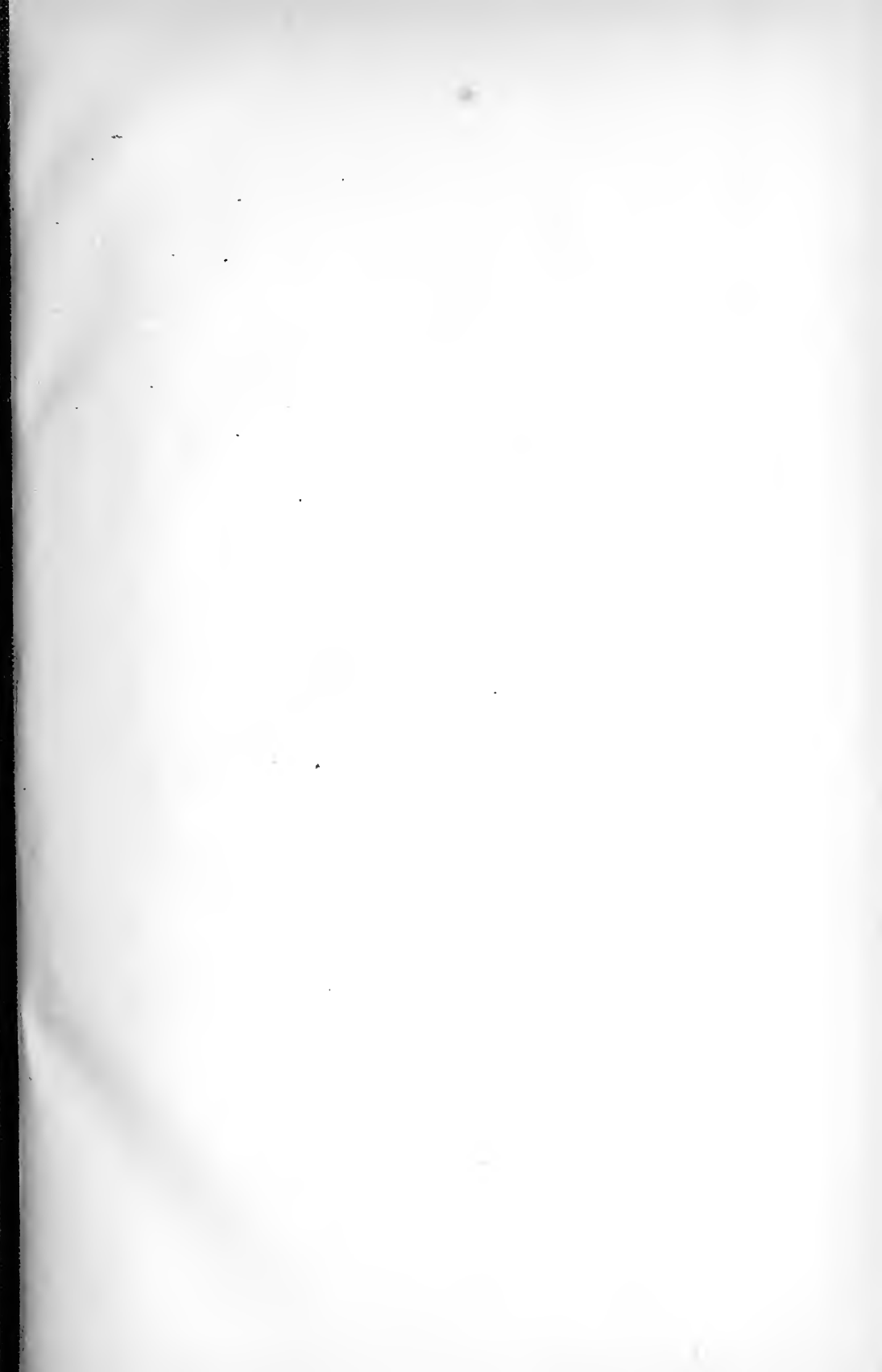

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

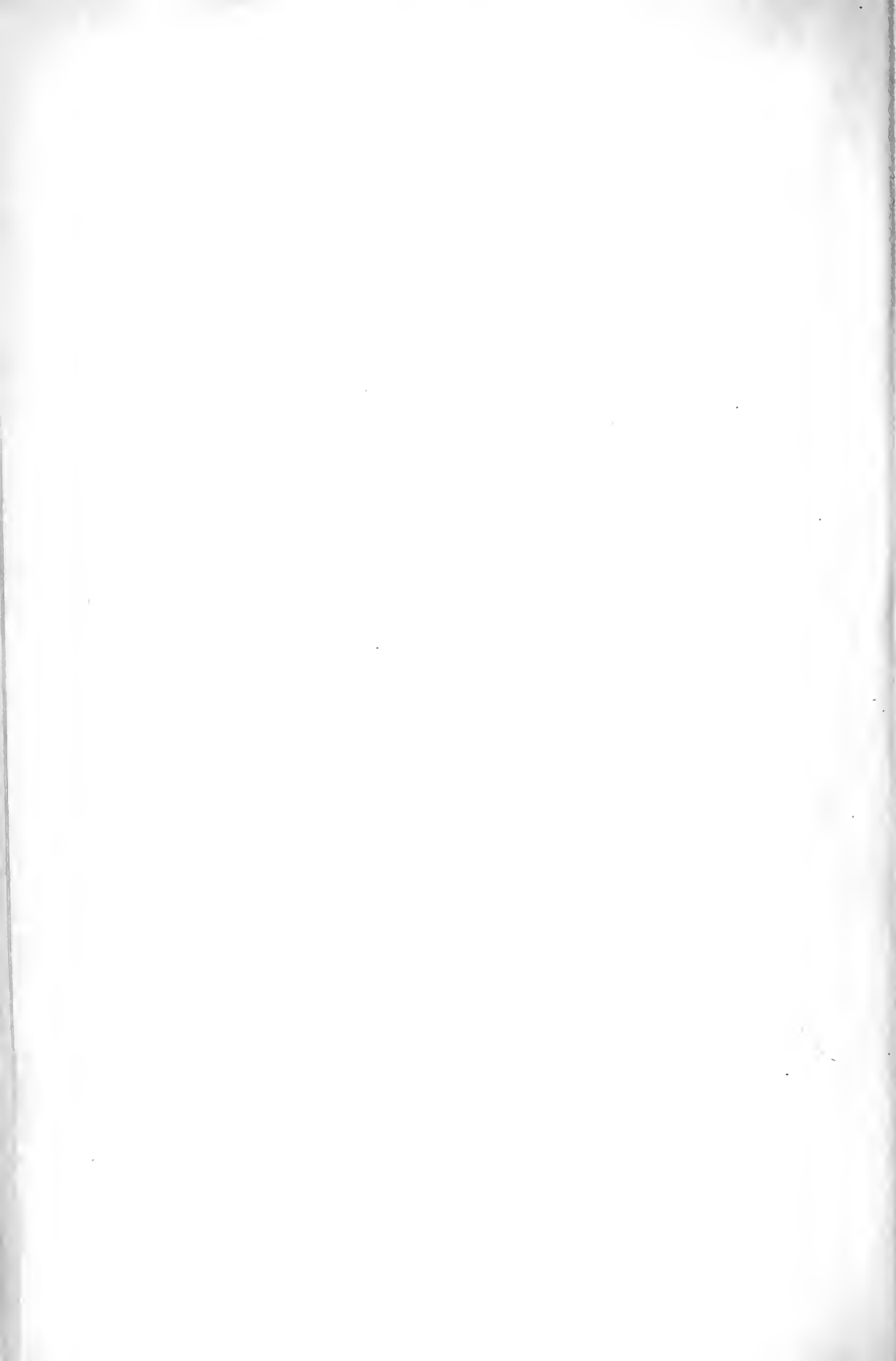

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

OLOF ÖSTERGREN
NUSVENSK ORDBOK

FEMTE BANDET

P—Sh

LaSwed
0294n

NUSVENSK ORDBOK

AV

OLOF ÖSTERGREN

FEMTE BANDET

P — Sh

356751
3. 11. 38.

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
STOCKHOLM

1938
1000

*Utgiven med understöd
av Svenska Staten.*

20
100
100
100

STOCKHOLM 1938
IVAR HÄGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

Förkortningar.

abs.	absolut(e), utan bestämning	gymn.	i gymnastiken
abstr.	(i) abstrakt (betydelse)	Götal.	Götaland
adj.	adjektiv	handels.	handelsterm, i handelsspråk
adv.	adverb	hantv.	hantverksterm
(i) allm.	allmän(t); (i) allmänhet	hist.	i historien, historisk term
arkeol.	arkeologisk term	högt.	högtidlig(t), i högre stil
art.	artikel	ib.	på samma ställe l. hos samma författare
artill.	artilleri(term)	ibl.	ibland
astr.	astronomisk term, i astronomen	idrotts.	idrottsterm
bergs.	berg(verk)sterm	imperat.	imperativ
best.	(i) bestämd (form)	impf.	imperfektum, preteritum
bet.	betydelse(r), betydelsena	inf.	infinitiv
bibl.	(i) biblisk l. överhuvud andlig stil	interj.	interjektion
bildl.	bildlig(t)	interrog.	interrogativ(t)
boktr.	boktryckarterm	intr.	intransitiv(t verb)
bot.	botanisk term, i botaniken	i st. f.	i stället för
brucl.	bruklig(t)	jfr	jämför
byggn.	byggnadsterm	jäg.	jägarterm
dem.	demonstrativ(t)	järnv.	järnvägsterm
dep.	deponens	kem.	kemisk term, i kemien
determ.	determinativ(t)	kok.	i kokkonsten
d. o.	detta l. dessa ord (vid hänvisning; betecknar att ordet står som eget uppslagsord)	koll.	kollektiv(t)
dvs.	det vill säga	komp.	komparativ
fackl.	fackterm, facklig(t)	konj.	konjunktion
fem.	feminin(t), femininum	konkr.	(i) konkret (betydelse)
fhde, fhdn	förhållande(n)	krigs.	i krigskonsten
fhdt	förhållandet	l.	eller
fil.	filosofisk term, filosofiskt	lagt.	lagterm, i lagspråk l. juridisk stil
Finl., finl.	Finland, finländsk(t)	lant.	i lantushållningen, lantbruks- term
fotogr.	fotografisk term	ldls.	landsdelsord, brukat i bildat tal men blott i vissa trakter
fys.	i fysiken	läk.	i läkekonsten, läkarterm, i me- dicinen
fysiol.	i fysiologin	mask.	maskulin(t), maskulinum
följ.	följande (ord)	mat.	i matematiken
föreg.	föregående (ord)	m. fl.	med flera
geogr.	geografisk term	mln	mellan
geol.	geologisk (l. mineralogisk l. pe- trografisk) term	mus.	i musiken
geom.	i geometrin		
gm	genom		

mål.	i måleriet	ss.	såsom
naturv.	naturvetenskaplig (term)	ssg(r)	sammansättning(ar)
neutr.	neutral(t), neutrum	subj.	subjekt
ngn, ngt	någon, något	subst.	substantiv
Norrl.	Norrland	superl.	superlativ
o.	och	Sv.	Sverige
obest.	(i) obestämd (form), obestämt (pronomen)	Sveal.	Svealand
obj.	objekt	Syn.	Synonym(er), bytesord l. -uttryck
oböjl.	oböjlig(t)	säll.	sällan
o. d.	och dylikt	sälls.	sällsynt
omkr.	omkring	särsk.	särskilt, i synnerhet; särskild
opers.	opersonlig(t)	t. e.	till exempel
osv.	och så vidare	tekn.	teknisk term
part.	particip	trans.	transitiv(t verb)
pass.	passiv(um)	trädg.	i trädgårdsskötseln
perf.	perfektum	utt.	uttalas, uttalat
pers.	personlig(t), person	utr.	uttryck(et), uttrycken
plur.	plural(is)	vanl.	vanligen, vanlig(t)
polit.	i politiken	vard.	(i) vardaglig(t språk), vardagligt
postt.	postterm	vkn, vkt	vilken, vilket
pred.	predikativ(t)	vulg.	vulgärt, i lägre stil
prep.	preposition	zool.	i zoologin
pres.	presens	åld.	(i) ålderdomlig (stil), ålderdomligt
pron.	pronomen	ämb.	i ämbets- l. kanslistil
refl.	reflexiv(t)		
rel.	relativ(t)		
resp.	respektive		
SAOB	Sv. Akademiens Ordbok	~	utelämningsstecken
SAOF	Sv. Akademiens Ordförteckning (1916)	n	omkastningsstecken. Ex.: 'avfyra n' som alltså även kan ha formen 'fyra av'; 'fyra av n' hänvisar till att ordet behandlas på 'avfyra'
SAOL ⁽⁸⁾	Sv. Akademiens Ordlista ^(8:de appl.)	x	motsatsstecken
sing.	singular(is)	()	t. e. om uttalsuppgifter; ofta om sådant som helt kan vara borta
sjöv.	i sjöväsendet, sjöterm	[]	om sällsynt form
skogs.	skogsvetenskaplig term		delstreck; före böjningsändelser o. d. tänkes allt till vänster om delstrecket upprepat
skom.	i skomakeriet	/	versradsskillnad
skr.	skriftspråk, skriftstil, skriftspråklig(t)	=	i fråga om böjningsformer 'lika med uppslagsformen'
skämts.	i skämtsamt stil, skämtvis	' '	ofta om mer sällsynta ord l. om förslagsvis anförda synonymer
skönl.	skönlitterär(t)		
smtl.	samtal(sspråk), samtalsstil, tal- språklig(t)		
snick.	i snickeriet		
språkv.	i språkvetenskapen, i grammatiken		

P (pe); p't l. p'et, p'n [l. =], best. plur. p'na [l. p'en]. Bokstav l. ljud. Ssgr skrivas med bindstreck. 'P' är stumt i 'psalm' och ofta i 'psaltare' och 'symptom' (även stavat 'symtom'). I musiken betyder 'p.' piano och 'pp.' pianissimo. 'Sid.' ersättes ibland med 'p.' l. 'pag.' (pagina). P. M. (uttalat pē-äm) är en vanlig förkortning för 'promemoria'. — Märk uttr. Sätta p för ngt 'sätta punkt för', hejda, göra slut på; mota, (för)hindra.

Päcemaker (pes-mekör; aknt); -n, =. Idrotts. Medhjälpare som håller sig tätt före en tävlande (till fots, till häst l. på cykel) för att ägga honom. — Även bildl. — **Pacificer|a**, -ade, -as; -ing (med plur.) l. pacifikation (-en). Ngn gång även 'pacifera'. Återställa freden l. lugnet i (ett land), stifta fred i; göra lugn l. fredlig, stilla. *P-a ett land, ett område, en (beduin)stam, ett folk.* — **Pacific|s|m**, -men; -t (-en, -er; -isk). Fredsrörelse; (p-t): fredsvän. *Inom militärkretsar ansåg man mig för p-t eller försvars-nihilist, som det då hette Hasse Z. P-tiska fraser, luftslott.*

Pack¹, -et; -aktig(het) m. fl. Löst, gement p. Skilja på hederligt borgarfolk och p. Att bemöta alla kunder som adelsmän, även om de tillhörde det lägsta p-et Fanny Alving. Rövar-, tjuv-, strykar-, zigenarpack. — *De eviga, p-aktiga revolverna* J. Hemmer. *Ett folk med p-instinkter* C. G. Laurin. **Syn.** slödder, byke, avskum, avskrap, följe, 'band', patrisk; (p-et ibl.): pöbeln, det lägre l. lägsta folket, den råa massan, mobben, plebs.

Pack², -et. Blott i uttr. 'pick och p.' dvs. hela trossen, allt vad man äger l. har med sig. *Samla ihop sitt pick och p. för intåget i staden* Sten Granlund, öv. *Med allt brigadens pick och p. från läsknörörena till ryssgevären. Hans pick och p. var inte skrymmande. Ta sitt pick och p. och gå.*

— **Pack|a'**, -an, -or l. **Pack|e**; -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Ex. med p-a. *Och tog ut tre små p-or biljetter, hopbundna med röda band. Snälla rusthållare ~ med stinna påsar silvermynt och feta p-or banko bak chiffonjékla-farna* Frans G. Bengtsson. Och misteln buntas ihop i stora p-or, som ~. *Sedel-, skinn-, tyg-, varup-or.* **2)** Ex. med p-e. *En p-e blodguld. Åsnan kan inte kallas lärd, om hon ock stundom bär en p-e böcker på ryggen. En p-e tidningar. Travar av vita vävnader och stora p-ar av yllefittar* Ulla Rudebeck, öv. *Stora p-ar av skinnvaror* R. Nordenstreng. *Klädes-, kort-, sedel-, tidnings-, tyg-, varu-, värp-e.* **II.** Ssgr ansluta sig i allm. lättast till verbet o. stå under detta. **Syn.** (ibl. nära:) bal, bunt, paket, bunge, hög, hop, 'laddning', 'lass', bylte, trave, stapel.

— **Pack|a**², -ade, -as. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. **1) a)** *P-a (sin kappsäck) och ge sig av. Han blev led på alltsammans, p-ade sina tillhörigheter och reste nästa morgon. Jag måste ha p-at före kl. 7 för att hinna med tåget. Är kofferten fullp-ad? b)* *P-a sill. Hårt p-a sillfjärdingen. Om [strömmings]fjärdingen var väl p-ad och nog försedd med lake Alb. Nordberg. Låt p-a varorna väl i väv och halv! P-ade i postpaket om 5 kg. vardera. Illa p-ad. Handp-ade patroner. Maskinp-ad. c)* *Ett gott mål, väl p-at. Varpd trion åsög med bävan, i huru grabbarna p-ade krävan* K. Stangenberg. *De fullkomligt p-ade maten i sig. d)* *Stormen p-ade snön i drivor. Snön var p-ad av vinterns stormar ~. Under det snön p-ade sig mer och mer. 2) Part. **a)** Pres. part. står ibl. som förstärkande adv. Jfr 'packfull'. *Rummet var så p-ande fullt* S. Lagerlöf. *P-ande fullt med folk* Laura Fitinghoff. [*En väldig byggnad*] som var p-ande full — det uppgavs ha varit 3,000 dhörare*

K. B. Westman. **b)** Perf. part. Friare o. som adj. (= packfull). *Vi stodo som p-ade sillar, det var inte utrymme för en halv människa till. Torgen äro snart p-ade med dskddare* T. Fogelqvist. *Gust. Adolfs torg var p-at av folk, som ~ Hj. Söderberg. Teatern var p-ad. Och framför baren var det lika p-at som någonsin Andy Anderson. (Tätt)p-ade dskddarmassor.* **II.** Särbet. Blott som refl. o. mest i lösbara ssgr. Ofta ngt vard. *Hör nu hon där, p-a sig i säng!* Hj. Bergman. *P-a sig iväg m. fl.* **B)** Fasta ssgr kunna ngn gång även ansluta sig till subst. 'packa' (l. packe). Ibl. finnes jämte formen pack-även packnings-. **Syn. A) I. 1)** hop- l. in- l. nedpacka *n*, (in- l. ner)stuva *n* (sitt pick och pack), nedstoppa *n*; ibl. paketera; stuva tätt; tillpacka *n*; **2)** *b)* (p-ad:) (pack)full, packande full, överfull; **II.** ge sig (av, iväg o. d.).

— **Packa av o. packa sig av** m. fl. se avpacka osv.

— **Packarbetare** packare. **-bod** (litet) packrum l. magasin. **-brygga.** *En myllrande p., ~ fisklukt, ~ gluttrande sillfjäll* S. Siwertz. **-bärare.** *Den trogne p-n [kamel-] Eric Hultman. -börd|a.* *Fördela i, på lämpliga p-or.* **-djur.** *Riddjur och p. Att i Kueite finna p. för överfarten till Sining* J. G. Andersson. **-duk** säckväv, duk till emballage. **-ficka|a.** Krigs. *De främre p-orna borttagas [vid kavalleriet] vid arméförsök 1932.* **-full.** Ibl. med två huvud-accenter. Ngt vard. *Så var lokalen p. Will. Lundgren.* **Syn.** packande full, 'packad'. **-halm.** *Strödde p. omkring sig och skräpade* ned C. Larsson i By. *Vårt behov av p. S. Siwertz.*

-hus. Tullpackhus. Ordet numer officiellt ersatt av 'Allmän tullklaringslokal för varor'. **I.** Fackl. **1)** Enkelt. *'P.'* har [i nya tullstadga] förbättrats till 'allmän tullklaringslokal', dit dock anmärkningsvärt nog godset införes av *'p-karlar'* Halvar Sundberg 1927. *Hammpartierna vid Elbe med deras otaliga präktiga p.* Hj. Söderberg. **2)** Ssgr. Ex. *P-arbetare.* *Några sjdare, som lågo och vräkte sig på p-bron.* *P-hallarna nedanför båten* Gust. Ericsson. *P-inspektion* före 1923 namn på den avdelning av tullverkets lokala förvaltning i Stockholm, Göteborg o. Malmö som numer nämnes 'tullbehandlingsinspektion'. — *P-karl* ännu officiellt benämning (jfr I 1). *P-karlslag, som ha uteslutande rätt att framföra gods till tullklarering, upppacka och återinpacka godset m. m., finnas i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping.* — *Till täckning för hamnumgälder, lossning, lastning, räkning, p-pengar m. m.* 1916. **II.** Allmännare. *Magasin l. d. där varor inpackas, packeri. Han var en tid p-karl hos konsul Cramér och ~ Alb. Engström.*

-hållare. Även 'packningshållare'. *P. till sparkstöttingar* 1920. *P. för cyklar för såväl fram- som bakhjul* 1920. **-häst.** *Varor lastas på p-ar, karavaner komma och gå* G. v. Friesendorff. **-is.** *P-en hade emellertid tätnat utanför ön, som var fullkomligt blockerad* S. A. Duse. *Vid storm sönderbrytes det yttersta isbandet, isstyckena pressas mot varandra och sammanfrysa på kant till p. Nord.* Fam.³ — *Mer eller mindre hopskruvad p-bälten av flera mils bredd* S. A. Duse. *Stora p-fält* J. G. Andersson. *Oframkomlig p-vall i Öregrundsgrepen* april 1929. **Syn.** hopskruvad ismassor, 'iskast'. **-kamel.** *Dessutom bärare, p-er, dsnor med deras skotare ~ E. v. Otter.* **-karl** packare. **-kista** jfr t. e. packlår. **-lakan** för emballering. **-lina** jfr t. e. packstreck. **-låd|a;** -slock; -ssystem; -svis. *Med kläder p-svis och i tusental* Ax. Cederberg. **-lår.** *Vi har alldeles för få p-ar.* **-lärf** jfr t. e. packduk.

-maskin. Även 'packningsmaskin'. *P. till inpackning av trädiskolester i halm.* **-material.** *Som p. användes vass, ej träull ~.* **-mästare.** *En som förestår packeri, packrum l. d. F. d. packmästare vid Freys Express. P-n & L. E. Larsson & Co skofabrik.* **-papper.** [*Vaxdukspapper*] beredes genom att överpensla ett segt p. med ~ Ekenberg-Landin. **-press.** *P., hydraulisk ~ säljes förmånligt* Annons 1918. **-rem.** *T. e. på sadel, under ryggsäck osv.* **-rep.** **-rum;** -skarl. Jfr t. e. packbod. **-sadel.** **-snöre.** **-streck.** *Bindgarn, omslagssnöre och p.* **-säck.** *De lade utslitna p-ar på sina dsnor* Bibeln. *Tog fram min solhjälm ur p-en* T. Orre. **-vagn.** *Proven utfördes med två modellenliga fältlastade artillerip-ar.* **-väv** jfr packduk. **-ås|n|a;** -edrivare. Även i bild o. bildl. *Låt lasta sig som en p-a och skred med sviktande tega över landgången.* *Kongl. Majestäts p-a.*

— **Packar|e,** (-en, -e. *Nordiska Kompaniet antager för julsäsongen paketinslagare, p-e, springflickor och ~* 1916. *Yngre p-e, van vid ömtdligt gods* Annons 1932. [*Själv står bananexportören*] *dag ut och dag in* bland alla sina p-e i ett dammiggt skjul Gus. Mattsson. *Armour & Co, fläskp-e, Chicago, världsfrma. Porslinsp-e.* — **Packe** se packa¹. — **Packeri,** (-et, -er. *Förslag om en äggcentral med p. i Enköping* 1933. *Jättekrabborna kokas strax efter fångsten och nedläggas i bleckburkar på flytande p-ar* 1927. *Sill-, äggpackeri.* — **Packersk|a,** -an, -or. *Utbildande av fruktp-or* 1918. *Nytt kvinnourke i Amerika: koffertp-or.* *Sillp-or.* — **Packing,** -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. **a)** *Har du slutat p-en (av glas) för landsflyttningen?* **b)** *P. av snus.* **2)** Konkr. **a)** *Infanteristens p. beräknas väga 26—29 kilo.* *Minska på p-en. Med full p. Infante-*

risterna skola vid arméförsöken bära s. k. stridspackning. Kasta av sig p-en. **b)** Varor, som försändas i läder- eller metallpackning. **c)** Tekn. Medel för åstadkommande av gas- l. vätsketät anläggning mln ytor. Till p-ar nyttjas särskilt hampa, bomull, läder, gummi (kauschuk), asbest och metall G. Holmberger. P-en vid pumpkannor utgöres av läderringar eller ~ ib. **II.** Ssgr (ofta ersatta av ssgr med pack-). Så upptagna som alla voro med p-sarbetet J. G. Andersson. P-shällare ~ hör till den nödvändiga utrustningen Neréns Bilbok. P-smaskin för trädskolealster. Kring kolven inpressat p-material. Lager- och p-srum.

Packa se packa¹ (under pack²).

Padda, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Vanliga p-an (*Bufo bufo*) är allmän i södra och mellersta Sverge (utom Öland), men avtar norrut. En ful och otäck p-a med starkt vdrtig hud släpade krypande sin tunga kropp över stigen. **2)** Bildl. gärna med avseende på fulhet, klumpighet, uppblåsthet l. dumhet o. slöhet (långsamhet). Nu hara de gått som p-or, / nu blevo de efter igen Runeberg. Blåsa upp sig som en p a (, så man är färdig att spricka). Sätt p-an på gullstol, hon hoppar ändå åter ner i poelen. Att göra sina egna meningsfränder ~ till rosor och sina meningsfiender till idel p-or E. Hedén. **II.** Ssgr. Ex.: P-bär *Actaea spicata*, trolldruva, trollbär. En p-familj bodde under trappan och kom fram om kvällarna för att få daggmask Alb. Engström. Kroppen är bred, p-liknande, huvudet litet T. Pehrson. P-släktet (*Bufo*) har i Sverge tre representanter. P-sten folkli.: en 'adelsten' med likande egenskaper som man trodde fanns i paddans huvud.

Paddel (akut); -eln, -lar (grav). Bred- (ibl dubbel)bladig kort åra (t. e. till kanot). **I.** Enkelt. Roddaren, som stod upprätt, drev fram ~ farkosten med långa svep av sin breda p-el A. Ruhe, öv. Några lättjefulla tag med en pel då och då för att hålla kursen Ester B. Nordström. Det låg styrka och skicklighet i hans sätt att föra p-eln. De p-lar och styrdror, som man använde på Pärus kust Erl. Nordenskiöld. Luis, som strax bakom mig skötte akterp-eln Henning Nordlund. Dubbel-p-el dubbelbladig p-el. **II.** Ssgr. Ex.: Nere i kanoten vid öv p-el-bladet frdn aktern ljudlöst vattnet och ~ Jane Lindblad, öv. Några p-eltag förde mig till platsen, och ~ Kjell Kolthoff. Med mjuka, tysta p-eltag Henning Nordlund. Se f. ö. under paddla. **Syn.** paddelåra, pagaj.

— **Paddla**, -ade, -as. **I.** Vanl. verbformer. **1)** Egentl. Två kanotister lyckades i går väcka uppmärksamhet genom att p-a uppför strömmen under Norrbo 1919. Varför man stakar eller p-ar dem [kanoterna] i stående ställning Nord. Fam.² Kanoter,

som de p-ade med dubbelbladiga dror B. Mörner. Infödingspiroger, som p-as av 2 à 3 man W. Kaudern. Och några av fångarna p-ade oss ljudlöst ned mot flodmynningen B. Gripenberg. Begav sig, p-ade av två kamtschadaler ~, till ~ Sten Bergman. **2)** Friare o. bildl. En knipmamma p-ade med sin barnskara över vattnet, och ~ L. Munsterhjelm. — De stora hjulen på »Egyptys» sidor började p-a runt med ~ Elsb. Funch. — Då abborrn p-ade kräsen / från mask till mask med lekfull håg G. Kähre. **II.** Ssgr. **1)** Lösbara. T. e. P-a bort, iväg, (sig) undan osv. **2)** Fasta ssgr kunna ibl. även ansluta sig till paddel. **III.** Verbalsubst. **1)** P-are. Med jägaren Luis och en indian som p-are för jag ~ Henning Nordlund. Deras stora krigskanoter med tjugu, trettio, femtio p-are. Kanot-p-are från Finland hit i sommar 1933. — Stockholms p-arklubb konstituerades pd söndagen 1929. Svenska kanotförbundets p-armärke 1918. **2)** P-erska. Hon ä ju van p-erska. **3)** P-ing. **a)** Internationella Olympiska kommittén avvisade fem idrotter från spelen, däribland p-ing och isjaktsegling 1933. D[istricts] M[ästarskapstävling] för juniorer i p-ing 1929. Uppsala kanotförening: Poängp-ing 1,500 m. i kräll 1933. — Två nya p-ingsrekord 1920. **Syn.** ro med paddel(åra); ibl. 'kava'. — **Paddelbåt.** -idrott. Att p-en har gått kraftigt framåt under de senaste åren 1932. -kanot. Över Kattegat i p. 1932. Paddel- och segelkanoter 1912. -mästare. Idrotts. Blev dubbel p. 1921. -tävling; -skanot. Uppsala kanotförening beslöt att anordna p. 22 juni 1917. -åra. Se paddel. Satte p-n i vattnet och jagade efter oss.

Paff, interj. o. pred. adj. **I.** Interj. Skott-härmande. P., där gick skottet. Men om man sticker upp ett öga — paff — döden! Gunnar Cederschiöld. P., p. knattrade kul-sprutorna. **II.** Adj. Vard. Då blir man, vulgärt talat, lite p. och behöver sätta sig Aug. Brunius 1915. Kirre blev alldeles p. av förråning, när ~ E. Lieberath. Stod där helt p. och ~. Domaren blev förbluffad, åklagaren »paff» och nämndemännen synbart överriddigade 1923. **Syn. II.** häpen, perplex, (fullkomligt) 'tillplattad', 'slagen', 'ställd', tillintetgjord, överväldigad, handfallen.

Paga'j, -en, -er Mindre vanl. = enbladig (infödings)paddel Roddarna huggar i med sina p-er Gunnar Cederschiöld.

Pagle (päs); -en, -er (akut l. grav); -ehår ('polkahår') m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Förr = gosse l. yngling av förmån hörd som (vid ett hov l. hos ngn storman) skulle utbildas till riddare. Vid 14 à 15 år uppflyttades p-en till väpnare. Drottningen och p-en. **2)** Ännu utses årligen vid Krigsskolan två kadetter till 'kammarpager' åt konungen

o. drottningen; de ha ekiperingsbidrag. *Pe hos drottningen.* II. Ssgr. Ex.: Klädd i p-edräkt. Hon har blänkande svart p-ehår och är mllad som en porslinsdocka Öv. fr. M. Borring. Nu gå de unga damerna med p-ekamning — nej, det är visst omodärnt igen Mollie Faustman 1923. Hennes p-klippa hår pryddes av en stjärna Ulrika Ehrnrooth. Någon tid hade han varit i kejsrerliga p-ekären Al. af Enehjelm. Göra p-etjänst. Med riddarväsendet upphörde även det egentliga p-eväsendet. **Syn.** (ibl.:) småsven, (hov)sven, följesven.

Päginja (hårt g, akut); -an, -or; -ahänvisning; -asiffra; -erja (-ade, -as; -ing, -en, -ar; -ingsmaskin). I. Pa. Ofta förkortat 'pag.' l. 'p.' Där läses, p-a 3, överst, följande: ~. Anbringandet av kolumntitel och p-asiffra B. Oldenburg. II. P-era. Har du på anteckningarna, dagboken? Operad och därför svär att citera. P-eringen är här felaktig. P-eringsmaskiner för numrering av böcker, fraktsedlar, konossement ~ 1915. **Syn.** (p-a:) sida (i bok), 'sid.'; (p-era:) sidbeteckna, (sid)numrera, sätta l. förse med sidnummer, numrera sidorna i; (p-ering) sidbeteckning osv.

Pagöd (l. oftare -åd); -en, -er; -artad; -byggnad; -ruin; -spira; -stil; -tak; -torn m. fl. (Buddhistisk) tempelbyggnad (i Indien, Burma, Siam, Kina o. Japan). *Pen* är en fristående, tornliknande byggnad, som ofta rymmer en eller flera buddastatyer eller en relikgömma (lagop). Den kinesiska *pen*, byggd i avsats och med utspringande, uppåtsvängla, sirligt utsmyckade tak, fatta vi som karaktäristisk p-stil. Gyllene p-spiror H. Mörne. Paviljong i p-stil.

Paille stavas nu palj, se d. o.

Paj, -en, -er (akut l. grav). Kok. Mördegskaka fylld med inbakad fågel, fårs, frukt, fruktmos l. d. Den i England så gott som oundvikliga äppelpajen (av Hagdahl kallad 'äppelpastej'). En stor viltpaj Öv. fr. John Galsworthy. — Risoller gör man vanligen av smördeg eller p-leg. Fisk- och musselsturning i p-degssnäckor 1923. P-formar av aluminium 1931. **Syn.** (nära stå:) pastej, (s)mördegskaka.

Pajamas se pyjamas.

Pajas (akut); -en, -er l. -ar (båda med akut); (-er) (-et, -er). I. Enkelt. 'Egentl.' o. bildl. En (cirkus)pajas är klädd i vida kläder och sockertoppsformad hatt eller någon spetsig toppmössa, har ansiktet kritat och gärna försett med djupa svarta fräror, hans humor går alltid i den burleska stilen. Marknalspajas. — Som maskot red framme på kylarn en liten lätlig och melanholisk tygpajas S. Siwertz. — Lågårds-Petter, brukets p. och cyckelmakare Elsb. Funch. Pappan bör inte alltför mycket göra sig till barnens p., uppträda som en p. för barnen. Stog mig på

axeln och kallade mig gamla p. Dan. Att jag spelar p. ibland Fröding. — Par, det lönar inte mödan att tala med er! [Se mor,] vad ä då för några p-er? H. Wrånér. II. Ssgr. Ex.: Tog ett något p-aktigt skutt ut på dansgolvet ~ Erik Norling. Gycklaraktig, p-artad, toklustig. Långa och vida som p-byxor. En riktig p-figur. Med sin sedvanliga p-grimas. P-grin. Göra p-konster. Vissa herrar slaskspaltskåserers p-konster. Som urartar till osmaklig p-mässighet. De som i filmen se bara p-skrautt och balettsprattel. Människornas vankelmod, deras p-språng från en ståndpunkt till en annan Öv. fr. M. Gorki. Va ä de här för p-upptåg igen! III. Avledning. Som lyfter p-erierna till ett högre plan. Spelet var överdrivet, ett burleskt p-eri, som fördärvade den i sig själv verkliga fina pjäsen. **Syn.** (yrkes)gycklare, clown (klaun), cyckel- l. puts- l. uppstågsmakare, narr, pajasso l. pajazzo, pajasfigur, ibl. gycklarakrobat, rolig toker l. sälle, tok, 'galning'; skojare, skämtfigur, ibl. (bond)komiker, (ibl.:) humbug(smakare), en som det inte är något allvar med. — **Pajasso** l. **Pajazzo**, -on, [-er]. Mindre vanl. än föreg.

1) Där var en docka, som kunde röra sig ~, en p-o och en lustig nickande äsna Edith T. Forssman. Skratta, pajazzo, / rossla fram ditt hjärta ~ E. Grotenfelt. 2) Bar den traditionella kritvita pajazzodräkten med ett stort hjärta mitt på magen Birger Sjöberg. Och jag ler och återfinner / genast min pajazzomin Gust. Johansson.

Paket, -et (ldls., syd- o. västsv., även -en), = [l. -er]. 1) (Post)paket — som nu får väga högst 20 kg. — befordras för 60 öre, om det väger högst 1 kg.; ilpaket befordras med 100 % förhöjning, minst 1 kr.; för skrymmande p. gäller 50 % förhöjning 1931. Sndpaket (öppna) till Danmark och ett flertal andra främmande länder kosta 15 öre pr 50 gr, dock lägst 50 öre från 1 juli 1930. Ta med sig ett litet p. smörgåsar. Lilla frun hade varit ärenden och kom hem med p. dinglande vid varje finger. Var gjorde jag av bok-pet, tro? Slå in ett p. åt ngn. Slå in (ngt) i p. Pet är för dåligt inslaget. Brev och p-er från gamla tanter, som ~ Gunnar Cederschiöld. Frukost, lunch, smörgås, rån, patron; jul(klapps)-, skämtpaket. 2) Märk bl. a: a) Att fadern hade behandlat honom som ett p., ett viljelöst ting, som man sänder vart man behagar och ~ Hagar Olsson. Och sov efter slutat arbete som ett p. Hasse Z. b) I vissa kortspel (t. e. 'priffe') = 6 hemtagna stück. Varje efter »p.» erhållet stück kallas trick, så att sju stück utgåra en trick Wahlström & Widstrand, Små spelböcker.

— **Paketadresskort. auktion.** Njes-afton med p. anordnas i Björkhyddan, Viggbylund lörd. den ~ Annons 1933. **-band.**

P., olika färger, 1 cm. breda, i buntar om 10 meter Annons 1932. **-befordran**. **-bil**. Täckt *p.* 1915. **-bud**. Under väntan på *p-et*, som avlämnade varor till Svecamagasinet's kunder Vincent Granfelt. **-båt**. Större snabbgående fartyg för post- o. passagerarbefordran. **-bärare**. **-cyklist** som cyklar ut med paketer. **-expedition**. Abstr. o. konkr. (t. e. vid post, järnväg, varuhus). **-fart**. Ångare, som gå i *p.* jfr paketbåt. **-frimärke**. **-försändelse**. **-förvaring**. Abstr. o. konkr. Väntsalar och *p.* [vid busshållplatserna] vore också för trafikanterna önskrädda H. Killander. **-gods**; fraktsedel. Järnv. Kollin som befordras enl. järnvägstaxans tariffavd. för paketförsändelser. Fraktmärken för *p.* vid Statens järnvägar, ett sedan länge vilande förslag 1921 (ännu 1934 ej genomfört). Fraktygdskollin, vars vikt faller inom de för *p.* bestämda viktsatserna, md ~. **-hylla** t. e. i järnvägs-kupé, i paketavdelning på posten, vid 'inlämning' på järnvägsstation etc. **-hållare**. *P.*, avsedd att anbringas bakom sitsen [på cykel]. Och på cyklarna suto ofta brokigt klädda kullor, som placerat en klargul fyra-åring på *p-n* Lydia Wahlström.

-inlämning. Abstr. o. konkr. (t. e. på postkontor l. vid järnvägsstation) Hör efter på *penl* **-inlagare**; -erska; -ning. Handels. Nord. Komp. antager för julsåsongen ~ *p-are*, packare, springflickor och ~ Annons 1916. Ett expeditionsbiträde och en *p-erska* 1928. En glad och stämningsfull *p-ningsfest* hos 'Sjarmén' 1926. **-körning**. Fyr-sits bil, lätt att ånå för *p.* 1916. **-laddning**. Krigs. Repetergevär, som laddas genom samtidigt införande av rull. 5 patroner, sammansatta i ett paket, s. k. paket-laddning. **-lik**; -nande. Pollenkorn, för-enade i *p-nande* grupper. **-porto**. **-post**; -försändelse; -kontor. **-taxa**. Järnvägarnas *p.* **-tåg**. Julpaketposten å stambanelinjerna befordras f. o. m. 12 dec. 1918 med särskilt anordnade *p.*, vilka ~ Cirkulär 1918. **-utlämning**. Abstr. o. konkr. *P.* genom brev-bärare. — I *p-en*. **-vagn**. När Ni köper *p.* för Eder affär, bör Ni ej försumma att studera våra nymkomna skåpvagnar. Täckt *p.* 1915. **-velociped** vanl. trehjulig. **-vikt**. Högsta *p-en* är numer 20 kg. **-vis**, adv. [Glättret] kommer *p.* i handeln Ekenberg-Landin. **-våg**, -en, -ar. **-värdepost**. Skåpet för *p-en* 1917.

— **Paketer** | a, -ade, -as; p-a om m; -are; -erska; -ing (-en, -ar; -smaskin). 1) Smörstekt strömning, pryddligt *p-ad* i specialkartonger. I amerikanska släder är i lag på-bjudet, att allt smör skall säljas *p-at* 1932. *P-at* smör finnes i handeln, men det mesta smöret säljes alltjämt öppet 1932. *P-at* te, socker. *P-ade* skorpor, kryddor. — Maskin-*p-ad* ammunition. 2) Perskor för spis- och

knäckebrödsfabrik 1932. — Specialaffär för malning och *p-ing* av kryddor 1921. *P-ingen* [av papperet] S. Ambrosiani. En mindre *p-ingsmaskin* för ifyllning in till 1 kg. önskas köpa Annons 1917. *P-ingsmaskin* för patroner. **Syn.** inlä m (i paket), inlägga m i paket, göra ett paket (av), (in)packa (n).

Pakt, -en, -er (grav); -anda m. fl. Emel-tertid kan han [friskytten], så länge hans »p.» varar, skjuta så mycket han behagar H. Hofberg 1882. Han har en hemlig ~ *p.* med naturen, men ~ A. Österling. Göra *p.* med arvfjenden Per Hallström. Att stå i maskopi med bödeln var som att ingå *p.* med den onde K. W. Herdin. Bryta *p-en* Harry Blomberg. Rörande ändringar i för-bunds-*p-en* [Nationernas förbunds *p.*] 1921. Frankrike antar *p-en* om förbud mot anfall 1922. Kellogg-*p-en*, en i Paris 1928 ingången traktat om fredlig lösning av mellanfolkliga trister. Fyrmakts-*p-en* under tecknad; *p-en* riktar sig ej mot andra stater 1933. Fall av förgöring och djävuls-pakt Jos. Sandström. — Att nästa generation glömt [Kellogg-]*p-andan*. I *p-länderna*. **Syn.** fördrag, traktat, paktum, överenskommelse, (politiskt) avtal, konvention, förbundsakt. — **Paktum** (grav); -um [l. -umet], -a. 1) Pakt. Satans-*p-um*, känt redan i den gamla kyrkans tid Em. Linderholm. 2) Äktenskaps-förord. Om jag gifter mig, så gör jag *p-um* V. Benedictsson.

Paladin, -en, -er. Karl den stores rid-dare; kung Arturs riddare (riddarne av runda bordet); (vandrande) riddare, hjälte. Som ljuset *p.* K. G. Ossianilsson. En del talföra och skrivkunniga överstyrelsens *p-er* Emil Hägg. Det förefaller mig, som om de f. d. socialdemokratiska ministrarna skulle alljämt betrakta sig som rikets *p-er* Ernst Trygger.

Palankin (hårt k); -en, -er; -bärare. Kinesisk o. indisk härstol (för 1—3 personer) med tak vilande på hörnstolpar.

Palats, -et, = l. -er. I. Enkelt. Arv-furstarnas *p.* rid Gust. Adolfs torg i Stock-holm. Sätte eld på det storherligtiga *p-et* och ~. Kejsrerliga *p-et*. Vicekonungens *p.* Mediceernas *p.* i Florens (Palazzo Medici). Det s. k. Wrangelska *p-et* (sedermera 'Kungshuset') på Riddarholmen finnes ännu kvar och disponeras sedan mitten av 1700-talet av Kammarkollegium, Statskontoret och Svea hovrätt. — Bygga sig ett verkligt *p.* Upp i *p-et*. På *p-ets* gård. I hydda och *p.* — Affärs-, varu-, utställnings-, sport-, dans-, nöjes-, is-, million-, millionärs-, furste-, vinter-, sommar-, marmor-, kristall-, renäs-sanspalats. II. Ssgr. Ex.: En nästan *p-artad* villa. Ungrenässansens *p-byggnader*. En hel *p-fasad*. *P-intriger* hovintriger (ofta mot regenten). En ståtlig, *p-lik* byggnad Fröding. *P-lika* hotell. I den *p-liknande* villan om

Överås vid Göteborg, 1923. *Prevolution* r. planerad i regentens egen omgivning; även bildl. *I p-stil. P-vakt. Hela övre p-våningen [i Arvfurstarnas p.] ~ Prins Carl. Syn.* (nära stå.) slott, slotts- l. palatslik byggnad, (furst-, kunga-, riddar-, adels)borg, ståtligt l. väldigt byggnadsverk, etablissemang.

Paläver (akut); -ern, [-rer]. Underhandling (med negrer l. andra infödingar), omständlig överläggning l. rådpåläggning; ibl. prat(ande). *Där vi höllo en några timmars p-er med dem E. v. Otter. Och hade en lång och ingående p-er om saken med abbedissan. Och det blev en lång p-er. Dessutom måste han leda alla p-rer mellan stationens svarta invånare och slita där förekommande tvister* Greta Lagerfelt, öv. fr. Alb. Schweizer.

Paleo- (l. pa'). Förstavele med bet. forntida, fossil o. d. n. — **Paleobotanik**; -iker; -isk; -ist. *P-ikern prof. Halle. Riksmuseets p-iska avdelning. -gräf, -en, -er; -ī (-en l. -n; = fornskrifthkunskap); -isk (-t). Fornskriftskännare, kännare av äldre skrift. Medeltids-p-ien har utvecklat sig som en gren av diplomatiken (urkundsläran). -litisk, -t. Fackl. P. tid äldre stenåldern (x 'neolitisk' tid = yngre stenåldern). -ntolög (-åg); -en, -er; -ī (-en l. -n); -isk (-t). Kännare av p-i dvs. läran om utdöda växter o. djur, fossil- l. försteningslära. Växtp-i. -tjyp, -en, -er; -samling. Inkunabel (se d. o.). -zoolog; -i; -isk. Riksmuseets p-iska avdelning.*

Palestine/nsisk, -t l. oftare **Palestin**isk, -t. *Den p-ensiska talmud* E. Klein. — *Sven Linder. P-ska rester av nasirat och häroffer, 1926. I den p-ska veckotidningen 'Den unge arbetaren'. P-skt folkliu* M. Ehrenpreis-A. Jensen.

Palett (-ätt); -en, -er. Färgbräde, målarbräde, färgskiva (där målaren upplägger sina färger). **I.** Enkelt. *Pen är vanligen försedd med hål och urtag i kanten för bättre grepp med tummen. Gripa till pensel och p. »Regnbågsberget», vilket ~ skimrar som en p. H. Mörne. Med alla p-ens färger* M. Rogberg. — *Sminkp-er från det gamla Egypten. II.* Ssgr. Ex.: *I sköld- och p-formade ramar* Harry Blomberg. *En liten mjuk p-kniv* Kerstin Key. *Bredder ~ på färgen med sin p-kniv* Harriet Bosse. *P-skrap, Dec. 1879* (en jultidning).

Paletå, -n [l. -en], -er; -foder; -klädd m. fl. Lång (säckformig) ytterrock särsk. för män (på senare tid även för fruntimmer). **I** dagligt tal nyttjas ordet mer i Finl. än hos oss (där det ofta är fackl.). *Våra sommartytterrockar eller p-er, som det heter på östra sidan om Bottniska viken* C. G. Laurin. *En ung man, iklädd en p. av tunt, märkblätt tyg* Petrus Norberg. *Vår,*

herr-, damp-er. — Med uppslagen p-krage B. Gripenberg. *Den p-syddä ulstern* P. U. Bergström 1931. *P-tyger.*

Palimpsest (-äst); -en, -er; -fynd; -text m. fl. Handskrift som — sedan den ursprungliga skriften tvättats, skrapats l. gnidits bort — nedskrivits på samma pergament. *På p-er kan man genom kemikalier eller, numer, fotografiskt förfarande göra den ursprungliga skriften läsbar; på så sätt har man gjort fynd av verk, som icke förut varit kända, alla handskrifter till Wulfilas bibelöversättning utom Codex argenteus dö p-er och Ciceros De re publica var okänd, till dess A. Mai upptäckte den på en p. — Det laboratorium för p-fotografi, som sedan 1912 finnes i klostret Beuron. Internationella p-institutet i Cava dei Tirreni 1921.*

Palindröm (-äm); -en, -er. Gåta över ett ord som, läst baklänges, också ger betydelse (t. e. Roma, Amor), vändgåta, omkastningsgåta.

Palisander (akut); [-n]; -trä m. fl. Jakaranda (se d. o.). *Orientaliskt bord av p-er med pärlemorintarsia* Mari Mihi. *Gitarr av p-imitation. Taffel av p-trä.*

Palissad, -en, -er; -artad m. fl.; -er|a (-ade, -as; -ing). Krigs; ofta om primitiva folks försvarsverk; säll. bildl. **I.** Enkelt. *En del pålar i p-en voro ruttna och måste ersättas med nya* K. Fägersten, öv. *Pen hade två ingångar, en från skogen, och en från floden* Erl. Nordenskiöld. *P-erna i Visby. P-er ha numer i stor utsträckning ersatts av taggtrådshinder. Medelst sjö-er avspärra en segelränna. II.* Ssgr. Ex.: *P-formigt anordnade ~ celler* M. Asplund. *P-liknande gärdsgårdstyp. Omgivet av ett högt p-staket, så tätt, att inget kan kasta en blick genom spjälorna. Att på nytt resa det nedbrända p-verket* A. Hj. Ugglå, öv. **III.** Avledning. *Och de ännu ofärdiga verken fullbordades provisoriskt och p-erades* Nord. Fam.² **Syn.** pålverk (av tätt neddrivna o. upptill spetsade pålar), skansverk av pålar; ibl. skanspåle; (p-era:) förse med pålverk l. skanspålar, befästa med skanspålar.

Paljett (-ätt); -en, -er; -artad m. fl.; -er|a (-ade, -as; -ing). Tunn (rund) o. glänsande metallskiva fastsydd som prydnad på tyg. **I.** Enkelt. *Så p-erna komma väl så småningom, sakta men säkert, igen!* 1932. *Till och med lärodkten lånade panascher och p-er ur teatergarderohen* Agne Beijer. *Där björkens blad med guld-p-er glöda* Emil Kléen. *Silver-, stål-p-er. II.* Ssgr. Ex.: *P-broderad aftonklämning från Lelong 1932. Violgrått siden, översäilat med bourbonska liljor i p-broderi* Emil Cedercreutz. *Och parforce-ryttarinnan i skära trikder och p-brynja* Ida B. Goodwin. *Mitt i allt p-glittret. P-glitrande damer, som hoppade genom tunnband* Ebba Aterbom, öv. *I styv p-kjol med*

mantilj Öv. fr. R. Lothar. *P-klänning* 1919.

III. Avledning. *Iförd svart, p-erad klänning.* **Syn.** (metall)flittra, metallfjäll.

Paljefärgad; -gul. Förr stavat 'paille'. Halmgul, halmfärgad. *I p-gula handskar.*

Pall, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. *Får jag en p. under fötterna, å du snäll! Stig (upp) på p-en, så när du!* På en p. vid hennes fötter satt dottern. Broderad p. Bras-, bön-, dirigent-, fot(a)-, mjölk(nings)-, skam-, skur-, trä-, tvätt-, vigsel-pall. **2)** Mest fackl. (Vågrät) avsats l. upphöjning. **a)** Bergs. När han kommit på nedersta p-en, såg han en massa arbetare, som stämde vid ingången till en av orterna E. Didring. — Där bergväggen ej har p-ar, som passa alkorna, bygga ~ Ax. Klinckowström. **b)** Vanligen är dockan byggd i avsatser (p-ar), smalast i botnen Nord. Fam.² **c)** Trädg. Uppläggs tjocka vallar av sand eller också p-ar av torr, torvströ eller vad man nu har (för sparrissäng) Lind-Liljewall. Varjämte en s. k. ströppall ~ anlägges runt omkring bänken G. Löwegren. **d)** Lant. Båsen [i lagrden] böra ej vara längre, är att djuren ~ stid med bakfötterna strax intill p-ens kant; en större längd gör, att träcken faller på p-en H. Jublin Dannfelt. **II.** Ssgr. Ex.: Kalkhäll, som i mer eller mindre p-artade avsatser sänker sig utåt sundet R. Sterner. Ett och annat lågt p-bord [men inga europeiska stolar] A. Lagreli resa. P-broderi i korsstyggn. Resterna från föregående p-brytning (stid) bergs. P-dyna. P-golv i gruva. P-häst av trä, mycket stark, vackert lackerad (för barn). Hos japaner m. fl., som vila på golvet, har nackstödet utvecklat till en p-liknande, upptill ursvängd liten möbel. **Syn. I.** **2)** avsats, 'hylla', (vågrätt) skift; upphöjning, 'bänk', vall.

Palladium (akut); -et, -er. (Helig)skydds-bild (varav ett samhälle beror), skydd. *Enligt tant Rütenschölds åsikt var »Jesu Krubba» det p-um, som i det längsta skyddade Wadköping för ~ Hj. Bergman.*

Palla'sch, -en, -er. Tung hugg- o. stöt-värja. [Valerius] kvickhet är ett tungt kavalleri, med blanka harnesk och skärande p-er Tegnér. **Syn.** pamp.

Palliativ, -et, = l. -er; -medel. Lindringsmedel för tillfället (som ej botar det onda), hjälp för ögonblicket, skenhjälp.

Pallra, -ade. Ofta refl. o. i särskrivnen ssg (mindre ofta uppträdande i fast form). Vard. *Konstnären Erik Werenskiöld p-ade en gång som liten gosse på dessa gröna vallar C. G. Laurin. I dag var jag ute och p-ade i vårsolen Maja X. — Ungarna p-a omkring på golvet V. Benedictsson. — Att jag glömmet att p-a mig ur hängmattan Öv. fr. Majken Borring. Måne fick p-a sig till sångs igen Laura Fitinghoff. P-a sig av. P-a er hem, ungar! P-ade sig ~ snopen*

i väg Maths Holmström. P-ade sig upp redan kl. 11. Allt bäst att p-a sig dstad nu ~ E. Lieberath. Syn. larva, tulta, gå i sakta mak, palta, stulta, traska, knalla, tratta, motvilligt ge sig iväg.

Palm, -en, -er (mest grav). **I.** Enkelt.

1) Egentl. *Perna* äro i regel träd; den vanl. ogrenade raka stammen, ofta klädd med gamla bladslidor, reser sig ej sällan till ansenlig höjd och bär i toppen en utbredd krona av väldiga blad. Honträd av dadelpalm. Av p-er äro kända omkr. 1,200 arter. Vajande p-er omgävo ön. I p-ernas skugga. Med hjälp av en repslinga (klättermördel) klättra på infödingsvis uppför stammen av en p. P-en som prydnads- och krukväxt. Rottingp-erna ha klättrande stam. Dadel-, dvärg-, kokos-, kål-, olje-, piassava-, sago-, solfjäders-, vimp-en. **2)** Friare. Palmblad (som seger- l. fridstecken). De ~ hade p-er i sina händer Bibeln. Räcka ngn fredsp-en. Vinna segerns p. och ~. Vinna p-en. Torde tyskarna ~ få lämna p-en ifrån sig på det området Fr. G. Bengtsson. **II.** Ssgr. Ex.: Av vissa p-arter erhöles även socker. — De 'p-blad', som nyttjas till begravningskransar, äro inga p-blad, utan blad av *Cycas revoluta* (s. k. kottepalm). Boken är skriven på p-blad (sremсор). P-bladstäckt hyddor. — Stråhatt, utförd av smalfliätad fiber, s. k. italiensk p-fläta Nord. Komp. — Marmortrappor och p-gårdar Dan. — P-hus i botanisk trädgård. — P-kakor, kokoskakor, linfrökakor höja mjölkens fetthalt. — Där vägen slår mot p-klädd strand Th. Hwass. — Den p-kransade, låga sandstranden B. Mörner. — Suset i p-kronorna. — De togo p-kvistar och gingo ut att möta honom Bibeln. — P-kål av de späda skotten hos kålpalmen o. a. — Brudgranar med skalade stammar och p-lika kronor kvarlämnade i toppen. — P-lilja Yucca. — P-lund. — Polja. — Den p-omsusade kyrkogården. — P-plantering. — En väldig p-skog med ~ E. Westermarck. — P-socker. — P-stam. — Till p-sus och blött vatten. — P-söndag(en) söndagen före påsk. — P-träd. — P-trädgårdar och olivträdsalléer T. Orre. — Färskt p-vin har samma smak som jäst druvsaft och ~ Öv. fr. Alb. Schweizer. P-vinstapparen i arbete med klättermördel och kalebass. — P-växter. — Skeppet seglar alltjämt mellan Oceaniens p-öar Fr. Vetterlund. — **Palmett** se d. o.

Palm|a, -ade, -as; p-a in m; -ning. Sjöv. Hissa l. hala ej med bägge händerna samtidigt utan växelvis. *Men vi fyra voro verkliga sjömän ~ och kunde palma hand över hand Alb. Engström. P-ade in bukt efter bukt av den blöta ~ tätten E. Lieberath.*

Palme'tt (-ätt); -en, -er. Palmbladlikt ornament (solfjäderformigt ordnade blad). Prydd med p-er i stuck. Målad fris

med *p-er*. — Genom bortfallandet av halva antalet *p*-blad uppstår ~ Andr. Lindblom. *P-gesims*. *P-ornament*. *En del p-prydda* ~ bältebeslag Å. Stavenow. *Hur p-ranken ännu lever kvar, trots* ~ Andr. Lindblom.

Palp, -en, -er (akut). Känselfröt l. munspröt hos insekter. *Käkar med därtill hörande känseltrådar (p-er)*. *Maxillerna med sina p-er* G. Adlerz. *De ~ stora och ludna underläppsbihangen (p-erna)* ib. — **Palper**, -a, -ade, -as; -ering l. palpation. Ofta läk. *Han p-ade det sladdriga benet, från läret ända ned till hälen, rörde på lederna, kände på knäskådlarna* Alfr. Åkerlund, öv. **Syn**. beröra med sina palper l. med handen o. så undersöka.

Palsternackja (utt. som ssg med grav); -an, -or; -(s)bit m. fl. Växt (*Pastinaca sativa*) l. dess ätliga rötter. *Förvildad p-a har träaktig, oanvändbar rot. Skurna strimlor av morötter och p-or summo i soppan*. *Griljerade p-or* Råd 1917. *P-sbullar* ib. *P-(s)frö*. *P-sskivor*. *Den gulblommiga p-(s)växten*.

Palt, -en, -ar. Kunde även fattas som två ord, dock sinsemellan oklart sammanhållna (liksom 'avledningarna'). **I**. Maträtt. **1)** Säll. i plur. *Baka p*. *Skam den som inte kan rå med en p. efter en stadig middag 'Kapten Punsch'*. (*Blod*)*palt med lingon*. **2)** *Sken ~ som en p. i en hornlykta mitt ibland alla generalerna Jörgeen*. *Lysa som en p. i en hornlykta*. **3)** Hit ansluter sig (på grund av likhet med 'p-plätt') *Fikonpalt*. **II**. **1)** Ngn gång vard. även 'p-er'. *Då du ännu var en liten p(er)*, som traskade omkring i kolt. **2)** Nedsättande. *Jag trodde jag skulle få folk av dig, men nu ser jag, att du är och förblir en p. Harry Blomberg. Opp med dig, din p.!* *hörde han Bergström säga* ib. — *Olycks-, syndapalt*. **3)** Sälls. utom i ssgn harpalt. *Att hundarna ~ ej voro i stånd att resa p-en igen* E. Sparre. **Syn**. **I**. blodpudding; blodplätt(ar); ibl. paltbröd; **II**. **1)** parvel, puttifnask(er), pys, liten slarv(er); **2)** stackare, kräk, lump. — **Paltbak**. -bröd; -slageri m. fl. *P. och fläk*. *I maj 1915 anordnades ett mindre p-slageri vid Stockholms stads slakthus*. -plätt. *Grädda, baka p-ar*. -säs. Mjölksås till paltbröd. — **Palt**, -a, -an, -or. Mest i plur. Anslutningen till föreg. rätt svag. *Fram med mannas röda nattrock — den p-an behöver vädras!* Åke Hasselblad. — *Klädd i de uslaste p-or*. Eller också *stoltserar infödingen ännu hellre i några avlagda europeiska p-or* W. Kandern. *Dra på dej p-orna i en fart å kom!* *Klädp-or*. **Syn**. (p-or:) slarvor, trasor, lump(or), (gamla) dåliga kläder. — **Palt**, -a, -ade, -as. Fattas ofta som två ord. Alltid mest i lösbara l. särskrivna ssg o. vard. **I**. Blott i ssgn *påp-a m* (se d. o.). **II**. *En barnunge, som just lärt sig p-a omkring i barnkammarn*.

P-a sej iväg. P-a dej unnan nu! *Nå, jag p-ade ut och drog fram sängen* Fanny Alving. **Syn**. **II**. traska l. ge sig (iväg o. d.). — **Paltig**, -t, -are; -het. Vard. Mest till *palta*¹. *Nej, det där ser för p-t ut, ta en annan rock!* *För att dölja sina ~ p-a kläder* Öv. fr. L. Lloyd. *Hur träsiga, smutsiga och p-a dessa ungar än kunna vara* ~. **Syn**. uselt klädd; som ser dålig (o. sliten) ut, gammal o. dålig.

Palä, -et [l. -t], -er; -fasad m. fl. Slott(slik byggnad), palats. *De turkiska paschorna i Höga Porten eller p-et voro tystlåtna och* ~ F. R. Martin. *Det gamla Wallenbergska p-et vid Kungsträdgården* Estrid Linder. — *Vad jag som tio, tolvdring kunde höra och se från våra p-fönster* Prins Carl.

Paläo- stavas 'paleo-', se d. o.
Pamfle'tt (-ätt); -en, -er; författare m. fl.; -i'st (-en, -er). Småde- l. nidskrift (resp. -skrivare), (saltad l. hätsk l. ärerörig) flygskrift. *En beryktad p. från frihetstiden* (, riktad mot ~). *Och Set Poppius berättar om procenteri och p-skriveri i Stockholm i förra seklets mitt*.

Pamp, -en, -ar. **1)** Åld. Stor hugg- och stötvärja. *Ty känd var Hane att svänga p-en, / där döden lurade värst i kampen* T. Petre. — I bildl. uttr. ännu brukligt, t. e. *Att det ~ slutar med seger för den sida, där han svänger sin p.* V. Spångberg. **2)** Bildl. Ngt vardl. *P. i överförd bemärkelse påstår sig Natan Söderblom ha varit den förste som använt Y. Brilioth 1918*. *Han tycker, att han är en sabla p.* ~ Fanny Alving. *Alb. Engström, P-ar och stackare* (1926). *Det var karlar och p-ar bara, / det var karlar, för si, det var vi O. Thunman. Nu är skomakaren en väldig p. i det lilla samhället*. *Jag har hört, att du är p-en, storpamp(en) däruppe*. *Rika p-ar*. — *Heders-, kommunal-, kär-, socken-, stor-, storstads-, styrelsepamp*. **Syn**. **1)** pallasch, hugg- (o. stöt)värja, ibl. plit; **2)** storgubbe, märklig (o. inflytelserik) person, kaxe, matador. — **Pampig**, -t, -are; -het. Vard. Till *pamp* **2**. *En p. karl* E. Didring. *Och känner sig väldigt p.* Gust. Janson. *Du ä så lagom p. nu!* *Denna sida av hans [Kärlfeldts] verskonst, allt detta p-a, saftiga och klatschiga* J. Hemmer. *En falk går bredbet och p. på randen av klyftan* ~ Alb. Engström 1907. *Ett ännu p-are exemplar av stolta fjällskivlingen fann jag vid ~*. *Det p-aste privatuset i staden*. *En p-t tecknad häst*. **Syn**. kaxig, katig, stursk, karsk, ibl. 'svällande' l. övermodig; ståtlig, 'stolt', präktig, imponerande, imponant, pompös, 'prima', förstklassig, 'klämmig'.

Pampa (akut); -an, -as; -asgräs (*Cortaderia argentea*) m. fl. Särsk förr vanligast i plur. Stor gräs- (o. salt)stäpp i (särsk. det sydligare) Sydamerika, ibl. gräsland(et). *P-a är det sydamerikanska ordet för allt*,

som är slätt, stäpp, öken S. Barthel. *Jane Gernandt-Claine, Pampan* (1900). Att fira julen ute på p-an i en fransk familj J. Gernandt-Claine. Sedan bilen börjat tränga ut rikhästen som transportmedel på p-an E. H. Kranck. På den stora p-an Erl. Nordenskiöld. — Urskogar, omväxlande med p-as (i Bolivia) ib. — P-asgräsets siden-glänssande eller rödskimrande konvippor voro mycket omtyckta i 1870- och 1880-talens makartsbuketter.

Pampig se under pamp.

Pampu'sch, -en, -er. Ytterkänga, yttersko (numer vanl. av gummi o. ofta med skinnkant upptill). 'Söderamriskans' förkärlek för långa, smalskaftade p-er 1930. Hjälpte henne på med p-erna Helena Nyblom. Överdragsstrumpan ~ avsedd att begagnas som skydd över balskor och silkesstrumpor inuti p-erna 1927. — Mellan p-kanten och kjölfällen Fanny Alving 1922.

Pan, -en, -er. Polskt ord för '(nådig) herre' (om polsk adelsman). *P. Jacek gav honom tud gulden* ~ Öv. fr. Reymont. Den där p-en står över alla misstankar Öv. fr. Ljeskov. *P-ernas stolta land* Harry Blomberg.

Pan- (l. pa'n-). Förstavelse = hel-, all-, stor-, samlade. T. e.: *En p-amerikansk kongress* K. Zilliacus. *Rabindranath Tagore, som med sitt p-asiatiska budskap väckte studenternas hänförelse* J. G. Andersson. *På den nu avslutade p-europeiska kongressens sista dag* 1926. *P-germanismen. P-islamismen* tidningsspöke säger missionär 1925. *Det gällde en blivande p-luthersk konferens, som* ~ K. B. Westman. *Stod i förbindelse med p-slavisterna, bröderna Aksakov* Öv. fr. Arv. Järnefelt. *Den p-slavistiska pressen* G. Kåhre. *Har. Hjärne, P-slavistisk historiofi*.

Panacé, (-e)n, -er. Universalmedel, bote-medel för allt.

Panama (l. ibl. pä-, säll. -mä); -n, [-s]. P-hatt, hatt (med stora brätten o.) flätad av fibrerna av Carulovica palmata (i nordvästra Sydamerika) o. så mjuk att den kan hoprullas o. stoppas i fickan. I. Enkelt. *Och på huvudet bar han en mjuk p. Henning Berger. Äkta p. — De allra finaste p-hattarna komma sällan till Europa. En ~ sval sommarhatt av P. U. B:s p-imitation.*

Pana'sch, -en, -er; -prydd l. -erad. Fjäderbuske, hjälmbuske. *Likvagnen drogs av åtta svarta hästar, var och en med en stor p. av nickande strutsfjädrar på huvudet* Öv. fr. O. Wilde. *Sorgp-er. — Förspänd med fyra vita p-erade hästar* Fr. Böök.

Pandemönium (-må-, säll. -mo-); -et, [-er]. Jfr pan-. Sannskyldigt helvete(slärm l. d.), helvetes-ort, samling av elaka människor l. av avgrundslukter o. d. *Sångerna och trummornas eviga bom-bom gjorde natten till ett sannskyldigt p-um* A. Ruhe, öv. *En*

svart, ovädrad tambur med ett p-um av lukter Elis. Krey-Lange. *Nu kväka gradorna vid Flommens vatten* | ~ | *ett p-um för full orkester* A. Österling.

Panegyrik (hårt g); -en, -er; -artad. *Föredraget var snarare en p. än ett objektivt framläggande av fakta. Att Adlersparre icke var någon stor man, som en eftertida p. ävlats att göra honom till. Det är icke meningen att här skriva någon p. över kvinnorna i ~ I. Lo-Johansson. Syn.* (överdrivet) lovtal, äreminne; ensidigt (o. överdrivet) ros(ande). — **Panegyriker**, -n, =. Lovtalare, lovprisare. *En p., för att icke säga en smickrare. — Panegyris, -t. En p-t färgad sammanställning av ~ C. Hallendorff. Och där hölls ett p-t tal för honom* Herm. Rydin. *Fascismens p-a historiskri- vare, Gorgolini* T. Fogelqvist. **Syn.** överdrivet (lov)prisande.

Panel, -en, -er (akut). Brädbeklädnad på ruinsvägg (vanl. blott nedtill). I. Enkelt. *Golvläggningen är dålig, och runt omkring rummet går en fem fot hög p.* Karl Hedberg, öv. *Man har nu ofta mycket hög p., särskilt i matsalar. Vanligen är p-en sammansatt av fält eller 'speglar', omgivna av ramverk. Sätta upp ny p. En hemlig gång dold av p-en. Ett stort rum med pärllfärgade p-er* And. Ramsay. *Rummet hade furu-p-er. Vägg-, tak-, smygpanel.* II. Ssgr. Ex.: *Det knakade spökligt i salongens p-beklädnad. S-formig p-borste av prima vit fiber. P-divanerna slapp man se på sjuttitalet; de tillhörde åttitalets speciella skönhetsvärden* Gurli Linder. *I fonden en liten p-dörr* B. Gripenberg. *P-fyllning* fackl. = 'p-spegel'. *Ett p-fält, på vilket en påfågel stoltserade, lyste mot väggen* ~ G. G. Molin, öv. *Runt kring alla väggar var en lång p-hylla med flera hundra tennarbeten* Ville Vallgren. *Soffans p-hylla* V. Granfelt. *En ouppmärksam p-höna* port baler och bjudningar Eva Wahlenberg, öv. *P-höns* jfr föreg.; även = 'förkläde' (på baler o. d.). *P-klädda väggar. P-list(er). Snickare och p-makare. [Att porträtten på Läckö] på känt sätt utskurits ur sina p-ramar* Gunnar Wennerberg. *Pråttor. En p-soffa och ett bokskåp vid motsatta kortväggen* ~. *P-spegel* fackl., jfr dörrspegel. *P-verk med fullständig pilasteranordning ~ å Drottningholms slott* Nord. Fam.² *Kryssfaner, billigare än annat p-virke. P-vägg. Syn.* panelning. — **Panela**, -ade, -as; p-a om n; -ning (-en, -ar; ofta konkr.). 1) *Rummet var ~ högt p-at* Har. Molander. *Det ljust p-ade rummet. Och att väggarna i badrummet är p-ade med väluktande sandelträ. Salen var ekp-ad till manshöjd* Strindberg. *Lät ~ p-a om lillstugan* N. S. Lundström, öv. 2) *Som en rätta i en p-ning. Fönsternischer, p-ningar och möbler voro i svartnad* ek V. Benedictsson.

Panera, -ade, -as; -ing. Doppa i ägg l. smält smör o. rivebröd. *Svinfötterna kunna p-as med rågmjöl och rivebröd och få långsamt brunsteka* ~. *Par fläsket med skorp-mjöl och steker det i smör.* *Pat kalvhuvud Hagdahl.* *P-ade (kokta) kroketter.* **Syn.** bröa; (rätt nära stå:) griljera, gratinera.

Panflöjt o. **Panpipa**. Blåsinstrument (forngrekiskt, ännu i användning på Söderhavsoarna o. i Sydamerika), består av flera oliklånga rör hopfogade i en lång rad. *Infödningarna på Salomonöarna blåsa i p-flöjter upp till dans 1927. Han lockade öhö-rarna från sig själva, och de följde leende hans p-pipa* Öv. fr. O. Wilde. **Syn.** herdeflöjt, 'syrinx'.

Pang, ljudhärmande interj. *P., nu gick skottet!* *P., där small en fönsterruta.* — **Pangla**, -ade, -as. Vard., slangartat. *Jag tänkte: »Nu haren jag p-ar!»* (knäpper) K. Stangenberg. — *Mätte jag aldrig olyckas, så jag p-ar nån ruta, för ~ Ester B. Nordström.*

Pangerman m. fl. se pan-.

Panik, -en, [-er]. I. Enkelt. *Gripas, fattas av p.* *Återigen utbröt p.* *Om den allmänna osäkerhets känslan övergick till p.* *Amelie Posse-Brázová.* *Den övriga delen av hjo-rden flydde i p.* *Börspanik.* **II.** Ssgr. Ex.: *I p-artad flykt.* *Stämningen (på börsen) p-artad.* *En p-gripen människomassa* Sten Granlund, öv. *P-känsla.* *Undvika p-köp om börsköp.* *Som en p-slagen fårskock* Fr. G. Bengtsson. *P-stämning råder i Berlin 1923.* *P-stämning hos producenter och säljare.* *En p-unge utbröt i går vid ~.* **Syn.** panisk förskräckelse, (allmän, plötslig) bestörtning, våldsamt l. besinningslös skräck (o. förvirring), plötslig (oförklarlig) fasa l. skrämsel. — **Pänisk**, -t. Mest i uttr. *P. förskräckelse panik.*

Pank, [-t, -are; -het]. Mest predikativt. Vard. *Att pengarne kommit som ett manna i öknen, emedan han var alldeles p.* Ax. Schröder. *Pirre, den fordom stüde p-e löjtnanten Gbgs Handelstiän.* 1926. *Lika p-a som när vi gävo oss av Sigge Strömberg.* *Alldeles »luspank»* Alb. Ytterlund. *Dels på grund av sin kroniska p-het, dels ~ Sv. Skämtlynne 1913 (1909).* **Syn.** utan pengar, utblottad l. renskrapad (på schaber), som har ebb i kassan.

Pankja¹, -an, -or. Se braxenpanka. *Här sitter folk ~ och metar p-or på franska bröd Harry Blomberg.*

Pankja², -an, -or. Vulg. *Vägglus, 'väggmadam'.* *Ingen skam att ha »p-or» (vägg-löss) hemma längre?* 1931.

Pa'nkreaskörtel(n) (grav). Bukspott-körtel(n).

Pannja¹, -an, -or. Bet. så skilda, att man kunde från det övriga avskönda tegel- o. fång-p-a. I. Enkelt. **1)** Huvudbet. *Grytan*

har vanligen öron, p-an handtag; ofta är p-an grundare. *Sätta p-an på spisen.* *Stekas i p-a.* *Stek-, plätt-, pannkaks-, munk-, omelett-, smält-, lång-, tackjärns-, kok-, kaffe-, koppar-, destillations-, lim-, äng-, värme(lednings-), källar-, brygg-, växthus-, högtrycks-, ängp-a.* **2)** Särbet. **a)** Fång-p-a (se d. o.). **b)** Tak-, tegel-p-a. *Hade tegeltak med stora stenar ovanpå för att hålla kvar p-orna och ~ Alfr. Åkerlund, öv.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-anläggning för hospitalsbyggnaden i Värjö.* *P-biff* kok.: malet kött stekt som biff i p-a, med lök. *Lämpar sig bäst för p-eldning, dvs. i hus med centralvärme.* *Att halströt där ~ endast använts till p-fot N. Keyland.* *Ett p-järn med potatispannkaka ~ Vilh. Moberg.* *P-paka* m. fl. se d. o. [*Väl-lingen*] hade visat avsikten att bubbla över p-kanten och hamna i askan *Fanny Alving.* *»Heimdall» fick ligga tre timmar för p-läcka.* *P-murar, rymmande 90, 100 och 125 liter, säljas billigt.* *Ängfärjan, som f. n. ligger i Malmö för p-rengöring.* *Stockholms elektriska p-reningsaktiebolag.* *Så stjälp-te hon en p-ring över elden, skurade en aluminium-kittel ~, slog i vatten och satte den på p-ringen C. Larsson i By.* *P-rium* i fabrik, på fartyg o. d. för ängpanna; ängpanne-rium. *Järnvägsstyrelsen hemställer, att be-nämningen maskin- och pannskötare utbytes mot maskinbiträde 1932.* *P-stekt sill.* *P-sten* stenhårda skorpor som avsätta sig i ängp-or matade med sådant vatten varur olöslbara salter lätt utfällas. *Icke p-stensbildande matarvatten E. Roesler.* *För att undvika p-sbildning måste man ha gott matarvatten.* *P-ställ* på fotogenkök o. d. **Syn.** (ibl. rätt nära:) kanna, gryta, kar, kittel, fat, 'lagg', 'järn'.

Pannja², -an, -or. I. Enkelt. **1)** *P-an be-gränsas nedåt av ögonbrynen, uppåt av här-fästet och övergår åt sidorna i tinningarna.* *Ha hög, låg, bred, välvd, slutande p-a.* *Håret, som lämnade p-an fri, som låg ner i p-an.* *Med mössan djupt neddragen i p-an.* *Ha håret bevat mitt i p-an.* — *Rynka p-an.* *En rynka syntes i p-an.* *Av bekymmer fårad p-a.* *Med öppen p-a.* *Torka svetten ur p-an.* *Svetten, som pärlade utför hans p-a.* *Med Kainsmärket i p-an.* *Lögner står stämplad på hans p-a.* *David träffade filisteen i p-an Bibeln.* *Kaptenen slog sig plötsligt för p-an:* *Dräkten, den hade jag glömt!* *Med handen för p-an.* *Tog sig åt p-an som för att sansa sig.* *Hans tänkar-p-a.* — *Gav tjuren med spaken ett slag för p-an, som hejdade den.* *Såd angriparna tillbaka med blodiga p-or.* *Skjuta sig en kula för p-an.* **2)** *Och detta har du p-a att säga till mig!* *vågar du, är du fräck nog att, har du mage att.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-band och halsprydnader.* *Bördan vilar på ryggen och fasthålls av ett p-band.* *På en häst finns en liten fläck, där p-benet är*

så tunt som en tolvskilling ~. Med bräckt p-ben. Pbindel. Pbredd. Ett lätt p-flor. Men kring sångarns bleka tinning / spände solen själv sitt p-guld O. Thunman. Krabba med två långa p-horn. Med långt, nedliggande p-hår. P-höjd. P-knöl. Och hon log åt Prinsens svarta p-lock S. Siwertz. Med p-lugg som en häst ~. Under p-luggen. Nackok, p-ok eller sele. P-rem t. e. på betsel. Med en allvarlig p-rynkning. P-smykke. P-spröt zool. = antenn. Nötskrikan reser sin p-tofs och ~. P-valk. Med hög p-vävning B. Mörner. Ett oparigt p-öga zool. **Syn.** (vard. ibl:) flint, planet.

Pannkak|a (ofta utt. pangk-). Anslutningen till panna' numer rätt svag. **I.** Enkelt. **1)** På torsdagarna jngo vi alltid åter och p-a. Grädda p-or. Vända på p-an, så att den blir gräddad på båda sidor. Tunna, tjocka p-or. P-or med hjortronsylt. Ta socker på p-an. Grädd-, äppel-, ärt(mjöl)s-, ugs-, sylt-, fläskp-a. **2)** Märk bl. a. (gärna vard.) uttr. som: Platt som en p-a. — Ett framvrålat 'marsch, p-a' (även utt. -kaka; säges till sölare l. för att köra av ngn) D. Aslund. — Av mitt fina dagsprogram blev det fullkomlig p-a (det föll ihop, gick i putten, blev ingenting) Vera Fridner. — Beror alldeles på, hur man vänder på p-an Fanny Alving. — Kop-a kokaka, kosmocka. **II.** Ssgr. Ex.: Metade mörtar på p-sdeg E. Lindorm. De blir ingen kvarnresa av, sa gumman, för p-slagen vill inte släppa Altuna, Uppland. Vispa p-ssmet Harry Blomberg. P-spade jfr t. e. tårtpade.

Pannå, (-en, -er; -stykke m. fl. Fält l. 'spegel' med ramverk (i vägg, dörr, panel o. d.); träskiva (i st. f. duk) till målning; målning på sådan spegel l. skiva. Serien av reliefporträtt, som nu pryder p-erna Jac. Ahrenberg. Matsal med ek-per och gyllenläder V. Vallgren. De vackra p-erna över dörrarna S. Lagerlöf. Träper. — Porträttet är målat på p. Gust. Jaensson. [Målade] på små nätta per vid ett litet bräckligt ⁴ältstaffli G. Nordensvan.

Pano'ptikon (två korta -å; akut); -et, =. Utställning av vaxbilder, vaxkabinet (ofta med bilder av historiska personer). I Stockholm fanns ett p. 1889—1922. Gå på p. och se Kejsar Wilhelm, Yngsjömörderskan m. m. P-s skräckkommare. — Något stelt, p-artat. Orörlig som en p-figur.

Panoram|a (-å. l. o.; mest grav); -at [l. -an], -or. Vidsträckt rundutsikt, rundblick, rundsyn; (byggnad med) rundmålning. Ofta bildl. **I.** Enkelt. Från kraterullen upprullar sig för våra blickar ett storlaget p-a. Där varje timme nya, hänförande p-or öppna sig O. Sjögren. Det härliga fjäll-p-at. — Om jag ser tillbaka på mitt livs p-a ~. — Torget, på vars andra sida p-an var belägen ~ Alfh. Agrell. **II.** Ssgr. Ex.:

Ett p-aartat landskap, målat av ~. P-abyggnad. P-aförelisare. Irländaren K. Barker skall ha varit den förste p-amblaren (en rundmålning av Edinburgh 1788).

Panpipa se panflöjt.

Pansar (grav); -et, =; best. plur. -en l. -na. Skyddsbeklädnad för krigare (i sht förr), för fästningsverk, fartyg o. biler, för kassaskåp m. m.; ibl. vissa djurs (t. e. sköldpaddans) naturliga skyddsbetäckning. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Den medeltida riddaren, klädd i sitt tunga p. Ikläden eder p-en Bibeln. Vid p-ens rassel och hovarnes tramp Alfr. Jensen, öv. **b)** Framställning av tjockt p. Kanoner avsedda att genom-bryta, bekämpa p-et. Vid provskjutningar av p-et för att pröva dess motståndskraft. Från 1890-talets slut brukas för grövre p. ythärdat eller cementerat p. Stål-, nickelstål-pansar. Kryssare utan sidpansar. **2)** Friare o. bildl. **a)** Strandbergs första diktsamling, som bär det karaktäristiska namnet Sånger i pansar Hj. Alving. Och havet sover under isens p. J. Tegengren. Ibland ~ överdrogs båten av ett ispansar A. Friede. Han klädde sig i rättfärdighet såsom i ett p. Bibeln. [En skrovlig yta, som är ett] nödvändigt p. i en ond värld Annie Furuhielm. Iförd ett ogenomträngligt p. av tålamod Ellen Wester, öv. **b)** Kroppen bred, omgiven av ett p. av en kupig rygg- och en platt buksköld E. Lönnberg (om sköldpad-dor). På alligatorns ryggpansar.

II. Ssgr. Ex.: P-(auto)bil. P-batteri. P-(be)klädd (-nad). P-brytande kanoner nämndes i slutet av 1800-talet grövre kust-o. fartygskanoner. P-båt har i Sverige varit namn för pansrade kustförsvarsfartyg; efter 'Sverige'-typens tillkomst (1916) kallas de p-skepp. Genom Svenska p-båtsföreningen insamlades omkring 16 miljoner kronor, och för dessa penningar anskaffades bl. a. p-båten (F-båten) 'Sverige'. P-däck. P-däckskryssare äro nu ersatta av 'lätta kryssare'. P-däckade örlogsfartyg. P-dörrar. P-fartyg med helt l. delvis pansarklädda sidor. P-flotta. P-färg, skyddar mot syror, lut, fukt, förrostning m. m. P-granat jfr p-projekt. Och min revolver skulle ~ ha varit en lek-sak mot dessa vidunders p-hud Bengt Berg. Rotorn [till ultracentrifugen] är innesluten i ett tjockväggt p-hus av stål. Urkelja ~ förnicklad s. k. p-keja Ahlén & Holm. Riddarna uppträdde i järnrustning, och även hästen p-kläddes delvis N. Fischerström. P-konstruktion (-tör). P-kryssare jfr p-fartyg. Undersökning av p-materiel för »Gustav V» och ~. P-plattor. Skyddad av p-plåt. P-projekt. för gmslagning av starkaste p. Kasematter (p-rum). Om man drar [de elektriska] ledningarna genom s. k. p-rör, vilka ~ äro fullkomligt brandsäkra 1920. Sexti cm:s betong, armerad med dubbla p-skenor 1918.

P-skepp. P-skjorta ibl. = brynja. *P-skydd. P-skyddade kanoner. Modärna fort med höj- och sänkbara p-torn. P-tåg* ha lok, tender och vagnar skyddade av p. *Motordrivna ~ p-vagnar, till en början kallade »tanks», vilka uppfunnos under världskriget Nord. Fam.⁸ P-valv. Skottsåkra p-västar.*

— **Pansra**, -ade, -as. Oftast refl. l. i perf. part. Egentl. o. bildl. **1**) *Upp och p-a dig till örlig ~ Karlfeldt. P-a-re ryttarskaror* V. Rydberg. *På p-ade gångare. En p-ad näve, som griper om en dolk. 2*) *Säkrast är att p-a fartyget, valvet. Op-ade eller lätt p-ade fartyg. Havets p-ade jättar.* — *De p-ade odjuren krokodilerna.* — *Frukten [hos äkta sagopalmen] är ~ p-ad* B. Jönsson. **3**) *Hon är som p-ad, osårbar, ty ~ Fr. Böök.*

Syn. se bepantra.

Panslavism m. fl. se pan-.

Pant, -en, -er (grav). Vanligast mer l. mindre konkr. men särsk. efter 'i även abstr. **1**) *Lösören såväl som fastigheter kunna vara p., även värdepapper och kontanta penningar Nord. Fam.⁸ Man skiljer mellan handpant (då man har p-en i handen) och hypotek (då ägaren fortfarande behåller och brukar p-en). Beldning av lösöre-p. Ja, om du ger mig p. Loven kan ryggas, men p. bär pengarna hem. Låna ut mot p. Behålla som p. Lösa in en p. Låta p-en förfalla. Auktion på förfallna, outlösta p-er. Ha, lämna, ta(ga) ngt i p. (för ngt). Stå i p. Sätta sitt liv, sitt hucud, sin ära, sitt ord i p. (på att ~). — Tager ankans ko i p. Bibeln. Jag har tagit hans klocka i p. — Underpant ofta bildl. **2**) Vid pantlek. Den som icke svarat med ett rim inom två minuter, ger p. Vem tar emot och lyser upp p-erna? Jag sveder och jag bränner, i vad ska den göra, som p-en igenkänner? **3**) Åga en p. på ngs trohet. Märk (personligt) Kärlekspant. **Syn.** (mer l. mindre nära:) sak osv. som är föremål för panträtt, (real)säkerhet, in-teckning, hypotek, mät; gisslan, underpant.*

— **Pantbank.** *Pen ger mindre penning-lån mot säkerhet i värdeföremål och mot hög ränta. Har du överrocken på p-en? Pen tar / vad fattigman har. Gud bevara dig för fyra hus: krogen, p-en, horhuset och fångelse!* **Syn.** pantlåneaffär l. -inrättning l. -rörelse l. -kontor, pantbelåning, pantlåner(affär), (p-en:) 'stampen' (vard.), 'assistanterinrättning'en' (äld.). **-belån|a**; -ing. *A.-B. P-ning -bevis* pantsedel. **-förskriv|a**; -ning. *Sedan konung Albrekt till honom p-it Öland med Borgholm. Genom att p-a sin själ till mörksens furste Nord. Fam.² P-ning av fordran eller annan rättighet. **Syn.** pantsätta, skriftligen tillerkänna (ngn) pant-rätt i. **-försäljning** f. av outlösta panter. **-givare. -havar|e.** Överlämnande av föremålet i p-ens besittning. *P-na, som huvud-sakligen utgöras av banker och ~. -inne-**

havare jfr föreg. **-kvitto. -kyss.** I pantlek. *När den dåförtiden oundvikliga p-en utbyttes mellan de två ~ Per Hallström. -lek.* Lek vari man vid fel mot lekens regler måste lämna o. sedan inlösa pant. *En gång, då vi ungdomar lekte en p. Hj. Söderberg. -lån; -caffär; -einrättning; -ekontor; -erörelse; -ar|e (-kär(r)ing); -eri (-et l. -t, -er; -affär); -erska|a (-an, -or). Mest i ssgr o. avledningar. **1**) *Även kommun må (i socialt syfte) driva p-erörelse. Föreståndare för en p-einrättning. 2*) *P-are måste åga tillstånd av K. B. och har att över-rörelsen föra särskild bok, vilken liksom lagret skall hållas tillgänglig för polismyndigheten. Han hade klockan hos farbror [dvs. p-arn], men ~ S. Siwertz. 3*) *Söderhamns stad har sitt eget p-eri 1928. Driva, idka p-eri. 4*) *Även en p-erska instämde i mdlet. **Syn.** (p-caffär m. fl. se) pantbank. -lösning. Ofta i pantlekar. -rätt; -sinne-havare; -sregler m. fl. Rätt att (till säkerhet för fordran l. eljest) tillgodogöra sig ett föremåls värde intill visst belopp. *P. i lös, i fast egendom. -sed|el.* Pantbevis (från pantlånekontor). *I hans portmonnä fanns endast några p-lar och en kopparslant. -skilling.* Den summa man erhållit på panten. *Skola ha p-en tillbaka. -sätt|a; -ning. *P-a allt, t. o. m. vigselringen. Som då höll på att p-a landets naturtillgångar till japanerna J. G. Andersson. -ägare* x panthavare.***

— **Pant|a**, -ade, -as; p-a ut m; -are; -ning (med plur.). **1**) Ta i mät, utmäta, göra ut-mätning. *»Nu går det rakt på tok» — sa kärningen, när länsman p-ade hennes gryta. Men fastän vi i dag p-at er, sd äro vi ändå människor och ~ Maur. Cramær. För då hade det inte blivit p-at hos Hedmans I. Ekstam. 2*) (Egenmäktigt) fråntaga en annan lösören. *Griper någon Konungens befallningshavande i ämbetet, i ty att han p-ar något till sig eller ~ Lagen. Lovlig är (själv)p-ning, då det gäller att fråntaga den som griper på bar gärning i äverkan, olovlig jakt eller olovligt fiske hans redskap (t. e. bössa, jakthund, båt). 3*) Vard. Pantsätta. *Fick p-a min sjösäck i förrgår hos ~ E. Sparre. En fattig slarv, som vill p-a på sin klocka Strindberg; (oftare 'p-a sin klocka' l. 'stampa på sin klocka').*

Pantalo|ng|er (-lång-); -erna; -ficka. Ofta skämts., eljest äld. *Hans ätsittande p-er. Kniv, tobak och tändstickor jämte silver och sedlar buro de i p-fickorna* Eric Hultman. **Syn.** (lång)byxor.

Pante|ism, -ismen; -i|st (-en, -er; -isk, -t). Fil. Äsikten att det gndomliga icke äger självständighet i fhde till världslaltet, att detta är = Gud. *P-istisk* lyrik. *En p-istisk färjad världsåskådning.*

Panteon (kort -å; mest akut); neutr. Tempel förvarande store mäns stoft, minnestempel; även bildl. *Din bild i världens p. skall stå* R. Montgomery-Cederhielm. *Ett slags friluftspanteon med minnesbilder och blyster* Nord. Fam.² *I ärans p. Wallin.*

Panter (akut); -ern, -rar; -erfläckig; -erfäll; -erhan(n)e; -erhona; -erhud. Jfr synonymet 'leopard'. *Stundom skiljer man mellan p-er och leopard och säger, att p-ern är större. Svarta p-ern. Dess hästar äro snabbare än p-rar* Bibeln. *Smidig som en p-er. Kröp ihop som en p-er till språng.* — *Med vita fotter du dansar / på prunkande p-erfäll* B. Gripenberg.

Pantofila (-å-); -lan, -lor; -elhög m. fl. Ldls. (t. e. Skåne) för 'potatis'. Mest i plur. *Och så har han lovat henne fritt husly ~ och en skäppa p-lor satta och hör sådd ~ V. Benedictsson. Fläsk å p-lor* Fr. Nilsson Piraten. *P-elhögarna stå vid husknuten tillklappade och väl täckta* Sigrid Kurek.

Pantograf, -en, -er; -bord. Instrument för att återge ritningar, kartor, mönster m. m. i förstora d. l. förminskad skala.

Pantomim, -en, -er; -isk (-t); -dans; -föreställning; -sällskap; Skådespel utfört endast med miner o. åtbörder (dans o. stumt spel). *Uppföra en p.* *Det blev mörkt i salongen och en skuggpantomim avtecknade sina silhuetter på en vit duk* R. Schillt. [*På Nöjesfältet uppträder*] *miss Edit Hagedorn i en vattenpantomim med vackra ljuseffekter* 1930. *Naturen spelar ~ p-er av allvar och vemod, av höghet och oskuld, av djävulhet och behag* D. Åslund. — *Danserna voro oftast p-iska* B. Mörner.

Papaver (akut); -n, =; -odling. Vallmo.

Pa pegoja (-gå- l., särsk sydligare o. hos yngre, -gå-; grav); -an, -or. Familjen Psittacidae av ordningen 'gökfåglar'; de saknas i Europa; de ha vanl. lysande färger och klättra väl med hjälp av fötterna o. den krokiga näbben; bekanta för sin förmåga att härma människorösten. **I.** Enkelt. *P-orna* innefatta omkr. 600 arter, fördelade på ett 70-tal släkten. *Tama p-or. Hålla p-or i bur. Skränande p-or. Prosten, som fick brottslingar att bekänna genom att skrämma dem med talande p-or* *Så hade jag Polly, som på svenska skulle haft namnet Klara, och alltså var en p-a* Wilh. Sörensen. *'Går bra, går bra!' sa p-an, när mon vred halsen av henne. Dvärg, sång-, ädel; burp-or.* — *Och han klänger bland grenarna som en liten p-a* O. Thunman (om korsnäbb). *Pladdra som en p-a* *Som en p-a* *upprepa vad andra sagt utan att därav begripa ett ord.* **II.** Ssgr. **1)** Huvudformen är papegoj. T. e. *P-aktigt fruntimmerspladder. P-burarna på Falsterbo strand* N. W. Lundh (om badhytterna). *Med en grön p-fjäder i hatten. P-fraser. Den p-gröna färgen i Sörmlandsböndernas*

dräkter B. Walden. *Med p-lik(nande) näbb. Rent p-mässigt upprepa vad systemen sagt. En gulblek man med p-näbb och ~ E. Didring. Nio tiondelar av alla ord voro rena p-pladder, varken vägda, prövade eller avsmakade, utan bara upprepade* Fr. G. Bengtsson. *Meningslöst p-prat. Nyimporterade amason-p-or överföra understundom till människor ~ p-sjuka, psittacos Nord. Fam.³ P-sladder. Monströsa eller p-tulpaner med stora, 'träsiga' blommor av egendomlig form. P-ve-tande. Klara p-ögon* S. Siwertz. **2)** *Undantagsformer. Ex.: a) Papegoje. Hennes färgade p-eansikte* Ture Janson. *Upprepade sin latinska p-efras: mens sana in corpore sano. b) Papegojs. Gåsstian och p-sburen* B. Risberg, öv. *Anglar i p-sfjäder* Erik Staaff, öv. *En sirlig herre med krokig p-snäsa* M. Cramer. **Syn.** (ibl:) kakadua, (kaka)dora; efterpladdrare, själlös eftersägare.

Papeteri, -(e)t, -er. (Skriv)papper o. kuvar (i särskilda omslag, portföljer l. askar). *P., innehållande 10 ark skrivpapper och 10 kuvar i trevlig portfölj. För dem som 'ha allting' är ett p. den rätta julgåvan* Annons. *För ett år sedan hade han köpt ett dussin p-er, och han hade ännu inte sått mer än tre buntar* W. Walfridsson. — **Papier(-)maché** stavas nu papjemaché, se d. o. — **Papiljo't** (-ätt); -en, -er; -krusad m. fl.; -erad. Rulle (förr av papper, senare då p-erna återupptogs ofta sämskskinn, gummi, metall) till hårlockning. Nu äro p-erna i stor utsträckning ersatta av elektrisk behandling (permanentning). **I.** Enkelt. *P. av gummi, kartor om 4 st. 0.40* Annons 1933. *Engelska p-er ~ för lockar eller vägor* Annons 1922. *De båda systrarna kommo ilande utför trappan med håret i p-er, men eljest fullt klädda* S. Lagerlöf. *Anna har lagt opp p-er, och ~ ib. Mormors dottrar lågo natten före festen med huvudet fullt av p-er* Nanny Hammarström. *Kvällen före kalaset lades håret upp ~ på p-er som rullades ihop av styvt popper* Gurli Linder. *Små bruna lugg-p-er* 1920. *Onduleringspen av gummi ~ 1928. Sämskskinns-p-er* 1923. **II.** Ssgr. o. avledning. **1)** *P-krusat [hår]* Fanny Alving. *P-leken, en gammaldags pantlek. Ty hon avskydde p-lockar* Nanny Hammarström. *P-papper. P-rågor. 2) Alla kakor bakade och alla lockar p-erade och alla gator sopade och alla altaren prydda* Öv. fr. K. Franzos.

Papi'll, -en, -er; -artad; -formig. Fackl. Kamlik upphöjning på huden, (hud)värta. *Besatt med små fina p-er. Hår-, snakp-er.*

Papir, -et, -er. Vard., ofta skämts. för 'papper'. *P-et! Jag har glömt det, minsann* Birger Sjöberg. *Laga nu till p-et [växeln] och få namnen bevitnade ~ A. Essén. Genom att glöta litet i p-en* H. Samzelius. *Var har häradshövdingen p-en?* E. Norlander.

Papi'sm, -men; -t (-en, -er; -erī, med

plur.; -isk). Ofta 'fientligt l. nedsättande. 1) Sedan kurfyrsten av Brandenburg avfallit till kalvinismen och kurfyrsten av Saxen till p-men Har. Hjärne. 2) Förstuckna p-ter. Att rensa landet från p-ternas anhang Aivva Uppstrom. Kättare och p-ter Jully Ramsay. 3) Såsom tjänande det hatade p-teriet Ax. Kock. Anklagad för p-teri(er). 4) Den p-tiska styggelsen har utbrett sig över hela landet G. H. Mellin. De p-tiskas kyrkoseder Pelle Molin. **Syn.** 1) påvedöme l. -välde l. -lära, katolicism(en), romersk-katolska kyrkan; 2) katolik, anhängare av katolicismen, påvevän; 3) påviska sympatier l. tänkesätt l. kätterier; 4) romersk-katolik, påvevänlig, påviskt (sinnad).

Papjemasché, (-e)n; -bit m. fl. En torkad med lim o. linolja uttrörd pappersmassa till galanterivaror, leksaker, dosor, anatomiska modeller, ornament m. m. *Pennafat av p.* Nord. Komp. 1916. *Ett stycke p. med några i svart silke utsydda bokstäver* S. Lagerlöf. *Lackerad p.* — *Då vi ~ skulle läsa människokroppens byggnad och funktion, hade vi god hjälp av en i sina primfaktorer söndertagbar p-modell* J. G. Andersson. *I en något smutsprickig p-ram* A. Österling, öv.

Papp, -et l. -en. **I.** Enkelt. *P(-en) är tjockare och styvare än papper. Med p. förstår man papper av 0,5 till 10 mm. i tjocklek* Kjellins Varulex. *Formad p.* Guskad p. flera massalager sammanpressade. *Limmad eller klistrad p.* flera papperslager sammanfogade. *Finaste p.* kallas kartong. *Ett ark tunn p. till lösryggar.* En dylik sax är ock utmärkt att klippa tjockt p. med. Skära igenom p-et, p-en med ett enda snitt. *Anbringandet av ritser, där p-et skall vikas* Kjellins Varulex. *Spänd på p.* Impregnerad p. Tallrikar och karotter av p. för kamping 1931. — *Asbest-, asfalt-, elfebens-, förhydnings-, glans-, golv- l. grålump-, kartong-, (konst)läder-, press-, spelkorts-, spänn-, tak-, tjär-, underlags-, väggpapp.* **II.** Ssgr. Ex.: *Paktig styvhet. Parbetje* (-are; -erska). *Inlagd i en liten p-ask. Bunden i ett enkelt p-band. P-fabrik* (-ant; -ation). *P-figur. Glasögon i p-fodral. Som om de varit p-gubbar i en skjutbana* B. Sjöberg. *P-handlare. Febertermometer i p-hylsa. Jordgubbar i p-kartonger. Mjolk och gräddor försäljas snart i p-kartonger* 1932. *Konstgjort läder i p-liknande plattor* Nord. Fam.⁹ *P-låda. P-makare. Papp- och pappersmaskiner* Tulltaxan. A.-B. Svenska p-nederlaget. *P-pärm. Ack, denna rustning av sarkasm var endast en p-rustning, med vilken jag sökte omgiva mig* Öv. fr. Carlyle. *Ritblock, blockade på styv p-skiva. Begagnade ~ ofta även en grön p-skärm över pannan* Visen Lewin. *De tjockare p-lagen* Kjellins Varulex. *Kartong* kallas de finaste p-sorterna ib. S. Stu-

belius, övningslärare i p-slöjd. *Anbud å leverans av 400,000 st. p-spik, 330 läddor trådspik ~ kort spik med stora flata huvud. Väggar böra vara putsade i stället för p-spända* (mot väggohyran) 1933. *P-sulor. Höllo på att spänna p-tak, mdla och tapetsera* K. Gunnarson. *P-tallrikar. P-tillverkning. P-tunna, stora, runda kakor. P-täckta trätavlor.*

Pappa (grav; vid tillrop ibl. akut); -an, -or. Jfr fader (särsk. A III) o. mamma. Mest förtroligt, ofta i tilltal från barnen (där många dock säga 'far'). Kelande biform 'paps(en)'. **I.** Enkelt. 1) Egentl. *De här ä min p-a. P-a lilla l. lilla p-a!* gärna sagt av små barn. *Hör du, p-a, de va trevligare pojkar där än här i stan, du!* (många nyttja ej 'du' till föräldrarna). *Låt bli att klirra med kniv och gaffel, när p-a talar, Sture!* (sagt av fadern) Dan. — *Stolt över att vara p-a till tre ungar. Å så konno p-orna, som vanligt belastade med matsäckskorgar. P-a Anton. P-a Långben. Få en ny p-a. Pan i familjen familjefadern. Gåcka p-ans vaksamhet* K. A. Hagberg, öv. — *Rika p-as gossar, som inte lyckats taga studentexamen* (som leva på p-ans pengar) Fanny Alving. 2) Friare o. bildl. *Vard. a) Och du, Lina, och jäntan kan min själ tacka er himmelske p-a, att ni ~ (tacka Gud)* Ragn. Holmström. 'Arkep-a' och 'ärkefadern', skämtsamma former för 'ärkebiskopen'. b) *När jag skapade de fem tidningar, som ha mig till p-a Saxon. Vem ä de, som ä p-a till, för förslaget? P-or för ritningarna [till Studentkårsbygget] äro ~.* **II.** Ssgr, som äro mkt sälls., ha formen *pappa-l. pappas-*. Ex.: *Som de flesta p-brev till små flickor ~ Lydia Wahlström. Pasgossar.* **Syn.** se fa(de)r. — **Pa'ps**, -en. Kelande (o. mest i tilltal) för 'pappa'. *Allra käraste lilla P.* Sigrid Stjernsvärd. *Å, p., så ~ lugnt de va här, du!* Jean Berglund, öv. *Pen tycker, att vi borde låna några barn till julafonen för att ~ Majja Åkerman-Tudeer. »Ja gör det, p-en lilla», sade Marianne och ~ V. Benedictsson.*

Pa'ppenheimerje (-hajm-l.-håjm;-grav). Nästan blott i uttr. *Känna sina p-e känna sitt folk, veta vad di går för l. hur di ska tas l. behandlas.*

Pa'ppler (grav); -eret (mer säll., men ofta i Finl., -ret), -eren l. -erna (särsk. i Finl. även -ren). **I.** Huvudbet. 1) *Tillverkning av p-er i egentlig mening lär ha varit känd i Kina ett eller annat århundrade f. Kr. Man anser, att 99 % av allt p-er numera tillverkas av trämassa* 1931. *Träfritt p-er är såddant, som icke innehåller mekanisk trämassa. Per att skriva på, till omslag. De matta p-eren äro de vackraste till ~. På matt p-er. Är p-eret för löst och för skört, förorsakar det sudrigheter vid inbindningen*

av böckerna. Rutat, (o)linjerat, ofärgat, gultonat, prickigt, kulört, marmorerat, glättat, krittat, handgjort, råkantat, skuret, handformat, ljuskänsligt, styvt, tunt, (o)genomskinligt, tjockt, grovt, veckat p-er. Tryckt på holländskt, japanskt, kinesiskt p-er. P-er i långa banor. Ett ark, ett ris p-er. Partier av taclan, där p-eret skiner igenom. — Sill i p-er. Uppsamlingskorgar för p-er och annat skräp. — Duktyget av p-er har kommit 1933. — P-eret i getingbon. 2) Biljett-, blä-, boktrycks-, brev-, damast-, dokument-, filter-, fin-, flug-, framkallnings-, färg-, försätts-, gelatin-, grov-, grå-, guld-, halm-, hamp-, illustrations-, kalkar-, karbon-, kardus-, klister-, klosett-, koncept-, konstruck-, kopia-, kopierings-, koppartrycks-, kraft-, krit-, kräpp-, lump-, läsk-, normal-, not-, omslags-, pack-, paraffin-, plump-, ris-, rit-, schag-räng-, silkes-, silver-, skriv-, skrivmaskins-, smör-, sorg-, special-, spänn-, sug-, tapet-, tecknings-, toalet-, tryck-, tyg-, tändsticks-, utkopierings-, vax-, vaxduks-, värlängp-er.

II. Sär betydelse. 1) Läs från p-eret. Predikar han fritt eller har han p-er (med sig)? Sätta sina tankar på p-er(et) i Finl. även 'till p-ers'. Nedkasta några ord på ett p-er. Drog upp ett p-er ur västfickan. Vik p-eret två gånger, så går det in i fickan! Ord-förändren tager upp p-eret, läser och ~ Jac. Ahrenberg. Ett oskrivet, fullskrivet p-er. — Som endast finns på p-eret (och icke i verkligheten). Som stannat på p-eret blott är ett projekt. Det låter nog bra på p-eret, men ~. 2) H. Schück, Ur gamla p-er I—VIII. Sitta lutad över sina p-er. Drunkna i p-er. De gotavianska p-eren. Familje-, släktp-er. 3) Förete sina (legitimations)p-er. Du hade ju p-erna klara. Viktiga p-er. Stoppa på sig alla nödiga p-er. P-er och handlingar. Sätt upp p-eret efter de anvisningar du fått! Stämplade p-er. Ett p-er, undertecknat av själve utrikesministern. Ha, kunna visa klara p-er på, otvetydiga dtkomstp-er. Lägga p-eren, alla p-er på bordet. Tull-, klareringsp-er. 4) Jag skriver aldrig på p-er växlar l. reverser, går aldrig i borgen. Högsta köpkursen och lägsta säljkursen antecknas såsom dagens noteringar i p-eret. Fina, säkra, guldkantade, dåliga, svaga, fallande (börs)p-er. Oljep-er voro livliga, men slutade under toppkurserna. Värdep-er. Syn. I. (ibl.) pappersmassa l. -bit l. -blad l. -ark l. -sort; II. 1) (ibl.) skrivet papper(sblad), koncept, kladd, anteckningar, manuskript(blod); (på p-eret): i skrift l. blott till namnet; 2) handskrift(er), handling(ar), ibl. brev l. anteckningar; 3) betyg, intyg, (fullgiltigt) bevis, behöriga handlingar l. akter; 4) växel; aktie(r), obligation(er) o. d.

— Pappersaktig. -arbete; -are; -erska.

-ark. Ge mej ett rent p., är du snäll!

-artad. En p. produkt. P-e bon. -avfall. -belagd. På p-a torkollor Hagdahl. -beredning. -bindgarn 1917. -blad. På ett rent p. -blom; -ma; -ster. Bara trollguld och p. Bo Bergman. — Trymd med vaser och buketta av vax- och pappersblommor Gurli Linder. Små träd, behängda med lyktor och p-mor Elsb. Funch. — De p-ster liknande eternellerna. -brist. -bruk. I vårt land skall det första p-et ha anlagts omkr. 1550. P-sarbetare. Sveriges p-sförbund är bildat 1907 och anslutet till Svenska arbetsgivareföreningen; Svenska p-sföreningen (från 1898) är en ideell sammanslutning av svenska pappers- och pappbruk. -bunt. -burk. Tillverkning av p-ar [till ersättning för bleckburkarna] 1916. -byxor 1917. -docka. -drake. Vi sände stolta p-ar upp i det blå och ~ Stina Aronson. -duk. P-ar i allmogemönster 1931. -ett|a enkronsedel. -fabrik; -ant; -ation. 'Pappersbruk' är det vanliga ordet för 'p.'. -flaska. En billig p. för mjölk framställes i Newyork 1929. -form, -en, -ar. Ett slags knäck, som serverades i små p-ar H. Hultenberg, öv. -format (biton på -at). Dessa p. tillverkas för ~. -förbrukning. -förädling; -industri.

-garanti enbart 'på papperet'. -garn. Bristen på vegetabiliska råämnena har tvungit till en allt vidsträckt användning av p. för textiltändamål 1917. Tyger av p. P. för självbindare 1918. -gubbe. P-ar, som sprattla med armar och ben. -handel; -lare. Abstr. o. konkr. 1) Bokhandlare, som även idka p-el. — Alma Högstedts p₂el vid Drottninggatan. 2) Bok- och pappershandlare. -hållare. 1) Pappersklämma l. -press l. d. P. att fästa räkningar på. — Små p. av ståltråd att skjuta på blad, som skola sammanhållas. 2) Om åld. (nu ngn gång återupptagen) o. ofta utsirad o. genombruten hållare i vkn en blomsterbukett inneslöt, 'bnkettpapper'. -hängare. P. ~ av lackerad ståltråd Ahlén & Holm. -industri. Inom pen. -kappa. En vit p. lades över mina axlar och maskinsaren började klippa. -klämma; -are. P-orna finnas i 3 storlekar. En ask p-are: meandertligt böjd ståltråd som bildar ungefär en rektangel. -kniv. Liten p. av elfenben. P., skuren av dvärgbjörk. -korg. Kasta ngt i p-en. Gå i p-en ibl. = kastas bort, vrakas. -krage. Snart var jag så fin, att jag uppträdde i gammal jackett, lackskor och ren p. för varje kväll W. Walfridsson. -krims. Danslokalerna p. skall försvinna (efter branden i Maxim) 1924. Allt elfarligt p. i julgranarna. -kvarn. 1) Egentl. Mindre vanl. l. åld. för 'pappersbruk'. 2) Bildl. Nu ä p-arna åter i gång om riksdagen, om kommittéer o. d.

-lapp. Strö p-ar ikring sig. En full-

skrivna p. **-lik**; -nande. *Det p-a höljet* [på getingboen] G. Adlerz. *Julstjärnorna*, p-a, men dekorativa. — *En p-nande vävnad*. **-linne**. *Det var så gripande vemodigt ~ att se alla dessa människor i p. och utslitna kläder* Letta Rudnicka Jaroszynska. **-lump**. **-lunta**. Två ord (jfr lunta 1° 2°). **-lykta**. *Kinesiska, japanska p-or*. **Syn.** ibl. 'kulört lykta'. **-låda** att ha papper i l. av papper. **-lårdom**. *De ä ju bara p., som man inte har någon nytta av i det verkliga livet*. **-löppare**. P., 2 1/2 m. lång, av kräppapper med tomtemotiv. **-lösen**. L. för 'stampat papper', för avskrift l. d. **-mall**. *Marmorskivan göres efter diskbänken — med hjälp av en vanlig p., ej tvärtom* Annons 1933. **-manschett**. **-maskin**. **-massa**; -efabrik(ation); -eförbundet (företrädare trämassa- o. cellulosa-industrierna i arbetsavtalsfrågor); -etillverkning; -eved m. fl. Papperets halvfabrikat. *P-a kan framställas av lump, hälm, växtfibrer, trä*. *Mekanisk p-a (slipmassa) och kemisk p-a (cellulosa)*. År 1929 tillverkades i Sverige 2,540,335 ton p-a med ett värde av omkr. 412 mill. kr. *P-an framställs hos oss övervägande av gran och tall*. **-matta**. *Småbarn, sysselsatta med att tråda pärlor på tråd, flåta p-or o. d.* **-merit**. Nästan endast plur. Betyg o. d. *Skaffa sig p-er*. **-munstycke** t. e. till cigarett. **-mynt**; -fot. P. som lagligt betalningsmedel (sedlar) och som nödmynt. *Betala i p.* Deprecieringen av p-et fortgick i Ryssland och i Tyskland under och efter världskriget till fullständig värdelöshet. — *P-foten fick i Sverige vika för guldmyntfoten 1924, men återkom i sept. 1931*. **Syn.** papperspen(nin)gar, se delmynt, sedlar. **-märke**. Dels = vatteu stämpel; dels = papperssort. **-mästare** förman vid pappersbruk. **-omslag**. *Lärböcker i bruna p.* **-palett**. *En p. med enkla akvarellfärger på Sig. Agrell, öv.* **-paragraf**. P. som ej följes i verkligheten. *Han frossar i p-er och struntviktighet* Fr. Böök. **-parasoll**. **-pen(nin)gar** se pappersmynt. **-press** även t. e. att ha på skrivbord för att lägga brev l. d. under. **-pås**; -fabrik; -tillverkning m. fl. *Foro kring som getingar i en p-e* Jac. Ahrenberg. *Starka p-ar med handtag, att ha vid torguppköp*. **-rems**; -a. *Kli-strade p-or att täta fönster med*. **-ros**. *Festoner av blekta p-or klängde över rampen* M. Rogberg. **-rulle**. Med en p. under armen. **-räknare**. Fackl. P. erhåller plats hos Edv. Berlings Boktryckeri A.-B. Annons 1920. **-sal**; -smästare. Fackl. *P-smästare vid Holmens bruk*. **-sats** ibl. = papeteri. **-sax** att klippa papper med. **-servet** l. **-servett**. *Hovkonditor Berns lär ha varit den förste att använda p-ter* Gurli Linder. **-skiljemynt**. *Ersättande av nuravande p-et med nickelmynt ~ tillärnas* [i Finland]

1920. **-skrot** l. oftare **-skräp**. **-skärare**. Fackl. P. på, vid ett tryckeri. Även om sak. **-skärm**. **-slag** papperssort. **-snöre**. *Kristidens daliga p-u*. **-sort**. *Bättre p-er*. **-spets**. *Kring hyllan gick en vit p* Pär Lagerkvist. **-spink** pappersavfall. **-spinn(eri)**; -ing. *Svenska p-eriaktiebolaget 1917*. **-språk**. 'Bokspråk'. *Talspråket i inflätade dialoger bör icke få vara rena p-et* Modersmålsår. förenings årsskr. 1932. **-storlek**. **-strut**. *Gotterna erhöill man i en brun p.* Gurli Linder. **-stämpel**. **-säck**; -sfabrik(ation). *P-sfabrikation i stor skala i Almyr utanför Örebro 1925*. **-säv** se papyr(us).

-tak i rum. **-tallrik**. P. till nötter etc., vackert dekorerad Resia 1933. **-tapet**. **-tekn(ik)**; -ologi. *Strävanden att få till stånd en professur i p-ologi vid Tekniska högskolan 1925*. **-textilindustri**. **-tidning**. *Tidskriften Svensk P.* **-tillverkning**. **-tjock**; -lek. *Ett ytterst tunt, icke p-t lager av finaste sand* M. Stolpe. *Flera massalager av vanlig p-tek* Nord. Fam.³ **-tunn**; [-het]. *Prima ceylonkanel är nästan p.* B. Jonsson. *Vilket utthanrats till p-a blad*. *Genom en p. isskorpa*. *Med ett papperstunt, genomskinligt skal* C. Skottsberg. *Granarna växa [vid försumpning] ytterst långsamt, med ofta p-a årsringar* H. Hesselman. **-tuss**. *Hon knucklade ihop det lilla bladet till en p. och ~* Hj. Söderberg. *Kasta p-ar under lektionerna*. **-tyg**. *I mars komma de första p-erna från Sv. pappersspinn(eri)aktiebolaget i marknaden ~ dec. 1917*. *Ett sämskskinsliknande och speciellt för ändamålet tillverkat p.* 1916. **-underlag**. **-vante** 1917. **-vara** mest i plur. **-ved**. *Ved för papperstillverkning*. *Ångaren ~ kom från Arkangel* med p. för Rotterdam H. Mörne. **-vägg**. *Som de skjutbara p-arna i de japanska husen*. *Ateljé, av en p. avdelad i två rum*. **-värde**. *Sedlar, som nummer blott ha p-t*. **-väsen**(de). *Ett stelt och formalistiskt p.* Bo Hammarskjöld. — *Byråkrati och operativt p-de* K. Nordlund. **-väska**. **-väst** 1916. **-väv(nad)**.

Paprika (akut); -an, [-or]. Ungerskt namn på (den i Ungern mycket omlade) Capsicum annuum = 'spansk peppar'. Växt o. kryddla (= de torra, mogna frukterna). 1) Enkelt. *Smör, salt, peppar och brännande skarp p-a*. *P-an, som visats vara synnerligen rik på C-vitaminer*. *Institutet för växtfördärling i Szeged har ~ lyckats frambringa en p-aart, vars frukter icke ha de skadliga egenskaper, som känneteckna den vanliga p-an* 1933. *Ibland rostade vi också majs-kolvar och ärraröna, brandgula och eldröda p-or* Amelie Posse-Brázdová. 2) Ssgr. Ex.: *Persilja, lök och omogna p-abär* C. G. Molin, öv. *Och bulgaren bjöd på p-akarter, vilkas förmåga att skänka en krämpfri och långvarig ålderdom han starkt prisade* R. Ek-

blom. *P-asill* Annons 1934. *P-asnitse*. Anka i *p-asds* Gust. Bolinder.

Paps se under pappa.

Papula (fackl. även -*ua*); -an, -as l. **Papulan**, -anen, -aneri; -aneri; -ansk (-t). Infödning på Nya Guinea (o. en del angränsande öar). *P-anerna* äro mörkbruna (aldrig helt svarta) och ha rikt och långt, svartkrusigt hår.

Papyr l. oftare **Papyrus** (akut); -usen l. -en, -er. 1) *Cyperus papyrus*, 'papperssäv'. Tätta *dungar* av *p-us*. *P-usväxten* är ett halvgräs, som växer i ruggar i lågt vatten; den kan nå en höjd av 7 meter och uppstår en ängsullsläk vippa med nedåtriktad 'ull'. *P-usbankar*. *Vita Nilens p-usbevuxna sumpvänder*. *P-uskärr*. *P-usör*. Genom Sudans ändlösa *p-usträsk* Gerh. Lindblom. 2) Forntida skrivmaterial förfärdigt av *p-usstängelns* märke; *p-usrulle*. *Uppteckningar på p-us*. — O. Lagercrantz, *Om grekiska p-er*, 1901. Förslag om inköp av grekiska *p-er* från Egypten; den enda *p-us* av något värde, som nu finnes i Sverige, tillhör Vitterhetsakademien Upps. 1925. — *Orientalist och p-usforskare*. T. Kalén, som hos oss sysslat med *p-usforskning*. *P-usfynden i Egypten*. *P-usrenska*. *P-usrullen* har, om den innehåller litteraturverk l. d., en stav i vardera ändan; vid läsningen rullas den från stav till stav; i början är staven i vänster hand tom, vid dess slut den i höger; skriften på en *p-usrulle* är vänd inåt rullen.

Papyross(-å); -en, -er; -rök(are); -stump. Ryskt, förr även i Finland nyttjat namn på cigarretten.

Par, -et, =. I. Rent subst. 1) Levande varelser. a) *Det högförnåma äkta p-et*. *Det gamla p-et*. *Ett nyttigt p*. *Två älskande p*. *Ett lyckligt p*. *Om Gud så har utsett, att det skall bli ett p* av oss ~. *Gud, ett så omaka p!* b) *Det första p-et dansar ut*. *Kadrilj dansas av fyra p*. *Sista p-et utlänkleken*. *Man skall vara jämna p*, som det heter, och därför måste en utslutas E. Norlind. *Det värda p-et fick emellertid göra sällskap till en annan marknad än de tänkt, ty polisen tog dem även till a*. *Gå p*. om *p*. parvis, två och två. *Tvilling*; *danspar*. c) *Talgorp-et* i postlidan. *Ett flugsnapparpar*, som bodde på stora verandan. d) *Köra i p*, med *p(-et)* x enbet. (Stort jordbruk?) *Ja, fyra p*, 90 tunnland. *Gå hästarna bra i p?* *Hundar, som jaga i p* bildl. även om människor. 2) *Föremål* (o. djur som säljas *p-vis*). a) *Va kostar orrarna p-et?* *Va får du ge p-et för orrarna?* *Hur många p*. behöver vi? b) *Ett p*. ögon, så strålande vackra, att ~. *De bakre hjulparen*. *Ett p*. (dam)handskar. *Ögonpar*. c) Märk särsk. *Ett p*. glasögon. *Ett p*. byxor, benkläder, kalsonger. d) *Ge honom 12 p*. (spö) under vardera *fotsulan!* e) I brädspel. *Ässen(a)*, *duserna*

p. 1 + 1, 2 + 2. II. 'Ett par' (särsk. i Finl. även utan 'ett') ibl. närmande sig obest. pron. a) *Efter ett p. dur*. *Jag har nu suttit ett p. nätter i sträck* snarast räkneord (= två). *För ett p. dar sen*. *Ett p. gånger tänkte jag uppge försöket*. *Får jag säga dej ett p. ord!* *Ett p. kronor*. *Ett p. hundra hästar*. b) (Vill du ha dem då?) *Ja, ge mej en eller (ett) p. Inom en timme eller p.*, en eller (ett) *p. timmar*. *Ett p. (eller) tre åt gången*. *Ett p. (tre) kronor*, även *En p. (tre) kronor* l. *En krona eller p*. *De första p. (tre) åren*. *De där p. orden, som hade framkallat hans misshumör* S. Lagerlöf. *De närmaste p. [släkt]leden ~ Per Hallström*. *De där p. örenas timförlöjning* K. G. Ossianilsson. *De p. tre månaderna hade redan ~ ib*. c) *Ett p. å femti gäster vänta vi åtminstone*. *Men även hon hade ju kommit ut ur ungdomsåren, hon var väl sina modiga p. och tretti, skulle han tro* Elis. Wærn-Bugge. III. Predikativt (varvid det är svårt att skilja från ett adj.). *Di här vantarna ä ju inte p*. höra inte ihop, ä omaka. **Syn. I.** (ibl.) *make* o. *maka*, *man* o. *hustru*, *han* o. *hon*; *hane* o. *hona*; två sammanhörande l. hopokade l. hopkopplade, *koppel*; **II.** två l. tre, minst två, några.

— **Parbladig**, -t; -het. Bot. Med parvis ställda småblad. *Rosorna ha p-a blad*, äro *p-a* med *uddblad*. **-dans**. *En ~ p*. av *polkakarakter* Nord. Fam.² **-delad**. Bot. *Ormbunkar med en till flera gånger p. skiva och ~ ib*. **-droska** x *droska* för enbet. **-flikad** l. **-flikig**. Bot. *P-adeblad*. **-hopp**. Idrotts. T. e. över 'häst', på skridsko l. skidor, vid simuppvissning etc. **-häst**. H. som går i par. *Ena p-en haltade*. *Aka med, efter p-ar*. *Ska vi ha p-arna, pappa?* — Även bildl. *Min p.*, *Inez Lawrell*, och *Jag hyrde en möblerad dublett ~*. *Varför man döpte dem till 'p-arna'*. **Syn.** (ibl.): *oskiljaktig vän* l. *kamrat*. **-kluben** bot. **-korslor**. Fackl. [*En vagn*] för *p*. säljes eller bytes Göteborg. Handelst. 1926. **-lass**. Lant. o. d. *Skörd i år 848 p. hö*, 1,114 p. säd 1916. **-lopp** idrotts. **-ok**. Lant. *P. för oxen och häst* SAOB. **-rim**; -mad. Fackl. *Det p.*, som sjunde och åttonde raderna bildade Erl. Hjärne. — *En typ med p-made verser* R. Pipping. **-sele**. Lant. *Tre par p-ar*, en enbetssele. **-skjuts**. Lant. m. m. *En med ved lastad p*. **-släde**. Lant. o. d. **-spänd**. Lant. o. d. *Över Nogajstappen, där p-a kameler drogo vagnar* T. J. Arne. **-stuga**; -utyp l. -etyp m. fl. Lant. *Stuga* (lika) uppdelad för två familjer. *En ståtlig »p-a» från Offerbo (i Östervåla gammeldård)* 1930. *Härjedalsbondens manbyggnad har av ålder den gångse nordiska p-etypen* Gust. Näsström. **-ställd**. T. e. *Infattad av p-a kolonner* Nord. Fam.² *De p-a rimen* E.

Hedén. **-sång.** **-tals,** adv. Mindre vanl. än 'parvis' o. skr. **-täig.** Zool. *De p-a hovdjuren.* **-vagn.** Lant. o. d. **-vis,** adv. o. adj. *Vi skall gå en och en eller p. Härfdglarna leva under fortplantningstiden p. och på hösten mest familjevís Nord. Fam.² Fyra stycken sys samman p. — Med p-a, skarpa taggar i kanterna Ax. Holzhausen.* **-åkdön;** -ning (mest idrotts.). Lant. o. d. *P-dön på hjul.*

— **Par|a'**, -ade, -as; p-a ihop se hoppa; p-a (till)samman(s) se sammanpara; -ning (-en, -ar; -sakt m. fl.) **1)** Zool. o. d. Ofta refl. l. dep. samt som subst. Så gott som enbart ifråga om djur. **a)** *P-a duvor* (för avelsändamål) låta p-a sig. *P-a sig så fritt som sparvar Fr. G. Bengtsson. Där ormarna p-as Dan Andersson.* **b)** *Efter p-ning med en strävhörig foxterrierhane. P-ning av, mellan orre och tjäder. Tvångsp-ning. — Under själva p-ningsakten. P-ningsdrift. Och med vita bandformiga fjältrar i nacken, dd den bär sin p-ningsdräkt. Mås i p-ningsdräkt. Sprängintyg ~ och p-ningsintyg fackl. Sträcket, ett slags p-ningslek, vari endast hanar deltaga. Gudingarna ropa ut sitt vilda p-ningslåte Alb. Engström. P-ningsorganen John Runnström. Jakter och strider och p-ningsval G. Fröding.* **2)** Allmänare. Ofta skr. *P-a insikt med rättredighet. Som med så mycken skönhet p-ade godhet i rikaste mått Erik Palm. Men det rykte han vann p-ades med ett visst åtlöje. — Ofta i perf. part. Lärdom, p-ad med skarpsinne E. Hellquist. Denna eviga vekthårtenhet med brottslingen, p-ad med ett tämligen suveränt jämnmod inför själva brottet Per Hallström. En med avund p-ad beundran A. Klinckowström. — Parig, -t. Mest zool. Mera sällan är den [simblåsan] p. Nord. Fam.² Liksom hos alla högre ryggradsdjur är luktorganet p-t ~ E. Lönnberg. P-a och o-a fenor Nord. Fam.²*

Par|a² (akut); -n, -s. l. =. Turkiskt mynt varav 40 gå på en piaster.

Par|äbel (akut); -eln, -ler; -elformad o. -ellinje (mat.); -elform o. -elsaga (till II). Kunde även fattas som två ord. **I.** Mat. En bäglinje vars ändar aldrig råkas men heller aldrig bli fullt jämnlöpande. *Röra sig i en p-el.* — Även friare t. e. *Vem kan skönja våra ödens underbara p-ler?* S. Barthel. **II.** (Genomförd) liknelse (i form av kort berättelse meddelande en moralisk lärdom). *Framställd i form av en p-el, i p-elus form, i p-elform.* — **Parabolisk** (-å-); -t. Jfr föreg. **I.** Parabelformad. *Spegeln är p. med 425 mm:s diameter och 200 mm:s brännvidd. II.* I liknelSENS form, i liknelser. *Framställningen är p. och ~.*

Par|ä, -en, -er. Hopförs ofta med parad². **I.** Högtidlig uppvisning av trupper, truppmonstring; ibl. högtidlig (förbi)marsch; ibl.

om själva truppen. **1)** *Formering till p. P. för fanan. På p. Förbimarsch i p. Du är ej ett prunkregemente / för grannlåt och p. B. Gripenberg. Dd man gjorde sin första högvakt och i stram p. förde sina gossar genom Stockholms gator Per Nyström. Mot-tagningsparad för general Wrangel 1917. Uppställda till (kyrk)parad fältgudstjänst. Vid en (kyrk)parad. — Nu kommer vakt-p-en.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Tåga i p. fram genom staden till det hotell, där festen skall äga rum även till II. Och där utvecklar sig vagnkorson och fotgångarnas ändlösa p.* Öv. fr. R. Lothar. *N. K:s Baddräktsparad i Saltsjöbaden 1930. Utanför huset sitter, ligger och står hela »tiggarp-en» Åke Claesson.* **b)** *Veckans spaltparad. c)* *Ligga på (lik)parad. d)* *Vid höstens första gyllene p.* D. Fallström. **II.** *Dräkt m. m. 'Egentl.' o. bildl. a)* *Klä sig i p. Stor, liten p. x daglig dräkt. Stater och kårer kommo i sin bästa puts och officerare i sin p. T. Segerstedt. Amaranter-Orden: Klädsel: Liten p., resp. liten hovuniform Annons 1926. — Friare i full p. b)* *Den behöver ej stora ord och åthävor, ej skrik och larm och stå-tande p. Karlfeldt. Någon bok, som ~ haft så pass snyggt band, att den får ligga på p. V. Berger. Amerika kan delas i två klasser: de som paradera och de som beskdda p-en Ruben Berg. Syn. I.* parading, högtidlig (trupp)uppvisning l. (trupp)mönstring (med största rättning i leden); högtidlig (förbi)marsch, p-marsch; defilering; trupper uppställda till l. marscherande i parad, paraderande trupp l. skock; **II.** paraddräkt, högtidsskrud, 'stor uniform', stass, ståt, prakt, pomp, prål, ibl. yttre prakt l. skryt.

— **Parad|ad.** *P-at grant. -dag.* Högtidsdag då det flaggas o. man uppträder i paraddräkt; dag då en parad går av stapeln. *Par äro i Serge Gustaf Adolfsdagen (6 nov.), juldagen, konungens födelse- och namnsdag osv. Somliga p-ar äro tillika salutdagar. -dags.* T. e. tid då vaktparaden går l. tid för kyrkparad. *Ner till torget p. O. Levrtin. — En söndag strax efter p. H. Bergegren 1886. -dräkt. P. för truppförband försvinner alldeles 1931. -handduk.* Att hänga över vanliga handdukar. *P. med vackra invädda mönster. Syn. 'skrythandduk'. -handske. -hatt. P. för svenska civila tjänstemän Nord. Fam.³ -häst. 'Egentl.' o. friare. -kläd|d; -sel. **1)** *Den p-da truppen i mörkblå kappor och svarta tagelplymer i hjälmen S. Arsenius. — En bortklemd och ständigt p-d docka H. Kihlman, öv. **2)** Paraddagar, som firas med flaggning och p-sel av vakter o. d. Blågnlt skärp till fältvärakt [blir] p-sel 1931. -kudde. -marsch. Att lära preussisk p. -målning 'egentl.' o. bildl. -mässig; -het. Att göra truppen p. Sv. Brigaden. -nummer. På konserten**

återfann man alla de gamla *p*-ren och ~.
-persedel. *Fackl.* *P-n* blir därvid för samtliga personkategorier ett bildgult skärp 1931.
-plats. *P.* på örlogsfartyg är halvdeck.
-rum. *Husets p.* Förmaket stod ännu på denna tid ofta som *p.*, ibland *t. o. m.* oeldat, och med överdrag på möblerna Gurli Linder.
-stycke. *Hans p.* var 'Jätten', där den kraftiga basen gjorde sig förträffligt. Även 'Jag, Ljung och Medardus' (1923) är en häxmästares *p.*, som ~ Fr. Böök.
-sång-trappa. *Hotellet's p.* **-täck.** **-uniform.**

— **Parader**[a, -ade, [-as]; -ing (ibl. med plur.). **1)** Egentl. *En honnörstrupp, som p-ade framför huudingången till kyrkan, medan jörfästningen pågick. En gång bevisade jag en p-ing för kejsaren av I Gardesinfanteriregementet i Potsdam Carl Ankarerona.* **2)** Friare o. bildl. Mellan de höga popplarnas stolt *p-ande* stammar Olof Enckell. *Den dystra cypressen, ett stolt ljus, som p-ar i landskapet och ger det sin karaktär F. R. Martin. Alla p-a i Amerika* Ruben Berg. **Syn. 1)** vara uppställd till l. delta i parad, ibl. defilera; **2)** stå där uppsträckt l. till (tom) prydnad l. till ståt, 'visa sig', ståta, prunka.

Paräd², -en, -er. Ofta hopfört med parad¹. I fäktning o. friare. *Avböjningarna (p-erna) Nord. Fam.² — Vi skämtade — små lekna hugg och små p-er V. Benedictsson.* **Syn.** avböjande (av stöt l. hugg); försvar, svar(s-replik). — **Parera** m. fl. se ovan.

Paradi'gm, -et, = l. -er; -böjning. Språk. Böjningsmönster, (schema över) ett ords böjningsformer. *A. Noreen ville utvidga p-ets begrepp (i p-et 'skog' inbegrep han även t. e. 'skogig', 'i skog', 'slogs- i ssgr osv.). Efter vilket p. böjes, går ordet? Sätta upp ett p.*

Paradis (med grav l. ibl. -is); -et, = [l. -er]. **1)** Bibl. o. d. *Adam och Eva i p-et. Livets träd, som står i Guds p.* Bibeln. *I dag skall du vara med mig i p-et ib. Då du för dem öppnar p-ets port. Utdrivna ur p-et. P-ets lustgård. Tro sig se p-et öppet, öppnat. En fet kyrkråtta, en vit svala och en rik spelman får man söka i p-et. Ormen i p-et ofta bildl. Muhammedanernas p.* **2)** Bildl. **a)** *Ett p. på jorden. Stället är ett riktigt litet p. Själva skapa sig sitt p. Kunde ~ ej fatta, att landet skulle bli ett p., om man bara slog ihjäl ett antal österrikare F. R. Martin. Tifis, »Österlandets p.» Lustgården saknar aldrig sin orm: den representerades i Rivierans p. av trafikbesvären M. Rogberg. Rocky Mountains är ett p. av skönhet Georg L. Dahlin. Ett helt litet p. av frid och rättfärdighet, som skall växa fram här på jorden, bara anarkisterna få makten Sven Lidman. Skicka dem till bolsjevikip-et! [Som] göra Oregon till ett fruktodlarens p. K. Zilliacus. Ett huggor-*

marnas p. I dessa p. för storvitt. Där allt var p-er eller sand C. V. A. Strandberg.
b) *Bibet. Det var en gåva från »hyllan» eller »p-et», som det kallades där Kristina Nilsson. — P. är ibland (t. e. i Speyerdomen) = förhall med pelargångar fackl.*
Syn. 1) Eden(s lustgård), lustgården, de första människornas lycksaliga hemvist; **2)** **a)** himmelrike(t), 'himmel', de saligas hemvist l. öar, det himmelska Jerusalem, lycksalighetens ö, lycksalighetsland, (en) sällhetens ort, idealland(et), idealplats, lyckoland, eldorado, elysium, förlovat land, det tusenåriga riket, drömland; härlighets- l. lycksalighetstillstånd; **b)** ibl. översta raden, 'hyllan' (i teatersalong o. d.).

— **Paradisblomma** skönl. (ej fackl.).
-dräkt. *Visa sig, uppträda i p. Klädd i p. naken. Häromdagen stod jag på golvet i p-en och skulle just ~ Johan Ericsson.*
Syn. adamsdräkt, evakostym; (i p.:) spritt naken, i sin nakenhet l. nakna skönhet, som man skapats l. utgått ur skaparens hand, i naturens tillstånd. **-dröm.** Särsk. = 'd. om ett paradis'. **-fjäder.** Prydnadsfjäder av paradisfågel. **-fågel. 1)** Zool. *P-larna (Paradiseidlar) stå nära kräkfågarna; till dem höra ett 100-tal arter på Nya Guinea och närliggande öar; hanarna ha under parningstiden en egendomlig, praktfull fjäderdräkt. P-larna äro måhända de grannaste av alla fåglar. 2)* Skönl., särsk. i sagor. *Även han [Hemmer] har hört p-eln sjunga, diktens fågel, och dess sång håller honom fången Joel Rundt.* **-föreställning.** *Parhos primitiva folk.* **-hopp.** Även bildl. [*Men hennes nit för kvinnosaken] grundar sig ej nu på trons p. utan på viljans granitfäste E. Hedén.* **-klädd** (spritt) naken.
-land. *Maria Reese till sovjets p-land 1933.*
-landskap. *Gårdinens nära p. J. Landquist, öv. -liv. Och där hade byns får och kalvar levat p. somarn lång Josefina Bengts. -längtan. Släktets p. V. Rydberg, öv. -orm även = ormkaktus (Cereus flagelliformis). -ro. Få njuta sin p. -äpple; -leträd l. -elträd. Pyrus prunifolia l. (hybrid därav o.) P. baccata. Träd o. frukt. P-lena äro ungefär körsbärsstora, vackert färgade, men sura, varför de mest nyttjas konserverade som sallat till köttätter.*

— **Paradisisk** (med grav l. ofta -di-med akut); -t. Ofta bildl. *Utmåla för sig en p. lycka ~. I dessa p-a nejder. Huset, som låg så p-t. Och frukterna äro p-a (därmed menar jag icke, att de äro förhjudna) Elsb. Funch. I p. oskuld, dräkt, nakenhet. P-t säll, skön, oskyldig. Syn. paradis-, lycksalighets- etc.; (lyck)salig, säll, himmelsk, ljuv, tjusande, elyseisk, arkadisk, olympisk, 'välsignad'; oskuldfull, oskyldig.*

Paradox¹ (-å-); -en, -er. (Snillrik, ofta djup) skenbart orimlig, överdriven o. för-

bluffande sats l. yttrande. **I.** Enkelt. *Den gamla p-en: Högsta rätt högsta orätt. P-en kan blixlikt belysa sanningen genom att skenbart framföra dess motsats. Det låter, klingar som en p., men är dock en djup sanning, är tcke dess mindre sant, att ~. Det är ingen p. att påstå, att ~. Som blev mycket nykter, då någon annan försökte sig på en p. Man kan rent av uppkasta p-en, att hans huvudfel är bristen på fel. Säga, komma med, jaga efter p-er. Kom nu inte igen med dina p-er! Tala i, förlora sig i p-er. I hans romaner sprakar det av p-er, spraka p-erna.*

II. Ssgr. Ex.: *En cyniker och p-makare. Sitt första rykte som p-mästare vann G. K. Chesterton redan vid seklets början A. Österling. Hans p-älskande vän. Syn.* 'orimlighetssanning'; (ibl. nära:) blixlikt infall, orimlighet, absurd l. våldsamt överdrift, absurditet. — **Paradox'**, -t l. oftare **Paradoxjäl**, -alt, -alare. **I.** [*Lysander var*] i det enskilda umgänget alltid spirituellt, ofta originell, någon gång kanske p. S. L. Törnquist. I fråga om vare sig det personligt pikanta eller det p-a E. Hedén. **II.** P-al. *Du är överraskande och p-al. Dröm och fantasi ha aldrig blivit verklighet som i denna p-ala stad C. G. Laurin (om Venedig). Palatset ger, för att uttrycka sig p-alt, »bilden av ett glänsande förfall» Mathis Holmström. P-alt tillspetsad. Det finns ingenting p-alare än ett kvinnligt förstånd J. Hemmer. Syn.* paradoxartad, skenbart orimlig, (kveck o.) skenbart absurd, överdriven, driven till sin spets l. in absurdum, sällsam men blixlikt belysande, 'orimlighetssann'.

Parafra, -ade, -as; -ing (med plur.). Slutgiltigt fastställa ett utkast till fördrag (gm tillsättande av signatur). *Frankrike berett att p-a fyrmaktsfördraget 1933. Avtalet p-at i Berlin 1928.*

Paraffin, -et l. -ön, [-er, fackl.]; -artad m. fl.; -er|a (-ade, -as; -ing med plur. o. ssgr). Ett vaxartat, lukt- o. smaklöst, delvis gmlysande ämne (nyttjat vid ljusställverknin, till bonvax, till impregnering av tändstickor och s. k. vaxpapper, till appretering av tyg, i mikroskopisk teknik, i medicin m. m.). **I.** Enkelt. *P., 1,000 kg., till salu för genastleverans 1916. Hård, mjuk p. Renad p. P. i värliga, halvgenomskinliga kakor. Om man sedan doppar tyget i varmt, smält p., kan man ~. Fackla av p., bränn-tid c:a en timme. Flytande p. P-en tätar porer i korken och ~. Om korken kokats, får man vänta med påsmältningen av p., tills korken blivit torr, ty ammars fäster ej p-en K. E. Bergström, Vinboken. Sätt att pulverisera p-er, hartser, stearin o. d. Vaselin är en blandning av p-er. **II.** Ssgr. Ex.: *Doppas i ett p-bad om föremål. Som sagt, p-badet är just nu sista skriket på av-**

*magringsfronten 1930. Varemot de ryska oljorna är p-fattiga Kjellins Varulex. P-haltiga sötsaker 1917. P-hinnan skyddar också osten mot or och mögel L. Fr. Rosengren. P-ljus brinner bättre, om man strör lite grovt salt på dem. Små klara, räffliga p-ljus i alla de färger ~ Gurli Linder. Förordna p-metoden ~ såsom ett synnerligen verk-samt medel mot reumatisk värk, ischias, gikt och frostsador 1929. P-olja (vaselinolja, flytande p.) är färg- och luktlös, klar, tjock-fluten, olöslig i vatten men lösliq t. e. i eter, användes som smörjolja för symaskiner, cyklar, utverk m. m., som tillsats till salvor, som ett medel mot trög mage, som växtbe-sprutningsmedel osv. Vaxpapper är numera ofta ersatt med p-papper Nord. Fam. 1893. Största p-produktionen har ~ Förenata stater-na. Det tjockare, p-rikare partiet ~. Skall man ~ insetsa en namnteckning på en glas-skiva, överdrages denna med ett tunt p-skikt, vari namnet ristats med ett metallstift. Ett par minuter senare förvandlade madame en ganska konkv näsa till rak med sin p-spruta 1928. Ett papper, som fått ett tunt p-överdrag, så att det är vatten- och lufttätt (till mjölkflaskor) 1929. **III.** Avledning. P-era = indränka l. överdra med l. bespruta med p. P-erade säkerhetständstickor. P-erat papper. Fluorsyra kan också förvaras på invändigt p-erade glasflaskor. — P-eringsduk (för ost-beredning) 1926. P-eringsgryta.*

Parafra, -en, -er; -försök; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **1** (Förklarande) omskrivning, omskrivande förklaring, utläggning, omdiktning, fri återgivning l. efterbildning l. översättning. *Den från förra delen av 1300-talet härstammande Moseboks-p-en Joh. Nordström. Stagnelii p. av Fader vår, i Martyrerna. 2 P-era = omskriva osv. *Vid en p-ering löper texten fara att förvanskas, ofta även att uttunnas och bli ordrikare. En p-erande översättning.**

Paragönkvitto, m. fl. K. enligt p-systemet: ett kassakontrollblock lämnar duple-cerade kvittenskuponer som ha samma nummer. P-kvittan äro vanliga t. e. i detaljhandeln.

Paragraf, -en, -er. Numrerad avdelning av en skrift (ofta lag, förordning, avtal, vetenskaplig framställning osv.) l. tecken därför (§). Ibl. förkortat 'par'. **I.** Enkelt. *Femte kapitlet, tredje p-en strafflagen (Straffl., kap. 5, § 3). Denna p. är numera upphävd. Uppsätta i, indela i p-er. En viktig p. i överenskommenheten. P-en före-skriver, att ~. Enligt denna p. skulle ~. P-en om minderåriga. Olika tolkning av vissa p-er i fördraget. En omstridd p. — Oskrivna lagar ha många p-er. Enligt en oskriven p. i den lilla stadens hederskodex fick man ej ~. Opersonlig som en (lag)-paragraf. — Den med stöd av arterp-*

genomförda rensningsaktionen inom tyska försvarsmakten 1934. Enligt klubbens första stadgeparagraf. *Kautschukp-erna i Versaillesfreden.* **II.** Ssgr. Ex.: *Mången p-dyrkande jurist R. Pipping. P-dyrkare formalist. Det p-raseri, som gör Stockholm allt tråkigare 1920. P-siffra. P-tecken. Att föredra förslaget p-vis p. efter l. för p.*

Paraguya'te (-aj-); -an (-en, -er; -sk) l. -are; -sk(t). Se matte². På den p-ska landsbygden C. G. Armfelt.

Paralla'x, -en, [-er]. Astr. Vinkeln ml'n två till samma föremål gående synlinjer då ögat under tiden flyttats en viss sträcka. *Allt efter den tid, som förflytit mellan ögats båda lägen skiljer man mellan daglig, årlig och sekulär p. Stjärnornas årliga p-er äro i regeln omätbart smd; p-en till ett föremål avtager, när dettas avstånd växer.*

Paralle'll (-äll); -en, -er l. (som adj.) -t. Två ord. **I.** Enkelt. **1)** Subst. **a)** Allmänare. (Upp)dra en p. mellan Alexander och Napoleon. P-en är icke slående. En oberättigad p. **b)** Mest fackl. t. e. geom. *Två p-er, som skäras av samma räta linje. — På ömse sidor om (den) tjugonde p-en p-graden. — Tills de kommo till gator mellan åttionde och nittionde p-en Fr. G. Bengtsson. 2) Adj. Fackl. o. allmänare. **a)** Geom. *Två räta linjer i samma plan sägas vara p-a, om de ej träffas, hur långt de än utdragas. Röra sig i p-a banor. Dra en linje p-(b) med en annan. Gatan går p-t med ån. P-a plan. Tvenne plan-p-a ~ fasta plattor, t. ex. av glas The Svedberg. b) Ett (alldeles) p-t fall ha vi från 1820, då ~. En p. händelse utspelades under tiden i landsorten. P-t därmed går en annan utveckling ~.* **II.** Ssgr kunna ansluta sig såväl till subst. som adj. Ex.: *P-avdelning* klassavdelning, p-klass. *P-cirkel* c. på jordytan p. med ekvatorn. *P-dike* lant. *Ett p-fall* till detta. *Att huset låg vid p-gatan. P-grad* breddgrad. *Under läsåret hava [första—fjärde] klasserna varit delade i två p-klasser, a och b* C. Lindsten. *Gamla Testamentet, med text på hebreiska och latin i p-kolumner* C. Anshelm. *P-kopplade element, p-koppling* elektr. (x seriekoppling). *Två p-kurser. P-linjal. P-linje. P-löpande kedjor* även 'p-tlöpande'. *Odelade, p-nerveiga, jämbreda blad* bot. *P-rörelse. P-sagor* hos andra folk. *De p-språk, som stå under en stor del bibelverser ~* Gurli Linder. *P-streck* (-ad). *P-studie. Genom anförande av p-ställen förklara ett bibelspråk, ett dunkelt ställe i en skrift* (skrift)ställe av liknande innehåll l. formning. *P-tonarter* t. med samma förtecken (t. e. ciss-moll o. e-dur). *För huvudkurs [vid Wijks folkhögskola] 7,000 kr., för p-undervisning 1,000 ~ 1930. Syn. I. 1) a)* jämförelse; motsycke, motsvarighet, likartad l. analogt fall, p-fall;*

b) p-linje; p-grad; p-gata; **2) a)** jämlöpande; **b)** jämsides med; likartad, motsvarande, analog.

— **Parallelepiped**, -en, -er; -form (-en, -er). Geom.: solid figur begränsad av sex parvis parallella plan. *Äro alla kanterna på en p. lika långa, kallas p-en kub l. tärning. — Parallelliser'a*, -ade, -as; -ing (med plur.). *P-a två vändelser, (text)ställen, yttranden sammanställa, jämföra. P-a ngt med ngt. — Parallellism, -en, -er. **1)** Överensstämmelse, motsvarighet, likhet sinsemellan. *Huru likheten i struktur mellan martallar och gamla knotiga björkar framkallar en påfallande p. i fågelfaunan. 2) Särsk. i hebreisk skaldekunst: upprepning av en o. samma tanke i mer l. mindre varierade vändningar; ideell o. rytmisk symmetri ml'n satsleder l. verserader (l. vershalvor). *Ex. på p. i bibeln: Han aktar järn såsom haln och koppar såsom murket trä. — Parallellogram, -men, = l. -mer; -form(ad). Geom. Plan fyrsidig figur vars motstående sidor äro parallella, ibl. 'sned ruta'. *Runt omkring den p-formade gården ligger rummen, som ~ Nord. Fam.²****

Paralyser'a, -ade, -as; -ing. Ofta bildl. *P-ad av giftet. En springpojke en bit därfån stod som p-ad. Som nära nog p-ades av fasa. — Avsdg att p-a L-s åtgärder. Syn.* förlama, göra lam, slå med lamhet l. förlamning, beröva rörelseförmågan, ibl. bedöva; förtä(ga) all kraft hos, omintetgöra (verkan av), ibl. neutralisera. — **Paralysi**, -(e)n. (Full)ständig förlamning, lamhet. — **Paralytisk**, -t. Förlamad, slaggröd, träffad l. drabbad av slag.

Parame'nt (-änt); -et, = l. -er; -(s)ateljé, -sfabrik m. fl. (Avdelning l. fabrik för tillverkning av) kyrkotextilier (kyrkoskrudar, altarklädsel, bonader, pällar, prästkapor osv.). *Restaurering av p. — Pet på Ersta framställer även nattvardsoblat.*

Parānoia (-åja); -noian; -nöiker (-n) o. -nöisk (-t) med långt å. Förryckthet.

Para'nt (vanl. -angt); =, -are; -het. Grann, klädsam, stilig, som tar sig bra ut, som pryder, ibl. iögonenfallande. *Hon klär sig p. men smakfullt.*

Paranöt. Nöten av Bertholletia excelsa (ett jätteträd som växer vilt i norra Brasilien). *Skalade p-ter. Han hade bitit av en tand på en p. Med ögon stora och ovala som p-ter. De trekantiga, avlånga, knöliga, hårskaliga p-terna. Syn.* brasiliansk nöt.

Parapét, -en, -er. Bröstvärn l. bröstning (på mur, kaj, balkong, bro m. m.). *Djuret bara morrar ~ och visar aldrig så mycket som nosen över p-en* Gunnar Ceder-schiöld.

Paraplý, -(e)t l. (särsk. syd- o. västsv.) -(e)n, -er l. (mest smtl. o. ej i SAOL²) -n. **I.** Enkelt. *P-er kommo i Europa i bruk på*

1500-talet. Gå med uppspänt p. Den regniga staden Bergen, där alla innevägnare äro födda med p. eller ~ Å. Claesson. Under ett gammaldags, stort 'familjeparaply'. Spänna ner p-n, sitt, sin p. Och packade ihop sina hus, som man slår ihop ett p. Hertig Larson. En modern mycket billig p. Ahlén & Holm. Och pekade med p-en på några vita överdelsmoln, som ~ S. Agrell, öv. Palmernas kronor fladdrade svarta och slitna likt avigvända p-er H. Mörne. Under en hatt så stor som ett p. Fanny Alving. Herr-, dam-, sidenp-er. — Vita mdlarp-er stucko upp som svampar i backarna, vid stranden, ~ G. Nordensvan. II. Ssgr. Ex.: P-affären, Kungsg. 42. P-antennen, en vertikal mast, varifrån utgå lufttrådar snett nedåt i alla riktningar. P-fabrik. Var klänning nu ä snörpt och smal | just som ett p-fodral E. Wallmarks Visor o. kupletter. Flugsvamparnas vanliga p-form W. Bülow. P-förmad tall. Det p-förmiga taket J. Hemmer. P-krycka. P-käpp. P-lagare. Där tallen växte p-lik till manshöjd Jac. Ahrenberg. Pinjerna med sina p-liknande kronor. P-makare. P-skaft. Stötte häftigt p-spetsen i golvet. See i Övansjö socken, som först i Sverige tillverkade p-spröt. Tog ~ käppen ur p-stället och smällde igen patentlåset Fanny Alving. P-ställning 'p-skelett'. Sittplatser under markiser i glada färger och stolar under skuggande p-tak. En minst 200 år gammal s. k. p-tall. Rännformig p-tråd (s. k. paragon). P-tält för sommarvillor och sommarrestauranter. **Syn.** regnskärm.

Parasit, -en, -er. Om människa, djur (som livnär sig på bekostnad av en annan organism o. stadigvarande l. huvudsakligen uppehåller sig på l. i denna) l. växt (som hämtar sin näring från en annan levande organism: värdväxt l. ärenddjur). Även friare o. bildl. **I.** Enkelt. 1) Leva som p. på andra arbetande medborgare. Hovet överflödade av p-er, och hovhållningen blev mycket dyrbar. En vetenskaplig p., som söker taga äran av andras rön. 2) Löss, binnikemaskar och andra p-er. Den organism, på vilken en p. snyltar, kallas dess värd. Fastsittande p-er. Hägrarna, som sitta på bufflarnas ryggar och picka upp hudp-er. Liksom alla ytterp-er äro de försedda med kraftiga häftorgan. 3) Misteln är (en) halvparasit, snarrevan (*Cuscuta*) helparasit; help-erna sakna i regel klorofyll. Halv-en hämtar en del av sin näring även från annat håll (luften, marken). **II.** Ssgr. Ex.: Föra ett p-artat levnadssätt. P-bekämpningen i fruktträdgården. P-djur. P-dödande medel. P-flugor. Statsbidrag till p-forskning. P-kräfta. Leva ett p-liv. P-maskar. P-steklar. Kräftpestens gåta löst: p-svamp, ej bakterie sjukdomens orsak, säger dr Nybelin

1934. Vår fruktodlings ojämförligt farligaste p-svamp — skorven 1932. P-växter. **Syn.** snyltare, snyltgäst l. -djur l. -växt, ibl. nådehjon.

— **Parasiter**, a, -ade. Egentl. o. bildl. De fluglarver, som p-a på andra insektlarver. Bakteriofagen, ultramikroben, som p-ar på och förstör sjukdomsalstrande bakterier 1921. För att där föra en p-ande tillvaro. — Dessa mistlar ~ hade emellertid alla ~ försvunnit, till största delen i och med nedhuggandet av träden, på vilka de p-at J. A. O. Skärman. Som p-ar på lianrötter. — Vännen och hans familj, på vilka han p-at alltsen barndomen. Mot dem, som p-a på stora idéer B. Gripenberg. Organisatoriskt sett p-ar [socialdemokratiska] partiet på fackföreningarna 1931. Det [p S. J.] p-ande företaget Transportkompaniet 1932. **Syn.** leva som parasit (på), snylta. — **Parasitisk**, -t. Jfr de föreg. Ett p-t kvalster. Varför hithörande växter kunna föra endast ett saprofytiskt ~ eller p-t levnadssätt G. Lagerheim. En p-t å rötter av hassel m. m. levande ört. Halv-p-a buskar. **Syn.** snyltande, snylt.

Parasoll (-äll); -et l. (särsk. syd- o. västsv.) -en, = (ej i SAOL²) l. -er. **I.** Enkelt. 1) Först på 1700-talet kommo p-er i bruk i Sverige. Satt och snurrade sin p., skrev med p-en i sanden. Spänna upp p-et. Hon satt under en miniatyrrparasoll av vitt siden och spetsar ~. Dam-, herrparasoll. 2) Friare o. bildl. a) Där brokiga bordsp-er välvde sig som smd kupoler. Trädgårds(p-er) för villaägare. Under vida pappersparasoll breda krämarna ut sina varor H. Mörne. b) Hatten [på stolta fjällskivlingen] har brett ut sin praktfulla p., och ~ Sev. Schiöler. Och ormbunkträdens sirliga gröna p-er S. Siwertz. **II.** Ssgr. Ex.: Umbelliferæ (umbellater, flockl. parasollblomstriga, p-växter). I p-form. Över de p-förmiga kronorna. Rätt från zenit sträckte sig p-formigt nedåt flammande ljusbågar ~. P-hållare av metall att fästa vid stolens armstöd P. U. Bergström. Pinjernas p-kronor M. Rogberg. De vackra p-lika kronorna Henning Nordlund. *Cephalopterus* ('p-fågelu') bär på huvudet en p-liknande prydnad av framtböjda plymer ~. Och ritade i sanden med p-skaftet, p-spetsen. P-värter se II, första ex. **Syn.** solskärm.

Parät, [=, -are]. Mest predikativt. Med 'person'- l. saksuhj. Så fort fan räcker ut lillfingret, strax är du p. Bo Bergman. Han stod | p. och kände sin timma Hj. Söderberg. Jag kan gå, som jag kom, min häst står p. Olov Lundgren, öv. Alltid sysslats, men också alltid p. att släppa allt, om ~ Hedv. Lidforss Strömgen. Och, så fort de fått dunet torkat, p-a att störta sig in i livet om fågelungar. — Jag hoppas ingenting, men jag är p. för vad som skall

komma Tor Hedberg. — *En ungdom, p. till allt. Som om han jämt höll sig p. till att försvinna vid minsta vink. — Alla gäst- rum voro p-a och hela familjen klädd som till fest Emma Bendz. Ett spantlöst äm- bar ~ står alltid p. för sitt ändamål utan att behöva svälla. Syn.* redo, färdig, beredd, till reds, 'klar'.

Paratyfus, -en; -bacill; -epidemi; -pa- tient. Läk. *P. avgränsades först omkr. 1900 från vanlig nerufeber (tyfus); dödligheten i p. är ringa. Kloakrörläckta vållar p. i Luleå kvarter 1927.*

Parce (pars); -en, -er. Mest i plur. Ödesgudinna (i romersk mytologi). Jfr moira o. park¹. *I hopp att p-en skulle spara saxen C. V. A. Strandberg. Innan bleka p-er skicka / mig ned i evighetens natt Erik Kruse.*

Parce (säll); -en, -er; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). Utskiftat jordstycke, (av- styckad) jordlott, ägofigur; litet stycke av ngt. Fackl. ibl. (försöks)ruta (trädg. o. d.). **1)** *På en från egendomen utbruten p. byggt sig en ny prydlig gård* And. Ramsay. *Utdela jord i p-er åt ~. — Jordstycket bör uppdelas i 1.2 m. breda p-er, värefter ~ Lind- Liljewall.* **2)** *Jorddelning, styckning och p-ering* A. Hammarström.

Pärd, -en, -er (akut l. grav). Sälls., skönl. o. äld. för 'leopard'. *Och p-en förvandlar sitt fläckiga skinn* E. Brogren.

Pardon, -en; (-s)brev. **1)** Särsk. = mild- het som visas besegrade gm att de ej dö- das utan göras till krigsfångar. *Ej fred och p. vi begärde* B. Gripenberg. *Här gavs och begärdes ingen (nåd och) p. Be(dja) om p. För att avhämta p-sbrevet* Har. Molander. **2)** Friare. *Skolan var en fiende, som ingen p. gav ~ Eyvind Johnson. Du måste, det är ingen p., det ges ingen p. det kommer du inte från, här är ingen möjlighet att komma undan. Utan p. Syn.* (ibl.): för- lätelse, (be)nåd(ning); (ge p.:) låta behålla livet, skona; (utan p.:) utan prut, utan krus (o. komplimanger), ofrånkomligen.

Parentation, -en, -er. Högtidligt ämin- nelsetal, minnes- l. liktal. *En sorgehögtid [över Kernell] på nationssalen, där Atter- bom, djupt skakad, höll p-en* Klara Johan- son. *Prof. Roosval, som höll p. över fyra under året avlidna ledamöter. — Paren- tät|or* (-årr; grav); -orn, -örer. Minnes- talare. — **Parenter|a**, -ade, [-as]; -ing (med plur.). Hålla minnestal (över). *P-a över ngn. — Mer säll. 'trans'. Prof. Hallendorff p-ade under året bortgångna medlemmar.*

Parentēs, -en, -er; -tal (i algebran); -tecken. **1)** Tecken. **a)** Sätta (ngt) inom p. *P-er* (p-tecken) finnas flera, den vanligaste är (), men dessutom ha vi [], även kallad 'klamner', < >, { }; ibland kan p-en ersättas

av tankstreck. **b)** *Inom p. (sagt), så är det 300—400 kampare ute i Granebergsskogen nu ~ juli 1933. Sade han lågmält och lika- som inom p. Hj. Höglund.* **2)** Inskott o. d. **a)** *Inflicka långa p-er. Tala med p-er. P. på p. Efter en dylik p. tappade han emel- lertid träden och kom av sig. b)* 'Den ryska p-en' i Finlands historia. *Ett åtta dagars uppehåll i Nizza bildar dock en prosaisk p.* Klara Johanson. *Så kallade p-er i livet, det vill säga sådant, som händer så där litet vid sidan om det vanliga eller oväntat, bruka ofta vara det angenämaste* Carl Möller. **Syn.** **2)** inskjuten sats, inskjutet ord l. uttryck l. d. (inom p.); mellanmening; 'mellanspel', intermezzo, (inskjuten) episod, mellanstick. — **Parentētisk**, -t. Inskjuten, inskotts-; i förbigående (nämnd l. d.). *En p. upplysning* en u. vid sidan, inom parentes.

Parer|a, -ade, -as; -plåt, -stång, -vapen o. -värja (alla till I); -ing (med plur.). Sna- rast tre ord. **I.** Jfr parad². **1)** *P-a ett hugg, en stöt, ett slag (med värjan, med handen).* **2)** *Arbetade för att p-a vindkastan om fly- gare.* **3)** *Skrattade ~ utan att p-a udden. Kvicka, bitande anmärkningar p-ades ögon- blickligen, och replikerna föllo så uddvassa, som ~ Hanna Rönnberg. En del snärjfrdgor ~ p-ades av S. med förbluffande säkerhet. Nå, p-ade han, alla äro inte så välartrade som dina G. Ullman. Icke illa p-at!* **II.** In- ställa sig, passa (tiden) o. d. *P-a inför rätta. — Ofta smtl. Man kan inte gå å p-a hela dan för å se, när han vill maka sej opp, så man kan få ståda. P-a tågen.* **III.** Slå vad (om). *Ja p-ar två riksdaler, sade smeden Fr. Nilsson Piraten. Syn.* **I.** avvärja l. avböja (en motståndares stöt l. d.), undvika; ge svar på tal (på), värja sig, replikera, ge en dräpande replik l. ett avvärjande l. nedgörande svar; **II.** inställa sig; passa (tiden), passa på; **III.** slå vad (om), 'väga', 'hålla'.

Parfo|rsjakt (-färs-); -ritt; -ryttare; -ryttarinna. Ofta skrivet 'parforcejakt'. (Hets)jakt med drivande hundar (som an- tingen skola ta villebrädet l. 'ställa' det), jaktridning, jaktritt. *De engelska p-jak- terna på räv.*

Parfym, -en, -er. Koncentrerat lukt- vatten; ibl. vällukt. **I.** Enkelt. **1)** *Ibland skiljer man mellan p. och eau-de-cologne, men den senare kan även innefattas bland p-erna. Stänka, slå en droppe p. på rock- uppslaget. Ålska starka p-er. En flaska p. En p., som sitter i ovanligt länge. Flå sig en dusch p. Det luktar billig p. av honom. P. i pulverform. Torra p-er. Konstgjorda, syntetiska p-er. Napoleons favoritparfym: eau-de cologne. En fin (viol)parfym. Rums- p-er. Alla p-er äro ej lämpliga som rökpar- fym* **2)** Friare. *Violernas svala p-er / förljuva*

en drömmardag A. Österling. *Häggarna sprutade sin p. över oss / och ~ H. Martinson. II. Ssgr. Ex.: P-affär* ofta konkr. *Den allra nyaste nyheten på p-området lär vara p-armband, med p-flaska i stället för klocka 1930. På ett hus i Gnarp, en by i Hälsingland, fanns en p-automat uppsatt! Sven Haglund 1927. En tung p-doft, som verkade sövande. P-dosa. Gammaldags p-dyna. P-extrakt. Söp-, tudl- och parfymfabrik. P-fabrikant. P-fabrikör. P-flaska. Medicin- och parfymglas tillverkas. P-hand|el (-lare; -lerska). P-industri. Ett synnerligen stort urval i p-lampor Annons 1926. Elektriska parfym- och röklampor Nord. Komp. 1925. P-magasin p-affär. *Finare p-sorter. P-spruta. P-tillverk|are(-ning). P-varor. P-ånga. Syn.* luktvatten, essens; (ibl. nära) rökelse; väl-lukt, (väl)doft, ibl. (blomster)ånga.*

— **Parfym|er|a**, -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.). **1)** Egentl. o. friare. *Hon par sig gärna. Starkt p-ad. P-ade bad, handskar. P-ade turkiska cigarretter. Ett glas med myntblad p-at te Maths Holmström. — Där ~ helotroperna p-a luften Birgit Th. Sparre. Stämningen var hos Snoilsky dock icke särskilt tungt p-ad och ~ Per Hallström. Det pikanta, det p-at snaskiga i en del modern novellistik. 2) Ålska alltför stark p-ing. **Syn.** (in)dränka med parfym, 'röka', fylla med väl-lukt(er); (p-a sig:) be-gagna parfym, stänka parfym på sig. — **Parfym|er|ä**, (-et, -er. **I.** Enkelt. Affär o. d. l. 'konst'. Apoteket Lejonet i Malmö med tillhörande droghandel och p. 1920. Doftade av alla p-ets finnaste odörer E. Lampén. Användes i p-et i dtskilliga »skogsdofter» och andra rumsparfymmer Ekenberg-Landin. *Det franska p-ets frammarsch 1926. II. Ssgr. Ex.: Förstklassig p-affär överlättes Annons 1934. I p-konsten. Beredning av p-varor Nord. Fam.² Odlas som ~ p-växter ib. **Syn. I.** parfym(eri)affär l. -handel l. -magasin, parfymfabrik; parfym(eri)konst(en). — **Parfym|ör**, (-e)n, -er. Parfymhandlare l. -fabrikant.**

Päri (akut); -t [l. (som oböjl. adj.) =]. Handels. **I.** Enkelt. **1)** Till, under, över p. Om dollar och pund skulle sjunka arsevärt under gamla p-t ~. För den händelse priset (på obligationen) i allmänna marknaden (kursen) är lägre än det nominella värdet (står under p.). — Även bildl. Men bildningsintresset står där för närvarande under p. **2)** Kursen är p., då kursvärdet sammanfaller med det nominella värdet H. Leander. Teckning av preferensaktier till p. kurs Sv. Dagbl. 1927. **II. Ssgr. Ex.:** Som motsvarar aktiernas p-belopp. Emitteras till p-kurs. Efter p-kurs räknat. Till p-pris. Inlösen sker i dylika fall vanligtvis till p-värdet med tillägg av ogulden prioriterad utdelning H. Leander. Sålde för hälften av

p-värdet. **Syn.** åsatta (nominella) värdet. — **Paritet** se d. o.

Päria (akut); -n, -s. **I.** Enkelt. **1)** Hindu av (låg l.) lägsta kast. P-s äro vanligen avlönade jordarbetare och förrätta även andra lägre sysslor; deras närvaro anses verka besmittande på medlemmar av högre kaster. **2)** Bildl. Känna sig som en samhallets p. J. Engelke. Kallas p. och träl. En p. bland p-s jag är. Den Strindbergiska kampen mellan arier och p. O. Homén. Att lantarbetaren i detta nu är p-n i vårt svenska samhälle Nationell Tidn. 1930. [Strindbergs övertygelse] att övermänniskan är en döende ras och att jorden kommer att behärras av p-s M. Lamm. **II.** Ssgr ha i regel paria-, men därjämte ibl. (dock ej enl. SAOL²) efter pluralen parias-. Ex.: **1)** P-befolkningen i ~. Alla byns utsvultna p-hundar H. Mörne. P-kasten. En p-klass. P-kvinna. Ljusa ögon betraktas som ett tecken på Allahs ondd, ett straff, ett p-märke Öv. fr. Essad Bey. De bära icke p-stämpeln på samma sätt som ~ Hj. Bengtsson. P-stämplad. Emil Kléen, P-sånger. P-typ. **2)** En p-sklass i samhället A. Holmbäck. P-smärke E. Kihlman. **Syn. I.** **2)** utstött o. föraktad (människa), förtryckt underklassmänniska, utböling, låg varelse, samhällets lägsta.

Päriän, -en; -byst; -figur; -vas. Ett slags gulvitt porslin med vaxglans (till vaser, små bildverk etc.). En avgjutning i p. av Sergels Amor och Psyke. På hyllan små p-byster av Beethoven m. fl.

Parietal, -t. **1)** Bot. Se fröfäste. **2)** P-or-gan 'zool.': (oparigt) hjässöga.

Parig, Parning m. fl. se under par (o. para²).

Paris|are, -ar(e)n, -are; -(er)liv m. fl.; -isk (-t); -iska (kvinna o. 'dialekt'). Stockholmsmarna, Nordens p-are. — P-erblå mindre vanl. för 'berlinerblå'. Unga och smärta kvinnor efter sista p-erlinje. Efter senaste p-(er)mod. Väsksolfjädtrar, sista p-ernyhet 1924. — Talade franska med p-iskt uttal. P-iska blodsbröllopet Bartolomeinatten. — Det är till och med sällsynt, att p-iskan är vacker, säger Dostojevski.

Päris|k, -t. Från (6n) Paros. P. marmor är snövit, ofta med blodaktig anstrykning.

Paritet, -en. Jfr pari. Likhet i rang l. rättigheter o. d., likvärdighet, likställighet, likställdhet, jämgodhet, jämställdhet, 'jämbördighet'. I p. med likvärdig osv. med. Pundet har närmast sig guldparitet dec. 1922. P. inför lagen.

Park¹, -en, -er (akut). Se parce o. moira.

Park², -en, -er (grav). Sammanförs även med park³. Humlegården, en av Stockholms vackraste p-er. Den engelska p-en söker bevara likheten med naturen; den franska p-en har stränga linjer, klippta träd osv. Kungsträd-

gården är en p. i fransk, Hagap-en i engelsk stil. Folkets p. och andra nöjesp. Djur-, hjort-, jakt-, orm-; stads-, badhus-, slotts-, herrgårds-, national-, vild-, konst-, naturpark. [Ostronpark se park²]. — **Parkaktig.** P-t hållna skogar. -**anläggare**; -ning. Park- & Trädgårdsanläggare. Med en liten p-ning ned mot sjön. -**arbetare**. -**artfad.** En p-ad anläggning, skog. P-at gles G. E. Du Rietz. -**band.** Motion om anordnande av ett p. utmed Uppsala—Länna—Norrtälje järnväg i Uppsala 1930. -**bälte** jfr föreg. -**damm.** I Drottningholms p-ar. -**föreståndare.** År 1906 blev Thorsson p. för Folkets park i Ystad. -**förman.** Biträdande p. vid Uppsala stadsplanteringar. -**förvaltning.** Abstr. o. konkr. (om personerna). P-en har offrat mycken möda för att ~. -**gräs.** -**gördel.** Den kring stadens centrum dragna p-n Rich. Ekblom. -**konst.** Den modärna p-en R. Sernander. -**kypare.** -**landskap.** Ökenartade afrikanska p. -**lik**; -nande. Genom p. gummyskog Eric Hultman. Landskapets p-a natur K. E. Forsslund. — P-nande hagar Ada Rydström. -**lind.** P-en (*Tilia vulgaris*) är en bastard mellan våra två vilda lindar: skogs- och bohuslinden. -**lykta.** -**servering** abstr. o. konkr. -**soffa.** -**stad.** Vanda p. H. Gummerus. -**stil.** God engelsk p. -**styrelse** t. e. för folkpark. -**städerska.** I en följd av dr har hon varit p. vid Karlbergs slottspark och ~. -**tant**; -sbarn m. fl. En p. kan sägas förestä en 'barnkrubba i det fria'. En p. i Vasastaden från och med i morgon Sv. Dagbl. 14/s 1916. Stockholms p-sbarn 1917. P-sverksamheten i Uppsala börjar den 15 juni 1917. -**träd**; -sart. Parkernas och pens historia R. Sernander. -**uppsyningsman.** -**vakt.** P-en i Haga. -**vård.** Förening för p. konstituerad mars 1920. -**ägare.**

— **Park²,** -en, -er (grav); -tjänst m. fl. Ofta sammanförd med park². Tidigast krigs. Vanligast som sista ssgled. **1)** Komma över en hel p. gamla uttjänta vagnar. En hel aeroplanpark, bestående av franska flygmaskiner och franska Gnomomotorer T. Ångström, öv. Att största delen av fordonsp-en kunde dtersändas Har. Hjalmarsen. Språk- och Bokföringsinstitutets maskinpark uppsättning av skrivmaskiner, 1923. De skolorna tillhörande, på tjugotre skidp-er fördelade skidorna ~ 1917. Artilleri-, belägrings-, bil-, flyg-, personvagns-, vagnpark. — **Undervisning** i p-tjänst för ingenjörtrupperna 1920. **2)** Ostronpark. **Syn.** samling (fordon m. m.), uppsättning, bestånd. — **Parker²,** -ade, -as; [-are]; -ing (-en, -ar; -bestämmelse m. fl.). Nu mest om fordon o. d., förr mest krigs. **I.** Vanl. verbformer. **1)** Huvudbet. **a)** Tillstånd att tillfälligt »p-a» 1925. Fiskhandlarnas lastbilar svänga upp och p-a på dubbla led utanför grindarna

S. Barthel. En handlare, som p-at sin bil i Älvkarleby utan att efter mörkrets inbrott ha den försedd med p-ingslyse dömdes att böta 25 kr. 1931. Bilarna stå i precisa rader p-ade runt ~. Huru många bilar, som på en gång få p-as. Felp-ade biler. **b)** Gevär och kanoner stackus och p-as samt överlämnas Fr. G. Bengtsson. **2)** Om ostron. För att ett ostron skall bli fullt njutbart ~ måste det »p-as» eller förvaras i öppna sumpar (ostronparker) ~. P-ade ostron. **II.** Verbalsubst. **1)** En vanlig felp-are dömdes till 25 kr. böter och ~ 1932. **2)** P-ing. **a)** På flertalet tvärgator i Newyork tillättes ingen bilp-ing 1927. Bilp-ingen vid Centralen [i Stockholm] 1924. **b)** P-ingsbestämmelser. P-ingsljus svagare ljus som får nyttjas för p-ing. P-ingslykta o. P-ingslyse jfr föreg. P-ingsplats för automobil Anslagstavla vid Islandsbron, Uppsala 1922. Flera p-ingsplatser upplåtna [för bilar]. P-ingsreform kräves nu även av sakkunskapen 1925. P-ingsskylt, vit med blått P och ring Leksakscirkulär 1932. P-ingsvakt åtalad för olovligt billän 1927. **Syn. I. 1)** uppställa (bilar o. d. på därför bestämde plats); uppsamla w; **2)** förvara l. uppsamla i sump l. d.

Parke²tt (-kätt); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Teatersalongen utom raderna. *Främre, nedre p.* 'Övre p.' kallas ibland 'amfiteater'. Vi tar väl (biljetter på) p., men inte de första bänkarna. **2)** P-golv; ibl. p-beläggning l. p-plattor o. d. Har du p. i arbetsrummet? Det nyaste i fråga om dansgolv, nämligen fjädrande p. 1931. Ekparkett, massiv, 7 m/m tjock, i stav och rutor. Belägga golven i sovrum och barnkammare med korkparkett; finnes i stavparkett och rut-parkettmönster 1921. **II.** Ssgr. **1)** Till I 1. Ett av stadens mest kända ~ så kallade p-ansikten Barbro Alving. P-golvet höjer sig smdningom, från orkestern räknat. P-publiken. **2)** Till I 2. Vacker, p-belagd sällskapsvåning Annons 1929. Om en stund är man infälld i trafiken som en p-bit i ett salongsgolv C. A. J. Gadolin. Stockholms parkett- och snickeribolag. Landets äldsta p-fabrik (-ant). Slät som ett p-golv (-s)fabrik m. fl.). P-hyvel(maskin) för p-golv; 1928. Riksavtal träffat med p-läggarna 1931. Svenska p-läggarföreningen 1919. Artalet vid p-läggingsfirmorna 1931. Golvet, som består av större p-plattor ~. P-stav, färdig för inläggning Annons 1918. — **Parket²ter²,** -ade, -as; -ing (med plur.). Parkett(-)belägga.

Parkum (grav); [-en l. -et, -er]. Ett slags tjockt bomullstyg. **I.** Enkelt. *Bolstervar av Ima p. och satin* Nord. Komp. Täckparkum Ahlén & Holm. **II.** Ssgr ha parkum- l. parkums-. Ex.: En blå p-blus. P-bolster. Rödbärdig p-handduk. Klädd i smutsiga p-kläder. P(s)väv (-are).

Parlame'nt (-änt); -et, = [l. -er]. Egentligen om engelska 'riksdagen'; sedan allmänna. **1.** Enkelt. **1)** Sitta som medlem i, av p-et. Engelska p-et, en 'tvdäkammare', bestående av överhuset och underhuset. Valen till p-et. **2)** När holländska p-et öppnades. **3)** Och svartingarna ställde till ett oväsen som i ett nutidens p. Öv. fr. Erwin Rosen. Skandalöst ligistuppträde: *Galans p. härjar i Sundbyberg* 1920. Religionernas världsparlament i Chicago 1893. **II.** Ssgr ha parlaments-. Ex.: Äktenskapet förklarades genom en p-sakt upplöst Nord. Fam.² Enligt p-sbeslut. Europas största p-sbyggnad (den i Budapest) l. Lo-Johansson. *En av vår världsdels minsta p-sförsamlingar* ib. P-shuset i London. P-skandidat. Med märgfulla ord, vilka säregget föregripa senare släktleds åsamkade p-sleda C. F. Palmstierna. P-sledamot. P-smedlem. Efter slutad p-sammansträde, slutad p-session. P-stryk från de viktigaste utländska folkförsamlingarna O. Walde. Vid p-svalen 1924 föll han [Tardieu] igenom och ~ V. Spångberg. **Syn.** (ibl.): riks- l. folkförsamling, folkrepresentation, riksdag, rådplägnade församling. — **Parlamentärerik**, -n, =, -; -möte. Parlamentsledamot (egentl. o. friare), folkrepresentant. *En framåtsträvande p. med en flödande svada.* [Som] gärna spelar revolutionär bland p-na och p. bland de revolutionära Kabbarp. — **Internationellt p-möte** i Stockholm 1919. — **Parlamentärisk**, -t. Parlaments-, riksdags-, som höves en riksl. folkförsamling; utmärkande för l. innebärande parlamentarism. Tillkomsten av Staaffs ministär 1905 har kallats 'ett p-genombrott'. Spörsmålet om p. kontroll över utrikespolitiken 1923. Teorierna om p. ministrarstyrelse i fransk och engelsk anda Fr. Boök. Sällan har en regering ~ haft svagare p-t underlag' E. Lindorm 1931. I vårt p-a liv. — **Parlamentari'sm**, -en. Parlamentariskt styrelsesätt, politiskt system efter vkt riksdagen(s) flertalsparti har avgörande makten (o. ministrarna tillhöra detta parti, 'behöva riksdagens förtroende').

— **Parlamentera**, -ade, [-as]; -ing (med plur.). **1)** Underhandla, förhandla, ibl. resonera (hit o. dit). *Nu är det en oeftervärlig regel, då man skall gripa tjuvskytta, att inte stå och p-a länge, utan ~. Få vi komma in? p-ade hon.* P-a med portvakten om att bli insläppt. Efter något p-ande godtogs mitt förslag. Efter mycket p-ande lyckades vi utverka löfte att ~. **2)** Dagtinga. Denne, som kommit underfund med att vidare motstånd var utsiktslöst, steg upp på muren och lätt blåsa till p-ing Fr. G. Bengtsson. — **Parlamentär**, -en [l. -n], -er; -flagg(a). Person som under pågående krig med fullmakt från en av de stridande beger sig

till den andra för att inleda underhandlingar, underhandlare. *En p. ditsändes för att erbjuda dem att giva sig på ärofulla villkor.* *Avvisa en p.* Som tecken använder p-en en vit flagga (p-flagga) och är okränkbar, så länge han ej missbrukar sin ställning. Under p-flagg nalkades han fästningen och ~. *Häsa p-flagg(a).*

Parlando (akut); adv. l. subst.; som subst. -t, -n; -parti. Mus. Såsom talande l. talat; recitativ (mer oregelbundet o. utan egentlig melodi, med tongljudningar som i talet). *I ett föga välklingande, men mycket sentimentalt p.* Karin Jensen, öv. — **Parleria**, -ade, -as. Görna skämts. för 'tala, språka, prata'. P-a franska som en infödd. — **Parlör**, -(e)n, -er; -glosa; -lexikon. Samtals(hand)bok (för ngt främmande språk), samtalsordbok, konversationsordlista. *Med sin svensk-tyska p. i fickan gav hon sig ut på upptäcktsfärd samma dag hon anlät till Berlin.* Inlärdas p-glosor.

Parmesanöst. En italiensk halvfet ost som utskleppas från Parma. *Makaroni med riven p.*

Parna'ss, -en, -er. Mest i best. sing. P-en var Grekland's heliga berg, helgat åt Apollo, sånggudinnornas och skaldernas hemvist. Bestiga p-en försöka sig i skalkonsten, (hörja) dikta, bestiga pegasen; även gå fram för att mottaga lagerkransen (p-en då = estraden där kransarna utdelas). Den svenska p-en den svenska vitterheten, de svenska skalderna, svenskt skaldskap. Den lilla diktarparnass, som bebodde vinden [Tor Hedberg, Dan. Fallström o. Axel Lundegård] Ellen Lundberg-Nyblom.

Parodi, -(e)n, -er; -artad; -författare. P-en skärper originalets stiligdomligheter och anbringar dem ofta på ett helt avvikande innehåll, under det travestien bibehåller en förlöjlig originalets innehåll. *Skriva en p. på ngt, p-era.* Don Quijote, som är en p. på en hel litterär moderiktning. Den verklighet, som gömmer sig bakom denna vanvördiga p. ~ Tor Andrae. — *Det hela blev en oavsiktlig p. på jubelfest ~.* Han är ju en ren p. på försvarsminister. **Syn.** förlöjligande omdiktning l. efterbildning, vrängdikt, förvrängning, (ibl.): vrängbild, karikatyr, narrbild. — **Parodiera**, -ade, -as; -ing (med plur.). P-a ngn, ngt, sig själv. *De uppåd emellertid intet annat än att p-a de eleganta herrar, som de beundra och vilja efterbilda.* Och så gick det ~ lätt över från kritik till gäckeri och p-ing. **Syn.** skriva en parodi (på), dra ut i löjligen konsekvenser, begabba, jfr f. ö. parodi. — **Parodisk**, -t. P-t högtidlig. *Grovt p.* Rent p-a, p-t smd löner. *En sublim sak, som lätt kan bli p.* Ty som källarmästare syntes han mig fullkomligt p. Aug. Hallner. **Syn.** förvrängande, förlöjligande, vrängd, löjligt

överdriven), spexartad, en karikatyr, karikatymässig, en narr- l. gyckelbild.

Paro'll (-äll); -en, -er; -givning. 1) *Ge p-en. Dagens p. Hopen, som byter p. fortare än vinden svänger. Att hans moral kunde innefattas i p-en: förföljd den fattige, skona den rike! Följ p-en om medling, medlingspen. Res inte till Frankrike! löd nu p-en, låt inte dupera cr av det ogästvänliga landet. Litterära dagsp-er och modesignaler E. Grotenfelt. Över partier och partip-er. Samlings-; sparsamhetsparoll. Denna Soc.-Demokraterns enkla p-givning 1920. 2) Märk Kavalljersparoll se d. o. **Syn. 1)** fältrop, lösen(sord), dagens l. tidens lösen, mode-rop(et), fras(en) för dagen, ibl. maningsrop; 2) löfte.*

Paroxy'sm, -en, -er; -artad. Häftigt l. krampaktigt sjukdomsanfall l. känslobrott. *I en p. av dörrar Ax. Munthe. Överfallas av, falla i gråt-p-er. Föll, råkade i en ny skrattparoxysm. Och fick till slut fullkomliga vredesp-er.*

Pa'rser (akut); -n, =. I Indien levande anhängare av Zarathustras lära. *P-na själva tillbakavisa det namn 'eldsdyrkare', som allmänt givits dem.*

Pärt (mindre ofta p'art); -en, -er. Tre skarpt skilda bet. **A)** Enkelt. **I.** Mindre vanl. (o. ofta ngt fackl. l. äld.) för '(an)del'. *Som tycktes utgöra största p-en av hans lekamen. Den var till drygaste p-en översatt från tyskan Karlfeldt. En dryg p. av ansvaret måste läggas på ~. Halv-, tredje-, lejon-, mest-p-en. Kantatens slutpart. Anpart. **II.** Lagt. **1)** 'Egentl.'. *Han är ju p. i målet. P-erna ha att inställa sig den ~. Kärande och svarande p-en ofta som ssgr. Vittnesed och p-s ed. P-en borde därför kunna föreläggas att personligen komma tillstådes och ~. Att ena vittnesp-en ej talade sanning. Mot-, vederpart. 2) Friare. Det är jag, som här är den anklagande, jag är ju den kränkta p-en. Lika obehagligt för båda p-erna, för alla p-er. Båda p-er ansågo, att de stredo för mänsklighetens frigörelse och ~. För metallverken föreslås vissa förändringar till arbetarp-ens förmån. Förlorande p(-en). **III.** Sjövä. Viss del av ett tåg. *Fasta p-en [av ett tåg] till skillnad från dess löpande p. Hj. Öhrvall. Sd folket vid brassarna blott har att hala in den slaka p-en E. Hornborg. Ett i mitten av en fyrslagen tross liggande tåg (dukt), omkring vilket p-erna läggas Nord. Fam.² Kabelslaget tågvirke, vars p-er gå med sols. **B)** Ssgr äro fackl.; ssgr till A I ha part-, de till A II parts. Ex.: **I.** Om fartyget äges av p-vederi, i vilket skepparen är delägare, sd ~ Hemberg-Sillén. **II.** Hur bör p-seden i tvistemål reformeras? 1918. Utan p-sföredragning B. Wedberg. Muntlig p-sförhandling vid hovrätten? 1931. Det fria p-sförhåret 1927. P-sförklaring.***

*P-sinlaga. P-sombud. P-spåstövande. **Syn. A) I.** (an)del, anpart; **II.** en av två tvistande (inför rätta), 'sida'; (alla p-er ibl.): alla intresserade, alla som det angår l. som äro berörda. — **Partiell, Partikel, Parti, Partisk, Partitiv** m. fl. se d. o.*

Partenogenē's (-je-; -sen, -ser; -tisk (-t)). Zool. m. m. Jungfrualsträng, jungfrufödsel, fortplantning av ägg, könlös l. ej sexuell fortplantning.

Pärter (l. pa'r-); -n, =. Mest i plur. Asiatiskt folk som ofta låg i strid med de gamla romarna. Jfr partisk².

Parte'rr (-ärr); -en, -er; -biljett. 1) Som namn på bakre delen av parkett (på teatern) är ordet nu föråldrat. 2) Trädg. o. d. Den närmast boningshuset i samma plan som bottenvåningen belägna o. ofta på terrass anlagda delen av trädgården (vanl. avsedd för blommor o. prydnadsväxter). *Blomp-ens brokiga färgprakt. Strömp-en.*

Parti, -(e)t, -er (l., särsk. i smtl., även -n). **I.** Del o. d. Allmännare. 1) *De mörkare p-erna på, av tavlan. Fondp-et. Ett smalare p. av näset. Bergkammarnas övre p-n Karin Jensen, öv. Ett skogsparti från Övre Dalarna. Nederudningens mellersta p., mittparti. Med ovanifrån tillplattat nosparti (om gädda). De nakna p-erna (på babianerna) ~. Huvud-, mellan-, neder-; slutparti. — Det bästa p-et i boken är det, som handlar om ~. De äldsta p-erna av verket äro författade av ~. — Sjungna sitt p. till slut. Solo-, sångparti. 2) Handels o. d. Köpa ett större p. bräder. Till Sverige äro f. n. flytande vissa p-er majs 1918. Vi ha just fått in ett nytt p. te. Ett p. om 100 balar. Säljas i (mindre) p-er (om 10 stycken). F. n. ha vi blott några smärre p-er osdlda. Lätt skadade p-er av ~ bortslumpas. Felaktiga p-er (utskott). Varu-, garnparti. Rest-, slumpp-er. — Sälja i p. i gross (x i minut, i smätt, i småp-er). Torsdagens strömmingsnotering: 15 öre i p., 25 öre i minut 1932. Där, må tro, konsumeras bullar i p.!*

II. Sär betydelse. 1) Politiskt m. m. **a)** *Medla mellan de kämpande p-erna. Liberala p-et (i riksdagen). Högerp-et. Låta inskriva sig i (socialdemokratiska) p-et. Lyda, följa p-et i vätt och torrt. I allt ha p-ets dsikter, följa p-ets program. Svåra p-ets fana. Bilda (ett nytt) p. P-er måste ju finnas. P-erna började sönderfalla ~. Allt går där efter p-er. Stå över p-erna. Bondep-et få de emot sig. **b)** Dela sig i två p-er även t. e. i lekar. Sälla sig till hovp-et. Ha ett starkt p. emot sig. Motp-et åter ansåg ~. **c)** Ta p. för ngt l. ngn, i en sak, ngns p. ta i försvar, ställa sig på ngns sida, instämma med, ge (ngn) rätt. Ta p. emot ngn. — Nu har jag tagit mitt p. tagit ställning; fattat mitt beslut, bestämt mig.*

Under sådana förhållanden var det icke mer än ett p. att taga ~ A. Hj. Uggla, öv. 2) Äld., sälls. för 'fördel'. Och då vi ämnade draga p. av morgondagen och stiga tidigt upp, blev ~ Karlfeldt. 3) Spelparti m. m. Ta ett p. bräde (med ngn). Få (sig) sitt vanliga bridgeparti. Ska vi spela ett p. krocket? Han vann alla p-er utom det första. P-et blev oavgjort. Om båda lagen [i slungboll] ha vardera 11 poäng, måste något av dem vinna två poäng efter varandra, för att p-et skall vara avgjort O. H. Waldén. Förlorat p.! Antalet vunna p-er. Schack-, vira-, krocketparti. 4) Mest som sista sgsled. Utfärd o. ibl. även deltagare. Jakt-, lustparti. Baler, supéer ~, promenader och slädpartin avlöste varandra G. af Geijerstam. 5) Om gifte. Blir det p. mellan dem, mäntro? Och praktiskt taget var det modern, som gjorde upp p-et. Att dottrarna, som ju sågo bra ut, skulle kunna göra goda p-n och ~ Karin Jensen, öv. Självt var han ej just förtjust åt p-et, men ~. Göra ett gott, rikt, fördelaktigt, dåligt p. — Flickan är ett gott p.; lägg dej ut för henne! 6) Se nattparti. Det var utan Johanssons vetenskap, som hotellet upplåtits för »p-er» 1917.

Syn. I. avdelning, del, stycke (av ett helt), ibl. (an)part; post, summa, lott, be-
lopp; (ibl.): sängavdelning, roll, passage,
stämma; ibl. motiv; varuparti, viss (varu-
mängd; större mängd, gross; **II. 1)** (men-
nings)grupp, (menings)flock, meningsfrän-
der, (politisk) organisation, anhang, frak-
tion, kotteri, 'band', 'liga', (parti)vänner,
anhängare, 'läger'; (ibl.): beslut, val, 'ställ-
ning'; 2) fördel, gagn, nytta; 3) (avslutat)
spel; omgång, match; 4) 'tur', utfärd; säll-
skap; 5) gifte(rmäål), äktenskap.

— **Partiaffär** grosshandel(saffär). -**anda**.
Samhällsanda och p. -**anförare**. -**anslut-**
ten. Särsk. ifråga om socialdemokratiska
partiet. P-en förening. P-na tjänstemän.
-**band**. Kanske väntar han på att p-en skola
bli mindre hårda. -**belöning**. När en
krävande post uteslutande tillsättes som p.
eller ~ 1927. -**beslut**. -**beteckna**; -ing
(med plur.). P-ade valsedlar. — Tillägna
sig annans p-ing. Gångse p-ingar. -**betonad**.
Så länge vi ha en p. regering. Pe stads-
fullmäktigeval. -**bildande**; -are; -ning (med
plur.). Redogöra för p-ningarna inom den
svenska riksdagen. -**biljett**; -(s)häfte; -(s)om-
slag. Märk särsk.: ett slags järnvägsbiljetter
med kuponger till visst antal resor på en viss
sträcka för nedsatt pris. -**boss** se boss².
-**bunden**, -et, [-nare]; -enhet. Jag är varken
p-en eller korridorpolitiker och ~. Mindre
p-na än ~. P-et rättrogen. P-na sympunkter.
Men p-enheten hade då i ingen mån den
utsträckning som i senare tider Hugo Ham-
ilton. -**cell**. (Särsk. kommunistisk) agi-

tationshård. -**chef**. Han är varken stats-
man eller chef för en riksstyrelse, han är
helt enkelt p. **Syn.** parti(an)förare, parti-
ledare, partihövding.

-**dag**. Svenska folkpartiets [i Finland]
centralstyrelse inkallar extra p. 1919. -**dele-**
gat; -ion. Den förra p-ionen ersattes vid
1906 års partimöte [av Sv. folkpartiet i
Finl.] med en centralstyrelse M. G. Schy-
bergson. -**disciplin**. I det att han, såsom
Sinovjev uttrycker sig, stoppas ned för att
»kokas i p-ens gryta» A. Karlgren. Kräva
hårdaste p. -**distrikt**. -**dogm**; -atiker;
-atisk. Allt går efter p-er och klasskamps-
lära. -**egoism**; -tisk. P-tiska beräkningar.
-**evangelium**. Tro blind på p-et med dess
högst trivselaktiga moral. -**fana**. Från vilket
håll och under vilken p. det än framkom
E. Hedén. Vår lans är fri. Den tjänar
ingen p. Vettet är dess enda herre T. Seger-
stedt. Vi, som inte kunna svärja en p.,
evad färg den har, men hålla oss under
riksbaneret, fråga: ~ Karlfeldt. -**fanat[i]-**
ker; -isk; -ism. Endast den blinda, p-iska
illviljan vill förneka, att ~ T. Fogelqvist.
De, vilka uppfattat A. Ch. Lefflers krets
som en av p-ism och litteratursnobberi genom-
trängd ~ Ellen Key. -**fäll**||a. [Så blev
Har. Hjärne] genom sin universella skepsis
en stor kättare, som man icke utan vidare
kan inställa i någon av de svenska p-orna
Georg André. -**får** bildl. -**färg**; -ad. Aldre
politiker av olika p. Bertel Appelberg.
Tidningen är redan från början starkt p-ad.
-**förare**. Mindre vanl. för 'partichef' m. fl.
-**förblindad**; -else. När p-elsen vill slå
sig ned på historiens domarsäte ~ T. Seger-
stedt.

-**grupp**; -ering. Att även en religiös
faktor ~ påverkade p-eringen Y. Brilioth.
-**gräns**. P-erna började suddas ut Alb.
Neander. Vill utplåna p-erna Kabbarp.
-**gångar**||e, -(e)n, -e; -hövding; -krig (se
gerillakrig). 1) En djärv och hänsynlös
p-e. Mer p-e än statsminister. 2) Garibaldi
var den siste store p-(hövding)en i Europa.
Syn. 1) utpräglad o. stridslysten) partiman;
2) friskarechef, partihövding. -**handel**;
-lare (mindre vanl. för 'grosshandlare'). I
p-eln betingar varan ett betydligt lägre pris.
För varje liter, som ett systembolag köper
från p-lären ~ Ivan Bratt. -**hat**. Nära,
underblåsa p-et. Mefistofeles' ord i Faust:
»Vid alla djävulsfester verkar p-et bäst».
-**hotell**. H. som tar emot nattpartier.
-**hänsyn**. Sätta sig över, kasta alla p. Låter
de litterära p-en leda pennan H. Dahl.
-**hätskhet**. -**hövding**. Jfr partichef o.
partigångare. Det förtroende en p. bör åt-
njuta. Den ~ fennomanske p-en Yrjö Koski-
nen Jac. Ahrenberg. -**inpisk**||are; -ning.
Jfr boss². -**intresse**. Ohöjtt p. träder i
stället för riksintresset. -**iver**. Ett valtal

som detta vittnar ju icke om någon blind p. Aline Pipping. **-jargong.**

-kamrat. **-kassja;** ör. P-an var tom och ett försök [av Lenin och Trotzky] att utprägliga falska sedlar misslyckades Öv. fr. Essad Bey. — P-ör Wickmann från Arbetarpartiet. **-katekes.** På grund av okunnighet i p-en. **-kiv.** De ryska myndigheterna ~ gjorde allt för att underblåsa p-et här i landet [i Finland]. **-koalition.** På basis av en borgerlig p. **-kongress.** Vår senaste p. har gunds fattat det puerila beslutet, att ingen socialdemokrat får inträda i någon borgerlig regering, såvida icke ~ Kabbarp. **-konklav.** Vad som beslutats i de hemliga p-erna. Regeringens svaghet gentemot p-en. **-konstellation.** Den tillfälliga p-en i riksdagen. **-koryfé.** Undermåliga p-er. De gamla p-ernas återval. **-käbbel.** Oenighet, självishhet, avund och p. Gunnar Cederschiöld. **-köp.** Handels. Köp i parti. **-ledjare;** ning. Jfr partichef. Under 1915 års riksdag samvårdade statsministern enskilt med p-arna och andra högtbetrodna riksdagsmän. Hr Brantings återinträde som p-are. — Bemäktiga sig p-ningen. Ofta konkr.: Att kommunisterna på order från p-ningen [i Berlin] igångsatt en planmässig plundringsaktion 1932. **-lidelse.** Oberörd av alla p-r. Dämpa, egga, tända p-rna. **-linje.** I politiskt avseende var [Har. Hjärne] vilde och kättare, utan respekt för hävdvunna p-r Georg Andrén. En dylik uppdelning efter p-r Bo Hammarskjöld. Även med fara att bryta alla p-r måste jag anse Versaillesfreden som en skändlighet ~ S. Siwertz. **-frågor,** som gå, avgöras efter p-r. **-lokal.** **-läger.** Från olika p. **-lös;** -het. Vad som nu är av nöden är ett litet parti av p-a människor, som ~ T. Segerstedt. De p-a (i riksdagen) 'vildarna', de neutrala, de fristående. **-lösen** (partiets) lösenord, ibl. partiparoll l. -signal.

-majoritet. Hurusom p-en [med kamrat Z. Höglund] undergräver kominterns auktoritet. **-man.** [Att han varken] handlat, talat eller tänkt som p. i språkpolitisk mening V. M. v. Born. Utpräglad p. Icke heller som författare var Karlfeldt i unga år någon snäv p., någon anhängare av en ensidig »skola» E. N. Söderberg. **-manöver.** En tåmligen ful p. **-mening.** Oberoende av p-ar. **-merit.** Statssekreterare på grund av p-er. **-motsats.** Söka utjämna p-erna. **-motsättning.** Ty även här går p-en före allt annat Kabbarp. Skarpa p-ar. **-märk[e];** t. **-mässig.** En p. polemiker E. Hedén. Pt sett har ~. **-möte;** -sdeltagare. Ersattes vid 1906 års p. med en centralstyrelse. **-obunden;** -het. **-organ.** Särsk. om tidning. De kinesiska tidningarna äro köpta p. i en ~ skandalös grad Erik Nyström. **-paroll.** Över partier och p-er. **-pisk[a.** P-an

viner och ve sakförståndet, om det ej låter kuscha sig av de politiska ledarna 1917. Under p-an. — Hattarnes skickligaste p-a M. Lamm. **-polemik.** Sekretariatet, som skaffade material för p-en vid valen ~. **-politik.** Driva (krass) p. **-politisk.** Anlägga p-a synpunkter (på ~). **-press.** I. P-en anlade som vanligt en sdrad min och ~. Hans kandidatur fick icke ens stöd i p-en. **II.** Böja sig för den hårda p-en pressningen från partiet. **-pris;** -notering. Handels. Pris i partihandeln. Avtal om leverans till p. av det behövliga. Smör ~ p-notering: 420 öre pr kg. 1921. **-program.** [Branting] citerar trohjärtat »p-mets allmänna grundsatser», den socialistiska katekesens »vad är det» till dess trons artiklar T. Segerstedt. **-påve** bildl. **-regering.** En (utpräglad) p., ingen riksregering! **-råd** konkr.

-sak. Göra ngt till en p. **-sammanträde.** **-sekretariat;** -erare. I samband med det politiska partiväsendets starka organisatoriska utveckling ha de större partierna i skilda länder skaffat sig fasta »ariat» med avlönade tjänstemän (kallade p-erare, ombudsmän l. generalsekreterare) Jfr Nord. Fam.³ **-sinne.** Parti-, söndrings-, tvedräktsanda. Där var allt p. som bortblåst, och ~. Trångsynt och självkärt p. **-skiljande.** P. finner tidningen däremot tullfrågan och vad därmed sammanhänger 1924. **-split.** Skr. Men mycken söndring och ökat p. skola framväxa ur ~. **-splittråd;** -ing. En ytterst p-ad representantförsamling. Driva p-ingen till sin spets. **Syn.** partisöndrad. **-sprängning.** P. i Göteborg? Strömanhängarna planera en ny arbetarkommun jan. 1934. **-strid;** -igheter. Heta p-er. Lyckas bilägga alla p-igheter. **-stridig.** Skr. Han reflekterar inte över hur p-t ett sådant uppförande är A. Karlgen. **Syn.** ibl. osolidarisk. **-styrelse.** Socialdemokratiska p-n söker strama åt tyglarna. **-ståndpunkt.** Han intar här en bestämd p., men ~. **-ställning.** **-synpunkt.** Låta p-erna träda tillbaka. Fri från p-er. **-söndrad;** -ing. I en p-ad tid. Öka p-ingen i landet.

-tagande. Att det politiska p-t skadat Strandberg Per Hallström. Hur känslobestämt p-t ~ på båda sidor är E. Hedén. **-taktik;** -isk. Asch, de där ä bara p-ik! — Se allt ur den p-iska synvinkeln. Ehuru det kanske ej anses p-iskt klokt att medge detta. **-tid;** -evary(et). Mest i best. sing. Se frihetstiden. **-trogen;** -het. Den billiga frasvisdom, i vilken han under sin verksamhet i den p-gna revolutionspressen spunnits in O. Wieselgren. Så p-gna verktyg som ~. — Offra sina personliga meningar på p-hetens altare. **-tvång.** P-et inom arbetarsammanslutningarna, som till förfång för arbetet blivit ett slags religion. **-uniform.** P-er skyntade första gången i

vårt land för tio år sedan som en reflex av Mussolinis framträdande och seger i Italien 1933. **-upprörd.** Skr. I en p. tid. **-utläggning.** Gejersordet ~: »Intet är så utsatt för olika p-ar som opartiskhet». **-varja**; -uaffär. Handels. **-vis**, adv. [o. ibl. adj.]. **I.** Rösta p. **II.** Handels. Köpa och sälja p. **-vän.** En p. från Skåne, en karl, som ~ Kabbarp. P. Oljegren talar Karlfeldt. Nikolairotens p-ner ha möte i afton kl. 8 ~ Rotestyrelsen Annonss, Soc.-Dem. 1914. **-väsen**; -de. Studera frihetstidens p. **-yra.** [Wirsén, vilken] nog hade förtjänster, som vi i p-n glömt C. G. Laurin. **-överläggning.**

— **Partiell, Partikel, Partisk, Partitiv** m. fl. se d. o.

Particip, -et, = l. -er l. **Participium**, -iet, -ier; -iäl (-t; -konstruktion); -ie'll (-t). Språkv. **1)** *P-et* har kallats verbets adjektiviska nominalform; gränsen mellan adjektiv och p. överskrides ofta, t. e. dd ett p. grauböjes (de anseddaste bönderna); även mellan substantiv och p. är gränsen svävande (t. e. de båda älskande, min tillbedda). Svenskan har två p., presens- och perfekt-p-et; det förra har i regel aktiv betydelse (dock t. e. min innehavande tjänst), det senare passiv betydelse, om verbet är transitivt, under det att det ifråga om tempus kan uttrycka antingen något fullbordat (en stulen idé) eller ha presensbet. (en älskad kvinna = en som älskas). Perfekt-p-et av intransitiva verb har aktiv perfektbetydelse (en bortsprungen hund). Till p-en ha ibland även räknats s. k. 'verbaladjektiv' som 'läs- lig', 'brännbar' (möjlighetsparticip). **2)** *P-ial*-konstruktioner av typen *Oss emellan sagt* (är han ett få) eller *Detta medgivet* (må vi ~).

Partie'll (-tsiäll); -t. *P. solförmörkelse* x total. *P-t tjänstledig.* **Syn.** delvis, del-, (blott) till en del; ibl. ensidig l. lokal.

Parti'kel (akut); -eln, -lar. **I.** Fys., kem. o. allmännare. **a)** *Molekyler, fria p-lar, själva i allmänhet sammansatta av mindre p-lar, atomer. I kolloidkemien spelar p-eln, även kallad »mi-cellen», samma roll som fysikernas molekyl och biologernas cell* Ansg. Roth 1925. *F. Joliot och Mme Irène Curie-Joliot ha gjort den uppseendeväckande upptäckten att bor, magnesium och aluminium bli radioaktiva efter beskjutning med alfap-lar* 1934. **b)** *Sönderdela i sina minsta p-lar. Damm-p-el.* **II.** Språkv. Oböjligt (små)ord: adverb, preposition, konjunktion o. interjektion. **Syn. I.** grundbeständsdel, (minsta) smådel, (ibl.:) molekyl, atom, jon; grand, 'korn'; **II.** småord.

Partikulari'sm, -men; -t (-en, -er; -isk). Övervinna den landskapliga p-men och åstadkomma en enhetlig rikspolitik Sven Tunberg. *P-tiska strävanden.* **Syn.** obenägenhet att förena sig l. gå med andra, avsöndrings-

lust l. -strävanden, separatism, befrämjande av det enskilda på bekostnad av det hela, 'bygdepolitik', bygdepatriotism. — **Partikuljär**, -t, -are. Gärna ngt vard. Något-ting för sig, egen(domlig). *Han var p. i detta arseende som i allt annat* J. Mortensen.

Partisk¹ (akut); -t; -het. **1)** *Domaren får icke vara p., han måste förfara med oväld. P. för sina egna. Folk ä så egendomliga: småvuxna personer äro ibland p-a mot högväxta! Förfara p-t (mot ~).* Hans betyg äro ofta uppenbart p-a. *En p. och snedvriden framställning. Tillrättalagt efter p-a synpunkter.* **2)** *Författarens p-het är ofta påtaglig, och ~. Man hade bort undvika själva skenet av p-het vid fördelandet av ~. En mors p-het. Syn.* som gynnar en på en annans bekostnad l. visar mannamån, intagen (för l. mot ngn), av fördom (mot), svag (för), med förkärlek (för), orättvis, (ibl.:) ensidig, 'personlig', osaklig; (p-het:) våld, mannamån, orättvisa.

Partisk² (akut); [-t]. Mest i uttr. *P. pil* elakhet l. gläpord utslungat just som man lämnar ett sällskap (såsom parterna plögade avskjuta sina pilar bakom sig under låtsad flykt).

Partitiv (l. -iv); -t. Språkv. *Den p-a artikeln i franskan fräntar substantivet totalitetsbetydelsen; jfr t. e. 'le pain' med 'du pain'. P. betydelse, genitiv.*

Partitür, -et, = l. -er; -läsare; -läsning; -utdrag. Mus. Alla stämmor i ett flerstämmigt tonstycke uppställda takt för takt under varandra, 'stämoöversikt'. *Vända bladen i p-et. Följa med i p-et. Konsten att läsa och spela ett p. från bladet övas vid de flesta konservatorier* Tob. Norlind. *Lärobok i p-läsning. Små studiepartitür till tredje kammarmusikafonen i Lundegvistska Bokh.* febr. 1932. *Stamp-en till Josephsons kantat* Hugo Alfvén.

Pärtner (akut); -n, =. Medspelare; (ibl. nara:) visavi, kavaljer, medagerande, kamrat.

Partout (-tö) l. **Partü**, adv. Ofta smtl. o. ngt vard. *Nej, det vill jag p. inte ~. Hon vill p. träffa fröken Amanda Kerfstedt.* **Syn.** nödvändigt(vis), ovillkorligen, 'absolut', prompt, äntligen, till varje pris.

Parv'el (grav); -eln, -lar. Ofta smek-samt. *En p-el, som nyss lärt sig läsa rent* Jeanna Oterdahl. *Jag var ju bara p-eln då, men ~ E. Sparre. Redan som liten p-el hade han för sig, att ~ S. Siwertz.* **Syn.** liten gosse l. pojke, barnunge, pys, pyre, puttifnask(er).

Parveny, -n [l. -en], -er. **I.** Enkelt. **1)** *Äckliga kristids-p-er av gulaschtyp. En medelders fet judinna, rik p. av klädseln att döma* Erik Norling. *Röjde p-n, som söker giva sig sken av att vara världsman* And. Ramsay. *Vränkiga p-er.* **2)** Bildl. *Ham-*

burg ~ en p. bland storstäder Gus. Mattsson. **II.** Ssgr. Ex.: *Stadens p-aktiga anspråk på att vara storstad* G. Castrén. *Med en p-artad framfusighet, som ~ J. J. Tikkanen.* *I detta hänsynslösa p-land* Aino Aekté (om Amerika). *För så vitt man nu kan tala om någonting förnämt i denna p-stad.* *P-uppfattningen. P-vräkighet.* **Syn.** uppkomling (i dålig mening), ibl. gulasch l. streber.

Paryr -en. Mest i uttr. *I full p. i full stass l. skrud, i all sin glans l. ståt.* *Att den yttre p-en var en småsak, då sinnelaget var gott* Otto Wahlroos.

Pascha (akut l. grav); -an, -or (akut l. grav) [l. -ar]; -aartad; -alik; -värdighet m. fl. **1)** Egentl. Högsta turkiska titel, ung. = excellens. *Emin p-a.* *Gordon p-a.* **2)** Bildl. *Sitta som en p-a och ta emot damernas hyllning.* — *Gamla hederspa!*

Paschäs, -en, -er l. **Paschäsja**, -an, -or. Folkl. **1)** *Skämtade och drog p-er* Åke HasSELblad. *Det där var värre än en riktig spökpaschas* Alb. Engström. **2)** *Men det var om mina bröder jag skulle berätta en p-a ib.* *Muntra visor och p-or.* *En lögnp-a.* **Syn.** (småberättelse, rolig l. god) historia l. 'bit', händelse, anekdot.

Paski'll (hårt k); -en, -er; -skrivare l. -ant (-en, -er). Småde- l. nidskrift, nidsvisa.

Pa'sma|a (grav); -an, -or l. **Pasm|an** (grav); -anet, -an; -eband; -etråd. Fackl. Ett växlande längdmått för spunnet garn (omkr. 100 l. 150 m). Jfr hank¹ I 3. *Sedan en viss längd är upphärad, ombindes garnet med ett enkelt snöre; en sådan garnmängd kallas hank och flera sådana bilda en pasma.* *Tog fram en p-a rött ullgarn* Öv. fr. Turgenjef. *Varje härva är medelst en p-etråd adeland i 7 p-or* Nord. Fam.² **Syn.** småhärva. — **Pasm|a**², -ade, -as; -ing. Fackl. Avdela i p-or (o. ombinda med p-etråd), sammanbinda p-or till en härva. *Att p-a garnet.* *Så att p-ingen kunde gå med fart* Carl Sahlin.

Pass¹, -et, =. Alla de skilda orden 'pass' o. 'passa' torde oklart sammansluta sig till en ordgrupp, där då somliga sinsemellan höra närmare hop. **Pass**² sammanförs ofta med **pass**¹ till ett ord (så i SAOI⁸). **I.** Enkelt. *Ett trängt p. mellan höga berg.* *Pressa sig igenom p-et med hela truppstyrkan.* *Höga, låga p.* *Ett smalt p. mellan två sjöar.* *P-et vid Termopyle.* *Brennerp-et* (över Alpena). Ibl. även om trång vattenväg. (*Trängt*) p. mellan ett par grund. — *Ett berömt romerskt härpass.* *Berg-, vägp-pass.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-höjden är 1,370 meter eller densamma som Brenners.* *På p-höjden vid Stora Sankt Bernhard* I. Hjertén. *Ett uppnått p-krön.* *Slutligen är man uppe vid p-punkten, där ~ W. Kaudern.* *I den p-rika terrängen* A. Douglas. *P-rygg.* *P-strider.* *Men följande dag skulle*

vi överskrida p-tröskeln till det avloppslösa Kokonorbäcknet J. G. Andersson. *En jämförelsevis låg och bekväm p-övergång mellan Vaage och Dovre* B. Hesselman. **Syn.** trång väg (mln höga berg), smal passage l. genomgång, lägsta överfartsväg över höga berg; ibl. trång farled.

— **Pass**², -et, =. Ofta hopfört med **pass**¹ (så SAOL⁸). **1)** Huvudbet. Legitimationsurkund för resande. *P. för genomresa* [genom Tyskland] kostar nu 53 kr., *visum för inresa* 26 kr. 1920. *Har du skaffat dig p. (även till Italien och Spanien)?* *Begära, uttaga, ta ut, anhölla om, erhålla p. för resa utom riket, för att resa utrikes.* *Uppvisa p-et och få det påtecknat.* *Utfärda p. för ngn.* *I stället för p. kan för resa i de andra nordiska länderna användas 'nordiskt resekort', gällande högst 6 mån.* *Om p-ets giltighetstid utgått ~.* *Vägrad p.* *Där han vistats på förfalskat p.* *P-et gäller inte för resa till ~.* *P. för i utrikesförvaltningen anställd person, s. k. diplomatpass.* *Kabinettspass, för svensk reser i offentligt uppdrag, utfärdas av utrikesministern.* **2)** Bibet. *Friare. Frihetspass* för villkorligt frigivna l. för utskrivna förminskat tillräkneliga. Jfr även *jakt-, sjö-, sundhets-, tull-, tiggarp-pass.* **Syn.** (ibl.) legitimationspapper för utrikesresa, respass, lejdebrev, resekort.

— **Passavgift.** -byrå. [Finlands] konsulatetskansli och p. -formalitet. *Besvara folk med onödiga p-er.* -foto; -graf; -grafi. *Ta ett p. hos N. K.* *Jag gick till en p-graf* Rich. Ekblom. *P-grafier* erhållas fortast hos ~ Annons 1915. -fri; -het. *P. resa över Sundet* (Öresund) 1927. *Att världskriget medfört, att p-heten, som förut var regel kulturstaterna emellan, numera allmänt fått vika för systemet med passfrång 1920.* -förfalsk|are; -ning. -förhållande(n). -försedd. -kontroll; -ör. **I.** **1)** *Att soveresande Stockholm—Oslo bli väckta redan i Charlottenberg i och för p. 1930.* *Då någon p. vid själva gränsen inte förekom.* **2)** *De genomgingo p-en och marscherade ut till Malmöplanet* Harry Blomberg. *Slippa lätt igenom p-en.* **II.** *Då vi väcktes av p-ören, som ville se våra pass.* -lättnad. *Per mellan Sverige och Finland* 1926. *Inga p-er från U. S. A. för svenskamerikaner, som ämna avlägga hemlandsbesök* 1921. -lös. *Och kaptenerna voro utsatta för höga viten, om de förde p-a passagerare till utlandet* And. Ramsay. -myndighet. *Visa sina papper för p-erna.* -spärr. *Slippa genom p-en.* -storlek. *Fotografi i p. jfr passfoto.* -stämpling. -sökande. -tvång. Jfr passfri. -utfärdande. *P. myndigheter.* -visum; -ering(stvång). **1)** *Och begär p-um till Genève.* *Annulerade den jugoslaviska regeringen alla bulgariska p-a* 1925. **2)** *Ja, resenärerna ha*

väckts mitt i natten för p-ering 1917. P-erings-
tvångets upphävande 1926. **Syn.** påteckning
på pass. -vägran. Rörande p. för dr Anton
Nyström 1920.

— **Pass³**, -et, =. Vattenpass. Vattenpass
av bok; sikte genom hela p-et för avvägning
på långa avstånd.

— **Pass⁴**, subst. Gångart (den normala
t. e. hos kamel, elefant, björn, ofta beteck-
nad som fel hos hästen), varvid ena sidans
tvenne ben förflyttas samtidigt o. därpå
den andras. **I.** Enkelt. Mest fackl. [*Kame-
lerna*] fortsatte i p. över saltbället Sven
Hedin. **II.** Ssgr. Ex.: *Ett slags p-gående
lunk* K. Zilliacus. *I p-gång kan hästen för-
flytta sig fortare än i skritt.* Ridande i
maklig p-gång Z. Topelius. Häst, inövad
till p-gång och använd mest av damer. Första
dagen gällde löpningarna p-gångare ~ Hertig
Larson. *Frigga var p-gångerska samt ett det
stadigaste djur* Wilma Lindhé. [*Drome-
daren*] slängde i p-lopp, men utan att stöta
Sven Hedin.

— **Pass⁵**, -et, =. **A)** Enkelt. **I.** Jäg.
o. d. Plats där man ställer sig i förhåll
för drivet villebråd. *Nu var jössen i alla
fall på benen ~ och nu gällde det att söka
p.* E. Sparre. *Medan jag hastar att hinna
i p.* Alb. Engström. *Springa i p.* i håll.
Stå, ställa sig i p. *Intaga p.* B. Gripberg.
Söka p. A. Knöppel. *Ett gott har-
pass.* **II.** Allmänare. **1)** *Men man är ändå
inte sin egen, man får stå på p. för andra*
C. Larsson i By. *Kammarpigana, som ~
'satt på p.'* [*tills frun skulle komma hem*]
Jenny Engelke. **2)** Ofta krigs. **a)** *Under
förmiddagsp-et mottogs tjänstebesök, och ~
Här. Hjalmarson. Efter ett tretimmarspass
blevo listutdelarna avlösta av ~.* Att efter
viss tid, t. e. ett tvåtimmarspass, rapportera
de gjorda iakttagelserna. *Vem har natt-p-et
på kirurgiska avdelningen i kväll?* **b)** Polis-
konstapels i. vaktsoldats patrullerings-
sträcka. [*Polis,*] som finns på sina p. och ~
Alb. Engström. *En julafton hade Wret-
holm p. på Drottninggatan ~.* Och polisbe-
tjanten n:o 9999 har en eller två gånger
följt mig ett par p. Strindberg. **B)** Ssgr.
Ex. **I.** Jäg. Mer eller mindre goda p-ställen.
II. Varje gång p-konstaplarna lade beslag
på odygdsmakarna och förde dem till vakt-
kontoret Hanna Rönnerberg. *P-polis.* Och
poliserna, vilka patrullera här nere kunna
vittna om vilka ansträngande p-timmar de
haft ~. [*Konstapeln*] återtog sin p-vandring
Alb. Engström. — **Passa¹** se nedan efter
pass⁵.

— **Pass⁶** o. 7, -et, =. Även interj. Som
interj. ofta nära pass⁵. *Säger du p?* *Ett
p. kan du väl åtminstone säga?* B. bjuder
p. på A:s 'klöver'. P. på nolle hadde ja
verkligen! Tre p., va ska ja säga på de?
Lurpass. — **Passa²** se nedan.

— **Pass⁸**, substantiviskt i. adverbliett.
I vissa uttr. **1)** Till. *Vår Herre själv kan
inte göra alla till p. till lags.* När viljan
fattas, är inget till p. *Maten var inte till
p. och ölet var varmt.* *Komma (ngn) illa, väl
till p.* olägligt, olämpligt resp. lägligt, all-
deles lagom. **2)** Vid. *För vid p. ett dussin
år sen* (ungefär, omkring) A. T. Gellerstedt.
Sjuttio man (eller så) vid p. *Vid p. 70 man.*
*Kunna bära kott redan vid 10 års ålder
vid p.* A. Cnatingius. **3)** Hur l. så. *Hur
p. mycket tror du går åt?* hur mkt ungefär.
*Det beror på hur p. topphugget sossepartiet
blivit.* — *Så p. nära hemmet.* *Tror du, att
klockan är så p. mycket?* *Så p. det nu gick
Elin Wägner.* *Har du den så p. i minnet,
att ~?* *Att jag fick så p. som ett par tim-
mars ostörd sömn.* *Han är väl så p. karl ~,
att han kan ~ H. Bergegren.* När han fått
i ordning så p. väg, att ~. *Så ska jag då
stå den om näsan på dig, så p. du vet (folk!),
vard. = var säker på det* B. Sjödin.

— **Pass⁹**, interj. Kan ibl. även fattas
som imperativ till passa. Ofta smtl. l. vard.
1) Innebärande förbud o. d. *Nej p., mina
ärade herrar, den gubben går inte!* *Men att
vilja ha påökt, nej p.!* — *Ånej, p. mante,
di ska inte inbilla sej, att ~ jfr mante.* —
Men p.! *Det fick inte ske* S. Lagerlöf. —
*Men att föda upp en tupp bara för säll-
skaps skull — p. för det* Anna Myrberg. —
*Men p. vackert för en vit kvinna att synas
i sällskap med en inföding* Vera Fridner.
»Nej, p. vackert», sa kungen Elis. Brehmer.
2) Nyare skolslang o. d. *»P. för Allers»,
ropade Suzanne Sigrid Stjernswärd.* **Syn.**
1) nej tack, det går inte, här sätter vi
stopp, de sätter vi p för; **2)** pax (för).

— **Passja¹**, -ade, -as; -ning (med plur.).
Närmast till pass⁵ o. pass⁸. Imperat. har
ibl. (särsk. i lösbara ssgr) formen 'pass'
(som ibl. är svår att skilja från en interj.).
Ex.: *P. nu på bara!* *P. opp därbortal* (jfr
pass⁵). **I.** Trans. **1)** **a)** *P. a locket till asken,
nyckeln efter nyckelhålet.* *P. a fogarna i
varandra.* *Lyckas p- a snöret så, att det just
blir lagom.* *Du får väl söka p- a föredraget
till, efter, för dhörarna.* **b)** *Lds., t. e.
västsv., för 'prova'.* *Montera hattar eller
p- a klänningar.* — *Se här, pappa, jag har
p- at min nya klänning, för att ha något att
roa mig med i ensligheten* Em. Flygare-
Carlén. *Nu är rocken färdig att p- as, till
p-ning.* **2)** **a)** *Jag tänkte först p- a skogs-
kanten ~ men valde slutligen det ett stycke
längre bort belägna passet* A. Knöppel. *Bäst
vore att p- a räven, när han skall över gårds-
gården.* — *P- a honom, när han kommer
från skolan!* — *P- ande ett (lämpligt) till-
fälle att ~.* Att p- a sin tid är minsann ej
så lätt. **b)** *Nattspärvagnarna ä svåra att
p- a Anna Myrberg.* *Då gäller det att p- a
tåget.* **c)** *Att kan skulle stå ut med ordnat*

arbete, *p-a* klockslag, gå under kommando S. Barthel. Jag blev uppehållen ~ och kunde icke *p-a* den mötestid vi bestämt M. Koch, öv. Hon hade nu en gång den ovanan att aldrig kunna *p-a* tiden G. Berndtson. Punktligt *p-a* sin arbetstid. **3)** *P-a* sina sysslor. Ifall han skulle någorlunda *p-a* sitt Elis. Wærn-Bugge. Jag sade ju till, att ni skulle *p-a* ugnen själva Dagm. Thunqvist. *P-a* steken, syltkitteln (, så den inte kokar över). Koka mat och *p-a* ungar Jörgen. *P-a* en sjuk. **4)** Två mer särstående bet. **a)** Jäg. o. d. Uppskåra o. ta ur inälvorna (samt fylla med granris). Den bära vi hem i triumf, få och *p-a* och koka till middag S. Barthel. Knut Stangenberg *p-ar* dagens första hare. Som en jakthund slukar sin andel av en *p-ad* hare Th. Orre. Varför jag väntade med *p-ningen* [av den skjutna haren] Alb. Engström. **b)** Idrotts. T. e. i fotboll. *P-ar* bollen gör man, då man med en lagom hård spark sänder den till en medspelare T. Husén. A. ansättes av en motspelare och *p-ar* fördenskuil bollen snett framåt ib. *P-ningen* skall vara hård och så riktad, att ~ ib.

II. Intr. (o.opers.). **1)** *P-a* på (ngn l. ngt). Jfr påpassa m. Sjön började snart gå hög, och han fick *p-a* på brotten. Du *p-ar* väl på barnen, så di inte går ner till sjön! — *P-ar* han inte på tiden, så får han gå och lägga sig hungrig H. Hultenberg, öv. *P-a* på tillfället, på ett gynnsamt tillfälle, på sin fördel. **2)** Vara lämplig o. d. **a)** Locket *p-a* ju inte (till asken). Det var väl rätt nyckel, *p-ade* den inte (i låset)? Du kan få låna en krage av mig, jag tror nog, att mitt nummer *p-ar* (dig). *P-a* i lås, i stycke (med) även friare. Glasögonen *p-ade*, som om de varit beställda för mig. Hatten *p-ade* precis (för huvudet); större kunde den inte fått vara. Klänningen *p-ar* utmärkt sitter. — De där kan ju *p-a* till mössa åt pojken bli bra till l. som. **b)** Den blå färgen, blått *p-ar* henne bäst. Svart *p-ar* väl mot rött. Ett mönster, som *p-ar* till allt. Den tapeten *p-ar* inte till mattan. Tror du den kommer att *p-a* i salongen? *P-a* i färg (med, till ~) gå i färg. **c)** En stil, som föga *p-ar* till, för ämnet. Ordet *p-ar* icke på det stället. **d)** Han skulle nog *p-a* bra till, som officer. *P-a* på en plats. Platsen *p-ar* utmärkt för honom och han för platsen. Där(till) skulle nog brodern *p-a* bättre. Det var väl det han *p-ade* sämst till. *P-a* för sin tid. *P-a* bra för varandra, som äkta par gå bra ihop. Det *p-ar* alldeles för hans natur ligger. Släkten var inte finare än att du *p-ade* för släkten som vanten för handen Hj. Bergman. Där är en, som *p-ar* för mig, sa spindeln om flugan. **e)** Kom kl. 8, om det (så) *p-ar* (dej)! Torsdan *p-ar* bra, skulle *p-a* bäst för mig. Den tiden *p-ar* mig inte, illa för mej. Det *p-ar* ju förträffligt då, att

du tar samma båt. Bättre kunde det inte *p-at* (oss). Kom och titta till oss, så snart det *p-ar*! Den italienska menyn ~ *p-ade* mig utmärkt S. Stolpe. Att hon höll sig till sanningen blott så mycket, som det *p-ade* henne. **3)** Anstå o. d. Även refl. Klå sig, som det *p-ar* (för) ens stånd. Det *p-ar* inte (för) en ung flicka att ~. — På den tiden skulle kvinnorna enbart läsa *p-ande* böcker, äse *p-ande* teaterstycken, och ha ett *p-ande* umgänge och sedan — helst i tondren — göra ett *p-ande* parti Annie Furuhjelm. Strida mot det *p-ande*.

III. Refl. **1)** Lämpa sig. När det *p-ar* sig bäst för herrskapet, så äro ni obegripligt välkomna Heléne Franzén. Allt som det *p-ar* sig (eller inte). **2)** Anstå. Tycker du (att) sånt *p-ar* sej! Det *p-ar* sig inte för en ung flicka att ~, att en ung flicka ~. **3)** Vard. Akta sig. De *p-ar* ja mej allt för! Kött-Johan är här! *P-a* er!! Ragn. Holmström. Å såna får en *p-a* sej för E. Sparre. *P-a* dej, gosse, så du inte råkar fast!

Syn. I. 1) av- l. tillpassa m, inpassa m, rätta, reglera, jämka; prova; **2)** stå på pass vid, stå i förhåll för, vakta, vänta på, invänta, ibl. stå i försåt för l. lura på; ha ett öga på; begagna (sig av), gripa, icke försumma, ta(ga) i akt m, vara påpasslig l. precis l. punktlig med; komma precis l. lagom till; **3)** sköta, ombesörja, förärra; vårda (sig om), tillse m, omsköta m, passa u'pp på, betjäna, ta(ga) i akt m, vara påpasslig l. **b)** sända vidare, förpassa (till en medspelare); **II. 1)** (*p-a* på:) efterse m, övervaka; vara uppmärksam på; iaktt(a) m; **2)** vara lämplig l. lagom (stor) l. avpassad l. ägnad l. tjänlig l. som skapad (för), lämpa sig (utmärkt), 'gå' (till), passa l. gå (väl) ihop; vara lämpad l. skickad (för), duga (till), ligga (väl till) för, inte vara oäven (till); vara l. komma lägligt; **3)** (ägna o.) anstå, hövas, passa sig, vara passande l. höviskt l. tillståndigt l. anständig, 'gå a'n' (för), krävas av; (det *p-ande*:) det tillståndiga, skick o. sed, konventionella regler, (yttre) anständighet, dekorum, vad höviskheten fordrar; **III.** (*p-a* sig:): **1)** lämpa sig; **2)** anstå; **3)** akta sig, se o'pp, inte ge sig i'n (på l. i).

— **Passa av¹**, **ihop**, in m. fl. se avp-a², hopp-a osv., **opp** se upp-a, **på** se (det ovanligare) påp-a osv.

— **Passbåt**; -sklass. Gärna fackl. Båt som passar stora båtar (som ej lägga till vid en mängd småbryggor) o. hämtar passagerare från dem ute i segelrännan l. för passagerare till dem. Ibl. = en modern typ av snabbgående (enskilda) motorbåtar (utan reguljära turor) med motsvarande uppgift. Vid Vaxholm ligger det ofta 5 eller 6 *p-ar* och väntar, när en stor ångare

går förbi, varpå de sedan åt skilda håll fördela de hämtade passagerarna. Bolagens p-ar, som gå regelbundna turer, äro ofta ångslupar. De snabbgående p-ar, som Stockholms skärgårdsexpress i dagarna insätter i trafik 1930. — Tyskarna ha till racerbåtloppet Mälaren runt anmält sina bästa förare i p-sklass och ~ 1934. **-flicka**. Jfr passplats. Hon låter p-an göra allt arbete i köket utom den finare matlagningen. En p-a, snygg och villig, erhåller genast plats i liten familj. P-a får plats på Fotografiateljén Annons 1918. Halvdagsp-a. **Syn.** flicka som går av o. till l. hjälper till (i hemmet), passoppflicka; springflicka. **-form**, -en, -er. Fackl. Den som värdesätter (en) god p., beställer sina kläder hos ~. Livrock i fulländat utförande och erkänd p. Fabian Månsson i sin ~ kavaj med p. för någon annan E. Norling. [Underkläder, behagliga] genom sin goda p. och sin följsamhet vid minsta rörelse. Skodon, hygieniska p-er Cirkulär 1915. **-o'pp'**, -en, -er l. ar; -flicka; -pojke. Även (dock mer säll. o. ej i SAOL²) 'passu'pp'. 'Egentl.' o. bildl. Fått plats som p. hos lanthandlarn framme vid kyrkan Sigurd. Hon fortfor att gå därhemma ~ och vara moderns p. Jeanna Oterdahl. *Pojken, som är allas passupp* V. Benedictsson. *Husbondens gunstling och allas passopp* ib. *Bli p. åt bröderna. Är han p-en, så kom in, men låt bli att trampa i skurvattnet sade hon Stina Aronson.* — *Ser ni, mor min kom som p-flicka hit till ~ Lydia Wahlström.* **Syn.** springpojke l. -flicka, hjälprea, ibl. upparsare l. betjänt(pojke). **-o'pp'**. interj. Ofta särskrivet (o. fattat som imperat. till 'passa o'pp'). P., p., ropade drevfolket ~ B. Gripenberg. **-plats**. Även 'passnings-plats'. Jfr passflicka. P. ~ några timmar dagligen i hushåll Annons 1926. *Ordenlig städerska önskar p. på kontor eller för äldre ungar.* **-pojke** springpojke, passopp. **-på**; -rop. Interj. Mest särskrivet (imperat. till 'passa på').

[— **Passare** o. **Passlig** se d. o.]

— **Passa**², -ade, [-as]; p-a äv se avp-a¹; [-ning]. Till pass⁶ o. ⁷. *Par du på hans 'klöver'?* *Fjärde man ~, som har lika skrala kort som han, p-ar genast Sigurd. Hade du verkligen kort att p-a på nolle?* *Jag p-ar! P-a av svaghet. Lurp-a.* **Syn.** säga l. bjuda pass.

Passabjel (akut); -elt, [-lare]. *Fick ihop en p-el kria om ~ Gus. Mattsson. Kunde ~ aldrig bli en ens p-el sångare* Edv. Selander. **Syn.** hjälplig, draglig, så där tämligen, som går a'n, något så när, ibl. inte föraktlig l. alldeles oäven, medelmåttig, inte så liten, någorlunda 'hygglig', skaplig.

Passad, -en, -er. Vind som blåser året om från samma håll. **I.** Enkelt. *Mellan vändkretsarna och skilda genom det 'stilla*

bältet' vid ekvatorn blåsa p-erna, nordost-p-en (NO-p-en) på norra och sydost-p-en (SO-p-en) på södra halvklotet. *En svag käre från p-en Georg L. Dahlin. P-en stod nu i några dagar frisk. Varna p-er draga Prins Wilhelm. Påträffade äntligen p-en på omkring 3° nordlig bredd. I p-erna mötte oss ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *I p-bältets utkanter* E. Hornborg. *Södra korset glinmar i p-natten och ~ Harry Blomberg. P-områdena. I p-regionerna. P-vind(ar).*

Passäge (-asj); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Järnkudjor, som avspärra, (för)hindra all p-e (genom sundet). *Försvara eller omöjliggöra p-en för tyngre åkdon. Lämna ngn, få fri p-e. P-en är fri.* **2) a)** Kvarngrändens ~ var en trång och mycket trafikerad p-e Herm. Rydin. *Bana sig väg genom de tränga p-erna. Nordostp-en, upptäckt av Adolf Nordenskiöld (även abstr.).* **b)** Täckt gång gm byggnad. *Birger Jarls p-e i Stockholm.* **3)** Astr. En himlakropp's gång gm ett instruments synfält l. förbi en annan himlakropp. **4)** Fackl. *Kaptenen vid generalstaben O. G. Thörnell gick ut på p-e till Ålsborgs regemente 1915 samt återberedades till generalstaben som major 1917. Han har gjort sin p-e* H. Wikner (om generalstabskapten som varit ute sina 2 år på regemente o. återberedats). **5)** *En mängd flyttfåglar från Europa ~ hava i Tunisien en vinterstation eller en p-e för längre färder sydpå* Paul Rosenius. **6)** I skrift l. d. *Den ofta citerade p-e ~, som utgör förebild till Almquists senare polemik i äktenskapsfrågan* M. Lamm. *De nyskrivna p-erna i Bacchi tempel ~ N. Afzelius.* **7)** Mus. Förbindande melodisk figur i snabbare tempo; löpning. **II.** Ssgr. Ex.: *Pepalatsset, Kornhamnstorg 49.* — *Ehuru särskilt p-espelet emelland brister i klarhet (om en Chopinspelare). Men jag kom aldrig över p-övningarna* Saxon. — *Tog man också upp fyra nya p-etunnlar genom muren* A. Lagrelli Kinare. **Syn. I.** **1)** genomfärd l. fart, överl. förbifart; passerande, genomgång, (fri) väg, trafik (gm l. till), ibl. kommunikation l. cirkulation; **2)** (ibl.: förbindelse(led), (trång) väg, (ibl. nära) prång l. korridor l. gång; **3)** förbipasserande; **5)** övergång(sort l. -splats); **6)** 'ställe', stycke, passus, (mindre) parti; **7)** (ibl.: tonföljd, tongång, löpning; del av musikstycke; 'övergång'. — **Passagerare** o. **Passera** se d. o.

Passagerarje (-sje; akut l. grav); -(e)n, -e. Svagt sammanhållet med föreg. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. *P-na på ångaren Grips-holm nöjda med Medelhafsfärden. Hur många p-e har ångslupen rättighet att ta? Medfölja som enda p-e på en lastångare. Medförande stycke-gods och p-e. P-na befordras under tiden medelst buss förbi den rasade järnvägsbanken. Fri-, gratis-, med-;*

tåg-, spårvagns-, buss-, sidvagns-*p-e*. Morgontågens sömniga natt*p-e*. **2)** Friare o. bildl. **a)** Se passage 4. **b)** Gärna ngt vard. *Du var mej en snygg p-e!* till en hund. *Tycks vara en ndgot tvekydig p-e*, som det är bäst att inte inlåta sig med. *Va ä du för en p-e*, hur har du kommit in? **II.** Ssgr. Ex.: Överskrides det *p-antal* bussen har rättighet att föra ~. Sänka *p-avgifterna*. För post- och *p-befordran*. *P-biljett*. *P-båt*. *P-fartyg* (-besiktning; -scertifikat). *P-gods* bagage, resgods. *P-hytt*. *P-lista*. *Aeroplan* i *p-trafik*. *P-tåg*. *P-vagn* (t. e. godsvagn). *P-ångare* (lastångare). **Syn. I. 1)** (med)resande, rese-när, ibl. vägfärande l. (de) medföljande; **2)** *b)* prisse, kurre, 'herre', 'individ', 'gyn-nare'.

Passar*e*, -(e)n, -e. Gärna anslutet till passa¹. **I.** Enkelt. *Med p-e ritar man cirklar eller mäter av linjer. P-e med blyertsstift (dragstift)*. **II.** Ssgr. Ex.: *Som stod med sina långa ben utspärrade som p-ben* Har. Jernström, öv. *Noggranna p-mått [månste] utsättas* Kerstin Key. *Måtten utsättas noga med p-stick* ib. **Syn.** (stick)cirkele, cirkele-instrument.

Passepartout (passpartö l. -u); -en, -er. Ibl. skrivet med bindestreck. Huvudnyckel; frikort (som ger tillträde 'överallt'); foto-grafram av papp. *Reseprogram* och *p-biljett*. *P-kort* till utställningen (i Göteborg) 1923. *P-kort* vid Olympiska spelen 1912.

— **Passer***a*, -ade, -as; *p-a* ut m. fl.; -bar m. fl.; [-are]; -ing (med plur.). Jfr passage. **A)** Vanl. verbformer. **I.** Trans. **1)** Egentl. **a)** *Berlin p-ade* vi, *p-ades* nattetid och ~. *P-a* en bro. *Gondoljärens lystringsrop*, då han *p-ar* en korsande kanal G. Pauli. *De hade p-at* de vackra *Tvillingsjöarna* och *rundat Kvissel-berget* ~. *Snabbt p-ades städer* och *byar*, och ~. *Man p-ade* en *vestibul* och *kom så in i* ~. *P-a* ej *banan*, då *bommarna* äro *fällda!* *Vagnar*, *vägnade* över ~, *må icke p-a* bron. **b)** *Halv två p-ades* *polcirkeln*. *Ha* vi *p-at* *gränsen*, *tullen*, *tullstationen*? *Kort efter* det *solen* *hade p-at* *meridianen* ~ B. Gripenberg. *P-a* *linjen* se linje II 1 a. **2)** Friare o. bildl. **a)** *P-a* *tarmkanalen* *utan* att *orsaka* *smärtor* t. e. om *svald kärna*. **b)** *Att hon p-at* *gränsen* *till medelåldern*. *Två kvinnliga patienter i 50-årsåldern*, som *p-at* *klimakteriet* ~. *Hon* *hade* *redan* *p-at* *de femti åren* och ~. *Pro-millesiffran* för *radiocensurer* *har p-at* *100* ~. *Längsedan* *p-ade* *stadier* *på* *livets* *väg*. **c)** *P-a* *revy* ofta *rent* bildl. **d)** *I* *Värn-lands fälttjagarregementet*, *där* *han* *p-ade* *grader* *och* *hade* *avancerat* *till* *major* *jfr* *grad*¹ *A II 4*. — *Ett* *åtal*, *som* *p-ade* *alla* *instanserna*. **e)** *En* *artikel* *som* *p-at*, *fått* *p-a* *censuren* (*oantastad*). **3)** *Tillbringa*. *Skr.*, *ngt* *äld*. *P-a* *aftonen* *med* *några* *vänner* *under* *skämt* *och* *glam*. **4)** *Kok*. *Varefter* *grönsakerna* *pressas* *genom* *sikt* *eller* *sil* *dvs*.

p-as. **II.** Intr. (o. abs.). **1)** Egentl. **a)** *Tåget* *har* *redan* *p-at* (*hårförbi*). *Ångaren* *p-ade* *på* *bekvämlig* *kikardståns*, *men* ~. — *Efter* *det* *just* *p-ade* *nederbördsområdet* *följde* *ett* *kallluftsområde*. *Sedan* *ovädrat* *p-at*. **b)** *Här* *får* *ingen* *p-a*. *Polisen* *lät* *ingen* *p-a* (*över* *bron*). *P-at* **2)** Bildl. **a)** *I* *fullkomlig* *ovetenhet* *om* *vad* *som* *p-ade* *Karin* *Juel*. *Berätta* *nu* *om* *allt*, *som* *p-at*, *sen* *vi* *råkades* *sist!* *Det* *p-ade* *utgö* *emellertid* *en* *varning* *att* ~. *Som* *om* *ingenting* *p-at* *dem* *emellan*. **b)** *Som* *stillatigande* *lätit* *detta* *p-a*. *Det* *kan* (*få*), *må* *p-a* *för* *denna* *gången*. **c)** *En* *fet* *blon-din*, *som* ~ *kunnat* *p-a* *som* *modell* *för* *Palma* *Vecchios* *sköna* *venetianskor* G. Pauli. *Han* *kan* *väl* *få* *p-a* *som*, *för* *arier* *då*? *Vilja* *p-a* *för* *frikostig*. **d)** *Lång* *tid* *hade* *icke* *p-at*, *förrän* *åter* *ett* *brev* *anlände* *från* ~.

B) Ssgr o. avledningnar. **I.** Ssgr. *Sump-marker*, *i* *vanliga* *fall* *lätt* *p-bara*. *P-bricka* jfr t. e. *p-sedel*. *Med* *Kvicksund* *som* *när-maste* *p-kontroll*(station) *vid* *motorcykeltäv-ling* 1921. *Och* *endast* *med* *p-kort* *försedda* *skulle* *få* *komma* *in* *på* *stationen*. *P-maskin* *för* *såser*, *soppor*, *färser* *m. m.*, *med* *3* *olika* *bottnar* *Nord*. *Komp*. 1916. — *Utän* *p-sedel* *kommer* *ingen* *över* *bron*. *P-sedel* *utställes*, *om* *resan* *gäller* *endast* *ett* *land*, *p-sedels-häfte*, *om* *flera* *länder* *skola* *besökas* (för *motorfordon*) M. Rogberg. *P-sedlar* *för* *tid-ningskorrespondenter*. *P-sedeln*, *som* *berätti-gar* *en* *som* *åtit* *att* *beställa* *visst* *kvantum* *spirit* *i* *kaféet*. — *P-sil* o. *P-spade* kok. **II.** Av-ledningnar. **1)** Perf. part. som adj. *En* (*något*) *p-ad* *skönhet*. **2)** *Gradp-are*. **3)** *Börja* *sin* *gradp-ing*. — *P-ing* *av* *söndermosade* *krus-bär*.

Syn. A) I. 1) genom- l. förbifara n, gå l. resa (igenom n), korsa, övergå, fara l. färdas l. vandra l. fåga osv. genom l. över l. förbi l. fram; få l. kunna p-a, fram-släppas n, få komma fram l. över; över-skrida; **2)** tillryggalägga, lägga bakom sig, hinna l. komma över; genomgå n; genom-släppas n; **3)** tillbringa; 'fördriva'; **4)** pressa l. låta gå gm sil l. durkslag l. duk; **II. 1)** gå l. komma förbi m. fl. (jfr I 1); **2)** a) hända, tilldra(ga) sig, ske, inträffa, försiggå, föregå, förefalla osv.; b) gå a'n, gå för sig, tillåtas, lämnas utan anmärkning; c) gillas, duga, få gälla (för), gå (o. gälla) l. anses (för l. som); d) förflyta, förgå; **B) II.** (p-ad:) vis-sen, vissnad, ut- l. överblommad, (för-)gången, för detta, ibl. ej längre ungl. l. ny.

Passgång m. fl. se pass⁴.

Passiär, -(e)n, -er. Ngt vard. l. skämts. *Få* *sej* *en* *kopp* *kaffe* *och* *en* (*liten*) *p*. **Syn.** samtal, prat- l. språkstud.

Passiön (-sjon); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. **a)** *Ha* *starka* *p-er*. *Behärska* *sina* *p-er*. *Ge* *sina* *p-er* *frött* *lopp*. *All* *den* *p.*, *som* *under* *en* *lugn* *yta* *sov* *en* *lätt* *sömn* Fr. G. Bengtsson. *P-erna* *ursäktat* *allt* ~,

sade man runt omkring honom. **b)** *Greps av en häftig p. för den unga flickan, en p., som han förgäves sökte bemästra.* **c)** *Med p. ägna sig åt sitt huvudintresse: jakten. Allt vad han gör, gör han med p. Spelade sansat, utan p. Jag läste med begärlighet, ja, med p. Ett genomdämligt drag hos egyptiskan är hennes lidelsefulla p. för kläder Dagmar Berg. Där han gick ge fritt lopp åt sin p. för det dramatiska. En utpräglad p. för sötsaker. Hans (livs) stora p. var cigaretteten. Jakt-, spel-, samlarpassion.* **2)** Äld. bibetydelser. **a)** Som sista ssgsled. T. e. *Stenpassion.* **b)** Nästan endast i ssg. *Kristi p(-shistoria).* — Mus. = p-smusik, tonverk skildrande Jesu lidandes historia. S. *Bach, Mattuspe-en, 1729.* **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Till I 1. *En ren och p-sfri kärlek. Samma p-sfria lugn som på antikens marmoransikten. Lugn och p-sfri flyter den gamla svenska juridiska stilen E. Lampén. P-sfritt bedöma ~. — Den p-sfyllda arian ur La travïata: ~. — Hans lugna, p-slösa ansikte.* **2)** Till I 2 b. *Liturgiska p-sandaktstunder.* — W. *Rudin, Den heliga lidandesvägen ~ P-sbetraktelser.* — *P-sblomman (Passiflora),* där den fromma fantasien trott sig se *Kristi pinedskap: i bikronan törnekronan, i stiftens spikarna osv. Kristi korsblomma.* — *Nat. Söderblom, Kristi pinas historia, En p-sbok för stilla veckan och andra veckor.* — *P-shistorien* Kristi lidandes historia. — *P-spredikan hålles under fastlagstiden en av veckodogarna och i dymmelveckan varje dag.* — *Musikandakt med p-sprogram.* — *P-sspel* andliga skådespel l. 'mysterier' med Kristi lidandes historia som huvudämne. *P-sspelen i Oberammergau.* — *P-sveckan* dymmelveckan, påskveckan. — *P-svesper* med predikan av ~. *Liturgisk ordning jämte text till p-svesper.* **Syn. I. 1)** lidelse, våldsamt l. häftigt (o. ensidigt inriktat) begär, utpräglad förkärlek (för), vurm, stark l. våldsam åtrå, (oåterhållen l. svärtyglad l. ottyglad) iver l. häftighet, ibl. 'eld', lidelsefull glöd, häftig kärlek, stark l. brinnande böjelse; **2)** **a)** sjukdom, lidande; **b)** Kristi (sista) lidande(s) historia).

— **Passionell** (-äll); -t. *P-a brott* särsk. av svartsjuka. — **Passioner** [ad. Ngn gång även i finit form o. pres. part. **1)** *Hon var p-ad både i sin kärlek och sitt hat och ~ Hans p-ade konstnärstemperament. I p-ad ton. P-ade utgjutelser.* — *P-ad jäqare, samlare, spelare, kortöxe.* Och ~ hon röker p-at. *P-at förälskad i ~.* **2)** [*En ungdom*] likgiltig för händelserna, oförmögen att 'p-as' av tillvaron A. Österling. *In i jaktens p-ande malström* Gust. Cederström. **Syn. I. 1)** lidelsefull, häftig, betsig, glödande, 'brinnande', elldig, våldsam, ottyglad, intensiv.

Pa'ssiv¹ (mest akut; säll. -iv); -et, = l. -er; -bildning(en); -form(er) m. fl. Även 'p-nm'.

Språkv. En av verbets 'huvudformer'. *P-um* av älska heter 'älskas' eller 'vara (l. bli) älskad'. *P-erna älskas, dömas, nås, ses.* — **Pa'ssiv**² (mest akut; även -iv); -t, [-are]; -itet (-eu). **I.** Allmänare. **1)** *Förhålla sig p-t, p. (i en konflikt, mot ngn). Stå som p. äskådare till ~. Bjuda p-t motstånd. Alldeles för p. för litet aktiv. Blott p-t, som p medlem delta i ~.* **2)** Handels. Som subst. (utan ny ändelse i best. form) nyttjas *Passiva*. **II.** Språkv. Jfr aktiv 2. **Syn. I. 1)** oföretagsam, överksam, utan initiativ, trög, matt, (ibl. nära:) flegmatisk, apatisk, liknöjd, viljelös, likgiltig; icke arbetande, (blott under/stödjande; **2)** skulder.

Passlig, -t, -are; -het. Ansluts till *passa*¹ (jfr d. o.). Ibl. folkl. l. ngt vard., ofta finl. **1)** *När det blev p-t före E. Sparre. [Så vägen] blev p. för körslor A. Hasselblad. Där kanske temperaturen var p-are. Om du kan skaffa mig en p. att gifta mig med Hj. Höglund. Det var ingen p. tid just nu Hasse Z. Ett p-t tillfälle G. v. Numers. P-a munsbitar Josefina Bengts. Du kommer alldeles p-t till teet, slä dej ner! Det finns i hela skogen inte en p-are plats för en snara. Så kunde jag inte önska mig en p-are anledning Ad. Paul.* **2)** *Men tycker du nu, att det är ett p-t sällskap för oss? R. Schildt. Det är inte p-t för en flicka att ~.* **3)** *Det gick ju p-t nog.* **Syn. 1)** lämplig, lagom; **2)** passande; **3)** se *passabel*. — **Passopp** se under *passa*¹.

Passpoa¹, -en, -er; -kant; -rand. Färgat snöre insytt i sömmar på (uniforms)plagg, beläggningssnöre. *Benkläder ~ med breda, röda per Jörgen. Garnerad med p. i lämplig färgnyans.* — *Och vita p-kanter runt ärmarna Nord. Komp.*

Pa'ssus (grav); [-en, = l. -ar]. *En lätt-tolkad och trerlig text är följande p. ur Li ki, Ritmemorialet B. Karlgren. En p. på slutet gav den unge redaktören åtskilligt att tänka på. Några p. i slutet L. W. Stjernstedt. Men det var den p-en, som roade pappa mest Sigrid Stjernvärd.* **Syn.** ställe (i tal l. skrift), litet parti, passage, (ibl. nära:) sats, mening, 'bit'.

Pasta (grav); -an, -or; -aartad; -apastilj. Degartad massa. *Det s. k. 'jungfruskännet', som ej längre fås på apoleken, var ett slags p-a. Lakrits-p-a. Tandp-atuber, där p-an går ut på alla ställen utom där den skall. Rengöringsp-a för händer, hushållskärl m. m. Tändp-a för primuskök. Löd-, sko-, strigel-p-a.* — Såsom bindemedel för den p-aartade ockran betjänar man sig oftast av ~.

Pastej (-äj); -en, -er. Ett slags bakverk med fyllning (t. e. av kött, fisk, frukt), kött l. fisk osv. inbakat i deg. **1)** Enkelt. *P på hare, på färsk fisk, på äpple. Fågel-, höns-, hummer-, gåslever-, morotspastej. Små p-er med kalvbräss, till buljong. Mosaikp-er.*

2) Ssgr. Ex.: *Pbagare. Engelsk p-deg. Dessa pudlingar lagas i djupa paj- eller pastejformar. P-försäljare. Göra en stuvning och servera den i p-snäckor.*

Paste'll (-äll); -en, -er. Målning (teckning) med färgkritor (p-kritor, 'kritmålning'). Abstr. o. konkr. **I.** Enkelt. *Papperet el. duken, varpd p. utföres, måste ha en viss skrovlighet, för att färgstoffet skall kunna sitta kvar A. Kumlien. P. av Gust. Lundberg. Nu målar jag i mjuk p. / en liten tavla: ~ (bildl.) Viola Renvall. II. Ssgr. Ex.: *I mjuka, p-artade färger. Hjärderna ~ stodo sällsamt p-bleka i fjärran. P-blå sammet. Glycinernas p-blåa klasar. Något fullt tillfredsställande sätt att fixera p-färgerna finns ännu. Ljus, p-färgade tyger till balklänningar. P-kritor p-färger, kritfärger. P-mållare (-arina; -eri; -ning). P-penna. P-porträtt. P-stoft. P-teknik.**

Pasteurisera stavas nu pastörisera (se d. o.).

Pasti'lj l. **Pasti'll**, -en, -er; -ask; -burk; -massa. Liten (rund) kaka, ibl. medikamentkaka l. tablett. *Lakrits, host-, pepparmynt-; frukt-, chokladp-er.*

Pasti'sch, -en, -er; -artad; -dikt. Konstverk som söker efterlikna en viss tids l. konstnärns stil (inom bildande konst, litteratur l. musik). *Levertins p-artade 'Rococonoveller'.*

Pa'st|or (kort å; grav l. akut); -orn, -örer (slutet o, akut); -sadjunkt m. fl. se II. 'Titel för (särsk. lägre) präster (t. e. administrerar och e. o. prästmän). **I.** Enkelt. **1)** *Ärkebiskopens ekumeniske sekreterare, p-or Folke Palmgren. Församlingen är mycket nöjd med sin p-or, den nye p-orn. Förste, andre p-or vid Centralfängelset å Långholmen. Blev ~ 1912 vakansp-or i Svedvi och ~. Vice p-or i församlingen hade denna dag förhinder och ~. Sjömansp-or. Missions-, frikyrkop-or. 2) Märk. a) *P-or loci* (l. lå'si); förkortat 'p. l.' = kyrkoherden i församlingen l. på platsen. b) *P-or primarius* titel för kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. **II.** Ssgr ha *pastors*; märk dock ssgrna med 'p-or primarius'. **1)** *P-orsadjunkt* (vanl. e. o.) biträde åt kyrkoherde. *Ständig (p-ors)adjunkt* x *Personlig (p-ors)adjunkt. P-orsbostad. P-orsboställe. Hör efter på p-orsexpeditionen! P-orshuset i Maria församling, S:t Paulsg. 10, Stockholm. P-orslön. Z. Topelius, P-orsvalet i Aulango. P-ors-ämbete. 2) P-orprimari|kallelse(rna)* (-val; -ämbete). Även *P-orprimarius|befattning(en)* (-prov; -val). **Syn.** mer l. mindre (nära stå: präst(man), själasörjare, (församlings-)herde, komminister, kyrkoherde, predikant.*

— **Pastoral**l, -en, -er. Herdedikt, idyll, lantlig dikt, lantligt kväde; sångspel med ämne ur herdelivet, herdespel. *P. till en vän, senare ~ förkortat av författaren och*

*kallat Lantkväde till en vän Karlfeldt. En Bellmanspastoral från Djurgården. — Pastorall, -t, [-are, till II]. **I.** Till pastor m. fl. **1)** Enkelt. *Alla p-a åligganden. P. själaledning U. L. Ullman. I p-a frågor. 2) Ssgr. Ex.: G. Thörnell, P-brevens åkthet, Upps. 1931 (p-breven = breven till Timoteus, Titus o. Filemon, vka innehålla anvisningar ang. själavården i församlingarna). P-görömdl. P-teologi i vidsträcktare bet. ung. = praktisk teologi; i inskräntare bet. i huvudsak = den del av den praktiska teologin som närmast avser själavården. P-vård. **II.** Till pastoral^l. *I en p. ångd. Syn. I.* prästerlig, präst-, kyrkoherde-, själavårdande; **II.** herde-, lantlig, idyllisk.**

— **Pastorat**, -et, = l. -er. En pastors (kyrkoherdes) ämbetsområde. **I.** Enkelt. *Vem anses få p-et? De allra flesta p. bestå av territoriella församlingar, år 1931 voro p-pens antal i Sverige nära 1,400. Ett nyinrättat p. Hopslagna, inrägna p. Kontraktet innefattar 6 p. Den gamla klassificeringen av p-en i första, andra och tredje klassens p. efter löneförmåner har nu upphört. Ett av de fetaste Skånep-en. Ett regalt p. tillsattes av konungen, ett konsistorielt p. av domkapitel, i båda fallen efter föregånget val; före 1922 funnos också patronella p., som tillsattes av vederbörande 'patronus'. Prebendepastorat se d. o. **II.** Ssgr ha vanl. *pastorats*; därjämte *pastorat* i 'p-(s)stämma'. Ex.: *P-sadjunkt* en ordinarie befattning (x den vanl. e. o. 'pastorsadjunkten'). *I och med Maria och Kungsholms p-ers delning, drs. med 1 jan. 1925, upphöra p-sadjunkterna därstädes. I sin hemställen hade Erösthults p. yrkat att bibehållas vid sin urgamla p-srätt och slippa förenas med annat p. eller att i varje fall få egen prästman 1933. — P-(s)stämma* det vanl. ordet för 'gällstämma', stämma för flera (sammanslagna) församlingar. *P-stämma med Tensta, Lena och Viksta församlingar hålles i Tensta kommunalrum ~ 1925. Syn.* kyrkoherdebeställning, kyrkoherdes ämbetsområde, (präst)gäll, ibl. församling. — **Pastör-skja**, -an, -or. Pastorsfru. *Pastorn och p-an. Det går inte i en tvärhast att göra en trästev, ska p-an fro.**

Pastörisera, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sapparat; -sförseelse; -slag; -stemperatur). Upphetta vissa livsmedel, drycker m. m. till 60 å 90 grader för att oskadliggöra bakterier. *Mjölk och grädder för smörberedning upphettas i mejerierna till 80°, men för konsumtionsmjölk användes numer vanligen långtidsping, varvid mjölken uppvärms till 63° under 20—30 minuter. P-ingen sker i p-ingsapparater, kallade 'pastörer'. Den p-ade och åter avkylda mjölken. Långtidsp-ad tuberkelfri mjölk levereras hemsänd på glasflaskor till ett pris av ~ Ups. Mejeri-*

a.-b. 1922. *P-ing* till omkr. 60° användes allmänt för att göra öl och vin hållbara. — *P-ingslagen* av 6 juni 1925 ang. uppvarmning av till kreatursföda arsedd mjölk m. m.

Patja, -an, -or. Stängsel i sjö l. älv för fiske av lax, lake, sik. *P-an* är ett fast stängsel, som hindrar fiskens fria gång; ur *p-orna* upptas fisken genom tinor, ryssjor eller not. '*Laxp-orna*' (karsinap-orna) äro vdra största fiskebyggnader, säger Sven Ekman.

Patën, -en, -er. Tallrik för nattvardsbrödet, oblatallrik, oblatstakål. *Högaltidskyrkans altarsilver*, bestående av sex altartakar, kalk, p. och vinkanna i drivet silver ~ 1923. *P-en* användes gärna som lock till kalken.

Pate'nt' (-änt); -et, = [l. -er]. Uppfinnare tillerkänd rätt att ensam tillgodogöra sig uppfinning; ngt *p-erat*, *p-erad* uppfinning. 1) Egentl. *Söka*, (ut)ta(ga), fd, erhålla, förvärva, vägras p. på en uppfinning. *P. har meddelats hrr K. E. Almlöf och S. G. Strand, Storvreta, d ställbar stolpsko* 1928. Sökte hos *Förenta staternas p-verk* förnyande av *p-et*. *Förlova p-et*. Angående påstått intrång från vår sida i deras p. n:o 43,424. *Licens för utövning av svenska p-et* N:o 66,061 avseende stiftväxlingsanordning för stiftspennor erbjudes härmed åt hugade spekulanter. *P. d förbättring (tilläggs-patent)*. En svensk stiftpenna, på vilken världspatent söktes 1922. *Världspatent å dräneringsmaskin* säljes 1918. *Uppfinnarpatent*. Den fabrik, som lanserat preparatet och fått p. på namnet. 2) Friare o. bildl. *Som anse sig ha p. på fosterländskheten*. *Tänker du ta p. på det där sättet att smacka? På nya medel nu p-er tas / att frälsa själar* C. V. A. Strandberg. *Det blev en middag i allo efter det gamla p-et ('receptet')* Åke Hasselblad. — Som första säsled ofta friare (ibl. ung. = prima) o. ej säll. ironiskt. Ifråga om saker ofta = patenterad.

— **Patentamerikan**. *Man talar om Babbitts i pluralis som beteckning för p-er i allmänhet med deras fel och svagheter* 1926. **-anspråk**. **-ansökan**; -ning. *P-ningar handläggas av Patent- och registreringsverket*. **-avdelning**. *En av de fyra p-arna i Patent- och registreringsverket*. *Chef för A. S. E. A:s Patentavdelning* 1920. **-avgift**. **-bar**; -het. *Fackl. P-a äro enligt förslaget nya tekniska uppfinningar* 1919. *Varför metoden ansågs fullt p.* **-beskrivning**. Vid patentansökan fogad beskrivning på uppfinningen. **-brev**. Urkund vari patent beviljas av patentmyndighet. **-bygel**. Børs med en ny p. patenterad bygel. **-byrå**, -n, -er. 1) *F. o. m.* 1885 inrättades i *Kommerskollegium* en byrå, *P-n*, för ärenden ang. patent och registrering av varumärken; år 1891

skilledes *P-n* från kollegiet och blev ett fristående ämbetsverk, vilket 1895 omorganiserades till Patent- och registreringsverket. 2) *Som kontorsbiträde på en p. i Stockholm* I. Lo-Johansson. *Innehavare av en p.*

-fällkniv. *En p. med fyra blad förutom korksäkrer och prygl*. **-författning**. *Vår första egentliga p. är 1819 års förordning om »privilegia exclusiva»*. **-förslutning**. *Mineralvattnen med s. k. p.* **-glas**. **-innehavare**. **-intrång**. *Ang. påstått p. från vår sida i deras patent n:o 43,424*. **-knäppe**. **-kork**; -(s)fabrik; -(s)flaska; -(s)öppnare. *Gummiringar till p-ar*. *En ny buteljorkningsapparat utställes av Svenska p-fabriken i Linköping* 1925. **-lag**; -stiftning (skommitté). *P-stiftningskommitténs betänkande med förslag till ny p.* **-logg**. *Sjöv.* (Patenterad) mekanisk logg. **-lås**; -nyckel. *P. funnos ej [på 1870-talet], men det var ganska vanligt med en ~ säkerhetskedja, som ~ Gurli Linder. Tog ~ käppen ur paraplystället och smällde igen p-et* Fanny Alving. **Syn**. ibl. säkerhetslås. **-medicin**; -sannons. 1) *Fabriksmässigt framställt preparat med patentskyddat handelsnamn*. 2) *Hemligt läkemedel (vars sammansättning hemlighölls), humbugs- l. kvacksalvarmedicin. Sluka mängder av p. Något intyg i en p-sannons* O. Elgström. 3) *Bildl. Ett ohöjtt förakt ~ för all sorts politisk p.* Cl. G. Westman. **-myndighet**. **-nyckel**. *N. till patentlös*. **-nål**. *Säkerhetsnål. Den gula broschen till svärdsorden, vars p. gått upp ~ Uno Eng.*

-och registreringsverk(et). Inrättades 1895 (då Patentbyrån omorganiserades); chefen är (från 1914) generaldirektör o. har under sig 8 byråchefer (därav 4 på patentavdelningen). **-ombud**; -sförening. *Ett p. biträder vid uttagning av patent eller registrering av varumärke och är en slags konsulent i alla liknande ärenden. Verksamhet såsom advokat eller p. Hemberg-Sillén. Medlem av Svenska p-sföreningen grundad 1904 gm omorganisering av Svenska patentagentföreningen från 1890*. **-patriot**; -isk; -ism. *Speglosa* (ibl. = chauvinist). **-recept**. *Mest ironiskt. Ofta bildl. Alla p. för mänsklighetens lyckliggörande* R. Jandel. **-register**. *R. över beviljade patent som föres i Patent- och registreringsverket*. **-rätt**. *Men Kellys p. förlängdes på 7 år på den grund att ~ O. B. Nelson. Tvist om p.*

-sammet. *En tvättbar bomullssammet*. **-skydd**; -a. *P. begäres för följande ~ i patentansökan. Det lagstadgade p-et leder sitt ursprung från England (stadgan om monopol 1623), infördes i Frankrike och Amerikas förenta stater omkr. 1790 och ~ H. Hjertén. — Värld att p-as. Vedeldningsanordning, p-ad. Karbidlamp, p-at system*

1917. *P-ade handelsnamn* t. e. på apoteksvaror. **-spänne.** *Läderskärp med p. -stic-kjad*; ning. Ett slags handstickning som ger dubbel tjocklek. *Av präktig, p-ad bomulls-trikå. -söka.* *Har uppfunnit och p-t en ny telegraferingsmetod. En svensk uppfinnig, p-t i Sverige och de flesta andra kulturländer. P-ande har ett ~. -tid.* *Pen är 17 år, räknat från den dag, då ansökningsincom. Efter p-ens förlopp. -tvist.* *Vissa p-er handläggas vid Stockholms rådhusrätt såsom special-domstol, varvid tre särskilt sakkunniga tillkallas. -union.* *P-en, dvs. Internationella unionen för skydd av den industriella äganderätten, har sitt ursprung i en 1883 i Paris avslutad konvention; till p-en äro numer anslutna de flesta europeiska länder och ett flertal utomeuropeiska. -verk.* *År 1870 sökte både Kelly och Bessemer hos Förenta staternas p. förnyande av deras patent O. B. Nelson. -väsen(de). -år.* *Inom 3 månader efter p-ets ingång Gebers Handelslex. -ägande; -äre. -ärende.*

— **Pate'nt**², =. Vard., slangartat. *Den ä p.l* en förträfflig karl. *Och han är så rolig och kan vara så p. ibland med sin gudomliga fräckhet* Maija Akerman-Tudeer. **Syn.** behändig, duktig, förträfflig, utmärkt. — **Patenter**¹*a*, -ade, -as; -bar(het); -ing (med plur.). **1**) Egentl. *Tjuogo år efter det den nya processen p-ats av Kelly och sir Bessemer O. B. Nelson. Har uppfunnit och p-at en rensningsanordning för krattor och räfsor ~. År uppfinnningen p-ad? P-ade handelsnamn. Världsp-ad växellåda, konstruerad av svenskar 1932. Patentbyrder, som ombesörja allt som hör till p-ing. — P-bara äro enligt förslaget nya tekniska uppfinningar ~; undantagna från p-barhet äro ~ 1919. **2**) Bildl. *Asps p-ade metod att hålla djuren i svansen och låta dem hala oss uppåt, när stigningen var alltför brant* H. Mörne. *Såsom stridande mot den officiellt p-ade världsakademin ~ A. Karlgen. Sossarnas p-ade 'högtalare' vid alla möten ~. Syn.* meddela l. få l. utta(ga) n patent på, skydda gm patent.*

Päter (akut); -n, pätrar (grav). **1**) (Titel för) munk, (prästvigd) klosterbroder, 'fader'. *P. Hieronymus. Hade goda erfarenheter från sina besök hos patrar vid Amazonas* H. Mörne. *Nu har det ~ kommit 5 eller 6 jesuitpatrar till landet* 1924. **2**) Namn på 'husföreståndare' t. e. i studenthem. *Förste och Andre P. vid Fjellstedtska skolan i Uppsala* Tel.-kat. 1928. *Husmoder till fröken Ruth Blom och p. kand. R. Olofson (på Frireligiösa studenthemmet, Uppsala)* 1921. — **Paterno'ster** (-nä; akut); ett, plur. =. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *Dobruska gjorde korstecknet och läste ett p. för sin mor och sin syster* Öv. fr. E. Laboulaye. *Så gick det på ett par dryga p. eller kanske en hel*

*rosenkrans ~ Öv. fr. Reymont. **2**) Rosenkrans (för p.). II. Ssgr återgå på bet. 'radband'. Ex.: En elektrisk p-hiss för 18 korgar om vardera två personer. Därifrån förde ett p-verk, en bred läderrem med små träkärl, bomullen till övre våningen Sten Granlund, öv. Åmbarkedja i p-verk. Ett p-verk, som muddrade upp en strandremsa Elis. Krey-Lange. Skopor till p-verk. **Syn. I. 1**) fadervår l. Herrens bön (på katolskt sätt på latin); **2**) rosenkrans, radband; **II.** (p-verk:) kontinuerligt arbetande uppförings- l. transportverk (ändlost band med 'medbringare').*

Patätisk, -t; -het. Till patos (jfr d. o.). *Hans historia, sådan han berättade den för polismästaren, var både tragisk och p. Nu småg ingen längre, det p-a hade drivit tillbaka löjet* Olle Hedberg. — *Han kommer aldrig tillbaka, han ger sitt liv för fäderneslandet*, suckade hon p-t ~ *Amelie Posse Brázdová. Bli nu inte p.l Den falskt p-a tonen C. G. Laurin. P-t ädel. — De mest p-a kvällshimlar* S. Siwertz. — *Hög-p-a utgåtelser. Syn.* full av (stark) känsla l. av patos, patosfylld, högstämmd, känslorik, (djupt) gripande, stark i sin känsla, lidelsefull; (ibl.:) (alltför) högttravande, 'pressad' (o. onaturlig), 'överdriven', känslosvalande, uppstyldat, intensiv.

Patié'ns (pasiangs, ibl. -ts-); -en, -er. Ett tidsfördriv: kortläggning, vanl. för en person. **I.** Enkelt. *Om kortspel var förbjudet, så var det i stället tillåtet att lägga p.* Alma Söderhjem. *Han ville alltid ha sig en p. ovanpå maten. Lägga p. om ngt (dvs. 'går p-en (ut)' så inträffar det man tänker på). P-er med två lekar, med en lek. Hur många p-er kan du? Lära ut en p. 'Postiljonen', en p. som kräver kombination och uträkning. Sympatipatiens, en p. för två. **II.** Ssgr. Ex.: *W. W:s handböcker; Nr 35: P-bok. Ett litet p-bord* Hj. Bergman. *Nya p-kort. Och Ludvig blandade sin p-lek* Henning Berger. *P-läggning.**

Patié'nt (pasiänt, ibl. -ts-); -en, -er. Sjukling under läkarbehandling. **I.** Enkelt. *Har den nye doktorn fått många p-er? Hur många p-er rymmer sjukhemmet? Mormor, som aldrig varit sjuk, är en besvärlig och otdlig p.* Jeanna Oterdahl. *Se väl om sina p-er. Manliga, kvinnliga p-er. Talade varken med sina medp-er eller sköterskorna* Eyvind Johnson. *Sjukhus-, säng-; feber-, lung-, nerv-, hospitalsp-er. II. Ssgr. Ex.: Ökat p-antal. P-kläderna på sjukhusen måste vara enkla och släta. P-vård. Syn.* (p-en ofta:) den sjuke, den lidande.

Patina (akut); -an, [-or]; -abildning; -afärg. **1**) Egentl. (Ädel)ärg, 'antikärg' (ærgo nobilis): ett tjockt, grönt o. mattglänsande överdrag på koppar o. brons. *Den äkta p-an kan numer eftergöras med kemiska*

medel. Om bronzen försattes med zink i större mängd, erhöles ingen p-a, utan i stället ett svartbrunt överdrag. På zinkrik brons bildar sig ingen god p-a. Innan den gröna p-an framträder, föregås den av en tunn, brun, glänsande oxidhinna Ekenberg-Landin. De olika p-or, i vilkas framställande Vallgren är överbefriad mästare Emil Cedercreutz. — Fordringarna på en vacker p-abildning ib. 2) Friare o. bildl. a) Skedar och gafflar hade en mystisk p-a F. R. Martin. Holken hade samma svartruna p-a som hela det gamla huset K. G. Ossianilsson. De typiska engelska husen, svarta av stenkols-p-a Ax. Klinckowström. Att drems p-a bidragit att framlocka guldglans och rosen-skimmer över de gamla vävnaderna Signe Nelsson. b) Tidens milda p-a har lagt sig över allt Öv. fr. Okakura Kakuzo. Målningar, städer, som ha älderns p-a över sig. Språkgods, som äger älderns »p-a» Gust. Cederschiöld. — **Patinerja**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). Jfr föreg. 1) På dess av ålder grön-p-ade yta Jac. Ahrenberg. Armkrona, 6-armad, mörk-p-ad. En terrakottarelief ~ övertäckt med glas och rikt p-a i milda färgtoner Ville Vallgren. Man kan gå så långt i p-andet av bly, att man får guldfärg ib. P-ing är en hel vetenskap, som måste praktiseras under många år ib. Ett vidlyftigt p-ingsarbete, d. v. s. bronzens behandling med syror för att ge den önskad färgton C. G. Laurin. 2) Gamla fästningsmurar, som tiden p-at i rostrött och ockra Yngve Berg. Stolpar, som blivit vackert p-ade av rökten från härderna under många generationer A. Hj. Uggla, öv. **Syn.** överdra(ga) l. förse med patina; ibl. ge älderns färg åt.

Pätio (akut); -n, [-r l. -s]; -lik(nande). Spansk 'salongsgård', 'gårdssalong'. [Genom gallerporten] såg man p-n med sitt fajans-golv, sina marmorkolonner och rika blomster-skatter A. Hillman, öv. Långa balkonger kanta stundom p-ns insidor Jörgen. Glänsande p-r med marmor och palmer.

Patolög (-åg); -en, -er; -förening; -kongress; -möte m. fl.; -i (-en l. -n, -er = handböcker i p-i dvs. sjukdomslära); -isk (-t; = sjukdoms-; sjuklig). Svenska p-föreningen, en sammanslutning av svenska p-er och bakteriologer inom såväl human- som veterinär-medicinen, bildades på initiativ av prof. U. Quensel 1917 i Uppsala Nord. Fam.³ Växt-p-en prof. J. Eriksson. Professor i växt-p-i samt konsulent i växtsjukdomar (i Danmark). — Särsk. adj. ej säll. bildl. Rent p-isk ilska. En förföljelse, som verkar rent p-isk. En p-iskt låg panna. P-isk ryssvän. Företelsen verkar p-isk, har p-iskt intresse.

Pätos (kort å; akut); -et [l. mer säll. -en]; -fylld; -mättad. 1) Sinnets ädla lyftning, vad vi med ett grekiskt ord kalla

»p.» J. J. Tikkanen. Med stort, verkligt p. Spanjoren älskar handlingens p., italienaren ordens, han berusar sig av vackra fraser. Historiens p. Höja sig till mäktigt p. Men trots detta finnes det i pjäsen ett personligt p., som värmer och rör M. Lamm. Socialt p. Det lyriska p-et i detta nationella måleri G. Näsström. — Hennes stora (livs)patos var hednissionen. Rättfärdighetspatos. — P-mättad vältalighet. 2) Falskt, oäkta, överdrivet p. Varje skymt av p. och känslösamhet är här bannlyst. Flås-, punschpatos. **Syn.** 1) stark känsla l. (sinnes)rörelse, gripenhet, högstämhet, lyftning, ibl. lidelse; starkt känslöbetonad l. högtidlig framställning, 'flykt'; 2) svulst, uppstylning, känslösvall.

Patras'k, -et, =; -följe; -herrska. Att man ska behöva tåla ett sådant p. inom gränserna! Här har inmättat sig allsköns p., spillror från krigsländerna. Bland tras-män och p. Ge er iväg bara, (ert) p. där! Zigenarpatras'k. — Att människor i gemen äro ett fruktansvärt p. T. Segerstedt. **Syn.** uselt folk l. följe, pack, byke, slödder, 'rask'; slarvherrska.

Patriark, -en, -er. Stamfader, urfader; en av israeliternas stamfäder (om Abraham, Isak o. Jakob); (särsk. grek.-katolsk) överbiskop; faderlig härskare; ärevärdig åldring, nestor. **I.** Enkelt. Några ex.: Ett skägg, långt som hos en judisk p. — P-en i Konstantinopel. P-en Photios av Alexandria. — Prosten själv var en älderstigen p. med barndomsminnen från revolutionen 1772 G. O. Hyltén-Cavallius. En vitnad p. i vetenskapens tjänst. **II.** Ssgr ha vanl. patriark-, ibl. därejämte patriarks-. Ex.: Vilket vackert p-huvud det var! Rektorn, en god kubbe med p-skägg Pelle Molin. P-stolen i Konstantinopel. P-typ. Med p-utseende. — Och med tiden fick den ryske metropoliten p-srang, 1589. — **Patriarkalisk**, -t. Hus- l. landsfaderlig, gammaldags faderlig (mot underlydande), husbondeartad, myndig men omtänksam o. mild. Den p-a tidsåldern, de goda gamla husböndernas tid Tor Andræ. Den p-a seden, att värdfolket vid måltiderna satt tillsammans med personalen Aug. Hallner. Under p-a förhållanden. — **Patriarkät**, -et, = l. -er; -(s)tid. Patriarkämbete l. -värdighet l. -område (i katolsk bet.).

Patricier (akut); -n, =. Fornromersk adelsman (n plebej); friare om gamla förnåma släkter överhuvud (ej säll. borgarsläkter). Han ser ut som en (gammal) p. och för sig som en sådan. Född p. — P-andan i Kristiania har fått sitt uttryck även i ~ storartat mecenatskap C. G. Laurin. Ett stockholmskt p-hen från sekelskiftet. I sitt förnåma p-hus, det s. k. Barclayska vid Kungsträdgården [nu försvunnet] Gurli Linder. Gamla p-möbler i mahogny. Bromsarna,

en förmögen *p*-släkt. *P*-typ. *P*-ätt. — **Patricisk**, -t. Jfr föreg. Av gammal *p*. borgarsläkt.

Patriöt, -en, -er; -synpunkt m. fl.; -isk (-t; -het); -ism (-en). *En god p*, men ej av den storordiga sorten. *En p*, så länge det gällde knutarna, men knappast längre. *Knut, lokalpatriot*. — *Piskt sinnad*. *Sjunga p-iska visor*. *Piska sällskapet, stiftat 1767, har nu inskränkt sin verksamhet till utdelande av medaljer för långvarig och trogen tjänst m. m. samt även penningbelöningar för odlingsflit*. — När svensken kommer till *Amerika*, möter honom en *p-ism*, som är betydligt uppblandad med nationalstolthet V. Berger. *Föra p-ismen på tungan* F. R. Martin. *Fras, punschp-ism*. **Syn**. fosterlandsvän; (p-isk:) fosterlandsälskande l. kär, fosterländsk, ibl. nationell; (p-ism:) fosterlandskärlek l. -sinne, fosterländskt sinne(lag).

Patris, -en, -er. Boktr. Stålstämpel med graverad bokstav som nyttjas att i matrisen instansa bokstavsgryvnen.

Patristik, -en l. **Patrologi**, -(e)n. Den del av den historiska teologin som sysslar med kyrkofäderna, deras liv, lära o. skrifter.

Patrön¹, -en, -er. Sak. **I**. Enkelt. **1**) Huvudet. *Kratsade ut p-erna ur gevären*. *En ldda p-er*. *Lös p*. som saknar kula l. blott har en kula av trämassa som söndersmulas vid skottlossningen. *Blind-l. övningspatrön* saknar både kula o. krut. *Vid grövre artilleripjäser är projektilen skild från p-en*. *Gevärs-, pistol-, revolver-; jakt-, pappers-, mässings-; kul-; dynamit-; lys-, signalp-er*. *Hagelp-er* av papp med mässingsbotten; *främre pappkanten stukas över hagelförladdningen*. **2**) Friare. *I rökkanalen [till pipan] inlagda pappersrör, s. k. (pip)p-er*. — *Tobak, fördelad i p-er, lagom stora för en pipa*. — *Frankallningsp-er för plåtar och films: en p. löses i 200 kbcm. vatten*. **3**) Särbet. Mönster, modell, förebild (särsk. för utförande av mönstrade vävnader); (ibl. nära) schablon.

II. Ssgr. Ex.: *Laddning av kulspruta verkställes i allmänhet med p-band — varje sådant innehåller 250 p-er — men kan även ske p-vis*. *Per uppträdda i p-band*. *Breda filthattar ~, späckade p-bälten och enorma revolverar* Öv. fr. Majken Borring. *P-fabrik*. *P-gördel* livrem med påfästa mindre p-väsor. *Bortkastade p-hylsor*. *Smilande himlasöner ~ utdelande opium i p-hylsor* dt ~ Eric Hultman. [*Kniv med*] *cigarrett-tändare, nagelfilar, p-kratsare* ~. *Det gamla p-köket, vid mitten av 1800-talet uthytt mot p-väsor, motsvaras nu av p-gördeln*. *Tscherkesser med på bröstet fästa p-liknande silverprydnader*. *Patrönen går så trögt in i p-låget*. *Låsk för p-låget*. *Vi avlossade båda våra fyllda p-magasin, men ~ A. Hj. Ugglå, öv. P-paket*. *En späckad p-rem 1918*.

P-stukare jäg.: för omvikning av hylspappen kring hagelladdningen. *P-taska* äld.: p-väska, p-kök. *P-utdragare* o. *P-utkastare* uppfinningar som utdraga, resp. kasta åt sidan den tomma patronhylsan. *P-väska* jfr t. e. p-gördel.

Patrön², -en, -er; -rättighet (till 4); -titel. Person. **1**) I tilltal avtar ordets bruk; det nyttjades förr mkt av underhavande till godsägare. *God morron, p! P. (Larsson) på Trämåla*. *Nädi(g) p. P. (själv) är ute å ser till ägorna*. *I gamla p-s tid*. *Lant-, bond-, storpatron*. **2**) *Bruks-, skogs-, stål-, sdg-, träpatron*. **3**) *Skyddspatron* mindre ofta enkelt. *Ungerns nationalhelgon, Sankt Stefan, som likaledes blivit betraktad som en stor hästarnas p*. *Sverker Ek*. **4**) Sälls. för 'patronus' (jfr d. o.). *Syn patronatus ~ p-rättigheten* *Lagen*. **Syn**. (ibl.): husbonde, godsägare, sessionat, godsherre, bruks-herre, bruks- l. sägverksägare, storbonde. — **Patrönätsrätt**. Rätt att (som 'patronus') kalla prästman till en församling. *F. o. m. 1922 är p-en hos oss upphävd*. — **Patrone'll** (-äll); -t. *P-a gäll, pastorat* där viss person hade patronatsrätt. — **Patrön'essla** (-äs-); -an, -or; -(e)roll. Avtar i bruk; även förr ovanligare än 'patron' (jfr d. o.). *Och gräsprängd i hjässan / gör fru p-an / sin rond ibland pustande hjon* Adèle Weman. — *Bruksp-an på Skultuna* Karlfeldt. — *En vandringsfolkets p-a* I. Lo-Johansson. *Byns skyddsp-a*. — **Patrönjus** (grav l. akut); -us, -i (l. patroner); gen. sing. -us' l. -i. Innehavare av patronatsrätt (jfr d. o.). *P-i kallelserätt*. *P-us i pastoratet kallade därvid till kyrkoherde efter den arlidne pastorsadj. teol. kand. K. E.*

Patru'll, -en, -er. Krigs. o. friare. Mindre truppavdelning (vanl. högst 10 man) för spaningstjänst, inspektering osv. **I**. Enkelt. **1**) *Vi hade utsänts som p*, en tremanna-skara, med order att ~. *I p-er om två och två redo vi natt efter natt våra ronder* 'K. Gunnarson'. *P-er utsändas både framåt och åt sidorna*. *För-, spets-, sido-, efter-, officers-; infanteri-, kavalleri-, luft-; belysnings-, handgranat-, storm-, skid-; observations-, visiter-; natt-; gränspatrull*. — *Polis-, skyddspatrull*. **2**) Bildl. *Gå p*, std på p. utanför sin kärestas fönster. — *Du stöter på p*, tag dig i akt! riskerar att trampa ngn på tårna, är på väg att tala tungan av dig, talar om rep i hängd mans hus, kommer in på farliga ämnen. — *Där jagar den första p-en / av vindarnes lätta brigad* Knut Björlin. **II**. Ssgr. Ex.: *P-befälhavare*. *P-båt* för spaning, bevakning o. d. *P-fartygens iakttagelser om isbergen*. *P-flaggor* för skauter. *P-fäktning*. *Om någon av fullångarna var ute på p-färd*. *Patrull- och sjukvårdshund*. *P-karl*. [*Skautkåren*] *hade under pingsthelgen p-ledareläger vid Djupviken*.

P-manskap. Varje natt företogs extra p-ridingar, ty hästtjuvar gjorde emelländt en påhållning och ~ 'K. Gunnarson'. Och där hade han en dag mött en ensam rysk gränsgendarm på p-ritt A. Hj. Uggla, öv. *P-spaning* och *P-strider* 1916. *En poliskonstapel, som i maktig p-takt vankade fram mot ~* Hj. Bergman. Och ordern ändrades till att Eagle skulle gå på p-tjänst mellan Scillyöarna och Cap Clear Dan Byström. *Den p-tjänst, som U. S. A. bestrider för att efterspana isberg.* *Isp-tjänst* 1920. *P-vis.*

— **Patruller***ja*, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -slinje m. fl.). Jfr föreg. Även trans. 1) Sända ut två män att p-a. *P-ande* polismän (gendarmer). På gatorna p-ar ordningsmakten. Polisstyrkan p-aricke, utan ligger i beredskap. *En eskader skulle p-a på de vanliga oceanruterna ~.* — Och sex kamelryttare p-ade redan sandhöjderna nära kusten. Vagar, som så tätt p-as, att upptäckt är nästan oundviklig. Att p-a gatorna på en kraftig motorcykel och hejda de bilar, som överskredo den tillåtna hastigheten Fr. G. Bengtsson. 2) Bildl. Hur vägar och de minsta stigar p-as av gödselsamlare, som ~ J. G. Andersson. Att trakten var ett av tjockhudingarna älskat och väl p-at område E. v. Otter. Här ska tusan gå och p-a längre, tänkte han och klev på Alb. Ytterlund. 3) P-ing. Egentl. o. bildl. Tåta p-ingar företogs i alla riktningar från läget. Vid, under p-ingen. Tältvaktens återupptog p-ingen för att mota bort nyfikna, som ville skära titthål i tältduken Fr. Nilsson-Piraten. *Upptaga sin avbrutna p-ing.* — En poliskonstapels p-ingslinje. Livräddningsbåtens p-ingsområde blir Understens fyr — Grundkallens fyrskepp — Örskärs fyr. *P-ingssträckorna [för Stockholmspolisens] för långa* 1934. *Den internationella p-ingstjänsten för isobservationer och isvarningar* 1920. **Syn.** förrätta bevaknings- l. vakt- l. spaningstjänst, gå (på) vakt; (i) egenskap av patrull) genomspana l. bevaka, gå o. vakta.

Patschuli (akut); -n l. -t; -blad; -doft (ande). Parfym framställd av de torkade bladen av den indomalajiska halvbusken Pogostemon Patchouli. *En skarp, genomträngande lukt av p.* *Kuvertet var skärt och doftade (av) p.* *Halvdam, som doftar p.*

Patt¹, -en, -ar; -ja (-ade, [-as]); -ning. Vard. Mest om djur. 1) *Suggan låg och jäste i stian med smågrisar vid alla parna* Pär Lagerkvist. 2) Egentl. o. bildl. [*Barnungen*] *lugnade sig verkligen och p-ade på korvbiten med välbehag* Aug. Hallner. **Syn.** 1) spene, bröstvärta på djur; 2) dia; 'suga'.

Patt², =. Predikativt adj. l. subst. I schack: (oavgjord slutställning) då den ene ej kan flytta sin kung utan att den tas av motståndaren o. ej heller flytta ngn annan

av sina pjäser. Även bildl. *Vara, göra (ngn) p.* *Komma i p-ställning.*

Paulinsk, -t. *De p-a breven* Pauli brev (i Bibeln).

Paulün, -en, -er. (Säng med takhimmel o.) sängombänge, sänggardin. Ofta skönl. *Följande dag ~, då Aurora steg upp ur sin purpurfärgade p.* Aug. Hallner.

Pauperi'sm, -en. (Viitt utbrett) armod, fattigdom (stillstånd).

Påus (vanl. 'enstavigt'); -en, -er (mest akut). Mus. o. friare. **I.** Enkelt. 1) *Hel, halv, 1/4dels (takts), 2 takters p.* *Generalpaus* då alla stämmor tystna. 2) *Det uppstod en p. (i samtalet), varunder ~.* *I en p. satte sig Lovisa vid pianot och ~.* *Förlängd p. t. e. i vers. Man höll p., och förfriskningar bjödös omkring. Ta sig en (vilo)paus. Är det inte lämpligt nu att ta en (kaffe)paus? Gjorde en p. för att iaktta verkan av sina ord. Efter en kort, en lätt p. Gud ske lov, att man hade anledning att ta sig p-er!* Al. Slotte. *I p-erna smides stora planer* W. Hammenhög. *Den första dikt Snolksky skrev efter den förut omtalade p-en i hans produktion* Fr. Böök. — *Andhämtnings-, konst-, lunch-, menings-; rustnings-; tidspaus.* **II.** Ssgr. Ex.: *Pauskommatering* (tydlighetskommatering. — *P-tecken* mus. (t. e. ♯ = 1/8dels paus). **Syn.** (takt)vila, uppehåll, andhåll, avbrott, en stunds tystnad l. vila, ibl. mellanakt, ibl. vilostund. — **Pauser***ja*, -ade, [-as]; -ing (stecken). Jfr föreg. *Göra (en) paus l. (ett) uppehåll, ta en paus, vila (sig), ibl. 'stå' (stilla).*

Pava, -an, -or. Vulg. l. slangartat för 'butelj'. *Pilsnerp-a. Sala till en p-a punsch* Alb. Engström.

Paviljo'ng (-äng); -en, -er. Byggnad med tättliknande tak, månghörnigt o. lättare hus (ofta för mer tillfälligt ändamål). **I.** Enkelt. *De hade överenskommit att träffas i den lilla p-en i parken. Trädgårds-, serverings-, brunns-, vänt-, skjutp-er. Mellersta tidbehandlingspen* Rikstel.-kat. 1920, Sthlm. **II.** Ssgr ha *paviljong-* l. ibl. därjämte *paviljons-*. Ex.: *Med två mindre, p-artade sidoflyglar. En liten p-byggnad, avsedd till lusthus. P-(s)system* med olika smärre byggnader ibl. förbundna gm gångar l. längor (x t. e. kasärn- l. blocksystem, dubbelhus, radhus). *Ptak i kinesisk stil.*

Pax, interj. (o. neutr. subst.); -ja (-ade, [-as]). Nyttjat mest av barn; numer kanske ngt i avtagande. 1) *I lekar för att säga ifrån att man är ute ur leken l. vilar, är 'fri'. P., ja ä inte me längret! Alldeles som när pajkarna spotta för sig och säga pax ~* Strindberg. *P. för mej!* ja ä inte me, ingen får ta mej. — *Jag har ju p-at för längesen. ~ Ja, men ditt p. gäller inte.* 2) (Säja p.) för att lägga beslag på ngt o. få andra att lämna det i fred. *P. för den smultrontuvan,*

den får du inte röra! Och skriket p. för varje blåblek sippa A. Österling. P. för mig att få gå ut med honom, passade Kajsa på Daniel Berg. — Knytet p-ade för att vara Searte Pantern E. Lieberath.

Pedagog (-åg); -en, -er; -blod; -synpunkt m. fl. Han är en skicklig p., har p-blod i ådrorna. Praktiskt och teoretiskt intresserad p. Modärna p-er. På förslag av den kända p-en fru Isolde Heidersbach. Sång-, pianopedagog. **Syn.** undervisare, (skol)lärare, ibl. barnlärare, (barn)uppfostrare, skolman, ibl. lärarinna osv. — **Pedagogik**, -en. Vetenskapen om uppfostran (o. undervisning), uppfostningslära. Den del av p-en, som är undervisningslära i trängre bemärkelse och handlar om undervisningsmetoderna, kallas metodik. B. Hammer, Experimentell och intuitiv p. (1909). B. Hammer, vår förste professor i p., utnämnd 1910. Arkiv för psykologi och p. (1922—29). P. i god mening (x t. e. 'pjoskpedagogik'). — **Pedagogisk** (-gåg); -t. P. tidskrift, uppsatt av lektor Aulin 1865. P-a biblioteket i Stockholm, upprättat 1885 på förslag av N. G. W. Lagerstedt. P-t museum skolmuseum. P. litteratur. P-a metoder. P-a genier. P-a föregångsmän. Två p-a huvudriktningar: Herbaris och Frøbels. Anlägga p-a synpunkter på rättstavningsproblemet. — Han ska alltid vara så p. (tadlande). — Återuppta sin (sång)p-a verksamhet. **Syn.** uppfostnings-, uppfostrande, undervisnings-, lärar-, skol-, pedagogikens.

Pedal, -en, -er; -behandling o. -orgel till I; -gummi till II I. I. Mus. 1) På piano. Använd inte p-en så mycket, när du spelar! forte-p (som avlyfter dämmarna så att redan anslagna toner fortfara att klinga). 2) På orgel: klaviatur för fötterna. II. 1) Trampinrättning på cykel. 2) Manövreringstrampa på bil l. motorcykel. Broms-, start-, kopplings-p-er.

Pedant, -en, -er; -erī (-(e)t, -er); -isk (-t; -het). I. Den störste p-en bland våra lärare var emellertid ~. Som vi veta, bekände Goethe helt öppet sin glädje över att av naturen ~ vara en smula p. O. Wieselgren. Skol-, ordnings-, hälsopedant. II. Avledning. 1) P-eri. Förfalla till (själlöst) p-eri. [Anna Sandströms] avsky för p-eri och lika stora motvilja mot löslighet C. G. Laurin. Ett ordningssinne på gränsen till p-eri. Har med sitt systematiserade p-eri blivit så oändamålsenligt som möjligt. 2) P-isk. P-iska, tråaktiga lärare. Anlägga p iska synpunkter på ~. Undervisningen bedrivs alltför p-iskt och ~. P-iskt ordentlig. All mundering p-iskt noga upphängd G. Wiedesheim-Paul. **Syn.** I. skolfux, själlös formskärare, 'formryttare', bokstavsträl, bokstavsdyrkare, småaktigt noggrann människa, ordningsvurm, 'perukstock', formalist, detaljmän-

niska l. -dyrkare, slav under vanan; II. 1) (p-eri): skolfuxeri, bokstavsdyrkan, formrytteri, petighet, småaktighet; 2) (p-isk): petnoga, smånoga, alltför noggrann l. ordningsålskande, petig osv., ibl. minutiös.

PedeII (-äll); -en, -er; -syssla. Vaktmästare (vid universitet l. domkapitel); ibl. kyrkvaktare l. rättstjänare o. (i Lund) nationsvaktmästare. F. d. konsistorie-p-en S. H. Olsson död, 93 år gammal 1932. När p-en för andra gången kommer med [kyrk]-håven ~ Kabbarp.

Pedera'st, -en, -er; -ī (-en l. -n). 'Drängaskändare', en som hänger sig åt 'grekisk kärlek' (gossekärlek).

Pediatrik, -en; -professur m. fl. Läran om barnsjukdomar. — **Pediatriker** (akut); -n, =. Barnläkare. — **Pediatrik**, -t. Barnläkarmötet bildar en sammanslutning med namnet Nordisk p. förening 1921. P. klinik barnklinik.

Pedikür l. **Pedikyr**, -en; -i'st (-en, -er). Fotvård, liktornsvård.

Pegamoid, -en. Ett slags konstläder. P. är tvättbar och nyttjas till möbelklädsel, bokband, reseffekter, tapeter m. m. Sykorg med lock av röd p. Plånbok av svart p. — Den nötta, p-klädda stolen Ax. Ahlman. Stolar med p-överdrag H. Mörne.

Pegäs, -en, -er; [-ritt]. Vinghäst, 'skaldehyst'. Grånsla, bestiga, sadla p-en försöka sig i skaldekonsten.

Pegel (grav); -eln, -lar. Fackl. Vatten-(stånds)märke, vattenståndsmätare (i form av graderad mätstång). P-eln vid sluss-tröskeln visade 370 cm. [379 cm. är medelståndet] R. Sernander. Genom observation på p-lar och ~ inhuggna vattenmärken ib.

Pejla (pä); -ade, -as; -apparat m. fl. se II; -are; -ing (-en, -ar; -sapparat m. fl.) se III. Dels (sjö- o. om luftfartyg): bestämma riktningen till ett föremål (det väderstreck vari det syns) med hjälp av 'p-skiva'; dels om 'radiop-ing' dvs. en metod att bestämma riktningen av en ankommande radiovåg (som i allm. är densamma som riktningen mot avsändarstationen); dels bildl. (en bet. som återgår på ett nu föråldrat uttr. 'p-a djupet' = loda). I. Enkelt. 1) Fackl. P-a land, en fyr, en udde. Landsort p-at i nord. Västra Bankens suddiga ljus blev då p-at i fjärran Ernst Lundström. 2) Bildl. Du kan ej p-a djupet av en själ, / ej ens den väns du tror dig känna väl D. Törnqvist. P-ade ~ varandras intelligens Har. Jernström, öv. Under en kort eftermiddag hade han p-at avgrunder ar skräck och förtvivlan och ~ Karin Hirn, öv. II. Ssgr. Ex. I Sverige använd p-apparat. Kompass med p-inrättningar. P-kompass. P-skiva en uppgraderad vridbar skiva med rörlig linjal som inriktas mot föremålet. Kaptenen sysslade med p-skiva och sjökort på halvdäck

H. Mörne. *Landsorts (radio)pejlstation ~ med anropningssignalen SAO kommer att officiellt öppnas för trafik den 15 nov. 1925.*
III. P-ing. 1) Fackl. För tagandet av en p-ing finnas många olika ~ metoder G. Gartz (1919). Enär på grund av sjögdngen p-ing ej kunde tagas från Hvalen Vår flotta 1915. Snart kunde p-ing fås på Jättholmen borta i väster Ernst Lundström. Så man inkte kan hålla båten riktigt i p-ingarna E. Sparre. För att erhålla trådlösa p-ingar (radiop-ing). P-ingsavgiften nedsattes: Avgiften för av svensk radiopejlstation given p-ing har nedsatts till kr. 2:50 för varje enkel p-ing 1928. — Genom kryssp-ing (samtidig p-ing av två föremål) får man fartygets (luftfarkostens) läge i sjökortet. Tack vare en säker kryssp-ing, som han tagit med tillhjälp av några ~ furor på stränderna samt ett par höga bergklackar på sluttningarna E. Sparre. Hastiga ögonmåttsp-ingar G. Gartz.

Pejorativ (l. på[-j]); -t. Språkv. Ned-sättande.

Pek¹, -et. Sälls. Mest i ssgn 'finger-pek'. — **Pek**[a, -ade, -as; p-a på o. ut se på-p-a osv.; [-are]; -ning (-en, -ar). Egentl., friare o. bildl. 1) Du ska inte p-a på folk så där! P-a på den rad du anser bäst! Med käppen skulle de p-a på var städerna voro belägna utpeka n. P-a åt öster, rätt uppåt. Varvid hon p-ade åt sjön (till). Få, vilja ha allt vad man p-ar på. — P-a finger (åt ngn) (för att) utskämma n. Det viskades från män till män, gjordes minner och p-ades finger. P-a finger och säga 'fy skam'. 2) Gå dit näsan p-ar. Visaren p-ade på sex. Magnetnålen p-ar åt norr. Med armarna i kors och hällebarderna p-ande mot stjärnorna Sven Hedin. 3) a) Utan förhåvelse kunna vi p-a på dessa skrifter såsom ~. b) Allting p-ar åt det hållet tyder därpå, syftar däråt, visar i den riktningen. När han såg vart det p-ade. Stildragen p-a på sent 1600-tal eller ~ Andr. Lindblom. Det politiska läget i Europa p-ar på behovet av en starkare härorganisation. — En del av dessa behov p-a utöver stiftsgränserna Vår kyrka. **Syn.** visa (med fingret, en käpp l. d.), räkna ut fingret (mot), utvisa, ibl. på- l. utpeka n, rikta l. vara riktad, sikta; (å)syfta, ibl. ge en fingervisning, häntyda.

— **Pekfingrar.** I. Enkelt. Varnande höja p-ret, sitt p-er (åt ngn). Hålla ngt mellan tummen och p-ret (p-ern) vard. 'i nypan'. Läste läxorna högt, under det de höllo p-prarna i örnen. Att ~ ungarna finga 23 löjor av en p-ers längd E. Rosenberg. **II.** Ssgr ha i regel pekfinger-, ibl. därjämte pekfingers-. Ex.: Jag gav honom en diskret puff i sidan med min p-erknoge och ~ Hj. Söderberg. Med p-ernagebri sätta ett märke

i papperet. Högra handens p-er(s)ring. Från tumspetsen till p-erspetsen Alb. Norman. **-pinne.** Där läraren med p-n utvisar, hur floderna löpa och städerna ligga. Man hörde bara den torra rösten och p-ns dova stötar i golvet, då bilderna skulle växla Ingeb. Björklund. — Det är, som om han alltid hade p. med sig, han är så vis, så vis. **-sticka.** Jfr föreg. -tå. Mindre vanl. Jfr pekfinger. P-n [hade] krokmat och kunde ej rätas ut Alb. Engström. Man tar en sten mellan stördn och p-n och ~ Fröding. **Pekinës** l. **Pekingës**, -en, -er; även -are o. om hund -er; -erhund; -ervalp. 1) Invånare i Peking. 2) Mest i formen 'pekingseser'. Kinesisk värghund.

Pekoral l. **Pekoräle** (grav l. akut); -et, = l. -en l. -ier; -författare m. fl.; -iesamling; -ist (-en, -er; -isk). Slangartat även 'pek' (-et, =a). De Blå böckerna torde vara det ur vetenskaplig synpunkt mest omfattande p-e, som existerar Hj. Öhrvall. Skriften måste betraktas som ett jättepekoräl. — Då jag fått mitt pek färdigt, gick jag ~ Olle Hedberg. — Berömda p-författare som Haqvin Bager, 'skaldekonungen' Ahlstrand m. fl. Hans poesi ~ tangerade p-litteraturen Emil Kléen. P-mässig ungdomsistpoesi. — En p-iesamling slutande med konditor Ofvandahl. — Den kringflackande p-isten, f. d. apotekslärlingen Riis. — Operan Traviatas ~ p-istiska text. **Syn.** mkt dum o. löjlig skrift l. utgjutelse, ren gallimatias, rena smörjan, rena tokerier l. galenskap, omedvetna löjligheter.

Pekünier (akut); -na. Vard. Sakna p. Den enda som satt inne med p. Ester B. Nordström. Och jag behövde p. Vera Fridner. **Syn.** pen(nin)gar, medel, 'kovan', 'schaber', 'slantar'. — **Pekuniär**, -t. Även 'pekunjär'. Huru lågt arbetet p-t väderades. Mina p-a tillgångar tillåto mig ej ~. Genom p-a bidrag. P-a uppoffringar. **Syn.** penning-, i pen(nin)gar.

Pelägisk, -t. Naturv. Den öppna sjöns; de översta vattenlagrens, kringsimmande i havsytan. [Bland havsfiskarna skiljer man på] kustfiskar, p-a fiskar och djuphavs fiskar W. Leche. Dess rom lägges ej på botten, utan är p. E. Lönnberg. Hummerungarna, som föra ett p-t liv, innan de bli bottendjur. P-t plankton. — Stormfågeln är liksom sina fränder en äkta p. form Ax. Klinkcowström. — Ett stort flytande kokeri, som är byagt för p. [val]fångst 1928.

Pelare (grav); -(e)n, -e. 1) Egentl. Doriska, joniska, korintiska p-e. Kolonn (rund, vanl. fristående p-e). Ibland kallas endast stöd med annan planform är rund för 'p-e'; man skiljer då mellan p-e och kolonner. Valvet vilar på, är uppbyggt av fem p-e. Mellan en rad av fyrkantiga p-e. — Marmor-, sten-, järn-, betong-, trä-, valv-, vägg-, halv-, knippe-

p-e. 2) Friare o. bildl. a) *Vinbord* av antikbonad björk med vriden *p-e*. *Spiegel* av ek med svarvade *p-e*. b) *En trappa*, på vars vändp.e står en *Mater dolorosa* E. Wettergren. *Mellanstöden*, även kallade [bro]p.e. *Annonsp-e*. *Stödjepe* även rent bildl. (t. e. om person). c) *Ur djupet uppsändes* [vid hausbävningen] en väldig vattenp.e, som ~. *Rök-, stoft-, luftp-e*. *Termometerns kvicksilverp-e*. *Askp-e* på cigarr. *Nävan* med sin näbblika fruktp.e. d) *Samhällsp-e* om person. **Syn.** (ibl.): kolonn, stöd, stötta, ständare, post, stolpe.

— **Pelarbas.** -bord. B. som vilar på (vanl. en) pelare. *P. av mahogny.* -bur|en. *Minns du ett stott* med p-et tak Snoilsky, Öv. av Mignon. -form, -en, -er; -ad; -ig. *Ett träd*, som närmar sig p(-en). *Vacker, p-ad* en. *Den p-iga, föga avsmalnande skogen* Frans Kempe. *Afrikas p-iga Lobelior.* -galleri ovanl. för följ. -gång, -en, -ar. *Jesus gick fram och åter i Salomos p.* Bibeln. *I klostrens p-ar.* **Syn.** pelarrad l. -galleri, kolonnad, valvgång, arkad, ibl. peristyl l. portik. -gård. *P. i Vettiernas hus* [i Pompeji]. -hall. -helgon. *Kristen eremit* som för botövning tillbragte sitt liv på toppen av en hög pelare. -huvud svenskt ord för 'kapitäl', pelarkrön. -kaktus. Släktet *Cereus* (med dels pelarlika, dels slingrande arter). -lik; -nande. *P. kaktus.* *P-a* tallar. *En p. klippa i havet.* — *När en lejrjord torkar, sammandrager den sig och blir genom sprickor uppdelad i p-nande, mer eller mindre tylligt sexkantiga stycken* R. Sterner. -omgiven. *En p. gård.* -ordning kolonnordning. -rad jfr pelargång. -rak. *Och p. går röken / mot aftongyllene skyn* H. Dhejne. *P-a* stammar. -sal. Även bildl., t. e. *I vackra p-par av oljepalmer* H. Mörne. -skog. 1) *Lejongården* [i Alhambra] med sin p. Öv. fr. R. Lothar. 2) *Mellan furornas höga, grenfria stammar, en naturlig p., i vilken ingen yxa ännu härjat* Tor Hedberg. -skaft. Fackl. 'Pelarstam' (x bas o. kapitäl). -stöd; -d. *En vällig p-d balkong.* -valv. *Där psalmen brusar under p-en* T. Segerstedt.

Pelargön, -en, -er l. **Pelargön|ia** (akut); -ian, -ior l. -ier. Släktet *Pelargonja* (buskar l. fleråriga örter, de flesta från Sydafrika; många odlas för de vackra blommorna). Liknar (o. kallas ibl.) *geranium*. **I.** Enkelt. *Där sitter bak myrten och röd p. / en grå liten gumma och sticker* G. Ullman. *De franska p-erna* (scharlakansp-erna) ha vanligen skarpare färger och från doft; blommorna äro mindre och sitta i tätare flock än hos de engelska. *Där p-en tittar fram mellan de stärkta gardinerna* M. Rogberg. *Flammiga p-ier och doftande gyllenlack.* *En härlig Rumebergspelargon med nästan helt vita blommor.* *P-ier* och *petunior* prunkade i grindstolpskorgarna. *Murgroñs- eller kläng-*

p-iorna. **II.** Ssgr kunna ha formerna *pelargon-*, *pelargonja-* l. *pelargonie-*. Ex.: *Pigga ett p-skott.* — *En lysande p-iagrupp.* — *I en p-ieröd klänning* B. Gripenberg. *En ausjovisburk med ett tynande p-ieskott* Astrid Våring.

Pelerin, -en, -er; -krage. Vid o. kortare kragkappa, stor (dam)kappkrage. *En dyrbar, med vitt siden fodrad p.* Annie Furu-hjelm. — *Och lakejerna med sina silverbandkantade p-kragar* Gurli Linder.

Pelikän, -en, -er; -fågel; -lik(nande) m. fl. *Vanliga p-en* *Pelecanus onocrotalus*. Bland p-erna, som tillhöra de storkartade fåglarna, finna vi våra största simfåglar. *P-en* har en lång, rak näbb med hake i spetsen, och huden mellan undernäbbens båda grenar bildar en starkt tänjbar säck. — *Jag är lik en p. i öknen* Bibeln. *Ensam som en p. i öknen.*

Pelis (l. -i's); -en, -er. Pälsfodrad damkappa, pälskappa.

Pell stavas blott 'päll' (se d. o.).

Pelle (pä; grav); -en, -ar. Vard. l. folkli. Dels = gumse; dels som sista ssgsled i ord som *Smuts-, snask-, snusk(e)*, viktigp.e. Märk ock *Pellejösns* (-en, -ar); vanl. särskrivet *Pelle Jöns* (= clown, cirkusgycklare).

Peluser, -na. Grårter (*Pisum arvense*), en foderväxt.

Pemmikan (pä; akut; kort a); subst. Torkat o. malet talgblandat oxkött i kakor (jänte russin o. socker). I indianböckerna förr om soltorkat kött av älg l. bisonoxe skuret i skivor.

Pen¹, -en, -ar. Tekn. Bakre (ibl. tvåflikad) spets på hammare (x slagytan, 'banen').

Pen², -t, -are; -het. Ngt vard., mindre vanl. 1) *Fin* o. nätt, putsad. *P. och fin.* 2) *Sipp.* *Hon vill vara så p. av sig.* *Han gick omkring och var p. och gudsnådlig hela dan, han!* S. Siwertz.

Penalism stavas pennialism (se d. o.).

Penäter (akut); -na. (Fornromarnas) husgudar, skydds-gudar för hem o. härd. Ofta i bildl. uttr. *Har blivit ett helt och hållet nytt rum ~, sedan mamsell Lönnstedt ställt upp sina p. därinne* Jeanna Oterdahl. *Då jag beslöt att flytta mina p. till landet* Alb. Engström.

Pence se penny.

Penda'ng (pang-); -en, -er. Motstycke, motsvarighet, 'make'. [*Och gipshuvudet placerades på matsalsskåpet,*] där det snart fick till p. det av *Carpeaux* skulpterade *Watteauhuvudet* C. G. Laurin.

Pendel (pän-; grav); -n, pendlar. **I.** Enkelt. *Puren* ha 'ånghake', som griper in i gånghjulets tänder, hämmar farten och överför den nödvändiga impulsen till p-n. *P.* för tyngdkraftsbestämningar. *P-n* som taktmätare. *Gå, svänga som en p.* — *Elek-*

trisk belyningsarmatur såsom kronor, vägg-
armar, amplar, pendlar och stakar 1914.
Tamburpendel. — I bild: Urverket är nött, ~
p-n vill snart till ro Agnes v. Krusenstjerna.

II. Ssgr. Ex.: Den tid, som förflyter mellan
en p-s ted ytterlägen, är beständ av p-formen
och av ~. P-knäpp. Konststilar komma all-
tid att växla i p-rörelse och den konstnärliga
kvaliteten i vägrörelse Sigge Bergström.
En s. k. p-sits, som kan röras fram och
tillbaka samt därjämte höjas och sänkas
1903. P-skärmar med pärlfrans (för elek-
trisk p.). P-stång. Så och så många p-sväng-
ningar i minuten. Ty tiden var mogen till
en radikal p-svängning G. Pauli. [Bussen
köres] i p-trafik mellan språrgäns ändsta-
tion och Stora torget över Storgatan 1932.
Pupphängning. På väggen ett p-ur. Ett allit-
för stort p-utslag i ena riktningen medför ~
(bildl.). P-vdg (-en, -ar). **Syn.** 'svängtyngd',
'svängstäng'; (endast i belysningstråden)
hängande ljuspunkt. — **Pendla**, -ade; -ing
(-en, -ar; -srörelse). 1) Mer egentl. Då vi
sågo hastighetsmätaren p-a mellan åttiofem
och nittio B. Gripenberg. Där skoporna
kunna p-a fritt kring horisontala axlar.
Lyckades klänga mig fast vid en bromskur-
ledstång och p-ade ett ögonblick mellan him-
mel och jord W. Walfridsson. Palmer, som
p-a i vinden ~. Vagga av och an med en
p-ande rörelse. — För att undvika för stark
p-ing vid nedfarten. Svansen, som så att
såga arspeglar i sina fint skiftande p-ingar
alla själsrörelser H. Berger, En katt.
2) Bildl. Vi p-ade i regel mellan olika
Östersjöhamnar och ~. Under en tid, som
endast p-ar mellan ett par årtionden, dyker
denna ornamentik upp på skilda håll i vårt
land. Hon p-ar mellan överdriven stolthet
och lika överdriven ringhetskänsla A. Werin.
Syn. gå l. svänga l. röra sig som en pen-
del, oscillera, ha pendelrörelse, (ibl. nära:)
vagga (av o. an), vifta, vingla, vackla. —
Pendyl (pän- l. pang-); -en [l. -n], -er;
-fabrikör; -fodral. Vaggur, bordstudsare
(med pendel), pendelur. Den gamla p-en
slår / tolv silverrena, spröda slag J. Tegen-
gren.

Penetrera, -ade, -as; -ing (-en, -ar;
-sförmåga) l. penetration (-en; -sförmåga).
Genomtränga, intränga n i, genomskåda,
grundligt sätta sig in i. (Lyckas) p-a en
sak, betydelsen av ett ord, en passus. P-a
universums hemligheter. Han har icke p-at
problemet.

Peng o. **Pengar** se penning.

Penibel (akut); -elt, -lare. Pinsam, plåg-
sam, tråkig, 'ledsam', (mkt) obehaglig, otrev-
lig; besvärlig, mödosam, kvistig, kinkig.
Situationen är pel (särskilt för delinven-
ten).

Penite'ns (-äns); -en; -tid. Botgöring,
botövning(ar); kyrkbot, kyrkoplikt; bot o.

bättring. Jag har dömt mig själv p. och ~.
Ett förkrossat hjärtas behov av sträng p. —
Att han skickades upp på en tre års pröv-
och p-tid till en ödslig alphy ~.

Pe'njoar (pä-; med grav; även -är); -en
[l. -n], -er; -kladd. Lätt kamkofta l. morgon-
rock.

Penna (pä-); -an, -or. I. Skrivdon. Nu-
mer huvudbet. (utgående från gåsp-a, jfr
I 1 c o. II). 1) a) Bläck-, reservoar-, fyll-,
blyerts-, anilin-, kopie-, retuscher-, skriv-, rit-,
blå-, röd-, stål-, stift-, cederträ-, fick-, notes-,
telefon-, timmermansp-a. Färgade kritp-or
'kritor'. Guldp-a med iridiumspets. b) For-
mera, vässa, spetsa en p-a. Den här p-an går
bättre. P-an gick av för mig. Allt efter p-ans
hårdhetsgrad. — P-an tar inte. Har du något
bläck i p-an? Är p-an fylld? P-a, som
sprätter, raspar, släpper bläcket för ymnigt,
suddar. Använder du spetsiga eller trubbiga
p-or? Jag har vanligen F-pennor. — Den,
som icke kan skriva med p-an, skall skriva
med grepen. c) Äld. Gåsp-a. Då man skrev
med gåsp-a, var det mycket besvär med att
'skära p-an' (väl skuren p-a). 2) Mkt ofta
friare o. bildl. a) Ta till p-an. Sätta p-an
på, till papperet. Fatta (ngt) i p-an ned-
skriva, avfatta. Föra p-an åt ngn dels mer
egentl. dels bildl. Men jag kan icke ned-
lägga p-an utan att ~ Fr. Böök. De hade
sådana saker att förtälja, att p-an vill neka
att dem återge S. Lagerlöf. Ingen p-a kan
beskriva, hur ~. Låta p-an gå. P-an löpte
av sig själv. Så blev mitt liv dock ej blott
p-ans kamp / med metrarnas och rimmens
bagateller B. Gripenberg. Vässa sin p-a mot
allt förtryck. b) Rykbara konstnärer och
män av p-an Gust. Cederström. En flitig
man med p-an Fr. G. Bengtsson. Leva av
sin p-a som litteratör l. publicist. Alla
vänner av Carl G. Laurins uddiga p-a. Så
långt det i en svag p-as makt står ~. Som
gillade min rappa p-a. Röja en överd p-a.
Med Erik Hedén har ~ svensk publicitet
[förlorat] en av sina bästa och skarpaste
p-or Kjell Strömberg 1925. Vård att skildras
av en mer kompetent p-a än min. Bergstedt,
Sverges finaste litterära p-a den tiden Sigfr.
Almquist. Han är en orädd p-a, det måste
man säga. II. Zool. Mest som sista eggs-
led. Ving-, stjärt-p-a. **Syn.** I. skrivpenna,
ibl. (skriv)stift; (ibl.) författare, skriftstäl-
lare, stillet, tidningsman, publicist, jour-
nalist; II. fjäder.

— **Pennask**, -cirkel. P. med ställskruv.
-drag. I, med ett p. omintetgöra frukten
av årslånga bemoånden. — P-en äro kraf-
tiga, men stilen stundom väl snirklad. -ets-
ning. -fabrik; -ant; -ation. -fat. -fejd
pennkrig. -fjäder till penna II. -fodral.
-formerare; -ing(smaskin). P-are, som stan-
nar av sig själv, när blyertsen är formerad
1916. **Syn.** blyertsspetsare, pennvässare.

-fåkt[are]; -eri (med plur.). Ernst Skarstedt, *Våra p-are, San Francisco 1897*, levnads- och karaktärsteckningar över svensk-amerikanska tidningsmän, skaldar och författare. Nu för tiden ha riddare och adelsmän sjunkit ner till p-are och skriftlärda, brukade han sucka Öv. fr. Essad Bey. — Ibl. = sämre skriftställare; ibl. polemiker. — Hans p-erier, som ej voro av första klass precis, inbringade honom dock ett knappt levebröd. Perier ibl. 'fejder i blåck' (l. trycksvärta). **-fö[r]are;** -erska; -ing. Mindre vanl. Gärna bildl. Lord Northcliffes p-are i Times 'vapendragare'. Mångartade göromål, både för mig och min p-erska, hava ~ L. Fr. Råäf. En elegant p-ing. [Agneta Horns] konstlösa p-ing Hj. Alving. **-förlängare.** **-försäljare.** **-hylsa.** Annotationskalendern i grått vävband med p. 1915. P. av nickel. **-klubb.** Pen, en ny författarklubb i Stockholm, bildad 1922 efter engelskt mönster, ordf. A. Österling. **-kniv.** P. med två blad, nagelfil och korkskruv. **Syn.** fickkniv. **-kopp** att ställa pennor i. **-krig** pennfejld l. -strid, polemik, litterär strid. **-låda.** P. för skolbarn. **-lägg;** -are. Skrivtyg med p(-are). En fördjupning i pennstället tjänstgör som p-are. **-ritning** penn-teckning. **-skaft;** -stjock. Det här p-et är för smalt för mig, jag är van vid tjockare. En knappast mer än p-stjock, meterlång korallorm Henning Nordlund. — Bildl. = kvinnlig journalist, ibl. 'blåstrumpa'. Elsa Danielsson, som sedan blev ett utmärkt p. i Dagens Nyheter C. G. Laurin. **-skiss.** **-skrin.** Ha p-et i skolbänken. **-skydd;** -are. **-spets.** Bryta av p-en. **-stift** smalt blyerts- l. anilinstift till stiftpenna. **-streck.** Med fina p. utmärka ~. **-ställ.** **-teckning.** Ofta konkr. Hare och örn, p. av ~. **-tjock.** Mindre vanl. Formad till p-a stänger Ekenberg-Landin. **-torkare.** P., rund, av läskpapper. Några enkla svarta klädesappar, hopfogade till en p. Använde kalufsen till p. **-van;** -a. Skrivvan, 'skrivkunnig', van att föra penna. **-vässare** pennformerare, pennformeringsmaskin.

Pennali'sm (pä-); -en. Kamratförtryck (särsk. äldres mot yngre), 'livning'.

Pe'nni (pä-; akut); -n, =; -stycke m. fl. Se mark³ I (f. n., 1934, är 1 fmk. = 8.6 öre). Det går 100 p. på en mark.

Pe'nnig (pä-); -en, -ar. Den 'fulla' formen verkar som koll. plur. numer ofta åld. l. ngt stelt skr.; 'pengar' är den vanliga formen i smtl. o. säkert den vanligaste även i skr.; dock brukas 'pengar' ej gärna om myntstycken. Sing. 'peng' är vard., skämts. l. slangartad. Ssgsformen är penning-, ibl. växlande med penninge- (t. e. p(-e)angelägenhet). Nedan upptas blott några få ex. med -e.

I. Penning o. penningar. **1)** Myntstycke.

Jag har funnit den p., som jag hade tappat bort Bibeln. En p. av guld. Nypräglad silverpenning med årtalet 1933. — Minnes-, skdde-, spelpenning. **2)** Summa l. d. **a)** Köpa ngt för en ringa, en billig p. För en något så när överkomlig p. Mot en viss månatlig p. — Peterspen. Ge handp(-ar). Sjuk-, tim-, dags-, månadspenning. **b)** För p-en lyfta de flesta på hatten. Pen gör allt här i världen, styr världen, har många vänner. Göru p-en till sin gud. Pen är lättare gången än fången. **c)** P-ar tala mer än tolv nämndemän. P-ar äro goda varor: de gälla både sommar och vinter. Vartill gagna väl p-ar i dårens hand? Bibeln. En stor summa p-ar ib. Spel om p-ar eller p-ars värde. Små behov och träget knog gör p-ar i påsen S. Dahllöf. Försträcka ngn p-ar. I reda p-ar (l. pengar) = kontant. **3)** Äld. Utkräva tionde p-en av ~ ta ut tio procent.

II. Peng. Vard., ofta slangartat. **1)** Myntstycke. Kaptenen tog honom under hakan och gav honom en vit peng, en tiööring V. Moberg. Och hon lade p. till p. på botten i sin likkista Kabbarp. Senare köpte Ullabella starka karameller i handelsboden för penga, men ~ Marika Stiernstedt. Innan han lade penga i källan Allb. Engström. När han fått en belöningspeng K. Asplund. Drickspen, som jag ger honom Edv. Westermarck. **2)** Summa l. d. Nå, det är ju en ytterst liten p. (priset som åsattes varan i åkerbruket) P. J. Rösiö. Ger full valuta för penga den kostar Skånska Aftonbl. 1934. [Den nya katedralen] lär ha slukat enorma summor och är ful för hela p-en Yngve Berg. Lät sig frestas av kronans p. Gust. Cederström. För en billig p. Skånska Dagbl. 1911.

III. Pengar. Koll. **1)** Ex. med adj. **a)** Nej, de ä bortkastade penga! Hd, p. är dyra, när man inga har Ellen Wester, öv. Falska p. Vad det inbragte utgjorde hittade p., tyckte man Saxon. Betala (med) jämna p. De ä jämna p. Kalla p. genast tillgängliga, ibl. kontanta. Reda p. kontanta. Jag har inga små p. på mej småpengar, växelpengar. Få betala stora p. för ngt. Sina surt förvärvade p. Hur mycket gör det i svenska p.? **b)** Det är p. värt, värt (mycket) p. att se honom, när han ~. **2)** P. eller livet! De ä ju så gott som p. P. öppna alla dörrar. **3)** Ex. med verb (ordnade alfabetiskt efter verbet). P. aktar han intet. Han kan inte akta p. är vårdslös med. För krig behövas p. och åter p. Låta p-na dansa. Depensera p. på idel onyttiga saker. Jag får p(-na) i morgon. Få p. med sin hustru. Förlora (mycket) p., alla sina p. Han förstår sig mer på att förstöra än förtjäna p. Självt förtjäna sina p. P. ger jag inte. Du måste ge mig p. (att köpa för). Här kommer att gå dt (mycket) p., innan ~. Göru p. t. e.

om falskmyntare. *Göra sig p. på ngt. Göra p. av allt. Vet du, om di har p? ä förmögna, inte står på bar backe. Ha p. på l. i fickan, i kassan, på bank(en), på kistbotten. Var har han sina p. placerade? Ha p. som gräs. Har du p. på dig? Det har jag inga p. till. Sätta in p. (på bank, i en affär). Det är ju att kasta p-na i sjön. Men sådant kostar p.! Låna p. (av, åt ngn). Det offerar jag inga p. på. Låta p-na rulla. Samla p. Skaffa p. (till ngt). Han strör p. i kring sej. Tjåna (mycket) p. (på ~). Utpressa p. av ngn. Ta ut p. (på sin bankbok). Att p. inte växer på träen. Ålska pengar. 4) Prep. + pengar. Fika efter p. — Det kan inte fås för p. För p. och goda ord. För p-s skull våga människorna mycket, men för människors skull måste de våga mera, för Guds skull måste de våga allt! N Söderblom. — Belöning, understöd i (form av) p. Förvandla varor i (l. till) p. Som ej kan i p. värderas. — Kan ej betalas med p. Hus hålla med p-na. Frikostig, slösaktig med p. Hit med p-na! Ha bra med p. Göra av med hustruns p. — Vem har hand om p-na? kassan. Ha gott, ont om p. — Leva (på sina) p. som rentier, ont (på sina) räntor. Leva på andras p. Se på p-arna (, innan man ger ut dem) slantarna. Pressa ngn på p. Fattig på p. — Giftna sig till p. — Utan p. i främmande land. 5) Små-, lös-, växel-, hand-, fick-, res-, grind-, kost-, hushålls-, blods-, samvets-, lärpengar. Broppengar broavgift.*

Syn. I. mynt(stycke), slant; **III.** mammon, 'guld (o. silver)', slantar, 'schaber', mynt; (penning)summa, ibl. avgift; förmögenhet; ibl. kostnad.

— **Penningadel** jfr börsadel. **-affär.** Det är en ren p. **-angelägenhet.** I p-er tog hon gärna sudgern till råds. **-anslag.** **-aristokrat;** -i (ibl. = den högre finansen). **-automat.** Att de s. k. nöjeshallarna [i Stockholm] omedelbart skola upphöra med anordnandet av p-er 1930. **-avgift.** **-begär.** Ett osläckligt p. **-behov.** Ett ständigt p. **-bekymmer.** Ha ständiga p. **-belopp.** Stora p. **-belöning.** **-besparande;** -ing. **-p-ande metoder.** **-bidrag.** Ett mindre p. kan jag väl ge. **-brev.** **-brist.** Den eviga p-en. **-hälte.** I synnerhet som mitt p. började kännas alltför lätt runt midjan. **-böter.** **-dryg;** -het. Anstucken av rikedomshög-färd, ibl. penningstinn. **-dyrkande;** -are. **-fattig.** I en p-tid. **-fideikommiss.** Förvandla till p. **-fordran.** **-fråga.** Det är ju en p. om vi ska våga oss på en sådan resa. **-furste** nabob, rik knös, ibl. börs-kung. **-förhållanden.** **-förlust.** Bära en p. utan att låta sig nedslås. **-förlägenhet.** **-finna sig i en tillfällig p.** **-förråd.** **-försäckt.** **-försträckning.** **-försändelse.** **-förvaltande** verk, myndigheter. **-för-**

värv. **-galen;** -enskap. Både om girig-bukar o. slösare. **-girig.** Men p. var han inte. **Syn.** se penningkär. **-gräs.** Thlaspi (särsk. arvense). Lätt som p-ets frö Stina Aronson. **-gud** mammon. **-gåva.** **-hjälp.** Ge en tillfällig p. **-hunger;** -rig. En p-rig utpressare av värsta sort.

-inrättning. **-insamling.** En p. föranstaltades, som gav en vacker summa, vilken ~. **-institut;** -ion. **-insättning.** **-intresse.** Det är p-t, som driver honom. **-jakt.** Rov-drift och p. Svante Arrhenius. **-jude.** Ibl. ockrare, 'shylock'. **-karl.** Bank-l. finans-l. affärsman; ibl. kapitalist. **-kista.** **-knapp;** -het. På grund av de p-a tiderna 1909. **-knipa.** Alltid vara i p. penningförlägenhet, penningnöd. **-korg.** P. av lackerad trådduk. **-kris.** **-kurs** växelkurs. **-kär.** Skr. Allt detta hörde nu farisäerna, som voro p-a Bibeln. **Syn.** penninglysten, som älskar penningen l. är träl åt mammon, sniken, (penning)girig. **-lotteri.** Ett statens p. Utländska p-er. **-lysten;** -nad. Skr. Hon är allt lite p-en. Elin Wägner. **Syn.** se penningkär. **-låda.** **-lån.** Uppta ett större p. **-lön.** Reallönen har stigit, trots att p-en minskat 1932. **-lös.** **Skr. 1)** Och när lusten att vandra vikit, har jag kommit p. hem Dan Andersson. *Husvill och p. I p-a tider. 2)* Genom ökad användning av p-a likvider, dvs. girering 1925. **-man.** Jfr (det vanliga) penningkarl. **-marknad.** Handelsläge i den mån detta beror av penningens värde, valutamarknad. **-matador.** Amerikanska p-er. **-medel** plur. **-nöd.** Jag var i p. och ~ Rabbe Enckell. **Syn.** penningbrist l. knipa osv. **-omsättning.** **Rask, livlig p.** **-placering.** En lycklig p. En säker p. **-pung.** Tog upp den gammaldags p-en, öppnade den och ~. **-påse.** **-remiss(a)** penningförsändelse. **-rörelse.** Driva p. t. e. om bankir.

-sak. Det är en p. beror på om man har pengar. — I p-er är det säkrast att ~. **-skrin.** **-skåp** ibl. = kassaskåp. **-snik|en.** Skr. Den p-ne ockraren. **Syn.** se penningkär. **-snål** skr. **-sorterare.** En p. av trä, som har urholkade rännor för de olika mynten 1932. **-stark.** Är du p., kan du låna mej en tia? Anlita ett par p-a värmer. Regeringen låg i händerna på några p-a bankmän. **Syn.** rik, ibl. kapitalstark. **-stinn;** -het. Som pöser över av rikedom; penningdryg. **Tog ~ hr Kilbom** för en vanlig p. borgarbracka ~ 1925. **-stram.** Skr. De p-a tiderna penningknappa. **-styrd.** Pa samhällen. **-ställning** ekonomisk ställning, 'finanser'. **-sugare** ockrare; utsugare. **-summa.** Bjud honom en p.! **Stor p.** **-sändning** abstr. o. konkr. **-tillgång.** God p. På grund av bristande p. — I saknad av p-ar kontanta medel. **-transaktion.** **Stora p-er,** förmedlade av ~. **-törst.** **-understöd.**

Då det utlovade p-et uteblev ~. **-utgift.** **-utlånare;** -ing. **-utlägg.** Ha stora p. (för ngt l. ngn). **-utpressare;** -ning. **-verk** penninginstitut(ion). **-vinst.** I p. blev det inte så mycket. Ge god p. **-välde** plutokrati. **-värde.** 1) Det i penningar uttryckta värdet på en vara l. en arbetsprestation l. en naturaförmån l. på ett föremål (pris, kapitalvärde). 2) Penningens eget värde (köpkraft). *Stabilisering av p-t.* Med hänsyn till fallande, sjunkande p. När p-t stiger. **-värld.** Mest i best. sing. Inom p-en finans(-värld)en. **-väsen**(de). Vårt nutida p. **-väska.** **-ödande.** P. finansoperationer.

— **Penning**e-. Formen kan uppträda som biform i en stor del av de ssgr som i regel ha penning-. Här blott några ex.: *Hennes ständiga p-ebekymmer.* Den eviga p-ebristen Karin Jensen, öv. *Brackighet och p-edrygghet* C. A. C. Lewenhaupt. *Denna ärorika men p-fattiga tid* Hj. Alving. I p-eförlägenhet P. Hedberg, öv. *Pehjälpen upphörde, då ~* Alb. Ytterlund. *En p-eremissa.* Deras ~ p-etransaktioner Jenny Engelke.

Pe'nny (vanl. pänni; akut; -n, penne (päs); -slant. Engelskt kopparmynt (f. n., 1934, ung. = 8 öre). *Hans vadhållnings-skulder* [voro] uppskrivna precis på p-n Öv. fr. Galsworthy. *Ett tvåpenne(fri)märke.*

Pensé (pangsé); -(e)n, -er; blomma; -färgad (brunviolett); -grupp; -planta. Våra trädgårdars färgväxlande, storblommiga p. anses härstamma bl. a. från *Viola tricolor*. Svarta p-er. Övervintrade p-er i mörkblå och mörka färger. På nydrsaftonen [1932] plockades i Jonsered blommande bellis och p-er. En gulbrokig p. med sitt gubbgrinande 'ansikte'.

Penséer (pang-); -na. Sammanhålles i vårt språk knappt med föreh. *Ack, mitt barn, jag satt (försjunken) i mina p-er tankar, funderingar, grubbel, jag var frånvarande (l. tankspridd), 'borta'.*

Pensjel (pä; grav); -eln, -lar. **I.** Allmänare. För påstrykning av färg, lim m. m. Grövre p-lar för t. e. tak- l. plankstrykning göras av borst eller grov fiber; för finare p-lar nyttjas hår (av t. e. mänskiska, mård, ekorre, iller); grävlingshären ge en styvare p-el. Skäggfärgslaska med p-el i korken. Färg-, målar-, streck-, lackerings-, ändrings-; bak-, bröd-; klister-, lim-; märk-, skriv-; borst-, hårp-el. **II.** Märk särsk. 1) Bot. Hårsamling i spetsen av frukt l. frö (ett spridningsmedel). *Maskrosen* har p-el av ogrenade hår ('hårp-el'), åkertisteln av greniga (fjäder- l. dunp-el). 2) Zool. Hos kattorna äro öronen ej försedda med tofs eller tydlig hårp-el. Svansen täthårig, hårp-eln i spetsen tämligen lång (hos en sorkart). 3) Mål. Friare o. bildl. *Detta fina, rosiga skimmer, som ingen p-el målar* Ax.

Munthe. *Sedan hägrade artistbanan för honom, och han grep till p-el och palett. Då de förde sin p-el till madonnans ära* T. Fogelqvist. *Med penna och p-el* titel på bok med litterära o. artistiska bidrag. *En virtuos med p-eln.* Han har en bred p-el målar i stora, breda drag (även om författare). *Djäv, ledig, elegant, fyllig, saftig, hård p-el* jfr p-elföring. **Syn.** (ibl. nära:) kvast, borste; (ibl:) penselföring, sätt att måla.

— **Penseldrag.** Ofta bildl. *Papperet mdlas nu med stora p. flödigt, kors och tvärs över hela sin yta* Kerstin Key. — *Över himlen ligga långa / moln i vita p.* Elsa Dahlén. — *Skildringen är gjord med raska p. och gnistrar av färg.* **-fabrik;** -ation. **-fin.** På snöfalten slingra p-a spår av ilande, lätta djurfötter som graciösa broderier Märta Lindqvist. **-form;** -ad; -ig. Märke p-igt (bot.). **-frestande.** Skr. V. Rydbergsord för 'pittoresk'. **-föring,** -en. Mål. Sättet att föra penseln l. att måla. *En sirlig och noggrann p., som vi kallade 'dansk slickeri'.* Rask, bred p. Även bildl. **-försedd.** T. e. *Lodjuren ha p-a öron, långa ben och ~.* **-hylla.** **-kopp** att sätta penslar i. **-lik;** -nande. *Emedan tungan hos dem är p.* Nord. Fam.³ [*Hemanthus puniceus* med lysande röda] blommor i tätta, p-a flockar A. Holzhausen. **-lockande.** Liksom 'penselfrestande' V. Rydbergsord för 'pittoresk'. *Beslöjad luft i koloristiska silvertoner, för ögat p. G. Pauli.* **-låda.** **-makare.** P., anmälda hos Stockholms stads arbetsförmedling 1922. **-skaft.** **-teknik.** Mål. Den för det moderna måleriet så viktiga p-en J. J. Tikkanen. **-tillverkning.** **-torkare.** **-tub.** Tjänstgör som bord för målarskrin, palett, p. och flaskor M. Rogberg. **-tunga.** Zool. [*Dessa papegojor*] ha p. för uppslickandet av nektar och ståndarmjöl Nord. Fam.³ **-virtuos.** En p. och färgtrollkarl H. Hultenber, öv.

— **Pensla,** -ade, -as; p-a üt, över m. fl. se utp-a osv.; -ing (med plur.). *P-a ngn, sig i halsen.* Med lummarmjöl p-ar man formarna i gjuterier. *Blomkålen p-as med smör och strös med stötta skorpor.* P-ar med en torkad alfägelvinge äggula över de nygräddade vetebullarna ~ S. Barthel. *Kvistarna, som p-ade mig i ansiktet* Ernst Manke. — *Puder och smink och skönt p-ade ögonbryn.* Fint p-ade ögonbryn även = vackert bildade.

Pensjon (pangsjon); -en, -er. Kunde även betraktas som två ord. **I.** Ärligt anslag (för avskedade l. för tjänstemäns änkor o. barn); ibl. underhåll. *Förr betraktades p. som ett underhåll; nu betraktas p. alltnes som en löneförmån, som dock icke utbetalas förr än vid viss senare tidpunkt (t. e. uppnådd p-sålder).* Rätt till p. *Hel, avkortad p. P-er för lärare.* Få, begära avsked med p. *Ha lönen i p. (, då tjänsten*

indragits). *Ta ut, kvittera ut, lyfta sin p.* *Få, ge p.* *Uppbära p. ur en kassa.* *Årtjuta enskild p.* *Ha, beviljas en p. på 4,000 kr.* *Bolaget har berett p. åt sina äldre tjänstemän.* *Utbetalande av (stats)p-erna månadsvis.* *Folk-, fyllnads-, statsråds-, änkepension.* *Ålderspension är intjänt lön, ingen nåde-gåva.* **II.** *Skola l. inackordering.* **1)** *Enskild skola (med inackordering).* *P. för flickor, för gossar.* *Hålla p. Sätta ngn i p.* *Flick-, klosterpension.* *Hjelpension där eleverna äro helinackorderade.* — *Småttingbo Barnpension ~ mottager barn i ålder 1½—12 år Annons 1926.* **2)** *Inackordering.* *Mottaga ngn i p.* **3)** *Ibl. = inackorderingsställe, p-at.*

— **Pensionsanstalt.** *Statens p., med reglemente från 1926.* *Handelsflottans p.* *Enskilda p-er för befattningshavare hos banker, försäkringsanstalter och närings-idkare, oftast med stöd av arbetsgivaren.* **-ansökan.** *Inlämna sin p.* **-avdrag a.** *för avgift till pensionskassa.* **-avgift.** **1)** *A. till pensionskassa, pensionsbidrag.* **2)** *A. för inackordering l. i skolpension.* **-belopp** *mest till pension I.* **-berättigad.** *P. och avgångsskyldig vid fyllda 65 år.* **-bidrag.** *B. till pensionskassa.* **-brev.** *Förete p-et för att få ut sin pension.* **-byrå.** *P-n, den nya upplysningsbyrå för folkpensioneringen 1927.* **-distrikt.** *Ifråga om folkpensioneringen.* *Varje kommun bildar i regel ett p. med en pensionsnämnd.* *Pensionsnämnden i Stockholms stads åttonde p. 1914.*

-flicka. *Även allmänne = skolflicka.* *Knixa som en p.* *Ernst Lundquist, öv. Uppsluppen som en p. på en kadettbal 'Kapten Punsch'.* **-fond.** *Per och kassor representera betydande tillgångar Nord, Fam.³ 1931.* *P-en för civila tjänstnehavare, vilken förvaltas av Statskontoret och tillhör staten, uppgick 30 juni 1930 till 32,020,731 kr. ib. Postverkets p.* **-fullmäktig.** *Pensionsförsäkringsfonden förvaltas av sju p-e med chefen för Pensionsstyrelsen som ord-förande.* **-förening.** *Artisternas och litteratörernas p. P-ar och pensionskassor.* **-föreståndare;** *-arinna l. -erska.* *Ifråga om skolpension.* **-försäkrja;** *ing (-en, -ar; -sfond; -slag).* *Uppsala sparbanks ordinarie tjänstepersonal har f. o. m. ingången av 1930 blivit p-ad i Svenska Personal-Pensionskassan.* *Landet uppges nu ha 3,6 miljoner p-ade febr. 1921.* *P-ing är den gren av liv-försäkring, som arser säkerställande av pension.* *Allmän obligatorisk p-ing eller 'folk-pensionering', som praktiskt taget omfattar hela svenska folket, är det slags socialförsäkring, som avser ålderdoms- och invaliditetsförsäkring 1931.* *Lagen om allmän p-ing av 30 juni 1913.* *P-ingsfonden utgöres av de medel, som äro avsedda för avgiftspensioneringen B. Wingborg.* *Fullmäktige för p-ingsfonden (pensionsfullmäktige).*

-inrättning. *Pensionskassa o. d. Folk-skollärarynas p. Kungliga teaternas p.* **-kam-rat** *k. i skolpension.* **-kassa.** *Jfr pensions-anstalt, -inrättning, -förening, -fond.* *K. för beredande av pension åt egna medlemmar.* *Telegrafverkets p. för pensionering av verk-stads-, förråds- och linjearbetare.* *Svenska Personal-Pensionskassan.* *Arméns p.* *Med-lem i den och den p-n.* **-lag, -en, -ar.** **-mi-nister** *t. e. i Frankrike.* **-mässig, -t; -het.** *Vanligen blir man hos oss p. vid 65 (ibl. 67) år, då man har rättighet, och oftast även skyldighet, att avgå med pension.* **Syn.** *ibl. pensionsberättigad.* **-nämnd.** *Lokal myndighet för folkpensionsärenden.* **-pris.** *Pris för helinackordering (för längre tid).* *Mycket moderata p-er och högsta hotellkultur Annons.* *Vid vistelse minst 14 dagar beräk-nas p. x dagspris.* **-reglemente.** **-rätt.** **-sakkunnig.** *T. e. P-e för Uppsala stad ha avslutat sin utredning.* **-styrelse.** *P-n, ett centralt ämbetsverk, upprättat 1913 i samband med folkförsäkringen.* *Chefen för p-n är generaldirektör.* **-tagare;** *fem. ibl. även -arinna l. -erska.* *Pensionär, pension-erad.* *Bolagets p-are.* *P-are hos ~.* **-tillägg.** *Understöd bekostade av allmänna medel o. utgående till mindre bemedlade invalida personer, fyllda 15 år.* **-tillskott.** *Till person, som åtnjuter pension men ändock är i behov av fattigvård, äger vederbörande fattigvårdssamhälle rätt att av kommunala medel utdela p., vilka icke äro av fattigvårds karaktär.* **-underlag** *u. för beräkning av pension.* **-väsen(de).** **-ålder.** *Före p-n(s) inträde). Vid, efter uppnådd p. Sänkning av p-n för ~.*

— **Pensionät, -et, = [l. -er].** *Inackor-deringsställe, mindre (o. ofta mer 'familje-artat') hotell; mer säll. = skolpension(at).* **I.** *Enkelt.* *Ta in på ett litet p. i när-heten av kyrkan.* *Öppna (sommars)pensio-nat i skärgården.* *(Bo och) äta på p-et.* *Fjällpensionat.* **II.** *Ssgr ha i regel pensio-nats-, ngn gång därjämte l. enbart pensio-nat-. Ex.: 1) P-sgästerna missnöjda med maten.* *P-sinnehar[er]e (-inna).* *P-skamrat o. P-slic även om 'skolpension'. P-smatsal.* *Och nu sitter jag här på ett p-srum.* *Driva p-srö-relse.* *Monsieur Durand, p-svärd Strind-berg.* *P-svärdinnor med härlig fetma.* *P-sägar[er]e (-inna).* **2)** *Utän -s.* *Tidskriften Pen-sionat-Journalen (17:e årg.) 1930.* *Kungl. stadga ang. hotell- och pensionatörrelse 1917.*

— **Pensionera, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sfråga).** *Den siste skolprästen i ärkestiftet är komminister Öster i Nianfors, som dock om något är p-as från lärartjänsten.* *Riks-dagen vägrar p-a föreståndarinnan.* *Räkna på att bli p-ad vid 65 år.* *P-ad överste.* *Staden bör helt bekosta sina anställdas egen-p-ing.* *Folkp-ingen jfr pensionsförsäkring.* **Syn.** *ge (avsked med) pension; (p-ad-) som*

fått avsked med pension, (ibl. nära:) f(ör) d(etta), avskedad. — **Pensionär**, -en [l. -n], -er; -(s)hem. **1)** Pensionstagare, pensionerad; ibl. understödstagare. *De över 400,000 folkp-erna i landet 1928. Riksförbundet för p-hem bildat nov. 1933. Motionen om inrättande av ett Göteborgs stads änke-p-shem 1926.* **2)** I skola o. d. Att enlevera en klosterpensionär C. G. Laurin. *Help-er.* **3)** Inackordering(sgäst), inackorderad, ibl. (mat)gäst. *Hel-, halv-p-er.*

Pensla se under pensel.

Pensum (pän-; grav); -um(et), -a. *Läsa ett visst p-um (för termin). Det var knappast råddigt att anmäla sig för ett större p-um. Hunno lärarna ej på denna tid genomgå hela det fordrade p-um. Sitt uppgivna p-um kunde han perfekt. Då terminens p-a voro genomgångna. Inlärandet av ett kunskaps-p-um. Minskande av skol-p-a i det hela ~ Sigfr. Almqvist. Syn. kunskapsmätt (att inlära på viss tid l. för viss examen), förelagt arbete.*

Penta- (pä-). Förstavelse = fem-. — **Pentagram**, -met, = l. -mer. 'Femuddakors', 'alfkors', ibl. 'Salomos sigill'. *P-met har sedan gammalt ansetts som ett skydds-tecken, men för att vara riktigt verksamt borde det vara ritat i ett drag. Femudden (p-met) vid Fausts tröskel är en sinnebild av magien.* — **Pentämeter** (grav l. akut; säll. -mëter); -ern, -rar. I verslärnan. Andra versraden i ett distikon (jfr d. o.). 'Såg du min lilja, o säg? Såg du min rodnande ros?' är ett exempel på p-er, är en p-er. — **Pentate'uk** (-tävk); -en; -kritik; -parafra. Mest i best. form = (De) fem moseböcker(na).

Penterī (pän-); -(e)t, -er; -flicka; -trappa. Skeppsskafferī (o. disk- l. serveringsrum), rum för servis på fartyg, ibl. skeppskök. *P-et med diskho och avlopp.*

Penu'ltim|a (akut); -an, [-or]; -abeton|a (-ing). Språkv. Näst sista stavelsen i ett ord.

Peön' (-ån); -en, -er; -kvinna. Syd. o. mellanamerikansk (jordbruks)arbetare l. daglönare (ofta indian).

Peön' (slutet o); -en, -er; -isk (-t). Fackl. Fyrstavig versfot med tonen på första (l. sista) stavelsen; p-isk vers. *Den modärna p-iska versen har hos oss särskilt införts av Fröding.*

Pep(o) se pipa¹.

Peppar (grav); -n [l. -en]. Om krydda, frukt, frö l. växt. **1.** 'Egentl.' **1)** Vanlig p. (Frukt l. frö av den klättrande p-busken) Piper nigrum. *Stark- eller svartpeppar och vitpeppar erhållas från Piper nigrum; den förra är de torkade omogna bären, den senare framställdes förr genom att man befriade de mogna bären från fruktköttet, men 'tillverkas' nu i Europa genom skälning av*

*större och fylligare korn av svartpeppar. — P-n kom till Europa efter Alexander den stores krig i Indien. (Fin)stött, mald p. Fick halsbränna efter den myckna p-n. Svider på tungan som p. Nyttja mycket p. till maten. Strö p. på ~. Ta p. till ägg. Stötes med p. och salt. — Malbarp-n gränar icke vid lagring. **2)** Långpeppar (torkade blomhängen av Piper officinarum o. longum) har skarpare smak än vanlig p. **3)** Kryddpeppar se d. o. **4)** 'Rödpeppar': spansk p., kajennpeppar (se d. o.), paprika (se d. o.). **II.** I bildl. uttr. *Önska ngn, be ngn dra dit p-n växer så långt vägen räcker, 'åt skogen'. En affärsman får ej vara filosof, då går det alldeles åt p-n vard. P. och salt fanns det i hans repliker, men ej ättika. Han vantrivdes med tjänsten och vilka loss; det var hela p-n (hela saken) Sv. underbefälstidn. 1932. Men, p., p.! sägs för att förebygga olycka.**

— **Pepparask. -brun.** *Deltog i rävjakten i p. frack Öv. fr. Thackeray. P-a ögon. -buske.* Piger nigrum. *P-n eller, kanske riktigare, pepparrankan. -dosa.* Jfr pepparkar, -ask, -flaska. *Bordstall med p., saltkar m. m. -flaska. -kak|a; -sbrun; -sdeg; -sform (-en, -ar); -sgubbe (t. e. att sätta i julgran); -sgumma; -shjärta; -shus m. fl. Baka p-or till julen. Mjuk p-a. Ingefärs-p-a. P-shjul för uttagning av p-or fackl. Knäck- och pepparkaksgummorna ~ med sina korgar V. E. Oman. Korsfararna hemförde de första p-srecepten till Europa från Levanten Nord. Fam.³ -kar. Ett antikt p. av silver. -korn; -(s)stor(lek); -sblick m. fl. **I.** Enkelt. *Malda p. Fruktar av ett p-s storlek. Trind som ett p. Kan du fort säga: Ett p. i kopparpanna, två p. i kopparpanna osv., utan att säga fel? Hans livliga p. till ögon C. Larsson i By. **II.** Ssgr ha i regel pepparkorns-, ibl. därjämte pepparkorn-. Ex.: Små ärt- eller pepparkornstora, runda ~ korn Nord. Fam.¹ En liten svartmuskig kart med glittrande p-sögon Arv. Rosén. -krossare l. -kvarn. -lik; -nande. *Lukt saknas, men smaken är skarp och p. Nord. Fam.² — Smaken ~ något p-nande Ekenberg-Landin. -ling, -en, -ar. En del riskor med skarp smak gå ofta under namnet p-ar, så t. e. 'skäggit p.'* (Lactarius torminosus).**

-mynt|a; -(s)odling; -(s)olja; -(s)pastilj l. -(s)pastill; -(s)smak. Drog erhållen ur Mentha piperita. *P-(s)oljan är den verksamma beståndsdelen i p-(s)pastiljerna, vilka begagnas t. e. mot kvälningår eller för att borttaga elak smak eller elak andedräkt. -nöt.* Knapp valnötsstor 'nöt' av pepparkaksdeg. -od|lare; -ing. -plantage. [Sumatra,] känt för p-er Nord. Fam.² -plantering. -ranka jfr pepparbuske. -rot, -en. ('Roten' — jordstammen — av) Nasturtium armoracia. **I.** Enkelt.

Enköping, bekant för sin (odling av) p. När p. rives, bildas samma flyktiga olja som hos senap; den sticker starkt i ögonen och retar till tårar G. Malme. En hovman kan äta p. utan att gråta. Lägg inte pen i säsen; lägg upp den på tallrik eller i en kupa! — Ett stånd förvildad p. höjde sina vita blommor högt över dikeskanten. II. Ssgr. Ex.: En rugge p-sblad Ernst Lundquist, öv. I dag ska vi ha p-sgådda. Ostkupon och p-skupon 1916. P-skött, dvs. oxkött med p-sds. P-sland. P-sodling. Skalade p-sstrimlor. P-ssträng fackl.: nedre delen av roten som får sitta kvar i jorden när den övre skördas o. som på våren grävs upp o. sättes. Uppläggning av nya p-ssångar. -sort. De p-er, som ~. -ströare. Salt- och pepparströare med nickellock. -trind. P-a ögon. -ög|a. Mest i plur. Med bruna, spelande, illmariga p-on.

— **Peppr|a**, -ade, -as; p-a in n m. fl. se in-p-a osv.; -ing (med plur.). **1)** Egentl. *P-a inte biffen för mycket! P-as väll! Ströaren p-ar ullt för rikligt. Steken var för mycket, lagom p-ad.* **2)** Bildl. **a)** *Skola vi reguljära ligga här och låta p-a oss? Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Medan tyskarna ~ p-ade oss med alla möjliga sorters projektiler C. T. Eriksson. Plåten hade bokstavligen blivit p-ad av kulor Sven Hedin. b)* *P-a sina yttranden. En p-ad inlaga, remissdebatt, kritik. P-ade utfall. Morgonen därpå stod i tidningen ett p-at svar. — Överlämnade en både p-ad och saltad räkning på omkring 310 kr., som ~. Syn. 1)* strö peppar på, beströ med peppar; **2)** a) översälla (med hagel, kulor l. d.); b) (p-ad:) vass, bitande, skarp, pepprig; 'starkt kryddad', mkt dyr. — **Pepprig**, -t, -are; -het. Mest bildl. *Visst voro de litet p-a ibland, hans kvickheter Joh. Sundblad. Se på gumman ~ vad hon blivit p. Guido Simberg. Vass och p. tunga. — De små p-a ögonen Gurli Hertzman-Eriksson. — Men då anförandet var slut, svarade han med en viss p-het ~ Joh. Sundblad. Syn. pepprad, skarp, vass, bitande, ettrig, ilsken.*

Pepsin (pä-); -et l. -en; -halt (-ig); -lösning. Fackl. *P. avsöndras av körtlar i människans magslemhinna och påträffas f. ö. hos varje fullväxt ryggradsdjur (frånsett en del fiskar); p-et rymsetter födas äggvitebeståndsdelar. — Pepton* (pä-; ofta -än); -et l. -en. Fackl. Sönderdelningsprodukt av äggvita som bl. a. bildas då äggvita behandlas med pepsin o. saltsyra l. mag-saft.

Per (pärr); prep. Förkortas ibl. 'pr'. **I. 1)** Allmänare. **a)** *Sändes per järnväg den 10 dennes till ~. P. båt, brev, post, telegraf, telefon, radio med l. på l. genom; även båt-, brev-, post-, telefonledes l. i telefon. b)* *Tar ni 10 öre pr styck för äpp-*

*lena? 10 öre stycket. Betalning p. timme. Tre kr. pr dag om dagen, för dag. Tio p. mille 'pro', på, för. En p. tusen. Hur mycket blir det p. man? på var(je). Till ett pris av femton öre p. person C. G. Laurin. En extra ranson av 1 kg. havrenuddar p. häst och dag under februari och mars månader 1919. 2) Handels. a) *P. kontant kontant-*(vis), även *P. kassa. b) Bomull på leverans pr sept.... 8:88. c) Sändes p. Göteborg via, över l. på. d) På räkningar l. i bokhålleri nu föråldrat (o an). Se an¹. II. Det 'per' som påträffas som prefix i en hel del lånord är för svenskar ofta svårt att sammanhålla med prep. 'per'. Dessa ord sammanföras därför icke härnadan utan återfinnas på sin alfabetiska plats.**

Peréat (akut); -rop. Interj. (o. subst.). Ned med, död åt, bort med (hm osv.!) *Som ropat p. för ~. Mottogs med ett enhälligt p(-rop).*

Perénn (pärränn); -en, -er l. (som adj.) [perent]. **I.** Enkelt. Två ord. **1)** Subst. Mest i plur. Som träd. = örtartad flerårig blomsterväxt. *Vackra lister med p-er R. Sernander. Pioner, primulor, anemoner och andra p-er. 2) Adj. **a)** *P-a växter. Äro nejlikorna p-a? P. rabatt rabatt för p-er. b)* Allmänare: 'evig'. *Fläckar av p. snö J. E. Rosberg. Och 70 tunnland p. vall. II. Ssgr kunna ibl. hänföra sig till både subst. o. adj. Större p-planteringar Henry B. Goodwin. Är en utmärkt god p-växt Trädgården 1918. III. Avledning. P-er|a (-ade) ibl. pres. part. **1)** *P-erande raser, arter. 2) Läderartade, p-erande blad Nord. Fam.³ P-erande snöfält Harry Smith. Syn. I. fler- l. mångårig l. mer än tvåårig (växt); (ibl.: 'evig', kvarliggande; III. (p-erande ibl.:) övervintrande.***

Perfekt¹ (pärfäkt); -et, = l. -er l. **Pe-r-fekt|um**, -um l. -et, -a; -form m. fl. Språkv. Tempus l. tempusform för förfluten tid (t. e. har kallat). *P-um participium (passivum) — preteriti- l. perfektparticipet — stavas i neutrum sedan Bergska stavningsreformen utan 'd' (ett böjt ord). P-participet av 'fortgångsverb' har presensbetydelse (älskad = en som älskas); p-participet av intransitiva verb har p. men aktiv betydelse (bortsprungen = en som sprangit bort). — Perfekt², =, [-are; -het]. Ej säll. ngt vard. Var en p. skönhet med utsökt avsiktsoval M. Rogberg. Hade skaffat en hjälpgumma ~ och försäkrade, att hon var »p.» Amelie Posse-Bräzdövå. Talade en p. italienska, engelska p. Vi ville ha vår fotografiska utrustning (så) p. (som möjligt). Passade tiderna (alldeles) p. Prof. J. A. Lundell, som p. behärskar ryska Öv. fr. N. Glubokowskij. Syn. fulländad, fullkomlig, (alldeles) utmärkt, 'renaste', oförfalskad, felfri, idealisk. — **Pe-r-fektiv(isk)** (l. -iv-); -t. Språkv. *P-a verb**

plåga kallas 'övergångsverb' (ex.: jag gick ut, jag sjuknade) och stå i motsättning till 'durativa' eller 'fortgångsverb' (ex.: solen lyser, en älskad släkting).

Perfid (pä-); [perfitt, -are; -itēt (-en, -er)]. En ren och skär lögn hade varit att föredraga framför denna p-a framställning. Hans p-a handlingssätt mot oss. [Strindbergs] Det nya riket ~ en samling kvicka men ofta p-a vrågbilder av personer och förhållanden under ~ Hj. Alving. — Jag sätter mig över hans p-iteter, hans p-a utfall. **Syn.** gemen, lömsk, illvillig, falsk, trolös, svekfull, förrädisk.

Perforer|a (pä-); -ade, -as; -ing (-en, -ar; -slinje; -smaskin; -stämpel). Genomstinga, göra hål igenom, slå l. stansa hål gm; 'hålslä', ibl. 'tanda'. Dessa frimärken äro p-ade endast på två sidor samt slätskurna på två sidor. Op-ade frimärken äro hos oss ogiltiga för frankering. Kortbrevet äro avsedda att öppnas medelst den p-ade kantens arrivande. — Stilfull p-ad tåhhätta. Stol med p-ad träsil. — *Frimärkenas p-ing* ('sprickning', som termen i början lydde) har sedan 1864 försiggått i posthuset Nord. Fam.² Varje spisbrödsbaka ~ är lätt att bryta efter p-ingslinjerna. P-ingsmaskin för papper.

Pergament (pä-mänt); -et, = [l. -er]. Tunn djurhud (mest får, get, kalv, svin) beredd att skriva på l. till bokband, portföljer, trumskinn m. m.; även = handling skriven på p. **I.** Enkelt. *Svenskt riksrådsbrev, daterat Vadstena 1455, på p.* Då man ännu hade fönster av p. Ett ansikte så väderbitet, att det såg ut som mörkt p. En liten bok, bunden i skrumpnat p. Fanny Alving. *I tre utsökta band, kalvskinnspergament med falskar och knytnemmar.* **II.** I ssgr växlar pergament- med pergaments-. Ex.: [Snokens ägg] äro vita med p-aktigt skal E. Lönnberg. *En mager kines med orörligt p-(s)ansikte. Kärnhuset är hos äpplet p-(s)artat, hos rönn hinnartat och ~. Det p-(s)artade ansiktet. I vita p-sband, mjukt p-(s)band. En väldig foliant på 127 p-sblad. Gamla p-(s)brev pärm(e)brev. P-(s)-fabrik (-ation). P-(s)gul i ansiktet. P-(s)handskrift. Bokband med p-(s)hörn. Lampskärmar av p-(s)imitation. P-(s)lampskärm. Hans p-(s)lika hy. En skiantorr, p-(s)liknande professor från ~. P-(s)makare. P-(s)papper ersättning för p. Smörpapper, också kallat imiterat p-(s)papper. [Pickelsburkarna] överbindas väl med ättiksuktat p-papper Fru Högstedt. P-(s)remsa. P-(s)rulle. Glasburkar med skruvlock, papp och p-(s)skiva. P-(s)skrift. P-(s)skärm för läslampa. P-(s)-styv. P-(s)torr t. e. om skinn, om stil l. avhandling, om människa osv. P-(s)urkund. P-svitt ansikte V. Benedictsson. — **Pergamin**, -et. Även 'pergamyn'. 'Smörpapper' (tätt mot fetta ämnena), p-papper, 'oäkta*

pergamentpapper'. *Skorpor i genomlysande, fullkomligt täta p-kaniststrar 1926. Överbunda syltburkar med p-papper. Talrika blommor ha isolerats medels vita p-påsar för att utestänga insekter Rud. Florin.*

Pergola (pär-gå-, akut); -an, -or. Av slingerväxter övervuxen (pel.r.gång; löv-gång, 'blomstergång'. *En stor p-a, överväxt med klängrosor Stéphanie Beyel. P-or, där vin och glyciner klättra. Rosen-, vin-, vildvins-p-a.*

Përi-, förstavelse med bet. (om)kring. — **Periferi**, -(e)n, -er; -hastighet; periferisk (-t). **I.** Egentl. En cirkels (ibl. även en ovals) omkrets. *Konstgjorda slipskivor arbeta med en p-hastighet av 25—30 m. per sek[und]* Nord. Fam.² **II.** Bildl. **1)** Subst. Utkant, de yttre delarna l. partierna. *Längre bort i ljuskretsens p. Förde ~ en skugglik tillvaro mera i p-en Per Hallström. Ute i p-en (de yttre stadsdelarna).* **2)** Adj. Yttre, som håller sig till utkanterna, (som rör) oväsentlig(a saker), ytlig. Ibl. även 'perifer' l. 'perifär'. *Samtalet gled från ämne till ämne, men blev periferiskt E.-W. Olson. -fräs, -en, -er; perifrastisk (-t; = omskrivande).* Ofta språk. Omskrivning. *Det perifrastiska uttrycket 'Nordens fransmän' för 'svenskarna'.* **-köp** (-åp); -en, -er; -system; -tvång. *Fackl. Utvald predikotext. Perna årliga predikotexterna. Att gästen predikade över en fritt vald text, emedan man glömt säga honom, att man i Sergee icke plågade avvika från de föreskrivna p-erna Öv. fr. Ed. Tennman. Den 1919 tillsatta evangeliebokskommittén har bibehållit det gamla p-systemet med en del förändringar O. Hippel. Reformerta kyrkan har alltid ställt sig avvisande mot p-tvånget ib. -öd m. fl. se d. o. -peti, -(e)n, -er. Ofla litteraturhist. o. d. Lyckoomkastning (i en tragedi), vändpunkt, plötsligt omslag (till ondo l. godo). *I tredje aktens slut inträder p-n, d. v. s. ~ Hj. Alving. Bildar en ~ bakgrund till berättelsens p-er Agnes Langenskjöld. -sköp* (-åp); -et, = l. -er; -topp. Optiskt instrument med vkt man skyddad kan göra iakttagelser över terrängen l. vattenytan omkring en fastän man ej direkt kan iaktta dem. *Undervattensbåten ~ med bara tittröret (p-et) över vattnet Alb. Engström. Modärna 'panoramaperiskop', som medge iakttagelser i alla riktningar, utan att iakttagaren behöver ändra plats. Reservperiskop för undervattensbåtar 1916. Upptäckt p-toppen Vår Flotta 1920. **Syn.** synrör. -sta|tisk, -t. Fackl. Särsk. i uttr. *Tarmarnas p-a rörelse masklika. -styl*, -en, -er; -omgiven; -trädgård. Byggn. Pelargång, av kolonnader omgiven gård l. förgård.**

Period, -en, -er. **1)** Skede o. d. **a)** *Det svenska Finland upplevde där [i dikten och litteraturen] sedan 1900-talets början en p.*

av ny livaktighet G. Castrén. Återkomma efter en viss *p*. Han har sina svåra *per* (av melankoli). Den enda ljuspunkten under mitt livs mörkaste *p*. Under en längre eller kortare *p*. En lycklig *p*. i hans liv. Utom de *per*, då jag varit i statsjänst. Under den första *p*-en av Nyare tiden (reformationsp-en). Medeltiden har man kallat denna tusenåriga *p*. Förhistoriska *per* som stendålderns och bronsåldern. — Avmattnings-, blytnings-, förmattnings-, glans-, köld-, lågvattens-, nedgångs-, oros-, regn-, stiltje-, storhets-, torr-, uppscings-, värme-, års-, övergångsperiod. **b**) Den tid inom vkn en viss föränderlig företeelse återkommer till samma fas. Solfläckarnas förekomst efter en *p*. av omkr. 11 år. Skottåren, hos oss fästa vid en 4-årsperiod. **c**) Ifråga om växelström: den tid som åtgår för spänningens l. den därav alstrade växelströmmens förändring från ett värde till nästa likartade. Att även strömmen från Untraverken är 25 *per*s växelström 1921. **d**) Geologisk *p*. den tid varunder ett 'system' (en formation) avlagrats. **2**) Språkv. o. d. (Mer invecklad mening, sammansatt sats, stilistiskt avrundad sats. Uttrycka sig i långa *per*. Hans elegant, ehuru något svällande *per*. Bygga sina *per* efter ett visst rytmiskt system. Avrundade *per*. **3**) Mus. En melodis huvudelement (oftast bestående av 8 takter). Den musikaliska *p*-en delas vanligen i två sats (för- och eftersats); två *per* bilda mestadels ett tema. **Syn. 1**) (tids)skede, (tids)avsnitt, tid(s)skifte, skifte, tidsförlopp, (visst) tidsmått, (större historisk) tidsavdelning, 'ålder', 'tid', era, epok, tid(e)rymd, 'cykel', 'krets'; omloppstid, ibl. svängning; ibl. 'ryck'; **2**) (sats)mening; avrundad fras.

— **Periodbyggare**; -nad. Språkv. o. d. En beundrad retoriker och *p*-are Karlfeldt om J. O. Wallin. Hans *p*-nad är fast och aldrig tung. -**följd**. *Pen* lät sig på detta sätt fastställas (gm Montellii typologiska metod) T. Segerstedt. -**indelnig**. *Pen* i den svenska litteraturen. -**längd**. Fackl. Eftersvängningarna ~ skulle sålunda till sin *p*. vara helt och hållet beroende av ~ H. Lundegårdh. -**läsning**. Fackl. **1**) L. dagligen under en del av läsåret (x t. e. varannandagsläsning). **2**) L. varvid man under längre l. kortare perioder låter ett visst ämne få större plats på timplanen. -**omformare**. Elektrotekn. *Pen* omformar växelström till annat periodtal. -**skiljande**. Skr. *P*. händelser. -**supare**. *Fadern* ~ är *p*. David Lund. -**tal**. T. e. elektrotekn.: antal perioder pr sekund vid växelström. Elektriska svängningar av stort *p*. 'Frekvensmätare' brukas för uppmätande av en växelströms *p*. Övergång till 50-perioder-system vid Trollhätteverket föreslås, då 25-period-talet vållar olägenheter 1921. -**vis**, adv. o.

ibl. adj. **1**) *P*. återkommande. Och var *p*. sänliggande flera veckor i sänder G. Aldén. Och fick *p*. bo hos morförlärdarna. *Fyr*, som visar stadigt sken, *p*. förmörkat. *Vår kyrka från början av tjugonde århundradet p. skildrad*. **2**) *Det p*-a stillaläggandet av fartygen *Vår Flotta* 1920. *Det p*-a upp-träddandet av vissa brott. **Syn.** periodisk(t), tidvis, ibl. ryckvis.

— **Periodicität**, -en. Mest fackl. (Regelbunden) återkomst på bestämda tider, periodisk växling, periodiskhet. Solfläckarnas *p*. Nord. Fam.² Om *pen* i växtens liv i allmänhet N. Svedelius. *Pen* [ifråga om sillens förekomst vid Bohuslän] tycks enligt forskarna vara så pinsamt regelbunden, att kulminationsåren ständigt infalla med 111 års mellanrum S. Barthel. — **Periodisk**, -t; -het. *P*t återkommande. *P*. indelnig. *I p*. växling. *P*. skrift. — *Det av Mendelejeff och L. Meyer uppsatta 'p*-a systemet' grundar sig på iakttagelsen, att om de kemiska elementen ordnas efter sina atomvikter, återkomma liknande egenskaper *p*-t se Nord. Fam.³, Mendelejeff.

Perkäl (pä); -en l. -et, -er; -blus; -gardin; -skjorta; -tyg. Ett tätt bomullstygt vävt som lärft. *P*. i tryckta mönster till blusar och skjortor. Blommig *p*. Barnförkläde av prickig *p*. [Ballonghölje] av gummerat och vulkaniserat *p*-tyg T. Ångström.

Perkel (pä; akut). Särsk. i Finl. 'per-kele'. Folkl. för 'hin onde'. *Själv var han orubbligt övertygad om att det var p. han sällskapet med H. E. Wester. Flög i kläderna som en förvandlingskonstnär och for upp för trappan som p-e ur dosan Dan.*

Perkussion (pä); -en, -er; -sljud. Särsk. läk.: knackning ('anslag') mot ngn del av kroppsytan för att därav uttröna underliggande organs l. kroppsdelens läge, gränser l. beskaffenhet.

Permane'ns (pä-äns); -en. (Oavbruten) fortvaro, beständighet, varaktighet. — **Permane'nt**, =, [-are]. **I.** Enkelt. *Pa* skiljedomstolen i Haag togs 1902 första gången praktiskt i bruk; den ersattes 1920 av *Pa*-a internationella domstolen i Haag (i funktion sen 1922). *Pa*-a befästingar. Orsaken, varför man ej lyckades kondensera de s. k. *pa* gaserna, låg ~ i att de befunno sig ovanom sin kritiska temperatur H. Tallqvist. Med släkten hade Helge ~ rdkat i *p*. krigstillstånd E. Grotenfelt. S. k. permanent frimärksalbum där nya blad kunna inskjutas. De första *pa* tänderna, sexdrätänderna. Här finnes *p*. vatten, något som ej kan värderas högt nog i detta vattenfattiga land E. v. Otter. Oljedriften på Kinnekulle blir *p*. ~ efter att hittills endast ha varit försöksdrift 1934. — Halv-*pa* vägar för 2,2 milj. kr.? Rubrik 1934. **II.** Ssgr ansluta sig gärna till 'p.' som adv. Ex.:

*De nya p-belagda huvudvägarna M. Rogberg. [Vägen Stockholm—Västerås] breddas till 7 meter, frigöres från järnvägen och p-belägges successivt 1929. Försedd med p-beläggning (underhållsfri vägbeläggning). — P-färgade ögonfransar 1930. Patienter med ögonskador efter s. k. p-färgning av ögonbrynen och ögonhåren 1934. — P-onduler|a (-ing) se ondulera. — Att betongvägarna, särskilt då cementbetongvägarna, äro att förädra framför p-vägar av annan typ 1932. **Syn.** (be)ständig, fortgående, o(av)-bruten, fast, stående, kvarstående l. -blivande, bestående, förblivande, varaktig, stadigvarande, 'stadig', som håller sig. — **Permane|nta**, -ade, -as; -ning (-en, -ar; -smetod). 1) Permanentondulera. *Hon är och p-ar sig, för i kväll skall hon på dans på ~ Fanny Alving. (Låta) p-a håret 1930. En ung flicka, elegant, p-ad, noppade ögonbryn Husmodern 1932. De ~ p-ade lockarna Sigrd Stjernsward (1929). Ångp-a håret. 2) Förse med underhållsfri vägbeläggning. Flottsundsvägen p-as? 1930. Uppsala läns första p-ade väg 1931. *Hel, halvp-ade vägar. Kostnaden för halvp-ning 1932.***

Permi|leavgift (pä; grav). Avgift (av en) på tusen (en pro l. per mille), $\frac{1}{10}$ procent (tecknat $\frac{1}{100}$).

Permissiön (pärmissjon); -en, -er. **I.** Enkelt. 1) Och kommandanten hade uttalat sitt missnöje med den oanmälda p-en. Anhålla om, begära, be om p. Ge p. permittera. Få p. (för att fara till fulerns dödsbädd). Fast hans p. ej ännu utlöst Elisab. Beskow. Någon 'krigsmamma' i Paris, dit man tog sin tillflykt under p-erna 1919. De av manskapet, som ej ha landpermissiön ~ Evert Taube. *Natt, sjuk; bondpermissiön.* 2) I plur. även skämts., föråldrat för 'byxor'. **II.** Ssgr. Ex.: Inlämna p-besökna. Den som under fritid önskar p-gå sig till staden före kl. 8 em., anhåller härom på kompanierpeditionen, där p-sbricka erhålles Sv. Brigaden (Uleåborg 1918). P-sdag. P-sförbjuda manskapet under en vecka. Ge (ugn) p-sförbud. Det är min sista p-skväll och ~ R. Schildt. Och kärmedlemmarna [Kyrkslättkåren] tillätos avlägsna sig blott med sparsamt utdelade p-sseddlar V. F. Johanson. Bodman var orolig, för hans p-stid började lida till ända, men vad ville han göra? Borg-Mesch. Tillbringa en p-stimme hos ~. **Syn.** orlov (särsk. från militärtjänst), hemlov, ibl. 'landlov', kortare (tjänst)ledighet. — **Permitter|a**, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Varpd skolstyrelsen beslöt att från måndagen (vdrngs)-p-a lärarinnan, som var i trängande behov av sjukvård. 2) Tvenne p-ade Senegalsoldater. Hemp-a. Julp-ad militär. — De av besättningen, som voro landp-ade E. Lieberath. **Syn.** 1) bevilja (tjänst)ledighet; 2) ge permissiön, ibl. hemförlova.

Perniciös (pärnisi-); -t. *P. anemi* 'blodbrist' av svårare slag, elakartad blodbrist.

Perpendi|kel (pärpän-, akut); -eln, -lar; -ulär (-t; = lod- l. vinkelrät). Linje vinkelrät mot en annan; lodrät linje; ibl. pendel.

Perpetue|ll (pä-äll); -t. Oavbruten, ihållande, stadig(farande), (be)ständig, jämn, aldrig upphörande, (ständig) fortgående. —

Perpetuüm mobile (mä; båda med akut); ett. 'Evighetsmaskin' (som ej behöver dras upp l. sättas i gång på nytt), kropp som ständigt rör sig.

Perple|x (pärplä-); [-t, -are]. Ej säll. ngt vard. *Sanningen att säga blev jag något p. (över denna oförskämhet). Och han stod där helt p. Blev helt p. vid att plötsligt se ~ S. Siwertz. En så hjälplöst p. min, att ~ Sten Granlund, öv. **Syn.** flat, bestört, handfallen, fullkomligt 'ställd', helt förbryllad, häpen o. rådvill.*

Perro|ng (pä-äng); -en, -er; -biljett; -spärr; -vakt. Avstigningsplan vid järnvägsstation, plattform. När tåget löpte in på p-en. Lösa p-biljett och följa med ut på p-en. Så hörs plötsligt bruset från tågen utifrån p-erna ~ I. Lo-Johansson. Täcka p-er. P-spärr vid Södertälje bangård 1916.

Persed|el (pä; akut); -eln, -lar. **I.** Enkelt.

1) Huvudbet. Sak l. särskilt stycke (särsk. av ett förråd l. ngns utrustning o. mest om kläder). *Ha egna, kronans, arméns, sjukhusets p-lar. Och hängt upp våra våta p-lar till tork. Klädes-, gevärs-, läder-; sjukhusp-el. Smdp-lar. Paradp-eln blir för samtliga personalkategorier ett blågult skärp 1931.*

2) Vard. Om person. Som ringde mig och talade om, vad Ni var för en p-el W. Walfridsson. Hyggliga p-ell! Öv. fr. William J. Locke, 1922. **II.** Ssgr. Ex.: Ta fram ur p-elförrådet vad som behövs. Rymning och p-elförskingring. P-elinspektion. P-elsäck med lds krigs. P-elunderhåll. P-elvård i logementet. **Syn.** **I.** 1) (ofta) (klädes)plagg; (nära stå:) stycke, artikel, sak, pjas; 2) kurre, prisse, 'individ', personage.

Pe'rser (pä; akut); -n, =; -krig; -kung(en). Invånare i Persien. *Man säger i Östern, att det behövs två greker för att lura en jude, två syrier för att lura en grek, två armenier för att lura en syrier, men att en p. kan lura dem allesamman B. Gripenberg. — **Persisk**, -t; -talande; -a (kvinna o. språk). Pa viken skiljer Persien o. Arabiska halvön. Svenska officerare ha organiserat p-a gendarmeniet; chefen, Hjalmarson, blev 1913 general i p-a armén. Pa mattor och schalar. P. syrén. — Forn-, nyp-a. — Por, som hämta vatten. — **Pers|än**, -et l. -en; -kappa; -krage; -liknande; -muff; -mössa; -päls. (Persiskt, svart, starkt krusigt) lammskinn. Bästa p. fås av några dagar gamla lamm av 'p-fårel' från Turkestan. Mössa av svart, glansigt, p-liknande*

krimmer, rysk modell. Pälsmossa ~ av svart halpersian P. U. Bergström.

Persie'nn (pä-änn); -en, -er; -band; -fabrik; -ribba; -snöre; -spjåle l. -spjåla. Spjålgardin, 'spjålskärn' (för fönster). *Dra upp, rulla upp, fälla (ner) p-erna. Med p-er försedda klippfyror. Sätta p-spjålorna på glänt, så att något ljus faller in i rummet.*

Persifläge (pä-flasj); -et, -er. Gyckel, drift, förlöjligande, hän. — **Persifler|a**, -ade, -as; -ing. Göra narr av, driva med, begabba, förlöjlga. *I lätt p-ande ton ibl. = retsam.*

Persik|a (pä-; grav l. akut); -an, -or. Frukt o. träd (Prunus persica). **I.** Enkelt. **1)** *Då p-orna stl med ljusröda blommor på de nästan bara kvistarna. Murar, mot vilka vin, aprikoser och p-or äro spaljerade Strindberg. 2) P-or mogna i Skåne ute i det fria. P-orna äro i regel finludna; glatta p-or kallas nektariner. Till dessert bjödos på silvertallrikar p-or från slottets egna drivhus. Kaliforniska p-or (inlagda) på burkar.* **II.** Ssgr. SAOL³ upptar blott formen *persike*-, men därjämte träffas (väl oftare) *persiko*-. Ovanliga äro biformerna *persiko*- och *persiks*-. Ex.: **1)** Med e-form. *En tröja av p-efärgat siden Öv. fr. Pearl Buck. P-ehus med underplantering av tomater och sallat H. Duve. Stora, skära p-eliknande blommor. P-elundar, som hänga så fulla av frukt, att ~ H. Mörne. P-etråd med blekröda knoppar Öv. fr. Pearl Buck. P-odlingen B. Jönsson. 2) Med o-form. *Vattenmelon, fylld med p-obitar och iskyld champagne F. R. Martin. Galeide blev röd som en p-oblomma, ropade på honom och ~ Kerstin Måås, öv. En liten vänlig plats med rosiga p-odningar A. Österling. Jag såg ett sådant vackert tyg i ett bodfönster i morse — p-ofärgat — tunt och lätt som en sky Tor Hedberg. P-okus. P-ohy. En p-okind O. Levertin. P-okompott. Polen, mjuk och smidig hy. Hyn hade kvar sin p-olenhet Art. Möller. Pedro Arredondos nätta stuga med dess välskötta p-olund C. Skottsberg. Bekant för sina p-odlingar Nord. Fam.³ P-oröd. P-osaljé. Slanka p-otråd Karin Jensen, öv. **3)** Med s-form. Skönl. *Den p-slena hyn A. Österling. 4)* Utan bindevokal. Gärna skönl. *Skära p-blom Margit Palmær. P-fruktens silkesfina hy Hugo Tiger-schiöld. En tung portier av p-färgad plysch Öv. fr. O. Wilde.***

Persilj|a (pä-; grav; särsk. i ssgr även -si'l- med grav l. akut); -an, -or. Dels växten (Petroselinum sativum), dels de krusiga bladen som krydda l. garnering på maträtter. **I.** Enkelt. **1)** *I södra Sverige förvildas stundom p-an; 'vildp-an' är däremot en helt annan växt (Æthusa cynapium), ett vanligt ogräs känt för sin giftighet. Å så*

ligger vi lite p-a i säsen. Sjötingsrulader med frityrkokt p-a. Blad- eller krusp-a. 2) Bildl., ngt vard. *En orm, — å, prata p-a, sade miss Sharp Öv. fr. Thackeray. Asch, p-a inte p-a nu! dimheter. II.* Ssgr ha *persilje*- (ofta betonat -si'l-). Ex.: *P-eblad. Spenat-, persilje- och rödbetsfrö. Stekt p-efyllt svinfilé med ~. Garnerad med p-ekvistar. Rensa p-elandet. P-espäckad lamstek. P-esds.*

Persisk se under perser.

Persön (pä-); -en, -er. **I.** Allmännare. *Hur många (p-er) kommer det? En (mig) obekant p. ringde häromdagen upp mig och ~. Det kommer tre p-er gående på vägen. P-en ifråga hade ~. Gamla p-er minnas ännu, hur ~. Betydande, ansedda, inflytelserika, högtstående, kungliga p-er. Anse sig som en viktig p. Fullväxta p-er. Vem är den unga p-en? äld., cirklad. En pålitlig, misstänkt, obehaglig p. En p., som man inte skall stöta sig med. Va ä han för en p. egentligen? En p., som man inte bör ha att göra med. En p. vid namn H. sökte därvid tränga sig fram till ~. II. Märk bl. a. en del uttr. o. bet.-skiftningar. **1)** *Boströms lära om staten som en p. Juridiska p-er (x fysiska p-er) se juridisk (III. 870 f.). 2)* *Som enskild p. är han värdigheten själv; som offentlig p. kan han ha sina sidor. Hon var en liten säker p. och ~ Auda Alm-Eriksson. Jag för min (ringa) p. för min (anspråkslösa) del. Kungen i egen (hög) p. själv. Fästa ngn vid sin p. särsk. om högre stående. Får det adligt klingande öknamnet Wallinkoski klistrat vid sin ofråse p. E. Kihlman. Den händelse, som då fäste blickarna på hans p. 3)* *Gud har icke anseende till p-en Bibeln. Fästa sig mer vid p. än sak. Skilja (mellan) sak och p. — Gå in på p. 'personligheter'. Don efter p. Men p-en sitter ju ej i kravatten Öv. fr. Ibsen. 4)* *Hans ytterst (väl) värdade p. Visserligen inte någon sprätt, men i alla fall mycket noga med sin (yttre) p. sin yttre människa. Ta(ga) sin p. i akt sig, sin (personliga) värdighet. — Ja, kan man inte betala med sin börs, så får man betala med sin p. Tor Hedberg. Sätta in sin p. på en sak, en idé offra sig, släppa till sig. Rädd om sin p. Sätta sin p. i säkerhet sig. 5)* *(Den) första p-en i Gudomen. 6)* *Språk. Han, p-ligt pronomen för tredje p. Andra p. singularis (2 pers. sing.) av verbet 'älska' i pres.: du älskar. 7)* *Han var tidningens redaktör och medarbetarstab i en (och samma) p. Aklagare och domare i samma p. 8)* *Biljetten kostar 3 kr. (pr) p. Det räcker bara till ett äpple pr p. 9)* *P-erna i ett skådespel. De uppträdande p-erna i ~. Dramats p-er. Huvudp-en i romanen är ~. Den där klassiska teaterp-en, som kallas den förtrogne Agnes v. Kræmer, öv. Hans p-er äro genomgående marionetter utan liv och själständigt**

utformning. — Och den handlande p-en var en hund Karin Jensen, öv. **Syn.** människa, (mänsklig) varelse l. individ, mänskligt väsen, ibl. personage, uppenbarelse; (ibl.): karl; medvetet tänkande o. handlande varelse; personlighet; personlig karaktär l. värdighet; 'yttre'; kropp; agerande, 'gestalt'.

— **Personbangård** x t. e. (il)godsbangård o. rangerbangård. — **befordran** x godsbefordran. — **begränsning.** B. av antalet personer (t. e. i ett skådespel, en roman). — **betecknande;** -ing. Språkv. o. d. *Pande substantiv, p-ingar.* -bil x lastbil. — **dyrkan.** P. i politiken. — **fråga.** Sudrast blir att lösa p-an avgöra vem som skall få platsen, att få en skicklig man på posten. *Ta upp p-an (till behandling).* I p-an har jag en annan mening. — **förande.** P. tåg. Med det p. godståget 1702. — **förbindelse.** Genom sina tidigare p-r på platsen kunde han ~. — **förgudning.** Vi ha sett vart p. leder i det politiska livet E. Hedén. — **förteckning.** Löst nedkastade p ar, intrigplaner och dialogfragment. Utförlig p. saknas tyvärr, och sakregistret är mycket ofullständigt. — **galleri.** Helstöpta, enhetliga gestalter saknas i en påfallande grad i hans [Strindbergs] p. M. Lamm. — **hiss.** — **historia;** -isk. Föreningen av de båda, släktkunskap och levnadsteckning, när de småningom skriftligen avfattades, utgjorde vad som nu plägar benämnas p-ia Joh. Wretman. Släkten Palme, ett i svensk p-isk forskning enastående arbete 1918. Värdefulla p-iska notiser. P-isk tidskrift, grundad 1898 av Svenska Autografsällskapet, som 1905 antog namnet P-iska samfundet. — **intress[e];** -erad. 1) Han har ett ovanligt stort p-e, är mycket p-erad. 2) Här måste finnas några p-en, som kunna gynnas genom professurens vakanssättning personliga intressen (x rent sakliga).

— **karaktäristik.** SAOL; stavar-ter. P-en är Bengt Lidforss' sragaste sida E. Hedén. — **kort.** Den nya upplysningsbyrå för folkpensioneringen förfogar över ett kortregister med 40,000 p. 1927. — **kult.** Persondyrkan l. förgudning. Av den intellektuella underklassens blinda p. märker man betydligt mindre i Schneiz är hos oss Fr. Böök. — **kännedom.** Hans stora p. och snabba uppfattning av människor. — **minne.** Har ett fenomenalt p., hon är en levande genealogisk uppslagsbok Jeanna Oterdahl. — **namn.** Motsatt t. e. ortnamn o. släkt- l. familjnamn. A. Grape, Studier över de i fornsvenskan inlända p-en. Nordiska p. som Hjalmar, Fritjof, Hildur, Alfild. — **register** x t. e. sak- l. ortnamnsregister. — **samtrafik.** Engelsk p. över Göteborg Järnvägs-handb. — **skifte.** P. i järnvägsfullmäktige 1925. P. på civilministerposten. — **tariff** järnv. — **trafik.** Motsatt godstrafik m. m. Ökad p. på bandelen ~. — **tåg.** Järnv. Förkortat

'Pt'. Motsatt gods-, snäll-, blandat tåg. — **uppfattning.** Hans p. är skarp, och han tar sällan fel. — **vagn;** -spark. Järnv. Mödärnisering av p-sparken vid Statens järnvägar 1927. — **val.** Ett p., som visade sig vara utomordentligt lyckosamt. — **våg,** -en, -ar. P. med skjutviktsbalans.

— **Personägle** (-asj); -en, -er. Konstig, förtaktlig l. misstänkt person, underlig människa l. 'typ' l. individ; ibl. person (i drama l. roman l. d.), 'gestalt', roll. *Va ä de för en tvekydig p-e du har dragit hit?* — **Personäl,** -en, -er. I. Enkelt. 1) Samtliga till ett ämbetsverk, en fabrik, en affär, en inrättning, en järnväg l. d. hörande personer, (p-en:) de anställda. *Nyanställd p. Inta sina måltider vid samma bord som (hotell-) p-en.* Varvets (arbets)personal. (Tjänste-) p-en dyrkade honom. *Ersättningspersonal.* Kansli-p-en t. e. vid domkapiteln, i departementen. 2) Märk att ordet i ssg ofta har bet. person- l. personlig. II. Ssgr. Ex.: 1) Till I 1. Att den vanliga p-besättningen i en mängd små färgerier utgjordes av mästaren och 1 medhjälpare Carl Sahlin. *Ständiga p-byten.* *Hotell- och restaurangp-förbundet.* *Lotsverkets p-förening.* En p-förändring i generaltullstyrelsen även = personbyte. *Kokerskor, p-kokerskor, linnerumsbiträde Annon's 1914.* Svenska P-pensionskassan (S.P.P.). *Familjegårdens p-rum.* P-stöderskor (s. för p-en) 1915. P-uppsättning jfr p-besättning. P-ökning vid Statens järnvägar. 2) Till I 2. Hans ingående, omfattande, otroliga p-kännedom var dem till allra största nytta, då ~. Genomögn p-notiserna. P-pronominets vidhängda ('enkeltiska') former (t. e. jag mötte'na). P-register. Den tiden, då Norge i p-union var förenat med Sverge. Att Samfundet S:t Eriks sekretariat ~ varit i p-union förenat med styresmannaskapet för Nordiska museet Sig. Wallin 1929. Verbens p-ändelser språkv. — **Personällier** (akut); -na. Levnadsuppgifter (i liktalet över en avliden), levnadsomständigheter. *Undanbedja sig (alla) p.* — **Personell** (-äll); -t. Nu rätt ovanligt för 'personlig'. P-a avgifter.

— **Personifier**a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -smani). P-a abstrakta begrepp såsom Dygden, Avunden, Hatet, Tron. *Sverge, p-at under gestalten av Scea.* — *Martin Fierro p-ar gauchoidealet* — alldeles som *Buffalo Bill* var de nordamerikanska prärieryttarnas hjälte Alf Martin. — *Men om han var en grobian, så var hon den pade sätligheten* (förkroppsligade, personliggjorda, människoblivna, rena, fullkomliga) V. Benedictsson. *Hon är blygsamheten p-ad, den p-ade blygsamheten.* **Syn.** framställa l. tänka livlösa föremål l. abstrakta begrepp som personer, förmänskliga, personliggöra, lekamliggöra, livgiva l. livge, levandegöra;

i sin person förete en verklig o. levande bild av. — **Personifikation**, -en, -er. Abstr. o. konkr. (= det personifierade). Jfr föreg. *P.* av abstrakta (begrepp). *Torra, tråkiga, stela p-er.* Döden framställd som liemannen, en vanlig *p.* **Syn.** (poetisk) livgivning; kroppslig bild.

— **Persönlig** (akut); -t, -are; -en. **1)** Jag längtade att göra hans *p-a* bekantskap. Vi hade inte ens råkats *p-en*. I det *p-a* umgänget, *p-en* mycket älskvärd i enskilda livet. Från vars sida jag rönt så mycken *p.* välvilja. Shelley — som väl är den skald Brandes *p-t* hyllat varmest Ruben Berg. *P-t* fäst vid. För min *p-a* del ville jag ~. Jag för min *p-a* del ~. Det är nu min *p-a* mening. Av *p-a* skäl (, som icke angå någon annan). Beroende på (rent) *p-a* förhållanden. *P-t* intresserad av ~. *P-t* rörd, upprörd, illa berörd. Utstå *p-a* obehag av ~. *P-a* upplevelser. Det hela verkar *p-en* upplett. Det vore ju en *p.* uppfostring av honom. Offra sina *p-a* intressen. Hans *p-a* insats därvidlag må ej underskattas. *P-en* ingripa (till förmodn för ~). Söka framhålla det *p-a*, de *p-a* insatserna i historien. *P-en* gör det mig ingenting. Tilläggs *p-t* privilegium på ~ (t. e. ett apotek). Låta *ngn p-en* umgälla (ngt). Göra *ngn p-en* ansvarig för ~. Föll det er alls in, att *p.* frihet / snarare är sinnets frihet än magens frihet? B. Gripenberg. Bland dem blev Jakob Cederström snart en hurudperson, dels på grund av sin *p-a* ställning ~, dels ~ Elof Tegnér. Ha en stark *p.* ställning. *P.* realitet. För övrigt är det mycket att anmärka på den *p-a* putsen krigs. — *P-t* 1. *P-en* påskrift på brev = privat. **2)** Märk bl. a. **a)** Åläggas *p.* inställelse (till nästa rättegångsdag). *P-en* känd, närvarande. Vara *p-en* tillstådes. Infinna sig *p-en*. **b)** 'Du', *p-t* pronomen för 2 pers. (sing.). **c)** Ett par små enkla strofer ~ men icke utan en varmt *p.* accent Ew. Wrangel. Som skatta just den ohöjldast *p-a* tonen E. Kihlman. *P-t* formad stil Ruben Berg. Hans stil är mycket *p.*, med helt karaktäristiska brytningar i syntax och ett djärvt ordförråd. — **Opersonlig.** **d)** Partisk o. d. Låta saken få en rent *p.* behandling. Låta det *p-a*, *p-a* hänsyn avgöra valet. *P-a* angrepp. Han är alltid så *p.* (, ehuru han ständigt för objektiviteten på tungan). Där har han haft rent *p-a* intressen att bevaka och har därför haft svårt att bevaka sin opartiskhet. **Syn.** (ibl.:) mänsklig, lekamlig, egen, enskild, privat, kroppslig, i egen person, individuell(t utformad), självständig, originell; subjektiv, partisk, egoistisk, osaklig; (*p-en* ibl.:) själv, utan mellanhand, direkt, med sin person, kroppsligen.

— **Personliggöra**, skr. Skalderna ~ personliggjorde naturkrafterna N. Rydberg. — Den nya förinnerligade, personliggjorda

frälsnings- och trosuppfattningen Nord. Fam.² *P.* de abstrakta begreppen. **Syn.** se personifiera. **-het**, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Mer abstr. **a)** Är det kanske så, att *p.* vinnes, när man glömmet sig själv och tjänar det opersonliga och det överpersonliga? Georg Andrén. Hela *pens* allsidiga daning eller bildning ~ Hj. Alving. Fegheten plånar faktiskt ut hela *p-en* Öv. fr. Sigrid Boo. Behärskna sin omgivning genom sin (överlägsna) *p.* Om *p-en* saknar fäste, mdl och mening, blir vårt liv ~ Jane Germandt-Claine. *Pens* klyvning, ett problem, som i den moderna själsforskningen och själsläkekunsten spelar en högriktig roll E. Hedén. **b)** I plur. Gå, komma in på *p-er* personliga förelämpningar o. anspelningar, personliga fhdn som böra vara helgade, enskilda fhdn, personliga (tel o.) svagheter. **2)** Konkretare. Originell var han som få — en *p.* för sig Hj. Lundgren. [Synes Söderblom] mig ha varit den mest livfyllda *p-en* vid konferensen Öv. fr. G. K. A. Bell. Att hustrun måste på egen hand bli en *p.* ~ E. Hedén. En storslagen, helgjuten, utpräglad *p.* Starka *p-er*. Hans vinnande *p.* Att låta folket rösta på *p-er* och icke på nummerkarlar ~ T. Segerstedt. En lärarpersonlighet av ovanligt mått. **II.** Ssgr. Ex.: Föredrag av rektor Manfred Björkquist: *P-sfost* ran 1933. Ett levande, *p-sfärgat* intresse för ~ W. Swahn. *P-sklyvning* (sällsynt) sjukligt tillstånd varvid den sjuke ter sig som en annan vkn ej känner till sin egen förtid utan synes nödgad att 'lära sig allt på nytt' (V. Wigert); icke-fackl. ung. = tillstånd då man känner sig som två personer (sinsemellan oförenliga). *P-skrav*. Maskinkulturen och *p-slivet*, diskussion 1932. En självständig och i hög grad *p-språglad* äskådning Hj. Alving. **Syn. 1)** **a)** (ibl.:) (människo)själ, människans väsen, den inre människan; **2)** riktig människa', (utpräglad) karaktär, självständigt tänkande människa (med principer).

Perspektiv (pärspä-); -et (fackl. i bet. 1 b även -en), = 1. -er. **1)** Mål. m. m. **a)** Återgivandet av ett föremål (en solid figur) på ett plan så att det ter sig 'figurriktigt' från betraktarens synpunkt, planbild som ger intryck av föremålets utsträckning i rummet; en tavlas 1. ritnings osv. djup, dess förmåga att ge riktig föreställning om former o. avstånd (samt luft, skuggor, färger) o. d.; ett landskaps 1. en utsikts avstånds- o. luftförhållanden o. d., deras sätt att te sig i färg o. form för det mänskliga ögat. *P-et* i tavlan är felaktigt. Är det blott fråga om ett föremåls punkter och linjer, kallas *p-et* linear- 1. linjeperspektiv; *luftp-et* avser luftens, färgernas och reflexernas avbildning; *skuggp-et* avser bestämmande av de skuggor de upplysta de-

larna av föremålet kasta; ibland talas också om färgperspektiv, vilket (enl. Tikkanen) vill säga den ljusfyllda luftens inverkan på koloriten. **b)** Fackl. Utan plur. P-lära. Lärare i p. vid Konstakademien.

2) Friare o. bildl. **a)** De överbyggda trottoarerna med sina vackra pelarperspektiv Ax. Gadolin. Och traktens p. av gård vid gård | ~ Viggo Loos. Så att man såg den ena skogstoppen dyka upp över den andra i ett förtonande p. Edv. Hammarstedt. Då man nalkas Voss, vidgar sig p-et Signe Lyth. Från salsfönstren öppnar sig ett p. av holmar och fjärdar. I det ändlösa p-et av två motsatta speglar S. Siwertz. **b)** Det är precis samma hisnande p. inåt en kropp som utåt världsrymden J. Hemmer. Att göra raska svep över provinsen och belysa den i brett p. A. Österling. Isoleringen ~ visar honom livet i bittert klart p: ~ O. Wieselgren. Hos Bellman saknas helt och hållet det kosmiska p-et i Oxenstiernas nattdikt N. Afzelius. De sakna blick för p-et och se blott det för ögonen är. I Hermione understrykes det världshistoriska p-et ytterligare däri genom att ~ M. Lamm. För att ge det riktiga p-et åt ~. Vidga p-et. Gåvan att se (i) stora p. ~. [Eftervärlden] skall se tilldragelserna under ett annat p. T. Segerstedt. Att på grund av tidsavståndet p-en lätt förskjuta sig Eva Årads. Trots det korta tids-p-et Nils Forssell. **c)** Måla ett lockande (framtid)perspektiv för ngn. Som öppnar p-et mot ett liv i lugn och fred. Men att större p. öppnade sig för Hazelius' blick redan nu, ser man av ~ Fr. Böök. Ett mörkt p. öppnades för hans ögon W. Hammenhög. Det glada p., som nu upprullades för hans inre syn. Med ett dygns kancer på vatten och bröd i p. Eric Bahne. Ett liv i elände med fattighuset som p. ~ V. Berger. En jul i mörker är ännu det dystra p-et för många familjer 1917. — Med generalstrejken som framtidsperspektiv.

Syn. 1 b) p-lära; **2)** (ibl. mer l. mindre nära:) avstånd(sförhållanden), avståndsvärkan; vid(sträckt) utsikt l. utblick, anblick; räkka, långa; på avstånd l. i fjärran sig förtonande (ut)syn, fjärrsyn, förtonande sceneri, 'rymd', 'djup', 'luft'; (att allt får l. att ge) de rätta proportionerna (o. den rätta färgen o. bakgrunden); rätta avståndet (för bedömningen); 'sikt'; blick, överblick; synvinkel, aspekt; framtidsvy, framtida utsikt(er), ngt att blicka fram mot.

— **Perspektivbild.** P-ens uppkomst. -lär|a; -are. Även = lärobok i p-a. Akademiens p-are G. Pauli. -målning. -ritning. -skiss. P., utvisande nuvarande och planerad bebyggelse i kvarteret Fritiof Ups. Nya Tidn. ^{3/2} 1933. -studie. -studium. Med brinnande iver bedrivna p-er J. J. Tikkanen. -teckning. — **Perspektivisk**, -t.

Perspektiv-; tecknad l. målad i överensstämmelse med perspektivläran; framställande på avstånd sedda föremål; sedd under visst perspektiv l. på (visst) avstånd (bildl.), 'fördjupad'. P-et förkortat. Det p-a seendet. Använder man två lika bilder i bredd, kan man se bilden p-t, i p. fördjupning. — Erfarenheter, som te sig som rena under, nu när man ser dem p-t Julia Svedelius.

Persvader|a (pä-); -ade, -as; -ing (med plur.). Övertala, intala; truga, nödga, ivrigt bjuda. Jag har ju alldeles glömt att p-a (gästerna att äta mera) Märta Hesselman 1925. Hugg in först, Petterson, vi äro hemma här, p-ade jag Alb. Engström.

Pert, sjöv. Stavas i SAOL⁸ blott pärt (se d. o.).

Perte|ntlig (pärtän-); -t, -are; -het. Gärna sydsv. Ängsligt noggrann (om renlighet o. ordning), prudentlig. Som var gammaldags »p.» och alltid hade till hands de siriligaste svar och vändningar Emma Bendz. Långsamt och p-t V. Benedictsson.

Peru(vi)än, -en, -er l. **Peru(vi)än|are**, -ar(e)n, -are; -sk (-t).

Perük, -en, -er. **1)** Löshår (fästat på en huva). Han har inte eget hår, han har, bär p. Bära kalott i stället för p. Allonge eller lockperuk. Varvid p-en fastnade i en gren, revs loss och blottade en skalle, glatt som en biljardboll. Och ryckte på p-en, som alltid satt på sned ~. Lägga av sig p-en. Lös-; fruntimmersperuk. **2)** Bildl.; gärna vard. l. skämts. **a)** Om vanligt hår. Rycka ngn i p-en, i håret, kalufsen. Jag ska gå å få av mej p-en, den ä för lång. **b)** Mindre vanl. Gammal man med p. Unglomen, när den ~ inte behöver hyckla för oss p-er R. Schildt. — **Perukhår**.

-makar|e, -(e)n, -e; -bod; -sax. (Hår)frisör, hårklippare; mer säll. i 'egentligaste' bet. **-mossa** till baddräkt. **-prydd**. En p. engelsk advokat. **-stil** barockstil. **-stock** dels = träkubb i form av ett människohuvud över vkn peruker göras; dels = (gammal) stofil, träbock, trögskalle, stockkonservativ person. **-tid**. P-en: mitten av 1600-talet till omkr. 1800. **-väsen|(de)**. Det gamla akademiska p-det G. O. Hyltén-Cavallius.

Perve|rs (pä-ä-); -t, -are; -het l. -itēt (-en, -er). Förvänd, sjukligt l. onaturligt lastbar, mot naturen l. naturvidrig (särsk. ifråga om det sexuella). Ha p-a böjelser. — Olyckligtvis ligger det en underlig p. tjuvning i onda gärningar ~. Gripen av en p. förstörelselusta. Bygnaden är så fruktansvärt ful, att den får ett skimmer av p. skönet M. Rogberg.

Peset|a (akut); -an, -a l. -as; -astycke. Spanskt mynt (å 100 centimos); sept. 1934 ung. = 54 öre. — **Peso** (akut); -n, = l. -s. Mynt i Argentina o. en del andra sydamerikanska stater; i Argentina sept. 1934 en papperspeso ung. = 1.08. En p. å 100 centavos.

Pessimi's|m (pä-; -men; -t (-en, -er; -isk). Motsatt optimism. **1)** P-m. *Sjunka ned i människoförakt och p-m.* Någon natt-svart p-m i utseende på vår ekonomiska framtid behöver Ivar Kreugers död ej framkalla, skriver Skarstads-Tidningen 1932. Läkarens p-m smittade även den sjuke och hans omgivning. *Filosofiskt ha Schopenhauer och von Hartmann ~ satt p-men i system* G. Oxenstierna. **2)** P-t. Jfr IV. 1171 (optimist). *En ohjälplig p-t.* Som sann p-t är Lagerkvist mycket intresserad av lytta människor, ej minst puckelryggar E. Hedén. *Man kan bli p-t för mindre.* **3)** P-tisk. P-tiskt (an)lagd. *Ha p-tiska funderingar (angående ~).* Såg p-tiskt på förhållandena i Ryssland. *Han är visserligen p-tisk, men aldrig tragisk.* Som bekant finns det ett p-tiskt ordspråk, som säger, att ingen glädje varar beständigt Douglas Melin. **Syn.** **1)** mörk syn på livet, böjelse att se allt i svart, 'svartseende', 'svartsyn', mörk livs-syn, 'livsbittherhet', åsikten att det onda i världen överväger l. att allt skall gå illa l. bli allt sämre o. sämre, modstulenheter o. förtvivlan om framtiden; **2)** 'svartskådare', person med dystert livsåskådning l. som ser mörkt på livet, som alltid spår olycka, olycksprofet; **3)** 'svart', 'mörk', 'livsbitter', (livs)förrädd, hopplös o. modstulen.

Pest (pä-; -en, -er (grav). **1)** Huvudbet. Böldpest l. en form därav med namnet lungpest. *Sista gången (böld)pen härjade hos oss var 1710; 'digerdöden' var en epidemi; numer förekomma blott udlantagsfall i europeiska hamnar, dit pen förts genom sjönän; spridandet av p-bacillen sker företrädesvis genom råttor.* **2)** Som sista ssgsl. nyttjas 'pest' även om en hel del djursjukdomar. T. e. **a)** *Boskaps-l. kreaturspen* har ej förekommit hos oss sedan 1700-talet; är stationär på de asiatiska stäpperna. **b)** *Svinpest.* Som epidemi uppträdde svinpen i Sverige 1887, men har sedan blott förekommit sporadiskt. **c)** Hönspest. **d)** *Kräftpest.* *Kräftpens gåtta löst; Parasitsvamp, ej bakterie sjukdomens orsak, säger dr Nybelin 1934.* **3)** För nyttjades ordet om varje farsot l. epidemi med större dödlighet o. därpå återgår i allm. den allmänna o. bildl. användningen av ordet. **a)** *Jag skall slå dem med p. och förgöra dem* Bibeln. *Spå p. och örlig.* *Inbillning är värre än p-en.* *Liderligheten spred sig som en p. i de högsta kretsarna i Ryssland.* *Fly, sky ngn som p-en.* *Hade skytt tanken på fattigvärden som p-en.* *Och de utländska läroanstalterna hatade han som p-en.* **b)** *Ngt äld.* *Svor p. och död, p. och förbannelse över ~.* **c)** *Den grå p-en*, som spritsmugglingen och langningen döpts till efter den ofta förekommande grå färgen på dunkar

och smuggelkärl 1932. **d)** *Då en andlig p. (med tungomålstalande och sjuklig extas) härjade i socknarna.* **e)** *Tennpest* varigment tennett frätes sönder. **f)** *Vattenpest* *Eloea canadensis*, en vattenväxt som sprider sig våldsamt. **Syn.** **1)** böld- l. bubon- l. orientalsk pest; **2)** (härjande) farsot l. epidemi, pestilens, pestilential l. pestilentie.

— **Pestartad.** *En p. sjukdom, som smög i svältens spår. Sprida sig med p. snabbhet.* **-bacill** l. **-bakterie.** *Bacillus pestis.* **-böld.** Även bildl. T. e.: *Predikanten vid Stockholms rannsakningsfängelse sätter fingret på per i samhället. Syndikalisterna en p. på den socialistiska organismen.* **-epidemi.** **-fläck.** Även bildl. **-fri.** *S. Paolo de Loanda, som av svenske konsuln rapporterats p. 1925.* **-fylld.** *P-a ängor, dunster.* **-förande.** *P. sumpmarker, gaser.* **-hål.** *Rio, som förr var ett p., där gula febern ständigt härjade.* **-hård.** **1)** Egentl. *Orientens p-ar.* **2)** Ofta bildl. *Furugårdsnazismen är en p. i vårt offentliga liv* Nya Dagl. Alleh. 1934. *Den moraliska p., som denna stad utgör.* **-härjad.** *Som i en p. stad. I nyligen [av kräftpest] p-e vattenområden Nord. Fam.³* **-luft** ofta friare o. bildl. **-ort.** *En känd p. -rot* se pestilensrot. **-rörd** 'rörd' dvs. angripen av pesten. **-serum.** **-sjuk;** -dom. *De p-a. I p-a länder* Sven Hedin. **-skräp;** -sliknande. Se pestilensrot. **-smittja;** -ad. Egentl. o. bildl. *Föra p-a med sig. Gul flagga som tecken, att man kommer från p-ad ort. Som flydde han från ett p-at hus. Icke p-at vatten (ej smittat av kräftpest) 1912.* **-ängor.** **-år.** *Under p.*

— **Pestilens** (-äns); -sen, -ser; -srot (*Petasites officinalis*). Även 'pestilential' (-tian, -tiör) l. 'pestilentialie' (-tien, -tier). Äld. (utom 'p-srot'). Jfr pest. *Och hunger, örlig, p-s / förhärja ~ E. A. Karlfeldt. Om hunger och dyr tid, om krig och p-tia* Mathis Holmström. *Och p-tiens favor* Emil Kléen. — Ngn gång även bildl. t. e. *Långt innan den socialistiska p-tian gjort sig påmind* Kabbarp. — *P-sroten ~ var under medeltiden och renässansen högt uppskattad som preservativ mot pesten R. Sernander. P-srotens väldiga blad, som fullständigt täckte marken på åtskilliga kvadratmeter.*

Pet, -et. Ngt vard. Ssgr kunna i allm. även ansluta sig till verbet o. stå efter detta. *Utan alltför mycket p. med smådetaljer. Och portionen ~ skulle ätas upp utan muck, p. eller grin* H. Rydin. *Inte kan jag sitta med det där fruntimmersp-et och fiska efter kärnorna med en hårdnål!* Jeanna Oterdahl. — **Pet|a,** -ade, -as; p-a bort m m. fl. se bortp-a osv.; [-are, mest som sista ssgsl. -eri]; -ning. **I.** Vanl. verbformer. **1)** *P-a inte på bordet, det är nyrdlat! Hon ska då p-a på allting! Märken efter smutsiga barnfingrar, som p-at i boken. — P-a håll p-*

i. i ngt. — *P-a* naglarna, (*sig i*) tänderna (med tandp-are), *sig i örönen*, (*sig i*) näsan. *Å, fy, fy!* utbrast hon, jag tror du p-ar näsan! Hj. Bergman. *En koist*, som p-ade mig rätt i ögat, när ~. — *Det finns inget värre*, än när folk sitter och p-ar i maten (*ä inte vill äta*)! *Filip satt litet purken* och p-ade i sin spenat Hj. Söderberg. 2) Bildl. *Di tror*, att han ska bli p-ad från platsen, bli p-ad vid höstvalen (av en socialist) mista platsen; falla igenom. II. Verbalsubst. *Tand-, nagelp-are.* — *Den lille näsp-aren* Otilia Adelborg. — *Det minutlösaste detalj-peri.* — *All p-ning i maten bestraffades gjord det sista p-t färdigt*, då ~ Arv. Hj. Ugglå, öv. **-förmäm** småförmäm, sirlig, sipp. **-göra.** Att rensa abborre är ett otrevligt p. Ett p., som tar på ögonen. *De ä ett p.*, de där me, sa inbrottstjuven till urmakarn. **Syn.** pet, knäp(göra). **-moj**, -en. Vard., skämts. om automatisk telefon (med 'fingerskiva'). *Även Lidings får p.* under 1933 Sv. Dagbl. 1932. *P-en redan på avskrivning; experiment med ett slags tangentbord i London* ib. 1934. **-noga.** Ngt vard. *Skulle jag vara så där p.*, skulle jag aldrig få något ur händerna. Och i allmänhet är jag inte vad man kallar p. Ernst Lundqvist, öv. **Syn.** se petig.

— **Petig**, -t, -are; -het (ibl. med plur.). *Han har en svåräst och p. stil.* När man sitter med så här (små)p-t arbete. — *Det duger inte att vara för p. (i arbetet).* Blir p-are och mer ängsligt noggrann för var dag. *P. med sin toalet.* Håller en p. ordning på allt E. Diktonius. [Lägger mindre vikt] vid den p-t utarbetade enskildheten E. Hedén. *I detta p-t ordentliga hem.* — *Det drag av p-het och småaktig självvisshet*, som ibland sticker fram Jeanna Oterdahl. *En hel del småp-heter*, som han lade en viss vikt vid M. Hellberg. **Syn.** liten o. hopträngd, knäpig; pet- l. smånoga, se f. ö. minutiös o. pedantisk.

Peterspenning (grav). Mest i best. sing. = skatt till påvestolen från vissa kristna länder under medeltiden.

Petimätjer (akut); -ern, -rar. Förr stavat fransk: petimètre. (Löjlig) sprätt, modenarr, (mode)lejon; småpetig pedant. *En liten p-er med tillgjorda, trippande steg och svängande en smal käpp mellan tummen och pekfingeret.* — **Peti't** (även utt. peti); -en; -notis; -rad; -stil. *Somliga stycken äro satta utan mellanslag, noterna som vanligt med p. I en p-notis längst ner på sidan behagade*

tidningen verkligen meddela sitt misstag. **Syn.** finstil, liten stil. — **Petite**'ss (-äss); -en, -er. Småsak, obetydlighet; småaktighet, petighet. *Förlora sig i p-er.* *Hela saken är ju en p.*

Petition, -en, -er; -slista; -srätt; -sväg; -er|a (-ade, [-as]; -ing); -är (-(-e)n, -er). 1) *Ingå med, inge, inlämna en p. (om ~).* *En p. uppsattes, som inom en vecka fått femtusen underskrifter. Delta i, vara med om en p. P-en beviljades, upptogs nådigt, avvisades.* *De här ä ju inte en växel, de ä en p., sa bankdirektörn till studenten, som kom med sju namn på växeln.* — *Gå omkring med en p-slista och samlä underskrifter. Gå p-svägen. I p-sväg ämb. o. d.* 2) *Djur- och naturskyddsvännerna p-era om fågelskydd i Stockholm 1918. Länsbokhållarna p-era hos regeringen om titelns utbytande mot benämning, som ~ 1934.* 3) *P-ärens påpeka därvid, att ~ de p-erande.* **Syn.** 1) ansökan, begäran, framställning, anhållan, hemställan, böneskrift, supplik; 2) inlämna l. delta i osv. en p.; 3) undertecknare av en p. — **Petitum** (grav); -um [l. -umet], -a. Åskande, anslagskrav, begärt anslag; önskemål. *Så har medicinska fakulteten i Lund icke i år upptagit p-um om en professor i hygien. Uppsala universitetets p-a för kommande läsår. Riksdagsp-a.* — *Förbereda årets p-ärenden.*

Petrificer|a (pe-kort l. långt); -ade, -as; -ing (även konkr.). Särsk. som bildl. även 'petrifiera'. Förstena, förvandla till sten. *P-ade stubbar och träd.* — *Här blir man så grymt p-ad, och brist på konstnärligt umgänge gör, att ~ Alb. Edelfelt.* — **Petrifikat**, -et, = l. -er; -(s)samling. Förstenat djur l. växt, förstening, ibl. fossil. *P-erna på stranden intill Visby stadsmur äro numer så gott som fullständigt bortplockade av turister. Ask, vars lock är prytt med p-er, hopfogade med lim. Trilobiterna, bland Visby p-er mest eftersökta av oss barn.* — Ibl. även bildl. *Geologen Fridolin Sandberger, ett trumpet, gråhårigt p. med åsiker skenbart stammande från prekambriska skapelseperioden A. Klinckowström. I alla kulturfolks språk kan man upptäcka talrika p. (stelnade uttryck, arkaismer, ålderdomligheter) A. Hammarström.* — **Petrografi**, -(e)n; petrogräfsk (-t). Bergartslära. *P-en sysslar dels med bergarternas systematik och beskrivning, dels med deras (särsk. de eruptivas) bildning. Man skulle kunna likna mineralogien vid bokstäverna, p-en vid orden och geologien vid satserna A. G. Högbom 1922. Docent vid Stockholms högskola i p-i o. malmgeologi 1918. Petrografisk geologi l. p-i Nord. Fam.² (1908).*

— **Petroleum** (akut l. grav); -et. Anslutningen till de föreg. tämligen svag. Jfr nafta. I. Enkelt. 1) *Av p. framställes fotogen. Världens djupaste borrhål för p.*

finns (1931) i Kalifornien och är uppmätt till omkr. 3,057 m. Sverige äger sedan 1929 ett oljeraffinaderi för p. i Nynäshamn. **2)** Särsk. i Finl. ofta = fotogen. Jfr t. e. nedan p-kök o. p-lampa. **II.** Ssgr ha petroleum- (ngn gång därjämte petroleum-s). P-driven motorbåt. P-fat. Ett rikt p-fynd. Nya p-fält. Ny p-hann i Rotterdam (1933). P-kungar och kopparkungar ~. Gick in för att tända p-köket R. Schildt. En brinnande p-lampa H. Hildén. En insektspruta med p-lösning, vilken betydligt dämpade myggens raseri Sven Haglund. P-motor. Praffinaderi. I de flesta p-sorter Sv. Arrhenius. Baku, p-staden. P-stinkande. P-tank. Jordens p-tillgångar. P-tåg. P-ångor. P-ångare. **Syn.** bergolja, nafta, lysolja, ibl. fotogen. **Petschaft.** I SAOL⁸ blott 'pitschaft' (se d. o.)

Pettler (pä;- akut); -ern, -rar. Mest som sista ssgsled. Vard. **1)** Jfr 'pelle'. Pjusk-, viktiger. **2)** Kaffepanna. Mor Metta hade p-er på elden Anna Björkman. Kaffep-er.

Petunia (akut); -an, -or; -akruka. En prydnadsväxt med traktlika blommor i olika färger (t. e. djupviolett). Särsk. = Petunia hybrida. Hängp-a.

Pfalzgreve (ofta utt. utan p-); -skap; -inna; -lig; pfalzisk (-t). Hist. **1)** Tysk riksfurst. Pen vid Rhen, härskare över kurfurstendömet Pfalz. Pen Johan Kasimir av Pfalz-Zweibrücken, Karl X Gustavs fader. **2)** Pfalziska huset, ätten innehade 1654—1720 Sverges tron.

Pfe'nig (pfä-); -en; = l. -e. Jfr mark³ I. En mark å 100 p(-e) sept. 1934 = omkr. 1.56.

Pia ff, -en; -er|a (-ade; -ing, med plur.). I ridkonsten: trav på stället. Med ett p-erande, frustande spam G. T. Gullberg.

Piano (akut); -t, -n. På p-t äro strängarna stående, på pianot liggande. År 1823 konstruerades det första p-t. Den gamla utspelta taffeln, som nu fick efterträdas av ett modärnt p. — **Piani'ssimo** (mest akut); som subst. -t, -n; -passage; -spel m. fl. Mus. Två ord. Ibl. även bildl. **I.** Subst. Ställe som föredras mkt svagt. Hans p-n voro öoverträffliga i sin mjukhet och ~. Ett p., fint som filigran A. Randel. I ett döende p. — P-kören i andra akten M. Pergament. **II.** Adv. Mycket svagt. Ofta förkortat 'pp.' Piano p. 'ppp.' = så svagt som möjligt. —

Pianist, -en, -er; -utbildning m. fl.; -isk (-t). Pianospelare l. -spelerska, pianovirtuos, pianokonstnär. En av våra förnämsta p-er. Utbilda sig till p. Med dansmusik av en hyrd p. Biografpianist 1918. Skjut inte på p-en, han går så gott han kan! — Studerar i p-klassen för professor Lundberg. [Rachmaninoffs] demoniskt fascinerande p-skap T. Rangström 1928. — Stor p-isk färdighet. [Beethovens] p-iska verk O. Rabenius.

— **Piäno**¹ (akut); -t, -n. **1)** P-t, förr kallat p-forte eller fortepiano, konstruerades 1709 av B. Cristofori i Florens och hade intill 1750 blott flygelform. Han [Schubert], som hade skrivit An die Musik, hade inte ens ett eget p. Ax. Munthe. De stackars sönderhackade p-na i de rika salongerna C.-A. Bolander. Ostämnda hotellp-n. P-t behöver stämmas (om). P. får i radio gärna en glasklingande ton. Självspelande p. [autopiano] 1920. Elektriska reproduktionsp-n 1927. **2)** Hon spelar p. känsligt och med uppfattning. Dunka, klinka p., på p(-t). Hamra på p-t. Hon har spelat p., lärt sig spela p. för Rik. Andersson. Arrangerad för p. Sonat för p. och fiol. Vid p-t satt ~. Ackompanjerna ngn på p. Fantisera vid, på p-t. **Syn.** fortepiano o. pianoforte (äld.), (ibl. nära:) taffel, pianino, flygel.

— **Pianoackompanjatri**; -atör; -emang. -affär. -arbetare. -byggare; -e. Fackl. Berömda svenska p-are äro bl. a. Malmjö och Hoffmann, i Tyskland Bechstein och Blüthner, i Newyork Steinway & Sons. -fabrik; -ant. -forte (-fä-); -t, -n. Äld. för piano¹ (se d. o. 1). -fot. Piano-fötter av tjockt pressat glas. -hammare. Till beklädnad av p. -handel; -lare. -klaviatur. -klink; -ande. P. över och under, på alla tider på dagen! P-ande ungdomar. -komposition. -konsert. **1)** Ger i afton (en) p. med biträde av violinisten Marteau. **2)** Max Pauers storlöniga gestaltning av p-en i Ess-dur (av Beethoven) 1927. -lager. -lampa. -lektion. Ge p-er. -magasin pianoaffär, -lager, -handel o. d. -musik. -nummer. -och orgelfabrik. -sak. Mest i plur. Skrev 5 symfoniska dikter ~, p-er och sånger m. m. Nord. Fam.² -skol|a. **1)** Rik. Anderssons p-a. **2)** Lärobok l. metod i pianospelning. Aloys Hennes' p-a. -snickare. -solo. -spel; -apparat (självspelande piano); -are; -erska; -ning. -stake. P. för elektriskt ljus. -stol. -sträng. -ställ; -are. Ty aldrig såg man ett nothäfte på hans p-are Åke Hasselblad. -stämma|a. Fem svarar för, sköter p-an? -stäm|mare; -ning. Tala vid en skicklig p-mare. -tangent. -trio. Pr av Mendelsohn, Schumann, Schubert Fr. Wulff. -tråd. Hårdaste stål-tråd använd till pianosträngar, i motorcyklar o. flygmaskiner m. m. [Flygkroppens askribbor] stegade med p. T. Ångström. -utdrag t. e. ur en opera. -virtuos.

— **Piäno**² (akut); subst. o. adv. (som subst. -t, -n); -nål. Förkortat 'p.' **1)** Just när det ena klämtslaget förtonade i ett döende p., tog det andra vid i forte fortissimo Jac. Ahrenberg. **2)** Adv. a) Egentl. Den passagen måste spelas, tas (mer) p. — Hit avsluter sig: Talnmaskinsnålar ~ extra stag ton, s. k. p-nål Ahlén & Holm. b) Bildl. Ngt vard. Kan du inte ta't lite (mer) p.?

lite lugnare l. långsammare, mindre nervöst. Och har smått och p. börjat med mina göromål på ~ A. Törneros. **Syn.** 2) svagt, sakta. — **Pianöla** (-åla; grav l. akut); -an, -or. Självspelande piano, pianospelapparat. Ett tredje piano med en p-a framför Stéphanie Beyel. På egna känslor snåla, / ert liv går mest på lånen, / ni spela — p-a / och sjunga — grammofoon Per-Uno Bolinder. — P-aapparater kunna inbyggas i vanliga pianon Tob. Norlind. Halvdöd reste jag mig från p-asitsen och ~ Stéphanie Beyel. När p-atekniken lärt sig behärska legatospalet Gus. Mattsson.

Piassåva (grav l. akut); -n; -kvast; -tross m. fl. Fibrer ur bladslidorna av flera palmer t. e. p-palmen (Attalea funifera); nyttjad till kvastar, borstar, penslar, tågverk m. m. **P-n**, som här fås av fibrer från palmen Leopoldinia piassava ~ Douglas Melin. Kvastar av ren, prima p. Spiselborste av mörk p. Ligger förankrad med grova p-trossar Douglas Melin.

Pia'st'er (akut); -ern, -er l. -rar. På ett turkiskt pund (f. n., 1934, = Kr. 16.40) gå 100 p-er å 40 para. För lumpna fem p-rars skull Fr. Böök.

Pia'zza (-ts- l. -ss; akut l. grav); -an, -or; -ett|a (-ä; akut l. grav; = litet torg). (Italienskt ord för torg. De små gränderna, som stråla ut från p-an Harry Blomberg. Då p-orna svärma av brunstekta violförsäljerskor A. Österling. — På alla de små mörka, fuktiga p-ettorna gingo rosenförsäljare och ~ Öv. fr. M. Serao.

Picc- se pick-.

Pick¹ se pack².

Pick², -et, =. Mindre vanl. Hörde sparvarnas ivriga p. i frölldan. — Tre skarpa p. i poleringen visade, att en skarp fågel-näbb varit i verksamhet. — **Pick**², -en, -ar. Ldls. o. fackl. = (bröd)pigg l. (bröd)nagg. Jfr d. o. — **Picka**, -ade, -as; p-a i sig; p-a upp m. fl. se upp-a osv.; -ning (med plur.). **I.** Trans. l. intr. 1) Hönsen p-a, tupparna gala och småglarisarna grymta Emil Melander. Dit fåglarna komma för att p-a på frukterna, p-a (i det multnande träet) efter larver. En ivrigt p-ande hackspett. Talgoxens p-ande på fönsterblecket. — P-a korn, brödsmlor. Där hönsen gick och p-ade havre. Så tyst, att på fönsterträt / satt sparven i lugn och p-ade vingen V. v. Heidenstam. — Och hackspetten p-ade flisor / ur barken på asp och tall Harry Blomberg. P-a håll på ngt. — Alldeles som nötväcken p-ar i sig hampprö. 2) Ldls., fackl. P-a knäckebröd. [Potatis]äpplena p-as med en silvergaffel och läggas ett dygn i kallt vatten Stina Höfrén. 3) Men slapp hon inte sitta på ett kontor och p-a på maskin? Harry Blomberg. **II.** Blott intr. 1) Det är tyst i rummet, man hör blott väggklockan p-a Jeanna Oterdahl.

Golvklockan p-ade så hårt, att jag måste stanna pendeln för att få sova. Urets p-ringar. 2) Det klack till i mig, hjärtat p-ade fortare, och ~. Ett p-ande hjärta. 3) Det p-ar i örönsnibbarna Elsa Lindberg. **Syn.** 1) hacka l. 'hamra' l. plocka med näbben; 2) nagga, sticka; 3) knacka, 'dunka'; **II.** 1) ticka, 'knäppa'; 2) slå, klappa; 3) pulsera.

Pi'ckelhuv'a (grav). Hjälms l. kask med uppstående spets. Konstapeln (tar av p-an och torkar svetten) Strindberg. Polisp-orna komma snart att försvinna även vid Stockholms poliskår 1921. Ibl. även om person (polis, gendarm).

Pi'ckels (akut); den-kön; -beredning; -burk. Grönsaker inlagda i starkt kryddad ättika. Till p. beredas bl. a. gurkor, blomkål, kapris och bönor. Blomknopparna och de omogna krassefrukterna ha skarp smak och användas i p. Nord. Fam.² Engelsk p.

Pi'ckhågad. Vard. Att han kände sig p. att om möjligt tillmötesgå [denna originella anhällan] Kabbarp. P. på att göra ngt. De ä jag inte mycke p. på. **Syn.** livad (för), pigg (på).

Pickni'ck (l. pi'-, då med akut l. grav); -en, -er l. -ar; -flaska; -korg; -skinka; -sällskap; -tillställning; -a [-ade, [-as]]. Utflykt l. (framdukad) måltid i det gröna (där var o. en lämnar sitt bidrag till matsäcken). Pen på en av holmarna i Ekens skärgård, där hela öns herrskapsungdom plågade delta. Kring en uppdukad p. Ellen Lundberg-Nyblom. Kokta p-skinkor, konserverade i burkar. — P-ande stockholmare S. Siwertz. Vid små p-er på Djurgården, ut till Djurgården. Samlas till p-ar med ~ C. Forsstrand. [Och kråkfamiljerna] höllo på med p-ar bland träden H. Hultenberg, öv.

Pi'ckolla (-å; akut); -an, [-or]; -aflöjt m. fl. (med grav). Liten (högre stäm) flöjt, oktavflöjt. En p-a gäll genom larret sig tränger O. Thunman. [Hösten] kan blåsa basun i skorstenarna och p-a i fönsterspringorna Levi Rickson. — Den allra obetydligaste p-ablåsare i den stora skaldeorkestern C. G. Laurin. Fåglarna spela p-aflöjt i trädtopparna och ~ S. Dahllöf. P-aflöjtens visslande toner. Kunde trissa upp mig till p-atoner, som gingo genom märg och ben ~ Aug. Hallner.

Pi'ckolo (två korta å; akut); -n, [-s]. Hotellpojke; 'smörgåsnisse'. Hotellens minsta p. Ax. Ahlman. Som portiern mindes, sedan han var p. på Pré Catalan 'Mari Mihi'.

Piedestal, -en, -er; -duk. Även 'pjedestäl' (o. ibl. med kort a). Fotställ(ning), ofta för byst l. staty o. d. En svartbetsad p. i pelarform, som uppbar en palm. — Märk bildl. uttr. som: Sätta ngn på en p. sätta högt, framhålla hans förtjänster, 'hissa upp' hm, ibl. dyrka l. överskatta.

En politiker, som fallit från sin p. eller gjort fiasco Ellen Lundberg-Nyblom. Alla konstnärer, författare och tänkare flyttas på detta sätt fram och tillbaka mellan p-en och skamrödn T. Segerstedt.

Pierrot stavas nu även (efter uttalet) pjärrå (se d. o.).

Pietät (3-stavigt); -en. I. Enkelt. Med en p., som icke förefaller hycklad. Av p. för fadersn minne. Som dhöres med skyldig p. Ha med berömvärd p. sörjt för, att allt fått förbli vid det gamla. Den varma p., med vilken allt är tillvaraget Hj. Lundgren. II. Ssgr. Ex.: Det p-sfulla sätt på vilket Scholander restaurerat det gamla Bådtiska palatset på Blasieholmen. En tid, som ej visste vad p-sfullhet mot gamla minnesmärken ville säga. P-sfyllda människor ha sökt rädda vad räddas kunde. Driven av verklig p-skänsla (för ålderdomen). En p-slös nydaningstid. Denna dikt behandlas av utgivaren på ett än p-slösare sätt. Attio-talets programmatiska p-slöshet M. Lamm. En del möbler, som för Ellen hade p-svärde Gurli Linder. **Syn.** vördnad(skänsla), vördnadsfull tillgivenhet, aktning för de(t) gamla, (samvetsgrann) hänsynsfullhet, grannligheten, hänsyn. — **Pietis'm**, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Religiös riktning som särskilt betonar vikten av ett fromt liv; ibl. = känslobetonad (ofta ngt asketisk) fromhet, läseri. Den konservativa p-men i Sverge börjar på 1600-talet med påverkan från Spener; på 1700-talet tog p-men intryck från Dippel och bland ledare märkes då Sven Rosén; den på 1800-talet framträdande gammal-p-men (Nyman, Sellergren, Ternström) fortlever ännu i södra Småland och Blekinge. — Urban Hjärne kan enl. Linderholm kallas 'Sverges förste kände egentlige p-t'. 'P-ten', en religiös uppbyggelse-tidskrift, grundad 1842, skött bl. a. av C. O. Rosenius och (från 1868) P. P. Waldenström. — P-tledare. — P-tiska konventiklar. Där ~ Eric Tollstadius predikade i p-tisk anda. En trång, självsäker och hård p-tisk riktning. P-tisk stränghet. Jag tycker illa om all aggressiv ortodoxi, den må vara p-tisk eller sovjetistisk C. G. Laurin. Den utpräglad p-tiske, mystiskt fromme Rudin Lydia Wahlström.

Piff¹, [-en]. Ngt vard. Sätta p. på såsen genom, med lite dill. De ä ingen p. på honom. Hade en viss storstadsmässig »p.» i sitt yttre 'Sigurd'. De ä en viss p. på allt va hon gör. Köp något med p. i, som det är p. på! ngt stilig. Litet skvaller sätter alltid p. på enformigheten S. A. Duse. Och du kan ju själv ~ sätta litet journalistisk p. på det Hj. Söderberg. Kvickheter med både p. och skärpa. Den enda lilla p-en i denna ~ historia A. T. Gellerstedt. Som satt den rätta p-en på det hela. **Syn.** krydda, smak,

'stil', 'sprätt', 'ruff', snits(ighet), (allt) som gör sig, ibl. elegans, ibl. 'färg(klick)', piffighet, s, ch) vng, udd, ibl. ngt raffinerat. — **Piff¹a¹ upp** n, -ade, -as; -ning. — **Piffig**, -t, -are; -het. Ngt vard. Hon varierar sin klädsel med smak och är alltid p. En p. ny servetbrytning. Med sin p-a fru Ax. Engdahl. En del »p-a» smårätter från Köpenhamn. De stiligaste och p-aste [officerarna] i hela Europa Lili Ziedner. **Syn.** stilig, pigg, 'kilig', kul; jfr f. ö. piff¹ ovan.

Piff², interj. Ansluts ibl. till piff¹. Skott-härmande. Ofta i sammanställningen P., paff, puff¹ — **Piff²a²**, -ade, [-as]. Vard. Skjutit och p-at på gräsänder och skrakar A. Hammarström. Ett oavbrutet skjutande och p-ande And. Ramsay.

Pig¹a, -an, -or. Ordet anses numer gärna som en ngt föraktlig benämning på 'husingfru', 'hembitråde' o. d.; ibl. dock 'ke-lande'. I. Enkelt. 1) Tjåna som simpel p-a. En p-a på landet. Vill gå i hatt och inte längre heta p-a. En dalkulla, som tjänade p-a i en annan gård i byn E. Modin. Vad en p-a hinner uträtta, då hon vill S. E. Wacklin. Tyst p-or! sa köksan. — Bond-, eusam-, gds-, hus-, inne-, köks-, la(du)gårds-, lill-, sommar-, tjänste-, ute-, vall-, väv-piga. Jungfru Maria nyckelp-a. 2) Vart ska vi rida? / Till en liten p-a. Det får du ej, min lilla p-a. II. Ssgr. Ex.: Ett typiskt p-brev med en förskräcklig stävning. Usch, såna p-fasoner! På hösten, just i p-flyttningen. B. Wedberg. P-grann jfr t. e. bond-grann. Dora tyckte det var p-göra ~ Fr. G. Bengtsson. Omedelbart innanför köket låg p-kammaren, möblerad med ~ J. G. Andersson. P-lock (-et, =), skämts. = drag-spel. Smeker hennes öra med ~ p-lockslåt, ty pigorna äro vissertigen utdöda, men p-locken leva evinnerligen 'Dan'. P-lön. Läs mest p-romaner (Courths Mahler). Vara p-sjuk eller ha p-sjukan, dvs. ont i hela kroppen mindre känt. Lyssna till p-skvaller. En riktig p-slinka. S. k. pigspråk C. J. L. Almquist. I ett långt, ~ p-stavat brev 1913. P-stävning usel stävning (som röjer utbildning). P-stil 'egentl.' o. bildl. Hon kunde inte heller få hjälpa till med p-sysslorna, ty det var också opassande Fanny Alving. Att förrätta sådana p-sysslor som att bädda sin säng. En p-tjusande proryttare G. Castrén. Att vara p-tjusare till yrket är lika knoddigt som att dricka punch Ax. Grafström. En p-tjusartyp. Göra p-tjänst. **Syn.** (finare äro:) tjänst(e) flicka, tjänarinna, (lus)jungfru, hembitråde; (mer slangartat) pigesch. — **Pigesch**, -en, -er. Bra vard., slangartat. Och nu sitter han ~ hos p-erna i köket Alb. Engström.

Pigg¹, -en, -ar. 1) Skridskorna voro av trä med en skena i kölen; de fästes medelst en p., för vilken borrhades ett hål i klacken

Gurli Linder. *Ta bort p-arna i skorna. Fiskredskap med p-ar utan hulling. Hennes ulliga hår var flätat i tjugotals minimala flåtor, som stodo rätt ut från huvudet som p-arna på ett piggsvin Ellen Lundberg-Nyblom. Några stora hundar med järnp-ar i halsbanden. Brödnagg med stölp-ar. Ispigg.*
2) Brödpigg att picka bröd med. **Syn.**
1) (mer l. mindre nära stå:) tagg, spetsigt ten, dubb, nagel, pligg, brodd, torn, dorn; **2)** (bröd)pick, nagg. — **Piggform|ad**; -ig. *Pigg- eller taggformade huggredskap som ljuster och pik. Med små p-iga taggar G. Kolthoff. -lik, -t. -rad.* [Spännets yta] är genom två p-er ~ med sex piggar i varje rad uppdelad i fyra fält Å. Stavenow. **-svin.** Hos p-en (gnagare, som stå nära igelkotten) och särsk. hos de egentliga p-en (släktet Hystrix) träffas de största taggarna inom hela djurriket. Att många av karlarna sågo ut som p. om hakan Carl Ankar-crona. — Man gör inga bröstdukar av p-s-hudar. P-stårta med piggar av uppstående mandelbitar. **-var**, -en [l. -n], -ar; -(s)filé m. fl. Bothus maximus (en flundrefisk). Hos p-en är ögonsidan beströdd med taggiga benknölar. Pens kött är mycket välsmakande. Stekt p. — **Piggja'**, -ade, -as; -ning (med plur.). *Fackl. Så p-ade de mig, så de kunde p-a ihjäl mig, sade limpan. Falu knäckebröd, p-at och naggat ~ Annons 1928 — Piggig, -t, -are; -het. Mindre vanl. [Igelkottungar-nas] p-a pålsar A. T. Gellerstedt. Att skinn-
 et är p-t, kommer sig av ~.*
Pigg, -t, -are. **I.** Enkelt. Kroppsligt o. andligt. **1)** *Kom ner vid tolvtiden ut-sövd och p. Då blodet kommit i omlopp, kände han sig rätt p. igen. Nu börjar du visst bli p-are. P. och kry. P. och rask. P. och nyter. P. och duktigt. P. som en mört. Med p-a, spelande ögon. Sdg väldigt p. och käckt ut. Morgonpigg. Betydligt p-are till humöret blev han, då ~. Stämningen blev inte p-are av att ~. Rosorna stå så p-a efter regnet.*
b) *Pojken ser p. ut, ser ut att vara p. och vaken. Den p-aste flickan i skolan. Särskilt p. i räkning. 2)* Han blev genast p. på saken och ~ Sten Bergman. Var just inte vidare p. på att släppa sin enda dotter in på ~ teaterbanan Lili Ziedner. En hummer är ~ p på slagsmål S. Barthel. Våldsamt p. på livet C. G. Laurin. **Litspigg.** **II.** Ssgr. Med tilltagande p-het (och livlighet). P-ögd som en mus. En p-ögd och vaken resenär Allan Bergstrand. **Syn.** kry, rask, frisk (som en nötkärna); spelande, livlig, 'vaken', kvick, rapp, flink; med snabb uppfattning l. vaken iakttagelse, som har lätt att fatta, begåvad, intelligent. — **Piggja' på sig**, -ade, -as; -ning. *P-ade dock snart på sig och glömde totalt sin trötthet, när ~ E. v. Otter. P. till sig. Du ska se, han p-ar nog till sig, bara examen är över tar opp*

sig (igen), blir frisk(are) l. kryare. **P. upp m.** — **Pignja till** [u], -ade; [-ing].
Pigme|nt (-mänt); -et, = [l. -er]. Ämne som ger föremål färg (i levande organismer o. särsk. djurvärlden), färgämne. Gärna fackl. *En egendomlig benägenhet hos hud-p-et att avsätta sig fläcktal, som ger upphov till fränkar (p-fläckar). — Pigment-bildning. Abnormt stark p. -fläck(ar) fränkar, leverfläck(ar). -grad.* Den växlande p-en (hudfärgen) hos olika individer och raser. **-lager.** Omgivna av ett p. **-papper.** Jag skaffade mig p. i så många färger, som ~ O. Gjerdman. **-rik.** Den ~ p-a kärllinnan [i ögat] Hj. Öhrvall. Den p-a överhuden. **-tryck.** Fotogr. Koltryck (sförfarande). Abstr. o. konkr. P-et blir användbart för vardagsbruk (genom en Uppsala-fotografis förenklade metod) 1933. — **Pigmenter|ad**; -ing. Fackl. *De andra voro ~ normalt p-ade, då de först visade sig, men i lampskenet förlorade en av dem all färg så när som på en grön kant Torsten Pehrson, öv. fr. Beebe. Hos den nyfödde är håret endast svagt p-at M. Asplund. Brunp-ad hud F. W. Westerlund. [Då i de varma länderna] inflyttade personer med ljusare färg innan kort få ökad p-ning ib. **Syn.** färgad.*
Pik, -en, -ar. Skulle även kunna betraktas som tre l. fyra ord. **A)** Krigs. m. m. **I.** Enkelt. **1)** Gammalt stötvapen med långt träskaft och smal järnspets. Pen undan-trängdes under 1700-talet av bajonetten. **2)** Allmänare. *En polis fick kaskpen in-slagen i hjässan tvärs genom kasken K. G. Ossiannilsson. — 100 par p-ar till skid-stavar. — Ispik. II.* Ssgr. Ex.: **1)** *Ett par p-förande kosacker And. Ramsay. Och nästan alla blöder av p-stygn E. Hornborg. 2)* Med yxor och p-hackor högg de sig väg över de isiga stupen ~ Öv. fr. Essad Bey. *De tunga p-skorna A. Gadolin. Gå med p-stav och tiggarpåse på landsvägarna jfr pika I.*
B) Smal bergsspets, bergskägla (t. e. i Alperna o. Pyreneerna). **I.** Enkelt. *De ~ blå bergs-p-arna borta vid horisonten Eric Hultman. Adams p. (en väldig ensam bergskägla på Ceylon) H. Mörne. Pen på Teneriffa. II.* Ssg. *Viloplats för trötta p-bestigare Birgit Sparre. C)* Sjöv. **1)** Förligaste l. akterligaste delen av ett fartygs rum under däck. *En matros, som satt hopkruken på en sjömanslista framme i p-en R. Holmström. 2)* Akre övre hörnet av gaffel(segel). *P-fall* x klofall. **D)** 'Bildl.' Spetsighet, spydighet, stickord, (elak l. ironisk) hänsyftning l. anspelning l. antyd-dan, uddighet, sarkasm, giftighet. *Skulle det vara en p. åt mig, det där? Rik. Lindström. Jag förstod nog p-en, fast han va fin, sa han som blev kallad fälvend. Ge ngn en p. (för ngt). Han blev röd i synen och svalde p-en H. Wranér.*

— **Pik**[a, -ade, -as; [-are; -ning]. Kan betraktas som två ord. **I.** Vard., slangartat. Jfr pik A II 2 (pikstav). Och snart får man väl ut och p-a Petrus Norberg. *Landsvägspare* luffare. **II.** 'Bildl.' Jfr pik D. Och han njöt av att p-a oss för vårt språk och våra egenheter Ellen Lundberg-Nyblom. Men i drötal fick jag tåligt finna mig i att bli p-ad för att jag inlatit mig med henne Ruth Wedin Rothstein, öv. **Syn.** **I.** 'landsvägspika', ge sig ut på l. vara på luffen, luffa (landsvägen); **II.** ge (ngn) en pik l. ett stickord o. d.

Pikador (-år); -en, -er. Nutida namn på toreador, tjurfäktare. Med svag anslutning till de föreg.

Pika'nt (-angt); =, -are; -sås (en slags skarpsås); -erī (-et, -er). Med ngn anslutning till pik o. pika. Egentl. o. ofta bildl. **I.** 1) *Pepparn ger sdsen en p-are smak. Överstesill i p-sds Percy Luck 1923 Med en p, men något kväljande doft.* 2) *Mycket vackert och utrustad med det p-a plus, som vissa män värdera så högt ~ A. Sörlin. Med en viss svaghet för det p-a. Vådade något nervkittlande och p. E. Palm. Pa unghvarlshistorier.* **II.** P-eri. 1) *Excellera med p-erier i matväg.* 2) *De två skilsmässor, som gävo p-eri åt livet i de Fem Städerna Öv. fr. A. Bennett. Vetskapen härom hade skänkt en p-eriers krydda åt hans besök. Men det har onekligen sitt p-eri att se detta kronvitne träda opåkallat inför skranket (bildl.).* **Syn.** **I.** (starkt) kryddad, skarp, brännande, stark, stickande, retande, kittlande för gommen; nervkittlande, som retar nyfikenheten i sinnessretande, piffig, rafflande; lockande, fångslande gm eldighet o. liv; (ibl.): 'pepprad', 'magstark', uddig, uddvass; **II.** (p-eri ibl.): ett eget l. egendomligt l. sitt särskilda intresse, piff, 'krvilda'.

Pikare'sk (-äsk); -en, -er l. oftare -roman. Skälroman.

Piké'l, -(e)n l. -(e)t, -er; -halsduk; -klänning; -knapp; -mönster; -täck; -veck (till skjorta); -väst. Ett slags tätt bomullstyg med fördjupningar o. upphöjningar. *Haklapp av vit p., kantad med ganser. Men ännu i denna dag tycker jag hon kunde gett Gerda och mig en vit p-klänning rar, när vi gingo på barnbaler Alma Söderhjelms. Vit väst med p-knappar.*

Piké's, [-n]; -lek (kortlek där hackkorna f. o. m. tvåan t. o. m. sexan tagits bort). *P. spelas med 32 kort; de två spelarna få 12 kort var; resten utgör talong.*

Piker[a, -ade, -as; -ing (med plur.)]. Kan fattas som två ord. **I.** Fackl. Göra (tyg) uddigt i kanten, udda, 'utsticka'. *P-ad vit damkrage. En magnifik bukett, hårt bunden och nedstucken i utp-at glanspapper Elsb. Funch.* **II.** Förnärma, göra stucken l. stött,

såra, kränka, 'sticka', reta. *Jag blev nog lite p-ad av hennes självsäkerhet. En aning p-ad över, efter vad som förefallit.*

Piket, -en, -er. (Truppvadning som hålles i beredskap; mindre polisstyrka stadsbeberedd att rycka ut. Under en demonstration ~ gav gendarmmerip-en eld 1920. *Kosack, säkerhets-, polispiKET.* — *Mariapolisen hur fått ny p-bil 1931. Polisens p-vagn eftersändes ~ 1921.* **Syn.** beredskap.

Piktür, -(e)n, -er. Handstil. *Ha en tydlig, vacker, svärtydd, oläslig p. Med föreställ p. Lägga om sin p. Darrande p.*

Pil'l, -en, -ar. 1) *Skjuta med p. och bäge. P. med skaft av rör och spets av metall samt fjäder. Förgiftade p-ar till blåsrör, utan skaft, blott smala, spetsiga stickor. Och innan han hunnit få p. på bägen, var fdgeln försvunnen E. Grip. Avskjuta en p. P-en flög från strängen och satt strax därpå darrande i målet. Lägga p-en på strängen. Genomborrad av p-ar. Drog ut pen ur säret. Ta en ny p. ur kogret. Dulpil med rombisk spets utan hullingar samt vingar av trä i ett stycke med skafet.* 2) I friare uttr. o. bildl. a) *Solen sken, bina surrade, svalornas vackra p-ar skuro luften Alb. Engström. Silkesstrumpor med p-ar. Tungor, även kallade p-ar, fält, kilar i brädspel. P-en utvisar vindens riktning. Spela 'gubbe och p.' kasta krona o. klave. b) Snabb som en p. Och då för hon som en p på dörren. Med p-ens hastighet. c) Allt under det att en afrikansk sol sänder sina glödande p-ar ned över våra huvuden E. v. Otter. Drabbas av Amors p. Mot vilka han riktar satirens p-ar. Då vässer tadeln sina p-ar M. Cramér. Hans krickhets p-ar äro tämligen trubbiga.*

— **Pilbeväpnad.** *De p-e guden Amor. -broderad. Mjuka manschetter och p-e strumpor Douglas Melin. -båge; -skytte; -skytte. *P-skyttet har på senaste tid blivit en modärn idrott. -bössa. -form; -ad; -ig. *Konstruera bärplanen i p. T. Ångström. Svagt p-ade [bärplan] ib. Strumpor med p-iga broderier. -gift. Kurare, namn på flera slags p. nyttjade av Sydamerikas indianer. -häll. På ett p-s avstånd därifrån Öv. fr. 'Fiona Macleod'. -kast; -ning. *Stor fest i Bluddker med tombola, konditori, p-ning, skjutbana 1931. -koger. -lik; -nande¹. *Värter med p-a blad. -rak. Mindre vanl. [Stigen] gick p-t vidare mot sydost 'Frank Heller'. -regn. Att de flentliga flygarna översäddat de lägrade trupperna med ett p. T. Ångström. — Även bildl. Solguldens p. slår ~ E. Zilliacus. Framkallande ett p. av giftiga anmärkningar C. G. Laurin. -skott. Med ett avstånd ~ av 25—30 meter — det vanliga hållet för p-et C. A. C. Lewenhaupt. På ett p-s avstånd. — På p-skäll V. Rydberg. -skur jfr pilregn. -skytte; -e.*****

-snabb. Med *p. fart*. På *p-a* fötter. På *sina p-a* hästar. *P-a* svalor. *P-ar* rörelser. *P-t* skjuter kanoten ned för forsen, medan ~. **-spets.** En samling *p-ar* från ständersfolket. **-udd.** *En* samling *p-ar* från ständersfolket. **-ört;** -släkte, t) = Polygonum. Till *p-släktet* höra *t. e. trampgräset* (*P. ariculare*), *p-en* (*P. persicaria*), *grod-p-en* (*P. amphibium*) med *sina skära blomax*, som, när den växer i vatten, *sticka upp över ytan*; hit hör också *ormrotu* (*P. viviparum*).

— **Pila**, -ade. Mindre vanl.; gärna skönl. utom i lösbar l. särskrivn ssg då det mest är vard. *Svalor, som p-a genom rynden. Kom i p-ande fart flygande emot mig* Henning Nordlund. *Angslupar p-ude om varandra* Bo Bergman. — *Hade barnen ~ i frysprång p-at till sina hem och ~ R. Schildt. Om du skulle p-a efter det då ~ Sigrd Stjernsward. Å så p-ade hon väg, så fort de små benen kunde bära henne.* **Syn.** *ila pilsnabbt; fara av som en pil, kila l. skala l. sno l. sätta l. lägga iväg.*

Pil², -en, -ar. **I.** Enkelt. 1) Träd l. buske av släktet *Salix*. *Stubbäckern lyser i kvällen vit | mot p-arnas mörka vallar* G. P. Quist. *Runtom stä knoppande p-ar* Th. Tufvesson. *Med gavel skuggad av förvridna p-ar* A. Fahler. *P-arnas gyllene hängen, som bjuda bina dukat bord. Molins fontän ~ med de japanska p-arna* Ragn. Östberg — *Vänta inte päron från p-l* polskt ordspråk. *Att han tänkt hänga sin lyra i p-en* tänkt sluta dikta (jfr pilträäd). — *Knäcke-, korg-, vit-, tårpil.* 2) Material. *Fåtöljmodell av prima vit p. Kämpingkorgar av p., gulferntissade* 1929. **II.** Ssgr ha i regel *pil-*, i Skåne dock även *pil-*. **Syn.** vide, sälg. — **Pilallé.** -buske. -damm. *De i p-en rotande ankorna -fink.* *Passer montanus*. Jfr gråsparv (sista ex.). -**flätning.** *Brička ~ med kant och handtag av ljus p.* Nord. Komp. -**fåtölj.** -**häck.** *Vid p-en.* Jfr *pil-* nedan. -**korg.** -**kvist.** -**lik**²; -*nande*². *P-nande träd med kvastformiga kronor* H. Key-Åberg. -**odling.** Abstr. o. konkr. -**träd;** -*sberså;* -*shäck.* *Pen bära | gullgula fransar* C. Fr. Dahlgren. *De fångna judar i Babylon, vilka hängde sina harpor i p-en och inte kunde sjunga, inte spela, inte dansa i det främmande landet* S. Lagerlöf. -**vall.** Särsk. i Skåne. Jfr *pil-*. *Under en pil på vår ena p.* Hans Larsson. *Slätten ~ med sina av p-ar inhägnade marker* Ola Hansson. *Skåneslättnens mjuka p-ar* E. Hedén. -**vidja.** *Tunnband av p-or.* — **Pile-**. Skånsk form. Några ex.: *Under Per Siverissons pilehäck* Hans Larsson. *N. W. Lundh använder i 'Stranden' på ett par ställen, för den skånska tonens skull, 'pileträd' jämte 'pilträäd'.* *Den långa pilevallen, som skiljer moderförsamlingen från annexet* H. Wranér.

Pil¹, interj. o. adv. 1) Jäg. Hetsningsrop till hundar. *P. på'n!* *P. (allez)!* Även

bildl. 2) Vard. *Sådant slungar jag p. i papperskorgen* vips, direkt, genast.

Pila ff, -en, [-er]. Kok. Orientalisk rätt av förvällda risgryn övergjutna med fett l. smält smör, beströdd med peppar o. vanl. tillsatt med hackat får- l. hönskött. *P. är den turkiska risrätten, som ätes till varje mål* Stéphanie Beyel. *P. på musslor* Sv. Dagbl. 1933.

Pila'ster (akut); -ern, -rar. Byggn. *P-ern är vanligen mindre framspringande än halvpelaren och i de flesta fall endast ett ornament.* *P-arna, som flankera den öppna spisen ~.* — *Drabantaltarnas p-erarkitektur* [på Stockholms slott] Å. Stavenow. *P-eravdelade tegelmurar* C. G. Laurin. *Lisén, p-erliknande 'band'.* **Syn.** *vägg- l. mur- l. ibl. halvpelare.*

Pilerja, -ade, -as; -maskin; -ing. Fackl. I den kalla tvålmassan inknåda luktämnen o. färger m. m. *God, p-ad tvål i stänger. Lavendeltvål, p-ad ~.*

Pilgrim (l. pil-; utt. som ssg med grav; säll. -im); -en, -er. Botgörare l. resande stadd på vallfart till helig ort; även bildl. **I.** Enkelt. 1) Egentl. *Kristen, buddistisk, muhammedansk p.* *P-erna buro ofta en särskild dräkt: grov kåpa, stav, rund hatt med framtill upprikt brätte ofta besatt med mus-sel-skal; p. på väg till Heliga landet bar ett kors på hatten eller dräkten.* *P. hade rätt att erhalla fritt härbärge, eld och vatten under vägen, de fattiga även föda* Tor Andre. *En p. på väg till Benares, krypande på sina knän.* — *När räven spelar p., galler det gdsens huvud* 2) Bildl. *Brügge ~ har sedan länge varit vallfartsort för konstens p-er* T. Fogelqvist. *För p-er till Naddö.* **II.** Ssgr ha *pil-grims-* (nästan alltid ut. pil-); blott i pilgrim(s)skap även *pilgrim-*. Ex.: 1) *Klädd i p-sdräkt(en).* *P-sfalken, hos oss numer sällsynt Falco peregrinus.* *Vi äro de enda p-sfararna i kupén* S. Neander Nilsson. [*Från Tunis*] *går det p-sfartyg ~ Öv. fr. Knud Holmboe.* *P-sfädrerna* ett hundratal engelska puritaner som 1620 på skeppet *Mayflower* som kolonister överflyttade till Nordamerika. — *Stadd på p-sfärd till den heliga graven i Jerusalem* vallfärd, vallfart, p-ståg l. -vandring l. -resa, ibl. botresa. *Hur denne rysstrons srenske apostel [Z. Höglund] på hemvägen från en p-sfärd till sitt heliga Mekka [Moskva] rånades på sin klocka* T. Segerstedt. *Han slutat p-sfärden* (sin jordevandring, sitt liv) *Greta Langenskjöld.* — *I kåpa och p-shatt.* *Den nya merinokappan med de många p-skrågarna* Jenny Engelke. *P-skören ur 'Tannhäuser'.* *En gammal p-sled p-sväg.* *Underverksorterna bliva p-sorter, där de troende undfå nådegävor* E. v. Qvanten. *På en p-sresa till Rom.* *P-skkara.* *Gripa p-sstaven* ofta bildl. *P-ståget, som nu ringlade sig upp*

över bergskammen ~. Den stora mela, den årligen återkommande hinduiska p-svandringen B. Gripenberg. På gamla p-svägar egentl. o. bildl. I ett ganska hyggligt p-svårdshus Ewert Wrangel. 2) P-(s)skapet under vårt korta jordeliv. **Syn.** vallfärdare, vandrare till helig ort.

Pilk, -en, -ar; -la (-ade, -as; [-are]; -ning). Fiskredskap (rätt likt ett drag): en vid rev fästad fiskliknande krok. *Hörnu, Janson, inte var han ute med torsk-en i det vädret!* Alb. Engström. — *P-a torsk, simpör, abborre, vittling.* **Syn.** pirk, pimpelkrok.

Pilla, -ade, -as. Ibl. ngt vard. 1) *Talgövar saktar p-a / med näbben bland gårdens haln Vilh. Ekelund. Som sovo eller p-ade sina ~ fjädrar Jane Lindblad, öv. Då han p-ade bollen undan Sunes klubb i sista ögonblicket 1918. [Stensnultran] förargar ofta fiskarena genom att p-a aqnet av deras krokur utan att själv fastna E. Lönnberg. Och skalen vi p-a / från mandeln helt stilla ~ Anna M. Roos. Hålla på och p-a med revolvern E. Fastbom. [Han] p-ade nedlåtande fröken Louise under hakan ~ 'Sigurd'. 2) Ofta i lösbar (l. särskriven) ssg (jfr sönderp-a osv.). T. e. *P-ade med kniven fram allt ålbart på kräftorna. P-ade loss en klar, honunggul kåddroppe och ~ S. Siwertz. P-a sänder sina leksaker. P-a undan snön kring ~. P-a upp fönstret. Vad jag kan p-a åt mig Ellen Wester, öv. **Syn.** saktar vidröra l. flytta på l. undanskaffa (med finger, näbb l. d.), fingra, krafsa, peta, plocka, så smått handskas med, ibl. kittla l. saktar riva. — **Pillra** se d. o.**

Pilleknärkarje, -(e)n, -e. Skämts. o. ngt åld. för 'sup', 'dragnagel' o. d. *Men först tog ja mej ett par p. för å bli kringare i mun Alb. Engström.*

Piller, -ret, -er; best. plur. -erna [l. -ren]. Läkemedel i form av årtstora kulor. I. Enkelt. 1) Egentl. *P-er beströdda med nikt för att ej klibba ihop. Illasmakande läkemedel intas ofta i form av p-er, kapslar eller tabletter, som sväljas hela. Ha svårt att svälja p-er. Ta två p-er efter varje måltid. Järn-, universalp-er. 2) Bildl. *P-er skall man sluka, icke tugga. Bittra p-er sockrar man. Svälja det beska p-ret det obehagliga meddelandet, förtreten, skrapan, förolämpningen l. d. II. Ssgr. Ex.: P-erask. P-erburkar och salvburkar. P-erdosa. I p-erform. P-ermaskin. P-ermassa. P-ertrillare skämts. = farmaceut, apotekselev, apotekare.**

Pillra, -ade, -as. Mindre vanl. än 'pilla' (jfr d. o.). *Sparvar, som p-a sig (med näbben) putsar sig — Började ~ p-a och skriva på de elektriska propparna Anna Myrberg P-ade sig på näsan och nickade, som om ~ I. Ljungquist.*

Pilot (-öt); -en, -er; -ballong (liten gummi-

l. pappersballong för bestämmande av vindriktningen). Flyg(plans)förare, flygbåts- l. flygmaskins- l. luftskeppsförare. — *Maritim flygstation vid Hågernäs för utbildning av nya p-er m. m. 1919. Verkade som Svenska lufttrafikaktiebolagets p. 1920. En »mekanisk p.», en gyroskopanordning, med vilken ett aeroplan automatiskt hålles på rätt köl och i riktig kurs 1929. P-en band fast sig på sätet / och fattade tyst sin ratt K. Asp-lund. Amatör-, chefpilot. — Vi ha uppsatt flera hundra p-ballonger Sven Hedin 1928.*

Pilsner (akut); -n, =; -bar; -dricka (-srättighet); -flaska; -typ; -öl. Ett beskt ljust (nummer i Sverige alkoholsvagt) öl; ibl. = p-flaska. *Före 1923 skildes mellan (starkare) p-öl och (svagare) p-dricka. Dricka p. Får jag en halv p.l. Ta en (halva) p. till maten. Medan han tog korken ur den andra p-n Fanny Alving. Nya p-dricksrättigheter Göteborg. Handelst. 1926.*

Pilt, -en, -ar. Skr., ngt åld. l. skönl. *Och jag gläds som en p. åt den bråda resans behag O. Thunman. Ja, men en rask p. å då, då ä visst å sant Joh. Sundblad. Spar på riset och du fördärvar p-en, säger Skriften Öv. fr. Mark Twain (1877). Lust och vilja lär p-en att gilja. Reinh. Hausen skriver till mig: »Din fader var för p-arne en sträng herre, som ~» Edv. Westermarck. För oss småp-ar stod han som ~ Fredr. Fähræus. Goddagspilt. **Syn.** gosse, pojke, gossebarn, pys; yngling.*

Pimpel (akut l. grav); -eln, -lar. Fackl. (liksom de följ.). Fiskredskap: kort spö (l. handtag), rev o. en avlång tennklump med krok o. röd filtbit ('pilk' l. 'pirk'). *Pel begagnas företrädesvis då isen ligger; pirken sänkes omväxlande mot bottnen och uppdrages åter ryckvis ett kort stycke. Höll ~ på att släppa p-eln S. Dahllöf. Självlekande p-lar. — **Pimpeldon**. P., bestående av met-träd, rev och pimpelkrok Carl Schager. -fiskare; -e. -krok. -mete. Jaså, far-bror spinner tagelrevar till p-t ~ E Sparre. -spö. Kort p. med rum i skaftet för pirken. — **Pimpla**¹, -ade, [-as]; -are (pimpelfiskare); -ing. Jfr pimpel. *P-a abborre, sik, lake, röding. P-aren drar reven upp och ned i ishålet. Kirunap-arna [som isolerats på andra sidan Torne träsk] nu hemma Tidningsnotis 26 maj 1930. **Syn.** fiska med pimpel.**

Pimpine'll (-äll); -en, -er (akut) l. **Pimpine'lla** (grav); -an, -or; -(a)blad; -ros (Rosa pimpinellifolia; vanl. vit, ibl. med dragning åt gult l. skärt). Särsk. om Sanguisorba minor, vars blad förr nyttjades som krydda i vin. Jfr Bellmans *Rätt vin med p-a. — Den ~ skärvita p-rosen C. Cedérblad. Tusentals små p-rosor Elis. Wern-Bugge.*

Pimpla², -ade, -as; p-a i sig; [-are]; -ing].

Gärna ngt föraktligt l. vard. *Tycker du själv det ser trevligt ut att se en dam p-a konjak?* Fanny Alving. *P-ade vichyvatten från morgon till kväll för att hålla sig smal ib.* — *P-a i sig ofantliga kvantiteter vatten i värmen.* **Syn.** klunka, koka (i sig), dricka (i stora l. små klunkar o. länge), bäga i sig; (ibl.): anlita flaskan, supa.

Pim(p)sten. En svamplik form av vulkaniska bergarter så porös att den flyter på vatten. **I.** Enkelt. *P. är kanske oftast grå (ibland vit, gulaktig, röd l. svart) och nyttjas som poler- och stipmedel antingen i hela stycken eller som pulver. Torrt trä finputsas med glas och smärgelpapper och framför allt med p. Gnides, ännu våt, med en slät p. Men då pergament var dyrt, utplånade man stundom med p. en gammal skrift för att ännu en gång nyttja samma pergament.* **II.** Ssgr. Ex.: Små slaggiga eller p-sartade slaggstycken. *P-spulver. P-stvål* med inblandat pulver av p.

Pin, mest adv., förstärkningsord. Vard. I sammanställningar o. ssgr. Alla ssgr kunna även särskrivas; som hopskrivna ha de ibl. fortfarande två huvudaccenter men ibl. tonen på pin-. Ex.: **1)** Särskrivna. **a)** Och blev p. arg S. Siwertz. *Ett fat, p. fullt med de härligaste smultron. Jag säger dig, att jag är kär i honom, p. kär!* Agnes v. Krusenstjerna. *Tyckte det var p. livat att se henne E. Didring.* **b)** Märk med subst. *Att sätta av i p. karriär Fröding. Dessa har visst trädgårdsmästarn sätt på p. kiv 'Birgit'.* **2)** Hopskrivna. *Karn va ju p-full, vet ja! En halv val stekt, p-färsk strömming H. Samzelius. Ett p-färskt harspår E. Sparre. Och därpå i p-karriär över isen till svenska sidan H. Gummerus. Springa sin väg för p-kära livet B. Gripenberg. Och att de sett smedjetomtarna, det var då p-säkert C. Larsson i By.* **Syn.** (ibl.): genom-, rent av, alldeles, på allvar, väldigt, stup-, död-, blyxt-, storm-, livs-; full; enbart, bara.

Pin|a', -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** *Kristi p-a. Hemfallen åt den eviga p-an. Längta efter döden, befriaren från tillvarons p-a. Arbetet blev mig en p-a från att förut ha varit mitt livs elixir. Det var mig en ren, formlig, fysisk p-a att ~. De p-ans dr Robin levat som krigsfånge i ~ Öv. fr. Nellie Melba. Fram på kvällen gjorde han p-an kort och för hem Pelle Molin. Kroppslig och själslig p-a. Det gällde framför allt att utänka alla slags p-or och plågor för alla slags brott och förseelser ~ V. E. Öman. Nerv-, själs-p-a.* **2)** Märk ett par vard. uttr. *Död och p-a!* ung. = 'himmel och helvetet' l. d. *Men du får för själ och p-a inte låta det gå vidare C. Larsson i By.* **II.** Ssgr kunna vanl. även (o. ibl. lättare) ansluta sig till verbet o. stå efter detta. **Syn.** plåga,

lidande, smärta, kval, marter, martyrium, tortyr, vånada, ve, 'kors' (att bära).

— **Pin|a'**, -ade (äld., skönl. l. Idls. även pinte, pint), -as; p-a äv m. fl. se avp-a osv.; [-are; mest som sista ssgsled]. Egentl. o. bildl. **A)** Enkelt. **1)** *Du får aldrig p-a djuren. P-a ngn till bekännelse, ända tills han bekänner, att bekänna. P-as med divärse tortyrredskap. Så de p-te mig, de asen! svor han Ellen Wester, öv. P-a och plåga ngn (andligen eller kroppsligen). P-a ngn med ständiga nålstering bildl. P-a och utsuga folket.* **2)** *P-a livet ur sig. P-a sig till döds för att ~. P-a livet ur ngn med sitt gnat. P-a hjärnan med att söka lista ut undanflykter. — P-a fiolen om dålig musikanter.* **3)** *P-as av elaka drömmar. Agg, som p-ade och gnagde. Du har ingen idé om, vad detta p-ade mig, vad jag p-ades av detta. En bravarvisa, som man varje gång p-ade mig att sjunga. P-as av oro, ångest, otålighet, ovisshet(en).* **4)** *Med svårighet lyckas p-a handsken på handen. — Vattnet, som p-ade sig genom det murkna träet. Vinden, som p-ar sig genom de otäta fönstren. Slupen lyckades verkligen p-a sig genom det smala sundet, men nätt var det.* **5)** *Han måste ju p-a i sig varje bit mat, stackare. Och den skulle man p-a i sig utan prut Ann-Marg. Holmgren.* **II.** Particip **1)** *En p-ande huvudvärk, hunger. En p-ande (snål) blåst. Jag kunde inte sova för p-ande tankar Elis. Beskow. Dagarna skredo p-ande långsamt A. Hallner. Öronp-ande oljud.* **2)** **a)** *Pinad. 'Jag har alltid stått på din sida', avbröt Gunvor p-ad. Ty hans ansikte var blekt och p-at, hade ett p-at uttryck jfr förpinad o. utpinad. Där bromsarna kretsas kring de p-ade kreaturen. P-ad av törst.* **b)** *Pint. Pint under Pontius Pilatus, korsfäst, död och begravnen Trosbekännelsen (nu 'pinad'). Och blickade ~ upp i hans [Jesu] pinta heliga ansikte Öv. fr. Raymond. Din trötta gång, ditt p-ta öga Dan Andersson. O, lyssna, lyssna, min p-ta själ ~ Pär Lagerkvist. De p-tas tröst och lisa Sev. Schiöler.* **III.** P-are. Skr. Mindre vanl. *Att straffa p-arna genom att ~ E. v. Otter. Folk-, självp-are.* **B)** Ssgr (som vanl. även kunna ansluta sig till subst.) ha i regel *pino-*; undantag äro: pinbänk, pinrök o. pinsam med *pin-*. **Syn.** plåga, kvälja, 'lägga på sträckbänk', martera, tortera; ansätta, göra livet surt för, nagga, besvära; oroa, agga, ångsla; (p-a sig ibl.): pressa l. tränga sig.

— **Pinbänk.** Egentl. o. bildl. *Alla de tusenden, som till hans namns ära dogo på p-en. Lägga ngn, ligga på p-en.* **Syn.** sträckl. tortyrhänk. **-rök.** Ej allm. känt. Tvingrök. **-sam,** -t, -mare; -het. Egentl. o. (oftare) bildl. *Metoden är p., men smärtan övergående. Varje steg var p-t, ty ~ en pina. P. för ögonen. — Det bästa sättet att plåna*

ut *p*-ma minnen är att arbeta, och ~. *Ryckas ur sina p*-ma grubblerier. Ett meddelande, vilket ~ berörde mig på det *p*-maste sätt A. Klinekowström. Situationen började bli (en smula) *p*. (for oss), och ~. En ändlös *p*. dag med skarpt och stickande ljus ~ Vilh. Ekelund. Ett ögonblicks *p*. paus Hj. Propocé. Blundade för det *p*-ma faktum, den *p*-ma sanningen, att ~. Det blev likväl snart *p*-t tydligt, att ~ Wendela Leffler, öv. Med *p*. ofrånkomlighet tränger sig ~ det spörsmdlet på oss: ~ E. Hedén. Detta *p*-ma sakernas tillstånd varade i flera månader Ellen Wester, öv. Den där sturska Moringskan kunde gärna ha det litet *p*-t C. Larsson i By. Väckte ett *p*-t uppseende. Med (den) *p*-maste noggrannhet. *P*-t regelbunden, ordentlig. *P*-t enformig. **Syn.** pinande, plågsam, smärtsam, ibl. olidlig; besvärlig, ledsam, (högst) föreglig.

— **Pinofylld.** Skönl. *Månqa, långa, p*-a är Ebba Langenskiöld. **-historia.** Jesu Kristi *p*. — *Ånyo genomgå hela sin p.* **Syn.** lidandeshistoria. **-kammare** torterkammare. **-medel. redskap.** Där man förevisade divärse *p*. från tortyrens dagar. Auunden, detta utsökta *p*. Per Hallström. **-rum.** Så att icke också de komma till detta *p*. Bibeln. **-stund.** O, jämmer, nu kommer min *p*!

— **Pinlig,** -t, -are; [-het]; -en (äld.). Mest skr. Ett tag så kraftigt, att det vållade *p*. smärta Ragn. Holmström. Eller föres den arme förbrytarn / ut till en *p*. död B. Risberg, öv. Kallas till, undergå, underkasta *nyn p*-t förhör f. med tortyr; ytterst noggrant f. Säg de föreställas *p*-a behärskning och hörde deras frätter, när de väl fått vända ryggen till ~ K. G. Ossianullsson. — Där han *p*-en arrättades den 6 juni 1671 under tortyr. **Syn.** förenad med kroppslig smärta l. med tortyr; pinsam.

Pinakoték, -et, = l. -er. Tavelgalleri. Gamla *p*-et i München.

Pinäl, -en l. -et, -er. Vard. 1) *Varenda p*. O. Höberg. *Får en allt rusta själv var- eviga p*. Mollie Faustman. Och vartenda *p*. hade han gjort själv E. Lieberath. Inte en *p*. mer har vi (att elda me) (även 'ett p.'). 2) *Båset var tomt, och Kristin hade packat ihop sina p*-er ~ Ellis Edman. **Syn.** 1) pinne, sak; ibl grand; 2) (p-er:) grunkor, greior, pick o. pack.

Pina'ss, -en, -er. Sjövä. *P*-en kommer i storlek efter barkassen. Söderhamns vapen med två musköter i en röd *p*. **Syn.** slup.

Pincené (pängsné); -(e)n, -er; -båge; -fodral; -glas; -klädd; -prydd; -snodd. Glasögon utan skalmar (som klämmas om näsan), 'näsklämmare', (ett par) binokler, binokel. *Begagna p*. *Gå med p*. På näsan syntes två smala röda, insänkta band, märken efter *p*-n. — *En trött blick bakom p*-glasen

C.-A. Bolander. — **Pince'tt** (pång- l. pin-sätt); -en, -er. Liten hålltång, fjädertång. *P*. nyttjas t. e. av urmakare o. läkare, vid naturvetenskapliga undersökningar osv.

Pingjel (akut); let. *Skällornas p*-el i hagen. *Det entoniga silverklingande p*-let från den betande kjordens bjällror. *Fabodliet med dess klockp*-el och bjällerklang. *Starkt p*-el från posthästarnas klockor. *Ridån faller* Öv. fr. Gogol. *Spårvagnarnas p*-el ljud och utmanade Klara Johanson. *En gummidroskas p*-el Strix 1906. *Det har varit ett oavbrutet p*-el på telefon, telefonp-el hela förmiddagen. **Syn.** ringande, ringning. — **Pingla**¹; -lan, -lor; -elprydd *Från stenbacken intill hördes p*-lorna från en flock får. *P*-lorna på lokbågen klingade muntert och ~. *Satte en stor p*-la på hästen E. Didring. *Dombjällrorna från Lesjöfors eller Persberg och de enklare p*-lorna kring ~ Å. Hasselblad. *Dörrp*-lan i den lilla butiken. *Slåt, kälkp*-lor. — *Stora ~ kampar med rikt utsirade, p*-elprydda betsel N. Söderblom. **Syn.** (liten) bjällra l. klocka, ibl. (ko)skälla. — **Pingla**²; -ade, [-as]; -ing (med plur.). 1) *Och runt om i hagarna / ~ p*-ade skällorna Y. Ling-Lander. *Så snart vällingsklockan börjat p*-a ~. *Och klockan p*-ar med sin silverton / *te* slag ~. *På de större gatorna p*-a spårvagnar, dragna av hästar Sven Hedin. *Telefonernas ständiga p*-ande. 2) Vard. *P*-a på *nyn* ringa på l. efter (med ringledning l. telefon), uppringa m. **Syn.** ringa, klinga.

Pingla³; -lan, -lor; [-eldamm m. fl.]. Folk. l. ldl. Grodunge före förvandlingen, grodfrö, 'klumpmask'. *Och snart också små »p*-lor'. Folke Borg. *Den satt som ett mirakulum / för dammens p*-lor små Raf. Lindqvist. *Ja, grodan, ett orakulum / för dammens p*-elvrld ib.

Pingpong (-pång; utt. som ssg med grav); subst.; -boll; -bord; -lag (-et, =); -match; -nät; -racket; -salong; -spel (-are); -turnering; -tävlan. Särsk. tidigare ofta skrivet med bindestreck. Miniaturform av tennis, spelas inomhus med ihåliga celluloidbollar o. racket- l. spadformiga, gummi-klädda små slagträn på ett rektangulärt bord tvåsärvt vkt ett nät är spänt *Bordtennis »Ping-Pong»* Nord. Komp. 1916. *Inne i Uppsala hann man bara dansa, hänga på Draget och spela p*. på nationen Märten Broback. Att år 1928 ett världsmästerskap i *p*. skulle komma att hållas i Stockholm Sv. Dagbl. 1928. — *Nyhet! P*-bordskivor ~ Nord. Kompaniet ib. febr. 1925. *Det svenska p*-laget före arresan från Stockholm 1930. *Hinderlös- hetsberis har ~ utfärdats för: boktryckare ~ Nielsén att utgiva periodiska skriftern Ping-Pong-Nytt ~ mars 1934. P*-salong i Uppsala Notis; mars 1925. *P*-spelandet på Västmanland-Dala nations lokaler förbjöds på landskapet febr. 1925. *De första p*-tävlän-

garna i Uppsala slutspelades i går Tidn. Uppsala 15/1 1925. **Syn.** bord(s)tennis.

Pingst, -en, [-ar l. -er]; märk formen (i) p-as (med grav). **I.** Enkelt. *Den kristna p-en firas till minne av Andens utgjutelse. P(-en) inföll tidigt det dret. Fira p. I p. kommer det att bli oväder. Stanna över p(-en) p-helgen. Annandag p. I p-as förliden l. nästlidna p. P., hänyreckningens dag, var inne ~ Tegnér, Nattvardsbarnen.* **II.** Ssgr ha pingst-, undantagsvis i dikt därjämte pingste-(t. e. p(-e)tid). — **Pingstafton** dagen före pingstdagen; denna dags afton **-brud.** *Vilka lovat att bekosta utstyrelsen för de brudar, som vigs instundande pingst, s. k. p-ar. -dag. P-ens afton kommer ~. -fager.* Skönl. *Då marken redan stod p. och ~. -ferie.* Under p-n, p-rna. **-firjare;** -ning *En ängare, som skall ut med p-are H. Ekhammar.* **-församling.** Jfr pingströrelse(n). *År 1910 bildades Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, den största och ledande p-en i Sverige.* **-helg. -högtid. -konferens.** *Filadelfiaförsamlingens p., till vilken Upplands pingstförsamling inbjöds 1933.* **-kvinna.** Jfr pingströrelse(n). *P i Sundsvall talar grekiska Tidningsrubrik 1927.* **-lilja.** Vit narciss. *Narcissus poeticus.* **-lov.** *När får vi p? Under p-et. -manöver.* *Landstormens selvanliga p.* 1926. **-natt en** mln pingstaftonen o. pingstdagen. **-predikant.** Jfr pingströrelse(n). *År 1931 funnos i Sverige omkr. 800 p-er. -rörelse(n).* Mest i best. form om den från Wales 1904 utgångna religiösa väckelsen vkn från Los Angeles kom till Sverige 1907; rörelsen vill återuppliva den urkristna församlingens pingst gm undfående av ett hänyreckningens 'andedop' (vanl. åtföljt av tungomålstalande). *Meningen är att inom p-n varje församling skall bilda ett helt för sig och vara fullt självständigt och fristående. P-n har, oaktat en del motstånd, framkallat av dess arig-sidor, gått så snart framåt, att den 1 jan. 1931 i Sverige funnos 515 pingstförsamlingar med inemot 60,000 inskrivna medlemmar. Sven Lidman har anslutit sig till den s. k. p-n ~ Notis jan. 1922.* **-tid.** Även e-form. *Vid p(-en) år 1912 var det, som ~. — Året därpå, vid pinastetid C. T. Holmström.* **-vecka n.** **-väckelse.** Jfr pingströrelse(n). *Sven Lidman, P-ns hemlighet (1926).* **-vän.** Anhängare av pingströrelsen. *Ansluta sig till p-erna. — Med en rent extatisk, p-saktig trosöglöd A. Karlgren Ett p-soffer i Göteborgs Rubrik 1926. — Pingste-* se ovan.

Pingvin (-ngg. l. blott -ng-); -en, -er; -art; -bo; -bröst; -fåglar (ordning med en enda familj); p-erna, Spheniscidae l. Impennes); -kött; -unge; -ägg m. fl. **I.** Enkelt. *På land, där de röra sig otymligt, vistas p-erna blott under fortplantningstiden, därvid äggen läggas i grävda hålur eller i en*

fördjupning i marken. *Pernas vingar duga ej att flyga med, men göra så mycket bättre tjänst vid simning. Så gott som alla p-er äro mer eller mindre antarktiska. Jutte-p-erna, som kunna bli mer än meterlånga. — Herrarnas svart-och-vita skura samlades inne i rökrummet som p-er på en sandstrand, medan ~ Öv. fr. Sigrid Boo.* **II.** Ssgr Ex.: *Närmar man sig ett p-bo, sticker ägaren genast upp huvudet och utstöter ~ ett hest skällande läte E. H. Kranck. Ett vinterförråd av 570 p-bröst J. G. Andersson. P-ägget är synnerligen njutbart, även kokt ~ ib.*

Pinje (akut); -n, -r (akut). Även 'pinie' (ibl. utt trestavigt). *Pinus pinea.* Ett högre rest barrträd med utbredd krona, hemma i Medelhavsländerna. **I.** Enkelt. *Det melan-koliska landskapet, vaktat av de susande p-rna Öv. fr. Grazia Deledda. Spaniens brunbrända berg äro skurna i hårda och skarpa konturer, och de mörka, knotiga p-rna endast stegra ödsligheten O. Enckell. Tal-larna, nordens p-r.* **II.** Ssgr. Ex.: *I den mörkgröna p-dalen Prins Eugen. Staden [Alger] ~ krönes av lummiga p-dungar, som ~ F. U. Wrangel. Och få starkt förgrenade, yviga kronor (p-formen) Fr. Kempe. Dessa ~ stora p-frön, som smaka så utmärkt före det goda vinet ~ C. A. C. Lewenhaupt. Det p-klädda Posilippo A. Munthe. En brasa av p-kottar och torra vinstocker. Tallar med p-kronor. Dolmarna ~ som fyllas med ris, russin och p-kärnor Stéphanie Beyel. Med p-lik krona. De högstammiga p-lik-nande tallarna Hj. Söderberg. I p-lunden. Och blandas med kokosnöt, mandlar och p-nötter, fint malda. P-skog.*

Pinkla, -ade, [-as]; -nödig l. -trängd; -ning. *Undvikes gärna (liksom synonymet 'pissa'). Ersättes t. e. av 'låta sitt vatten', 'tömma blåsan', i barnspråk av 'kissa' osv.*

Pinlig se under pina².

Pinna, -ade, -as; p-a fast, ut m. fl. se fast-p-a osv.; -are. Mest i lösbara ssgr. Dock fackl. t. e. *P-a harvar sätta pinnar i. Övade p-are kunna få arbete på skofabriken 'pliggare'.* Ibl. = fästa med (små) pinnar. *P-a ut = med hjälp av en pinne utvidga. — Pinnle, -en, -ar. Märk (den gärna vard.) formen 'pinn' för 'pinnen'. *T. e. Jag träffade pinn två gånger Agnes v. Krusenstjerna. Gå på pinn* liksom föreg. i krocket. *Mätte den rackaren snart trilla, falla av p.l största, 'falla'; även = dö, kola (äv), l. ramla av stolen, lura äv, svimma o. d. I. Mer egentl. 1) P-ar [still torgkasse] med förmicklade ändbeslag. En 21-ars traktors-harv. Flickorna satt uppradade på sätena som höns på en p-e, pratande och skrattande Ax. Wändahl. — Hårborste, där borsten består av fina runda aluminium-p-ar. Harv-, räfs-p-e. Hatt-p-e att sätta hattar på. Krocket-, mål-, vänd-, start-p-e. Lock-p-e för kanon-**

lockar. *Modeller-, knyppep-e. Ro(de)r-, pek-, sko-, trum-, steg-, vagns-, tält-, sitt-, trä-, järn-; vedp-e. Inte en (ve)p-e har vi att elda me.* 2) Ngt friare l. i jämförelser. **a)** *De ä livet (just) på en p-e fullt av osäkerhet (o. spänning).* **b)** *Satt styv, blev stel som en p-e. Rak, mager, smal som en p-e.* **c)** *Att p-e för p-e klättra uppför den stegen, som leder till privat rikedom Ruben Berg. Hade arbetat sig upp från lägsta p-n Oscar B. Nelson. Som svingat sig upp till samhällslets högsta p-ar.* **d)** *Vard. Slickepe p-e med karamell i ena ändan, 'klubba'. Stinkp-e dålig cigarr.* **II. Bildl.** 1) *Vard. Rör på p-arnal skynda dej, rör på benen.* 2) *Mindre vanl. Vål blott ldlis. Stundom upptäcktes jag och fick så kallad p-e i min anmärkningsbok Alb. Engström.* 3) *Liten eländig fisk. För nu ska jag rensa mina p-ar Paul Lundh. Tre usla (abborr)p-ar va allt va vi fick. Syn. (mer l. mindre nära stå:)* **I.** sprint, pligg, tapp; sticka, ribba, spröt(e), spole, spjåla l. spjåle, läkt, liten stång l. käpp; vael; pinjal; **II. 3)** småfisk, 'fisk för katten'.

— **Pinnarbete.** Kartongen »P-n» innehåller pinnar och kulor i olika färger, med vilka barnen kunna lägga eller bygga figurer ~ 1931. **-fattig.** Mindre vanl. *En p. mässingskam Alf. Agrell.* **-fäste.** Fackl. *Sittpinnar och p-n [i hönskus] A. Stahre.* **-harv lant. -hå.** Avstånd mln två pinnar på en stegen. Mkt ofta bildl. *Antra upp ett p. på samhällsstegen A. Sörlin. En knekt ~ satt ett par p. högre än drängar och backstugusittare Vilh. Moberg. Står icke många p. över den förra boken i (fråga om litterär) kvalitet.* **-häck.** 'Stegen' på pinnskrida. *Hjulen skramlade, p-en skakade ~ I. Ljungquist.* **-karm** se följ. **-karet** (biton på -et) l. **-kärra.** Sämre l. urmodig klumpig vagn med pinnkarmar. **-lik; -nande.** P-nande insekter. **-mo.** ldlis. Hårt lerigt moblandat grus. **-möbel.** *Salen var ljus, med ljusgula, blomniga tapeter, helvita p-ler ~ Ville Vallgren.* **-skrinda.** S. med pinnhäckar. *Dä drar, sa han, som satt i p-n.* **-smal.** Mindre vanl. **-so.** ldlis. = igelkott. *Ullen är god, sa Skam, när han klippte p-n.* **-soffa.** En ldg, gammaldags p-a, pärlskulpterad på ryggstöd och ~. *Det finns dagar, som är knarriga som gamla p-or ~ Helmer Grundström.* **-staket.** Ett p. ~ rödmålat som alla gårdens hus 'Saxon'. **-steg.** På översta p-et. **-stege.** 1) *En mot gavelfönstret rest p.* 2) *Ett skåp, inuti försett med en p., på vilken mjölktrågen sattes Hj. Höglund.* **-stål;** smakare. *En vanlig, ranglig p. Eva Årads.* **-säte.** *Shackelvagnar för par med p-n voro ännu vid den tiden icke alltför sällsynta Carl Sahlin.* **-trilla.** T. med pinnkarmar. *Prästens p. höll i svängen upp till stallbacken och ~ Hj. Bergman.* **-ved.** *De skulle hugga upp p. till baket i morgon Karin Juel.*

— **Pinnig,** -t, -are; -het. Mindre vanl. T. e.: *Skägget blev stripigt och p-t av is Daniel Berg. Och ju närmare han kom sjökanten, desto glesare och p-are blev skogen Olle Hedberg.*

Pinscher (akut); -n, = l. pinschrar (grav); -tik; -valp. *P-n står nära terriern och förekommer både slät- och strävådrig, såväl i vanlig som i dvärgform. Dobermann-p-n (uppkommen genom korsning av glattådrig p-tik och schäferhund) är stor och slätådrig och har särskilt tidigare nyttjats som polishund. P-n kan vara såväl rätt- som jakt- och skyddshund. Den slätådriga dvärgp-n är en ren miniatyr av [Dobermann-p-n] Carl Leuhusen.*

Piön, -en, -er. Växt (Pæonia, ofta P. officinalis) o. blomma. **I.** Enkelt. 1) *Perna lyste som blod på rundelen bland lavendel och tusenskön Alb. Engström. P-erna göra sig kanske bäst som solitärer i gräset. Mellan rader av blommande p-er. Vita, röda, skära, gula, enkla, dubbla, doftande, luktlösa p-er. Ta in p-er och sätta i en vas. Från 'bondros' till luktpiön: p-en är inte längre som förr 'bondpiön' 1931.* 2) *Brasken stod röd i synen som en p. och skruvade sig ~ A. Hallner.* **II.** Ssgr. Ex.: *Den härliga p-doften i nutida trädgårdar. P-grupp. P-lik(nande) vallmo. P-odling. Där trippar en liten snutfager lantflicka med p-röd halsduk, p-röd hals och p-röda kinder ~ D. Åslund. P-röd av ilska, blygsel, värmen.*

Pioniär (mest utt. 3-stavigt) o. **Pionjär,** -(e)n, -er. 1) *Krigs. Ingenjörssoldat, 'skansgrävare'. Av infanteriets p-er på lätta simsäckar byggd stegplansspång Sveriges försvar, 1928. Kavallerip-er. 2) Nyrojlare, nyodlare, föregångsman, vägröjlare, banbrytare. a) *Och de nya småbrukarna fingo rikligt pröva p-ers och nybyggares hundr Gunnar Andersson. — Ibl. särsk. om de första (med Mayflower överkomna) nybyggarna i Norra Amerika. b) En nydaningsman i bildhuggarkonsten, en uppfinnare av nya uttrycksmedel, en p. Emil Cedercreutz. Är p. för den nya konstsilkesindustrien i Stockholm. En tankens p. [Chamberlain] var liberalismens p. Öv. fr. 'Sil-Vara'. Carl Curman, en av fotografiens p-er i vårt land Arv. Odencrants. Räknas som p-er i arbetet på Ölandsfloras utforskande R. Sterner. Typen för en vildmarkspioniär. — [Där lavarna] ofta äro växtvärldens första p-er Sev. Schiöler. 3) Ny bet. Medlem av kommunistisk ungdomsorganisation. Kommunialistisk »p.» [en 12-åring] tagen av polisen 1928. Parad av ryska militärt utbildade flickpioniärer Sveriges Försvar 1930.**

— **Pioniär- l. Pionjärbete.** Egentl. o. bildl., abstr. o. konkr. *Överallt där p. är för handen, där faran och det okända locka ~ Georg L. Dahlin. Inom svensk*

glasindustri har Simon Gate utfört ett betydande p. Den juridiska Almqvistforskningens p-n B. Wedberg. **-familj.** På både fäderna och moderne härstammar han [Edgar Lee Masters] från hårdföra p-er Ruben Berg. **-färd.** Materialet från dessa [Sven Hedins] p-er. **-förening.** Till pionjär 3. De s. k. p-arna, ett slags kommunistiska bojskautklubbar A. Karlgren (1925). **-klubb.** Till pionjär 3. **P-en i Sundbyberg 1928.** **-kompani, -kurs o. -kär** alla krigs. **-liv.** Tjugofem års p. och jaktäventyr i Rhodesia. **-materiel.** Krigs. Kavalleriets nya p 1920. **-period.** Befinna sig i en p. **-sambälle.** **-skap,** -et. Den livande ~ känslan av p. på jungfruliga marker Artur Eklund. **-tid.** Under denna p. **-trupp** krigs. **-utbildad;** -ning. Krigs. **P-at** underbefäl 1926.

Pip¹, -et, =. (Interj. se pip², efter pipig¹). **I.** Egentl. **1)** Flaxade vidare under sorgligt p. Öv. fr. Kipling. En uteglömd kyckling pipar sitt sista p., om igelkotten träffar honom Levi Rickson. Fågelungarnas ynkliga, svaga, ängsliga p. Vipornas klagande p. Mössens p. under tegelstensgolvet i spiskammaren Ernst Norling. Pet av syrsor. Fågel-, kyckling-, svalpip. **2)** Vindens p. i skorstenen, i fönsterpapperet. Lågorna slicka med knallar och p. den tjäriga veden Alb. Engström. **3)** Han led av andtäppa, och vi pojkar kunde hämma hans p. och hostning på ett sätt som ~ ib. **4)** Gälla små p. och pjollrigt fnitter [av städstickorna]. **II.** Bildl. **P.** och gnäll från barnen över att maten inte smakade tilläts icke. **P.** och låt. **Syn.** gällt l. pipande l. fint l. visslande skrik l. ljud; (ibl.) gnissel, visslande; (ibl.) gnäll, jämmer(låt), (o)låt, kink.

— **Pipa¹,** pep(o), -it, [-as]. Jfr pip¹. **I.** Egentl. **1)** I boet, där svalungarna pepo knappt hörbart. Snart väckte ~ några svaga p-anden [av fågelungar] min uppmärksamhet K. Kolthoff. Pendyler med p-ande kanariefåglar och lurblåsande herdar S. Lagerlöf. **P-a** sitt sista pip. Hör en skogsmus p-a vid rian R. Ekelund, öv. Och i en murspringa pep en syrsa Raf. Hertzberg, öv. Bromsarna surrade och myggen pep L. Munsterhjelms. Och moskitera hade uppstått sin p-ande melodi över gräsmattan ~ H. Mörne. **2)** Vinden p-er i skorstenen. Stormen, som pustar och flåsar och p-er som djävulens kikhosta S. Neander-Nilsson. Det visslade och pep i fönster och dörrspringor E. Sparre. Vid niotiden på morgonen ~ var det 40° kallt och blåsten riktigt pep P. E. Svinhufvud. En kulen kväll med svart himmel och p-ande vind som före regn Arv. Rosén. — Fick en fin medlut, så det pep om örnen E. Didring. Och stack i väg i p-ande sken ~ G. Wiedesheim-Paul. **3)** Och andhämtningen ljud flämtande och obehagligt p-ande G. v. Numers. **4)** Gratulerar! pep han S. Siwertz.

Och en kvinnlig stämma pep: Skynda dig i dörren, Edvard! Signe Engström. Du p-er som en gris, sade han skrattande Margit v. Willebrand-Hollmerus. **5)** Jfr pipa³1. Och producera en vild musik med sina rasslande, trummande och p-ande instrument B. Mörner. Orgeln skrällde, pep och snörvlade Ad. Hillman, öv. Men tyst!... pep inte båten? Alfr. Jensen, öv. **II.** Bildl. **P-a** och gnälla vid minsta motgång. **Syn.** (mer l. mindre nära:) gnälla fint, skrika gällt l. i falssett, vissla, (h)yla, vina; blåsa (i pipa); jämra (sig), lipa, kvida, gnälla, kinka. — **Piplis|a,** -an, -or. Vard. Pipsill. **-lärk|a;** -slakte(t) (Anthus); -elåt; -(e)par l. -spar. **P-orna** stå nära årlorna, men ha kortare stjärt och fläckig fjäderdräkt. **Angsp-an** (A. pratensis) finnes över hela Sverige; **träd-p-an** (A. trivialis) tillhör skogarna. **-sill.** Vard. Jag, som tycker så hiskligt illa om p-ar Fanny Alving. En rikti liten p. ä du, som lipar för allting! **Syn.** piplisa, lipsill, gnällspån, gnällspik, grinolle.

— **Pipare,** -(e)n, -e; -låt; -slakte(t) (Charadrius). **1)** Zool. o. d. Mest som sista ssgsled. **P-na** tillhöra brockfåglarna; **ljungp-en** kallas också 'brockfågel'. **Fjällp-e.** Den för p-en så karaktäristiska vauan att kila iväg och plötsligt stå stilla som en staty E. Rosenbergs. **2)** Hist. Medeltida flöjtblåsare (ofta även trumslagare). Jfr (blåsa) pipa³1. **Klanen Mac-Ivors** förmästa p-e Öv. fr. W. Scott. **Blåsare, p-e** och **trummare.** Ett glatt sinne behöver ingen p-e. — **Pipig¹,** -t, -are; -het. En p. stämma. Med gäll och p., tunn och p. röst. Han fick åter ett anfall av den där p-a hostan och ~ H. Hultenberg, öv. Rävns korta, p-a andhämtning Th. Högdahl. Då ~ moskitera börjat med sitt p-a surr Åke Lindström. Att hr M. själv har mycket av p. mamsell. **Syn.** (tunn o.) gäll, skrikig, skrikande, gnällig, gnällande.

— **Pip²,** interj. (o. ibl. subst.); -|a² (-ade, -as; -blindock; -ning, med plur.). Lockord på fåglar; 'skrämmord' till barn (när man 'p-ar' dem dvs. kittlar dem med fingret); utrop varigm man anger var letaren skall söka en l. att man har gömt sig o. han kan börja leta. Och ropade p. och kröp bakom en annan sten 'Dan'. Efter att ha gett henne det sedvanliga lilla p-et i sidan Hj. Lundgren. 'Pip!' säger man, då fingrarna, som förflyttat sig steg för steg närmare barnet, hunnit halsen, där man då plötsligt 'p-ar' barnet (trycker pekfinger-spetsen mot halsen). I p-blindock skall den som 'fångats' svara med 'pip!', när blindbocken ropar 'pip!', varpå blindbocken av rösten skall söka gissa vem det är.

Pip³, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** P-en på tekannan är opraktisk, den släpper inte vatten. Vattenkanna med lång, upptill vin-

kelböjd p. Mässingskannor med från botten utgående, höga, smala p-ar. 2) Bot. Den nedre o. smalare (rörformiga) delen av en sambladig blomkrona. En blomma med opropportionerligt lång p. 3) Bra vard., slang- artat. Jfr mallig. Nu har prästen blivit mallig i p-en, sade de på sitt språk Elin Wägner. II. Ssgr. Ex.: På underläppens p-del finnes alltid [på lünean] en gul teckning, honungstecknet, vilket ~ V. B. Wittrock. P-kanna. Då ~ ständarna sitta i själva p-mynningen. Pip- och flaskkrensare. P-skägg (= skägg klippt i spets) ansluter sig snarast hit. P-skägg hade han ~ också, ty så skulle en flott husarofficer se ut omkring 1890 Marianne Mörner. Såna här plantor ska man p-vattna å inte strölvattna träd. Krona med fjäll i p-öppningen Krok & Almquist.

— **Pipa**³, -an, -or. Det sammanhållande i de skiftande bet. — ordet skulle även kunna tänkas uppdelat i flera — är 'ngt rörligt'. I. Att blåsa i. Jfr pipare under pipa¹. 1) Mer egentl. a) Enklaste flöjt-instrument. Alla dem som hantera harpa och p-a Bibeln. [Pan] blåser skälmsk och kåt på vassens p-a O. Thunman. Halm-, herde-, rör-, vassp-a. Panp-a. b) Orgelp-a. Orgeln i Breslaus Jährhunderthalle har 15.120 p-or. P-orna äro av trä och fyrkantiga eller av metall och runda samt indelas i labial-p-or (flöjtverk) och tungp-or (rör- l. tungstämmer). Även bildl. T. e. Låt rindens p-or brusa ~ Harry Blomberg. Jfr även blindp-a. c) Säckp-a. d) Fågel-, lock-, järp-; ång-, fabriks-, vissel-, polis-, signalp-a. Pip-p-a. Och skar mig därav en järpp-a. Ång-p-ornas oldt. Bantågets gälla signalp-a. Får du inget ljud i p-an? Har (vissel)p-an rostat? Från utsparken till p-an blåst för full tid C. Larsson i By. 2) Bildl. uttr. a) Hela riksdan dansar efter sossarnas p-a (låter sig ledas av dem) Hagar Olsson. b) Men då papperen voro underskrifna, fick p-an ett annat ljud blev det annat ljud i skällan. Du skall få se där blir annat ljud i p-an då! H. Wranér. c) (Sitta och) skära p-or i vassen jfr t. e. 'skörda där man icke sätt'. F. skar p-or i Kreugerwassen: 50,000 om dret för att K. ej haft något uppdrag att lämna honom. d) Stoppa p-an i säcken ta skeden i väckra hand, stämna ner tonen l. sina anspråk, 'slå till reträtt'. Men genast, för husfridens skull blott och bart / jag stoppade p-an i säcken Ludv. Juhlin.

II. Att röka i. 1) Tobaksp-a l. 'fyllning' däri. Stoppa, tända, rensa p-an, sin p-a. Blossa på sin p-a. Knackade ur p-an mot relingen. Rökte ett par p-or stark tobak och ~. Pa med bärstensmunstycke. Jämt sitta med p-an i mun. Med p-an hängande i ena mungipan. Har p-an stocknat för dej nu igen, farfar? Krit-, ler-, masur-, sjöskums-, lång-; fredsp-a. 2) Opium-p-a, vattenp-a o. d.

III. 'Rör' av olika slag. 1) Ben-, märke-p-a. 2) Ljuset, som brunnit ner i p-an. När ljusen flamta i p-an D. Fallström. Ett i sin p-a väl isatt ljus A. T. Gellerstedt. 3) Om det kommit smuts eller rost i p-an, så att nyckeln inte går in borrhål i nyckelskaft svarande mot en tapp i nyckelhålet. 4) Garneringsp-a se d. o. 5) Grovt avlopp för rök o. gaser. Skorstens-, ugnsp-a. 6) På gevär. P-an var het så den brändes efter den skarpa skottflossningen. Tog ett tag om (böss)p-an och slog till räven med kolven, då den syntes vilja kvicka till. Varvid hovjägmästaren följde en fågel för vardera p-an H. Samzelius. Gevärs-, revolver-, höger-, vänsterp-a. 7) P-or (ögon) i ost, som uppstått av gaser bildade vid mognaden. P-or, som bildats i värisen. Rörsoappar, vilkas p-or lätt kunna lossas från hatten. Ibl. även om celler i honungskaka.

IV. Märk ytterligare. 1) Vin-p-a gammalt (l. främmande) rymdmått, förr räknat = 180 kannor l. 471 hl. Jag sålde två fat portvin och fyra p-or scherry Aug. Lindberg. En p-a portvin brukar anqväs vara 510 l. men är i själva verket 520 l. Kjellins Varulex. 2) Till ingen av föreg. bet. avsluta sig vard. uttr. som: 'Det här är åt p-an — käpprätt åt p-an! utropade jag E. Fastbom. Har jag inte hela tiden sagt det skulle gå åt p-an, va? H. Bergegren. Det gick åt p-an! A. I. K fick stryk med 3—2 åt skogen, åt hells(c)ke, galet, illa.

Syn. (ibl.:) rör, 'flöjt'; vissla; hållighet, 'lopp'; 'cell'; por; 'öga'.

— **Pipaska.** Och knackade ur p-n mot relingen J Sundblad. -bloss. Pen blevo djupare och tobaksröken stod tjock omkring honom Hj. Höglund. -blås|ande; -are. Punde celadoner J. J. Tikkanen. En [säck]-p-are Eric Hultman. -bruk l. -fabrik för tobakspipor. -form|ad; -ig. Skr. -glöd. -huvud. P. av masur. -hylla. I hornet till höger p. med pipor E. Didring. -krage. Jfr pipa⁴ nedan. Hans huvud vilade på den hårdstärkta p-n som på ett fat, och ~ Py Sörman. -krås. Pipat k. De norska prästernas breda p. H. Samzelius. -lera. P. är plastisk, blir vid bränning alltid vit och begagnas för tillverkning av kritpipor m. m. 1911. -munstycke. -mynning. T. e. Karl Johanssvampen har ~ vita eller gulaktiga p-ar och ~ W. Bülow. -nubb. Liten pipa. Letade reda på en p. i ena byväckan ~ Edv. Hammarstedt. -olja; -ebehållare. Nikotin som samlar sig i pipan vid rökning. -orgel; -elfabrik. Orgel med pipverk. Lidköpings p-elfabrik tillverkar p-lar efter nyaste konstruktioner 1919. -ranka. Aristolochia (en storbladig slingerväxt). -rensare. För tobakspipa. T. e. i form av ullklädda stiecker l. rensnål o. rensnarn. -rök; -ande; -are; -ning. Jag vädrade ut

p-en och ~ *H. Mörne. P-ande engelsmän Kai Donner. Piprensare, praktisk nyhet för p-are. -skaff. Tugga på p-et. -skåp* för tobakspipor. **-snodd.** T. e. till gammaldags långpipa. **-snugga.** Ngt vard. Tuggande och jämkande på sin snövrlande, utbrända p. Edv. Hammarstedt. **-stoppare.** Rensnålen kan även användas som p. **-ställ. -svamp.** Till p-arna höra rörsoppar, tickor, oxtungsvamp m. fl. **-tobak.** Prima p. **-tändare. -veck;** -ad. Jfr pipa¹. Stärkskjorta med p. **Pade remсор. -verk.** Fackl. *P-et i en orgel omfattar de delar, där tonen direkt frambringas.*

— **Pipa**¹, -ade, -as; -sax; -fång m. fl.; -ning. Mest fackl. Med dem [piptångerna] p-ar jag kragar Alf. Agrell Som alltid satt i en länstol med en stor vit p-ad och struken mössa på huvudet Hedv. Lidförss-Strömgren. Förklädet, som var garnerat med en p-ad remsa Fanny Alving. — **Pipig**², -t, -are; -het. Pip-l. rörförmig; ihålig, porös. T. e. *Stor-, småpipig ost.* — *Istället på sjön grånar och smälter under ständigt lövåder, blir mosigare, skörare och p-are ~ A. Knöppel.*

Pipett (-ätt); -en, -er. Fackl. Glasrör (ofta utvidgat på mitten) till uppsugning o. uppmätning av vätskor, 'stickhävert'. En liten p., som han ~ använde för att fylla sin reservoarpenna S. Siwertz.

Pippi (grav); -n, [-n l. -ar]. 1) Lock-l. 'kel'-ord. En liten p. hade kommit in i teatersalongen och flög nu oroligt fram och tillbaka utan att kunna ta sig ut. Men den förskrämda p-n börjar oroligt flaxa omkring i buren ~ Th. Högdahl, öv. 2) Nyare vard. användning. *Har du fått p? mist förståndet, blivit tokig. Det är ju rena p-n att hålla på så här! rena vainsinnigheten l. galenskapen l. tokeriet l. 'dillet'. — I England ha skolpojkarne verklig p. på autofrafer 1933; vurm, mani, 'ä tokiga p'.*

Pir, -en, -er (ibl. med akut) l. -ar; -arm; -huvud. I hamn utbyggd sten-l. träkaj, hamnarm; vägbrytare. Trots den tidiga morgontimmen rådde ett helvetiskt larm på p-en. Vattnet har milsvitt inhägnats mellan p-ar och kajer Georg L. Dahlin. Ocean Park, Kaliforniens största nöjesfält, till stor del utbyggt i havet på jättelika p-ar W. Sörensen. En emigrantångare, som styrde ut mellan p-erna. Helgdagsklädda människor promenerade på p-en Alb. Engström. Och så bar det av in bakom p-en i lugnvatten Gus. Mattsson. På den yttersta pynten av Borgholms hamnpir A. T. Gellerstedt. Östra (hamn)p-en. Landningspir. — Att båda p-armarna befunno sig ~ under vattentytan J. A. O. Skårman. Varvid hela p-huvudet avskars och sjönk i hamninloppet. Och svänga in mellan p-huvudena S. Barthel.

Pirat¹, -en, -er; -färd; -näste; -skepp;

-upplaga (tjuvtryck); -väsen(de). Med kinesiska p-er. *Två beryktade flodp-er. Uppräda som luftpirat A. Klinckowström. S. Siwertz, Målarp-er, — Nawoa, ett bekant p-näste [i Kinesiska sjön]. I den 1609 utgivna p-upplagan av hans [Shakspers] sonetter H. Schück. Syn. sjöröfvere, korsar, fribytare.*

Pirat², -en, -er. Äld. Spåse, arbetsväska, större tygväska, redikyl. *Tog upp lornjetten ur sin p. och betraktade honom 'Mari Mili'. Fruarna i sidenmantiljer och negligéer samt p-en på armen Emma Bendz.*

Pirig, -t, -are; -het. Ldls. Steniga och sterila marker, där skogen står p. och dyster ~ Beth Hennings. *P-a björkar Ellen Wester, öv. Höstsäden står p. och dålig och ~. Syn. tunn o smal, pyrig, klen(vuxen), mager, tyande.*

Pirk, -en, -ar; [-a¹ (-ade, -as)]. Se pilk. *Par, de bästa met- och pimpelkrokar som finnas. Korta pimpelspön, långa revur samt tunga, fiskformade p-ar med löskrok E. Sparre. P. av nysilver och tenn och rödlackerad på insidan. — P-a torsk otfare: pilka.*

Pirka², -an, -or. Vard., slangartat för 'mössa', 'luva'. *Och frågar med en kväsigt lyftning på p-an: ~ Alb. Engström.*

Pirög¹ (-äg); -en, -er. (Primitiv) kanot. *Som p-en gick tungt och ~ Öv. fr. G. Ferry, Skogslöparen. Orimligt smala p-er skär genom vattnet som rakkniavar Gunnar Cederschiöld. Infodningsp-er. — Under p-färder O. v. Mentzer.*

Pirög² (-äg); -en, -er. Ett slags (rysk) pastej fylld med fisk, kött, kål, svamp l. ägg. *Vitkåls- eller hönsköttfyllda p-er av den delikataste smördeg G. T. Gullberg. P. på lax Ester B. Nordström. Grönsaker som p. Thora Holm. Finsk kålpirög 1917.*

Pirra¹, -an, -or. Blott ldls. (t. e. sydsv.) för 'snurra'. *Några små målade träp-or i olika färger och storlek Hj. Lundgren.*

Pirra², -ade. Blott ldls. (t. e. sydsv.). *Och det p-ade i nerverna på mig. En p-ande känsla. Nerrp-ande äventyr. Syn. kittla (även angenämt), reta, sticka, 'krypa'. — Pirrög'd (även utt. -öjd); -t; -dhet. Vard. Med livliga ögon.*

Piruett (-ätt); -en, -er; -steg; -er|a (-ade, [-as]; -ing, med plur). I. *Gjorde en hastig p., så att hon kom att stå ansikte mot ansikte med honom. I en sittpiruett på skridsko. Strutsens trick att, när han jagas, med ~ en vig p. förpassa sig långt från jägaren Öv. fr. W. H. Hudson. Hunden ojarde några lustiga p-er i glädjen över att ~ J. Möllersvärd. Hästen ~ svängde sig i kråmande p-er, den krökte på halsen, skrapade med fofen V. Vallgren. Täspetsp-er. II. Och ofta var den 58-årige mannen mitt under diskussionen uppe och p-erade omkring på golvet Gust. Aldén. De snurrade och svä-*

vade och sparkade och p-erade S. Lagerlöf. Vi hade över 400 infödingar p-erande omkring oss C. T. Eriksson. P-era på täspetsarna. **Syn.** ibl. hastig helomvändning; (p-era:) svänga (o'm) på en fläck (på täspetsen), (snabbt) svänga l. snurra l. dansa l. virvla runt l. omkring.

Pirum (grav); oböjl. predikativt adj. Vard. Om någon skulle bli p. Artur Möller. Att de varit en smula p. Dricka, supra sig p. **Syn.** berusad.

Pirál ssg; grav. Myxine glutinosa. P-en, som tillhör rundmunnarna och lienär sig huvudsakligen av döda fiskar, finns vid vår västkust.

Pisa'ng (l. pi- med akut); -en, -er; -blad; -knappe; -lund; -odling; -träd. Frukt o. träd (botaniskt sett ört!). Ibl. nyttjas 'p.' som liktydigt med 'banan' (som till stor del utträngt det förra ordet); ibl. nyttjas det speciellt om 'mjölbananen' (Musa paradisiaca), som är mer långdragen o. njutbar blott i tillredd form (t. e. rostad).

Pisk¹, -et [l. -en]. 1) Lära så länge man lever, p. så länge man lär. 'P. ska då ha! sade han argt och ~ Sig. Dahlbäck. Du ska väl slippa mer p. då. Ur vägen, bondlunsar, annars blir det p. Ellen Wester, öv. Det bevingade ordet, att en politiker skall vara som en madrass: hur mycket p. han än får, skall han ändå vara likadan Oscar Rydqvist. 2) Regnets ryckvisa p. på fönsterna Strindberg. **Syn.** 1) smäll, prygel, stryk, smörj; (få p.:) smaka käppen l. riset.

— **Piska¹**, -an, -or. Mer säll. (o. Idls. l. skönl.) även **Pisk²**, -en (akut), [-ar]. I. Ex. med formen 'pisk': När p. och tön / en tomte gav dig D. Fallström. II. Huvudformen. 1) Egentl. a) Använda p-an sparsamt och med förstånd. En häst, som icke tål p-an. Högra handen för p-an vid körning. Låta hästen smaka p-an. Sköta p-an. Klatschande med p-an. Hungrig åsna aktar ingen p-a. I ett ven p-an över hundarna 'K. Gunnarson'. Rid-, stallmästar-, spann-; tagelp-a. b) Svänga p-an över ngn. Låta p-an gå. Med blodiga märken på ryggen efter pådrivarnes p-or. Och hur högt trädet än var, måste jag klättra upp eller också smaka p-an Karin Wachtmeister, öv. Som tvingar dem — även med kibokons (flodhästp-ans) hjälp — till arbete Prins Wilhelm. Knutp-a. 2) Friare o. bildl. a) Den verkliga diktaren drives fram med gisselslag, som barnens snurror hållas i gång med p-an, säger Kierkegaard T. Segerstedt. Skyndade ut ur sjukhuset som jagad av p-or W. Hammenhög. b) Lydigt följande partip-an. Låta ironiens, sin sarkasms p-a vinda över den lilla stadens innerdnare. Suckande över tillvarons p-a K. Stangenberg. c) Snodde ~ som en p-a kring byn And. Allardt. d) (Hår)p-a smäl hårflåta.

— **Piskfabrik. -form;** -ad; -ig. Mest skr. -hylsa jfr piskhållare. -håll. Inom p., femton fot bakom tjuren Eric Hultman. -hållare. P. av svartlackerad plåt l. läder, som anbringas på kuskbocken eller dess skärm och i vilken piskan ställes, då den ej hålles av kusen. -hängare. -klatsch; -lik(nande); -skarp. Under eggelsen av p-ar och ~ Åke Hasselblad. Som om hon fått en p. De p-skarpa smällarna av mausegervären Erik Nyström. **Syn.** pisksmäll. -käpp (pisk)rotting. -lik; -nande. Ett p-t bihang. Med p-nande antenner. -makare. -märke. Den stackars kvinnan ~ vilkens rygg var randig av p-n B. Gripenberg. -peruk. Peruk med hårpiska. -rapp. Medan p-en vina över selbrutna hästryggar M. Rogberg. Och regnet slår som p. i ansiktet. **Syn.** piskslag l. -snärt l. -släng. -skaff. Slog med p-et på deras fingrar, så att de måste släppa taget. Knackade ~ på dörren med p-et B. Gripenberg, öv. En gård, som folk lade märke till, pekade med p-en åt, när de körde förbi C. Larsson i By. -slag. Ruckte till som för ett p. och ~ H. Hultenberg, öv. Vid fogdarnas p. Gordon Lindh. **Syn.** se piskrapp. -släng. Jfr föreg. En blick, som träffade som en p. -smäll piskklatsch. -snurra. Kan även föras till verbet 'piska'. -snärt; -formig; -lik(nande). 1) Flåta p-ar. Den långa p-en ven genom luften, hundarna höggo i och släden sattes i gång Öv. fr. Jack London. [Ormen] var lång och smal som en p. ~ E. v. Otter. — Den smala ~ p-formiga kroppen Nord. Fam. — Den avsmalnande, p-liknande stjärten Öv. fr. W. H. Hudson. 2) I förbifarten gav han pojkljymeln en p., som efterlämnade ett rött märke på kinden. — Svaret kom som en p. **Syn.** snärt, ibl. piskrapp.

— **Piska²**, -ade, -as; -are o. -ning se B. A) Vanliga verbformer. Trans. o. intr. I. Mer egentl. Du p-ar dina hästar för mycket. Domarna ~ bjödo, att man skulle p-a dem med spön Bibeln. Jag behöver ingen särskild tillåtelse för att låta p-a en dagtjuv. Skändes som en p-ad hund V. Vallgren. P-a livet, okynnet ur ngn. P-a ngn blodig, till blods. II. Friare o. bildl. 1) a) Kok. Bananer mosas och p-as till skum ~. Först p-as ägget tillsammans med vattnet. b) P-a kläder, mattor. P-a dammet av ngn, ur soffan. När de tala illa om mig ~ är det, som om de p-ade min rock Annie Furuhjelm. Racketliknande rotting att p-a med. 2) a) En lejoninna, som betraktade oss, argt p-ande med svansen C. Lagercrantz. Låg med p-ande svans och väntade på att ~ B. Gripenberg. Med smällande segel och p-ande skot S. Siwertz. b) Och p-a i flykten vattnet till skum Öv. fr. W. Long. P-ande vattnet med vingarna Levi Rickson. Det (skum)p-ade, rasande havet. När stormen p-ar och när

havet rullar R. Jändel. *Regnet, som ~ p-ade* älven stålgrd Fanny Alving. *Regnet p-par mot, på rutan. Under det snögloppet, som p-pade oss i ansiktet, gjorde oss nästan blinda. Vind-, stormp-ad hed. Storm ~ med p-ande regn* E. Sparre. *För övrigt är trakten insvept i regn och snömoln och p-as av oerhört lågtiga stormar* E. H. Kranck. **3)** Som, långt ifrån att behöva p-as till att läsa, fann ett verkligt nöje i studierna Dan Byström. — Part. perf. gärna vard. i ex. som: *Därför att de där helt enkelt äro p-ade till det* I. Lo-Johansson. *De ä bara för han ä p-ad (till) att göra de.* **B)** Verbalsubst.

1) Pare. Mest som sista ssgsld. *Bonde-, inpare.* — Även om sak. *Kläd-, matt-, möbelp-are (av rotting).* **2)** P-ning av fångar, slavar. P-ning av mattor. — *Inp-ning.* **Syn.** slå l. klatscha med piska(n), rappa på, snärta, prygla, ge stryk, smörja upp, klå (u'pp), gissla; (häftigt) 'slå' l. svänga l. vifta; (p-ad ibl.) så illa tvungen, nödtvungen. — **Piska av n**, opp l. upp n m. fl. se avpiska, uppiska osv. — **Piskbalkong.** Till varje fullt modärn våning i stad hör numera en mot gården utbyggd s. k. piskbalkong, för piskning och borstning av möbler och kläder Nord. Fam.², 1904. **-maskin. -rum.** Hus utan gård eller godkänt p. 1932. *Härtill komma som en nyhet [i detta föreningshus] ett par p. på vinden* Ups. Nya Tidn. 1931. **-snurra** se under piska¹. **-ställning** att piska mattor på.

Pisp, -et, =; -ja (-ade). Jäg. Om ett av morkullans läten vid sträckningen. *I skymningsstund den lilla kullan sträcker | emellan hulten med sitt »p.» och »knort»* K. Stangenberg. *Men strax därefter hör jag henne knorta och p-a som förut* E. Sparre.

Pissja, -ade, [-as]; -kur (pissoar); -nödig l. -trängd; -potta; -ning. Updvikes gärna (jfr pinka). *P-a på sej. P-a i sängen väta under sig.* — **Pissoär** (l. pi¹); -(e)n, -er; -tratt. 'Urinoar', rum l. skjul där man får kasta sitt vatten, pisskur.

Pist, -en, -er (akut). Idrotts. o. d. **1)** Plattform för fäktningstävling. *Lät åter floretten komma till heders på tävlingsp-en* Olympiska spelen i Stlm 1912. *Rymmer 4 p-er, 2 m. breda och 33 m. långa, varje p. målrad i sin särskilda färg. Veckans hjältar på p-en.* **2)** Spår där hästarna galoppera på kapploppningsbanan. *Men direktören ville inte veta av någon galopp utanför p-en, rädd som han var, att ~ Gunnel Holzhausen.*

Pistäsch (l. ibl. -a'sch); -en, -er; -glass; -kärna; -mandel; -massa; -trädd. 'Grön mandel'; även om trädet Pistacia vera varav mandlarna fås. *Hackade p-er, att lägga på kanapéer. I billiga bakelser äro p-erna ibland ersatta av sönderskuren grönfärgad vanlig mandel eller kokosnöt. Finkhackad p-mandel.*

Pisti'll, -en, -er (akut); -form; -rudiment.

Bot. De gömfröiga växternas honliga könsorgan. *Ståndare och p-er. P-en består av fruktkämnet, stiftet och märket; stiftet kan dock stundom saknas.*

Pistol, -en [l. -n], -er. **I.** Enkelt. **1)** Skjuta med p. *Utmana ngn på p. Duell på p. Verkade på dem som starterns p. på gamla tränade 100-meterslöpare* E. v. Otter. [Revolvern] börjar numera utträngas av den automatiska p-en ~ som kan göras träffsäkrare Nord. Fam.² (1909). *De tre männen foro upp som skjutna ur en p. Sten Granlund, öv. Browning-, magasinipistol.* **2)** Märk bl. a. Färgsprut-, knallpulver-, luft-, lys-, magnesium-, skendöds-, skrämskotts-, sturt-p-er. **II.** Ssgr. Ex.: P-duell. (På) ett par p-häll ifrån oss. *Med dragna vävjer och uppknäppta p-hölster* Har. Hornborg. *Är olyckan framme, kan en blind höna skjuta med p-hölster. 'Om det vill sig väl, så skjuter själva p-hölstret', står det i Don Quixote* Aug. Lindberg. *Föreningen för Olympisk kortdistansskjutning (f. d. Upsala P-klubb) 1916. P-kolu med kindstöd. P-kula. En s. k. p-käpp [som inom sitt till synes oskyldiga yttre döljer en p.] 1924. P-magasin. Rikta p-mynningen mot ~. P-patron. P-pipa. P-skjutning (-sbana). P-skjutningsprovet i militära tävlingen. Small som ett p-skott. På ett p-skotts håll. Skicklig p-skytt. P-smed.*

Pistön (-äng); -en, -er; -kanna; -slag. Tekn. Föräldrat namn på kolv l. kanna (jfr t. e. kolv I 4), pumpstång. *Det väldiga skrovet skakar | av dunket från dova p-er* Einar Malm. *Armarna gingo som p-er i en ångmaskin* W. Swahn.

Pit'props (akut); -en; -hög; -skuta. Koll. Kallas numer 'props' (jfr d. o.). **Syn.** gruvstötter, gruvstolpar.

Pitscha'ft, -et, =. Mindre vanl. (Graverat) sigill; signet. *Att fadern saknade ett p., som alltid brukade ha sin bestämda plats på hans skriobord* S. Lagerlöf.

Pittore'sk (-äsk); -t, -are; -het. **1)** 'Egentl.' *Ett ovanligt p-t parti med bäck, gammalt kvarnhjul, rik lummighet. Gamla p-a kakar. Desto mer kuperad blev marken, desto p-are älvén 'Jörgen'. Gamla kastell äro i regeln mycket p-are på lagom avstånd än vid allt-för nära bekantskap* C. A. C. Lewenhaupt. *För att se Asco, »världens p-aste by»* Alb. Engström. **2)** Friare o. bildl. v. *Heidenstam har styrka i det p-a, men är alldeles omöjlig, då han ~ C. D. af Wirsén. »En dja slinka», som Strindberg mer p-t än artigt uttryckte sig* Joh. Mortensen. *Uppfyllda av folkets egna p-a vändningar och kryddade med deras humoristiska ordspråk* Anna M. Roos. *Hans karriär ~ hade vissa p-a drag, men inga direkt oherdliga* Elis. Krey-Lange. **Syn. 1)** målerisk, färg- l. penselfrestande, värd att måla(s), värd en målares pensel, målningsvärd; **2)** (ibl.) färggrann, färgrik,

brokig; (väl) uttrycksfull, 'målande', (nästan) pikant, som gör sig l. gör väsen av sig l. sticker i ögonen.

Pjallra, -ade, [-as]; p-a o'm; -ig (-t, -are; = skvalleraktig). Ldls., vard. för skvallra, sladdra'. *Gå d p a för lärarn.*

Pjalt, -en, -ar; -ig (-t, -are; -het). Ibl. även 'p-er' (-n). Vard. *Och nu får du höra vad du är för en p. G. Nordensvan. Förbli en stackars p. Hj. Bergman. En p. till man Kabbarp. Författaren har sett sina hjältar och p-ar utslutande som ~ Ejuar Smith. Syn.* (eländig) stackare, odugling, krake, 'kräk', pjask(er), 'palt', sjask(er).

Pjask, -et. Vard. (liksom de följ.). *Hur kan man finna nöje i sånt där p! K. Östgren. I dag ä då teet bara p. Syn.* ynkedom, pjaskighet, dålighet, uselhet, 'slask', (smaklös) lank — **Pjask**², -en, -ar l **Pjasker**, -ern. Pjalt (se d. o.). — **Pjaskig**, -t, -are; -het. *Drack fem koppar p-t te hos ~ Fredrika Bremer. Vårt uppriktigt sagt p-a kaffe C. Larsson i By. — De och hela deras p-a släkte Matg. Frölich, öv. Det var p-are än jag väntut mig! Hj. Bergman. Syn.* pjaltig, ynklig, ibl. smaklös l. fald l. 'svag'.

Pjedestal se piedestal. **Pjes** se pjäs.

Pjoller, -er; -ret; -eraktig(het); -r|a (-ade, [-as]); -rig (-t, -are; -het). Dels = joller, barnsligt l. puerilt prat, barnsligheter; dels = pjosk(ighet), pjolt, fjoskighet. **1) Det är rent p-er från början till slut. P-er! Det tror jag inte. Syster Malin har åldrats, fäst dig inte vid hennes p-er! Mik. Lybeck. Kärleksp-er. — P-eraktighet och tafathet Nord. Fam.² **2) a) P-ra som en barnunge. Och lyssnade / på skaldernas p-rande klingklang Per Weiland. b) Intet p-rande med ens egna svagheter, intet undseende för andra människors Erik Hedén. **3) Gälla små pip och p-rikt fnitter. »Dansande små fötter» är den något p-riga titeln på en film av ävenledes p-rikt innehåll ~. P-riga fruntimmer även = pjoskiga. — Pjolt** (-å; -et; -|a (-ade, [-as]); -ig (-t, -are; -het). Liksom 'pjoller' dels = joller, dels (och oftare) = pjosk(ighet). *Jag vill inte citera vad de sade varandra, ty det var mest p. ~ A. Essén. De va liksom lite blöthjärtade, de tyckte om att p-a med blommor och ~ Fanny Alving. Och det är kanhända p-igt att säga det ih.*****

Pjolt'er (-å; akut); -ern, -rar. (Egentligen norskt namn på) grog.

Pjosk, -et; -pett(er (-ern, -rar) m. fl.; -|a (-ade, -as; p-a bort se bortp-a); -er (-n); -er| (-(e)t; -er); -ig (-t, -are; -het, med plur.). Åsyfta alla 'pjunkighet, klemighet', ibl. med biton av 'enfaldighet'. **1) Enkelt. Led är jag, led åt ert p. och ert yukprat om arbetets ve Knut Hamilton. Inget p. (med barnen)! Som skulle plåga ihjäl henne med sitt p. och sitt kält Elis. Kuylenstierna-**

Wenster. 2) Ssgr. Ex.: Humorns på en gång medkännande och p-fria liussyn T. Fogelqvist. Ville ~ ej veta av några klemmiga p-metoder D. Elfstrand. P-pedagoger ha redan ~ E. A. Kock 1919. Ett utslag av p-pedagogik; i stället för 'pluggskolan' vill man nu ha 'pjunkskolan' inför som norm 1933. Det var inga p-pettrar utan duktiga svenska karlar, som åkte till arbetsplatsen utan att oja sig över människovärdet Sv. Dagbl. 1927. **3) Avledningar. a) Kusin är ingen p-er, kusin är modig som en karl S. Lagerlöf. b) Tycktes sätta en ära i att inte p-a (med sig). P-a med barnen d klä dem, så de se ut som yllepaket. c) Asch, sånt där p-eri, såna där p-erier vill jag inte veta av! d) En något p-ig omtanke om de snillefrön, som skulle kunna gå förlorade vid ~ D. Elfstrand. I rädsla att kumraterna skulle finna oss p-iga W. Lindhé. En skola, som sannerligen icke uppfostrade till p-ighet och klemighet. Syn. pjunk(ighet), pjåk(ighet), -sjåp(ighet), klemighet, omanlighet, mjäkighet, flepighet, blödighet, svaghet, ynklighet, ynkedom.**

Pjünk, -et; -|a (-ade, [-as]); [-er (-n)]; -ig (-t, -are; -het). Alla åsyfta 'jämmer' l. 'klemighet'. **1) Utan p. och mjäkighet Jac. Ahrenberg. Nej, vad var det för p. med dig själv! Pär Lagerkvist. Pjäk och p. tåldes d ingendera sidan A. Hj. Uggla, öv. Har den sällsynta gåvan att kunna ge djup och innerlig känsla utan p. O. Homén. Kvinnfolks-; känslopjünk. **2) Avledningar. Ex.: a) P-a inte för lite regn! P-a med barnen. Hon p-ar med sin sjukdom, sina nerver, sitt förfinaade själsliv. b) P-ig och klagande för minsta obehag. Ej min sänomö är en finhyllt, / p-ig dam med bleka kinder Alfr. Jensen, öv. Bort med allt p-igt svärmeri / och sociala griller! Livets allvar bjuder p-ighet och känslsamhet vika, och ~ And. Allardt. Syn.** jämmer(låt), gnäll, ynk, klagolåt (över smäsaker), (ibl :) gråtmildhet, känslsamhet; mjäkighet, pjosk(ighet), klemighet, ynklighet; (p-a ibl.) ynka sig.**

Pjäk, -et, = (om människor); -|is|a (-an, -or); -|a (-ade, [-as]); -ig (-t, -are; -het). **1) a) P. och pjünk tåldes d ingendera sidan A. Hj. Uggla, öv. Ett överfint känslopjäk C. G. af Leopold. b) Ja, du är ett p., Rasmus! H. Wranér. — Lilla p-lisa! Bertel Kihlman. **2) P-a och dra sej undan för allt som kräver ansträngning. Som varken p-ade eller sjåpade sig, utan gav ett handtag, när det behöfdes ~ Alf. Agrell **3) a) P-ig och förskrämd C. J. L. Almquist. En liten petig karl, förstår du, gentil, p-ig. b) Vard. Idén, vilken kanske inte var så p-ig i alla fall. Syn. **1) a) pjosk(ighet); b) sjåp; våp; **3) a) rädd (av sig), som grugar sig för minsta svårighet; b) (inte så p-ig:) inte så illa l. tokig l. 'galen'.**********

Pjäsk stavas pjosk, se d. o.

Pjärrå (-n, -er) l. (med samma utt.)
Pjerrot (-en, -er); -ansikte; -dräkt. Pajas (se d. o.). *En p. i sockertoppshatt och krita ansikte.*

Pjäs, -en, -er. Även 'pjes'. **I.** Enkelt. **1)** Krigs. *Kanoner och dylika tunga p-er. Samtidigt med övergången till räfflade p-er började benämningen 'kula' utbytas mot 'projektil'. Artillerip-er.* **2)** Fyrverkeripjas. **3)** Allmänne o. handels. *Det är en stor p., ska du veta, den får säkert inte rum i din matsal om en gammaldags 'skänk'. En vacker p. En lustig p. Svårslld p., sa han, som stal skyllerkuren. — Vardagsrumsmöbel, 11 p-er Annons 1920. Bordservis för 12 personer, 59 p-er.* **4)** Schackpjas. *Yet du först och främst, hur p-erna går?* **5)** Teaterpjäs. **a)** *P-en uppföres ånyo om måndag med samma rollbesättning. Tal-, sång-, nydrspjäs.* **b)** Märk bildl. *Men dess bättre hör det till p-en att ~ hör det till, hör till saken.* **6)** Skämts. o. vard. om person. *De ä en roli p., din kusin.* **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Krigs. *P-befälhavaren ~ meddelade, att kanonen betjänades av ~.* *P-kärra.* **2)** Till I 5. *P-uppsättning(ar).* *Vad denna teater har tur eller förstörd, då det gäller p-val C. G. Laurin.* **Syn. I.** **1)** kanon, (fält)stycke; artilleripjäs; **3)** tingest, föremål, tillhörande en uppsättning, sak, stycke; **4)** (spel)figur (i schack); **5)** (teater)stycke; **6)** 'prick', 'figur', 'persedel'.

Pjätt, -en, -ar; -a (-ade, -as; -ning). Ldls., sydv. Lätt slag. Märk *Leka p.* 'ge natt-hugg', 'leka datten', ge 'sista slaget'.

Pjäxa, -an, -or; -band; -klädd; -läder; -rem; -skaft; -skodd; -stropp; -stövel. **1)** Bandsko (med uppstående spets), nåbsko, lappjäxa, lappsko, norrbottenspjäxa, kängsko (jfr d. o.). *Starrfoderstoppade p-or O. Bucht — Med slängande p-band Harry Blomberg.* **2)** Resårkänga.

Placera, -ade, -as; p-a om m. fl. se om-p-a osv.; [-are]; -ing (-en, -ar; -sbekymmer; -skort m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Allmänne. **a)** *Det är en stol, som jag inte begriper var vi ska p-a.* *Var man p-ar den, så står den lika illa.* *Övanpå allt detta p-ades slutligen ett ämbar, men så uppgillrat, att ~.* *Med tjarka släta murar och oregelbundet p-ade fönster B. Gripenberg. P-a sig litet i skymundan för att bättre kunna iaktta. — Som ha objektet utbrutet och p-at i satsens början Margit Abenius.* **b)** *Det är inte lätt att vid ett middagsbord p-a alla efter rang, så att de bli nöjda. Vål-p-ad.* **2)** Märk bl. a.: **a)** *Lyckas p-a sina söner (på goda platser, i inbringande befattningar). Få sina döttrar bra p-ade bra gifta. P-as på finansministerposten. Vid Hälsinge regemente har som signalofficer p-ats ~.* **b)** Jfr c. *Löjtnant Törnblom p-ade sig etta*

i florettfäkting. — Även bildl. På en plats för sig ~ p-ar sig »Spektrum» genom hela sin stil N. Svanberg. **c)** *Fackl. (idrotts.) är 'p-a sig' = slå sig fram i en tävling så att man kommer bland pristagarna.* **d)** *P-a sina penningar mot in-teckning, i bank, i ett företag, i industrien, i aktier och obligationer, i fastighet. Ha sin förmögenhet p-ad i en affär. Hellre p-a det lilla man har i säkra papper, om de ock ge lägre ränta.*

II. Verbalsubst. **1)** P-are. Särsk. ifråga om förmögenhet o. d. *Att fransmännen, dessa utomordentligt goda sparare, kunna vara häpnadsväckande lätt-lurade som p-are. Kapital-, smd-p-are.* **2)** P-ing. T. e.: **a)** *Sköta p-ingen vid ett middagsbord. Fina p-ingskort Smd-lands nation har skaffat sej, med vapen på! A. Hj. Uggla 1917. Jag har inte skrivit ut någon p-ingslista i kväll; får jag be konsuln vara god föra min fru till bordet Olle Hedberg.* **b)** *Har förordnats till driftingenjör med p-ing vid Älvkarleby kraftverk. Nu hade vi kommit att ta kontrakt vid samma bolag och fått p-ing vid samma gäng 'K. Gunnarson'. Postexpeditörer utan fast p-ing. — Restauratörernas p-ingsbyrå platsanskaffningsbyrå. Systerrådet på Samariterhemmet behandlar alla p-ingsfrågor.* **c)** *Adjektiv i attributiv p-ing N. Svanberg.* **d)** *Idrotts. Protokollför de olika löparnas tid och inbördes p-ing i varje hit Olympiska spelen 1912. Efter startskottet skall man vara mån om att skaffa sig en god p-ing i fältet J. Zander.* **e)** *P-ing av sällskapets medel md icke ~. Om; kapital-p-ing.*

Syn. I. sätta, ställa, lägga; (ar)rangera, förlägga; inordna, anbringa (på sin plats), inpassa, installera, ibl gruppera l. fördela; ge l. anvisa plats; stationera, hänvisa, tilldela, ibl. inrymma; skaffa plats l. anställning åt, skaffa befattning l. uppdrag; insätta (i bank, företag osv.).

Plack se plaque.

Plada'sk, interj. o. adv. *En vacker dag skulle jag annars kunna få svindel och trilla p. ner K. A. Hagberg, öv. Ramla, stupa p. över en krocketbåge.* **Syn.** raklång, huvudstupa, på näsa'n), handlöst, 'så lång man är'. — **Plada'skia**, -an, -or. Vard. *En stor (ler)p-a hade han fått på ena kindbenet och läppen var sprickt. Stora p-or till broscher 'Birgit'. Våldiga p-or till ~ rockor med sina vidriga hycklaransikten ~ S. Barthel. — Skämts. l. vanvördigt även om orden (särsk. kraschan). Att han bar den största p-an av alla gubbarna J. G. Andersson. Liksom man brukar en ful kråsnål på visit hos giraren och vasap-an inför kungen 'Jörgen'. **Syn.** smutsfläck, 'ruka', 'smocka'; stor o. flat tingest.*

Pladder, -ret; -eraktig m. fl. se II; -r|a (-ade, [-as]; -are; -erska); -rig (-t, -are; -het). **I.** Enkelt. *Sökte pigga upp honom med mun-*

tert *p-er* ~ S. Siwertz. *Lyssnade förstrött till p-ret runt omkring 'Dan'. Avskydde p-er för p-rets skull och satt hellre tyst långa stunder. Under ett ivrigt p-er sams emellan. Rena (papegoj)p-ret.* — Ibl. bildl. *Taltrastens p-er* Fr. Persson. **II.** Ssgr höra såväl till subst. som verbet. Ex.: *P-eraktig som en kaffemoster. Utan att få bukt med hennes p-eraktighet. En p-permaj. P-ersjuk. Lida av p-ersjuka(n). P-ertyska 'rotväliska', 'mesopotamiska'.* **III.** Avledningar. **1)** Ständigt *p-ra* och *skvallra*. *P-ra på utan att ge sig tid att tänka. Under det att mamsellen p-rade, märknade von Hancken allt mer* ~ Hj. Bergman. *Alla p-rade i munnen på varandra, ingen lyssnade.* — *P-ra dumheter.* — Och en *papegoja*, som *p-rar* från morgon till kväll. **2)** *Tysta munnen på p-rarna. Den lilla p-rerskan kunde behöva en näsbränna.* **3)** *P-rig och skvalleraktig har hon alltid varit. Utan att på minsta sätt vara p-rig och vulgär* Fr. G. Bengtsson (om framställning). **Syn.** (löst) prat, papegojprat, babbel, (tanklöst) tjatter, snatter, ibl. (ord-)svammel l. trams, ibl. skvaller l. sladder, ibl. (kåring)snack.

Plafond (-fängd); -en, -er; -målning (takmålning) m. fl. Smyckat (platt) innertak; ibl. = p-målning. *Foajéns stora tunnvalstak omramar en p-målning* av ~ Nord. Fam.² *Att även p-utsmackningen i Skogholm pekar mot Sjöö* Andreas Lindblom.

Plägle (plasi); -en, -er; -effört l. -effirt; -eliv. Badstrand; strandbädd. *Nere på p-en. Vågornas skvalp emot p-ens sand* E. Knape. *På de härliga p-erna norrut* Amelie Posse-Brázdová. *En sandp-e med hotell och möndåna friluftsbad* T. Fogelqvist.

Plagg¹, -et, =. Mest om större klädespersedlar. **I.** Enkelt. *Jag har inte ett helt p. att ta på mej. En jumper är ett kläd-samt, praktiskt och billigt p. för såväl skol-som hemmabruk* 1922. *En läderjacka utan ärmor, ett p., som ännu brukas bland bönderna i Nuoro* Öv. fr. Grazia Deledda. *De vanliga intima p-en underkläderna. Slängas bort som ett p. man icke har bruk för.* — *Halsduk är som gagnplagg av okänd ålder; den framträder som modesak hos männen (kravatt) under senare hälften av 1600-talet* Nord. Fam.² *Barn-, ben-, helgdags-, klädes-, liv-, sim-, sko-, små-, småbaras, tvätt-, under-, uniforms-, vardags-, vinter-, ylle-, överplagg.* **II.** Ssgr äro sälls. Ex.: *Mellan de p-behångda strecken* Levi Rickson. *Den engelska gentlemannens p lista* S. Arsenius. **Syn.** klädesplagg, (klädes)persedel.

Plagg², -et l. **Plagg^{or}**, -orna; -a (-ade, -as; -p på ngn). Mindre vanl. utom i ssgn 'handplagg'. *Han har väl fått p. utav frun?* Fanny Alving. *Som en skolpojke ~ efter två dussin p-or* Z. Topelius. **Syn.** stryk; handplagg.

Plagiät (hårt g); -et, = l. -er; -jakt; -mål m. fl. **1)** *Gör man en bok som är full av citat eller blott en slavisk bearbetning av en uppgiven författare är det en kompilation eller ett uppkok; döljer man vem man begagnat, är boken ett p.* Om en bok är stulen ur högst tre andra böcker, är den ett p., men har den stulits ur flera, så är den ett originalt verk B. Wedberg (sarkastiskt). *Boken har med rätta betecknats som ett oförsynt p. Beskyllas för p.* **2)** Även om (plan till annat) konstverk (ofta t. e. mus.), ifråga om patent o. d. samt allmännare. *Då hr Atterberg komponerade sitt verk, har han säkerligen ihågkommit, att för hrr kritici är p-jakten den tacksammaste, mest givande och den mest självhävande.* — *Johansfors glasbruk förlorade p-målet och har dömts att till Orrefors utbetala ett skadestånd av 3,000 kr., att förstöra lagret av de plagierade pjäserna och att ~ 1929.* — *Hon är i allt ett p. efter modern: i sättet att tala och klä sig, den högdragna knycken på nacken, ~.* **Syn.** (litterär, konstnärlig, industriell) stöld ur l. av andras arbeten l. idéer, (tjuvaktig) efterrapning l. efterbildning, (slavisk) 'kopia'. — **Plagiät^{or}** (kort å; grav); -orn, -örer (slutet o, akut). En som plagierar. *Ossendowski som p-or* 1925. — **Plagierja**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.). *Att man på en gång förkättrar mig och därunder ändå med god smak p-ar mig* C. J. L. Almquist. *Valsen är pad efter (en) Strauss(vals). Att en mycket stor del av de arbeten [om Amazonas], som blivit publicerade av utlänningar, lida av en viss fantasierikedom, okunnighet och p-ingsförmåga* Douglas Melin. — *Ända in i de minsta detaljer söker han p-a idolen, Wilde.* — **Syn.** stjäla ämnen, uttryck, idéer, melodier o. d. (ur andras skrifter, konstverk, uppfinningar), göra sig skyldig till (ett) plagiät, tjuvaktigt efterbilda (o. utge för sitt), efter-apa, kopiera.

Plakat¹, -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. **1)** Offentligt anslag, kungörelse. *Böndagsp-et utfärdat: K. m:ts p. om fyra allmänna högtidliga tacksägelse-, faste-, bot- och bönedagar under 1922 har nu utfärdats* dec. 1921. *Det av ärkebiskopen och missionsdirektor Gunnar Dahlquist undertecknade missionsp-et, som skall uppläsas i kyrkorna på tredje böndagen* 1928. *Duellp-et.* **2)** (Stor) affisch, (stort) anslag. *Stod och betraktade de reklamplakat för resor i olika länder, som prydd vdr hemstations väntsal, medan ~ Rabbe Enckell.* **II.** Ssgr. Ex.: *Och på kvällen voro även Sillénska p-bärare i verksamhet* 1934. *Socialistiska p-klistrare* 1932. *I reklamskursen ingår Fönsterskyltning och p-målning* 1927. *En ganska manstark stab av p-textare* Matts A. Stenström.

Plakat², =, [-are; -full]. Nästan endast

predikativt l. som adv. Vard. *Så att hans bekanta skola tro, att han var p. i går afton* Strindberg. *En då söp han sej p. igen, d då ~ I.* Ljungquist. *Där Caliban och hans supbröder ha blivit fullständigt p-a* Dag. Nyh. 1921. *Supit den heliga Apistjuven p. full* Ingeb. Björklund. **Syn.** (stup) full, stupfull, redlost berusad.

Plake'tt (-ätt); -en, -er. Jfr 'plaque'. Fyra-, sex- l. åttahörnig reliefplatta (ofta med slät fränsida). Hans [Alex. Charpentiers] p-er och ldgreliefer pryda vartenda museum i Europa Emil Cedercreutz. *En minnesplakett till Gustav Vasa-dagen. P., präglad över Harald Hjärne. — P-utdelning vid barnskyddsmötet 1929.*

Plan¹, -et, =. Kunde även fattas som två ord (dock sammanhållna särsk. gm I l b o. II l. **I.** Plan yta o. d. **1**) Egentl. Ofta fackl. **a)** Kristallernas geometriska struktur, bildad av p. och räta linjer. Horisontalt, vertikalt, lutande p. Som bekant har man redan ~ börjat bygga vissa gator i två p. i Newyork A. Thulstrup 1931. *Korsningen i Strandbodgatan är skenfri, korsningen i Vaksalagatan sker däremot i p. Vägkorsningar i banans p. skola bort, säger järnvägsstyrelsen 1924. Sådana korsningar, där vägarna ligga i skilda p. Ligga i samma p. — Horisontalt, vertikalt-pet. b)* I hela p. stodo alla färger mot varandra: en röd himmel, ett vitt hav, en strand av brons och purpur ~ Emil Cedercreutz. — *Källarutrymme, som ligger så djupt under mark-pet, att ~ Nord. Fam.⁹ Att [löpar]banans bottenplan skulle ligga 45 cm. under ytp-et [på Stadions arena] Olympiska spelen 1912. — Förgrund, mellanplan och bakgrund. 2)* Bildl. **a)** Komma på det sluttande p-et 'sjunka', gå l. glida utför (t. e. i sedligt hänseende). *Regeringens snedsprång på klasspolitikens slippriga p. — Han förstod massans andliga behov och instinkter, förstod dem i grund, emedan hans egna lågo på aldeles samma p. T. Segerstedt. Han talar till en på samma p. och inte ovanifrån. Beethoven ligger på ett annat p. ända än de andra. Ett högre p. med friare utsikt över världen och människorna. Och hela föreställningen stod på ett mycket lägre p., än jag var van vid i Bryssel Öv. fr. Nellie Melba. På det moraliska p-et ~. b)* Ty denna roll i andra p-et är ytterst krävande O. Homén. Så skall den ges av en konstnärinna i första p-et ib. *En gammal historia har i andra p-et plats för åtskilliga andra figurer Fr. Böök. Men säkert är, att om han trädde tillbaka i andra p-et, så skedde det utan synligt missmod E. A. Karlfeldt.*

II. Om (rent konkreta) föremål. **1)** På ett p. står Dora, klädd som Svea, i pose Tor Hedberg. *Kättingbana, medelst vilken lastade transportvagnar föras uppför ett*

lutande p. *Det blir fyra lägenheter i varje trapplan. Plintens fotplan äro försedda med en sorts stigbyggar, i form av en stropp av läder. Till broning förfärdigas lätta stegplan av samma utseende som ~ Handb. f. landstormsbefälet. Bär-, stjärt-, styrplan för flygmaskiner. 2)* Numer ganska vanlig kortform för 'aeroplan'. *Huru lätt ställer det sig inte för aviaten att på sitt p. plocka över en eller annan liter ~ 1910. Fara till Frankrike och välja sig ett p. vid någon aeroplanfabrik 1913. Ett tiomotorigt p. 1928. Sittrumsramen i p-et. Pet flyter fram nästan utan störningar, går i glidflykt ner på isen. Ing. Sparmanns motorlösa p. 1934. Flygdepåfartyg, som kan ombordläga 30 p. 1924. Silvergrå p., uppradade på linje. — Armé-, bomb-, dvärg-, enmans-, flyg-, jakt(flyg)-, Junkers-, land-, luft-, marin-, mygg-, segel-, sjuk-, sjö-, spanings(flyg)-, sport-, strids(flyg)plan.*

Syn. I. plan l. jämn l. slät yta; ibl. höjdläge; (ibl.) 'nivå', höjd, plattform, 'utsiktspunkt'; **II. 1)** (bär)skiva m. m., ibl. nära golv; **2)** se flygmaskin.

— **Plankorsning.** Fackl. K. i (samma) plan. *Vid p-ar mellan järnväg och landsväg 1923. -skild. 'P-a' korsningar föreslås av C. Benedicks i st. f. 'skenfria' för sådana korsningar, där vägarna ligga i skilda plan 1934.*

— **Plan²**, -en, -er. A l o. III skulle även kunna betraktas som två ord, men bet. II förmedlar. **A)** Enkelt. **I.** Slät plats o. d. *En slät (gårds)plan, be vuxen med snabbigt gräs. På den gröna (gräs)p-en lekte barnen. Gräskära för avvejning av mindre p-er, kanter m. m. Den cirkelrunda botten, som liknade en beridareplan ~ H. Samelius. Lek-, tränings-, idrotts-, fotbolls-, tennis-, skol-, sandplan. Stenläggna p-en framför rådhuset, rådhusp-en. Mot S:t Eriksplan (i Stockholm). II.* Grundritning o. d. *Uppgöra och framlägga detaljerad p. till, för det nya riksdagshuset. Byggnads-, stads-, general-, regionplan. III.* Förslag o. d. **1)** Läs-, läroplan. *Flerårsplan framlagd för [halvpermanenta vägar i] Stockholms län 1934. Sovjets femårsplan. Göra upp, utkasta p-en till ett fälttdg. Jag behövde reda mina tankar och göra upp någon p. för mitt liv ~. Ha p-en färdig i alla sina detaljer till områdets allsidiga utforskande. Gå efter en viss p. 2)* **a)** *Det var Söderbloms p. och iveriga önskan, att ~. När han fattade sin nya p. Det in gick aldrig i hans p., att ~. Gingo gatan fram utan p. eller mål Har. Lindberg, öv. — Nödgas överge p-en på ett universitet i ~. Och p-en verkställdes till punkt och pricka. Tyskarna ~ trodde nog, att vi släppt hela p-en J. G. Andersson. P-en strandade på riksdagens motsänd. P-en var ej illa uttänkt, men i praktiken outför-*

bar. — Hon har p-er på en dker, och hon skaffar sig den Bibeln. P-er hava framgång, när de äro väl överlagda ib. De språkade och lade p-er S. Lagerlöf. Sedan mina p-er nu tagit fast(are) form. Andra sina p-er. Hyser p-er på att ~. Boni de Castellane (på den tiden en ung man utan p-er på amerikanska miljonärskor) Öv. fr. Nellie Melba. Smida hemliga p-er. Begynte smida p-er till rymningen. Umgås med de mest vittutseende p-er. Full av reformp-er. Framtids-, omstörtningsp-er. Perna på en färjeförbindelse mellan ~. **b**) Vard. Fast de fanns ju inga p-er [på de] 'Mari Mihi'. Så kvickt, att det fanns inga p-er att hugga honom (de var ingen tanke på, var otänkbart, en omöjlighet) Sigge Strömberg. **B**) Ssgr till I (o. II) kunna ngn gång även visa anslutning till plan¹ o. stundom även till plan². **Syn. A**) I. jämn(ad) l. slät plats; **II.** plan- l. grundritning; **III.** 1) ordning, schema, (ibl.:) utkast, (detaljerat) förslag; (ibl. nära:) system, metod; 2) avsikt, uppsåt, 'tanke', projekt; anslag, stämpling, intrig; ibl. taktik.

— **Planbildning.** Fackl. En ~ något sommaraktigt byggnad med livlig kontur i p. och silhuet Ragn. Östberg -enlig, t; -het. Skr. En försening i kartverkets p-a arbete. Till tryggande av tågens p-a gång. Att färden går någotsånär p-t Kan icke p-t bedrivas, därest icke ~. **-form.** Fackl. Ugnsvalvet, som efter ugnens p. har elliptisk genomskärning. **-halva.** Idrotts. T. e. i fotboll. Inom egen p. Olympiska spelen, 1912. **-hushållning.** »P», detta slagord för dagen, är ju endast en ny form av den gamla övertron på en översta ledning, som representerar det absoluta förnuftet, sade talaren [prof. Cassel] 1934. **-karta.** 1) Grundritning. Noggranna p-or till ~, över ~. 2) Mest till plan³. K. utan terrängbeteckningar (x t. e. höjdkarta). Hela det trädlösa Listerlandet ligger under åskådaren som en p-a med ~ upprutade dkrar Hugo Wachtmeister.

-läggja; -are; -ning (med plur.). Mest till plan² A III. 1) Bottenvåningen är så planlagd, att södersol skall intränga överallt, utom i köksavdelningen och biljardrummet Ragnar Östberg. Pare av idrottsplatsen har varit ~. Bondgårdar av den ~ kringbyggda eller av nyare mera öppen p-ning Carl Sahlén. 2) Ledarens ovanliga förmåga att p-a arbetet och att ~. Planlagd strid. Planlade ett bakhåll för ~. Ingen förbrytare har ännu någonsin planlagt ett brott utan att förbise någon liten detalj Öv. fr. H. Ashton-Wolfe. Illa planlagda borstreck. Planlagt mord. Boken om Lund, planlagd sedan flera år och ~ Per Hallström. Innan man reste till Norge, som det var planlagt Fanny Alving. Att Stockholms konsertföre-

ning för instundande spelår p-er en utsträckning av sin verksamhet till Uppsala 1933. — Han är en man boren till uppgiften att tåga ledningen, en p-are, organisatör, en chefnatur av första ordningen Erik Nyström. Folkuniversitetetsföreningenskommitté för p-ning av socialvetenskapliga kurser ~ 1920. **Syn.** planera, uppgöra en grundritning l. en plan, göra upp plan för, ibl. förbereda, smida planer; umgås med l. hysa planer (att), vara betänkt på, ha för avsikt l. i sinne(t), ämna. **-lös,** -t, -are; -het. Det hela var så p-t, så oförtuseende, så opraktiskt som gärna möjligt. På timsånga, p-a vandringar. Och drev så p-t vidare. Hon läste mycket, men fullkomligt p-t. Emedan han icke ville genom tillfälliga stämningar lockas till p-a allmosor O. Enckell. **Syn.** utan all plan, utan (bestämt) mål l. syfte, oövertänkt, på Guds försyn, nyckfull, oberäknelig, ometodisk, osystematisk, oreglerad, oorganiserad, opraktisk, oförtuseende, vag, dikterad av l. överlämnad åt sluppen, slumpvis, tanklös, ibl. oavsiktlig l. viljelös; (p-t ibl.:) härs o. tvärs, hit o. dit, än si än så.

-mässig, -t, -are; -het. Gärna skr. Allt blev stelt och snörrakt som en p-t ordnad utställningslokal J. L. Stockenstrand. P-t förfölja ~. P-t söka utrota all socialism. P-are hjälp- och skyddsarbete för frigriva. På bekostnad av p-heten (i arbetet). **Syn.** metodisk, systematisk, beräknad, avsiktlig osv. (jfr f. ö. motsatsen 'planlös'). **-ritning** [o. -ritare]. Abstr. o. konkr. **I. P.** som läroämne. P. eller plan projektion, som avbildar ett föremål i horisontell genomskärning, sålunda angivande dess dimensioner i längd och bredd x t. e. profil- o. tvärsektionsritning. P av, till ett hus. **II.** Friare. Skiss, utkast. **-skiss.** P. över byn J. P. Hansén. Den här meddelade p-en [till busscentralen]. **-typ.** En annan p-vert rektangeln med korta flygelartade framsprång Aug. Hahr.

— **Plan³,** -t, [-are]. På en (absolut) p. yta. Det här är mer än slätt. Det är inte bara platt, det är p-t som ett golv ~ S. Barthel. Den nästan fullkomligt p-a slätten Erik Nyström. Tävlingsbana: Platt 25 m., svagt uppför 10 m., svagt nedför 15 m. Åt kortsidan 2 cm. över marken, åt motsatta sidan p. med marken A. W. Krigsman. Bostäderna lågo högre uppe på sluttningarnas p-are »hyllor» L. Munsterhjelm. P. trigonometri x sfärisk. Att sammanlagt 238 p-a korsningar ersättas med skenfria 1930. Vagnen på den nya bokföringsmaskinen är konstruerad för p. insättning av blanketterna. P-a glasögon. Spånhyvel med tenne järn, ett p-t och ett ursvängt. Ett gov-p-t eller svagt undulerande land Gunnar Andersson. **Syn.** (alldes) slät l. jämn, platt, ibl. vågrät.

— **Planbotten**; -(s)påse (av papper).
-droska. Droska med lika bekväma sitser fram o. bak samt låg o. därför bekväm att stiga in i. **Syn.** (ibl. nära) promenadvagn.
-film; -(s)kasset. Jfr film I 1. Fotogr. **Plåtar** och **p** *P*-er och rullfilmer. **-flykt**. Under *p*., *glidflykt*, *vändningar*, *spiraler*, *störningar* 1921. **-geometri**[i]; -isk. Fackl. Jfr geometri. **Piska konstruktioner**. **-het**, -en. Skr., mindre vanl. **Plätens absoluta p**. **-hyvel**. Jfr hyvel. *En begagnad p. för trä med 70 cm. bred hyvelyta*. **-hyvlja**; -ing. Pressbräder av bok, fullkomligt *p*-ade. *Pingen* av däckat. **-karta** se under plan² ovan. **-konkav**, fackl. Flat på ena sidan o. inbuktad på den andra. **-konvex**, fackl. Flat på ena sidan o. utbuktad på den andra. **-korsning** se under plan¹ ovan. **-mät**a; -ning. Fackl. *Fältmätning* omfattar dels *p*-ning, dels *höjdmätning*. För detta ändamål ha delar av södra och mellersta Sverge blivit *p*-ta. **-parallell**. Fackl. *Trenne p*-a ~ fasta plattor, t. ex. av glas The Svedberg. **-press**a; -ning. *Salladskål av p*-at glas. **-slipa**; -maskin; -ning. *Pianofötter av pressat glas med p*-ade sidor. **-sten**. *P*-en framför köksspisen. *På trottoarens p*-ar. *Den lilla sträckan p*-slagd trottoar J. Saxon. **-svar**vja; -ning. Fackl. **-säg**a; -ning. Fackl. *Stocken lägges stadigt på den p*-ade sidan ~. **-tryck**; -sörfarande. Se flat- l. flacktryck.

— **Planer**[a, -ade, -as; [-are]; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). 1) Mer fackl. **a**) Ibl. med övergång till 2. *Här måste p*-as framför byggnaden, innan det kan bli snyggt. **b**) Ny fackterm. *Som en ~ urfågel glider maskinen allt närmare skogen, han p*-ar med lägsta möjliga fart, till dess ~ Jöran Forsslund. 2) Det utmärkta sätt, varpå området *p*-ats jfr 1. *Ditresan hade vi p*-at tvärs genom Tyskland och ~. *P*-a för en utfärd. *P*-a väl för sig. *Turistföreningen p*-ar nu en »Den svenska ungdomens färdefond» 1931. *Man p*-ar uppförande av ett större fryseri i ~. *I Göteborg och Malmö p*-as nu dylika kurser ~. *Giftermålet var med viss beräkning p*-at av ~. *Han hade p*-at att använda även detta tillfälle till fromma för ~. *Rykten om (ett) p*-at attentat mot ~. *Utsäende nuvarande och p*-ad bebyggelse i kvarteret. — *Våra stads*-are. *Byggnadsföretagens p*-are, *stadsarkitekt Leche*. — *Pingsföreläsnings* för Tegelviksområdet. *Oaktat all omsorgsfull p*-ing av företaget gick det hela i stöpet genom ~. *Reklamman utför marknadsanalys, kampanjp*-ing m. m. **Syn.** 1) **a**) jämna, släta, göra slät; **b**) flyga med fränslagen motor; 2) uppgöra u plan (för), ordna, organisera, reglera; göra en beräkning, planlägga, skissera; förbereda, vara betänkt på, ha i tankarna l. för avsikt (att), umgås med planen l. planer (att). — **Planimetri** se d. o.

Planët, -en, -er (akut). 1) Huvudbet. **a**) Kring solen kretsande (icke självlysande) kropp med vanligen nästan cirkelformig bana (x komet). *Från solen räknat upp-träda p*-erna i följande ordning: Merkurius, Venus, jorden (Tellus), Mars, småp-erna ('asteroiderna'), Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus och Pluto, den sista upptäckt först 1930. *De nio stora p*-erna ha en regelbunden, nästan klotformig skapnad. Merkurius och Venus, som gå innanför jorden, kallas nedre l. undre *p*-er, de andra övre *p*-er. Beräkna p-ernas banor. Att vår jord en gång skall vara en död *p*. Försöken att ernå förbindelse med eventuella innevärdare på *p*-en Mars. **b**) Särsk. om 'vår *p*.' (jorden). *Vad vi äga och besitta på denna p*. Så länge vi dväljas på denna *p*-en, denna syndfulla *p*. *P*-en förefaller mycket liten ibland. **c**) Som om vi varit väsen från en sämre sorts *p*. Så olika, som vore vi från var sin *p*. 2) Vard., skämts. *Och fick en sats rönnbär mitt i p*-en. *Träffad rakt, rätt i p*-en. **Syn.** 1) vander- l. flytt- l. irrstjärna, 'soldrabant'; 2) ansikte, syn(amente). — **Planetban**a. Även bildl. *En gång, en enda korsades våra p*-or C. G. Laurin. **-flygning**. *Stratofjärprofessorn [Picard] tror på p*. [flygning från planet till planet med hjälp av atomsprängning] 1934. **-system**. *Vårt p*. solen o. de kring denna kretsande planeterna med deras månar. — **Planetarisk**, -t. Planet; som rör en planet l. ett planetsystem l. hela vår planet, ibl. 'världs'. *Hjalmar Hammar-sköld med sin nästan p*-a auktoritet C. G. Laurin. *P*-t vittfammande [planer] Tor Andrae. — **Planetari**um (akut); -et, -er; -ekommitté m. fl. *Ett modärnt p*-um visar solens, månens och planeternas rörelser bland förstjärnorna projicerade på innersidan av en halvklotformig kupol, som på samma gång är åskådarrum och föreläsningssal. *P*-et på Stockholmsutställningen 1930 återuppså 1934. Zeissp-um.

Planimetri, -(e)n, [-er = läroböcker i p.]; planimétrisk (-t). Fackl. Läran om plana ytor(s) mätning). *O. Josephson, P. och likformighetlära. De planimetriska tillämpningarna.*

Plank¹, -et, =. **I**. Enkelt. *Det hdl i p*-et, som tjuvarna hade till reträttväg. *Ett högt p*. uppfördes kring tomen och skyddade för insyn. *Hoppa, ta sig över p*-et. *Bakom p*-et. *Gamla gårdsplank. Skyttplank*. **II**. Ssgr. *Ta p*-biljett 'planka', hoppa över *p*-et o. så slippa ifrån att betala inträdesbiljett. *Och det är som s. k. »p*-målare» ej få artister börjat sin bana Ragn. Östberg. *P*-omgärdade täppor. *P*-strykare' (gärna vard. l. skämts.) betyder dels 'yrkesmålare', dels 'usel målare, målarkulld'. *Och då blev det en annan »färg på kulören», sa p*-strykarn Emilie Björnberg. *P*-strykarborste. **Syn.**

tätt (väggartat) staket l. stängsel (av plank), (ibl. nära) palissad. — **Plank¹a¹**, -ade, -as; p-a av m o. p-a in — (båda mest till plank² l. plank³) se av-pa osv.; -ning (med plur.). Som enkelt skämts., vard. = ta plankbiljett. *Det var ett väl stort antal, som p-ade¹ in på festplatsen vid Barnens dag.*

— **Plank²**, [-en, =]. Jfr plank³. Koll. Sågat grövre virke (i trävaruhandeln vanl. minst 2 eng. tum i tjocklek o. 9 i bredd; p. om 2—2¹/₂ tum kallas även battens l. halvplank). Jfr bräder (I. 698). **I.** Enkelt. Köpa ett parti p. Golv av p. å träbjälkar. Boningshus av stöende, spåntad p. Torr björkplank till salu. Plåt- eller papptäckta furuplank Nord. Fam.² Golv-, däck-, väggplank. **II.** Ssgr (t. e. p-längd) ansluta sig gärna till plank³ o. stå under d. o. —

Plank³a¹, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Se plank². Sägade p-or och bräder. Stapling av p-or å brädgård. **2)** Två vingliga p-or ledde över vallgraven. Landgång hade de inte; det lades ut en smal p-a, på vilken man fick ta sig ut till prämen. Då en p-a från bygget föll ned och dödade honom. — Golv-, däck-, skepps-; ytter-, mittel-; ansats-; räddnings-p-a. **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till plank². —

Plankbekläda; -nad (abstr. o. konkr.).

Ofta i perf. part. -**biljett**. Skämts., vard. Jfr plank¹. Ta p. Infinna sig på -**bro**.

-**bädd**. Fackl. Jfr rustbädd. En fullt bärig fyllning ~ under p-en. -**bärare**. På brädgård. P. med s. k. axelkudde. -**gång**, -en, -ar. **1)** Sjövä. Å träfartyg består bordläggningen av längskepps utanpå spanten lagda plankor, som läggas i 'p-ar'; p-en närmast kölen kallas 'sambordsplankan'. P-arna på fartyg motsvara 'bordgårdarna' på båtar.

2) Stod på p-en till sin sjöbod ~ E. Sparre. På bara trossbotten, fylld med tegelavfall m. m., lågo långa p-ar Knut Hamilton.

-**hus**. Enkla, hastigt uppförda p. -**last**. En slättoppad skonert med p. -**längd**. -**staket**.

-**stapel**. Mellan p-lar och tomma sockerfat Jenny Engelke. Gick ute på p-en och sorterade plank. -**stump**. -**såg**; -are; -ning.

-**tjock**. Lämporna äro skurna i p-a skivor, smöret ~ Julia Svedelius. -**upplag**. Bakom ett p. -**vandring**. Fackl. P. för aulopp och sats Olympiska spelen 1912. Vi kom inte längre än till bron över än ~, för där äkte ena bakhjulet genom p-en ~ E. Lieberath. -**ända**. P., som stumt stöter till en annan.

Plankton (kort -å, akut); -et. I hav o. sjöar kringdrivande för ögat vanl. osynliga små organismer. **I.** Enkelt. *Naunet p. infördes av Kielzoologen V. Hensen på 1880-talet. Einvar Naumann, Sötvattnets p., Sthlm 1924. [Sillvalen] lever dels av p., dels av fisk E. Lönnberg. P-ets sammansättning och mängd på olika djup ~. Djur-, växtplankton. Marint p. och sötvattens-*

plankton. II. Ssgr. Ex.: *P-alger. De mikroskopiska p-djuren E. Teiling. Hensens stora p-expedition 1889. Skageraks p-fauna. P-floran. Allehanda p-former. Våra p-forskare. P-forskningen daterar sig från Johannes Müller, som vid Helgoland i mitten av 1840-talet började systematiskt studera de i havet kringdrivande ~ djurformerna S. Bock. Hensens p-hdv. Ständiga p-hävningar. Prof. P. T. Cleves samling p-litteratur O. Walde. P-livet i fiskdammarna. Marelden framkallas av p-organismer och Röda havet har sitt namn av de stoftfina trädknippena av ett växtplankton. För att ta p-prov från bestämda djup ~. P-studier.*

Plansch (l. -ang); -en, -er (akut l. grav).

I. Enkelt. Bok med kolorerade (helsides-) p-er. Boken illustreras av 93 svartp-er med sammanlagt 392 bilder och 7 färpp-er. Finnas alla p-erna? Visa p-er. Naturhistoriska p-er. Lösa p-er (i smakfull kartong). Omslags-; väggplansch. **II.** Ssgr. Ex.: Bokkatalog med särskilt p-band. P-hylla. Praktupplaga, tryckt på kriterat p-papper. Kurs i vetenskaplig p-ritning Ax. Klinckowström. Plansch-, porträtt- och kartsamlingarna O. Walde.

Vackra och dyrbara p-verk. **Syn.** bild l. tavla l. illustration (ofta i bok, vanl. på särskilt blad), (ibl. nära:) 'blad', avtryck, 'gubbe', (p-er ibl.) 'figurer', atlas.

Plansche'tt (-ätt; även -ang); -en, -er. (Böjlig) stålskena (med knäppinrättning) i snörliv (förr ofta i fiskben). Oklädda p-er att insys i snörliv. Gördel med dragkedja i stället för p. 1925. Stålp-er.

Plant¹a¹, -an, -or. **1)** Huvudbet. Vattna de nysatta (kål)p-orna. Sätta, uppdraga p-or. Få se, om p-orna tar sejl Svaga p-or. Vattna inte ihjäl p-orna! Ung (vin)p-a. För resten mogna kärndrivna p-or [av dadelpalmen] senare än sticklingsp-or B. Jönsson. Utplantering av smdp-or. Allehanda köksväxt- och blomsterp-or. Oomskolade träd-p-or. Frö-; sätt-; häck-; gran-, ekp-or. Drivhusp-a även bildl. **2)** Föråldrat i bet. växt l. ört. **3)** Bildl., skönl. En uppryckt rollös p-a, | ett virvlande löv i ån C. Larsson i By. Lyckans ömtåliga p-a Ax. Munthe. — Att mer än en hade kommit ~ med en späd p-a på armen för att klaga sin nöd Ad. Hillman, öv. Varje liten mänskop-a, | som man lämnat dig att skola A. Larsson i Dvärsätt. Visa sina p-or. **Syn.** **1)** sättplanta, ännu ej utväxt ört o. d., telnig; **2)** växt, ört; **3)** (ibl.): 'telnig', barn, ättelägg, pys, unge. —

Plantbår. Trädg. o. d. Att lägga planter på vid plantering, omskolning o. d. -**lik**, -t. Skr. P. omedvetenhet Per Hallström. Våra p-t svaga kunskapsorgan H. Ruin. **Syn.** ibl. vegetativ, lugn o. (halvt) omedveten -**liv**. Skr., jfr föreg. Glider hon in i ett svält p. S. Siwertz. -**skolja**; -ealster m. fl. **1)** Trädskola, odling av unga träd o. buskar för

utplantering. *Uppsvenska Plant- & Trädskolan, Gävle.* Med *p-or*, från vilka årligen tiotusentals träd planteras ut på ~. *Rosor, fruktträd och alla p-ealster.* 2) Bildl. [*Anna Sandströms seminarium.*] denna *p-a* för svensk bildning och humanitet C. G. Laurin 1926. En *p-a* för unga rebeller. En konsekvent strävan [av Sorjet] att göra universitetet till kommunistiska *p-or* A. Karlgren. **Syn. 1)** trädskola; 2) 'drivbank'. -**spade.** Trädg. Även till verbet 'planta'. -**stöd.** Trädg. *P. för jordgubbsplanter.* -**säng.** Trädg. Jfr t. e. blomstersäng. [Planteringsborren] nedtryckes i *p-en* omkring den planta, som skall upptas Nord. Fam.²

— **Plantja**², -ade, -as; *p-a* i *u*, in *u* m. fl.; -ning. **I.** Egentl. Gärna skönl. l. fackl. 1) Ett orangeträ, som *S:t Dominikus* med egen helig hand *p-at* V. Rydberg. *Jag p-ar min gran* ~ K. G. Ossiannilsson. Och *p-a vallmo och skön tulpan* Viktor Almquist. *Han har gravat jorden och p-at i solskenet* ~ Strindberg. 2) Trädet *p-as* efter försädd ~ B. Jönsson. *P-ningen försiggick under gymnassamma väderleksförhållanden och ~.* **II.** Bildl. 1) Skönl., mindre vanl. *Den jordmån, i vilken man som barn stod p-ad* Hildur Dixelius-Brettner. 2) *Mina försök att p-a moral i pojken Mollie Faustman. Trettio ungar att ~ p-a vett* i Elis. Wærn-Bugge. *P-a vetande i pojkar.* Av vad *jag i kärlek p-at och sätt* (egentl. o. bildl.) B. Risberg. Och mottagen med saktmod det ord som är *p-at* i eder ~ Bibeln. 3) Skönl., mindre vanl. *Sedan i seger vårt röda standar / p-ats på vdldets ruiner* Signe Aurell. **Syn. I.** plantera, 'sätta' (plantor); utsätta *u* plantor, sätta i jorden; **II. 2)** in- l. iplanta *u*; 3) ställa, placera, nedsticka *u* (i jorden).

— **Plantäg[e]** (-asj); -en [säll., o. ej i SAOL⁸, -et], -er. (Lantgods särsk. i heta länder för) odling (i stort) av kaffe, te, socker, bomull, tobak, ris, gummiträd, indigo, bananer, fruktträd l. d. **I.** Enkelt. *Fick anställning på en kaffep-e.* *Direktör för en sockerp-e i Australien.* *Hade arbetat på en tep-e på Ceylon.* *En vallmop-e för vinnande av opium.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett tyskt handels- och p-ebolag.* *P-edirektören på Skanörs ljunghed* Johan Lovén Fr. Böök. *Ett p-eföretag.* *P-eidkare.* *Ledsnade på p-elivet* ~ B. Mörner. *För att sätta sig in i p-eskötseln.* *Börja p-everksamhet i Söderhavet.* *P-ägare* (l. -egare). *En p-ägardotter av blandras.* **Syn.** (ibl.) odling, farm.

— **Planterla**, -ade, -as; *p-a* in m. fl. se in-p-a osv. **I.** Enkelt. 1) Huvudbet. *P-a frön, växter, träd, trädgårdar, alléer, en häck.* *P-a sin kål* även bildl.: leva sitt lugna (lant)liv. *P-a och vattna.* *En husbonde p-ade en vingård* ~ Bibeln. *En gård, p-ad med almar och ~.* *Ett område på 10.000 tunnland, som nu skall odlas upp och p-as med*

hampa. *P-a skyddsskog kring ~.* *På ett träd-p-at torg.* *Breda, p-ade gator.* 2) Friare o. bildl. **a)** *P-a laxyngel i dammar, vilt i en skogspark.* **b)** *P-a fanan på toppen av kullen.* *Så kom ~ Lisa, p-ade sin stav ett gott stycke ovanför Nannas och ~ And.* *Backman.* **c)** *Vard. l. skämts. P-a en (regelrätt) rova sätta sig på ända (med en duns), trilla omkull. Och p-ade sin näre mitt i ansiktet på boven.* **II.** Ssgr äro fackl. o. växla med 'planterings'. Ex.: *En stark och hållbar p-spade.* **Syn. I. 1)** (bl. a.): sätta, så, odla, jfr och planta²; 2) **a)** utsläppa (för fortplantning l. tillväxt); **b)** (upp)resa (*u*), uppställa *u*, placera. — **Plantearar[e]**, (-en), -e. Mindre vanl. *Ett lag skogsp-e, pojkar och flickor* ~ Harry Blomberg. *Slog sig ned som sockerp-e på* ~ Eric Hultman.

— **Plantering**, -en, -ar. **I.** Enkelt. 1) Abstr. *Skolbarn ute på (skogs)plantering.* *I dag ska det bli p- av blomsterväxter.* *P. av frön.* *Vilka fruktarter som äro lämpliga för samplantering.* — *P. av fisk, ål, yngel.* 2) Konkr. **a)** *En tämligen vanvårdad p. låg alldeles intill.* *akta p-arna!* *Hundar få icke springa lösa i p-arna.* *Stadens vackra (parker och) p-ar.* *Anlägga en p.* *Grädgröna oliv-p-ar.* *Försöks-p-ar.* **b)** *Uppbyggandet av en murplantering, där klippväxter planteras i mellanrummen mellan stenarna.* — *En sorts smd morötter, mest använda som mellanplantering.* *Persikehund med underplantering av tomater och sallat* H. Duve. **II.** Ssgr. Ex.: *P-sorr* trädg. *P-sbälte eller p-sgördel i Köln* jfr t. e. parkband. *P-sdamm* för fisk; för vattenväxter. *På p-sfältet upptas med p-sborren hål, som passa till de upptagna plantklimparna.* [*Försöksytor för*] försyngnings- och p-sförsök G. Schotte. *P-sinspektören vid Stockholms stads byggnadsnämnd 1923.* *P-skorgar och ampelkorgar.* *Nya modeller för p-skrukor.* *Särskilda p-sland för ~.* *P-smetod.* *Fröna nedläggas i särskilda, med p-spinne gjorda hål.* *Stålspetsad p-spinne.* *Bildandet av särskilda p-srdid i de större kommunerna 1918.* *Rätta p-stiden för dessa växter är våren.* **Syn. I. 2)** (ibl.): planteringsland, park, gräsmattor m. m., odlad skog(sdunge), lustgård. — **Plantör**, (-e)n, -er. Fackl. *För utbildande av p-er anordnar Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län en kostnadsfri kurs i ~ 1918.* *Far hade skaffat honom plats som skogsplantör i länet och ~ (1860-talet)* Gust. Blidberg.

Plants, -en, -ar. Fackl. *Guld- l. silverten för smidning l. myntning, tacka.* *Guld i p., som för riksbankens räkning till myntverket avlämnas, skall ~.* *Fem ängare skola överföra guld-p-arna [från England till Amerika] 1932.* — Säll. bildl. *Septembermånen irrar i det blå / och kastar silver-p-ar ned i sanden* C. V. A. Strandberg.

Plaque (plack); -en, -er. (Ordens)kra-

schan. Kunde även stavas 'plack'. *På bröstet p-er av N. S:t O. O. och S. O. [Svärdsorden] samt ~ Helge Kjellin.*

Plask, -et, [=]. Även interj. **1)** *Så att han ej åstadkom minsta p. eller rörelse. Jollen ~ skjutsas ut över relingen och tar vatten med ett p. S. Barthel. — Vågornas p., vågg-*et mot stranden. Vid fontänens p. Lyssna till det melodiska p-*et av aurlägna dror. Ar; vattenplask. — I regnplask och solstek C. G. Laurin. 2)* P., p. lät det, då regnet droppade in i rummet. — **Plaska**, -ade, [-as]; -ning (med plur.). **1)** Barn vilja alltid p-a i vatten. P-a omkring i alla gölar. P-a med armar och ben. P-a vatten ikring sig. P-a inte så vilt, du stänker ner oss! Ånder, som p-a i vassen. **2)** Va i de, som kluckar och p-ar? När vågen, frigjord, p-ade kring näsen D. Fallström. Vid Kanalens p-*ande böljor. P-*ande springbrunnar. — I ett p-*ande regn J. W. Nylander. Syn. 1)* slaska, stänka, skvätta, slabba, slafska, slå i l. piska vattnet, 'duscha'; **2)** 'slå', skvalpa; (ibl. nära:) frusa, sprudla, 'skölja'; 'duska', 'störta'. — **Plaskdamm**. P-en vid Karlaplan gjorde på fredagen verkliga skäl för sitt namn 1930. Tanken på en p. för barnen vid Vaksalatorg 1930. -**strand**. En ordentlig p. för småttingar. -**vät**. Kom hem p. till knäna Barbro Alving. P. av svett. Så vidare trevligt är det icke att sitta i en stoppad tygsadel, som är p. Sven Hedin. En kväll i mars, då det var p-t ute Märtha v. Heijne.****

Plasma (akut l. ibl. grav); -n l. -t; -hinna m. fl. Mest naturv. Dels = blodplasma (blodvätska); dels = cellplasma (den mer l. mindre korniga segflytande delen av cellernas levande substans, belägen mln kärnan o. cellväggen); ibl. även om den substans som enl. spiritisterna utgår ur mediet. Jfr och 'protoplasma'. **I.** Enkelt. *Fettet bildas helt visst inuti p-n under omvandling av ~ B. Jönsson. II.* Ssgr. Ex.: *En p-massa, som omger sig med en vägg Nord. Fam.³ — P-hand (spiritistisk).*

Plasticitet, -en. Form- l. bildbarhet; (ibl.:) åskådlighet, formernas klara (reliefartade) framträdande för ögat, uttrycksfullhet. — **Plastik**, -en. **1)** Bildhuggar- l. bildformnings- l. modelleringskonst, skulptur (även konkr). P-en som konstart. *Måleri, p., handteckningar. Dekorativ barockstil med sin traditionella stukplastik och ~ J. J. Tikkanen. — Jfr även Galvanoplastik. 2)* Plastisk operation l. protes l. behandling o. d. *Demonstrerade fall av överläppplastik och näsplastik på samma patient 1925. P-behandlinga (-ing). 3)* Konsten att föra sig väl l. med behag (särsk. på scenen). *Hennes p. var numera inget att anmärka mot. Vinnligger om p-en, inga kantiga rörelser! Anna Behle, p-lävarinna, innehar sedan 1907*

*eget p-institut i Stockholm. Svävar jag hän mot Operan till p-*lektionerna tre gånger i veckan Lili Ziedner. — **Plastiker** (akut); -n, =. Mindre vanl. Jfr föreg. T. e. Den svenske p-ns [Milles] originalitet Erik Blomberg. [Marie Tussaud] vaxplastiker ~ bildade där [i Paris] ett vaxkabinett och ~ Nord. Fam.² **Syn**, ibl. skulptör. — **Plastilin**, -et l. -en. Även (dock ej i SAOL⁹) 'plastelin'. Modelleringsmassa, (lätt formbar) vaxmassa för smärre skulpturarbeten. *Som om en skulptörlev roat sig med att av en klump p. knåda till ett lustigt ansikte.***

— **Plastisk**, -t, [-are; -het]. Till plastik i alla bet. Bildbar, formbar (som t. e. mjuk lera, vax), pastaliknande, degformig; framställd i bild av ngt fast ämne, formbildande, ibl. modellerad l. skulpterad l. gjuten; ibl. tredimensionell; klar, åskådlig, väl l. skarpt framträdande, uttrycksfullt (formad); ibl. skönt avrundad; mjuk. Några ex: **1)** *Vid större vattenhalt mjuknar leran och blir p.; med än mera vatten börjar den klippa och blir slutligen gröt- eller vällingartad. Massan bearbetas i knådmaskin, tills den blir p. 'P-t trä' är en degig massa, som, när den torkar, antar träets karaktär och hårdhet 1929. Beredning av p-a massor för galvanoplastik Ekenberg-Landin. 2)* P. konst formbildande konst, skulptur. **3)** Jfr plastik **2**. *P-a operationer* då man med konst söker ersätta en till följd av våld, sjukdom l. missbildning förändrad kroppsdel. *P. transplantation. 4)* Jfr plastik **3**. **a)** *Hans stil är p., hans gestalter framträda med rent kroppsligt liv. Förmodan att åskådligt, p-t framställa scener och händelser. b)* *Veckens, klänningens p-a fall. — Versens rent p-a slutfall. c)* *Alla hennes rörelser äro (mjuka och) p-a. Cirkusartisten som mdlarmodell är p-t skolad och sitter inte som en hösäck. P. dans. Jag tyckte mig ha sett deras slöj-dans förr, på drsuppväsning i något enklare p-t institut M. Rogberg.*

Plastrog (-ång); -en, -er. Bred halsduk som täcker hela västöppningen, 'heltäckare'.

Platan, -en, -er. Platanus (särsk. den i södra o. mellersta Europa som parkträd allmänt odlade, lönnliknande P. orientalis). *Sutto under p-ernas skugga utanför kaféet och drucko vin Strindberg. De silvergröna p-ernas lövverk C. G. Laurin. Då p-ernas stammar fälla sin tunna och släta bark Öv. fr. Anat. France. — P-alléer pryda gatorna ~. En bred p-kantad boulevard.*

Platina (l. -t; i båda fallen akut l. grav); -n. En tung järngrå l. silvervit ädel metall mycket nyttjad i elektr. industri o. till kemiska o. fysikaliska redskap, i tandtekniken samt på senare tid även i smycken (särsk. till infattning av ädelstenar). **I.** Enkelt. *De trakter som ge oss mesta p-n äro*

Ural, Colombia, Sydafrika och Kanada. Legeringar av p. med iridium äro hårdare än p. och ingå i rikslitaker för längd och vikt samt i reservoarpennepsers. Vård sin vikt i p. **II.** Ssgr. Ex.: Naturligtvis är hon p-blond, här låtit bleka håret nästan silvervitt, eftersom detta tycks vara modefärgen 1932. »P-blondinen» Jean Harlow i Hollywood 1933. P-ägel. Guld-fällningen [är] violett och p-fällningen svart fotogr. P-gruworna nära San Juan Erl. Norden-skiöld. Aftontoalet i p-grått Uno Eng. En stor solitär i p-infattning Gunnar Cederschiöld. P-kontakt. P-legering. P-malmer. P-metaller två grupper ädla metaller (lätta o. tunga). Färdigpreparerat p-papper fotogr. En p-ring med en förtjusande solitär 1923. P-salt kem. osv. P-skål. Genom att p-tona silverbilden fotogr. Kombinerad guld- och platinatoning fotogr. P-tryck, ett av William Willis 1873 uppfunnet fotografiskt kopieringsförfarande. P-tråd. — **Platiner**a, -ade, -as; -ing. Överdra med l. infatta i platina. P-ad asbest Sv. Arrhenius. — En liten p-ad spegel av kvarts Hj. Tallqvist. En p-ad guldnål med en safir omgiven av rosenstenar.

Platöniker (akut); -n, =. Anhängare av Platon (s idélära). En p., som med smärta betraktar de väsenlösa fenomenens skuggans och längtar till idévärlden Fr Böök. — **Platönisk**, -iskt; [-iskhet] l. **Platönisk**, -skt. 'Egentl.' o. bildl. **1**) Pisk kärlek, hos Platon själv en kärlek, riktad icke på det individuella utan på idéerna, företrädesvis skönheters; vanl. och oegentligt en sval, osinnlig kärlek G. Oxenstierna. En välvilja, ej uteslutande pisk. En hyllning åt förnuftet och dygden, litet senkommen, litet pisk, men prydlig i alla fall ~ Fr. Böök. Att England med pisk ro har mottagit den senaste amerikanska proklamationen maj 1934. **2**) Den p-ska filosofien Nord. Fam.² Den p-ska läran om materievärldens uppkomst genom ett avfall från idéernas värld Hj. Alving. P-skt färgad mystik ib. — Ett p-skt uttalande av arbetarvänliga åsikter H. Gumnerus. **Syn.** som härrör från l. överensstämmer med Platon (s idélära); fri från sinnlighet, kysk, ren, andlig, 'sval', passionsfri; passiv, som ej omsätts i handling, (blott) ideell, ibl. upphöjd l. 'olympisk'.

Plats, -en, -er. Två i det hela ganska väl skilda huvudbet. **A**) Ställe. **I.** Ort, område o. d. **1**) (In)hägnad p. På en grön p. äng l. slätt l. d. På en p., där varken sol eller måne lyser. En fridlyst p. Begära p-ens fridlytsande. På en avsides belägen p. Pen verkar lite instängd och är illa vald. En enslig p. En p., av naturen danad för ~. På en skyddad, en för vinden utsatt p. Trakten har många vackra p-er. En p., idealisk för allt vilt. En tyst p. att arbeta

på även till A II. Växla efter tid och p. **2**) Ofta nära A II. Människosonen har ingen p., där han kan vila sitt huvud Bibel. Utpeka p-en för mordet. P-en, där han har legat. Utse p(-en) för den blivande staden. Utstaka p. för läget. En fri p., enligt stadsplanen avsedd till park. På särskilt förhyrd p. **3**) Offentliga l. allmänna p-er gator, torg, parker o. d. (o enskilt område). Befästad p. Öppen p. allmän l. obefästad. På viktigare, mer utsatta p-er förlades större truppavdelningar. **4**) I best. sing. Ni bor ju på p-en? Läkaren på p-en. Ha, skaffa sig en representant, korrespondent på p-en. Infinna sig på p-en. Vara den förste på p-en. Här på p-en. Bli på p-en ibl. stupa (på slagfältet). **5**) Som sista ssgsled. Ibl. även till A II. Ex.: Ankar-, ankrings-, arbets-, avrätts-, avstjälpnings-, bad-, begravnings-, bo-, bonings-, byggnads-, bdt-, exercis-, fest-, fiske-, fynd-, förtjnings-, hamn-, handels-, håll-, idrotts-, krigsskåde-, landnings-, last(age)-, lek-, läger-, marknads-, mötes-, nöjes-, offer-, olycks-, rast-, samlings-, skåde-, tings-, tippnings-, tummel-, tält-, uppehålls-, upplags-, utsikts-, val-, vilo-, vistelseplats.

II. Bestämd p. (sittplats m. m.), utrymme. **1**) Sitta på onumrerad p., på första p. Har du numrerad p.? Få en bra p. (i hörsalen, vid bordet). Flytta sig till en bättre p. Byta p. (med ~) även friare. Belägga, vika en p., flera p-er. Vika p-en för ~. För att behålla p-en. Jag har inte kunnat få någon p. (till söndagsföreläsningen, på parkett). Inta sin p. Försäkra sig om (en) p. Avstå, lämna sin p. (åt ngn). Inta främsta p-en, en framskjuten p. även bildl. Den nedersta p-en (vid bordet). Pen till vänster om värdinnan. (Var god och) ta(g) p! var god o. sitt ner, var god och sitt, sätt er (för all del). Är pen upptagen? Ja, alla p-er ä upptagna. Försäkra sig om en ledig p. Fyllt till sista p(-en). Från sin p. kunde han se, huru ~. **2**) Vi ha p. till l. för, p-er för 80 personer. Det är p. för ytterligare tre personer vid bordet. Finns det p. (i vagnen) för mej också? Giv p., giv p., ty Nordens vingud nalkas ~ Tegnér. Och vinka mig och göra p. / åt mig i gräset bredvid dem Sven Jerring. Lämna p. åt l. för ngn även bildl. Lämna p. för ~ även = tomrum. P., go herrar, p., nu börjar balen Gluntarne. P. för översten! (gå) ur vägen! P. för de unga! bildl. **3**) Märk ytterligare. **a**) Ta p. bland gästerna. Ge ngn en p. vid sitt bord, i sitt hjärta. Som i rdr samtid intar hjärtats p. Ha sin (givna) p. i historien. — Bondeförbundarna besätta tre p-er. **b**) Era koffertar ta för stor p., kräva mycken p. Uppta liten p. Skåpet kommer ej att ta stor p. På det här sättet får ju skrivbordet inte p., ingen p. Jag vet inte, hur jag ska få p. för mer i kofferten. Interiörerna taga

alltför stor p. i förhållande till det övriga. **c)** Det som redan Diogenes eftersträfvade, nämligen »en p. i solen» (bildl.) Hagar Olsson. Det lekmanamässiga snusförnuftet, som ju alltid kräver sin p. i solen E. Wellander. — Inta en framstående p. i samhället. **d)** Allt, varje sak har där sin bestämde p. Bär den bort och sätter ned den på dess p. Bibeln. Allt på sin rätta p. Komma på sin rätta p. även till B. Finna sin p. i livet. Och han kände sig alltid på orätt p. i livet. Veta sin p. ibl.: icke tränga sig fram. Hans p. är att tjäna konungar Bibeln. Här är icke (rätta) p-en att ~. Det är föga på sin p. att nu orda om ~ passar ej, tillfället är föga lämpligt. Soc-Dem. är av den förnuftiga meningen, att en lämplig portion rammelbuljong vore på sin p. inte bara för småpojarna utan för ~ Tidn. Upsala 1925. **e)** I hunddressyr = det förr vanliga 'kusch' (jfr d. o.). En kväll ~ ville Laban [hunden] inte ligga p. Daniel Berg. **4)** Som sista sgsled. Ex.: Fönster, hörn-, mellan-, över-, under-, hytt-, däck-, sov-, sitt-, stå-, ligg-; grav-; heders-, älskings-, hospitals-, sanatorie-, vård-; fri(ellers)-plats.

B) Anställning o. d. **1)** Anslå en p. (till ansökan) ledig. Lediga p-er! Söka en ledig p. Se sig om efter, söka (sig) p. Söka (en underordnad) p. som hembiträde i en finare familj. En 15-årig landsflicka önskar p. att om dagarna tillse ett eller två mindre barn. Få, ta p. (på kontor). Få en bra p. med 5,000 kr. i lön redan första året. P-en är inbringande. Fast p. P-en blir ordinarie f. o. m. 1 jan. Förlora, mista sin p. Bli utan p. Skaffa ngn en förmånlig p. P-en står för din räkning. Låta p-en stå obesatt. P-en tillsättes av styrelsen. På förslag till p-en uppsattes ~. — Väl fylla sin p. Kan du också sköta p-en (till belåtenhet)? Han passar för p-en. **2)** Bank-, kontors-, lärar-, informators-, guvernants-, betjänt-, tjänarinne-, hushållerske-; reträttplats.

Syn. A) ställe, rum, område, ort, trakt, nejd, ängd, lokal, lokalitet, ibl. stad l. d., vrå, fläck, plätt, tillhåll, punkt, ort o. ställe; ibl. stol l. säte; utrymme, ibl. tomrum; (ibl.:) (sammälls)ställning, position; **B)** anställning, befattning, tjänst, post, syssla, ibl. ämbete; ibl. placering l. levnadsställning.

— **Platsagent.** Handels. A. på den ort där fabrikant l. grosshandlare driver rörelse; allmänare: a. för viss vara på viss ort. **Syn.** platsförsäljare, platsombud. **-anskaffning;** -sbyrå; -skommissionär. Även konkr. = platsbyrå, platsförmedling, placeringsbyrå, kommissionskontor, tjänste(anskaffnings)byrå, arbetsförmedling(sbyrå l. -skontor). **-anställd.** Ungefär hälften av eleverna [vid Stockholms kvinn-

liga lärlingsskola för husligt arbete] äro p-a, resten är hemmaflickor 1921. **-ansökan.** **-befolkning.** Inhämta upplysningar av p-en jfr ortsbefolkningen. **-befälhavare.** **-behov.** Naturprodukter finnas till p. till platsens (ortens) behov. **-biljett.** T. e. på tåg, på konsert o. d. Jfr platskort. **-bo.** En p. kommer framrusande till bonden och ~ Strix 1921. Däremot planeras i köpingen nödhjälpsarbeten för ett 20-tal arbetslösa p-r. **-bredd.** P(-en) för vanliga sittplatser i Stockholms Stadion 45—50 cm. **-brist** t. e. på anstalt, i skola m. m. **-bunden** -et, [-nare]; -enhet. En så tids- och platsbunden företeelse som landhöjning och ~ Aug. Schagerström. **-byrå.** Jfr platsanskaffning. Upps. Nya P. 1926. Sedan hon jagat staden runt i alla p-er Vivi Laurent. **-bytande.** P. tjänarinnor (i 'slankveckan'). **-byte.** Annons om p. **-check.** Handels. Check utställd o. betalbar på samma plats. **-chef.** Till överingenjör och p. vid Fagersta bruk har ~ utsetts ~.

-fördelning t. e. vid (proportionella) val, i en hörlokal m. m. **-förmedlare;** -ing (-en, -ar; -sbyrå). Jfr platsanskaffning. Den bästa p-aren är Srenska Dagbladet Annons 1916. Att i Stockholm utgiva »P-aren» 1922. — Hemmens P-ing Rikstelskatalog 1927. **-försäljare.** Jfr platsagent; ibl.: representant l. platsombud. En 22-årig p., som gjort sig skyldig till förfälskning av räkningar och följesedlar [fakturor]. **-hyra.** P-n för motorbåtar i nya hamnen blir ~. **-kollega** ofta om (konkurrerande) tidning på platsen. **-kommendant.** **-kort.** K. som berättigar till viss plats; ibl. placeringskort. Tar fram mitt p. och kontrollerar numret (i järnvägskupé) A. Mörne. — »Anton Niklas Sundberg kan ni sätta var ni vill, men Svea rikets ärkebiskop sitter här», och så flyttade han p-et dit han ansåg, att han borde sitta G. Aldén. **-känne-** **-köp.** Handels. Köp av lös egendom varvid säljaren l. hans bud avlämnar det köpta omedelbart till köparen l. hans folk. Ibl. betecknas med p. vissa fall av vad nyss angavs t. e.: köp slutet mln personer på samma ort; köp av gods som redan finnes där köparen skall ta emot det; butiksköp (då godset finnes där avtalet slutes). **Syn.** lokoköp.

-ledare. Smeden var baptisternas p., och ~ Ola Vinberg. **-major.** Krigs., förr. P-en hade befattning med tjänsten inom en garnison. **-markering.** Psapparaterna i sovvagnarna. **-nummer.** **-ombud.** T. e.: Turistföreningens p. Driftiga p. antagas för försäljning av sulskyddare 1919. **-ombyte.** Speeribiträde ~ önskar p. Annons 1931. **-pris** priset på platsen; jfr även ortspris. **-redaktör.** Att bliva tidningens [Aftonbladets] p. i Uppsala G. Aldén. **-sökande.**

En p. ung fransyska Fr. Böök 1910. *Pröva de p. Under annonsrubriken 'Platssökande'. -tidning.* Jfr ortstidning. En p. skrev häromdagen ~. *Hålla en huvudstads- och en platstidning.* Genom annons i p-arna. *-tillgång.* Arbetsökande ~ böra alltid göra sig underrättade om p-en, och ~. *-tävling.* Idrotts. (x t. e. distriktstävling). *-vakt.* Fru Elin Bäckman, p. vid Frändtorps anhalt nära Göteborg 1917.

Platt, =, -are. **I.** Huvudbet. Adj. l. adv. **1)** Egentl. **a)** Ett p. landskap utan kullar. Ett land, p. som en pannkaka, p-are än p. Byggnaden har p. tak (x t. e. brudet l. brant l. spetsigt. Kasta sig p. ned på marken. Trycka sig p. mot väggen, efter marken. Tryckte ansiktet p. mot rutan. Lade öronen p. bakåt. Det smällde som pistol-skott, då bräderna föllo p. W. Hammenhög. Burra opp håret lite, det ligger så p. l. Med p. huvud, näsa, nos, näbb, p(-a) bröst. P. över bröstet. P. och upphöjd prydnadssöm. Med skarpa förskepp och p-a aktrar Nord. Fam.² **b)** Sjövä. Lånsande undan för p. akterlig [vind] med bara ett rev inne (vinden rätt akter in) Alb. Engström. **2)** Bildl. **a)** Pjäsen gjorde fiasko, redan andra akten föll p. till marken. **b)** Växla från de mest upphöjda fraser till den enklaste, p-aste vardagsprosa. Från den p-a verkligheten fly till det fagra skenet värld. P. och poesilös. Ett p. ytt-rande. Han väljer vanliga ord, men hans stil blir aldrig p. **II.** Bibet. Nästan endast adv. Förstärkande. Mest i 'nekad' sats. **1)** P-a intet. **2)** Förstå p. ingenting (av ~). P. ingen skada gör mig / all världens våld och hot Ps. 595. Men det ville p. icke lyckas And. Allardt. Det nekade jag p. att tro på. Det är ju p. omöjligt. Naturvetenskapen slår p. ihjäl hela historien. Lägga nejdén p. öde. P. förgöra. P. förglömma att ~. Då skulle det med ens varit p. slut med hans anseende inom församlingen S. Dahllöf. **Syn. I. 1)** a) flat, slät, flack, plan, utan minsta upphöjning l. kulle l. d., (bred o.) jämn, av- l. tillplattad, nedtryckt, ibl. (ut-)jämnad; **b)** rätt; **2)** (mer l. mindre nära:) fadd, 'smaklös', 'flack', 'själlös', 'trädig', 'trivial', 'banal', 'intetsägande', 'odräglig', 'torr', 'prosaisk', 'alldaglig', 'onjutbar', 'som faller ner som en pannkaka', utan spår av flykt, brackaktig, kalkborgerlig, andefattig, intresselös o. vittnande om dålig smak; **II. 1)** ren(a), ram(a); **2)** aldeles, totalt, alls (ingen o. d.), absolut, 'rakt', 'rent', alltigenom, fullkomligt, grundligt, helt (o. hållet).

— **Plattbarmad.** Skr. *Pe negresser* H. Mörne. **-bottnad.** Skr. *Pe försbåtar 'Jörgen'*. **-bröst;** -ad. P. och kutrygg är vad det nämnda livstycket åstadkommer Karolina Widerström 1928. — *Pad* och *tragisk* Harry Blomberg. **-fisk.** Icke-fackl. t. e. om flundror. **-form** m. fl. se d. o.

-fot; -het; -sbesvär; -sinlägg; -skängor; -ad. P-sbesvären ansågos förr bero på platthet hos foten (brist på högvälvdhet); dylika besvär kunna dock finnas även vid högvälvd fot; felet består däri att vid kroppens lastande på foten denna intar en felställning ('utåstjälpning'). *Besväras av p(-het).* En lindrigare grad av p. M. Rogberg. *Med svårare p. följer värk i foten, styghet och minskad elasticitet vid gång samt olust för kroppsrörelse.* — Ty han var p. och slapp allt det militära bråket Erh. Bäckström. — *Magen fram, svängande armar och de breda plattfötterna elegant utdriktade* Fr. G. Bengtsson. — *P-ade judiska ynglingar.* — *P-het* är ganska vanlig hos årets mönstringsskyldiga Gabr. Sjögren 1933. **-het, -en, -er.** Egentl. o. bildl. *Ett flackt hedland, där blott enstaka toppar avbryta p-en.* — *Andra halvvisans innehåll blir [med denna text] en stilistisk p. R. Höcker. Låspa fram p-er.* **Syn.** (ibl.): trivialitet, fadäs, plattityd. **-huvud;** -ud. **-järn.** Tekn. **1)** Brett o. tunt järn. Och dessa kedjor utfördes av p(-sstänger). **2)** Timmermanslåda med kramlor, platt- och vinkeljärn, kofötter ~. **-läder.** Ett fett läder till seldon o. remmar (står nära smorläder). **-mask.** Zool. Till p-arna (*Platyhelminthes*), de lägst stående maskarna, hör bl. a. binnikemaskarna.

-näsa; -ig l. -t (säll. med gradformer). *Kroksnablar och p-or ~ E. Didring. P-ta och tjockläppade Dahomey-negrer.* **-rund.** P. kålrot, potatissort. Runda eller p-a bergamotter. **-sida.** Ortblad med p-an vänd mot stjälken C. Lindman. 'Kompassbo' av termiter, sett från p-an (p-orna äro alltid vända åt öster och väster). **-skärning;** -skont; -sornament(ik). Ett slags (norrländsk) träskärningskonst i platt relief. *Dopfunt ~ ornerad med p-ar och drucklasar i relief.* **-slipa** n; -ning. Även friare. *Av havet p-ade hållar.* **-struken;** -het. Mest bildl. Mindre vanl. (o. starkare) än 'jännstruken'. *I all p-heten Ane Randel.* **-styng l. -stygn** jfr följ. **-söm;** -sbroderi (abstr. o. konkr.). En broderiteknik för fyllande av geometriskt l. fritt formade mönsterytor medelst parallella trådar. *P-men på lätta, vita stoffer, det s. k. vitbroderiet med sin variant, den reliefartade klumpsömmen.* **-tryckt.** Näsan är [hos gorillan] p., med vida näsborrar. *Huvudet med de p-a öronen. De p-a linfröna. Fikon, uppträdda på bast och p-a. Stodo med näsorna p-a mot glaset.* **-tysk;** -a (språk). Om (dialekterna på) det nordtyska läglandet (x högtysk). **Syn.** lågtysk (nu det vanliga fackl. ordet), nedertysk. **-tång.** Tekn. Tång med platta käftar. *Sladden åtdrages nu hårt ~ medelst en p. C. H. Schager.* **-valsad.** P. [guld- l. silver]-tråd Kjellens Varulex.

— **Plattja**¹, -an, -or. **1)** Tillverkas i p-or

om 100 × 100 cm. *I tunna p-or, som lätt spricka. Betong-, botten-, bär-, cement-, ebolit-, elfbens-, fot-, gips-, gjut-, golv-, gummi-, isolerings-, kakelugns-, kalkstens-, kläm-, mal- (till handkvarn), marmor-, mellanväggs-, metall-, parkett-, press-, sandstens-, slagg-, sten-, trä-, värme-p-a. Nackknapp med pärlemor-p-a Gummidukar till skid-p-or.* 2) Märk bl. a. **a)** Grammofon-p-a. *Ska du komma å höra mina nya p-or? Grammofonmusik från uppslitna p-or. Snöruvar engelska lika komiskt som en neger-p-a på grammofon.* **b)** *Håret ~ stramt tillbakastruket och hopplätat samt därefter oftast hopprullat till kringlor eller p-or vid örönen Thecla Wrangel.* **Syn.** (ibl. nära:) skiva, plåt, håll, 'bricka', skälla, 'tavla', 'flisa', 'kudde', 'dyna', botten, fot. — **Plattarbetare.** *Svenska Kakel- och Plattarbetareförbundet.* — **chärmör.** *Modärnt ord, om publikungstling som sjunger in grammofonplattor. -krut.* *Röksvagt krut i plattor. -serie* om grammofonplattor. — **Platta**², -ade, -as; p-a av, till m. fl. se av-p-a osv.; [-ning]. *Mest i lösbar ssg. Som enkelt oftast i perf. part. Rör av syrefasta stål kunna vidgas ~ och p-as utan bristning 1929. Så att han p-ade näsan mot rutan J. Palmén, öv. — Näsan obetydligt p-ad Nord. Fam.² Näbb p-ad, av huvudets längd E. Lönnberg. Hos penninggräset är skidan p-ad och vingad. **Syn.** tillplatta m osv. — **Platting** se d. o. — **Plattityd**, -en, -er. *Mest i plur. = plattheter, fadäser. P-er om broderskärlek, dygd, renhet, sanning o. s. v. Ruben Berg.**

Plattform (l. -få'rm); -en, -er l. -ar. *Ansluts ofta till 'platt'. I. Enkelt. 1) 'Egentl.' a)* (Järnvägs)perrong. *Arbeten med p-ar och växlar vid stationshusen. När Lapplands-expressen dånar in mellan p-arna I. Lo-Johansson. Passagerartrafiken till och från p-arna. — Uppläggs å lastplattform eller i godsmagasinet Järnvägshandb. 1915 b)* Av- o. påstignings- l. ståplats (i ändarna) på järnvägs- l. spårvagn. *Utrangerade vagnar med p-ar, som ej erbjuda något som helst skydd för väder och vind. Där människorna klånade sig fast vid fotsteg och p-er. c)* Upphöjd 'brygga' l. d. *Vattensorken bygger i tätare vass p-er, dit han släpar arbetna färska skott, som han sedan förtär i godan ro E Rosenberg. Elektriska truckar, den ena med vanlig, den andra med hög- och sänkbar [last]plattform 1930. Skjutplattform t. e. vid tiger- l. elefantjakt. d)* (Talar-)tribun, estrad, upphöjt golv. *En större svart tavla; på p-en bord för läraren. Steg upp på p-en och håll ett eldande tal till församlingen. 2) Bildl. Särsk. till I 1 d. a)* *Från minnets p. ha vi en härlig utsikt ~. [Ett pris i Svenska Akademien var då] helt enkelt den p., från vilken en röst bäst kunde göra sig hörd Hj. Alving. b)* Ibl. = 'plan';

ställe där man kan 'mötas', utgångspunkt för förhandlingar l. närmanden, (förhandlings)grundval. *Till en högre och lidelsefriare p., där vi kan betrakta skådespelet på större avstånd och med mera objektivitet Ingeb. Björklund. — Ibl. nära (parti)program. Söker vänskap på p-en: Asien åt asiaterna J. G. Andersson. Övergivit sin gamla p., sökt nya uttryck, ställt upp för sig andra mdl än förut Pär Lagerkvist. II. Ssgr Ex.: 1) Till I 1 a. P-söljett. En pojke får anställning som p-sförsäljare. (Anvisning Järnvägsrestaurangen) 1930. Ta bort p-sspärren. 2) Till I 1 b. Hade klamrat sig fast vid p-staket.*

Platting, -en, -ar; -sgarn. *Ansluts ibl. till 'platt'. Sjövä. Flätat kabelgarn till kläd- sel mot skamfilning, till packningar m. m., 'tågfläta'. P-en är icke alltid flat, den kan också vara fyrkantig, rund eller halvrund.*

Platå, -n [l. -en], -er (akut). **I.** Enkelt. 1) Huvudbet. **a)** *Högplatå. De svenska fjällp-erna. Den veckolåda marschen över den enformiga is-p-n. Jordens egendomligaste system av sjöräcker ~, som bildar Finlands sjöplåt R. Numelin. b)* *Uppå på själva p-n (den flata) toppen (av berget). 2) Smörgåsbrieka i form av ställ. Smörgåsp-n, en bordets nyhet ~ 1924. II. Ssgr. Ex.: Landet är till största delen p-artat och ~. P-artade isberg. Västgötslätten med dess egenartade p-berg Ahlenius m. fl., Sverige. P-formade isberg J. G. Andersson. Ett brett p-formigt massivt Gerh. Lindblom. Redan på 1,700 m p-höjd Nord. Fam.² Ett p-land på 560—630 m. G. Andersson-S. Birger. På de höga p-landen i Central-Asien och ~ Erik Nyström. En väldig dal, kantad av p-likt avskurna berg S. Siwertz. Följa p-randen. **Syn.** högslätt, platt högländ, 'högvidd', högtbelägen slätt, bergslätt; (avskuren) höjd.*

Plausibel, -elt, -lare. *Och hans förklaring lät helt p-el. Som kunde göra det hela p-elt, p-lare. **Syn.** antaglig, rimlig, (mycket) trolig l. sannolik, trovärdig, pålitlig.*

Plebej (-ä); -en, -er. *Jfr patricier (o. aristokrat). Fornromersk småborgerlig, låg-ättad person (tillhörande Roms 'plebs'); friare o. bildl. = ofrälse, man ur hopen, underklassare, ibl. simpel person. I. Enkelt. 1) *Peria, massan av folket. Från 342 till Cæsars tid var den ene konsuln p. 2) Markwell är en typisk p., krogvärd och jobbare, hänsynslös i affärer, utan tro på något annat än penning E. Hedén. Kråkorna, fågelvärldens jämte sparvarna främsta p-er Gust. Cederström. II. Ssgr. Ex.: [Ola Hansson] finner 80-talet ha präglats av »förståndsanda, p-anda, maskinanda» E. Hedén. Vilka p-fasoner! En låg p-natur. — **Plebejisk**, -t; -het. Jfr föreg. 1) *Barn av patricisk fader och p. moder följde i det äldre Rom icke faderns stånd, ty plebej-***

erna saknade ända intill 445 f. Kr. 'äkten-skapsrätt' (connubium). 2) Lika p. till hela sitt väsen, som den andre var aristokrat. Den p-a näsan. P-t enkel. P-a bordsseder. **Syn.** 1) ofrånse, oadlig, småborgerlig, underklassig, tarvlig, simpel, pöbelaktig, grov, ofn. — **Plebiscit** (-s(j)-); -et, = l. -er. Folkomröstning, referendum, folkbeslut. — **Plebs** (plä-); -en. Ngt vard., blott bildl. Underklass(en), hopen, 'massa(n)', 'folk i allmänhet', pack(et), pöbel(n). Den över all »p.» så oändligt upphöjda ämbetsmannaklassen Erik Nyström. Sitter ~ i ert gamla slott och ser ned på mig och den andra p-en S. Siwertz. För att slippa blanda sig med p-en Elsb. Funch.

Plejad, -en, -er. 1) P-erna Sjustjärnan, Sjustjärnorna (en stjärnhop i Oxens stjärnbild). 2) Diktarskola (särsk. Ronsards av 1550). Den Puschkinska p-en Raf. Lindqvist. 3) Kem. Kemiskt identiska ämnen som stå på samma plats i det 'periodiska systemet'.

Ple'kter (plä-); -ern l. **Ple'ktron** (kort å) l. **Ple'ktrum**, -ret, -rer (akut) [l. -ra]. Orden ha i alla former akut. **I.** Enkelt. Pinne l. blad l. skiva (av trä, horn, sköldpadd, ebonit o. d.) varmed man knäpper på stränginstrument. Det är som den eviga p-ern rördes / av Foibos Apollon med egen hand Fröding. Apollon kan lägga ned / sin p-er, och lyran vilar, / när guden griper ~ / hämnarens båge och pilar E. Zilliacus. — P-ron att spela banjo med. [Fornhebreisk harpa, vars strängar] spelades med fingrarna eller med p-ron Nord. Fam.² [Den neapolitanska mandolinen] spelas med sköldpaddsp-ron Nord. Fam.³ — Låt p-ret slå i takt till ~ (till citterspelare) V. Rydberg. **II.** Ssg. Med fasta p-erslag på lyran E. Zilliacus.

Plenär o. **Pleni** - se följ. — **Plen|um** (grav); -um [l. -umet], -a. **I.** Enkelt. 1) I nu gällande riksdagsordning användes 'sammanträde' i stället för 'p-um'. Beslut fattat i p-um. Ha vi p-um i dag? När jag yttrade mig i ministrarnas p-um Öv. fr. Alex. Michailovitj. Riksdagens båda kamrar sammanträda i dag ~ till bordläggningsp-a 1922. Det skall bli kvällsp-um. Vid nattp-umet Tor Hedberg. Straffp-a i norska stortinget 1921. Slutp-um i Genua 2 maj 1922. 2) Märk. In p-o fullständig samlad l. vid p-um. P-um p-örum nyttjas ännu ibl. om kamrarnas sammanträden på rikssalen inför konungen vid vissa av grundlagen föreskrivna tillfällen. **II.** Ssgr ha pleni- som dock växlar med plenär-. Ex.: 1) Å alla p-idagarna 1920. Kamrarna sammanträda å sina p-isalar (o t. e. utskottssalar). 2) Även friare. I p-ardebatterna i riksdagen. P-arförsamling. Hela världens elektrotekniker ha nu samlats i Stockholm till sitt sjunde p-armöte 1930. [Tumult i tyska riksdagen:]

Uniformerad polis måste utrymma p-arsalen 1932. Under p-arsammanträdet (vid Ekumeniska mötet i Stockholm 1925). **Syn.** plenarförsamling l. -sammankomst osv., (fulltalig) allmän sammankomst, (gemensamt) sammanträde.

Pleona's|m, -men, -mer; -tisk (-t). 1) P-m. Överflöd i orduttryck, hopande av liktydiga ord l. uttryck. Parallellismerna i Gamla Testamentet äro ett slag av p-m. P-men som stilmedel. Onödig eller 'livlös' p-m: s. k. tautologi. 2) P-tisk. Överflödigt, hopad, (onödigt) ordrik l. fyllig, upprepad med andra ord. P-tiskt 'ne' i franskan. Ordet står här p-tiskt och kunde vara borta.

Pleti se kreti.

Pli, [-(e)n l. -(e)t]. Krigs. o. friare. Nu skulle Dufva få sig p. och lära exercis Runeberg. Militärisk(t) p. Som fått ndgot yttre p. genom vapenövning Strindberg. Ge ngn p. Sätta p. på ~. Ni har p. på era gossar, kan jag se Fr. G. Bengtsson. Och finge litet p. och polityr på sig. Lära sig ordning och p. [Och fascismen har] verkligen åstadkommit disciplin, punktlighet, p. T. Fogelqvist. Vad den gossen har dåligt p. på sig, kära Helenal Stina Aronson. Bibringa dem den första militära p-n Sten Granlund, öv. **Syn.** (militärisk) skick (o. fason), hållning, uppstramning, 'fason', 'yttre form', 'sätt' (att skicka sig), 'manér', 'snits'.

Pligg, -en, -ar. **I.** Enkelt. Mest om skoplugg (helt liten tillspetsad pinne vanl. av trä). Även koll. Som skomakaren sätter p-ar i ett sylhål Josefine Bengts. Trä-, metall-; sko-, tälningsp-ar. — Anbud infördras å: ~ 80 kg. pligg, ~ 1916. Göva, tillverka p. **II.** Ssgr. Ex.: P-fabrik. P-påse. Genomsydd, förstärkt med p-rand i hållfoten o. Prasp ~ för avputsning av p. inuti skorna. Verkligt slitstarka och rymliga p-skor Elin Silén. P-syl. — **Pligg|a**, -ade, -as; p-a fast n; [-are]; -ning (-en, -ar; -smaskin). Fästa med pligg, sätta pligg i. Satt tyst och trumpen och p-ade skor Sven Haglund. P-a i en sko utan att så mycket som blöta den. Han p-ar på en gammal sko, / han drar en beklad tråd Fanny Alving. Och p-ade stift i en sula Torsten Holm. Pjäxor, sydda och p-ade. — Vid sin läst / har p-arn ända bäst Torsten Petre.

Plikt', -en, -er. När p-en bjuder, kallar. Din p. bjuder (dig) att ~. Det är din (oavvisliga, ofrånkomliga) p. att ~. Gör avdelningschefen inte sin p. lika väl som springpojken, så ~. Gör din p. l. Du vet din p. l. Som vet sin p. och handlar därefter. Samvetsgrant fylla sin p. (att ~). Alla medvetna om sin p. mot bolaget. Skolka från, andradera sig, förgäta, svika sin p. Försumma sina (husliga) p-er. Nya p-er, som vänta. Vanlig mänsklig p. bjuder oss att ~. Här kan man tala om en p. till frikostig-

het såsom åvilande alla dem som ~ T. Segerstedt. *Per (gen)emot samhället. I enlighet med p-ens förordningar. P-en framför allt, före nöjet!* Sätta p-en före det egna välbefinnandet. Göra ngt av p. Göra det till en p. för sig att ~. Förena p-en och nöjet. Av p. och böjelse. Ruben Berg, *Om p-en att väcka uppseende. Jag anser det vara min p., anser det som en p. att ~.* — *Då arbetet nu föreligger avslutat, är det oss en kär p. att ~.* Särsk. i dödsannonser utan 'att': Härmed har jag den sorgliga p-en meddela, att ~. — *Deklarations-, lyd-nads-, lärjunge-, redovisnings-, samhälls-, samvets-, skatte-, skol-, tjänste-, underhålls-, uppgifts-, dtals-, ämbetsplikt. Syn.* skyldighet, åliggande, (moralisk) förpliktelse, förbindelse, (ibl.) moral(en), moralens l. sedelagens l. Guds bud, sedebud, ett oefftergivligt böra, kategoriskt imperativ, ofrånkomlig etisk fordran, etiskt krav.

— **Pliktbegrepp. -betonad.** Skr. *Jag såg livet mera lustbetonat än p-at C. G. Laurin. -bud.* Ofränkliga p. **-bunden**, -et, [-nare]; -enhet. Skr. *Den p-na makan och modern. -enlig*, -t, [-are; -het]. Skr. *Andra, mera p-a studier Vilh. Lundström. Det exemplar av svenskt tryck, som p-t överlämnas från landets tryckerier till chefen för justitiedepartementet. Gjorde honom p-t uppmärksam på ~. Syn.* (ibl.) pliktmissig, pliktskyldig(ast). **-fylld.** Skr. *En p. arbetsdag. -förgäten*, -et, -nare; -enhet. *P-na ämbetsmän. En p-en lärare. P-na unga mödrar. Att hon så p-et lämnade hemmet Calla Curman. Hur kunde du vara så p-en? — Korsade sig över vår p-enhet. Syn.* glömsk av sin(a) plikt(er), försumlig, ibl. slapp o. lat, (ibl.) trolös, opålitlig, illojal. **-försummelse.** *Om han gör sig skyldig till (ndgon) p. -handling. -kollision.* Konflikt mln två stridiga plikter, plikt-sammanstötning. *Ställde honom inför en svår p. E. Palm. N. Söderblom, Den nutida ungdomens p-er. -konflikt* = föreg. **-krav.** Skr. *P., som man icke kan komma undan. Ställa stränga p. på sig själv. -känsla.* En ungdom utan p. eller med en rent samvetslös klasskänsla som surrogat. [*Helge Lindholm, en man*] med en trofasthet i sinnet och en p. av ovanligt mått E. Palmstierna. *Som jag läser endast av p. -kär skr. -lära.* Kants p. **-medvetande**; -jen (-et, -nare; -enhet). 1) *Att varje människa äger ett p-ande ~. Men här stötte man emot hans starka p-ande: han skulle fullgöra den kal-lelse, som blivit honom av Gud pålagd K. B. Westman. 2) P-en som få. Ärliga och p-na arbetare. -människa.* Säll. -mänska. *En plikt- och arbetsmänniska, som helt gick upp i sitt yrke. Alltigenom en p. P-n i honom syntes ha dödat alla andra instinkter E. Norlind. -mässig*, -t, [-are; -het]. Skr.

Känt en viss p. mening att ~. Bemödade sig p-t att ~. Som du p-t icke kan undandra dig. Sedan hunden avlevererat sitt p-a skall, kom den emot oss och viftade på svansen. Syn. pliktenlig, pliktskyldig.

-sak. Skr. *Men det var en p. för dem att ~. -sammanstötning.* Mindre vanl. för 'pliktkollision'. **-skyldig.** Gärna sirligt l. ironiskt. *Eder p-e tjänare ~. Log ett ansträngt och p-t leande. Jag delar icke den p-a förtjusningen över ~. Några p-a fraser. — Och hörde p-(as)t, om ock motvilligt, på föredraget. Jag får p-(as)t anmäla, att ~. P-ast avlägga besök hos ~. Beundrade p-ast allting S. Siwertz. Var dt denne naturligtvis p-ast skrottade J. Sundblad. Om nu recensenten också p-ast skall prestera en anmärkning C. Hallendorff. -slav. -strävan; -de.* Skr. *I outtröttlig p. Per Hallström. Lön-lösa p-den. -trogen(het); -het. 1) De sköt-sammaste och p-gnaste man kan träffa på. P-gen i sina dagliga bestyr. P-gen och ut-hållig. P-gen som en gammal gårdvar. De fleste gingo p-g-et i elden och ~. P-gen upp-offring. Och prosten fortsatte att p-gnast med stor värdighet uppläsa kungörelserna Cl. Lagergren. 2) Och hon har förrättat sina sysslor med all p-het. P-het och arbets-villighet. Ingen kan iverigare varna de unga studenterna mot att skatta begärningen högre än p-heten E. Hedén. Syn.* (ibl.) nitisk, pålitlig, påpasslig, hängiven l. som ej sviker sin uppgift, lojal. **-uppfyll(d); -else.** 1) *Efter en p-d arbetsdag. Hon kommer in, strålande, p-d, beskäftig ~. 2) Som aldrig vacklade i sin p-else Kate Hildén, öv. Krävde av sönerna sträng p-else. Glad, ej surmulen, p-else. Tråkig regelmässighet och pedantisk p-else. -övning.* Skr. *Under stilla p. gå sin väg framåt.*

— **Pliktig**, -t. Mest skr. *Jag är inte p. att dhöra alla dylika utgjutelser! Sd p. som villig (till ~, att ~). Vi hava endast gjort vad vi voro p-a att göra Bibeln. Man är p. (att) försvara vad man anser rätt. Rekvirenten är p. gottgöra konsulenten följande dagtraktamente: ~. Medborgesman [är] ej p. utgiva mera än ~ Lagen. — Skol-, militär-, mönstrings-, redovisnings-, tro-, stämpel-pliktig. Syn.* (pliktskyldig, förpliktad, förbunden, bunden av sin plikt, 'tvungen'), nödgad, moraliskt l. juridiskt bunden (att).

Plikt², -en, -er. Sjövä. Ett i öppna fartyg för-l. akterut inrättat förrådsrum. **I.** Enkelt. *Jag har min koj längst framme i p-en S. Barthel. II. Ssgr. Ex.: *Pankare* se ankare² I l. *P-huggare* förligaste roddaren i en båt (har bl. a. att klara fånglinan, 'bära av') så att törn undvikes o. att 'sätta av'). *Simon kryper ur lastrummet och skjuter varsamt undan p-luckan G. Berndtson. De främsta drorna i en båt kallas p-dror (bogöror) S. Christenson.**

Plikt³, -en, -er. 1) Huvudbet. *Det är hög p. på att störa ämbetsman i tjänsteutövning. Det är p. på det! Kan han icke gälda, betala p-en, får han krypa in. Adömd p. för förfallolös bortovaro. P-en uppgick för samtliga förseelser till 350 kronor. Utkräva adömd p. Förfallo-, uppboordsplikt.* 2) Äld. bibet. Nu blott som sista ssgsled. *Kyrko-, kroppsplikt. Syn. 1) böter, vite, penningstraff; 2) straff. — Pliktfäll[a]; -ning. P-d för fylleri på allmän plats. Blev han p-d? P-de hela sällskapet för förargelseväckande beteende. -penning.* Mest i plur. *vilka uppförts för de pliktningar, som fuskande atleter måste utgöra E. Hedén. Par för försummade stipendiatupprop Upps. Univ. Redog. 1922 23. — Pliktja, -ade, -as.* 1) Egentl. *Varvid han fick p-a, blev dömd att p-a 50 kr. till kronan, staten. P-a för oljud å allmän plats. P-a för överträdelse av ~. 2) Friare. Kunde han ej gälda böterna, fick han p-a med kroppen. 3) Bildl. P-a med livet för sin oförsiktighet. Jag var stock-lat hela den vackra årstiden och får nu p-a därför genom överansträngning C. W. Böttiger. Och som för de fröjder denna mångsidighet gav honom p-ade med stunder av kval och bitterhet ~ Jac. Ahrenberg. Syn. se böta.*

Plim'solljare (utt. som ssg med grav; -så-), -ar(e)n, -are; -lag (efter engelsmannen Plim'soll uppkallad lag mot användandet av icke sjövärdiga fartyg); -märke (se lastmärke o. friboardsmärke). 1) P-are. Fartyg som förklarats (l. är) icke-sjövärdigt, ('flytande likkista'. *I lugnväder håller en p-are ihop, i storm går den till botten* (bildl.) Sv. Lösen 1917. 2) Ett på vardera fartygssidan anbragt p-märke, som anger den lägsta vattenlinje, vartill fartyget får nedlastas. Lastad över p-märkena — ifall nu sådana funnos — Mari Mih.

Pling, [-et, =]; -plang (även särskrivet). Subst. o. interj. (i senare fallet ofta upprepat). *En spårvagnsklockas gälla p. R. Schildt. Spårvagnarnas svaga cymbalpling ~ Ola Vinberg. Och ändlösa telefonpling 1929.*

Plint, -en, -ar; -språng. 1) Gymn. Redskap för hopp, överslag o. d.; i sjukgymn. att sitta l. ligga på då man tar vissa rörelser. *P-en är vanligen en med läderstoppning försedd trälåda, söndertagbar för ästadkommande av olika höjdlägen. Sjukgymnastik-p-ar, 2 höga, en låg, till salu hos ~. En beagnad p. för massagebehandling köpes ~ 1916.* 2) Byggn. o. d. Fyrsidig skiva av sten, trä l. d. som bildar underlag för en kolonnbas; fotplatta l. postament l. sockel (för staty etc.). *Åtta stora granit-p-ar, avsedda att bära skulpturgrupper* (på Stockholms Stadion).

Plirja, -ade, [-as]; -ög[d (l. -öjd); -t; -dhet]; -ig (-t, -are; -het); -ning (med plur.). **I.** Vanl.

verbformer. Egentl. o. friare. *Han vred på huvudet och p-ade (skälmskt) på henne. Där han p-ade mot mig med ett par hopknipna ögon. Närsynt p-ande i det skarpa ljuset. P-a mot ljuset. P-ande mot, i morgonsolen. Sagoförtäljaren p-ade klipskt över sina glasögon Emil Melander. P-a illmarigt åt ngn l. ngt. Den som p-ar med ögonen, har en räv bakom örat. P-ade med era ögat. Farfar p-ade glatt med sina små grisögon, då han såg kaffet E. Knappe. Med vänliga, litet p-ande ögon. Och blicken var p-ande och skygg Rich. Gustafsson. — Och uppe i ena tornet p-ar en liten gul ljuvlåga Fanny Alving. [Lyktans] p-ande sken ib. **II.** Ssg o. avledningar. 1) P-ögd och tjockkindad. *På den tredje dagen kom han tillbaka, blek och p-ögd, stinkande av brännvin, opium och ~. 2) a) Med sina små p-iga grisögon. Och såg så p-ig och lustig ut, att ~ E. Lieberath. — [Helgonlanpornaj] lyser med ett rött, p-igt ljus ~ Jos. Kjellgren. b) Han såg på Giggia med en skälmsk p-ning V. v. Heidenstam. Syn. knipa ihop m l. halvt sluta ögonen, titta med hopknipna l. halvslutna ögon, kisa, 'grina', (ibl. nära:) mysa, blinka.**

Plissé, (-e)n, -er; -fabrik; -garnering; -kjol; -krage; -veck. Tygremsa med fina jämna veck (på fruntimmersdräkt). *Ärmar, som avslutas med små p-er. Vita eller kulörta p-er, pr meter 25 öre. Spetsplissé i vitt, passande till damkragar och manschetter. — Plisserja, -ade, -as; -ing (med plur.; ofta konkr.). Med spikrak, i trenne skikt p-ad kjol. Underkjol med p-ad volang. Serveringsmössa med p-ad garnering. — Ping, alla sorter, liggande veck, gruppveck, motveck o. stäplissé utföres på dagen, Bluskompaniet, 42 Västerlånggatan. Pingsapparater för ping av tyger 1931. Kjolp-ing ~ Stockholms Hålsöms- & Plisseringsateljé 1924. P-ingsfabrik. Syn. lägga i fina veck, vecka.*

Plitstjer (akut); -ern, [-rar, grav]. Lammium. *Vitp-ern (L. album) kallas också 'blindnässla'. Den illaluktande rödp-ern (L. purpureum), ett av de vanligaste ogräsen i våra trädgårdar.*

Plit¹, -en, -ar; -beväpnad. Äld. = värja. *Och drar p-en och stormar fram Per Hallström. Och hade gärna sett, att han fått draga p-en mot tyskarna J. G. Arsenius.*

Plit², -et; -ja (-ade, [-as]); p-a ihop se hopp-a; [-ning]. 1) *Försök att dra honom ifrån det ständiga p-et (med räkenskaperna) l [När] slitet och p-et aldrig tar ända K. A. Melin. 2) P-a och skriva dagen i ända. Du som skriver och p-ar för teatern Emil Norlander. Jag p-ar fulla ris efter ris med en prudentlig gubbstil, som ~ Ejnar Smith. Satt i skjortärmarna och p-ade rubriker. Två kvällar satt han och p-ade med brevet*

i tättet Vilh. Moberg. *P-a* och arbeta på oden och värtalighetsprov i det oändliga J. B. Simonsson. **Syn.** (p-a:) knoga (o. skriva), skriva ivrigt, låta pennan gå, 'sträva o. arbeta', ligga i (med), 'streta', knäpa.

Plock (-å-); -et, =. Abstr o. mer l. mindre konkr. **I.** Enkelt. *Håller du ännu på med ditt p?* *De där ä då bara (onyttigt) p!* — *Här kunna på sin höjd ett par plock göras* I. Lo-Johansson. *E. Kruuse, Vin och kvinnor. Planlösa p. i främmande fruktträdgårdar, Sthlm 1933. För att blott taga, göra ett litet p. ur högen. Ett okritiskt urplock. Ax-, småplock. II. Ssgr kunna i allm. ansluta sig även till 'plocka' o. stå efter detta. **Syn.** plock(nings)arbete, plockverk, urval på en höft, brokigt urplock, plockgods, lite hop- l. fram- l. urplockat.*

— **Plockja**, -ade, -as; p-a av m. fl. se avp-a osv.; p-a för (ngn ngt); ät sig. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. **1)** *Den som vill p-a rosen, får ej rädas för taggarna. Gå ut å p-a bär, svamp, blåsippor. P-a smultron under snön. Där får vi p-a äpplen från träden. P-a och äta. På nydrsaftonen [1932] p-ades bellis, penséeer, lommoört, rödplister och korsört i Jonsered. Man ska ta tiden i akt, sa fan, p-a nötter vid jultiden. P-a släpårter. P-a ax. P-a (opp) potatis (ur åkern). Sedan de p-at strömmingen ur skötarna ~. Förbud att saluföra blåsippor p-ade med rot. Sedan inbären p-ats och augustipäronen tagits ner ~ Vira Eklund. Höns, som p-a korn. Under ideligt p-ande på marken (om kycklingar). P-a korn för korn. P-a för hand, med (bär)plocknings)maskin. Har du inte p-at tillräckligt snart? Å, jag har bara p-at ett par liter. Jag p-ar inte för egen del, jag p-ar för att sälja. P-a sten(ar) ur åkern. P-a bordet fullt med småsaker. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Ett flertal riplockar, ur vilka jag lyckades p-a ett dussin fåglar (skjuta ner)* L. Munsterhjelm. *Borgensmän på tusendollarväxlar p-ar man inte på träen T. Nerman, öv. P-a ett citat här och ett där. P-a poäng idrotts. b)* *Sitta och p-a med sina lappar, med ett åndlöst knäparbete. Han hade gått och p-at och ställt därnere i täppan och ~ S. Siwertz. — Sitta och p-a på ngt. Stod förlägen och p-ade på förkläet. Fingrarna p-ar och p-ar på täcket som hos en döende. c)* *Strandskatan p-ar sig högt upp på bröstet, bak på ryggen och ~ pillar sig. II. Bibet. 1)* *P-a fjäderna av o. d. a)* *Egentl. P-a fågel, som skall anrättas. Stora, nyp-ade kycklingar. Och skinnet knotttrade sig som på en p-ad fågel. — Märk uttr. Ha en gås o-ad med ngn se gås A I 2 b. b)* *Bildl. P-ad in på bara kroppen. Skål för dem som p-a och skål för dem som låta p-a sig!* Rich. Malmberg. *Spelar kort med dem och blir, förstås, grundp-ad E. Nordenström, öv. Det är i alla fall hon, som p-ar honom**

Ellen Wester, öv. **2)** *Rensa o. d. a)* *P-a ull. P-a spenat även till I. b)* *Mössa av p-ad bisam (de längsta håren avp-as för att skinnet skall bli mer likt säl). — [En skönhet, som] förkastat näthetens lockelser ~ skrattrypen, körsbärsmunnen, de p-ade ögonbrynen Fr. G. Bengtsson. B) *Ssgr. 1)* *Särskrivna. P-ade för henne både av frukten och konfekten. — P-a åt sig allt vad man kommer åt egentl. o. bildl. 2)* *Fasta ssgr kunna ej säll. även anslutas till 'plock'.**

Syn. A) I. 1) av- l. nedplocka n o. d., (avskära n l. upprycka n l. avnyppa n l. d. och) (hop)samla (n), upp- l. insamla n, upphämta n, ibl. skörda, (ibl. nära:) nappa l. nappa ät sig; ibl. picka; **2)** **a)** ner-p-a n, (ned)skjuta (n); **b)** pyssla, peta; småsnyssla; nypa; **c)** nopp(r)a, pilla (sig), picka; **II. 1)** **a)** plocka fjäderna av; **b)** pungslå, skinna, preja, lura på pengar, (ut)plundra (n), 'brand-skatta'; **2)** rensa, ut- l. borttrycka n (partier av).

— **Plockgods**; -spalt (i tidning: 'slaskspalt'). *Lite p., som man övertalat mig att utge i bokform. Syn.* (små)plock; blandat, blandade ämnen, divärse (utplockat på en höft), 'plotter'. **-kål.** *Fackl. Bläckål, vinterplockkål ~. -maskin.* *Lingon-pen är ~. -mat. Vi har ingen ordentlig middag i dag, bara lite p. lite hopplockat, rester. -program.* Även till 'plock'. *Ett p. alltså för att låta sångerskan briljera i några av sina paradnummer* Beyron Carlsson. **-sal!** *ad l. -sal!* *at.* *Fackl. Jfr t. e. plockkål. -ved. -verk.* *Plock(gods), hopplockade småsaker, ibl. kompilation. — Plockarje, -(e)n, -e. 1)* *Att en snabbfingrad p-e kunde samla ända till 30 knappar ~ nötter på en dag* S. Barthel. *Lingonplockmaskinen är en räfsliknande inrättning, försedd med en liten skål, vilken pen skjuter framför sig* 1911. *Blåbärs-, bär-, lingon-, majs-, potatis-, ris-, svampp-e. 2)* *Bevell, Uppsålas förnämste poäng-p-e (idrotts) 1933. 3)* *Sak. Frukt-p-e, med 3 klor 1920. — Plockerskja, -an, -or. 1)* *Jfr föreg. 1. Som äpplet om hösten faller i pans förkläde* Emil Kléen. *Ax-, bär-, hallon-, nässel-, ris-, ved-p-a. 2)* *Per Hilleström, Fågelp-a. — Plockig, -t, -are; -het. Ngt vard. Det ser så p-t ut. Att intrycket blev en smula p-t och osamtal. Uppdragen voro [där] i allmänhet små och p-a, mångskiftande och litet givande* Carl Sahlin. **Syn.** (små)plottrig, sönderhackad, 'hopplockad', hoprafsad. — **Plockning**, -en, -lar]. Till 'plocka' i alla bet. Här blott några ex.: *P. för hand eller med maskin. Handplockning av lav. Det har varit humleplockning och bislakt och äppleplockning och ~ S. Lagerlöf. — P. av häns. — P. av ögonbrynen.*

Plog, -en, -ar. **1)** *Huvudbet. Med p-en vänder och luckrar man jorden samt ned-myllar gödsel, sättpotatis och grövre utsäde.*

Att smida stålet till p. Som en oxe, som går för pen. Spänna hästen för p-en. Köra p-en. Aldrig mera satte han p. i jorden ~. Skulle koloniserar och bringas under p. Land, som ännu icke ligger under p. År 1913—14 äro 5,873,000 har av Australiens jord under p. Gunnar Andersson. Inom vissa trakter ha mossarna i ausevärd omfattning lagts under p. Lagd under p(-en). Sedan han satt (sin) hand, lagt hand(en) till p-en även bildl. — Med 4 hästars anspannspar 1931. En-, två- och treskärsp-ar. Trä-, järn-, stål-plog. Djupplög x Skumplog. Häst-, ång-, motor-, maskin-, traktor-plog. 2) Friare o. bildl. a) Snöplog. Stora ving(snö)p-en. — 'Kofångare', stenplog på lokomotiv Wenström-Lindgren. — 50 gånger det arbete, som kan utträttas vid sågning av is för hand, utföres med en av våra isp-ar 1918. b) Iakt-togs ~ en stor p. vildgäss komma norrifrån och ~. Där ute över ödemarksmon / drar tranornas p. mot nord Erik Ekelund. Vild-gås- l. vildgässplog.

— **Plogbalk.** Av snöplog uppkastad snöbalk. Parna vid landsvägen äro på sina ställen (ännu 22 mars) meterhöga 1924. **-bill;** (-s)form(ig). Pen och plogristen lossa jordtilltan, i det att p-en skär den vägrätt, risten lodrätt. Då skola de smida sina svärd till p-ar Bibeln. **-fjöl.** Lant. Plogvänd-skiva: vänder plogtilltan (dvs. den lösskurna långa o. smala jordremsan). **-fogde** snöplogsfogde. **-form,** -en, -er; -ad; -ig Ord-nade i p-form (om flyttfåglar). **-formation.** Tranor i p. **-får|a.** Mongoliets vögformiga, av p-or oberörda slätter. Där snön låg kvar i p-orna. Sista p-an. **-järn l. -kniv** = plogrist. **-kropp.** Lant. Helsingå billspetsar, ställbara stälstyren samt p av ~. **-lag,** -et, =; -sindelning. Ett p. i Vittinge bötade 10 kr. för att deras vägstycke icke varit plogat mitt på dagen efter snöfall 1928. Snö(plogs)fogde för Älrlösa p. blev ~ 1923. **-land,** -et, =. Så stort åkerstycke som det behövs ett dagsverke att plöja. **-lokomotiv.** Så att snön yr som framför ett p. Alb. Engström. **-lägg|a.** Lägga under plog(en). Den nu ploglagda jorden R. Sernander. **-rist** se ex. vid plogbill. **-skär** = plogbill. **-stjärt.** Lant. Vändskivans bakre del; plogstyre l. handtag. Och fortsatte över backen, lutad över p-en E. Walter Hülphers. **-styre** se föreg. **-till|a.** Se ex. vid plogbill. De nyplöjda tegarnas svarta p-or E. Sparre. **-tåg.** Järnv. Extra p., som medförde stora vingsnöplogen 1915. **-vän|da.** Där ~ jorden p-ts längre än någon vet Ad. Lundgrehn. **-vändskiva.** Lant. Se plogfjöl

— **Plog|a,** -ade, -as; p-a bort u m. fl.; -bar (-t); -ning (med plur.). 1) För resten kunde man p-at trädan, när ~ P. J. Rösio. Vål p-ade dkar V. v. Heidenstam. 2) Huvud-

bet. För att deras vägstycke icke varit p-at ~. P-a (lands)vägen, (i) snön. Innan det var p-at. Skall lokomotivet ut och p-a? Gatan, som var p-ad, men ej skottad Sig. Dahlbäck. Bilen svängde in på en smalare, men p-ad väg Gunnar Ekström. På op-ade vagar. 3) Friare o. bildl. a) Och med stretande ben och motorn fräsande på ettan p-ar förste man redan i väg ~ genom modden (motor-cykeltävlan) 1921. Kunde bilen likväl icke p-a sig igenom, utan ~ Hj. Bengtsson. b) När smärtan p-at djupt din pannas grund H. Tigerschiöld. c) Men föraren, som främst i täten p-ar (om vildgäss) Hj. Lundgren. d) Idrotts. Stämbromsning (p-ning): benen föras i sär, bakändarna på skidorna pressas utåt; skidorna få en V-formad ställning. **Syn. 1)** plöja; 2) köra med snöplog; p-a undan snön från; 3) b) fåra; d) stämbromsa.

Plomb (-å-); -en, -er (akut l. grav). Jfr plombera. 1) Bly- (l. annan metall stämpel för försegling. Sätta p. på genomgångsgods (för att slippa tullvisitation). Eftersänt gods, försett med tullverkets p. Försegla varor med (en) p., som också är en borgen för varans kvalitet. Frökontrollanstalt är skyldig att, där så fordras, med anstaltens p. förse fröparti, som fyller vissa fordringar J. N. Walldén. Elektricitetsverkets sladd-skydd: en plåtkåpa försedd med p. 1934. Brytes p(en) olovligt, medför detta straff för den skyldige. 2) Fyllning i ihållig tand. Jag har tappat en p., en guldplomb. 3) Fyllning av cement i betong i trådållighet. Parklind med 2 p-er R. Sernander. — **Plomber|a,** -ade, -as; -bar; -ing (-en, -ar; -sbevis m. fl.). Jfr plomb. 1) Låta p-a resqods, som blott några timmar skall gå genom främmande område. Trotski ~ skulle först flera månader senare komma med tyskt j-att tåg till Petersburg Letta Rudficka Jarozynska. Det av notarius publicus och tyska konsulatet i Stockholm p-ade och sigillerade konvolutet med dokumenten Amelie Posse-Brázdová. Elverket har, för att omöjliggöra stöld av elektrisk ström, uppsatt 80 000 p-ade plåtkåpor 1934. Kontrollmjölk i p-ade glasflaskor 1932. P-ade vårtsåden 1920. Den grobarhetsprocent, som fordras för p-ing, är för såd ~. Timotej, kvalitetspat frö. — P-bara varor t. e. om frö som uppfyller vissa villkor för p-ing. — Statens Centrala frökontrollanstalt, Stockholm, ~ utför provtagning och statsp-ing av utsädesvaror av alla slag Annonns 1933. [Att] i stället för p-ingsbevis anbringas ett s. k. provtagningsbevis J. N. Walldén. Blåqult p-ingsornar av hampa 1927. Sedan potatisen är sorterad, skall säckningen äga rum i närvaro av p-ingsmannen, som omedelbart därefter p-ar varje säck med Stockholms läns lantmannaförenings plomb 1925. P-ad potatis. 2) Jag

gdr och p-ar tänder hos tandlökarn. Värk i en p-ad framtand. 3) »Ping» av bräd; en intressant metod att hejda förmultning 1925. Stora askar, som ~ fått sina värsta skröpligheter omsedda och p-ade 1929. **Syn.** 1) sätta plomb på, försegla med blýstämpel; kontrollförsegla; 2) fylla ihåliga tänder, sätta plomb i; 3) fylla håligheter i träd med cement l. betong.

Ploμμon (-änn; grav); -et, =. Frukt o. träd. **I.** Enkelt. 1) De flesta odlade p. härstamma från *Prunus domestica* (egentliga p.) och *Prunus insititia* (krikon). Vanliga torkade p. kallas katrinplommon; karlsbaderpen äro särskilt stora och fina dylika, i vilka stenarna borttagits och ersatts av mindre, likaså stenfria frukter. Mirabeller äro mycket små, vanligen helt gula p. Röda, blå, gula, gröna p. Stora kungs- eller äggplommon. Syltade, kanderade p. Mer än ett (kungs)plommon åt hon aldrig. 2) Kapplommon. Namnet 'kappplommon' ges lämpligast, enl. Carl Th. Mörner, åt i Kap odlade p., ofta stora, höggula och lustigt top-piga, som på senare tid under högvintern börjat införas hos oss; olämpligare äro tidigare benämningar, som avsett olika sapindacéer och icke, som de 'riktiga' kappen, tillhöra arter av *Prunus*. **II.** Ssgr. Ex.: P-burk. Detta fruktansvärda, p-färgade ansikte röd-blåa. P-gul i hyn Bo Bergman. P-kaka. P-kart. P-kompott. P-kärna. P-lik tomat. P-liknande frön av ~. En gammal ploμμon- och krikonlund. Med p-näsa och spår av tusen toddlar i sitt poröst flåkiga anlete Alb. Engström. P-odlare (-ing, abstr. o. konkr.). P-psyckad skinka. 'P-stop' eller 'kubb': rundkullig, hård hatt. Klasar av gula, p-stora frukter. P-sylt. P-träd. **Syn.** (ibl.): sviskon, krikon, renklö(r), mirabell(er).

Plotter (-å); -ret. 1) 'Småsaker', bara struntarbete (utan ordning o. reda), lappri, 'kraf's', plockverk, all möjlig strunt; ngt sammanrafsat. Då man ödslat bort en dag på tomt p-ar Py Sörman. Hur ett sådant p-ar kan tillfredsställa en vuxen karl är obegripligt. Ett evigt p-ar med alla möjliga småsaker. — Hela rummet var ett enda p-ar. Tusen småsaker strödda runt omkring. 2) Klotter, kråkfötter, onyttigt skivarbete. Jag har förbrukat min tid och fantasi på allt detta p-ret Fröding. Vita ark, fylla med överkorsat p-ar A. Mörne. — **Plottra**, -ade, [-as]; p-a bort m; plottereld. Även 'pluttra' (jfr d. o.). 1) Om svaga bubblande l. frasande ljud. Det bubblade och p-ade så trevligt under nacken J. Hemmer. Och kräftorna p-ade i korgen E. Vasström. 2) 'Brassa på', skjuta skott på skott, småknalla, knattra. P-a och skjuta. Där p-ade neutraljösserna E. Didring. P-ande skottsälvrör A. Knöppel. 3) Småsyssla. Något p-ande med småposter varje vecka ville han ej höra

talas om 'K. Gunnarson'. 4) Klottra. 5) I ssg = 'slösa' (bort-p-a) l. 'pracka (på)' (på-p-a). — **Plottrig**, -t, -are; -het. 'Sönderhackad', plockig o. oredig l. otydlig, hopad o. trång, hoprafsad. Det ~ litet p-a modet har man ängy tröttnat på 1932. Där bilderna äro p-a och ofta rent dåliga. — En viss p-het i bebyggelsen.

Pluffsig, -t, -are; -het. Vard., blott ldl. Hennes drag äro p-a, rda, smutsiga Strindberg. Hans ansikte var p-t och rödaktigt. **Syn.** plussig, slappföt.

Plugg¹, -en, -ar. **I.** Enkelt. Sätta l. slå (i) en p. i ett hål. Sätta en p. för hålet. Bror min satt vid bordet och täljde på en p. för att fylla ett kvisthål i bordskivan Aug. Lindberg. Ta p-en ur hålet och låta vattnet rinna ur. Det känns, som om jag hade en p. i halsen. Argumentet var ju ovederläggligt, och det slog en p. i halsen på Amanda Elis. Wærn-Bugge. Trä-, fiber-, pappers-; båtplugg. **II.** Ssg. Vid p-bössan är knallen huvudsak, till målskjutning är den föga lämplig Ungdomens bok. **Syn.** träplugg l. -tapp l. -dubb l. -nagel, propp, ibl. svicka l. dyvika. — **Pluggja**¹, -ade, -as; p-a för m. fl. se förp-a osv.; -ning (med plur.).

— **Plugg**², -et. Anslutningen till de föreg. bra svag. Gärna vard. (liksom de följ.). Men inte tyckte jag, att mitt p. bar mycken frukt E. G. Lilljebjörn. För att vila sig efter p-et med 30 motspänstiga pojkar. Usch, att det usla p-et ska börja igen! Jeanna Oterdahl — Mer vard. även = 'skolan': Först sju timmar i p-et, sen ett par tre timmars läxjobb och ~. — Katekesp-et. Grammatik-, läxplugg. — **Pluggja**², -ade, [-as]; p-a i m. fl. se ip-a osv. Jfr föreg. **I.** Vanl. verbformer. 1) Sitta inne och p-a dagen i ända. Hon p-ar å läser, så hon blir snurrig. P-a katekes. P-a på sina läxor. När jag låg vid högskolan och p-ade utrikiska. Hon p-ade på sin fil. kand. Marg. v. Konow 1932. 2) P-a vett i dumma pojkar. P-a med pojkar. **II.** Fasta ssgr. 1) P-bok i engelska Boktitel 1915. 2) Han var inte någon p-häst eller döddansare fördenskull S. Lagerlöf. En p-häst, som saknade intresse för det mänskliga. 3) Började p-läsa och tentera i det ena ämnet efter det andra S. Lagerlöf. Sista tiden måste jag dock p-läsa ämnet, fast det ju inte var något nöje. 4) I stället för p-skolan vill man nu ha pjunkskolan införd som norm 1933. 5) Undervisningen kan aldrig helt undvara ett visst p-system. **III.** Avledningar. 1) Nitiska läxp-are och betygsträvare Maur. Hellberg. 2) Svineri och p-eri, tertium non datur Ola Hansson. 3) Dd p-ning av läxor ej var min »likör» Ax. Engdahl. **Syn.** **I.** 1) storm- l. blockläsa, läsa blint ('död utanläsning'), läsa i sitt anletes svett, 'gno' (o. läsa), innöta m; 2) (in-

stoppa (n); läsa l. 'köra' (med ~); **II.** (p-häst:) läshäst, en som bara knogar o. nöter in (o. läser utan eftertanke).

Plump¹, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Här slutade Johannes brev med en p S. Siwertz. Sätta fullt med p-ar i skrivboken, en p. på papperet. Ta ut en (bläck)plump med radervatten.* **2)** Bildl. *En p. i protokollet utgör utrikesministerns förloppning mot herr Järte, skriver Aftonbladet 1925. »Du är en p. i släktregistret, Dan», skrek hon ~ 'Dan'.* **II.** Ssg. *Kan du låna mig ett p-papper, jag behöver läska reversen. Och räckte den sedan övertäckt med p-papperna åt ~ A. Slotte.* **Syn. I. 1)** bläckfläck; **2)** 'ful fläck', 'gubbe', 'groda', förlöpnig, miss-tag; **II.** (p-papper) läsk- l. sugpapper. — **Plumpja**, -ade, -as; p-a ned l. ner u; [-ig (-t); -ning]. **1)** *Har du p-at i skrivboken nu igen? Pennan p-ar för mig. P-a i protokollet även bildl. = förplumpa sig (jfr plump¹ I 2).* **2)** Vard. *Kom inte hit me dina p-iga fingrar! nerp-ade.*

Plump², -t, -are. Ansluts ibl. svagt till de föreg. **I.** Enkelt. **1)** *Han är p. och otrevlig både i ord och åthäror. Mannens p-a gapdärmaner ~ S. Siwertz. P-t när-gången. Medan folket ~ tumlat om i p-are springdanser Sverker Ek. I andra sagor åter är skämtet alltför mustigt, alltför p-t och grovkornigt. Hur kan du bete dej så p-t!* **2)** Förstärkande. *Om man inte har en p. otur ~. Ha p-a inkomster. Ett p-t pris för det skräpet. Jag fick det p-t billigt. Som blivit p-t rik efter mannens död K. Zilliacus.* **II.** Ssgr. **Ex.: 1)** *Hans p-het i uppträdandet, hans fullkonliga brist på allt vad man kallar folkvett. Boken kan ej fritagas från en viss p-het. Som i sin framställning till-låtit sig dylika p-heter. Men samtidigt ~ roade sig åt p-heterna W. Söderhjelm.* **2)** *En p-huggare, kommen direkt från gödselkärran.* **Syn. I. 1)** 'grov', tölpig, rå, ohysad, simpel, rustik, ibl. bondsk, 'klumpig', oblyg, cynisk, oanständig, ohövvisk, grovkornig, obarkad, busig (starkare); **2)** enorm, 'våldig', 'fräck'; **II.** (p-huggare) tölp, grobian.

Plumpudding (grav). Engelsk nationalrätt: ett slags russinpudding. *P. med brinnande säs.*

Plums, -et [l. -en, -ar]. Även interj. o. adv. **I.** Subst. **1)** *Och försvinna med ett dovt p. Pelle Molin. Ett fruktansvärt p. bakom mig, och där låg det stora dbäket och kavade i virvlarna. Plasket och p-et av tunga djur från ett närbeläget kärr.* **2)** *Lät stenankaret gå över suden med en sakta p. och gjorde metspöna i ordning H. Ekhammar. Man hör en p. och ett tjut, som kväus i en kallsop M. Rogberg.* **II.** Interj. o. adv. **1)** *Och p.! Där låg Ebba i plurret Sigr. Stjernsward. Så att det sa p. efter det.* **2)** *Och jag föll p. i Vera v. Kremer. Blev ~*

utan krus gripen och slängd p. ner i det våta elementet Hildegard Wieselgren, öv. — Plumsa, -ade, [-as]; p-a i n m. fl.; -ning (med plur.). **1)** *Gå å slöa å ett tu tre p-a i vattnet. Med ett väldigt p-ande störtade han sig i från bryggan. Och föll med en p-ning i vattnet A. Allardt.* **2)** *Flodhästar, som (gå och) p-a i gytthan. P-ade fram och tillbaka i den djupa snön. P-a till knäna i sanden, dyn.* **Syn. 1)** (med ett plums l. dovt plask) störta sig l. falla l. tumla l. ramla l. dunska l. dyka (nöd); ibl. slå o. stänka i vattnet; **2)** gå tungt så att det stänker, pulsa.

Plundra, -ade, -as; p-a ut n; plunder-stång (krigs. = läskstång); -are; -ing (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** *Ingen kan gå in i en stark mans hus och p-a honom Bibeln. Husen skola p-as ib. P-a en fallen fiende, en intagen stad. Bli p-ad (av rövare) in på bara kroppen. P-a och bränna. Låta massan p-a stadens butiker.* **2)** *Då lever skatan rövareliv, p-ar fågelbon (på ägg och ungar) och ~. En järv, som länge p-at hans giller utan att bli fast.* **3)** *P-a julgranen.* **4)** *När livet oss p-ar på lyckan E. Wallmark. Då förstod Mousen utan tillsägelse att p-a orkidéhusen på deras bästa skatter R. Schildt. Jag är ett träd, som lovat gott och säkert hållit vid, I om storm ej p-at mig på blad mitt i min sommars tid E. Josephson. Hösten var kommen, slätten låg p-ad och mörk. All högpöetisk litteratur p-ades också på klingande namn åt dem Per Hallström.* **II.** Verbalsubst. **1)** *Han gav dem i p-ares hand Bibeln. Grav-, karavan-, lik-, vrak-, ägg-p-are. De röda p-arbanden Ax. Cederberg. P-arfölje.* **2)** *Ge sig ut på p-ing. (Över-)lämna staden till p-ing. Begå p-ingar och annat övervåld. Överfall och p-ingar. Utsträckte sina p-ingar ända till Mandschuriet ~. Nya butiksp-ingar i Berlin 1932. Granp-ingarna efter nyår hos vänner och kamrater. — Att kommunisterna igångsatt en planmässig p-ingsaktion. P-ingslystna granar. Utsatta för rysskarelarnas anfall och p-inaslystnad L. Munsterhjelm. I p-ings-syfte. Ge sig ut på p-ingstdg. Företa regel-rätta p-ingstdg.* **Syn.** skövla, 'brandskatta', roffa, beröva, frånröva, råna, tillgripa, hem-söka o. förstöra l. ta med sig, 'göra rent hus'.

Plunta, -an, -or. Gärna vard. *Och kom tillbaka med ett par bleckmuggar och en grant bemälad p-a. Och halsade — då och då — ur en liten p-a 'Dan'. Brännvins-, konjaks-p-a.* **Syn.** fickflaska.

Plural(is) (akut l. grav; även — särsk. som adj. o. stundom i ssgr — al); -en, -er l. (som adj.) -t; -böjla (-ning); -form (-en, -er); ändelse. Ofta förkortat 'plur.' (l. ibl. 'pl.'). **1)** *Pis utmärker flertal o singular(is) o. ibl. dual(is). 'Gossar' står i p(-is).*

P-en av 'fader' heter 'fäder'. — *P-a* former. *P-a* ortnamn som *Dalarna*. **2)** Märk (*Ett*) *p-e tantum* subst. som blott finnes i *p-is* (ej i singularis), t. e. 'kläder'. — *P-is* *majestatis* (*majestätspplural*) ha vi t. e. i *Vi, Oskar, med Guds nåde* ~. **Syn.** (numerus som utmärker) flertal, flertalsform, ibl. flertalsord. — **Pluralitet**, -en, -er; -sbeslut m. fl. *Har vi p.?* *Befinna sig i p(-en)*. *P-en* (av de närvarande) *ansåg(o) dock* ~. *Låta p-en bestamma. Med stor p. besluta* ~. *Men applådderna ha varit magra och hyssjarna i p. Z. Topelius. Det såges, att regeringen velat följa p-en* (bland andra kammarens män, i andra kammaren), *men* ~. *Röstp-en*. **Syn.** majoritet, flertal, (röst)övertikt.

Plüring, -en, -ar. Vard., slangartat. *Stick till henne en p!* *Man hade gott om p-ar på den tiden* H. Hultenberg, öv. *Och så kostar det p-ar, avbröt han* ~ H. Samzelius. *Hur svårt det var honom att skiljas vid p-arne* Joh. Sundblad. *Nå, ja . . . bara han släpper till p-arna* ~ så ~ Ad. Hillman, öv. **Syn.** slant, 'hacka', 'peng'; (p-ar:) pengar, 'sekiner'.

Plurr, -et; -|a(-ade; -ning). Vard. **1)** Subst. Mest i best. form. *Tar ett jättehopp, men hamnar i p-et* Alb. Engström. *Och det var inte lätt att komma upp ur p-et igen, sedan man plumsat i Henning Nordlund. Har du legat i p-et?* *Mycket har du bottnat i din dar, men här bottnar du inte, sa skräddarn, när skomakarn ramla i p-et. Mitt i p-et.* **2)** Verb. *P-at och fått smörj till efterrätt* E. Lieberath. *Isen är svag, akta, så ni inte p-ar!* **Syn.** (p-a:) ramla i, ramla i sjön l. plurret l. vattnet.

Plu's, prepositionellt adv. (så SAOL⁸). Jfr motsatsen minus¹ o. ². **I.** Enkelt. **1)** *Fem p. tre är lika med, gör mig, ger, blir åtta 5 + 3 = 8. Då hade beloppet redovisats, t. o. m. + (plus) ränta, p. vad som tillkommit efter den 14:e.* — *Att vi bägge p. Henning Berger och ~ E. Norling. De va de, p. lite annat, som gjorde, att jag rynde.* — *Hans utsikter att skjuta något var ju p. minus noll, men* ~ (betecknas mat.: ± 0). **2)** *Vi har p. 7° i dag, och ändå är det 10 december 7° varmt. Vid en temperatur av p. tio grader (+10°).* — *Humöret stod på plus minus noll.* **II.** Ssgr kunna även hänföras till subst. Ex.: *Sommarväder med p-grader i Ådalen. Ytskiktets p-gradiga vatten. Lapporörelsen har otvivelaktigt på sitt p-konto* ~ (förtjänstkonto) Hans Ruin. *En av de största händelserna på p-sidan i mitt liv* Barth. Lundén. *P-tecknet utvisar, att ~.* **Syn.** med tillägg av, och, jämte, därtill, medräknat, med tillägg (~), inbegripet, inklusive. — **Plu's**², [-et], =. **I.** Enkelt. **1)** *Här ska stå p. (+), inte minus (-).* **2)** *Termometern står på p., visar (på) p. I morse var det 10° p. jfr plus¹ I 2. 3) Ett*

glädjande p. i kassan på 20 kr. Tror du basaren kommer att ge något (nämnvärt) p.? *Som endast är ett p. i njutningen. [Det är] ett mycket stort p. för konstbedömare att själva kunna föra penseln, pennan eller modellerpinnen* C. G. Laurin. *Mycket vacker och med det pikanta p., som man på det yttersta i dessa dagar plägar beteckna med 'det'. Ett givet p. har kuttertypen framför kostern i ~ S. Barthel. Ett p. till hans övriga förtjänster. Men det finns många p. i livet, som man gott kan klara sig utan* Jeanna Oterdahl. **II.** Ssgr se plus¹. **Syn.** **I.** 1) plustecken; 2) värmeograd, varmt, över noll, över fryspunkten; 3) tillskott, överskott, vinst, (ytterligare) fördel, ökning.

Plusfours (-fårs); plur. subst.; -byxor; -modell. Ansluts ibl. till de föreg. *Vida sportbyxor, golfbyxor. P., på svenska humoristiskt kallade äppel(plockar)byxor. Eleganta p. Sportbyxor i p-modell.*

Plu'skvamperfekt(um) (grav l. ibl. akut); (-um)et, -er l. -a. Ansluts ibl. till 'plus'. Språk v. Jfr perfekt(um). *Tempus l. tempusform som betecknar ngt som förflutet l. fullbordat före ett annat i förfluten tid, t. e.: 'när vi kommo, hade de redan gått'.*

Plussig, -t, -are; -het. *Blivit ful, blekfet och p.* Har. Lindberg, öv. *Hans ansikte, uppsvällt och p-t efter ruset* ~. *Fett-p-a kinder. Den höga färgen och p-heten.* **Syn.** pussig, (uppsvälld, pösig, 'svullen', svällande, (blek)fet, bullig.

Plut|a, -ade; p-a ut m; -ning. Särsk. om barn. *P-a med den lilla munnen. Munnen ~ p-ade på ett barnsligt bedrövat sätt* Py Sörman. **Syn.** truta (üt), sätta ut mun (som för att börja gråta).

Plutokrat, -en, -er; -nation; -i (-(e)n, [-er]); = penningvälde, börsvälde; även = rikmanskast, de rika; -isk (-t). *Penningfurste, rikman, börsmagnat. Liksom stadens centrala del nästan uteslutande beboddes av p-en.*

Plutön, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Krigs. Avdelning av kompani (förr även av skvadron). *En p. utgör omkr. 50 man. Varje p. är delad i grupper; halv-p-en är 1924 avskaffad. Var (kulsprute)pluton bildar två kulsprutegrupper, vardera med en kulspruta 1929. Arkebuserings-; mittel-, riktpluton.* **2)** Bildl. *Där en p. unga kvinnor luckrade jorden med långskaftade hackor* Harry Blomberg. *Där tågar tuppen med sin p. A. Larsson i Dvärsätt.* **II.** Ssgr ha pluton- l. (särsk. krigs. även) plutons-. Ex.: **1)** *Utan -s. P-chef. Antalet p-utbildade, d. v. s. furirerna, [i Svenska brigaden] var 182* **2)** *Med -s. Detta kompani hade icke haft någon ordnad p-sindelning, enär ~* Har. Hjalmarson. **3)** *Pluton- l. plutons-. a) P-svis snabbt utförda ansatser uti språng. Rotekolonn p-svis! De*

olika linjerna böra ej vara alltför långa, i regeln böra de bildas p-svis H. Wikner. b) Om förbimarschen kommer att ske i p-vis linje under noggrann marsch, skall ~ Brigadorder, Winge 1918. — [Vi] slöto duskapp p-vis med både sjutton års flickor och sjuttio års gummor Fredrika Bremer.

Plutjer, -ret. Jfr plotter. Genom p-ret i radion trängde ~ Harry Blomberg. — **Pluttra**, -ade, [-as]. Jfr plottra (särsk. 1 o. 2). Det p-ade och small som av raketer eller kulspulvor. [I telefonluren] p-ade en fryntligt skorrande röst ~ Harry Blomberg. Den hemtrevligt p-ande värmeledningen 'Dan'. Små dymningar p-ade och suckade kring stöckarna i kajen.

Plym, -en, -er. I. Enkelt. 1) Högst som p. skattas strutsfjädrar, särskilt de vita ving- och stjärtfjädrarna av afrikanska strutshanen; de blå och gula p-erna (pansscherna) i generalstabsuniformens hattar äro strutsfjädrar. Fjädrar bearbetas till p-er genom att baddas i varmt tvålatten, blekas med svavelsyra och krusas. Hängande p. av svarta snijlor. Syrenera di blommor griddelina / å nickar å vajar som p-er i en hatt Levi Rickson. Ett hederskompani från Upplands infanteriregemente med fint putsade paradplåtar och vajande tagelp-er. 2) Bildl. Med p-en i vaj K. Stangenberg (om hund). Där stövade oceanångaren med långa rök-p-er under Södra korset E. Norling. II. Ssgr. Ex.: Gula p-artade blommor. Åkta p-boor. P-fabrik (-ör). De långa undre stjärttäckarna hos marabuernna äro vita, mjuka och p-formiga ~. P-färgning. P-handel. I rött sidan med stor p-hatt ~. P-havre med ensidigt riktade vippgrenar. Svenska P-importen 1916. De p-klädda kakadororna Eric Hultman. Och stjärtlinsen till ett p-knippe ombildade pennor Edv. Wibeck. Bambugruppernas p-liket vajande vippor S. Siwertz. Den p-liknande svansen. P-prydd hatt. En svart p-solfjäder borttappades ~. *Spiraea aruncus* — *p-spiraea* på svenska — 1933. **Syn.** fjäderbuske, hattfjäder l. -fjädrar, ibl. tagelbuske, prydnadsfjäder, fjädervippa. — **Plymäs**ch, -en, -er; -erad. 1) Var ute i officiellt uppdrag och hade p. på sig (om generalstabare) Emil Norlander. Och nedanför gå riddersmän med riddeliga later / och värjor och p-er och starka ögonkast N.-M. Folcke. 2) De p-erade krigarna. P-erad hatt H. Kjellin. **Syn.** 1) kantprydd av strutsdun (på vissa uniformshattar); 2) (p-erad:) plymprydd l. -klädd.

Plysch, -en l. -et, -er; -album m. fl.; -erad (försedd l. fodrad med p.). En sammetsliknande tygsort (dock med längre hår); ibl. nära schagg l. fälb. I. Enkelt. Dörrdraperi av persikfärgad p. Draperi; linne-, silkes-, ylleplysch. II. Ssgr. Ex.: De fula röda p-albumen, som åttitalet prälade med

Gurli Linder. Ett mjukhårigt, p-artat tyg. Teddybjörnen, det lilla bruna, mjuka p-djuret från omkr. 1904. P-duk. P-fodler (-rad). I sina långa knästövlar, p-hatten och den blå rocken Öv. fr. Joh. Bojer. P-kappor uppängas Annonns 1932. Med tyska p-möbler från 70-talet. P-prydd ramar. Tavlor i plysch- eller snäckramar. Öppnade en av de p-skodda dörrarna [till teatersalongen] ~ Harry Blomberg. Hade gröna p-tofflor på fötterna Ragn. Holmström. Klädd i en svart p-väst S. Lagerlöf. III. Avledning. Dambenkläder i fintrådd och smidig trikd, invändigt lätt p-erad 1931. Kulörta, p-erade dambyxor 1927.

Plywood (plaj-oodd); -en; -fabrik (-ant) m. fl. Näppeligen torde förr p. av denna standard i vårt land åstadkommit 1926. Svensk p. H. v. Eckermann, Pens användning och fanerindustriens betydelse för svenskt skogsbruk 1929. — En uppsättning grammofonskivor i ett elegant p-fodral. P-industrien skapar en lövträdsodlingens renässans? 1929. Norra Upplands Skogsbyrå uppköper massaved och p-virke Annonns 1933. **Syn.** kryssfaner.

Plåga¹, -an, -or. I. Enkelt. Abstr. o. ofta även mer l. mindre konkr. Kroppsligt o. själsligt. Allt som kan fövorsaka p-a. De säga, att hans p-a var mycket stor Bibeln. Var dag har nog av sin egen p-a ib. Gå i frid, och var botad från din p-a ib. Ingen p-a skall nalkas din hydda ib. Herren har lagt ny sorg till min förra p-a ib. Slå jorden med alla slags p-or ib. Egyptens p-or. På p-ans bädd, läger. Ligga i, ha svåra p-or. Dog under häftiga p-or. (Hur mår du?) Tack, inga p-or. Lindra p-orna. Kroppens p-or bar han, själens p-or hotade att bli honom övermäktiga. Vilket till slut blev till en olidlig p-a. — Ty pantern är verkligen en p-a för alla i djungeln ~. Bli ett kors och en p-a för sin omgivning. Att läseboken varit oss en p-a och ~. En p-a för sig själv och andra. — Mag-, gikt-p-or. Lands-p-a. II. Ssgr ha plågo; plåg- blott i 'plågsam' o. (jämfte mindre vanl. plågo-) i 'plågfri' o. 'plågfyld'. De kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn.** pina, lidande, smärta, kval, marter, martyrskap, tortyr, plågoris, ibl. värk l. knip; (ibl.: ledsamhet(er), anfåktelse, sinnesoro, obehag, vända, allt som plågar l. kväljer l. aggar, sorg, bekymmer.

— **Plågsam**, -t, -mare; -het. Kroppsligt o. själsligt. Under p-ma timmar. En p. sjukdom. — En p. känsla av övergivenhet. Det är p-t att se, huru ~. Hans ofta p-t frispråkiga sätt. Saken föreföll med ens nästan p-t enkel. P-t ordrik. **Syn.** pinsam, pinande, smärtsam, kvalfull, smärtfyld.

— **Plåg-** (l. **Plågo**fri; -het. 1) Utan -o. Patienten har varit nästan fullständigt p.

Nu svänger pendeln mellan de plågade och de p-a dagarna Elin Wägner. 2) Med -o-. En stund av plågofri vaka B. Gripenberg. **Syn.** smärtfri, utan plågor. -fyllt. Skr. *Plågofyllda stunder. Medan de plågofyllda timmarna skredo fram Annie Åkerhielm, öv.*

— **Plågoand**e. Gällde för att vara karsärgårdens värsta p-e Curt Berg, öv. Att man först under myggnet kunde få ro för p-arna. **Syn.** plågar, plågoris, 'gissel', (ibl.:) tyrann, buse. -bädd skr. -läger, skr. Där han vred sig på sitt p. -redskap. -ris. Bildl. Kurilerna ha bl. a. tre plågoris: alsndr, tallsndr och bambugris Sten Bergman. Sömsnjukan, Afrikas mest fruktade p. Att befria den dländska befolkningen från det p., som den ryska soldatskenen utgjorde febr. 1918. Nutidens p., huliganer och apacher. Skorvsvampen, fruktodlarens värsta p. Den latinska grammatikan, som han lyckades göra till ett (sannskildigt) p. för pojkar. **Syn.** plåga; pinoredskap; ibl. plågoande. -rum skr.

— **Plågl**a², -ade, -as; p-a ihjäl n; -are; [-arinna l. -erska]; -erī. Egentl., friare o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. 1) P-a och tortera ngn. P-a ngn till döds. När han låg i dödsriket och p-ades Bibeln. Om jag förr har p-at dig, så skall jag nu ej göra det mer ib. P-ad av gikt(en). P-as av ohyra. P-a livet ur ngn. Pojkar, som höllo på att p-a livet ur en vessla. P-a landet med hungersnöd. P-a sina underhavande. Då en häftigt först började p-a honom. 2) a) P-a ngn med sitt prat, sina frdgor. Kanske för att p-a mig ett grand, då han såg min 'vetgirighet'. Samvetet p-ar honom. Stackars Gunilla, vad hon måste p-as! Han p-ades, när ngon lyckades få bättre betyg än han ~. P-a dig inte med sådana tankar! Översksamheten p-ade henne mycket. b) En p-ande oro för ~. En p-ande tanke faller mig in ~. — »Låt oss sätta oss», sade målaren p-ad. Det skarpa skenet, som kom honom att p-ad sluta sina ögon. Och sov en tung och p-ad sömn E. Norlind. Var närmast p-ad av att de så öppet visade honom sin tillgivenhet. Hennes ansikte fick ett p-at uttryck. Lisa för p-ade hjärtan. 3) Märk det skämts. P-a kalvskinn slå (på) trumma. **II.** Verbalsubst. 1) Våra p-are bädo oss vara glada Bibeln. Lidande en kvalfull död under sin p-ares hand. Vända sig mot sina p-are. Förskräckelsens konung, hennes osynlige p-are, var åter över henne Elin Wägner. Barn(a)-, bond-, djur-, hustru-, häst-, människo-, själv-, soldatp-are 2) Skr. a) P-arinna, /ack, tröttna aldrig på att plåga mig! Tor Hedberg. — Barnap-erskan åtalas. b) P-er! varför kunna de ej låta barnet vara i fred! Tyranni och pojkp-eri Sigfr. Almquist. Djur-, självp-eri. **Syn.** (för)orsaka plåga l. smärta l. sorg l. bekymmer, pina, smärta, tortera, martera,

anfakta, 'trycka', 'pressa', tära, gnaga, kvälja, agga, oroa, bekymra; ansätta, besvära, ligga över (ngn) med, ibl. uttråka n.

Plån, -et, =. 1) Skiva, blad för anteckningar, skrivtavla, skriv- l. ritplån. P för anteckningar. Portmonnäväska med spegel, p. och blyertspenna. Nya konstnärliga p. till väggalmanackor ~. Kontorsblock å litet p. Almanacksannonsblad 1915. — Skrev hennes *lietiga inbillning underfulla sagor på minnets p.* Edith T. Forssman. — *Låsk-plån.* 2) Att stryka tändstickor mot. Tända endast mot lddans p. Våra kristidsdosor med p. blott på ena sidan. Då tändstickan sprakade mot p-et ~. Nötta p. — **Plån-block.** -bok. **I.** Enkelt. Pen följer sin herre till graven, icke längre. Hålla hårt om p-en 'om slanten'. Öppna sin p. på vid gavel. En svällande, fet, späckad, mager, tunn p. en välfylld resp. mager börs. En p., späckad med sedlar. En lottsedel, som hon haft förvarad t p-en. **II.** Ssgr. Ex.: Brevet ligger i p-sfickan fickan där man brukar ha p-en l. ibl. särskilt p-sfack. Radiotelefon i p-sformatt 1920. P-skarta över Stockholm med alfabetisk gatuförteckning 1927. P-skläm-ma(re). — **Plån**a, -ade, -as; -papper (ldls. för sug-, läsk-, plumpapper); [-ing]. 1) Mest i den lösbära ssgn 'utp-a' n. Eljest blott ngn gång skönl. t. e.: När molnet från fästet stjärnorna p-ar Har. Jacobson. De mörka tavlorna från år, som gått, / som onda drömmar p-ats ur hans minne H. Gyllander. 2) Fackl. Förse med (tändsticks)plån. [Maskiner för tändsticksaskars] p-ing och fyllning Tulltaxan 1919. **Syn.** 1) utplåna n, utstryka n, utsudda n.

Plåster, -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna. **I.** Enkelt. 1) Utrulla p-er. P-er utbredas på tunt skinn eller tätare tyg och ~. Lägga på p-er på ett sår. Ett flathandsstort stycke p-er. Kavla ut p-er. Vad p-ret är för sårret, det är tåren för det sjuka hjärtat. P-ret fuktas i ljumt vatten och lossas försiktigt. Engelskt p-er, muschp-er. Drag-, häftp-er. 2) Friare o. bildl. Skjortan häftar som ett p-er vid kroppen. — Men ordnar kunna ~ vara mycket välgörande p-er på vissa sår, och ~. Lägga p-er på sårret. — Det är som vita p-ret gör varken från l. till. Inte ska du vända dej till honom, han ä ju (som) vita p-ret ä l. dugg ju rakt ingenting, kan ä förstär inte ett dugg. **II.** Ssgr. Ex.: Perduk. Perkokning. Med en p-erlapp för ena ögat. Perprins, riddare av morteln, pillertrillare och andra öknamn på apotekslev eller farmaceut o. d; p-erprins kan ibland ären en dålig kirurg eller en kracksalvare få heta. Perrulle. Perspade. Att endast med händernas hjälp åstadkomma släta och jämna p-erstänger Ax. J. Schillberg. **Syn.** ibl. 'balsam' l. 'läkemedel'. — **Plåst**ra, -ade, -as; p-a ihöp, o'm se hopp-a osv.; [-are];

-ing (ibl. med plur.). Egentl., friare o. ofta bildl. *Den alltid vill släss, har alltid något att p-a.* *P-at och ombundet folk var en vanlig syn litet varstans* (om tyska studenter). — *Sakkunskapen härhemmap-a-de förgäves* (med honom). *P-a med sin hälsa.* — *Att evigt nödgas p-a med hennes sårade känslor.* *Räddhågat p-ande med halvmesyner gör bara ont värre.* *Samhällsp-are.* **Syn.** lägga plåster på, omplåstra *u*, ibl. kvacksalva *l.* (om)-sköta (*u*).

Plåt, -en, -ar. **I.** Huvudbet. **1)** Jfr bleck. Utvalsad skiva av smidbar metall (oftast järn l. stål; även mässing, koppar, zink, nickel, bly, silver, guld). Även koll. *P. framställes i valsverk.* *Grovrplåt* (över 5 mm.), *medelgrov p.* (3—5 mm.) och *tunnplåt* (under 3 mm.) *Galvaniserad p.*, dvs. järnplåt överdragen med zink. *Korrugerad p.* veckad *p.*, 'böljeplåt'. *Bleckplåt* dvs. förtent tunnplåt. *Belagd med ljus färgad (tak)plåt.* *Järnp-ar, slipade, försedda med speglande oxidhinna* (s. k. *glansplåt*) 1917. *Svartplåt för taktäckning, beslagning av trävirke m. m.* *Anbud å 200 klovor p.* *Aluminium-, bly-, mässings-, tenn-, metallplåt.* *Fartygs-, pansar-, ångpanne- l. pann-, sågblads-, dynamoplåt.* **2)** Om en hel del plana maskindelar l. metallskivor för olika ändamål. T. e.: **a)** *Botten-, täckplåt.* **b)** *Ljusp-ar eller lampetter.* *Värjplåt till skydd för handen.* *Uniformsplåt.* *Graverad namnplåt.* — *Bageri med 30 p-ars ugn.* *Skall degen utbakas på p., får den jäsa upp ~.* *Väl smorda (bak)p-ar.* *Skjuta in p-en i ugnen.* *Akta dej, p-en ä het!* *Skorp-, stekplåt.* — *Ätning på torr p.* **II.** *Bibetydelser.* **1)** *Fotogr. (Fotograf)p-ar, av glas, och filmer, av celluloidfolier.* *Fotografering med torr- och våt-p-ar.* *Ljuskänsliga bromsilverp-ar.* *Färgkänsliga p-ar.* *Framkalla, fixera, skölja, torka p-en.* *P-ar i storlek 9 × 12 cm.* *Fästa något på p-en.* *Vid p-ens exponering.* *Färgp-ar.* **2)** *Särsk. zool.* *Denna sköldpadda har på ryggskölden 5 mittp-ar och 4 sidop-ar på var sida samt 24 kantp-ar.* *Tarserna [hos finkfågeln] framtill med p-ar, baktill med längsskenor* E. Lönnberg. *Pansarmalarna, som fått sitt namn efter benp-ar i huden ~ Douglas Melin.* **3)** *Svenskt plåtmynt av koppar präglat 1664—1776* (benämningen senare överförd även på sedelmyntet på 6 dal. kopparmynt o. därefter $\frac{1}{12}$ -riksdalen i silver). *Ännu i min ungdom beräknades en tjänstflickas lön i så och så många p-ar* And. Ramsay. — *Hit: Men karlen är kung, för tusan p-ar!* Kabbarp. *Lämna grundp-en till ~.* **Syn.** (ibl.) *platta, skiva, bleck, skälla.*

— **Plåtard.** *Fjäll- eller p-e hudbetäckningar.* **-barack.** **-behållare.** **-bekläd|a;** -nad (med plur.). **-beslag.** *Kista med p.* **-beslå.** *Låta p. sulkanterna, där de ligga*

an mot skidbindningens tåjärn. **-blomm|a.** *Kyrkogårdens vita kors, behängda med stora kransar av p-or.* **-bockningsmaskin** tekn. **-fabrik.** **-format** (biton på -at). T. e. fotogr. **-framkalling** fotogr. **-grå.** *Himlen ruvade dyster och p. ~.* **-hatt.** *Bärande hillebarder, tunga p-ar och ~.* **-hinna** fotogr. **-hus.** **-huv.** **-hållare** t. e. fotogr. **-jalusi.** **-kamera** fotogr. **-kamin.** *En sotig p.* **-kant.** *Avsrotning av p-er.* **-kasett** fotogr. **-klädd.** *Bulltalrikarna på det p-a långbordet* E. Diding. **-kåpa.** Tekn. *Sladdskyddet består av en p., som plomberas.* **-lägg|a.** *Taket på banhallen p-es.* *Plåtlagda tak.* **-rand.** *Från träsnitt och litografi skiljes kopparsticket lättast genom p-en, som de förra sakna.* **-rör.** **-sax** att klippa plåt med. **-skjul.** *Eländiga p., som tjäna till bostäder.* **-sko.** *En p-dd öppning, genom vilken ~. P-dda kanter.* **-skorsten.** *Genom överhettning av en genom taket gående p.* **-slag|are,** -ar(e)n, -ar|e (gesäll); -mästare; -mästarkurs; -skola; -yrke); -eri (l. -i; -(e)t, -er; -arbete; -förman; -hantlangare; -maskin; -verkstad). *Du får tala vid en p-are, att han kommer och ser på kaminröret.* *Grupp-are.* *Bleck- och p-areskolan, en verkstadsskola.* — *Öppna bleck- och plåtlageri.* *Praktiska skräpkärl samt övriga p-eriarbeten* Annons 1931. **-smed;** -ja. **-smide.** **-styv.** *P-a skjortbröst* S. Arsenius. *P-a märssigel* E. Hornborg. **-såg** att såga plåt med. **-tak.** *Allt rappat och under p. Hettan under p-et blev så stor, att ~.* *När regnet smattrade mot p-et, hindrade all sömn.* **-tjocklek.** *Stansmaskin ~ för p. upp till ~.* **-täckt.** *Plåt- eller papptäckta furuplank* Nord. Fam.² **-ugn.** **-uttagare.** *Fackl. P. för uttagning och inskjutning av varma plåtar i bak- och stekugnar.* **(-vals)verk.** *Ett av landets största plåtverk under uppförande vid Fagersta 1929.* **-växling** fotogr. **-yta.** *Först tecknas på fettfri p. den skiss man vill etsa. Med en p. på ungefär 3 krm.* **-ämbar.**

— **Plåt|a,** -ade, -as; p-a till *u*; -ning. *Fackl. = plåtbeslä. Och [drivis]flaken dunka mot p-ade bogar* S. Barthel.

Plåd (l. plädd); -en, -er l. -ar (båda med grav). *Lång (rutig l. randig) (res)schal av ylle, resfil.* *Insevt i en grd skotsk p.* *Med en storrutig p. kastad över axeln i stället för överrock.* *Stickad p.* *De kulörta p-ar, som bönderna [i Spanien] bära över axeln* Öv. fr. R. Lothar. *Bar hennes fittar och p-er.* *Bilplåd.* — *P-fodral.* *Pomslag av rutigt gummityg.* *P-rem schal- l. res- l. bärren.*

Plåder|a, -ade, [-as]; -ing (med plur.) *Jag blev till sist så van att p-a för vår sak, att ~.* *Ellen Key p-ar för de gamla goda litteraturverken.* *Hanotaux p-ar i Figaro för Rhenlandets avskiljande 1920.* *Det har icke saknats röster, som p-at för att ~ T.*

Segerstedt. *Man har från flera håll p-att energiskt för vad man skulle kunna kalla »tältvett», och ~ 1933. Syn.* (ivrigt) tala för l. förorda l. rekommendera, lägga sig i selen l. gå i bräschen (för), advocera.

Pläg'a', -ade, -as. Pres. sing. ofta plär'. *Vi p-ade skiljas dt kl. 10 om aftnarna. Kärnans mognad, i vilken tre stadier p-a urskiljas. Förruttnelsen p-ar kunna förebyggas genom ~. Och han [Acke] seglade gärna ensam, som bättre herrar p-a Rik. Lindström. Man p-ar beteckna symbolismen som ~. Omöjligheter få inte finnas till, p-ade han säga, och ~. Samt stat, som p-at bestå i ~ (för stutare). — Det p-ar l. plär så gå. Men det där yttrandet ~ det stack i mig, som man plär säga, det glömde jag ej Jac. Ahrenberg. Varest sådant ej plär tillåtas. Plär man på förhand vara undermåttad, när han kommer? G. H. Mellin. Syn.* bruka, ha för sed l. vana, vara vanligt l. en plägsed att, (ofta återgivet med:) vanligen, ofta för det mesta, i allmänhet, i regel(n), ofta, ej sällan. — **Plägsed.** *Ha för p. att ~. Det är en gammal p. i släkten (att ~). Det var urgammal p. att ~. Enligt ddtida p. Och det blev en p. vid hovet i Versailles att ~. Vi följde gärna denna p. Trosformer och religiösa p-er från historiens början. Syn.* vana, sed (vänja), bruk (jfr d. o. A I 2).

Pläg'a', -ade, -as; [-nad, -en]; -ning (med plur.). Särsk. i bet. 'öva' svagt anslutet till föreg. Ordet kunde uppdelas på två. **I. 1)** *Där de i fyra dagar rundligen p-ades Strindberg. Togs om hand av brudgummen, p-ades med en sup och en smörbakelse C. Larsson i By. Objuden gäst p-ar sig bäst. Vål p-ad och undfägnad. — Hur p-ade och upprymda de än voro, så ~. 2)* Skr., mindre vanl. **a)** *Stadsbarn, som varje sommar upptagas gratis i gottländska bondehem samt där få bästa möjliga p-nad och vård Erik Hedén. b)* *Om p-ningen blev för riklig ~. II.* Mest skr. Blott i vissa uttr. *P-a umgänge (med ~). Även när det personliga umgänget icke så flitigt p-ades Georg Andrén. P-a vänskap. P-a rådl rådlåga. Syn. I.* (und)fägnad, traktera, förplåga (jfr d. o.); (p-ad ibl.) beskänkt; **II.** öva, idka, underhålla, ha; hålla.

Pläsir, neutr. Sirligt l. åld. *Nu strängar jag gitarren / min älskling till p.* Raf. Lindqvist, öv. *Herslow är inte bara observatör, som för sitt höga p. analyserar tidsföreteelserna och ~ Kabbarp. Syn.* nöje.

Pläter (akut); -n; -arbete; -kanna; -servis; -ur; -vara. Plåt av billigare metall (på en l. båda sidor) belagd med dyrbarare. *Vanligen lades ett tunt bleck av silver, guld l. d. på koppar- l. mässingsunderlag, varpå det hela utvalsades till fullsammansättning; resultatet nämndes p. eller 'dubblé'. Sässnipa*

av 1:ma polerad p. 1916. P-n har alltmer fått lämna rum för försilvring, förgyllning osv. på galvanisk väg. — Söndriga p-kannor 'Mari Mibi'. P-serviserna, som folk skänkte varann förr i världen. Ett klumpigt p-ur. — Pläter'a, -ade, -as; -ing (även konkr.). Jfr föreg. Arbeten av p-at guld. Silverp-ad.

Plätt, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** *Att djuren hade alldeles för liten p. att röra sig på. Denna lilla p. av Afrika Prins Wilhelm. Men de älska den lilla p. under kampanilens skugga, där de fötts F. R. Martin. Helst med utsikt över en grön p. A. Sörlin. Jord-, åker-, ängsplätt. — Skalliga p-ar i huvudet. Håret är borta på en liten p. Katten var vit med en svart p. i huvudet. 2)* *Och snön lägger sig i mjuka p-ar och strängar J. E. Rosberg. De små lavp-arna på stammen Kjell Kolthoff. De moss-p-ar och de sammanhängande mosstücken, som ~ R. Sterner. 3)* *P-ar och pannkakor. P-ar med sylt. Ett helt berg av p-ar togs in till ungdomen. Grädd-, vatten-, potatis-p-ar. 4)* Blott ldl. Lätt slag med flata handen, svag smäck. **II.** Ssgr finnas huvudsakligen till I 3. *P-formiga sporsamlingar. P-järn l. P-lagg l. P-panna. P-kalas i prostgården Karin Juel. Pos. Röra till p-smeten. P-spade. Syn. 1)* (liten, ofta rund) fläck l. plats, litet stycke (land).

Plöja, -de, -t, -as; p-a ned nu m. fl.; -bar, -must o. -are m. fl. se II. **I.** Vanl. verbformer. **1)** *Egentl. När hösten kommer, vill den late icke p-a Bibeln. Illa p-er rak rygg. P-a och så. P-a trädan. Har du havredkern (höst)p-d? Vanligen p-es jorden i tegar, skilda genom fåror för ytvattnets avrinnande. Nog har jag seglat med finare don, / som båtsman sa, när han p-de med kon K. A. Melin. Halvp-da åkrar. Skum-, djup-; höst-, värv-p-a. — Märk det bildl. P-a med andras kalvar se kalv A I 1 b. 2)* Friare o. bildl. Ofta skr. o. skönl *Där stora ångare p-a oceanen, vågen. Englandsbåten p-de sin väg västvärt ~ Har. Victorin. Släde i båtfason med uppstående framända för att kunna p-a (sig) genom snön. Då värfågelsträcket med susande vingslag p-er (genom) skyn, p-er luften. [Flygaren] ofarna vägar i rymden p-er Victor Dorph 1910. Bekymren, som p-t djupa fåror i hans panna. P-a nya fält uppodla l. bearbeta l. öppna nya områden (för vetenskapen). Han hör inte till dem som p-a grunt, han går till botten med frågorna. II.* Ssgr o. avledning. **1)** *Åkrarna, dränkta i vätan, voro ej ens p-bara. De ä bra p-must nu har kommit lagom regn för p-ningen. 2)* **a)** *P-are och dragare. P-are hade samlats [till tävlingen] från hela landskapet. P-aren skall följa skördemannen i spåren Bibeln. Motorp-are. — En p-arevisa om våren C. Larsson i By. b)* *Riksmästerskapet i p-ning gick vid riks-*

p-ningstävlingen till Uppsala län 1933. Mästare i *p*-ning korad ~. Där *p*-ningen ännu ej kommit i gång. Höst-, skum-, djup-, vall-; motorp-ning. — Även konkr. Över frusna *p*-ningar och ~ Otto Lundh. På ny-*p*-ningarna. — Som omöjliggjorde allt *p*-ningsarbete. Under *p*-ningsdjupet ett lager av kol Alex. Karlinder. *P*-ningsstiden är inne och ~. *P*-ningstävlan anordnas av Läbyvads J U.F. ~ 1932. **Syn.** med plog vända åkerjorden (o. lägga upp en tilla), (ibl.:) göra en fåra l. fåror, bana (sig väg), fåra, 'gräva' (fåror). — **Plöje**, -t, -n. Lant. Upplöjd åker. Ute på *p*-t.

Plörös, -en, -er. Plym med (extra förlängda) långa fan. *En kosackmössa ~ med en strart p.*, som hänger ett gott stycke neddt ryggen Lili Ziedner.

Plös, -en, -ar; -toffel. 'Tunga' (under remmarna) i känga l. sko. *Med tjocka sulor, utvika sömmar och fastsydd p.* Th. Högdahl. *Marschkänga med helsydd p.*

Plötslig (mer säll. plö-; grav); -t, [-are]; -het; -en. Ofta skr. **1)** *Ta ett p-t slut. Genom en p. död. En p. olycka. I p. förfäran. Få en p. chock. En p. nyck. Ett p-t avbrott. Vid denna p-a vändning ~. Ett p-t omslag i väderleken. De p-aste omkast i tankar och känslor ~ Ellen Wester, öv. Förvånad över det p-a och oväntade medhållet från ~. Det p-a anfallet hade omedelbar framgång. En p. anfärd. Vid en p., ofrivillig rörelse ~. Plirade mot det p-a ljuset Ernst Lundqvist, öv. 2)* *P-t erinrade han sig emellertid, att ~. Helt p-t (och oförmodat) släcktes åter ljuset, och ~. Och blev p-t blodröd i ansiktet. En p-t uppflammande eld. Fick p-t för sig, att ~. P-t och oförmedlat. — Men p-en rann sinnet till på mig ~ Fröding. Pen befann han sig i en stor skog, där ~. Då tystnaden p-en bröts av ~. 3)* Skr. *Med en p-het, som så när hade kommit honom att ramla ned från sin grenklyka Annie Åkerhielm, öv. Allt ~ hade skett med så svindlande p-het, att ~ Harry Blomberg. Att skymningen ~ fallit på med en p-het som i tropikerna.*

Syn. 1) hastig o. oförmodad, snabb o. oväntad, bråd(snabb), (ibl.:) brådstörtad, brysk, häftig; tvär-, hastigt l. oförmedlat, l. oförmodat påkommande l. påkommen, blixtsnabb, oförutsedd; **2)** (p-t:) brådstörtat, oväntat, med ens, (helt) tvärt, i en tvär vändning, i en tvärhast, oförvarandes, i ett nafs l. huj l. ögonblick, hux flux, rätt som det var, med ett, i ett nu, ett tu tre, innan man hann blinka, i samma stund, på mindre än en sekund, bums, i blinken.

Pneumatisk (vanl. pnävm-); -t. Luft-, press-l. tryckluft(s), som drives med pressluft. *P-a anläggningar, verktyg, maskiner. Den p-a brandstegen kom till Stockholm 1903. Och strax före tre ~ susar den färdiga »copy'n» genom den p-a tuben ~ upp på*

sätteriet Sten Granlund, öv. — *P-a, dvs. med luft uppblåsta, gummiringar Nord. Fam.*²

Pneumonī (vanl. pnävm-); -(e)n. Läk. Lunginflammation.

Po, lystringsinterj. t. e. vid jakt. *Men ett pol visade dem vägen, och snart stodo de bredvid mig och betraktade älgen T. Berg. Syn.* se ho⁴. — **Poja**, -ade, [-as]. Jfr föreg. o. 'poja'. *Låtit drängen gå på [har]spåret och poa och klappa i händerna Alb. Engström. Jag poar på bondsvenskt jägarmanner ~ ib. Började jag poa på honom igen av alla krafter. — När wens poande ger eko i bergen E. Rosenberg. Syn.* se hoa (under ho⁴).

Pock (på-); -et; -la (-ade, [-as]). **I.** Subst. Nästan endast efter prep. 'med'. *Honom kommer man ingenbart med, varken med lock l. p. varken med godo l. ondo. Varken med p. eller goda ord V. v. Heidenstam. Med hot och p. fångas inga fåglar. Men allt vårt lock och p. var förspillt.*

II. Verb. **1)** Personsubj. *Du har ingenting att p-a på. P-a på betalning, Han blev ursinnig och p-ade på att soldaterna genast skulle befria honom. De se på mig manande, spörjande, nästan p-ande. Både p-ande och näsvis. Och han blev aldrig p-ande Sigrid Behm. En p-ande fordringsägare. De mdtt och steg, på vilka det p-as T. Segerstedt. P-a sig till ngt. 2)* 'Sak'subj. *Det bedrövligaste med denna understödstagaranda är, att den endast blir p-ande, ju mer den tillgodoses 1933. Begynte frågan om dagligt bröd allt entrånare p-a på svar K. Zilliacus. Sprängfylld av tusen nya revolterande intryck, som p-ade på luft, formulering, utveckling Anna Lenah Elgström. Att han utmeck sig själv och sin p-ande äregirighet Fr. Böök. En p-ande skapardrift. I alltför högljudd och p-ande form E. Hägg. I (en) p-ande ton. Syn.* (p-a:) trotsigt l. oförsäkrat göra anspråk på, kräva (som sin rätt), trotsigt l. envist fordra, propa (sig till).

Pöckenholts (på-å; ssg med grav); -en l. -et. Ett mkt hårt träslag (av Guajacumarter). [*Vridnaglarna*] äro gjorda av tung och hård p., och dd de ramla i golvet, klingar det nästan som metall C. Sahlén.

Pöcker (på-; akut); subst. Nästan blott i (folkl.) svordomsuttr. *Lika barn leka bäst, som p. gör, när han dansade masurka med sotaren H. Wranér. Fast p. vet vem som har rätt, tillfogade han Ola Vinberg. Dräkten, för p. Den hade jag glömt Hj. Bergman. Visst p. gör jag det, när ~ B. Sjöberg. Vad p. mente hon? Denne p-s karl hade ~ Signe Engström. Syn.* fan, satan, djävulen.

Podäger (hårt g; akut); -n. För p. hjälper ingen sko. *Plågas av p. Inte fri från p. Få p. — Efter ett p-anfall. P-patient. Några gamla p-sjuka hovherrar E. Lampén. Syn.*

gikt i fötterna (särsk. i en stortåled); ibl. 'portvinstå'.

Pode'st (-äst); -en, -er. Byggn. Vilplan i bruten trappa, trappavsats. — **Pödi'um** (akut); -et, -er; -egolv. Trapplik upphöjning, (ibl.:) upphöjd kateder- l. dirigent-plats, (musik)strad, upphöjd plats för modell l. för skulptur o. d. *Stora p-et* [i Stockholms konserthus] ombygges 1931. *Gunnar Wennerbergs byst*, som [vid konserten] placerades nedanför p-et i ~. — *Därpå bestegs p-et av prorektor*, som ~. *Sångerskan stiger upp på p-et och ~*. — *Ryckte ~ de gamla bilderna från deras p-et* C. Larsson i By. — *Som om jag varit en modell på p-um* i en *mlärstudio* ~ Marika Stiernstedt.

Pöem (l. -äm); -et, = l. -er. Jfr dikt¹ A I. *Det lilla p-et* uppträder ju utan anspråk och ~. *P-et med samma namn* i *Dagens stunder*. *P-et om Cid*. — *Hennes baldräkt var ju ett litet p., allt så skirt, så lätt, så förtjusande*. **Syn.** dikt, skaldestycke, kväde, sång, diktskapelse, 'verser'. — **Poesi** (lik-som de följ. blott med -e, -ej -ä); -(e)n, [-er]. Jfr dikt¹ A (särsk. II). **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. **a)** *P. från artonde århundradet*. *P. och prosa* även till **2.** *Pens språk*. *Pens historia*. *Pens vandring* (personifierat). *Ägna sig åt p-en*. *Skriva p.* *Hon älskar p.* *Ha anlag för p.* *Vers är det, men icke p.* *En skäliggen matt p.* *Det är p., förträfflig p.* *Konjunktur, nytte, tendens; naturpoesi.* **b)** *Men medan den ene sjöng och den andre skrev p-er, gled tiden smånigom förbi dem Emil Kléen*. *Det var även på hans uppmaning hon utgav sina p-er* E. Kihlman. **2)** Friare o. bildl. *En uppläsning, som tog bort all p. i dikverket*. *Om p. i sak*. *Det låg p. i luften omkring oss, som voro unga då Karlfeldt*. *Man tycker hela världen är / blott sol och p.* Gust. U. Schönberg. *Det fanus ~ p. över studentlivet då, och man satte idealen högt* Ad. Hillman. *En fläkt av p. omsvävade hennes gestalt och ~*. *Få p. över sina etsade landskap*. **II.** Ssgr. Ex: *Ehuru stamböckerna då förvandlats till p-album* O. Wieselgren. *Att världen skall bli dyster och p-fattig* M. Lamm. *Några p-fyllda rader*. *Se livet i ett p-fyllt skimmer* Ellen Jolin. *Torrare och p-lösare har väl ingen skildrat denna vackra natur*. *Platt och p-lös*. *P-lösa lärodikter*. *För honom är denna realism helt enkelt p-löshet*. *Ge en p-mättad skildring av ~*. *Hans luftiga, p-mättade dukar från skog och äng*. **Prik.** **Syn. I.** dikt(konst), skaldekonst, diktande, diktning(ens konst); diktart; bunden form, verskonst; skaldskap; (lyrisk l. spröd l. poetisk) stämning, skönhet(ston), poetisk dager; dikter, diktning (konkr.), se f. ö. dikt¹ A I. — **Poët**, -en, -er. Jfr diktare¹. **I.** Enkelt. *Det är typiskt, att Österling föredrager titeln p. framför ordet skald, detta sanno-*

likt därför att den förra titeln är blygsammare E. Hedén. *Professorn i poetik var krönt kejserlig p. (poeta laureatus et caesareus)* Isak Fehr. *Tillgiv p-en, om han tror sig ha gjort läsaren en tjänst genom att utelämna dessa dikter! Han är ock ett stycke av en p. Målare och p-er ljuga fritt*.

II. Ssgr. Ex.: *I vissa ungdomliga p-kretsar*. *Och här tog p-lynnnet ut sin rätt* Set Poppius. *En p-natur*. *Ömtådliga, veka, svaga p-självar, på kant med världen* Fr. Böök. **Syn.** diktare, skald, (mer högt.) 'sångare' l. bard, författare (på vers), ibl. ord- l. verskonstnär; versmakare, rimsmidare, rimmare. — **Poëtik**, -en. Läran om skaldekonsten(s väsen o. arter), poesiens teori. — **Poëtiser**'a, -ade, [-as]; -ing. Göra vers; ibl. försöka l. idealisera. *Jag försöker också p-a över samma ämnen och ~ Fröding*. *Scärma och p-a*. *P-ande prosa*. *En p-ing, en förvanskning av verkligheten*. — **Poëtisk**, -t; [-het]. Jfr poesi. Egentl., friare o. bildl. *Lidners senare p-a arbeten*. *P-t är ämnet behandlat av ~*. *Ämnet är p-t givande, lämpar sig för p. behandling*. *Natten i dess första och p-t bästa gestalt* Nils Afzelius. *P. frihet (licentia poetica)* avser en del olikheter mln versens o. prosans språkbruk. *P-a eddan* x den prosaiska. *P. kalender*. *P. prosa*. *I p. omskrivning*. *Dikten saknar p-t värde*. *P. flykt*. *Av utpräglat p. läggning*. *Ha p-t påbrå*. *Hon ä så p. av sig*. *P. rättvisa*. *P. logik*. *P-t sinne*. **Syn.** skalde, diktart, diktens, dikterisk, skaldisk, dikt-, vers-, i bunden form, på vers; stämningsfull, romantisk, svärmisk, (ibl.:) lyrisk, med ingivelse, 'eterisk', sentimental, överspänd. — **Poeti**'ss/a, -an, -or. Vanl. mindre 'vördsamt' ord för 'skaldinna', 'diktarinna'. *Fru Harriet Monroe, själv p-a, hade ~ Ruben Berg*. *De yngsta poeterna och p-orna*.

Pogröm (på-äm); -en, -er. (Rysk) massaker l. massmord, blodbad, pöbelupplopp orsakat av (ryska) upphetsare l. liguelement, pöbel excesser, överfall i stor stil. *Hotade med lydnadsvägran och allmän p.* 1920. *Den 20—25 oktober 1905 — juliska p-er* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *De första jud-erna i Ryssland (1881)*. — *Denna demolering av högre läroanstalter har delvis antagit en fullständig p-karaktär* A. Karlgren.

Poiliü (påaly); -(e)n, -er. Benämning på franske soldaten under världskriget (särsk. i ställningskriget).

Point m. fl. se poäng osv.

Point'er (påjnt)e(r); akut); -ern, -rar (grav). *Korthårig engelsk hönshund (hos oss vanligaste stående fågelhund)*. **I.** Enkelt. *Fürgen [på p-ern] kan vara nästan hurudan som helst: svart, brun, röd orange, ljusgul etc., med eller utan vitt* Carl Leuhusen. *En p-er i fyrsprång tycks hon [pärhönan] ibland ledigt kunna hålla stånden* E. v. Otter. *Då*

och då stannade han som en p-er på spåret ~ B. Gripenberg. Diplomerade stamboksp-rar ib. Vårjaktproven för p-rar och settrar ~ 1921. **II.** Ssgr. Ex.: Den gulvita p-erhyndan. Mr Arkurighs p-erkennel. Svenska p-erklubben. Forskar man närmare i p-erransens historia, finner man, att denna börjar i Spanien så tidigt som på 1100-talet Carl Leuhusen. Och den dag som i dag är kan säkert vårt lilla land skryta av att äga den vackraste p-erstam i världen ib. P-ertik. P-eruppfödare. P-ervalp.

Poj (l. påj); interj.; -la (-ade, [-as]); -ning med plur.). Särsk. jäg. Jfr po(a), ho⁴ o. hoj(a). När jag redan passat haren, hörde jag min kamrat p-a Edv. Hammarstedt. Några p-ningar nedifrån sänkan E. Sparre.

Pojk (på-); -en (akut), -ar (akut). Smtl., gärna vard. (o. särsk. ofta syd- o. västsv.) för följ. (från vkt det i skrift blott i obest. sing. kan skiljas). Några ex.: Jag har långtat efter det, sen jag var en liten p. Ragn. Holmström. En tolv års p. hade cyklat på fel sida av vägen ~ T. Segerstedt. Botildas äldste p. Sig. Dahllöf. Du tör nog ha rätt, p., sade han Astrid Varing. — Var passpoj-k här på hotellet. Springpoj-k i 15-års-aldern. Statar-, vallpoj-k. — **Pojk|e** (grav l. akut); -en, -ar. Ofta smtl. l. ngt 'intimt'; säll. i högre stil. Friare även om äldre.

1) Blev det (en) pojke eller (en) flicka? Hade redan både p-e och tös. Var ute och lekte med de andra p-arna. Går p-en i samskolan? Du är ju stora p-en nu! En duktig p-e. P-e med ärtsmälla. Det är inte så lätt att hålla ordning på 30 stycken p-ar i slyngel-aldern. Pen ä snäll, de ä inge ont i honom. P-en som var ut med breven mätte ha lämnat fel. Låt p-en löpa! 2) Förbli p-e i hela sitt liv. Just en skön, en ljus p-e! P-ar på hundra år ska ha vett att dö. — Även t. e. till häst: Så ja, p-en min! 3) Skämts., vard. Ta p-en sista skvätten (i butelj, flaska o. d.). 4) Leka med småp-arna. Lillp-en. Gat-, skol-, lär-, spring-, skepps-, köks-, vall-, pollett-, hiss-, tjuv-, riddarp-e. Han ä (infödd) Uppsalape. Aros-p-arna, Västerds. Vindhems-p-arna jfr pojkförbund. **Syn.** (ibl.:) grabb, bytting, spoling, pojkvask(er), (poj-k)kytting, pojkvälp, kille, se f. ö. gosse.

— **Pojkaktig**, -t, -are; -het (med plur.). 1) Hon har en något p. figur Hj. Bergman. Hennes beslöjade, litet p-a röst. 2) Om mannen kan bevara det p-a genom åren ~ Hagar Olsson. Boken är full av p. ysterhet Ax. Munthe. Det självsvaldiga, nästan p-a tonfallet ~ ib. Tjänis grabbar! var Naima Wifstrands p-t friska hälsning C. Barcklind. — Denna härliga p-het, som lurar på botten av varje rättskaffens man Öv. fr. 'Erwin Rosen'. **Syn.** 1) gossaktig; 2) (ibl.:) ungdomlig, odygdig, tjuvpojksaktig. **-bok.** En utmärkt p. **-bytting.** **-båt.** Sjövärdiga,

osänkbara, starka, prisbilliga p-ar, som av Svenska Seglarskolan tillhandahållas vid deras 'p-stationer' 1933. **-fason.** Mest i plur. Flickan har ju p-er! **-flick|a.** 1) Hon var en riktig p-a, livlig och glad Annie Furuhjelm. 2) En nackrakad p-a av söder-amrityp 1925. **-frisk.** Björn Björnsen, en p. gåpåre ~. **-förbund.** De kyrkliga p-en Kungsängspoj-karna, Peterslundspoj-karna, Vindhemspoj-karna, Svartbäckskam-raterna och ~ Uppsala 1924. **-humör.** Ett glittrande p. Har. Hjalmarson. **-instinkt.** **-kytting** jfr kyttare. **-ledare.** Jag var då anställd som p. i domkyrkoförsamlingen Georg Granberg. K. F. U. M. anordnar ~ ett instruktionsmöte för p. 1921. **-lymmel** pojkslyngel l. -rackare osv. **-lynn-e.** **-läger.** P. 7—13 juni på Läckö, Skara Stifts Kyrkl. Ungdomsförbund 1924. **-maner.** På äkta p. **-natur.** Men p-en förnekar sig sällan ~ Aug. Hallner. **-olater.** **-rackare.** En sn liten p.l **-råd.** Ett p. vid Lunds läroverk (en s. k. senat) 1917. **-sinne.** Som tilltalar p-t. **-själ.** Blicka in i p-en. **-skola.** Mindre vanlig o. ngt mer vard. än 'gosskola'. **-slyngel.** **-spjuver.** **-spoling.** Håll efter p-en ordentligt! **-stackare.** Inte kunde p-n rå för det! **-stolthet.** **-streck.** Göra, begå alla möjliga p. **-tag.** **-tid.** Under hela hans p. **-täkt.** P. i pyramidmodell. **-uppsluppen;** -het. **-upptåg.** Full av humor, p. och äkta »gosselynn-e» Ellen Lundberg-Nyblom. **-valp.** Ge p-en ett kok stryk, det har han gjort sig förtjänt av. **-vask|er.** Sitt still, p.l Fanny Alving. En liten snorig p-er. Fjorton-, femtonårs p-ar Ad. Hillman. Öv. Ni grymta, p-rar? Louise Åkerman, öv. **Syn.** (poj-k)spoling, 'gröngöling' osv. **-år.** Nästan endast plur. Alltifrån p-en, mina p.

Pokäl, -en [l. -n], -er. Skönl. l. idrotts. (Större) bägare på hög fot, 'kanna'. 1) Tomma p-en (för ~). Hans skrott var förstummat och hans p. tömd för sista gången Ö. Tigerstedt. Ur fylld, bräddad p. Fröjd i hjärtan och p-er! Fröjd, glädje; vin; prunkpokal. — P-form (ig). Det sjunges i [Konstnårs]-klubbens p-visa: ~ Alb. Engström. 2) Vandringspokal. — P-försvare är Malte Sven-becks Yvonne III (vid Mälaregattan). P-försvare är [vid nationsskådtävlingarna] Gästrik-Hälsinge nation 1923. Idrottsman-nens p-samling. Ekolns segelklubb s-segling. Bandylaget kommer i vinter fortfa-rande att spela i Skärsätrens namn i p-serien 1932. P-turneringar i tennis 1920. P-vinnare.

Pöker (på-; akut); -n. Ett amerikanskt kortspel (där mycket beror på slump o. 'bluff'); spelas med vanlig kortlek + joker (se d. o.) l. med hackorna borttagna. Men de andra suttu kvar och fortsatte med sin p. Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Det är lätt att spela p. med annans pung. — Mellan en rulettapparat och ett p-bord Öv. fr. Jack

London. *P*-bud. *P*-kort. *P*-(kort)lek. *P*-marker. *P*-spel(are).

Pokulera, -ade, [as]; -ing. Anslutningen till 'pokal' mkt svag. Fortsatte att *p*-a. Sitta och *p*-a med ~. Hade *p*-at och sjunyt muntra visor i sin ungdom. Efter mycket *p*-ande. **Syn**. dricka l. rumlå o'm.

Pol¹, -en, -er (grav l. akut). **I**. Enkelt. 1) Mer egentl. a) Vardera ändan av en axel, särsk. jordaxeln. Hos oss ibl. speciellt om nordp-en. Även om 'den magnetiska p-en'. Från ekvatorn till *p*-en, *p*-erna. Högt uppe vid *p*-en. Amundsens nådde ~ 14 dec. 1911 sydp-en; i april 1909 hade Peary uppndtt nordp-en. Kompassens missvisning, som beror på att den geografiska *p*-en ej sammanfaller med den magnetiska. b) Varje magnet har två ställen, där den magnetiska kraften är störst; dessa ställen kallas magnetens *p*-er. c) Alltefter den ena eller andra elektricitetens överrikt vil eudera *p*-en, är atomen elektropositiv eller elektronegativ Nord. Fam.² (1907). 2) Bildl. Hans liv svängde rolist mellan två *p*-er: diktens skönhet och rikedom, verklighetens fulhet och fattigdom Fr. Böök. **Motpol**. **II**. Ssgr ha *pol*-. Men ssgrna med *pol*är- (se under d. o.) ansluta sig mkt nära även till 'pol'.

Polcirkel. Cirkel parallell med ekvatorn o. gående på 23° 27' bågavstånd från polerna. Hos oss ofta om 'norra p-eln'. Vid *p*-larna går solen midsommartiden jämnt och nått ned. Halv två passerades *p*-eln E. Manke. Norr om *p*-ln (söder om södra) varar natten åtminstone någon tid av året längre än ett dygn. **-flygning**. Amundsens tilltänkta p. 1924. **-färd**. [Andrée] den förste kombineraren av lufffärd med p. Fr. G. Bengtsson. **-höjd**. Se latitud o. bredd (grad). Ett land under 63 1/2° p. En *p*-skillnad av 1 grad Nord. Fam.² **-klämma** elektrotekn. **-krets** mindre vanl. för 'polcirkel'. **-par** elektrotekn. **-skruv**. Elektrotekn. *P*. ~ av mässing med hål för stiekkontakt. **-stjärna**. *P*-n (l. Nordstjärnan), den ljusstarkaste stjärnan i Lilla karlavagnen, är den för blotta ögat synliga stjärna, som ligger nordpolen närmast. **-styrka** elektrotekn. **-ytla**. Elektrotekn. Med *p*-or av kol erhållas gula, med sådana ytor av koppar gröna anistor Nord. Fam.²

— **Polär**, -t. Mest i ssgr (som emellertid ofta även ansluta sig direkt till 'pol'). I alptrakter och vid den *p*-a trädgränsen H. Lundegårdh. **Syn**. polarisk, polär, pol; belägen i närheten av ngn av polerna; ibl. rakt motsatt l. motstående. — **Polarbas-säng**. I kanten av *p*-ens istäcke J. W. Sandström. **Syn**. Norra ishavet. **-bo**. Som bor i polarländerna. Gamla *p* r Öv. fr. Jan Welzl. **-dag**. Orter, belägna på högre breddgrad än 66° 33' n.l.s. bredd, ha *p*. och polarnatt (polarsonnar o. polarvinter), vilkas varak-

tighet med avtagande avstånd till polen närmar sig omkr. 6 månader. En sex månaders *p*. **-dimma**. **-expedition**. Svenska *p*-er. **-farare**. Eskimdhunden är för *p*-n vad kamelen är för en ökenresande S. A. Duse. — Även om fartyg. **-flora**. **-folk**. **-forsklare**; -ning. **-färd**. **-hav** ishav. **-is**. Bland *p*-arna. I *p*-en. **-karta**. **-klimat**. I *p*-ets vinterköld. **-kälke**. **-land**. Ett obebott p. I polarländerna. **-landskap**. **-ljus** polarsken. **-museum**. En plan på att få ett *p*. i Stockholm 1931. **-mörker**. Även om polarnatt. **-natt** se polardag. **-område**. **-region**. **-resa**. **-räv**; -savel. Fjällräv. **-sken**. Norrl. sydsken. **-skymning**. Den sista tiden hade jag redan färdats i *p*. ~ Öv. fr. Jan Welzl. **-storm**. **-trakt**. I *p*-erna. **-varg**. En vit vargras på Grönland o. i arktiska Nordamerika **-vegetation**. **-vinter** se polardag. **-zon**. **-är**. I 'p-et' 1882—83, ägnat åt geofysisk forskning inom polarområdena, deltog 12 stater, som tillsammans utsände 14 expeditioner. Det andra (internationella) *p*-et kommer att räkka i 13 månader (1 aug. 1932—31 aug. 1933) 1932. Den svenska *p*-sexpeditionen 1933. **-ö**. Giles land ~ *p*. i Norra ishavet. **-övervintrare**; -ing.

— **Polärisk**, -t. Mindre vanl. än 'polär' o. 'polar'. Ogästvänligt och *p*-t ser landet [Nordland] ut ~ A. Österling. *P*-t klimat. — **Polär**, -t. Jfr polar o. föreg. En verkligt *p*. djurart Ax. Klinekowström. De *bip*-a växternas vandringar (de som tillhöra både nord- o. sydpolen). — Hans *p*-a, diametrala och kontradiktoriska motsats C. G. Laurin. Med *p*-t motsatta egenskaper.

Pol² se pool.

Pola'ck (på); -en, -er l. ibl. -ar (båda med akut); -typ. *Perna*, ett västslaviskt folk, till största delen bosatta i Polen. Allt ifrån *p*-ernas resning 1830—31 hade de ~. Halv *p*., halv svensk. — **Poloniser**a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Försök att systematisk *p*-a Danzig 1923. *Pade vitryssar och litauer*. — **Polonäs** se d. o. — **Polsk** (kort l. ibl. långt -å); -t; -född; -het; -språkig [l. -språklig]; -svensk (med bindestreck m fl.; -|a' °. 2 (kvinna o. språk). 1) a) *P*-a ryttare. *P*-a adelsmän. *P*-a judar. *P*-a upproret 1830—31. Chopin gav den *p*-a musiken internationell klang. *P*-a språkområdet. Den *p*-e Nobelpristagaren Reymont. A. Jensen, *P*-a skaldar. Äktpolsk. b) Märk bl. a.: *P*-a korridoren den landsträcka väster om Weichsel som ger Polen tillträde till Östersjökusten o. avskiljer Ostpreussen från det övriga Tyskland. Som givit burskap åt slagordet *p*. riksdag över hela Europa, när det gällde att känneteckna vilket stormigt samkväm som helst Har. Hjärne. Larm och skrik — fullkomlig *p*. riksdag. *P*. bank ett hasardspel där en är 'bankör'. 2) Ssgr o. avledningar. a) Om Zeromski i dessa

romaner velat teckna ~ p-heten i förskingringen, har han ~ A. Jensen. En polsk-svensk förening [bildad] med namnet 'Föreningen Polonia i Uppsala' 1933. — En stor portion gädda, lagad på polskt-judiskt vis Öv. fr. I. Bunin. **b)** Far, farfar och farfarsfar ha alla varit gifta med p-or. — Till skillnad från andra slaviska språk ligger accenten i p-an alltid på näst sista stavelsen.

Polar m. fl. se under pol¹.

Polemik, -en, -er. Litterär l. journalistisk fejd l. kontrovers, vetenskaplig strid, skriftlig meningsstrid, pennfejd l. -krig l. -strid; fejdeskrift, stridsskrifter, ibl. häftig skriftväxling. *Invecklas i, inlåta sig på p med ~. P-en fördes å bägge sidor med en oerhörd hetta.* — **Polémiker** (akut); -n, =. En ordets kämpe, stridsskriftsförfattare, (ibl.) 'pennstridare', stridslysten herre, 'stridstupp'. — **Polemiser**a, -ade, [-as]; -ing. Växla stridsskrifter (med), strida med pennan, (p-a mot:) skriva mot ngn l. ngt, motsäga. *P-a mot ngn, ngt. Att du inte blir trött på att p-a om såna struntsaker!* — **Polémisk**, -t. Som gärna ingår i polemik, stridslysten, stridbar, stridsfärdig, strids-, (ibl. nära:) anfallande, slagfärdig, utmanande, ilsken.

Pole'nta (-län-; grav); -n; -gryn; -gröt; -kaka; -mjöl; -pudding m. fl. (Gröt av) majsgrön l. majsinjöl. *P.*, en italiensk nationalrätt, kan även lagas av riven potatis eller av kastanjer. *P-n kan, när den hårdnat, skäras i skivor och stekas i smör. Små p-bröd för bebordet Fru Högstedt. Lombardiets p-ätande proletärer Jac. Ahrenberg.*

Polera, -ade, -as; p-a om u, upp u m. fl. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Särsk. om borttagande av ojämnheter o. upphöjningar på en yta, ibl. innefattande boning o. d. **a)** *P-a med vax, kräm, pasta, pulver, med sandpapper, genom slipning, hamring eller guidning. P-a stål med smärgel eller pimsten. Glas p-as även mot skivor av kork, trä eller tenn. Ädelstenar p-as med diamantpulver eller karborundum. P-ad med maskin. Och vattnet låg blankt som en p-ad stålskiva Edv. Hammarstedt. P-a fönster, möbler, silver, knivar. Finp-a. Bordsknivar av rostfritt stål, bladen spegelp-ade.* **b)** *Med p-ade naglar, brända mustascher och nackbena S. A. Duse. — P-ade havregrön.* **2)** Bildl. **a)** *Han behöver p-as, han är allt lite för rustik. En p-ad yta. P-ad i sitt sätt.* **b)** *Målet om det p-ade bokslutet, varigenom bolaget skulle ha fått en förmånligare ekonomisk ställning, än det i själva verket hade 1934.* **II.** Ssgr. ha poler-, ibl. växlande med polerings-. Ex.: P-apparat. [Horn av andra hjordjur äro i allmänhet underlägsna hjorthornen] i styrka, elasticitet och p-barhet Ekenberg-Landin. Manikyretui med p-dyna, sax, nagelrensare ~. P-fil. P-järn. P-kräm. P-maskin.

P-massa. Svensk malen trippel, bästa p-medel för järn Annons 1919. Flytande p-medel för silver. P-pasta. P-pulver. Förmald p-skiffer kallas även trippel. P-skiva. P-sprit. P-sten med träskåft. P-stål. P-tvål. P-verkstad. Syn. I. 1) glätta, (glans)slipa, jämna, fin-slipa (o. ingnida med polityr); (ibl. mer l. mindre nära:) feja, (av)putsas (u), blanka, bona, fernissa, betsa, lackera; **2)** lyfsa, 'avhyvla' u, ge en yttre fernissa, ta bort kantigheter, bibringa finare maner; (p-ad ibl.) 'fin', lyfsad, städad, belevad, artig, cirklad; 'uppfädd'. — **Poler**are, -ar(e)n, -are; -ersk|a (-an, -or); -ing (med plur.). Ex.: **1)** *Måstarcurser för möbelsnickare och p-are 1926. Möbelp-are. — Nagelp-are av gala-lit. — I p-arverkstaden. P-aryrket. 2)* (Silver)-perskor i arbete. **3)** a) *P-ing av möbler. Sprutp-ing 1929. — Där p-ingen är avnött eller på annat sätt skadad.* b) Ssgr ha kanske oftare blott poler- jfr polera II. *P-ingssalen i Örbyhus järnsängsfabrik. — Politess o Polityr se d. o.*

Poliklinik, -en, -er. Billigare sjukvård förenad med läkarundervisning (ej sängbehandling); lokal därför. *I dagligt tal — men ej fackligt — nyttjas ej sällan 'klinik' för sammansättningen 'p.'; så särskilt i 'tand-klinik'. Dispensär, en 'p.' för lungsjuka. Att på frip-er erhålla god sjukgymnastisk behandling Patrik Haglund. P-läkaretjänsten vid Stockholms stads könspliklinik 1920. Å sjukhusets p-lokal. P-patienter. I p-salen. P-sköterskeplatsen å Eskilstuna Lasarett 1919. — Poliklänik, -t. Jfr föreg. P. vård på statens bekostnad. P. behandling. P-a föreläsningssalen.*

Polis¹, -en, -er. **1)** Koll. l. om 'myndighet'. Utan plur. *Göra anmälan i, hos p-en. Anmäla ngn för p-en. Stå under p-ens uppsikt. Råka ut för p-en. Bara p-en sen gör sitt. P-en har haft en lugn vecka. Jag har just varit (uppe) i p-en i l. på polis-kammarn l. polisvaktkontoret. Revolvern hade de tagit från honom i p-en, hade p-en tagit ifrån honom. Varvid p-en måste inskrida. P-en gör chock mot massorna. Förbjuden av p-en. Lända skötte sig utmärkt. Marseille-p-ens eländiga flasko, oktober 1934. Så lätt-trogen, så nervös, som p-en i Florens var i början av kriget, har nog aldrig en p. varit F. R. Martin. Under tre dagar letade hela p-en efter honom ib. Gå in vid p-en. — Flygande p. vid Hindenburgs intåg i Berlin 1925. Ha detektiva p-en i hällarna. Hemliga p-en. Ridande p. • Optiska p-en i hörnet av Kungs- och Vasagatorna 1925. — Central-, distrikts-, hamn-, huvudstads-, hälso-, invandrings-, jakt-, järnvägs-, krigs-, kriminal-, lant-, livsmedels-, luft-, läger-, ordnings-, reserv-, sede-, sedlighets-, smuglings- l. sprit-, stads-, stats-, torq-, trafik-, ålpolis. Stockholmsp-en. 2) P-man. Med plur. **a)** Kan*

även föras till 1. **Polis, polis!** rop om hjälp t. e. vid överfall. Tillkalla p. även p-en (s hjälp). Ropa på p. **b) Två p-er kommo och avhäntade honom till beväringmönstringen.** En p., som hade sitt pass mellan ~. Han ämnar bli p. Kvinnlig p. — Som flodpolis i Kina. I Newyork utrustas 250 motorcykel-p-er med kortvägsmottagare 1931. Önskligt vore, att under fåglarnas häckningsstid en särskild naturskyddspolis för det yttre skärgårdsområdet förordnades 1921. **Syn. 1)** polismyndighet l. -personal, ordningsmakt(en), politi; polisförvaltning l. -verksamhet; polisstation l. -vaktkontor l. -kammare; (ibl.:) p-bevakning, gendarmeri; **2)** (polis)-konstapel, p-man l. -betjänt.

— **Polisagent** verkställer efterspaningar l. utför andra polisgöromål. **-anmäla;** -an; -ning (med plur.). Flera lurade p-a kvacksalvarna 1930. Som p-ts för oriktiga deklara-tionsuppgifter. — Att en p-an (om saken) lätt kunde leda till hans utvisning. Få en p-an på sig. Inge (en) p-an (om ~). **-assessor.** P-erna ersätta i Stockholm sedan nov. 1921 stads-fiskalerna. **-automobil.** Säkert är, att p-en i de amerikanska storstäderna räddat många konstaplar ur annars hopplösa klämmor Gunnar Cederschiöld. **-avdelning. -avspärrad;** -ning. Banan vid Saxtorp hölls på morgonen p-ad för ~ 1933. **-befogenhet.** P. för länsfiskeritillsyningsmännen påyrkas av dessas förening 1933. **-befäl.** Uppsala p-sällskap 1919. **-betjäning;** -t. Även med -e-. 'P-ing' mest koll. om 'p-te'. **Syn.** (p-t:) polis(man), (polis)konstapel. **-bevakla;** -ning. Chiles kommunister få bilda egen stat på p-ad ö 1927. Området p-ades noggrant de närmaste dagarna. P-ningen i distriktet är otillräcklig abstr. o. konkr. (koll.). **-bil.** Radioutrustade p-ar. **-bricka.** Märke var-med icke uniformsklädd polis legitimer sig som stadd i polisären. **-chef. -chock. -distrikt.** Sverige skall för polisverksamhetens upprätthållande vara indelat i p.; varje stad utgör ett p. och på landsbygden utgörs ett p. av ett landsfiskalsdistrikt eller del därav. **-domlare;** -stol; -srätt. I vissa större städer finnes anställd p-are, som i p-stolen avdömer vissa smärre brottmdl Nord. Fam.³ Pare Bernh. Andersson vid p-stolen i Malmö 1927. **-dresserad.** P-e hundar Gunnar Ekström.

-eskort. Hade under p. förts till ~. **-fråga.** I p-or. **-fälla.** Susade runt en krökning av vägen och kommo så plötsligt in i en p. Brita Tigerschiöld, öv. **-förbjuden.** P-na spel. **-förbud.** Utfärda tillfälliga p. **-förbund.** En av Sv. p-et anordnad polisvetenskaplig kurs 1933. **-förening.** P-en Kamraterna 1921. **-föreskrift.** Rätta sig efter p-erna rörande hälsovården. **-författning.** P-ar, föreskrifter rörande ordning, hälsovård, brandväsen, trafik m. m.

inom tätt befolkade orter kunna utfärdas av K. B. i länen, Överstthållarämbetet i Stockholm och magistraterna i övriga städer. **-förhör.** Undersökning som polismyndighet anställer ang. brott innan rannsaking företas vid domstol. Barnaröverskan i p. Anställa p. (med ngn, i saken). (In)kallad till p. »Tredje graden» vid p. med anhällen? **-förordning** polisreglemente. **-förseelse.** Till p-r räknas vanligen sådana (mindre) brott, varöver polisdomstol eller poliskammare äger döma. P-r som skottlossning i stad, körning på förbjuden väg eller med förbjuden hastighet. **-förvar.** Tüd sillénka förtroendemän i p. 1931. **-godtycke.** Det ryska p-ts metoder 1915. **-handbok.** R. v. Schultz, Polishandbok, 5 uppl., 1932. **-hund.** Sedan längre tid användas i de flesta kulturländer särskilt dresserade hundar (p-ar) i polisens tjänst. Som p-ar nyttjas särskilt rottweiler, airedaleterriern, dobermannpinschern och tyska fårhunden. År 1910 anskaffades de första p-arna åt Stockholms-polisen. Släppa p. på spåren efter en rymmare. — Rottweilern är en av de fyra p-sraserna och är en förträfflig skydds- och kriminalhund 1920. Efter senaste p-stävlingen i Köpenhamn 1922. P-sövningar. **-hus.** Pet i Stockholm, Agnegatan 35. **-häkte** arrest, finka. **-högskola.** Utbildning i p. i Stockholm föreslås 1934.

-instruktion utfärdas av länsstyrelse. **-intendent.** Per finnes i vissa städer (f. n. Stockholm o. Göteborg), de stä polischefen närmast. Förste p-en H. O. Frick, Stockholm. Fjärde p-en, även chef för polisskolan. **-kammarle.** En polismyndighet. P-e finnes (1931) i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Eskilstuna, Karlskrona och Örebro. — Även allmänna: p-n = 'polisen'. **-kask. -kedja.** Ingen p. skyddade konung Alexander i Marsaille utan blott spridda poliser. **-kollegium.** Ett p-um består av en av K. M:t utsedd ordförande och fyra kommunalt valda ledamöter 1931. Det p-um, som enligt nya polislagen skall inrättas för Uppsala läns landstingsområde 1925. **-kommisarie;** -kontor. Särskilt i städerna är polispersonalen indelat i flera grader såsom (polis)kommisarie, överkonstapel, biträdande överkonstapel, inspektionskonstapel, kriminalkonstapel och konstapel. **-konstapel.** Stockholms p-sförenings framställning om skyddskurer för vissa trafikkonstaplar 1931. **Syn.** (ibl.:) konstapel, polis. **-kontor** polisvaktkontor. **-kordong.** Poliskedja. Och en p. på mer än 200 man drogs runt den till synes övergivna husbåten. **-kort** som ger tillträde till vissa eljest för allmänheten avstängda förhandlingar l. d. **-kund.** En känd p. som ofta varit i kontakt med polisen. Gammal p. dter i kontakt med rättvisan. **-kungörelse. -kår.** Pickelhuvorna

komma snart att försvinna även vid Stockholms p. 1921. **Syn.** ibl. polisstyrka.

-laboratorium. Doc. Harry Söderman har fått officiellt uppdrag att organisera ett nytt p. i Newyork 1934. **-lag;** -stiftning. Nya p-en 1925. **-makt.** Abstr. o. konkr. Sörja för att staden får nödig p. polisstyrka. **-man.** En uniformerad p, för tillfället tjänstgörande som fångförare. Stämningssmannad avlades ~ av e. polisman Oscar Törnqvist, som ~ 1932. Jaktpolismän med p-s skydd. Reservpolismän. **-minister** på vissa håll i utlandet. **-museum.** Ett p-um innehåller dels historisk avdelning, dels samlingar av förbrytarredskap och brottmålsutredningar, identifieringsmaterial m. m. Polis- och kriminalmuseet i Stockholm inreddes 1912 i polishuset på Kungsholmen Nord. Fam.³ **-myndighet.** Abstr. o. konkr. Vilka utöva såväl polisdomsrätten som övrig p. Nord. Fam.² P-en, p-erna i staden ha(r) förklarar, att ~. Då regeringen förklarade hinder icke möta för p-en att för Jaakkola utfärda uppehållsbok ~ 1921. **-mål** som handläggs vid polisdomstol. **-månken.** Skämts. Då belysningen på grund av föreskrift är släckt för månken men ingen måne är synlig. [Månen hade gått i moln och det var nermörkt, ty] lyktor brunnit inga i p-et S. Siwertz. **-mästarle;** -befattning; -uniform. I stad, där p-e finnes, är denne polischef. P-en i Uppsala. P. Raab.

-notarie. I de större städerna har polischefen särskilda medhjälpare såsom polisintendent, polissekreterare och p-r ~. P. Hultgren i Norrköping. **-nämnd.** Det kommunala inseeendet över polisorganisationen utövas i vissa polisdistrikt av en särskild p. Nord. Fam.⁵ (1931). **-officer** blott i utlandet. **-organisation.** -patrull. P-erna i Newyork dirigeras med radions hjälp 1931. **-personal.** Öka p-en. **-pickelhuvja.** P-orna komma snart att försvinna även vid Stockholms poliskår 1921. **-piket;** -bil. Sammandragen mindre polisstyrka i beredskap. Och en p. måste tillkallas från Östermalms polisstation 1920. P-en rycker ut. **-pipa.** Jag hörde hysteriska kvinnoskrin, rop och visslande p-or Rich. Ekblom. Strax därpå ljöd en p-a ~. **Syn.** polisvissla. **-postering.** Allt detta ordnades nästan mitt för näsan på p-en, som ~. Överallt stodo p-ar ~. **-prefekt.** Titel för Paris' polischef. **-protokoll.** Saken kan bestyrkas med officiella p. Som p-en utvisa ~. **-radio.** P. även i Sverige; Göteborg går i spetsen vid reformens genomförande (radioutrustade polislilar) 1933. **-rannsaking.** -rapport. P-en väntas föreliggande nästa vecka. **-ratsia** l. **-razzia.** P. bland lottmämlarna 1919. **-refug** l. **-refuge** l. P-er även på Arsenalsgatan 1921. **-reglemente.**

-sabel. P-n bort; battong i stället; befäl

får dock fortfarande bära sabel 1926. **-sak.** Om det blir p. av det ~ dras det inför polisen. **Syn.** polismål. **-sekreterare.** Jfr polisnotarie. P. Palmgren i Göteborg. **-sergeant** i utlandet. **-skola;** -utbildad. Det åligger Stockholms polisdistrikt att anordna p-a; p-utbildning fordras, efter 1925 års polislag, för vissa slag av befattningar vid polisväsendet. **-soldat** gendarm. **-spion.** Agent för hemliga polisen. Azev, rysk-judisk p. och provokatör. **-spärr.** Lyckas ta sig igenom, genombryta p-en. En stark p. **-station.** Polis(vakt)kontor. Införas på, till p-en. **-styrelse.** Stockholm p. **-styrka.** Koll., konkr. Då hela Frankrikes p. slog efter dem ~ Öv. fr. Ashton-Wolfe. P-an är otillräcklig, passen för långa. **-systemer.** Kvinnlig pols. Övervakningen av anhållna kvinnor — det arbete för vilket våra p-rar huvudsakligast anlitas 1916. I Sverige ha vi blott ~ fyra p-rar, av vilka en arbetar i Göteborg och tre i Stockholm 1916.

-teknik. Föreläsningar i p. för juristerna vid Stockholms högskola 1929. **-teknisk.** Jfr föreg. Harry Södermans nyinrättade p-a laboratorium i Stockholm 1929. P. förening bildas i Uppsala län den 18 dec. 1934. **-telefon.** -terror. I betraktande av den p, varunder man levde B. Estlander. **-tidning.** Svensk P. 1919. **-tillåtelse.** -tjänst; -eman. Göra p. Frågan om den kvinnliga p-ens omorganisation 1916. — Dressera hundar till p. **-underrättelser.** Världstidningsrubrik. Även en publikation sedan 1878 utgiven under inseeende av Stockholms polisstyrelse. **-undersökning** förberedande undersökning (varvid bevisningen samlas). **-uniform.** -uppsikt. Särskild tillsyn från polismyndigheternas sida som vissa personer i den allmänna ordningens o. säkerhetens intresse underkastas. Stå, ställas under p. **-uppsynsman.** -utbildad; -ning. P-ad personal. **-utredning.** Ansett p-en otillfredsställande. **-vaktkontor** polis-kontor. **-verksamhet.** -vetenskap; -lig. Amerikas första p-liga laboratorium 1934. En p-lig kurs på Karolinska institutet 1933. Planläggningen av ett svenskt p-ligt institut, liknande dem som finnas i ett flertal andra länder 1934. **-vissla;** -elpipa; -ling. Varpå efter 5 sekunder en p-la hördes svara på avstånd Wilh. Sörensen. — En p-elpipa blåste i gränden ~ Uno Eng. — En skarp p-ling skär genom hurraropen, som ~ Hj. Söderberg. **-väsen;** -de. Den ledamot av magistraten, som förestår stadens p. — Utbildningsanstalt för innehavare av befattning vid p-det. **-åtgärd.** Vidta stränga p-er. **-ärende.** Överståthållarämbetet för p-n. **-övergrepp.** Beivra p. **-överkonstapel;** -stjänst.

Polis², -en, -er. Försäkringsbrev. Försäkringsbolagen — Ghilevitj hade fyra olika

p-er om sammanlagt trehundra tusen rubel — överlämnade sina checker till den person, som *p*-erna voro utskrivna på ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. — Ung dam, kunnig i *p*-utskrivning och med vana vid tariffering ~ Annons 1925.

Poliso ng (l. på;- ång); -en, -er (akut); -prydd. Mest i plur. När han vände på huvudet, såg man en *yvig p.* på en pussig kind och ~ Fr. Nilsson Piraten. De tre engelsmännen ~ med sina hartänder och hängande *p*-er Öv. fr. Turgenjef. E. V. Montan, professor, en äldre, *l*jupt allvarlig herre, som föreföll gjord av en grå liverock, pergament och två *p*-er 'Hasse Z.' **Syn.** kinkskäg.

Polite'ss (l. på;- äss); -en. Hövlighet, artighet, belevnhet, fint (levnads)vevt.

Politi (blott *po*-); -(e)n, -er. Anslutningen till 'polis' m. fl. svag. Lagt. o. d. All förvaltning som avser att trygga samhällets säkerhet, lugn o. ordning, polisordning. **I.** Enkelt. *Allmän ordningspoliti* polisverksamhet. Varje stat är folkrättsligt ansvarig för utövningen av nödig *p.* över alla fartyg, som föra dess flagga ~ Nord. Fam.² **II.** Ssgr ha *politi*- men därjämte ibl. (det mer särstående) *politie*- (-tsi; kort l. långt -li). **1)** Ordningstadga, till reglering av orternas *p*-förhållanden på ett för hela riket enhetligt sätt ~ Nord. Fam.³ *P*-inrättning. Varjämte i vissa fall även andra stater, i synnerhet krigförande, äga viss *p*-makt genom *visitation* och *uppbringning*. *P*-mdl se ekonom- och politimål (I. 1107). *Stadens p*-väsen. **2)** Även *politie*-. Blott i Göteborg finnas numera två borgmästare: 'justitieborgmästaren' samt 'handels- och politieborgmästaren' 1925. — Där befattningarna som rådmän i rådstuvurätt och magistrat äro skilda, kallas stundom ledamot av rådstuvurätten 'justitierådmän', av magistraten *p*-rådmän 1932.

Politici se politiker. — **Politik** (slutet o); -en. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. *Yttre l. utrikes- och inre l. inrikespolitik*. *Intresserad för p.* Ägna sig åt *p*-en. Dra sig tillbaka från, överge *p*-en. Den högre *p*-en rör sig om statslivets viktigaste frågor. Han borde lämna *p*, som han egentligen icke ligger för, och i stället ägna sig åt vetenskapen. Lågg dej inte i *p*-en! *Prata*, tala *p*. Som en lärarinna yttrade: här syssla vi icke med *p*, utan endast med ideella saker. Och det är nu en gång all *p*-s väsen: att säga det som är lämpligt att säga Hj. Söderberg. Den öppna dörrens *p*. Frankrikes *p*. syftade härvid ständigt åt ~. Han har ännu inflytande på *p*-en statshändelserna. Detta ingick dock icke i Bismarcks *p*. Studera *p*. Bedriva *p*. i skolorna. — *Bank*-, *besparings*-, *bostads*-, *finans*-, *freds*-, *handels*-, *klass*-, *kolonial*-, *kommunal*-, *krigs*-, *kyrko*-, *löne*-, *orts*-, *real*-, *riks*-, *skatte*-, *social*-,

socken-, *stor*-, *tull*-, *undfallenhets*-, *vällds*-, *världspolitik*. **2)** Friare o. bildl. Ingen skulle kunna anklaga honom för att göra *p*. i elevgunst Harry Blomberg. Alla instämde i att detta var den bästa *p*-en det klokaste man kunde göra. Det är dålig *p*, ingen god *p* att ~ oklokt. Det ligger allt lite *p*. i det där fjäsandet för ~. Förändring i bolagets *prispolitik*. *Utpressningspolitik*. **II.** Ssgr äro få. Ex. Han har alltid varit *p*-intresserad. **Syn.** (praktisk verksamhet i) statslivet, statsangelägenheter, statshändelser(na), statskonst(lära); statsklokhet, (världs)klokhet, slughet, beräkning, list, 'uträkning', 'system', 'taktik'.

— **Politiker** (mest akut); -n, = l. politici. Egentl. o. friare. *Till p* duger han minst av allt. Vi äga mer eller mindre lyckade *p*., men inga statsmän T. Segerstedt. En *p.* av icke ringa mdt. Emedan de kommunala affärerna, liksom all politik, ligger i händerna på yrkespolitici. Lycksökare och brödpolitiker. **Syn.** (ibl. nära:) statsman l. kannstöpare, politikus l. 'räv'. — **Politikus** (kort u; mest akut); -en, -ar. (Enkel l. dålig l. inbillad) politiker. En stor *p.* i sina egna ögon. Därför finnas alltid i landsorten och enkannerligen i de minsta städerna de största *p*-arne G. T. Gullberg. — **Politiserja**, -ade, [-as]; -ing. Gärna ngt vard. o. mest = 'kannstöpa'. Här *p*-as väldeliga. En *p*-ande skomakare. **Syn.** driva l. prata politik, kannstöpa. — **Politisk**, -t. Egentl., friare o. bildl. Leda till *p*-a förvecklingar. Lägga *p*-a synpunkter på allting. *P*-a val. *P*-t inriktade kommunalval. *P*-t neutral En *p*-t ointresserad landsända. *P*. fånge, flyktning. *P*-t förföljd. *P*-a brott, förbrytelser. Men *p*. historia är inte alltid vacker historia Rik. Lindström. *P* karta. Saima, vår första *p*-a tidning B. Estlander. Hela denna *p*-a uppfostran av barnungar är ju ~ ett rent socialistiskt påfund! S. Neander Nilsson. Ett försök att använda honom som bricka i det *p*-a spelet. Den *p*-a terrorn ~ i Ryssland Öv. fr. N. Glubokowskij. *P*-a funderingar. *P*-t myndig. Hurdan är hans *p*-a dskådning? Från högre *p*-a synpunkter. Med ett fint, *p*-t leende. Det vore väl mer *p*-t att ~. — *Bostads*-, *inre*-, *krigs*-, *språk*-, *utrikes*-, *världspolitik* m. fl. **Syn.** stats-, statsmanna-, statens l. stater(na)s, statslivets; statsklok; listig, slug, slipad, förlagen. (världs)klok, 'beräkning', försiktig.

Polityr, -(e)n, -er; -sprit. Jfr polera. **1)** Egentl. Abstr. o. konkr. [Denna legering] tager stark *p*. Sv. Arrhenius. Hårdhet och förmåga att antaga *p*. Möbelpolityr. En burk nagelpolityr. **2)** Bildl. Hon försökte bibringa mig en *p*., som jag i högsta grad saknade Öv. fr. Nellie Melba. Och jingo litet *p*li och *p*. på sig E. v. Otter. En

viss p. i umgänget, uppträdandet. Under kulturens tunna p. Alf Henrikson. Salongs-polityr. **Syn. 1)** spritfernissa för träpole-ring, möbelfernissa; glansslipning; glans; 2) 'en glänsande yta', (yttre) förfining; hyfsning, belevnhet, 'skick', ibl. avputsning.

Polka (på-; grav); -an, -or. Ett slags dans (i $\frac{2}{4}$ takt) l. musiken därtill. *P-an kom från Böhmen och spriddes på 1840-talet över hela Europa; p-an dansades till en början i turer. Dansa p-a. Dansade första vals, kotiljong och tredje p-a med henne. Spelade Viktoria-polkan. — Polka-gris.* Anslutningen till föreg. oklar. Gränns specialitet, p-ar, dvs. röda och vita karamellstänger med smak av pepparmynta. — Bakom ett p-stånd Ester B. Nordström. **-hår.** Anslutningen till 'polka' oklar. Page-hår (med 'polkalocker' vid örönen). Rundskuret p. P-klippning för Damer & Barn utföres som specialitet Annons 1924. **Syn.** ibl. artisthår. **-karaktär.** En ~ pardans av p. Nord. Fam.² **-lock** se polkahår. **-steg.** Med livliga, trippande p. **-takt.** I p. — **Polke'tt** (-ätt); -en, -er (akut). Polkan som allmogedans; även musiken därtill. *Det gick dåligt, sa Hedda om p-en, när hon dansade omkull. Och snart ljöd en munter p. i stugan D. Törnqvist.*

Polle (på-; -en, -e. Sjö. (Kort, uppstående) förtöjningspåle l. -pelare, 'huvud' l. dubb ('ståndare') för beläggning av tågvirke. *Stod kvar vid p-n, där ångbåten nyss varit förtöjd. Just som vi lagt trossen om p-en, kom en cyklon, och en pojke, som satt och metade vid kajen, skulle blåst i, om han ej i sista stund fått fatt i p-en. Snava inte över p-nal Förtöjnings-, kaj-, beläggningens-, trä-, järn-, stenp-e.*

Polle se pålle.

Pollen (på-; akut); -et. Liksom de följ. bot. o. trädg. Stoftartade cellmassor som bildas o. frigöras ur ståndarknapparna. För att befruktning skall ske hos fröväxterna fordras, att p. överföres till horgananen. Somliga fruktsorter äro 'självfertila', dvs. lämna riklig fruktsättning med eget p. Steklarna överföra sedan p-et till ~. — H. Heselmann, *P-regn på havet och fjärrtransport av barrträds-pollen.* **Syn.** frömjöl, ståndarmjöl. — **Pollenanalys;** -tisk. En av G. Lagerheim o. L. v. Post utarbetad geologisk arbetsmetod för utredande av vegetationshistoriska problem o. för tidsbestämningar. *Torvmossforskningens sista fruktbringande uppslag, p-metoden Erik Almquist. Skogarnas utvecklingshistoria, sådan man numera känner den genom p-tiska undersökningar av torvmosslagerföljder o. d. 1929. -korn.* De enskilda, vanl. rundade celler, varav pollenet består, kallas p. eller mikrosporer 1931. P-et gror på pistillens märke H. Lundegårdh. **-massa.** **-regn.**

-rum. Ståndarnas p. **-slang.** De vid ståndarmjölets groning utväxande p-arna äro ~. P-arna överföra den befruktande hankärnan till ägget. **-trääd.** Då självsterila fruktsorter planteras tillsammans med sådana, som äro lämpliga p. för desamma 1923. — **Pollinerja,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sför-sök) l. pollination (-en, -er). Överföra frömjöl från ståndare till märke, befrukta. [Att kråkriset] även kan p-as av insekter C. Lindman. Att i ett övervägande flertal fall undvika blomväxterna självpollination och självbefruktning ib. Blomma, som genom sin byggnad är tillpassad till pollination av flugor Nord. Fam.² För att locka de insekter, som besörja p-ingen. — *Själv-, kors-, vind-, vatten-, djur- (t. e. insekt-, fågel)pollination.*

Polle'tt (på-ätt); -en, -er (akut). Stämplat kort l. märke (ibl. av metall o. vanl. i förening med rabatt). I. Enkelt. Åta på p-er. *Har du lämnat (din) frukostpollet?* Sälja p-er till färjan. Köper du för en krona, får du elva (spårvagns)p-er. Mat-, rak-, badp-er. II. Ssgr. Ex: P-bössä på spårvagn. P-försäljare (-ning). P-pojke (på färja). P-stånd där man köper p-er t. e. till ångslup l. färja. — **Polletterja,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; skvitto; -smärke = resgodsbevis). Mot kvitto (märke) inregistrera ('inskriva') resgods för befordran på järnväg. P-a resgods. Vi p-ar kappsäcken. Har du något p-at? Lämna stadsbudet p-ingsmärket, så hämtar han ut det p-ade!

Pollination, Pollinera osv. se under pollen.

Pollra (på-; -ade. Ldls.; mindre vanl. än 'porla'. Ofta skönl. Till och med på vintern har jag hört dem [bäckarna] p-a ~ under isen Karin Jensen, öv. Håsthoven lyser vid p-ande dike Einar Malm.

Pollution, -en, -er. Ofrivillig sådesut-tömning (vanl. under sömnen).

Pölo (l. ibl. pålä; akut); -t, -n; -bana; -boll; -fält; -jumper; -klubba; -lag (-et, =); -plan; -ponny; -spel(are); -säsong; -tävlan l. tävling Ett slags bollspel med mål (till häst l. i vatten). P. står i grundprincip nära fotboll. Hästpölo spelas med liten boll, långskafade klubbor och särskilda hästar ('p-ponnyer'); det spelas i så rasande fart, att hästar måste bytas 4-5 gånger under en p-match. Försummade varken sina göromål eller sitt p. Öv. fr. Kipling Vattenpölo spelas med vanlig uppblåst fotboll; p-lagen skiljas genom olikfärgade mössor (p-mössor); hos oss infördes vattenpölo på 1890-talet. Småpojkspölo i dag i Eriksdalsbadet Sv. Dagbl. 1933. Badmössa i p-modell, av prima gummi P. U. Bergström. Och p-målen halades ut p. ~ spända ställningar (i vattenpölo) Olympiska spelen 1912.

Polonisera se under polack.

Polonäs, -en, -er; -artad; -tur. Ansluts numer knappast till ordgruppen 'polack'. En gravitetisk promenaddans l. musik därtill. *Musiken spelade upp till en p.* Att festen skulle invigas med en högtidlig promenadpolonäs. — *En av Chopins per.*

Polsk, Polska ¹ o. ² m. fl. se under polack.

Polska (på-); -an, -or; -(e)melodi m. fl. Ansluts numer knappast till ordgruppen 'polack'. En livlig pardans i $\frac{3}{4}$ takt (= hambo); musiken därtill; även en ringdans. **I.** Enkelt **1)** Egentl. **a)** *Och paren svängde om i lirlig p-a* A. Allardt. *Virvla om i p-an. Taktfasta, sprittande p-or. Hambop-a.* **b)** *Lång-, släng-, utgarp-a.* **2)** Bildl. *Lindarnas torra löv dansa p-a i parkerna S. Barthel. De p-or, som han [kåppen] under mellantiden fått dansa på stackars knektryggar J. Sundblad.* **II.** Ssgr ha *polsk-, polska-* l. *polske-*. Ex.: *I p-eliknade* $\frac{3}{4}$ takt Nord. Fam.² *Locka p-(e)låtar ur fiolen. Den så kallade ~ p-erytmen, som renodlad ljuder i ~ Harrgårdstosa i Äppelapla ~ N. Svanberg. I polska- l. polsk(e)takt.* **Syn. I.** **1)** hambo/polska; **2)** ibl. långdans.

Poly- (på-; säll. på-). Förstavelse med bet. mäng-. Mest i fackl. ord. — **Polyfön** (-ån); -t; -i (-(-e)n, -er); -isk (-t). Mus. Mångstämmig, med många självständigt förda stämmor. Även bildl. *Samklangens skall vara p., icke unison, det är fria, självständiga personligheters samverkan, som gör livet rikare Tor Andrae. P-in i den moderna tillvaron C.-A. Bolander. -gäm, -t; -i (-(-e)n; = månggifte). Levande i månggifte. -glo'tt (-glä-); -en, -er l., som adj., = -bibel; -lexikon. Flerspråkig (person l. ord) bok. -gön (-ån); -en, -er. Månghörning. Regelbundna p-er. -hi'stor (-årr; mest akut); -orn, -örer. Månglärd l. mångkunnig (person). Den berömda lundensiska p-orn Kilian Stobæus. -kröm (-äm); -t; -i (-en l. -n; = färgrike-dom, färgläggning av byggnads- o. skulpturverk). Mångfärgad, flerfärgad; färgrik. *P. skulptur.* — *De romerska statyernas livliga p-i* Ax. Boëthius. -mo'rf (-årf); -t. Mångformig, månggestaltad. *T. Vestergren visade ett antal p-a svenska växter. -nesier, -iern, -ier; -isk (-t). Infödning i Polynesien (dvs. östra delen av Oceanien); ibl. även i vidsträcktare bet. då Polynesien även kan tas = Oceanien. Jfr melanesier. P-iernas vackra, kakaobruna hudfärg E. Hornborg. — Den p-iska världens utpost i öster är Påskön B. Mörner -tei'sm, -men; -t (-en, -er; -isk) = månggudadyrkare. Mångguderi, månggudatro. -te'knisk, -t. *P. skola* teknisk högskola (som utbildar för alla högre yrkesgrenar); ibl. även om lägre tekniska skolor. *P. skola* kallas ofta 'Polyte'knikum'. Vanl. om utländska flödn.**

Polyp (l. på-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Zool.

Fastsittande individ hos nässeldjuret (försatt med munöppningar omgivna av tentakler). *Två formtyper: den fastsittande p-en och den främsimmande medusan eller maneten.* **2)** Friare o. bildl. *Sedan deras sista upplånade slantar sugits in av den stora p-en [spelbanken] 'Dan'.* **II.** Ssgr; ofta bildl. Ex.: *Som trevande, blint, p-aktigt sträckte ut sina tentakler mot livets rikare möjligheter. Klängväxterna arbeta på att trassla in alltsammans i sina p-armor Prins Wilhelm. Den p-artad utgrenade och hoptrasslade modernas statsverksamheten. En stor, blåsvart molnfigur sträckte underliga, p-lika armar över centrum av himlavalvet B. Gripenberg. **Syn. I.** **2)** ibl. 'bläckfisk'.*

Polyp (l. på-); -en, -er; -operation. Ibl. hopfört med föreg. Läk. *Opereras för en p. i näsan. En borttagen p. kan tyvärr recidivera. **Syn.** (skaftad) svulst.*

Polär se under pol¹.

Pomädla (slutet o; akut l. grav); -an, -or; -burk(setikett); -adoftande; -aglänsande. Här- l. skäggsalva. *Pappor i fina helgdagskläder och håret styvt av p-a* Ellen Lundberg-Nyblom. *En burk p-a. Tappa p-burken. Sina välkammade p-aglänsande polisonger Öv. fr. L. Tolstoy. — Pomaderja, -ade, -as; -ing. Med håret p-at och struket över ena örat V. Vallgren.*

Pomera'ns (slutet o); -en, -er. Frukt o. träd (*Citrus aurantium* var. amara); smtl. ibl. även = p-brännvin. Jfr orange. **I.** Enkelt. *P-en är rundare än citronen och skiljer sig frdn apelsinen bl. a. genom sin bittra smak och sitt tjocka skal. »Till sista droppen krama p-en!» / hans valspråk är O. P. Sturzen-Becker. — Ollade p-er hållas i allmänhet låga genom beskärning. — Supen fanns i tvänne kristallkaffar med silverhalsar, p. och renat V. Vallgren. **II.** Ssgr. Ex.: *P-blommorna ha stark, men angenäm lukt, kronbladen äro vita och köttiga. P-blommvatten (ett aromatiskt vatten) skall vara destillerat av färska blommor samt anfallna omogna frukter. P-brännvin b. behandlat med p-skal. P-essens. P-färg(ad) o. P-gul brandgul, orangegul (färg). P-knopp särsk. om p-eus omogna o. ännu blott årt- l. körsbärsstora frukter. P-röd brandgul. P-skal ingd i många läkemedel som smaksförbättrande och 'magstärkande' beståndsdel samt brukas även som krydda. P-träd.**

Pommersk (slutet o, akut); -t. *P-a kriget* Sverges deltagande bland Preussens fiender i sjuåriga kriget (1757—62). *P-a gåsen* en känd gåsras. — **Pomrare** se d. o.

Pomolög (tre å-ljud); -en, -er; -i (-(-e)n, -er = böcker i p-i); -isk (-t). Fruktkännare; (p-i) läran om fruktsorterna (särsk. äpplen o. päron) l. fruktträdsodling. *I Szege har p-ien förtjänstfullt bearbetats av O. Eneroth. 'Szeriges p-iska förening', bildad i Stock-*

holm 1900 med ändamål att befrämja fruktodling och p-iska studier inom landet, utger sedan 1901 en årsskrift. P-iska föreningens sortlista över äpplesorter 1931.

Pomp (på-); [-en]. *Installerades med all övlig p. i sitt nya ämbete ~. Med militärisk p. Kyrklig p.* Ofta i förbindelse med 'ståt'. *Det är sant, att han älskade p. och ståt, men ~. Med, under stor p. och ståt. Pen och ståtten i hans offentliga liv* Karin Hirn, öv. **Syn.** pompa, (yttre) ståt, ståtliga ceremonier, (tung l. edigen) prakt, glans (fullhet), prunk, festivitas. — **Pomp|a** (mest grav); -an. Mer skr. än föreg. *Den tunga karolinska p-an. Under stor ståt och p-a l. Lo-Johansson. Med p-a, men utan stelhet. Syn.* se föreg. — **Pompös**, -t, -are. *Den katolska kyrkans hela p-a prakt* Annie Wall. *Salongens p-a barockkaraktär. P. rikedom. Den p-a 1600-talsfranskan i dessa liktal. Ett något p-t uppträdande. Framträda med p-a later. Hop-smida ett slags novell och döpa den med det p-a namnet Aterupprättelse. [Henriadens] p-a retorik* Hj. Alving. **Syn.** som framträder med pompa l. med pomp o. ståt, ståtlig, praktfull, 'pampig', 'mäktig', storvulen, storartad, festlig, prunkande, (ibl.) prälande, högravande, svassande, upplåst.

Pompejansk (på-); -t. *Stil en dekora-tionsstil med målad skenarkitektur ofta inramande fresker (nämnd efter förnämsta fyndplatsen, det upprädda Pompeji). P-t vägqadleri.*

Pompo'ng (pång- l. påmpång); -en, -er; -prydd. **1)** Klotrund tofs l. boll (av uppklippt silke l. garn) som dräktprydnad. *Upp till på den virkade gossmössan sättes en pryddig p. En liten yllepompong eller tofs av det slag, som användes till prydnad på en pierrots skor.* **2)** Plymfäste på uniformsmössa (numer ej nyttjad i Sverige).

Pompös se under pomp.

Pommar|e (slutet o); -(e)n, -e. Innevånare i Pommern. Jfr pommersk. *P-en Kose-garten.*

Po'mril (på-; l. ofta -i'l l. -il); -en. Ett slags äppelöl.

Po'ncho (pántjä; akut); -n, -s; -artad. Ärmlös sydamerikansk mantel. *Den sydamerikanska p-n är ett vanligt tygstycke med hål i mitten; huvudet trädes genom hålet, så att p-n faller ned över kroppen. Färg-granna p-s.*

Po'ndus (på-, kort u; akut); [-en]. [North-cliffe] talade vidlyftigt och med mycken p., ~ T. Segerstedt. *Gör han detta, försvinner något av den p. han gent emot infödingarna bör äga ~ Prins Wilhelm. Med p. framhäva, att ~. Syn.* (auktoritativ) värdighet, imponerande kraft l. uppträdande, (ibl.) eftertryck, 'tyngd', myndighet, auktoritet.

Poner|a (slutet o); -ade, -as; [-ing]. Anta(ga), tänka sig, förutsätta. *P-a, att så*

vore ~! *Ja, men p-a (nu), att ni blir kära i varandra, hur går det då? Detta är vad som ä p-at; kan du nu dra slutsatsen?*

Po'nn|y (på-; akut); -n, -er (akut), (förr ofta eng. plur.: ponnies). Liten häst (av ölan-ningstyp). **I.** Enkelt. *Per från Java och Sumatra, från Golland och Öland, från Shetlandsöarna och från Korsika* Emil Cedercreutz. *De små mongoliska p-erna* Arv. Uggle, öv. *Ridponny. Polop-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Och då åkte vi i särskilda små p-ekipage. P-gigg. Gotlandsrussen, en p-ras. Gotlands p-stuteri* 1922. *Låt min lilla p-avg köra fram ~ B. Mörner.*

Pontifikät (på-); -et, [=]. **1)** Utan plur. Påvevärdighet, påvedöme. **2)** Med plur. Påvetid, påvergering. *Under Pius X:s p.*

Pontön (på-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** a) Flatbotnad båt l. pråm som flytande stöd för (krigs)bro l. avsedd att uppbära båtcran l. annat hissverk. *Bro, byggd på p-er. Trä-, järn-, stål-, krigsbro-er.* b) *Armén har hittills överskeppningsp-er av plåt; nu äro fyra spanilösa överskeppningsp-er av trä på väg till Fortifikationen i Stockholm* sept. 1933. **2)** Lyft- o. sänk-p-er l. bärgningsp-er för bärgning av sjunkna fartyg o. d. **2)** Landningsställ för sjöflygplan. *Det rytmiska trummandet från ytvågorna, när p-erna började lyfta och flyta fram över topparna* Har. Victorin. **II.** Ssgr. Ex.: *Över vilken en p-bro utgör förbindelseleden* Estrid Linder. *P-brugga. Armén prövar spanilösa båten som p-båt* 1933. *P-del. Ingenjörtrupper överfärja en stridsvagn på p-kontor* 1928. *Tung p-materiel. P-stöd.* — **Pontonjår** (l. -tån-); -(e)n, -er. Även 'pontoniär'. Krigs. Brobyggare, broslagnings-soldat, ingenjörssoldat. *P-er funnos i Sverige som särskild truppavdelning* 1867—92, men ingå nu i ingenjörtrupperna.

Pool (pol); -en, -er (akut). Stavas ibl. även 'pol'. Lösare organiserad samman-slutning där deltagarna blott komma över-ens om gemensamt uppträdande (särsk. för att begränsa inbördes konkurrens); ibl. fattat = trust. **1)** Enkelt. (Kreaturs)p-ens tjänstemän voro ansvariga för djuren och deras försäljning, så fort vi lämnat djur och papper i deras händer 'K. Gunnarson' (Kanada). *Nordisk p. för luftfartsförsäkring: ett 50-tal skandinaviska försäkrings-bolag sammansluta sig* aug. 1919. *Ameri-kansk p. för stabilisering av rågummiprisen* 1926. *Den svenska vetep-ens organisation ~ linjerna klara för veteförsäljningsförenin-garnas organisation* 1926. **2)** Ssgr. Ex.: *P-bildning* även konkr. *P-deltagare. Ordna ett p-kontor för varje land* 1919. *Chefen för centralp-kontoret. P-styrelsen för luft-trafikförsäkring.*

Poop (pop); -en, -er (akut). Ibl. även stavat 'pop.'. Sjöv. Jfr hytta². Överbyggnad

akterut på vissa fartyg (o back). *Det svarta skeppet med den besynnerliga höga p-en längst akterut: den flygande holländarn.*

Pop (påp); -en, -er (akut). Grekisk-katolsk präst. *I ryskan är ordet p. sedan början av 1800-talet ersatt av ett annat ord för präst; 'p.' bibehålles blott i böndernas språk, i ord-språk o. d. och har numer en något föraktlig välor. Pen, en grovlemmad, smutsig karl, vilken uppenbarligen hade stärkt sig mycket, innan han utförde det heliga verket [att döpa nyomvända] Öv. fr. K. E. Franzos. Överpen. — Då han gått, började p-en och p-frun ett livligt samspråk om honom S. Agrell, öv.*

Poplän (på-); -en l. -et, -er. Ripsartat siden; glansigt hel- l. halvylletyg. *Herrskjorta av genomvävd p. i diskret randiga mönster P. U. Bergström. Blus av vit p. ib. Flickklänningar av prima yllepoplän.*

Pop'pel (på-; akut); -eln, -lar (grav). *Populus* (i dagligt tal skiljes dock aspen, *P. tremula*, från p-larna). **I.** Enkelt. *De höga, aristokratiska (pyramid)p-larna, som ännu delvis kvarstå invid Styrbiskop på Uppsala slottsbacke. Balsam-, silver-, svart-p-el.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-elallé. P-eldunge. Vid en p-ekantad väg. Mellan p-elkransade stränder. P-ellund. Belgien med kolgruvor, p-elrader och kanaler Emil Cedercreutz. Härnösand med dess balsamdoftande p-elträn. — P-pros Lavatera (särsk. thuringiaca, med vanl. ljusröda blommor).*

Popularisator (l. på-, -årr; grav); -orn, -örer (akut). Jfr följ. *Som p-or av den forn-grekiska religionen ~ [är han] en smula tungförstådd Erik Hedén. — Populariserja, -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.). När du skall p-a (en sak), så sök att undvika främmande ord och facktermer och begagna inga invecklade meningar! Esaias Tegnér d. y. är känd som en lycklig p-are av språkvetenskapliga ämnen I. A. Heikel. **Syn.** framställa i lättfattlig form, göra allmänfattlig l. lättillgänglig, klarlägga för hopen l. massan l. även för de obildade l. de som ej äro inne i saken. — **Popularitet**, -en. Jaga l. jäkta efter, vinna p. P-en är äran växlad i smdmynt. Han har, dtnjuter en viss p. bland sina arbetare. En p., som många kunde avundas honom. — Vilket ~ var orsaken till dalens p. bland elefanterna E. v. Otter. — P-sjagande vecko-tidningar. Hans servilism uppåt och hans p-sjakt nedåt. En uppviglare och p-sjägare. P-sjuktande nyhetsmakare. **Syn.** folkgunst, folkynnest, 'allmänynnest', omtäckthet, ibl. folkets kärlek, massans gunst. — **Populås**, -en. Mest i best. sing. Föraktligt. Mobb, pack, pöbel, den stora l. obildade hopen. *Beblanda sig med p-en. Skriva för p-en.**

— **Populär**, -t, -are. **I. 1)** En i staden mycket p. person. *Göra sig p. (bland sina*

*studiekamrater). Östgötaträffen, den p-a sammanslutningen av östgötar i Stockholm ~. Att ingen utdelning av fredspriset varit så p. i Norge som [den till Söderblom] Öv. fr. Lyder Brun. Medeltidens p-aste uppslagsverk. Kommer att uppträda i en av sina p-aste roller. En av våra p-aste folkvisor. — P-konserter även till II. 2) Handels. Stilfulla ~ badträcker till verkligt p-a priser Annons 1933. **II. 1)** Enkelt. *Framställa i p., i p-t vetenskaplig form. Ett tyskt p-t verk om protestantismen. Han söker vara så p. som möjligt och lyckas också rätt bra. — Biografien, p-t kallad Skandiateatern, kommer att ~ 1921. 2) Ssgr. Ex.: Den p-filosofiske skriftställaren Plutarchus J. M. Sundén. P-föreläs[a (-are); -ning]. Aldéns p-juridiska arbeten. P-vetenskap. P-vetenskapliga feriekurser, föreläsningar, småskrifter. **Syn. I. 1)** uppbyren, (allmänt) omtäckt, folkkär, folklig, (ibl.): eftersökt, allmänt efterfrågad; **II.** allmänfattlig, lätt-tillgänglig, lättfattlig, avsedd för den stora allmänheten l. för folk utan förutsättningar, enkel(t) framställd, ibl. begriplig; folk-, folkets, vars mans, allmänhetens.**

Por, -en, -er (akut l. grav). Mest i plur. **1)** Hos människor. *[Svetten] sipprade ut ur varenda p. på överkroppen C. Larsson i By. Hålla p-erna rena. Källsvetten tränger ur alla mina p-er Ernst Lundquist. Mot fet, blank hud och stora ansiktsp-er ~. 2)* Hos djur, växter o. föremål. *Grundstrykningen är avsedd att fylla träets p-er. P-erna i pimsten, tvättsvampar, rörsoppar, schweizer-ost, bröd, papper. **Syn. 1)** (hud)körtelmynning, hudöppning, svetthål; **2)** klyvöppning; håll, pipa, rör. — **Porfyllning.** Snick. Förr i tiden kände man över huvud taget icke till någon p. Sv. Snickeri-Tidn. 1928. *De hårda och skarphkantiga kvartsmjölen som p-smaterial i möbler. -försedd. Enkla celler, skilda från varandra genom p-a tvärväggar (hos växter). -lagler. P-ret lösbart från hatten ... Boletus Krok & Almquist. -mask. Mörk, delvis gulvit fettpropp i hudöppning. *Behandlar p-ar, skäggvårtor, borttager leverfläckar. Trycka, klämma ut p-ar. Medel mot oren hy och p-bildning. -system. Sidolinje, ett rörformigt sinnesorgan, som löper i huden och öppnar sig utåt med ett p. längs sidan och på huvudet, finnes vanligen [hos benfiskarna] E. Lönnberg. — **Porig**, -t, -are; -het. De som önska få en p., fläckig hy behandlad med ~. Kring näsrotens p-a hud Elsa Lindberg. — **Porosität**, -en. Poröshet, ibl. luckerhet. *Papper med stor p. Jordskorpans stora p. P-en växer med vattenhalten och ~ Sv. Arrhenius. — **Porös** se d. o.****

Porfyr (på-, skönl. o. i ssgr ibl. även på'-); -en, -er (artplur.). I vid mening = eruptiv bergart med finkornig till tät grund-

massa i vkn större kristaller l. mineralkorn (t. e. fältspat l. kvarts) äro inströdda. **I.** Enkelt. *En del p-er ägna sig på grund av hårdhet, vacker färg, lätthet att polera samt frihet från ogymsam sprickbildning till prydnadsföremål. Urna, sarkofag, kolonn av p. P. brytes hos oss särskilt i Älvdalen i Dalarna; Älvdalsp-er är brun med rödvida kristaller.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-artad. P-berg. P-brott. P-liknande, ytterst finkorniga gnejser E. Teiling. P-sarkofag. P-skiva. P-urna. P-vas. Älvdalens p-verk.*

Pörl (på-); -et. Mest skönl. *Vid vattnets svala p. och sus S. Siwertz. En källas p. V. v. Heidenstam. P-et vid bogen har tystrnat Artur Hammarström. Lyssnar ~ på p-et från de djupa dikena Rik. Lindström. Källans silverpörl H. Dhejne. Vatten-, våg-, käll-, dikesp-et. — **Porla**, -ade; p-a fram n, upp n. Ofta skönl. *Bäcken, som p-ade och småpratade nere i dalen. En frisk, p-ande källa. Där svavelkällor p-a ur marken. Vatt-net började p-a i kitteln.* — Ibl. även bildl.: *Lövsångaren, vars strofer p-a i små glittrande kaskader Levi Rickson. I deras ständigt p-ande prat Fr. G. Bengtsson.* **Syn.** pollra, sorla, rinna fram under porl (med virvlar o. bubblor); sakta koka l. bubbla, sjuda.*

Pornografi (på-); -(e)n, [-er]. Otuktig framställning, osedlig l. smutslitteratur. *Boken måste stämpas som ren(a) p(-n). Förgiftar ungdomen med sina p-er. — **Pornografisk**, -t. Brottsligt l. förledande osedlig, ockrande på liderligheten, liderlig, osedlig, 'smutsig', smuts. *P-a alster, vykort, författare.**

Porositet se under por.

Pors (på-); -en. Bot. o. skönl. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. *Myrica gale. a) Enkelt. P-en, en starkt doftande buske med små vigglikt lansettlika, ovan mörkgröna blad och enkönade, nakna blommor i hängen, framkommande på bar kvist. En liten svart göl, kransad av p. och skvattram. Och från myren doftade det av p. Karin Juel. De plockade p-ens små kottar och lekte med dem som kor Ernst Lundquist, öv. Förr nyttjades p. i stället för humle vid ölbrugg; den gjorde ölet starkt rusande.* **2)** Icke-fackl. om getpors (dvs. skvattram, Ledum palustre). **II.** Ssgr kunna avse både Myrica o. Ledum. Ex.: *P-buske. P-doften från mon. Våra viktigaste riskärr (p-kärren) Erik Almquist. P-myrr. P-ris. Gungfly med p-tuor. P-öl äld.*

Porslän (på-); -et, -er (artplur.). Lergods av hårdbränd halvgenomskinlig massa (jfr även keramik o. fajans). Både om 'ämne' o. tillverkningar (föremål av p.). *Konsten att tillverka p. var känd i Kina långt innan den upptäcktes i Europa; numer har det emellertid fastställts, säger F. R. Martin, att p. med kaolin utexperimenterats och ut-*

förts i Egypten redan ettusen år tidigare än i Kina. Framställningen av p. Äkta, kinesiskt, ostindiskt, saxiskt p. Fältspat-dikta p. Meissen-, Sèvres-, Wedgwood-, Delft-, Mariebergs-, Rörstrands-, Gustavsbergsporslin. Utskottsporslin. Oglaserat p. (biskvi). Figurgrupper av p. — Har du packat glas och p.? Dessa underbara p-er från K'ang Hsi's och Ch'ien-Lungs regeringstid ~ Erik Nyström. — Lavoar-, sanitetsporslin.

— **Porslinsaktig.** *Krokodilerna lägga vita ägg med p-a skal. -ansikte. Till-lade japanen med ett stilla leende i det orörliga p-t Birgit Sparre. -arbetare; -e. -art|ad. Snäcka med tjockt, p-at skal. -blank. En liten trind och ceremoniell herre, p. i hjässan Bo Bergman. -blek. Hennes b-a hy ~. -blomma|a. Hoya carnosa. P-an odlas hos oss i boningsrum och växthus; namnet har den efter den porslinsglänsande, vanligen rödlätta, blomkronan. **Syn.** vaxblomma. -blå. Hans p-a, utstående ögon. -bod. -bord. -bricka. -bruk oftare 'por-slinsfabrik'. -burk. -degel. -diskerska (för restaurang). -djur. -dock|a. Hon har glänsande svart pagehår och är målad som en p-a Öv. fr. Majken Borring. Barnungar, som liknade näpna p-or. -fabrik; -ant; -ation. Rörstrands (fajans- och) porslinsfabrik, som fick sina första privilegier år 1729. -fat. Genombrutna p. -figur. Hon såg ut som den allra näpnaste lilla p. Små sirliga p-grupper i rokokon. -fyllning (i tänder). -glatt. -glänsande. -grupp. -handel abstr. o. konkr. -herd|e; -inna. Musselskalsramar, p-innor och gökklockor. -hund. P-arna på byrån i jungfrukammarn. -industri. Fältspatens användning inom p-en. -kanna. Teet bör helst serveras i p. -knapp. -kopp. -kupa. -käril. -laglerska; -ning. -lera. Kaolin. Porslinets huvudsakliga beståndsdelar utgöras av p. och fältspat. -lik; -nande. Med tjocka p-a blomkronor. P-nande snäckor. -massa. Flytande p. för lagning av porslän o. d. -museum. Franska statens p. i Sèvres nära Paris. -mynt. P. började 1920 användas i Italien. -mål|are; -eri; -ning (abstr. o. konkr.). Ifråga om målning på porslän o. fajans (med hjälp av metalloxider). Vid p-ning skiljer man mellan målning under glasynen (vanl. i blått) och dekorering oranpåd glasynen med emaljfärger 1931. Handbok i p-eri. -märke. -pack|are; -ning. Van p-are. -pjäs. -servis. P. av Edvard Hald, Rörstrand 1923. -skäl. -skör. -snäck|a. P-orna (Cypreidae) ha oralt skal med inrullade kanter och äro överdragna med ett lager av glänsande emalj. -spröd. -statyett. -tallrik. -tillbringare. -tillverkning. -vara. Mest i plur. -vas. -vit; -het. -ägg. Som boägg hade vi alltid p., ej målade träägg. **Port** (mer säll. po-); -en, -ar. **I.** Egentl.*

Gå in genom stora p-en, huvudp-en, en bakport. Varje p. har tre öppningar, och en stor och hög paviljong höjer sig där över muren A. Lagrelli Kinaresa. — Fienden står utanför p-arna. Då p-arna slogos upp för le Salon de Paris G. Pauli. Öppna p-arna (på vid gavel) för ngn. Låten upp p-arna, så att rättfärdigt folk får draga därin Bibeln. Pen står och slår, vill du gå ut å stänga den! Slå igen pen mitt för näsan på ngn. Köra ngn på p-en ofta bildl. Bulta på p-en. Spränga (stads)p-arna. — Bilen, som hade svårt att ta sig genom den tränga (gårds)p-en. Stå och prata i p-en. — Ingångs-, inkörs-, sido-, ytter-, slots-, kyrk-, dock-, sluss-; ek-, järn-, halvport. **II.** Friare o. bildl. **1)** Här är himmelens p. Bibeln. Vid paradiset p. Köra armödet på p-en. Då universiteten slogo upp sina p-ar för kvinnan. Där hans lysande börd öppnar alla p-ar för honom M. Lamm. Livet öppnar sina p-ar för oss. Den skumma p. vi människor kalla döden. Dödens p-ar Bibeln. För oss som stå vid frågornas p. dödens; inför en oviss framtid. **2)** Bibet. **a)** Bergport. Lapporten vid Abisko. — På Indiska havets vattenväg / vid Bab-el-Mandeb's p. H. Martinson. Järnp-en är namn på flera pass, t. e. Järnp-en vid Donau (nära Orsova i Rumänien). **b)** En strid, djup glaciärlöv rann fram ur en p. i gletschern och ~ E. H. Kranck. **c)** Kanon-, last-, fallreps-, bogport. **d)** Idrotts. Målport. **e)** Ottomanska p-en l. Höga p-en turkiska regeringen. **Syn. I.** (port)öppning, portgång, (ibl.:) portik, portal, portvalv, portbyggnad, ingång; (kraftig) dörr; **II.** (ibl.:) lucka, mynning, pass, 'grind'.

— **Portbyggnad;** -ing. **-förbjuda.**

1) Krigs. Ge portförbud dvs. förbud att lämna kasärn. **2)** Friare o. bildl. Instänga l. och stänga sina dörrar för, spärra tillgången till, 'förvisa'. Unga kineser, p-na i Staterna. Politik i historisk form får självfallet förekomma i tidskriftens spalter, liksom religionshistoria icke heller är p-en. I Yellowstone är all konvenans och stelhet p-en Vivi Laurent. I en stad, där blotta namnet Spanien var p-et Öv. fr. Nellie Melba. **-förbud.** Jfr föreg. **1)** Krigs. **2)** Genom p. eller hög invandringsskatt ~. — Han har p. där numera och får sålunda icke träffa sin käresta. **-före.** Jfr 'sämsta föret i portgången'. En republik i p-t Rubrik om Spanien 1931. **-gång,** -en, -ar. **1)** I p-en till Vetenskapsakademien träffade jag ~. Stå och hänga i p-en. — I p-sdmklet trängas gatans skarn Ragn. Ekelund. **2)** Bildl. Därmed körde mina studier fast redan i p-en J. Hemmer. — Vi böra fortsätta med kär-afnarna trots det dåliga p-sföret, säger kär-ordföranden.

-halva. Vänstra p-an. Övre p-an. **-infattning.** Gamla p-ar. **-ingång.** En anslags-

tavla med gul affisch vid p-en. **-kammare.** **-klapp,** -en, -ar; -sform(er). Metallklump l. metallring l. d. att klappa på porten med för att komma in. Numer åld. Slog några hastiga slag med den tunga p-en. Då jag lät p-en dundra mot den stängda porten. **-klocka.** **-lider.** (Port)skjul, portgång (begagnad som (vagns)lider). **P-ret,** daterat 1752, är förenat med färdstall och har vackert skurna p-erstolpar. Sämsta föret (är) i p-ret första steget är svårast. **-lik;** -nande. **-lås.** **-låsning.** Även läs-. Kom bara hem före p-en! Märk bildl. uttr. som: De va just i p-en, del (i sista minuten, i grevens tid) A. Grape, smtl. 1921. **-nyckel.** Ha egen p. Jag har tappat p-n. Glömma p-n. **-stolpe.** **-stuga.** I dessa små p-or bor husfolket, medan S. Lagerlöf. **-stäng.** S. som håller porten igen. Gjorde akrobatkonster ~ på p-en A. Nordberg. **-stängning.** Efter p(-sdags). **-torn.** Över taket på museet höjer sig det gamla p-et. P-shuset vid Borgeby.

-vakt. I. Enkelt. Även om kvinna. Tala vid p-en och hör, om han har en extra nyckel! Husets p. Finns det p. i huset? F. d. p-en vid Stora sällskapet änkefru Anna Sofia Uppström. P-erna i Stockholm vilja heta 'tillsyningsmän', vilket anses kunna innefatta såväl p-er som maskinister, värmeledningskötare och gårdskarlar 1932. Pen lämnar upplysningar (i hyresansöns). P. i kloster, på hotell. **II.** Ssgr ha i regel portvakt-, ngn gång därjämte portvakt- (t. e. p(-s)stuga). Ex.: Husets p-sfru. P-shuset vid ingången till sjukhusparken. Ett litet krypin till p-sloge. Dagligen avlevererade brevbärarna ett trettiotal brev i p-slucken [hos N. Söderblom] F. Palmgren. En liten p-slägenhet. P-splats önskas av medelålders fruntimmer Annons 1912. Då hon passerade förbi p-srummet. Akademiska sjukhusets p(-s)stuga. P-stjänsten vid Uppsala Alderdoms- och Sjukhem 1922. En ännu påtagligare p-stjänst göra ~ G. Adlerz (om myror). Genom en liten glasruta följde ett misstroget och osynligt p-söga hans försvinnande Olle Hedberg. **III.** Avledningar. **1)** Mer 'tillfälligt'. Var en sträng och omutlig p-are. Parstugan låg bredvid den stora inkörsporten H. Bergegren. **2)** Min p-erska stödar åt mig V. Vallgren. P-erskan i Apostoliska kyrkan. **Syn.** (ibl.:) portvaktare, Cerberus, dörrvakt(are). **-valv.** **-öppning.** Vid p-en till sin faders gård stod ~.

— **Portäl,** -en [l. -n], -er. Port med omfattning, prakt- l. huvudport (ofta med skulptural utsmyckning). **Palatsets ståtliga p.** Kyrkportal. — En av den svenska frihetstidens förgrundsgestalter, en figur i det fria parlamentariska styrelsesättets lysande historia R. Schildt (ironiskt om en som fann på ett nytt sätt att ta mutor). Erasmus av Rotterdam, ~ en av p-gestalterna till

nyare tiden Fr. Ström. *P-prydda hus* F. U. Wrangel. — **Portier** (pårtje); -en l. -n, -er l. (mer efter uttalet) **Portjé**, -(e)n, -er. — Hotelltjänsteman som mottager resande, anvisar dem rum, utträtar uppdrag osv., (hotell)portchef. **I.** Enkelt. *Nattportier på Gillet. Med en portjés människokänedom. Hinderlöshetsbevis för cheffortier* A. G. R. *Asph att i Stockholm överta utge* »Portiererna» 1932. **II.** Ssgr. Ex.: Höll fast i hans p-band ~. Ett telegram på p-diskent! Biljetter lösas i p-logen å Gästis 1929. Söka en p-plats. I p-rummet. I p-skrubben på hotellet. **Syn.** (nära:) portvakt. — **Portik** o. **Portiär** se d. o.

Portativ (på-; ibl. även på'r- med akut l. grav); -t. Flyttbar, bärbar, lätt att föra med sig l. bära; ibl. i fickformat. *P. grammofoon, radioapparat.* — **Portepé**, -(e)n, -er. Sabelhandrem.

Porter (på-; akut); -n; -bryggeri; -brytare (redskap); -butelj; -flaska; -färg(ad); -glas; -sort m. fl. En svartbrun o. besk (engelsk) ölsort med stor extrakthalt. *Dricka p. Carnegies p. Korkskruv ~ försedd med p-brytare. Särskilt starkt inbryggda p-sorter kallas stout* Nord. Fam.³

Portfölj (på-; -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** En p. med teckningar. Där hon kom gående med musik-p:n under armen. *P. för brev, kvitton, värdehandlingar. P. till grammo-fonskiivor. Skriv-, dokument-, förvarings-, jurist-, notportfölj. **2)** Märk. **a)** Fackl. Banks förråd av värdepapper. *P:n av utländska växlar har ökats med 7,51 mill. H. Leander. Sedan bankens ställning nu klarlagts och dess låneportfölj uppensats* C. A. Reuter-skiöld. *Växelportfölj. **b)** Statsråd, minister utan p. konsulatativ statsråd, minister utan departement. **II.** Ssgr. Ex.: *P-arbeten. Etui- och portföljfabrik. P-fabrikör. P-lås. P-makare. P-makeri(arbeten). P-varor.* **Syn. I.** **1)** väska för papper, pappers- l. brev- l. dokumentväska, förvaringsfodral.**

Portier se under port.

Portik (l. på-; -en. Genom ytterporten inkommer man på en gård med p:er på tre sidor ~ Ragnar Östberg. *I trädgårdsp:n ib. Ingångsp:er [på Stadion].* — *Väldiga, p-försedda byggnader* E. Zilliacus. *Öppna p-gårdar* R. Östberg. *En praktfull p-om-given gård* Nord. Fam.² **Syn.** täckt pelargång, kolonprydd förhall.

Portion (pårtsjön); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Där får man så stora p:er, att man inte kan äta upp dem ensam. *Lägga för ngn en duktig p. oxstek. Mat-, skink-, efterrättsportion. **b)** Den livsmedelsmängd pr dag som enl. särskild utspisningsstat tillkommer manskap. **c)** För olika tidpunkter av dagen avpassad näringsmängd som organismen på grund av utfört arbete kräver. **2)** Bildl. *Frö i p:er.* — *Ta nyt i smid**

p:er i små doser, lite då o. lite då. *Det ligger mycket arbete och en stor p. forskar-möda bakom ~ Henning Söderhjelms. Som trots överdriften dock innehåller en p. san-ning. En god p. otur, tur, tålmod. Här behövs en viss p. knivighet. **II.** Ssgr. Ex.: *Sälja regnbågsforell som p-sfisk, dvs. lagom för en person, o[mkring] 125 gr. I. Arwidsson. Och p-smängden är avvägd efter respektive frö-sorters värde. Kolorerade p-spåsar [med frö]. P:sskopor (att portionera ut soppa med). Kafé, Rum för resande, P:sspisning Skylt, Sveg 1926. Men någon ordnad tillförsel hade ännu ej kommit till stånd lika litet som en ordnad p:ssstat Har. Hjalmarsen. Normal-, krigsp:ssat. Både karp och sutare bruka nd p:ssstorlek vid fyra till fem års ålder salustorlek. Portions- och rationsta-gare vid truppförbandet. Att ingenting ut-delas p-svis, utan man tar för sig så mycket man vill ha och orkar C. J. L. Almquist. Ta det p-svis och i piller (bildl.). **Syn.** viss l. avmått del l. andel l. myckenhet (av mat, maträtt, födoämnen), lott, dos(is), rans-son; ibl. ration; ibl. dagskost; kvantitet. — **Portioner**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Mest i ssgn 'p-a ut' u. (U)delat(u) i portioner.**

Portiär (pårtjär); l., närmare efter ut-talet, **Portjär**, -en l. -n, -er; -hållare; -stäng. *En tung p. av persikfärgad plysch* Öv. fr. O. Wilde. *Vek p:n åt sidan och trädde in. P:er äro dragna för dörrarna* Hj. Söder-berg. *Sammetsp:ens tunga veck ~.* **Syn.** (dörr)förhänge, dörrdraperi.

Portlak (på-; akut); -en, -er (akut); -art; -stjälk. *Portulaca* (särsk. oleracea). *P. en rikt förgrenad, endrig, nedliggande ört med köttiga, glatta, spadlika blad, som nyttjas som spenat eller sallat* G. Malme. *Färsk p. P., som sedan äldsta tider varit i odling, har hos oss förr varit en av de vanligaste köksväxterna; efter att i Sverige en lång tid så gott som alldeles ha varit ur bruk, har p:n nu åter fått röster för sig.*

Portmonnä (pårtmä-; mest -ē); -n [l. -en], -er. I SAOL⁸ även 'portmonné'. Det vanliga ordet för 'börs' l. '(penning)pung'. **I.** Enkelt. *Herrportmonnä med 3 rum och 2 biljettfickor. Ja har inte ett öre i p:n. Den tyngsta bördan på resan är en tom p. Hans magra p. En (väl)fylld, späckad p. Tar upp p:n, men vänder på slantarna, innan han ger ut dem. Jag har inte p:n på mig. Gå ifrån p:n.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-almanack(a). Handväska med p-fickor. P-makare. Flick-väskor, p-modell. P-lås. P-väska med ett stort och ett litet rum, spegel, skrivplån och blyertspenna* 1919.

Porto (pårto; grav); -t, -n, best. plur. -na. Avgift(er) för postbefordran l. över-huvud för postförsändelse, postporto; tele-gramavgift. **I.** Enkelt. *Går brevet för, på enkelt p.? Det behövs dubbelt p. för det här*

brevet. *Dra dubbelt p.* *P-na stiga.* *Höja, sänka, sätta ned p-t* (för vanliga brev). *P-t blir 15 öre.* *Tilläggsporto för luftpost* (*luftporto*). *Post, brev, korsbands, postanvisnings-, rek-, ullands-, retur-, telegramsporto.* **II.** Ssgr. Ex.: *P-besparande* (-ing). Sedan *Kungl. Maj:t* i mars 1885 till biblioteket utsträckt den *p-frihet*, som universitetet redan ägde ~ *O. Walde.* *P-höjning.* Hur *p-kostnaderna* kunna nedbringas. För erhållande av svar är det lämpligt att bifoga en *p-kupong*, som säljes i alla postkontor och motsvarar ett enkelt *postporto* 1920. Såsom *masskorsband* (med 20 % *p-nedsättning*) kunna behandlas ~. *P-pliktig värdeförsändelse.* *Lägre p-satser.* *P-skala.* Jag vill betala dina *p-utlägg.*

Porträtt (på-); -et, = l. -er. **1)** Egentl. *Måla ngn p.*, ett *p.* av *ngn.* *P.* i olja, i svartkrita. *Tecknade, etsade, kopparstuckna, skulpterade p.* *P-et* (av pojken) är slående likt. *Gamla p(-er).* *Målar han p. också?* *P-et* verkar en smula slickat och tämligen livlöst. *Goda 1700-tals porträtt.* *K. K. Meinander, P.* i Finland före 1840-talet. *Linné-p-en* på *Hammarby.* — *Låta taga ngn p.*, *ta (ett) p.* av *ngn* ofta 'fotografporträtt'. *Ska vi byta p.?* *Han blir sig aldrig lik på p.* *Ett smickrat p.* av ~. *Efter p(-et)* att döma, skulle man tro, att ~. — *Genre-, historie-, barn-, societets-, gala-, roll-, film-, grupp-, släkt-, familje-, kunga-, karikatyr-, djur-, häst-, olje-, pastell-, träsnitts-, svartkrits-, miniatyr-, profilporträtt.* *Gulnade albumsp-er.* **2)** *Bildl.* Med några ord tecknade han ett *p.* av den avlidne, särskilt dröjande vid ~. *Skisserade p.* av personligheter, som händelserna låtit korsa min stig *Emil Cedercreutz.* **Syn. 1)** *avbildning* (av en person l. ibl. djur), (porträtt)bild, konterfej; ibl. *fotografi*; **2)** *skildring, teckning, trogen bild.*

— **Porträttarkiv.** Svenska *p-et*, *samling* av fotografiska avbildningar av svenska porträtt 1500—1850, påbörjades 1916 och förvaras i Nationalmuseum. — **artjad.** *Sina än p-at* realistiska, än romantiskt idealiserade genrebilder. — **ask.** *Gammaldags p.* — **byst.** — **etslare;** -ning. *Zorn* som *p-are.* — **fotograf;** -ering; -i. *I p-in* avses med retuschering stundom även en försköning. — **frimärke.** *Fr. Arsenius, P-n,* *Sthlm 1930.* — **galleri.** *Ett förnämligt p., huvudsakligen släktporträtt.* — *Monsieur Bertillon* lovade se efter i sitt *p.*, om ~. *Svenskt p., biografiskt samlingsverk, efter Hasse W. Tullbergs plan utgivet 1895—1913.* — **kamera-konst;** -när. *Holbein, grundläggaren av den engelska p-en.* — *Av svenska litteraturhistoriker torde endast Levertin i litterär p. kunna jämföras med Bök H. Schück* (enl. *Sv. Dagbl. 1919*). — **kunskap.** *Pen,* på vetenskapligt språk kallad *ikonografien* *Joh. Wret-*

man. — **lik,** -t, [-are]; -het. **1)** *Egentl. Lundströms byst, dock föga p., finnes rest i en av stadens parker Aug. Hallner.* *Hans karikatyrer äro tyvärr icke det minsta p-a.* *Porträttbyst av kung Gustav — den paste hittills, enligt kungens egen mening.* — *Vårslösa p-heten* (i målningen). *Utan anspråk på p-het.* *P-heten* slående och ~. *Hans silhuetter voro i allmänhet förträffliga såsom p-het* ~ *G. Pauli.* **2)** *Bildl. Skildringen är p., det är vännen H. upp i dagen.* *En nyckelroman med p-t tecknade småstadsfigurer.* — *Med historiens Olaus Petri saknar bilden naturligtvis varje ansats till p-het* ~ *M. Lamm.* **Syn.** 'trogen', 'lik'. — **medaljong.** — **målare;** -arinna; -eri; -ning. *Maria Röhl, »hela världens» p-arinna på den tiden Gurli Linder.* *Ägna sig åt p-riet.* *Periets historia.* — **ram.** — **samling.** *Plansch-, porträtt- och kartsamlingarna O. Walde.* — **skiss.** *Egentl. o. bildl.* — **staty.** *Som utmärkte p-er för en mansdder sedan Aug. Brunius.* — **tecknare;** -ing. Även *bildl.* [*Maria Röhl*] *p-are Nord. Fam.²* *Var en utmärkt p-are med ~.* *Pingar av kända typer, fångade på gatan.* — **utkast** jfr porträttsskiss. — **ägare.** *P., med vilka författaren ännu icke nått förbindelse* ~ *K. K. Meinander.*

— **Porträtterja,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -skonst). *Egentl. o. bildl. Hon är p-ad av Gust. Lundberg och ~.* *Låta p-a sig* av målare, skulptör, fotograf o. d. *Hans karikatyr är ingen p-ing, likheten är blott antydd.* — *Hans landsmän ~ vägrade att känna igen sig i hans p-ing, men ~ Klara Johanson.* — **Porträttist,** -en, -er. *Mindre vanl. än följ. Gigoux, på sin tid en ganska berömd p.* *Marika Stierstedt.* — **Porträttör,** (-e)n, -er. *Porträttmålare, porträttist, artist som målar (l. ritar, etsar, klipper, modellerar osv.) porträtt; även bildl.* *Som p. i pastell. Döderhultarn var en skicklig p.* 'Hasse Z.' — *En mesterlig p., en ypperlig bok M. Nylund (om E. Liedgren, Präster o. poeter) 1933.*

Portschäs (på-); -en, -er (akut); -bärare. *Åld. Bärstol.*

Portugis (på-; hårt g); -en, -er; -isk (-t; -a = kvinna l. språk). **1)** *Pernas sjöhjältar. Coimbra, p-ernas äldsta universitet (från 1290).* *Perna äro i allmänhet smduuxna med tung gång och anlag för förtidig fetma.* **2)** *Piska Indien. Piska viner.* *Den p-iska löken är en större ras av rödlöken, den är gulaktig till färgen, kan bli stor som en knuten hand, har mild och söt smak och stekes ofta hel kallas även 'spansk lök' l. 'steklök'. Syd-p-isk bondflicka. Gali-siskan, som hänger närmare samman med p-iskan än med spanskan. P-iskan kommer ifråga om utbredning i världen i tredje rummet (efter engelskan och spanskan). I Brasilien talas brasilianskan, som är en sär-*

skild form av *p*-iskan. Det *p*-isktalande Brasilien K. A. Hagberg.

Pörtvin (på;- grav); -et, [-er]. Ett hetvin från Portugal (mörkare o. spritstarkare än scherry). **1**) *Fint p. av goda årgångar, som lagrats på buteljer. P-erna lagras i minst två år och kunna åldras utan att degenerera. Ta opp en flaska p. till efter-rätten!* **2**) Ssgr. Ex.: *P-sbutelj. P-sfabrik. P-sglas. Rödsprängda p-skinder. Ålskade ~ mera god mat och gott vin, än han fruktade smärtorna av en p-stå (podager) Edv. Selander.*

Portör (på-); -(e)n; -er; -lock; -rem; -spade (botaniskspade). Blecklåda till samla växter i (vanl. i form av en ngt plattad cylinder). Hänga *p-n* på axeln och ge sig ut i markerna. I stället för *p.* nyttjas nu ej sällan vaxdukspåse. Min gamla buckliga bleckportör.

Porös (po-); -t, -are. Jfr por. *P-a* kroppar. Tills isen blev *p.* som en svamp och ~. Att kvarlämna hålrum, dvs. göra teglet mycket *p-t*. Vattenavdunstare av *p-t* lergods. *P-t* vävda tyger. *P-a* trikder. Vattenplättar äro mycket *p-are* och mera lättsmälta än sådana på mjölk. Öka *p-heten* i brödet. **Syn.** hålig, pipig, svampliknande l. -aktig, (rikligt) försedd med porer, porig; lucker, genomsläpplig.

Pos[e] (pås); -en, -er (akut l. grav); -eälskande. **1**) Yrkesmodellerna förstod snart att inta en *p-e* som passar dem och är lätt för dem. På ett plan [i ateljén] står Dora, klädd som Svea, i *p-e* Tor Hedberg. — Danserskan stannade i en vacker *p-e* ~ Emil Cedercreutz. Vi ålska ädla linjer och *p-ens* glans E. Grotenfelt. *Andra p-e. 2*) Skräcken för det »teatraliska» är förklarlig, så ofta som detta ~ urarstat till blott tom *p-e* Pär Lagerkvist. Han lade vikt vid skenet, han ålskade *p-en* T. Segerstedt. Några familjeporättärer i stela *p-er* Jac. Ahrenberg. [Petrarcas] vackra ord hava nästan alltid en om än aldrig så omärklig biklang av ihållighet, teater och *p-e* W. Söderhjelm. Han är fri från allt vad *p-e* heter. En självbiografi så fri från *p-e*, att ~. — I sina affekterade wagnerska roll-*p-er*. **Syn.** posityr, attityd, ställning (l. hållning) antagen av en modell l. för ngn teaterscen l. för att »verka»; konstlad l. utstuderad ställning, uppstylat l. teatraliskt framträdande, för tillfället antaget skick, teatralisk gest, ibl. onatur. — **Poser|a**, -ade, [-as; -ing]. Jfr pose. **1**) Jag är full av spänning — det är första gången jag *p-ar* för en konstnär av din rang V. Vallengren. Nordlandstyper, som ogärna *p-a* framför kameran. **2**) Han greps av en plötslig lust att *p-a* och säga något förbluffande Hj. Söderberg. Alla där bluffa, alla *p-a*. *P-ade* med sin okunnighet i dylika »småsaker». Han

varken skröt eller *p-ade* eller tog sig någon ton. Lika överestetisk och *p-ande* som ~. **Syn. 1**) inta l. anta en pose, 'sitta' l. 'stå' (modell); **2**) söka 'verka', göra sig ti'll, anta en teatralisk hållning l. min, spela viktig, göra sig märkvärdig, stiga upp på koturnen, vara tillgjord; (*p-ande*) effektsökande osv.

— **Position** (po-); -en, -er. **1**) Han ställer sig i *p.*, ger hatten en törn åt nacken och ~. Intog med sin oviga kropp en oskön *p.* ~ Jac. Ahrenberg. **2**) Krigs. Inta en fast *p.* Befästa *p-er*. Retirerade under ständiga strider från *p.* till *p.* ~ H. Gummerus. Att vi ~ fördrevo Snyman från hans *p-er* öster om staden C. T. Eriksson. Utkastade ur våra *p-er* även bildl. **3**) Bildl. Min *p.* tillåter mig tyvärr inte att besöka sådana ställen Birgit Sparre. Men vad är väl alla vinna *p-er*, all tillkämpad trygghet mot ~. Överhuvud kunde Hedén inte uppge sina gamla *p-er* i förhållande till världskriget J. Landquist. — Så snart han nått en maktposition Knut Hagberg. Arbeta sig fram till en *p.* i(nom) samhället. Skaffa sig en *p.* **Syn. 1**) posityr, pose; **2**) (fältbefäst) ställning; **3**) intagen ståndpunkt; läge, (social) ställning, levnadsvillkor, ibl. säker l. god l. upphöjd ställning (i samhället). — **Positionartilleri**; -regemente. Tungt artilleri för fältbefästa ställningar, numer nämnt 'tungt fältartilleri' o. ingående i armé (o. delvis fördelnings)artilleri. **-karta**. *P. över Vaxholms fästning. -krig* k. som rör sig om befästa positioner, i befästa ställningar (o. rörligt), ställningskrig. **-list|a**. Handels. Förteckning på uppehållsplatserna för olika fartyg tillhörande samma rederi. Rederiernas *p-or* vanlig tidsningsrubrik.

— **Posityr** (po-); -en (l. -n), -er. Numer säll. 'positur'. Ställde sig i *p.* och gjorde samma rörelse som en fäktmästare, som gör ett utfall Karl Hedberg, öv. En gammal man i värdig *p.* S. Lagerlöf. **Syn.** (för tillfället lämpad l. intagen) ställning. — **Posör** (på-); -en (l. -n), -er. Närmast till pose o. posera (i sämre bet.). Ät ingenting av en *p.* Reklammakare och *p.* Och *p-kappan* föll av axlarna, han blev sig själv igen ~ C. A. Bolander. **Syn.** 'aktör', en som gärna poserar.

Positiv⁴ (vanl. kort o-); -et, = l. -er. Enkel bärbar 'orgel' med vev. **I.** Enkelt. Italienare, som gick omkring i gårdarna och vevade, spelte (på) *p.* Få sej en svängom efter ett *p.* *P-et* hade införts i Sverige redan i början av 1800-talet Gurli Linder. Slängde med möda *p-et* på ryggen och lunkade iväg. Karusellen med sitt jämrande *p.* Låta som ett *p.* — Och jag är dömd att veva mitt verspositiv Fröding. **II.** Ssgr. Ex.: Den lilla *p-apan*, som dansade på gården här i våras. *P-halare* vard. = följ. Kringvandrande *p-spe-*

lare. Ett mycket vanligt *p*-stycke hette *Mandolinata Gurli Linder*. För henne öppnas ju alla hjärtan som köksfönster för en *p*-visa Elin Wägner.

Positiv² (l. *pō*-l. *po'*-); -en, -er. Språk. Även 'positivus'. Grundform till komparativ o. superlativ. *Pen* 'stor' med jämförelsegraderna 'större', 'störst'. 'Mindre' med *p*-formen 'liten'.

— **Pösitiv³** (l. *po'*-l. -*tiv*); -t, -are. Jfr negativ. **1**) Allmännare. *Om du ville komma med något p-t förslag och inte bara kritisera!* *Han ä så p. av sej säker*, ibl. nära fördrande l. påstridig. *Något p-t resultat nådde vi aldrig. Få något p-t ut av ~.* *Han ä p-t otrevlig 'direkt'*. **2**) Mat., fil., språk., fotogr., elektrotekn. m. m. *P-a storheter*. — *P-t eller affirmativt omdöme. Det p-a bejakandet. P-t bevis.* — *P-a satser. P-t uttryckt.* — *P. bild* jfr negativ I. — *P. elektricitet* se elektricitet B I 2 (I. 1123). **Syn.** bestämd, ibl. (tvär)säker l. påstridig, avgörande; verklig, påtaglig, reell, i erfarenheten givend, direkt, 'konkret', 'givande', uppbyggande, befordrande, ibl. verkningfull l. effektiv, som ger 'plus'; jakande, affirmativ. — **Positiv¹** *s*|*m* (-men); -t (-en, -er; -isk). Fil. *P*-men anser att man blott bör hålla sig till det 'positiva', det i erfarenheten givna o. avstå från metafysiska spekulationer över den bakomliggande verkligheten l. tingens väsen. *P*-mens program utvecklades av *Auguste Comte* (1798—1857). När vid mitten av 1800-talet den romantiska idealismen börjar undanträngas av den verklighetsinriktade *p*-men, framträder en *ny, djärvarare och brutaltare realism, som icke väjer undan för verklighetens fula sidor* Hj. Alving. — *Anton Nystrom bildar [1879] P-tiska samfundet, utger en p-tisk katekes och ~ Gurli Linder.* — **Positrön** (-ån); -en, -er. Fys. Jfr neutron. Positrön elektron. *Pens existens har 1932 experimentellt fastställts av amerikanen Carl D. Anderson, sedan den förutsagts av Dirac. Framställning av p-er genom atomsprängning. Undersökningen av p-erna har lett till upptäckten av konstgjord radioaktivitet.*

Posito (akut); konj. *Och p. (att) han nu skulle gå med på saken, vad blir följden?* **Syn.** antag (att), antaget l. förutsatt l. under antagande (att).

Possession (på-); -en, -er; -ät (-en, -er; nu bra äld. = godsägare). Besittning, (lant-)egendom, (jorda)gods, lantgods, domän. — **Possessiv** (l. på-); -t; -attribut; -pronomen. Språk. Som utmärker 'ägaren' (ofta i mkt vid bemärkelse). *Min, din, sin, vår och eder äro p-a pronomen. P. genitiv (t. e. gossens boll).*

Post¹ (på-); -en, -er. Brevpost o. d. **I.** Mest i best. sing. *P*-en som institution; även lokal l. ibl. skjuts. **1**) *Tjänsteman i p-en.*

*Komma in vid p-en. Gå ned på p-en (med ett brev). Lägga, lämna (ett) brev på p-en. Prenumerera (på en tidning) på p-en. Ä p-en öppen nu? P., telegraf, telefon och radio utgöra i ett flertal länder en organisatorisk enhet. 18,000 säckar paketpost från Amerika ingick på fredagen till Malmö centralpost nov. 1919. Tjänstemän vid järnvägsp-en. Fält-p-en. Inrätta gångpost mellan ~. Du får höra efter på paket-p-en. Luftposten. Raket-p-en har gjort sin debut i England juni 1934. Rörpost. **2**) Resa med p-en numer ofta 'med p-buss'. **II.** Ibl. även med plur. *Har p-en (redan) kommit, avgått? Avgående och ankommande p.* *Paketet kom redan med gårdags-p-en. Hinner du få med brevet med middags-p-en? Med dagens p. anlände ~. Med ongdende (p.). Svvara med första p. Tar detta tåget p.? Stor julpost från Amerika, en av de största Amerika-p-er, som någonsin på en gång anlät till Sverige ~ 1919. Dela ut p(-en). Hämta p(-en). Sortera p-en. — Att han själv alltid bröt p-en. Genomgå p-en. Jag har p. att läsa. — Brev, paket, värde; flyg-, luft-, affärs-, privatpost. **III.** Friare o. i bibetydelser. **1**) *Budkavlen gick med karingpost och snabbara än en skogseld ~.* **2**) *Få en jobbspot. I dag fick jag den glädjande p-en, att ~ skr., mindre vanl.* **3**) Som namn på tidningar o. d. *Stockholmsp-en* (s äldsta årgångar). **4**) Handels. = postpapper. *Papper i kvartformat (vanlig s. k. 'Affärspost').* **Syn. I. 1**) postverk(et); postinrättning; postanstalt l. kontor l. station l. expedition; poststyrelse(n); posthus l. lokal; **2**) postskjuts; **II.** (post)försändelse(r), (post)sändning; (post)lägenhet; postbud; **III. 1**) postbefordran; **2**) underrättelse, nyhet; **4**) postpapper.**

— **Postabonnemang**; -era. *Har tidsskriften också p-emang?* kan man abonnera på den på posten. — *Perad tidning kan överflyttas ~.* -**adress.** *Uppge (sin) p. Min p. blir från 1 juni ~.* — Sätta tydlig *p. på ett paket.* -**anstalt.** *Perna äro dels fasta, dels rörliga; till de senare höra t. e. postkupéer samt sjöpost- och ångbåtspost-expeditioner; de fasta perna äro antingen 'fullständiga' (postkontor o. postexpeditioner) eller 'anstalter med begränsad befogenhet' (poststationer o. brevsamlingsställen).* — *P-sföreståndare. P-sförteckning (förteckning över landets fasta p-er) skall finnas å varje p.* -**anvisning**; -sbelopp; -sblankett m. fl. *För att underlätta försändandet av penningar med posten infördes 1866 p-srörelse i Sverige. Skicka beloppet i p., en p. på beloppet, pengar med (elst) p. Inrikes p. får lyda å högst 1,000 kr. Antalet inrikes p-ar har efter postgironörelsens införande avsevärt minskats Nord. Fam.⁹ 1931. — Telegram-, kronoskatte-p-ar. -**assistent**; (-s)lev m. fl. *Efter 1925**

uppdelades postexpeditörerna i postexpeditörer (företrädesvis kvinnliga och med enkla kassatjänst) samt p-er, båda med två grader. [Den nu utnämnda] fröken Wibeck är den första kvinna, som utnämns till förste p. jan. 1933. — Den nya p-gradens innehavare. P-kurs (3-årig, företrädesvis manliga elever) Sv. Uppslagsbok 1934. Som sökande till en förste p-tjänst vid postkontoret Göteborg 3 1927. **-avgift.**

-befordra; -an; -ing(savgift). Lättantändliga varor p-as icke. Sdsom utgivar-korsband kunna tidningar p-as mot en avgift av ~. Antalet p-ade brev. — Varigenom snabbare p-an vinnes. Förbud mot p-an av krabbrev som öppen försändelse. En magnifik postkontorsbyggnad, men världens mest världs-lösa p-an. Fartyg för post- och passagerar-befordran. — P-ingsavgiften för vanliga inrikes brev upp till 20 gram är 15 öre.

-behandla; -ing. Bör p-as som vanligt brev. Stämpeln visar, att brevet är p-at i Paris. P-ade försändelser, (fri)märken. Till p-ing må ej mottagas ~. **-bestämmelse(r).**

-betjäning. Även tje-. **-bil**; -(s)typ. P. med snöskidor på främre hjulparet 1922. Generalpoststyrelsen har låtit utexperimentera en för Norrland avsedd p-typ, som ~ 1922. **-bok**; -ssystem. Av korrespondent anskaffad bok för postavgifters bokförande. Generalpoststyrelsen begärde 1919, att postböckerna skulle avskaffas; styrelsen ansåg bl. a., att p-ssystemet innebar ett kreditssystem, på vilket staten förlorade en hel del pengar. **-box** postfack. **-bud.** Gården har dagligen p. till den en fjärdingsväg avlägsna järnvägsstationen. Privat p. (om person). Gående p. **-buss**; -linje. P-arna på leden Röjan—Fjällnäs, av Scania-Vabistyp. P. med släpvagn. **-båt** postförande båt; postverkets båt.

-check; -(s)konto; -(s)rörelse m. fl. Kallas hos oss 'postgiro'. **-dag**; [-lig (-t; -en)]; postdags. Varenda p., när tidningen kom ~. Där de ännu ha blott tre p-ar i veckan. — Nästan p-ligen. — Är det p-s redan? **-diligens**; -väsen m. fl. Dels om äldre fhdn; dels om de 1923 begynnande bildilgen- serna. Tjugonde seklets p. bilbuss med tank-system 1922. Under 1933 trafikerades 30 p-linjer med en väglängd av 3,582 km. och ett passagerarantal av omkr. 460,000. **-direktion**; -tör. Landet är indelat i 7 'postdistrikt', vart och ett under en särskild förvaltning (p-tion), vars chef benämnes p-tör. **-distrikt** se föreg. **-elev**; -kurs. Den tidigare p-kursen är efter 1922 ersatt av dels postexpeditörs-, dels postassistentkurs. **-expedition.** De fasta postanstalterna äro dels postkontor, dels p-er f. o. m. 1 juli 1920. P-erna förestås av stationsmästare och äro fördelade på 4 klasser 1934. **-expeditör**; -skurs m. fl. Se postassistent. **Kvinnlig p.** Förste p.

-fack. Låst fack till vkt blott posten o. korrespondenten ha tillgång o. där den senare kan själv hämta sin post (även då posten är stängd). **Syn.** (post)box. **-fartyg.** Jfr postbåt. **Postverket äger numer blott ett post(äng)fartyg, 'Öland', som uppehåller vinterpostföringen mellan Öland och fastlandet 1934. -flagg(a).** F. (med krönt posthorn) angivande ett fartyg som postförande. F. o. m. 1 juli 1906 användes icke någon särskild p. **-flyg**; -led; -maskin; -väsen m. fl.; -are; -ning. Jfr luftpost. Vårt p. ett stort steg närmare målet: Sverige på blott en natts avstånd från Mellaneuropa 1933. Frankrike utvidgar sitt p. 1935. P-leden Newyork-Washington 1920. Tyskland har 16 och Italien 17 p-linjer inom landet febr. 1935. P-ning till Argentina redan i höst: ångare med jättekatapult stationeras mellan Afrika och Sydamerika aug. 1932. **-fröken.** Och om en stund kan jag se p-s hand, som fördelar tidningarna i de olika facken Rabbe Enckell. **-funktionär.** **-förande**; -are; -ing. P-ande tåg, båt. Där syntes p-arens skidspår. P-ing verkställes å landsväg, å järnväg, sjöledes och luftledes. Landsvägsp-ingen utföres dels av (åkande l. gående) 'lantbrevbärare', dels av 'p-are' (kör l. gångpost) 1934. **Snabb p-ing. -förbindelse.** Staden har goda p-r (både med södra Sverige och med England). **-fördrag.** Underhandlingar om p. med Danmark och ~. **-förening.** 1) Postunion. Grupp av länder vkas postutväxling regleras gm särsk. konvention. **Världsp-en** är en p. gemensam för alla länder. 2) **Kvinnliga p-en. -författning(ar).** **-förskott**; -sanvisning; -sbelopp; -sbrev; -sförsändelse; -sinbetalningskort; -strycksak. Försändelse (brev, brevkort, korsband l. paket) vars adressat har att för försändelsens utbekommande erlägga ett av avsändaren begärt p-sbelopp. **Inrikes p. skall åtföljas av kombinerad blankett till adresskort och p-sanvisning, om beloppet skall tillställas avsändaren direkt, resp. p-sinbetalningskort, om beloppet skall gottskrivas hans postgirokonto Sv. Uppslagsbok 1934. P. begäres å Trettio (30. —) kr. Hämta ut ett p., en p-sanvisning. Ta ut betalningen genom p. Sändes mot p. **-försändelse. -förtull(a).** Korrespondent, som så önskar, kan efter anmälan få alla ankommande postpaket p-ade utan föregående avisering Postkalendern 1930. **-förvaltning.** Abstr. o. mer konkr. De till Världspostföreningen anslutna p-arna. **-giltig.** De båda märkena ~ voro p-a endast den 29 november 1930 Sv. Filatelistisk Tidskr. 1931. **-giro**; -konto m. fl. Postverket mottar från allmänheten medel för insättning å särskilda 'p-konton' o. utbetalar eller överför till annat p-konto (giretar) medel efter kontoinnehavarens anmodan; detta kallas 'p.'. **P-rörelse** infördes i Sverige**

f. o. m. 1925. Räkta utgår icke å medel, som inestå å p-konto. Genom p. spar man porto, tid och arbete. Antalet p-konton utgjorde i aug. 1934 öfver 70,000. P-ts bokföring är förlagd till 'p-kontoret' i Generalpoststyrelsen, men samtliga postanstalter förmedla omsättningar för p. P-förteckning för 1935. **Syn.** post-check (rörelse). **-gumma.** Förr: g. som gick med posten; skämts. om 'Post- o. Inrikes-tidningar' l. liknande statstidning. **-gång.** Ha dålig p., p. endast tre dagar i veckan. Klagan öfver p-en (på Amerika). Där man ännu ej har reguljär p. **-handbok.** **-historia;** -isk. P. G. Heurgren, *Allmän p-ia* (1926—28). *Skriva landets p-ia.* — Ett p-iskt evenemang: Den första nattpostflygningen Stockholm—London 1928. P-iskt museum. **-horn.** Särsk. förr: signalhorn varmed landsvägsposten förkunnade sin ankomst. — Ett krönt p. är postens emblem. **-hus.** Central-p-et, F. Bobergs p. i Stockholm. **-identifikationskort** med fotografi o. kort personalbeskrivning av innehavaren utfärdas å postkontor o. gäller som legitimationshandling för utfäende av värdeförsändelser o. d. **-inkassering.** Inkassering med postens förmedling. **-inrättning** postverk. **-kalender.** P-n vill ge allmänheten en billig, tillförlitlig och utförmående postal uppslagsbok 1930. **-karta.** 1) P. öfver Sverige till hjälp vid postens dirigerig. 2) Förr: förteckning öfver brev etc. **-kassa.** Nu är det min tur, sa Hallenberg, grep i p-an. **-kongress.** Världsp-er. **-kontor;** -sbyggna. Se postanstalt. P-en äro indelade i klasser och förestås av postmästare; de två största p-ens chefer benämnas dock överpostmästare. P-en voro ända till mitten av 1800-talet det enda slaget av postanstalter. Sverige hade vid 1930 års utgång 238 p. — Även om byggna. Det nya bangårdsp-et i Stockholm skall stå klart 1925 1923. — Ibl. bildl. om person. Mor Sara var ett levande p. 'nyhetsmagasin'. **-kontrollör.** Tjänstemän vid större postkontor (högre än förste postassistent; kallas kontrollörer, förste kontrollörer o. överkontrollörer). **-konvention.** **-kort.** 1) I Finl. namn på 'brevkort'. 2) Hos oss brevkort som posten använder i postärenden (märkt P. S.). **-kupé;** -expedition (jfr postanstalt). Medför tåget p. Den flygande p-n startade i går juni 1928. **-kur'**, -en, -ar. P-en en postal nyhet: korrespondenter inom ett stort antal byar ha anordnat p-ar med postfack till vilka blott brevbäraren och fackinnehavaren ha tillgång juli 1934. **-kvitto.** P-n av olika slag. **-kär.** Inom den högre p-en ~ Y. Nylander. **-kärra.** **-körare.** **-lack.** S. k. p., billig kvalitet, i stora stänger. **-led,** -en, -er. Sverges farligaste p.: en och en halv mil öfver öde fjärdar, där det varken bär eller brister och ~ A. Frideen. **-ledes,** adv.

Skr. Uppgifterna insändas telegrafiskt, post- eller telefonledes ~ H. Leander. Klaga ej p. hos hovrätten! **-linje.** Västsverige fdr snart 1,300 km. bilp-r 1922. **-lucka.** Lämna ut post genom p-an. Nu för tiden tror jag ej heller att man med samma lätthet hoppar ur tålluckan in i p-an F. W. Scholander 1874 (anspelning på den lätthet varmed förr gamla militärer kunde bli postmästare). **-låda.** Låda för (brev)post. I en p. vid vägen till Herrgårda m. fl. gårdar har ett talgoxpar berett sitt bo. **-lägenhet.** Med första p. Med snabbast möjliga p. **-lös.** P. annandag jul påyrkas 1934.

-man. I. Enkelt. Varför en statens järnvägsman i jämförlig ställning skall avlönas sämre än en p., en telegrafman, en kraftverksman ~ 1922. Postmännens Semestertem i Kungsör. Tidskriften P-nen, grundad 1894 under namnet 'Sv. Postaktbetjänten', organ för Sv. p-naförbundet. **II.** Ssgr. Ex.: Svenska p-naförbundet en till Landsorganisationen ansluten förening bland lägre posttjänstemän o. lantbrevbärare. På ledande p-nahdll. *Posten, tidning för Sverges p-nakdr* 1920. *Nordiskt p-namöte* 1922. *Nordisk p-nunion bildad* 1922 (omfattar blott lägre posttjänstemän). **-medel.** Riksdagen ensam har att besluta öfver p-len, de tillhöra beviljningen. **-monopol** jfr postregale. **-museum.** Vårt p-um, i posthuset vid Lilla Nygatan i Stockholm, öppnades 1906. Föreningen 'Postmusei vänner' bildad 1926. **-mästarle;** -förening; -inna. Föreståndare för postkontor. P(e) V. Petrelius, Uppsala. Stockholm har fått sin första kvinnliga p-e 1927. Öfverp-na i Göteborg och Malmö. — P-föreningen hade på söndagen ordinarie möte i Stockholm 1932. **-möte.**

- och inrikes tidningar. Namn på svenska regeringens till vissa delar officiella pressorgan. Ofta förkortat t. e.: Har du sett ordensutnämningarna i Post- och inrikes? l. Har din utnämning stått i Posttidningen? **- och telegrafortförteckning.** Den gamla p-en av 1909 med supplement av 1920 utkommer snart i ny, helt omarbetad upplaga 1934. **-officer.** E. O. von Rosen var p. vid manövern i Märstrakten sept.—okt. 1926. **-ombud.** Finns å vissa orter där rörelsens omfattning ej betingar inrättande av postanstalt. **-område.** Postmästare är chef ej blott för postkontoret utan även för ett ofta ganska vidsträckt kringliggande p. **-orderaffär;** -firma. Handels. Affär som bedriver sin försäljning gm utsändande av (illustrerade) priskataloger där man kan göra beställningar som expedieras mot efterkrav. En av landets största p-affärer. **-organ.** *Nordisk posttidskrift, p-et* för de tre nordiska länderna. **-ort(s)lexikon** se post- och telegrafortförteckning. **-paket;** -expedition; -(s)trafik m. fl. För

skrymmande eller bräckliga p. ökas portot med 50 %. *Ilbefordran av p. (ilpaket). Bättre p-trafik Sverige—U. S. A. 1932. -papper; -sark. Hårdlimmat finpapper för skrivändamål. -personal. -porto; -sats. P-t går, med expressavgift, till 45 öre. Vykortsindustrin ruineras av de höga p-na 1921. Syn. postbefordringsavgift, porto. -prenumerant; -ation; -era. -påse. -raket; -trafik. Raketposten har gjort sin debut i England: den 6 juni avsköts för första gången en p. 1934. P., innehållande 12,000 brev. -reform. -regale. Postmonopol. Post, telegraf, myntnings-, sedelutgivningsr-t och tobaksmonopolet. -remissväxel. Blott i Sverige och Finland. P. (postväxel) köpes i bank och översändes till betalningsmottagaren, som kan få inlösa beloppet utan provision vid vilket bankkontor som helst i landet. -restant (l. -angt); -brev. Adv. o. ibl. subst. Även 'poste restante'. Brevet var sänt till Eskilstuna, p. Syn. (att) avhämtas (på posten); post som skall kvarligga på posten till avhämtning. -ritt o. -ryttare t. e. i Mongoliet. -rän; -are. -rörelse. S. k. fönsterkuvert äro i den inrikes p-n medgivna 1916. -rövare; -eri.*

-seglar|e; -syssla. Och i gengäld gav hon [ekan] mig mitt dyrköpta bröd som p-e vintern 1905—1906 mellan Örnö och Huvudskär Rik. Lindström. -sekreterare. S. i poststyrelsen (officiellt blott 'sekreterare'). -sparbank. P-en började sin verksamhet 1 jan. 1884. Pen inordnades 1923 i postverket, där p-särendena handläggas inom en särskild byrd i Generalpoststyrelsen (även omfattande postgirokontoret och Statens intressekontor). Har du p-bok? Utdelandet av p-böcker bland skolornaden. Upplägga p-skonto. För behandling av ärenden rörande medelsplacering m. m. inkallas 3 av K. m:t utsedda p-sfullmäktige. P-schef är sedan 1933 byrdchefen F. Sandberg. Varje fast postanstalt i riket fungerar som p-skonto. Nu gällande p-sförordning är från 1922. -sparkort o. -sparmärke numer ersatta av fick- o. skolsparbössor. -stadga. Allmän p., utgiven av Generalpoststyrelsen, är en sammanställning av de bestämmelser, som reglera förhållandet mellan postverket och allmänheten. -staten = hela den egentliga postpersonalen. -station. Fast postanstalt som står under ett postkontor o. har begränsad befogenhet. Skötandet av en p. utgör i stor utsträckning en bisyssla, och p-sföreståndarna äro ej statsanställda utan antagna genom avtal 1931. Sveriges p-sföreståndareförening bildades 1908. [Anna Granfelt.] p-sförestånderska i Vrigstad Adelskalendern 1934. -styrelse(n). -stämpel; -|a (-ing, även konkr.). Sundsvall, p-ens datum brevöverskrift 1920. Snuggt p-lad försändelse. P-lade (fri)mär-

ken oftare blott 'stämplade'. Ett brev, p-lat Stockholm. -stöld. -säck.

-taxa. -teknisk. -tid. Har du reda på p-erna? då post avgår l. ankommer l. då posten är öppen. -tidning. 'P-en', vanlig benämning på 'Post- och inrikes-tidningar'. -tidskrift. Nordisk p., vars första nummer utkom i oktober 1919. -tjänst. I p-en var han alltid den korrekta ämbetsmannen, lika mot alla. -tjänsteman. Försedd med vederbörande p-s underskrift. Posttjänstemännens förening stiftad 1891 för posttjänstemän i de högre graderna; ingår i Trafiktjänstemännens riksförbund. -tjänstgöring. Trivas gott med p-en. -tur. Gå reguljära per mellan ~. Indragna p-er. -underrättelse(r). -union. Jfr postförening. Finlands anslutning till skandinaviska p-en får anstå 1921. -utbärning [l. -utbäring]. Förening av p-en. -utdelare; -ning(sområde). 1) Platsen som p-are på Akad. sjukhuset [i Uppsala] ledig Annons 1929. 2) Stockholm är indelat i fem p-ningssområden med olika beteckningar Postkalendern 1930. -utväxling. Inbetalningskursen för postanvisningar i den internationella p-en. -vagn dels på tåg; dels = postdilgens o. d. -vaktmästare. Förste p. -verk. (Det svenska) p-ets historia. P-ets organisation. Anställd vid p-et vid l. i posten. Föreståndaren för P-ets undervisningsanstalt, sekreteraren V. Flodman. -väsen(de). -väsk|a. Se lös- väska. Lös p-a. P-befordran Länna—Ösby 1930. -växel; -system. Se postremissväxel. -ångare jfr postfartyg.

— Post|a; -ade, -as; [-ning]. Jag ska bara p-a det här brevet ~ Åke Lindström. [Ett brev] färdigt att p-as Sv. Dagbl. 1910. Brevet skola vara p-ade senast den 1 okt. i år. Och p-ade girokortet i närmaste brevlåda. Ansökan p-ades i Linköping den 14 april och ~ 1919. Syn. lägga l. lämna på posten, lägga på brevlåda, gå till posten med. — Postäl, -t. De p-a myndigheterna. 'P-a meddelanden', en tidskrift, avsedd huvudsakligen för posttjänstemän, utges sedan 1931 av Generalpoststyrelsen. Göteborgs p-a uppsyningsbyrd Postkalendern 1930. P-t arbete. Skaffa sig p. erfarenhet. I p-t hänseende. P-a studier. P-a nyheter. Det är meningen att inrätta p-a resekreditiv, så snart de monetära förhållandena det medgiva 1934. Syn. post, som rör posten l. postväsendet. — Poste restante se ovan (under ssgr) postrestant. — Postiljon, -en, -er. 1) Förr = person som själv transporterade post l. medföljde o. övervakade posttransporter. Och då diligensen kom till en by, blåste p-en långa låtar i ett mässingshorn Hanna Rönberg. 2) Nu = tjänstetitel för dem som företrädesvis anlitas för arbetet i postkupéerna. P. Öfring, Trälleborg. För brevbärar- och postiljonsgraderna är utbild-

ningen huvudsakl. praktisk Sv. Uppslagsbok 1934. Förste p-skurs fordras för befordran till förste p. el. överpostiljon ~ ib. [Landsvägsp-s] bröstväska se P-sbröstväska Postboken. P-sväska. 3) Bildl. (till 1). Ögonen och alla våra sinnen äro endast villfarelsens budbärare och lögnens p-er Fanny Alving, öv.

Post² (på-); -en, -er. Bet. kunna övergå i varann. 1) Här är en p. på 10 kronor, som bör utgå. Nå, då stryker vi den p-en. I stället bör införas (i räkningen) en p. på 15 kr., som blivit bortglömd. En s. k. eftergranskning p. för p., varvid alla ränte- och kursräkningar kontrolleras l. Hultman. Antalet insättnings-, resp. uttagningsp-er under dret. 2) Bilgods till södra Sverge mottages i dag, såväl större som mindre p-er. Köpa en p. om 20 balar. Ty för färgarnes skärpta färgsyn kunde egentligen aldrig två p-er garn bli identiskt lika i färgen C. Sahlin. 45 försäljningsp-er ståndskog. Nickel i tärningar säljes i småp-er Annon 1915. Minsta aktiepost som får utlyudas är ofta 50. **Syn.** 1) i räkning upptagen vara m. m. jämte penningbelopp därför, räkenskapspost, bokförd post, ibl. bokförd belopp l. summa; 2) (varu)parti.

Post³ (på-); -en, -er. Vanligast som sista ssgsled. I. Lodrätt stycke trä insatt i fönsterl. dörrkarm (där det jämte karmen bildar ram för fönsterbåge l. dörr). Dörr-, fönsterpost. Stödd mot en av (dörr)p-erna. Fönsterkarmen kan vara uppdelad genom lodräta mittp-er och vågräta tvärp-er. En tröskelsten och två uppstående sidoper [i gånggriftsöppningen]. II. Vattenpost = ett på gata l. gård uppsatt kranförsatt rör för vattenavtappning. För tillkoppling av brandväsendets slangar placeras särskilda (vatten)p-er i trummor under gatorna. Brandpost. **Syn.** II. vattenkastare. — **Postament** se d. o.

Post⁴ (på-); -en, -er. Krigs. o. friare. 1) Abstr. a) Stå på p. Var man på sin p.! Sålunda lugnad återtog han sin p. vid kikkhålet Strindberg. b) Bekläda en viktig p. i tullverket. Komma på en framstående p. i samhället. När en krävande p. uteslutande tillställes som partibelöning. Men p-en besattes med en annan. Den p-en är han inte vuxen. Vid sin död innehade, uppehöll han den viktiga p-en som svensk minister i ~, ministerp-en i ~. När jag erbjöds p-en som föreståndare för ~. I går installerades brigadör och fru Larsson på sina nya p-er som ledare för Frälsningsarméns Uppsaladivision. Sällan har väl ett så lönande företag berett plats för så få inkompetenta släktingar eller favoriter på de ledande p-erna Oscar B. Nelson. P-en bör betraktas som en hederspost. — Men han svek sitt land på en huvudpost vid försvaret mot öster B. Estlander.

Nådde den ena ärepen efter den andra. 2) Om person. Mest krigs. a) Utsätta n, utställa n p-er (på alla viktiga punkter). P-tjänsten fordrar oavdliglig vaksamhet, varför p. avlöses varannan el. varje tim[me] från postering (styrka 5—10 man) el. vakt, varur han utsatts Sv. Uppslagsbok. Att en p., som lämnar sitt p-ställe, gör sig skyldig till ett brott, som ~. Jag stod p. vid bivacken den dan. Går p. med färdig bajonett. Långt framskjuten p. Enkel p. Gevärsp-en går av och an med mausern på aceln. Vakt, bevaknings-, för-, honnörs-, dubbel-, larm-, lyssnarpost. b) Livräddningsp-er vid de danska badstränderna. Djur, som ställa ut p-er, vilka varna vid fara. Kråkornas varningsp-er. Utpost. **Syn.** 1) postställe; plats (där plikten ställt en); beställning, tjänst, syssla, ämbete, anställning, uppgift, placering; 2) vakt(post), skiltvakt; ibl. postering.

— **Postkarl.** Gevärspost, militär p., som har sitt postställe vid själva vakten, vid gevären Nord. Fam.² -kur² skyllerkur, vaktkur. -ställe. Krigs. o. friare. Vad gör nr 17, när han går på post och regementschefen nalkas p-t? Post, som lämnar sitt p. — På olika platser i Berlin har man på trafikpolisernas p-n lagt in elektriska värmeplattor 1929. -tjänst. Mest krigs. Motarbetandet av skrämselfanikstämning sker lämpligast under övningar i p. L. Tingsten.

— **Post|a²**, -ade: [-ning]. Mest friare. Anmälde sig som frivillig i hopp att få p-a på Strandvägen. Vände sig till en p-ande soldat för att spörja om vägen A. Hj. Ugglå, öv. Här borde ~ banvakten p-at för skärningen E. Didring. Med en guldrand kring mössan p-a i hotellvestibulen. Stod och p-ade vid tågets ankomst. Och så gick jag där igen och p-ade E. Sparre. **Syn.** gå l. stå (på) post l. vakt, postera. — **Postera**, -ade, -as; p-a ut m. Krigs. o. friare. 1) Intr. l. i part. perf. Huvudanvändningen. Vid den andra dörren p-ade en gendarm. Soldaterna, som p-ade på vallarna. De vid bron p-ande soldaterna. 2) Trans. o. refl. Och bad kommissarien p-a en man i hörnet bredvid, om vi skulle behöva hjälp. Detektiverna, som voro p-ade i skogen. — Gick jag över dit och p-ade mig bland några mindre granar, som ~ Edv. Hammarstedt. **Syn.** 1) stå l. gå (på) post l. vakt, posta, vakt; 2) utställa n på vakt, (p-ad ibl.): utställd, vaktande. — **Postering**, -en, -ar; -splats. Gärna mer konkr. (o. ofta krigs.). 1) Post avlöses varannan eller var timme från p. (styrka 5—10 man) eller vakt, varur han utsatts. Med några förbannelser över mitt påhitt somnade p-en på nytt C. T. Eriksson. De ryska (gräns)vaktarna. 2) Mitt för näsan på polispen vid Gunillas klocka J. G.

Andersson. **Syn. 1)** mindre fältvakt, vakt-havande trupp; **2)** vaktavdelning. — **Po'sto** (påsto; grav). Subst. I uttr. 'fatta p.' = inta (försvars)ställning, göra stånd; postera sig, ställa sig på vakt, stanna. *Då R. under tiden fattat p. för att om möjligt få skott på räven. En mängd skäddelystna hade fattat p. vid Norrbo.*

Post³ (på-). Prep. o. förled i ssgr. **1)** Som prep. i uttr. *P. festum* (bak)efter, för sent, då det bästa (av kalaset) är förbi. **2)** I ssgr (postdatera osv.) se d. o. **Syn. efter.**

Postäl se under post¹.

Postame'nt (på-änt); -et, = l. -er. Svagt anslutet till post³. *Kolonner, ryckta från sina p. Trägudar på stenpostament. Syn.* underlag (för kolonn, staty, vas m. m.), fotställ(ning), fotstycke, sockel.

Postdatera (på-); -ing. Åsätta senare datum, efterdatera.

Post(e) restant(e) se 'postrestant' under post¹.

Postering se under post¹.

Postexiste'ns (på-); -en. Liv(et) efter detta, tillvaro(n) efter döden.

Postiljon se under post¹.

Postilla (på-; grav); -an, -or. **I.** Enkelt. *Läsa i, ur p-an. En gammal hus-p-a. Luthers p-a.* **II.** Ssgr ha postilla- l. postille-. Ex.: *P-aläsande skärkarl, etsning av Alb. Edel-felt. P-askrivningen. — Hon var stor p-elä-serska, men utlade även skriften med egna ord Hildur Dixelius-Brettner. Då hon läste dagens evangelium och p-etexten ib. Ett p-everk över alla kyrkodrets texter. Syn.* predikosamling (innehållande en årgång predikningar).

Postludi|um (på-; akut); -et, -er. Mus. Orgelspel då folket lämnar kyrkan, efter-spel. *Jag stannar alltid kvar för att höra på p-et Folke Palmgren. Orgelp-um.*

Posto se under post¹.

Postskri'pt (på-); -et, = l. -er l. oftare **Postskript|um** (grav); -um l. -et, -a. Ofta förkortat 'P. S.' Tillägg i brev l. d. (efter underskriften), efterskrift i brev.

Postulät (på-); -et, = l. -er. Mat., fil. osv. Självklart antagande, sats giltig utan vidare; sats uttryckande en fordran l. ett krav. — **Postuler|a**, -ade, -as. Påstå, an-ta(ga), förutsätta, yrka, kräva.

Postüm (på-); -t. Född efter faderns död; utgiven efter författarens död.

Posör se under pose.

Potätis (po-; akut l. grav); -en, -ar l. ibl. = l. (särsk. folkl. l. lds.) potäter o., mer säll., potäter (båda med akut). Om växten (Solanum tuberosum) o. om rotknölar; i sing. ofta koll. l. som 'ämnensnamn' (mat). **A)** Enkelt. **I.** Sing. **1)** *P-en infördes till Sverige 1723 av Jonas Alströmer; tidigare hade dock Rudbeck haft den som prydnadsväxt. Odlar p. Har du kupat p-en? Ha en täppa p. Sen, tidig, sandjordspotatis. Ta upp p-en. P-en*

*har frusit för oss ute på åkern (om växten) l. t. e. i källarn (om rotknölar). Frusen p. ruttnar fort. Ett par kräror nyupptagen p. En tunna p. P. till brännvinsbränning, för stärkelsefabrikation. Di har satt sin(a) p(-ar) förgäves har inget för vad di gjort. — Leva på sill och p. Skala p. Brukar ni räskala p-en? Har ni redan färsk p. p. för året, av årets skörd. Stekt, brynt, stuvad, kokt, imkokt, pressad p. — Foder-, mat-, sätt-, utsädes-, fabriks-; rosen-, tidigpotatis. Vinter-potatis för vinterbehovet. 2) Skämts. Genom att flitigt avprova den flytande p-en (bränn-vinet) J. Saxon. **II.** Även i plur. **1)** *Det var smd p(-ar) det här. Krusenbergs-p-ar, somliga inte större än ärter. Åter han 10 p-ar var frukost? En doft av de skönaste stekta p.* Ingeb. Lundström. *Hon satte fram grisfötter och gjorde i ordning varma p.* Hans Larsson. *Några kokta kalla p.* Ulla Esseen. — *Far är ute och sätter potäter* E. Walter Hülphers. *Där de odlade potäter* Raf. Hertzberg, öv. *För gubben var så snål, så han nåndes knappt nog skala potäterna han åt* E. Sparre. **2)** *När han talade, lät det, som om han hade haft en varm p. i munnen* ~ C. E. Hammarberg. *Du sitter ju (på hästen) som en smörklick på en het p.* **B)** Ssgr ha blott formen potatis-. **Syn.** (folkl.) jordpäron.*

— **Potatisareal.** Ökning av p-en och dymedelst av den påräkneliga skörden A. Petersson i Påboda 1918. -**blad|mögel.** Orsakas av en svamp; kallas mer allmänt 'potatissjuka'. -**blast l. -blast|er.** Göra spenat av p. 1917. *P-e(r)n står frusen uppe vid stugan. -blomma. -brännvin. -bull|e.* Till det salta köttet serverades vackert brunstekta p-ar. -**druva** skämts. för 'potatis-brännvin'. -**fling|a.** Mest i plur.: i skivor skuren l. utvalsad potatis som torkats. *Innehavare av p-fabriker 1918. -grodd. Långa p-ar. -grop.* I jorden grävd grop till förvaring av potatis. *Källare och p-ar. -gryn|;* -sgröt, -svälling (potatisvälling). -**gryt|a.** *P-an var påsatt och ~. -hacka* trädg. o. lant. -**inventering.** Kristidsord. *Rättsligt efterspel för p-arna vid ~ 1917. -jord. God p. -knopp.* Ofta om potatis-frukten. -**knöl. -kok|;** -are (apparat). *Ett p. måste vi också ha med oss ett kok potatis. — P-are för imkokning. -kraft|a.* *P-an, den mest fruktade av potatisens sjukdomar, orsakas av en svamp. P-an uppträdde i Sverige första gången 1912; år 1928 infördes anmälningsplikt för fall av p-a. -kvarn. -kål.* Mindre vanl. för 'potatisblast'. -**käl-lare.** *Ha goda p. -land, -et, =. Våra p. stå så fina, att det är en fröjd att se dem. -lov.* Lant. Skollov för potatisupptagning. *P-et bör bli obligatoriskt för folkskolorna på landet 1920.*

-**mjöl|;** -sfabrik(ation); -stillverkare m. fl.

Potatisstärkelse. År 1922 hade vi omkr. 140 p-sfabriker, därav omkr. 60 i Blekinge län och 50 i Kristianstads. Saftkrämer, beredda med p. **-mos**. Potatispuré. Stekt fläsk med p. **-mögel** se potatisbladmögel. **-näsa**. Liten rund o. klumpig näsa. Ett skägglöst, runt och fylligt ansikte, som en limpå, med en liten p. i mitten Raf. Hertzberg, öv. **-odlare**; -ing (med plur.). Mötet i Sölvesborg mellan lantmän, p-are och potatismjölstillverkare m. fl. 1933. — Potatiskräftan, en farlig fiende till p-ingen. Under kristiden kunde man se små p-ingar t. o. m. i städernas alléer och esplanader. **-pannkaka**. **-pest** potatisbladmögel. **-planta**. **-plockare**. Lant. P. önskas på Kungshamns gård Annonns sept. 1933. **-press**. **-puré**. Även pyré. Potatismos. **-ranson**; -ering (t. e. under kristiden). *Peringen för förstadsrotarna tar sin början på lördag Sv. Dagbl. okt. 1918.* **-ras**, -en, -er. **-rivlare**; -eri; -ning(smakin). *Inom armén har man nu för avsikt att upprätta ett peri för att kunna tillvarata all den skadade potatis, som ~ jan. 1918.*

-sjuka; -dom(ar). Potatisbladmögel. **-skal**; -are (person o. sak); -erska; -ning(smakin). *Ge p-en åt grisen. — P-are av bleck, 14 öre. P-are med rivjärn. — Perska på restaurang.* **-skärare**. Potatis- och rotsskärare av plåt. **-skörd**. Pen felslagen på grund av vätan. **-släkte(t)**. Solanum. **-sort**. Man håller just på att utpröva en hel del frosthärdiga p-er, som hemförts från Bolivia 1934. **-sorterare** en maskin. **-sprit**. Om tillverkning av p. i största möjliga utsträckning, även för motorbränsle 1933. **-stickling**. Försök med p-ar 1918. **-stuka**. Lant. Jordtäckt hög av potatis för vinterförvaring. *Samt öppnade den p., som fanns på fältet.* **-stånd**. Ett präktigt, ännu ofruiset p. **-stärkelse** potatismjöl. **-stöt**. P. av förtent ställtråd med träskaft. **-sättarle**. Lant. Maskin. Trådradiga p-en 1921. **-sättning**. Lant. Trädesarbetet är på de flesta ställen påbörjat och p-en och rotfruktssådden pågår ~ som bäst 4 juni 1920. **-torklare**; -eri. Maskin. *Perier i södra Sverge* 1915. **-tryck**. Ett trygtryck utfört för hand med hjälp av potatisskivor. *Mönsterbok för p. 1925.* **-tvättare** l. **-tvättningsmaskin**. **-upptaglare**; -ning. *Att gå från gård till gård och vara p-are* Harry Blomberg. *Skaffa sig en p-are p-ningsmaskin. — P-ning pågår vid ~. En veckas p-ningslov* jfr potatislov. *P-ningsmaskin, obetydligt begagnad* Annonns 1931. **-växt**. P-en, *Solanum tuberosum*. Per Solanum. **-åker**. Ute i p-n. **-äpple**. Med p-n menas den gröna frukten hos vissa potatisorter Stina Hofrén. **-öga**. 'Knopp' på potatisknölen där grodden sedan kommer fram.

Pote'ns (potäns); -en, -er. Grad; inne-

boende kraft; mannens fortplantningsförmåga. *Newyork är ~ en stad i högre p. än de europeiska jättstäderna Å. Thulstrup. En idiot i femte p. Så är han å andra sidan god och givmild i lika hög p.* C. G. Laurin. — **Potentät**, -en, -er. Anslutningen till föreg. o. följ. svag. *All världens p-er. Orientaliska p-er. — I likhet med andra stränga p-er regerar emellertid inte ovärdet länge ~ Douglas Melin. En viss p. djävulen.* **Syn**. härskare, mäktig man l. herre, (ibl.) krönt huvud, suverän. — **Potentie'll** (-tän(t)si); -t. Till 'potens'. Förefintlig som möjlighet, nöjlig ehuru ej realiserad, (utvecklings)möjlig; (om anlag:) 'slumrande'. Ibl. x aktuell. *Trodde att alla män och kvinnor voro p-a brottslingar. Som i varje oriental ser en p. filmhjälte ~ Dagmar Berg.* — **Potentierja** -ade, -as; -ing. Ge högre värde åt, upphöja.

Potkës l. **Potkäs** (båda utt. påttj-); -en; -burk. (Skarpt smakande) ostmos, riven ost i konjak, 'krukost'.

Potpurri, (-e)t, -er; -doft; -kruka (även t. e. kruka med torkade rosenblad o. d.); -musik; -stycke; -urna; -vas. För stavat (franskt) 'potpourri'. (Kött)blandning; röra, lite av varje, blandning av likt o. olik; (mus.) tonstycke hopfogat av kända melodier, 'fantasi'.

Pott (på-); -en, -er (grav). I kortspel: samtliga spelares insatser; ibl. ask l. d. vari insatserna läggas. *Spela om p-en. Man p-en tar, då man har tur ~ Gust. U. Schönborg. Vinna (hela) p-en. Och ändå ta hem den största p-en* (bildl.) Ax. Ahlman. *Pen sattes, nya kort begärdes, och ~ Ester B. Nordström. Och kandidat Selander tog hem p-erna och pengarna* Edv. Selander. — *Låg det en halv miljon i p-en, så vore den er* Emil Norlander.

Pottja (på-); -an, -or; -kant. 1) 'Egentl.' Nattp-a, nattkärl. Undvikas ofta. *Sitta på p-an. Tömna p-orna.* 2) Vulg. Okvädinsord. *Du å då en rikti p-a!* ett riktigt kräk.

Pottaskja (på-); (-e)beredning; (-e)brännlare (-ing); (-e)fabrik; (-e)industri; (-e)lut; (-e)lösning. Kaliumkarbonat. *P-a framställs i äldre tider av träaska, och beredningen skedde i krukor* Nord. Fam.² *P-an utgöres (i renare skick) av ett vitt pulver eller vita stycken; den nyttjas till en stor mängd tekniska ändamål samt i medicinen i salvor, till bad m. m.*

Poäng (l. på-); -en, = l. -er. Även stavat 'point' (o. då i plur. även 'points'). Kan betraktas som två ord. I. Plur. = (l. points, säll. -er). Vid tävlingar, prisbedömning, spell, växtbyte osv. 1) *Genom att bortslå bollar, när p., enligt deras egen mening, blivit dem oriktigt tilldömda. Få vissa p. för rissa slagna käglor. Hur många p. ha svenskarna f. n. i spelen i San Francisco?*

Är *p-en* fortfarande lika, skall varje medlem i gruppen skjuta ytterligare ett skott och så vidare, tills särskiljning kan ske Olympiska spelen 1912. Och därmed hade han hunnit upp till 150 p. Vi går väl till 100 p.; den som först får 100 p., har alltså vunnit. Segra på *p.* särsk. i boxning. — Rekord*p-er* av skyttar i lägre klasserna 1930.

2) I spel. a) Hur räknas, räknar man *p(-en)* i bridge? Det ger oss 30 p. Honnörs-, trickpoäng. b) Vilken, hur hög *p.* spelar herrarna? (ibl.) vad gäller beten. *P-en* är väl $\frac{1}{10}$ öre. Vi spelade poker på en anspråkslös *p.* R. Schildt. Det blir väl ganska hög *p.*, som kommer att spelas här i kväll ~ G. Lindborg. Vi spelte ett sällskapsspel med helt låg *p.* och ~. Roffskoj föreslog genast en vanettigt hög *p.* 'Mari Mihi'. 3) Åsätta *p.* (på växter för byte). För växt, som för första gången inlämnas till byte, erhåller inlämnaren 100 p. För hade man *p.* från 5—100 (med alla 5- och 10-tal); numer har man blott 10-talspoäng (10, 20, 30 osv.). Under det att honexemplar av *Antennaria alpina* (fjällkattfoten) blott gäller (för) 40 p., gäller honexemplar 90 p. Han har att (vid bytet) tillgodoräkna sig 10,000 p. II. Plur. -er. 1) Nu kommer *p-en* i berättelsen. Glömma, utelämnas själva *p-en*. De ä ju de, som ä *p-en* (i historien)! 2) Filmen har en hel del lustiga *p-er*. Första akten i en episod, som ej saknade sina spännande *p-er* H. Gummerus. Jo, livet har verkligen sina *p-er*! A. Sörlin. **Syn. I.** (överenskommen) värdeenheter, överenskommet värde; ibl. grundvärde; **II.** udd, spets, det bästa, det verkligt roliga; 'springande punkt', det väsentliga; (*p-er* ibl.:) (spännande) situationer l. handlingar l. sidor, stegringspunkter.

— **Poängantal.** Stå lägre i *p.* *P-et* räckte icke för placering i ~. **-beräkning.** **-besegr[a].** Idrotts. Segra på poäng. *Harry Persson p-ade Johnny Risko* 1926. **-domare** idrotts. **-fordr[an];** -ing. Vid växtbyte. **-likhet.** **-lös.** Till poäng II. *Berätta de mest p-a historier om ~.* **-paddling.** Idrotts. *P. 1,500 m. i kväll kl. 7,15.* **-plats.** Idrotts. *Kunde blott belägga andra p-plats [i skidåkning]* 1923. **-plockare.** Idrotts., skämts. *Bexell Uppsalas förnämste p. [i akademisk idrott]* 1933. **-pris.** Idrotts. *Erövrade p-et i hopp.* **-seger.** Idrotts. *Vinna en överlägsen p.* ibl. x knockoutseger. **-segling.** Idrotts. *Upsala Segelsällskaps första p.* 1919. **-ställning.** Idrotts. o. spel. *Olympisk p.* 1924. *Hur är p-en?* **-summa.** Idrotts., spel o. 'bot.' **-sätt[a];** -ning. Idrotts. o. 'bot.' **-tal.** T. e.: 1) *P-et för Malmöborna steg, därigenom att de togo hem stavsprängspriset.* 2) *De olika p., som kunna erhållas i besök.* 3) *Vissa fjällväxters växlingar i p.* N. Sylvén. **-värd[e];** -ering. *Med p-et 20.*

— **Poängter[a],** -ade, -as; -ing (med plur.).

Även stavat 'pointera'. *Men jag måste (starkt) p-a, att ~.* Det kan ju även *p-as*, att priserna äro låga. Och han hade särskilt *p-at* skillnaden i kulturståndpunkt. I stället för att utplåna skillnaden borde han ha *p-at* den. Vilket ytterligare *p-ade* ställets ödslighet. En nyans, som dock framträder föga *p-ad*. **Syn.** framhåva, betona, understrika, 'trycka' på, starkt framhålla, inskärpa.

Prack[a]¹, -an, -or; -nisse (*p-hanne*); -vette; -ägg. Småskrake (Merganser serrator). *Ett par [på vattnet] springande p-or, vilka tvärdöko av pur försräckelse E. Sparre. Bland p-nissar och gudungar.*

Prack[a]², -ade, -as; -are. Ngt vard. Mest i lösbara ssgr (*p-a* bort n o. särsk. på n). *Hade ~ lyckats göra sig av med henne p-at henne på mig Ax. Munthe. Se där vad som p-as på åskådaren* kan även föras till 'påp-a'. **Syn.** (med efterhängsenhet) lura på (ngn ngt) l. få ngn att (över)ta.

Pragmatisk (akut); -t. *P. historieskrivning* då händelserna framtråda icke i krönikans form utan i orsakssammanhang.

Prakt, -en. 1) *P. föder avund. P. och lyx älskar man passionerat i Polen ~ 'Mari Mihi'. Utstyrd med furstlig p. och ståt. Med en hittills osedd p. i dräkter och gemak. Sydländsk p. och präll(ighet). En tung p., erinrande om barockens. I p. och rikedom. Överglänsa p-en till och med vid furstehoven. Visa sig i all sin p. Som tjäna p-en mer än nyttan. Diktionens p. — Kläd; fursteprakt. 2) *En dag, då sommaren stod i sin fulla p. Fontainebleau-skogen har utvecklat hela sin p. av frodig grönska Wentzel Hagelstam. Där sommaren, solen slösar sin p. — Blom-, rosen-, trädgårds-, vinterprakt. 3) I ssgr ofta (med bet. 'praktfull') ingående i växt- o. djurnamn. **Syn.** (yttre) glans, härlighet, ståt, pomp, (ibl.:) utsmyckning, grannlåt, stass, skrud, präll, prunk, 'guld o. glitter', elegans, storslagenhet.**

— **Praktaster** trädg. **-band.** *Kostar (bunden) i p. 50 kr.* **-bit.** *Med deklamation av en och annan p. ur våra skalders mest omtyckta alster 'Sigurd'.* **-blomma.** Även rent bildl. *Tills konstartern ~ utvecklas till den kulturens p. den nu är And. Ramsay. Men påstdendet i sig självt är mer än en p. N. W. Lundh. Sid. 49 finna vi en riktigt p. i följande referat: ~ Astrid Cleve-v. Euler (ironiskt).* **-blomster.** Ofta bildl. *Retoriska p.* **-byggnad.** **-dräkt.** *Andrake i p.* **-ejder.** *Zool. Erionetta spectabilis.* **-exemplar.** *I samlingen finnas även tre trekantiga Godahoppsudden i (verkliga) p. Ett riktigt p. av skolyngling Otto Vesterlund. **Syn.** (ibl.:) 'mönster', 'krona', (en) oförliknelig (karl osv.). **-full;** -het (ibl. med plur.). Egentl. o. bildl. (även ironiskt). *I slottets p-a salar. Den p-aste fil av rum man gärna kan se.**

Ståta i (de) p-a(ste) färger. Gudingens p-a friarskrud. Hans hem var ett palats och till och med stallet var p-t Öv. fr. Nellie Melba. En bukett av rosmarin, rosor och p-a astrar. P-a fester. Stilen är p., ja överlastad. — En p. bovffysionomi. Han ä p-t rolig, när han ä på humör. Komma med verkligt p-a grodor, riktiga p-heter i bildväg. **Syn.** präktig, ståtlig, härlig, lysande, grann, storartad, storslagen, magnifikt, splendid, superb, ibl. 'rik'. -**fågel.** -**gemak.** P-ens härliga fönsterglasmålningar ~ Annie Wall.

-**hem.** Ett p., som nära nog verkar museum. -**karl.** Men jag kom genast underfund med, vilka p-ar de voro, outtröttliga, företagsamma, rådiga ~ Har. Hjalmarson. -**kär(lek).** Skr., mindre vanl. för följ. -**lyst[en, [-nare];** -nad. Stolta och p-na. Den judiska erotiken, het, färgrik och p-en Fr. Bök. — P-nad var för dem ett utmärkande drag. Som vittna om (stor) p-nad. **Syn.** praktälskande, praktkär. -**människa.** Jfr 'praktkarl'. -**möbel.** Skåpet är en p. från gustaviansk tid. -**pjäs** l. -**pjes.** En vas från 1200-talet, en verklig p. -**rum.** Stora Riddarsalen [på Leckö], detta p., ännu i sitt vandaliserade skick av mäktig verkan N. Hj. Bosson. -**skrud.** -**sort.** Hyacinter, p-er. -**stycke.** Ett sådant p. av ellig och medryckande ~ vältalighet Per Hallström. — Ibl. även = praktexemplar. -**säng.** -**tryck.** Den ytterst dyrbara katalogen, ett p. i tre delar ~ C. G. Laurin. -**upplag|a.** Pan är 20 kr. dyrare. En p-a, tryckt på kriterat planschpapper. Utgiven i p-a. -**urna.** -**verk.** 'Herrgårdar i Finland', ett p. i tre band. — Och är mässhaken ett p. i sömnadsarbete Ada Rydström. -**växt.** Denna p., så stolt i sin resning och så skönblommig, att ~ Arv. Frisendahl. -**älskande.** Skr. Portugiserna beskrivas såsom stolta, p., äventyrlystna och med utpräglad smak för allt utländskt K. A. Hagberg. Ett njutningslyst och p. hov. **Syn.** praktlysten.

Prakten, best. sing.; -|a (-ade; -are). Studentspråk o. d. Särsk. om 'praktisk-teologisk examen'. 1) Undertecknads föreläsningar avsedda för p-en ~ Gustaf Lizell 1929. — Gå och p-a dvs. gå på den praktisk-teologiska kursen. Uppsala har självt 25 »p-are» 1933. 2) Ibl. även om medicinare. T. e. Luudamedicinarna få p-a i Malmö; klinikerna ha ej plats för alla läkarkandidater 1930.

— **Praktik,** -en. I. Enkelt. 1) Allmänare. a) Teori och p. Tillämpa sina läror, åsikter i p-en. Omsätta sina teorier i p-en. Och själv satt sina läror i p. genom att göra sig till bonde Strindberg. Som i p-en söker omsätta vad Jesus predikade. Uppfinningens tillämpning i p-en. b) Innan han ännu haft ångonsomhelst p. i jordbruk. Han saknar ännu den erforderliga p-en. På somrarna

får du söka skaffa dig p. Tre års p. (i yrket) hade han dock. Fordras det mycket p. också för att komma in på Teknis? Tingspraktik jurists 'tingsmeriter'. 2) Särsk. om läkare (o. advokater). a) Dr. E. Westerlunds p. hade svällt ut så, att det var ett roller, att han ej dignade under bördan. En ny läkare med stor p. (särskilt bland lantbefolkningen). Nödsakad att begränsa, inskränka sin p. Och hans p. minskades mer och mer. Inte kan han leva på sin p. i den lilla staden? Utländsk läkare anhdller om tillstånd att få utöva p. i Sverige. Öppna p. Tandläkare Almgren har återtagit p-en. Enskild p. En klok gubbe med stor p. (i, med benskad). Dr. Magnus Boberg ~ Även sjukassepraktik Annons 1933. Tandläkarpraktik överlättes Annons 1933. II. Ssgr. 1) Svenska industriens p-nämnd (en ny institution) skall samarbeta med de lokala p-byrderna vid varje teknisk läroanstalt 1933. 2) Tandläkarpraktik överlättes, centralt p-läge, eventuellt p-byte Annons 1933. Femårig tandläkarpraktik överlättes mot övertagande av p-lokal Annons 1933. Att hyra: P-vdning för läkare 1921. Homeopatiska läkaren ~, tionde p-året i Uppsala Annons 1926. **Syn.** I. 1) användning l. tillämpning i (verkliga, det praktiska) livet, (yrkes)utövning, verkställande, utförande, handläggning; arbete (ute) i det praktiska, (yrkes)erfarenhet, (yrkes)vana, övning; 2) läkar- (l. advokat-) verksamhet; (ibl.:) tillopp av kunder, verksamhets- l. kund- l. patientkrets, patienter l. klienter, klientel.

— **Praktik|a** (akut); -an, -or. Se bond(e)-p-a. — **Praktik|ä|jel,** -elt, -lare. Användbar; utförbar; farbar. — **Praktika|n,** -en, -er. Person som är ute för att praktiskt lära sig ett yrke, som är ute och praktiserar. I en stor verkstad, icke som oavlönad p., utan som lärling E.-W. Olson. Skogspraktikant söker anställning, helst å skogsbyrd l. d. Annons 1919. — En förmäntlig p-plats i en tysk anilinfabrik Sv. Karlén, öv. — **Praktiker** (akut); -n, = l. praktici (jfr följ.). Yrkesutövare med praktisk utbildning l. verksamhet, en praktik(t) verksam karl, praktiserande läkare. Ty borgmästaren är inte blott p. utan också estet W. Langlet. — Redan innan August Bondeson tagit medicne kandidaten, var han en eftersökt p. och ~. Allmänpraktiker x specialist. De blivande praktici, som vetenskapa, göra det så gott som alltid inom sina blivande kliniska verksamhetsområden. — **Praktikus** (akut); [-en, -ar l. — jfr föreg. — praktici]. Gärna med biten av förmumstighet (dock ej i formen 'praktici' som här förts till föreg.) samt ngt vard. l. skämts. En gammal p. förklarar, att ~. Mulhausen, den sluge, gamle p-en Eva Wahlenberg, öv. — **Praktiser|a,** -ade, -as; [-ing]. I. Huvud-

bet. **1)** Allmänna. **a)** *Få tillfälle att p-a sina teorier. Han behöver ut och p-a. P-a som skogsman. Förut p-ad i yrket.* **b)** *Sådana knep p-as inte här. Har du p-at det där förut utan att bli avstojad? 2)* Om läkare (o. advokater). *Börja p-a, så sig ner och p-a i sin födelsestad. P-ande läkare. Han får ingen tid att p-a vid sidan av sin vetenskap.* **II.** Bibet. Blott i lösbara ssgr o. ofta refl. T. e.: *P-a bort ngn l. ngt, sig bort (så fort som möjligt). P-a sig in genom fönstret.* **Syn. I. 1)** omsätta i (det verkliga, det praktiska) livet, tillämpa, omsätta i handling; praktiskt öva sig, skaffa sig l. ha praktisk verksamhet, öva sig i ett yrke, lära sig gm praktik; (ibl.:) bruka, använda, komma till användning; **2)** ha l. (ut)öva praktik, utöva läkekonsten, ta emot patienter (l. klienter), utöva läkar- (l. advokat-) verksamhet, (ibl.) vara advokat; **II.** (för-) flytta (sig), (bort)skaffa (n), packa sig (äv), snygga l. ta sig (i'n) osv.

— **Praktisk**, -t; -het. Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. **1)** Motsatt teoretisk. **a)** *Komma ut i det p-a livet. Ägna sig åt det p-a. Den p-a sidan av saken har nog varit förbisedd. P-a uppgifter. Tillbragte fordom som volontärer ett »p-t år» hos en revirförvaltande jägmästare ~ H. Samzelius. P-t arbete är vad som passar honom bäst. Ha (ut)praglat p. läggning. P-a ungdomsskolor särsk. om p-a skolor inrättade i enlighet med 1918 års riksdagsbeslut. P-a bestyr ibl. ungefär = vardagsbestyr, hushållsgöromål. P. verksamhet. Färgfotofrågan har äntligen p-t lösts, fått sin p-a lösning? 1930. Utan att själv ha p-t utövat skådespelarkonsten har man svårt att ~. Dessa funderingar ha emellertid inget som helst p-t värde.* **b)** *P-t sett förhåller det sig så, att ~ (i verklig-heten); skulle möjligen även kunna föras till 2. Och likaså Och därmed är institutet p-t taget tryggt (ibl. = i det stora hela). Som låta sig nöja med så litet »p-t erkän-nande» som just svenskarna V. Berger.* **c)** Märk bl. a.: *P. filosofi* se filosofi I (II. 138). *P. teologi* vetenskapen om den kyrkliga verksamheten, 'kyrkokunskap' (innefattande kyrkorätt, 'liturgik' dvs. vetenskapen om kulten, kateketik l. läran om den kyrkliga undervisningen, homiletik, 'pastoral-teologi' dvs. själavårdslära o. missions-kunskap). **2)** Motsatt 'opraktisk'. **a)** *Ett p-t huvid. Ha p-t förstånd. Vad han ärvt av mig, inte är det min p-a sans* Tor Hedberg. *Mannen med det ideella sinnelaget och den p-a blicken. Av p-a skäl. Man får lov att se p-t på saker och ting, ta allting p-t. Det var verkligen p-t (an)ordnat!* **b)** *En sällsynt p. uppfinning. En p. liten sak.* **Syn. 1)** som rör praktiken l. tillämpningen, för livet l. i praktiken, ibl. livets l. verklig-hetens l. handlingens, handlings-, tillämp-

nings-, yrkes-, ibl. i (nom) ett yrke; (p-t ibl.:) i verkligheten, i själva verket, realiter, (ibl.): i stort sett, i det stora hela, (ibl. nära) faktiskt; **2)** händig, klok, skicklig i tillämpningen, erfaren o. förståndig, klar(seende), redig, med utpräglat verklighetssinne, som förstår att ordna sitt arbete, med blick för arbetet, med yrkesblick, med gott handlag, ibl. metodisk l. systematisk l. habil, som skiljer på huvud- o. bisak, ibl. affärsmässig; användbar, ändamålsenlig, verkställbar, lätt att använda l. tillämpa, 'användlig'. — **Praktisk-teologisk** se praktiken ovan. — **Praktiskt-ekonomisk.** *Tyngdpunkten i föreningens strävanden ligger dock på det p-a området.*

Pralin, -en, -er; -blandning; -fabrik. Chokladbit med fyllning; (fylld) chokladkonfekt. *Köpa 1/2 kg. (choklad)p-er. Svensk specialfabrik för dessertp-er 1921. Likör-, spritp-er. — En mycket god ~ p-blandning Mazzeticirkulär 1929.*

Prassel, -let; [-eltorr]; -l]a (-ade, [-as]); p-la ti'll. **I.** Subst. *Lyssnande till vattnets sorl och bladens p-el* R. Ekelund. *Vindens p-el i de torra löven. Färdig att vid minsta p-el ta till benen. Från sjukrummet hördes p-let av tidningar, som vändes. P-let av sedlar. P-el av styvet siden. Sedelp-el. — P-eltorr till inne. II. Verb. *Där säven p-lade, det p-lade i säven. Vinden, som p-lande går genom löven. Bli rädd, om ett löv p-lar, för ett p-lande löv. P-la med, i ngt. — Och gräset p-lade ibland till, när han trampade ~ Fanny Alving. Syn. (nära stå:) rassel, fras(ande).**

Prat, -et. I. Enkelt. **1)** Samspråk. *Under p. om ditt och datt. Under muntert p. Medan p-et flödar och ~. Och p-et går, så det surrar. Om han ville sluta med sitt myckna p.l Under skrott och p. fortsatte de ned till ~. — Ngt närmare 2: Inte så mycket p., mina herrar, till saken! I detta sammanträdes-raseri förväxlas ofta p. med arbete* Yngve Larsson 1927. *Små-, kallprat.* **2)** Löst prat o. d. *P. fyller ingen mage. Tomt, löst p. Asch, de där ä ju bara p.l Ä(h) p.l 'prata skräp', nonsens, de tror ja inte, ingalunda. Va ä de för p. (du kommer me)! 3) Skvaller. *P-et går outgrundliga vägar, och ingen stad i världen är stor nog att gömma en människa* W. Hammenhög. *Ingen vägade tala högt om saken, men p-et gick. Låta p-et dö bort av sig självt. Bli försatt för folks p. Visste, att jag skulle bli utsatt för p., om en gift fru bodde hos mig. Bry dej inte om p-et! Sätta sig över p-et. II. Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet men äro dock hop-förda här. **Syn. I. 1)** samspråk, pratande, (ibl.:) tankeutbyte, ordbyte, resonemang, samtal; (ibl.:) svada, mångordighet, flödande tunga, snack; **2)** strunt(prat), dravel, svammel, tomma ord, munväder, nonsens, lappri,**

snicksnack, pladder, babbler, snatter, (slidder)sladder, fjoller(er), 'persilja', dumheter, ibl. bara teorier; 3) skvaller, 'viskingar', viskande l. smygande förtal.

— **Pratför**, -t, [-are]; -het. Med ngt 'sämre' bet. än 'talför'. *Gubben Furberg, han som eljest plägade vara så p.* Edv. Hammarstedt. [*Det svenska folklynnnet*] är p-t, öppet, förtroligt E. Lindorm 1924. **-humör**. *Och jag är inte heller på p.* Maija Åkerman-Tudeer. **-kvarn**. Skämts. l. ngt vard. 1) [*Då talarens*] p. äntligen stoppade. När hennes p. kommit igång, är den omöjlig att hejda. *Hon hade p-en i ordning, den goda madame Coëtte Alb. Engström.* 2) *En dövstum är en bättre försäljare än en p.* P-ar, som fara kring land och rike och söka förerida enfaldigt folk. **Syn.** 1) 'pratmaskin', flödande tunga, ordrikhet, ordflöde, ordström; 2) mångordig l. pratsam l. pratsjuk människa, frasmakare l. erska. **-lust**. *Hennes mans närvaro hade hejdat hennes p-lust* Öv. fr. H. James. *Med en plötsligt pdkommen p.* **Syn.** pratsjuka l. -lystnad. **-lystjen**; -nad. Mindre vanl. än 'pratsjuk', mer 'vårdat' än detta. *Hörde av sin p-na världinna att ~.* Inga kvinnor i världen torde vara så p-na som de gottländska J. E. Ljungqvist 1909.

-maklare; -erska. *P-are, svälj din tunga!* Öv. fr. Romain Rolland. [*Att Gapon*] var en olidlig p-are, som minst av allt dugde till ledare H. Gumnerus. *Den störste p-aren bland alla mina tjänare* J. G. Andersson. — *Gubben, som hade en p-erska till hustru* Helena Westermarck. **Syn.** pratnaskin, frasmakare, pratkvarn, 'papegoja'. **-maskin**. Jfr pratkvarn. 1) *Danskar / med p., som går i ett Sten Selander.* 2) *P-erna i Finland [socialisterna, som gjorde obstruktion] måste giva upp spelet [efter 39 timmar]* 1920. **-sam**, -t, -mare; -het. *En p. gammal man, som ~.* Något p-mare blev han dock, när Edit kom in. P. är han minst av allt, säger han tio ord på en kväll, är det ställtigt. *Viskyn gjorde honom p.* Nyter och p. *Hennes p-het utgjorde en skarp kontrast mot mannens tunghäfta.* — Även bildl. *Och vattnet kluckade p-t och vänligt mot båtsidorna* S. Siwertz. **Syn.** språksam, talför, pratför, ibl. pratsjuk. **-sjuk**; -a(-n). Bildl. 1) *En p. gammal tok* H. Gyllander. *P. som en kaffemoster.* 2) *Hennes medfödda p-a gjorde, att ~* H. Hultenberg, öv. *Få sota för sin p-a.* P-a räknas till de obotliga sjukdomarna. **Syn.** 1) pratlysten, som gärna vill ha sig en pratstund; pratsam; 2) pratlystnad, pratsamhet. **-stund**. *Jag hade en lång p. med honom* R. Calissendorf, öv. *Och för resten har han nog ingenting emot en grogg och en p.* Alb. Engström. *Och vi fångö en liten trevlig p.* 'Dan'. **-tag(en)**. Ngt vard. *Hon hade kommit i p-en och visade ingen lust*

att låta sig hejdas Py Sörman. *Han var riktigt i p-en, hur det nu kom sig, och ~* Paul Lundh. **-timme**. *Få sej en trevlig p.*

— **Prata**, -ade, -as; p-a bort n, (om-)kull n, ut n m. fl., [-are; -erska]. Jfr prat. **I.** Enkelt. 1) Språka. a) *Där de sitta och p-a förtroligt vid aftonbrasan.* *Där vi alla satte oss ned för att dricka maté och p-a oss till gott lynne igen* Öv. fr. W. H. Hudson. *De ha alltid så mycket att p-a om (me varann).* P-a sig trött. *Hela tiden p-as och skrattas otvunget och fritt.* Sitta och p-a om varjehanda. P-a franska. P-a i sömnen. P-a för sig själv. *Vinner du intet därmed, men p-ar förgäves för skåden* E. Hellquist, öv. *Och nu nog p-at, ta en lykta och lys mig ned* Ax. Klinckowström. — *Kall-, smdp-a.* b) *Kom nu och sitt här bredvid mig, så vi få p-as vid Karin Juel.* c) *Intill stenen satt en stare och visslade och p-ade l.* Ljungqvist. *En p-ande bäck.* 2) Om 'dumt prat'. Ibl. mkt nära 1. *Att det hittills mera p-ats än handlats* H. Gumnerus. *P-a sju stugor fulla.* *Hon p-ade i ett, i ett och upprullade fullständigt färglösa bilder ur sitt liv i U. S. A. 'Dan'.* P-a som en papegoja, en skata. *Att p-a är ett, att veta vad man p-ar om är ett annat* C. A. C. Lewenhaupt. *Va han kan p-a! Va du p-ar! Du p-ar, inte är det tusen katter?* Mollie Faustman. — *P-a bredvid mun.* P-a uppåt väggarna, i nattmössan ibl. = 'yra'. P-a som om man hadde huvudet under armen. *Nej, nu p-ade jag visst huvudet av mig!* Hj. Söderberg. (*Asch*.) p-a (inte) smörja! även enbart (*Asch*.) prata! P-a dumheter, tok, gallimatias, persilja, allt va galet ä, dravel, skräp, strunt l. ngt vulg. guano, skit. Sitta hos gummorna och p-a skvaller (jfr 3) E. Grip. 3) Skvallra. *Inte p-a i kort(ena)!* *Man p-ar redan (allehanda) därom.* *Det p-as ohyggligt om dem i den lilla staden.* *Bry dej inte om va de p-as!* **II.** Ssgr (som i regel även ansluta sig till 'prat') se ovan.

III. Avledningar. Mest som sista ssgsld. *Stor-, yrkesp-are.* *Gamla Mor Maja eller Storp-erskan Lustspel 1825.* **Syn. I.** 1) (sam-)språka, (sam)tal, talas l. språkas vid; 2) pladdra, svamla, babbla, låta mun(nen) gå, slå upp språklådan (på vid gavel), utbreda n sig, orera, snacka, sladdra; 3) skvallra.

— **Pratig**, -t, -are; -het. Smtl. l. ngt vard. *Han ä så p. så!* *Hon var precis inte bland de p-aste,* *Stina i Rejen,* *det var hon inte, för all del, men ~* Paul Lundh. *En p. och lustig brevstil* W. Söderhjelm.

Praxis (akut); = [l. -en]. *Nuvarande p. med långfristiga avtal.* *Den allmerta utvecklade p., som ej mer ansldr »klumpsummor», utan specialiserar varje anslag* Gunnar Hägglöf. *Som genom p. fastställts till 10 % ~.* *Bryta mot (vedertagen) p.* Följa (hävd-

vunnen) p. Är det (ännu) p., att ~? P. är sådan. Gammal p. kräver, att ~. Bidraga till att utbilda och stadfästa en p. inom skriftspråket, som ~ Ruth Wikander. Den traditionella föreläsningssp-en Ergo 1929.

Syn. (domstolarnas) rättsvana, rättssed, rättegångsbruk, rättssedvänja; vedertaget sätt l. bruk, plägsed, (tillvägagångs)sätt.

Pre-, förstavelse. För(e), förut-, framför-. Orden med pre- äro ej här sammanförda utan återfinnas på sina ställen. Ex. *Prehistorisk* förhistorisk.

— **Preadamitisk**, -t. (Från tiden) före Adam.

Prebe'nde (-bän-; akut); -t, -n; -boställe; -församling; -hemman (anvisat åt professor l. lektor; inkomsten går numer till Kyrkofonden); -institution; -kyrkoherde; -lektor -pastor(at); -prästgård. Pastorat vars inkomst anslagits åt biskop, professor l. lektor. *I samband med genomförandet av 1910 års prästerliga lönelagstiftning indrogos alla p-pastorat utom 3 (domkyrkoför. i Uppsala, Lund och Visby, vilka fortfarande utgöra p-pastorat åt prof. i praktisk teologi i Uppsala och Lund samt biskopen i Visby) Y. Brilioth. Vet du, om pappa har p.? Vidare föreslås i proposition, att de två ännu återstående teologie lektorsp-na ~ från den 1 maj 1921 må upphöra att vara p-n jan. 1921. I Linköping finnas alltså p-lektorer B. Risberg 1935.*

Precede'nsfall (-däns-). Föregående likartad (rätts)fall, tidigare avgörande av domstol i liknande rättsfråga; (ibl. nära) prejudikat. För ett sådant tillvägagående finnes blott ett p. Hade man bara ett p., skulle saken nog kunna ordnas. — **Precept/or** (-söp-, kort å; grav); -orn, -örer (-o-). Ofta om äldre fhdn. Lärare, uppfostrare.

Preciosa m. fl. se pret.

Precis, -t, -are; [-het]. Egentl. o. friare. 1) Adj. **a**) Även de fyra vittnena hade på p. tid infunnit sig Josefina Bengts. Jag vill icke säga p-a beloppet ~. (Det) p-a avståndet från ~. Bilarna stå i p-a rader ~. **b**) Försöka giva sina tankar en p. form. Hans myndiga och p-a befallningar ~ B. Estlander. Medföra en mera individuell och p. insikt om land och folk än ~ C. J. L. Almquist. På sitt p-a sätt. Hitta den p-a och riktiga repliken Alfr. Åkerlund, öv. En p. ung dam Nanny Hammarström. Han ä mycke p. av sej. Pare än någonsin i sitt sätt att tala B. Sjöberg. 2) Adv. **a**) I formen 'precis'. Tjuguåtta timmar, p. sagt Ernst Lundström. Det är p. lagomt åt henne! Paul Lundh. Och Döden är p. som alla andra otämjda varelser ~ Öv. fr. Alfr. Aloysius Horn. P. lika tröstlöst som förut. Alla p. lika stora. En hedersprick, de ä just p. va han har varit. Kom p. kl. 3, klockan 3 p.l P. på pricken. Det var en gång en liten pojke — p. hur

gammal han var, det vet jag inte så noga Sigfr. Lindström. En ~ grov kratat, inte p. Guds allra näpnaste barn J. G. Andersson. Inte för att jag var p. tvärsäker på min sak ~ Gunnar Ekström. Men när man nu inte p. umgicks... C. Larsson i By. Allmänhetens inte p. gunst men förtroende Sigfr. Almquist. Men han såg inte ut som en fridens förkunnare p. ~ Fanny Alving. — Märk det ngt vard. Resa?; men du har ju p. kommit! **b**) I formen 'precis'. Ofta smtl. l. ngt vard. Och väjde p-t åt samma sida som ~ Fredrika Bremer. Möte klockan fem, p-t! W. Langlet. Ja, det var p-t vad jag tänkte K. A. Hagberg, öv. P-t så kommer det också att gå dina barn, när ~ Greta Strömbom, öv. Ej ostilig p-t, fast ~. Men vinterdag ar ö kall, / om också inte p-t alla Per Weiland. — Dock även rent skr. (o. då adv. direkt till adj. 'precis') t. e. Ett drag av folklig, p-t namngivande realism N. Svanberg. Hon gjorde sin gärning p-t och till beldtenhet, men ~ Arv. Rosén. **Syn.** 1) noga (avpassad l. beräknad), punktlig, noggrann, som ett urverk, högst ordentlig, ibl. på slaget l. pricken l. öret, se f. ö. exakt o. noga; (ibl.:) alltför noga, pedantisk; 2) just, alldeles, 'akkurat', absolut (jfr d. o.).

— **Preciser**, -a, -ade, -as; -bar (-t); -ing (med plur.). Det gäller bara att p-a villkoren S. A. Duse. Fånglägret vid Scharnhorst ~ eller, närmare p-at, fästningens torn Fulvia Stjernstedt, öv. Noga p-ade lagtermer. — Ett vidsträckt och icke lätt p-bart begrepp. **Syn.** (skarpt o.) noga bestämma l. ange l. begränsa l. definiera, uttrycka klart o. bestämt, noggrant l. exakt fastslå. — **Precision** (-sj-); -en. **I.** Enkelt. Och hans mage hade här ~ blivit en god och omuttlig tidmätare, som med mycken p. tillkännagav måltidstimmens annalkande And. Allardt. Tack vare de stereofotogrammetriska metoderna kan man snabbt och med en hittills ouppnådd p. åstadkomma kartor i de mest olika skalor 1921. Med stor, utomordentlig, osviktig p. Och handgreppen gingo med en p. som aldrig tillförne. **II.** Ssgr. Ex.: Snabbmätande p-sapparat. Australiern, som minst av allt är p-sarbetare Hj. Bengtsson. Vår förmåga att utföra p-sarbete, ett verkligt svenskt nationaldrag 1919. Ett trist p-sgöra. En ny p-sindustri skapad 1922. Astronomiska p-sinstrument A. Klinckowström. Den gamla välkända firman för p-smekanik och vetenskapliga instrument i Uppsala, J. L. Rose. Med regelbundenheten hos en p-smekanik. C. E. Johanssons i Eskilstuna fabrikation av p-smått 1917. C. E. Johanssons världsberömda p-smått 1918. [Kebne-kaise] som av prof. K. P. Rosén 1902 genom p-smätning befanns vara endast 2,123,1 m. Nord. Fam.² P-smätverktyg. En p-sserie om 5 skott i liggande och 5 skott i knästå-

ende ställning 1916. Då det gäller att värdesätta träffresultaten vid p-sskjutning Olymp. spelen 1912. Försök med en självmarkerande p-stavla [vid armén] 1927. Ett Tissot-ur — det nya schweiziska p-suret ~ 1933. Verktygsfilare erhålla anställning hos A.-B. P-sverktigg 1918. Att vid handel med guld, silver, platina, äkta pärlor och ädla stenar skola p-svogar och p-svikter användas, som ~ K. A. Wallroth. P-svågning. **Syn.** noggrannhet, precision, punktlighet, exakthet osv.

Prede||ja (-däl; grav l. akut); -an, -or. Uppsats på altarbord (för ljusstakar, altarkärl o. d.); altarskåpssockel.

Predestination, -en; -slära. Jfr följ. Förutbestämmelse, nådaval, utkorelsen, ibl. ödesbestämmelse. Dels religiöst, dels friare.

1) Hurviden Paulus i Romarbrevet lärt den absoluta p-en, Guds ovillkorliga nådaval T. André. 2) Den p. min faster hade att komma i vägen för allt ovanligt som hände ~ Carl Möller. — **Predestiner||a**, -ade, -as; [-ing]. 1) Av evighet bestämma till salighet eller fördömmelse. 2) Förutbestämma. I vilkas ögon ~ lästes deras p-ade livsinnehåll: / hunger — laster — brott (ödesbestämda) E. Diktonius. Hela denna läggning p-ade honom till att bli en eftersökt sällskapsmänniska Bo Bergman. Som framför allt p-ade honom till dramatiker M. Lamm. Jag vet ingen konstnär, som är mera p-ad för yrket än Carl Larsson Alb. Engström. Eller tobakspipan, som var p-ad att bli världsartikel Elis. Krey-Lange.

Predika (akut); -ade; -as. **I.** Enkelt. 1) Egentl. P-a (Guds ord) för hedningarna. P-a ordet Bibeln. Han ~ p-ade i hela Galileen ib. De gingo ut och p-ade, att man skulle göra bättring ib. Den profeten eller drömmaren skall dödas, ty han p-ade avfall från Herren ib. P-a om tron som salighetens grundsten. P-ade över en fritt vald text Ed. Tennmann. Jesus Kristus, han som blind eder har blivit p-ad genom oss Bibeln. Varhelst ~ detta evangelium bliver p-at ib. P-a lagen, evangelium. P-a mot lasten. Vem p-ar i domkyrkan i morgon? P-a (i) högmässa(n), (i) aftonsången, (i) julottan. P-a för hovet. P-a prov. P-a utan koncept, fritt. — P-ande munkar. Att missionsförsamlingen i Västerås började utsända p-ande bröder över helger och söndagar Vira Eklund. 2) Friare o. bildl. a) Eget fördöme p-ar bättre än ord S. Dahlquist. P-a, icke med läpparna utan med levernet. Den som p-ar sanning, talar grekiska blir icke förstörd, för hm slår man dövörat till. Mod trampades ned, och lågheten p-ade moral — sin moral Per Hallström. b) P-a för döva öron även till l. P-a fred(ens välsignelser). P-a uppror (mot laglig överhet). P-a förnuft i ngn. Där främlings-

hatet p-ades (i Kina). Ständigt p-a mot rusdryckerna. Det har han nu p-at för oss i två år. »Vi måste tidigt lära de unga, att liv är allvar», p-ade fröken Strömstedt Olle Hedberg. P-a bittida och sent om sina käpphästar. Som ständigt p-ar för honom, att han skall gifva sig. I en p-ande och ganska förargligt ton. Hennes böcker moralisera utan minsta blygsel eller återhåll, ja de nära nog p-a Erik Hedén. Det var ett fastligt p-andel **II.** Ssgr ha i regel prediko- (o. anslutas ofta nära även till 'predikan'); märk dock 'predikstol' med predik- (l. pre-; grav) l. ngn gång predik- (grav). **Syn. I. 1)** förkunnna Guds ord l. ordet, hålla (en) predikan l. predikningar l. ett andligt uppbyggelsestal, tolka religionens lärdomar vid en gudstjänst, offentligt förkunnna Kristi lära; 2) hålla straff- l. förmaningstal, uppläxa n, (ibl.:) inskräpa, undervisa, docera, moralisera, förmana.

— **Predikostol** (l. pre-; säll. -dik-). **I.** Enkelt. I och med protestantismen blev p-en en av kyrkans förnämsta inventarier och utsmyckades vanligen med skulptur och måleri. De äldsta svenska p-arna äro från 1500-talets förra del. Bestiga p-en. Stå i p-en. Innan prästen gått ned från p-en. Som från p-en ~ utlade dagens text. Kungöra från p-en. Förr sade man, att de som det lysts för i kyrkan 'ramlat ned från p-en', varför de ofta begövades med 'käpp och krycka'. **II.** Ssgr. Ex.: P-sörr. P-sföt. P-shimmel: en hängande baldakin. P-spsalm före predikan. Ty även på p-strappan hade man tagit plats Nils Widner. Brukade som p-svers använda den bekanta strofen: I stilla glans han träder fram ~ (jfr p-spsalm) T. Fogelqvist.

— **Predikoanlag.** Som ~ visade så goda p., att ~ G. Meyer. **-artad.** Uppbyggliga, p-e föredrag. **-begävning.** Han [Ferrer] ägde en utomordentlig p. Nord. Fam.² **Syn.** predikoanlag l. -gåvor. **-biträde.** -dag. Varje p. **-exempel** se exempelpredikan. **-form**, -en, -er. Förnyelse av den traditionella p-en Y. Brilioth. **-förberedelse.** Det hör med som ett nödvändigt stycke i min p. N. Söderblom. **-förhör.** Äld. Ty efteråt hölls d. läroverket p., då vi skulle redogöra för predikans innehåll G. Aldén. **-gåvor.** Väckte uppseende genom sina p. **Syn.** predikobegävning. **-historia.** Portalfiguren i 1800-talets p. är H. Schartau ~ Y. Brilioth. **-hjälp.** Även om person. Skaffa sig p. Uppsalastudenterna öppna p-sbyrd 1931. **-koncept.** -kondition. Anställning som predikobiträde. Predikovan teol. stud. önskar ~ p. Annons 1916. Under tiden hade jag ett par p-er, ena gången i Östersund och ~ Olof Modin. **-munk** predikar-munk. **-prov.** Kommer att avlägga sitt p. i därvarande kyrka sönd. d. 4 nov. prov-

predika. **-res|a.** *Pa pr motorbåt i Linköpings skärgård med gudstjänster på öarna 1934. Utövade vidsträckt omvärdelseverksamhet bland saracener och judar ~ genom sina p-or.*

-samling. Samling predikningar, ibl. postilla. *Det ska ligga en p. i sakristian, sade Faxé ~.* **-sjuka.** Med kramp o. dvala förenad extas ledsagad av driften att i predikningar mana till bot o. bättring. *Led~ av p. och 'syner'. Rörelsen utbredde sig som en våldsamt psykisk epidemii liksom p. och danssjuka M. P:son Nilsson. -skyldig; -het. Uppehålla p-heten i K. slottskapellet i Stockholm Nord. Fam.² -språk.* Min fars logiskt klara, osmyckade p. K. Skredsvik. **-stil.** Bryta mot p-en. **-stund.** Anordnandet av offentliga p-er och enskilda uppbyggelsemöten. **-sätt.** Skilda p. **-text.** Så läste han p-en And. Friiden. **-ton.** I djup p. Icke ens i dagliga livet bli fri från sin p. **-tur.** Mest i plur. 1) Lista på l. ordning för dem som predika närmaste predikodag. [Vi kunna] börja med att fördela p-erna och skriftermdlen Z. Topelius. 2) Jag ~ brukade följa honom på hans p-er uppåt landet J. L. Stockenstrand. **-utbyte.** Svenska och finska präster i Tornedalen ha på senaste tiden rätt ofta gjort p. 1925. **-utkast.** Göra ett p. Karl Alinder, P. över första ärg. högmässa- och aftonsångstexter 1925. **-van; -a.** Brunns-predikantbefattning sökes av p. teologie kandidat Annons 1911. **-vandring. -verksamhet. -ämbete.**

— **Predikan** (akut); =, plur. se 'predikning(ar)'. 1) Egentl. Den religiösa (o. särsk. den gudstjänstliga) förkunnelsen. *Då är ju vår p. färfäng Bibeln. Hålla dagens p. Vid dagens p. utgick han från ~. Den bästa p. jag hittills hört av honom. Gå och höra p. (i domkyrkan). Skriv en p. En kort p. En p. för hovet. P-s uppgift är att ~ O. Hippel. Härigenom har den luterska p. trognare bevarat karaktären av kultpredikan Y. Brilioth. Varpå prof. G. Lizell höll en mærgfull tingspredikan, utgående från orden i ~ 1922. Advents-, nyårs-, högmässa-, ottesdågs-, aflonsdågs-, munk-, lekmanna-, missions-, väckelse-, straff-, domedags-, bot-, hovrätts-, magistrats-, riksdags-, barnpredikan. 2) Friare o. bildl. Med full mage är det lätt att hålla fastepredikan. Hatpredikan mot industribaronerna Ola Vinberg. Kallade ~ slickan inför sig och höll följande lilla p. för henne ~ K. A. Hagberg, öv. Vädrade en annalkande moralpredikan. **Syn.** predikande, förkunnande av Guds ord, predikning; ibl. väckelseord; (ibl.:) straffal, varningsord, förmaningstal.*

— **Predika'nt**, -en, -er. Dels person som håller en predikan; dels titel (t. e. bataljons-, bruks-, hov-, kapell-, fångelse-, slotts-, särsk. förr även huspredikant). Märk även

Evangeliska fosterlandsstiftelsens p-er (förr benämnda 'kolportörer'). Mest 'egentl.' **I.** Enkelt. *Som p. var han även i huvudstaden högt uppuren. En p., som sade sanningen åt hög och låg och ~. P. i högmässan var denna gång domprosten själv. I diariet berömmes han som en glödande p. och ~ O. Walde. En god, dålig p. Vilka utsände 'kolportörer' först som skriftspridare, sedermera som folkp-er. Prov., resepredikant. Som uppbyggelsepredikant i frikyrkoförsamlingar. En väckelsepredikant som fä. — Måttlighetspredikant. Moderna våldsp-er och maktfilosofier T. Fogelqvist. **II.** Ssgr. Ex.: P-arvode [vid straffängelser] 1,500 kr. utom ~ Statskalendern 1918. *Villa i Gamla Uppsala, f. d. p-boställe 1929. Upplands p-förbund av Svenska Missionsförbundet håller i dag sitt 20-e årsmöte i Uppsala missionskyrka 1934. Det nu samlade frikyrkliga p-mötet ~ 1921. P-skola. Kollekt till pensionerade p-er och p-änkor 1925. **Syn.** (ibl.:) präste, pastor, predikare, (Guds ords) förkunnare.**

— **Predikar|e**, -(e)n, -e. Ej titel. **I.** Enkelt. 1) Färfängligheters färfänglighet! säger P-en (Salomos P-e) Bibeln. *Om och om igen läste han p-ens ord ~: 'Jag såg på alla de verk, som ske under himmelen ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Den lysande ordensbiskopen, p-en i Stockholms storkyrka E. A. Karlfeldt. En sträng lagp-e. 2) 'P-e' och 'ropare' i Småland Anna Söderblom. 3) Denna lära har under tidernas lopp haft många ädla p-e S. Neander Nilsson. Envisa p-e av internationalismens evangelium S. Siwertz. Hade sett sig själv i rollen av moralp-e Hans Botwid. **II.** Ssgr. Ex.: P-boken Salomos P-e. P-broder l. P-munk medlem av dominikanorden. Uppläst med, i p-ton. **Syn.** jfr predikant. — **Predikerskja** (akut); -an, -or. Mindre vanl. Religionssvärmerska och botp-a. *En tröttsam p-a och provande vän. — Predikning* (akut); -en, -ar. Jfr 'predikan' (som i sing. är mkt vanligare än 'predikning'). Egentl. o. bildl. *En samling p-ar över årets texter. Långa p-ar sökte han [Söderblom] avvärja, där han kunde befara sådana Folke Palmgren. J. Källander, Under prøvotider och svåra strider, sju tids-p-ar. — Men (håll) inga moralp-ar!* **Syn.** se predikan.*

Predikame'nt (-mänt); -et, = l. -er. *Föga anade jag, att jag själv skulle komma i samma p. 'Dan'. Att vi alldeles hade glömt vårt eget p., som var allvarsamt nog. Lyckligtvis befann sig Nora i samma p. Som var i det p-et, att han nödgades ~. **Syn.** tillstånd, läge; kinkig belägenhet; själs-läge, sinnesförfattning, lynne.*

Predikat, -et, = l. -er; -sbestämning; -sfyllnad (predikativ); -slös; -sställning; -sverb. 1) Språk. *Pet är det som utsäges*

(om subjektet). *Vad är p., dvs. vad utsäges i satsen? 'Hunden' är subjekt, 'sprang bort' är p. i satsen 'Hunden sprang bort'. Ibland har man sagt, att subjektet är det man talar om, p-et det man talar om. Man har haft mycket svårt att i detalj och för krångligare fall fastställa vad man bör mena med grammatiskt p. och ätt begränsa det i förhållande till vad man kallat logiskt p. och psykologiskt p. P-et är mycket ofta ett finit verb eller en kopula med predikativ (Solen lyser resp. Solen är rund). — En del korthuggna fraseringar med p-slösa satser E. Kihlman. 2) Fil. Begrepp som tilläggs ett annat (subjektet). [Ett omdöme] består av tre element: subjektet, det varom något utsäges, p-et, det som utsäges om subjektet, och kopulan, det som förbinder dem G. Oxenstierna. — Introducera honom med ett värdepredikat, den korta ~ beteckningen »pam» T. Andræ. — **Pre'dikativ** (l. -iv); -et, = l. -er; som adj. -t. Två ord. Språkv. Som subst. = det l. de ord som utgöra predikat i en sats vars finita verb är en kopula (subjektivt p.); ex.: jorden är rund; han kallas Hans; det l. de ord som gm satsens verb hänföres till objektet (objektivt p.); ex.: göra ngn löjlig; man kallade pojken Hans). **Syn.** predikatsfyllnad.*

Predisponer|a, -ade, -as; -ing l. predisposition (-en; = anlag, mottaglighet). Ofta i part. perf. På förhand påverka l. göra mottaglig l. benägen (för ngt). *Att fransmännen naturlighet och livlighet p-a utlänningen* att ~ G. Pauli. *Verka p-ande för ~. Och därför p-ad för religiösa grubblerier, p-ad (för) att grubbla över ~. — Med en viss predisposition för ~.*

Predominer|a, -ade. Ha överhand, äga huvudinflytandet på, vara förhärskande, (helt) överväga. *Här p-ar dock ~. Ha ett p-ande inflytande på ~. Ett p-ande karaktärsdrag hos ~. Med ett p-ande läge på en kulle.*

Preexist|ens; -era. Förutttillvaro, särsk. själens tillvaro före jordelivet. *Läran om själens p-ens.*

Prefe|kt (-äkt); -en, -er; -fru; -skap(-et); -ür (-en l. ibl. -n, -er). 1) Föreståndare (för vetenskaplig institution). *P. för Botaniska trädgården i Uppsala. Institutionsp-en. En modärnare inventarietypp ~ [har] under mitt p-skap påbörjats Lennart Kjellberg.* 2) Frans k. italiensk 'landshövding'. *Jag tågade rätt upp till p-en [i Sassari] ~ och lyckades ~ tvinga mig förbi alla hans byråkratiska underordnade och bli insläppt Amelie Posse-Brázdová. — Härifrån går ni omedelbart till p-en och begär passvisum till Genève Gunnar Cederschöld.* 3) Polisprepekt = titel för chefen för Parispolisen.

Prefer|ens (-angs l. ibl. -äns); -en, -er. Kan betraktas som två ord. **I.** Även stavat,

efter (enda) uttalet, 'preferangs' (så t. e. Lyttkens-Wulff). Spel o. bud i detta spel. Jfr *priffe*. *De spelar ett spel, som heter p., fastän de kallar det för »priffe»* S. Lagerlöf. *Få sig ett p-parti. P-protokoll. Ivriga p-spelare.* **II.** Ibl. även utt. -äns. Företråde, förmånsrätt. **P-aktier** med viss förmåns-l. prioritetsrätt (x stamaktier). **Syn. I.** *priffe.*

Prefi|x, -et, = l. -er; -bildning. Språkv. Förstavelse (x suffix). *P. såsom be- (i beivra), ge- (i gedigen), ent- (i entlediga).*

Pregna|ns (prä- l. präng- o. ibl. även pränjangs); -en; -t (=, -are; -het). 1) P-s. Uttrycksfull ordknapphet, kärnfullhet, ibl. vikt l. tyngd. *Karaktäristiker, överträffade i p-s ~.* 2) P-t. Uttrycksfull, kärnfull, träfande, innehållsriker, tung (av innehåll), mäktigt; (skarpt) utpräglad, specifik. *I p-t betydelse. P-tast är skildringen av ~.*

Prehistorisk, -t. Förhistorisk. *Den p-a människan. P-a svanödlor, grottyfnd.*

Prej|a¹ (prä-); -ade, -as; p-a an m; -båt; -håll; -skott; -are; -ning (-en, -ar; -shåll). Sjöv. Anropa (ett fartyg), med anrop (ibl. p-skott) tillkännage (för mötande fartyg) att man önskar meddela sig; ibl. även: underrätta sig om fartygets namn, hem-, avseglings- o. destinationsort, last m. m. *Då vi p-ades av ett engelskt krigsfartyg. Komma, vara, befinna sig inom p(nings)-håll. Undervattensbåten stannade Irma med ett p-skott 1915.*

Prej|a² (prä-); -ade, -as; p-a av m; -are; -erī (-et, -er; -försök; -system); -ning (-en, -ar; -sförsök). *P-a sina kunder, sina underhavande. En zigenarpojke ~ i färd med att p-a en engelsk gentleman till att ge honom en halfpenny l. Lo-Johansson. P-a ngn på ngt. — Mjölarn, den p-arn och girigbuken, kände man nog till Ellen Wester, öv. — Offren för hans p-erier. Min hustru blev denna vår utsatt för ett p-eri, som jag berättar som varning för andra och ~ L. W. Stjernstedt. Utlänningarnas vanliga p-eriförsök (mot turister). Ett avskryvt p-erisystem. **Syn.** ta oskäligt högt pris, hugga ti'll, (olagligt) söka utpressa n peng; skinna, uppskörta.*

Prejudic|erande, =. Som kan tjänstgöra som prejudikat, prejudikatbildande. *Varför ett statsingripande här ej kan bli p. Högsta domstolen har avkunnat p. dom. —* **Prejudik|ät**, -et, = l. -er. Lagt. o. d. Utslag av högsta myndighet som kan brukas som rättesnöre i liknande fall, tidigare avgjort normerande rättsfall, 'normfall'. *Ett p. innebär en principiell lösning av ett rättspörsmål. P. i införselärende 1927. Söka dispens att fullfölja målet till Högsta domstolen för att få p. i saken. — Att högsta domstolen fällt ett viktigt p-bildande utslag i ~. Sin största och huvudsakliga betydelse har ~ en rättsfallssamling såsom en redogö-*

relse för den s. k. p-bildningen samt för ~ Alb. Köersner. *P-register.*

Prekär (hårt k); -t, -are. Om det för ententen p-a läge, som inträtt med Rysslands utträde ur världskriget 1917. Fann han sig försatt i en högst p. situation. Gå ~ oskadd ur de p-aste situationer Sven Lidman. **Syn.** vanskelig, hotande, bekymmersam, otrygg, osäker, pinsam, ömtålig.

Prelät, -en, -er (akut); -typ; -värdighet m. fl.; -ensisk (-t). Högt uppsatt (o. makt-medveten) prästman, kyrklig storman. Sällan har väl en hög p. varit så omtyckt inom sin verkningsskrets som kardinal Sarto Annie Wall. — Det låg en m. g. auktoritet över hans p-gestalt, och ~ C. G. Laurin. Med ett präktigt p-utseende F. U. Wrangel. *Reformationen*, som gjorde slut på p-väldet, kunde dock ej ~. Fick en hög p-värdighet, som ~. — Med p-ensisk värdighet.

Preliminär, -t; -avtal; -examen (t. e. den gamla juridiska, även kallad 'prillan'); -fred; -fråga; -undersökning; -er (-na). **1)** Adj. Motsatt 'definitiv'. *Siffrorna* äro endast p-a; de slutgiltiga kunna först framläggas efter någon månad. *Undersökningar*, som ännu befinna sig på ett p-t stadium. P-t beslöts emellertid, att ~. **2)** P-er. (*Freds*)p-erna undertecknades redan följande dag, varpå ~. **Syn. 1)** förberedande, förutgående, inledande; **2)** (p-er:) förberedande förhandlingar l. överenskommelser, förberedelser.

Preludera, -ade, [-as]; -ing. Jag ~ fick nu p-a på hans lilla kammarorgel och ~ G. Kempff. *Pastorn* vände sig åter till pianot och började sakta p-a ~ And. Frideen. — Satt redan och p-ade ingångsmarschen till terminen på pianot Auda Alm-Eriksson. — *Orgeln* började p-a E. W. Olson. — En taltrast p-ar / i blånande junikväll B. Gripenberg. **Syn.** inledningsvis fantisera (på orgel l. piano l. d.), spela ett preludium, inledda med ett förspel; ta några ingångstoner, 'spela upp'. — **Prelüdi**um (mest akut); -et, -er; -espel. **1)** Egentl. P-um på, för orgel. Ett av Chopins p-er. Därpå övergår virtuosens till p-erna och avslutar programmet med det så kallade »Regnp-et» eller »Dropp-et» Rik. Lindström. Skrev korall-p-er, valthornskvartetter och ~. **2)** Bildl. Där han [katten] utan långa p-er rullar ihop sig, viker tassarna och somnar Birger Lundell. Överingo efter flyktiga p-er till sitt egentliga samtalsämne, som ~ Fr. Bök. Blev orolig, att nu skulle det bli en repetitionskurs i svenska adelskalendern, han kände igen p-erna från förr Elis. Krey-Lange. *Fredsp-er.* **Syn.** förspel; inledning(-s-toner); förberedelser.

Prémie (akut); -en, -er (akut) l. **Prämij**um, -et, -er (akut). Två ord (vkas ssg) ofta icke kunna åtskiljas. **I.** Enkelt. **1)** Blott p-e. **a)** Försäkringsavgift (som betalas i

terminer). Har du betalt (års)p-en på din livförsäkring, din livförsäkringsp-e? *Förnyelse-, tillägg-, brandförsäkringsp-e.* **b)** (Utfäst) pris, (pris)belöning. *Utbetalade* jag strax p-er för rapport om lospår W. Gustafsson. *Utbetalningen* av rovdjursp-erna. Skott-p-e för 72 st. sälar ... 720: — S. Barthel. **2)** Nästan endast p-um. Skolbelöning (utdelas den i pengar nämnes den 'stipendium'). Få p-um i, för teckning, flit. Ett p-um, bestående av en Shakspeareupplaga. Han hade p-um redan i första klassen. Den har jag fått i, till, som p-um.

II. Ssgr ha premie- o. kunna ibl. föras såväl till 'p-e' som till 'p-um'. Ex.: *P-e*-lopp. *P-e*-beräkning. En vanlig p-ebok i folkskolorna till I 2. En p-efond, avsedd för jordbruksarbetare, hemslöjdare m. fl. De försäkrades andel i bolagets överskott utdelas i form av p-efria tilläggsförsäkringar, vilka ~. [*Jaktstadgan 1864*] höjde beloppen för de p-egilla djuren Sven Ekman. Med en p-egos ses snabbhet A. Österling. *P-e*-inbetalning. *P-e*-inkomst. 'De förenade' har för 1929 haft en ökad p-eintäkt. P-ekvitto k. på inbetald p-e. P-eldn dels = lån som ej ge ränta (l. mkt låg sådan) men i stället ge delaktighet i vinstdragningar (jfr p-eobligation); dels lån givet som l. förbundet med p-e. *Föreståndaren* för riksgäldskontorets p-eldnsexpedition revisor Tor Borell. Har du några p-eobligationer? lottsedlar på p-elån. *P-e*-obligationslånen av 1931 och 1933. *P-e*-planssch plansch given som p-e (t. e. av en tidskrift åt prenumeranterna). *P-e*-sats p-ebelopp. *Centralföreningens* för idrottens befrämjande p-esköld erövrades ~ av Katarina södra folkskola 1918. *P-e*-systemet är en osund konkurrens inom den svenskamerikanska tidningspressen och ~ V. Berger. *P-e*-tariff för försäkringar. *P-e*-utbetalning. *P-e*-utdelning särsk. till I 2. Höga p-edterbärningar och vinster [i livbolaget Balder] Annons 1928.

— **Premier**a (l. prömjera); -ade, -as; -bar (-t); -ing (-en, -ar; -sbar m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Lant. o. d. Sto, väl förtjänt att p-as. P-ade ungston erhöles skäddpenning, varjämte 3-åringarna erhöles frisedel. Inbrännes å varje p-at djur ett godkänningsmärke Nord. Fam.² **2)** Allmännare. Ur en p-ad diktsamling. P-a förtjänsten, okunnigheten. **II.** Ssg o. verbalsubst. Ofta lant. o. d. **1)** *Icke p-bar men »tillåten» hingst* H. Juhlin Dannfelt. **2) a)** På häst-p-ing i Hedemora. Får-, nötboskaps-, svin-p-ing. Gudslevdrösp-ing. P-ingen av trädgårdar i Uppsala län. P-ing av mindre jordbruk eller av mindre odlingsföretag statliga sedan 1901 resp. 1908. **b)** *Anses hingst ej p-ingsbar* men dock ~ H. Juhlin Dannfelt. *P-ingsbara* färraser. *Auktionen* omfattar p-ingsberättigade sommarföel och ungston av ardenerras. Varje hushållnings-

sällskaps område utgör [vid jordbruksp-*ing*] ett p-ingsdistrikt. P-ingsmöte. [Häst]p-ingsnämnden i första distriktet. P-ingsväsen (de). **Syn. I.** (pris)belöna, ge l. utdela n pris l. belöning åt l. för, ibl. tillerkänna avelspris o. d.

Premi'ss, -en, -er. Fil. o. friare. Oftast i plur. Men jag tycker icke om att uppbygga en positiv slutledning på negativa p-er. P-erna ä givna, det är bara att dra slutsatserna. Allt för osäkra p-er. Äro p-erna hållbara? Ur oriktiga, felaktiga p-er kan man icke dra riktiga slutsatser. **Syn.** över l. undersats i en slutledning, (p-er:) 'försatser' varur slutledning drages; förutsättning, det som man fotar sig på, utgångssats.

Premium se premie.

Premiär (l. prömjär); (-e)n, -er. **I.** Enkelt.

1) 'Egentl.' Vid p-en (av Tor Hedbergs Nationalmonumentet) komma att närvara ~. En lyckad p. Vid 'Trollslöjtens' stundande p. [med ny iscensättning] på K. teatern. Styckets p., som var ett evenemang i Stockholmslivet ~. »Giovanna» kommer att få sin urpremiär i Göteborg, där ~ 1920. Och p. blir det C. Barcklind. Opera, teater; bio(graf)p-er. Veckans biop-er. 2) Friare o. bildl. Travpremiär på Jägersro 1933. Från höstens största modepremiär 1919. — Våren hade p. på långfredagen Sv. Dagbl. 1922. **II.** Ssgr. Ex.: 1) Till I. **Publiken** köper sin p-biljett ~. Men vem har tid att äta middag en p-dag! Då jag p-dagen för första gången träffade Stjernström Ernst Lundquist. »Det här klarar jag aldrig», tänkte jag och fick ett anfall av äkta p-feber Åke Claesson. På p-kvällen mottogs visserligen stycket välvilligt, men ~ G. Castrén. Skandia-[biografen] p-körde i går ett »filmskådespel», betitlat ~ 1927 (slangartat). P-program. **P-publiken.** 2) I en del ssgr har ordet bet. 'förste, ledande'. T. e. P-aktris. Titeln p-aktör tilldelades första gången N. W. Almlöf (1828); efter 1907 ur bruk. [Jean Börlin] balettmästare, p-dansör Vem är det? 1923. Den lilla p-dansösen Stella Delmont Agnes v. Krusenstjerna. P-elev vid Dramatiska teaterns elevskola som går tredje året o. har en mellanställning mln elev o. anställd. P-löjtnant bibehållet t. e. i Norge o. en del andra länder. P-minister statschefens främste rådgivare, konsej- l. ministerpresident, statsminister. Rhodes nödgades avdå från p-ministerposten ~ Nord. Fam.² **Syn.** 'först(a)föreställning', första uppförande av ett skådespel (absolut l. ibl. med ny iscensättning l. ny rollbesättning l. på ny plats).

Prenotioner, -na. Förbegrepp, inledning. Teologiska p. omfatta främst religionshistoria, religionsfilosofi o. religionspsykologi.

Prenumerant, -en, -er. **I.** Enkelt. Tid-

ningen har icke lyckats få tillräckligt många fasta p-er. Per och lösnnummerköpare. Som mångårig p. på tidningen ber jag få framställa ett önskemål. För att gå p-erna till mötes. **II.** Ssgr. Ex.: Ytterligare nedgång i p-antalet. Osmakligt p-fiske. Till p-samlare å tidningen Kolonitrådgården omvaldes hr Hedberg 1923. Agentprovision till p-samlare. P-siffran var låg och ~ H. Gummerus. För att inte förlora för mycket av ~ sin p-stock Ola Vinberg. Som annonsagent och p-värvare i ett lokalblad A. Österling. **Syn.** abonnent, en som prenumererat. — **Prenumeration**, -en, -er. **I.** Enkelt. Verkställa p. (på) de tidningar och tidskrifter, som nationen under dret beslutat hålla. Ars-, halvårs-, kvartals-, månads-; gratisprenumeration. P. mottages å posten eller direkt hos redaktionen. **II.** Ssgr. Ex.: Sänka p-savgiften. P-savgifterna räcka icke för att säkerställa tidskriftens ekonomi. P-fiske. P-förteckning. P-skvitto. P-spriset kan icke anses högt. Och tilldå vi oss närsluta nedanstående p-sedel. — **Prenumerera**, -ade, -as; [-ing]. Par du på Svenska Dagbladet? Glöm icke att p-a vid kvartalsskiftet! Pa på en massa tidskrifter. Man kan p-a på tidskriften på posten eller i bokhandeln. En tidskrift, som »självp-at» för viss person, vilken ~ Postboken. **Syn.** beställa o. betala (en tidning, tidskrift o. d.) på förhand (för att få den alltefter som den utkommer), abonnera l. ibl. subscribera (på), 'hålla' (sig med).

Preparandkurs. Kostnadsfri p., avsedd för ynglingar, som vilja söka inträde vid folkskoleseminariet i Luleå 1919. — **Preparät**, -et, = l. -er; -rör; -samling; -ställ; -vårdare. Ngt (på visst sätt) preparerat l. berett (särsk. anatomiskt l. på kemisk väg). 1) Anatomiska p. utgöra hela el. delar av växter, djur el. människor, vilka på särsk. sätt behandlas för studium el. demonstration av vissa organisationsförhållanden H. Wallengren. Projektionsapparat för mikroskopiska p. Kemiska p. ung. = kemikalier. Botaniskt, zoologiskt p. — Glasburkar, p-rör o. d. P-ställ, snittmaskiner och ~ Anton Sörlin. P-vårdare i Östgöta nation. 2) Kontrolllaboriet i Stockholm, där all världens läkemedelspreparat underkastas en minutlös granskning. Varefter p-et lanserades under namnet lyptol Nord. Fam.² Vårdefullt körtelpreparat mot sockersjuka Annonns 1931. Vitaminp-et Grasinol 1926. — **Asfalt**, limpreparat. — **Preparation**, -en, -er. Särsk. = förberedande genomgång l. förberedelse (av läxa l. d.). Utan den ringaste p. fick jag sitta och plugga på ~ E.-G. Lilljebjörn. — **Preparätör** (kort å; grav); -orn, -örer (-o-, akut). Vid naturvetenskapliga museer, anatomiska institutioner, forskningsresor o. d. anställd person med uppgift att preparera o. konservera material.

Vad vi nu kalla p-or kallades förr 'konserverator' (som nu förbehålles tjänstemän med vetenskapligt museiarbete). En vecka innan skolan stängdes, sändes benranget till en p-or, som lovade reparera det Alexis af Enehjelm. — Jag fick lov att gripa till p-orshjälmen, ty ~ Ludv. Munsterhjelm. Hade genomgått p-orskurs på Riksmuseet A. Klinckowström. — **Preparaträs**, -en, -er. Kvinnlig preparator. [Gerda Henschen] p. vid Karolinska institutet G. Elgenstierna 1930. Å Patologiska institutionen lämnas utbildning åt en p. Annonns, Uppsala 1932.

— **Preparera**, -ade, -as; p-a fram n, ut n osv.; -lupp m. fl.; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). 1) Och jag stod i begrepp att p-a nya läran Peter Bagge. — P-a sig väl för ngt, till en lektion. Komma till skolan, väl p-ad. — Stämningen var alltså p-ad hemma (på förhand) och ~. Väl p-ad för att njuta sitt fria studentliv. 2) Rakstrigel med löpande rem, ena sidan skinn, andra sidan p-ad väv. Förvaras bakom glas i särskilt p-ade skåp ~ Douglas Melin. — Nypon, vilka p-ats så, att därav en soppa kan kokas på tio minuter. Annp-ade havregryn. 3) a) Sysselsatt med att p-a en ekorre, ett ekorskinn. Färdigg-ade kranier och skelettdelar. b) Säg honom utan annan hjälp än en vanlig p-lupp och ett par vassa ndlar framdissekera en myrhjärna A. Klinckowström. En p-maskein för kranier m. m. I lilla p-rummet på 'Zotis' ib. P-salt. c) Samlingarna [från Kina] måste först undergå ett vidlyftigt p-ingsarbete 1925. En fågel, just framlagd på p-ingsbordet. En liten öppen palmbladsbarack, som skall tjänstgöra både som kök och p-ingslokal Douglas Melin. Avsett till p-ingsrum Sten Bergman. P-ingsvall. **Syn.** förbereda, förberedelsevis genomgå; på förhand behandla l. påverka l. bearbeta, ibl. 'bana väg' för, (p-a sig för:) instudera, överläsa n, väl övertänka; behandla, bereda, tillreda, göra ett preparat, ibl. konservera.

Preposition, -en, -er; -e'll (-äll; -t). Språkv. I. Enkelt. O. Östergren, Adverbial s-form efter p. 'Till fjälls', ett minne från den tid, då p-en 'till' ännu styrde genitiv. P-er och konjunktioner. En p. kan stundom även stå efter det ord den 'styr' (oss emellan, vad talte vi om?) och ibland omge det (för ett år sedan). P-er med dativ (jfr t. e. ännu brännas å bålet). II. Ssgr. Ex.: Ett p-suttryck kallas p-sadverbial, om det hör till verbet, p-sattribut, om det hör till ett substantiv. III. Avledning. I p-ella uttryck som ~.

Prerafaelit, -en, -er; -isk (-t). P-erna, en sammanslutning (från 1848) av engelska konstnärer, vilka särskilt återgingo till Botticelli och i Ruskinn funno en hänförd förkämpe; till p-erna hörde D. G. Rossetti och senare Burne-Jones. **-rogativ**, -et, = l. -er.

Företråde(srätt), förmån(srätt), rättighet, privilegium. Ett kronans p. De ä ju ungdomens p. att ~.

Pre'sbyter (prä:s; akut l. grav); -ern, -ärer. Innehavare av ett församlingsämbe i äldsta kristna kyrkan; även 'lekmannaäldste' i kalvinska kyrkan. — **Presbyterialförfattning**. För de kalvinska kyrkosamfundens typisk författning (högsta myndigheten utövas av ett råd av präster o. lekmän). — **Presbyterian**, -en, -er; -sk (-t). (Inom engelskt språkområde:) medlem av kyrkosamfund med presbyterialförfattning. 'P-ska alliansen' (från 1877) är delad i en östlig och en västlig avdelning, med resp. London och Newyork som centrum. De stränga, p-ska söndagarna med deras dysterhet och högtidlighet, då ingen fick småle eller ens gnola en melodi Öv. fr. Nellie Melba.

Prese'nnig (-sä; mest akut; ibl. även prä'- med grav); -en, -ar. I. Enkelt. Numer är det inte så farligt att flytta i regnväder, då det finns p-ar att lägga över och skydda möblerna. Skyddad med en grov p., i kanten förstärkt med tågvirke. Lätta på ett hörn av p-en. Sova under en p. på Skeppsbrokajen. Ett lastbilschassi, som man försett med en överbyggnad av p-ar och några bänkar. Däcks-, motorcykel; vaxduks-p-ar. Det stora tältets golvprese'nnig J. G. Andersson. II. Ssgr ha vanl. prese'nnings-, ibl. därjämte prese'nning-. 1) Några ex. utan -s. 12,000 m. p-duk 1917. P-klädda muldsnor Ellen Lundberg-Nyblom. P-olja Annonns 1920. 2) Med -s. P-sarbetaren S. F. Kastman, Norrköping. Statsbanornas p-sbrist 1916. En gammal lappad mesan och en jagare av p-sduk H. Mörne. Norrköpings regnkläders- och p-sfabrik 1920. Statsbanorna öka sitt p-sförråd 1916. P-sliknande tyg. P-slister (av tågverk). P-sömmaren E. B. Andersson. P-suthyrning. **Syn.** tjärad l. oljad skyddsduk, vattentätt segelduk.

Prä'sens (akut); ett, =; -betydelse; -form; -stam; -ändelse m. fl. Språkv. Tempus-(form) för närvarande tid. Är, kallar, söker, spår, springer, står i, äro p. indikativ (förkortat pres. ind.); vara, kalla osv. äro p. infinitiv. Historiskt p., som avser att göra framställningen livligare. — Perfektparticipet av transitiva verb kan ibland ha p-betydelse (en älskad kvinna = en som älskas). — **Prese'nt**¹ (-änt); =, [-are]. Ha ngt p. (för sig). Allting har han fullt p. för sig. Och med ett statsdepartements alla detaljer p-a för minnet Knut Hagberg. **Syn.** i minnet, närvarande för minnet, aktuell, (omedelbart) 'tillgänglig', 'uppe' (i medvetandet).

Prese'nt² (-änt); -en, -er. I. Enkelt. Ge ngn ngt i p., ngn en (gentil) p. Ge dyrbara p-er. Har du sett vilken p. vi har fått av moster, hon hade med sig tre harar! Tror du p-en blev omtyckt, väl upptagen? Den

ökningen betraktar jag som en ren p. Jag har med mej en (liten) p. åt dej. Få ngt i, till, som födelsedagspresent. Lysnings-, bröllops-, nyårsprer. **II.** Ssgr. Ex.: Stilfulla p-artiklar i svensk kristall Annons 1915. Choklad i p-ask. Bunden i fint p-band. På bordet låg ~ fyra 'magasin', en cigarrett-ask av silver och tre p-böcker. P-kartong, innehållande tvål och parfym. Ge henne ett p-kort på ett par handskar, det har hon alltid nytta av. 'Gösta Berlings saga', vars första upplaga 1891 utkom som p-upplaga hos Frith. Hellberg Herman Bergquist. **Syn.** gåva, skänk, föräring. — **Present|a**, -ade, -as; p-a bort [u]. En korg mogna sötkörbär, som prästens hushållerska p-at henne Ellen Wester, öv. Han p-ade dd min farmor ett utmärkt vackert ametistkors med guldkedja Chr. Carlander. Till sist p-ade jag dem sex kaneler till en bättre festmåltid E. v. Otter. — Den skulle han p-a åt en bekant i Kairovan Emil Melander. Kattorna p-ades sedan åt Madame Zo C. G. Laurin. — **Presidenten** i Köpenhamnsklubben p-ade Stockholmsklubben med en ordförandeclubba av gammal dansk ek Sv. Dagbl. 1926. Och Mutter Malen hade p-ats med ett par tomtar för ~ N. W. Lundh. — Och nu tänker jag börja på egen hand, med mina egna resurser. Inte med p-ade medel från främmande Fanny Alving. **Syn.** (bort)skänka (n), ge (i l. som present l. som gåva), förära, överlämna (som gåva). — **Presentera** se under presentabel.

Present|ä|el, -elt, [-lare]. Med undantag för verbet 'presentera' sammanhålls ordgruppen med de föreg. Du dumma pojke, det förstår du väl, att inte hon är p-el Öv. fr. B. Shaw. Pel vid hovet. »Jag är knappast p-el i nuvarande skick», ursäktade han sig, men jag kommer direkt från skogen A. Sörlin. Och allt i p-elt skick A. Niska. Ganska p-la ritningar. **Syn.** uppvisbar, tillräckligt snygg l. hyfsad (för att kunna visas l. visa sig). — **Presentation**, -en, -er. Jfr följ. Egentl. o. bildl. Och därpå följde p. för alla de närvarande högdjuren. P. vid hovet. Men Afrosinja Andrejevna är värd en något utförligare p. Ellen Wester, öv. — [Att Runar Schildt] i en för Stockholmspubliken avsedd p-sartikel kom att figurera som ~ E. Kihlman. Den svarta p-sklänningen, det långa släpet, de vita små puffärmarna med sina svarta slår Sigrid Stjernswärd.

— **Presenter|a**, -ade, -as; -bar (-t) m. fl.; -ing (l. oftare presentation). **I.** Till föreg. **1)** Numer ofta ersatt av 'föreställa'. Men dd måste väl Gertrud p-as på hovet Hj. Söderberg. »Rikets Fruar», hos vilka [vid hovet] p-ade damer måste avlägga visit F. U. Wrangel. Får jag p-a: kandidat O., fröken E. Jag skulle gärna vilja bli p-ad för

din far. Pades med några smickrande ord som det stora ljuset i stadens naturvetenskapliga värld. Tilldter Ni, att jag p-ar mig, mitt namn är ~. Vi ä inte p-ade (för varandra). Är du p-ad i familjen? Låta p-a sig. **2)** Friare. **a)** Här p-as (för läskretsen) tre rekordslagerskor. Den skald, som här skall flyktigt p-as, har ~ G. Procopé. Och som härmed p-as på svenska Företal till en öv. Det mesta har varit i den västerländska eller amerikanska pedagogikens säck, innan det nu p-as som originalnyheter ur bolsjevismens pdse A. Karlgren. — [Boston] ansågs knappast som fullt p-bar i bättre sällskap [år 1907] Fredr. Sandwall. **II.** Friare o. ibl. med anslutning även till 'present²'. **1)** Skr. [Templet] p-ar sig nog så pittoreskt på andra sidan sjön K. Zilliacus. I sina två första diktsamlingar ~ par Balmont sig som en begävd skald av allmänromantisk läggning Raf. Lindqvist. **2)** Handels. o. d. Genom en bulvan låter han p-a checken, och kassören betalar på grund av chiffret ut beloppet I. Hultman. Räkningen ~ som någon dag senare p-ades pappa till inlösen Guido Simberg. **3)** Mer direkt till 'present²'. Ngt cirkulat. Pa ngn (med) ngt. Jag skulle önskat få tillfälle att någon gång p-a herrskapet ett litet prov på persikorna från mitt drivhus. — Berömda Rörstrandsrariteter, såsom p-fatet av mästaren Christoffer Conrad Hunger. Betjänten kom in med ett visitkort på en p-tallrik. Men vart jag anländer, ställa sig alla för mig som på p-tallrik C. J. L. Almqvist. Villan ligger ju som på p-tallrik, oskyddad åt alla håll! **Syn. I.** föreställa (okända för varandra); **II.** framte, förete, 'erbjuda', (upp)visa, fram- l. förelägga; framrätta, överrätta; förära, skänka, bjuda.

Preservativ (-sär-); -et, = l. -er. Skyddsmedel, förebyggande medel. Användes ej blott av sjuka som läkemedel, utan också av friska som p. (mot influensan). — **Preserver|a**, -ade, -as; -ing. Skydda, bevara; (ibl.) torka, konservera (t. e. grönsaker).

Präses (akut l. grav); =. Ordförande (i akademi, i en rätt, i konsistorium); särsk. förr: ledare av akademisk disputation. Akademiens egentlige stöttepelare under dessa år var dess p. Carl Fredrik Adelcrantz Evald Eison Uggla. Sitta som p. i konsistoriet. Akademiens nuv(arande) p. — Skötte ~ med klokhet och överläd p-klubban C. G. Laurin. P-val i Vetenskapsakademien.

Preside|nt (-änt); -en, -er. Ansluts ibl. svagt till föreg. **I.** Enkelt. **1)** Franska republikens p. P. E. Svinhufvud vald till p. i Finland. En av folket utsedd p. är genomgående mäktigare än den parlamentsvalde. P-en Roosevelt har fortfarande folkets sympatier 1934. Riksp-en v. Hindenburg död 1934.

2) Titel för cheferna för Svea o. Göta hovrätter, hovrätten över Skåne o. Blekinge samt för kammarrätten (dessutom till 1876 statskontoret, till 1891 kommerskollegium, till 1909 kammarkollegium). *Ivar Afzelius, p. i Svea hovrätt 1910—1918. Hovrätts-, kammarrättspresident.* 3) Om en del andra ledare, talmän, ordförande o. d. T. e. a) *Minister-, konseljpresident.* b) *P. i Nationernas förbunds församling blev Sandler 1934. Den fungerande rådspen i Folkförbundsrådet, i N. F:s församling, Chiles representant Villegas 1927. — Lenin blev det nya folkkommisariatets p. och bekläder ännu den posten 1919.* c) *Sitta som p. vid en vetenskaplig kongress.* d) *P. i världens största trust.* e) *Franska senaten och franska deputeradekammaren välja vardera en p. och 4 vice-presidenter, motsvarande våra talmän och vice talmän.* f) *Dr Schacht riksbankspresident [i Tyskland] 1933.* II. Ssgr ha vanl. både *president-* o. *presidents-*, det förra dock vanligast; enbart detta ha vi i 'p-skap'. **Syn. I. 1)** statsöverhuvud i republik; **2)** hovrätts- l. kammarrättschef; **3)** ledare av ministär; (fungerande) ordförande; ibl. talmän; chef l. överhuvud.

— **Presidentskap**, -et, =; -stid. Dels = myndighet l. värdighet, dels = ämbetsstid. **1)** *Deschanel kandiderar för p-et [i Frankrike] 1919. Vid sitt tillträde till p-et hälsades han med ~. Nedläggna p-et. Under sitt p. Under Monroes från partistrider fria p-stid Verner Söderberg.* 2) *Wilken förening för tillfället står under p. av hertiginnan av Sutherland S. Arsenius. — Presidents-* [l. **Presidents'**ed. *Avlägga p-en.-hus. Det s. k. Presidentshuset i Jönköping Å. Stavenow. -kandidat;* -ur (biton på -ur). *Uppställd som p. Vid valet 1920 erbjöds han [Hoover] p-uren för det demokratiska partiet och ~ V. Spångberg. -par. Rynkade ~ något på näsan dt p-ets borgerliga äthävar C. G. Laurin. -period. Under hans första p. -stol. Innehade 1875—78 p-en i K. geografiska sällskapet [i England]. -tid. Under Lincolns p. -val;* -skampanj. *Vid p-et. -värdighet. -ämbete* (biton på -äm- l. -be-). *Avsked från presidentsämbetet [i Skånska hovrätten] 1883 Wrangel-Bergström.*

— **Preside**ntsk[a], -an, -or. **1)** *Presidentfru (särsk. till 'president' i bet. I l o. 2). P-an Loubet. — Manuskript av Snoilsky, vilka p-an Hilda Wikblad givit mig för att vid lämpligt tillfälle offentliggöras Ruben Berg.* 2) *Nuvarande p-an i Franska kvinnornas nationalråd, Madame Avril Jane Gernandt-Claine. — Presider*[a], -ade; [-ing]. *Egentl. o. friare. När Bobrikov ~ första gången p-ade i senaten ~ H. Gummerus. P-a vid rådsbordet, vid de vises rådslag. En större bjudning, vid vilken hon*

*skulle p-a som värdinna A. Sörlin. I dess lilla festsal hängde bakom den p-andes plats en mörk metalltavla Rich. Ekblom. Syn. sitta l. fungera som ordförande l. preses, utöva presidiet, föra ordet; (ibl.): sitta som den förnämsta, leda samtalet l. konversationen. — Presidi*um (mest akut); -et, -er. **I.** Enkelt. Abstr. o. konkr. **1)** *Sköta p-et på ett förträffligt sätt. Avgd från, nedläggna p-et (i Konstakademien). Tillträda sitt p-um med ett ståtligt tal. Överta p-et. P-et går i tur och ordning bland medlemmarna. Spiritistkongressen börjades med gräl om p-et. Att de kungautsedda talmännen och vice talmännen av kamrarna återplaceras i p-et 1921. Under styrelseordföranden, dr A. Theo. Ekblads p-um Gustav Andreen.* 2) *Bild av talmansp-et i andra kammaren. Rydberg satt vid översta ändan, omgiven av p-et (i Stockholms konstnärsklubb) G. Pauli. II. Ssgr. ha presidie.* Ex.: *Varp överbibliotekarie Grape överlämnade de forna kuratorernas gåva, ett ståtligt p-ebord med stolar 1933. Andra förslag till p-posterna ifråga kunna ~ (Studentkårens ordf. o. v. ordf.). P-et*al t. e. vid tillträdande l. nedläggande av p-um. *P-etiden i Vetenskapsakademien utsträcktes 1820 till ett dr. Därefter företogs de vanliga p-evalen (i stadsfullmäktige). Syn. ordförandeskap, 'preseskap'; de(n) presiderande, ibl. styrelse(n).*

Preskriber[a], -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr följ. Mest i pass. *Pad fordran. En förseelse, som dock nu är p-ad. Syn. (p-as:) förklarar förfallen l. ogiltig, gå förlorad. — Preskription, -en, -er; -stid. *Lagt. o. handels. m. m. Mistande av rätten att beivra ngt, att indriva en fordran osv. därför att man försummat rätta tiden l. viss tid (p-stiden) förflutit. Reglerna om tiodrig (fordrings-)preskription. Enligt allmänna regler är p-stiden för fordran 10 år; före 1935 måste, i enlighet härmed, en in-teckning vart tionde år förnyas för att gälla. P. avbrytes enl. svensk rätt genom bevakning (krav, erinran l. galdenärens erkännande). P. av arvs- och testamentsrätt. — P. i brottmdl. Åtals-, återfalls-preskription. P. av dömt straff.**

Press (ä-); -en, -ar. **A)** Enkelt. **I.** Mer l. mindre abstr. o. allmänt. **1)** *Ligga, lägga i p. Sätta p. på ~. Hon skulle ej stått / för hårdare p., min smäckra båt Ax. Ahlman. Segelp-en blev jakten för tung, och flock måste bärgas Ernst Lundström. Båtarna gälla för vindpen S. Barthel. Att det behövs en ordentlig p. för att sd fullständigt knäcka benen i folk ~ (bildl.) A. Karlgren.* 2) *(U)-öva (stark) p. på förhandlingarna, regeringen. I trots av den våldsamma själsliga p., för vilken han blev utsatt. Hade i ungdomsdren gått igenom en hård p. 3) Men den rätta pen på loppet blev det aldrig*

(idrotts.) 1929. 4) *Han hade nämligen insatt, att god p. på byxorna ibland mycket väl kan ersätta snille* Erik Palm. **II.** Rent konkr. Tekn. o. d. Om en mängd maskiner o. apparater. T. e. 1) *Skrivpress. Hydrauliska p-ar (för mycket stora tryck) äro kolvp-ar. Bokbindar, brikett-, bär-, druv-, faner-, foder-, förgyllnings-, glätt-, halv-, honungs-, hö-, kopia-, linne-, nit- (för nitning), olje-, ost-, pack-, plåt- (för bockning av plåt), potatis-, prägel- l. präglings-, puré-, racket-, saft-, smides-, stryk-, tegel-, tygpress. Brev-, läsk-, papperspress ibl. i form av en tyngd l. en klämmare. Ibl. om 'vinpress'. Kommen och trampen, ty p-en är full Bibeln. Balpress för bomull. 2) Växtpress. Har du ännu växter i p-en? Låt inte växterna ligga utan ombyte (av gräppapper) i p-en! P. med rulle och tåg eller skrivpress. Auerswalds gallerpress. 3) Tryckpress. Lägga en bok, en tidning i p-en, under p-en börja trycka. Boken har nyss lämnat p-en just kommit ut. Varigenom ett hundratal nyförvärv kunnat göras, mest av tryck från p-ar, som förut ej varit representerade i samlingen O. Walde. P-arna kurrade som stora kattor, sättmaskinerna rasslade och ~ Harry Blomberg. [Trosa tidning] tryckes med handpress ~ i en liten visitkortspress Tidn. Upsala 1920. Snällp-ar kunna trycka format upp till 120 × 150 cm. B. Oldenburg 1923. Rotationspress.*

III. Mest abstr. Blott i sing. o. vanl. i best. form = tidningarna (mer säll. inräknat tidskrifter) l. ibl. = 'pressens män'. P-en, ibland kallad tredje statsmakten (vid sidan av konung och riksdag). P-ens frihet. Hela p-en kastade sig över den olycklige. P-ens hållning i frågan. P-ens opinionsnämnd en p-ens hedersdomstol (från 1914). Om p-en får tag i saken. *Figurera i p-en.* Och med detsamma hade jag ohjälpligen brutit med hela den lägre p-en G. O. Hyltén-Cavallius. *Följa den utländska p-en.* Under en av Strindbergs dystraste perioder, hans hundra i p-en M. Lamm. — *Vid sidan om nyhetsp-en har ju också ~ uppkommit en synnerligen omfattande illustrerad p. i vecko-tidningar ~ Wald. Bülow. Vi, som njuta fördelarna av en fri p. — Huvudstads-, Stockholms-, Göteborgs-, världs-, landsorts-, Orts-, socialist-, höger-, nykterhets-, skandal-, dags-, vecko-; tidningsp-en.*

B) Ssgr ansluta sig ibl. även till verbet men stå dock vanligen här.

Syn. A) I. kläm, kompression; tryck, påtryckning(ar), (på)pressning, tvång, (ibl. nära:) hets, forcering, tyranni, hård skola; **II.** pressmaskin l. -anordning, (maskinell) anordning för utövande av tryck; ibl. tyngd l. klämmare; ibl. tryckpress; **III.** (p-en:) tidningarna, tidningspressen; ibl. pressmännen.

— **Pressalstjer.** Ofta nedsättande. *P-ret i fråga 1920. Ett p-er, som bra mycket närmade sig ett skandalblad. -angelägenhet.* Till press III. *I p-er. -arbete.* Tekn. *P-n och smidesarbeten. -attaché.* Vid beskickning anställd person med uppgift att följa pressen där o. tillvarata sitt lands intressen i resp. pressorgan. År 1905 vid konflikten med Norge utsände vi p-er; sedan 1921 kallas p-erna 'pressombud', de erhöilo ställning som representanter för Utrikesdepartementets pressbyrå och underställdes vederbörande beskickningschef. **-byrå.** Märk: 1) Avdelning inom Utrikesdepartementet som har att syssla med pressärenden. *P-ns ställning regleras av 1928 års instruktion för Utrikesdepartementet 1934. 2) Svenska p-n distributionsföretag för tidningar o. andra pressalster (grundat — under annat namn — 1899). -censur till press III. -detalj. Krigs. (till press III). Till chef för generalstabens p. efter ~. -duk kring ngt som pressas l. varigmt ngt pressas. -fejld till press III. -fodler; -erberedning; -ertorn (silo). Lant. Se ensilage. *Det s. k. p-ret, vilket ~ vinnes genom pressning och jäsning av den grönt skördade fodervaran B. Jönsson. -form, -en, -ar. Av ångmaskin drivna p-ar Nord. Fam.² -foto; -byrå; -grafi.* Foto(grafi) avsett för pressen l. reproducerat där. **-frihet** jfr tryckfrihet. **-front.** *P-erna* Rubrik t. e. Sv. Dagbl. 1918 (med utdrag ur andra tidningars ledare). **-förbrytelse.** Tryckfrihets- l. ibl. politisk förbrytelse. **-förening.** Sammanslutningar av tidningsmän, tidningsägare l. tidningsutgivare. *Partipolitiska p-ar som Socialdemokratiska p-en eller Svenska högerpressens förening och opolitiska som Publicistklubben. 'Utländska p-en i Sverige', stiftad 1929, har till syfte att tillvarata gemensamma intressen för utländska korrespondenter här. -förgyllare; -ning.**

-galleri. Och blevo stående figurer i ortens p. (figurerade ständigt i ortspressen) O. B. Nelson. **-glans.** *Medelst vattenånga borttaga överflödigt p. på ylletyg Nord. Fam.² -glas. -granne.* Par tidningsrubrik (jfr pressfronter o. pressrörster). **-gryn. -gurka.** Sallad av färsk grön gurka (skuren i tunna skivor, lagd i ättika o. strödd med persilja). **-hinder.** »Omständigheter, som icke äro beroende av oss», såsom tidningarna bruka säga, när de drabbas av p. (förbjudas av censuren) And. Ramsay. *P. drabbade dagens nummer av Huvudstadsbladet. -hus.* *Varje större kyrka, varje kloster hade sina vingårdar och p. R. Numelin. -inrättning* t. e. för klädpressning. **-järn.** T. e. att pressa kläder med. *Akkurat som hustru min, sa skräddarn, när p-et fräste. I ännu p-sfuktiga byxor Uno Eng. Syn. ibl. strykjärn. -jäst; -beredning; -fabrik (jästfabrik).* Överjäst framställd under rikligt lufttill-

träde o. torkad gm pressning. Jfr jäst. Utom p., som blott håller sig helt kort tid, tillverkas numera även s. k. 'torrjäst', som bibehåller sin jäsningsförmåga under mycket lång tid, månader eller t. o. m. år 1927. Smaken på p. får varken vara härsknen eller bitter. **-kakja**. De vid oljeberedningen överblivna p-orna användas till kreatursfoder Nord. Fam.² **-kampanj**. Till press III. Pressfejd, pressrid. Föra en p. mot ~. **-kar**. Annars vältas druvorna i p-et och pressen skruvas till allt hårdare ~ Gunnar Cederschiöld. **-klipp** tidningsklipp. **-klisché**. **-kollega**. **-kommissarie**; -at. T. e. vid Olympiska spelen 1912. **-kort**. Frikort för pressman. Det var ett herrans under att jag kom in i Stadion på mitt p. Torsten Tegnér. **-kritik**. Den hårda p., som Fritänkaren utsatts för M. Lamm.

-luft; -verktyg (pneumatiska). Tekn. Större hamrar, som drivas med vatten, ånga, p., fjäderkraft o. d. Nord. Fam.² Införandet [i brobyggnadskonsten] av grundläggandet med p. ib. **Syn**. tryckluft, komprimerad luft. **-läggja**; -ning. Av billighetsupplagan p-es nu 11:te tusendet. Detta n:r presslades 17.1.31 Strix. Vid tidningens p-ning 1915. I p-ningsögonblicket inlöper följande beriktigande: ~. **-läktarje**. Låta utrymma p-en (på grund av störningar under pågående riksdagsdebatt). P-en i Stadion. På p-en. **-man**. Pressmän från alla länder. För att tillvarata pressmännens intressen. **Syn**. tidningsman, journalist. **-maskin**. **-mästare** fackl. **-möte**. Det första nordiska p-t samlades i Kristinnia (Oslo) 1899. **-officer**. Ny p. för armén: Till chef för generalstabens pressdetalj efter ~ 1934. **-ombud**; -sman (i Finl. = censor). Jfr särsk. 'pressattaché'. Sverige äger nu (1934) p. i London, Paris, Berlin, Helsingfors och Moskva. **-organ**. Nej jag tiger, ty sitt eget parti bör man helst okväda i dess egna p.! Erik Hedén. **-papp**. På så sätt, att pressaren avrullade tyget åt höger över ett ark p., varpå ett nytt ark pålades och ~ Carl Sahlin. **-plattja**. Strykpress ~ med konvalexkonvexa, ånguppvärmda p-or, ~ den undre överklädd med packningar och strykfilter. **-plåt**. **-reportage**. Pressens reportagebyrå (Stockholm). Enl. vad P. inhämtat framlades därvid ~ 1928. **-representant**. Utan att något kom till p-ernas öron Öv. fr. Ashton-Wolfe. **-revider**. Boktr. Revider(korrektur). Fem korrektur och ett p. ha lästs. **-röst**. P-er tidningsrubrik (jfr pressfront). Tyska p-er [om filmen I sista ögonblicket]: ~.

-seriesamtal ett slags abonnemangssamtal på telefon. **-skruv**. Och varje morgon lossades p-en och uttogs det pressade godset Carl Sahlin. **-språk**. Tidningsspråk. Ordet hustruplågare har på sistone blivit en i sam-

tals- och pressspråk accepterad term 1927. **-stämpel**. Postpapper, bärande i övre vänstra hörnet i p. ordet »Bath» Carl Sahlin. **-sylta**. Pressad sylta av svinhuvud o. något magert kött. **-telegram**. T. till tidning, tidskrift l. telegrambyrå avsett att offentliggöras gm tidningspressen. **-torv**. **-trampare** vid pressning av druvor. **-tvång**. Under en tid av svårt p. (sträng censur x pressfrihet). **-union**. Internationella p-en grundad vid första internationella journalistkongressen i Antwerpen 1894. **-urklipp**; -sbyrå. Den enda välvilliga recension en p-sbyrå skickat honom över ~ Henning Berger. **-uttalande**. Auktoritativt p. av ~. **-veck**. Stig upp, ~ du förstör p-en på dina byxor! **-vecka**. Granndagsgästerna på p-n 1921. Ariel, p-ns tidning. **-verk**. P., innehållande såväl ånghydrauliska som rent hydrauliska pressar Nord. Fam.² Långshyttan med masugn, ~ valsverk, pressverk m. m. 1926. **-vev** jfr t. e. presskruv. **-väsen**(de). De sidor av modärnt p., som ~ Kajsa Rootzén. **-yta**. **-återstod**. Per från saftberedning Kjellins Varulex. **-ärende**. Person, som handläggjer p-n Nord. Fam.² **-överstyrelse**. P-n i Finland, officiellt Överstyrelsen för press-ärenden, handhade 1865—1917 censuren över tidningspressen.

— **Pressa**, -ade, -as. **A**) Enkelt. **I**. Mer egentl. **1**) Där vinet, druvorna p-as. P-a musten ur ~. P-a saften ur, honungen ur kakorna. P-as till mos. P-a (olja ur) oliver. Hade höstens store mästare ~ p-at tuberna mot sin palett och börjat sätta ut färgklickarna Guido Simberg. **2**) Skäktarfall i (hårt) p-ade balar om cirka 30 kg. P-ade stråhattar. P-at surhö. P-ade fikon. P-ade dricksglas. Pianofötter av tjockt, p-at glas. Mönster-pat papper. **3**) P-a växter. Hans växter äro ovanligt vackert, väl p-ade. P-ade blommor i ett poesi-album. **4**) P-a en kostym. Skicka bort kläderna, byxorna för att få dem p-ade. Väl-p-ade benkläder. P-a veck på ~. P-a slät, jämn. P-a tunn som ett blad. **5**) Han p-ade hårt min hand skr. = tryckte, kramade. Rudolf Svensson p-ar tysken Bräuns skuldror i mattan med ett nacksving (i brotting). Du griper en om strupen | och p-ar en på knä O. Seidenschmur. Så att suden nästan p-ades under vattnet. — Som p-ade svettdroppar ur hans panna. P-a tårar, glädjetårar ur ngnns ögon. **6**) Ngt friare. **a**) Massan p-ade honom oemotståndligt mot utgången. Vinden p-ade oss ur riktningen. När båten p-as av en by Sten Selander. **b**) P-a en båt (med stor segelmassa, mer än den tål, mot vinden). Med överkompression på motorn p-ade de sig hårdnackat vidare, under det ~ H. Victorin. Under det att Babcock ~ även p-ade sig över denna höjd [i stavhopp] Olym-

piska spelen 1912. c) Idrotts. *Men de övriga svenskarna p-ade hårt, och skillnaden i målet var härfin 1916.*

II. Bildl. 1) Jfr I 1. *Var lyckans stund, som p-ats på sin must 'Stefan Sylvander'.* 2) *Flickingarna, som sjöngo med sina p-ade diskanter. Med onaturligt p-ad röst Hagar Olsson. Med ett p-at tonfall.* 3) *Ser man till förhållandena i stora drag, utan att p-a orden ~ H. Geijer. P-a inte meningen!* 4) *Vad som kunde p-a hjärtat hos en sådan mamsell Hj. Bergman.* 5) *P-a pengar av ngn. Jag lyckades p-a honom på en tia.* 6) *P-a ngn till ngt, (till) att göra ngt. Vid den tiden ville man även p-a honom att ~. Följden blev, att vi p-ades till renhållningskarlar Arthur Jacobsson. P-a sjöfolk, matrosar i krig tvinga dem till tjänst å örlogsfartyg. — Ej veta de lyckliga där om den pina, / som jag är p-ad att bära.* 7) *Men vänta inte många brev, ty jag är otroligt p-ad den närmaste tiden S. Siwertz. Vål vet jag, huru hårt p-ad allmänhetens offervillighet redan är på grund av de onda tiderna Prins Carl.* 8) *Men ~ värmen var verkligen för p-ande och ~ Kajsa Rootzén. Under denna (mycket) p-ande tid. Det blev en lång och p-ande dag S. Siwertz. Skött en hustrus p-ande arbete på en liten bondgård.*

B) Ssgr kunna i allm. även ansluta sig till 'press' o. stå under detta; här nedan blott 'pressbar'.

Syn. A) I. 1)—5) ut- l. ur- l. framp-a *u*, (ur)krama (*u*), samman- l. hopp-a, (ur- l. hop)klämma (*u*), hårt (hop)trycka (*u*), (hop)packa (*u*), sätta i l. utsätta för press, komprimera, till- l. åtsnöra *u* l. -skruva *u* l. -spänna *u*; med press jämna, (ibl. nära:) mangla, stryka, (ut)valsa (*u*); ibl. kondensera, tvinga l. trycka ned *u*; framtvunga *u* l. -driva *u*; 6) oemotståndligt föra l. driva l. tvinga; hårt 'fresta'; ansätta, ligga l. sätta åt, tränga l. ligga på, (följa tätt på o.) 'hota'; **II.** forcera, (onaturligt) uppdriva *u*, spänna; urgera, driva till sin spets l. in absurdum l. till det yttersta; pådriva *u*, (upp)pegga (*u*), köra l. mana på; (söka) tvinga, påtrycka *u*, utöva pression på; ibl. preja; beklämma, (ned)trycka (*u*), (ned)tynga (*u*), betunga, plåga, ängsla; jakta, överanstränga, ta allt för mycket i anspråk.

— **Pressa av** *u* m. fl. se avpressa osv.

— **Pressarbete** m. fl. se under press ovan. -bar, -t; -het. *Göra torven p. Råtorven måste överföras till p. form.*

— **Pressant**(-angt); =, -are. Skr., mindre vanl. Brådskaende, trängande, angelägen.

— **Pressarje**, (-e)n, -e. **1)** Arbetare (även 'presserska') vid pressar av skilda slag. T. e. *Skicklig kapp-e erhåller plats.* **2)** Apparat. *Byxp-e av prima ek med vita metallbeslag.* — **Presseri**, (-e)t, -er. *Örebro Vin-*

och Saftpresseri 1918. — **Presserska**, -an, -or. T. e. *P-a erhåller genast anställning, Uppsala Kappfabrik. Vana p-or erhålla plats i färgeri 1910. Kapp-, klänningsp-a.* — **Pression** (-sjon); -en. Tryck; påtryckning, tvång. — **Pressning**, -en, [-ar]; -sarbete; -slag (-et, =); t. e. vid p. av druvor) m. fl. *Kall-, varm(p(-smetod)). P. av kläder. Ser man tog p-en ur kläderna.* — *Pärmontering med blomstermotiv i svärtad blindpressning Per Hiertas boksaml. Klotband med silverpar Ähln & Holm. Portmonnävska av brunt skinn i krokodilpressning.* — [*Palmerna böjde*] *sina yviga kronor för passadens kraftiga p. G. L. Dahlin.* — *Då motståndarnes p. blir alltför stark (i fotboll). Nya rekord vid p. av hantel.* — *Dukade under för klimatets p. A. G. Högbom. Syn.* jfr pressa.

Presta'nd/um (prä;- grav); -um, -a. Mest i plur. Vad man är skyldig att fullgöra, utföra l. erlägga, åliggande(n). *Med vilka varor eller med vilka p-a skall Tyskland betala? 1921. Men det krävs också p-a, framför allt: lydnad Ruben Berg. Fullgöra alla föreskrivna p-a.* — **Prestation**, -en, -er. **I.** Enkelt. *Samuel Johnson's lexikon var beundransvärt såsom personlig p. och ~ R. F. v. Willebrand. Har utfört en god p. i vetenskapsens tjänst Douglas Melin. Redan detta skulle varit en (verklig) p. Sportslig p. Men p-en ligger i att fyra av alpernas alla högsta pass betvingats Ax. Gadin.* *Motp-er tillämpas nu i 85 kommuner (av kontantunderstödda arbetslösa) 1932. I stånd till de svåraste p-er. Arbets-, glans-, kraft-, marsch-, muskel-, rang-, sportprestation. Naturap-er. II.* Ssgr. Ex.: *Ett p-sdugligt halvblod Nord. Fam. 2* — *Övernormal intellektuell p-sförmåga Alb. Lilius. Arméns organisation och p-sförmåga. En maskins p-sförmåga. Syn.* vad man åstadkommit l. fullgjort, utfört arbete; ett utmärkt arbete; skatt, avgäld, utskyld. — **Presterja**, -ade, -as; [-ing (med plur.)]. **1)** *Om man lyfter 1 kg. 1 m. högre upp, än det förut befunns sig, så p-ar man ett arbete, som brukar tagas till enhet och mått och som benämnes 1 kilogrammeter The Svedberg. Men ändå hade jag icke tillräcklig energi att rycka upp mig till att p-a något bättre. Vad helst han än satts till, har han p-at ett lika fullödigt och förstklassigt arbete. Kände sig missnöjd med det arbete han p-ade ~. — P-ade ett ganska lamt försvar. Med den primitiva hushållsattiralj, som ett ungarlshem kan p-a. Vad Strindberg i vanliga fall brukar p-a av bitterhet och ondska O. Wieselgren. Om nu recensenten pliktskyldigast skall p-a en anmärkning C. Hallendorff. Och sanning om en själv är det högsta, som kan p-as av en människa Alb. Engström.* **2)** *P-a in natura vad som åligger en att utgöra. Syn. 1)* utföra, åstad-

komma, fullgöra; (ibl.:) uppbringa, anskaffa; komma med, uppvisa; 2) erlagga.

Preståv (l. prä-); -en, -er; -er|a (-ade; -ing).

I. Två ord. **1)** Florbehängd stav. *Föra, bära p-en, p-erna (vid en procession).* **2)** Bärare av p. *Som p-er fungerade ~. Därefter kommo tvenne »p-er» med långa, svarta, krusflorsomlindade stavar* And. Ramsay. **II.** P-era (= gå före en procession bärande p.). **1)** *I denna utstyrelse p-erar han framför den kista, som ~ Aug. Hallner. Jag p-erade vid hans begravning* J. G. Arsenius. **2)** *Åtföljda av två p-erande häroldinnor, fröknarna Brita Piper och Elsa Wachtmeister (i Amaranten). Där ~ två unga flickor p-erade med långa stavar, prydda med rosenbuketter och fladdrande sidenband* Ellen Lundberg-Nyblom.

Presterä se under prestandum.

Prestige (-isj; även prä-); -en. **I.** Enkelt. *Sjunkande p-e och inre splittring i regeringen. Den minskning i p-e, som ~. Stigande p-e. Bevara, öka sin p-e. Därför att han satt Englands p-e på spel. Återställa tronens (förlorade) p-e. Vinna (i) p-e.* **II.** Ssgr. *Ex.: Men det är nästan alltid p-efrågor grälen gälla. Det är en p-efråga. Betyder för regeringen en kännbar p-eförlust. Partiet hade lidit en avsevärd p-eförlust* Ernst Bendz. *För stora företag är det en p-esak att pensionera sina resande och deras änkor* Olle Hedberg. *Det hela är en p-esträd mellan ~. En motsvarande p-evinst för Sverige N. Ahnlund.* **Syn.** (högt) anseende (o. inflytande), respekt, ibl. 'nimbus', auktoritet, 'gehör', 'position', ibl. ära.

Prestissimo (prä-; mest akut); -t, -n. *Mus. Två ord (subst. o. adv.). Jfr t. e. pianissimo. (Ställe som föredras) mkt snabbt. — Presto (mest akut); -t, -n. *Mus. Två ord (jfr föreg.). (Ställe som föredras) snabbt (snabbare än 'allegro'). Även bildl. Också gingo flickornas fingrar som tangenter i ett p. C. J. L. Almqvist.**

Presumer|a, -ade, -as; -ing l. presumption (-en, -er). Förutsätta, anta(ga), förmoda. — **Presumt|iv**, -t. Förmodad; blivande, närmast (i tur). *P. arvtagare.*

Pretende|nt (-änt); -en, -er. En som gör anspråk på ngt; tronkrävare. *Ty redan i början på 1920-talet dök det upp inte mindre än tre p-er till, på den obefintliga ryska tronen. Tronpretendent. — Pretender|a (vanl. -tang-); -ade, [-as]. *Nu p-ade hon här på samma förmåner samt ~ Jac. Ahrenberg. Att Uppsala samsällskap ~ lär kunna p-a på hederstiteln av ~ världens äldsta samsällskap. P-ade att kallas friherrinna, ehuru därtill inte fanns någon anledning ~ F. U. Wrangel.* **Syn.** komma med l. göra anspråk på, kräva, fordra, yrka (på). — **Pretention** (-tang-); -en, -er; -slös(het). *Ha måttliga, orimliga, överdrivna p-er. Uppträda**

med p(-er). Stämna ned sina p-er. Togo saker och ting utan (minsta) p. Att jag icke hade några som helst p-er. Denna p. att vara den finaste i alla avseenden Olle Hedberg. *De nya radikala p-erna på sakkunskapens tillbakasittande* 1916. *En detektiv, som hade p. på att vara poet ~. Ett sällskap med högre p-er och av ceremoniosare läggning* Edv. Westermarck. — *Svar, helst med foto och lönep-er, sändes till ~. — Ett litet p-slöst sällskap.* **Syn.** anspråk, fordringar, fordran; anspråks- l. fordringsfullhet; (ibl.:) förmåtenhet, inbilskhet, arrogans. — **Pretentiös** (-tangsjös); -t, -are; -het. *Flickan är inte lite bortskämd och p. P. på nöjen. Det skulle kanske anses (väl) p-t att ~, om du ~. Den nya stadsdelen är välkött, pryddig, en smula p.* Alfr. Åkerlund, öv. *En alltför p. gäva.* **Syn.** anspråks- l. fordringsfull, fordrande, (ibl.:) förmåten, övermodig, arrogant, 'utmanande'.

Preterit|um (mest akut); -um l. -et, -er l. -a. Språkv. Vanl. = imperfektum.

Prete|xt (-tä-); -en, -er. Förevändning, förebärande.

Pretiösa (-(t)si-; grav). Plur. subst. Mindre ofta 'preciosa'. *Antika möbler och vackra mattor samt många p. W. Langlet. Och var samlare av små p. Marika Stierstedt.* **Syn.** dyrbarheter, (små) värdesaker, juveler o. d., dyrbara kuriositeter l. rariteter. — **Pretiositet**, -en. Mindre ofta 'preciositet'. För bet. jfr följ. *Mellan p. och marinism är gränsen i hög grad flytande. Den förra präglas mer av strävan efter det förfinade, det »utsökta», den senare mer av böjelsen för det storslagna och praktfulla* Hj. Alving. *Trots den lilla p-en med de många citaten på utländska språk* Agnes Langenskjöld. — **Pretiös**, -t, -are l., som subst., -en, -er. Mindre ofta 'precios'. **1)** *Han var elegant och en smula p., kultiverad och belevad* Hj. Lundgren. *Hennes sobra och sunda smak har försmått alla p-a och raffinerade konstgrepp* Emil Zilliacus. **2)** *Molière, De löjligen p-erna.* **Syn. 1)** 'alltför fin', småkokett, tillgjord, affekterad, (för)konstlad, cirklad, ibl. sipp.

Pre|tor (kort -å; akut l. grav); -orn, -örer (-o-); -orstid; -orsämbete. Fornromersk ämbetsman närmast under konsul.

Preuss|are (pröj; grav); -ar(e)n, -are; -er| (-e)t (= pedantisk militärisk drill, strängaste organisation o. disciplin, ibl. militäriskt översitteri); -isk (akut); -t; -a = kvinna l. språk l. dialekt. *Våra hemmap-are 'Jörgen' (jfr p-eri). Den p-iska örnen. P-isk drill* K. G. Ossianilsson.

Preventiv (-vän-); -et, = l. -er l., som adj., -t; -lag; -medel. Två ord. *Ett p. mot malaria förebyggande medel, preservativ. — P-a medel l. p-medel som avse att förebygga befruktning. Skänelläkarna vilja avskaffa p-lagen* 1933.

Prevēt, -et, -er. Lant. l. vard., ldl. Avträde.

Prick, -en, -ar. **I.** Märk formen 'p-a' i uttr. *Till punkt och p-a* på det nogaste, på håret, exakt, punkt för punkt, in i de minsta detaljer, i grunden. **II.** Bet. o. användning. **1)** Sätt en p. för de nummer du önskar köpal Trema utgöres av två p-ar över vederbörande vokal. P-en över i ibl. = det väsentliga, kronan på verket. *Icke en enda p. av lagen förgås* ~ Bibeln. *Icke ändra en p. (i sitt manuskript) inte en bokstav, det minsta. Linje, bildad av p-ar. Vid den svarta p-en överst till vänster på kartan. Små p-ar, ditsatta med märkläck. Klänning av vit tyll med skära p-ar. Fula p-ar på äpplen.* — *Färg-, flug-, smuts-, sot-, leverprick.*

2) P. på måltavla o. bildl. utvidgning av denna bet. **a)** *Skjuta p. Träffa p(-en). Nio p-ar på tio skott! — Jag hajade till, som man gör, då någon medvetet eller omedvetet träffar p. Elin Wägner. Vart ord träffade p. Och hennes karaktärsanalyser träffa ofta p. Jag kunde på den ursinniga tonen förstå, att jag träffat rakt i p. S. Stolpe.* **b)** Adverb- l. adj.-artat. Smtl., modärn slang. *Prick åtta*, som det heter på Uppsalaspråk, in- tågade processionen av recienter med ~ Sv. Dagbl. 1931. *Den 30 april kl. 3 e. m. prick Edv. Thærmenius i Ergo 1925. — Hans iakttagelser äro »p.», och han förstår att på ett mästerligt sätt skildra livet i naturen just sådant det är och måste vara O. v. Mentzer 1932.* **c)** Mindre vanl. *För hon och Anne äro på en p. lika till figuren Karin Jensen, öv. — Om det inte skulle vara så på en p. inomhus Elis. Wærn- Bugge.* **d)** *Men vad jag diktar är på p-en sant C. V. A. Strandberg, öv. Han visste precis på p-en, hur han skulle behandla bönderna. Där vart ord på p-en fyller sin upp- gift Erik Norling. Allt var sig oföränder- ligen och på p-en likt, från det ena året till det andra Emma Bendz. Det stämmer på p-en.*

3) Ofta idrotts. *Wilket renderade ett större antal p-ar för försenad ankomst (vid motorcykeltävlan) 1919. Ådrog sig [vid tystlopp för motorcyklar] endast 103 buller-p-ar 1931. Tids-p-ar.* **4)** Sjömarke. *'Fasta p-ar' (hos oss mindre vanl. än 'flytande p-ar') äro vanl. järnstänger fastsatta i klippor över l. under vattenytan. Slätp-ar utan topp- tecken. Kvast- l. ruskp-ar med en l. flera kvastar. Kryssp-ar. Större p-ar (utsjöp-ar) benämnas renmare och ha ofta påspikade ribbor, som bilda en klotliknande 'ballong' (ballongp-ar). Skärgårdsp-ar.* **5)** Person. Skämts., slangartat. *För den, må du tro, är en livad p. Fanny Alving. En hygglig p. G. Ullman. En rolig liten p. E. Lieberath. En underlig, konstig p. Hedersprick.*

Syn. II. 1) punkt, plätt, fläck, stänk, klick, (ibl. nära) droppe; (ibl.) märke, för- prickning; **2)** mittpunkt; 'just där man bör träffa'; (på p-en o. d.) precis, just, aldeles, fullkomligt, exakt, till punkt o. pricka, absolut; **3)** anmärkning, prickning; **4)** sjö- märke (spira l. stång); **5)** se kurre.

— **Prickbelastjad**; -ning. Idrotts. *Alla p-ade i måjtävlingen. -fri. 1)* *En p. hy, utan fläckar och vanprydande narighet. 2)* Bildl. Ofta idrotts. *Den svensk-tyska järnvägs- motorvagnen från Görlitz har under pro- turen hittills p-tt hållit tiderna 1926. Tolv av de tävlande anlände p-a till målet 1919. Sex man körde p-a och sex man bröto loppet (i biltävling 1928). — Det var så att säga p-tt utan och innan; den stora londonska inredningsfirman Maple hade gjort interiö- rerna, och ~ C. G. Laurin. Som måste dyrka maken som det p-aste i Vår Herres skapelse Elis. Högström-Löfberg. -färg t. e. på sjö- märke. -hål. -kartja. Den numera all- mänt använda metoden, p-or över de olika växtarternas utbredning G. Einar Du Rietz 1925. -kommitté. Till prick II 4. De av Nationernas förbunds p. utexperimenterade remmarna 1927. -lik; -nande. [En fisk] med rader av p-nande lysorgan ~ Nord. Fam.³ -lös. [Landsmålsalfabetets] p-a i:n K. B. Wiklund. -sjuka. Trädg. En sjukdom hos äpplen: små partier av fruktköttet under huden dödas o. brunfärgas o. senare upp- står där en mörk nedsänkt fläck. -skott. 1)* *Och ofta visade den röda markörseven bakom tavlorna p. Ake Hasselblad. 2)* Bildl. *Där varje sats gick in som ett p. Alf Martin. Fru Anna von der Heydens artikel »Ett svårt skolämne» ~ kan och rekommenderas som p. med avseende på ~ D. Elfstrand 1923. -skytt. Pricksaker skytt. -streckad. Streckprickad. Pe linjer (- - - -). -säk[er. 1)* *P-ra Stockholmsskyttar 1931. Skjuta fort och p-ert G. L. Dahlin. 2)* Bildl. *Vara p-er på sin sak. En p-er instinkt. -träff. Vid varje p. Ake Hasselblad. -typ. T. e. om sjömarke. Nationernas förbunds p-er 1927. — Pricka¹ se prick I.*

— **Pricka²**, -ade, -as; p-a av m. fl. se avp-a osv.; [-are]; -ning (-en, -ar; -sannons; -smönster). **I.** Mer egentl. **1)** *P-ade tyger prickiga. En karta, fullp-ad med små ndlar, som flyttades allt eftersom frontlinjerna förändrades. En mindre hederlig behan- ling är muskotnöten utsatt för, i det man p-ar den och skattar den på dess fetthalt och sedan ~ B. Jönsson. Fingar, (sönder)- p-ade av fina nålstyg. Ansiktet var gul- blekt ~ och p-at av koppär Astrid Våring. Medan stjärnorna började p-a himlen ~ Ellen Lundberg-Nyblom. Ska vi p-a pavan [en kvartersbutelj], Nisse? vard. (sätta ett hagel- skott i den l. d.) Alb. Fabian. Knyt din lilla halmhatt på, / att ej sol'n din hy må*

p-a / med en fräkn eller två C. Snoilsky. Fågeln fjäderdräkt är mörkt violblå, *p-ad* med grönt på huvud och vingar E. Rosenberg. Dragstift för *p-ade* och streck*p-ade* linjer Nord. Fam.² 2) Och lampskärmar »*p-ades*» till alla snälla tanter och farbröder (med nål på kartong) Ellen Lundberg-Nyblom. **II.** Bildl. 1) Det finns så många dölda grund i världen, / som ödets lotsverk ej behagat *p-a* Elias Sehlstedt. Och vägen är *p-ad* med granar Hasse Z. Alldenstund banan var så dåligt *p-ad*, att ~. 2) *P-a* gärna hr af Edholm, om han ~ 'Jörgen'. I fjol »*p-ade*» kamrarna k. teaterstyrelsen ib. Skadestånd till 40 *p-ade*: Gotlands Folkblads redaktör dömd att för en s. k. *p-ningsansons* böta 250 kr. samt att utge i skadestånd 50 kr. till var och en av de 40 kändandena 1932. **Syn. I.** sätta prickar på, förse med prickar, av-, för- l. in*p-a* n; (*p-ad* ofta =) prickig; **II. 1)** ut*p-a* n, med prickar (granar osv.) utmärka, ibl. utbuska n; 2) ge en prick(ning), uttala en förkastelsesdom över, 'bannlys', utsätta l. blottställa för (blockad)-hämnad.

— **Prickig**, -t, -are; -het. Barnförklåde av *p. perkal*. En hårdstärkt, blåprickig kattunsklänning S. Lagerlöf. — **Leverprickig** hy. Kabinettskort, *p-a* av flugsmuts. — **Himmelen**, som ~ var alldeles *p. av* ~ stjärnor G. af Geijerstam.

Priffe (grav); -n. Det hos oss vanliga ordet för 'preferens' (jfr d. o.) Jag har inte spelat *p. på* den dag jag minns W. Hammenhög. Fördriva den långa väntan med en trekarlspriffe G. Berndtson. Och vi hade slagit oss ned vid *p-bordet* i salongen 'Mari Mihi'. Ett fullskrivet *p-protokoll* Hans Larsson. — Ja säger *p. på* dina 'spader'.

Prillan (grav); best. sing. Se preliminär(examen).

Prim, -en, -er (grav). Fackl. **I.** Enkelt. 1) Särsk. i sabelfäktning. 'Nedhugg'. 2) Mus. 'Enklang', första intervallen i den diatoniska skalan. **II.** Ssgr. 1) Mat. a) *P-faktor* = de enklaste faktorer (*p-tal*) vari ett givet helt tal kan upplösas. *P-faktorerna till 120* äro 2.2.2.3.5. — Bildl. Grundännena falla sönder i sina *p-faktorer*, och atomsprängningen är ej blott en romantisk utopi J. G. Andersson 1933. Uppdela tillvaron i *p-faktorer*. b) *P-tal* helt tal som ej går att jämnt dela med ngt annat tal (utom 1). *P-tal* äro t. e. 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19. 2) *P-hugg* l. *P-stöt* i fäktning. 3) Mus. Bland Akademiska kapellets *p-violiner* var han [Wilh. Lundgren] omistlig, och ~ (första fioler) G. Kallstenius 1932.

— **Prima**¹ (vanl. grav); =, =. **I.** Enkelt. 1) Utgivandet av lågvärdiga kaffesorter för *p. vara* J. Landin. *P. förkortas stundom* '1:ma' (av allmogen på sina håll utläst 'ett-

ma'). Ny solbaddräkt av extra *p. helylle*. *P. svensk kartong*. *P.*, sekunda och tertia vara. Den *p. malmen* går direkt i smältverken Gunnar Andersson. I ~ siden, så *p.*, att det kunde stå för sig själv 'Sigurd'. Av *p. korsrövsskinn*. — *P. kvalitè*. De ä *p. sort*, de kan du vara viss på. Mamma-dockor i *p. utförande*. Svårigheten att få *p. arbete* utfört i verkstäder och garage. — Det gällde att från början få *p. djur*, som kunde bilda en god stam ~ A. Hj. Ugglå, öv. 2) Friare. a) Säker icke att anse som ett s. k. prima liv (ur livförsäkringssynpunkt) 1918. b) Jag fick eget, väl möblerat rum och en *p. sång* 'K. Gunnarson'. Utrustningen var inte vidare *p.* Det blev en *p. seglats* på det praktfullt upprörda havet Ernst Lundström. Och en hjärna av *p. beskaffenhet*. Jag kände mig vid *p. kondition*, när jag ~ Sv. Haglund. Ä då mår man alltid *p.*, begriper du väl E. Lieberath. Ett *p. uppslag* till en tidningsartikel. I år bleve det nog (ett) *p. vårskytte*, om ~. Och vädret är ju *p. E. Sparre*. Ja, det vore ju *p. ib.* Men Thesleff godkände heller intet, innan det var »*p.*» och »*fi*nt»: vetenskapligt vankfritt, kontrollerat i varje prick; och också i formen tilltalande R. Lagerborg. Och förstär ~ bolaget, att de härute i vildmarken har en *p. kraft*? Karin Jensen, öv. c) Hon var åter ~ den *p. kamraten* 'K. Gunnarson'. En *p. karl* i alla stycken Har. Hjalmarson. Ebba är *p. Märkvärdigt*, att Albert hade så god smak, när han gifte sig Ester B. Nordström. **II.** Ssgrna ansluta sig ganska svagt till det enkla ordet (som har annat stilvärde o. bet.nyans); undantag 'p-lärf't' o. d., som dock äro ovanliga. **Syn.** bästa (sorts), bästa sort(ens), av bästa slag(et), första klass(ens) l. rangens, förstklassig, finaste, superfina, förnämsta; (ibl.:) ypperlig, 'renhårig', utan (allt) fusk utan fel, 'makalös', alldeles förträfflig, 'bussig'.

— **Primadonna** (då; grav); -an, -or. **I.** Enkelt. 1) Emmy Strömer ~ sedermera den finska operans *p-a* och främsta stöd B. Estlander. Då jag ~ vägrade att engagera hans syster ~ såsom *p-a* G. O. Hyltén-Cavallius. Kokett och lynnig som en gammal *p-a*. Den bekanta film*p-an* filmdrottningen. 2) Friare o. bildl. *Isp-or* på 10 år 'isprinsessor'. — När fästnösens ögon drojde alltför länge vid de manliga *p-orna*. Och från Skrutten fick han ett vykort med hälsning: Hej på dej, du gamla *p-a*! C. Larsson i By. **II.** Ssgr ha primadonna- l. ibl. därjämte primadonna-. Ex.: Den fylliga *p-ebarmen* C. T. Holmström. Lagg bort dina *p-efasoner!* Stjärnsystem och *p-elater*. Fördrog *p-erollerna*. Ett riktigt *p-autseende*. **Syn.** förnämsta skådespelerskan l. sångerskan (vid en teater); diva. -**lärf't**. Handels. Vantar av *p'* Nord. Fam.² -**växel**. Han-

dels. o. d. Den första av växlar utgivna i flera exemplar (dupletter).

— **Prim^a**, -ade. Anslutningen till ordgruppen rätt svag. Ngt vard. Sitta och *p-a i soffan*. *Master Leopoldine, som p-ade bredvid prostinnan* ~ Jeanna Oterdahl. **Syn.** (med välbehag l. stolthet) sitta på bästa platsen, (ibl. nära:) brösta sig, kräma sig, yvas. — **Prim^{arie}** (mest akut); -n, -r. Mus. Förstefiol t. e. i stråkkvartett. *Man minns kanske främst p-ns [i Brüsselkvartetten] besjälade, förinnerligade uppfattning, som ~ 1921.* — **Prim^{arius}** (akut). Se pastor (primarius). — **Prim^{as}** (kort a; akut); =. Främste biskop(en), ärkebiskop, kyrkligt överhuvud. *Biskop Gottfrid Billing är utan tvivel den svenska kyrkans främste, om han än ~ arslått från ämbetsställningen som dess p. T. Segerstedt 1921. Vår svenska kyrkas nye p. 1914. Ärkebiskopen av Toledo, Spaniens p. Nord. Fam.² P. av Spanien C. A. C. Lewenhaupt. Furstprimasi Ungern (katolsk).* — **Prim^{ät}**, -et, = l. -er. En primas' värdighet l. ämbetsid; överhöghet; ibl. företrädare. *Under N. Söderbloms sjutton-åriga p.*

— **Primitiv** (l. pri' med akut l. grav); -t, -are. Mindre nära anslutet till de övriga i gruppen (utom 'primär'). Bet. växla mln 'ursprunglig' o. 'vild' l. 'till ytterlighet enkel', 'torftig'. **1)** *Leva nomadens p-a liv. En egenartad p. och halvprimitiv kultur Sig. Agrell. En för årtusenden sedan levande p. föreställningsvärld ib. Enligt p. tro R. Höckert. P. livsåskådning. P. rätt. Ju p-are människan är, desto snabbare måste straffet följa på brottet E. v. Otter. P. parningslek. P. vildhet. Sinnlig och p. Pa drifter. Att det har blivit en modesak att låtsas vara p. Fanny Alving. En annan modern diktare, som dyrkar det p-a Erik Hedén. Att de p-are formerna levat vid sidan av de nyare. P. konst, musik. I sin p-a skönhet. Och gamla Ingarö ~ är ej mer p. mark Marika Stiernstedt. I dessa p-a tider. Under i allo p-are förhållanden.* **2)** *Samfärdsel förhållandena voro 1889, i jämförelse med nutidens, ganska p-a Herm. Bergqvist. Den p-a hushållsattiralj, som ett ungarlshem kan prestera. Små p-a yxor. Inredningen av en träskfolkshyddan är till ytterlighet p. E. v. Rosen. En liten p. järnväg. Bäckdar av p-aste slag. **Syn.** ursprunglig, i sin första början, ur(tids)-, urtidsenkel, utvecklade, som står på ett mkt lågt kulturstadium; (ibl. nära) förhistorisk l. antediluviansk; barbarisk, obildad, obunden, rå, naturfolkens, naturlig, ibl. flärdlös l. flärdfri; ytterst enkel, otyplig, konstlös. — **Primitivitet**, -en. Jfr föreg. För att understryka infödingarnas p. Men hellre den riktiga, oförfalskade p-en än detta mitt emellan, som nybyggjarlivets armod erbjuder*

Sv. Haglund. *Denna landsända ~ har bevarat mycken ursprunglighet och p. i skick och seder M. Rogberg. Emedan den i all sin p. gott tål jämförelse med ~ Herm. Rydin. Det klagas ofta högljutt över den väg av p., som efter världskriget sköjt över den civiliserade världen T. Segerstedt. Bedrägeriets p. gjorde det fullkomligt oförargligt Öv. fr. Alex. Michailovitj. — En tendens, som dess förespråkare kalla den nya livstron, men som också kunde kallas den moderna p-skulden Sten Selander. **Syn.** jfr föreg.*

— **Primo** (akut l. ibl. grav); adv. För det första, pro primo. — **Primus**¹ (kort u; akut); =. Mask. (l. denkö). T. e. Sitta p. i klassen. *Klassens oestridda p. Gick ut som p. från Karlberg. P. vid promotion. — Innehade p-plats i skolan. **Syn.** 'nr 1', den främste l. ypperste l. bäste. — **Primus**² (kort u; akut); -en, -ar; = p-kök. Och »p-en» surrar i kokapparaten J. G. Andersson 1904. Och pumpar i gång p-en för middagspotatisen Birgitta Lilliehöök. — Den blå lågkransen på p-köket. — **Primär**, -t, [-are]. **I.** Enkelt. *Där rytmen är det p-a. Den p-a undervisningen. När det gäller magens p-a krav. **II.** Ssgr. Ex.: Och jag åtog mig ~ att leda en p-kurs i svenska Alfr. Fahler. P-material som man själv samlat 'på platsen', i originalhandskrifter l. d. P-skola för den första barnundervisningen. P-undervisning. Anskaffande av pålitliga p-uppgifter. **Syn.** första, grundläggande, förberedande, begynnelse-; omedelbar, förstahands-; ursprunglig. — **Primör**, -en [l. -n], -er. **1)** Det första l. förstlingen av årets skörd, säsongnyhet. Vanligast i plur. *Bland p-er, som redan synas på torget, upptäcker jag de härligaste jordgubbar. Införskrivna utifrån de dyraste p-er, årstidens dyraste p-er. Säsongp-er av färska grönsaker. Kokt oxtunga i madeira med värp-er. **2)** Allmänare. Det bästa o. finaste, förstahandsnjutning. Att en annan tagit p-en av ämnet (det första o. bästa) Henry Olsson. Som berövat ämnet dess egenskap av p.***

Primula (akut); -an, -or; -agul; -asläktet (Primula). Viva. *En av våra vackraste odlade p-or, den slanka, svavelgula, fint doftande Primula sikkimensis från Kina med sina hängande blommor.*

Primus, Primär o. **Primör** se under prim.

Princip (-s-); -en, -er. **1)** *Av p. undviker jag att ~. Det är en p. hos mig. Jag har gjort till (min) p. att ~. Följa vissa p-er (i allt sitt handlande). En man utan p-er. Ha fasta p-er. Enligt min p. skulle man i detta fall ~. Handla efter p., ej på impuls. Det har alltid varit min p. att så litet som möjligt uppskjuta ett oundviktigt obehag Ax. Klinckowström. Och mycket*

emot sina p-er hade de militära myndigheterna samtyckt till att ~. 1 p. håller jag med dig, men ~. När det gäller p-er. Min ledande p. i fråga om dekorationer har hittills varit att endast mottaga de ordnar, som ~ Ax. Munthe. Som bekant är den bärande p-en i »Theremin-musiken», att ~. I Goethes romaner, där det upphöjts till p. H. Alving. P-en måste här bli att ~. Är Louise ute och rider på p-er? undrade någon ~ Jeanna Oterdahl. Pedantiskt hålla på p-erna, sina p-er. Slå av något på sina (stränga) p-er. Men hans olyckliga lidelse hade vid mer än ett tillfälle ställt hans p-er på huvudet And. Allardt. — Hon tjänade grovt på oss enligt det passiva motståndets p. Bo Beskow. Leve friheten, det är min livsprincip G. Nordensvan. I det stora landet i öster / ör gudlösheten statsprincip R. Jändel. En omröstad stavningsprincip. 2) P-en för den trådlösa telegraft. Att lista ut den p., som låg till grund för dykardräktens användning Pärlistakaren. 3) P. i filosofisk mening; yttersta grunden till något; 'formalprincip': den första grundsats, varur allt annat i ett vetenskapligt system härledes; 'realprincip': den verklighet, som ligger till grund för all annan verklighet (enl. G. Oxenstierna). Att materialismen som världsstyrande p. kommit på skam Karlfeldt. Det ondas p. Penningen var under den romantiska ekonomins tid — och är för många skönandar ännu — den onda p-en Curt Rothlieb. **Syn.** praktisk l. moralisk l. (grund)fast regel, grundsats, utgångspunkt o. rättesnöre, (grund)regel, levnadsregel, maxim; grundsanning; yttersta grund, grundkraft.

— **Principdram(a).** Fackl. Mot den tyska och danska estetikens försök att uppfatta Shakespeares dramer som p-er M. Lamm. **-enlig** skr. **-fast;** -het. Ytterst p., hände det honom aldrig att ~. Greta var p., men i dag gjorde hon undantag Carin Cederblad. Den p-a, om än ensidiga och ofta orättvisa bedömgärning, som ~ Y. Hirn. Jans uppfostran ~ sköttes såtillvida p., att ~ Py Sörman. — Hon hade genast böjt sig för min fars p-het, som ~ S. Stolpe. **Syn.** med (moraliska) principer, ibl. (karaktärs)fast l. rakryggad l. oböjlig. **-fråga.** Det är en (ren) p. l. Göra ngt till en p. I p-n äro vi ense, men ~. **-lös;** -het. Nyckfull, svag och p. En absolut p. äventyrare och lycköskare. Regeringens p-a hållning i frågan. Obeveklig fiende till skenvändande på alla livsområden, angrep han [Carlyle] med brinnande nitälskan halvhet och p-het, konventionalism och hyckleri, tidens utilitarism och mammonsdyrkare E. Fahlstedt. **Syn.** utan principer l. 'rygggrad', hållnings- l. karaktärslös, (karaktärs)svag, ombytlig, 'rygggradslös'. **-människa.** Han är icke smäktig, ingen behärd p. **-mäs-**

sig(het) skr. **-rytt[are];** -eri (l. -i). Var sträng p-are och ville icke låta döpa sina barn. En världsfrämmande och stelbent p-are. — Sämt kallar jag p-eri. **Syn.** som rider på principer l. envist (o. pedantiskt) fasthåller vid sina principer, ibl. dogmatiker l. fanatiker l. konsekvensmakare. **-skillnad.** P-en mellan Hazelius och [Silverstolpe] H. Geijer. **-skola.** Äldre namn på förberedande skola (särsk. Konstakademiens p.). **-spörs-mål.** Några stora p., som från början dominerat diskussionen Yngve Larsson. **-sträng.** Som p-t vakade över efterlevandets o. hovetiketten. **-trogen;** -het. En starkt övertygad och p-gen man. **-uppfattning.** Beroende på vitt skilda p-ar. **-utredning.** Den första ingående p-en i rättskrivningsfrågan H. Geijer. **-uttalande.** Ett p. av J. O. i skrivelse till Skara domkapitel 1916.

— **Principäl,** -en [l. -n], -er; -fokus (fys.: brännpunkt, fokus); -stämma (mus. = principal II). Två ord; i ssgr ofta = huvud-. **I.** Det får du väl söka utverka hos, av din p. Ha en välvillig p. **II.** Mus. Orgelns huvudstämma. Men furan på höjd och grannen i dal, / de ljuda alltjämt som en sträv p. Karlfeldt. — Men p-stämman är alltid densamma: havets dån där ute rik Lindström. **Syn. I.** husbonde, förman, arbetsgivare, 'patron', huvudman, uppdragsgivare. — **Principät,** -et, = l. -er. Högsta makt l. myndighet, 'försteg(et)', främsta platsen. — **Principie**ll (-äll); -t, -are. Till 'princip'. 1) Min p-a ståndpunkt i saken har jag redan framlat ~. I matfrågor uttalar jag mig p-t inte, man blir så lätt oense Öv. fr. Carl Ewald. 2) Skillnaden är p. **Syn. 1)** i l. av princip, princip-, stödd l. beroende på grundsats(er), 'grundsatslig'; 2) grundväsentlig.

Prins, -en, -ar. **A)** Enkelt. **I.** Mer egentl. 1) Icke-regerande medlem av regerande (l. förut regerande) furstehus. **a)** Svensk p. må ej gifta sig utan konungens samtycke; gifter han sig med enskild mans dotter, förverkar han arvsrätten för sig och sina efterkommande. Våra p-ar ha titeln 'kunglig höghet' samt 'hertig' [av ngt landskap]; i övrigt sällskapsliv är tilltalet ofta 'prinsen'. Dansk p. blir Norges konung. P. Bernadottes barn ha icke prins- l. prinsessetitler, utan kallas grevar och grevinnor av Visborg. P. av blodet se blod A II 4 a. Tronföljaren kallas hos oss kronprins, i England p. av Wales. Arvprins se d. o. (och arvfurste). P. Eugen, Svenska landskap, 1905. P. Edwards ö provins i Dominion of Canada. P-ens av Wales udde västligaste udden av Alaska. **b)** Oftast med bindstreck l. som ssgr skrivnas: Prinsen gemålen gemål till regerande drottning. Prinsen regenten p. tillfälligt fungerande som regent. 2) Högsta

adelstitel (t. e. i Tyskland, Österrike, Frankrike, Italien), hos oss ofta 'översatt' med 'furst(e)'. *Nobelpriistagaren p. de Broglie gästas prof. Siegbahn 1929.* **II.** Friare, i jämförelser samt bildl. **1)** *P. Gustafs öga Nemophila.* **2)** *Man mottog honom vid järnvägsstationerna som en p. av blodet eller en boxare Uno Eng. Under det du själv lever som en p. furstligt, kräsligt. Och jag kände mig som en p. Dagmar Berg. Må som en p. i en bagarbod som pärla i guld. — Denne p. i skomakargesälldräkt V. Benedictsson. Det där är ingen tjänare, det är en förklädd p. F. R. Martin.* **2)** *Lycko, sagoprins. — Jassgossen och hans tvillingbror av i dag, charlestonp-en 1927. Vet hut, din förbannade plåsterprins (till en läkare) 'Sigurd'. Din kryddbonesare, din sviskonprins! En ~ sirapsprins i handelsbon här ~ Erik Sparre. Dollarp-ar.* **B)** Ssgr. Ex.: **1)** *Vi tre äldsta bröder voro de första svenska p-barn, som någonsin gått i offentlig skola Prins Carl. P-gemål(en) jfr A I 1 b. P-korv siskonkorv: kalv o. svinkött, kryddor, gräddmjölk o. buljong; avknytas vanl. minst två ihop i 5—7 cm. långa korvar. P-krona (hertiglig krona) visar i utbildning fem (av åtta) höga spetsar, mellan spetsarna alltid en vase. Hemkommen blev han p-lärare och docent och ~ Hj. Alving. [Avstod] från anbudet av p-lärarskapet Selma Lindgren. Även om de fortfarande fingo bära p-namnet E. Lindom. P-paret Sabn hade ~ Annie Wall. P-regent(en) jfr A I 1 b. **2)** Prinsen-gemålen o. Prinsen-regenten se A I 1 b. **Syn.** kungala. konunga- l. fursteson, (arv)furste.*

— **Prinse/ss|a** (-ässa; grav); -an, -or. Jfr prins. A) Enkelt. **I. 1)** *P-an Ingrid. Kron, arvp-a.* **2)** *P-an Borghese* oftare 'furstinnan'. **II.** *P-an på ärten. P-an i den sovande skogen l. P-an Törnrosa. Föra sig som en p-a. Sago; dollar-, isp-a. Nattens p-a namn på kaktusar som likna 'nattens drottning'.* **B)** Ssgr ha *prinsess-* o. ibl. därjämte *prinsesse-*. Ex.: **1)** Utan -e. *P-bönor* vita l. gulaktiga krypbönor. *P-krona* jfr prinskrona. *Så ungt och rankt och p-lik stolt* Astrid Våring. **2)** Med -e. *Smärt, flickaktig, p-elik* Idun 1934. *Medveten om sin p-evärdighet* Sigfr. Lindström. **Syn.** kungala. konungala. furstedotter; gemål till prins l. furste, ibl. furstinna l. hertiginna.

Pri|or (kort å; mest akut); -orn, -örer (-o-, akut); -orät (-et, = l. -er; p-ors l. p-orinna ämbete l. ämbetsstid l. område l. gods); -ori|nn|a (-an, -or; jfr prior). Abbotens närmaste man i ett kloster; i dominikanorden = abbot. *Biskopar, prelater, p-orer* och ~. *Alvastraklosters underp-or, Petrus Hj. Alving. Endast heliga munkar, inkarnationer såsom den döde p-orn i Tarning, brännas på bll Sven Hedin. — P-orinna i klostret i Ragusa väntade dem på ön Lacroma,*

som var hennes p-orat Öv. fr. Prinsessan Bibesco. *P-orinna för det adliga jungfrustiftet i ~.*

— **Priorit|er|ad**, -at. Handels. o. d. Med förmånsrätt (till betalning), förmånsberättigad. *P-ade fordringar. Konkursstaten uttar i skulder 193,998 kr., varav 84,725 är p-ade. Inlösen sker till parivärdet med tillägg av ogulden p-ad utdelning. — Prioritet, -en; -saktie (preferensaktie); -sordning; -sprincip; -srätt. Rätt före andra, förmånsrätt; rätt på grund av att man kommit först. Ha p(-en till ngt) ha kommit före andra o. därför ha rätt (att betraktas) som den första. Mellan flera förlagsinteckningar, som avse samma rörelse, avgöres förträdet efter tidsprioritet C. G. Björling. Utan att därför göra anspråk på p-srätten till upptäckten. Hade tillvälat sig ett slags p-srätt över de nyutkomna tidningarna Herm. Rydin.*

Pris|, -en, -er. **1)** Med plur. I krig uppbringat fartyg. *Ett kofferdifartyg, visserligen med engelsk flagga, men med dansk ovanför, alltså tydligen en [dansk] p.* Öv. fr. Meir Goldschmidt. *Hur det kändes där uppe i de små städerna, när skeppen togos som p-er och sill och salt började tryta ~ S. Lagerlöf.* **2)** Utan plur. Friare o. bildl. **a)** *Ta (ngt) som god p.* som en lycklig l. rättmätig vinst, som ett lyckligt byte. **b)** Jfr prisge. *Giva (ngn) till p. åt döljet. Och inte gav hon sig till p. åt folks medömkan eller hån Ellen Wester, öv. Ge ngt offentligheten till p.* **Syn. 1)** uppbringat fartyg (l. gods); **2)** fångst, byte, rov. — **Prisbefäl.** *Fartyg, under p. på väg till eller infört i hamn. -besättning. Fartyget har av tysk p. tvingats ur sin kurs och ~ 1915. -domstol.* Har under krig att pröva giltigheten l. ogiltigheten av en uppbringning. **-döm|a.** *Eller uppbringas det [fartyget] och p-es eller tages det av sjövärdare Nord. Fam.² -fråga¹.* Fråga om pristaget fartyg. **-ge** l. **-giv|a**; -ning. Blott 'bildl.' *Prisge (sin farkost) åt storm och böljor. Att jag för denna osäkra utsikts skull icke kan p-a min biljett, som redan är betald Per Hallström. Ett nederlag skulle betyda, att Smdland genast prisgöves till skövling I. Ljungquist. Hopplöst p-na åt obliida öden R. Holmström. Prisge ej hans enskilda liv åt offentligheten, att sudlas av offentligheten! Därför prisgav Gud dem ~ åt orenhet Bibeln. Pa lasten åt löjet J. J. Tikkanen. Vilka redan p-it sin själ och ~. Syn. ge till pris, tillspilloge n, offra, låta gå u'nder; utsätta (för), (ibl.) tanklöst anförtro (åt), lämna i händerna (på). **-manskap.** *Prejades av ett engelskt krigsfartyg, som sände p. ombord 1916. -process.* Där en s. k. p. av detta lands myndigheter då skall anordnas Nord. Fam.² -rätt; -smäl; -slig. *Förslag till en internationell överdomstol för p-smäl 1907. Nya**

regler i p-sligt avseende 1918. **-taglen;** -ning. Att skeppets flagga bestämmes, huruvida p-ning får äga rum Nord. Fam.²

Pris², -en, -ar. 1) Särsk. om snus. **a)** Få (sig), ta (sig), bjuda på en p. snus. Men hos två snusare börjar med första p-en broderskärlekens milda låga brinna Alb. Engström. När hon kom till den punkten, tog salig mormor två p-ar ur sin stora silverdosa Cl. Lagergren. **b)** Om ngt betydligt l. värde-löst. I Gällersta hade vi då ännu Mosjön, men den var en p. snus mot Sottern J. Saxon. Och han frågade ej efter idéer och program mer än efter en p. snus Sven Lidman. **2)** Mindre vanl. I pris salt Hagdahl. En p. kokain hjälpte honom Vecko-Journ. 1930. **Syn.** nypa (snus).

Pris³, -et, =l. -er. 1) Allmänare. **a)** P-en beroende på efterfrågan. Va ä p-et (pr tunna) på potatisen i år? P-en för smd lägenheter stiga. Bli ense om p-et (för ngt). För detta p. kan du aldrig beräkna att få god vara. Dyrka upp, höja, skriva upp p-et, p-erna (på ngt, för en spekulant). Sänka, sätta ned p-et. Slå av på p-et. Bevilja rabatt på det ursprungliga p-et. Icke se på p-et. Vård sitt p., dubbla p-et. Till ²/₃ av det p., som allmänheten betalar. P-et är beräknat att pruta på. P-et ha vi satt till ~. **b)** Adj. + pris. Bestämda, fasta, goda, moderata, låga, dåliga, hyggliga, facila, fallande, nedsatta, oförändrade, höga, dyra, stigande, oförskämda p-er. Hålla billiga p-er, sina p-er låga l. lågt. Är det sista, lägsta, yttersta p-et? vid prutning. Bestämna ett högsta p. Högsta p-et för dagen betaldas för en ovanlig terrin ~. Ett sjungande p.! tänk, 10 rdr (år 1848) för originalmanuskriptet till Then svenska Argus! Nej, då är urvalet större, p-en bättre på den franska antikvariatmarknaden Hj. Lundgren. Där man inte får något p. på vare stg vin eller vete W. Langlet. De va väl inget p. att tala om! Du tror visst du kan ta vad p. som helst nu, då du är utan konkurrent! **c)** Prep. + pris. Sälja, komma över ngt för gott p. Kan icke fås för något p. Sid högt, lågt i p. Gå ned, falla, stiga i p. Och strömmingen stod bra i p. i stan, och det blev pengar S. Barthel. Till högsta, överenskommet, gängse, gällande, dagens p. Till olika p(-er). Till åsatt p. Till ett p. av 3 kr. tjoget. **d)** Som sista ssgsl. Ex.: Abonnemangs-, annons-, antikvariats-, auktions-, biljett-, bok-, bokhandels-, bröd-, dags-, detalj-, försäljnings-, genomsnitts-, inköps-, klump-, livsmedels-, marknads-, mat-, maxi-mi-, medel-, minimi-, minut-, monopol-, må-nads-, parti-, prenumerations-, realisations-, salu-, serie-, självkostnads-, tilläggs-, tillverk-nings-, under-, varu-, års-, överpris. Fynd-, slump-, ram-, rövar-, sensationspris om upp-seendeväckande låga pris. Fantasi-, o-

ockerpris om otillständigt höga pris. Hundra-pris (100-pris) räknas från 50, tiopris (10-pris) från 5 Kat. fr. trädgårdsmästare 1931. Tusen-l. 1000-pris. Kilo(gram)pris (kg.-pris). **2)** I bildl. uttr. **a)** Om Ni på det sättet tillvarje p. söker få hugg på Er styvfar ~ (kosta vad det vill, utan all hänsyn till medlen, under alla omständigheter) Öv. fr. Pirandello. Komma undan för gott p. utan för-luster, komma lätt undan. Inte för något p. i världen ville jag gå miste om den synen. **b)** Sätta högt p. på ~ o. d. se pris⁴ 2 c. **Syn.** (salu)värde, kostnad, betingat belopp (för vara etc.), (ibl. nära:) betalning, 'köp', ersättning, prisuppgift l. prislapp.

— **Prisavdrag. -bestämning. -bildning;** -steori. Nationalekon. o. d. Fri p. Monopolens inflytande på p-en. **-billig;** -het. Mest skr. Min hustrus ~ klädsamma och ingalunda p-a värhatt 'Dan'. För denna p-a apparat hava vi ensamförsäljning(en). P-a, monteringsfärdiga hus. Förtjänt att spridas i en p. broschyr. Att uppblanda koftligt kaffe med p-are ämnen, surrogater B. Jönsson. — Säll. bildl. Att skalden på ett allt-för p-t sätt vunnit den äsyftade effekten Nat. Beckman. **-bok.** Handels. o. d. Kopie-bok, p., orderbok. **-fall.** Ringa p. på Malmö kreatursmarknad 1917. Emellertid inträ-fade p. och odlingen lönade sig ej längre. En prisstegring, som återförbytts i p. Speku-lera i p. Katastrofalt p. på aktier. **Syn.** baisse, ned(ät)gående priser, prissänkning. **-fluktuation.** Handels. o. d. Prissväng-ning, pridförskjutning(ar), prisorörelse. Gul-det har under senare tider företett en så stark p., att dess användbarhet som värde-skala starkt försvårats. **-fråga².** Det är en p. kostnadsfråga. **-fördyras;** -ing. Att p-ingen för bensin pr bil och dygn ~ utgör i genomsnitt kr. 4:29 1916. **-förhöjning.** P-arna [på ved] ha motiverats framför allt med vinterknäpparna och det dåliga föret 1912. Gå med på en avsevärd p. **Syn.** prisstegring, fördyring. **-förskjutning.** G. Cassel, Störningar i världshushållningen genom relativa p-ar 1931. **-förteckning** jfr prislsta, -katalog, -kurant, -tariff.

-höjning. -index. Se index 2 b (III. 764). Att p-et sjunker, läser och hör man talas om, men att löneindexet sjunker, kan man konstatera 1921. **-kartell.** Handels. P-er ~, vilka ha till uppgift att regelera försälj-ningspriset H. Leander. **-katalog** jfr pris-förteckning. **-klass.** Handels. Är i sin p. en förträfflig bil. **-kurant, -en, -er.** Sänd omgäende p. å lantbruksmaskiner! I när-slutna p. finner Ni ~. **-lapp.** Texting av p-ar. Synade ivrigt de åsatta p-arna. P-arna i skyltönstren. Under kragen stack p-en fram, den hade de glömt att ta bort. **Syn.** prismärke, etikett med pris. **-lista.** Vin- och spritcentralens p-or. **Syn.** se pridför-

teckning. **-läge.** Handels. *Stor utställning av damhattar i p-n från Kr. 9:50 1910. I alla p-n, nuvarande p.* Det är kanske inte alls (i) det p., damerna tänkt sig? Ange önskad färg, ungefärligt p. och ~. **Syn.** ibl. prisnivå. **-lära.** Den grundläggande p-n i den moderna nationalekonomien. **-lättad.** Skr. *P-n stannade vid några ören och ~ W. Langlet. Kunna betinga sig vissa p-er.* **Syn.** rabatt, prisnedsättning. **-märk|a;** -e. Handels. *Kappor och pälsar, otroligt lågt p-ta.* — Alla försedda med vilhögda p-en.

-nedsätt|a; -ning (med plur.). *Fri eller prisnedsatt undervisningsmateriel S. W. Ohlon. Nedanstående prisnedsatta böcker C. E. Fritze 1896. — Stora p-ningar på kappor och klänningar.* **Syn.** (p-ning:) reduktion (av priserna), rabatt osv. **-nivå.** Handels. *Att låta taxenivån, i den mån det är möjligt, följa den allmänna p-ns fall 1921. Med nuvarande låga p. på ~. Medan världs-p-n under ett par år oupphörligt fallit ~ G. Cassel.* **Syn.** ibl. prisläge. (**-nosig** se efter prisma). **-noter|a;** -ing. *P-ade i allmänna marknaden. — En p-ing, varom man kan tvivla, att den skall hålla sig.* **-nämnd¹** för fastställande av vissa priser. **-ocker;** -lag (stiftning) m. fl. *Tedmannakommitté för p-frågan 1921.* **-politik.** *Förändring i bolagets p.* 1925. *En officieell p., som söker hindra den fria prisbildningen t. e. med låga maxipris.* **-regler|a;** -ing. *1,500,000 kr. till p-ing av dansk potatis ~ samt bemyndigat kommissionen att efter samma grunder p-a potatis, som importeras under våren febr. 1919. Särskilda bestämmelser och p-ingskalkor 1931.* **-räkn|ande;** -ing. *Som räknar ut priset. P-ande våg ~ säljes billigt 1934.* **-rörelse.** Handels. *Den nedåtgående p. vi nu bevittna ~ 1920.*

-satt(e) se prissätta. **-skal|a;** -edelegation. Handels. o. d. *Årets p-or för spannmål 1919.* **-skillnad;** -savgift; -sbiljett. *Pen blev inte så stor, som jag befärade. Dubbel p-savgift Järnvägshandb. Lösa p(-sbiljett) till 2:a klass, mellan 3:e och 2:a klass, till snälltåg.* **-statistik.** **-steg|ande;** -ing. *Överrevisorerna kritisera [bränsle]kommissionens p-ande åtgärder aug. 1918. I p-ande syfte E. Sommarin. — Den säsongsmässiga p-ingen på ägg har ~. P-ingen, som medföljde guldmyntfotens suspendering, har upphört och förbytt i prisfall 1932.* **Syn.** (p-ing:) hausse, pris(för)höjning, fördyring. **-svängning.** Jfr prisfluktuation. **-sänkning;** -spolitik. *När p-en skall börja ~ 1915.* **-sätt|a;** -ning (-en, -ar; -skommitté m. fl.). *Riksvärderingsnämnden bestämmer ~ vilka varor och tjänstbarheter skola av de lokala värderingsnämnderna ~ i taxa p-as K. Hildebrand, 1916. Av statens industrikommission nu fastställda och pris-*

sätta 66 standardtyger av bomull okt. 1918. Ordnat dem på hyllor, prissatt dem och skrivit till kunderna. — I p-ningsnämnden för brännvin har k. m:t för nästa år som statens ombud förordnat ~ 1934. **-tariff** se pristörteckning. **-taxa.** **-tillägg.** **-upp-gift.¹** *Prover med p-er. Lämna p. på ~.* **-uppskruvning.** *P-arna å lantmannaprodukter 1918.* **-utjämning;** -sdistrikt. *Förslag till landets indelning i distrikt för genomförande av p. på mjölk 1933.* **-uträk-nande.** *Fackl. P. pendelvåg 1920.* **-värd¹.** Handels. *Värd sitt (åsatta) pris. P., importerad Sumatra-cigarr Prislista 1916.*

Pris¹, -et, = [l. -er]. **1** Huvudet. *Vinna första p(-et) i en tävlan. Tävla (med ngn) om (första) p-et. Samtliga p. utgjordes av silverbägare. Högsta, andra p(-et). Ett mindre p. Svenska Akademiens stora p. Mindre p-et. Tilldömdes p. vid ~. P-et tilldelades då ~, delades mellan ~. Tillerkänna ngn p-et. Jag ger dig p-et även bildl. Ut-fästa, utsätta ett p. på 100 kr. (åt, för den, som ~, för lösandet av ~). Få p. på lantbruksutställningen för fin ladugårdsbesättning. Kreatur, som vunnit p. Litteratur-, Nobel-, idrotts-, tävlings-, ryttar-, seger-, skönhets-, tröst-, vandrings-, hederspris. S. k. flockpris, som vid premieringen utdelas för minst 3 p-gilla kor. **2**) Friare o. bildl. **a)** P-et tages av kongresspalatset H. Jungstedt. *Blir det fråga om skönhet, vinner hon p-et.* **b)** Med ngn anslutning till pris³. *Sätta, utfästa ett p. på ngs huvud för att få hm död l. levande i sitt våld. [En] mångmördare, på vars huvud ett p. var satt Arthur Jacobsson.* **c)** *Mården torde också sätta p. på de små stekarna [skogssorkarna] E. Rosenberg. Fäster Charlotte själv satte större p. på att bli högaktad än att bli älskad ~ Sigrid Stjernsward. Och att han satte högt p. på sina och sina barns sexton adliga anor (mycket uppskattade, var stolt över) F. U. Wrangel.* **Syn.** (pris)belöning; seger(-palm), segerlön, ibl. prismedalj l. pokal l. d., segertecken, ärekrans; ibl. utmärkelse; ibl. premie; prissumma, 'värde'.*

— **Prisbedöm|a;** -ning. *Tävlingskrif-terna komma att p-as av styrelsen.* **-belön|a;** -ing. *P-a en ovärdig. För p-ande av för-trädgårdar och balkongträdgårdar samt ~. Men Wirsén yttrade därefter till min man: »Vad skall svenska folket säga om, att Akademien har p-t den där fjolliga mamsellen.» Helena Nyblom. P-t l. P-ad författare, (tävlings)skrift, konstverk, byggnadsritning. **-boxare.** *Yrkesboxare; boxare som tagit pris i tävlingar. En grovt byggd man med inskränkt utseende, sannolikt en p., som lagt upp och ~ Fr. G. Bengtsson.* **-domar|e;** -estråd; -nämnd; -skap (-et) m. fl. *P-na sammanträdde nästa lördag och resultatet kungöres i början av nästa vecka. P-e på**

konstutställning, vid arkitekttävling, vid idrottstävlingar. Internationella över-, ring- och prisdomare [i boxning]. — I varje p-berättelse från hundutställningarna ~. Förtrouendepuppdrag som p-skap vid flera lantbruksmöten och ~. **-fråga**². Fråga för vars (bästa) besvarande pris är utsatt. *En ny p. på Dijonakademien: Hur har olikställigheten bland människorna uppkommit?* Hj. Alving. **-fäktare** jfr prisboxare. **-fördelning**. *P-en verkställd bland ordfyltänovel-listerna* Sv. Dagbl. 1927.

-gill. Som kan ifrågakomma till pris. *Flockpris, som vid premieringen utdelas för minst 3 p-a kor* Nord. Fam.² **-hopp|a**; -are; -erska; -ning (med plur.). Idrotts. Jfr prisboxare. Att se de verkligt eleganta herrarna p-a C. G. Laurin. Känd såsom p-are och prisridningsryttare. P-ning vid Sannahed ägde rum i ~. **-medalj**. Föreliggande över-sättning utmärktes 1890 av Kongl. Vetenskaps och Vitterhets Samhället i Göteborg med dess p. och ~ B. Risberg. S. k. p-er, ej avsedda att bäras ~. **-nämnd**² för utdelande av pris(er). **-ridning**. P. var till i lördags e. m. kl. 1/2 3 anordnad av fält-rittklubben 1893. — *En av världens bästa p-sryttare* G. Wiedesheim-Paul. **-skjutning**. Vårfest med p., *Junkills J. U. F.* 1933. **-skrift**. 1) Prisbelönad skrift. 2) Tävlings-skrift.

-tagar|e, -(e)n, -e; -inna (l. -i'n-). Förste p-e(n) i 500-metersloppet den som tog första priset. Och innan han ännu hunnit upp i [Sv.] akademien, hade han ~ fått veta, att jag var p-en Ellen Lundberg-Nyblom. Det var med en hastighet av ca 10 nedslag per sekund, som 1:a p-innan [i årets skrivmaskinstävling] skrev 1925. *Nobelp-innan M. M. Curie*. — Även t. e. om häst, nötkreatur, farkost, bil. **-tävl|an**; -ande; -are; -arina (l. -i'n-); -ing (med plur.). Delta i en p-an om förslag till brunn på Stortorget. Inbjuda till p-an. I den av oss utlysta p-an uppsattes trenne pris, vilka erövrats av ~. P-an om vaxduksmönster som utlysts av en engelsk vaxduksfirma 1934. *Tidningens svanupp-an* Sv. Dagbl. 1934. — *De p-ande arkitekterna*. — *Våra p-arinnor uppmanas att ~*. — *P-ingar, som snudda vid lotteriförordningen*. **-uppgift**². Jfr t. e. prisfråga². **-utdelande**; [-are; -erska]; -ning (-en, -ar; -stest m. fl.). *De p-ande myndigheterna*. — [Nobel]p-arnas tystnadsplikt. — *Prinsessan Ingrid som p-erska vid en barnfest* 1931. — *Vid p-ningen, som förrättades av ~, närvaro ~*. *Vendels J. U. F. firade i lördags sin sedvanliga höst- och prisutdelningsfest i Mariebergs skola* 1932. **-vinn|are**; [-arina (l. -i'n-); -erska]. Mindre vanl. än 'pristagare'. *De yngre p-arna i Svenska akademien* Hj. Alving. — *Tredubbel p-arinna* Tidningsrubrik 1924. **-värd**². Skr., mindre vanl. Värd att få

(ett) pris. **-värdig**; -het. Skr., mindre vanl. Att en viss Nobelp-ris-kandidat vid något föregående tillfälle förklarats p. 1926. **-ämne**. Jfr prisfråga² o. prisuppgift². *En duk, framställande p-t för året, Susanna i badet* G. Pauli. Då han målade p-na vid akademien ib. — Svenska akademiens (uppgivna) p-n för detta år hade icke lockat några upp-muntringsvärda tävlar.

Pris⁵, -et. Mest skr., ofta högt. l. skönl.

1) P. och ära ske Gud! P. vare Herran, som ~! P. och ära och tack åt honom, som ~ Bibeln. Hans härlighet till p. ib. *Alla helgon vare p.! Han tog guld* Öv. fr. Gogolj. *Tack och innerligt p., att jag är tvärlan!* sade en gammal soldat och ~ Berit Spong. 2) Ej heller hava vi sökt p. av människor Bibeln. Och varje fiber sjunger livets p. V. v. Heidenstam. *Sin törnkrans världen vrid* / och blandar p. och spott C. R. Nyblom. *Sjunga ngns p. i alla tonarter. Vid allt detta bör jag slutligen, sanningen till p., erkänna, att ~ C. W. Böttiger*. **Syn**. lov(sjungande), (lov)prisande, lovprisning, lovsång(er), ära; ros, beröm, 'rökelse', eloge, lövtal, beprisning. — **Prisvärd**²; -dhet. Även till verbet. Gärna skr. *Efterbildning ansågs snarare p-d än förkastlig* Karlfeldt. *Med p-d blygsamhet. Den arme Peter, som hyser en p-d avsky för spel och alkohol ~ Öv. fr. Majken Borring. Icke jag vet, om jag gjort något p-t alls* B. Risberg, öv. I detta fall är prof. Kjellén p-t klarsyntare Erik Hedén. **Syn**. lovvärd, berömvärd, berömlig, värd att prisa(s).

— **Pris|a**, -ade, -as; [-are; -erska; -ning]. Ofta skr., särsk. högt. o. skönl. 1) a) *Min själ p-ar stortligen Herren* Bibeln. *Herdarna vände tillbaka och p-ade och lovade Gud* ib. Och p-ar Gud för nåden sin. *P-ad vare Gud, som ~*. — *Härefter skola alla släkten p-a mig salig* Bibeln. *Hennes söner stå upp och p-a henne* säll ib. *P-a ingen lycklig förr än efter döden!* — *Verket p-ar mästaren. P-ar du verket, p-ar du skaparn. Hennes verk skola p-a henne* Bibeln. — *P-a var-samt, lasta sparsamt!* *P-as må en hustru, som fruktar Herren* Bibeln. *Ingen skall p-a dagen före kväll(sringning)en. P-a ngns bedrifter (i ståtliga stanser)*. Nu läggen bort att eder själva p-a A. A. Swärd. *Mycket p-ad för sin tapperhet. Jag stod just i be-grepp att säga några p-ande ord om konst-verket, då ~ Har. Hornborg*. b) *En laudator temporis acti, det förflutnas (lov)p-are*. — *De ätta saligp-ningarna i Jesu bergspredikan* B. Forell. 2) *Lättare stil. Och Feiths m. fl. kunna också p-a markanden* 1914. *P-a sig lycklig att ~. Ni kan p-a er himmelske fader, att ~. Du kan samnerligen p-a din lycka, din lyckliga stjärna, att ~. Katrina var en krona bland flickor, och gubben Jæger p-ade henne högt* S. Siwertz. Och jag p-ade

min stora tur E. Rosenberg. *Paprikakartar*, vilkas förmåga att skänka en krämpfri ~ dlderdom han starkt p-ade Rich. Ekblom. De gotländska utgångsfären, vilkas kött är vida känt och p-at för sin fina viltsmak. Och min fyndighet var på allas läppar och p-ades i höga toner i hela huset E. Kihlman, öv. **Syn.** lova, lovprisa, beprisa, lovorda, ära, berömma, rosa, uppsända l. tända hörelse för, besjunga, sjunga (ngns) lov, hylla, fira, höja till skyarna l. stjärnorna, förhårliga, ibl. odödliggöra; skatta, anse, vara glad (att).

Prisma (akut l. grav); -at l. -an, -or l. -er (akut); -aform m. fl.; -ätisk (-t; = i p-aform l. bruten i ett p-a). En (glas)kropp som bryter ljuset (har plana ytor, skarpa kanter). **I.** Enkelt. **1)** *De enklaste rymdgeometriskta figurerna sdsom p-at, cylindern ~. Dubbelbrytande p-a. Ett system väl beräknade småp-or, som tillsammans åstadkomma ljusets samlande i en viss riktning Nord. Fam.² De tindrade i rött, grönt och alla p-ats färger S. Dahllöf. Som kan fås kristalliserad i långa, salpeterliknande p-er. Kunde se fyrgossen gå på det lilla galleriet utanför och putsa glasp-erna. Kristallkrona med 300 p-or. Ljuskrona med eklövs- och stjärnformade p-or. Kristallp-or. **2)** Friare o. bildl. Ljuset, som bryts genom vattnets evigt rörliga p-a M. Rogberg. Men det mänskliga p-at bryter himlens ljus i flera färger T. Segerstedt. **II.** Ssgr. Ex.: *Solkattors bleka p-aftäckar* A. Österling. *I p-aform. En p-aformad stenrad* Alex. Karlinder. *P-aformig* ib. *P-akikare* zeisskikare (med 2 samlingslinser o. 2 glasp-or). Här och där hade de [fönstren] ett p-aliknande skimmer över sig Ernst Norlind. *En ljusspridande, p-askuren kupa* Nord. Fam.² *Turistföreningens p-astugor* (namn efter formen) 1926. **III.** Avledning. *Ugnsrum av vertikal, cylindrisk eller p-atisk form* Nord. Fam.² *Glasskivor, som på ena sidan äro p-atiskt räfflade* ib. *En s. k. solvarg, en p-atiskt färgad ring eller gård kring solen.* **Syn.** (p-atisk:) p-alik(nande), i p-aform, p-aformad; (bruten) i p-ats färger, regnbågsartad, brokig, mångskiftande.*

Prisnosig, -t, -are; -het. Ansluts icke otvunget till ngt av substantivets 'pris'. Kanske blott llds. Ngt vard. »Du är p., Werbeck», sade kanalingenjören förargad Ejnar Smith. Se inte så p. ut, Stina lilla, för det finns till och med enkla saker, som kan göras på flera sätt 'Bullen'. Så p-a människor som Janssons och Jonssons 'Dan'. **Syn.** granntyckt, kritisk, pretentiös, (små)kinkig, grätten (jfr d. o.); (ibl.:) näbbig, impertinent.

Prisse, -en, -ar. Vard., slangartat. **1)** Människa. *Det är allt en festlig p-e* Aug. Lindberg. *Och en säker p-e vid rodet* Alb.

Engström. *En så gemytlig gammal p-e som farbror 'Kapten Punsch'.* *Det var verkligen hyggliga p-ar, hans chefer Bertel Kihlman. En förbaskat renhärig p-e* Greta Åkerhielm, öv. *Tänk, va p-arna ska flatna, va?* Alb. Engström. **Festp-e.** **2)** Hund. *Var ingen rashund, utan en svartbrokig, lurvig p-e av obestämd härkomst* T. Berg, *För att pröva min nya p-e på mård* L. Munsterhjelm. *En svartgul bondp-e med svansknorr* A. Knöppel. **Syn.** **1)** kurre, 'pjäs', 'peredel', 'gynnare', karl, 'typ', 'prick', 'kropp', 'passagerare', individ; **2)** jycke, (hund)racka.

Privat, =, [-are]. *Offentliga och p-a skolor. Ge, ta p-a lektioner. Undervisa, läsa p. På p. vårdanstalt. Åga p. förmögenhet* egen, ärvd (x lön). *Låt hans p-a förhållanden vara i fred!* [Vid Selim Birgers] *död torde hans ormbunkssamling ha varit den största i p. ågo, dess omfattning uppskattades till c:a 20,000 exemplar* H. Hesselman. *Ett brev av alldeles p. natur* Edv. Westermarek. *P-a utgifter. Hans p-a skulder. Av p-a hänsyn. Ha en liten p. uppgörelse med ~. Enligt min p-a mening, åsikt ~. För min p-a del anser jag, att ~. Får jag ge dig ett råd helt p.? — Ens smak bestäms av ens person, ens karaktär, ens natur, ens p-aste böjelser* Olle Holmberg. *Vad som tillhör ens allra p-aste talar man naturligtvis icke gärna om* Birger Sjöberg. **Syn.** enskild, icke offentlig l. statens l. samhällets l. kommunens; personlig; som ej innehar ngt ämbete, 'undångömd', hemlig; ibl. huslig.

— **Privatangelägenhet.** *Egentligen brukar jag inte besvära andra med mina p-er, men ~ Jonatan Reuter. Det är en p.* **Syn.** privatsak, enskild angelägenhet. **-anstalt.** **-anställd.** 'Sveriges p-as pensionskassa' från 1916 sammanslogs 1929 med 'Pensionsanstalten Sverige' till en ömsesidig försäkringsförening, benämnd 'Svenska personal-pensionskassan'. **-audiens.** *Mottagas i p. av ~.* **-bana** x statsbana. **-bank.** **-bebyggelse.** *En fortsatt försiktig p. av Djurgårdsstränderna ~ C. Björkman.* **-bil.** **-bostad.** **-brev.** **-bruk.** *För, till p.* **-detektiv;** -byrå. Två ord (subst. o. adj.) *P-ens upplevelser. P-a uppdrag emottagas. Svenska p-byrdn 1917.* **-egendom.** *Hon har p., som hon själv disponerar.* **-ego** se -ägo. **-ekipage.** **-ekonomi;** -isk. *Min p-i angår ingen. Under p-isk synpunkt* Nord. Fam.² **-fack.** *Ha p. på posten.* **-flygare;** -ning. **-forskare.** *För att som p. slå sig ned i sin gamla hemstad* Ax. Klinckowström. **-företag.** *P. med statsunderstöd.* **-förmögenhet** egen, ärvd. **-gymnasium.** *Stockholms p. består av tre gymnasialringar med ~ 1917.* **-helvete.** *Ibland, när han fått en inblick i någon av sina gifta vänners husliga p. ~ Signe Engström.* **-hem.** *Så här i ett p. ~ gör det ju inte så mycket* Erh.

Bäckström. **-hotell.** Bo på ett litet p. pensionat. **-hus.** Det pampigaste p. landet hade att uppvisa. **-illusionist.** Som den p. jag var sedan barndomen blev jag ~ Hasse Z. **-intresse.** Ägna sig åt, fullfölja sina p-n. **-kapell.** 1) Läto på stället inreda ett litet p., där katolsk gudstjänst hölls. 2) Mus. Hålla sig med p. **-kapital;** -ism; -ist (-isk). Hata och förfölja p-et, p-ismen, p-isterna. I p-istiskt syfte. **-Pistiska** företag, som böra uppmuntras. **-klinik.** Den första röntgenavdelningen i Sverige var den p. T. Stenbeck startade i Stockholm 1896.

-lektion. Ge, ta p-er. Per i sång. **-liv.** Pets helgd. Man snokade inte i andras p. A. Österling, öv. Jag skall be att få ha mitt p. i fred. Olycklig i sitt p. Ägna sig åt p-et. Dra sig tillbaka till p-et. I p-ets lugn. **-lärare;** -inna (l. -i'n-). P. Fröman. Slå sig ned, dra sig fram som p-e i den gamla universitetsstaden. Och något ryska, som vi inhämtade av en p-e ~ Annie Furu-hjelm. — Guvernanter och p-innor. **-Pinn-**förbundet har sina stadgar färdiga 1925. **Syn.** ibl. informator l. lektionsgivare, guvernant. **-lörd.** Och tänkte nu föra en adlig lantjunkares och p-s lugna tillvaro.

-läroverk. **-man.** Leva som p. x offentlig person l. ibl. person med anställning. **-museum.** Ett av de största och rikhaltigaste p-er Europa äger Annie Wall. **-människa.** Men som p. ville han ~ K. Skredsvik. **-nöje.** **-palats.** **-person.** Som p. är hon en förtjusande människa. **-rätt;** -smöte; -slig. Allmän p. civilrätt (se d. o.). Internationell p. Speciell p. innefattar bl. a. skiftes-, vatten-, skogs- o. gruvarätt, stadsnäringsarnas rätt, försäkrings-, bank- o. industrirätt. Handelsrätten är i vårt land delad mellan civilrätten och den speciella p-en. — Sverges ombud på p-smötet i Haag 1927. — Av p-slig natur.

-sak. Det är väl vars och ens p., om han vill dansa eller ické W. Hammenhög. Men det var hans p., och p-er äro tabu G. L. Dahlin. **Syn.** privatangelägenhet. **-sekreterare;** [-erska]. Söderblom, som vid tiden för ekumeniska mötet hade tre p-are. Ja, det är mycket modärnt numera med kvinnliga p-are Tor Hedberg, 1923. **-skola** privatläroverk, enskilt läroverk. **-skvaller.** **-spekulation.** **-spisning** t. e. Rikstel.-kat. 1925. **-stämpla;** -ing(smaskin). [Man är] inom postverket betänkt på att införa p-ingsmaskiner för större firmor och kontor för att bespara dem det tidsödande arbetet med frankering febr. 1925; (från $\frac{1}{10}$ 1926 äro privata 'frankeringsmaskiner' tillåtna i Sverige). **-synpunkt.** Ur p. har jag intet att anmärka häremot, trärton. Och jag är nu en gång en offentlig man, och alla p-er synas mig små Hj. Söderberg. **-telefon.** **-telegram.** Även t. e. till tidning. **-tryck.** P. i be-

gränsad upplaga. **-undervisning.** **-ägo.** Återstoden i svensk p. Nord. Fam.² **-ändamål.** För p.

— **Privätjim** (grav); superl. -i'ssime (akut l. grav). 1) Och gav dessutom timmar i flickskolor och borgarskolor och p-im 'Dan'. P-im vill jag tillägga, att ~. Men så här p-im behöver du väl inte snåla med dropparna Harry Blomberg. Helt p-im kan jag tala om, att ~. 2) Endast högst p-issime våga de icke-kommunistiska studenterna ibland ~ A. Karlgren. **Syn.** enskilt, personligen, mellan fyra ögon, i enrum, utan vittnen. — **Privatist,** -en, -er. En som enskilt beretts till studentexamen (x 'skolans lärjunge'). Gå upp (i studentexamen) som p. Stor kuggning av p-er, p-kuggning.

Privilegium (hårt g; mest akut); -et, -er. **I.** Enkelt. 1) För hela folkklasser gällande p-er, ståndsp-er. Med reformationen avskaffades i huvudsak de p-er, som tillkommo kyrkan, men ~. Adliga p-er. Gust. Adolfs p-er för ridderskapet och adeln, utfärdade 1617. De få ännu återstående adelsp-erna äro knappast mer än formella (rätt att kalla huspredikant etc.). Förlåna ngn uteslutande p-um på ~. Man har sagt, att det skulle vara vår skyldighet att bevilja detta anslag, men det är något vida mer, det är ett p-um för oss att få göra det S. A. Hedin. K. mt har tillagt leg. apotekaren A. Gezelius personligt p-um på apoteket Korpen i Stockholm 1922. Detta villkor kom att bli ödesdigert för Hesselberg och medförde till slut, att han 1781 dömdes förlustig p-et [att utge Lagen] E. Colliander. Sedan 1747 äger Vetenskapsakademien uteslutande p-um på almanackors utgivande, och de tryckas sedan 1905 hos Almquist & Wiksell, tidigare i en längre följd av år hos Norstedt & Söner ('almanacksp-et'). 2) Friare. Utrikesdepartement, guvernörer och tullmyndigheter [i Brasilien] ha sålunda lämnat oss vittgående p-er vid vår resa ~ Douglas Melin. — Ta sej vissa p-er även t. e. om bortskämda husdjur. Han tycks ha p-um på att vara oförskämd. **II.** Ssgr ha formen privilegie-. Ex.: Och 1477 utfärdade ~ Sten Sture d. ä. ~ och Jakob Ulfsson jämte övriga biskopar och rådet p-brev för det nya lärosätet Hj. Alving. Vänta avgränsande i en p-efråga. I skrävbrev, p-handlingar och ~ T. Fogelqvist. Att stånden ~ dess mer vårdade sina själviska p-eintressen Erik Hedén. De stackars p-elösa Ernst Klein. Allmänna p-eurkunder för ~. P-evis tillerkändes sedan ånkor rätt att ~. **Syn.** företrädesrätt(ighet), enskild l. särskild förmån l. rättighet, särskild frihet (till ngt), undantags- l. ensamrätt, extra rätt(ighet), uteslutanderätt, monopol, (ibl. nära) prerogativ l. oktroj; företräde(sgåva), undantagsförmån.

— **Privilegier**a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). **1)** *P-a ngn, tillverkningen av ~, en fabrik.* [Är] 1751 *p-ades för Per Nyman i Norrköping en smedja för tillverkning av överskärarsaxar ~ Carl Sahlin.* **2)** *P-ad. Tillhöra de p-ade klasserna. Trängts tillbaka ur sin p-ade ställning såsom ~. Inta en p-ad plats bland ~. Och vdra prestationer åtnjöto ett så gott rykte, att de som lyckades få se dem ansågo sig särskilt p-ade B. Gripenberg, öv. Vincent Voiture, Rambouilletkretsens p-ade skönande och kelgris Ane Randel. P-ing av okunnigheten och lättjan.* **Syn.** ge l. förläna företrädesrättigheter; (p-ad:) som åtnjuter vissa privilegier, särskilt gynnad.

Pro¹ (l. -å); prep. För; i ssg (som ej här hopföras) ofta: före-, fram-, i stället för. *P. primo* för det första, *P. secundo* för det andra osv. *P. forma* för formens skull, sken-. *P. mille* på l. för tusen; även hopskrivet (se d. o.). *En salthalt av 2–3 % eller 20–30 ‰ [pro mille], vilket är det samma L. A. Jägerskiöld.*

Pro² o. **Proa** se ptro osv.

Probäbel (akut); -elt, -lare; -ilität (-en; -skalkyl = sannolikhetsberäkning). Antaglig, sannolik, trolig. — **Probät**, =, -are. Godkänd, (be)prövad (o. gillad, som stått provet. Och Gud, det goda skrattets far, / har funnit allt p. B. Kihlman, öv. — **Proberja**, -ade, -as; -konst m. fl.; -arje (-e)n, -e); -ing (med plur.). **1)** Vanl. verbformer. **a)** *Själv ville jag ej p-a denna föda W. Kaudern. Alla upptänkliga [tobaks]surrogat hade vi p-at: ~ E. Hultman. Och de två kalvarna i kätten p-a, om ej renslickade ämbar duga till huvudbonader I. Oljelund. Utled vid allt det p-ande med åsikter och ideal, som varit betecknande för 1880-talet M. Lamm.* **b)** *På året bestämma, när ett föremål av guld eller silver p-ats Gust. Uppmärkt jr. c) Gardistens glädje den är klen; i det får han allt p-a E. Wallmark.* **2)** Ssgr. *P-konst(en) metallp-ingskonst(en);* i inskränt bet. om prov på 'torra vägen' med värme i liten försöksugn; i vidare bet. även om kemisk analys (som alltmer ersatt den 'torra' metoden). *P-ndl* vid guldprov använd metallnål av legering med känd halt (med nålen och provet dragas streck på p-stenen, varpå man efter tvättning med kungsvatten jämför hur fort strecken minskas l. försvinna). *P-sten* ofta bildl. *Som utgör en p-sten på, för ärligheten i partiets politik. P-ugn. P-ur* normalur. *Som jewel- och probervikt [är eng. grain] = 1/4 karat Nord. Fam.²* **3)** Avledningar. Jfr särsk. l b. **a)** *Emedan underhaltiga föremål omedelbart skulle sönderbrytas av p-aren Nord. Fam.²* *Instruktion för krutp-are* (1890). *Jag har satt dig till en p-are i mitt folk Bibeln.* **b)** *P-ing* (av metaller) torra, våta vägen. **Syn.** (av)prova

(u), pröva, försöka med, försöka sig l. pröva på, gm prov utröna halten l. värdet; (p-sten:) prövosten.

Problem (l. -äm); -et, = l. -er. Mat. o. mkt ofta friare. **1)** *Lösa ett p. Geometriska p. Ett p. får icke uppställas så, att det innebära en logisk orimlighet, som t. e. 'konstruera en liksidig och rättvinklig triangel'* *P-et är, så som det (upp)ställt, formulerats, olösligt. Ett svårt, svårlost p.* **2)** *Vanligast äro [schack]problem med matt i 2–3 drag.* **3)** *En litteratur visar sig leva, sade Brandes, genom att sätta p. under debatt Erik Hedén. Hon hör icke till de författare, vilka — som det en tid hette — satte p. under debatt H. Schück 1927. De p. han [Ibsen] angrep ha icke lösts, men frågeställningen har nästan överlag blivit en annan Agne Beijer 1927. Han träffar med osviklig säkerhet sakens kärna i varje p., som hans tanke tager under behandling T. Segerstedt. Det p. om tro och historia, som varit en skärselför hela det nutida teologsläktet G. Aulén 1921. Som om livet inte vore något p. för dem ~ Öv. fr. Concha Espina. P-et är nu att ~, är nu, hur man ~ det gäller. Mitt p. är ett helt annat ~. Han ställde p-en så som vi själva och ~. Det är att allt för mycket förenkla p-et (för sig). Då blir det ju inget p. Att vårt svåraste p. var att sätta oss in i infödingarnas tankegång B. Gripenberg, öv. Men hur han arbetade med p-et, fann han ingen lösning. Att även de brottades med ett olösligt p. Öv. fr. Alex. Michailovitj. **Syn.** (vetenskaplig, särsk. matematisk) uppgift (att lösa), 'fråga' (uppställd l. framlagd till besvarande); vanskligt spörs-mål; ibl. gåta.*

— **Problemart**ad. *Det inflytande detta folk utövat under sitt framträngande västerut är synnerligen p-at Emil Melander. -barn.* Nytt ord. *Själva termen p. har främst lanserats av den skotsk-engelske pedagogen och psykologen A. S. Neill Sv. Dagbl. 1933. Karin Alexanderson-Tarschys, P-ets århundrade ib. Anordnande av ett för södra Sverige avsett observationshem för p. 1932. **Syn.** svår(upp)fostrat barn. -**dikt**; -are; -ning. -**drama**; -tik. *Ibsens sociala p-tik Agne Beijer. -fri.* *Denna lätta, p-a underhållning A. Österling (om Scapins rackartyg). -förenkling. Bygga på en väl stark p.* Eli F. Heckscher. -**författare.** Litterärt l. om schackproblem. -**föräldrar.** Nytt ord, jfr problembarn. A. S. Neill, *Problemförelärdar*, 1933. -**läge.** *Men idag, i mars 1933, är p-et tack vare de två senaste årens fynd ~ så förändrat, att ~ J. G. Andersson. -lös.* *Skr. Då allting är solklart, rätt och naturligt, skugglost och p-t R. Värnlund. -lösare;* -ning. 'Egentl.' o. friare. *En elegant p-ning. -samling. G. Lindborg, Plan trigonometri och egentlig plani-**

metri jämte p., 1910. **-ställ[are]**; -ning. *En outtröttlig p-are i moralens värld.* Utråkad av p-arna G. Attorps. — När Ibsens dramer fördjupade vår p-ning och ~. På kort tid blev den liberala teologiens p-ning förödrad, åtminstone ~ Öv. fr. R. Fangen.

— **Problemätisk**, -t, [-are; -het]. *Handskrift C, av p. äkthet. Och dag för dag tycktes mig Willie Hughes' existens bli allt mera p.* Öv. fr. O. Wilde. *Enighet om tullvapenvilan p. maj 1933.* **Syn.** omtvistlig, tvivelaktig, osäker, oviss, oklar, ibl. konstigt l. misstänkt.

Pröboxare (prå-) m. fl. Ny idrottslang för 'proffs-' l. professionell boxare. Jfr professionell. *Få p. äro mestare längre tid* Sv. Dagbl. 1933.

Procedür, -en l. -n, -er. *Erdgan om företrädet av muntlig eller skriftlig p. B. Wedberg. Att i verkligheten föreligger i p-en mot hr C. en ny yttring av dsiktsförföljelse. Små kapell för sådana p-er, som krävde förbränning eller användning av gaser Per Hallström. Undergå samma (ganska tröttsamma) p.* Den kinkiga p-en att ställa in medelst visirskivan E. v. Otter. *Under hela p-en. Kriget är ~ en hela världens stora reningsprocedur, och ~ Py Sörman. Rättegångs-, domstols-, avrättnings-, färgnings-, skilsmässa-, toalettprocedur.* **Syn.** rättegångsordning; förfarings- l. tillvägagångssätt, förfarande, sätt att gå till väga, behandling, process, (ibl.:) teknik, metod.

Procent (-sant); -en, [= l. -er]. Tecknas %. **I.** Enkelt. **1)** *Låna ut pengar mot 6 p. (6 %), 6 p-s ränta, en ränta av 6 p. dvs. för vart hundratal kronor betalas 6 kronor i ränta. Sparbankerna lämna f. n. (en) ovanligt låg (inlånings)p., högst 2 1/2 p., på vanlig sparkasseräkning 1934. Aktierna, bolaget ger 10 p. i utdelning. Vi måste väl försöka få lite högre p. på våra pengar. Lyckas placera 25,000 kr. mot 5 p-s ränta). Han bjuder (en) god p. i kommissionsarvode. Förtjäna 10 % (på varan). En (ockrar)procent av upp till 40 %. Ett antal 4-p-sobligationer. Låna mot, till hög, låg p. **2)** *Där får jag det 30 p. billigare. Mer än 50 p. (hälften) av arbetarna återgingo. Skog betäcker 3 p. av arealen, betäcker arealen till 3 p. Skogsareal i p. av jordareal. Hålla 10 p. järn. Tills vinet ~ fått sin bestämda alkoholprocent, eller »grad», som det kallas W. Langlet. Med en 5 p-s tanninlösning. En stor p. av befolkningen. En mycket hög p. av de svenska ungdomar, som farit till Argentina under de senaste åren, ha kapittalt misslyckats Alf Martin 1930. 72 p. riktiga väderleksprognoser; hög träffprocent för nederbörd och stormar under 1933. Ni är precis hundra p. frisk. — Oförändrade inmalningsp-er föreslås ~ 1933. Vilket ger tuggummikungen goda p-er H. Mörne. Och**

här utdelas några av de fetaste p-erna i hela riket Kabbarp. — Döds-, fel-, fuktighets-, grobarhets-, krymp-, medel-, röstnings-, sjuk-, utdelnings-, vikt-, volymprocent. **II.** Ssgr. *Ex.: P-beräkning. En p-halt av, på ~. Att lagringssvinn på potatis måste uppgå till en högre p-sats. Befälhavare för en c:a 270 tons kanalångare för Vänerstrafik erhåller plats, p-segling (handels.) Göteborg. Handels-tidn. 1926. P-siffran, som nu går en härs-mån över 6, är något större än ~ W. Langlet. P-styrka. Uttryckt genom p-talet väl utvecklade groddar. De anförda p-talen äro icke jämförbara. P-vis står åttonde huvudtiteln åtskilligt bättre än andra titlar Sam Clason 1924. De hade ökat både till antalet och p-vis i förhållande till ~ Erik Hedén. **Syn.** hundradel; för l. efter hundra; vinst l. ränta för vart 100-tal; procenttal.*

— **Procent[a]** (akut l. grav); -ade, [-as]; -ar|e ((-en), -e; -händer m. fl.); [-er] (-(-e)t); -ersk|a (-an, -or)]. **1)** Vanl. verbformer. *Vard. En herre, känd för att p-a Emil Norlander. P-ade gjorde hon också Öv. fr. M. Gorki.* **2)** Verbalsubst. **a)** *Råka ut för, i händerna på p-are. Samvetslösa p-are utan misskund. P-are med ordnad mottagning, i Klaratrakten 1926. — Att de råkat i p-arkhänder. Värre än att falla i p-arklor Erik Norling. En p-arlaga, vilken dd härjade i huvudstaden Nord. Fam.² P-arränta.* **b)** *Och Set Poppius berättar om p-eri ~ i Stockholm i förra seklets mitt Sv. Dagbl. 1928.* **c)** *En hel hop andra kvinnor, p-erskor liksom hon själv, eller pantlånare, posterade framför ingången Öv. fr. M. Serao. **Syn.** se ockra¹, ocker osv.*

— **Proce'ntisk** (akut); -t. Mindre vanl., senare o. mer fackl. än följ. *En p. nedgång alltså med ungefär 40 % K. A. Edin. Det p-a antalet grobara från H. Hesselman. Förekommer ~ p-t taget endast mycket sällsynt Nord. Fam.² **Syn.** se följ. — **Procentue'II** (-äll); -t. *Den p-a »folkkökningen» under tiodrarsperioden 1901—1910 J. Gust. Richert. Fristaten [Irland] har sin egen armé, som har samma p-a numerär som Storbritanniens ib. Att antalet festdeltagare p-t sett är mycket lägre, än det var i forna dagar G. Blidberg. Men så är också Nairobi p-t världens bilrikaste stad C. Lagercrantz. **Syn.** procent-tisk, procentvis, (räknat) på l. för hundra.**

Proce'ss (-äss); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** *Rättstvist o. d. a) Börja, öppna p. med l. mot ngn. Lägga i p. med ngn om ~. Vem för din p. med bolaget? Vinna, förlora en p. P-en är ännu oavgjord. P-en, anhängiggjord vid Göta hovrätt, väntas avgjord om någon månad. Kreugerp-erna. P. om skadestånd. En mager förlikning är bättre än en fet p. Landsvägen, sade han, den är som en p., den går i bukter och kringelkrok, och länge dröjer det, innan man kommer fram Öv.*

fr. W. H. Hudson. Märk det skämts. *Ligga* i p. med gåsungarna om ung pojke som håller på att få mustascher. — *Skilsmässa*-, *återvinnings*-, *rätts*-, *civil*-, *straff*-, *brottmåls*-*process*. **b)** Märk friare uttr. (med ngn avslutning till 2). Och när rektorn kom över dem ~, blev det kort p. A. Hammarström. Göra p-en kort med ~. För att göra p-en kort: i morgon dag lämnar du huset! 2) Utveckling l. förfarande. *Ståltackorna* behöfde *sålunda inte längre bli återupphettade under p-en* O. B. Nelson. Med tillhjälp av *elektriska p-per* H. Lundegårdh. *Ostens mögnadsprocess*. *Närings*-, *rengörings*-, *tvagningsprocess*.

II. Ssgr finnas så gott som enbart till I l. Ex.: *P-kommissionen*, en k. som sedan 1919 sysslat med förberedande av en svensk *p-reform*. *P-ledning* fackl.: domarens verksamhet i p-en varig han ordnar förfarandet o. bestämmer dess omfattning o. yttre förlopp samt 'inverkar gestaltande på p-materialet'. *Befolkningen var i allmänhet ej särskilt p-lysten*, men ~ Herm. Rydén. *Men vad som stäckte hans framgång var hans oppositions- och grällusta, hans hämnd- och processlystnad* Joh. Sundblad. *Som ävenledes var en stor p-makare* Signe Strömborg. *Som började sin ämbetsmannagärning med ett föga tilltalande p-makeri vid tillträdesnyen* ~. *En väldig p-makerska, som låg i strid med halva byn* ~ Ellen Wester, öv. *De p-mässiga inläggen från socialdemokratiskt håll i Stripakonflikten* ~ 1926. *Med gällande p-ordning* B. Wedberg. *P-reform(en)*. *Huvudkällan för svensk p-rätt, både civil- och straffp-rätt, är allt fortfarande rättegångsbalken i 1734 års lag; i många viktiga delar har den dock undergått ändring* Åke Holmbäck. *Universitetets nuv. rektor, Thore Engströmer, professor i p-rätt. Enligt modärn p-rättslig uppfattning* Åke Hassler. *Lida av p-sjuka* 'egentl.' o. bildl.

Syn. I. 1) rättstvist l. -strid, rättegång, mål (inför rätta), ibl. käromål; (ibl. nära:) domstols- l. rättsak l. -ärende, rättsärende, processuell talan, rättslig aktion, rätts- l. rättegångsförfarande; 2) utveckling(sgång), förlopp, procedur, ibl. reaktion.

— **Process**a (mest akut); -ade, [-as]; p-a bort m m. fl. *P-a med halva socknen om ägo-gränser och fiskerätt och allt vad tänkas kan. Ett ständigt p-ande. Samovarerna puttra och tungorna gå* ~, *det supes kvass, spelas kort och p-as. P-a och bygga gör en oxe till en mygga.* **Syn.** ligga i process, ha l. föra l. anhängiggöra en rättegång (med). — **Processue**ll (-äll); -t. Fackl. *Process*-, *rättegångs*-. *Av vilka olika slog en p. talan kan vara* Nord. Fam.² *Det p-a området* Fr. Sterzel. *Gällande straffp-a principer.*

Procession (-sjon); -en, -er; -skors; -skrucifix; -sordning; -stakt. Abstr. o. konkr. *Kommande i högtidlig p. Hejda p-en. Delta i, öppna p-en. Studenter och professorer med prorektor i spetsen bildade p-en. När en sådan helgonprocession drager förbi* Birgit Th. Sparre. *Kyrkliga p-per. Likp-er. — I fastställd p-sordning.* **Syn.** festtåg, (högtids-)tåg; lik- l. begravnings-tåg.

Producent (-sänt); -en, -er. Tillverkare, fabrikant, odlare, frambringare, alstrare (o konsument). *Stor p. av färgstoffer, av brödsäd. Panikstämning hos p-per och säljare. Så länge småp-erna ~ ha fördel av det rådande produktions sättet* Erik Hedén. *Äggp-per och övriga intresserade för ägghandelns ordnande. — Lantmännens p-förbund bildat 1928. Jordbrukare, som kunde vara villiga att bilda en p-förening* A. Örne. — **Produce**r|a (akut); -ade, -as; -ing (jfr produktion). 1) Egentl. *Upplänningen p-ar mycket spannmål, hälsingen lärftsvävnader* A. F. Dalin 1853. *I Uppland p-as, Uppland p-ar mycket spannmål. Mer än landet, jorden kan p-a. P-a långt över landets behov. P-ande och enbart konsumerande samhällsmedlemmar. Ris-, vete-, vinv-ande provinser. Det främsta stål-p-ande landet i världen.* 2) Friare o. bildl. **a)** *Varje vdr p-ar ett rent av förödande antal unga poeter, fastän ~ Agnes v. Krusenstjerna.* **b)** *Har du lyckats p-a något under gårdagen, är skrivelsen färdig? Bland p-ande musici var Emil Sjögren den, som ~ Ellen Lundberg-Nyblom. P-ande konstnärer och skriftställare.* **c)** Refl. Ej säll. ngt nedsättande. *Och så passar det sig inte att försöka p-a sig som violinalva* Alg. Sandberg 1921. *Hur de ~ p-a sig i den satiriska genven framgår av ~ T. Segerstedt.* **Syn.** (fram)alstra, frambringa, 'bära'; ibl. 'uppdraga' l. uppföda m; tillverka, åstadkomma, dana, (till)skapa, framkalla; utarbета, uttänka m, författa, framkläcka m, få färdig; (p-a sig:) upp- l. framträda.

— **Produkt**, -en, -er (akut). **I.** Enkelt. 1) Allmännare. **a)** Mer egentl. *Landets (huvud)p-per äro socker, bomull och ~. Den färdiga p-en. En lyckad p. Har utsläppt i marknaden en p., som ~. Kolgruvorna täcka större delen av landets behov med en visserligen föga framstående, men dock brukbar p. W. Langlet. Castilla elastica, vars p. kallas för 'caucho' ~ mdeste huggas ner vid tappningsprocessen* Douglas Melin. — *Natur-, lantbruks-, lantmanna-, bi-, maskin-, kvalitetsp-per.* **b)** Friare o. bildl. [*Kvinnan.*] *denna den mest sublima p. av skapelsen* C. E. Hammarberg. *Det hela var p-en av 3 års arbete. En sen p. som sagan om Grette Asmundsson* Fr. G. Bengtsson. *Alldeles som Taine betraktar han personligheterna som p-er av naturlagarna* M. Lamm. *Att de som bip-er skulle kunna inkassera*

»förstående» och gynnsamma omdömen om ~ Fr. Bök. *Den kuriösa språkprodukt, som kallas pidgin-english* Erik Nyström. 2) Mat. Resultat av en multiplikation. *Faktorernas ordning vid en p. är likgiltig. Faktorerna 3 och 12 ger p-en, ger till l. i p. 36.* II. Ssgr. Ex.: 1) Allmänare. *P-förädling, en råvaras förvandling eller överförande till en »ädlare» p., som ~ H. Tedin.* 2) Mat. o. d. *Konstatera tioöverföringen [på 'räknesnurran'] i såväl kvot- som produktregistret Annon's, Sv. Dagbl. 1933.* **Syn.** alster (av naturen, tillverkning l. andligt arbete), vara, avkastning, verk, resultat; multiplikationsresultat.

— **Produktion**, -en, [-er]. Ofta x konsumtion. Abstr. o. mer l. mindre konkr. I. Enkelt. 1) a) *Nationalekonomerna beteckna numer gärna som 'p.' allt arbete som resulterar i antingen en materiell eller en immateriell nytthet för människan, dvs. ger medel för att fylla hennes behov. Kristidskurser, avsedda att lämna jordbrukare råd och anvisningar om lämpliga åtgärder för ökad p. 1918. Jordens p. av guld, guldproduktion utgjorde 1913 och 1919 resp. 700 och 500 ton. Världsp-en av ostron beräknas till ett årligt värde av omkr. 100 mill. kr. Nord. Fam.² 1931. Bostads-; års-; mass-, överproduktion. b) Med ett återuppvaknande av den talang, som någon tid saknats i hans vittra p. Gust. Meyer. Fastän nästan all Goethes värdefullare p. på vers och prosa under 1800- och 1900-talen överflyttats till svenska B. Risberg. [S:t Göran och draken, som Heidenstam] själv är böjd för att värdera högst inom sin p. Erik Norling. — Betecknar ~ sin skaldeproduktion som i det hela en fortlöpande bakt B. Risberg. Stefan Georges ungdomsproduktion A. Österling.*

II. Ssgr. Ex.: *P-sbegränsning av narkotiska ämnen Sv. Röda Korset 1931. P-sduglig produktiv. P-sförening officiellt numer kallad 'producentförening'. Genom att höja sitt lands välstånd och p-sförmåga (produktivitet) K. Zilliacus. Att man såhunda [i Österrike] ej kunnat helt förståtliga någon p-sgren 1920. På p-skommitténs initiativ 1918. P-skostnader k. för framställning o. marknadsförande. Saknar vär tilliterär p-skraft? 1920. Marskboskap ~ storvuxen och p-skraftig Nord. Fam.² P-skredit k. som upptages för produktiva ändamål. P-skris. [Landets] många och naturliga p-skällor K. Zilliacus. Förenta staterna det viktigaste p-slandet för vete H. Leander. Om Sverige på grund av p-smetodernas utveckling sedermera förlorat sin plats som världens största järnleverantör ~ O. B. Nelson. På p-sorten. Oaktat staten genom p-spremier gjort sitt bästa att stimulera företagsamheten Gunnar Andersson. Hur de olika industrigrenarnas årliga p-sprogram fastställas [i Ryssland] ~ A. Karlgren. En hela landet omfattande*

överenskommelse om p-sreglering med böter för överproduktion Engelsk plan 1929. [Nya Zeeland] har den högsta p-ssiffran per individ H. Mörne. P-sskatt x konsumtionskatt. I närheten av p-ssätlet. På grund av ändrat p-ssätt.

Syn. alstring, framställning av förnödigheter (som avse att fylla våra behov), tillverkning, fabrikation, ibl. avkastning (sresultat), framställda varor; (föreliggande) verk.

— **Produktiv**, -t, -are. Materiellt o. andligt. *Ldn för p-a ändamål. P. verksamhet. Pa värden. Pa länder. — En av våra p-aste författare. Under hans p-aste period. — Pa avledningsändelser språk-: som allt fortfarande nyttjas till bildande av nya ord. Syn. alstrings- l. produktionskraftig, alstringsrik; fruktsam, givande, bördig; som skapar nytt l. skapar med lätthet; ibl. 'öksam'. — Produktivitet, -en. Materiellt o. andligt. För att öka p-en. Och i Strindbergs författarskap inträdde nu en period av utomordentlig p. Hj. Alving. Syn. alstrings- l. skapar- l. produktionskraft l. förmåga l. rikedom, fruktbarhet, skapande förmåga, ibl. 'öksamhet'.*

Profän, -t, -are. I. Enkelt. 1) Motsatt kyrklig l. prästerlig. *För nattvaråsbruk avsett vin får icke säljas för p-t bruk. Sedan den p-a delen (mantalsskrivningsförrättningen) var undanstökad, verdog det egentliga (hus)förhöret. Rent p-a ceremonier. P-byggnadskonst. P. hymn- l. odediktning. Pa diktare. 2) Motsatt: andlig, helig l. 'avskild', 'invigd' o. d. Sammanblanda p-t och heligt. Blottställa för p-a blickar. II. Ssgr. Ex.: P-byggnad. Wallins p-diktning. Äldre kyrkoinventarier och p-föremål. Jordanes ~ en av de få p-författarna från övergångskedet mellan gamla tiden och medeltiden Nord. Fam.² Kyrkohistoria och p-historia. P-historiska arbeten O. Walde. P-litteratur. **Syn.** 1) icke kyrklig l. prästerlig, utom kyrkan l. det religiösa (området); 2) ohelig, oandlig, oren; lekmanne-, oinvigd, utomstående (ibl. nära:) 'hednisk', vanvördig, hädisk. — **Profanerja** (akut); -ade, -as; -ing (-en, -ar l. profanation, -en). Egentl. o. bildl. Jfr föreg. Varigenom templet ansågs ha p-ats och måste underkastas rening. P-as genom orena blickar. Pa det heliga. Att han p-at sin poesi genom dylika utjutelser. — Och det skulle förefalla mig som en profanation, om jag ~ Klara Johanson. **Syn.** vanhelga, ohelga, oskära, orena, blottställa för utomstående l. för orena blickar.*

Profession (-fäsjon); -en, -er. 1) Huvudbet. Yrke, fack, näringsfång, hantering. Och operasångerska till p-en Fr. G. Bengtsson. Bönder, präster, handelsresande och vanligt hyggligt folk av olika p-er Yngve Berg. 2) Äld. för 'professur'. Vid tillsät-

tande av en p. i hygien Edv. Selander 1919. — **Professionalist**, -en, -er. Idrotts. Oftare 'professionist'. Jfr följ. Vår första p. i golf blir ~ 1927. — **Professione'll** (-äll); -t. Ofta x amatör. 1) Allmänare. Tills jag fick tag i någon mera erfaren, p. barnsköterska Amelie Posse-Brázdová. Efter som ingen av oss var p. musiker ib. Bedriva en sak p-t. Yrkesutövande konstnärer, som förena en viss p. teknik med ~ Hedv. af Petersens. — Samtliga p-a tiggare i stan Bo Beskow. Även på boxningsmatcherna gå p-a vadhållare omkring S. Siwertz. 2) Idrotts. Ofta även substantiviskt. I modärn idrotts-slang är formen 'proffs' (-å-) mkt vanlig, i ssgr även växlande med 'pro-' (prå-). a) Den p-e kapploppningsryttaren kallas jockey. Oscar Mathisen, världens bästa hastighetsåkare, numera p. 1921. »Sven-Pelle» blir proffs: vdr främste frissimmare, Sven Pettersson, blir professionell Sv. Dagbl. 1933. Profotboll ~, p. fotboll (jfr proboxare sp. 309) ib. 1933. Det p-a världsmästerskapet i tennis på inomhusbanor. b) Slangformen 'proffs'. Sju stjärnor bli proffs! Löpsedel, Nya Dagbl. Alleh. 1933. Svenska spelare proffs i Ungern? Sv. Dagbl. 1927. Ture Ahlqvist, som då troligen kommer att göra debut som proffs-[boxare] 1934. — Något proffsartat Strix 1931. Proffsboxning i Göteborg ~ p-a boxningsmatcher 1923. Proffsmästerskapet i tennis avgjort Sv. Dagbl. 1922. Vid mitt första proffsuppträdande i hemlandet Arne Borg 1930. **Syn.** 1) yrkesmässig, yrkes-, 'till yrket'; 2) som idkar idrott för att förtjäna pengar, yrkesmässig idrottsman. — **Professionist**, -en, -er. Idrotts.

— **Profe'ss|or** (åssår, grav); -orn [åld. ämb. även -ören, med -o- o. akut], -örer (-o-, akut). Jfr profession 2 o. de följ. 1) Universitets- l. högskolep-or l. p-or vid vissa institut o. akademier; även hederstitel. Utvecklingen 'akademidjunkt', 'e. o. p-or', 'p-or' avslutades, då i seklets början alla 'e. o. p-orer' blevo 'p-orer'. Är han p-or i teologiska fakulteten, teologie p-or? Utnämnd, kallad till p-or i exegetik vid Uppsala universitet. Hur många historiep-orer ha ni i Uppsala? P-oru i kemi vid Stockholms högskola. Avgången p-or. Sundén, Johan Magnus, F. Jubeld., P-or emeritus, f. d. E. o. P-or i Klassiska Språk Upps. Univ. Föreläsningskat. Ht. 1920 (första gången titeln 'emeritus' förekommer om pensionerad p-or). P-oren Undén ännu t. e. ib. Vt. 1921. P-or (Olof) Hammarsten. Kom tillbaka på p-orns mottagningsstid! Textera för t. f. p-orn i ämnet, ämnesp-orn. Nybliven p-or. Krima skall sedan 1909 kunna befordras till p-or, dock ej i teologiska fakulteten. P-orer och docenter. K. m:t har tillagt docenten fil. dr G. Thörnell p-ors namn 1929 (tidigare hette det 'p-ors namn, heder och

värdighet'). Titulärp-or. P-or i teckning vid Konsthögskolan, i harmoni vid Musikkonservatoriet, i kemi och kemisk farmaci vid Farmaceutiska institutet, i handelsteknik vid Handelshögskolan i Stockholm, i vattenbyggnadslära vid Tekniska högskolan, i husdjurslära vid Veterinärhögskolan, i skogsteknologi m. m. vid Skogshögskolan. Vice-professor i målning i Konsthögskolan 1927. Förslag framkom 1931, att Konsthögskolans lärare ej längre skola bli p-orer utan blott lärare. Lantbrukslektorerna [vid Ultuna och Alnarp] utnämnda till p-orer dec. 1917. 2) Friare o. bildl. a) I utlandet (t. e. Frankrike, Belgien, Amerika) är p-or = lärare i allmänhet; i Tyskland förr = viss gymnasiallärare. b) Lärd, tankspridd som en p-or. Hade ~ även en stor talang att fiska, däri man kunde säga han var en p-or bland amatörer Ax. J. Schillberg. c) P-or i magien. Trolleri-p-or. **Syn.** (ibl.:) akademisk lärare, lärofader, skämts. 'profet'.

— **Professorsaktig**. Ofta = magistral, docerande, (professors)dryg. Den p-a tonen. -befattning professor. -dotter. -dryg. -fru professorska. -förordnande. -hem. Där p-men stodo öppna för studenterna och ~. -installation. -kompet[ens]; -ent. Tvivelaktig p-ens. Göra sig p-ent. -konkurrens. Komma efter, bli satt på tredje plats i p-en. -kär. -lön. -min. -mässig. -stol. Mest = professor. -syssla. -titel. -ton. -utnämning. -ämbete.

— **Professorät**, -et, = l. -er. Åld. för 'professur'; ibl. = professorstid. — **Professörlig** (akut l. grav); -t, -are; -het. P. auktoritet. Anlägg sin mest p-a min. P-t nit. P-t disträ. **Syn.** (jfr) professorsaktig, som en professor. — **Professörsk|a** (mest grav); -an, -or; -etitel. Professorsfru. Är p-an (H.) hemma? Bli p-a. — **Professur**, (-e)n, -er. Ännar du inte söka (exegetik)p-en (i Uppsala)? P-en i svenska språket i Uppsala förklarad ledig. Tillsätta en p. Fick p. vid 39 års ålder. Tillträda en p. Avgd från p-en. Missköta sin p. Få, (söka) tjänstledighet från p-en under riksdagstiden. Uppehålla p. (på förordnande). Inrätta, begära av riksdagen nya p-er. **Syn.** professorsbefattning l. -stol l. -syssla l. -ämbete, ibl. (åld.) profession l. professorat.

Profet, -en, -er. 1) Hos judarna: (inspirerad) förkunnare av Guds vilja, en Herrens utsände förkunnare. Samuel var betrodd att vara Herrens p. Bibeln. En p. skall jag låta uppstå dt dem bland deras bröder ib. En stor p. har uppstått ibland oss ib. En p. är icke föraktad utom i sin fädernestad ib. (jfr 3). De hava Moses och p-erna ib. Upphäva lagen eller p-erna ib. Tagen eder till vara för falska p-er ib. Gamla Testamentets p-er. P-en Jonas. De större p-erna: Jesaja, Jeremia, Hesekiel och Daniel.

*Hosea, Joel, Amos, tre av de smärre p-erna. Skrift-, Messiasp-erna. [Nya Testamentet känner] en stor p., Johannes Döparen, och därjämte nämnas någon gång »apostlar, p-er och lärare» S. Herner. — Med bevis både ur Moses lag och ur p-erna Bibeln. 2) Best. sing. o. mest med stor bokstav. Muhammed. P-ens anhängare. Utgivet i bokform: Med P-ens folk. Muhammeds ättlingar, som ensamma äga rätt att bära grön turban — grönt är p-ens färg Öv. fr. Essad Bey. Svåra vid P-ens skägg. 3) Allmänne. a) P-er äro alltid långt före sina syners och ideals förverkligande. Som ~ förmått Nietzsche att göra sig till p. för Kallikes' och Thrasymachos' av Sokrates och Plato en gång för alla ordentligen vederlagda läror Har. Hjärne. Ty när allt kommer kring, är kanske Hegel med sina oavslutade horisonter en större p. än Marx med sin apokalyps Fr. Bök. En arbetets p. Ingen är p. i sitt eget fädernesland de närmaste se blott svagheterna och ha ingen blick för det stora. Kvinnliga p-er p-issor, sierskor. — Olycks-, domedagsprofet. Kringsmygande sorjetp-er. Det tredje rikets p-er. b) Slangartat, skämts. P-en i konsthistoria, som, då han skulle tintera sina studenter, brukade ~ (professorn) Ingeb. Björklund. **Syn. 1)** Herrens profet, förkunnare gm vkn Herren själv talar; **2)** Muhammed; **3)** siare, förkunnare, spåman, förutsägare.*

— **Profetgestalt.** I yttre o. inre mening. P-en var hög och mäktig, sträng och ~ Nat. Beskow. En Västerlandets p., värmd av en helig låga Har. Hallén om Nat. Söderblom. Som gjorde honom till en av den moderna tidens få p-er S. Agrell om Leo Tolstoj. **-huvad.** Vallos gråa p. J. Hemmer. **-kallelse.** Erhöll av Gud en p., som tvingade sig på honom efter kriget (om N. Söderblom) Öv. fr. E. Gounelle. **-lik;** -nande. Ett långt, p-t skägg. — Framlägga sin p-nande förkunnelse Nord. Fam.³ **-lärjunge.** Jag är varken en profet eller en p. Bibeln. **-ord.** De p., som en gång uttalades över dig Bibeln. Ett prästvigningstal ~ över p-et: »Trösten, trösten mitt folk, säger eder Gud» Gunnar Rudberg. **-skägg.** En hög-växt gubbe med långt p. Öv. fr. Gorki. **-stämma.** Våldig ljud p-n Nat. Beskow. **-syn.** Tiden kommer snart, med alla p-ernas fullbordan Bibeln. **-ton.** Hållna i en viss p., vilken ~ Erik Hedén.

— **Profeter**a(akut); ade-, as. **1)** Gå åstad och p-a för mitt folk Israel Bibeln. Då nu Anden föll på dem, begynte de p-a ib. De talade tungomål och p-ade ib. Det är de själva, som p-a lögn i mitt namn ib. **2)** P-a (om) världens sista tider. Hållit tal om politiken och p-at adeln's undergång K. Warburg. Ty om det senare kan man åtminstone p-a utan att bli knäppt på fingrarna Klara

Johanson. Han hade inte p-at falskt, när han förutsagt, att ~. **Syn.** förutsäga tillkommande ting, uppträda som (en Herrens) profet, förkunna Guds avsikter; förkunna, sia, (förut)spå. — **Profeti**a (-tsia, grav l. akut); -an, -or. **1)** P-an om världens frälsare. De messianska p-orna. När Asa hörde ~ denna p-a Bibeln. Om jag hade p-ans gåva ib. Gripen av p-ans ande. **2)** Jag har aldrig besvärat mig med att sitta och leta efter p-or i Uppenbarelseboken S. Lagerlöf. Dostojevski, vars verk nu kunna betraktas som en sannskyldig p-a om bolsjevikkupproret Öv. fr. Alex. Michailovitj. P-orna att Ludvig skulle erövrå Konstantinopel. Varnande p-or. Hans p-or ha slagit in. Sluta upp med dina olycksp-or! Väderleksp-or. **Syn. 1)** förkunnelse l. uppenbarande av Herrens rådslag, gudomlig uppenbarelse, Herrens ord gm en profet; **2)** framtidsförkunnelse, siarord; förutsägelse, spådom, (ibl. nära) varsel.

— **Profetisk** (akut); -t. Detta sade han ~ genom p. ingivelse Bibeln. Denne hade fyra ogifta döttrar, som ägde p. gåva ib. Fattades av p. hämryckning ib. Med stöd av p-a skrifter ib. — Han har något p-t över sig, i sitt utseende. P. blick, som avslöjade framtiden. »Ni bli vänner ~», skrev Henning Berger p-t Erik Norling. Krigets gudar måste ha lyssnat till min broders p-a ord Öv. fr. Alex. Michailovitj. P-t utbrast han: ~. **Syn.** profet-, profetiäns, siar-, förutsägande, som ser klart l. skådar in i framtiden, anande, framsynt, förutsägande, aningsfull. — **Profeti**'sm, -en. Fackl. Innehållet i profeternas förkunnelse, profeternas insats i läran, profetreligion. Sven Linder, Ur p-ens historia. P-ens urgamla förkunnelser, för vilka Israel levat och lidit, förkunnelsen om den eviga freden, människornas förbrödring och ~ Ehrenpreis-Josephson. — **Profeti**'ssa (grav); -au, -or; -emin. **1)** Debora, en p-a ~ var på den tiden domarinna i Israel Bibeln. **2)** Denna de yttersta dagarnas p-a. Profeter och p-or för sanning och humanitet R. Jändel. Man-kvinnan kommer att försvinna i år, påstår en fransk p-a, kvinnan skall bli ljuv och kvinnlig igen 1926. P-an Maria Åkerblom har i dag åter rymt 1927. Olycksp-a. **Syn.** sierska, kvinnlig profet, förutsägerska (av kommande ting), ibl. sibylla.

Proffs se professionell 2 b.

Profil, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Allmän-nare. **a)** Kroppen fas, huvudet p. dt höger E. Wettergren. Sedd i p. från sidan. I halv, försvinnande p. Tecknad i p. x t. e. (rätt) framifrån, en face. Hon vände p-en till, en välskuren p. Rich. Eklom. En vacker, en klassisk p. Grekisk p. Med rovfågelsprofil. Skeppar-, öruprofil. **b)** Bildl. Ibl. även med anslutning till 2. Sven Nyblom, Operaper

och strörim (både egentl. o. bildl.). *Vissa sidor i världsmetropolens [Newyorks] p. W. Söderhjelm, P-er ur finskt kulturliv, 1913.*
2) Tekn. o. d. *P-en* av en byggnad. *Ett nyckelämne med p. efter nyckelhålet. [Varigenom banan skulle] få en vida gynnsammare p. Råls, alla p-er och metervikter, uppköpes Annons 1918. För att studera lagerförhållandena i mossen upptogs ett flertal p-er Carl Malmström. Geologisk p. se geologisk. Gatu-, byggnads-, tvär-, längdprofil.*
II. Ssgr. Ex.: **1)** Till I 1. *P-förbättring, hel ansiktssomformning, borttagning av rynkor ~ Annons 1933. P-porträtt skugg- l. sil(h)uett-porträtt. Svarta p-silhuetter på guldgrund P. J. Tikkanen.* **2)** Till I 2. *P-hyvel. P-järn. P-karta. P-ritning. Syn. I. 1)* huvud l. figur sedd från sidan, porträtt taget från sidan, (bild tagen i 'sidosikt', sidobild; kontur, 'utlinje' (av en kropp); **2)** lodrät tvärgenomskärning (av byggnad m. m.), (bild i) genomsnitt, teckning l. ritning av ngt som tänkes avskuret av ett (vanl. lodrätt) plan, tvärnsnitt, sektion. — **Profiler**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Tekn. o. d. Ge profil åt, fördela i framspringande och indragna partier; teckna från sidan. *P-at järn. En vackert p-ad solursockel på ~. En rikt p-ad kopparklädd spira Aug. Hahr. Med vacker p-ing.*

Profitt, -en, -er. **I.** Enkelt. *Han värlar in alla nationers mynt och tar en rundlig p. för detta sitt besvär I. Lo-Johansson. Och handeln ligger ~ i händerna på samvetslösa individer, som endast se sin p. Elis. Krey-Lange. Draga p. av ~. För p-ens skull. Och hela p-en lades ned i nya kolfält och ~ O. B. Nelson.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett omätligt p-begär. 'Tjuvar' och 'p-hajar'. Kapitalisternas stora p-hunger Folkets Dagbl. Politiken 1918. P-hungrig och planlös tomtförsäljning Nya Dagl. Alleh. 1920. En ~ oblyg p-lystnad, som i det proletära Ryssland gör sig fullt ut lika bred som någonsin i kapitalistländerna A. Karlgren 1925.* **Syn.** vinst, (affärs)förtjänst, fördel, gagn, (krass) nytta. — **Profiter**a, -ade. [De fria svanetierna] voro faktiskt bara ett större rövarband, som tänkte p-a av sitt ryska medborgarskap och spela ut den ryska regeringen som trumf mot sina bestulna grannar Öv. fr. Essad Bey. P-a av vinnens erfarenhet Karin Hirn, öv. *Ett språk, som mycket p-at av sju månaders fältliv C. T. Eriksson.* **Syn.** dra vinst l. gagn l. fördel l. nytta av, förtjäna (på), begagna sig (av).

Proformasak m. fl. (-får; även prä; grav). Av uttr. 'pro forma' = (blott) för formens skull l. för att de ska så vara, för syns skull, sken-; för att ej bryta mot gammal sedvänja. *Att dessa anslag utdelas av k. m:t är naturligtvis endast en p-sak, när regeringen bara ~ följer den förslags-*

ställande institutionen. — Även t. e. En p-försäljning.

Profo'ss (l. prä;- fåss); -en, -er; -tjänst. I egentl. bet. blott hist.; som bildl. mindre vanl. *P., för fram ditt offerlamn! Raf. Lindqvist, öv. [En naturlig följd av lärarens] oduglighet i allt utom att spela p. Ellen Jolin. — Göra p-tjänst även bildl.* **Syn.** skarprättare, bödel; verkställare av kroppsbestraffning.

Profyla'ktisk, -t. Läk. o. d. Förebyggande, skyddande. *Som vi ~ taga kinin p-t ~ Douglas Melin. P-a doser, medel. — Profylax, -en; -arbete. Läk. o. d. Förebyggande åtgärd(er) l. arbete. *Gust. Söderlund, Några ord om sdrintektioner p. 1931. P. mot tuberkulos hos de späda barnen. A. Liechtenstein, Om mässlingsprofylax 1926.**

Prognös (l. prä;- gnäs); -en, -er. Läk. Bedömmande av hur en sjukdom kommer att gestalta sig, fastställande av dess sannolika förlopp. Även friare o. bildl. = 'horoskop', förutsägelse. *Man brukar vid sjukdomar tala om god eller dålig p., dvs. goda eller dåliga utsikter för tillfrisknande. Ställa en riktig p. — E. Hinselmanns väderleksprognos för oktober 1922. Konstatera riktigheten av hans p. — Prognostikon (-änn; akut); -on l. -onet, -a. (Astrologisk) förutsägelse. *Ställa ett p-on för ngn l. ngt.**

Progra'm, -met, = [l. -mer]. Abstr. o. konkr. **1)** (Tryckt) förteckning på nummer o. uppträdande (t. e. vid konsert). *P-met upptog denna afton enbart Chopin. Ett väl löngt och mycket krävande (konsert)program. Uppgöra p-met (för nästa konsert, nästa kväll). Följa p-met. Ändra p-met i sista stund. Genomgå, sjunga igenom hela p-met. Utom p-met spelades Brahms, Ungerska danser. Ett väl hopsatt p. — Romeo och Julia stod på Dramatiska teaterns p. den veckan. — Huru kapelletts soarép-mer togo sig ut de närmast följande åren ~ Fr. Wulff. Radio-program. 2) Ordning l. plan (för festlighet, möte m. m.). **a)** Söndagens p. vid skautlägret i Arboga upptog en kort andaktsstund i lägerkyrkan och därefter kyrkkaffe patrullvis. Enligt, efter p-met skulle nu följa ~. Gå över till nästa nummer på p-met. P-met för (minnes)festen, festligheterna är redan uppgjort. Han hade ett mötesprogram med sig. Jag hade tänkt ut ett så fint p. för vår resa, ett utmärkt reseprogram. **b)** Utstakad väg', (handlings)schema, (ibl. nära:) tablå, (uppgjord) skiss, kalkyl, ordnat förslag (att utföra i etapper). *Till p-met hörde, att vi skulle råkas turvis hos de olika familjerna och ~. Pang! Där gick hela mitt p. i kras Sven Haglund. Det hela låg utanför p-met C. Skottsberg. Fullfölja p-met. Fylla sitt lirs p. Nöjet som sådant ingick inte i hans lirsprogram, vilket var utilitistiskt betonat Annie Furuholm. Berteaux' militärpro-**

gram 1911. Det 50-tal krypkeljetraktorer, som ingår i arméförvaltningens anskaffningsprogram. P-met för de närmaste fem åren (sbyggnadsverksamhet). En annan samlare, som hade den svenska litteraturen på sitt p., var ~ Olaus Sparrman O. Walde. Regeringsp-met kan även föras till c. De ledande grundsatserna för ett parti o. d. Att det (politiska) p. de försvurit sig åt icke är ~. [Branting] citerar trohjärtat »partip-mets allmänna grundsatser», den socialistiska katekesens »vad är det» till dess trons artiklar T. Segerstedt. Det liberala p-met. Där tidningens p. framleds. Binda sig vid ett visst p. 3) Inbjudningsskrift (särsk. till en högtidlig akt vid universitetet i. läroverk). Universitets-, läroverksprogram.

— **Programartad.** Ett p-at inledningsföredrag. **-artikel.** Redaktörens p. i tidningens första nummer. **-bok;** -sredaktör. Ungefär 1,000 programböcker, härrörande från våra viktigaste ~ nykterhetsordnare O. Wieselgren. Till p-sredaktör nyvaldes [vid Roslagstemplarnas årsmöte] Axel Lundin, Norrtälje 1929. **-broschyr.** Hultgrens och S. A. Hedins p-er för det nyliberala partiet M. Lamm. **-bunden.** Allt för p. **-chef.** Till vår förste p. för riksradio (riksprogramchef) har utsetts Julius Rabe 1927. Radiop-en 1925. Rikets samliga p-er samlas till radiotving mars 1928. **-dikt;** -are; -ning. Den p., som han ställt i spetsen av sin diktsamling Ehrenpreis-Josephson. — En dikt som Damaskus och större delen av dikterna i Från Östan och Västan äro p. Nils Svaneberg. — Utpräglad p-ning. **-enlig,** -t, [-are; -het]. Och så alla de övriga i p., förut meddelad ordning. Där jägmästar Lundborg p-t mötte ~. Men det tycks ändå inte ha gått p-t till, ty ~. Det hela avlöpte fullt p-t. **Syn.** efter programmet i. uppgjort program, i enlighet med planen. **-förklaring.** Jag kommer inte att avge någon som helst p., säger den nyutnämnde teaterchefen, då vi ringa upp honom. Den p., som man väl får motse efter lördagens tillträdeskonst. Nottiurnos sista dikt ~ är på samma gång en känslig personlig dikt och en p. Erik Hedén. **-lös;** -het. Skr. En p. och mänsklig proletärdiktning. Den p-a realismen A. Österling.

-musik. Mus. Instrumentalmusik där ett visst händelseförlopp i. en viss stämning beskrives. Berlioz och Liszt, p-ens skapare. Till grund för p-en ligger ofta en dikt; ett bifogat program belyser vanligen musiken. **-måleri.** Fackl. [Naturkänslan] som han i sitt p. efter förmåga sökte att förkväva J. J. Tikkanen. **-mässig;** [-het]. Skr. Sin ~ p-a fornmordiska historiemålning Rich. Bergh. I det p-a företalet till Oden, 1814 A. Österling. Vår unga litteratur mest p-a hedningar Erik Hedén.

-nummer. Gå över till nästa p. **-punkt.** Skolans första p.: fri flyttning ~ Sigfr. Almqvist. En uppslutning kring bestämda praktiska p-er ~ Tor Andrè. Att jag inte skulle få vara med och se, hur p-erna förverkligades Py Sörman. **-råd.** Radiotjänsts p-s musikaliske rådgivare hr Natanael Broman ~ 1925. Av k. m:t utsedda ledamöter av Radiotjänsts p. 1931. **-skrift.** I sin p. Ordkonst och Bildkonst Erik Hedén. **-tal;** -are. Samma dag rikskanslern hållit sitt p. H. Gummerus. — Icke heller vill jag resa omkring som p-are eller svära mig fast vid ett visst program Hj. Höglund. **-trogen.** P-en åttioårsprosa Bo Bergman. Bland kubismens mer el. mindre p-na anhängare Nord. Fam.^s **-tryck.** [Farsen] »Cocktails», även reklamledes och i p-et kallad »Flors-luhan» och »Läskedrycken» Ups. Nya Tidning 1930. **-uttalande.** Söka förmå regeringschefen till ett p. Här föreligger alltså ett p. av Tirén G. Attorps.

— **Programmätisk** (akut); -t. Mest skr. Dikten har fullt p. karaktär Fr. Böök. Efter den p-a avslutning, som han givit Lycko-Pers resa M. Lamm. Åttioalets p-a pietetslöshet ib. Mest utpräglad framträder denna p-a traditionalism hos Arvid Fougstedt, som ~ Gust. Näsström. Ett p-t uttalande. **Syn.** program-, programmässig i. artad.

Progress (-äss); -en. Skr., gärna fackl. Framåtskridande, utveckling, förkovran. Genom fortgående p. och regress ~ Hj. Lundgren. — **Progressiv** (även pro¹. i. prä¹); -t; -skatt. Fortskridande, efter hand tilltagande, tillväxande, gradvis stigande. P. beskattning då större förmögenhet (i. inkomst) beskattas efter högre procent. **Kommunal p-skatt.**

Prohibitiv, -t; -system. Tillbakahållande, hindrande, förbuds-, ibl. starkt inskränkande. P-a åtgärder.

Prönspektor (i. -spä¹ck; i båda fallen grav). Ställföreträdande inspektor (t. e. i en studentnation). Under Ribbings frånvar ~ var Carl Yngve Sahlin p. Gust. Meyer. Som under Broomés p-stid förekom inom seniorskollegiet ~ Sv. Leonh. Törnquist.

Proje'kt (-sjäkt); -et, [= [1. -er]. **I.** Enkelt. I vilken förvirrad hjärna detta dåraktiga p. först rann upp Sven Haglund. Detta p., som kostade Strindberg mycket tid och pengar, resulterade i ~ M. Lamm. Ett genialt p. P. har utarbetats till en utställningsvagn för Nationalmusei vandringsutställningar 1933. Uppmuntra ett p. Prof. Otto Jespersen redogör för sitt p. (ett nytt världsspråk: Novial) 1928. Lät ~ p-et falla J. Mortensen. P-et föreföll att vara ganska tilltalande. Ett utförbart, ett löst p. Vilda p. Det saknades inte heller vittsvävande p. i syfte att ~ Gurli Linder. Hans nya p. att

vinna kväve ur luften. — Järnvägsp-et Kairo—Kap. Kanal. rese.; samhällsprojekt.

II. Ssgr. Ex.: Att osociala människor ofta äro ivriga sociala p-makare A. Werin. P-makare och äventyrare. Det är ingen ände på p-makeriet, ingen gräns för den lätthet med vilken man [i Sovjetriket] hoppas på nya uppslag A. Karlgren 1924. En p-makerska av lättaste luft. — Den p-rike danske flygaren Powell utvisad av polisen 1919. — Ökat saken inte kommit längre än till p-stadiet. **Syn.** (ibl. äventyrligt l. löst) förslag, plan, utkast, uppslag. — **Projekterja**, -ade, -as; -ing. Vanligast i part. perf. Det p-ade tivolit på Djurgården 1922. Den p-ade högbron över Årstaviken 1921. **Syn.** framlägga förslag om, planlägga, 'påtankna', ha planer på.

Projektil (-sjäkt-); -en [l. -n], -er. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Kropp avsedd att utslungas ur eldvapen. Samtidigt [med övergången till räfflade pjäser dvs. kring och efter 1850] började benämningen kula utbytas mot det numera vanligare p. Massiva eller ihåliga p-er. Spets-, artilleri-, pansar-, gas-, lysp-er. **2)** Friare o. bildl. om allehanda skjutna l. kastade föremål. **II.** Ssgr. Ex.: Beräkna en p-bana. Komma mitt in i p-regnet. Uppsamlande av p-skrot på skjutfältet i Marma 1918. Pansarbåtens p-utredning 1916. En p-verkstad [vid Virsbo]. P-vikt. **Syn.** kula, kastkropp, (ibl.:) gevärs- l. kanonkula, granat, bomb, kartesch osv.

Projektion (-jäck-); -en, -er. Mest fackl. **I.** Enkelt. **1)** Geom. Jfr kartprojektion. Geografisk p. Båda kartorna äro i ytriktiga p-er. Mercators p. **2)** Perspektivisk avbildning (särsk. på ett plan). **3)** Optisk p.: då man av ett föremål l. en plan bild åstadkommer en (oftast förstora) avbildning. Filmskiptikon för p. av bilder kopierade på kinofilm. **II.** Ssgr. Ex.: P-sapparaten visar på en 'vit duk' l. d. en förstora skarp bild av en teckning, en fotografi osv. Planetariet skulle komma att bestå av en himmelsglob och en p-sapparat 1927. P-sapparat för ogenomskinliga föremål, för smal-film, för mikroskopiska preparat. — P-sbild. P-slåra mat. o. d. P-sritning. P-syta. — **Projicierja** (-si-); -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr föreg. Planetariet visar solens, månens och planeternas rörelser bland fixstjärnorna, p-ade på innersidan av en halvklotformig kupol. Vad vi sågo var den sneda skuggan av tornen, som p-ades på dimbanken. Men då filmerna p-ades efter vår återkomst, var jag mer än nöjd Öv. fr. Martin Johnson.

Prökansler l. -kanslär (biton på -a l. -e resp. -ä, grav; även -ka'n-); -(e)n, -er; -skap(et); -särende m. fl.; -lät (-et). Universitetskanslärns ställföreträdare. Biskoparna som p-er Tidningsrubr. 1922. P-skap och episkopat. I ~ p-särende. Under Söderbloms p-stid, p-iat.

Proklamation, -en, -er. Upprop l. högtidligt offentligt meddelande (av statsöverhuvud, regering, fältherre osv.), (högtidlig) kungörelse, ibl. regeringsuppprop. I p-en uppmanades alla laglydiga medborgare att ~. Utsända, offentliggöra, låta utspika, anslå, uppslå, uppläsa en p. — **Proklamerja**, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Ögonblicket tycktes komma att p-a Finlandns självständighet H. Gummerus. P-a republikken. Man tycks tro, att tiden är inne att p-a socialdemokratien som statsreligion Sv. Dagbl. 1922. Shanghai p-as i krigstillstånd Aleko Lilius. Försök att få konfucianismen p-ad som kinesisk statsreligion J. G. Andersson. Den under världskriget p-ade satsen om nationernas självbestämmerätt ~ en chimär ~ en tom fras R. A. Wrede 1928. I namn av det p-ade goda ändamålet Ernst Estlander. Reträtten från de högtidligt p-ade grundsatserna A. Karlgren. — P-ande sig som kalif och ~ Maths Holmström. **Syn.** tillkännage, offentligt förklara, anslå l. ut-sända en proklamation, (låta) utropa, kungöra, öppet förkunna.

Proklätisk (akut); -t. Språkv. (x enkli-tisk). Anslutande sig tätt till ett följande, 'förhängd'. Obestämda artikeln i svenskan är p.

Proko'nsul (l. prö-; grav); -n, -er (-sü-, med akut); -sbeftatning; -at (-et, = l. -er). Hist. Konsuls ställföreträdare l. provins-ståthållare (och f. d. konsul) i det gamla Rom.

Prokru'stes|bädd l. -säng (grav). P. skall ha haft en 'sträcksäng' där han lade alla främlingar som föllo i hans händer; de som då voro för korta uttändes o. de som voro för långa stympades. Lägga i en p-bädd våldsamt tänja l. stympa, tvinga in i en viss form, med våld omforma.

Prokür|ja (grav); -an; -aupdrag m. fl.; -i'st (-en, -er). Handels. o. lagt. Fullmakt att teckna firma(s namn), (en p-ists) ställföreträdarskap, 'affärfullmakt'. Fullmakt, som uttryckligen förklaras vara p-a. P-ist må icke överlåta p-a(n) å annan person. Meddela ngn p-a. Skriftlig p-a innefattar behörighet att föra huvudmannens talan inför domstol och ingd förlikning Nord. Fam.³ Hans underskrift per p-a upphör att vara gällande f. o. m. ~. P-a kan, men behöver ej, införas i handelsregistret. Eller har han anorledes utmärkt någon som sin p-ist ~.

Prokurätör (-ärr; grav); -orn, [-örer]; -orsbefattning; -orsexpedition m. fl. **1)** Porn i kejserliga senaten för Finland motsvaras sedan 1918 av 'justitiekanslärn'. I sju år var Calonius p-or och gav detta ämbete det höga anseende det ägt intill våra dagar B. Estlander. **2)** Fullmäktig, ombudsman.

Prokurist se procura.

Proletariat, -et; -trohet; -(s)synpunkt

m. fl. Abstr. o. konkr. De egendomslösas samhällsklass l. fhdn l. tillstånd, de utblottade, de fattiga, de som leva på svältgränsen l. blott ha en knapp nödortf; på senare tid ofta bibehållet även för kroppsarbetare som höjt sig betydligt över denna nivå; proletärväsen. 1) Egentl. *Det lägre p-et var ju i antikens Italien till avsevärd del ofritt* Ax. Boëthius. *Drog till huvudstaden och förvandlades till det vidriga p., som är alltför välbekant från den romerska kejsartidens historia* S. Neander Nilsson. *Sovjetryssland gör anspråk på att ha förverkligat p-ets diktatur, dvs. den statsform, som (enligt Marx och Engels) är nödvändig som ett genomgångsstade från det kapitalistiska till det socialistiska samhället. På glid mot det organiserade p-ets revolutionära vänsterflygel* Brand 1915. I parlamentet betonar han [John Burns] sin samhörighet med p-et. I det universella p-ets namn tackar jag er! Öv. fr. R. Boleslavski. — *Lägger hela den politiska och ekonomiska makten i industri- och jordp-ets händer* Z. Höglund. *Storindustrins, storstadsp-ets värld* Erik Hedén. *Traspe-t.* — *Han vädjade till deras »p-trohet»* ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. 2) Friare o. bildl. *Uppkomsten av ett lärt »p.»* *Konstnär-, litterärt, studentproletariat.* [Grdsparvarna] detta fägelvärldens p. Aug. Hallner. — **Proletariser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.). Dels = utarma, bringa till proletariatets nivå; dels = tvinga in under proletariatets diktatur. 1) *Dd de låtit lantbefolkningens p-ing fortgå utan att göra något allvarsamt försök att ~* H. Gummerus. 2) *Att vänta, tills skolorna ~* hunnit p-as A. Karlgren. — **Proletärisk** (akut); -t. Mindre vanl. än 'proletär'. *En p. massa ~ både större och olyckligare än skaran av industriarbetare* S. Neander Nilsson. *Dovt p-t missnöje* R. Schildt.

— **Proletär|**, -en l. -n, -er. I. Enkelt. 1) Egentl. *Karl Marx's mening: Per i alla länder, förenen eder!* *En klasshatande p.* K. G. Ossiannilsson, Barbarskogen. *Varje mänt p. är en borgare mera* E. Vasström. *Vid sidan av Tommy Atkins se en fransk poëtu och en tysk fältgrå ut som rena p-er* Fr. Bök. *Nu är det vad vårt land beträffar rätt ont om folk, på vilka ordet p. passar in* — *gudskelov* T. Segerstedt. *Gå klädd som en p.* 2) Friare o. bildl. *Manschett-, salongs-, teaterp-er* mest ironiskt (jfr t. e. 'teaterbonde'). — *Det andliga arbetets p-er.* *Grdsparvarna, luftens p-er.* II. Sgr kunna ibl. även ansluta sig till adjektivet. Ex.: *Klasshat och p-anda.* *Bleka p-barn.* *En typisk p-dikt.* *Jag ville just bli en »p-diktare», en fattigdomens och socialismens sdngare* R. Jändel. *Ola Vinberg, Den svenska p-diktningens gestalter.* *P-diktatur påstås vara proklamerad i Serbien 1919. I allt*

p-elände. *De p-figurer, som spela någon roll i 80-talsböckerna, äro ytterst få* Erik Hedén. *V. v. Heidenstam, P-filosofiens upplösning och fall.* »*P-förgudandet»* under 80-talet Erik Hedén. *P-hustru.* *Nödgas förställa sitt utseende, gå p-klädd och ~* Ax. Cedersberg. *P-kvarter.* *Enkom för att lära känna p-livet* A. Österling. *P-skald.* *P-skara.* *Just de p-skikt, som ha det sämst ~* Erik Hedén. *Att från födelsen bära p-stämpeln ~ på pannan* R. Värnlund. *Den redan då vanliga dästa p-typen* C. G. Laurin. *Universiteten [i Sovjetryssland] skola förvandlas ~ till kommunistiska utbildningsanstalter, monopoliserade för p-ungdomen* A. Karlgren. *Men vägar någon tro, att p-väldet skall bli mildare, hänsynsfullare?* *Den stockholmske p-ynlingen* F. Vetterlund. **Syn.** egendomslös (som blott förvärrar sin nödortf), fattig (utan fast arbete), som lever vid l. strax ovan existensminimum l. vid l. nära svältgränsen; (p-erna ibl.) småfolket, fattigman, nödens barn, de arbetslösa, kroppsarbetare, de lägre skikten, de sämst avlönade (arbetarna).

— **Proletär|**, -t; [-isk (-t)]. I. Enkelt. Egentl. o. bildl. *I första häftet för i år av 'P. Uppfostran' 1928. Den sant p-a andan. Vår p-a börd. Hans p-a klasskänsla* Ola Vinberg. *I det p-a Ryssland* A. Karlgren. *Det var som om rättigheten att gå sluskigt klädd hade varit ett p-t klassprivilegium ib.* *P-a dygder* Z. Höglund. *Den p-a diktaturen i Ryssland är organiserad genom rdssystemet ib.* II. Sgr hänföras i allm. lättare till substantivet (se ovan). III. P-isk. [Heidenstams] 'Barrikadsång' har varit modersmjölken för nästan varje p-isk hatsdngare Ola Vinberg. *Ha ~ icke någon p-isk prägel, utan en gammaldags smborggerlig* Fr. Bök. *Föga p-iska tedde sig deltagarna i drets förstamajdemonstration, oaktat de nödskriande sentenserna på de röda dukarna.* **Syn.** proletarisk l. proletärisk, jfr f. ö. de föreg.

Prolög (-låg); -en, -er; -författare(n). Inledning(sdikt); dikt som framsäges före ett skådespel l. vid början av en högtidlighet l. fest; förspel. *Atterbom, Pen till Phosphoros.* *P. vid teaterns invigning, författad av ~ och framsagd av ~.* — Även bildl. *Med barnslig håg / så glada spelte vi vårt livs p.* Frans Hedberg. *Detta var p-en till revolutionens drama.*

Prolonger|a (-långg-); -ade, -as; -ing (med plur.). 1. prolongation (-en, -er; -srätt; -stid m. fl.). 1) *Provisoriska skövlingslagen p-as* Tidningsrubrik 1920. *Ostkustbanans avtal med Kontorspersonalsförbundet har p-ats till den 1 juli 1933.* *Socialfullmäktigen von Sydow motsätter sig ~ varje p-ing av arbetstidslagen 1922.* 2) *Stipendiet får uppbäras i 2 år med 1 drs prolongation.*

Kredit förfaller, med *prolongationsrätt* för staten, den 16 juli. Utgav ~ intill *prolongationstidens* utgång år 1775 ett avsevärt antal upplagor E. Colliander. **Syn.** förlänga, framflytta (t. e. förfallotiden för ett avtal), bevilja uppskov med, ge förlängd l. utsträckt giltighet, utsträcka giltigheten av.

Promemöria (akut); -an, -or; -eväsen m. fl. En *p-a*, ofta förkortat 'en P.M.' (utt. *pē-ä'm*). Sätta upp en *p-a* dt ngn. P.M. rörande fläskkort 1918. Ta upp sin *p-a* och pricka av allt som utförts. Konsultvälde och *p-eväsen* [i Brantingska ministären] 1923. **Syn.** P.M., minnesanteckningar, anteckningar till minnes l. att 'gå efter', minneslista, lista på vad som skall utträttas l. göras, 'matsedel'; ibl. inlaga.

Promenad (mer säll. *prå-*); -en, -er. I. Enkelt. 1) Mer l. mindre abstr. a) Ta (*sej*) en (*längre*) *p*, *långa p-er*. Göra, gå en *p*. före kvällen. Min vanliga morgonpromenad. Ta ngn med på en *p*. Dit är det inte långt, en kvarts timmes *p*. på sin höjd. Och så en gemensam långpromenad dan därpå. Skogs-, rund-, motionspromenad. b) Friare o. bildl. En *p*. i bil, till häst. — Förklarar, att det hela endast var en militär *p*. 2) Konkr. Östra *p-en* i Norrköping. Staden har stora *p-er*. Madrids gamla berömda *p-er*. Strand*p-en*.

II. Ssgr höra mest till I 1. Ex.: Staden har vackra *p-anläggningar*. Klockan elva var det *p-dags* A. Fahler. Jackett och kjol, dvs. (hel)dräkt, *p-dräkt*. Togo oss en *rundvandring* omkring *p-däck* och salonger 'K. Gunnarson'. Publikens *p-gångar* [vid Stadion] Olympiska spelen 1912. *P-gård* t. e. vid fångelse. *P-handske*. *P-hatt*. *P-klänning* se *p-dräkt*. *P-konsert* i Botaniska trädgården. *P-korridor* promenoad. En liten smal och elegant *p-käpp*. *P-körning*. En vacker *p-plats*. Invida festen med en långsam och högtidlig *p-polonäs*. *P-päls*. Häst för *p-ritt*. Övergångsplagget: den bekväma *p-rocken* eller *värulstern*. Jag är ju bara en vanlig *p-ryttare* ~ B. Gripenberg. Lågklackad sportsko ~ höstens *p-sko* 1930. Denna elegant, smidiga *p-strumpa* 1934. En olämplig *p-tid*. Min vanliga *p-timme*. *P-tur* i vagn. *P-ulster*. *P-vagn* låg, med lika bekväma sitser fram o. bak, ej särskild plats för kusk. Ja, det är just inte något *p-väder* Pär Lagerkvist. Senare tog pappa upp en *p-väg* ett stycke väster ut från denna gång Alma Söderhjelms. *P-vägen* runt Stadions utsida ordnades och grusbelades Olympiska spelen 1912. Jag inskränkte mig till rätt beskedlig *p-dkning* på skridskor ~ C. G. Laurin. **Syn.** I. 1) spatser- l. gångtur, (lust-)vandring, (ibl.:) utflykt till fots, gång, tur, promenerande, rundvandring l. -tur, (lust-)färd; 2) promenad- l. spatserplats, promenoar, (ibl. nära) allé.

— **Promenera**, -ade, -as; [-are; -ing].

1) Intr. Huvudbet. Varje kväll *gingo de* och *p-ade* eller »spatserade», som vi sade, för sig och vi flickor för oss Alma Söderhjelms. Gå ut och *p-a* (en timme) i solskenet. *P-a* med ngn. *P-a* upp och ned på gatorna. Med *p-ade* steg. De söndags*p-ade*. Söndags*p-arna*. 2) Trans. Skönl. l. ock modärnt o. ngt fackl. *P-a* barnen Strindberg. En som reser omkring för att *p-a* en stor sorg ib. Som hade god tid att *p-a* sina vackra uniformer och ~ Gurli Linder. — Det där att *p-a* sin *jyckes* har blivit en sport 1928. *P-ade* sina *p-ekneser* med blåa rosetter utanför kasinot Öv. fr. Alex. Michailovitj. **Syn.** 1) (gå ut o.) gå, 'gå en gata' l. d., 'gå på draget', 'dra', 'finga', flanera, spatsera (ngt äld.), ta l. skaffa sig (lite) motion, 'röra på sig' (ett slag); 2) 'lufta', ibl. (gå ut o.) visa. — **Promenoär**, -en [l. -n], -er; -avdelning. Promenadkorridor (t. e. på teater, bio, konserterhus, riksdagshus osv.); (bred) gång för promenerande. En storbiograf för över 1,000 åskådare och med stora *p-er* 1919. På fredagen uppställdes i första radens *p*. på Dramatiska teatern den staty av Ludvig Holberg, som ~ 1931. — Visande *p-en* [vid Stadion] med staket och vändkors Olympiska spelen 1912.

Promille (grav). Se mille. Mest särskrivet. Dock i ssgr t. e.: Dock växlar *p-halten* [av fasta ämnen i löst form i havsvatten] Nord. Fam.² Under första kvartalet har *p-siffran* [radiolicenser] för hela landet passerat 100 april 1933.

Promi'skuje (akut); adv. Om vart annat, utan ordning l. åtskillnad, huller om buller, hur som helst, än si än så, (i) ett enda virrvarr. — **Promiskuitet**, -en; -saposel m. fl. Fackl. Särsk. om 'sexuell *p*.' Att människan ursprungligen levde i *p*. eller såsom han mera städt uttryckte sig, »kommunaläktenskap» Edv. Westermarck. Leva i hel eller halv *p*. S. Siwertz. De modärna *p-sapostlarna* Viveka Starfelt 1932. — Allmänare t. e. I kasärnernas *p-avslipas* den prägel och karaktär, som hembygden satt Göteborg. Handelstidn. 1926. **Syn.** sammanlevnad mln könen utan band o. lagar; 'omvartannat', allmän gemenskap.

Promotion, -en, -er; -sakt; -sbal; -sförrättare; -sbögtidlighet; -sinbjudan; -skamrat; -smiddag; -sprogram; -sskott. I) Huvudbet. Doktorspromotion. Sedan 1880-talet hålles i Uppsala fl. doktorspromotion drigen (förr vart tredje år liksom ännu i Lund); inom övriga fakulteter sker *p*., då anledning därtill förekommer. *P-en* försiggick detta år i domkyrkan. Vid *p-en* lagerkransades 21 filosofie licentiater efter avlagda disputationsprov och 4 jubeldoktorer, varjämte 10 hedersdoktorer kreeades. Vid *p-en* i Uppsala 1935 återinfördes hatten även för fl. doktorer. I Finland finnes dels en lägre 'magister-

promotion' genom lagerkransning, dels doktorspromotion, varvid även fil. doktorer, liksom de övriga, få en hatt; våra doktorsper nämndes förr 'magisterper', så i Tegnér's Epilog vid magisterper-en i Lund 1820 (se magister). Anmäla sig till p(-en). — Signal-män från artilleriet stodo beredda att med telefon och ljussignaler dirigera p-sskotten 1927. 2) Simpromotion (varvid bekransning sker o. titlarna simmagister o. simkandidat utdelas). — **Promöfor** (-år); -orn, -örer (-o-, akut). Promotionsförrättare. Sju licentiat-er lagerkrönas på Stockholms högskola; professorerna v. Euler och Roosval p-torer 1925. — **Promove'nd** (änd); -en, -er l. **Promove'ndus**, -us, -i. En som skall promoveras. När han då och då lyfte en tom doktorshatt i luften till tecken att promovende var frånvarande Dag. Nyheter 1932. — **Promoverja**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -shögtidlighet). 1) Huvudbet. Jfr promotion l, ex. Under högtidliga former tilldela doktors- (l. magister)värdigheten, förläna doktorsgraden (o. doktorshatten l. lagerkransen), (ibl.:) kröna med den akademiska lagern, lagerkröna, graduera. *Pad fil. dr. P-as, bli p-ad frånvarande. Annar du inte låta p-a dig, fast du disputerat?* 2) Ifråga om simpromotion.

Prompt (pråm(p)t); =. I. Adv. Huvud-användning. 1) Genast, fort, utan dröjsmål l. betänkande, ofördröjligen. Svaret kom p. i form av ~. Avresan blev p. bestämd. 2) Punktligt. Och lösa in sina växlar p. / strax före sista respitdag Hj. Söderberg. 3) Ovillkorligen, nödvändigt, med all makt', absolut. Gärna smtl. *Ja, det kan man ju kalla det, om man p. vill Fanny Alving. Men om nu bonden kommer och p. vill se sin kalv ~ E. Grip. Och som du naturligtvis p. ska prata, så ~. Måste du p. ha det i morron?* II. Handels. Även adj. Färm, rask, ibl. punktlig. *Leveranstid: Genast (inom en vecka); p. (inom tre veckor).* Avseende p. lastning i utländsk hamn H. Leander. Varför leveranserna nog icke äro så p-a Sunt föruft 1929.

Promulgerja (hårt g); -ade, -as; -ing (med plur.) l. promulgation (-en, -er; -sfråga; -svägran m. fl.). Kungöra, utfärda (antagen lag). *Han borde i senaten yrka på promulgationsvägran och först om senaten det oaktat p-ade ingiva ansökan om avsked R. A. Wrede.*

Pronömen (akut); -enet l. -inet, -en l. -ina [l. -iner], best. plur. oftast -ina; -inäl (-t; -böjning); -e'll (-äll; -t). Språkv. 'Hänvisnings-' l. 'ersättningsord'. *Ett p-en får nästan hela sitt innehåll ur situationen eller sammanhanget (kontexten). Till p-ina räknas i allm. endast substantiviska och adjektiviska ord; dock talar man även om 'p-inella adverb' l. om att det och det kan 'användas*

l. stä p-inell'. P-ina indelas i personliga, possessiva, demonstrativa och determinativa (anaforiska o. deiktiska), relativa, interrogativa och indefinita se 'personlig' osv. Emil Olson, Studier över p-inet den i nysvenskan. K. F. Sundén, Äro svarsorden ja, jo, nej p-ella? Ett möte av tjänarinnor i Stockholm 1917 ansåg du och hon som 'föraktliga p-iner' Ann-Mari Nordman. I p-inal-böjningen.

Prononcerja (-nångs-); -ade, -as; -ing (-en, [-ar]; -sregel; -ssvärighet m. fl.). 1) Språkv. m. m. Uttala. *Hur p-as 'cz' i polskan? Hennes namn p-ades fransyskt, och hon blev kallad Rose i stället för Rosa. Efter spanska p-ingsregler. 2) Allmännare. Särsk. i perf. part. (= avgjord, (skarpt) utpräglad, bestämd, tydlig, ohöjld). *Visa en p-ad motvilja mot ~. Rektor, som mottog under rättelsen med p-at missnöje V. E. Öman.* — **Pronociation**, -en, [-er]; -shesvär m. fl. Till prononcera l. Uttal. *Vinnlägga sig om en tydlig och riktig p. (av de främmande geografiska namnen). För franska p-en är jag litet haj, efter jag hört, att ~ C. J. L. Almquist.**

Propaga'ndja (grav); -an, [-or]. I. Enkelt. Göra p-a för ~ söka vinna anhängare för, ivrigt verka för, (söka) utbreda l. (ut-)sprida l. påverka, agitera för, 'itrumma' n. *Bedriva en hänsynslös och lidelsefull p-a (för Polen) i omröstningszonen. Den katolska l. romerska p-an. P-an för de nya idéerna inleddes av [Arr.] Mörne genom den briljant skrivna artikeln »Det passiva motståndet och rätten till nödvärn» H. Gumnerus. Ett resultat av målmedveten p-a. Att det även i litteraturcirklarna vill insmyga sig social p-a A. Sörlin. År 1918 upprättades i England ett särskilt departement för p-a med lord Northcliffe som chef. Stormklocke-falangens syndikalistiska p-a 1915. Handlingens p-a särsk. om försök att påkalla uppmärksamhet för politiska krav gm terroristdåd. — Antisemitisk kamp-p-a. Krigs-, val-, turist-; lögn-p-a. Föreningen Svenska livsmedels-p-an bildad 1933. Riksp-an för trafiksäkerhet 1929. Sovjet-p-an.*

II. Ssgr. Ex.: *Det långa och tålmodiga p-aarbete, som utförts i ~ H. Gumnerus. Röda-Korsföreningarnas förbunds p-artiklar [i pressen]. Tredje internationalens orientalska p-aavdelning. P-abyrå. Talade för krigets fortsättande i ett kort anförande, som på förhand skrivits i p-centralerna Öv. fr. Boleslavski. Roms p-achef, kardinal van Rossom 1924. Furugårdspartiets p-achef. Bolsjevikerna skola göra den 1 augusti till en propaganda- och rabalderdag 1929. Engelska p-a departementet under världskriget. P-a förening för svenska livsmedel, bildad i Stockholm, febr. 1933. Genom detta dekret har den ryska vetenskapsakademien ~*

helt och hållet ombildats till en socialistisk p-institution 1930. P-akommitté (-erad). Fredsrörelsens p-aledare. Krigspartiets p-ålgner. Sovjets avskyrda p-amoral. Använd ~ Nationaldagens p-amärke å alla brev-försändelser Landstormsmän 1922. Den ~ planerade p-amässan i Uppsala 10—13 okt. för svenska livsmedel 1933. Gjorde därifrån en p-aresa till Ungern H. Gummerus. Tredje internationalens p-asektion i Moskva 1921. Hellas' p-asimning 1920. Tredje internationalens p-askolor. P-askrift. I p-asyfte. Reste omkring ~ som p-atalare. P-aturne. Patävling, avsedd att få med så många som möjligt 1921. Göteborgs akvarieförening har anordnat en trevlig p-utställning i ~ 1926. En p-avecka i stor stil [för margarin] 1921. Sparbankernas p-averksamhet. Det bästa ~ i p-avåg H. Gummerus. Ett hänsynslöst p-aväsen.

Syn. spridnings- l. utbredningsarbete, ibl. reklam(arbete), agitation(skampanj), 'kampanj', ibl. undermineringsarbete.

— **Propagandi'st**, -en, -er. En som gör propaganda (för ngt). [*Marinetti*] och den rörelse, vars outröttlige p. han är Ruben Berg. — **Propagera** (mest hårt g); -ade, -as; -ing. Kommunisterna p-a vid kyrkoherdeval [för kallande av fjärde provpredikant] 1928. Vedeldning p-as i hela landet 1933. I etthundra år hade denna lära p-ats T. Nerman, öv. **Syn.** göra propaganda l. agitera l. verka (för), (söka) utbreda l. (ut-)sprida l. 'fortplanta' l. värva anhängare (för).

Propedeutik (-dävt-); -en. Förberedande kunskaper l. vetenskap, förkunskaper, inledning, 'grundläggning', 'grundlinjer'. Till den filosofiska p-en räknas logik och psykologi. — **Propede'utisk**, -t. Förberedande, inledande, grundläggande, preparerande, tjänande som förskola.

Prope'll'er (-päl-; akut); -ern, -rar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** På fartyg. Fartygsp-er, en i vattnet nedsänkt, flegängad skruv, som genom tryck på det omgivande vattnet driver fartyget framåt. Och p-ern i aktern började piska vattnet till skum. P-erns varvantal. Att höra p-ern skruva de första varven lät ~ som musik, för nu visste jag mig vara säker Alg. Niska. P-ern slog back vid kajändan; jag sprang upp på bryggan Rich. Malmberg. Då vårt fartyg, fört av sina två p-rar, av passaden och ~ Gus. Mattsson. Isbrytaren Sampo, som utanför Lovisa förlorat förp-ern. **b)** Ena vingen är skadad, motorn surrar ~ men p-ern är borta T. Ångström. [Amfibieskepp med] kraftiga flyg(plans)p-er. Tvåbladig flygp-er. **c)** För en del andra maskinerier (t. e. fläktar, motorkalkar m. m.). **2)** Friare o. bildl. Gummitiskar med p-er av metall och kropp av

gummi, målad i olika färger Åhlén & Holm 1928. Allt från den spetsiga nosen till de elegant svängda stjärtp-rarna (om delfiner) A. Hj. Uggla, öv. **II.** Ssgr. Ex.: Ett p-er-arat, elektriskt drivet maskineri M. Rogberg. Cedervalls skydd för p-eraxlar 1923. I rätta ögonblicket måste maskinen stoppas, om ej ett p-erblad skall slås av ~ S. A. Duse. P-erbladens taktfasta plaskande akterut H. Mörne. De nyuppfunna snabba p-erdrivna motorkalkarna 1921. P-erfartyg. Ibland är man tvungen använda fläktar [för ventilationen] och då i allmänhet p-erfläktar 1933. Genom att dragens båda stjärfflikar eller bröstfenor äro p-erlikt böjda Nord. Fam.³ Ett roder- och p-erlöst statsskepp 'Jörgen'. Få p-erskada. P-erskadad svensk ängare i Helsingfors hamn. P-erskruv. Tyckte sig höra p-erslag Vår Flotta 1920. När p-ersvuret ~ förkunnade, att den djärva Atlantflygningen lyckats (Lindbergh 1927). P-ervarv. P-ervinge på flygp-er. P-erångare. **Syn.** 'drivskruv' '(skepps)skruv'.

Pröpl'er (-å-; akut); -ert, -rare; -erhet. Husa, p-er och pålitlig ~ Annons 1912. En p-er och villig flicka erhåller plats i familj, där ~ Annons 1933. Skötsam, p-er och sirilig. P-er och ren. Höll honom snygg och p-er Hj. Bergman. De p-ra stolarna och ~ C. J. L. Almquist. Och med detta p-ra över sig, som kännetecknar gamla skolans tjänarinnor Signe Engström. P-ert klädd. Håller allt så p-ert och fint som ~ Gunnar Cederschiöld. Lokalen var ej av p-raste slaget G. L. Dahlin. — *Malp-er*. — Att de härrörde av bristande p-erhet vid ~ Hj. Tallqvist. **Syn.** snygg, ren(lig), (väl) putsad, (väl)vårdad, fin.

Proponer'a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Pa duskål, titlarnas bortläggande. Men jag, som är äldst, får jag lov att p-a? (näml., att vi lägger bort titlarna) Erh. Bäckström. Kort därefter p-ade min man, att ~. P-ade ~ min kamrat en spatsärfärd opp på ~ Dan. Åslund. Pa en skål för ~. **Syn.** föreslå, väcka förslag l. göra framställning om; ibl. föreslå titelbortläggning; ibl. 'utbringa'. — **Proposition**, Prop'a m. fl. se d. o.

Proportion, -en, -er. **1)** Efter prep. 'i'. Sing. Men i september växte missnöjet i samma p. som faran för båtarna ökades. Varje parti i riksdagen insätter ledamöter i p. till sin röststyrka efter. Ett hotell, alldeles för stort i p. till staden för. — En summa, som inte alls stod i (rimlig) p. till de kolossala anspråk, som ~. Och ledsamheter i p. (därefter l. därtill). **2)** Ofta plur. **a)** Med en blandning av vatten och ren salpetersyra i p-en 3 till 1. Då de tre produktionsfaktorerna arbetskraft, kapital och jord kombineras i rätta p-er. Så att (dis)p-en mellan arbete och nöje icke blir

alltför skriande. Sörja för kroppar och själar i lagom(a) p(-er). Förskjutats p-erna ytterligare till teologiens förmån O. Walde. Genom missp-en mellan mål och medel. **b)** Det kan ingalunda sägas, att husets p-er härigenom förbättrats, tvärtom: en del av dess nobless har ohjälpligt gått sin kos A. Lindblom. Förrycka p-erna. Stilren och ädel i p-erna W. Langlet. Båten var snyggt hållen och av tilltalande p-er. **c)** Ge saker och ting deras rätta p(-er). Jag har träffat de rätta p-erna för mig själv, vilket ~ Agnes v. Kræmer, öv. — Ha sinne för p-er (och aldrig överdriva). Mista sinnet för p-erna. **d)** Denne sibiriske musjik, vars långa svarta skägg antog djävulska p-er under om-slagstecknarnas pennor Öv. fr Alex. Michailovitj. Gigantiska, väldiga, vidunderliga p-er. — Märk pregnant: Vänskapen och hyllningen tog p-er och växte som svallande våg från strand till strand Ville Vallgren; (ofta 'antog'). **Syn.** storhets- l. storleks- l. mått-förhållande, storlek l. mått (i fhde till ngt annat), fhde sinsemellan; riktigt förhållande, jämnmått, överensstämmelse (i sina delar), symmetri, ibl. harmoniskt förhållande; (i p. till:) i fhde till, i mån av; (p-er även:) gestaltning, form(er), (våldiga) dimensioner, ibl. avvägning.

— **Proportionsfel.** -slära. Jfr proportionell. *P-n behandlas i Euklides 6:e bok, men tillhör såväl aritmetiken som geometrin.* -sinne. 'Egentl.' o. bildl. *Många bevarade pjäser från Ljungbergs egen hand vittna otvetydigt om hans kräsna p. G. Näsström. Att han tappat p-t sinnet för proportioner(na).* -val vanligen: proportionella val. -vis, [-t]. Adv. o. ibl. adj. *Som kan p. fördelas. P. fattig (ibland så många rika). Den p. smärtaste av ~. Så är vår armés numerär p. 18 gånger mindre än den franska armén Trotskij 1922. — Det p-a manfallet inom de olika folkklasserna under världskriget S. Neander Nilsson.* **Syn.** jämförelse- l. förhållande-vis, proportionell(t).

— **Proportional,** -en, -er. Mat. Jfr medelproportional. — **Proportionali's**m, -men; -t (-en, -er; anhängare av p-m). Proportionellt valsätt. — **Proportione**ll (-äll); -t. **1)** Mat. *Två storheter sägas vara p-a' mot varandra, om förhållandet mellan dem är konstant, samt 'omvänt p-a', om deras produkt är konstant.* **2)** Allmänare. *Direkt p. P-t mot mer säll. till l. efter. Snobberiet och hjärtlösheten, vilka egenskaper ~ torde vara rätt p-t fördelade i samhället C. G. Laurin. P-a val andelsval, avvägda val (vid vka varje parti så vitt möjligt erhåller representanter till ett antal avvägt efter partiets styrka).* **Syn.** stående i proportion l. riktigt fhde till, avpassad l. avvägd (efter). — **Proportionerad.** *En efter inkomsten p. årsavgift Nord. Fam.² Och hennes*

övriga dimensioner voro p-e därefter D. Åslund. — *Mannen var mycket lång, nästan en jätte, men väl p. C. T. Eriksson; (även hopskrivet).* **Syn.** jfr föreg. o. följ. — **Proportionerlig,** -t, -are; -het. *Att sälja en bit av parken, så att den blev p. till huset Wilh. Sörensen. — P-a fönster ~, på väl avvägda avstånd från varandra. — Hon var liten, men p., hade blek hy, klara ögon och ~. Smärt och p-t byggd. Det lilla runda huvudet sitter på en välproportionerlig hals Th. Högdahl, öv. **Syn.** som står i visst fhde till; väl avvägd l. avpassad, passande, lagom; välväxt, välbyggd, välproportionerad, ibl. nära harmonisk l. symmetrisk.*

Propos se propå. — **Proposition,** -en, -er. Jfr proponera. **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. **a)** *Kunglig p. (till riksdagen), regeringsproposition framställning i o. för överläggning, regeringsförslag. Framställning till riksdagen från enskild riksdagsman kallas icke p. utan motion. Framlägga p. om ~. — Den kungl. p-en om statsverkets tillstånd och behov, 'statsverksp-en', överlämnas vid riksdagens öppnande i rikssalen.* **b)** *Framställa p. på ett väckt förslag om ordförande (efter slutad överläggning). Vägra p. Rop på p. dvs. att diskussionen skall avslutas o. ordföranden framställa förslag (i o. för beslut).* **2)** *Fackl. a)* I logiken. *Omdöme, sats. b)* Mat. *Gemensamt namn på teorem o. problem i den elementära geometrin. c)* Idrotts. *Tävlingsbestämmelser, villkor fastställda för en tävling. För att kunna utnyttja tre kilogram lättnad, som våra p-er tilläto ston G. Wiedesheim-Paul. II.* Ssgr. Ex.: *Den Sandlerska regeringens p-skvårn 1926; till I 1 a. Föreslå, anta (en viss) p-sordning till I 1 b. Talmannens rätt till p-svågran, om han finner väckt fråga strida mot grundlagen till I 1 b.* **Syn.** (ibl.): förslag, framställning, tillbud; (p-sordning) voteringsordning.

Propp¹ (-ä); -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. **a)** *Droppflaskor med inslipad (glas-)propp. Sätta p. i hålet. Sätta en p. för l. i ~. Sätt p-en i flaskan igen! Pen sitter för hårt. Ta p-en ur en flaska. Trä-, kautschuk-; skruv-; stänk-; flask-; karaffin-; vadd-, öron-; vaxpropp. b)* *Elektrisk säkerhetspropp. Någon drog ut p-en till huvudledningen. Skaffa sig reserv-ar, för den händelse någon p. skulle gå. Det blev kortslutning, p-arna sprungit och huset låg mörkt.* **2)** Bildl. **a)** *Gråtten satt som en p. i hans strupe. b)* *Blodpropp. II.* Ssgr. Jfr propp². Mest elektrotekn. *Hängande p-kontakt. P-säkerhetsapparat. Syn.* se plugg; ibl. kork. — **Propp**², adv. *Förstärkningsord. Mest i ssgr. (som dock även kunna särskivas). Ex.: 1) Du har ju lädan p. full av leksaker! En hylla p-full med böcker S. Siwertz. Hörsalen var p-full av folk. Här ä p. fullt, de finns inte*

plats för en katt mer. Hela dagen hade det varit p-fullt med folk ~ Fanny Alving. P-full av äkta liberalism C. G. Laurin. 2) Bensin- och oljetankarna voro p-fyllda, och ~ H. Victorin. 3) Åta sej p. mått redan på, av, vid smörgäsbordet. Sparvarna, som ätit sig p-mätta på bär och frön ~. — **Propja**, -ade, -as; p-a full m. fl. se full-p-a osv.; [-ning]. Jfr föreg. 1) [En] kista, vari Ikonya p-ade strumpor, linne och dukar Alfr. Jensen, öv. En portfölj, p-ad till bristningsgränsen (med ~). P-ade skåp och fyllda bodar. P-a sig stoppmätt med ägg påsk-aftonen Alb. Engström. P-ad blev han med allt möjligt gott ~ H. Wranér. 2) P-a läxor i dumma pojkskallar Einar Smith. P-ad med roliga historier (full av) A. Hallner. **Syn.** fullstoppa n, fullpacka n, ibl. in-prensa n.

Pröprieborge(n) (grav); -sman. Lagt. o. d. Borgen såsom för egen skuld. Se borgen I 1 b.

Proprietär (prå-); -(e)n, -er. Godsägare, ägare.

Props (-å-); -en. Trästötor (för orter o. gångar i gruvor); även annat kort rundvirke. Jfr pitprops. Koll. I. Enkelt. [Engelska] kol mot vederlag i p. 1916. Oskäligen sturningskostnader för p. 1933. Gångarna [i 'skyttegravskasärnen'] stöttade med p. och delvis brädfodrade Gunnar Cederschiöld 1915. Ett par famnar p. H. Mörne. P-en som hushållsved 1916. Den slippiga p-en gungade ~ sömnigt på vågorna Ragn. Ekelund, öv. II. Ssgr. Ex.: På en flotte av fyra p-bitar och en gammal dörr Erik Palm. P-exportförbudet ~ förbudet mot utförsel av pitprops 1915. Svenska p-exportörernas förening 1921. P-klampens längd är vanl. 3—10 engelska fot (0.915—3.05 m.). En bonde, som kom körandes med ett p-läss Albin Widén. [Olyckan] vållad genom förskjutning av en p-last 1919. Ännu en p-lastad skonare har i dag uppbringats av tyskarna 1916. P-man, kunnig i exportaffärer ~ Annons 1925. P-marknaden svag förra året 1926. Edsvurna svenska p-mätare Framställning 1921. P-upplag i Sannaqårdshamnen 1917. P-red till salu 1919. **Syn.** pitprops, gruvstötor l. -stolpar l. -virke; kort rundvirke.

Propsa (-å-); -ade, [-as]; p-a (sig) fram, p-a igenom o. p-a sig till (ngn gång även med fasta former); [-ning]. Nå ja, gärna för mej, jag vill inte p-a så här i början Lili Ziedner. En regering, som man vill fälla, men som enrist p-ar på att få sitta kvar. Hon p-ade icke på äktenskap. — P-a fram sina kandidater. Medan H. måste p-a sig till det. **Syn.** pocka, (med trug o. envishet) tilltvinga sig, pockande l. trotsigt fordra.

Propä (prå-); -(e)n, -er. Ofta (dock ej i SAOL⁸) stavat franskt (propos). Jfr proponera. Men alla kungens p-er möttes av ett

vördnadsfullt men bestämt nej. Att komma med så absurda p-er! **Syn.** förslag.

Prörektor (l. -rå'k-; i båda fallen grav); -at (säll. prä-). Rektors ställföreträdare (vid universitet o. d.).

Prosa (grav); -n. Motsatt poesi, vers, bunden stil, dikt, skaldekonst o. d. Egentl. o. bildl. I. Enkelt. 1) Skreven på poetisk p. Hans Alienus' p. i sin helhet kan karaktäriseras med ordet stilisering N. Svanberg. Lättare p. Högstämd p. Han skriver en smidig p., väl passande för dramatiska repliker. En fulländad p. En p-ns mästare. Koranen är skriven på rimmad p., d. v. s. slutet av varje vers rimmad med den närmast föregående eller efterföljande K. V. Zettersteen. På växlande vers och p. Jämsides med lyrikerna kommo p-ns män. Men så snart handlingen åter tar loven av stämningen, övergår författaren från poesin till p-n. — Hög-, normal-, lågprosa. En stelbent kansliprosa. 2) Varp för f:n faller ner i rama p-n. Men livet skänkte blott fattig p. Guy Topelius. Vardagslivets gråaste p. R. Schildt. Diktens, idealens undergång i p-ns värld M. Lamm. Den nyktra (vardags)p-n. II. Ssgr. Ex.: Kort p-berättelse av ~. P-dikt (-are; -ning). [Gösta Berlings saga skulle] kunna kallas ett prosaepos i trettiosex rapsodier H. Alving. En av våra bästa p-författare. P-hymn. Gessners p-idyller. Svensk p-konst. P-lyrik. P-litteratur. Att Hagberg var ämne till en p-skildrare av rang A. Österling. P-stil (-ist). Att ~ Novallis' Hymnen an die Nacht, som i p-sättning verkar något fluskulös, blir en helt ny uppenbarelse, när den omsättes som fri vers A. Österling. P-text. P-upplaga. P-ersionens mäter Olof M. Lamm. P-översättning. **Syn.** 1) (skrift l. tal i) obunden form l. stil; 2) prosaiskt uttrycksätt (utan all flykt), ibl. platthet; vardaglighet, fantasi-löshet, torrhet, 'nykterhet', alldaglighet, ibl. vardagsbestyr. — **Prosaisk** (akut); -t, [-are; -het]. Egentl. o. bildl. 1) Ämnet lämpade sig knappast för dylik p. behandling. Snorres edda, kallad den yngre l. p-a eddan. 2) P-a människor. Av (utpräglad) p. läggning. Uttricka sig alltför p-t. P. ända till ledsamhet. Nej, det gick mycket p-are till, ty ~ Joh. Sundblad. — Denna britternas p-het vilar icke på ~. **Syn.** 1) på prosa, i obunden form l. stil; 2) förståndsmässig, bunden vid jorden l. vardagen, fantasilös, vardaglig, 'nykter', torr, känslolarm, opoetisk, platt, alldaglig, ledsam. — **Prosa'ist**, -en, -er. Prosa'författare, prosa'ör. — **Prosa'tör**, -(e)n, -er. Jfr föreg. Bland våra modärna p-er Olov Lundgren. En dålig p.

Proscenium (-se-; mest akut); -et, -er; -öppning l. -umöppning. Främre delen av en scen. Där fjärde väggen tänkes ersatt av p-öppningen M. Lamm.

Prosekt|or (-å-årr; grav); -orn, -örer (-o-); -orsbefattning. Lärare (närmast professor) i normal l. patologisk anatomi. *P-or i patologisk anatomi.*

Proselyt, -en, -er; -dop; -hem; -mak|are (-eri l. -eri; -erska); -värkning. *Vi må vara judar eller p-er Bibeln. Att islam, åtminstone i denna del av Afrika, får långt flera p-er än den kristna läran ~ E. v. Otter. Vinna p-er för sin lära, sin tro, sin(a) dsikt(er). Helt enkelt begagnat sig av hennes nedtryckthet för att fiska en p. Marika Stiernstedt. Göra p-er bland ~. — Läkarmission, uppfostringsanstalter och p-hem Nord. Fam.² Gränslinjen mellan p-makaren och förföljaren Öv. fr. H. Atkinson. Katolskt, religiöst, litterärt p-makeri. Den p-värkning på kommando, som socialdemokratiska partiet ämnar sätta i gång Sv. Dagbl. 1926. **Syn.** (ny)omvänd, nyvunnen anhängare, vunnit för (en tro, en åsikt, ett parti).*

Proseminarium (l. ibl. prä-). Universitetsseminarium för studenter på tidigare stadium.

Prosit (kort i; akut). Interj. o. ibl. (neutr.) subst. Tillrop till en nysande. **Syn.** väl bekomme.

Proskriber|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -slista) l. proskription (-en, -er; -slista). Förklara i akt l. fridlös; (ibl.:) bannlysa, landsförvisa.

Prosodi, -(e)n, -er (läroböcker i p.). Mer säll. p-k (-en). Språk. Läran om ljuds o. stavelsens längd (uttalstid), styrka (tonvikt), tonhöjd o. hörbarhet (dvs. kvantitet, intensitet, tonalitet o. sonoritet). — **Prosödisk** (akut); -t. Jfr föreg. *B. Risberg. Den svenska versens teori², del I, De p-a grundfrågorna.*

Prospekt (-äkt); -et, = [l. -er]. **1** (Tryckt) plan l. anmälan om ett tillämnat företag (t. e. affär, tidskrift, samlingsverk, sommarkurser osv.). *Om sex månader är jag utlärd, säger p-et ~ Ester B. Nordström. De lockande p-en angående det peruanska berglandskapets likhet med paradiset H. W. Ahlmann. Affärs-, emigrant-, tidskrifts-prospekt. 2 Rak o. bred rysk (huvud-)gata. *Hörnhuset vid p-et och den nu s. k. Glinkagatan Jac. Ahrenberg. — Prospekt|or* (-årr; grav); -orn, -örer (-o-). Malmsökare, malmletare. *Som med den gamle p-orns vana handrörelser skakar sitt vaskfat E. H. Kranck. För att hindra någon annan p-or ~ att lägga embargo på fyndigheten C. T. Eriksson.**

Prost, -en, -ar. Vanl. = kontraktspost (som under biskopen har överinseende över ett större l. mindre antal pastorat); ibl. hederstitel = 'p. över egen församling', 'titulärprost'. **I.** Enkelt. *P-en Strandell i Tierp. Gamle Tierps-p-en. Är det p-en själva, som predikar i dag? Med kinder tjocka som*

på en kyrkängel och mage^o som en välfödd p. E. Grip. — Domprost. II. Ssgr ha mest *prost-*, ibl. (särsk. folk.) även *proste-* l. (mer säll.) *prosta-*. Ex.: **1** *Ullerdkers p-expedition. En synnerligen jovialisk och välmående p-far Emma Bendz. I p-gården. P-haka* isterhaka. *P-konvent* församling av p-arna i ett stift. *Ha, lägga sig till med p-mage. P-titel* även p-etitel. *P-visitation. P-änka* änkeprostinna. **2** *En god början till p-amage* Gust. Meyer. **3** *Och morbror p-efar* skrev tillbaka långa humoristiska epistlar ~ Edith T. Forssman; (även p-afar l. p-far). — **Prosteri**, -(e)t, -er. Kontrakt. *Håbols socken, annex under Eds p. T. Hwass. En supé, vars like icke ävåtits inom hela p-et Alb. Engström. — Prosti'nna*, -an, -or. *De var många puddingar, de här, min kära p-al P-an Sodenstjerna. P-orna tystna, kaplansskorna tiga* Fröding. *Änke-pa.*

Prostata (prä-, akut l. grav); -n. Läk. o. d. Sadeskörtel(n). *Med tilltagande ålder kan p. förstoras (p-hypertrofi) och ge anledning till försvärad urinavgång E. Lundberg.*

Prostituer|a, -ade, -as; -ing. **1** Utbjuda l. hålla fal till otukt. Mest om kvinna o. vanligast i part. perf. *P-ade (kvinnor)* skökor, fallna kvinnor, som driva otukt som yrke (o. äro underkastade läkarbesiktning, 'byråskrivna'), kvinna som vanemässigt skaffar sig inkomster gm lösa o. tillfälliga könsförbindelser. *De p-ade och deras kunder. 2* Ofta refl. Offentligen prisge, blottställa, vanhelga, utskämma. — **Prostitution**, -en; -sfrågan; -spolis; -sväsen. Jfr föreg. Enligt lag ordnat skökoväsende. *Den offentliga p-en med dess inskrivningssystem och poliskontroll. En hemlig p. med bordeller, partihotell och sutenörer. — Religiös p. förekom t. e. vid Astartekulten, med tempelprostituerade av båda könen.*

Protalijum (akut); -et, -er; -ebild. Bot. Bålartad könsgeneration hos kärnkryptogamer framkommen vid sporens groning, 'förgrodd'. *P-et, en liten obetydlig cellskiva, ofta mer l. mindre hjärtlik och så olik en ormbunke som möjligt. Ormbunksp-un.*

Protegé (-sje); -(e)n, -er. Skyddsling. *Alltid har hon någon p., som hon skall uppmuntra och hjälpa Hj. Söderberg. — Proteger|a*, -ade, -as; -ing. Beskydda, omhulda, gynna, skänka sitt skydd åt, ha som skyddsling. — **Protektion** m. fl. se nedan.

Protein, -et l. -en, -er; -fattig; -halt; -rik; -ämne. Kem. m. m. Äggviteämnena i vidsträckt bemärkelse, p-erna, (eller som de nu också kallas 'proteiderna'), äro våra viktigaste näringsämnen, av dem uppbyggas cellkärnor, protoplasma, muskler m. m.

Protektion (-äk-); -en. Jfr protegera. *Jag hade, åtnjöt p. av ~. Och krossar dem med sin överseende vänlighet o. Öv. fr. N. Glubokovskij. Där jag vistades som*

furstens gäst och stod under hans p. Hertig Larson. *Att han blev det eller det genom lord Y:s p.* Edv. Westermarck. **Syn.** (be-)skydd, hägn, beskärm. — **Protektioni'sm**, -men; t (-en, -er; -tidning; -isk, -t). Anslutningen till föreg. o. följ. rätt svag. Skyddstullssystem resp. -ivrare, näringskyddare, tullskyddare, tullvän (lighet). Första kamarens *p-ter*, en partigrupp bildad 1888, uppgick 1910 i Förenade högerpartiet. — **Protekt'or** (-årr); -orn, -orer (-o-). Till 'protektion'. Beskyddare, skyddsherre, gynbare. — Märk även den hist. bet. (engelsk) riksföreståndare, t. e. *Porn Oliver Cromwell (1653—58)*. — **Protektorät**, -et, = l. -er; -regering. Skyddsherrskap, (be-)skydd (o. ledning); beskyddad stat l. område. *Kenya Colony*, såsom landet officiellt heter sedan i fjol [dvs. 1920], då det blev engelsk koloni efter att förut ha varit *p.* Gerh. Lindblom. *Annam står under p. av Frankrike, under Frankrikes l. franskt p., är ett p. under Frankrike.* — *En världskongress under kronprinsens p.* 1923. *Utöva p. över ~.* — **Protekt'ris**, -en, -er. Beskyddarinnan, gynnarinna. *I egenskap av p. för något välgörenhetssällskap* Jac. Ahrenberg.

Protes, -en, -er; -lära; -praktik; -tillverkning. Fackl. Ersättning (apparat) för förlorad del av människokroppen. 1) Tandläk. Mekanisk ersättning för förlorade tänder, tandersättning. *Pen* (»löständerna») måste flera gånger dagligen »grundligt rengöras Tidskr. f. munhygien. *Enkel tandprotes.* — *Ordinarie lärare vid Tandläkarinstitutet i p-lära och tandreglering* 1918. 2) Läk. Konstgjorda lemmar; ibl. även om emaljöggon o. d. *Å vanförestälternas bandageverkstäder i Stockholm, Göteborg, Helsingborg och Härnösand förfärdigas alla slag av ortopediska bandage, p-er, ortopediska skodon, skenor, inlägg av olika slag* Annons 1933. Och här gå de sjuka omkring » eller lära sig använda sina nya *p-er* 1916. *Arm-, ben-, extremitets-, fotp-er.* Alla de avgjutningar som fordras för *p-tillverkningen* 1916. — »*Synprotes*» för blinda 1932. **Syn.** 1) ibl. löständer l. lösgom; 2) (ibl.) konstgjord hand l. arm, konstgjort ben, konstben osv.

Prote'st (-äst); -en, -er. **I.** Enkelt. 1) *Inlägga, avge (muntlig, skriftlig, formlig) p. mot ~.* *Utan ett ord till p. steg mannen upp och ~.* *En ljungande, vredgad, skallande, bestämd, högljudd, stum p. Samfällid p. Ej utan p. Utan p-er. P-er i tidningarna. Trots hennes (ivriga) p-er. Publik-p-er mot domsluten (vid tävling).* 2) Handels., lagt. o. d. *Erhålles vid sålunda företaget uppvisande ej full likvid för växeln, måste detta förhållande för bevarande av växelrätt styrkas genom ett officiellt intyg (protest)* I. Hultman. *Om växeln löses före p. ib. Växelprotest.* 3) Idrotts. Officiell anmälan hos

skiljedomstol på grund av oriktigt förfarande l. bristande kvalifikation av ngn tävlingsdeltagare. **II.** Ssgr. Ex.: *P-aktion. P-förrätt(are) (n-ning) ifråga om växelprotest. P-kommitté* idrotts. *P-kostnad(er)* vid växelprotest. *Anordna p-möten (mot ~).* *Den nya p-not till fyrmaktsförbundet man ämnar avlåta med anledning av ~ 1916.* *Att domarens utslag av publiken mottogs med mummel och p-prop.* *En ljungande p-skrivelse mot tjurfäktningarna i Spanien* Bo Beskow. *Judeförföljelserna väcka p-storm över hela världen* mars 1933. *P-strejk mot de nya franska skatteförslagen* febr. 1933. *En tidig pyttring mot ~.* **Syn.** insaga, gensaga, (formligt, uttryckligt, öppet, offentligt) bestridande, öppen invändning, (ibl. nära:) gensägelse, genmäle, reservation, opposition.

— **Protesta'nt**, -en, -er; -fientlig; -isk (-t); -i'sm (-en). Numer tämligen svagt avslut till föreg. o. följ. Om lut(h)eraner o. reformerta (o särsk. katoliker); ibl. om alla från Rom lösgjorda kyrkor o. samfund. *År 1930 utgjorde p-erna i Ungern 27 % (mot t. e. de romerska katolikernas 64,9 %).* *Det p-fientliga arbetet Confessio catholicæ fide i Nord. Fam.*² — *Episkopalkyrkan intar i det hela en egenartad mellanställning mellan p-ism och romersk katolicism. Grundades 1925 i Stockholm »Svenska föreningen för den franska p-ismen»* Alfr. Mohn. *Har. Hjärne, Gustaf Adolf, p-ismens förkämpe, Sthlm 1901.*

— **Protester**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr protest. 1) *Det tjänar ingenting till att p-a (mot tillvägagångssättet), de ha ju makten! P-a muntligt, skriftligt, med miner. Innan jag hann p-a. Jag ber att få p-a (både å egna vägnar och mina styrelsekamraters).* *Många sade, att M. var dum, men det p-ar jag (e) mot.* *Par mot den vanföreställning, som kanske än i dag lever kvar på sina håll, att Skåne är platt som en pannkaka* Gunh. Bergh. *P-ade förargad mot varje försök att ~.* »*Jag skulle inte vilja ha henne i mitt hus!*» *p-ade lady Noggs häftigt* Ingr. Törngren, öv. »*Jag är inte full*», *sade fru Blom p-ande, men en aning sluddrigt* Fanny Alving. *Med en handrörelse p-ade jag mot hans svordom* Oscar Nachman, öv. *Mot enstaka punkter i boken måste p-as* Erik Hedén. *P-a mot ett beslut, en tävlingsdom.* 2) *P-a en växel skaffa intyg att den ej blivit ilöst o. sålunda bevara dess giltighet (jfr protest I 2).* *År 1908 den 14 nov. blev denna växel av mig p-ad för utebliven betalning, betyggar ~.* **Syn.** 1) inlägga l. avge l. insända protest (mot), inlägga gensaga (mot), förklara l. yttra l. anmäla (sitt) missnöje (med) l. ogillande (av), bestrida.

Pröteusartad (l. prä-, -tävs-); -lik. Upp-

trädande (som Proteus) i många växlande skepnader, skiftande, månggestaltad. *En så mångsidig och partad företeelse som roman-tiken.* — *Beaumarchais' förbryllande, p-lik* skiftande personlighet Erik Kihlman.

Prothallium se protallium.

Protoko'll (-käll); -et, = l. -er. Noggrann skriftligt uppsatt redogörelse för förhandlingar vid domstol, sammanträde, tävlingar osv. **I.** Enkelt. *Föra p. över förhandlingar, vid en domstol. Uppsätta (ett) p. över ~. Vem sitter vid, sköter, för, skriver p-et? Anteckna ngt till p-et. Ta ett yttrande till p-et ngt äld. även till p-s. P. hållet vid ~. Begära utdrag ur p-et. P-et från föregående sammanträde upplästes och justerades. Står det i p-et? P-et utvisar, att ~. Enligt p-et skulle ~. Men detta yttrande återfinnes icke i p-et, det är bortjusterat. Stryka ur p-et. Ändringar i p-et. Tala utom p-et. Förhörs-, domstols-, syn-, riksdays-, rdds-, stämмо-, auktions-; tävlings-, general-; viraprotokoll. **II.** Sgr ha mest protokolls-, ibl. därjämte protokoll-. — **Protokoll-** **I. Protokolls**fästa. *Få ett yttrande protokoll(s)-fäst. -förja*; -are; -ing. **1)** Ex. utan -s: *Och i stadens »Tänkebok» p-a rådets förhandlingar. Sekretären protokollför de olika löparnas tid och inbördes placering i varje hit och ~. Beslutet p-des icke.* — Även friare t. e. *P-a varje timme av sitt liv i dagbok M. Lamm.* **2)** Ex. med -s. Mest i verbalsubst. *Kontrollant och p-sförande, p-sförare i mantalsnämnden. Syn.* införa i l. anteckna till protokollet, protokollera, föra noggranna anteckningar över. -**språk.** *Men protokollspråket var ~ utslutande svenska O. Hj. Granfelt.* — **Protokolls-****bok.** *Föreningens p. förvaras hos mig. Att redogörelser för exkursionerna skulle införas i p-en G. Nilsson-Leissner. -justering. -lösen.* *Enbart i p. har från svarandesidan utgivits närmare 1,000 kr. -räknare.* Idrotts. *Lika många p. måste ~ finnas som domare ~ Olympiska spelen 1912. -sekreterare.* Även (särsk. i smtl.) 'protoko'lls-sekter'. Sekretärerare i nedre justitierevisionen (har att föra protokoll i högsta domstolen). -**utdrag.** *Begära p. (angående ~). -vis,* adv. *Så jag får ta det p.* Hj. Alving. **Protön** (-ån); -en, -er. Fys. Väteatomens kärna. *Omkretsad av en elektron, bildar p-en en väteatom Eva Ramstedt 1932. Blackett och Occhialini ha experimentellt påvisat tillvaron av positiva elektroner (positroner) med samma massa som neutroner och lika stor laddning; p-en är alltså ej längre den minsta kända partikeln med positiv laddning 1933. P-er och elektroner 1922.**

Protoplasma (akut l. grav); -an l. -at; -afylld; -amassa m. fl. Naturv. Urcellämne, urslem. Jfr cell 3. *P-rika celler* Torsten Hellman. — **Prototyp**, -en, -er. Urtyp,

urbild, grundform. *En p. för en hel skara Strindbergshjältar M. Lamm. P-en för ~. Meterns längd och kilogrammets tyngd bestämmas genom p-er (huvudlikare) och ~.* — **Protozo** (-t(s)å); -(e)n, -er. Zool. Urdjur. *P-erna äro encelliga, ofta mikroskopiskt små djur. En p., som lever i blodkärlen Iwan Bolin.* — *Den bekante p-forskaren Jennings I. Trägårdh 1928.*

Protuberans (l. -angs); -en, -er. Astr. Rosenfärgade 'utsprång' (utströmningar) från solranden. *En rad av karmosinröda eldkvaster, de s. k. p-erna. Molnformiga p-er och eruptiva p-er.*

Prov, -et, = l. (artplur.) -er. Bet. kunna ej alltid särhållas. **I.** Plur. =. **1) a)** *Skriftliga (översättnings)prov. Anställa p. med ngn, innan han antages. Radd för de svåra p., som (härför) fordrades. Avlägga p. (för en befattning). Förberedande p. P. för idrottsmärke. Godkänt p. i maskinskrivning. Efter avlagda p. Det beror på, hur p-et utfaller. Genomgå, underkastas ett svårt p. Eld-, vatten-; flyg-, examens-, kompetens-, uppsats-, intelligens-, karaktärs-; förprov. **b)** *Predika p. provpredika. Predikoprov. c)* *Pen utfördes med två modellenliga, fälltastade artilleripackvagnar. Guldprov. Fartprov för nybyggd ångare. Hållfasthetsprov. Jaktprov. d)* *För att sätta honom, hans ärlighet på p. Satte hans förtegenhet på (ett svårt) p. Låt henne på p. laga middan i dag! Du kan ju ta ett kilo på p. Anta ngn på p. Ta honom på p. en månad! e)* *Icke hålla, bestå p-et om person l. 'sak'. Vi ha här blott att göra med den fantasiskapelse som föreligger, och den står p-et Per Hallström. 2) Nära 'bevis' l. d. Ge p. på stor simesnärvaro. Visa p. på personligt mod. Visa goda p. på besinning och omdöme. Gav vid sin första konsert ~ goda p. på ~. Såsom p. därpå vill jag anföra följande samma berättelse. Vän-skaps-, tillgivenhets-, ömhetsprov. **II.** Plur. = l. -er. Ofta handels. Mer konkr. *Skicka p. på Edra utsädesfrön pr omgående! Har du fått (se) p. på tyget? P. medföljer. P(-er) utan värde. Offert åtföljd av p. [Vin]p-en äro tagna från originalfat. Jag ber alltså få beställa 10 balar i enlighet med, överensstämmande med p-et, enligt (det) sända p-et. Färg-, frö-, sädes-, tyg-, varup(-er). Malm-, stenprov. Slippov av vanliga kristaller. (Hand)skriftprov från medeltiden. Diktprov. Ta, göra (ett) stickprov även mer abstr. Ta blodprov. **Syn.** **I.** rön, försök, experiment; prövning, examen, probering, (ibl. nära:) rannsaking, förhör; **2)** bevis, exempel; **II.** provbit l. -lapp l. -stycke l. -parti; (ibl. nära) mönster l. exempel; ibl. stuff.***

— **Provabonn**emang; -era. *Fördelaktigt p-emang för nov.—dec. Vi inbjuda Eder att p-era å Vårt Hem för ~. -anläggning. -ark* t. e. på bok, på papper. -**avklipp.**

-avläggning. Kårmöten med instruktion och p. Carin Cederblad. **-avtryck.** **-band** t. e. för inbindning l. av bokverk. **-belast|a;** -ning. Bjälklagen hava vid p-ningen visat sig betydligt överstarka. **-beställ|a;** -ning. Då gjordes en p-ning på fem hundra gevär ~ K. Zilliacus. **-bil.** Jfr provvagn. **-bit.** Ta p-ar av de gamla tapeterna. — Sända in en p. (ur den tilltänkta diktsamlingen) till en tidningsredaktion. Vi meddela här en p. ur ~. **-blad.** **-bok.** Handels. Bok med varuprover (t. e. tygbitar, garndocker, tapetprover). **-borr|a;** -ning. **-bära.** Först p. sina packningar. **-diakon.** 17 p-er samt 3 på förprov antagna elever Nord. Fam.² **-dock|a.** Handels. 1) Vred och vände på p-orna, som klänningarna voro uppsatta på ~. P-or för blusar etc., bröstfigur. 2) Av garn l. d. **-drift.** Och p. i mindre skala lär ha lämnat goda resultat. **-enlig;** -het. Jfr provhaltig. Handels. P. vara.

-fara en båt, en sträcka. **-filma.** Har fått erbjudande att p. i Hollywood. **-fisk|a;** -e. Bohusfiskare på p-e vid Argentinas kust [1924]. **-flyg|a;** -ning. Klar att första lugna morgon p-a 1910. Thulinbiplanet har i dag provflugits på Ljungbyhed inför statens kontrollant 1916. Anordna p-ningar. **-frö.** **-färd.** En p. Hannover—Zelle med en 'Zeppelin på skenor' 1930. Elektrolok på inofficiell p. före dagens invigning Uppsala 1934. **-färg|a;** -ning. **-föreläs|a;** -are; -ning. I o. för sökande av professor. Som sökande till lediga professuren i ~ p-er ~. En utmärkt p-ning. **-gill** se provhaltig. **-gräv|a;** -ning. P-ningar, som intet ge. **-gå.** Där skulle också alltid ~ nyförloade p.» Gurli Linder. **-haltig,** -t, -are; -het. Fackl. Som håller provet, provenlig l. -gill l. -riktig. Båda [drogerna] voro att betrakta som p-a C. Th. Mörner. **-häfte** t. e. av bok l. tidskrift. **-häng|a;** -ning. Sedan »Midvinterblot» nu i sex år varit p-d i Nationalmusei trapphall och ~ 1932.

-kandidat. Lärar-l. provårskandidat. Och en eller tråstolar ~ för p-er (»provisar») Evald Ljunggren. P-erna—gossarna kallade dylika provdagar — C. G. Laurin. **-kart|a.** 1) Handels. Iordningställa och utsända p-or av de tyger och vävnader firman för. — Om man söker igenom en p-skög från en svensk klädeshandel S. Arsenius. 2) Bildl. Fontainebleau-skogen, som ger en p-a på de flesta klimats flovor ~ Strindberg. Här nedan följer en liten p-a på lämpliga träningsrörelser för häcklöpning. En brokig och skiftande p-a på ~. [Ewalds drama] är en p-a på alla de dåtida litterära modesakerna A. Blanck. **-koffert** t. e. för handelsresande. **-kok|a;** -ning. **-kollektion.** Handels. P. å ramlist Ahlén & Holm. P. av mattor och gardiner. **-kort.** Fotogr. Ta, begära p. Har du fått dina p.? Är ni nöjd med p-en? **-kök.**

Husmoderns p. 1921. **-kör|a;** -ning. Egentl. o. bildl. P-a en häst, en vagn, en bil, en (motor)cykel, sina skidor. Mistlurarna p-as och yla makabert S. Barthel. P-a en film. **-lager.** Handels. Provesande i tyger bruka visa sitt p. å Stora hotellet. **-lapp.** **-lek-tion.** T. e. given av prov(års)kandidat. Hålla (en bra) p. **-leverans.** Kunde alltså icke fullgöra p-en på bestämd tid, och ~ K. Zilliacus. **-linne.** Tages mått på ett p. eller på personen i fråga Hulda Lundin.

-manövrer|a; -ing. P-ingar och startövningar med flygplan. **-marsch.** En p. för idrottsmärket 1916. **-middag.** Min syster, som går i fackskolan, hade p. där i går. **-mjölk|a;** -ning. Lant. Vid p-ningarna måste han upp mycket tidigt på morgonen, då ~. **-mät|a;** -ning. **-nummer** t. e. av tidskrift. **-odla;** -ing. Att under ett par års tid p-a fröplantorna i lämplig jord ~ Lind-Liljewall. För p-ing av utländska nyheter. Stora p-ingar. **-order** provbeställning. **-parti.** **-plansch.** **-plöj|a;** -ning. Lant. **-pre-dik|a;** -an; -ant (biton på -ant) l. (mindre ofta) -are; -ning. Som sökande till kyrkoherdetjänsten i B. p-ar i morgon pastor P. från ~. Hålla p-an. Kalla 'fjärde p-ant' (utom förslaget) se fjärde I 2. Den sista p-ningen för pastor primariusbesättningen ägde rum på söndagen 1920. **-resa.** Subst. o. verb. T. e. med ny ångare, på ny led, på ny järnvägslinje. **-resande.** P. eller, som de vardagligt kallas, 'provryttare'. P. i tvåler.

Ha särskild p. på Norrland. **Syn.** handelsresande, reseagent. **-rid|a;** -ning l. provritt. Skulle p-a en tredrig vallack, som jag köpt. **-riktig.** Skradd. Att tyget är p-t. **-rum.** Även till verbet 'prova'. 1) Elektricitetsverkets p. 2) Närmast till verbet. Särskilt p. i skrädderiäffär. **-ryttare.** Skämts. l. vard. för prov- l. handelsresande. *Skriv i allt nann inte 'p.'* ~ Emil Norlander. — De femton år, då jag kuskade omkring i svenska landsorten som en idéernas p. T. Fogelqvist. **-rytteri.** Jfr föreg. Ni kunde ju nu slå er på p., för en gångs skull, till exempel resa i papper Artur Hammarström.

-räkn|a; -ing (särsk. i skola). I morgon har vi p-ing igen (i skolan). **-rör;** -shällare; -sstall. Tunnvägigt i ena änden slutet glasrör för enklare kemiska försök i liten skala. **-schakt.** Vår första dtgård var att driva ned p. för att komma till klarhet om hur långt ned kopparr gick C. T. Eriksson. **-segla;** -ing. **-sida** t. e. ur bok, för att visa tryckstilar m. m. **-sitt|a;** -ning. T. e. de nya stolarna l. som modell. **-sjung|a;** -ning (med plur.). P-a (en aria) för ngn. P-a (i) aulan för aftonens konsert. Opera-sångaren Josef Herou provsjöng i söndags afton på hovoperan i Berlin 1912. **-skjorta.** Skicka med en p. Efter mått eller p. Nord. Kompaniet. **-skjut|a;** -ning. 1) Att p-a

våra studsare. Och samtliga provskötos och skottställdes därför av ~. P-ning av hagelgevär Carl Liljefors. 2) För tävling. **-skola.** Statens p., Nya elementarskolan. **-skott.** **-skriptum** provtema l. stil l. skrivning (konkr.). **-skriv|a;** -ning (abstr. o. konkr.). P-ning d. lärorummet. Har vi svensk p-ning i nästa vecka också? **-smak|a;** [-are; -ning]. P-a bryggen. Hustrun p-ade köttet och fann det färdigt J. E. Rosberg, öv. **-spel|a;** -ning. 1) Medtaga fiolen för att p-a för ~. — Skiinghyeter p-ades i särskilda uppspelningsrum. Fiolen har p-ats av ~. 2) P-a en match. — Tennisstadion p-ades på söndagen för första gången dec. 1929. 2) P-a Hamlet. Och Ida Aalberg sändes till Helsingfors till Bergboms, fick p-a och blev antagen B. Estlander. **-stav** t. e. för belastningsprov. **-stycke.** Å p-en av järn och stål. Du kan ju läsa ett p. för oss. **Syn.** prov(bit). **-syster.** 1) På sjukhus. Systerantalet på Samariterhemmet i Uppsala utgjorde 31 dec. 1932: 121 diakonissor, 24 p-rar, 5 diakonisselever, 148 församlingssystrar och ~. 2) Novis. **-så;** -dd (-en, -er). Tag reda på gammalt köksväxtfrö, skrapa ihop och p. alla småpartier! 1918. — Har din p-dd kommit upp? Som förra våren företogs p-dd med årets [rad-sättnings]modell 1916. **-sändning.** Beställa en p. fröer.

-tag|are; -ning (-en, -ar; -sapparat; -sbevis; -srör m. fl.). Handels m. m. 1) P-are. a) Person. Att muta p-are. Finner p-aren potatisen frisk och välsmakande, sorteras den efter storlek, varvid ~. En ovan p-are vill gärna ~. b) Sak. Pare för klöverfrö m. m. avbildas i Ekenberg-Landins Varulexikon. 2) P-ning. Statens centrala frökontrollanstalt, Stockholm ~ utför p-ning och statsplombering av utsädesvaror utav alla slag Annon 1933. Förordnande att verkställa p-ning i och för kontroll på margarintillverkningen. [Att] i stället för plomberingsbevis anbringas ett s. k. p-ningsbevis J. N:son Walldén. **-tema** provskriptum. **-tid** t. e. novistid. **-tjänstgör|a;** -ing. Du får nu först p-a en månad, och om du dd sköter dig, har du utsikt att ~. Ute på p-ing. **-tryck;** (-s)ida; -|a (-ning). Begär först ett p. i en p-sida! P-et utföll väl och gillades. **-trösk|a;** -ning. **-tur.** Företa en p. (med en ny ångare, med sin bil, med det elektriska loket, på l. med motorcykel). P-en gick över Uppsala — Krylbo. [Ljungströmsloket] har nu företagit åtskilliga p-er i praktisk tåg-tjänst 1921. **-tåg.** Att det första elektriska p-et Stockholm—Uppsala skall gå i morgon dec. 1934.

-vagn; -snummer m. fl. Jfr även provbil. [Motorcykeln] bar p-snumret C. 96 1929. De s. k. p-skylltarna ~ som givit bilägare möjlighet att under långa tider köra med en oregistrerad vagn 1924. **-val.** Vid p-et

erhöll domprosten L. de flesta rösterna. **-vask|a;** -ning. P-ade ~ gruset och fingo en liten guldflinga i pannan John Utterström. **-vikt.** **-väg|a;** -ning. **-väl|ja.** Uppsala universitet p-er ärkebiskop sept. 1931. **-yta.** Ofta bot. Vegetationstäckten på en p. R. Sterner. **-åk|a;** -ning. T. e. en sträcka, en vagn, med ngn. **-år.** Mest i skolbet. men även allmänare. 1) Praktisk utbildningskurs för blivande lärare. I Sverige inrättades p(-et) 1865 och kunde då förläggas till vilket högre elementarläroverk som helst; numer är p-et bundet vid vissa p-släroverk. Gå p. Genomgå sitt p. i Stockholm. Efter genomgången p. får lärarkandidaten (p-skandidaten) p-sbetyg. Gott p-sbetyg. Som p-sföreståndare. Välbekant för varje p-shandledare. Förslag till omläggning av p-sinstitutionen. År 1916 beslöt riksdagen införande av p-skurser även vid vissa seminarier. Blev p-släroverk. Ha p-smeriter. Undervisning av p-smeriterade lärare 1921. Nu gållande p-sstadga utfärdades 1917. P-utbildade lärare 1912. Med p-utbildning. 2) Tre p., varunder man dock tidvis dtinjuter lön. Gå ett p. hos ~. **-översättning.**

— **Prova,** -ade, -as; p-a av n m. fl.; -färdig; -ar|e (-(-en, -e); -ersk|a (-an, -or); -ning (-en, -ar). I. Vanl. verbformer. 1) P-a (smaka av) ngt. P-a med tungan, lukten. P-a (fetthalten hos) gräddet. Även P-a mjölk på dess fetthalt. P-a vin, mynt, guld(-halt). Jag skulle vilja p-a, huruvida satsen håller sig även i starkare köld. P-a hållfastheten av ngt. P-a ett gevär, de nya eldhandvapnen, en cykel. Allt måste omsorgsfullt p-as och godkännas. P-ad och förkastad. 2) P-a en klänning. Du måste (låta) p-a kostymen (på dig). P-a den ena hatten efter den andra utan att kunna bestämma sig. 3) Ännu ha endast tre av de sökande p-at. II. Fasta ssgr. En del ovan under 'prov' upptagna ssgr kunna ibl. även avsluta sig till verbet. Särskilt till verbet hör 'p-färdig'. P-färdiga plagg lågo kringströdda över hela rummet. Och fröken Andersson hade när som helst p-färdigt Fanny Alving. III. Verbalsubst. 1) P-are. a) Person. En p-are av såväl guld som andra metaller. Av-, utp-are. Kvalitetsp-are för spannmål. — Parförmän för råoljemotortillverkningen vid ~ 1919. b) Sak. Ackumulator-, grädd-, smör-, socker-, sprit-, brännvinsp-are. Mjölkp-are för hushållet. 2) P-erska. Skicklig kjolp-erska. Livp-erska. 3) P-ning. T. e.: Omkopplingar och p-ningar i nätet åstadkomma ibland knäppar på klockan. Statens p-ningsanstalt, som 1920 övertagit verksamheten från Tekniska högskolans materialp-ningsanstalt. — P-ning av kläder. **Syn.** I. 1) o. 2) av- l. utprova n, göra (ett) prov med, anställa prov, ta prov av l. på, utföra prov med, pröva, försöka; 3) avlägga prov,

ibl. provpredika l. provföreläsa. — **Prövis**, -en, -ar. Vard., slangartat. Jfr provkandidat.

Provenie'ns (-äns); -en, -er; -märke; -undersökning. *Att han skall känna till deras litterära p.* B. Karlgren. — *Exemplarens tillstånd, inbindning och p.* Böcker med klart bestämd p. O. Walde. *P-undersökningar bland våra boksamlingars äldre bestånd.* — *Att trädplantornas beskaffenhet ~ är i hög grad betingad av moderfrönas p.* ~ R. Sernander. **Syn.** härkomst, uppkomst, ursprung, ibl. (ägar)historia.

Provensäl (-yang, säll. -vänn-); -en, -er; -sk (-t); -ska (kvinna l. språk). Inväname i Provence l. södra Frankrike; ofta ärt p-sk = medeltida sydfransk (o. nordostspansk). *J. Vising, Den p-ska trubadurdiktningen (1904).* *Forn., nyp-ska.*

Prove'rb (-ä); -et, = [l. -er]; -artad; -författare. Enaktskomedi illustrerande en sats l. ett ordspråk. *Genren ~ härleddes av Strindberg ur det Mussetska p-et* M. Lamm. [*Edu. Bäckströms*] *p-artade småpjäser från slutet av 1860-talet* ib.

Provia'nt, -en. **I.** Enkelt. Göra slut på p-en. *Ha tillräckligt med p. för ytterligare en vecka. Förse sig, ngn med p.* **II.** Ssgr. Jfr även 'provianterings-'. Ex.: *P-anskaffare* (-ning). *Upphandling av p-artiklar (för statens behov). Fylla sitt p-behov. Uppförande av p-bod vid Västgöta regementets kasärner. Endast med en neger som gevärs- och p-bärare* C. T. Eriksson. *P-depdn lades upp på ett ställe, som ~* S. A. Duse. *P-fartyg. OrdnanDET av proviant och furagefrågan* Har. Hjalmarson. *Tillräckliga p-förädd. P-förvaltare p-mästare. P-kista. Medtag till landet N. K-s p-korg för 2, 4 och 6 personer, oumbärlig på bilturer* Annons 1922. *P-lager. Fylla p-lådorna. Regementets p-magasin. P-mästare p-förvaltare. P-skåp. P-säck. P-sändning. P-transport. P-tåg. P-upphandling för tiden $\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{100}$ 1919 vid Kungl. Upplands infanteriregemente. P-vagn. Endast det nödvändigaste i p-väg. P-väsen(-de). P-väska. **Syn.** livsmedel(sutrustning), livsmedelsförråd, (upplagrade l. hopförda) livsförnödenheter, munförråd, res- l. vägl. färdkost, (ibl. nära) matsäck; (krigs. ofta) manskapets livsmedel. — **Provianter**, a, -ade, -as; -ing (-en); -sanstalt m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** *P-a för (en färd på) 8 månader. Det var värst vad du p-at* W. Walfridsson. **2)** *Att p-a fartyg för långfärd* B. Mörner. *Och en massa människor att leda, övervaka — och p-a* C. T. Eriksson. *Narva, som blott var p-at för garnisonens behov* Har. Hjärne. *Ett fyrskepp kolat och p-as* Vår Flotta 1921. *Väl bemannade och väl p-ade kanoter.* **II.** P-ing. **1)** Enkelt. *Vem sörjer för, sköter p-ingen? Cooks dtgärder beträffande p-ing voro helt enkelt revolutio-**

nerande Dan Byström. *På grund av alltför knapp p-ing.* **2)** Ssgr (jfr ssgr med proviant-). Ex.: **a)** *P-ingsbåt. Chef för p-ingsdepartementet* fanns i Norge 1916—1922. *Uppläggas på p-ingsfrilager* Tulltaxan 1919. *Norska p-ingsministern avgd?* nov. 1917. *Göra en p-ingsresa till ~* Eric Hultman. *Och annat i p-ingsväg* Dan Byström. *P-ingsvägar.* **b)** *Fastställda p-ings- l. utspisningsstater* krigs. **Syn.** förse (sig) med l. (an)skafla livsmedel. — **Proviantör**, -(e)n, -er. *Proviantskaffare. Bolagets p. för avverkningen* 1925. *På Storbron skulle basen slutliktivera laget p. och ~* Bernh. Nordström.

Provins, -en, -er (akut). **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. *Den stora skogsp-en* Ontario 'K. Gunnarson'. *I Kinas avlägsnare p-er. Transjordanien ~ räknades endast som en p. till Syrien* Birgit Th. Sparre. **2)** Märk särsk. **a)** Skattepliktigt lydland under (det gamla) Rom. *Mommsen, Romersk historia, band V, Pernas historia. Med första puniska kriget erhöi Rom sina första p-er.* **b)** *Kyrkoprovincs. En kyrkoprovincs omfattar flera biskopstift och styres av metropolit eller ärkebiskop. Att de nordiska kyrkorna löstes från den tyska överhögheten, ärkebiskopstolen i Bremen, och bildade en egen [kyrko]-provincs med Lund som ärkebiskopssäte.* **c)** *Klosterprovincs: ett antal kloster under en 'provincial'.* **d)** *Ordensprovincs: avdelning inom andlig orden o. frimurarorden. I var och en av de p-er, vari jesuitorden är indelad, utser jesuitgeneralen som ställföreträdare en 'provincial'.* — *Svege, som ur frimureriets synpunkt kallas Den IX:e pen ~* **e)** *Särsk. i best. form l. ssgr (jfr II) o. ej säll. ngt äld. Motsatt huvudstaden. En societet, kanske smakande litet av p., men ~* Öv. fr. Henry James. **f)** *Bildl. Att ha ett eget område, ett slags poetisk p., där inga föregångare ha varit ~* G. Attorps. **g)** *Naturv. Djurgeografiska regioner, subregioner och därunder hörande p-er. — Växternas indelning i avdelningar, underavdelningar l. p-er, klasser osv. II.* Ssgr. Jfr även provincial-. Ex.: *Enkel p-adel* (från 'p-en', landsorten) Jac. Ahrenberg. *Uplandsbanken förblir självständig p-bank* 1931. *Ett piggt p-blad* landsortstidning. *Denne fyenske p-bo var världskänd* T. Segerstedt. *På p-dialekt. [Thedeni flora över Uppland och Sörmland] en av de yppersta p-floror vårt land äger. En från p-floran [Västergötlands flora] försvinnande art* J. A. O. Skärman. *P-gille. P-guvernör. Läroverket i p-huvudstaden* Öv. fr. Pio Baroja. *Har någonsin naturen tryckt sitt signet på en svensk p-kultur, sd är det förvisso på den skånska ståtbygdens Nils Lithberg. Skilda p-lynnen* K. G. Ossianilsson. *Till att bli enbart p-mässor* (om varumässor). *Evangeliska fosterlandsstiftelsens p-ombud. P-pressen* landsortspressen l. pressen i en

viss p. *P-regering*. *P-ros* (Rosa gallica) avsluts väl oftast hit ehuru det egentl. hör till 'Provins' en fransk stad i vars omnejd dessa rosor mycket odlas. *P-språk* eller *landsdelspråk* H. Bergroth. *P-stad* (-sgata). *P-tidningen* *Dalmland*. *Sammanslutningar p-vis*. **Syn.** landskap, landsdel, förvaltningsområde; (p-en ibl.) landsorten; avdelning.

— **Provisiäl**, -en, -er. Se provins I 2 c o. d. — **Provisiäl-**, i ssg = provins-. Ex.: 1) *Frih. Gust. Lagerfelt har i det närmaste 25 år sdson p-mästare övot styrelsen över p-logen i Linköping [av Erimurarorden] med ~ 1923.* 2) *P-läkar[e] (-distrikt); = civil av staten avlönad tjänsteläkare på svenska landsbygden. Förste p-läkare, en i vart län, ha till uppgift att handha den allmänna hälsoudden inom länet. År 1932 funnos 347 p-läkar-distrikt. Extra p-läkare avlönad av kommun som fått rätt att bilda eget distrikt (vanl. med statsbidrag). Svenska p-läkareföreningen bildad 1881.* — **Provisiälism**, -en, -er. 1) Språk. Bygdemålsfärgad ord l. uttryck, 'landsdelsord', landskapsuttryck. Och på adertonhundratalet försvunno de sista schweiziska p-erna ur bibeln Fr. Böök. Han försvarar p-erna, dels emedan de bidra till lokalfärgen, dels kunna vid behov rikta riksspråket. 2) Allmänare. En medveten och stolt p., som gärna upphöjer den egna bygden. — **Provisiell** (-äll); -t, [-are]. Jfr provins. Kölla, p-t uttryck = klubba, som användes vid tjuvring Gabriel Jönsson. — Den italienska litteraturen har alltid varit och är ännu i dag regionalistisk, de p-a egendomligheterna stå skarpt och klart mot varandra A. Österling. En starkt p. stil. Jacob Burckhardt, som ingen kan beskylla för att vara en personlighet av p. läggning Fr. Böök. Societetshusets p-t hemtrevliga och fridsamma matsal ~ T. Helsingius. Ett provinsuniversitets uppgift är icke p., utan nationell Axel Moberg. — Att även p-a ämbetsmän nu inräknas, lagmän, ståthållare och härads-hövdingar N. Edén. **Syn.** provins-, landskaps- l. landsdels-, bygdemålsfärgad, landskaplig; landsortsmässig, 'småstadsaktig', 'knutpolitisk'.

Provisros se provins II.

Provision (-sj-); -en, -er. Handels. Gottgörelse åt affärsförmedlare i procent på omsättningssumman. l. Enkelt. Ha p. på (försäljningen av) en vara. Vi beräkna, bevilja Eder 2 % p. å alla varor. Att mot p. försälja tvättapparater till ~. Betinga sig, ta en allt för grov p. på affären. Ta, få, erhålla 1 % i p. Mot skällig p. En mäklares p. kallas 'kurtage'. — Sedan tillkommer agentprovision till prenumerantsamlare samt ~. Inköps-, låneförmedlings-, om-sättnings-, stämpel-, uppbördsp-er. II. Ssgr. Ex.: Överenskommet p-sarvode. P-sberäkning.

P-sbestämmelser. *P-sresande i pälsvaror* sökes Annons 1934. **Syn.** agent- l. mäklar- l. kommissions- l. mellanhandsarvode (i procent).

Provisör (-ärr); -orn, -örer (-o-); -orsplats; -orstid m. fl. Förr: titel på farmaceut (examinerad apotekare) som tjänstgjorde på annans apotek.

Provisörisk, -t; -het. Motsatt: definitiv, fast, permanent, (beständig. (Den) p-a regeringen ville emellertid icke ~. P-a bestämmelser. En p. åtgärd. Stora blad, vilka fingo tjänstgöra som p-a paraplyn. Som svampar efter regn växte små p-a bostäder upp i skogen L. Munsterhjelm. Samma vinter, som banan till Porjus blev p-t öppnad Borg-Mesch. P-t reda sig med ~. **Syn.** övergångs- l. tillsvidare- l. interimis-, (gälande blott) för tillfället l. tills vidare, interimistisk, ibl. för stunden vidtagen, tillfällig. — **Provisörjum** (mest akut); -et, -er. Skolöverstyrelsen föreslår, att ämnesläraarinneinstitutionen får bestå som ett p-um intill utgången av budgetåret 1933—34. Hade karaktären av ett p-um. — Ingen ändring bör ske under p-tiden ibl. 'under mellantiden'. **Syn.** anordning för tillfället l. tillsvidare, provisoriskt tillstånd, övergångs-tillstånd.

Provocera, -ade, -as; -ing (med plur.). Det skadar inte att supa lite ~ p-ade Mörner, under det kapten Liljedahl stum ~ tittade i sin talrik och ~ E. Norling. På Jans mer eller mindre p-ande frågor svarade hon sd lugnt och undfallande, att han strax anlade en mera försynt ton Kajsa Rootzén. **Syn.** locka att blotta sig l. förgå sig l. bryta ut, utmana, framkalla ett utbrott osv., gm förtäckt eggelse narra (en fiende) till brott l. missgrepp, locka till oförsiktigheter, (ibl. nära) retas. — **Provokation**, -en, -er; -sbrott m. fl. Att p., d. v. s. ett konstlat framkallande av politiska brott, i viss utsträckning verkligen bedrevs av den gamla ryska polisen [för att den skulle visa, hur oömbärlig den var], är känt Per Norrmén 1921. [Alla de brott som] skyldes på polisprovokation ib. Det gamla knepet att göra alla mer eller mindre lyckade attentat till p(-sför-sök) av motståndarna. **Syn.** jfr föreg. — **Provokatörisk**, -t. Oansvariga p-a element få icke operera i hopp om att under hänvisning till de sociala omständigheterna gå fria från följderna av sin provokation P. A. Hansson 1933. Inföll jag i p. ton. P-a upprop. **Syn.** utmanande, (upp)hetsande, som lockar ngn att blotta sig osv. — **Provokatör**, -(e)n, -er; -(s)system m. fl. Myn-digheternas förmenta försök att framkalla oroligheter genom utsända p-er. [Ochranan] den förrevolutionära ryska hemliga polisen, kännetecknad av ett rikt utbildat p-system Nord. Fam.³

Prudentlig (-ánt-); -t, -are; -het. *Gammaldags p.* (i sätt och klädsel). Och gamla biskopinnan Almgren satt rak och p. mitt i stora soffan ~ Sven Lidman. Med en p. gubbstil. För här rådde alls icke den vanliga p-a ordningen A. Mörne. Och hög hatt, som han p-t ställer ifrån sig uppochnervänd på marmorbordet Rik. Lindström. — Familjen Fugger, i tysk borgerlig p-het sittande till bords C. G. Laurin. **Syn.** gammaldags siratlig o. ordningsfull, värdig o. noggrann (i klädsel o. uppträdande), mkt noga o. ordningsam.

Prune'll (-äll); -en, -er. *P-er* äro torkade plommonhalvor som befriats från stenarna, vanl. även från skalet C. G. Dahl.

Prunk, [-et]. *P.* och ståt. *Förad* / med mycken p. och prakt A. Larsson i Dvärsätt. *P.* och prål. **Syn.** se prål. — **Prunkja**, -ade, [-as]. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. *Fäst han ej p-ar i stickade kläder* Karlfeldt. *P-a i siden och diamanter.* Strumporna p-a i sällsamma färgskiftningar W. Langlet. *Vildvinet ensamt än p-ar i rött B. Oxenstierna.* De grannaste höstblommor p-ade på terrassen Elsa Beskow. *P-a med lånta fjädrar.* — *Med vita fötter du dansar / på p-ande pantterfäll B. Gripenberg.* *Exotiska fjärilar i sin p-ande färgskrud.* Skogen ~ stod p-ande grann E. Sparre. *De praktfulla, ibland alltför p-ande nationaldräkterna* W. Langlet. *Borneos färgp-ande insektfauna.* — *P-ande nekrologer i tidningarna 'Mari Mihi'.* *En rimkrans av p-ande ord* Harry Blomberg. *I en alltför p-ande stil.* **II.** Fasta ssgr. Ofta skönl. Ex.: *Sina p-gemak* K. G. Ossian-nilsson. — *Mikael Lybecks form är ~ p-lös och fullödig.* *Hans p-lösa pliktuppfyllelse* Per Hallström. *De dela denna p-löshet med tidningen för övrigt* Ruben Berg. — *Den p-pokal, som Nürnbergs borgare 1631 skänkte Gustaf Adolf.* **Syn.** pråla, lysa (i granna färger), förnöja ögat med sin glans o. prakt, 'ståta', 'stråla', ibl. skryta; (p-ande ibl.) grann, lysande, praktfull, brokig o. glänsande, pompös, prålig.

Prustja, -ade, [-as]; p-a ut n; -rot (dels = Helleborus dvs. svart, dels Veratrum album dvs. vit p-rot; roten av dessa); -ning (med plur.). Nysa, (häftigt) frusta. Och pilten p-ade sju resor och ~ Hugo Ekhammar. *Den tankeklarande p-roten* Ax. Nelson.

Prut, [-et]. **1)** *P.* i bodar. *Som ej tål köpslagning och p.* Mästarinna i p. och förmdaga att köpa billigt. **2)** *Det gick först efter, med mycket p.* Den ene tog ändt till slut / examen efter mycket p. Gust. Meyer. *Han fyller sina plikter, utan knot och utan p.* T. Segerstedt. *Vanan att lyda utan p.* C. Bennedich. *Och den skulle man utan p. (och förskoning) pina i sig.* **Syn. 1)** prutande, köpsläende för att nedbringa priset; **2)** svårigheter, besvär(ligheter), möda; be-

svärlig övertalning; gensägelse, inkast, motstånd, betänkligheter, invändningar, opposition.

— **Prutja**, -ade, [-as]; p-a av n, p-a ned n m. fl. se av-p-a osv.; p-a emöt; -lust m. fl.; [-are; -erska]; -ning (-en, -ar; -sförsök m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Egentl. **a)** Om säljare. *Handlare, som icke p-a, ej låta p-a med sig.* Här ha vi bestämda priser, här p-as icke (på varorna). *P-a (äv) en krona på stuvbiten.* *Hälften p-ades genast.* **b)** Om köpare. *P-a nått, betala nått är bästa sätt.* *En mästare i att p-a, när hon gör sina inköp.* *Säg bara sorgset och vänligt på oss, när vi försökte p-a* Bo Beskow. *Där kommersas och p-as och pratas ~.* *P-a som det p-as bara i orienten.* *Frumtimmer, som kunna stå och p-a, om det så vore på en tändsticksdos.* — *Jag fick p-a en krona på partiet* fick det 1 kr. billigare. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Misskumör över att häradsrätten brukar p-a på hans arvodesanspråk.* *Man kan alltid låta p-a med sig, sa tiggarn, bad om en tolvskilling.* **b)** *Man får nog lära sig att p-a (äv) på sina fordringar.* *Den stora konsten att respektera andras åsikter utan att därför p-a en härsmån på sina egna* V. Berger. *Jag vet, att jag ser lite tantaktig och löjlig ut i min stora yllemi ~ men hellre p-ar jag på värdigheten än på hälsan* M. Rogberg. *Jag p-ar inte ett ord på l. av vad jag sagt tar inte tillbaka, ändrar inte.*

II. Ssgr o. verbalsubst. **1)** *P-a emot.* *Hur du p-ar emot, så hjälper de inte, du måste gå!* *Det p-ar emot att anta tillbudet* bär emot. **2)** *Kreditsystemet, avbetalningsraseriet, p-lusten.* — *P-lustan, p-lystnaden, så snart det gäller anslagen till försvaret.* — *Hans önskan att begära så litet, att ingen p-mån denna gång skulle finnas.* *Ta till en ordentlig, en avsevärd p-mån.* Ofta bildl. *Men i arbetet var hon sträng och medgav icke den allra minsta p-mån.* *Sant endast med betydlig p-mån.* *Ett omdöme, som måste tas med en viss p-mån.* **3)** Avledningar. **a)** *Han var en äkta p-are, ty jag erhöll endast 106 Rdr för alltsammans* Lasse-Maja. **b)** *Han nämner sitt pris, och p-ning förstärker han sig ej alls på.* *P-ning i orientalistisk stil.* *Och alla p-ningsförsök voro fruktlösa* B. Estlander. *En mästarinna i p-ningskonsten.*

Syn. I. köpslå om l. bevilja nedsättning (i priset), slå av på l. sätta nēd (priset); av- l. nedpruta n, söka nedpressa n, begära rabatt l. nedsättning; rabattera; göra l. bevilja l. begära eftergifter l. lättnader; **II.** (p-a emöt:) göra svårigheter, 'vrenskas', sträva emöt, ibl. bära emöt; (p-mån:) jämningsmån, överskott att dra l. vinka på, ibl. 'överkant'.

Prutgås. Branta bernicla. *P-en är tåmligen liten, svartnäbbad, svarthuvad och med*

ett obetydligt vitt tvärband på den ävenledes svarta halsen. Kacklande prutgäss.

Pruttla, -ade, [-as]; -ning (med plur.). 1) Vulg. Släppa väder, 'släppa sig', fjärta. [Hingsten] hov upp en yster gnägning, p-ade och gav sig väg T. Orre. På p-ande pedas Harry Blomberg. 2) Vard. Smattra l. d. Sextetten skall p-a i Bökebergs lund / och ~ C. T. Holmström. Där han kom p-ande på sin motoreykel Harry Blomberg.

Pryd, [prytt], -are; -het; -eri (-e)t). 1) P. och sjäpig en gammal mamsell. P. hade jag inte trott dej vara. En betydligt mera p.tid än vår. Konversationen var snarligen inte p. — tvärt om. Till en början hördes några p-a rop av missnöje V. v. Heidenstam. 2) Inför henne, som dock ej led av p-het. Från den tid, då p-het i umgänget ansågs vara liktydigt med moral Annie Furuhjelm. Missriktad p-het. 3) En gången tids p-eri. Utan (allt) p-eri rakt på sak, rättfram, som nämner sakerna med sitt rätta namn. **Syn.** 1) tillgjort l. överdrivet sedesam, rädd för allt som chockerar, överdrivet l. falskt blygsam, sipp, »mamsellaktig».

Prydja, -de, prytt, -as; p-a upp n. 1) Fin-ner allt fejat och prytt. P-a (sig) som till fest. Till stadshusets p-ande. Skolornas p-ande med konstverk. P-d med smycken och juveler. P-a (sig) med ängsblommor. Staden var p-d med flaggor, flaggprydd. Vimpel-p-da båtar. Kista p-d med mässingsbeslag. Tofs(be)prydd. Juvel-, mustaschprydd. — Det per, där det står, p-er sin plats. — Van-, missp-a. 2) P. dig då med ära och höghet Bibeln. Blygsamhet p-er alla. Det skulle p-a dig att vara något blygsammare. Litet ljuga p-er tal. P-a sitt tal med alle-handa kraftord. P-ande epitet. **Syn.** be-pryda, (be)smycka, (ut)sira (n), (ut)pynta (n), utstyra n (med prydnader), försköna, (ibl.:) dekorera, onera, behänga, uppiffa n, upphjälpa n, ge glans åt, uppförgylla n, utstof-fera, garnera; hedra, väl anstå, 'kläda', 'vara klädsamt'. — **Prydsam**, -t, -mare; -het. Skr. Mindre vanl. P. utan att vara prålig. Med en onekligen p. tillbakadragenhet. **Syn.** se följ.

— **Prydlig**, -t, -are; -het. Ytterst p. i sin klädsel, men aldrig vrålig. Pt, ja elegant klädd C. G. Laurin. Såg allt annat än p. ut, sotig i ansiktet och ~. Denna lilla p-a fru med röda kinder, lugna, klara ögon Jenny Engelke. Ett p-t gammalt par Gurli Linder. Tog sig p-are ut på det sättet. En nått och p. dräkt. P-t paketerad i specialkar-tonger. De p-t krattade trädgårdsgångarna. — Som hade en p. stil med »kalligrafiska slängar» Isak Fehr. — Tagit upp det lilla p-a diminutivet novellett, som kommit en smula ur modet ~. »Den, som tecknar dessa rader» — som det heter på p-t litteratur-språk. Skulle ~ gjort mig en p. recett, men ~

K. Zilliacus. — God ordning, renlighet och p-het härskade överallt. **Syn.** vacker, nått, fin, snygg, som gör sig l. tar sig bra ut l. är till sin fördel, prydsam, klädsam, elegant, behaglig, trevlig, sirlig, stilfull, ibl. välvårdad, (ibl.:) präktig, dekorativ, parant, siratlig.

— **Prydnad**, -en, -er. Egentl. o. bildl. I. Enkelt. Svag för p-er. Eder p. vare icke den utvärtes p-en Bibeln. De gamlas p. äro deras grå hår ib. Tillverkning av kyrko-p-er. Julgrans-, bjär-, toalettp-er. Falsk(a) p(-er) glitter, bjäfs, färd. Använda något till p. Står där endast till p. — Högtiden till p. till ära. — Talets p-er. Philesia buxifolia, den eldsländska floras vackraste p. Nord. Fam.² — Blygsamhet är ungdomens p. — Du är deras starkhet och p. Bibeln. En av den svenska scenens främsta p-er. En p. för sitt kön, sitt yrke. — En husmor i sin p. se prydo. II. Ssgr. Ex.: P-sartikel. P-sblommor mest om konstgjorda blommor (t. e. att bära på klänning l. kapprage). P-sbusken Forsythia suspensa («gull-buske») Ossian Dahlgren. Bronser, p-sdjur av allehanda slag, klippträdgårdsanläggningar o. d. A. Lagrelhi resa. En viss p-sdrift, som kvinnan i alla tider haft. Gardiner och p-sdukar. P-sfjädrar. Alla möjliga p-sföremdl. P-sglas x t. e. servisglas l. hushållsglas. Utländska p-sgranar för plantering. Sälja p-sgrönt på torget. Låg p-shäck av buxbom. P-skam. P-skork till grottor, fontäner o. d. P-skruka. P-skudde. P-sljus. P-slösa hus. De vitstrukna, asketiskt p-slösa väggytorna A. Sörlin. P-srya x t. e. slitrya. En atenienn, överlastad med små p-saker. Det är ju en ren p-sak. Från den enklaste förvärrslojd till den högst utvecklade p-sslojd Lilli Zickerman. P-sspänne. Brukats som smycke- och prydnadssten Nord. Fam.³ Undervisning i p-ssöm. Och divärse andra p-sting Harry Blomberg. P-sträd x t. e. fruktträd. En mindre p-strädgård x köksträdgård. P-sväxter. En utmärkt p-sväxt på rabatter. **Syn.** I. (ibl.:) grannlåt, smycke, nipper, utsmyckning, sirat, utsirning, ornering, ornament, dekor(ation), bjäfs, lullull, färd, krimskrams, glitter, prunk; ibl. ära l. heder, prydo. — **Prydning**, -en. I psalmer o. d., skönl. Mindre vanl. Se, hur i p. jorden står ~ Ps. 643. Men hoppet är som våren i sin p. Edv. Evers. — **Prydno**, den-kön. Åld. för 'prydnad'. Särsk. i uttr. 'i sin(o) p.'. Kon-jander ~ den stockholmske kallarkunden och kalkborgaren i sin p. O. Sylwan. En ämbetsman i sin p. Där kan man få se lär-domshögfärden i sino p. i sin sanna gestalt, ohöjd, i sitt (verkliga) flor.

Prygel (-g, akut); -let, [-el]; -eldom; -elslag; -elstraff. I. 1) Ge pojken p-el, det har han förtjänt! Då fick han stryk, var uppkäftig och fick ännu mera p-el Erik Palm.

Ty det finns värre straff i Persien, t. ex. p-el på fotsulorna Öv. fr. Essad Bey. Straffas med p-el. Tacka för p-let, för nådigt p-el. Ta emot p-el. 2) Straffet lydde på 25 p-el. En minut därefter voro de dömda p-len utdelade, och delinkventen fick resa sig. II. Avskaffa p-elstraffet. Låta p-elstraffet gå i verkställighet. **Syn.** prygling, bestraffning med käpprapp, spö(slitning l. -straff), bastonad, (mer vard.:) stryk, 'smörj', smisk, rammelbuljong, ris(bastu), påkolja, smäll. — **Prygl**a, -ade, -as; p-a opp se upp-a, p-a på; -ing (ibl. med plur.). *Allting bör ske med mått, sa skräddarn, p-a hustrun med alnen. P-as offentligen. Såg ut som en p-ad hund. — P-a på hästen för att få honom att ta hindret.* **Syn.** ge prygel, klå l. piska (o/pp), ge ett kok stryk.

Pryl, -en [l. -n], -ar. Stark o. grov nål (att sticka upp hål med), skomakarnål. *En p. av ben. Bastanta knivar med p. och korkskruv. Benp-ar för olika ändamål* And. Backman. *Hornp-ar. — P-formigt förlängd Nord. Fam.*²

Präl, -et. Abstr. o. mer konkr. I. Enkelt. Slöseri och onödigt p. ogillade han, vad det än rörde sig om. *Fallen för p. och fåfänga. Hans förkärlek för p. verkar österländskt. Stora, höga rum, inredda med strängt borgerlig enkelhet utan något p. Det är för mycket p. på huset, och det blir onödigt dyrt* C. Larsson i By. *Uppträda utan p. och stora later. P. och skryt. Ordpräl.* II. Ssgr kunna i allm. även ansluta sig till verbet. Ex.: *Naturligt och p-fritt* P. J. Rösiö. *I ~ p-fri skönhet ib. — Högt var p-hans yves över präktig dräkt* Raf. Lindqvist, öv. *Den p-hansen l. — Sydländskt p-sjuk. För sitt skrävets och sin p-sjukas skull* A. U. Bååth, öv. **Syn.** prälände, prunk, ståt(ande), grannlåt(er), glitter, yttre prakt, ibl. 'konfektgrannlåt', böjelse för (yttre) prydnader l. pomp (o. ståt), (ibl.:) extravagans, överdåd, överdriven (o. smaklös) lyx, stass, parad; ibl. skryt; (p-hans:) prälare, (stor)skrytare, skrodör. — **Präl**a, -ade, [-as]; [-are]. *Rummet är inrett med en sansad lyx, som visar, att man varken behöver spara eller önskar p-a* V. Benedictsson. *Fjärilar, p-ande i de grannaste färger. Utanfö*r denna stuga *p-ade en helt liten täppa ~ med den oundgängliga vallmon* R. Bergström. *Kvinnorna p-ade i brokiga högtidsdräkter. De fula röda plyschalbumen, som åttitalet p-ade med Gurli Linder. Hötorget p-ade i alla sensommarens färger* W. Hammenhög. *En akterstäv, p-ande i guld och grönt. Ett ~ nästan p-ande grant rum 'Mari Mihi'. — Som p-ade med sin fosterlandslöshet* Paul Rosenius. *P-a med sina fina bekantskaper.* **Syn.** prunka, lysa, glänsa, ståta, stråla, blänka i starka färger; (ibl.:) vilja lysa, skryta, paradera. — **Prälig**, -t, -are; -het. *Hdret var rufsigt och prytt*

av en p. kam. Och hennes p-t klädda dötrar. Mindre p. i dräkt och åtbörder. En papegoja, som putsar sin p-a fjäderdräkt och skriker i ett 'gojan fin, gojan fin'. I all sin p-a fulhet 'Dan'. Staden var mera p. än vacker, med husen dignande under stuckornament. Snyggt, men inte p-t, sa fan, måla svansen ärtgrön. Som p-t avsticker mot ~. Aulans p-t utsirade pelare. — Levertins stundom p-a stil R. Nordenstreng. *P-t lärdomskram* And. Anderson. — *Sydländsk prakt och p-het* S. Barthel. **Syn.** (tras-)grann, bondgrann, prunkande, 'skrikande', 'skrikig', gräll, bjärt, överdrivet utstyrd, alltför brokig, 'överlastad' (o. smaklös), 'konfektgrann', ibl. 'krokanartad'; flärdfull; svulstig, alltför 'blomstrande', bombastisk.

Präm, -en, -ar. Öfta flatbotnat, fylligt o. lastdrygt transportfartyg utan segel o. vanl. även utan propellermaskineri; en präm förflyttas mest gm bogsering l. ibl. draglina. I. Enkelt. *Nere vid hamnen lågo p-arna, flata och fula, lastade med kol eller tegel. En nyss avlastad [kol]präm bogserades just ut, och skepparn satt vid styret med pipan i munnen. En bogserbåt med sju p-ar efter sig. Lastas på p-ar för vidare befordran till ~. Fläskoset från kabysen på en stor Mälarpdm, som låg och väntade på slussning* Ragn. Holmström. *Tankpräm för oljetransport. Mudder-, släp-, motorpräm. — Ibl. bild. Men de stora p-arna [flodhästarna] bogserade sig blott sakta och maktigt längre ut ~ E. v. Otter.* II. Ssgr. Ex.: *P-artad farkost. En liten bogserbåt eller p-dragare. P-dragarnas sång vid Volga* Harry Blomberg. *Den större fraktfarten av massgods på Östersjön och Bottniska viken övergår alltmot till p-fart* 1921. *P-fartyg. Bolagets p-flotta. Dyra p-frakter. P-fraktare. P-färd. P-förare. Det såvligt framglidande p-huset* T. Fogelqvist. *P-karl. P-kätting. Bakved och ribblugg önskas köpa i p-laster* Annons 1918. *Soppödsel, som p-ledes distribueras till upplagsplatser vid ~ Erik Almquist. Små flatbottnade, p-lika båtar, i vilka folket stakar sig fram, när ~ O. Enckell. En p-liknande ängare. Nordens största p-rederi. P-rodare. Satt vid p-rodert. I den tränga p-ruffen. P-skeppar* Karlsson Alb. Engström. *P-skeppare kan du vara själv — mitt fartyg har både skosten och mast* H. Mörne. *Ett p-släp, som hade det knepigst nog att klara sin långa svans i det krokiga farvattnet* E. Sparre. *Och hade varit p-styrare på samma släp som Oskar en gång i tiden* S. Barthel. *P-tak. P-transport. P-öror. — Präm*a, -ade, -as; -ning (med plur.). *Fackl. Föra l. forsla l. transporter*a på l. med präm(ar). *Man p-ar den [veden] till Sömmens järnvägsstation* f. v. b. *Vi p-ar stenen upp genom kanalen.*

Prång, -et, =. *I ett smalt p. mellan husen gjordes affären upp. Kände alla p.*

och krypin. I de skumma p-en. Gatuprång. I portp-en. **Syn.** trång l. smal passage l. gång mln hus, trång (o. skum) genomgång, 'smutt'.

Prång[la, -ade, [-as]; p-a bort m l. ut m; -are; -eri; [-ing]. Mest i lösbar ssg. P-a med hästar. Förrän »Delfin» stormas av fiskp-are Ax. Ahlman. **Syn.** 'kursa', 'skoja'.

Prägel(hårt g, grav); -eln, -lar. **I.** 'Egentl.' **1)** Fackl. Verktyg. **2)** Avtryck. Man sade, att när tillpannan var riktigt blankskurad, dalerp-larne ännu kunde iakttagas i pannans botten C. Sahlin. En liknande p-el hade även 2-kronorsmyntet. Metallplattorna (ämnena) tryckas i kallt tillstånd mellan två stampar av hårdat stål, i vilka inskriptionen är ristad; över- och undersidorna få alltså sin p-el samtidigt. P-eln [p-d myntet] var nött och valspråket oläsligt. **II.** Bildl. Mest sing. Med evighetens p-el. Bära sanningens p-el på sin panna. Hela skildringen bär en otvetydig p-el av sanning, sanningsp-el. Bära äkthetens, uppriktighetens, snillets p-el. Bära en påtaglig p-el av ~. Ha fått en p-el av torftighet. Fått p-eln av tertiärbanor. Att alla hans yttranden fingo en särskild p-el eller valör ~. Åsbildningar, som med sina mjuka linjer ge p-el åt landskapet. Som gav ansiktet en fast p-el. Formgivningen har en individuell p-el och är klar och ren ~. Påtryckande hela staden en p-el, sådan ~ K. Zilliacus. Som satte sin p-el på livet i Paris. Lidandet har satt, tryckt sin p-el på henne(s ansikte). Skänkte hemlivet en p-el av ro. Hovet tryckte i detta hänseende sin p-el på sederna och på sällskapslivet Edv. Selander. En konstnärns naturlig trycker oavvisligt sin p-el på hans verk Emil Cedercreutz. Över det stora rummet vilade en p-el av ålderdom och stillhet E. Grotenfelt. Dessa reseböcker äga i mer eller mindre hög grad populärvetenskaplig p-el och ~ Hans Ahlmann. — Allvars-, enhets-, högtids-, stämmings-, sär-, verklighetsp-el. **Syn. I. 1)** stämpel, stamp(ar); prägelverk; **2)** avtryck; **II.** (ibl. mer l. mindre nära:) spår, märke, yttre, anda, utseende, typ, stil, sårmarke, karaktär. — **Prägeltryck**; -t. Tryck utfört i relief. Arbetet bindes i p-t kartong med silkessnodd i de svenska och norska färgerna 1929. -verk. Varpå tillplattningen och färan vid [sy]-ndlens öga utstansas i ett p. Nord. Fam.² -värde. Mynt, vilkas metallvärde understiger deras p. påpräglade värde.

— **Prägla**, -ade, -as; p-a in m. fl. se in-p-a osv.; -ar|e (-e)n, -e). **I.** Egentl. **1)** Konsten att p-a mynt, medaljer, plaketter o. d. Både över- och undersida p-as samtidigt. Av 1 kg myntguld av $\frac{9}{10}$ finhet p-as 3100 francs i guld ~ Nord. Fam.² (1908). Dessa ensidigt ~ p-ade efterbildningar efter romerska tvåsidigt p-ade mynt och medaljonger Em.

Linderholm. Medaljen p-as dels i silver, dels i guld. Slanten var felp-ad, den hade två 'gubbsidor'. **2)** Fackl. bibet. Inom tryckeri- och kartongindustrin kallas i relief pressade bokstäver etc. på finare emballage, etiketter och tillslutningsoblater för p-ade Nord. Fam.² Brevkortsalbum ~ i pärmar av kulört, p-ad flinkartong Ahlén & Holm. **II.** Bildl. **1)** **a)** J. M. van Helmont, som p-ade det nya ordet 'gas'. Ty ideligen p-as nya ordspråk Fr. Ström. Och det vore föga runnet, om ett sådant slagord nu skulle p-as H. Geijer. Berättare, skämtare, ordstävsp-are Carl Cederblad. **b)** Ofta närmare II 2. Då det gäller att forma folkets liv och p-a deras själar. När det gäller tillnamnen, ha vi lyckats p-a ett namnskick, som rikt och intressant avspeglar vår kulturhistoria och värt lynne R. Brieskorn. Med en fantasirikedom och en genialitet i bilden, som p-a honom till verklig skald Per Hallström. **2)** Dagen är outplånligt p-ad i mitt minne. **3)** Den grdstämning, som till stor del p-ade 80-talets alstring Erik Hedén. Hans utrikesartiklar p-ades av klarhet och vederhäftighet ~ V. Spångberg. Det jäkt och den trötthet, som så lätt p-a terminens slut J. Reinius. Hans frodiga skämtlynnne och lustiga humör p-a även hans mest grovkorniga infall J. Mortensen. Så reste vi genom Nordtyskland, p-at av ärbar enformighet Gus. Mattsson. — [En predikan] på en gång tidsmässig och evighetsp-ad Sigurd Westman. Rasp-ad. **Syn. I. 1)** 'slå', (ibl.:) mynta, stämpla, utstampa; **II. 1)** ge (ngt dess) form l. prägel, (ut)forma, 'bilda', utbilda; **2)** inpräglad, 'fästa'; **3)** sätta (sin) prägel på, ge sin prägel åt, utmärka; (p-as:) få sin karaktär (av).

— **Präpling**, -en, -ar. Jfr föreg. **I.** Enkelt. P. av mynt m. m. Mynt av svensk ~ p. T. J. Arne. Ryska guldmynt av gammal p. Den fria guldp-en. — Över på landsorten spridda minnesvårdar finnas även några p-ar [t. e. Dalins o. Klingens tieras på Lovö] C. A. Ossbahr. — Då varken begreppet eller ordet [utlandssvensk] ännu fått sin p. **II.** Ssgr. Ex.: [Gustaf Adolfs]-Akademien hemställer ~ om samma befrielse från erlaggande av p-savgift [för jetong], som tillerkänts andra akademier 1934. Mynt, som har kvar p-sglansen. P-skostnad. Präplings- och tryckmaskiner i affärslivets tjänst för utskriften 1925. [Monogram på första tidens mynt] betecknade p-sorten eller myntmästarren Nord. Fam.² P-stid. Varken valör eller p-sår kunna längre urskiljas på de funna mynten.

Präktig, -t, -are; -het. **1)** Klädd i p-a kläder. En fil av p-a rum. Ett av de p-aste gästabud där någonsin hållits. **2)** En p. och mycket hållbar kostym av vadmal. Av p-t timmer. Att dikten innehåller vid pass tjugo p-a rader, medan allt det andra är skäligen

medelmåttigt Birgit Lange, öv. **3)** Obestriddigt *p-a* människor. En (genom)präktig karaktär. Världens snällaste, *p-aste* kamrat ~. Och jag måste erkänna, att ni skött er *p-t* och stått mig redligen bi Hj. Höglund. **Syn.** **1)** praktfull, ståtlig, grann, dyrbar, ypperlig, utsökt, lysande, prunkande, magnifik, splendid; **2)** o. **3)** utmärkt, gedigen, förtäfflig, ibl. genomhederlig, redlig, redbar.

Pränt, -et, =. Mest åld. **I.** Enkelt. På [l. i] *p.* (på papper l. pergament) med präntad (textad) stil l. i tryck. *Ej duger att stirra på bokens p., / när solen brinner så varm C. L. Östergren. Han textar i ett sirligt p. / den tro, som ~ C. Larsson i By. I fråga om det mesta, som sätts på p., torde det ~ Hj. Lindroth. Gamla gula brev med gammalt vackert p. N.-M. Folcke. Nedskevos med det prydligaste p. Elis. Wærn-Bugge. Med detta arbete ha nu samtliga de uppsaliensiska studentnationerna fått sin historia på p. 1913. Blir ~ ej bevarat i p. E. N. Söderberg. Dessa underbart härliga p. och målerier på matt skimrande pergament Gus. Mattsson. — I ett konstnärligt sirat kanslipränt från ~ Sam Jansson. **II.** Ssgr kunna i allm. även ansluta sig till verbet. En *p-kunnig* skrivare Josefina Bengts. *Nitid p-stil av huvudsakligen en hand.* **Syn.** textad l. präntad bok o. d., präntad stil, skönskrift; tryck. — **Pränt**a, -ade, -as; *p-a* i(n) m. fl. se i(n)*p-a* osv.; -ar|e (-e)n, -e; mest åld.); -ning. Fasta ssgr se föreg. **1)** Och *p-ar* med djupt allvar sirlig rundskrift i sin skrivbok Gunnar Cederschiöld. Sitta och *p-a* dag för dag med munkarnas outtröttlighet. *P-ar* långsamt utanskriften, reser sig och ~. *P-ade* omständligt ett kvitto Ragn. Holmström. Med vackert *p-ade* bokstäver N. Afzelius. Dessa vapen, petigt *p-ade* på tunna kvartark Klara Johanson. — *Gert bokp-are.* **2)** I(n)pränta. Och med *Ehrensvarlds* orakelaforismer *p-ade* i minnet. Allt sådant måste *p-as* i dem. **Syn.** **1)** (ned)skriva sirligt o. prydligt, omsorgsfullt forma sina bokstäver, texta, skriva l. nedteckna med skönskrift; **2)** i- l. inpränta n.*

Präri, -(e)n, -er l. **Präri**e (akut); -en, -er. Ofta omöjligt att i prosa se vilkendera formen som föreligger. Stor o. bördig trädlös (gräs)slätt i Nordamerika (ställvis kallas dylika 'savanner'). **I.** Enkelt. På *p-en* i *Västerens vår / i grova jätteväxters ängd J. Bonggren. Ett pilgrimsfolk, / över p-ens vidder strött C. A. Lönnquist. Hur friskt, när kring p-en nordbrisen gnyr M. Elmblad. Gräsbrand på p-en. Lever parvis på de öppna p-erna och ~. **II.** Ssgr ha prärie-. Ex.: *P-eblo-man*, en i U. S. A. 1900—12 utgiven svensk-språklig julkalender. *Människornas fruktade spöke, p-branden 'K. Gunnarson'. Som en p-eeld har lidandets brand / gått över min själ på en enda natt Karin Ek. Genom det**

höga *p-egräset. P-ehundar* Cynomus: nordamerikanska ekorrddjur med skällande läte. *Mustang* = *vild p-ehäst* H. Mörne. *P-eindianer*, till vilka bl. a. hörde *siouxstammarna. Buffalo Bill, de nordamerikanska p-eryttarnas hjälte. Lethbridge är den typiska p-estaden* Georg L. Dahlin. *I Wetaskiwin mötte jag p-estormen ih. P-evargen (Canis latrans) är något mindre än europeiska vargen och har kort hals. Därute på p-evidderna 'K. Gunnarson'. **Syn.** (gräs)stäpp, gräsöken, savann, 'gräshav'.*

Präst, -en, -er. Både ifråga om kristen och andra religioner. **I.** Enkelt. *Protestantisk, lutersk, katolsk, grekisk, judisk, muhammedansk, indisk; buddist, tempel-, offer-, socken-, slotts-, hjälp-, fattig-, dövtumpräst. Överstepräst. Den siste skolpen i ärkestiftet är komminister Öster i Nianfors, som dock om något är pensioneras från lärartjänsten 1925. Denne ~ var p. åt Gud den Högste Bibeln. Välja p. Pen i församlingen. Å du ska vara p.! Läsa till p. Bli p. Tillkalla p. till en döende. Bikta sig för p-en. P-er och munkar. Möjlighet till ålderspensionering av p-er har beretts först på senare tid. P-mötet enhälligt mot kvinnliga p-er 1923. — Läsa för p-en beredas för konfirmation. Läspräst. — De som spelat rövare i första akten, spela p-er i den andra. När det regnar på p-en, dryper det på klockaren. **II.** Ssgr ha i regel präst-, ngn gång prästa- (t. e. p-adöme) l. präste- (p-estånd). Märk och präster i 'p-erskap'. **Syn.** (ibl.) prästman, medlem av (det) andliga l. prästerliga ståndet, handhavare av (de) religiösa ceremonier(na), ordets l. Guds ords förkunnare, Guds ords l. ordets l. Kristi tjänare, själasörjare, andlig värdare, själavårdare, utdelare av sakramenten, (föreläsnings)herde, pastor, kyrkoherde o. d.; offerförrättare, bikt-fader, medicinman, schaman, druid, braman, rabbin; (förtäkligt) 'svartrock'.*

— **Prästassistent.** *I Tyskland ha kvinnor kunnat anställas som p-er 1935. -befattning. -betyg.* Vanl. = flyttningsbetyg. *Utdrag ur p. = åldersbetyg. -bevis.* P. åro (enl. förordningen av 1915 om kyrkoböckers förande): flyttnings-, ålders-, arbets- o. äktenskapsbetyg, lysningsbevis, vigselbevis, tillståndsbetyg för begravning, utdrag av födelse- o. dop-, konfirmations-, lysnings- o. vigsel- samt död- o. begravningsböckerna. -bol. Åld. ämb. o. d. Präst-l kyrkoherde-l. pastorshoställe, prästgård. -bostad. *Själva p-en (prästgården), men ej prästgårdsjorden. -boställe* jfr prästbol. -dikt. *Den heliga Elin skulle sålunda endast vara en p.? H. O. Östberg. -dotter. -dräkt* prästerlig l. kyrklig skrud. -ed. *P-en avskaffades år 1893 jfr prästlöfte. -examen.* P. avlägges i 4 ämnen (exegetisk, systematisk, historisk och praktisk teologi) inför domkapitlet i det

stift, där en teol. kand. efter avläggande av de praktiska proven skall prästvigas. **-familj-folk(et)**. Öfta den lantliga benämningen på prästen i församlingen o. hans hustru (jfr t. e. husbondfolk). **-fru**. P-möte i Strängnäs 12 juni 1924. **-förening**. Allmänna svenska p-en, stiftad 1903, omfattar större delen av svenska prästerskapet och har 93 kretsar 1923.

-gård. I. Enkelt. I Roslagsbro p. bodde då prosten Hedén, som ock ligger begravnen på kyrkogården nära p-en. I p. på landet mottagas inackorderingar ~. En gammaldags p., rödmälad, låg och sanmanbyggd med arrendatorsbostaden. Arrendera ut p-en, p-sjorden. II. Ssgr. Ex.: P-sarrendator. P-sbyggnad abstr. o. konkr. Där kommer p-slickorna! Voss p-sidyll Louise Hj. Alving. Genom 1910 års lagstiftning har p-en som bostad skilts från p-sjorden. [Hästarna] tycktes föredra en hederlig p-slunk i stället för den vanliga raska herrgårdstakten (jfr prästlunk) Sigrid Stjernswärd. **Syn**. se prästbok. **-gäll**. Gärna fackl. o. ngt äld. = pastorat. **-hat**; -are. Ett p., vanvettigt som bolsjevikernas ~. **-hatt**. Den flata katolska p-en. **-hem**. Minnen från p. i ärkestiftet. **-hus**. Dels 'egentl.', dels om släkt l. familj. **Syn**. ibl. pastorshus. **-kall**. Ägna sig åt p-et. **-kandidat**. Teologie studerande. **-kappa**. P. användes vid prästerliga förrättningar. P-n, som länge varit kortare än 'Lutherrocken', har nu åter börjat närma sig den äldre typen med dess karaktär av verklig skrud. **-kast** t. e. i Indien. **-kjol**. Skörten på den långa svarta [katolska] p-en ~ W. Langlet. **-konferens**. Svensk-luterska p-en i Stockholm 1903. **-konung**. Om gamla fhdn. I inkariket Peru, där en p. stod i spetsen för hierarkin och staten Karin Jensen, öv. **-krage**; -(e)liknande l. -sliknande m. fl. I. Enkelt. 1) Se krage I 3. 2) Chrysanthemum leucanthemum l. ibl. om dess nära släktingar. Om växten l. dess blomma. **Plocka p-ar**. Blåklint och p-e till midsommarstången. En sluttande äng, alldeles vit av stora p-ar. En odlad, mycket storblommig form av p-e. Egentl. p-ar (Chrysanthemum) H. Juhlin Dannfelt. Gul p-e Chr. segetum. II. Ssgr mest till I 2. S-formen vanligast. Ex.: [Dimorphotecas] gyllengula p-sblommor. Där gräset vajar / njukt med p-sblomstrens stjärnor ~ Erik Ekelund. På vitaste p-säng Ove Borgvall. Kullor, ett i folkspråket vanligt namn på p-liknande blommor ~ H. Juhlin Dannfelt. — P-elik(nande) även till I 1 (o. även med -s).

-lunk. Skämts. Jfr prästgårdslunk. Åka i p. långsamt o. tryggt i jämn lunk. Även bildl. Med hans studier gick det efter gamla p-en, ingen onödigt brådska. **-lägenhet**. Ämb. o. d. Församling, där ledig p. finnes ~ Nord. Fam.² **-längd**. Jfr t. e. 'konungalängd'.

P-en för Rättvik H. Geijer. **-löfte**. Den gamla prästeden avskaffades 1893 och ersattes av högtidligt p.; 'löftesfrågan' fick då följande lydelse: Viljen I efter bästa förstånd och samvete rent och klart förkunna Guds ord, så som det är oss givet i den Heliga Skrift och så som vår kyrkas bekännelseskrifter därom vittna?, till p-na sluter sig en högtidlig bekräftelseformel. **-lögn**. **-lön**; -emedel; -ereglering. **-man**; -nagärning m. fl. I sin hemställen hade Frösthults pastorat yrkat att bibehållas vid sin urgamla pastoratsrätt och slippa förenas med annat pastorat eller att i varje fall få egen p. 1933. De i söndags till tjänstgöring i ärkestiftet invigda prästmännen ha erhållit följande missiv: ~. Som utgått från p-nahem och som i andra ledet härstamma från bondstugan E. Hellquist. **-mössa**. Ett slags mössa för katolsk präst. **-möte**. Möte av stiftets präster. P. hålles numer av biskopen vart sjätte år; han framlägger en översikt över stiftets tillstånd; minnesteckningar över de bortgångna ha blivit en fast punkt i p-sprogrammen, och p-sförhandlingarna tryckas vanligen; den av biskopen utsedde preses vid p-t utger i regel en (p-s)avhandling, som lägges till grund för disputationen vid mötet. A. Uggla, P-savhandlingar 1780—1920. **Syn**. stiftssynod.

-näsa. Märk skämts. för '(stekt) gåsgump'. P-an är den fetrika del, som avslutar gåskroppen bakåt Strix 1921. **-ost**. En urgamal ostsort förr allmänt beredd i prästgårdarna. Den berömda ampra smaken hos p-en. Smålands p. **-rock**. Svart långrock för präster. **-rättigheter**. **-seminarium**; -ist. Utbildningsanstalt för präster utanför universiteten (ofta kallat 'teologiskt seminarium'); vanliga benämningen för dylik anstalt för katolska präster. I p-iet Saint Sulpice Nord. Fam.² — Katolsk p-ist C. G. Laurin. **-skrud** ornat, kyrklig l. prästerlig skrud, ibl. mässkrud. **-son**. **-stat** (s. med) prästvålde, hierarki, teokrati. **-syssla** präst-ämbete l. befattning. **-säck**. Här förslår inte en p., även om folk påstår, att den är utan botten C. Larsson i By. **-sällskap**. Stockholms p., stiftat 1818. **-tionde**. Ngn gång även 'prästetionde'. Den åt prästerna förbehållna tionden som utgick av sädeslag (äkertionde), kreatur (kvicktionde), fisk (fisktionde) o. smör (smörtionde). **-val**; -(s)lag m. fl. **Ordning vid p**. P. äger rum inför särsk. av domkapitlet förordnad valförrättare i den kyrka (el. en av de kyrkor), där prov avlagts ~ Y. Brilioth. »Gud råder över allting utom över p-en», lyder ett gammalt ordstäv 1934. — Ny p-slag antagen av 1933 års riksdag. **-viga**; -ning (-en, -ar; -sförmulär; -stal m. fl.). Låta p-a sig (för tjänstgöring i ärkestiftet). Han är ännu icke p-d. — I katolska kyrkan är p-ningen ett sakra-

ment och kan endast utföras av en biskop. *P-ning* i svenska kyrkan sker, genom *praxis*, av biskop och om möjligt i domkyrka; för att mottaga *p-ning* kräves en ålder av 23 år samt teologisk examen. Årkebiskopen själv förrättade därvid *p-ningen*. **Syn.** ordinera, viga till präst, förrätta *p-ning*. **-väg(en)**. Gå *p-en* bli präst. **-väld**. Jfr präststat o. klerikalism. Röstträtt åt kvinnorna, det skulle betyda ett återuppståndet p. S. Lagerlöf. **-ämbete**. **-ämne**. Han är ett gott *p*. **-änk|a**. Hem för *p-or* i Uppsala; planerna långt avancerade 1931. — *P-ehem* för Lunds stift 1931. Som användes till *p-esäte* Lagen.

— **Prästadöme**, -t. Prästerlig värdighet, prästämbete; egenskap att vara l. rättighet att fungera som präst; prästerskap. *De skola hava p-t såsom en evärdlig rätt* Bibeln. Därför blevo de såsom ovärdiga uteslutna från *p-t* ib. Luthers allmänna p. har alltså införts i praktiken hos jinisterna B. Forell. Överta *p-t* i hans ställe S. Neander Nilsson. — **Prärestånd**. Mest i best. form. 1) Prästerskapet som en särsk. del av samhället. 2) Prästerskapets representation i ständsriksdagen. C. G. Wahrenberg, Svenska *p-ets* protokoll från år 1719. — **Prästerskap**, -et. Stiftets p. *P-ets änke* och pupillkassa, grundad 1874, fick sitt nu gällande reglemente 1926 (omarbetat reglemente dock antaget som vilande 1934). *P-ets privilegier*, i den mån de ännu finnas kvar, kunna endast med kyrkomötets samtycke förändras. *Vördiga p-et*.

— **Prästerlig** (grav); -t, [-are; -het]. Gjorde p. tjänst inför Gud Bibeln. *Lottningen om de p-a sysslorna* ib. Välja den *p-a banan*. *Trappsteg till p. befördran* Sigfr. Almqvist. *Då det p-a tjänstedret* ingick. Där undertecknad då innehade *p-t förordnande*. Som där innehåft *p-a ämbeten*. — *Iaktta sin p-a värdighet*. *Åtskilliga enligt vår uppfattning föga p-a drag*. Han kunde gärna uppträda litet *p-are*. — [Söderbloms] *suveräna oberoende av slentrianmässig form och p-het frapperade och tjusade mig även nu* Chr. Eriksson. **Syn.** präst-, i egenskap av l. som präst, ibl. klerikal. — **Prästi|nn|a**, -an, -or; -elik (-t) m. fl. Blott om icke-kristna fhdn samt bildl. **I.** Enkelt. 1) *Demeters p-a fick ensam av alla kvinnor* dskdda tävlingarne och det från en areplats i Stadion Erik Hedén. 2) *Den korade p-an* i *Thalias helgedom* i Sverige Cl. Lagergren. Jag väljer inte så noga då / bland kärlekens *p-or* Hj. Söderberg. **II.** Ssgr. Ex.: *Hon såg högtidlig, nästan p-elik* ut S. Siwertz. *Hur trots p-eskruden jag begabbades* B. Risberg, öv. — **Prästlig**, -t. Sälls. för 'prästerlig'. Jag valde den *p-a banan*, ty ~ Fredr. Persson.

Pröva, -ade, -as; *p-a* in m. fl. se in-p-a osv. **I.** Enkelt. Vanl. verbformer. Bet.

övergå i varann. 1) Undersöka (värdet, dugligheten, riktigheten av) m. m. **a)** Företa prov med o. d. *Du får själv p-a* (geväret, saken, om dugdr i land med uppdraget). *Döm icke, förrän du p-at!* *P-en* allt och behållen det goda! *P-a* (med omsorg, noggrant, omständligt), innan man väljer. *P-e* då människan sig själv ~ Bibeln. *I elden p-as guld*, i nöden vännen. *Han p-ade* eggen med sitt finger. *P-a* *yxan* på en knotig vedklabb. *P-a*, om *yxan* är vass, om repet håller. *P-a* hållfastheten (av ~). *Degeln p-ar silver* och smältugnen guld, så *p-ar* Herren hjärtan Bibeln. *Du*, som *p-ar* hjärtan och *njurar* är en rättfärdig Gud ib. *Motgång p-ar sinnet*. *P-a* skålen för och emot. *P-a* sina vänners pålilighet. *P-a* en text med hänsyn till dess äkthet, en texts äkthet. *P-a* *ngns* kunskaper. *P-as* i tentamen. *P-as* i, han måste *p-a* i alla ämnen. *P-as* och falla igenom. (Räkne-)exemplet kan *p-as* genom en enkel kontroll. *I högsta domstolen* kunna ringare mål *p-as* och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense Regeeringsformen. *Noga p-a* (de föreliggande) omständigheterna. *P-a* och avväga. *P-a* vad som är Guds vilja Bibeln. *Jag p-ade* olika hypoteser, men fann dem snart alla otillfredsställande. *De grubbla aldrig med Kant* över det radikala onda i människonaturen, *p-a* aldrig sina gärningars innersta motiv T. Segerstedt. *P-a* olika miner framför spegeln. **b)** I gärning. Ofta nära a. *Ack, du fick aldrig helt / p-a* din mankraft; späanna din bäges sträng E. Zilliacus. *P-a* sina krafter (på ngt). På bilden t. v. *p-ar* man sin styrka på de gamla lyftstenarna. **c)** Göra försök med l. att. *När du i parken p-ar* första stegen V. v. Heidenstam. *P-a* lyckan, sin lycka. Men kanske vi kunde *p-a* en annan utväg? Och varje möjlighet måste *p-as*. *Han hade p-at* sonetten förr, och han saknade icke goda svenska mönster Per Hallström. — Skönl. även med att + inf. (ibl. undviket som danism). *Han p-ade* att göra sig fri V. v. Heidenstam. *Männe* det kan vara plats för oss fattiga bönder borta i Sverige? *p-ar* en att säga Harry Blomberg. 2) **a)** Underkasta prövningar. Jfr II 1 b. *Gud p-ar* ingen över förmodan. — *Alltför mycket p-a* *ngns* tdlamod (med sak-l. personsubj.). **b)** (Få) utstå l. pröva på o. d. *Jag är* en man, som har *p-at* elände under hans vredes ris Bibeln. Universitetet har förut *p-at* tider av nöd och ängslan i vårt folks liv L. Stavenow 1918. *Sedan* den tiden har jag *p-at* både goda tider och onda ~ Öv. fr. F. E. Sillanpää. *Mycket* ha vi fått *p-a* i denna vanskliga världen. **3)** Finna o. d. Mest lagt. *P-a* nödigt, lämpligt, skäligt (att ~). *P-a* *ngn* skyldig. *P-as* väg, som är anlagd över en fastighets område, vara av synnerlig vikt för ~. *Ärenden*, dem han

[konungen] p-ar böra hemliga hållas Rege-
ringsformen.

II. Particip. 1) P-ad. a) Tillbaka till det p-ade och kända R. Ekelund. Ett p-at medel mot ~ ibl. även = 'bep-at'. En p-ad och erfaren man. b) P-ad i livets skiften. Hårt p-ad (av livet, i lidandets skola). 2) P-ande. a) Kastade en p-ande blick dit ner S. Siwertz. b) Men det kan inte nekas till att du är en smula p-ande i vardagslag Hugo Vallentin, öv. Men det var alldeles nog att göra honom ytterst p-ande för omgivningen Elis. Krey-Lage. Efter de (mycket) p-ande visitationsdagarna. Det ansvar, som under en p-ande tid påvilar varje samhällsmedlem ~ 1917. Vägen var ~ tung för hästarna och p-ande för körredskapen J. E. Rosberg, öv. — Tålmodsp-ande. **III. Ssgr. 1) Lösbara ssgr se de fasta formerna. 2) Särskrivna ssgr (p-a på o. p-a sig fra'm) se nedan. 3) Fasta ssgr ha formen prøvo- (ibl. växlande med prøvnings-); prøv- därjämte i 'pröv(o)sam'.**

Syn. I. 1) undersöka (hållbarheten av osv.), granska, rannsaka, (över)väga (o. avgöra), anställa l. företa(ga) prov l. prövning l. examen med, underkasta prövning l. examen, 'känna på pulsen', sätta på prov, underkasta prov l. kontroll, ibl. examinera l. tentera, låta passera revy, känna l. fråga sig för, 'pejla', 'loda', kontrollera, sondera; försöka (på l. sig på), fresta, proba, (av-)prova (n), experimentera, pröva l. ibl. treva sig fram, ibl. 'öva'; 2) a) hemsöka med prövningar l. lidanden l. sorger, 'fresta', låta genomgå l. utsätta för lidanden o. d.; b) (få) utstå l. pröva på, (få) besanna l. röna l. erfara (riktigheten av osv.); 3) efter prövning förklara (sig anse), komma l. ha kommit till den slutsats, finna, döma; **II. 1) (p-ad): a) beprövad, erfaren; b) som fått genomgå mycket; 2) (p-ande): a) granskande, kritisk; b) ansträngande, påfrestande, krävande, som ställer stora krav, besvärlig, tålmodsprövande.**

— **Pröva på.** Jfr pröva I 1 o. I 2 b. 1) P. på lite av varje försöka (sig) på. 2) Få p. på både sorg och glädje. — **P. sig fra'm.** Ofta med huvudton även på 'pröva'. Gm försök l. prov l. experiment söka nå fram till o. d.

— **Pröv- l. Prövosam, -t, -mare.** Mest skr. 1) Ex. utan -o-. Hålla huvudet vridet i en i längden bra prövsam ställning O. Ottelin. Att hon handlat tvärt emot sanning och rättfärdighet i en p. stund. Det kan vara mer eller mindre p-t ~ att uppleva en krigstid, sådan som den nuvarande 1917. 2) Ex. med -o-. Det var en prövsam tid And. Backman. I ett tungt och p-t tidevarv A. Österling. Hårda och p-ma är förestodo Elof Ehnmark. Hennes nit var förömvärt, men hennes trut ett perpetuum mobile av p. natur Margit v. Willebrand-

Hollmerus. En sommar ~ en av de p-maste jag någonsin varit med om Emma Bendz. **Syn.** 'prövande', ansträngande osv.

— **Prövodag.** Mest skr. 1) En prövande dag. 2) Dag då ngt skall prövas. -sten. Blott bildl. En p. på hans duglighet. Detta är alla värdens p. Detta var hos dem p-en på förstånd och kunskap. **Syn.** probersten, prövningsgrund. -stund. Det var Ullas Matts p. i livet E. Knape. Kom så äntligen den fruktade p-en A. Klinckowström. -tid. 1) En halvtimmes p. förbehålles av gjorda anbud Annos om auktion å villafastighet. — Sattes ~ i snickarlära och blev efter utståndn p. gesäll Ernst Skarstedt. Att han skickades upp på en tre års prøvo- och penitensid till ~ Amelie Posse-Bråzdová. Vid p-ens slut. 2) För mängden fattig hade slutet av vintern varit en svår p. Har. Lindberg, öv. För kommande p-er Paul Nilsson. **Syn. 1) Pröv** tid, prövningstid; 2) svår tid (av lidanden o. prövningar). -år. Jfr föreg. 1) Ett verkligt p. för renhållningsverket 1909. 2) Under de sista, för hela världen så odesdigra p-en Amelie Posse-Bråzdová.

— **Prövar(e), -(e)n, -e.** Mest 'tillfälligt'. P-na av texters äkthet O. Gjerdman. En ~ begävd mängp-e, förfaren i konster och vitterlek Klara Johanson. — **Prövning, -en, -ar.** Jfr verbet. Ex.: 1) Parti ~ en sam-mangaddning till den fördomsfria p-ens undertryckande T. Segerstedt. Låta ngt, ngn undergå (en skarp) p. P-arna försiggd å lärorummet från och med lördagen den 23 mars. Undandra sig (den noggranna) p(-en). Skriftlig, muntlig p. Inträdes- och flyttnings-p-ar. Fyllnads-, in-, fullmaktsprövning. Man får göra en skälighetsprövning, då man skall bestämma dagsbotsbegreppet. — Det hör ej till hans p. P. av vad tvistigt är. Icke uppta ett (kåro)mål till p. Ingå i p. av ~. Uppta till (förynad) p. 2) Ha många (hårda, svåra) p-ar att utstå, innan ~. Huru som Gud pålägger denna p. sålunda, att han ~. Du gick din p-s tid emot E. N. Söderberg. P-ar och hemsökelser. På honom vill jag bygga / i p-arnas år Ps. 588. **Syn. 1) under-sökning, granskning, beprövning, omprövning, ibl. rättegångsbehandling, (omergående av) prov, (ibl.) examen, tentamen, (flyttnings)förhör; 2) (svårt) prov, beprövelse, 'kors', hemsökelse, motgång, ibl. frestelse. — Prövningsdag. 1) (In)p-arna infalla i år ~. 2) I livets p-ar Ps. 591. -grund. Den enda p-en vid valet skulle vara, att ~. Objektivt p-er. -kommitté. Men p-n gillade ej den gängligt elegante officersnärings Öv. fr. 'Sil-Vara'. -nämnd. 1) P-en i länet granskar taxeringsnämndernas beslut ang. uppskattning; från p-en kan man väjda till kammarrätten. Mellan-kommunala p-en, som årligen utses av K. M:t; består av ordf. och 7 ledamöter; den**

har sitt säte i Örebro 1934. 2) Ofta = jury, kommission. **-rätt. -tid. -timme.** Fascismens p. är tvåvelsutan förestående T. Fogelqvist. **-år.**

Psalm (p stumt); -en, -er (grav). 1) Religiös sång av allvarlig, värdig form o. avsedd att sjungas av församlingen vid gudstjänsten, ibl. religiös dikt som fått plats i p-boken; ibl. andlig sång l. visa, hymn, kyrkosång. a) *En av Wallins vackraste p-er. Gust. Adolfs p-en 'Förfäras ej, du lilla hop'. Där p-en brusar under pelarvalven. Ta upp p-en igen. Ingångs-, gradual-, predikstols-, slut-, utgångs-, lovsalm. P. efter predikan. Ps[alm] 124 v. 1. Lutherp-er. Nya p-er, av Kungl. Maj:t medgivna att användas tillsammans med 1819 års p-bok 1921. Zionsp-ernas hetsiga brudmystik och särkult. b) Bildl. Skönl. Kärvarna bindas samman, / motorn i logens mörker / sjunger sin dova p. Joel Rundt. Till ro mig spelar livets kärlekspsalm Augustin Kock. 2) Sång l. hymn ur Psaltaren. *En p. av David, då han flydde för sin son Absalom. Davids p-er. Botpsalm. Syn.* ibl. hymn. — **Psalm-art[ad].** De p-ade fältvisor, som sjöngos av hans [Gust. Adolfs] soldater Joh. Nordström. *Det p-ade allvaret [i Pär Lagerkvists Hjärtats sånger] A. Österling. -bok;* -sarbete; -sfodral; -sförslag; -skommitté; -spärm m. fl. *Gamla p-en, stadfast 1695 och avlöst 1819 av Wallins p. Upptagen i svenska p-en under n:o 24. Runebergs p. Kingos p. (i Danmark). Katolsk p. Nya kyrkans (svedenborgarnas) p. — Träsnittet i p-en. Psalm-böckernas förgyllda kors lyste i deras handsklädda händer ~. Mindre skolpsalmbok. Koralspsalmbok se korall. — Påskynda p-sarbetet. J. A. Eklunds p-sförslag av 1934, som, med rätta, fått ett ogynnsamt mottagande. **Syn.** kyrkosångbok, 'kyrkosånger'. **-brus.** Jfr t. e. orgelbrus. Även bildl. *Vindens allvarstunga p. -dikt[are];* -ning. Psalmförfattare l. -sångare, psalmist. *P-ningens historia. -författare. -försök. -historia;* -ker. J. V. Beckman, *Försök till svensk p-a, 1845—72. E. Liedgren, p-ker och Wallinkännare. -kännare. -melodi. -nummer. -prov. -sjungande. P. skolbarn. -sång;* -are (oftare: psalmförfattare l. -diktare, psalmist). 1) *Följde under p. hans bår. Husandakt med bibelläsning och p. 2) Mindre ofta = psalmdiktning. -text. -ton;* -ande. *Dikter i p. Träffa p-en. — P-ande dikter hos Hemmer som »Bygg ditt hus» E. Kihlman. -vers. Sjunga en p.***

— **Psalmi'st,** -en, -er. 1) Hedborn som p. 2) Om konung David. **Syn.** se psalmdiktare. — **Psalmodi,** -(e)n, -er. Psalmsång (efter vissa musikalska formler); även dessa formler. *När prästerna stannade och läto höra sin p. ~ och bären bars ned* Öv. fr. Grazia Deledda. Även bildl. *Klockstapelns*

evinnerliga kristalliniska p-er A. Österling. — Kyrkokören i Torstuna hade också på sin tid hunnit långt i p-ns konst och ~ G. Kempff. — Psalmodikon (-änn; mest akut); -et, =; -sträng. Lång fyrkantig resonanslåda med en, senare flera strängar; spelas med stråke. *P. uppfanns 1830 av J. Dillner ~ och nyttjades vid psalmsången i Sverige 1830—70 D. Fryklund. Hos kantor Granqvist sökte hon [Kristina Nilsson] på ett litet p. lära grundvalen för musikskolan (1850-talet). — De [tjocka flugorna] surrade som p-strängen Vilhalm Nordin. — Psaltar[e]* (p oftast stumt); -(e)n, -e. Vanl. (o. särsk. i best. sing.) om (Kung) Davids p-e; även om hebreiskt stränginstrument till vkt p-ens sånger sjöngos. 1) *Sång till p-e. Lousjungen honom till tiorsträngad p-e Bibeln. Vinden ~ stönar och snyftar som en p-e och oboer Hugo Hultenberg, öv. — Så vill och jag tacka dig med p-spel Bibeln. I p-spel, som brusar skönt, / jag ser ett huvud törnekrönt ~. 2) P-en, en den 'efterexiliska judendomens psalmbok', använd både vid tempeltjänsten, i synagogans gudstjänst och för enskilt bruk. — J. Norrby, *Ur djupen, P-ebe-traktelser för enskild och gemensam andakt. Där hördes varken p-läsningen eller dödsklagan* Öv. fr. Aksakov.*

Pse'ud(o)- (psäv-). Förstavelse = falsk, oäkta, understucken, sken-, imiterad, eftergjord, förfalskad, kvasi-, simili-, 'ihålig'. — **Pseudokla'ssisk** antikhärmande, franskklassisk. — **Pseudonym,** -en, -er l., som adj., -t; -lexikon. 1) Diktat (författar)namn, 'märke', signatur. *Ut gav 1819 under p-en Vitalis en samling Dikter. Avslöjade p-er. L. Bygdén, Svenskt anonym- och pseudonymlexikon, 1898—1915. 2) Ett p-t inlägg i en skolfråga ~ V. Spångberg. — Pseudovetenskaplig; -het.*

Pst (s sonantiskt); interj. Hör hit! T. e. till kypare, springpojkar, vaktmästare.

Psyke (p hörbart; mest grav); -n l. -t, -n. Ordets spridning sen. *Och denne man med en självmördares p. skulle vara befälhavare för vår flotta!* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Allt fortfarande ~ ett grunddrag i italiensk p. S. Neander Nilsson. Det är just de många alldagliga småsakerna, som hindra andens flykt, tynga ned p-n och ~ Alb. Engström. Växtens p. Strindberg. — Det var aldrig meningen, att våra kroppsansorgans arbete skulle övervakas av vårt p. ~ Ax. Munthe. J. A. Eklund, *Det Rydénska p-t* 1920. *Vill man avplocka själen dess härdvunna nimbus och högfärdiga bördanspråk, har man bara att öknämna den »p-t» Klara Johanson. Svagare p-n. En oförmåga av inlevelse i främmande p-n C. A. Nordman. — Drag i svenskt folkpsyke, tydligt utläsbara i ordspråken 1927. **Syn.** själ, själsläggning, själsliv, mentalitet.**

— **Psykiäter** (akut); -ern, [-rar] l. (så SAOL⁸) -rer. Att låta en p-er undersöka hans själstillstånd. För resten gör man oss p-rer orätt, om man ~ O. Kinberg 1926. — [Att växtens] psykologi snart kan skrivas. men av psykologer, icke av p-rar Strindberg. — **Rättsp-er.** **Syn.** psykiatriker, sinnessjukläkare, själsläkare, ibl. hospitalsläkare. — **Psykiatri,** -(e)n. Läran om sinnessjukdomarna (o. de själsliga abnormiteterna) o. deras botande, själsläkekunst. *Professorn i p. vid Uppsala universitet. O. Kinberg, lärare i rättspsykiatri vid Karolinska institutet 1920.* — **Psykiatriker** (mest akut); -n, = l. psykiatrici; -kongress. Jfr psykiater o. föreg. *Enligt psykiatricis mening förminskat tillräckelig. Rättspsykiatriker. P-kongress i Stockholm 1922.* — **Psykiatrisk** (akut); -t. Jfr de föreg. *Konradsberg — som numera heter P-a sjukhuset 1931. Bror Gadelius, Det mänskliga själslivet i belysning av sinnessjukläkarens erfarenhet, »ett p-t monumentalverk» 1922. I Giessen genomgått en rättspsykologisk och rättspsykiatrisk kurs ~ 1920.*

— **Psyisk;** -t. Motsatt 'fysisk'. **1)** Svenska föreningen för p. hälsovård bildad 1931. **P. hygien.** [Med sinnesslöa menar man] sådana individer, som alltifrån födelsen eller tidigare barndomen visat p. defekt Alfr. Petré. Bristande eller försenad p. utveckling. Hjälpklasser för p-t efterblivna barn 1917. Visa p-a abnormiteter. P. ohälsa. Lindrigare p-t sjuka. P. träning. Den mest p-t skonande narkosform vi känna. P-t upp-riven. I p-t hänseende. Den gamla goda regeln, att man främst bör sträva till att slå fienden p-t och icke fysiskt, rättfärdigade sig ännu en gång Hj. v. Bonsdorff. **2)** Avseende 'ockulta' fenomen o. d. I Tyskland sedan 1889 och Frankrike sedan 1893 har det blivit vanligt att kalla de 'p-a fenomenen' för 'parapsykiska'. Jag är inte »p-t» anlagd, men jag tycker, att förutsägelsen är värd att bevaras, om inte för annat så för dess oförklarlighet Öv. fr. Nellie Melba. Vägen inne i det p-a kabinettet var ~. **P-a experiment.** **Syn.** själslig, själens, själs; andlig, okroppslig; (ibl. nära:) ockult, spiritistisk.

— **Psykoanaly[s];** -sera; -tiker; -tisk. Ifråga om S. Freuds (kring sekelskiftet framlagda) omtvistade sätt att behandla sjukliga själstillstånd medelst ingående utfrågning om den sjukens föreställningar, minnen, drömmar, upplevelser o. d. (varigenom omedvetna obehagliga 'komplex' skola oskadliggöras, 'djuppsykologi'. **1)** *Driva p-s i sitt förfateri.* **2)** *Hon hör till dem som p-sera och ~ Bertel Appelberg. P-sera varandra. Tyskland p-serat av Dr Alf Ahlberg i Tysklands ödesväg 1934.* **3)** *P-tikern Poul Bjerre. Den schweiziske p-tikern C. G. Jungs*

arbete: *Det omedvetna i normalt och sjukt själsliv.* **4)** *Den p-tiska sektbildningen (1927). P-tisk sjukdomsbehandling. Den p-tiska litteraturen. Det förra året [dvs. 1928] nybildade P-tiska sällskapet i Uppsala. Det starka p-tiska intresse, som genomgår den yngre franska litteraturen efter kriget Kj. Strömberg.* -**fysik.** Fechners experimentella metod för undersökning av fihdt mln kropp o. själ. -**gräf,** -en, -er. Inom äldre spiritism använd apparat (platta med blyertspenna) för att åstadkomma 'andeskrift'.

— **(Psyko)lög** (-åg); -en, -er; -ī (-en l. -n, -er = böcker i p-i); -iser|a (-ade, -as; -ing, med plur.); -isk (-t). Alla orden avse det själsliga, själslivet, själen; ibl. avses människokänedom l. skarpsynthet l. själsiakttagelse. **I.** **Psykolog.** **1)** *Nutida p-er. P-erna syssla icke med själen fattad som väsen eller andlig substans, det tillhör filosofin och metafysiken; nej, p-en utforskar själslivet, dess yttringar och lagar. Experimentella p-er. Folk-, samhälls-, rätts-, språk-, yrkesp-er.* **2)** *Någon p. är han inte kan inte genomskåda folk, är ingen människokännare.* **II.** **P-i.** **1)** *Den moderna p-in arbetar i stor utsträckning med experimentella metoder. Allmän och speciell p-i. Folk-, ras-, klass-, abnorm-, samhälls-, individual-, mass-, barn-, ungdoms-, ålderdoms-, kvinno-; rätts-, förbrytar-; djur-; undervisnings-, språk-; stil-, konst-; sinnes-, känslor-i. Tillämpad p-i. Gränsfrågor mellan p-i och psykiatri. P-ens historia. Arkiv för p-i och pedagogik, 1922—29.* **2)** *En anmärkningsvärd brist på p-i skarp-sinne, människokänedom.* **III.** **P-iser.** *Men sådana roar det mig inte att skildra och p-iser.* V. v. Heidenstam. *Minst suttio uttolkare ha p-iserat över denna varelse T. Fogelqvist. Den p-iserande analys, i vilken Bourget just då triumferade G. Castrén. En p-iserande riktning inom ~.* **IV.** **P-isk.** **1)** *P-iska studier, undersökningar, tidskrifter. Den p-iska litteraturen. P-iska grundskådningar och huvudriktningar. P-isk yrkesprövning jfr psykoteknik. Folk-, barn-, rätts-, experimentalp-isk.* **2)** *Fina p-iska iakttagelser. Som världshistoriskt och p-iskt dokument. P-iska romaner, romanförfattare. P-iskt lätt-förklarlig. Ge en p-isk(t) riktig förklaring av ~. De ä då föga p-iskt skarpsinnigt, visar föga förstånd på människor l. föga omdöme. I det p-iska ögonblicket rätta stunden, då man lättast kan ernå det man vill, då omständigheterna äro gynnsamma.*

Syn. **I.** *kännare av (det mänskliga) själslivet, en som studerar själslivet o. dess lagar, 'själsforskare'; (skarp) själsiakttagare, en som kan bedöma l. genomskåda människor, människokännare, människobedömare;* **II.** (p-i:) *läran om själslivet l. om (människo) själen, 'själsvetenskap'; iakttagelse av l. sinne för själsyttringar, skarpsynthet (för*

människors olika läggning o. d.), människokännedom, förmåga att genomskåda folk; **III.** (p-iserar:) analysera (ngns l. sina) självyttringar o. d.; **IV.** (p-isk:) som angår (läran om) själslivet, själsvetenskaplig; skarpsynt, skarpsinnig, ibl. människokännande l. genomsökande.

— **(Psyko)pät**, -en, -er; -barn (p-iskt barn) m. fl.; -i (-en l. -n); -iker (-n, =; = läkare för p-er); -isk (-t); -ologi. Orden avse medfödd vanl. nedärvd själslig abnormitet. *Utpräglat kriminella p-er interneras numera på särskilda anstalter, s. k. förvaringsanstalter för förminskat tillräkneliga förbrytare 1935. Lärarinna i folkskolans s. k. p-klass 1933. Alby skolehem för nervösa och p-iska barn 1932. Övernervös, ja p-iskt angripen. De p-iska barnen skulle alltid stå under uppsikt av en p-iker Sven Donner 1927. -teknisk; -ik (-en). Praktisk l. tillämpad psykologi. De av Ingenjörsvetenskapsakademien anordnade kurserna i p-ik för ingenjörer och industrimän 1921. — För befattningar i trafik tjänst, såsom tågförare, växlare, chaufförer, flygare, sjöbefäl osv. ha i Tyskland bestämda serier av p-iska prov blivit utarbetade och föreskrivna 1919. P-isk kongress i Prag (den 8:de internationella) öppnad [sept. 1934]. Internationella p-iska unionen 1934. Utredning om inrättande av ett p-iskt institut, efter mönster i Amerika och Tyskland, begärdes år 1919 av K. A. Fryxell, G. H. Elmquist m. fl. P-iska prov införas vid S. J. 1934.*

— **Psykos** (-ås); -en, -er. Sjukligt själstillstånd, vansinne, sinnessjukdom. På gränser till verklig p. *Mass-, krigspsykos.*

Ptro (vanl. tremulerande p + o); -a (-ade, [-as]). Interj. Stoppro till häst; ibl. även bildl. *Hojta och p-a C. Larsson i By. Par på parhästarna och ~ Jöran Forsslund.*

Pu, interj. Sälls. för 'puh' (se d. o.).

Pubertät, -en; -spærid; -srit (hos primitiva folk); -sälder(n); -år(en). Mest faclt. Manbarhet, könsmodnad; den utvecklingsperiod i människans liv då könskörtlarna börja fungera, brytningsperiod(en). *Som ännu icke inträtt i p-sälldern. Då han skulle nå p-såren och bli mogen man. — Även bildl. Den moderna psykiatrien, skriver professor Gadelius ~ är alltjämt en ung vetenskap, som ännu ej hunnit ur p-sälldern.*

Publicera, -ade, -as; -bar (-t); -het; -ing (-en, -ar; -sbekymmer m. fl.). *Kommer du att p-a uppsatsen (i ngn tidskrift)? Ett par små enkla strofer, hittills icke p-ade Ewert Wrangel. Det vore bättre att icke p-a saken i dess nuvarande skick. Händelsen, talet p-ades först i Stockholmspressen. — I sitt nuvarande skick är inlägget icke p-bart.*

Syn. offentliggöra (i tryck), bringa till offentligheten, införa meddelande i pressen (om), utfärda, kungöra, utsprida n, utge n

(i tryck). — **Publicist**, -en, -er; -klubb; -möte m. fl.; -ik (-en); -isk (-t). **1)** *Blå p. Svenska p-ernas pensionskassa. En framstående p. — P-klubben, stiftad i Stockholm 1874, är numer en allmän svensk tidningsmannaförening med kretsaföreningar i landsorten. Sedan 1881 utger P-klubben en illustrerad tidning, Julkvällen. Det första p-mötet hölls i Stockholm 1868 med L. J. Hierta som ordförande. Den gamle p-veteranen Ridderstad Ernst Skarstedt. **2)** P-ik. *Vissa alster av amerikansk p-ik S. Neander Nilsson. Har få motstycken i svensk p-ik Georg André. Dra sig tillbaka från p-iken. Drogs redan tidigt till p-iken G. Castrén. **3)** P-isk. *Har han p-iska meriter, intressen? Vittna om en viss p-isk begävnig, vana. P-iska principer. Syn. se journalist (-ik, -j-isk). — Publicitet*, -en; -sprincip. **1)** *Offentlighet. Omkring 200 tidningar ha här medverkat, för att icke tala om den p., som vunnits genom radioutsändning 1927. Då mitt arbete beretts p. i Nordiska texter och undersökningar, önskar jag ~ N. Svanberg. Jag har haft mer än nog av p., jag önskar vara i fred Ax. Munthe 1931. **2)** *Tidningsmannaväsen l. -verksamhet, journalistik, publicistik. Under Karl XII-stiden låg p-en så gott som nere och ~ Wald. Bülow. Med dr Erik Hedén har ~ svensk p. [förlorat] en av sina bästa och skarpaste pennor Kj. Strömberg 1925.****

— **Publik**¹, -en, [-er]. *En feststämd och fulltalig p. fyllde salen, när ~. Tala inför en bildad, utvald, kritisk, ytterst uppmärksam, andlös (t lyssnande), välsinnad p. Nummer, som dra p. Men p-en lyste med sin frånvaro. Eu som vet att knipa sin p., p-en. Fria till p-en. Låta p-en vänta. Att hon trots detta alltid förtrottat p-en, var helst i världen hon uppträtt Öv. fr. Nellie Melba. Och tänkte mycket litet på p-en (bildl.) Frans Hedberg. P-en skingrade sig och ~. Pens gunstling. Där sorlar den stora p-en Akke Kumlien. Slog an på den stora p-en Ellen Lundberg-Nyblom. — August Brunius träffande ord ~: »P-en — ingen vet något om den och dess smak. P-en är en grov generalisering, en fiktion rentav. Det finnes så många p-er» Emil Cedercreutz. Och våra p-er voro så fina, så fina 'Jörgen'. — Elevfesten på Vik fick rekordpublik. Ståp-en. Konsert-, teater-, föredrags-, nöjes-, bio-; stam-, söndagspublik. **Syn.** publikum, allmänhet, åhörar- l. lyssnar- l. åskådar- l. läsekreten, åhörarskara l. -skaror; (p-en:) åskådarna, åhörarna, de som infunnit sig, läsvärlden, den läsande allmänheten, bokvärlden; (den stora p-en:) de breda lagren, (den stora) massan, massorna.*

— **Publikanslutning.** *P-en vid vår-festen var flerdubbelt större än vanligt 1930. Under stor p. -bifall. -bild. I mitten en p. från målet två timmar före segrarens*

ankomst Sv. Dagbl. 1927. **-bås.** Endast 30 nyfikna finga visserligen plats i p-et vid rannsakingen 1929. **-demonstration.** Skulle det bli en p. emot mig? Öv. fr. Nellie Melba. **-favorit.** När p-erna Valle Dahlqvist och Gustaf Löfås uppträdde på arenan 1927. **-framgång.** Någon p. blev det icke G. Castrén. Nyfikenheten hade självfallet i början sin stora del i p-en W. Söderhjelm. Men p-en var utomordentlig, och ~ O. Wieselgren. **-frekvens.** Den är från dr ökade p-en vid biblioteket gjorde, att ~ O. Walde. **-fri[are]; -eri.** [Aug. v. Kotzebue] var en ytterst framgångsrik p-are och saknade konstnärligt samvete Nord. Fam.³ — Utan det minsta spår av effektsökeri och p-eri Dagens Nyh. 1925. **-fri från p-eri** och sensationsmakeri. **-förening.** Par skola stimulera intresset [för 'riksteatern'] 1933. **-gunst; -ling.** [Hans Thoma] förblev länge förbisedd, höll sig fjärran från all ivran efter modärnitiet liksom efter p. G. Nordensvan. **-drömmar** om artistskap och p. Alma Söderhjelm. — Med en min av utträdd p-ling Erik Norling. **-intresse.** Att Operan på så sätt skulle kunna räkna med ett synnerligen starkt p. 1919. **-magnet.** Greta Garbo har slagit nytt rekord som p. 1932. **-nummer.** Sportprestationer och sensationella p. Fr. G. Bengtsson [om polfärder].

-organisation. Till chef för Riksteaterns p. har utsetts sekreteraren i teaterutredningen fl. kand. Gösta Bergman 1934. **-protest.** P-er mot domsluten (vid en fotbollsmatch). **-rekord.** Vår utställning i Newyork satte p. 1927. **-siffr[a].** I sina redovisningar uppgivit för lda p-or. **-skar[a].** Stora p-or middag och kväll i stadshuset [i Stöhl] 1925. **-smak.** Att rätta sig efter en outvecklade p. Sven Rinman. Även i detta för p-en tillrättalagda ~ skick A. Österling. Som ofta nog alltför mycket skattar åt p-en. **-succé.** Skandia[biografen] fortsätter med »Bomans pojke», som blivit en verklig p. Att direktör Winge med lustspelet Hemslavinnor ~ haft en verklig p. 1922. **-synpunkt.** Ur p. **-tillströmning.** Vid större p. **-tillträde.** Beträffande p-t till privatmuseerna md man ~. **-väder.** Fint p. men ingen publik. **-ynnest.** Begävd och egendomlig även som författarinna, vann hon likväl varken p. eller ~ Nord. Fam.² 1907.

— **Publik¹.** -t. Ofta x enskild l. privat. **1)** Domen varder genast efter avkunnandet ~ på p. bekostnad, genom trycket, befordrad till allmänhetens kunskap Tryckfrihetsförordningen. Konsistorier, exekutionssäten eller andra p-a verk ib. Då det gäller p. egendom. Ekonomisk besiktning ~ å p-a hemman Nord. Fam.² **2)** Friare. Än på p-a tillställningar, än åter i enskilda sällskap Raf. Hertzberg, öv. Serveras på så många andra p-a ställen, att ~. Nyligen har man till p-t

besvarande i en av våra Stockholmstidningar framställt den frågan, om ~ A. Knöppel. En nationalscen har även andra hänsyn att taga än den p-a smaken och ~. **Syn.** statens, kronans; stats l. kommuns; ibl. krono- l. kommunal; offentlig, allmän, där alla ha tillträde, för allmänheten, allmänhetens. — **Publikation,** -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. Icke lämpad för p. Av Strindbergs brev till mig äro 3 undantagna från p. Harriet Bosse. **2)** Konkr. Att Helsingfors Tidningar under hans [Z. Topelii] ledning blivit landets mest ansedda p. S. Lagerlöf. Ord och Bild lovade bli en p. av rang ~ Ellen Lundberg-Nyblom. Den stora källp-en »Rikskanslern Ael Ozenstjernas skrifter och brevväcling» Nord. Fam.³ Viktiga urkundsp-er O. Walde. [Amerika] är översvämmat av filmp-er W. Sörensen. **II.** Ssgr. Ex.: P-sort. Men p-splanerna skrinlades, dd ~. I föreningens p-sserie E. Wettergren. Genom livlig p-sverksamhet Ax. Hultkrantz. P-sdr. **Syn. I.** **1)** offentliggörande, publicering, utgivande (i tryck); **2)** (utgiven) skrift, tryckalster, (ofta:) tidning, tidskrift, pressalster o. d. — **Pu'blikum** (mest akut); =. Mindre vanl. än publik. Orakel för ett bredare p. För att roa p. Elsb. Funch. På p-s begäran O. P. Sturzen-Becker. För det stora p-s nöjesbehov var det väl sört J. Lindström-Saxon. **Syn.** se publik¹.

Publikän, -en, -er. Anslutningen till de föreg. bra svag. (Romersk) skatteförpaktare (på Kristi tid); (numer gullna nedsättande l. skämts. om) tullnär, tullman. En p-ers och syndares vän Bibel.

Puck, -en, -ar. Ishockeytrissa (av vulkaniserat gummi). Efter 5 minuter lade sig p-en för första gången till ro vid tjeckernas mölbur 1921.

Puckel¹ (akut); -let. Knappast anslutet till puckel². Vard. Att vdgade de kasta en enda sten, skulle han giva dem p-el Aug. Hallner. Och det hade säkert blivit p-el efter noter, ty ~ Ebbe Lieberath. **Syn.** stryk, prygel, dask, smörj. — **Puckl[a],** -ade; p-a opp l. upp [u]; p-a på. Vard. För Ville höll på att p-a den andre grabben på kanalbanken Sigge Strömberg. Men hur fan tordes du p-a själva basen? Dackefejden, dd dalkarlarna gävo sig ut och p-ade på smälningarna Dagens Nyh. 1907. **Syn.** 'klå', ge smörj.

Puckel² (akut); -eln, -lar (grav). Knappast anslutet till de föreg. **1)** Kameler med två p-lar. P-eln [hos dromedaren], en uppslagsplats för fett, växlar i storlek efter näringstillgången från en tyngd av 15 kg ned till endast 2 kg. **2)** P-el beror på förändring av en eller flera kotor, kan t. e. uppstå som följd av ett brott. Huvudet sköt ner mellan axlarna, ryggen var en enda stor p-el. Han sörjde mycket över sin p-el och

drog sig allt mer ifrån kamraternas lekar. 3) Och banvallen hade frusit upp i stora p-lar överallt ~ E. Didring. [Blodchampinjonens hatt är] klockformigt vävd, sedan utbredd och med flat p-el ~ W. Bülow. **Syn.** (ibl.: knöl, utväxt, kut(rygg), (kullrig) upphöjning. — **Puckelbildning.** Börjande p.-form; -ad; -ig. [På ryggsidan bäru dessa fjärrillarver] en pad upphöjning ~ Nord. Fam.² Framryggen [hos bisonoxen] p-igt uppstående E. Lönnberg. -försedd. Kärrror, dragna av mjölkvita, p-a dragoxar B. Gripenberg, öv. -ox|e. Bos indicus. Sebuu eller p-en Brehm, Djurens liv. Mellan rader av vita p-ar med långa mldade horn ~ T. Gislén. -rygg; -ig(het). I. Subst. 1) Andra lyten och oformligheter som krokrygg, p., stor mage, halthet ~. 2) Som sann pessimist är Lagerkvist mycket intresserad av lytta människor, ej minst p-ar Erik Hedén. II. P-ig. 1) En p-ig dvärg, ettrig och med pepparkornsögon. Det betyder ingenting alls, om ni är p-ig eller ser ut som en numie i synen, bara ni är rik 'K. Gunnarson'. — Salmo gorbusha eller den p-iga laxen Sten Bergman. På dess [Uppsalas] fordom så pittoreskt p-iga, nu tillplattade broar Marika Stiernstedt. 2) Bildl. Vard. Blott nekat. Jag är inte alls så p-ig i matlagning, det vet du Börje Ester B. Nordström. För med lite mera metodik skulle jag inte bli så p-ig ändå! Lydia Wahlström. Och han lät hägad... tyckte det var inte så p-igt att få dig till måg ~ G. Nordensvan. **Syn.** (p-ig ibl.:) tokig, 'galen', illa, oäven. — **Pucklig**, -t, [-are; -het]. Mindre vanl. Min fule kusin, krokig, p., men ärlig och lustig ~ Louise Åkerman, öv. Den p-a och förvridna kropp han släpade omkring med ~ Ernst Lundquist, öv. Och hans p-a skuldror R. Josephson. När ni de p-a vidundren [kamelerna] kommo där i en lång rad uppe på bron ~ S. Siwertz. — En-, två-pucklig. **Syn.** puckelryggig, försedd med puckel l. pucklar; (ibl.:) knölig, bucklig, utsvällande.

Pud, -et, =. Rysk vikt = 16.38 kg. Ett p. = 40 ryska skålpund. Förfärdiga mig en stav av järn, tjugo fem p. tung S. Agrell, öv. [Sovjetregeringen har] inskränkt utdelningen av bröd bland städernas befolkning under april till 3,3 miljoner p. i stället för 10 miljoner p., som beräknats som minimum 1921.

Pudding, -en, -ar. Åld. o. vard. ngn gång även 'buding'. I. Enkelt. Laga p-ar. Emedan p-en då blir sedr att stjälpa upp. Fru-sen p. P-ar tillredas antingen i form eller i servet Hagdahl. Lätta, tunga p-ar. Tätt som russin i en p. Blod-, brylé-, bröd-, choklad-, diplomat-, fisk-, frukt-, glass-, kabeljo-, kött-, lax-, moss-, mäg-, plum-, potatis-, sill-, äppelpudding. II. Ssgr ha vanl. pudding-, ibl. därjämte puddings-. Ex.: P-form med

lock och fotring. Gräddas i p-form. Underligt utkrusade gamla kak- och p-formar. P-kokare, porslin, m[ed] lock Annons, Sv. Dagbl. 1921. P-pulver ~ i följande olika smaker Ählén & Holm 1916. **Syn.** (ibl.:) kaka.

Pud|el (akut l. ibl. grav); -eln, -lar. I. Enkelt. I) P-eln har funnits som ras i minst 500 år; muer är den blott sällskapshund (förr jakthund). P-larna klippas, åtminstone i städerna, gärna sd, att ungefär en tredjedel av kroppen är renrakad; likaså nospartiet; på benen kvarlämnas s. k. muddar. Svart, vit, brun p-el. En p-el är ovanligt klok och kan dresseras till praktiskt taget allt det, som står inom möjligheternas gräns för en hund att lära Carl Leuhusen. »Ju närmare man lär känna människorna, desto högre lär man sig akta p-larna», sade Chateaubriand. Trogen som en p-el. — Dvärg-, kungs-, silkesp-el. 2) Det var alltså p-elnas kärna säger Faust då p-eln förvandlar sig till Mefistofeles, 'det var alltså det väsentliga i saken'. Porslinsp-larna på byrån. Lusp-el skällsord. II. Ssgr. Ex.: Bårande en liten p-elhund i sina armar H. Hofberg. Av p-elras. Utomlands bli p-elsvansarna i regel kuperade Carl Leuhusen. Peltik. Peltrohet. Rasfina p-elvalpar. Och stora, grå, vänliga p-elögon 'Mari Mihi'.

Pud|er (akut); -ret, -er. I. Egentl. (Skönhets)pulver till färgning av hår l. hy; medel att hålla huden torr o. skydda mot hudlöshet. a) P-er som toalettmiddel har nyttjats dtm. sedan 1500-talet, men kom i allmänt bruk med perukens ~ införande och nyttjades hela peruktiden för att hålla perukhåret torrt, sd att lockarna ej skulle rakna. P-er ströddes i håret eller peruken med en p-erkvast eller blästes på med en p-erpnst. Åtminstone sedan 1700-talet har p-er även brukats för hyn och dd färgat. Efter världskriget har bruket att nyttja p-er tagit en vldsam fart. P-er finns dels i lös form, dels såsom 'stenar'. Löst, kompakt p-er. Vålgjort, stoffint, väl täckande p-er. Men som hon inte blandat i ordning sommarp-er dt sig ännu, tyckte Bertil hon var skäligen blek ~ Birgitta Lilliehöök. Ris-, stärkelse-, toalett-, näs-p-er. b) Indifferentia p-er eller kulsalvor M. Asplund. Barnp-er, mycket använt i barnvården. 2) Friare o. bildl. a) Slå p-er i ögonen på ngn föra bakom ljuset, lura, inbilla ngn ngt. »Ja, men det är bara p-er det», sa han, »för jag är visst inte lugn» Aug. Lindberg. Att betrakta 1925 års utfästelser som p-er och tomt spegelfakteri. Det är ren bluff och p-er att ~. b) Lämpliga för spridning av p-er [mot angrepp] å frukt-träd och potatisplantor. c) Tabletterna ligga under torkningen inbäddade i sockerp-er. d) Froströken försvann, den grå färgen — frostp-ret — ardvinstade från skogen, och ~

Ludv. Munsterhjelm. *De voro genomisade av köld och blåst och hade snöp-er i pälsarna* Sven Hedin. **Syn.** (ibl.:) stofftint mjöl l. pulver (av stärkelse osv.), damm; 'blå dunster', bluff.

— **Puderartad. -ask. -beströ.** Skr. *Redan allongeperukerna p-ddes* ~ Nord. Fam.² **-damm. -dosa.** *En p., och kanske även ett läppstift, skulle nog kunna hittas vid inventeringen av en eller annan skolflicksväska* 1925. **-fabrikant. -fin.** *Och p. sandbotten* Ebbe Lieberath. *Drev tunna skyar av p. grsnö utmed marken* Sven Hedin. **-fläck.** *De vita p-arna på hennes kinder.* **-form;** *I p. -kabinett.* Sängkammaren med tillhörande toalettrum och p. Öv. fr. Kipling. **-kappa** till skydd vid pudring (jfr pudrock). **-lager.** *Borstar ett p. från speglådan* M. Rogberg. **-lik;** *nande. P. ytverkan om målningssätt.* **-lätt.** *Torr snö, som ännu låg ~ p. över skogen* Öv. fr. W. Long. **-pust.** *En hårfrisörs p. -rock* penjoar, 'kamkoffa'. **-socker;** *rad. Farin* (socker). *Och stralade en nypa p-er åt sitt nya husdjur [flugan]* Sigge Strömberg. — *En stor p-rad bakbulle* Henning Berger. **-spridare.** *Motordrivna p. ~ för spridning av puder å fruktträd och ~ Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1932. -strö.* *Här gingo fordom p-ada gracer* ~ Aug. Hallner. **-stänk.** *Och knäppte bort ett p., / som fläckt rockuppslaget* Nils Bohman. **-underlag.** [*Kräm, oumbärlig*] som p. [*så att man ej pudrar direkt på huden*] 1928. **-vippa.** *P-a av äkta svandm. Kanske ha aldrig p-an och läppstiftet haft så slitig användning offentligen som nu* Öv. fr. C. J. S. Thompson 1928.

— **Püdra|, -ade, -as;** [p-a i (ngn ngt, bildl.); p-a in m. fl. se inp-a osv.; -ing (med plur.). **1** Egentl. **a)** *P-ade sitt rödnästa ansikte. En modärn jänta p-ar sig ogenerat på öppen gata. Varefter hela ansiktet p-as vitt. Naglarna putsas, skuldrorna p-as, håret puffas upp ~ 'Birgit'. Starkt, illa, (o)skickligt p-ad. Att p-ing direkt på huden är skadligt ~. Damen vid hans sida avbröt sig mitt under p-ingen och ~ Hagar Olsson. b)* *Medan hon p-ade sin unge med potatismjöl* Elin Wagner. **2)** *Friare. Damm* *met hade ~ kroat våra skor och begynte p-a även våra anleten* Harry Blomberg. *Marken var p-ad av nysnö, och ~ J. G. Andersson. Furorna stodo med snöp-ade grenar ~. Öde* *marken ~ stel och p-ad av rinfrost* L. Munsterhjelm. *Lätt p-ad av nattfrosten. [Preparaten.] som med enkla blåapparater p-as på kulturerna* Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1931. — *Varmhusormbunker med ~ silver- eller guld-ade blad* A. Holzhausen. **3)** *Bildl. Mindre vanl., ngt vard. Han ska få se, att det inte går att p-a skräddare* *Stridsberg mer än en gång* H. Wranér. — *Ågot och Astri ha trott vartenda ord, som*

vi ha p-at i dem om lorderna Sigrid Stjernsward. **Syn. 1)** o. **2)** puder(be)strö, in- l. överpudra n, (ibl.:) 'inmjöla', överströ (med ngt puderartat); **3)** lura, slå blå dunster i ögonen på. — **Püdrig, -t.** Mindre vanl. Puderlik(nande), puderartad; dammig av puder, pudrad (även friare).

Pudre'tt (-ätt); -en. Med ngn anslutning till de föreg. Pulverformigt gödselmedel av latrin blandad med kalk l. numer vanligen torvmull. *Torvmullspudrett.* — *Härmed utbjudes p-achämtningen från Kungl. Upplands infanteriregement under år 1919. P-fabrik. Ett slags p-fabrikat.*

Pueril (3-stavigt); -t, -are; -itét (-en, -er). *Det är väl ända bra p-t av en vuxen karl att slösa tid och möda på dylik strunt* Hj. Bergman. *Beslutet är helt enkelt p-t. I p. fåfånga. Hans p-a anmärkning om ~. Svagheter och eftergifter dikterade av den p-aste och enklaste taburetthäfte.* — *Låt oss slippa dina p-iteter!* **Syn.** barnslig(t enfaldig), (ytterst) naiv.

Puff, -en, -ar. Även interj. Subst. skulle möjligen kunna uppdelas på flere. **I.** Subst. l. interj. **1)** **a)** *Och den krama snön packade ihop sig och föll från taket med dova p-ar* Hildegard Wieselgren, öv. *P-en av skottet hördes blott svagt. — Utstöta väldiga (rök)-p-ar (ur skorstenen). Två vita, ulliga rök-p-ar, angivande krevadpunkterna. b)* *P. p., där knallade åter på avstånd de dova skotten. 2)* **a)** *Ge ngn en vänlig p. i sidan. Då väcktes jag åter till verkligheten av en ganska omild p. och ~ Emma Bendz. Och gav honom en lekfull p. i magen* Harry Blomberg. *Fick en p. så han tumlade över ända, innan ~. Jag fick mej en ordentli p. av vågnsdörrn. — För en p. av vinden rödes dammet upp i virvlar. b)* *Äkta dej, nu kommer jag, p!* t. e. då man på lek skrämmer småbarn. **II.** Blott subst. **1)** *Konkr. a)* *Tygöverklädd, vanl. helstoppad låg soffliknande större pall l. 'låda' l. stol utan ben l. ryggstöd, ofta även använd som förvaringsmöbel. Nu mindre vanl. På p-en finns ej plats för mer än två magra personer. Vår gamla förmakspuff 'Sigurd'. b)* *Utpösande parti på (klännings)ärm o. d. P-ar, rynchade, veckade eller klockskurna. Den lilla höft-p-en* 1920. **2)** *Abstr. Det är en slags gratispuff för den här syltan, då de få tillfälle att kasta ut några bättre karlar* Oscar Nachman, öv. *Ge ngn en dunderpuff utan att man avsett det. Om vi kunde få in en p. i platstidningen!* **Syn. I. 1)** svag dov knall; (utstött) rökmoln; **2)** knuff, skuffning, stöt; ibl. vindstöt l. pust; **II. 2)** reklam(notis). — **Puffannons** till puff II **2. -byxor.** *En flicka i jaktdräkt, d. v. s. grå vadmalrock, p. och högskaftade stöular* L. Munsterhjelm. *Bakifrån göra karlarna därför intryck av att gå klädda i vida p. Prins Wilhelm.*

-notis reklamnotis. **-system.** Till puff II 2. *Det p., som »han [Almqvist] till en i Sverige oerhörd grad utbildade»* Ruben Berg. **-ärm.** Till puff II 1 b. *Rynkad med stor p., ungefär som man hade anno 1890* 1922.

— **Puffa**, -ade, -as; p-a till; p-a upp, ut m. fl. se upp-a osv.; -ning (med plur.). Jfr puff. **1)** *Det p-ade och knallade nere i skogskanten, där ~.* — *P-ande tjocka rök-moln. Ålsumpen ~ med sin stånkande, p-ande motor E. Sparre.* **2)** Förse med puff. *Den stora p-ade ärmén ~ Sv. Dagbl. 1935.* **3)** *P-a ngn för bröstet. Och p-ar brodern åt sidan. P-ad och knuffad av kamraterna och oupphörligen hundsvotterad av rektorn H. Wrånér. P-as inte, ungar! Där flickorna stodo i en klunga vid spegeln och jämkade på hattarna, drog fram håret och p-ades. Började p-a på varandra, p-a till varandra och lyssna.* **4)** *P-a (i tidningarna) för ngn l. ngt. Utmärkt, då ska ni i dag särskilt p-a för den sortens barnbyxor Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Även P-a med ngt. Stortatade, p-ande annonser och beskrivningar infördes både i ~ And. Ramsay. **Syn.** **1)** knalla; utstöta n; **2)** förse med puff; **3)** knuffa, skuffa, stöta, buffa; **4)** göra reklam, stöta i basun', utbasunera n. — **Puffert** (akut); -en, -ar; -hane. Äldre namn på liten pistol. *Ett par små i fickan dolda p-ar Z. Topelius.* — **Puffig**, -t. Mindre vanl. *En p. rök B. Sjöberg.* — *P-a ärmär.**

Pugli/st (hårt g); -en, -er. Idrotts. Knytnävs-kämpe, boxare, näv-kämpe. *P-en Tage Bergman 1920. Huvudstadens främsta p-er.*

Puh (h stumt l. 'bläst'); interj. Även 'pu'. Uttryck trötthet, ringaktning (då vanl. kort 'u'), att man är plågad av hetta osv. *Torkar svetten ur pannan och säger »puh».* *Puh, va ja blev (trött d) varm! Puh, nu orkar jag inte »göteborga» längre.* — *Puh, det var ju bara Torpar-Maiju ~ Öv. fr. Päivärinta.*

Pukka, -an, -or. Slaginstrument: (koppar-)kittel vars öppning är överspänd med skinn, slås med pinnar. **I.** Enkelt. **1)** *Man använder vanligen två, ibland flera, p-or. P-orna stämmas med skruvar. Unga kvinnor, som slå på p-or Bibeln. Till ekot av p-ornas dunder Alfr. Jensen.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Och det slogs på p-or för den som utmärkte sig Olle Holmberg, öv. b)* *Bli mottagen med p-or och trumpeter helt festligt. Förslaget gick igenom med p-or och trumpeter med glans, utan minsta svårighet, hade en glänsande framgång, antogs under allmänt bifall. Det gick ju med p-or och trumpeter!* **II.** Ssgr. Ex.: *Skånska husarerna återfå sina gamla p-fanor?* 1924 (från p-ans kant nedhängande rikt utstyrd fana). *Vilka hava sockertopps- eller pukform Ekenberg-Landin. De båda p-pinnarna ha oftast huvudena beklädda med läder, filt el. svamp Sv.*

Uppslagsbok. *P-skinn.* — *Men som ett p-slag dånar plötsligt Harry Blomberg. En p-slag-gare, en flöjtist och en säckpipblåsare Stéphanie Beyel. P-slagarn i Kullans orkester. P-slagaruniform från slutet av 1700-talet. Ibl. bildl. Vänsterns politiska p-slagare 1920.* — *P-täcke skyddstäcke för de beridna truppernas pukor.*

Pukje, -en, -ar. Folkl. Ond ande, smådjävul; p-en ibl. = djävulen. *Nej, se Kajsa Dommadag, är ni inte i Blåkulla hos p-en? skrällade pojkarne Elin Wägner.*

Pulkja (grav); -an, -or. Lapsk åksläde med 'stäv'. **I.** Enkelt. *I en sådan p-a skulle far dka K. B. Wiklund, Nomadskolans läseb. En p-a — en akja, som det heter på norska och i våra svenska skolböcker — lappens vinterdkon, likt en avhuggen båt, som löper på en mede, ungefär som på en skida Sven Haglund. Man sitter med ryggen mot p-ans bakstam och på dess botten med endast litet hö och en renhud under sig ib. [Ensen drar] p-an med en töm och icke med skaklar ib. Tömmen brast och p-an stälpte Raf. Lindqvist, öv. Och en sådan rad på åtta till tio p-or kallas raid Ester Bl. Nordström. Drag-, ren-p-a. **II.** Ssgr ha pulka- l. pulk- a) Ex. med pulk-: *På p-bottens renhud ~ satt Kodja och ~ D. Törnqvist. Så länge vi följde vägen ~, bjöd p-körningen inga svårigheter L. Munsterhjelm. I det gamla hårdfrusna p-spåret D. Törnqvist.* **2)** Ex. med pulka-. *Under gårdagens p-afärd Henning Nordlund. P-avägen till Molkojärvi, ett så djupt p-aspår i den djupa snön, att denna stundom rasade in över p-akanten ib. De p-aliknande fordonen ~ för sportbruk Drag-hunden, 1934.**

Pulla¹, -an, -or; -kackel (till I 1); -påse o. -strut (till II 1). **I.** Gärna folkl. l. smek-namn. **1)** Höna. Med 'lockformen' *Pull, pull!* *»Jag har stralat en p-a till soppan», viskade han Öv. fr. H. Barbusse. Jaga bort p-orna, som tagit sig in i trädgårdn. Råven, som ideligen tog bort hennes p-or Edv. Hammarstedt. Sesd, p-orna små, här har ni korn, här har ni korn!* **2)** (Liten) flicka, 'sockergryn', tös, 'docka'. *Hur gammal kan du vara, min lilla p-a? 'Dan'. Ajö, min p-a; mycket nöje; och glöm inte Ivar! Strindberg. Det var rätt, att du arbetar, min p-a lilla Victoria Benedictsson. Lugna er, små p-or, sd ~ Sigrid Stjernsward. **II.** Mer särstående bet. **1)** Sockergryn. *Köpa flickorna var sin strut (socker)p-or. P-or, bestående av färgade sockergryn med ett anis- eller kumminfrö inuti.* **2)** Blott lds. för 'bock', 'kråka' (i kanten). *Med små röda p-or i marginalen utmärkande ställen av ~ Hj. Bergman. Sätta p-a för ett eller annat namn på ~ listan ib.**

Pulla², -an, -or. Kortspelestern; dels =

en liten vid o. låg 'bägare' där man sätter sina betar; dels = innehålllet i denna; ibl. även om spelares egen 'markskål' (mark-p-a). *Har du lagt bet i p-an? Ur p-an hämta sin vinst. Ta hem hela p-an. Satsa i l. till p-an. Virapa ~ med fyra markskdalar samt ~ Åhlen & Holm.*

Pullmanvagn. Ursprungligen nord-amerikansk sov-l. salongsvagn med extra bekvämligheter (men utan kupéindelning). Och reste lika vräkigt som stålbaronerna i sina p-ar Oscar B. Nelson.

Pullöver (-åv-); -n, -s; -ringning. Stickad l. virkad sporttröja med ärmor (kan ha halssprund o. även kragè, men kragen sluter ej som hos 'ollen' tätt om halsen). *En p. är vad varje engelsk yngling anser obetingat höra till hans garderob Sv. Dagbl. 1924. Bland specialplagg är p-n ~ ytterst populär Dag. Nyh. 1924. I brokig p. Saknar p-n ärmor och har form av väst, kallas den 'slipover'. Ps i en mångfald vackra färger och mönster 1925. Herr-, dam-, goss-, flick-, segel-, tennis-, skolp-s. — [Klämnning med] p-ringning Annons 1932. **Syn.** överdrags-tröja.*

Pulpa (grav); -an, -or; -alik(nande); -ös (-t, -are). Gärna fackl. **I.** P-a. **1)** Köttet i en djurkropp. **2)** Mjukdelarna ini en tand, tand-p-a. **3)** Frukttött, saftig del av bärartad frukt. *Frukterna ha välsmakande, orangeröd p-a G. Malme. 4)* Mosartad återstod efter potatis vid stärkelseberedning. *Att få försälja den vid rensningen [av potatisen] uppsående p-an till brännvinstillverkning 1919. II.* P-ös. T. e. *Ett tämligen saftigt o-öst frukttött R. Sernander.*

Pulpét, -en, -er. Skrivbord l. ställning) med sluttande skiva, ibl. pult, ibl. 'skolbänk'. **I.** Enkelt. *På ömse sidor om [dubbel]p-en sutto två kontorister på sina skrivstolar. Tjugofyra ynglingar sutto kutryggiga i tjugofyra gulbruna p-er Olle Hedberg. Hovmästarepulpét, bonad mahogny Annons 1926. Korpulpét i kyrkor, där böner läsas. Kontors-, läs-, not-, skol-, skriv-, stålulpét. II.* Ssgr. *I drets p-almanack(a) förekommer ~. Skrapande med fäcker, slående i p-klaffar Amanda Kerfstedt. Det grova p-klädet Vincent Granfelt. En p-lik ställning, regal Nord. Fam.² Den p-liknande regalen B. Oldenburg. Slammer med p-lock Greta Tiselius, öv. Med p-locket uppfällt »för att inte synas» Alma Söderhjelm. Och ordnade bokmärkena nere i sin p-låda Karin Jensen, öv. Talarstolens p-skiva Fanny Alving. Då han satte sig ner på p-stolen ~ J. Lindström-Saxon. P-tak tak med halvårsar (för fabriker), yttertak med fall blott åt en sida, halvtak.*

Puls¹, -en, -ar. **1)** Egentl. Blodets rörelse i ådrorna i takt med hjärtslagen; ofta sådan den kännes särsk. vid handloven o. därför

ibl. = (pulsens vid) handloven. *Får jag känna på din p., har du feber? Ta p-en på ngn räkna p-slagen inom viss tid. Känna ngn på p-en mest bildl. Hastig, långsam, snabb, trög, hård l. stark, mjuk l. svag, hög, låg, jämn, ojämn, nästan omärklig p. Febern är över, och p-en slår åter lugnt. De lokala symptomen i halsen tycktes något bättre, p-en stadgade sig Ax. Munthe. Med ökad p. gick han ifatt henne, stannade och ~. Och p-en slår raskt av gången B. Oxenstierna. Men hon hör bara slagen av sina egna p-ar — dunk-dunk Alb. Engström. Innan man med bultande p-ar står däruppe och ~ Gus. Mattsson. Lungorna voro färdiga att sprängas, p-arna dunkade E. v. Otter. Sätta p-arna i fart hos en ~. Hans blod är ungt, hans p-ar går i dans Ture Nerman, öv. Natten, som kommer med ~ svalka för heta p-ar N. Afzelius. Som lågor mina p-ar brunno Guido Valentin. Hans ögas stjärna var slocknad / och stannat p-arnas lopp A. A. Swärd. — Gubbypuls. **2)** Bildl. **a)** Ett förhör i avsikt att känna oss på p-en ta reda på vad vi gick för, 'ta ett (första) stickprov'. **b)** *Så länge livets p-ar slå Ps. 649. Ett eko av livets p-ar, som här syntes ha stannat. Och vår lilla vik hade samma p. som havet och ~ Elsa Thulin, öv. Där världens p. dunkade i dånande maskiner, gnisslande sågklingor och ~ Ragn. Holmström. Och jag hade hållit mitt finger på händelsernas p. ~ Öv. fr. Bruce Lockhart. Lyssna till människornas och händelsernas ivre p., till det som verkligen sker i det som synes ske A. Österling. Givit hans liv en allt hetare och oroligare p. M. Rogberg. Det var en livligare p. i marknads-livet i går ~. Stadens p-ar slogo matt Strindberg. I Sigfrid Siwertz' diktsamling finnas tidens p. och tidens oro, dess ~ Fr. Böök. Tidens egen p. I vars verser revolutionens p. ännu bultar. Spelades av Segovia med sådant liv och sådan p., att ~. [Gösta Gustaf-Janssons Gubben kommer] har en p. och en rörelse, som ~ A. Österling. Någon starkare personlig p. har jag svårt att upptäcka R. Jändel. **Syn.** **1)** (ibl.): pulsslag, hjärtats slag, hjärtslag, blodets rytmiska rörelse; p-frekvens; (pulsens vid) handloven; **2)** (blodets) rytm, 'pulsslag', (levande) liv o. rörelse, ibl. 'livsvärme', tempo, 'takt', (ibl.): anda, själ, 'ansikte'.**

— **Pulsfrekvens.** Läk. o. d. Antal pulsslag i minuten. *P-en är hos friska människor omkr. 70. -hastighet. -lös; -het. Läk. o. d. Gossen var i ett mycket medtaget tillstånd, medvetlös, p. Paul Häggström. Härvid räcker det ej att konstatera p-het eller frånvaro av hjärtljud, utan ~. -mudd. Ibl. även 'p-e'. Kring sina magra handleder bar hon stickade p-ar Walborg Hedberg, öv. -mätare. -rytm fackl. -slag. **1)** Egentl. Hos kvinnan är antalet p. i minuten högre*

än hos mannen. Det är en vinsch jag hör, det låter som snabba p. Sig. Dahllöf. Den underliggande orons jagande p. Karlfeldt. 2) Bildl. Och när du kommer, livets p. stanna Anna Troili, Resignation. Men dikten blir liksom utan p., alltså utan egentligt liv och ~ Per Hallström. Där man ännu efter sekler förnimmer livets p. 'Mari Mihi'. Vår egen tid, som vi haft kär, / vars p. vi förstått J. Tegengren. Någon enstaka gång förnimmes dock även i dessa teser ett mera personligt p. eller ~ Bert Möller. -**tagning-tal.** Och p-et steg till 150 i minuten Bulletin 1918. -**värmare.** Jfr pulsmudd. P. för bilister. -**åder** l. -**åd|ra**, -ern l. -ran, -ror; -erblödning (läk. o. d.). 1) Egentl. Nästan blott 'p-er'. Åder som för blodet från hjärtat. Och stack en liten sten mellan linnebindan och huden, så att p-ern hårt tillspärrades. 2) Bildl. Även 'p-ra'. Älven, landskapets mäktiga p-er Karlfeldt. Belägen vid Newyorks stora p-er, Broadway. Stadens bägge p-ror, genom vilka nästan all rörelse går And. Ramsay. Den gränd, som var stadens viktigaste p-ra Amelie Posse-Bráz-dová. Trafikp-er. **Syn.** artär.

— **Pulser|a**, -ade; -ing. 1) Egentl. Blodet, som p-ar i ådrorna. Men det var nog inte enbart finnblod, som p-ade i den mannens ådror ~ L. Munsterhjelm. Blodet p-ade i takt med den hetsande musiken. — Det p-ade ännu i hans ben, och han låg i ett tillstånd, som ~ Fr. G. Bengtsson. 2) Bildl. Ehuru känslan för föremålet dd hade p-at slut Per Hallström. — En stad, där det modärna livet p-ar Fr. Bök. Livet, där det p-ar starkast. Hur allt i detta verk p-ar av ett liv, som ~ Sigrid Elmblad. Där det politiska livet p-ar B. Estlander. Så rikt konstlivet än vid denna tid p-ade i Norden ~ J. J. Tikkanen. Läste om vad han skrivit och fann det friskt, starkt och p-ande A. Sör-lin. — Ett vansinnigt, feberp-ande liv Gust. Ericsson. **Syn.** slå (i takt med hjärtat), klappa, bulta, dunka; rytmiskt röra sig av o. till; brus (i ådrorna); leva o. röra sig, (ibl. nära:) 'brinna', leva rikt l. hetsigt, vara levande.

Puls², -en, -ar; -nät; -skaft; -vak; -|a¹ (-ade, [-as]; -ning, med plur.). Hjälpredskap vid fiske: en stång med en tråkloss l. d. i ändan att skrämma fisk dit man vill. I. Enkelt. Genom p. driva ~ mörten i nätet Carl Schager. Pen föres kraftigt upp och ned i vattnet. II. Ssgr. Ex.: Och börja hugga upp p-vakarna, genom vilka fisken skall skrämmas ut i garnet l. Oljelund. III. Avledning. 1) Fruntimren voro med för att »p-a» ib. Att bestämmelserna för p-ning böra lindras 1915. P-ning [i Mälaren] ~ är förbudet före den 1 sept. 1920.

Puls|a², -ade, [-as]; -ning. Ofta i sär-skriven ssg, ngn gång även i lösbar (t. e.

framp-a n). Jag ser mig själv som en liten tolvdring p-a landsvägen framåt genom drivorna Alb. Engström. Kom p-ande i snöslasket, i modden. Gå och p-a i det grunda strandvattnet. Och jag p-ade i den lösa, djupa sanden bort till ~ Elsb. Funch. — När de trötta p-ade fram genom oländiga sumpmarker Fr. G. Bengtsson. Och p-ade hemåt genom snön Hj. Bergman. P-ade omkring i asklöven, som bildade ett fotstjockt täcke. **Syn.** plumsa, vada, kliva, gå o. trampa (i snö, modd, sand, väta osv.), lafsa. — **Pulsig**, -t, -are. Mindre vanl. Det är snöglopp ute och p-t att gå Harry Blomberg. Vägen var p. med den myckna snön och svår att gå H. Dixelius-Brettner.

Pult, -en, -er (grav). Podium l. pulpet (särsk. för dirigent). 1) Ty för sista gången / Fader Berg stack på sin pult Lundalynnen 1930. [Alfvén stod] på dirigentp-en och ~. 2) Knackade två gånger på sin p. och höjde armarna i en befallande gest Fr. G. Bengtsson. [Dirigenten] knackar ~ i p-en med sin stav Elmer Diktonius. Och dir. David Ahlén vid anförarepen 1921. — Studerlampen, läspen och Talmudfolianten Ehrenpreis-Josephson. — Kronprinsen vid regissörs-p-en på Kungliga teatern 1927.

Pultrön, -en, -er; -sed(er); [-eri] (-(-)et, -er). En p. var han, både i det offentliga och i hemmet. Visa sig som, handla som en (äkta) p. En ärkepultron. **Syn.** mes, kruka, feg l. ynklig stackare, 'hare', 'fegling', krake, kujon, 'kärning'.

Pulv|er (akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna. Mest om stött l. mald vara i mjölform (t. e. läkemedel); ibl. om sats (av läkemedel l. annat) inviken i papper. 1) Stöta, mala, krossa till p-er. Ett p-er sd fint som soldanm. Säljes i form av (ett fint) p-er. Finsiktat p-er. (Medel)grovt p-er. Kylande p-er. P-er mot insekter. Av båda p-erna beredd jag kaffe. Bättre än alla de apotekares p-er även till 2. Lakrits-, laxer-, tandp-er. Bak-, jäst-, brus-, fräs-, lemonad-, frukt-, safteräm-, puddingp-er. Bläck-, dim-bildnings-, insekt(s)-, strö-, kli- l. nys-, rök-, lut-, tvätt-, torvp-er. Slipp-er som smärgel-, flint-, träklossp-er. 2) Ta du ett p-er till natten. Två albyl-p-er! Sömn-, huvudvärks-p-er. — Knallp-er. **Syn.** (ibl. nära:) 'mjöl', stoft, damm, puder. — **Pulverask**. -**blandning** sammansatt pulver. -**bruk.** Omåttligt p. -**fin.** [Fyllde sina] pipor med p. tobak Sven Hedin. Sockret stötes p-t och ~. Då fröna äro mycket små, pulver- eller stoft-fina Th. M. Fries. **Syn.** damm- l. stoftfin. -**form**; -ig. Då Davis år 1809 lyckades framställa aluminium i p. Parfym, mjölk i p. Detta anilin hade p. och ~ C. Sahlin. — En p-ig blandning av socker och kakao. P-ig mjöna. P-iga medikament. -**häxa.** Vanl. äld. Gammal (ful o. elak) häxa l. spågumma,

trollpacka. *Förmår en gammal »p.» att skjuta ett trollskott mot bocken, så att denne blir svdra sjuk Joh. Mortensen. Hans Hulda, den lilla p-n, har ~ 'Dan'. -kapsel. Vika p-lar och klistra papperspdsar Ax. J. Schillberg. -omslag. [Kokainet] utportioneras ~ i smd p., färdiga till salu. -torr. P. lera Ekenberg-Landin. — Pulveriser|a, -ade, -as; -bar; -ing (-en, -ar; -smaskin). Även 'pulvriserar'. P-ad krita, smärgel, alun. — En till pulveriserbar massa Ekenberg-Landin. **Syn.** (sönder)stöta (n) (till pulver), finstöta l. -mala l. -krossa l. -riva, (alldes) söndermulla n; (p-ad se) pulverfin.*

Pum|a (mest grav); -an, -or; -askinn. Felis concolor. P-an (även kallad kugvar, silverlejon, amerikansk lejon, det mänlösa lejonet) angriper icke människan, men är farlig för färhjordarna.

Pummelo (akut); -n, -s. (Frukten av) Citrus decumana. P-n, som står nära 'grapefruit', är ndgot sötare än denna och vanligast päronformad; p-s ha sen 1905 varit i handeln i Köpenhamn och nu (1935) även kommit till Uppsala.

Pump, -en, -ar. **I.** Enkelt. P-ar för uppfordring l. överhuvud transport av vatten l. andra vätskor, för komprimering l. förtunning av luft och gaser o. d. Överbyggd p. Sug- och tryckpump. Sug- och lyftpump. Strålpump. P-ar med fram- och återgående kolv. Hand-, ång-, maskindriven, motordriven p. (Djup)brunn-, läns-, gruv-, matarvatten-, brand-, fartygspump. Saftpump. Luft-, cykel-, fotbollspump. Magpump. — P-en fungerar inte. P-arna arbetade och sögo. Sätta till alla p-ar. Beordras till p-arna. Den gamla p-en vid St Eriks gränd, bekant från Gluntarna. — Det är ju sant, att hjärtat bara är / en p., som driver livets röda ström N. v. Hofsten. **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet.

— **Pumpapparat**. -arm. -brunn. Vanligen äro de självrinnande [nafta]brunnarna ~ betydligt överlägsna p-arna Nord. Fam². -cylinder. -driven. -foder. -fäste. Med vikbart handtag, så att den kan placeras på cykeln i vanliga p-n Ählén & Holm. -hjul t. e. i centrifugalpumpar. -hus. Varför tåget fortsatte rätt mot stoppbommen, mitt igenom kolbåset och mot ett p. av sten. -inrättning. -kanna pumpkolv, piston. -kar. -klaff pumpventil. -kolv. Jfr pumpkanna. P. till reservoarpenna. -makare. -maskin. -nippel se nippel. -redskap. -rensare; -ning. Person l. sak. -ränna vari vatten pumpas upp. -rör. -skötare. Även en som pumpar luft till en dykare. -slag. Det beror på, hur mycket vatten pumpen ger vid varje p. -slang. Till cykelpump. Jfr ex. vid nippel. -spak. -spel. -stock borrad stock till pumprör. -stång. 1) (Pump)svängel, pumpvipp, pumparm.

Brunnarnas höga, mot skyn spetande pumpstänger W. Langlet. 2) Ibl. = pumpkolv. -stövel pumpstock. -svängel se pumpstäng l. -vakt; -are. P-are vid Dannemora gruvor. -ventil pumpklaff. -verk. Mosebacke självreglerande p. modärnast i världen 1932. Nere vid floden vandrade åsnor runt med förbundna ögon och drevo de primitiva p-en H. Mörne. -vipp se pumpstäng l.

— **Pump|a**², -ade, -as; p-a i, läns m. fl. se ip-a osv.; -are; [-erska]; -ning (-en, -ar; -sförsök (även bildl.) m. fl.). **I.** Enkelt. 1) Egentl. o. friare. a) P-a vatten (till kreaturen), i rännan. P-a fartyget fritt från vatten. b) P-a magen på ngn. Magg-ning. c) Hämtar vatten ~ och p-ar i gång primusen ~ Birgitta Lilliehöök. d) P-a luft i cykelringen. Så att ringen ej behöver hållas alltför hårdp-ad. — Maka till p-are J. F. Andersson, Tegelsmora. (Upp-)p-ad gummi-kudde. — P-a (in) luft i lungorna. e) Ditt hjärta, som p-ar matt Einar Malm. Även om andedräkten kom och gick i tunga, p-ande stötar Sten Granlund, öv. f) Idrotts. Han p-ade sig [på skidorna] fram över snövidden med våld som en tävlingsdkare Torsten Boberg. 2) Rent bildl., ngt vard. Jag hatar folk, som vill p-a mig. Försökte »p-a» Kali en smula angående ~ Karin Jensen öv. Han p-ade mig grundligt på nyheter, på mina planer. Holmgren, som begagnade tillfället att p-a mig om min system L. W. Stjernstedt. **II.** Ssgr ansluta sig i allm. lättare till subst. (se under detta). **Syn. I. 1)** upp-pumpa n, ut- l. läns-pumpa n, ipumpa n; ha en pumpande rörelse; 2) utfråga n, urlocka n (ngn en hemlighet l. d.).

Pump|a², -an, -or. **I.** Enkelt. 1) Egentl. En 'gurkväxt' (mest om Cucurbita pepo l. ock C. maxima, 'jättep-a') o. dess frukt. Jfr kurbits. De stora, vanl. avlångt runda frukterna av p-an kunna nd en vikt av ända till 100 kg. Eller planterade med majs, p-or och betor ~ C. A. C. Lewenhaupt. — Jättestora, gulvita p-or och ~ W. Langlet. Ty summorna växte som p-or [för var gång han berättade] Hj. Bergman. Syltad, stuvad p-a. P-an urkärnas, skalas, skäres i tärningar ~ Hagdahl. Matp-or. **II.** Ssgr ha pump. Ex.: En gurk- eller snarare p-kärna. Även bakas bröd av p-köttet Lind-Liljewall. Har stora, p-liknande frukter Norstedts Uppslagsbok. P-skal. Tunna p-skivor eller p-strimlor. P-växt(er). 2) Glasflaska l. karaff särsk. till kaffekokning (liknar ngt en pumpa). Vard. Sätt du på p-an då, så ska jag skölja upp handdukarna Pär Lagerkvist. **Syn. I. 1)** ibl. kurbits; 2) kaffe-pumpa; (nära stå:) kaffepetter l. -hurra o. d.

Pu'mp|ernick|el (utt. som ssg med grav); -eln, -lar. Ett svart, mjukt men fast, sötsurt tyskt sammalet rågbröd (ibl. i stannioll-papper), (nära stå:) ankarstock, surlimpa.

Pumps, mest som obest. plur., ibl. som sing. (med best. form 'pumpsen'); -modell. Låga nedringade klackförsedda skor utan slejff l. d. *Skospännan höja betydligt utseendet på de enklaste p.* 1930. *Inköp av ett par dampumps* 1921. *En vacker p. i slät guld- och silverbrokad med pärlgarnerat spänne* 1926. *Röda rosetter på p-en. Morgonsko av sammet i pumps[modell], med boll ~* 1921. *Herr-, lack-, promenad-, resår-, sandal-, snörpumps.*

Pund, -et, =. Ordet skulle kunna uppdelas på flera. **I.** Gammal svensk vikt, även kallad 'lispund', se d. o. *Bättre ett uns lycka än ett p. förstnd. Femton skräddare väga ett p. Olyckan kommer i p. och går i uns.* **II.** Mynt. **1)** Egentl. **a)** I Bibeln nyttjas ordet = talent (dvs. ett räknemynt som ofta anges unng. = 4,200 kr. i silvervärde). *Ditt p. har avkastat fem p. Bibeln. Gömde ditt p. i jorden ib.* **b)** Engelskt (egyptiskt o. palestinskt) mynt ('pound sterling') nominellt ngt över 18 kr.; det turkiska p-et är nominellt unng. 16 1/2 kr. *Ett (eng.) p. (tecknat £ eller p. st.) delas i 20 shillings à 12 pence; prägladt kallas p-et soveraign.* **2)** Bildl. (med anslutning till bibeln). *Det finns ingen ursäkt för att gräva ner ett sådant p. V. Benedictsson. Per-Niklas Pelle, som just inte är hällen att ha stort p. vett Hj. Höglund. Att baronen hade inte många p. att göra reda för på domedag H. Wranér. Kasta bort sina p. Vål förvalta, använda sina l. sitt p.* **III.** Ny bet. Slangartat. Litter omlaglig sprit. *Anhållna därför att de utbjödo »p.» till försäljning* 1921. *Två bröder på sjukhus efter p-köp; de hade köpt »p.», som de sedan berusade sig med* 1932. *Den som köper en rakkniv för fem spänn [kronor], får köpa ett p. för fyra och femti V. Hammenhög.* **Syn. I.** lispund; **II. 1 a)** talent; **b)** ibl. pund (l. pound) sterling; **2)** förmögenhet, kapital; (natur)gävor, anlag. **III.** (plur. ibl.): smuggelsprit, 'estniskt', hembränt o. d.

— **Pundhuvad**; -ig; -ud (dumskalle, dumhuvad, dumbom). *Det 9,999 gånger omsagda p-iga yttrandet Atterbom (i Polyfem). — Gjorde mynt, begick vissa oförsiktigheter, bar sig åt som ett pud Stina Aronson. Att framställa kammarrens ledamöter i gemen som en samling p-en Eliel Löfgren enl. Sv. Dagbl. 1926.* **Syn.** dum, 'trubbig i klumpen'. **-kurs** t. e. ifråga om eng. pund. **-langlare**; -ning. Till pund III. *Jag gick förbi p-aren — men hans hesa röst fångade strax ett villigare objekt ~ Ragn. Holmström (1928). P-ning på sjukhus* 1931. **-miljonär.** [*Hotellet*] har priser för p-er och Fordarvingar Birgit Th. Sparre. **-not.** Pundsedel. *Krävstinna av p-er och makt U. A. Almqvist, öv. (1913).* **-sedel.** Jfr föreg. *Medan han stack några egyptiska p-lar i*

hans hand Dagmar Berg. -tals, adv. Den ene går och bär på p. ister F. W. Scholander. **-valuta.** T. e. om eng. pund. *P-n återvann de senaste dagarnas kursförluster Sv. Dagbl. 1926.* **-vis,** [-t]; adv. [o. adj.]. Både till pund = vikt o. pund = mynt.

Pung, -en, -ar. **1)** Penningpung. Det vanl. ordet är numer 'portmonnä'; 'börs' är ett mer 'valt' ord än 'pung'. Numer väl oftast i mer l. mindre bildl. uttr. **a)** *P. ~ av prima brunt skinn och med prima ny-silverbygel; innehåller tre rum. Skinn-, stickad p. Barnp-ar ~ av mycket starkt skinn Ahlén & Holm. Knöt så in två talenter i silver i två p-ar Bibeln.* **b)** *Om man inte våkar ha en (väl)späckad, välförsedd, full p. Tom p. Förmåga att få folk att lossa på p-en (för välgörande ändamål). Som befunnes villigast att lösa på p-en Har. Molander. Han har öppnat på p-en och aldrig vägrat er något för er utbildning. Ja, smdlänningar förneka sig aldrig — öppna hjärtan och slutet p.! Carl Möller. Surt förvärvat går trögt ur p-en. Det är lätt att spela poker med annans p. Den tyngsta bördan på vägen är en lätt p. Stinn p. och stinn kräva mången grav plär gräva. Den som ej ser upp med ögonen, får se upp med pungen. Prästen fejfar själen, doktorn kroppen och advokaten p-en.* **c)** I Turkiet: en (i läderpung innesluten) summa i silver motsvarande unng. 80 kr. (500 piaster). **2)** Andra bet. **a)** Tobaks-, kul-, ispung. **b)** Hårpung. **c)** Hos p-djuren: hudveck med spenar vari modern förvarar de nyfödda ungar. Omedelbart efter födseln placeras p-djurens unge vid en spene inom p-en och hänger sedan fast vid denna; utvecklingen inom p-en kan ibland sträcka sig över flera månader, ungen är nämligen vid födseln mycket ofullgängen. **d)** Säck som omsluter testiklarna (l. en testikel). *P-en l. p-arna hos mannen (scrotum).* **e)** Ldlis. Bön; ärt-pung balja; skida. *Tog p. efter p., öppnade dem och smakade på bönorna Levi Rickson.*

— **Pungapa** m. fl. (zool.). Jfr pungdjur. **-artad.** *Ett p-at hudveck. -djur;* -ssläkte; -styp; -sunge. Underklass av däggdjuren som intar en mellanställning mln kloakdjuren o. de högre däggdjuren (jfr pung 2 c). Marsupialia. *P. med många spenar kunna sakna pung. Pen tillhöra huvudsakligen Australien (o. angränsande öar), men en del p. tröffas också i Syd- och Nordamerika (t. e. 'virginisk opossum'). Bland de australiska p-en finnas rovdjur, insektätare, växtätare (t. e. känguruerna), klättrande, hoppande, »flygande» och grävande former. I och med införandet av högre däggdjur i Australien hotas många arter p. med undergång T. Pehrson. Rov-, klätter-, flygpungdjur. -form; -ad; -ig. Stundom äro dessa [gallbildningar] p-ade ~ G. Adlerz.*

Spigghannen bygger av växtämnen ett p-igt bo ~ Nord. Fam. **-lik**; -nande. Judekorsen med sina vackra p-a, scharlakansröda frukthylsor. Vävarfåglarnas p-a bon. — De ur dessa infekterade fruktämnen utväxande frukterna äro onormalt långa och p-nande, varför ~ Allm. sv. trädgårdstidn. **-maklare**; -erska. **-peruk** peruk med hårpung. **-rättja**. P-orna (*Didelphyidae*), en pungdjursfamilj, som förekommer uteslutande i Amerika. **-sjuka**. En av svamp orsakad missbildning hos plommon- o. häggfrukter. **-slå**; -slagen; -slagning (ibl. med plur.). *Tänk i stället ut någon, som vi kunde p.* 'Frank Heller'. *Upprepade gånger hade han pungslagit sin beskyddare på ficklån, som ~. Han pungslag mig samtidigt på 30 kronor. Men utlänningar bli alltid pungslagna i Japan, huru man än söker ställa för sig L. Munsterhjelm.* **Syn.** viggja av, avlocka n, avlura n, avpressa n, skinna, preja (äv n), ibl. 'renskrapa', 'plocka'.

— **Pungja ut** n; -ade, -as; -ning.

Punisk, t. Kartagisk; ibl. fenicisk. *Pa* krigen Roms krig med Kartago mln 264 o. 146 f. Kr. — *P. purpur*.

Punkja (akut l. grav); -an, -or; -aman (som sköter en p-a). Ofta stavat 'punkah'. Indisk rumsfläkt, takfläkt, fläktmaskin (för att sprida svalka), jättefläkt för rumsventilation. *I taket ovanför varje par sängar hängde en väldig p-a, vilken sattes i gång medelst ett rep, som löpte genom ett hål i ytterväggen B. Gripenberg, öv. Den oombärliga »punkahn», fläktskärmen, som enligt den vanliga metoden hölls i svängning både dag och natt Egron Lundgren 1872. De snarande p-orna.*

Punkt, -en, -er. **I.** Bet. hänga i det hela nära samman. Mer egentl. **1 a)** Linje bestående av p-er. Ett ansikte ritat endast med p-er. Med röda p-er utmärka de ställen, som kunna utelämnas. P-er och andra tecken på insektingar. Stirra mot en (svart) p. i taket. Rytitare, så avlägsna, att de tedde sig som små p-er. **b)** I musiken anger en p. över (l. under) en not kort, spetsigt anslag (staccato); en p. efter noten betecknar förlängning med hälften; två p-er över varann är repristecken. **c)** I skrift är p. dels skiljetecken (se 4 nedan), dels förkortnings-tecken (som i 't. e.', 'U. S. A.', G. II A.); vidare nyttjas p. som 'diakritiskt' (åtskiljande) tecken (t. e. i bokstäver som i, j, ä, ö, ü l. de 'stungna' runorna); vidare är p-en hebreiskt vokaltecken (i p-erad text) och i landsmålsalfabetet tecken för reducerat ljud; tre p-er ersätta ofta tankstreck (ange avbrott). **2)** Mat. o. d. **a)** Begreppet 'p.' brukar anses odefinierbart, men 'beskrives som 'gränsen för en linje mot en annan rumsenhet l. som 'ett läge (l. ställe) i rummet'. Dra en rät linje från en given p., mellan två

p-er, mellan p-en A och p-en B. Medel-, berörings-, gräns-, slut-, stöd(je)-, skärnings-, sikt-, jämviktspunkt även bildl. **b)** Två p-er över varann är divisions-, en p. multiplikationstecken. **c)** Död p. läge där krafterna upphäva varandra; även bildl. **3)** Boktr. Vid 'stilgrader' är 1 p. = 0.376 mm.; petiten innehåller 8 p-er. **4)** Skiljetecken vid slutet av en mening. Jfr II. De s. k. större skiljetecknen: P., utropstecken, frågetecken. Försök att sätta lite fler p-er, dina meningar ä alldeles för långa!

II. Friare o. bildl. **1 a)** På den p. av jorden, där vi nu befinna oss. Högsta p-en i trakten och dess vackraste utsiktspunkt. Sikt-, rikt-, orienteringspunkt. **b)** Hunnen till en viss p. (i sina betraktelser). Prågan står på samma p. Stå och stampa på samma p. När hon kom till den p-en, tog salig mor-mor två prisar ur ~ Cl. Lagergren. Vi hava nu hunnit den p. i Bermudas historia, dd ~ C. Forsstrand. Men imman saken nått denna p., hade ~ J. Hemmer. Hon hade nått en död p. i sina undersökningar, och ~ en återvändsgränd, en punkt som ej ledde vidare (jfr I 2 c). Vi ha nu hunnit till viktigaste p-en i hela tragedin. Den springande p-en själva kärnan i l. nyckeln till ngt, det avgörande. — *Kommen till den p(-en), att jag kunde försörja mig själv.* **c)** Har på en del p-er ändrat sagan. Stämmer på mer än en p. till eftertanke. Har alltså på alla per visat sin hopplösa oförmåga A. Karlgren. Ha icke på någon p. funnit något att anmärka mot ~. **d)** Bergers ömtåligaste, ja sjuka p. Erik Norling. Logens förhållanden ~, det var ju den sjuka p., som ingen ville vidröra C. Larsson i By. Var och en har sin svaga p., sin akilleshäl sin svaga sida. En öm p. **e)** Angrepps-, berörings-, central-, huvud-, medel-, tyngd-, höjd-, slut-, stånd-, syn-, vändpunkt. — Kok-, flammings-, antändnings-, noll-; tidpunkt. **2)** Och planen verkställdes till p. och pricka i varje detalj, på det noggrannaste. **3)** Om ej, så flyttade hon och tog ungarna med sig. Punkt E. Sparre. Här sätter vi p. slutar. (Få) tala till p. ut. P. och stult! Döden ~ sätter p-en efter livets lidanden Py Sörman. Nu sätter natten p. och slut / på det som var en brokig dag N. Swanberg. Och denna [gång] var det nära ögat, att äventyret satt punkt för Skånbergs levnadssaga G. Pauli. [Locker till sig män, tills] alderdomen eller döden sätter p. för trafiken Hj. Söderberg. Nu gör du, som ja säger, och därmed p.! även 'punktum'. **4)** Avdelning o. d. I flera p-er avvikande från originalet. Diskutera varje särskild p. i kontraktet. Genomgå kontraktet p. för p. P. för p. bemöta ~. I, om den p-en bli vi nog aldrig ense. Punkt 1 i testamentet även 'första p-en'. Hade sitt tal indelat i tre (huvud)p-er. Tvistepunkt.

Syn. I. prick, fläck, plätt; **II. 1)** plats, ort, ställe, belägenhet; läge, ställning, omständigheter, tillstånd; ibl. höjd l. grad; tidpunkt, ögonblick, momang; tillfälle; **2)** minsta detalj; **3)** punktum, slut, nog, basta, (till) ända; ibl. 'p'; **4)** mening (begränsad av p-er), sats, fras, passus, period, passage, paragraf, moment, kapitel, led (i beskrivning l. bevisföring); ibl. post; (ibl.:) fråga, ämne, 'sak'.

— **Punktangivning.** Fackl. För att underlätta mätangivningen erfordras ofta angivande av punkter i terrängen: »p.» **-form;** -ad; -ig. Gärna fackl. Ett par p-ade ögon Nord. Fam.² — De frdn en p-ig ljuskälla utgående strålarna. Märke knappformigt eller p-igt C. Lindman. Svarta, p-iga fläckar. En mängd smd, p-iga, brunsvarta upphöjningar (sporgömmen). **-gravyr** se punktmaner. **-lik;** -nande. Smd, p-a ned-sänkningar O. v. Friesen. Streck ~ som stundom reducerats till nästan p-a fläckar Edv. Westermarck. **-maner** (biton på -er). Särsk. om metod inom grafiken då linjerna ersätts av punkter. En skrift, teckning e. d., utförd i streck- eller punktmaner Nord. Fam.² **Syn.** punktgravyr, punkter(ings)-maner. **-ram.** G F Å inom oval p. (Liten svartstämpel) (ram bildad av punkter) C. M. Carlander. **-skrift.** Ett slags blindskrift av punktlika upphöjningar som de blinda 'läsa' med fingrarna. **-tecken.** -vis, [-t]; adv. [o. adj.]. Blott p. känslig för ~. P. oskyddade ställningar. P. bemöta ngn punkt för punkt. — På hans muntliga p-a föredragning Stockh. Dagbl. 1923. **-ögja.** Zool. Hos tusenfotingar, spindeldjur o. insekter förekommande enkla ögon.

— **Punktålgas.** Zeiss' p. (punktuellt avbildande glas) ge ökat synfält med skarpa näthinnebilder i varje blickriktning. Zeiss' p. ~ för glasögon och pincenör Annon's 1926.

— **Punkter** | a, -ade, -as; p-a ut n; punkter(ings)apparat m. fl. se II; -ing (-en, -ar) se II. **I.** Vanl. verbformer. Ofta i perf. part. **1) a)** P-ad linje » t. e. streckad. De grundaste vattenområdena äro p-ade över hela ytan; övriga grunda områden äro omgivna av p-ad kant Erik Hägg. P-ad not jfr punkt I 1 b. Du har ju inte p-at ditt skriptum (ordentligt) satt ut punkter (l. skiljetecken). Nils Kreugers metod att för viss verkan tätt p-a sina dukar. En gammal foliant, vars blad voro p-ade såväl av flugsmuts som maskhd. **b)** Ett stort lodjur med vackert p-ad päls L. Munsterhjelm. Toffelblomster ~ tigrerade, p-ade och flammiga sorter. Vars svarta, vitp-ade larv lever på groblad Nord. Fam.² **2)** Läk. Göra en punktation (se d. o.). **3)** Fackl. Om förfarande vid kopiering av en modell, en ritning, en mönsterteckning o. d. Och lärde mig p-a och hugga i mar-mor Ville Vallgren. **4)** Ifråga om pneu-

matisk ring; även med ägaren som subj. Einar Aspman p-ade [vid cykeltävlan] en bakring, och samma malör hände även för ~. — Men man märker i alla fall så gott som omedelbart, att ringen blivit »p-ad» [om ett hästskosöm inträngt] Neréns Bilbok (1913). Det p-ade hjulet. — I sista etappen råkade han emellertid p-a och sackade efter. — [Automobilringarna] kosta flera hundra kronor och ändd nötas de hastigt och p-a (springa sönder) ganska lätt Sv. Dagbl. 1910. **II.** Ssgr o. avledning. **1)** Svenska p-fria bilslangar Annon's 1931. P-(ings)konst se geomanti. — I kopparstick, p-(ings)maner och akvatinta m. m. se punktmaner. **2)** P-ing. Ex.: **a)** Till I 4. Abstr. o. mer konkr. Medan jag undersökte vad jag trodde vara en p-ing. Jag får två stycken spikp-ingar vid utfarten ur ~ Ax. Gadolin. Efter reparation av en p-ing Neréns Bilbok (1913). Tätar p-ingar på cykelringar. **b)** Till I 3. Vid utförandet i sten eller trä kan man för att taga mätt använda antingen passare eller p-ingsapparat C. G. Laurin. P-ingsmaskin för att överföra lernmodellens mätt på stenen ib. **c)** Läk. Punktation. **Syn. I.** förse l. beteckna l. utmärka n l. markera med punkt(er), (ut-)sätta (n) punkter, (ut- l. av)pricka (n); ibl. utsticka n; sticka håll på, göra en punktation; råka ut för l. få en punktering, få håll på (ngn av) ringarna (om bil l. bilist etc.), gå l. springa sönder o. mista luften (om pneumatisk ring). — **Punktum,** -en, -er. Läk. Instick med kniv l. ihälig nål för att avlägsna t. e. var l. för att ta prov. **Syn.** punktur.

— **Punktlig,** -t, -are; -het; [-en]. Lektorn är så p. och regelbunden i sina vanor, att han blivit till ett ordspråk V. Benedictsson. Säker som guld och p. som klockan ib. P. som ett urverk. P-a som en kronometer infunno sig våra ärade gäster och ~ Ax. Klinckowström. Jag skall p-t (på slaget) infinna mig ~. P-t passa sin arbetstid. Som han var ytterst p. i affärer, tog han ~. Han gav åtta månaders kredit, och vi betalade p-t Sv. Leonh. Törnquist. P-en (på dagen) inlöste han växeln, och ~. — P-het är furst-tars artighet. Den outhärligaste egenskapen hos en god kock är p-het Öv. fr. Brillat-Savarin. Med osviktig p-het. Asidosatte sin vanliga p-het Hugo Hultenberg, öv. Han, som annars är p-heten själv! Åstadkommit disciplin, p-het, pli T. Fogelqvist. **Syn.** (ytterst l. skrupulöst) noga, (mkt) noggrann, precis, som ett urverk, som infinner sig på klockslag, rigorös(t) noga, särsk. med tiden).

— **Punktue** (ll (-äll); -t. Skr. P-t avbildande glas punktålgas. — **Punktum** (grav); subst. Biform till 'punkt' i bet. 'slut' o. d. Gärna tillagt efter en avslutad mening o. ofta = 'det var allt', 'basta', 'nog

härom', t. e. [V. v. Heidenstam:] >90-talet betecknar frigörelse från Brandeismen och en tendenslitteratur, som blev steril och döende. **Punktum**. Fruntimren ska vara fromma, det klär dem och därmed p. Edith T. Forssman. **Syn**. se punkt II 3. — **Punktūr**, -en [l. -n], -er; -nål. Fakkl. 1) Läk. Jfr punktation. **Lungsäckspunktur**. 2) Jfr punktera (särsk. II 2). *Bakringen fick sig en p. Erik Nyström.*

Puns, -en, -ar; -pulver; -la (-ade, -as; -ning). Fakkl. 1) Mejselliknande stålverktyg använt vid ciselering o. drivning samt för vissa läderarbeten. *Par av olika former, som slås med hammare l. klubba mot metallen för att där åstadkomma fördjupningar. Med mejsel, fil och p. borttaga ingöt och fogar m. m. C. G. Laurin.* 2) P-a. Med puns bearbeta. *Där mörkhyade gossar p-a och ciselera i guld och silver, mässing och koppar Elsb. Funch. Ljuspåtar av pressad och p-ad mässing. Med p-ad ornering. — Hon skulle p-a och modellera lädret, som blöttes försiktigt med en liten svamp Sigrid Stjernswärd. — Efter lackets torkning p-as eller kalkeras teckningen bakfram å stanniolan Ax. Törner.* **Syn**. 1) (ibl. nära:) uthugare, stans, stamp, (metall)stift.

Punsch, -en. I. Enkelt. *Svensk p., ofta förändrad för utlänningar, som på grund av den söta smaken ej misstänka spritstyrkan. Isad p. En åtting, en kvarting, en kvarts, en halv(a), en hel(a) p. Pen innehåller vanligen 25 volymprocent alkohol och 30 volymprocent socker. En flaska Karlshamnspunsch. Hembryggd (arraks-, smultron-, plommon)punsch. II. Ssgr. Ex.: Något p-blek efter en gillekväll, kom han ~. Ta in en p-bricka och lite vichy! Tömma en p-butelj. P-bål bål vari p. ingår. W. von Brauns mycket p-doftande löjtnantshistorier. Forna studentgenerationers p-drickning, som ofta åtföljdes av en nästan gymnasiestartad p-dyrkan. Dessa p-feta herrar ~ Fanny Alving. P-flaska. Låga p-glas med öra. P-halva. P-kaka. P-karaff. P-kvarting. P-kylare av hamrad koppar S. Siwertz. Den berömda svenska p-magen håller på att försvinna 'Hasse Z.' En ömklig dekadensperiod, fylld av p-patos ib. Den förkättrade s. k. p-patriotismen på 1800-talet var väl ~ N. Dencker. Bli p-sentimental. P-skatt. P-slev. I röken och p-ångorna. P-åttingen infördes utanför mällidståndet? Rubrik 1922.*

— **Punschja**, -ade, [-as]; -ning. Ngt vard. Ordet p-a finns redan 1845 hos M. Cramér. *Han hade p-at i Strömparterren, todat hos Blanch, dinerat på Hasselbacken 'Kapten Punsch'. Här sjöngs det, här röktes och p-ades det och ~ Joh. Sundblad. Fortsatte p-andet och ~ Sv. Dagbl. 1925.* **Syn**. dricka punch. — **Punschig**, -t, -are. Vard. Över mitt p-a anlete Knut Nyblom.

Pupi'll, -en, -er. Öppningen i ögats regnbågshinna, 'ögonsten'. I. Enkelt. *Det genom p-en i ögat infallande ljuset kan genom p-ens förändring mer eller mindre avskämmas. Pen är störst hos barn, minst hos gamla. Och hans stirrande p-er K. A. Hagberg, öv. P-erna äro vid akut förgiftning starkt sammandragna. De vidgade p-erna, munnens åtstramning varslade om något olycksbud H. Victorin. [Hans] avlånga katt-p-er vidgades synbart, när jag ~ Ax. Munthe. Eldgul iris, svart p. om berg-uv. — [De röda ögonfläckarna på apollofjäriln äro [ofta] försedda med vit p. G. Adlerz. II. Ssgr. Ex.: P-stelhet läk. Där efter såg hon på honom med smid kisande p-streck, vilka ~ Magda Bergquist. P-utvidgande läkemedel el. gifter Nord. Fam.²*

Pupi'll, -en, -er; -kassa (som lämnar understöd åt delägares efterlämnade minderåriga barn); -tillägg. *Han är ej en arbetsmyra, / han är Guds p. som dären K. A. Tavaststjerna. Prästerskapets änke och pupillkassa. Ett p-tillägg, vilket för närvarande utgår för barn av officer med vederlike med 75 kr. för varje ~ pr år räknat Militärkalendern 1919.* **Syn**. myndling.

Puppa, -an, -or. Form l. vilstadium (hos en insekt med fullständig förvandling) mln larvstadiet o. det fullfärdiga insektstadiet ('imago'). För folk i allm. mest om fjärilar men zool. även om en del andra insekter (sländor, skalbaggar, steklar, flugor osv.). I. Enkelt. 1) När larven blir fullvuxen, slutar den äta, insparrar sig i en vävnad l. d. (förpuppas), till dess den som färdig insekt lämnar p-skalet eller kokongen. *Krypa ur p-an p-skalet. Från p-a till fjäril även bildl. Hos de fritt upphängda p-orna G. Adlerz. P-a av näselfjäril. Fjäril(s)p-a.* 2) Märk de vard. *Full som en p-a 'Dan'. Fyllp-a. II. Ssgr. Ex.: När p-huden brister. Redo att framträda ur p-höljet G. Adlerz. Höllo [dd de buros] sina antenner och ben p-ligt indragna ib. Efter fem års oansenligt larvliv och ett års p-liv C. G. Laurin, om ekoxar. Är insekten färdig, spränger den p-skalet och ~. P-skinnet är i början ytterst tunt och skört G. Adlerz. Resterna av p-skinnet måste han [den nykomna getingen] själv avlägsna. Vilande p-stadium saknas [hos halvvingarna] Nord. Fam.² Att i allmänhet hanarnas p-tid ~ är något kortare än honornas G. Adlerz. Under p-tiden ib. Hade lämnat p-tillståndet och skulle snart vara flygfärdig fjäril även bildl. För att i marken uppsöka plats för sin p-vila Nord. Fam.³*

Pur, -t, -ast(e). Ej predikativt. 1) 'Egentl.' *Sågo ut, som de varit av p-t guld, av p-a(ste) gullet. Svår att ha till fiende, men i vänskap trofast som det p-aste gull Rik. Lindström. — Klockan var av p-aste silver ~ Jeanna Oterdahl. 2) 'Bildl.' a) Till subst. Ofta*

etter 'av'. Av *p. avund(sjuka)*, *barnhjärtighet*, *beldtenhet*, *blyghet*, *förargelse*, *förfäran*, *förskräckelse*, *förtjusning*, *förtvivlan*, *förvåning*, *generositet*, *glädje (över)*, *godhet*, *häpenhet*, *hjäpnad*, *illvilja*, *ledsnad*, *mattighet*, *medkänsla*, *nyfikenhet*, *otdlighet*, *självishet*, *sympati*, *välmening*. Av *p-t medlidande*. Av *p-aste sanningsnit* T. Segerstedt. — Ibl. efter 'i'. I *p. förskräckelse*, *förtvivlan*, *häpenhet*, *oförståelse*, *välmening*. — Ibl. 'på'. På *pur* odygd jfr 'på pin kiv'. — Vidare t. e. *Hankänner väl inte sin egen far för p. lärdom* Klara Johanson. *När har nånsin någon givit en bonde något av p-a godheten?* Öv. fr. Reymont. *De ä ju p(-a) lögn(en)* I *Dessa p-a tillfälligheter* Per Hallström. I *p-aste solsen* Ane Randel. **b)** 'Pur' l. 'purt' till adj. *Jag tror ni äro p. stolliga båda två!* E. Grip (folksaga). — Gärna skänkt i: *För den p. unga flickan var han oemotståndlig*, och ~ Fr. Böök. *En p. ung kornett* Algot Werin. — Skr. är: *Sammanhållet endast genom p-t ideella band* Marika Stiernstedt. **Syn.** oblandad, ren(aste), gedigen, oförfalskad, äkta, ram(aste), enbar, klar(aste), uppenbar(aste), sannskyldig, veritabel; idel, lutter, bara, enbart, uteslutande, 'genomgående', 'komplett'. — **Purfin**ne; -sk (-het, -en; -hets-ivrare). (Arg) fennoam, finskinne, äktfinne. *P-narnas enfaldiga och kortsynta hets mot det svenska tar allt råare och osmakligare former* 1934. — *P-sk studentpropaganda* 1930. *Dessa unga p-skhetsivrare* E. Nevanlinna 1926. — **ung.** Skönl. l. sydsv. *Den p-a ~ Tora Johansson, sedermera Tora Teje* C. G. Laurin. — **Purism** m. fl. se d. o.

Puré, -(en, -er. Även 'pyré'. **I.** Enkelt. **1)** Avredd soppa, soppa av kokta passerade grönsaker (ibl. även av kött). *Ärt, blomkål; hönspuré*. *P. på sparris, selleri, vilt*. **2)** Mos. *Potatis, kastanj(e)puré*. **II.** Ssgr. Ex.: *Kan man kanske föreskriva p-kost, när det av grönsaker blott finnes ~* Öv. fr. Majken Borring. — *Rötterna ~ drivas genom p-press ~ Ida Högstedt. Morötter rivas ~ och pressas genom p-pressen.*

Purgativ, -et, = [l. -er]. Avföringsmedel, avförande medel, purger(ings)medel. — **Purgatori**um (akut); -et l. -um. Skärseld(en). Även bildl. *Att med ett skämt söka förgylla sitt p-um*. — **Purger**ja (vanl. hårt g); -ade, -as; -(ings)medel; -ing (med plur.). 'Rensa' (magen), laxera, framkalla avföring. *Barken verkar p-ande* K. Hedbom. *Som kraftigt p-medel* ib. *För stark p-ing*.

Purifiera, -ade, -as; -ing. Fackl. Rensa, lutra. — **Purism**, -en, -er (till 2). **1)** Språkrensning(ssträvan), strävan att undvika l. ur språket utmönstra (onödiga) främmande element. *En sund, en överdriven p.* Viktor Rydbergs *p.* **2)** Puristiskt ord l. uttryck, ibl. försvenskning. *Åtskilliga av V. Rydbergs p-er ha med tiden ingått i språket*. —

Puri'st, -en, -er; -isk (-t). Språkrensare, ivrare för renhet (ibl. svenskhet) i språket. *Övertygad p. Den starkt p-iska rörelsen i Ungern, som satte in vid början av 1800-talet. P-iska strävanden.*

Puritän, -en, -er; -hatt m. fl.; -i'sm (-en); -sk (-t). Anslutningen till föreg. mycket svag. **1)** Hist. Om de engelska protestanter som vid 1500-talets slut ville återinföra den ursprungliga botgörarenheten o. på grundval av kalvinismen utrensade vad som för dem tedde sig som katolicism. *Toleransedikten 1689 gav p-erna rätt till egen gudstjänst. Metodisterna ha ibland betecknats som nyp-er*. — *Den toppiga, vibrerade p-hatten* C. G. Laurin. *En rest från p-tiden* ib. — *Gammal p-sk, asketisk kulturfientlighet. Lång som en p-sk predikan*. **2)** Friare o. bildl. Asket, (sträng) sedlighets- l. renhetsivrare, rigorist. *En p-sk form av islam. Ett rent och gott ansikte av något p-sk typ. Med anfall av p-sk ruelse. Kummets p-ska enkelhet. P-t trumpen, allvarlig.*

Purjo (akut); -n; även **Purjo**lök. Allium porrum. Växt l. de ätbara nedre delarna av dess blad samt den ännu svagt utbildade löken. *Grönsaker såsom spenat, persilja, dill, kål, selleri, purjo m. m. Grov p. P-n skäres tvärs över i 1/2 cm. tjocka skivor* Ida Högstedt. *P-n bör vara tjock och väl blekt ~ för att komma till sin rätt. P-(löke)n nyttjas vanligen i soppor eller ätes som sparris. Sommar-, vinterpurjo* den senare inlagen i kallbänk l. källare. — *Helkokt p-lök. P-löksoppa. Då iläggas p-löksstrimlorna, varefter ~.*

Purklen (grav); -et, -nare; -enhet; -n|a ti'll (-ade). Ngt vard. **1)** *Nog kände hon sig tacksam i sitt sinne, / men litet p-en och* C. V. A. Strandberg. *Netta kör ut underläppen och ser p-en ut* Jeanna Oterdahl. *Bli, vara p-en för rakt ingenting. Jo, mätte va nånting hon går och är p-en för* Pär Lagerkvist. *Vännen Ofrvandahl är en smula p-en på oss, att döma av ~* Sv. Dagbl. 1917. *Som var p-en över att allena ha fått betala ~* Henning Berger. — *Av ~ sdrad stolthet och p-enhet* S. Siwertz. **2)** *Och Kersti p-nade till ~* I. Ljungquist. **Syn. 1)** stött, på l. vid dåligt humör, sur (o. arg), sticken l. stucken, 'hår-sken', misslynt, harmsen, pikerad, som sitter å tjurar l. grumsar.

Purpra, -ade, -as. Gärna skönl. *Skenet [från brasan] p-ade hennes kinder* H. Berggren. *Då morgonrodnaden p-ade bergen. Snö och vågor / vi p-ade med oväns blod* Raf. Lindqvist, öv. fr. Puschkin. *Vars kinder börja få högre färg, som om druvsaften redan p-ade dem* Hugo Hultenborg, öv. *Tills morgonen p-as i brand* E. Cson Bredberg. *Västern p-as och solen går / bort till andra länder* A. Hammarström. *Asparna p-as, och ~* Levi Rickson. *Kronvalls ansikte p-ades*

av återhållen vrede E. Didring. Av solen synes knappt en p-ad rand Hj. Lundgren. En duk, p-ad av vinet från många symposier Emil Zilliacus. Av ett p-at flor E. Kruse. Hans kinder voro livligt p-ade E. Palm. **Syn.** purpurfärga, 'ge (högre) färg', komma färgen att stiga, övergjuta med purpur, 'livligt måla'; (p-as ibl.) rodna, bli (blossande) röd, få en rödviolettt färgton.

— **Purpur** (grav); -n (i obest. form ibl. även neutr). Ofta skönl. I allm. om färger mln rött o. violett; i äldre tid om rödviolettt färg från p-snäckan. Ibl. om lysande färger överhuvud (p-blå, p-brun). 1) 'Egentl.' Antik p. framställdes ur p-snäckan; p. kan numer framställas syntetiskt, men har mist sin forna betydelse. P. erhålles vid blandning av de enkla färgerna rött och violett Nord. Fam.² Den [röda anilinfärgen] drog åt p. och var inte lik något man förut kände till C. Sahlin. 1¹/₄ gr. rent p. The Svedberg. **Synpurpur.** — Ett sken av mattad p. göts kring bygderna och tjällen Runeberg. Silverstänk av lysande mäsar i rymdens p. Magda Bergquist. *Aftonp-n göt sig som en gloria kring ~ Emil v. Qvanten. Men den växande p-n på hennes kind sade, att ~ S. E. Wacklin. Sitt dröjande p. solen / på nattliga skyar stänkt G. Schlyter. Och just därute syntes solen glida / i praktfullt p. över bergets topp Emil Kléen.* 2) Dyrbart tyg l. dräkt l. mantel av p. Ofta beteckning för furstlig makt och höghet (p-n var förr mycket dyr att framställa). Klädd i guld och p. Född till p-n, att bära p-n och spiran. I p-n, i arbetsrocken, / i frihetens gamla blus Bo Bergman. *Det förföt sju år, innan Della Chiesa erhöll p-n och kardinalhatten Annie Wall. Råds-, kardinals-p-n.* — Klädda i mörkblå p. (jfr p-färg) Bibeln. **Syn.** purpurfärg l. -tyg l. -dräkt l. -mantel o. d.; (furstlig) glans l. makt l. värdighet.

— **Purpurblå.** Lysande (mättat, varmt) blå; ibl. blåviolett l. rödblå. Läpparna hade en underlig, p. färg Hildeg. Wieselgren, öv. *Frukten av granatäppleträdet, med många p. kärnor A. F. Dalin. Staden, borgen, vatt-net, människorna tycktes insvepta i solnedgångens guldstoff, alla skuggor syntes p-blå Jeanna Oterdahl. -brun.* Jfr föreg. Ofta = brunviolett. Genom att bilden först färgas rödbrun, därefter brun och p. (fotogr.) Gunnar Malmberg. P-a kakaofrukter Birgit Sparre. P-a björkar Paul Rosenius. -**bräm;** -ad. I p-ade skrudar Emil Melander. -**dräkt. -fläck;** -ad; -ig. Bladen [på *Erythronium dens canis*] äro p-iga ~ Nord. Fam.² -**färg;** -la (-ade, -as; -are; -eri; -ning). 1) Subst. Forntidens högt skattade p., oerhört mödosam att ur purpursnäckorna utvinna och därför även oerhört dyrbar C. Sahlin. Genom blandning av olika snäckors avsöndringar erhöles

forntidens många skiftande, dyrbara p-per Norstedts Uppslagsbok. Där rödklövern lyste med p-per och ~ Agnes v. Kræmer, öv. 2) Verb. a) Varned silke och ull kunna p-as Nord. Fam.² Under det p-ade blommor särskilt hyllas av getingar G. F. Steffen. *Thebes skickligaste sidenarbetare och p-are.* [Tyros] framstående genom glas-, vävnads- och metall-industri samt p-eri Nord. Fam.² b) Friare. Just när solen går ned och p-ar dalar, berg och skogar Harry Blomberg. Och p-ad flammar morgonglöden A. Fahler. Blev p-ad i ansiktet av vrede Elsb. Funch. -**glänsande.** Bakhuvud, hals och bröst [hos starhannen] p. E. Lönnberg. -**glöd;** -ande. Skönl. -**grann.** Nästan onaturligt p-a moln G. Kihlman, öv. -**hatt** kardinal(s)hatt. -**kant;** -ad. I sin p-ade toga E. Hornborg. -**kläda.** 'Egentl.' o. bildl. Och [solen] p-per bergets nakna kam Erik Brogren. -**krämjare;** -erska Om äldre fhdn. En perska från staden Tyatira ~ Bibeln.

-**läpp** skönl. -**mantel** t. e. om råds- (herre)- l. kardinals- l. furstemantel. -**rand;** -a. Molnets p. -**rodnlad;** -ande. En p-ad sköt upp i hennes ansikte, men hon svarade intet Sv. Walberg, öv. -**röd.** 1) I p. mantel. Bland p-a anemoner Ax. Munthe. Och lingo-nen skeno p-a vid vägkanten Edith T. Forssman. Sköna, p-a klarbär, som ~ E. G. Lilljebjörn. *Brudborsten, Cirsium heterophyllum, utmärkt av sina äggstora, p-a blomkorgar C. Lindman.* 2) P. (i ansiktet) av ansträngning, hetta(n), vrede, blygsel. -**saff;** -ig. Skönl. Druvans p. P-iga mörkblå små druvor K.-E. Forsslund. -**sken** skönl. -**skiftande.** Gärna skönl. Genom den ~ p. Ljungen Öv. fr. 'Fiona Macleod'. -**skimmer;** -rande. Huvud och strupe grönglänsande med eller utan p-mer E. Lönnberg (om starhannen). — *Fantasi, gudaskatt, / p-mer över livet J. Tegengren. -sky.* Skönl. Österns p-ar. — *En liten p. for över hennes ansikte Ad. Hillman, öv. -smycka. -snäckja.* Särsk. om Murex brandaris men även om andra Murex- o. Purpuraarter. I gälhdåns vägg ha många arter av p-or en slenkörtel, vars avsöndring gav de gamle purpurfärgen. -**strimmja;** -ad. Med vita, p-ade blommor A. Holzhausen. -**strö.** Skönl. [Solen] p-r den milda aftonskyn K. Forselius. -**stänk;** -a. Mest skönl. Aftonhimlen flammar röd, / p-per vita segel Gunnar Flensburg. W. H. Hudson, *Det p-ta landet. -svart.* Jfr purpurblå. [Axfjäll med] urnupen, p. topp [hos polarvidet] C. Lindman. Med p-a bär. Och sjöarna bröto sig p-a nere vid foten, djupt gröna på ~ Strindberg. -**violett.** Att marken på avstånd får en p. skiftning (av Orchis morio) Bj. Holmgren. Syrenbuskar med p-a blomklasar. -**ådrad;** -ig. Skr. [Tamarindens] vackra, gula, p-ade blommor Otto

Heilborn. *Blomkronan* ~ *inuti p-ig* (i botten gulaktig) C. F. Nyman (om Linnæa).

— **Purpurne** (grav l. akut); attributivt o. oböjt. Skönl., mindre vanl. [*Varpå följa vit, gul, svart d. v. s. mörkt purpurne, och blå ros i olika fält* C. J. L. Almqvist (enl. Ruben Berg). *Där de glimmande näten / spunnits av spindlar bland p. ljung* John A. Ekström. *I sköna, p. dräkter sulto* ~ Frank Heller'. **Syn.** purpur-, purpurröd.

Purra¹, -ade, -as; p-a upp¹ m o. ut n; -ning (-en, -ar; -sdags m. fl.). Sjövä.; ibl. ngt vard. *Då jag en natt skulle p-a styrmannen till vakt* ~ H. Mörne. *I följd härav skulle Gritten, som hade sista vakten, p-as kl. 7 på morgonen* J. G. Andersson. *Jag sprang in och väckte min man, och han p-ade i en hast jungfrurna och trädgårdsmästaren* ~ Amelie Posse-Brázdová. *Pappa hann att p-as ur middagsluren, kaffepanman att komma på spisen, ~ Emy Cederblad. En väckarklocka, som varje morgon p-ar honom kl. 5 G. Attorps. Det var ett förbaskat p-ande det här, sade Dave, då han blev väckt för femte gången* Hj. Bengtsson. — *Innan han lade sig, gav han städerskan order om p-ning i Bomarsund* G. Kåhre. *Klockan därinne visade halv sex, det var p-ningsdags* Ragn. Holmström. *Då p-ningsropet ljöd* O. Thunman. **Syn.** väcka.

Purra², -ade, -as; p-a i [n] o. på [n]; -ning (ibl. med plur.). Ngt vard. *Det kan du p-a i bönder. Det är något att p-a bönder med. Vete fan, vad han p-ar för palt i dem* Har. Hornborg. *Låt inte p-a på dej sånt skräp!* **Syn.** narra, 'slå i' o. d., lura.

Purra³, -ade, -as; p-a upp² n; -ning. Mest i ssgn 'upp-a' n. Mest sydsv. för vanligare 'burra (upp)'. *Ett och annat här, som i trots av allt använt smör eller dricka ej ville ligga slätt, utan p-ade sig* H. Wranér. **Syn.** se burra. — **Purrig**, -t, -are. Mindre vanl. än 'burrig' (jfr d. o.). *En försenad kustpipare stod p. och till synes frysande på en kalkstenshäll* Kjell Kolthoff. *P. i håret och ~.*

Pushboll (posj- l. pusj-); (-s)spel. Spelas med en väldig luftfylld läderboll (omkr. 1.5—1.8 m. i diameter o. en vikt av omkr. 25 kg.) vkn skall drivas l. stötas in i fiendens mål. *P. spelas av två partier och drives mest som skämt- eller uppvisningsnummer. Träningen i p-spelet pågår f. n. av alla krafter på Stadion* 1921.

Puss¹, -en, -ar. *P-arna och flödvattnet på fält och vägar* Helena Westermark. *Barn, som klafsa i p-arna på vägen. Där ankorna ligga och plaska i p-en. Den där p-en närmast byn räcker gott, där landar vi Jöran Forslund. Vatten-, regnpuss.* **Syn.** (liten) vattensamling, pöl, göl, damm.

Puss², -en, -ar; -kalas (skämts.). Ngt vard.

l. familjärt. [*Hennes*] *åsikt var, att en ung flicka, som oförhoppandes får en p., bör niga djupt och tacka, men ingalunda spotta och fräsa, som lantlollorna brukade* E. Lam-pén. *Kom, får jag ge dig en p.!* *P. frdn din vän Eva Karin Thordeman* (brevslut). *Lilla sockermun, / giv nu strax på stund / stora p-en åt sin mamma!* Strindberg. *P-ar i påsk* Alb. Engström. *P. på kinden, mitt på mun. Välkomst-, rakpuss.* — *När han höll p-kalas med mamma* S. Siwertz. **Syn.** kyss. — **Puss**a¹, -ade, -as (även dep.); [-ning]. Jfr föreg. *Helsa och p-a Mamma på det innerligaste frdn din Pappa* C. J. L. Almqvist (brev). *Man skall vara hövlig mot höga vederbörande, sa flickan, när hon p-a polisen. Gott, sa farbror Uddman, då han en gång på en artistbal p-ade mig mitt på munnen* Emilie Björnberg. *När han dtit och slickat sig mätt, räckte han vacker tass och p-ade på hand* Åke Hasselblad. *Uschl, skall Pyttan ropa till, / när en gosse p-as vill Alfabet till Marianne Mörner.* **Syn.** kyssa.

Pussel (akut); -let, -el; -elbit m. fl.; -lja (-ade, [-as]; -ing). Även stavat 'puzzle'. Laggspel med bitar som på ett bestämt sätt skola hopfogas till ett helt (en bild, ett mönster l. d.) Ofta friare o. bildl.

1) *'Mosaikspelet', ett gammaldags p-el med färgade små brickor. Kors-ord-puzzle ~ det ifyllda puzzlet* 1925. [*Sedan hade stälbåten*] *tagits isär och skickats till Butiaba, där arbetare sysslade med det besvärliga p-let att sätta ihop den* Öv. fr. Martin Johnson. *E. Wel-lander, Föräldrarna inför skolsystemets p-el* 1930. *När p-let har gått ihop, har han ~. Har du löst p-let med de tjugu filmerna?*

2) Ssg. Ex.: [*Portugal*,] *som ligger infogat som en puzzlebit på västsidan av den iberiska halvön* ~ M. Rogberg. [*Från flygmaskinen*] *har man landskapet i dess ~ puzzlemosaik ib. P-elmästare även bildl. Ett puzzle-spel* 1921. *Som en vilkommen bit ur ett p-elspel* Py Sörman. *Ödets p-elspel. Nu sitter han och lägger ett puzzlespel med sitt livs spillror* Bertel Kihlman. *P-eltävling.* 3) *P-la. Vid rätt p-lande erhöles följande firmamamn: ~. Sitta och p-la med ngt.* **Syn.** laggspel, lägglåda; 'plockspel', petgöra, huvudbyr.

Pussera, -ade, -as; -ing. Tekn. Med hammarslag forma, driva i metall.

Pussig, -t, -are; -het. *Men han liknade en drunknad, så tjock och p. var han av svirande* Ernst Lundquist, öv. *Och över hans p-a ansikte utbredde sig ett soligt, väl-lustigt löje* Sven Karlén, öv. *Han hade p-a och gråbleka kinder, tjocka läppar och ~* Raf. Hertzberg, öv. *Två blekp-a gossar ~ 'Sigurd'. — Överfetman, tyngden och p-heten voro borta, han rörde sig med spänstiga steg, och ~ Maur. Hellberg.* **Syn.** pussig, upp-

sväld, tjock i kinderna, sjukligt fet, blek-fet, 'svampig'.

Pust (l. ibl. püst) -en, -ar. **I.** Redskap. *Gick fram till härden och ryckte pen ur händerna på pojken ~ Karin Juel. Låt pen blåsa och saxen gå!* Fröding. *Två smeder och en kåring, som drog pen V. Vallgren. Som stod och blåste liv i glöden med en p. Blåsa undan askan med pen. Vanlig p. (cylinderpust) för avlägsnande av damm ur kastfacken. Röd-färgsgröta och p. Hand-, parfym-, puder-, smedje-, smidespust.* **II.** Fläkt o. d. **1)** Mer egentl. Vindfläkt o. d. *Ännu en gång öppnades dörren och släppte in en kall p. Gav ringa hägn / mot ~ Böres kalla p. O. A. Linder. Ty vinden ~ svepte stötvis in mot land i kraftiga p-ar Gunnar Ekström. Då och då kom en varm p. från ~ något restaurangkök i källarvåningen C. G. Laurin. Och över den kokte luften, torr som en p. ur Gehenna 'Frank Heller'. Ljunma p-ar. Och som en osynlig rök bolmar där fram en tung p., kvävande, brännande het T. Orre. Och sände yrsnön i tunga p-ar mot fönsterrutorna Karin Jensen, öv. Man tog vara på varje liten p., och där maldes för hela byn N. W. Lundh. Och med en vindpust kom ~. — Vid första p. från häggen Joh. Nordling. Då ~ teköket puttrande utstötte några p-ar av vattendånga C. G. Laurin. **2)** Friare o. bildl. **a)** Gummor, som ~ värmlde händerna och blåste ansträngda p-ar på glöden Stina Aronson. Ett vemod ~ slog som en kylig p. mot hennes panna Agnes v. Krusenstjerna. Annat allt är vådrens tomma p. Emil Kléen. Stämningar, som ~ blåstes bort av minsta p. från det verkliga livet Ola Hansson. För med sig en frisk p. av andra livsformer Jos. Kjellgren. Då frihetens ande svepte med starka p-ar över gamla Europa Wald. Swahn. **b)** Teknik fans, men p. och ande var borta Kjell Strömberg. — Som om han skulle till att ge upp sin sista p. Ellen Wester, öv. Trogen till sin sista (ande)pust. — Någon enda gång rätade han på ryggen, drog en p. och ~ ib. **c)** Med p. man gick på hemmets teg 'Kilian'. Om aftonen är p. och gråt, / då vänner måste skiljas åt Ps. 495. Och lämna ångst och p. Ps. 666. Ögonlust, hjärtats p. Fri från sorg och p. **Syn. I.** (liten hand-bälg, handfläkt; **II. 1)** (vind)fläkt, vindpust, vindstöt, luftström, ibl. (väder)il; **2)** ibl. blåsning; (djupt) andetag l. andedrag, suck, pustan(de), stön(ande), stänkande, flämt(an), flåsning; möda, sorg o. suckan, (ve)klagan.*

— **Putst**¹, -ade, -as; p-a iväg l. i väg, in ut, till ut; -an (bildl.); -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Stormen, som p-ar och flåsar och piper ~ S. Neander Nilsson. — P-a på elden. — Vinden behövde bara p-a till aldrig så lite, så ~ I. Ljungquist. — Även trans. P-a dit stinkmoln av kvä-

vande gaser Gunnar Cederschiöld. Jakten p-ade rök, och vi avlägsnade oss från staden Alb. Engström. **2)** **a)** Domaren, som p-ade som en överhettad ångpanna Öv. fr. Vaughan Kester. Hon var eldröd av ansträngning, hon p-ade ljudligen av trötthet och ~ G. Nordensvan. Hunden p-ade som ett litet lokomotiv. P-a och flåsa. P-a och jämra sig. Kom p-ande och stänkande uppför trappan. P-ande under den dubbla bördan av sin korpulens och den oerhörda hettan Signe Engström. »Stora nyheter», p-ade han ~. Våra hästars djupa, p-ande andetag B. Gripenberg. Vi hörde några p-anden, och ~. — P-ar över folks oförnöjsamhet R. Jändel. **b)** Handklaveret p-ade och gnällde och ~ Ellen Wester, öv. — En bil kom p-ande uppför Carolinabacken, då ~. En liten ångslup kom p-ande och stänkande som under ett hostanfall ~. Det p-ande loket. Ett p-ande lokaltdg. **3)** Hämta andan o. d. **a)** Men nu p-ar vi först ett tag å får oss en tugga. Jag måste p-a ett slag i backen. Låta hästarna p-a en halvtimme. **b)** Trans. Mindre vanl. För att p-a hästarna och ~ Emy Cederblad. **II.** Verbalsubst. **1)** P-an. Ofta skönl. Egentl. o. bildl. Och stiger med p-an ned ur åkdonet. Med mycken p-an och vedermöda Sig. Dahllöf. Men suckan, p-an och vecklagan ha åldrigt föryngrat någon människa ~ Georg L. Dahlin. **2)** P-ning. Skr. **a)** Smärtfulla suckar och p-ningar Joh. Sundblad. I detsamma hördes p-ningar i trappan, det var ~. **b)** En liten stunds p-ning överst på varje ds K. Zilliacus. **Syn. I. 1)** blåsa; utblåsa ut, utsläppa ut; **2)** flåsa, ta djupa (o. häftiga) andetag, andas häftigt l. hörbart l. tungt l. flämtande, flämta, stänka, sucka, stöna; ibl. jämra (sig) l. klaga; ibl. tuffande utsläppa ut (ånga l. rök l. bensin-ångor o. d.); **3)** hämta andan; ta sig en liten vilostund (så man får andas ut).

Pust² (grav l. akut); -an, -or; -agräs. Mest i best. sing. = ungerska stäppområdets. Telch Ede, skulptören från p-an Emil Cedercerutz.

Pust¹ (akut); -eln, -ler; -elbildning. Läk. Varblåsa, varblemma. Jag har fått en p-el där. Endast ytterst sällan ge de vanliga p-lerna upphov till omfattande varbildningar och blodförgiftning Gunnar Forssner.

Putat¹, -an, -or; -var (kudd-, dyn-, örn-gottsvar). Liten dyna l. kudda (till förekommande av skavning); ibl. mumrik. I bet. 'huvudkudda' mest folkli. l. ldl. Till stoppning i madrasser och p-or B. Jönsson. Jämkade sina klappstolar och p-or till rätta C. Larsson i By. Stabbläggare med sina p-or på axlarna ib. Stoppade höft-p-or i sport-ränsel. Stolen bred med nött skiv-p-a B. Mörner. Bolstrar och p-or i granna färger och randningar Signe Nilsson. Så att snön

täckte stenar och smdbuskar med svällande kuddar och p-or E. Walter Hülphers. — Axel-, ben-, bom-, dun-, huvud-, lok-, läder-, mank-, sadelp-a. — Madrass- och putvar. **Syn.** (skydds)dyna, kudde, pöl, valk, stoppning. — **Putt**a², -ade, [-as]; p-a fram [u], ut se utp-a; [-ig (-t, -are), -ning]. Gärna ngt vard. **1)** Huvud användningen (då ordet är enkelt). *Hade för vana att p-a något med underläppen* Agnes Byström-Lindhagen, öv. *Och trumpet p-a med läpparna* Hj. Bergman. *Så att han börjar p-a med munnen och tårarna inte äro långt borta* Ellen Lundberg-Nyblom. *En liten fuktig, p-ande mun* ~ Fr. G. Bengtsson, öv. **2)** Mindre vanl. **a)** *Pickorna p-a av nyväxlade sedlar* ~ Martin Rogberg. *Och sina trasiga, smutsiga byxor med p-ande knän* Ellen Wester, öv. — *Och mellan byxorna och ~ västen p-ade skjortan fram i en väldig klump* P. A. Laurén, öv. *Hennes rygg är kutig och magen putig* Hj. Bergman. — *Ansiktet har årsringar av fett, och magen en imponerande putning, han är kock.* **Syn.** utputa u, 'truta', skjuta ut (läpparna); stå üt, svälla (o. pösa 'över bräddarna'), bilda en knöl l. valk, sitta pösigt.

Putts¹, -et, =. *Spela, göra ngn ett p. Hitta på (att göra) något p. (mot, med ngn). Rätt oskyldiga p. Ställa till med ett (av sina vanliga) p. Våra p. och upptåg i barn-domen* F. U. Wrangel. [Som om] våren redan var här, men på p. gömde sig någon-städes ~ Ellen Wester, öv. **Syn.** spratt, streck, upptåg, skälmostycke, fuffens, (ibl. nära:) skoj, trick, 'kiv'. — **Putslustig** (grav); -het (med plur.). *Vad hon var p., där hon satt, | med sin förvildade lugg i pannan | och sin parisiska bäverhatt!* Fröding. *Den självbeldtna tonen var så p. Små p-a och kättjefulla amoriner* Hj. Bergman. *En liten unghare skuttade p-t hit och dit* Tycho Berg. *Ett p-t svar från något av barnen. De p-aste spratt. Alltid hade Gull-Gull små p-heter för sig* ~. **Syn.** (tok)rolig, löjlig, 'besatt', (ibl. nära:) grotesk, skämtsam, narraktig, skälmaktig. **-mak**lare; -erska. Skäl(m)unge), upptågsmakare, lustigkurre, rolighetsmakare, 'tjuvunge'.

Putts², -en, [-er, artplur.]. Skillnaden mln abstr. o. konkr. bet. ej alltid skarp. **A)** Enkelt. **I.** Mer konkr. Medel o. resultat. **1)** Byggn. Tunt lager murbruk anbragt på murar, väggar, innertak m. m. för att skydda o. isolera ytan o. ge den en enhetlig verkan. 'Slät-p-en' har jämn, 'sprit-p-en' mer eller mindre grovkornig ('rappad') yta. Till p. nyttjas mest vanligt kalkbruk, cementbruk och gipsbruk. Skall p. anbringas på trä, påspikas först vassrör eller reveteringsmattor, på vilka p-en lättare fastnar. Trädtegelduk till eldsäker p. under bjälklag och taklag av trä i stället för panelning och rörning

1909. *En vacker hall i röd kalksten och vit p. med ~. En ståtlig byggnad i ljus p.* Signe Lagerberg-Stenius. *En tavla, målrad på själva p-en* Fanny Alving. *Färgerna, som läggas på den ännu våta p-en* ~ Nord. Fam.² *Fuktränder, som ~ bredde ut sig i p-en* W. Hammenhög. *En glatt, snart hårdnande väggputs* Ekenberg-Landin. — *Tak-; mur-; kalk-, gips-, cement-; sprit-, slätputs.* **2)** Polityr. l. rengöringsmedel av olika slag. *Bilen skiner av p. och polering* även mer abstr. *Skrapa bort p-en. Repor i p-en.* — *Karls-sons puts*, bästa rengöringsmedel för silver, mässing, aluminium, fönster m. m. Anns 1923. *Koppar-, zink-, metallputs* (pr kg. ~). **II.** Mer l. mindre abstr. *Stater och kårer kommo i sin bästa p. och officerare i sin parad* T. Segerstedt. *Lille-Per sitter på baksätet i stram p. med korslagda armar över bröstet* Sigrid Kurck. *Att dåtidens knekt hade en stramare hållning och bättre p. än den nutida* Gust. Cederström. *Den personliga p-en* krigs. *Står högre såväl i bildning som i p. och utseende. Hålla styvt på p. och renlighet. Planteringar av denna art, vilka äro omgivna av stängsel* ~ kunna hållas vid en helt annan p. än ~ P. Boierth. **B)** Ssgr äro nästan alltid fackl.; ngn gång kunna de även föras till verbet. **Syn. A)** **I. 1)** (ibl.): tunt murbrukslager, rapping, revetering, putsad yta, 'polering'; **2)** (ibl.): rengöringsmedel, polityr; **II.** renlighet, snygghet (o. ordning), ordningsfullhet, pryd- lighet.

— **Putselägg.** *Men även teglet, befriat från sitt förut gängse p., kom åter att göra sig gällande* ~ Ragnar Östberg. **-bruk.** *P. lägges på med en murslev ~ samt strykes ut och jämnas med en putsbräda* — en bräddit, försedd med handtag Kerstin Key. **-bräda** o. **-bräde** se nedan under putsa. **-färg.** *Huvudbyggnaden, vars varma gula p. ~ skymtade fram mellan* ~ Karin Thordeman. **-grund.** *Pens sammansättning [vid freskomålning].* **-massa.** *Eldfast p.* Nord. Fam.² **-skälla.** *Att en p. ~ lossnat och fallit ner på ~ läktargolvet.* **-vägg.** *Skall en p., t. ex. en murad spis, oljemålas, bör ~ Kerstin Key.* **-yta.** *Brandgavlarnas p-or voro svarta av sekelgammal smuts* Vincent Granfelt. **-överdrag**en. *Hyddor av p-et flätverk* Nord. Fam.²

— **Putts**a, -ade, -as; p-a av m. fl. se avp-a osv.; -arle (-en, -e; -pojke); -erska (-an, -or); -ning (med plur.). **I.** Vanl. verb-former. **1)** Allmänare. **a)** *P-a och feja, tills främmandet kommer. Allt var så p-at och fint, inte ett dammkorn syntes på poleringen.* *De p-ade, glänsande lokomotiven. P-a meta-ll(er), (bords)silver, knivar, stålsaker, (mäs-sings)stakar, gevär, vapen, värjklingsor. Kar-larna p-ade lyktglas eller ~ Eva Hedén. P-a fönster, glasrutor, glasprismor, kristall.*

P-a skorna (åt ngn). Hans gamla slitna, men alltid (väl)p-ade kläder. Hon ville alltid se fin och p-ad ut, också om de bara voro allena hemma Helena Westermarck. Nätt och p-ad som en docka. b) P-a ett ljus, sin fackla, lampor(na). c) P-a skägget, naglarna. P-a näsan. d) P-a träd, häckar. P-a rötterna på en krukväxt vid omplanteringen. (Väl)p-ade trädgårdar, trädgårdsgångar, rabatter. e) Kok. Hönset p-as, urtages och skäres i stycken. Sopp-rötterna p-as väl, innan de skäras och iläggas. f) Refl. Omsorgsfullt p-a sig till middagen. — P-a sig om näsan. 2) Byggn. Handslaget tegel och p-ade muryrt Vincent Granfelt. Graven ~ var uppmurad av kalkflis och invändigt p-ad. Kyrkan är utvändigt spritp-ad med slät-p-ade hörn och omfattningar. 3) Bildl. a) Ett stramt och p-at skrivsätt. Hans stil är p-ad, men blir dock icke tråkig. b) Idrotts. Otroligt är inte, att Post kommer att p-a det gamla rekordet vid jordenruntflygning 1933. Gamla rekordet [i 200 m. bröstsim] p-ades [av Britta Hazelius] med 2,1 sek. 1926.

II. Verbalsubst. Ex.: 1) P-are. a) Person. F. d. lokp-aren Sven Jönssons hustru 1917. En gammal skop-are med sin låda. — Han blev kårens erkände rekordp-are både på idrottsplatsen och i vattnet ~ Ebbe Lieberath. b) Sak. Hans svans, som av denna anledning liknar en styv lamp-are Sigrid Kurek. Tandpetare, nagelp-are och årsløv H. Mörne. 2) P-ning. Man ger nu båten den sista p-ningen, och ~. Arbetet med silverp-ning. Utsirade bennpinnar för örön- och näsp-ning och ~ H. Mörne. **Syn. I. 1) göra rent, städa, (upp)snygga (n), rengöra, av- l. bort- l. uppputsa (n), (av)damma (n), sopa o. dammtorka, ta bort fläckar (på); (av)klippa (n) (veken på), snoppa, jämna; beskära, (bort)rensa (n), ta bort l. avlägsna kvistar o. d., göra fin; glatta, glätta, blanka, polera, (av)slipa (n); (ibl.:) skrapa, skura, feja; (p-a sig:) göra sig i ordning, göra toalett; (ibl.:) lägga sista hand(en) vid, ge en sista filning; **2)** (ibl.:) rappa, revetera, beslä l. överdra med puts; **3)** 'uppiffa' n, förbättra, påbättra n.**

— **Putsarbete. Fd~utföra något lättare p. 'K. Gunnarson'. -bar, -t; -het. Fackl. Puts- och spikbara isoleringsplattor 1923. -boll. [Rengöringsstake med] stälkrats, trasselhållare och p. Ahlén & Holm 1916. -borste. -bråd|a l. -bråd|e. Byggn. [Puts-bruket] strykes ut och jämnas med en p-a Kerstin Key. Murares p-e Wenström-Lindgren. -don. P. för läderpersedlar. Fick-putsdon för skor. -duk. P. av impregnerad väv Nord. Komp. Skoputsduk, flanell. -handsk|e. P-ar [å 75 öre] för finare skor. -hyvel. En mindre hyvel. -kniv t. e. för beskärmning. -krita. -kräm. -lapp. P-ar för metaller. Att finna min gamla siden-**

blåsa »gd igen» som ett annat spöke ~ för att kanske till sist hamna i lådan för p-ar. -låda t. e. för skoputsning. -maskin. -medel. Ett nytt p., svensk malen trippel, har utsänts av ~ 1918. Ett p. var »mäs-singsvatten» ~ Vera v. Kræmer. Utmärkt p. för vita tygskodon. Bästa putsmedlet för pole-rade metaller. Metallputsmedel. -nål t. e. för gammaldags lampor. -pasta. P. för sil- ver, guld, marmor, spegelglas Nord. Komp. -pomada. -pulver. Silverputspulver 1920. -saker. Att envar är skyldig att medföra p. och ndltyg Landstörsmannens bok. -skinn. -trasa. Självvändigning i p-or, trassel m. m. C. Borgenstjerna. -tvål. P. för zink, glas samt ~ Nord. Komp. -tyg. Putsaker, putsdon. Fodral till p. -vadd. P. för silver och nysilver. -vante jfr puts- handske. -vätska. En förträfflig p. för måssing, brons och koppar ~.

Putts, interj. l. adv.; -väck (med två huvudaccenter l. -vä'ck). Blott i det vanl. som ssg hopskrivna o. ngt vard. 'p. väck'. Och så var han p-väck. Då knäcktes en kvist under foten, och i nästa sekund var räven p. väck. **Syn.** (p-väck:): borta, försvunnen (i ett huj, som en blix), sin kos l. väg, som uppslukad av jorden.

Putt, -en, -ar. Ngt vard. **1)** Mindre vanl. Vanligare i Finl. Tänker du bada i den lilla p-en? Där fanns inte så mycket som en p. E. v. Wendt. I p-ar och diken det dansar och porlar Adèle Weman. Med kärr- p-ar här och där E. Knappe. **2)** Allmänare är uttr. 'gå i p-en' (egentl. o. bildl.). Men går jag i p-en, så blir det i alla fall i fint sällskap S. Siwertz. Nu går det väl ända i p-en med gamla »Stads», redaktörn? ib. Du är ämnad till något stort, du, men det går alltihopa i p-en, om du tar dig en sådan hustru S. Lagerlöf. **Syn. 1)** göl, pöl, (vatten)- puss; **2)** (i p-en:) i kvav, till botten; om intet, 'slut', 'åt skogen', 'åt pipan', på tok.

Putt|a, -ade, -as; p-a ned l. ner se ned- p-a; p-a ti'll. Ngt vard. Så att vi må få en gnutta / ister att i pannan p-a O. A. Hellkvist. P-a honom under isen Kabbarp. P-ade skeden åt sidan, så att ~ 'Mari Mihi.' — Att hon sträckt ut sin lilla fot och p-at till honom på skämt Pelle Molin. **Syn.** lätt stöta l. knuffa l. skjuta.

Puttle (grav); [-en, -ar]. Kom hit du, p-e lilla! Hur mår (lilla) p-e i dag? P-arna fick vara hemma, di va för smd att ta me sej bort. **Syn.** liten pojke l. gosse l. pys, lillpojke(en), (p-arna:) småpojkar l. -gos-sarna, jfr även följ. — **Putte- l. Putti- fna'sk(er), -e(r)n, -(r)ar.** Vard., familjärt. Ex.: **1)** Med -e. Men det minns jag, sedan jag själv var en puttefnask, att ~ Z. Tope-lius. Är du oförskämd, din p-er, ska du få dalj! Alb. Engström. Riktiga p-ar R. Värn-lund. **2)** Med -i-. Men, Herre Gud, en sådan

puttifnask / kan mig alls inte behaga E. Sehlstedt. Den där lille *p-en* ~, stations-skrivaren Karin Jensen, öv. **Syn.** parvel, pyssling, liten pys l. pilt l. grabb l. byting, pojkvask(er), poj kvalp; (klen) liten spoling l. gynnare, obetydlig herre.

Pu'ttees (puttis, akut); plur. subst. Benlindor. Börjar avta i bruk. *Illu lindade p.*

Puttelkräm|are (grav); -eri (l. -i). Äld. = småkrämare. Föraktligt. *Gårdfarihandlare och allehanda p-are översvämmade nejden i min barndom* Hj. Bengtsson.

Putt|er, -ret. **1** *Kaffepannans hemtrevliga p-er* A. Klinkcowström. *P-er och fräs från kittlar och pannor* Karin Boye. **2** *Det bortdöende p-ret från en motorbåt* ~ W. Hammenhög. **3** *Hans ständiga missnöjda p-er över maten, de bråkiga barnen och alla upptänkliga små obehag.* — **Puttr|a**, -ade, [-as]; p-a emöt (muttra mot l. knorra). **I.** Mer egentl. **1 a)** *Bringan lägges i kokande vatten och får sakta p-a, tills den är riktigt mör.* Varefter alltsammans får sakta p-a på svag värme. När vattnet börjar p-a i kitteln. Sen flottynen slutat p-a. **b)** *Det p-ade och kokade i kitteln.* **c)** *Regnet slog ned i sjön, och vattnet småp-ade som långkok i en järngryta* ~ S. Siwertz. **d)** *P-a som kräftorna i en korg.* **2 a)** *Eldarna brinna och grytorna p-a ~.* P-a lagom, du gryta lillal / så den ej kokar över, din soppa ~ K. A. Hagberg, öv. (bildl.). *Samovarerna p-a och tungorna gå. Då ~ teköket p-ande utstötte några pustar av vattendånga* C. G. Laurin. *Buljongkitteln, som p-ade över elden 'Dan'.* En panna ~ stod på elden och p-ade livligt Elise Söderlund. **b)** *Trans. P-a (pustar av) vattendånga.* — Bildl. *Omgiven av idel grytor, som p-at rökelse* ~ A. Lundegård. **3)** *Maskinen börjar p-a, och ankarret hisas upp* E. H. Kranck. *Kättingar rassla, motorer p-a. P-ande Fordbilar.* **II.** Bildl. **1)** *Närmare l. Pojkarna ~ formligen p-ade av nyfikenhet ('kokade')* E. Lieberath. **2)** *Intr. o. trans. a)* *Och stod kvar och p-ade i förargelsen. Gumman satt och p-ade för sig själv i ett hörn. Anna-Lisa muttrade och p-ade* Laura Fitinghoff. *De störda och misslynt p-ande hönorna 'Dan'.* *Fick ett p-ande, ovänligt svar* E. Walter Hülphers. — *»Och de kan inte ta hand om sina egna?» p-ade* Ida E. Diding. *Jag tror herrn är tokig, p-ar hon.* *Öppet fönster om nätterna!* Kabbarp. — *Fast bönderna p-ade för det han behöll dragarna för länge* V. Moberg. — *Ty sedan p-ade han hela kvällen över det usla skinnets, som ~ Henning Nordlund.* (Små)p-ande över den envisa gikten. — *Sigråd p-ade emot en stund, men slutligen måste hon lyda* Math. Roos. **b)** *Men Tomaso p-ade, att man visste nog var de pengarna tog vägen* Amelie Posse Brázdová. — *Hon muttrar och hon p-ar en hel hop om den gamle i byn ~, som reder*

till allt ont Ottilia Adelborg. *P-ade något om att ~* Joh. Sundblad. *Hon p-ade några harmsna ord för sig själv* Hugo Gyllander. *Vad p-ar du?* Tor Hedberg. **Syn. I.** (sakta) sjuda l. koka, småkoka, bubbla; 'sjunga'; smattra svagt (om motor o. d.); **II.** muttra, (missnöjt) mumla, brumma, grumsa, knota, knorra, 'morra', 'koka' (av ilska l. förargelse), (ibl. nära) småsvärja.

Pu'tti (l. potti; akut); -figurer. Konstterm. Små barn- l. änglafigurer, barngestalter, amoriner, gënier, kupidoner. Ngn gång sing. 'putto'. *Knubbiga vingade p.* K. E. Forsslund. *Renässansen återupptog från antiken de (oftast nakna) knubbiga barngestalterna (p.) som dekorativt element. Små änglaputti* Y. Hirn.

Puttifnask(er) se det vanligare 'puttefnask(er), under putte.

Put'äl, -en, -er. Slangartat för 'butelj'. **Puukko** (pökkå, akut); -n. Finsk kniv (vanl. i slida med bakåtböjd spets). *Nagajkan på ena sidan, p-n på den andra — den ena i ansiktet, den andra i ryggen, detta är vår, finsk-svenskarnas, ställning* B. Gripenberg 1909. *Finlandsp-n sitter ofta lös i slidan* D. Törnqvist.

Puzzle se pussel.

Pygmé, -(e)n, -er; -ansikte m. fl.; [pygméisk (-t)]. Egentl., friare o. bildl. **I.** Enkelt *P-erna, ett av Homeros omtalat dvärgfolk vid stranden av Okeanos. Dessa glada p-er, vilka ~ om batwadvärgarna.* — *Italienaren Ambrosi, en liten p. med nästan kastratröst* F. U. Wrangel. — *Ej dig en gång vår tids p-er skona, / för små att fatta allting verkligt stort* Rob. Montgomery-Cederhielm. *Mot Lenin och Trotzki voro de alla p-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett dvärgfolk med äkta p-ansikten. Av partad växt. Den största p-by jag såg räknade etthundrafemtio invånare* Öv. fr. Martin Johnson. *Vår första stora p-film ib. Ett p-folk av ren härkomst* Prins Wilhelm. *De japanska trädgårdarnas små p-skogar.*

Syn. dvärg, lilleputt, pyssling.
Pyjäm|a (akut l. ibl. grav); -an, -as l. **Pyjäm|as**, -asen, -as. Ngn gång ännu utf. o. skrivet pajama(s). Jacka o. byxor till en början mest som sovräckt för herrar, sedan även för damer (o. barn) o. slutligen om badplagg l. elegant morgondräkt. **I.** Enkelt. **1)** *Sovdräkt. a)* *Pajama(s).* *Men Mr. Z. var hack i häl efter, iklädd endast tunna pajamas* John Utterström. **b)** *Pyjama. Mediet har ~ iklänts en p-a utan ficka ~ Rolf Lagerberg. Ria som tidsningspojke i skär-randig p-a* Idun 1930. *Den första p-an* Vecko-Journ. 1924. *P-an i »herrstil» är alltid käck och klädsam* 1934. *Herr-, dam-p-a. Julklappsp-a dt dockan och mönster på p-an* Idun 1923. **c)** *Pyjamas som sing. Det enda fru Soulén fann, var en randig p-as* O. Elgström 1920. *Lillan i sin nya fina*

p-as med fötter Husmodern 1932. *Trevlig liten p-as för gossar* P. U. Bergström 1931. *P-asen lever ju i alla fall, men som souplagg är den på retur* 1930. *En herr-, dam-, barn-, goss-, flickp-as. En mjuk och behaglig flanellp-as.* **d** Pyjamas 'p plur.' *P-as, nattdräkt, bestående av skjortjacka och byxor, för män, kvinnor och barn* Sv. Dagbl. 1915. *P-as (då [dvs. 1903] ännu så gott som okända hemma i Sverige)* Ax. Klinckowström. *P-as, som ännu för ett par år sedan var ett herrmod, har nu i alla tänkbara variationer annekterats av damerna* Sv. Dagbl. 1918. *Måste packa in mina p-as och min tandborste* Alb. Engström. *Började draga på sina p-as* E.-W. Olson 1918. *Krånga av sig sina p-as. Barn-, herr-, dam-; sovp-as. I mina egna sidenp-as* Aina Kay Ydström. **2** Friare. *P-as utomhus* 1929. *Nu är det friluftsp-ans tur, efter den plåge där de lanserades kallade Lido-pyjamas* 1929. *P-an har efterträtt morgonrocken* 1930. *Om kortbyx-p-an är avsedd till sällskapsdräkt för badstranden* — Sv. Dagbl. 1929. *Vad overallen är på sommaren är rumsp-asen på vintern* Idun 1931. *Solp-as för varma dagar på stranden* 1930. *Nätta och klädsamma strandp-as* 1928. *Om morgonen går man i badrock — damerna i strandp-as — till frukost i den eleganta terrassmatsalen* Ax. Gadolin. *Modärn värdinnep-as, buren av Leila Hyams* Filmjournalen 1931.

II. Ssgr ha i regel *pyjamas-*, ngn gång även *pyjama-* l. *pajama(s)-*. Ex.: **1** *Att p-abyxor skola vara korta* ~ 1924. *Ett slags ljusblå p-ajacka med* ~ 1925. **2** *De långa p-asbenen* Öv. fr. W. Locke. *Som framgår av bilden, fortsätter p-asbenet ner i en fot [så att barnet ej skall kunna sparka av sig om nätterna]* Husmodern 1930. *Gledo hans pajamasbyxor nedför benen* ~ J. Utterström. *Sidpressade p-asbyxor* Hans Ramel. *Holländsk skjort- och pyjamasfabrik* 1927. *P-as-flanell* Annons 1926. *Och hans p-asklädda maka* 1929. *En präktig p-askostym av silke* 1919. *I sina p-aslika vidbyxade dräkter* H. Mörne. *I p-asliknande dräkt* T. Helsingius. *P-asnytt för damerna!* Sv. Dagbl. 1934. *Man drog av mig p-asrocken, liksom* ~ S. Stolpe. *Tryckta p-astyger* Annons 1931.

Syn. I. sovräckt (av jacka o. byxor), nattdräkt; (ibl.) baddräkt l. morgonrock l. negligé m. m. i p-asform.

Pylön (-ån); -en, -er. Uppåt smalnande porttorn (ofta med rektangulärt plan); i modärn tid även som fri dekoration. *Per flankerade ingången till de egyptiska tempelns förgårdar och voro vanligen prydda med reliefer och målningar. Det nya monumentet över Armfelts karoliner är ett granitkors på en sju meter hög, fyrkantig p.* 1933. *Per till Idrottsvallen i Göteborg* 1921. *Och brofästena betonas av fyra p-er* C. G.

Laurin. *Dekorationsp-erna vid Nybron resas* Uppsala sept. 1927. *Granitp-er. — Med p-lutande väggar* S. Siwertz. *Sfinxalléer, p-portar, obelisker* ~ ib.

Pyndar|e, -en (l. -n), -e; -stäng. Åld. *P-en, liksom besmanet en handvävd, skiljer sig från detta genom att upphängningspunkten icke är förskjutbar utan jämvikt åstadkommes genom en löpvikt.*

Pynt¹, -en, -ar. Mest sjöv. **1** Spets, udd (t. e. yttersta spetsen av ett ankarfyll, spetsen på en passare, en båtshake osv.). **2** Lant- udd, yttersta spetsen av en landtunga l. en pir o. d. *Nära korallrevets yttersta p.* O. Högberg. *Borta vid fyrtorns-p-en ib.* *Från Skeppsholmens nordvästra p.* Gust. Cederström. *Längst ute på p-en mot Västerhavet* Gunnar Andersson. *Hallandsdsens nordpynt ib.* *Bergs-, kajpynt.*

Pynt², [-en l. -et]. Skulle barnet gå i förnämligare p. än modern? V. v. Heidenstam. *I lappad p.* Einar Malm. *Att med (allehanda) p. och grannlåt få förhöja sin skönhet. Utbölingarna krämde sig i sitt finaste p.* Ellen Wester, öv. [*Dottern*] *måste ta p-et på sin lott* Anna Hinde. *Granen, som glänser av stjärnor och guldpynt* V. Benedictsson. *Julgranspynt.* **Syn.** (allehanda) prydnader l. grannlåt(er), stass, (finaste) utstyrsel, hjäfs (o. glitter), gala, skrud. —

Pynt|a, -ade, -as; p-a ut m. fl. se utp-a osv.; [-lust; -erska; -ning]. **I.** Vanl. verbformer. Ofta refl. *Hon vill p-a till helgen, men* ~ S. Dahllöf. *Och gick och p-ade i de båda rummen* S. Siwertz. — *P-ade kammaren, så gott han kunde* G. Uddgren. *Nu ska du [granen] p-as och kläs* ~ N.-M. Folcke. *En liten pojke och en flicka p-ades till pingstbrud och pingstbrudgum* ~ M. P:son Nilsson. — *Allt var redan p-at och stüdat. P-at till fest. Och allt detta var p-at i de grålaste färger* Hj. Bergman. *Fann rummet fint p-at* B. Karlgren. *Pat och fejat i var vråd* ~ 'Sigurd'. *Pat och fint som i ett dockhus. Ett litet dockp-at rum* ~ Bo Bergman. *Julp-ade rum. Nere hos Jon Mikaels är gården p-ad med lövruskor och äreportar* ~ Vald. Lindholm. *Fått visionen av Värmskogs kyrka som en p-ad bondbrud* Ane Randel. *Kring p-ad majstämg* R. Jändel. *Den söndagsp-ade kafélickan* ~ J. Hemmer. — *P-a sig i håret. Kvinnan, som alltid ska ha något att p-a sig med* ~. *P-a sig framför spegeln, till middagen, i sin bästa stass.*

II. Ssgr o. avledningar. *Den ursprungliga naiva p-lusten* ~ Hj. Bergman. — *Med ~ brudp-erskan på framsätet* Öv. fr. Joh. Bojer. — *Männen voro mdlade i granna färger, och kvinnorna voro prydda med blommor och fjädrar, vilka ej gävo de unga krigarnas p-ning efter i färgprakt* Eric Hultman. **Syn.** feja (o. rusta), göra fint, pryda, (ut-) smycka, utsira, klä(da) fin, (p-a sig:) göra

sig l. klä sig fin l. grann, ta stassen på, styra ut sig.

Pyria, -de, -t; p-a in n m. fl. Sälls. o. väl blott ldl. 'byra'. **1)** 'Egentl.' *Det bara (ligger och) pyr d vill inte ta sej ordentligt. Medan ännu några röda glöd p-a på härden Ester B. Nordström. På kvällarna p-a ljunghörsorna ~ O. Elgström. Att det endast p. i kolen ~. Det ~ p. i de sura vedpinarna ~ S. Dahllöf. En enda liten låga p-de i eldstaden E. Didring. Små, p-ande lågor. En svag rök från en p-ande eld. En p-ande enris, moss-, markeld. I de p-ande ruinhögarna. En p-ande rök.* **2)** Friare. *Som en p-ande, sur cigarrstump Erik Palm. Det kokar och p. i grytan, så locket hoppar Sven Lidman. Runt om honom levde och p-de det i gytthan av slemmiga maskar och ~ Jac. Ahrenberg. Och ögonen p-de som kol i pannan på honom Ragn. Josephson.* **3)** Rent bildl. *Hans talang låg och p-de. En vacker dag kunde den slå ut i full låga Bo Bergman. Förbittringen låg och p-de inom honom Greta Tiselius, öv. Och avunden jäser och p. inom honom Alb. Viksten. — Den p-ande upprorslågan. Denna evigt p-ande missstämning Göran Stenius. P-ande hat, förtal, förräderi.* **Syn.** glöda utan att brinna, glöda l. glömma under askan, brinna l. knittra svagt; ryka l. röka l. ånga (utan att flamma upp), (ibl.) bubbla, jäsa, pysa, kråla, krålla; 'ligga och gro', (i hemlighet) fräta l. gnaga l. 'jäsa'.

Pyramid, -en, -er. **1)** Geom. o. d. Figur med triangulära sidoytor sammanlöpande i p-ens spets o. ett basplan i form av en månghörning med lika många sidor som antalet sidoplan (o kon l. kägla med 'spetsrund' form). *Avskäres toppen av en p. med ett plan, parallellt med basen, erhålles en stympad (l. avskuren) p.* **2)** Byggnadsverk i p-form, särsk. om de fornegyptiska p-erna (kungagravarna). *Cheops-p-en. — En mäktig stenpyramid på en grön kulle, omgiven av ~ W. Langlet.* **3)** (Utlagd trekant av biljardbollar i) biljardspelet 'pyramid'. *Lägg upp en p. — vände han sig till markören S. Agrell, öv. Som när på biljarden en köboll »spränger p.» U. Alb. Almqvist, öv. — Nå, då tar vi ett parti p. S. Agrell, öv.* **4)** Friare. *Minst hundra människor skatta assietterna, rasera smörp-erna ~ M. Rogberg. — Pyramidalm. -ek. -en.* *Fem ståtliga p-ar J. A. O. Skårman. -form, -en, -er; -ad; -ig.* *En krysantheum, ruxen i p. — En hög, p-ad »nunatak» J. G. Andersson. — P-forniga toppar med evig snö. -fruktträd. -hagtorn. -lik; -nande.* *Jämn och p. som en poppel S. Lagerlöf. — P-nande toppar, påminnande om kinesiska kiosktak S. A. Duse. -mahogny.* Mahogny med pyramidlika teckningar (o t. e. strimmig l. flammig). *Antikt saltsbord av vacker p. 1927.*

-modell. *PUB:s pojktält i p. -poppelel.* *Populus nigra var. pyramidalis. Först vid skiftet mellan 1700- och 1800-talen få vi in p-el n ~ mera allmänt R. Sernander. Höga, mörka p-lar kanta stränderna, man kallar dem »ungersk cypress» W. Langlet. -spel jfr pyramid 2. -träd.* *P. kunna antingen vara arter, som av naturen ha ett upprätt, smalt växtsätt, eller varieteter med pyramidform eller träd, som genom beskärning tvingats anta dylik. P. av ek, alm, poppel osv. ~. -täkt.* *NK:s s. k. pyramidtäkt ~ med staglinor. — Pyramidäl, -t, [-are]; (numer mindre ofta) -isk (-t). **1)** Egentl. **a)** Ett p-t tak. [*Uja med*] p-t växtsätt. **b)** Träd med p-iskt växtsätt, såsom Akerö, Melon, Sävstakholm ~ Gust. Lind. **2)** Bildl. 'Förstärkande'. **a)** *Lördagens gluntafon blev en ny p. framgång för hrr Chambert och Köhler 1925. Väckte en p. förtjusning O. Thunman. P. fransk självkänsla Gust. Jacobson. P. okunnighet. I sin p-a dumhet. b)* *Med p-isk illogik 'Sigurd' 1899. Mitt intresse för honom ökades p-iskt, då han ~ V. E. Öman 1889. **Syn. 1)** pyramidformad l. -formig, pyramidlik; **2)** ofantligt stor), oerhörd, häpnadsväckande, 'våldsam', 'överlägsen', (rent) 'otrolig', stormande, 'gränslös'.**

Pyre (grav); -t, -n. Smekord för barn o. flera slags djur. *Ett p. till fläckebyarn A. T. Gellerstedt. Och du var inte två år, ditt lilla p. Ruth Wedin Rothstein, öv. Här skall lilla p-t få höra ~ K. G. Ossian-nilsson. Våra p-n, Fritz och Sigrid, förenade enträget sina böner med mina ~ Z. Topelius. — Tiken ~ slickade och ansade det lilla nyfödda p-t K. Gunnarson'. *Desmå p-na hade jänkät sig, så att vi ej längre nådde åt dem om fågelungar. **Syn.** parvel, pys, tulta, stumpa, barnunge, ibl. tummeliten, (putte)fnask(er), småbarn, 'pyssling', larver, putte, byting, (litet) kräk.**

Pyré mindre vanl. än 'puré' (se d. o.).

Pyrenéisk, -t. *P-a halvön även kallad Iberiska l. Spanska halvön.*

Pyrig, -t, -are; -het. Ibl. svagt anslutet till pyra l. pyre. *Några p-a träd och buskar Ejnar Smith. Små p-a exemplar av prästkrage, som haft det alltför magert på berggrunden. **Syn.** se pirig.*

Pyrola (vanl. -å; akut); -an, -or [l. ibl. -er]; -aart; -adöft m. fl. Om flera P-arter, vintergröna. *Där sippa och p-a stått D. Fallström. I den mossrika granskogen, där den enblommiga, vita p-an (P. uniflora) spred sin rosenliknande doft och den grönblomande p-an (P. chlorantha) bildade glesa 'familjecirklar'. — Nattviol, p-arter samt skogsstjärnor ~ Erik Sparre. En typisk p-askog med mossklädda stenar och moss-täckt mark.*

Pyroman, -en, -er; -i (-en l. -n; mord-

brandsmani). Person med sjuklig drift att anlägga eld. **-mät(er)**, -ern, -rar. Apparat för mätning av höga temperaturer. *Elektrisk p-er* för mätning av temperaturer upp till 800 à 1,000 grader 1916. **-te'kn'iker**; -isk; -ik. Fyrverke resp. fyrverkeritek-nisk o. fyrverkeriteknik. Ex.: **1)** Egentl. *Konstnärlig p-ik*. — *En explosion i den p-iska firman Hammargren & Cos lokaler* ~. *Jean Törners p-iska mästerverk torde ha kostat en del långschar* 1927. **2)** Bildl. *En av den radikala intelligensens finaste p-iker*, Fabian Månsson.

Pyrrus -l. **Pyrrosseger**. Alltför dyrköpt seger, dyrköpt men ofruktbar framgång ('en sådan seger till, och jag är för-lorad').

Pyrsch, -en, -er l. **Pyrschjakt**. Jäg. Smygjakt särsk. på hjortdjur (till fots, till häst l. i vagn). *En halvtimmes p. resultat-rade i ett skott och en vacker tjur* Carl Lagercrantz. *Konungen deltog under onsdagen i p-jakt på Övedsklosters ägor, varvid han neklade sex råbocker* 1925.

Pys, -en, -ar; [-tid; -år m. fl.]. När jag var en p. på tio år. *Hur gammal ä p-en?* *Voro barndomsvänner och hade som (små) p-ar lekt tillsammans. Små tultor och p-ar, gamla grdhårsmän med* ~. *Du kan gå ut och leka, min p.* A. Österling. *Morska opp dej, p-en min!* Omkring 50 småp-ar i 8—12 år (varugungar). *Lillp-en*. **Syn.** (liten) pojke l. gosse, parvel, (pojke)byting, piit, pojkvask(er), (liten) grabb.

Pysja, -te, -t; p-a över; -kran; -ånga; -ning. Kanske blott ldl. Jfr ibl. 'pösa'. **I.** Vanl. verbformer. **1)** Koka (över), utstötta u l. utsläppa u ånga; svälla, svälla, höja sig; ibl. fråsa l. pusta l. väsa. *En soppkittel, som p-er* ~ K. G. Ossiannilsson. *Där intet ölglas skummar och ingen kaka p-er* Fredrika Bremer. *De p-andeljuden från lokomotivet* ~ Harry Blomberg. — *När pannan skall till att p-a över* K. G. Ossiannilsson. **2)** Ibl. = brinna dåligt utan låga (som sur ved) l. avbrinna under smått fräsande o. utan knall (om vått krut). **3)** Bildl. **a)** Visa humör, vara sticken. *Sesd, vad är det nu att p-a för* ~ V. Benedictsson. **b)** Högmodas, vara högfärdig. *Hon p-er över att vara bond-dotter*. **II.** Ssgr o. avledning. **1)** Säkerhets-ventil, omställbar till p-kran för kittlar. *Vid dessa undersökningar strypes gasen och p-kra-narna öppnas* ~ Neréns Bilbok. — *Lokomotiv-föraren* ~ försökte varsko genom att utsläppa p-ånga från maskinen ~ Sala-Posten 1921. **2)** P-ning, varvid kaffebönor flyta bort och förstöras, hindras genom ~.

Pyssel, -let. År av p-el och omsorger A. T. Gellerstedt. *Fruentimmerna hade sitt p-el för sig med kafferep och syftnar för missionen. Pubs overall för vårp-let* Annon's 1934. **Syn.** småbestyr, småsysslor, knåp-

(göra). — **Pyssla**, -ade, -as; p-a om u; [-an]. *Gd och p-a i trädgården* Gunnar Cederschiöld. *Går omkring i rummen och ordnar och p-ar*. *P-a med småsaker, med barnen, med lillen*. *Men något vill han väl ha att p-a med, liksom för att kunna inbilla sig, att han utträttar något* S. Lagerlöf. *Medan han p-ar med sitt*. *P-a med sina blommor*. *P-a med den sjuke*. — *Vid holkar p-a snapp-parpar* K. Stangenberg. **Syn.** (små)syssla, gå o. styra (med), (små)knåpa, småknoga; omse u, ansa, vårda, se ti'll u.)

Pyssling, -en, -ar; [-s] barn; [-s växt m. fl.]. **1)** Allmännare. **a)** *Den minsta är en riktig liten p., inte en meter lång*. — *Dessa jättar, som roa sig med att leka med p-arna*. *Och jorden gavs till pris / åt dessa p-ar, på vilkas härd / Prometeus' gåva brinner* Tor Hedberg. **b)** Om djur l. ting. *En liten p. till apa, som* ~. *Den lilla envisa p-en i täten* (en liten flygmaskin). **2)** Märk. **a)** Tomte o. d. *En underlig p., ful, skrynklig i ansiktet som ett torskskinn* — *det är Klabaüterman* Fr. Böök. *En sådan p-s huvud är nästan större i förhållande till kroppen än* ~ K. Stenring. *P-arna i Folkareds klev* Jeanna Oterdahl. — *P-släkt, som gråter och klagar* ~ Maria Rieck-Müller. *Och bredvid henne sutto två p-sbarn, en flicka och en gosse* Einar Rosenberg. **b)** Mindre känt. Femmanning. *Vi ä p-ar (med varann)*. **Syn.** **1)** ovanligt liten människa, tummeliten, pygmé; **2)** **a)** tomte, dvärg; **b)** femmanning.

Pyton (kort -ä; akut); den-kön; -orm m. fl. *P-ormarna och boaormarna äro de två underfamiljerna under 'jätteormarna'; de förra finnas nästan endast i Gamla världens varma delar. Liksom boaormarna leva p-ormarna i allmänhet av tämligen små djur. Det är inte något lekverk, när man skall operera en p. på nio meter, som vi gjorde hos Hagenbeck. Under kylig väderlek är p-ormen fullkomligt orörlig* C. T. Eriksson. *Tigerormen, en p-orm på Ceylon (Python molurus) när en långd av upp till 8 meter. Kungspyton (Python reticulatus) anses av många som jordens största orm (när upp till 10 meter)*. — *Beredningen av p-ormskinn*. De halv-murkna, p-ormstjocka trädrötterna H. Mörne. *Tog en cigarrett ur ett fodral av p-skin* Bengt Berg. *Den argstintaste av p-släktet*. — Ibl. även som enkelt om 'skinn'. *Kembels visade ofantligt eleganta, smidiga, mjuka skor i p., färgad i olika nyanser* 1934.

Pyts, -en, -ar. **I.** Enkelt. *Vi öste ett par p-ar vatten över honom och* ~. *Tömma (vatten)-p-arna på däck*. *Ibland maskade vi för löjorna genom att hålla en halv p. mjöl- eller klibbandat vatten något ovanför den plats, där* ~ Erik Sparre. *Målar-, färg-, tjär-, ask-, kolpyts*. **II.** Ssgr. Ex.: *Elden var dock icke starkare, än att den kunde slåckas med en s. k. p-spruta* 1920. — *P-arna*

(som höra till fartyget) stå vanligen i en p-ställning. — Vatten slås på p-vis ~ Kerstin Key. Regnet föll, icke droppvis utan p-vis, och ~ Th. Fischer. **Syn.** hink, spann, ämbar. — **Pytsa**, -ade, -as; p-a på [u], upp u, ut [u]; -ning. Ofta sjöv. *Helge p-ar vatten på däck, John går efter med skrubben S. Barthel. Sedan vi p-at vatten på brasan, så att ~. Emellertid behöll fröken Backman sinnesnärvaron [vid eldsviddetillbudet] och p-ade på vatten, varjämte ~. — Temperaturen nådde så högt, att p-ning blev nödig. / P-ningen är ett slags bad, som ~ Ernst Lundström.*

Pytt', -en, [ar]. Vanligare är 'pyttipanna' (se d. o.). *Vill du ha mycket lök i p-en? Anna Myrberg. Nu skola vi övergå till p-en i pannan Carl Barcklind. Ansjovispytt Tio goda lunchrätter, 1934. — Pyttipanna.* Ibl. skrivet med två bindestreck. **1)** Egentl. Kok. Maträtt oftast av i tärningar skurna köttrester uppstekta med lök o. finskuren potatis. *Stäng luckan på din plåtkamin! / och påsätt p-an!* N.-M. Folcke. *P. med stekt ägg.* **2)** Bildl. Rubrik t. e. i Göteborgs Handelstidn. (1926) ung. = 'Varjehanda'.

Pytt'; interj. Försmäddligt l. avvisande, ibl. skämts. *Pytt! ~ som om du skulle ha reda på det! Pytt! Inte har du någon vilja, sade jätten Elise Söderlund. Ovärdet, p., vad bekom det henne ~ S. Dahllöf. Åh p., det går ju jämt folk över Moqno-la-bergen Ellen Nyblom, öv. Jo, p. fick du veta't! P., vad han gör!* I. Ljungquist. — *P. heller!* Louise Åkerman, öv. *P. också, vad är han — vad har han utträtt — vad kan han bli?* Eric Hultman. *Där vi hoppades finna allting i ordning, vilstolen väntande, maten på bordet, sängen bäddad . . . P. vackert!* E. v. Otter. **Syn.** se följ. — **Pyttan** (kort a; akut); interj. Jfr föreg. *P., nog vet du, att du är vacker ~ Fanny Alving. P., det tror kandidaten inte själv! P., han kommer nog. P., om hon fick sova! (inte fick hon sova) Sigrid Stjernsvärd. »P., fick du veta't!» svarade Ulla rejsamt ~ ib. Å nej, p., sa Yngve, man är väl en riktigt pojke Ragn. Holmström. P., vad man gör sen!* Fanny Alving. *Jo, p!* **Syn.** (jo) vackert, jo visst jo, visst det ja (iron.), i helsike l. helsefyr o. d., ingalunda, långt därifrån, asch, åh, inte, strunt (i det), skräp, de va väl ingenting; (ibl.:) ingenting för besväret, 'tji'.

Pytta, -an, -or. Ldls. (t. e. sydsv.) för 'pulla', 'höna'. *Sömniga p-or [i hönshusen]* Erik Palm. *Stina hade inte hjärta att göra sig av med sina smd p-or* Aug. Bondeson. — *Även Vanligen tillhandlade vi oss s. k. sockerp-or ~ Aug. Hallner.*

På, prep. o. adv. Till bet. särsk. lokalt, temporalt, modalt, instrumentalt, partitivt o. 'objektivt'. Gränserna ofta vaga.

Preposition. **A)** Rum. Ovanpå (ibl. stödande på), på sidan av l. så att det omslutes l. omsluter. **I.** Egentl. **1)** 'Vila'. **a)** *Snön, som ännu låg kvar på marken. På vissa fläckar, där snön låg kvar. Uppe på hörnskapet. Nere på golvet. Sitta på buss-taket. Så tätt, så vi fick sitta på varann. Ligger å vråka sig på (den uppbäddade) sängen. Mitt på bordet. Kransen bar han på en käpp. Med ett barn på armen. På spetsen, toppen av ~. b)* *Stå på ett ben. Balansera på broräcket. Stöda sig på sin granne. Gå på alla fyra. Ligger på rygg. Stå på knä för ~. En vagn på tre hjul. Gubbe på träben. Gå på styltor, kryckor. Bära ngn på händerna. c)* *Klockan, som hängde på innerväggen ~. Stod skrivet på svarta tavlan. Med klockkedjan dinglande på magen. d)* *Han har ju inga kläder på sig. Bära kappan på bägge axlarna. 2)* 'Rörelse'. *Alle man på däck! Häng mössan på spiken. Och satte hatten på huvudet. Innan han hunnit få skorna på fötterna. Sätta ringen på fingret. Spill inte på duken! För-sök, om du kan klättra upp på muren! Gå upp på vind(en). Slå ättika på strömmingen.*

II. Ngt friare. 'Ort' (i vidsträckt bet.) **1)** 'Vila'. *På l. i Dalsland men blott På Dal. På Sicilien. På ön. På Drottning-holm(s slott). På en liten holme i skär-gården. På näset, udden. Leva på landet. Där på trakten. Hemma på torpet, på sitt gods. På de stora bruken. På reddan, sjön, landbacken. På storskogen. Mitt på stigen. På ort och ställe. På ängen. Ute på åkern, fälten. Ute på gatan. Möta ngn (mitt) på vägen. Stanna på halva vägen. På slottet var allt i ordning. Allt stod på sitt ställe. Allt på sin rätta plats även 'rörelse'. På stället vila! Uppe på berget, de stora vid-derna, Areskutan, Alperna, fjället. Här på jorden. Solen står högt på himmeln. På nordkanten, nordsidan, solsidan. Dans på Gästrike-Hälsinge nation. Claes på hörnet. Konsert på Gillet. På teatern blir allt så överkligt. På börsen. Bor du på Götgatan ännu? även 'vid' (men 'bo Götgatan 5'). På höger hand, höger sida, högra sidan till höger. På gränsen till ~. Sitta på grund. Staden ligger på en slätt. Fara på båt, tåg, järn-väg även modalt l. instrumentalt (= med, per). På sin väg mot ~. Befinna sig på resa, på resande fot, på färd till ~. Bo på hotell. Ha plats, vara anställd på (ett) kontor. Sitta på krogen. Strandad på kusten av ~. Halla sig på sitt område även 'inom'. Sitta på sitt rum, sin kammare, på rummet. Dans på logen. Åta på silverfat. På riksdagen i Arboga är ~. Bära ngt på ryggen även modalt l. instrumentalt. På vilken sida ligger du helst? Befinna sig på återtdg (från ~). **b)** Märk en del uttr. *Kaffe på sängen. Är herrn resande på stan? Återvända på sina**

steg. Det syns ju (tydligt) på kartan. Se på kartan (o läsa i tidningen). Noten (på) sid. 200. Få se sitt namn på tryck i. Stå (upptaget) på räkningen. Stå på ngn's lista. Med bara två styver på fickan i. Bära på sig allt man äger och har. Va ska du ha på dej på balen? Rum på andra våningen oftare i andra våningen' l. 'en trappa upp'. På (långt) avstånd. Redan på (långt) håll. På nära håll. (Inte) på 7 miles omkrets. Med hatten på tre kvart. 2) 'Rörelse'. Ge sig ut på hal is. Stiga (upp) på tåget. Gå på konsert, på teatern. Och färdig att gå ut på stan S. Siwertz. Fara (in) på marknaden. Inte ens våga sig ut på gatan. Gå på torget på auktion. Då strömmen började sätta sydpå E. Hornborg. Tas in på sjukhus. Köra ngn på porten. Gå in på ett kafé. Ta in på (ett) hotell. Sätta fläckar på duken, klänningen. Kasta ngt på elden. — Den här ångaren går på utlandet. Driva handel på utrikes orter. Skaffat sig en rad passagerarfartyg på Sydamerika. Klädesresande på mellersta Sverige.

B) Tid. 1) På morgonen den 30 april var ~. På morgnarna, aftnarna. Kl. 3 (på) e. m. På natten. (Mitt) på dagen. Kom då på måndag! om måndag. (På) söndag(en) sjuknade han och (på) måndag(en) var han död. Tog studenten (på) våren 1880. På sin ålderdom, ålderdomen. På senare år(en). På gamla dagar. På sitt sista, yttersta. På sistone. Det var på högsta tiden. På utsatt tid. Jag kom på slaget (8). Redan på 1700-talet finner man ~. På förre kungens tid. På (18)70-talet. På den tiden. På min tid var skolgången inte ~. På stidende fot. På tal om ~. 2) 'Utsträckning'. Jag har inte på länge, inte på år och dag hört av dem. Jag har inte sett honom på en evighet, på hela dan. På sista tiden har det gått lite bättre. Vinden var frisk nordvästlig (nu) på andra dygnet. Han kan ej komma ännu på 14 dagar. Jag kommer på ögonblicket, ett ögonblick. Hyra rum på månad för 1. pr. Hyr du på år? för. Kan du låna mej en tia på 8 dar? Det går på 5 minuter. Till långt in på natten. Vi satt ända in på småtimmarna. Hon går, ä på tionde dret, ä 9 år på det tionde. Klockan går på tio år över 9. 3) (Strax) efter o. d. Kaffe på maten. En sup på fisken. Straff följer på brott. På regn följer solsken. Skriva brev på brev. 4) Friare: tillfälle (ofta inbegripet 'ändamål') m. m. Bjuden på bröllop. Gå på begravning. Ja ä bjuden dit på kaffe kl. 1. Ska du på bal, eftersom du ä så fint klädd? Köp på auktion(en den 10 jan.). Gå på dansskola(n). På gymnasiet. Komma på (ett kort) besök. Gå på jakt. Vinna på lotteri.

C) 'Bildl.' Sätt, medel, 'ägare', 'objekt', partitivt osv. I. Mer l. mindre objektartat.

Till verb, subst. o. adj. 1) 'Verb'. Bjuda på kaffe. Lyfta på hatten. Rycka på axlarna. Skaka på huvut. Det hoppas jag ännu på. Arbeta på sin utbildning. Tröttna på hans moralkakor. Kasta en blick på ~. Titta, se på klockan. Ha inslytande, inverka på ~. Tivla på allt. Tro på Gud. Tro ngn på hans ord. Bringa ngn på fall, skam, tal. (För)bereda ngn på ngt, på att ~. Va tänker du på? Det tål att tänka på. Det kommer an på (tonen, om han vill, när du är färdig o. d.). Ringa, kalla på ngn. Dra en växel på ngn. Åberopa sig på ~. Det strandar på att ~. Stå, hålla på sitt, sin rätt. Slå på stort. Hämnas på ngn. Ropa på hjälp. Ord, som sluta(s) på -a. 2) Subst. Efter en blick på ~. Av ~ lust på konjekt Fröding. Utan en tanke på ~. Svar på frågan. Bli symboler på ~. Eitt bevis på ~. En exponent på ~. 3) Adj. Avundsjuk, svart-sjuk på ngn. Riktigt sjuk på att ~. Nyfiken, ivrig, lysten, pigg på ngt. Rik, fattig på ~. Bli ond, arg, ursinnig på ngn (för ngt). Led, mätt, (ut)ledsen, trött på ~. Säker på sig (själv), sin sak. Stor på sej. Döv på ena örat. Blind på båda ögonen. Halt på högra foten. — Se så han, ~ tyst på sej! (vard.) Ad. Johansson.

II. En del 'bildl.' användningar. 1) Sätt, medel o. d. Växa på längden. Lägga ut på bredden. Det var på håret (nära), på ett hår (när). På måfå, Guds försyn, en slump. Skjutes på drev eller på lock och fångas i sax. Förekommer ganska allmänt på gångar, i lager eller körtelvis. Försäljes på flaskor. Som lagrats på buteljer. På vers eller prosa? På svenska. Dennes egendom Antuna inköptes på skuld av Almqvist O. Sylwan. På statens, på egen bekostnad. På skämt, skoj, kiv, allvar. På prov. På sned. (Rakt) på tok. På nytt änyo. På förhand. På ryska sättet, det sättet. På intet sätt. På sätt och vis, sitt sätt. På bästa sätt. På sin höjd. På det högsta förvärdnad. På det bestämdaste undanbe sig. Ett utmärkt spel på alla händer. Vara på smusen, röken, dligt humor. Vakna på fel sida. Yttra sig kort och på sak. Kämpa på liv och död. Lemming segrade på kula, A. Åberg på slägga. Segra på poäng, ej på knockout. Slås på värja. Alltid på höjd med vad som sades ~ Hj. Söderberg. — Koka soppa på en spik. Plättar gräddade på mjölk. Pastej på höns. 2) Orsak l. d. På konungens befallning går jag, annars icke. På hustruns böner och ~. På grund av sin färgblindhet. Som på goda skäl, grunder kan kallas föredömlig. Har denna dag på ansökan utfärdat nytt körkort för ~. På ngn's tillskyndan. På begäran. På misstankar. På förekommen anledning. På anmodan. På uppdrag, en vink av ~. På ditt ansvar. Leva på räntor(na). Jag ser på hans min,

hör på rösten, på tonen, att ~. På vilka villkor är han benägen att ~? På eget bevåg. 3) 'Värdering', 'fördelning' o. d. Gärna för gen. l. ssg. a) *Icke en på hundra. Tre gånger på ett år. I nio fall på tio av. Två månader på året, under menförestiden ~. Fem procent på värdet ~. Hur mycket blir det på oss var?* b) *En pojke på två år. En fordran på 50 kr. En växel på 150 kr. En tull på 10 % (av varans värde). Ekipe-ringsbidrag på 1,000 kr. En skara på 10 studenter. Med temperaturer på ända till minus 40° C. c) Han fick en tia på rocken. Undersöka (ngt) på (förekomsten, halten av) arsenik. Pröva teglet på frostbeständighet Ekenberg-Landin. d) *Frakten går på 2 kr. Inte på långa vägar vad jag tänkt mig. Rätt på öret, på tre öre när.* 4) Märk ytterligare: *Läsa på en affisch. Äta på en kaka. Smaka på osten. Det är ingen färg på groggen. Tapp till mun på hunden! Gå på skruvar. Ord (slutande) på -ist. På min ära ~! Och folk hade haft rätt mycket att säga, anmärka på honom. Förlora på ett byte, bytet. Komma på balans, obeständ. Komma på bättre tankar. Vad är på färde? Det lider på tiden. Ha (god) tid på sej (att ~). Räkna på ngn(s) bi-stånd).* 5) 'På det att' nyttjas som konj. men är blott skr. o. numer ej just vanligt. Med *taket sluttande, på det att det ej skulle bli va skräsamlare för därpå undanslängda saker* Olympiska spelen 1912.*

Adverb. Utom prep-betydelserna märkes särsk. bet. 'vidare, fortfarande' som särsk. återfinnes i en hel del lösbara l. särskrivna ssg. Här blott några ex.: 1) *På med tjocka strunpor och ~ Erik Sparre. Vi tycks ha söndagshatten på i dag, nickade Konradine ~ Sig. Westberg, öv. Gasmaskerna på! (kommando).* 2) Jfr i allm. verben. *Han rodde på av alla krafter. Läs på bara, gör inte något uppehåll!*

Syn. ovanpå, oppepå, uppå; i, inom; med, p(e)r; mot, (in)vid; ut l. upp på l. till; om, omkring; (omedelbart) efter; inpå; över; med; enligt, till följd av, på grund av; av, genom; (ofta ersatt gm gen., poss. pron., ssg l. adj.).

— **Påagn|a** n; -ing. *Som gick och ~ a-ade på ståndkrokar* Edv. Hammarstedt. *Den p-ade reven.* -**akt|a** n; -ansvärd (beaktansvärd, värd iakttagelse l. uppmärksamhet). Skr. *Skulle ni önska, att jag p-ar ärendet och meddelar blivande beslut, torde jag få emotse uppdrag* Kommissionsnär i Eckl.-Dep. *En egenskap hos nyponbusken torde vara föga p-ad ~.* **Syn.** beakta, akta på, 'följa'. -**axl|a** m; -ing. Skr. *Den nordiska mytologien blir [hos Stagnelius] en löst p-ad kapp* Erik Wallén.

-**begyn|na** n. *I djupaste hemlighet p-tes arbetet* P. H. Norrmén. *Släppa ett p-t arbete.* **Syn.** (på)börja (n), ta itu med. -**bet|a** m;

-ning. *Kastar man dd ut kroken rikligt p-ad med daggmask ~ Carl Schager.* -**betsl|a** n; -ing. *Är hästen p-ad? Har du inte lärt dej att b-a på (en häst)?* -**bind|a** n; -ning. *B-a på gatter på julgranen. En påse, som man kan b-a på sig, när ~. P-ningen var ddligt gjord, knuten gick upp.* -**bjud|a.** Jfr påbud. Mest skr. *P-a skatt, nya utlagor, stränga straff för ~, söndagsvila, tystnad. Har du inte reda på, att det är p-et i de heliga skrifterna, att ~?* När omständigheterna sd l. det p-er. **Syn.** utfärda påbud (om), föreskriva, utskriva n, (på)lägga. -**bläs|a** n; -ning. 1) Mest fast form. Tekn. *Från Värmland rapporteras dock, att en del masugnar komma att p-as 1925. Föga mer än en tredjedel av landets brukbara masugnar voro [i fjol] p-ta 1933. Kommer hyttan att dter p-as?* 2) Blott fri form. *Blås på du baral* fortsätt att blåsa. -**blöt|a** n; -ning. Fri form överväger. 1) *Blöt på ordentligt (med vatten), annars blir det inte rent! Genom att b-a på med fotogen.* 2) *Det b-er på ordentligt i dag (även med mindre betonat 'på') regnar duktigt.* 3) Vard. *B-a på sej om småbarn: ej kunna hålla sej, väta ner sej.*

-**bred|a** n; -ning. I smtl. även 'bre på'. 1) *Bre på mycke smör (på brödet). (På-)bredda smörgåsar. Å inte p-ningen klar än?* 2) Bildl. 'Skarva', 'ta till i växten', utbrodera n, använda starka uttryck; lägga på (för) starka färger. *Jag bredde på så gott jag kunde* Amelie Posse-Brázdová. -**bryggl|a** n; -ning. *Ha gammalt öl, som man kan b-a på b-a nytt med tillsats av det gamla.* -**brå,** -(e)t. Egentl. o. bildl. *Ha gott, ddligt p. Fru Nordenflycht hade borgerligt p. och borgerligt blod* O. Levertin. *Men också på mödernet har Bertel Gripenberg estetiskt och litterärt p. R. Nordenstrenng. Visa nordiskt p., p. från ~. Sjukligt p. Ingenstädes framträder det prästerliga p-t ~ sd klart som ~ C. Santesson. Men han hade ju fågelhunds-påbrå A. T. Gellerstedt. Att det icke kan ha varit moderney-et, som ~. Med utländskt släktpåbrå. — Och mäktiga lerkärl med p. från antiken* Amelie Posse-Brázdová. **Syn.** (släkt)arv, att brås på, (släkt- l. arvs)likhet l. -anlag, medfödd l. ärvd likhet (med). -**brås.** Mindre vanl. o. blott i inf. Eljes 'brås på' (med 'på' obetonat). *Ha gott att p. Ej ha något gott att p. inget gott påbrå.* -**bröd;** -skort (under beristiden, t. e. för utearbetare som därmed berättigades till extra inköp). Bröd etc. som man får på köpet; ofta rent bildl. *Ger di p. i den affären? De fick ja till, som, i p. — Sd återtog jag det dagliga arbetet och fick på sistone som p. att besöka det s. k. Örebro-distriktet* B. E. Carlbaum. **Syn.** (extra) tillägg l. tillskott. -**bud.** *Från kejsar Augustus utgick ett p., att hela världen skulle skattskrivs* Bibeln.

Myndigheternas p. Göra ~ tvärtemot kejsarens p. Utfärda (ett) p. (om ~). P. om deklaration. Led på alla (tvångs)påbud. **Syn.** se förordning, bud, dekret, befallning, bestämmelse, ibl. lag l. föreskrift l. kungörelse. **-byggja** n; -e; -nad; -ning. **1)** Egentl. Huset skall nu p-as, b-as på (med) en vning. Ett p-e förestår, så huset blir väl lite oroligt nästa dr. En väldig p-nad planeras nästa dr till biblioteket. **2)** Bildl. Om man bara kunde b-a på på den gamla grunden. Men dessa [2-klassiga läroverk] borde antingen indragas eller p-as till 3-klassiga Sigfr. Almqvist. Utan den kommer den p-nad [N.F.], som man står i begrepp att företaga på det europeiska statssystemet, att falla ihop vid första hårda väder T. Segerstedt. **Syn.** ibl. till- l. utbygga n. **-bykja** n. Jag hålls och b-er på. **-byltja** n; -ning. B-a inte på ungen, som om han skulle till nord-polen! B-a på sej, fast det är mitt i som-marn. P-ad till oigenkännlighet med en stor schal kring huvudet Signe Engström. **Syn.** svepa in i massor av kläder l. d. **-bättra** n; -ing. **1)** Egentl. Och stugan skall vi så småningom b-a på, så att ~ Ellen Wester, öv. Huset är skamfilat, rappingen behövs b-as på. P-ad och förnygrad. Lap-pade och p-ade, ehuru knappast till sin fördel. **2)** Bildl. Och i andra omgången för-mådde ingen av finalisterna b-a på sina kast-längder Olympiska spelen 1912. Med betyd-ligt p-at resultat. För att söka p-a, b-a på sitt något kantstötta diplomatycke. **Syn.** förbättra, bättra upp. **-börda** n, -ade, -as. **1)** Ngt mer 'egentl.' Mindre vanl. Att en skyl-dighet, som rätteligen tillkommer staten, p-as enskilda ~. Allt ~ meningslöst lidande, som människorna p-ade varandra de åren Amelie Posse-Brázdová. **2)** Bildl. Huvudbet. Man p-ade engelsmännen skulden till de låga ris-prisen, oförstående för det faktum, att ~ H. Mörne. P-a ngn ansvaret för ~. Att han icke sagt vad man p-at honom H. Gummerus. Vad illviljan och skandalthungen kunde p-a honom Alma Söderhjelm. Hennes »gräliga ton», vilken vi jämt p-ade varandra att ha ärvt ib. Ett annat parti p-ar honom, att han ~. **Syn.** **1)** pålägga n, betunga, lägga en börda på; **2)** tillvita, beskylla, lägga till last, ge ansvaret l. skuld(en) för, skjuta l. kasta skulden på, skylla (för), 'pådyvla', pådikta. **-börja** n. Har du b-at på med grävningen, p-at grävningen, b-at på att djupgräva? För-slag om p-ande av djupborrningar i Skåne för utronande av ~. Lägga ifrån sig ett (nyss) p-at arbete. — Nu b-ar jag på att tröttna på hans ansträngda kvickheter. **Syn.** se börja. **-dampa** n. Skrädd. o. d. (jfr damp). D-ade på byxorna litet och lade dem ny-pressade över en stolskarm B. Sjödin. **-diktja** n; -ning. P-a ngn ngt, som han aldrig gjort. **Syn.** jfr påbörda 2.

-dra(ga) n; -g(-et, =); -sanordning o. -smo-dell m. fl.); -gnings(motstånd). **I.** Verbfor-mer. **1)** Dra på sej kläderna i en hast. Där-efter påsatte hon hatten ~, pådrog hand-skarna, ~ G. af Geijerstam. Draga hov-dräkten på ~ (äld.) O. Levertin. Dra på sej strumporna, skorna. **2)** Refl. Bildl. Dra på sig en förkylning. P-ga sig l. dra(ga) på sig ansvar, stora skulder. Dra på sig misstankar. Dra på sig en massa onödigt besvär. **3)** Vard. Blott fri form. Dra på du bara (med berättelsen)! fortsätt. **4)** Tekn. o. d. Angan var icke fullt p-gen, utan man körde med »pysäng» ~. Värmeledningen hade senast varit p-gen på förmiddagen. Vore det inte tid att dra på värmeelementen nu? — Och 22 okt. s. d. kunde verket d-gas på till försöksdrift Nord. Fam.² Till en början drogs smedjan på, och ~. Verken [vid Guldsmedhyttan] p-gas i dag Sv. Dagbl. 1909. Ena hyttan p-ges i e. m. ~. **II.** Ver-balsubst. **1)** P-g. Som enkelt mest tekn. Igångsättningsanordning l. 'påsläpp'. **a)** Mo-tor med remskiva och p-g. Automatiska p-g. — P-gsapparaterna för motorerna Nord. Fam.² P-gsanordningarna för ~ 3-fasmoto-rer. P-gsmotstånd för elektriska maskiner. Asea p-gsskäp ~ av oljekyld konstruktion. **b)** Flygplan, som rullar med halvt p-g över marken Jöran Forsslund. P-get för elektrisk ringning i Engelbretskyrkan 1920. Värmen stod på fullt p-g inne i ~ H. Victorin. Förde handen till tändning och gas-p-g ib. **c)** Fodrade p-gshandskar. Damhandskar, p-gsmodell i tvättskinn. P-gsvantar. **2)** P-gning. [Blus] med ärmor, öppning för p-gningen fram i bröstet som å en skjorta ~ Sam Arsenius. **Syn.** **I.** **1)** påätta n, påta(ga) n, sätta l. ta på sig; **2)** ådra(ga) sig; **3)** fortsätta; **4)** på-släppa n, påskruva n; **II.** (p-g ibl.) pådrag-(nings)-l. igångsättningsanordning; påsläpp, påskruvning.

-driva n; -arje (-piska m. fl.); -erska; -ning(smetod). **1)** D-a på oxarna med piskan, med hugg och slag. Han drev ivrigt på byggnadsarbetet och ~. Alla behöva vi d-as på. Men han pådrev sina rustningar och ~ Erl. Hjärne. Och han saknar icke årelystnadens p-ande kraft T. Segerstedt. **2)** **a)** Lat oze behöver en flitig p-are. Träffas av p-arens piska. Mulornas klockor och ropen från p-arna H. Mörne. Amerikansk slapp-are. — Lät p-arpiskan svänga över deras huvuden. Gälla p-arrop J. Hemmer. **b)** Hoppet att komma hem med vinden som p-are Arv. Rosén. [Och hungern] blev en kraftig p-are till verklig matlagning Vera Fridner. Kon-kurrensen som p-are. — Bures kända p-arnit Hj. Lindroth. **3)** Fattade genast motvilja mot hans p-ningsmetoder. **Syn.** mota l. fösa på, påmana n; egga, driva (till arbete) l. ökad ansträngning, hetsa. **-drypa** n; -ning. **-dyvla** n; -ing. **1)** Blott fast form. Och

jag ville icke p-a jarlen ndgon handling, som ej var antydd i krönikorna Strindberg. För allt som p-ades dem G. Ullman. Den slöhet och lättja, som ofta med orätt p-as alla bruna män i dessa trakter Douglas Melin. 2) Blott fri form. D-a på ngn duktigt. **Syn.** 1) påbörda; 2) ge på, gå (illa) åt, piska o'pp, överösa med skällsord l. tillmälen l. slag o. d.

-fallande. I. Jfr falla på. 1) Vid, i p. ljus x t. e. genomfallande. 2) I det p. mörkret. I den p. skymningen F. U. Wrangel. **II.** Emellertid är det p., att hans bibliotek är ~ O. Walde. P. är, att ~. När någon ~ ter sig p. olik mängden A. T. Gellerstedt. P. likhet. Helstöppta, enhetliga gestalter saknas i en p. grad i hans [Strindbergs] persongalleri M. Lamm. Hon var p. vacker. **Syn.** **II.** iögon(en)fallande, slående, överraskande, uppseendeväckande, anmärkningsvärd, uppenbar, märklig, frappant. **-finn**a n. Nästan endast 'bildl.' o. övervägande fri form. F-a på allehanda ursäkter. Hastigt fann jag på ett ärende åt Mathilda och skickade ut henne. Man vet inte va han kan f-a på (för dumheter) härnäst. Va ska vi nu f-a på å roa oss me? Den som först fann på att hårda glas. [Amerikanarna] hava påfunnit ordet intervjua och ~ C. Forsstrand. **Syn.** hitta på n, lyckas finna, uttänka n, komma på idén (att). **-flug**en, -et, -nare; -enhet (ibl. med plur.). Taktlös och p-en har han alltid varit. Är det (för) p-et att fråga, om ~? Han skakade ifrån sig de p-naste, öppnade sin säck och ~ Elias Grip. Visa en något p-en uppmärksamhet. — För att slippa hans p-enhet reglade vi dörrn och ~ Artig utan p-enhet. P-enheter, som det är svårt att värja sig för. **Syn.** påträngande, påträngsen, påhängsen, oblyg, oförsynt, närgången, framfusig, besvärlig, närvis, taktlös, som tar sig friheter l. tränger sig på.

-fordra; -an. Mest skr. 1) Slutligen anbefalles marinförvaltningen att, så snart ske kan, hos A.-B. Bofors-Gullspång p-a igångsättande av ~. I fall så p-as av aktieägare med ~ Hemberg-Sillén. Den neutralitet, som frdn sådana utgångspunkter p-ats, är icke vår Sv. Dagbl. 1916. — Vid p-an även till 2. 2) Att omständigheterna här p-a några ord, som ~ And. Ramsay. Detta p-ar (en) förklaring. Amanacken p-ar, att vi i dag hälsa våren välkommen T. Segerstedt. Att taga den lede själv i kragen, ifall så skulle p-as Per Nyström. Gjorde varje dag blott vad som direkt p-ades. I det skick, som ur museisynpunkt p-as. **Syn.** 1) fordra, påyrka, yrka på, uppställa som fordran; 2) erfordra, tarva, kräva, vara i behov av, behöva.

-fresta n; -ning (med plur.). Finita former gärna fria. Ofta skr. **I.** F-a på en dust med ngn. Du kan ju själv f-a på (att

slå gräsmattan), så får du se, om det är så lätt. Ska vi f-a på, om vi orkar med det ensamma? F-a på, hur långt krafterna räcka. **II.** 1) Det f-ar (allt) på att avslå ett sådant anbud. Ett arbete, som sannerligen f-ar på (krafterna). Usch, va de f-ar på, sa den, som skrev brev till sin käresta. — Hans redan av motgångar p-ade mod. — Efter en oerhört p-ande marsch, dag. Mycket p-ande strapatser. Jag måste ha varit mycket p-ande för honom, hans nerver. 2) Under en övermäktig p-ning. Medför en oerhörd p-ning på apparatgodset. En rock, som tål p-ningar. — Stå emot en dylik själslig p-ning. Och när p-ningens stund kom, var Sverges folk mer än andra moget att ~ G. Kyhlberg. Hårda, onödiga, farliga, de tyngsta, södra p-ningar. Uthårda världskrigets p-ningar. Efter nattens p-ningar C. Ankarcrona. **Syn.** **I.** försöka l. pröva (på), göra ett försök; **II.** gälla på; (p-ande:) ansträngande, mkt krävande l. prövande, som tar på (krafterna), mödosam, svår, besvärlig; (p-ning:) påkänning osv. **-frusen.** Jfr frysa på l. frysa på. Är det p-et i dag? Ja, de ä lite p-et, de ä f-et på. De p-na vattendragen.

-fund, -et, = [l. -er]; [-srik]. Det är några nya p. av direktörn. Ett rent socialistiskt p. Men alltihop är väl p-er av folk oppe ifrån land Alb. Engström. — Den p-srike Hefajstos B. Risberg. **Syn.** påhitt, upptåg, (nytt) knep l. konstgrepp, (ny l. förflugen l. obetänkt) idé. **-fyll**a n; -are (person l. sak); -ning (-en, -ar; -sslang m. fl.). 1) a) F-a på vin i glaset. F-a på glaset åt ngn. Mor, fyll då på åt Bräsig! Nytt vatten p-es dagligen. Bassängen p-es varannan dag. Luftläsning inträffar sällan annat än då man, efter det att vatten varit avtappat, åter p-er sådant Neréns Bilbok. b) F-a på (lite mer) jord på krukorna. 2) a) Portieren på Grand hade varit bensinp-are en gång i tiden, då ~ H. Victorin. — Den nya karbidp-aren 'Automat' 1918. b) Vill du ha p-ning (i glaset)? När kaffepannan blev tom, var hon som en pil ute efter p-ning Marika Stiernstedt. — P-ningshålet i bensintanken Neréns bilbok. Spruta med p-ningsträtt. **Syn.** (i)fylla n på nytt, slå i l. hålla på l. ösa på mer(a).

-fågel. Ej hithörande. Se d. o.]. **-följ**ja. Mest i pres. part. Jfr följja på. Vad som (därefter) p-de, blev för alltid en hemlighet även för släkten. — På hösten p-ande är. Räknas från 1 maj ena året till 1 maj p-ande är. P-ande dag regnade det åter. Näst p-ande även hopskrivet. **Syn.** (p-ande:) följande, nästkommande, nästa. **-följd**; [-sfrj]. 1) Allmänare. Med p. att fru N. kunde inhämta försprånget. Med (den) p(-en) att den elektriska strömmen bröts. Icke utan allvarliga p-er (för den skyldige). Befälet kunde prygla soldaten utan minsta p. och blott av en nyck! Joh. Sundblad. Den när-

maste *p-en* var den, att ~. *Hade inga svdrare p-er.* Med den goda *p(-en)* för ynglingen, att ~. 2) Lagt. o. d. a) Vid hämtnings *p.* hämtnings äventyr. Vid *p.* av straff. Personliga exekutions*p-er.* Straff*p-er.* Bötes*l.* vitespåföljd av parts utvaro. — Ett *p-s* fritt lagbrott. b) Påföljd enl. strafflagen 2:19 (av 1918). c) 'P.' ersätter 'förlust av medborgerligt förtroende'; den som dömts *p.* må ej utöva ämbete, tjänst *l.* annan allmän befattning, ej utöva allmän *l.* kommunal rösträtt, ej vittna *l.* vara rättegångsfullmäktig och är utestängd från de flesta allmänna uppdrag; dylik *p.* stadgas vid brott, som röja särskilt rätt, lömskt *l.* ohederligt sinnelag. Dömts ~ till fem års straffarbete och fyra års *p.* jan. 1919. **Syn.** 1) följd, verkan, resultat, konsekvenser, ibl. utgång *l.* slut; 2) åtföljande straff, vite, ansvar.

-föra *u.*; -ing [l. i bet. 1 även -ning]. 1) *F-a* på (ny) sand på gångarna. *P-a* grus på vägen. Att ~ *p-a* brunnen gödsel eller gödseljord Lind-Liljewall. Vid rikligt *p-d* [sulfit]lutmängd synes även gatu- eller vägytan bli slitstarkare mot trafiken. Dylik sandp-ning ovanpå sparrislisterna sker, så ofta det visar sig nödigt för ~ Lind-Liljewall. 2) *P-a* ngn ngt i räkning. *P-es* i räkning. Omkostnaderna skola *p-as* bolaget. Förmenar skattskyldig, att utskyld blivit honom felaktigt *p-d*, äger han att ~. Betala mot denna check till ~ eller order Kronor ~, som *p-as* i Checkräkning Checkblankett 1933. **Syn.** 1) ibl. påskotta *u.* *l.* påspruta *u.* *l.* d.; 2) debitera. **-fösa** *u.*; -arje (-käpp; -spö; -tag); -ning. Jfr fösa. Fös på korna, så vi får in dom i fällan! Han behöver alltid *f-as* på; av sig själv gör han ingenting. — Som *p-are* anlätades han gärna vid oxdrifterna. Blev *p-are* överallt i alla jobb, vart han kom Dan Andersson. Ett tiotal underbasar tjänstgjorde som *p-are* 'K. Gunnarson'. Ngn gång även 'sak'. Gav hästen än en *p-are* och red förbi I. Ljungquist. — Ständiga *p-ningar*, för att han skulle göra åtminstone någon nytta! **Syn.** se pådriva *u.*

-gjut *u.*; -ning. *G-a* på olja, vatten på ngt. Varefter den heta sockerlagen sakta *p-es*. **-gå** *u.*; -ende (ofta adjektiviskt). Jfr även gapålost, gapåare, gapåig *u.* fl. **I.** Fri form (utom i part.). 1) Vi går väl på (bdten) i Södertälje? 2) Fackl. När vi gick på vakten, hade Göta lingarde varit där förut. *P-ende* vakt, daglöjtnant inträdande. 3) Det går inte mera på ryms inte. 4) Överrocken vill inte gå på, går inte på, du har blivit för tjock. 5) Gå på du bara, så å du snart framme! — Gå på blint. Gå på i ullstrumporna. Va du går på (å pratar)! Gaffla å gå på (värre än en Munkbromadam). — Gå på duktiga tag även = hugga i värre. **II.** Fast form. *P-r* balen ännu? Där arbetet som bäst pågick. Ljud, som om det pågick

arbete. Försök(en) ha *p-tt* under en längre tid. Och värre saker än så sades *p.* där. Som pågick jämsides med ~. Strejk(en) *p-r*. Arbetet *p-r* för fullt. Medan underhandlingarna ännu pågingo. Satt alldeles tyst, medan ovärdet pågick. — Under *p-ende* reparation, lektion, riksdag, samtal (om ~). **Syn.** **I.** 1) stiga på, gå *l.* stiga ombord; 2) inträda (i funktion); 3) rymmas; 4) (inte gå på:) vara för trång, inte gå att ta *l.* få på sig; 5) gå vidare; 'dra på', fortsätta; gå *a'n*; arbeta duktigt, lägga manken ti'll, hugga i; **II.** fortgå, fortfara, räcka, vara i full gång, föreläs, försiggå, hållas.

-hak *a u.*; -are (person *l.* sak); -ning. Att fönstret inte var riktigt *p-at*. *H-a* på ämbaret och hissa ned det i brunnen. **-hissa** *u.*; -ning. Sjö. Hissa segel. Nu har jag på och får en hygglig kryss hem Alb. Engström. Hur de [segeln] stå, kan endast avgöras, sedan de *p-ats* G. Gartz.

-hitt, -et, =; [-srik]. 1) De var då (också) ett *p!* En ~ pojke, full av originella *p.* G. Nordensvan. De va inge dumt *p.* (av honom). 2) Men Lord Roberts ryktbara skräck för kattor är inget *p.* Öv. fr. Nellie Melba. Det var rena *p-et* av honom, han drog sig inte för att göra svart till vitt, Sivert Öv. fr. Hamsun. **Syn.** (pojkk)upptåg, spratt, infall, påfund, nyck, konst(er), knep, trick; idé, uppfinning; 2) lögn, 'fantasi'. **-hitta** *u.* Mest fri form. I egentl. bet. mest utan 'på'. *H-a* på nya utvägar. Förmågan att *h-a* på (nytt), att fantisera. Va å de nu du (har) *h-at* på (för dumheter) igen? Å de var inte så dumt *p-at* (för att vara av honom). *H-a* på ett medel att ~. — Märk det ngt vard. Det kunde *h-a* på att hända, att ~ säll. (o. mer skr.) 'h-a på hända'. **Syn.** hitta, finna; påfinna *u.*, uttänka *u.*, få idén till, 'utkläcka' *u.*, utfundera *u.* **-hittig**, -t, -are; -het. Ofta smtl. Hon var så innerligt klok och *p.* Elias Grip. Aldrig så *p.*, som när det gällde pojkestreck. Så *p.* och så praktisk. *P-are* karl, när det gällde att finna ursäkter, fick man leta efter. — Även om sak. En *p.* ldsanordning i form av ~. — Med en otrolig *p-het* A. T. Gellerstedt. **Syn.** uppfinningsrik, fintlig, (snar)fyndig, som lätt finner råd *l.* utvägar; finurlig, knepig, praktisk, fiffig.

-hjäl *p a u.* Mest fri form. 1) Här behöver vi *h-a* på lite. Karl'n ville ju fria till dig och jag skulle *h-a* på, men han kör ju fast, vet ja! Strindberg. — *H-a* ngn på med rocken. 2) Vägen behöver *p-as*. *H-a* på egendomen. **Syn.** 1) hjälpa (ti'll *l.* under); 2) påbättra *u.* **-hopp** *a u.*; -ning. Mest fri form. 1) *H-a* på, medan tåget är igång. — Öppna, ojusta *p-ningar* (idrotts.) i fotbollsmatch. 2) Vard. Tanklöst *h-a* på alla nya projekt. **-häkt** *a u.*; -ning. **-häll** *a u.*; -ning. Fri form vanligast. *Häll* inte på för häftigt

baral Häll på ett par droppar av extraktet, det räcker. Då man försiktigt per kallt vatten vid ena kanten av karet Ingeb. Zethelius. *H-a på mera (vatten). Häll på du bara, ännu ryms det nog en halv liter!* -häls|a u; [-are]; -ning. Finita former mest fria. 1) Ska vi *h-a på hos Rudenschölds i förbifarten? Fara och h-a på ngn (över påsken). Tveksamma, om vi skulle vara välkomna, ifall vi (kom d) h-ade på. — Att villan under tiden p-ats av inbrottsjuvar. 2) a) Vi bägge främmande p-are Ad. Törneros. Att avhålla erbjudna p-are från dalen Öv. fr. Walter Scott. b) Ofta om ngt ovälkommet. Denna måndagsförmiddag gjorde den typiska Hel-singförhösten sin första p-ning med grd regndimma och ~ Rich. Malmberg. Affären hade under natten haft p-ning av en inbrottsjuv. Göra en p-ning hos ngn. Vissa p-ningar hos bönderna i Västergötland, närmast att likna vid rofferier. — »Vi får en liten p-ning av solen i dag», sade styrman-nen ~ H. Mörne. **Syn.** fara l. gå på be-sök, besöka, titta i'n (till); (p-ning:): besök, visit.*

-häng, -et, =. Mest bildl. Armband och ringar och dylika onödiga p. När en män-niska väger 96 kilo inbegripet löskrage och övriga civilisationens p. K. Östgren. En prostmage är ett ganska besvärligt p. — Vara ett p. för ngn ibl. ligga till last, vara en börda för, vara till besvär. Svarat, att hon ville »vara i fred för p. för en gångs skull» Fanny Alving. Sultanen ~ hade givit mig lejdebrev, och Si Muhammed hade åter be-ordrats till p. Edv. Westermarck. Magya-riskan är sällsynt ren från utländskt p., och ~ W. Langlet. **Syn.** onödigt påhängt bjäfs l. d., besvärande o. onödig börda, ibl. bihang; person som man ej kan bli av med, ibl. parasit l. snyltgäst, 'kard-borre', påhängsen person. -häng|a u; -ning. Finita former mest fria. 1) Alla mössen vilja, att katten ska ha bjällra, men ingen vill *h-a på den. Kedjan p-es om halsen och ~. H-a på sig allt möjligt bjäfs, alla sina ord-nar. — H-a sig på och följa med på snål-skjuts. 2) Han lyckades h-a på även i de värsta svängarna. 3) Bildl. Bokens kärleks-historia är skatigen löst p-d. -hängs|en, -et, -nare; -enhet. Göra sig kvitt de här p-na rackorna (haren om hundarna) G. Berndtson. Ulla uppfosttrade, p-na ungar. Skaffa mig en solfjäder, / som fläktar bort mina p-na tankar Edith Södergran. — Ta-gande hans närmanden för p-enhet A. Mörne. **Syn.** efterhängsen, jfr och lastugen.*

-höj|a u. Mindre vanl. *Pa huset med en vånig.* — Ibl. för 'påökt' l. d. *Få p-t på lönen, lönen p-d. Så som jag fått p-t på hyran E. v. Wendt. -höj|a u; [-e]. H-a på sig väl (för natten). H-a på ngn (täcket, med ett sidentäcke). Väl p-d, ja påbyttad. —*

Med stovvästen till huvudkudde och stor-tröjan till p-e J. A. Göth.

-kall|a. Mest skr. Bet. övergå stundom i varann. 1) Tillkalla. Jfr ka'lla på. *P-a alla helgon till hjälp. Och var det något, som jag ej förstod mig på, fick jag p-a patron, som satt på kontoret J. Saxon. P-a hjälp av ngn, ngn's hjälp. Hemsyster-hjäl-p ~ kan vid sjukdom p-as. 2) Kräva. Agerat kapellmästare och med ett blixtnsnabbt tecken p-at generalpaus 'And. Eje'. Att envar d sinnessjukhus intagen md hos medicinalstyrelsen p-a utskrivning. Svarandesidan p-ade vittnesförhör med ~. Rätt att p-a förbättring, som i denna lag avses ~, tillkomme ~. De ha ju alltid utvägen att p-a rättelse. 3) Tarva o. d. Åtgärder, som utredningen kan anses p-a ~. Någonting, som p-ar sympati hos andra Anna Lamberg, öv. Då behovet sd p-ar. De åtgärder situationen p-ade, som p-ades av läget. På ett sätt, som p-ar myndigheternas, polisens, lagens inskrifande. Så mycket mera p-at, som ~. En minskning av fångsten är därför p-ad. Den rätt p-ade anmärkningen, att ~. **Syn.** 1) ka'lla l. röpa på, inkalla, ibl. anropa. 2) o. 3) se kräva² l. (III. 1323). -kasta u. Mest fri form. T. e.: *K-a på ett vedträ på brasan dd och dd. Varvid var femte minut ett pul-ver p-as. — K-a på du bara!* fortsätt (att k-a). — *K-a på ngn sin kappa. Förskräckt k-ade jag på mig mina kläder och ~. — Bevisbördan kan icke p-as honom sälls. för 'ka'stas på'. — K-a sig på filosofin, etsning, att skriva vers. — K-a sig på ngn för hans opdlitlighet. K-a sig på ngn och säga att han inte står vid sitt ord. **Syn.** (ibl.:): kasta (sig) över, påslänga u; påbörda, valtra över u på; slå sig på; angripa.**

-klaga. Mest skr. Jfr kläga på. *P-a en osed, som insmugit sig. Som ~ förbundits med det p-ade missförhållandet Per Hallström. -klen|a u. Varefter det låta tätats med p-ad lera. -klet|a u. Flätverk med p-ad lera. -klist|a u; [-are; -erska]; -ing. 1) Egentl. *K-a på papper på fönsterna, tapeter (på väggarna), etiketter, ett frimärke på brevet. Askar, konstrikt täkta av p-ade små snäckor Marika Stiernstedt. Allmän-heten får sällan eller aldrig dylika franko-tecken i sin hand, utan de p-as försändel-serna av järnvägsfunktionärerna. — Van p-erska erhåller ~ plats hos Stockholms Kartong- & Litografiska A.-B. 1914. 2) Denna ~ svenskhet var varken löst p-ad eller upp-styltad Ellen Lundberg-Nyblom. -kläd|a u; -bar (-t); -are; -erska; -nad (-en, -er; även bildl.); -ning(-srum m. fl.); -sel (kort-ä; -n). Särsk. i fri form även 'klä på'. **I.** Vanl. verbformer. *Klä på dig genast d kom! Klä på sej sina paltor. Ännu måste modern klä på henne, men ~. Låta sig p-as av sin kammarjungfru. Fullt, halvt p-d. — I den***

andra [klänningen] ser du mycket mera »p-d» ut Karin Jensen, öv. **II.** Ssg o. verbalsubst. **1)** *Docka* [m[e]d] porstinslövud o. blundögon, av- o. påkläddbar Nord. Kompaniet 1916. **2)** Särsk. vid teatern. **a)** Någon p-are behöver jag ej heller 'Hasse Z.' Jag blev bland annat tillfälligt p-arbiträr i en lög ~ Emil Norlander. **b)** Som i en dröm låt jag p-erskan göra mig färdig, men ~ Öv. fr. Nellie Melba. Skräddare och p-erskor springa fram och åter i korridorerna Sv. Dagbl. 1908. Teaterp-erska. **3)** *Hjälpa ngn vid p-ningen, p-naden, p-seln.* Inne i p-nings-båset S. Siwertz. — *P-ningsdocka* ~ [m[e]d] 4 kostymer Nord. Kompaniet 1916. *På teatern i en p-ningsloge* Sigröd Stjernsward. *P-ningsrum* även t. e. i badhus, på gymnastik osv.; ibl. = kapprum. — *Gjort sin första p-sel* Strindberg. *Tio minuter därefter tog jag ilsket itu med p-seln 'Dan'.* Han avtog nu den främmande p-seln utstyrseln, dräkten. **-knyta** *n*; -ning. Löst påknuten. **-knäppa** *n*; -bar; -skostym; -ning. Fri form vanligast. **1)** *K-a på sig livstycket, armband, skorna. Blusar med p-ta byxor. Regnkappa med p-bar krage. Skjortor med p-bara manschetter.* [Syarmens] p-skostymer 1933. **2)** *K-a på (det elektriska) ljuset.*

-komma *n*. **I.** Nästan endast fri form. **1)** *Han kom på (båten, tåget) först i Södertälje.* — *Vid avslösning skall man meddela den p-ande befälhavaren alla erforderliga upplysningar krigs.* **2)** *Kom på nu, vi har bråttom raska på.* **3)** *Det hade de k-it på i samråd Hj. Bergman. Man vet inte va han kan k-a på (å göra) för dumheter.* — *Jag kan rakt inte k-a på namnet.* **4)** *Ytterst sällan k-er man på författaren med något misstag. K-a på ngn just som han ämnar småta. Under min studenttid i Uppsala kom jag på mig med att ~ Nat. Beckman.* **II.** Fast l. fri form. När mörkret kom på. *K-er det något extra på, så ring upp mig! När nöden påkom, tänkte var och en bara på sig själv C. Larsson i By. Tyska och franska kunde han även tala, när det kom på. Men dessa anfall p-o sällan och gingo hastigt över P. Rosenius. Kom fara på, så haltade han in under sin buske A. T. Gellerstedt. Evad som p-er ~. — Fick en av sina då och då p-ande ständningsidéer ~. Vid (en) p-ande, en plötsligt p-en fara. Grip en i en hastigt p-en verksamhetslust W. Walfridsson. För att skingra (ett) p-et svärmod. **Syn. I. 1)** påstiga *n*; infinna sig; **3)** hitta på, påfinna *n*; uttänka *n*; erinna sig, minnas; **4)** överraska, ertappa; **II.** inbryta, inträda *n*; inträffa, hända, förefalla, komma ifråga. **-koppla** *n*; -ing. *K-a på en järnvägsvagn, den elektriska strömmen, telefon(ledningen), kraften.* **-kosta** *n*; [-nad o. -ning, båda med plur.]. **1) a)** *P-a ngns uppfostran. Bröllopet p-ades också**

av mormodern. *K-a på sina barn en dyrbar utbildning. Ska du k-a på dej den utgiften? Inte fråga efter va man k-ar på sig.* — *En p-ad och flott inspelad film E. Lindorm. De ä enkla pepparkakor, di ä inte någe p-ade, förstår du. Men invändigt var hemmet mycket p-at, och ~ H. Hultenberg, öv. b)* *Lite hövlighet kan du väl k-a på honom. K-a på sig en viss möda för att ~. 2)* *Det k-ar allt på (en latmask) att ~. Det k-ar på honom, att han förlorade processen. — Så p-ande det än var efter nattens arbete, var han dock uppe och färdig att starta kl. 6. Finna ngt alltför p-ande. **Syn. 1)** bekosta, släppa till *n* (pengarna för), bestrida kostnaderna för, betala, dra försorg om, 'stå för'; kosta l. ge ut (pengar på), depensera, bestå (sig) med; **2)** vara svårt l. mödosamt l. bittert l. smärtsamt; (p-ande-) krävande, fordrande, prövande, ansträngande osv.*

-krokja *n*; -ning. *K-ade på ryggsäcken och ~ E. Didring. Kedja med p-ad gryta.* **-kryad.** Jfr krya. *Efter denna kände hon sig ytterligare p. Lili Ziedner.* **-krympa** *n*; -ning. Fackl. [Ett rör förstärkt] med utvändigt p-ta band av stål. **-kränga** *n*; -ning. *K-a på galoscherna B. Sjöberg. Å så k-t kavajen på mej E. Sparre. Rocken k-des på med nervös fart. K-a på sig jackan i en fart. Vanten fästas genom ett upptill bildat öga, som p-es toppen [av masten] S. Christenson.* **-kräva.** Skr. Så länge intet avgörande beslut p-des Har. Hjärne. **-känning.** Jfr känna på. **1)** *Den oerhörda p. lagret vid olyckan utsattes för ~. Varigenom reven utsattes för stark p. Carl Schager. Lagermetall ~ för alla p-ar. Tryckpåkänning pr kvem. Ekenberg-Landin. Avknäckningspåkänning. 2)* *Och fonden täl ej vid en ytterligare p. Ha (allvarlig) p. av odret. Världskrisens oundvikliga p-ar. Gå tämligen fri från p-ar av valutatrasslet. Ha p(-ar) av giften. **Syn.** (på)frestning, ibl. spänning l. belastning; (efter)känning, (allvarlig) påverkan, (ibl. nära) förlust. **-köpsbit**; -bröd m. fl. Mindre vanl. om vad man får på köpet. **-köra** *n*; -are; -ning. Fri form vanligast. **1)** *Kör inte på så där vilt, du kan förlora herraväldet över bilen! Han bara k-de på körde vidare. 2)* *K-a på nytt grus på vägen. P-ning av gödsel på åkern. 3)* *K-a på ngn (att ta examen). Han behöver k-as på, en (duktigt) p-ning. — På aftonen fingo vi en bra p-are, just som vi kommit utanför udden körare, frisk vind. 4)* *Kom upp på trottoaren, där han k-de på och skadade ej mindre än tre personer. Som skulle på-samt kullkört ett lantboäddon. P-d av en stenlastad tralla, som kommit i drift. Vid påkörningen skadades bägge äddonen och måste bogseras från platsen. **Syn. 3)** pådriva *n*, egga; **4)** stöta ihop l. kollidera (med), ibl. stöta på l. till l. emot.**

-lag|a, -an, -or. Denna p-a har väl sedermera på de flesta håll avlösts av en avgift i reda pengar O. Walde. Extra p-or, bestående i skyldighet att leverera hästar och matvaror. Man fick inga tunga p-or Hertig Larson. Betunga med dryga p-or. **Syn.** tunga, (pålagd) skatt, avgift, ibl. kontribution. **-lagd** se pålägga. **-lands|bris** m. fl. Som (kommer från havet l. d. o.) ligger på (o. frånlandsvind o. d.). Den friska p-brisen ~ E. Sparre. I, under, vid p-storm. Det var p-vind, och bränningarna sjödo och sprutade vid klipporna. Under p-vind med sjöhävning var det svårt att angöra kajen. I, vid p-vind. **-lapp|a** n; -ning. Mest fri form. Jfr l-a på II 2. Jackan var p-ad, men i alla fall hel och ~. Tornen fingor sedan p-ningar av tegel samt ~ Ewert Wrangel. **-lass|a** n; -are; -ning. Fri form vanligare. 1) Sedan en mängd lådor och paket ~ blivit p-ade, krånglade vi oss upp och ~ E. Sparre. L-a inte på så att ekan ligger för djupt bara! L-a på det ena lasset efter det andra. L-a på en vagn. — Där p-arna std. Att under p- och avlassning dragarne skola vara fränsända fordonet Kungl. förordn. 2) Friare o. bildl. Där färgerna l-ats på, så att tavlorna sågo ut som vältade gräsvallar Sam Arsenius. — Varför ska ni l-a på den yngste den största bördan? Jag har fått mig p-at arbetet med ~. Hur kunde Lennart tillåta, att Ester l-ade på sig denna dryga passning, så mycket som hon hade om sig ~ Elin Wägnér. **-last|a** n; -are; -ning. Jfr föreg. L-a på, p-a en järnvägsvagn. Fullt p-ad. — Du ska inte p-a dem, l-a på dem denna extra börda nu vid slutet av terminen. **-liggande** jfr ligga på (IV. 117). **-lim|ma** n; -ning. **--lind|a** n; ning. **-lirka** n. **-litlig**, -t, -are; -het. En p. buddärare. Endast ha absolut p-t folk att göra med. P-are tjänare får man leta efter. Föga p-a underhuggare. En stor karl med p-a drag. Det har jag från p-(aste) källa. Ett p-t referat. Fullt p-a försök. En p. fred. Några tjockmagade flaskor [madeira] av den gamla, p-a sorten. Rymdvikten ~ är däremot mindre p-t uttryck för förvarans kornstorlek H. Juhlin Dannfelt. I det hela är bokens porträttgalleri ~ mänskligt p-t Erik Hedén. Hur beundransvärt p-t det svenska statsmaskineriet är ~ ib. Den stolpen är fullt p. Är isen p.? — Man hade fått nog av smidighet och skicklighet; man började längta efter ståndaktighet och p-het Knut Hagberg. Ludvig Nordströms litteraturhistoriska översikter utmärka sig ingalunda för någon vetenskaplig p-het Erik Hedén. Vittnesmålnens relativa p-het. **Syn.** att lita på, säker, trovärdig, tillförlitlig, vederhäftig, solid, gedigen, som 'håller', stadig, fast, äkta, sann, ibl. trofast, ibl. oböjlig l. opåverkbar. **-ljus**. Mål. osv. Marmorkolonnerna vid dörren, som ha p.

och därför verka platta G. Pauli. **-lock|a** n; ning. Jäg. Hörde ~ p-ning, och strax var musiken åter i gång. Maur. Norlin. **-lur|a** n. Mest fri form. Lyckas l-a på ngn några värdelösa aktier. Jag har blivit p-ad ett parti underhålliga bonullsvoror. **-lydande**. Jfr lyda² på. Skr. Dessa märken komma att försälas, icke till p. frankeringsvärde ~, utan ~ Sv. Dagbl. 1916. **-lys|a** n; -ning. Jfr lysa². L-a på ett fynd, hittegods. Högtidligen p-a. Han p-te en kollekt, som ~ M. Åmark. Val av årensningförmån var p-t att förrättas ~. P-a (en) auktion, en stämna, ett sammanträde. Är valet ordentligt p-t? När det en söndag l-tes på frdn predikstolen i Svedvi kyrka, att ~. — Avlysa, dvs. genom p-ning avskaffa. Efter p-ning i kyrkan. Till den gudstjänst, varom p-ning alltid skedde på förhand ~. Att i kyrkan göra p-ning härom. **Syn.** utlysa n, offentligen tillkännage l. förkunna l. meddela, påbjuda, kungöra.

-lägg, -et, =. I. Enkelt. 1) [Gungflyn göres] stadigare genom p. av rörknippor eller ~ E. v. Rosen. [Trindgårdsel] som p. på sammansjunkna gårdesgårdar H. Juhlin Dannfelt. 2) En liten bricksupé av smörgåsar med gott p., mjölk och kaffe Sig. Dahlbäck. Smörgåds med rikligt p. Alb. Engström. Finskuren sillsalat, i Danmark ett omtyckt smörgåsplägg. 3) P. på hyran. Extra p. på priset vid utförelse utom riket. 4) Lant. P. av grisar, kalvar. F.H.K. vill minska kalvpet 1917. II. Ssgr ansluta sig i allm. lättare till verbet o. stå efter detta.

— [Pålägg|a] n; -ning. Fri form överväger i det hela. I. Mer egentl. 1) L-a på ett förband. L-a på plåster på skr. L-a på ngn alltför stora bördor. L-a på dem [oxarna] oket. Lagg på en skiva kalvstek till, är du snäll! L-a på en duk (på bordet). L-a på (ngn, sig) täcket ordentligt. I morgon ska korkmattorna l-as på, läggs mattorna på. Specialitet: korkmattsp-ningar. L-a på en hästsko fackl. L-a på mera ved (på elden). Sedan hon pålagt ytterligare ett fång ris på brasan. — Du får allt l-a på lite mer kaffe, när vi blir så många. 2) Stängde fönstret och la på båda hakarna Hj. Bergman. Ja, men nu är han [haspen] i alla fall inte i mörkan — slarvigt pålagd, förstås! Alb. Engström. En ~ säkerhetskedja, som i synnerhet om kvällarna skulle l-as på, innan man öppnade vid påringning Gurli Linder. Blir ~ övermannad och pålagd handbojor Joh Sundblad. 3) Härnål av horn med pålagd äkta sköldpadd. Putsbruk l-es på med en murslev till 1 à 2 cm. tjocklek Kerstin Key. Mer eller mindre flödigt pålagd färg ib. Om sminket är riktigt pålagt, måste det vara osynligt ~ Öv. fr. Nellie Melba. L-a på färger, fermissa i tjocka lager, för tjockt. Färgen bör icke p-as för tunt, ty ~. II. Bildl.

1) Den oerhörda arbetsbördan han pålade dem Ax. Munthe. *L-a* på ngn svära skatter. *P-a* skatt. *P-a* ngn (dryga) böter. *P.* aldrig ett straff, om du inte ~ kan genomföra det! Vera v. Kræmer. *Förgåves* p-er man prästerna celibat Öv. fr. B. Perez Galdós. De plikter ~ som en oskriven lag p-er kungliga personer T. Segerstedt. De inskränkningar, som kriget pålade (oss) ~. Hurusom Gud p-er oss denna prövning för att ~. Den kallelse, som blivit honom av Gud pålagd K. B. Westman. *P-a* ngn att göra ngt. — Hur hon mäktat lösa den uppgift hon ~ pålagt sig Matti af Geijerstam. *P-a* sig vissa band. **2)** Lagg inte allt på dig så svårt! ta det inte så hårt, allvarligt. **3)** *L-a* på 50 öre på varje sak öka priset med. **4)** Lant. *P-a* ungdjur, boskap, hästar, föl, grisar. Skall kalven l-as på? En massa ungboskap pålades, ty ~ And. Ramsay. Varje pålagd kalv förbrukar ~. Det är ej värt att l-a på kalvar efter svin, de få inga horn. **5)** Han skulle ha lagt sig på att supa nu på sista tiden H. Bergegren. Hade ~ irrigt lagt sig på uppodlandet ~ av sina ägor J. Mortensen. **Syn. I.** (be)lägga (med), applicera, placera (på); ilägga nu; påsmeta nu, påstryka nu; **II.** **1)** betunga l. belasta med, påbörd; ibl. straffa med l. 'sända'; ålägga, anbefalla, påbjuda; **2)** lägga på sinnet l. hjärtat, ta det hårt l. allvarligt; **3)** öka l. höja priset med; **4)** bestämma att uppfödas, uppföda nu; **5)** slå sig på; börja (på), vinnlägga sig om. — **[På]läggsbroderi** applikation(sbroderi). **-gris, -kalv, -lamm** m. fl. om djur som skola uppfödas (o t. e. gödgris osv.). **-rätt.** Smörgåsbordsställ, på fot vridbart och i solfjädersform avdelat fat för smärre p-er Nord. Fam.² **-söm;** -nad. Se applikation(ssöm).

-lässa nu; -ning. Mest fri form. **1)** Har du l-t på dina läxor (ordentligt)? Du får l-a på bättre till nästa gång. Lärarna får minsann också l-a på för att hålla goda lektioner. Ulla p-t. **2)** Stanna inte, läs på du bara! läs vidare, fortsätt. **Syn. 1)** överläsa nu. **-lässa** ldl. för pålassa.

-maka nu; -are (påpetare för små barn, då de äta). Mest fri form. **-manja** nu. Mest fri form. Hon är så snäll och jättig [i skolan], aldrig behöver man m-a på henne R. Schildt. Om hästen stannade för att pusta, m-ade vi på den Raf. Hertzberg, öv. Och som han tyckte det var språkåt länge nog, började han m-a på oxen Sig. Dahllöf. **-maskja** nu; -ning. Mest fri form. Långreven p-as. Och fiskarna m-ade på sina krokrokar och kastade ut B. Sjöberg. M-a på åt ngn. Är det p-at? **Syn.** sätta mask på kroken l. krokarna.

-minna, -de, -t; -nas; [-nare]. **1)** Påminn mig, om jag skulle glömma det! Jag har bett henne p-na mig, när tid blir. P-na ngn

om hans plikt, hans löften. P-n mig, så jag inte glömmmer skriva! Jag tycker inte om att bli p-d i onödan. P-n honom (om) att han måste resa med morgontåget! Och de blevo på ett handgripligt sätt p-da om detta faktum genom ~. — Göra ngt opåmind l. opåmint. — En ovälkommen p-nare om gamla försyndelser. Minsta lilla blomster är den värtaligaste p-nare om Guds makt och härlighet Aug. Hallner. **2)** Mindre 'aktivt'. Han p-de mig om ett barn, vars docka kastats på sophögen. Så livligt p-de hon (mig) om sin mor. Allt p-de mig här om min olycka. Vid mer än ett tillfälle har jag i Sverige blivit p-d om att det existerar större frihet i statskyrkan, än vad fallet är i frikyrkan L. G. Abrahamson. Ingenting i hans sätt p-ner om den forne arbetaren. Det p-ner mig om en annan historia: ~. — [En ut-sikt] något p-nande om den från Skansens höjder Gust. Bolinder. **3)** Därvid är, har jag intet att p-na. **4)** Refl. **a)** Så vitt jag nu kan p-na mig, har ~. Inte det l. vad jag kan p-na mig. Som ni torde p-na er, kommo vi överens om att ~. Jag kan verkligen inte p-na mig, att vi träffats. Just nu p-de jag mig, att ~. Försöka p-na sig något leta i sitt minne. [Oscar Bäckström] hör till de konstnärer, som jag icke kan p-na mig ha kommit med något undermåligt C. G. Laurin. Jag p-ner mig ha läst det ndgonstädes. **b)** Göra sig p-d l. p-t hos ngn t. e. gm att göra sin uppvaktning. När tröttheten började göra sig p-d ta ut sin rätt. Han skulle nog komma igen, då magen gjorde sig p-d Selma Lindgren. **Syn. 1)** föra till minnes, återkalla i ngn minne, ge ngn (en) påminnelse (om), ibl. ge ngn en vink, erinra; (ibl. nära:) påpeka, föreställa, förbrå, förmana, (an)mana, uppfordra, varsko, varna; **2)** komma att framträda för minnet, väcka minnet av l. erinring om, komma (ngn) att tänka på, minna (om); ngt likna, ha en viss likhet (med); **3)** anmärka, göra anmärkning; **4)** (p-na sig:) erinra sig, minnas, ihågkomma nu, dra(ga) sig till minnes. — **[På]minnelse**, -n, -r; -brev; -kort; -vis (adv.). **1)** Få en p. om ~. Ge ngn en (kraftig, handgriplig) p. om ~. P-n var överflödig, jag hade kommit ihåg det ändå. Dock har jag ~ skrivit till eder med ytterligare p-r Bibeln. Gång på gång få göra p-r om ~. Fick en p., att han omedelbart skulle insända sin rapport. Utan din p. hade jag säkert glömt hela saken. En ny p. om vår dödlighet lämnas oss i dag, i det ~. Ty människan behöver många p-r, innan hon förstår livets små vinkar Aug. Brunius. — Sände flera nya p-brev i ärendet Olympiska spelen 1912. P-vis vill jag erinra kammarern om att ~. **2)** Jfr anmärkningsmål. Även ngt friare t. e. Göra sina p-r vid ett förslag, en utredning. **Syn.** erinring, (ibl. nära:) påpe-

kan(de), påpekning, uppfordran, (an)maning, uppmaning, varning, jfr f. ö. föreg.

-monter|a n; -ing. [Ringen] kan p-as varje cykelfälg på mindre än 3 min. Vid av- och p-ing av cykelvingar Ahlén & Holm 1928. Hade m-at på ett par sidoskydd av glas vid förarsätet. **-mot|a** n; -ning. **-mur|a** n; -ning. **-mål|a** n; -ning. Strömänderna, som se ut att vara p-ade med brokiga färglickar. Med starkt p-ade kinder, läppar. Vid ansiktets rengöring från p-ningar Gust. Jeansson (restaurering av porträtt). **Syn.** (ibl.): övermåla n; förbättra, retuschera; lägga på färg. **-mönstr|a** n; -ing. Sjövä. **1)** Utrusta skutan samt p-a och betala manskapet E. Hornborg. Blockaden mot »Stockholm» synes ha misslyckats, i det man redan nu kunnat p-a ett tillräckligt antal äldare 1916. Han hade varit p-ad som skeppsgosse och ~ E. Hornborg. Att ångaren p-at ännu några man ~. **2)** Jag kanske kunde få m-a på som äldare, sade han Gust. Ericsson. Jag m-ade på som övertalig kollämpare och ~ H. Mörne Att Johansson har m-at på som understyrman E. Hornborg. **Syn. 1)** (in)mönstra n; **a)** ta hyra l. tjänst (som).

-narr|a n. Vilken n-at på honom en båt, som kantrat många gånger och ~ Cl. Lagergren. **-nyttföda** (l. -ny'tt; i båda fallen grav); [-are]; -else (-n, -r; -process m. fl.) Även 'föda på nytt'. Både mer 'egentl.' o. bildl. **1)** Om en människa icke bliver född på nytt ~ Bibeln. P-d genom Kristi nåd ~. Människans p-else genom nåden. **2)** Shiva ~ förödaren och p-aren A. Österling. — Ett slags övergångsstation till nästa p-else H. Mörne. **3)** Eli alldeles som p-d av den friska fjällluften. Det var en tid, då gamla Europa / påny'tfött syntes bli ännu en gång D. Fallström. Långt bort bådär en strimma / åter p-d dag Anita Nathorst. — Betraktas som den klassiska konstens p-are inom mderiet Ewald Ugglä. — [Att Ryssland] skall bliva vaggan för en mäktig religiös p-else T. Segerstedt. Diskussion om Hemlivets p-else. Den spanska romanens p-else i senare tid K. A. Hagberg. Den nationella p-elsen. Den av Savinkov grundade »Ligan för Rysslands p-else» Öv. fr. Bruce Lockhart. — Det sociala p-elsehoppet Fredrik Böök. Låta medlemmarna genomgå samma p-elseprocess, om ~ M. Lamm. **Syn.** ge nytt liv l. en ny existens(form) l. ny verksamhetslust, förnya, förnygra, återuppliva; (p-else): nya födelsens bad, erhållande av nytt liv l. ny kraft, återfödelse, förnyelse, förnyring, återställande, renäsans, regenerering.

-pack|a n; -ning. När alla småsaker voro p-ade, stodo klövsjäckarna spända som uppblåsta gummibollar. **-palt|a** n; -ning. Vard. Mest fri form. »Usch, att jag alltid skall p-as på», muttrade Lea Elis. Kuylen-

stierna-Wenster. P-a på sig vantar och schalar och faltar. P-ad till eigenkänlighet. **Syn.** påsätta n, styra l. kluta ut med, påpåsa n. **-pass|a** n; -lig (-t, -are; -het); -ning. **1)** Påpassa. Mest fri form. **1)** P-a på barnen bättre en annan gång! Den bortklemade och p-ade morsgrisen Maur. Hellberg. Bortskämd med p-ning. — Infamt p-ad följd av kritiska o. vaksamma ögon o. d. (jfr Hamlet). Starkt p-ad av statsrevisorerna har teaterchefen ~. **2)** Vi får p-a på å skura, medan han ä borta. Det har du för du inte p-ade på (tillfället). P(-a) på (bättre) en annan gång! Jag skall p-a på nån gång, när han är upplagd. (Noga) p-a på tiden. **II.** P-lig. **1)** Ett par p-liga filmupptagare voro framme för att ~. Nedanför Islandsbron, där en mängd p-liga pojkar uppiska de läckra nejonögonen med blotta händerna 1922. Ty utan tveivel var nu hela ~ gränsbevakningen alarmerad och p-lig Ludv. Munsterhjelm. En p-lig och välunderrättad nyhetstidning. Hans sinnen bli p-liga, hans själ härdad ~. **2)** Hans oerhörda p-lighet som dirigent. Och stor p-lighet var av nöden, så att godset icke skulle skörbrännas. Hennes p-lighet överträffades endast av hennes nyfikenhet. **Syn. I. 1)** vakta (på), övervaka n; följa med vaken o. kritisk blick; **2)** ta tillfället i akt, passa (sig), gripa tillfället i flykten; **II.** (p-lig:): alltid till hands, som har ögonen med sig, vaksam, vaken, (spänt) uppmärksam, (ibl.): rask o. beslutsam, flink o. snabbtänkt, ibl. punktlig l. precis.

-pek|a n; -an [=]; -ning (med plur.). Fast form överväger. **1)** P-a på ett fel, en ful fläck i boken för ngn. — Då man p-ade för honom, att en polisanmälan kunde leda till hans utvisning. P-a ett misstag (hos ngn), ett minnesfel (av ngn). Jag får p-a, ber att få p-a, att vittnet bestämt säger sig känna igen den anklagade. P-a nyttan av ~. Trots ögruppens p-ade lämplighet som mellanstation mellan ~. Det förtjänar p-as, att ~. En passus vill jag särskilt p-a ~. **2)** Prästvalet i Rasbo, en p-an. Att det gjorts p-an om det oalagliga i ~. Min p-an, att ~ C. Hallendorff. Så välbekant, att det icke kräver ytterligare p-an ib. — En del p-anden av språklig art. Gjorde p-anden om ~. — Utan ångslig p-ning [i reklamsyfte] Har. Hjärne. Trots upprepade p-ningar. **Syn.** utpeka n, peka på; fästa uppmärksamheten på, anmärka, erinra, antyda, (på)visa (n), framdra(ga) n. **-pensl|a** n; -ing. P-as l. p-as på tunt och får torka. Och ger sina läppar och kinder en sista p-ing G. L. Dahlin. För p-ing av kräftsår på fruktträd. **-petare.** Påmakare (för småbarn). Knackade ~ hårt och länge i tallriken med sin 'p.' och ~ Ellen Lundberg-Nyblom. **-prack|a** n; -ning. Mest fri form. 'Egentl.' o. bildl. Han försökte inte heller p-a på mig varken hud-

kräm, hårolja, pomada eller kosmetik, utan ~ Gunnar Cederschiöld. Köparen hade blivit p-ad en dellig vara, som visade sig osäljbar. Låt inte p-a på dej en dellig sovplats! Bolsjevikkragimen ~ söker p-a på andra länder sin terrorism och ~ 1933. Få oss till sällskap p-ad en herre, om vilken ~ A. Klinckowström. **Syn.** (gm envishet l. list) få att överta, påpurra **m**, pålura **m**, ibl. (söka) påtvinga **m**. -**pressa** **m**; -ning. Mest fri form. Egentl. o. bildl. Vill du p-a på byxorna, ge byxorna en p-ning till i morgon! — Medan vinden hela tiden p-ade på. — Nu hade Kamraterna fått blodad tand, och hela deras forwardskedja p-ade på Sv. Dagbl. 1916 (bandy). — Hur vi fallit till föga för tidens p-ning Gurli Linder. -**purra** **m**. Vard. Mest fri form. Låta p-a på sig allt möjligt trasgrant. **Syn.** pålura **m**. -**pyts** **a** **m**; -ning. Emellertid behöll hon [vid eldsviddetillbudet] sin sinnesnärvaro och p-ade på vatten ~ Upps. Nya Tidn. 1924. -**päls** **a** **m**; -ning. Sedan man p-at på sig allt som fanns och ~ S. Siwertz. Satt, p-ad och morgonsur, i en liten träbarack för att granska de ilandstigandes papper Amelie Posse-Brázdová. **Syn.** insvepa i päls(verk).

-**rida** **m**; -ning (med plur.). 1) Bli p-en vid en tävling. P-ningar, som bort kunna undvikas. 2) Rid du på bara! -**rigg** **a** **m**; -ning. Sjöv. o. bildl. Mest fri form. För kommer april med drypande tö, / då mdlar man upp, och då r-ar man på. — R-a på sej de bästa man har ta på sej sina bästa kläder. -**ring** **a** **m**; -ning. Mest fri form. 1) Vid elvatiden r-de doktorn på, och den sjuke kom själv och öppnade. En säkerhetskedja, som lades på, innan man öppnade vid p-ning, för den p-ande. 2) Ifråga om telefon. Ring på till 582, om du ringer på f. m.! Tja, det var så, att jag blev p-d från Värmdö, det var en privatbil, som hamnat i diket och ~ Alg. Niska. P-t (till) 12921 — Fick en (telefon)p-ning med meddelande om ~. Två gånger avbröts jag av häftiga p-ningar ~. Samtal nattetid till vissa mindre stationer, där s. k. p-ningsavgift utgår Postkalendern 1930. **Syn.** 2) (uppringa) **m**. -**rop**; -a (-ning). Lagt. o. d. 1) Parterna anlände efter p-et och finga målet uppskjutet 14 dagar. 2) Då målet åter p-ades, hade ~. Innan hans mål blev p-t Åke Hasselblad. **Syn.** 2) uppropa (ett mål) inför rätta. -**räkn** **a**; -elig (-t) o. -ingsbar (-t), bägge skr. 1) (Kunna) p-a bistånd, (god) hjälp, (god) vinst, (ett) gott ekonomiskt utbyte. Att sjökartverket finge såsom mättningsförrättare p-a 18 officerare ~ 1916. Vad skall jag säga honom att han kan p-a i lön? Olle Hedberg. Bör redan därigenom kunna p-a förblivande intresse för oss svenskar Erik Noreen. En partigångare kan p-a överseende för en förlöpnig, men ~. Syntes p-a, att vi skulle stanna kvar åtminstone några dagar Hj. Bengtsson.

Kan vi verkligen p-a en sådan tillströmning? Då försvann de p-ade hyresgästerna, och ~ Arv. Rosén. Och flere hade kommit än vad som p-ats And. Ramsay. Få op-ad hjälp. 2) En årlig ränta, avkomst eller annan förmån, som är p-elig för längre tid ~ Nord. Fam.² En brist i p-eliga inkomster för bestridande av ~ Louis de Geer (1858). Några verkligen p-eliga fördelar H. Wikner. 3) Uppgift ~ beträffande statens p-ingsbara inkomst frådn ~ Tidn. Upsala 1928. **Syn.** räkna på l. med, göra sig räkning på l. säker förhoppning om, säkert vänta (sig), jfr f. ö. förvänta (II. 977). -**ränd** se ränna på.

-**sadla** **m**; -ing. I beckmörka natten s-ade hon på ~ I. Ljungquist. Hästen stod p-ad i spiltan och ~. -**satt** se påsätta. -**schas** **a** **m**; -ning. Vard. Mest fri form. -**se** **m**. 1) Blott fast form l. sē på. Endast i inf. o. som verbalsubst. Hemska att p. 'Regulus'. Underlig att p. — Vid (ett) flyktigt, första, närmare p-ende. Hunden är bara här till p-ende ett par dagar. Sända, skicka varor, böcker till (benäget) p-ende. Vid ytligt p-ende. — Påseende-Nota Ågren & Karell, Upps. 1934. P-endesändningar t. e. av böcker, frimärken. Bortkomna vid p-endeutsändning Akad. Bokh. Upps. 1921. De s. k. p-endevaror [juveler], som lågo förvarade under disken i lådor och ~ 1925. 2) Fast l. fri form. Påse l. se på och bota alla revor och hål på kläder och strumpor. Passet mdste p-s innan landstigningen. **Syn.** 1) åse, sē på, (å)skåda; (p-ende:) (an)blick, beskådande; 2) granska, överse **m**, ibl. visera. -**segla** **m**; -ing. Tyska Sassinutzfärjan p-ar en tysk torpedbåt 1915. Vedkuta p-ad av [ångaren] Birger Jarl. — S-a på ett grund. -**sel** **a** **m**; -ning. S-a på det svarta paret, Johan, jag skall åka till station! Ledande unghästen löst p-ad Walter Hülphers. -**sikt**. Fackl. (t. e. fotogr.) [Projektion] i p. och i genomsikt A. Odencrants. Man skiljer på p-ssökare och genomsiktssökare Gunnar Malmberg. -**sitt** **a** **m**. Mest fri form. Låt hatten s-a på! S-er locket (stadigt) på? Kvistar med (ännu) p-ande löv. Löst p-ande.

-**skina**. Blott i uttr. 'låta p.' Vill du verkligen låta p., att han tagit kokainet? Såsom hennes ord låto p. Hade ~ låtit p. detta i sin rapport till ~ H. Gummerus. Då jag lät p. missnöje med betyget ~ E. G. Lilljebjörn. **Syn.** (låta p.): antyda, låta (för)märka l. förstå, slå fra'm, (löst l. försätligt) framkasta **m**, insinuera, ibl. visa l. låtsa. -**skjut** **a** **m**; [-are till I]; -ning. I. Mest fri form. S-a på bakifrån. Tåget pustade så uppför stigningen, att några ungdomar hoppade av för att s-a på. Ett par korta spröt, vilka tjänstgöra som ett slags p-are Alb. Tullgren. — Även bildl. Vi ha fått p-ningar uppifrån att icke dröja med utlå-tandet. II. Blott fast form l. skjuta på.

Jäg. o. krigs. **a)** *P-a ett villebråd. I olikhet med hären infinner sig räven högst sällan för andra gången på ett pass, där han blivit p-en. P-en men oskadd. — Ett ~ skyddsrum, dit besättningen, när den blir för hårt p-en, kan draga sig tillbaka 1915. Att ett tåg ~ blivit p-et i Malm Ax. Cederberg. b)* Och panaman flög som en p-en kråka från hans kala hjässa (kan föras till a) R. Schildt. Och förra året hände det, att en p-en kaskelott kom upp rätt under en valbåt med sådan kraft att fartygsbotten blev uppriven och ~ Sten Bergman. **Syn. I.** (hjälpna till att) skjuta fram *u*; påskynda *u*, befordra; **II. 1)** lossa skott på, skjuta på; **2)** skjuta på o. såra, skadskjuta.

-skrift. *P(-er) på handlingar, etiketter, böcker, växlar, pass, paket, medaljer. Ett protokoll, vars riktighet konungen medelst sin höga p. besanne Regeringsformen. Jag hade slagit in den i ett snyggt paket med prydlig p. till ~. En bok med vänlig egenhändig p. Visen Lewin. Inlindad i vitt papper med p-en: »En gård av aktning» Ingrid Rääf, öv. Konsulns p. fattades ännu. **Syn.** (mer l. mindre nära:) anteckning, annotation, påteckning, visering, underskrift, namnteckning, tillskrift, adress, utanskrift, inskrift, inskription, etikett. **-skriv**a *u*; -ning. Mest fri form. **1)** *S-a på en lista. Jag skrev på en tia på tigarlistan. Oaktat han s-it på (växlar) för flere tusen kronor, har han ej förlorat mer än ett par hundra. Skrev du verkligen på (växeln) åt honom? S-a på borgen för ngn. Var god och skriv på, att ni sett listan! På baksidan påskrevs så av-sändare och adress. Skriv alltid på, vad flaskan innehåller. Fick du passet p-et? 2)* Blott fri form. *Skriv bara på ungar å lata er intel 3)* Märk uttr. *Ge ngn, få p-et upptuktelse, tillrättavising, prickning. **Syn. 1)** skriva sitt namn (på l. under), teckna sig, påteckna *u*; sätta en påskrift l. ett (innehålls)märke på; ibl. gå i borgen.**

-skruva *u*; -ning. Fri form ngt vanligare. *Skiltvakter med p-ade bajonetter. Till dess handklovarna p-ats (honom). S-a på gasen, vattnet, vattenledningen, alla kranar, (det elektriska) ljuset x stänga l. skruva av. **-skynd**a *u*; [-ning]. **1)** *Kan du inte s-a på lite egentl. o. bildl. Vargen p-ade loppet. P-a sina steg. Med p-ad gång. — S-a på ngn. 2)* Mest fast form. *Allt som kan tänkas p-a arbetet. Att studierna icke p-ades av detta livliga deltagande i kär- och nationslivet Elis Essen-Möller. Detta p-ade hans död. **Syn.** öka farten l. takten, skynda sig, sätta (bättre l. starkare) fart; söka få (bättre) fart på, forcera, mana på, pådriva *u*, forta på.**

-slå *u*; -slag (-et, =) fackl.; -slagning. **I.** Vanl. verbformer. **1)** *S. på en hästsko. S. på en bråda att gå på ~. — S. på en stämpel. Som de påslagna haltstämplarna ange Nord. Fam.² 2)* Därefter *p-s försiktigt kokande,*

lättsaltat vatten och ~. *S. på mera vatten. S. på sig eau-de-cologne. P. murbruk med en murslev. 3)* *S. på motorn x slå av. Fått order att vänta med påslagen motor S. A. Duse. 4)* Bildl. Blott fri form. *I uttr. S. på stort ('på' även obetonat) reda till ett dundrande kalas; leva högt. 5)* Intr. Blott fri form. *Mina fönster står ju öppna dag och natt hela sommaren, så vida inte regnet slår på Levi Rickson. 6)* Även med obetonat 'på'. *S. sig på studier, latinet, att dricka. II.* Verbalsubst. Märk särsk. *Som skola oljemålas eller limfärgas, göres sista påslaget med finare bruk, så att ~ Nord. Fam.³ **Syn. I. 1)** fästa; påspika *u*; instansa *u*; **2)** påhålla *u*, påstjälpa *u*, påslänga *u* o. d.; **3)** igångsätta *u*; **6)** välja (en bana, ett ämne), börja (på). **-släng**a *u*; -ning. Mest fri form. *S-a på (sig) kläderna i en fart. Med kappan löst p-d över ena axeln. S-a sig på vagnen i värsta farten. **-släpp**a *u*; -are (t. e. av gas) fackl.; -ning. *S-a på, p-a mera värme. Han satte maskinen på högsta stigning och s-te på fullgas Har. Victorin. Ljuset i alla kronorna var p-t Ingeb. Björklund. S-a på kraft till en fabrik. Den elektriska högs্পänningen mellan Örbýhus, Upplanda och Berg p-es söndagen den 7 sept. Tidn. Upsala 1919. I går afton p-tes den elektriska strömmen från Älvkarleby kraftverk till Enköping ib. 1915. Bågljuset s-es på ~. Byggnaden var färdig, vattnet p-t [i kvarnen] och ~. Grunda fördjupningar, i vilka havsvattnet gång efter annan p-es för att så få avdunsta. S-a på mera ånga. Gasvred som förhindra oavsiktligt p-ande av gas. — För att sköta bilmotorns alla spakar och gasp-are I. Lo-Johansson. Gasmagasinet's p-ningskran. **Syn.** ibl. påskruva *u*, öppna.***

-smeta *u*; -ning. Egentl. o. bildl. *S-a på för mycket fernissa. S-a på sig både salvor och smink. — Nyhetsbladet, vars högerdsikt för övrigt var (löst) p-ad, konventionell fernissa ~. **-smyg**a *u*; -ning. Mest fri form. Mickel höll just på att s-a (sig) på att en spillkråka, då ~. — Höll just på att p-a det sista bandet på tunnan. **-smält**a *u*; -ning. *S-a på harts på buteljorken. Om korken kokats, får man vänta med p-ningen av paraffin, tills ~. **-spik**a *u*; -ning. En gammal, halvmurken grindstolpe med sin p-ade toppbräda E. Sparre. S-a på locket på kistan. **-sprut**a; -ning. *Så att olja direkt p-as medelst oljekanna ~ Neréns Bilbok. S-a på krukväxterna (med något) insektspulver. **-spåd**a *u*; -ning. Smtl. även 'spå på'. Egentl. o. bildl. *Tönde ~ en kupa absint i sitt tomma glas, s-de på med vatten ~ Sven Haglund. Han s-de på sin grogg och ~ Ejnar Smith. Spå på me lite varmt vatten, så det inte blir så starkt. — [Ett halvrus,] som de ville s-a på J. Saxon. S-a på, p-a****

sällskapet med några utomstående. Medan han satt och s-de på sin förargelse R. Schildt. — Snön fick i natt plötsligt en ny p-ning. **Syn.** späda, utspäda u, ibl. uppblanda u, tillsätta, (ut)öka (u), öka på u. -**spänna** u; -bar; -ing. S-a på (sig, ngn) sabeln, skridskorna, skidorna, ett bälte, sporrarna. [Skidbindningarna böra] bestå av pålitliga, bekväma och hastigt p-bara anordningar ~ H. N. Pallin.

-**sten** a u; -ing. Fackl. Sätta sänkstenar på. Var nu som bäst i färd med att s-a på och nacka in sina bägge skötar E. Sparre. -**stick**; -la¹ u (-stack, -stucko, -stuckit, -as); -ning (med plur.). **I.** Påstick. Fackl. T. o.: 1) Tekn. Älvkarleby kraftverks Västeråsdistrikt, som har åtskilliga s. k. påstick, d. v. s. grenar från huvudlinjerna ~ Göra p-et strömlöst utan men för abonnenterna. 2) Jäg. Vad nu! Ett p.! Dälden uti öster / fylls bums av Klingas och av Unkas röster K. Stangenberg. **II.** P-a. 1) Sjövä. Med knop l. stek fästa ändan av tåg l. lina till annat tågvirke, rundhult, signalflagga l. d. För att fånga in rymlingen [lillbåten] och s-a på en grövre ända E. Sparre. Måste längre kätting p-as G. Gartz. Samt sex vakaremed påstuckna linor E. Sparre. 2) Blott fri form. När solen s-er på som värst. Innan solen stack på för hett Harry Blomberg. 3) Jäg. Om stövare: under sök l. efter tappt stöta villebrådet o. tillkännage detta gm hetsigt skall. Hörde vi hundarna s-a på häftigt och ilsket H. Samzelius. Hundens stack på älg och började strax skälla ståndskall J. Möllersvärd. P-ning, när hundarna fått friskt spår av villebrådet och under skall börja att förfölja A. Knöppel. Dd vi släppte hundarna, blev det genast en häftig p-ning, och ~ J. Möllersvärd. Ty drevet började övergå till p-ningar ib. -**stick** a², -ade osv. Vid-, fast- l. tillsticka u. -**stiga** a u; -ning (-en, -ar; -splats m. fl.). 1) Blott fri form. Stig på! stig in (åt en som knacker). 2) Vi s-er väl på (båten) i Södertälje? Ingen p-en här? järnvägskonduktör. Den ende p-ne är ~. Hållplats för av- och påstängande. I mörker få resenärerna [vid de stinslösa stationerna] begagna sig av s. k. p-ningsmärke: en ljussignal, som visar brandgult sken, dd man trycker på en knapp 1932. **Syn.** 2) stiga l. gå ombord.

-**stridig**, -t, -are; -het. Den som är lycklig, är lätt p. B. Risberg, öv. fr. Goethe. Alltid så p. mot sin släkt, medan hon mot sina kunder måste vara foglig och undfallande. Men gentemot anmärkingar var han ganska envis och p. B. Mörner. Bråkig och p. De p-a och snarstuckna Cederhielmarna O. Levertin. — Och att medgivande skulle göra mer nytta än p-het 'Runa'. **Syn.** som partu vill ha rätt, envis o. stridslysten, (bråkig o.) oresonlig; (ibl. nära:) halsstarrig, egen-

sinnig, 'tjurskallig', styvsint l. fräck. -**struken** se följ. -**stryk** a u; -ar]e (-borste); -ning; -struk]en (-et, bildl. även -nare; -enhet). **I.** Egentl. Fri form överväger. S-a på rödfärg på alla byggnaderna. Stryk inte på färgen för tjockt! P-es trenne gånger, men färgen måste torka mellan varje gång. Behandlas med linolja, som p-es varm. — Skoborste med p-are (av tagel). [Tenntuben] är försedd med en särskild p-areborste, som vid en tryckning fylls med [skokräm] Ahlén & Holm 1916. **II.** Påstruken i bildl. bet. Ej säll, skämts l. ngt vard. Rätt många av gästerna voro vid vår ankomst bra påstrukna, men ~ N. Selander. Du är ju påstruken, vet jag, i högsta grad... A. Engdahl. Till följd av Verlaines påstrukenhet Ville Vallgren. **Syn. II.** rusig, 'mosig', ankommen osv. -**strö** u; [-ning]. Och grovt salt p-s. S. på alltför mycket socker på ~. -**stå** a¹ u. Fria former se stå på. Fasta former skr. Inte just medan det p-r kanske, men efteråt S. Lagerlöf. Så länge riksdagen ännu p-r. Under p-ende krig. **Syn.** pågå, fortfara, fortgå.

-**stå** a². Bet. än stark ända till 'förfäktat', (bestämt) 'yrka', än svag som i 'säga'. 1) Huvudbet. P. alla möjliga galenskap. Jag vågar p. motsatsen och sätta åsikt mot åsikt. Nej, det, något sådant har jag aldrig p-tt. Hon påstod bestämt, i sten, att ~. Jag p-r fortfarande, att saken getts för stora proportioner. Ryktet, ett rykte hade p-tt, att jag ~. Malisen p-r, att ~. Det riktigt skvatt i backstugorna av ungar, påstog gammalt folk C. Larsson i By. Kristian IV var således icke, såsom det ofta har blivit p-tt, i tillfälle att ~ Har. Hjärne. Såsom man ofta ser p-tt W. Söderhjelm. Efter vad man p-r, skulle ~. Ett tjockt, glänsande och — som det p-s — skrynkelfritt linne. Och skall, p-s det, ha ~. Som p-s d-erge synen åt ~. Han p-r sig ha blivit bedragen på 50 kr. Han påstod sig bestämt icke ha märkt det. — Hotar att väcka åtal för påstått patentintrång. P-dda, men (absolut) obevisade myteriförsök. P-dda anspråk. Beroende på en p-dd likhet. 2) Lagt. o. d. Allm. åklagaren har i målet p-tt ansvar d svaranden för det han ~. Är dess kärnan, som plikt emot angivaren p-r, sådan, att den för särskilt huvudmål hållas bör ~ Lagen, 1921. — P. sin rätt. **Syn. 1)** försäkra, (för)mena, yttra, säga, framkasta, förklara, förfäktat, göra gällande, vidbli(va), hålla på, betyga, ibl. fastslå u; 2) yrka (inför rätta), påyrka, kräva. -**ståelig**, -t; -het. Mindre vanl. Att han kunde vara både p. och fräck, fick man snart pröva G. Ullman. Utanför lilla Agnes milda inflytande kunde Maria vara ganska p. Jeanna Oterdahl. Diskussionens vågor gick ofta mycket höga, var och en var p. och irrig med sitt Amelie Posse-Brázdová. Denne tvärsäkra,

p-e och spränglärde yngling Hildeg. Wieselgren, öv. — *Lyckades genom p-het och aplomb tvinga mig förbi alla hans byrkratiska underordnade och ~ Amelie Posse-Bråzdová. Den ogenerade p-heten, som påstår vad som behöver bevisas. Syn.* envis, enveten, hårdnackad, (ibl. nära:) seg, påstridig, fräck. **-stående**, t., n. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. *Här står p. mot p. Hans p. är, att den förtärda födan utövar stort inflytande på människans temperament och att ~ Aug. Hallner. Omöjligheter få inte finnas till, plögade han säga, och i gärning visade han, att p-t var nästan bokstavligen sant C. Sahlin. Och jag började tro, att det verkliga fanns någon sanning i p-t, att ~ E. v. Otter. Bevisas sitt p. Obestyrkta p-n. Ett naket p. (utan bevis). — *Jakot, nekat p. p-sats. 2)* Lagt. o. d. Väcka p. om ~. **P.** mot ngn. **II.** Ssg. Språkv. *P-sats* utsago(sats) (o) uppmaningssats, frågesats o. d.). **Syn. 1)** (yttrad) mening, yttrande, framställning, försäkran, förklaring, sats, ibl. omdöme; **2)** yrkan(de), (bestämt, framställt) krav.*

-stämpla; -ing. *Det vore bra, om du ville p-a, s-a på det här papperet åt mej! Fick ~ mitt pass p-at utan att ~ H. Gummerus. Mantlarna till äldre aktiebrev ~ kunna, för p-ning av den nya firmabeteckningen, inlämnas till ~. — Bildl. Som fått sig p-at etiketten 'praktiskt' ~. **-stöt;** -a n; -ning. **I.** Påstöt. Skr. Blott 'bildl.' Utan att behöva någon p. för att i minnet återflyttas till Er Böttiger. Men utan en sådan stark p. skulle Sverige svårligen ~ H. Gummerus. På grund av en p. från Pope ~ Y. Hirn. Därtill gavs mähända den första p-en av ~ Karin Hirn, öv. Han återställde ordning och fred i riket och gav en kraftig p. åt industriernas tillväxt Kate Hildén, öv. Givit en p. till krönikans författande R. Pipping. Meddelande av väckelser och p-ar A. Th. Lysander. Han tarvade ofta p-ar och ~ Fr. Böök. **II.** P-a n. Mest fri form. **1)** Varvid fartyget s-te på just intill inseglingsrännan. Råka s-a på med fartyget och icke själv kunna ta sig av grundet. **2)** Jag s-te på honom i går av en ren händelse. S-a på fienden. Förslaget s-te emellertid på oförutsedda hinder, i det att ~. **3)** S. på mej, om de är någe du vill! Och blir till sist p-tt av konduktören om, att hans biljett inte var giltig längre Gust. Ericson. — Som ofta äro bortbjudna och som därför måste bjudas eller s-as på i god tid. Vi ä ju p-a (att gå dit) flera gånger, så nu måste vi verkligen gå. Malm blev grå för han inte blev p-t, du; vem tusan kunde veta, att han var hemkommen! Sigurd. **III.** P-ning. **1)** Till II 1. Oftare grundstötning l. sammanstötning, kollision. **2)** Till II 2 o. 3. Han betalar aldrig utan upprepade p-ningar. — Och det intimare umgänget hade fått en p-ning att den aftonen inbjuda sig Emma*

Bendz. **Syn. I.** se III 2; **II. 1)** stöta l. sätta på grund, grundstöta; ibl. sammanstöta n l. stöta ihop med, kollidera med; **2)** av en händelse påträffa n, råka på, hopstöta n med; **3)** ge en p-ning (se III 2); **III. 2)** (på)stöt, anmaning, uppmaning, påtryckning, 'påfösare' (vard.), vink, väckelse, impuls, incitament, eggelse; (preliminär l. ej rent formell) inbjudan l. inbjudning, in-vit. **-sy** n. *Sy på en lapp på byxorna åt ngn. Sy på spetsar på en klänning. Å rygg-sidan av mässhaken ett p-tt kors med broderi i silke och guld. Benkläder med p-då hallor. -syn.* Mindre vanl., mest skr. *Redan vid (en) första p. frapperades de av ställets förtjusande läge. Det djärva och vid första p-en överraskande svaret ~ Erl. Hjärne.*

-sätta n; -bar (-t); -ning (-en, -ar; även konkr.). Fri form överväger. **1)** Kan han s-a på en hästsko? S-a på strilen på kanman. Trädgårdsspruta med påsatt spridare. Sätt (genast) på locket igen! S-a locket på. S-a på en garnering på klänningen. En löst påsatt garnering. S-a munkorg på ngn även bildl. S-a på ngn handklovar. S-a på betslet på hingsten. S-a på etiketter, namnappar på plantorna. Varefter stora sigill påsattes (på) allt det utmätta. Särskilda märken, som påsatts, innan mössorna utlämnats. Varje kvalitetsbedömd produkt påsattes ett kvalitetsmärke. S-a på sig ett särskilt märke, en armbindel jfr 2. — Ett medelst elastiska hållare lätt p-bart band Nord. Fam.² — En smal sammetsp-ning nedtill på klänningen. **2)** Ifråga om kläder. Du måste s-a på pojken ordentligt, det är kallt! S. på dej, s'att du reder dej mot kylan! Inte ha något att s-a på sej. S-a på sej bra om fötterna. S-a på sig kappan, ett förklä, kragen, vit halsduk, sina ringar, alla sina ordnar, hatten, strumporna, nya skor, skridskor(na), sporrarna. Var god och sätt på (Er) hatten, sätt hatten på! Därefter påsatte han hatten med en viss omtänksamhet för att ej bringa häret i oordning ~ G. af Geijerstam. Hatten var slarvigt påsatt och kunde när som helst ge sig av ~. Som ett löst påsatt halsband. S-a på (en) haklapp på ngn. S-a på sig en mask (av ~) även bildl. **3)** 'På spisen' l. d. År kaffet påsatt? Har du satt på vattnet? S-a på grytan och låta köttet sakta koka. Men Lisa tänder i spisel, så att lågan dånar i skorstenen och sedan s-er hon på mjölkpannan Strindberg. Stäng luckan på din plåtka-min! / och påsätt pyttipannan! N.-M. Folcke. **4)** Bildl. En sjukdom, som ålvorna påsatt Louis Backman. Hon ansågs kunna s-a på sjukdomar på både människor och djur, då hon så ville. — S-a på sig en högdragen, allvarsam, from, oskyldig min. **5)** Intr. Fartyget satte på i själva hamnen. **Syn. 1)** (ibl.): påskruva n, påspika n, påsy n, påklistra n osv., åsätta, förse med; **2)** påklä(da) n; ta

på (sig); 3) sätta på spisen l. elden; 4) ibl. påtrolla n; anta(ga); 5) grundstöta, stöta på. -**ta(ga)** n; -gning. **I.** Trans. 1) Egentl. Därefter påtog han sina skor och begav sig till konungen, att framföra sitt budskap Örnluf Tigerstedt. Och påtog ånyo sin vesir-dräkt S. Siwertz. Kom ofta order, att de andra kläderna skulle p-gas, varpå ~ C. G. Laurin. — I dag får du ta på de varmare strumporna! Ombytte förnöjer, sa fan, tog glasbyxor på. 2) Friare o. bildl. Så påtag mänsklig skruld! Nils Bohman. P. en min av djup avsky, en förolämpad min. Det är ingen p-gen värdighet; den finnes där alltid. En för tillfället p-gen mask (av likgiltighet). **II.** Refl. 1) Egentl. Fri form vanligast. Ta genast på dej (kappan) å kom med! Jag kommer, så fort jag fått ta på mig. Rusa upp, ta på sig kläderna i en hast och ~. De ä bäst du tar på dej glasögon, om du ska gå ut. Ta på sig en ny halsduk, alla ordnar, ett skärp, skorna, skridskorna. Ska man behöva ta på sig frack och vit halsduk för att gå med? 2) Bildl. a) Ta på sig, p(-ga) sig ämbetsminen. Ta på sig en road min. b) Han ville mer än gärna påta sig några av de bördor, under vilka Elizabeth suiktade, men ~ Kerstin Wenström, öv. Och därjämte p-git sig huvudparten av arbetet med personregistrets sammanställande Y. Brilioth. Det har för undertecknad varit en glädje att p-ga sig förlaget av detta betydelsefulla företag Bonniers 1917. Ta på sig för mycket arbete. Det tar jag på mig även om t. e. skuld l. ansvar. Men ingen tyckte hägd att påta sig ansvaret för det skrikande barnet ~ Wendela Leffler, öv. Hade p-git sig en förpliktelse att ~. Som kom honom att vilja p-ga sig straff Harry Blomberg. Ta på sig en sak, ett brott. **III.** Med inf. Skr., mindre vanl. Lilleman har tagit på att bli så sträng, han ~ Vilhalm Nordin. **Syn. I.** 1) o. **II.** 1) pådra(ga) n, påklä(da) n, ibl. kasta på sig l. d., påsätta, sätta på sig, (ibl.:) klä sig, ikläda sig, skruda sig i; **I.** 2) o. **II.** 2) a) anta(ga), anlägga; **II.** 2) b) lägga på sig, överta(ga), lägga på sina skuldror, åta(ga) sig; ta skulden l. ansvaret för, (ibl.:) tillstå, medgiva, erkänna; **III.** börja (på), ta sig till.

— [**På**tagbar, -t; -het. Skr., mindre vanl. än 'påtaglig'. Det p-a, det för sinnena direkt förnimbara ~. — P-a praktiska resultat. P-a brister. Har ~ en p. inverkan på ~ Ola Vinberg. Deras första p-a framgång. **Syn.** som man kan ta på (med händerna), för sinnena förnimbar, gripbar, åskådlig, konkret; påtaglig, (sol)klar, tydlig, handgriplig, uppenbar, ovedersäglig, evident. -**taglig**, -t, -are; [-göra n, skr.]; -het (med plur.); -en. Gärna skr. Mest mer l. mindre bildl. 1) De solklaraste och mest p-a förhållanden. En p. lögn. En mycket p. udd

ldg gömd i hans tonfall R. Schildt. Behovet att göra p. nytta Sven Stolpe. Som gett p-a resultat. Bära en p. prägel av ~. P-a tecken till ~. Författarens partiskhet är ofta p. Och min hälsa förbättrades p-t P. E. Svinhufvud. Likheten är p. Det är p-t, att ~. — En av de p-ast säkra vinsterna av ~ arbetssättet är, att ~ Ax. Boëthius. 2) P-het. [E. T. A. Hoffmann] uppnådde en p-het, en åskådlighet i framställningen, som gör det sagolikaste och otroligaste trovärdigt Nord. Fam.² Yttre p-het. Ständigt hejdas i sin poetiska flykt av otrevliga, prosaiska p-heter. 3) P-en. Ön är ~ rätt hög, konformig — p-en en slocknad vulkan E. Hornborg. Han har p-en haft alltför mycket om sig för att ~. De omskiptelser bakom kulisserna, som p-en kännetecknat den gångna veckan. Men p-en hade han själv någon skuld i det öde, som drabbade honom. Hans historier äro grovkorniga och därtill p-en lögnaktiga. Det är p-en även här så, att undersåtskap, icke nationalitet, betecknats C. M. Schybergson. **Syn.** se påtagbar.

-**tack|l|a** n. 1) Sjö. Pärigga n. 2) Fiske-term. Påsätta (på spinnare, drag, krok l. d.). I en handvändning t-ar jag på en annan [strömning] och kastar på nytt (vid spinnfiske, med 'krokodilspinnare') E. Sparre. En ny strömning är p-ad, och ~ ib. -**taglig** se ovan under påta(ga). -**tal**; -a; -an. Gärna skr. 1) För p. fredad. Utan p. (från släktingarna) få husera som man vill med arvet. 2) De tvenne verser ~ vilka p-as av Brinckman H. Bergstedt. Att prästerskapets brister oförfärat p-as Fr. Böök. Ett förhållande, som ofta p-ats av utländska gäster T. Husén. Deklarationen ej felaktig i p-at hänseende. Fröding ~ uteslöt själv i nästa upplaga de p-ade dikterna C. G. Laurin. — Jfr även 'opåttalt'. 3) Att dylikt godtycke får försiggå utan p-an av justitiekanslern V. Lundstedt. **Syn.** (p-a:) göra anmärkning på l. mot, uttala sitt ogillande av, göra l. framställa anmärkningar mot, klandra, tadla, kritisera, framställa klagomål över. -**tapp|a** n; -ning. P-a, t-a på mera vatten. P-ning av vin på buteljer. -**teckn|a** n; -are; -ing. P-a, t-a på sitt namn, (en) borgen (för ngn), en lista, 30 kronor (på listan), en handling, ett pass, ett kontrakt, datum, sitt 'Vidi'. — Underhållsbreven medföras av gratialisterna för p-ing. Då han [lotsen] plötsligt mindes, att han inte fått p-ning i sin lotsbok H. Mörne. Samtliga exemplar bära p-ingen: »Biographien är uppsatt af Sal. Assessor Braad, men ~» A. Nelson. Handlingar, vilka mitt under pågående samtal lästes och försågos med vissa p-ingar. **Syn.** påskriva n, ibl. underskriva n, underteckna n. -**ting|a** n; -ning. Har du t-at på, p-at gräddet till söndan? Man måste t-a på plats i god tid, ty ~. Det p-ade partiet anlände i god tid och ~. **Syn.** tinga

(i förväg), betinga sig, förutbeställa, beställa i förväg.

-trugia *n*; -ning. *Ta inte på honom god-saker, som han inte uppskattar! P-a ngn sina tjänster. Oss vill man p-a en poesi utan form och bestämdhet ~ Tegnér. För att vi läto t-a på oss det tokiga uppdraget Per Hallström. Att sluta fred med sin p-ade nye anförvant ~. — Men han har den där olycksaliga egenskapen att t-a sig på folk och tråka hela sällskapet till döds H. Parland.*

Syn. (söka) påtvinga *n*. **-tryck**; -*n*; -ning (-en, -ar; -sarbete m. fl.). **I.** Påtryck. **1)** Krigsfrimärken med särskilt *p*., med *p*., som anger den engelska ockupationen. **2)** Då ni, utan något särskilt *p*., nu vänt er till mig ~ C. F. Ridderstad. *Givit vika för (ett) p. utifrån ~. Det skedde först efter p. från högre ort. — Under p-et av sådana omständigheter V. Rydberg. II. P-a. 1) Mer egentl. *T-a på sitt sigill och därmed försegla handlingen. På baksidan p-tes, finns p-t en bestämmelse om ~. Till pålydande frankeringsvärde plus p-t avgift till landstormen ~. 2) Bildl. Mest fast form. Och *p-ande* hela staden en prägel av ~. *P-a ngt sin andes stämpel. Den dter-stod av ömsesidig blyghet, som emellandt p-te deras ord ett visst tvång V. v. Heidenstam. Som utifrån p-ta synpunkter på stoffet. Söka p-a ngn sin mening. Låta sig p-as av allmänna opinionen. III. P-ning. 1) Mer egentl. *Blir p-ningen alltför stark, kan t. o. m. brådan brista. Omedvetet låta de av stormens p-ning föra sig allt för långt åt öster, till höger om ön Sven Hedin. 2) Bildl. (Ut)öva (stark) *p-ning* på ~. *Att konung Oscar II själv övat någon p-ning på sin vän och skaldeboder Gust. Cederschiöld. Berättade utan p-ning, att ~ Gunilla Wettergren. Jag vill veta, om vittnet varit utsatt för några p-ningar, hette det i spetsk ton. Utrikesdepartementet gjorde tvärtom ivriga p-ningar på mig, att jag dels skulle ~ Öv. fr. Bruce Lockhart. Olagliga p-ningar vid valet torde nog ha förekommit. Först efter (upprepade) p-ningar från sina närmaste, från högre ort. Ge efter för ivriga p-ningar. — Hade föregåtts av ett energiskt p-ningsarbete Hj. Höglund. Ett oförsynt p-ningsför-sök. P-ningmöte även i Sydskarelen Rubr. 1930. **Syn. I. o. III. tryck**; ibl. övertryck l. överstämpling; påstöt(ning), försök att påverka l. tvinga (ngn), pådrivning, ibl. på-l. inverkan; **II. 1)** på-l. överstämpla *n*; **2)** påtvinga, påtruga, påverka.*****

-träckla *n*; -ing. *Löst t-a på en garnering. Av p-ade lappar A. Viksten. -trä(da)* *n*; -dare (sak); -dning. **1)** Och medan hon trädde på synden, sade hon ~ E. Didring. Och bad vackert denne senare [farbror Runeberg] att trä på ndlen Eva Topelius-Acke. — Jag ser inte trä på trån på ndlen. En stoppnål med litet öga och p-dd häfttråd

Kerstin Key. — *En syndsp-dare, den senaste uppfinningen, är anmäld till patent 1920. — Trä på pärlor på ett band. 2)* Och började obeshutsamt trä på galoscherna Ellen Wester, öv. *Satt ~ med en vit vante p-dd vänstra handen och sydde ut blommor och blad på den S. Lagerlöf. Trä på sej strumporna (bakvänt). I det att han trädde på sig den berömda amerikanska arbetsdräkten, de blåa överalls Öv. fr. 'Erwin Rosen' 1920. — Torsklinor med påträtt bete Fab. Månsson. -träffa* *n*; -bar (skr.). *Händelsevis t-a på ngn (på gatan). Har man ännu icke p-at (liket av) den drunknade, icke p-at något spår av, efter den försvunne? Trott, att det var ett utspår jag t-at på E. Sparre. Några vackra champinjoner, som jag oförmodat p-ade alldeles intill stallet. Den tråkigaste karl jag ndnsin t-at på, p-at. — Och därur p-as ju bland alla folk. [Växten] p-as endast på sanka ställen. — En ~ tendens, p-bar både i det allmänna tänkesättet och i rättvisans handhavande T. Segerstedt. **Syn.** (an)träffa, komma på, ibl. möta, (ibl.:) hitta, finna, råka (på).*

-tränga *n*; -ande (ofta adjektiviskt); -ning (med plur.); -s[en (-et, [-nare]); -enhet]. **I. P-a-n.** Fri form överväger. **1)** *Träng inte på sd förbannat! Harry Blomberg. Och vände sig ibland till folket sågande: 'träng icke på! vilket genast ~ skaffade oss friare utrymme Fredrika Bremer. — När tankarna t-er på. 2)* Refl. *Och jag t-er mig aldrig på mina barn Sig. Westberg, öv. — Ett intryck, som t-er sig på främlingar i J[apan], är det av alla tings litenhet Nord. Fam.² Med pinsam ofränkomyglighet t-er sig i våra dagar det spörsmålet på oss: ~ Erik Hedén. Men förgångna ting, vilka man vill glömma, ha en underbar förmåga att obbedta t-a sig på en Sten Granlund, öv. **II. 1)** *P-ande som adj. Utan p-ande brådska. Att landets p-ande fara skall ~ Har. Hjärne. Icke få någon ro för de p-ande tankarna. — Därför att den andre är så p-ande Bibel. Förlåt min p-ande iver, men ~ Karin Hirn, öv. Den sortens p-ande själasörjarverksamhet ligger annars inte så mycket för mig Hj. Söderberg. 2)* *P-ning. Med nordbons vanliga tafathet inför p-ning Harry Blomberg. Mäktigare grannfolks p-ningar, vilka ~ R. Numelin. 3)* *P-sen. Ngt vard. Gå omkring och vara p-sen Hj. Bergman. Det var då den envetnaste och p-snaste mänska jag ndnsin har träffat på Sigfr. Lindström. — Att sensmoralen trots all tydlighet inte blir ledsamt p-sen Sv. Dagbl. 1910. Jag undan den p-sna tanken och ~ A. Mörne. — Den flat-het, med vilken denne ryss' p-senhet bemötts här i landet T. Segerstedt 1928. Som icke innebär någon p-senhet, utan blott ~ V. Rydberg, brev 1883. **Syn. I. 1)** påpressa *n*; 'anstorma' *n*; **2)** vara påträngande, truga**

sig på; oemotståndligt framställa sig l. d.; **II. 1)** o. **3)** (på)pressande, tryckande, jaktande; hänsynslös, taktlös, påfugande, svår att undkomma.

-tumanha'nd, adv.; som subst. neutr.

1) *Det här får vi nog klara p.* mest skrivet 'på tu man hand'. **2)** *Och hitintills hade hon också lyckats undvika ett p. med Jan Kajsa Rootzen. På min mors och min lilla p-s-supé ~ Lili Ziedner.* **-tutt|a** n. Vard. *Samla ~ spånor av kåddrikt furuvirke ~ samt t-a på vår nyng L. Munsterhjelms, öv. — Om en ännå kunde t-a på skrället och få ut brandstoden, så ~ E. Palm.* **Syn.** (på)tända (n), antända; sätta eld på, sticka i brand, anlägga eld. **-tvinga** n. **1)** *Och aktade mig för att p-a honom mitt sällskap. P-a ngn sin (egen) mening. Det är hennes föräldrar, som p-at henne förlovningen Öv. fr. Gr. Deledda. P-a folket nya lagar. Att detta krig icke blivit mig p-at ~. Vår p-ade, påtvungna överksamhet varade ännu ett par veckor. — T-a på ngn saker, som han avskyr.* **2)** Refl. Fri form vanligare. *En profetkallelse, som t-ade sig på honom efter kriget Öv. fr. E. Gounelle. Livets problem t-ade sig på honom, han måste ~ Elin Wägner.* **Syn. 1)** tvinga att ta emöt, påtruga n; **2)** tränga sig på. **-tå|gång** (grav); påtåsteg. *Ta några steg i p-gång Th. Resmark. Nästan p-gång Hj. Bergman. — Med raska, tysta p-steg ib. -tår, (-e)n, -ar. Mest om kaffe (o. te). Driicka p. Doppat i både p-en och tretären ~ E. Sparre. Får det lov å vara en liten p.? Skulle de inte smaka me en p. i da? Ska du ha en kask, frågade fyrmästaren, när Anna slog i p-en G. Berndtson. Och ett rundligt trugande till åtskilliga »p-ar» And. Ramsay. P-n slipper du inte undan.* **Syn.** en kopp (kaffe) till. **-tänd|a**; -ning. **1)** *P-e sin lilla handlykta och ~. Har du tänt (på) brasan, elektriska ljuset? T-a på i salen. Gav oss p-a stickor. Och de p-a kolen sprakade ystert. — Man misstänkte, att ägarn själv tänt på.* **2)** Skönl. *Sjön ökade, och stjärnorna tes på Strindberg.* **-tänka** n; [-ning]. Även 'tä'nka på'. Fast form mest i part. perf. *Ja ska t-a på det tills i morgon. Vi får t-a på, hur vi ska klara ut saken. Ändringen p-tes redan i höstas, men blev då ej av. Inställa den p-ta resan. Saken har länge varit p-t. Allvarligt p-t till en befattning som ~. Det område, som varit p-t för uppförande av ett nämndhus. Den olycksdiga vägkurvan har sedan länge varit p-t att utvärta. Trolleybuss p-t för Stora Ängby 1932. — Då var du ju (inte född, ja) inte ens p-t!* **Syn.** sysselsätta sig med, (i tankarna) förbereda, övertänka n, planera, berama; (p-t:) tilltänkt, tillämnad, avsedd, övertänkt, föremål för funderingar l. överläggningar l. ens planer l. tankar, planlagd, planerad, omhandlad, förberedd.

-verk|a; bar (-t, -are; -het); -an [=]; -ning (-en, -ar; -sbar m. fl.). Även ver'ka på. Mer egentl. o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. *En syra, som starkt p-ar ifrågavarande insekter. Framfört bil, p-ad av starka drycker. Luktorgan, som tydligt p-as av ~. P-a ngn att göra ngt. P-a ngn, så att han ~. Låta sig p-as av själviska grunder. Jag ämnar icke låta p-a mig därav, av honom. Kan icke undgå att p-as av ~. En av politiska bihänsyn p-ad kritik. Litterärt, till form och innehåll p-ad av S. Lätt-p-ad. **II.** Ssg o. avledning. **1)** *Ty ungdomen är så lätt p-bar, den följer dem, som ~ Maj Hirdman. Den mottaglige och p-bare ynglingen Fr. Böök. Hans musikaliskt p-bara fantasi M. Lamm. Kvinnan är p-barare än mannen, mer utsatt för ögonblickets impuls. — En lättrogen allmänhet p-barhet av den mystik, varmed ~ A. G. Högbom.* **2)** *Utsätter man huden för något så när punktformig köld-p-an, finner man, att ~ V. Spångberg. Hans liknöjdhet för mycket, som andra värdesätta, gjorde honom odtkomlig för all p-an T. Segerstedt. Röna p-an av ~. Under (tydlig) p-an av ~. Ifråga om psykisk p-an.* **3)** *Den själsliga p-ningen (från detta håll) visade sig särskilt i ~. P-ningar på andra biblioteksintresserade, vilka ej minst bidrogo till samlingarnas ökande. Litterära p-ningar. — Prickade i röstlängderna av de p-ningsbara röstberättigade och ~ 1914. Hans egna p-ningsteorier äro däremot sålunda sannolika ~ Erik Hedén.* **Syn.** ha en viss verkan på; (in)verka l. try'cka på, utsätta för (ngts) inverkan l. (ngns) påverkan, på förhand inge en viss mening l. d., söka leda l. få att göra vad man vill, (vilja) influera; (p-an:)(in)verkan, påtryckning, impuls (utifrån), tillskyndelse, (ibl. nära) ingivelse l. smitta.*

-vil|a. Skr., bildl. Även vilå på. *Skatter, tungor, som p-a den enskilde, lantribuket, egendomen. Den guldträta, som p-ar fastigheten. Avveckling av den landsskyldsskatt, som ännu p-ar vissa hemmansdelar i ~ 1921. Själva inredningsarbetena hava dock p-at föreningarna själva, vilka ~ N. Lithberg. Dem p-arna skyldigheter. Det ansvar, som under en provande tid p-ar varje samhällsmedlem 1917. De representativa åliggeranden, som p-a ett statsöverhuvud ~ T. Segerstedt.* **Syn.** betunga, tynga, 'besvära', gravera, åvila, åliggera.

-visa n; -bar (-t, [-are; -het]); -lig (-t; [-en; -het]); -ning. Egentl. o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. Ibl. även visa på. *Virket p-as på Älvgårde måndagen den ~. P-a en rand, som ingen av de övriga dittills observerat. V-a på, hurusom dessa klänjer faktiskt icke äro fullt parallella. Klart p-a en skillnad i vikt hos parollen ifråga före och efter försöket. Som möjliggör p-andet av, gör det möjligt att p-a djurisk äggvita i en förtun-*

ning 1:1,000,000. Härmed hade alltså denna [*Poa supina*] blivit med säkerhet *p-ad* som svensk växt J. A. Nannfeldt 1935. Kritikerns uppgift var, troddes det, blott att *p-afel*. Förmyndelserna i detta avseende ha varit påtagliga och lättare att *p-a* än annan missvärd ~ Emil Olson. Lyckas klart *p-a*, att deras rätt härvidlag bestämda övergrepp, som du kan *v-a* på här? *P-a* (för *ngn*) fördelarna av att ~, det förmodliga i ~. Jag *p-ade* för dem, hur de borde gått tillväga. **II.** Avledningar o. ssg. **1)** *P-bar*. Innehåller litium i spektroskopiskt *p-bara* mängder Ramstedt-Gleditsch. Jag håller mig till det jordiska och *p-bara* Ellen Wester, öv. — Det förefaller, som av åtminstone en folkvandring norrifrån till Mexiko är *p-bar* Öv. fr. Alfons Goldschmidt. En ny, bestämt *p-bar* kulturström Em. Linderholm. [*Bunge, svensk*] ätt, som är historiskt *p-bar* i Sverige redan 1476 Nord. Fam.² Mellan sinnessjukdom och själs-helsa finnes ~ icke heller någon *p-bar* gräns E. Tretow. Det fanns ingen *p-bar* anledning till detta hat Bo Bergman. Utan *p-bar* anledning, *p-bart* sammanhang med ~. Blott direkta, *p-bara* felaktigheter ha rättats ~. **2)** *P-lig*. Mindre vanl. o. mer skr. än 'p-bar'. I knappt för ögat *p-liga* mängder. Tidigast synes en kosackbefolkning vara *p-lig* i Litauens sydöstra grannland. Jag gissar på Weber, fast närmare likhet i melodiformler och harmonier knappt synes *p-lig* Sigfr. Almquist. *P-ligen*, *p-ligt* verksam omkr. 1420—1440. **3)** *P-ning*. Ove Jörgensens evidenta *p-ning*, att ~ M. P:son Nilsson. **Syn. I.** visa, uppvisa *u*, utvisa *u*, påpeka *u*, utpeka *u*, fästa uppmärksamheten på, anmärka, framdraga *u*, ådagalägga, (klart) lägga i dagen, bevisa, framlägga bevis för, framvisa, konstatera, demonstrera.

-vrida *u*; -ning. *Babbitt vred på ljuset i Teds rum* Öv. fr. S. Lewis. **-vråka** *u*; -ning. *Vard. Och v-er på ytterligare ett par stora klappar på elden. V-a på ganska rikligt med strösocker Marika Stiernstedt. — V-a sig på ngn, ngt med hela sin kraft. — Snön v-er på, sd allt famnshöga drivor torna sig mot ~. Som stormen nu v-er på ~. — V-a på en annan arbete, som man borde göra själv. -yrka; [-an]. Även yrka på. Gärna skr. **1)** Det är f. n. utsiktslöst att *p-a* en dylik statskonst. Högerpressen [i Finland] *p-ar* ny regering 1919. Stängning av alla postkontor anmandag jul *p-as* 1934. Endast smärre modifikationer *p-as* (i resolutionen, av fakulteten). Och hjälpdagärder *p-ades*. Jag måste *p-a*, att ni ger mig ett öppet svar på min fråga ~. *Vari p-ades*, att ~. — *Under p-an*, att ~. **Syn.** göra anspråk på, äska, begära, se f. ö. påfordra o. kräva. **-öka** *u*; -ning. T. e. **1)** Du, lilla mutter, får öka på antalet inackorderingar G. Lang-*

borg. Öka på ransonerna något (för, åt hästarna). Öka på, *p-a* sina samlingar (av ~). Öka på längden med en vdd. Och jag ökade på takten. **2)** Hans lön *p-ades*, och ~ P. Hedberg, öv. Från nydret får jag *p-at*, och då ~ R. Schildt. Få lönen *p-ad* (med 50 kr.). Anhöll om påökt, för att han skulle gifva sig. Han bjöd mig påökt å lönen till 200 kronor J. Saxon. — Och han ber aldrig om någon *p-ning* av lönen Kerstin Wenström, öv. Nåväl, ni ska få en tia i *p-ning* (på er lön). **Syn.** tillöka *u*, utöka *u*, ibl. till- l. ut- l. påskarva *u*, ibl. höja; (*p-ning* ibl.) löneförhöjning l. förbättring. **-ös** *a* *u*; -ning. Ösa på en hel sd med vatten (på elden).

Påfåg *el*, -eln, -lar; -el(s)avel m. fl. Pavo (särsk. *cristatus* = vanliga *p-eln*). **I.** Enkelt. **1)** *P-larna* tillhöra hönsfågeln och äro närmast släkt med fasanerna. *P-larna* äro lätta att tämja och ha på grund av tupparnas prakt hållits som prydnadsfåglar sen urminnes tider. Den vanliga *p-eln* har en krona av upprätta, kalskaftade fjädrar på huvudet; vild finnes den i Främre Indien och på Ceylon. **2)** Kräma sig som en *p-el*. Grann som en *p-el*. När man prisar *p-eln*, breder han ut stjärten. Nu var Tom högfärdigare än tio *p-lar* och ~ Eric Hultman. Ack ja, hon är en *p-el* i allt utom i skönhet ~ Öv. fr. O. Wilde. Charlotte rusade upp och skrek som en *p-el* Fr. G. Bengtsson. **II.** Ssgr ha oftare -s (så alltid i SAOL⁸). Ex.: I vilken prästerna förr ~ bedrivit *p-els* avel för Vatikanträdgårdarnas räkning Amelie Posse-Bräzdová. Beundrade tygets *p-els* bld skiftningar Ida B. Goodwin. När han lyfte en knippa *p-els* fjädrar ur en vas, som ~ Axel Lagrelli Kinaresa. De berövade mig livets största nöjen — de berövade mig mina »*p-els* fjädrar» Öv. fr. R. Boleslavski. *Agraf-fer* med guld och med silver och med *p-el* glans. Den *p-els* granne ~ sydamerikanske generalen ~ Alf Martin. Klädd i en *p-els* grön skrud Kate Hildén, öv. *P-el(s)* hanne med upprest och utbredd stjärt. *P-el(s)* hona l. *P-el(s)* höna. Uppför trappan kommer *p-el* paret klivande, först försiktigt och skyggt, med ~ Erik Norling. Med stolta beridare och *p-els* skinrande löpare V. Almqvist. Skarpa *p-els* skin Fr. G. Bengtsson. *P-els* skrik. Himlen, som med alla sina gnistrande stjärnor liknar en jättstor *p-el* stjärt G. Berndtson. En väldig *p-el* stupp med fem fot lång stjärt ~ Karin Wachtmeister, öv. *P-el(s)* unge mest utan -s; (säll. *p-el(s)* kyckling). Övertäckt med *p-els* ögon, broderade i finaste silke (ögonfläckar) Hj. Bergman.

Påg, -en, -ar. Ldls., t. e. Skåne. En Stockholmsgrabb tänker snabbare än en skånsk *p.* 'Hasse Z'. Och klokan ringer, som när jag var *p.* en gång A. Fjelner. »Prat, min *p.*» — pappa var skåning — nu skall du ~

E. Lieberath. *Byns drängar och p-ar* M. P.-son Nilsson. **Syn.** grabb, poj(k)e, gosse.

Påk, -en, -ar. **I.** Enkelt. *Vad mig be-träffar, så, har jag bara en god p., skräm-mer mig ingen* K. A. Hagberg, öv. *Vid slag frdn dressörens p.* Har. Jacobson. *Låta p-en dansa på ngn's rygg. Och intet är mitt utom p-en och påsen / och dyrken till låsen* ~ Fröding. *En käpp med silverkrycka på i stället för hassel-p-en hon gick omkring och stötte med Alb. Engström. När knölpåkarna började avlösa de spanska rören.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett långsträckt, p-liknande föremål* ~ Harry Blomberg. — *De skulle ge honom lite p-olja kanske* (stryk, smörj, en bastonad) A. Hillman, öv. — *Det blev sparkar och p-slag, så* ~ S. Siwertz. *Lastmulorna måste drivas fram med p-slag* ib. **Syn.** grov käpp, knölpåk, (kort o. tjock) stör.

Påla, -ade, -as; -ning (-en, -ar; även konkr.; -sarbete m. fl.). **I.** P-a. *P-a under ett hus, kring ett läger. Att grunden p-ats med betydligt över 2,000 stora spiror. Tälten stodo här stadigare p-ade i marken och* ~ J. Hemmer. *Under den p-ade kanten av något cirkurstält* ib. *I den p-ade graven* ~ B. Risberg, öv. *Beslutsamt klättrade han nerför den p-ade kajen, höll sig* ~ Ax. Wändahl. **II.** P-ning. *För klen p-ning det största felet [med riksdagshuset] 1926. En dyrbar p-ning visade sig nödvändig. P-ningen var gammal och begynte ruttna* ~. — *P-ningsarbetena (i grunden, för bygget) pågd ännu. P-ningskran för neddrivning av pållar påll-kran.* **Syn.** neddriva n l. nedslå n pållar. — **Påle**, -en, -ar. **1)** *P-en är en vanligen i ena ändan tillspetsad stock, avsedd att drivas ned i jorden. Byggd på p-ar. Det väldiga hornet stod som en spetsig p-e upp ur nosen* G. L. Dahlin. *Hus, som stodo på höga bambu-p-ar över vattnet* H. Mörne. *P-e av armerad betong. Bind-, bro-, bär-, furu-, skans-, spets-, stöd-, tjuder-, tält-p-ar.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Stadens p-e, en av rättvisans grundpelare, varest man spår dem, som stulit mindre än tusen riksdaler* H. B. Palmær. *Skam-, spö-, marterp-e.* **b)** *Stå ned sina bop-ar i* ~. **c)** Bildl. o. d. *P-en i köttet köttets frestelser. Var och en har sin p-e i köttet: en super, en spelar, en är kvinn-folksgalen* ~ Joh. Sundblad.

— **Pållbro.** *En vidsträckt hamn, avdelad med p-ar* S. Lagerlöf. *Ute under p-n till Beckholmen* ~ S. Siwertz. **-bryggja.** *Och två långa p-or löpte ut frdn några sjöbodrar* ib. **-by.** *P-n Kalombatang* ~ utanför syd-kusten av Celebes W. Kaudern. **-byggjd;** -nad(sby m. fl.). *Forntidens p-da byar.* — *Modärna p-nader och p-nader frdn stenål-dern. En p-nad i Tingstäde träsk. I Boden-sjön ha ej mindre än 51 p-nadsbyar anträffats* Ax. Gadolin. *P-nadsby i Brittiska Nya Guinea. P-nadsfolken i Schweiz* Nord. Fam.³

P-nadsfynden i Schweiz, av vilka de första gjordes 1854. Venezuelas p-nadsindianer. P-nadskulturen. Under p-nadstiden. **-gård.** *Byamännen, som skulle bilda p-en [kring stupstocken], stodo med sina spetspålar i en klunga för sig* Hildur Dixelius-Brettner. **-huvud.** *Fackl. En fullt bärig fyllning mellan p-ena under plankbädden.* **-hydd|a.** *De fattigaste fiskarnas palmbladstäckta p-or vid flodstranden (i Buenaventura i Colombia)* S. Barthel. **-kran.** *Tekn. Pållning med p., vari pållen anbringas samt nedslids med fall-hejare, som lyftes med handspel, ångmaskin eller elektromotor och får fritt falla på påll-huvudet* ~. **Tryckluftspållkran.** **-lik;** -nande. *Och mellan den växte p-a, tjocka palmer* ~ H. Mörne. **-mast.** *Tekn. Mast i ett stycke.* **-ok;** -sbro. *Tekn. Pållrad med hammarband som mellanstöd för bro. Dubbelt p. har två rader pållar. Den nya bron [vid Stör-vreta], en s. k. p-sbro* Ups. *Nya Tidn.* 1931. **-rad.** *I en hamn med långa p-er* S. Siwertz. **-ring.** **1)** Ring av pållar. **2)** *Tekn. Ring av plattjärn som upptill skyddar pållen mot sönderspjälkning (vid nedslagningen).* **-rot.** *Bot. Huvudrot särskilt starkt utvecklad i fhde till sidorötterna. [Mandiokan, en eufhorbiacé med] en grov p., vars viaktiga kött utgör den efterträdde näringen* Douglas Melin. **-sko**¹, -n, -r. *Tekn. Skydd av smitt järn för pålspets.* **-sko**², -dde osv.; -ning. *En smal p-dd kajplan* Wilma Lindhé. **-stek.** *Fackl. Om man med ett skotstek fäster ändan av ett tåg vid själva tåget, så att en ögla bildas, så erhåller man ett p.* Hj. Öhrvall. *Med ett hederligt »p.» om livet gick jag ut-för branten* Bengt Berg. **-straff.** *Straff vid (skam)pållen, schavottering.* **-timrjad;** -ing. *P-ade kajer* G. L. Dahlin. **-verk.** *Pållning; ibl. förskansning l. stormhinder av lodrätt ställda l. nedgrävda pållar, palissad. Där löpte ett p. längs stranden, troligen avsett* ~ som vågbytare E. Hornborg.

Pålle, -en, -ar. *Ngt vard. Lockord till hästar l. 'smekord' på dem. Kom nu, p-en (min)! Hopp, alla mina p-ar! Stilla, p-arna!* S. Lagerlöf. *Jag behövde tre dagar med min p-e, men pr ångbåt går det på två tim-mar* W. Langlet. *Några saftiga grässtrån lockade p-en närmare. Klappa sina p-ar.*

Påse, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** *Mer egentl. Med en stor p-e konfekt och tjuvu barnungar framför sig. En p-e (med) färska bullar. Köpte en p-e Södertäljekringlor. Ta en p-e med sig att plocka svamp i. Vi klistrade själva små p-ar till julgranen. Pappers-, vaxduks-, handduks-, pergamin-, siden-, tyg-, lakansp-e. Bröd-, kaffe-, krydd-, mjöl-, mat-, matsäcks-, smörgås-, frukost-, lunch-, tiggår-, bär-, plummonp-e. Arbets-, sy-, torq-, för-varings-, krag-, tvätt-, mal-, galosch-, sko-, frö-, fot-, natt-, sadel-, sand-, korsbands-, post-, värde-, penningp-e.* **2)** *Friare o. bildl.*

a) *Håv med lång p-e och ~* Sven Ekman. *Äppelplockare med raka och p-e. Samt gjorde av den en innerp-e till sin sovsäck* J. G. Andersson. *Och jag frös i min sovp-e. Att någon spjuver »bäddat p-e» i de fyra sängarna (så att man icke kunde komma ner ordentligt i bädden). Klänningslivet sitter illa, det bildar en p-e på ryggen.* **b)** *Att även nästa jösse hamnade i min p-e* G. Berndtson. [*Då haren» snarliga skulle ha fått krypa i p-en* E. Sparre. *Alla skyttar äro så stora i orden om morgonen, men ändå komma de om aftonen hem med tomma p-ar* T. Berg. *Skjutp-e.* **c)** *Märk en del talesätt. Om vi slår våra p-ar ihop, ska vi väl kunna göra något för ~* C. Larsson i By. *Örne och Hamilton [post o. telegraf] äro icke hädgade slå p-arna ihop 1931. Små behov och träget knog gör penningar i p-en* S. Dahllöf. *Så att det är bäst, att du plockar opp allt ont, som du har i p-en, på en gång* S. Lagerlöf. [*Det är ju bara sådant] man skall samla p-en full av här i livet* E. Cedercreutz. *Haltande personer och fulla drängar räknade han [hunden Tipp] synbarligen som komma ur samma p-e* Kalle Östgren. *Det mesta har varit i den västerländska eller amerikanska pedagogikens säck, innan det nu presenteras som originalnyheter ur bolsjevismens p-e* A. Karlgren. *Det där har varit i säck, innan det kom i p-e* det där har du inte av dig själv. *Föra, ha rent mjöl i p-en vara renhårig, inte ha ngt fluffens l. hyss för sig.* Ibl. även *Ha rent bröd i p-en.* **d)** *Kinder, som hängde som p-ar.* *Kindp-e.* — *Hakp-e* dubbelhaka. — *Rödbrusig hy och slappa p-ar under ögonen* Elisab. Högström-Löfberg. *Damen med ögonp-arna ~.* **e)** *Odygdsp-e* se d. o.

II. Ssgr. Ex.: *Under de runda ögonen var huden en smula p-aktigt uppsväld* Walb. Hedberg, öv. *Parbetje (-erska).* *Hade ett sovande barn hängande på ryggen i ett ~ p-arat skynke* L. Munsterhjelm. *P-fabrik.* *Hade byzorna fullkomligt p-formade* S. Arsenius. *En p-formig utvidgning. P-formiga kinder.* [*Nöt] med en p-lik förlängning* Nord. Fam². *P-liknande utväxler ~ på blad av träd och buskar ib.* *Kuvert- och påsmaskiner* Tulltaxan 1919. *Torgväska, rynkad p-modell, prima vaxduk* Annonns 1929. *P-sax.* *Påssjuka smittsam sjukdom som angriper spottkörtlarna (svullnad framom o. under örat). Huru länge en p-sjuepatient är smittfarlig. P-tillverkning. P-tryckerskorna ej under typografavtalet 1929. Påställt, ett lättviktstält av ~ 1932. P-vante. P-väska i kalvskinn med innerbygel (för damer). **Syn.** (rätt nära stå:) *pung, (liten) säck, väska, var.* — **Påsig,** -t, -are; -het (ibl. med plur.). *Under den p-a västen* Dagm. Sommarström, öv. *En modärn och p., svart sidenkappa* E. Cedercreutz. *Kläder, som sitta p-t.* —*

Ansiktet hade blivit p-t och tungt Ernst Norlind. *Med p-a kinder* Sig. Agrell, öv. *Innanför de otroligt p-a ögonlocken* Gust. Cederström. **Syn.** säckformig, uppsväld, svällande, utputande.

Påsk, -en, -ar [l. -er]. **I.** Enkelt. **1)** *Märk särsk. formerna (till) påska o. i påskas.* **a)** *Hälla, fira p-a äld. Nej, nu tror jag då inte världen står till p-al* Elsa Thulin, öv. *Och julen varar allt till p-a.* **b)** *I p-as var vi ute på landet och ~ sistlidne påsk.* **2)** *Judarnas, de kristnas p. Två dagar därefter var det p. Bibeln. När infaller p(-en) i år? Till p. vänta vi främmande från Skåne. Annandag p. dagen efter påskdagen. I p. reser du kanske till fjälls? Vara p-en över på landet. Söndagen före p. Efter p. Under p-en. Glad p.! En puss i p. Nästa p. P(-arna), p-n brukade vi fira hos ~.*

II. Ssgr ha i regel påsk-; påska- blott i p-alamn o. ngn gång (skönl.) p-tid o. d. **1)** *Påsk. P-afton* bruka vi äta ägg, rimma på (påsk)äggen hos ~. *Upsala Kvinnl. Kontorist-o. Expeditionsförening* firar Lilla Påsk-afton Torsdagen den 22 Mars kl. 8 e. m. Annonns 1923. *På p-aftonskvällen. Vilda lövkojor och fresia — de italienska p-blommorna* Amelie Posse-Brázdová. *Att vi skulle sända varandra p-brev. Målade p-brev med häxor ridande på kvastar. Liten flicka klär sig till 'p-brud' och går omkring med andra barn för att titta godsaker. Gamla p-bruk och p-seder. Judiskt p-bröd (osyrat). Och medan klockorna fortsatte att ringa p-budskapet ut över nejden, sjöng kören ~: Kristus är uppstånden — Kristus är uppstånden* O. Enckell. *P-dagen* påsksöndagen. *En av, under p-dagarna. Tända p-eldar till skydd mot troll dom. Under p-ferien. Medan riksdagen tar sig, har p-ferien. Samaritanernas p-fest. P-firandet vid den heliga gravens kyrka i Jerusalem. P-firande stadsbor. P-firare (-ning). P-fullmännen första fullmäne efter vårdag-jämningen. Fabeln, att 'p-haren' värper påskäggen. I, under p-helgen. Hälla p-högtid Bibeln. I p-högtiden. Genom ljusa | valv skall brusas | p-koralers jubelsvall Ps. 583. På påskdagsmorgonen hälsar man varandra ännu i den ortodoxa kristenheten med 'p-kyssen' och hälsningen 'Kristus är uppstånden', varpå svaras: 'Ja, han är sannerligen uppstånden'. Vi växlade p-kyssen ~ Öv. fr. Gorki. P-kärringar på väg till Blåkulla skär-torsdagen, ridande genom luften på sina kvastar. Ta sig p-ledigt. För att på ett värdigt sätt begå min p-ledighet E. Sparre. P-lilja 'gul narciss', Narcissus pseudo-narcissus. När börjar p-lovet? P-lördag(en). Text till p-matutin. Att p-mässan följande dag skulle celebreras i domen av patriarken av Venedig ~ kardinal ~ Sarto Annie Wall. P-natten mln påskafton o. påskdagen. Ett p-offer åt Herren Bibeln. P-psalm. P-puss vard.*

Gamla p-rim S. Lagerlöf. *Ge ngn, få p-ris* (ldls. även p-skräcka) ett bruk som ännu på många håll är bevarat: att på påskdags- (l. långfredags)morgonen väcka de sovande med slag av ett ris av nysprucket björklöv (som också det bär samma namn). *Grant utstyrda p-ris*, där kvistarna äro prydda med brokiga fjädrar l. pappersstjärnor, som skola föreställa blommor fastlagsris. *Varjämte man skjuter p-smällar för att »skjuta ner häxor»* C. W. v. Sydow. *Vid p-tid(en)*. I *p-veckan* veckan före påskdagen. *Åta p-ägg*. *Konditoriernas grant utsirade p-ägg*. 2) Påska-. *Jag har högeligen åstundat att äta detta p-alamm med eder Bibel. Jesus det rätta p-alamm*. — *Om p-atid* Sverker Ek.

— **Påsk|a**¹ se påsk I 1. — **Påsk|a**², -ade. Gärna smtl. l. ngt vard. Hålla påsk(hög-tid); fira påsk, tillbringa påsken i sin påskledighet. *Låt honom få p-a i fred* ~ Hj. Bergman. *Skolgossar, som p-at i fjällen* Sv. Dagbl. 1910.

Påt, -et. Mindre vanl. *Lisbeth, unge, intet p. | på min tavla* — den är vdt! Carl Larsson. — **Påt|a**, -ade, [-as]; p-a fram u, (i)hop u m. fl.; -göra o. -noga (mindre vanl. för 'petnoga' osv.); [-ning]. 1) Gärna ngt vard. *Gå och p-a i jorden* Alb. Engström. *P-a i marken med fingrarna, en pinne, en (botanik)spade*. *Gå och p-a i sin koloniträdgård*. *Gick och p-ade med sina plantor* Fanny Alving. *P-a (ner) några krassefrön i rabatten*. *P-ade med en pinne bland det torra fjöldsrlövet* S. Siwertz. *En sän där idiot, som går omkring och p-ar överallt i landskapet för att ta reda på vad det är gjort av Sv. skämtlynn*. 2) Särsk. i Norrl. [*Vanten*] var »p-ad», så som kvinnfolk opp i Norrland förr, med en liten benkrok, p-ade ihop präktiga, starka vantar Laura Fitinghoff. — *Vid handarbetskurserna undervisades även i vantp-ning* 1931. **Syn.** 1) smågräva, peta, böka, rota; 2) virka (vantar).

Påve, -en, -ar. 1) Egentl. Romersk-katolska kyrkans överhuvud, 'den helige fadern (i Rom)'. *Pen i Rom*. *P-en Benedikt XV*. *Pe i kröningsdräkt med tiara, stola, ring m. m.* På enskild audiens hos p-en. När en p-e tillträder sitt ämbete, tar han ett nytt namn; den nuvarande p-en, Pius XI, hette förut Achille Ratti. *Dogmen om p-ens ofelbarhet*. 2) Friare o. bildl. a) Märk uttr. *Twista om p-ens skugg* om ingenting. b) *En liten lågkyrklig p-e i sin ort* K. Warburg. Som en p-e, som ej tål någon motsägelse. *Dalai lama, lamaismens p-e eller överstepräst*. *Fackföreningsp-arna* 1923. *Despotiska partip-ar*. *Dagens smd-p-ar*.

— **Påvebrev**. -**bull**a. -**döme**, -t, [-n]. Påvlig makt l. värdighet, påvevalde, påvekyrkan; ibl. påvens område; (ibl.) papisteri, påviskhet; ibl. makthavande med anspråk på ofelbarhet. T. e.: Hj. Holmquist,

P-ts historia 1800—1920. 'Upplysningen' på 1700-talet undergrävde vördnaden för p-t. *Det maktlystna p-t i Rom på ~*. *Erigöra sig från p-t*. — *Då påven ännu — före överenskommelsen med Mussolini — var en fånge i sitt p*. Vatikanen. — *Anhängare av p-t*. — *Z. Höglunds Canossagång och bilden av hans ömkliga barfotiskepnad huttrände i snön vid det socialistiska p-ts port* T. Segerstedt. — **-fientlig**. -**hov**. Azzolino ~ hade vid p-et en framskjuten ställning och ~ Å. Åkerström. -**kandidat**. -**krona** påvemössa, tiara. -**kyrka**. Mest i best. sing. = romersk-katolska kyrkan. -**länga** l. -**längd** jfr t. e. konungalängd. -**lära(n)** papism(en). -**makt**. *Trotsa p-en*. **Syn.** påvevalde. -**mössa** se påvekrona. -**residens**. -**skrud**. -**stol**. Särsk. som symbol för påvemakten l. påvens ämbete; även 'påvetron'. *En av p-ens högsta ämbetsmän* ~ 'den påvliga stolens'. -**säte**. *Då Avignon var p*. -**tro**. I dessa länder blev alltså p-n råddande. *P-n slaviskt tillgiven*. -**val**. P-et överlämnades år 1059 åt kardinalkollegiet och sker sedan 1274 i konklav. -**vapen**. P-net utgöres av en tiara över två korsade nycklar, ombundna med en 'stola'. -**välde** påvemakt, påvedöme. -**vän**; -**lig(het)**. *Det intill senaste tid så p-liga Spanien*. -**värdighet**.

— **Påvi|n|n|a** (grav); -an, -or. *P-an Johanna en legend från medeltiden* 1928. — **Påvisk** (akut); -t; -het. *De p-e påvens anhängare, papisterna, katolikerna*. *En gammal p. uppbyggelsebok 'Mari Mihi'*. *Kriget mellan herr Carl och den p-e Sigismund Aivva Uppström*. *Då han reste sig mot den p-a kyrkans ~ makt* Fab. Månsson. *Både luterska och p-a [psalmer]* V. v. Heidenstam. — *P-a later* även bildl. — *Att den varit ett p-hetens fäste och bålverk* Hj. Alving. **Syn.** jfr följ. — **Påvlig** (grav); -t, [-are]. Ordet nyttjas oftare än 'påvisk' i 'neutral' mening. *P. legat, nuntie*. *P-t sändebud*. *Den nya p-a nuntiatur, som skall upprättas i Warschau* 1925. *Det p-a palatset*. *De p-a trädgårdarna*. *Den p-a livvakt*. *P-a kansliet*. *Ikläda sig sin p-a skrud*. *P. värdighet*. *Det p-a Rom*. *Den p-a stolen* jfr påvestol. — *De p-e. Pt sinnad*. — *Att fritaga bolsjevikerna från gärningar, som de själva berömma sig av, det är att vara »p-are än påven»*. **Syn.** påvisk, påvens-, påve-, (ibl.) papistisk, (romersk-) katolsk.

Påv|er (akut); -ert, -rare. Förr stavat franskt: pauvre. *Och såg gräsligt p-er ut trots sina många pengar* 'Dan'. *Jag verkar för p-er mot henne* ib. *En bostad, som verkligen var ganska p-er*. *I ett kristidsp-ert hotellrum* Har. Alm. *Skulle jag naturligtvis ha det lika p-ert som de flesta andra medborgare i ~ Alb. Engström*. *Men erfarenheterna gävo p-ert resultat* Marika Stiern-

stedt. *En smula p-ert verkar det dock, när ~.*
Syn. fattig, torftig, arm, usel, tämligen miserabel, ('lugg)sliten'.

Påvinna, Påvisk o. Påvlig se under påve.

Päl|a, -ade, -as; -kniv (skavkniv); -ning. Garvarterm. Avskava hud på narvsidan så att narven blottas, avhåra.

Päll, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Par, vanligen försedda med öglor för bärstänger eller med i hörnen fastsatta stänger, användes vid allehanda kyrkliga fester och processjoner att bäras över någon förnämlig person eller relik eller ock över monstransen. Och den bild p-en lyftes över brudparets huvuden 1916. Brudpäll från Harg (1700-talet), av vitt mönstrat siden, två bårder av rosor, över ytan strödda lösa blomornament, i mitten medaljong, gammal frans i p-ens färger, rödmålade bärstänger. Vigseln skulle ske med p. och mossa, men ~.* — *Kipling, Shaw, Baldwin och Mac Donald bland p-bärarna vid Thomas Hardys jordfästning 1928.* **2)** Bildl. Mest skönl. *Isammethimlens mörka p. var klädd R. Ekelund. Och färgerna blekna på himmelens p. A. Mörne. Himla-p-en.* **Syn.** (bär- l. prakt- l. tron- l. tak-)himmel, baldakin, prakttäckte buret över ngn i en procession.

Päls, -en, -ar. **I.** Egentl. Dels om skinn et på en del djur (särsk. s. k. p-djur), dels om rock l. kappa av (dylikt) skinn l. med skinn till foder (l. bräm). **1)** På djur. *Lik en björn, som fått getingar i p-en. Ruska vattnet ur p-en. Mullvaden har en mjuk, sammetslik blåsvart p. Tjock p., som fullkomligt skyddar mot kölden. Dra p-en av en skjuten räv. För att ick häglen skulle fördärva p-en. Få lite bly i p-en. Vinterp-en hos p-djuren är tätare och värdefullare än sommarp-en. Med mjuk, tät hårpäls E. Lönnberg.* **2)** Som plagg (l. handelsvara). *Skaffa sig p. Gå i p. om vintrarna. Skänna bort sig med p. Ta på sig, krypa i den tunga (res)p-en. Få mal i p-en. Par mottagas för sommarförvaring. Vända p-en ut och in. Den som är tokig, byker p-en. Man kryper till kojs i p-arnas iden och ~ Sven Hedin. Bil-, promenad-, åk-, sport-, militär-, dam-, halv-, (kort) livpäls. Bisam-, bäver-, sobel-, persian-, vargskinn-, fårskinn-, skinnpäls.* **II.** Bildl. **1)** Ge ngn (duktigt) på p-en piska u'pp, prygl, ge (ett gott kok) stryk, ge på, uppläxa n. *Få på p-en få stryk, bli genompiskad; få påskrivet, bli (grundligt) tagen i npptuktelse. Rädd om p-en 'rädd om skinn'*, (fysiskt) feg. **2)** Märk okvädinsord som *Din svinpäls!* **Syn.** (djur-)fäll, ibl. skinn, ibl. (lapp)mudd l. päsk.

— **Pälsart|ad.** *En sammet, som verkar nästan p-ad. -beklädd. P-a kuskar Öv. fr. O. Wilde. -bered|eri;* -ning. *Försäljnings-butik och p-eri Rikstel.-kat. 1927. -be|satt;*

-sättning. *P-satta promenaddräkter Vårt hem 1921. Lilatonad kappa med brun p-sättning E. Wettergren. -bräm;* -ad. Skönl. ibl. även 'pälsbebrämad'. *Kappa med p. P-ad kappa. Iklädd p-ade kängor. -bärande. P. djur se följ. -djur;* -sart; -sförsäkring; -sod|lare (-ing) m. fl. *Av alla svenska p. lämnar mården det värdefullaste skinn* Nord. Fam.³ *P-saveln påbörjades på Prince Edward Island år 1887 av pälsjägaren och päls-handlaren Charles Dalton; han började med rödräv för att sedan övergå till silverräv. År 1925 började i Sverige uppfödningen av p. Utom silverräv och blåräv äro framför allt följande p. föremål för avel: mink, iller, mård, amerikansk grävling, tvättbjörn, sunnpåver, bisamrätta, kanin; på sista tiden har man i Ryssland också gjort försök med sobel. I skrivande stund räknar man i Sverige 328 fullt utrustade p-sfarmer 1929. Föreningen Sveriges p-uppfödare (1927), numer omdöpt till Föreningen Sveriges rävpuppfödare 1929. P-sutställningen öppnad av jordbruksministern dec. 1930.* **Syn.** pälsbärande djur.

-**farm.** *Alla till en p. hörande anordningar O. v. Mentzer. -foder;* -ra (särsk. ofta i part. perf.). *Jacka med p-er. — Låta p-ra sin kappa. P-rade handskar. -färgeri. -garn|er|a;* -ing. Särsk. i part. perf. *Kjolen, som naturligtvis var p-ad ~ 1916. P-ade sportdräkter. -garvning. -hand|el;* -elsbolag m. fl.; -lande; -lare. *Driva p-el. I Sovjetryssland är p-eln statsmonopol 1932. I p-eln går havsuttern nästan alltid under namn av Kamtsjatkabäver Sten Bergman 1931. Det förnämsta p-elsbolaget är Hudsonbay-kompaniet Nord. Fam.² 1915. Världens största p-elscentrum är London Nord. Fam.³ 1932. Riksförbund för p-lande 1932. -imitation. Krimmer ~ persianliknande vävd p. Norstedts uppslagsb. -jacka. Det allra nyaste är den korta p-n för damer 1921. -jakt. -jägare. Trapper, nordamerikansk p. -kantad. En dam i vit, p. aftonkappa och ~ S. Sivertz. -kappa|a;* (-s)ficka. *P-a av gräverk. Kort p-a. -klädd. Gå p. ännu på vårsidan. Mössa av vadmal med infällbart, pälsklätt örnskydd. -krage. Dels krage, dels liten kappa l. d. (för damer o. herrar). Droskkuskarna med sina p-ar. Fin p-e av bisam. -känga. -lik;* -nande. *Den täta hårligheten bildar [hos humlorna] en p. beklädnad Nord. Fam.² Ett p-liknande mögelöverdrag. -mak|are;* -eri (-e)t, -er; -redskap).

-**mal.** *Tinea pellionella. P-en, som är av samma storlek som klädesmalen, har svagt glänsande gråvita l. gulaktiga framvingar med några svarta punkter. -mudd(e).* Se mudd l. -möss|a; -märke (t. e. på uniforms-mössor). *Min p-a börjar bli skallig på några fläckar. Dra ner p-an över örönen. -påse*

till skydd mot mal. **-rik**; -edom. *I en av Sibiriens p-aste trakter* A. Hj. Ugglå, öv. **-schal**. *Borttappat: P. av brun murmel* Annons 1930. **-skinn**; -sberedlare (-eri; -ning). *Silverräv, som genom odling blivit allt vanligare, räknas därför ej längre till de äldste p-en* 1932. *Eget p-skinsberedleri* Annons 1926. **-skräddare**. **-slag**. *Skinnmossa med p. -sort*. *Billigare p-er*. **-säl**; -(s)fångare; (s)fångst. *P-arna (Arctocephalus) äro på grund av pälsen de värdefullaste jaktdjuren bland sälarne; de kallas även sjöbjörnar*. **-sömmerska**. *P., med full vana vid infodring av muffar och kragar* ~ Annons 1915. **-tröja**. **-täkt**. *Av silverrävs/avkomman gallras ungefär hälften ut för direkt p. ~ Ups. Nya Tiden*. 1929. **-vante**. **-varja**; -uaffär; -ufabrik; -uhandel (-lare); -uindustri; -umagasin; -umarknad(en). *Till p-or räknas såväl beredda pälskinn som pälsar, pälskappor, pälsfoder, kragar, boor, muffar, mössor, mattor, släd- och bilfällar m. m. Handla med p-or*. *Sveriges p-uhandlares riksförbund bildat* 1932. **Syn**. pälsverk. **-verk**. Jfr föreg. *Alla sorters p. repareras och moderniseras. Moderna små sommarpälsverk* 1930. *Fodra med p.* — *Allt vad de behöfve i p-sväg* Ax. Klinckowström.

— **Pälsa** av **u** o. **på** u, -ade, -as; -ning. **Pär**, -en, -er (akut); -skap (-et); -(s)titel m. fl. Medlem av engelska (förr även franska) högadeln l. engelska o. japanska överhuset. **I**. Enkelt. *Lord Rosebery, den skotske p-en*. *Engelska p-er*. *Japanska riksdagen består av p-ernas kammare med 400 och deputeradekammaren med 466 ledamöter* 1933. **II**. Ssgr kunna i allm. ha l. sakna s-: pär- o. pärs-. **Ex. 1**) *Inom de brittiska p-familjerna Nord. Fam.² P-krona bäres verkligen i England. En lägre pärtitel, baron ~ samt ytterligare en lägre adels-titel, baronet, som dock icke medför p-skap (plats i överhuset). Den högsta p-skapsgraden, hertig. Förskaffat honom hans p-värdighet Öv. fr. Thackeray. 2) Av p-sdomstolen [i Paris] dömdes han (furst J. A. A. M. de Polignac) 21 dec. 1830 till livstidsfängelse, men ~ Nord. Fam.² Medlem av Japans p-skammare ib. Genom p-sutnämningar i massa ib. Avböjde ~ en erbjuden p-svärdighet ib. **Syn**. (ibl.:) lord, medlem av överhuset l. pärskammare(n).*

Pärk, -en, -ar; -boll; -spel; -sticka (namn på kortsidorna av p-en dvs. bak-resp. framstickan) m. fl. Idrotts. Jfr kas² o. hugg II 4. Gotländskt bollspel som har sitt namn efter en på marken av ribbor l. snören bildad rektangel som också heter 'pärk'. Spelas i lag, anförarna kallas 'p-karlar'. Vanligaste formen är s. k. 'bollpärk' (med 'hög uppgivning'). Bollen slås med handen (bäddras) l. sparkas. *Spela p.* *Föreningen gotländsk idrott, stiftad 1912, anordnar årliga*

tävlingar i p. *I p. gäller det alltid för utemännen att vid angrepp framflytta gränsen, att göra en 'bättre kas'.*

Pärl|a¹, -an, -or. **I**. Enkelt. **1)** Egentl. **a)** *P-or bildas i eller innanför manteln hos musslor (de värdefullaste hos p-musslan, Meleagrina margaritifera) och orsakas av att ett främmande föremål (t. e. en larv av en sugmask) inkommit i musslan; kring detta föremål bildas då en 'p-säck', från vilken pärlemor avsöndras i koncentrisk skikt. P-or, som icke ligga fritt utan äro fastvuxna vid skalet, visa oregelbunden form och kallas ofta 'barockp-or'. Med 4 stora, felfria p-or. Den vanligaste färgen på äkta p-or är den matt blå-vita. De p-or, som mest efterfrågas är de svarta, i synnerhet de sällsynta grönsvarta, de skära, de rosa-färgade och de gräddfärgade Pärlfiskaren. Halsband av äkta p-or. Orientaliska p-or. P-or, dock mindre värdefulla, finnas stundom även i ostron och blåmusslor; värdefullare äro 'sötvattensp-or', som produceras av flodpärlmusslor och mlarmusslor; dylika p-or fiskas bl. a. i Lagan och de norrländska älvarna. Förr pulveriserade man p-or och intog dem som medicin; ett minne härav ha vi i benämningen 'apotekarp-or' för små värdelösa exemplar. P-or skulle man alltid köpa i soluppgången ~ den rätta tiden på dygnet för att kunna konstatera deras glans Birgit Th. Sparre. **b)** *Japanska p-or, 'odlade' p-or, fås från japanska havspärlmusslan (Avicula martensi); en liten pärlmorkula införes på operativ väg i musslan och kring denna bildas p-an. De japanska p-orna kunna numer till det yttre ej skiljas från de naturliga. **c)** *Förfalskade l. imiterade p-or göras av glaskulor, som inmantill överdragas med 'pärlsensens' och därpå fyllas med vax. Glas- l. sandp-or, de bekanta små p-or, som nyttjas till pärlbroderier. Runda, kantiga p-or. 'Strdp-orna' ha formen av (av-långe) rör. P-or svarvade av korall, djurtänder eller pressade av metaller. Vax-, stål-, träp-or.***

2) *I jämförelser, friare o. bildl. **a)** Svårare är förvärva vishet än p-or Bibeln. En idog hustru ~ högre än p-or står hon i pris ib. Hennes starka vita tänder glimmade som p-or vid hennes skratt Ax. Munthe. I den själens sjuka punkt, där diktens p-a hårdnar R. Schildt. Dagarna gå ~ så lika varandra som p-or på ett snöre Jeanna Oterdahl. Och [vi] hade således trätt en ny p-a på minnenas halsband C. Möller. Lyckan ligger vid deras fötter och lyser som en tapad p-a, men de se den inte Py Sörman. Ut i det kära morföräldrahammet, där man mddde som p-a i guld Selma Lindgren. Professorns sarkastiska ord till studenterna, som blevo oroliga, då han höll dem över tiden: 'Jag har ännu några p-or att kasta'*

återgår på Bibelns 'Kasten icke edra p-or för svinen' särsk. om den som slösar med ömhet, kvickheter, djupa tankar på ovärdiga. **b)** Denna lilla p-a bland Stockholms-hus Gurli Linder. Renässansslotten ~ ofta verkliga p-or i arkitektoniskt hänseende A. Hahr. Flera av [målarkonstens äktaste p-or And. Ramsay. Gotland, Östersjöns p-a, är även Östersjöns nyckel. Paris ~ p-an bland städer G. Nordensvan. Var en p-a bland sjökaptener Arthur J. Jacobsson. Hur har du lyckats få en sådan p-a till tjänarinna? **c)** Då glädjen steg som p-orna i ett champagneglas Uno Eng. **d)** Stod ångstsvetten i riktiga p-or på Shuns panna. Och svett-p-or stego upp på pannan. Daggens p-or falla ~. Vatten-p-orna, som stänktes vitt omkring invid fallet. — Betänksamma åldringar med näsp-a och ~ (droppe på nässpetsen) S. Siwertz. — Märk även Jungfru Näsp-a o. d. **e)** »Pan [supen] hyllad i 38 ur glömskan framdragna sånger.» Ska vi ha oss en p-a? Om det inte fick lov att vara en liten p-a Alb. Engström. Tog gärna en »p-a» för mycket, när han fick tillfälle H. Wranér. Smdvarmt och bifstek och lilla p-an S. Siwertz. **f)** Om spilling t. e. efter får l. hare. Får-, harp-or.

II. Ssgr ha oftast pärl- men därjämte ibl. skönl. pärl- (på dessa sistnämnda anföras nedan (efter ssg med pärl-) blott några ex.). 'Pärlemor' som knappast kännes som ssg till pärla står för sig.

Syn. (ibl. nära:) liten kula, gryn, (luft-)blåsa, (vatten)droppe; 'krona', 'juvel'; sup, nubbe.

— **Pärlaktig**, -t. Mindre vanl. Med p. glans. **-arbetjäre**; -e; -erska. **1)** Det finnes en gren av p-e, som har en fullt legitim ställning inom pärlindustrin [nämligen skalning av pärlor] Pärlfiskaren. **2)** Och i både syddes också de största och finaste tapisseri- och pärlarbetena Gurli Linder. **-auktoritet.** P-er äro eniga om att ~. **-band**; -(s)lik(nande) m. fl. Egentl. o. bildl. Rank hals m[ed] 3 rader p. Helge Kjellin. Ett dyrbart p. — Som ett p. av smd rätt så misspnydande knötror M. Asplund. Emmereich är en liten vacker stad bland det p. städer, som smyckar nedre Rhen Harry Blomberg. Ett helt p. av smd, med varandra förenade sjöar J. E. Rosberg, öv. Ett om ett jämnt p. påminnande legato Aino Ackté. Kring strandkanterna ringla sig rävspåren som långa p. i den myckna snön Erik Sparre. Sångarfärden ett p. av segrar Sv. Dagbl., rubrik. — Med p-slika känslspröt, antenner. Ordnade i p-slika rader Nord. Fam². Ett slags p-liknande rotknölar, som ~. **-bank**, -en, -ar. Bank med pärlmusslor. En bra bit från land meddelade min pumpskötare, att vi befann oss över en p. Pärlfiskaren. **-besatt.** I tung brokadklänning och p. hår-

nät Yngve Berg. **-beströ.** Skönl. Och vårens sista frost försilvrar heden / och p-r i skogens sal var spång Raf. Lindqvist, öv. **-bildlande**; -ning. **1)** Den p-ande delen av manteln. P-ningen framkallas numer även på konstlad väg. **2)** Rosenkransen [hos rensläktet] obetydligt utbildad med få eller inga p-ningar E. Lönnberg. **-blå.** Mest skönl. Den p. natten A. Österling. **-broderja**; -i (l. -i); -ing. Ofta i part. perf. o. som subst. på -i. Pade tofflor, glasögonfodral. Pad aftontoalett. — Pier i gammal stil. Kudde med, i p-i. **-bärande.** P. musslor.

-druva. Mindre vanl. för 'pärlhyacint'. **-dyklare**; -arfartyg; -eri (l. -i). Önärdens förnämsta p-are Pärlfiskaren. Ett i hamnen liggande p-arefartyg Eric Hultman. Men sysslade tillika med en smula p-eri, när ~ Arthur J. Jacobsson. **-essens.** Fackl. E. framställd av fjäll från löja o. nyttjad till att ge pärlglans åt eftergjorda pärlor. **-fin.** P. dimma. Där hon outtröttligt sydde sin p-a linnesöm Elin Silén. Med p-a efterstygn W. Lindh. **-fiskjäre**; -arar m. fl.; -e(-flotta); -färd m. fl.; -eri (l. -i). Jag hade beslutat bli p-are. Under allaminap-arar Pärlfiskaren. Bedriva ett intensivt p-e. [Inga] svamp- eller pärlfiskan som löna sig C. Forsstrand. På min vanliga p-expedition. **-form**; -ad; -ig. Mest skr. Med p-iga frön. **-frans**; -ampel. Par till lampor, amplar och silverbrokad med p-at spänne. Tulltaxan 1928. Portjär av p-ar. **-fångst**; -fartyg; -järn. Göra en god p. **-färg**; -ad. Ljus grå färg. Allt snickeri mblas i variationer av p. ~ A. Lindblom. Det p-ade slagbordet 'Sigurd'. **-förande.** Ett slags p. mussla O. Sjunneson. Då blott en ringa procent musslor innehålla pärlor, genomlyser man numer skalen med röntgenstrålar, varefter de ej p. musslorna dter kastas i havet 1932. **-gardin.** -garn. Ett tvinnat glansigt garn. Klädok, överklätt med p., vilket virats i täta rader runt en stomme av trä Husmodern 1924. **-garnerjad**; -ing (konkr.) Pumps i slät guld- och silverbrokad med p-at spänne. **-garnityr.** Ett gulaschpärlgarnityr till så där tjugutre långscharlar Ane Randel. **-gryn.** Små klotrunda glänsande korngryn. **-grå.** Ljust (o. glänsande) grå. En p. möbel. I p. sommaradress med blomma i knapphållet G. Pauli. Lodrätt ringlar den p. röken / upp över stugornas låga tak B. Gripenberg. Fröherrinnans sängkanimare, vilken mblas i p-tt med pärlvita väggfält ~ A. Lindblom. **-gräs.** Här o. var namn på Melica nutans. Snäckramarna och vaserna med p. och evighetsblommor Anna Björkman.

-halsband. Med ett tredubbelt p. av äkta pärlor. Skiftande i opal lågo husen och byarna, liknande ur havet uppkastade p. Rik. Lindström. **Syn.** pärlkoljé. **-haltig**, -t. Skr. För att skilja de p-a musslorna från de övriga Nord. Fam³. **-hand|el**; -lande l.

-lare. Abstr. o. konkr. I *p*-elns huvudkvarter Pärlfiskaren. **-humör**. Mindre vanl. Pärlande l. glittrande (gott) lynne. Och en *butelj* av den gamla fina *bordeauxen* sätter *Eskil* i *p*. Sigrid Kurck. **-hyacint**. *Muscari* särsk. *botryoides*. *P*-en odlas sedan länge i *Sverige* och har på många ställen förvildats i trädgårdar och parker. Den tidiga, ljusblå *p*-en, som ibland också kallas blådruva l. *druvhyacint*. **-hön|a**; -hön|s (underfamiljen *Numidinae* av de egentliga hönsen). *Numida meleagris*. **I**. Pärlhöna. Att få en *p*-a att lyfta är något av det svåraste som finns *E. v. Otter*. Bland *Afrikas* många fåglar är nog *p*-an den för bordet mest rekommendabla *C. T. Eriksson*. **II**. Pärlhöns. *P*-sen äro kraftigt byggda fåglar med korta vingar och medellång stjärt; huvudet och halsen äro nakna och ofta pryddas av bihang. Frammot kvällen lyckades jag överlستا en flock *p*-s *E. v. Otter*. När hunden nalkas flocken, ta *p*-sen fortast möjligt till fötter, och under vaggande rörelser bär det i väg med dem *W. Kaudern*. *Tama p*-s. — I trakten av *Addis-Abeba* förekommer en för sitt läckra kött känd *p*-sart ganska talrik *B. Gripenberg*. Två stora *p*-s-flockar. *P*-skyckling. **-imitation**. Tunna kedjor i silver och *p*. **-industri**. *I(nom) p*-n.

-kaskad. Skönl. *Vattenfallens p*-er. Och sakta faller daggens *p*. *E. N. Söderberg*. **-klar**. Skönl. Där flöt bland rosor en *p*. *bäck A. A. Swärd*. *Torkade ~ bort en p*. *tår Birgit Th. Sparre*. **-klot**. Ett slags bokbindarklot. *Birger Sjöberg: Skrifter ~ i pärl-klobband 1929*. **-klänning**. **-knapp**. Absolut ingen hade så vackra *p*-ar, vilka till på köpet sågo ut att vara äkta *F. R. Martin*. **-koljé** pärlhalsband. **-kollektion**. **-krona** t. e. heraldiskt. **-känn|are**; -edom. *Vi fingo en lektion i p*-edom *Per Nyström*. **-köp**; -are. **-let|are**; -ning. **-lik**; -nande. *De svarta p*-a ögonen ~ (hos stjärtmes). *Anbringa p*-a prydnader i ~ *Wenström-Lindgren*. — Ödlor med *p*-nande ögon. **-list**. Jfr pärlrad o. pärlstav. **-mussla**; -elbank l. -lebank m. fl. *Meleagrina* (särsk. äkta *p*-lan = *M. margaritifera*). Ibl. även om andra musslor som (kunna) innehålla pärlor (t. e. *fiodp-lorna*: *Margaritana*). *Th. Ekman, P-elfångsten*. *Norrlands p*-elförande vattendrag *Sven Ekman*. Ett *p*-levatten ib. **-mäklare**. Bästa sättet var att anförtro några pärlor åt en *p*. och låta honom försöka placera dem Pärlfiskaren. **-nål**. *Sidenslipsis* med *p*. *Mik. Lybeck*. **-nät**. *Årmarna halv korta, p*. i håret ~ *K. G. Ossian Nilsson*. **-rad**. Mest bildl. *Medan dimman ~ satte p*-er på mäsingsräcken ib. *Din p*. av blänkande tänder *Guy Topelius*. — *Börd, ornerat med en (på snickarspråk) p*. runt skivan *Marika Stiernstedt*. **-regn**. Bildl., skönl. När *Årans p*. faller ~ *D. Fallström*. *I rika kaskader, i färgskimrande slöjor har*

p-et kastats vida omkring [från den spelande fontänen] *Oscar Krook* om *Nat. Söderblom*. **-ren**. Mindre vanl. *T. e. P*-a toner. **-revir**. *Det viktigaste p*-et [i *Persiska viken*] sträcker sig från ~ *Brehm*. **-ring** vanl. = ring med pärla l. pärlor.

-sago. *Sago* i små gryn. *Den ostindiska sagon, som ofta kallas p*., framställes till största delen i *Singapore Nord. Fam.*² **-sand** vit med pärlrika korn. **-satt**. Sälls., skönl. för 'pärlbesatt'. Där strålade i *p*. *sammetshuva* | högättad fröken ~ *D. Fallström*. **-skim|mer**; -rande. Mest skönl. *Himlens bleka p*-mer. **-skulpterad**. Jfr t. e. pärlstav. [*En pinnsoffa*] till färgen *ljusblå* och *p*. på ryggstöd och ~ *H. Dixelius Brettner*. **-smycke**. **-snodd**. Jfr följ. [*Päpor*] med rundvirkade *p*-er *Gurli Linder*. *Antenner ~ p*-lika *G. Adlerz*. **-snöre**. **1**) »*Snäckpengar*» är fortfarande i bruk på många bland öarna, liksom *p*-na var det bland *Nordamerikas indianer* ända till adertonde århundradet Pärlfiskaren. — Och dagen droppade som *p*-n från taken *Ellen Wester, öv.* **2**) *Byggn. o. d.* Se pärlstav. **-socker**. *Socker* i små gryn (jfr t. e. pärlsago). *Bullar överströdda med p*. **-spontad**. *Snick. P*-e bröder i kanterna profilerade. **-stav**. *Byggn. List* som synes sammansatt av pärlor l. kulor. **-stök|a**; -arle (-arbete m. fl.); -eri (l. -i; -(e)t, -er); -erska. Mest i part. perf. o. som verbalsubst. Ut-föra pärlbroderi på textilier. *En ~ grann p*-ad matta, antagligen ett gammalt familjeminne *Öv. fr. Arv. Järnefelt*. *Den p*-ade manteln *Öv. fr. R. Lothar*. — *En p*-are i *Gamla stan* lär ha varit mycket anlitad som buktlevertantör *Gurli Linder*. *Som just vid P*-argränden hade drivhus, där ~ *Sv. Dagbl. 1934*. *Den gamla p*-arkonsten. — *Vackra gamla p*-erier (*kuddar, urdynor, glasögonfodral m. m.*) **Syn.** (*p*-ad:) pärlsydd, pärlbroderad. **-stil**. *Boktryckarterm*. Minsta stil näst 'diamant'. *Fackl. även enbart 'pärl'*. Ibl. även friare: *Skrev det fatala ordet med verklig p*. *Joh. Sundblad*. **-strö**. Skönl. Där gräsmattan ännu låg *p*-dd av dagg. **-sydd**. *Gärna skönl.* *Sydd* (o. prydd) med pärlor, pärlstickad. *P*-a *kuddar* *Ellen Lundberg-Nyblom*. *De stramalj- och p*-a *handarbetena hålla på att bli 'vackra' igen* *Gurli Linder 1918*. *Prinsessans p*-a sko. **-teck|en**; -nad; -ning. *Pärllik(a)punkt(er)*. *Ryggen är p*-nad och likaså vingarna. *Färgen [hos pärlhönsen] är en ljus p*-ning på mörk botten *T. Pehrson*. **-uggla**. *Nyctala funerea*. *P*-an, en *barrskogsfågel, allmänast i mellersta och norra Sverige*. *Den lilla vackra p*-an, ovan mörkbrun med vita fläckar ~ **-uppköp**; -are. *Kinesiska och arabiska p*-are Pärlfiskaren. **-vikt**. *Som juvel- och pärlvikt är 1 gran = 1/4 karat Nord. Fam.*² **-vit**. *Dels = gråvit; dels = glänsande vit.* **1**) *P*. boasering med guldlistor. **2**) *Hennes p*-a tän-

der. **-väska.** Besatt l. sydd med pärlor. **-ögja;** -d (l. -öjd). *Korpen ~ krazade gäck-samt och bligade med sina p-on Ad. Johansson. — En grön pärlögd ödla Henr. Hahr. -örhänge.*

— **Pärle.** Skönl. Jfr de vanl. formerna med pärl-. Här blott några ex.: *Jag gömmer bland mina skatter | ett skimrande pärleband Elsa Ribbing. Med tårars p-dagg A. A. Swärd. P-glitter, p-glitter | blixtrar kring din hals Emilie Björnberg. I daggens p-glitter | låg vår värld ~ V. Rydberg. Att läska sig ur hennes p-skatt (källans) Ö. R. Nyblom. I mantel, p-skrudad D. Fallström. Fontänens p-skur. P-tänder K. G. Ossiannilsson.*

— **Pärl|a²,** -ade; p-a fram m; [-ing]. Ofta skönl. I. Mer 'egentl.' **1)** *Vinet p-ar och frusar i glasen. Se, dött är redan vinet, | det p-ar icke mer D. Fallström. P-ande vin musserande. Det p-ade sig som champagne, då vi hällde upp det ~ Hj. Bengtsson. 2)* Och vattnet kväller och p-ar | och stänker en glänsande droppe ibland C. L. Östergren. Och stjärnorna brista | ur nattens himmel likt ett p-ande regn Karin Ek. Grankvistarna hängde fulla av regn, som p-at sig mellan barren Pär Lagerkvist. — *Där småtvattnet p-ade på det grova smorlädret S. Barthel. Han steg på sliparna, de var tjärade, tog inte mot väta, det bara p-ade sig på dem Pär Lagerkvist. 3)* Vid denna underrättelse p-ade stora tårar i flickans ögon ~ Öv. fr. E. T. A. Hoffman. Och hennes ögon p-ades i glittrt Gösta Åkerholm. **4)** Medan svetten p-ade i stora droppar på min panna Karin Jensen, öv. Svettdropparna p-a och glänsa på hans panna ~ Alb. Engström. Med ångstsvetten p-ande i ansiktet. **4)** [Hornen hos kronhjorten] mer eller mindre knotttiga, »p-ade» Nord. Fam.² **II.** Bildl. Ur ~ skymningen p-ade ljusa skratt ~ Ad. Johansson. P-ande muntra skratt Ax. Ahlman. — Och ned över ängen p-ar | en larkas glittrande drill Theod. Tufvesson. En näktergalsdrill p-ade genom syrensånret Klara Johanson. En p-ande drill. — *P-ande glad Kerstin Söderholm. Och brevet är avslutat i ett p-ande lynné G. Attorps. Spelades med p-ande gott humör av Ellen Hartman C. G. Laurin. Jag fann Markel vid ett p-ande humör Hj. Söderberg. Syn.* bilda(s) droppar, bilda(s) l. sätta luftblåsor, frusa, bornera, mussera, avsätta sig (i) l. bryta fram m i droppar; 'komma i kaskader'; (p-ande ibl.:) 'glittrande', 'strålände', 'jublande', klingande. — **Pärlig,** -t. Skönl. *Som gräs bär regnets tår | i p. rad Per Hallström. Nyss stigen ur vägens omarmning, | glänsande ännu av p. friskhet V. Ekelund.*

Pärlemo (grav); -n l. oftare **Pärlemo'r** (grav); -rn [l. -ren]; -spanne l. -rspänne [l., mer säll., -rsspänne] m. fl. I dikt ngn gång även 'pärlmor' (grav), särsk. i ssgr. Inner-

sta skiktet av musslornas skal. **I.** Enkelt. **Tekniskt användbar** är huvudsakligen p(-r) av den äkta pärlmusslan. *Konstgjord p. (av tenn). Som i denna belysningen nästan skinrade i p. Pär Lagerkvist. — Bländande vit eller bleksora som p-rn i nyöppnade musslor Birgit Th. Sparre. Mangkassarmusslor, vilka lämnar den underbart vackra p-ren med guld- eller silverskiftningar Pärfliskaren. Karnationen var icke den kraftiga ~ som på flamländska målningar, utan av p-rns glänsande vithet Ad. Hillman, öv. Skimrande som p-r. Och rymden lyste än som p-r ~ E. Zilliacus. **II.** Ssgr. **1)** Ex. utan -r. *P-arbeten. Med p-armar O. Thunman. P-blå ögonlock, vilka verkade nästan genomskinliga ~ Agnes v. Krusenstjerna. En p-färgad himmel ib. Din p-glänsande musslä B. Mörner. Tändernas ~ p-skimmer S. Agrell. Den p-skimrande natthimmeln. 2)* Ex. med -r. **a)** *I svaga ~ p-raktiga reflexer Per Hallström. Prarbetare. Prartad. Finnes i flera ~ färger med p-reflekt Åhlen & Holm. Tuamotu-äarna ~ kända för sitt p-fiske B. Mörner. Mot en p-rfärgad himmel E.-W. Olson. Och morgonhimmelen dalrade i p-rglans likt ~ V. v. Heidenstam. Skärpspänne ~ av celluloid i p-primit[ation] Åhlen & Holm. Aktiebolag för p-rindustri, Prag 1927. P-rinlagda kistor Y. Berg. Skrivschatull med p-rinlägg. P-rinläggning mellan guldkonturer, som stundom användes för skyltbokstäver Ax. Törner. Med äkta p-rinläggningar. En hemstickad grå ullväst med klotrunda p-rknappar G. L. Dahlin. P-rkniv. Glänsa p-rlikt. Med p-rliknande fläckar. En börs ~ med två p-rskal, som då var på modet Ruth Wedin Rothstein, öv. Med en fin p-rskiftning. Några feta, p-rskimrande makriller Arv. Rosén. De förut tillskurna p-rstykkeka Ax. Törner. [Solffjäder med] p-rställning Nord. Kompaniet. **b)** Med vacker p-rsglans. Fästes med ett vitt p-rsspänne i bak. **c)** Ex. utan -e. Med fuktgrått vita skyar på | står himlen pärlmoraktigt blå Alb. Henning. I aftonluftens pärlmorglans Oscar Stjerne.**

Pärm, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** *Ett par (lösa) p-ar. Rygg och p-ar av (helt) skinn. På p-en stod: ~. (In)bunden i en enkel klotpärm. P. med vackra läderpressningar. Mjuk(a) p(-ar). Bunden i en enkel men stadig och hållbar p. Skinn-, läder-, trä-, skyddsp-ar. Inlagda i p-en fann jag rester av ett missale från 1400-talet. (Genom)läsa, genomgå, kunna från p. till p. rubb o. stubb, sida för sida, helt. 2)* *Faktura-, förvarings-, kort-, samlingspärm(ar). **II.** Ssgr här i regel pärm-, därjämte äld. pärm- i p(-e)brev. Ex.: 1)* *Pärm. P-exlibris, bokägarmärken medelst stämplar anbragta på p-ens framsida eller på båda yttersidorna, förekommo redan på 1400-talet. Tre fruar i Småland, ett exemplar, sanno-*

likt anordnat av Almquist själv, där det viktigaste mottoet ur boken nyttjats till prydnad på p-kanterna. Gamla p-lösa psalmböcker. P-ornering med blomstermotiv i svärd blindpressning. Pärmar av lackerat skinn och handmarmorerat p-papper. En arbetsdagbok, på vars p-sida ~ A. Osterling. Under B[enzelius]s tid (1710) förfärdigades även den vackra p-stämpel med sin grekiska inskrift och sitt spegelmonogram, som sedermera under ett århundrade anbragtes på böcker, bundna för [Uppsala]biblioteket O. Walde. 2) Pärm(e). P(e)brev pergament(s)-brev, på pergament skriven handling. — **Pärmad**. Skr. Mindre vanl. [Ett nöthäfte] p-at i gråpapper V. v. Heidenstam. Jag sluter i hemlig bävan / den p-ade bok i hand George Granfelt. **Syn.** försedd med pärmar, (in)bunden.

Päron (kort å; grav); -et, =, best. plur. -en (blott smtl. o. vard. även -a). **I.** Egentl. Vanligast om frukten; ibl. om trädet l. om p-trä. 1) Frukt. **a)** Skåne frambringar nummer p. lika fina som de franska. Ta ner p. Plocka upp de nerfallna p-en. Pens arom och sötna. Inlagda, syltade, torkade p. Va kostar p-a, p-en? En liter p. I Normandie beredes cider av sura, kärvt smakande p. Augusti-, grå-, Moltke-, Gränna-, kanel-, bergamott-; sommar-, höst-, vinter-, sylt-, hushålls-, bords-, lingon-, ingefärspäron. **b)** Och den första bilen välte omkull och spillde ut kadetter på trottoaren som p. ur en korg Öv. fr. Boleslavski. — Vänta inte p. från pill Öv. fr. Reymont. 2) Träd. De flesta odlade p-en härstamma från vildp-et, Pyrus communis. Odlar p. P. odlas med fördel i spaljeform vid sydvägg för att få mesta möjliga värme. Dvärgpäron. 3) P. är ett fast, vitt träslag, omtyckt för finare snickerier, för träskärning o. d. **II.** Bildl. 1) 'Glimljuslampa' utan fast glödkropp; endast den i glasp-et inneslutna gasen lyser vid strömgenomgång. 2) Jordpäron folkl. på många håll = potatis. 3) Vulg. = hjärnan, skallen, 'kroppen', Åro vad ett gammalt skänskt ord-språk säger »blöta i p-et» (svaga i knoppen, en-faldiga l. åldersslappa) Ups. Nya Tidn. 1929.

— **Päronblad**. De blanka, mörkgröna p-en glänste efter regnet. -blom; -ma. Kom, vär, och låt det snöa / av hägg och p. Siri Dahlquist. P-morna äro nästan rent vita men ej välluktande. -form, -en, -er; -ad; -ig (-t). Styllöparens ägg påminde genom sin p. ~ om ~ Naturens liv. Labbågen ~ ha dragning åt p-en ib. — Pummelon är vanligast p-ad. Den p-ade, fastkedjade dryckes-skålen av plåt. P-ade, klara 32-ljuslampor. — Kronan med de långa, p-iga kristallkläpparna. Ansiktet p-igt, framskjutande ögon, ingen haka ~. -klasje. Den billiga furubyran i mahognymålning med »p-ar» som utdragare. -kompott. -korg. -kärna.

-lik; -nande. Frukten är än p., än äpplelik Nord. Fam.² Fikon ~ benämnes det flaskformiga, p-a fästet till frukterna av fikonsträdet Ekenberg-Landin. — Frukten är ett köttigt ~ p-nande bär B. Jönsson. -skal; -erska. -smak. Med fin p. -sort. De odlade, kända p-erna uppgå nummer till minst 2600. -stjälk. -trä; -möbler. Jfr päron I³. -träd. Jfr päron I². Pyrus, särsk. communis o. de därpå återgående många odlade sorterna. — Vildpäronträd. -vin.

Pärs, -en, -er l. -ar. 1) Huvudbet. 'Bildl.' Genomgå, utstå en (svår) p. Och gubben Sven Johan överlevde inte den p-en E. Palm. Efter varje sådan p. var han i flera dar som en trasa. Kom lyckligt igenom även den p-en V. Spångberg. 2) Skräddarterm. Pressning. **Syn.** 1) svår prövning, hårt prov; 'eldprov'; (lidandes)kalk, pina, kval, svårhemsökelse, vända, svårt lidande, 'skärseld'. — **Pärs**|a, -ade, -as; -järn; -ning. Skräddarterm. Pressa.

Pärsika stavas enl. SAOL³ blott 'persika', se d. o.

Pärt, -en, -er (grav); -lina (smäcker kabel till pärt l. till förtöjning); -ridare (som här o. var uppbära en lång pärt så att dess bukt ej blir för stor). Sjövä. Smäcker tag sträckt under o. längs rår, bommar m. m. för fotstöd t. e. när man bärgar seglen. Och gick ut på p-en under märsrån Rik. Lindström. Uppe till väders med bara p-en och den smala, rullande skutan under sig S. Siwertz. Han stod uppe i p-en på en vajande bramrd med ~ ib. Där man på p-erna står böjd över rån Arthur J. Jacobsson. — P-en hålles på lagom avstånd under rundhullet genom vertikalt från detta hängande p-ridare.

Pärta, -an, -or. Mest i Finl. l. om finska fhdn. **I.** Enkelt. 1) Till taktäckning m. m. Och byggnaden hade beklänts med p-or skurna i formen av fiskfjäll Edv. Westermarck. 2) Till lyse. En flammande p-a upplyser rummet Öv. fr. A. Kivi. Som elden från fattigmans p-a Bruno Nylander. Fingo ~ lysa honom med den tända p-an A. Slotte. P-an skulle snytas och skötas för att lysa jämnt ib. Pörtet var fullt med rök av p-orna Sara Elis. Wacklin. Medan furup-ans låga flammade i väggspringan Öv. fr. A. Kivi. Vid tjärvedsp-ans flamma ib. **II.** Ssgr. Ex.: 1) Till I 1. P-hyveln levererade p-or till taktäckning ~ Annie Furuhielm. Med de allra minsta i p-korgar på kälkar, dragna av de äldre syskonen Edith T. Forssman. Gamla broar med p-lagda tak Gus. Mattsson. Brädfodrat hus med p-tak och ~ Alma Söderhjelms. 2) Till I 2. Ett enda p-bloss upplyste dunkelt det stora rummet Sara Elis. Wacklin. Ljus hade man inte under den mörka årstiden, men man kan också läsa vid p-bloss S. Lagerlöf. P-hällare. P-kyka.

Och lade en p-knipa i sängen Helena Westermarck. Ett flimrande p-ljus Maria Jouvin 1909. Öppnade ugnsluckan och tog fram ett knippe p-spån Öv. fr. I. Bunin. Valde ut det torraste p-spånet ib. Farfar spåntade alltid själv de smala p-stickor, varmed man lyste sig i bryggghus och kallare (Gotland) Eva Hedén. P-stickor, instuckna i vägg-springorna Sara Elis. Wacklin. I det p-upplåsta torpet Lydia Saxén. **Syn. I. 1)** träspån, kluven (tak)spån, lång tunn spjåla; **2)** stickbloss, lyssticka, 'spingsticka', vägg-l. stug(u)bloss.

Päsk, -en, -ar; -skinn. Norrl. Päls, lappmudd. Lappmannen Nia, klädd i sin renskinnspäsk Henning Nordlund.

Pö om pö, adv. Ngt var. Men det ändras väl pö om pö. Vad jag har att säga måste sägas pö om pö, i fall ~ Ernst Lundqvist, öv. 1908. De får gå lite pö om pö. **Syn.** (så) småningom, lite i sänder.

Pöbel (akut); -n. **I.** Enkelt. Skilja sig från p-n. Beblanda sig med p-n. Vi leva i en upplystare tid; i dag skulle p-n på sin höjd slå dem lemmalytta Öv. fr. K. E. Franzos (1881). Nu har p-n fått blodad tand och vill se flera dändimpår, mera blod Alb. Engström. Jag trodde då, såsom jag ofta annars i min enfaldighet trott ~ att även p. skulle av öppet och hederligt tal kunna låta visa sig tillrädda H. Reuterdaahl. Hata p-n. Krypa för p-n. Smeka p-ns sämsta instinkter. Den välklädda p-n. **II.** Ssgr. Ex.: De p-aktiga element, mot vilka ~. Döden och p-aktigheten äro de enda fakta i det nittonde århundradet, som icke kunna bortresoneras Öv. fr. O. Wilde. Den nuvarande anarkien och p-diktaturen i Ryssland Sv. Dagbl. 1921. [För den demokratiska materialismen i Väst-europa] har han det kraftiga ordet »p-dyrkan» Per Hallström. Riktiga p-fasoner. Att en p-hop kort förut hade förstört ~ kapellet E. Nyström. Ord och uttryck, som obarmhärtigt blotta renodlade p-instinkter. Råa p-kvickheter. Använda (ett grovt) p-språk. Pupplopp. Puppträden. En revolution, som lett ej till folklycka utan till oordning, p-välde och massmord Hj. Alving. **Syn. I.** (samballets) utskum, avskum, pack, slöder, mobb, (samballs)drägg; (p-n:) massan, den stora hopen, de lägsta lagren, de mindervärdiga l. sämsta elementen, populasen; **II.** (p-aktig:) simpel, rå, grov, gemen, låg, plump, ohysad, vulgär.

Pö1, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** En p. med stillastående vatten, där svinen vältra sig. Grodan hoppar åter i p-en, om hon så sutte på en gyllene stol. Och vattnet stänkte högt ur p-arna på vägen. Slå fotogen på alla stillastående p-ar för att hindra mygglarvernans kläckning. Den fauna, som kallas de uttorkande p-arnas. Vatten-, regn-, dy-, håll-, skogspöl. **2)** Bildl. **a)** Till samma li-

derlighetens p. Bibeln. Om lidelsen en vräkt i lastens p-ar Ejnar Smith. — Helvetes-p-en. En avgrundspöl av laster. **b)** Skämts. för 'Atlanten'. [R. Hogners namn] lika välkänt här hemma som på andra sidan »pölen» Sv. Dagbl. 1929. **II.** Ssgr. Ex.: De steniga, p-fyllda markerna Fab. Månsson. Stillastående p-vatten G. L. Dahlin. — P-våt även särskrivet »pöl våt»; ldl. Och kom p-våt hem H. Wranér. En p-våt Stockholmsgata. **Syn.** göl, puss, vattenpöl l. -grop l. -samling l. -puss, putt, damm, liten sump; (p-våt:) dyvåt, drypvåt, genomvåt, plaskvåt.

Pö1, -en, -ar; -stöd; -var. Ldl. **Ottoman** ~ med 3 ryggkuddar, 1 st. sidenkudde, 1 p. samt överkast av ~ Nord. Kompaniet. Framdraga en p. till huvudkudde C. J. L. Almquist. Familjefadern tog plats i sin gungstol och vilade huvudet mot den hårt stoppade halvmånformiga »pölen» Gurli Linder. **Syn.** (vanl.) valsformig kudde, liten valsformig (soff)dyna; (ibl. nära) puta.

Pölsja, -an, -or; -eskinn. Ldl. **1)** Lungmos, hackmat av lever, lunga, hjärta m. m. **2)** Korv. Fast de voro skrumpna som tomma p-eskinn ~ Ola Vinberg.

Pörtle (grav); -t, -n. Gärna om finska (l. därefter eftergjorda) byggnader. **I.** Enkelt. **1)** 'Finnpörte'. Dels enkel stuga utan skorsten där röken går ut gm ett hål i taket, finsk ryggåstuga; dels kök l. dagligstuga i dylik byggnad. Byggnaden omfattade ett stort p-e med öppen spis, ett kök med bakugn, tre rum samt ~ L. Munsterhjelm. Det låga och rökiga p-et (i bet. kök) Syen Haglund. I brödernas p-e på Impivaara Öv. fr. A. Kivi. Drivorna växte manshögt kring p-ena A. Mörne. **2)** 'Rökpörte'. Bastu l. rökstuga. **II.** Ssgr. Ex.: Då vi stängde pörtdörren och stego på skidorna L. Munsterhjelm. Hon gick in i sin lilla p-kammare, satte sig ~ Alb. Neander. Det brinner en flammande brasa i p-spisen ib. En snöflaga lossnade från p-taket och föll bakom honom E. Didring. Skrapade ~ mot p-väggen ib.

Pös, -et, =; -ärm (puffärm). Fackl. Utsvällning på (fruntimmers)kläder. P. på ärm, vid höfterna, baktill på klänningar. **2)** Bildl. Mindre vanl. Kultur ~ utesluter högfärd, p. och dryghet R. Nordenstreng. **Syn. 1)** (nära står) puff; **2)** upplåsthet, yverborehet osv. — **Pösja**, -te, -t, [-as]; p-a över se I 2 b o. II 2; -ning. **I.** Mer egentl. **1)** Vilkas ~ lavrosetter riktigt tycktes p-a efter ~ majregnet E. Sparre. Där mossorna p-te av fukt ~ ib. Linnetvätten p-te i den bubblande ~ luten ib. Och bröstfickan p-te på ett sätt som ~ A. Slotte. Mellan björnmossans p-ande bäddar Joh. Nordling. P-ande, lätta örngottskuddar Per Hallström. En basunblåsande kyrkängels p-ande kinder K. E. Forsslund. P-ande vetebullar. I en praktfull och p-ande dräkt. — Obe-

kväma om knäet, oaktat p-ningen, som ~ Sam Arsenius. 2) Ngt friare. a) Med ngn anslutning till II. *Uven satt på sin kvist och p-te, / hörde på fågelsången* Raf. Lindqvist, öv. *Som om marken p-t av välmdga S. Dahllöf. b) Just som kaffet p-te, / fick jag höra rop* E. Manke. *I vattendryppande skogsmarker och p-ande regnskogsmyrar* E. H. Kranck. — *Låt inte kaffet p-a över! Så att det inte p-te över i kaffekitteln* V. Moberg. *Grytan min p-er visst över S. Dahllöf. II. Bildl. 1) I p-en och hoveren er, / men sådant ingen styrka ger* Levi Rickson. *Man log åt traditionens förstockelse och man p-te av kunskafer* N. Söderblom. *Han riktigt p-te av högfärd, där han gick* Ebba Atterbom, öv. *Ebba p-te av viktighet* Sigr. Stjernswärd. *P-a av själbelidenhet. Ty Josephson sa: »Aschl flickor, inte går det an att vi, oss flickor emellan, p-er med titlar, utan nu säger jag du åt Thekla och Antoinette»* Ville Vallgren. *I långliga tider hade jag gått och p-t icke så litet över min ~ upptrivna förmdga att ~ känna igen alla våra medelsvenska fågelläten* A. T. Gellerstedt. *Och mottog p-ande av förtjusning deras skratt som en hyllning* Öv. fr. Thackeray. *Hennes p-ande fåfånga. En p-ande narr. Högfärdsp-ande. Aldrig har väl ett byråkratiskt skrivardöme gjort sig så p-ande brett i vårt land som ~. — I högsätet skvallret p-te* Nicken Malmström. 2) *Riktigt p-a över av fåfånga. Syn. svälla (ut), jäsa, uppblåsa n, utvidga sig, vidgas, fyllas av vatten l. luft; (ibl.) pysa, jäsa över, översvämma n; brösta sig, hovera sig, vara nära att spricka (av högfärd), 'blåsa u'pp sig', yvas.*

— **Pösa upp** n, **ut** n. **P. över** se pösa I 2 b o. II 2. — **Pösbyxor.** *De s. k. blåskläderna med p.* 1918. **-kindad.** Skönl. *P., präktig och välskapad* Emil Hasselblatt, öv. *Berninis p-e rokokönglar* And. Ramsay. **-magad.** *En p. silen. -munk.* Flottyrkott bakverk (som efterträtt). *Jag har ingen aptit, sa Sundbergskan, åt upp sjutton p-ar. -myndig; -het.* Skr., mindre vanl. *En domherre ~ satt i en albuske, röd och p. som en general* Ellen Wester, öv. *P. och säker ib. — Pösigt, -t, -are; -het. I.* Mer egentl. *Lillan har naturligtvis en p. och vid klänning. En p. dunkudde. Med p-a ärmor. Vad gräddkakan är p. och fin!* Fyra stolar, p-a och breda som kejsartroner *Sven Hedin. En stor p. svulst nära roten på ett träd* E. Hultman. *Mörk, stundom p. slagg* Nord. Fam.² — *Gott buljongsfrott röres, så att det blir p-t ~. Två st. ägg vispas p-t med 1 kaffekopp socker. II. Bildl. En mycket p. millionärska. P. och skrävlande. Direktören är grek, mycket »p.» och egenkär* Stéphanie Beyel. *Gick där bred och p. och sdg med ägaremin på allt* Astrid Varing. *Den p-a ton, som ~. Med p-a later* G. L. Dahlin. *Tvenne p-a lantpatroner* Aug. Hallner. *Sutto där p-a och krävstinna ~ Ellen Wester, öv. — Ni, som göra er till dölöje med högfärd och p-het* R. Nordenstreng, öv. *Hans p-het och översitteri. Syn. I.* (ut)svällande, pösande, (upp)svälld, uppblåst, uppöst, ibl. svampaktig l. utputande n; **II.** svällande av fåfånga l. d., dryg, högfärdig, 'bred', krämmande, struttande, skrytsam, prålsjuk, påfågelsaktig, skroderande, 'yverboren', 'krävstinn'.

Q (ku); q't l. q'et, q'n [l. =], best. plur. q'na [l. q'en]; q-tecken (med bindestreck). Bokstav, förr (och ännu i en del egennamn) i förbindelsen 'qu' (l. 'qv') ersättande det nutida 'kv', t. e. 'status quo', 'quattor species'. I utländska ord ibl. = enbart

'k', t. e. i det franska ordet för 'fyrhändigt': à quatre mains. *Så gammalmodig, att han stavar 'kvinna' med q. De ä allt fina q, det vard.: kucku(maffens). Jfr även namn som t. e. Quiding, von Qvanten, Appelquist l. Appelqvist.*

R (ärr); r'et, =, best. plur. r'en (särsk. i smtl. även r'ena); -ljud (med bindstreck). Bokstav o. ljud. *Skorrande r.* I ord som *gård*, *svart ha r o. d.*, resp. *r o. t i trakter*, där *r* icke skorras, sammansmält till ett ljud.

Raba'ldler (akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna. **I.** Enkelt. *Men vad är det här för r-er?* Fanny Alving. *Och där var det (ett) stort r-er.* *Du må tro det blev ett r-er, när ~!* *Inte blir det något värre r-er av det här, inte Hagar Olsson.* *Nå, varför då föra ett sådant r-er om det ~* Melita Tång. *Förde ett helsikes r-er bara för en penna, som kommit undan.* *Talgoxarna ~ höllo ett välsignat r-er vid vår inspektion* Bruno Liljefors. *Det uppstod ett våldsamt r-er, och ~.* *Man kan tänka sig vilket r-er han ställde till hos ~.* *Orsaken till allt detta r-er* Arthur J. Jacobson. *Som vållade hela r-ret.* *R-ren i 80-talets Uppsala.* *Crusenstolpeska r-ret.* *Tidningsr-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Bolsjevikerna skola göra den 1 augusti till en propagand- och rabalderdag 1929.* *Deras revolutionära hjältedater inskränka sig till r-erförsök i offentliga församlingar.* *Stort r-ermöte i Auditorium ~ 1922.* *Göra ett r-er nummer av ngt.* *Kommunisternas r-erpolitik i andra kanmanaren 1929.* *I r-erpressen.* **Syn.** (o)väsen, uppståndelse, (larm o.) bråk, spektakel, kolum, (stormigt) uppträde, oro (i lägret).

Raba'rber (akut); -n, [=]. Dels om växten Rheum o. då särsk. om 'matr-n' (R. rhaponticum); dels om stjälkarna därav (råa l. tillredda); ibl. även om drogen (som i ringa dos verkar adstringerande men i större avförande). **I.** Enkelt. *Peter har själv odlat r-n i koloniträdgården.* *R(-n) har hos oss icke odlats mer än omkring 100 år; r-n trivs även i våra nordligaste trakter och har föga anspråk på jord och skötsel.* *Från trädgården i Fjällnäs (800 m. ö. h.) levererades en tid r. till drottning Sofia.* *R-vin bör bere-*

das just nu av tidiga r. Allm. sv. trädgårdstidn. 1931, annons. *R-na äro sommarens första för vinberedning lämpliga trädgårdsalster* K. E. Bergström. *Oxalsyran skiftar röd i r-nas blekgröna stjälkar ~* Jac. Ahrenberg. — *R-n sköljes och skäres i bitar* Thora Holm. *Koka r.* *Syltad r.* *Ris med r.* *R. och grädde.* **II.** Ssgr. Ex.: *Skaften på r-bladen böra vara grova men möra för att ge god r.* *Om vi ha tur, få vi jordgubbar i en r-bladsstrut med oss hem* Kjell Kolthoff. *R-drivning.* *R-kompott.* *R-kräm.* *Nya r-land* Lind—Liljewall. *R-paj.* *Avförande r-piller.* *R-rot, en drog, fås mest av Rheum palmatum.* *R-saft.* *R-soppa.* *Goda r-sorter.* *Skala och skära r-stjälk(ar) till kräm.* *Ett ståtligt r-stånd.* *R-tårta.* *R-vin.*

Raba'tt', -en, -er. *Anlägga en (blomster)-rabatt mitt framför byggnaden.* *R. med pennen.* *I nejlitr-en.* *Gräva om, vattna r-erna.* *Dåligt skötta r-er.* *Ogräsrabatt.* *En r. rödhätterosor och en r. småbarn, som lekte i en sandhög* Olle Hedberg. *Trampa inte i r-erna, i min r.!* *Kattor och r-er.* — *Framför salsfönstren [hade] lagts upp ett par tre r-rundlar med ~* Marika Stiernstedt. *Postbud, ärendespringare, gårdskrattare, r-vattnare ib.* **Syn.** blomstersäng l. -grupp l. -list, (blom)grupp, (blom)list, trädgårdssäng l. -land.

Raba'tt'², -en, -er. *Lämna, ge, ha, få 10 % r. (på, å en vara).* *Mot, med 5 procents r.* *Bevilja stor r. vid (köp i) större parti.* *Mot vanlig r. vid kontant betalning.* *Större r. kunna vi icke lämna (till våra återförsäljare).* *Olika r-er å olika varor.* *Högre r-er till stadigare kunder.* *Kassarabatt.* — *R-biljett.* *Anteckna i Er turistkalender de nyanmällda r-firmorna, r-givarna!* *R-märke.* *Förslag om r-system [för handelsresandes järnvägsresor] med s. k. kilometerhäften 1928.* **Syn.** (pris)medsättning, avdrag (i pris), (vanl.

procentuellt uttryckt) prisavdrag, avräkning. — **Rabatter**, a, -ade, -as; -ing (med plur.). 'Arets bilder 1933' till r-at pris: ~ Annons Sv. Turistf. Tidn. 1933. R-a ända till 20 % (på en vara, på priset, för ngn). **Syn.** slås av, slå ned l. reducera (priset), göra (pris)avdrag, bevilja rabatt.

Rabbel, -let. Tomt r-el utan mening. Och går man då förbi ~, hör man böner-let som ett dånande vattenfall T. Fogelqvist. Statsrådet Berg mot katekesr-let 1905. *Antonigt läxr-el.* — **Rabbl**a, -ade, -as; r-a upp n; [-ing]. Och kunde r-a sina utanlör S. Siwertz. Jag r-ar min läxa, den roll jag för tillfället instuderar Hj. Bergman. R-a multiplikationstabellen. *Antonigt r-a sina böner.* I riksdagen r-ade han utlåtanden, alldeles som han i skolan r-at Odhners historia. »Gullviva, tätört, sdrläka, lin, pors, fänkål, mjölon» r-ade flickan Laura Österberg. R-a sina fraser som en papegoja. Varvid föredraget lätt får en operoslig och r-ande prägel. *Professorn stoppade r-andet och ~.* **Syn.** själlöst uppläsa n (ofta ur minnet l. som en utanläxa), prata utan att tänka, upprensa n, 'ramla på med', entonigt mumla.

Ra'bbi (akut); -n, -s. Gammal hederstitel för judisk lärd l. religionslärare. »R.» (det betyder mästare) »var bor du?» Bibeln. Jag skall ta hit hönan, r., sade Mendele tjänstvilligt Öv. fr. K. Franzos. Och r. Ensel frågade honom, vem han var Öv. fr. S. J. Agnon. I dag vänta dock alla, att deras egen unge r. skall träda fram Nat. Beskow. — **Rabb**in; -en, -er; -kandidat m. fl.; -i'sm (-en); -sk (-t). 1) Enkelt. Judisk präst l. religionslärare. När den nu brukliga titeln r. uppkommit, kan icke noga bestämmas. Finns en r. eller en präst, är han självskriven Nat. Beskow. Vi skola i morgon gå till r-en och förklara, att ~. Överr-en dr M. Ehrenpreis 1919. 2) Ssgr. Ex.: R-utbildningen sker på seminarier; r-kandidaterna bedriva därjämte i regel akademiska studier 1932. Genomgick r-seminariet i Vilna och ~. R-skolorna [i Marocko] äro knappast bättre än berbernas koranskolor Gunnar Cederschiöld. Emedan han ännu icke var r-vigd, skrev han den icke på hebreiska Öv. fr. S. J. Agnon. Benhård laglära och klyftig r-visdom Nat. Beskow. 3) Avledningnar. a) R-ismen antarfänta den skrivna lagen (Moses lära) traditionen som närmare förklarande och fixerande den skrivna lagen; den traditionella lagen är samlad och kodifierad i Mischna (som utgör tyngdpunkten i Talmud). b) Det r-ska l. nyhebreiska språket är ett skriftspråk, som avlöser Gamla Testamentets fornhebreiska. Enligt r-ska legender skulle ~ A. G. Högbom. Etthundra sällsyna r-ska böcker tillföll biblioteket enligt ~ O. Walde.

Rabbla se utan rabbel.

Rabiät, =, -are. Med så mycket orätt-

vist hän, så mycken r. galla ~ G. Uddgren. Hans rent av r-a tyskhat. Denna r-a förnekaren av ~ Ruben Berg. På grund av hennes r-a ståndpunkt i språkfrågan. **Syn.** ett-rig, ilsken, ursinnig, (ilsket) fanatisk, 'vanvettig', 'hysterisk', ibl. outsläklig l. inbiten (o. 'vild') l. 'blind'. — **Räbies** (kort e, akut); den-kön. 1) Enkelt. R. förekommer mest hos hundar och kan genom bett även spridas till människans. L. Pasteurs upptäckt av vaccination mot r. 1885. En stor dansk dogg, som han ville ta livet av, emedan han visat tecken till r. 2) Ssgr. Ex.: R-anfall. En r-angripen hund A. Munthe. En r-artad motvilja mot oblandat vatten (skämts.). En fruktansvärd r-epidemi ~ från Sovjet ~ 1934. Hinduens trosbekännelse förjuder honom att döda en r-galen hund Birgit Th. Sparre. R-smitta subst. Norra Tyskland var förklarad r-smittat Ax. Munthe. **Syn.** vattuskräck, hundgalenskap.

Rabuli'sm, -men; -t (-en, -er); -klubb m. fl.; -eri (med plur.); -tisk (-t). 1) R-m. [Funno i den unga kretsen kring Lördags-sällskapet] övermod, omogenhet och allsköns r-m ~ B. Estlander. I gamla Svea land / all r-m är kontraband E. Wallmark. Med en viss böjelse för r-m(en). 2) R-t. J. A. Hazelius skriver 1852: Under 1838 års gatuppträden erhöles de å gatan stojande den uttrycksfulla benämningen »r-ter», vilken sedan icke olämpligt överfördes å den vid skrivbordet eller å andra ställen stojande. Franzéns R-ten och Landtpresten (1840), som gisslar radikalismen på det teologiska området. Formade sitt jag till r-t, om man ~ vill använda det nötta slagordet E. Cedercreutz. En arg r-t. Han är för mycket r-t för att komma fram på den banan (1880-talet). Stark antipati mot kattor och r-ter Öv. fr. O. Wilde. — Men det blev ingenting av med det befara-de r-torganet O. Sylwan. [Goldschmidts Korsaren] den nordiska publicistikens första verkliga r-tidning i nutida mening Olle Holmberg. 3) R-tisk. Att de dsikter vi aktiver förfäktade ansågos vara alltför r-tiska H. Gummerus. Illa liden för sina r-tiska tänkesätt. **Syn.** 1) (r-m:) rabulisteri, radikalism, uppstudsighet mot regeringen, upporsanda, 'bolsjevism', revolutionärt sinne-lag; 2) (r-t:) omställningsman, (politisk) bråkmakare, (folk)uppviglare, folkförelidare, upporsmakare, 'radikal', 'bolsjevik', revolutionär.

Räcer (räsör, akut); -n, = l. -s, best. plur. -na. Idrotts. etc. Cykel, motorfordon l. (motor)båt för hastighetstävlingar l. snabbfärder. 1) Enkelt. En hundra hästars r., som ränner kring i svarta natten utan lantärnor ~ A. Klinckowström (om motorbåt). [Kuttern] gör fart som en r. Prins Wilhelm (rimord) fräser. En av den tidens r. C. G. Laurin. De båda snabba r-na »Ester» och ~

1929. *Motor-, sprit-, tävlingsracer.* 2) Ssgr. Ex.: *R-bana planeras för bilar [vid Åsa havsbad] 1930. R-bilist kör omkull i 210 km. fart 1927. En 30 knops r-båt 1919. »Mälaren runt», världens längsta r-båtlopp, går nu för femte gången 1934. R-båttävlingar för utbordare 1930. Prins Carl jr ~ r-förare ('snurreförare') 1935. Vår mest metodiskt arbetande r-förare (om motorcyklist) 1926. De svenska motorcyklisterna ha ännu aldrig förlorat någon landsmatch i r-körning 1928. Veteraner i r-lopp (på motorcykel) 1928. Svenska r-männen (på motorcykel) 1928. Loppet för r-maskiner (om motorcyklar) 1925. Som vattnet kring en r-smurra i högsta fart Sven Haglund. Internationella r-stjärnor. R-tolkning [för motorcykel] introduceras 1928. R-tävling. **Syn.** (racerbåt ibl.): 'snurra', 'rusare'.*

Rack¹, -en, -ar. (Ett slags större) slåde. *En åkslåde (Rack) för två hästar. R. för par och enbet. I en större r. — en stor, tvåspänd, öppen låda — instuvades fyra mammor, outhärliga förkläden Edv. Selander.*

Rack², -en, -ar; -talja. Sjövä. Med hake o. ögla (samt små svarvade trissor) försedd läderklädd järnring som löper på masten. *R-en är fästad till fallet; den skall vanligen hålla ett rundhult t. e. mitten av en rd eller ändan av en gaffel intill en mast eller stång eller har annan liknande uppgift.*

Rackja¹, -an, -or. Ngt vard. 1) Om hund (ibl. sämre hund). *Nykvist brydde sig inte mer om Moberg, än om en liten r-a bjäffat vid hans fötter S. Siwertz. Dumt, att vi inte kopplade r-an Ad. Johansson. Men på baken sprang r-an och fågnade gamla bekanta Strindberg. Skällande hund-r-a. Otrivliga byr-or. Bondr-a. Ja, ursäkta mig, men det är svårt för gamla r-or att låta bli att skälla, ser frun Fanny Alving. — Även vänligt t. e. Hur ä de me lilla r-an? 2) Om katt l. människa. Nästan endast som sista ssgsled i okvädinsord. *Ta bort kattr-an! — Fyllr-a. **Syn.** hundracka, hund, ibl. hynda; ibl. bondhund.**

— **Rackarje**, (-e)n, -e. **I.** Huvudbet. Gärna ngt vard. 1) Allmännare. a) *En liten r-e, som började slåss, så fort han fått en halv sup i sig Alb. Engström. Indela mänskligheten i hedersmän och r-e. De största r-e maskerade sig till rättens ståndaktiga lansbärare E. Grotenfelt. Vet du inte hut, din r-e? H. Samzelius. Såna små r-el Vare det nog sagt: jag levde tidals som en ren r-e J. Hemmer. De äro egocentriker, de r-na R. Jändel. En gammal r-e var han, men hur gammal var svårt att säga. Gubb-, pojkr-e. b) Om djur l. saker. *Hade fått skjuta flera salvor, innan den seglivade r-en hade stupat (om älg) A. Knöppel. Som inte-önskade apr-en en hastig hådanfärd Arthur**

J. Jacobsson. — *För att få någon fason på dom r-na (några krokiga spikar). Jo, 'kanariefågeln' [i radio], som du väl hört talas om, är ena r-e E. Lindorm. 2) Märk en del uttr. o. friare användningar. a) *Skråla och leva r-e husera vilt; leva utsavande l. vilt, leva o'm. Men hur han än supit och levat r-e i sina dagar, hade han ~ L. Munsterhjelms. b) Sicken liten r-e att ställa kuggfrågor ~ Harry Blomberg. Du är en r-e att kunna hålla truten i gång! W. Hammenhög. — En stor r-e till abborre fick jag på svirvel. c) Å te sist tänkte vi te ge r-n i allt ihop å fara hem ~ E. Sparre. Men nu gav jag blankt r-en i ~ ib. Det gav jag mig r-n på ib. Men tunggätt var det av bara r-n ib. »R-n i då», myste Elof, »det är gry i den pojken» Erik Palm. Hade r-n så svårt att ~ E. Sparre. d) R(-n)s är ofta adjektiviskt. *Den r-ns Jan-Erik ~ ib. En r-ns otur som vanligt ~ ib. De r-ns törnekvistarna, som stuccos rent rasande Hj. Bergman. — Vänta du, din r-s gubbe! Ludv. Nordström. Aj! nu slog han hälen mot stenen ~ Den r-s stenen, om han haft den i handen, skulle han ~ Alarik Behm. **II.** Äld. bet. 1) Bödel. *Vid den tiden dog r-en här i trakten A. Bondeson. Det hampar sig väl, sa tjuven, gifte sig med r-ns dotter. 2) Hudavdragare. **Syn. I.** 1) kanalje, skurk, bov, usling, slyngel, lymmel, fähund, lurk, drummel, ibl. ligapojke; 2) a) 'buse'; b) 'skojure', skålm, hejare; c) tusan, fan(ken), jäkeln; d) satans, (d)jäkla, sabla o. d.; **II.** 1) bödel; 2) hudavdragare, nattman.****

— **Rackaraktig**; -het. *Tror du, att du kan få leva hur r-t som helst här! -byting. Stå still, din r.! Ellen Wester, öv. -dräng. Äld. Bödelsdräng. -följe. (Rackar)pack. På det hela taget, min gosse, är människorna just ett r. Öv. fr. Gorki. -knepp; -kärning. R. där! -liv. Föra ett r. -pack. Ge er i väg genast från mina ägor, r.! Ett samvetslöst följe och ett r. A. Slotte. **Syn.** pack, slödder, rackarfölje, 'samling busar' l. lym-lar. -streck. Och fundera på r. E. Lindorm. Vad ha ni nu haft för r. för er? säger moran strängt Signe Engström. **Syn.** se följ. -tyg. 1) *Det såg ut, som om några pojkar hade varit där och gjort r. John Utterström. Va har han nu för r. i kikarn? Dom spekulerar väl på någe r. igen. Di hadde gjort någe r. me pumpen, förstöss. För allt r. du har gjort mej. Det måste ha varit något r. med hans cykel Ulla Rudebeck, öv. 2) Detta dock mindre för att skaffa proviant, utan mest på rent r. ~ Gerh. Lindblom. Det gjorde han på r. — »Utan en massa hindersamma stadgar, föreningsavgifter och annat sådant r.», som Ellen Key uttryckte det Gurli Linder. Va ä de du ämnar lura i oss för r.? (om mat). Och det**

förstår jag, ty jag har själv haft r-et i kroppen 'Kapten Punsch'. **Syn.** fuffens, ofog, rackeri(er), (rackar)streck, kanaljeri(er), 'skoj(erier)', okynne; jakelskap, otyg, ned-right(er), ibl. elakhet. **-ungie.** Ester B. Nordström, *En r-e. Du gjorde det med flit, din r-e!* Ester B. Nordström. O, era r-ar, ni skrattar åt ~ gubben, men jag ska ge er! Hedv. Lidforss Strömngren. Sådan r-e till att spela krympling bral Birgit Th. Sparre. **Syn.** satunge, satbyting, (pojck- l. flick)rackare. **-våder.** Ty det var ett tjuv- och rackarvåder och svart som i en säck Alb. Engström. *En hel vecka hade det rått r. med ~ Erik Sparre.*

— **Rackeri**, -(e)t, -er; -system. Gärna ngt vard. Mest finl. Att författaren själv praktiskt prövat det mesta av de r-er och upptåg han låter Pablos ha för sig i ~ E. Kihlman. *Om ni kan ställa till något r., betvivlar jag ingalunda er goda vilja K. Zilliacus. Men försök dig inte på några r-er B. Gripenberg. När han märkte, att det var något r. med hemgiften Raf. Lindqvist, öv. Alltid god vara, utan försök till r-er Janne Thurman. Det gjorde han bara på r. **Syn.** se rackartyg.*

Rack|a² ned l. ner n; -ade; -ning. Anslutes ibl. oklart till rackare. Se nedra.

Rackelhane, ssg med oansluten förled. Bastard av orre o. tjäder (orrtrupp o. tjäderhöna).

Ra'cket (akut); -en, -ar. (Tennis)slagnät (med senor). **1** Enkelt. *Skaffa sig en god r. För fransmannen blev matchen mera kännbar, han fick två r-ar sönderlagna på svenskens sörbollar!* 1934. *Tennisr-arna förvarade de i fodral.* — *Ett litet slagträ av pingpong-racketens typ 1933.* **2** Ssgr. Ex.: *R-fabrik startad i Uppsala 1928. R-fernissa, bästa konserveringsmedel för senorna Nord. Kompaniet 1925. R-fodral av gummityg ib. 1916. Två av Italiens främsta r-män (tennisspelare) 1931. R-pressar av trä, spetsig modell P. U. Bergström 1930. R-påsar av gummiduk ib. R-skaft. Med välberäknade och säkra r-slag S. Agrell, öv.*

Rack|a, -ade; -ig (-t, -are; -het); -ing. Adj. mest övte. **1** *Djupa spår, så det r-lar i hjulen* Ove Borgvall. *Så kör vagnen bort, r-ande på den gropiga Vintergatan ~ Sigfr. Lindström. Han r-ade till sist i väg på ostadiga ben Hj. Bengtsson.* **2** *Med uppslagen rockkrage sitta skakande och nickande i en r-ig rapphöna Henning Nordlund. Halka på en r-ig kullersten. Ett r-igt bord G. Hedenvind-Eriksson. Lasset var för högt och r-igt för att ~ O. A. Stridsberg. Förstudörren, vars r-iga lås gav efter ~ Alb. Engström. **Syn.** **1**) rangla, vingla, vackla; **2**) rankig, vinglig, vacklande; skakande; skranglig, skraltigt, skrabbig.*

Rad, -en, -er. **1**) Allmänare. **a)** Där

husen stå i långa r-er. Långa r-er (av) stenhus. Två r-er träd ledde fram till byggnaden. Raka r-er av knappar. Lägga ut tändstickor i en r. Den månlysta fönster-r-en. Täckvingarna äro metallglänsande gröna eller violetta med i längs-r-er intryckta punkter. Låddor, staplade i r-er ovanpå varandra. Ställa upp (sig), stå, gå i (en) r., i r-er. Ordna i regelbundna r-er, med fem i r-en, i varje r. (Tre)dubbla r-er. En obruten r. av ~. Rummen ligga ej i r. Knapp-, hus-, ljus-, tandrad. **b)** En enformig r. av arbetsdagar förestod. Två dar å r. l. i r. i sträck, utan avbrott. **c)** Ofta ngt vard. Katten krökte rygg, trampade och spann långa r-er. En r. ord, av vilka inga äro egentligen vanliga. En hel r. (med) barnungar. Den långa r. av nederlag, som ~. Öppna r-en av Svearegenter. Talens r. öppnades av ~. Det första i r-en av Strindbergs vanligen ej smickrande porträtt av sin fader M. Lamm. **d)** I rad, i rad! sa bonden till sin enda ko. Gå (två) i r. R. i r. Filmfotografierna stodo på r. innanför ingången mindre vanl. **2**) I tryck l. skrift. Få betalt för, p(e)r, efter r. Ett litet poem om 8 (vers)r-er. Får du 10 öre r-en? Nedskrivaren av dessa r-er Emil Liedgren. »Den som tecknar dessa r-er», som det heter på prydligt litteraturspråk. Några inledande r-er om avsikten med boken. I morgon måste du skriva några r-er till honom ett (litet) brev. — Börja ny r. ofta = börja nytt stycke. Börja litet in på r-en. Skriva rätta r-er. Det är bättre att inte låta r-erna gå så långt ut i margen. Översätta ord för ord och r. för r. Förut i livet har jag knappast författat en rimmad r., men ~ S. Lagerlöf. *Skriv-, tryck-, petitrad.* — Läs mellan r-erna förstå halvkväden visa, förstå vad som ej klart är uttryckt, av antydningar sluta sig till. **3**) På teater. Första, andra, tredje r-en det runda galleriet 1, resp. 2 o. 3 tr. upp. Första r-ens fond, första bänken. **Syn.** långa, räcka, sträcka, led; varv, skikt, lag; linje; 'radda', ibl. räcka; (ibl.) följd, fil, serie, svit, kedja.

— **Radavstånd.** T. e. **1**) Lant. Hackor, ställbara för olika r. Nord. Fam.² **2**) Ifråga om bok l. skrift. *Skrivmaskin med 5 r. ~ 1½ r-et är det idealiska r-et för affärskorrespondens.* **-band**; -skula m. fl. Snöre med upprädda kulor l. pärlor nyttjat i vissa religioner (t. e. romersk-katolska, islam, buddhismen — där även 'bönekvarn') till hjälp vid räkandet av visst antal föreskrivna böner. **I.** Enkelt. **1**) *Hon lät sitt r. löpa mellan fingrarna och bad för sin dotters välgång Öv. fr. Ed. Laboulaye. Ett r. med kulor, vita som mjölkdroppar. Och tummade sitt muselmanska r. Birgit Th. Sparre. En lamas r. består av 108 kulor ~ Hertig Larson. — Lova Gud och bed ditt*

r. varje dag! Maths Holmström. 2) *Mellan dessa sträckte sig ett r. av småsjöar.*

II. Ssgr. Ex.: *Silverkors hängande kring halsen och r-skedjor om livet. Låta r-skulorna glida mellan sina fingrar. Åter r-srassel, åter tystnad och så ~ Öv. fr. N. Ljeskov. Syn. rosenkrans. -bredd. Särsk. boktr. Vinkelhaken kan inställas för olika r-er B. Oldenburg. -by. Bild 14 visar Långlöts radby på Öland. -hus. Entamiljshus sammanbyggda i längre l. kortare rader. I. Enkelt. Låga, sammanbyggda »r.» med förgård och gård, avsedda för egna hem Nord. Fam.² 1904 (i Danmark). R-et slår ut småstugan? 1933. Redan i Pompeji byggde man r. Sv. Dagbl. 1932. R-en i Åsten.*

II. Ssgr. Ex.: *Den nu accepterade lösningen för r-bebyggelsen är sicksackformigt ställda hus, som ~ Sv. Dagbl. 1932. För småstuge-, villa- och radhusbyggen Nord. Fam.³ Gårdsområdet kringbyggt av tre r-längor Nord. Fam.² Tre r-längor på 8 hus (lägenheter) vardera 1920.*

-omkastning. Söndagens ledande artikel ~ vanställdes av ett par r-ar, som ~

-papper. Särsk. = p. att lägga under ett olinjerat pappersark för att därpå skriva rätta rader. **-publik** på teater. **-rät.** Se efter, att skriften blir fullkomligt r. Stå, ligga r-t. **-skiftare.** På skrivmaskin. Den nya r-en är längre och kraftigare samt lättare att återföra Annons 1935. **-slut.** Genom att cesuren markerats med r. får ~ Per Hallström. Punkten i föregående r-et måste bort B. Risberg. — [Skrivmaskin] med automatisk vagnförstyttning, r-signal och ~ Nord. Fam.² **-ställd.** Ofta inskränka sig årnas synliga delar till isolerade eller r-a kullar Erik Almquist. **-så;** -are (maskin); -sådd (-en); -ning (smaskin). Lant. o. trädg. Bredsådden, som sker för hand ur sådkäppa l. med maskin användes ännu vid sådd av gräsvallar för att få ett jämnt, tätt bestånd; radsådden sker med maskin (lik-som 'gruppsådden') och r-dd såd myllas också av r-ningsmaskinen. Genom att r. såden ~ 1916. R-dd rdg. Ogrärensning mellan r-dda växter, planter. R-are, modell 1916. Vid r-dd av lin. Den som agiterar för r-dd, får ~ P. J. Rösiö. R-ning [av ris] till-lämpas i Sydkarolina, medan bredsdning förekommer i Lombardiet B. Jönsson 1910. En 25 billars r-ningsmaskin med förställare 1920. **-tals,** adv. R. ligga de och svettas på hyllorna (i bastun) Ellen Wester, öv. Stryka r. i korrekturet. **-trogen.** I en bokstavs- och radtrogen upplaga av ~. **-uppdragare.** Trädg. Och sedan med snöre eller r. utmärka raderna Lind-Liljewall. **-vis,** adv. o. ibl. adj. Vägghasta kojor ~ täckte r. lång-sidorerna G. L. Dahlin.

— **Radla,** -ade, -as; r-a upp se uppr-a; [-ning]. Mest skr. (ssgn 'uppr-a' dock även

smtl.). Och r-ar folk i köer 'K. Gunnarson'. Nere i restaurangen r-ade någon tallrikar ovanpå varandra H. Hildén. Och så r-ade vi alla böckerna på hyllorna ~. Därför r-as det ene paketet till det andra, och ~ And. Ramsay. — Där r-ade sig butik vid butik, och ~ Sten Granlund, öv. [Skedarna som] r-ade sig, dussin efter dussin, på kistbotten ~. På stora slagbord r-ade sig olika sorters vin- och dricksglas, geléskålar och ~ Wilma Lindhé. Tält r-ade sig vid tält, så långt ögat såg. — Hotellkasärner, r-ade utan ett spår av smak ~ Gus. Mattsson. Där möblerna stå stelt r-ade utmed väggarna. Tätt r-ade bokband av läder ~. **Syn.** ställa l. lägga osv. i en (lång) rad l. i rader, upprada n; ibl. 'sälla'. — **Radda,** -an, -or. Anslutningen till 'rad' ej alltid levande. Vard. Hade en förfärligt elak hustru och en hel r-a barn Sig. Agrell, öv. Gnor hem d skriver en lång r-a om det Gust. Janson. Han svor en r-a över henne och ~ Ellen Wester, öv. Det säger sig själv, att dessa r-or ej kunna vara parallellistiskt avfattade R. Höckert. Namnr-or V. Rydberg. **Syn.** lång rad, ramsa.

Rader|a, -ade, -as; r-a bort, ut se bort-a osv.; -bar(het) m. fl.; -ar|e (-e)n, -e); -ing (-en, -ar). **I.** Vanl. verbformer. 1) Allmän-nare. R-a försiktigt bara, så papperet inte går sönder! Här är något r-t. R-a i böckerna. 2) Med radernål. Jfr etsa. 'R-a' står ibland som motsats till 'etsa', det förra sker dd med nål (torrnåls-r-ing), det senare med syror; men ofta nyttjas r-a liktydigt med 'etsa' (i vid bemärkelse). I denna grund tecknas (r-as) bilden med en spetsig stål-nål. **II.** Ssgr o. verbalsubst. 1) Normalbläck ~ måste ge en skrift, som är olöslig i vatten och alkohol, ljus- och luftbeständig samt till-räckligt r-fast Nord. Fam.³ R-gummi 'gummi', 'kautscha', 'kautschuk' (att r-a ut med). Två r-gummi-sorter, som ~. Tar en r-kniv, som ligger på bordet ~ S. Lagerlöf. R-konsten. Under långa tider användes kautschuken endast som r-medel och vid tillverkning av impregnerade tyger, men ~ Douglas Melin. R-nål o. R-stift nyttjade vid 'etsning'. Det säkraste medlet för borttagandet av bläck d papper och tyg är R-vatten Annons 1913. 2) Verbalsubst. a) [George Cruikshank] engelsk karikatyrtecknare, r-are och målare Nord. Fam.² b) Upptäcka misstänkta r-ingar i kassaböckerna. — En av Zorns vackraste r-ingar. R-ingskonsten. **Syn.** bortskrapa n (med kniv), utskrapa n, utsudda n (med gummi l. d.), bortta(ga)n (ngt skrivet, bläck-fläckar t. e. med r-vatten); etsa, rista med stål-nål (i etsgrund).

Radial, -t. Dessa skivor utstråla r-t från hattens fot mot dess brädd (på svamp). Röda fläckar, bestående av ett större blodkärl i centrum och r-t förlöparna grenar M. Asp-

lund. — *Ställda i r-riktning* Nord. Fam.² *R-tegel* (skorstenstegel, brunnstegel) ib. **Syn.** radiell, radie, radiär, radielik, strällik, strällig, utsträlände, i form av l. likt radier. — **Radior** (kort -å; grav); -orn, -öer (-o-, akut). **1** Nu = värme(lednings)element. *R-orer frdn Ankarsrum. Placeringen av r-orerna i Järlåsa kyrka 1929. Men r-orerna äro kalla. Vattenavdunstare för r-orer. R-or-typ.* **2** Förr en gräddskummare, gräddkylare o. smörkärnare nu ersatt av nyare separatorkonstruktioner. — **Radie** (akut); -n, -r (akut). 'Stråle'. *R-n i en cirkel går frdn medelpunkten rätt mot periferin. Sju finska byar, spridda inom en r. av hundra-femtio verst Jac. Ahrenberg. En gördel verk, som sträcka sig med 12 km. r. frdn ~ och till ~ L. W:son Munthe. Å andra sidan har r-n hos en elektron ~ uppskattats till inemot 2 tiobiljondedels cm. Hj. Tallqvist 1924. — Viktigare, att vägarna byggas med stora kurvrer än med överdrivet långa raksträckor 1934. Inom en gatlyktas ljusradie.* — **Radie**ll (-äll); -t. *De i r. riktning utgående spelbommarna [av gångspelt] Emil Smith. R-t utsträlände cellvävnadsband, de s. k. murgstrålarna Nord. Fam.² Och deras skötekor närma sig r-t olycksplatsen för att ~ Alb. Engström. R. bebyggelse. **Syn.** r-radial. — **Radier**a, -ade, -as; r-a ut n (till II); -ing (med plur.; mest till II). Kunde möjligen betraktas som två ord. **I.** Intr. Att varje ny förekomst blir en utgångspunkt, varifrån spridningen med vind och djur r-ar åt alla håll R. Sermander. *Finna, r-ande svampträdar Nord. Fam.² II.* Trans. Nyare bet. *Hjalmar Bergmans festspel r-as 1930. R-ad musik vill Radiotjänst honorera direkt 1926. Allt det r-ade nyhetsmaterialen ~ Annie Furuhjelm. Åter ett fotoradiogram ~ fotografier, som r-ats över Atlanten 1926. — Resultatet av Vasaloppet rundr-as 1924. Bildr-ingen löst av ~ Rubrik 1926. **Syn. I.** utstråla; **II.** radio(tele)grafera, rundradiera, utsända l. sprida gm (rund)radio l. trådlöst.* — **Rädio** (akut); -n. Allmän bet.: trådlös sändning av meddelanden (tal, sång, musik, bilder) gm elektriska vågor o. mkt som därmed är förbundet. **I.** Enkelt. **1**) Radiotelegrafi l. telefoni. *De elektriska vågor, varav r-n betjänar sig, upptäcktes 1887 av H. Hertz, vilken påvisade, att de voro av samma natur och fortplantade sig lika hastigt som ljuset. Riktad r.: gott resultat av Marconis försök (1924) riktad strålning (som koncentreras o. får sin största intensitet inom en mer l. mindre begränsad rymdvinkel). Medan tidigare inom r-n användes våglängder frdn omkr. 25,000 m. till omkr. 100 m. (långvågsradio), ha på senare tid även kortare vågor (särsk. på 20—50 m.) i stor utsträckning börjat användas (kortvågsradio); på allra sista tid**

*experimenteras t. o. m. med 'ultrakorta' vågor. Ny jättestation för transocean r. nära Berlin 1931. Inom krigsvesendet användes r. (trådlös förbindelse) första gången av japanerna i rysk-japanska kriget (1904). Utrustad, försedd med r. Sommaren 1920 fingo vi i Abisko tidssignaler från Nauen pr tonande r. — Ljud-, bild-, fartygs-, flygradio. Gasklockans krön [i Stålm] station för synradio [television]? juni 1935. R. för flygmaskiner, luftskepp, framrusande tåg, polisbilar. Polisradio även i Sverige; Göteborg går i spetsen 1933. Linje-r-n i Norrbotten har slagit väl ut 1930. **2**) Ofta = radionät, trådlös förbindelse; r-station l. -anläggning; r-sändare; r-mottagare, r-apparat. T. e.: Som sändarestationer fungera Varberg radio samt ~. Självt bygger man nu alltmr sällan sin r. Bilradio, även lämplig för motorbåtar. Båtradio. **3**) Rundradio. Utsändning gm särsk. r-stationer av föredrag, föreläsningar, nyheter, gudstjänster, musik, teater etc. Den första (rund)r-utsändningen ägde rum i Förenta Staterna 2.11.1920, då resultatet av presidentvalet tillkännagavs genom radio(station). I Sverige fingo vi, efter en del praktiska försök vintern 1921—22, genom Telegrafverkets försorg den första verkliga (rund)r-on 1923—24. Svenska Dagbladet ersätter frdn 15.12.1922 'broadcasting' med 'rundradio'; dd trodde man sig med detta namn kunna undvika förväxling med den trådlösa telegrafen; numer har dock det enkla r. fått stå för såväl det ena som det andra. Skaffa sig r. Har du r.? Lyssna, tala, föreläsa i r. Prinsessan Ingrid kommer att på måndagskvällen i r. säga några ord till personligt tack för lyckönskningar och gåvor maj 1935. Ta lektioner i språk pr r. Klara folkskola får r.; intresset är på högsäpn bland eleverna 1923. Röster i r. Vanlig tidningsrubrik (t. e. i Sv. Dagbl. 1933). Flygande r.: gram-mofonmusik frdn aeroplan 1926. R-n som nyhetsförmedlare och bildningsfaktor. Det fanns byar i Ryssland förr, sade Krup-skaja (Lenins änka), som man kallade 'döva', men i dag (1934) har världen kommit också dit, böckerna, r-n. Dagsnyheterna i r. Beldentheten med den statliga r-n i Danmark och Norge är nog ganska minimal ~ Riksdagsdebatt 1935. Stats-r-n faller i riksdagen?, maj 1935. Fru Bosse debuterar som recitatris i Svenska Dagbladets påskdagsradio 1924. Skolradio. **II.** Ssgr kunna ngn gång även höra till 'radium' (t. e. 'radioaktiv'). **Syn.** (ibl.): trådlös telegraf(i) l. telefon(i), gnist; rundradio; i ssgr: strålnings- l. som avser (rund)radio.*

— **Radioackvisi|tör**; -tris. *R-tris fullt kompetent, erbjudes samarbete med två verkligt rutinerade försäljare Annon's 1933. -affär. Svenska R-en Rikstel.kat. 1927.*

-agent; -ur. **-aktiebolag**. Vid rundradio-konserter från Svenska R-ets försöksstation i dag medverka ~ aug. 1923.

-aktiv; -er|a (-ing); -itet (-en). Jfr radium. **1)** R-a grundämnen med förmåga att spontant o. oberoende av yttre fhdn utsända strålning ('korpuskulär' — α - och β -strålar — l. av vågnatur — γ -strålar). Man känner numer (1935) över 40 r-a grundämnen, av vilka blott 5 voro kända före 1896, då Becquerel först upptäckte uranstrålningen. R-a ämnen utsända strålar, som göra luft och andra gaser ledande för elektriciteten, svärta en fotografisk plåt osv.; själva äro de i samband med strålningen utsatta för 'sönderfall' och omvandlingar. R-a mineral. Dr F. Joliot och M.me Irène Curie-Joliot ha gjort den uppseendeväckande upptäckten, att bor, magnesium och aluminium bli r-a efter beskjutning med 'alfapartikelkar' febr. 1934. [Helium] bildas vid de r-a ämnenas sönderfall The Svedberg. Den r-a strålningen. De tre r-a serierna (uran-radium-, aktinium- och toriumserien) sluta alla i isotoper till bli. R-t belägg eller inducerad r-itet upptäckt 1900 av Rutherford. Källor och brunnar, borrade i berggrunden, lämna ~ ofta r-t vatten med stor emanationshalt och stark aktivitet Sv. Uppslagsbok, 1935. R-a klädesplagg, s. k. radiumdukar, med så svag r-itet, att den är fysiologiskt omärklig. **2)** Vanligt vatten kan r-eras genom beröring med ett lösligt radiumsalt. R-ering av vatten för dricks- och badändamål. **3)** Namnet r-itet användes första gången av M.me Curie år 1898 Ramstedt-Gleditsch. Vid r-itetkongressen i Brüssel år 1910 [bestämde], att man skulle låta förfärdiga en internationell radiumstandard, och ~ ib.

-amatör; -förening. **-anläggning**. **-antenn**. Den vanl. av koppartrådar bildade del av en radioanläggning som närmast förmedlar radiovågens sändning l. mottagning. R., vanligen en lodrät tråd (nedledningen), vars ena ända anslutes till anläggningens antennkontakt och vars andra ända är lödd till luften (ett system av isolerat upphängda, vanl. horisontella trådar). Frostiga telefontrådar och r-er Ax. Wändahl. **-apparat**. A.-B. R-er 1927. **-bil**. Anordning på nöjesfält med små elektriska vagnar vka man kan styra mot varann utan att de skadas (de ha tjocka gummiskydd). Nöjesfältet å Feithska tomten [i Uppsala] med modärna anordningar som r-ar, rutschbana, det roliga skrattekabinettet osv. 1929. Och nu ska åkas karusell och kastas ring och åkas i r. Harry Blomberg. **-bild**. Utsändning av r-er ~ 1929. **-bord**. R., verkligt praktisk modell, med skåp, rymmande såväl apparat som batterier m. m. Annonns 1927. **-brus**. Sorlet under sången var tydligen rent r. ~ 1927. **-byggare**. R. behöva föl-

jande Öbergs-filar: ~ Annonns 1926. **-byrå**. R-n i Telegrafstyrelsen handlägger alla frågor om trådlösa telegram 1918. **-central** dels = radiotelegrafexpedition; dels = hela anläggningen radiostationerna inräknade. **-check**. R-en har haft premiär: den första utbetalningen på en check, sänd London-Newyork pr radiotelegraf 1926.

-debut; -ant; -era. Aven -deby. Årkebiskopens r. 1925. **-diskussion**. Gårdagskvällens r. [medelt högtalare] mellan Uppsala studenters allmänna diskussionsförening och föreningen Pro et contra vid Stockholms högskola var tekniskt sett ett intressant experiment 1931. Utsändning av en politisk r., sept. 1934 Sv. Uppslagsbok. **-dram**; -a; -atik; -atiker. Brita v. Horn, Kungens amour ges 11.1.1925 som r-a, det första i vårt land. Många r-er att vänta under 1926. — R-atiker efterlysas, små enaktare sökas 1928. **-dåre**. Jfr radioflyga. **-efterlysja**; -ning. Låta r-a ngn efterlysja i radio. **-enaktare**. Ny svensk r. 1932. **-expert**. En av våra svenska r-er, byråingenjör Lemoine i telegrafverkets radiobyrå 1922. **-fabrik**. Telefon- & Radiofabrik Rikstakat. 1927. Ledande tysk r. söker driftigt generalagent för Sverige 1933. **-firma**. **-flyga**. Dörrar med r. 'i. på radio'. **-fön** (-ån); -en; -er; -er|a; (-ade, -as; -ing); -i (-n l. -en). Mindre vanl. **1)** Radioapparat. [Rutherfords föredrag] upptogs dessutom av en r., som rundradierade föredraget till de hundratusentals trådlösa uppfångarna i hela England sept. 1923. **2)** R-era. Utsända pr radio, radiera. Våra meteorologer vilja r-era väderleksutsikter 1923. **3)** R-i. (Rund)radio(väsen). Rundr-ien 1923. C. Lerchel (chef för danska statsr-ien) 1928. **-fyr**; -anläggning m. fl. Sändare å fyr, fyrskepp l. vid hamninlopp som (periodvis) avger riktade l. oriktade radiosignaler till vkas utgångspunkt riktningen kan bestämmas. Vid vdr r-anläggning på västkusten tillgår ~ pejlingen sålunda, att fartyget utsänder signaler, vilkas riktning avläses vid r-en och därefter meddelas fartyget 1922. R-ar införes snart på våra fyrskepp? 1925. Överste Lindbergh ansåg, att de planerade svenska flygfyrynars fördelning till fullo överensstämde med de senaste erfarenheterna; rekommenderade blott att komplettera markorganisationen med ett antal r-ar 1933. — Internationella r-kongressen öppnades på torsdagen i Stockholm maj 1932. **-förbindelse**. Trådlös förbindelse. Att man sedan skulle få daglig r. Sverige—England 1919. R. Stockholm—Petrograd har öppnats i medlet av februari 1922. Varje fartyg, med vilket patrullfartyget kan komma i r. 1920. **-föredrag**. **-föreläsja**; -are; -ning. Prof. Cassel r-er 1924. **-förkunnelse**. **-försäljare**; -ning.

-grafer|a, -ade, -as; -ing (med plur.).

Radiotelegrafer, telegrafer trådlöst, radi-
era, 'gnista' (se gnista²). Trans. o. intr.
Billigare att r-a på Sassnitzfärjan 1921.
-gram, -met, = 1) Röntgenfotografi. 2) Tråd-
löst telegram; ibl. även telegraferad bild.
*Det synes således, som om 'r.' vore det lämp-
ligaste uttrycket för 'trådlöst telegram' (jfr
spanska 'radiograma' 1911)* Insändare i Sv.
Dagbl. 1912. *R-met kan ju ha kommit vilse
Hasse Z. Är r-met avsänt? Gäslande läser
jobbarna r-men — | vete 10, socker 112 E.
Diktonius 1927. — Åter ett fotoradiogram ~
fotografier, som radierats över Atlanten* 1926.
-grammofon. Kombination av radio(mot-
tagare) o. grammofon. **-handel**; -lare.
Radioaffär. *Begär prospekt hos Eder r-lare
eller ~ Annons 1925. -hytt*. Och styrman
*Hjelmvik går upp i r-en på kommandobryg-
gan S. Barthel. -högtalare. -industri*.
*R-en tillsätter 2 representanter i Radiotjänsts
styrelse 1935. -inspektör*. Många stör-
ningar ha uppspräts av r-en Uppsala 1930.
-intervju; -a. *Första svenska samtalet över
Atlanten: Prins Wilhelm r-ad av Sv. D.
[frågor i London och svar i Newyork] jan.
1927. -intressent*. Den av Svenska r-för-
bundet i samarbete med Stockholms elverk
anordnade kursen i radiostörningsfrågor
1935. **-karta**. Nya våglängdtabellen för
alla europeiska stationer samt r. i stort for-
mat gratis i morgon med Radiolyssnaren
1934. **-klubb**. Stockholms R. sammanträder
kl. 8 i afton ~, varvid civilingenjör S. Kruse
håller föredrag om 'Hörbrus' 1932. **-kom-
missarie**. Föreståndare för radiotelegraf-
station. *R. vid Boden Radio 1918. -kom-
pass*. T. e. i Vår Flotta 1920. **-konsert** l.
-konsär. **-krig**. Danmark försökte för
ett par år sedan att annektera en våglängd,
men råkade genast i r. med en tysk stor-
station och måste mycket snart slå till reträtt
1932. **-krönik**a; -ör. *Han är Handels-
tidningens träffsäkrare recensent, kulturell r-ör,
sekreterare i ~ J. G. Andersson. -kurs.
Kurs pr radio. Varje svensk, som gått ett
par klasser i ett läroverk eller lyssnat till
en r. ~ Alf Martin. **-kåsera**; -eri; -ör.
Selma Lagerlöf r-erar om ~ 1927.
-lag. I det en elektriker för brott mot
r-en dömdes att böta 75 kronor sept. 1923.
-ledes, adv. *Fotografien har r. transmitt-
rats ~ till England (pr radio) 1928. Kl. 9
anmäler observatoriet i Habana r., att en
hurrikan [virvelstorm], som bildat sig över
Karibiska havet, långsamt drager sig mot
Kuba H. Mörne, öv. 1928. -lektion*. Lek-
tion pr radio. *R-er införas i alla danska
skolor; omfattande plan fastställd 1928.*
-licens; -antal; -medel; -skolkare m. fl.
Av Telegrafstyrelsen utfärdat tillstånd att
ha radiomottagare (löses årligen med 10
kr.) *För den, som utan r. innehar motta-
gare, stadgar lagen bötesstraff. Lösa r. Fyra**

*r-skolkare i Stockholm ha i dagarna fått
böta större eller mindre belopp 1931. -lög*
(-åg); -en, -er; -möte; -i (-n l. -en; särsk.
vetenskapen om röntgen- o. radiumstrål-
ningens medicinska användning, ibl. rönt-
genologi); -isk (-t). Både om vetenskaps-
man o. läkare. Ibl. röntgenolog. *R-möte
planerat 1923. — Att för med. dr Gösta
Forssell md med ingången av 1917 inrättas
en personlig professur i medicinsk r-i jan.
1916. Svenska föreningen för medicinsk r-i
har ~ 1935. — De r-iska klinikerna i Göte-
borg och Lund 1933. -lyssna; -are; [-erska;
-ing]. Finita former ovanliga. *[Kvällsarbeta]
tar bort så mycket för r-andet Strix 1931.*
— *Så att inom kort varje r-are även skall
kunna bli en radioskddare 1928. Hörlurar
för r-are. R-aren, en veckotidning med radio-
program, utkommer sedan 1927. — Radio-
lyssningen i städerna och störningskällor
däruv. -lös*. R-a fartyg kunna efter den
1 dec. ej angöra England okt. 1920.*

-man. En erfaren radiotelegrafist, som
tidigare under tre år varit r. på Spetsbergen
1928. Framstående r. på besök Sv. Dagbl.
1921. **-mast**. Vid större sändarstationer
utgöras antennerna av trådar dragna på en
höjd av intill 300 m. över jordytan o. upp-
burna av master kallade r-r l. antenn-
master. *R-er med ledning. En som r. stag-
gad mast. Och r-er sticka upp i luften H.
Mörne öv. 1928. De båda radiotornen i
Spånga bli de högsta ostagade r-erna i Sverige
1929. -material*. Införselförbud: *R., lotteri-
tryck Postkalendern 1930. -materiel*. Fram-
ställningen av r. 1920. **-mät**er, -ern, -rar.
Fys. Instrument för påvisande l. mätande
av infraröd strålning. **-mistsignal**; -appa-
rat. Regelbunden utsändning från radiofy-
under tjocka l. dimma. **-montör**. Bästa
lödpasta för elektriska telefonreparatörer och
r-er Åhlén & Holm 1928. **-mottagar**e;
-apparat; radiomottagning. Apparat l. an-
ordningar vid radiomottagning(ssstation). *R-e
äro antingen kristall- l. rörmottagare. Olov-
ligt innehav av r-e 1923. — Störningsfri
radiomottagning. -musik. -mässa*. Vid
r-n i Stockholm mars 1924. **-nyhet**. Senaste
r-erna utifrån världen utdelas bland passage-
rarna varannan dag i tidningsform från
fartygets eget tryckeri 'K. Gunnarson' 1930.
— Radiorevy — radioteaterns r. 1930. **-nytt**.
Ofta tidningsrubrik (t. e. 1926). **-opera**.
*Premiären på den första r-n »Eugen Onegin»,
den 13 dec. 1925. -ord*; -lista. **-orkester**.
Stockholms r. 1923. *För orkestermusikern
[i radio] svarar dels den fast anställda r-n,
dels de större symfoniorkestrarna i landet ~
Sv. Uppslagsbok 1935.*

-pejlapparat; -karta (sjökort som under-
lättar ortbestämning medelst radiopejling);
-station; -ing(ssstation). Fackl. R-ing (tråd-
lös pejling); att med radions hjälp be-

stämma den riktning i vilken en sändande radiostation befinner sig; detta kan ske antingen därigenom att fartyget (l. luftfarkosten) utsänder radiosignaler, vilkas riktning avläses å i land uppförda r-(ings)stationer och därpå medelst en kustradiostation meddelas fartyget; eller ock (o. oftare) därigenom att fartyget självt är utrustat med r-pparat med vars hjälp radiovågorna från känd(a) radiostation(er) i land invinklas. **Landsorts r-station** med anropssignalen SAO kommer att officiellt öppnas för trafik den 15 nov. 1925. Avgiften för av svensk r-station given pejling har nedsatts till kr. 2,50 för varje enkel pejling. Ännu ha stationer för r-ring icke inrättats i vårt land, men försök pågå Vår Flotta 1921. Den första svenska r-ingsstationen (Vinga) klar att öppnas nov. 1921. **-personal.** Utbildandet av r. på fartyg 1920. **-pjäs.** Även -pjes. Små enaktare, lämpliga som p-er, sökas 1928. **-polis;** -bil. R. (i Detroit, Chicago och nu Los Angeles) har till förfogande täckta bilar, försedda med radiomottagare 1931. **-program;** -chef; -råd (radioråd). **Störningsfria r.?** Intressanta experiment inom telegrafstyrelsen 1930. Veckans r. **-publik.** Tidigare har ärkebiskopen, Selma Lagerlöf och Suen Hedin talat för den tyska r-en, men detta skedde från Stockholmsstudion 1931. **Television** för den amerikanska r-en 1928. **-rapport.** R-er angående väderleksutsikterna 1929. **-reparation;** -ör. **-resande.** R. erhåller genast anställning hos en av landets största radiofirmor 1929. **-revy.** R. — radioteaterns sista nyhet 1930. **-ritning.** R-ar för själbyggare 1927. **-råd.** Radioprogramråd. R-et har utökats med fyra ledamöter 1926. **-rör.** Mottagar-, sändar-, högtalar-, elektronrör o. d. **-röst.** Begävd med en lämplig r.

-sakkunnig. R. i ecklesiastikdepartementet för fortsatta skolradioförsök 1928. Skolöverstyrelsens r-e 1930. **-signal;** -system; -er|a (-ing). Den kända r-en SOS från fartyg i fara. I andra fallet utsändas från ~ radiofyrar karaktäristiska r-er, vilka ~ Erik Hägg. — Ett r-erande (anropande) fartyg ib. **-sketch** l. **-skiss** litet radiodrama, 'radio(lust)spel'. **-skola.** (Rund)radioskolan, som bör noga skiljas från skolradio, är en skola på radio, som skall ersätta en vanlig skola; den kallas för korthetens skull 'radioskola' enl. J. Kjederqvist 1929. **-skåp.** Skåp för radiomottagare. R-et fortieplanots efterträdare Tidningsrubrik 1930. **-soaré.** Visor som Litet bo jag sätta vill och Snösparven förekomma alltjämt på t. e. R-ernas program Hj. Alving. **-station;** -sförteckning. Station för (radio)sändning; ofta särsk. = rundradiostation. *Ett system r-er längs norska kusten?* 1919. *Skepps-r-er ombord på norska fartyg 1919. Ett sjuttioal-*

*r-er under arbete på svenska handelsfartyg 1920. Fyrskepp med undervattenslockor och r-er 1921. Framställning om svensk jätte-radiostation för direkt utväxling av radiotelegram med Förenata staterna 1920. Karta över Europas viktigaste rundr-er 1935. Kust-r-er. — Den internationella r-sförteckningen 1916. **-störd.** R-a flugplan ~ ett trådlöst styrt aeroplan 1923. **-störning;** -sråga(n); -sskydd. Även -störing. **Telegrafverkets Upplysningsavdelning** för r-ar. R. blir dyr efter 1 jan. 1936; ägare av störande maskin får bekosta r-skydd. **Telegrafstyrelsen** har beviljats begärda kr. 75.000 av licensmedel till anskaffning och uppsättning av r-skydd 1935. **-system.** Märkligt radiotekniskt framsteg; ett nytt r. med s. k. decimeterrådor juni 1935. **-sång;** -are; -erska. Fru Berggren, en gång var enda verkligt njutbara r-erska Sv. Dagbl. 1926. **-sänd|a;** -ar|e (-anläggning m. fl.); -ning. Finita former mindre vanl. Ofta enbart '(ut)sända', 'sändare', '(ut)sändning'. **1)** Skolprogram r-as denna månad 1928. **2)** Den äldsta typen av r-are är 'gnistsändaren'; liksom de senare 'ljusdögs-sändarna' och även den Alexandersonska 'maskinsändaren' är den mer eller mindre undanträngd av 'rörsändaren'. Neonlampor som r-are 1931. Automatisk stratosfärbaljong med inmonterad r-are har nått en höjd av 17,500 m. mars 1934. — R-aranläggning i Uppsala 1925. **3)** R-ning från den mindre studion. **-sök|a.** Arvtagare r-as var torsdag (efterlysas i radio) 1934.*

-tal; -a; -are. *Envoajén Boheman r-ar om Kinakonflikten 1933. En så god r-are, som ~ 1925. **-taxa.** R-n [för gnisttelegram] fastställt till 30 öre pr ord 1920. **-teater.** Och ansträngningar ha gjorts att uppmuntra svenska författare att skriva direkt för r-n. En ateljé för 'synlig r.' [television] kommer att inrättas i Centrum [i Stockholm], där ~ nov. 1930. **-tekn|ik** (biton på -ik); -isk (biton på -tek-). De tekniska förfarandena vid radiotelegrafi o. telefoni. **1)** Principen för r-iken är i korthet följande: ~. Svensk-amerikanen E. Alexanderson, en av föregångarna inom r-iken. Modärn r-ik. **2)** Ett nytt bolag för r-isk verksamhet 1920. Mats Holmgren, R-isk handbok I, 1935.*

-telefon; -station m. fl.; -i; -isk. [Man kan] säga, att en r. är en radiotelegraf, i vilkens strömkrets insatts en mikrofon 1919. Uddeholms a.-b. får r., den första anläggningen av detta slag i Sverige sept. 1920. Vårt telegrafverks r-experiment 1919. — Den 8.10. 1919 en rekorddag för den unga svenska r-ien. — R-isk presstjänst öppnad i Antwerpen 1922. R-isk förbindelse med flygmaskin 1930. **Syn.** trådlös telefon. **-telegraf;** -avdelning m. fl.; -i; -er|a (-ing); -isk; -ist (-kurs m. fl.). Jfr även följ. samt radio o. gnist. Trådlös telegraf osv. **1)** Med r. försett fyr-

fartyg. Personalen vid r-en föreslås på ordinarie stat jan. 1916. — **R-avdelningar** (gnisttelegrafavdelningar) krigs., 1915. Vid internationella telegraf- och radiotelegrafkonferenserna i Madrid i september 1932. I febr. 1916 funnos i Sverige 80 r-stationer. För ärenden ang. r-väsendet 1918. 2) R-era (även radiografera, radiera, gnista). **R-ering** Sv. Dagbl. jan. 1913. Våra dagars bolsjevikkiska utbrott i r-erade skrån Har. Hjärne 1920. Patrullbåtarnas iakttagelser [om isbergen] r-erades in till hydrografiska anstalten Vår flotta, 1920. Riktad r-ering 1923. Kurs i r-ering nov. 1915—mars 1916. 3) R-iens uppförande på ordinarie stat föreslås jan. 1916. 4) R-isk. Den första utbetalningen på check, sänd på r-isk väg. Svenska färjan Drottning Victoria återkallas r-iskt 1915. 5) R-ist. Certifikat som r-ister ~ har tilldelats ~ jan. 1920. Den bleka r-isten med lyssnarkjälmen på huvudet 1924. R-isten ombord mottog varningar från flera håll om ett svårt oväder, som var i annalkande Sten Bergman. — Sedan 1912 har Telegrafstyrelsen årligen anordnat r-istkurser i ändamål att ~ Nord. Fam.² En r-isttjänst sökes senast den ~ 1918. **Syn.** trådlös telegraf, ibl. gnist osv. **-telegram.** Även 'radiogram' (se ovan). För direkt utväxling av r. med Förenata staterna 1920. Innan tiden för ultimatum gick ut och r-met: »Börja fientligheterna mot Tyskland!» gnistades till alla engelska skepp och styrkor över hela världen 1923.

-terapi se nedan under radium. **-term.** En samling r-er. **-tidskrift.** Vår första r. har utkommit; den heter Radio och handlar närmast om rundradio jan. 1923. **-timmie.** R-arna [i skolradion], säger A. Engberg, hjälpa till att orientera undervisningen åt rätt håll, i det de motverka pluggets avigsidor, själlösheten 1933. **-ting.** I dagarna hålles stort r. här i Stockholm, i det rikets samtliga programchefer på söndagen församlades ~ och med riksprogramchefen Julius Rabe i spetsen slogo sig ner kring ~ 1928. **-tjänst.** A.-B. Radiotjänst, bildad 1924 med uppgift att handha den svenska rundradios programverksamhet och på visst sätt förbundet med Telegrafverket. Ring upp R., riksprogramchefen! Av K. m:t utsedda ledamöter av R-s programråd 1931. R. utger en särskild publikation, 'Röster i radio', som innehåller introduktioner till de viktigare programmen under veckan. **-torn.** R-et för Berlins rundradio har den ståtliga höjden av 138 m. 1926.

-union. Internationella r-en (förkortat 'Interradio'), en sammanslutning av så gott som alla europeiska rundradioföretag, bildad 1925. Undersöka möjligheten för en sammanslagning av telegrafunionen och r-en 1932. **-universitet.** »R-et» i Leysin i Schweiz besökes för närvarande av ett femtiotal stu-

denter, sjuka, som i radio få höra föreläsningar från Lausanne och Genève och ~ 1927. **-utredning.** Även konkr. Tanken på ett statligt radioömbetsverk avvisas av r-en jan. 1935. **-utrust|a;** -ning. Stadens avpatrullering med r-ade polisbilar Göteborg 1933. **-utställning.** **-utsänd|a;** -are; -ning. Ofta enbart '(ut)sända' osv. Operaartisterna vilja ej gratis 'r-as' 1925. Omkring 200 tidningar ha här medverkat, för att icke tala om den publicitet, som vunnits genom r-ning. R-ningar arkiveras; historiska tilldragelser bevaras då eftervärlden 1934. **-uttryck.** Återutsända »relä» är det fackmässiga r-et för förfarandet 1924. **-van;** -a. Föreläsaren själv, hans diktion och r-a 1929. **-varn|a;** -ing. Socialstyrelsen r-ar arbetsökande att icke överskatta arbetstillgångs särskilt i de större städerna 1932. **-verksamhet.** I en rationellt ordnad och vid-synt ledd r. har våra dagars kulturstat ett enastående verktyg för nationens fostran Arthur Engberg 1933. **-våg.** Ultrakorta r-or. Och vad som händer i den ena ändan av byn, det vet man i den andra snabbare än r-en susar genom luften Ester B. Nordström. **-våg.** R-en Karlsborg—Berlin. **-värld.** Mest best. sing. Småt och gott ur r-en Rubrik i Radio, årg. I. Framskapat en helt ny situation inom r-en. **-återkoppl|a;** -are; -ing. Fackl. R-arna hållas efter, så att de ej stora omgivningen med 'kanariefåglar' 1925. **-ågar|e.** Licens, som av r-en årligen löses med 10 kr. **-ämbetsverk.** Intet statsligt r. Rubrik, Ups. Nya Tidn. 1935.

— **Radio|aktiv, -fon, -grafera, -gram, -log** m. fl. se ovan bl. sgr. — **Radiöt,** -en, -er. Skämts. Radiödare. Många r-er ha blivit ledsna vid sina apparater 1925.

— **Rådium** (akut); -um l. -et l. -umet. Radioaktivt grundämne upptäckt 1898 av makarna Curie o. Bémont i 'pechblände' från Joachimsthal i Böhmen. Jfr radioaktiv. **I.** Enkelt. R-um är en vitglänsande, självlysande, mycket sällsynt metall, som lätt angripes av luft och som sönderdelar vatten; befriat från sina sönderfallsprodukter, utsänder r-um såväl α - som β - och γ -strålar. [När uran] nedbrytes till r-um Nord. Fam.² 'Pechblände', vår rikaste leverantör av r-um, innehåller på 1 ton blott omkr. 0.15 gram r-um; r-um står därför mycket högt i pris, år 1932 kostade 1 milligram r-um 200—300 kr. Ett försök att utvinna r-um ur 'koln' (i svenska alunskiffvar) visade sig ej ekonomiskt lönande. R-ums användning i medicinen (strålbehandling). R-ums aktiva belägg, varmed alla kroppar överdras, som komma i beröring med 'radon' (r-umemanation). Det sända r-umet har till sitt fulla värde försäkrats. **II.** Sgr ha mest radium-, ibl. därjämte l. enbart radio- t. e. r-oaktiv (se ovan), radium- l. radioterapi.

— **Radiumbehandla**; -ing (radiumterapi). Strålbehandla, behandla med radioaktiva ämnen. *Tre år efter upptäckten av radium blev dess betydelsefulla fysiologiska verkan bekant, och numer intar r-ingen ett viktig rum inom läkekonsten. Det av Svenska Kancerföreningen år 1910 upprättade specialsjukhuset för r-ning mot kræft, hudtuberkulos, lupus m. m., det s. k. Radiumhemmet. R-ning av kræftsjuka. -duk. I handeln förda r-ar, radiumvatten m. m., vilkas radioaktivitet är så svag, att den ej kan åstadkomma någon som helst fysiologisk reaktion. -emanation. Radiums första sonderfallsprodukt, en ädelgas förr även kallad 'niton'; numer fackl. benämnd 'radon'. -fattig. Radiumfattigare trakter Ramstedt—Gleditsch. -forsk[are]; -ning. -förande. Starkt r. mineral. -gruva. -halt; -ig. Att två prov av samma bergart från samma ställe stundom visa mycket olika r. Ramstedt-Gleditsch. Att nedslagstendensen satts i samband med bergarternas r. Har. Norinder 1933. -hem. R-met i Stockholm, inrättad 1910 på initiativ av John Berg, sedan utvecklad och allt fortfarande lett av Gösta Forssell. R-met har bl. a. en klinisk avdelning, en radiumbehandlingsavdelning, en röntgenbehandlingsavdelning, en statistisk avdelning och två forskningsavdelningar samt ett fysiskt laboratorium 1932. -inlägg. Klocka med r. i visarna samt radiumsiffror (självljysande). -klinik. -kommission. Även här i Sverige äga vi en dylik radiumstandard (riksstandard), som blivit standardiserad av den internationella r-en 1915. -kur. -mineral. -nål. Genom att r-ar placeras direkt mot tumörens yta eller insticks i densamma. -preparat. -rik. K-a mineral, trakter. -salt. Kem. o. d. Alla r-er äro självlysende Ramstedt-Gleditsch. -siffr[a]. Radiuminlägg i visarna samt r-or, så att man även i mörkret ser, hur mycket klockan är. -standard. Vid radioaktivitetkongressen i Brüssel år 1910 [bestämde], att man skulle låta förfärdiga en internationell r., och man uppdrog åt M:me Curie att utföra den Ramstedt-Gleditsch. -strålning. Verkan av r-en är beroende dels av dosen, dels av 'radiosensibiliteten'. -tub. Hudkräfta behandlas med r-er, som läggas direkt mot hudytan eller genom ~. -vatten se radiumduk. -visare. Ur med r. och siffror, som lysa i mörkret.*

— **Radium-** 1. **Radioterapi**; -eutisk (mest med -o). Läk. Jfr radiumbehandling. Ibl. skiljer man formerna så, att formen med -um får betyda radiumbehandling, formen med -o även innefatta röntgenbehandling.

— **Radiär**, -t. Se radial. R-t veckad Nord. Fam.² — **Radön** (-ån); -et 1. -en. Kem. o. d. Se radiumemanation.

Radikal¹, -en, -er. (Utpräglad) vänster-

man, reformivrare; ytterlighetsman (x moderat). Politiskt skiftar ordgruppens bet. mkt i styrka o. klangfärg efter tid o. parti. **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. *Hans utveckling har gått från religiös sanningsivrare till politisk r. Våra r-er. Han hör till r-erna inom skolundervisningen. Till de svenska »kulturr-erna» R. Jändel. Kan betecknas som en flygel av r-er inom höger-n.* **2)** Fackl. **a)** Kem. Organisk kemisk förening som i vanliga fall ej kan förekomma fritt utan blott bunden vid andra ämnen. *Termen r. ersättes numera vanl. av atomgrupp.* G. Starck 1932. **b)** Mat. 'Rot'. **II.** Ssgr se under radikal² vartill de oftast ansluta sig. — **Radikal**², -t, -are. **1)** Politiskt o. d. Jfr föreg. *Min äldste broder ~ var utan tvivel den mest r-re och den mest begåvade medlemmen av vår familj* Öv. fr. Alex. Michajlovitj. *I r-a kretsar. För sina r-a åsikter avskydd av kamraterna, som alla voro konservativa eller moderata.* [Ch. J. Sundell] *stuck aldrig under stol med sina åsikter, hur fria, ja t. o. m. r-a de kunde förefalla somligt folk* Ernst Starstedt. *Ty jag hade från mycket tidiga år varit ovanligt r-t betonad, och ~ Alb. Engström. Tidningen är utpräglad r. till sin läggning. De r-e. Få en r. regering. Hartmansdorff, i annat konservativ, var i läroverksfrågan r-are än de r-aste ~ H. Reuter Dahl. Tillhörde den kulturr-a krets, som grupperade sig i glödande »livstro» kring Ellen Key C. G. Laurin.* **2)** Allmänare. **a)** För att få till stånd en r. förbättring. R-t botemedel. Söka en r. lösning av frågan. *Och han ämnade denna gång gå r-t tillväga med de upproriska. Blev ~ nödvändigt att reorganisera karavanen r-t* Sven Hedin. *I stället blev det en r. försämring.* **b)** De grubbla aldrig med Kant över det r-a onda i människonaturen ~ T. Segerstedt. **Syn.** **1)** utpräglad vänstersinnad, tillhörande yttersta vänstern (1. ibl. annat ytterlighetsparti), (ultra)röd, 'brandröd', reformivrande, som yrkar på genomgripande förbättringar, (ibl. mer 1. mindre nära:) revolutionär, ytterst avancerad, upplösande, fanatisk; **2)** genomgripande 1. -gående, från roten 1. grunden, grundlig, 'verklig', reell, ibl. revolutionerande 1. omstörtande. — **Radikalbehandling.** -kur, -en, -er. 'Egentl.' o. bildl. *En r. mot håravfall. Försöka en r. En lyckad r. mot högfärd och överlägsenhet.* **Syn.** grundlig 1. osviklig kur, (ibl. nära) hästkur. -medel. *Dessa folkmedicinska r. -socialist;* -isk. T. e. om ett franskt politiskt parti (f. n., 1935, lett bl. a. av Herriot o. Chantemps). -åtgärd. *En r., som man icke tar till utan tvingande skäl.* — **Radikaliser**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr radikal¹. *Men hade under sin förvisning r-ats. Fara för att krigarna genom sin beröring med sovjetmännen r-as. Forsslunds diktning*

— formellt en typisk 90-talsdiktning — r-as ständigt Erik Hedén. Att *Hazelius'* uppfattning vid denna tid undergick en r-*ing* Fr. Böök. — **Radikalism**, -en. Jfr radikal¹. Att hans hem av s. k. samhällsbevarande element ansågs som en farlig r-ens härd Gurli Linder. Om man icke visste, huru nära ultrakonservatism och r. befinna sig varandra och huru doktrinarism kan föra till både den ena och den andra, skulle man ~ H. Reuter Dahl. Men det är ingen vulgär r., ledd av hägen att riva ned härdvunna föreställningar, utan ~ Greta Lagerfelt. Hans »r.» som teolog Lydia Wahlström. Kulturradikalism. **Syn.** radikal läggning l. inställning l. (livs)syn, radikala åsikter, reformer, 'rödhet' osv.

Radio, Radium, Radiär, Radon m. fl. se oven under radial.

Radja se raja.

Raffel¹, -let l. -eln; -ellåda; -elspel. Ett äld. hasardspel med tärningar; ibl. = (rafflande hasardspel. Allor i r-el Wenström-Lindgren. Han tvang mig till r-el och tärningkast, / jag spelte bort arv och löst och fast Gunnar Bohman. Och jag spelade r-el med guldgrävorna Elsb. Funch. På olycksvarant ruta på r-els bord / du kastar den rullande tärning Erik Ekelund. — Kanske vran kommer att avslutas med något r-el, t. e. 'bank'? Gust. Lindborg. Antingen ett ordentligt kortspel eller en ordentlig r-el ib. — I fält, vid Dödens r-elbord E. Hornborg. — **Raffla**¹, -ade, [-as]. Spela (raffel). R-a om krigsbytet. Michael och satan r-a om [gamla Barbros själ] J. A. Wadman. Då du har vdgat allt det andra, så kan du väl också låta oss r-a om det där stenröset S. Lagerlöf.

Raffel², -let; -elbod; -elstopp (-en; -s)fabrik; -ad; = ett stoppämne). Lump av valkade vävnader. Hoffmeisters R-elbod uppköper hemmets alla bättre saker som stickylle m. m. Annon, Tidn. Upsala 1916. — En ny fabrik för upprövning av lump till s. k. r-elstopp. Ångrenad r-elstopp. I Arbrå finnas ullspinnier, färgeri och ylleväveri, r-elstoppfabrik m. m. 1916. — R-elstoppade madrasser och ~ Ups. Nya Tidn. julnr 1923. — **Raffla**², -ade, [-as]; r-a upp n; -ande o. -ig (-t, -are) se II. I. 'Egentl.' Gärna fackl.; eljest mindre känt. Skär en lång »slya» och »raffa» under stenen, så få vi nog tag på honom! E. Sparre. Vilket gör att tyget ej r-as upp vid luttningen Åhlén & Holm 1916. II. Friare o. bildl. I) Brännvin, som r-ar i halsen. Det r-ar så skönt i strupen, då ~ Åke Hasselblad. R-ande finkel. R-ande kryddor. Hans r-ande mixturer Hj. Söderberg. 2) Bildl. Mest i pres. part. a) R-ande. De mest r-ande dunderreklamer O. Högberg. En riddarnovell av det r-ande slaget M. Lamm. R-ande (bio)scener. R-ande journa-

listik. Undvika det r-ande, det grova, det osmakliga. b) R-ig. Nytt ord, ej än så vanligt. Nekar sig knappt någon av de r-igare stimulanter, vilkas ~ 1917. Trots sina många mord är filmen dock inte på långt när så r-ig som »Minister mördad» 1933. **Syn. I.** 1) riva, skrapa; upprispa n; II. 1) riva (i halsen), reta, bränna, kittla starkt, 'sticka'; 2) 'starkt kryddad', 'rivande', pikant, hårresande, mustig, 'magstark', 'väl kraftig', nervkittlande, nervspännande, ibl. piffig.

Raffia (akut); -n; -bast m. fl. Bast som fås av bladslidorna av r-palmen (särsk. *Raphia ruffia*) i östra Afrika. R-bast brukas i Afrika till vävnader, i Europa till flätade arbeten eller (av trädgårdsmästare) som bindmaterial.

Raffinäd, -en, -er (artplur.); -socker. Renat socker, vitt socker. Malen, (flor)siktad r. Fullgod, sämre r. R-socker utvinnes direkt ur råsockret genom Th. Drost's metod 1924. — **Raffinaderi**, -(e)t, -er. Fabrik för rening av socker l. andra råvaror. 1) Vid slutet av 1700-talet funnos i landet 14 socker-r-er, bland dem det ännu bestående Tanto sockerbruk i Stockholm Nord. Fam.³, 1932. Carnegieska r-et i Göteborg. 2) Stockholms Fettraffinaderi Rikstel.-kat. 1921. Sverige äger sedan 1929 ett oljeraffinaderi för petroleum i Nynäshamn Nord. Fam.³ Petroleumr-et i Kolomea. — **Raffineman**^g, -et, = l. -er. Blott 'bildl.' Något r. måste de dock bestå sig. Och maten var sällan tillagad med r. F. U. Wrangel. Våra dagars jakt efter subtiliteter och r. i det yttre ~ Werner Stöderhjelms. Längre kan man inte gå i r. Stilers r. och de utsökta versformerna ~. Moderaffinemang. **Syn.** (över)förfining, fulländning, utsökthet, överkultur, subtil (o. utstuderad) l. ibl. pikant utformning, läcker l. raffinerad smak, piffighet, (ibl. nära:) sinnrikhet, knivighet. — **Raffiner**^a, -ade, -as; ing (-en, -ar; -smetod m. fl.). I. Egentl. Rena (socker o. a. råvaror). 1) Uppblandningen av fullgod raffinad med sämre r-ade kvaliteter J. Landin. Att helra det socker, som framställes av 1921 års sockerbetsskörd 1921. 2) Elektrolytisk r-ing. Kopparns renframställning (r-ingen) sker bäst på elektrisk väg Nord. Fam.³ [Kelly och Bessmer] uppfunno ett nytt sätt att r-a järn, vilket ~ O. B. Nelson. Oljer-ing. Enligt en ny metod ~ kan träoljan, som förut fått rinna bort vid cellulosaaverken, r-as och användas för tillverkning av såpa, tvål, färgämnen m. m. 1934. II. R-ad i bildl. bet. Hon var tvål och ett halvt år och redan en r-ad liten skönhet. På denna bild anstränger sig Magde Evans i varje fall att se så vampig och r-ad och uppsnosig ut som möjligt. Hennes ståtliga figur och r-ade elegans F. U. Wrangel. Lionardo da Vincis mäktiga gubbbuvud ~, gjort på det r-ade, nästan överförfinade sätt,

som ~ Helena Westermarck. *En man av den mest r-ade smak* F. R. Martin. *En r-at ordnad elektrisk belysning.* [Wahlunds] *r-ade, mycket omtalade smd middagar* Hj. Lundgren. *Sätta ~ värde på ett r-at kök* F. U. Wrangel. *Hans alltför r-ade språk. Hans färgbehandling är r-ad och ~.* *Hennes sobra och sunda smak har försmått alla preciösa och r-ade konstgrepp* K. Zilliacus. *En r-ad skålm är han. Överträffa t. o. m. kinesernas r-ade torteringskonst. R-at elak, grym, listig. Fraser och vändningar, sd r-at hövliga, att ~* S. Neander Nilsson. *Jag hade r-at räknat ut ~ att den platsen skulle passa mig* Alb. Engström. **Syn. I.** rena, befria från föroreningar, ibl. renframställa n; **II.** (r-ad:) (över)förfinad, kräsen, grätten, (över)kultiverad, 'fulländad', utsökt, utstuderad, subtil, ibl. pikant; (ibl.::) spetsfudig, knivig, genomspiskad.

Raffla m. fl. se under raffel^{1 o. 2}.

Rafistula, -ade, [-as]; -ing (med plur.) l. rafistulation (-en, -er). Ngt vard. *Till och med i min säng r-as det. Allt kastas huller om buller* Öv. fr. Zeromski. *Jag har r-at och vänt upp och ned på allting i lddorna, men brevet hittade jag inte.* **Syn.** riva o. leta, röra l. rafsas om n, rota (i gömmor), (ovarsamt) genomskaka n.

Rafräschissör, -(en, -er. Eau-de-colognedusch, duschflaska. *Dubbelballonger av gummi för r-er.*

Rafs, -et. **1)** Abstr. *Att en läxa, given i hafs och r., också blir överläst i hafs och r.* Sigfr. Almquist. **2)** Konkr. *Så litet vägkost och annat r., / och sen på utfärd ~* Jonatan Reuter. *Det var bara något löst r., som det inte var någon värme i (om dåligt stickade strumpor). Kallar du sånt r. för poesi?* **Syn. 1)** rafsande, hafs; **2)** ngt (i en hast) hoprafsad, krafs, varjehanda (små)skräp. — **Rafs**a, -ade, -as; r-a fram, ihop m. fl. se fram-r a osv.; r-a ifrån sig (slarva ifrån sig), r-a ti'll sig; r-a ät sig; [-ning]. *R-a och riva i alla lddor. R-a i gamla papper. R-ade alltsammans i en hög och ~* 'Kapten Punsch'. *Den som just kommit tillbaka, r-ade pastejerna ur elden med bajonetten, tog en i var hand och började äta upp dem båda två på en gång. — R-a inte ifrån dej så där, din stil blir ju oläslig! Jag r-ade till mig mina dyrbarheter och ~* 'Dan'. *Allt han ser, ska han då försöka r-a åt sej.* **Syn.** (slamsigt l. häftigt) riva, krafsa, raka; hafs. — **Rafs**ig, -t; -are; -het. *R. och oordentlig har hon alltid varit. Med r-t, okammat hår. Det r-aste marknadsfölje man kunde se. Skrivelsen, som blev en smula r. och virrig ~* Birger Sjöberg. *Ett r-t, nästan oläsligt brevkort* Erik Norling. *Ur en r. hög av Allers och Var 8 Dag* Jeanna Oterdahl. *Livet blir en r. komedi på en hastigt växlande vridscen* Ellen Lundberg-

Nyblom. *R-t slå ihop sina böcker och störta ut till lekarna.* **Syn.** oordentlig, slamsig, hafsig, hop- l. sammanrafsad, slarvig(t skriven, hoplagd etc.), oordnad.

Raft, -en, -er; -stäng. Även koll. Byggn. Taksparre l. taktäckningsribba. *R. är grövre än vanlig hägnadsstör men klenare än slanor.*

Raga'stja, -ade, [-as]. Ldls. Föra (o)väsen l. leverne, skrika o. bullra, 'gasta'. *Usch, va ungarna r-ar!* *Skrika och r-a. Fick höra ett hiskligt r-ande oppe i stenbacken ~.*

Ragatja (mest grav); -an, -or. *Hur kan han vara gift med en sådan grälsjuk r-a?* S. A. Duse. *Socknens största r-a* Pelle Molin. *Henrik Wrånér, Raringar och r-or. Den r-an får inte komma över min tröskel.* **Syn.** 'rivjärn', stygg o. trätgirig käring, 'ett riktigt troll' (till käring), käringtroll, 'häxa', 'hår av hin', (gammal) megära, vass o. elak kvinna.

Ragg, -en [l. -et]. Strävt (långt o. stripigt) hår som getens. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. *Geten kom hem, nedsmord i r-en, som hängde i stripor. Halsen lång och mager med gles, stripig r. om björn. En ovanligt stor varg med mycket mörk r. R. Nordenstreng. Älgragg. Hälsades av hundarna med rest r. och blottade huggtänder. Som ett koppel bindgalna hundar med vilgade näsborrar och r-en på ända.* **2)** Friare o. bildl. *Med r. på hakan i stället för skägg. Skägglaven hängde som en r. från de torkade grenarna. Hissverkets stock bär mossig r. G. Ullman. En grå dker, som den spirande rdgen täckte som med en brun r. Ellen Wester, öv. — Jaså, du reser r(-en), började G., i hopp att få ett grål i gång.* **II.** Ssgr. Ex.: [*Humlans*] *r-håriga kropp* Nord. Fam.² *Yllegods, som innehöll inblandning av grova, r-liknande hår, vilka ~* Carl Sahlin. *Steklar med mörkt färgade vingar och r-luden kropp* Nord. Fam.² *R-munkar — har ni ätit r-munkar — det ä saker det (ett slags potatismunk) C. Barcklind. R-sockor ett slags grova stickade yllestrumpor (särsk. för sport). R-socksgarn från Norrköpings ullspinneri 1922. R-strumpor vanligare r-sockor'. Ett grått r-strå på gårdsgården visade den flyktande älgens väg. [Slita] loss stora r-tussar A. Knöppel. **Syn.** gethår, (långt o.) strävt l. tovtigt hår, ibl. grov o. sträv ull. — **Ragg**ig, -t, -are; -het. **1)** Mer egentl. *Och tvenne getter hade de / med strävt och r-t hår 'Kilian'. De smd ystra, r-a finnästarna. Av r-a fålar bli ock goda hästar. Binas ben med sin täta, r-a behåring. En gulraggig fluga. Lång-, kort-, smd-, sträv-, röd-, svart-raggig.* **2)** Friare o. bildl. [*Gånge*] *Rolf och hans r-a nordmän* Fr. G. Bengtsson. *Julträdet ~ kastar sin långa, r-a skugga på allt och ~* Strindberg. *Lavr-a granar* Karin Boye. *R-a skyar jaga / fram genom himlens rum* Prins Wilhelm. **Syn.** med (hår som)*

ragg, med utstående hår, ibl. stråvhårig l. långhårig (o. spretande); (ibl.): tovig, tufsig, rufsig, lurvig, borstig, stripig, 'taggig'.

Raggen (akut); subst. I folkl. kraftutr. = den onde, hin onde, fan(ken), djävulen. *Men det var r., så det blåste J. Hemmer. När vägen är krokig, / vem r. kan hjälpa, / att litet det sölas?* Fröding, Jonte och Brunte.

Rägla (l. ra'-); -ade, [-as]; r-a fram m. fl. se fram-r a osv.; [-are]; -ing (med plur.). Ibl. även stavat 'raggla'. *Må de dricka, så att de r-a och mista sansen* Bibeln. *De r-ade och stapplade såsom druckna* ib. *Låtsas r-a, fast man är spiknykter. R-a som efter sjögdng. (Gd och) r-a av trötthet, som i sömn. Den glade r-aren med bågarn och vindruvrankan* Fröding. — *De lustiga husen vid Övre Slottsgatan, vilka sedda från gatan r-a som skapelser av en femdrings ritstift* (Uppsala på 80—90-talet) Åke Hasselblad.

Syn. vackla (hit o. dit), vingla, slingra, göra l. ta överhalingar, 'slå åttor', göra slingerbultar, slingra, ta snedsteg, stappla, gå på sviktande ben, tumla, slinka med benen, 'kryssa', gå o. vaggla.

Ra'glan (akut); =, -s. En bekväm överrock tillkommen i England på 1890-talet (den vida ärmen fortsätter i en kil upp under kragen varför fram- o. bakstycket ej mötas över axeln i söm). *Finare Paletder och R-s* Annons 1920. *Herregnrock* i bekväm, vid r-fason. *Rocken är i r-form och ~. Överrock av r-smitt. R-ärm.*

Ragnarök (utt. som ssg med rök, grav); den-kön l. neutr.; -(s)tämning. Gudarnas sista tid vid världsundergången enl. fornordisk föreställning, 'gudaskymning'; friare: slut-l. världskaströf, världens yttersta tider, slutöde, undergång. *Och tron på en våldsamt kris, ett slags r. för det bestående, var allmän* Fr. Böök. *På däckat var kaos och r. — lådor, tunnor, spiror ~, styckekulor hade slitit sina förtöjningar och ~ Ax. Klinckvström. — Det är r-stämning i luften, Jonas!* ib.

Ragü, -(e)n [l. (e)t], -er. **I.** Enkelt. **1)** 'Egentl.' *R. på hare, tjäder, vilt, fisk. Servera (kött)r-n med en rand av ris. Till r-er användas ofta överlevor från gårdagen. Mussel-, svampragu.* **2)** Bildl. *En r. med alla möjliga spännande ingredienser och som pretenderade på värdigheten av historiedrama.* **II.** Ssgr. Ex.: *R-fat. R-pastej. R-sked* en bred, flat sked. *Prosten, som på förmiddagen med en r-sked instockat tonnen bisvärmar* Signe Hebbes Minnen. *Naturliga r-snäcker utan handtag* Nord. Kompaniet. **Syn. I. 1)** uppstuvad (gärna starkt kryddad) blandad maträtt, uppstuvning, ibl. köttstuvning; **2)** blandning, mischmasch.

Raid' se räd. **Raid'** se rajd.

Raj'ja (akut l. grav); -an, -or l. -as. Även

'radja'. Titel för infödd (regerande) indisk furste. *Baldakiner, under vilka mäktiga r-as vilade på kuddar av brokigt siden* Rich. Gustafsson. *Ty r-orna och maharajorna förstå sig också på att representera J. Reinius, öv. En hel del skenfurstar [på Celebes] med titel sultan, radja ~ o. s. v. W. Kaudern.*

Rajd, -en, -er; -ledare. Norrl. högspråk. Rad av efter varandra bundna lassdragande l. klövjebärande renar. *Mor ledde en r., och hos henne åkte Anna K. B. Wiklund. Och i täten av r-en gick alltid ledrenen i band efter r-ledaren E. Manke. Packar man pulkorna och flyttar i långa r-er ner mot skogslandet Albin Neander. Kom från Norge med var sin r. lösrenar Ester B. Nordström. Härifrån i renrajd upp till omkring 1,600 meters höjd C. J. Anrick. Sista lasset i varje [lass]rajd innehåller stänger till kåtan och ~ E. Bore. Svenska turistföreningens vandrande klövjer-er gå reguljärt en gdng i veckan mellan Abisko och Kebnekajse turiststationer 1926.*

Rajgräs; frö. Lant. m. m. *Lolium* (särsk. perenne, även kallat 'engelskt r.'). *Italienskt r. L. multiflorum.*

Rajolerja, -ade, -as; -ing(splög). Lant. Djuplöja.

Rak, -t, -are. **A)** Enkelt. **I.** Adj. **1)** Mer egentl. *R-a linjer. Linjen har inte blivit riktigt r. R-t hår. Lockarna, som blivit r-a i badet. Hålla sig r. (och styv). Stå, gå r. Gubben på Osterby satt alltid r. som en pinne Fanny Alving. En hög och r. gestalt — det r-aste man kunde se —. E. i ryggen, pojke! Mager och r. som en eldgaffel C. G. Laurin. R. (och stel) som en humlestör. Illa pojker r. rygg. R. ved är lätt att klyva. Vägen låg r. som ett streck. R-a gator. Badet, där det tonåriga Hofors gjorde r-a hopp och ~. R-a eller föga svängda skört. R. blus. Så r-a ljus ha brunnit ned förut (bildl.) Alf. Agrell. Det som är krokigt kan icke bli r-t Bibeln. Inte kan man vara skraddare, om man har för r-t pekfinger Alb. Engström. Hålla något på r. arm (x krokig, krökt). Falla, ligga r. lång även hopskrivet. Tung och r. flykt som ungorrens. — Käpp, linjal, linje, ljus-, pelar-, snör-, spik-, spjut-, trådrak. **2)** Friare o. bildl. **a)** *R. ordföljd* (x omvänd). **b)** *Skulle jag troligen packat min koffert och farit r-a vägen därifrån. Att sticka r-aste vägen över fjället Sven Haglund. En r-are väg vore väl över ~. Hålla r. kurs. Vinden var r. l. r-t sydlig. Ha r. motvind. c)* *Gå r-a vägar (i sitt handlande) inga krok-l. smygvägar. En man med styv rygg och r-a tänkesätt. — Märk det nya o. ngt slangartade: Nej, ge dig upp i bergen, du, det är det enda r-a (riktiga) Vivi Laurent. d)* *(Nej du, här gäller) r-a motsatsen!* är det alldeles tvärtom. **e)** *De kan ja inte säga (så här) på r. arm utan**

förberedelse, oförberett, omedelbart, på stående fot. Översätta på r. arm.

II. Adv. Rakt. 1) R-t fram är närmaste vägen. Gå r-t fram utan att se sig åt sidorna. Se r-t framför sig. Rusa r-t på. Reste sig ~ och styrde r-t på mig Annie Wall. Trappan gick först r-t en 50 steg, men svängde sedan åt höger. En väg, som förde (spik)r-t i fördärvet. R-t upp och ned. — Gå r-t på saken, sak (utan omsvep). Svara, fråga r-t på sak. Alltför r-t på sak (för) bryskt. Genast gå r-t på ämnet, på det väsentliga. Jag kunde på den ursinniga tonen förstå, att jag träffat r-t i prick Sven Stolpe. — I r-t nedstigande led. 2) Bildl., gärna vard. Nej, nu bär de då r-t åt skogen. Att det skulle gå r-t i putten, om man fördyrade brödet för arbetaren Joh. Sundblad. Nej, de va ogörligt r-t Erik Sparre. Men i dag var det r-t (som) förgjort. R-t ut strunta i. R-t tvärtom. Jag säger r-t ifrån, att mer kan jag inte. Så nu kan r-t äv den bruna stuten / få leva, tills han blir stora tjurn Frans Hedberg. Men inte dugde han [åtten] i va väder som helst, ä r-t inte mä en sän besättning Erik Sparre. Titta Lotta, han kommer in r-t som en gräsäl på framskrävlingarna Alb. Engström. För i dag är det, som häken r-t var lös Fanny Alving. Jag menar han r-t tänker äta en stackare ur huset ~ S. Dahllöf. Ja ä r-t olycklig, om ~. Att vi r-t inte kunde förmd oss att ~. Som sålles för r-t ingenting. Jag begriper r-t ingenting äv de här!

B) Sgr ha i regel rak-, ngn gång därjämte (l. enbart) rakt-(rak(t))löpande; rakt-av l. -äv).

Syn. rät, upprät(t), ibl. lodrät l. vågrät, i rät linje, rätlin(j)ig, (ibl.:) raknad, (ut)sträckt, rätklaven, rakväxt, rank, stel; gen, direkt, kortaste, närmaste; redlig, fast, oböjlig, som går raka vägar; 'riktig', 'förständig'; (r-a ibl.) rena, rama; (r-t:) utan omvägar l. krokar l. slingerbultar, i rät linje, rätt; precis, direkt, alldeles, 'rent', 'faktiskt', absolut, bestämt.

— **Rakbent.** R-a personer x t. e. hjul. l. kobenta. **-brättad.** I lång, grå kappa och r. svart hatt. **-fibrig.** På särskilt utvalt r-t, kustrent och tämligen frodvuxet virke. **-het.** Jfr rak. Egentl. o. bildl. Denna r. i växten. Var finns i naturen och i verkligheten en sådan r.? C. J. L. Almquist. Granarna ~, spjutligt stela i sin r. och slutenhet Per Hallström. En viss r. i karaktären och i viljan Rich. Bergh. **-hopp;** -tävling. I flickornas r-tävling startade endast tre ungdomar 1913. **-hornad.** R-e antiloper. **-hårig.** Motsatt t. e. krusig, krullhårig, lockig. **-klippa** w. Chiyos svarta hår, som var kort i nacken och r-t över pannan Öv. fr. E. I. Sugimoto. **-linig,** -t, [-are]; -het. Mindre ofta 'raklinjig' (lång andrastavelse). Egentl. o. bildl. 1) Med talrika, r-a binerver

Ekenberg-Landin. Det stora rummet med dess r-a länstolar. — Detta käcka, raklinjiga och bondsunda ansikte ~ G. Ullman. 2) Hon hade fattat ett r-toch orubbligt beslut Hj. Bergman. Den ena [v. Hartmansdorff] var i känslan av den r-het, som hans vägar ägde, alltid lugn H. Reuterdaahl. **Syn.** rätlin(j)ig, rak. **-linje** järnv. **-linjerad.** På dessa ändlöst r-e vägar Fale Bure. **-lång.** Även med två huvudaccenter samt ibl. särskrivet. Då föll Saul strax r. till jorden Bibeln. Ldg r. i gräset ~ och sov den korpulentes ljudliga sömn Brita Tigerschiöld, öv. Går in i mitt rum och kastar mig r. över sängen J. Hemmer. Lade sig r. ned på snön och lyssnade E. Didring. **Syn.** utsträckt (till hela sin längd), så lång man är. **-näst.** Om han var ~ uppstått eller r. ~ storögd eller grisögd Hj. Bergman.

-refflad se rakrafflad. **-ryggjad,** -at; -ig (-t, -are; -het). Egentl., friare o. bildl. 1) R-ad. Som r-ade vaktsoficer stodo de rödlysnade tallstammarna på den i middagssolen ängande lavmon Ludv. Munsterhjelm, öv. — En r-ad stol med rotingsits Märta Lindqvist, öv. — R-ad, utan ett ord av klagan, tog han emot alla stötar, som livet redan hunnit giva honom Birgit Th. Sparre. Östskänningen är r-ad som allt, vad skänning heter, men mindre nackstyva än grannen i väster Set Poppius. Fullfölja Hammarskjölds r-ade politik H. Gummers. 2) R-ig. Störväxt och r-ig. — Tunga, r-iga soffor i röd damast ~ Walborg Hedberg, öv. — R-igt skulle han bekänna sina fel och ~ Ernst Norlind. Den r-ighet, som alltid karaktäriserat vårt bondestånd Gust. Cederström. **Syn.** rak i ryggen; med rak rygg; fast, oböjlig, hederlig o. bestämd, som går raka vägar. **-räfflad.** Även med -e. [Salongsgeväret] var r-at och avsett för de svagaste skott Bruno Liljefors. R-ade ljusspiror x spiralräfflade. R-ade [bil]ringar Neréns Bilbok. **-skaftad.** T. e. R-e liar Edith T. Forssman. Höga, r-e storstövlar Sig. Agrell, öv. **-skur[en]. 1)** Egentl. R-en väst. Promenadkjolen sys enkel, r-en. 2) Friare o. bildl. R-en näsa. — Samhället vill ha oss så där r-na ~ Sven Stolpe. **-slipa** w; -ning. Bordställ med glasplatta och 2 r-ade flaskor ~. **-spår.** Järnv. o. d. Lutningen bör på r. begränsas till 12:1000 (Inlandsbanan 1916). **-stammig,** -t, [-are; -het]. De höga, r-a tallarna C. J. L. Almquist. **Präktig, r. skog. -sträck|a.** Om vägar o. d. Att det ur trafikteknisk synpunkt är viktigare, att vägarna byggas med stora kurvradier än med överdrivet långa r-or. Jag möter på en r-a en vagn i samma hastighet M. Rogberg. **-tandad.** R-e hand-sgar. **-trådig** t. e. ull. **-vuxen,** -et, -nare; -enhet. Jfr rakväxt. Kraftledningsstolpar av kärnfull och r-en fura 1916. Kraftiga pojkar, fast ej så r-na. Man kunde icke

se något ljusögdare och r-nare S. Siwertz. Plantbestånd av högst väsentligt olika r-enhet Naturens liv. **-växande**. Även rakt. **-växt**, =, [-are; -het]. Jfr rakvuxen. *R-a granar* A. Cnattingius.

— **Rak(t)löpande, -växande** m. fl. se i allm. rak-. — **Raktav** l. **-äv**. Mest med två huvudtoner o. oftast särskrivet. Gärna smtl. *Jag har raktav icke utmärkt mig som konstnär, men ~ Strindberg*. **Syn.** rentav, till och med, 'faktiskt'.

— **Räkn|a**, -ade. *Annas fyra små lockar hade r-at i fukten Ester B. Nordström. Håret r-ade på honom i förskräckelsen. Med r-ade lockar och vissnad blomsterkrans Jenny Engelke. Det är tid, att ryggarna r-a, / som böjts i alltför många år C. Larsson i By.* **Syn.** räta u'pp l. ut sig, bli rak (o. ibl. spänstig).

Rak|a¹, -an, -or. Redskap: vanl. ett järn på långt skaft. *Ifrån brygghuset hämtar de sedan opp den långa ugnsr-an och sopan ~ S. Lagerlöt. Påskkåringar på sina r-or. R-or, dukar och marker för rulettspel. Föste med r-an över en rulle guldmünt till vinnaren. Under tiden hade ett dussin snör-or varit i gång 1918. Spisr-a.* **Syn.** kara, krats, skrapa, skrapjärn. — **Rak|a**², -ade, -as; r-a bort n, fram n, (i)hop n, ren n, undan n, ut n, åt sig (även bildl. = sniket hopsamla) m. fl.; -ning. *R-a i elden, i askan, bland bränderna. R-a bränderna åt sidan, aska över elden. R-a kastanjerna ur elden. R-a i skorstenen. R-a sot.* **Syn.** kara, kratsa, skrapa, (ibl. nära:) skyffla, sopa, krafta, krafsa, stryka.

Rak|a³, -ade, [-as]. Ofta i särskrivna (mer säll. lösbara) ssgr o. gärna ngt vard. *När hela barnskaran r-ade utför trapporna. Hon hade r-at för hastigt i höjden. På sista året har han r-at i vädret och blivit längre än alla bröderna. Det där r-ar allt din näsa förbi de får du inte någe me av, de går du miste om, blir du lurad på. — R-a äv, iväg, som om man hade ellen efter sej. R-a ihop å slöss. R-a ikull, ner ngt slå ner, stöta omkull, 'dra ner'. R-a på ngn rusa l. flyga på. R-a upp och bli stor.* **Syn.** ramlå, springa, stöta, rusa, 'flyga', 'ryka', 'rämma', 'skena', 'dänga', 'flänga'.

Rak|a⁴, -ade, -as; [-are]; -ning (med plur.; ssgr ersättas vanl. av ssgr med rak-, t. e. rakapparat, säll. r-ningsapparat); r-a av (sig) n, bort n m. fl. *R-as eller klipnas? R-a sig med rakhovel. (Låta) r-a både skägg och mustascher. R-ar du dig inte själv? Jag måste r-a mig var dag, om jag skall vara snygg. R-a sig och byta om kläder. Nyr-ad och fin. R-a skägget av sig. Var r-ar du, låter du r-a dej? R-a håret av ngn. Nack-r-adt. R-ad om hjässan som en munk. En adertonårig miss, shinglad, bobbad, spacklad, pudrad, r-ad under armarna, men en*

livad, glad tös 'K. Gunnarson'. — Ingen r-are kan undvara vår raktvål! **Syn.** (låta) barbera (sig), (låta) ta av sig skägg l. hår.

— **Rakapparat**. *De flesta r-er kunna alls icke striglas 1921.* **-ask** särsk. för raktvål. **-attiralj. -biträde. -blad**; -shållare; -svass (adj.). *R. för Gillette (en rakmaskin). Lövtunna r. -borste. -dag. Har du din r. i dag? -don*; -setui. *Har du egna r.? För-silvrat, självstriglande r. P. U. Bergström 1911.* **-duk**. *R., som knäpps högt upp i halsen. -etui. R. med spegel. -fat. -foder* l. **-fodral** raketui. **-fröken**. Kvinnligt rakbiträde. *Och där var Signe Hedelin r. Sven Lidman. -garnityr. R.: höj- och sänkbar spegel, rakborste, tvålköpp etc. -handduk* rakduk. **-hyvel**; -(s)blad; -(s)klinga. Sen uppfinning. *Och trots sin ungdom i starkt behov av en r. Den senaste nyheten: r. och strigel i ett 1933. — Slipmaskin, som ger ett skarpt r-blad 1926. Diamantslipa Edra slöa r-skingor hos ~ Annon 1917.*

-klinga; -(e)hållare l. -shållare m. fl. *För att sedan skäras till, slipas och poleras till r-or. Gura r-a är ett populärt rakblad Annon 1934. — R-hållare, vari man fastsätter r-orna vid striglingen Ähln & Holm 1916. R-estål, blått stål för paraplyspröt, sågklingor, korsettffjädrar m. m. 1933. R-s-strigel 1916. -kniv; -(s)skarp m. fl. **1**) Enkelt. **a**) Egentl. *R. från Eskilstuna. Skarp, vass som en r. Låta slipa sin r. Ingen r. har kommit på mitt huvud Bibeln. — Orimligt smala piroger skär genom vattnet som r-ar Gunnar Cederschiöld. Förödelsen har gått fram liksom en väldig r. över skogsjättarna, lämnande allt som var utanför eggen orört Prins Wilhelm. b) Bildl. om person. *Han ä en rikti r. i affären. 2) Ssgr. Ex.: *Det r-vassa gräset Henning Nordlund. — R-sblad. R-sskarpa klor. Den r-svassa eggen. -kopp. R. med porslinsinsats. -kräm*. Jfr raktvål. *En flytande r., som uppmjukar skäggbotten. -kyss* efter fullbordad rakning. **-lödder. -maskin**. *R. enligt Gillettesystem 1919. -medel. -pollett* på rakstuga. **-pulver. -puss**. Ngt vard. Jfr rakkys. **-salong**. Jfr t. e. frisersalong. **-skrap**. *Pastorn satt och rakade sig och lade r-et på pekningret. -spegel. -spillkum*. *En handduk över kommodlocket, varpå ställdes hans r. med ljumt vatten Herm. Rydin. -sten; -srulle. *Alunraksten, utmärkt medel för hämmandet av blodflöde efter rakning 1916. -stol*. *Då jag satte mig i r-en, steg han upp, tog ~. -strigel; -apparat. *R. med löpande rem, ena sidan av skinn, andra sidan preparerad väv. -stuga*. *Raka sig på r., ej hemma. Jfr raksalong. -ställ*. *R. med spegel och borste ~. -sår*. *Hakan bar spår av otaliga r. ~. -tvål. -utensilier. -vatten*. *Snabb vattenvärmare för tvättställ, r. etc.******

Rakét, -en, -er. Fyrverkeri-, signal- l.

drivpjäs bestående av en cylindrisk papp- l. metallhylsa med drivsats (samt spräng- laddning o. lys- l. brandsats); hylsan fast- bindes på en trästång (r-stängeln l. r-käp- pen) som tjänstgör som styre. **1**) Egentl. **a**) Vid avfyrningen uppställs r-en (vanl. nästan lodrätt) i en tråklyka eller annat r-ställ och stubinen antändes. Bränna av en r. Sända upp, kasta r-er. En r. sköt upp mot natthimlen, stannade, exploderade och föll ned i ett småningom slocknande stjärn- regn. Eldregns- l. guldregnsr-er. Svärmare och knallr-er. **b**) I krig nyttjas r-en numer mest som signal- eller lysraketer, förr särskilt som brandraketer. **c**) En stor r., vid vilken en smäcker lina är fäst, kastas från land över det strandade fartyget. Hela eftermid- dagen arbetade vi med att skjuta över linor med r-er utan att lyckas E. v. Otter. (Liv)- räddningsr-er. **d**) R-en som motor: r-drivna bilar 1929. R-slåde med 18 r-er, som av- brändes i fem serier med 1½ sekunds mel- lanrum; fart 378 km. i timmen 1929. — Ingenjör Tilling har för avsikt att sända en del bemannade r-er ut i rymden 1931. Experiment med världsrymdsraketer 1929. **e**) Franska luftfartsministeriet har lämnat tyske ingenjören Gerh. Zucker tillstånd att anställa försök med post-r-er mellan Dover och Calais; r-erna, som skola innehålla 12,000 brev, antändas på elektrisk väg 1934. **2**) I jämförelser o. bildl. **a**) Tiljans, sångens konst försvinner / hastigt, som r-en brinner / i en dunkel sommarnatt C. R. Nyblom. Slockna som gnistorna från en r. efter knal- len. Hans bana liknade r-ens, ett snabbt uppstigande, den granna explosionen, slock- nandet. Fräsa som en r. **b**) Haren i väg som en r., gubben ~ Erik Sparre. Lik en kombination av pansarvagn och r. rusade han [noshörningen] åter in i småskogen E. v. Otter. För upp som en r. från sin plats och ~. För äv och försvann som en r. Sköt som en r. över gatan och ~. **Syn.** (som en r.): som skjuten ur en kanon, som blixten l. en (oljad) blyxt, blyxtsnabb(t), pilsnabbt, med r-fart.

— **Raketapparat.** R. för ilandförande av skeppsbrutna: medelst en raket kastas en lina till fartyget; så kan man få över grövre trossar, och i räddningsstolen¹ få de skepps- brutna så ta sig över på dessa. **-bil** se raket l d. **-driven.** R-na bilar. **-fabrik;** ation. **-fart.** Och flydde med r. hem Daniel Berg. **-flyg-** försök; maskin; -ning. Reinhold Kieslings r-flygförsök; när raketen nådde sin tilläm- nade höjd, bredde den ut vingar och åter- vände långsamt till marken; en gyllene pla- kett överlämnades till K. som erkänsla för den första r-ningen 1931. Opelverkens experi- ment med r-maskiner 1928. **-färd.** Prof. Picard förutspådde även i sitt Washington- föredrag, att interplanetariska r-er skulle

bli en vardaglig företeelse 1933. — Färden blev en verklig r., så fort hade vi aldrig dkt förr. **-hylsa. -kist|a.** Fackl. = flera samtidigt avbrända raketer. R-ornas frä- sande brak [vid Vegas insegling på Stock- holms ström] Ax. Klincowström. — En hel r-a av roliga tokigheter Stockh. Dagbl. 1915. **-käpp.** Raketstäng (jfr raket). Jag hör bara, hur r-en dimper i marken på någon ruskgig bakgård Hanna Diedrichs, öv. **-lik;** -nande. Vid skenet från en r. blyxt J. L. Stockenstrand. Länade också grytet med den vanliga r-a-farten J. Möllersvärd. Wales- advokaten Lloyd Georges r-a uppstigande. **-lina.** Skånsk skonare strandad, besättningen bärgad med r. **-motor.** Entusiasterna för r-n 1929. **-post;** -rutt. Jfr raket l e. R-en har gjort sin debut i England juni 1934. R-rutten går mellan Hoch-Trölech och Sem- riach i Österrike över ett högt berg; den lilla r-en har skaffat sig egna frimärken ~ Mars 1933. **-sats.** Särsk. = drivsats för raket. **-signal. -snabb. -stäng.** Jfr raket o. raketkäpp. **-ställ** se raket l. **-svärm.** I hans romaner sprakar paradozerna ~ som r-ar Sten Selander. **-vagn.** En obemannad r. slår snabbhetsrekord, 254 km. i timmen 1928.

Rakitis (hårt -k-, akut); den-k-; k (-t). Engelska sjukan: en barnsjukdom med mjukhet i skelettets ben. Såväl antalet fall av r. som sjukdomens intensitet har avsevärt minskat under de senaste åren 1933. **Ralja'n|s** (-angs); -sen; t(=, -are). **1**) För- tjusande, med lätt, öm r-s ~ Märta Lind- qvist. **2**) I en ofta r-t stil. På sitt r-t god- modiga sätt Hj. Lundgren. I (en) r-t ton. **Syn.** **1**) se raljeri; **2**) skäckaktigt, (smått) gycklande, skämtande, ibl. gäckande l. gäck- sam, ibl. spefull. — **Raljer|a,** -ade, [-as]; -i (-e)t, -er). **1**) Han skämtar och r-ar jämt och med alla; man kan inte få ett förnuftigt ord av honom. Då herrarna r-ade med henne. God- modigt r-ande. I en lätt r-ande ton. **2**) Mätte Schmidts satir är r-i. Den goda glimten i ögat saknas aldrig Bo Bergman. På r-i. Men dikten är en hyllning utan ett stänk av r-i Hj. Alving. Ty hans majestät förstod inte r-i Z. Topelius. »Tidning för alla», ett halvveckoblad för förströelse, nyheter, r-ier och andra uddigheter, som hölls i Karlfeldts hem Sven Haglund. **Syn.** **1**) skämta (oskyldigt), nojsa, gäckas (med), 'skoja' (med), skalkas, (små)gyckla; **2**) skämt, nojs, gyckel, 'skoj'.

Rall¹, -en, -ar; -unge m. fl. Vår i Göta- och Svealand rätt vanliga vattenrall (Rallus aquaticus) tillhör r-familjen l. r-fåglarna, dit också sump- och sothöns samt kornknarr höra. Inne i vassen bubblade det i isen, och vattenr-arna, som kommit de föregående nät- terna, grymtade några gånger E. Rosenberg. Uppe på stranden såg jag åtskilliga röd- prickiga skal av r-gig ib.

Rall², -et; -kär(r)ing; -[a¹ (-ade, [-as]). Ldls., vard. = skvaller; (springa å) skvallra. *Byar-et* O. Högberg. *När hon kom in i mitt kök för att dricka te och r-a om allt hon uppsnappat* ~ Ester B. Nordström.

Ralla², -an, -or; -spak; -spår; -vagn m. fl. Ibl. vard. Enkel vagn att skjuta på spår. *Gamle banvakt Andersson, som just stannat sin r-a vid Växeltorps röda grindar* ~ E. Sparre. — *En liten dubbelspårig sluttande r-bana* K.-E. Forsslund. *Den så kallade r-banan* — en sorts primitiv järnväg ~ A. Hasselblad. *Stod helt makligt och stödde sig på sin långa r-stake* E. Sparre. — **Ralla²**, -ade; -buse (vulg. öknamn för järnvägsarbetare, rallare; även friare). Vard. *Jag r-at har i Norrland, jag r-at söderut arbetat som rallare.* — *R-busel skrek han, wrstndsatt att försvara sig med nävarna längre Strindberg.*

— **Rallar²**, -(e)n, -e. Vard. namn på järnvägsarbetare. **I.** Enkelt. *Och av glada r-e kunde man vänta sig lite vad som helst den tiden* J. A. Törnblom. *Den förra båten jag för med dansade som en full r-e på vågorna.* **II.** Ssgr. Ex.: *Det inre av en r-barack vid Riksgränsbanan från sekelskiftet. Att han hade »r-blod» i sig* J. A. Törnblom. *R-eförmannen Brings lag* Dan Andersson. *På varanda r-krog Harry Blomberg. R-kärra skottkärra. Och tog plats i ett r-lag, som byggde järnvägar långt uppe i norr* G. L. Dahlin. *Och r-elivets aldrig förgätna poesi svallar ännu som hett zigenarblod genom hans ådror* A. Knöppel. *Det var egentligen endast ett r-läger, och ~ John Utterström. R-poesi. Den svenska r-sången »Ettan kommer, tvåan går...» Från r-(e)tiden. R-risor. De vilda r-ären.*

Ra¹lly (-i, akut); -t, -n. Idrotts. Stjärntävling (tävling från skilda håll mot gemensamt mål). *Monte-Carlo-rallyt* en bil-tävling till Monte Carlo 1935.

Ram¹, -en, -ar. **1)** Mer egentl. (konkr.) **a)** Sätta en tavla inom glas och r., r. kring en tavla. *Ska du inte skaffa (en) r. till porträttet? Infatta i en dyrbar r. Få, finna, låta göra en passande r. till den vackra lilla akvarellen. Låt bara inte r-en bli det förnämsta! Med r. skuren i drakstil. Står-är för fotografier. Guld-, mahogny-, (enkel) trä-, snäck-; barock-; tavel-, fotografiram. [Att porträtten på Läckö] på känt sätt utskurits ur sina panelr- ar Gunnar Wennerberg. — Det var, som hade ett helgon trätt ur r-en från en gammal altartavla ~ Birgit Th. Sparre. **b)** Spegel-, dörr-, fönster-; spänn-, ritram. *Stitramsr-en i flygplan. Stilram* boktr. *Kopie(rings)ram* fotogr. *Torkr- ar t. e. för skinn, frukt, marmelad osv. Broder-, sy-, stickram 'båge'. Laddram* krigs. *Yngelram* i bikupa. **c)** Fackl. Sågram (vari såg-bladet är fastspänt). *Tandlinjen göres något lutande d. v. s. sågbladen fästas i r-en så,**

att ~ Nord. Fam.² R-ens slaglängd bör vara något större än den största förekommande tjockleken hos stocken ib. *Modärnt sågverk om 4 r-ar* ~ Annons 1930. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Varje sida i boken prydes av en sirlig r. i rokokostilen. Texten ~ omgiven av linjer- ar Joh. Rudbeck. Titeln tryckt i rött och svart och omgiven av en rikt dekorerad träsnittsram* ib. — *R-en kring dessa heliotroper och verbenor bildas av en låg, mörkt grön kantväxt. Kring ansiktsovalen en yvig r. av mörkt hår. b)* *Samarbete inom N. F:s ram för fredens betryggande. Och en bortskämd pöbel har intet rum / i vårt unga samhälles r.* B. Gripberg. *Dels går en slik beskrivning strängt taget utom r-en för min uppgift* Jac. Ahrenberg. *Somt av innehållet förlorar visserligen på att brytas ut ur r-en av dagshändelserna och ~ A. R. Frenckell. Men sällan har väl en sjukbädd utgjort r-en för ett verksammare liv [än Sam. Ödmanns] Hj. Alving. Till denna ~ andliga kulturbild äga vi nu i Geijersgården den yttre r-en bevarad ~. Inom en trång r. sammantränga de sista årens händelser. — Vid Uppsala h. allm. läroverk har nu 1927 års byggnadsplan blivit genomförd inom kostnadsr-en 1933. Syn. (kant- l. rand) list, infattning, inramning, karm, sarg, (ibl.: bård, kant, 'båge', (uppspänd) stomme (av väv, trä, trådar l. d.), 'bordyr'; (bildl.): gränser, omfång, (utstakat) område, utstakning, (ibl. nära) miljö, omgivning.*

— **Ramberättelse.** *En r. med allehanda inlägg* Ruben Berg. *En samling fabler och djursagor, infogade i en r. -fabrik. -kupa.* *Bikupa* med lösa flyttbara ramar i vilka kakbyget är upptaget. **-list;** -fabrik. *Urval av r-er.* — *Avgen koll. Sågat r. Av r. sälja vi årligen 58,600 meter. -lös. Priset på tavlan, r., är ~. -makare. [Gipsgjutaren är skulptörens] trogne drabant, han är vad r-n är för målaren Emil Cedercreutz. R. är en sällan sedd eller hörd titel, kanske därför att den låter så enkel och anspråkslös Sv. Dagbl. 1933. -slå, -n, -ar. Renäs-sans- eller barockmässiga bord med sarg, balusterformade ben och r-ar Sig. Erixon. -snickare. -stycke. Till snedskärning av r-nas hörn bör man för att få en noggrann sammanfogning använda en 'geringslåda'. -såg; -[a (-ade, -as; -ning). Orden nyttjas nu mest om maskinsågar. R-en sågar vertikalt; r-at virke motsättes kling-sågat (drs. sågat med klinga, cirkelsåg). R-ade trävaror. -tryck. Ifråga om bokutstyrel. Vackert r. i rött och svart (dvs. sidorna inramade i rött o. svart) Eric Österlund. -verk. Den höga altarväggen [ikonostasen] med ett hundratall helgonbilder, infattade i ett praktfullt r. R-en kring fönstren, utsirade med fantasifulla snirklar och bäglinjer.*

— **Ram|a**¹, -ade, -as; r-a in m; -ning. Mindre vanl. än 'inr-a'. Skr. **1**) Egentl. *Vi brukar r-a etsningarna hos ~. Mina skisser skola gå ut i världen, r-as i guld och ~* Henr. Hildén. [Tavlan] är illa r-ad och skulle kunna göra sig bra mycket bättre R. Hoppe. — *Fönstrets r-ade rutor* Emil Kléen. **2**) Friare o. bildl. *Ett smalt ansikte, r-at av svarta lockar. Cypresserna r-a bilden med stela, svarta led* M. Rogberg. *Synkretsen, överallt r-ad av de blå bergen.* **Syn.** inrama n, sätta ram på l. kring, infatta i ram, förse med bärd l. infattning, omge.

Ram², -en, -ar; -grepp. Egentl. om (nedersta leden på) björn(ens framben); friare ifråga om andra djur o. om människor. *Med ett slag av r-en rev björnen upp ett långt sår på mannens kind, varpå ~. Undgå (björn)r-arnas hotande grepp. För sent att ladda bössan, när nalle lyft r-en.* — Märk det mest bildl. *Suga på r-arna* ha föga l. intet att leva av, ha det ytterst knappt, '(få) sukta'. **Syn.** (nära stå:) tass, labb. —

Ram|a² **åt sig**, -ade; -pris; -tag. Anslutningen av r-pris o. r-tag är svag o. likaså ordens anslutning till föreg. **1**) Vard. *Han ska då allti r-a åt sej de bästa! R-a åt sig allt man kan komma över.* **2**) Ssgr. **a**) *De kom ja över för (ett) riktigt r-pris! Tre kr. för den boken, de ä ju r-pris! Köpa, få ngt för r-pris.* Säljas, vråkas bort, slä bort för r-pris. **b**) R-tag. 'Egentl.' o. bildl. *Jag vill inte gärna råka ut för hans r-tag* (häftiga omfamning l. d.) snarast till ram². — *Men sitt stora r-tag gjorde han året därpå, då han köpte ~.* **Syn. 1**) korpa åt sig, hugga för sig, rafsas till sig, häftigt gripa; **2**) (r-pris:) vrakpris, 'rakt ingenting', rövarpris, en spottstyper, ytterst l. oförskämt billigt pris; (r-tag:) väldigt grepp; stor vinst, gott kap, 'väldigt tag'.

Ram³, [-t], -aste. Mest i best. form. **1**) Mindre vanl. *Och en annan blir usel av r. lättja* C. J. L. Almquist. *Var det en dröm eller var det r. verklighet?* E. Lampén. *R. sanning utan novellistisk utsmyckning* Alg. Werin. *Han ä ju r. bonde. Alltsammans är och förblir i mina ögon rent, r-t nonsens* Sten Selander. *På r-t allvar oftare på r-a allvaret.* **2**) *På rena, r-a landsbygden. På r-a bondlandet. I r-a önödan.* *Var rena, r-a oartigheten. Som du ser: rena, r-a gojan!* Ax. Klinkowström. *De ä ju r-a vanvett!* *Och detta är r-a sanningen (i saken).* *R-a intet. Intet annat än r-a prosan.* **3**) *Långt ut på r-aste landet. R-aste skånskan. Senap är som gift för mej, som r-aste gift* J. A. Törnblom. *Klädseln är naturligtvis r-aste vardagslag* K. Fr. Karlson. *Att det verkligen är mitt r-aste och fullaste allvar* J. A. Eklund. **Syn.** 'ren', osminkad, oförfalskad, idel, verklig, fullkomlig, full(aste), faktisk.

Ram⁴; -svart (grav); förstärkande adv.

Ibl. kanske svagt anslutet till föreg. Blott i förbindelse med 'svart' o. mest hopskrivet med detta. *Alltid r. svart till färgen* Sven Hedin. *Det är r-svart natt, då mina roddare sakta far ten och ~ ib.* **Syn.** kol- l. korp- (svart).

Råmaskri (ssg); -ande(t). Mer säll. 'ramaskrik'. Jfr Bibelns 'Ett rop höres i Rama, klagan och bitter gråt'. *Och vilket r. skulle ej då upphävas av D. N. och konsorter! Blev det ett sådant r. i hela huset, att ~* Hj Bergman. *För Sverges press och allmänhet finnes ingen anledning att höja ett r. över detta förhållande.* — *Någon annan rimlig anledning till r-andet torde icke kunna uppvisas.* **Syn.** storm av ogillande, rop av starkt ogillande o. avsky, upprörd protest; ibl. våldsamt o. bitter klagan.

Ram|l, (-e)n; -buske (Boehmeria nivea; egentl. en ört som hör till nässlorna men saknar brännhår); -fiber; -garn; -odling; -planta; -spinneri; -tröja; -tåga; -underkläder; -väveri. *R-busken, vild och odlad t. e. i Kina o. Japan, har blad rika på bast-fibrer, vilka exporteras under namnet r. eller kinagräs. Tyger, tillverkade av r. kommo till Europa från Kina första gången 1810 och ~ Kjellins Varulex. R. användes för tillverkning av trikadvaror till underkläder och åtskilliga andra vävnader, bl. a. till möbelöverdrag, samt också till tågvaror.*

Ram|a, -ade, [-as]; r-a av [n]; r-a ned l. ner se nedra; r-a omkull l. i kull se kullr-a; r-a i väg sell; r-a o'm o. på se IV. **I.** Falla o. d. **1**) Egentl. *R-a av hästen, av lasset, ur vagnen, utför trapporna, i plurret, över ända. R-a (handlöst) på släta vägen. R-a som käglor vid slagen bataljon. Nu r ar hela brickan, om du inte tar emot. R-a baklänges, av stolen av häpnad 'sätta sej' (i golvet) Gick Du och r-a i diket* Strindberg. *I stället r-ade jag bildligt talat i armarna på ~* Ax. Claëson, öv. — *En r-ande byggnad* *Och den nya huvudstaden, Guatemala City, r-ade i spillror år 1918* Elsb. Funch. *Det var / som hade skolans väggar r-at kring mig / och fri jag stege ut i livet, världen* S. Siwertz. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Och när man slutligen trött r-ade i säng, var man ~* Hj. Lundgren. *Pratade så fort, att orden r-ade över varann* G. Salander, öv. *Det fullkomligt r-ar vänligheter ur mun på honom* Karin Thordeman. **b**) *Troner, som r-a. I det stora, r-ande tsarväldet. Vad förmultnat är, skall r-a, / och det friska, nya växa / opp utur förstörelsen* Tegnér. *Hela hennes värld tycktes r-a i spillror* Wendela Leitler, öv. *Svikna förhoppningar och r-ade illusioner. När firman r-ar över ända.* **II.** Skynda o. d. Nästan endast i särskrivna ssgr. Vard. *R-a på ni, medan jag hämtar min piska* Elbbe Lieberath. — *Utan det var bäst att r-a i väg till andra marker och ~*

E. Sparre. *Det var tusan, så fort tiden r-at i väg!* Alb. Ytterlund. **III.** Bullra, bulta o. d. Mest vard. *Försök att inte r-a så mycket, om du kommer hem sent!* R-a och skramla, när man tar bort diskarna R-a med diskarna i köket. *En r-ande bondskjuts. R-a på porten.* **IV.** Vard. Blott i särskrivna ssg. 'Klä'. *Om gubben rent av tagit till klappen och r-at om sällskapet över lag* V. E. Öman. **Syn. I.** se i allm. falla A o. B I; (ibl.:) dråsa l. drumla omkull, instörta u, grusas, rasa; **II.** skynda (på); **III.** skramla, bullra; bulta (hårt), dunka, slå; **IV.** klå (öpp l. på), ge ett duktigt kok stryk. [— **Ramlare** se d. o.]

— **Rammel**, ramlet, = (till II); -buljong (skämts., till III). **I.** *De va ett fastligt r. därute i köket, va gör dom?* *Ett r. som om en hel barnskara rusat utför trapporna.* *Ett r. av potatis som lossades på vagnarna* Ellen Wester öv. *Ett r. hördes från grustaget, en kärra hade stjälpit och grus och småsten ram lade med brak utför slutningen.* **II.** Konk. Med plur. *Det stenrammel på grusgrund, som kallas Skörahalm* O. v. Friesen. *Jag fann hela r. av stenar och block och ~ E. Manke.* **III.** Vard. *Nu ska du ha r., de har du irligt gjort dej förtjänt dv. Ge ngn, få r. — Soc.-Dem. är av den förnuftiga mening, att en lämplig portion r-buljong vore på sin plats inte bara för småpojkar utan för deras mer eller mindre vuxna tillskyndare.* **Syn. I.** skrammel, slammer, smatter, skräll(ande), jfr f. ö. buller; **II.** stenhop(ar), (sten)gryt, stentrör; **III.** stryk, pisk, smörj, smisk.

Ramlare, -(e)n, -e. Jäg. (Gammal) harhanne. *För omväxlings skull tog jösse, som var en riktig gammal r-e, en långtur rätt ut som en räv A. Knöppel.*

Ramm¹, -en, -ar. Se nattram.

Ramm², -en, -ar; -fartyg. Särsk. sjökrigs. Spetsig underdel av stöv för stötangrepp. *R arna, omkr. 1860 1900 åter i fullt bruk vid sjökriget, ha med torpeder och långskjutande artilleri blivit satta ur bruk. Borra en fiende i sank med r-en. Drabba med r-en.* — **Ramma**, -ade, -as; ramning (-en, -ar; -sförsök). **1)** Egentl. Sjökrigs. *Genom en i rätt tid företagen gir undgingo vi att r-as, ramningsförsöket.* — *Norska och svenska tullare beskjuta och r-a en spritaceer* 1923. **2)** Friare o. bildl. l. allmännare. **a)** *Färjan r-ade torpedbåten mitt över.* Svenskt skolskepp r-at av Halmstadsångare utanför Skagen 1934. **b)** Skönl., ibl. lds. *En kula krossade ena fönstret och r-ade stora ljuskronan.* — *Det hade r-at rakt i hjärtat både 'egentl.' o. rent bildl. Giv då din r-ande blixt och kastu mig krossad till marken* Ragn. Ekelund. *Tills ödets slag oss r-ar.* Men nu kom paniken år 1857, och Kelly var en av de tusenden som r-ades O. B. Nelson. — [Hela

Har. Hjärnes] lysande och r-ande stilkonst Erik Hedén. **Syn. 1)** (söka) med ramm stöta i sank, drabba med rammen; (köra på l. träffa o.) skada med staven l. med bil osv.; träffa, drabba, råka.

Rammel se under ramla.

Ramp, -en, -er. **1)** Rad av ljuslågor l. ljuspunkter. **a)** Åt teatersalongen avskärmad lamprad ('golvramp') som förr var den viktigaste ljuskällan för scenen. I friare uttr. symbol för teatern. *Och r-en kastar sitt sken / på Grabows dekorationer* D. Fallström. *Scenen låg i halvljus nu då r-en var släckt* R. Schildt. *Fullkomligt franska resonörsrepliker, som ~ slungas ut över r-en mot dskådlarna* M Lamm. *Träda fram till r-en. På bägge sidor om r-en. En sista solstråle, så vass och begränsad som ljuset från en teateramp.* — *Innan hans drama ännu skedd, fått skåda r-ens ljus.* **b)** Friare. *Elektrisk scenbelysning sker i regel med r-er av glödlampor, ordnade dels vertikalt bakom kulisserna, dels horisontalt i taket och vid scenkanten* Nord. Fam.² 1907. *Den mycket diskreta ~ belysningen kom från en r., som var inlagd närmast taket* R. Gelm. [*Upp i Norra Kungstornet*] *glimmade en lysande r. kring restaurangen i översta våningen* W. Hammenhög. — *Ett skuggskepp, länsar in mot Slussens ljusreklamer, / och som en jätteramp är hela kajen tänd* Bo Bergman. *Annonsskyltar och reklam-er* Emil Cedercreutz *Takramp.* — *Ugnsramp* (på gasspis). **2)** Fackl. Sluttande uppfartsväg till byggnad. *En r. förde ifrån slätten upp till ~.* — **Rampbelysning.** *I skarp r. -feber.* Rädsla för offentligt (egentl. sceniskt) uppträdande. *Hur ofta han än uppträdde, kunde han aldrig bli fri från r(-n).* *Anfäktas av ha, få r.* *Ingen egentlig r. besvärade mig vid detta tillfälle* Aino Ackté. — *Att även den starkaste och mest tärningsvane dukar under för r-n* J. Zander. **-kant.** *Över r-en.* **-ljus.** **1)** Ifråga om teater l. bildl. *Att ånyo få komma upp i det r., som en gång ~ förvandlade vad som nu för oss är äga bokstäver till en levande andligt kraft* Gode Beijer. *Och de vänner som hjälpt mig att få mina hjältar fram i r-et* Åke Berglund. — *Andrew Carnegie's roll i ställramat var ingen undanskymd och stum biroll. Tvärtom stod han främst i r-et* O. B. Nelson. **2)** Allmännare. *Det nya konditoriet får r. utåt gatan.* **-sida.** *Scenens r.* Aino Ackté. **-skén.** Jfr rampljus l. *Triumfen i r-et var det han åtrådde. Att ställas mitt i r-et från forna dagar.*

Ramponera, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Vanligast i part. perf. *Varvid slupen löpte fara att r-as* Flygaren kapotterade och fick maskinen r-ad. *Att från den svenska tiden fanns intet annat kvar i östra Finland än lutherdomen, 1734 års lag och Viborgs*

slott, alla tre därtill illa *r-ade* Jac. Ahrenberg. Vi är ännu kvar på sanatoriet, Dahlberg och jag, låt vara i ganska *r-at* skick S. Stolpe. Regeringen gick ganska *r-ad* ur debatten, dess prestige hade ansenligt sjunkit. **Syn.** skamflå, (illa) skada, gå illa åt, slå l. bryta sönder n, fördärva, illa tilltyga n.

Rampris se rama² 2 b.

Rams, -en; -lök (Allium ursinum). 1) Det liljeartade släktet Polygonatum (ofta förenat med Convallaria, men har bladig stjälk o. rörformiga blommor). Jfr getrams 2) Vid Mörkeklevs grotta doftade det starkt och en smula källarfränt från *r-(lök)en*, som bildade vita mattor under trädens lövmassor.

Rams|a, -an, -or; -esamling. En lång *r-a* (av ord utan mening). Mumlade en hel *r-a*, vari blott ett par svordomar kunde urskiljas. Komma med en hel *r-a* (med, av) artigheter, smicker i långa *r-or*. En *r-a* namn utan närmare uppgifter. Den *r-an* engelska hade alla barnen kunnat, långt innan ~ Elswig Thunberg. Rimmade namn-*r-or*. Artighets-, barn-, böne-, klang-, lek-, papegajr-*a*. — Med anledning av signaturen E. H:s bidrag till *r-esamlingen* Sv. Dagbl. 1934. **Syn.** lång rad l. bit l. följd (av torra fakta l. osammanhängande pladder l. utgjtelser), 'radda', hel samling, tirad, uppräknig, (ibl. nära:) torr lista, barnvers, obegriplig versstump, svada, svammel, trams. — **Rams|a**², -ade, -as; *r-a* upp n; [-ning]. Ngt vard. Satt ~ och *r-ade* böner Ellen Wester, öv. Det eviga ljuset lyse över dig... började hon åter *r-a* ib. För att en kör av röster skall börja *r-a* om svensk äventyrsolitik och rysk fredskärlek T. Segerstedt. **Syn.** (upp)rabbla (n).

Ramslök se rams. **Ramtag** se rama² 2 b.

Ran|a, -an, -or. Norrbotten. Tjockt vävt täcke vanl. av norsk tillverkning. I pulkan hade han en fäll och en tjock *r-a*, så att han inte skulle frysa K. B. Wiklund. Dessa *r-or* begagnas av Karesuandolapparna dels som täcken för bäddarna, dels att täcka kåtorna med om vintern Fredr. Borelius.

Ranch (-tj); -en, -er; -hund; -man; -område m. fl. Bl. a. kommer kronprinsparet med svit att tillbringa en natt på en äkta amerikansk *r*. 1926. Å sin fäderneärvda *r.* (lantgård) nära ~ Ninian Wærner 1908. [Cowgirl] på en av västerns bästa *r-er* 'K. Gunnarson'. På de väldigt stora boskaps-*r-erna* K. Zilliacus. — [Hästen] hade ett *r-märke* inbränt på länden och ~ 'K. Gunnarson'. Ni kanske blir *r-ägare*, blir rik och ~ ib. **Syn.** (amerikansk) boskapsfarm.

Rand, -en, ränder (akut). Bet. ibl. ej helt skilda. I. Kant o. d. Mest i sing. Brädda ett glas till *r-en* slå det bräddfyllt. Glasen voro ej fyllda upp till *r*. Aug. Hallner. Så länge vi känt honom, hade två saker fyllt Valkas själ ända till *r-en*, teatern och

kommunismen Göran Salander, öv. Mitt glas jag för | till läppens *r* och det i botten tömmer Emil Kléen. *R-en* av, kring, på ett fat, ett mynt. Yttersta *r-en* av papperret. Noter i *r-en* (av manuskriptet, sidorna) *r-noter*. Gräsrand kanten av en gräsmatta, en äng m. m. Spåren kunde följas till *r-en* av en källa. Nära *r-en* av en blå sjö Jeanna Oterdahl. Vid *r-en* av det förgångnas dimmiga hav ib. Vid *r-en* av skogen. Vid öknens *r*. Förä till avgrundens *r*. På, vid *r-en* av bräddjupet, gravens *r*. Skogs-, ökenrand. II. Streck o. d. Sebran är ett randigt djur, ränderna gå aldrig ur. Avskilj marginalen med en blå *r*.! En färgad *r*. nederst på klänningen. Tyg med upphöjda ränder. Glaset graderat och försatt med etsade ränder. Akta, det kan bli ränder i glaset! Att hon gråtit, det syntes på ränderna i hennes ansikte. En mörk *r*. under ögonen. — Dagr-en. Breda fuktränder. Markisväv med gula kantränder. Skum-, smuts-; synrand. **Syn. I.** (ytter)kant, brädd, bryn, utkant, gräns(linje); (ibl.)strand; (ibl. marg(inal)); (yttersta *r*.) ände; **II.** streck, linje, strimma, ådra; band, list, bård; (ibl.:) 'stad', bräm, strimla, remsa, repa, rits(a), rispa, 'spår', räffa.

— **Randanmärkning** a. i kanten, randen, margen. -**anteckning** jfr föreg. -**berg**. Geogr. Bergskedja begränsande en högslätt. Oasen Charkhlik, belägen vid foten av Tibets norra *r*. Sven Hedin. -**fläsk**. Fackl. Fläsk med omväxlande feta o. magra ränder, mest om sidfläsk. -**folk**; -srepresentant. Fornä ryska *r*. som fria nationer 1918. -**glos|a**. Randanmärkning. Dels i form av *r-or* till Fr. Boyes och A. G. Hafströms arbeten, dels i ett självständigt verk N. Afzelius. -**glossa** se glossa. -**gräs**. Vitstrimmig varietet av Phalaris arundinacea (v. picta). -**hav**. Geogr. 'Bihav' ofullständigt avspärrat från öppna oceanen (t. e. gm en ökedja). De östasiatiska *r-en* J. F. Nyström. **Syn.** kant-hav. -**list**. -**läder**. Skom. -**not**. Försedd med *r-er* anteckningar i kanten. -**plät**. Ryggskölden [hos kärrsköldpaddan] med en nackplät, 11 *r-ar* och ~ E. Lönnberg. -**prydnad**. T. e. Titelfattningar och *r-er* ~ skurna av Hans Holbein Nord. Fam.² -**rät**. Fackl. Sätta en klut *r-t* rätt efter ränderna. Se efter, att bitarna komma *r-t* t. e. i tapet, matta etc. -**snodd**. Den kokardprydd mössan med dess röda *r*. S. Agrell, öv. -**stat**; -sförbund; -spolitik. Efter världskriget särsk. om staterna vid Rysslands västgräns (i sht Estland, Lettland, Litauen, ibl. Finland samt ytterligare stundom Polen o. Rumänien). Tanken på *r-sförbundet* [mellan de baltiska staterna] dryftas 1919. -**sydd**. Skom. En kant av ovanläder vikes ned, däröver lägges en smal läderremsa ('randen') som hopsys med ovanläder o. bindsula. *R-a* skodon äro ~ smidigare och bättre än de

genomsydd Nord. Fam.² -söm; -skad. Skom. Se föreg. -vis, adv. [o. adj.]. Skiktvis eller r. olikfärgad hälleflinta Nord. Fam.² -vävd. R-t, vitt tyg med racker mellan- och kantbrodyr Ahlén & Holm.

— **Randa**, -ade, -as; r-a om n. 1) Mer egentl. a) R-a en väv. Som var känd för att r-a trasmatör som ingen annan ~ Karin Juel. Vackert r-ade och rutade klännings-tyger. R-ad på längden med svarta och röda ränder. [Den ryska flaggan, som] är r-ad åt annan led än trikoloren Annie Furuhjelm. I r-at sicksackmönster. b) Snön låg vit på slätten, som här och där ~ r-ats av skidspår Levi Rickson. Ett guldvarmt lyktsken r-ar Ridderfjärden ~ Viktor Almqvist. 2) Bildl. Ngt vard. Att vid tillfälle r-a ryggen på honom R. Schiltd. — Annars skall jag r-a dig, så du minns't Ellen Wester, öv. Aldrig i hela sitt liv hade han blivit så r-ad som den julaftonen S. Dahllöf. **Syn.** 1) göra l. väva osv. ränder, göra randig, förse med rand l. ränder; bilda ränder l. linjer l. streck l. strimmor på, fåra, ibl. ådra; 2) ge smörj, 'smörja upp', slå gul o. blå, klä o'pp, 'märka'. — **Randjas**, -ades. Skönl. Och natten är aldrig så lång, att icke morgonen r-as Har. Lindberg, öv. Innan dagen, en ny dag r-as. Dagen må r-as klar eller mulen Hj. Procopé. Då den stora dagen r-ades. Segerus gyllne morgon r-as Lydia Saxén. Frihetens dag har annu ej randats för det ryska folket H. Gummerus. — När man småningom upptäckte misstaget, r-ades en något besvärlig tid för mig Svante Söderblom. Helt säkert r-as svåra tider för landet, då ~ Raf Hertzberg, öv. Skall det inte snart r-as bättre tider? A. T. Gellerstedt. **Syn.** gry, dagas, bräcka, uppgå n, inbryta n, ingå n, komma, varda kommande, inträda, förestå. — **Randig**, -t, -are; -het. 1) R-t tyg, papper, trä. I diskret r-a mönster. Ska de vara rutigt eller r-t (tyg)? Upphöjt r. R. hälleflinta. — R-t fläsk randfläsk. 2) Märk bl. a. a) Åh, det hade sina r-a skäl (sina goda l. speciella l. välgrundade skäl, vissa bestämda orsaker, var minsann motiverat) Joh. Sandblad. Skämts. även Ha sina rutiga skäl och r-a orsaker. Och det hade [han] sina både r-a och rutiga orsaker till E. Sparre. b) Ofta i sgr med färg- l. formadj som: Lång-, bred-, tvär-, små-; blå-, vitrandig. **Syn.** med ränder, randad, strimmig, bandad, ådrad, ådrig, färad, ibl. linjerad. — **Randning**, -en, -ar. Märk särsk. Förkläde med bröstslapp i trefärgad r. Sportskjortor ~ i modärna r-ar Ahlén & Holm. Veporna med sina sinnrika och effektfulla r-ar.

Rang, -en. I. Enkelt. 1) Ha överstes r., mellan kapten och major. Jag känner icke er till namn och r. Viktor Almqvist. Vem av dem har högre r.? Ha r. före, framför ngn mer säll. o. skr. 'ta r.' Stå

framför, över, under, efter ngn i r. Den i r., till r-en främste. Hans r. berättigade honom att ~. Högfärdig över sin börd och sin r. Som min r. och samhällsställning kräver. Tvista om r. och företrädere. Ordna, placera, sitta (strikt) efter r. Stå över all r. Jag drömmer ej om årens höjder / och ej om titlar eller r. Gottfrid Johnson. Fika efter r. och äretitlar. Ha r., heder och värdighet av ~ ofta bildl. Men då de icke vågade visa sig (inför kejsaren) utan ämbetsrang, förlänade kejsaren dem sjunde r-ens knapp Sven Hedin. Ämbets(muana)r-en är hos oss sen 1909 avskaffad, men hovr-en och den militära r-en fortleva. Bördsrang. 2) Friare o. bildl. För en konstnär av din r. Lovade att bli en publikation av r. Koltrasten är en sångare av hög r., mildare i tonen än talltrasten. Kanske är den ~ en egen art eller åtminstone förtjänt av högre r. än varietet Th. Lange. Religionsstiftaren får fatt om någon mer eller mindre gängse idé och upphöjer den till r. av evig sanning T. Segerstedt. Ett ~ skaldestycke, som väl kunde göra andra folks stora urtdikter r-en stridig S. Lagerlöf. — En författare av första r. En andra r-ens författare. En första r-ens upplevelse. II. Ssgr ha rang-; rangs- blott i r-spersion. I sgr ofta friare o. bildl. **Syn.** plats i rangordningen l. rangskalan, officiell värdighet o. därpå grundat företrädere, företrädesrätt; (ibl.:) behörig plats, (rang)klass, ordning, grad, förnämt stånd, förtjänst, valör, 'hög klass l. kvalitet', (bästa) sort l. slag.

— **Rangavstånd**. Var r-et mycket stort mellan dem, kunde ~. -begrepp. Med sina preussiska r. -klass. 1) En genomförd indelning i (olika) r-er. Arkebiskopen och överståthållaren i Stockholm tillhöra, ifråga om den r-ordning, som tillämpas vid hovet, den 2:a av de 9 r-erna, de ha generals rang. 2) Friare o. bildl. En konstnär i r. av rang. -kort. Kortspelsterm. Äss o. 'målare' (ibl. inräknas tian). -likhet. För bevarande av r-en Nord. Fam.² -lista. Uppgöra en r. för ~. -lös; -het. Och samhällets många rang- och titellösa medborgare M. Rogberg. -officer. O. tillhörande ett förr s. k. rangregemente (se d. o.). -ordning; -sregel. 1) Egentl. Den första svenska r-en utfärdades 1672. Där rådde den strängaste r. Bryta (mot), gå ifrån r-en. R-ens uppjivande inom ämbetsklassen. Upphöva r-en. 2) Friare o. bildl. R-en mellan de olika föreningarna avgjordes genom ~. Upprätta och uppehålla en verklig r. bland sina alumner. Fakulteternas ordning i studentkatalogen är ej att betrakta som en r. — Märk vid proportionella val. R-sregel(n) regel(n) för den ordning i vkn namnen på en valsedel skola äga företräde sinsemellan. Med tillämpning av r-sregelna beträffande de första åtta platserna och re-

duktionsregeln beträffande de övriga blevo ~.
-plats. 1) Egentl. Mindre vanl. Veta sin r.
2) Friare o. bildl. Huvudbet. Och ligga i ~ för att återeröva sin gamla r. som den förmånste V. A. Almqvist, öv. [Zoir har nu] nått en konstens r., som väl ingen i dag torde kunna beröva honom Allsv. Samling 1930. Inneha, inta, förskuffa ngn en r. i sitt lands litteratur både om person o. verk. [Styckets] höga r. i svensk diktning torde ännu få bli obestridd Per Hallström. Intog en social r. bland ~ C. G. Laurin. [Att magyarerna] intaga en verklig r. på vatten-sportens område V. Langlet. Som utsikts-punkt har stället (be)hållit sin r. **Syn. 1)** rang, (tjänste)grad; **2)** framskjuten l. bemärkt l. 'hög' l. förnäm plats, förnämlig l. mkt ansedd ställning, rangställning. **-prestation.** Och hans verk blev en r. utmärkt, ypperlig, av rang.

-regemente. Officerare vid de s. k. r-na (gardena, Livregementet till fot, artilleriet, fortifikationen o. a.) hade till 1870 en särställning, i det de togo befäl före officerare av samma grad vid icke r-n. **-reglemente.** **-rulla.** Förteckning över krigsmaktens officerare o. civila personal. Vår äldsta r. är av 1793. **-sjuk; -a. 1)** R. och lyxhungrig. **2)** Där r-an grasserar. **Syn.** fiken l. fikande efter (högre) rang o. utmärkelser, socialt ärelysten. **-skalja; -efråga.** Egentl., friare o. bildl. En sträng r-a råder där vid hovet. I den r-a, som från äldsta tider varit gällande i Mittens rike, står krigaren lägst, ty han förstör allt, vad de andra samhällsklasserna byggt upp Öv. fr. Pearl Buck. Stiga, höja sig (ett par steg) på r-an. — Nummer tre i r-an av alla Afrikas berg Prins Wilhelm. Kärleken känner inte till några r-or Agnes v. Krusenstjerna. **Syn.** (bestämd) rangordning, ibl. rangstege, rangtrappa. **-skepp.** Förr = större örlogsfartyg (linjeskepp, fregatter o. d.) för strid i 'linjen'. Även bildl. Månet vetenskapens r. tryggt du lotsat har i hamn Curt Thelander. **-skillnad.** Egentl. o. bildl. R. finnes ej blott hos de högre klasserna, den betyder mycket även bland hantverkare, lantfolk, arbetare. Någon r. ska de väl ändå vara mellan en duktig karl och ett måhå. Införa r. mellan ~. Den r. de flesta jägare göra bland vildnaden. Göra r. mellan ~ ibl.: behandla olika, vara partisk. **-stege.** Skr. Jag har inte den ringaste lust för att klättra uppåt på samhällets r. A. Mörne. **-strid; -ighet.** Rangtvist. **-ställning.** Orkestern hävdade med glans sin r. och ~. Sverige har tillkämpat sig en r. på många områden ~. En hög r. bland originaler måste vi tillerkänna greve Sven Lagerberg ~ Gust. Cederström. **Syn.** ibl. rangplats. **-tecken.** R. på krage och ~ tydde visserligen på generalmajors rang ~ Fr. G. Bengtsson. **-trappa.**

Jfr rangstege. Den samhälleliga r-an. [Han intog icke en hög] ställning på den sociala r-an V. Rydberg. **-tvist** rangstrid. **-väsen (de).** — **Rangsperson.** Person av (hög) rang. Det modärna Kinas generaler och andra r-er A. Hj. Ugglå, öv.

Ranger|a (rangs-); -ade, -as; r-a in m. fl. se in-r. osv.; -bangård m. fl.; -ing (-en, -ar; -sbangård). **1)** Vanl. verbformer. a) Den middagen skulle jag vilja r-a på mitt sätt. Man kan r-a ett parti / med priffe, vira eller kille 'Gösta'. Åtta dagar därefter var allt r-at och lysning uttagen för det unga paret 'Kapten Puff'. Och jag ämnar själv resa till Stockholm för att r-a saken V. Benedictsson. Tack vare min stabschefs ~ klokhed r-ades dock saken L. W. Stjernstedt. Måste svärfadern ~ r-a affärerna J. G. Arsenius. **b)** Teet undanstökades hastigt, och sällskapet r-ade sig G. af Geijerstam. **c)** Och för mig gällde det att så fort som möjligt bli r-ad karl Herm Rydin. För min del blev jag r-ad för sent, sade häradshövdingen 'Sigurd'. Lever ännu som r-ad köpman och bankdirektör B. E. Carlbaum. **2)** Alla växlingar komma nu i huvudsak att förläggas till r-(ings)bangården söder om staden [Uppsala] (växlingsbangården) 1919. — Pustande r-lok S. Siwertz. **Elektriskt r-lokomotiv** för ~ 1921. **Syn. 1)** a) ordna, ställa i (viss) ordning, anordna, (ut)reda n., bringa reda i osv., jfr arrangera; b) placera sig (i viss ordning), slå sig ned, gruppera sig; c) välsituerad, (väl)bärgad, i goda omständigheter; ibl. stadgad l. 'färdig'.

Rangla, -ade. R-a hit och dit om person, källa osv. En r-ande gestalt, som tar stöd mol vägen. **Syn.** ragla, vackla, gå ostadigt. — **Ranglig,** -t, -are; -het. **1)** Ofta om person, djur, växt. Han var mager och r. Henning Berger. En r. gestalt. Lång och r. En giraff på långa, r-a ben. Några r-a pelargonier. Och växtsättet icke så r-t. **2)** Sak. En vanlig, r. pinnstol Eva Årads. En smal, r. bänk Wilma Lindhé. Ett r-t bord med ojämna ben. På den r-a turist-sängen En r. stege, träbro, gårdsgränd. På en r. fjädrvagn Ester B. Nordström Glömt bort att lägga ut någon förstubro och lämnat kvar samma gamla r-a sten, som ~ S. Lagerlöf. **Syn. 1)** lång o. smal o. utan styrsel, gänglig, (lång)skranglig, slankigt byggd), slinkig; **2)** rankig, vacklande, skraltande, skraltigt, runkande, ostadig, (ibl.: halt(ande), bofällig, fallfärdig.

Rank¹, -t, -are; -het m. fl. Gärna skönl., ofta sydsv. I. Enkelt. R. och ung / på tröskelen / hon står Ola Hansson. Hon var r. och smidig, av strålande, ljuslätt fågring Aivva Upström. R. och stöttlig Emma Bendz. R. och rak. Smärt och r Per Hallström. Vid fönstret stod hon där uppenbart, / så dödsblek, så lång och r. C. Snoilsky.

I midjan r. som mandelträdet gren Strindberg. Den r-a, vita gestalten 'Sigurd'. Hans spånstigt r-a figur G. Ullman. R. hals [med] 3 rader pärlband Helge Kjellin. [Hickoryträdet] har en mera slank stam och ett mera r-t växtsätt ~ B. Jönsson. Vetet stod r-t och styvt med ~ Ellen Wester, öv. **II.** Ssgr. Ex.: Silhuetten av en r-vuxen björk Ebba Langenskiöld. **Syn.** (lång o.) smärt, käckt l. stort rak, smärt o. rak, hög o. reslig, smal o. hög, smärt o. välväxt, smal men kraftigt uppskjutande, (ibl. nära) slank l. småcker.

Rank², -t, -are; -het. Mest om farkoster. En båt, som vid krängningen gör stort motstånd, kallas styv ~, i motsatt fall vek (rank) S. Christenson. Hur kan man ge sig ut i en båt, som är så gammal och r.! Min jolle var ~ ett monstrum av r-het Alb. Engström. — Och han brur sig icke ens om att lägga sina gamla rankiga bommar för sin gamla r-a dörr Kate Hildén, öv. **Syn.** jfr rankig. — **Rankig**, -t, -are; -het. Båten är för liten och r. för fyra personer. Laga en r. dörr. Från taket går en r. trappa direkt ned till trädgården ~ Birgit Th. Sparre. Våra gamla r-a salsstolar. Ett r-t fällbord. I den r-a trillan, som ~ F. U. Wrangel. Vagnen går r-t. — Båtarnas lätthet och r-het kräver stor skicklighet hos rodarna. **Syn.** rank, som lätt kränger l. kantrar, ostadig, vacklande, vickig, osäker, vinglig, haltande, labil, (ibl.) (sk)ranglig, lossnad i fogarna, skraltig, skraltande.

Ranka¹, subst. I uttr. Rida r. rida l. sitta o. gunga på ens knä; jfr barnvenern Rida, rida r., | hästen heter Blanka.

Ranka², -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. a) Långa r-or av höstrött vildvin klädde de grå träväggarna. Han skall avskära r-orna med vingårdskniv Bibeln. R-or av sjöloklättrande vildvin hade redan nått takfoten. [Melon]r-orna ubredas liksidigt i fönstren, och ~ Lind-Liljewall. Linnea-, lummer-, murgröns-, tranbärs-, vildvinsr-or. b) Ibl. i växtnamn. T. e. • Pepparr-an, som ~ pepparbusken kallas Nord. Fam.² Aristolochia (Pipr-a). Vinr-a även till a. **2)** Friare o. bildl. a) Tapetmönster med blomsterr-or. R-or, lämpande sig för finare broderier. Varje boksida har texten omgiven av en r-a. — Aldermansr-a. b) Damen av 1931, som på f. m. kör bil och spelar golf, förvandlas på kvällen till ett ljvt väsen, en stödböivande r-a Mollie Faustman. **II.** Ssgr. Ex: Mönster: stela r-band och blomfigurer. Till r-fotingarna (Cirripedia), kräftdjur, vilka som kömsmagna leva fastvuxna på klippor, pllar, alger o. d., höra t. e. havstulpanerna. (Passiflora:) Stam buskartad, r-lik klättrande P. Svensson. Med ett r-mönster i kontursöm. Tapetens urblekta r-mönster R. Schildt. R-ornament. Det är just på sådana

sdrade ställen [av melonr-orna], som r-röta uppstår ~ Lind-Liljewall. R-spenat Hablitzia tamnoides. På sidorna är ytan utfylld med blad och r-verk. Väggar med infällda mdl-ningar, omgivna av r-verk. R-växt klättrväxt som håller sig upprätt medelst stam o. bladklängen; även friare = slinger- l. klängväxt. **Syn.** klängande kvist l. gren, klänge, krypande stjälk, reva, utlöpare, ibl. rotskott; klättr- l. kläng- l. slingerväxt, rankväxt; ibl. vinranka; (slingrande) lövverksornament, (blad)slinga, (ibl. nära) kvist. — **Ranka³ sig**, -ade. På så sätt fick plantan ostört växa till och r-a sig, och ~ Gerh. Lindblom. Omkring dessa kapitäl roseslingor / sig r-ade så lätta ~ R. Jändel. — Ofta i pres. part. Buske med långa, klättrande och r-ande grenar A. Holzhausen. De vedartade, r-ande och slingrande arterna av detta släkte (Clematis) ib. Bocktörne ~ en halvt r-ande växt. **Syn.** bilda rankor l. revor, slingra sig, klänga, 'klättra', 'krypa'.

Rankig se under rank². **Rann** se inna. **Ra'nnsakla** (med grav; mer säll. -sämed aknt); -ade, -as; -ing (=); -arje (-(e)n, -e); [-erska (-an, -or)]; -ning (-en, -ar); -sdomare m. fl. se II). Lagt., bibl. o. allmännare. **I.** Vanl. verbformer. Gärna skr. **1)** Lagt. o. d. Om domstols undersökning angående brott o. särsk. om första handläggningen av mål mot en häktad. R-a först, döm sedan! Vem har att r-a i mdlet? R-a en brottsling. Ännu icke slutrade häktade. R-as inför slutna dörrar. **2)** Bibl. o. allmännare. De ~ r-ade var dag skrifterna ~ Bibeln. R-a mina njurar och mitt hjärta ~ ib. Så skall du noga undersöka och r-a ib. R-a dig, ditt hjärta, välaktade medborgare, har du ingenting straffvärt bakom dig? Men hur jag än r-ar mitt minne, kan jag inte ~ Hj. Bergman. Fast beslutet att slingra mig undan tant Helenas r-ande frdgor Stina Aronson. En så inträngande och hjärter-ande predikan P. Wagenius. **II.** Verbalsubst. **1)** R-an. Kallade han först fram denne för r-an B. Karlgren, öv. Vid den logementsr-an, som då företogs, fann man guldklockan i ~. Kropps-, hus-; självr-an. **2)** R-are. Gud, den allvetande r-aren. Herren, hjärter-aren. Allt pekade, tycktes det denne r-are av mänsklig storhet och ynkedom, på att ~ T. Segerstedt. Och socialdemokratin, framtidens parti, har mindre behov av lovsjungare än av r-are Erik Hedén. Den unge självr-aren Ad. Hillman, öv. **3)** R-erska. Ni sade mig en gång, att jag är en hjärter-erska och att jag känner människorna Raf. Lindqvist, öv. **4)** R-ning. a) Hålla, anställa, företa r-ning med en häktad. Undergå r-ning (för ngt). R-ning med häktad skall börjas vid rådhusrätt senast å 8:e dagen och vid häradsrätt senast å 14:e dagen från den dag, då anmälan om häktningen inkommit. R-ning(en) äger

rum å ~. Utan dom och r-ning ofta med huvudton på -såk-. — Därpå började han föra r-ning med sig själv Ellen Nyblom, öv. — Vid gravr-ningen i samband med kyrkans ombyggnad 1897 hittades ~ Anton Ridderstad. **b)** Ssgr. Ex.: R-ningsfänge. R-ningsfängelse för ännu ej slutr-ade häktade. De s. k. r-ningshynchorna 1923. Han var ~ predikant vid Stockholms r-ningshäkte Garli Linder. R-ningsprotokoll. Vilken vid senaste r-ningstillfäll-t försattes på fri fot, men ålades personlig inställelse. Och kommer sedan att sändas ut på r-ningsturné om häktad som misstänks för brott på flera ställen. **Syn. I. 1)** hålla etc. rannsaking (med), anställa (första) förhör om en häktad, vid domstol anställa undersökning (om brott, med häktad); **2)** pröva (hjärtan o. njurar), (noga l. ingående) granska, i grunden l. grundligt undersöka, ställa för rätta l. till doms, hålla domedag (med), pröva arten l. halten av; (ibl.:) 'gräva i', visitera, grundligt genomgå l. genomskåa.

Ransön, -en, -er; -minskning; -system; -ökning. Även bildl. **1)** Huvudbet. **a)** *Ha hästarna fått sin vanliga r. (av) havre, sin havreranson, sin r. för dagen, sin dagsranson?* Tilldelad dubbel r. [Här vilar Nils Kvist] Han sökte leva hederligt på r-en, därför dog han Erh. Bäckström. *F.H.K.s fodersektion har beslutat, att till städernas hästar md utgå en extra r. av 1 kg. havrenudlar per häst och dag under februari och mars månader 1919. Ta ut sin r. Full r. Ökad r. Så det stod inte länge på, förrän vi sattes på trekvarts och så på halv r. Erik Sparre. Vi hade halva r-er för 16 dagar, bestående av ~. R-en är för var och en: ~. Jag har redan tagit ut min (sprit)ranson för månaden. Men ännu i slutet av oktober hade icke septemberr-en socker utdelats i Moskva Marika Stjernstedt. Vecko-, månads-, kristidsranson. — R-systemet har den stora fördelen att vara på en gång effektivt och rättvist 1916. F. H. K. ger förhoppningar om ytterligare r-ökning 1918. **b)** Även han fick dock sin dagliga r. ovelt. **2)** Sätta ngn, sättas på r. förknappning. **Syn. 1)** avmätt (an)del (särsk av föda), (mat-) l. foderportion, ibl. dagskost, ibl. (an)part l. lott l. tilldelat parti, medgiven l. tillåten kvantitet; **2)** förknappning, minskning l. inskränkning i kost l. tilldelning.*

— **Ransoner** |a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sfri m. fl.). Egentl. o. bildl. **1)** *De försökte r-a de återstående förräden, men ändock ~. Under världskriget fingo i åtskilliga länder livsmedlen r-as för att trygga de mindre köpstarka befolkningslagrens försörjning T. Erlander. Allt som användes i hushållet — födoämnen såväl som rengöringsmedel — är r-at Dagmar Berg R-ad vara bortbytes mot fotogen Annons 1918. R-ade*

bomullstygger. 2) R-ing. **a)** Egentl. *R-ing av kol och oljor? febr. 1917. Potatisr-ingen för förstadsrotarna ~ tar sin början på lördag Sv. Dagbl. okt. 1918. Den modärna handels- och näringspolitiken leder ofta till en r-ing av utländska valutor och importerade råvaror. R-ingen av dessa hushåll sker medelst brödkort för långtidsr-ing K. Hildebrand 1917. — R-ingsfria ljusa sommartyger 1918. Stadsnotarien i Malmö åtalad för köp av r-ingskort 1918 I dag fredag tilldelas klasserna I, II och IV mjölk enligt r-ingsplanen Stockholm, dec. 1917. Att det är i r-ingssyfte man förbehåller apoteken uteslutanderätt att försälja dem. En så gott som fullständig samling svenskt r-ingstryck från »kristiden» Antikvariatkat 1922. Vid r-ingsårets början K. Hildebrand 1917. **b)** Bildl. *Det finns även ett annat ord, som bör sättas på r-ing: mindervärdighetskomplex 1935. Syn. utskifta o. ns, utportionera n, bestämna vars o. ens ranson l. tilldelning l. andel, ge var och en sin bestämda del (av), fördela i (bestämda) portioner; (ibl.:) sätta på förknappning, inskränka till bestämt mått; (r-ing ibl.) restriktioner.**

Rant, -et. Liksom de följ. vard. *De var ett r. å ett spring, så Gud sig förbarne. — Rant|a¹, -an, -or. Mindre vanl. Sedan flyttas interiören till en flickpension med en flock r-or i femton-sectondrsåldern och ~ Dagen 1915. Syn. (flick)snärta, jänta. — Rant|a², -ade, [-as]; r-a efter, r-a med m. fl; r-a ikring l. omkring se kringr-a. (Springa å) r-a hit å dit. *Usch, va ni r-ar i trap-porna, barn! R-a på museer Birgitta Lilliehöök. Alltid var det någon, som sprang och r-ade i dörren i onödan Fanny Alving. Hon r-ar gård ut å gård in me sitt skvaller. Hon bara r-ar med pojkar, hon Ellen Wester, öv. Vi ska ha två [punsch] mesamma, så slipper man det där eviga r-andet. — Mannen r-ade efter som en skugga. Syn. ränna (i onödan l. tanklöst), löpa (omkring), springa hit o. dit l. av o. an l. i gårdarna, vara ute på språng, fjanta.**

Rantiråra (grav); -an, -or. Vard. o. väl blott ldl. *Ska vi inte sjunga en sån där bussig r-a på slutet också? Hinke Berggren. Å så kom då jämmern över mannen, klagan på ungarna och hela r-an. — Och så undan för undan en hel r-a utav alla möjliga och omöjliga nationer, åldrar och färger Erik Sparre. Syn. (hela den gamla vanliga) ramsa(n), (hela) 'kakan' l. klabb(et); surv, radda, skara.*

Ranu |nkel (akut); -eln, -lar l. -ler; -elväxt (hörande till familjen Ranunculaceæ, 'ranunkulacé', smörblomväxt) m. fl. **I.** Enkelt. Ranunculus (smörblomma). *Och gul r-el blossar A. Österling. Se månen, se månen, med färg av r-el ~ Jon. Reuter. Gråsmattor, översållade av r-lar och Saxifraga Ax.*

Klinckowström. *De vita r-larna* [*Batrachium*] *simmade som holmar på nattsvarta dammar* Fr. Böök. *R-ler däremot tål jag icke* C. J. L. Almquist. *Bland lysande gula r-ler* Ragn. Ekelund. — *Ängsr-ler*. *Trädgårdsr-el* R. asiaticus. **II.** Ssgr. Ex.: *R-eligult* ~ / *igenom dimmorna slår solens bloss* S. Dahlb. *Över de r-elgula ängarna* Jac. Ahrenberg. **Syn.** (ibl.): smörblomma, solöga.

Rap, -et, =. Mindre vanl. för 'rapping'. Jfr följ. — **Rap**a, -ade, [-as]; -ning (med plur.). Anses i allm. oskickligt o. är därför vanligen vard.; hos en del folk (t. e. asiatiska) hör det dock till hövlighetsskick att genom r-ningar visa värdfolket att man uppskattat måltiden. **1)** Egentl. *Bonden är ej mätt, förrän han r-ar*. *Man går omkring med tummarna i västhälen och r-ar av välmåga Harry Blomberg*. *Eriksson r-ade ~ ett par gånger och ~ Alb. Engström*. *Slutligen visade den gamle dock tecken till mätt-nad genom en högljud r-ning* H. Mörne. **2)** Bildl. **a)** *Mitt bland fjantigt löpande höns och hest r-ande änder* C. T. Holmström. **b)** *Saxofonerna r-ade och stånkade för att få fram en genstörtig melodi* Fr. G. Bengtsson. **Syn.** stöta u'pp (väder), ha (hörbara) uppstötningar; 'säja rap, rap'.

Rapid, [rapit l. rapit; -are]; som subst. -en; -tåg(et); -upptagning (nyttjas för att återge ett rörelseförlopp i långsammare tempo); -itēt (-en) **1)** *Småbarnens känsloliv utmärker sig genom stor intensitet och r-a övergångar* Alb. Lilius. *I toppen öppnade den sig långsamt liksom en ultrarapid film av en blomma, som håller på att slå ut* Öv. fr. W. Beebe. **2)** *Och så bar det av till Kairo med r-en, som på tre och en halv timme tillryggalägger det 208 kilometer långa avståndet mellan ~ F. U. Wrangel*. *Medan r-en rusar norrut* A. Österling. — *Och r-tåget till Marseille ~ blev försenat* Vecko-Journ. 1931. **Syn.** snabb, hastig, il.

Rapir, -et, =. Även 'rappir'. Värjtyp från 1500. o. 1600-talen med lång o. smal klinga. *Men riddaren rände r-et i draken, / så ~ K. Stangenberg*. — Även bildl. *T. e. De andre, knölpäksmännen i vår press, ha med skiftande lycka prövat sina primitiva vapen mot hans [Gust. Stridsbergs] vassa r.* T. Segerstedt.

Rapp¹, -en, -ar; -hingst. Gärna fackl. Svart häst. *Hållande den svettdrypande r-en vid tygeln* Ax. Klinckowström. *Glansr-ar kallas de starkt glänsande [hästar, som liksom de vanliga r-arna ha både täck- och skyddshår svart]* Edw. Nyström.

Rapp², -et. Mest i best. form o. blott efter prep. 'i'. Gärna ngt vard. **1)** Sälls. *De gick i ett (enda) r., må du tro!* **2)** Best. form. *Var lugn, ja ä tillbaka i r-et*. *Men jag väntar dem i r-et* 'Hasse Z.' *Himlen*

tycks ha klarnat, solen kommer ju fram i r-et Nanny Hammarström. — *Man får inte ge sig i första r-et* Amanda Kerfstedt. *Det gick i rykande r-et* 'Dan'. *Att steka pastorn levande och det i röda r-et* Paul Lundh. *Upp och ut och det i rödaste r-et!* S. Dahlb. — *Vilka helst icke i brädr-et skulle behöva rubbas* Vår Flotta 1919. **Syn.** (i r-et:) på ögonblicket, (på) ett ögonblick, ögonblickligen, i en handvändning, innan man hunnit blinka, med detsamma ('mesamma'), i nästa minut, på minuten, i blinken, i en blink, bums, på stund(en), i ett huj, tvärt (på skivan) osv.

— **Rapp**³, -t, -are; -het m. fl. **I.** Enkelt. **1)** *Kung Eriks r-a knektar läto inte vänta på sig* V. v. Heidenstam. *Gubben tågade över gården med r-are steg, än ~ G. Ullman*. *Hålla sina r-aste hästar redo för honom* A. Hj. Ugglå, öv. *Då gäller det för smeden att vara r. i vändningarna, ty ~ K. Stenring*. *Men ögonen hade han med sig, och r. i fingrarna var han också ~ Erik Sparre*. *Han var en äkta Franc-Contois, r. i mun och nävar* Gunnar Cederschöld. *På r-a ben tog han svängen, medan jag ~ L. Munsterhjelm*. *Hon svängde sig r-t om, så ~ H. Bergegren*. **2)** *Snar och r. [var hon] till att få alla i arbete* Astrid Våring. *R-t åtludd, som han blivit* Vilh. Nordin. *En r. karl, som alltid finner på råd*. *R. expeditionskarlar, journalist*. *En r. intelligens*. *Elsa var r-are och svarade blixtsnabbt på varje fråga ~ Fr. Böök*. *R. i tungan, i repliker, (i) att svara*. *Ty jag var inte r. nog med svaret* Ester B. Nordström. *Ha en r. tunga*. *Ge en r. replik*. *Balns r-aste munläder*. *Jans-Karin Bertil Malmberg*. **3)** *Hans stil är klatschig och r.* ~ Olle Holmberg. *Som gil-lade min »r-a penna»* Erik Norling. *Akva-rellerna äro r-t nedkastade ~ skisser*. *I handlingens r-a takt och i sin prägel av ~ M. Lamm*. **4)** Mindre vanl. *Att här blir orkan utav i r-a taget* Erik Sparre. *På med rocken igen å bort till nämndemans å det i r-aste ta-gen* ändd J. A. Törnblom. **II.** Ssgr. **1)** *Den r-het och kläm, varmed dessa unga smälän-ningar hanterade de tunga kärrorna ~ Karl-feldt*. *R-heten i deras jargon* M. Lamm. *En r-het i repliken och ~* **2)** Mindre vanl. **a)** *De mera ~ r-hänta folken* V. A. Almqvist, öv. **b)** *Kvicktänt och r-tungad* I. Harrie. *Den trogna, respektlösa, r-tungade tjänarinnan* Lina G. Castrén. **Syn.** I. flink, kvick (i vändningarna), snabb (o. beslut-sam), rask, snar(färdig), färm, 'snäll', skynds-sam, snabbtänkt, fortfärdig, rörlig (o. drif-tig), pigg. — **Rapp**a¹, -ade. Refl. o. i den särskrivna ssgn 'r-a på'. Ngt vard. **1)** *Tyd-ligen var den skrämnd och skulle snart flyga, om jag ej r-ade mig* L. Munsterhjelm. **2)** *Det skall skjutsa fröken Wall till skolan, men r-a på bara!* Amanda Kerfstedt. *Men r-a*

nu på med saltet bara ~ S. Dahllöf. **Syn.** kvicka l. raska l. skynda sig l. på, 'röra på bena'.

Rapp¹, -et, =. *Ge ngn ett r. över ryggen. Och så gav han hunden ett r. över nosen, så att ~ Aug. Lindberg. Efter ett par hårda r. med hundpiskan. Gav oxarna ett r. mellan hornen Alf. Agrell. R-en haglade på hans rygg, han ~. Stegrade sig som för ett r. S. Siwertz. Ett grundligt kok stryk samt ~ två hundra r. under fotsulorna Arth. J. Jacobsson. Käpp-, pisk-, hagelrapp. Känna salta stänkrapp i ansiktet Jöran Forsslund. — Jag fann dörren, kände som ett svidande r., när jag såg, att hennes namnkort var borta ~ S. Stolpe. **Syn.** slag l. (hård) snärt (med käpp, piska osv.), (ibl.) 'nyp', hugg. — **Rappa²**, -ade. Vanligast i särskrivna ssg. Bågen brast och strängen r-ade skytten själv i ansiktet. R-a (o'm) honom grundligt bara! R-a på, ti'll, w'pp ngn klå l. piska på l. opp.*

Rappa³, -ade, -as. Möjligen svagt anslutet till rapp². Mest vard. o. gärna i särskrivna ssg. R-a ngt ifrån ngn. R-ade till sig en näve bår och kilade iväg. Utan att vänta svar r-ade han åt sig mössan och for ut B. Sjödin. **Syn.** snappa l. nappa l. rycka (ått sig osv.), ta med våld.

Rappa⁴, -ade, -as; r-a om u; [-are]; -ning (-en, [-ar]; -sarbete m. fl.). Ibl. svagt anslutet till rapp¹. Hela sommaren ha de r-at och reparerat. Huset är trähus, men r-at. R-a med murbruk. Det låga huset är r-at vitt | och prytt med vildvin Gunnar v. Numers. Vit-r-ade byggnader. Huset är nyr-at och ~. — R-ningen av huset beräknas vara klar i september. Finsand ~ till takr-ning Ekenberg-Landin. I fasadens r-ning syntes de många hålen efter kulor från upprorets dagar R. Schildt. På ställen, där r-ningen fallit bort. **Syn.** brukslå, kalkslå, putsa, gipsa; (r-ning:) kalkbruk, murbruk, puts, gips.

Rappakalja (mest utt. som ssg med grav; säll. -ka'l- med grav l. akut); -an. Vard. Va pratar du för r-al Kom inte me dylik r-al Det hela var den förfärligaste r-a, där man inte kunde få ut en vettig tanke. **Syn.** smörja, strunt(prat), dumheter, sotti-ser, nonsens, mischmasch, dravel, (bara) 'bosch', 'lort'.

Rappell (-äll); -en, -er; -brev; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). Återkallelse (särsk. av sändebud l. ibl. av soldater för samling); r-era: återkalla, hemkalla. T. e. Hit-tillsvarande svenske ministern i Berlin, fri-herre Ramel, har på tisdagen överlämnat sina r-brev till rikspresidenten von Hindenburg 1925. — Den r-erade militär- och marinattachén Oras 1928.

Rappen (akut); =, =. Schweiziskt skilje-mätt = centime.

Rapphönja. 1) Egentl. Ofta utan hän-syn till kön (= raphöns jfr d. o.). Flög

upp som en skräm d-r-a och ~. Lik en r-a, som ruvar på ägg Bibeln. — Stekt r-a. Jaga r-a, r-or oftare 'rapphöns'. 2) Äld. namn på enkel tvåhjulig skjutskärra utan fjädrar. Sehlstedts lustiga resor på r-a eller ångbåt mellan sina Mälarstäder Fredr. Vetterlund. På en skakande r-a Aug. Quennerstedt. I guppande kärror, s. k. r-or, som nu kommit alldeles ur bruk. **Syn.** 1) rapphöns, åkerhöna (ldls.). — **Rapphöns**. Mest i plur. o. koll. Perdix perdix. I. Enkelt. R-en ha gått ut i havreåckern. R-en äro utpräglade stannfåglar, som strängt fast-hålla vid sitt en gång utvalda område. R-en jagas för sitende fågelhund (r-hund). Under vintrar med hård skare får man se till, att r-en fodras eller att de få tillgång till grönråd. — Ungt r. med kastanjer Ada Rydström. II. Ssg. Ex.: Frasiga franska bröd med ett halvt r-bröst på ena sidan ~. R-hagel. R-hund numer mindre vanl. namn på 'höns-hund'; jfr fågelhund. Där är gud r-jakt på höstarna. I de norrländska länen (utom Gävleborgs) är all r-jakt förbjuden 1932. Vet du, hur många r-kullar du har på markerna? En liten spräcklig r-kyckling. Goda r-marker. Ett konstlöst r-rede. En gammal erfaren r-tupp. **Syn.** åkerhöns (ldls.).

Rappört (-årt; i bet. 2 även -år); -en, -er. I. Enkelt. 1) Avlägga r. (för ngn), (av)lämna, insända r. om ngt. Arge en klar och kritisk r. om ~. Mottaga r-er från Genève. Föra r-er mellan ~. Efter att ha fullbordat nordostpassagen utan förlust av en enda man, utan sjukdom och utan skada på fartyget, som chefens, Adolf Erik Nordenskiölds, stolta r. lydde Gurli Linder. R. om Cs bristande renlörlighet inkom till den baptistiska ledningen ~ Nils Atzelius. Motta-ga privata r-er om ~. Skriva r-er. Jalanders skrev r-en tillsammans med kapten Matti von Nandelstadh. Alla r-er, som inläpitt från ~, sammanställdes av Alfthan och telegraferades till Mannerheim ~ B. Estlander. Ett nog-grant studium av de hemliga r-erna Öv. fr. Alex. Michailovitj. — Bank-, börs-, dags-, hand-dels-, is-, rese-, sjuk-, skol-, slut-, strids-, recko-, väderleksrapport. 2) Och tycktes ständigt stå i en viss intim r. med sitt auditorium Emma Bendz. Han stod i r. med allt som hände och skedde i världen T. Segerstedt. II. Ssg höra till I I. Ex.: Tog ~ fram sin r-bok och började anteckna J. Hemmer. R-förare. De stora r-föringstävlingarna Sv. Dagbl. 1911. R-givlare (-ning). Den nya rasen skall ha särskilt goda egenskaper som r-hund. En tysk r-hund vid fronten under kriget Gunnar Ekström. Flygbåt nedkastat r-hylsa på flagg-skeppet Sveriges Försvar, 1928. Prins Ber-til ~ är r-karl och har det knogigt Sv. Dagbl. 1928. Orderförare och r-karlar Sv. Brigaden. R-kort (-block; -bok) krigs. En kort och tyvärr blott alltför r-mässig resumé

av ~ Ax. Grönvik. *R-ryttare komma i full karriär. Lokala arbetarråd, valda av fackföreningarna och r-skyldiga 1917. Ett hemligt r-system. Huvudsakligen för bevaknings-, spanings- och rapporttjänst krigs. Minskat börsräde under senaste r-vecka Sv. Dagbl. 1924. R-väsen(de). R-väska. **Syn. I. 1)** (ämbets)berättelse, officiell (ofta militär) redogörelse (för utfört uppdrag m. m.), meddelande (om gjorda iakttagelser l. d.), uppgift(er) l. upplysning(ar), besked, (ibl. nära) uttalande l. anmälan, inrapportering, ibl. not l. skrivelse; 2) (ömsesidig) förbindelse, gemenskap, förhållande, kommunikation.*

— **Rapporter**a, ade, -as; r-a in m; -ing (-en, -ar; -sväsen m. fl.). *Och att efter viss tid ~ r-a de gjorda iakttagelserna* L. Tingsten. *R-a, att allt är i ordning. Jag har endast att r-a (för chefen), vilka affärer under denna resa uppjorts. Sjuttfiofya nautiska mil r-ade loggen* Ernst Lundström. *Våra vägvisare r-ade flera gorillor längre fram, så att ~ Öv. fr. Martin Johnson. Tidningarna r-ade ostörd ordning över hela landet. R-a sig sjuk. Sjuk-r a ngn, sig. S. Paolo de Loanda, vilken plats av svenske konsuln därstädes r-as pestfrö. R-a ngn för tjänstefel. **Syn.** avlägga (osv.) rapport om l. för, avge berättelse om, meddela, inberätta, underätta, ibl. ange l. anmäla. — **Rapportör**, (-en, -er. *Begagna sig av hemliga r-er. Men Zilliacus höll genom sina r-er noga reda på dess färder och ~ H. Gummerus. R-erna i Ålandsfrågan 1921. [Ålands]-r-erna förstärkas 1920. Av Nationernas förbund utsedda, tillsatta r-er (för ~). Som inte anar, att hans förtjusande dam är en ganska bekant G.P.U.-rapportör! Marika Stiernstedt. **Syn.** meddelare, rapportgivare; angivare, anmälare, (ibl.:) kunskapare, spion, hemlig agent.**

Raps, -en. *Brassica napus. I. Enkelt. Den endriga r-en (var. oleifera, kålrops) är mellersta Europas viktigaste oljeväxt; den tvådriga (var. napobrassica) är vår 'kålrot'. R-tröskning å Börninge Kloster; r-en köres i dukklädda höstvagnar och tröskas på fältet G. Leufvén. Olla r. för oljeutvinning. II. Sgr. Ex.: R-frö. Gulare än blommande r-fält C. T. Holmström. R-kakor ett kraftfoder: pressåterstoden vid framställning av rovolja. Skärning med r-knivar av kålrotsfrö i Hammenhög G. Leufvén. Den inhemska r-odlingen bör med det snaraste återupptagas 1917. Raps, rov- och senapsolja gå oftast under gemensam benämning av rovolja B. Jönsson. Och r-tegarna bländade ögat som mattor av guld Agnes v. Krämer, öv.*

Rapsöd, -en, -er. *Kringvandrande föredragare av episka dikter (i det gamla Grekland). — Rapsodi, (-en, -er. Lösryckt stycke av en större dikt; samling lösryckta sånger;*

avdelning av Iliaden l. Odysseen; (avdelning av) större dikt (utan bestämd strofindelning); orkesterstycke av fri form (ofta över nationella melodier). Även friare o. bildl. [*Gösta Berlings saga skulle kallas ett proaeos i trettiosex r-er* Hj. Alving. *I denna underliga r., som kallas livet* Rik. Lindström. — **Rapsödisk**, -t. *Oindelad, utan (bestämd) strofindelning, fri; osammanhängande, hopradsad, lösryckt.*

Ra'ptus (grav, säll. akut); ett l. en, =. *Att hon under två eller tre månader har ett r. av fromhet* Öv. fr. Arm. Palacio Valdés. *Under ett r. av lättsinne* D. Åslund. *Fick ~ ett r. av änger* ~ Lydia Wahlström. *Att ett r. av tjänstenit kom över [honom]* J. Sundblad. *Alltemellanåt fick han därför r., då han gav sig spriten i våld* Maur. Hellberg. **Syn.** (häftigt) anfall, (våldsamt) utbrott, (plötslig) nyck, 'ryck', ibl. nära 'ögonblick' l. infall.

Rar, -t, -are; [-het; ngn gång med plur. i bet. I]. *Bet. i regel väl skilda. I. Ofta om föremål som samlas. 1) Att samla r-a böcker. Ifråga om böcker nyttjas ofta beteckningarna R, RR och RRR = rar, mkt rar, ytterst r. R-a upplagor av klassiska skaldar. Bland dem ytterst r-a ting, tillfällighetstryck och politiska pamfletter, som ~ Fr. Böök. Endast intressera sig för de rara(ste) växterna. Ett r-t mynt. De r-a trekantiga märkena från Godahoppssudden. Endast i r-a undantagsfall. — En hyperrar volym. 2) Ibl insmyger sig ngt av bet. 'värderad', varigm ordet närmar sig bet. II. T. e. Det är r-t nuförtiden att råka förirra sig på ett sådant ställe E. Lampén. De var r-t främmande! kan även direkt ha bet. II. De va någe (te) r-t att få se er! Det där, att han alltid gör sig liksom litet r. ~ (svår-l. nödbedd, antyder att det nästan är en nåd att han gör det l. d.) Fanny Alving. II. Ofta kvinnospråk. 1) Det var en bra r. unge Gunnar Cederschiöld. Den r-a, hjärtegodaflickan 'Sigurd. Säg, var hålls min lille vän, / r-e vän, / ende vän / i den vida världen? Harriet Löwenhjem. Fast han är så r., så man kan bli galen i honom Hans Botwid. Näpen och r. Söt och r. Snäll och r. En fin och (riktigt) r. människa. Det var r-a barn, och Agnes tyckte om dem Hj. Bergman. Hur rörande r-a de är S. Agrell, öv. Nittionio procent av alla karlar rusar nämligen upp med upprörd min och säger, att det uttrycket är sliskt och att de inte alls vill vara r-a Öv. fr. Sigrd Boo. Calle Larsson var min äldsta och r-aste pariservän — bland svenskarna — en av dem, som jag höll ofantligt mycket av Ville Vallgren. Den r-aste gubbe jag sett. Jag har den snällaste och r-aste man i världen. Genomrar. 2) Den här kalven vår är så r. och förståndig E. Grip. Då ä r-a djur då här, som Horn-Per sa om*

Blåkullakärringarna Erik Sparre. Att katter ä ä då di r-aste kråk som finns ib. En förtjusande r. liten fölunge. 3) Och tack för allt det r-a du säger om mig! Carl Larsson. Det är ett innerligt r-t förhållande mellan »mor» och lilla Lisa. Ä de inte bra r-t att se dem tillsammans! Ty nog hade det varit fastligt r-t [mellan dem] i fjol Fanny Alving. Vi har ett så r-t litet hem. 4) Skriv till henne genast, är Märta r. Karin Thorde- man. Men r-a(ste) lilla du, vet du inte, att ~? »Goda, snälla, r-a, en liten blomma från det heliga landet», kved fröken Skog- lund Magda Bergquist. Gulle r-e trollet mitt, nu är snart brudklänningen färdig Carin Hammarsköld. 5) Och ett r-t stekos sticker mig i näsan Sig. Dahllöf. En hejandes r. segelbris vi har, gosse Erik Sparre. Kors, så r-t väder! ib. Då va märkligt, va då baddar r-t här i sola, sa Johan Söderman, där han ~ ib. Det värmda r-t, det här ib. Jag säger som dagmasken: Då ä r-t, när då duggar, log gubben och ib. Visst är det r-t med s. k. fruntimmersväder för all del, men ~ ib. Då va riktigt r-t te få lite te läsa ib. — Men det blir inte för r-t, skall du få se Carin Hammarsköld. Ja, inte luktar det för r-t härinne ~ Sig. Dahllöf.

Syn. I. sällsynt, ovanlig, sällan sedd l. påträffad l. förekommande l. inträffande, 'tunnsädd', sparsamt förekommande, (ibl. mer l. mindre nära:) knapp, föga spridd, enstaka, undantagsmässig; (ibl:) utomordentlig, sällsam, märkvärdig, enastående; **II.** förtjusande, intagande, tilldragande, vin- nande, snäll, älskvärd, söt, god, trevlig, hyggelig, praktig, förträfflig, vänlig, ange- näm, ibl. utsökt, (ibl. mer l. mindre nära:) (små)täck, 'tjusig', älsklig, ljuv(lig), charm- tant, charmerande, charmfull; ibl. kär- l. välkommen l. (högt) värderad l. skattad.

— **Raring**, -en, -ar. Blott till rar II. Ofta kvinnospråk. Och hans hustru är en riktig r. ~ Greta Åkerhielm, öv. Förlåt mig, r., du förstår väl, att ~ W. Hammenhög. Du lilla r., du tänker då på allt! l. Mammas lilla r. H. Wranér, R-ar och ragator, 1900 En riktig gammal r. till farfar. — Även ironiskt. Jag vet också en hel del om de små r-arnas [hajarnas] vanor. **Syn.** (ibl.): älsk- ling, sötnos, 'ängel', käraste o. d. — **Raritet**, -en, -er. Mest konkr. o. mest till rar I. **I.** En- kelt. 1) Abstr. Mindre vanl. På grund av väx- tens r. i detta landskap. 2) Konkr. a) En r., vars museivärde knappt torde kunna upp- skattas. Att denna servis numera skulle vara en (stor) r. Berömda Rörstrandsr-er. En utsökt r. med högt saluvärde. Nödgas göra sig av med sina r-er. Boksamlingens många r-er, av vilka dock endast de största [r-erna] här särskilt betecknas. Boken är en r. för att icke säga ett unikum. Bokr-er. Dansk filatelist bestulen på r-er. De kaktusväxter,

man här håller som r-er i Helsingfors, växer där ~ V. Vallgren. Vilka jämte andra i trakten funna r-er voro inplanterade i hans trädgård C. Kurek. Till de verkliga r-erna [inom området] äro att räkna ~ J. A. O. Skärman. — Bok-, frimärks-; keramiska; få- gel-; krukväxt-, drivhus-, fönsterr-er. **b)** Fri- are. Vi tilldåta oss rubricera Humlegårdens tusenskönsnatta som en r. Sv. Dagbl. 1933. Folk i Asien, hos vilka läskunnighet var en r. — Ibl. med anslutning till rar II. Stora glasburkar med kaffe, socker, kanel och Gud vet allt vilka r-er Ernst Lundquist, öv. — Även ironiskt. Var har du hittat de där r-erna? frågade Zloboga i föraktlig ton Öv. fr. Ed. Laboulaye. **II.** Ssgr. Ex.: R-sbeteck- ningar ha endast utsatts för de största r-erna Per Hiertas boksaml. Till en samm njut- ning även för andra än den r-ssökande botan- nisten R. Sterner. R-struck särsk. om tryck i små upplagor. **Syn. I.** rarhet, ovanlighet; sällsynthet, ngt sällsynt (o. svåransakaffigt), sällsynt sak l. föremål, ngt ovanligt o. dyr- bart, (ovanlig l. enastående) dyrbarhet; här- lighet(er).

Rarkja, -ade, -as; -ning (-en, -ar; -splats). Norrl. Skilja en sammanblandad renhjord i olika hopar efter de olika ägarna. Fullt av folk, som skulle hjälpa till vid r-ningen (renskiljningen) Nomadskolans läsebok.

Ras¹, -en, -er (grav). Ofta ung. = under- art (t. e. människoras) l. = varietet l. under- avdelning därav (ibl. 'sort'); grupp med sär- skilda gemensamma ärftliga kännetecken. 1) Om människor. **a)** Den gamla Linné- Blumenbachska indelningen av människan i 5 r-er (den kaukasiska l. vita, den mongo- liska l. gula, den etiopiska l. svarta l. neger- ren, den amerikanska l. 'rödskinnen' o. den malajiska l. bruna r-en) godtas ej längre av vetenskapen. R-en först, halv- en sedan! (Huvud)r-er och underr-er. Begreppet r. vilja naturvetenskapsmännen ej tilldåta som beteck- ning för snarast politiska och språkliga, aldrig 'rasrena' enheter. Neandertalrasen, europeiskurras från istiden Nord. Faun.³ Dälig bland(nings)ras. En överlägsen r. En 'lägre' r. Färgade r-er. **b)** Friare. Finna sig i att leva som en underkuvad r. Har. Hjärne betvivlade, att det någonsin funnits 'rena' raser. Hitlerregimens fantasi om den 'ariska rasen'. [Armeniern Karachan] var i besittning av all sin ras' förslagen och list Öv. fr. Bruce Lockhart. Tillhöra en föraktad r., den judiska rasen. **c)** 'Bildl.' Det var något av r. över honom. Det syns, att han är av (ädel) r., att det är (god) r. i honom. Att r. kunde förläna en prägel av något distingerat dt ~ K. Zilliacus. Som han satt där, smärt, senig, ras i varje tum Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Att hennes figur ~ hade det slagets slankhet, som man kallar ras Py Sörman. En flicka med r. och ruter!

Åke Hasselblad. — *R-en* sitter i honom arten sitter i hm, äpplet faller inte långt från trädet. **2)** Om djur o. växter. **a)** (*O*)blandad, ren, god, ädel, förädlad, fin, dålig *r.* *Va ä de för r.* (på hunden), stövarras eller kanske bara bondras? Foxteriern förekommer i en slät- och en sträckhårig underras G. Grönberg. *En ~ byracka med minst ett dussin r-er i sig* Erik Sparre. *Boskapsr-er.* Djur av gödras eller gödtyp. *Köttr-er i motsats mot t. e. mjölk-er och värpr-er.* Den oförädlade, smäraxna lantrasen (om får). *Arter (måhända blott lokal-er)* (av gibbon) V. Leche. *Sillras* Nord. Fam.² **b)** *Undersökning över de skandinaviska tall-erna. Vi ha 1-åriga r-er [även av vanliga bolmörten], som blomna redan gröningsåret* Nils Svedelius. **Syn.** (ibl. mer l. mindre nära:) ärftlig (kroppslig) särtyp inom en art, varietet, sort, (under)art, artförändring (som håller sig), avart, slag, (mer konstant) avvikelse; avel, stam, ätt, härkomst, blod, börd; (ibl.:) ädel börd, fullblod, ädelt blod, fin släkt, ädla anor, förfining.

— **Rasanda.** *R. och folksjäl.* **-ansikte.** *Ett fint r.* **-befryndad.** Skr. *Genom invandring av r-e element.* **-ben.** Mest om hästar: ben som tyda på (ädel) ras. **-betonad.** **-bildning.** *Ännu pågående r.* **-biolog;** -i; -isk. *Orden avse i första hand ärftlighetsförhållandena hos människan men nyttjas ibl. även i fråga om djur o. växter. Känd r. och ärftlighetsforskare. Begärt tillstånd att i fil. kand.-examen få medtaga ämnena r-i och ärftlighetslära samt att ~ 1917. R-iska institutet (officiellt Statens institut för r-i) i Uppsala, upprättat 1921 med H. Lundborg som chef. **Syn.** (r-i) ibl. rashygien. **-blandad;** -ning; -god. *Starkt r-ad kvinna, kriminell typ* H. Lundborg. *Invånarna, en r-ning av neger och indian med stänk av ~* Elsb. Funch. *Någon r-ning med negrer har däremot ej förekommit* Erl. Nordenskiöld. *R-ning är ofta, men alls ej alltid, av ondo.* **-chauvinism.** *Finsk r. i utiden.* **-djur.** Av (ädel l. ren) ras. *Man ser genast på benen, att det är ett r. — Men dock fyller man av medkänsla med henne [fröken Julie], därför att man känner, att hon är ett r., den sista döende representanten för en förfinad och degenererad ätt* M. Lamm. **-drag.** **1)** *Men överorganisation är ett germanskt r., som ~ Stadionchefen Bergwall 1925. [En vacker spanjorska bär] i regel r. av jude eller zigenare* M. Rogberg. **2)** *Det spelade ett leende över hans ädla r.* Öv fr. R. Boleslavski. **-egendomlighet.** *Få blicken bättre skärpt för r-er och folktyper* C. G. Laurin. **-egenskap.** *Slavens alla otrevliga r-er, lättsinnet, lismandet, falskheten, flyktigheten osv.* Emil Cedercreutz. *De mongoliska folken ~ äro nämligen på grund av vissa r-er föga tålda i Peru* Douglas Melin. **-ekologi;***

-isk. *Doc. G. Turessons r-iska trädgård i Akarp 1931.*

-fanatiker; -isk; -ism. *Den storm av r-ism, som blåst upp från grannlandet i söder [Hitlers Tyskland] ~* Holger Ahlenius. **-fin.** **1)** *Hennes r-a handlov* E. Norling. *Sådana r-a töser och granna pojkar* Herin. Rydin. **2)** *R-a pudelvalpar* Annonns 1915. *Kreaturem på Bälteberga äro säkerligen lika r-a som Säbyholms och ~.* **-forskjäre;** -ning. **-fråga.** *Mer en r. än en övertygelsesak.* **-främling;** -mande. *R-mande element. Utstött som 'r-mande'.* **-frände;** -skap. *Till skillnad från sina striphåriga r-er äro Red-Heads[indianerna] krullhåriga. En ~ tros- och rasfrände* V. Langlet. **2)** *Dessa vargar i norr voro vida djävurar än de r-er, som ~* A. Hj. Ugglå, öv. **-förbistring.** *R-en i Ungern.* **-fördom.** *Ty större delen av [de amerikanska] invandrarna [i Mexiko] komma från sydstaterna, vilket förklarar deras r-ar* Öv. fr. Carleton Beals. **-förfinad;** -ing. *Hans bleka drag äga en förfinad skönhet — seklers r-ing och degeneration* Magda Bergquist. **-förgudning.** *Dagens krav på nationalistisk r.* 1933. **-förräm.** *En r. typ.* **-förädlä;** -ing (slära = rashygien). *Stammen behöver r-as. Uppsättningen av r-ade kor ~.* **-god.** Skr. *En sak är att söka skapa en folkrik nation, en helt annan att få den r.* Harry Blomberg. **-gren.** *Man skiljer i våra dagar mellan tre särskilda r-ar av inhemska spetshundar* Th. Högdahl. **-gräns.** *Ty här liksom överallt, där färgade raser underkväts av de vita, måste r-en strängt upprätthållas* Annie Furuhejm. **Syn.** raslinje. **-gumse.** **-hand.** *Och hans magra r ~ rashänder darrade ~* S. Siwertz. **-hat.** *R. och smdsinne* Alb. Engström. *De djävulsmässor, som dagligen fräs i namn av klasshat, nationalhat eller r.* Martin Koch. *Att finskhetsrörelsen ~ mer och mer förgiftats genom r.* Isak Alfthan 1908. *Det fruktansvärda barbari, som ligger i r-et* Alb. Engström. **-hets.** *Tron, att världsfränsningen låg i hatet, intoleraansen, r-en* Harry Blomberg. **-hund.** *Var en r. och hade stamboksförda föräldrar.* **-hygien;** -iker; -isk. *Strävan att med praktiska åtgärder förbättra människosläktet (förbättra rasen).* **1)** *J. V. Hultkrantz, Några ord om eugenik [rashygien], 1911. Svenska sällskapet för r. R-en arbetar i nära sammanhang med rasbiologien (begreppen anses ibland synonyma) och ~* J. Rasmussen. **2)** *Om krigets r-iska betydelse, Promotionsföredrag av J. V. Hultkrantz, 1915. Skolfrågan är ~ ej blott en teknisk utan ären r-isk fråga ~ 1921. R-iska reformer 1920. Aktenskapsförbud i r-iskt syfte. **Syn.** rasförädlä (slära), ibl. rasbiologi. **-häst.** *Det såg lika orimligt ut som en engelsk r. spänd framför en plog* Öv. fr. R. Boles-*

lavski. **-högfärd**; -ig. *Bekämpa all r., all raschawinism. Att vi äro r-iga mot de svarta* Erl. Nordenskiöld. **-ideal**. *Ett fingerat r.-indelning. -inslag. Wecksell och Mörne, som sakna varje finskt r. R. Nordenstreng. -instinkt. (Halvt) omedvetna r-er. Om r-en är stark Jac. Ahrenberg. -karaktär. Den korta svansen är hos dem en r. -ko. Ingen skillnad gjordes mellan r-r och bondkor Janne Thurman. -konflikt. R-er och rashat. -korsning. Att r-ar mellan vitt skilda raser i regel äro ofördelaktiga H. Lundborg. -krig. -kvinna. -kynne. [Tattarnas] stora olikhet i r. och inställning till livet I. Lo-Johansson. -kännetecken. Men nu är egenskapen ett konstant och ärfylligt r. V. Langlet. -känsla. Hans [M. Goldsmiths] r. var stark, hans rasset högt uppdriven Olle Holmberg.*

-likhet. *R-en är f. n. kanske ett ömtåligt problem Gunnar Rudberg 1934. -linje. »Jag håller i allmänhet strängt på r-n», började han, »men ~ (att det skall finnas en bestämd skiljelinje mhn vita o. gula l. vita o. svarta) Eric Hultman. -lynne. Både i kärlek och hat en fullblodig exponent för r-t Alfr. Åkerlund, öv. -lös*; -het. *De i städerna förekommande dvorna utgöra till största delen en r. blandning H. Juhlin Dannfelt. En r. hund H. Tedin. -medvetande*; -en(het). *Då r-andet vaknar. -motsats. Utpräglade r-er. -motsättning. Talet om r-ar i Västeuropa A. Örne. R-en mellan svensk och finne. -motvilja. Motvilja mot ngn viss ras l. raspräglad motvilja mot ngt. -människa. En av dessa blickar, med vilka r-n av hans slag mäter amerikanskan Emil Cedercreutz. -märkle*; -t. 1) *Han sade nickat och tigger, det var som en stämpel på honom, ett r-e, som han aldrig kunde komma ifrån W. Hammenhög. Nakna kvinnokroppar med fruktansvärt tjocka ben — man frågade sig, om denna typ utgjorde en stiltriktning eller ett r-e T. Gislén. 2) R-t för livet genom den krokiga näsan, de tunga ögonlocken och ~.*

-olikhet. *Glömsk av språk- och rasolikheter E. Knape. -präg|el*; -lad. *Med en otvetydig r-l över sig. — Hugo Hamiltens gestalt är för nobel, för r-lad att ~. Ett stort r-lat folk. -ren*; -het. 1) *En r. nästan fullväxt gråhundsvalp Annons 1914. R. kaninhane önskas köpa 1920. Särdeles fina och r-a djur. 2) Fullt r-a folk gives det ej Sv. Dagbl. 1916. Den r-aste befolkningen är att finna i land, som ~. Anföraren var r. arab och ~ Hugo Hultenberg, öv. Att i Nya Syd Wales ~ från 1882 till 1913 de r-a minskades från 6,540 till 1,861, medan halvrasen ökades från 2,379 till 5,054 Gunnar Andersson. Majorens fru var r. stockholmska E. Lampén. [Mestisen i Mexiko är] mera mottaglig för den moderna civilisa-*

tionen än den r-a indianen Öv. fr. Carleton Beals. — Fulländade typer av arisk r-het Öv. fr. R. Lothar. Professor H. Günther, en ivrig r-hetsapostel T. Fogelqvist 1934.

-sanhörig; -het. *Känna sig r. med ~. -skil|d*; -jaktig(het); -lnad. *Såsom barn av två r-da folk Erik Hedén. — Trots sin r-jaktighet med 90-talets övriga stora diktare har Levertin ~ ib. — Utpräglade rasskillnader. -skydd*; -are. *R-ets egentlige upphovsman är Stefan Friedrich, ty det var han, som höll det första talet om detta tema och skapade slagordet Henry Hellsen 1926. Julius Gömbös, r-arnas ledare ~ ib. -stambok. Fackl. Förteckning över djur av viss ras med uppgift om ägare, härstamning, signalement m. m. Wilh. Halländer, R. för nordsvenska hästar 1921. Föra r. (för, över ~). R-sföreningen rörande hästar Sv. Dagbl. 1920. -stolt*; -het. *Hans [M. Goldsmiths] raskänsla var stark, hans r-het högt uppdriven Olle Holmberg. -strid. R-en i det moderna Tyskland, där man med utgångspunkt från den hopfantiserade 'ariska' rasen förföljer alla judiska rasinlag. -tecken. -teori*; -etiker. *Likaså var han [Har. Hjärne] skeptisk i fråga om r-ier; har det någonsin funnits rena raser? — Arthur de Gobineau — diplomaten, diktaren, orientalist, historiefilosofen och r-etikern Fr. G. Bengtsson. -träd. Att ute i bygderna söka upp lämpliga r. (om fruktträdsodling). -typ. En vacker, en utpräglad r. -vack|er. Hans karaktäristiska huvud, hans r-ra judiska ansikte E. Norling (om O. Levertin). -åtskillnad. Skr. Historien har själv sört för att vi icke kunna förenkla dess problem genom r-er N. Söderblom. -äkt|a*; -het. *Även friare. En lång bengel, r-a gatpojke från mörkaste Söder ~ J. A. Törnblom. -överlägsenhet. Tron på sin egen r.*

— **Räslig**, -t. Skr. *I socialt, r-t och ekonomiskt arseende. Med bortseende från alla r-a, politiska och andra olikheter ~. R-a kännetecken E. H. Thörnberg 1925. Syn. ras.*

Ras², -et, =. Ordet har ibl. uppdelats på två. **I. Enkelt. 1)** *Med plur. R. i gruva, i sandgröp. R-en på Bohusbanan. Man hörde r-et av de nedfallande stenarna. Begravas under r-et. För att undvika [snö]ras från taken. Dova, tunga snöras dunsas ned från trädens grenmassor A. Knöppel. Det året, då det stora r-et ägde rum i Värmdalen V. Spångberg. Jord-, berg-, sten-; stolp-, byggnads-, tunnel-, ställningsras. 2) Utan plur. a) Under lek och r. Ungdomsras. b) Stormens och vindarnas r. bland höstbladen. II. Ssgr kunna vanl. även hänföras till verbet (jfr detta). **Syn. I. 1)** nedrasande l. -störtande, (in)störtande, fall, (jord)skred, ibl. lavin; (byggnings)grus, spillror, ruiner, nerfallna klippstycken o. d., stenskravel;*

2) yr l. yster l. vild lek, stöj, bullersam glädje, väsen, skämt o. upptåg; häftig framfart. — **Rasbrant**. Bot. m. m. *Vad botanisterna kalla »r.»* (Sernander). *I r-erna nedom Hamrafjällets 'hamrar'.* -**mark**, -en, -er. Bot. m. m. *Vegetationen å r-en nedanför hamrarna ~ när ofta manshöjd* G. Andersson-S. Birger. *Den av större och mindre block bestående r-en går ända upp mot ham-maren och är nästan totalt vegetationslös* Th. Lange.

— **Ras|a**, -ade, [-as]; -ande (se bland av-ledningar); -ad (mest i ssgr, t. e. 'igenrad-sad'). Har ibl. uppdelats på två (l. tre) ord. Bet. motsvara substantivets. I. Enkelt. 1) Om jord, sten, snö, byggnader, ställningar m. m. a) *Varvid hela södra väggen r-ade. Lyckas rädda sig över bron, innan den helt r-at (i forsen). Tornet hotar att r-a vilken dag som helst. På ett ställe, där muren r-at. En till hälften r-ad skyttekoja av sten.* b) *Såden (är så mogen, att den) r-ar så att kornen släppa axen. Han stack höld på säcken, så att årterna r-ade därur och bildade en lång strimma på landsvägen.* 2) a) Muntert. Mest om barn. *Leka och r-a som vilda barnungar. — Ungdomen r-ar, sa käringen, hoppa över halmstråt.* b) Våldsam. Om personer, storm o. vindar, hav o. vågor, sjukdomar, krig osv. Jfr rasande. *Och huru du r-ar mot mig* Bibeln. *Jag r-ade och sade prefekten min mening rent ut* Öv. fr. Bruce Lockhart. *R-a mot sitt eget kött och blod. Då de kloka också börjat r-a. R-a som en galning, larma och anfäktat sig. Vänstern segrade med knapp majoritet; högern r-ade. Dessa rim, vari ett frihetstörstande hjärta r-ar och vändas, välsignar och för-bannar, hånar och gråter ~. — Medan stor-men ännu r-ade som häftigast. Det oändliga havet, som r-ar i vrede* E. Hellquist, öv. — *Nere i söder r-ade sedan åratat ett småkrig mellan herrar och förtryckta* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. — *Medan lidelsen våldsamt r-ade i hans inre.* II. Fasta ssgr kunna ibl. även hänföras till subst. Av de särskrivna ssgrna kunna några mer tillfälligt uppvisa fasta former. **Syn. I. 1) a)** rasa néd l. i'n, störta (omkull l. (i)kull m. l. ned m), instörta m, ramla, falla i (grus o.) spillror, (ibl.:) rase-ras, krossas, läggas i ruiner, ödeläggas, förfalla; b) urrasa m, släppa kornen l. fröna; 2) a) stöja, fara fra'm som yrfa'n l. vildar, 'leva tokig', tumla o'm, föra väsen, väsnas; b) leva o'm l. vilt l. 'rövare', fara (våld-samt) fra'm, husera (vilt), storma, larma, 'härja', galnas, illfånas, vara ursinnig l. (topprasande), 'bryta ut', hejdlöst 'fara ut', skumma av raseri, släppa lös hela sitt raseri. — **Rasa fram** m. **R. in** t. e. om hus l. mur o. d. **R. ned l. ner** m. **R. ur** [n]. *När såden, övermogen, började r. ur. De ur-rasade axen.* **R. ut** m. — **Rasbytt|a**, -an,

-or. Folkl. *Yrhätta, yr l. vild (o. lek-sen) tös. -stund. Efter en r. med ~* Wendela Leffler, öv. -**vill**, -t, -are. Folkl. *En r. häst. R-a ungar. Ja tror pojken är alldeles r. Även om de skenat vilt under sina r-a ungdomsår, sluta de utan tvivel som högst otad-liga makar* N. Afzelius. **Syn.** yr (o. oregerlig), yster, vild (o. uppsluppen), 'tokig', '(bind)galen', som har djävulen i kroppen.

— **Rasande**, =. I. Adj. 1) *Hon visste, att han skulle följa efter, r. över att hon lämnat bordet. Han blir r. (på dej), om du säger det!* *Bli r. för, över ngt. (Fullkomligt) r. av ilska. Man kan bli r. för mindre. Topp (tunnor) r. Kastade en r. blick på mig.* 2) Galen o. d. a) *Åld. Mycken lärdom ha(ve)r gjort dig r. b) Månadsrasande. c) Vard. I den här saköreslängden är summeringen r. J. Sundblad. Börja i r. ända. Men han mätte ha blivit med r. ben ur sängen* Strind-berg. — *Å du alldeles r., som inte tar emot ett sådant anbud!* *De vore nog inte så r.!* *Rosenrasande.* 3) 'Förstärkande'. *För det skulle gå med en snö r. fart, allting* Dan Andersson. *Med r. häftighet, iver. I (sin) r. oro för sonen.* II. Adv. Ofta mer l. mindre vard. 1) 'Fel' o. d. *Göra allting r. Du har ju knäppt västen r. Bara de inte går r. för oss i försarna!* 2) Förstärkande. *De rackarns törnekvistarna, som stuckos rent r. Hj. Bergman. Har du någonsin ~ tänkt dig något så r. ohemtrevligt!* M. Isberg, öv. *Nu blev raktkarlen topp tunnor r. arg ~ H. Samzelius. Ja å ju så r. hungrig. — [Soppan] kan vara r. god ~ Bo Beskow. En sällskaplig och r. rolig karl* Karlfeldt. *Och r. trevlig, som han var* Gurli Linder. *De där gjorde du r. bra!* — *Inte för att trö öre gör så r-s mycket, men ~* Alb. Fabian. **Syn. I. 1)** ursinnig, ilsken, besin-ningslöst ond, ytterst upbragt, mäktat vred, förbittrad, (högst) föregad, ursinnigt arg, topp-l sprittrasande; (svagare:) upphetsad, het; 2) galen, 'vriden', från vettet l. för-ståndet, tokig, svagsint, en dåre, vettlös; fel(aktig), orätt, oriktig, på tok, förvänd; ibl. oäven; 3) vild, 'vansinnig'; II. 1) fel, galet osv.; 2) fasligt, övermåttan, ibl. avskryvt, 'väldigt', synnerligen, ibl. (alldeles) utmärkt.

— **Raser|a**, -ade, -as; [-are]; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). Egentl. o. bildl. 1) *Mer road av att r-a än att bygga upp. Man må ej förtänka, att nutiden r-ar, nivåellerar och nybygger* Aug. Hahr. *Fästningen är dömd att r-as. På havet r-ade murar* Algot Ljunggren. *R-ade stadsdelar, som aldrig blivit återuppbyggda* Elsb. Funch. *Ansågs förfallet och färdigt att r-as* Irene Leopold. — *Havets vågor och vindar, som r-at stranden och söndermalt den till sandtyner* Strind-berg. *Minst hundra människor skatta assi-etterna, r-a smörpyramiderna, slamra med knivar, gafflar och glas* M. Rogberg. — *R-a*

tullmurarna! 1933. Som nu hålla på att r-a hela vårt försvar. Och så var hela det skimrande drömslottet r-at vid ett ord av kusinen. 2) Den värsta r-aren [i Enköping] har givetvis varit elden Ups. Nya Tidn. 1929 — Att försvarets r-ing icke hann ~ T. Segerstedt. Söka hejda r-ingsmanin. **Syn.** (i grund l. grunden) neddriva w l. förstöra, jämna med marken, lägga i ruiner, kullstörta w, nedbryta w, demolera; spoliera, ödelägga, slopa, ibl. (helt o. hållet) 'nedskära' w, 'ruinera', förinta.

— **Raseri**, -(e)t. I. Enkelt. 1) a) Gripas av (ett blind) r. vid åsynen av sin arvförande. I vilt, vildaste, fullt r., ett anfall av r. slog han sönder allt han kom åt. Söka utlopp för sitt r. Jag kokade av r. över skojet Öv. fr. Erwin Rosen). Som han bragte till r. genom sin oförskämdhet. 'Ursinnig' är ett alldeles för svagt uttryck för att beskriva hennes r. Sinnet blev vilt, och icke till mig, men om mig utfor han i r. H. Reuterdahl. Som lätt råkar i r. (till och med över småsaker). Jag föll i fullkomligt r. och förgick mig ~ som vanligt Ax. Munthe. [Strindbergs] böjelse att råka i r. vid blotta nämmandet av ordet tacksamhet M. Lamm. Alldeles vit av r. När värsta r-et gått över, lagt sig. Bårsärkaraseri. b) Stormens och vågoras r. Skyddad för vådrens värsta r. Torsten Boberg. Iband piskade nordliga stormar Atlanten till r. och ~ Bo Beskow. c) Sjukdomen övergick nu till fullt r. 2) Mani o. d. Detta omåttliga r. efter nöjen Öv. fr. O. Wilde. Gripas av ett riktigt r. att vilja spela fosterlandets räddare. — Fart, krigs-, modärnsiserings-, nybyggnads-, paragraf-, rengörings-, sammanträdes-, spel-, städ-(nings)raseri. **II.** Ssgr höra nästan endast till I 1. Vars r-anfall voro förfärliga att bevittna. Hade styndtals riktiga r-utbrott, när ~ Ellen Lundberg-Nyblom. **Syn. I. 1)** a) ursinne, ursinnighet, häftig l. ursinnig l. obehärskad vrede l. ilska, vredesmod, vredesutbrott, vredesparoxysm; (svagare äro:) ha-tigt mod, förbittring, förgrymmelse, uppbragthet, förtörnelse, uppbrusning, harm(senhet), föregelse; b) våldsamt, häftighet, våldsam framfart, ibl. tummel; c) våldsam galenskap; 2) ursinnigt l. sjukligt begär, (sjuklig) vurm, passion, mani, 'tvångsbegär', 'galenskap', ibl. obotlig vana l. frenesi.

Rask¹, -et. 1) Sak. Samla ihop till bränslor varjehanda r. från skogshygget. Bland löv och r. Strindberg. Det blir alltid så mycket r. efter tröskning. Och slaktarn mitt emot är bra, / jag får de bitar jag vill ha; / han ger mig aldrig något r. 'Svarta Masken'. — Jag har också tänkt sälja hela r-et Jac. Ahrenberg. Ta hela raske, då; ni får de för tjufven örel Bauer, Victoria, Kempinski, Under den Linden, Brandenburger Tor och

hela r-et Sigge Strömberg. — Det där gamla mottätna bokr-et Fanny Alving. I det sura och multnande lövr-et kring trädens fötter C. Larsson i By. 2) Personer. R. och patrasck ser en väl alla vägar, snäser Brita och ~ S Dahllöf. Skulle jag lagat, att hela det fördömda r-et suttit inom lås och bom vid det här laget M. Isberg, öv. Di va fulla förstäss, hela r-et. **Syn. 1)** avskräde, avfall, skräp, boss, strunt; 2) se patrasck. — **Raska**¹, -ade, -as. Folk. Mest i lösbara ssg. **I.** Enkelt. Anslutningen till subst. tämligen svag. Råven r-ar över isen en sånglek. Det r-ar en råv i vår hasselskog Karlfeldt. **II.** Ssgr. Ex.: R-a ihop lövet med fotterna. Men ungdomen hade r-at undan halmen och ~ Strindberg. Och r-ade ur slundernätet med ett spö ib. **Syn. I.** traska, lufsa, småspringa, släntra; **II.** rafska, häva, skjnta; ibl. skaka.

Rask², -t, -are; -het (-en); -sprungen (häst). Huvudbet. övergå i varann o. visa även en del smärre skiftningar. 1) Snabb m. m. a) R. i vändningarna. Ett r-t ingenium. R. och livlig. R. och beslutam. R. (i) att fatta beslut. R-t besluta sig. Fatta ett r-t beslut. I r. fart, takt. Med ett par r-a årtag. Tycktes föredra en hederlig herrgårdslunk i stället för den vanliga r-a herrgårdstakten Sigrid Stjernsward. Den som är r. med munnen, är sen med handen i fråga om åtning l. tal. Låt det nu gå r-t undan! Och så, r-t i arbete igen! — En livlig, r-sprungen häst. b) En våldsam bränning, som r-t förtär de motståndssvare bergarterna ~ Nord. Fam.² Elden spred sig r-t till ~. Upplagorna utsldes r-t H. Reuterdahl. Fick sig då r-t en penna och ~ V. v. Heidenstam. Trots trafikens r-a uppåtgdende Gus. Mattsson. Även i andra tidningar inflo to bidrag av hennes r-a penna V. Benedictsson. Hans ovanligt lediga och r-a stil. — Den utomordentliga r-het varmed han satte sig in i allt A. Nordfelt om Carl v. Friesen. c) Lika r-a karlar vid åra och skot som på hästryggen C. Skottsberg. R-a bussar. En r. pojke, yngling. R. och oförfärad. R-t vågat är hälften vunnit. I sin r-aste ungdom nära 2. 2) Frisk o. d. Mycket r. för sina år. Kry och r. in i sena ålderdomen. Han har inte varit, känt sig riktigt r. sista tiden. Hoppas du nu snart blir r. igen. **Syn. 1)** skyndsamt, hastig, snabb, snarfärdig, fortärdig, kvick, flink, färm, rapp, lättfotad; driftig, hurtig, oförtruten, pigg, livlig o. lättrollig, rivande, energisk, företagsam, en initiativets man; duktig, käck, beslutsam, modig, tapper, oförfärad; (ibl. nära:) vig, smart, påpasslig. alltid redo, verksam, plötslig, brådstörtad. 2) frisk, kry, (livs)kraftig, sund. — **Raska** sig l. **Raska** på (särskrivnen ssg). -ade. Ofta ngt vard. 1) Kan du inte r-a dej lite (mer)! Men r-a

er nu och gå äntligen in! Hj. Gullberg. 2) a) R-a på, gosse (med vad du har för händer)! Du får r-a på, om du ska hinna (till tåget). R-a nu på och långa upp maten ~ E. Nordenström, öv. b) När jag gick förbi det, r-ade jag alltid på stegen och ~ Agnes v. Krusenstjerna. R-a pångn. **Syn. 1)** skynda sig, 'kvicka sig', rappa sig; 2) påskynda n, sätta fart på. — **Raska sig undan** skynda sig undan l. ur vägen.

Rasko Inik (-ål-, akut); -en, -er. Rysk kyrklig separatist, ibl. 'gammaltroende'. Att han var en r. av den prästlösa sekten Jac. Ahrenberg.

Rasp, -en, -ar. Ett slags grov fil (se fil 4 I 1). Här måste r(-en) till, behövs r-en. *Pliggrasp* ~ med huggning i bägge ändlar, för avspåning av pligg inuti skorna Ahlén & Holm. *Hovslagarrasp*. — **Rasp²**, -et, [=]. 1) Mer abstr. *Pennornas ivriga r. mot papperet. Hon tycker om det sakta r-et av min penna* Fredrika Bremer. *Avsluta brevet med några snabba r. R-et av en såg mot trä* Ester B. Nordström. *Fiolernas glada r. Hyvelrasp. Grammofonskiva utan ndrasp*. — *Skar ett r. med kniven och vältte hela säcken över kanten* Benigt Berg. 2) Konkr. *De skällade rivna mannlarna och citron-et* Fru Högstedt. **Syn.** skrap osv., jfr raspa.

— **Raspa**, -ade, -as; r-a av n m. fl. se B 1; -hus m. fl. se B; -ig (-t, -are) o. -ning (med plur.) se C. Intr. o. ibl trans. A) Enkelt. **I. 1)** Och pennan r-ar över vita arken Sig. P. Sigurdh. *Pennan r-ar, ta en annan! Pennans lätta r-ande mot, över papperet*. — *Få ~ r-a svar på allting* ~ Sigrid Stjernsward. — *En r-ad snabbteckning av Sergel* Ragn. Josephson. 2) Och så lät man ett par nattstift-r-a över några skivor på den resegrammofon Britta medfört Kajsa Rootzén. — *Hon tar en [svavelsticka], r-ar en lång strimma på muren bakom ugnen, och ~ Anna Hinde. R-a eld på vaxtändsticka efter vaxtändsticka 'Dan'*. Ett lätt r-ande förrådde, att ~. *Jag r-ade sakta på duken, men hon märkte det ej.* 3) R-a en stor reva på sin klänning. 4) Fingo vi höra r-andet av skidor på den hårda skaren Sten Bergman. *Jag är mycket orakad, sade han lågt och strök sig runt hakan med handen så det r-ade* W. Hammenhög. *Hajskinnnet ~ känns lustigt r-ande mot handen. Hunden ~ r-ade med klorna på porten och ~. Sdgarnas r-ande gång genom plankorna* Sven Hedin. Nu mtlas det på Lilla Holmen, / och skrapan r-ar, gnor och gnyr 'Stefan Sylvander'. Lät, som när man r-ar mot trä med en slö kniv Py Sörman. R-a på träet, så att fina spån lossna. *Har tyngre flykt och ett r-ande läte: räk-räk* Victor Hasselblad. **II. 1)** R-a och putsa ett stycke trä. 2) F[ärnbock] förekommer även i r-ad form Nord. Fam.² Färgträsorterna föras vanligen i marknaden dels i form av ~

stycken, dels i form av spånor eller i r-at eller förmalet tillstånd B. Jönsson. — R-a citroner, apelsinskal. B) Ssgr. 1) Lösbara (se i allm. fasta former). Några ex.: R-a av, bort det värsta. R-a ihop ett brev. Råka r-a sönder papperet. 2) Fasta. R-hus äld.: spinnhus, korrektionsanstalt för kvinnor. Blev både kåkstruken och insatt på r-huset Fr. Böök. *Träkubbarna sönderrevos i en r-maskin, varefter ~ C. Sahlin (om bresilja). R-spån(or). C) Avledningar. 1) R-ig. Mindre vanl. Tapeter, såna där grova och r-iga du vet ~ Ester B. Nordström. — Som vore värt att nedskrivs av min r-iga penna* Majja Åkerman-Tudeer. *Det var Hildas stora r-iga stil på kuvertet* Ellen Rydelius, öv. 2) I takt med pennans ~ r-ning Harry Blomberg. *Drängens kraftiga snarkningar, påminnande om riktsdagens r-ningar, när den skär igenom stocken* Alex. Slotte. **Syn.** riva l. repa l. skava l. skrapa l. skrubba (med ett r-ande ljud); (ibl. nära:) kratsa, klösa, sprätta, rispa, fila; r-ande (ned)skriva (n); (ibl. nära:) knarra, knirka, (små)knastra, knattra, knittra, (små)spraka, (små)skallra, väsa, rassla.

Rassel, -let, [-el]. Både om starkare o. svagare ljud. 1) *Vagnarnas r-el mot stenläggningen. Havren börjar inte växa, förrän den hör r-let av första hövagnen* Uppland. *Med r-el sögs ankarkättingen in genom klyset* Alb. Engström. *Ett r-el såsom av tunga kedjor. Som r-let av skrivmaskinerna på ett kontor. R-let av korsade värjor. Han ler åt r-let av lansar Bibeln. R-let av ormsstjärten mot tågmatan* Djungelboken. *R-el av lönnliga bäckar / djupt under smältande snö och is* Emil Zilliaeus. *R-el i torr säv och klirr av is* S. Dahllöf. *Strandhavrens r-el* Erik Norling. *Förbittrad strid, sköld- och lansr-el* B. Risberg, öv. — *Kedje, radbands-, sabel-, spårvaqns-, vagn-, vapenr-el.* 2) Läk. [Krepitation] användes om vissa r-el på lungor o. om ~ Norstedts uppslagsbok. *Inga slemr-el i lungorna.* **Syn. 1)** skrammel, slammer, rammel; (ibl.:) klirr, skallrande, prassel, knitter, risslande, knak(ande); 2) perkussionsljud. — **Rassla**, -ade, [-as]; r-a ut [n]. Jfr rassel. *De åbåkiga, tungt r-ande omnibusarna [i 1890-talets London]* Aug. Hallner. *Ankaret löper ut, och kättingen r-ar i klyset* Maths Holmström. *Ankar-spelet r-ande, och ~ Aleko Lilius. Vinscharne r-a i natten* ~ Eli Sand. *Vredet r-ar. Porten slutas sakta* Joel Rundt. *Ty i smattrandet hördes nu fruktansvärda rytmiska r-anden [kulsprutorna!]* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. *Som när stenar r-ar i en påse. Det r-ar i spiselns spjäll* Anita Nathorst. *Fjällpansaret ~ r-ande och skallrade. R-ande halskedjor av lejonänder och vildsvinsbetar* Birgit Th. Sparre. *Tombolan r-ande som cylindrarna i en sömsmedja* C. Larsson i By. *Sättmaski-*

nera r-ade och ~ Harry Blomberg. Och pennorna r-ade mot papperen. Som en r-ande skräddarsax skar motorbåten genom havets blåa sidenstycke ~ S. Neander Nilsson. Som om han hört det svaga r-andet av en skallerorm. De r-ade taggarna på två stora piggsvin, som ~. Och det töade och risslade och r-ade av rinnande vatten Elise Söderlund. Och det strida regnet r-ar mot tak och stentläggning. Där de regntyngda grenarna ~ sopa biltaket och r-a mot sidorna Levi Rickson. Nu r-ar vassen gul vid strand, och ~ Sten Granlund. Det r-ade höstligt i de vissna löven ~. R-ande palmer. **Syn.** jfr rassel.

Rast, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Utan plur. Jag får ingen r., ingen ro Bibeln. Utan r. och ro, r. eller ro. Den som jagar en annan, har själv ingen r. Tycka sig ha rätt till (lite) vila och r. på ålderdomen. **2)** Med plur. **a)** Allmännare. Det hade ej funnits många r-er på hans tillvaros tillryggalagda väg Agnes v. Krusenstjerna. Warschaus okkupation var för Karl XII blott en r. under hans framryckning, ej ett militäriskt mål, än mindre ett politiskt Har. Hjärne. Fick några timmars r., då ~. På en hög dyn [i öknen] höllo vi r. för att spana och dricka Sven Hedin. Här gör vi väl, tar vi oss väl en (liten) r. Ge bevärningen en kort r. under marschen. Unna sig en kort r. (mellan morgon- och förniddagsmottagningarna). — Kaffe, lunch, mat, middags, måltids-, vilorast. **b)** Jag går ned till nomadskolan och möts i dörren av trettio lappbarn, som storma ut till r. Harry Blomberg. Under, (mer säll.) på l. i r-en. Som icke hunnit plugga vidare i r-en Henning Berger. Där man brukade smygglåsa under r-erna S Siwertz. Tiominuters-, frukost-, skolrast. **II.** Ssgr ha mest formen rast- men ibl. därjämte raste-; särsk. i formen raste- kunna de ofta även föras till verbet. **Syn.** vila, ro, andrum, ibl. rekreation; uppehåll, halt, fristund, vilostund, en stunds vila, (vilo-)paus, stund av vederkvickelse, (en tids) ledighet; (tiominuters)lov, ibl. (särsk. förr) 'kvart. lovstund.

— **Rasthall.** Till rast I 2 b. Den s. k. r-en [i nybyggnaden vid Luthagsskolan, öppen mot skolgården, taket vilar på stenpelare] är en nyhet för stadens skolbyggnader 1924. **-hydda.** Hade ~ uppfört r-or med tjugufem kilometers mellanrum H. Mörne. **-lös**, -t, -are; -het. Till rast I 1. **1)** Gå r(-t) av och an på golvet. Gick r-t ur rum i rum. R. (i) att finna utvägar. Med r. iver, flit. R. i sitt arbete. En r-t arbetande person. Där jäktade tiden framåt, r., utan andrum Pär Lagerkvist. Tiden sitt evighetsmål / nalkas på r-a vingar J. G. M. Stolpe. Det r-a småbruset från än A. T. Gellerstedt. Så r-t verksam, som han varit. En r-t sökande människa. Och en r., aldrig tillfreds-

ställd ärelystnad. Liksd människans dagar / r-t ıla sin kos Stagnelius. **2)** En viss r-het har slagit sin klo i människorna, arbetet bedrivs febrilt ~ E. v. Otter. Det fanns ju de, som kallade hans vitalitet för r-het och ansågo, att han splittrade och sprängde sig Öv. fr. Ronald Fangen. **Syn.** **1)** utan rast l. ro, som ej kan l. vill l. ger sig tid att vila, aldrig vilande, ständigt i gång l. färdig l. i farten, outtröttlig, oförtröttad, oförtrutet, jäktande l. jäktad, jäktig, 'hetsad', orolig, febril, feberartad l. -aktig, 'jagad', nervös, irriterad. **-plats.** **1)** När vi bröto upp från vår första r. Sven Haglund. En r. för flyttfåglar L. Munsterhjelms. **2)** Tjänade oss pojkar till rast- och lekplats Aug. Hallner. **-punkt.** Fånga en lämplig r. i rum l. tid. **-rum.** Till rast I 2 b. Och till frukostrum och r. ett litet källarunket avklädningsrum Barbro Alving. **-skjul.** Till rast I 2 b. **-stuga;** ehållare. Kommo vi ned i en djup dalbotten, där en liten r-a är belägen Sten Bergman. Turistföreningen har 1934 kunnat förverkliga en länge hyst tanke, nämligen anordnandet av r-or i Stockholms omgivning; varje r-a skötes av en r-ehållare, som tillser, att det finns ved, lyse och vatten och sköter den grövre städningen. **-timme.**

— **Rast e) dag.** E-formen vanligast. Första rastdagen fingo vi i ~. — Efter två rastedagar fortsatte vi till ~. I små marscher ~ med var tredje dag rastadag J. G. Arsenius. Med rastedagar i Tanumfjors och ~ C. Snoilsky. **-stund.** **1)** Ex. utan -e. Vi, som voro mdna om att hava vår r. oavkortad ~ Elsa v. Born. Som på väg hem togo sig en r Bernh. Nordström. **2)** Ex. med -e. De båda kamraterna hade tagit sig en r. V. Benedictsson. Under en r. S. Lagerlöf. Rastestunder invid källan A. T. Gellerstedt. **Syn.** rast, vilostund. **-ställe** **1)** Ex. utan -e. Att Dalstuga och Mällongstuga i nyare tid varit r-n för resande ~ är känt B. Hesselman. **2)** Ex. med -e. Mörka nätter, då regnet öste ned och rastestället ej kunde hittas O. Elgström. Vid första r. Hj. Bergman. Och jag söker ett r. för natten Karin Jensen, öv. Minnen från färdevägar och r-n. **-tid.** Mest med -e. Ldt inte r-en bli för knapp! När r-en är ute ~.

— **Rast|a**, -ade, -as; -ning (-en, -ar; -sställe m. fl.). **I.** Enkelt. **1)** Intr. **a)** Ska vi r-a här en stund? R-a efter marschen, under rågen, vid en gästgivargård. Vid Lerbäcksbros, där Ekerstafolket plår r-a Hj. Bergman. För att r-a några minuter. Var tredje timme r-ade vi en kvart. **b)** De vilade och r-ade oftare än som var nödvändigt, men när det blev matbud, kommo de som ett skott C. Larsson i By. I sex år hade han arbetat i alla väder, utan att någonsin r-a ~ Ernst Lundquist, öv. Låta folket r-a litet (i arbe-

tet). Och r-a en minut från livets fejder Alfr. Jensen. 2) Trans. [o. refl.]. a) Om hästar o. en del andra (hus)djur, fångar, barn samt ibl. rent bildl. Unghästarna måste r-as, så att de icke bli för vilda. Vid de större stationerna, där husse r-ade oss ~ Gunnar Ekström (om hund). I dag skulle han minsann r-a lille bror och skomakarens Oskar riktigt! (de skulle leka häst) H. Wrånér. Halv två skall han [fången] r-as på fängelsegården Rob. Larsson, öv. — Som ~ var ute för att r-a sin bil. Öv. fr. Galsworthy. Under kulturens fernissa ligger urdriftern på lur, och den får man inte släppa lös, bara r-a dem Karin Boye. b) Det var en fröjd att få r-a sig ordentligt (om hund som sprang lössläppt) Dan. Berg. II. Ssgr ha rast- l. raste-. I allm. ansluta de sig även till subst. (se ovan); nedan upptas blott ett par som höra till det trans. verbet o. blott visa formen rast-. **Syn. I. 1)** ta sig l. göra (en) rast, göra halt, (stanna o.) vila, göra uppehåll l. en (vilo)paus, ta (sig) l. ha l. få ledigt, ibl. pausera l. 'hämta andan', vila sig, ge sig ro; 2) låta springa (runt), motionera. — **Rastbana. -gård.** Unghästarna ~ kräva särskilt under höstmånaderna mycket motion i r-arna. — Att han efter förflyttningen till sinnessjukavdelningen ingen enda gång fått komma ut på r-en Alfr. Petrün. **-plats.** R. för hästar. Där hönsen under vintern kunna finna en snöfri r. A. Stahre.

Rast(er) (akut); -ret, -er. Fotogr. Platta med rutnätt nyttjat vid autotypering o. färgfotografiering. De ä för grovt r-er di har använt ve reproduceringen T. Kalén. Påminna ~ om ett punktr-er, som kopieras på ett klischénegativ M. Rogberg. Ett nytt slags färg-r-er 1930. — Prov å olika r-erfinlekar J. Kroon.

Rat, -en, -er. Ibl. även skrivet o. uttalat engelskt (rate). Handels. m. m. Frakt(sats); delbetalning (t. e. vid amortering l. avbetalningsaffärer), (belopps)andel. **1)** Fallande r-er och avtagande livlighet på fraktmarknaden 1921. Höga, låga, oförändrade, fasta, vikande r-er. Fastare [frakt]r-er för Montreal 1933. Minimir-er och uppdelning av skeppningen av trämassa till Amerika 1930. **2)** Önskas på 3—5 års tid låna 5—10 miljoner finska mark i en eller flera r-er mot förstklassig finsk borgen 1922. Erbjud sig att betala 5,000 kr. i årliga r-er. Stachewsky bestämde själv r-ernas storlek 1927. Då andra r-en av köpeskillingen för Anäs skulle inbetalas And. Allardt.

Ratja, -ade, -as; [-are]. **1)** R-ar du maten, pojket! R-a mat, som luktar illa. Pojken är bortskämd, han r-ar föräldrarnas mat som för enkel. R-ade rester efter en måltid. Kycklingen, nyss krupen ur skalet, söker sin föda, väljer och r-ar Hj. Bergman. Växter,

som r-as av betande djur. — R-ar man agnarna, kan man lätt gå miste om kärnan. **2)** Dessutom hade jag ingen anledning att r-a en extraförtjänst. Han r-ar alla medel, som icke gå rakt på sak. Men han r-ade att ta sin tillflykt till dylika utvägar. Vederbörande myndigheter ville dock r-a honom, endast på den grund att han var indier B. Forell. Jag till exempel, som blev r-ad till landstinget R. Jändel. Du söker och väljer och r-ar [yrken] precis som ett barn bland sina leksaker Hagar Olsson. [Ljunggren tog in dessa sonetter] med många andra [av Strandberg] r-ade Per Hallström. Den medeldålders manns lilla stolthet över att inte r-as av en ung kvinna Harry Blomberg. **Syn.** icke anse god nog, ibl. 'sitta o. peta i', neka att äta l. att ta emot, avvisa, försmå, förakta, förkasta, kassera, utdöma, underkänna, betacka sig för.

Ratificer|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar) l. ratifikation (-en, -er; även konkr. = -sunkund). Stadfästa, bekräfta, 'giltiggöra', godkänna, underskriva u. R-a ett (folk)rättsligt fördrag. Senaten i U. S. A. har r-at fyrmaktsavtalet 1922. Denna konvention skall r-as senast d. 1 aug. 1914; ratifikationerna skola utväxlas i Stockholm. Fredsfördraget träder i kraft fr. o. m. ratifikationernas utväxlande Nord. Fam.²

Ration (-tsjon); -en, -er; -sstat; -stigare; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **I.** Ration. **1)** Krigs. = bestämd mängd foder (inräknat ströfoder) dagligen för varje häst i armén; även mängd av visst dagsfoder t. e. 'havre-ration'. — Fastställa r-sstaten vid ~ även till 2. Portions- och rationstagare vid truppförbandet. **2)** Tilldelad mängd av (viss) föda; portion. I det att en fettfattig r. tillgodogöres mindre väl Nord. Fam.² Fått sin mjölk-tallrik och matration utan vidare Henning Berger (om katt). **II.** R-era. Nu finns ingen enda förbrukningsartikel i Ryssland, som ej r-eras 1930. **Syn.** ofta ranson.

Rationaliser|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -splan m. fl.). Ordgruppen svagt ansluten till den föreg. **1)** Lägga mera på förståndet, ge 'förmuftet' större plats. [Ritschls] dogmatiska uppfattning gick i r-ande riktning och ~ O. Bergqvist. **2)** Om lägga på mer praktiskt (rationellare) sätt, vidta planmässiga åtgärder för produktionens förbättring l. förbilligande. Alla försök att r-a livet stranda utom vad det gäller den tekniska utrustningen T. Segerstedt. — Till följd av ombyggnader och r-ingar vid Kastets stäverk och Bomhus hyleri och brädgårdar ha enligt Arbetarbladet ett 75-tal man uppsagts 1934. G. Thörnqvist m. fl., Industriell r-ing i praktiken (1931). Nutidens r-ingssträvanden inom industrien. — **Rationalism,** -en. Som teol. åsikt vill r-en ej anta ngn trossats utan förmuftets prövning;

som fil. fattar den förnuftet som en högre kunskapsförmåga än sinnena (x empirism). **Syn.** ibl. förnuftstro. — **Rationalist**, -en, -er; -isk (-t). Jfr föreg. **1)** *Söderblom har ju en gång i tiden hetat »ritschlian» och det på en tid, då denna benämning i fromma kretsar var liktydig med r., villolärare och otrosande Tor Andrae.* **2)** *Att vi togo den gamla r-iska predikosamlingen två blad i taget Eva Hedén. Wallin beskyldes för dyrkan av den r-iska treenigheten, det goda, det sanna och det sköna, i stället för av Bibelns heliga treenighet Gurli Linder. Grunt r-iska ~ religiösa riktningar Einar Billing. Hur kan det därför, strängt r-iskt, / förklaras att ~ Gunnar Beskow.* **Syn.** förnuftstroende; (r-isk:) som innebär rationalism, ibl. förståndsmässig. — **Ratione**ll (-äll); -t, -are. Förnufts- l. förståndsenlig, byggd på logik(en) l. på logiska grunder; förnufts-; förständig; väl planlagd, metodisk; grundad på vetenskaplig insikt; ibl. 'riktig'. Några ex.: **1)** *F. W. Taylor, R. verkstadsledning enligt Taylorsystemet (1923). R-are skogsvård. Ej förenligt med (ett) r-t (drivet) skogsbruk. I en r-t ordnad och vidsynt ledd radioverksamhet har våra dagars kulturstat ett enastående verktyg för nationens fostran Arthur Engberg 1933.* **2)** *Mat. Hela tal och bråk kallas med ett gemensamt namn r-a tal och karaktäriseras därav, att de alla hava ett gemensamt mätt med talet ett (x irr-a tal).*

Ratsch, interj. o. subst. (-et, =); -|a (-ade). Om ljudet när något slits sönder o. d. **1)** *R., så var bönelistan sönderriven.* **2)** *Hörde det skarpa r-et för var gång han rev Ejnar Smith. I väntan skrev han i med snabba r. / en tippningssedel, som ~ I. Lo-Johansson.* **3)** *Svarvarna r-a och spånor flyga ~.*

Ratsia se razzia.

Ratt, -en, -ar [l. -er]. Maskindel varmed en axel vrides l. drages (ofta för hand). Särsk. på fartyg, luftskepp, bil, kälke osv. **I.** Enkelt. **1)** *Enklast består en r. av 4 från ett centrum utgående spakar; den kan och vara försedd med ring; ofta äro spakarna flera (6—8) och utanför ringen formade till handtag. Kaptenen stod själv vid r-en och förde spakarna med fast hand. Gjorde ~ en två vridning på r-en och tog ett hastigt tag i skotet Maur. Norlin. Och arlöser mannen vid r-en. Ta, hålla r-en. R-en gnisslade, seglen smällde, vattnet fräste, men ~ Strindberg. — Hand-, ångratt.* **2)** *Piloten band fast sig på sätet / och fattade tyst sin r. Karl Asplund. [Hade] fingrat ett litet tag till på höjdr-en ~ Gunnar Cederschiöld.* **3)** *I bil, i synnerhet då man sitter vid r-en, ser man inte värst mycket mer än ~ ib. Med jaktherren själv vid r-en ~ A. Knöppel. Hålla i r-en med bägge händerna*

Neréns Bilbok. *Genom värdslöshet och fylleri vid r-en 1932. [Öppen bil] med vänsterrätt — som hos de flesta amerikanare Henning Berger.* **4)** *R-ar till radio, instrumenttavlor o. d. likna ibland nästan en liten elektrisk kontakt. En enda man kan på elektrisk väg med två små r-ar sköta rotoreserna Vår Flotta 1925. Ni skiljer knivskarpt [radio]stationerna åt med endast en lätt vridning på inställningsr-en Annons 1932.* **5)** *Utan andra instrument än den lilla [kompass]nålen, som var inmonterad i en miniatyrrott av mäs-sing H. Mörne.* **II.** Ssgr. Ex.: *När man får gripa hårt i r-ekrarna ~ och såga ved med växelspaken ~ M. Rogberg. Fångelse för r-fylleri 1931. Jämtland har haft 14 r-fyllerimål sedan lagens tillkomst mars 1935. En hel del r-fyllerister 1930. R-fyllerist får 2 månaders straffarbete 1934. Styra med löst och ledigt r-grepp. R-hjul. R-kälke Annons 1932. R-kätting. Ett stort, runt, r-liknande hjul M. Rogberg. R-lina. Har i många år kört bil och åtnjuter anseende som en mycket försiktig r-man 1922. Men kaptenen hade redan ett gott tag i r-spakarna ~ E. Hornborg. R-styrning x styrning med rorkult. R-ställning. **Syn.** styrhjul, styr- l. vridin-rättning.*

Räuk, -en, -ar. Fristående i hällen fotad klippstod av vågorna utskulpterad ur kalkstensberget. Särsk. på Gotland (o. ibl. Öland) men även på andra håll. *Så vitt jag kunnat finna, införes benämningen r-ar i litteraturen första gången år 1852, nämligen av G. Lindström i hans uppsats »Om Gotlands höjning» Henr. Munthe. Styggt som ett gammalt hedentroll / det står en r. på stranden Gust. Larsson. Den mest bekanta r-en är väl Hoburgsgubben. Här och där skjuta kalklagren i dagen vid stranden och bilda klintar och r-ar (på Madagaskar) W. Kaudern. — R-artade partier eller, för kort-hetens skull, r-partier. Elgons r-land med sina jättelika klippstoder. En lägre, r-rikare del H. Munthe. **Syn.** strandpelare'.*

Ravelin, -en, -er; -sgrav. Krigs. Ett utanverk. Fästningsvallarna med sina höga r-er, sina graver och ~ Thecla Wrangel.

Ravin, -en, -er. Geogr. m. m. Av vattenflöden urholkad ränna l. trång dal, smal klyftdal med vattendrag, kanjon, (dal)klyfta; hålväg. **I.** Enkelt. *En bergsslutning full med lösa stenblock och djupa r-er E. v. Otter. Där r-erna öppnade sig till bredare dalar C. A. C. Lewenhaupt. Så djärvt ha broarna kastats över r-er och floder ib. Fjällbruden i r-en vid Storlien har efter fridlysningen åter ökats. Nedre Dalälvens brinkar och sidor-er Erik Almqvist. Skogs-, strandravin* **II.** Ssgr. Ex.: *På andra sidan en r-artad nedskärning Prins Wilhelm. De två väldiga broar, som förbinda Douvos r-artade stränder Bo Beskow. Som en levande silverstrinma*

rann bäcken i den djupa r-botten ~ L. Munsterhjelm. På grusiga r-branter T. Lagerberg. En några meter över dalbotten belägen r-myning Fr. Dahlstedt. Uppför och utför r-sidorna Sten Bergman. Ibrinkar och r-slutningar Erik Almquist. Att hela det vilda r-systemet utskurits långt efter sedan stenåldersbyn blivit öde och tom J. G. Andersson. I r-väggarna söder om byn ib.

Rayon stavas i SAOL³ blott råjong, se d. o.

Ra'zzia (-ts-; akut); -an, -or. Även stavat 'ratsia'. Vid av polisen företagen r-a efter logerare anträffades å tegelbruken vid Vaksalautull tio sådana dec. 1930. De r-or efter av militärleda bekajade medborgare, som ständigt föransattades i de stora städerna Öv. fr. 'Erwin Rosen' 1920. Langarr-a i Gamla staden 1923. Poliser-a bland lottmånglarna 1919. **Syn.** 'skallgång' (efter brottslingar, uteligare osv.), (polis)räfst.

Re-. Lånordsprefix som i en mängd fall har bet. åter-, om-, tillbaka-, (e)mot-, ånyo. Orden äro här ej sammanförda utan stå för sig.

Reage'ns (-gåns l. ibl. -j-); -et, = l. -er [l. reagentier, utt. -tsi-]. Kem. (Lösning av ett ämne varmed påvisas närvaron av ett annat ämne. **I.** Enkelt. Som r. på borsyra användes gurkmejpapper. R. för mina [med osynligt blåck skrivna] brev: ammoniak H. Gummertus. Sedan provet bringats i lösning, tillsätter man ~ olika fällningsreagens, som antingen utfälla eller icke utfälla föreningar med karaktäristiska färger och ~ G. Starck. Fick sig tilldelad en plats, mikroskop och r-er A. Sörlin. **II.** Ssgr. Ex.: Att han glömt kvar några r-kärl i det stora laboratoriet Emil Cedercreutz. Kemiska r-metoder. Med ett r-preparerat filterpapper (r-papper), varmed påvisas ett ämnes förekomst eller en lösnings surhetsgrad. R-skåp i apotek. **Syn.** ibl. reaktionsmedel. — **Reager**a (-g- l. -j-); -ade, [-as]. **I.** Fackl. **1)** Kem. R a surt, neutralt, alkaliskt om lösning. **2)** Fil., fysiol. o. d. Svava (med en rörelse l. annat) på ett sinnesintryck. De olika organismernas sätt att r-a mot olika retmedel. Kommer organismen ~ att r-a betydligt kraftigare på den andra dosen H. Davide. Våra maqar ~ r-a mot dessa matorgier Rob. Larsson, öv. Men vid åsynen av denna veritabla fahund r-ade i alla fall magen 'K. Gunnarson'. Birrträden och nu närmast granen r-a troligen ej på fullt samma sätt som lavarna mot röken och giftgaserna R. Sernander. **II.** Allmänne o. bildl. Men det är intressant att se, hur olika människor r-a inför samma sak T. Fogelqvist. Att jag själv ~ börjat r-a tämligen annorlunda för dessa ting Amelie Posse-Brázilová. Jag försökte att tilltala dem på franska, men de r-ade inte med en min B. Gripenberg. R-a på olika

sätt mot oförskämhet. Polisens ingripande var onödigt, ty folkets sunda instinkter r-ade självmant. I min egenskap av europé ~ r-ar jag mot terror och övergrepp Marika Stiernstedt. Att jag verkliga r-ade mot och chockerades av Drumonts rabiat judehat ib. Starkt r-a mot ~. Öppet r-a, när man bevittnar en orättvisa. **Syn.** **I.** påverkas (av vissa retmedel, kemiskt osv.), (med en rörelse l. eljest) 'svara' på (ett sinnesintryck), visa påverkan l. återverkan l. att man tagit intryck (av); **II.** 'motta(ga)', 'uppta(ga)', ibl. 'uppträda'; gm en viss återverkan l. ett visst motstånd besvara, göra l. resa motstånd, resa sig till motvårn, visa sig 'upprorisk', opponera.

— **Reaktion**, -en, -er. Jfr i allm. reagera. **I.** Enkelt. **1)** Fackl. Kem. (o. fys.), fysiol. o. fil. m. m. **a)** Ibl. även mer konkr. I kemien innebär ordet sur, att ett ämne vanligen i lösning smakar surt eller ger sur r., t. e. genom att färga lackmuspapper rött. Ge två ämnen någon karaktäristisk r. med varandra, kunna de användas för påvisande av varandra. Att vid tillverkning av ~ margarin ~ skall sesamolja (som giver karaktäristiska, lätt igenkännbara r-er) tillsätts J. Landin. Jag fick ingen r., innan jag försökte med sockervatten vid försök att framkalla osynlig skrift. — Märkesdr i fysikens utveckling, säger M. Siegbahn; kärnen en process av ny typ 1932. Vid Vidals tyfusreaktion uppträder i serum en finflockig fällning, bestående av hopklumpade tyfusbakterier Torsten Hellman. **b)** Att vid idiosynkrasi för ett visst läkemedel redan minimala mängder därav ofta utlösa r-en M. Asplund. Kroppens naturliga r. mot ett inkommet gift. — Jag fångade också hela hennes r. — först förvårdning, så oförställd glädje och därefter den konventionella masken igen Sven Stolpe. En r. (efter 7 dagars festande), så stark, att han måste intaga sängen. Själs-, känslor-er. **c)** Markreaktion lant. o. d. = surhetsgrad (i kem. bet.). **2)** Allmänne. Jfr r-är. Nu inträdde en r. mot de starkt överdrivna grundsatserna om konungens eväldsmakt och ansvarsfrihet. För att ej frambesvärja r-en. R-en mot bolsjevismen och dess metoder. Ge sig, hemfalla r-en i våld. Det blev i stället r-en, som triumferade den gången, revolutionsmännen voro slagna. Men skenbart segrade r-en åter och ~ T. Segerstedt. Gå r-ens ärenden. Hr Branting tycker sig se r-ens stormsväl 1921. Den katolska r-en (mot reformationen). **II.** Ssgr. Ex.: R-sexperiment (r-sförsök) spela numer en viktig roll vid psykotekniska undersökningar och yrkesprov. R-sfría djur, kor, kreatursbesättningar, r-sfri mjölk lant.: som vid undersökning (vanl. med tuberkulin) visat sig tuberkelfria. Kemisk r-slära. R-smedel. R-ssvar. R-stid t. e. psykologiskt o. bot.

Syn. I. 1) kemisk in- l. påverkan; motverkan, motrörelse; 'besvarande' av ett visst intryck l. ett retmedel, (reaktions)svar, svar på retning; ibl.: (följd)verkan, mot- l. återverkan; **2)** motströmning, 'motrörelse', bak- l. åter- l. tillbakaslag; stråvan att återinföra den gamla ordningen, 'bakstråvan(de)', bakåtsträvande rörelse l. parti l. riktning, 'bakstråveri', ibl. nyhets- l. reformfientlighet; (ibl.:) baisse, nedgång l. hausse, upp- gång, återhämtning.

— **Reaktionär**, -t, [-are] l. (som subst.) (-en, -er. Blott till reaktion I 2 (polit. o. d.). Motsatt frisinнад, liberal o. d. **1)** Adj *Medan Strindberg i andra samhällsfrågor var radikal eller revolutionär, var han i kvinnofrågan ~ utpräglad* r. Hj. Alving. *Han, som förut varit liberal, hade nu blivit till ytterlighet r. Den man, som i går varit för revolutionär för kejsaren, var i dag för r. för revolutionen* Öv. fr. Bruce Lockhart. *På grund av hans starkt r-a läggning. Hemstadens r-aste schartauun.* **2)** Subst. *Som den svarta r. han är, blev han ~ Ax. Cederbergs. Beträktades av oss som en svdr r. Stämpas som r. Ty ärker-en i Dagbladet har lärt plus minus noll.* **Syn.** 'bak(ät)-strävande', reformfientlig l. -fiende, utpräglad höger(man), 'baksträvare', 'återhållare'.

Real, -t, [-are] l. som subst. ibl. -en (se II). **I.** Adj. **1)** Motsatt t. e. ord-, person(al), formal, verbal, nominell l. ibl. fantastisk, överklig. *R-a värden. Ta hänsyn till r-a förhållanden, icke till inbillade och hopfanti- serade. Jordens mest praktiska, kallt beräk- nande och på det r-a inriktade nation* Emil Cedercreutz. *Renaulds estetiska drömliv gör honom ilkgiltig för det r-a livet* Fr. Böök. *Får härigenom ett (mera) r-t, ett r-are värde för ungdomen.* **2)** Ötta \times klassisk l. latin-. *Den r-a (skol)bildningen. En r. (gymnasie)- linje.* [And. Chydenius] *förde den r-a skol- typens talan: skolorna skulle giva en all- mänt medborgerlig bildning, ej blott fostra en ståndspersonsklass* B. Estlander. **II.** I bet. I 2 ibl. nyttjat som subst., ärsrk. i smtl. o. för ssgs som realskola, gymna- sium, -linje, -(skole)examen. *Förutom flick- lagen uppträdde ett par lag av Östra r-s gymnasium. Lektor Alving vid Norra r., Stockholm. Ska pojken gå (på, i) latin eller r.?* **Syn. I. 1)** sak-, saklig, 'som står med fötterna i marken', verklig, faktisk, reell, väsens-, effektiv, materiell, verkligen be- fintlig, ingalunda inbillad, 'att ta på', konkret, handgriplig; **2)** realistisk, anlagd på matematik, naturvetenskap o. modärna språk, mer praktisk inställd l. inriktad.

— **Realavdelning** i skola. **-bildlad**; -ning. Jfr real I 2 o. realskolebildad. **-encyklopedi** konversationslexikon, uppslags- bok med 'sakartiklar', sakordbok. **-exa- men.** *R. vid arméns underofficersskola [i*

Uppsala]. Första gången denna examens- form användes i Sverige Ups. Nya Tidn. maj 1930. Det är i år sista gången realskole- examen enligt gamla stadgan avlägges vid [h. allm.] läroverket [i Uppsala] — enligt den nya heter det ju r., vilken dock i stort sett motsvarar den äldre examen ib. 1933.

Syn. avslutningsexamen i realskolan. **-filo- log**; -i. Jfr realia. *Den mångsidigt kunnige och intresserade r-en A. M. Alexanderson ~ Erik Hedén.* **-genus.** Språkv. Dingenus, denkön, n-kön (\times maskulinum o. femini- num, han- l. hongenus). Jfr genus I a. **-gymnasium.** Högre läroverk där huvud- vikten lägges på matematik, naturveten- skap o. modärna språk (\times latinynasium). **-index** sakregister (\times person- o. ortregister samt ordförteckning, glossar). **-innehörd.** *Vad för r. de [rapporterna] kunde hava* Gust. Bouveng. **-katalog.** Bokförteckning uppställd efter innehåll, vetenskapsgränar, systematiskt (\times rent alfabetiskt). **-klass.** Jfr realavdelning o. realring. **-kunskaper.** **-lexikon** sakordbok, (real)encyklopedi. **-linje.** Motsatt latinlinje. [Rent revolutio- nerande.] *mer än någon kunnat ana, var införandet av r. Sigfr. Almquist. Går han r-n?* **-lyceum** se lyceum. **-läroverk** \times latin- läroverk. **-lön.** Avser 'vad man får för pengarna'. *R-en har stigit, trots att pen- ninglönen minskat, ty levnadskostnaderna ha nedgått med ca 1 procent.* **-politik**; (biton på -ik); -er o. realpolitisk (båda biton på -it). P. som tar hänsyn till o. anpassar sig efter verkligheten (de faktiska förhållan- dena), verklighetsbetonad politik (ibl. med biton av 'krass'); en p. som blott tar hänsyn till möjlig framgång. *Synes icke vara genomförbar r. Stöld av kolonial- land eller r. — Zilliacus var med all sin äventyrliga håg en kallt beräknande r-er och ~ H. Gumnerus. R-er med ett skarpt öga för verklighetens krav. — Det där låter ju förtjusande klokt och realpolitiskt.* **-ring** jfr realavdelning l. -klass. **-skola**; (-)exa- men (se realexamen); -bildad (-ning); -eklass; -it (-en, -er; -mössa), gärna smtl. Allmänt läroverk (fristående l. ingående i högre allm. lärov.) med 5 (l. 4) klasser. *R-a infördes 1905 (jänte r-eexamen) och var då anordnad med 6 klasser; nu (1935) finnas 80 samr-or och 5 r-or för gossar. — Kartriterska, r-bildad, önskar snarast an- ställning* Annons 1920. *Genom en del be- stämmelser ha också r-eexamens kompetens kringskurits* Sv. Dagbl. 1911. — *Några ny- bakade r-iter, som ~ (som tagit r-eexamen)* Vera Fridner 1919. **-skäl.** *Störtad på grund av ~ avund, intriger, angivelse, — allt är där lika möjligt som r. Marika Stiernstedt.* **-student** s. på realinjen. **-säkerhet.** Fackl. S. i pant av fast l. lös egendom. Se nann- säker 2. **-tillgång.** *Man har tillmätt r-arna*

i Haga nöjesbasaren bort i tok för höga värden Nya Dagl. Alleh. 1930. — Även bildl. *Ett lugnt omdöme är en r.* -vetenskaper realia. -värde. T. e. x nominellt l. åsatt. -ämne. *Matematiken, ett typiskt r. ämne för reallinjen l. d.*

— **Realare**, -(e)n, -e. Lärjunge på reallinjen, vid realgymnasium, realist. — **Realia** (akut). 1) Mindre vanl. *En motvilja, som ej grundar sig på r.* verkliga fakta. 2) Huvudbet. 'Sakvetenskap(er)', realvetenskap, realämnen. Ibl. t. e. om naturvetenskaperna l. om geografi, historia, nationalökonomi osv. (stundom x v. om ord, språkvetenskap l. ock x normvetenskap).

— **Realisäb|el** (akut); -elt, [-lare]. Mindre vanl. för 'realiserbar'. 1) Se realisera 1. 2) Se realisera 3. — **Realisation**, -en, -er. I. Enkelt. 1) Mindre vanl. Verkställande, förverkligande, utförande. 2) Förvandling i reda penningar. 3) Se myntrealisation. 4) Huvudbet. Försäljning (av varor) till nedsatt pris. *Den köpte jag billigt på r.* Förmiddagarna tillbringade hon på r-er Olle Hedberg. *Springa på r-er.* R-er i yrkesmässigt bedriven detaljaffär. *Ställa till med en r.* för att göra sig av med en del skrymmande och omodärna varor. R. av pant. *Bok-, inventerings-, konkurs-, ombyggnads-, slut-, snabbrealisation.* II. Ssgr höra mest till I 4. R-sannons. R-sförlust jfr r-svinst. R-sförsäljningar. Stockholms R-smagasin Rikstel.-kat. 1920. R-svinst är underkastad beskattning blott om den framgått vid yrkesmässig avyttring eller om det realiserade förvärrets genom köp eller byte och icke innehavts 10 år, om det gäller fastighet, eljest 5 år; r-svinst skall specificeras i deklARATIONERNA. **Syn. I. 4** (ibl.: bortslumpande, slutförsäljning). — **Realiser|a**, -ade, -as; -bar (-t; -het); -ing (-en, -ar; -sförsök; -sköp m. fl.). Bet. 'verkställa' vanligare än motsvarande hos 'realisation'. 1) Verkställa o. d. *Lyckas r-a en (länge värd) plan, ett projekt, en tanke.* [Dem] blev det ej förväntat att r-a ungdomsdrömmen: Paris och Italien G. Pauli. *Omöjlig att r-a.* — *Ett ideal, sällan r-bart annat än för de mera förmögna* Marika Stiernstedt. *Förslagets praktiska r-barhet.* 2) Förvandla i reda penningar, i klingande mynt. *Lyckas r-a boets fasta tillgångar.* 3) Utsälja till nedsatt pris o. d. *R-a ett gammalt lager (till betydligt nedsatta priser).* R-a ett parti ungdomsböcker. — *Lätt r-bara varor.* **Syn. 1** verkställa, förverkliga, genomföra, sätta i verket, utföra, bringa till stånd l. till utförande, å. l. tillvägbringa, verkliggöra; (r-bar:) genom- l. utförbar, görlig, verkställbar, realisabel, praktiskabel; 2) omsätta l. förvandla i klingande mynt l. i penningar; 3) (sl)utförsälja, sälja till nedsatt (l. ibl. under)pris, avyttra, föryttra, ibl. bortslumpa u; (r-bar:)

förytterlig, avsätlig, säljbar, möjlig l. lätt att förvandla i pengar.

— **Realism**, -en. Jfr idealism. Mest estetiskt o. allmännare, även fil. (jfr idealism 4 o. 5). Ordets bet. växlar efter olika uppskattning o. efter tiderna. Ex.: 1) *R-en i konsten och litteraturen strävar framför allt efter natursanning. Inom bildkonsten har 1800-talets r. avlösts av symbolism och expressionism, mot vilka riktningar nyr-en på 1920-talet framträtt* Nord. Fam.³ (1932). *En ny, djärvare och brutalare r., som icke väjer för verklighetens fula sidor. Med en r. i uttrycket, som nästan är stötande. När Heidenstam och Levertin ~ drogo till stormen mot »gråvädersstämningen» och »skomakar-r-en».* 2) [En anmärkning.] *som i sin r. slog ned det pacifistiska luftsloppet, som vi båda hade byggt upp* Annie Wall. *Jag beundrade hennes [Anna Sandströms] strävan för r. i undervisningen* C. G. Laurin. **Syn.** verklighets- l. naturtrohet, natursanning, verklighetssträvan l. -dikt(ning) l. -skildring l. -riktning l. -liv, (verkligt, levande) 'liv'; 'saklighet' (ibl. själlös), (ibl.) vardagsverklighet. — **Realist**, -en, -er; -bildning o. -klass (till II); -läggning; -isk (-t, [-are; -het]). I. Jfr realism. 1) *Idealist i dskådning, r. i form.* Var Strindberg r., skildrade han världen sådan den var eller föröriden? *Fullblods-r-er av den typ, som enbart ser och gärna överdriver det fula i världen.* 2) R-isk. R-isk efter den tidens uppfattning. *Företrädde en mer r-isk riktning inom mdlar-konsten.* *Flodhästar, otroligt r-iskt gjorda, återgivna.* *En fårscock, så bråkande r-isk, att ~.* *Hur oteoretiskt och naturligt r-iskt Shakespeare skildrat sin egen samtid i historisk förkländnad* M. Lamm. *Det r-iska drag, den blick för livets småtting, som ligger i det skånska lynnet* Erik Hedén. *Ett ordval, r-iskt ända till vardaglighet.* *Som berättar en spökhistoria så r-iskt, att han själv blir uppskrämd.* *En föga r-isk statskonst.* II. Jfr reallinje o. d. En som går l. gått realvägen, lärjunge på reallinje, realare (x latinare). **Syn. I. 1** anhängare av realismen; r-isk konstnär l. författare l. människa, nykter o. praktisk (verklighets)människa; 2) (r-isk:) natursann, verklighetstrogen, verklighets-skarp, naturtrogen, (slående) naturlig, 'sann', riktigt återgiven l. framställd, 'levande', ibl. 'vardagsverklig'; ibl. 'nykter', som tar hänsyn till realiteter l. 'står på marken', praktisk klok, nyttighets-.

— **Realiter** (akut); adv. I verkligheten l. realiteten, i själva verket, faktiskt, i grund o. botten, egentligen, (ibl. nära) praktiskt taget. *R. låg ju saken så, att ~ E. Klein.* *Saknade r. all betydelse som ~.* — **Realitet**, -en, -er. I. Enkelt. *Komma åt den r., som ligger bakom tingen.* *Åga r.* *Det onda är ett begrepp | utan r. | ~ | en tankevilla* Py

Sörman. *Frånkänna lidandet verklig r.* *Lyckas ge (levande) r. åt ~.* Först när den jämdruga kretsen börjar gallras, förnimmer man döden som en r. M. Rogberg. Att bakom ~ ordsvallet står ingen r. T. Segerstedt. Som nu för oss fått historisk r. Ojörskönad r. Men låt oss se en smula nyktert, inte på principen, den är all right, men på r-en Marika Stiernstedt. En släktkänsla, för vilken ätten, ej individen, är den väsentliga r-en Hj. Alving. Ha sinne för r-er, för livets r(er). Att hellenerna räknade alltid med r-er Erik Hedén. Så snart de konfronterades med, stodo inför livets r-er, funno de ~. Han rörde sig alltid med r-er och hade föga sinne för de fantasier, som ~ Jonatan Reuter. Inriktad på r-er. På honom har Skansen gjort intrycket av en stor folklig dikt, omsatt i r-er Artur Hazelius. Inför livets starkaste r-er G. Castrén. De hemiska r-er, som ligga bakom detta ord »barnäkenskap» Dagmar Berg. När hon [Ellen Key] blev värmd av ett ämne, glömde hon r-erna Ellen Lundberg-Nyblom. R-erna drucknade i ordflödet ~. En man, som levde (med sin själ) i r-ernas värld. — I r-en i sak, i verkligheten. **II.** Ssgr. Ex.: R-sbetonad om person, konstverk osv. Att han saknade, om icke förståndets fulla bruk, så dock r-ssinne. System var ~ mera praktiskt anlagd, med gott r-ssinne Marika Stiernstedt. **Syn.** verklighet, faktum l. (verkliga) fakta (se d. o.).

Reassur|adör, -adör(e)n, -adörer; -a'ns (-angs; -en, -er; -avdelning; -bolag; -kontrakt); -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). Säll. stavade (o. uttalade) med -y. Alla om 'återförsäkring' (varigom ett försäkringsbolag överläter en del av sin ansvarighet för en försäkring på annat l. andra bolag). De utländska bolag, som i sin tur beviljat r-anser. Lejonparten av detta belopp har visserligen r-erats i ett schweiziskt bolag, men ~. Det r-erande bolaget.

Rebeck|a (-bä-); -an, -or. På sina håll barnkammarpråk för 'nattkärl, potta'.

Rebe|ll (-äll); -en, -er; -hop m. fl.; [-er|a (-ade, [-as]; -ing); -iön (-en, -er)]; -isk (-t; -het) l. [-sk (-t), särsk. skönl.]. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. **1)** Kuva r-erna de upproriska. Men ännu har det aldrig uppstått en r. på vårt gods. En verklig plantskola för unga r-er. **2)** En r. i litteraturen. **II.** Ssgr. Ex.: Underklassaren med r-instinkterna Fr. Böök. R-ledaren Venizelos 1935. R-patrull. **III.** Avledningar. **1)** Det var inte märkvärdigt, att Juan r-erade mot denna onaturliga disciplin och ~ Fr. G. Bengtsson, öv. **2)** Skulle man tro på vår aktiva r-ion, sedan vi så länge förkunnat lojaliteten i vårt passiva motstånd? B. Estlander. **3)** Hemliga kurser i utlandet för tsarrikets r-iska undersåtar. Under en r-isk general. Genom r-iskt land. Omfattade ~ den r-iska söderns parti.

Handlat r-iskt mot kejsaren N. Ahnlund. — Att hålla inne med sina r-iska åsikter Helena Westermarck. Och en r-isk röst viskar inom henne: res dig, tänk! Ad. Hillman. Gripas av en r-isk känsla mot världen och ödet. Få bukt med sitt gamla r-iska sinne. **4)** Men utanför de unga gå, / föraktade, r-ska Harry Blomberg. Vårt blod var det heta r-ska ~ E. C:son Bredberg. **Syn. I.** upprorsman, upprorsmakare, upprorisk undersåte, som höjt l. ställt sig under upprorsfanan; som rest l. reser motstånd (mot), orostiftare, (ibl. nära) förrädare l. avfälling; **III.** (r-era:) resa sig (mot), göra uppror l. revolt, uppsäga tro o. lydnad, revoltera, frondera; (r-ion:) uppror, (upp)resning, upplopp, revolt; (r-isk:) upprorisk, revolterande, fronderande, uppstudsigt, trotsigt, som vägrar att lyda, (ibl.:) revolutionär, omstörtande, orostiftande.

Rebel|an|a; -ing. Handels. 'Återbelåna'. Trassel i mäklarfirma: pantsattaobligationer högt r-ade 1931. Pantsedlar på r-ade varor. De anhållna pantlånebiträdenas r-ing av panter för egen räkning i andra pantlånekontor.

Rēbus (akut); -en, -ar. Bild(skrifts)gäta, teckengäta; även bildl. Tyda, lösa en r., r-ar. Lösning på förra veckans r. Drives r-ens karaktär av ordlek för långt, uppstår en s. k. 'falsk r.', t. e.: é = supé utan sup. — Knbismens 'konstverk' eller målade r-ar. Nu talar du i r-ar, Maths Harry Blomberg. — I r-artad formulering. Lilla r-boken. R-lösningar. Riktiga r-namn. Din egen r-stil A. Mörne.

Recense|nt (-änt); -en, -er; -hop(en); -plats; -skap (-et); -skrå. (Bok)anmälare, (bok)bedömare, (bok-, litteratur-, konst-, musik-, teater)kritiker l. granskare, smakdomare. Icke bry sig om r-ernas förnuvstiga tycken. Tidningsr-ens bryderi under julfloden. — Söka en r-plats i en daglig tidning. R-skapets moral. — **Recenser|a**, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Anmäla, granska, bedöma, skriva en recension över, skriva (anmälan) om, ibl. kritisera. Är det ingen, som r-at din bok än? Han's diktsamling blev ju välvilligt, hyggligt r-ad i dagspressen. — **Recension** (-sjon); -en, -er; -sblomma (ironiskt) m. fl. (Bok)anmälan, anmälning, granskning, ibl. 'kritik'. Det skall bli roligt att i morgon få läsa (tidnings)r-erna över föredraget, konserten, föreställningen. Skriva en nedgörande, en berömmande r. över ~. R-en avtrycktes även i ~. Den enda välvilliga r. en pressurklippbyrå skickat honom över ~ Henning Berger. Har du inte fått någon r. av din bok i Svenska Dagbladet? Skrifer var vecka en samlingsrecension av huvudsakligen skönlitterära prosaböcker i ~. — Skicka r-sexemplar (av boken) till tidningar och tidskrifter. En samling r-sutdrag på omslaget puffa för arbetet.

Rece'nt (-änt); = T. e. bot. 'Färsk', ny(are), sen(are). *Att ej räkna med en reliktförekomst utan fastnera tolka fyndet som ett fall av r. spridning* J. A. O. Skärman. *Fyndorterna för denna r-a invandrare* ~ C. Th. Mörner. — **Rece'nti**or (-sän(t)si-, kort -å-, mest akut); -orn, -örer (slutet -o). Ny-inskriven student l. studentska (i senare fallet ibl. även 'r-örska'). *Då han som grön r-or er druvblid septembermorgon besteg universitetets trappa. R-orn i Uppsala, Stockholm och Göteborg motsvaras av 'novitien' i Lund.* — *Tvenne r-or saftnar [i Uppsala kristliga studentförbund] Manfr. Björkquist 1921. Till Phoenix, där r-or sgask var anordnad* Ups. Nya Tidn. sept. 1929. *R-or-skändning skämt med r-örerna vid r-or-skåden — Hon har alltså bl. a. att taga reda på de nykomna r-or-skorna* Idun 1932.

Recepi'sse (grav); -t, -n. Handels. o. d. Mottagningsbevis, kvitto. *Av Almqvist utfärdade r-n angående skuldsedlar, som ~.* — **Recept** (-sä-); -et, = [l. -er]. **I.** Läk. bet. **1)** *Skriva (ut) r. (åt, för ngn) på ett sömmedel. R. utfärdat av legitimerad läkare, tandläkare eller veterinär. Opium får man på apoteken endast efter läkarens r. Jag har fått ett utmärkt r. mot hackhosta av min husläkare. Behöver r-et påskrivas eller får jag ut en dosis till på r-et utan påskrift? Fås utan r. Lika oläsbara som trots något r. Har astma, trots alla r-er* Alfr. Jensen, öv. **2)** Ssgr. Ex.: *Februarikölden bragte apotekarn sin sedvanliga tribut i form av ökat r-antal* A. Slotte. *R-blankett. R-skrifning (skonst). Upphävt r-trång för s. k. terpentinpiller och kodeinfosfatkakor, som hädanefter få utlämnas i handköp* dec. 1925. *Intet r-trång på bromural. Icke ansett skäl föreligga att lägga bromural m. fl. sömmedel under r-trång. R-utfärdarens namn och yrke.* **II.** Kok.-bet. l. tekn. bet. **1)** Kok. *Surstek, beredd efter äkta ungerskt r. Du har ett så bra r. på pepparkakor, lånar du bort det? En russinfylld och mäktig efterrätt efter ryskt r. Men utlämnar ogärna r-et åt obehöriga. Lagad efter r. i Hagdahl (s kokbok), efter Fru Högstedts r. Damer av värld satte sin ära i att samla r. och därmed utöka sina r-böcker, vilka värderades mycket högt och ~. Goda smörbrödsrecept.* **2)** Tekn. *Gamla tidens färgare hade sitt särskilda sätt att skriva färgrecept och ~* Carl Sahlin. *En skicklig färgares handskrivna r-bok ib. R. på såpa.* **III.** Bildl. *Större sparsamhet bästa r-et mot skattetryck. Pomp och ståt och rapenslammer enligt känt r. Alla patentrecept för mänsklighetens lyckliggörande R. Jändel. Syn. (läkar- l. läkemiddels)föreskrift, läkarrecept, (utskrivnen) ordination, tillagnings- l. berednings- l. tillverkningsanvisning l. föreskrift, matrecept, beskrivning (på maträtt o. d.). — **Recepta-***

rie (mest akut); -n, -r. Fackl. Den som på ett apotek expedierar läkarrecept. Jfr receptur. — **Recepter** skom. se resåtter.

— **Reception**, -en, -er; -sceremoni; -sfråga m. fl. Jfr recipiend osv. **I.** (Hög-tidlig) upp- l. intagning i (högre) orden(sgrad) l. d. *Recipient i Amaranterorden skall vid r-en införas av förutvarande ordensmedlem, dam av herre, herre av dam* Annons 1934. *Började genast ordna för r-en. Och r-erna utmärkte sig för snärjande frågor och ~.* **II.** Märk ssgn *R-sförmåga* i bet. 'receptivitet'. — **Receptiv** (l. rē. l. re'); -t, -are; -itēt (-en; ibl. = inläsningsförmåga). *Mottaglig (för intryck), som har lätt att lära l. inhämta. De starkt r-a klassljuden i småklasserna* Carl Lindsten. *Barn i den r-aste dclern. — Hans r-itet var helt enkelt vidunderlig* Ax. *Klinckowström om John af Klercker. — Receptür*, -(e)n, -er; -görö-mål; -sprit; -taxa. Fackl. **I.** Enkelt. **1)** Konkr. *Apoteksdisk där de föreskrivna läkemedlen av receptarien tillredas. R-en var avsedd endast för tvenne farmaceuter* Ax. *Schillberg. I den ena r-en fanns ett giftsköp för dubbelgifterna.* **2)** Abstr. *Beredning l. 'omsättning' av läkemedelsrecept. De ä så dälri r. här; kundkretsen är för liten. Att spritr-en är häpnadsväckande stor, i synnerhet i Stockholmsapoteken* 1926. **II.** Ssgr. Ex.: *Praktiska prov i r-görömd [vid Farmaceutiska institutet]. — Recipiē'nd (-änd); -den, -der l. (oftare) **Recipient** (-änt); -ten, -ter.* En som recipierar l. skall recipiera (se följ.). Ex.: **1)** R-d. *Tjänstgörande och r-der [i Sällskapet P. B. N:o 3]* Annons 1922. **2)** R-t. *Uppgift om vilken ordensmedlem, som åtagit sig r-ts intagning (i Amaranter)* 1928. — **Recipiera**, -ade, -as; -ing (med plur.). (Med vissa ceremonier) upp- l. inta(s) i (högre) orden(sgrad), inta i (ordens)sällskap, förrätta l. (oftare) undergå reception. *För flera år sedan hade han r-at i ett ~ ordenssällskap, där jag fungerade som ceremonimästare* Aug. Hallner.

Rece'ss (-sä-); -en, -er. Särsk. hist. Riks- l. herredagsbeslut; fördrag, överenskom-melse, pakt. *Västerås r. år 1527.*

Rece'tt (-sä-); -en, -er. Inkomst l. be-hållning särsk. av (teater)föreställning l. konsert o. ofta till förmån för en upprä-dande. *Hedrades hösten 1923 med en jubileumsrecept på Dramatiska teatern, då ~* Nord. Fam.³ *Hade poängen varit hög, skulle jag gjort mig en prydlig r., men ~* K. Zilliacus. — *En tjurfäktare som kom för att erbjuda oss biljetter till sin r-afton* Öv. fr. R. Blanco *Fombona. R-föreställning. Gävle orkesterförenings söndagskonsert var anordnad som r-konsert för kapellmästaren Ruben Lilje-fors, vilken ~* 1927. *R-taglare* (-erska).

Recidiv, -et, = l. -er; -fri; -er|a (-ade; -ing) = återkomma (om sjukdom). Återfall

(i sjukdom), nytt sjukdomsanfall i. insjuknande (i samma sjukdom); även bildl. *Kan man få r. av mässling? Rerar scharlakansfeber? Å tjuvfem procent av dessa ä r-fria* Med. kand. S. Ribbing 1928 (smtl.). — *Som gav anledning till ett r. i mina historiska och genealogiska orgier* O. F. Hultman.

Receptiend m. fl. se under receptisse (efter receptur).

Reciprocitet, -en. Ömsesidighet. — **Reciprok** (-äk); -t. **1**) Språkv. o. allmänare. Ömsesidig, motsvarig, inbördes. *R-t pronomen, t. e. 'varandra'. Verb med r. betydelse, t. e. släss, gnabbas, mötas. — De avsky barn, en känsla, som är r.* Elsb. Funch. **2**) Mat. *R-t värde omvänt, inverterat.*

Recitation, -en, -er. Uppläsning, fram-sägning. *Enligt denna text måste Oden ~ tänkas dhöra r-en av Völuspå* R. Höckert. — **Recitativ**, -et, = l. -er; -artad. Sång som närmar sig talet (är mer deklamatorisk än melodisk), 'talsång', 'talad sång'. *R-et, som i operan uppbär det dramatiska i handlingen eller förbinder de lyriska partierna, föregår ofta arian. Aria med r. Det kyrkliga r-et. — En r-artad sång* Nord. Fam.² — **Recitatoris**, -en, -er. Uppläserska, framsägerska. *Fru Bosse debuterar som r. i Svenska Dagbladets påskdagsradio* 1924. *En god, en känd r.* — **Recitator**, -(e)n, -er. Uppläsare, framsägare. *Karlfeldt har debuterat som grammofoonrecitator* april 1930. [*Siwertz*] *hade inga stora r-later, men ~ Ups. Nya Tidn.* 1930. — **Reciter**a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Uppläsa, framsäga. *Och hörde skådespelare — tyvärr icke av särdeles hög klass — r-a inlärdna roller, som de icke själva trodde på* O. Wiesegren. »Orkan, förfärliga buse» *r-ade han gärna* Hj Lundgren.

Red, -o se rida.

Reda¹, -an. I A I 2 även 'redo'. Huvudbet. äro: ordning, räknenskap, kännedom. **A**) Enkelt. **I**. Ex. där bet. äro väl skilda. **1**) Egentl. o. bildl. *Usch va man har att bringa r-a i, när man flyttat! Bringa r-a i förhållandena, i ett rirrvarr av oklara föreställningar. Det här var något, som han måste få r-a i* S. Lagerlöf. *Det tycks knappt vara möjligt att få någon r-a i de trasliga affärerna. Ordning och r-a i allt! Men litet r-a ska det vara* G. L. Dahlin. *Organisationen och r-an, som är trafikbolagens stora styrka* ib. *Ahman hade på ungdomen den bästa r-an, höll sig i den bästa respekten, och ~ H. Reuter Dahl. Det är ingen r-a med honom. Uttrycka sig med (klarhet och) r-a. Vad man saknar (i hans avhandling, i framställningen) är r-a och översiktlighet. Tanker-a.* **2**) Göra r-a l. r-o för sin förvaltning (jfr redogöra). Om lur förmyndare skall göra r-o och räkning och förmynderskap avträda Lagen. Och gör var

vecka r-o och räkning för sitt fögleri inför professorn K. Zilliacus. *Inte kunna göra r-a för sig* särsk. ekonomiskt men även friare. **3**) *Allting har han r-a på, aldrig kan man tala om något nytt för honom. De hadde jag inte r-a på (, att han hadde varit gift förut) vägen* (utpräglat smtl.) 'ingen r-a på'. *Ha bra r-a på sig. Många är det inte, som ha synnerlig r-a på arten av ~. Han har inte r-a på nådning, har inte r-a på lantbruk det minsta. Att var och en skall ha säker r-a på ~ H. Geijer. Som redan veta r-a på allt man vill berättä för dem. Leta, söka r-a på ngt (dt ngn). Skaffa r-a på ~. Hunden sprang före och nosade r-a på ett par gamla skor och en köpp* E. Grip. *Att nosa reda på var älgar helst hålla till* A. Knöppel. *Bendel är en rackare att kunna snoka r-a på billiga saker* W. Hammenhög. **II**. Ex. där samma fras kan ha olika betydelse l. bet. äro svårskilda. **1**) *Hålla r-a på dels = hålla ordning på l. hålla i styr; dels = vara hemmastadd med, ha kännedom om, ha l. veta r-a på. För att kunna hålla någon r-a på de olika kompanierna anskaffades kompanimärken* Har. Hjalmarson. **2**) *Ta(ga) r-a på dels = leta l. söka r-a l. rätt på, laga att ngt kommer till rätta; dels = skaffa sig kännedom om, göra sig underrättad; utreda, upptäcka, uppge, ibl. förklara; slutligen även = tala förnuft l. få bukt med, hålla i styr. Även 'ta rätt på'. **3**) *Få r-a på* (även 'få rätt på') betyder vanl. få veta, komma underfund med l. få fatt i. tag i. *Fick du r-a på var han bodde? Äntligen fick jag r-a på dig! Då jag fick (klart) r-a på hur det hängde ihop.* I bet. 'reda upp' l. 'bringa ordning i' har man vanl. 'få (l. bringa) r-a i'. **4**) Märk ex. som *Det är icke lätt att (klart) göra sig r-a för hur saken gått till* få en klar föreställning om. **B**) Ssgr ha redo. 'R-obogen' m. fl. höra till redo² (se nedan). **Syn.** **A**) **I**. **1**) ordning (o. skick), tydlighet, klarhet, (lätt)fattlighet, överskådlighet, 'genomskinlighet', (se f. ö. ordning); **2**) räknenskap, redovisning, redogörelse; **3**) kännedom, kunskap, (klar) uppfattning, 'klart för sig', (jfr även ovan II).*

— **Redobogen** se under redo². **-gör**a m l. göra reda; -ar|e(-(e)n, -e; -befattning m. fl.); -else (-n, -r; -dag m. fl.); [-erskla, -an, -or]. **I**. Vanl. verbformer. Bet. ej alltid skarpt skilda. **1**) Jfr reda¹ A I 2. *R-a för sin förvaltning. Har icke lyckats (tillfredsställande) r-a för sig, för sitt handhavande av kamratkassan.* **2**) Allmänare. *Omständligt r-a för allt vad man upplevat. Med få ord r-a för det inträffade, för vad som hänt. Han kunde icke tillfredsställande r-a för sin vistelseort vid eldsvådettillfället. R-a när-mare, i detalj för ~. R-a för sina lernads-villkor. Redogör för Kants åsikter om plikten,*

för innehållet i ~! **II.** Verbalsubst. **1)** Till I 1. Till r-are för provianten liksom för utredningen anställas en underofficer. En bokhållare, tillika r-are. R-are för markententrikassan. R-are för slottsbyggnadsmedlen Statskalendern 1918. — R-arbefattningen vid Kungl. Krigshögskolan. **2)** Till I 1 o. 2. Lämna r-else för sitt fögderi. — Avlämna skriftlig r-else för förloppet. Vill ha en noggrann skriftlig r-else för, över händelseförloppet, vad som hänt. R-elsen var ofullständig, verkar pålitlig. Kort (muntlig) r-else för innehållet i ~. Innehållsr-else. — Intill r-elsedagen E. G. Flensburg. Då var den stora r-elsedagen ~. **Syn. I.** göra reda l. redo, redovisa, avlägga räkenskap, (av)lämna redovisning l. (ämbets)berättelse l. förklaring l. rapport; lämna (utförligt) meddelande l. r-else l. uppgift l. översikt l. erforderliga upplysningar, lämna l. ge (en) resumé, ge besked, uppge, ange, ibl. rapportera; berätta, framlägga, framställa, ge en framställning (av), utreda, skildra, beskriva, meddela, klargöra, förklara; (ibl. nära) rättfärdiga; **II. 1)** uppborädsman; **2)** jfr I.

-visa; -are; [-erskla, -an, -or]; -ning (-en, -ar; -sskyldig m. fl.). Till reda³ A I 2. **I.** Vanl. verbformer. **1)** R-a (inför, för ngn) för sin förvaltning, (för) omhändertvada medel, (för) uppborädsmedel. Skyldighet att r-a för, hos Riksräkenskapsverket (för) dtjutna anslag. (O)r-ade (penning)medel. **2)** Friare. Kunna r-a (för) en ansenlig vinst. Belgiska tändstickstrusten r-ar miljonvinst 1933. — Av landets 132 r-ade arbetsnagar voro den 31 okt. i gdn endast 62 ~ nov. 1920. Socialstyrelsens lönestatistik: ~ timförtjänsten för samtliga r-ade arbetare 1932. Mjölret ransonerats och skall r-as snart sagt på grammet febr. 1918. Smör och fetter r-as särskilt. R-a (för) innehavda förråd av mjöl och ~. **II.** Verbalsubst. **1)** Kvinnliga r-are. **2)** Till Riksräkenskapsverket inkomna r-ningar (från ~, för budgetåret 1934—35). Lämna r-ning för sista årets utgifter. R-ningen var ofullständig i så måtto, att ~. Han är ännu skyldig mig r-ning för ~. Brista i r-ning. — På r-ningsdagen. R-ningsskyldig (inför ~). Ifrågasvarande medel, vilka skulle, mot r-ningsskyldighet, utcheckas av generaldirektör Tenow. Undandra sig (sin) r-ningsskyldighet. Han står då i r-ningsskyldighet till sina medintressenter Hemberg-Sillén. R-ningssättet bör ändras, ty ~. Före r-ningsdrets slut. **Syn.** förebringa l. (av)lämna l. (in)sända redovisning l. redogörelse för, jfr f. ö. redogöra.

— **Reda²,** oböjl. attributivt adj. **1)** Hon lämnade i arv åt dottern 300 själar, en myckenhet r. pengar och ~ Öv. fr. Aksakov. Jämte 5,000 i r. penningar. Försedd med r. pengar efter ~ udfängnen »köpskål» J. Engelke. **2)** Mindre vanl. uttr. **a)** Att det hela icke bara berodde på r. mynttecken V.

v. Heidenstam. **b)** Fattigt folk, som inte hade pengar för skorna på r. hand C. W. v. Sydow, öv. — Det där ha grannarna på r. hand (fullt klart för sig, väl reda på) C. Snoilsky. **Syn.** kontanta, (r. pengar:) klingande l. redbart mynt.

— **Reda³,** redde, rett, -as; [-ning]. **A)** Enkelt. **I.** Trans. **1)** Huvudbet. Egentl. o. bildl. R-a en trasslig härva. Med var sin härva att r-a / av ödets sträva garn 'Kerstin Hed'. R-a ull, silke, garn. Hon satt vid spegeln och redde sitt långa hår. — Där Björn höll på att r-a nattslagen efter en annan hare G. Schröder. Han har så mycket att r-a med sina affärer. Och det är först efteråt, som det blir tid att r-a intrycken Sam Arsenius. Jag behövde r-a mina tankar och ~ Ad. Hillman, öv. Logiska övningar, avsedda att r-a begreppen. Alla försök att r-a förhållandena strandade på ~. **2)** Tillreda o. d. **a)** Oita skönl. Lät r-a en grav dt sig i kyrkans högkor. Man kan inte förbjuda fågeln att flyga över huvudet, men väl att r-a bo där. R-a sitt bo, sitt näste, sig en bostad (i, vid). Där man gav mig en del mattstumpar att r-a (mig) ett läger av. Då de på kvällen redde nattlägret L. Munsterhjelm. Hälsa er herre och säg, att våra bäddar redan äro redda här! H. Mörne. Nu sveeps den vita dräkten / kring sommarens redna bår Lydia Saxén. Där de rett hans sista bädd. Red plats för andens frihet! Jon. Reuter. **b)** I varje hem det r-es till fest W. Reslow. **c)** Åkrarna voro redde och sådda och ~ Hj. Höglund. R-a sin åker. Han ä ute å r-er i åkern. **d)** Kok. [Soppan] avlyftes och r-es med 4 äggulor under flitig omröring. R-es med litet mjöl ~. Redd buljong. Redda soppor. — Utan att r-ningen får bliva alltför mörk Fru Högstedt. **II.** Refl. **1)** Sak. Egentl. o. bildl. De intrasslade trådarna började r-a sig. — De r-er sej väl me lite tålmod. Var lugn, den saken r-er sig nog med tiden. **2)** Person. **a)** Hänvisad till att r-a sig själv. Allt r-er sig, skall du få sel! Sig. Agrell, öv. R-a sig på egen hand. R-a sig med ngt utan hjälp. Red er bäst ni kan! Honon kan vi nog r-a oss utan. Svårt var det, men hon redde sig. Klassen redde sig bra. Han redde sig utmärkt i examen, med uppgiften. Engelska talar han illa, men med franskan r-er han sig bra, åtminstone hjälpligt. R-a sig illa, slätt (med ~). Få svårt att r-a sig mot sådana motståndare. R-a sig ur en förlägenhet. — Han har, så han (nätt och jämnt) r-er sig. Kan du r-a dig på, med 50 kr. i veckan? **b)** Nu är det tid att r-a sig till avfärd(en). Just som vi redde oss att avtåga, kom kontraorder. Då vi redde oss till uppbrott. Den iver, varmed han redde sig att fortsätta sin verksamhet V. Rydberg. Red dig att taga / honom emot! Elsa Ribbing. **B)** Fasta ssgr ha formen red-.

Syn. A) I. 1) (i)särskilja *n*, åtskilja, utreda *n*, särläggga, (upp)ordna (*n*), (upp)lösa (*n*), (ut)klara (*n*), ibl. lösgöra l. befria; uppklara *n*, klargöra, lösa, 'klara', förklara, göra redig l. klar l. (lätt)överskådlig l. (lätt)begriplig, bringa l. (lyckas) få reda i; **2)** tillreda *n*, bereda, iordningställa *n*, göra i ordning, anordna, (ibl.:) anrätta, arrangera, ställa till med, skaffa, ombesörja, tillrusta *n*; (kok.:) se avreda *n*; **II. 1)** skilja sig (isär), bli reda i; ordna sig, klaras l. klara sig, reda u/pp sig; **2)** a) hjälpa sig, ta l. dra sig fra'm, 'klara sig', kunna försörja sig, ha framgång i världen; sköta (o'm) saken bra, 'få bukt med'; b) laga sig (till), göra sig i ordning (till l. att), bereda sig (att).

— **Reda av n. R. ifrån sig** bita l. hålla ifrån sig, försvara sig. **R. in n, till n, upp n, ut n.** — **Redbar(het)** se d. o. -**garn** (vanl. utt. re-garn l. reggarn); -ssnöre; -styg m. fl. Även skrivet 'regarn'. *Den slags glansigt strävt kamgarn. Snörmakar L., som vävt alla regarnsband till revärer och distinktionsmärken. Ett par gamla trotjänarinnor i grå regarnsklänningar* Elsb. Funch. *Vitgrå väst och kanelbruna byxor samt ljusa regarnsstrumpor* S. Siwertz. -**kam.** Vål blott ldl. *Att en r. farit genom det [= skägget] någon enda gång* Fabian Månsson. -**lös**, -t, -are; -het. **1)** Huvudavändning. a) Om fartyg som gjort haveri så att det ej mer kan manövrera. *Och hojen drev r. i tolv dygn* (om uselt fartyg) Prins Wilhelm. *Seqlaren hade på tisdagskvällen blivit segelshiten och drev ett helt dygn r-t, tills den ~. Hade siktats r-t drivande vid ~.* b) Skålade ~ och drucko, till dess de blevo alldeles r-a och föllo i djup sömn E. Grip. *På morgonen anträffades han i rännstenen, r-t berusad.* **2)** Och när din mor faller ifrån, står du r. i livet Strindberg. *Enär genom deras avgång hela repertoaren bleve på en gång förstörd och teatern alldeles r.* G. O. Hyltén-Cavallius. **Syn. 1)** a) sjöodnglig, ej längre manöverduglig, ostyrbar, (drivande) vind för våg, haverist, (redlös) vrak; b) utan styrsel, drucken, ur stånd att reda sig, full så man inte kan stå på benen, 'plakat'; **2)** hjälplös, vanmäktig. -**skap** se d. o.

— **Redare, Rederi** m. fl. se d. o. — **Redig**, -t, -are; -het. Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. **I. 1)** *Det är ett r-lt och klart huvud. Klar och r. i allt. R-a tankar. En r. och klar framställning. Hon är världens r-aste fruntimmer, nu blir saken nog klar i rödaste rappet!* Karin Juell. *Yttra sig med både r-het och skärpa.* **2)** *Förhör må ej anställas, förr än den skadade åter är fullt r. efter bedövningen.* **3)** *Ha en r. handstil. Linan lade sig som vanligt i r-a, prydliga bukter på båtbotten och ~ E. Sparre. Att kyrkbyn kunde ha byggts efter en något r-are plan* Harry Blomberg. *Till beredande av*

ett r-are skifte om skiftesläggning. Min mor-mor, av vilken min första r-a bild daterar sig från sommaren 1892 Ola Vinberg. **4)** *Sätta (ngt, sina affärer) på r. fot, r-a fötter.* **II. Vard.** Ofta 'förstärkande'. **1)** *En r. jänta får du, Gustav ~, god som en karl i arbetet och klok som en hel häradsnämd* 'K. Gunnarson'. *Hon [gåsen] ger bygden den r-a stilen / hon ger oss vdr r-a spis* A. Fjellner. — *Det var r-t gjort, pojkan, och nu ska du också ha din lön* V. Langlet. **2)** *Var hungrig och åt ett r-t mål* R. Nordenstreng. *R-a grötportioner. Och gav honom en r. snaps till* E. Grip. *Dörren flög upp, gav ~ Sicken och Laban en r. smäll och ~ Carin Cederblad. Ädra sig en r. förkyllning. Du är r-t groggy, gosse. Kom!* E. Lieberath. *Och så den kära suggan, hon ä då r-t rar!* Anna M. Roos. *Han ska få r-t me ovet!* **Syn. I. 1)** klar, som uppfattar (skarpt o.) tydligt l. riktigt l. väl, med 'ljus' förstånd o. omdöme; överskådlig, välindelad, sammanhängande, klart framställd, (vä)ordnad, ibl. klargjord l. klargörande l. utredande l. utredd; **2)** vid sina sinnens fulla bruk, vid full sans, vid klara vätskor; **3)** lättläst, ej trasslig l. tilltrasslad, fullt klar l. tydlig l. distinkt, (ibl. nära) prydlig; **4)** säker, rangerad; **II. 1)** duktig, 'prima', präktig (o. förständig), i vilken inget svek är; **2)** 'kraftig', rejäl, 'riktig', betydlig, duktigt tilltagen, 'väldig'.

— **Redo¹** subst. se reda¹. — **Redo²**, oböjl. predikativt adj. Ofta ngt åld. l. skr. Dels = färdig; dels = villig. *Han var i ögonblicket r. R. att stå till svars för sina yttranden. Där lyckan väntar på den som är r. att begagna ögonblicket. Jag är när som helst r. att följa. Gör dig då r. att följa med om en halvtimme! Står r. att vidtaga stränga åtgärder. Övertygad rojalist, r. att göra vad som helst för att ~ Ax. Munthe. Hålla sig r. att ~. Göra sig r. till avfärd, för anfärden. Hästarna stodo påselade, r. för en brådstörtad arfärd. Dräkter, som deras ~ slavar hållit r. V. Rydberg. Och omsider stod allt r. för mottagandet* Ad. Johansson. *Scenen stod r. för en undergörares entré och de två ~ storfurstinnorna hade ingen svårighet att övertala kejsarinnan att mottaga Rasputin* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Till att främja det onda äro deras händer r. Bibelen. Är du r. till att lida / än en gång, min själ / ~ Pär Lagerkvist.* **Syn.** färdig, rustad, beredd, i ordning, 'klar', 'parat', till reds, till hands; (bered)villig, redobogen, 'snar' (till l. att). — **Redobogen** (-bo-); -et, -nare; -enhet. Mest skr. Åld. ngn gång även 'redobogen'. Mest = villig. *Vida mer r-en att lida och fördraga än att tänka och begrunda* Öv. fr. Carlyle. *Beredda till allt och mystiskt r-na för ~ T. Fogelqvist. R-en till offer. Locka till sig de alltid r-na* Ingeb. Björklund.

— *Var förvånad över den r-enhet, varmed hennes anhållan beviljades* Ebba Atterbom, öv. *Att inte ens kung Edward hade kunnat överträffa min svärmor i r-enhet att deltaga i ett nöje* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Kärlek till fosterjorden och r-enhet att för den offra liv och blod* V. Berger. **Syn.** (bered) villig, jfr föreg. **-ställning.** Ovanl. för 'färdigställning'. *Och en av dem intog r. för att ~* Gust. Ericsson. — **Räds,** subst. I uttr. 'till r.' som ofta hopskrives. *Pinkel lagade sig nu till r. och ~* Sv. Folksagor. *Ären I alla till r. att följa?* **Syn.** se redo².

Redaktion, -en, -er. Mest ifråga om tidning, tidskrift l. större litteraturverk men även handlingar, akter o. d. **I.** Ofta mer abstr. **1)** *R-en av detta samlingsverk bör anförts att en fackman.* (Slut)r-en är verkställd av ~. *I en mer eller mindre retuscherande r. Handskriften föreligger i tre olika r-er.* Utsläppa aktstycket i delvis ny r. **2)** *Tidningens r. övertages f. o. m. 1 okt. av ~.* Överlämna r-en av sportsidorna i andra händer. *Under r. av ~.* **II.** Mer l. mindre konkr. Om personer, lokal, 'byrå' o. d. *R-en utgöres av oss undertecknade.* *R-en, dvs. huvudredaktören, två underredaktörer och r-ssekreteraru.* Anställd vid r-en (av ~). *R-en av Sv. biografiskt lexikon.* För uppsatsernas innehåll ansvara författarna, ej (tidskrifts)r-en. *R-en vill emellertid påpeka, att ~.* Förestående förändringar i tidningens (huvudstads)redaktion. *Tillhöra plats-r-en.* *Stockholmstidningens nattredaktion.* *Ring upp r-en och bed att få tala med chefredaktörn!* — *På r-en hade vi en krigskarta som gick från golv till tak.* Det är bäst du själv går upp på r-en. **Syn. I.** (samlande, ordnande o.) utgivande (av skrifter, uppsatser, samverk, 'samlade arbeten', upplagor, tidningar o. d.), redigering; utgivarskap; avfattning, utarbetande; ibl. textgestalt(ning); **II.** fasta medarbetarna (o. särsk. de ledande) i en tidning l. tidskrift l. d., (fast) medarbetarstab (vid), (tidningens) ledning, r-spersonal; tidnings- l. redaktionslokal. — **Redaktionsangelägenhet.** *Träffas i r-er å ~-arbete.* *Varmed han bistått oss i vårt r., under r-t.* *Vid sidan om r-t har han även medhunnit att ~.* **-byrå,** -n, -er. *På r-n.* **-chef.** **-exemplar.** **-fel.** *Ett r. vid fredsinstrumentets arfattande, som icke blev betydelselöst.* **-hemlighet.** **-kommitté.** **-lokal.** **-personal.** **-sekreterare.** *När Uppsala-tidningen Fyris i nov. 1882 grundades, blev Lärka dess r. E. Skarstedt.* **-sida.** *Fjellander har skött tidningens r. och nyhetsavdelning samt ~ ib.* **-stab.** **-teknik;** -isk. *R iskt är tidningen bambrytande i landet.* **-ärende.** *Chefen träffas i r-en kl. ~.* — **Redaktion'e** ll (-äll); -t. *R. artikel härrörande från redaktionen själv, ofta = 'ledare'. Häftet arslutas med en r. översikt: Lagtimans eftermäle.*

Delta i det r-a arbetet. På villkor att uppsatsen fick stå osignerad som ett r-t uttalande. Men om han inte viker, kommer i morgon ett häftigt r-t angrepp i alla de berörda tidningarna. En r-t betonad artikel. R-a förändringar i redaktionen l. i l. vid redigering l. utredigering.

— **Redaktris,** -en, -er. Kvinnlig redaktör (ofta ersatt av d. o.). *R. för societetspalten i ~.* *Lea, r. för veckotidningen Svalan.* — **Redaktör,** -(e)n, -er. **I.** Enkelt. Även om kvinna. **1)** *Stockholmstidningens dåvarande huvudredaktör, r. E. B. Rinman.* *Till r. utsågs då Axel Johansson, som ~.* *Som r. inträdde nu ~.* *R. för ett landsortsblad.* *Ofta är r-en för en periodisk skrift även dennes ansvarige utgivare. R-en av tidskriften Ord och bild. R. för utrikesavdelningen i ~.* *Efter reporterdren blev Lewis först biträdande r. och sedan chefredaktör i Transatlantic tales. Chef-, lokal-, marginal-, med-, natt-, plats-, sport-, tidnings-, tidskrifts-, under-, utrikesredaktör.* — *Varje fast medarbetare i (särskilt en större) tidning nämnes numer gärna r. 2)* *Kartr-en, löjtnant Bror Thordeman ~ 1923.* *Svenskt biografiskt lexikon, Redaktionskommitté: J. A. Almqvist, H. Schück, L. Stavenou; Redaktör: Bertil Boëthius 1931.* **II.** *Ssgr ha redaktörs-; redaktör- blott i 'r-skap'.* **Syn.** ledare av l. (fast) medarbetare vid tidning l. tidskrift l. bokverk med många medarbetare. — **Redaktörskap,** -et. *Om du vill, skall jag åta mig r-et för den. Ett år därefter övertog han r-et vid tidningen Svea och ~ E. Skarstedt. Sedan Linder ~ lämnat r-et Nord. Fam.² När Zachris Topelius tillträdde r-et för Helsingfors Tidningar ~ S. Lagerlöf. Och avgick vid 1830 års slut från r-et för Svensk Botanik O. Gertz. Under r. av ~.* — **Redaktörsbekymmer.** **-kall.** *R-ets vedervärdigheter Klara Johanson.* **-möte.** *Nordiskt r. 1922.* **-plats.** *Tillträda sin r. -post.* *År 1890 antog jag en erbjuden r. i Jonköping, men ~ Gust. Blomquist. R-en bekläddes bl. a. av ~ H. Gummers. -tid.* *Under Poes r. Gunnar Bjurman.* — **Redigera** se d. o.

Redan (grav); adv. Finländskt o. i dikt även 'ren' (särsk. förr ofta skrivet 're'n'). **1)** *R. i morgon öppnas utställningen. Klockan är r. fyra, vi måste gå. Går du r.? R. aftonen förut hade lotterna slutsålts. Han var r. där, då jag kom, där, r. då jag kom. Jag har nu väntat i 5 timmar r. R. då var det för sent. R. innan fyreverket började, hade kungen lämnat staden. Det har jag ju r. sagt dej åtminstone två gånger.* — *R. tanken därpå var henne förhatlig. R. hans yttre är mig motbjudande.* **2)** *I dikt. När allt i seger ändat var, då var det afton ren Runeberg. Re'n i livets morgonstund ~ Ps. 624.* **Syn.** allaredan, (allt)ren, (ibl:) förut, förr,

tidigare, på förhand, så snart l. tidigt som, så mycket som; till och med, blotta, bara, endast.

Redarje, -(e)n, -e. **I**. Enkelt. *R-e kallas den, som för egen räkning utrustar fartyg till sjöfart; huvudr-e den av delägarna i ett rederiföretag, som utåt representerar rederiet. Alänningen Gust. Erikson, världens störste segelr-e 1934. Han var storr-e och rik som ett troll ~ E. Sparre. Skepps-; tankr-e.* **II**. Ssgr. Ex.: *Avtalsförhandlingarna mellan Sveriges r-eförening och Svenska sjöfolksförbundet 1933. R-eföreningens kock-kola stänges på grund av dyrtiden jan. 1917. Efter tre veckors spring i alla r-ekontor fick jag ~ G. L. Dahlin. Han, som dldrad nämndes r-kungen G. Ullman. Nordiskt r-möte 1922. Du som är r-son kommer snart att föra egen skuta E. Hornborg. — Rederi*, -(e)t, -er. **I**. Enkelt. **1**) Utan plur. Om rörelsen. *Befraktare med erfarenhet i r. Driva r. 2) Med plur. Sammanslutning för idkande av handelsjöfart. Även mer konkr. *Ett r. kan utgöras av ett fåtal enskilda personer, av ett aktiebolag (r-bolag) eller avdelning av dylikt. Ret förfogar nu över 3 större fraktfartyg. Representera r-et utåt. R et ansvarar icke för följderna. R-ets namn. Ett av våra större r-er. — Ett nybildat engelskt fiskarrederi 1935. Under australiska stats-rets flagga 1928. Sverges första luftfartsrederi startar dec. 1918. Linje, luft, präml-, segel(skepps)-, tramp-; partirederi.* **II**. Ssgr. Ex.: *Jobberiet i r-aktier 1915. R-aktiebolaget Nordstjernen. R-bolag har att utse huvudredare att representera bolaget. R-bolaget Svea (Rederi-Svea'). Rederi- och kompaniflaggor Emil Smith. R-koncern. Befraktare med erfarenhet i rederi, mäklari och fartygsförsäljningar erhåller plats å större r-kontor i Stockholm Annonns 1915. På r-kontoret. Bolaget anholder hos regeringen om ett r-lån på 1,800,000 kr. R-lånefonden inrättad 1903, huvudsakligen avsedd att främja svensk skeppsfart å utrikes ort (o. byggande av fartyg i Sverige). Där vi kunde se Hatton och Cooksons r-märke hälsa oss från kusten 'Trader Horn'. Extra beskattning av r-vinsterna 1916.**

Redbar, -t, -are. **1**) Huvudbet. Anslutningen till reda¹ osv. svag. **a**) *I allo r. och pålitlig. I grunden r., men intellektuellt föga utrustad. R., om ock ej något snille. Ur ett r-t hjärta framgår mitt tal Bibeln. Ett r-are ombud få vi svårt att finna. Handla r-t mot ~. Fullt r. i sina affärer är firman ej. Föra en r. vandel. — Ha r-a avsikter särsk. om en giljare som verkligen vill gifta sig med den han uppvaktar. b) *Meta är en liten r. själ, hon tar hand om ~. c*) *Någon samtida, omutligt r. forskare Y. Hirn. Hans mycket r-a och i det h-w-lä mycket vackra tolkning Erik Hedén. Om Gustaf**

Lindens r-a regi är intet annat än gott att säga A. Österling. 2) *Äld. Jfr reda². I r-t mynt. Egendomen i löst och fast, r-t och fordringar. Befolkningen var inte nu bortflyttad med sina r-aste ägodelar ~ S. Lagerlöf. Syn. 1*) *rätträdig, rättsint, rättsinnig, redlig, rättsskaffens, utan svek, hederlig, ärlig, som söker göra rätt för sig, sveklös, (ibl.) omutlig, obesticklig, pålitlig, ordfast, lojal, ärbar, fläckfri, samvetsgrann, rättfram, uppriktig, sannfärdig; 2*) *reda, klingande, konstant. — Redbarhet* -en, [-er]. **1**) *Huvudbet. Men hälsa du din far, att guld förgår, men r. består Fr. Nilsson Piraten. Känd för omutlig r, sin r. 2*) *Äld. i plur. = redbart mynt, reda pengar, konanter; ibl. värdesaker — Red(e)lig* m. fl. se redlig nedan.

Redd, -en, -er. Ankarplatser utanför hamn l. öppen kust. *Öppen r. oskyddad för sjöhävning. Många hamnar ha en inre och en yttre r. I svensk hamn eller å svensk r. Inkopplingsstolpe vid södra brobänken å Skeppsholmen för fartyg å r-en Rikstel.-kat. 1908. Ibland summo de ända ned till Landskrona r. K. Stenring. Och anlände ~ i en oerhörd solhetta till den öppna r-en vid Pernambuco A. Hj. Uggla, öv. Fartyget förhalar ut till r-en Ragn. Holmström. Lade sin flotta på r-en och ~ Har. Hjärne. Ute på r-en. Till försvar av hamnar och r-er Nord. Fam.² Örlogsredd r. för örlogshamn.*

Rede¹, -t (mindre ofta -n), -n. Gärna facl. l. skönl. l. ock llds. **I**. Enkelt. Skönl även bildl. **1**) *Fågeln i r-t. Bygga sig ett konstlöst r. De allra flesta ligga på r. och ~ P. Rosenius. Stjåla ägg i r. Vipan vill hägna all marken och gutter ej värja sitt eget r. Gud giver varje fågel föda, men kastar den ej i r-t till honom. Om man ej gör r-n åt hönsen, så värpa de i nässlorna. Höll ordning på i vilka r-n ungarna voro flygga. Men nya rosor spricka ut på heden, / och nya fåglar bygga nya r-n A. A. Swärd. Ni får gå och välja plats för er fot — att ni ej trampar i ett [fågel]rede L Munsterhjelms. Ligg-, strå-, värp-; lärk-, nids-, rapphönsrede. 2) *[Där hönan] hade sin r. i sänghalmen V. Benedictsson. Ejälluggla på r-n över ägg och ungar P. Rosenius. II*. Ssgr (fåtaliga) ha red- l. rede-. Ex.: **1**) *Redägg* llds. = ägg som får ligga kvar i redet för att hönan (fågeln) ej skall värpa på annat ställe om redet ständigt är tomt [jfr balägg o. boägg]. *R-ägg av porstin, töttbara. 2*) *Utän någon redeliknande anordning Rud. Söderberg. Syn. I*. (fågel)bo (ofta konstlöst), näste, bale, ligg- l. värpställe, värpnäste.*

Rede², -t, -n. Lant. **I**. Ofta llds. **1**) *Vagns- l. underrede o. d. Bogslåden ~ består av ett omringning frn fot brett r. av järnbeslaget björkvrive ~ O. Bucht. För seglen [till isjakten] har sytts av säckväv, och r-t är av*

ohylolade plankstumpar J. Forsslund. 2) *Allt frör-t utskrapas ur melonen och ~*. II. Blott ldl. (särsk. i Finl.). Sele. *Spänna hästen ur r-t. Jag måste vara i r-t från morgon till kväll och ~ B. Gripenberg, öv. Och varhelst det [i Skåne] ~ fordras ett föredrag, ett tal ~ allt är det Ernst Norlind, som bör träda i r-t* Emil Cedercreutz.

Redelig se redlig.

Redenaturera; -ing. Göra denaturerad sprit åter drickbar. *För r-ing av en halv liter denaturerad sprit dömdes en yngling ~ till 12 dagsböter å 1 kr.* 1933.

Redigera, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sdiagram = 'arbetskarta' vid r-sarbete som visar hur fort man bör arbeta för att hinna inom viss tid; -sprincip m. fl.). Jfr redaktion. 1) *R-andet av dessa minnen [har] skett med lättaste hand C. Steffenburg. Där jag r-ade musiken och Söderblom texterna på franska, tyska ~ Otto Olsson. Urval av dessa ballader i dylikt r-at (det vill säga i god mening normaliserat) tillstånd Fr. G. Bengtsson. R-ingsprinciper, besläktade med kommitténs stilideal ~ H. Geijer. Omr-a slutklämmen. Ut-, slut-a. 2) Skriver redaktör Larsson själv i sin r-ande tidning (den tidning han r-ar) Sv. Dagbl. 1901. Han omarbetade tidningens ledare, han skrev dess kronikor, han författade brev från landsorten, han r-ade dess notisavdelning ~ B. Estlander. Syn. (samla, ordna o.) utgiva skriftliga arbeten, vara redaktör för, förestå redaktionen av, (ibl.:) ge viss form, utforma, avfatta, utarbeta, gestalta.*

Redikyl (hårt k); -en, -er. Äld. Liten handarbetsväska, se pirat². Även 'ridikyl'. *En svart sidenpåse, liknande dem, som eleganta damer för tjugu år sedan begagnade och som kallades ridikyler A. Hillman.*

Redingo't (rödänggott, även re'dd-); -en, -er. Långrock, dubbelknäppt livrock, bonjour. *Jag såg honom där ~ i hans svarta r., för mig en typ från urtiden C. G. Laurin. — Ett par kantslotta, smala r-byxor 'Hasse Z.' Knappte bort några nuskorn från sina r-slag ~ B. Sjöberg.*

Rediskontera; -ing (med plur.). Handels. Åter diskontera innehav av förut diskonterade växlar. *I Sverige r-a affärsbankerna nästan alltid hos Riksbanken och ~ Sv. Uppslagsbok 1935.*

Redlig, -t, -are; -befunnen; -het; -a l. -en, adv. Äld. ibl. 'redelig'. I. Enkelt. 1) a) Adj. *Hur skedde det, att de r-a måste gå under?* Bibeln. *R. i sin vandel, i affärer, i allt vad som anförtröts honom. Den r-aste, ädlaste, mest trofasta själ. Genom ~ sitt botten-r-a väsen Per Hallström. Min r-e vän! ngt äld. b) R. forskning utan biavsikter. c) Med -e-. *Gån ut på ången redelige svenske / ~ C. Larlsson i By. 2) Adv. a) R-t. En rättskaffens man handlar r-t* Bibeln.*

Om I haven förfarit riktigt och r-t däri ib. Blott den som r-t strävar, är lycklig i sin själ Magnus Elmlad. *Att du menar ärligt och r-t med mig. b) R-en. Ngt oftare än eljest med -e-. Bliv i ditt land och försörj dig r-en! Som r-en strävat och ~. Och r-en stått oss bi. Och detta löfte höll han även r-en H. Schück. — Och försörjer redeligen sig själv och de sina* Albin Widén. *Det löfte han gav sin döende far hade han redeligen hållit* Fr. Persson. c) R-a. Äld. *Att vi vandrat r-a och icke ~ ib. II. Ssgr. 1) Säkra, prövade och r-befunna kunder H. Wranér. 2) Lära rättfärdighet, rätt och r-het* Bibeln. *Att r-het är den bästa statskonsten. Betvivla ngs r-het. Omullig, oskrymtad, ostrafflig r-het. Syn. se redbar 1.*

Redo se reda¹ o. redo² (efter redig).

Reds se ovan efter redo².

Redskap (ssgr; jfr reda²); -et l. (koll.) -en, = [l. -er]. I. Enkelt. 1) Egentl. a) *Skilnaden mellan r. och verktyg är den, att verktyg är det, varmed något förfärdigas, r. det, varmed något förrättas. Att inga förbjudna r. voro i bruk. Har du nu alla (behövliga) r. med dig? Låda för r. Balans, brand-, brygg-, fisk-, fångst-, gymnastik-, jakt-, jordbruks-, kör-, motor-, omrörnings-, pino-, sim-, stendärlers-, styr-, trädgårds-, åkerbruksredskap. b) All r(-en) ha vi i lidret. Hästarna börja bli gamla och r-en utsliten. Icke ~ någon till krossning av mall användbar r. 2) Bildl. a) *Att Gud utvalt hans son till sitt särskilda r. Denne man är mig ett utvalt r. Bibeln. b) Chauffören var blott och bart ett betalt r. Ett lydigt, ett blint r. (i ngs hand, för ngs syften). Bland dessa ~ funno nu de finska ytterlighetsmännen sina villigaste r., när de ~ A. Douglas 1918. Som av folkförbundet ha gjort ett r. till att befästa sin seger för evigt ~ Öv. fr. Bruce Lockhart. II. Ssgr. Ex.: I r-sboden, r-slidret, r-sskjulet, r-shallen, r-shuset. R-sfynd från stendärlern. R-sföreningar för gemensam anskaffning och begagnande av lantbruksredskap. R-shandel ibl. ung. = järnhandel. R-slagare (-ning). A. G. Tämberg, professor i fysik och r-slåra vid Ultuna lantbruksinstitut 1923. R-sprov (-ning; -ningsanstalt). R-svagn. Syn. I. 1) verktyg, hjälpmedel, don, tillbehör, allt som behövs för, grejor, 'saker', 'tyg'; attiralj, apparelj, materij; (ibl. nära-) instrument, maskin, verk; 2) medel, 'verktyg'; 'kreatur', blint l. lydigt ombud l. mellanhand.**

Reducera; -ade, -as; -bar (-t); -ing (-en, -ar; -sförslag, -stabel m. fl.; jfr reduktion). I. Allmännare. *Nya mekaniska anordningar r-a den manuella delen av arbetet till ett minimum. Och hade sålunda i en handvändning r-at storsegets yta till hälften E. Sparre. Musikkören hade under nattens lopp blivit sorgligt r-adt i fråga om*

antal och effektivitet Ax. Munthe. *Få Tyskland r-at till en småstat. Antalet underarter r-as starkt N. Sylvén. R-a till sitt rätta värde. Vilket väsentligt r-ar våra framkomstmöjligheter. Varigenom risken för infektionssmitta mycket r-as. Resor i Tyskland till betydligt r-ad kostnad genom köp av 'turistmark' 1934. För, till r-at pris. Den r-ade lön man erbjöd henne. — Jag är ingen vän av löneringar, men ~. Tyskt förslag till rustningsring 1933. II. Fackl. 1) Pass. Om organ = tillbakabildas. Hos hästarna ha tårna r-ats, blott en tå är bibehållen. Bland kaktusväxterna ha bladen r-ats l. helt försvunnit. 2) Kem. Beröva syre l. tillföra väte; elektrokem. om process där elektroner upptagas. Motsatt 'oxidera'. I masugnen r-as järnmalmen (järnoxiden) medelt kol till järn. 3) Mat. Överföra till en enklare l. lämpligare form. $3x + 5 - 2x$ kan r-as till $x + 5$. 4) Fys. Omräkna en storhets mått till annan måttskala. Réaumurgrader r-as till Celsiusgrader genom multiplikation med $\frac{5}{4}$, så att det r-ade värdet av $16^\circ R$ blir $20^\circ C$. R-a ett bråk förkorta. 5) Hist. Indraga till kronan. Icke r-bara gods. **Syn. I.** inskränka, (för)minska, avkorta n, nedbringa n, sänka; ibl. återföra (till normalare mått); **II. 1)** (r-as) tillbakabildas; 2) utföra en (kemisk) reduktion; 3) förenkla, ibl. förkorta; 4) överföra från en sort till en annan, omräkna, förvandla; 5) (åter) indraga (till kronan). — **Reduktion**, -en, -er. Jfr föreg. Ex.: **I.** Enkelt. Löner-er på upp till 40 %. — **W. E. Svedelius**, Om r. av krono- och adeliga gods under Carl X Gustafs och kung Carl XI:s regering. **II.** Ssgr. **R-sdelning** bot. o. zool. = kärndelning gm vkn antalet kromosomer minskas till hälften. **Sverges r-shistoria är i flera hänseenden ännu ganska outredd** Nord. Fam.³ (1932). **R-smedel** t. e. kem. **R-sregeln** i fråga om proportionella val (x rangordningsregeln). **R-stabell** t. e. för att omvandla äldre mått l. värden i yngre.*

Reduplicer|a, -ade, -as; -ing l. reduplikation (-en, -er; -sstavelse). Språkv. I språkligt syfte upprepa ord l. orddel (i samma l. liknande form). *Det tidiga barnspråket är rikt på reduplikationer; gamla r-ade barnord äro t. e. mamma, pappa, dadda.*

Redu'tt, -en, -er. Krigs., äld. Fältskans, sluten mindre skans (med endast utåtgående vinklar).

Ree'll (-äll); -t, -are. 1) [I stadskollegiet var Allan Cederborg] icke blott den formelle utan också den r-e ledaren av arbetet ~ J. Åkerman 1931. *Naturligtvis söker man gärna ett r-t underlag för sin nationalstolthet. Sinne för praktiska ting och r-a faktorer. Artikeln hade inget r-t innehåll. Senare i livet fick han väl, som alla, r-a sorgeämnen E. A. Karlfeldt. Som gör dikten påtagligt, ja nästan*

*närgånget r. Ha r. nytta av ~. De anspråk på något bättre, något r-are, som jag tyckte mig med skäl kunna äga H. Reuter Dahl. 2) Jfr (det ofta vanligare) rejäl'. Reella varor. Ett r-t bemötande. Driftiga, r-a kommissionärer antagas. Tillknäppt till sitt väsen var han en r. kamrat A. G. Högboom. **Syn.** verklig, saklig, faktisk, påtaglig, ej blott till skenet; väsentlig, solid, gedigen, äkta, oförfalskad, av rätta sorten; stadig, kraftig; kroppslig; god, redbar, pålitlig, hederlig, redlig, uppriktigt, att lita på; rejäl.*

Reengager|a, -ade, -as; -ing l. reengagemang. Anställa på nytt, förnya ett engagemang, ånyo anställa.

Reexpo'rt, -en; -er|a (-ing). Handels. Återutfrösel, utförelse av förut från utlandet införda varor.

Refektöri|um (mest akut); -et, -er; -ebord. Matsal (o. församlingsrum) särsk. i kloster.

Referät, -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. *Ge, komma med ett tillförlitligt r. av, över mötets förhandlingar. Muntligt r. Domstols-, rättegångs-, kongress-, mötes-, sport-; tidnings-; avhandlings-; felreferat. II. Ssgr. Ex.: Återge sagan r-artat. Förhandlingarna ~ refererades icke stenografiskt utan med en r-maskin från Edisonbolaget ~ 1934. *Brandes recenserade r-mässigt Fata Morgana i ~ E. N. Norling. Om dessa ämnen har jag redan förut skrivit i denna r-serie G. Hallböck i Röda Korsets Tidskr. 1931. Medicinsk R-tidskrift 1925. Det är icke möjligt att r-vis ge en fylligare bild av ~ E. N. Söderberg. R-vis redogöra för ~.* **Syn.** återgivande (av tal l. förhandlingar etc.), redogörelse (för huvudinnehållet i ngt); (ibl. mer l. mindre nära:) (kort) framställning l. berättelse, översikt, sammandrag, utdrag, resumé, rapport. — **Referendum** (-än-; grav); = l. -et; -kommitté. Folkomröstning (som statsrättsligt institut).*

— **Referens** (-äns); -en, -er. **I.** Enkelt. Mest i plur. *Uppgiva ngn som r. åberopa sig på, hänvisa till. För ytterligare r-er behagade Ni hänvända Er till ~. Ha goda r-er. II. Ssgr. Märk. *Läsesalen ~ innehåller ett r-bibliotek på c. 16,000 band ~ (b. av uppslagsböcker o. översiktsarbeten, av hand(boks)litteratur) O. Walde. — R-böcker av alla slag. **Syn.** (r-er): personer som man hänvisar till för upplysningar; rekommendationer. — **Referent** (-änt); -en, -er. **I.** Enkelt. *Anställd som r. i en Göteborgstidning. Skicka särskild r. till mötet. Tillfällig r. åt, för en Stockholms-tidning. Riksdags-, sport-, tidnings-, utställningsreferent. II. Ssgr. Ex.: **R-block** för anteckningar. **R-bord** för pressens representanter. **R-bås** avbalkad r-plats. **R-klubben** vid Lantbruks-högskolan 1935. **R-kort** för pressmän. **Riksdagens r-läktare. R-minnen** från riksdagens***

Riddarholmstid, föredrag av C. N. Carleson. R-plats. R-rummet i Stockholms stadsfullmäktige. Syn. person som refererar l. gör l. ger ett referat (av l. över), föredragande, en som redogör för l. inberättar, (ibl. mer l. mindre nära:) rapportör, reporter, notislagare. — **Referer**a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). **1)** Trans. (o. abs.). *R-a* ett föredrag. *Hans översikter och anmälningar äro vanligen rent r-ande, utan all ansats till kritik. Bokens märkligaste yltre handlinger förtäljas ~ kort eller r-as helt summariskt Erik Hedén. Utförligt r-a ngn(s framställning).* **2)** Intr. o. refl. **a)** *Han har haft oförsyntheten att r-a till dig!* Hj. Bergman. *Du får gärna (i amnonsen) r-a till oss, om du vill.* **b)** *Jag valde ut ett antal adresser, som r-ade sig till stadens centralare delar, och ~ R. Ekblom.* **Syn. 1)** återge, ge l. göra ett referat av, avlägga berättelse l. rapport om, meddela huvudinnehållet av, föredra(ga), redogöra för; **2)** **a)** hänvisa (till), åberopa sig (på), be (ngn) för upplysningar vända sig (till); **b)** angå, röra, hänföra sig (till).

Reffel-, Reffla osv. se räffla.

Reflekta'nt, -en, -er. En som reflekterar på ett anbud l. d., spekulant. — **Reflekter**a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Två skarpt skilda bet. **I.** Trans. Återspegla o. d. **1)** Egentl. *Solstrålar*na, som r-ades av den blanka vattenytan. *R-at ljus.* **2)** Bildl. *Stämningar, vilka tydligt r-ades i det brev, han samtidigt skrev till ~. En kraftig hausse på Newyorks fondbörs, vilken ~ r-ades på Europas ledande börsplatser.* **II.** Intr. Tänka (på) o. d. **1)** *När jag blev så stor, att jag började r-a Anna Jennings. Självständigt r-a över saker och ting, över livet. En djupsinnig natur, som r-ar över allt möjligt. En r-ande natur, läggning. Om verkligen ingen r-ar över hur många liv, som här onödigt spillas. Tänk ändå, vad det finns mycket trevligt folk här i klubben, r-ade han.* — Märk part. perf. i bet. lugn(t)l. kall(t) bedömande), nykter. Av övervägande r-ad läggning. *Lugn och r-ad.* **2)** *Sedan jag nog r-at över saken. Jag skall r-a på saken och lämna svar i morgon.* **3)** *Det är i varje fall ett förslag att r-a på. Om staden dd r-at på anbudet. R-ar du på partiet? Allvarligt r-a på ~. Hård r-ande torde hänvända sig till ~.* **Syn. I. 1)** återkasta (ljuset), (åter)spiegla, återstråla, kasta reflexer; **2)** (r-as:) visa reflexer, 'gå igen'; **II.** tänka, göra reflexioner; ha sina tankar (om), (ibl. nära:) iaktta o. dra slutsatser; (ibl.): begrundade, grunda l. tänka över, fundera, eftersinna, eftertänka; överväga, ta(ga) i betraktande; fasta uppmärksamhet l. avseende vid, beakta, vara böjd att anta(ga), inleda underhandlingar om, spekulera på, (ibl. nära) samtycka till. — **Reflekt**or (-flä-, kort -å; grav); -orn, -örer

(slutet -o-, akut). Buktig spegel som återkastar infallande ljus i viss (önskad) riktning. *R-or av glas eller porlin samt speglande silverskiikt eller av aluminium Acetylen-gaslykta med utmärkt r-or. Att även hästfordon skall bära antingen lykta eller r-or ('kattöga')* 1926. *Bordslampa, ljusplätt eller lampett med r-or. Isen, som likt en r or återkastar skenet S. Dahllöf. Flottiga r-orer av räfflat tenn. R-orer för fyrar och stralkastare. Bakhjuls-, cykel-, skyltfönsterr-or.*

— **Reflex** (-flä-); -en, -er (akut). **I.** Enkelt.

1) Egentl. När solen kastar sina sista r-er över vattnet ~ V. Vallgren. *Ty de mörka stammarna och bladen kasta ingen r. B. Gripenberg, öv. Styrbordslantärnan slog en lång och dallrande r. över vattnet S. Barthel. En r. från den nedgående solen dröjde kvar i herrgårdens fönster, som glimnade som guld. Fladdrande r-er från ~. Mänskärans r. Idg och gungade på vattnet ~ Elsb. Funch. Endast ett par starkt färgade brillor skyddade ögonen från den starka r-en H. Victorin. — Spel av färger och glittr-er T. Segerstedt. En ljusreflex, som föll mitt över vägen ~.* **2)** Bildl. **a)** Fysiolog. (o. ibl. även psykiskt) samt läk. Av nervsystemet förmedlad retningsöverföring m. n. olika organ. *Blinkning och tåransöndring vid mekanisk retning av ögats bindhinna, saltvatsöndring vid anblick av föda, ryckningen i underbenet vid ett slag på 'knäsen' nedom knäskleden ('knär-en') äro exempel på r-er. Förr var man benägen att anse omedvetenhetsmomentet vara karaktäristiskt för r-erna. Mina händer flögo till spakarna, ej av misstro till chauffören, utan av ren r.* **b)** *Varför han genom att berömma sin chef själv fick en r. av dennes gloria. Partiiformer skyttade första gången i vårt land för tio år sedan som en r. av Mussolinis framträdande och seger i Italien 1933. Så beroende av förebilder, att hela hennes väsen var en r. Hon var blott en svag r. av modern.* **II.** Ssgr. Ex.: *Alla velocipeder skola f. o. m. 1 jan. 1931 vara försedda med godkänd r-anordning (s. k. kattöga).* Den snett avskurna, r-fria underkanten på de nya glasögonen 1926. *R-företeelse. R-glas av nytt slag för cykelreflektorer 1931. Lever sitt allt blekare r-liv blott i vänfasta minnen. R-ljuset från det vita sandhavet marterade ögonen Estrid Ancker, öv R retning. R ryckningar o. R-rörelser fysiolog. m. m. (jfr I 2 a): det sista även friare o. bildl. [R-rörelser] inledda eller ulla 'på r-väg' Nord. Fam.² R verkan ofta bildl. **Syn.** återsken, (åter)spiegling, återkastande av l. återkastade ljusstrålar; återverkan; ibl. (omedveten l. ofri) rörelse (l. handling); (ibl.): (blek) avbild, efterbild, avglans.*

— **Reflexion** (-fläcksjon); -en, -er. **I.** Fys.

1) *Ljudets r. ger upphov till eko. 2) Ljustets*

r. gör det möjligt att se kroppar som ej själva äro ljuskällor. R. av mångfärgat ljus. I allmänhet sker jämsides med r. en brytning i gränssytan. **II.** Allmänna. **1)** Abstr. Vanligen utan plur. För problem och intrygande r. saknade han sinne E. Norling. Arbetade sig fram till sina slutsatser på r-ens väg. Försjunka i djup r., djupa r-er. En dikt, byggd på r. Självreflexion. **2)** Mer konkr. Plur. vanlig. R-er i aforismform. Jag hörde lugnt på hela historien och gjorde därunder i mitt stilla sinne mina r-er B. Mörner, öv. R-er över tiden och tidsandan. En r., som från detta håll något förvånar. R-erna göra sig själval sådant dömer sig själv, man inser utan vidare följderna av ett dylikt resonemang l. d. **Syn. I.** återkastande; återspeglning; **II. 1)** begrundan(de), betraktelse, eftertänning, ibl. eftertanke, kontemplation, tankfullhet, försjunkande i tankar; **2)** tanke, (tyst) anmärkning, yttrande, slutsats, invändning. — **Reflexionsdikt;** -are; -ning. R-ning i Gyllenborgs stil. **-förmåga.** Innan r-n utvecklats. Även fys. **-lyrik;** -isk. Tankelyrik. Ett litet urval r-iska dikter [av Pentjo Slavejkov] Alfr. Jensen. **-kula** i trädgård. **-lag,** -en, -ar. **-lös;** -het. Den första, barnsliga, r-a kärleken. Såvida ej namnet ~ r-t överförts på ~ E. Hellquist. **-poesi** tankedik(ning). **-spiegel.** Märk särsk. bet. '(gammaldags) skvalterspegel'. Sitta vid r-n och betrakta gatutrafiken. **-vinkel** fys. **-vis,** adv. Eller eljest gransknings- eller reflexionsvis i dagstjuset framläggas Tryckfrihetsförordningen.

— **Reflexiv** (l. rē-l. re'f); -t o., som subst., -et, = l. -er; -pronomen. Språk. 'Sig' och 'sin' kallas r-a pronomen; de syfta oftast på satsens subjekt. R-a verb. I r. användning. — R-et hänför sig här till en genitiv (Atterboms brev till sin fästmo). **Syn.** tillbakasyftande (pronomen).

Refo'rm (-å); -en, -er. Yrka på r-er (i lagstiftningen, rättskrivningen, i l. inom rättsskipningen). En r. är ingen revolution, den går ut på utveckling, ej omstörtning. Vän av r-er. Politiska r-er. Onödiga r-er. Gå vidare på r-ernas väg. — Examens-, gymnasia-, mynt-, parlaments-, representations-, rättskrivnings-, rösträtts-, skatte-, skol-, studie-, titel-, tull-, valreform. **Syn.** (sammälls)förbättring, (för)ändring (av gammalt), omdaning (till det bättre), nydaning, ombildning, (r-er ibl.) framsteg, utveckling, reorganisation, omorganisering, modernisering, nyhetsmakeri. — **Reformanda.** Att r-n icke måtte förkvävas E. Palmstierna. **-arbete.** Främja ett kraftigare r. Gurli Linder. **-bankett.** Till revolutionen i Paris 1848 utgjorde en r. förspelet. **-dräkt.** R-er för kvinnor utarbetades på 1880-talet dels av Dräkthereformföreningen, dels av fröken Hanna Winge. Matilde har en r. med hängs-

len som pappal **-fien**(de); -tlig(het). **-förbund.** »Religion och kultur», organ för Sveriges religiösa r. (förbundet bildat av E. Linderholm m. fl. 1929). **-förening.** **-förekunnelse.** Social r. **-förslag.** **-försök.** **-iv**(er); -rande; -rare; -rig. När vi tyckte, att socialdemokraterna gingo för bråd-störtat till våga i sin sociala r-er H. Gummerus. I r-rande kretsar. Hon äberopas ofta av r-rarne såsom ~ Har. Dahlgren. **-jud**(e); -endom. Mina föräldrar voro bildade s. k. r-ar, som ej höllo på de mellan fem- och sextusen stadgarna i »Talmud» ~ Ludv. Philipsson. I Sverge övergingo först Göteborgs och sedan Stockholms mosaiska församling till r-er i mitten på 1800-talet Nord. Fam.⁹ **-liv.** Jfr reformdräkt. Korsett, ett mellanting mellan r. och korsett 1928. Då snörlivet ersattes med r. **-nit.** Överförde sitt r. på alla områden, poesi, musik, målning, o. s. v. Kerstin Måås, öv. **-ovillig;** -ja. **-parti.** **-plan,** -en, -er. Han var välmående och opraktisk, full av r-er. **-program.** Sitt r. framlade han i en bok, betitlad ~. **-raseri.** Härdar för ett verkligt r., såsom amiral Lindman så sant uttrycker sig Kabbarp **-rörelse.** **-sinne.** Ha det rätta r-t. **-skolla;** -erörelse(n). Som r-or kunna räknas Annaskolan i Stockholm, Göteborgs högre samskola, Lundsbergs skola m. fl. **-stav**(are); -ning. Oftare 'nystavare'. **-sträv**(an); -ande; -are. På den tiden var Japan föga tolerant, när det gällde r-anden, vare sig i politik eller i religion Öv. fr. Etsu Inag. Sugimoto. Efterföljande r-are på detta område ha förenklat problemen H. Geijer. **-sällskap.** »R.» ~, som läto sig angeläget vara att sätta det bestående i vanrykte, utan att ~ H. Reuterdahl. **-uppslag.** Kom hem från Amerika, full av r. E. Westberg. **-väg.** Något nytt i r. Gå vidare på r-en. **-vän;** -lig(het). Februarirevolutionen pdgick, framkallad av kortsynta, narraktiga r-ner ~ H. Reuterdahl. R-nernas sällskap, bildat under riksdagen 1844—45 och arbetande för en representationsreform. **Syn.** framstegsvän(lig), samhällsförbättrare, om-l. nydanare, framåtsträvande, (ibl.) reformator, liberal osv.

— **Reformation,** -en, [-er]. Mest kyrkl. om Luthers (Calvins o. Zwinglis) mot påvedömet riktade strid o. omskapande av kyrkoläran. I. Enkelt. H. Hjärne, Renäsans och r. K. B. Westman, R-ens genombrottsår i Sverige (1918). Före R-en. R-ens jubileumsgåva, resultatet av en insamling till r-sjubileet 1917. — Även friare. Här behövs en verklig r. till hucud och lenmar. Även katolicismen upplevde vid 1500-talets mitt en r. ('motr-en'). **II.** Ssgr. Ex.: R-sdagen andra böndagen (enl. böndagsplakatet av 1888). I Engelbrektskyrkan infördes hävd-gngen på hösten 1917 vid den stora r-sfesten.

R-historia (-isk). *R-historikern Brieger. Vid r-shögtiden. R-sjubileum. Det stora r-minnet, som firades i Köpenhamn 1929 L. G. Abrahamson. R-stiden. Luthers r-verk. Syn.* ibl. omskapande (från grunden). — **Reformätör** (-år; grav); -orn, -örer (slutet -o-, akut); -örisk (-t; akut). **I.** Enkelt. **1)** Luther som r-or. *Den engelske kyrkor-orn Wiclif. 2) Vilja uppräda som r-or på de mest skilda områden, r-or av samhället, samhälls-r-or. Danmark ägde i Nyrop en konstens r-or R. Östberg. Jordbruks-r-or och politiker. Samfunds-, samhälls-, skol-, social-r-or.* **II.** Ssgr. Ex.: *En Brandfigur, som genom sin r-orsgärning råkar i den bittraste konflikt med sina närmaste M. Lamm. Med stora r-orlater. III.* Avledning. *R-oriska ansatser. I r-orisk riktning. Lagr-oriskt arbete. Syn.* **I.** (religions- l. samhälls-)omdanare l. -omstöpäre l. -omskapäre l. -förbätträre l. -omvälväre, (ibl.) nyskapäre, reorganisatör; **III.** reformvänlig, reformerande, omskapande osv. — **Reformerja**, -ade, -as; -ing (-en, [-ar]; -stförsök). Jfr de föreg. *R-a den kristna kyrkan. R-a läran. R-r-ade hinduismen B. Forell. Vilja r-a hela världen. R-a samhället. Ett ständigt och onödigt r-ande. Det r-ande ättitalet, som ville kasta så mycket i skräppvrån. R-a sig själv, innan man börjar r-a andra. En r-ing av Paris' sedlighetspolis Nord. Fam.² R-ing av vallagen. Syn.* omskapa *u*, omdana, ombilda, omstöra *u*, vidta l. införa förbättringar l. (för)ändringar l. reformer (*i*), omändra *u* (o. göra modärnäre), förbättra, nydana, (för)ändra (till det bättre), ibl. 'rena'. — **Reformert** (-ärt, mer säll. -ärt); =. Anslutningen till de föreg. något svag. *Den r-a kyrkan grundades vid reformationen av Calvin och Zwingli och står nära den luterska. Den r-a bekännelsen, läran. Den r-a kyrkan l. de r-a kyrkorna äga ej någon verklig enhet; de ha dock i regel presbyterialförfattning och utmärka sig för stor enkelhet i kult. Stundom räknas även många på engelsk och amerikansk botten uppvuxna frikyrkliga samfund och någon gång även anglikanska kyrkan till 'den r-a kyrkan'. Den r. färgade frikyrkorörelsen Vår Kyrka II.*

Refraktion, -en, -er. Fys. (Strål)brytning, ljusbrytning. — **Refraktör** (kort -å-, grav); -orn, -örer (slutet -o-, akut); -orskupol. Astr. Stor stjärnkikäre. *Den stora dubbel-orn på Uppsalaobservatoriet, som omtalas i 'Nils Holgerson'.*

Refräng, -en, -er. *En mera röstbegärd föresjungen texten, och hela hopen föll in i r-en Eric Mjöberg. Och nötte in uti sitt trötta huvud, / likt en r., som ständigt återkom, / de orden: »ald r ing låta henne veta» Hj. Edgren, efter Tennyson. — Entoniqa, r-artat återkommande uttryck Douglas Melin. R-vers. Syn.* omkväde, (slut)vers som tas om; ibl. trall.

Refug, -en, -er l. **Refuge** (-fysch); -en, -er; -(e)lykta. Den förra formen (som synes bli rådande) upptas ej i SAOL⁸. *Stå på gångbana eller refug, medan spårvagn inväntas! Trafikregler 1922. Räddade mig i sista sekunden upp på en r-e Hj. Söderberg. Råkade köra upp på den utanför posthuset utlagda r-en och krossade därvid refuglyktan 1921. Asfaltrerna H. Berger 1906. Polis-, spårvägsr-er. Syn.* skyddstrottoar, (upphöjt) väntplan (vid spårväghållplats o. d.), väntplats (för fotgängare).

Refuserja l. **Refyserja**, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). *Då sta'n på sin tid r-ade en gjord beställning och skickade bort »Ziskas sammansvärjning» — för att ~ R. Östberg. Tschandala ~ var avsedd att ingå bland Svenska Öden och Äventyr, men r-ades av förläggaren Looström ~ M. Lamm. De r-ades salong. Och hade vid ett tillfälle r-at ett papper på några hundra kronor, som B. presenterat [i banken] J. Mortensen. Sände Strix det ena opuset efter det andra utan att någonsin mötas av r-ing Marika Stiernstedt. Syn.* avvisa (ett anbud), avslå, förkasta, avböja, underkänna o. därför icke motta(*ga*) *u*, vägra (att) godkänna l. godta(*ga*).

Regäl, -en, -er. Boktr. Ställ för placering av sättkaster. *Vid sättningen står »sättaren» framför den pulpetliknande r-en», var på kasten vilar, i lutande ställning B. Oldenburg.*

Regäl², -t. *R-a pastorat där kyrkoherde (till 1910) utnämndes av K. M:t. — Regäle (grav l. akut); -t, -n. Även 'regal' (regal²). *I Sverge finnas nu, utom grund-r-n ~ följande r-n eller statsmonopol: post-r-t ~; telegraf-r-t, myntnings-r-t ~, sedelutgivnings-r-t ~ och tobaksmonoplet Hagman, Sveriges grundlagar, 1915. Hj. Hammar skjöld, Om gruvregal och gruvegendom i allmänhet (1891) ordet infört av Hammar skjöld. — Å. Holmbäck, Några ord om det allmänna r-begreppet och r-rätten till floder i den tysk-romerska rättsutvecklingen (1915). Utredningen angående den s. k. r-rätten till inom riket förekommande vattendrag 1922. Syn.* kronorättighet, ibl. statsmonopol. — **Regalie**r (akut); -rna; -rubin. Ngn gång sing. ('en r.')*

1) Huvudbet. *Kungliga värdighetstecken. De egentliga riks-rna äro hos oss kronan, äpplet, spiran, svärdet och nyckeln. Förr då konung kröntes, uppräddes konungen med alla fem r-rna, varvid svärdet och nyckeln buros framför honom, och drottningen bar desslikes krona, spira och äpple. — Den stora svenska r-rubinen. 2) Gradtecken i vissa ordnar. Och sitter som ordenstemplare i sammetsregalier på ~ T. Fogelqvist.*

Regalerja, -ade, -as; -ing (med plur.). (Präktigt) undfäigna, traktera (med). Ansluter sig knappast till de föreg. *Gästerna r-ades*

med kringlor, sötsaker och pastejer. Söker r-a oss med pikanta anekdoter.

Regarn se under reda³.

Regatt|a (mest grav); -an, -or. **I.** Enkelt. *Mälarr-an börjar om söndag; pokalförsvarare är Malte Svennbecks Yvonne III. Inbjudning utsänd till roddr-an Sv. Dagbl. 1923. Veneziansk r-a. II.* Ssgr ha regatta. Ex.: *R-aglimtar [från Sandhamnsr-an].* **Syn.** (stor festlig) kapprodd l. kappsegling l. motorbåtstävling (l. samling av fartyg); ibl. gondolfest.

Regel| l. **Rigel|** (båda med grav); -eln, -lar. Ten l. tapp l. bom som skjutes för en dörr l. lucka l. d. eller in i en dörrtröskel. **I.** Ex. med 'regel'. **1)** *Regeln tar inte, dörrn har slagit sig. Skjuta för, (i)från r-eln för natten. Den elektriska r-eln, som min chef kunde manövrera från sitt skrivbord ~. (Till)stänga med (lås och) r-el, r-lar och lås. Bryta upp en r-el. 2)* Friare o. bildl. **a)** Fackl. Patronband och bandr-lar krigs. Foderborden förbygda med kostakar och nackr-lar för att hindra djuren att stiga upp i krubban och ~. **b)** *Nu springa alla r-lar från. I Därinne dukas borden G. M. Silfverstolpe. Då vintern sätter r-lar och lås för vattenlederna. Tyst sover staden bak r-lar och lås. II.* Ex. med 'rigel'. **1)** *Helt sakta drogs en rigel ifrån, och dörren vände sig på sina hakar. Att, när han gick till sängs, draga r-eln för ~. Men dörren saknade rigel. Då sprungit lås och riglar upp Magnus Elmblad. Då porten var stängd och den stora trärigeln förskjutet Thekla Engström. 2)* Turkiets placering som en bred r-el mellan Europa och den indiska världen Rud. Kjellén. **Syn.** (för)skjutbar ten l. kolv l. tapp, läm, slå, bom. — **Regl|a** l. **Rigl|a**, -ade, -as; r-a för n, upp n m. fl.; -ing (ibl. med plur.). Jfr föreg. Och man reglade inte sina stugdörrar till natten Fanny Alving. År dörren ordentligt reglad? Med fälld gardin och riglad dörr Bo Bergman. **Syn.** stänga med regel, skjuta för l. ned regeln.

Regel|² (akut); -eln, -ler (äld. l. folkl. även -lor). **1)** *I r-ler formulera ~. Grammatiska r-ler. Noggrant följa (språk)r-lerna. Efter (rättskrivnings)r-lerna. Ibland kan det vara svårt att veta vad som är r-el och vad som är undantag. Förhållanden, som ännu ingen kunnat fästa i r-ler. Uppställa r-ler för ~, en r-el. Ord, som icke följa r-eln, de vanliga r-lerna. R-eln kan här icke tillämpas, kan ej tillämpas på ~. I skarpt formulerade r-ler. R-ler och råd för svenska språkets behandling. Gjorde det bästa att ställa sig denna r-el till efterrättelse. Som leude efter r-eln: Görer människorna det I viljen de skola göra Eder. Redan förut har jag ju skrivit r-ler för dig Bibeln. Enligt tryggliga r-ler från gamle konsuls tid. R-ler för (det allmänna) umgänget. Strängt*

efter r-lerna, spelets r-ler. Mot r-lerna. Gå efter bestämda, vissa r-ler. — Olika länders körr-ler. Levnads-, sede-, visdoms-, vishets-, umgängets-, spel-, tävlings-, fotbolls-r-ler. 2) Märk bl. a. **a)** *Vadstena kloster-r-el, kloster-r-ler. De efter Benedikts r-el styrda klostrer Axel Nelson. Ställde sin stiftelse under Augustini r-el H. Schück. b)* *Efter alla konstens r-ler alldeles som sig bör, fullkomligt efter föreskrift, precis som det ska vara. — Ingen r-el utan undantag. Undantaget bekräftar r-eln. c)* *R-el är det inte, men det har ju hänt, och det hände också den kvällen. För honom var det tvärtom r-el att tåga och ett undantag att tala B. Gripenberg, öv. Passfriheten, som förut var r-el kulturstaterna emellan ~. R-eln är, att ~ det vanliga. De ä till d me r-ell Mot r-eln mot det vanliga. — Ha, ta för r-el att ~. Tag det som r-el l. Gör det till (en) r-el (för dig) (att ~) De betalade som r-el kontant och ~ J. Saxon. Pjäser och ammunition m. m. föras i r-eln d karrör, men ~ H. Wikner. Elden är i r-el automatisk eld, men ~ ib. **Syn.** rättsnöre, föreskrift, stadgande, föreläsnande, formel, (r-ler ibl.) stadga, reglemente, förordning, band, lag, norm, system, plan, metod; praktisk grundsats; det vanliga, sakernas vanliga gång, bruk, sedvanligt förhållande, (ibl. nära:) slentrian, (gammal) vana.*

— **Regelbegränsande.** *De r. undantagen. -bind|a.* Jfr följ. Skr. [Man hade] nu en alldeles ny språkstavning att skapa och r-a C. G. af Leopold (1801). *Ehuru man då sökte r-a en sådan växling Sven Lampa. [Där assonanernas] användning regelbands genom noggranna föreskrifter för de särskilda strofformerna Nord. Fam.² **Syn.** binda gm regler, uppställa regler för. -bun|den, -et, -nare; -enhet. Vanl. rent adjektiviskt. 1) *Så punktlig och r-en i sina vanor, att han blivit till ett ordspråk. Föra ett (ytterst) r-et levnadsätt. Leva i r-na förhållanden. En park, r-nare t. o. m. än den r-naste franska trädgård. — Blommor av r-en byggnad. R-na blommor, r-et foder. Yackra, r-na drag. R-na och or-na verb. Göra r-na turer (till ~). 2) *Var dag var så lik den andra som det r-et återkommande mönstret i en metervara Öv. fr. Sigrid Boo. Och han blev r-et (lika) ond vid dylika inkast. Båten kommer r-et kl. 5. Han blir r-et sjuk, var gång han uppträtt som Hamlet. 3) *Gång på gång komma samma ord och vändningar tillbaka i en nästan trivial r-enhet Nat. Lindqvist. Kommo vid alla tider på dagen med en irriterande brist på r-enhet. Med ett urverks r-enhet. Ängslig r-enhet. **Syn.** regelbundet l. på bestämd(a) tid(er) återkommande, regelmässig, 'regelenlig', regelfast, ordentlig, (väl)ordnad, redig, jämn, likformig, metodisk, (ibl. nära) punktlig l.****

pedantisk; reguljär, ordinarie, vanlig, (ibl. nära:) daglig l. varje vecka l. d., periodisk, taktfast, rytmisk, med jämna mellanrum. **-fast** skr. **-fäst**|a. Skr. *Den tämligen r-a tyska brottningen under medeltiden Nord. Fam.² -lös; -het. Mest skr. 1) *En verifikation, som synes skäligen r. Shakespeare i all sin skenbara r-het hade mer av den antika tragediens anda än fransmännen.* 2) *Det r-a artistlivet. R-a våldsgärningar, utsvävningar. Då ett ohejdat superi befordrade r-heten G. M Silfverstolpe.* **Syn.** 1) utan l. obunden av regler, godtycklig, planlös, oregelmässig, oregelbunden; 2) oordentlig, lössläppt, bohemartad, oberäknelig, laglös, tygellös. **-människa** ibl. för 'pedant' l. 'formalist'. **-mässig**, -t, -are; -het. Gärna skr. *Dessa r-t återkommande klagomål och jereniader! Och blev r-t en smula ankommen. Söka bryta den alltför tråkiga r-heten i dagarnas lopp där ute på landsbygden.* **Syn.** se regelbunden. **-rätt**; -het. Som adj. ibl. även 'regelrät' (t. e. *Stadens regelräta fönsterrader A. Österling*). — *En ställig, r. park Även om detta varken var tvättäkta bondbrodd eller r. stadsbrodd. Utgivaren har omskrivit sådant som syns mindre r. till skolmässig, likformig 'svenska'. Fick en r. skrapa av sin förman ~. Efter ett r. pojkslagsmål Joh. Söderblom. Hela hans r-a, välordnade liv ~. Inte rädd för att bryta mot det r-a. — En ung kines, uppfostrad i ett liv av sträng r-het E. Nyström.* **Syn.** efter reglerna l. alla konstens regler, i enlighet med regler(na), riktig, som den skall vara, '(tvätt)äkt', korrekt, normal, formell, regelbunden, formenlig, (ibl. nära) mönstergill l. strikt. **-samling**. **-stridig**; -het. Skr. *Att B. under loppet gjort sig skyldig till r-a saker Tidn. Upsala 1928.* **-tvång**. Skr. *Akademism och r. E. A. Karlfeldt. Den romantiska individualismens protest mot r. i leverne som i konst Hj. Alving.* **Syn.** bundenhet (under regler), formträdedom, ibl. formalism. **-ändring** t. e. ifråga om sportregler.*

— **Reglage, Reglementarisk, Reglemente, Reglera** osv. se d. o.

Regemante (-jemän, mer säll. hårt g; akut); -t, -n. **I.** Mer konkr. 1) *I regeln för översten r. Infanterir-t indelas i regel i 3 bataljoner, kavallerir-t vanligen i 3 ryttarskvadroner och en kulspruteskvadron, fältartillerir-t i 3—4 divisioner; vid alla r-n tillkommer stab, träng m. m. Officer vid ett rangregemente. Då kapten i (l. på) Västmanlands r. Indragna r-n. R-ts dotter, opera av Donizetti.* 2) Bildl. *Ett helt r. av ölflaskor. Där r-n av skorstenar tycktes stå i giv akt ~ Ture Nerman, öv. II. Abstr. Gärna ngt åld. l. vard. Sedan stormännens självsedd brutits genom Karl IX:s stränga r. V. Langlet. Föra ett strängt, ett hårt r.*

(med ~). *Ty om hans r. är sådant förspott, / att rätt, men intet oskäl, han allom har gjort Hj. Procopé. Och det irländska folket kommer aldrig att underkasta sig det engelska r-t. Det andliga r-t var förbehållet Sems ätt, det världsliga Japhets söner. Men i hemmet är det frun, som för r-t. Kvinno-, käring-, skräck-, våldsregemente. **Syn. II.** regering, styrelse(sätt); ledning, valde, 'tömmar(na)'.*

— **Regementsadjutant.** Nu = löjtnant l. underlöjtnant som (under regementskvartermästaren) tjänstgör i regements-expedition. Före 1927 = subalternofficer placerad som adjutant hos bataljonschef. **-befäl**; -havare (regementschef). **-chef.** **R.** var då överste Wikner, som ~. **-expedition.** *R-en förestås av regementskvartermästaren.* **-fana.** **-förening** för personal som tjänar l. tjänat vid samma regemente. **-förändring** styrelseförändring, systemförändring, styrelseskifte, (ibl.:) omstörtning, revolution. **-historia.** **-intendent.** Officer av Intendenturkåren (vanl. kapten) som vid ett truppförband förestår intendenturavdelningen vid en regementsexpedition samt kassaförvaltningen. *R-en F af Ekenstam.* **-kamrat.** **-kassa.** **-krigsrätt.** **-kvartermästare.** Chefens adjutant, sköter regementets expedition, är vanl. kapten. Förr besörjde r-n regementets förläggning o. andra förvaltningsbestyr. **-läkare.** **-musik.** **-märke.** *Vi stelo bort våra r-n, så att ingen kunde se, vart vi hörde 'Polska ryttare'.* **-möte.** Kallas na 'regementsövningar'. *Befäls-, regements-, rekryt- och beräringmötena, vilka ej ens tillsammans [dd] upptogo 1¹/₂ månad Gust. Cederström.* **-officer**(are). *R-are äro: major, överstelöjtnant och överste vid armén och innehavare av motsvarande poster vid marinen och flygvapnet.* **-order.** **-pastor.** (-s)befattning. *R-sbefattningen indrogs 1926 och den militära själavården handlas nu genom överenskommelse med prästman i förläggningssorten eller genom ~.* **-skrivare.** Civil tjänsteman som före 1880 vid truppförband handlade de ekonomiska göromålen l. före 1903 vid flottans kårer o. sjöstyrkor handlade ärenden ang. in- o. utmönstring, rullföring m m. **-stab.** Personal som står till regementschefens omedelbara förfogande vid utövande av chefskapet. Jfr regementsexpedition. *R-en består av regementskvartermästaren (o. adjutanten), regementsläkaren, regementsintendenten m. fl. Jag skulle ofördröjligen inställa mig vid r-en.* **-trumslagar**e. Musikunderofficer vid infanteriet som framför trupp leder musikkåren. *R-n med stav och axelskärp.* **-veterinär.** -vis, adv. o. ibl. adj. *Övningsgarna voro anlagda brigad- och regementsvis Carl Ankarcröna. Förenas r. H. Wikner.* **-väbel.** Underofficer som har polisupp-

sikten vid regementet, förestår regementets häkte osv. **-övningar.** Årliga övningar för all regementets fast anställda personal o. vissa omgångar reservbefäl; truppen utgöres av värnpliktiga som här fullgöra sina repetitionsövningar. Vid r-na, förr kallade regementsmöten, äga vanligen större fält-tjänstövningar rum

— **Regent, Regera** m. fl. se d. o.

Regenerera (je-); -ade, -as; -jög l. regeneration (-en, -er; -sförmåga). Återbilda, ersätta, förnya (särsk. förlorade kroppsdelar, vävnader o. d.), återvinna. Naturv. men även bildl. *Från en enda cell kan i nödfall ett nytt protallium r-as Naturens liv. Sjögurkorna äro utmärkta genom stark regenerationsförmåga Nord. Fam.*²

Regent (-jä-); -en, -er. 1) R-er mdste säga sig själva sanningen, ty merendels vänta de förgäves att få höra den av någon annan Drottning Kristina. *Betyga r-en, landets r. sin vördnad. Rikets r. Som r. under konungens minderårighet. Kronprinsen r. under konungens frånvaro. Kronprinsen-regenten. Tog sin man till medregent. En skuggregent.* 2) Men varje distriktschef [på Java] har vil sin sida en infödd hövding av hög rang, som har titeln r-er. » Från Dekker. **Syn.** statschef, statsöverhuvud, landsherre, härskare, monark, överherre, riksherre, (regerande) furste, suverän; tillförordnad ställföreträdare för monarken, person, som utövar regeringsmakten, riksföreståndare. — **Regentbesvuren.** [Detta aktstycke] upphäver Finlands r-na författning B. Estlander. **-egenskap.** Överlägsen i snulle och r-er. **-försäkran.** Sålunda underlycknade Nikolai II den r., som han sedermera bröt under så upprörande lagkränkningar B. Estlander. Medan Sprengtporten ~ uppläste hans r., som bekräftade och stadfäste landets religion och grundlagar ib. **-hus.** Regerande furstehus, regentätt, dynasti. *Europas r.* Nord. Fam.² **-längd.** Revidera de fantastiska, från tidigare historiker ärvda r-erna. **-namn.** Den store kejsar Meji — mer känd för oss i Västerlandet under sitt r. Mutsuhito T. Gislén. **-ombyte.** Det var första r-t efter 1809, och ~ B. Estlander. **-plikt.** Utan sinne för sina r-er trodde han [Caligula], att ~ J. M. Sundén. **-skap,** -et, [=]; -sråd (ibl. för förmyndaråd). 1) Abstr. *Frågan om prinsessan Ulrika Eleonoras r. under konungens frånvaro Erl. Hjärne. Inträda i, övertaga r-et.* — *Prins Nicolaus av Rumänien, medlem av r-srådet och förmyndare för den minderåriga konung Michael 1928. Kung Carols broder, vilken utträtt ur r-srådet ~ 1930.* 2) Konkr. a) Han insatte ett r. Har. Hjärne. b) Bantam, den stora provins, varav Lebak utgör en avdelning, ett r. eller ett distrikt Öv. fr. Dekker. **-skifte.** Vid ett eventuellt r. **-år.** **-ätt**

regenthus. — **Regenti'n**n|a, -an, -or. Och skulle kung Ferdinand dö i förtid, skulle drottning Maria bli r-a. *Englands stora r-a drottning Elisabeth. Som efter varandra voro r-or över Nederländerna. Medr-a.*

— **Reger**a (-je-); -aie, -as. I. Mer egentl. 1) Intr. l. abs. a) Så länge han r-ade. Upphöra att r-a. Född att r-a. R-a med mildhet. Där han r-ar som en liten kung. *Möben r-ade, främlingar skymfades ~.* — *Det (nu) r-ande kungahuset R-ande furste i ~.* R-ande abbedissan i Quedlinburg ~ E. v. Wendt. — *Allt r-ande är en omöjlighet, om ~ H. Reuter dahl.* b) Med stark hand skall jag r-a över eder. R-a över ett fritt folk. R-a över, i ett vidsträckt rike. 2) Trans. *Gust. Vasa r-ade sitt land, sina undersåttar med säker stränghet. Jag är stolt att få r-a en fri nation Alexander I om Finland. Sexhundra olika stater, stora och små, envar r-ad av sin egen furste eller ~ B. Gripenberg, öv. Den långa period ~, under vilken Ungern r-ades från utlandet V. Langlet. Ty ingen regering kan i längden bestå utan de r-ades samtycke, och ~ Öv. fr. C. J. Hambro.* II. Friare o. bildl. 1) *Låten Kristi frid r-a i edra hjärtan Bibeln. Penningen r-ar världen. Vad nu? Är det håken själv, som r-ar detta stället? Hj. Bergman. Som känner sig kallad att r-a allt och alla ~. I andens värld r-ar snillet. Där är det hustrun, som r-ar, är den r-ande. Ett resolut fruntimmer, som r-ade huset med järnhand. I köket r-ar Lydia, ty ~ Anna Hinde. Ordningssmannanämnd r-ar med sträng hand i katedralskolan i Lund 1933. Den Brandes-regerade ungdomsgenerationen A. Österling. Ungdomen är romantikens tid, den tid, då hjärtat r-ar förständet Ulla Rudebeck, öv. Där mott och mal r-a. R-as av högfärd, av sina lidelser. R-ad av högmöd.* 2) Vard. a) I kraftuttr. *Det skulle, besitta och r-a, gå som en dans, tänkte Niklas A. Slotte. Anfäktat å r-a!* b) *Här får vi (leva å) r-a, bäst vi vill. Leva å r-a som riktiga vildar.* — *En passopp, som hon kunde r-a med hur som helst.* **Syn.** styra, härska l. vara härskare l. regent (över), ha högsta ledningen (av), leda en stats angelägenheter, dirigera l. länka (ngts öden), vara styresman l. den ledande, hålla (regerings)tömman, (vara den) dominera(nde); vara förhärskande; bemästra, behärska, hålla i styr l. tukt (o. Herrans förmaning); ibl. 'kommendera'; (ibl.) väsnas, föra (o)väsen, 'leva', bullra, bråka, stöja, fara fram (som vildar), husera. — **Regering** (-je-); -en, -ar. Både abstr. o. konkr. 1) *Föra r-en med mildhet, en despotisk r. Under hans milda, visa r. Tillträda, övertaga, nedlägga, ansåga sig r-en. Under Oscar II:s (lång) r. Hans r. var fredlig. Stå i spetsen för r-en o. Förestå r-en under konungens omynlighet även till 2.*

— *Ett system av samregering* J. M. Sundén. 2) Dels om statschefen o. hans rådgivare; dels (dock ej officiellt) blott om de sista. Av (förmyndar)r-en utfördat påbud. Genom överenskommelse mellan svenska och ryska r-arna. Vad vi dd icke kunde ana var, att den ryska r-ens barbari skulle komma att visa sig vara en barnlek mot den ryska revolutionens [under Lenin och Trotski] B. Estlander. K. m:ts regering. R-en avgår på tullfrågan? R-en är splittrad i två partier. Officiell, dvs. utgående från r-en. »Kagalen», som snart fick karaktären av ett slags hemlig r. ~ H. Gummerus. Bilda r. Den Staaffska r-ens rösträttsprogram. En r., som man vill fälla, men som propser sig kvar. Den nu sittande, den avgående, den tillträdande, den nya r-en. Sitta i r-en. Anmodad att ingå i r-en som konsultativ. Att samtliga kulturstater för närvarande styras av svaga r-ar T. Segerstedt. R-en bör stå över partierna, den får icke vara en partiregering. En r-ens hantlangare. En skenregering. En utpräglad höger-, socialistregering. Samlings-, interimisregering. **Syn.** regerande, (kunglig) styrelse, riks- l. statsstyrelse; de styrande, (kungen, presidenten osv. o.) ministrarna l. statsrådet, ministär(en), ledning(en); spira(n), krona(n), tron(en), statsroder; konungens osv. ansvariga rådgivare; regeringstid; regeringsform, statsförfattning; ibl. 'regemente'.

— **Regeringsbekymmer. -beslut. -bestyr. -bildande;** [-are]; -ning. Att riksdagen nu sannolikt kommer att sättas ur spelet vid r-andet Värner Rydén 1920. Partiet deltar icke i r-andet. Men däremot ställde r-aren i utsikt, att ~. Det nutida folkvädets svårigheter att komma till rätta med r-ningen. -bord. Sitta vid r-et i regeringen. -byggnad. -bänk. På r-en synas statsrdden ~ i riksdagen. Från r-en hördes endast mjuka tongångar ~. -börda. Digna under r-n. -duglig. Partiet är föga r-t, det skriker mer än det tänker. -fientlig; -het. R-a demonstrationer. -form, -en, -er. 1) Enväldet är en mer och mer bortdöende r. 2) R-en är den viktigaste av våra grundlagar; den fastställer regerings och undersåtars ömsesidiga rättigheter och skyldigheter jämte sättet för regeringsmaktens utövande. Källorna till 1809 års r. Sverges r-er 1634—1809, utgivna av ~. Konstitutionell, dvs. i enlighet med r-en. **Syn.** 1) styrelseform, regeringssätt; 2) (stats)författning, grundlag, konstitution. -förfogande. -förklaring. -förslag. -förtryck. -grundsats. -handling. Abstr. o. konkr. 1) Obetänkta r-ar. 2) Att hemligtämpla snart sagt alla möjliga r-ar. -kollegium ibl. = direktorium l. triumvirat o. d. -kommissarie; -ion. -konsej. Oftare blott 'konsej'. -konst. -krets. 1) I(nom) r-arna. 2) Distrikt l. d. -kris ministerkris. -lös; -het. Polen—

Litauen, som i ännu högre mått förverkligade r-hetens idé Har. Hjärne. -makt. En stark r. Någon rysk r. har efter den 7 november 1917 icke funnits i vårt land [Finland] B. Estlander. Ett ytterparti vid r-en men i minoritet inom riksdagen har en ganska hopplös ställning. -maskineri. Jag, som visste ännu mindre än han om r-et. -metod. Barbariska r-er.

-oduglig. Skr. Vänstern [i Frankrike] är r., säger högern 1925. -omsorg. Mest i plur. -organ. 1) Organ för statsmakten. I några av de följande punkterna återkommer man till vissa enskilda r. N. Edén. 2) Tidning som språkrör för regeringen, regeringstidning. Rabalderpolitiken är alltid kraftförlösande, anmärker r-et Sv. Morgonbladet 1927. -palats. -parti. R-et var underlägset i debatterna, men ~. -politik; -isk. Mandschuernas r-ik i Kina gick hela tiden ut på försönlighet Hertig Larson. Av dessa tre hade min far den ojämförligt största r-iska erfarenheten Öv. fr. Alex. Michailovitj. -program. -råd; -inna. Ledamot av regeringsrätten som (i konungens namn) beslutar ang. vissa besvärsmål (mot-svaras i Finl. av 'förvaltningsråd'). Jfr följ. Minst $\frac{2}{3}$ av hela antalet r. skola vara lagfarna. R-et G. Thulin. -rätt. På grund av beslut vid 1908 års riksdag inrättades år 1909 en administrativ högsta domstol kallad r-en. R-ens Årsbok innehåller referat av viktigare och notiser om alla av r-en avgjorda mdl. -skifte. -ställning. Så snart arbetarpartiet i r. konfronterades med livets realiteter, befanns ~. -system. Det ryska r-et i all sin barbariska hänsynslöshet. -säte. -sätt. -tid. Under hela hans r. höllos massorna i schack genom ~. -tidning. R-en innehåller i dag ~. -tillträde. Om statschef l. ministrar. Vid sitt r. för tre år sedan var Alexander ~. Den mongoliskt nationella anda, som efter Töin lamas r. vaknat bland ~ Estrid Ancker, öv. fr. H. Haslund. -tjänst. I r. -trogen; -het. R-na trupper, riksdagskandidater. -trupp. R-erna drogus nu till huvudstaden, medan ~. -trött. Att Rivera skulle vara r. och benägen att draga sig tillbaka 1926. -tygjel. Mest i best. plur. Fatta, hålla r-larna. -töm. Jfr föreg. Mest i best. plur. Som har hand om r-marna, har r-marna i sin hand. Gripa, rycka till sig r-marna. Överlämna r-marna i, åt andra händer. -uppgift. Blick för praktiska r-er. -vald. Den r-e ordföranden. -villig. De dämra r-a socialdemokraterna. -vän; -lig(het). R-erna för sin del ansågo ~. — Leda valen i r-lig riktning. Den r-liga pressen och oppositionen. Få en r-lig majoritet. — Demonstrera sin r-lighet. -är. I, pd, under hans tionde r. -åtgärd. -ärende. Viktiga r-n fordra min närvaro i ~.

— **Regärlig,** -t, -are; -het. Ngt vard.,

mindre vanl. än 'oregerlig'. Om du bara ville vara något så när r. den lilla stund, som behövs för omläggningen av förbandet. **Syn.** medgörlig, foglig, lydig, stilla, lugn.

Regi (-sji); (-e)n. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Abstr. o. ibl. mer konkr. **a)** Inre l. konstnärlig r. t. e. textens litterära bearbetning för sceniskt bruk, utarbetande av sceneri, övervakande av samspel o. enskild framställning m. m. **Yttre l. teknisk r.** uppgörande av planer för dekorerings, belysning, kostymer m. m. Om r. och stjärnspel uttalar sig *Per Lindberg* i ~. *R-n lämnade en del övrigt att önska. Om Gustaf Lindens redbara r. är intet annat än gott att säga A. Österling. R-(e)n kan givetvis ta åt sig en stor del av den verkan dramat gör. R-n, som för det mesta legat i utländska händer ~. Teaterregi. b)* Trevlig intrig, briljant r. och ett utmärkt spel på alla händer om en tal-film. *Hos Paramount fick jag åskåda hur man spelade in »Cleopatra» under Cecil B. de Milles r. Gunilla Wettergren. Filmregi. — Hj. Bergmans hörspelel »Tvd kors», som, i r. av Olof Molander, framföres för radiopublikerna. 2)* Friare o. bildl. *Det är få hotell i Europa, som i komfort och välskött r. kunna tåla en jämförelse med ~ Birgit Th. Sparre. Under polismästar Raabs nitiska r. kunde kortegen sätta sig i rörelse Tor Andræ. Det lyriska utbrottet i diktens mitt verkar väl mycket r. Satta under en mycket sträng r., som ej tillät några underlåtenhetssynder mot partiet. II.* Ssgr. Ex.: *R-ansvning. Utan alla estetiska r-avsikter och störande bitankar på effekt och publik Amelie Posse-Brázdová. Men det var förmodligen ett r-fel, att hon agerade alldeles för mycket framför rampen. Agne Beijer meddelar ett »r-historiskt dokument» 1922. Reinhardts r-konst. Var det r-konst blott, en ny kuliss, | när ~ P.-U. Bolinder. Högt skattad som r-konstnär Nord. Fam.² Sedra r-problem. Det erkännande, som ges Olof Molanders r-skap. Även om man inte gått i r-skola i Berlin Kajsa Rootzén. R-trick även bildl. **Syn.** inövning o. iscensättning (av teaterstycke, film etc.), (scen- l. teater)ledning, scenisk l. artistisk l. konstnärlig (o. teknisk) ledning.*

— **Regisseria**, -ade, -as; -ing. Mest 'egentl.' *Föreställningen verkade gott r-ad Brita v. Horn. Regi: William Wellman, som r-ade »Ryskt blod» 1927. Carl Bark-lind, som sedan spelat och r-at en rad filmer. Skall medverka vid r-ingen av en H. G. Wellsfilm. — Partierna borde »r-a» sina riksdagsmän på ett bättre och förnuftigare sätt. **Syn.** som regissör leda. — **Regissör**; (-e)n, -er. Jfr regi. **I.** Enkelt. **1)** R. för föreställningen var ~ Jac. Ahrenberg. G. Lindén, mångårig r. vid Dramatiska teatern. *Film-, ljudfilms-, teaterregissör. 2)* Betrakta Gud fader själv som en skicklig r., som*

anordnar världshändelserna i dramatisk in-trigform M. Lamm. *Slumpen som r. II.* Ssgr ha oftast regissörs-, mer säll. regissör-. Ex.: *R-(s)befattning. En »r-sdebut. Det av kostymer, kulisser, gester och tråder bestående drama, vilket i synnerhet är »sceniskt verkningsfullt» vill Olaf Homén döpa till »r-sdrama». Där han utvecklat sina r-segen-skaper. Modärn r-(s)konst. Kronprinsen vid r-spullen på Kungliga teatern 23 dec. 1927. Under sitt biträdande r-(s)skap lät han ~. Ett eventuellt r-sskifte vid Dramaten. **Syn.** (teater- l. film)scenedare; anordnare o. in-övare. — **Regissös**, -en, -er. Kvinnlig regissör. *En så pass erfaren och kunnig r. som fru Karin Swanström 1923.**

Regim (-sj-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Följa läkarens r., den r. läkaren föreskrivit. *Andra r-en (för ngn). 2)* F. o. m. 1 okt. stä matsalarna under ny r. *Grand Hotel Åre öppnar ~ den 2 juni under dir. T. Marcus' r. 3)* *Efter tre års rysk r. hade kasseringsprocenten [vid fabriken] stigit från 1½ till 40 procent! Avskedad under hr M:s r. Hur usel den gamla r-en än varit i Ryssland, var den nya dock oändligt värre. En sträng r. rädde i hans distrikt. Under hans milda r. — Att bolsjeviker-en skulle bli bestående. Förtrycks-, olaglighets-, fascist-, polis-, skräck-, våldsregim. Under tsarr-en. II.* Ssgr. Ex.: *Att en r-förändring i Ryssland var förstådande H. Gummerus. Efter r-förändringen 1809. Men så blev det r-skifte i landet, och Karl Johan utsågs till kronprins. **Syn.** levnadsordning, sjukregim; ledning; förvaltning, styrelse(sätt).*

Region (-gi-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** I polarr-erna. *Upe i snö-en. Vilka man lika ofta ser i björk- och barrskogs-erna som i fjällr-en Th. Lange. I sin helhet tillhör Uppland den s. k. ekr-en. 2)* *Att Eng-land i rundradiohänseende indelas i 5 r-er, var med en storstation 1929. 3)* **a)** *Dväljas i högre r-er, i andra r-er än mängden. — Men har den döde i livet varit en syndig och dålig människa, så sjunker hans själ till lägre r-er och blir en hund, en ugglä eller en orm Sven Hedin. b)* *Jag kommer strax, hördes en kvinnoröst från de inre r-erna [av våningen] Ad. Hillman, öv. Nedgång till köks-erna köksavdelningen. 4)* *Byxorna tränga om bäckenpartiet och åtsmetade om lärbensr-en S. Arsenius. II.* Ssgr. Ex.: *Utbetande av en r-plan för Stockholm med omgivning 1928. Fråga har uppkommit om stadskommande av en r-plan för utläggande av huvudvägarna i områdena omkring Uppsala samt vägaras förbindande med lämpliga gator i Uppsala (mer omfattande än både stads- o. general-plan) 1930. Förorternas r-planedelegerade (r-plansdelegerade) 1926 o. 27. Stockholms-förorternas r-planeförbunds direktion 1930. R-planeproblem. — I det den nordiska väst-*

världen[s historia] genomgås ~ r-vis G. E. Du Rietz. **Syn.** trakt, nejd, område, räjong, gebit, zon, större (likartad) del l. parti, ibl. landsträcka l. bälte; (luft)krets, luftlager, sfär, (viss del av) rymd. — **Regional**, -t; -plan (se regionplan ovan); -system (t. e. ifråga om radio); -i'sm (-en; = lokalpatriotism — gärna ensidig —, provinsiell partikularism); -i'st (-en, -er; -isk; jfr r-ism). **1)** Mossarnas r-a utbredning före sjösjänkning. R. limnologi, ett av E. Naumann 1921 införd begrepp, varmed avses ett mdl-medvetet jämförande studium av alla företeckler i sölvatten. Prof. Joh. Bergman talade om »Lokalt och r-t veto» 1928. R-a olikheter. R-t begränsad. **2)** En eftergift åt den kroatiska r-ismen i Jugoslavien 1929. Den italienska litteraturen har alltid varit och är ännu i dag r-istisk, de provinsiala egendomligheterna stå skarpt och klart mot varandra A. Österling 1924. **Syn.** region(s); ibl. provinsiell l. lokal.

Regissera m. fl. se under regi.

Regist(er) (-ji; akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna. Två väl skilda bet. **I.** Förteckning o. d. **1)** Se efter i, slå upp (i) r-ret. Göra upp, upprätta ett r-rer till en bok, över ngt. Boken saknar tyvärr (såväl sak- som person)r-er. Förä (ett noggrant) r-rer över ~. Strängt alfabetiskt (ordnat) r-rer. Ett r-rer är en lykta i ett magasin, har det sagts K. Asplund. Upplägga ett stort r-rer över ~, till ~. Polisen, som ~noga kämmer sina pappenheimare och har dem inregistrerade på sina kort i de vidlyftiga r-erna Gunnar Ekström. Inskrivs, införas i en offentlig myndighets r-rer. Jordr-et. Sak-, person-, namn-, ord(a); släkt; innehålls-; kort; ankamst-, avgångs-; fartygs-, handels-, tidnings-, straff-, automobil-, aktiebolags-, firma-, förenings-, fastighets-, yrkes-, äktenskapsr-er. Telefonkatalogen innehåller även ett s. k. 'skvaller-r-rer' över telefonnumren. **2)** Bildl. Som annars höll noggrant r-rer över mina många ungdomssynder Ax. Munthe. Han har mycket på sitt syndar-rer. **II.** Mus. **1)** Orgel-rer orgelstämma: serie pipor av likartad konstruktion o. intonation som medelst ett 'r-rerandrag' l. (i pneumatisk orgel) 'r-ertangent' sättes i funktion; dragmekanismen i orgeln varigom pipor bringas att ljuda. Då ett r-rer andrages ~. Hallberg drog ut hela r-ret, spände ut ~ svällarna och klämde i C. Larsson i By. — Dragspel med 3 r-rer, därav ett för darrton. **2)** Friare o. bildl. **a)** [Söderbloms snille] spelade för fullt r-rer, han berättade, han mldade, han förtrollade C. Larsson i By. Det r-rer han [Vigeland] behåskar sträcker sig från de sprödaste ~ tonfall till ett fortissimo av trotsigt utmanande vikingakraft Klas Fähræus. Att fru Brunius även som uppläserska äger ett rikt r-rer A. Österling. Det lyriska r-ret var emel-

lertid ingalunda Wranér's rätta uttrycksmedel A. Fjelner. **b)** Olikheten mellan bröst- och huvud-rer beror ej, som man förr trodde, på att de olika r-ren skulle ha sin resonans på dessa olika ställen, utan skillnaden beror på röstbandens sätt att svänga: svänga röstbanden i sin fulla längd, uppstå låga toner (bröst-, nu fullröst), svänga däremot huvudsakligen stämbandens yttre kanter, blir tonen högre (huvud-, nu randröst). Mellan-rer. — Märk bildl.: Vad Högström har lätt att kliva upp i det höga r-ret! And. Allardt. Hon röt åt oss eller grät, ndgot mellan-rer minns jag inte Sigrd Gillner. **Syn. I.** förteckning; innehållsregister, index; (mer l. mindre nära:) längd, katalog, matrikel, lista, rulla, samlingsbok, översikt, tablå; **II.** (ibl.): (orgel)stämma l. orgelutdrag; (ibl.): tonläge l. (ton)omfång.

— **Registeraktig.** Trontalet var även i år så kansliortt och r-t, som man blivit van vid under de Ekmanska regeringarna 1932. -**andrag.** Mus. Se register II 1. -**bok.** Dödens r. blir aldrig full Hj. Höglund. -**för|a**; -are; -ing. Med Konungens medgivande md flera städer förena sig om r-are Lag 1917 om fastighetsbildning i stad. Vid sidan om kyrkobokföringen har man en r-ing över befolkningen mellan 16 och 66 år hos pensionsstyrelsen och ~ 1920. -**kartong.** K. för registerkort. Slog upp i en r. -**kort.** Jfr föreg. Och plockade bland r. i smd polerade eklådor V. Granfelt. -**mässig.** En ~ r-t uppställd redogörelse för ~ L. Levander. Vindhemsprästens r-t operonliga redogörelse Hj. Alving. -**nummer.** Närmast lediga r. Nord. Fam.² -**samling.** Se på dessa fingermärken — vi har ej några sådana i vår r. Öv. fr. Ashton-Wolfe. -**system.** -**ton** (kort-å). Sjöv. Ung. = 2 1/3 kbm. Fartygets invändiga rymd beräknas i r. eller 'rymdton'. Upphålningsslip för fartyg intill 400 R.-T. [dvs. registerton]. Dess r-tal är 3,500 F. U. Wrangel. -**verk.** Att skapa ett r., upp-tagande alla naturminnesmärken, som finnas inom Stockholms omgivningar 1922. Selim Birgers utomordentligt värdefulla r. [ett floristiskt värtgeografiskt kortregister] med kort och kartor ~ H. Hesselman. R-et över Stockholms gamla byggnader.

— **Registratör** (kort-å; grav); -orn, -örer (slutet -o-, akut); -orsbefattning; -orskantor; -orstjänst. Kanslitjänsteman l. tjänsteman på affärskontor som mottar inkommande handlingar, antecknar vad med dem företas o. (i ämbetsverk) ofta även tillhandagår med upplysningar, sköter verkets ekonomi m. m. R-or B. Protokolls-sekreterare och r-orer. Till R-orn i K. Ecklesiastikdepartementet. R-or i Riksarkivet. R-orn i Stockholms Dagblad 1920. — **Kommunikationsdepartementet, R-orskantoret** Rikstet. kat. 1925. — **Registratör**, -et [l. -en], =

[l. -er]. Kopieböcker vari från ett ämbetsverk utgångna skrivelser införts i löpande följd. *Samlingen av de kopieböcker, som härstamma från kungl. kansliet kallas riksregistratur; riksr-ét börjar med 1523. Gust. Vasas r., numer utgivet i tryck i 29 band. — I tidningarnas egna r. Nils Afzelius. Synsamling (avskrifter) av handlingar, avskriftsbok.*

— **Registrera**, -ade, -as; r-a in n m. fl.; -ballong; -bar (-t; -het); -ing (-en, -ar; -sanstalt m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** *R-a in- och utgående skrivelser. Det gällde att få allt behövtligt kommunalt tryck frdn in- och utland hopsamlat och r-at på ett överskådligt sätt E. Palmstierna. Antalet r-ade firmor i sambället. Ännu or-ad. Ett torrt r-ande av ord och uttryck Ruth Wikander. 2)* *Vår Buick, vars vägmätare nu r-at den 5,500:de kilometern M. Rogberg. Då vi arbetat med att få både rösterna och bilderna av dvärgarna r-ade Öv. fr. Mart. Johnson. Det var märkvärdigt, hur fåglar r-ades på vår flm under hela färden ib. Talet upp-togs av en »sockerbit» och r-ades på väx-rullar av ~. Då kvällen redan övergått till natt ~, r-ade min hjärna några rörelser ute i terrängen och härledde dem i samma sekund från en utter ~ L. Munsterhjelm, öv. Skillnaden, som r-as på ett räkneverk, anger ~ Nord. Fam.² I detta lilla hus r-as södra Östersjöns vattenstånd J. W. Sandström. R-ande vindmätare och nederbörds-mätare. — Sjalvr-ande hastighetsmätare, väg. 3)* *Mus. Kombinera med varandra olika orgelstämmor. Hr [Georg] Kempff är en mästare i att r-a, det märkte man både i Händel-konserten och Bach-avdelningen Jos. Eriksson. En väl r-ad orgel.*

II. Ssgr o. avledningar. **1)** *R-ballonger nd ofta över 20,000 m. (29,000 m. i Belgien 1908). — Museets utställningsföremål äro påtagliga och r-bara som ~ Agne Beijer. 2)* *R-ing. a)* *Att av nästa riksdag begära anslag för upprättande av en central i Stockholm för r-ing av fingeravtryck 1920. R-ingen av farmaceutiska specialiteter. R-ing av museiföremål. Ekonomisk förening skall för att kunna vinna r-ing bestå av minst fem medlemmar samt ~. — Konstruerat en »ultramikrometerkrets» för r-ing av tider på en miliondels sekund 1928. — Skall handha fastighetsr-ing och ~. — Mus. = andragning o. inskjutning av registren i en orgel l. konsten att göra ett gott urval bland stämmorna. b)* *R-ingsanstalt. R-ingsapparat* 'för fortskridande grafisk uppteckning av en viss storhets förändring med tiden'; r-ingen är oftast kontinuerlig dvs. instrumentet tecknar en jämnt fortlöpande kroklinje som utgör en grafisk framställning (som så 'av-läses'). *Genom terrografen ~ har det blivit möjligt att på mycket nära håll iakttaga*

skygga villebråd och fåglar, d. v. s. genom fotografiska upptagningar och en r-ingsappa-rat O. v. Mentzer 1933. Sysselsatt med något r-ingsarbete. R-ingsavgift. R-ingsbevis t. e. för motorfordon. Jag erhöll ett skrivbord med fack fyllda av r-ingskort Wilh. Sören-sen. Hemställa om införande av r-ingsplikt för motorbåtar 1933. R-ingspliktigt fartyg. Att bladen eller korten måste vara ordnade efter viss r-ingsprincip Hemberg-Sillén. R-ingskyldiga bilägare, motorcyklar. R-ings-skyldighet beträffande släpragn, som ~.

Syn. I. 1) föra l. upprätta register l. förteckning över, förteckna, bokföra, anteckna, skriffästa, ibl. inregistrera l. inskriva l. enrollera l. införa i rulla l. (lapp)-katalog l. förteckning, ibl. katalogisera l. immatrikulera l. notera; verkställa registre-ring, efter vederbörlig anmälan införa i offentligt register; grafiskt uppteckna l. återge l. konstatera (ett skeende förlopp, förändringar o. d.).

Regla se under regel¹ sp. 581 ovan.

Regläge (-asj); -et. Jfr reglera. Tekn. Regleringsanordning. *Att påfyllningsslan-garna sakna r-e M. Rogberg. Då och då kastar han en blick på instrumenten, ändrar en liten aning på gas- eller tändningsr-et Jöran Forsslund. — Reglementärisk, -t. Till följ. R-a föreskrifter. Ett r-t förbud att ~. R-t klädd. En slavisk bekännelse till de ursprungliga, historiska, reglementa-riskt-lutherska förnäerna Öv. fr. N. Glubokovskij. Syn. reglements-, ordnings-, enligt föreskrift, reglementerad, reglements- l. stadgeenlig. — Reglemente (-män; akut); -t, -n. Sammanfattning av bestämmelser avsedda att ordna en myndighets verk-samhet o. arbetssätt. R. utfärdas av K. m:t, centrala ämbetsverk, länsstyrelserna, riks-dagen osv. R-t för den nya styrelsen av-fattades av ~ B. Estlander. Nytt formans-reglemente för Uppsala stad 1916. Exercis-, tjänstgörings-, tjänstereglemente. Ni känner till r-t: uniform, inga smycken, ingen parfym, ingen vila, inga samtal, stubbat hår ~. I enlighet med r-t. Som icke lät sig hindras av r-n. I hägn av detta r. Ni är suspen-derad på en vecka, för att ni ej åtltyt r-t och ~ Ax. Munthe. Men nu måste jag rätta mig efter r-t. Syn. (mer l. mindre nära:) stadga(r), instruktion, (detaljerade) före-skrifter, arbetsordning, (noggranna) bestäm-melser, statuter. — **Reglementslenig**; -het. Vilket besvarades av min ordonnans på samma r-a vis: »Tack, major!» I r. sin-dräkt. Vid alla slags kasttävlingar hava de tävlande rätt att använda egna redskap, för så vitt dessa äro r-a. Fotboll ~, fullt r. Sjuksköterskeklänningar ~ r-t sydda med kokta knappar Röda Korsets Tidscr. 1928. På r-t saluthåll. Kommit för sent eller gjort något annat mindre r-t Carl G. Laurin.*

-mässig. Den långt ifrån r-a rapporten Fr. Persson. **-tillåtten.** Några andra skyddshemsstyrelser uttala helt kort, att okontrollerade bestraffningar vid sidan av de r-na ej förekommit 1935. **-vidrig;** -het. Att största delen ~ bär r-a uniformer E. Hornborg. **Syn.** mot reglementet, oreglementarisk, (ibl. nära) olaglig. — **Reglementer**, -a, -ade, -as; -ing. Allt var här så ordnat och r-at Helena Westermarck. Tåget står sina r-ade minuter och ~. I det han noggrant iakttog den r-ade hållningen. Andorra känner icke till någon r-ad arbetsdag; man ~. Hela jakten är noga r-ad genom lag och hävd, så att ~ A. Klinckowström. R-ing av prostitutionen. **Syn.** stadga, föreskriva l. ordna (gm detaljerade bestämmelser).

— **Regler**a, -ade, -as; -are. 1) Vilja r-a (allt i) hela världen för all evighet. En alltings r-are, som ~ Olle Holmberg. — Varigenom livsmedelprisen r-as 1916. Förslaget att statsr-a smörhandeln 1917. Genom beslut samma dag r-ades mina inkomster, intill dess full professorlön för mig kunde bli va att tillgå H. Reuter Dahl. R-a arbetstiden, lönerna för ~. Ödemarkslagen r-ade deras liv B. Estlander. De lagar, som r-ade tronföljden ~. R-a(s) genom lagar. 2) Inspektoren r-ade lågan en smula för fotogendgångens skull Fanny Alving. För att r-a vattentillgången till Porjus kraftverk lät ~. Arbeten för r-ande av floderna. Och när farten blev för våldsam, r-ades den av en handbroms ~. — Själv-r-ande pumpverk. — På en strömbrytare till de elektriska smältugnarna uppstod ett överslag, som tillfogade tjänstgörande r-aren C. E. Alexandersson så svåra skador, att ~. 3) Låmnar honom tillfälle att senare r-a sin skuld. Vorefter affären blev på ett eller annat sätt r-ad M. Koch, öv. Hans väska och övriga tillhörigheter ansåg sig hotellet nödsakat kvarhålla, intill dess räkningen r-ats Gust. Ericsson. 4) Ha sin r-ade arbetsbörda. Och satte sig in i sin roll som en r-ad ämbetsman, så gott han kunde Strindberg. **Syn.** ordna (gm stadga l. föreskrifter l. reglemente), inrätta efter föreskrift, ge föreskrifter för, regelbinda, reglementera, ibl. lagbinda; stadga, fastställa, bestämma, fixera, ibl. normera; ge (urverk o. d.) en regelbunden gång, avväga, avmätta, avpassa (tillgången), minska l. öka (tilloppet l. d.), ibl. ransonera; ställa (ett ur), inställa n: (ibl.:) upp-göra n, betala, likvidera. — **Reglerbar**, -t; -het. En jämn och lätt r. värme. Med under gången r. matningshastighet. Lampa, r. från 100 till 400 normalljus. Hörapparat, r. för olika grader av lomhörighet. Brandkårens r-a steg. R-t drag [för lågan]. R-a strumpeband. **-lina** m. fl. Oftare 'regleringslina' osv. — **Reglering**, -en, -ar. Jfr regler. **I.** Enkelt. 1) Även brödsåden under r. 9 okt.

1916. Löv, vass, ljung eller lav ~, vilka ej äro föremål för r. K. Hildebrand 1917. Foderr-en lättas ytterligare 1919. Importreglering för ägg? 1933. — R-en av grunderna för testamentsklander. Namn-, stads-, gatv-, tomt-, trafikreglering. Löner-ar. — Proteslära och tandreglering. 2) För dragets r. finnes dels ~. — Föreningen Björkklingsdäns vattenreglering. Kronan klagar ej på deldomen om Väner-n-en 1932. 3) Slutlig r. av bolagets affärer, skuld till ~. 4) Märk särsk. fackl. Kvinnan, som enligt egen uppgift haft sin sista r. den ~. **II.** Ssgr. Ex.: Stödaktionen genom Internationella r-banken 1931. Är damm utförd på så sätt, att ovanför densamma uppkommer ett vattenmagasin, som fylles under snösmältnings- och regnperioder och avtappas vid vattenbrist, kallas den r-sdamm (reservoardamm) Nord. Fam.³ R-sfond. Huskvarna r-sförening [för vattenkraft] 1929. Delägare i Långsjöns r-sföretag ~. R-skartan [för Uppsala stad] av 1643. Fullständig r-splan (för ~). R-skruv. R-sventil. Under instundande [socker]r-sår 1917. **Syn.** I. 4) månadsrening, menstruation — jfr f. ö. regler. a.

Regn (rängn); -et, =. 1) Egentl. I r. och sol(sken) ofta även bildl. Efter r. lätter Gud solen skina ofta = efter sorg kommer glädje. Ett livgivande, uppfriskande, välsignat r. R. i brudkronan betyder tårar i äktenskapet. Svepande, drivande, piskande, ösande, strilande r. Ett starkt r. föll Bibel. Ett stritt, ett tätt r. Då solen sticker till före ett r., baddar för r. Hunden väntar r., han äter gräs. Får vi r. innan kvällen? Vi få hoppas på r. inom veckan, annars torka brunnarna. Som svampar efter r. värte små provisoriska bostäder upp i skogen L. Munsterhjelm. Och r-et hängde i luften. Riva (ner) r. sägs t. e. om barn när de äro bråkigare än vanligt. Gräset, som stod så friskt, uppfriskat efter r-et. Stå (mitt) ute i r-et. Vdgar du dej ut i r-et? R-et hade gjort vägarna sliriga. Snöglopp, som senare övergick i r. Inte mer r. än att det band dammet. Råka ut för r. och oväder. I r. och rusk. R-et föll i stora droppar. Under det r-et oavbrutet smattrade mot rutan. R-et störtade, öste ned. Ett efterlängtat r. föll i går över ~. Hur djupt har r-et gått ned på åkerjorden? Ett 30 millimeters r. På denna plats föll det senaste r-et för tre år sedan H. Mörne. Lätta r. När de stora r-en komma. Kalla r. Med ~ fjärran rykande, gråa r. Aline Pip-ping, öv. De tröstlösa oktober-en. Ett mildt sommarregn. Arla-, dags-, dim-, dugg-, håll-, sil-, skval-, slag-, solskens-, stril-, stöp-, stört-, vär-, åsk-, ösregn. 2) Bildl. Under ett r. av projektiler, glöpd. Askregn från Vesuvius. Lopp-, mask-, kul-, sten-, pärl-, blomster-, stjärn-; ordensregn. **Syn.** 1) (nära stå:) regnby, (regn)skur, regnväder, våtväder,

nederbörd, skyfall, skval, blöta, 'dusch', slask(väder), oväder, 'regnigt', rusk(väder); 2) 'skur', 'ström', 'fors', överflödande mängd, '(hel) flod', 'störtflod'.

— **Regnaktig.** Skr. *Det var mulet och r-t, och ~. -artad.* Skr. *Jämn, r. fördelning av vattnet. -betyngd.* Skönl. *R-agrenar. -blandad.* Och r. *snö föll i mängder J. Utterström. -blank.* Skönl. *R-a gator Hj. Söderberg. -bleck.* Med vita fönsterposter och r. oftare 'fönsterbleck'. **-bringande.** Skr. *Den r. sydvästmonsunen* Naturens liv. **-brist.** Rekordartad r. i övre Norrland under maj månad 1933. **-by;** [-ig]. I ett nu var r-n över oss, och vattnet öste ner. — Med r-ig vind från västliga kanten Ernst Lundström. **-bådande.** Gärna skönl. *Mörka, r. moln i öster.*

-båge. I. Enkelt. 1) R-e synes i regn eller dimma framför en åskådare som har solen (l. månen) i ryggen. R-ar äro vanligare morgon och afton än mitt på dagen. Den sällsynta företeelsen, då månen bildar r-e T. Gislén. *Man löpte efter den [revolutionen, Rysslands hopp] som barn efter r-en B. Estlander. Skimra i alla r-ens färger. — R-en, löftet om befrielse från syndafloder. Den ~ känsla för humor, som kommer liksom r-en efter livets tårar Öv. fr. W. Locke. Detta alluderade påven på, då han sade, att en fredens r-e synes börja framträda på himlen. 2) Solstrålarna brötos i forsvattnet och bildade levande r-ar. Dussintals små fontäner, i vilkas strålar miniatyr-r-ar skälvde Fr. G. Bengtsson. II. Ssgr ha regnbågs-, ngn gång skönl. även regnbåge-l. regnbåg. Ex.: 1) I ~ r-sbrokiga eller pärlemoraktiga reflexer Per Hallström. Och fäster en envis r-sfläck på ~ marmorkolonnen mitt emot A. Österling. R-sforell Salmo ireidens, som på senare år från Nordamerika inplanterats även hos oss. Prima r-sforeller annons 1916. De r-sformade broarna över parkens vattendrag Sven Hedin. En kåk, vars rutor skina / skönt i gammal r-sfärg Bo Bergman. Livets bjärta r-sfärger E. Diktonius. R-sfärgade reklamlappar. En dångstyrig, r-sfärgad makrill G. Berndtson. Min lycka var en bubbla, / som präktigt r-sfärgad / mot blåa luften brann B. Risberg. Belysningen, som ibland r-sfärgade Hamlets ansikte Ruben Berg. Det står en r-sglans av sol och tår / kring dig ~ Bo Bergman [Stockholm]. R-sgranna fåglar B. Sjödin. Ögats r-skinna en bakom hornhinnan men framför linsen belägen hinna med ett hål (pupillen). R-slikt skiftade deras färger Prins Wilhelm. Över fallen svävar en r-slikande töckenslöja Jeanna Oterdahl. I r-sprakt R. Ekelund. R-sskiftande djuphavs fiskar. R-sskimret över de gamla tapeterna. I r-sskimrande färger. Bak fönstrets r-sskimrande rutor K. E. Forsslund. R-sstänket från fontänen. R-stryck*

se iris' II 2. 2) I r-eprakt. — R-stänk. Syn. ibl. iris.

-bäck. -dag. Under höbärgningen här förekommo ej mindre än 23 r-ar. **-dig'er.** En r-er, åskfylld sensommar natt G. Hedenvind-Eriksson. En frisk västan, byig och r-er. R-ra skyar. **-dimma.** Med grå r. och halvskygning. **-dis;** -ig. Det är svårt att se i r-et. — Vid en r-ig luft Strindberg. Den r-iga morgonen Harry Blomberg. Tyvärr är vädret alltför r-igt och blåsigt för att ~ Fr. Böök. **-dropp;** -e. 1) Ty ehuru blommorna tåligt uthärda frosten och äro okänsliga för blåst ~ sd avsky de r. Öv. fr. Beverley Nichols. 2) R-arna, som slog mot fönsterrutorna. Nu kommo de första r-arna. Det kom några r-ar en regnskvätt. — R-smärken och torksprickor i brokig sandsten Sv. Uppslagsbok. Jag väcks av r-ssmätter mot min ruta Frida Landsort. **-drypande.** Skr. Genom r-skogar. **-dugg.** -dur se dur'. **-dusch.** Egentl. o. bildl. 1) D. i regnform. 2) [Vinden] kastade en hel r. i ansiktet på hushållerskan och ~ S. Lagerlöf. **-dusk;** -a; -ig. Se dusk. Våga sig ut i r-et. När det stormar och r-ar. En r-ig septemberdag hösten 1912 ~ J. Möllersvärd. R-ig himmel Per Hallström.

-fall. Skr., mindre vanl. Vid starka r. Elsb. Funch. **-fattig;** -dom. Till följd av den ytterst r-a sommaren 1914. I mycket torra och r-a trakter B. Lidforss. Klimatet, ett av jordens r-aste ~. — R-domen i Perus och norra Chiles kustland. **-flod.** -flöde. Ymniga r-n 'Sigurd'. **-form.** Duschor i strål- eller regnform Nord. Fam.² **-fri.** Under vilken sista månad blott var tredje dag var r. H. W. Arnell. Under r-a dagar, höstar. I det r-a klimatet K. Zilliacus. **-frätt.** Dessa gamla r-a plattor Alfr. Åkerlund, öv. **-fyllid.** R-a moln. Den dimmiga, r-a luften ~. **-förande.** R. vindar. **-försäkr'a;** -ing. Skansen har fått sin blivande höstfest r-ad 1931. Regn- eller ovädersförsäkring, den nyaste av alla försäkringsgrenar 1928. Genom att taga en r-ing. **-förutsägelse.** -grå. Skr. Över bergstadens r. ~ kåksamhälle G. Näström. Mot ~ den milda r. himlen Gunvor Eggen. **-gud.** -hatt. Goss- och flickregn-hatt av svart blank vädduk Nord. Komp. **-hål.** Trakten är ett riktigt r. Santiago ~ »Spaniens r.» Nord. Fam.³ **-huva.**

-kappa; -sfabrik; -sklädd. Ta på dej r-an, det duggar redan! **-karta** nederbörds-karta. **-kläder;** -sfabrik. Olje- och regn-kläder. **-krage.** En r. att kasta över axlarna. R. med kapuschong. **-land.** Ty växtligheten i ett tropiskt r. är oemotståndlig Prins Wilhelm. **-lik;** -nande. 1) Himmeln var till hälften mulen, men r-t var det icke ~ Hans Halfvarsson. Det ser r-t ut. Återigen r-t och olustigt! 2) Så att bevattningen blir så vitt möjligt r-nande. **-lös;** -het. Stadens

omnejd är r. och steril ~. Större delen av landet ligger inom ett nästan r-t bälte Nord. Fam.² Somrarna i Madrid äro nästan r-a ~. Hemsökes av långa r-a perioder. R-a dagar. — En underlig sommar med brandröda solnedgångar och hetsiga stormar och r-het A. Mörne. -**mak|are**; -eri. John L. Dalrumple ~. Den Ryktbare R-aren, Farmarens Hopp, Samtidens Under C. A. Tollén. — Jag har bevitnat r-eri i Bibundi. -**mask**. Ibl. = daggmask, ibl. 'populärt' om maskar mindre än daggmaskar. -**moln**; -ig. Tunga r. började samla sig på västkanten. — Skånsk slätt under r-ig himmel H. Kjellin. -**månad**. Värsta r-en på året. -**mängd**. Uppmätt r. under september: ~. -**mätare**. Svensk r. av prof. Curmans modell. Registrerande r. **Syn**. Ibl. nederbördsräknare. -**mättad**. Skr. En r., gråkall senhöstdag Joh. Nordling. Och luften var så r., att ~ Agnes Byström-Lindhagen, öv. En svag, mild vind ~ ljuvlig och r. Sven Rosén, öv.

-**område**. Ligga inom ~ r-t E. H. Kranck. -**period**. Regelbundna r-er som i tropikerna. Efter r-ens slut. Vi tycks få en ny r. **Syn**. regntid. -**pliskad**. Över det blygrå, r-e havet E. Sparre. -**plagg**. Som r. för ridande och för cyklande S. Arsenius. -**plask**. Sådant lekverk ~ som orgelstämmor med fågelsång, tondallring, åskdunder, regnplask o. d. Nord. Fam.² -**pöl**. Landsvägarnas r-ar. -**rik**; [-edom]. Endast i r-a är odlas säd på Fuerteventura. Denna r-a höst. Den r-aste månaden. Ett tropiskt, r-t klimat. I de r-a skogarna kring Kamerunbergen B. Lidforss. Och Sundabäarna höra till jordens allra r-aste trakter Sven Hedin. -**rock**. Herr-regnrock i bekväm, vid raglanfasen 1922. -**rusk**. I tilltagande r. skyndade vi ned till hamnen ~.

-**sjuk**. R-a trakter på västkusten. R-t väder. Vår r-aste månad. -**skad|a**; -ad. Frukten försämrad på grund av r-a, r-or. — Hela skörden svårt r-ad i Stockholms län 1923. -**skog**. Bot. Ständigt grön skog i regnrika tropiska o. subtropiska trakter. R-arna utmärka sig för trädens höjd, massor av lianer och epifyter osv.; ibland kan man i r-en urskilja 4 'etager'; överhuvud utgör r-en höjdpunkten av vegetationens utveckling på jorden. Genom Kongos r-ar. Varianter av den tropiska r-en äro palm-, bambu- och ormbunksskogar. -**skjul**. Lyckas finna ett r. -**skugga**. Geogr. Nejd där på grund av hindrande fjäll regn nästan aldrig faller (luften tvingas uppåt av bergen, varvid den regnförande vinden avkyles o. dess fuktighet utfaller innan den hunnit över). Strax intill Molde finnas dalar, som ligga så i r. bakom fjällen, att odingen där kräver ett genomfört bevattningssystem. -**skur**. Spridda r-ar. Vi fick en duktig r. över oss på hemvägen. Lik en r., som rattnar jorden Bibeln. -**sky**. Då låter han r-ar stiga upp

Bibeln. -**skydd**; -ad o. -ande. 1) I Arachova ~ rasta vi och söka r. Emil Zilliacus. — Som r. kan man använda en s. k. velocipedkrage. 2) Från den r-ade terrassen ~. Och jag övergav min r-ande gran och ~ E. Frisendahl. -**skärm**. 1) Tillfälligt uppställt regnskydd. 2) Sälls. för 'paraply'. -**slag**. Lätt regnkrage. R. skaffade vi oss i Rörös. -**slask**. I r. är vägen nästan ofarbar. -**som|mar**. R-rar med förhärjande översvämningar eller torrsonvar med felslagna skördar och hungersnöd J. G. Andersson. -**stänk**; -a. 1) Medan ringbytet ägde rum, föllö några r. Olle Hedberg. Jag fick ett r., nu börjar det! 2) Då det ~ plötsligt började r-a E. Sparre. Det bara r-er. -**sval**. Skönl. En r. natt A. Österling. Luften strömmade in, r. och ~ Harry Blomberg. En r. vind Ola Hansson. -**säk|er**. De nya regn- och gråtsäkra ögonfransarna kosta tolv kronor, och det tar bara två timmar att få dit dem 'Hasse Z'.

-**tak**. I Helsingfors fanns det r. och skydd framför alla ingångar Aug. Lindberg. Ett r. är uppspänt över däckbet, och ~ B. Estlander. -**tid**. Tid på året då den mesta nederbörden faller; särsk. ofta om tropisk l. subtropisk r. R-en är nu förliden Bibeln. R-en är nu inne ib. Vil r-ens inträde. Italienarna, som blott väntat på r-ens upphörande. Vid Taffé har man ~ två olika r-er, och ~ Douglas Melin. Under r-en. -**tjock|a**. Morgonen därpå låg r-a över nejdén Wilma Lindhé. R-an fortfor att skymma all sikt Ernst Lundström. Tät r-a. -**tung**. Skr. Med r. dimma A. T. Gellerstedt. En r. natt S. Siwertz. Ty himmelen var åter r. och mulen H. Molander. I den r-a luften Annie Wall. -**tunn|a**. Jordemodern stod vid r-an och öste med en skopa upp badvatten till den nyfödda Berit Spong. -**tyg**. Goda r-er. -**tyngd**. Skr. [Luften, som] verkat en smula grå och r. ~ E. Sparre. — Kastanjernas r-a blomspiror Math. Feuk. R-a träd. -**täcke**. Ibl. för 'presenning'. -**tät**. R-a kapptyger. Det enda fullt r-a huset. Taket var inte ens regntätt Prins Wilhelm. **Syn**. vattentätt, ogenomtränglig (för regn l. väta), som ej släpper igenom regn. -**törstande**. Skr. Mellan r. kaffeplantager ~ G. L. Dahlin.

-**upplött**. Skr. R-a skogsvägar L. Munsterhjelm. -**ustrust|ad**; -ning. Nu är jag åtminstone r-ad. Den flotta r-ningen hade han skänkt henne i dag Gurli Sevón-Rosenbröjer. -**varning**. R-ar under skördetiden; beaktansvärt uppslag från lantmannahäll 1912. -**vatten**; -(s)pöl m. fl. Samla r. i tunnor vid stuprännorna. Vattna helbre med r. än med vattenledningsvattnet! Den italiiska hallen med hög dörr mot gatan, takfönster, r-sbassäng och ~ Ax. Boëthius. -**vind**. Sunnan är här r(-en). -**vrå**. Nu har det, har

vi riktigt kommit i r-n, det vill ju aldrig sluta regna. -våt. Skr. Trottoaren r. blänker Margit Ekegård. Ur r., glittrande häck Per Hallström. Fårsk eller r. säd. Vår r-a vindruta B. Gripenberg, öv. Regnvdtt läder Strindberg. -väder; -erslag m. fl. Komma ut i råka ut för r-er. Ska du ut i r-ret? Sitta hopkrupna som hönor i r-er. Vintern har kommit med sina havsmoln, sina r-er ~ Fanny Alving, öv. — Många r-ersaftnar hade han tillbragt där, och ~ Ejnar Smith. — Då jag var ensam ute, r-ersklädd ~ Marika Stiernstedt. En svart r-erskväll. -år. På en stor farm, som nu efter tvenne r. har cirka 100,000 får ~ H. Mörne.

— **Regnja**, -ade; r-a igenom m m. fl.; r-a ut. **I**. Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Det r-ar, börjar r-a (så smdtt). Det r-ade, så att det stod som spö(n) i backen, som om himmelen slussar stodo öppna, som om himmelen vore öppen. Låter det r-a över både rättfärdiga och orättfärdiga Bibeln. Gud har icke låtit r-a på jorden ib. Så länge världen stått, har det aldrig r-at över Ishavet Öv. fr. Jan Welzl. Hade det r-at, som om man öst ur en sä. Här har det inte r-at sen i missoras. Östan r-ar och västan slår, / piskar emot din ruta E. Knappe. Hu, va de r-ar! Små, dugg-, håll-, skvat-, stor-, stört-, ösr-a. **b)** Asch, låt det r-al även bildl.: ta det l. obehagen lugnt, låta saken ha sin gång. När det r-ar på prästen, dryer det på klockaren han får också lite med. Låtsas som (om) det r-ar låtsas om ingenting, inte bry sig om, intel låta sig bekomma. **2)** Friare o. bildl. **a)** Ut ska ja, om det så r-ade smdsten. Och det r-ade sot över hela däck. Jag vill låta Herren bröd från himmelen r-a åt eder Bibeln. Herren låt svavel och eld r-a ib. När det r-ar välling, har den fattige ingen slev. Kulorna började åter r-a över staden. Strunt i det, bara det r-ar pengar! Slag på slag r-ade över honom från alla håll M. Drangel, öv. Från stora porten, från lilla bakporten, från murar och kringliggande hustak r-ade det poliser J. G. Andersson. Och lyckönskningar r-ade från alla håll. **b)** Skönl. Blåsten sliter i björkbuskarna, som r-a guldsantlar över marken Jeanna Oterdahl. Under jundagar r-a / aplarna sin vita blom Emil Zilliacus. **II.** Särskrivnen ssg. Innan det ännu r-at ut slutat r-a. **Syn.** falla regn, (ibl.: dugga, skvala, ösa, komma en (regn)skur, skvätta, strömma; falla tätt som regn, drösa, dråsa, 'drälla', 'hagla', ösas ner; strö, sälla. — **Regnig**, -t, -are; [-het]. Under r-a dagar. En disig och r. eftermiddag. Det är r-t och olustigt. Under den r-a årstiden. Vi ha haft en så r. höst. R-a vindar. R. väderlek. Skulle vädret slå om till r-t? En av världens r-aste trakter. — Denna klimatets r-het och dess mildhet göra Oregon till ett fruktodlarens paradiset K. Zilliacus.

Regre'ss (-äss); -en, -er; -iv (l. rē-l. re'; -t). **I.** En förblindad tro på att den huldrika utvecklingen ständigt löper framåt utan motorstopp och r-er A. Österling. Progress och r. **II.** Ha r-iv verkan. **Syn.** **I.** åter-l. tillbaka-gång, baksteg; **II.** som innebär tillbaka-gång; vikande; retroaktiv.

Reguladetri, (-en); -exempel; -metod; -problem; -räkning; -tal. Mat. R-metoden ('gyllene regeln') har från Indien via araberna kommit till Västerlandet. Ett typiskt r-exempel: Om 5 m. tyg kosta 42 kr., vad kosta då 20 m.? (Svar: 4 gånger så mycket). — **Regulätör** (kort å, grav); -orn, -örer (slutet o, akut). **1)** Tekn. Anordning varig en energitillförsel kan hållas konstant inom vissa gränser. R-or i ur or, balans. Talmaskinsverk med liggande r-or. R-orn på kaminluckan. Värmekompress med säker r-or. Automatiska bromsr-or. Rök-förbrännings-r-or. Temperatur-r-or för olje- och gaseldade ngnar. Värmer-or. **2)** Allmänare. Amerika som penningvärdets r-or 1926. En r-or på mjölkpriset har ~ varit det pris, som ~ A. Örne. Som en r-or av det dagliga livet. Ty hela hans liv visade, att han saknade den r-or, som kallas moralisk ambition Alb. Ytterlund. Vår far var allfört den stadige r-orn, hans vilja var lag G Thörnell. Kritiken, det negativa kyliga tvivlet, är r-orn gent emot de av instinkt framdrivna massorna T. Segerstedt. Fåglarnas roll som 'r-orer' i naturens hushållning Naturens liv. Index som löner-or 1922. En god pris-r-or har man i ~. **Syn.** reglerande apparat, regleringsanordning, avvägare, balans; 'ordnare', 'kontroll', rättare l. förebyggare av överdrifter. — **Reguljär**, -t, [-are]. Ett r-t anfält, fältslag. R-a trupper stående linjetrukker. Vår r-a armé. En r. flyglinje Nordamerika—Europa. Saknar r. postgång. R-a luftposten börjar om söndag dvs. 19 sept. 1920. Klövjerajder, som gå r-t en gång i veckan mellan Abisko och Kebnekajse 1926. **Syn.** regelbunden, regelrätt, regelmässig; ibl. 'stående' l. ordinarie, (en gång för alla) bestämd.

Regummera, -ade, -as; -ing(sförfarande m. fl.). Förse bilringar med nya slitbanor l. slitmantlar. Låt r-a edra gamla bilringar, de bli som nya. R-ingsverket Annons 1931. Nya, slitbara, r-ade däck. A.-B. Upsala R-ing 1928.

Rehabiliteraa, -ade, -as; -ing(-en, -ar; -sförsök m. fl.) l. rehabilitation (-en, -er; -smål m. fl.). Domen revs upp, och mannen r-ades, blev r-ad. Varför sätter sig ingen ned och r-ar det fyrbenta djuret med de långa öronen? F. R. Martin. Och för att r-a sig och återvinna förtroendet kom hon med ett nytt intressant förslag ~ Agnes Magnell. I dina ögon är jag väl åtminstone r-ad. Det finnes ett annat djur, för vars

r-ing jag vill arbeta, och det är kamelen F. R. Martin. — Om Dreyfus förlorade sitt rehabiliteringsmål, skulle Zolas stjärna också gå ned ~ J. Mortensen. Syn. återinsätta (ngn) i hans värdighet l. ställning l. rättigheter, (åter)upprätta, ge upprättelse, återge (ngn) hans goda namn o. rykte.

Reinkarnera, -erade, -eras; -ering (med plur.) l. r-ation (även konkr.). Egentl. o. bildl. Jfr inkarnation (III. 778). *Och var och en som lever sant, r-erar en gudoms mening på jorden Estrid Ancker, öv. Att en kommande Panchen Bogdo skall r-eras i en människa av din ras ~ ib. — Att vi själva i vår fullkomligaste r-ation skulle uppnå ~ A. Lagrelli Resa. Besatt av idén, att han är ~ r-ationen av en egyptisk präst från Bubastis. Syn. återföda; åter bli levande, återgå till jordelivet (i ny gestalt), ta (l. ge en själ) sin bostad i en ny varelse; återfödelse (till jordelivet).*

Rejäl, -t, -are; -het. Ofta smtl. 1) *Fadern var en r. karl, men pojkarne var si och så Strindberg. Kokerskan däremot är ett prima kvinnfolk, r., pålillig och arbetsam A. Sörlin. Göra (ett) r-t arbete. Fortsatte en r. lantfrus verksamma liv O. Levertin. R. att ha att göra med. Det var r-t utav dej! — Du ska få se att det blir en r. värphöna S. Dahllöf. — Av gammal r. fason H. Gyllander. R-a varor. Det var åtminstone r. mat och inte gräs och välska påfund Amelie Posse-Brázdová. Ja, då kan de bli någe r-t. — Han drog väl upp ökan r-t, för se det ser ut, som vind skulle gå över ~ S. Siwertz. — Hennes ~ storvulna r-het Amelie Posse-Brázdová. 2) Mer l. mindre 'förstärkande'. Stirrar ~ på sina r-a forkomstledamöter. För det fick man tre r-a mål lagad mat om dagen J. Saxon. Gravölet var också r-t Ellen Wester, öv. Ett sådant där riktigt r-t åskväder Anna Geete, öv. (1885). Det r-aste kok stryk kapten Jonas Kruse fått i sin dar E. Sparre. Fick ~ en r. skopa ovet Paul Lundh. Ådra sej en r. förkyllning. Syn. 1) som man kan lita på, som man vet var man har, som det är något med, redbar o. präktig, pålillig, rakt på sak, utan fusk l. smilfinkeri l. list l. baktankar, 'en rätt israelit', en 'karl'; 2) 'stadig', 'duktig', 'redig', grundlig, 'riktig'.*

Rek, -et, =. Särsk. smtl. o. fackl. Jfr rekommendera. I. Enkelt. *Vi affärsmän skicka inte stora pengar i r., utan ~. Du har r. i dag. Hur mycket kan du vara av med? N. P. Ödman. Hämta r-et på posten S. Siwertz. II. Ssgr. Ex.: Men r-breven kommo punktligt, och ~ Ragn. Holmström. Särskilda r-kvvert. Att trycka om de vanliga s. k. r-lapparna [som påklistras reken]. Inklusiv r-porto och dragningslista. R-säck fackl. Syn. rekommenderat brev l. försändelse, ibl. värdeförsändelse, ibl. penningbrev.*

Rekapitulera, -erade, -eras; -ering (med plur.) l. r-ation (-en, -er). *I några korta drag r-era förhistorien. Och när hon i sitt rum på källan r-erade dagens erfarenheter, tyckte hon ~ Lydia Wahlström. Med hög röst r-erande det lästa T. Helsingius. — Att jag gärna vill ge en kort r-ation av hans mening B. Wedberg. Syn. upprepa (huvudinnehållet av), ta o'm (på nytt o. i sammandragen form), i korthet erinra om l. återupprepa l. genomgå.*

Reklam (blott lds. även -a'm); -en, -er. Ordet r., som för blott några decennier sedan nästan enbart hade 'ädlig' betydelse, hör till de få ord, som 'höjt sig'; nu kan man säga, att den 'högre' betydelsen är huvudbetydelsen. U.S.A., som med fog betraktas som r-ens hemland. *Ljuset i r-ens tjänst. Och på r-en måste ju affärsmän offra en hel del. Göra r. för en vara, sin vara, sina varor, för ngn. Att det var den största r. han någonsin fått för sin affär 'Hasse Z.' Och trots en storartad r. har avsättningen av ullhandskrabbor som människoföda icke motsvarat förväntningarna B. Hanström. Men när fråga blev om den uteblivna r-en, var ~ C. Bareklind. Tidningsangreppet verkade tvärtom som en r. för pjäsen. Utbildningen ~ omfattar samtliga grenar av såväl den direkta som den indirekta r-en 1932. Vari uttalas önskvärdheten av upprättandet av lärostolar i r. vid universitet och handelshögskolor ~ 1931. Modärn r. En hastig r. ordnades, och ~. Skriver lite åt honom och sköter hans r. Hade ~ sinne för effekt och personlig r. Kajsa Rootzén. Varor, som verkligen tåla vid r. Enbart för r-ens skull. Det stöter lite för mycket på r. — Även konkr. t. e. Teckna r-er för ~. Där naturen störes av den ena osmakliga (margarin)r-en efter den andra. — Det hela var, blev en dunderreklam för ~. Förhands-, själv-, fönster-, gat-, ute-, styllt-, film-, flygmaskins-, ljus-, turist-, bokreklam. Braskande jätter-er. AEG utför alla slags ljus-er. Syn. bekantgörande l. spridande av kännedom (om ngt t. e. en vara), offentlig rekommendation (av en vara osv.), propaganda(arbete för); (tidnings)puff, braskande l. uppseendeväckande l. intresseväckande annons l. meddelande l. anmälan, skrytsamt tillkännagivande, bekantgörande; ibl. (över hövan) berömmande l. rekommenderande påpekan l. (tidnings)notis etc.*

— **Reklamaffisch**. Och *Medelhavet ligger nästan lika lugnt och berlinerblått som på Rivierahotellens r-er Yngve Berg. -affär* jfr reklambyrå. **-agent**. **-almanack(a)** som för reklamens skull lämnas billigt l. gratis l. är särskilt fint uttryckt. **-anordning**. *Modärna r-ar. -arbete*. Antagen att sköta r-t (inoni) firman. *Min impressario klagade över att jag hindrade hans r. -artikel*. A. särskilt

avsedd som reklam för den utsläppande firman; ibl. a. som för reklamens skull skänkes bort extra; ibl. a. som själv gör reklam (för sig o. firman). *En r. med extra billigt pris.* -**avdelning.** *Knuten till N. K:s r. 1919.* -**belysning.** *Att ström för r. icke får uttagas under spårtrid.* -**brev.** *Den direkta reklamen sker genom utsändande av kataloger, broschyrer, prospekt eller r. till adressater, som man vill vinna som kunder.* -**broschyr.** *En hyperlegant r. från en modefirma.* -**byrå.** *Ordnar reklam, ombesörjer annonsering osv.* -**chef.** *Som r. i Nordiska kompaniet.* *R-en i Lindblads bokförlag 1918.* -**dag.** *Vid den nyligen hållna r-en på utställningen kunde man konstatera vilken helt annan ställning reklamen börjat intaga inom affärlivet nu för tiden mot vad fordom var fallet 1930.* -**expert.** *En r-befattning vid a.-b. Tryckericentralen i Eskilstuna 1922.*

-**fack.** *Ägna sig åt r-et.* -**flyg|a;** -are; -ning. *Nutidens modärnaste flygmaskin r-er för Tempo 1934.* -**fras.** *R-en i 'Bäst, i bruket billigast.'* -**förbund.** *Till det i Stockholm 1919 bildade Svenska r-et äro anslutna Stockholms, Göteborgs, Hålsingborgs och Malmö reklamföreningar; r-et utger årsboken Svensk Reklam 1935.* -**förening** jfr föreg. -**försäljning.** *Tre dagars R. av Spetsar, Brodyr, Chemisetter Annonns 1927.* -**hunger;** -rig. *Skalleraktighet, sensationslystnad och r-er Verner Söderberg.* -**kampanj.** *Sköta en r. (dt ngn). Vi ska sätta i gång en liten r. för ~ W. Hammenhög.* -**kongress.** *Nordiska r-en i Köpenhamn har ~ 1931.* -**konst;** -skola. *R-ens teori och praktik. R-skolan i Stockholm meddelar undervisning i Reklamstilistik, Reklampsykologi m. m. 1932.* -**kort.** *Skicka omkring r. för att vinna kunder.* -**kurs.** *I r-en ingår fönsterskytning och plakatmålning 1927.* -**lapp.** *R-ar, nedsläppta från flygmaskin.* -**mak|are;** -eri. *Den världsberömda amerikanske r-aren Barnum. Personligen är han alls ingen r-are eller posör, utan en redbar berättare utan fjäsk och schäser. — En atmosfär av osunt r-eri. R-eri ligger icke för hans temperament. — man. Jag förstår, att ni gör annonsteckningar — jag är själv r. Konsultativ r. utför marknadsanalys, kampanjplanering, ~ Annonns 1932. En framstående svensk r. — med|el. Annonseringen är alltför det obestridligt viktigaste r-let Sv. Uppslagsbok 1935. Tillgripa alltför grova r-el.* -**metod.** *Kritik mot bolagets r-er.* -**märke|e;** -e|salbum. *Samla r-en.* -**mässig,** -t, -are; -het. *Bang har ändrat sin stil, men skall aldrig kunna ändra det r-a och fåfänga i sitt väsen V. Benedicts-son. Trycktes i miljonupplagor och spriddes rent r-t.*

-**notis.** *En liten r. på förhand skulle säkert göra nytta.* -**nummer.** *Kom även*

till oss med sitt vanliga r. om cirkusartist. -**ord.** *Fackl. Dess r. har blivit: Nytt, modärnt, bekvämt format.* -**plagiat.** *Fall av r. Sv. Uppslagsbok 1935.* -**plakat.** *De r. för resor i olika länder, som prydde vår hemstations väntsal R. Enckell. Utföra alla slag av boktryck, illustrationstryck, affärstryck, tidskriftstryck, kataloger, konstnärligt tryck, r.* -**present.** *Att jag som r. fått en vindruteskrapa, som ~ M. Rogberg. Sättet att skicka r-er, tidigt praktiserat i Amerika.* -**psykolog|i;** -isk. *Meddelar undervisning i r-i 1932.* -**ramp.** *Annonsskyttar och r-er.* -**rit|are;** -erska. -**sjuk;** -a. *R. som en primadonna.* -**skrift.** *R. med himlen som bakgrund, utförd av flygare.* -**skylt;** -ning. -**stilistik.** *Stockholms Dekoratorškola, som ger undervisning i fönsterskytning, textning, plakatmålning, ljusreklam, r., reklamteckning m. m. 1927.* -**syfte.** *En kort historik, påtagligen skriven i r.* -**tekn|are;** -erska; -ing (med plur.). *Skicklig r-are får extra arbete Annonns 1922. — R-erskan Charlotta Aageman 1929. — Kurs i r-ning.* -**tekn|ik;** -iker; -isk. *Kurser i reklam- och försäljningsteknik. Skytt- och reklamteknik. Ung man med full utbildning inom modärn r-ik ~. — Ett yrke, som föder sin utövare, är handelsdekoratörens och r-ikerns 1927. — Stockholms Dekoratorškolas r-iska kurs 1927. R-iska institutet i Stockholm 1931.* -**trick.** -**trumma.** *Slå på r(-n) för ngn l. ngt.* -**tryck.** *Från flygmaskin nedkasta r. Ett r. om Svenska öden och äventyr.* -**utskriken.** *Karlfeldt hade en misstro mot det r-na nya, det ~ Ruben Berg.* -**var|a.** **1)** *Uppfinningen blev vår bästa r-a och ~.* **2)** *Jfr t. e. reklam-present.* **3)** *Skytt- & Reklamvarufabriken Rikstel.-kat. 1927.* -**vecka.** *Var väntar ni er av r-n?» En rundfråga till våra reklamchefer 1919.* -**verkan.** *Neonljusrör framhäva även efter mörkrets inbrott en byggnad arkitektoniskt, på samma gång de äga en utmärkt r. Annonns 1930.* -**vokabulär.** *R-ens alla slag- och överord 1931.* -**väsen;** -de. *Ett utbildat r. — R-det representeras i Sverige av Sv. reklamförbundet (bildat 1919) med säte i Stockholm ~.* -**väska.** *Damväskor billigt! R. i prima skinn, kuvertmodell Annonns 1931.* -**ändamål.** *Kommit till användning för r.*

— **Reklamera**¹, -ade, -as; r-a upp nu; [-ing, ibl. med plur.]. *Då hinner man r-a för boken 1921. En väl r-ad industri Sunt Förnuft 1930. Arbetarsemesterhemmen ~ på Krim ha också kraftigt r-ats utåt Marika Stiernstedt. Finlands västra Lappmark är väsentligt mindre turistr-ad än Enare och Petsamo ~ R. Numelin. Syn. göra reklam för, puffa för.*

Reklamera², -erade, -eras; -ering l. -ation (-en, -er). **1)** *Aktade sig för att personligen r-era pengarna. — Har du r-erat*

de felande tidningsnumren? 2) Göra, insända en r-ation. R-ationen hade dock ingen effekt, då ~. — R-ations|avdelningen (-blankett; -frist; -kontor; -ärenden) t. e. i posten. **Syn.** återfordra, göra reklamation, återbegära l. efterlysa (ngt bortkommet).

Rekognitions|avgift (-kågn-); -skog. Avgäld erlagd av järnbruk för nyttjanderätten till kronoskog (s. k. r-skog). Ännu finns kvar 28 r-skogar (alla, utom en, s. k. grunnskogar) 1935.

Rekognoscer|a (-kågnåsera, även -sje-); -ade, -as; -ing (-en, -ar; -saeroplan m. fl. se II); rekognoscör (-en l. -n, -er). Egentl. o. bildl. Ofta krigs. **I.** Vanl. verbformer. *Skicka ut en patrull för att r-a. R-a terrängen även bildl. Löpte ~ vidare på skidor för att r-a en väg* J. G. Andersson. *Att vägen söder ut alltid skulle r-as av spejare, innan karavanen bröt upp* Sven Hedin. *R-a hur landet ligger ofta bildl.* **II.** Verbalsubst. 1) *Företa r-ingar åt alla håll runt lägret. R-ingen gav till resultat, att ~. Därmed hade det lyckats mig att avsluta den första r-ingen av den största kvarvarande vita släcken på Asiens karta ~ Sven Hedin. Hemlig, nattlig r-ing. — Ett engelskt r-ingsaeroplan hade ~ B. Gripenberg, öv. Genom utsända r-ingsavdelningar* Har. Hjörne. *Som r-ings- och patrullbåt gjorde hon oss stora tjänster* Al. Niska. *R-ingsfartyg. Som ~ för vår räkning gjorde en månadslång r-ingsfärd, vilken ~ J. G. Andersson. R-ingspatrull. En längre r-ingsritt. R-ings tjänst. R-ingsgrupp. Upprepade r-ingsturer ådagalade, att ~. R-ingsövning. 2) Och några rekognoscörer sändes ut för att ~ Arne Broberg. Skepp, vilka sänts såsom rekognoscörer* Emil Melander. **Syn.** undersöka (fiendens ställning, terrängen, traktens läge, framkomligheten l. d.), speja, (ut)spana, utforska, kunska, noggrant ta reda på.

Rekommendä|el (-kå-, akut); -elt, [-lare]. *Huruvida han verkligen vore en r-el ungman* Hj. Bergman. *Bland Afrikas många fåglar är nog pärlhönan den för bordet mest r-la* C. T. Eriksson. *En obenägenhet för samtrafik, som icke är r-el.* **Syn.** att rekommendera, värd att förorda, anbefallningsvärd, (ibll. nära) prisvärd. — **Rekommendation**, -en, -er. **I.** Allmänare. 1) *Du kan tryggt antaga honom på övertens r. Sökte, bad om en r. som tjänare i ett engelskt hus. Hon hade mycket goda r-er från sitt förra ställe. Att komma in där utan r-er, det går inte. Har du inga r-er? Ett uttryck, som just ej brukar innebära någon r. för den det gäller. Ge sin r. åt ~. 2) Han hade r-sbrev, r-skort från ~. Rådde mig att söka få några personliga r-skrivelser, emedan ~. **II.** Postbet. Sända pengar under r. — Mest i ssgr där det växlar med det allt vanligare rek- (t. e. rekporto). *R sku-**

vert. R-sporto. **Syn. I.** anbefallning (sskrivelse), förord (ande), fördelaktigt vitsord, 'förespråkan', (ibll. nära) introduktionsbrev, tillstyrkan, 'välsignelse'. — **Rekommender|a**, -ade, -as; [-bar, -t]; -ing. Jfr föreg. **I.** Allmänare. 1) *Inte skulle du vilja r-a mig (till platsen)? R-a ngn för, åt, hos ngn, i ngs (benägna) åtanke. R-a ngn till det bästa. Honom kan jag på det varmaste r-a. 2) Ivrigt r-a en vara. En vara, som r-ar sig själv. Vi r-a särskilt vår tillverkning av ~. Ett medel, som kan r-as. Sockersjuka personer r-as att använda våra ~. Förfarandet kan icke r-as (till efterföljd). Det r-as nu att skriva orimlad och orytmsk vers, vilket ju ~ Karlfeldt. — En sådan manipulation vore knappast r-bar. **II.** Postbet. *R-a en försändelse. R-as påskrift på rek', vanl. förkortat 'Rek.' R-ade brev och försändelser kräva tilläggsporto. Skicka det som r-åt korsband!* **Syn. I.** anbefalla (till det bästa), tala (gott) för, lägga ett gott ord för, förorda; prisa; tillråda l. tillstyrka (användandet av l. d.); **II.** sända som rek; erlägga stadgad avgift för rekommenderad försändelse.*

Rekompenser|a (-kåm-); -ade, -as; -ing (med plur.) l. rekompensation (-en, -er). *R-a ngn för ngt. Att den som ena gången råkat få sämre jord nästa gång skulle r-as genom att få bättre A. Karlgren. Genom höga priser söka r-a sig för lidna förluster. Det är fältlivets behag och r-ar för många vedermodor. Fordra r-ing för avstadda marker.* **Syn.** hålla skadeslös, gottgöra, ersätta, bereda l. ge ersättning, kompensera.

Rekonstruer|a (-kån-); -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.). 1) *Söka r-a en byggnad med hjälp av gamla ritningar. R-a texten på grundval av bevarade fragment. — Förmdga att ~ intuitivt r-a personer och händelser, så att de stå ~ sanningspräglade, levande inför läsaren* Gurli Linder. — *Ett misslyckat r-ingsförsök. 2) På senhösten 1917 blev den r-ade Temporära regeringen under Kerenski driven till ~ B. Estlander. — När det gäller att r-a företag, som av en eller annan anledning kommit på fall* rep H. Leander. *Bolaget är på väg att r-as.* **Syn. I.** återställa (i sin ursprungliga form), återuppbygga; 2) ombilda (o. sanera). — **Rekonstruktion**, -en, -er; -sarbete; -sförsök; -splan m. fl. Jfr föreg. 1) *R. av en fossil noshörning* J. G. Andersson. *En r. kan vara ett logiskt fantasibygge på given grund ~ Ax. Boëthius. Ett par ord om byggnadsättet och de modärna r-erna ib. — Textrekonstruktion. 2) Och ministären måste i alla fall undergå en liten r.* Hj. Söderberg. — *Enterentens affärsmän ha antagit förslaget om ett r-ssyndikat, som ~ 1922.* **Syn. I.** återuppbyggande l. -byggnad l. -bygge, återställande; 2) ombildning.

Rekonvalescen's (-kå-s(j)äns); -sen; -t (-en, -er). Detsamma som 'konvalescens', dock även bildl. *Ekonomisk r-s* A. Karlgren. *Nu var krisen över och r-sen förlöpte raskt* G. L. Dahlin. **Syn.** förbättring; återhämtning, jfr konvalescens.

Rekonvention (-kå-); -en; -stalan; -svis (adv.). Lagt. Straffyrkan(de) för obefogat åtal; (r-stalan:) yrkan på straff l. ersättning för häktning l. för obefogat åtal o. d.; motklagan inför rätta, genställning. *Komma med, öppna r-stalan mot ~. Landsfiskal Lundin framställde r-svis ansvarsyrkande mot komminister Ljungue för falskt åtal av argt uppsåt. Adv. Morssing ansåg sig icke kunna underlåta att r-svis föra talan mot ~.*

Rekord (-ård); -et, = [l. -er]. **1**) Idrotts. *Nya finländska r. i lätt slägga (5 1/2 kg.) satte ~. Sld r. i spjutkastning. Nya r. slogs (i ~). Meteor vann snabbloppet [i Solvalla] på nytt r. 1932 (om häst). Nurmi gick under, putsade r-et på 2,000 i regnväder 1921. R. prövas och fastställas av vederbörande idrottsorganisation. Men hans (tidigare) r. var aldrig hotat. Tävla om r-et i ~. Slog sitt eget r. med flere meter. Kvinnliga r. Olympiskt r. *Seenskt r.* (samtidigt värdsr-et) i häcklöpning 110 m. innehas av E. Wennström med 14,4 sek. (r. godkänt före 1/11 1932). *De gamla r-en falla, putsas, brytas, överglänsas. Han blir farlig för tidigare r. — Världs-, nations-, distrikts- och föreningsl. klubbrekord. Idrotts-, löpar-, trav-, dykar-, dyknings-, simmarrekord.* **2**) Allmänna. *Mitt kompaniskap innehade kompanier-et i tältresning med 70 sekunder Öv. fr. 'Erwin Rosen' (kan föras till 1). R. i stenografering. Hon kan verkligen ta r. i snabbläsning. Nu har Woolworth building r-et [bland skyskrapar], 793 fot och 55 våningar hög, den högsta bebodda byggnad i världen Gunnar Cederschiöld (1916). Det nya stälverket var i full gång femton månader efter det första spadtaget i marken — ett r. på byggnadsområdet O. B. Nelson. Tretti kilo öring på 6 timmar, de ska du se ä nog r.! Greta Garbo har slagit nytt r. som publikmagnet 1932. Vädret hade varit det allra grannaste sedan en tid tillbaka, men en lördag tog r-et Har. Schiller. — Luth & Rosén sätter bottenrekord [på börsen] med 66 kr. febr. 1920. *Examens-, försäljnings-, längd-, marsch-, produktions-, publik-, svårighets-, åldersrekord.* **Syn.** bästa uppnådda resultat (i en tävlan), (antecknad o. godkänd) bästa tid l. poäng osv. vid tävling; (ibl. nära) mästerskap, överbträffat resultat, höjdpunkt; (slå r.): överbträffa föregående r. l. resultat.**

— **Rekordanslutning.** *Det blev r., en större lokal måste hyras. -antal.* *Hade samlat ett r. av utställare Sv. Motortidn. 1927. -art|ad.* *Under r-ad omsättning. R-ad*

publik framgång. R-ad regnbrist i övre Norrland under maj månad 1933. R-ad virkesutskjeppning från Adalen nov. 1923. Efter en r-at snabb översigling. R-at ldg emigrationssiffran under november 1931. Rent r-at liten. **Syn.** rekordmässig; (nära stå:) överbträffad, enastående, makalös, ojämförlig, exempellös, fenomenal, underbar, enorm. **-billig.** *R. höstsäsong för renhållningen 1928. -blomning l. -blomstring. -brytjäre;* -erska. *Karin Nilsson, r-are på 100 meter juli 1920. -dag.* *En r. för den unga svenska radiotelefonien [7/10 1919]. -dykning.* *R. i Gullmarsfjorden: nykonstruerad observationskammare går ned 100 m. 1935. -fart.* *Sätta upp r. -form.* *Tage Wissnell i r. febr. 1927. -fåneri.* *Sporten ~ omhuldades på det bästa, men icke som r., utan ~ Janne Thurman. -färd.* *R. över Atlanten. -förtjänst.* *R-er under kristiden.*

-hållare; -arinna l. -erska. **1**) Egentl. *Icke mindre än 16 r-are på Stadion söndag sept. 1926. R. Falck, den unge r-aren i löpning 5,000 m. juli 1919. Det räcker icke med dagens r-are och hans ärorika sekunder och centimetrar Sv. Haglund. Den unge världs-r-aren i kula [kulstötning] 1931. — Ingrid Stenmarck, r-arinna även 200 m. [i simning] 1934. — Maj Eliasson-Lindqvist, svensk r-erska på 100 meter fritt simsätt 1933. **2**) Bildl. *Sv. Morgenbladet är fortfarande inom den svenska pressen r-are i försvarsfientlighet! Ivar Andersson 1932. Även i detta avseende står 1923 som r-are 1928. Syn.* rekordinnehavare. **-hög.** *R-t vattenstånd. R-a priser. -höjd.* *Temmarknaden har änyo visat stor livaktighet, och priset har nått en ny r. 1926. -innehavare.* *Jfr rekordhållare. Även bildl. T. e. Men Paris är ännu r., dd det gäller egendomliga händelser, och ~ Öv. fr. Ashton-Wolfe. -jakt o. -jägare.* *Båda i två bet. (jakt som slår rekord l. jakt efter rekord). Hänsynslösa r.**

-lista. *På Nerikes Allehandas redaktion har sedan många år förts en s. k. rekordlista, varur vi anföra: Människa, längd 2,35 m. (Frankrike) ~ 1930. -låg.* *Lufttrycket vid Island r-t dec. 1929. Vid nuvarande r-a vattenstånd 1933. Diskontot r-t från 1 dec. 1933. -lång.* *R. riksdag 1933. -längd.* *Kamraten däremot av r., åtskilligt över 2 m. -löppning. -man.* *Skeppstedt trettonfaldig r. 1930. E. Fransson ny r. i tyngdlyftning juni 1931. Sexton rekordmän på Stadion söndag 1926. -mässig;* -het. *Man beräknar, att höskörden blir r. Med r. snabbhet Erik Hedén. Det rent r-a lagmakieriet 1926. I ett r-t kort företal. -publik.* *Elerfesten på Wik fick r. 1933. -putsare.* *Som förbättrar ett rekord. Han blev kårens erkände r. både på idrottsplatsen och i vattnet E. Lieberath. Nurmi som r. -resa.* *Färden över Atlanten blev en r., både vad väder*

och hastighet beträffar Elsb. Funch. **-ritt.** R. genom Europa.

-sifra. Vattenförbrukningen nådde dessa dagar en r. **-skörd.** Det var r. i Kanada det året 'K. Gunnarson'. Vi kan vänta oss r. av höstfrukt, om vädret står sig. **-slagare;** -arinna l. -erska; -eri; -ning. Det överdrivna hyllandet av r-arne Hj. Öhrvall 1924. Centralbadets r-are. Hjalmar Hammarskjöld, r-are i höga ämbeten Herm. Rydin. — Segrarinnan och r-erskan från Helsingfors, Ingrid Stenmarck 1934. — Men icke kunnat intressera sig för r-eri Erik Pallin. — Som piggade upp deras instinkter för r-ning. **-smal.** En r., formodligen engelsk, miss T. Fogelqvist. **-snabb.** I allt ville han vara r.: på landsvägarna, i luften, i studierna. R-t du lever. Val blev din behållning? Einar Malm. **-stegring.** R. av fylleri i förbudsstäderna 1923. **-summa.** [Så att guldproduktionen vuxit] till en r. för alla tider av 492 milj. dollar 1932 G. Cassel. **-svår.** Strålände fältskyttefinal med r-a avstånd 1933. **-tabell.** R. över rekord, godkända för 1/11 1932. Motoreycklisternas r. ommöblerad jan. 1926. **-tagare;** -arinna l. -erska; -ning. Maj Jacobsson — nodubbel r-erska Idun 1930. **-tid.** Det hade lyckats det beridna infanteriet att nå fram på r., och ~ E. v. Otter. Det var ju inga r-er, men heller inget att skämmas för. Våra monteringsbara bostadshus ~ kunnna sammanfogas och resas på verklig r. **-varm.** R-t både i luften och vattnet. **-värme.** **-väsen;** -de. Hade man dock intet motsvarande vår tids noga genomförda r. Erik Hedén. **-år.** År 1924 var ett r. i svensk bokproduktion ~ Sv. Dagbl. 1925. Nytt r. för postgirot 1934. R. för tobaksmonopolet 1919. **-ök[ad];** -ning. R-ad omsättning i ~.

Rekorderlig (-kär); -t, -are; -het. Ngt vard. l. folkl. Ty han var en r. karl, som inte tålde något kafs E. Sparre. Ja, det var en r. skeppare, det är sanning det Arth. J. Jacobsson. Som om han funnit en r. guldklimp. **Syn.** riktigt bra, präktig, duktig, rejäl, ansenlig.

Rekreation, -en, -er. **I.** Enkelt. Man behöver lite r. efter en sådan arbetsdag. Resa på (en tids) r. Längta efter r. Andlig och kroppslig r. R. till kropp och själ. **II.** Ssgr. Ex.: Tullinge R-slem 1920. En högt skattad sommar-sort. Som varje år sänder ut skolbarn på studie- och r-sresor till främmande länder. Utna sig en kort r-stid. I stort behov av en r-stripp T. Gislén. En r-stur till ~. **Syn.** vederkvickelse, uppfriskning, stärkande ombyte, vila, återhämtning; (ibl. nära:) förströelse, tidsfördriv, förlustelse, upplivande nöje(n). — **Rekreer'a sig,** -ade, -as; -ing(stid). För helst till fjällen, då han behövde r-a sig; där r-ar man sig så snabbt. Återkomma utvilad och r-ad till kropp och själ.

Syn. vederkvicka l. stärka l. återhämta sig (gm ombyte l. förströelse), skaffa sig uppfriskande ombyte, vila (u pp) sig, friska l. krya u' ppsig; (ibl. nära) förströ l. roa sig; (r-ad ibl.) återställt till hälsan, uppkryad, utvilad.

Rekryt, -en, -er. Krigs. o. friare. **I.** Enkelt. R. kallas den unge soldaten från anställningsdagen till dess hans enskilda utbildning i tjänsten är avslutad (omkr. 7 å 9 månader). Antaga, värva, uttaga r-er. Dessutom brukar allt befäl i alla världens arméer lägga an på att visa r-erna, att »krigstjänsten inte är något kafferep» Öv. fr. R. Boleslawski. **II.** Ssgr. Ex.: R-antagandet var en sak, som intresserade honom. De indelta gamla kaptenerna voro ofta nog ganska dugliga r-danare ~ Nils Selander. De hade varit r-kanrater på ~. Tjänsten bestod ~ i mötena, befäls-, regements-, rekryt- och bevaringsmötena, vilka ej ens tillsammans upptogo 1 1/2 månad Gust. Cederström. I r-skolan. Under sin r-tid. R-utbildning. **Syn.** nyvärvad l. nyantagen l. nyuttagen soldat, ung soldat (antagen till utbildning) i rekryt-skola; (ibl. nära:) (ung) adept l. elev. — **Rekryter**[a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sbord m. fl. se II). Oftare bildl. än 'rekryt'. **1)** Krigs. a) Sjömanskåren r-as dels genom karlskrivning från skeppsgossekåren, dels ~. Och där finnas trupper, kamelrytteri, r-at ur ökenomadernas led T. Orre. De rödas led r-ras från Ryssland. b) R-ingen går bra. R-ing (av manskap) försiggick förr vid r-ingsmöten inför landshörding och regementschef. Tvångsr-ing. — Vid r-ingsbordet. Från krigsministeriet gick han rakt till närmaste r-ingsbyrd Gunnar Cederschiöld. Den föreslagna centrala r-ingsmyndigheten avstyrkes av generalmajor Hegerd 1933. R-ingsofficer. R-ingsområde. I r-ingssyfte. Sdrigheten att förena dessa olika r-ingsätt. **2)** Friare o. bildl. a) Men att man dock huvudsakligen r-ade arbetsstyrkan genom tvångsmobilisering L. Munsterhjelms. Löst organiserade ligor, vilkas medlemmar r-ades automatiskt ur de yngsta årsklasserna R. Värnlund. Hade ~ då och då r-at sitt stall med goda hästar från Ryssland L. Munsterhjelms. Ett studieherbarium, r-at från bytet ~ O. Tedin. b) De psykotekniska metoder, som de danska statsbanorna använde vid r-ing av personalen 1934. En avsevärd r-ing har ogräsfloran erhållit under det sista århundradet i och med ~ Stockholmstraktens växter. Att ett ökande av osäkerhetsmomenten på den akademiska banan måste förmå r-ingen. Läringsr-ingen. — Men i själva verket endast äro r-ingsbyrder för bordelerna Arth. J. Jacobsson. R-ingschef och klubbmästare i föreningen blev ~. **Syn.** värva l. anta(ga) l. uttaga manskap l. rekryter (till); utfylla personalen, skaffa personal l. anhängare l. medlemmar (till).

Rekta'ng|el (rä-, mest akut); -eln, -lar. **I.** Enkelt. *R-eln är en fyrsidig, rätvinklig figur, där motstående sidor äro lika stora; den liknar alltså kvadraten, men är avlång. Satt och stirrade på ljusr-eln i taket.* **II.** Ssgr. Ex.: *Av, i r-elform. Med oval eller r-elformad sektion. Med breda, r-elformiga fönster A. Mörne. — Rektangulär* (mest -angg-); -t. *Av r. form. En r. lida, avsedd för ~.*

Rektif|ic|er|a (rä-); -ade, -as; -ing l. rektifikation (-en, -er). *Rena* (gm förnyad destillering), omdestillera n.

Re|kt|or (rä-, kort -å-; grav l. akut); -orn, -örer (slutet o); -or(s)skap (-et); -orsbefattning m. fl. **I.** Enkelt. **1)** *Gamle r-or, M. M. Floderus, en verkligt imponerande r-orstyp. R-or(n) kanske själv vill undersöka saken?* (tilltal). *R-or för, vid Uppsala Enskilda läroverk. R-or (H.) höll själv avslutningstalet. Få, ha r-ors förord. R-or Anna Borgström 1919. Anmäld för r-or(n). Nu skulle han bli skol-r or i Kuopio B. Estlander. Seminarie, flickskole-, folkhögskole-r-or. Studier-or.* **2)** *R-orerna vid våra universitet och högskolor. R-or gör vederligt, att ~. Förhör inför r-or. R-or magnificus, prof. Thore Engströmer, Uppsala Universitets nuvarande r-or. Pror-or.* **II.** Ssgr ha rektors-; blott i 'r-(s)skap' växlar detta med rektor-. Ex.: **1)** *Söka r-or-sbefattningen vid ~. R-or-sbiträde. En trevlig och rymlig r-or-sbostad. Inträdesö-kande skola anmäla sig senast lörd. den 18 aug. kl. 1 e. m. å r-orsexpeditionen. R-or-sfru rektorska. Sen blev det r-or-sförhör och ~. R-or-sförordnande. R-or-smöte. R-or-syssla. Under hans långa r-or-stid. R-or-stjänst (-gö-ring). Han skulle ha r-or-svarning för professor Thore Fries och stegade upp i frack. Under hans första r-or-sår inträffade ~. Min mors pension som r-or-sänka uppgick till 560 mark om dret Janne Thurman.* **2)** *Hans sätt att handha r-skapet vid Lunds univer-sitet. Syn. styresman l. ledare l. förestån-dare för en läroanstalt (läroverk, högskola, universitet). — Rektorät, -et, = [l. -er]; -stal. **1)** *Tillträda r-et med ett tal. Vad r-en angår, äro de ofta nog ej så sär-deles åtråvärda för lektorer med utpräglad vetenskaplig läggning. Bestred r-et med lugn och oväld. Och vanvårdade sitt r., så att han blev tvungen att taga avsked Bertel Appelberg. — Alltsedan Harnäcks berömda r-stal, i vilket han ~ Tor Andreä. **2)** *Under hans r. inträffade det, att ~. Syn. **1)** rektor(s)skap; **2)** rektorstid. — Rektörlig, -t. Skr., mindre vanl. Med någorlunda åter-vunnen r. värdighet G. Wennerberg. Sitt r-a allvar behöll han [även under lektioner-na] Fr. Vetterlund. — Rektörska (mest grav); -an, -or. Bli r-a. R-an H. Syn. rektorsfru.***

Rëkv|iem (-ämm, akut); = [l. -et], =; -mässa. Döds-mäss, själammäss; skönl. ibl.

även bildl. *Sjunga ett, sitt r. över ~. Gråta vid Mozarts r. J. A. Josephsons r. för manskör. Berömda r. från yngre tid ha bl. a. skrivits av ~ T. Norlind. — Och nor-dan spelar sitt r. i lindarna. — Fredagen den 11 september frades en r-mässa [över patriarken Photios] i den lilla ryska kyrkan i Lausanne Nat. Söderblom 1925.*

Rekvire'nt (-änt); -en, -er. En som rekvirerar. *R-ens titel, namn samt post- och varu-adress. Fiskerikonsulenten har därunder biträtt r-er vid anläggande av fiskdammar ~.* —

Rekvirer|e|a, -ade, -as; r-a ut n; -ing (ibl. med plur.). **1)** *R-a varor från en firma, på kredit, för 300 kronor. Men det hade aldrig förut hänt, att han r-at någonting pr telefon R. Gelm. Har du fått de r-ade böckerna? Det är just slut, men det skall bli r-at i rapport. Att bränslekommissionen r-at för över en miljon ristuggningsmaskiner nov. 1917. R-a direkt från fabriken. R-a mat och ved för truppernas räkning. — Genom att trängs-r-a säd. **2)** *Friare. Polisen var vanmäktigt mot massorna och måste r-a militärisk handräkning. Lok med hjälpvagn och manskap r-ades från Uppsala. R-a hjälp. Syn. göra en rekvision, beställa, införskrifta, efterskriva l. skriva efter, efter-skricka n, tinga; åska, fordra, begära; be-ordra, utskrifta leveranser l. förnödenheter. — Rekvisita (grav); -n; -kammare; -rum m. fl. Dels som plur., dels (o. numer oftast) som sing. **1)** *Man drar sig [på den spanska scenen] inte att mlla skåp och r. på väggen Öv. fr. R. Lothar. Du måste hjälpa mig att se till, att all r. är på sin plats i den här akten Kajsa Rootzén. Från den överbelastade scenen, belamrad med all slags naturtrogen r., gick man till dess motsats, som arbetade med antydningar, skärmuppställningar etc. Försummade maskineriet och r-n ~ M. Lamm. Där r-n ställes in, när den ej användes 'Hasse Z.' Som tillhandahåller nödig(a) r. Teater-, dekorationsrekvisita. Skådespelarens vakna r-blick Gust. Hellström. **2)** *Friare. Som historiemålare sysslade han mest med r., varom »Visby brandskatning» i Nationalmuseum bär vittne G. Pauli. Sätt er då på trappan, så skall jag gå ned i källaren efter r. Ninian Wærner. Och gamla renhorn utgöra där den förnämsta r-n Ester B. Nordström. Hästar hörta till r-n i vartenda gauchö-äventyr Alf Martin. Syn. tillbehör, allt erforderligt (för ngt), (scen)förmödenheter. — Rekvision, -en, -er. Abstr., om skrivelse l. om det rekvirerade. **I.** Enkelt. Som på r. tillhandahåller stämpnings-längder. Vid r. av 10 ex. lämnas 10 % rabatt. — Har du inte fått min r., som jag sände i går i brev? Varu-, frö-, bok-; trängs-r-er. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** *R-sblankett. Med detta nummer följer ett r-skort å ~. Skrevo sina r-er på små r-slappar. R-slista. **2)** *Krigs-******

R-srätten är närmare reglerad i särskilda *r*-slagor och *r*-sförordningar. **Syn.** (varu-)beställning, (varu)order; begäran om biträde l. handräckning; r-skrivelse o. d.; på beställning levererade varor; utskrivning av förnödenheter l. arbetsprestationer. — **Rekvisitör**, -(e)n, -er. Teatertjänsteman som anskaffar o. tillhandahåller rekvisita.

Rekyl (hårt k); -en, -er; -broms m. fl.; -er|a (-ade; -ing). **I.** Krigs., jäg. o. d. Huvudanvändningen. **1)** *Men jag förstod, att r-en från detta vapen måste vara oerhörd J. Möllersvärd. R-en från den gamla ~ kanonen skickade mig hals över huvud ned i gytjan, medan ~ C. T. Eriksson. R-ens nutida användning för automatisk omladdning av ett gevär har möjliggjort tillkomsten av kulsprutan. 2)* *R-bromsar och andra r-hämmningsmedel, som funnit användning vid artilleripjäser. R-fjädern har till uppgift att efter fullbordad r. återföra den r-erande delen i dess ursprungliga läge. R-gevär automatiskt gevär där mekanismens funktionerande åstadkommes genom pipans r. Danska r-gevärsfabriken 1923. R-pistol jfr r-gevär. Deltar endast eldröret i r-rörelsen ~. Att han vid avlossandet även känt en hård r-stöt. II.* Allmänare. *Den r., som uppstår, då blodet rusar från hjärtat ut i kroppen. Det mottryck, som uppkommer på grund av r-verkan, då en vätska eller gas utströmmar ur ett kärl. Bollen ~ följer oftast regelbundna banor, men den kan också träffa snett och r-era i oväntad riktning M. Rogberg. Syn.* (skjutvapens) tillbakastuds(ning), återstuds(ning), 'stöt'; motstöt, studs; (r-era:) återstuds, 'stöta'.

Relatera¹, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Jfr relation¹. *Då han r-ade någon särskilt spännande tilldragelse. En del vore kanske av intresse att r-a för ägaren av gården. Samma natt skrev jag ned hans berättelse och kan därför här r-a den med hans egna ord. Många liknande fall kunna r-as. I anledning av det ovan r-ade blandade sig nu regeringen i saken. Då jag varit skrupulöst exakt vid r-andet av ~ Y. Hirn. Syn.* omtala u, (in)berätta, återberätta, återge, förtälja, anföra, skildra, redogöra för. — **Relation**¹, -en, -er. *Ge en klar r. av vad som inträffat. Härmed överlämnas en nedskrift av den ~ förut angivna muntliga r-en angående ~ Gust. Jaensson. Samtida mer eller mindre officiella krigsr-er och ~ Har. Hjärne. Syn.* (avgiven) berättelse, redogörelse osv.

Relation², -en, -er; -sförhållande. Har ofta sammanförts med de föreg. men ansluter sig föga till dem. **1) a)** *Planktonforskningen och dess r. till den allmänna limnologien Ossian Dahlgren. Sätter, ställer man den nyare världsstaden i r. till exempelvis Paris, så ~. Att dessa r-er till svenskt*

skolliv av Söderblom själv ingalunda uppfattades som formaliteter ~ K. Benzow. Undersöka r-erna, r-sförhållandet mellan tvenne vetenskapliga system. Och åldersbestämningarna stå endast i r-sförhållande till varandra Naturens liv. b) *Våra r-er sinner emellan ha på senare tiden varit sparsamma. 2)* *Blott i plur. Samt lovade att genom sina höga r-er snart återförskaffa honom hans rätta värdighet And. Ramsay. Förlita sig på (sina) r-er. Här hjälper intet annat än (goda, fina, förnäma) r-er. Där r-erna betyder allt. Syn. 1)* (inbördes) förhållande, förbindelse, beröring, gemenskap, (ibl.) växelförhållande, samband; **2)** (inflytelse-rika) bekantskaper, 'förbindelser', 'kanaler' (till de mäktiga l. d.), (ibl. nära) mäktiga gynnare. — **Relativ** (l. re' -l. rē- med grav l. akut); -et, = l. -er o. (som adj.) -t; -partikel; -pronomen; -sats. **1)** *Språkv. 'Som' och 'vilken' äro r-er, r-a pronomen, det senare dock även interrogativt. R-a partiklar. R-a adverb som 'varav', 'vartill', 'där' (t. e. huset där jag bor). I r-a (bi)satser utan inledande r. 2)* *Fil. o. allmännare. a)* *Fil. Som hänför sig till ngt annat, som gäller blott i visst hänseende, som är till gm ngt annat. R-a värden x absoluta. b)* *Allting är r-t vinner o. förlorar gm jämförelse. Allt är r-t, också ytligheten C. G. Laurin. Men detta är blott en r. sanning. Som f. n. har r-t få representanter. I år har affären gått r-t bra. Sista tiden ha de dock skött sig r-t klanderfritt. Då dessa trakter äro r-t okända ~. En, r-t sett, vacker förmögenhet. Ett dr av r-t lugn. Syn. 1)* tillbakasyftande (pronomen); **2)** föränderlig (allt efter synpunkten l. d.), (med) inskränkt l. mer l. mindre tillfällig (giltighet), beroende (av ngt annat), betingad; (r-t:) jämförelsevis, förhållandevis, något så när, (så där) tämligen, om man tar hänsyn till omständigheterna.

— **Relativi's|m**, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Åsikt som på ett l. annat sätt förnekar det absoluta. *Den etiska r-men förnekar alla absoluta värden. — Men när allt kommer omkring, är den ena sortens lycka lika god som den andra för r-ten Öv. fr. Aldous Huxley. — Utan att förlora sig i en r-tisk uppfattning av religionshistorien Öv. fr. G. Kittel. — Relativitet², -en. I. Enkelt. *Ett missmodigt begrundande av alltings r. Den känsla för r-en, som vetenskapligt tänkande skänker C. G. Laurin. Frihetsbegreppet r. De följdsatser, som Buckle drar ur sin tes om sanningens r. M. Lamm. Alla världens r. En s. k. fashionabel badort, men då får man taga det ordet med all r. C. G. Laurin. II. Ssgr. *R-sbegreppet ett komplex av teorier över den fysikaliska verklighetens natur i vilka man söker enhetligt förena rums- och tidsbegreppet. Einsteins speciella r-teori,***

uppställd 1905 och hans allmänna r-teori av 1916. R-teorien kan numer anses vara i stort sett antagen; ett missförstånd är det att tro, att r-teorin skulle förneka tillvaron av absoluta kvantiteter, och ej heller innebära teoriens upphävande av samtidighetsbegreppet, att därmed orsakslagen skulle annulleras. **Syn.** beroende av omgivning l. av 'tid o. omständighet(er)', ömsesidigt beroende, värdeförändring på grund av jämförelse l. olika blickpunkt l. 'utgångspunkt' l. synpunkt(er), (ibl. nära:) osäkerhet, föränderlighet, instabilitet, begränsad giltighet.

Relegation, -en, -er; -sdom m. fl. Jfr följ. *En r. vid Uppsala enskilda läroverk. Så att r-en avkunnades först i maj. Resultatet i r. för satiriska och skabrosa verser om lärare och kamrater.* — **Relegera** (l. -sje-); -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sbeslut m. fl.). *Nu blir han naturligtvis r-ad (från, ur läroverket); han har ju redan förut anmärkningar på sig. R-ad för upprepat snatteri. R-ad (från universitetet, skolan) på viss tid. För min del röstade jag för r-ing.* **Syn.** förvisa från bildningsanstalt, avlägsna från läroverk l. högskola.

Relevant (-angt); =, -are. Viktig (för saken i fråga), betydelsefull, (just då) av vikt o. betydelse. *De i föreliggande fall r-a sidorna av saken R. Pipping. Som innehåller allt det r-a, men också ingenting mer B. Wedberg.*

Relief (reljäf); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Utan plur. **a)** *Bilder, återgivna i r., kunna antingen höja sig obetydligt över ytan (låg-l. planrelief) eller framträda med ungefär hälften av den fulla rundningen (högre relief); mellanliggande grader kallas ibland 'halv r.'* Böcker tryckta i r., för blinda. **b)** Bildl. *Motsatsen fick därigenom för mig ökad r. Giva framställningen skiftningsrikedom, färg, styrka och r. I. A. Heikel. Tystnaden, som fick r. av Götaverkens knackande nit-hamrar Fr. Nilsson Piraten. Hans karaktär framstår i r. genom motsättningen till ~ G. Castrén.* **2)** Med plur. *Parthenonfrisens r-er. R-en, i full kroppsstorlek, framställer en scen ur ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *Bilden något r-artad. En r-bild på gyllene grund. Systemet med r-bokstäver (för blinda). Vackert vitt äkta porslin med r-kant. R-kartan lämnar en plastisk bild i alla tre dimensionerna Nord. Fam.³ En stor r-karta över Uppsala stad, sådan den nu ter sig 1919. En förnämlig r-konst. Gravyrens r-linjer. R-platta av ek. Serien av r-porträtt, som nu pryder pannerna Jac. Ahrenberg. R-smideriet som dekoration Nord. Fam.² Den stränga r-stilen hos grekerna. Tämligen låg r-söm. R-yta. **Syn.** upphöjt (bildhuggeri)arbete (på slät grund), skulptur (bildsnideri) höjande sig från grunden; kraftigare framträdande, 'starkare ljus', 'skärpt dager'.*

Religion (l. numer, särsk. i smtl., oftast -ljon); -en, -er. **1)** *R-en är människans personliga förhållande till Gud. Att r-en icke existerar som en allmän idé utan i otaliga konkreta former av gudsdyrkan, fromhet och övervärldslig tro Tor Andræ. R-en bestämmas av Wundt som känslan av människans tillhörighet till en översinnlig värld, där mänsklighetens högsta ideal äro förverkligade; för Sabatier är r-en 'hjärtats bön'; för Söderblom var r-en upplevelsen av det heliga (from är den, som på allvar håller något för heligt); för de gamla romarna känslan av beroende och förpliktelse mot högre, gudomliga makter. Den engelska och franska upplysningen ansåg den »sanna» naturliga r-en som en samling förnuftsidéer: Gud, dygd, odödlighet Tor Andræ. De kristna, judiska, buddistiska, hinduistiska och muhammedanska r-erna. Den (i bibeln, genom Kristus) uppenbarade r-en. Naturfolkens r. visar sig ofta blott i fruktan och enkla blidkningsförsök. Bekänna sig till den kristna r-en. Övergå till en annan r. De olika r-ernas utbredning i världen. Allt som har att göra med r-en och dess utövning. Anse r-en som en privatsak. [Djängis khan] påbjöd: Alla r-er skola respekteras och ingen fördragas framför de andra, ty därigenom behagar man Den stora Guden Öv. fr. H. Haslund. — Stats, världs; uppenbarelsereligion. — Undervisning i r(-ens grundanningar).* **2)** Mer l. mindre fritt. **a)** *»Allt är r. i Indien», har det ofta sagts, och med rätta B. Forell. Det som män far brukar benämna tvivlets r. Göran Stenius. Socialismen är i mycket en r., med alla dess förtoningar av trosnit T. Segerstedt. För aristokratin var tsarens absoluta självhärskarmakt något mer än en r. ~ Öv. fr. Bruce Lockhart.* **b)** *R-en är bedragarnas bästa bolagsman Ninian Wærner. Under r-ens täckmantel. c)* *I början av nybyggartiden var det några, som hade glömt att taga r. och goda seder med sig och levde därför illa E. Norelius. Utan all r. (i högre mening). Har du ingen r. eller moral i kroppen, pojke, eftersom du uppför dig så mot din farbror Öv. fr. Pearl Buck. Vargen ~ är, anse lapparna, en rövare utan tecken till r., och ~ T. Boberg. För någon r. ska då va! Alb. Engström. **Syn.** **1)** gudsdyrkan, (guds)tro, gudsfuktan, gudsförhållande, kärlek(en) till Gud, (ibl.:) gudsgemenskap, gudfruktighet, liv(et) i Gud, fromhet; troslära, guda-lära, religionsform l. -lära l. -bekännelse, (tros)bekännelse, konfession; ibl. kyrka l. trossamfund; ibl. kristendom(sundervisning); **2)** (ibl. nära:) kult l. riter, religiösa ceremonier; religiös l. trosviss l. ibl. vidskeplig övertygelse; (högre) sedliga grundsatser, 'moral'; (moralisk) anständighet, för-syn, blygsel.*

— **Religionsangelägenhet. -bekän-**

n|are; -else. *Samförstånd och samarbete mellan olika r-sbekännare* B. Forell. — *Tillhöra den kristna r-elsen*. **Syn.** trosbekännare o. -else. **-bild|are**; -ning. *Devendranath T[agore] ~ r-are* Nord. Fam.² — *Ansatser till nya r-ningar* T. Segerstedt. **-brott**. Lagt. Brott mot statsreligionen l. av staten skyddade religioner. **-bruk**. **-byte**. **-fien|de**; -tlig(het). *Sorjets absurda och brutala r-tlighet*. **-filosof**; -i; -isk. *R-in, en del av den praktiska filosofin. Om Kant sålunda bildar gränspunkten mellan den gamla metafysiska och den nya kritiska r-in och ~ Nord. Fam.³* **-form**, -en, -er. *Trodde lika litet på spiritiska som på någon annan r.* Ernst Skarstedt. **-forsk|are**; -ning. *Skaffat sig anseende som en samvetsgrann r-are* B. Forell. **-fred**. *R-en i Augsburg 1555*. **-fridsbrott**. Lagt. Störande av gudstjänst l. våld mot den som beivrar sådan. **-frihet**. H. Levin, »Religionsträng och r. i Sverige 1656—1782». *Begränsad r. Införa r. både för främmande trosbekännare och för sekterister. Religionslöshet garanterar ingalunda r. (se bolsjevismen!) — R-sdiskussionerna i Uppsala på 1890-talet*. **-fö|rakt**; -ande; -are. **-förföljelse**. *Modärn r. i Ryssland*. **-fö|kunn|are**; -else. *Muhammeds r-else*. Även bildl. *Socialismen — en r-else*. **-fö|rnek|are**; -else. *På återväg från 80-talets r-else* Erik Hedén. **-grubbel**. *Förfalla till r.* **-gräns**. *Denna skogstrakt är alltså även r.* E. Lampén. **-hat**. Hat mot religionen l. mñ olika bekännare. *Det återupppflammande r-et*. **-histor|ia**; -iker; -isk. Den del av religionsvetenskapen som behandlar religionernas egenart o. historiska utveckling. *Allmän och jämförande r-ia. R-ien var ej längre ett kätteri, som betraktades med oblidla ögon* Öv. fr. G. Kittel. *Mar Müller, den modärna r-iens fader. Sedan 1913 finnes en särskild lärostol i r-ia vid Stockholms högskola.* — C. P. Tiele, *r-iker*. — *R-iska kongressen i Stockholm 1897*. **-hån**. *Sedeförakt och r.* Erik Hedén. **-karta**. *R. över jorden*. **-krig**. *Är r-ens tid förbi?* **-kunskap**. **-lära**. Religionsvetenskap l. -kunskap, teologi, kristendom(skunskap), ibl. dogmatik; troslära; tro (t. e. 'den kristna r-n'). **-lärare**. L. vid läroverk, högskola l., allmänne, kristendomslärare. **-lös**; -het. *Bönderna ansågo honom vara r., en gudsförnekare. Han [Strindberg] jämställde ju t. o. m. de r-a med tattare, zigenare och annat löst pack* R. Jändel. — *Antingen har man kaffessionella eller helt r-a skolor* Sigfr. v. Eugenström. — *Där r-heten på intet sätt medfört religionsfrihet utan tvärtom brutalt dsiktsförtryck*. **-nit**. *Blint r. eller fanatism*. **-psykolog**; -i; -isk. *R-in som en strängt metodisk erfarenhetsvetenskap är en sen skapelse, den grundlades kring 1900 i Nordamerika och har utvecklats vidare i Tyskland*

och Skandinavien (t. e. Wundt och Söderblom). **-sak**. I r-er. **-samfund**. Trossamfund. Ett r. är i viss grad självständigt gentemot och ej bundet vid de nationella gränserna. **-samtal**. Särsk. (hist.) om disputationer mñ olika bekännare. **-stiftar|e**. *De stora r-na*. **-strid**; -ighet(er). *Under r-erna på 1600-talet*. **-svammel**. **-svär|m|are**; -eri; -erska. Ibl. = fanatiker l. mystiker. **-timme**. Kristendomstimme (i skola). **-tvist**. **-tvång**. Jfr religionsfrihet. **-undervisning**. Som motvilligt närvara vid r-en. *Varjämte han skötte r-en vid läroverket samt med en del privata konfirmander*. **-urkund**. **-utövning**. *Har rätt till fri r.* **-vetenskap**; -lig. Mellan r. och teologi är numera vanligen blott den skillnad, att r-en behandlar alla religioner, teologin endast kristendomen; *förr fördrade man av teologin, att den skulle utgå från tron på en gudomlig uppenbarelse l. förutsätta en personlig trosståndpunkt hos sina ikkare.* — *R-liga sällskapet i Stockholm, stiftat 1906 av Sam Fries, biträdd av överrabbinen prof. G. Klein. Sveriges religiösa reformförbunds första r-liga kongress öppnad av prof. Linderholm sept. 1931*. **-åskådning**. **-övning** andaktsövning.

— **Religiositet** (-gio- l. -jo-); -en. *Verklig, allvarlig, uppriktig, sann, djup r.* Religionen faller sönder först när r-en icke längre får uttryck i den T. Segerstedt. *Den rätta r-en ~ behöver ej stora ord och åthävor, ej skrik och larm och ståttande parad* Karlfeldt. *Linderholms föreläsningar över den extatiska pingströrelsen i Sverge och dess föregångare i svensk folkreligiositet 1921*. **Syn**. gudfruktighet, gudaktighet, (sann) gudsfruktan, (djup l. uppriktig) fromhet, religiöst sinne, religiös läggning; (ibl. nära) andaktighet. — **Religiös** (-giös l. ofta — i smtl. vanligen — jös l. -sjös); -t, -are. **1)** *Modern var djupt r., men dock glad och naturlig. Mycket, strängt r. Personligen är magyaren varken utpräglat r. eller irreligiös och minst av allt antireligiös ~ V. Langlet. Man kan vara r. utan att omfatta den kristna trosläran. Det svenska folkets r-a historia* E. Linderholm. *Den nya tidskriften »Religion och kultur», organ för Sveriges r-a reformförbund 1930. Emedan vär far inte var r-t betonad. Hysa r-a betänkligheter. R-a grubberier. R. frihet. En r. anda rådde i hemmet. R-a sånger. Det r-a livet. R. förvisning. R-a behov. R-a problem, villfarelser, sägner. Stå fast vid sin r-a övertygelse.* **2)** *Friare. Arbetarklassen hade fått en ny dogm att tillbedja med sin troskyldigt r-a iver* K. G. Ossianilsson. *Nationalsocialismen med dess nästan r-t omfattade judehat. Att all stor dikt innerst är r. i ordets vidaste mening* Erik Hedén. *Tron på vetenskapens förmåga att så småningom lösa alla gåtor var hos honom av nästan r. natur*

Hj. Lundgren. **Syn.** religions-, tros-, andakts-, andlig, gudaktig, gudfruktig, (verkligt l. uppriktigt) from, som lever efter religionens bud, (ibl.:) andligt sinnad, troende, trosvarm, andäktig; (ibl. nära:) av allvarligt seddlig läggning, moralisk, etisk, 'allvarligt', uppriktigt intagen l. gripen, fylld av vördnad, pietetsfull.

Relik, -en, -er; -ask m. fl.; -värijum (-et, -er; = r-gömma). **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Kvarlevor efter heliga personer l. föremål som tillhört dem. *I den romersk-katolska kyrkan dyrkas ännu r-er (dock böra de numer vara av 'ritkongregationen') godkända såsom äkta); de kunna framställas på altaret, av prästen framräckas till kyssning eller föras omkring i procession. Av Kristi r-er spelade ~ hans kors den allra största rollen Hans Hildebrand. Berömda Kristus-reliker äro delar av korsel, spikarna, lansen, taggar ur törnekronan, droppar av hans blod, svedteduken m. m. Apostla-, martyr-, helgonr-er (t. e. St Eriks ben i Uppsala). Undergörande r-er, som äro föremål för vallfärder. Ett stentorn, i vilket en Buddharelik är inmurad. R-erna hos kulturfolken kunna i viss mån jämföras med fetischerna hos naturfolken. 2) Bildl. Och aktades som gamla släktr-er. Min tanke flyr till längst förgångna dar. / Där dröjer den bland minnens r-er ~ Hj. Edgren. Denna sagolika gamla forntidsrelik sitter i Svenska Akademien Hj. Söderberg. II. Ssgr. Ex.: R-ask av bly i framsidan av altaret i Dalhems kyrka på Gotland med en bit av Kristi krubba. R-askar på fötter Hans Hildebrand. Reformationen bröt med all r-dyrkan, medan Tridentenskonciliet ytterligare fastslog den för romersk-katolska kyrkans del. Med en r-dyrkares vördnad. R-förfalsklare(-ning). R-gömma i form av en uppsträckt hand. R-handel. Den katolska r-kulten är numer omgiven av rituella föreskrifter. R-läran Y. Hirn. R-pung o. R-påse (r-gömmor). R-samlande turister (-are; -ing). R-skrin, 'helgedomakar', som de kallades förr. R-skrin i gulnat elfenben. R-stöld. Buddistiska r-tempel och r-torn. III. Relikvarium i form av en skål på fot. **Syn. I.** (r-er ibl:) minnen av Frälsaren, helgonlämningar, 'helgedomar', heliga lämningar l. kvarlevor; pietetsfullt bevarade minnen; vördnadsbjudande l. ur-gammal kvarleva, 'som glömt sig kvar'; **III.** relikgömma, (ibl.:) relikskrin, helgon-skrin.*

Reli'kt', -en [l. -et], -er [l. =]. **I.** Enkelt. **1)** Naturv. [Areschougs uppfattning av vissa från sitt egentliga utbredningsområde isolerade] växter såsom »efterposter» eller, såsom vi nu säga, »r-er» av istidens flora ~ är riktigt A. G. Nathorst 1895. Att havsstrandsväxter lyckats hålla sig som r-er på platser, som tidigare varit havsstränder. R-er från

en fordomtima havsstrand R. Sernander. Huruvida de skola tolkas som r-er från ~ Th. Lange. Anser, att murgrönan är en r. i Stockholmstrakten. [En] värmetsrelikt, kvarlevande ~ på Erik Almqvist. — Sjöormen, en r. från tidigare djurfauna? 2) Friare o. bildl. **a)** Som en älderdomlighet, en delvis på konstlad väg kvarhållen r. i språket Ragn. Ljunggren. **b)** Min myntsamling hade nyligen gått samma väg — lyckoslanten var den enda r-en Alb. Engström. **c)** Tsaren ~ denna r. av Österlandets monarkkyrkan B. Estlander. Tydiligen en r. från medeltidens mysterieföreställningar H. Schück. — Det hela, lunden och husen, utgör ett litet idylliskt r. av ett försvunnet kulturskikt A. Klinckowström. Den värld, där ~ samvetet [är] ett otidsenligt själsligt r. E. Kihlman. **II.** Ssgr kunna ibl. även föras till adjektivet. Ex.: Dessa i viss mån r-artade strandförekomster Erik Almqvist. R-begreppet tog form hos oss i och med de florahistoriska synpunkternas inträde ib. R-bestånd [av hassel] kvarstå ännu strax intill Alex. Karlander. R-former av hönsfåglar. Att ej räkna med en r-förekomst, utan fastmera tolka fyndet som ett fall av recent spridning J. A. O. Skårman. **Syn.** kvarleva l. lämning l. 'minne' från äldre tid (erinnande om äldre fhnd), rest, 'efterpost', återstod. — **Reli'kt'**, =. Mest naturv. Ssgr se föreg. Att de nordliga Hedera-lokalerna äro av r. natur Sv. G:son Blomqvist. Att vi hava att göra med en r. förekomst R. Sernander. Där förekommer en r. sålart, en ~ L. Munsterhjelm. **Syn.** kvarlevande (från äldre perioder).

Rëling (grav); -en, -ar. Sjövä. Översta (plana) delen av brädgången l. översta bordet på en båt, båtsidans överkant. **I.** Enkelt. [Så att ekan] tog sig en liten kallsup över lä r. Fab. Månsson. Det smidfräste och knottade sig utefter lä r., dd ~ Erik Sparre. Då vattnet spolade in över r-en. Alla voro de nedlastade till r-en med ~ A. Nordberg. Det blåste, så att r-en esomoftast låg under vattnet. Och knackade ur pipaskan mot r-en J. Sundblad. Att vi går med babords-r-en i vattenlinjen H. Mörne. Luta sig över r-en. — Eller timrade en skarv i en bräckt r. K. G. Ossianilsson. — Båt-, fartygreling. **II.** Ssgr. Ex.: Insatt en ny r-sbit om bab[ord] i stället för den del därav, som bräcktes under stormen den 7 febr. Vår flotta, 1922. Över, utefter r-skanten. R-slist av mahogny. Kl. 7 inlöpte ångfärjan Drottning Victoria i härvarande hamn, hälsad med r-smanning och hurrarop från pansarbåten Oscar II Hälsingborgs Dagbl. juli 1909 (manskapets uppställning med armslängds avstånd längs r-en — på segelfartyg även på rår o. vant — under mössornas avtagande samt hurrarop). R-sstötta. **Syn.** (ibl.

nära:) stänkbord, skarndäck, fartygssida ovanom översta däck.

Relä, -(e)t, -er. Tekn. Apparat varmed en svag kraft kan förstärkas l. förnyas från en starkare kraftkälla (gastryck, elektrisk ström o. d.). **I.** Enkelt. *Ett känsligt r. för snabbtelegrafering* 1914. *Taga sin tillflykt till ett relä eller en kraftigare ström från ett lokalbatteri, som slutet med den svaga primärströmmens hjälp* Astrid Cleve-Euler. *Elektriskt r. Browns kabelrelä.* **II.** Ssgr. Ex.: *Signalbordet vid järnvägen sattes genom olyckan ur funktion, då r-skåpet förstördes* 1933. *Begagnar man sig av r-strömmar* Astrid Cleve-Euler. *Höll ingenjör J. Herlitz föredrag om r-system* 1924. — **Relä***a*, -ade, -as. Särsk. ifråga om radio. *Sedan någon månad ha i England pågått försök att återutsända de amerikanska rundradioprogrammen — »reläa» är det fackmässiga radiouttrycket för förfarandet* febr. 1924. *Eiffeltornets tmslag, som dagligen r-as av engelska stationer* nov. 1924. *De r-ade [radio]programmen* Sv. Dagbl. jan. 1925. *Utsändningen från aeroplanet r-ades ~ av de närmaste radiostationerna och ~ 1926. Orsakerna till att ~ flottkonferensens öppnande icke kunde r-as i Uppsala* jan. 1930. *I afton sätter radioklubben åter i gång med r-andet av Stockholmsprogrammen och ~ 1926.* **Syn.** återutsända.

Re'm, -men, -mar. **I.** Egentligast. *Alla r-marna på en hästs mundering. Var har du lagt r-marna till skridskorna? Du får ta upp ett nytt hål i r-men. En tämligen bred r. av läder. Ändlösa r-mar för fabriker (maskin- l. driv- l. transport-mar). Vädda r-mar. Läder-, gummi-, stål-, spänn-, skridsko-, käng-, sko-, spavn-, drag-, buk-, axel-, kast-, bössrem. Bärrem o. Plädrem även till* II 2. **II.** Märk. **1)** *Lätt (att) skära breda r-mar ur andras hud när det inte gäller eget skinn kan man nog slå på l. vara offervillig. — Och korrespondenterna ligga som r-mar uteder landsvägarna. Det gick i sträckgalopp, hästarna lägo som r-mar uteder marken. Å fast vi låg i som r-mar, blev vi ändå efter.* **2)** *'Resdon': två r-mar fasthållna med ett handtag, ibl. även hållande (ofta broderade) väskor vari effekterna stoppas. I r-men tänker jag få rum med vardagskostymen och regnkappan. Koffertar, plädr-mar och andra res saker.* **3)** *Hårrem se d. o.* **Syn. I.** (smalt läder)band (o. d.), (mer l. mindre nära stå.): remsa, list, (spänn)amp, bindel, gebäng, slejf, stropp, lina, töm, rep, gjord, bindsle, linda, tråns, flåta, tåg, sträng, tåt, snöre; **II. 2)** remtyg. — **Remdrift.** Tekn. Kraftöverföring medelst remledning. **-driv***en.* Tekn. *R-en pump. Den r-na släkten.* **-fabrik.** *Sydsvenska läder- och remfabriken i Ängelholm.* **-fett** för läderremmar. **-form**, -en, -er; -ad; -ig. Mindre

vanl. *Köttiga, mjuka, r-iga blad* A. Holzhausen. **-förse***dd.* *En lång kikartub ~ med ett r-tt träfodral.* **-hål.** [*Skidorna böra*] *befrias från snö och is såväl å översidorna och glidytorerna som å fotplattorna och vid r-en* Sv. Kalendern 1927. **-ledning.** Tekn. (Rem)transmission, varigm kraft överföres från en drivande till en driven axel gm en ändlös ('sluten') rem, löpande över två hjul ('remskivor'). **-lik**; -nande. *R-nande lakrits.* **-lås** se lås 2 b. **-läder**; -(s)fabrik. *Enligt förslaget må ej sul- och bindsulläder, randläder, r. och plattläder förtyngas med ämnen, som ~ Sv. Dagbl. 1918.* **-skiv***a.* Tekn. Hjulformig maskindel för kraftöverföring (jfr remledning). *R-or av gjutjärn, stålplåt l. trä. Motorns och dess r-as diameter och omloppshastighet.* **-sko.** *På fötterna hade han höga r-r med byxorna inremmade och ~ G. Hedenvind-Eriksson.* **-skruv.** Tekn. *Remmar hopskarvas medelst r-ar med turna skruvhuvuden och muttrar ävensom genom remlds och ~ Nord. Fam.³* **-transmission** se remledning. **-transportör.** Tekn. Transportanordning med sluten rem l. brett stålband. **-tyg.** **1)** Alla remmarna på en hästs mundering l. betsel. **2)** Ett resdon. Jfr rem II 2. **-utväxling** jfr remledning. **-ända.** *Plattor, vilka slås över fogen mellan de stumt hopplagda r-rna* Nord. Fam.³ — **Remm***a*, -ade, -as; r-a fast o m. fl. *Kängor, som r-ades fram till A. Slotte.* **Syn.** snöra (med remmar).

Remarkä*bel* (akut); -elt, -lare. 'Märkvärd', märklig, anmärkningsvärd; betydande. *Det r-la tillfället, då hon hade ramlat ur kyrkbänken S. Lagerlöf. Bland de r-lare husen var excellensen Plessens, vars ~ J. G. Arsenius.*

Re'mbrandtsk, -t. *Hans huvud skimrar i en r. dager* J. Tegengren. *R-t ljusdunkel.*

Rembu*rs* (rangburs); -en, -er. Numer säll. stavat (o. utt.) franskt: rembourse. Handels. Jfr bankremburs. **I.** Enkelt. *Ombud för utländsk firma köper mot r. större partier av följande varuslag: ~ Annons 1916. Stockholms Handelsbank ställer r-er i in- och utlandet* Annons 1916. *Bankernas r-er vid import av varor kunna även betraktas såsom en varubeläning* I. Hultman. **II.** Ssgr. Ex.: *Det är särsk. inom den transoceana handeln, som r-affärerna fått en vidsträckt utbredning* Sv. Uppslagsbok 1935. *Som r-banker anlitas företrädesvis de stora bankerna i London och Newyork ib. R-kredit (-försäkring).* **Syn.** av bank lämnat förskott vid affärer med utländsk säljare, (bank-)utlägg att återbetalas, bankkredit för varuköp utemölander.

Remö*di*er (akut); -na. (Hjälp)medel, bot(emedel). *R. mot drens härjningar.*

Remi; -parti. Även stavat 'remis'. Oböjl. predikativ l. subst. I schack samt bildl.

Hr Löwenborg vinner det ena [partiet] och för det andra till r. Vann 23 partier, för-lorade endast ett och gjorde 3 r. Partiet blev r. — Vi tycks inte kunna komma nån vart i vår diskussion; ska vi kalla partiet r.? — Ställningen är nu åter lika med en vinst på vardera sidan och två r-partier.

Re'mington (kort -å-, akut); den-kön l. **Re'mington|nare** (-nar(e)n, -nare; grav); -gevär; -kula. Gevär antaget vid svenska armén 1867 men 1896 utbytt mot mausern. *Och tillhandlat sig en slätborrad »r-nare» E. Sparre.*

Reminiscens(-s(j)äns); -en, -er. *I slottets spökstämming kan man kanske spåra en r. av ~ Per Hallström. I hans skildring funnos (vaga) r-er från dessa samtal och ~. Operan låter av r-er och blir ledsam och trötande. Att dikten vore (en) »Wiknerreminiscens» ~.* **Syn.** (omedveten) erinring, (svag) hägkomst, erinran, (svagt) minne; oavsiktligt (motiv)-lån (ur litterärt l. musikaliskt verk).

Remi'ss, -en, -er (akut). **I.** Enkelt. **1)** Åmb. o. d. **a)** Hänvisning till riksdagsutskott för beredning. *När socialdemokraterna i för-halningssyfte föreslogo partiell återremiss till statsutskottet.* **b)** Skriftlig befallning l. anmodan från K. m:t, riksdagen l. annan stats- l. kommunal myndighet till under-ordnad myndighet l. enskild organisation att avge o. inkomma med utlåtande l. utredning l. upplysningar i visst ärende. *Ut-sända, skicka ut ett ärende på r. (till de och de myndigheterna). Jätteremiss av stads-planebetänkandet: omkring 500 utlåtanden infördrade 1921. Ärendet går nu på, är nu ute på r. (till ~). Begärde att få yttra sig på r. angående ~.* **2)** Handels. o. d. = (det vanligare) 'remissa'. **II.** Ssgr (till I 1). *Ex.: R-akt samtliga vid ett ärendes remitte-rande till ärendet hörande handlingar. Det är en väldig r-apparat, som regeringen nu satt i gång för att maskera sin olust att framlägga lagförslaget. R-debatt riksdagens överläggning innan statsverkspropositionen överlämnas till statsutskottet. R-hand-ling(ar). R-instans. R-kvarnen i gång Tid-ningsrubrik 1921. Framställningar om r-tidens förlängning. Ärendet måste gå den vanliga r-vägen. Kammarerna godkände tal-mannens r-vägran till I 1 a. Ik. cir. av 5 juni 1931 ha föreskrivits åtgärder till r-väsen-dets begränsning. I styrelsens sista r-yttrande i denna fråga, avgivet den ~ Yngve Larsson.* **Syn. I. 1)** ibl. återförvisning l. utsändande till myndighet o. d.; hänvisning för beredning; **2)** remissa.

— **Remi'ssa** (grav); -an, -or. Handels. Jfr remiss I 2. **I.** Enkelt. *Att stanna ~ tills r-a hunnit anlända And. Ramsay. Då får jag telegrafera efter en r-a från Narvik Harry Blomberg. Den otåligt väntade pen-ningsr-an från fadern. En telegramr-a på*

500 francs. II. Ssg. *Att r-aerkännande blir överflödigt Dagens Nyheter 1925. Syn.* pen-ningremiss(a), penningförsändelse, försän-delse (av pengar, check, växel l. d.). — **Remitte'nt'** (-änt); -en, -er. Handels. Växel-tagare (x trassent o. trassat dvs. utställare o. betalare); avsändare av en remissa. — **Remitte'nt'**, =. Läk. *R. feber* tidtals minskandē. — **Remitter|a**, -ade, -as; r-a ut n; r-a åter n; -ing (med plur.). **I.** Amb. o. d. Jfr remiss I 1. **a)** *Talmannen ansåg, att ärendet ej var av den art, att det kunde r-as till utskottet och vägrade remiss.* **b)** *Lag-utkastet har för yttrande r-ats till en del myndigheter, sammanslutningar m. fl. Det till domstolarna (ut)r-ade förslaget till lag om dagsböter 1931. Ärendet åter-ades till drätselkammaren. II.* Handels. Jfr remissa. **III.** Läk. *Rekommendera patient till er-hållande av sjukvård (å visst sjukhus). Syn. I.* hänvisa till utskott, hänskjuta; (ut)sända på remiss, överlämna l. tillställa (för yt-trande), ibl. återförvisa l. återsända; **II.** över-sända (pengar, checker l. d.), skicka en remiss(a).

Remmar|e', -(e)n, -e. Sjö. Större fly-tande sjömärke (stång med större topp-tecken), utsjöprick. *De av Nationernas för-bunds prickskommitté utexperimenterade åtta r-na av ny typ 1927. R-e, vanligen försedda med påspikade ribbor, som bilda en klottlik-nande »ballong» G. Gartz 1919. En syd-ostvärt om grundet utsatt svartmålad r-e, försedd med vitt bälte och två ballonger. Yttersta r-en. Se, röda r-e och vita kummel / ur glittret nalkas ~ K. Asplund. Utsjö-r-e. — Och långt ute i sydost ~ står en ensam r-prick S. Barthel. R-systemet Jonatan Reuter.*

Remmar|e', -(e)n, -e. (Stort) vinglas i pokalform. Gärna äld. l. skönl. *R-e gröna därtill, de rätta glaset för rhenvin B. Ris-berg, öv. Och sist en r-e, som inmar / av blekgult, iskyll moselvin S. Selander. Rhen-vins-r-e.*

Remma se rämna.

Remo'nt (-än(g)t); -en, -er; -depå (plats där arméns inköpta r-er uppställas, upp-födas o. dresseras innan de utsändas till förbanden); -ering(sstyrelse m. fl.). **1)** Re-mont. Ridhäst vid armén innan den blivit fullt dreserad. *Att säljare skall leverera r. med hållbar lädergrämma W. H. v. Essen 1923. Och skrapade med fötterna aldeles som en ostyrig r. 'Sigurd'. För Kungl. Maj:t och Kronans räkning uppköpes r-er d nedan-nämnda tider och ställen: ~ Kungörelse 1933. Dressyr av r-er. Leverera r-er till ryska kavalleriet Harry Blomberg. 2) Ssgr. Inköpta r-er sändas till r-depärerna (Herrevadskloster i Skåne l. Gudhem i Västergötland) och stanna där i 1½ dr. *De förnämsta r-inköps-platserna G. Leufvén. Vad generalen ~ sagt**

vid sina r-inspektioner landet runt G. Wiedesheim-Paul. V. Müller, Remontuppfödning. R-uppköp. 3) R-ering = hästanskaffning för krigsmakten, inköp av r-er. R-eringsområde. R-eringen besöres av en r-eringsstyrelse, som drägligen uppköper omkr. 400 i regel 3-åriga r-er, vilka så sändas till depåerna. R-eringsväsendet består av chefen för r-eringsväsendet (dvs. kavalleriinspektören) samt r-eringsnämnden och r-depåerna 1935.

Remonta'nt (-mån(g)-); -en, -er; -ros. Växt med två blomningstider om året; jbl. = r-ros dvs. 'månadsros'. — **Remonterja**, -ade. Blomma två gånger, blomma o'm. R-ande rosor, smultron.

Remo'ntoarur (-mång-, även -ar-). Ur med bygeluppdragning.

Remplacera (rang-); -ade, -as; -ing (med plur.). Ersätta, efterträda, avlösa.

Remsa, -an, -or; -form (-er). Ldls. även 'rimsa'. 1) Egentl. Linne-, tyg-, pappersr-a. Liksom ~ filmbilder på en r-a, som till största delen rullades i mörker Ragn. Holmström. — Nattnössa av hollandslärfvt med pipeckade r-or. Jag behörde en r-a att ha om halsen. Halsr-or. — Hyllr-or av fasonerat papper, i kanten utnaggade. En bunt fönsterr-or. Klädesr-or att täta med. — Additionsmaskin-, kontrollr-or. 2) Friare o. bildl. Högt uppe ett smalt, blått band, en r-a himmel, som ~. En liten r-a neutralt land. Inner-skärens och kustr-ans fauna F. W. Klingstedt. En slät ångsr-a, som ~. **Syn.** strimla, smalt band, smal (tyg)lapp l. list, (ibl. nära:) bård, linning, bälte.

Remula'dsäs. Även stavat -mou-. Majonnässäs extra starkt kryddad (t. e. med gurka, senap, kprapis, ansjovis).

Ren¹, -en, -ar. Att slå (uv) r-arna är icke så lätt för den som är ovan att hantera lien. R-arnas spirande gräs R. Ekelund. Gulmdran doftar vid bleknade r-ar G. M. Silfverstolpe. Men ett par getter hade hon, och dem vallade hon efter vägr-arna om somrarna C. Larsson i By. Åkerr-arnas prästkragar och smultron. Dikesren. **Syn.** dikeskant, gräsrand l. -kant, väggkant. — **Renfanja**; -(e)släkte(t) = Tanacetum. Anslutningen till föreg. för många oklar. Tanacetum vulgare. Och vid bäcken stod den höga, skarpt kryddofrande, gulkorgiga r-an, här kallad 'gullröllika'.

Ren², -en, -ar. Rangifer. Fjälren (Rangifer tarandus) och en skogsren (R. fennicus) hållas i halvtamt tillstånd som husdjur hos lappar och andra nomadfolk. Horn bäras hos renen av bägge könen, men rentjurens (sarvens) horn äro betydligt större än renkens (vajans). Åka efter r. Å r-arna inne (i gärdet)? R-ar, rivna av varg. Å sommarn het och bromsarna svära, hålla sig r-arna högre upp på fjällen. Vit ren. Drag-, kör-, lös-, rid-, skäll-, slakt-, tam-, vild-, åkren.

— **Renavel¹**. R-n i Lappland. -ben; -skalas; -smiddag. Norrländskt r-skalas på märgen av krossade r. -bet|e; [-sdistrikt l.] -esdistrikt m. fl. Gott r-e finnes ännu på fjällsluttningarna. — För utvidgning av r-esfjällen. Ljusnedals r-esland i Tännäs socken. R-esfrågan, svensk-norsk tvistefråga om svenska flyttlappars r-esrätt på norskt område. -bjällr|a. I r-orna lades mossa, så att klangen ej skulle förråda oss. -blomma. Isranunkel, Ranunculus glacialis. -bog. Och karvade långa spån ur den torkade r-en Gurli Hertzman Ericson. -broms. Tabanus tarandinus. -eglande; -are. Se renagande. [-fana ej hithörande, se under ren¹]. -gettare. Ldls., jfr geta. Då han själv var en enkel r. T. Boberg. -gårde. Renstängsel l. -hågnad l. '-fälla'. När renarna först komma in i r-t, löpa de runt, runt i en vinande karusell. Ett från stugan synligt gammalt r. -hand|el; -lare. Norrlands r-elsförening har bildats vid sammanträde i Luleå med intresserade 1932. -herde rengetare, renvaktare. -hjord. En r. på 1,000 djur. -horn; -sdolk. Ren, som pryddes ingången. -hud; -shandske. -hår. Ingenting stoppar så mot vind och kyla som r. -härk. Renoxe. Då han spände en r. för pulkan ~ H. Samzelius. -jakt. -jägare. -kalv; -skinn; -ning. [När örnnarna] angripa r-ar, jaga de vanligen parvis l. Munsterhjelm. — Till material i sossöcker under vinterliv i tält och kåtor kan endast r-skinne anbefallas Sv. Kalendarern 1927. — Vid tiden för r-ingen. [-klo ej hithörande, se d. o.] -ko. R-n, i Norrland kallad vaja. -kött.

-lav; -art; -(s)matta m. fl. Cladonia o. särsk. C. rangiferina. R-en, populärt ofta kallad 'renmossa', utgör renens förmästa vinterföda. I tallmon, där marken var grå av r., som fjädrade under fjöterna. R-arna äro typiska rundstammiga, uppräta busklavar Naturens liv. — »Fönsterlaven» (Cladonia alpestris) har täta, rundade »kronor» och är den vackraste av våra tre vanliga r-arter ib. Den ~ med en tjock r-smatta täckta urskogsmässiga momarken L. Munsterhjelm, öv. -mjölk; -ning. -mossa. Icke-fackl. namn för 'renlav'. Svensk stortoppig r. för blomsterhandeln Annons 1927. -märg; -sben; -sorgie. Jfr renben. Nu skall vi klyva r-sben L. Munsterhjelm, öv. -märke. Ågar-märke bestående av klipp i renens öra. Befanns också ganska rikligt vara försedd med hans eget r. ib. — Vid de officiella r-sregistreringarna K. B. Wiklund. -ost. -oxe. Härk, utskuren rentjur, dragren; ibl. allmännare = rentjur l. -oxe (x renko). -pest. R-en orsakas av en bacill, besläktad med mjällbrandsbacillen. -rajd. Se rajd. Allt materialet forslades till Nikkulahti efter häst; härifrån i r. upp till omkring 1,600 meters höjd C. J. Anrick 1925. -rik; -edom.

-räkning. En allmän r. i Norrbottens län i år föreslår länsstyrelsen i Luleå 1934.

-sadel. Slaktarterm o. d. Fårsk renstek och r. **-sarv** rentjur. **-sen|a.** Hopsyddade med tuggade r-or. En fläta r-or från Vittangi Alb. Engström. **-skada.** Skada orsakad gm renar. Varigenom respektive renägare ~ förständigades att, för r. vid Åkroken enligt laga syn ~ utbetala ~ And. Backman. **-skillning;** **-splots.** Även -lj-. Se rarka. En r., detta vilda och praktfulla skådespel, som ~ Alb. Engström. **-skinn;** **-spung** m. fl. Klädd i r-spåls. Lapparna i sina mjuka r-sskor ha tussat mellan ishålen utan att göra det minsta buller T. Boberg. **-skoock.** **-skäll|a.** Ljudet av en r-a. De finska r-orna äro nämligen olika de ryska samt dessutom alltiid försedda med ägarens namnbokstäver L. Munsterhjelm, öv. **-sköt|ande;** **-ar|e** (-liv); **-sel.** De r-ande skogslapparna i Jockmock och Gällivara. Hos andra r-ande folk. — Under den tid han varit r-are T. Boberg. — R-sel bedrivs av flertalet nomadiserande folk i norra Europa och Asien, från lapparna i väster till tjuktjer och korjaker i yttersta östern. **-slåde.** Långa karavanfärder med hund- och rensläder Sten Bergman. **-släkte(t).** Rangifer. **-smör.** R-et var taligt och hårt, det bibehöll sin konsistens trots den starka värmen T. Boberg. **-spann.** Ägaren till ett r. **-spår.** **-spårning|gärde.** Erfarenheter av r-na 1934. **-stek.** R. från Härjedalen. I dag ska vi ha r. till middan. **-styng.** Oedemagena tarandi. De fullvuxna larverna av r-et leva under värdjurens hud, inneslutna i varkolor. **-stängsel.** Rengärde. Förslag föreligger om införande av r. mellan Norge och Finland 1934. R-konferensen 1924. **-tjur.** Sarv. Där finns alltiid en ledare, ofta en stor, kraftig r., men ~ T. Boberg. Avelsrentjur. **-tjuv;** **-eri;** **-nad.** Som slagit sig på organiserat r-eri L. Munsterhjelm. **-tramp.** Här syntes r. överallt på marken T. Boberg. **-tung|a.** Röktta r-or. **-vaja** renko. **-vakt;** **-ar|e** (-stuga). Jag frågade Elli en gång, varför de inte hade en termosflaska med sig på r-erna ~ Sv. Haglund. **-vård;** **-ande;** **-are.** Om rätt för r-ande lapp att döda björn 1928. **-äg|ande;** **-are.** Den r-ande lappska befolkningen. Som vallhjon hos r-ande bönder Nord. Fam.² — Han är stor r-are.

Ren³, -t, -are. Märk formen 'r-om' i det äld. bibl. Dem r-om är allting r-t (nu Allt är r-t för dem som äro r-a). Bet. ibl. svåra att skilja.

Enkelt. **A)** Motsatt 'smutsig' o. d. **I.** Egentl. **1)** Jfr renslicka n, rentvä n, renskura n osv. Renlighet är en dygd, sa grisen, slierade mathon r. **2)** Hålla sig r. och snygg. Han är just inte r. av sig. Hålla gatan r. Det går inte att få kitteln så r., som jag ville. Vi ha fått ett r-t och snyggt rum, fast kallt och ohemtrevligt. Blänkande

r-a revirer J. Hemmer. R. från fläckar. En r. metallyta. Klara, r-a fönster. Göra r-t efter sig jfr rengöra m. **3)** Aj, nu spillde du på (spritt) r-a duken! Ta fram r-a lakan. En r., vit skjorta. Ta rent linne. Får jag en r. talrik! **4)** I några uttr. som mest nyttjas bildl. **a)** Ha, komma med, föra r-t bröd, mjöl i påsen, skäppan inte vara ute på oriktiga vägar, inte ha ngt fuffens för sig, vara renhårig l. att lita på. **b)** Ha r-a händer vara oskyldig. En hand tvättar den andra, så bliva bägge r-a både allvarligt o. ironiskt. **II.** Friare o. bildl. **1)** R-aste källvatten. Luften var så r. att andas uppe på fjället. Käll-; eter-, kristallren. — Ett r-t pappersark oskrivet. **2)** Och strax blev han r. från sin spetälska Bibeln. Vad Gud har förklarar för r-t, det må du icke hålla för oheligt ib. Vidrörde man en död, en spetälsk, förtärde man svinkött, ansågs man av judarna orenad och måste underkasta sig vissa ceremonier för att åter bli r. **3)** Jag har bevarat mitt hjärta r-t Bibeln. Skapa i mig, Gud, ett r-t hjärta ib. Sedligt r. Det var den r-aste man jag råkat i mitt liv C. G. Laurin. Han var ingen stor, men för visso en r. karaktär. Om du är r. och rättsinnig Bibeln. Om nu någon håller sig r. och obesmittad av sådant folk ib. Ingen del av mitt ~ arbete har skänkt mig en r-are tillfredsställelse N. Söderblom. De r-aste avsikter. I den saken har jag fullkomligt r-t samvete. I den saken är jag r. (och oskyldig som det barn, som föddes i går). Gulbren heder. Oskuldsren. — Det där kan inte kallas r-t spel. **4)** Ett smalt ansikte med r-a drag. R-a former, linjer, konturer. En teckning av linjerent behag. **5)** En r. och släckfri stil, syntax. **6)** Och framför allt har han ett r-t slag — varmed menas ungefär en fin stil [i sitt tennis] E. Palm.

B) Motsatt 'grumlig' o. d. **I.** Mer egentl. Och himlen r., så när som på några lätta moln i zenit. Högt uppe i den r-a etern. Is, så r. och klar som det genomskinligaste glas. **II.** Friare o. bildl. **1)** Redan i mars [det året] gick Hjälmaren r. E. Rosenberg. — Satt just och önskade sig vara inne i r-are vatten och smulare sjö Erik Sparre. Ha en r. farled framför sig fri från grund o. d. — Men hållet var långt ifrån r-t, kvistar skymde ännu mickel. **2)** Absolut (klock)r-a toner. Vid de silverr-a tonerna från Granillaklockan. Spunga rent. **3)** Bemöda sig om ett r-t, dvs. klart och på samma gång felfritt, uttal. Barn, som ännu inte kunna tala r-t. Läsa r-t och flytande. **4)** Vänta, tills luften åter är r. i hemmet tills konfliktén är över l. d. — Luften var r., som det heter på förbrytarspråk inga överraskningar att befara (från polis l. d.).

C) Motsatt 'upplandad' o. d. **I.** Ngt mer egentl. **1)** R-t guld. Där metallen verkligen

träffats i r-t tillstånd. *Lyckats framställa radiumemanation i r-t tillstånd. R. från slagg.* 2) R. alkohol. *Garanterat naturrent vin på flaskor.* 3) Genom r-are utsäde och ~ A. L. Segerström. *Måste betraktas som (en) r. art och ingen varietet. Den r-a ariska rasen, som, trots Hitler, icke existerar i sinnevärlden. Art-, ras-, sorten.* 4) (Kvist)-rent timmer, virke. II. Friare. 1) Magyarrisken är sällsynt r. från utländskt påhäng, och ~ V. Langlet. *För att bevara språket r-t, i dess r-a ursprungstillstånd, obe-smittat av utländskt kram och glitter.* 2) Den r-a läran (enda) rätta. 3) R. matematik ej tillämplad. — *Det r-a tänkandet. Det r-a varat tänkt avsondrat från allt annat. Med det där uttrycket av r. intelligens i sitt skarpskurna ansikte.* 4) *En rent manlig begäring, kemiskt r. från allt känslotänkande.* III. Förstärkande'. Ofta i best. form. 1) *En r. och skär lögn hade varit att föredraga framför denna perfida framställning. R. dikt, osanning. R., oförfälskad dumhet. Hos honom var det r. elakhet. De ä ju r(-a) galenskap(en), en r. omöjlighet! R. inbillning. R-t förtal. Det betraktar jag som (en) r. affär. Ta saken ur r. affärssynpunkt. R-a minnessaker. En r. ynkedom. Av en r. händelse. R-a slumpen gjorde, att ~. Få r-t avslag. En r. njutning var det att ~. Det är ibland r-a misären, som grinar emot en, men ~ Olle Hedberg. Ett r-t under var det, att ~. — Levde tidtals som en r. rackare Jarl Hemmer. Ett besök av r-a lekmän. — Mjök, som smakat r-a diskvattnet. De här ä ju r-a finkeln! 2) På r-a, rama landsbygden. De va ju r-a, rama skojet! R-aste, ramaste övergrepp, fullt ut jämförbara med den tsaristiska byråkratins A. Karlgren.* 3) Rent som adv. a) *Ett r-t yttre formväsen. R-t rekordartat liten. Herre du min skapare, är doktorn r-t rysk! 'Sigurd'. Ä du r-t förbannad l. förbannad r-t? Så de va r-t obekagligt. b) Att jag r-t tror mitt träben har frusit Ellen Wester, öv. Jag hade aldrig i min dar gråtit, men nu r-t stortjöt jag Öv. fr. Ljesköv. Kära du, jag höll på att r-t glömma bort dig, medan ~ Hans Larsson. — Att hans regemente r-t ingen. notis tar om honom Alf. Eckert-Sylwan, öv. 4) R-t av o. r-t ut (vka även hopskrivas). a) *Ytterligt småskuren, ja r-t av dåraktig. b) Han var, r-t ut (sagt), oförskämd.**

D) Märk dessutom några spridda uttr. l. bet. 1) R. behållning, vinst, inkomst. *R-t netto. Men det blev i stället r. förlust.* 2) *Skriva r-t (åt ngn) vara renskrivare åt.* 3) *Tala r-t ut med, till ngn. Tala, säja r-t ut vad man tänker. Tala r. svenska med ~ sjunga ut. Tala r-t språk. Fast han inte vill säja det med r-a ord S. Lagerlöf. 4) Göra r-t hus 'sopa rent', ta bort allting, driva*

ut allesamman, tömma, rensa l. d. *Stormen hade gjort r-t hus i fjärdens alla vinklar och vrår. Han gjorde r-t bord inom den filosofiska tankevärlden M. Lamm. 5) Men nu var han på det r-a med sitt samvete ~ N. Selander, öv. 6) Modärn slang. *Till och med hans matsnussort gillas högt och r-t av ~ A. Knöppel. Den gamle snörmakaren ogillade honom högt och r-t i flera avseenden Gust. Hellström.**

Ssgr. 1) I fasta ssgr (ofta med pres. part.) kan ren- växla med rent-. 2) I lösbara verbssgr kan 'ren' i de fria formerna ofta växla med 'rent'. T. e. 'rensopa', 'sopa ren farstun' l. 'sopa rent i farstun, efter sig'. 3) Märk rent- i 'rentav' o. 'rentut'.

Syn. A) fri från smuts l. fläckar l. smitta, snygg, proper; blank, ibl. dammfri, glatt, blänkande, glänsande; renlig; felfri, o(be)fläckad, ofördärvad, oskadad, obe-smittad, ej orenad, frisk; väl rengjord l. renskurad l. rentvättad o. d., ny(tvättad) l. nystruken l. (ny)putsad o. d., rensad, renad l. fri (från), oförvitlig, ostrafflig, god, ädel, skuldfri; utan vank o. brist, sedligt högtstående; kysk, oskyldig, jungfrulig, intakt; (ibl.) öppen, ärlig, regelbunden, rättfram; fläckfri, utan vanprydande utväxter l. fläckar, (ren o.) skär; B) klar, ogrumlad, utan moln, skir, seren, genomskinlig, transparent; isfri, som har rensat l. gått upp l. befriats från istäcket; fri från grund l. hinder, som ger klar sikt, siktig, befriad från skymmande kvistar l. d.; utan bitoner, av ren klang, (silver)klingande; redig, tydlig, felfri, korrekt, elegant; utan omsvep l. dunkelhet; sund, normal, riktig, harmonisk, som den skall vara; C) oblandad, oförfälskad, utan främmande beståndsdelar, pur, enbar, gedigen, alltigenom, hel o. hällen, 'genomgående', luttar, idel, ingenting annat än, utslutande, bara(ste), ram(a), absolut, fullständig; äkta, naturlig, osminkad, ohöjld, 'direkt', 'klar'; tänkt i sin renhet (avskilt från allt annat); (r-t ibl.): rentav, rentut, helt (o. hållet), aldeles, rätt o. slätt, 'rakt (äv)', 'faktiskt, reservationslöst, obetingat; D) 1) oavkortad, netto-, 'verklig'.

— **Renavel**². Lant. o. d. Avelsmetod med parning av djur av samma rena ras. **-blodig**. Ofta faekl. 1) *Kort och satt, var han antagligen icke en r. karelar, utan ~ Jac. Ahrenberg. Att de ~ härstamma från någon r. dvärgrast, men blivit uppblandade med ~ Prins Wilhelm. 2) Vi aristokrater — jag menar vi verkliga, rika, r-a gamla ätter ~ Öv. fr. K. Franzos. -**borst**ja n; -ning. *Vill du b-a ren kragen åt mej! Där för stora och för små tabletter frånskiljas och de övriga r-as från eventuellt ännu vidfästade majs puder. -element. Faekl. *Man skiljer numera mellan r., vars alla atomer äro av samma slag, och »blandelement»,***

som ~ 1933. Svavel, som förut ansågs vara ett r., har befunnits äga tre isotopa beståndsdelar 1927. **-fejja** *m*; -ning. *F-a* rent i lagårn. *R-a* hornen mot trädstammarna om hjortdjur. Ett kök med blankt kakel och *r-ade* väggar. **-framställja**; -ning. Fackl. Den tyske kemisten Windaus upptäckt och *r-ning* av det första vitaminet Iwan Bolin. Kopparns *r-ning* (raffineringen) sker bäst på elektrisk väg Nord. Fam.² **-gnagja** *m*; -ning. Det *r-da* benet till en kottlet.

-görja *m*; -are; [-erska]; -(n)ing — oftast utan *n* - (-en, -ar; -sartiklar m. fl.). **I**. Vanliga verbformer. Gör *r*. *e*. När den flaskan åt mejl Göra *r*. farstun, rent efter sig. Gör *r*. skodonen väl, innan du går in! *R-a* (däcket) med svabel. *R-a* en mörknad objektiva. Vårt putspulver *r*. guld, silver, mässing m. m. snabbt och säkert. Omsorgsfullt rengjorda instrument, Att *r-a* och förbinda svärläkta sår. Fartyget behöver dockas och botten-*as*. **II**. Verbalsubst. Ex.: **1**) *R-are*. Både person o. sak. **a**) Oskickliga *r-are* av målningar. **b**) *Vasr-aren*, en praktisk uppfinning: en stålstav med rörligt handtag och kluven i spetsen, som omlindas med en tygbit eller skyspapper 1930. **2**) *R-(n)ing*. **a**) En gång i veckan, på fredagarna, hade, gjorde, företog hon en grundlig *r-ing*, men ~. Arkivet stängt för *r-ing* sista veckan i ~. Stor-, jul-*r-ing*. Mitt i vårr-ingen. — Vid ansiktets *r-ing* från påmdlingar med svagt lösnedel ~ Gust. Jaensson. Anfjärjan ligger f. n. i Malmö för pann-*ing* 1917. — Med *r-ning*, brygd, bak och slukt H. Samelius. Vid *r-ningen* återfanns nyckeln, som länge varit försvunnen. **b**) Ssgr. Ex.: Specialaffär i *r-ings-* och toaletttiklar. *R-ingsborste*, lindad med segelgarn. Fredagen, vår ordinarie *r-ingsdag*. *R-ingsdon* (för gevär). Skaffa *r-ingshjäl*. Garagets *r-ingskarl*. Bästa *r-ingsmedel* för silver. Nytt hand-*r-ingsmedel* för motormän, målare m. fl. Ett alltför stort *r-ingsnit*. *R-ingspasta* för händer, hushållskärl m. m. Genomgå en grundlig *r-ingsprocess*. Gripas av *r-ingsraseri*. *R-ingsstake* med stålkrats, trasselhållare och putsboll. (Gevärs)*r-ingsverktyg*. **Syn**. putsa, feja, ibl. skura l. damma, (upp)snygga *m*, ibl. storstäda; ibl. rena l. ha rengöring.

-harpja. Koks, *r-ad* och stybbfri. Giv hönsen *Ima r-ade* snäckskal! **-het**, -en. Jfr ren³. Här blott några ex.: **I**. Enkelt. Hela rummet ordnat med den omsorg och den skinnade *r.*, som ~ Öv. fr. Helena Nyblom. En källa av den klaraste *r*. S. Agrell, öv. Händernas oklanderliga *r*. Usla paltor av misstänkt *r*. Med fina drag av ovanlig *r*. F. U. Wrangel. »Det finska språket», sade Yrjö Koskinen, »talas ännu av så få bildade familjer, att det ej har vunnit den *r*. och adel, som kännetecknar ett bildat talspråk» B. Estlander. Ivra för språkets *r*. — Lever-

nes-, sinnes-, sede-, ras-, sort-, linje-, tonrenhet. Ljudrenhet i radio. **II**. Ssgr. Ut-såde av just den kornstorlek, *r-sgrad* m. m., som ~. Föreskrev en hög *r-sgrad* för varan och ~. *R-sinrättningar* Upps. Stads Adresskal. 1925. Problemet om *r-skravet* och dess lika eller olika giltighet för mannen och kvinnan Erik Hedén. Pendlande mellan högsta *r-slängtan* och otämdaste sinnlighet. *R-sprocenten* vid frökontroll. **-hjärtlad**; -enhet. Saliga äro de *r-ade*, ty de skola se Gud Bibeln. Denne anspråkslöse, *r-ade* och av världen ofördärrade unge man. **-huggja** *m*; -ning. T. e. Trädkronorna *r-as* fullständigt, och misteln buntas ihop i stora packor, som ~ Mistelskörd vid Loire. Fristående hus äro uppförda i randen av en liten *r-en* glänta A. Ruhe, öv. Ren- och finhuggningen av blocken.

-hålla *m*; -are; [-erska]; -ning(skarl m. fl.). Mest fri form l. som verbalsubst. **I**. Hålla (sig, ngn) ren (och snygg). Gatorna bli då mycket lättare att *r-a*, hålla rena. Ett tjust rum blir bättre *r-et* Nord. Fam.² **II. 1**) *R-aren* C. A. Söderberg Tidn. Upsala 1920. *Gatur-are*. — Råven anses numera som en naturens *r-are*, vilken ~. **2**) *R-erskan* Charlotte Gustafsson Riksdagsprotokoll 1908. **3**) *Stå* för *r-ningen*, på våra offentliga platser. Gårds-*r-ning*. — Även konkr. (= *r-ingsverk* l. d.) Stockholms gatur-*ning* yttrar sig i frågan om ~. **b**) En *r-ningsarbetare* kom körande en s. k. borstkärra, då ~. *R-ningsdirektör* i Malmö. I Östafrika är den [marabun] fridlyst, enär den gör nytta som *r-ningshjon* Nord. Fam.³ *R-ningskarl*. *R-ningsvagn*. Den nya snösmältlingsmaskinen, som nyligen av stadens *r-ningsverk* prövats ~ Sv. Dagbl. 1911. *Frälsningsarmén* arbetar som ett moraliskt *r-ningsverk* T. Segerstedt. Stadens *r-ningsväsen*. **-hårig**, -t, -are, -het. Blott bildl. Ofta ngt vard. **1**) En av de *r-aste* aristokrater jag känner. **b**) Kan du säga, att han varit fullt *r*. i den affären? — Miss-tänkas ~ för mindre *r-a* avsikter M. Lanum. — Burit på sitt tvivel på Ulfsteins *r-het* ~ Elis. Krey-Lange. **2**) Han visste ju, att Karl Anton var en *r*. grabb Dan Andersson. »Det är en förbaskat *r*. prisse», sade Jimmie ~ Greta Åkerhielm, öv. Du säger det själv, sade han påsigt, att jag är den *r-aste* luffare, som någonsin funnits till W. Walfridsson. **Syn**. **1**) **a**) ren, fullblods-, renrasig, utpräglad, ibl. värsta; **b**) ärlig, som har klara papper, pålitlig; **2**) som gillas (i alla avseenden), som är som han skall vara, 'prima', förstklassig, heders-.

-klingande. Även rent. Har en visserligen ej stor, men behaglig och *r*. stämma. **-kratsja** *m*; -ning. Inpressar murbruk i de förut till några cm:s djup-*ade* och fuktade fogarna Nord. Fam.² **-krattja** *m*; -ning. *R-a* en gräsplan från den värsta mossinblandningen.

-kultur. Jfr renodling. *R.* av bakterier. *R-er* av surmjölsbakterier [ha] börjat tillsättas vid beredning av ~ Nord. Fam.² **-kivist**a n; -ning. *R-ade* björkstammar. **-levnad;** -sman; -spredikant. Jfr renlives. Viktor Rydbergs ord. *Munkarna fingo förbinda sig att iaktta sträng r.* Som kräva strängare tukt och mera r. *Fövegð med goda exempel i flit och r.* — *Sträng r-sman* och *fastare* Öv. fr. Ljeskov. *Hertig Emerik ~, r-smannen*, som också blev helgonförklarad V. Langlet. **Syn.** (fullständig) kyskhet, avhållsamhet, renhet, asketism; (r-sman:) munk, asket. **-linjig,** -t, [-are]; -het. 'Egentl.'. o. bildl. *Det hela är enkelt och r-t* (om inredningen i ett kapell) Manfr. Björkquist. — *Överhuvud verkar Silvestolpes lynne r-t nordiskt* A. Österling. **-lives,** adj. (oböjl.). o. adv. Jfr renlevnad. Skr. **1)** Enkelt. *En sådan r. yngling* Gust. Cederström. *Lev ett osjüviskt andligt liv, förhåll dig r. och ~* H. Samzelius. *De unga lejde r. en tid.* **2)** Sgr. Ex.: *Den förskräckliga r-mannen* Ax. Wallengren. *Tog efter min son Teddy i flit och r-ranor* Åke Hasselblad. **Syn.** ynsk, återhållsam, asketisk. **-lärig,** -t, -are; -het. Mest kyrkligt. **I.** 'Egentl.'. **1)** Enkelt. *Anklagades från högkyrkligt håll (för) att icke vara nog r.* *En av teologiska fakultetens r-aste ledamöter.* *Säj frun . . . den där unge läraren, som predikade i söndags . . . kunde han vara r. och riktigt, när han inte stod still på predikstolen?* K. Skredsvig. *Under denna r-a tid* H. Schüek. [*Ebersteins kurs var*] *fullkomligt r-t luthersk* H. Reuter Dahl. *Fastställa gränsen mellan r-t och irrlärligt.* **2)** R-het. **a)** Hävdade ~ med stor iver ~ gammal-luthersk r-het F. Stade. *Mohammedaner, på vilkas r-het det ej vilade en skugga av tvivel* Dagmar Berg. *Brista i r-het.* *Rapport om C:s bristande r-het* inkom till den baptistiska ledningen i Stockholm Nils Afzelius. *Den ryska r-heten och trängsinnet, förkroppsligade i Pobjedonostsev.* **b)** *I sin r-hetsiver* Y. Hirn. *Riktad mot r-hetsivrarna* F. Månsson. *R-hetsnit.* Med anledning av en r-hetsstrid inom Göteborgs domkapitel Hj. Alving. *Denna r-hetsvist var ~ ej den enda, som upprörde sinnena i Paris* H. Schüek. **II.** Överfört. *En r. fascist ~* T. Fogelqvist. *Klubben är r-t liberal, men ~.* *Ingen r. darwinist.* **Syn.** som hyllar den rena läran l. har den (fnllt, enda) rätta tron, se f. ö. ortodox (IV. 1229).

-odla; -ing (med plur.). **1)** 'Egentl.'. Jfr renkultur. *Lyckats vid influensa m. m. isolera och r-a kockliknande bakterier.* *Döda alla andra bakterier än just den art man önskar erhdlla i r-ing.* *Man inympar den r-ade bakterien på ett djur; visa sig då symptom liknande dem man iakttagit hos den person, från vilken man tagit bakterierna, vet man, att de förorsaka smitta.*

Barnförämningsens bacill r-ad Tidningsrubrik 1932. *Anlägga r-ingar av ~.* — *Kräftpestens gäta löst, svamp orsaken; har r-ats på Lovöanstalten 1935.* *R-ingen av vijnäst.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *En r-ad mjölk-ras.* Att människor liksom djur behöver r-as och stambokföras, om ~ S. Neander Nilsson. **b)** *Utvecklade hon sig till en r-ad könsvarrelse utan förmåga att i arbete sublimeras sitt driftliv* A. Sörlin. *Det var verkliga Johannes upp i dagen, Johannes absolut r-ad* Fanny Alving. *Man var ängsligt män om att r-a förbundet till en institution, vilken ~* E. Palmstierna. *R-a stämningar.* *En fin och r-ad smak.* *Den r-ade försvarsuhälsmen.* *Och så hamnar man i det mest r-ade skrivardöme* A. Karlgren. *R-ade busfrön.* — *Ibland kan en dylik r-ing av begreppen rent av betecknas som nödvändig.* **Syn.** odla (bakterier) var för sig; uppodla, ängsligt o. kärleksfullt uppamma; (r-ad:) genomförd, helgjuten, oblandad, äktaste, puraste.

-plocka n; -ning. *Flera krusbärsbuskar voro redan r-ade, dd ~.* *R-as på sina slantar.* **-rak**a; -ning. **1)** *Vad en r-ad haka ändå förnygrar!* Holger Nohrström, öv. **2)** *Vard. Sedan skogen r-ats och jordbruket fått förfalla ~.* *En vecka efteråt var Mac r-ad och dessutom skyldig tio pund på hotellet* Eric Hultman. **Syn.** **2)** 'renskrapa', fullständigt länsa (t. e. på pengar), pungslå, plundra inpå bara kroppen, barskrapa; (r-ad:) pank. **-rasig,** -t, -are; -het. *En icke r.* *Bogotá-indian, kallad Concha* Erl. Nordenskiöld. *Den relativt r-a nordiska stammen* Hugo Toll. — *Reaktionsfria och r-a tjur- och kvigkalvar säljas.* *R-a grisar, hästar, kaniner, höns.* *Och gängligare än en r. vinthund.* — *Berisa sin ariska r-het.* **Syn.** rasen. **-rita;** -ning (med plur.). *Om vi skulle medhinna att r-a och sammanfoga allt (om kartarbete)* H. Lilljebjörn. *Efter omkring två år förelåg en väsentlig del av konceptkartan r-ad.* *R-andet av den i skiss föreliggande kartan* Rob. E. Fries. *Skarpdkers-stenens hälsingerunor r-ade* O. v. Friesen. *R-ningar i tusch av textfigurer till avhandlingar ~ utföras* Annonskort 1918. **-röj**a n; -ning. [*Med sin*] *från buskar och snår r-da* mark E. Sparre.

-sjungning. Mus. Särskilt vid söndagsmatinén *presterade kören en klangprakt och r., som jag aldrig skall glömma* Hugo Alfvén. **-skav**a n; -ning. *Fullständigt avhårad och r-l ~ djurhud* Nord. Fam.² **-skott**a n; -ning. *Endast på trottoaren var en smal ränna r-ad.* **-skrap**a n; -ning. **1)** *Egentl.* *Först måste väggen s-as ren, r-as från hela lagret av gamla tapeter, och därpå ~.* *R-a trädet väl före poleringen!* *R-a en duk och använda den på nytt (om oljemålning).* **2)** *Friare o. bildl.* **a)** *En ungdom, som finner sitt skönhetsideal i r-ade husfasader och*

strömlinjeformade fortskaffningsmedel Erik Wellander. **b)** Gärna ngt vard. Sedan han *r-at* sina spelkamrater in på bara kroppen Knut Hagberg. Efter ett par dygns härjning voro vi *r-ade*. **Syn. 2) a)** beröva alla prydnader, (*r-ad*) slätstruken; **b)** se renraka. **-skrift.** Bellmans egen *r.* [av Fredmans 32:a sång] i *En stuf rim* Nils Afzelius. Föreligger i prydlig *r.* av ~. Den lättlästa, färdiga *r-en* gör ett behagligt intryck, jämförd med det slarviga första utkastet. **-skriv|a** *n*; -are; -erska; -ning. **I.** Vanl. verbformer. Du måste låta *r-a* uppsatsen, din stil är ju oläslig. Tyvärr hann jag inte *s-a* ren(t) talen, utan fick lämna in kladden. Receptet stammade från den kokbok farfar själv för hand hade *r-it* åt farmor Elsa v. Born. Livnåra sig på att *r-a* handlingar, *r-a* åt Riksarkivet. **II.** Verbalsubst. **1)** Tjåna sitt knappa bröd som *r-are* (åt ~). En *r-are* med ovanligt vacker piktur. Manuskriftet, som föreligger i utskrift av *r-arehand* O. Walde. **2)** Tjänstgjorde en tid i Arméförvaltningen som *r-erska* C. M. Carlander. **3)** Han åtog sig *r-ning* och ritade kartor för att öka sina intäkter Ruben Berg. Livnära sig med *r-ning*. — *R-ningsbyrd*. **Syn.** avskrivna, verkställa l. utföra (en) renskrift, göra en kopia, kopiera; (*r-are*;) kopist. **-skrubb|a** *n*; -ning. T. e. Hundbadet, där Stockholmsvorvarna bli *r-ade* ~. **-skräd|a** *n*; -ning. Garvartern. *R-da* hudar och skinn, svensk notering. **-skum|ma** *n*; -ning. **-skur|a** *n*; -ning. Kommer du nu å smutsar ner, å ja som just har *r-at*! Köksgolvet *r-at* och granrisstrött ~. *S-a* ren all kopparn till helgen. Den stora slagbordsskivan, *s-ad* ren / för källan ~ Berit Spång. **-skär|a** *n*; -(n)ing. **1)** En renskuren, behaglig och verkningsfull [fotografisk] bild. — 4,000 kg. sulläder, renskuret Annons 1917. Under det att den andre renskar, nedlade och underbäddade torvstycket Olympiska spelen 1912. De efter linjal renskurna torvstyckena ib. Bandkniv till *r-ing* och neddragning av tunnband över stäverna eller ~. **2)** Bildl. Ansiktsfärgen var ljus och profilen renskuren ~ Eric Hultman. **-skölj|a** *n*; -ning. Flaskan hade blivit *r-d*, ehuru ingen sett Vaquier göra det. *S-es* väl ren med svagt saltblandat vatten. Magäckens *r-ning* från ~ Nord. Fam.² Regnet, som sköljt ren, *r-t* buskar och träd från veckogammalt damm. Taken blänkta våta ~, och alla vägar voro *r-da* Fr. G. Bengtsson. **-slick|a** *n*; -ning. Och de två kalvarna i kätten probra, om ej *r-ade* ämbar duga till huvudbonader I. Oljelund. *R-at* som en katts mjölkfat. **-slip|a** *n*; -ning. Slöslitna filar kunna änyo skärpas ~ eller *r-as* och upphuggas på nytt Nord. Fam.² **-smak;** -ande. Participet vanligast. **1)** Låcker på grund av sin *r.* **2)** Vattnet blir därför ovanligt *r-ande* och ~. En mild och *r-ande* kost.

-sop|a *n*; -ning. *S-a* ren farstun, farstun ren, rent i farstun. Himlen var *r-ad* (från alla moln), och ~. **-spol|a** *n*; -ning. Förrän marken *r-ats* från det tückande slamlagret. Och sedan *r-a* apparaten. På skärgårdens (av vågorna) *r-ade* klippor. — Den *r-ade* himlen har en nästan giftgrön färg i väster ~ Torsten Boberg. **-stak|a** *n*; -ning (med plur.). Fackl. Noggrant utstaka o. avväga, bestämma erforderliga 'konstbyggnaders' m. m. läge o. storlek samt upprätta definitiva arbetsritningar (för väg, järnväg, kanal, dike m. m.). *R-ningen* av den i fredags beslutade delen av Inlandsbanan har redan börjat 1916. Den *r-ade* linjen. **-stril|a** *n*; -ning. Allting låg *r-at* [efter sommarskuren] och blänkta A. T. Gellerstedt. **-stryk|a** *n*; -ning. **-stäm|d.** Mus. Munspel ~ *r-da* och med utomordentligt klangfull, fyllig ton Ahlén & Holm 1925. Ett *r-t* strängspel. **-sug|a** *n*; -ning(sapparat). **-säll|a** *n*; -ning. *R-ad* björkaska C. E. Hagdahl.

-teckn|a; -ing. *R-a* en konstruktionsritning. Osynliga begränsningslinjer utgå vid *r-ingen*. **-tork|a** *n*; -ning. De *r-ade* fönstren, behängda med styvstärkta, vita gardiner Erik Sparre. **-tryck;** -sark; -|a (-ning). Boktr. Sista prov(et) innan den slutgiltiga tryckningen skall försiggå; ark ur tryckt upplaga lämnat innan bok är färdigtryckt l. häftad. Trä ark föreliggna redan *r-da*, i *r.* Jag skulle gärna vilja ha, se ett *r.* av de trä sista arken. *R-et* kan bli färdigt i morgon. Sända *r-sark*. **-trösk|a** *n*; -ning. Väl *r-ade* ax. *R-a* rågen ute på fältet. Tillförlitligt, lättgående, *r-ande* (tröskverk). **-tvagen** osv. se följ. **-två** *n*; -tvag(en) (-ning). **1)** Egentl. Mindre vanl. Rentvagningen förrättade vi utomhus J. G. Andersson. **2)** Bildl. Huvudbet. I dessa fontäner har Rom rentvagit många av sina synder och ~ T. Fogelqvist. Tvagen ren av ~ skuren Curt Thelander. För att *r.* partiet från all delaktighet i mordet. Inte förrän jag rentvätt den oskyldige Elis. Beskow. Ingen äreräddare [lärer] kunna *r.* Boswell ~ från att ha varit löjlig och egenkär R. F. v. Willebrand. Då det gällde att *r.* mitt namn, min heder, hennes minne. *R.* sig från en misstanke. Och gick till nattvarden i kyrkan för att *r.* sig från sina synder. I varje fall borde detta *r.* miss *H.* Han har rätt att bli *r-dd*. **Syn. 1)** rentvätta *n*; **2)** uppvisa ngns oskuld, befria, försvara, rättfärdiga, fritaga l. frikänna, upprätta, (ibl.) göra bot (för), skaffa sig absolution (för). **-tvätt|a** *n*; -ning. Mest egentl. Jag måste först *t-a* (mig) ren (om) händerna, *t-a* händerna rena. *R-ad* och nyborstad. — Lätta ulltappar seglade över en *r-ad* himmel och ~ Prins Wilhelm. **-vask|a** *n*; -ning. Mest lds. för rentvätta l. renskölja. **-vit.** Även rent. *Ren(t)rit* mycket storklockig hyacint. Med större och än renvi-

tare blommor Ellen Nordenstreng. -ätja n. Tio minuter senare var svampen r-en och hela huvan vit liksom skaffet Naturens liv.

— **Ren(t)klingande, -luthersk, -smakande, -svensk, -vit** m. fl. jfr i allm. ren-.

— **Réntav** (med akut; även med två huvudaccenter); adv. Särskrivs även. Mindre ofta 'rentutav'. Några ovetliga, ja r. lutlösa rader. Jag döljer inte, att jag var r. nyfiken Per Hallström. Otackad, om icke r. föraktad C. J. L. Almquist. Agerade så realistiskt, att man riktigt bävade — överrealistiskt r. Ester B. Nordström. Lerer r. i överflöd. I grund och botten tyckte jag r. bra om henne ~. Eller kanske han r. har kommit in på Taddis Alb. Engström. Hade r. hatat sin hustrus egendomliga, om och oskyldiga svärmerier B. Gripenberg. Jag tror r. att du är svartsjuk. **Syn.** rentut, 'faktiskt', 'riktigt', 'helt enkelt', till och med, rent, 'rakt', 'på allvar', allvarligt sagt, verkligen, sannerligen, i själva verket, alldeles. -**ut** (med akut; även med två huvudaccenter); adv. Särskrivs även. Han hade r. (sagt) glömt, att Torborg skulle komma. Så ha 'komsomolerna' ~ blivit r. ett slags organisationer för »huligaväsendets», bus- och ligistlivet, på rysk landsbygd A. Karlgren. Jag sade r. — i en reservation avgiven i utskottet — att ~ H. Reuter Dahl. Den i många avseenden rent ut enfaldiga amerikanen Wilson C. G. Laurin. **Syn.** 'direkt', öppet, utan (alla) omsvep; jfr f. ö. rentav. -**utav** (akut; även röntutav). Mindre vanl. för 'rentav'. Skrivs även 'rent utav'. T. e. Att Bismarck r. skulle kunna ha letts av rättskänsla Cl. G. Westman. **Syn.** se rentav.

— **Ren|a**, -ade, -as. Ordet nyttjas — till skillnad från 'rengöra' o. 'rensa' — ofta skönl. o. högt.; dessutom ofta faekl. Gärna inneslutes i 'rensa' bet. av att ngt frånskiljes. Egentl., friare o. bildl. **1)** R-en edra händer ~ Bibeln. R-en eder, I som bären Herrens kärll ib. **2)** R-a lump, metaller, socker, vätskor. R-a genom destillering. R-at brännvin. Pomerans och r-at V. Vallgren. R-a från främmande beståndsdelar, från slagg, från rost, smuts, ärg, var. R-a ett sår. Såret har ännu ej »r-at sig» och måste hållas öppet B. Risberg. Blod-rande medel. R-a luften från smittämnen. **3)** Och ett litet solregn hade r-at luften och fuktat landsvägen Hugo Ekhammar. Då du i myndig ton förklarade, att du måste r-a deras (litterära) smak. **4)** Ni känna ej den lut, där själen r-as Sten Selander. Sår som svida r-a från ondska, ja, tuktan r-ar hjärtats inmandömen Bibeln. Det sägs, att de mörka timmarna luttra, / det sägs, att de r-a som eld en själ Viola Renvall. Jag beder Gud r-a våra avsikter och välsigna allt verk, som ~ N. Söderblom. Jesu ~ blod r-ar oss

från all synd Bibeln. Tankarna r-as från allehanda slagg, hägen blir modfyllt, ~ H. Samzelius. **Syn.** verkställa en (rituell) rening, skölja o. d.; rengöra n, rensa; skära, klara; (ibl.) filtrera, sovra, skräda, sikta, vaska, skära, raffinera, destillera, sila; luttra, (ren)två, befria (från synd, 'slagg', orenhet o. d.).

— **Renar|e**, -en [l. -n], -e. Mindre vanl. Ex.: **I.** Person. **1)** Apollon, r-en R. Nordenstreng. **2)** En känd hembrännare och r-e av motorsprit har dkt fast, och ~ Alb. Engström. **II.** Sak. Motorernas utrustning med r-e för luft och olja Sv. Motortidn. 1927. Olje- och luft-r-e [till biler] ib. Bensinen är av låg kvalitet ~ och avsätter mängder av grus och smuts i bensin-en M. Rogberg. — **Rening**, -en, -ar. Jfr rena. Ex.: **I.** Enkelt. **1)** För vattnets r. R. av avfallsvattnet från ett samhälle. R. av oljor. Sulfitspritening vid ~. **2)** Månadsrening se d. o. **3)** Judarnas r-ar. Om barnaföderskors r. Bibeln. **4)** Där mitt hjärta r. vinner / och min själ hugsalan finner Ps. 557. Talet om kriget som ett r-ens bad i etiskt avseende C. G. Laurin. **II.** Ssgr. Ex.: Studera r-santläggningar i Berlin och Hamburg. R-sapparafer för säd n. m. Ett befrielsens r-sbad bildl. Böner och r-sbruk Nord. Fam.² Undergå en särskild r-sceremoni, innan ~ B. Forell. När deras r-sdagar hade gått till ända Bibeln. R-seld och solmagi M. P:son Nilsson. Kasträsendet med alla dess r-sföreskrifter B. Forell. Filtrekolets r-sförmdaga avtager så smidning och ~ Ekenberg-Landin. Apollon var en r-sgud Emil Zilliacus. Och jag välsignar allt, som blev mig givet: / min glädje och min smärta R-slut Joh. Edfelt. R-smedel läk. = purgativ; även friare. R-soffer. Måste gå igenom en större r-sprocedur, innan de kunde gå in i matsalen och dricka te Auda Alm-Eriksson. Den erhållna råfotogenen underkastas nu en r-sprocedur på det sätt, att ~ Ekenberg-Landin. En typisk r-srit Gust. Bolinder. Den numera högt utvecklade [frö]r-stekniken Ekenberg-Landin. Nu är vinterns höga helg och själen r-stid J. Hemmer. Du skall stänka r-svatten på dem Bibeln. Kolignansläggning med tillhörande r-sverk. Svavelhaltiga ångor, som upptagas i särskilda r-sverk och ~ Sv. Arrhenius. Att Göteborgssystemet anlagt r-sverk Ivan Bratt 1921. Import-, förskärings- och reningsverksamhet ib.

— **Renlig**, -t. -are. Egentl. o. bildl. **1)** En föga r. tjänarinna kom in på morgonen med ~. Icke r. av sig. **2)** Allt serverades nätt och r-t på unga, friska pisanngblad Signe Hallström, öv. En r-are stuga kunde man inte önska. På ett r-t läger. **3)** Bildl. En föga r. fantasi. Men helt r. är icke hans stil Erik Hedén om Ola Hansson och hans 'smutsbilder' (rättor, ormar, spott, drägel

o. d.). **Syn.** snygg (av sig), som vårdar sig om sin person, som håller sig ren (o. snygg) l. håller på renlighet; (fin)putsad, städad, (ibl. nära:) pryddig, nått o. d. — **Renlighet**, -en. Jfr föreg. **I.** Enkelt. **1)** *R. är en god sak, sa kärvingen, vände särken på jul-afton. Och den srenska r-en runt hem och gårdar saknas fullständigt* 'Karl Gunnarson'. *Med äkta holländsk eller varför icke frisisk r.* G. H. Mellin. *Och en servis, som skiner av r.* Av en nästan pinsam r. *Brist på personlig r.* *Hålla styvt på puts och r.* *Själv var kungsfiskarhonan ett mönster av r.* E. Rosenberg. **2)** *En smula mera politisk r.* [i vårt offentliga liv] Ledare i Göteborg. Handelstidn. 1926. **II.** Ssgr. Ex.: *Ta ett r-sbad. Trots dess saknad av elementära r-sbegrepp.* *R-sbehov även bildl.* *R-sfanatik* (-ism). *Ohyresfrågan är, påpekar medicinalstyrelsen, till stor del en r-sfråga* 1933. *R-sinstinkterna vaknade nu till liv igen och ~.* *I r-sintresse.* *Min mor med sin engelska R-siver Annie Furuhjelm.* *R-sivrande husmödrars rotborstar.* *Med sydeuropéers icke överdrivet stora r-sinne.* *R-sülskande.* **Syn.** renhet, snygghet, puts, prydlighet.

Ren⁴, adv. Skönl. (o. särsk. i vers) för 'redan', jfr d. o.

Renderja (rang-); -ade. **1)** Egentl. *Det r-ar så litet, varför sätter du inte hellre in pengarna i något företag, t. e. ~?* *Allt arbete, nota bene det som r-ar något, består just i ~* Tor Hedberg. *Inrättningen kostar en miljon, den r-ar 45,000 mark, det är 4¹/₂ %.* *En affär, som kunde r-a mig en viss inkomst* Hugo Gyllander. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Det kunde ju möjligen i en framtid r-a mig statspension eller ~* G. T. Gullberg. *Stimfisket r-ar ofta nog annan fisk än abborre ~* C. H. Schager. *Misshandel r-ade en arbetare 30 kr. böter. Vilket r-ade oss ett kallt fotbad, då ~* E. v. Otter. *Så hade en sådan försrydelse ~ givetvis r-at honom smörj* Sigfr. Almqvist. *Som skulle r-at mig öknamnet »Rävningen» eller ~* Ola Vinberg. **Syn.** inbringa, avkasta, ge (i) avkastning, ränta sig, ge vinst l. ränta, 'ge'; förskaffa, skaffa på halsen, ådra(ga).

Rendevū (nästan alltid utt. rangdevō); -(e)t, -er; -plats. Ofta skrivet franskt 'rendez-vous' l. 'rendezvous'. *Vidta sina förberedelser till r-et.* *Överraskas vid ett r.* *Gick man vid denna tid Drottninggatan, kunde man iaktta många, tydliga avtalade, r-er.* **Syn.** (avtalat l. uppgjort) möte (ofta mltu älskande), kärleksmöte, 'träff' (vard.).

Renegät, -en, -er. *En katolsk r.* *För bolsjevikerna var han r., socialistförrädare, som sålt sig åt borgarna ~.* *En r. från den Höglundska falangen.* — *Med r-artad hätskhet.* *Liksom på sin tid ~ Barbarskogen är Oljelunds I ny jord en r-bok* Sv. Dagbl.

1920. *De beskyllningar för fanstykt och r-skap, som ~* Fr. Bööb. **Syn.** avfälling (från religiös l. annan åskådning), 'fanflyktning', överlöpare, ibl. (tros)förnekare.

Renett (-ätt); -en, -er; -artad; -lik(nande); -träd. Om flera sena platttrunda äpplesorter med fast kött. *R-erna va billiga i år.* *R-artad frukt* H. Juhlin-Damfelt. *Parmän, r-liknande ~* *men med mera konisk form och lösare kött* E. Billbäck.

Renfana se under ren¹ (V. 627).

Rēnklo (utt. som ssg med grav) l. **Rä'nklo** (räng-; utt. som ssg med grav); -n, -r; -träd. Fransk form 'reine-claude'. Om plommonsorser med runda gulgröna l. gula frukter med trubbig sten. *Och även köpt en liter renkler* Eva Årads 1923. *Syltade r-r.*

Renko'nter (rangkäng-); -n, =; -strid. Krigs. *Oväntad strid (då båda motståndarna befinna sig i rörelse vid sammanstötningen).* *Trupps insättande vid r. L. Tingsten.*

Renlig m. fl. se under ren³ (V. 640 f.).

Renommé (-nä-); -(e)t. *I avsikt att skada mitt r.* *För att bättra på sitt en smula kantstötta r.* *Som höll på, var män om sitt r.* *Ha gott r.* *Ödeläggande för hotellets r.* **Syn.** rykte, anseende. — **Renomärjad**, -at. *En sympatisk och väl r-ad ung man* Rich. Malmberg. *He, he — jag är r-ad för mitt timmer* Ernst Lundquist, öv. *I Vieilles r-ade färghandel i Paris* Gust. Cederström. *Walltengs vär-ade solisttrio.* **Syn.** (väl)känd, ansedd, berömd.

Renöns (-ängs); -en, -er l. som adj. oböjlig; -färg. **I.** Subst. I kortspel. *Du skulle ha spelat på min r., du visste ju, att hjärter var min r-färg!* **II.** Adj. Blott predikativt. **1)** I kortspel. *Kasta sig, lyckas bli r. (i en färg).* *Var du r. i spader? Klörer, där jag satt r. 2)* Allmännare. *Och fullständigt r. på karaktär och hållning* E. Nordenström, öv. *R. på förnuft, reason, samvete. Absolut r. på humor.* *Att han var r. på allt vad faderskänstor hette.* *Men nu var hon r. på repliker* Py Sörman. **Syn. II.** **1)** utan (kort i färgen); **2)** (alldes) utan, blottad (på), (fullkomligt l. helt) i saknad av l. saknade, utblottad l. läns (på). — **Renonsera**, -ade, -as; -ing. **1)** Avstå (från), uppge alla anspråk på, dra sig tillbaka. **2)** *R-a sig* i kortspel: kasta alla korten i en färg, göra l. kasta sig renons.

Renovation, -en, -er. **1)** Förnyande, förbättring. **2)** Lagt. Renoverande dvs. avskrivande av vissa partier i dombok vka skola insändas till hovrätt. — **Renovät/or** (-ärr. grav); -orn, -örer (slutet o). Särsk. om tavel-or. — **Renovera**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sbolag). **I.** Vanl. verbformer. *Se på öret och pressa och r-a* *Edra kläder hos oss!* *Annons* 1932. *Överrock r-ad* *Skräddarräkning* 1920. — *Själva manbyggnaden*

lär vara r-ad ~ S. Lagerlöf. Nyr-ad villa å granitgrund Annonns. Var gång en våning r-ades ~. — R-a gamla oljemålningar. — Gott exemplar i väi r-at samtida s. k. spegelband. — R-a domböcker jfr renovation 2. **II.** Verbalsubst. **a)** Kemiska tvättanstalter för r-ing av klädespersedlar Carl Sahlin. Omstockning och r-ingar [av hattar] mottages Annonns. — Lokalen har genomgått r-ing och försetts med ~. — Vid en tavelr-ing. — R-ing av gamla bokband, av gamla handlingar. — För r-ing av mossiga och ogräsfyllda gräsmattor Annonns. — Både våra yttre och inre människor voro i stort behov av r-ing. **b)** Konfektions- och renoveringsbolag. **Syn.** förnya, upphjälpa n, uppsnygga n, förbättra, påbättra n, laga u'pp, reparera, 'se på' (o. laga).

Rensja (-ä); -ade, -as; r-a bort m. fl. se bort-r-a osv. **1)** Mer egentl. **a)** R-a ett trädgårdsland, en rabatt. Ogräset växer fort, då en lat r-ar sin åker. R-a från ogräs. Hon ligger och r-ar ogräs. Å jordgubbslandet r-at? **b)** R-a bär. Där det skrapades morötter, r-ades spenat och spritades arter under ~ Wilma Lindhé. Har du r-at hallona, som jag sa? Välr-ade bär. R-a risgryn, arter, (utsädes)frö, säd. — R-a fisk, fågel. — R-a ull, lump. — R-a en skog från vindfällan. **c)** R-ade pipen till kaffehurran genom att hålla en liten del av innehålllet över glöden ~ Erik Sparre. Utmärkt att r-a tobakspipen med. R-a med krats. R-a örönen (från var), tänderna (från matrester). Sprita över blommorna för att r-a dem från damm och jord. **d)** R-a en brunn. R-a en å, en bäck, en kanal, ett dike, en hamn (från gytta, stenar, sjögräs l. andra föroreningar). **2)** Friare o. bildl. **a)** R-a magen till natten Alb. Engström. Din mage, tarmen, tarmarna behöver r-as; det är bäst du får lite ricinolja. — Dessutom r-ar den [björnen] sig — tömmer tarmarna, så att den sedan kan ligga lugnt i sin bostad L. Munsterhjelms. **b)** Det r-ade luften både ngt mer egentl. o. helt bildl. **c)** R-a landet från fiender. R-a de tagna förstäderna och förbereda den sista stormningen B. Estlander. Och genom sin blotta blick och ett lågmält: »Ut!» r-ade han salen Ellen Wester, öv. **d)** 'Absolut'. Sjön, havet, ån, floden r-ar befriar sig från istäcket. I dag skall du ändå få se, att älven r-ar! E. Walter Hülphers. **Syn. 1)** rengöra n (från), befria från l. avlägsna (smuts, ogräs etc.), putsa, renlocka n l. -borsta n l. -spola n l. -skölja n l. -skrapa n l. -tvätta n m. fl., borttrycka n l. -skära n o. d.; från-sortera n l. fränskilja n (det skadade, fnas l. d.), bort- l. utrensa n, luka (ldls.), ibl. 'kasta' l. vanna; **2)** ibl. klara l. rena; ibl. tömma; göra fri (från); avlägsna l. befria sig från istäcket.

— **Rensgarn.** Rensudl jämte en bunt r. för piprensning, 1924. -hack|a, trädg.

Subst. o. verb. **I.** R-a med 8 tums skärvidd, ny modell. Så snart löken kommit upp ~ genomgås landet med hand-r-a Lind-Liljewall. **II.** Innan årterna blivit alltför höga, r-as ånyo, varvid ~ ib. -jörn, trädg. Nytt, patenterat r., handredskap för rensning och gallring av rotfruktsodlingar och trädgårds-sängar. -klo, trädg. R-r av olika typer för trädgårdsarbete 1924. -krok. -maskin; -ssäll. Där bomullen genomgår ytterligare en r. Och jag låg hela tiden skakande, som om jag varit ett boss på ett r-ssäll I. Lo-Johansson. -nål. Oljekanna med skruvpropp och r. Ugnsrampens höl böra rensas upp med r. ~. R. skall medfölja varje karbid-lampa 1917. — R-skällare, en hållare av metall, i vilken den lösa r-en fastsättes och ~ Åhlén & Holm 1916. -redskap. T. e. trädg. -rum t. e. i vissa fabriker. -verk. En från själva kearnen skild avdelning, r-et Nord. Fam.² -öppning t. e. på ångpanna.

— **Rensar|e**, -(e)n, -e. **1)** Person. Rotfrukts-, skrot-, spår(vägs)r-e. Tarm-r-e vid slakthuset. **2)** Sak. **a)** Butelj-, flask-, gaffel-, kam-, lamp-, luft-, nagel-, pip-, rör-, äppel-, örönr-e. **b)** Två magr-e! (en drink). — **Renseri**, -(e)t, -er. **1)** Fröodlareföreningens r., Uppsala. Utsädesrenseri vid Igelsta 1920. — De större odlarna anlägg kaffer-er på sina marker G. v. Friesendorff 1931. Ett nypprenseri, det enda i Sverige 1913. **2)** (Solidar)renseri, diskrum, införd av 'Elsa Törne' (dvs. Elna Tenow) 1905. — **Renserska**, -an, -or. Ogräs-, lin-, betr-or. — **Rensning**, -en, -ar. Några ex.; jfr rensa. **I.** Enkelt. **1)** R. av gräsmattor. R. och gallring på rovdikern. Sommarens stora bärr-ar. Isspade för vakarnas (ur)rensning vid angeliske. Utsädesrensning. **2)** I samband med västarmén fortsatte Ehrensverd r-en av Åboland fram till banan vid Tavastehus B. Estlander. År-ar. **II.** Ssgr. Den med stöd av arierparagrafen genomförda r-saktionen inom tyska försvarsmakten har resulterat i att 50 personer med judiskt blod avlägsnats från hären och flottan 1934. Uppfunnit en r-sanordning för räfsor och krattor. R-sapparater. R-sarbete i rotfruktslandet. Utan tvivel utförde han ett synnerligen behörligt och nyttigt r-sarbete, då det gällde gamla missbruk och missförhållanden, och ~ C. G. Laurin. Uppsala läns Frörenseri: Låga r-sargifter! Ny årt-r-smaskin med god r-sförmåga.

Renski, -t. Säll. stavat rh-. R-a viner r(h)enviner.

Rentier (rangtjē); -(e)n, -er l. **Rentjē**, -(e)n, -er. (Dra sig ifrån affärerna och) leva som r. En liten rentjēs blygsamma men lugna existens. En småstadsrentier på väg till huvudstaden för att roa sig. — Ett ~ lättjefullt r-liv Aino Ackté. **Syn.** person som lever på räntor, räntetagare (som dragit sig från affärerna l. njuter sitt otium).

Rentré (rang-); -(e)n, -er. Gösta Ekman gjorde sin r. vid Oscars[teatern] som löjtnanten i »Nyckelromanen» (visade sig åter) 1930. **Syn.** återinträde.

Renvin. Även stavat rh-. Jfr rensk. Ren- och moselviner.

Renässans (angs); -en. Det återknyttande med den antika kulturtraditionen som man ansett ha skett i Italien på 1400-talet. Ofta = r-tiden dvs. särsk. 1400- o. 1500-talen men ibl. utsträckt till inemot 1600-talets mitt (då den avlöses av barocken). Även = 'r-stil'. Friare om varje 'pányttfödelse' särsk. inom konst o. litteratur men också mkt allmännare. **I.** Enkelt.

1) J. Burckhardt, som skildrat r-en som en hednisk, starkt individualistisk, aristokratiskt förfinad kultur, anses numer, liksom r-männen själva vid r-ens uppkomst, ha orättvist underskattat medeltiden; medeltiden hade i själva verket aldrig släppt kontakten med t. e. den antika litteraturen. Då r-en, enligt Burckhardt, återupptäckte sinnevärlden' och människans ställning i denna, efter en lång period av asketism och världsfrånvärdhet.

R. och humanism. **R.** och reformation, Tal av Har. Hjörne, 1893. Joh. Nordström, Medeltid och r., 1929. **2)** Ur konsthistorisk synpunkt brukar r-en indelas i ungr-en (1400-talet), högr-en (1500—20) och senr-en (omkr. 1520—1500-talets slut). **3)** Under r-en. **4)** Skåp i r. Byggt i holländsk r. **5)** Allmännare.

a) Den karolingiska r-en (800-talet). Antikiserande företeelser på 1100-, 1200- och 1300-talet betecknas ibland som protorenässans H. Cornell. **b)** Gjutjärnets r.: Slöjdföreningens tävling ger vackra resultat 1922. **Blusens r.** 1930. **Den s. k. hävdgångens r.** i huvudstadens kyrkor ~ 1921. **Den gamla leken »smussta sko»** upplerde en r. 1929.

II. Ssgr. Ex.: Ett vackert r-arbete visar ~. **R-artad** ibl. ung. = realistisk l. urkraftig l. individualistisk l. 'mänsklig'. **Aleksis Kivis r-artade humor.** R-byggnad. R-dikt (-are; -ning). Ett r-drag hos honom [Petrarca] är kärleken till naturen W. Söderhjelm. **Hans [Konrad Hofmanns] nästan trotsigt självständiga karaktär** var ett r-drag ib. Alla voro mer eller mindre r-figurer med en livslust och en förmdga att förtära som ~ Alb. Engström. Vi ha att tänka oss **Cygnæus' hertig Johan** som en ung r-furste, skön, intagande, rättig och vittor O. Homén. **R-författare.** R-gavel på Vadstena slott. **De volutsirade r-gavlarna** A. Hahr. Vid ett italienskt r-hov. Att man ofta tillskriver r-kulturen hednisk tendens beror på ett modärnt missförstånd O. Wieselgren. **R-litteraturen** R-lymne. Men den svenska skaldekonstens fader var ingen smulgråt och skolfux utan en saftfull r-man Karlfeldt. Mer än kanske någon annan r-människa rymde Petrarca en värld av motsatser inom sig W. Söderhjelm. Ett

präktigt hörnskap med rik r-mässig ornering Sig. Erixon. I den r-mässigt uppsluppna och färgstarka Malatestas morgonsång N. Svanberg. Högtidssal med r-möbel. R-ornament. R-panel. R-period. Desportes, lärjunge av Ronsard och de italienska r-skalderna. R-slotten ~, ofta verkliga pärlor i arkitektoniskt avseende, bilda ett värdefullt, originellt inslag i den provinsiella skånska kulturen A. Hahr. I äkta r-stil. I Sverige har r-stilen i konsten fått namnet Vasastil. Fontainebleauslottet med sin r-stad och ~ C. G. Laurin. R-tak. Under r-tiden. Bland åskådarna har målaren, på r-vis, infört porträtt av sig själv och sin släkt som oberörda statister.

Syn. (ibl.) pányttfödelse, nyfödelse, återupplivning, 'nytt liv', ny glansperiod.

Reöl (-ål); -en, -er. Skr., mindre val. Hylla för böcker l. handlingar. Sdg ~ en herre resa sig, taga en bok ur en r. och åter sätta sig Harry Blomberg. Under ~ fönstret bokreol med ~ A. Mörne.

Reorganisera, -erade, -eras; -ing l. -ation (-en, -er; -sarbete m. fl.); -atör. **1)** [Partiet gick] sin upplösning till mötes trots ärliga försök att r-era det H. Gummerus. Men även de förföljande behöve r-eras och återhämta sig. Då poliskårens r-ades, försökte ~. År 1881 r-ades bolaget under namnet Carnegie Brothers & Company, varvid ~ O. B. Nelson. Att bolaget r-ades på basen av ett kapital om ~ ib. **2) a)** Då föreningen undergick en genomgående r-ation. När jag kämpade för en fullständig r-ation av flottan Öv. fr. Alex. Michailovitj. Skolräsens r-ation. — Som Yuans medhjälpare i det militära r-ationsarbetet i Tientsin J. G. Andersson. Som ~ ställde ett r-ationslån på 25 miljoner pund sterling till hans förfogande ib. **b)** Som r-atör av de vid Tientsin förlagda trupperna ib. **Syn.** ombilda, omgestalta, omskapa, omorganisera.

Reostat, -en, -er; -knapp. Elektrotekn. o. d. Apparat (motsändslåda) varmed elektriska motstånd kunna avläsas l. regleras. Rattar, avsedda för r-er Åhlén & Holm. Reglering av spänningen vid elektroderna genom r-er.

Rep¹, -et, =. Sälls. för kafferep (se d. o.).

Rep², -et, =. **1)** Sno, slå r. **Tvinnat r.** Grovt, fint, smäckert r. Ett r. som töjer sig, som ligger slakt i stället för spant. **Band ett r.** om livet och lät fira sig ned till boet. Med r. i stället för bälte. R-et snodde sig om benen på honom. Snor ett r. om byllet och ~. Har ni inget r. att slå om stockarna, lasset? Leda en tjur i ett kort, stadigt r. Man kan draga i samma r. och dock i var sin ända. Arstånga med r. Krypa under, hoppa över r-et. Hoppa över r. jfr hopprep. — Vi hade en spann och hundra meter r., och det räckte. — Ombord

talar man inte om r. eller snören, utan allt efter tägvirkets grovlek heter det kablar, trossar, linor osv., och snören motsvaras av garn. — **Bastrep.** Klätterrep med knutar. *Hiss. klockrep.* 2) Märk bl. a.: **a)** Hopp-r-et börjar åter sprida sig bland skolbarnen. **b)** Med det vita knutr-et ovanpå ordensdräkten I. Hjertén. **c)** Icke för en ärlig mans hand, genom r-et skall den vargen lykta sitt liv Öv. fr. K. Franzos. Vanligen dömdes de till r-et, Sibirien eller ~ Aekté-Jalander. Du kommer förr eller senare att få r-et om halsen, att få dingla i r-et i galgen. Redan känna r-et om halsen. Bodels-r-et. — Tala om r. i hängd mans hus 'trampa ngn på tärna', taktlöst dra fram sådant som är obehagligt för ngn att höra. **Syn.** lina, tåg, tross, kabel, streck; (längre bort stå): tåt, snöre, snodd, garn, wire (l. vajer).

— **Repavspärrad.** Den lilla r-e, öppna verkstaden. — **bro.** Bredare floder tar man sig [i Himalaja] över med r-ar. — **bunt-gunga.** — **gördel.** Liksom tiggarmunkens r. — **hoppare;** — erska; — ning. B. Liljefors, *Rerskan.* När du kan hoppa trettio gånger i följd baklänges utan att misslyckas, då kan du r-ning, men inte förr Vargungeboken, 1931. — **inhägnad.** Det r-e område, inom vilket en boxningsmatch äger rum Nord. Fam.³ — **kanon.** Raketapparater och r-er av valharpunsystem ~ B. Hanström. — **lik;** — nande. R-a ormar. — Vilkas pearlylika stam ofta äro klädda med r-nande lianer och ~ Douglas Melin. — **länga.** — **längd.** Vi rutschade enlast en r. i taget, med förankring vid isyxan för varje gång Har. Alm. — **om-gärdad.** Det r-e området. — **slaglare,** — ar(e)n, — are; — ararbete; — arbana; — arhjul; — eri (-e)t, — er; — maskin; — produkt; — vara; — ning (-en). Om yrkesmässig tillverkning av tägvirke. Kabelgarnsspinnning sker ännu någon gång för hand på r-aranor, men i regel är draghjulet (r-arkhjulet), som förr drogs för hand, ersatt med en elektrisk motor. Användes i r-eriet. Sjöfartsmuseet har under 1933 fått omkr. 300 föremål från segelmakeri och r-eri samt ~. Även i Sverige finnas numera modernna r-erimaskiner, som ~ Nord. Fam.³ (1932). Grövre och medelgrova r-eriprodukter. Till r-eriprodukter kunna även räknas ställrådslinor Nord. Fam.³ — **slyngla.** En ~ krok, som ihäktas i r-ans ändlar H. Jublin Dannfelt. — **spärr.** Som inbakad i en deg blev han stående just vid r-en kring Norra Esplanadgatanstrottoarer J. Hemmer. — **stav** i ornamentiken. — **stegle;** — (s)bro; — sliknande; — spinne. En r-e kastades, släpptes ned till honom från murkrönet, och han ästrade upp. Någon apa, som tar sig fram på lianernas r-ar Douglas Melin. — R-bro över en älv i Himalaja J. Reinius, öv. Lianer, vars r-sliknande, bandformade eller trållika stammar också sträva mot höjden Douglas

Melin. — **stump.** Med en r. om livet. Mustascherna hängde som ett par upprispade r-ar under näsan Harry Blomberg. — **sula,** — an, — or; — ad. Spanska tygsandaler med r-or Enckell-Claesson. — Med vita, r-ade skor och ~ Öv. fr. Ashton-Wolfe. — **var|a;** — uhandel; — uhandlare. R-or, bindgarn, klädstretch Annons. R-uhandlare och segelmakare Rikstet. kat. 1927. — **ända.** Han tog en r. och fäste brevet vid den, varefter ~ L. Munsterhjelms. Den andre har r-n angjord kring isyxan, som ~ borrhats ner i snön T. Boberg. — **ögla.** I yttersta ändan av varje skakel är en grov r. fastgjord Sven Hedin. — **Repa¹** in n; — ade, — as; — ning. Mindre vanl. Hade hr Foghelin ~ för sjätte gången r-at in sin kära backe [Tandsbacken, för motorcykeltävling] 1930. Badplatsen är inrepad 1933. **Syn.** avspärra med rep.

Repa², — an, — or. Ldls. även 'ripa'. 1) Huvudformen. Det får inte vara någon r-a i, på glas. Göra r-or i bordet, i (brottytan av) ett bergartsprov. R-or efter naglar och verktyg överallt på det gamla skrivbordet. Här och där smä r-or i snön efter lättklövarna. R-or i berget. 2) Biformen. Ex.: Pannan hade en knöl över vart ögonbryn och en grubba i mitten med streck och ripor Ludv. Nordström. Skyddar mattor och golv från ripor Nord. kompaniet 1916. Bordet hade under tiden vunnit den allrafullkomligaste glatthet och frihet från ripor, tack vare ~ C. J. L. Almqvist. **Syn.** (mer l. mindre nära:) rispa, ritsa, skära, märke, streck, skräma, veck, fåra, spricka, reva. — **Repa³,** — ade, — as; r-a sönder n; — ning (med plur.). Ldls. även 'ripa'. 1) Huvudformen. **a)** Diamanten r-ar glas. Äkta porsten r-as icke av kniven. De hårdaste glassen låta knappt r-a sig med goda filar Nord. Fam.² R-a med kniven på en sten. Har styva ~ skinnpärmar, som är både r-ade och blekta S. Lagerlöf. [Varvid] dalboitnar och väggar [blivit] jämnslipade och r-ade Nord. Fam.² Nästa prov gjordes genom r-ning med nageln på frisk brottyta C. Sahlén. **b)** R-ade eld på ännu en tändsticka och ~ Harry Blomberg. Och hans sko r-ade gnistor ur graniten. 2) Biformen. Ex.: Värre än att ripa på glas med kniv Sv. Dagbl. 1925. När jag skulle ripa eld på en sticka mot fotsacken ~ B. Mörner. Och skrdmor ripades i ansiktet, som ~ G. Pauli. **Syn.** göra repor l. får l. (fina) streck l. skårer (i l. på), rispa, skrapa, skära, rista. — **Repig,** — t, — are. Ldls. även 'ripig'. 1) Huvudformen. Dä spegeln blivit r., matt eller anlöpt. Omkring de vitmålade, r-a järnborden 'Mari Mihi'. Svävade in mellan de r-a kulliserna S. Siwertz. Mina händer äro r-a, så att man kan riva pepparrot på dem 'Dan'. 2) Biformen. Den gamla, ripiga mahognychiffonjen med ~ S. Siwertz. **Syn.** full med repor.

Repa⁴, -ade, -as; r-a av n, sönder [n], upp [n]; -kam = 'linstråka' att r-a lin med; -maskin; [-ar]e (-e)n, -e); -erskja (-an, -or); -ning. Liksom repa³ o. repa⁵ ofta sammanfört med repa³ men numer liksom dessa väl skilt därifrån. **1)** R-a löv. Golven ströddes ~ om sommaren med r-at björklöv, en sedvänja, som ~ Eva Hedén. R-a gräs. R-a vinbär. R-a humle(knopp). R-a lin(knopp). Lin-rerskan. Enl. nyare metod sker r-ningen [av linet] på r-maskin med ~ Nord. Fam.² **2)** R-a (siden)lappar, linne. R-a charpi Gurli Linder. **3)** R-a drev. Bomullstrassel, r-at. **Syn. 1)** avstjälka n, avstryka n, renskala n (kvistar l. stjärkar l. d.), rycka av n; avstryka n (frö)knoppar; **2)** upprispa n; **3)** utreda n.

Repa⁵, -ade, -as; [-ning]. Jfr repa⁴. **1)** Åter r-a mod. R-a nytt mod. **2)** Refl. **a)** Åter r-a sig efter en sjukdom. Rolland har aldrig riktigt r-at sig efter en automobilolycka han varit utsatt för Har. Schiller. Du tycks ha r-at dig fort: bäst du är en förkrossad mask, förvandlas du till en riktig Jehu. Har r-at sig bra. — Rabattens plantor bruka »r-a sig» framåt eftermiddagen, då vattenuptagandet åter blir större än avdunstningen Naturens liv. **b)** Han r-ade sig småningom (efter kraschen), och nu stå affärerna ypperligt. 'Tändstickorna' började försvagade i 371: — å 370: —, men r-ade sig på andra börsen åter till ~ 1928. Börsen r-ade sig emellertid snart och slutade stram. **c)** [Som om rävjakten] på sistone r-at sig ndgot J. Möllersvärd. Får jag höra, om du r-at dej i det rytmiska B. Sjöberg, **Syn. 1)** (åter) hämta l. samla, återfå; **2)** (åter)hämta sig, ta (ige'n l. u'pp) sig, (för)bättras, återvinna krafter l. hälsa(n), tillfriskna n, komma sig, krya på l. ti'll l. u'pp sig, bli återställd, vederfås, bli bättre; komma i bättre ställning l. omständigheter, reparera sin ställning, återvinna en god ställning, komma sig (u'pp på nytt), komma på grön kvist igen; förkovra sig.

Repa⁶ upp n, -ade, -as; -ning. Jfr repa⁴. Se uppr-a n.

Reparäbel (akut); -elt. Möjlig att laga l. gottgöra. På långturer i fjället bör man akta sig för [skid]bindningar med svärr-el mekanik. — Olyckan är väl ej värre, än att den är r-ell — **Reparation**, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Är det lönt att kosta (på) r. av det här hybbet? Huset står under r. Brädföringen tarvar r., vartill åtgå: ~. En grundlig r. Under pågående r. är affären flyttad till ~. Stora r-er. Yrka på r-er, om man skall bo kvar. Vill värden inte åta sig, kosta på r. av badrummet? Dröj inte för länge med nödvändiga r-er! Salsmöbeln är under r., (borta) på r. (borta på) lagning. Fartyget ~ erhöå därvid så svåra skador, att det måste gå in i Plymouth för

r. Dan Byström. När de ordinarie fyrskepen måste intagas från sina stationer för r. och översyn Erik Hägg. Så låd där också under r. en vacker, oceangående passagerarbåt ~ B. Mörner. Hus-, fartygs-, tak-, bil-r-er. **2)** Allmännare o. bildl. För r. av tandgården, några oxeltänder. Resa till badort för 'r.' efter vinterns nöjen. En nödloftig r. av hans något skamflåde rykte. **II.** Ssgr. Ex.: Och för tillfället pågingo r-sarbeten i nedre våningen. Omedelbart börja, igångsätta (med) r-sarbeten(a). R-sask ~; innehåller gummlappar samt gummi och kanvasduk för r. av slang och däck. Minska r-skontot, öka träets varaktighet genom att impregnera det med ~. Det blir dryga r-skostnader. En passande r-slapp Neréns Bilbok. R-slåda för cykel eller bil. Här finnas r-svarv och slip Ax. Klinckowström. R-sverkstad. **Syn.** jfr reparera. — **Reparatör**, -(e)n, -er. R. vid telegrafverket. R-er och underr-er, lokeldare, vagnskötare. Och bl. a. möttes vi där för första gången av en kvinnlig bil-reparatör M. Rogberg. Bil-erna ha bildat egen förening 1932. Två duktiga kvinnliga dockr-er sökas till N. K:s dockklinik 1927. Maskin-r-er. Skriv- och räknemaskinsr-er. E. o. banvakt med placering som biträdande signalreparatör. Telefon-r-er. **Syn.** lagare, avhjälpare av fel l. skador.

— **Reparera**, -ade, -as; -bar (-t; -het); -ing (med plur.). **1)** Mer egentl. **a)** Huset skall r-as i sommar. Vill inte värden r-a (åt er)? Vi ska få r-at i salen i alla fall. R-a och införa värmeledning, kylskåp m. m. Uppskjuta r-ingen av det inre av kyrkan. **b)** Varför fartyget måste gå in i hamn för att r-a, få bordläggningen r-ad. **c)** Ska vi inte (låta) r-a den gamla salongmöbeln i år? Han r-ar gamla möbler bra. **2)** Allmännare o. bildl. **a)** Är sulan r-bar? Lönar det sig att (låta) r-a di här kängorna? [Skid]bindningen skall först och främst vara hållbar och lätt r-bar samt ~. Efter tre timmars arbete var den första skadan r-ad och ~ Aleko Lilius. **b)** »Det är ingen konst ~ att göra en dumhet; konsten är att kunna r-a den» L. W. Stjernstedt. »Så vänligt av tant att tänka på mig», — skyndade Ida att r-a systemens ohövlighet Helena Westernarck. Skynda sig att r-a försummelsen. För att r-a sin (ekonomiska) ställning och omförgylla sin vapensköld. Han visste, att hans kunskaper voro bristfälliga, och han gjorde ~ vad han kunde för att r-a dem 'Hasse Z.' Inom en månad därefter hade jag emellertid lyckats r-a mitt anseende Hugo Hamilton. Med någorlunda r-at sjärlförtröende Gunnar Cederschiöld. R-a sin hälsa. Vid dopet skedde ett litet missöde, men det var lyckligtvis lätt r-at: ~ Hj. Söderberg. **Syn.** iståndsätta n, laga, uppfixa n l. -hjälpa n l. -laga n l. -lappa n l. -rusta n, sätta i gott

skick l. stånd (igen), förbättra, påbättra *n*, renovera, ibl. lappa l. stoppa; ibl. underhålla l. ersätta; göra gott igen, gottgöra, avhjälpa, ställa till rätta l. i en bättre dager, rehabilitera; kurera, bota.

Repartiser *a*, -ade, -as; -ing (med plur.). *Vi r-ar väl? Under det främlingarna öppnade sina portmonnär för att r-a om åkningen 'Kapten Punsch'. Får vi vara me å r-a (om gåvan, utgiften)? Om förtäringen r-ades J. G. Arsenius. Syn.* lika delta i kostnader, fördela (kostnaderna) lika (mln deltagarna).

Repe (grav); -t, -n. Bot. Namn på *Lolium*-arter.

Repeller *a* (-päll-); -ade, -as; -ing (l. repulsion, se d. o.). Stöta tillbaka *n* l. bort *n* l. ifrån sig, fränstöta.

Repertoär (-pärt-); -(e)n, -er. **I.** Enkelt. **1)** Med en stabil [teater]trupp följer möjligheten att skapa en stående *r*. O. Homén. Finns icke upptagen på *r*-en för denna såsång. Jag hade försökt förnämlig Eleonora Duse att upptaga detta skådespel i sin *r*. ~ Annie Wall. Denna lilla och otränade personal och dessa ytterligt begränsade scenresurser fordrade naturligtvis en synnerligen lättspelad *r*. M. Lamm. [De] som nu uppbyro *r*-en, så inom sång- och talscenen G. O. Hyltén-Cavallius. Där stycket höll sig på *r*-en en hel månad. Beredd att dubblera varenda roll i hela *r*-en. Genom att hålla sina *r*-er rent svenska. **2)** Dexippos, Suöfrid m. fl. ~ hörde till den stående *r*-en [deklamerade bl. a. av Axel v. Arbin] O. Rabenius. **3)** Deras *r*. ur studentsångerna var rätt stor och ~ E. Vasström. Ty hans *r*. skattade allmer åt det långtanssjuka och ~. Vi sjöngo och trallade igenom hela vår visrepertoar och ~ Elsa v. Born. **4)** En egen *r*., dock ej vidare mångsidig, ty *r*-en upptogs, ägnades nästan endast gamla mästare: Beethoven, Schumann, Bach m. fl. **5)** Friare. Som anekdotberättare hade han en outtömlig *r*., och hans föredrag var liffullt. **II.** Ssgr. Ex.: Det må gälla *r*-frågor eller personfrågor Agne Beijer. Torde kunna betraktas som *r*-fyllnad. Kungl. Teaterns *r*-kommitté 1930. I programmet upptagna trettio *r*-nummer. Ett ständigt återkommande *r*-nummer. Hr [John] Brunius skisserade därefter en *r*-plan, upptagande skådespel avsedda för ~ 1925. Ett omtyckt *r*-stycke. Kritisera *r*-valet. **Syn.** spellista (på teater), lista på roller l. sånger l. deklamationsnummer l. d. som ngn inövat l. brukar uppträda med, samtliga (under en såsång l. d.) uppförda stycken, inövalda nummer.

Repetera *a*, -ade, -as; *r*-a in *n*; -ing (-en, -ar; -smetod m. fl.) jfr repetition. **1)** Ta o'm o. d. **a)** Och jag skulle just till att *r*-a konststycket, då ~ H. Granvik. Först får ett av barnen svara på frågan, å så får hela

klassen *r*-a (vad denne sagt). Att Europas kungliga, då de få vara ensamma med sina barn och släktingar, inte äro angelägna om att *r*-a arbetsdagens huvudsakliga händelser eller ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Var säker om det, *r*-ar han tyst för sig själv Paul Lundh. Svartvita flugsapparerna *r*-ar sin strof Levi Rickson. **b)** Han visade honom sin klocka och lät den *r*-a (jfr *r*-ur) Öv. fr. Agnes Günther. **c)** Krigs., jäg. o. d. Det blev en bom, men Morgonrodnaden *r*-ade kvickt en ny patron i loppet, och ~ L. Munsterhjelm. **2)** Läsa o'm (det viktigaste av en kurs l. d.). Hinner du *r*-a grammatiken också till skrivningarna? Har ni börjat *r*-a än? I slutet av terminen måste man *r*-a vad man förut genomgått. Kursen var ju genomgådd så många gånger att ~ Lydia Wahlström. **3)** Inöva. **a)** Vad skulle ni tycka om att sjunga utan att ha *r*-at en ton? Öv. fr. Nellie Melba. *R*-a till en konsert. En dag höllo vi på att *r*-a Händels ~ ib. Och på kvällen spelades den [uvertyren till Don Juan], utan att man *r*-at den och med Mozart själv som anförare Öv. fr. Bruce Lockhart. Och jag måste uppträda mot en Enrico, som inte ens hade *r*-at sin roll Öv. fr. Nellie Melba. Herr Lasalle, som jag *r*-at emot ib. — General*r*-a. Allmänna sången stäm*r*-ar Måndagen ~ Annon 1932. **b)** Jag *r*-ade mitt tal in i minsta detalj, övade till och med in de stycken, där rösten borde svika mig av rörelse Öv. fr. Bruce Lockhart. **Syn.** **1)** omtaga *n*, upprepa, omsäga *n*, omsjunga *n* o. d., efter säga *n*, förnya, göra o'm; **2)** **a)** på nytt genomgå kurs l. läxa, ånyo genomse; **b)** (inöva *n*) för (offentligt) uppträdande. — **Repetergevär.** Magasinsgevär där omladningen blott kräver ett enkelt handgrepp. Dessutom användas å flygskepp och stridsplan kulsprutor och *r*. Vår Flotta 1917. **-modell.** Ett gammalt kasserat armégevär av äldsta *r*. A. Knöppel. **-studsare.** Tyska *r*. till ålgjakten 1930. **-ur.** Numer föråldrat ur vars slagverk kan sättas i gång när som helst o. därvid upprepa senaste slag. **-vapen.** Se repetergevär. De automatiska vapnen medge större ildhastighet än *r*-nen Nord. Fam.²

— **Repetition**, -en, -er. Jfr repetera. **I.** Enkelt. **1)** Omtagning. Varpå följde *r*. av kommandoordet ledet uteder. **2)** Förnyad genomläsning o. d. När *r*-erna börja på vårsidan både i historien och geografin. En snabb *r*. (av den lästa kursen) strax före tentamen. **3)** Inövning. Man klagar över att dirigenten är för snål på *r*-er. Där *r*-en som bäst pågick. Under pågämden *r*. Hålla *r*-er. Stycket är under *r*. Generalrepetition. Ty då hade han orkesterrepetition Fr. G. Bengtsson. Extra stäm*r*-er. **II.** Ssgr. Ex.: Uppgörande av rollfördelningsförslag, ledande av *r*-arbete med fastställande av spel-

stil, ton och tempi ~ Nord. Fam.² *Just när r-sbråddkan var som störst* ~ Annastina Alkman, öv. *Det är en hel r-skurs i Indiäns religionshistoria, som åskådaren gratis får* B. Forell. *I r-salen var r-en i full gång. De obligatoriska ersättningsskolorna (r-skolorna) (för minderåriga som avgått från folkskolan utan avgångsbetyg) Karl Nordlund. R-stecken mus. = repristecken. R-svis genomd. R-sörvning krigs.: ett led i de värnpliktigas utbildning, försiggår ett l. flera år efter första övningen. **Syn.** jfr repetera. — **Repetitör**ium (akut); -et, -er. **1)** Repetitionskurs. **2)** Kort sammanfattande lärobok (för repetition). — **Repetitör**, (-en, -er; -stjänst m. fl. Biträdande lärare. **1)** Krigs. Skall vara r. i fältmässig skjutning vid vissa kurser å Rosersberg 1929. Tjänstgöra som r. i torpedlära vid Sjökrigsskolan 1918. **2)** Mus. Operans r., som vid pianot ledde de förberedande övningarna. Men i stället skickade jag ett bud direkt till operan efter r-en och lät säga honom, att jag skulle börja öva Elisabeth med honom samma förmiddag Öv. fr. Nellie Melba. **3)** En r-stjänst vid Klotens fortsättningsskola sökes senast 9 maj Sv. Dagbl. 1925.*

Repig se under repa².

Replik¹, -en, -er. Ifråga om konst o. litteratur. Ofta höfört med följ. **1)** Enkelt. *En r. [av porträttet] finnes på Gripsholm, en kopia, bröstbild av P. Krafft d. ä., på samma ställe K. K. Meinander. Tavlans målades i olja i stort format, sedan följde en liten r. i akvarell G. Nordensvan. En i fråga om dräkten något förändrad r. E. Wettergren. Och Chien-lung låt uppföra en r. i Jehol [av det förstörda templet] Sven Hedin. Villan, en r. till Richards, fastän den ligger i motsatta änden av samhället M. Rogberg. — Schillers Karl Moor, av vilken man funnit den vara en r. M. Lamm. **2)** Ssg. R-variant av Praxiteles' Afrodite C. G. Laurin. **Syn.** av konstnär utförd dublett av ngt hans verk; upprepning.*

Replik², -en, -er. Ofta höfört med föreg. **I.** Enkelt. Skiftningarna övergå i varann. **1)** Allmänare. **a)** *Han gav inte ens (en) r. Förtjust över den udd hon lyckats ge sin r. Utan att hitta den riktiga, den dräpande r-en. Det var en god r.!* Träffande, skarpa, snabba r-er. *Jag fick en rapp r. från ett häll jag ej väntat mig. Och det kvads och diktades, vitsades och föddes r-er Ola Vinberg. Varje r. utlöser en motreplik, så kraftfull, att ~ M. Lamm. Huru r-erna föllo, minnes jag ej, men ~ även till 2. De två debattörerna kasta boll med r-erna alldeles som i ~ även till 2. En avslutande r. Bring som inledare fick ordet för slutreplik Ingeb. Björklund. **b)** Hebbels förmåga av lakonism i r-en Per Hallström. En rapphet i r-en och en förmåga att bita ifrån sig,*

*som ~. Nathan Söderblom var r-ens man, då sådant behövedes Alb. Engström. Hennes snabbhet i r-er Paul Lundh. **2)** Teaterreplik. Att censuren varit framme och kapat många av styckets finaste r-er Aug. Lindberg. Att avsidets r-er och resonerande monologer [borde bannlysas] E. Kihlman. [Ibsen] som redan 1867—68, vid arbetet på *De unges Förbund*, målmedvetet gick in för experimentet att reda sig utan avsidets-replikar ib. Styckets glansreplik. — *I går spelade de med i en pjäs, där r-erna var gevärsskott och ~ Öv. fr. Boleslavski. **II.** Ssgr. Ex.: Att förf. ådagalade rätt mycken scenvana och att r-behandlingen föreföll osökt och naturlig. Monologer och hela avhandlingar i r-form E. Kihlman. Hans träffsäkra och roliga r-föring Fr. Borelius. Det ligger en avsiktlig teknik bakom denna r-föringskonst, men ~ M. Lamm. Hans lysande r-konst, hans besatta infall Fr. Böök. Fransk r-konst. Två minuters r-rätt, efter talmannens beprövande, omedelbart efter en talare, en nyhet i vår riksdag f. o. m. 1934. Hjabnar (har under detta r-skifte inkommit, deltagar i ropen): ~ Åke Berglund. Allt r-skifte emellan publiken och de på scenen uppträdande är strängeligen förbjudet Aug. Hallner. Kvicka, roliga r-skiften. Påpasslig och r-snabb. Denna lediga och friska r-stil tycks höra hemma i ~ N. Svanberg. Han är sällsynt r-säker. Dessutom ägde Scribe ett ovanligt sinne för minspelet, r-tonen och scenrörelserna och ~ E. Kihlman. Åter följde en kort r-växling, varav han dock ej förmådde uppfånga någonting. Rodnaden brände länge på mina kinder efter den obehagliga r-växlingen H. Mörne. **Syn. 1)** (träffande, kvickt, dräpande, snabbt, omedelbart, välfunnet) svar l. genmäle l. inlägg, bemötande svar, gen svar, svar på tal, ibl. 'avbränning'; ibl. (omedelbar) 'parad'; **2)** yttrande (i en dialog, ett samtal), varje på scenen uppträdandes bidrag till dialogen. — **Repliker**a, -ade, -as; -ing (-en, [-ar]; -skonst). *Han ä inte ddlig (i) att r-a. R-a ngn, på vad ngn sagt, på ett yttrande. Ljunggren hade svarat, att det var för stor ära för honom att bli bror med en excellens, men De Geer r-ade artigt: »Också vetenskapen har sina excellenser» Gust. Cederschiöld. R-ade ~: »Jag kan icke vara exklusiv i mitt umgänge, jag måste känna alla» Joh. Mortensen. Att Strindbergs dialog i grunden ej är så fri från det »konstruerade», som han själv förmenar, att den tvärtom ofta driver det blixtnabba r-andet till sin spets M. Lamm. — Känd för sin snarfyndighet och sin kvicka ringskonst. **Syn.** svara (genast o. ofta dräpande), genmäla, gentaga, komma med l. fälla l. ge en replik, infalla, ibl. avbryta m l. 'avbränna' m.***

Replipunkt. Krigs. o. allmänare. Stöd-

jepunkt (som man kan dra sig tillbaka till), 'bas'. **1)** *Finna en r. vid floden.* [Förde] tanken på lättheten att ~ föra ett gerillakrig, ty där fanns r. efter r. mil efter mil C. A. C. Lewenhaupt. **2)** *Den nya turiststationen är avsedd att bli en r. för skidsportintresset i ~.* Behålla det gamla hemmet som en sorts bas, en r., dit hon alltid kunde återvända A. Sörlin.

Reportäg(e) (-asj; e stumt överallt utom i best. form); -et, -e; -ebragd; -ebyrå; -efoto; -ejakt m. fl. Gjorde r-e, författade annonser och gjorde alla slags redaktionella 'negerarbeten'. Att ~ göra dessa r-e grundligt Aleko Lilius. Vid Alexandersstodens avtäckning ~ 1894 hade jag r-et om hand Janne Thurman. Ofta nog inskränktes det lokala r-et till rena obetydigheter Wald. Bülow. Som rubrik över ett r-e över söndagskvällens trafikbekymmer A. Thulstrup. Kunde ge tillfälle till ett mycket omfattande litterärt r-e O. Enckell. Tecknarens r-e: Veckans biopremiärer Dag. Nyh. 1919. — Bild-, kamera-, press-, societets-, Strindbergs-, tidningsr-e. — *Enl. val Pressr-e [pressens r-ebyrå] inhämtat 1928.* **Syn.** nyhetsankaffning för tidning. — **Repor**tör (-å; även -ä; akut); -ern, -er l. -rar [l. -ers]. **I.** Enkelt. *I min egenskap av yngste r-er vid en stor tidning Öv. fr. 'Erwin Rosen'. R-er för ett blad i fjärran väster Annie Quiding. Vida berömd som en oförfägen r-er Aleko Lilius. De kvinnliga r-erna i Newyork 1926. Ett koppel av närstående, företagsamma r-er(s), r-rar. Innan r-rar från tidningarna började falla över oss B. Gripenberg. Som specialiserade sig på att föse r-rar med skandalhistorier om den kejserliga familjen Öv. fr. Alex. Michailovitch. — Domstols-, kriminal-, tidningsr-er. **II.** Ssgr. Ex.: På r-eravdelningen. Min stoltaste r-erbragd Janne Thurman. Begagnade mig av ett gammalt r-erknep hade jag ~ H. Gummerus. Vanliga r-er meloder. Att mitt r-ersamvete yrkade på att jag ~ Aleko Lilius. Få någon ersättning för sitt r-rskap Y. Hirn. Med dess vulgära r-erstil. En smula sent av r-ersynpunkt visserligen ~ Fr. G. Bengtsson. Min amerikanska r-ertid Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Många av r-eryrkets mindre sympatiska drag Y. Hirn. Efter r-eråren blev Lewis först biträdande redaktör och sedan ~. **Syn.** tidningsman på nyhetsavdelningen, 'notisjägare', ibl. referent.*

Repressalier se repressalier.

Representäbel, -elt, -lare. Representativ. — **Representa**'nt, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** *Diplomatiska sändebud sägas vara sin regerings r-er (i det land, där de äro akkrediterade).* Uppsalas r. i andra kammaren. Kongressen (i U. S. A.) är delad på två kamrar: senaten och r-ernas hus. *Biskop Ostenfeld, som hade förhinder, bad mig resa*

som r. för den danska kyrkan Öv. fr. A. Jørgensen. (Reste som) r. för en tobaksfirma. Vår Newyorkrepresentant. Pressr-er. 2) *Olika kyrkesr-er. [Fröken Julie], den sista döende r-en för en förfinad och degenererad ätt M. Lamm. Kungsfiskaren är Europas enda r. för ett fågelsläkte, som ~ E. Rosenberg. **II.** Ssgr ha representation; blott undantagsvis därjämte representants-. Ex.: Sveriges nykterhetssällskaps r-församling. Från Stadsförbundets r-församling och ~. R-sförsamlingen i Sydafrikanska unionen Nord. Fam.² Den folkvalda delen, 'r-huset' (t. e. i Nya Syd Wales) Gunnar Andersson. R-husets väldiga kupol [i Washington] Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Voimas första offentliga r-möte H. Gummerus. — Ombudsmannskapet skiljer sig från r-skapet därigenom, att ~ Nord. Fam.² Sv. lokmannaförbundets r-skap har beslutat godkänna medlingsförslaget i konflikten 1919. Chokladresande söker r-skap för kvalitativt konkurrenskraftig fabrik Annons 1919. Intet r-skapsmöte planeras, säger landsorganisationens ordförande 1928. — Även kyrkliga kommuner böra få r-system [kyrkofullmäktige] 1928. **Syn.** ombud, fullmäktig, person som företräder en annan l. som äger tala o. besluta för hem o. i hans namn, (mer l. mindre nära:) ställföreträdare, rättsinnehavare, 'målsman', vikarie, förtroendemän, agent, kommissionär, talesman; ibl. exempel.*

— **Representation**, -en, -er. **I.** Enkelt.

1) a) Ofta mer konkr. *Sedan Sverge fått egen r. i Kina och Japan, kom det ~. Tidigare har Chile ej haft någon officiell r. i dessa trakter ~ E. H. Kranck. Med en ~ mycket förnämlig svensk konsulär r. Maths Holmström. Vår utrikesrepresentation. — Kotteriväsendet och klickväldet börjar bli något utmärkande för de demokratiska r-erna, konstaterar Dagens Nyheter ~ 1926. Hurusom ett slags riksrepresentation uppstått i samband med och på grund av konungavalet Sven Tunberg. Under ständrs-ens dagar. Folkrepresentation. Medlem av en stadskommuns r. **b)** *Den jämförelsevis fullgata r-en av vår yngre lyrik har [i urvalet] ~ E. Kihlman. **c)** R. hör till en diplomats vedertagna plikter. Det följer väl mycket r. med en sådan plats? **2)** Märk den särstående bet. ('teaterföreställning'). Och stycket lades ned efter endast fyra r-er. När jag kom dit, hade r-en redan börjat. — Även friare. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Till I 1. **a)** Särsk. om den förändring i Sverges statsskick som genomfördes 1865—66 o. varigm ständsr-en avlöstes av tvåkammarssystemet. Då adeln skulle arge sitt votum i r-sfrågan. Frågan om r-srefor-men. Louis de Geer, fadern till det r-sskick, som ännu kallas »det nya» Kabbarp. — Åga r-srätt vid ~. **b)** Till I 1 c. Och hans hem var ~ delat i två skilda områden, r-sav-**

delningen och det egentliga hemmet Öv. fr. Etsu Inag. Sugimoto. Men så hade också guvernören stora r-sförpliktelser Annie Furu-hjelm. Ett särskilt r-skonto, som firman ställde till hans förfogande ~. Och hade varken fått ökad lön eller ökade r-spengar. Där Söderblom som studentkårens ordförande på ett lysande sätt fullgjorde sina r-splikter och ~. Till möblering av r-srum i Sträng-näs biskopsgård 1933. Min ekonomiska ställning, som med mina allt större r-skyldigheter hade blivit ganska undergrävd Öv. fr. Bruce Lockhart. Sökes [för turiststationen] föreståndarinnan med r-svana. 2) Till I 2. Ty r-siffran [för en pjäs] är ju i regel direkt belysande för publikframgången Finsk Tidskr. 1930. **Syn. I. 1) a)** ombud l. representant(er) l. d., samling (folk)ombud, ibl. folk- l. riksförsamling, (ibl. nära:) mission, beskickning, (de)legation, ambassad; ibl. ställföreträdarskap l. ombudskap; b) vad som är representerat l. valts att representera; c) värdskap, sätt att mottaga gäster (o. hävda sin ställning — som värd l. ämbetsman); 2) (teater)föreställning.

— **Representativ**, -t, -are. 1) En församling, som var omöjligt r. för nationens skiftande egenskaper. En r. samling nationell lyrik. 2) Jfr representation I 1 c. Han var en i högsta grad r. man och representerade gärna Cl. Lagergren. Några r-a egenskaper har han inte och är ur den synpunkten olämplig som rektor för ett universitet. **Syn. 1)** lämplig som typ l. exempel, typisk; 2) som kan l. är lämplig att representera l. att utöva värdskap l. uppträda som värd (vid högtidliga tillfällen) l. att föra stat, representabel. — **Representera**, -ade, -as. 1) Vilken är det han r-ar (som konsul)? Konungen lät sig vid jordfästningen r-as av ~. Sverge r-as där av ~. — Som f. n. i huvudstaden r-ar firman, banken. Ombud, som på grund av fullmakter r-ade ett avsevärt antal aktieägare, ett stort aktieägarintresse. 2) Universitetscirklarna, som ju r-a den högst utvecklade formen av studiecirklar Ups. Nya Tidn. 1931. Norditalien r-ar Preussen söder om Alperna S. Neander Nilsson. [Tänk om fascism och nazism] vad ni vill: att de r-ar framsteg eller regress — men bolsjevism är det ju inte! Marika Stiernstedt. Av alla jag sett r-ar han [Sabatier] för mig närmast idealet av en teolog N. Söderblom. Bland militären var general Macready den ende, som r-ade sunt förnuft Öv. fr. Bruce Lockhart. [Släkten Blåfeld] har icke efter sistsagda dr varit i Sverge r-ad (haft ngn representant) O. Wasastjerna. Att låta vår andliga kultur i detta vårt samlingsverk bli så rikt och så allsidigt r-ad som möjligt. En diktare, som jag i urvalet finner väl knappt, ja dåligt r-ad, är ~. Även ämnet heraldik är r-at i samlingen. — O,

väl-, över-, underr-ad. 3) Van att r-a. Han var en i högsta grad representativ man och r-ade gärna Cl. Lagergren. **Syn. 1)** (ställ-)företråda (ngn), vara representant l. ställföreträdare l. ombud för; 2) företråda, föreställa, utgöra l. stå som en typ l. ett exempel för; (ibl.:) motsvara, ersättas, tyda på, ge prov på, vara (en) talesman för; 3) föra stat (såsom ämbete l. ställning anses fordra), utöva värdskap, vara värd (ofta vid högtidligheter), hålla taffel.

Repressalier (akut); -rna; -akt m. fl. Säll. stavat med ett -s. Ngn gång sing. 'repressalie'. I. Enkelt. (Ut)öva r-r (mot ngn, för ngt). Där vi sutto ~ i Stockholm utom räckhåll för de ryska r-rna H. Gummerus. Övergingo, för att rädda sig från r-r, till bolsjevikerna. Den terror, som ~ sattes i gång som r-r för attentatet mot Lenin ~. Av fruktan för r-r. Kommer icke att slippa undan, undgå r-r för sin smarthet. — T. T:s Berlinkorrespondent utvisad utan motivering; r. för utvisad naziagitator Sv. Dagbl. 1934. II. Ssgr. Ex.: Såsom en r-akt A. Lagrelli Resa. R-hot mot vittne? Rubrik 1921. Stopp för alla r-mord mot sinnfeinare 1920. **Syn.** vedergällning (shandlingar), hämnd (gärningar); (r-akt:) hämnde-akt.

Reprima'nd (-angd); -en, -er. Gymn. Centralinstitutet får en (skarp) r. En r. har hon förtjänat för sitt slarv. Ge ngn en r. **Syn.** skrapa, förebräelse, tillrättavisning, upptuktelse.

Repris, -en, -er; -tecken (omtagningstecken). 1) Mus. Omtagning av musikstycke; stycke som (skall) tas o'm; r-tecken. 2) Vängerevyn ges i r. trettondagen. R-er med nya rollbesättningar M. Lamm. En lyckad r. — En historia, som jag visserligen berättat minst en gång förut, men som är så bra, att den tål vid en r. 'Hasse Z.' 3) Friare. Med hänsyn till motståndets ströövrvinnerlighet har den stora, ideala stavningsreformen, ehuru egentligen tänkt som ett helt, delats upp i r-er H. Geijer. Kanske inte i ett kör, men i olika r-er L. Munsterhjelm. Vilket skedde, togs i flera r-er. Efter nio terminer i Uppsala, uppdelade i fyra r-er Sv. Haglund. **Syn. 1)** se ovan; 2) (förnyat) återuppförande (efter en tids avbrott); 'att tas en gång till', upprepning; 3) omgång, skov, varv; (i r-er:) med mellanrum, lite då o. lite då, fördelat på olika tider, icke på en gång l. i en följd.

Reproducera, -ade, -as; -bar (-t; -het); -ing (med plur.). 1) Frambringa nya individu, ånyo frambringa l. framalstra. Där jag funnit ~ r-bara värtedelar av långväga ursprung ilanddrivna R. Sernander. 2) Åter framkalla l. återkalla i minnet, åter ställa, (ur minnet) återge. Då jag (ur l. i minnet) sökte r-a den scen jag nyss be-

vittnat. **3)** Mångfaldiga, omtrycka n, avtrycka n. *R-a* en skrivelse med (hjälp av) modärna (*r-ings*)metoder. *R-ad* i tontryck. Bilden må ej utan angivande av källan *r-as*. (All) *r-ing* förbjuden. — **Reproduktion**, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. Den industriella produkten representerar alltid en *r*-, medan det överlägsna hantverket liksom konsten ger den ursprungliga produkten Ragn. Östberg. Framställd genom *r*. Jag äger tavlan blott i *r*. även till 2. **2)** Konkr. I vackra *r-er* föreliggå redan ~. *Helsidesr-er*. *R-erna* äro utförda av ~. Några *Ruysdaelr-er*. **II.** Ssgr. Ex.: Att Generalstabens litografiska anstalt är en *r-sanstalt*. Har möjliggjort inköp [till Tekn. Högskolan] av Siemens *r-sautomat*, ännu den enda i Norden; reproducera exakt urkunder, ritningar m. m. på 10 minuter 1934. Fotogravyrförfarandet ~ anses med rätt såsom det finaste fotomekaniska *r-sförfarandet* Nord. Fam.² (1907). *Mekaniska r-sförfaranden* (träsnitt, kopparstick, litografi o. etsning) samt fotomekaniska (t. e. autotypi, fototypi, djuptryck o. tjustryck). *R-sförmåga*. *R-skamera*. De fotografiska *r-smetoderna*. De många *r-smöjligheter*, som i vår tid stå till förfogande I. A. Heikel. *R-sorgan* bot. = fortplantningsorgan. *Elektriska r-spianon* Rikst.-katalog 1927. *Skaffa sig r-srätt(en)* till ngt. Vi söka en verkligt förstklassig reklamtecknare som är ~ driven figurtecknare och väl insatt i *r-steknik* Annons 1933. *R-sövningar*. — **Reproduktiv**, -t. Fackl. **1)** *R-a skott* bot. = fortplantningsskott. **2)** *R. förmåga, läggning, fantasi förmåga* osv. att reproducera (i minnet, efterbilda osv.). *R-a förfaranden*.

Reptil, -en, -(i)er. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Gnagare, r-er* och andra smådjur B. Mörner. Dessa synnerligen giftiga men mycket skygga *r-er* Amelie Posse-Brázdová. När man talar om *r-ier*, får man inte glömma de små harmlösa, näpna ödlor, som ~ B. Mörner. Gruppen fjällr-ier Nord. Fam.² — Som om han råkat svälja en iskall *r*. 'Kapten Punsch'. **2)** Bildl. De ljusskygga *r-er*, som levt på andra människors spritelände, skulle icke draga sig för att ären släppa lös kokainlasten Sv. Dagbl. 1928. Bismarck är skaparen av uttrycket *r*. som beteckning för politisk skumraskintrigant ~ Nord. Fam.² **II.** Ssgr ha reptil-, helt säll. därjämte reptilie-. Ex.: Det var något kallt och *r-aktigt* i [blicken] Willh. Sörensen. Men *r-artat* kallt var handens tryck Joh. Levart. *R-faunan* är i norra Kina ytterst mager Erik Nyström. *Vingdo örer till r-huset* S. Siwertz. *R-likt pansade tallarnas rötter / stå våta i gyttjan* V. v. Heidenstam. *Virrvaret av knotiga, r-lika grenar* H. Mörne. *Det grova missbruk av tryckfriheten, som r-organet gjort sig skyldigt till*. *R-pressen* jfr 12.

Damlågskor av svart och vit r-pressad kalv 1925. *Skor av r-skin* äro ~ alltjämt en »stor» artikel i London 1929. Herr Dengler, som trots sitt olycksfall med boan fortfarande var en stor *r-älskare* Douglas Melin. Och under de halvsänkta ögonlocken glänste allt jämt dessa blanka *r-ögon* V. Benedictsson. **Syn. I.** **1)** kråldjur; **2)** »orm i människoskepnad», 'lömsk krypskytt', skumraskintrigör, ljusskygg o. lömsk individ.

Republik, -en, -er. Motsatt 'monarki'. **I.** Enkelt. Schweiz är en förbundsrepublik. Upprättandet av (den) tredje franska *r-en* år 1870. *R-erna*, som i samband med världskriget så ökats på monarkiernas bekostnad. Borgmästar L:s famösa rop på *r*. *R-en Andorra*, en av våra minsta *r-er*. Införa *r(-en)*. Avskaffa *r-en*. I en fri *r*. Sorjetr-en. **II.** Ssgr. Ex.: Snarast *r-artad* författning. Under *r-styret*. Venizelos med sina *r-sympatier*. **Syn.** stat med icke-monarkisk författning, ibl. fristat; republikansk författning. — **Republikän**, -en, -er; -i'sm (-en); -sk (-t). **1)** Monarkister och *r-er*. Den gamle skalden och »*r-en*» Johan Gabriel Carlen Aug. Hallner. Även såsom god *r*. är svensken i djupet konungsligt sinnad David Nyvall. *R. i sitt tal, despot i själen*. **2)** [Thorild] försummade emellertid sitt tillfälle, vare sig av stolthet eller *r-ism* Ruben Berg. **3)** *Stater med r-sk författning*. Som skulle styrelsesättet blivit alltmera *r-skt*. De *r-ska idéerna*. Partiet är snarast *r-skt*, men ~. *R-skt sinnad*. **Syn. 1)** medborgare i en republik, ibl. fristatsborgare l. fristatsman; anhängare av den *r-ska* idén l. av republiken som styrelseform.

Repulsion (-sjön); -en, -er. Särsk. fys. Tillbaka- l. bortstötning. — **Repulsiv**, -t. Särsk. fys. Tillbakastötande osv.

Reputation, -en. *Vara mån om sin r*. Folk, som inte ha i r. Sigrid Stjernsvärd. *Skaffa sig (en viss) ställning och r*. Min konstnär'sreputation. **Syn.** anseende, rykte, 'namn'. — **Reputerlig**, -t, -are; -het. Ofta smtl. Att denna dam såg ytterst *r*. ut Marika Stiernstedt. *Skulle ~ tro honom vara minst underlöjtnant vid hästgardet, så r. ser han ut och så små små mustascher har han* Svea 1845. Men herrarna med höga hattar sågo *r-are* ut än nu C. G. Laurin. Av ett visst *r-t* utseende. Det tar sig ganska *r-t* ut, när man i hotellboken skriver sig »Köpman Florian Mau med fru». [Husen] voro brädfoderade och sågo därför rätt »*r-a*» ut Joh. Sundblad. Ju högre den [gödselhögen] kan bli, dess *r-are* är den M. Isberg, öv. **Syn.** aktning'svärd, ansedd, aktning'sbjudande, 'vederhäftig', 'imponerande', ansenlig.

Res, -et, =. Ldls. I skogen till torkning (i vinkel) upplagd gles trave kolved med ändarna nedtill korslagda över varann. Av den här veden går det nog åt 500 *r*. (till en

mila). För att hugga r. åt Korsnäsbolaget ~ Paul Lundh. Dra ihop r. ib. Kolvedsres. **Syn.** kol(veds)trave.

— **Res|a'**, rēste, rēst, -as. **A)** Trans. **I.** Mer egentl. **1) a)** Så fort tättlet r-ts. Medan de r-a kåtan. Där r-es ett slott med tinnar och torn. R-a en tjock mur runt staden. — Resom andens höga kyrka / över dygnets tidsfördriv Bo Bergman. **b)** R-a ett altare åt en okänd gud. R-a en minnesstod över ngn, ngn en ärestod. Nyss r-ta vårdar. Schavotten r-tes på torget, och ~. **c)** Är taket rest? Nästan färdig med r-ta takstolar. R-te masten och satte seglen ~. R-a (en) majstång, flaggstången. **d)** R-a en stege mot väggen. **2)** Brasan brinner jämnare, om veden lägges på en s. k. vedbock av järn, än om den r-es. Stenarna r-as (på kant) och läggas ej. Kantresta stenar. Jämt och ständigt r-as tippkärrorna på ända och ~.

3) R-a käglor. — R-a en slagen, de slagna mest bildl. Upproret r-te åter sitt huud. **4)** Har någon ~ emot annan dragit kniv eller svärd, spånt bössa el. rest annat livsfarligt vapen ~ lagen. För r-ande av livsfarligt vapen. **5)** Uttrycken nyttjas ofta bildl. R-a borst (mot ngn). Ragen r-tes på de ursinniga vargarnas ryggar, och ~. [Hundarna] vådrade i spåret och r-te ragg ~ I. Munsterhjelms. Med resta ryggår ib. Med (stolt) r-t man. R-a kammnen om tupp samt bildl. **6)** Skr. Stormen, som r-te böljorna mot skyarna. Sjön r-tes i skumkrönta vågor, som vräkte mot stranden Sven Helin.

II. Bildl. **1)** Jfr 1 ovan. **a)** R-a en mur av is(kyla) mellan sig och omgivningen. Den grymma skranka, som r-ts mellan mor och barn av olikhet i tro. Att natur och uppfostran r-t tusen skrankor mellan oss. Men det dåliga fruktdret och de dyra fruktpriserna r-te hinder för saken. **b)** För att r-a en opinion mot tjuvfäktningarna ~ Y. Berg. R-a opposition mot ~. Då är det icke blott tillåtet, utan en plikt att r-a en gensaga. R-a invändningar mot ~. **c)** R-a misstankar mot ~. Det otaliga antal problem ~, som under arbetets gång r-tes fr. Böök. Några skadeståndsanspråk från den förölyckades anhöriga r-tes icke vid rättegången. **2)** Ska någon r-a bönderna, så är det han I. Ljungquist. **3)** Det gamla, svenska prästerskapet, som r-te landet ur försöffning, lärde det läsa, gjorde det nyktert Harry Blomberg. **4)** Jäg. Om han ser, att hundarna hava sedt att r-a A. Knöppel. Och efter ett par korta väckningar från Kajsa var jössen r-t, och drevet brakade iväg för fulla muggar E. Sparre. Hjälpa hundarna vid ~ hårdresta tappter A. Knöppel. **5)** Lagt. R-a ett mdl. Det resta Marsjömålet är nu utsatt till ny behandling inför Oppunda tingslags häradsrätt dec. 1926.

B) Intr. Res på dej, när man talar till

dej! Oftare utan 'på' i uttr. R-a på huvudet o. R-a på kammnen.

C) Refl. **I.** Mer egentl. **1)** Dag för dag r-te sig byggnaden i höjden, om två veckor skulle den vara färdig. Den gamla världen föll i stycken, och den nya r-te sig ur dess stof, på dess spillror (bildl.). Sagans Atlantis r-te sig åter ur vågorna. — Slottet r-te sig stort och allvarsamt uppe på höjden. R-a sig högre än omgivningen även bildl. — Böljorna r-te sig skyhöga och hotade att uppsluka den lilla båten. Sjön r-te sig rätt från sidan och föll över motorn S. Barthel. Stormilen var förbi, skeppet r-te sig åter. **2)** Man r-te sig från bordet, tackade värdinnan och ~. R-a sig från sin plats. R-a sig (upp) i sängen, i sittande ställning. R-a sig från sjukbädden, från sin sittande ställning. Kunde r-a sig blott med hjälp av en stol l. d. — Varvid hästen r-te sig på bakbenen och var nära att slå över. [Kniporna] kupade vingarna och r-te sig nästan kapp-raka i luften för att stoppa den ilande farten E. Sparre. **3)** Håren r-te sig på mitt huvud, och jag bleknade av förskräckelse. **II.** Bildl. **1)** Inga (verkliga) hinder r-a sig mot att ~. **2)** R-a sig ur sin förnedring. — R-a sig mot förtryckarna.

Syn. **A)** uppföra m l. -sätta m l. -ställa m l. -resa m l. -bygga m; höja, häva, (upp)lyfta (u); ställa uppåt l. på ända l. på kant; förmå till uppror, få att sätta sig till motvärn; ställa l. få (ngn) på fötter (igen); uppta(ga) m (på nytt); **C)** **I.** **1)** höja sig, skjuta u'pp l. i höjden, ibl. uppstå, bli högre o. högre; ibl. raka i höjden (ngt vard.); sticka l. stå fra'm l. u'pp, framträda, bli synlig, stiga (uppåt); (synas) växa, (upp)torna sig (u), uppvälla m, uppsvälla m; **2)** stiga l. stå upp m, rätta u'pp sig, inta (en) rakare l. stående ställning, sträcka på sig; **II.** **1)** förefinnas, föreligga; **2)** komma på fötter igen (bildl.), repa sig; sätta sig till l. göra (väpnat) motvärn, göra uppror.

— **Res(a sig) upp** u. — **Resbar**, -t; -het. Mest skr. Härfågeln ~ igenkänns på sin stora r-a tofs på huvudet. -**mila** där kolveden reses (i rundel o. ngt lutande inåt). -**provision** för kugelresare. -**virke**; -sbyggnad m. fl. Byggn. Ställt virke särsk. i trävägg (o. liggvirke). R., numera vanl. plank, fästes nedtill i ett på grundmuren lagt stock l. plankvarv (syll) och upptill i ett annat dylikt (hammarband) E. Lundmark. Och denna träkyrka var av r. med pelarstöd Ewert Wrangel. Våra gärdsgårdar, som äro en korsningsform mellan res- och liggvirke Sig. Erixon. — Om materialismen säger författaren [A. P. Björklund] ~, att den »är byggd med vetenskapen som r. samt med korttänktheten som fyllnads-material» E. Skarstedt. — Översta timmerlagret i r-shus Nord. Fam.² Reskonstruk-

tionen Sig. Erixon. Tråbalk, som upptill sammanhåller en r-svägg Nord. Fam.³

— **Resarie**, -(e)n, -e. Särsk. 'kägeln-e'. Åtskilliga »kägelspel-attituder», tecknade efter naturen av r-r-e Phyl-Phu-Ling för 1862. *Bowling-na hota med strejk* 1930. *Kägeln-e erhåller plats mot 1,25 pr dag och resprovision* 1914. — **Rese** se d. o. — **Reslig**, -t, -are; -het. *Fruen var liten, tanig och mörk, han en ganska r. man* V. E. Öman. *En r. gestalt. Den r-a hållningen.* — *En skog av gamla r-a granar. Furornas r-a stammar.* **Syn.** hög o. rak, högväxt, smärt, lång o. stätlig, storväxt, (ibl. nära) jättelik. — **Résning**, -en, -ar. Jfr resa¹ ovan. T. e.: **I.** Enkelt. **1)** Närvara vid r-en av ett monument. *Grävningens arbetet för stolpr-en.* **2) a)** Att uppförda bålet, en väldig r. av trä. *Takr-en.* **b)** Fartygets r. masternas o. tacklingens höjd över vattenytan. **c)** Fjäll i allt storlinjigare r. R. Numelin. *Fabriks-komplexets stränga r. med osmyckade, säkert proportionerade tegelytor* S. Selander. *Andra kyrkor voro höga i r-en* ~ G. L. Dahlin. *Häst, som har hög r. Denna praktväxt, så stolt i sin r. Naturens liv. Grahl var en stätlig man av kämparesning och ~ O. Rabenius. Men visket bor / bakom hans pannas r. Jane Gernandt-Claine.* — *Allt detta ger r. åt mannen (bildl.). Till sin andliga r. var han ~.* *En kvinna med verklig karaktärsresning* Anna Lenah Elgström. **3)** Väpnad r. *En allmän r. förbereddes mot inkräktarna. Polens r.* 1860. *På Irland utbröt ~ en rätt vittutseende r., organiserad av ~ Nord.* Fam.² *Hela södra Österbotten var i r. B. Estlander.* — *Folkresning.* **4)** Jäg. *Då dröjde det inte länge, förrän söket resulterade i en vacker r. och klingande grant drev ~ Gunnar Berndtson. För att avvakta r-en [av haren]* E. Sparre. *Den ena-r-en efter den andra* A. Knöppel. **5)** Lagt. *Om nåd, underställning och r. under högsta domstolens gustavianska skede. Ansöka om, begära, vinna r. i målet. I stället borde han väl för ärans skull väckt r. i målet* Rik. Lindström. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Till I 3. *Ett r-sförsök av hans vänner ~ beseglade hans öde* Nord. Fam.² *Emilia Plater, hjältnina från r-såren [i Polen] 1830—31.* **2)** Lagt. *R-sansökan i Dunderska mordaffären.* **Syn.** **I.** **1)** resande; **2)** höjd, växt, ställning, statur; ibl. (hög) gestalt; **3)** uppror; **4)** uppdrivande från lega; **5)** förnyad prövning, återupptagande.

Resa², -an, -or. Mest åld. l. lagt. Ibl. hopfört med resa³ men nästan alltid väl skilt därifrån. *Dömd för tredje r-an stöld. Man med 10 r-or stöld på sitt samvete. Han har suttit två r-or i kistan för fylla* Strindberg. *Förr än haven gal, skall du tre r-or förneka mig* åld. bibl. *Om en rättfärdig sju r-or faller ~.* — Friare i: *När man har*

en pojkvask att lusa sju r-or om dagen för sju kända synder och sjuttio okända Hj. Bergman. *Såg det ödsligt och övergivet ut där ute på gården, så var här sju r-or värre* Ax. Klinckowström. **Syn.** gång (i ordningen).

Resja³, -an, -or. **I.** Enkelt. **1) a)** *R-an mellan Uppsala och Stockholm tar med de snabba tågen numer mindre än en timme. Snabbare r-or till huvudstaden.* Fr. Böök. *R-a i Sverige. En r-a på Donau. Vår r-a gick den vanliga turistvägen* L. W. Stjernstedt. *Efter en i allo lyckosam r-a anlände vi på aftonen den 20. till ~.* *En r-a till häst, i bil, till fots. Han är på r-a i ämbetsärenden. Lycklig r-a! Lycka på r-an! Han är mycket ute på r-or. Denna gång utsträcktes r-an till Grekland och Mindre Asien. Under hans utrikes r-or. Lämplig att ha på r-or. Under r-an vilade vi flera gånger för att ~. Uppehåll på, under r-an. Vid ett uppehåll i r-an. Avbrott i r-an. Företa en r-a. Göra en r-a för nöjes skull. Bege sig på en längre r-a, en r-a jorden runt. Dit är det bara två timmars r-a med järnväg. R-an kostar fram och åter 5.10. Vart gäller r-an? R-an utför (även) tog blott en timme, uppr-an hade tagit fyra. Botaniska r-or i södra Lappland. Gullivers r-or. R-or utan mdl. Underbara r-or. R-or i främmande länder. En äventyrlig r-a (på ökenstigar, genom öknen). Lägga hinder i vägen för ngn:s r-a. Nödgas inställa, avstå från, uppskjuta r-an, en r-a. Ha fria r-or på statsbanorna. **b)** Affärs-, Amerika-, av-, bil-, blix-, båt-, dags-, forsknings-, hem-, inspektions-, järnvägs-, lust-, lång-, marknads-, Medelhavs-, missions-, nöjes-, orient-, prediko-, rekreations-, rund-, semester-, sjö-, skol-, snabb-, sommar-, studie-, sällskaps-, tings-, turist-, tåg-, utrikes-, ängöds-, åter-, ämbets-, öken-, övrr-a men vanl. t. e.: båt-, kanot-, fors-, flod-, fjäll-, vikingafärd o. alltid vallfärd l. -fart, spatsr- l. åktur samt skridsko-, skid-, cykel- o. slädfärd å. -tur. På bort-, dit-, ut-, ner-, upp-, hit-, överr-an. Fotr-a oftare (fot)vandring. **2)** Bildl. *R-an genom livet. Jag är tröttad av färden, är grånad och böjd, / Och — jag önskar ej r-an igen* J. W. Lavene. *R-an utför.* **II.** Ssgr kunna likaväl anslutas till verbet o. stå efter detta. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) färd, tur, tripp, strövtåg, vandring, utfärd, utflykt, exkursion, turné, (som sista ssgsled) -fart.*

— **Resja**⁴, rēste, rēst, [-as]. **I.** Enkelt. **1) a)** *Han r-er mycket, är mycket ute och r-er* (både i ämbetsärenden och för rekreation). *Här r-es ofantligt mycket nu för tiden i Sverige. Det är så billigt att r-a nu för tiden. R-a (med) nattåg. Har du r-t den här vägen förr? Vägen är värd att r-as två gånger. R-a land-, sjövägen, en*

omväg. *R*-er vi samma väg tillbaka? *R*-a andra klass. Vi *r*-te de två milen på otroligt kort tid. *R*-a dag och natt. *R*-a vidare. *R*-a i vagn, på järnväg, med en karavan, (på l. med) ångbåt, till häst, till fots. *R*-er du (på) tåg eller (med) ångbåt(en)? *R*-a jorden runt. **b)** *R*-a över Atlanten, till Amerika, (ut) på landet, till sin egendom, till en l. på badort. Vi *r*-er väl över Kiel, eller hur? **c)** När *r*-er du? *R*-a sin väg (ifrån ngn). I morgon *r*-er vi utrikes. I morgon måste jag *r*-a, måste det bli *r*-a av, det är absolut sista dagen. Skä du *r*-a med 3-tåget? Han har *r*-t (redan), han *r*-te i morse. **2)** Märk bl. a.: **a)** *R*-a i affärer. — *R*-a för en firma. *R*-a (och ta upp order) i papper. **b)** Det ständiga *r*-andet tröttrar i längden. **c)** Stå på, vara, befinna sig på *r*-ande fot i begrepp att ge sig av resp. på resa. De *r*-ande till Falun byta om tåg! Det är den *r*-andes ensak vard. även bildl. = där kan var och en göra som han vill l. de ä hans egen risk. Jfr resande bland avledning. **d)** Vard. Och lät med största sinnesnärvaro en hundralapp av sina egna *r*-a E. Didring. Där *r*-te mina besparingar. Där *r*-te min sista chans. Och alla ord tycktes med ens ha *r*-t sin kos Ola Hansson. **II.** Ssgr. Fasta ssgr — som ofta även kunna ansluta sig till substantivet — ha *res*- l. *rese*-, stundom bägge delarna. Några av de nedan under *res*-upptagna kunna undantagsvis även få *rese*-. **Syn. I. 1)** färdas, fara, vara (stadd) på resa l. ute på resor l. på resande fot, ibl. 'ta' (t. e. taget till o. d.), ibl. ta vägen l. åka o. d.; ibl. flacka l. draga l. kуска (omkring l. d.); avresa, lämna (orten), ge sig av; **2)** **a)** (ibl.:) vara ute som provresande, *r*-a o. ta upp order för en firma; **d)** 'gå' (all världens väg). — **Resa bort** m. fl. se bortresa n osv. **R. efter. 1)** *R. efter ngn l. ngt* resa o. hämta. **2)** Jag *r*-er efter i morgon kommer efter. **R. emot** ngn. **R. före.** Di har rest före, men vi hinner dem nog. **R. (i)från** ngn l. ngt = lämna efter sig l. kvar l. i sticket l. ock glömma att säga till l. ta med sig.

— **Resbil.** En stor blå r. Brita Tiger-schiöld, öv. **-bläckhorn.** **-brådska.** Mitt i *r*-n G. Ullman. I, under värsta *r*-n. I lätt förklarlig r. Magda Bergquist. **-damm.** Skaka, tvätta, skölja av sig *r*-et. **-dräkt.** Iklädd modärn *r*. med hög turnyr och snäva ärmar ~ Hilma Angered-Strandberg 1898. En dam i grå r. Hj. Söderberg. **-effekt(er);** -affär m. fl. Har du nu skaffat dig alla nödiga *r*-er? Var har du dina *r*-er? — *R*-fabriker och -affärer Rikstel.-kat. 1927. *R*-industrien i nedläge 1920. **Syn.** allt som behövs för själva resan; bagage, packning, 'saker', resgods, (res)gepäck, 'koll', 'tross'. **-etui** t. e. för klocka. **-feber. 1)** Ha *r*. vara

nervös då man skall resa. **2)** Gripas av den vanliga *r*-n på vårsidan längtan att resa. — Om våren, då *r*-n oroar [vildgäsen] Öv. fr. W. Long. **-filt.** En utmärkt filt, lämplig till både *r*., bilfilt och sängfilt Ahlén & Holm. **-flaska.** *Res*- och jakt-flaskor. *R*-a av glas, överklädd med skinn samt med nickelbägare. **-flor.** Äld. Alltid klädd i en tätt åtsittande kapotthatt med långt, gråbrunt eller gredelint r. F. U. Wrangel. **-färdig, -t. 1)** Å du nu (alldeles) *r*.? Göra sig *r*. **2)** Det ställiga, städse sängglada och *r*-a sällskapet O. D. O. Örtenblad. **-gepäck.** Ngn gång även *rese*-. **-glas.** *R.* i korkfodrat läderfodral. **-gods. I.** Enkelt. Har du mycket *r*. med dig? En del av *r*-et polletterar sig *R.* fdr ej placeras på soffor eller i korridorer. **II.** Ssgr. Ex.: *R*-bevis. *R*-biljett. *R*-expedition vid järnvägsstation. *R*-förande tåg. *R*-försäkra i ~ Europeiska Varu- & Resgods-försäkrings-Aktiebolaget 1921. *R*-förteckning järnv. (över polletterat gods). Hans *res*väska borde finnas i järnvägsstationens *r*-förvaring ~ Fr. G. Bengtsson. *R*-koll. Befordring i *r*-vagn. **Syn.** se reseffekter; ibl. polletterat gods. **-hjälp.** Utdelas som *res*estipendium eller *r*. av ~. **-kamera.** *R.* med stativ Nord. Fam.² **-kamrat.** Min *r*. skulle återförena sig med mig i Malmö, varefter ~. — Även bildl. Och vadän kom du, kära barn, som är i min *r*. i denna världen vorden Jon. Reuter. **-kappa.** **-kassa.** Men både tid och *r*-a började att bli knappa H. Reuterdahl. *R*-an var lite klen, men ~. Ha gemensam *r*-a. Sköta *r*-an. Vår *r*-a medgav inga extra utgifter. **Syn.** respengar. **-klar.** Då hade hon packat och var *r*. Ejnar Smith. **Syn.** resfärdig. **-klädd.** En *r*. dam av främmande typ steg ur bilen och gick uppför huvudtrappan. **-kläder.** Kom in i sina *r*. och ~. **-klädhängare.** Hopfällbara r. H. Ekhammar. **-koffert.** En *r*., icke alltför stor, måste du också ha. [-kontra, ej hit-hörande, se d. o.]. **-kost.** Ta med sig lite *r*. i renseln. — Även bildl. Till andlig *r*. hade han ~ U. A. Almqvist, öv. **-kudde.** *R.* av brunt skinn med ~ infällningar P. U. Bergström. **-lektyr.** Min *r*. utgjordes av ~. Den lilla novellsamlingen lämpar sig särskilt som, till *r*. **-lust.** *R*-en låg honom i blodet, och ~ Isak Fehr. Gripas av en obändig *r*. **-lyst(en).** Skr. Svenska folket är ett *r*-et folk Oscar v. Sydow 1923. *Per*-rongen är även där full av *r*-na och ~ 'Dan'. **-mossa.** En svart *r*. av klådsamt snitt V. Benedictsson-A. Lundegård. **-nerv|ositet;** -ös. Jfr *res*feber l. o. resoro. Då jag var alltför *r*-ös för att ~ Karin Thordeman. **-oro.** Jag hade inte sovit mycket på natten av idel *r*. Edith T. Forssman.

-pass. Mest bildl. (i egentl. bet. blott 'pass'). Ge ngn [hans] *r*. ge avsked på grått

papper, bortköra n, köra av l. iväg, (mer vard.) ge sparken. *Få [sitt] r. få packa in o. ge sig av.* *Dansk Ex. R. får r. från Stockholm 1934.* Och så fick den lille trädgårdsmästaren r. Hj. Lundgren. *Kan du inte ge människan r.?* Bo Bergman. Och gav honom r. till evigheten Pelle Molin. **-penning** o. **-pengar.** Mest plur. **1)** *En obetydlig respening i sanning, då man är skyldig att vara borta i 4 månader!—Respeningsanslag [beviljat] åt stiftsjögmästaren [i ärkestiftet] 1935.* **2)** *Har du respeningar (, så de räcker)?* Tjuga respeningar (hem). **-plan.** Uppgöra en r. Den skulle kullkasta hela min r. och ~ G. L. Dahlin. **-pläd.** R. i vackert, skotskt mönster. **-päls.** **-rock.** Även för damer. **-rulle.** Necessär för tandborste, kam m. m. R. av blommitg gummityg med 6 fickor och svamppöse P. U. Bergström. **-skärp.** Och med det granna, klargröna r-et hårt lindat kring livet Jeanna Oterdahl. **-sällskap.** **1)** *Ska vi göra r. till Italien i år också. Göra upp om r. Få r. med ~.* **2)** *Konkr. Mitt r. hade lämnat mig i Hamburg, och ~ 'sing.' l. koll. M. anslöt sig i Valencia till r-et.* **-tofflor.** **-trött;** -het. Ngn gång även rese-. *Dels var han litet r., dels ~ C. J. L. Almquist. Det var väl bara r-het, och nu är den över, när jag fått annat att tänka på Per Hallström.* **-täkt.** De tillströmmande nomadernas blå och vita r. sköto som svampar ur jorden ~ Estrid Ancker, öv. **-ulster.** En modärn r. i samma färg som dräkten Karin Thorde-man. **-ur.** Stations-, res-, vaktkontrollur. **-vagn.** Att komma ut ur en r., som man en längre tid har ruskats om i P. Hedberg, öv. Att det var min morfars kusk, som körde den ~ monumentala r-en F. U. Wrangel. **-van;** -a (plur. blott med bet. vanor då man reser). **1)** *R. dam önskas som sällskap och hjälp åt äldre finländska vid resa på kontinenten. Någorlunda r. är jag ju, och språket reder jag mig med. Såg sig r-t omkring och ~ Harry Blomberg.* — Likt en vilsekommen fjärscock omhändertogs vi av mäktiga Cooksherrar med överlägsen r-a ~ Birgit Th. Sparre. **2)** *Ha enkla r-or.* **-väder.** *Få gott r.* **-väskja.** Med en liten (dam)-r-a i handen. En r-a, där han hade allt som behöves för en övernattnig.

— **Res-** l. **Reseapotek.** Vårt välför-sedda reseapotek, vilket komponerats av doktor S. Birger Douglas Melin. Ett nödtorftigt reseapotek, vars huvudsakliga innehåll ut-gjordes av kininkapslar Konni Zilliacus. **-beredd.** [Sratorna] ha familjerna full-taliga och resberedda Har. Schiller. **-dag.** **1)** *Den tredje resdagen lade vi till vid ~ Douglas Melin. Res(e) dagar och vilodagar. Och jag ökade mina resedagar med ytterli-gare två genom att ~ Alb. Hallberg.* **2)** *Dag för avresa. Antligen kom resdagen och jann*

oss alla tidigt på fötter. Jag dröjde denna gång hos Carnegie tre dagar, oberäknat an-komst- och resedagen ~ N. P. Ödman. **-hu-mör.** **-karta.** **-kokare.** Meta res(e)kokare av aluminium. **-ledare.** Traska omkring med sin res(e)ledare. **-litteratur.** Svensk och norsk reselitteratur, av Hans W:son Ahlmann Nord. Tidskr. 1932. **-necessär.** **-order.** **1)** *Vi ha fått resorder. Att stanna kvar och trotsa resorder.* **2)** *Reseorderen kom mig tyvärr för sent tillhanda.* **-plats.** *Energisk resande, inarbetad med köpmännen på mellersta & norra Sverige, söker resplats för leveranskraftig fabrik eller firma Annons 1916.* **-rutt.** Och rådfrågade därunder vär-den angående trakten och min resrutt Alb. Hallberg. *Hade uppgjort åt mig en synner-ligen intressant res(e)rutt.* **-sjuk;** -a. Sjuk av resan l. nervös före en resa l. ivrig på att få resa. Och för övrigt är jag resesjuk, så att mina nerver dallra som telefontrådar i frost Strindberg. — Och jag skall nog kureras hennes ressjuka 'resvurm'. **-stativ** fotogr. **-strykjärn.** **-tid.** Angående ned-sättning i restid för innehavaren av Thuns resestipendium. Restid 42 timmar, resväg (över) Krylbo. Under hela res(e)tiden ~. Blott när jag ämnade mig norrut, måste jag välja en senare resetid Alb. Hallberg. **-väg.** Min vanliga resväg gick över Köpen-hamn. **-äventyr.** En sjäpigare varelse har väl sällan givit sig ut på resäventyr än ~. Råka ut för ett obehagligt r-(e)äventyr. Resäventyr, bearbetade för ungdomen.

— **Reseagent.** Skulle ~ ha tagit honom för en ordinar ~ tysk r. R. Ekblom. Varit r. för tidningar E. Skarstedt. **-anslag.** Utverka ett r. åt ngn (för studier i ~). **-anteckning.** Linnés återfunna r-ar från hemfärden från Finland. **-artikel.** Affär, som för r-lar. **-barometer.** **-berättare;** -else. **1)** *Vissa äldre r-ares klagovisor A. Lagrelii resa.* **2)** *Inkomma med, inlämna r-else om den företagna forskningsfärden. R-elser för folket.* **-beskrivare;** -ning (med plur.). **1)** *En r-are med fantasi. R-aren har här noga följt sina anteckningar, blott givit stilen fart och glans.* **2)** *När författa-ren hunnit så långt i sin r-ning, är läsaren klar på att ~. R-ningen över Balkan torde vara det bästa partiet i boken. Jag läser gärna r-ningar.* **Syn.** reseberättare, rese-skildrare osv. **-betjänt.** Vår singalesiska r. ~ B. Gripenberg, öv. **-bibliotek.** Att ha med på resor l. om resor. **-bilder.** Mest om litteratur. R. från Sudan. **-bok;** -sför-fattare osv. Dessa reseböcker äga i mer eller mindre hög grad populärvetenskaplig prägel H. Ahlmann. — Den oförfärdade resenäven och r-sförfattarinnan Karin Johnson Sv. Dagbl. 1933. **-brev.** Skicka r. till en tid-ning. **-byrå** (biton på y l. å); -n, -er; -bil-jett m. fl. Vänd dig till en r., så får du

en plan för hela resan, behöblig reselitteratur och alla nödiga upplysningar; r-n köper även biljetter för hela resan. Medelhavsresa, anordnad av en r. Statens järnvägars r. Cooks r. **-check.** R-er tillhandahållas numera av svenska banker 1932.

-dagbok. I sin inom Douglasska släkten bevarade r. beskriver han ~ F. U. Wrangel. Genom sitt tydande av den bleka och svår-lästa blyertsskriften i Artur Hazelius' rese-dagböcker Ann Margret Holmgren. **-erfa-ren;** -het. **-ersättning;** -sberättigad. R-en fastställdes till ~. Någon r. har föreningen tyvärr icke råd att erbjuda. **-fonograf.** **-förbud.** Förbud för gäldenär att avvika från orten innan han gjort rätt för sig. Samma månad ha r. för 14 underhållspliktiga svenska familjeförsörjare meddelats. **-förmedling.** R-en och litteraturspridningen genom Nordiska klubben 1917. **-förmån.** Jag hade de frikostigaste r-er och hade min hustru med på färden C. G. Laurin. **-försäkr[a];** -ing. R-ing på längre och kortare tid 1911. Ta en r-ing. Resebyrån anordnar även r-ingar. **-grammofon.** **-handbok.** Sv. Turistföreningens resehandböcker. R. över Dalarna. Se efter i r-en. **-handlande.** **-hinder.** På grund av r. för hr Georg Schnévoigt dirigeras dagens konsert av ~ 1916. **-inspektör.** **-intryck.** Mina brev äro sålunda att kalla Rese-intryck snarare än Resebeskrivningar C. J. L. Almquist. **-journal.**

-klass. Till rese- och traktementsklassen I A hänföras enl. resereglementet av 1 aug. 1925 ~. F. n. finnas 3 r-er och 6 traktementsklasser 1935. **-kontrollör.** Järnvägsstyrelsens r. har upptäckt en förfalskning vid svenska resebyrå i Berlin. **-kort.** Efter den 7 juni behöves inga pass längre vid besök de nordiska länderna emellan (Sverige, Danmark, Finland, Island o. Norge) utan endast 'nordiska r.', som man får vid personlig inställelse hos magistrat, polisstyrelse, landsfiskal l. postkontor och som gälla 6 månader. **-kostnad;** -sersättning. Åter inte r-en upp hela förtjänsten? Själv få betala alla r-er. Något bidrag till r-erna kan icke förväntas. **-kredit;** -iv. 1) Och ställde en r. till hans disposition K. O. Bonnier. 2) R-iv: av bank utfärdad, öppet brev ställt till bankens utländska korrespondenter varigen viss i kreditivbrevet nämnd person berättigas att lyfta penningar intill visst i brevet bestämt belopp. Skandinaviska Kreditaktiebolaget utställer r-iv, betalbara över hela världen 1926. R-ivet med dess bilaga: korrespondentlistan. Örne meddelar, att det är meningen att införa postala r-iv, så snart de monetära förhållandena det medgiva 1934. **-liv.** De skilda formerna för turistande och r. Efter ett äventyrligt r. i Europa bosatte han sig slutligen i Madrid, där ~.

Schweiz har varit turist- och reselivets vagga Fr. Böök. **-lägenhet.** Någon r. till Island fanns icke före ~. **-marskalk** (biton på 3:e l. 4:e stavelsen). R. vid en sängarfärd. Jag tjänstgjorde under hela manövern som kabinettskammarherre, drs. r., men ~ L. W. Stjernstedt. **-minne.** Utge sina r-n. R-n från kontinenten. **-missionär.** Och under tiden var den kringliggande trakten utan r. Öv. fr. Alb. Schweizer. **-montör.** Som firmans r. ådagalade han sådan begärning, att ~. **-olycksfallsförsäkring.** **-ombud.** 1) Reseagent. 2) Representant. Evangeliska Fosterlandsstiftelsens r.

-post; -expeditör. Tjänstgöra på r-en Stockholm—Bollnäs. **-predikant.** Sedan han år 1926 blivit student, verkade han som r. och började studera teologi Sven Karlén, öv. **-program.** Han uppgjorde värt r., skaffade oss biljetter och ~. **-projekt.** Som underhöll honom med växlande r. och ~ Fr. Böök. **-regel.** Bryta mot vanliga r-er. **-reglemente.** Benämning på den författning som meddelar bestämmelser ang. rese-kostnads- o. traktementsersättning åt den som reser i Statens ärenden. Nu gällande allmänna r. är av 1929 med ändringar 1931 och 1933. **-räkning.** Inlämna en (saltad) r. Godkänna en r. **-rön.** Och utbyte av r. M. Rogberg. **-sekreterare.** R-n för Linköpings stifts ungdomsförbund Fröken Vera Hultén. R-befattningen [vid Missionssstyrelsen] inrättades år 1911. **-skildr[are];** [-arinna l.] -erska; -ing (med plur.; abstr. o. konkr.). 1) Sägva vad man vill om professor Kjellén, som r-are är han ypperlig Erik Hedén. 2) R-arinnan hade sett på sina medpassagerare med både hjärta och humor ~. 3) Och vi lämna nu ordet helt och hållet åt den älskvärda r-erskan A. Hazelius. 4) R-ingen börjar med anfärden från Stockholm och ~. En av våra förnämligaste r-ingar från detta årtionde. Linnés r-ingar. **-sätt.** Men efter mitt förmenande kan detta r. [i bil] ingalunda jämföras med fotturistens gamla anspråkslösa sätt att färdas Alb. Hallberg. **-stipendium.** Studentkårens nordiska r-um utgår årligen med 2,000 kr.; för vistelse i Danmark, Finland eller Norge Upps. Univ. Katalog 1935. Jag har ju (fått) ett r-um, som jag ännu icke rest upp; resan får delas på tre år. Liljewalchska r-erna. **-talare.** En av Frisinnade landsföreningens r. 1916. En känd r. (för ett nykterhetssällskap). **-tillstånd.** Ty jag skulle egentligen haft något slags r. från bolsjeverikmyndigheterna Letta Rudnicka Jaroszynska. **-understöd.** Hans r. som predikant indrogs och ~ Nils Afzelius. Åtnjuta r. för ~.

— **Resande**¹, -n, =, best. plur. -na. Jfr resa⁴ I 2 c. I. Enkelt. 1) I dag har jag r. i staden. Är herrn r. på stan? Frågade han ~ Alb. Engström. Anteckna sig som (tillfällig)

r. (i staden). Anmälde r. rubrik. Rum för r. R. till Falun byta om tåg! Ombyte av tåg för r. till Filipstad. Ökenresande. **2)** Energisk r., inarbetad med köpmännen på mellersta & norra Sverge, söker resplats för leveranskraftig fabrik eller firma 1916. R. i sidan, cigarrer. Chokladresande söker representant-skap för ~ konkurrenskraftig fabrik. Urr na bilda klubb 1934. **II.** Ssgr. **1)** Till I 1. Skriva sig i hotellets r-bok. Stå, vara, befinna sig på r-fot snarast till rena presensparticipet (det särskrivs ju oftast). R-frekvensen. Här finnas inga pensionat och r-hem som i Europa: man är helt hänvisad till de stora hotellet H. Mörne. Och r-kontrollen är inskränkt till att omfatta allenast utläningar Nord. Fam.³ Och ens namn kommer ju på r-listan i tidningen Emil Kléen. Hotellet innehåller 30 r-rum, matsal osv. Till Tyskland går en jämn r-ström 1921. Är Stockholm berett att ta emot den väntade r-strömmen? **2)** Till I 2. Allt nog inledades Sverge i 14 å 15 r-distrikt, med försäkningskontor och ~ B. E. Carlbaum. Norrlandsresande, representabel, samvetsgrann, önskar r-plats för ~ Annons 1926. Under mina 15 första r-år B. E. Carlbaum. **Syn. I. 1)** resenär, turist; (ibl. mer l. mindre nära:) vandrare, vägfärande, passagerare, tillfällig (hotell)gäst, besökande från annan ort, pilgrim, vallfärdande, vandringsman, vagabond, färdman; **2)** provresande. — **Resande**², -t. De flesta reste för r-ts skull. — **Resenär**, -(e)n, -er. Varje r. kan vid gränsen mellan Abchasien och Imeretien beskåda den klippan, där Prometheus låg fjättrad Öv. fr. Essad Bey. Idylliska rastplatser för r-en Gerh. Lindblom. Ja, r-erna ha väckts mitt i natten för passvisering 1917. Där även de två andra notabla r-erna togo in Klara Johanson. Den oförfärdade r-en ~ Karin Johnson. Med, tropik-, tåg-, utlands-, öken-, Afrikaresenär. **Syn.** se resande¹.

Res|e, -en, -ar. Åld. skönl. **I.** Enkelt. **1)** 'Egentl.' Men om morgonen, innan dager var ljus, gick r-en på sin loge och tröskade, så att det dånade i bergen vida omkring Sv. folksagor. Dvärgarna, som ~ smdningom skulle besegra de otympliga r-arna ~ Alb. Engström. **2)** Bildl. Den ena av mina gäster ~ var en riktig r-e Alg. Niska. Hindenburg, som trots 83 år står som en andlig och kroppslig r-e bland alla krypen Nils Erdmann. Och dvärgaldten tystnar mot r-en efterhand Tegner, Carl XII. — Vacker lövskog, ur vilken enstaka r-ar av ek ~ Hervid Vallin. **II.** Ssg. Och de r-elika askarna och alarna kasta tjocka skuggor utom kyrkorden A. Törneros. **Syn.** se jätte.

Resē|a (akut l. grav); -an, -or; -abukett; -adoft(ande); -aessens; -afärg(ad); -agrupp; -agrön; -alik(nande); -arabatt m. fl. Rese|a (särsk. odorata, ibl. även kallad 'luktr-a'). En

gammal rabatt med heliotrop, verbena och r-a (kant). Där blomstra väl både r-a och ros / i himmelens örtagårdssångar Py Sörman. En bukett med doftande r-a. — Slöjor i orange, r-a, vinrött och mullvad. — Det går en svag r-adoft av markens unga gräs Nils Ferlin. Lilafärgade och r-agröna mönster Ahlén & Holm.

Rese|fter se resäft(er).

Rese|rv (-ärv); -en, -er. **1)** Krigs. **a)** Långt borta sågo vi fjärde skvadronen, som hållits i r., trava ut mot ~. Lägga(s) i r. **b)** Truppavdelning som en befälhavare behåller till sitt förfogande för att insätta vid särskilt behov. Nu måste r-en rycka fram, sättas in. **c)** Förråd i beredskap. **d)** Manskap, befäl o. underbefäl m. m. (r-ister o. r-befäl) som icke äro i tjänst, men stå till fältarméns l. marinens förfogande då dessa skola uppbringas till krigsstyrka. Personalen i arméns r-er. Officerare, som vid l. efter avgång från beställning på stat med l. utan fyllnadspension (pensionsavgångna resp. förtdsavgångna) vunnit inträde i regementes r. De i r-en utnämnda (som där fått sin första officersanställning). Flottans r. Soldat, officer, kapten i r-en. Kvarstå i r-en. Övergå till r-en. **2)** Allmänare. **a)** Ha, hålla, lägga ngt i r. Få tjäna som (nödfalls)reserv. **b)** Mer l. mindre konkr. En människa med obrukade r-er är starkare än den som giver ut allt vad han förfogar över T. Segerstedt. Dolda r-er egentl. o. bildl. Å, jag har sparat en smula och har en liten r. på banken H. Mörne. Ja, jag har mina smd r-er ~ 'Dan'. Så att Kungl. Postverket får mobilisera sina sista r-er för att kunna expediera denna störtflod av försändelser Erling Eidem. Att hon hade en annan rikare förbindelse och att han själv endast tjänade som r., ifall denne andre skulle klicka 'Mari Mihi'. När en spelare var skadad eller började förlora i snabbhet, tog en r. hans plats Fr. G. Bengtsson. — Där myntr-en förvarades. Guldr-en. Englands banks veckorapport: Totalreserv ~ Sedelreserv ~. **Syn.** besparingsstrupp, under drabbning sparad trupp, ersättnings- l. nödfallstrupp(er); beredskap; truppförband av äldre årsklasser värnpliktiga; allt vad som (sparas o.) hålles i beredskap l. som avses blott för nödfall; behåll; besparing (för framtida behov), 'sparslant', sparad tillgång, upplag, förråd; ersättning; ibl. ersättare l. 'stadman'.

— **Reservarbete|e**; -are (även allmänare). Sedan 1926 officiell benämning för 'nödhjälpsarbeten' (dvs. allmänna arbeten igångsatta för sysselsättning av arbetslösa). Av r-en [i Uppsala], som redan avslutats, kan nämnas anläggning av nya promenadvägar i stadsskogen 1933. Att staten skall vara villig att vara med och betala två tredjedelar genom arbetets utförande som

statskommunalt r.e. **-armé. -befäl;** -sforordning. Krigs. R. utgöres av: pensionsavgångna, förtidsavgångna och i reserven utnämnda, samt därjämte avgången l. i reserven anställt värnpliktigt underbefäl. R. uttages bland annat av värnpliktiga studenter och likställda. **-belysning.** Elektrisk nöd- (eller reserv)belysning Nord. Fam.² **-bord.** Insättandet i läsesalen av ett tiotal r. **-bröd** (i fältutrustningslista). **-del;** -lista m. fl. Ofta tekn. En r., som icke f. n. kan anskaffas. Denna gång hade min r-slista följande utseende: ~ M. Rogberg. Inget annat bilmärke kan uppvisa så låga r-spriser. **-däck** för bil o. d. **-fond.** Fond avsatt för oförutsedda behov. Enl. svensk lag skall aktiebolag av årsvinsten avsätta minst 10 % till en r., tills denna uppgår till 10 % av aktiekapitalet; motsvarande bestämmelser för bank äro 15 % drlig avsättning och 50 % av grundfonden, innan utdelning får ske. **-formation.** Krigs. Hästar ~ skaffade han från r-erna. **-fyrskäpp.** För närvarande [1930] ha vi ~ 19 fyrskäppsstationer och 24 fyrskäpp, därav 4 r. Erik Hägg. **-fälg** för bil o. d. **-förråd.** Egentl. o. bildl. **-hjul. -häst.**

-kadett. Antagning av r-er [vid Flottan] 1927. **-kapten.** Krigs. De i reserven utnämnde kunna efter fullgörande av vissa tjänstgöringsomgångar beföras från reserv- underlöjtnant till reservlöjtnant och r. **-karl. -kläder. -livsmedel. -löjtnant** jfr reservkapten. **-manskap. -maskin. -mast. -medel** jfr reservfond. **-nyckel.** Du får vara försiktig med nyckeln, för nån r. har jag inte. **-näring.** Särsk. naturv. Ju tyngre frökornet är, desto mer r. innehåller det Ekenberg-Landin. — Även under denna tid leva sjöelefanterna på sin r., spåchet Naturens liv. **Syn.** upplagsnäring. **-officer(are);** -aspirant; -sepålett; -sförbund) m. fl. Officer som i reserven vunnit sin första officersanställning. Jfr reservbefäl. Han ämnar bli, utbilda sig till r. Svenska arméns r-sförbund bildat 1924. **-personal.** Vadan hela r-en [vid Renhållningen] kanske inom kort får uppmobiliseras. **-polis;** -man; -organisation. Städler med minst 10,000 invånare skola ha polisstyrka av den storlek att därav kan för tillfällig hjälp d annat håll tillhandahållas ett i förhållande till stadens storlek bestämt antal r-män, minst 3. **-portion. -proviant;** -väska. **-ring** t. e. för bil. **-segel. -soldat.** Mindre vanl. för 'reservist'. **-stat;** -spersonal. **Personal** på r. Vid Positionsartilleriregementet: till kapten på r. kaptenen vid regementet frih. C. G. von Otter 1917. R-en upptager 2 överste-, 46 majors-, 260 kompaniofficers- och 65 underofficersbeställningar (jämfte militärläkare); innehavarna av dessa beställningar ha, efter vissa dr på aktiv stat, på ansökan överförts

på r. med begränsad fredstjänstgöring och reducerad avlöning. **-ställning.** Krigs. Dra sig tillbaka i r. **-system** krigs. **-tank.** En r. för långfärder. **-trupp.** Skicka även r-erna i elden. **-upplag.** Ordna med r. av mat och patroner. Kamelens pucklar innehålla ju r. av näring för sådana tider, då det är skrallt med födan. **-utgång, -en, -ar.** T. e. på teater. **-utrustning. -ytterkläder. -åra.**

— **Reservant, -en, -er.** En som förklarar sig ej delta i fattat beslut (reserverar sig l. inlägger reservation mot beslutet). R-erna i utskottet utgjorde i denna fråga ej långt ifrån hälften. Kontrollstyrelsens r-er gå på den senare linjen. Hr Spens och hans medr-er framhålla, att ~. — **Reservarje** (grav); -(e)n, -e. Mest smtl. Officerare i reserven. — **Reservät, -et, =** [l. -er]; -sfor-slag. Från odling o. bebyggelse undantaget enl. naturskyddslagen fridlyst område; (mindre) naturpark; även friare t. e. om kulturresevat, indianresevat osv. 1) För att skydda dylika naturminnen hade tal. [R. Sernander] tänkt sig inrättande av »r.» [inom vilka särskilda bestämmelser skulle råda ifråga om beträdande, där blommor ej finge plockas, eld ej uppgöras osv.] 1922. Naturskyddsföreningen i Skåne ~ som även förvaltar andra r., bl. a. Dalby hage 1924. De växtsamhällen, som bevaras i r-en och parkerna R. Sernander. Med ett förslag om dess årsättande som naturresevat ib. — Över 100,000 vilda djur i ett sydafrikanskt r. 1927. Preliminära avtal om förvärv av fågelresevat [för Muntheska medel] 1934. Kunna förvandlas till ett sjöfågelsresevat av rang R. Sernander 1926. Domänstyrelsen inrättar viltresevat 1931. — Föreslogs att vissa områden med enhetlig gammal bebyggelse ~ skulle avsättas som kulturhistoriska r. Gösta Selling 1921. Att Geijersgården i dess helhet kunde bevaras som ett kulturresevat ~ 1934. 2) På andra sidan Kavirondokedjan bröto vita män mark i infödlingsr-et. De hade satt sig över de lagbundna bestämmelserna om de svartas oinskränkta rätt till jorden G. L. Dahlin. Indianresevat i Nordamerika. **Syn.** (ibl.) reservation, särskilt avsatt l. reserverat l. (natur)skyddat område, (natur)skyddsområde, skyddspark, nationalpark. — **Reservation, -en, -er. A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. 1) **a)** Inlägga, anmäla sin r. mot beslutet. Jag kommer att skriva en r., som jag önskar bilägga ~. Hans »missnöjen» (dåtidens uttryck för r-er) Isak Fehr. **b)** Endast Levertin har anmält en viss r., när han ~ vägrar erkänna Afton-Grädet som genuint Bellmanskt Nils Afzelius. Det var närmast evolutionsläran ~ hon anammade utan r. Annie Furuhejm. 2) **a)** Får tas med en viss r. Varför ~ tidningens uppgift torde få tagas med den största r.

Jag tror på människornas godhet — men med all r. Eyv. Johnson. Med all r. för utlänningsskapet Y. Hirn. **b)** Som vi ha hört, fanns det en viss aristokratisk r. i hans väsen, ett skal att bryta igenom ~ Per Hallström. Förstod ~ att iakttaga en viss r. Konni Zilliacus. **II.** Nyare bet. Reservat. **1)** En särskild r. för de svarte finnes icke så långt utanför staden, men ~ Hj. Bengtsson. Indianerna i r-en ~ voro i uppror 'K. Gunnarson'. Denna rödskinnsspilla, som vårdades av regering och turister i sina r-er H. Mörne. För att bese en indianreservation. **2)** Och nu var han [rödspoven] här för att inspektera sina närkiska fågelkollagers r. vid Hjälmaren E. Rosenberg. Villebråds-, viltr-er. **B)** Ssgrna höra mest till I. **Syn. I. 1)** gensaga, anmänt missnöje (med ett beslut), förklaring att man ej instämmer med majoritetens beslut, avvikande mening; invändning; **2)** förbehåll, villkor; varsamhet, 'försiktighet', '(cum) grano salis', avvaktan; återhållsamhet, tillbakadragenhet, förnämt avvaktande (hållning), (förfäm) kyla l. tillknäpphet, otillgänglighet, att icke släppa ngn för nära; **II.** se reservat. — **Reservationsanslag.** Åmb. o. d. Anslag som (liksom de fasta) ej få överskridas men å vilka uppkommen besparing får reserveras. **-fri.** Skr. Utan reservationer. *Ålandsrapporten ~ fullkomligt enhällig och r. 1921. Sådan identifiering kan dock ~ icke r-tt göras V. Lundstedt.* **-lös.** För visso är ej heller doc. Nilssons värdesättning av Atterbom r. Erik Hedén. *R. beundran. Ett r-t gillande av ~. Hur hon så r-t kunde förälska sig i honom ~ W. Hammenhög. R-t erkänna sin tacksamhetsskuld. Som r-t förstodt kapten B. som den för befattningen mest lämplige. Hennes stilkonst måste du väl ändå r-t beundra?* **Syn.** förbehållslös; (r-t:) 'under alla förhållanden', villigt, utan 'avdrag' l. invändningar. **-område.** Till 'reservation' A II. *Men Kamakoiwa bildar gräns till ett infödt r. Gerh. Lindblom.* **-vis,** adv. (säll. adj.). *En r. framförd anmärkning. Enär detta förslag redan r. framkommit, framlagts i utskottet. — 'Likkväl har jag varken då eller senare hyst någon avoghet mot svenska språket', tillägger han r. B. Estlander.* **Syn.** i (form av) en reservation.

— **Reserver|a,** -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Jfr reservant o. reservation. **1)** Trans. *R-a ngt för statens räkning. Det vore skäl att i tid r-a en summa för skatten. Det bästa vinet, som r-ats för stamgästerna. R-a litet för framtiden. För återstående varor är lastrum r-at i början och mitten av januari. Var god r-a två platser, ej för nära scenen, till föreställningen i afton. Sitta på r-ad plats. I r-ad vagn. Som jag steg in i rummet, såg jag Ibsen sitta i sin r-ade*

stol vid ett av fönstren Annie Wall. — Kan du r-a en eftermiddag åt mig, så vi får resonera om saken? Jag insåg, att deras ställning som gisslan nu skulle r-as åt oss, för vår räkning. **2)** Refl. *Minoriteten r-ade sig (mot beslutet). En skrivelse inkom, vari han i de skarpaste ordalag r-ade sig mot vad som skett vid sammanträdet. — Under det hon dock i sitt inre r-ade sig mot en sådan tolkning.* **3)** Märk part. perf. i en speciell adj.-bet. *Han var en r-ad natur och isolerade sig till stor del från den yttre världen J. Th. Bring om Oscar Quensel. [Över de andra höjde sig Mannerheim] som gestalt och personlighet, smärt och elegant, r-ad men världsvan v. d. Goltz enl. B. Estlander. Inta en r-ad hållning (mot ngn l. ngt, i saken). [Möblerna] gävo rummet en på samma gång r-ad och representativ hållning R. Gelm. Hon satte därför upp sin allra förfämaste och mest r-ade min Sig. Westberg, öv. Sammanställer man de panegyriska uttalandena med den mera r-ade tonen i de liberala organen, så ~ Gurli Linder.* **Syn. 1)** förbehålla, undanta(ge)u, lägga u'ndan l. ha undanlagd (för kommande behov l. d.), spara (för nödfall, till framtiden osv.), ibl. lägga på lager; lägga av l. hålla i'ne, 'vika' (en plats); **2)** inlägga gensaga, inlägga l. avge reservation, anmäla avvikande mening; (ibl.:-) förklara sig missnöjd, protestera, inlägga protest; **3)** förbehållsam, 'tillknäppt', tillbakadragen, återhållen, (avsides l. förfämt) avvaktande l. iakttagande, som ej (utan vidare) vill inlåta l. befatta sig med; (ibl.:-) kylig, 'sval', förfämt, försiktig, varsam.

— **Reservi|st,** -en, -er. Soldat l. officer i reserven. *Att vi måste förlita oss på illa inövade r-er Öv. fr. Alex. Michailovitj. —* **Reservoär,** -(e)n, -er; -damm (regleringsdamm); -lock; -penn|a (; -spets; = självfyllande bläckpenna, fyllpenna', bläckpenna med behållare. (Vatten)behållare, ibl. cistern. Även friare o. bildl. *Nu är 'djävulens punschskål' vattenreservoar för Killarney stad och landsdistrikt, och ~ M. V. Wester, öv. Uppenbart är alltså, att sagda mosse utgör en mäktig r. för denna växt, vars beståndande torde vara att länge påräkna C. Th. Mörner.*

Reside|ns (-äns); -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. *Kungliga r-et. Konungarnas döttrarande r. Inom några dagar hade Lenin uppslagit sitt r. i Smolna ~ B. Estlander. Ta sitt r. i ~. Vilket de hade som sommarresidens. Inbjuden att bo på (läns)r-et. Konunga-, kejsar-, tsar-, furste-, påve-, landshövdinge-; mindre ofta biskops-, ministerresidens. **II.** Ssgr. Ex.: *Detta kejsarnas r-område (Den Förbjudna Staden) bildar så att säga Pekings hjärta J. G. Andersson. Hade från år 709 till 784 e. Kr. varit r-ort för sju japanska**

kejsare H. Mörne. *Gjorde ~ Kamakura till sin r-stad* T. Gislén. *R-staden för katolska kyrkans högsta styresman i Ungern, furstprimas V. Langlet. Staden är r-stad (där bor landshövdingen) samt biskopssäte.* **Syn.** bostad för furste l. landshövding l. d., ibl. slott l. palats; (r-stad ibl.) huvudstad, stad med länsstyrelse. — **Reside'nt** (-än)t; -en, -er; -skap (-et, =; särsk. = förvaltningsenhet — provins — i Nederl. o. Brittiska Indien). **1)** Nu föräldrat för 'ministerresident' (se d. o. IV. 544 f.). **2)** Stormakts-sändebud (numer särsk. hos utomeuropeiska stater). **3)** I Nederländska o. Brittiska Indien högste ämbetsmannen i ett r-skap (provins). I en del franska besittningar (t. e. Annam, Tonkin) finnas ock r-er. *General-rerna i Marocko och Tunisien. R-en i Bantam, den stora provins, varav Lebak utgör en avdelning, ett regentskap eller ett distrikt* Öv. fr. 'Multatuli'. *Java (jämte Madoera) är delat i 17 r-skap, vart och ett under en r. ~. De brittiska r-erna på Malakkahalvön stä vid sidan av infödda 'regenter' (sultaner), men inneha själva makten. — Räknas till r-skapet Syd- och Öst-Borneo Nord. Fam.² — **Residera**, -ade. **1)** Under sin regerings sista halvår r-ade Kristina på Uppsala slott H. Alving. *Konungen r-ade vid denna tid (på slottet) i S. I Östersund, där nu landshövding M. Munck af Rosenschöld r-ar. Annu r-ar visserligen hovet inom Den förbjudna stadens murar ~ Erik Nyström.* **2)** Friare, ofta ngt skämts. *Och jag r-ar för närvarande i rum 202, elegant och mondänt* Vivi Laurent. *I den till mitt förfogande ställda hytt, där jag fick r-a ensam under hela resan* F. U. Wrangel. *Och i ett litet förrum r-ade en springpojke, som även var bankbud* W. Hammenhög. *Egentligen borde man hålla tyst om var en sådan fin fågel r-ar — hans ägg torde nämligen vara eftersträfvade av sanlure* E. Rosenberg. **Syn.** ha sitt säte l. residens l. tillhåll l. sin bostad, bo.*

Residuum (mest akut); -et, -a. Dels kem. l. fys., dels allmännare (även bildl.). **Syn.** bottensats, rest, återstod; (ibl. nära:) skärgsvätt, slank, grums (i botten).

Resignation (-ingna- l. -inja-); -en; -skänsla. *Med stoisk r. förutsåg Sin Chen sin tillvaros våldsamma slut, ty astrologerna hade förutsagt, att ~ Estrid Ancker, öv. En svårtillämpad r. inför en alltför tidigt påtvungen vila* Karin Hirn, öv. *Då den första smärtan begynte övergå i r. Bvrit sina bördor med tapper r.* T. Segerstedt. *Toq domen med r. 'Hasse Z.' I arbete och stilla r. Cecilias genom rösträttsarbetet vunna r. över sin förlovade kärlekslycka* Erik Hedén. **Syn.** tålig undergivenhet (under ödet), försakande tålmod, underkastelse, (lugn) försakelse, ibl. självförnekelse, (ibl. nära:)

domning, (likgiltigt l. vemodigt) lugn, lugn likgiltighet, apati. — **Resigner**a, -ade, [-as]; -ing. *Det blir inget annat för dej än att (försöka) r-a. Hur svårt människor ha att r-a. Jag har r-at, jag tar livet, som det är. Vid alla motgångar r-ade han numer, han väntade sig aldrig mer av ödet, än det gav. På förhand r-ande inför allt, hade han ~ S. Agrell, öv. Stor respekt för lagen hysas av alla infödingar [i malajstaterna], och de ~ r-a lätt för straffet* Fr. Adelsborg. — *R-ad klädde jag mig och gick ut. Och stego med en r-ad suck upp i bilen* Birgit Th. Sparre. *Så blev hon stönde utan att röra sig, utan att säga ett ord, synbarligen r-ad inför det öde, som väntade henne* Öv. fr. Bruce Lockhart. *Stildragets ~ valör, som passar även till dystra eller vemodigt r-ade stämningar* Nils Svanberg. **Syn.** finna sig (i) l. foga sig (i) l. underkasta sig (sitt öde); ge sig till tåls, 'kyssa riset', med tålmod bära (en motgång l. d.); ibl. (lugnt) avstå från l. försaka.

Resko'ntra (-kánt-, mest akut; ibl. även rës- med grav); -n; -extrakt. Handels. *I r-n (avräkningsboken) föras ~ praktiskt taget endast konton för gäldenärer och borgenärer* Hemberg-Sillén. *Det är ~ ingalunda nödvändigt att för varje leverantör lägga upp konto i r-n ib. En kund- och en leverantör-reskontra* Sv. Uppslagsbok 1935. **Syn.** avräkningsbok, kontokurantbok, handelsbok omfattande 'levande konti'.

Reskri'pt, -et, = [l. -er]. Föreskrift (vanl. från statschef l. regering) för visst fall, bestämmelse. Mest om utländska fhdn. *Att han genom kejsarligt r. blev landsförvisad* W. Söderhjelm. *Detta nådiga r., så utomordentligt ryskt i ~ Artur Hammarström. R. från kejsaren. Ett r. om att ~ H. Gummerus. Det nya språk-et* And. Ramsay. **Straff**-, tacksägelse-reskript.

Reslig o. **Resning** (till resa¹) se under res.

Resolut, =, -are; -het. *Karl IX, en r. och hård för man* Alb. Engström. *Men ~ Beata var nu ett r. fruntimmer, som sällan lät sig förbluffas* 'Mari Mihi' *teorien: när officerarna och underofficärerna stupat eller sårats, då övertages ledningen av den klokaste och r-aste av soldaterna* Heikki Nurmio. *Och fortsatte i r. ton: ~. Svåra ett r. nej. Överraskad av att möta ett så r. motstånd från det hållet* S. Lagerlöf. *Hans r-a uppräddande. Att r. stoppa tryckningen av marskedar ~. Där förnekar Strindberg r., att Helmer behandlar Nora som en docka ~ M. Lamm. Sprang r. ur sängen och klädde på sig* Ola Hansson. *Och man ansåg sig gentemot dem kunna gå så mycket r-are till väga, som ~ A. Karlgren.* **Syn.** beslutsam, snabb i beslut, rask, tilltaggen, som icke tvekar, rådig l. fast o.

bestämd, som vet vad han vill, fast i sina beslut; (som adv. ibl.) utan att spilla tid, utan krus, helt sonika. — **Resolution**, -en, -er; -sfröslag; -smani m. fl. **1)** (Regeringsmyndighets l. lägre myndighets) beslut i förvaltningsärend; dom, utslag, (domstols)-beslut. *Kommunikations-, stämmningsresolution*. **2)** Allmännare. Samfällt uttalande, mötesbeslut. *Mötet antog följande r., som skulle införas i allmänna tidningarna: ~. Fatta en r. Förslag till r. upplästes av ~. Få kopior av kadettpartiets hemliga r-er. Mötes-, sympatir-er. — Amnestifrågan och bolsjevikernas r-skvarnar blir ämnat för ~ 1932. — **Resolvera**, -ade, -as; -ing. **1)** Lagt. o. allmännare. *Rätten tog därefter överläggning och r-ade sedan, att målet skulle ånyo förekomma den ~. »Vi skola handla i enlighet med vår hänsovne broders order och ~, r-ade han kort ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. — Kaptenkan tog det trankilt och r-ade, att ~ Hj. Bergman. Då badar jag inte i dag, r-ade jag E. v. Wendt.* **2)** Språkv. Numer mindre vanl. *R-a sätter ta ut satsdelarna. Syn. 1)* besluta, bestämma, fatta ett beslut l. en resolution, avgöra, träffa ett avgörande, ge sitt utslag.*

Resön, [-en]; [-lös, skr.]. **I.** Enkelt. **1)** *Han vill inte ta r. Försök i alla fall att tala r. med honom, att få honom att ta (åtminstone någon) r. Det går ej att tala r. med sådana, den enda r. de begripa är påken. Kan du inte lära henne r.? Det är ingen r. med honom. Hätsk utan (all) r. oresonligt hätsk.* **2)** *Jag erkänner, att det finns (en viss) r. i vad du säger. Nå, pojken kunde inte precis finna annat, än att det låg r. i orden H. Gyllander. Men jag kan inte hjälpa, att jag tycker det finns lite r. i hennes vägran Ture Nerman, öv. Det är ingen rim och r. i deras fördringar, i vad han skriver. Det är alldeles på sidan om rim och r., då socialdemokratiska tidningar hävda, att ~ Göteborg. Handelstidn. 1933. Hans fru var lika storartad som han — en lillryska med r. och ruter i Ester B. Nordström. **II.** Ssg. *Hade givit vika för en r-lös passion Ola Vinberg. Syn.* sunt förnuft, skäl, förstånd, mottaglighet för skäl, ibl. 'rätsida', skälighet, rimlighet, billighet, giltig grund. — **Resonäbel**, -elt, -lare. *Det är en r-el karl, som tar skäl. Den mera smidiga och r-la Michael Collins J. G. Richert. Men i övrigt har givaren icke velat gå med på någon ändring, ehuru konstruären själv ställt sig mycket r-el. Prisen voro r-la och köket förträffligt F. U. Wrangel. Förf:s egna resonemanger förefalla mycket r-la B. Risberg. Syn.* resonlig, (e)mottaglig för skäl, förståndig, förnuftig, medgörlig, ej omedgörlig l. 'omöjlig' l. oresonlig, som tar skäl l. reson, 'förstående', tillmötesgående, 'bygglig', (ibl. nära) smidig; (ej o)skälig, (ej o)rimlig.*

— **Resonema'ng**, -et, =l. -er. **I.** Enkelt. **1)** *Mitt i (det ivrigaste) r-et avbrötos de av en skarp ringning på klockan. Efter mycket r., många onödiga r. om struntsaker, kom man äntligen till ~. R-et rörde sig om ~. Så kommer ju r-et att sväva i luften Ragn. Ljunggren. Inbegripen i ett livligt r. med ~. Opphuppen i konsten att föra ett r. R-et är ihålligt, det står sig icke vid en närmare granskning. Flyktiga r. och utkastade paradoxer i Aldous Huxley-stil. Vi hade ett litet r. om saken. Förnufts-, skrivbordsresonemang. **2)** *Den saken kan inte bli föremål för r. Inga r., om jag får bel. **II.** Ssg. Ex.: Hamsuns första honom skulle värdiga bok var emellertid en r-sbok Erik Hedén. En högt utvecklad r-sförmåga. R-sparti giftermål av beräkning, förståndsparti. R-svis söka utreda saken. R-svägen komma vi ingensans med detta vrånge släkte Ane Randel. Och så besluter han således att ingå ett »r-säktenskap» med ~ O. Homén. Syn. samtal, samspråk (med andragande av skäl o. bevis), resonerande, dryftning, diskussion, diskurs, (ibl. mer l. mindre nära:) konversation, menings(ut)byte, tankeutbyte, tankegång, slutledning(ar), bevisföring, argumentering, invändningar. — **Resonerja**, -ade, [-as]; r-a bort n; [-ing]. **1)** *Jag skulle gärna vilja r-a lite med dig (om saken). Har du r-at med någon fackman om saken? Det r-ades därvid vitt och brett om ~. R-a (om) politik. Och då det r-ades man och man emellan, frågades det ideligen: ~ Alb. Widén. Gammalt är ändå bäst, r-ade de Har. Schiller. Hur r-ar du egentligen då? Och r-ar därvid som så: | Jag har ej något att pocka på G. U. Schönberg. Nu r-ar du alldeles fel, uppåt väggarna, galet. Jag tycker han r-ar rätt, förståndigt. Misslyckats i sina stora r-ande böcker ~ Erik Hedén. Mamma ville nog inte, att det skulle bli något vidare r-ande mellan faster och mig, för hon ~ S. Lagerlöf. **2)** Ibl. ngt närmare 'reson'. Försök att r-a honom till rättal! Men Åslund, som var ett stort tjurhuvud, och aldrig lät r-a med sig, hade ~ Bernh. Nordström. **3)** *Därom, här lönar det sig inte att r-a. Inte r-a, bara marschera! Inga resonemanger! Syn.* föra ett resonemang, samspråka (med), samtala, språkas l. talas vid, dryfta, diskutera, orda, utbyta tankar l. åsikter; (ibl. mer l. mindre nära:) dra(ga) slutsatser, argumentera, konversera; tala reson; göra invändningar, prata, snacka.***

— **Resönlig**, -t, -are; -het; [-en, skr.]. Närmast till 'reson'. **1)** *Men, min kära Higgins, du får lov att vara r.! Öv. fr. Bern. Shaw. Försök nu att vara lite r.! En r-are karl i affärer finner du ej lätt. Hon hade nu blivit r-are och motsatte sig ej vidare förslaget. Låt oss nu vara lugna och tala r-t! — Men r-en bör ju erkännas,*

att ~ A. Österling. — Sinne för rättvisa och r-het Paul Lundh. 2) Saken synes mig (rätt sd) r. Om du kan komma över den för ett r-t pris. **Syn.** se resonabel.

— **Resonör**, -(e)n, -er; -(s)gestalt m. fl. Till resonera. **I.** Enkelt. Som själfvill och kvick r. Ruben Berg. *Styckets r., en kunglig sekter ~ M. Lamm. En upperligr r. En kall r., som höll sig strängt till sina cirklar V. Spångberg. Teaterresonör.* **II.** Ssgr ha mest -s-. Ex.: *Den franska sedekomedins r-gestalter W. Söderhjelm. — Fullkomligt franska r-srepliker M. Lamm. R-srollen, som han har sig anförtrodd, bidrar kanske ~ Erik Kihlman. Den på U. S. A. s scener sällsynta resonörs- och världsmannatypen Sv. Dagbl. 1928. Syn.* 'samtalare', en som för resonemanger; (särsk.) person i berättelse l. teaterpjäs som är författarens språkrör l. framlägger de problem som diskuteras.

Resona'ns (-angs); -en, [-er]. **I.** Enkelt. 1) Egentl. Efter klingande av en ton; (fackl.) 'medvibrationen' vid tonalstring. R-en utnyttjas till förstärkning av tonerna från strängar genom anbringande av r-lådor, i radiomottagare genom noggranna avstämningssanordningar osv. Norstedts Uppslagsbok. Inom maskin- och byggnadstekniken söker man i allmänhet undvika r. Rummen, väggar, som givit hennes stämma r. Rik. Lindström. 2) Bildl. Ord, som funno r. hos hans folk. Att hos en ung flicka finna så mycken r. för sina minnen från sjölivet E. Hornborg. I fråga om W. fann han hos mig fullkomlig r. Känslan av ensamhet, av brist på r. alstrade ~ en viss bitterhet i hans sinne H. Lundgren. Nu skulle han dock få r. för sin stämman som kanske aldrig mer Åke Berglund. **II.** Ssgr. Ex.: 1) R-botten på sträng- o. stråkinstrument en tunn träskiva l. låda som upptar o. i brukbar ton omsätter strängarnas vibrationer. Tonens styrka och skönhet äro i hög grad beroende på r-bottens godhet T. Norlind. — Ofta bildl. Hos sina landsmän finna en god r-botten för sina strävanden. De gamla, kristna ceremonierna ha på Korsika, såsom överallt, förlorat sin r-botten i folksjälen O. Enckell. Ha där aldrig haft någon r-botten. 2) Jfr r-botten. Cittran har en ~ r-låda med runt ljudhål Nord. Fam.² 3) T. e. språk. Tjänstgöra som r-håla. **Syn. I.** återklang, efterklang, med- l. efterklingande, 'medklang', genklang, (ibl.) förståelse, instämmande, 'klingande av besläktade strängar'; **II.** (r-botten:) klang- l. ljudbotten.

Resonemang m. fl. se ovan under reson. **Resonberja** (-sår); -ade, -as; -ing l. resorption (-en; -sförmåga). Mest fackl. Inl. uppsuga, suga i sig.

Respekt (-äkt); -en. 1) Stor r. ingav rektor Floderus, som ~ O. Rabenius. Veta

att sätta sig i r. hos pojarna. Han förstod att från början sätta sig i den största r. Aug. Hallner. Som inngat r. hos generationer av skolpojkar. R. hade tyskarna ingivit i Ukraina, men icke tillgivenhet, långt därifrån H. Gummerus. Med ett saktmod och en trygghet, som tillvunno, gävo honom r. De åtalade borde läras r. för rysk lagskipping ~ B. Estlander. R. hade man för honom, men inte aversionsblandad rädsla Kajsa Rootzen. Stor r. för lagen hyses av alla infödingar, och ~ Fr. Adelborg. En lärare, som har r. med sig. Det är dligt med r-en (för lektor L.). Inte kunna uppehålla r-en (i klassen, bland pojarna). Hålla sig i r. Bjuda r. högt. Men framför allt förolämpas han döttlig av allt, som låter honom ana bristande r. Brista i r. (för ngn). R-en led dock på att ~. Och de infödde finga en stigande r. för honom A. Hj. Ugglå, öv. En viss från barnadven invand r. för fadern kom honom dock ~. Om inte annat, kunde de åtminstone visat r. för dina grda hår. Jag kom dit med en otrolig r. för de lärda herrarna där Gottfr. Billing. Han har en ofantlig r. både för dig och din lärdom. (Uppfylld av r. för ~. Jag sdg på mrs Thyme med ökad r. Hanna Diedrichs, öv. Med en viss r. i stämman ~. R-en för människoliv, ännu i Sovjetryssland minimal, ~. R. för andras mening. Den ~ förbittring, som hans bristande r. för den korsikanska gästränskapen framkallat ~ O. Enckell. — Föräldra-, lag-, självespekt. 2) Inte för att fransmännen ej skulle ha r. för penningen och frukta fattigdomen Öv. fr. Alex. Michailovitj. Men allt sedan dess hyste Cyrus [hästen] ett mycket stort misstroende till och r. för is l. Munsterhjelm. Men även fiendens soldater har en hälsosam r. för dem och ~ Aleko Lilius. Ty farbror Hermansson hade stor r. för sjön, så varr-ägare han var S. Siwertz. Vilde och kättare, utan r. för hävdrunna partilinjér G. Andrén. 3) Med all r. (för ~) vill jag framhålla, att ~. Med r. till sägandes åld. l. halvt skämts. = med förlov (sagt), förlåt mig (, att l. men). **Syn.** (högakting, (hänsynsfull l. hälsosam) vördnad, förmåga att hålla folk i schack l. att få dem att ta hänsyn l. att 'hålla sig på mattan', aktningsfull l. tillbörlig hänsyn, försynthet; (ibl.) anseende, (god) disciplin, ordning o. tukt; (ibl.) misstroende, (hälsosam) fruktan, en viss rädsla.

— **Respektbjudande**, skr. Som risserligen verkade löjligt, men ändock r. -blandad, skr. Och Jackie talade om honom med r. beundran Thora Dardel. -full; -het. Han är så artig, så r., att det är ett nöje att se det. Med r. förväntan, förväning. Och visade honom också den r-a lydnad i allt, som är tacksamhetens naturliga följeslagare Öv. fr. Bruce Lockhart. På r-t avstånd. Med ryggen

i r-t krum Paul Block. Med några r-a fraser om ~. Det häpna och r-t lyssnande auditoriet H. Gummerus. Föreställningen, att det inte skulle vara tillräckligt r-t att tilltala folk med 'Ni'. -fyllt, skr. Med svärmisk, r. beundran. -ingivande. Selvgren ~ var en reslig gestalt, r., trygg och godmodig P. Hj. Söderbaum. Och hans motiv äro synnerligen r. Alma Söderhjelm. Somliga ha den r. åldern av 4,000—5,000 år Fr. Ström. -injugande, skr. Vilket ge dem ett mera r. utseende Nord. Fam.² Eller 'Brölloppet på Ulfåsas' r. kyllerstölar och träsvärd G. T. Gullberg. -lös; -het. Jag har i min bok tillåtit mig vara litet r. gent emot våra pedagogiska småpövar Emil Hägg. Hon är lite frispråkig, men i grund och botten aldrig r. Karin Juel. Nog r. att ~. Bör inte en skämttidning vara både djärv och r.? 'Hasse Z.' Den r-a tonen retade mest. R-t gyckel med formelväsen Ruben Berg. Den tidens ungdom talade r-t om det, som var fäderna heligt. Vår tids gör likadant T. Segerstedt. Det var ingen, som stötte sig på det eller fann det r-t Ellen Lundberg-Nyblom. R-are kan man knappast skriva om sina egna partiledare. — Ni representerar r-heten, traditionsförnekandet, det hänsynslösa armbågandet fram till de fetaste bitarna R. Schildt. Präglades av en förfriskande r-het för formalistiska strunthänsyn T. Segerstedt. **Syn.** vanvördig, (ibl. nära:) hänsynslös, fräck, odisciplinerad, självsvaldig. -stridig, skr. Något så samhällsomsörtande och r-t H. Bergegren. -vidrig, skr. Beskylldes ~ för försummelse av ämbetsplikt, mutor och r-t uppförande mot ~ Nord. Fam.²

— **Respektäbel**, -elt, -lare. 1) En äldre, r-el herre. I Paris en sträng och r-el professor blev han helt förvandlad i Moskvas varma och litet lättsinniga atmosfär Öv. fr. Bruce Lockhart. Gunilla hörde till den tvära, nästan för r-la sorten flickor av typen född gammalpigga Melita Tång. Boris Savinkov, den r-laste av dessa revolutionsmän B. Estlander. Han för en oantastligt r-el tillvaro i ~ Öv. fr. E. Jepson. — Att många av de s. k. stora syndarna äro närmare Guds rike än många r-la människor. 2) En fullkomligt r-el operetteater, en lika r-el varietésen under bar himmel och ~ Öv. fr. Bruce Lockhart. Omtyckta och fullt r-la familjeställen [Berns och Blancs] Gurli Linder. 3) Med r-el flit. Sina prolektioner skötte han också mycket r-elt och ~ S. Lagerlöf. — Tack vare skyddsakten höll den sig på r-elt avstånd Aleko Lilius. 4) En tjock mur av ganska r-el höjd ~. En förbitfande glaciärkalv av r-la dimensioner Ax. Klinekowström. Oaktat sin r-la ålder vid den präktigaste vigör Annie Wall. **Syn.** aktningvärd, aktningsbjudande, respekt-

ingivande; (ibl.) oantastlig, hederlig, anständig, stadig, stadgad; (ibl.) betydande, ansenlig. — **Respektabilitet**, -en. Jag måtte ha försyndat mig mot husets skyddsande, r-en, som är blindare än rättvisan, upphöjdare än moralen och renare än snön på fönstren Per Hallström. Om jag viker en hårsån från den stränga r-ens väg, är det ute med mig Öv. fr. Bern. Shaw. Och därmed tillvunnit sig ett slags betyg på r. V. Rydberg. Men inte en enda gång hade han riskerat sin r. på något slags äventyr Öv. fr. S. Lewis. Vid hemkomsten konstaterades min r., och konstapeln var nog vänlig att avlägsna sig 'Dan'. Med turistengelsk stelhet och r. ~ Per Hallström. **Syn.** (god l. riktigt) moralisk hållning, värdighet, aktningvärdhet, oantastlighet (inför mänskor), anständighet, 'stadga' (i liv o. uppförande), hedersamhet.

— **Respekter**a, -ade, -as. Lära självsvaldiga element att r-a samhällsdisciplinen T. Segerstedt. Naturligtvis r-ar jag förordningarna, och jag beklagar, om jag kommit att bryta mot dem S. Stolpe. Hon hade alltid r-at vår överenskommelse om att ~ Ax. Munthe. Och jag r-ade även hans önskan, att ~. Det är min uttryckliga vilja, och den bör r-as av mina vänner L. Munsterhjelm. Den stora konsten att r-a andras åsikter utan att därför pruta ~ på sina egna V. Berger. Att så kallade sansade element bland arbetarna inte r-ade blockaden utan ~ Harry Blomberg. [Gerard] ansåg, i likhet med Mechelín, att Rysslands sanna fördel låg i att r-a vår särställning ~ B. Estlander. Att hr Paulsen hör till de sceniska konstnärer, vilka r-a diktarna [och ej ändra deras repliker och intentioner] O. Homén. Ju längre jag lever, dess mer r-ar jag den mänskliga dunketen, ty den är det mäktigaste i världen Gunnar Cederschiöld. [Djingsis khan påbjöd:] Alla religioner skola r-as och ingen föredragas framför den andra, ty ~ Estrid Ancker, öv. Man må vara en fattig arbetare, man har dock rätt att bli r-ad för vad man gör, då man gör sitt bästa F. R. Martin. Man r-ar oss, ty man fruktar oss. Vid revolutioner blir ingen r-ad! En högst aktad och r-ad medlem av samhället 'Dan'. Ha icke förmått göra sig r-ade O. Enckell. **Syn.** värda, (hög)akta, bära l. hysa l. ha aktning för, ha försyn för, visa pietet l. hänsyn för, visa (tillbörlig) respekt, ta hänsyn till, fästa (tillbörligt) avseende vid, (ibl.) foga sig efter, (fogligt l. villigt) (åt-)lyda; (ibl.) ära, uppskatta (till sitt värde), värdera, skatta, hedra.

Respektiva (-påk-; akut l. grav); ibl. även som adj. -e; adv. -e. Anslutningen till de föreg. mkt svag. 1) Adj. a) Medlemmarna i Uppsala Tusenmannaförening torde inbetala 2 kr. till r-a gruppförestån-

dare 1919. Och kunna härigenom utöva inflytande på sina landsmän inom sina r-a verksamhetsfält V. Berger. b) Stadens r-e invånare uppmanas härmed att var i sin stadsdel verka för ~. Under det att dessa arter stundom äro väl utpräglade, förekomma på sina håll mellanformer, vilka förbinda r-e arter med varandra Th. Lange. Studiet av r-e författares arbeten Ruben Berg. 2) Adv. Ofta förkortat 'respon.' Förkortningarna ngn, ngt betyda r-e någon, något. Jordens guldproduktion utgjorde 1913 och 1919 resp. 700 och 500 ton Nord. Fam.² Vi förlorade mycken tid med att söka uppträda r-e faderligt och moderligt mot den lilla, som ej ville erkänna vår myndighet l. faderligt r-e moderligt mot ~. **Syn. 1** var o. en särskilt, var (i) sin (stad), var o. en sin(a), vederbörlig, ifrågakommande, ibl. ömsesidig; 2) var för sig, (var) i sin tur, i ifrågavarande fall, i angiven ordning, med avseende på var o. en särskilt, ibl. eller också.

Respiration, -en. Andning. Som försvårar r-en. — Sjukdomar i r-sorganen. R-svårigheter. Katarr i r-svägarna G. Didrikson. — **Respirator** (kort -å-); -orn, -örer (-o). Andningsapparat som avser att hindra inandning av damm, rök, gaser o. ångor, ibl. rökmask l. rök hjälm. Både äldre och yngre damer med »r-or», små, svarta mun-korgar, avsedda att utesända den farliga, rda luften Thecla Wrangel, Från forna tider. — **Respirer**a, -ade. Andas.

Respit (l. -i); -en, -er. I. Enkelt. R. med verkställigheten av skadeståndsdomen beviljades till 2 jan. Antagligen gav han Kolman en viss r. för att reda ut situationen R. Gelm. Och anhöll om r. Atminstone ett par veckors r. Marika Stiernstedt. Man fjäskade icke, och r-en överskreds, medan utskottet ~ utarbetade sin text B. Estlander. Men mitt arbete gav (mig) icke lång r., och snart satt jag åter i skrivstolen. Att ett avtal, ingånget med ömsesidig flermånadslång uppsägningsrespit, ett tv tre skulle bli ogiltigt ~ K. G. Ossianilsson. II. Ssgr. Ex.: Och lösa in sina växlar prompt / strax före sista r-dag Hj. Söderberg. Kunde icke redovisa på r-dagen. — R-månad. — Vinna någon ytterligare r-tid för vidtagande av nya dt-gärder till brödtillgångens betryggande 1918. Fjorton dagars r-tid gav patron Grubb, sedan blev det tvångsauktion Astrid Våring. Enligt reskriptet ~ hade en r-tid utsatt om 20 dr, inom vilka reformen borde vara genomförd B. Estlander. Hon behövde r-tid, innan hon kunde tala om annat Kajsa Rootzén. Begagna r-tiden. — Det sldlunda erhållna r-året var synnerligen välkommet Sveriges Allm. Konstf. (1918). **Syn.** anstånd, rådrum, uppskov, respittid, frist (jfr d. o.).

Respondent (-pändant); -en, -er. Den som vid en akademisk disputation försva-

rar en avhandling, 'författare(n)'. Motsatt 'opponent'. — **Responder**a, -ade. 1) Försvara en avhandling, vara respondent vid en disputation. R-ade på en avhandling om Schellings etik. 2) Svara (mot), motsvara. Dessa båda verser r-a mot varandra. — **Responsorium** (mest akut); -et, -er; -ebok. Liturgisk växelsång mln prästen o. församlingen (l. kören). Då han sjöng de vackra psalmerna och r-erna i den sköna svenska ritualen. R-ebok vid romersk-katolsk gudstjänst Nord. Fam.³

Rest (-å-); -en, -er. I. Mat. Återstoden vid en subtraktion l. vad som återstår odelat sedan en division utförts så långt ske kan (utan anlitan av bråk). Drar man 7 från 10, får man 3 som r., r-en 3. Division utan r. med heltalsdivisor. Dividera vi 17 med 5 få vi 3 samt r-en 2, 2 till r. II. Allmännare. 1) Hädelsen eller lusten att häda innebär ofta en liten r. av tro. En nuvarande svensk kan svärigen häda Tor C. G. Laurin. Berättelsen om prinsens födelse ur en ärtä är en sällsam r. från en ~ primitiv föreställningsvärld S. Agrell. Hon hade ~ förlorat den sista r-en av fruktan för döden, sedan ~ Maur. Hellberg. Med undantag av dessa rudimentära r-er från den Ibsenska dramatiken är emellertid dramats intrig otroligt enkel ~ M. Lamm. Och därför finner man blott sparsamma r-er från äldre konstepoker V. Langlet. På Gotland finnas r-er av dylika hus i hundradevis ~ N. Lithberg. Men av klostret funnos nu inga r-er kvar. R-er av Schering Rosenhanes ~ bibliotek O. Walde. Avskaffande av de sista r-erna av gästgiverierna och den allmänna skjutsen 1933. R-erna av en svunnen fågling. Den stympade r. [av land], som herrarna vid gröna bordet efter världskriget lämnat kvar åt ungerska folket ~ V. Langlet. — Isärspängda och tillbakaträngda folk-er Nord. Fam.² Libsticka och körvel, vanliga odlingsr-er, långt sedan torpen nedlagts. Skeletter-er. Som vittringsrest kan återstå dels osönderdelade mineralkorn, dels ~ Henr. Hesselman. 2) Mest plur. Stuvor och r-er av linoleum. En fabriksrest fylltar Annons 1931. — R-erna efter en måltid. Bevara r-erna för att följande dag stuva upp dem. Varm kost eller uppvärmda r-er? På bordet lågo middagens r-er orörda kvar R. Schildt. Mat, måltids-, frukost-er. 3) Mest best. sing. a) R-en (av pengarna) går åt till mat och kläder. Sedan man dragit av omkostnaderna, blir r-en inte stor. Jag går halva vägen, så får du gå r-en. Och en snyftning kvävde r-en av meningens. Han får sin välförtjänta lön; r-en bekymrar mig icke. Bara hans egen plånbok ej löper någon risk — så strunt i r-en! Ax. Palmgren, öv. Goterna härjade och vid Olympia. Stora jordbävningar gjorde r-en

Erik Hedén. **b)** Ibl. (dock *ej* i SAOL⁸) skrivet 'förresten' (jfr d. o., II. 867). *Till slut — ganska snart för r. — tröt hennes tålmod. Någon har sagt — jag tror för r-en, att det är jag själv — att ~ C. G. Laurin. För r-en ska ja säga dej, att där bränner du dina kol förgäves. Det kan för r-en vara stor skillnad på kunna och kuuna. De kan du för r-en ge dej sjutton på, att ~. 4) Komma, vara på r. (med utskyllderna). — Man blir sällan kuggad nu för tiden i en tentamen, man får r. (på en del av ämnet).*

Syn. återstod, överskott, vad som blir kvar l. övrigt, det övriga; lämning(ar), det överblivna l. återstående, kvarleva l. kvarlevor; spillra l. spillror, (ibl.: slump, stuv-(bit); ibl. (allt) det andra; (ibl.: saldo, behållning; vad som lämnats orört; (för r-en:) för övrigt, 'för de'n delen', eljest; (ibl.: dessutom, också, emellertid; (på r.) i efterskott, efter, på restlängd.

— **Restexemplar.** Ett mindre antal r. finnes ännu att få från förlaget. **-fri.** Skr. R. division. — De förklara långt ifrån r-tt alla avvikelser. **Syn.** restlös. **-för|a.** Ämb. o. d. Uppföra i restlängd. Härigenom skulle med all sannolikhet de r-das antal bringas ned till minst hälften mot nu. De r-da utskyllderna uttogs ofördröjligen exekutivt jämte ~ Kommunaldobetsedel Uppsala 1918. **-förråd.** Herdarna ~ kvarlämna ofta r-er av konserver och annan mat i klipphälorna och ~ O. Enckell. **-indriv|en;** -ning (med plur.). Skr. Vid mottagandet av r-na skatter 1929. R-ningen pågär. **-krag|e.** Handels. o. d. En del r-rar Annons. **-lager.** Handels. o. d. Fastän han naturligtvis fick dåliga varor från gamla rest- och konkurslager Gunnar Cederschiöld. **-lista.** T. e. lista på outtagna vinstar vid lotterier l. lista på sådana som häftar i skuld (t. e. på studentnation). **-längd.** Formulär till r. fastställes av K. m. t. Underlåter skattskyldig att erläggja förfallet utskylldsbelopp, uppføres detsamma ofördröjligen på r. Uppföra ngt, ngn i r. Kommunal r. — Men så måste han ~ ta ett nytt hypotek ~ och så var han på livets r. igen Elin Wägner. **Syn.** lista l. förteckning över (dem som häfta för) obetalda utskyllder. **-lös;** -het. Skr., 'modärnt' ord. Den r-a hängivelse åt det gudomliga, som kallas »bhakti» B. Forell. Det evangeliska kravet på envar att r-t förverkliga Kristi förlätelselära E. Kihlman. De förklara långt ifrån r-tt alla olikheter O. Gjerdingen. Den nyss givna förklaringen, som r-t löser alla svårigheter B. Risberg. Ju r-are en dikt eller en författarepersonlighet kan förklaras genom omgivningen ~ G. Castrén. **Syn.** restfri, hel o. hällen, total(t), utan (varje) inskränkning, absolut undantagslös(t). **-par;** -(s) försäljning. Handels. R. (artiklar som icke mera skola föras) Annons från skoaffär. R. av Herrsnör-

kängor Annons 1918. R-försäljningen fortsätter Annons 1931. **-parti.** Handels. Ett r. vita, amerikanska skjortor. Samt r-er på alla avdelningar till slumppriser. — Ett r. | av färdigsydda livsårskådnings Hj. Gullberg. **-upplaga.** Hela den av oss inköpta r-n slutsäljes till nedanstående låga priser Nord. Komp. **-var|a.** Att för extra billigt pris få köpa överblivna bakelser, smuliga karameller och andra r-or S. Siwertz.

— **Restant|ie|r** (-t)si-, akut); -rna; -kommitté; -medel; -uppbörd m. fl. Obetalda utskyllder, skatter l. d. på restlängd, resterande l. återstående l. utestående fordringar, obetalda skulder (t. e. till kassor). Också ett rekord — 99 % i r-r. Driva in r-r. För att indriva gamla r-r till nationskassan tillsatte Värmlands nation en r-kommitté 1932. De stora skatter-rna. Metallindustrien, bergsindustrien och transportväsendet [ha i Sovjetryssland] systematiskt kommit på r-listan A. Karlgren. Den beräknade r-summan av kommunalutskyllderna. — **Rester|a,** -ade. Vad som ännu r-rar (att gälla) är några smärre räkningar på löpande utgifter. Gubben r-rar för hyran W. Hammenhög. Han r-rar ännu med (ett belopp av) 39 kr. Betala det r-ande. — Ännu r-rar oss en tung plikt att fullfölja, nämligen att underrätta sonen i Amerika. **Syn.** återstå, fattas, vara på rest (med), utestå; (ibl.: bli övrig, vara l. bli över.

Restaurang (räst-å l. rästau-); -en, -er. Förr även stavat 'restaurant'. **I.** Enkelt. Ehuru visserligen där även var en fullständig r. Åta på r. ofta = 'åta ute'. R. Kasten-hof i Stockholm. Bättre, sämre r-er. Livet på r-er och guldkrogar. Blanchs Kafé & Restaurang. Skansens r-er. Tennis-en. Automat-, järnvägs-, lunch- o. middags-, natt-, sommar-, tåg-, ute-, ångbåts-, öl- o. vinrestaurang. **II.** Ssgr. Ex.: Ledare av fyra rätt så stora r-affärer A. Hallner. Stockholms Allm. Restaurang-Aktiebolag. De r-anställda. Samt en r-arbetare Larsson. R-artiklar. Förutom bostäder komma byggnaderna att innehålla r-avdelning, bageri ~. Brända tomten, R-beställningen, Rt 2056 66. Ivrig r-besökare. R-bolag. Kring ett r-bord. En berömd rysk r-chef. Studiekurs för r-chefer 1931. Att snart få fortsätta sin livsgärning inom r-facket O. Enckell. R-fackskolan [i Stockholm] blir verklighet juli 1926. R-föreningen 'Sveriges Arbetsgivareförening för Hotell och R-er'. R-företag. Fördelaktiga r-inköp, grundade på samarbete. Den förste r-innehavare, som ~. Särskilda r-kort [potatiskort] för uteåter 1918. En kvinnodyrkare och r-kund Sam Arsenius. Han är (en) flitig r-kund. Plats som elev i r-kök önskas. Det r-liv vi känna från [det övriga] Europa existerar inte i Spanien Öv. fr. R. Lothar. Idka r-liv. Yngre R-man ~ söker

anställning såsom ledare el. chefs närmaste man inom hotell- eller r-företag i Stockholm eller landsorten Annonns 1930. Livet var tröst, och r-maten smakade mest tvål på sista tiden Agnes v. Krusenstjerna. Tröttna på r-maten. Gå ut för att få höra lite r-musik. Skickliga r-musiker. Den länge förberedda fackskolan för r-personal [nu ställd på framtiden] sept. 1926. R-personalens förbund dvs. 'Sveriges Hotell- och R-personals förbund'. Den vanliga r-publik. R-skolan, ~ Centralpalatset Rikstellet. Stockholm, 1935. Är det r-vagn med det här tåget? Vi går väl in i r-vagnen å får oss lite lunch. R-vagnförande tåg. Hur länge har du arbetat i r-yrket? En svensk hotellvärd eller en svensk r-ägare I. Lo-Johansson. **Syn.** finare matställe, värds-hus, ibl. restauration.

— **Restauration**, -en, -er. Kan betraktas som två ord. **I.** Ofta utt. -å. Jfr restaurang. Ofta enklare än detta o. ofta ifråga om batar. **1)** Enkelt. Är det r. på båten, så man kan få frukost? Enkel r. **2)** Ssgr. Ex.: R-sföreståndare. R-sköket på snälltåget till ~. R-svagn medföljer. **II.** Jfr restaurera. Mest utt. -au-. **1)** Byggn. m. m. **a)** Enkelt. Om r. av forntida byggnader. Uppsala domkyrkas r. Vid en r. av slottet md man icke anlägga alltför konstteoretiska synpunkter, det hela riskerar då att bli schablon. **b)** Ssgr. Ex.: I Frankrike, där r-sfrågorna först togos upp Jac. Ahrenberg. Omtvistade r-principer. **2)** Hist. Särsk. om ätten Stuarts återkomst till väldet i England 1660 och Bourbonernas i Frankrike 1814 o. 1815. Det äventyrliga r-sförsökets snabba undertryckande Verner Söderberg. Även r-stiden (under Stuartarna efter 1660) kallas ibland 'R-en'. Epilogen till Chang Hsun's r-äventyr har i dag utspelats J. G. Andersson. **Syn. I.** matservering, (enklare) matställe, värds-hus, mathållning, näringsställe, ibl. källare; **II. 1)** restaurering, återställande (i gammalt skick), iståndsättning, upphjäl-pande av byggnader o. andra konstverk som tiden farit illa med; **2)** återuppsät-tande på tronen av en gammal härskarätt, återkomst till väldet. — **Restauratör** (nästan endast -au-, -årr, grav); -orn, -örer (-o-). Jfr restaurera. **1)** Byggn. o. d. Som r-or visade han [C. G. Brunius] skonsamhet och förståelse för de gamla byggnadernas individuella karaktär Nord. Fam.³ C. G. Brunius, Lundakatedralens ~ r-or Fr. Böök. — R-or av gamla målningar. I en annan skrivelse föreslår Nationalmusei-chefen inrättande av en r-orbefattning vid handteknings- och gravyrskoleningen 1928. **2)** Hist. Darius, Hystaspes' son, den store r-or-n av Achämenidernas valde Har. Hjärne. — **Restauratris** (-å-l. -au-); -en, -er. Innehavarinna av l. föreständerska för restaurang, föreståndarinna för mathållningen (t. e. på fartyg), (ibl.) värds-husvärdinna, värds-husidkerska. Ångbåtens r. var detta år ~. — **Restauratör** (-å-l. -au-); -(e)n, -er. Kan betraktas som två ord. **I.** Jfr restaurang. **1)** Enkelt. R. önskar förestå sommarrestaurang Annonns 1926. Till [studentkårens] r. valdes kårövermarskalken jur. stud. O. Le-ander 1925. Att klubbens nye r. skulle ser-vera en extrafin rätt ~. Fadern: brunns-restauratör. **2)** Ssgr sakna vanl. -s-. Ex.: Genom R-byrdn erhållas goda platser för mat- och spritkassörskor Annonns 1926. En r-fest på Hamburger Börs A. Hallner. Den 26 februari 1894 konstituerades Sveriges R-förening å Hamburger Börs A. Hallner. — Emil Mellgren hade dd genomgått en grundlig utbildning i r-sfacket i Frankrike även utan -s-. **II.** Byggn. m. m. Mest utt. -au-. Hallblad, Erik, mdlare och tavelrestauratör Nord. Fam.² »Stil-ernas» pietetslösa och ofta ~ förfalskande verksamhet Ingeg. Henschen Ingvar. **Syn. I.** innehavare av l. föreståndare för restaurang, (ibl.) värds-hus-idkare l. -föreståndare l. -värd, kallarmästare, hotellvärd; föreståndare för 'köket' l. mathållningen (t. e. på båt, klubb osv.). — **Restaurera** (-au-, säll. -å-); -ade, -as; -are; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). **I.** Huvudbet. Konsthist. o. d. **1) a)** Hur skola gamla byggnader bäst r-as? Det väl hårt r-ade Fontainebleauslottet ~ C. G. Laurin. Lottagårdens [i Keek] r-are, intendent Nils Ale-nius 1934. R-a alltför 'stilrent' och därigenom pietetslöst. **b)** Låta r-a ett gammalt porträtt, ett illa faret medeltidsband, gamla handlingar. **2)** R-ing. **a)** Uppsala domkyrkas r-ing genom Helgo Zettervall, redan tidigt ansedd som ett typexempel på olämplig stil-renhetssträvan, förstörde det mesta av byggnadens gamla karaktär. Modärn r-ing, i Sverge företrädd t. e. av Sig. Curman (märk Curmans och Fr. Lilljekvists r-ing av Sträng-näs domkyrka), söker bevara allt värdefullt hos byggnadsverket, oavsett från vilken tid det stammar; ndgon 'antikiserande' schematisering vill man ej längre veta av. Den gamla ärevördiga kyrkan stod under r-ing. R-ingen ~ kan ingalunda fränkännas konst-närlighet och ~ B. Thordeman. Slottet, som undergått en pietetsfull r-ing ~. Konsturet, nu under r-ing för att återuppsättas. Två lyckade och två misslyckade kyrkor-ingar. — Detta vackra r-ingsarbete även bildl. Den redan dd för tiden härjande r-ingsmanien F. U. Wrangel. Artonhundratalets r-ings-nit. Ombyggnads- och r-ingsplaner i Gamla stan. S. Curman, R-ingsprinciper (Kult o. Konst 1906). Viollet-le-Duc, ledande inom den 'stilrena' r-ingsriktningen. De principer han följer vid sitt r-ingsverk. **b)** R-ing av gamla målningar, porträtt, böcker. **II.** Ngt vard. bibet. Refl. Vi behöver allt r-a oss

lite efter den här pärsen; ska vi inte gå in på Flustret å få oss en smörgås? — 'Rare' efter ett rus. **Syn. I.** återställa (i gott l. sitt forna l. sitt älsta l. stilrent skick), (åter) iståndsätta *n*, (åter)upphjälpa; (ibl.:) (app-)laga (*n*), konservera, restituera, ta fra'm det gamla i (o. avlägsna senare tillsatser), renovera, 'uppriska' *n*, omgöra *n*, omdana; **II.** (r-a sig:) skaffa sig vederkvickelse, pigga o'pp sej, (vila o.) hämta se.

Restera se under rest.

Restituera, -ade, -as; -ing (med plur.) l. restitution (se följ.). **1)** Tullar, skatter som r-as. **2)** Versen bör därför med tämlig säkerhet r-as sldunda: ~ B. Risberg. **Syn. I)** återbetala, återbära, åter- l. tillbaka-lämna *n*, återställa; **2)** 'återställa' (i sitt rätta l. gamla skick). — **Restitution**, -en, -er. Jfr föreg. T. e. *Elva miljoner i skatte-restitution* Sv. Dagbl. 1922. *Tullrestitution*. — *R-sbelopp*. *Revisorer* [i Tullverket] för r-särenden Rikstel.-Kat. 1920.

Restriktion, -en, -er. **I.** Enkelt. Vi hade emellertid vår fulla frihet, med den enda r-en, att vi liksom alla andra måste vara hemma före kl. 12 på natten Estrid Linder. *Ålägga sig själv stränga r-er ifråga om spriten*. Göteborgs tebrödsbagerier och r-erna 1916. *Hur olika r-erna hölls på restauranger och hotell inom Sverige* B. E. Carlbaum. *Om r-erna inte snart upphöra* ~ Alb. Engström. *På det hela taget är det en vidunderlig tanke att genom r-er snörpa åt tillträdet till universiteten* 1929. *Retade sig på söndagsr-erna för tobaksvaror och bakelser* ~ Kajsa Rootzén. *Import-, kristids-, spritr-er*. **II.** Ssgr. Ex.: *Allehanda r-sbestämmelser*. *R-sfri sprit*. *R-sfria varor*. *Den r-sfrihet, varmed ungdomsföreningarna tillåtats utveckla sig* A. Karlgren. *Laglig r-smat* Ane Randel 1927. *Beställa en r-srätt för att få sin sprit* 1928. *Den påfallande ökningen av tjuveribrott hos oss under r-stiden 1916—18* ~ Marika Stiernstedt. *R-svaror*. *R-säpplet, som du måste köpa för att få dricka punschen* Magda Bergquist. **Syn.** inskränkning (sbestämmelse), förbehåll, 'åtsnörpning', åtstramning, 'kringskärning', ingrepp (i ens frihet). — **Restriktiv**, -t. Jfr föreg. *R-a bestämmelser, åtgärder*. *I r-t syfte*.

Resultat, -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. *R-et av underhandlingarna blev, att ~, blev lika med noll*. [Konferensen] avsatte knappast några märkbara r. *R-et var en kompromiss*. *Det var på så sätt Carnegie kunde uppvisa r., som konkurrenterna aldrig drömt om att kunna nå* O. B. Nelson. *Men ansträngningarna gåro, visade ringa r.* *Som givit anmärkningsvärda, särskilt vetenskapliga, r.* *Kampanjen är lyckad, det återstår att vänta på r-en*. *R-et, r-en motsvarade icke förväntningarna*. *Basaren gav, visade, hade att uppvisa, lämnade ett glänsande, ett (mycket)*

gott, ett tillfredsställande r. *Vinna goda r.* *Där jag verkligen (upp)nddde vissa (uppmuntrade) r.* *Vackrare r. vinner man med eget folk och ~ A. Allardt.* *Ge (ett) dåligt r.* *Men vad blir r-et.* *Har medlingen lett till önskat r.?* *Kommer kriget också att leda till r., ge varaktiga r.?* *Gav till r., att ~.* *Jag har därvid kommit till det r-et, att ~.* *Med (det) r(-et), att vi äntligen släpptes in.* *Och med ett utmärkt r. för min hälsa.* *Synes vara ett r. av ~.* *Såsom r-et av ett nappatag med ~.* *Bli utan (synligt) r.* *Blev dock riksdagen icke utan alla r-er i lagstiftningsväg* H. Reuterdahl. *Inför ett vetenskapligt forum framlägga r-en av sina forskningar*. *Positiva r.* *Men r-et blev negativt.* *Som kan inverka menligt, störande på r-en.* *Pålitliga, otvetydiga, säkra r.* *Avgörande, slutgiltiga r.* — *Arbets-, medlings-, tanke-, träff-* (t. e. vid skjutövning), *tävlings-, val-, årsresultat*. **II.** Ssgr ha i regel resultat; blott i 'r(-s)lös' ngn gång därjämte resultats-. **1)** *Ett par intressanta och även r-bringande är Otto Nordenskjöld*. [Henr. Schybergson] talade om »R-redovisning under växlande konjunkturner» Sv. Dagbl. 1935. *Årtiondet efter Almqvists död fick bevittna en ganska livlig och r-rik forskning över honom och hans skrifter* Ruben Berg. *Stora och r-rika upptäcktsfärder*. *Jakten blev här r-rikare*. *Vid varje hoppstall tjänstgöra 3 domare ~ ävensom en ribb-upplägare och skötare av-tavlan Olympiska spelen 1912*. **2) a)** *Efter en halvårslång, r-lös kamp för en egen, oberoende ställning 'Sigurd'*. *Att undersökningen varit r-lös*. *R-lösa försök, förhandlingar*. *I examenshänseende r-lösa studier* M. Hellberg. *Ett r-löst pratande hit och dit* N. Selander, öv. — *Med samma iver och samma r-löshet 'Dan'*. **b)** *Det blev en lång och r-slös diskussion* S. Agrell, öv. *Upprepade reparationsförslag blev r-slösa, till dess ~ Å. Stavenow*. **Syn.** (slutlig l. slut)verkan, kraft o. verkan, (på)följd, utgång, slut(följd); (ibl.:) framgång, nytta, 'frukt', behållning, utbyte, 'vinst'; (ibl. nära) konsekvens, avslutning, (slut)mål; (r-lös ibl.:) fåfång, fruktlös, förspild, 'förlorad', förgäves.

— **Resulter**a, -ade. **1)** *Att åtgärderna inom kort skola r-a i ett affärsuppsving*. *Men varje försök har hittills r-at i ett misslyckande*. *Och hufaderns auktoritet förhindrade, att de olika meningarna r-ade i något slags »polsk riksdag* G. Thörnell. **2)** *Mindre vanl.* *Jag hörde många eljest sovjetvänliga föräldrar tala om den härresande okunnighet, som r-ar av den modärna skolundervisningen* A. Karlgren. **Syn.** ge till resultat l. följd, (åt)följas (av), medföra, bli en frukt l. följd(en) (av), framgå, uppstå, utfalla, avlöpa, uppvisa det resultatet.

Resumé l. **Resymé**, -(e)n, -er; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **I.** *Min resumé har*

naturligtvis ej kunnat ge full rättvisa åt talet, som ~ J. Lindskog. Ge, göra en kort r. av ~. **II.** I några korla kärnpunkter (söka) r-era innehållet. **Syn. I.** kort(fattad) översikt, sammandrag, sammanfattning (som anger huvudpunkterna), revy; **II.** sammandra(ga) l. -fatta, (i korthet) anföra huvudpunkterna.

Resu'rs, -en, -er. **I.** Enkelt. Och nu ber ni mig, som er sista r., om räddning And. Ramsay. En r. har jag förstås ännu — att skriva in mig på 'inrättningen' G. Nordensvan. En klen r. Annie Quiding. Då har man ju alltid den r-en att ~. Hänvisad till sina egna r-er. Ingen, som inte äger goda pekuniära r-er ~. Visade sig äga en mer än vanlig kännedom om språkets r-er i skällsordsväg Joh. Sundblad. Med sina knappa r-er. Att landets r-er utnyttjas till det yttersta. Sv. Litteratursällskapet med sina rikare r-er Det svenska Finland. Utan r-er i penningar Carl Sahlin. De små r-er, som stå en till buds Tor Andre. — Makt-, mynt-, röst-, scen-, strup-, stämmer. **II.** Ssgr. Ex.: [Det] r-fattiga och dystra bondelivet P. J. Rösiö. Alltid hjälpsam, alltid r-rik. [De krav, som] ställts på hans [Ragn. Östbergs] smidighet och r-rikedom Aug. Brunius. **Syn.** utväg, (hjälp)medel, tillgång(ar), hjälpkälla, (ibl.) penningmedel, möjlighet(er), tillflykt, ngt 'att komma med'.

Resymé se resumé.

Resår, -en [l. -n], -er. **I.** Enkelt. **1)** I möbler o. undermadrasser, på vagnar m. m. Soffa med (stål)r-er. Härda, mjuka r-er. En lustig gammal trilla på gungande r-er Elsa v. Born. En urblekt stol med nersuttna r-er. **2)** Band l. vävnader gmvävda med kautschuktrådar. Stropparna av kraftig r. Åhlén & Holm. Trättresår, som efter 50 tvättningar förlorat endast 5 % av sitt sträckningsmotstånd. R-erna i mina stövelletter ä alldeles utslitna; jag behöver nya r-er. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Till I l. Säng med r-botten. R-bottensoffa med vikbara gavlar. R-bottensäng med botten av r-duk, tillverkad av seghärdad, förtent ståltråd. Två vita r-bottnade sängar Ester B. Nordström 1920. Jag sover ej på r-madrasser och ej på ~ H. Hildén. I en av de r-slappa länstolarna i ~ G. L. Dahlin. Den gamla nötta r-soffan. R-stol. Nya r-sängar. **2)** Till I 2. Starka r-band. Cigarrettetu ~ med r-hållare för cigarretterna Åhlén & Holm. R-korsetter med och utan snörning i ryggen Sv. Dagbl. 1923. De snedgångna klackarna på hans nedkippade r-kängor M. Lamm. R-kängor voro de finaste; snörkängor ansågos mera tarvliga Gurli Linder. Och byxor, som åtminstone nådde på halva r-skaften B. Sjödin. I knallhatt och r-skor C. Larsson i By. Skaffa dej en r-snodd att sätta om paketet! Lumberjacka ~ med blixtlås samt r-stickad krage och ~ P. U.

Bergström. Underkjol, r-stickning. Med lättlöpander-stroppar. R-stövletten Nord. Fam.² R-väv [nyttjas] främst i korsetter och höft-hållare, som stundom göras helt av r-väv Sv. Uppslagsbok 1935. **Syn. I. 1)** (spiral)fjäder (av stål); **2)** gummi- l. kautschukband l. -snodd l. -väv, tänjbar kautschukband; resårinsättning i skobort.

Resäft(er), -en l. -erna. Även 'recepter'. Skom. Hela skaftstycken, ovanläder. Färdiga 'resäft' tillhandahålles, men endast för resdrskor, som då voro på högsta modet ~ J. Saxon.

Ret|a, -ade, -as. **I.** Ofta fysiol. o. d. **1)** R-a slemhinnorna. Ylle r-ar huden. Koldångor, som r-a (ögonen) till tårar. Huden blir r-ad och förändrad av de ofta upprepade insticken [med morfinsprutan] Nord. Fam.² R-a till nysning, hosta. Usch, va de r-ar i halsen. R-a nerverna. Överr-ade nerver. **2)** Salt sill r-ar törsten, r-ar till törst. Något, som bättre kan r-a aptiten, gommen. Lägga an på att r-a hans nyfikenhet. Nyfikenheten, som r-ats alltmer genom de braskande annonserna. **3)** Som r-ar till vällust. Ägnat att än mer r-a hans begär. **II.** Förarga o. d. **1)** Reta. **a)** Han ska då allthi (försöka) r-a folk. Av fruktan att (därigenom) r-a de maktägande. R-a honom inte, han är farlig, när han blir r-ad! R-a inte djuren! R-a ngn till vrede, att förgå sig. Och de lärde sig snart att icke r-a honom till sådana utbrott B. Estlander. R-a gallfeber på ngn. R-a inte slag på gubben bara, han ä ju blå i ansiktet av ilska! R-a livet ur ngn. Han ä ju så likgiltig, så han, det kan r-a en sten. Det r-ade mig (mycket), att han inte ville ta arbetet på allvar. **b)** R-a hundarna på ngn. **2)** R-a sig. **a)** Med 'av'. Icke låta r-a sig av ngn l. ngt. **b)** Med 'på'. R-ar du dig verkligen på en sån sak, Hånke? Olle Hedberg. Hur han r-at sig på (saker hos) henne. Köparna r-a sig mera på dessa ovederhäftiga utfästelser än på ~. **c)** Med 'över'. Äsch, grymtade Botvid, som r-ade sig över hennes smådaktighet, den lorten ä de väl ingen som frågar ätter Karin Juel. Han gick och r-ade sig över att han inte funnit den lämpliga repliken och ~. **d)** Med 'åt'. Mindre vanl. Och jag r-ade mig mer och mer och slutligen alldeles omdöttligt åt ovederhäftighetens och den bristande kunskapens förnumstiga hackande C. G. Laurin. **3)** R-as. **a)** Snarast pass. Emellandt r-as man visserligen av alla de nya uppslagen, alla avbrotten, alla ~ Erik Hedén. Först r-ades jag över denna hans förmåga att duperasina medmänniskor W. Walfridsson. **b)** Dep. Jämt r-as med småsyskonen. Det är inte lönt att r-as med honom, man kan ju inte få honom ond. R-as med ngn för hans flickebekanta. »Men hur sköt du egentligen där borta vid grinden?» r-ades jag Erik

Sparre. 4) Svara i r-ad ton. I r-ad sinnesstämning.

Syn. I. åstadkomma l. utlösa l. framkalla en retning (dvs. en tillståndsförändring hos en organism, ett organ, en organdel l. d.), få ett organ i verksamhet, få att reagera; egga, oroa, kittla, (för)orsaka spänning, irriteras; livra, framkalla ökad verksamhet, stegra verksamheten l. hågen, skärpa, sporra, stimulera, öka; väcka, locka, upp-egga n, uppiggas n, framkalla, elda, (upp)tända, göra starkare l. livligare, 'spänna'; **II. 1)** uppretta n, förarga (gm spydigheter l. d.), göra ond l. vred l. ursinnig l. rasande osv., förtreta, harma, uppröra, (up)phetsa (n), (mer o. mer l. ständigt) plåga; (ibl. nära-) sårta, pina, vara elak (mot); **2)** bli l. vara ond l. förgad osv.; **3) b)** vara förgärlig l. retsam l. spydig (mot), ge stickord, pika, utslunga spydigheter; (ibl.:) gyckla l. 'skoja' (med), nagga (på), bry, vara maliciös (mot).

— **Reta upp** n.

— **Retbar**, -t, -are; -het (-sförändring; -sgrad m. fl.). Gärna fysiolog. o. d. Med r-het menas fysiologiskt (enl. Sv. Uppslagsbok 1935) möjligheten för ett organ att reagera för en retning. Vid ihållande retning sjunker r-heten (trötthet). — Sofia Nikolajevnas r-a nerver lugnade sig, och hon ~ (lätt upprörda) Ellen Wester, öv. -full; -het. **1)** Det är (bra) r-t, att man inte ska kunna hjälpa sig själv. Med ett r-t leende. R-t snobbig. Tonen var r-t översittaraktigt Fr. Persson. Och det r-aste var, att jag fick lägga ut hela summan N. E. Ritzén. **2)** Mindre vanl. Den r-a käringen Alb. Fabian. **Syn.** förgärlig, retsam. -hosta. Hon har skaffat sig en besvärlig r. på kuppen. -medel. Fysiolog. o. d. samt friare. **1)** Den utlösande impulsen benämnes r-el och utgöres av en el. annan form av energi (mekanisk, termisk, ljus, ljudvåg, kemisk, elektrisk osv.) E. Ask-Upmark. Varje sinnesorgan har sitt bestämda adekvata r-el, för vilket det är anpassat, t. ex. näthinna i ögat för eter vibrationer av viss våglängd (ljus) Nord. Fam.³ De elektriska r-len ha kommit till stor användning inom den experimentella fysiologien ~ Nord. Fam.³ Beroende av r-lets styrka. **2)** Särskilt mysk spelar för många individer rollen av sexuell r-el, och ~ Öv. fr. C. J. S. Thompson. Finns nya r-el för sina nerver i ~ Y. Brilioth. **Syn.** irritant; ibl. stimulerande medel. -sam, -t, -mare; -het (med plur.). **1)** Pojken är r. mot skönelserna, har ett r-t lynne, är r. av sig. Med r. överlägsenhet, envishet. Spela ngn ett r-t spratt. Hon har en r. vana, ett r-t sätt att ~. En del besvärligheter jag hade att övervinna voro humoristiska, andra enbart r-ma. Med några r-ma anmärkningar. Finns det något r-mare för en idealist än att höra, att hans ideal äro opraktiska! Ut-

trycket erinrar r-t om ett danskt. För att åter få höra hans r-ma: Var det kanske inte det jag alltid sagt? Det var r-t, att planen gick om intet. **2)** Man börjar allt tröttna på hans r-het. Tycktes besatt av en r-hetsanda, som ~. Men Agatas r-heter ökade hans kval. **Syn.** 'retsjuk', som jämt (vill) retas; (ibl.:) maliciös l. förgärlig, harmful, som 'verkligen kan reta en', retfull. -sjuk. Mindre vanl. = föreg. Pojkars r-a okynne H. Samzelius. -stickja. Vard. Om båda könen. **1)** En som jämt (vill) retas. En (liten) r-a är hon, som kunde behöva en smula näpst. Han var nu en gång r-an i kvartetten. **2)** Argbigga, en som lätt bruser upp, 'bi'. Låt den r-an bli arg, hon får väl lugna sig igen. -verkan. Gärna fysiolog. l. naturv. Häckkvastarna kunna uppkomma genom r. av en svamp ~. Och lika litet åstadkommo de på klänget långsamt framkrypande bladlössen någon synbar r. B. Lidforss. -ämne. Fysiolog. o. d. Retningsöverföringen [från ett organ till ett annat] förmedlas dels genom nervsystemet, dels genom s. k. r-n el. hormoner, som transporteras med blodströmmen J. E. Johansson.

— **Retande**, =. **1)** R. och lugnande medel. Det nysretande ämnet. Tårretande. **2)** Ibl. = retsam. En r. lojhet, kyla. **3)** Lockande, förförisk, förledande, förtrollande. Sinnligt r. Dock för en enda, r. mö mitt hjärta ej klappar / ~ Stagnelius. — **Retarie**, -(e)n, -e. Sälls. utom som sista ssgsled. T. e. Han behöver alltid en aptitr-e, innan han ids äta Ragn. Sjöberg, öv. — **Retelse**, -n, -r. Blott 'bildl.' Har för honom icke längre någon r. En r. för sinnena. Sinneas r-r. Men för den, som sett dem förut, förlora också festande japaneser inom icke allt för lång tid nyhetens r., varför ~ K. Zilliacus. Nu fann hon en särskild r. i det fantastiska, teateraktiga, oäkta S. Siwertz. **Syn.** retning, lockelse, förförelse, frestelse; (ibl.:) eggelse, nervspänning, behag, charm, tjusning. — **Retlig**, -t, -are; -het. **1)** Fysiolog. o. d. Verkar lugnande på en r. magsäck Nord. Fam.² Är eksemet r-t och vätskande, får man ~. **2)** Allmänare. a) Syster Gabriella var inte elak, men hon var tvär och r. Erh. Bäckström. Hade befunnit sig i en r. sinnesstämning. Fortfarande leende men i r. ton A. Hillman, öv. Under de senaste veckorna hade lynnet varit så r-t, att han knappt tålt sig själv Joh. Sundblad. Hade blivit mer och mer r. beroende på tilltagande sjuklighet. Jag var själv på r-t humör J. E. Rosberg, öv. R-are och knarrigare till lynnet än vanligt S. A. Duse. — Det är Strindbergs egen r-het och nervositet, som återspeglas hos hans hjälte M. Lamm. Av hans nycker, hans högfärd, hans r-het och egensinnighet kunde man vänta sig det sämsta H. Reuter Dahl. Det låg en prägel av missnöje, klandersjuka och r-het

i vad han skrev, som ~ E. Skarstedt. Kunde inte undertrycka sin r-het vid detta olägliga besök. **b)** De ä bra r-t att ~ oftare 'retsamt'.

Syn. 1) (lätt) retbar; **2) a)** lättretad, snarsticken l. -stucken, ömtålig, stingslig, arg-sint, hetlevrad, lättstött, 'snarsint'; (ibl.:) kinkig, knarrig, vresig, grinig, fnurrig, frä-sig, gnatig, snäsigt.

— **Rätning**, -en, -ar. **I.** Enkelt. Mest fysiol. o. d. **1)** Övergången från vila till verksamhet (utlösningen av den materiella process som kännetecknar verksamhetstillståndet) kallar man i fysiologin r.; ofta nyttjas dock ordet r. även om den utlösta processen själv. Om en muskel eller en nerv på en viss punkt träffas av en r., fortplantar sig processen med en viss hastighet från r-sstället ~. En efterföljande r. kan öka verkan av en föregående, men den kan också upphäva den förstas verkan (hämmning). Beröende på, varifrån r-en kommer. Växtljuset är spontant, det djuriska behöver yttre r. för att upplämnas. En tyngdretning glömmes [hos växterna] efter en natt och en känsleretning på ännu kortare tid H. Lundegårdh. **2)** Med ökad slembildning och starkare hostretning. Känna r. till hosta, att nysa. Undvik sprit, kaffe, allt som kan åstadkomma r.! **II.** Ssgr. Ex.: I en del fall tilltar r-seffekten vid r-ens upprepning Nord. Fam.⁹ R-sfysiologin [inom botaniken] motsvarar närmast sinnesfysiologien på det zoologiska och det medicinska området; r-sfysiologins föremål är i första hand r-srörelserna, ehuru r-sfenomenen spela en roll inom växtfysiologiens alla delar jfr Nord. Fam.⁹ De mest påtagliga r-sföreteelserna hos växterna ib. Ökas retmedlets styrka, tilltar i regel effekten ~ till en viss gräns, r-smaximum ib. För att utöva någon verkan måste retmedlets styrka (intensitet) överstiga ett visst värde, r-s tröskeln ib. I regel förflyter en viss tid från r-sögonblicket till effektens inträdande ~ ib. R-söverföring (från ett organ till ett annat).

Retabler|a, -ade, -as; -ing (med plur.). Återupprätta, återställa, återinsätta.

Retarder|a, -ade, -as; -ing (med plur.). Fördroja, försinka, uppehålla; sakta, minska farten i. snabbheten (i rytmen).

Retiré, =. Predikativt adj. Tillbakadragen; reserverad; blyg. — **Retirer|a**, -ade, [-as]; -ing (med plur.). Egentl., friare o. bildl. **1)** Under natten hade fienden r-at och befann sig nu vid ~. R-a för att locka förföljarna i ett bakhåll. Tvingades att r-a österut under hotet av kringgränning. R-a från sina tidigare positioner även bildl. Ty vi var de bombarderade och r-ade, 'i god ordning', som termen lyder även friare. Vi funno rådligast att ögonblickligen r-a in i huset. Den r-ande ryska fronten nov. 1914. Överste vid ett av de r-ande regementena.

2) Vi trängde vidare in i klippgången och hörde, huru djuret dovt morrande r-ade längre in. Vi hade rest oss och r-ade nu bugande mot dörren ~. Och gamla major v. P. slet sig ur trollringen och r-ade ut till fruarnas salong, där ~ Maur. Norlin. **3)** Att regeringen förbehållslöst må r-a från utrikesministerens Tammerforsposition maj 1921. Partiet hade r-at ett gott stycke väg, om man tänker på den ställning, som föregående riksdag öppet deklarerats — visserligen före världskriget. **Syn.** slå till reträtt, anträda återtag, dra(ga) sig tillbaka, återtaga, rygga tillbaka, 'vika', fly (u'ndan), ibl. inta nya (o. mindre framskjutna) ställningar.

Retör (kort -å, akut i. grav); -orn, -örer (-o). **I.** Enkelt. R-or i det gamla Rom. [Nils Andersson hörde] till de tysta [i riksdagen], ty r-or var han inte och visste, att tala är silber men tiga är guld K. Hj. Lundgren. **II.** Ssgr. Ha retors- men ofta därjämte retor-. Ex.: Mycket besökta r-or skolor Gust. Cederschiöld. Hans [Fr. Cygneus'] ryktbara pittoreska venetianska mantel, hans solenna r-or slater så i liv som i dikt E. Kihlman. Hörde den gamle Gladstone recitera ur minnet med sin djupa och bärande r-orstämna Y. Hirn. **Syn.** talare, orator; vältalighetslärare; vetenskaplig retoriker. — **Retorik**, -en, [-er = läroböcker i r.]. Konsten att uttrycka sig i tal (regler för ämnets uppsökande o. uppställning, för språkbruk o. stil, för inlärande o. utförande); modärn r. dels praktisk lära om hur man skolar sig till ett verkningsfullt föredrag, dels teorien för de förändringar i handlingen av konstprosan vka framkallas av det muntliga föredraget (M. P:n Nilsson resp. Ruben Berg). **1)** Aristoteles bragte r-en i vetenskapligt system ~ M. P:n Nilsson. Under den hellenistiska tiden utträngdes r-en ur den högre undervisningen av filosofien ib. Cicero, som också behandlade r-ens historia och teori ib. R-ens överväldigande betydelse för antiken ligger bl. a. däri, att det talade ordet dd ersatte pressen ib. **2)** Enär r-en drevs alltför långt på innehållets bekostnad, fick själva ordet r. smånigom den föraktliga klang, som ofta villdder det ib. Predikans tema var ödmjukheten, för vars beskrivande och anbefallande alla r-ens tillgångar användes H. Reuter Dahl. Vad jag hos mig själv och andra alltid avskytt är den tomma r-en ib. Fäderneslandet behöver icke rosor och r., det behöver hjärtan och män Karlfeldt. **Syn.** vältalighet(ens konst), vältalighetslära, tal(ar)konst, läran om talarkonsten; lärobok i retorik; ibl. svulst. — **Retoriker** (akut); -n, =. En beundrad r. och periodbyggare Karlfeldt. Den skolade r-ns vackra satsbyggnader G. Pauli. **Syn.** vältalare, 'tal-konstnär'; vetenskapsman som sysslar med retorik. — **Retörisk**, -t. **1)** R-a rådd. R.

undervisning. *R-a* (konst)grepp. **2)** Friare. **a)** *R. frådga* utrop i frågeform (varpå man ej väntar svar), t. e. *Å du galen, som förutsätter någe sddant!* **b)** *Kanhända en smula för r. och entusiastisk för våra behov* S. Neander Nilsson. *Till den grad elementärt var vad de hade att säga, när det berövats den r-a omklädnaden* Werner Söderhjelm. *Sedan han uttömt sitt fördröd av r-a praktblomster, övergick han äntligen till själva saken* ~ Har. Johnsson, öv. *Det högr-a himlar* ~ B. Risberg. **c)** Utan tadtande biton. *Stämmans kraft och välljud, det r-a anslaget i hans tal och den konstnärliga framställningen* Alb. Lysander. **Syn. 1)** vältalighets-, talar-, 'talkonstnärlig'; **2)** *b)* svasande, högtravande, uppstyldat, alltför vältalig, svulstigt, prålig, grann l. utstyrd o. innehållstom, 'tom'; **c)** oratorisk, vältalig, ibl. högtidlig.

Retoromän m. fl. stavas rä, se nedan.

Retor't (-å-), -en, -er. l. -rar; -hals; -vägg. Tekn. Destillationsapparat bestående av en behållare med vidsittande gasavledningsrör. *Finheten av Scheeles pose, då han forskande lyfter r-en mot ljuset* Klas Fähræus. *Att råkamfern upphettas i järnr-rar* Kjellins Varulex.

Rétro- (akut); prefix. Tillbaka-, åter-, bakåt-. — **Retroaktiv**, -t; -itet (-en). Tillbakaverkande (kraft), verkan(de) bakåt (även på tidigare fhnd). *En lag kan vara l. göras r., få r. verkan, erhålla r. kraft, varvid den alltså tillämpas även på fall eller förhållanden före lagens tillkomst.* -**spektiv**, -t. Som ger en (överskådlig) återblick, tillbakablickande. *Konstnärsförbundets r-a utställning (minnesutställning) i Stockholm 1905.* *Det är inte lätt att nu r-t få fram någon helhetsbild av 70-talets Uppsala* O. Örtenblad. *Ibsens r-a syn på sin ungdomsdiktning är ~ ett kapitel för sig* E. Kihlman. — *Att uttrycket på kornas mular under sådana timmar var djupt r-t* Öv. fr. Ilja Ehrenburg.

Reträ'tt, -en, -er. Krigs. o. ofta bildl. **I.** Enkelt. **1)** *Ge order till r. Slå (till) r., till r-en. Blåsa till r. Ta till r(-en). Stadd på r. Ha r-en fri. Betäcka r-en (för ~).* *Och att r. var ett okänt ord för honom. R-en från, vid Moskva. Sönderfallet inom det ryska samhället begynte med sommaren 1915, under storfurst Nikolaus Nikolajevitsch' sista r. B. Estlander. R-en utfördes huvudlöst brådstörtat ib. Under r-en. Styrkor på r. Ordnad r. En tyckad r. Att det för oss gäller att ha r-en klar L. Munsterhjelm. Och såg sig om för r-en Fr. Nycander. **2)** Friare o. bildl. **a)** *R-en var alltså tryggad, om så skulle behövas om katt som lagt sig i en soffla men vid ett öppet fönster. Jag slog hastigt till r., sköt för regeln och ~. De andra kommo långsamt efter, d. v. s. gjorde**

en mera »hederlig r.» som det heter och ~ N. P. Ödman. Men han såg litet besvärad ut, och ögonen togo, som oftast vid sådana tillfällen, r-en ut genom fönstret Joh. Sundblad. **b)** *Men han blev så utskälld och så illa tilltröad ~, att han skyndsammeliggen slog till r. ~ E. Sparre. Emellertid var deras [arbetarnas] r. ganska nödtvungen, och ~ B. Estlander. Elegant är r-en från de högtidligt proklamerade grundsatserna ju inte A. Karlgren. Nu tog han till r-en och försökte urskulda sig. c)* *Detta skall bli min r. på min ålderdom. Ja, på ditt gods har du ju din givna r., då du tröttnat på stora världens nöjen. II.* Ssgr. Ex.: *Därigenom att man såhunda avskurit min enda säkra r-linje* A. Hj. Ugglå, öv. *Vi tappade åter bort vägen och måste göra en lång r-marsch för att ~ E. H. Kranck. R-ordning. I alla tider ha grotterna ~ tjänat ortens befolkning såsom sista r-plats, när de hotats av främmande inkräktare* C. A. C. Lewenhaupt. *En lämplig r-plats för ett avgående statsråd. R-signal. R-ställning. Landshövdingtjänsterna böra vara till för lärens skull och icke för r-sökande politikens årclystnad* Sv. Dagbl. 1928. *Men nu stod ingen r-väg öppen egentl. o. bildl. Det hål i planket, som tjvarna hade till r-väg. Syn. återtag, övergivande av sina ställningar, ibl. avtåg; (ibl.) flykt l. tillbakaträdande, uppgivelse; reträttplats; fristad, tillflykt(sort).*

Retür, (-en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Blott i obest. sing. **a)** *Får jag be om en 3:e klass (biljett) Uppsala—Stockholm tur och r. nu ofta 'fram o. åter' l. 'dubbiljett'. Va kostar (en) tur och r. (till) Storvik 2 klass?* **b)** Påskrift l. stämpel på brev som returneras. T. e. R. (avsändaren), Uppsala. **c)** Handels. Jfr 2. *Väntar du mycket av partiet i r.?* *Skicka ngt på, i r. d)* Bildl. *Den verkliga [hänförelsen] ~ den är på r. inom hela rörelsen* C. Larsson i By. *Det retoriska är redan hos Scribe starkt på r., på stark r. Pyjamasen lever ju i alla fall, men som sovplagg är den på r. Tidn. Upsala 1930. Han trodde sin stämna allvarligt stadd på r. A. Hallner (om sångare). En stilblomma, som i modärn diktning är helt på r. 2) Även i best. form o. plur. Handels. *Väntar Ni ytterligare r er?* *Års-rer böra insändas före februari månads utgång* H. Schildt, Inventarium 1930. **II.** Ssgr. Ex.: *R-biljett* dels om 'biljetten åter', dels (ngt vard.) = tur o. returbiljett. *En ~ grupp av packdjur, som kommit över med vete och nu sökte en r-frakt* J. G. Andersson. *R-försändelse. R-gods. Men tog även r-last av mjöl, kaffe, socker m. m. Emil Smith. Du kan gärna ringa upp och fråga honom, om man måste närsluta r-porto i sina brev för att få dem besvarade* Kajsa Rootzén. *Jag fick en billig r-skjuts den gången med en bil, som kommit**

upp och eljest skulle gått tom hem. För tomgående lokomotiv finnes ett r-spår utan kuggbana, där högre körhastighet används Nord. Fam.² Vid sidan av tidningskorsbanden och en bunt r-stämpelade kuvert M. Rogberg. Ett mindre antal från kommissionärer r-sända lotter. Med postförskott belagd r-sändning Nord. Kompaniet 1925. Ett stort rum, som begagnades såväl till lager- och packningsrum som r-uppackningsrum Herm. Bergqvist (hos Alb. Bonnier). Övergångsbiljett [vid Sthlms spårvägar] får icke användas för r-åkning 1922. **Syn. I. 1)** (tur o. r.): fram o. åter l. tillbaka; hem- l. återresa l. färd l. -väg; återsändning l. sändande l. -skickande; (på r.): på åter- l. tillbakagång, i avtagande, på förfall, 'i utförsbacken', ibl. 'på det sluttande planet'; **2)** retursändning (t. e. av kommissionär), returnerad provsändning o. d.

— **Returner|a**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sanmlän; -spåskrift). **1)** R-a ett brev, en försändelse även = eftersända. Torde r-as, adr. Österplan 13, Uppsala. R-as (till) avsändaren. R-a en provsändning, som man icke önskar behålla. Om man ej på posten säger till om r-ing, kunna viktiga brev avsevärt försenas eller bli liggande på hitillsvarande adress. **2)** Friare o. bildl. Några ex.: Men vi arresterades vid gränsen såsom ~ missstänkta och r-ades efter 24 timmars fångenskap C. T. Eriksson. Och mina frågor blevo vanligtvis r-ade med order att göra, som jag själv fann bäst Ingrid Råäf, öv. R-a en kvickhet kasta tillbaka den på talaren, svara med en annan kvickhet, ge replik. R-ar med största lätthet även den svåraste boll över nätet. **Syn.** åter- l. tillbakaskicka n l. -sända n; åsätta l. sända till ny adress, eftersända, översända, skicka l. sända vidare.

Retu'sch, -en, -er; -avdelning; -beställning m. fl. **1)** Fotogr. m. m. **a)** R-en, som utföres med pennor, penslar o. färger, avser att avlägsna prickar, fläckar och dylika felaktigheter, som kunna uppstå på en fotografisk plåt; ofta mildras eller borttages på porträtt även framträdande rynkor, fräknar, värter o. d., varvid r-en alltså även blir en försköning. R. av negativ, av kopior. Negativet tvättas ånyo, torkas och underkastas eventuell r. Ett bastant snöre, som kom med på bilden och fordrade skicklig r. Gus. Mattsson. R. och färgbilder [i Sv. Turistför. Årsskr. 1922] från Centraltryckeriets R-avdelning. Underkasta, ge (ngt) en lätt r. även bildl. Ett intressant föredrag om ansiktsretusch. **b)** Larsson gjorde nu de r-er på tavlorna, som ~ G. Nordensvan. **2)** Bildl. I svensk översättning och efter en och annan r. med hänsyn till svenska förhållanden Ebbe Lieberath. Men han tycks inte ha ägnat språket i alla kapitlen den sista r-en Ax.

Lindqvist. Artikeln inflyter, med ett par oväsentliga r-er. De rent stilistiska och språkliga r-erna äro många N. Afzelius. **Syn.** jfr följ. — **Retuscher|a**, -ade, -as; -apparatur m. fl.; -ing (-en, -ar; -sbord m. fl.). **I.** Fotogr. m. m. **1)** Här innehade han olika platser, mest hos fotografer, sedan han 1892 lärt sig r-a och i denna konst vunnit en ovanlig skicklighet E. Skarstedt. R-a en kopia med hjälp av pensel och färg. Och som en töcknig och illa r-ad film drog minnet av ~ hundraen fram över hans själiska näthinna Magda Bergquist. **2)** En r-apparat, vid vilken ~ Nord. Fam.² R-färger Gunnar Malmberg. Behandlas ~ med r-pennan Burton-Roosval. R-ställ l. R-ingsställ Gunnar Malmberg. **3)** R-ing av negativ. Förskönande r-ing. — Då de sutto mitt emot varandra vid r-ingsbordet Gust. Ullman. **II.** Friare o. bildl. **1)** Och drog fram sin puderask för att r-a sin näsa Sigrid Stjernsward. **2)** För utgivningen i bokform har undertecknad nödgats r-a vissa delar av handskriften och utesluta andra Nils Erdmann. I självförsvar r-a verkligheten. — För örigt inskränker jag omarbetningen denna gång till en r-ing av språkliga otypligheter eller rent sakliga fel N. Afzelius. Ge en bild av sig själv utan r-ing. Och har intagits i koralboken utan någon som helst r-ing Otto Olsson. **Syn.** avhjälpna småfel, påbättra n, ge en retusch, 'laga', överarbeta, '(av)fila' (n), ibl. försköna, ta bort kantigheter, uppsnygga n, 'polera'. — **Retusch|ör**, -ör(en), -örer; -ös (-en, -er). Mest fotogr. **1)** Våren 1895 reste han till Guatemala, där han erhållit en förmånlig anställning som r-ör E. Skarstedt. R-örens stift eller pensel And. Grape. Kvinliga r-örer. **2)** Skicklig r-ös ~ får plats den 1 mars hos fotograf A. Wiklund Annonns 1928. R-ös Elin M. Edberg Norrköping 1911.

Reumatiker (röj- l. römm-, ibl. rävv-; mest akut); -n, =. Jfr de följ. Den vintern blev jag r. — Överläkare för r-avdelningen vid Lunds lasarett 1930. Särskild avdelning för r-vård vid Akad. sjukhuset föreslås av Upps. medicinska fakultet 1934. — **Reumatisk**, -t, [-are; -het]. R-a smärtor. R. värk. Sedan länge finnas kurorter, där r-t sjuka vårdas, och ~. G. Kahlmeter, De r-a sjukdomarna, 1929. R. feber akut ledgångsreumatism. R. hundvärk. — Hans fränliga, svullna och r-a händer ~ Alb. Engström. Hans ömma, r-a leder. — **Reumatism**, -en. Folkli. även 'römatist'. **I.** Enkelt. R. är ett samlingsnamn för ett flertal olika sjukdomstillstånd, vilkas egentliga väsen man ännu icke trängt till botten av; r. kännetecknas av mer l. mindre flyktiga smärtor, lokaliserade till leder, muskler l. underhudsvävnad. Akut och kronisk ledgångsreumatism. Deformerande ledgångsreumatism. F. n.

[1935] uppbära 36,000 personer i Sverige folkpension på grund av obotlig ledgångsreumatism. Bakom begreppet 'muskelreumatism' dölja sig en mångfald sjukdomstillstånd. Kämma av r-en, ha r-en i kroppen vid väderskiften. Spå väder efter r-en. — Dä behöves det acnter, som icke lida av r. i tungan V. Berger. **II.** Ssgr. Ex.: Svåra r-anfall. Smidig, rörlig och r-fri ända till sin sena ålderdom. Men det var ett tråkigt väder, r-väder W. Hammenhög. **Syn.** (ibl.: ledgångs-) l. muskel- l. nervvärk som flyttar sig, 'flygvärk', ibl. gikt.

Rev¹, -en, -ar. Vid fiske. **I.** Enkelt. **1)** *Metrev*, bestående av själva r-en, flöte, tagelstafs och krok. Enklare r-ar av bomull l. lingarn och finare av silke, snoddla l. flätade. Som r. använde vi helt enkelt en trådänd och en krökt knappål med en degsmula på, och på detta enkla redskap nappade källspiggen. Dä blir nog bra mä dä här djupe på r-en ~ E. Sparre. R. till drag eller dörj. Hanka in så mycket (av) r(-en), att man får gåddan in till båten och kan ta den i underhåven. R-en stod spänd som en fjolsträng, men slappnade plötsligt, fisken hade slitit sig. Se efter sina r-ar. Nu knyckte det i din ena r. Tagelrev. **2)** Lång; braxen-, lax-, torsk-, ålrev. Och sammantruffade nu ~ vid sjöbodarna för att agna våra r-ar E. Sparre. Vi lägger väl r-en lite djupare i dag? Vakarn var förankrad med en sten i sjöbotten, och vi hade redan börjat lägga (ut) den påmaskade r-en, som fyllde hela långrevslådan. **II.** Ssgr. R-krok. Och hade ena hörnet av r-lådan i knäet (långrevslådan) E. Sparre. [Och fäster krokarna] systematiskt i r-lådans skåror E. Diktonius. Och svängle därpå båtens akter, så att r-vakaren med sin rödmålade pinne kom intill sidan E. Sparre. Och så blev det att dragga upp r-ändan ib. **Syn.** (ibl. nära:) snöre, lina.

Rev², [-en], [= l. -ar]. Sedan 1878 övergivet längdmått. En r. var = 10 stänger l. 100 fot l. nära 30 m. Tio r. — **Rev¹a**, -ade, -as; -ning (med plur.). I lantmäteriet: geometriskt avmäta o. kartlägga, uppmäta (jörd).

Rev³, -et, =. Friliggande l. från land utskjutande större (under- l. övervattens-) grund, där bränningar uppstå redan vid måttlig sjögång. **I.** Enkelt. Klipp-, sten-, sand-, korall-; ringrev. Ty stranden av Påskön omges av ett r. och i nio fall av tio bryter sjön. Dolda r. Bränningssköljda r. Ejnar Smith. [Kunde] från land bedöma fartygets storlek och djupgående efter det r. det strandat på Hanna Rönberg. Eller simma omkring i det smaragdgröna vattnet på r-et Alb. Engström. Barriär-et utanför Nya Kaledonien är 600 km. långt ~ Nord. Fam.² Och utanför låg ett långsträckt klipprev, som utgjorde skyddet för hamnen K. Zilliacus.

Ett några 10-tal meter långt (undervattens-) rev. Det med granitrester besädda sandiga grund, som kallas Vinetar-et Ax. Wallén, öv. **II.** Ssgr. Ex.: När de passerade mellan r-armarnas ändpunkter. De r-bildande korallerna utgöras av kolonier av små säckliknande djur Naturens liv. Utefter Gotlands ostliga kust, hamnfattig och r-fyllt Ernst Lundström. Medan sydkusten begränsas av en smal r-ring ~ C. Forsstrand. Vi letade oss in genom r-öppningen ochingo i land Arthur J. Jacobsson. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) (utskjutande) grund, (sand)bank l. -revel (i havet), rad av undervattensskar. — **Revel** se d. o.

Rev⁴, -et, =. **1)** Äld. o. sälls. för 'revben'. Kvinnan, skapad av hans eget r. ~. **2)** Fackl. Stycket kring revbenen på slaktad ox. Ytterlär och r. till korb och slaksidan till kalops eller rulad o. s. v. Vårt Hem 1921. — **Revben**; -sbrott; -spar; -sspjäll (-et; -sstykke). R-en, de bågformigt böjda ben, som utgöra bröstorgens stomme, äro 12 till antalet på vardera sidan om bröstbenet. De 7 övre r(-spar) en kallas de äkta, de 5 nedre de falska r-en. Ni kommer att skaffa er en kniv mellan r-en, om Ni försöker inlåta Er med hans flicka. Bräcka ett r. — Ädra sig ett r-sbrott. R. av svin, stekta med vidsittande kött, kallas r-sspjäll. Stekt r-sspjäll med katrinplommon och äpplen. R-sspjällsstyckena lågo där heta, knapriga och aptitretande på sitt fat Fab. Månsson.

Rev⁵, -et, =. Sjö. **I.** Enkelt. R-en äro delar av ett segel, som kunna inrullas l. sammanvecklas och med små tågändar (sejsingar) inknytas, så att seglets vindfång (successivt) minskas. I dag blir det väder för minst ett r. Alb. Engström. Sista r-et som intas kallas bottenrev. Ta in ett r. Gubbarna togo ett par r. i seglen, och ~ J. G. Andersson. Och ej mindre än tre segel sködade på en halvtimme, trots att r. voro intagna! Vår Flotta 1922. Att få in ett r. i ett böljande, slående, läderhårt märsssegel i en rykande kuling ~ E. Sparre. Men, som ni vill, gå ombord, så skall jag rulla in r. i storn Rik. Lindström. Med två r. i seglen. Kostrar och kultrar ha r. inne, stäva i dag ej långt Fr. Nycander. Men nu tål Mejt mera segel, och vi ämna sticka ut ett r. Alb. Engström. Rullrev (mekanisk anordning för minskande av segelytan) började komma i bruk i st. f. bindrev i slutet av 1800-talet. **II.** Ssgr. Ex.: R-sejsingar, fattsatta i r-hål, sydda i varje dingsöm S. Christenson. Där seglets undre del insamlas medelst ~ r-lina G. Gartz. Akterlikets r-lödra ib. Och r-sejsingarna knopade omkring den hårt rullade, våta duken E. Sparre. — **Rev¹a**, -ade, -as; -ning (med plur.). Sjö. Sammanveckla l. hoprulla (o. med sejsingar ombinda) del(ar) av ett segel för

att minska segelytan. *Ökar stormen, måste vi r-a.* *Han svarade: »Strunt i r-a!»* / *Han tyckte: »Min båt är min»* Fr. Nycander. *R-a storseglet.* För r-ade kludar ~ / *vi länsa mot klassegen fyrar* Sig. Erdtman. *R-niing av storseglet sker vid mindre och medelstora båtar vanligen medelst »rullrev», där seglet upprullas på bommen ~ G. Gartz. Gå för bottenr-ade, dubbelr-ade segel med alla rev, resp. två rev intagna.*

Rev⁶, -et. **1**) Mindre vanl. för 'riv' l. 'slit'. [*Och de extra inträdeskortet*] var det ett sådant r. efter, att icke ett blev till övers V. Benedictsson. **2**) Sälls. för 'bukrev' (dvs. knip l. slitningar i magen, magplågor, kolk). — **Rev⁷** o. **Revo** se riva¹. — **Rev⁸**, -an, -or; [-lagning m. fl.]. **1**) Egentl. *Hon fastnade med klämningen i törnsådet, och tyget fick två stora r-or.* *En strimma sol föll in genom en r-a i, på gardinen och väckte honom.* *R-an i byxbenet hade han lagt genom att lägga den ena r-ytan ett stycke över den andra och ~ J. R. Sundström.* *Små r-or och tunnslitna ställen böra stoppas* Hulda Lundin. *Tapeter, som bucklat sig ~ till följd av hettan och spruckit i långa r-or* Rabbe Enckell. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Än lyser solen genom molnens r-a* Bengt E. Nyström. **b**) *Den genealogiska vävnaden hade sina r-or ~, men den hade likaledes ett visst utseende av äkthet* Alfr. Åkerlund, öv. *De villöandar, som blott se r-or och brister i det bestående* Fröding. *Med några liberala fraser i munnen trodde han sig vara ägare av den djupaste visket och av en osviklig förmdga att bota alla statens r-or* H. Reuter Dahl. *Som helar / mitt hjärtas r-or* H.-G. Törnell. *Vid västkustens surbrunnar och bad sökte farfarsfar och mormorsmor att laga r-or i sin hälsa* Anton Larsson (Ryhagen). **Syn. 1**) rispa, råmma, spricka, (upp)rivet ställe, 'lucka'; skråma; **2**) **a**) springa, (smal) öppning; **b**) skada, brist, fel, 'sår', skavank(er).

Reva¹ se under rev². **Reva²** se under rev⁶. **Reva³** se under rev⁶.

Rev⁴, -an, -or; -lik (-t); -ig (-t, [-are; -het]). **1**) *Krypande växter, som skicka ut många meter långa r-or ~ W. Kaudern.* *Sniglarna kröpo bland r-orna i jordgubbslandet.* *Han drog i [murgroens] r-orna, som ~ V. Benedictsson.* [*Konvolvells*] *lätta blomsterr-or* hänga A. Österling. — Ibl. ingående i växtnamn, t. e. *Jord-r-a* (*Glechoma hederacea*). — *Basalskott förlängda, r-rika, kronbl. röda* C. Lindman. **2**) R-ig. *Mångdriga, ofta r-iga, mossliknande växter* Nord. Fam.² *R-iga björnbärsbuskar* Fr. Böök. *Tranbärsriset har nedliggande, r-iga, rötsläende, örtliknande fina stammar med ~ Nord. Fam.¹* *R-ig fingerört* (*Potentilla reptans*). **Syn. 1**) (fint, nedliggande) ovanjordiskt o. rotslående (sido)skott, ibl. utlöpare l. rotskott;

ranka; ibl. klängande l. krypande växt; **2**) krypande, (försedd) med r-or l. utlöpare; ibl. klängande l. slingrande, rankande.

Revacciner¹, -ade, -as; -ing (med plur.) l. revaccination (-en, -er). Omvaccinera, förnya en skyddskoppypmpning. *Av regementets manskap r-ades 1,006 personer* Ups. Nya Tidn. 1930.

Reva²nsch (-angsj); -en, -er; -begär m. fl.; -er¹ sig (-ade; -ing). **I.** Enkelt. **1**) *Ständigt gå och mala på ordet r. som fransmännen efter 1871 eller italienarna efter Adua 1896.* *Zilliacus gav här fritt lopp för sin satiriska ådra.* *Det var hans r. för allt det förtal han själv varit utsatt för i hemstaden* H. Gummerus. *Min vän poliskommissarien i Mariehamn närde planer på r. Alg. Niska.* *Ta r. på ngn för ngt.* *Regementet lyckades nu få sin efterlängtrade r. för nederlaget i ~.* **b**) *Ta en ädel r. på ngn.* *Till sist förvädnade han [Taschi Lama] mig med att eftersända sin egen fotografiapparat, och med den tog han r. i ett par bilder av mig* Sven Hedin. **c**) *I spel. Ett parti till måste vi spela, jag vill ha r., du måste ge mig r.* *Gå miste om r-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Förf. anser r-begäret berättigat.* *R-kravet mot Tyskland Nord. Fam.³* *Man hade 1889 hoppats mer på ett omedelbart r-krig än ~ C. G. Laurin.* *icke utan en viss r-känsla* S. Siwertz. *Förödmjukelse och r-lust.* Herr C. G. Ekman, *vars sista replik på natten lät mer än lovligt r-lysten* Sv. Dagbl. 1929. *Och outrotlig r-lystnad* C. Grimberg. *Världsmästaren Rosenqvist har utmanat Westergren till r-match* 1921. *Få sitt r-parti t. e. i schack.* *Att en intensiv r-politik bedrivs.* *Franska pressen ser åter r-spöken* 1924. *Avstå från alla r-tankar.* *Ge sig ut på ett dylikt r-äventyr?* **III.** R-era sig. Egentl. o. bildl. *Med tydlig föresats att r-era sig för lördagens nedlag.* — *Värden och tjänarna, vilka i sin tur r-era sig med en liten avskedsgåva* H. Mörne. **Syn. I.** upprättelse, hämnd, (tillfälle till) vedergällning l. represalier, tillfälle att ge igen l. att återvinna vad man förlorat; tillfälle till r., r-parti; ibl. ädel hämnd; (r-era sig:) hämnas, ta hämnd, skaffa sig upprättelse, ge (lika gott) igen, vedergälla.

Revben m. fl. se under rev⁴.

Rével (grav; blott ldl. även akut); -eln, -lar. Jfr rev³. **I.** Enkelt. *De eviga vägorna draga / och sorla och sucka i r-el och tång* K. G. Ossianilsson. *Här ankra vi innanför en r-el* S. Siwertz. *Den långa nordvästra r-eln på Björkö* O. v. Friesen. *Som en lagun innanför långa, vågbrytande r-lar* Paul Rosenius. *Och grunden och r-larna ~ voro icke utprickade* S. Dahllöf. *En torr grusr-el mellan myrlängorna* T. Boberg. *En sandr-el förenar vid lågvatten den s. k. ön med fastlandet* T. Gislén. **II.** Ssgr. Ex.:

En vid vattenyta genomkorsad i olika riktningar av lövade låga r-elband med ~ O. v. Friesen. *Utpräglade r-elmyrar* Erik Almquist. **Syn.** se rev³.

Revelj(-älj); -en, -er. I. Enkelt. 1) Krigs. Signal å trumma, trumpet l. jägarhorn l. utförd av musikkåren då manskapet om morgonen skall stiga upp. *Ty först då han kom mitt för Hanaskede slogs r., och han hann således gott fram till uppställningen* J. Sundblad. *Och plötsligt höra de i morgonstillheten r-en på avstånd blåsas av ~. På morgonen gick skarpskyttemusikens r. genom gatorna* J. Saxon. *R-en går. I daggroningen innan ännu r-en ljudit ~. Den 26 mars ingår med r. klockan 4 om morgonen Svenska Brigaden.* 2) Bildl. Året började med en r. från Sven Hedén, som gav ut sitt första Varningsord 'Hasse Z.' *I själva verket är det ju just denna första del av Hovedströmningar, som slår r-en till vad vi populärt bruka kalla 'åttioitalismen'* M. Lamm. *Från det hanen om morgonen slog r., / tills ~ 'Kilian'.* *På Hammarsmeden gick tranornas trumpetande* r. E. Rosenberg. *Av vindar, som spela / en vårlig r.* Ax. Ahlman. *Uppståndelsens r.* G. Ullman. *Klapprånas ~ glada morgonerevj* Anna Björkman. **II.** Ssgr. *Förr än man spratt till vid riptuppens r-rop* E. Frisendahl. *När r-trumman går.* **Syn.** väckningssignal.

Revenj, -(e)n, -er. Egentl. o. bildl. 1) *Vänta sig (god, stor) r. av ~. Som dessa gruvor ännu voro obrutna och således ej ~ gåvo någon r.* And. Ramsay. *Och på dig regna feta r-er, / ty om biljetterna man rivs och såss* K. Stangenberg. 2) *Tror du ej, att vi skulle kunna läsa Hoffmans sagor med r. numera?* Strindberg. **Syn.** inkomst, avkastning, vinst, behållning.

Reverens (-äns); -en, -er. *Då jag inträdde i det rum, där kejsaren befann sig, mdste jag genast göra en djup r.* Annie Wall. *Då audiensen var slut, skulle jag baklänges, under r-er, begiva mig mot dörren ib.* *Han gör med många sirattliga krumbukter sin r. [för dottern i huset], men ~ E. Nordenström, öv. — Jag gör min ödmjukaste r. för vetenskapen ~ Hj. Söderberg.* **Syn.** vördnadsbetygelse, (djup) bugning l. nigning, aktningsfull hälsning. — **Reverenter** (-änt, akut); adv. I uttr. som: *Den — r. talt — förtus svenska osköna förtugan har ~ Ups. Nya Tidn. 1926. [Ibland ser det ut] som om skalden — r. talt — pratade i nattmössan* Nils Ålenius. *R. sagt blottar hon sig som ett ganska lättfärdigt stycke* Henning Berger. **Syn.** (r. talt:) förlåt min frispråkighet!, med er l. läsarens tillåtelse, med förlov (sagt).

Reveri, -et [l. -t], -er. Skönl. *Trafiken hade stillnat, och timmen inbjöd till r-er*

Louis Améen. **Syn.** drömmeri, svärmeri, drömmar.

Reve's (-ärs); -en, -er. Kunde betraktas som två ord. **I.** Huvudbet. 1) *Men då får du allt skriva en r. på summnan (dt mig). Lämna r. på ~. Underteckna en r. (på 150 kr.). Lån mot r.* 2) *R-konto. R-lån utlämnas på viss tid eller på viss tids uppsägning* H. Leander. *Oavsett om r-utgivaren kan infria sin förbindelse eller ej* I. Hultman. **II.** Fackl. Från- l. baksida på mynt o. medaljer. **Syn.** I. skuldsedel l. förbindelse, skuldebrev, förskrivning. — **Reversal**, -et, = l. -er. **I.** Nära revers I. Tryckt formulär till skuldförbindelse; omslagsrevers. *Hur han en gång under sin studenttid skickat ett r. till en bekant för att erhålla hans borgen, men fått nej av denne* M. Lamm. **II.** Kort (ämbets)meddelande om sändning av penningar l. handlingar l. d.

Reveterja, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sfabrik, -sribb m. fl.). Byggn. Anbringa puts på ytterväggarna till trähus varvid rörmattor l. för ändamålet tillverkade tegelplattor l. d. först påspikas som fästmedel för murbruket. 1) *Den gamla rödmålade prästgården blev ombyggd, höjdes en våning, r-ades och vittrappades* Birgit Th. Sparre. *R-ad 4-rumsvillan. Boningshus av r-at timmer & stensockel. Själva manbyggnaden av r-at trä var ~. Huset är ~ grår-at och ~ Ellen Lundberg-Nyblom.* 2) *R-ingsmattor från Arboga r-ingsfabrik. R-ingsstegel* Nord. Fam.² *Vassrör lämpliga för r-ingsändamål* Annons 1917. **Syn.** bekläda trä(vägg) med (rörmattor, tegelplattor l. d. och) murbruk, överdra med puts, putsa, rappa.

Revider, -et, =; -läsare. Boktr. För sista granskning avsett korrekturavdrag av ark som redan intagits i tryckpress. *Och blundern upptäcktes först i r-et. R-läsaren hos Almquist & Wiksells Boktryckeri A.-B. härstades J. F. Martinsson.* **Syn.** pressrevider. — **Reviderja**, -ade, -as; -ark; -ing (-en, -ar; -sbekymmer m. fl.). 1) Mer egentl. a) *R-a räkenskaper, andre kurator(s) förvaltning.* *Ta sakkunnig hjälp vid r-ingen.* b) *Med stor tacksamhet vill jag nämna, att manuskriptet till boken omsorgsfullt r-ats av lektorn dr Hj. Alving i Stockholm* I. A. Heikel. *Sv. Turistföreningen har utgivit en ny, r-ad upplaga av broschyren Svenska tältplatser 1931. En varsam r-ing av Hæffners korallbok företog han på min begäran* F. Wulff. *Den sista r-ingen har också alltid syntts mig så svår* Karlfeldt. c) *Kungsäldrebestämmelserna r-as grundligt 1918. Det behövs en r-ing, som gör spritskutorna fågelfria, dvs. att deras rester äro lika osäkra utanför som innanför tennisgränsen 1932.* 2) Friare o. bildl. *Finna anledning att r-a sin åsikt om ~. Och deras tidigare uppfattning om idealsamhället Sorjet hade blivit starkt r-ad*

L. Munsterhjelm. *Var vi alla ungdomar uppe på den stora vinden ~ och r-ade i gamla kistor* (ung. = syna, 'gräva', rafistulera) V. Vallgren. **Syn.** (noga) granska (t. e. räkenskaper l. förvaltning), (kritiskt) syna (i sömmarna), eftergranska, underkasta revision, genomse, (äter) överse; överarbeta, ändra, förbättra, (genomgå o.) rätta, rätta till, omarbeta; ibl. rumstera.

— **Revision** (-sjon); -en, -er. **1** Granskning av räkenskaper (o. förvaltning). **a** *Påkalla extra r. av bankens räkenskaper. Bolaget räkenskaper ha varit föremål för fullständig sifferrevision och ~. För aktiebolag finnas lagbestämmelser om r., men icke för enskild näringsidkare, enkelt bolag eller handelsbolag 1935. Underkastad r. Vid verkställd r. av kassorna befanns allt i bästa ordning. R. av avgående andre kurators förvaltning. R-en sträckte sig även till ~. Här måste bli en grundlig r. I morgon har jag r. skall jag revidera l. revideras.* **b** Om r-savdelning o. d. *Efter statsrens kända stickprovsmetod. Han är f. n. (placerad) på r-en r-savdelningen (t. e. i bank).* **2** Lagt. o. d. **a** *Ansökan om r. (i ett tvistemål) vädjan från hovrättsutslag till Högsta domstolen; ibl. (friare) om rättsfrågas prövning i högre instans.* **b** *Sitta i, komma in i r-en i Nedre justitier-en (se d. o.), vara l. bli r-ssekreterare.* **3** *Friare o. bildl. Läroboken vore onekligen i behov av (en) r. Kollektbönerna ha ~ underkastats en genomgående språklig r. Det berättigade kravet på en r. härutinnan. Det behövs en r. av svenska folkets alkohol- och samkvämsvanor, fortsätter tidningen. En genomgripande r. av den gängse uppfattningen vore här av nöden. Yrka på en r. av partiprogrammet. — Stadge-, strafflags-, författnings-, stavnings-, dsiktsrevision. **Syn.** granskning (av räkenskaper, förvaltning etc.); r-savdelning l. -verk; överarbetning l. översyn, kritiskt genomgående (o. rättande); (genomgripande) ändring l. rättelse.*

— **Revisionsansökan**, lagt. För full följd av talan mot hovrätts dom i tvistemål (inges i Nedre justitierevisionen). — **avdelning.** *Enligt avgiven rapport från Bolagets r. ha ~. Bränstekommissionens r. 1918.* — **berättelse.** *R. skall [för aktiebolag] avges årligen, senast 2 veckor före ordinarie bolagsstämma. Stora Kopparbergs Styrelse o. Revisionsberättelser för 1934, Falun 1935.* — **byrå.** -er. Riksräkenskapsverket är organiserat på 2 byrder: r-n och riksbokslutsbyrån Sv. Uppslagsbok. — **A.-B. Stockholms R.** jfr t. e. revisionsfirma o. -kontor. — **domstol.** *En högre instans som blott prövar rättsfrågan i målet (ej sakfrågan) brukar, särskilt i utlandet, kallas r. eller kassationsdomstol (x 'appellationsdomstol').* — **firma.** *Den kända r-n Binder och Hamlyn Öv.*

fr. Bruce Lockhart. — **institut o. -kammare** jfr t. e. revisionsbyrå. — **kommissarie.** Titel för vissa tjänstemän inom Arméförvaltningens civila departement o. på Riksräkenskapsverkets revisionsbyrå. — **kontor.** Jfr t. e. revisionsbyrå. *Att livsmedelsnämnden i Stockholm själv haft ett r. ~, vilket utfört förgranskning av räkenskaperna 1922.* — **mål.** Lagt. Särsk. om utländska fhdn, jfr revisionsdomstol. — **mätning.** T. e. *Sedan hela Sverige nu är topografiskt kartlagt ~ har r. igdngsatts och en del konceptblad utgetts Nord. Fam.² (1924).* — **plikt;** -ig. — **resa.** — **sekreterare|e;** -förening(en). Ledamot av Nedre justitierevisionen (som bereder ärenden för Högsta domstolen). *Föredragande i målet: R-e Klas Helström. Ur r-nas krets tas i stor utsträckning såväl häradshövdingar som högre ämbetsmän inom jurisdiktionen och statsförvaltningen.* — **teknik|;** -isk. *Ur r-iska synpunkter.*

— **Revisions|s|m;** -men; -t (-en, -er; -isk, -t). **1** Riktning inom socialdemokratien som ställde sig starkt kritisk mot den ortodoxa marxismen. *R-mens skapare Edu. Bernstein Erik Hedén. Till mig, som kunde betraktas som herre, r-t och överklassmedveten A. Mörne.* **2** Allmännare. *Schweizarna ändra icke författningen: Folkomröstningen gick emot r-terna 1935. Lidelsefulla ~ författningsr-ter Öv. fr. Gottfr. Keller. Inom Andra internationalen bekämpade P[fechanor] olika r-tiska riktningar Nord. Fam.³*

— **Revisor** (kort -å.); -orn, -örer (-o.). Person som har till yrke l. utsetts att granska förvaltning o. räkenskaper. **I.** Enkelt. **1** Huvudbet. *R-orerna föresld, tillstyrka (full) ansvarsfrihet (för den nu avgående styrelsen). Enligt lag skall i varje aktiebolag finnas en eller flera r-orer; r-orerna utses i regel av bolagsstämma för en tid av högst 2 år. Om r-or i revisionsberättelse lämnar oriktig uppgift eller gör sig skyldig till försummelse, ansvarar han gentemot bolaget solidariskt med med-or för skada, som härigenom uppkommit 1935. R-orer av stadens och Törnlundska fondens räkenskaper. R-or i Karlstads systembolag. Av staten förordnad r-or. Sedan 1912 ha vi i Sverige av handelskammare auktoriserade r-orer; på dessa r-orer ställas ganska stora kompetenskrav, för att godkännas som 'granskningsman' kräves mindre. Januari 1932 funnos i landet 63 auktoriserade r-orer och 184 godkända granskningsmän. År 1923 bildades Föreningen auktoriserade r-orer. 'Riksdagens r-orer' kallas statsr-orer. Yrkes-, över-, bank-, siffer-, landstingsr-or. **2** I vissa ämbetsverk titel för tjänsteman som verkställer utredningar. **II.** Ssgr ha revisors-, ibl. därjämte revisor-. Ex.: År 1899 bildades den första r-orersföreningen i Sverige, Svenska r-orerssamfundet. I r-orerskretsar. I dylika fall*

blommar r-orssnitet i all sin glans. Misstänk-samma r-orssjälär. R-orssuppleant i något obskyrkt bolag. Mottager r-orssupdrag. — Hans mångdriga r-orsskap i Sparbanken. **Syn.** (räkenskaps)granskare; ibl. statstjänsteman med gransknings- l. utredningsskyldighet, ibl. granskningsman. — **Revisör-ska**, -an, -or. Mindre vanl. för 'revisorsfru' l. d. Tag en kaka till, r-an! Uno Eng.

Revig se reva⁴ 2.

Revir, -et, =. **I.** Enkelt. **1)** Skogsdistrikt, jägmästares område. Domänstyrelsen har bestämt, att Uppsala r. tills vidare skall bestå av sju bevakningstrakter 1935. Till jägmästare ha utnämmts: ~ i Tåsjö r. skogstaxator F. A. Berggren ~ 1920. Spångning av klövjevågar och stigar inom de nordliga r-en ~. R-ets största ålgstjur. Skolrevir (där skogsskola är förlagd). **2)** Friare o. bildl. R-et omfattar utmärkta jaktmarker och sträcker sig ända till ~. Mården har ett vidsträckt jaktrevir och ~ E. Friesen-dahl. All världen är bluffens vida r., / som det alla tider har varit Alf Henrikson. Det viktigaste pärl-et [i Persiska viken] sträcker sig från ~ 'Brehm'. **II.** Ssgr. Ex.: Till r-assistenten ha förordnats ~. R-assistent-befattningar i ~ 1915. I Fryksdals r-del 1917. Förskingring på r-expedition. Hos en r-förvaltande jägmästare H. Samzelius. Överjägmästarna ~ utgöra en lokal mellaninstans mellan Domänstyrelsen och r-förvaltaren samt ~ Nord. Fam.³ R-personal. R-regleringen i Smålands distrikt 1927. **Syn.** **1)** skogs- l. jägmästareområde; **2)** (jakt)område.

Revision, Revisor m. fl. se under revider.

Revo'lt (-å-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. R. eller revolution? (i Indien) Dag. Nyheter 1930. Genom att deltaga i en r. mot den bestående ordningen. Militärren i Portugal genomförd; kuppvärdens ledare bildade regering 1926. Lojalitetens tid var förbi, r-ens tid nalkades B. Estlander. De sanna ryska männen anordnade judemassakrer och provocerade fram r-er för att slå ned frihetssträvandena T. Segerstedt. Befinna sig i, söka få till stånd en öppen r. mot sovjetregeringen. Bonder-er. **2)** Bildl. De unga, i synnerhet de, vilkas sinnen bibelkritikens och ritschlianismens villolärar försatt i tyst eller öppen r. Tor André. R. och förnyelse. Detta väldisciplinerade hjärta — skulle det nu göra r.? Jon. Reuter. **II.** Ssgr. Ex.: Den individualistiska r-andan hos Ibsen. Under r-dagarna. Och nu insåg han, hur stor r-faran egentligen var Eyvind Johnson. Och efter en kort tid hade det lyckats att sätta i scen ett r-försök mot gendarmriet Per Nyström. R-ledaren [i Panama] utsedd till premiärminister 1931. Strindbergs litterära r-planer M. Lamm. En r-rörelse, riktad

mot den kinesiska provinsregeringen. Vilket försatt honom i r-stämning. **Syn.** upplopp, uppror, (folk)resning (ofta kortvarigare l. mer begränsad). — **Revolver**a, -ade -as; [-ing]. Egentl. o. bildl. **1)** Trans. Som äsyftade att r-a Neapel Nord. Fam.² Att ditt mål varit att r-a människoanden och om-dana samhällsordningen Ellen Key. **2)** Intr. **a)** Snart finns det bara en sak, som det verkligen lönar sig att r-a mot — mot de eviga, packaktiga revolverna J. Hemmer. Hade ~ r-at mot allt det, som utgjort familjens ideal. Min natur r-ar mot att ~. **b)** Pres. part. Häktad av r-ande folkmassor. De r-ande negrerna Andy Anderson. — Ofta adjektiviskt. En upptäckt, som är fullkomligt r-ande i läran om ~. Sprängfylld av tusen nya r-ande intryck, som ~. Det är också därigenom han konnigt att verka så r-ande inom det moderna europeiska dramat M. Lamm. — Rent r-ande verkar på en sund människa stilen i ~. **Syn. 1)** förleda l. uppegga u till revolt o. d., (upp)resa (mot laglig överhet o. d.), bringa l. sätta i harnesk, sprida upprorsfacklan i; 'bringa i uppror'; **2)** **a)** (upp)resa sig, göra revolt o. d., 'resa borst' (mot); **b)** som höjt upprorsfanan l. rest sig; revolutionerande, omvälvande, omskapande; upprörande, motbjudande. — **Revoltör**, -(e)n, -er. Mindre vanl. o. mest bildl. Ej alls någon ung r., fylld av titanisk självhävdelse M. Lamm. Och hans hjärna, som var född r., kunde icke bli automatisk Strindberg. Flera av de unga r-erna — man brukar kalla dem 1909 års män — hade varit elever i Konstnärsförbundets målarskola i Stockholm Gust. Näsström. **Syn.** revolutionär, revolutions- l. oppositionsman, omstörtare.

— **Revolution**, -en, -er. **1)** Egentl. Franska r-en 1789. Julir-en 1830 och februarir-en 1848, som åtföljdes av smår-er eller oroligheter i en mängd andra länder. Striden mot tsarismen slog ut i öppen r. T. Segerstedt. En blodig, oblodig r. Med »r-en» menar man till dagligdags i SSSR [Sovjetunionen] icke blott 1917—20 utan det nuvarande tillståndet och systemet, r-sstridernas resultat och frukt ~ Marika Stiernstedt 1935. [Ett av de privatpalats] som r-en beslagtagit ib. R-ens, samhällsomstörtningens ande M. Lamm. För att citera Lenin själv: »Jag skulle taga emot penningar av djävulen själv, om det blott kunde gagna r-ens sak» Öv. fr. Alex. Michailovitj. Att påskynda världs-r-en. Mot-, kontrarevolution. Palatsrevolution även bildl. **2)** Bildl. Då bröt hennes ungdom och levnadslust igenom det behärskade skalet med en våldsamt och vildhet, som hade något av naturrevolution över sig Enckell-Claesson. — Som betecknar ingenting mindre än en r. inom kemien. [Agafyren] har åstadkommit en r. inom fyr-

tekniken och inbesparat en dyrbar vaktpersonal Emil Smith. **Syn.** stats(om)välkning, (stats- l. samhälls)omstörtning, (plötslig o. genomgripande, stor) omvälvning, 'tronvälkning', 'statsstreck', omstörtning av det bestående; (ibl. nära) revolt; våldsamt naturutbrott; genomgripande förändring, plötslig omkastning (i utvecklingen), (inledande av ett) nytt skede l. ny epok.

— **Revolutionsart**[ad. Skr. Strejk med ett r-at förlopp. -dag. Under r-arna i juli 1830. -domstol t. e. vid franska o. ryska revolutionerna. -dram(a). Egentl. o. bildl. Det senaste århundradets invecklade r-er Har. Hjärne. -dröm. [Har. Hjärne hade] en djup och sarkastisk misstro till alla nya r-mar och alla brådmogna världsförbättringsplaner Georg Andrén. -får. Skämts. l. satiriskt. Och så gjorde jag min entré bland småstadens salongsproletärer o. r. Hj. Bengtsson. **Syn.** enfaldig (o. i verkligheten oskadlig) revolutionär, ibl. frasaradikal. -försök. Ett misslyckat, snart kvävt r. -historia. En lektion i kinesisk r. ~ Aleko Lilius. -hjalte. Ger en intressant blick i en r-s upplevelser och själsliv J. G. Richert. -härd. Som förvandlade detta ryktbara lärodomsinstitut till en r. Öv. fr. Alex. Michailovitj. -krig. -kvinna. Pero'vskaja, Sofia Lvovna, rysk r. Nord. Fam.² -ledare; -ning. -man. 1) Samtidigt gällde det att hjälpa på flykten de r-män, som över Finland sökte sig ut ur den ryska tsarismens griphåll B. Estlander. 2) Inom Krohn fanns alltid ett stycke, jag vill ej säga revolutions-men oppositionsman Jac. Ahrenberg. Edelfelt var ej någon r-man i sin konst, ej den, som inleder en ny epok ib. **Syn.** se revolutionär. -museum. R-et i Moskva Marika Stiernstedt 1935. -parti. -plan. Nära, smida r-er. -regering. Abstr. o. konkr. -rus. Lät sig icke dragas med i det ryska r-et ~ B. Estlander. -stämning. Det låg med ett ord sagt verklig r. över staden O. Bosson. Förhållandet mellan ideologisk r. och den bottensats av de lägsta mänskliga drifter, som ~ Per Hallström. -svärmeri. Detta Brandes' r. M. Lamm. -terror. Sedan Moskvas folkmängd under r-n sjunkit till 1 million 1920, har den ~ Marika Stiernstedt. -tid. Före och under r-en. I r-er. -tribunal revolutionsdomstol. -våg, -en, -or. Dd r-en bröt fram över Ryssland Letta Rudnicka Jaroszynska. -yra. Också i Novonikolajevskij rådde dd en fullkomlig r. P. E. Svinhufvud. -år. Under r-et 1848.

— **Revolutioner**[a, -ade, -as; [-ing]. 1) Mindre vanl. Eller störsakerna att finna i den snart tjuguddriga oalaglighetsregim, som r-at vårt folk allsen 1899? B. Estlander. Det ryska väldet, som ~ ända sedan 1899 oupphörligt arbetat på samhällets r-ing ib. Om jag väntat mig ett brandtal — r-ande djärvt — blev jag högeligen besviken Dagmar Berg.

2) Bildl. Huvudbet. Liksom ångan och motorerna ha r-at samfärdseln till lands, så ~ Arne Tallberg. I sin strävan att r-a den svenska vitterheten C. Santesson (om Atterbom). En metod, som r-ar pigmenttryckstekniken. Den märkliga upptäckten, som skulle r-at världen A. Örne. Strumpebandsknäpp som skulle r-at världsmarknaden för den artikeln Elis. Krey-Lange. Ha Reinach och Morlet rätt, så r-as hela vår uppfattning av Medelharvsländernas äldre kulturhistoria E. Hornborg. Genom upptäckten av radioelementen ha våra föreställningar om grundämnen fullständigt r-ats The Svedberg. [Att de] få sin föreställningsvärld betydligt mindre r-ad än hr Lundstedt vanligen tänker sig, dd han ger formeln ~ för sanningen och rätten Dag. Nyheter 1925. — En rörmaskin, som betecknas som verkligt r-ande. En tilldragelse av hart när r-ande art i min lilla värld blev det, när ~ C. Arnhem. Det nya och r-ande ligger inte på det historiska området utan på det moral-filosofiska. **Syn. 1)** bringa i harnesk mot överheten l. mot laglig styrelse, göra revolutionär; omstörta samhället; 2) åstadkomma en omvälvning l. omstörtning (av l.), omstörta, (kullkasta det gamla o.) nydana l. ånyo uppbygga från grunden, vända upp o. ned på, grundligt reformera, beteckna l. inleda en ny riktning, öppna nya vägar, inleda en ny tid l. en ny åra (era) l. ett nytt skede.

— **Revolutionär**, -en [l. -n], -er l. (som adj.) -t, [-are]. Egentl. o. bildl. 1) Subst. Ryska r-er och kontrar-er. En r. av den vilda, hänsynslösa typen. Lagstiftare eller r-er, som på en gång utlova frihet och jämlikhet, äro fantaster eller charlataner B. Risberg, öv. fr. Goethe. Man blir borgerlig i Frankrike, till och med den vildaste r. blir borgerlig där I. Lo-Johansson. Den fjärde debutanten från seklets början, Ossian Nilsson, var den förste r-en, den förste »proletärskalden» i svensk lyrik E. Kihlman. 2) Adj. a) Skandinaverna blevo i synnerhet välkomna. De voro ett laglydigt, kuningt och anspråklöst folk, utan r-a element J. L. Stockenstrand. Den man, som i går varit för r. för kejsaren, var i dag för reaktionär för revolutionen Öv. fr. Bruce Lockhart. Botad från alla r-a tendenser. Den beryktade »skolan för r-a agitatorer», som grundats av Gorki på ön Capri ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Svaga människor ha ofta r-a åsikter B. Risberg, öv. fr. Goethe. 'R. ordning' skall upprätthållas. Med alla de otaliga skällsord, som den r-a ordboken förfogade över Öv. fr. R. Boleslavski. Du kan inte hejda den r-a rättvisan! ib. »Ni vet vad jag anser om de odödliga, r-a principerna», skriver Ferrero ~ De tyckas mig vara alltför röriga, vaga, elastiska och senti-

mentala» S. Neander Nilsson. — *Trupperna gick över till de r-a* ~ E. Grotenfelt. **b)** *Rummens möblering och dekorerings ordnades om, icke brådstörtat och r-ärt utan saktmodigt och gradvis* Hj. Höglund. **Syn. 1)** revolutionsman, omställare, omställningsman, deltagare i statsvälvning, anhängare av r-a idéer; **2)** revolutions-, omställnings-, revolutionens (ibl. särsk. den ryska), omstörtande.

Revo'lver (-vål-, akut); -ern, -rar. Skjutvapen (för en hand; med vridbart kammarsstycke för 6—7 patroner); i ssg även 'friare'. **I.** Enkelt. *I mitten av 1800-talet avlöstes pistolen av r-ern, som i sin tur i slutet av seklet började vika för den 'automatiska pistolen'. Gå med (laddad) r-er. Ha r-er(n) i byrållådan. Skjuta till måls med r-er. Viingo också alltid mitt på gatan och hade alltid handen i fickan om vår r-er med fingret på avtryckaren* Öv. fr. Bruce Lockhart. *Officers-, tjänster-er.* **II.** Ssg. Ex.: **1)** R-erbandit. R-erbevåpnade band. *Ett r-erdrama utspelades i natt i Gamla staden. Mexikansk r-erdramatik. På nattliga gator, där en vanlig 'outsider' inte gärna nödigvis drog handen ur r-erfickan* Alf Martin. *R-erhot mot högre armébefäl i Maribor. R-erjournalistik som med 'avslöjningshot' söker utpressna pengar. R-erkula. Polis, som vägrar ingripa mot r-errian. Han var inte någon krigare, och vi voro säkra på att han inte skulle våga möta en r-ermyning* Öv. fr. Ashton Wolfe. *R-erpatron. R-erpress(en)* jfr r-erjournalistik ('skrämselpressen'). *Orden ljödo som ett r-erskott, och deras verkan var dödlig. En framstående r-erskytt. Denna i r-erstil avfattade hotelse Dagens Nyh. 1893. R-eruppträde.* **2)** Gärna tekn. *R-erhylla svänghylla. En r-erpump, som tillåter flera olika inställningar. I r-ersvarvar är flera verktyg (svarv-, borrh- och gängverktyg) fastspända i ett s. k. r-erhuvud, genom vars vridning de kunna bringas i arbetsläge i den tur och ordning arbetet kräver* Nord. Fam.³ *Dugliga järnsvarvare samt r-ersvarvare erhålla arbete vid ~.* — **Revolv-erande**, =. Tekn. Jfr revolver II 2. *R. kul-spruta. Räkna antalet patronöppningar i ett r. magasin.*

Révorm (utt. som ssg); -en, -ar. 'Folkligt' namn på en del torra fjällande hudutslag (i form av cirkelrunda fläckar l. ringar). *Behäftad med r-ar.* — *Ett r-sartat utslag. R-smedel. R-sgräs, r-störel, r-sört* äro namn, som givits *Euphorbia* (särsk. *E. helioscopia*) på grund av njölksaftens användning mot r-ar och vårtor.

Revvy, -n [l. -en], -er. **I.** Enkelt. **1)** Mönstring o. d. **a)** Krigs. 'Egentl'. Större mönstring l. parad (med defilering). *Hålla r. (över, med trupperna).* *Delta i r-er och fältmanövrer. Trupprevy.* **b)** Bildl. *Hålla r. med sina minnen. Låta gamla dagar, gamla*

minnen, de gångna åren passera r. (för sitt inre). Och så måste allt det, som timat under den tid de varit skilda, passera r. ~ Hj. Höglund. **2)** Översikt. **a)** *Och ta en snabbrevy av en ögonläkares verksamhet, som den i allmänhet ter sig* Fr. Kugelberg. **b)** *Först söker tidningen ge oss en r. över de senaste årens händelser i den politiska världen för att sedan ~. Ars-, månads-, vecko-; litterär r.* **c)** *Ofta namn på tidskrift l. tidning l. rubrik över tidskriftsartikel l. tidningsavdelning. Nordisk Revy, en 1895—99 i Stockholm utgiven månadsskrift för politik, litteratur m. m.* **3)** *Lösligt dramatiskt-musikalskt verk som antingen lägger huvudvikten på en satirisk framställning av aktuella händelser, gärna med personliga anspelningar (t. e. nyårsrevy) l. har starkare inslag av varieté o. balett o. särskilt lägger an på en rik utstyrsel (utstyrselrevy). [Emil Norlander] författare till 60 r-er* B. E. Carlbaum 1930. *Karl Gerhards nyårsrevy 1927. Sazofonisten från Rolfsvyvn. Vridscensrevy på Vasan ~ R-n får en synnerligen fin medverkandelist: ~ 1931.* **II.** Ssg. Ex.: **1)** *Till I 1 a. Han är lika lugn och rak, som då han på en r-dag rider framför fronten på sin skvadron 'Mari Mihi'.* **2)** *Till I 2. Det blir därför ett praktiskt tvång att r-vis sammanföra även sådant som ~* A. Österling 1925. **3)** *Till I 3. På julfesterna spelades ofta en r-artist berättelse om vad som sig på seminariet tilldragit hade ~* C. G. Laurin. *Varenda simpel r-artist, som ~. R-charmören Vald. Dalquist Annons 1932. Emy Ågren är vår enda svenska r-dansös av hög klass* Våra nöjen 1930. *En r-figur. Den förgyllda lergöken, r-film i 5 akter 1924. R-författare. Ett spexartat stycke med r-inslag* C. G. Laurin. *Satt och gnotade en r-melodi* Vivi Laurent. *Nyårsdagens r-premiärer. Nydrets r-schlagar i briljanta insjunganingar av: Sven Olof Sandberg, Ernst Rolf, Karl Gerhard 1929. R-skådespelare. R-skämt. R-spez. Paris mest berömda r-stjärna. R-teatrar, danssalonger och nöjesfält. På r-teknikens område 1920. I en r-visa från den tiden* C. G. Laurin. *Den sköna r-visan »Hurra, va ja ä bra!»* Sigrd Stjernsvärd. **Syn. I.** **1)** (större) mönstring l. parad (med defilering), uppvisning, (hålla r.) mönstra, (passera r.) mönstras; ibl. granskning; **2)** (vetenskaplig, litterär, kritisk, politisk osv.) översikt.

Revär, -en, -er. Vanligast i plur. Tyglist l. galon invävd l. fastsydd på ytter-sidan av byxbenen invid sömnen (på frack o. uniformsbyxor). *Nu blänker ingen gul r. / och ingen guldgalon / bland ~* Alf Henrikson. *Att — min ena byxa sprack längs efter r-en (byxorna voro smala dd), ~* I. W. Stjernstedt. *Sprätta ifrån r-erna. — Stationsinspektoren med r-prydd byxan.*

Rhensk o. **Rhenvin** se rensk, renvin.
Ri|a¹, -an, -or; ri- l. riebyggnad m. fl. För torkning av otröskad säd uppförd byggnad; säll. om torkugn för tröskad spannmål. **I.** Enkelt. 'Eldrior', som förr nyttjades mycket i Finland och något även i Sverige, äro nu hos oss helt ur bruk och ha även i Finland i stor utsträckning övergivits; likaså 'väderrior' 1932. Säden jick i eldrian en viss röksmak. Det inmar från rian av torkande säd A. Slotte. Och kring rian resas / halmens höga torn Joel Rundt. Slagan har klappat i rian och skakat kornen ~ ur halmen R. Ekelund. [Tavastlands] grå lador och röda rior H. Nohrström, öv. fr. Linnankoski. Rapphönsen, som söka korn under rian. **II.** Ssgr ha mest ri-, dock ngn gång växlande med rie-. **1)** Ex. med ri-. Det nya ribygget där borta på ribacken H. Nohrström, öv. På södra sidan av ribyggnaden And. Allardt. Ju närmare man kom intill ridörren J. Hemmer. Rieldarn var även gammal i gården Elsa v. Born. Rigluggen blinkade med sitt svarta öga ~ B. Gripenberg. Säden var utbredd på rigolvet med axen mot mitten, i två rader Signe Strömborg. Rapphönsen, som hållit till under rigolvet ~ L. Munsterhjelm. Kärvar, som buros in i riladan Signe Strömborg. Och den hälsosamma rilukten kändes natt och dag svepa kring byn Josefina Bengts. Halmen blir bra att täcka ritaket med, tänkte Nissas R. Schildt. Genast anmäla, om spannmålen visar tendens att taga skada, då den skall ritorkas Sala Alleh. 1918. Inköpa 50 ton ritorkat vete Sv. Dagbl. 1917. Ritorkning och lagring av spannmål utföras efter låg taxa ~ Annon, Sv. Dagbl. 1922. (Absolut) ritorr säd. Vid riväggen. **2)** Ex. med rie-. Men stundom tröskades i själva rierummet H. Juhlin Dannfelt. Rietorkning av spannmål Rubrik i Landtmannabladet 1907. Så började man elda rieuignen och ~ Signe Strömborg. **Syn.** torkria. — **Ri|a**², -ade, -as; [-ning]. Därför rias aldrig vete i detta slags rior Nord. Fam.¹ Förr var den riade ryska rdgen särskilt begärlig just för inblandning Sv. Dagbl. 1921. Vorför riad spannmål hade mycket gott anseende som utsäde H. Juhlin Dannfelt. Rining av råg och annan spannmål verkställes av ~. **Syn.** ritorka.

Ribb, -en. Koll. **I.** Enkelt. **1)** Avfall vid kantning av sågat virke. R. kan in klyvsåg förarbetas till småvirke, t. e. till läkt för taktäckning, till käppännen eller till 'reveteringsribb'; r-en kan ock kolas eller nyttjas som bränsle eller 'tuggas' i maskin och då även bli pappersmassa i sulfittfabrikerna. Sidovirket vid kantningen (r-en) Nord. Fam.² Bakar och grövre r. Wahlgren-Schotte. Sága r. och karda ull Paul Lundh. Hyddor av ~ palmblad, ldribb,

plåtbitar eller i bästa fall lera Henning Nordlund. Torkfack av träribb vid tegelbruk. **2)** R-ved. Va tar ni för r-en? **II.** Ssgr ngn gång svåra att skilja från ssgr med 'ribba'. Ex.: Plank och bräder, ribbuntar och splitvad Ragn. Holmström. R-duk ~ fördelaktigaste byggnadsmaterial för putsade konstruktioner Sv. Dagbl. 1924. R-golv av 1×2' ribb, hyulat ~ Sv. Röda Korset (1927). För framställning av r-kol. R-kolning. Klampare ~, r-körare och kolare C. Larsson i By. Rykande r-nilor ib. R-sdgare. När hon om somrarna gick som r-sdgerska i Skutskär för femtio öre om dagen Paul Lundh. Hensk olycka under r-sdgning Sv. Dagbl. 1928. Ett r-tugg [en r-tuggningsmaskin] med transportledning 1918. Bakved och r-tugg önskas köpa i pråmlaster 1918. R. eller r-ved, sämre ved av avfallsribbor.

— **Ribba**, -an, -or. Vanl. = fyrskrätt virke av t. e. 10—12 cm. grovlek; (profile-rad) list m. m. **I.** Enkelt. **1)** Väggarorna voro klädda med bräder och sdrtarna täckta med en smal r-a. Bryta lös en r-a ur staketet. Pilarna ~ göra infödningarna vanligen av smala bamburörsr-or W. Kaudern. Segel, som utgöras av bastmattor och äro beklädda med låtta r-or Nord. Fam.² Avfalls-, trä-, staket-, stängsel-, tättningsr-a. **2)** Idrotts. **a)** Hopp. Lägg upp en r-a på ett par hoppstall så högt, att ~ Silverstrand-Uggla. Först då knycken göres över r-an ib. På 370 cm. revs r-an av den ene efter den andre revs ned. — Överran på 'häck'. **b)** Fotboll o. d. [En straffspark, som R. satte] kanonhårt i r-an. Fem bollar i r-an. **3)** **a)** Korsvall med profilerade lister: r-or; kallas även 'ribbvalv'. **b)** Strumpor med långsgående r-or. **c)** Sandalleten, med ovanlädret delat i r-or och rem-sor 1930. **II.** Ssgr. Jfr ribb. Ex.: R-höjdens tillkännagivande (vid höjdhopp) Olympiska spelen 1912. En 10-liters patentkorksfaska med r-korg. Ett r-löst kryssvalv. [Myrlejonsländornas] långsmala vingar med tätmaskigt r-nät Nord. Fam.³ Herrstrumpor, r-stickade ~ P. U. Bergström. Hävrörelser på r-stol (gymnastikredskap: en bred, lodrät, i väggen fastsatt steg med omkr. 14 cm. mellan stegpinnarna: 'r-orna'). R-stolen brukar nå omkr. 250 cm. från golvet, går alltså icke i taket. R-stolsstolparna Olympiska spelen 1912. Av segelduk på r-stomme [byggda båt-] Nord. Fam.² R-uppläggare [vid hoppstall] Olympiska spelen 1912. R-rälv jfr I 3 a. Jaqaren, vars stomme till största delen är utförd i r-verk, väger startfärdig 820 kg. Renstängslet, genom vars glesa r-verk ~ L. Munsterhjelm. **Syn.** (ibl. nära:) läkt, latta, spjala, pinne, käpp, stång, stake, list, liten ås l. kam. — **Ribbad**, -at. Försedd med ribbor. Ofta ifråga om kläder. Damtröjor, slät eller r-ad trikd ~. Ett tjockt, r-at siden. R-ade bomullsstrumpor 1919. — Damhandväskor

av svart, r-ad lackläderimitation. — Den cylindriska, något r-ade och vridna stängeln R. Sernander. — **Ribbig**, -t, -are. Mindre vanl. än föreg. **Fruktstenen** ~ mindre skarpt r. Otto R. Holmberg. Det nya grovr-a sidenet.

Ricin[buske]; -olja (-ekapsel) m. fl. Genom kallpressning av frön av r-växten (*Ricinus communis*), odlad i alla tropiska och subtropiska länder, i hemlandet ett mindre träd, eljest buske eller ört, erhåller man en fet, ljusgul l. färglös, tjockflytande olja med obehaglig smak: r-oljan. En r-buske ~ skulle giva skugga åt hans huvud Bibeln. R-olja, sitt mitt laxeringsmedel, givet matskedsvis åt vuxna, teskedsvis åt barn.

Ri'cksja l. **Ri'cksjä** (akt); -n, -s l. -er l. ricksjor. Ofta ännu stavat engelskt: ri(c)ksha(w). **I.** Enkelt. En lätt österländsk tvåhjulig kärra för en (l. två) person(er) o. dragen av en (l. två) kuli(er). **Ricksjan** är en jämförelsevis modärn inrättning, ty den dök upp först på 1870-talet i Japan Öv. fr. J. Hagenbeck. Jag tog en r. och dkte ut till konsulatet ~. En person, vars far sprang mellan en r-s skaktar. Endast sällan fara vi förbi eller möta ricksjor och någon gång en dsnekaravan med grönsaker eller kol till Peking (rikshor) Sven Hedin. De storväxta, uthålliga zulunegrerna, som [i Durban] draga ricksjorna Gunnar Andersson (rikshorna). Som fladdrande eldflugor ila r-s omkring med sina papperstyktor på skal-marna. De allstädes närvarande ricksjd-erna kila av och an med ~ Aleko Lilius. I Japan börja r-s mer och mer dö ut och ersättas av bilar T. Gislén 1933. **II.** Ssgr. Ex.: Okunniga kulier och r-dragare Öv. fr. J. Paris. Bullret från r-hjul ute på den grusade trädgårdsgången ib. Varje kines, må han så vara den lägsta ricksjakuli ~ E. Nyström. Tokios r-kuli är ingen människa utan en häst på två ben Öv. fr. 'Erwin Rosen'. Bärare, ricksjdmän, hotelltjänare ~ B. Mörner, öv. R-negrer. R-pojkarna, som krupit samman på de minimala skuggfläckarna under sina åkdon ~ G. L. Dahlin.

Rida, red(o), -it, -as. **I.** Mer egentl. 1) Egentligast. **a)** Lära sig r-a (för ngn). Red gjorde hon som en husar och fodrade själv sin fuxhingst 'Kapten Puff'. R-a en timme varje morgon. Komma r-ande. **b)** R-a en väg för första gången, en omväg. R-a över en bro, genom skogen, över fälten. R-a med stigbyglar, på led, i terräng, över hinder. Säj, att du vill ut d-r-a en tur! **c)** Hon r-er bra. Rid allt vad r-as kan! R-a i fyrspräng, i sporrsträck, allt vad tygen hålla. R-a barbacka, i damsadel, gränslé, bakpå. R-a i galopp, skritt, trav. — Han r-er alltid på en kolsvart hingst. R-ande på en muldsna. **d)** Det är ingen smdsak att r-a unga sprakfålar. R-a en god häst. R-a

hästen varm, svettig, fördärvad. Spräng-, trött-, ihjäl-r-a. — Ett litet ovanligt vackert sto ~ mankhöjd 173 cm., körd och riden. Kapten Klingensstiernas Elna, vilken, följ-samt r-en, hoppade mycket säkert och ~. — R-a sig fördärvad, till skavsdr. **e)** Fackl. Vi r-er jakt i dag Claes Cederström. Och red jakten barbacka fram till halali Frank Martin. En s. k. snitseljakt, r-en i Drottningholms omgivningar 1 nov. 1886, av prins Carl och ~. **f)** R-ande artilleri, polis, post, bud. **2)** Friare o. i bildl. uttr. **a)** R-a på ngn's axlar, på ngn's rygg. Vill du r-a på mitt knä? R-a ranka. Han satt och red gränslé på ett plank. — Då skall det på Sinn Fein-sidan finnas en man som kommer att r-a virvelvinden och styra stormen. Den mannen är Arthur Griffith Öv. fr. C. J. Hambro. **b)** Visste hästen sin kraft, han läte inte r-a sig. Jag tror fan r-er märren, sa bonn, när han red'na själv. Han sadlar tidigt och r-er sent. Den som r-er på en tiger, kan aldrig stiga av. Och oaktat man annars säger, att de döda r-a fort Gust. Cederström. Då kära far vid den tiden red för roten, det vill säga i allmänhet var en klockarfar, som skulle allt bestyra Jac. Ahrenberg; (jfr rote o. rotering m. fl.). R-a spärr mot ~ 'sätta sig på hasorna mot'; trotsigt o. envist anfalla l. sätta sig till motvärn. **II.** Rent bildl. **1)** Fort har tiden r-it under flydda händelserika tjugofem år ~ Erik Palmstierna. **2)** Var och en r-er sin käpphäst tröskar med sitt. — I dessa tider, / dd halva världen pegasen r-er Magn. Elmblad. **3)** Det är rejsamt med folk, som r-er på ord 'märker ord', gör anmärkningar som blott bero på (avsiktlig) feltolkning l. på förlojligande av uttrycksättet l. på pedantiskhet. Nu skall jag säga, att han fått något att r-a på ngt som han ständigt 'kör med', ständigt framhåller l. ock något att ständigt anmärka på. Är Louise ute och r-er på principer? undrade någon ~ Jeanna Oterdahl. Jfr ord-, principryttare. **4)** R-as av maran. Jag tror djävulen r-er dig, din best! Fruktade det högfärdsandan rede mig, att ~ Stina Aronson. Till sist reds han av en fix idé, som undanträngde allting annat i hans hjärna Elis. Högström-Löfberg. — Toppr-a. **5)** Sjövä. R-a för ankaret, för sitt ankare vid hög sjögång stillaliggande fresta ankaret. Barken ~ låg och red för två ankare mitt i gattet mellan Skarsvik och Sjöholmen Rik. Lindström. **Syn.** (ibl.:) sitta till häst, ta (sig) en ritt l. en ridtur, till häst bege sig (till); sitta gränslé, sitta uppspetad. — **Rida av** n, **bort** n, (**ikapp** n o. många fler, se de fasta formerna. **R. efter** ngn l. ngt (för att hämta l. upp-hinna, ibl. rida (l. komma) senare. **R. före.** Rid före, du, jag kommer efter i förväg l. främst l. först.

— **Ridakademi.** [*I Neapel hade*] *Frederico Griso grundat den första r-en i början av 1500-talet* N. Fischerström. **-allé.** *Vår vagn körde sakta fram till r-en [i Pratern]* Öv. fr. M. v. Ebner-Eschenbach. **-artikel.** *Största sortering av sadlar, kör-, rid- och stallartiklar.* **-ban|a.** Ridplats med två långa o. två korta sidor (omkr. resp. 42 o. 20. meter), vanl. är den firsidig o. öppen men ibl. rund; täckt r. kallas ridhus l. hippodrom. *R-a vid Lantbrukshögskolan?* **-betjänt.** Förste stalldräng, kusk och r. hade han varit i sin ungdom ~. **-bruk.** Att hästarna skola vara av ädel härkomst, passande till r. ~ W. H. v. Essen. *Hästarna fd endast användas till, för r. eller lättare körslor ~.* **-byxor.** *Båda hade deltagit i ryttarkadriolen, och hon var klädd i r-or, vilket den tiden var något nytt och utmanande* S. Siwertz. — *Knäbyxor i r-snitt* Agard Palm. *Av oerhört starkt, nästan outslitligt ylletyg, s. k. r-tyg* Ahlén & Holm. **-böld.** *Enär, om ridsåren ej hållas rena, de lätt giva upphov till r-er, som ~* Undervisn. f. ryttaren, 1916. **-damask|a.** Mest i plur. (om par). *R-er av läder* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. **-djur.** *Av vilka den ena tjänade som rid-, den andra som packdjur. Lamuterna begagna nämligen renen som r., ett bruk, som ~* Sten Bergman. **-dräkt.** *Anskaftandet av en lämplig r.* 'Kapten Punsch'. *Dam i r.* **-dyna.** **-elev.** **-gjord.** *R. med trän.* **-gård.** *Startade ~ från Strömsholms r.* John Maule. **-handske.** **-hus.** *I början av utbildningsarbetet är det fördelaktigt att ha r. (täckt ridbana med väggar) till förfogande. Rider ni i r-et eller ute? — Nedre delen av väggarna i ett r. (r-barriären) bör helst luta något utåt ~. R-botten bör ha ett fast undre lager av lera och grus samt ett löst övre, 15—20 cm. tjockt lager av sand el. harpat grus och sdgspån väl blandat* S. Colliander. *Genom r-dörren. R-vakt! jag har sagt, att du ej får skramla med kolen, då jag hoppar!* Sam Arsenius. **-häst.** *Varmblodig häst lämpad för ridbruk (fackl. definition); ofta friare. Utackordering av r-ar från Kungl. Livgardet till häst. Bör endast användas till, som r. På r-arna kommer aldrig klövjesadel* Öv. fr. G. Gunnarsson. — *Resten av hästarna utgjordes av den lättare r-typen med mycket vildblod i* 'K. Gunnarsson'. **-institut** ridskola. **-institution.** *Akademiska R-en [i Uppsala] ~ kl. 8—9 f. m. uteridning, ~ kl. 7—9 e. m. klubbriiding efter överenskommelse* 1927. **-kamel.** *En lånad »mehari» (r.). På snabba r-er* Erik Nyström. **-karneval.** *R. och ryttarfest i Stockholms ridhus* 1933. **-klubb.** *Under Centralförbundet sorterar 19 fält- och ridklubbar och ~* 1935. *Privata r-ar.* **-klädd|;** -er. *Kl. 7 stod jag r-d på*

trappan G. Wiedesheim-Paul. — *Kapten Albert stod på trappan i r-er* Ester B. Nordström. **-klänning.** *Har du fått din r. färdig, som du skrev om?* Carl Sundbeck. **-knekt.** *Stalldräng för ridhästar (följer sin herre till häst då han rider ut). »Topp, min gosse», sade kungen, »då skall du bli min r.»* Carin Hammar-sköld. **-konst|;** -historiker. **1)** *R-en leder sitt ursprung ända från forntiden. Och så råkade även r. och hästkultur i förfall* N. Fischerström. *Handledning i r-en. Den svenska r-ens historia. Ganska eländig r. det där, det måste jag säga!* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Visa sin finaste r.* **2)** *Och allehanda r-er, varvid en [indian]hövdning faller av mustangen och drar sig haltande tillbaka* H. Mörne. **-kuning|;** -het. *Olika åsikter om H:s r-het.* **-jektion.** *Ta, ge r-er.* **-litteratur.** E. F. Fick. *Förteckning över svensk r.* **-lär|a.** **1)** *Adam Ehrengranath, Ridskolan eller r-an, 1836, ett av de yppersta verk, som någonsin behandlat ridkonstens problem. På aftnarna förelästes i r-a, och ~* N. Fischerström. **2)** *Xenophon, som skrivit den äldsta kända r-an ib. De utförligare r-or, som ~ ib.* **-lärare.** *Pluvinel, Ludvig XIII:s r.* *Var en utmärkt r. och ~.* **-metod.** *Beträffande själva r-en följer Ehrengranath ~* Emil Fick. **-mul|a.** *Pröva på att tygla ett par r-or* Douglas Melin. **-mundering.** *Med påfallande tarvlig klädsel och r., men med förnämlig hållning* Estrid Ancker, öv. **-mästare** riddlärare. **-ox|e.** *Det var ett par r-ar [tjurade under en tamarind]* W. Kaudern. **-parti.** *Där komma r-er med eleganta herrar och ~* C. A. C. Lewenhaupt. **-piska.** *Låta hästen, ngn smaka r-n.* **-ponny.** *Hon hade nämligen egen r.* 'K. Gunnarsson'. **-ren.** *R-ar i Kamtschatka.* **-rock.** **-sadel.** *Med packsadel i stället för r.* **-skicklighet.** *Smått koketterande med sin r.* Gust. Bolinder. **-skol|a|;** -eelev m. fl. **1)** *Den franska r-an i Saumur ansågs då liksom nu som den förnämsta ~* Saumur-r-an räknar sina anor från 1763 ~ N. Fischerström. *Och jaktritter äro nu obligatoriska inom de flesta arméers r-or* Nord. Fam.² (1908). *Svenska arméns r-a är förlagd till Strömsholm. R-an å Strömsholm 50 dr den 4 juli 1918. — Reeleverna voro stadens älsklingsbarn och ~* G. Wiedesheim-Paul. **2)** *Adam Ehrengranath, Riddläran eller R-an, 1836. R-a för damer, utg. av G. A. F. Grönvall 1858.* **-sport.** *För invidnare i Uppsala stad, som idka r. R. omfattar följande grenar: fälttävlan, kapplöpning, prisridning, prishoppning och terrängritt* fackl. *Svenska r-ens centralförbund, bildat 1912, med säte i Stockholm.* **-spö.** *Och pojken hade inget r. utan bara en vidja och inga sporrar* heller Sigr. Lindström. *Lät sitt r. klatscha mot lackstöveln* Fr. Böök. **-stall.** **-stav** t. e.

för elefantförare. **-stig.** Längs kusterna löper en r., som vindlar sig upp och ned för branterna Sten Bergman. De första vägarna i vårt land utgjordes av smala r-ar N. Fischerström. R-ar över berg och moras, mindre lätt framkomliga i voföre Nina Hammarskjöld. **-sto.** **-stöv|el.** Klädd i r-lar och ~. **-sår.** Skavsår gm ritt. Enär, om r-en ej hållas rena, de lätt giva upphov till ridbölder. Få r. Sköta sina r. **-sätt.** Men prövningskommittén gillade ej den gångligt elegante officers r. Öv. fr. 'Sil-Våra'. **-tam.** Fackl. Sättet att umgås med hästar och hur de göras rid- och sadeltama N. Fischerström. **-tekn|ik;** -isk. Då blir hela inhoppningen mera en psykologisk än en r-sk sak G. Wiedesheim-Paul. **-terminologi.** Ehrengranath ~ skapade därigenom en svensk r., vilken, då den under tiderna råkat i glömska, helt naturligt kan ~ Emil Fick. **-tråns** fackl. **-tur.** Att en präst [på Island] kan få företaga en r. på flera timmar, innan han når sin kyrka, är icke ovanligt Nanna Lundh-Eriksson. På längre r-er. **-tyg** persedlar för ridhäst. **-undervisning.** Meddela privat r. **-utbildning.** Officerarnas r. **-utflykt.** Vid en r. till ~. **-van|a.** 1) Att H. besatt en viss r-a ~. Av bristande r-a. 2) Ha vissa r-or. **-väg.** 1) Med plur. R-en var smal, så att de sällan kunde rida sida rid sida Öv. fr. G. Kamban. Små byar, som för ett halvt århundrade sedan blott hade r-ar fram till stora bygden Olof Modin. 2) Blott sing. Om han besatt någon större skicklighet i r. **-övning.** Instruktion, exercis, rid- och körövningar igångsattes och ~ 'Den svenska insatsen 1918'.

— **Rid|are,** -ar(e)n, -are; -erska. I. R-are. 1) Nästan blott som sista ssgsled. a) Gräns-, hingst-, inr-are. Konstber-are. b) Bildl. Små-rikliga formr-are Alb. Edelfelt. — Vilda stormr-are, verkliga dödsseglare ~ O. Högberg. 2) Sjövä. Jir pärt. För att p[ärten] skall bibehålla önskvärd buktning mellan r-arna, anbringas ~ H. Strömbäck. Snavade ~ med ena foten i pärtr-aren. II. Nästan blott som sista ssgsled. Den överdådiga konstr-erskan G. Hedenvind Eriksson. Konstber-erska. — **Ridning,** -en. P. Hamilton, Ridning (1923). Undervisning i r. Den svenska r-en, i början av 1900-talet mest påverkad av den tyska, har efter olympiska spelen i Paris 1924 tagit mycket intryck av den franska; man eftersträvar nu en mjukare r., längre tyglar och lägre handförling. Dressyr- l. skol-, fält-, hinder-, terräng-, kapplopnings-, klubb-, uteridning. — **Ritt,** -en, -er. R. är en synnerligen uppriskande kroppsövning. R-en gick först genom skogen, därefter i öppen terräng. Efter 20 minuters (skarp) r. nådde vi ~. Dit torde det vara ett par timmars r. Under en r. över ägorna. Under r-en. Efter en lång och ansträngande

r. — Balans-, skolritt. Fält-, promenad-, terräng-, order-, spaningsr-er. Trettiofem dagsr-er nordost om Vladivostok Harry Blomberg. Fem veckors muldsneritt från ~. — **Marritt.** **Syn.** ridning; ritud.

Riddar|e, -en l. -n, -e. I. Enkelt. 1) I medeltiden. På 1000-talet blev r-e heders-titel för vissa medlemmar av det till häst tjänande adliga krigarståndet; värdigheten tilldelades gm dubbning dvs.: iklädandet av vapenrustning jämte ridderslag (med flat-sidan av svärd l. hand över nacken) o. avläggande av riddared. Titeln r-e gavs vanl. blott åt medlem av högadeln (väp-narna däremot tillhörde lågadeln). Religiöst påverkades begreppet r-e särskilt gm kors-tågen (andliga r-ordnar). Under senare medeltiden förföll r-väsendet, r-na gjorde sig ofta skyldiga till överfall o. plundringar (rov-r-na). Galant belevnhet och stridsberedd, religiös trosvishet hörde r-en till. R-e, väp-nare och svenner. En medeltida r-e i sin tunga vapenrustning, som red ut att kämpa för sin dam. R-en och jungfrun. Dubba, slå ngn till r-e. Vandrande r-e paladin; även till 3. En r-e utan fruktan och tadel. Kung Artur (Artus) och r-na av runda bordet. En r-e, som hållit sin sköld blank. R-e, som rida tornej. Erikskrönikan, vars hjälte, her-tig Erik, framstår som den ypperste r-e i Norden. Riddar Börje. R. Toggenburg. R. Blåskägg. — Tempel-, johanniter-, korstågsr-e. 2) I senare tid. a) Se riddarklass. b) Med-lem av nutida r-orden. R-e och kommandör av Kungl. Maj:ts orden (serafimerr-e). Bli vasar-e. R-e av en mängd utländska ord-nar. R-e av Hederlegionen. 3) Bildl., ofta skämts. l. satiriskt. a) Slå sig, göra sig till r-e för en ädel sak gå i bräsch för, kämpa för, ägna sina krafter åt. En r-e så bildl t. e. om barn som leker 'soldat'. b) R-e av nålen, saxen, syringen skämts. För skräddare, det sista även för skomakare. R-e av morteln 'plåsterprins', farmaceut, apotekare. R-e(n) av den sorgliga skepnaden Don Quixote; person som ser ynkligt ut. c) Landsvägrs-r landsstrykare, luffare. Industrir-e skålm, skojar. d) Fattiga l. arma r-e en maträtt, se arm² 4. II. Ssgr ha i regel riddar- (som alltid i ord på -are växlande med mindre vanl. -are-); märk därjämte ridder- (i ridderskap o. ridders- (i riddersman o. det sälls. riddersord). **Syn.** (ibl. mer l. mindre nära:) läntagare, ädling, riddersman, ordensledamot; kavaljer; (för-)kämpe.

— **Riddarakademi.** Under 1600-talet, särskilt under dess sista hälft, går den svenska bildningssökande ungdomens vägar västerut, till Hollands berömda universitet eller till Frankrikes r-er O. Walde. **-anda.** Besjälad av den äkta r-n. **-begrepp.** Alsnö stadga av 1279 ~ blev av viss betydelse för r-ets

utformning i Sverige Kj. Kumlien. **-borg.** Vid tornerspelet på r-arna eldades den kämpande av kvinnornas bifall och strövade att genom mandomsprov hedra den dam, vars färger han bar ib. R-arna vid Rhen. **-bragd.** **-dag.** Den svenska Johanniterorden hade på lördagen årsmöte, s. k. riddardag Sv. Dagbl. 1929. **-dikt**; -ning. R-en är företrädesvis episk, uppstår i Nordfrankrike men utbreder sig ~ hastigt till övriga europeiska länder. R-ningens hjältar: Artus och hans riddare, Karl den store och hans paladiner osv. Feodaltidens tanke- och känsloliv åter speglas livligt i r-en. **-dräkt.** I medeltida r. **-dubning.** Ryktbara r-ar ägde rum vid Kalmarmötet 1597 samt 1441, när Kristofer kröntes till svensk konung Kj. Kumlien. **-ed.** R-en innehöll ett löfte att försvara den kristna tron, att uppfylla rättens och hederns fordringar samt att skydda svaga och värnlösa ib. **-epopé.** **-epos.** **-flicka.** Ibl. brukat namn på flickskaut. Uppsala r-or 1916. R-ornas sång, av Joh. Nordling. **-förklarja;** -ing. Dubba till riddare. **-gods.** **-gossje.** Ibl. brukat som namn på (pojks)skaut. Falköpings r-ar 1912. Här tåga r-arna / med fana och med sång ~ K. G. Ossian Nilsson. **-grad.** Uppatas i r-en.

-hus. Dels samlingslokal för adeln; dels ridderskapet o. adeln som ständsorganisation; ibl. institution. **I.** Enkelt. **1)** R-ets i Stockholm främste arkitekter ha varit S. och J. De la Vallée och J. Vingboon, samt senare C. F. Adelerantz, A. W. Edelsvärd och I. G. Clason. R-et, allt fortfarande ansett som en av Stockholms vackraste byggnader. **2)** Svenska r-ets förutsättningar och tillkomst av B. Boethius. Introduktion å svenska r-et, dvs. upptagande bland ridderskapet och adeln medlemmar. Riksrådet Carl Rudenschöld blev greve 1770, men ätten är ej i denna värdighet å r-et introducerad. Att som ättens huvudman representera densamma på r-et, förr vid riksdagarna, nu vid adelsmötena. R-et är numera endast en ekonomisk institution Fabian de Geer 1926.

II. Ssgr. Ex.: R-avgiften, f. n. 10 kr. om året, utgöres av varje till myndig ålder kommen i riket mantalsskriven adelsman, som till staten erlägger inkomst- och förmögenhetsskatt, och brukas till r-ets underhåll eller därmed sammanhängande ändamål. R-direktionen har till åliggande att bevaka ridderskapet och adeln rätt och verkställa dess beslut, förvaltar r-ets fonder osv.; r-direktionen biträdes av tjänstemän: r-sekreteraren (som är kanslichef), r-kanslisten och r-kassören 1932. Oscar Wasastjerna, r-genealog Finlands adelskalender 1922. R-genealogierna (r-ets ättelängder) ha legat till grund för Anreps Sv. adeln ättartavlor. R-kapitationsavgift se r-avgift. R-medlem. På grund av ättens höga r-nummer (adlad

först på 1800-talet) kallades den av spydiga släktingar 4711. R-ordningen, den svenska adelnständerförfattning, utfärdades av Gust. II Adolf år 1626 och gav bl. a. noggranna bestämmelser för adeln representation vid riksdagarna, varigenom även begreppet frälseman befriades från tidigare svävning och oklarhet. Stora r-salen. R-stipendier för adliga studerande vid rikets högskolor (utgående av r-ets fonder). R-utskott vid ständsriksdag l. adelsmöte.

-kapitel. Ifråga om ordnar. Kon. Carl den XIII:s orden, inskränkt till frimurare, har sitt eget r-ol. [Svea Orden] R-let hålles å Gillet [Stockholm] den ~ Annons, Sv. Dagbl. 1931. **-kedja.** R-or kommo icke i bruk förrän under medeltidens senaste skede. **-klass.** Genom riddarhusordningen 1626 indelades adeln i 3 klasser: herreklassen (grevar o. friherrar), r-en (riksrådsättlingar) samt tredje l. svenneklassen; indelningen, som avskaffats under frihetstiden, återinfördes av Gust. III, varvid r-en betydligt ökades; med 1809 försvann indelningen och därmed r-en. **-kors.** **-liv.** R-et under medeltiden. **-längd.** F. de Brun har i »Varia» meddelat en svensk r. från 1400-talet. **-orden.**

1) Andlig. De andliga r-arna bildades under korstågen; de styrdes av mästare (hög-, stormästare), och medlemmarna, som jämte munklöftena även lovade att strida mot de otrogna, indelades smånningom i riddare, präster och tjänande bröder. De mest berömda r-arna äro Johannit-, Tempelherre-, Svärdsriddar- och Tyska orden. — Johanniternas ädla r-en återuppstod på svensk mark 1922; kan numera snarast föras till 2 b. **2)** Värdslig. **a)** Av värdsliga furstar under 1300- o. 1400-talet instiftade ordenssamfund (som Strumpebandsorden l. Gyl-lene skinet). **b)** Nutida »förtjänstordnar». A. Schützerantz, Kongl. svenska riddare-ordnarnas dräkter, ritade och litographerade (1833). **-plik.** Svika sin r. **-poesi** jfr riddardikt. **-pojke.** Ibl. för (pojks)skaut. Göteborgs r-ar 1912. Joh. Nordling, R-arnas sång. Att »Uppsala r-ars» (K.F.U.M:s scoutkår) dräkt är blå blus med grön slips 1919. R-arnas jamboree går av stapeln i K. F. U. M. Annons, Tidn. Upsala 1922. **-roman.** Efter mitten av 1200-talet lämnade epopéerna platsen åt r-erna på prosa, som i den spanska Amadisromanens form alltmer urartade, till dess Cervantes med Don Quixote gav dem dräpandet. **-roman-tik.** **-rustning.**

-saga. **-sal.** Stor samlings-sal (i gammalt) slott. **-sinne.** Det rätta r-t. **-slag.** R., utdelat på slagfältet. Och vid St. Klara klosterns invigning i Stockholm [på 1280-talet] utdelade konungen [Magnus Ladulås] för första gången riddareslag, sålunda införande riddarevärdigheten i sitt rike July

Ramsay. *Ge ngn r-et* (med flatsidan av svärdet i. handen). *Få, erhålla r-et* dubbas till riddare. **-spel** tornerspel. **-sporrje**. 1) Egentl. *Tjäna, förtjäna sina r-ar*. 2) Om växt (Delphinium). *Vår vilda r-e* (*D. consolida*) med de blå l. violetta blommorna börjar märkbart minska på rådgkrarna. **-stånd**, -et. *Ehuru Sverige aldrig kom att bli ett i egentlig mening feudalt samhälle, uppstod här liksom i Danmark och Norge en beriden krigarklass, varigenom förutsättningarna för ett r. skapades* Kj. Kumlien. *Tillhöra r-et*. *Upphöjd i r(-et)*. — *R-et förklarade för sin del, att ~ ridderskapet o. adeln*. **-tecken**. *Som r. bära band eller kedja*. **-tid**. Mest i best. sing. *Under r-en*. **-titel**. **-tjänst**. Även bildl. *Göra r.* **-vakt**. *Stå stark, du ljusets r.* ~ Joh. Nybom. **-vis**. *Vi se honom med ärliga hugg på riddarevis bryta sig väg genom ~ även bildl.* **-visja**. *Men tydligt är, att denna r-a egentligen uppstätt i svennernas lag* Sverker Ek. **-värdighet**. *Rätten att utdela r.* **-väsen**; -de. *Frankrike, r-dets hemland*. **-ära**. *På, vid min r. gåstvänskap och r. hållas överallt heliga och ~ Öv. fr. 'Essad Bey'*.

— **Ridderskap**, -et. Jfr riddare. **I**. Konkr. 1) 'Egentl.' Under medeltiden = landets riddare; sedan hela det tjänstskyldiga adelsståndet; i Sverige = (r-et o.) adeln, frälseståndet men ibl. även = riddarklassen. *R-et och adelns protokoll vid riksdagarna och sedan vid adelsmötena äro alltifrån 1786 års riksdag utgivna i samtida tryck; de äldre (från 1627) ha på senare tid börjat utgivas. Japans forna krigarekast, som i allt väsentligt motsvarade det medeltida Europas r. Sedan han sett kristenhetens fångna r. avlivas av sultan Bajazid efter nederlaget vid Nikropolis* Fr. G. Bengtsson. *Detta specimen av det vandrande r-et* Öv. fr. B. Perez Galdós. 2) Att ett Motorfolkets r. bildats i Danmark 1935. **II**. Abstr. 1) 'Egentl.' *Det medeltida r-ets idé. R-ets blomma. Älska chevaleri och allt slags r.* 2) *Andens r. Det slaget av r. kan jag ej uppskatta, det närmar sig både översitteri och rovridarseder. I en värld av romantik och vandrande r.* **Syn. I.** (ibl.): riddarstånd m. m.; **II.** (ibl.): riddarhet, chevalereskhet, riddarligt sätt l. väsen l. uppträdande.

— **Riddersman**; -naanda m. fl. **Förr**: riddare l. adelsman; nu gärna en riddarlig karl, en man av ära. *Runt omkring stå riddersmännens, väpnarnes och svenners flock* Lydia Saxén. *Och en ståtlig r. inträdde, ursäktande sig för ~ Selma Lindgren. En äkta r.* — *Det fanns en fläkt av den gamla r-naandan i hans slärdfrida väsen* Har. Victorin. *Tro på mina handlingar och på mitt r-naord!* Ad. Paul. *På r-nased höll Blacke sitt ord, och ~ H. Hofberg*. **-ord**. Skönl. *Cyranos r. är hans riddarära; hellre lida*

de största kval än bryta sitt ord eller svika sin vän.

— **Ridderlig**, -t, -are; -het (-skänsla); -en. Oftare bildl. än 'egentl.' 1) *Den r-e hertig Erik. Den r-aste av furstar. R-a bedrifter. Och det var utan tvivel hans r-a traktan att hålla sitt svärd blankt. Övas i r-a idrotter. Skarpa hugg ha skiftats, men i ärlig och r. strid. R-ga maner. Värja sig r-en.* — *Hans r-a instinkt att alltid hålla med den ensamme. Så fri från smdsinne, så r. mot olika tänkande. Mot det svaga könet äro de r-a, och sina djur sköta de mästerligt* Öv. fr. Majken Borring. *De äro de mest fåfänga och egoistiska, följaktligen de minst r-a exemplar av människosläktet, som existera* Öv. fr. W. H. Hudson. *Motståndare behandlade ärkebiskopen alltid r-t, och ~ Folke Palmgren.* 2) *En r-het utan vank och lyte. En hyllning till den bortdöende r-hetens ande* Öv. fr. Etsu Inagaki Sugimoto. *Idrotten är vår tids r-het, säger ett nyskapat slagord. R-het mot damerna. Jag är framförallt innerligt trött på den dumma bluffen om fransmännens r-het!* M. Rogberg (1931). *Gripenberg, r-hetens, ärans och stolthetens skald* ~ B. Estlander. *Rövar-r-het* Maud v. Rosen. — *I synnerhet som r-hetskänslan för den materiellt svagare parten spelade in* Per Hallström. **Syn.** som höves en riddare l. en riddersman, 'hövisk', riddar; (ibl.): tapper, orädd, käck, dristig; ädel(sinnad), stor- l. högsint, nobel; belevad, artig, chevaleresk.

Ridikyl¹ se redikyl.

Ridiky¹ (hårt k); -t. Löjlig. *I min mun blev det sublimalt r-t ~, det stora, det höga simpelt* Jac. Ahrenberg.

Ridå, -n [l. -en], -er. **I**. Enkelt. 1) Egentl. *R-n gick upp över ett fjällandskap: i förgrunden en säterstuga med renhorn över ingången. Då r-n gick ned efter, för sista akten. R-n faller. Draga upp, släppa ned r-n. Applåder för öppen r. Sjunga bakom, för fälld r. Betrakta publiken genom tithålet i r-n. För att vädra ut scenen ~ sänks ~ en skyddsridå ned innanför den vanliga tygrn, varefter ~. Sammets-, järnridå. Tvådelad dragridå.* 2) I jämförelser, friare o. bildl. **a)** *När de ned hennes villa, står regnet som en r. i luften* M. Rogberg. *Då och då kommo formliga r-er av dimma svepande fram över mynen* L. Munsterhjelm. *Så efter ett par dar upphörde snöfallet, en r. drogs bort, och ~ T. Boberg. Här förekommer ingen skymning, mörkret faller som en r.* ~ B. Gripenberg, öv. *Rökridd pr flyg effektiv hjälp åt infanteriet* 1933. *Dim-, moln-, regn-, töckenridå.* **b)** *Frun försvann bakom en glasparlridå* ~ Elin Wägner. *Skottsäkra kul-r-er.* — *Drog sig undan bakom r-n av klängväxter* K. Fägersten, öv. **c)** *Den nya dagen ~ drog upp r-n för ett nytt skådespel* H. Vic-

torin. Den fruktansvärda världstragedi, för vars slutakt r-n nu [nov. 1918] gått upp T. Segerstedt. Spela sina enskilda dramer för fälld r. Sektornas r. har för ett ögonblick dragits undan: läsaren befinner sig ej längre i en bok utan i dets pulserande liv. Säg mig, vad finns bakom svarta r-n, | dödens gardin, som där hänger att skilja | tidens salong ifrån evighets tilja? J. W. Larson.

II. Ssgr. Ex.: Ofta uppträdde hon som r-dragare Auda Alm-Eriksson. Bifallet livligt efter andra r-fallet. Just före r-fallet. På sistone synes även avrustningsfarsen i Genève stå inför ett slutligt r-fall H. Stålhane. I New York är det r-hissen, inte publiken, som låter vänta på sig Ida B. Goodwin. Som tro sig födda till skådespelare, därför att de ~ haft en r-hissare i släkten A. Hallner. Och såg direktören stå och kika i r-hålet ut i salongen ~ Aug. Lindberg. Men just då allt var färdigt, krånglade r-slutaren, och jag kunde inte exponera filmen! B. Gripenberg, öv. Framtråda i r-öppningen för att framsäga prologen. **Syn.** (teater)förhänge (som skiljer scen o. salong), tackelse, förlåt, ibl. (stort) draperi, ibl. 'vägg'.

Riffraff l. **Rifsrafs** (båda grav l. ofta med två huvudtoner); -et. Vard. **1)** Dit kinesiskt riffraff och toivelaktiga främmande element samlas och ~ J. G. Andersson. **2)** De ä bara rifsrafs han fått ihop både om folk o. t. e. uppsats. Du skulle skämmas att lämna ifrån dig ett sådant rifsrafs! **Syn.** ngt sammanrafsat, avskrap, strunt, (små)skräp, 'kraf's', 'slarvsylta'.

Rigel o. **Rigla** se regel¹ o. regla.

Rigg, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Sjövä. Till r-en höra master, stänger, rår, spiror och bommar, segel, fast tågvirke (tackling) och löpande tågvirke. Till stående r. höra vant och stag. Den stående r-en göres numera i regel av wire och ~ G. Gartz 1919. Den vanliga r-en på forntidens sjögående segelfartyg utgjordes av endast ett fyrkantigt råsegel med mast och tillbehör Per Dahlgren. Efter r-en nämnas ofta de olika segelfartygen, t. e. fullr-are, skonert-r-ad osv. När fartyget har alltför hög r. Ljungströms-r-en, den staglösa r-en, väcker världsintrasse 1935. Besättningen surrade sig i r-en, men en man slets i sjön. Att en underlig fågel satt i r-en. En av folket hade varit uppe i r-en för att koltjära någon kätting ~ J. W. Nylander. Vinden susade i r-en, och skummet stod om bogen H. Mörne. Låg floden, smyckad av höga råtaclade r-ar ~ ib. Detaljer i fråga om r-ar, skrov och invredning Ax. Ahlman. Utanför växte stormen ~ tjöt i skorstenarne och slet i r-arne J. Sundblad. — Så att hela den övre r-en stod och slängde ~ J. G. Andersson. Ett spöklikt skepp ~ / går tungt med riven r. emot sitt öde Joel Rundt. Ty blåsa omkull för tomma r-en på läns

kunna vi ju ej Ax. Ahlman. Mista r-en. Allt hade nog gått bra, om inte r-en gått överbord H. Hildén. — Taljerepen i fock-r-en Evert Taube. Och finga upp en någorlunda tillfredsställande nödrigg E. Hornborg. Kutter-, skonert-, slup-, stormrigg. **2)** Bildl. Allmänne. Gärna ngt vard. Nä, de ä ingen ny r., de ä min gamla, som ja lät renovera! Ett kvinns ~ i stassigr. K. Stangenberg. Och som jag redan ~ hade »bus-en» d. v. s. vadmalstkostymen och sjöstövlarna på, gåvo vi oss genast i väg Erik Sparre. Sålde landgångsr-en och ~ ib. **II.** Ssgr. Ex.: Efter första varvet måste Kajsa IV utgå på grund av r-haveri vid segling om Öresundspriset, 1931. Den har nu en mast, som är 22 m. hög, men kan försedd med en staglös mast öka r-höjden till 24 m. Fr. Ljungström. En tekniskt duglig r-konstruktion för segelbåtar ~ ib. Den frihet i fråga om olika r-typer, som programmet medgav Sv. Kryssarklubbens Årsskr. 1935. **Syn.** **I. 1)** tackel (o. tåg), tackling, tacklage, stående o. löpande gods; **2)** kostym, (omgång) kläder, dräkt, klädsel.

— **Riggja**, -ade, -as; r-a av u m. fl. se avr-a u osv.; -are (fackl.); -ning (även konkr., med plur.). **1)** Egentl. **1)** Ra ett fartyg. Skutan smulas av isens grepp, | döden r-ar sitt skepp Alb. Viksten. För att ge båten stadga och styrkraft r-a vi i hast en nödmast av åra och båtshakar Alg. Niska. — R-ad som skonert, skonert-r-ad. Fullr-ad. R-ad med fällbara master och skorsten. Gråmans eka, r-ad med sprisegel H. Mörne. — Arbetade ~ på varvet som segelsömmare och r-are E. Hornborg. Märk om fartyg Fullr-are m. fl. **2)** Friare. Där jag tog plats på en större strandsten för att dels »värdera» stället, dels r-a spöet L. Munsterhjelm. Möllan var färdig-r-ad med nya segel i vingarna, men ~ Gunnel Holzhausen. Jag fick upp fönstret, r-ade repstegen och klättrade ned Fr. Nilsson Piraten. **3)** Bildl. Jfr rigg I 2. Gärna ngt vard. Så gick han i land en kväll och r-ade sig fin av bara tusan Erik Sparre. När hennes barn till brud skall r-as D. Fallström. R-ad i oljekläder och storstövlar Ax. Ahlman. Och så [dvs. i hög hatt osv.] var också N. D. As Papirius och andra ~ r-ade 'Jörgen'. Stilig r-ade flickor. Fullr-ad var hon i parasoll, handskar, fräsande stilig kofta och ~ O. Högborg. Högtids-r-ad. **Syn.** (på)tackla (u); (ibl.): på-l. uppsätta u, iordningställa u, rusta i ordning, tillrusta u; (ibl.): upplåda u, snobba o'pp (sig).

Rigori'sm, -en; -t (-en, -er; -isk, -t). **1)** Och kopterna iaktta än i dag sina långa fastor med en r-m, som utmärklar dem och ~ S. Siwertz. Denna Kants r-m Fr. Böök. I själva sin ytterliga r-m kan den ~ ib. De etiska kraven togos på allvar, men utan

r-m. Med den stränga *r-men* i deras religion förlikte han sig dock aldrig. **2)** Tyckas icke ha varit några etiska *r-ter*. Moraliska *r-ter*. — I religionen snarast *r-tisk*. **Syn.** (*r-m*.) överdriven l. omutlig l. obönhörlig l. obevklig stränghet (i tillämpning av grundsatser o. föreskrifter), hårdhet, obönhörlighet, omedgörlighet i varje punkt, oböjlighet; (*r-t*.) sträng sedelärare, som obönhörligt iakttar alla bud o. stadgar, ibl. puritan, ibl. principryttare l. strängaste formalist. — **Rigorös**, -t, -are. Allvarlig, nästan *r*. Den mest *r-a* hälsopedant Alb. Engström. Sin *r-a* syn på livet. Slogo ~ över i ett *r-t* förfarande vid äldre byggnaders »stilverna» återställande ~ Sv. Uppslagsbok. Och ända voro vi ingalunda *r-a* i fordringar på »ordentligt» liv Sigfr. Almquist. Den *r-aste* vegetarianism. En ytterst *r*. examen i ~ A. Kargren. **Syn.** (obevekligt) sträng, oböjlig, obevklig, alltför sträng, hård (o. omedgörlig), pedantisk i fasthållande av grundsatser, som ej släpper efter på en enda punkt (ifråga om föreskrifter l. d.), (ytterst l. nästan sjukligt) noggrann.

Rik, -t, -are. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. (ifråga om förmögenhet). **a)** Han är *r*., men han använder väl sin *r-edom*. Vålbergad, men icke vad man kallar *r*. Alla hennes vänner voro *r-a* eller åtminstone förmögna. Romanovarna voro fantastiskt *r-a* och ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Kolossal, omätligt, plumpt, botten-, storm-, stenrik. *R.* som Krösus. Han hade gjort en liten uppfinning och hoppades allt fortfarande att en dag bli *r*. på den uppfinningen. *R.* och mäktig. Möda dig icke för att bli *r*. ~ Bibeln. Det är ej mången, som tål vid att i ett slag bli *r*. En *r*. onkel från Amerika. Ej komma hem *r-are*, än när man for. *R.*, men ej ett spår penningdragg. En *r*. aristokrati. Ett *r-t* bolag. Vad som kunde falla ifrån den *r-e* mannens bord Bibeln; även bildl. Göra ett *r-t* gifte. Giftna sig *r-t*, till rikedom. — **Nyrik.** **b)** *R.* och fattig få leva jämte varandra Bibeln. Fattiga och *r-a*. Han aktar den *r-e* ej för mer än den fattige Bibeln. Sitta vid de *r-es* bord.

2) Friare o. bildl. **a)** Och han är *r*. och går i *r-a* kläder ~ Hj. Procopé. *R-a*, *r-t* utstyrda möbler. Bli 10 kr. *r-are*. Men jag blev ett lyckligt barndomsminne *r-are* Gurli Linder. Som ~ gjort honom en erfarenhet *r-are*. **b)** *R.* på. Landet är *r-t* på skogar. Gruvor, *r-a* på malm. Jörgen Seefelds väldiga bibliotek, oerhört *r-t* både på böcker och handskrifter O. Walde. Ullra får. Vatten-, skogrik osv. Ett rimrikt språk. — *R.* på ord, fattig på gärning. *R.* på idéer och förslag. *R.* på utvägar. Komma hem *r-are* på erfarenhet. Överflödande *r.*, överrik på ~. **c)** Riklig (ibl. med bibet. av 'präktig' l. givande). *R-a*, *r-t* givande gruvor. En *r*.

källöder. *R-a* flöden av ~. *R-a* skördar. Sju *r-a* år. Komma med *r-a* skänker. Lastad med *r-t* byte. Bordet var *r-t* dukat med ~. Att idegranen ~ har flera ovanligt *r-a* förekomster i Böda-skogen R. Sterner. Stickslingsplantorna [av melon] bära vanligen tidigare och även *r-are* än fröplantorna Lind-Liljevall. Under en av de *r-aste* stjärnhinlar jag upplevat ~ S. Barthel. *R-t* (böljande) hår. Med dina *r-are* resurser kan du ~. Det är hugesamt att just på detta område skönja *r-a* möjligheter för ~ D. Elfstrand. *R-a* tillfällen att ~. När källorna (till vårt lands historia) börja flöda *r-are* ~. En *r*. källa till glädje utgjorde alltid ~. Originalband med *r*. ryggförgyllning. Hans *r-t* skulpterade matsal ~. Ämnet är ovanligt *r-t*. En *r-t* (flödande) fantasi. Ett *r-t*, men aldrig överlastat, aldrig svulstigt språk. En *r-are* uttrycksskala E. Kihlman. [Ruben Liljefors' violinsonat] är ett alltigenom gediget arbete, med en *r*. men översködlig tematik B. Carlberg. Med *r*. instrumentering. *R*. ornamentering, utsmyckning. [Bygden] har fått Guds välsignelse i *r-are* mått än andra. Så fick hon nu sina gärningars lön i *r-aste* mått Elin Hök. **d)** Mångsidig l. innehållsrik. En *r*. begåvning. *R-are* utrustad var dock brodern. Med *r-a* förståndsgåvor. En *r*. *r-are*. Harald Hjärne ~ en sällsynt storvulen, myndig och *r*. personlighet R. Pipping. — Där livet leves *r-t* och farligt ~. Slösande *r-t* är livet Ax. Ideström. Det var verkliga *r-a* dagar för oss, som då voro unga Gunnar Bergström. Talade ofta om den kvällen såsom ett av våra *r-aste* gemensamma minnen A. Gierow.

II. Ssgr ha vanligast rik-, därjämte rikeman o. — mest med -e — *r-edom*) l. (särsk. i part.) rikt. Adj. nybildas i stor utsträckning vid behov (särsk. skönl. o. fackl.). T. e. *R-blommig* l. *r-t*(*t*)blommande, *r-t*(*t*)mönstrad. — Som andra ssgsled nyttjas 'rik' både till abstr. o. konkr. ord o. har vanl. 'angenäm' färgning, under det 'full' är mer neutralt; 'fylld' o. '-diger' äro i allm. mer skr. o. skönl.

Syn. I. **1)** (nära stå:) förmögen, välbärgad, välmående, bemedlad, i besittning av (en stor) förmögenhet, penningstark, 'tät', välsituerad, kapitalstark, ekonomiskt oberoende, stadd vid kassa, försedd med en (väl)späckad pung; **2)** överflödande (på), med ett outtömligt l. stort förråd av, väl-fyllt, (väl)späckad, (hart när) outtömlig, välförsedd, riklig, ymnigt givande), fruktbar, 'fet', bördig, givande, frodig, yppig, rikhaltig, 'stor', mycken, mångtalig, 'väldig', innehållsrik, gedigen; kostbar, präktig, dyrbar, påkostad, utsirad, (ibl. nära:) 'tung', ståtlig, nästan överlastad; **II.** (ibl.) -full, -fylld, -diger.

— **Rikaxig**; -het. *Vippa* ~ *yrig* och *r*.

C. Lindman. **-blommig**; -het. *R-a jasmíner. -bärig*; -het. Oftare 'rik(t)bärande'. Trädg. o. d. [*Denna tomatarts*] *r-het* Trädgården 1918. **-dom** se rik- l. rike-. **-haltig**, -t, -are; -het. **1)** *Vårt r-a reseapotek* Erl. Nordenskiöld. *R-a fördrd. Ett r-t urval. Den r-a nöjesavdelningen. Ytterst r-a in-skriftsmynd* O. A. Danielsson. *Vårt rese-program är i år r-are än någonsin. Beroende på det föreliggande materialets r-het och tillförlitlighet. 2)* Mindre ofta 'egentl.' *R. silvermalm. Syn.* jfr rik. **-het**, -en. Sälls., skr. *Ett landskap, som bredde ~ ut sig i obergänsad r.* Emma Bendz. **-hårig**; -het. *Den r-a svansen [hos grymtoren], vilken begagnas till flugviflor, prydnader och utmärkelsetecken (s. k. hästsvansar)* Nord. Fam.² **-lockig**; -het. **-lummig**; -het. **-man** se rik- l. rike-. **-vordjen**. Chicagos *r-na* börspekulanter, slaktare, procentare, yrkes-spelare ~ K. Zilliacus. **-ullig**; -het. *R-a ffr.* — **Rik- l. Rikedom**, -en, -ar. **A)** Enkelt. **I.** Huvudformen (rikedom). **1)** Egentligast. *De idogas hand skaffar r.* Bibeln. *Du har ökat din r.* ib. *Ett gott namn är mer värt än stor r.* ib. *Hälsa är bättre än r.* R. gör oro. *R. förpliktar. Vägen till r. går genom trycksvärtan, sade Barnum eller någon annan klok annonsör 'Hasse Z.'* *Eder r. multnar bort ~ Bibeln. R. och ära komma frdn dig ~ ib. R-en har många vänner den rike, de rike. Det finns verkliga ingen r. så stor, att den kan mäta sig med förnjösheten. R-ens lockelser. Samla r(-ar). Som förlorat sin(a) r(-ar). Förlitade sig på sina stora r-ar* Bibeln. *Han kunde icke få någon ro, förrän han omsatt sina r-ar i jord* Öv. fr. Pearl Buck. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Havets r-ar skola föras till dig* Bibeln. *Landets stora r-ar ligga outnyttjade, men ~. Malm-r-ar. b)* *En myllrande r. av savor. Med en r. av rytmiska och melodiska skiftningar, som ~ E. Kihlman. Talade med oerhörd snabbhet och en r. på gester* Öv. fr. N. Melba. *Barn äro fattigmans r. En ovanlig r. på uppslag, idéer, nyanser, detaljer. Språkets, ämnets r. Skildringens konkreta r., ordens saftiga fyl-lighet ~ S. Agrell. Uppenbara sin härlig-hets r.* Bibeln. — *Art-, sort-, idé-, innehålls-, uppfinningsrikedom. II.* Biformen 'rikdom'. Mindre vanl. o. blott i dikt. **1)** *Egentl. Han vunnit sin rikdom med svärd och brand ~ Alfr. Jensen. 2)* Bildl. *Du öser av din rikdom / med fulla händer (om 'Livet')* O. Seidenschmur. **B)** Ssgr. Blott i dikt ngn gång utan -e. Ex.: *Den gamla bondesläkten i dess vacklan mellan omotlig rättskänsla och r-sbegär* Erik Hedén. *Och fruktodling skulle kunna bli en nationell r-skälla för landet [Mexiko]* Karin Jensen, öv. Särskilt under deras *r-stid, dd ~ Iv. Ljungquist. Syn.* (mer l. mindre nära:) (stor l. anseilig) förmögenhet, stora tillgångar l. inkomster,

'välmåga', överflöd, ekonomiskt oberoende, gott om penningar l. slantarna, välstånd, stora timliga fördelar, fullt upp (av det jordiska goda); ymighet, rikhet, riklighet, rikhaltighet, stora l. rika förråd l. resurser, ibl. '(guds) välsignelse', ibl. skatt(er).

-man. I. Formen 'rikman'. **1)** Enkelt. [*Banditen Romanetti*] *levde som en rikman, i ett överflöd, som ~ 'Spada'. En efter tidens mått väldig r.* Maur. Hellberg. *Sjukdom och ledsamheter förmörka ofta r-s lycka. Den smulan från r-nens bord* R. Schildt. *Bönder och baroner, rikmän och tiggare* V. Langlet. *Rikmänen inom samhället ~ L. Wåhlin. Rikmännens kast, en förnäm myriad ~ Fröding. 2)* Ssgr. Ex.: *Du var visst ett rikmansbarn* J. Hemmer. *Han ägde en gång en rikmansdräkt / av sammet och guldbro-kad* B. Gripenberg. *Ett r-shem. Leva ett r-sliv. Den r-smiddag* Lidman *skildrar ~ Erik Hedén. En r-sson från ~. II.* Formen 'rikeman'. **1)** Enkelt. *Där kung och rikeman med tiggarn blandas* J. Levart. *Vinner en r-s och börsmatadors obergänsade bevä-genhet* Nord. Tidskr. 1923. *R-s barn* G. Ullman. *Ah, jag har stått vid rikemans dörr / och ~ Bruno Nylander. Kärleken mellan r-s son och fattigmans dotter* Fröding. *Den skoningslöse rikemannen ~ Öv. fr. Tr. Gulbransen. R-nen och Lasarus. Furstar och rikemän* V. v. Heidenstam. *Herrarnas och rikemännens spel om makt eller vinning* Nils Lithberg. **2)** Ssgr. Ex.: *Fullbordade uppdukningen, som Carlsson fann r-saktig* Strindberg. *Bortskämda r-sbarn. Förmögna och högfärdiga r-sdöttrar på storbondegår-darne* Fröding. *I ett nytt bekämt r-shus* Hj. Bergman. *En trångbröstad och inskränkt r-skast ~ Ledare i Göteborg. Handelstidn. 1926. R-skrarteren. Tringas till ett r-sliv* Annie Åkerhielm. *Armod är gott för r-ssjukan* gikten. R-sson.

— **Rik- l. Riktbegåvad.** *En ursprunglig och riktbegåvad kraft* B. Estlander. **-blommande** t. e. krysanterium. **-bärande.** *Rosenpotatis, mycket tidig och r-bärande. R. frukträd. -fasetterad. -givande.* R. och tidiga sorter. *Tillfälle till r. jakt. Ett r. fiske. -mjölkande kor. -mönstrad* m. fl. — **Riklig**, -t, -are; [-a] l. -en l. -t; -het. Äld., bibl. l. skönl. även 'rikelig'. **1)** Huvud-formen. **a)** Adj. *Länna (en) r. skörd, r-a skördar, r. lön för mödan. Ha sin r-a ut-komst vara (mer än) välbergad. En r. mält-tid var framdukad i salen. Försedd med tämligen r. kommentar, r-a anmärkningar. Kjol med r. vidd* P. U. Bereström. *Må lycka i r-t mått komma eder till dell! Få r-t tillfälle, r-a tillfällen att ~. Sprida ett r-are ljus över gångna århundraden. b) Adv. *R-t försedd med ~. Av bärren är blbbär det r-ast förekommande. R-t belönas för ~. R-t späckad med anekdoter. Han är alltid**

r-are försedd ifråga om ylletyger. Där han skördade r-t med optum. — Pälsten är ~ r-en inblandad med fina, glänsande stickelhår, som ~ 'Regulus'. Den frikostige varder r-en mättad ~ Bibeln. Jag skall r-en välsigna dig ~ ib. Och då känner man sig r-en belönad. Våra förväntningar skulle ~ r-en gå i uppfyllelse Prins Wilhelm. Så till-sattes r-en med nejlikor, stark-, krydd- och vitpeppar, och ~ Ane Randel. 2) Biformen med -e. a) Ditt ord i våra bygder / må r-a bo Ps. 1. b) Ty rikedom är ej att mycket äga, / men att av hjärtat rikeligen ge! Har. Jacobson. c) Nu våra liksom fjärran / bor r-t hans ord Ps. 550 (Roneberg). Syn. jfr rik I 2. — Rikta¹ se d. o.

Rike, -t, -n. A) Former. 1) Åld. o. hist. träffas i några uttr. 'riksens' för 'rikets'. T. e. Riksens ständer, Riksens råd o. Riksens höga ämbeten. 2) I ett par sgr träffas i dikt biformen 'rik', t. e. Himmel-, jorderik. B) Bet. o. användning. I. Egentl. 1) Sverges r. Det svenska r-ts tillkomst. Tyska r-t. Det heliga romerska r-t. Kina, ofta kallat 'det himmelska r-t'. Djävulen ~ visade honom i ett ögonblick alla r-n i världen Bibeln. Sverges r-s lag. Vidga r-ts gränser. Att aldrig minska r-ts omfattning. Utlänningar, som ankomma till r-t ~. Föra utom r-ts gränser. Ur r-t för-visa ~. Ströva land och r. runt, omkring. Till r-ts bästa. Göra r-t starkt. Ett (i sig självt) söndrat r. även bildl. R. mot r. Bibeln. Hedningarna larma, r-n vackla ib. Den Väldige, för vilken människorna äro likt rök och jordens r-n likt farande moln Ö. Tigerstedt. Konungen var betänkt på att sätta honom över hela r-t. Mitt (kung)rike för en häst! Ovärdig att i r-ts tjänst vidare nyttjas. R-ts allmänna kartverk. R-ts högsta värdigheter. 2) Märk bl. a.: a) En av R-ts Herrar (även skrivet med små bokstäver) värdighet införd av Gust. III, berättigande till excellenstitel, avskaffad 1868. Brahe var sedan 1778 bärare av excellenstiteln såsom den förste av Gustav III utnämnde R-ts Herre F. U. Wrangel. Den gamla grevinnan hörde till »R-ts Fruar», hos vilka presenterade damer måste göra visit ib. II. Friare o. bildl. 1) 'Det tredje r-t', Hitlers Tyskland; det tysk-romerska r-t var det första, r-t av 1870—71 det andra. Hur tyska nationalsocialisterna tänka sig tredje r-t 1932. — Vi skola ej låta muta oss av fjärr-syner mot tusenåriga r-n Per Hallström. Tänkta lyckor-n. 2) Som du endast ansåg höra drömmarnas r. till S. Dahllöf. Leva i fantasiens r. Skuggornas r., dödsr-t. Naturens, nådens r. Hör det till djur-, växt- eller sten-r? 3) Mitt r. är icke av denna världen Bibeln. Tillkomme ditt r. / ib. Tänk på mig, när du kommer i ditt r. / ib. Ty r-t är ditt ~ 'Herrens bön'. Förkunna evange-

lium om Guds r. Bibeln. Salighetens r. Guds-r-t på jorden. Syn. (ibl.): stat, välde, land, besittningar, 'makt', herradöme, ibl. bygd(er); 'värld', område, gebit, sfär, krets; (i ssg): rikets, ibl. tyska rikets, ibl. stats-l. 'hög'; allmän, national; högeligen l. mäkt.

— **Riksad[e]l**; -lig. Hist. Riksomedelbar adel i Tyskland före 1806. Av romerske kejsaren Frans I upphöjd i tyskt r-ligt stånd Nord. Fam.² -**advokat**. Chef(en) för norska åklagarväsendet. R-en har närmast under sig 12 statsadvokater. -**akt**. Hist. I. Utan plur. Fredlöshet gällande i hela tyska riket. Förklara ngn i r. II. Mest best. sing. R-en särsk. den lag som reglerade unionsförhållandet mln Sverige o. Norge (1815—1905). -**amiral**. Hist. Sv. flottans administrativa o. militära ledare 1602—83. -**angelägenhet**. Avhandlas ju rent av som en r. -**an-nonsering**; -ör. R-örer torde observera, att bästa annonsorganet är ~ 1931. -**anti-kvarie**; -ämbete (dels allmännare, dels om ämbetsverk, näml. den 1922 föreslagna kulturhistoriska centralmyndigheten). R-n utövar högsta tillsyn o. vård över landets fornlämnningar o. byggnadsminnesmärken, förestår statens historiska museum o. kungl. myntkabinettet samt är ständigt sekreterare i Vitterhetsakademien. Joh. Buræus kan anses som vår förste r. Behovet av lokala organ för fornminnesvården har ordnats på frivillighetens väg genom inrättande av 'r-ns ombud' i orterna. Sverges r. motsvaras av Finlands statsarkeolog. — I skrivelse till r-ämbetet gör socknen gällande, att ~. -**arkiv**; -arie (-ämbete). R-arien är chef för det offentliga arkivväsendet o. har särsk. in-seendet över R-et (i Stockholm) som bl. a. förvarar handlingar från Kungl. Maj:ts kansli. (Svenska) R-et är också en anstalt för historisk forskning; det är särskilt Hans Järta, som haft största förtjänsten vid denna utveckling. Sedan 1877 utges 'Meddelanden från svenska R-et'; från 1931 utsänder arkivet även en serie större själv-ständiga arbeten (Skrifter utg. av svenska R-et). I Norge och Danmark träffa vi även-ledes benämningarna r. och r-arie; i Finland motsvaras de av 'statsarkiv' och 'statsarki-varie'. R-arien inspekterar landsarkiven. -**armé**. -**arvinge** tronarvinge. -**avtal**. A. mln organisationer för hela riket (x ords-avtal, a. för viss arbetsplats o. distrikts-avtal).

-**baner** (biton på -er); -förare. Kungligt värdighetstecken i form av en rikt utstyrd fana. Sverges sist gjorda och ännu stundom använda r. är förfärdigat till Adolf Fred-riks kröning 1751 och förvaras i Riddar-holmskyrkan. — Ej säll. i friare uttr. Men vi som inte kunna svärja en partifana, evad färg den har, men hålla oss under r-et,

fråga: ~ Karlfeldt. *Kämpa under r-et.*
-bank. 'Institution' o. byggnad. **I.** Enkelt.
1) R-en, Sverges centralbank, förr kallad Riksbankens ständers bank. År 1899 fick r-en hos oss ensam sedelutgivningsrätt. Beviljas, ta upp ett lån i r-en. R-ens utlåningsverksamhet. R-ens metalliska kassa. Anställd vid r-ens kontor i Uppsala. R-ens sedeltryckeri i Stockholm. **2) R-en ligger på Helgeandsholmen.** Gå in i r-en för att ~. **II.** Ssgr ha nästan alltid riksbanks-, undantagsvis ngn gång därjämte riksbank-. Ex.: R-schefen, 1:e deputeraden i R-en, Irar Rooth. Har ögon, som äro lika vederhäftiga som en r-sfemma. R-s(filial)kontor. R-sfullmäktig se bankofullmäktig (I. 276). Nya r-shuset i Stockholm. Enligt senaste r-srapport ~ har sedelstocken nedgått från i runt tal 731 till 701 milj. kr. Mars 1919. Kungl. Kung. 31 aug. 1914 ang. utgivande av r-sreddlar å en krona. R-stjänsteman. **-bekant.** Ofta i dålig bemärkelse. R. för sina extravaganter. En r. svindlare. **Syn.** allmänt känd (över hela riket), ibl. ökad i notorisk.
-bibliotek; -arie. R-et i Stockholm, officiellt kallat Kungl. Biblioteket. Chefen för Kungl. Biblioteket (K. B.) bär sedan 1910 titeln r-arie. På r-arie Dahlgrens tid. **-bokslut;** -sbyrå. R-sbyrå är namnet på den byrå inom Riksräkenskapsverket, som har att verkställa den centrala bokföringen (ävensom att utföra den formella granskningen av inkommande huvudböcker); tidigare var r-sbyrå en afdelning av Statskontoret.
-brev. Taxa för inrikes försändelser: r. 15 öre, lokalbrev 10 öre 1919. **-byggare;** -e; -mästare. Gärna skr. o. rent bildl. **1) Lik** alla stora r-are hade han ~ E. Nyström. En minnesplakett över r-aren Gust. Vasa. En järnpolitik efter Bismarcks ritning, fast i fogarna som den gamle r-arens egen V. Spångberg. **2) R-e.** a) R-et på Helgeandsholmen. b) [Med utropandet av det tyska kejsardömet] var slutsteningen lagd i Bismarcks r-e T. Segerstedt. **3) R-mästaren Gustav Vasa.**

-dag (mest akut; i smtl. ofta riksdag med akut). Ordet nyttjas stundom även om andra länders folkrepresentation l. riksför-samlingar (i regel om Danmarks o. Tysklands samt numer även Finlands); vanl. föredras dock ländernas egna namn: lantdag (före 1919), storting, parlament, kongress, (riks)duma osv.; ibl. = riksmöte, riksför-samling, ständermöte, (riks)ständerna, riksbens ständer, kamrarna. Om institution, ombuden, sammankomst, tid, lokal. **I.** Enkelt. **1) Egentl. a) Sverges r. firar sitt 500-årsjubileum 1935. R-ens befogenheter. R-ens justitie och dess militieombudsman. R-ens revisorer, vanl. benämnda 'statsrevisorerna'. Till R-ens verk höra även Riksbanken, Riksgäldskontoret och R-sbiblioteket. Den grund-**

lag (R.O. dvs. R-sordningen), som reglerar r-ens sammansättning och verksamhetsformer. Som r-en ställt till K.M:ts förfogande. Frågan måste gå till r-en. **b) År r-en i Arboga år 1435 verkliga vår första r.? Reformationsr-en i Västerås 1527 (Västerås r.). Vid r-en i Norrköping 1800, Gust. IV Adolfs kröningsriksdag. Hålla r. Sammankalla r-en (till Örebro). R-en sammanträder numer varje år. Upplösa r-en och förordna om nya val. R-ens högtidliga öppnande i, på Rikssalen. R-ens avslutande. Lagtima och urtima r. Endast sådana dr, då r-en var samlad. Under pågående r. Rum att hyra under r-en. På motion av ~ beslöt r-en ~. Årets r. **c) Medlem av r-en. In-väljas i r-en vanligare: väljas till r-sman. Sitta i r-en. R-ens partier. R-ens första kammare. d) Den gamla ständr-en ersattes genom representationsreformen 1866 av vår nutida tvåkammarriksdag. **2) Friare o. bildl. a) Larm och skrik — fullkomlig polsk r. i engelska underhuset, 1922. Ock husfaderns auktoritet förhinderade, att de olika meningarna resulterade i något slags »polsk r.» G. Thörnell. b) Tiggarna höllo r. [i Ispahan vid ryket om främlingsbesök] och lärde in talande gester, som ~ Maud v. Rosen. Folk-arna 1893 och 1896. Idrottsr-en stundar 1919. Sjöfarts-, skytteriksdag. Sverges första studentriksdag tog i går sin början 1934. Årets tegelriksdag börjad 1923.******

II. Ssgr. Ex.: Jordbrukets huvudtitel r-sbe-handlad. Det väntade r-sbeslutet om avskof-fande av de sista resterna av gästgiverierna och den allmänna skjutsen 1933. R-sbiblio-tek. R-sbibliotekarien, som f. o. m. 1921 bär titeln överbibliotekarie. Vid r-sdebat-terna. R-sfarbröderna skämts. för r-smän-nen. Det blir naturligtvis en r-sfråga måste före i riksdag. R-sfullmäktig mindre vanl. för 'r-sman'. R-sförhandlingar. De nordiska ländernas fredsvänliga r-sgrupper Nord. Fam.² Alb. Engströms R-sgubbar. Samtliga r-shandlingar fr. o. m. 1867. Vår r-shisto-ria under ständertiden. R-shistoriska utställ-ningen hålles i dag ~ öppen för sista gången 29 sept. 1935. Trapphallen i R-shuset. R-sin-terpellant (-ation). R-skallelse k. till r. R-skrönika t. e. som tidningsrubrik. Den blivande r-skvinnan C. G. Laurin. R-skäbb-lets och tidningsskrikets förvirrade röster Sigfr. Almquist. På r-släktar(en). — Bli r-sman (i 1:a kammaren). Folkvalda r-smän. R-manna(ar)ode (-gåvor, -kandidat, -skap, -släkt, -val m. fl.). — R-smandat. R-sord-ningen av 1866, vari särskilt 1909 (allmänna rösträtten) och 1918—21 (lika o allmän kom-munal rösträtt) stora förändringar vidtagits ofta förkortat 'R.O.' År 1919 började lant-dagsordningen i Finland att kallas r-sord-ning, och nu är den ersatt av r-sordningen av 1928. R-spartierna. Innevarande r-spe-

riod (innan nya valen). *Universitetens r-spetita*. *R-spolitik* (-iker; -isk). *R-spolitiskt* sett tillhör han intet parti. *R-spredikan* i *Slottskapellet* före r-ens öppnande i avslutande i Rikssalen. *Söka i gamla r-sprotokoll* efter prejudikat. *R-sreferat* (-ent). *Utrikesnämnden beslutad vid r-sammansträdet* i går 1919. *R-sstenograf*. *R-strycker*, som brukar fördelas på en hel del olika Stockholms-tryckerier. *R-supplösning*. *R-svalda talmän*. *Saken måste bli ett r-särende* måste före, upp i riksdan.

Syn. I. se ovan; **II.** (r-sman (iksbl.)) folkombud, (folk)representant, (riksdags)farbror, r-sgubbe, parlaments- l. kongressledamot, stortings- l. lantdagsman, dumamedlem.

-däler se d. o. **-del.** *Irländska fristaten* (en brittisk 'dominion') och *Nordirland*, en brittisk r. **-drots**; ämbete; [-inna]. Hist. Se drots. *Den sista r-innan, gift med justitiekanslern C. A. Wachtmeister*, av *Gust. III förtänad titeln r.* **-duma** se *duma*. **-egedom.** **-enande.** Skr. *De r. tankar*, som ~ J. M. Sundén. *R. åtgärder.* **-enhet.** *Emellertid stärktes r-en väsentligt*, då ~ Nord. Fam.² *Om r-en står på spel.* **-fader**; -lig. *Den gamle r-n Gust. Vasa. En av de rikast begåvade bland det modärna Japans »riksfäder»* Verner Söderberg. — *Med r-lig myndighet.* **-fiende.** Rikets fiende. **-fientlig.** *R-a stämplingar.* **-finansler**; -minister (-ium). **-friherre**; -lig. Jfr riksadel. **-frö|mässa**; -utställning. *Fröodlarförbundet har anordnat sin tionde r-mässa* 1932. **-furste**; -estånd; -lig. Rikssomedelbar tysk furste; även titel. *Linjen Hohenlohe-Neuenstein upphöjdes 1764 i r-estånd*, och *linjen Hohenlohe-Waldenburg erhöll r-lig värdighet år 1744.* **-förbund**; -smedlem l. -are. T. e.: *R-et för Sveriges försvar, grundat 1925.* *R-et Landsbygdens folk* förkortat R.L.F., en facklig organisation bildad 1929. *Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas r.* från 1903. *Minuthandlarnas r. firar tiödrsjubileum* 1918. *Trafiktjänstemännens r.* *R-et Svensk frukt* från 1934 (för försäljning i större skala av svensk frukt). *R-et för affärsanställda konstituerat i Stockholm* 1932. — *Idrottsriksdagen avslutas med det stora r-s-mötet* 1920. — *Nämndeman A. Lindström, Långnäs, r-are* Sv. Dagbl. 1920. **-fördär-vjande**; -are; -lig. *Döma r-aren landslyktig.* — *Ett krig, som han ansåg olagligt och r-ligt.* *Föra en r-lig politik.* **-förening.** *R-en för svenskhetens bevarande i utlandet*, stiftad i Göteborg 1908 på initiativ av prof. Vilh. Lundström. *Ovan angivna siffror visa tydligt Svenska Kryssarklubbens karaktär av r. Rob. Thoreus* 1935. **-föreståndare**; -skap (-et) m. fl. Utöware av riksstyrelsen under konungs minderårighet, sjukdom l. frånvaro från riket; våra nu gällande grund-

lagar bruka icke namnet 'r-e'. *Okt. 1438 instiftades r-ämbetet*, då marsken Karl Knutsson bekläddes med värdighet av r-e. *Huru sedan ~ Mannerheim som r-e förde oss ut ur ~ B. Estlander. Karl XIII r-e år 1809.* **Syn.** rikshövitsman, provisorisk regent. **-författning.** *Enl. tyska r-en 1919 ~.* **-förrådare**; -eri; -isk (-het). *R-aren J. R. Patkul. R-iska stämplingar.* **Syn.** högförrådare. **-församling.** *I r. och vid synod / så mäktigt din stämna hördes E. N. Söderberg.* **-försäkring**; -sanstalt. *R-sanstalten*, ett centralt ämbetsverk (under Socialdepartementet), inrättades 1902 och har till huvuduppgift att meddela försäkring för olycksfall i arbete. **-förvaltande**; -ning. *En ny ordning i den översta r-ningen H. Reuter Dahl.*

-gagnande; -elig. Skr. *En övertygad ~ uppskattning av deras kalls r-ande betydelse* Reinh. v. Rosen. *Också ett r-eligt förslag* Allm. Journalen 1815. *Erkänner ~ förenings verksamhet såsom r-elig ~.* **-giltig**; -het. *Sparbanksboken blir r.?* Rubrik 1933. *Vilket uttal, som rore mest r-t. R-heten för tentamina under debatt* 1927. *I samband med stadgan om statsvetenskaplig examen ha bestämmelser givits om r-het för tentamina inom universitetens filosofiska och juridiska fakulteter; för tentamina inom teologiska och medicinska fakulteterna har r-het redan tidigare införts* maj 1935. **-grevje**; -skap; -estånd; -inna; -lig. Jfr riksadel. *Harrach, österrikisk adelssläkt, upphöjdes 1616 i grevestånd* och 1627 i r-estånd V. Köersner. *Fru Elisabeth, r-inna av Einzelnau-Kavalnow ~ Öv. fr. M. v. Ebner-Eschenbach. [Wilh. v. Pechmann] tillhör en r-lig ätt och ~ N. Söderblom* 1931. **-gräns**; -banan (äldre namn på bandelen Gällivare — Riksgränsen). *R-en (mellan Sverige och Norge) uppgicks på nytt för ett par tiotal år sedan.* *R-en mot Finland sammanfaller huvudsakl. med flodfärör, varför någon upphuggen gata ej förekommer, men gränsrösen äro resta på båda sidor av vattendragen ~ och ~ G. Hesselén. Fenno-skandisk r-inspektion av Ragnar Numelin, Nord. Tidskr. 1927.* **-gäld**, -en. I. Enkelt. Hist. Se banko (I. 277). *Mest i gen. o. efterställt (förkortat 'rgs') om mynthfdn 1845—55. En rdr specie = 2 2/3 rdr b:ko = 4 rdr rgs. År 1845 bestämdes, att 1 rdr rgs skulle motsvara 48 sk. rgs. Och blevo ända karlar, som höllo i banko, vad han är i r-s M. Cramær.* **II.** Ssgr. Även om nutida fhdn. *R-skontoret, ett riksdagens verk, som ombesörjer statens uppläning och skuldförvaltning, styres av 7 av riksdagen utsedda r-sfullmäktige; r-skontorets uppgifter ha på senare tid så ökats, att en omläggning av ämbetsverket är under utredning* 1935. *R-smynt. R-sedel.*

-hemlighet. Dels = statshemlighet; dels

= 'offentlig hemlighet'. **-heraldiker**; -äm-
bete. R-n har att uppgöra o. granska för-
slag till vapen för rikets städer och provin-
ser samt förändringar i furstliga l. adliga
vapen l. förslag till nya sådana samt att
granska o. godkänna vapen som skola an-
bringas på offentliga byggnader, fanor, mynt
etc. R-n uppbär ej lön, men har rätt till
ersättning efter viss taxa. **-historia**; -ograf
(ämbetsman med uppgift att skriva rikets
historia). 1) *Ericus Olais lärda r-a* J. Nord-
ström. 2) *Fast anställda r-ografer hade vi
i Sverge från 1640-talet till 1835*; J. Hal-
lenberg var vår siste r-ograf. **-hushållare**;
-ning. *Gust. Vasa, den store r-aren*. R-ningen
(eller statsfinanserna). **-huvudbok**. R. föres
av Riksräkenskapsverket över statens till-
gångar och skulder, inkomster och utgifter.
-huvudstad. Kejsaren och kejsarinnan av-
reste redan samma kväll ~ till r-en, men
tronföljarparet stannade en dag över ~ B.
Estlander. Berlin, r-en. **-här**. **-häröld**;
-sdräkt. Jfr häröld. Greve Alfred Piper
blev 1919 r. och officiant i K. M:ts orden,
där han ~ 1930. Ständsriksdagarna ut- och
avlystes på Stockholms torg genom r-en, åt-
följd bl. a. av två härölder, alla till häst.
E. G. Leijonmarck, som jag minnes mycket
väl i den granna r-sdräkten, bestående av ~
F. U. Wrangel. **-idé**. Emellertid fortsatte
den ryska r-n, som icke var rättens idé utan
expansionens, obekymrad sitt segertåg genom
vårt land ~ B. Estlander. **-insignier**.
-intresse. Utdikning av sumpigt skogsmark
ett r. Rubrik 1927. En del »lokala grund-
lagar» erkändes, men om de befunnos strida
mot »r-na», ägde monarken rätt att ändra dem
B. Estlander. **-inventering**. Den sjätte r-en
skall äga rum den 31 mars ~ 1917. En r.,
omfattande 141 varuslag ~ dec. 1918. R.
av sackarin och andra sötningsmedel jan.
1917. **-järnväg**. Tyska r-arna ha anskaffat
nya snabbgående lokomotiv, som drivas med
överhettad ånga och ~ 1933.

-kabel; -(s)bygge. **-kansler l. -kanslär**;
-(s)skap; -sämbe m. fl. Jfr kansler. Hist.
En av de fem höga riksämbetsmännen; i
Tyskland från 1871 högste styresmannen
(utsedd av kejsaren), senare (1919) ung. =
premiärminister; 1934 sammanslogos r-säm-
betet o. rikspresidentensämbetet (Hitler kallar
sig Führer och r.). R-n Axel Oxenstierna.
I Sverge nedlade den siste r-n, greve Fredrik
Sparre, sitt ämbete år 1797. — Under sitt
korta r-skap 1923 ~ lyckades han [Strese-
mann] återupprätta ordningen och ~ V.
Spångberg. **-karaktär**. Trafikfrågor av r.
-klenod. R-er eller riksgalier. **-kollekt**.
R. för Gamla Uppsala kyrka 1926. Och
även en r. upptogs för saken. **-kommission**.
R-en för ekonomisk försvarsberedskap, som
fick sin instruktion år 1928, utgör det ledande
och övervakande organet för rikets ekono-

miska försvarsberedelser. **-konferens**. K.F.
U.K:s r. här i juni ~ 1919. **-kunnig**. Mindre
vanl. o. mer skr. än 'riksbekant'. *Vilkas
r-a skolregementet vann allmänhetens inte
precis gunst, men ~ Sigfr. Almquist*. **-kur-
tisör**. Gärna skämts. *Ity att den gamle
varit och förblev en r. Wilma Lindhé*. **Syn**.
Don Juan. **-kör**. Sveriges kyrkosångs-
förbund, bildat 1925, framträdde för första
gången som r. i Linköping. **-lag**, -en, -ar;
-stifta (-are; -ning). R-ar och delstatslagar.
Där Ryssland tänkte r-stifta för oss B. Est-
lander. R-stiftningsfrågan dök upp igen
under år 1908 i ännu farligare former än
föret H. Gummerus. **-land**, -et, = l. -län-
der. Hist. Dels (till 1806) allt till Tyska
riket hörande område; senare (1871—1918)
om »r-en» Elsass-Lothringen. **-landstorms-
tävling**. Årets r., den femte i ordningen,
hålls i Örebro 15—18 maj 1924. **-likar** e.
1) Egentl. R-na utgjordes förr av ett nor-
malskålpund och en normalfot, som förva-
rades i skattkammaren och efter vilka alla
mått och vikter justerades; de nuvarande
r-na, normalmeter och normalkill, kallas
'prototyper'. 2) Bildl. *Ta vår tillflykt till
r-en på detta område, Srenska akademiens
ordlista O. v. Friesen*. Vi måste skoffa oss
en r-e för de ljudvärden, som landsmåls-
alfabetets typer skola beteckna O. Gjerdman.
-läger. T. e. Frälsningsarméns »r.», det
första i Sverge, inleddes på måndagen i
Stockholm och skall räcka i 8 dagar juli
1934.

-mark. Se mark³ I. Vad motsvarar det
i tyska r.? **-marsk** se marsk² 1. **-marskalk**;
-sämbe m. fl. Chefen för svenska hovet.
R(-en) utnämnes av konungen och har titel
av excellens. R-en har under sig ett kansli,
R-sämbelet och Hovexpeditionen. **-museum**.
Särsk. ofta om Naturhistoriska r-et invid
Stockholm. Föreningen R-i vänner, bildad
1925, med uppgift att genom ekonomiskt stöd
öka Naturhistoriska r-ets samlingar. **-mynt**.
Jfr banko. En riksdaler r. (1 rdr r:mt)
var lika med 100 öre. **-mål**. Särsk. om
'r-et' i Norge i motsats mot 'landsmålet'.
Hj. Falk, klar r-smän, M. Hægstad lika av-
gjord »mlman». **-mästare**; -erskap. Idrotts.
o. d. R-are i mjölkning skall koras 1935.
R-erskapet i pläjning gick till Uppsala län
1933. **-möte**. 'Allmänne' ord för 'riks-
dag' o. d. Genom särskilda under inneva-
rande r. väckta motioner har Riksdagens
uppmärksamhet fäst vid ~. — Idrottsr-t
har nu definitivt blivit uppskjutet 1921.
-nämnd. T. e. Den för behandling av vissa
avtalsfrågor inrättade s. k. r-en 1922.
-olycka. När r. ä de då i alla fall inte!
Syn. nationalolycka, allmän olycka, (ibl.
nära:) 'större olycka'. **-omedelbar**; -het.
Hist. (i Tyska riket före 1806): Som ej lydde
under ngn landsherre utan omedelbart

under kejsaren o. riket. Jfr riksadel m. fl. Rantzau, fordom r-t grevskap i södra Holstein Nord. Fam.² [Würzburg] fordom r-t biskopstift ib. R-a städer ib. Förlorade ~ sin r-het ib. **-omfattande.** En r. sammanslutning. **-organisation.** En adjunkternas r., allmänna adjunktstörningen, bildad 1920. En r. för (fränjande av) bygdekultur.

-park. Gamla Uppsala högar med kyrkan, en del av den tilltänkta r-en 1935. **-parti** t. e. i Tyskland. **-plöjnings**tävling 1933. **-politik;** -isk. Övervinna den landskapliga partikularismen och dstadkomma en enhetlig r-ik Sven Tunberg. **-president.** Titel för Tyska rikets p. enl. författningen av 1919. Hittillsvarande svenske ministern i Berlin friherre Ramel har på tisdagen överlämnat sina rappellbrev till r-en von Hindenburg nov. 1925. **-program;** -chef. R-chef ny befattning inom Radiotjänst; Julius Rabe har utsetts till posten mars 1927. R-chefsbefattningen i Radiotjänst indrages hösten 1935. **-propaganda.** Man beslöt, att rörelsen skulle gå under namn av R-n för trafiksäkerhet 1929. Utvidga länspropagandan till en r.

-regalier. Se regalier. Men man tänke sig nutida statsråd bärande i procession på gatorna r-na på blda sammetshyenden med guldfransar Gurli Linder. **-regering.** 1) Tyska r-en skaffar sig makten även i delstaterna 1933. 2) R. eller partiregering? **-registratur** se registratur. **-rykte.** Det är stolsnickeriet som har givit Östervåla r. ~. **-råd.** Hist. Särsk. i Sverige (o. Danmark). **I.** Enkelt. 1) Regeringskonselj. Sitta i r-et. Medlem av r-et. Vårt första r., Erik Erikssons 'consiliarii' (år 1295), var en förmyndar-regering. Under Gust. II Adolf ombildades r-et till en 'ständig råds-kammare' med säte i huvudstaden. R-et ersattes i 1809 års Regeringsform av statsrådet. Svenska r-ets protokoll. 2) Regeringsmedlem. Sedan Kristinas tid förde r-en titeln excellens och buro som ämbetsdräkt en purpurmantel. Under frihetstiden var det i verkligheten ständerna, som tillsatte r-en; efter 1772 års statsvälvning blev det konungen, som själv utsåg sina r. F. U. v. Rosen blev 1788 r., men som sådan entledigad vid råds-kammarens upplösning 1789. **II.** Ssgr. Ex.: Greve Carl Gyllenborg i r-sdräkt (röd mantel med hermelinsbräm). Efter hattarnes seger blev han frampuddad av bröderna till en r-splats M. Lamm. R-sprotokoll äga vi från 1621. Han hoverar sig som en latus i en r-späls. Här skymta och herrar från konungens bord i r-ssammetens gala Hj. Lundgren. Vid r-sutnämningar. **Syn. I.** 1) (ibl:) konungens l. rikets l. rikens råd; 2) rådsherre, (rikets l. rikens l. kungligt) råd, rådsmedlem. **-räkenskaper;** -sverk. R-sverket, föresla-

get av Tenow redan 1912, upprättades 1920; det arbetar på två avdelningar: revisionsbyrå och riksbokslutsbyrå 1935. **-rätt,** -en, -er. I de nordiska länderna: särskild domstol inför vkn statsråd o. justitie-l. regeringsråd kunna åtalas för ämbetsfel. Hittills har i vårt land r. sammanträtt 5 gånger, sist 1854, utan att dock straff dömts. R-en frikände de anklagade. — En fällande r-sdom. **-rös|(e).** (Riksgränsrös(e), gränsmärke vid riksgräns. R-et står just vid Skurdalsporten.

-sak. Sak l. mål som angår hela riket; ibl. högmål. **-sal.** Riksdagens högtidliga öppnande på r-en i Stockholms slott. R-en på Uppsala slott, på 1600-talet kallad krönings-salen, nu åter iståndsatt. — R-svåningen å Karlberg. **-sammanslutning.** En ny r. för tandtekniker, benämnd Svenska tandteknikerförbundet, bildades på söndagen 1932. **-samtal;** -staxa. F. o. m. 1916 kallas samtal som utväxlas mellan apparater tillhörande stationer inom skilda taxeoråden ej längre interurbansamtal utan r. (o landssamtal: mln skilda stationer inom samma taxeoråde o. lokalsamtal: mln apparater tillhörande samma station). R. bryter i dvs. kommer det r. på linjen bryter det vanliga samtal. **-sifra.** Det äkta fruktsamhetstalet för Gotland under perioden 1861—70 ~ understeg r-n med 70 Sv. Dagbl. 1916. **-sigill.** -sjukkassa. Sveriges R-a avd. 32 håller uppborrdsmöte den ~ Annons 1932. R-orna avskaffas icke Rubrik 1926. — Från den 1 jan. 1934 avslutas r-eavdelningar. **-skadlig.** Två sovjetrynna utvisade för r. verksamhet 1922. **-skandal.** De här artar sej ju till en r.! En r., som länge lät tala om sig. **-skattmästare.** Hist. En av de 5 höga riks-ämbetsmännen under 1600-talet. **-skogstaxering;** -snämnd. En inventering av Sverges skogstillgångar (verkställd 1923—29). **-(skytte)medalj.**

-spelman. Allmogemusik av r. August Bohlin, Disagårdens Annons 1932. R-ssstämmor föranställdes 1910 och 1920 i Stockholm. **-språk;** -senlig m. fl.; -lig. I allm. o dialekt, folksmål, allmogemål. **I.** Enkelt. R. eller 'högspråk' (högsvenska) kan vara antingen riksskriftspråk eller rikstalspråk; särsk. det senare är aldrig fullt fritt från landsdels- l. dialektdrag. Finland har två r.: finska och svenska, liksom Norge: riksmål och landsmål, samt Belgien: franska och flamländska. Det svenska r-et har väsentligen sitt ursprung i Mälarpövinsernas folkspråk B. Hesselman. En östgötsk skiftning av r-et. Dialektord, värda att upptas i r-et. Tala, skriva r. Ett värdat r. Bryta mot r-ets lagar. Kan uttrycket erkännas som r.? **II.** Ssgr. Ex.: Om kommittén å ena sidan gynnat de r-senliga namnformer-na ~ Herm. Geijer. Strävan att giva ordet

en mera r-smässig form ~ Sv. Akad. Ordb. Svenska Akademiens ordbok lanserar som r-sord ~ brunnsstängel ~ Sig. Erixon. Verbet tillhör ej den genuina dial[ekten], men förekommer i r-spåverkat tal Ragn. Ljunggren. Till sist: rena r-srim, eller inga rim! Fr. Wulff (i striden mot 'Stockholmsrimmen'). **III.** Avledning. I svenskan betraktas dylika konstruktioner som icke r-liga, men förekomma dock i talspråk i stora delar av Sverige Ragn. Ljunggren. I dessa fall är dialekten r-ligt påverkad, visar r-lig påverkan.

-stad. Särsk. hist. om tyska riksomdelbara städer. R-en (fria staden) Hamburg. **-stambok.** S. över husdjur (på statens bekostnad utgiven av Lantbruksstyrelsen). Fem riksstamböcker finnas: över svensk ayreshireboskap, svensk låglandsboskap, fjällboskap, avellsvin och avelsfår 1932. R. för får. — R-sberättigade yngre tjänstbara fargaltar ~ försäljas ~ Annonns. **-standar.** Men när konungen landsatt allt krigsfolket, vecklade han ut r-et ~ 'Mari Mihi'. **-stat,** -en, -er. Statshushållningsplan (t. e. för kommande budgetår), statsreglering. Uppgåra r-en. Gust. II Adolf var den förste, som insåg behovet av en r. som finansiellt rättesnöre; den första r-en fastställdes av honom 1625. Årliga r-en. Förslag till r. **-studieledare.** T. e. Carl Edquist, Folk-skollärare, R. i S.S.U.H. 1926. Godtemplarordens r. 1927. **-styrelse.** R-n, som nu var lagd i kraftfulla händer ~. **-stånd.** De fyra r-en (adel, präster, borgare och bönder). Riksständerna, som vid denna riksdag framträdde betydligt djärvare ~ ständerna, riksförsamlingen. **-stämma.** a. Frågan behandlas vid Bondeförbundets r-a i Sollefteå 1931. Till ombud vid Allm. Valmansförbundets r-a utsågs: ~ 1919. Under måndagen fortsatte högerns r-a sina förhandlingar. Avslutade ~ sina r-or med en fest i Sunne. Barnkövernars r-a 1931. **-svensk;** -a (-n). I regel om svenskt riksspråk; ibl. om svenskt i Sverige (x finlandssvenskt l. amerikansvenskt). I r-a bygger. — Vad som är r-a eller icke Frey 1842. **-svärd(et).** En av riksregalierna.

-teater. Uppsalaavdelningen av R.P.O. (R-ns publikorganisation) har nu sitt program färdigt för höstsäsongen 1934. R-experiment redan detta spelår Rubrik 1933. **-telefon;** -abonnent; -automat; -katalog m. fl.; -ist. Sedan 1918 (då striden mellan 'Riks' och 'Allmänna' slöts med att staten inköpte 'Allmänna') är 'r.' i Sverige enrådande. Ofta o. särsk. vid angivande av telefonnummer nyttjas förkortningen Rt. (Rt. Uppsala 1292). Vet du, om han har r.? Vid telegrafering till innehavare av r(-apparat) kan man i stället för adress utsätta r-numret (t. e. Molin, Stockholm, Rt 40 02 24). Thunvall,

E. A. E., R-ist Taxeringskalender 1928. Sveriges r-isters vilohemsförening 1932. **-tävlan;** -ing. Den första r-ingen i mjölkning i vårt land äger rum i juni nästa år i Axvall Sv. Dagbl. 1934. **-uppbyggare.** Gust. Vasa, den store r-n ~. **-vakanslista.** Av Socialstyrelsen varje vecka publicerad redogörelse för lediga platser inom hela riket till tjänst för arbetssökande. R-n den 7 april 1920 upptar bl. a.: Gårdsbokhållare, Gårdssmed o. slöjdare, Ladugårdsförmän, Ladugårds-skötare, Svinskötare. **-vapen.** Genom lagen om rikets vapen av 15 maj 1908 fastställdes vårt nuvarande r-en; det förekommer i två former: stora och lilla r-net. R-net är den heraldiska symbolen för en suverän stat. Tidigast utgjordes r-net av furstens personliga vapen. **-varumåssa.** Den svenska r-n 1920. **-viktig;** -het. I r-a angelägenheter är det samnerligen icke hans rådd jag söker. En så r. fråga som Inlandsbanans sträckning. — Nå, ä de nu så r-t? [Katekesen] denna lärobok, vilken var lika omöjlig att förstå som r. att kunna Wilma Lindhé. — Det finns smdsaker, som ibland få r-het C. G. Laurin. **Syn.** ytterst viktig (för hela riket), av högsta nationella betydelse; högviktig. **-vädlig.** Ansågs r-t och skymfligt Har. Hjärne. R-a stämplingar, sammanslutningar. **-vårdande.** Skr. Högern har här en r. uppgift Sv. Dagbl. 1915. Fri frånd alla omsorger och r. bestyr. Ett av de högsta r. ämbetena. **Syn.** som angår rikets vård o. förvaltning. **-väg.** Riket bör bygga alla r-ar, säger landshövding Malmroth 1929. **-vägstämna.** R. i höst Rubrik 1930. **-värderingsnämnd.** T. e. under kristiden l. krigs.: nämnd som handlägger ärenden ang. ersättning för gjorda rekvisitioner. **-värn;** -skommando; -sminister; -strupp. Tysklands försvarskrafter (enl. fördraget 1919). Kommandot över det tyska r-et. De bayerska r-strupperna ha avlagt lydnadslöfte till bayerska regeringen 1923. **-åklagare.** -äldste, -n. Estlands stats- o. ministerpresident. Kung Gustaf hälsar r-n Tönison 1928. Som kommit mig i egenskap av Estlands R. till del. **Syn.** statsäldste. **-ämbet[e];** -sman. Hist. Höga r-en funnos i Sverige redan under medeltiden. De 'fem höga r-smännen' under 1600-talet voro: riksdrots, riksmarsk, riksamiral, rikskanlar och riksskattmästare. **-äpple.** R-t hör vanligen till kungliga och kejsrerliga regalier. **-ärende.** -överhuvud. **Rikosche'tt** (-åätt); -en, -er; -eld m. fl.; -erja (-ade; -ing, med plur.). 1) Kulen rev upp en sandvirvel ~ och försvann i en visslande r. in mellan träden G. L. Dahlin. Föll ned, träffad av en studskula eller som det heter på fint språk: av en r. Hj. Bengtsson. Faran för r-er är där ansenlig. Slutligen fastställdes de punkter, där de av r-er träffade segnat ned. 2) Det modärna artille-

riets studsbrisadeld är ett slags r-eld Sv. Uppslagsbok. R-skjutning med artilleri mot vallgång ib. Så att en r-träff i regel gör ett avlångt hål i ~ ib. 3) De rödas kulor r-erade med ett enerverande surr emot skenorna och ~ Arne Broberg. **Syn. 1)** återstuds l. uppstudsning av kula (som tagit mark l. d. o. fortsätter i ny riktning); 'studs-kula', (ibl. nära) förlögen kula; 3) (upp-)studs (n), 'gräsa', studsa o. ta en ny riktning.

Riksdaljer (akut); -ern, -er l. (särsk. om myntstycken) -rar. Man tänker föga på sammanhanget med 'rike'. Ofta förkortat 'rd'. 1) Jfr 'banko', 'daler' o. 'riksgälds'. År 1855 infördes räkningen 1 rdr rmt = 100 öre och 1873 utbyttes 'r-er' mot 'krona'. R-rarna skulle hon lägga på mormors ögon, psalmboken under hennes haka och näsduken över ansiktet, ty så var skick och sed Alb. Engström. *Blanka silver-rar.* 2) Vard. l. skämts. ibl. ännu för 'krona'. *Kan du låna mig ett par r-er till middag? Men man kommer lika långt med en r-er ur en bondnåve som med en r-er ur en herrskapshand Fanny Alving. För dryga r-rar K. Stangenberg.*

Rikt|a, -ade, -as. Gärna skr. o. ofta refl. Till 'rik'. *Maximer, som förtorka hans hjärta för att r-a hans börs E. Kihlman. Taga från nära besläktade språk för att r-a sitt eget Karlfeldt. Stora föremålsdonationer ha på sista tiden r-at Nordiska museets högreståndsavdelning på ett sätt, som ~ 1920. R-a sig på andras bekostnad. R-a vetenskapen med nya rön, sitt minne med ett förråd av nyttiga kunskaper. Icke skyende att r-a sig med ämnen ur den romantiska litteraturen W. Söderhjelm om Boccaccio.* **Syn.** göra rik(are), berika, förse i rikt mått (med), (ibl.:) fylla, späcka, förbättra, (för)öka, 'gynna'; (r-a sig:) öka sin förmögenhet, vinna rikedom, rikligt förse sig l. ta för sig, sko sig, fylla pungen.

Rikt|a², -ade, -as. I. Huvudbet. 1) Mer egentl. *R-a efter din förmåga / spjutet till ett kraftigt kast ~ E. Brogren. R-a omsorgsfullt, innan du avlossar skottet! Kanonmynningarna stodo r-ade mot stadsportarna. Med ett vär-at skott. Du r-ar ju inte (kikarn) rätt. R-a (rätt) på broöppningen. — R-ad radio, sändning 1923 (vägorna nå endast adresstationen).* 2) 'Friare' o. bildl. a) *Flamljuslampor med nedåt r-ad bäge. R-a blicken fast mot åskådarna. Med uppdr-ad blick. Sidor-ade extremiteter Nord. Fam.² Emedan man råkat r-a sina steg åt det hållet. R-a kosan, stegen mot, till, åt ~.* b) *R-a hela sin uppmärksamhet på att ~. Få uppmärksamheten r-ad på ~. Med uppmärksamheten enbart r-ad på ~. Ensidigt r-ade intressen. Redan länge hade hans hög*

r-ats på ~. Vars verksamhet hittills varit r-ad åt andra håll. Nu r-ade han i stället sina bemödanden på att ~. c) *Hugget var egentligen r-at åt de samhällsbevarande. R-a ett, sitt anfall mot ~. Anfallet är fel-at 'har oriktig adress'. Missr-ade bemödanden. Det där var r-at mot mig. Kommissionen r-ar en kraftig kritik mot ~. R-a ett dröpslag mot ~. F.H.K. [har] r-at en uppmaning till lantmännen att begränsa kalvpålägget till det minsta möjliga 1917. Innan jag slutar, vill jag också r-a ett ord till ungdomen särskilt. R-a misstankar mot ~. Hatet r-ade sig dock mest mot ~.* II. Tekn. *R-a en bräda, som slagit sig. Allting måste före gjutningen vara omsorgsfullt r-at och inpassat.* **Syn. I.** vända (åt visst håll), mätta, sikta, syfta, lägga a'n; 'fästa', maka (rätt), jämka, inrikta n, 'ställa', vrida; leda, föra, drag(a), styra; ibl. '(fram)ställa' l. yttra; (vara r-ad mot:) gälla, avse; II. räta, göra rät l. rak; ge rätt läge, inpassa n, insätta n. — **Rikta** in n osv. se in-r-a osv.

— **Riktanordning** t. e. för skjutning med kanon. -**apparat**. **Optiska r-er.** -**befäl**, krigs. Flygelman som svängningsmedelpunkt. -**bänk**, snick. -**fel**. -**hyvel**. Snick. *Den enklaste trähyvelmaskinen är r-n ~ vilken användes för planbearbetning av endast en sida av ett arbetsstycke Sv. Uppslagsbok.* -**inrättning**. -**instrument**. T. e. krigs. R. för granatkastare. *Grunderna för skalornas gradering på r-en [vid kanonerna] B. Estlander.* -**kraft**, fackl. I likhet med magnetkompassen har gyrokompassen ingen r. å mycket höga latituder S. Ulf. -**linjal** fackl. -**linje**. Ofta bildl. *Uppdra r-rna, nya r-r för en omorganisation av kommunalarkiven. Bestämna r-rna för ~. Partiets nya r-r, skisserade i ~.* -**medel** t. e. krigs. -**märke**. *Tallen hade han till r. för att reglera rodden.* -**platta** tekn. -**pluton**, krigs. Jfr riktrote. *Vid kompanis stridsgruppering vid anfall torde böra angivas: riktning, r. och frontutrymme.* -**prick**. På måltavla. *Tavlan [skulle] vara 10-ringad, där r-ens värde utgör 10 Olympiska spelen 1912. Sköt 22 r-ar i följd på 100 m. ~.* -**punkt**. *Ta ngt till r. Stång, avsedd att nedstickas i marken för att tjänstgöra som r. för en artilleripjäs. Därpå slutes vänstra ögat, och högerögat får kontrollera, om korn och r. täcka varandra Th. Högdahl. Polstjärnan låg rakt i sänkan ~ erbjödande en fast och förtroendeingivande r. mitt i allt mörker och ovisshet A. Hj. Uggla, öv. Vi vågade ej uppgräa eld för att ej ge förföljarna en r. — Även bildl. En hänsynslös konjunkturpolitiker utan fasta r-er V. Spångberg. R-er för framtiden. -**rote**. 1) Egentl. Krigs. Den rote l. det befäl på vkn l. vkt rättningen är. *Tjänstgöra, gå som r.* 2) Bildl. Även i detta fall skulle sålunda bondeför-*

bundet haft fördel av att till r. ha tagit sin erfarna ledare herr Olsson i Kullenbergs-torp ~ 1933. -**ränna**. Pilbåge bestående av stock med kolv och r. -**skruv** t. e. på kanon, tub m. m. -**snöre** t. e. vid utläggning l. besåning av rabatter. -**ställning**. En praktisk r. för 65 mm. gevär ~ 1917. -**övning**. Särsk. krigs. Vändningar, gevärshandgrepp, r-ar Gunnar Cederschiöld.

— **Riktare**, -(e)n, -e. Särsk. krigs. Som vid olyckstillfället tjänstgjort som resp. r-e och laddare vid kanonen ~ 1920. Kanon-r-e var vid detta tillfälle ~. — Men även tekn. t. e.: *Hjulr-e erhålla genast anställning hos A.-B. Josef Eriksson Annons 1920.* — **Riktig** se d. o. — **Riktning**, -en, -ar. **A**) Enkelt. **I**. Närmare verbet (direkt verbalsubst.) Mest utan plur. T. e.: *R. av grova pjäser. Kan avhjälpas genom r. vid riktbank, sedan vallningen i huvudsak är fullbordad.* **II**. Huvudbet. Plur. vanlig. **1**) Mer egentl. De många väldiga älvdalar, som i riktning n. v.—s. ö. genomföra dessa trakter Nord. Fam.² Järnvägen skall gå i nordlig r. I r. mot, åt söder, staden. En krabb dyning, kommande i r. från Formosasundet. Röra sig i rak, sned r. mot ~. Bestämma, ange r-en. En släppa i berget gav stenarna (en) oberäknad r. (vid sprängning). I motsatt r. Fotgångare genomkorsade parken i (den) ena eller andra r-en, men ingen stannade. Varvid kulan tog annan r. Sprida sig i olika r-ar. Vindens r. Följa flodens r. Fortsätta i samma r. Arvika från (den) rätta r-en. Du ska gå i den r. jag pekar. Behålla r-en. Ta fel r. Fortsätta i körr-en. Vind-, strömriktning. **2**) Bildl. Även mer konkr. Giva tankarna en annan, en ny, en viss r. Ett anförande i demokratisk, i motsatt r. De andra skaldernas valhånta försök i samma r. I samma r. uttala sig ~. Alla hans intressen gå i annan r. Åtminstone går min personliga erfarenhet i den r-en. Ge tids-r-en skulden för ~. Pietismen med dess lagiska r. ~ O. Levertin. En ny sinnesriktning. [Geijer] hade inlagit en ny r., som ej var min, varföre vi ej kunde närma oss varandra H. Reuterdahll. Samtalet tog nu en allvarligare r., och ~. Runeberg, som tidigt ogillade den finska rörelsens r. bort från det svenska ~ B. Estlander. »Den skadliga r-en» (i Finland från rysk synpunkt). Representerade den revolutionära r-en inom partiet. Hur han med detta sitt föredrag angav r-en för ~. R-en bekämpades bl. a. av ~. Olika r-ar i det nutida samfundslivet. Tillhöra en nyare r. i(nom) litteraturen, en r., som särskilt irar för ~. Uppträdde först i höger-, så i vänsterriktning och alltid med samma sublima säkerhet. De nya stil-arna. En moderiktning. Skilda meningr-ar. **B**) Sgr. Ex.: **1**) Till A I. R-sapparater. **2**) Till A 2. Det blir r-sljus på

Brommafältet i rullbanornas mitt samt inflygningsljus 1935. Variationen är r-slös, tenderar icke i viss r. Hela den här nämnda landgränsen är utstakad med riksrös och mellanrös (r-srös) samt ~ R. Numelin. Numera äro de flesta bilar försedda med (kör)r-svisare, som ~ jan. 1931. **Syn. A**) **I**. (in)riktande l. rätande; **II. 1**) kurs, direktion, lopp, bana, led, sträckning, kosa, ibl. linje l. styrlinje; håll, sida, ibl. väderstreck; **2**) utvecklingslinjer, ibl. 'vändning'; syfte, strävan, syftning, mening, vad ngt går ut på, tendens, böjelse, sinnesriktning, benägenhet; parti(riktning), 'rörelse'.

Riktig, -t, -are. Ansluts föga till de föreg. Bet.-skiftningarna äro ofta föga utbildade o. därför ganska svårskilda. Bäst skiljer sig den 'förstärkande' samt bet. 'vid sina sinnens bruk'. Ibl. avses mer logisk, ibl. mer moralisk r-het (x t. e.: felaktig, falsk, osann, skenbar, galen, obefogad, oäkta, orättmätig, orätt). **I** Adj. **1**) *Se till, att det blir r. adress! R-a adressen är: ~. Är räkningen r.? Hade du alla talen r-a? Överensstämma med r-a förhållandet. Båten var »r.» in i minsta detalj. Få en r. uppfattning om ~. Skapa sig en r. och åskådlig bild av ~. Ge en fullt r. framställning av förhållandena. Påståendet befanns vara r-t. R-are, r-ast hade i så fall varit att ~. En anmärkning, som nog var r. Ha r-a vikter. R-t uttal. Få den r-a betoningen på, den r-a stämningen i ~. En rörelses framtid betingas av den fanatism, ja, den ofördragsamhet, varmed dess anhängare företräda den som den ensamt r-a Öv. fr. Hitler, Mein Kampf. Ha (en) r. blick, den r-a blicken för ~. **2**) Mer l. mindre förstärkande. **a**) Hon är bara hans fostermor, hans r-a mor är död. Är det verkligen r-t guld? En r. (gam-mal) stockholmar. En r. dumhet sa han, då ~. På r-a landet x i stan. **b**) Adj. ofta mindre betonad. En r. narr, skurk, usling, jävul. Ett r-t få ä han! Och flickan hade r-a stickor till ben N. W. Lundh. De va en rikti (Guds) lycka att ~. — Jo, de ä just en rikti en! **3**) Gärna nekat. Motsatt 'rubbad' o. d. Men se, han är inte alldeles r. i huvudet B. Gripenberg. Glömma mina barn! Aldrig i livet... är tant inte r-t r! Aina Kay Ydström. Nej, inte är han väl sjuk, men inte är han så r. heller B. Mörner. **II**. Adv. T. e.: Alldeles r-t! Ganska r-t, men ~. Detta kan aldrig ha gått r-t till. R-t återkommen lyckligt o. väl. Han har på de få åren blivit r-t gammal. Nu är det dd r-t på tok. R-t så illa var de väl ända inte? (Där slog hon sig på fingrarna. —) Ja, d de r-t ända! Som var r-t min egen. Du måste lova mej en sak, r-t lova mej! Ta i r-t på skarpen med ~. Hon r-t hoppade till av förtjusning. Det var r-t vänligt av dej att titta in. Det var r-t skada,*

att ~. *Går din klocka r-t (på minuten)? Vi ha r-t bekommit beloppet. Jag kan inte se r-t. Du förstår mej inte r-t. Jag vet inte r-t (, om du har rätt i det). Att jag redan började undra vad det r-t kunde betyda (egentligen) Emil Zilliacus. Hon läser nog r-t, men inte vackert. De va inte r-t snällt av dej!* obetonat. *Mindre r-t kunde man uttrycka saken så: ~.*

Syn. I. 1) rätt, just(e), passande, felfri, som sig bör, comme il faut, korrekt, ibl. ord för ord l. ordagrann, noga, noggrann, exakt, tillförlitlig, trogen, träffande, bokstavlig, strikt, precis, efter l. enligt föreskrift l. reglerna, regelrätt, (just) som det brukas l. fordras l. är föreskrivet l. ska(l) vara, på sin plats, behörig, vederbörlig, 'förnuftig', ibl. 'bästa' l. 'enda', legitim, reguljär, reglerad, laglig, rättmätig, billig, skäligen, (väl)grundad, berättigad, befogad; **2)** sann, äkta, verklig, ibl. egen, 'formlig', sannskyldig, oförfalskad, 'ordentlig', 'rejäl', 'av rätta slaget', inbiten, fulländad, genuin, personifierad, veritabel; **3)** klok, normal, vid sina sinnen(s fulla bruk); **II.** alldeles, fullt, verkligen; duktigt, mycket, ganska, 'väldigt', bra, så; (inte) just l. vidare l. precis, 'prick' (modärn slang), faktiskt; (ibl.:) på håret, till punkt o. pricka, egentligen, noga taget l. räknat, minsann, rätteligen, uppriktigt.

— **Riktighet**, -en. Jfr riktig. Några ex.: *Bestrida, medge, intyga r-en av en sats. För dem, som anse, att antalet argör en åsikts r. T. Segerstedt. Det äger sin r., att ~. Tungor äro skapade att ljuga med, svarade han, och det hade nog sin r. Öv. fr. W. H. Hudson. Saken har sin r. Som ett bevis för r-en av ~. Vinläggna sig om r. i upp-gifter. Till r-en av förfs uppfattningar jag icke tagit ställning Ax. Wallén. Syn. sanning, rätt(visa), exakthet, precision, befogenhets m. m.*

Rill|a, -an, -or. Tekn. Refla l. liten ränna t. e. på tegel, plåt osv. [*Spad*]bladet uppstyvat med förstärkningsr-or 'På skidor' 1934.

Rim', -met, =. **I.** Mer 'egentl.' Upprepning (i stilistiskt syfte o. vanl. i vers) av samma ljud l. ljudförbindelse på ett bestämt sätt i två l. flera ord (rimord, även dessa — liksom och r-paret — ofta kallade 'rim'). Under denna vidaste bet. innefattas såväl 'uddrim' (jfr allitteration) o. 'midrim' (jfr assonans) — vka avse r-mets plats i ordet — som huvudtypen 'slutrim' (l. 'ändrim') o. 'inrim' — vka avse r-mets plats i versen. Efter antal rimmande stavelser skiljer man på 'manliga, kvinnliga o. löpande l. daktyliska (dvs. 1-, 2- o. 3-staviga) rim'. 'Ofullständigt slutrim' räknas som assonans (t. e. ek ~ rik). Är samklangens mln rimorden ej fullständigt kallas r-met orent

(t. e. blomma ~ komma); rim som 'husen (med akut) ~ busen (med grav)' räknas dock som rent. Dialektiska r. ha varit o. äro omstridda (t. e. Stockholmsr-men). '(Orto)-grafiskt r.' är ett orent r., ett r. blott för ögat. 'Identiska r.' undvikas gärna. *R. och meter. R. och rytm. De som rasa mot r-met påstå, att en tanke, som vill något, ej kan gå oskadd genom r-pressen. Slungat r-mens alltför lättköpta prydnader K. Asplund. Strofer med r. i varannan rad. Ett lyckligt funnet r. Allför våldsamma och uppseende-väckande r. Ett r., som stöter oss genom sin utslitenhet. Träl under r-met. Ett r. tillkommet på grund av r-nöd. R-met står vanligen i slutet av en vers; dock finnas ju även 'inre r.' R. som Frödings 'tryggt håll ~ styggt troll' pläga kallas 'dubbelrim'. Med 'klunna r.' (delrim) menas enkelrim, som bildas av orddelar eller flera ord, t. e. 'ger oss', 'Homeros', 'beler oss'. Det parrim, som sjunde och åttonde raderna bilda Erl. Hjärne.*

II. Friare. **1)** Sätta ngt på l. i r. Och det var märkvärdigt, hur han hade fått allt i r. Hanna Hindbeck. Och r. blevo smidda, och skänket var glatt ~ 'Gösta'. Slänga och dänga, det går ju rent av på r. Skriva r. på påskäg. Hans tämligen krystade r. äro tråkiga och innehållslösa. Påsk, gröt, jul-(klapps)rim. **2)** Utan (all) r. och reson alldeles oersonlig, rosenrasande. Det är alldeles på sidan om r. och reson, då ~. **Syn.** (ibl.:) rimord, rimpar, (rimmad) vers.

— **Rimbokstav**. Särsk. vid uddrim. **-brev**. I ett r. till henne ~ har Tavaststjärna ~ B. Estlander. **-bruk**. Skaldernas r. är en viktig källa för språkforskaren A. Åkerblom. **-bunden**. R-na rader. **-fattig**; -dom. I vårt r-a språk Per Hallström. **-flätning**. Rimschema, rimställning, rimfölj, rimordning, rimsätt, rimning(en) i en strof l. d. En r., som utan att vara virtuösmissig dock höjer sig över de enklaste formerna ~ Erik Hedén. En konstfull r. Invecklade r-ar N. Svanberg. **-följd**. Jfr rimflätning. **-konst**; -när. **-krönika**; -estil. De viktigaste av våra medeltida, på knittel anfattade r-or: Erikskrönikan och Karlskrönikan. Långa, svåråsta verser på hexameter eller i r-estil G. Castrén. **-lek**. Ett poem sådant som *Monolog* ~, egentligen blott en r., har ~ Fr. Böök. **-lexikon**. Förteckning på möjliga rim (rimgrupper) i ett språk. *Leksells svenska r. av 1907*. **-lista**. **-lös**; -het. Skr. Versen är fri och r. G. Castrén. En inskjuten r. rad Per Hallström. **-nöd**. Att r-en icke är de goda uppfattningarnas moder A. Österling. Så gammal skald han är, kämpar han ännu med r-en Erik Hedén. **-ord**. Att r-en skola vara betydelsefulla ~ O. Gjerdmann. **-ordning** jfr rimflätning. **-par**. Första r-et var orent. **-ramsa**. En ren r. utan innehåll Nat.

Lindqvist. **-rik**; -edom. De r-a romanska versformerna Ruben Berg. **-schema**. Jfr rimflätning. R:t är a, a, b, c, c, b Zaida Rohman. **-skicklighet**. Emellertid hade Strindberg i sin musikaliska säkerhet och sin r. förutsättningar att ~ Per Hallström. **-slut**. Rimmat verslutt. Djärvheten och fyndigheten i hans r. **-smed**. Julklappsrim av Den Blyge ~ Sverges kvickaste r. **-smidjare**, -ar(én, -are; -e; -eri (med plur.). Jfr följ. Ofta om hantverksmässig o. sämre poesi. 1) Utesluta sådana r-are, som i sina verser örfila språket och stöta sunda förnuftet för pannan E. Skarstedt. Jag framlägger endast vad jag själv rönt under mitt läringskap i r-arnes skrd Fröding. 2) En genre, som lätt tenderar till konstantverk och r-e S. Cederblad. 3) Det enda jag märkte var, att mitt versskriveri inte vidare var r-eri, utan började ~ J. Hemmer. Särskilt tilldragelserna inom kungahuset gävo anledning till ett omåttligt r-eri av både större och mindre poeter Hj. Alving. Han försökte följa med i våra r-erier, men värmen gjorde honom slö för litterära njutningar ~ Ax. Munthe. **Syn**. poet, ibl. versmakare l. (dålig) rimmare. **-snidjare**; -eri (med plur.). Mindre vanl. än föreg. (jfr d. o.). **-stavelse** s. som uppstår l. utgör rimmet. **-sätt** jfr rimflätning. **-teknik**; -isk. Även i sin strofiska arkitektur, sitt tynare ljudfall, sin r-ik ~ stdr Wallin närmare Karlfeldt Ruben Berg. R-iska fnesser. **-tvång**. De båda senare översättningarna äro även de metriskas, men med avkastat r. Nord. Fam.³ Och r-et föranledde dem att säga en del vansinnigheter, som ~ Alfr. Åkerlund, öv. **-vis**, adv., säll. adj. R. sammanställt.

— **Rimma**¹, -ade, -as; -arje (-e)n, -e); [-arinn]a (-an, -or); [-erska] (-an, -or); -eri (-e)t, -er); [rimning, -en, -ar]. I. Vanl. verbformer. 1) Andra raden r-ar med den fjärde. Är dikten r-ad eller or-ad? Varannan vers r-ar. Kan du r-a på 'Otaheit'? Han r-ar 'komma' och 'blomma'. Det hela är inget annat än r-ad prosa. R-a började han, när han var fem år. Skriva vers och r-a långa ramsor. Han har lätt för att r-a. Han kan inte skriva en r-ad rad, två r-ade rader. R-a på verb en lek där ena partiet ger det andra ett verb varvid de skola gissa vilket därmed r-ande de valt; de gissande utföra dramatiskt de verb de gissa på till dess de funnit det rätta. Mina vers vore måhända icke sånre, men visst icke heller bättre än r-ande studenters vanligen äro H. Reuter-dahl. 2) Bildl. bibet. Ofta smtl. l. ngt vard. Men hur r-ar nu detta med att bror kallar honom besynnerlig? Hj. Bergman. Emellertid r-ar sig icke denna ~ redogörelse med ~ Ruben Berg. Med Astrids natur hade det nog r-at sig bäst att bara låta det hela dö bort, men ~ Lydia Wahlström. Det är allt

roligt ända med det där lapprit, bara en får det till att r-a sig Aug. Bondeson.

II. Verbalsubst. 1) En enkel r-are som jag ~. Kellgrens räfst med dussinpoeter och tillfällighets-r-are Hj. Alving. 2) Julklapps-r-arinnan Adèle Weman. — Jag är en ytterst skral r-erska och ~ Fredrika Bremer. 3) Ägna sig åt (lättare) r-eri. Och ämnar framdeles övergiva r-eriet Fröding. Det lilla r-eri jag skickade har troligtvis hamnat i Er papperskorg V. Benedictsson. Hans r-erier äro värdslösa, slängiga och smaklösa. 4) Rimningen är ledig och verkar aldrig sökt. Den ~ enkla parrimningen. — Enkla rimmingsförsök. **Syn**. I. 1) utgöra rim, ha rim(slut), bilda rim (med); låta rimmiga; göra rim l. vers, uppträda som rimmare; 2) förlika sig, passa (i stycke l. ihop), (överens-)stämma (med), gå (väl) ihop (med).

Rim², -met [l. säll. -men]. Det bildar sig r. på träden. Vit av r. Träden std översdallade med r., som gnistrar i solen. En klar höstmorgon med is på smärre vattensamlingar och r. på starrtuorna i kärren E. Rosenberg. Morgondagen i gräset frös till r. Medan gubben plockade r. av sina långa ögonbryn G. Hedenvind-Eriksson. Fransar av r. — Medan kläderna överdrogos av vit r. Henning Nordlund. **Syn**. rimfrost.

— **Rimfrost**, -en; -belupen m. fl.; [-ig (-t)]. I. Enkelt. R. uppkommer dels genom dimma, som är avkyld under fryspunkten, s. k. 'frost-dimma', dels genom nattlig värmeinstrålning; denna senare art av r. kan kallas r. i egentlig mening och karaktäriseras som dagg i fast form; den förra kallas stundom 'dimfrost' och är den, som avsätter sig t. e. på träd och buskar, telefontrådar osv. Se, det (av)sätter sig r. på min päls! Å de r. i skogen i da? Det hade kommit r. och luften var nu skarp och klar. Vad träden std vackra i r-en! R-en låg silvergrå i gräs och mossor, och ~ Edv. Hammarstedt. En annan dag äro rutorna belagda med ett tjockt lager av r., som påminner om plysch ~ Öv. fr. Gunnar Gunnarsson. R. sår varje gren ~ E. Knappe. Lätt r. hade pudrat den yeiga mustaschen, som ~ G. Ullman. Och stryker r-en ur bockskägget med högra rockärmen Jeanna Oterdahl. — Även bildl. Det kännes i mitt inre så, / som låge r. även där ~ Ludv. Holmes. **II**. Ssgr. Ex.: I den stränga kbilden bli de ofta så r-belupna, att det ser ut, som om de vore vitpalsade Sven Haglund. Solen glittrar över r-betäckt mark ~ B. Gripenberg. Ett slags r-bildning uppkommer även, när ~ Nord. Fam.³ Den första kalla r-dag Nils Wohlin. Fina, fina r-fransar på träden. Ett tunt r-galler växte fram på fönsterna Svinhufvud i Sibirien. De avtövade trädens r-gnistrande grenverk. R-klädda björkar. Ämne, varmed r-liknande yta dstad-kommes: glitтерglas Wenström-Lindgren.

Skogen, som stod i sin r-skrud P. Å. Laurén, öv. R-täckta hästar. *Talgmesens sång i r-vita träd* Joel Rundt. **III.** Avledning. Gärna skönl. *Ilade fram genom r-ig, glittrande skog* ~ And. Ramsay. *Därute i mån-skenet över den r-iga marken* O. Högberg. *Innanför de r-iga fönstren* O. Levertin. *Det var trettio grader kallt, träden voro r-iga, och* ~ Strindberg. **-frusen.** *R-na marker.* *Att Svea tar mot mig [lärkan] med r-et* här J. Bonggren. *Dystert eller leende, grönt eller r-et, allt efter årstiden* Agnes v. Kræmer, öv. **Syn.** rimfrostig. **-salt|a;** -ning. Lätt salta, (över)pu dra (m) med salt. *Vad som i Skåne benämnes grönsallat, d. v. s. r-at, fläsk med* ~ Fr. Böök 1925. *R-at oxkött, får.* *R-ad bringa.* *Skall köttet användas om några dagar, kommer endast en svagare saltning i fråga, som vanligen kallas r-ning.* **Syn.** rimma (se nedan). **-strö.** Skönl. *Och hur natten r-r gräset* Levi Rickson. **-turs,** -en, -ar. *Vard. även 'rimtuss'.* *Namn på jättarna som köldens demoner ('frostjätte').* **-vit.** Skönl. *Träden stå r-a utanför mitt fönster, en hel sagopark.*

— **Rimma**², -ade, -as. **1)** Oftastopers. l. som perf. part. *Det hade r-at (på) under natten.* *Det är frostdimma, och det r-ar på marken.* *Det r-ar på fönstren.* *Fast kölden var bister, så att det r-ade i det glesa skägget* ~ D. Törnqvist. *Ut i bistra kvällsluften, där skägget r-as och* ~ H. Samzelius. *Manarna flögo ut och andedräkten r-ades på tagel och hår* Berit Spong. *Med av kylan r-ade gångjärn Erik Sparre.* *Björkarnas fina, r-ade grenverk ib.* *Prydligt frostr-ade lövträdsdungar och buskar ib.* *Snötäckta marker och vitr-ad skog ib.* — *De sågo kölden r-a / i första frosten allt* Per Hallström. **2)** Mest i part. perf. *Lätt r-at sidfläsk.* *Salt, sockerr-ad oxbringa* (jfr sockersaltad). **Syn.** **1)** bilda (sig) rim(frost), lägga sig rimfrost (på), frysa till rim, ibl. bli vitt (av rim); **2)** rimsalta. — **Rimlig,** -t, [-are]. Ofta skönl. l. skr. [*Då min far steg in*] *vit och r. i den väldiga pålsen* Hildur Dixelius-Brettner. *Den lilla hästen, frustande och r. i kylan.* *R. i skägget och* ~ E. Frisen-dahl. *Den r-a gräsvallen* A. T. Gellerstedt. *Strök med vanten över sina r-a ögonhår.* *Med r-a morgnar och en blek sol* ~ Ludv. Munsterhjelm. *På den vitr-a marken* T. Boberg.

Rimlig, -t, -are; -het (-en, -er; -svis, adv.); -tvis (adv.); -en. *Bet. ej alltid fullt skilda.* **I.** Enkelt. **1)** *Antagligen o. d. Antagandet låter föga r-t.* *Förklaringen låter r., men också ej mer.* *R. men icke bevisad.* *Det låter, verkar ju r-t nog.* *Strindberg [har] utrustat honom med en brutalitet och kort-tänkthet, som på sina ställen övergår det r-as gräns.* *Hålla sig inom det r-a.* *R-are är då R:s teori, enligt vilken* ~. *Om kap-*

tenen, som r-t var, körde mig ur tjänsten ~ Hj. Bergman. — *Med anslutning till 2: Roade sig kungligt, såsom r-t är, då en kronprins gifter sig* Axel Schröder. **2)** Skäl-lig o. d. *Komma med r-a anspråk.* *Hans fordringar måste betecknas som r-a.* *Till r-t pris.* *Du kunde åtminstone begära r-t för en bok, som är skadad!* *Ett krav, ej blott r-t, men oavvisligt.* *Inom r. tid.* *Hålla något inom r-a gränser.* *Det är icke mer än r-t (begärt), att du ber om ursäkt.* *Stå i r-t förhållande till* ~. *Som r-t var.* **II.** Ssgr. För bet. jfr I. **1)** R-het. **a)** *Bestrida r-heten av ett antagande.* *Men även om man med-gåve r-heten av att dikterna kunde ha före-legat i ännu en handskrift* ~ Fr. Böök. — *Även till b i ex. som: Något så utom all r-het vackert och förnämt* ~. *Va i all r-hets namn pratar ni för något* ~ Ejnar Smith. *Låt oss i all r-hets namn slippa moralkakor mitt i årsskiftet* Evert Taube. *Ligga inom r-hetens, r-heternas gräns.* **b)** *Utan hänsyn till r-heten i hans begäran.* **c)** *Det återstår då r-hetsvis ingen annan utväg än att* ~ till a l. b. **2)** R-tvis. *Bet.-skiftningarna än mindre skilda än i det enkla ordet.* *R-tvis hade Bonde, som var en begärd, men andryg, karaktärlös och ränkfull man, även ådragit sig konungens personliga misshag* G. O. Hyltén-Cavallius. *Att då kinesiskan ju har hjälpeböjning, så måste den r-tvis också ha ordklasser* B. Karlgren. *Ännu dröjer det en vecka, innan du r-tvis kan tänka på att* ~. *Vad annat kan dock r-tvis väntas av* ~? Aug. Quennerstedt. *Få mer, än man r-tvis vågar begära.* *Och bad honom* ~ *bevilja mig en personlig kredit, så stor han r-tvis kunde* O. Donner. **III.** Avledning. *R-en.* *Jfr II 2.* *Man bör aldrig lova mer, än man r-en har någon utsikt att hålla* Z. Topelius. *Varom han r-en ej kunnat ståva i ovetenskap.*

Syn. **I.** **1)** sannolik, trolig, (ganska) antaglig, (mycket) möjlig, 'liklig', vid (första) påseende riktigt l. hållbar, plausibel, inte omöjlig l. otrolig, ibl. förnuftig l. som man lätt kan förstå l. tänka sig, tänkbar, ibl. utförbar; **2)** skälig, (rätt o.) billig, rättvis, resonlig, passande, väl avvägd, (ibl. nära) blygsam l. lagom (stor), icke orimlig l. obillig l. ohemul, befogad, grundad; **II.** o. **III.** (r-tvis o. r-en:) förnuftigtvis; ibl. troligen l. möjligtvis; med skäl, med rätta, skäligen, billigtvis, rättvisligen, om man vill vara rättvis l. resonlig.

Rimsa ldl. för remsa (se d. o.). **Rindläder.** Oxläder. *Plånbok av* ~ *starkt* r. Nord. Komp. *En r-väska med ospända remmar* Ejnar Smith.

Ring, -en, -ar. **I.** Egentligare o. 'konkre-tast'. **1)** **a)** *Och r-ar gnistra på hans vita hand* Hj. Procopé. *Tycka om att bära (dyr-bara) r-ar.* *Byta, växla r-ar vid förlov-*

ning. Med *r.* fästa en flicka. I Norge bär man förlovnings-*en* på högra *r.*-fingret, ej som hos oss på vänstra. Stryka *r.*-en av fingret. Gå med *r.*-en i västfickan. Går *r.*-en på? passar den. Jag får inte av *r.*-en. Denna *r.*-en, den skall vandra / från den ena till den andra osv. (en *r.*-lek). **b)** Bära *r.*-ar i öronen. Såsom en gyllene *r.* i svinets tryne Bibeln. Hårarbeten, såsom *r.*-ar o. d. Tjuven har *r.* i nosen. Jaktfalk med *r.* om foten. **c)** Finger-, arm-, fot-, hals-, näs-, nos-, läpp-, örring. Juvel-, guld-, silver-, elfbens-, platin-, järn-, koppar-, halm-, maskros-, härring. Vägsel-, förlovnings-, doktors-, SHT-, frimurar-, sigill-, signetring. Gammaldags syring. Betalnings-*r.* hos primitiva folk. **2) a)** (Kautschuk)ring till paraply. (Gummi)-*r.*-ar, som nyttjas i st. f. snören om paket. Stålr-*arna* på gamla virkade börsar. Servetring. Ursprättning och isyning av gardin-*r.*-ar. Snörr-*ar* till kängor. Tränsningen av *r.*-en (till trädknappen) bör utföras mycket omsorgsfullt. Tägring till dra i stället för årtull. *R.*-ar till handtag i dragkista. 'Romerska *r.*-ar' atthänga i (vid rumsgymnastik). Mässingsring till beslag. Hjulring. Pann-, gryt-, spiselring. **b)** Cykel-, bil-, luft-, reservring. Massiva, släta, dåligt uppumpade *r.*-ar. Så att *r.*-en ej behöver hållas för hårdpumpad. Byta *r.*-ar, då en *r.* fått punktering. **c)** *R.* i en kedja, en brynja länk, malja. **d)** Svampar med *r.* om foten. Champinjonnerna ha liksom flugsvamparna *r.* ~ Naturens liv. **3) a)** Sprang änkeleken, kastade *r.* bortan på backen och ~ (även 'kasta krans') Öv. fr. Joh. Bojer (stora överklädda lätta träringar kastas o. tas med hjälp av smärta 'tråvärjor'). — Och nu ska åkas karusell och kastas *r.* och åkas i radiobil! Harry Blomberg (man skall kasta en metallring så den fastnar på en krok, varvid man erhåller det föremål som sitter bredvid kroken). **b)** Rida, ränna till *r.*-s se ringränning.

II. Ngt friare l. bildl. o. ngt mindre 'konkr.' **1) a)** Meteorologerna bruka numera vanligen med 'gård' beteckna en *r.* av över 20 graders radie ~, med 'r.' däremot en krans med en radie av 6—15 grader Svenska Dagbl. 1933. I kväll är det *r.* kring månen. Jupiters, Saturni *r.*-ar. Dunstring. Lyktor-nas ljus-*r.* Rökkring. **b)** Själva iris-en kring pupillen. *R.* kring bröstvärta. Fågel med svart *r.* kring ögonen. En rapphöns-hund med vit *r.* om halsen bortsprang i torsdags ~. Boj, märkt med omväxlande svarta och vita (tvär)-*r.*-ar. Ha mörka, blida *r.*-ar under ögonen (som efter nattvak). Borden voro beläckta med otaliga *r.*-ar, som utvisade var de våta glasen stött ~ Fr. G. Bengtsson. **c)** Årsring på träd. **2) a)** Rita upp en *r.*, innanför vilken ingen får gå. Med *r.*-ar i den lösa rabattjorden ange, hur fröna skola nedläggas. Stenen gör *r.*-ar i vattnet, och

r.-arna vidga sig allt mer och mer. Komma inom hans trolldring. **b)** En orm, som ldg i (en) *r.* på en sten och solade sig. **c)** Idrotts. Plats kringspänd med rep inom vkn boxning l. brottnings försiggår. Höll *r.* för boxare och brottare i Smithfield Y. Hirn. Då boxarna trädde upp i *r.*-en. H[arry] P[er]sson lämnar *r.*-en för alltid (slutar upp med boxning) Rubrik 1927. Boxar-, brottarring. **d)** Idrotts. Ansats-*en* är 2.13 cm. i diam. A. W. Krigsman, Kast. **3) a)** Ut med *r.*-en! vidga den. De dansande bildade två *r.*-ar: flickorna innanför och pojkarne utanför. Och flickorna gå i *r.*-en med röda gullband även (då blott en går) Och flickan hon går osv., danslek. I lekarnas *gra* *r.*-ar E. N. Söderberg. I koncentrisk *r.*-ar. Stå i *r.*. Slå (en) *r.* om ~ även bildl. Bryt inte *r.*-en! Slut *r.*-en! Söka komma ut ur *r.*-en. Dansa i *r.*. Sitta, ställa sig, sätta sig i *r.* (och leka *r.*-lekar). **b)** Jäg. Han lämnade slaget och slog en stor *r.* kring en tätare skogsmark A. Knöppel. Hade naturligtvis haft ögonen öppna, då han gick *r.*-en ib. Om björnen gått ut ur *r.*-en. Vargen inringades ~ men lyckades bryta sig ut ur skall-*en* Har. Schiller. — Köpa en björnring. **c)** Högt uppe i det blå seglade en och annan vingbred gam i vida *r.*-ar ~ Ax. Klinckowström. En hög slår *r.*-ar högt i skylöst blå 'Kerstin Hed'. **d)** Bildl. Vinden driver oss omkring, / mörkret slår om oss sin *r.* Ebba Langenskiöld. Han tillhörde kretsen av dem, som med beundran slöto *r.* kring Wendela Hebbes person ~ Hildur Dixelius-Brettner. Kamrat-, syskonring. — När synden vållde skamlöst bred / utöver hela jordens *r.* Nils Bohman. Och hi och hej, det gör ingenting! / Jag har ju kvar hela jordens *r.* K. A. Tavaststjerna. — Dränktes av den entusiasmen, som i vida *r.*-ar utgick från ~ Klas Fähræus. — Hennes tankar trampade i *r.*, medan ~. **4) a)** »Klass» i realskolan motsvaras nu av 'r.' i gymnasiet. Gå i första *r.*-en lägsta. *R.* Ia har i morgon utflykt till ~. Högsta *r.*-en. **b)** Svenska folkdans-*en* (som bildades 1920) har organiserats och tagit namnet »Svenska ungdoms-*en* för bygdekultur»; denna har 5 sektioner: folkdans-*en*, spelmans-*en*, sångar-*en*, lek- och gymnastik-*en* samt henbyggs-*en* okt. 1922. — Att i Örnsköldsvik övertaga och utgiva »Hamptäns-*en*» 1925. **c)** Handels. Och sett genom fingrarna med en 'r.' för nybyggnad Öv. fr. D. R. Locke, 1876. Den nya banken är den sätte av *r.*-ens banker 1916. »*R.*-ar» bildades inom olika branscher ~ O. B. Nelson.

Syn. (mer l. mindre nära stå.): ögla, lycka, länk, malja, öra, (järn)band, skoning, 'sko', krans, hylsa, gördel(band), gjord, skärp, klove, kedja, krage, krona, slinga, slynga, snirkel; (*r.*-ar ibl. nära:) vindel, spiral; rund(ö), ringel; krets, cirkel; 'halskrage'

(på fåglar); gymnasieklass; sammanslutning, (sluten) 'krets', sällskap, kotteri; trust, kartell.

— **Ringbana.** Gördelbana. Jfr t. e. ringväg. — **-bark|a;** -are; -ning. *Då marken skall odlas, r-as träden och få stå ett eller två år, varpå torrskogen avverkas* (i Australien). *Asp, gråal och poppel dödas gärna genom r-ning, när de besvärliga rotskotten då undvikas. Stundom gör ekorren skada på växande skog genom att arbeta skott eller r-a tall* E. Lönnberg. **-berg.** Kraterberg, ofta på månen. *Ett lustigt r. ~ den berömda Rano Raraku* C. Skottsborg. **-bild|ande;** -ning. **1)** *R-ande svamparter som växa i ringar.* **2)** Jfr ring II 4 c. *Procentarnas r-ning* Sv. Dagbl. 1922. *Strypa konkurrensen genom r-ning* ~ O. B. Nelson. **-blom|ma,** -srabatt m. fl.; -ster (= r-ma). *Calendula* (ofta C. officinalis, den allmänast odlade). *R-morna, som pryda även de enklaste gårdar. Den gula r-srabatten vid stugknuten* H. Berger. *Gula och orangeröda, mer eller mindre 'fyllda' r-ster.* **-bok;** -sliiggare. 'Bok' av lösa blad hophäftade med ett par ringar i ryggen. *R. för varungeledare* 1931. *Herzogs Lösbladssystem: Skrivliggare, Kortpärmar, Ringböcker, Samlingspärmar* 1915. **-bom.** Facl. Sammankedjade stockar kring en större mängd timmer (vid flottning över lugnt vatten). **-borg.** *Brukade ~ göra en r. av majssäckarna, i vars mitt de sutto och pratade och drucko te kring sin eld* Sven Hedin. **-brosk.** Broskringar som bildat stödet i luftstrupen. **-brynja.** Äldsta slag av pansarskjorta med påsatta ringar. *En matadors stridsrustning väger lika mycket som en medeltida r. ~.* **-bult,** sjöv. Järn-l. metallbult med öga vari en ring löper. **-bygel.** **-byte.** *Pressade ~ tiden för ett r. till knappa två minuter* (vid bilfärd) M. Rogberg. **-dans.** *I gårdar och gathörn [i Alghero] dansade flickungarna sina gammalmodiga r-er och sjöng till med pressade ~ diskanter* Amelie Posse-Brázdová. *Jag har redan blivit van att stå som trollet i r-en* J. Hemmer. *Orden dansade r. för hans ögon* ~ Ernst Lundquist, öv. *Och skuggorna ~ stå r. om fars gamla skänk 'Kerstin Hed'.* **-depå** (för bilringar). *Uppgifter om hotell, restauranger, mekaniker, r-er, stadsgenomfarter* M. Rogberg. **-dimension.** *Riktiga r-er* Neréns Bilbok. **-domare.** Vid boxning l. brottning. *R-ns utslag stod sig, ändrades. Under denna boxningsmatch tjänstgjorde Descamps som r.* 1921. **-duv|a;** -(s)hona. *Columba palumbus. R-an har sitt namn efter två vita fläckar på halsen, som göra intryck av ring. Och borta bland silverpopplarna kultrar en r-a Elin Hök.* **-finger.** Fingret närmast lillfingret. *Med slät gullring på vänstra r-ret.* **-fläck.** Ringformig fläck (t. e. på fjärlvinge). **-flät|ad.** *R-ad brynja.* **-foder**

l. **-fodral.** **-form;** -ad; -ig. Adjektiven vanligast. **1)** *Böjd i r.* **2)** *Tegelugn med r-ad, lång kanal. Den r-ade korallöns palmklädda stränder.* **3)** *Sjön är r-ig, och har i sin mitt en stor klippig ö* Sven Hedin. *Veken väves dock icke r-ig utan platt och hoplägges först till rund form i ~ Nord.* Fam.² *En vanligen fyrkantig, ibland r-ig mur* Aug. Hahr. **-fäst|a;** -ning. *Gärna skönl. l. högt. Trolova l. äkta med ring. R-a en flicka. Och som där varken fanns skriftligt eller r-ning på den förra förbindelsen så ~ G. Ullman.* **-förlov|a sig;** -ning. *'Byta l. växla ringar', byta ring med, förlova sig med ring. Å di r-ade? (ordentligt) förlovade med ring (o. allt). Åtta dagar senare var advokaten Libotz r-ad med Karin Strindberg. Om söndag skall ni r-as H. Wranér. R-ning mellan parterna* E. G. Flensburg.

-hållare. T. e. för reservringar till bil. *När två reservhjul sitta färdigmonterade på r-n* M. Rogberg. **-kastning;** -stält (t. e. på nöjesfält). Jfr ring I 3 a. **-kors.** Ett likamat kors 'inskrivet' i en ring. *Gotlands nations grav ordnas med ett golländskt r., omslutet av en tujuhäck* Upps. 1922. **-krage.** *Likhet med ett prästhuvud, omgivet av den förr brukliga r-n* Aug. Lyttkens. *Den gamla veckade r-n.* **-kämpe.** Boxare l. brottare. *Ty ännu är Harry [Persson] icke överdrig som r. Sv. Dagbl. 1928.* **-lag|d.** *Ett r-t tåg upplagt i ringar.* **-lek.** *R-en 'katt och råttä'.* **-lik;** -het; -nande. *En ring- eller kragliknande bildning på [svamp]fotens övre del* Naturens liv. **-linje;** -vagn. T. e. om gånglinje l. spårvagnslinje. *Lantbrevbäring ~ å en 24 km. lång r.: Fjärdhundra poststation—Simtuna kyrka osv. 1925. — Jag älskade åka med spårvagn, och han förde en r-vagn* Harry Blomberg. **-lös.** T. e. *En smal och r. flickhand* ~ Ingebj. Björklund. — *R-a flugsvampen (Amanita vaginata) första gången serverad på en restaurang i Skandinavien* Sv. Dagbl. sept. 1922. **-mask,** -en, -ar. *Till r-arna (Annelida) höra bl. a. daggmaskar och iglar.* **-mur;** -(s)kransad m. fl. *Visby stadsmur är ett vackert exempel på r.* *Det r-skransade Aqua mortæ* ~ R. Numelin. **-muskel.** **-mått.** T. e.: **1)** *R. (pappskiva med utskärningar) gratis från Nord. Komp. 1916. Undrade ~ hur han burit sig åt att få hennes r. W. Hammenhög.* **2)** *ifråga om bilar. Har kopplingsdosa för alla r.* 1926. **-märk|a;** -are; -ning (-en, -ar; -scentral m. fl.). *Särsk. ifråga om flyttfåglar (för att studera deras vandringsvägar m. m.). År 1899 började Chr. Mortensen i Viborg att (medelst aluminiumringar, som fästes vid fågelns ben) r-a storrar, storkar, änder m. fl.; i Sverge infördes r-ningen 1911. Register över utförda r-ningar. Vi ha återfått r-ta skrattdmsar från*

Holstein, från Hamburg och från Oldenburg L. A. Jägerskiöld, 1927. En sammanställning av uppgifterna från återfinnaren och r-aren giver ~ underrättelse om huru fågeln flyttat E. Lönnberg. Vunna r-ningsresultat I. Hortling 1924. **-märke** t. e. bilringsmärke.

-not. Snörpvaden är en r. **-orm.** Mindre vanl. dels för 'lindorm', dels för 'revorm'. **-prydja.** Mest i perf. part. Med välvårdade, r-da händer. **-påläggjare;** -ning. T. e. ifråga om cykel- l. bilringar. En van r-are erhåller genast plats å Aktiebol. Nymans verkstäder Annons 1914. **-rev** korallrev i ringform. **-ränning.** Jfr ränna till rings. R-en (varvid ryttaren med lansen skulle söka träffa ett upphängt föremål, ofta en ring) undanträngdes under medeltiden av torner-spelen, men blevo senare åter vanliga. Den sista r-en eller 'karusellen' i Sverige skall ha hållits på Drottningholm 1800. **-sats.** S. av spiselringar. Grytor ~ passande till alla r-er i Sverige Åhlén & Holm. **-skada.** T. e. ifråga om bilringar. Då en r. höll honom kvar en hel afton i en ungersk bondby V. Langlet. **-sko.** Snörskor med r-dda hål. **-skydd.** T. e. ifråga om bilringar. Reservringar ~ inneslutna i ett vattentätt r. Neréns Bilbok. **-slitage** l. **-slitning** särsk. ifråga om bil- o. cykelringar. **-sten.** Amasonstenen förarbetas till r-ar, dosor och inlagda arbeten Ekenberg-Landin. **-ugn.** I Europa har ~ den speciella tegelugnen blivit r-en ~ en ringformad lång kanal, i vilken ~ Nord. Fam.² Tegelbruket är försett med ny r. rymmande 90,000 tegel Sv. Dagbl. 1916. **-vält;** -ja (-ning). Lant. Vält bestående av på två axlar (l. ibl. en) fritt löpande linsformiga ringar. En- och tvåskäriga r-ar. — Slätvältning och r-ning Aug. Östergren. **-växling.** Trolövnig är sluten, då man och kvinna med vittnen, r., annonsering eller annorledes överenskommit att ingå äktenskap med varann. **-äpple.** Vid torkning av äpplen skiljer man på framställning av r-n (ur vilka kärnhuset urstansats, varefter äpplet skivats), äppelklyftor och äppelskivor 1918.

— **Ring|a**¹, -ade, -as; r-a in m. fl. se inr-a osv.; [-are]; -ning (-en, -ar; -sförsök m. fl.). I. Vanl. verbformer. 1) Jäg. Jfr holma. Björnen r-ades, men hade på morgonen gått ut ur ringen. Företogo sig att r-a den närmaste marken och funno inga utspår L. Munsterhjelm. Behövde inte r-a efter utspår, såg sig bara omkring i terrängen, och ~ G. Berndtson. En av de r-ade rävarna J. Möllersvärd. 2) Då tjäle är ur jord, skola svin r-ade vara Lagen. Svin r-as med ståltråd för att hindras från att böka, farliga tjuvar r-as med en järnring genom näsbrocket. 3) Fackl. R-a ett hjul sätta ring på. 4) Fackl. för vanligare 'ringmärka'. Vi ha r-at 1,749 fiskmåsar, av vilka ~ L. A.

Jägerskiöld. 5) Fackl. för vanligare 'ringbarka'. Att r-a träd för att döda dem på rot. 6) a) Provs-kotten på tavlan r-as med röd ring och övertäckas Olympiska spelen 1912. b) Sex skott mot r-ad ryttarfigur å 500 m. Min vän bad mig därefter lossa några skott mot en r-ad tavla för att se, hur geväret slog och ~ Erik Sparre. c) Det r-ade området [bild 9] föreslaget till nationalpark R. Sernander. 7) a) Märk bet. i ssgr som nedr-a n och urr-a n. b) Mer säll. enkelt. De sömmar som r-ade nederdelen av den klänning hon fått omsydd åt sig av ~ R. Holmström. II. Verbalsubst. 1) Ringare. T. e. jäg. R-aren styrde kurs på en liten grupp granar, varunder idena funnos, och ~ Henning Nordlund. 2) Ringning. T. e. a) Att nästkommande höst söka r-a en ~ björn, som länge undgått skogsbornas r-ningsförsök E. Friensdahl. b) Göra r-ning för hals och armar samt ~ Husmodern 1925. Daglinne med rund och nattlinne med fyrkantig r-ning. Badbräkt med önskerugg; kan genom band och hållor förvandlas till olika r-ningar 1934. I r-ningen fylld med en, dyrbar spets, som ~ K. G. Ossiannilsson. **Syn. I.** 1) inringau, gå ring om, kringgå o. undersöka ut- o. inspår, jfr även holma; 2) förse med ring (i nos l. tryne), sätta en ring om l. på; 4) ringmärka; 5) ringbarka; 6) förse med (koncentriska) ring(ar); utmärka med en ring.

— **Ring|el** (grav); -eln, -lar. Mindre vanl. i sing. Ofta skönl. 1) Ormslingan slog sin r-el, full med runskrift Tegné. I r-el på eldhärdens solvärmda stenar | har tomtormen lagt sig att slumra ett slag K. G. Ossiannilsson. Medan dragglinan långsamt lade sig i den ena r-eln efter den andra på ~ Fr. Nycander. Där gatorna en r-el | kring Humlegården slä Curt Thelander. 2) Medan det blåsvarta håret i ormlika r-lar flyter ned emot golvet K. Fähræus. [Dimnan] drog nu i lätta r-lar bort över havet Em. Flygare-Carlén. Blåa stiga rökr-larna upp från pip-huvudet och försvinna snart i luften. Spårren, som ~ gingo i många krokur, bukter och r-lar. En aldrig sinande kö sträckte sig i r-lar långt ut på Gillesalens golv. **Syn.** slinga, jfr ring. — **Ring|la**, -ade, -as; r-a ihop (sig) m. fl. se hop-r osv.; [-ing (med plur.)]. Intr., trans. o. (oftast) refl. 1) Intr. Blågrd r-ar röken från en mila O. Stjerne. Och kölvattnet r-ade som en silverorm Å. Hasselblad. Mellan husen r-ar en smal gata G. Berndtson. Ett stycke nedanför oss r-ade vägen ~ O. Enckell. Och en lång kö av människor r-ar in och ut genom allarrunden T. Fogelqvist. Och högt över allteam-mans kanske r-ar ett par hökar ~ E. Lieberath. I naken r-ade oklippta musikerlockar och ~ Gunilla Wettergren. 2) Trans. Mindre vanl. Flickan satt tyst och lekte med för-

klädsbanden och r-ade dem om sina små fingrar. Och bäcken, som sorlande r-ar / kring blomstren sin silvergirland Jon. Reuter. Svallvägorna r-ade stumparna mot stranden Henning Berger. 3) Refl. Och dit r-ade sig ormen och lade sig E. Norelius. Från cigarretten ~ r-ade sig röken i en trödfin slinga mot taket G. L. Dahlin. Kring strandkanterna r-a sig rävspåren som långa pärlband i den mjuka snön Erik Sparre. Så att smeten blir så tjock, att den r-ar sig från vispen Ulla Esseen. 4) R-ande. Kring den sävligt r-ande ån Erik Palm. [Sant Strindberg] med det mörka håret medusalikt r-ande kring dynamitpannan Klas Fähræus. En tjäders r-ande spårkedja Erik Sparre. En flicka med r-ande lockar ~. R-ande eldsågor. R-ande spån från hyvlarna. 5) R-ad. En masklik, r-ad kropp Nord. Fam. Bland vallmostänglar r-ad, ormen sover Öv. fr. Sarojini Naidu. Med håret r-at över örönen och ~ Ture Nerman, öv. Och bocken har små, vid basen r-ade horn ~ Hugo Granvik. — Den r-ade sälen Phoca hispida, med vita l. gula ringformade teckningar. 6) R-ing. Mindre vanl. Dragen drog iväg mot djupet, när botten var nådd, flöt ett par r-ingar av repet på vattenytan G. Berndtson. **Syn.** slingra (sig), röra sig i ringlar l. bukter l. serpentiner, orma (sig), bukta (sig), kröka (sig); locka sig, falla i lockar l. bucklor; linda, sno.

Ringla², -a, -are; 'substantiviskt' även -e (den, de r-e). Ofta skr. Bet.-skiftningarna få o. föga utpräglade, växlande från den kvantitativa till den sociala. I. Grundform. 1) Substantiviskt l. predikativt. a) R-a är människan, som dock är så snar att sig förhåra Dav. Törnqvist. R-a inför Gud. Jag är för r-a till all den nåd ~ Bibeln. R-a i sina egna ögon. Det som i världen var r-a ~ det utvalde Gud Bibeln. Akta ngn, ngt r-a. b) I skolen ~ höra den r-e likaväl som den höge ib. Barn äro den r-es rikedom. De livsvärden, arbetsamhet och förnöjsamhet, som utgöra de r-es rikedomar. 2) Till subst. Exempler ordnade alfabetiskt efter substantivet. Ett (relativt) r-a antal. Från en r-a begynnelse. Av r-a betydelse för ~. Ett r-a bevis på min tillgivenhet. R-a brott är snart fördömt. Fått blott en r-a bråkdel (¹/₁₀) av den mängd mjöl, som ~ 1917. Av r-a börd. Blott till en r-a del sant. Ha r-a del i ~. Efterfrågan har varit r-a. En r-a ersättning för ~. Med r-a fara att själva bli sedda. Förakta ej litet sår, fattig fränka, r-a fiender och simpel gåval Satte dem i ej r-a förlägenhet. Även ditt r-a förstånd borde ha sagt dig, att ~. Min r-a förtjänst var det i alla fall, att ~. En r-a men välmönt gäva. R-a gåvor även bildl. Av r-a halt. Ha r-a hopp att ~. En r-a härsmdn bättre. Hans r-a härkomst. Av (tämligen) r-a intresse. Gjorde ej r-a in-

tryck på ~. För (en) r-a kostnad. En r-a lantman. För r-a lön. Ägde ~ en icke r-a makt över ordet H. Reuter Dahl. R-a misstanke kan förstöra ett gott rykte! I helt r-a mdn. För en löjligt r-a penning Emma Bendz. Det är ingen r-a person, må du tro. Spela en numerärt r-a roll ~ V. Langlet. Det är en r-a sak för honom. Av skäligen r-a samhällsställning. Siffran blir försvinnande r-a, om man jämför med ~. En r-a skärv. Icke ha r-a tankar om sig själv. Och med r-a tillfälle till l. att ~. Förståndet är ingen r-a ting att få tillbaka, när det gått förlorat Öv. fr. Knut Hamsun. En r-a tröst i be- drövelsen. Ha r-a utsikt att ~. Av r-a vikt. Av r-a eller intet värde. 3) Adv. Mindre vanl. Att Sören är förvånad, är r-a sagt. Han är så häpen, att ~ Märtha v. Heijne.

II. Gradformer. 1) Men övermodig mot dem, som voro r-are än han. Ingen r-are än själve prästen i församlingen. En långt r-are grad. Det är en r-are skam att ~. Skiljer sig ~ genom r-are storlek Nord. Fam.² I icke r-are mdn är oseden utbredd i ~. Småfågelfångst har visserligen förr i tiden i r-are grad förekommit i Svege, men ~ G. Kolthoff. Men hans högvärdige fader av-räder honom att »utbyta lutherdomens r-are villfarelse mot katolicismens större» Klara Johanson. Uti högsta domstolen kunna r-are mål provas och avgöras av fem ledamöter, så och av fyra, där alla fyra äro om slutet ense Regeringsformen. Dömes till fängelse eller till straffarbete i högst ett år eller i r-are fall till böter ~. 2) a) Jag själv den r-aste i min faders hus Bibeln. Även den r-aste har anspråk att ~. Är du för stor att befatta dig med den r-aste, dd är du för liten för att vara präst. Från Bellehem, den r-aste bland städer / Guds kyrka började sitt segertåg W. Sundelöf. Den hövlighet, som är varje javanes, även den r-aste, medfödd ~ Öv. fr. D. Dekker. Vårt tack till honom ~ är därför ingalunda r-ast Douglas Melin. Tro mig, pastor, han är sannerligen mitt r-aste bekymmer Marika Stiernstedt. Och skönhet och godhet vann du / ur r-aste ting på jord O. Stjerne. Även den r-aste händelse kunde utlösa en häftig storm ~. b) (Den) r-aste eftertanke borde sagt dig, att ~. Däröfver lider icke (det) r-aste tvivel. Och värsåden har därför ej tagit (den) r-aste skada. (Ä du rädd?) Inte det r-aste! Vet du inte det r-aste hut, Lars! Albin Widén. Som aldrig gjort mig det r-aste förnär G. L. Dahlin. Där ingen tog (den) r-aste notis om mig. Explodera vid (den) r-aste anledning. Som inte haft den (allra) r-aste verkan. Tälde icke, att man gjorde (den) r-aste invändning ~.

Syn. (se i allm. liten); ej l. inte stor, fattig, simpel, anspråkslös, enkel, ödmjuk, otillräcklig; 'avlägsen'; föga.

— **Ringakt**a; [-an]; -ning. **1)** *R-a ngn* för hans handlingsätt. *Ett korsikanskt ord-språk säger, att den som icke aktar en annans hund, han r-ar även husbonden O. Enckell. Ty jag r-ar honom i somt, men högaktar honom för annat. Rätt uppuren av läsevärlden, men förbisedd eller r-ad av kritiken Per Hallström. Ty på Korsika finnas inga så r-ade medborgare som lagens väktare O. Enckell. Vi r-as och med rätta T. Segerstedt. »Nej, du är en lipsill, du duger inte!» tillade han r-ande 'Dan'. Där funnos stora och sköna kräftor i parti — ja, små också, men de r-ades J. Saxon. Man bör icke r-a små sdr. Men om du r-ar det närvarande, så drar allting dig spårlost förbi och ~ Egyptiska sagor. **2)** *Ty detta är en r-an, som hämnar sig. b) Utsätta sig för r-ning. Behandla ngn med tydlig r-ning. Visa (sin) r-ning för ngn l. ngt. För eleverna på reallinjen hyste han r-ning och ~ O. Rabenius. Och dock är Scribes dramatik ej värd den fullständiga r-ning, som så snart kom den till del E. Kihlman. Icke utan en ton av r-ning. Ett annat utslag av hans r-ning för pengar var, att ~ Gottfr. Kallstenius. Att han en gång ålskat med lidelse vad han nu behandlade med r-ning G. af Geijerstam. Lätt-sinnig r-ning av faran Har. Hjärne. **Syn.** **1)** akta ringa, se förbi, icke (ens) se åt, se ned på, anse ringa l. värdelös l. allt för liten l. obetydlig, 'sätta sig på sina höga hästar' mot, se över axeln, missakta, försmå, värdslösa, ej skänka tillbörlig uppmärksamhet l. aktning, 'rynka på näsan åt', förakta, 'behandla som luft', ibl. underskatta, ibl. ignorera.**

-halt; -ig (-t, -are; -het). Skr. Grundordet mindre vanl. *Vrakat på grund av r-en. R-igt mynt. R-ig malm. Länna r-iga bevis. **Syn.** (av) föga värde, underhalt(ig), minder- l. mindrevärd(ig), ringvärdig. **-het**, -en. Mest skr. **I.** Enkelt. *Om de sjunka ned till r. ~ Bibeln. Vad som bliver sått i r., det uppstår i härlighet ib. Under sin r-s dagar Ax. Wändahl. — Jag i min r. förstår ingenting Mollie Faustman. Det har förunnats min r. att skaffa honom beställningar för ~ Jac. Ahrenberg. **II.** Ssgr. Ex.: *Hon pendlar mellan en överdriven stolthet och lika överdriven r-skänsla Alg. Werin. Storhets- och ringhets-känslor ~, främjandeidéer och förföljelse- idéer Louis Backman 1919. **Syn.** jfr ringa o. liten. **-värdig.** Gärna handels. *R-are än Havannasockret Ekenberg-Landin. Orenare, r-are arter av kalksten ib. **Syn.** av ringa värde, ibl. mindervärdig.****

Ringa⁹, -de, -t, -as. **A)** Formerna 'rang' o. (mer säll.) 'rungit' äro skönl. l. ibl. folkl. T. e. *Och vinteraftonens köld rang för mina öron som en klocka O. Levertin. Vällingsklockan rang fyra på morgonen M. Rogberg.*

B) Bet. o. användning. Intr., oper., med

innehållsobj. samt trans. **I.** Mer egentl. **1)** Ifråga om kyrkklockor o. d. **a)** *Hör, domkyrkklockorna r-a (till gudstjänst)! Det r-er till aftonsång. Hör hur det r-er i alla kyrktorn! I dag r-s det med, i både stora och lilla klockan. Klockorna r-a dovt och allvarligt, de r-a till begravning. R-a till bröllop. R-a i stormklockan, i alla stadens klockor. **b)** *R-a förstgången. Det r-de sjuringning, du vet, på lördagskvällen Hans Larsson. **c)** Och stapelns Falumalm | r-er sabbat vid den saliges färd Karlfeldt. När helgmålsklockan r-er sabbatsro C. Larsson i By. Aftonklockan r-er bud, | att mot Långfredag det lider ~ O. Arbman. Påskens klockor [skola] r-a din uppståndelse Jeanna Oterdahl. **2)** Nu får vi skynda oss, det har redan ringt andra gången (för bärens avdng). För att roddbåten i dimman skulle kunna behålla kontakten med fartyget tutades det oupphörligt och r-des i skeppsklockan. — När det r-er, slås 8 glas (på skeppsklockan). **3)** **a)** Vällingsklockan r-er, det är tid att gå in till aftonvard. **b)** Det r-er på tamburklockan. Vem var det, som r-de? Klockan r-er ju ideligen. Jag tror det har r-t 20 gånger i dag så visst som en. Ring sakta! R. två gånger! R-a hårt, häftigt. **c)** R-a på betjningen. Men ingen hörde, när jag r-de. Klockan r-er inte, de ä fel på ledningen. Ring efter uppässarn, så vi får betala räkningen! **4)** **a)** Det r-er i telefon! Men en dag r-de telefonen ~. Var de till dej dom r-de? Jag har r-t till Molins, men får inget svar. Det r-de dubbel signal, det är rikssamtal. Ursäkt mig, redaktören, att jag r-er i en ren struntsak R. Gelm. **b)** Så jag tyckte det inte var någon idé att r-a dig Erik Sparre. Jag r-er dej nästa vecka; en kvart över tolv som vanligt.**

II. Friare o. bildl. **1)** **a)** *Hustrun, över vilken järnkorsets svarta löv r-t i två år redan Jeanna Oterdahl. **b)** Klockgrodor r-a [i dammen] Einar Malm. **c)** Den r-ande lärksången från markerna A. Österling. [Som] en i fjärran r-ande röst Karin Ek. **d)** Knallen kom allas öron att r-a A. Mörne. Det r-er och susar för mina öron Erh. Bäckström. Det r-er i högra örat. Intet ljud. Bara hans eget blod r-de, men ~ J. Hemmer. **2)** Hans ord r-a ännu ständigt i mina öron. I mina öron ha ända från min barndom viborgarens fyra modersmål r-t G. Simberg. Med forsens brus och Per Mållares välkommande vänliga ord ännu r-ande i öronen ~ Greta Adrian. **3)** Satte han sig bredvid honom ~ och r-de med benen.*

Syn. (mer l. mindre nära:) klämta, slå, ljuda, klinga, pingla, tona, skalla, runga, bruska, kimmra; trycka på knappen (till ringledning); uppringa n (på telefon), telefonera till, 'pingla på'; ge ett klingande l. dun-kande ljud, åter- l. efterklinga, länge ljuda

(i) l. ligga för en; svänga (som en pendel), pendla.

— **Ringa** av *ru*, (i) **hop** [*ru*], **in** *ru*, **samman** *ru*, **upp** *ru*, **ut** [*ru*] *m.* fl.

— **Ringanordning**. -**apparat**. -**karl**.

Han var dessutom kyrkstöt, dödgrävare och r. T. Fogelqvist. **Syn.** ringare. -**klock**|a; -skläpp. En träplugg [i bönekvarnen], som för varje varv sätter kläppen i en stor r-a i svängning Sven Hedin. Förr hade vi, när vi låg sjuka, en silverklocka med silverkläpp och tryckknapp av elfenben på nattduksbordet; nu hänger man (ringlednings)knappen till den elektriska r-an vid huvudgården. Bords-r-or. Är det fel på r-an nu igen, den ringer så svagt? -**ledning**; -sentreprenör; -sknapp *m.* fl. Vi har fått (elektrisk) r. till köket. Med en r-sknapp inom räckhåll Öv. fr. Bern. Shaw. -**maskin**. För inköp av en r. till klockstapeln [i Lillkyrka församling] 1931. -**snöre**. Ringde så kraftigt, att r-et gick av, elektriska ringledningnar funnos ej då G. Aldén. -**verk**. Då järnvägsbonnarna manövreras medelst ledningar från annan plats, äro de försedda med r., som ljuder kort innan de fällas och ~ Nord. Fam.² (1905). De automatiska r-en vid järnvägsövergångar. — **Ringar**|e, (-e)n, -e. Att andra r-e antagits på villkor, som de gamla ringkarlarna vid kyrkan avisat. En av de kvinnliga r-na i Katarina i Stockholm 1920. — R-lön *m.* m. 160 kr., hävpenar och gåvor 15 kr. På tisdagen ringde Maria klockor för den gamle r-eförmannen C. J. Muhr, som ~ 1918. — **Ringning**, -en, -ar. T. e.: Pådraet för elektrisk r. i Engelbrektskyrkan 1920. R. till aftonsång. Döds-, klock-, kvälls-, sammanringning. Sex-r-en från Irsta kyrka 'Hubertus'. — Vid tredje r-en uppbarade sig äntligen en tjänsteande ~. — Middagsr-en.

Ringla se under ring (efter ringel). **Ringlar** se ringel.

Rinna, rann, runno, runnit. **I.** Egentl.

1) Alla floder r-a mot havet. Genom landet r-a två stora floder. Bäckens porlade och rann, just fri från vinterns hölje. R-a långsamt, snabbt, skummande, i virvlar, i ständiga krokor, i små rännilar. Där nere ser man knappt, att (vattnet i) älven r-er. Runnet vatten driver inte | mer din kvarn K. A. Hagberg, öv. R-ande vatten » stillastående. 2) Medan vattnet r-er ur den överfyllda sdn. R-a över bräddarna, över alla bräddar. Vattenledningen är frusen, det r-er inget vatten. Regnet piskade taket, och vattnet rann och strilade i alla rännor. Tunnan stjälpote, ölet rann i strömmar (över stenläggningen). R-a endast droppvis. Vattenledningen hade stått och runnit hela natten.

II. Friare. 1) Jag vet inte vad de ä som r-er i era ddror, riktigt blod ä de då inte. Det r-er furstligt blod i hennes ddror. Bara

tanken på det kom hans blod att r-a hett Fanny Alving. 2) Svetten rann utesfter kinderna på honom. Jag har runnit av svett, när ~ Ture Nerman, öv. — Under det tårarna r-er och barmen höjes av sockar. Lök, rök och elak kvinna | lära bondens ögon r-a. R-er gör mitt öga | för var liten pust Ove Borgvall. Hans ögon voro små och r-ande av den eviga röken Elsa v. Born. — Och evigt r-ande näsa Stina Palmberg. 3) Låta saften självrinna genom hårdruk dvs. utan att bären pressas. 4) Vanligen äro de självr-ande [nafta]brunnarna betydligt överlägsna pumpbrunnarna Nord. Fam.² 5) [Stickljusen] kunna brinna ca 1½ timme och r-a icke. Akta dej, så de inte r-er stearin på ärmen! 6) Såret varar sig och r-er. 7) Mindre vanl. Läckta. Hinken r-er jul

III. Bildl. 1) Torkan hade varit svår, säden (riktigt) rann ur axen. Låta sanden r-a mellan fingrarna. När (sanden i) timglaset slutat r-a. 2) Där de slingrande vägarna | r-a som silvrade bäckar ur skyn Nils Wohlin. Där r-er en stig, där vaknar en vind | som lockar mig långt från gårdens lind S. Siwertz. Runno trenne skidspår nedför sluttningen G. Hedenvind-Eriksson. 3) Vi runno som möss bland gräsen och tuorna ~ Wendela Hebbe. Litet framför Minia rann en lång grön orm mot en stenhög Per Hallström. 4) Tidningarnas spalter komma att r-a över sina bräddar av redogörelser för ~ T. Segerstedt. 5) Dagar, nätter, veckor, år — stilla r-er tidens flod E. Diktonius. Där dagarna r-a lika hastigt som sandkornen i ett timglas K. Stenring. Min älskade, vår levnad r-er snabbt! ~ Ellen Lundberg-Nyblom. Tiden r-er fort nog ur händerna på den som ej är beslutsam. 6) Det rann honom först då i sinnet, att han gjort orätt. Nu r-er det henne i hagen, i minnet, hur förstörd han sista tiden varit. 7) Vilja vi studera naturfolkens vandringar, finna vi strax, att källorna r-a sparsamt R. Numelin. 8) Skönl. särbet. När solen r-er (vanl. r-er upp) G. Hedenvind-Eriksson. 9) Märk uttr. Låxan fordrade Strindberg, att vi skulle kunna som ett r-ande vatten, och ~ Gurli Linder.

Syn. (mer l. mindre nära:) **I.** flyta, flöda, strila, porla, bölja, svalla, välla, kvälla, (fram)glida (*ru*); (starkare:) strömma, forsa, skvala, brusa, frusa, sprudla; **II.** 1) pulsera; 2) 'lacka'; tåras l. tåra sig, 'vattnas', tillra; drypa, droppa; 7) läcka; **III.** 1) 'rasa'; sila sig; 2) 'löpa', gå som ett band, slingra (sig); 3) (smidigt) glida, orma (sig), åla (sig), slingra (sig), ibl. kråla l. ringla; 4) svämma l. flöda (över); 5) förrinna, förflyta, hänglösa *ru*; 6) komma för (ngn); 7) rinna ti'll, komma (sparsamt, ymnigt osv.); 8) upprinna *ru*, uppgå *ru*.

— **Rinna** av *ru* *m.* fl. se avr-a *ru* osv. **R. för.** De rann för mej, att ~ rann mig i

sinnet. **R. hän.** Skönl. *Ären rann hän, och slutligen nalkades gossens femtonde födelse-dag* Greta Tiselius, öv. **R. iväg** l. i väg. T. e. *Veckorna runno i väg under den dagliga rutinen* H. Victorin. **R. på.** Särsk. bildl. *Det härigen rann på, allteftersom ~ Erik Sparre. Det rann plötsligt på mig, att jag skulle ~. När det sinnet r-er på honom* Alb. Engström. — *Men så rann sinnet på honom, han lyfte sin knutna hand, och ~ Karin Jensen, öv.* **R. över.** **1)** När det blir för fullt, rinner det över. *Slå inte (så fullt), s'att de rinner över!* **2)** Rann omsider mitt sinne över, och jag utbrast ~ Cl. Annerstedt. — **Rinning,** -en; -stid. Mindre vanl. utom som sista ssgsled. *Genom vrläkning och borttrinning* Nord. Fam.² — *Sandtinglas med en halv timmes r-stid* Ad. Ekelöf.

Ripa¹, -an, -or o. **Rip**a², -ade, -as samt **Ripig** se repa² osv.

Ripa³, -an, -or. Lagopus. **I.** Enkelt. *Dal-l. snör-an (L. lagopus) är den vanliga r-an i fjällens björkregion; fjäll-r-an (L. mutus), som är något mindre och har lägre näbb, är en typisk högfjällsfågel. Fånga r-or med snara. Då och då hördes från snårskogen r-ornas skratt ~ L. Munsterhjelm. R-orna tryckte t. o. m. hårdare än vanligt, och ett tu tre halkade min käpp på något mjukt som gled undan, det var en r-a, som legat på ägg i sitt bo. — Stekt ungr-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *R-bär* *Arctostaphylos alpina*; både om växt o. bär. *Ett flertal r-flockar, ur vilka jag lyckades plocka ett dussin fåglar* L. Munsterhjelm. *R-fångare. En lappojke, ute på r-fjängst på fjället. R-gillvare. R-hönans mjuka, nästan viskande läte, när hon lockar. Som en r-höna, som, för att låta ugnarna radda sig, låtsas sårad, släpar vingen och buktar nära oroaren för att föra honom åt annat håll. R-jakten börjar först mot slutet av augusti. Under r-jaktstiden. Gammal r-jägare. R-kullarna äro fd och små i år. Fånga ~ r-kycklingar* L. Munsterhjelm. *Det skrattande r-lätet. Innan vi nådde själva r-markerna* Erik Sparre. *Våren 1916 utkläcktes på Skansen en kull r-orrar, vilka till föräldrarn hade en orrtupp och en riphöna* L. Munsterhjelm; (vanligare riptupp o. orrhöna). *I det lågruena r-riset, som dvärgbjörken kallas (Betula nana) E. Frisen-dahl. Höstens rubinröda r-riskvistar. R-släktet Lagopus. Sätta ut, vittja r-snaror. En r-snarare har ofta ett par hundra snaror utsatta* Sven Ekman. *Den frdn annan fågel-snarning ganska väsentligt avvikande r-snar-ningen ib. Och där mängden gammal illslug, skrattande r-tupp grundligt lurat honom* Erik Sparre. *R-ägg. Medan hennes r-ögon tindra med svart glans* Harry Blomberg om en 'madonna från Sameland'.

Ripo'st (-å-); -en, -er; -stöt; -er|a (-ade,

-as; -ing). Egentl. o. bildl. **1)** *En elegant, behärskad och stilren fäktning med snabba r-er. Med en blixtnabb r-stöt. — R-era snabbt.* **2)** *Rich. Steffen, Parad och r. (Visby 1921). Det händer aldrig hans [Strindbergs] interlokutörer att uttrycka sig i sentenser eller spirituella r-er såsom ännu de Ibsenska M. Lamm. — Berta anfaller, Berg parerar mest och r-erar A. Slotte. I de ord, varmed Stockholms-Posten r-erade Richert, förkom ~ Fr. Bök.* **Syn. 1)** svarsstöt, motstöt; **2)** raskt o. fyndigt svar, (skarp l. snabb l. bitande) replik; (r-era ibl.) 'bita av'.

Rips, -en l. -et, -er. Ett vanl. enfärgat tyg med upphöjda ränder. **I.** Enkelt. *Halsdukar av ylle, linne, siden och r. Klänning i r. med smala stäveck, blusad modell. Möbleman-get ~ klätt med grön r.* Alg. Sandberg. *Grunda soffor med brunt r. och virkade antimakas-sar* Per Hallström. *Bomulls-, sidenrips. Ett litet förmak i röd yllerips.* **II.** Ssgr. Ex.: [*En vär*] med r-artad yla Em. v. Walters-torff. *Damhatt, garnerad med ett brett r-band om kullen. Vårhatt med r-bandsgar-nering. Bord med röd r-duk. Väska av svart skinn med r-foder. Ett par rödbruna r-gar-diner med broderade bårder i grönt* Öv. fr. Bern. Shaw. *R-klänning, kasackmodell 1925. R-tyget i möblerna. R-vär(nad).*

Ris¹, -et, =; -vis, adv. (säll. adj.). Ett r. = 20 böcker. *Då r-et ofta räknats olika för olika sorts papper (480 ark av finare papperssorter, 500 ark tryckpapper, 1,000 ark postpapper plano, 2,000 ark biljettpapper), har, säger S. Ambrosiani, numer upp-ställt en tendens att ej vidare behandla r-et som prisenhets, utan man söker i stället att räkna per 1,000 ark 1923. Sortererskan N:o 13. Skulle anledning till anmärkning mot sorteringen av detta r. förefinnas, torde denna lapp bifogas anmärkningens Lapp i bokris 1917. Jag plitlar fulla r. efter r. med en prudentlig gubbstil, som ~ Ejnar Smith. Vid r-ens paketering S. Ambrosiani.*

Ris², -et, [=]. Växt (*Oryza sativa*) o. 'produkt' (korn, gryn, födoämne osv.). **1)** *R-et odlas i många raser i de flesta varmare län-der och utgör en väsentlig beståndsdel i födan för nära hälften av jordens befolkning. Hos kineserna var r-et redan omkr. 3,000 f. Kr. föremål för odling. R-et är ett endrigt sump-gräs, och r-åkrarna måste under vegetations-perioden (3–4 mån.) sättas under vatten, som först kort före skörden avtappas. [R-et tröskades] ibland med slagor, men ofta såg man en gosse rida en buffel i ring* H. Mörne. **2)** *Gott r. bör ha rent vit färg, rara nästan utan smak och lukt och fritt från damm. Han kämpar ~ för det opolerade, brunaktiga r-et, som har kvar både sitt fröskal och sitt glutenlager* Öv. fr. Alfons Goldschmidt. *Skalat r. befriat från agnarna. R-ets van-ligaste handelsform är 'risgrynen', dvs. de*

rengjorda, polerade fröna. *R.* i flingor — glad nyhet för svenska husmödrar Annons 1935. Hushållsris, lättkokta, dryga, svällande Annons 1931. — Höns med *r.* *R.* med curry. Kalvstuning med rand av *r.* Kalvbräss med *r.* och örter Eva Mannerheim Sparre. Rostat *r.* med grädde. *R.* à la Malta (ris-blancmangé). Apelsin-, rabarber-, äppelris.

— **Risbakelse.** -blancmangé. -brännvin. Hett japanskt *r.*, s. k. saké även kallat 'risvin' l. 'risöl'. -centrum. Valencia, Spaniens *r.* -distrikt. Ty Iravadidalen är jordens största *r.* H. Mörne. -export; -ör. -flingia; -epudding. Nytt för matlagningen: *r.-or*, som koka på 3 min. 1935. -fodermjöl. Avfallet vid de skalade riskornens polering nyttjat som kraftfoder, riskli. -fält. Sedan vattnet från *r.-en* bortlett, skördas riset på de torra fälten genom att avskäras för hand. Malaj plöjande *r.* med vattenbuffel som dragare Fr. Adelborg. Djupt under oss lågo *r.-terrasserna* i en ständigt växlande färgskala av spelande dagar ~ T. Gislén. -gryn. **I.** Enkelt. *R.-en*, som utgöres av de okrosade runda fröna av riset, äro, sedan de polerats, hårda, mer eller mindre genomskinliga eller ibland nästan glasklara. Jag skulle ha ett kilo *r.* Vita, klara, stora och likformiga *r.* betalas högst. **II.** Ssgr. Ex.: Ha böna i *r.-sgröten* på julafton. *R.-skaka* (med russin). *R.-skort* för självhushållare 1919. *R.-spudding.* *R.-svälling.* -gröt. Mindre vanl. l. Idls. för 'risgrynsgröt'. -halm. Det först framställda filtrade kinesiska papperet ~ blev bekant under första århundradet efter Kristus och bestod huvudsakligen av *r.* eller risstrå B. Jönsson. Handviska av 1:ma gul *r.* Mjuka mattor, flätade av *r.* -import; -firma; -erande; -ering; -ör. Japan är ~, trots dess intensiva risodling, ett *r.-erande* land Kjellins Varulex.

-kli risfodermjöl. -korn. *R.-en* kunna utsås i rader eller bredsås, eller också utsättas plantor, uppdragna i vattendränkta drivbänkar. Lika varandra som trå *r.* Öv. fr. Pearl Buck. Kastade några *r.* i elden såsom offer till ~ gudarne ~ Ax. Idestrom. -kvarn. Skalningen av riset sker i *r.-ar*, varvid som biprodukt fås skalen (agnarna), vilka nyttjas som förpackningsmedel. -kärve. När husbonden återvänder från fälten med sin last av majscolvar, sesamknippen eller *r.-ar* Stéphanie Beyel. -malning. Spinnrockens surr och gnisslet vid *r.-en*. -mjöl; -(s)ort; -sbakelse; -spudding; -stväl m. fl. I Japan bakas *r.* till bröd och kakor. En billig och god föda [för hundar] är kokt *r.*, blandat med köttmjöl Al. Behm. Små, mycket söta *r.-s*-bakelser, som klubbade fast och lagrade sig på tänder och gom ~ (på Sachalin) L. Munsterhjelm. -odlare; -ing. *R.-ingar* finnas i Europa framför allt i Lombardiet och Spanien. -papper. Kinesiskt *r.*, som erhöles

ur mårgen på det i Kina odlade trädet *Tetrapanax papyrifera*, nyttjas bl. a. till litografi och i senare tid till konstgjorda blommor. Japanskt *r.* ett tätt silkespapper (bl. a. till cigarrettpapper). -producerande. En rik, *r.* provins Erik Nyström. -pud-ding. -puder. *R.* verkar uppfriskande på rödflammig och hetta hud Ahlén & Holm. *R.* fås av risstärkelse. -rot. Skurborstar av *r.* Golvskrubb av prima *r.* -rätt. Pilaff är den turkiska *r.-en*, som ätes till varje måltid Stéphanie Beyel. -skål. Barnen finga bära var sin *r.* i handen samt ett par ätpinnar Öv. fr. Pearl Buck. -skörd. I *r.-en*. God *r.* -sort. -stärkelse. *R.-n* utgör i kornen 80 %. Rispidret fås av *r.* *R.* till strykinrätningar K. Hildebrand. Bokbindarklister av *r.* -säck. -vatten. *R.* (avkok på ris) har stoppande verkan och är mycket i bruk vid dietföring. *R.* med grädde. -vin se risbrännvin. -ätande. Hos orientens *r.* folk. -öl se risbrännvin.

Ris³, -et, =. **I.** Mer egentl. Ofta koll. **1) a)** Risiga buskar, kvistar o. skräp. Hålla sig dold i *r.-et*. — Marken var full av torra kvistar och *r.* Bränna *r.* (om hösten). Undanskaffa *r.-et*. Samla det bortrensade *r.-et* i högar. Svårt att komma fram i allt *r.* och bråte. Tillvaratagande av *r.* till bränsle och lövris till foder 1918. Binda *r.-et* i knippor och bära hem det på ryggen. Komma med en knippa (torrt) *r.* Samla, plocka *r.* i skogen. I kärret hade de vräkt *r.*, det skulle vara vägen. Brinna som torrt *r.* Som *r.* vår lust förbrinner Akke Kumlien. — Märk uttr. 'från *r.* och rot'. Som från *r.* och rot brutit de vidsträckt fält, som ~ E. Frisendahl. Jord ~ som han upparbetade från *r.* och rot. **b)** *R.* lämpligt till kvastar, kvastris. Vispris. — Jag kunde behöva lite stadigt *r.* att stöda återna med. Art-, bönr-is. **c)** Strö hackat granris på golvet. Enris. **2)** Bärriis o. d. *R.* definieras i Krok & Almqvist som »småbuskar med mer l. mindre förkrympt stam och små fasta, vanl. övervint-rande blad (t. ex. ljung, lingon).» De vintergröna *r.-en* Harry Smith. En lavhed, där kråkris och dvärgbjörk äro de dominerande *r.-en* Gunnar Samuelsson. Blåbärs-, lingon-, odon-, mjölon-, rip-, tranbärs-, pors-, kryppris. — Torrt kråkris är utmärkt att tända med. — Plocka bären utan att rycka upp *r.-et*.

II. Friare o. bildl. **1) a)** Få smaka *r.-et*. (Björk)*r.-et* stod alltid färdigt i kakelugnsvrån. Få *r.* på bara stjärten. (Få) slita *r.* Fruka *r.-et*. Ha vuxit ifrån *r.-et*. Ge honom lite *r.*, de har han förtjänat! Nöta ut *r.-et* på ngn(s) rygg. Att han skulle piskas med *r.* E. Norelius. Spar på *r.-et*, och du fördärvar pilten. Den som spar sitt *r.*, han hatar sin som Bibeln. Till den oförståndiges rygg hör *r.* ib. *R.* gör gott barn. *R.* gör dären vis. Jag ska randa honom, tänkte käringen och tog

till r-et ~ S. Dahllöf. *Få känna hur r-et svider. R-et under min tidigare barndom och rottingen under skoltiden* ~ N. P. Ödman. *Hedersstraffet, anmärkningen fick träda i rottingens och r-ets ställe* Sigfr. Almquist. *Mjukaste r-et svider värst.* **b)** Att de därigenom bundit r. åt (sin) egen rygg vållat sin egen ofärd, gett lugg på sig, gett fienderna vapen i hand, fallit i den grop de grävt åt andra l. d. *Binda r. åt, för, till egen rygg, egna ryggar* mer säll. 'bryta r.' *Men odygd binder själv sitt r. har straffet i släpståg, straffar sig själv.* **c)** *Kysa r-et ödmjukt ta emot sitt straff, tacksamt ta emot den tuktan man får.* **2)** *Under hans vredes r. Bibeln. Guds r. äro gjorde att vara människans straff och skrämnel. Tuktaans r. driver det [oförnuftet] bort Bibeln. Herren har brutit sönder ~ tyrannernas r. ib. Dessa rättfärdige, som svänga straffdomens r. O. Högborg. Ödets järnris Stagnelius. Tukto; plågoris.* **3)** *Under kritikens r. och färla. — Då och då band han i en liten visa r. och ros åt ndgon av kamraterna* Erik Lindberg. *Politiken* har både ros och r. för båda lagen Sv. Dagbl. 1916.

Syn. I. 1) risiga buskar, snårig buskvegetation; grenar, kvistar o. (annan) bråte; **2)** bärris, småbuske, örtliknande buske; **II. 1)** 'björkris', hopbundna färska björkqvistar (som straffredskap); karbas, 'spö', gissel, färla; (kok) stryk, aga, risbastu, bastonad, stut, smäll, smörj, 'dask' (på stjärten), 'bas', avbasing, rammel(buljong); **2)** näpst, tuktan; tadel, klander, overt, tilltvålning.

— **Risartad.** *R-e växter, såsom kråkbär, odon* ~ Nord. Fam.² **-bastu** (grav). *Att han mer än en gång gav mig r.* F. U. Wrangel. *Och fick mig en duklig r. på kuppen. Som bet bättre i skinet än både r-r och hårluggar* Joh. Sundblad. *Nog unnar han uppviglarne en andlig r., men* ~ Harry Blomberg. **Syn.** se ris³ II 1. **-bränna**; ning. *Hygget är röjt och r-t, och återväxten synes infinna sig genom självsädd. Rönjningar, r-ningar och skogssädder* O. Bucht. **-bränse. -bunting.** *Grenar och ris buntades medelst Löwenhelms r-sapparat* 1917. **-bygd.** Ldls. o. fackl. *Skånska r-er* ordet återinfört i vetenskaplig framställning av Å. Campbell 1927: en mellanform mln l. blandning av skogs- o. slätbygd där huvudvikten ligger på ängs- o. boskapskötsel (äng o. fälad). **-bål.** *Och när hela byn brann som ett r., sutto vi upp och redo bort* Öv. fr. R. Boleslavski. **-bädd.** *Plankor, lagda på en r., utgjorde vägen över myren.* **-eld.** *Som lagade mat under bar himmel ~ vid en r.* Ernst Lundquist, öv. *Flamma som en r.* **-gård.** **1)** För fiske (med land- l. ledarm). **2)** Se risgårde. **-gårde.** Liksom 'risgård' (i denna bet.) o. 'rishag' lds. Mer tillfällig hägnad (av okvistade ungräd o.

buskar). **-hack** se ristugg. **-hag**, -et, =. Se risgårde. *R. ~ anses icke som laggild h[äg-nad]* H. Juhlin Dannfelt. *Hagtorshäcken ~ ser ut som ett r. och är dammig* Strindberg. **-hed.** *Ris- (mest ljung)hedar* Erik Almquist. *Inom r-arna och på vindblottor* Harry Smith. **-hög.** *Bränna r-ar. -knippa l. -knippe.* *Med en r-a på ryggen. -koja.* *Bygga sig en r. mitt i djupa skogen. -kvast.* *Gården, som jag går och sopar med en liten r. Walborg Hedberg, öv. Och band r-ar eller holkade toffelbottnar* Otto Lundh. **-kvist. -kärr.** *Våra viktigaste r. (porskärren)* Erik Almquist. **-plockare**; erska; ning. *Jägare och r-are* S. Lagerlöf. *Förbud mot r-ning. -rik.* *Men bokslogen uppträder också i en moss- och risrik typ med ~ G. Schotte. -rökt.* *R. renstek Annons 1932. -samlare.* *R., som på detta sätt, en smula olovligt, skaffa sig billigt bränse l. Lo-Johansson. -skjul.* *Ett r. tjänade till stall åt hästarna* O. Bucht. **-tugg**; -are l. ningsmaskin. *Under kristidens bränsebrist upptuggades i särskilda maskiner grenar och ris samt klenare virke till s. k. rishack eller r., vilket nyttjades till bränse. Bränsekommissionens broschyr 'Om r.' 1918. Söderhamns nya r-are 1916. -täkt.* *I församhällena till Stockholm ha anslag uppsatts om förbud mot r. 1926. -vasje.* *Fackl. Utsättande av r-ar [där fisken kan samla sig, leka osv.] Fiskeristadga för Mälaren. -verk.* *Flätat r. som 'skyddshäck'.*

— **Ris**a, -ade, -as; r-a ned se nedra; [-are]; -ning (med plur.). **A)** Vanl. verbformer. **I.** Mer 'egentl.' **1)** *Ärterna måste r-as i morgon dag. De lägre sorterna sockerärter behöva ej r-as.* **2)** *R-a (i) stugan med finhugget granris. Golvet var skurat och ny-rat för söndagen.* **b)** *Det var r-at i snön framför grindarna och hela gången upp Pär Lagerkvist.* **3)** *Ldls. (t. e. Skåne). R-a skog (räfsa löv och) göra 'vårstädning' i skogen.* **II.** Friare o. bildl. **1)** *Så tog han en kvist av kvasten och r-ade sin son ganska eftertryckligt* H. Wranér. *Borde r-as och hudflängas, så länge han har en skinnslamsa i behåll* Öv. fr. Gogolj. *Låta r-a ngn.* **2)** **a)** *Ensamheten r-ar dig hårdare än gisslet i cellen* E. Knape. *Mitt öde städs mig utan misskund r-at* Raf. Lindqvist, öv. **b)** *Med gycklets ris blodigt r-a sitt offer. Bara för att bli r-ad eller berömd för ~ Ruben Berg. Egenskaper, som han tidigare r-at ~. — Socialministern rosar och r-ar tredje statsmakten vid Publicistklubben årsfest 1928. Hur mycket än ungdomslivet i Uppsala prisats och r-ats, besjungs och fördömts. Sedan hon r-at, ville hon emellertid även lisa, och ~ Emma Bendz.* **B)** Verbalsubst. **1)** *R-are. T. e. Mustafa, den obarmhärtige r-aren av Stockholms och stockholmarnas många arvsynder* Sv. Dagbl. 1917. *En mänsklighetens rosare och r-are ~ Ane*

Randel. 2) R-ning. T. e. *Den tidsödande r-ningen [av ärter]* Lind-Liljewall. **Syn.** **A) I. 1)** stöda med ris, uppsätta ris till stöd åt; 2) strö granris på, (över)strö med (hackat) granris; 3) befria från ris o. d.; **II. 1)** aga, ge ris(bastu); 2) straffa, näpna, tukta; 'gissla', kritisera, anmärka på, 'tilltvåla' n. — **Risig**, -t, -are; -het. Blott 'egentl.' Fyllt av ris o. kvistar l. av risiga buskar; full av torra grenar. 1) *Under granen var det r-t och nerstokat. Kråkan, som nattat i r-t näste* Curt Thelander. *Jag låg liksom förr / på min r-a brits* ~ Paul Lundh. 2) *Då unghararna kyttia omkring på r-a fällor och ~ A. Knöppel. En ~ oländig terräng, uppfylld av r. småskog ~ L. Munsterhjelm. R. slån även till 3.* 3) *En eller annan r. och vindsliten rönn eller al ~ Th. Högdahl. En gammal r. hägg. Urgammal ek med r. krona. Och träden stå nakna och r-a* H. M. Nordlindh.

Ris-, -et. Folk. *Postorskan Hägglöfs Ris-smorning mot Engelska Sjukan eller Riset* Ups. Nya Tidn. 1928.

Risk, -en, -er. 1) Allmänare. a) *En rädsla för all r., som utvecklade sig till ryggradslåshet och oförmåga att taga ansvar* C. Benedicth. *Och all r. (för förgiftning) bortfaller, om ~. Ständig r. för lufthaverier. Där det var r. för skred. Ja, det är ju en viss r. (att ni går om varann). Uppdraget var icke utan sin r. Företaget är onekligen förenat med stor r.* b) *A, (den) r-en ä inte (sd) stor! Jag tror, att jag ut-sätter mig för, vdgar, tar, löper, står r-en. Tog r-en och smög sig genom soldatkedjan. R-en för upptäckt var alltför stor. Nu visste de icke väderstrecken och hade r-en att ~ komma åt fel håll H. Schiller. Och und-gingo r-en att ej bli förstadda. Frånsett r-en, att ~. Den r-en finns dock ännu, att ~. Ikläda sig r-en för eventuellt uppstående förlust.* c) Prep.-uttr. *Också med r. för upprepningar måste jag här ~. Men du vet, att det blir på din egen r. Du får göra det på egen r. Under r. att ~. Utan (all, sin) r. är ju försöket icke. Utan alltför stor r. Man borde utan större r. för misstag kunna ~. Leva sitt liv på egen r. och räkning V. Benedictsson. Men kom ihåg, de blir på din räkning och r.!* d) Ex. med plur. *Då vdgade jag inte ~ taga sådana r-er* Elsb. Funch. *Att utförandet av [flyg]-manövern medför de största r-er för olycksfall. Med en lugn obeveklighet, som inte tycks sky ndgra r-er* K.-G. Hildebrand. *Men han hade framhållit, att r-erna skulle vara överkomliga.* 2) I försäkringsväsendet. *I mera abstrakt bemärkelse förstås med r. omfattningen av den fara, som försäkringen skall skydda mot, eller genomsnittsbeloppet av en möjlig skada inom en viss tidsenhet; vanligen förstås emellertid med r. försäk-*

ringsobjektet (det försäkrade föremålet) jfr Lantmannens uppslagsbok. Alltefter r-ens storlek. Icke påbörjad r. För det bolag, som övertar r-en. Normala, innormala, 1:a, 2:a osv. klass r-er. Låran om r. 3) Som sista ssgsled. Till 1 o. 2. Ex.: *Sådana varor äro underkastade beslagsrisk. Förlust-, smitto-, brand-, transport-, tjänste-, yrkesrisk. Med tanke på rynningsr-en. Däremot är huset oförsäkrat, ty staden står självrisk för sina byggnader.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) fara, äventyr, våda, vägspegl, vägstycke, ovisshet, osäkerhet, ovissa utsikter; ansvar; försäkrat föremål, försäkringsobjekt.

— **Riskfri**; -het. *R. passage genom spärr-zonen* 1917. *Tjuvarnas mest angenäma och r-a arbetsfäll. Alldeles r. är ju heller icke denna placering. Företaget var ingalunda r-tt. Den vida r-are vägen längs kusten. För mig vore det onekligen r-are att ~. — Med full r-het.* **Syn.** (absolut) säker l. ofarlig. **-full.** *Skr. Det visserligen bra betalda, men oerhört r-a skorstensmurareyrket* Ola Vinberg. *Att dylika roddturer kunde ~ vara rätt sd r-a* Hj. Bengtsson. *Vårt arbete, vilket var ett av de r-aste man gärna kunde råka på* Arthur J. Jacobsson. **-fyll**d. *Skr. I en r-d tid* Gust. Johansson. *Den r-da ~ upp-giften att framställa tetanusserum. Sin dotter ville fadern icke låta ensam företaga den r-da återresan, utan hade ~ Lor. Kihlman. Därtill var arbetet alltför r-t ~.* **-fördelning.** *R. är grunden för all sund kapital-placering.* **-försäkra**; -ing. *Lagerbevis, som icke blivit r-ade. Alla utställningsföremål allr-as (brand, stöld, skada) för av ägaren dsatt värde* Upps. Husmodersförening 1927. **-gräns** o. **-klass.** *Försäkringstermer. [Agorna] indelas alltefter läge och frostför-hållanden under de senaste åren i riskklasser* Nord. Fam.² **-marginal.** **-moment.** *Ett r., som mer eller mindre tillhör de flesta industrier* M. Asplund. *Ett r., som kan elimineras. R-et finge man väl alltid räkna med, men ~ Stina Palmberg.* **-område.** *Komma utanför r-t t. e. för minor, bomber o. d.* **-premie.** *Försäkringsterm. Den del av försäkringsavgiften för året (årspremien) som åtgår att täcka den omedelbara risken för den del av försäkringssumman som icke täckes av redan reserverade medel. Allmänare: ersättning som vid penning-placering beräknas för den därmed förknippade risken. Vid vanlig utlåning kan i regel en del av räntan betraktas som r. Norstedts Uppslagsb. **-procent.** *R-en för den som flyr är 99 %, för den som går framåt sällan över 85 %* Gunnar Cederschiöld. **-summa.** **-tagare.** *Bör självklart staten träda in som r. Den störste r-n.* **-zon.** — **Riskä**bel (akut); -elt, -lare. *Ångare på r-el kryssning genom 'havets kyrkogård'. Att vi ~ befinner oss i en r-el utkant av**

*Paris S. Siwertz. Och gjorde färden ytterst r-el (för hundarna). De r-la, isfyllda farvattnen G. Bodman. Jag tog en överblick av bergväggen och fann den r-el Borg-Mesch. Experimentet var r-elt, särskilt därför att ~. Att skriva till honom i vårt eget namn var r-elt, då ~ H. Gummerus. För mig avlöpte dock det r-la äventyret utan obehag. Papper med säker utdelning i stället för r-la spekulationspapper. Att han ej blivit kvitt sin r-le undersåte genom att sätta honom i fängelset Knut Hagberg. Det kunde ju bli r-elt för hans hälsa. Deklarera falskt blir r-lare 1933. **Syn.** förenad med (stor) risk, riskfull, riskfylld, farlig, äventyrlig, våldig, vanskelig. — **Riskera**, -ade, -as; [-ing]. Bet. växla mln 'utsätta sig för', 'löpa fara', 'våga' o. 'befara'. Vi har allt att vinna, intet att r-a (på det försöket). Du vet, vad du r-ar genom att avgå. Jag tror ändå, att jag r-ar (ett försök). Och de som åter voro förmögna, ville ej r-a något för den nödställda vännen And. Allardt. Staten har inga miljoner att r-a på ett så löst projekt. R-a halva sin förmögenhet — och därtill sitt rykte — på en affär. En affär, där man fick r-a skinnet. Att han hellre ville r-a vanära och kunglig vrede än ~. Därmed r-ar du att utsätta dig för förtal. Var författaren präst, kunde han ju r-a kapp och krage Alb. Engström. Raska på, här r-a vi att bli överraskade! Det nyttiga detaljarbete, utan vilket resultatets lödighet skulle r-as Sig. Wallin. För att hon ej skulle r-a upptäckt. Och jag måste taga mig i akt, om jag inte ville r-a att förstöra min karriär. — Mer säll. utan 'att' framför infinitiven. T. e. Var stationerad i Shanghai, men hade inte r-at resa till Nanking Aleko Lilius. — Jag träffade emellertid på Sakari utanför vedboden och r-ade en fråga Göran Stenius. **Syn.** äventyra, (veder)våga, sätta på spel, ta l. stå l. löpa risken, försöka sin lycka, pröva lyckan, ibl. stå sitt kast; utsätta sig för risken l. faran (att ~); löpa fara (att); befara, frukta; (ibl.:) blottställa, utsätta (sig) för fara.*

Riska, -an, -or; -plockning; -soppa m. fl. Skivsvampsläktet *Lactarius* o. särsk. 'läckra r-an' l. 'blodr-an' (*L. deliciosus*). Brötlingar och pepparlingar räknas i vidare mening även till r-or. Den läckra r-an ser med sin röda köttfärg och sin brandgula, vid stelning gröna mjölksaft helt giftig ut, men är förträfflig matsvamp. — Ett av våra bästa r-ställen L.-G. Romell.

Riso'll (-äll); -en, -er. Kok. Ett slags smördegspastej med fyllning av köttfärs l. stuvning (fisk, fågel, svamp, skaldjur). R-er, kokta i flottyr och serverade som lunchrätt.

Riso'tto (-ätt); -n. Till ris². Kok. Italiensk rätt av risgryn kokta i buljong o.

smaksatt med lök, tomatpuré, saffran, parmesanost o. d. En r. utan riven ost verkar fattig Ups. Nya Tidn. 1929.

Risp', -en, -ar. Ngt vard. Och jägar-magen tränar till en r. K. Stangenberg. Ni är alltför anspråkslös, fru Palm; kalla en sådan här tillställning för 'r.'? Joh. Sundblad. Så var nu god tag en frukost-risp med oss i det gröna Dan. Åslund. Morgon-, smörgåds-, aftonvards-, kvälls-, middags-risp. Ibl. särsk. avseende supen ('pärlan') till 'smörgåsen'. **Syn.** 'en sup o. en smörgås', lätt måltid (på stående fot l. utan anstalter), 'matbit', 'gaffelbit'.

Risp², -et, =. När han kände det första r-et av värjpspeten. Ett vanskött r. — en kattklo, som föranledde förgiftnin. — Som vassa knivrisp skar hans långa drill (på fiolen) V. v. Heidenstam. **Syn.** rispning, rispa, ibl. skår(a). — **Risp²**, -et. Konkr., koll. Sedan samlades allt r-et [av sidenlapparna] i kartonger; därmed vadderades t. e. våra mormorsmödrars bästa sidenstubbbar 1916. R-et kardades omsorgsfullt, så att det luggade sig en smula ~. Siden-, linnerisp. **Syn.** uppripasat linne (charpi) l. siden o. d. — **Rispja'**, -an, -or. Konsten består i att sära sin motståndare utan att man själv får en r-a. En liten r-a i skinnet, i l. på huden. Mina fötter äro ömma med r-or och sår Viola Renvall. — Hos andra blöder själen / av minsta r-a den får N. v. Hofsten. — Göra, åstadkomma r-or i ~. Där fanns säkerligen ej en r-a på de finmålade dörrspeglarna och ~ Rosa Fitinghoff. Pulpet med märken och r-or efter generationer skolpojkar. Det blev en lång r-a i tyget som efter en spik. — I detta mjuka täcke av enris, ljung och mossor ha inga odlingsförsök slitit r-or V. Benedictsson. En öka skär en vit r-a genom vattnet Rik. Lindström. **Syn.** (mer l. mindre nära:) skråma, repa, skår(a), ritsa, fåra; reva, spricka, rämma. — **Rispa²**, -ade, -as; r-a av w m. fl. se avr-a osv.; -ning (med plur.). R-a sig (i fingret) med en kniv, på en spik. Törnen r-ade våra händer och ansikten ~. Med sina av arbetet r-ade fingrar ~. Som bara behöva se på utan risk att r-a sitt skinn Per Hallström. R-ar man med kniven i fröskalet, fransippar en mjölksaft. — Golvet såg ut, som om det r-ats av sporrar. R-a en stor reva i tyget. Klänningen ser lite r-ad ut. — Och åkrarna r-as av harv och plog N. Lago-Lengquist. Där mossan aldrig r-ats av hov eller mede V. v. Heidenstam. — Lätt (låta) r-a sig. **Syn.** (ibl.:) (upp)rista (n), (upp)sprätta (n) l. -riva (n) l. -slita (n) l. -rispa; jfr f. ö. föreg. — **Rispig**, -t, -are; [-het]. 1) (Sönder-)rispad. Med händer och ansikten r-a och bulnade av stötar mot kvistar och stenar M. Rogberg. 2) Full med rispor. På det grova, r-a golvet Astrid Våring. Iklädd en

urmodig och r. röd sidenklänning S. Siwertz.
 3) Som lätt rispar sig.

Riss|el¹ (akut); -let. Verbalsubst. till rissla¹. Maskiners surr, kranars r-el och slaggors klang G. Hedenvind-Eriksson. Gräsens ängsliga r-el, när vindsuset ilar ~ T. Fogelqvist. Hör bara r-let av vind i träd Irja Browallius. — **Riss|el**², -let, -el. Lant, I. Enkelt. R-el, grovt säll, använt för första rengöring av den tröskade säden från agnar, halmostump m. m. H. Juhlin Dannfelt. Och hade så tätt med hål som öppningarna i ett sädes-r-el G. O. Hyllén-Cavallius. II. Sgr. Ex.: Bland dammiga säcker och r-elbosshögar C. Larsson i By. R-elbotten med stora rutor. Och med en underlig blick i sina ögon släpper han r-elskaflet S. Dahllöf. — **Riss|a**¹, -ade, -as; r-a fram m. fl.; [-ing, med plur.]. I. Trans. Mer fackl. R-a grus, sand, kol. II. Nästan endast intr. Allmänare. Ofta skönl. 1) Dels om ljud, dels om rörelse; bet. ej alltid åtskilda (ofta avses både ljud o. rörelse). a) Med huvudvikten på ljudet. Sägarna de r-a och stockarna langas ut ~ C. Svenson-Graner. Den frodiga rågen r-ade och rasslade med sina redan matade ~ a. Ellen Wester, öv. Lien går fram genom r-ande säd Alb. Viksten. Det r-ar i vildrdg och havre Th. Tufvesson. Så att ~ sanden r-ar under deras hovar E. Norling. Snövinden, som r-ande drog fram över isen ~ Gust. Johansson. Det regnar stilla och silar / med fint och r-ande sus ~ Alb. Henning. Regnets r-ande mot rutan G. Hedenvind-Eriksson. R-a och klinga som en svag musik Per Hallström. En r-ande fontän. b) Med huvudvikten på rörelsen. Då smältvattnet r-ar i skuggiga sdren J. Reuter. Mellan stenblocken r-a små bäckar Strindberg. Det r-ar så fint över blankaste grus A. Österling. 2) Friare. Det går en r-ande rysning genom varje fiber i min kropp, och ~ Alb. Viksten. Plötsligt kände han det r-a som en ström av svalka genom ådrorna ~ S. Siwertz. Men hedendomen r-ar hett i skinnet, / när näven knyter sig om kniv och kolv ~ A. Österling. **Syn.** sakta rissla I. prassla, lätt klirra I. knittra; sorla, porla, 'susa', brusa helt svagt; rinna (över stenar, med kluckande I. porlande ljud), pollra, rinna fram under porl (med små virvlar o. bubblor); (ibf. nära:) 'sjunga' I. klinga' I. 'sjuda'.

Riss|a², -an, -or. Norrländsk släde (båtlik men med medar; man hel- I. halvligger i den). I r-a genom Norrland Stockh. Dagbl. 1914. Sett en r-a svänga in på gårdsplanen [Sangis] i skarpt trav och ~ Fr. Böök. Nedbäddad i den bekväma r-an E. Walter Hülphers. Norrlands-, Umed-, jinn-, åkr-a.

Rist¹, -en, -ar. Galler, halster I. rost(järn) i spis (t. e. att lägga kol, koks I. sparved på). De lära slakta dina lamm och lägga

dem på r-en B. Sjöberg. Jag satte hans tallrik att värmas på r-en Ada Werin, öv. Köks-, kakekugnsrist.

Rist², -en, -er. Lant. En skärande plogdel (se ex.). R-en skär tiltan lodrätt, billen vågrätt. I svedjans aska gick er blanka r. C. Larsson i By. Medan en tunn strimma röd jord rördes upp av r-en Reigin Fridholm, öv. Skumrist. — **Rist|a**¹, -ade [I. -e], -as; r-a in m. fl. se in-r-a osv.; -ar|e (-e)n, -e); -ning¹ (ofta konkr. o. med plur.). I. Vanl. verbiformer. 1) Egentl. R-a sitt namn i barken (med en kniv). R-a figurer, ngnns namn i isen. Ett paraffinskikt, vari namnet r-as med ett metallstift. R-a direkt i stenen. R-a runor. En run-rad uppteckning. Märket ser ut att vara r-at med kniv. R-a numret i lädret med en nålspets. Där inlandsisen r-at repor i hållarna. Att man gick under en jordremsa, som r-ats ur gräs-vallen Hj. Alving. — När en gång Fjalar r-er sig geirsodd, kom ~ Runeberg. — Så att dess spets endast r-ar ytterst i huden E. v. Qvanten. 2) Friare o. bildl. Ett ärr hade krigen r-at i hans tinning och ett ännu djupare hade livet lämnat efter sig i hans hjärta Birgit Th. Sparre. Stunder av njutning, som r-at outplånliga spår i mitt minne Edv. Westermark. Ja, denna vackra fjärd, hur outplånligt är den ej r-ad på minnets tavla! D. Elfstrand. Vad han i en kort efter v. Borns frånfalle r-ad liten minnesruna yttrat om honom R. A. Wrede. R-a sitt namn i hävderna skaffa sig ett namn i historien. II. Verbalsubst. 1) R-are. Särsk. om runr-are. Drävlestenens r-are O. v. Friesen. Vilket synes angiva en kvinnlig r-are E. Brate. 2) R-ning. Särsk. i plur. ofta (konkr.) om runr-ning. a) Det finns välg intet utsiktstorn, där ej väggar och bänkar äro för-därvade av okynnare-ningar. b) Hällr-ningar. c) Stenen synes här ha släthuggits, innan r-ningen anbragts. Stenen bar r-ningar ~ också på båda smalsidorna O. v. Friesen. Som namntecknat flera r-ningar än någon annan E. Brate. — [Runsten] med en r-ningsyta om 0.86 m. bredd O. v. Friesen. **Syn.** göra en inskärning I. en skära, inskära n (namn, figurer, inskrift I. d.), utskära n, ut- I. inlugga n, inrista n.

Rist|a² I. **Ryst|a**, -te [säll. -ade], rist I. ryst [säll. -at], -as; r-a ned n o. om n; -ning² (med plur.). Egentl. o. friare. I. Ex. med -i. 1) Trans. a) Sakssubj. Snart rister morgonbrisen flöjlarna ~ Strindberg. När vinden r-er parkens ~ träd Ragn. Ekelund. Varje stark vindstöt, som ~ r-e huset och rev i de urgamla asparna ~ Dan Andersson. Om världens stormar min hydda r-a / och alla drömmar om intet gå ~ Ernst Josephson. En frosskakning r-ade plötsligt den gamla gestalten Sven Lidman. Hyddan vår är grå och murken, / mängen il har henne rist V.

E. Öman. *Då lekgäddorna rist och skakat ryssjorna vid båtens annalkande* Erik Sparre. *Rist* av en förlupen släkt / svagt en kärrbjörk blänker Joel Rundt. *Som vatten ur ett r-at ämbar* Ellen Wester, öv. *Jorden darrade och r-ades av någon hemlighetsfull kraft* J. Palmén, öv. **b)** Person-(l. djur)subj. *Och r-a håret fritt från skummets droppar* A. Österling. *R-e peruken och såg betänksam ut* Har. Hornborg. *R-e fundersamt sitt vita huvud och ~* Ad. Johansson. *När han r-e sina bojor, / det i bergens hållar skrall* Strindberg. *Hon r-e sängkläderna och satte på rena var ~* Ellen Wester, öv. *R-ade en grangren och lät det ösregna lite på lingsonriset* Pär Lagerkvist. *Lade ~ sin hand på min axel och r-e mig på ett godmodigt sätt* Hj. Bergman. — *Hästarne r-a sig och skrapa med hovarna* Ernst Lundquist, öv. — *Då tar jag ett tag i krullhåret ditt och r-er om dig ~* Ellen Wester, öv. **2)** Intr. **a)** Med prep. *Vinden r-e sakta på grenarna ib.* *Och r-e sorgset nekande på huvudet* B. Mörner. *Med en avböjande r-ning på huvudet.* — [*Hur vinden*] *r-e i rutan ~* Ebba Atterbom, öv. *Det r-er och värker i fingret, i såret ~.* *Det r-er i mig, r-er i hela kroppen, när jag hör tågvisslan.* **b)** Utan prep. *R-e som ett skatbo i storm ~* Erik Sparre. [*Stugorna*] *r-e under kastvindarna* Harry Blomberg. *Förtöjningarna lossas, maskinernas slammer stiger, skrovet r-es och ~* Sven Haglund. *Han r-e från huvud till fot, som om ~* Agnes v. Krusenstjerna. *Träden r-ade igen utanför, där var så tyst, att ~* Pär Lagerkvist. *R-ande påldrog och vinande ängst* Jeanna Oterdahl.

II. Ex. med -y. *Nu ryster höstlig storm min dörr* A. T. Gellerstedt. *Och de höga alar r-a / kronorna ~* K. A. Tavaststjerna. [*Då fåglarna*] *våldsamt hacka och r-a i fruktställningarna* R. Sernander. *När en fågel ~ r-er sina vingar* Elsa Lindberg. *Jätten [havet], som r-er jordens / klippfasta grund ~* Z. Topelius. *Så r-er han sorgset på huvudet och ~* B. Mörner. *Stormen, som r-ar hällen ~* J. Levart. *Ungersvennen rystade nu på betslet, såsom fiskdrottningen hade lärt honom* Sv. Folksagor. *Det r-ade och knakade i alla fogar, då ~* Ax. Klinkowström.

Syn. skaka, häftigt rycka i, ruska (på), runka (komma att) darra l. skälva l. rysa l. spritta; ibl. det skär (i).

Rit, -en, -er (akut l. grav); -enlig m. fl. I obest. sing. även ritus (akut l. grav). **A)** Enkelt. **I.** Huvudformen. *Den rikt, som av Schüek tillerkännes r-en, kulten och särskilt fruktbarhets-erna* N. Söderblom 1905. *R-en, d. v. s. det invecklade religiösa ceremonielet, där verkan tänktes stå i absolut beroende av de föreskrivna — ofta äldriga — detaljernas minutiösa utförande, står icke*

högt i kurs i Nya Testamentet John Nilsson 1935. *R-er och bruk. Men alla r-er bli tomma skal, om ~* Hagar Olsson. *R-er att iakttagas vid jakten* Sven Hedin. [*Dessa eldtillbedjare*] *ha mycket egendomliga r-er* Öv. fr. 'Essad Bey'. *Människoofrande r-er* Elsb. Funch. *Påskalammsr-en. En typisk reningsrit. Åringsr-er.* **II.** Formen 'ritus'. *Börjar avta i bruk. Jordfästningen utfördes efter evangelisk r-us* Sv. Dagbl. 1926. *För alla slaver av grekisk r-us* Nord. Fam.² **B)** Ssgr. Vanligare äro ssgr med 'ritual'. *Att valan ritenligt satt för sig själv på sejdställningen, avskild från de andre* R. Höckert. *Ingen gudstjänst hade någonsin syntts henne förnämligare än deras enkla och r-lösa sammankomster* Jeanna Oterdahl. **Syn.** (fast) kyrkobruk, religiös sed, kyrklig l. religiös ceremoni, kulthandling, religionsbruk.

— **Ritual,** -en l. -et, -er l. =. **1)** Egentl. Dels = (stadgad) ordning för kyrkliga förrättningar; dels mässbok. *Att förrätta högmässa efter fritt, av k. m:t godkänt r. Enligt en r., som kristendomen ärvt av hedningarna* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Herreu har där många boningar och dyrkas efter ganska skiftande r.* V. Langlet. *Erdgan om r. för missionärs- och diakonvigningar* 1920. *Innan en bestånd r. utbildats. Andra r-en. Stått vid en grav och läst r-en. Läste endast Fader vår och orden i r-en.* — *Då han sjöng de vackra psalmerna och responsorierna i den sköna svenska r-en* Öv. fr. R. H. Fife. *Den enkla, mänskliga läran gjordes till ett omänskligt system av dogmer och r-er* Py Sörman. O. Quensel. *Vårt högmässoritual. Jordfästnings-, mässtritual.* **2)** Friare. *Stadens kokfru hade en bestånd r., som hon strängt följde* Agnes v. Krusenstjerna. [*Hemmet*] *har sin egen r. för fester och högtidligheter* S. Lagerlöt. *Det starka understrykandet av demokratiens hör i Schweiz till den nationella r-en* Fr. Böök. *Stillebenet eller »nature morte», som det bör heta efter r-en* Ane Randel. *För Jack Cecil och mig hörde det så att säga till r-et att höra Wolff* Öv. fr. Bruce Lockhardt. **Syn.** fast(ställd) l. stadgad ordning för (särsk. kyrkliga) förrättningar; fastställda former o. ordalag (för ngt), de vanliga ceremonierna; mässbok. — **Ritualbok. -dans.** *Vilda r-er. -enlig. 1)* *Efter griftetalet förrättades r-t jordfästningen, varefter ~. Ett r-t offer.* **2)** *Friare. Med pomp och ståt och fullkomligt r-t öppnades riksdagen. Varpd en r. gåsmiddag vidtog. -ivrare. -mord.* *Utfört i enlighet med ngn rits fordringar (t. e. som offer), rituellt mord. Falska anklagelser för r. -musik. -mässig.* Egentl. o. friare. *I stället för att, from som en korgosse, svänga rökelsekaret i r-a cirklar* Per Widergren. — *Kocken officierar med en*

säker värdighet, som är nästan r. Alf Martin. **-redskap.** Alla de konstverk och r., som ~ Y. Hirn. **-slakt;** a. Skäktningen, judarnas r. — Han åt endast kött av r-ad nötboskap Vincent Granfelt. Ingen märkning av r-at kött 1935. **-språk.** Behåller ~ sitt forna r., mestadels en modifierad gammalbulgariska V. Langlet.

— **Rituali'sm,** -men; -t (-en, -er; -isk).

1) Han kände sig främmande för all denna r-m och alla dessa reningseremonier B. Forell. R-men hos Englands yngre prästmän. 2) Hos Englands r-ter Em. Linderholm. — Enligt den r-tiska tolkningen Y. Hirn. Den mest r-tiska kyrka i Stockholm Folke Palmgren. **Syn.** (r-m:) kyrklig l. religiös rörelse som lägger överdriven vikt vid yttre former o. ceremonier (det rituella); överskattning av (religions)former; (r-t:) anhängare av (sträng) r-m. — **Ritue** II (-äll); -t. 1) Egentl. R. ordning. Det r-t före skrivna påskbrödet. Obsidianknivar [användas] ännu av judarna för r-a ändamål Sv. Arrhenius. 2) Friare. Jag uttalade de r-a orden: »Oss väl och ingen illa» efter en klunk ur muggen och visste, att jag hade firat midvinterfesten C. G. Laurin. Åt enkla vardagliga förrättningar i de toftiga hemmen kunde hans [Zorns] pensel ge en nästan r. prägel, såsom i Brödbakning Karlfeldt. **Syn.** ritualenlig, ritualmässig, i enlighet med l. som tillhör (särsk. kyrklig) ritual, (efter) 'helgad' (sed). — **Ritus** se rit A II.

Rita, -ade, -as. **I.** Huvudbet. 1) Egentl. a) Gå och r-a för ngn. Lära sig skriva och r-a. Hans r-ade penna är inte elak, inte mer än en karikatyrist har rätt att vara Aleko Lilius. b) R-a bokstäver. Och r-ade sedan några oläsliga initialer i kvittensboken Prins Wilhelm. Jag fick då ett av dessa brev, som Ossit brukade r-a med blyerts — »skriva» är här ej tillämpligt — med centimeterhöga bokstäver Emil Cedercreutz. c) R-a med bläck, blyerts, tusch, svartkrita. R-ad i svartkrita, med färgkriter. R-a på fri hand, efter linjal; efter naturen, efter klots, efter levande modell. d) R-a figurer, streck, krumelurer, cirklar. Jag brukade ~ »r-a gubbar», och så snart det blev bekant, att jag i mitt täkt r-ade på lediga stunder bilder ur beväringenslivet och ~ N. P. Ödman. [Såg] hela lägerplatsen ~ liksom r-ad med kol på ett vitt papper B. Gripenberg. e) Vem har r-at det nya riksbankshuset? R-a kartor. Renr-a. 2) Friare o. bildl. a) Flickan r-ade med tdspetsen i sanden Berit Lampe. b) Vädermöllor, som r-a / här och där emot skyn / en mörk och skarp silhuett G. P. Quist. Över det mer och mer mörknande himlavalvet r-a raketerna sina eldlinjer ~ K. Östgren. En vidsträckt slätt, där stenvägar, åsneviggar och små bäckar r-ade ett brokigt mönster av trianglar och oregelbundna fyrkanter O.

Enckell. **II.** Mindre vanl. bibet. R-ar eld på en svavelsticka och tänder lyktan S. Dahlöf. Han r-ade eld med en svavelsticka mot skinnbyxan och tände sin pipa G. Hedenvind-Eriksson. **Syn. I.** teckna, återge konturerna av, uppdraga n (linjerna till); (ibl:) skriva, klottra, (upp)skissera n, forma, tilltota n, (in)rista (n), ritsa; upp- l. utrita n; utföra l. göra ritning(ar) till; **II.** repa, stryka. — **Rita** av n m. fl. se avrita osv.

— **Ritalbum.** Varförutom två r. jämte annotationsböcker voro i ständig verksamhet Strindberg. **-apparat.** Avteckna föremål i mikroskopteknisk r. R-en »Kuhlmann» sparar tid och arbete Annons 1935. **-arbete.** Nordisk Världsatlas: Svensk redaktion, svenskt r., svenskt papper, svenskt tryck. Ett omfattande r. **-bestick.** (Cirkel)bestick (jfr d. o.). Ett förstklassigt r. med passare, cirklar för blyerts och tusch, dragstift och gradskiva. **-blad.** Tio st. lösa r. av mycket gott ritpapper Ahlén & Holm. **-block.** R. ~ 8 stora blad prima ritpapper, blockade på styv pappskiva. **-bläck.** -bord; -sbock. **-bråde.** Glatt bråde varpå ritpapperet fästes. **-byrå** ritkontor. **-etyd.** Fördärvad av Calames r-er G. Pauli. **-försök.** Hans första, famlande r. **-grejor.** Tar genast fram sina r. för att teckna av staden Douglas Melin. **-kol.** Vanligt hasselträ lämnar särdeles goda kol, lämpliga såväl till r. som ~. **-konst;** -när. Ova upp sig i r-en. — Redan som barn en verklig r-när. **-kontor;** -spraktik. Anställd på r. — Med 6 års r-spraktik. **-kopia.** 'Upsala r.', en nystartad firma, som utför alla slags kopior 1935. **-krita.** Färgade r-or. **-kunnig;** -het. Önskvärt är, att läraren är r. Att den r-e pastorsadjunkten skall teckna porträttet Fr. Böök. **-kurs.** Även om bok t. e. Andra ~ 16-sidiga r-er Sv. Läraretidn. 1919. **-lektion.** Ta extra r-er. Ge r-er. Under r-en. **-linjal.** -lärare; -teknik m. fl.; -inna (l. -i'). Som skolterm nu ersatt av 'teckningslärare'. Att jag på hösten 1860 blev, i brist på kompetentare person för tillfället, tillförordnad r-e vid Uppsala katedralskola ~ N. P. Ödman. Ritlärar Holmgren. — Axel Goës, R-minnen. — Var under 47 år r-inna ~ vid Tekniska skolan i Stockholm 1920. **-mall** se mall I 3. **-material.** Skolans r(-ier). **-materiel.** Därför slöto sig fem à sex flickor tillsammans för att köpa r., vilket ~ Agnes Magnell. **-mått.** Fackl. R. ~ självständig Ahlén & Holm. **-mästar**e; -befattning m. fl. C. G. Holmgren, f. d. r-e vid Uppsala Universitet. Det med r-ebefattningen [vid Upps. Univ.] förenade arvodet 1916. Och beklädde nu r-platsen i många skolor i Åbo Jac. Ahrenberg. **Syn.** ritlärare. **-mönster.** Ibl. även = schablon.

-papper; -sblock. Ritblock med 8 stora blad prima r. Tjoekt, glatt r. **-penna**a.

Att han på exercisfältet bör öva sig med geväret och inte med r-an N. P. Ödman. R-or av blyerts, av (färg)krita. **-portfölj-prisma** till ritapparat. **-ram**. Jag spände papper på en stor r. och tog plats Martin Koch. **-saker**. Ritmaterial(ier), ritgrejor. Tog fram sina r. och gjorde några utmärkta skisser. **-sal**. Stora r-en. **-skola**. Tecknade ~ ibland efter naken modell på konstföreningens r-a Bertel Kihlman. Efter att ha genomgått några månaders r-a på ~ Krohgs ateljé ~ Klas Fähræus. R-or anlades i Helsingfors och i Åbo B. Estlander. **-spets**. Ibl. för 'stilus'. **-stift**. I. Ritpenna, dragstift; pennstift; ibl. för 'ritspets' l. 'stilus'. De lustiga husen vid Övre Slottsgatan, vilka sedda från gatan ragla som skapelser av en femdrings r. Åke Hasselblad 1916. Att han gjorde bäst uti att ~ lägga bort penslar och r. F. U. Wrangel. Men munnen och käkpartiet [på Mussolini] äro avgjort plebejiska, ett beständigt mål för karikatyrans r. T. Fogelqvist. Skrivande och ritande med sitt flinka r. Hertig Larson. Visar ett skickligt och övat r. (bildl.) B. Risberg om Kjell Strömberg. — Träsnidaren ~ gör märken på trästycket med sitt r. Bibeln. **II**. Häftstift, löss'. **-undervisning**. **-vinkel**. Redskap. En vanlig r. av trä eller gummi Kerstin Key. **-väska**. Kartfodral, kompass och r. (för mätare). **-övning**. Vissa slag av r-ar. — **Ritar**e, -(e)n, -e; -befattning m. fl. Mest om yrkesmän. R-e vid Statens järnvägar. Heliogravyr-r-en hos Kartverket R. Liljekvist. Konstindustriell mönsterr-e. Men naturligtvis sorterar n:r 132 även som skandalar-e under krigslagarna Alb. Engström. Elektro-, konstruktions-, möbel-, kart-, porträttr-e. Revolutionären och plan-r-en för ett nytt rike [Sun Yat Sen]. — En r-ebefattning vid järnvägsstyrelsens banbyrå sökes av ~ 1918. **Syn**. ibl. tecknare l. konstruktionstecknare. — **Ritersk**a, -an, -or; -ebefattning m. fl. Jfr föreg. R-a vid Mineralogisk-geologiska institutionen vid Uppsala Universitet 1919. Van r-a erhåller plats på vår skradderitillskärning Annons 1931. Sofia Gisberg, konstindustriell mönsterr-a och Agnes Branting, textil mönsterr-a. Kart-, reklamr-a. **Syn**. ibl. tecknerska. — **Ritning**, -en, -ar. **I**. Enkelt. **1**) Mer abstr. Utan plur. Förr även skoltermen för 'teckning'. Ge undervisning i r. R. med tusch. I morgon börjar i Tekniska skolan Yrkesritning för möbelsnickare 1932. Konstruktions-, maskin-, linearritning m. fl. även till 2. **2**) Mer konkr. Med plur. **a**) Egentl. Noga följa r-en. R-arna granskas av prisnämnden. Utförliga r-ar till ~. R. utförd i tusch. R-arna äro gjorda av en av våra främsta arkitekter. Plan-, profil-, tvärsektions-, höjd-, detalj-; skiss-; huvud-; båt-, byggnads-; svartkritis-, tuschr-ar. Originalritning till monument över Karl XIV

Johan med påteckning: Gillas Oscar. **b**) Bildl. En järnpolitisk efter Bismarcks r. ~ V. Spångberg. **II**. Ssgr. Ex.: Det r-sarkiv, som föreningen genom dessa tävlingar kunnat skaffa sig ~ Rob. Thoræus. Lågt r-sskåp av fernissad furu, användbart som uppslagsbord 1918. R-stävling för divärse föremål av ädel och oädel metall Annons 1933. **Syn**. (ibl.:) (kontur)teckning, skiss, plan, utkast, mall.

Ritarda'ndo (akut); -t, -n. Adv. o. subst. Mus. (Parti som spelas) dröjande l. småningom långsammare.

Rits, -en [l. -et], -ar l. -er l. =. Liksom de följ. föga anslutet till 'rita' o. mestackl. (särsk. i bet. II). Kan även betraktas som två ord. **A**) Enkelt. **I**. Blott neutr. 'Verbalsubst.' Med ett r. hade han öppnat en dder Strindberg. Fick upp en svavelsticka ur västfickan och med ett hastigt r. strök han den över sin breda akterdel S. Dahllöf. **II**. Neutr. l. den-kön. Även 'ritsa'. En glas-skiva, som inrutats med oändligt fina r. i glaset Härjedalens Tidn. 1912. Fina inristade linjer (ritser) Nord. Fam.² Och konturerad ~ med djupa, med svart massa fyllda r-er Jac. Ahrenberg, Anbringandet av r-er, där pappet skall vikas Kjellens Varulex. Först drar man (på arbetsstycket, brådan) upp en r. med strykmdttet, och därpå jämnas kanten just till r-en med en hyvel. — Säll. bildl. För hur det nu var, insågo de alla flesta, att det denna gång gått alldeles för långt över r-en Bernh. Nordström. **B**) Ssgr kunna vanl. bättre föras till verbet. Dock: [Glaskärl med] r-försedd smal hals Norstedts Uppslagsbok. **Syn**. **A**) I. hastigt ritsande; **II**. ritsa, repa, (upp)ritsad linje, (ritsad) streck. — **Ritsa**'a, -an, -or. Jfr rits II. Den yttre, synliga sömnen [på randsydda skor], även den insänkt i en r-a i yttersulans undersida. Gitter äro plattor med ytterst fina parallella springor eller r-or Ramstedt-Gleditsch. — **Ritsa**'a², -ade, -as; r-a upp n; -anordning m. fl.; -arje (-e)n, -e); -ning (med plur.). **I**. Vanl. verbformer. **1**) Jfr rits I. En tändsticka r-ar mot plånet ~ S. Dahllöf. **2**) Jfr rits II. Hon r-ade konturererna långsamt och försiktigt med en för ändamålet konstruerad kniv Sigrid Stjernsvärd. [Eskimder, som] skuro i trä och r-ade i ben O. Elgström. [Växtvaxen] ha en växlande hårdhet, varvid de dock alltid kunna r-as med nageln B. Jönsson. Pappstycket skäres ~ och de punkterade linjerna r-as — d. v. s. genomskäras till hälften — med en kniv. Dessa gitter, med ända till 1,200 linjer pr mm., r-as med apparater, som ~ 1920. **II**. Fasta ssgr (samt avledningar). Ex.: Ersättes r-anordningen med ~ Nord. Fam.³ R-spetsen, som kan installas på noggrant avstånd från planskivans yta [varpå arbetsstycket är upplagt], är fäst på en r-kubb e ~,

som under r-ningen förskjutes på planskivan Nord. Fam.³ (även 'ritskubb'). *R-verktyg med skala* Verkstäderna, 1915. **Syn.** repa, göra (fina) repor l. ritser i.

Ritsch, interj. o. (mer säll.) subst. (-et, =); -ja (-ade). Jfr ratsch. Om ljudet när ngt slits sönder l. (hastigt o. eftertryckligt) repas. *R., där blev det en lång reva i sidenet!* *Ritsch-ratsch* lät det, när han svingade det stora, tunga trollsvärdet Vald. Lindholm. — *Stenarna r-ade utför berget, och ~ Acke.*

Ritt se under rida. **Ritual** m. fl. se under rit.

Riv, -et. 1) Mer abstr. Gärna ngt vard. **a)** *De va ett r. efter biljetter, må du trol Ett villt r. efter utländska ordnar* Ax. Boëthius. *De va ett förfärlit r. om di där matbitarna!* Detta r. och slit om pastoratet Elin Wägner. *Ett klös och ett r. för klåsen, för brödet ~ och för den sociala äran* L. Lo-Johansson. **b)** *En annan [klocka], som föll in med r. och rassel och knäpp* R. Schildt. **c)** *Kattriv läks långsamt* Torsten Ericsson. 2) Konkr. **a)** *Fackl. Av r-et vid tillverkningen av potatismjöl kan bakas vdfloch och göras kaffesurrogat* 1918. *Några händer väl urkramat r. blandas med ~.* **Syn.** 1) slit; rivande ljud; rivsår; 2) avfall vid rivning l. det rivna.

— **Riv[ä]**, rev(o), -it, -as. **A)** Enkelt. **I.** Trans. Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. 1) Klösa l. slita o. d. **a)** *Blev illa r-en i ansiktet av en katt. Arga kattor få r-et skinn. R-er du mej, så klöser jag dej, sa pojken till spiken. — R. inte myggbetten!* — *Ångern började nu r-a honom med sina klor* Olle Hedberg. **b)** *Ilhjäl-r-a n. Men aldrig rev ulven något kråk för honom* Sv. Folksagor. *Första gången jag såg en vargr-en ren ~ L. Munsterhjelm.* **c)** *Sönder l. itur-a n. Han släppte taget, föll, men fastnade med kläderna och rev (ett stort) hål på jackan. Om man r-er sin klänning, lappar Maju hället ~ Edith T. Forssman.* **d)** *R a sina kläder till tecken av sorg. R-a sitt hår i förtevlan.* **e)** *R-a ett ark i två delar. R-a ngt i (tusen) bitar, i små bitar, i trasor.* **f)** *R-a lite gräs åt kossorna. Så revs massa att lägga mellan de olika stockvarven* A. Frideen. *R-a näver. R-a barken av björkarna. Stormen rev löven av kvistarna. Som om betraktelserna om Fänrik Ståls sägner reve slöjan från ens ögon och läte en se gamla, vanda bilder med ny friskhet och skärpa* E. Kihlman. **g)** *Handrivna risitkort med kant riven för hand. Av hand-r-et papper.* **h)** *Gärna skönl. Och det brusade likt domedagsbasuner, / medan klutarna revos likt blår B. Döös. Om ödets vind än ditt segel rev ~ Sigrd Wrede. Ett spökligt skepp ~ / går tungt med r-en rigg emot sitt öde* Joel Rundt. — *Tittade också md-nen helt fram mellan r-na skyar* G. Heden-

vind-Eriksson. **i)** *Barn, ni ä så bråkiga, ni r-er regn till i morgon!* Följande dag rev ovädret regn, och ~ Ernst Lundström. **2)** *Gnugga, söndersmula o. d. a)* *R-a ngt smått, fint, till pulver. Fivr-a. R-a bröd till äppelkaka. Oskållad, r-en sötmandel. Pojken stod ~ i köket och rev osten till makaronerna* Öv. fr. M. Sero. *Mina händer äro repiga, så att man kan r-a pepparrot på dem 'Dan'. R-a potatis på rivjärn. R-en massa. b)* *Böcklin rev egenhändig större delen av sina färger. Maskin-r-en färg är underlägsen den hand-r-na* Gust. Cederström. **c)** *Och rev eld på en tändsticka* N. S. Lundström, öv. — *Medan den andre rev en tändsticka och lät det fladdrande skenet lysa över ~ Karin Jensen, öv. d)* *Alla skåla, musik, sång, på lämpliga ställen r-es salamander med muggarna* (dvs. de gridas mot bordet) S. Siwertz. **3)** *R-a ner. a)* *Huset ska r-as, så vi får flytta i höst. R-a en byggnad, en kyrka, en fästning, en mur, en hel stadsdel. R-a (gammalt) och bygga nytt. Staketet mellan tomterna skall r-as, och ~. b)* *När milan är slutkolad, tätas och tillklubbas den och kan efter 2 à 3 dagar r-a s, varvid kolen medelst 'kolkrok' utbrytas i vgräta skikt från kullen till foten och medelst harka utbredas runt milan.* **c)** *Iirotts. Om någon häck av löparen r-es. På 370 cm. revs ribban av den ene efter den andre, och ~ Olympiska spelen* 1912.

II. Intr. (o. opers.). 1) *Rota l. krafsa o. d. a)* *R-a i sina gömmor, bland l. i gamla papper. Var god å riv inte i mina lådor!* **b)** *Hönsen r-er i myllan (efter mask; för att få en liggplats).* 2) *Mina vänner ville ju inte r-a i mitt sår (bildl.)* B. Mörner. *När hungern rev (och slet) som värst (i hans inälvor).* **3)** *Nordan rev (och slet) i björkarna på åsen. Varje stark vindstöt, som ~ riste huset och rev i de urgamla asparna* Dan Andersson. *Och vinden rev i knutarna* Kerstin Strandberg. **4)** *Ge oss någe starkt, någe som r-er i halsen! Det r-er (som eld) i halsen.*

III. Refl. **1)** *R-a sig, så det blöder. Råka r-a sig på en spik.* **2)** *Att sova, när det kliar ~ som efter eftermyror och man ej får r-a sig ~ A. Knöppel. — Men, sade Jöns och rev sig bakom örat ~ Elias Grip. Rev sig i huvudet och såg mäktiga fundersam ut* M. Rogberg.

IV. Deponens. **1)** *Aj, jag tror kisse rivs!* (utt. ri'fs) *De både betos och revos.* **2)** *När kalvar ej finnas, r-as vargarna inbördes. Och på dig regna feta reuven, / ty om biljetterna man r-s och slåss* K. Stangenberg.

V. Part. pres. somadj. se bland avledningarg nedan. **B)** *Fasta ssgr ha riv-; rive- blott i 'rivebröd'.*

Syn. A) I. 1) a) klösa, låta känna klorna, sätta klorna i, sarga, sära, ge rivsår l. långa repor; klå, klia; (ibl.:) rispa; raspa, repa, rista, skrapa, skrubba; (bildl.) uppriva n;

b) ihjälriva *n*; **c)—h)** sönder- l. ituriva *n*, söndertrasa *n*, (sönder)slita (*n*), slita itü l. tvärs av, avslita *n*, lös- l. avrycka *n*, lös- riva *n*, (upp)rycka (*n*), bortrycka *n* l. -slita *n*, avrepa *n*; **2)** **a)** sönder-smula *n*, behandla med rivjärn l. skrapa l. i kvarn osv., pulverisera, (ibl. nära:) mala, krossa, gröpa, stybba, karda, rykta, borsta; **b)** gnugga, gno, gnida, skava, frotera, skrubba, flänga (äv); repa (eld på); **3)** nedriva *n*, nedbryta *n*, jämna med marken, demolera, rasera, (om-)kullstörta *n*; **II. 1)** rota, 'gräva', (om-)röra (*n*), rafistulera, rumstera, ivrigt leta, omriva *n*, 'husera', krafsa, kratsa, (upp-)sparka (*n*); räfsa; **2)** omitt beröra l. röra vid; **4)** raffla, svida, bränna (som eld); **III. 1)** rispa sig o. d.; **2)** klia l. klå sig; (ibl.:) 'ta bondråd'; **IV. 1)** klösas; **2)** riva varann; släss, kivas, nappas.

— **Riva av** *n*, **itu** *n*, **loss** *n*, **lös** *n* m. fl. se avriva osv. **Riva i.** Märk sjöv. *Men fast orkanen river i och ökar* ~ Sten Selander. **Syn.** 'hugga nya tag', ökas, tillta(ga) *n*, bli (allt) våldsammare. **R. ifrån sig**, reda sig, inte låta ngn komma sig för när. **R. åt sig.** Egentl. o. bildl.

— **Rivbråde.** Fackl. T. e. *Stryka mur slät med r.* Wenström-Lindgren. *R. att riva färg på.* -**järn.** **1)** Egentl. *Mandeln skalas väl och rivas på ett fint r.* Groot r. *Morötter rivas på glasrivjärn och pressas genom purépressen.* **2)** Bildl. om person. *Men ansågs som ett r. i köket* Erik Hedén. *Det är en harpa, ett riktigt r. till käring* en otäck mara, elakt stycke, skarp o. vass i sina omdömen. -**maskin.** *Råkostmaskinen eller r-en är en god hjälp vid beredning av den moderna råkosten* 1930. -**skål.** T. e.: *R. för apoleksändamål.* *R. ~ en gryta av koppar eller järn, använd vid pulverisering och slammning av indigo C.* Sahlin. -**sten.** *I och för skrivandet äro i Kina enl. E. Nyström följande verktyg nödvändiga: tuschbit, r., pensel, papper.* -**sår.** *Ett par mindre, yttliga r. å vänstra handen. Kreaturen kommo på kvällen hem med ovanlig fart och hade stora r. [av björn]* 1924. -**tyg.** *R-et, mot vilket glasskivan gnides, och konduktorn, å vilken elektriciteten uppsamlas* Nord. Fam.²

— **Rivebröd.** *Beströs å båda sidor med r. [Palsternackorna] rullas i ägg och r. samt stekas* Råd 1917. — *Rspudding med varm citron- eller bärsås* Tidn. Upsala 1929.

— **Rivande**, =, =. **1)** Ngt mer egentl. **a)** *Strömmen var därtill r. stark* R. Nordenstreng. *Det kommer en stadig, en r. bris* Ludv. Juhlin. *Skötte räfsan med en r. fart* Al. Slotte. *För en nordlig r. frärsare stieker Mejtt ut till havs* ~ Alb. Engström. **b)** *Smacken är något såpliknande, skurp och r. i svalget* Nord. Fam.² *Ja, det var allt en r. sup!* R. Ekelund. **2)** Bildl. **a)** *En ny äventyrshistoria i samma roliga, r. stil som*

»Blicktrande klingor» (om film). *Korta, men r. ledare, författade av ~ Janne Thurman. Med r. hänförelse och frisk trosfrimodighet* N. Söderblom (om Sabatier). **b)** *En rask och r. människa* E. J. Stagnelius. *Han är utmärkt på sin plats, ty där behövs en r. karl. Ja, det kan gott behövas, att det kommer ett r. kvinnfolk hit till gården. Och ansågs som en r.» kraft* Henning Berger. **Syn. 1)** (ibl.:) 'rasande', (ytterst) häftig l. snabb; som river i halsen; **2)** **a)** (ibl.:) pikant, livlig(aste); **b)** driftig, kraftig o. orädd, rask o. företagsam, rapp, energisk o. initiativ- l. uppslagsrik; (ibl. närmare:) 'skarp' l. gåpåaraktig. — **Rivarje**, -(e)n, -e. Märk (utom användning om person — tillfälligt l. om vissa fabriksarbetare) särsk.: **1)** *Lant. l. ifråga om vägar o. gator.* **a)** *Svedala r-e, hästtöghjvlar, vägskrapor, vägsaddar. Till välten kan vid behov kopplas r-e av tvenne olika typer, anpassade efter de olika fordringar, som en stadsgata eller en mindre landsväg kan uppställa.* Väger 1915. *Halmshävar, rovsjärare, torvr-e* 1915. *2 st. torveströr-e med tillhörande elevatorer och r-e* Anons 1918. **b)** *Potatisr-e* 1916. **2)** *Sjöv. o. d. Hård vind. Vi kom för fulla segel in i Grisslehamn för en ostlig r-e* Alb. Engström. — **Riveri**, -(e)t, -er. T. e. *Inom armén har man nu för avsikt att upprätta ett potatisriveri för att kunna tillvarata all den skadade potatis, som ~ 1918.* — **Rivig**, -t, -are. Mindre vanl. T. e.: [*Hon tyckte Stockholm*] var ett dystert ställe, bråkigt och r-t och penninghungrikt Fanny Alving. — *En duktig och r. kvinna, som flera är varit i familjens tjänst* (rivande) Sven Rosén, öv. — **Rivning**, -en, -ar. Jfr riva¹. Här blott några ex.: **1)** *Smörgehn bör under r-en alltid hållas fuktig. Vid indigor-en ~ C. Sahlin.* **2)** *Olycka vid r. av tvåvåningshus. Rörnings- och byggnadsarbeten* 1916. *R-shus, ev. ombyggnad* Anons 1929.

Riva², -an, -or. Ldls. (t. e. Norrl. o. Finl.). *Mellan myrens mörkblå tuvor går en liten gosse med sin r-a* E. Kihlman. *På perrongen | niga föserna med bär i r-or* A. Mörne. *Jag har snart min (nåver)r-a full. En barbant torparflicka med en smultorr-a i händerna* Ture Janson. **Syn.** korg (l. skål) av näver hopsatt med träpinnar, näverskäppa.

Riva³, -an, -or. Ldls. (t. e. Skåne) = räfsa, kratta, harv.

Riväl, -en [l. -n], -er. **1)** Om kärlek. *Di ä sen länge r-er (om hennes gunst, kärlek). Slå ut r-en. Slå r-en, alla sina r-er ur brädet.* **2)** Allmänare. *Några farligare r-er (till platsen som mästare i skidhopp) ansåg han sig ej ha. Modern var änka efter en skomakare, som blivit mördad någon månad tidigare av en yrkesrival* Ellen Lundberg-Nyblom. **Syn.** medtävlare (om ngn kärr-

lek), medfriare l. -giljare l. -älskare; medsökande, medtävlade, konkurrent, (ib. nära) vederpart l. fiende. — **Rivalskap**, -et, [=].

1 Ifråga om kärlek. *När hon såg ~, hur litet hon hade att frukta av Sues r.* Öv. fr. Hardy. *Kärlek och r. En icke utplånad förbittring över ett gammalt r. hos mamsell Maria Grund P. Wikner. Och det uppges fall, där en zigenerskas kärleksdrycker varit upphovet till fruktansvärda r. mellan män* I. Lo-Johansson. *Mellan dem fick inte finnas något r.* S. Lagerlöf. **2** Allmänare. *Själva kände de [Snoilsky och Rydberg] intet r.* Per Hallström. *Det eviga r-et mellan lagens handhavare och skogsborna* L. Munsterhjelm. *Politiskt r. mellan Förenta staterna och Japan har medverkat till missstron* ~ Ruben Berg. *Under inbördes r. (mellan ~).* **Syn.** rivalitet, svartsjuka, tävling om nngs kärlek, avundsjuka; (girig l. livlig) tävlan, konkurrens, 'kapplöpning'. — **stad** m. fl. (mer l. mindre tillfälliga). *Under ett sjöslag med Venedigs r. Genua Lagrelii resa.*

— **Rivaliser**a, -ade, [-as]; -ing. Mest allmänare. *I varje fall hade han ingen lust att r-a med en Sjöberg T. Helsingius. Han och Spada r-ade om att hålla skofriska festal V. Vallgren. Där ~ allt, musik, skådespel, eldar tycktes r-a om att förlusta monarken Irene Leopold. Och på den tiden fanns det gott om affärer i Kamtchatka, som r-ade med varann Ester B. Nordström. De r-ande makterna Har. Hjärne. **Syn.** vara rivaler (om), uppträda som rival(er), bestrida varann företrädet, tävla, konkurrera, tvista (om företrädet). — **Rivalitet**, -en, [-er]. I kärlek o. allmänare. **I.** Enkelt. **1** *Grälsjuka och r. om flickor R. Värnlund. En hätsk r. om makten R. Kjellén. Inbördes r., klickräsande och intriger H. Gummerus. R-en mellan Ibsen och Björnson M. Lamm. R-en mellan mannens verk och hustruens kärlek ib. Genast från början antar tvisten mellan de båda männen sin specifikt korskanska karaktär av familjerivalitet O. Enckell. Deras makt-rivalitet C. Hallendorff. **II.** Ssgr. Ex.: *Och r-sandan satte fart i henne Ebba Atterbom, öv. I en atmosfär av kyrkopolitik, korridorintriger, sladder, förtal och r-skamp S. Lidman. **Syn.** rivalskap, svartsjuka, kärlekstävlan, avundsjuka, tävlan, tvist, konkurrens.***

Riviera (-ära; ofta grav); -an, -or. *Ordet R-an (kuststräckan vid Genuabukten från Cannes till Spezia) nyttjas även appellativt om mer eller mindre liknande kuststräckor. Den engelska societeten hade dragit sig till Cannes och andra orter vid r-an ~ L. W. Stjernstedt. Kustremsan mellan berg och hav är den vackraste r-a vi sett M. Rogberg (om spanska nordkusten). Abbazia, den österrikiska r-an kallad Annie Wall. — Dansör på ett r-ahotell Sv. Dagbl. 1927.*

Ro¹, -n, -n, best. pl. -rona (i SAOL⁸ dock ror, rorna). Ej allm. nyttjat; ngt äld. l. folkl. *Och stråva kjorteln rasslar över ron O. Borgvall. I bara särkärmarna och en lätt linnekjol över ron Josefina Bengts. De svängde sina runda ron David Belin, öv. (1930). Grovlemmade bondjäntor med breda ron Ax. Klinekowström. De mulliga rona ~ K. G. Ossiannilsson. Och gungade på rona Margit v. Willebrand-Hollmerus. **Syn.** höft.*

Ro², -n. Kunde även fattas som två ord. Dock äro bet. ej klart skilda ty i svenskan är bet. 'nöje' icke skarpt utpräglad o. ofta knappt medveten. **I.** Huvudbet. Ofta skr. (bibl. o. skönl.). **1** *Den ro, som flydde mig förut, / jag ända smaka får till slut Ludv. Laurén. Han fick ingen ro, icke ett ögonblicks ro för de stormiga tankarna. Jag får ingen ro att sova för alla dessa bekymmer. Jag får ingen rast, ingen ro Bibeln. Innan hon kan få ro i sin själ Erh. Bäckström. Mitt hjärta längtar till stillhet och ro Akke Kumlien. Allenast hos Gud söker min själ sin ro Bibeln. Tryggad ro hade blivit henne ~ beskörd ib. Framleva ~ sina år i ljuvlig ro ib. Varför har du stört min ro? ib. Unna henne ro ib. Från hultets stilla ro S. Agrell. Vila och ro. [Som] talade henne till ro Ingeb. Björklund. Tankar, som aldrig lämnade henne i ro. Komma i ro igen. Vagga tankarna till ro. Innan det var tid att gå till ro till vila. — Skönheten och ron i själva framställningen ~. — Fann vår vegetativa ro litet enformig Per Hallström. — Natten, som kommer med ro för trötta ögon ~ N. Afzelius. Landet hade nu ro från krig Bibeln. När han har låtit eder få ro för alla edra fiender ib. — Sabbats-, kvälls-, natt-, grifte-, sinnes-, själa-, själs-, hjärterlo. **2** *Bättre en kaka med ro än två med oro. Där hetsen går utan rast eller ro. I frid och ro få övertänka sin predikan. I ro och frid (för besvärliga besök). Slå sig till ro efter ett verksamt liv. Och med detta besked slog han sig till ro. Ja, jag får väl ta de me ro. Gav sig ingen ro, förrän ~. Ge sig god(an) ro (med ngt, att ~). Andra saker tar jag med ro, men ~ Karin Jensen, öv. Han har ingen ro i kroppen. Jag har ingen levande ro, innan jag fått veta allting Jeanna Oterdahl. Där de njöto några minuters ledighet i ro från uppsyningsmän och påfösare J.-O. Johansson. — **Matro. II.** Bibet. Fullt levande blott i 'för ro skull'. De gjorde han bara för ro skull. Försök, för ro skull, så får vi se, om du kan! — Äld. (o. numer med anslutning till I) *Finna sin ro i att ~ 'en stilla glädje'. **Syn. I.** stillhet, lugn, vila, trygghet, fred, frid, sinnes- l. själsfrid, själro, själslugn, hjärterlo, ostördhet, lugn tillbakadragenhet; (ib.): stadga, sorgfrihet, lugn tid, 'samling', sömn; **II.** nöje, fröjd, glädje; (för ro skull:) för nöjes skull, på***

skämt l. narri, utan (allvarlig) mening, till tidsfördriv, ibl. 'i alla fall'.

— **Rofull**; -het. Skr., ofta skönl. *Fann en r. hörna, där hon satte sig med sin bok. En sådan där r. tystnad, som ~ C. Larsson i Byd. I stilla r. kväll Aug. Hallner. En katts trevna och r-a spinnande Sven Lidman. -fyllt*; -het. Skr., ofta skönl. *I hopp om en r. sömn K. Fägersten, öv. I sakta mak går livet sin r-a lunk [i Holland] Märta Lindqvist. En underbar, r. tid Fanny Alving. En herdestämning av så r. skönhet T. Fogelqvist. [Högrenässansens] r-a idealitet J. J. Tikkanen. — Monumental r-het och bredd Nord. Fam.² -givande. Han har ett sånt r. sätt. R. medel. Lantlivet är dubbelt r., då man kommer direkt från stadsbullret. [Kyrkogårdens] lugna r. engelska skönhet Öv. fr. Nellie Melba. Verka r. (p.~). Lugna, r. färger. **Syn.** lugnande, roingivande, som inger l. skänker lugn, stillande. -ingivande. Skr. *Det fasta, bestämde och r. ansiktet S. Agrell, öv. -lös*; -het. *På vågors r-a vis ~ K. Asplund. R. kring världen jag ledes. | Längtar dit, där jag icke är. | Främmande allestäda V. v. Heidenstam. Kosackernas beständiga kamp och r-a liv J. Hemmer, öv. Hur de dräptes skuggor vid midnattsslaget r-t irra runt på kyrkogårdarna M. Lamm. Trampade r-t som råven i bur Per Hallström. En r. ande. R. längtan. — Med böljornas eviga r-het. **Syn.** aldrig stilla l. i vila, ständigt svallande l. i rörelse, rastlös, orofull, orofyllt, fylld av (be)ständig oro, orolig, aldrig tillfredsställd. -sam. Skönl. *En sådan där stilla, ljvlig, r. dag Paal Lundh. Ty här var så obeskryftligt r-t och skönt Harry Blomberg. **Syn.** ro(in)givande, stilla o. lugn, vilsam.***

— **Roa, Rolig** m. fl. se sp. 795 ff. (efter gruppen ro³).

Ro³, rodde, rott, -s. **1)** *På henvägen blir de du, som får ro. Jag ror fördrorna. R. med en åra. Vara ute, fara ut och ro. Ro båten i land, i lä. Ro mot strömmen, vågorna. Vill du ro oss i land vid udden där! Posten måste dagligen ros över sundet. Ro över sundet med posten. Låta ro sig över sjön. R. med korta, långa tag, tyst, utan att stänka. Båten är inte lättrodd, lätt att ro (för en man). Ro jämnt. Ro med kraftiga årtag, på sjömansvis, i takt. Ro på grund. Där är för grunt, där kan man inte ro. Väl rott! **2)** Friare o. bildl. **a)** *Livet är en mycket tröttsam galär att ro i, och jag har rott mig trött Öv. fr. J. Benavente. Ro skall man först till närmaste näs, säger ordspråket R. Nordenstreng. De hade inte långt från landet rott ännu, och ~ (voro ännu i början, hade knappt riktigt börjat) G. Hellström. **b)** *Han ror med händerna, när han går. Och doppingarna ro med skönt lyftade halsar Alb. Engström. En flock***

vildgäss ror skrikande, med tunga vingslag, fram genom luften, över deras huvuden Ola Hansson. c) Märk bet. i (vard.) särskrivna sgr som 'ro fram l. hit med ngt', 'ro upp sig'. Se strax nedan. **Syn.** (mer l. mindre nära:) ta till årorna l. 'gransglen', kajka, vricka, paddla. — **Ro bort.** Men *Vinka åt de bortroende. Ro efter* ngn l. ngt ('lokalt' l. för att hämta). **Ro fram.** Märk vard. uttr. som: *Å, ro fram me bättre [cigarrer], di bästa som finns, ja bjur! Sv. skämtlygne. Ro då fram me va du har på hjärtat, din slöfock! **Syn.** (ibl.: ro l. ta hit, hit med, långa fram; (ro) ut med. **Ro förbi** [n]. **Ro hit.** Märk vard. uttr. som: *Min pulla, / ro hit med en smällande kyss! (ge mej, låt mej få) B. Sjöberg. Ro hit med ett stycke tuggbak åt en fattig syndare! Magn. Elmblad. **Ro opp l. upp. 1)** *Ro upp utmed ett fartyg. 2)* *Ro opp sej genom lyckade spekulationer, på skogsförsäljningar. Lyckas de ofta ro upp sina affärer på ganska kort tid Gunnar Cederschiöld. På 1800-talet började dock det lilla samhället ro upp sig. **Syn. 2)** komma sig opp, förbättra l. förkovra (sin ställning). **Ro på.** *Ro på ngn. Bli pårodd. — Ro du på bara (i samma riktning)! **Ro ut** [n]. **1)** *Ro ut å hämta ngn. Bli utrodd till en ängare, som inte kan lägga till vid kajen. 2)* *Vard. Det syntes ~, att han hade ett viktigt ärende, men han hade litet svårt att ro ut med språket A. Mörne. Nu å de bara att ro ut me pengarna! punga ut, långa fram. **Ro över** [n] m. fl. — **Robar**, -t; -het. Mindre vanl. **1)** *Om älven å r. förstöss Hj. Almgren. 2)* *Båten å knappast r. för en man. -mil.* Mindre vanl. *Vi ha två r-ar dit Strindberg.******

— **Rodd**, -en, -er. **1)** *Utän plur. Segling och r. Den rent sportliga r-en. Vid all r. är att märka, att ~. Jänn r. 2)* *Med plur. Anhalt och förfriskningsställe för dem, som från ytteröarna hade r. in till staden Marika Stiernstedt. Efter tre timmars r. (över den lugna sjön). Beställa r. till ~. Betala r-en. Dessa ständiga r-er för att frakta folk över sundet! På hitr-en. En kanotrodd i storm Alb. Engström. Vid de första kapp-erna. En ordentlig sträckrodd Erik Sparre. **Syn.** roende, roddsport, årtag; roddtur, båtfärd, utfärd i roddbåt.*

— **Roddapparat** för träning o. motion. -blåsja. *Våra knogar vitna, och r-orna bränna i våra händer Sven Hedin. -båt. Hyra sommarställe med bad och r. I r. ta sig över till ~. Ordentlig r. med köl och roder. Som en ko i en r. C. G. Laurin. Kapproddbåt. — [Pilhamns kapell] med sin lilla r-sbrygga Marika Stiernstedt. R-sflottillen rycker i tågen. R-stråfiken mellan Packhuset och Skeppargatan Wilma Lindhé. **Syn.** (mer l. mindre nära:) eka, öka, ek. l. ökostock, julle, snäcka, (rodd)snipa, gondol,*

kanot, skeppsbåt. **-bänk** roddarbänk, roddtoft. **-fartyg**. Gammalt r. **-flotta**. Ingen r. kommer där fram Bibeln. **-fåra**. Och bakom aktern gick ratnet svart utan r. Ad. Johansson. **-färd**. En r. på sjön eller en promenad i skogen Elis. Wærn-Bugge. **-förbund**. Svenska r-et bildat 1903. **-förening**. Stockholms nations båtklubb i Uppsala, stiftad 1877, torde vara den första r-en i landet. **-gumma**. Och tjänstgjorde i Stockholm många år som r. 'roddarmadam'. **-hjälp**. Och erhöll där r. ut till ångaren. **-karl**. Dr Wulff med sina r-ar Alb. Engström. **-klubb**. Göteborgs r. stiftad 1880. **-klyka** årklyka. **-konst**. Skrattade ~ åt min r. C. Lagercrantz. **-led**. Någon väg fanns icke och r. endast över Betasjön N. E. Ritzén. Omedelbart nedströms grovskiljet inrättas r. tvärs över strömmen Ups. Nya Tidn. 1934. **-lucka**. Urtagning i relingen för åran. **-mästerskap**. Idrotts. 1919 års rf[stävlingar] till Landskrona Sv. Dagbl. 1918. **-port**. Fackl. På mindre segelfartyg (att sticka ut åran genom). **-regatta** kapprodd. **-rörelse**. [Bläckfisken] som paddla eller simma med ett slags r. Pärlliskaren. **-slup**. **-sport**. **-sump**. För den skull hyrde jag den enda lämpliga farkost, som fanns på platsen, en liten trevlig lättgående r. ~ Erik Sparre. **-sällskap**. Jönköpings r., stiftat 1884. **-sätt**. Detta r. är vida mer verkningsfullt mot den strida strömsättningen än ~. **-tag**. Ro med långa, korta, hastiga, djupa r. R. hördes inifrån Ornölandet, och ~ Rik. Lindström. **-toft**. På r-en har han en grönmålad dyna av smärtingsduk för träsmakens skull. **Syn**. rodd(ar)bänk. **-tur**. Ta en r. i mänskenet. **-tävlan**; -ing. Och en annan gång, när Markusplatsen var över-swämmad, anställdes vi där r-ingar i kanot F. U. Wrangel. Särskild prisdomarnämnd för r-ingarna. **-veck**a. Anordna en Nordisk r. Sv. Dagbl. 1915.

— **Roddar**e, (-e)n, -e. **I**. Enkelt. R-e, låt åran vila ~. R-na vid förtoften. R-e till yrket. Även familjen Nybergs tjänarinna ~ anlitades som r-e R. Dahlberg. Hamnr-na, som ta hand om kablarna åt inkommande och utgående fartyg. Anställd som kanotr-e. **II**. Ssgr. Jfr ssgr med rodd-. Ex.: Roddarbåt särsk. = båt vari man mot avgift får rodd. R-bänk roddbänk, toft. Nordiska r-kongressen i Kristiania 1921. R-lag idrotts. osv. Stockholms munvigaste r-madamer på sin tid Erik Sparre. Träta som riktiga r-madamer. — **Roddersk**a, -an, -or. Inga rar en rask r-a, varför ~ Rich. Gustafsson. — **Roder** m. fl. se d. o.

Rola, -ade, -as. Ordet kan anslutas till 'ro' i 'för ro skull' o. d. Biformen 'roga' är folkl. l. åld. **I**. Huvudformen. **1)** Ett skådespel bör undervisa och roa. Konsten att roa. Litet roar småbarn. En äldre herre

ironiserade över det, som dock en gång roat honom mest: ungdom och dårskap Fr. Vetterlund. Som med visor, groteska infall och otroliga historier roade stora och små C. G. Laurin. Det roade mig att ta reda på hans föregående. Ja, om det roar dej, så ~. Föga road av sällskapslivet. Kungen blev inte ond över mennans rättframhet, utan var riktigt road därav. Omåttligt roade av upprådet. Slött, smått, högeligen, föga road (av ~). Smålog road och ~. Med ett roat leende. Med en min av road förvårdning And. Österling, öv. Fann situationen roande. **2)** Refl. Det är viktigare att lära ungdomen arbeta än att lära dem nya sätt att roa sig på T. Segerstedt. Det Paris, som roar sig, bara vill roa sig. Roa sig kungligt. Men samtiden ~ roade sig åt plumpheterna och ~ Werner Söderhjelm. Han roar sig på lediga stunder med släktforskning. Ibland ser det ut, som om författaren roade sig på läsarens bekostnad ~ N. Åhlenius. Och så smått roade sig över hans obestiekliga allvar S. Neander-Nilsson. **II**. Biformen 'roga'. Ex.: Lite kan man roga barn med, sa skräddarn, kastade pressjärnet i raggan. Sjunger och roger er och danser på tål! O. Thunman. Å hadde inte någe te roga sej mä Levi Rickson. När man roga sig i mässen, / fick man roga sig i tält och barack K. G. Ossianilsson. **Syn. I**.

1) underhålla, förströ, förnöja, förlusta, muntra (u'pp), bereda nöje; glädja, fröjda, falla i smaken, tilltala, ibl. väcka livligt intresse hos, ibl. uppliva m l. få att skratta o. d.; **2)** finna nöje i, ha nöje av, ibl. gärna l. med nöje l. glädje göra ngt; söka l. bevisa nöjen; skratta (åt), göra narr (av), driva med, (ibl. nära) finna löjlig l. lustig. — **Ro**gdocka. **I**. Huvudformen. **1)** Nöjesmänniska; ytlig o. flärdfull sällskapsmänniska. En fullkomlig rodocka, lättsinnig och nöjestysten. **2)** Lekdocka, leksak, en som alla har roligt av (o. skämmer bort). För mannen blev hon dock aldrig annat än en r., en som han inte kunde tala allvar med. Enda dottern och faders gunstling samt de ~ äldre brödernas r. Edith T. Forssman. Han vart mängdens r. i stället för dess uppfostrare Ruben Berg. **II**. Biform. Jfr roga ovan. Du är en fager rogocka, vid vilken människorna snart ledsna V. v. Heidenstam.

— **Rolig**, -t, -are. **I**. Huvudbet. Föga utpräglade skiftningar. **1)** Berätta r-a historier. Låsa (i) en r. bok r. ofta obetonat. En r. författare. Keick och r. som få. R-a i truten och kvicka till kort och flaska ~. Allt möjligt hörde och såg hon, och efteråt berättade hon om det på r-aste vis Hanna Hindbeck. En r. karl. Filmen anses överddigt r. Praktfullt r-t är stycket om ~. Genomrolig. — Det r-a(ste) i saken var, att ~. Hadde ni r-t på teatern? R-ast hade

vi alltid hos S-s. En har inte r-are, än en gör sig och knappt de, sa han, som va på begraving. Leker »pappa och mamma» och »handelsbutik» och annat i den stilen, som i barnadlarn förefaller så trevligt och r-t, men hos oss vuxna människor bara resulerar i skilsmässa eller konkurs E. Diktonius. Och då var det slut med det r-a K. B. Wiklund. — (O,) så r-t! Det var r-t att höra. De va r-t, att du ville komma. »Det r-a goddag och det ledsamma farväl», sade mamma Edith T. Forssman. 2) Nu ska ni få se på (någe) rolit! Ack, den rackarns Jan-Erik, nu hade han nog något till r-t Erik Sparre. Ha r-t åt ngn l. ngt, på ngn bekostnad. De väntade sej någe extra r-t. De vore allt r-t å bräcka honom. Det finnes ett gammalt svenskt talesätt, som säger: »Det är r-t att ha trevligt» F. U. Wrangel. 3) Så r-a ben han har, han ä ju hjulbent nedom knäna! De va mej en roli unge, som inte vill ha karameller, när de ljuds. Ni är ena r-a prissar, säger han ~ Henry Parland. II. Äld. o. numer ovanlig bet. Jfr ro = vila. Önska ngn en r. sömn. Ej kan mamma, älskling min, / stå som fordom här vid sängen, / tills du r-t somnat in K. Fr. Forsman. Han sov nu lugnt och r-t ända till morgonen. Lär dig att anse drömmen för ett intet / och verkligheten för en dröm; blott sät / förlever mänskan r-t sina dagar Stagnelius. **Syn.** I. roande, nöjsam, lustig, munter, tokrolig, skämtsam, putslustig; »skojig», ibl. »sprallig», ibl. smårolig, komisk, kvick, spirituellt; underhållande, ibl. intressant, fängslande, tilldragande; glad, glädjande, fröjdefull, fågnesam, trevlig, behaglig, »lyckad», angenäm; 3) narraktig, löjlig, besynnerlig, märkvärdig, konstig, »skön»; II. lugn, fridfull, ostörd.

— **Rolighet**, -en, -er. Nästan endast motsvarande rolig I. I. Enkelt. A, de kan du väl göra — bara för r-s skull. Det var på r. gjort, sa gubben, när han piskade käringen på skoj l. skämt, för skojs skull, för ro skull. 2) Och det finns mycken annan r., som man kunde hitta på kring sjön Karin Jensen, öv. Men vi få nu skjuta upp r-en till en annan gång ~ Edith T. Forssman. Han skulle ut på en liten r. 3) Det är X., som är upphovet till följande rätt kända lilla r. ~ Aug. Hallner. När gubben sade en r., måste båda flickorna tysta honom, ty något vidare salongsspråk förde han ej And. Frideen. Främlingen hålles utanför och har heller ingen möjlighet att sentera r-en Marika Stiernstedt. Sade r-er, talade om sitt jordagods och ~ Fanny Alving. Vilka sprakande r-er han kunde komma med ~ C. G. Laurin. Lämna mej i fred för dina krystade r-er! II. Ssgr. Ex.: Han var byns r-smakare och ~ And. Allardt. Två sådana r-smakare som auditor Oriel Afzelius [och] ~ S. Lagerlöf. Eller också förflackas den till ett r-smakeri,

som endast kan betraktas som humor av lägre ordning Fröding. Bertha, den största r-smakarskan kan nu rest ifrån oss på några veckor Louise Forssell. — Jag fortfor att vara verkstadsens r-sminister Ellen Wester, öv. **Syn.** I. skoj, lustighet, skämt; tidsfördriv, förlustelse, nöje, tillställning, lustbarhet, muntration, »fröjd»; »sprallighet»; kvickhet, roligt inlägg o. d.; II. en som sätter liv i spelet l. leken, lustigkurre, skämtare, muntrationsråd, spefågel, skalk, kvickhuvud.

Röb (å-), -en, -er (akut). Lång klänning. En italiensk furstinna ~ i långa släpande sammets-er Cl. Lagergren. Vit sidenröb, överdragen med blå tyll ~.

Ro'bbert (rå-); akut; -en, -ar (akut). Omgång i kortspel. Men vi spelar inte mer än en r. Vid varje r-s slut sker omplacering av spelarna på så sätt att då tre r-ar äro spelade, hava alla spelarna spelat tillsammans Wahlström & Widstrand, Små spelböcker.

Robinsonād (rå-). Vistelse på en obobodd ö, »ensamidyll'. Tvötta på sin r. Erik Bore. Om några dagar skall jag göra slut på denna r. Öv. fr. O. v. Bismarck. — Också en roman kom tidigt i mina händer, den svenska r-en Gustaf Landkronas äfventyr H. Reuterdahl.

Ro'bot (råbbätt; akut; -en, -ar (akut); -fröken m. fl. »Människomaskin», »maskinman», mekanisk människa, konstgjord arbetare, människoautomat. Ordet »robot» uppfanns av den tjeckiske dramatikern Karel Čapek för pjäsen R. U. R. (»Rossums Universal Robots») uppförd 1923. En motorbåt på Ammersee vid München med en r. vid rodret Sv. Dagbl. 1928. »Talande» r., England, 1920-talet. Skrivande r. ~ konstruerad 1760 av schweizaren P. J. Droz Sv. Uppslagsbok. Newyork har gjort r-en till trafikpolis 1929. — Och ~ talade med en entonig röst som en r. Öv. fr. R. Boleslavski. Förvandlas föraren till en ~ mekanism, som kör och kör med en r-s tomma ambition M. Rogberg. Sådana r-ar [fullt färdiga präster och själavårjare] kan vi inte skicka ut Em. Linderholm 1933. Elfrid Berggren, R-arnas gud, 1932. — R-fröken ger även sekundtiden Sv. Dagbl. 1934. I London har man redan hunnit fram till en r-typ, som kan läsa upp Daily Mails ledare och ~ 1932.

Robust (l. rå-; även -y'st); =, -are; -het. Egentl. o. bildl. 1) Bredaxlad och r. Livsduglig och r. arkomma. Hans r-a kroppshydd. Grov och r. Genom blodbildning med r-are släkter J. Hemmer. R-are i staturen än mannen M. Rogberg. — Medeltidsaktigt r. i ytverkan ~ Ragn. Östberg. 2) En nutidspoet, en r. natur ~ J. Bongren. Denna r-e ~ livsbejakare [Sam. Johnson]. På r-sin sinnen gör sådant ej intryck. Behåller sina

fria, litet r-a och oslipade vanor Sv. Haglund. *En något r. smak.* — Efter naturalismens period med dess förkärlek för det grova, råttinjiga och med dess handfasta r-het kom ~ Fr. Bök. **Syn.** grov(växt l. -lagd), kraftig(t byggd), kraftfull, stark l. grovlemmad, starkbyggd, 'representant för den råa styrkan', muskelstark, muskulös, 'massiv', bastant; 'hårdför'; naturalistisk, (grovt) realistisk, 'rakt på sak', som inte väjer för starka l. grova uttryck, 'som håller att ta på', ibl. ofin, allt annat än spröd.

Rock¹ (rå-); -en, -ar. Ssgn 'spinnrock' vanligare. I. Enkelt. Sitter en Värmlandsjanta än | vid mormors r. och spinner O. Stjerne. Och trampar r-en med sina kylknöliga gamla fötter Harry Blomberg. I köket, kökskamrarna, matsalen och förstugan surra r-arna Elsb. Funch. R-en med lintott på | drömmar tyst i en vrå Jeanna Oterdahl. — I den susande skogen trampade nattskärren sin surrande r. Öv. fr. T. Pakkala. II. Ssgr. Ex.: Sådana de berättats mig framför Ramströms brasa och vid min mors r-afnar Elsb. Funch. R-bladen äro en östeuropeisk form av linfäste, som på svenskt område endast förekommer inom ett smalt kustområde från Småland upp till finska gränsen Sigr. Svensson. Vid stockbrasans sken om kvällen, när r-hjulen svinga Joh. Nordling. Kring r-huvudet, en liten rundsvarvad stång upptill på spinnr-en, är det silke, lön l. d. virat, varav tråden skall spinnas. R-makare finns ännu på Åland Elis. Thorman 1925. En gammal r-svarvare Karlfeldt. R-ten på vkn rullen sitter.

Rock², -en, -ar. Plagg av flera slag för både man o. kvinna, lång l. kort (= kavaj osv.). 1) R., väst och byxor. Vänta, tills jag fått r-en på mej! När jag steg ut ur kyrkan, var det en gammal man, som nappade mig i r-en J. Hemmer. Kränga r-en över huvudet. Gå i bara en r., i bara r-en, utan överrock. Under en torftig r. klappar ofta ett ädelt hjärta. Dubbelknäppt r. Vit r. (för läkare; städerskor). — Han är för kort i r-en när inte upp l. (bildl.) är för svag, besitter inte nog begåvning l. kompetens. — Märk om person i ssgn *Svarrock* präst. 2) Som sista ssgsled, ex. *Dambilr-ar* för långfärder. Arbets-, damm-, förklädes-, inne-, kontors-, laboratorie-, lång-, läkar-, morgon-, målar-, natt-, operations-, regn-, res-, rök-, sammets-, sjukhus-, skol-, skydds-, skört-, sommar-, sport-, städ-, sval-, under-, utiforms-, vadnals-, vapen-, vinter-, vår-, ytter-, överrock. **Syn.** (mer l. mindre nära): jacka, kavaj, smoking, jacked, frack, över-l. ytterrock, paletå. — **Rockavgift.** R-erna på restaurangerna. -fick|a. R-orna böra vara ~ försedda med hopknäppbara lock, så att ~. Stoppa ngt i r-an. Ha r-orna fulla av äpplen. Att den egna viljan ej var större, än att den

gott rymdes i fars r-a B. Sjödin. -fod|er. Smuggla cigarretter i r-ret. -hängare. I rock l. att hänga rocken i. Metalltråden i r-n är överspunnin med garn och byxhången invändigt beklädd med flanel. -knapp. Sy i en r., som gått ur. Gå med översta r-en oknäppt, uppknäppt. -krage. Borsta (dammet av) r-n. Slå upp r-n. R. av sammet. -längd. R. 59 cm., halva ryggen plus armlängden 60 cm., byxlängd 37 cm. -modell. Rak r., 2-radig och med 2 knappar. -pengar. Inga dricks, inga r. Alb. Engström. -plåt. Graverade r-ar (med namnet på ägaren). -skräddare. -skört; -sficka. Och de långa r-en fladdrade om honom. Ingenstädes hade vi dock sett ens r-en av en spion. — Men i sin r-sficka har han hornosan med ~ Hans Larsson. -slag. Rockuppslag. I det han fattade tag i mitt ena r. Borrade ~ sitt ena pekfinger genom knapphålet i mitt r. och drog mig intill sig ~ G. L. Dahlin. Med en vit ros i r-et. En handrosett i stället för blomman vid r-et. Med ena handen innanför r-et ~ Hj. Söderberg. -styvning. Skrädd R. av kanfas. -uppslag. Rockslag. Knäppa bort ett dammkorn från r-et. Med hederstegionen på r-et. -vaktmästare t. e. på restaurang. -ärm. Ta bort några dammkorn på r-en. Och rök honom varnande i r-en. — En vers, den skakar han ur r-en på ett lite nafs.

Rockja¹ (rå-); -an, -or; -fiske; -lever (Hagdahl 1879); -skinn; -släktet (Raja); -unge. Till r-orna i vid bemärkelse (Batoidei) en grupp bland broskfiskarna, höra 6 familjer, bl. a. sdgfiskar (Pristidae), darr- or l. elektriska r-or (Torpedinidae) och egentliga r-or (Rajidae); till de sistnämnda höra knagg-r-an (Raja clavata), klor-an (R. radiata) och slätr-an (R. batis), alla tre vanliga vid vår västkust. På senare tid ha r-or börjat saluföras; det är huvudsakligen sid(o)styckena ('vingarna'), som föras i marknaden. Stekt r-a Hagdahl 1879. En del r-or äro bottenfiskar som, halvt nedgrävda i slammet, lura på byte. Det finns r-or ända till 6 meter breda, och då de simma omkring ända uppe i ytan, kan man finna dem flytande som stora brusselsmattor i vattenbrynet. R-orna i Göteborgs akvarium ha börjat lägga ägg. — På somliga platser idkas det livlig handel med r-skin Öv. fr. Grant-Watson.

Rockja² (rå-); -ade, -as; -ning. Ldls. (t. e. Skåne) för 'rucka'.

Rockād (rå-); -en, -er; rocker|a (-ade, [-as]; -ing, med plur.). Schackterm. Att 'rockera' är att flytta kungen två steg åt höger l. åt vänster o. därefter ena tornet från sin hörnruta till platsen närmast på andra sidan om kungen; draget kallas 'rockad'. Göra en r. R. får icke göras, om någon av de berörda pjäserna redan flyttats och ej heller, då kungen står i schack. Varför rockerade du inte i tid?

Rococo stavas nu 'rokoko' (se d. o.).

Rodd m. fl. se under ro⁸ (sp. 794 f.).

Rodēo (rå; akut); -n; -mästare; -tävling. Idrotts. Manövertävling för bilar: det gäller att på kortaste tid köra bana med hinder (t. e. vattengravar, sandgropar, grindar, smala portar med mjölkflaskor på stolparna, viadukter, garage). *Bilrodeotävlan förekom i Stockholm första gången 1931. Allt klart för söndagens r. på Luthagsplan Uppsala 1933. Hans Hansson och Molander r-mästare 1935.*

Röd|er (akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna. Särsk. i vissa förbindelser även 'ror' [-et]. **A**) Enkelt. **I.** Formen 'roder'. **1)** Om styrinrättning. **a)** *R-ret består vanligen av hjärtstock och rorblad (rorskiwa) S. Christenson. En valbåt har ett mycket stort r-ret, och denna båt vänder helt om på 46 sekunder med full fart Sten Bergman. När fartyget är lätt att styra, säges det 'lyda r-er väl'. Skifta r-er dvs. lägga om r-ret till andra sidan. Girar fartyget alltför hastigt, kommenderar man 'Stötta r-ret!' eller 'Lätta på r-ret!' Babord, styrbord med r-ret! Segelpressningen var stark, och skutan låg tungt på r-ret E. Hornborg. Sitta vid, sköta, fatta, överge, överlämna r-ret. Snart skepparefrun till r-ers | ses sitta bestäm'd och kavat Jon. Reuter. Järn-, motor-, nöd-, akter-, förr-er. **b)** På ubåtar finnas för styrning i höjd- l. djupled även 'horisontella r-er'. **c)** På flygplan finnas 3 r-er: sidr-er (för styrning i sidled), höjdr-er (för höjddled) och skenningsr-er (för att ge erforderlig lutning åt flygplanet). Akter-, segelr-er. **2)** Om verktyg för omröring. Fackl. *R-er ~ för omrörning i holländarna S. Ambrosiani. Mäskr-er för bryggstugan. 3)* Friare o. bildl. **a)** Med västerhjulens på sanden lyder bilen r-er oaktat den hala asfalten. Den druckne är som ett skepp utan r-er. Pappa Nilsson har fel på r-ret och kan inte hålla kursen, ser du, men ~ Melita Tång. Även där drevo koparna av och an utan r-er och ankar E. Grotenfelt. **b)** *Man misstänkte, att Snellman »grep efter statens r-er» B. Estlander. Men ingen trädde fram och »ryckte till sig händelsernas r-er». Sitta vid statsr-ret. II.* Formen 'ror'. Sjöv. brukas formerna 'ror' o. 'roder' ofta utan åtskillnad; dock nyttjas nog 'roder' i allm. i mer direkt konkr. bet. *Ror i lå! l. Ner med roret! Sitta, stå, vara till rors. Jag ~ har hundvaktens och skall till rors klockan 12 Evert Taube. Så gick Hansen till rors H. Mörne. I myrtenprakt, som lindar | sig lent om duk och mast och ror och ratt Fröding. B)* Ssgr ha roder-, l. ror- (ej säll. båda formerna) l. rors- (det sista huvudsakligen fackl.). **Syn.** styre, styrinrättning, (ibl. nära ratt; (r-ret ibl.:) 'tyglarna', ledningen, makten.*

— **Roderaxel.** Märke för flygplan: två

lika stora, vertikala fält, täckande hela roderytorna bakom r-n, det främre fältet gult och ~ 1927. **-blad** även ror-. **-brott.** Svensk ångare får r. Ups. Nya Tidn. 1933. **-fel.** Nedstigningen fick till följd av r-et delvis karaktär av nedstörtande Sv. Dagbl. 1918. **-form,** -en, -er; -ad; -ig. *Ett r-igt trästycke, som ~ Nord. Fam.² -haveri. Efter en storm i Syd-Atlanten, där Fidra led r. Vecko-Journalen 1922. -kommando. R-t 'hårt styrbord' avser hos oss, att fartyget skall gira styrbord hän, men i England och några andra länder babordsgir, i det att r-na där avser rorkulten. -kult; -(s)beslag. Mindre vanl. för 'rorkult'. -känning. Min fasta näve har r. / av sjö, som vilt emot aktern slår Fr. Nycander. -kätting. Även ror. En brusten r. vållade, att ångaren kom ur kursen och grundstötte. Tältduken klapprade i blåsten, r-en smällde mot däckets Bo Bergman. -lös. Egentl. o. bildl. Och båten drev r. vind för väg. — Ett roder- och propellerlöst statsskepp. Våra rådpågående församlingar, där talarna ofta r-t kastas mellan stelaste bokspråk och världslosaste samtalston Hj. Alving. -skada; -ad. **1)** 'Klimatehanne' åter utsatt för r-a 1917. **2)** 'Aurora' r-ad i hög sjö 1916. -spak. Gripa r-en. För en r. hade slagit ut två tänder på honom S. Siwertz. Maskinens vilda rörelser höllo på att slita r-en ur hans händer H. Victorin. -tryck. R. obetydligt, märkbart, kraftigt. -törn. Sjöv. Även ror. Tur att l. tid då man har att sköta rodet. En r. omfattar vanligen en l. två timmar. »Får jag ta en r., kapten», frågade han E. Hornborg. Som då hade r. Ernst Lundström. **Syn.** rorsvakt. **-visare.** Fackl. På främre delen av rattställningen finnes ofta anbragt en r. ~, som visar roders ställning ~ för tillfället Emil Smith. **-ytja.** Vertikala fält, täckande hela r-or-na bakom roderaxeln (på flygplan).*

— **Rorblad.** Liksom en del av de följ. även roder-. Se roder A I 1 a (första ex.). **-gång-are,** -(e)n, -e. Ej roder-. *R-e är den, som för tillfället står till rors; ibland finnes dock även fast r-e. — R-na [i Nationernas förbund] ha styrt efter stjärnorna och aldrig nått land. Syn.* ibl. styrman. **-huvud.** Sjöv. *Hjärtstockens övre ända, r-et S. Christenson. R-et, där rorkulten har sin plats. -kult.* Vanligare än 'roderkult'. *R. av utvald, vacker ask. Med Södermans säkra karda om r-en ~ Alb. Engström. Med r-en under armen och skotet virat om vänstra näven S. Barthel. Tappa r-en. Reservrorkult. Syn.* rorpinne, handtag till roder, styrpinne. **-kätting** se roder-. **-lucka.** Hilmer ~ stod i r-n med rorkulten i hand Fr. Nycander. **-lös.** Oftare 'roderlös'. *Gunga ~ | redlös och r. omkring på stämningens svikande bölja Giov. Lindeberg. -malja* rorögla. **-man.** Sälls. för 'rorsman'. **-pinn|e.** När vi hålla

rorpinn fast i handen och ~ Rik. Lindström. För att i nästa ögonblick lägga hela sin tyngd på r-en igen E. Lieberath. **Syn.** rorkult. **-toft.** När han satte sig på r-en I. Oljelund. **-trumma.** Trumlikt hål vari hjärtstocken rör sig. Där r-n går igenom däckat G. Gartz. Med spjärn mot r-n och sittrumnets läsida S. Siwertz. **-törn.** Jfr roder-. När jag senare ~ tog r. och ~ Rik. Lindström. Han hade ännu närmare en halvtimme kvar på sin r. R. Holmström. **-öglä.** R-orna vari rodret fästes (uppkakas).

— **Rörshytt.** I r-en står skepparn själva, väderbiten och karlavulen Sv. Dagbl. 1914. **-man.** »R.», sade kapten allvarligt, »varför håller inte r. kursen?» 'Dan'. Lotsen ger r-nen kursen ~ R. Holmström. R-nen på en av båtarna släppte för ett ögonblick rorkulten. Rorsmän till måsångarna äro ännu ej utsedda (vid kappsegling). **-vakt.** Och Lars återtog sin r. Ax. Ahlman. Då man lämnade rodret efter en timmes r. Fr. Adelborg. **Syn.** ro(de)törn.

Rödnä (rådna l. rå'nna); -ade, [-as]; r-a ti'll 1) Om sak. Under den r-ande aftonhimmelen. När himlen börjar r-a i öster. Smulttronen börja svagt r-a. R-ande flugsvamp (*Amanita rubescens*). Åkanter och sjöstränder r-a av den ståtliga fackelrosens granna blomklasar K. V. Ossian Dahlgren. Skogarna r-a redan av lingen. — Slemhinnan r-ade. 2) Om person. R-a ar blygsel, av vrede, av den friska luften. Inte lyckats beröva mig förmodan att r-a. Ljuga utan att r-a. Hon sänkte ögonen och r-ade djupt. Situationen började bli va pinsam för mig, och jag kände, hur jag r-ade häftigt Annie Wall. R-ade (ända) upp till härfästet, ända till härrötterna. Kände, hur hon r-ade under sminket. R-a och blekna ömsevis. Historier, som komma en att r-a. Han sökte gärna få de unga flickorna att r-a. R-a som en ros. Fru Inez ej för honom brukat r-a (rim på 'donna') C. V. A. Strandberg. O, ni, som skyn gudaktigheten / och r-en för en andaktsår Leopold. — R-a över sitt felsteg även helt bildl. Papperet r-ar inte. — Ett bitande gåckeri, som kom dem att r-a i kammen. — R-ande av hälsa. Flickans r-ande kind. **Syn.** 1) bli röd, rödfärgas, purpras, purpurfärgas, lysa röd l. rött, (upp)blossa (n), glöda; visa (en sjuklig) rodnad; 2) bli (blossande) röd (o. förlägen l. ond), ibl. skifta färg; bli rödblommig l. röd om kinden; blygas, ångra. — **Rödnad** (oftare rådn-än rå'n-); -en (i dikt även 'rodnan'), [-er]. **I.** Enkelt. 1) Om sak. a) Utan plur. Då österns r. brinner ~. Asplövens höstrodnad blev i solgången nästan guldglänsande. Men rodnan släcks, och västan domnar ~ E. v. Qvanten. Afton-, kvälls-, morgonrodnad. b) Med plur. Inflammatorisk r. Borttager r-er, kvisslor, sprickor ~. Mot röda näsor

och ansiktsrodnad. Hud-, näsrodnad. 2) Om person. En plötslig r. betäckte hennes ansikte. Och den svaga r-en på hennes kinder blev varmare, dd hon såg sig upptäckt. Det sprang en r. på din kind, / när dig min kärlek bad om svar Wilh. Hagqvist. Åter kände Knut r-en förrådiskt stiga, men ~ Ax. Ahlman. Det var minnet av detta, som jagade r-en till hans kinder V. Benedicsson. R. skall kyssas fram, inte mdlas, det är hela konsten Ad. Paul. Blygselrodnad. — En harmsen r. steg långsamt i hans ansikte A. Österling, öv. Vredes-, purpurrodnad. — Kindens r. vittnar om friskhet. Feber-, frost-, spritrodnad. **II.** Ssgr. Most skönl. Ex.: Dolde sitt r-sheta ansikte i händerna. På de r-svarma kinderna Ejnar Neymark. **Syn.** röd färgskiftning, purpurskiftning l. -färg, ibl. (afton- l. morgon)glöd, (blossande) röd färg, rött; röd(a) fläck(ar), röd anlöpning; rodnande; rödblommighet, frisk färg.

Rödode ndron (rådåda-änn; akut); =, =; -blomma; -buske m. fl. Släktet *Rhododendron* utgöres mest av ständigt grönskande buskar med något läderartade blad och blomorna i flocklika samlingar i grenspetsarna hit höra alprosnorna (*Rh. ferrugineum* o. *hirsutum*), vår lappländska lilla kryppbuske *Rh. lapponicum* samt våra ståtliga odlade r., som härstamma från Himalaja och Nordamerika, där de kunna bli ända till 10 m. höga träd. I trädgården, där nu alla mina r. stodo i full blom. Mot ~ gräsmattorna lyste r-gruppernas väldiga drivor av vit och lilafärgad snö Fr. Böök.

Roff (rå-); -et. I Ryssland, där alla namn sluta på roff och skoj. Där r. bedrives som näring. **Syn.** roffer(er). — **Roffa**, -ade, [-as]; r-a med l. ti'll l. åt sig; -ar|e (-e)n, -e); -er| (-e)t, -er); -ersk|a (-an, -or). Numer mindre vanl. som enkelt. **I.** Vanl. verbformer. 1) Enkelt. R-a måttligt, lymmel! Öv. fr. Gogolj. Folket hade r-at allt vad som stod att ta, och ~ Aug. Hallner. R-a ngt från ngn. Med dina spelmetoder r-ar du oss på varenda cent ~ H. Mörne. R-a och plundra. Undandra ngt soldaternas r-ande händer. Som befanns innehålla r-at gods. De läras med det allra första att skilja på ~ vilka som skola r-as och vilka, som skola få gå i fred I. Lo-Johansson. 2) Ssgr. Säll. i fasta former. Som hon r-at med sig, när hon lämnade Sverige. Färdig att med vilka medel som helst försvara det byte hon en gång r-at till sig Alfr. Backman. Att träbolagen r-ade dt sig skogarna norröver och ~ E. Didring. **II.** Verbalsubst. 1) Bland r-are och rövare. Utsgubad r-are. Huruvida växtr-are ~ äro ansvariga för utrotningen eller minskningen av dessa arter ~ O. Tedin. — Gripas av r-aranda, dd de få syn på de första blåsippona. R-arinstink-

ter. Jag ville hämnas på roffare och förtryckareklassen Jac. Ahrenberg. Från denna bistra r-artid. 2) Tjuvna och r-eri äro vanliga företeelser i de ryska ämbetsverken. Då det verkliga är fråga om r-eri och godtycke Öv. fr. D. Dekker. Det är uppenbart r-eri; ni skulle inte ha betalt fjärdelen så mycket. De här ä ju rena r-eriet! Ekonomisk exploatering, driven ända till r-eri. Vad I haven förvärvat genom r-eri Bibeln. Påhälsningar, vilka närmast voro att likna vid r-erier. Många tomma bon, tydliga vittnesbörd om kråkans (ägg)r-erier. R-erierna inom kooperationen uppgå enligt en beräkning, framlagd av en författare i Pravda i oktober 1925, till 12 millioner per år A. Karlgren. — Numera är ett dylikt r-erisystem [fallande av guttaperkatråden] lagligen förbjudet ~ B. Jönsson. 3) Hon slingrar sig, hon bliggs, den giriga r-erskan! Ernst Lundquist, öv. **Syn.** plundra, (från)röva, olagligt l. våldsamt frånta(ga) n, (ibl.:) skövla, baggböla, försnilla, stjäla; tillskansas sig, rycka ti'll sig, 'knycka', anamma, 'knipa', grabba l. korpa l. (ldls.) karpa l. rappa åt sig, hugga för sig; (ibl.:) utpressa, utsuga n, 'brandskatta', pungslå, skinna, preja, marodera.

Roga se roa II.

Rojali's|m (rå-); -men; -t (-en, -er; -isk, -t). En landsända, utmärkt för sin r-m. Monsieur Alphonse var övertygad r-t, redo att göra vad som helst för att störta den Franska republiken Ax. Munthe. Förfölja r-tandan, alla r-tiska tendenser. **Syn.** konungstkt sinnelag, konungskhet, kungatrohet, ibl. monarkism, politisk riktning som håller på kungadömet; (r-t:) (en) kungatrogen l. konungens anhängare, konungstkt sinnad, trogen sin konung, anhängare av kungadömet.

Rokokö (tre å-ljud; även — o. särsk. i ssgr — rå'- med akut); -n. I. Enkelt. R-n, även kallad Ludvig XV:s stil, en dekorationsstil, karaktäriserad av svängda former, lekfull och lätt oregelbundenhet, förkärlek för musselornament, graciös behaglighet. R-n uppkom i Frankrike omkr. 1710; den är huvudsakligen en interiör- och konstantverksstil; r-rummen äro ofta hållna i vitt och guld, r-ns mest omtyckta färger äro pärlgrått, mossgrönt, blekt rosa och terosgult. Meissovier var r-ns främste representant i det dekorativa, Boucher i måleriet. Möbel (i rik) r. Konsolur i fransk r. Lustslottet Kina i Drottningholms park, uppfört av C. F. Adelcrantz, är typiskt för svensk r. Karmstol i bondrokoko. Ett härligt slott i senrokoko Harry Blomberg. II. Ssgr. Ex.: Ersattes av en r-artad nyckfullhet G. Näsström. En gammal fin r-byrd. Vitpuddrade, sidenklädda r-damer. Klädda i r-dräkter. En typisk r-figur. [Det av fru Nordenflycht] översatta r-galanteriet »Fröjas tempel» efter Montesquieu Nord. Fam.³ Blir röken rosafärgad som det kokettaste r-moln

Gunilla Wettergren. R-mässiga blomsterornament. Förmakets r-möbel i vitt och guld. Det dockaktiga och r-nätta i hennes lilla figur Ingeb. Björklund. R-ornament. R-ornering i den tidstypiska tekniken. Takkarnsens r-slingor Jac. Ahrenberg. I r-smak. R-spegel. I äkta r-stil. R-stolar från vårt gamla förmak. Det förtjusande kineseriet »I Drottningholm» med dess porlinsberga och luftiga r-stämning E. N. Söderberg. Praktfull senbarock, från övergången till r-tiden. R-ur.

Rolig(het) se under roa (sp. 796 ff.).

Roll (räll l. rål); -en, -er (akut l. grav). Vad en skådespelare har att säga i en pjäs l. den person (l. det livsavnitt) han har att framställa, (utskrivet) parti för skådespelare l. sängare; bildl. talesätt äro mkt vanliga (bet.: 'uppgift', 'antaget sätt' o. d.).

I. Enkelt. 1) Egentl. Utskriva, fördela r-erna. Inlära sin r. Och jag måste uppträda mot en Enrico, som inte ens hade repeterat sin r. Öv. fr. Nellie Melba. Ha, spela tiggarens r., en underordnad r., huvudr-en, en statistroll i ett skådespel. Spela intrigantr-en i stycket. Jag utförde älskarer-en i stycket ~ Aug. Lindberg. Tilldelas en viktig r. även bildl. Frånata ngn r-en. Alla r-er redan besatta. Tillrättalägga en r. för ngn. R-en var som skapad för henne. (Huvud)r-en uppbärs denna gången av ~. Och hon hade så när fallit ur r-en, ur sin r. även bildl. Kanske med tiden något stelnad i r-en. Uppläsning av ett drama med r-erna fördelade på eleverna. Uppträda i en ny r. Kreera en r. Hon framsade r-en en smula inlärt; det är icke allom givet att leva sin r., att leva i r-en. Manliga, kvinnliga r-er. Uppfatta sin r. fel. Kunna sin r. Vara säker på sin r. En svdr, omöjlig, tacksam, otacksam r. — Stjärn; tal; subrett, bi-, titelroll. Ge en gästroll även bildl. Sängroll innefattar noter med underlagd text G. Klintberg. 2) Bildl. a) Var ingalunda ledsen att jag icke innehade någon r. i denna tragedi-komedi. Och alltid var det han, som spelade första r-en i äventyret ~ Agnes Magnell. Men hans r. i vår arbetarrörelse var utspeld B. Estlander. Spela i det nutida Ungern en ringa r. Då denna ohyra spelar en stor, en viktig, en icke obetydlig r. såsom sjukdomsförmedlare. Idéer som sedan skola spela så stor r. i hans förkunneelse. Dessa relationer ha ej varit utan sin r. i vår historia. Aspen har väl då som nu spelat r-en av ett skogarnas ogräs Erik Almquist. Den målade, skarpt sedda detaljen mister [hos Heidenstam] aldrig sin r., även om den förlorar sitt övervälde N. Svanberg. — De övriga skola föreställas efter hand som de uppträda i sina r-er Sven Hedin. Spela r-en av styckets bov. — Jag tog själv klubbmästarr-en och började genast ordna för ~ C. Barcklind,

b) Det skulle förvåna mig mycket, om han inte spelat en r. och nu kastat av sig den masken. [De flesta människors] tankar äro någon annans dsikter, deras liv en r., deras passioner ett citat Öv. fr. O. Wilde.

II. Ssgr. Ex.: Hans r-analyser gå inte ut på att ~ O. Homén. Skådespelet framfördes i nyinstudering av Alf Sjöberg och med ny r-besättning. Men r-byte hade skett efter [fyra föreställningar] Alb. Ranft. R-dubbling har två spådespelare som alternera i samma roll l. ock låta en person spela två (l. flera) roller. Hjälpt henne över till ett r-fack med större möjligheter fackl. Den ordinarie r-framställarinnan ~. R-fördelare. En lycklig r-fördelning. R-förteckning. Hennes mest framstående r-gestaltningar ~. Med sitt r-häfte under armen. R-inläsningsrekord på Vasan Rubrik, Sv. Dagbl. 1930. De riktiga skådespelarna och r-innehavarna R. Schildt. Och rollistan fick inte bli för lång. Då rolläsningen var överstökad ~ C. Barcklind. Hans utmärkta r-minne R. Schildt. R-monopol var ett okänt begrepp vid denna teater W. Söderhjelm. R-porträtt [av Jenny Lind] som Marie i »Regementets dotter». I sina affekterade wagnerska r-poser E. Norling. Gilbert framför sin r-skapelse skickligt och säkert. R-säker.

Syn. I. (utskreven text till) en skådespelares (l. sångares) parti i ett stycke (en opera l. d.), 'partii', 'person' l. figur l. typ l. gestalt (att framställa), ibl. rollskapelse; **II.** uppgift, värv, kall, funktion, 'göra', åliggande; (an)del, 'plats' l. 'rum', 'ställning', betydelse; antaget sätt, (på)tagen mask, 'förklädnad'.

Ro'm¹ (rå-); -men, [-mar]. Ägg av fisk o. en del andra vattendjur. **I.** Enkelt. **1)** a) Den tiden, då gäddan lägger r., släpper r-men. Som tycker, att r-men är det bästa på laken. R. av stör, torsk m. fl. fiskslag beredes till kaviar. Löjrom är svagt saltad r. av siklöja. Fisk-, lak-, torskrom. — Sillbullar, stekta av r-mar och potatis. b) Fick du en hona med r.? (om kräftor). Grodr-men i skogsgölarna. **2)** Ofta bildl. nyttjas 'leka r-men av sig' = 'sä (l. ha sätt) sin vildhav', 'lämna ungdomen', 'få mannens mognad' o. d. Sen han lekt r-men av sig och inlöpt i äktenskapets lugna hamm. **II.** Ssgr. Ex.: Rekvirerade simpor, tömde deras r-byxor på innehållet och lyckades få fram en alldeles charmant kaviar Ups. Nya Tidn. 1933. En oerhörd stor r-hummer. Färsk torskrom till kokning eller beredning av r-kaviar. Lilla r-kläckningsanstalt. R-kläckningsapparat. Millioner r-korn gå förlorade (t. e. genom rovfiskar och andra fiender) utan att någonsin utvecklas till yngel. R-läggningen tager flera dygns tid, under vilken ~ (om laxhonor) Pelle Molin. Hela r-mängden. R-stinna honor ha naturligen större kropps-

höjd, men ~ (om fiskar) E. Lönnberg. R-stockarna hos mörten ~ jfr äggstockar. Kokt, salt r-strömming. Det var först på 1770-talet, som älens r-säcker upptäcktes, och ytterligare 100 år förflöto, innan zoologerna lyckades konstatera bejntligheten av mjölkkesäcker. [Laken är en] ytterst glupsk bottenfisk, som kan bli skadlig såsom r-ätare Nord. Fam.²

Ro'm² (rå-); -men. **I.** Enkelt. R. erhåller sin arom dels genom den i sockerröret bejntliga jästvarianten, dels genom tillsättning vid jäsnig av olika fruktsafter, t. e. ananassaft Sv. Uppslagsbok. Den bästa r-men kommer från Jamaica. Äkta r. är mycket spritstark. Och kom tillbaka varje afton klockan sex för att dricka te med r. och spela ett parti kort Öv. fr. S. T. Aksakov. **II.** Ssgr. Ex.: R-butelj. Tillverkad av sprit, vatten och r-essens J. Landin. R-flaska. Laga sig en r-toddy. **Syn.** sockerrörsbrännvin.

Romän¹, -en, -er. Jfr romansk. Mindre vanl. R-er och germaner.

— **Romän²**, -en, -er. Numer säll. anslutet till föreg. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. R-en som konstform. Fr. Böök, R-ens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809. R. i brevform. R. på vers. Den psykologiska, sociala, borgerliga, realistiska, naturalistiska, satiriska r-en. W. Scotts historiska r-er. En r. från landsbygden, ur konstnärslivet. R. fotad på verkligheten. Skriva r-er. Ligger på en soffa och läsa r-er. Sluka r-er. Men livet överträffar de sämsta r-er i osannolikhet och brutalitet Dagmar Berg. Som knappast kunde tillätas i en r. — Rousseaus kärleksroman La nouvelle Héloïse. Tolstois fyrbandsroman Krig och fred. Här är ett första utkast till den stockholmska miljör-en, som fyra årtionden senare blev levande verklighet i Röda rummet A. Österling. Bildnings-, by-, dagboks-, dussin-, familje-, flick-, följetongs-, gottköps-, herde-, idé-, intrig-, kolportage-, konstnär-, kärleks-, miss-, nyckel-, prosa-, rese-, riddar-, rövar-, salongs-, samhälls-, sjö-, skälm-, släkt-, tids-, vers-, äktenskaps-, äventyrsroman. **2)** Bildl. En r. i det verkliga livet. Uppleva sin r., sitt livs (stora) r. Ja, det är nästan en liten r. det också. Hon har också sin lilla r. En ganska märklig livsroman.

II. Ssgr. Ex.: Gammaldags r-aktig. Verkar alltför r-aktigt för att passa i en bättre r. Erik Hedén. En rik engelsk r-alsträng (Fielding, Smollett m. fl.). Ha ett mer eller mindre r-artat förlöpp ~. R-bibliotek. Vanlig fras i r-böckerna. R-cykel. R-diktningens avigsidor. Att han även velat i r-form göra upp räkningen med det han genomlevat Per Hallström. Som till sist släckte hans [Hardys] intresse för r-formen A. Österling. R-frasen »hennes ansikte bar spår av en svunnen skönhet». R-följetong. R-författar|e (-inna). På grund av hennes r-förfat-

teri och ~ Fr. G. Bengtsson. *Dumheter!* *R-griller!* Att bli en r-hjälte — se där hans mål J. Hemmer. *Ty av ett fruntimmer, som ej dör av sorg, utan gifter sig gång på gång, kan man omöjligt göra en r-hjältinna* Joh. Sundblad. Slutet är alltför r-lik: ~. **R-litteratur.** Den ~ mycket r-läsande familjen Maur. Hellberg. *Vänja henne från det ständiga r-läsandet* Kerstin Wenström, öv. **R-läsare,** för att inte säja romanslukare. Ett betydligt r-läseri ~ C. J. L. Almquist. *Ivrig r-läserska* V. Benedictsson. *Hänge sej åt en intensiv r-läsning. En rent r-mässig avslutning på historien. Det är, kan man tycka, en gammaldags r-mässighet i hela förloppet* A. Österling. *Älskare är ett r-ord, som låter oanständigt i tal* Hj. Söderberg. [Galdós'] **r-serie** i fyrtiosex band Öv. fr. R. Lothar. *I fall vi någonsin komma att slä oss på r-skriveri* Ax. Munthe. *Men r-slukandet ansågo de skadligt både för kropp och själ* S. Lagerlöf. *Den engelska publiken är en idealisk r-slukare* Öv. fr. Ernest Dimnet. *Ingen r-slukerska ~ skulle taga henne ~ för en hjältinna* Erik Hedén. *Ty damerna ~ tycka ej om olyckliga r-slut* ib. **R-stil.** Lämpar sig ej som r-stoff. Som r-tekniken kräver. *Har här blivit, på äkta r-vis, en förklädd generalsson* Erik Hedén.

Syn. 1. 2) ibl. kärlekshistoria, 'äventyr'.

— **Romane'sk** (-äsk); -t, [-are]. Mer l. mindre anslutet till föreg. *Men en r. själ bor i detta släta hölje. Vacker pojke, ~ r., överdådig, intressant* S. Lagerlöf. »*Sergeanten är r. och sentimental*», smålog Dolores E. Hornborg. *Ett r-t infall. Trots deras r-a uppfostran. Mycket rörande, för all del, men lite för r-t!* *Offra åt det r-a.* **Syn.** (högeligen) romantisk, överdrivet svärmisk, romanartat känslösamt; fantastisk, romanlik l. -mässig, äventyrlig, äventyrsälskande, överspänd.

— **Romani** (rå-; mest grav); [-n.] Även stavat 'rommani'. Anslutet (men svagt) till roman¹. Zigenarspråk(et). *Just i Ungern talas i dag som är r. renare och vackrare än på något annat ställe i världen* I. Lo-Johansson. — *Sanma ord finnes på alla r-dialekter ~ ib. Att de serbiska zigenarna i de flesta avseenden synas vara en r-folkets pariasklass* ib. — **Romaniser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.). Till roman¹. *Att hela iberiska halvön r-ades ~.* — **Romänisk**, -t. Bra föräldrat för 'romansk'. — **Romanist**, -en, -er; -ik (-en; = romansk språkvetenskap); -isk (-t). *En av våra främsta r-er. Egna sig åt r-iken. Andan i all r-isk forskning i Frankrike är fortfarande hans* [Gaston Paris'] ~ W. Söderhjelm.

— **Roma'ns**, -en, -er. Anslutningen till ordgruppen svag. Se ballad. **I.** Enkelt. **1)** Somliga vilja skilja r-en från balladen på så sätt, att r-en skulle vara mindre 'kraf-

tig', mera 'rörande', ha en mer 'lyrisk' ton. I Spanien är r. namnet på berättande folkvisor J. Mortensen. K. J. Samuelsson, *Fosforisternas ballader och r-er* (1912). — *I friare bemärkelse nyttjas ordet 'r.'*, då sångerna i Tegnér's Frithiofs saga kallas r-er (berättande lyrisk dikt överhuvud, vare sig den har folkviseton eller ej). **2)** Mus. Kortare konstnärligt utarbetad sångkomposition för en röst. Schumann's r-er. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** *R-cykeln Helge*, som gav Tegnér uppslaget till Frithiofs saga Hj. Alving. *Främst bland våra r-diktare stå kanske Geijer, Atterbom och Malmström. R-diktningen.* **2)** *Dagmar Möller hade börjat ge r-aftnar, vilka ~ Ellen Lundberg-Nyblom. Som r-kompositör vann M[usorgskij] allmänt erkännande* Nord. Fam.³ **R-sång** (-are; -erska).

— **Romänsk**, -t. Till roman¹. Säll. (föräldrat) 'romanisk'. **1)** Om folk, språk, litteratur, kultur m. m. vka äro direkta arvtagare av romarna. *De r-a språken, latinets dotterspråk, utvecklade särskilt ur vulgärlatinet, äro: franska, italienska, spanska, portugisiska, provensalska, katalanska, ratoromanska och rumäniska. De r-a folkens livlighet, ibland gränsande till lättsinne. Till nytta för de r-a studierna vid vårt universitet.* **2)** Ifråga om konst. *Den r-a stilen (rundbågsstilen) uppstod omkr. 900 och brukar räknas till 11 l. 1200, då den avlöses av den gotiska (spetsbågsstilen) jfr gotik. Lunds domkyrka är ett vackert exempel på den r-a stilen i Norden. Den senr-a kyrkan St Aposteln i Köln.*

— **Romantik**, -en. Föga anslutet till de föreg. men bildar grupp med de följ. Dels = den kristna medeltidens smak i litteratur o. konst; dels = nyromantik (särsk. sådan den tedde sig i Tyskland o. Frankrike), se d. o.; mkt ofta allmänare o. mer l. mindre bildl. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. *R-en i inskränkt bemärkelse, dvs. nyr-en, som mer beror av Kants efterföljare, Fichte och Schelling, än av Kant själv. En strömning inom r-en, som lämpligen kan betecknas som götisk r.* Hj. Alving. *Till 'förr-en' räknas t. e. Gray, Macpherson, Young. I Novalis' Heinrich v. Ofterdingen framställes målet för r-ens längtan efter harmoni under symbolen av 'den blå blomman'. Efter- l. senromantik. — Han prisar Garborg, därför att denne avslöjat den nynordiska bonderens oäkthet* Erik Hedén. *Ditt patos då var gymnasistromantik — detta nya är dikt* Åke Berglund. *Havs-, historie-, indian-, kyrkogårds-, miss-, nititals-, skogs-, skräck-, skyttegravs-, smugglar-, vildmarksromantik* även till 2. — *R-en sträckte sina verkningar över alla kulturområden; inom musiken är Beethovens föregångare, representanter äro bl. a. Weber, Schubert, Mendelssohn, Schumann och i Sverge Geijer, A. F. Lindblad, Joseph*

son m. fl. 2) Allmännare, ofta bildl. På varje punkt var det poesi och doft av r., denna r., som den nya tiden förjagat ~ Elsa v. Born. Men kanske får nutidens mörka fabrik | sitt glitter, vad tiden lider, | sin rosenkimrande r. | för barn av kommande tider Alf Henrikson. När man älskar, be- drager man först sig själv och sedan andra. Det kallar världen r. Öv. fr. Oscar Wilde. Jag tycker inte om stället, har inga anlag för r. Bjuda på nattstånden r. Omge ngt med en slöja av r. Missräkningarna ha icke förmått bota mig från en oförfäddlig r. Öv. fr. Bruce Lockhardt. Och jakten efter det okända är den härligaste r. Öv. fr. H. Haslund-Christensen. Klarare än hos Linné strålar väl ingenstädes uppåtkarlgårdens r. S. Selander. Och över hans [Unto Seppä- nens] byar svävar r-ens blida moln Sven W. Karlén, öv. Ungdomen är r-ens tid, den tid, då hjärtat regerar förståndet Ulla Rudebeck, öv. [Tatra] ett högfjälls-ens paradisk Gust. Bolinder. II. Ssgr. Ex.: R-biten. Samma r-mättade uppfattning av ~ E. Cedercreutz.

— **Roma'ntiker** (akut); -n, =. Jfr föreg. 'Egentl.', friare o. bildl. Men han är en r., och han välver stora gymnasieströmmar under sin kala hjässa Hj. Söderberg. R. till sin läggning. Nyr-na. — Där dock flera betydande medlemmar ur r-kretsarna skrevo och som Goethe själv uppmanade med sitt bifall Carl Santesson. — **Romantiser|a**; -ade, -as; -ing (-en, -ar; -stendens m. fl.). Jfr romantik. R-a sina upplevelser, se dem i ett r-at ljus, i romantikens, ett romantiskt skimmer. En r-ande riktning. Det är ingen r-ad Dante som hos Gustave Doré, det är ~ T. Fogelqvist. Berättelserna äro ofta starkt r-ade, och det är sådant att säga, i vilken mån de grunda sig på verkliga händelser H. Gumnerus. — En r-ing av folksägen- motiv Ruben Berg. **Syn.** framställa i roma- ntisk form l. mer romantisk än i verk- ligheten, omdikta i romantikens anda. — **Roma'ntisk**, -t, [-are]; -het. Jfr romantik. Ofta motsatt: antik, klassisk, modern, för- stånds-, 'nykter', realistisk, robust. 1) Den r-a skolan i Tyskland. R-t är det sköna, framställt med en underbar oändlighet som bakgrund Atterbom. Våra nyr-a förfat- tare vid 1800-talets början: Atterbom, Ham- marsköld, Palmblad, i viss mån även Stag- nelius och Vitalis samt Geijer och de götiska romantikerna, vilka alla mer eller mindre gävo uttryck åt r-a ideal. Den äktr-a läng- tans skald ~. — Icke skyende att rikta sig med ämnen ur den r-a litteraturen och ~ W. Söderhjelm om Boccaccio. Detta ovar- dagliga förlopp, r-t som i en medeltidslegend. 2) En ytterst r. scen. En (vilt) r. nejd. En r. naturbeskrivning à la Rousseau. Hand- lingen [i Tegnér's Axel] är högst r., i detta ords lägre bemärkelse Hj. Alving. Sophie

Sagers levnad var r., för att icke säga även- tyrlig A. Schön. En ädel trubadur | av det äkta blå, r-a slaget J. Bonggren. Den gamla trohjärtade r-a uppfattningen av finskheten, som finnes hos både Runeberg och Topelius. En r(-t) lagd natur. Men att gå 'de älskan- des stråt' och förbi 'Pil, pil, susa!' och 'Vio- lernas dal' och 'Björkstigen' var väl r-t om något. — Till en r-are trakt Öv. fr. W. Scott (1855). — På grund av omgivningens r-het. — En begävd skald av allmänroman- tisk läggning Raf. Lindqvist. Det gamla karamell-r-a kvinnoidealet ~ Erik Hedén. En rövarromantisk praktscen Karlfeldt. Den skräck-r-a genren. Denna spökr-a följeto- ngs-litteratur M. Lamm. Vild- l. viltromantisk. Ett av Schuberts högr-a impromptu. **Syn.** som överensstämmer med romantikens smak; fosforistisk, nyromantisk; medeltids- romantisk; poetiskt skön, högpoetisk, må- lerisk, pittoresk, hänföraende, tjusande, för- trollande; ibl. 'vild'; svärmisk, känslolovarm, känslofull, rik på känsla (o. fantasi), ibl. romanesk; fantastisk, underbar, 'blå', även- tyrlig; aningsfull, aningsbräckande, stäm- ningsrik l. -full, (ibl.:) längtansfull, idealis- tisk, sagolik, underfull.

Ro'marie (-e)n, -e; -anda m. fl. se II; -i'n|n|a (-an, -or). Mest om äldre tider. I. En- kelt. De gamla r-na. R-nas herravälde över barbarerna. R-na av i dag. En gammal r-e, så till drag som livsföring. II. Ssgr. Ex.: Den gamla r-andan. R-brevet Pauli brev till r-na. De stränga r-dragen i hans an- sikte. R-folket. Efter r-rikets fall infunno sig undan för undan vandaler, västgoter, bysan- tiner samt ~ C. A. C. Lewenhaupt. Det stolta r-språket latinet. Även här finnes spår från r-tiden Maths Holmström. R-väldet romerska riket. III. Avledning. Perpetua, en ung r-inna av förnäm börd Hj. Alving. En r-inna med örnäska, redan något fet- lagd. — **Ro'mersk**, -t. Ofta särsk. ifråga om de gamla romarna. 1) (Det) r-a riket till omkr. 400—500 e. Kr. (Rom uppges grundlagt 753 f. Kr.). V. Rydberg, R-e kejs- sare i marmor. De hava offentligen låtit gissla oss ~, som äro r-a medborgare Bibeln. J. M. Sundén, De r-a antikviteterna, ny genomsedd upplaga 1925. Den r-a konsten. R. kolonnordning (med 'kompositakapitel'). R. mytologi. R. rätt den av romarfolket skapade rätten. Professuren i civilrätt samt r. rätt vid Uppsala universitet. Fornromersk. 2) Tysk-romerska riket, även kallat det Heliga r-a riket av tyska nationen, upprättat 962, då Otto den store av påven förlänades r. kejsar- värdighet. — Den r-a kyrkan se romersk- katolsk nedan. Den r-a propagandan romersk- katolska. 3) Den r-a 'kampagnen' läglan- det kring Rom. 4) Märk bl. a.: R-t bad svettbad i torr het luft (med massage, in- tvålning, tvagning o. avkylning). R-a hya-

cinter se hyacint I 1 b. *R. kål* se mangold (IV. 411). *R-a ljus* se ljus' A II 2 c. *R. näsa* örnäsa, stor buktad näsa. *R-a ringar* se ring I 2 a. *R-a stiffer* (I, II osv.) « arabiska (1, 2 osv.). Utomhus uppträdde han i r. slängkappa och mjuk hatt med stora brätten ~ G. Pauli. — **Romersk-katolsk.** *R-a kyrkan* ofta kallad endast 'romerska kyrkan' l. 'katolska kyrkan', ibl. 'påvekyrkan' l. (med egen benämning) »den allena saliggörande kyrkan». *R. propaganda.* — **Romresa.** Nyttjas ibl. appellativt för 'lång resa'. Ibl. även skrivet med stor bokstav. Göra en (riktig) r. En uttykt, som på den tiden ~ föreföll som en hel R. Emma Bendz.

Romb (rå-); -en, -er (mest akut); -form m. fl.; -isk (-t). Parallelogram med alla sidor lika stora men vinklarna icke räta (= sned kvadrat). Mönster, sammansatt av r-er. *I r-form.* Bladen äro r-formade, centimeterstora, tjocka och saftiga Gunnar Andersson. *Sölja av silver med r-formiga hängen.* — [Tallens kottefjäll] med förtjockad, tvär, oftast r-isk spets med buclia C. Lindman. *R-iska björklöv, fiskfjäll, kristaller.* — **Romboid**, -en, -er; -isk (-t). Parallelogram med de närliggande sidorna olikstora o. vinklarna icke räta (= sned rektangel). [Stigen] utpräckt med röda r-er på trädstammar och vägvisare Harry Blomberg. — *Av r-isk form.*

Romersk o. **Romresa** se under romare.

Rompa (rå-). Ldls. o. folkl. l. mkt vard. Se rumpa.

Rond (rångd); -en, -er (mest grav). **I.** Enkelt. **1)** Rund(tur) för att se att allt är i ordning, rund- l. kringvandring (för eftersyn); (läkares) besöksrond. **a)** Sedan vakten gjort sin r. *I patruller om två och två redo vi natt efter natt vid r-er* K. Gunnarson'. *Vakt, polis; inspektionsrond.* — *På morgonen hade han r-en att göra och sedan sin mottagning. Gå r-en (genom alla sjuksalarna). Stannade på r-en gärna hos .. Morgon-, natt rond.* — *Han går åter sin kvällsliga r., Slottsgränd, Ägatan, Islandsbron* R. Josephson. *Gjorde sin aftonrond kring gården. Gick (sin) avskedsrond. Såg husets katt glida förbi ~ på sin vanliga tiggarrond. Kvälls-, torgrond.* **b)** Bildl. *Rövarhistorier ~, som snart därpå med sedvanlig sensationell utsmyckning gjorde sin r. genom den engelska pressen* B. Mörner. **2)** Ringdans t. e. i fransäs. *Smaskade i sina vita handskar: stor r.!* A. Hasselblad. **3)** Idrotts. Omgång l. tidsperiod (i boxning). **a)** *En amatörmatch består av 3 r-er, var och en om 3 min.; mellan r-erna en minuts vila. Matchen var avsedd att hållas i 12 r-er, men slutade i fjärde r-en med knockout för K. Att engelsmannen skadat tummen under sin r. med ~. Tungviktsmatchen mellan Karl Johnsson och John Strand gick genom alla åtta r-erna. Efter en svår 15-ronders match.* **b)** Bildl. *England*

tvekar att gå än en r. med Italien. I min själ kämpade Plikten med Äventyret; tyvärr vann Äventyret redan i första r-en. **II.** Ssgr. Ex.: *R-rockar för läkare och sjukhuspersonal. R-skålar av glas, spottkappar, skölj-rör ~.* — **Ro'ndo** (råndå, akut); -t, -n. Mus. Instrumentalstycke (av munter karaktär) med ett ofta upprepat huvudtema (r-temat) som växling med andra temata; slutsatsen i sonatformen.

Rop, -et, =. **1)** *Utstöta, uppge höga, gälla r., ett r. av fasa. Från barnkammaren hördes r. och skrik och ~. Vid hennes r. skyndade alla till. R. och skrän. R. och oväsen. R. och jämmer. Han ~ hör deras r. och frälsar dem* Bibeln. *R. på, om hämnd. R. om hjälp. R. på polis. Ett förtvivlans r. Mänskligheten r. på fred och lugn igen. — Glädje-, manings-, varnings-, kallelse-, till-, fält-, strids-, upp-, seger-, jämmer-, klagor-, nöd-, ve-, jaktrop.* **2)** *R. av sål utifrån bådena. — Korpens r. på slagfältet. Ormvrdkarna ~ låta höra sina gälla r.* A. Knöppel. *Härma gökens r. Tranans r. från myren* Joel Rundt. *Påfågels gälla morgonrop. Lommens vildmarksrop. Vildgdsrop.* **3)** *Stanna för (högsta) r-et. R-en voro livliga och stego högt. Mannen blev förtvivlad och ville, att r-et skulle gå tillbaka. Auktionsrop. Gust. Vasas bibel 1541 (återrop) 115 kr.* **4)** *Vara, komma, stå, bringa i r-et. Narren, som stod (högt) i r. för lustighet. Stod i r. som den främste av kejsarns vasaller. Där man känner folket och vad r. de stå i. [En flodvirvel] som är i dåligt r.* J. E. Rosberg, öv. *Det var hans inflytande och hans pengar, som bragte henne i r-et. För att staden skulle komma i r-et som turiststad* I. Lo-Johansson. **Syn. 1)** o. **2)** skrik, skri, anskri, ropande, kallande, an- l. ut- l. klagor- l. ångestrop o. d.; hojt, tjuvt, larm, buller, (o)väsen, støj, (ibl.:) vrål, skrän, 'låt', klagan, klagomål, (högljudd) fordran; **3)** (auktions)bud; **4)** (gott) rykte; (i r-et:) berömd, allmänt omtalad (o. omtyckt l. eftersökt), som har rykte för; ibl. modärn l. på modet, aktuell.

— **Rop**a, -ade (mer säll. — smtl. l. skönl. — röpte), -at [säll. röpt], -as. **I.** Mer egentl. **1)** *absolut. Han skrek och r-ade, så de hördes i halva stan. R-a å väsnas. Jag råkade r-a i sömnen, ty maran red mig. R-a du, ingen hör dej! Gå till strids, vilt r-ande. Åter r-ade Jesus med hög röst ~ Bibeln. Varför svarade ingen, när jag r-ade?* ib. *Alla r-ade över varandra. Som man r-ar i skogen, får man svar 'don efter person', 'lika mot lika', 'svar på tal' l. d.* **b)** Med obj. *R-a honom, hans namn en gång till! R-a ngn till hjälp. R-a skällsord efter ngn. Med sin tordönsröst r-ade han svensk lösen Pelle Molin. R-a i gevär, dakapo, allstot. R-a inte hej, förrän du är över bäcken! Man ropte: Bravo, Mickel rävl! | Så skall man slita förtalets väv! Hil-*

ding Andersson. *Då det r-ades: Elden är lös! Vilka r-ade, att det fanns mer sill längre västerut.* **c)** Med prep.-uttr. *R-a efter ngn.* — *R-a på mamma, på hjälp, på polis. Du r-ade på mej, va vill du? R-a på ett stadsbud, en bil.* — *Herren hör, när jag r-ar till honom Bibeln. R-a till ngn att (han skall) komma.* — *R-a åt ngn (att ~).* **2)** Om djur. *Bäst vi gick där, fick vi höra säl, som r-ade.* — *Göken har slutat att r-a (sitt kuku). Göken r-ar sitt eget namn. I dmyntet svanarna r-a O. Thunman. R-ande lom.* **II.** Speciellt, friare l. bildl. **1)** Målet r-as åter i mars vanligare: påropas. **2)** (Sitta och) r-a (på ngt) på en auktion. **3)** Folket r-ar på bröd. *Ni r-ar på människor av stora mått. Vad ger stora mått åt en människa? Karin Boye. Vår tid r-ar efter sanning — fantasien får ligga på hyllan C. Möller. Om dessa tiga, skola stenarna r-a Bibeln. Din broders blod r-ar till mig ifrån jorden ib. Stora missgärningar r-a på stora straff B. Gripenberg.* — Även skämts., t. e. *Delade ~ Hinkes åsikt, att råa ägg r-a efter pilsner Olle Hedberg.* **Syn.** uppgel. upphäva l. (upphöja) l. utstöta (höga) rop, skrika, hojta, väsnas, skria; ge hals; ibl. an- l. utropa; ibl. högljutt klaga; kalla (på); påropa; avge bud, bjuda (på auktion); påkalla, kräva, fordra, ibl. nedkalla. — **Ropa an** n m. fl. se an-r-a n osv. — **Rophäll.** Även till subst. *Medan ekorna ännu voro inom r. för varandra, satte Persson sina händer kring munnen och ropade över till de andra: ~ C. Larsson i By. Landsvägen löper fram längs Skanssjön, på ett knappt r-s avstånd från stranden Hj. Höglund.*

— **Ropare**, -(e)n, -e; -arvode. **1)** Person. **a)** Och då måste han ju stanna och vänta eller också gå r-en till möte D. Törnqvist. *I den värld, / där den högste r-n är den störste Fanny Alving.* **b)** Och r-en skrek och sade kvickheter i sitt anletes svett, under det ~ 'Sigurd'. *Han var rappynt och rolig i mun vid auktionerna, precis som man vill ha r-na på land och i stad. Auktionsr-ens entoniga röst ~ C. Larsson i By.* **c)** R-en i öknen, som förkunnade Erälsarens ankomsst. **d)** Anhängare av en extatisk sekt-rörelse utgången från Västergötland o. Småland omkr. 1840. »Predikare och r-are» i Småland Anna Söderblom. *R-nes sekt och deras lära, vilken var smittande liksom en farsot J. L. Stockenstrand.* **2)** Sak. *Sätter båda händerna för munnen som en r-e och ger hals S. Dahllöf. Palle behöver ingen r-e ~, han hörs ändå E. Lieberath.* **Syn.** **1)** en ropande; (auktions)utropare; ibl. förkunnare; megafon, ljudförstärkare, talrör, lur, språkrör. — **Roperi**, -(e)t. Jfr ropare l d. — **Röpping**, -en, -ar. Mindre vanl. Jfr ropare l b. *Auktionsropning önskas till våren av ~ Annons 1933.*

Roquefortost (räckfår). En fransk ost av får mjölk gmvävd av ett grönt mögel som ger smaken. *Största delen av all äkta r. härstammar frdn Korsika O. Enckell.*

Ror m. fl. se roder.

Ros¹, -en, -or. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. Rosa. Växt o. blomma därav. **a)** *Odla r-or. Sätta, plantera en r. på graven. Hon hade fullt med r-or på terrassen. R-or i kruka. Enkla (nypon)r-or. Vita, röda, skära, mörkröda, gula r-or. I Sangerhausens rosarium (i södra Harz) blommar nu ett mirakel, en svart r.; egentligen svartröd, men med mycket intensiv färg och utan all schattering juli 1933. Den kanske vackraste av alla våra enkla, odlade r-or, den nästan brunröda Rosa Moyesii. Har du täckt r-or-na? Odla r-or på spalje. Som kan kallas r-or-nas stad. Ädla, rotäktä, förädlade, ympade r-or. — Park-, busk-, stam-, klätter- l. kläng- l. slinger-; wild-, ädel-, kalljords-, krukosor. Bukett-, kanel-, moss-, månads-, pimpinell-, polyanta-, provins-, remontant-, te(a)-, vresros.* **b)** *En bukettt av härligt doftande mörkröda r-or.* **c)** I friare uttr. *Ingen kan göra en mälla till r. och en tistel till lilja. Där blomstra väl både reseda och r. / i himmelens örtagårdssängar Py Sörman. Jag kan inte påstå, att det luktade varken r. eller reseda här Arthur J. Jacobsson. Fäderneslandet behöver icke r-or och retorik, det behöver hjärtan och män (kan även föras till 2) Karlfeldt. Och strödde i tysthet mitt hjärtas r-or på Tegnér's altare Cl. Lagergren. Strö r-or på ens väg. Ung var hon och rundgattad och hade ~ kindben som r-or Alb. Engström. Blomstra som en r. Ingen r. utan törne(n) (, sa räven, trissa omkull på igelkotten). För henne var livet sannerligen ingen dans på r-or.*

2) Friare o. bildl. **a)** Om en del andra växter, som med livlig färg l. till formen påminna om r-or men ofta ej ens tillhöra r-växterna. Mest som sista ssgsled. *Alpros Rhododendron ferrugineum m. fl. Bondros folk. namn på 'pion'. Från bondros till luktpion Ups. Nya Tiden. 1931. Fackelros (oftare fackelblomster) Lythrum salicaria. Jerikoros se d. o. Julros Helleborus niger. Kinaros Hibiscus rosa sinensis. Näckros. Poppelros Lavatera. Sammetsros Tagetes. Solros Helianthus. Stockros Althæa rosea. Vätteros Lathraea squamaria. — Märk det skämts., folk. *Det är lätt att säja 'tulipanaros', men gör en!* **b)** *Gröna r-or på viden (vider-or) orsakade av insekter som skadat vegetativa skott och deformerat dem. — Brysselkålen odlas för de små d stammarna utväxande humundenas, de s. k. r-or-nas skull Lind-Liljewall.* **c)** *Festoner av blekta pappers-or ~ M. Rogberg. R-or-na på det gamla dalaskåpet. Band-, tygros. Välling med grädd-or S. Lagerlöf. R-or i kyrkfönster. Takros. — Det hade smått till och blivit kallt med r-or på**

fönsterrutorna Alb. Engström. — Och kinderna pryddes av skarpt begränsade högröda r-or ~ Agnes Magnell. Som hälsans r-or från hans kinder rövat Wilh. Sundelöf. **d)** Kompass-, vindros skiva varå väderstrecken äro utlagda. *R-ens friktionsfria upphängning* Vår Flotta 1921.

II. Ssgr ha vanl. *rosen-*, så särsk. i, ofta mer tillfälliga, skönl. ord där bet. är 'purpur-', 'rosende', 'blomstrande', 'strålände' (röd), t. e. r-enläppar, r-enfingrad osv. *Ros-* är ovanligare (enrådande t. e. i ros-fönster, -verk) o. ej säll. fackl.; ngn gång växla båda formerna (t. e. r-(en)art). Jfr även *rosende-*. **Syn.** törnros(buske), rosenbuske, ibl. nyponbuske l. törne, törnrosblomma; (r-or ibl.) purpur, rosenhy, (granna) blom-mor; rosett.

— **Rosartad.** Bot. *Blomkronanr. -blom-mig.* Bot. *R-a växter eller rosväxter (Rosaceae).* **-fönster.** Rosettliknande fönster t. e. i en gotisk katedral. **Syn.** rosett-fönster. **-korsning.** Trädg. *Rationell r.* A. T. Gellerstedt. **-mjöldagg.** En svampart (Sphærotheca pannosa) som angriper blad, skott o. blomdelar av rosor. **-sax.** Trädg. *R., som även fasthåller det avklippa ~.* **-verk.** Byggn. o. d. *Det fint formade r-et i de gotiska fönstren.* **Syn.** masverk, spröjsverk. **-växt(er)** se ros-blommig.

— **Ros-** l. **Rosen-** se ssgr med rosen-.

— **Rosnaprikos.** Prunus triloba, ett prydnadsträd med dubbla rosenröda blommor. **-art.** Oftast 'rosart' (l. Rosaart). *Försöken att av flera äldre rosarter få fram en 'svart' ros ha nu efter många år lyckats* 1933. — *Ja, vi ha t. o. m. dragit upp nya rosarter* Jac. Ahrensberg. **-befängd.** *Men är du alldeles r. ~ Fröding.* **Syn.** rosen-rasande. **-blad.** *Lägga torkade r. bland linnet. Och sände mig uti sitt brev / två r.* E. v. Qvanten. *Syltader r. -bröd.* Runtkuvär-bröd. **-bukett. -busk(e).** Säll. ros-. *R-arna, som nu stodo i full blom, doftade redan, innan man kommit inom grunden ~.* Ormen ligger ofta i r-en. **-båge.** Rosspaljéi bågförm. *En härlig trädgård med r-ar och blommande buskar* Hedv. af Petersens. **-bönja.** Phaseolus multiflorus. Om växt o. böna. *Som spaljeväxt odlas ofta r-an, särskilt den scharlakansröda varieteten.* **-dager.** *Medan små amoriner leka omkring dem i r. G. Nordensvan. Se ngt i minnets r. -dimnja.* Och över ~ höjderna vilade lätta r-or Hj. Söderberg. **-doft; -ande.** Ngn gång ros-. *En nästan bedövande r. steg från häcken utanför gavel-fönstret ~.* **-driveri.** *R-erna vid Kvarnby.* **-essens** l. ros-. **-fest.** T. e. i Italien o. Frankrike en folklig fest vid tiden för ro-sornas blomning. **-finger;** rad. *Kysste flickans lilla r-er och sjöng henne i sömn. — Den r-rade Eos (morgonrodnaden).* **-färg;**

-a (ofta skönl.). **1)** *Vi voro unga då, sågo allt i r. och ~* And. Ramsay. **2)** *En naken fot, vars naglar hon höll på att r-a* Gurli Sevón-Rosenbröjfer. *På r-at papper. Matt r-ad. Kring eldarna, som brinna / och r-a* Björkvens stam D. Fallström. *Därute r-as vikens vatten ~ ib. När r-ad morgonrodnad lyser ~* W. Sundelöf. *Framtiden föreföll dem helt r-ad ~.* *Det vore synd att säga, att mitt humör var r-at den gången 'Mari Mihi'.* **-försäljare;** -erska. *På alla de små ~ piazzettorna gingo r-are och bjödo ut sina blommor* Öv. fr. M. Serao.

-girland. *Erotikens genier med fackla och r. sväva ned i sängkammaren, som sig bör* Andr. Lindblom. **-gissel.** Sälls. för 'ormkaktus' l. 'paradisorm' (Cereus flagelliformis). *F. M. Franzén, R-n. -gång.* Två ord. **I.** Med plur. -ar. Ibl. pergola. *I den gamla trädgårdens härliga r-ar.* **2)** Utan plur. En allmogevävnad (rätsidan ibl. ripsartad; bygger på kontrast mln två färger). *Förkläden, band och mindre dukar i r. Allmänt användes r-sväven som mönsterränder på enfärgad tvåskafat botten till tvårandiga förklädestyger, men ~* Nord. Fam.² *R-svävarne* Ellen Widén. **-gård.** *R-en i Sigtuna-hospitsét. Jungfru Maria i r. Här levs ej städs i r., / och mången prövning bliver hård ~* Ps. 572 (Runeberg). **Syn.** rosen-trädgård, ibl. rosenparterr l. blomstergård. **-hy** skönl. **-hyllt,** =. Säll. ros-. *Takkeruber-nas r-a fullmånsansikten ~.* **-häck. -hägler, -ern, -ar.** **1)** Gammaldags vinteräpplesort: står nära kalvillen, är till formen mest rundad, starkt rosig (med rodnad även i köttet) o. med en fin, speciell syra. *Var plockas under träden / så stora r-er ~* V. v. Heidenstam. — *R-ern är en av Sverges ädlaste frukt-sorter* Erenoth-Smirnoff. *Här stå astrakaner och här r-er. Med runda r-erkinder och ett par stora, glada ögon* Ernst Lundquist. **2)** Utan plur. Ett inhemskt äppelvin. *R-ern, som stolt vi försmått, / kanske snart nu skall bliva vår lott* Aug. Hallner. Jfr *Vinlövskransen på hans huvud är ersatt med en av r-ersblad ib.* **-jungfru.** *En dygdig flicka, vid rosenfesten krönt till r., får även ett litet penningunderstöd ~.* **-kind; -ad.** Gärna skönl. *Med musch på finhyllt r. Sov, sov, r., / dröm, att du på västanvind / flyger till ditt sagoland ~* Astrid Gullstrand. — *Och en liten r-ad, klarögd sonson J. G. Andersson.* **-knopp.** I dikt även om barn l. ung flicka. **-krans;** -ad (till 1). **1)** 'Egentl.' **a)** *Pryda sig med r-ar. — R. som ramverk kring större bildframställning.* **b)** *Klädda i 1820-talsdräkter med stora, r-ade hattar och ~* Ellen Lundberg-Nyblom. **2)** Radband. *En r. med 108 kulor* Sven Hedin. *Och i handen en r. av bärnsten ~* Öv. fr. 'Essad Bey'. *Satt tyst och vred sin r.* A. Hj. Ugglå, öv. *Tänd de*

där ljusen framför madonnan, och låt oss bedja till henne en r. ~ Öv. fr. Benavente. Under bön r-en igenom Öv. fr. Concha Espina. Klockan är en kvart före två ~, ni måste gå och läsa r-en ib. Tyta tummade nummorna sina r-ar. — Svarning av r-kulor på 1430-talet Nord. Fam.² 3) Tagghalsband som ibl. nyttjas vid dressyr av fågelhundar. 4) På hjortdjurshorn: ringformig förtjockning med utskott (strax ovan 'rosenstocken'). Skånskt rådjurshorn: längd 26 cm., r-ens omfång 17 cm. R-en [hos rensläktet] obetydligt utbildad med få eller inga pårbildningar E. Lönnberg. **Syn.** 1) (ibl.:) hopvirad rosengirland l. -slinga, törnekrans; 2) radband, bönekrans. **-kultur** rosenodling. **-kvarter.** Även ros-kvarter. Ordnade även ett r. och en fruktträdgård. Roskvarteret, som gav henne glädje, så länge sommarens varade S. Lagerlöf. **-kål.** Mindre vanl. för 'brysselkål'. En halv raphäna, garnerad med små r-shuvuden Ernst Norlind.

-lagjer. Nerium, oleander. Lummiga dungar av blommande r-er ~ C. Forsstrand. Två r-rar, en röd- och en vitblommig, i krukor på verandan. **-list.** R-en, som hon själv planterat ~ Ebba Segerstråle. **-lukt; -ande.** **-lund.** **-läpp(ar)** skönl. **-mantlad.** T. e. Den r-e Aurora. **-mun.** Och bjöd honom sin r. till kyss E. v. Qvanten. R. och kärningtrut passa hop som vin och lut. Små rackare, smutsigare om de små r-narna, än man kunnat drömma om K. Asplund. **-målning.** Bildl. Gav en r. i idyllisk ton av ~. **-mönster.** Även ros-. Bordduk ~ med rosmönster Nord. Kompaniet. De ljusa tapeterna med sitt bleka, gammaldags r. Thora Dardel. **-odlare;** -ing (med plur.). Stor r-are. — Sedan dess har Helsingfors översflyttat ~ alla andra finska städer i r-ing Jac. Ahrenberg. Han äger också stora r-ingar i ~. **-olja.** Olja som erhålles gm extraktion l. destillation med vattenångor ur friska kronblad av Rosa-arter (särsk. R. gallica o. varieteter). Av de mer än 7,000 olika rosvarieteter som odlas, är det ~ endast några få, som lämpa sig för utvinning av r-a Kjellins Varulex. Ostindisk, bulgarisk (turkisk) och tysk r-a. R-an är dyrbar och förfalskas därför ofta; numer finnes även 'konstgjord r-a'. Luktar inte precis r-a. — Som biprodukt vid r-efabriken erhålles rosen-vatten, som även beredes genom att lösa r-a i sprit och skaka den i ljumt vatten Sv. Uppslagsbok. Den tyska r-eindustrien går tillbaka till 1884 Kjellius Varulex.

-pergolla. Ibl. = rosengång. Eller också satt de ute ~ under gårdens r-or och ~ Amelie Posse-Brázdová. **-plantering.** Med grusade gångar, gröna gräsmattor och vidsträckt r-ar Prins Wilhelm. **-pomada.** **-potatis.** Tidig potatissort med rosenröda stamknölar. R-en är ganska mottag-

lig för sjukdomar. Jag var röd som en r. i ansiktet, där jag ~ Öv. fr. Sigrid Boo. **-prakt.** En r., som ingen annan del av vårt land kunde göra dem stridig Jac. Ahrenberg. **-rabatt.** Även ros-. **-rasande.** Vard. 1) Sätta rekord i det r. Jo, nu har gumman blivit rent r., nu ~ S. Agrell, öv. Jag har väl aldrig hört så r. galet förr ~ H. Samzelius. 2) Hittills hade han hört på tämligen lugnt, men vid ordet skurk för han upp, r. Så vart jag lika r. som hon över denna himmelsskriande orättvisa Lili Ziedner. **Syn.** 1) splitt galen, stormtokig, rent vanvettig, (etter) befängd, 'varsinnig'; 2) topp (rasande), fullkomligt ursinnig, utom sig (av vrede l. ilska). **-rik.** Även ros-. R-a / örtesångar A. T. Gellerstedt. **-rodnad.** Köttet [hos rosenhäger] med r. under huden Eneroth-Smirnoff. **-rot.** Rhodiola rosea (Sedum rhodiola l. roseum). R-en ('fjällkaktusen'), som ingalunda har röda blommor, men bryter man roten, har den en fin rosendoft. I en skriva ~ vaggar r-en sina tämligen blekt gula blomsamlingar. **-röd,** [-dare]. Skönl. även 'rosenderöd'. 1) R-da kvällsmoln med gyllene underkant. Med r-da naglar och nästan atlasen hud. En ~ kissekatt, helvit med svart svans och r-da öron Acker. En liten r-d spindel, liten som ett sandkorn, kilade ~ hit och dit Karin Ek. R-d sandsten. Det r-da skimret på himlen. — Redan började morgonhimlen färgas i r-tt. 2) Bildl. I en r-d lyckodrom. Inte fullt samma ~ r-da syn på tingen 'Dan'. Men icke var hon i sitt r-daste lynne Ernst Lundquist. — Och såg livet i r-tt Melita Tång. För oss låg hela världen från mötets första till dess sista dag i r-tt Hugo Hamilton.

-skift; -ande; -ning. Vita, något r-ande blommor. När skyn bar samma r-ning som flamingon. **-skim; -mer;** -rande. Egentl. o. bildl. Om du vill se världen i r-mer, så är det bara att stiga upp en klar junimorgon mellan 6 och 7 (dubbelt mening) Öv. fr. Sigrid Boo. Tills det sista r-rett bleknat bort över högfjällen N. Selander, öv. Sprida, kasta ett r-mer över ens liv. — Med r-rande solnedgångar och ~. R-rande romantik Alf Henrikson. **-sky.** **-skär.** Ljust rosenröd. Egentl. o. bildl. Och därför mitt hemlands fattiga berg / jag sett i en r. dager G. Åkernark. R-a drömmar E. Diktonius. **-slinga.** Omkring dess kapitäl r-or / sig rankade ~ R. Jändel. **-snär.** Fast näktergalen står ur r-en D. Fallström. **-sten.** Ädelsten (särsk. diamanter) slipad så att den bildar en låg pyramid med vanl. 2 rader fasetter o. plan underryta. Ett större r-slås (gulddås med r-ar). **-stock.** Hos hjortdjur: utskott från pannbenet på vka hornen äro fästa. [Älgsläktet har] horn med nästan horisontal r. och ~ E. Lönnberg. **-strimm; -a;** -ad. R-orna från den nedgående solen. **-strö.** Egentl.

o. bildl. *Deras stig har sannerligen icke varit r-dd.*

-tid. Under bästa r-en. **-try.** Lonicera tatarica (en prydnadsbuske med ljusröda blommor). *Den skära r-n spred en svagare men behaglig doft Ragnh. Modin-Ringström.*

-trä. Äkta l. egentligt r. är veden av det brasilianska trädet *Physocalymma scaberri-num*; emellertid kallas även en del andra rödaktiga träslag r., t. e. av *Dicypellium cariophyllum* och *Amyris balsamifera*, det sista, till skillnad från de andra, även väl-luktande. Pipa av r. med ~. R. till finare snickeriarbeten. **-trädd.** Fullt av friska, sköna blommor / stod ett r. i lunden ~ Rob. Montgomery-Cederhielm. *Ansade tyst det lilla r-et, som stod i sin kruka på fönsterposten.*

-varietet. Även ros-. **-vatten.** Jfr rosenolja. *Det vid destilleringen [av rosenolja] använde vattnet tillvaratages och säljes som r. B. Jönsson. R. har stor användning för parfymering av divärse preparat (t. e. ögon-droppar). Vinsås, lagad på vitt vin och smak-satt med r. -violett. [Orobis vernus med sina] r-a blommor. -öra.* Skönl., gärna skämts. *Och sover på sitt r. S. Siwertz.*

— **Rosa**^{1 o. 2} (l. -å-; mest grav); som subst. neutr. l. den-kön; som adj. =. **I.** Subst. **1)** Egentl. Mandel och aprikoser [*med blom-mor*] i mörkare r., persikor och äpplen i ljusst skärt ~ Elsb. Funch. *Solen kom fram ~ och färgade sunden i r. L. Munsterhjelm. Av månstrad muslin i grönt och två nyanser av r. Nu slocknar dagen / i guld och r. (rim: kosa) S. Agrell. När han målar snövidderna och ~ rymden i vitt och isblått, frostigt grönt och kall r. ~ S. Selander. Bland rokokons fär-ger domäner pärlgrått, mossgrönt, blekt r. och terosgult G. Nordensvan. — I alla nyanser, från blekrosa till purpur Py Sörman. Mattr-a.*

2) Bildl. *Jag drömde livet i guld och r. (rim: prosa) Guy Topelius. Ar av osäkerhet och oro, då framtidsperspektiven dagligen växlade mellan r. och svartaste svart Knut Hagberg.*

II. Adj. **1)** Egentl. *Ir. skjorta och vita byxor E. Wettergren. De översta topparna färgades lysande r. av ~ Einar Wallquist. Som lufti-ga r. balettklämningar Ellen Lundberg-Nyblom. Det luftiga, blekrosa tyg, varav tärmklämningen skulle framtrollas ib. Av gulrosa silkesbrokad P. U. Bergström. Klint-art med fina lilarosa blommor Göteborg. Träd-gårdsför. 1920. 2) Bildl. *Och stå där salig / i r. syner Edith Södergran. Syn.* rosen-röd l. blekröd (färg), rosafärg(ad), rosende, 'rose', rosenfärg(ad). — **Rosafärg;** -a. Egentl. o. bildl. **1)** *En lätt aning av r. i den svävande slöjan lät mig förstå, var aftonrodnaden höll på att förbrinna O. Enckell. 2)* a) Egentl. *De små molnen vid synranden r-ades hastigt, och ~ Erik Nor-ling. Och i öster står himlen r-ad av den uppgående solen Erik Sparre. Och när det**

pyr vulkaniskt ur kratern, blir röken r-ad som det koktaste rokokomoln Gunilla Wet-tergren. I r-ad råsidenkjol. R-ad marmor. R-ade pärlor. R-ade flamingos. b) Bildl. *De insmugglade snapsarna r-ade sinnena och ~ Märten Broäck. Genom en slöja av r-ade illusioner M. Rogberg. -pud[er]; -rad. Våldsamt r-rad och ~ Ellen Lundberg-Nyblom. -röjd. Dess beddrande vackra, r-da muryta V. Langlet. I praktfullt r-tt Sv. Arrhenius. -skiftande. Lätt r. dimmor F. U. Wrangel. -skimmer; -rande. Även bildl. *Får som ett r-mer över ~ Erik Sparre. — På ~ r-rande sand K. Asplund. -smink; -ad. Var r-ad dam ~ K. G. Ossianilsson. -ton. I blek r. L. Munsterhjelm.**

— **Rosärium** (akut); -et, -er. Rosen-(trädgård, 'rosenhus', roseri. *I Sanger-hausens 30 år gamla r-um i Harz ~ 1933.*

— **Röse** (rås); subst. o. adj. Mindre vanl. än 'rosa' (jfr rosa^{1 o. 2}). Möbel i r. och vitt.

Vita blommor med lätt r-skiftning C. A. C. Lewenhaupt. — Rosende (grav); =, Skönl. Egentl. o. bildl. *R. kinder J. Levart. Se framtiden i r. skimmer. Ingenting att sörja över, rakt ingenting; när andra har afton, har vi en r. morgonstund ~ Öv. fr. Al. Kivi. — Men skönast i himmelens r-gård / blommor kärlekens ros den röda Py Sörman. Så r-röd även i två ord. Glimma / i r-sken för vår syn Anna Maria Roos. Syn.* rosenröd, rosig, rosa, rosen-. — **Roseri**, -(e)t, -er. Rosenodling, rosenhus, driveri för rosor. *Varefter fru Avik började tala om grevinnan Augustas r-er, vilka ~ B. Sjöberg.*

— **Rose'tt** (-ätt); -en, -er. Närmast anslutet till ros¹ I 2 c l. d. **I.** Enkelt. **1)** *En konstnärligt knuten (band)rosett. Knyter du din r. själv? R-er och kravatter för nedvikta kragar. Helvita högtids-r-er. Ja minns, att mina systrar kallade såna där stora r-er, som di hadde i häret, för 'flugor' T. Kalén 1922. Sko-, hatt-r-er. 2)* Med blad i r. vid basen. *Och på bergsslutningen ~ trängdes olivfärgade mossor och lavar i konstigt vridna r-er och mattor. Rabatten bestod av flera hundra små suckuleuter, ordnade så, att de bildade en r. Blad-; moss-, lavr-er. 3)* Byggn., snick. o. d. R-en som ornament. *Fönster-r-erna med sitt staverk stå ännu oskadade i den förfallna kyrkan. II.* Ssgr. Ex.: *Ett r-artat märke, blått och gult. R-artade orna-ment. R-bladiga växter. I r-form. R-for-made rabatter. Det stora r-fönstret över norra portalen. De små höglackade lack-skorna med r-knutna band Henning Berger. Leopard ~ med r-lika fläckar Ekenberg-Landin. Åkersorkens r-lika hoppspår ~ E. Rosenberg. Bladen nästan r-likt samlade i stjälkens spets. I botten mitt ett r-lik-nande motiv. Och bilda vackra stjärn- och rosettmönster. Användes även som rosett och skärpnål. R-prydd skor. R-ställda blad.*

Kunniga r-sömmerskor. R-växter. Med r-öglor på ryggen, lika vingar Py Sörman. **Syn.** (ibl.:) bandros l. -knut l. -ögla, 'fluga', kord, (snör)knut; rosförmig prydnad.

— **Rosig**, -t, -are; -het. **I.** Mer egentl.

1) R- och röd. R. om kinden. R-a barnakinder. Hade klar, r. hy och ~ S. Lagerlöf. Strömmen av r. ungdom ~ från Magdeburg [flickskolan] Å. Hasselblad. — Dä morgonen i en fruktansvärd kyla steg r. över taken Öv. fr. I. Bunin. Det redan kvälls-r-a landskapet K. Asplund. — Halvfull och myndig och mosig, / näsan är r. O. Stjerne. **2)** R-t tyg. I gammaldags r-a mönster. Och gick fram till sitt r-a, granna hörnskap ~ Erik Sparre. Små-, stor-, vit-, röd-, blå-, svartrosig. **II.** Bildl. (till I 1). Ryssland — där livet icke ler särskilt r-t Fr. Böök 1924. Jag var ~ böjd att se saken i r-t ljus, men ~ Jac. Ahrenberg. R-a skönmålningar. Först satt honom i ett humör, som först nu på morgonen fått en r-are kulör Agnes v. Krusenstjerna. **Syn. I. 1)** rosenröd l. -färgad l. -kindad, rosende, 'blomstrande', lik en ros; **2)** blommig, ros(en)mönstrad, ibl. brokig; **II.** 'ljus', hoppingivande, 'hoppfull'.

Ros², -en; -aktig l. -artad; -feber; -liknande (t. e. utslag); -salva. Om flera sjukdomar. **1)** En akut infektionssjukdom lokaliserad till de ytliga hudlagren, rosfeber. Åtföljs vanl. av stark feber samt rodnad o. svullnad (utslag). Gumman ser förskräcklig ut, hon har haft r(-en) i ansiktet, ansiktetsros. **2)** Bältrös. Bältr-en följer en nervs utbredningsområde; de små, blåsformiga utslagen äro vanligen godartade, men åtföljda av stark klåda. **3)** Knölros. Knölros(en) har intet att göra med vanlig r.

Ros³, [-et]; -värd (-are; -het). Gärna skr. Brunius hörde ej till dem, som älska r. Det svenska riset låg honom ~ närmare till Ragn. Östberg. Utdela både ris och r. »Politiken» har både r. och ris för båda lagen. Få (mycket) r. för ~. En publicistisk gärning, som fått övernog av r. Lite r. kan du allt unna honom, ge honom för den ritningen. Eget r. självberöm. Jag väntar mig inget r. därför. Detta är dock det högsta man kan säga till dessa herrars r. A. Hj. Ugglar. Ju mera omöjligheter man övervinnet, ju högre r. och ära föder det av sig både i denna och tillkommande tider Gust. II Adolf. Varken r. eller klander. — Med r-värd klarhet och kraft Erik Hedén. Kolanöten har också på grund av dessa r-värda egenskaper fått ~ B. Jönsson. **Syn.** lov(ord), beröm, pris⁵ (jfr d. o.). — **Rosla³**, -ade, -as; [-are]; -värd (se ros³). Gärna skr. Köpmanen r-ar sin vara. Väl r-at är hälften sålt. R-a daglöparen om aftonen och värden om morgonen! R-a inte dag, förrän sol gått ned! R-a bergen, men stanna på slätten. Var och r-ar sin vattvälling.

Halvgjord gärning bör varken r-as eller lastas. Han kommer icke att r-a marknaden kommer att ångra sitt köp l. sin handel, märka att han betalt för dyrt l. blivit lurad; (friare:) icke se tillbaka (på ngt) med tillfredsställelse l. betrakta med blida blickar. De göteborgska affärsmännen r-a utställningssommaren (1923). R-a den gamla tiden med dess strängare tukt. Kommer att r-a sin gubbe för hans omtänksamhet. När jag är död, / låt bli att r-a eller klandra! Alfr. Jensen. Begynte r-a sig själva och sina storverk Sv. Folksagor. R-ades mycket för det bistånd han givit Grette ~ A. U. Bååth, öv. Ett r-ande eftermäle. Krönikans r-ade hjälte, hertig Erik N. Ahnlund. **Syn.** se pris⁵ (V. 303).

Rosett se ovan under ros⁴.

Rosk (rå-); -et. Särsk. i Finl. (Hö)smål, skröp, rask.

Roskarl (fattas som ssg o. ansluts ibl. oklart till ros⁴). En traststor vadare (av fam. brockfåglar). Morinella l. Arenaria interpres. R-en förekommer uteser hela vår kust på lämpliga ställen.

Roslag³sskuta; -sk. Halvdäckad enmastad fartygstyp förr vanlig i Stockholms skärgård o. även kallad 'rospigg' (jfr d. o.). Det r-ska lokalhelgonet St. Karlung O. v. Friesen.

Rösling, -en, -ar. Andromeda polifolia. Men på myren tar jag r., / blyga, skära, böjda klockor Paul Lundh. R-en växer i kärr och mossar, helst på vitmossetuvor, i så gott som hela Sverige.

Rosmarin (rå-); -en, -er. Rosmarinus officinalis. **I.** Enkelt. **1)** R-en, en omkr. meterhög halvbuske med nästan barrlika, vålluktande blad och blå eller vita blommor, växer vild i hela Medelhavsområdet; den odlas som bifoderväxt eller för utvinning av r-olja och även som prydnads- och krukväxt, ingår också i eau-de-cologne och ungerskt vatten. Doften av r. och gyllenlack. Bakom en liten fönsterträdgård av blommande r-er satt ~ Öv. fr. Gottfr. Keller. **II.** Ssgr. Ex.: En vemodig liten folkvisa, sjungen av en lövsmyg från en r-buske Ax. Munthe. En ljuv r-doft. När hon, trött av läsnigen, lagt sin r-kvist och sina glasögon på boken ~ Öv. fr. Gottfr. Keller. R-olja en vålluktande flyktig olja. R-vatten 'ungerskt vatten'.

Röspigg (utt. som ssg med 'pigg'; grav); -en, -ar; -smål m. fl.; -ska (roslagsdialekt). **1)** De mallrar d går, sa r-en, satt på grund. Att se sig ~ före nästa gång han gjorde affärer med r-ar Erik Sparre. Efter r-sbe-grepp Alb. Engström. **2)** Mellan stenarna en »r.» stretar, / vid sin pumpstock skepparen arbetar ~ Magn. Elmblad. **3)** Eftersom Rättviksmdlet har h-bortfall liksom r-skan B. Hesselman. **Syn. 1)** roslagsbo, invånare

i Roslagen, ibl. roslagsbonde; 2) roslags-skuta; 3) roslagsmål l. -dialekt.

Rossel (rå-); -let. *Blott ett svagt r-el trängde fram genom hennes mun* R. Nordenstreng. — *Lungkatarr, vars r-elljud man sökte uppfatta i den sjukas närhet* Nord. Fam.² — **Rosslä**, -ade, [-as]; -ra fram w; -ig (-t, -are; -het); -ing (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. *Det r-ar i halsen, i bröstet (p ngn)*. Vände ut och in på ögonen ~ och r-ade: 'Charliel Charliel' 'Dan'. R-ande, sökte han ännu frambringa några knappt hörbara ord. Andningen blir då förlängsammad, ofta r-ande ~ Nord. Fam.² Med en r-ande klagan. **II.** Avledningar. 1) *Med hes och r-ig röst. R-iga strupar. Det tillfälliga r-iga tonfallet ~. Med en r-ig gubbharkling. Kom ut igen r-igare, yrare, sjukare än förut* S. Siwertz. 2) *En sista r-ing och så var det slut. Dödsr-ingar.* **Syn.** hest rassla, utstötta hessa l. skrovliga ljud; (r-ig:) rosslande; hes, skrovlig, sträv.

Rossläder (rå-); -sstövlar m. fl. Efter äldre metod garvat o. smort hästläder.

Rost, -en. Fattas ibl. som två ord. **I.** På järn o. stål. 1) *R. fräter. Järn frätas* o. r. När r-en tär på stålet. Det (av)sätter sig, bildas r. på järnstaket, o. de ej mdlas. Överdragas av r. Och att [fartygets] botten numera var alldeles sönderrostad och knappt bestod av annat än r. och cement. Om ej det fina saltdammet ~ satt r. i [böss]piporna Alb. Engström. Att dag efter dag, vecka efter vecka, banka och skrapa r-en från allt järn på ett järnfartyg H. Mörne. Svårt angräpn av r. Hacka bort r-en från ~. Befria från r. Bekämpa r-en. Skatter, som varken r. eller mal förtära ~. 2) 'Adel' r. på brons (även hopskrivet) = patina. 3) *De svenska vapnen visade sig ej ha tagit någon r. av den långa freden* Har. Hjärne. **II.** Ifråga om växtsjukdomar orsakade av r-svampar. Jag slog eder säd med sot och r. Bibeln. Få r. i vetet. Rdg, vete, havresvartröst. Berberisbusken är hos oss en nödvändig värd för ett av svartr-ens utvecklingsstadier, den s. k. skälr-en. Sädes-, krusbärs-, bön-, ros-, kafferost.

— **Rostaktig**, -t. Med ett r-t överdrag. -ar; -ad. Särsk. till rost¹ II. Svartröst ~ en värdväxlande r. ~ med skälrost på arter av Berberis, huvudsakl. *B. vulgaris* ~ samt sommar- och vintersporer på alla våra sädeslag och en mängd andra gräs Nord. Fam.² -**beständig**; -het. R-a konstruktionsstål Nils Danielsson. -**bildning**. Till rost¹ I. För att (för)hindra r. -**brun**. [Ekar] vilka behölo sin r-a lövskrud ända in i december Agnes v. Kræmer, öv. [Orrhönan har] huvud, hals, ryggsida och sidor r-a, spräckliga och vattrade med svart och vitt ~ E. Lönnberg. -**flaga**. Fönstret har helt nyss varit öppnat, ty några r-or från järnramen

ha fallit ner ~ Öv. fr. Ashton-Wolfe. -**fläck**; -ig. Mest till rost¹ I. 1) *Ta bort r-ar på gamla vapen. R-ar på linne. Den ~ icke r-iga lera, som ~ M. Stolpe.* 2) *R-iga blad till rost¹ II.* -**fri**; -het. 1) *R-t stål — en tysk uppfinning; representerat redan på Baltiska utställningen 1914. R-a knivar. R-tt järn har nu A.-B. Ferrolegeringar lyckats framställa 1923. Borden i den spannlösa båten sammanhållas av i borden dragna trådar av r-tt stål ~ 1933. Kraven äro stora på r. inredning av sjukhus 1933. R-a diskbänkar. Ett mod, som står sig, är det r-a köket ~ Annons 1935. R-a murslevar. Korsetter med r-a aluminiumfjädrar 1916. — Där högre vikt lägges vid r-het än hållfasthetsegenskaper.* 2) Mindre vanl. *Är din säd r. i år?* **Syn.** 1) rostsäker. -**frätt**. *En medelstort s. k. 'nickhake', naturligtvis starkt r.* Ax. Klinkowström. Under ett r. plättak. -**färg**; -a (mest i perf. part.). *Har ljusgrön hals och ryggsidan spräcklig i r. och svart. — Dukarna r-as lätt, om man är oförsiktig med gamla rostiga knivar. Svängde sin gamla av ålder r-ade hatt J. E. Rosberg, öv. Förorkade, r-ade klöverstånd. Över- och undergump [hos lavskrikan] r-ade E. Lönnberg. R-ade dalior. -**gul**. R. dvärgbjörk Alb. Viksten. Nattskärnan ~ har hela fjäderdräkten vattrad av grött, svart och r-t med långsgående svarta fläckar Nord. Fam.²*

-**hackning**. Elektrisk rengöring av ångpannor och r. Annons 1917. -**hårdig**. R-a kopparlegerade stålror Annons 1932. -**kakla**. Inga r-or böra tålas på järndelar G. Stenfelt. -**knackning**. Tjärning av stående godset (s. k. lappsalvning), r. m. m. E. Hornborg. -**lager**. Ett fult r. -**röd**. Genom dimmorna brann en r. sol. En ljust r. fall. R-a långnäbban zool. Lärffjädrar och undergumpen r-a Nord. Fam.² *En holländsk koff med r-a segel* H. Mörne. Osmorda och ~ hornhårda, r-a stölar Edv. Hammarstedt. Dala kastanjernas r-a blad H. Dhejne. Uppe i bergen skimra ~ bokarna i rostrött ~ M. Rogberg. -**skydd**; -sfärg; -a (mest som part.). För att åstadkomma ett effektivt r. R-sfärg, för bestrykning av plättak, järnkonstruktioner, broar m. m. 1917. Den helt och hållet inbyggda, damm- och rostskyddade mekanismen. Färg, zink eller dylikt r-ande ämne Tulltaxan (1916). R-ande medel, överdrag. -**smak**; -ande. Gick ~ fram till kärrtjärnen och drack av det r-ande vattnet S. Agrell, öv. -**svamp**. Till rost II. R-arna (Uredineæ) äro alla parasiter på högre växter. -**säker**; -het. R-t l. rostfritt järn och stål. R-het och även motståndskraft mot syror ökas med stigande kromhalt och genom nickeltillsats Nord. Fam.² -**upplösande**. Av långt kraftigare r. verkan än fotogonen Th. Högdahl. -**uttagning**; -smedel. -**äten**. Rostfrätt. Bland tågverksrullar, svarta fiskar-

nät, / r-na ankarflyn och gamla bdtar Hj. Edgren, öv.

— **Rostja**¹, -ade, [-as]; r-a bort n m. fl. se bortra n osv.; -ning. **1**) Egentl. Kniven måste legat fuktigt, den har r-at, börjat r-a (sig). Där hänger ~ svärdet med r-ande egg Öv. fr. Lermontov. När skräddaren vilar, r-ar nalen. — Men tiden r-ade klingan / och rövade armens kraft Per Weiland. — Som skola skyddas för r-ning Kjellins Varulex. R-ningshastigheten hos renaste järn ~. **2**) Bildl. *Gammal kärlek r-ar icke. Ludvig Nordström är icke den, som låter en ny, fin filosof ligga och r-a, utan användning Erik Hedén. Man hinner icke mögla i anden eller r-a i lederna Hugo Granvik. Min grekiska och romerska mytologi har börjat r-a R. Nordenstreng, öv. Den som sitter fast, r-ar!* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. **Syn. 1**) angripas l. frätas av l. överdragas med rost; **2**) 'mögla', 'ruttna', 'fördunsta', bli oduglig. — **Rostig**, -t, -are; -het. **1**) Egentl. Antligen gusslade det r-a låset, och dörren svängdes ut på skrikande gängjärn H. Mörne. R. i gängorna. Men se allting kan vridas och vändas utom r-a nycklar H. Wranér. **2**) Bildl. R. i röret vulg. skämts. för R. i halsen hes. R-a röster. Med r. stämma. **Syn. 1**) belagd med rost, förrostad, angripen av rost; **2**) hes, 'belagd'.

Rost² (rå); -en, -ar. Ett gmbrutet ofta gallerformigt underlag särsk. för bränsle (jfr rist¹) l. för rostning av bröd o. d. **I**. Enkelt. *Bränset får brinna på en r., som ger god lufttillförsel och där askan genom öppningarna faller ned i askrummet. Gasgenerator med roterande r. för förbränning av finkornigt och stybbart bränsle 1917. Utdragbar r. för kamin. De genombrutna r-arna fig. 124, 125 ~ N. Keyland. Kachelugns-, kamin-; kloak-; järn-; brödrost.* **II**. Ssgr se i allm. under rosta² nedan. Blott till subst. höra t. e.: *Inom förbränningstekniken betyder 'total r-yta' r-ens hela area och 'fri r-yta' arean av öppningarna mellan r-stavarna (gallerstängerna).* **Syn.** galler, rostjärn, spis(el) l. eld- l. bränslegaller; (ibl.:) halster, rist. — **Rosta**², -ade, -as. **I**. Enkelt. **1**) Kok. m. m. R-at bröd. R-a skorper i ugnen. R-a på halster. Råg får r-as till kaffesurrogat 1917. R-at ris. En småfröig [majs]art ~ brukar r-as på heta plåtar, så att ~ V. Langlet. R-ade bananer, vilka ~ ofta ersätta brödet i urskogen Douglas Melin. R-a kastanjer i eldbrasan, över glöden. Aromr-at extrakaffe ~ Annons. Frasr-ade veteflingor Annons 1935. Steken skall blott helt lätt r-as. **2**) Tekn. Upphetta malm till så hög temperatur att vissa kemiska omsättningar äga rum utan att smältning l. sintring inträder. Vauligen avses främst, då man r-ar malmer, att genom förbränning delvis l. helt avlägsna svavel

ur malmen. **II**. Ssgr. kunna ibl. även avsluta sig till subst. **Syn. I. 1**) (hårt) torka; (lätt) steka l. bryna, brunsteka, halstra; **2**) låta malm genomgå en föregående upphettning. — **Rostbiff**; -(s)portion; -(s)skiva m. fl. *Ryggsstycket av oze, mellan fram- och bakdelen, kallas r. I r-en ingå ochare och filé. R-en stekes lätt, så att den inuti bibehåller den röda färgen.* -galler. -hus. Tekn. För rostning av malm. -järn. -panna. -spett. *Brillat-Savarin, mästaren till r. och späckndl. -ugn.* För malm l. för matvaror. *Intill r-spipan står / masugnstornet mörkt mot ~ K.-E. Forsslund. -verk* tekn. o. d. — **Rostar**¹, -(e)n, -e. **1**) Person. T. e. *Vattenförsäljarnes och kastanjer-nes utrop ~ B. Mörner. 2) Sak. *Då man står där ~ och vevar på en kaffer-e. — Rosteri*, -(e)t, -er. *Holländska kaffer-et. Kaffer-er i Uppsala: Lundquistens Kaffednrosteri, ~.* — **Rostning**, -en, -ar. Till rosta² I 1 o. 2. T. e.: *R. av kastanjer på glöd. Varje r. koppkontrolleras av fackmän, så att ~ Annons 1931 (om kaffe). R-sgaffel. R-sspett.**

Rot, -en, rötter. **I**. Mer egentl. **1**) R-en har till uppgift att fästa växten vid underlaget och ur detta upptaga vatten och däri lösta näringsämnen; verklig r. förekommer blott hos blomväxter och kärnkryptogamer (saknas dock exempelvis hos 'korallroten' och skogsfrubblomma) och ersättes hos lägre växter av andra bildningar. *Huvudrot (ofta, om den är stor i förhållande till grenarna, kallad pälrot) och birötter ('adventivrötter'). 'Rotstocken' är ingen verklig r. utan en jordstam. På r-en finnas aldrig blad, men väl kunna där bildas knoppar, antingen normalt (t. e. hallonbusken) eller när den skadas (t. e. maskrosen). Snylt, klätter- (l. häft-), knöl- (l. am-, med 'upplagsnärning'), andnings-, luft-, stödjerot. Svamprot (mykorrhiza). 2) Anna Lindhagen motionerar om förbud att i huvudstaden saluföra växter, plockade med r. *Huru avskurna bitar [av Sedum reflexum] även utan vattentillförsel hastigt driva rötter R. Sernander. Planta med väl utvecklade rötter. Sända ut rötter. Ett träd ~ som sträcker ut sina rötter till bäcken Bibeln. Träd ~ uppryckta med rötterna ib. De vita, tappformiga rötterna [av palsternackan] användas som sopprötter o. s. v. Nord. Fam.³ Gräva l. rycka upp med rot(en), rötterna. Sticka maskrosrötter. För att avlägsna ogräs-rötter. Stupa över trädrötterna. Slå r. Slå rötter. Fatta r. Slå ut nya skott vid r-en. Avhugga vid r-en. Abeta ända till r-en. 3) Så att varken r. eller krona lämnas kvar Bibeln. Häggar, som från r. till topp äro överspunnna av 'häggspejmalens' grå vävar. — Från ris och rot se ris² I 1 a. — 4) Han visste inte själv hur mycket [skog] han hade på r., ty ~ Erik Palm. Den så kallade »röda furan», den på r. torkade**

furustammen E. Lampén. Där grödan vajar gul och tung på R. Augustin Kock. Sälja skog, säd, gröda på r. 5) Om rotfrukter l. (som sista ssgsled) i växtnamn. a) Som enkelt blott i plur. Leva på rötter och vilda bär. Soppa med (blandade) rötter. — Svart-, mo-, kålrot även till b. b) Svartrot (*Scorzonera hispanica*) och sockerrot (*Sium Sisarum*). 6) Medicinska rötter. Lakritsrot fås av ett par arter *Glycyrrhiza*. Kvickrot *Triticum* l. *Agropyron repens*. 7) Som 'trä', borst- l. flätmaterial l. d.; ämnesnamn. a) Bord av alrot. b) Hatten är av vit r. och klädd med ~ Sv. Dagbl. 1916. Möbelborste av italiensk r. och kokosfiber. Risrot.

II. Bildl. 1) Kronan fick tandläkarn med sig, men r-en satt kvar. Tandrötter. Hår-, nagel-, näbb-, näs-, svansrot. — Aldeles vid bergren. 2) I en hel del bildl. uttr. a) Tellingningen från Jessais r. (förr Jesse r.) Bibeln. Den svenska prästgården är den r., ur vilken ~. Att få veta, varifrån hon är kommen, var hon har sina rötter. Och har inga rötter i den gamla jorden. Han är gift med en svenska och har därför djupa rötter i Sverige. Slå r. i det nya hemmet. [Musiken måste] söka sina rötter i det egna landet. Här äro alla kungar / på egen r. och grund Joh. Nordling. Att landets odling till r. och anda, i sin r. är helt svensk. Utan r. i ~. b) Detta var annat än den lärdom, vars r. är bitter W. Swahn. För att nå toppen, måste man begynna vid r-en. Redan är ycan satt till r-en på träden Bibeln. Förhärja till r-en all min gröda ib. Gå till r-en med det onda. Men du kan icke botas varaktigt, utan att rötterna till det onda upprykta. Penningbegäret är en r. till allt ont Bibeln. Lättjan, girigheten är r-en till allt ont. R-en (och upphovet) till alla dessa motgångar har du att söka i ~. 3) Fackl. a) Mat. R-en av, till ett tal det tal som multiplicerat med sig själv ger det första talet i produkt. Oftast=kvadratrot (jfr d. o. och kubikrot). R-en ur 144 är 12; multipliceras 12 med 12 få vi 144. Dra(ga) r-en ur 144. b) Språk. Ljudmassa som framstår som bärande av det i betydelse gemensamma för en ordfamilj l. vad som återstår sen man tagit bort alla böjnings- o. avledningselement. (Ord)r-en är en abstraktion, man har aldrig talat med 'rötter'.

Syn. (ibl.): rottråd(ar); rotfrukt(er); (rot)fäste, fästpunkt, grund(en), fukt nedersta (av); upphov, grund, ursprung, upprinnelse, begynnelse, (första) början, uppkomst, 'frö', 'vagga'.

— Rotanlag bot. -beskärning trädg. (t. e. av träd l. krukväxter). -bildning bot. -blad. Bot. Blad som sitta vid roten (o t. e. stjälkblad). -blöta, -an, -or. Lant. Löftet om r-a infriades i överkant att döma av nederbördssiffrorna från skilda delar av lan-

det. Ett par r-or fick vi i alla fall i maj. Syn. regn som går ända ner till rötterna. -borste. Grov (skur)borste (av rottågor). Skrubba ngn med r. -fast; -het. Egentl. o. bildl. 1) Innan plantan blivit fullt r. Att superfosfat och kali förbättrar höst-sädens r-het, vinterhårdighet, stråstyrka ~ Annonns 1925. 2) Kommen till Amerika och väl r. där, blir han [svensken] en annan människa Gust. Sundbärg. De otroligt r-a och hemkära äkta parisarna. De närmaste leden blevo r-a hos oss och ~. Småbönder, r-a på fädernas hemman sedan århundraden Gabr. Nikander. Lånord, ännu föga r-a i svenskan. Att komma från rotlöshet till r-het, att få något att gripa om, hålla fast och om möjligt även hålla av J. Tegengren. Syn. ibl. rotfäst. -flätjad; -ning. R-ade korgar.

-frukt. I. Enkelt. Till r-er räknas hos oss rovor, kålrötter, betor, morötter, palsternackor och ibland även potatis, jordärtskockor och cikoria. Lämpligaste växtföljden är då att inskjuta r-erna mellan två strådesgrödor. Odla foderr-er. R-er måste vid vinterförvaring skyddas såväl mot frost som mot för stor värme. II. Ssgr ha mest rotfrukts-, ibl. växlande med rotfrukt-. Ex.: Botaniken betecknar dylika r-sbildningar med sådana namn som amrötter, rotknölar, stamknölar, uppsvållda rotstockar o. s. v. B. Jönsson. Betsnitsel och r-sblast Nord. Fam.² Vallväxt-, rotfrukts-, handelsväxt och trädgårdsfrö Annonns. Endast r-sfalten stucko av med sin saftiga, yppiga grönska Ola Hansson. R-sgallrare erhålla ackordsarbete vid Kungsängen (Lilla Ultuna) Annonns juni 1930. R-(s)hackor. Hästarna få icke användas i sten-, skogs- eller r-skörslor, utan blott i ridbruk eller till lättare körslor. Rensningsarbete i r-slandet vid Lilla Ultuna för kvinnor och barn Annonns 1916. Tävlingar i rotfrukts-, köksväxt-, potatis-, linodling m. m. ~ Ups. Nya Tidn. 1933. R-srensare erhåller arbete Annonns 1918. R-skskärare, hästhacka, plogar, årdor ~ Auktionskungörelse 1916. Mandioka, en sötaktig och välsmakande r-ssort Alf Martin. En instörtande r-ssutka. Och potatissättningen och r-ssadden pågår ~ som bäst Sv. Dagbl. 4 juni 1920. Tvåradig r-supp-tagare, avsedd för upptagning av kålrötter och runda rovor 1912. Vana r-supp-tagare erhålla arbete vid Eke gård Annonns 1928. R-supp-tagning. R-(s)växter.

-fylla; -nad; -ning (med plur.). Tandläk. Han håller på å r-a en tand åt mej. Några synpunkter på r-nadsproblemet. Och det kostade bara fem rubel, r-ning och allt Ester B. Nordström. Olika r-ningar, r-nadsmaterial. Syn. plombera (tänder). -fäst|a; -e (-t, [-n]); -ning. Jfr rotfast. Oftare bildl. än egentl. I. R-a. 1) Att placera dessa rotlösa växter i en annan grupp än de r-a Erik Almquist. 2) Ni gav denna folkarmé dess

fasta ordning och r-e hos densamma den militäriska disciplin, förutan vilken inga bestående resultat kunna uppnås Svinhufvud till Mannerheim 16 maj 1918. Livet hade hos henne r. den övertygelsen, att ~. Vad som icke minst r-at tron, att just detta varit Polhems bostad, äro ~ Elsb. Funch. Att det dock endast är i eget land man kan känna sig r. And. Ramsay. Latinet var redan så r. i sin ställning, att ~ E. H. Tegnér. En hemslöjd sedan äldsta tider r. i Japan ~. Det är emellertid lätt förklarligt, att en sådan diskadning kunnat r-a sig här R. Pipping. Avelningar på -aktig ha starkare r. sig i vårt språk än ~ Gust. Cederschiöld. — Måste vidkännas skulden att indirekt ha befordrat oskicket r-ning V. E. Öman. **II.** R-e. **1)** Där ej ens enen kan finna r-e. **2)** Den franska förnuftsbildningen ~ saknade r-e i den stora massan av folket J. B. Simonsson. I vissa delar av Kina har kommunismen fått ett starkt r-e 1926. Och jag beredde mig att på nytt söka r-e i ett främmande land ~ F. U. Wrangel. Finna, vinna r-e (i ~, hos ~). Sakna, förlora r-e. Som, utan r-e i en egen familjekrets, gärna tog livet lätt Z. Topelius. Idealiserade bönder utan r-e i verkligheten. **Syn.** (r-a sig l. vinna r-e:) få l. vinna fast mark l. styrka l. stort insteg, slå (starka) rötter, få en säker ställning, bli rotfast, växa fast, växa sig stark.

-hals, trädg., bot. o. d. Det parti där roten övergår i stammen. R-en framträder ofta som en insnörning eller och en utvidgning. Vid r-en förädlad buskros. Stammen [hos Torsbyecken] är av skafttyp och har r-en konsolförmigt utbildad R. Sernander. — Låga (r-förädlade) rosor Cédergren & Co 1924. **-hatt.** En karl med gul r. och blått skorläde ~ Henning Berger. **-hugg|a;** -ning. Skogs. Blotta o. avhugga trädrötterna o. så falla. R-ning brukas, när även rötterna måste avlägsnas, såsom vid röjning för odling och vägarbeten. Ett mammuträd, som en god huggare behövde fyra månader för att r-a. Som r-er syneren, och det till på köpet, när de knoppas. **-hygge** se föreg. **-klimp,** trädg. Alla dylika plantor skickas med r. De upptagas då med r. och utplanteras, där de skola blomma Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1931. **Syn.** jordklimp (kring rötterna), ibl. krukklimp. **-klättr|ande;** -are. Bot. [Murgrönan] är en r-ande buske med ~ G. Malmé. Häftbrötterna hos murgröna och andra r-are G. Lagerheim. **-knöl.** Allmänare även om underjordiska 'stamknölar' o. d. **-lös;** -het. **1)** Egentl. a) Det finns även högre r-a växter, t. e. Utricularia (blåsört) och korallrot. b) En uppryckt, r. planta. Tillsvidare r-a pelargonieskott, nedsätta i ett glas med vatten. **2)** Bildl. En r., en olycklig utan hemortsrätt, utan värn och

fäste i livet Rik. Lindström. Denne r-e kosmopolit M. Lamm. — För att barnen icke skulle växa upp i r-het övervägde han saken Per Hallström.

-matt|a. På golvet har jag r-or i gult och rött, sd ~ V. Vallgren. **-mos.** Av kålrötter. Fläsk med r. i stället för potatis. R-et upplägges högt och serveras till salt kött, korb eller fläsk (Fru Högstedt). **-must.** Mindre vanl. för 'rotblöta'. **-märke,** mat. Roten ur 144 tecknas med r.: √144. **-ogräs,** lant. Andra besvärliga r., utom kvickrotten, äro hästhov, tistlar, maskros m. fl. **-pipa.** P. gjord av (björk)rot. Sätter sig och tänder en r. Strindberg. Och sin evinnerliga smac-kande r. i munnen Erik Sparre. **-ryck|a;** -ning. R-a lin. Förbud för all avverkning utom av vindfällada och torra samt uppenbarligen ~ r-ta träd Ups. Nya Tidn. 1934. — Säll. bildl. Då är han en r-t man Hj. Höglund. **-röta.** Vanligt särsk. hos gran o. bok. R-n orsakas av en svamp, börjar vanligen i roten och kan stiga högt upp i stammen.

-saker. (Sopp)rötter, rotfrukter. Smd ut-tagningsmått för r. till soppor Nord. Kompaniet 1916. — R-na läggas [för vinterför-varing] i ungefär 1 m. breda strängar var-tals på varandra ~ Lind-Liljewall. — Potatis- och rotsaks-skärare av plåt Nord. Kompaniet 1916. **-selleri.** Två huvudformer, rot- och blekselleri: på den ena användas knö-larna, på den andra de grova bladstjälkarna. R-soppa lagas av ett par stora r-er, som skalas, skäras i smd bitar och ~ Sv. Dagbl. 1935. **-skad|a,** -an, -or; -ad. **-skott.** Skott från roten. Skjuta r. Asparnas överflöd på r. **-slå.** R. lätt, om de finna lämplig jordmån. Lämna tillfälle för växtligheten att sätta sig fast och r. sig B. Jönsson. Vid basen nedliggande och r-ende strån J. A. Nannfeldt. Tranbärsriset har ~ reviga, r-ende, örtliknande fina stammar med ~ Nord. Fam. Från träden nedhängande lianer, ofta rotslagna och ~ Henning Nordlund. **-snugga.** Jfr rotpipa. Fått eld på min svartbrända r. Erik Sparre. **-spets.** **1)** Bot. I r-en försiggd ständiga celledningar, som ju utgöra en förutsättning för den hastiga tillväxten Naturens liv. **2)** Rådisa ~ med vit r. Göteborgs Trädgårdsför. Katal. 1920. **-stavelse** språk. **-stock,** bot. Vanl. lång-sträckt trind flerårig jordstam oftast vägrät (som hos vitsippa, svärdslija, näckros), mer säll. växande snett l. lodrätt (som gullviva, groblad, blåsippa). Till skillnad från rötter bära r-ar blad (vanl. fjälllika lågblad) eller ärr efter dylika; r-en övervintrar och bjuder upplagsnäring; därigenom att r-en vissnar vid fästpunkten, men dock kan ut-recklas vidare och förgrenas i spetsen, blir den stundom även ett spridningsorgan. Sådana läckerheter som ~ r-ar av lotus ~ T.

Gislén. *Ingefärans r. ger oss kryddan, jord-ärtskockans, sockerrotternas m. fl. nyttjas till föda. R-ar och r-sbitar av blomvass. Sprider sig lätt genom r-sgrenar* A. Holzhausen. **-stående.** *Skogsauktion: 20 lotter r. skog* ~ Annons 1929. *Uvständplat. r. virke* 1914. **-system.** *Trädg. o. d. Med väl utbildad r. Jordgubbs- och hallonplanter* ~ med kraftiga r. *Trädgården* 1918. *Trädet är vanligen starkväxande med djupt liggande r. och* ~ Nord. Fam.²

-tecken, mat. Rotmärke. **-träd.** Egentl. o. bildl. Ej fackl. **1** *Kvickrotens långa vita 'r-ar'. Till grövre borstar nyttjas även fina starka och böjliga r-ar från flere träd- och buskväxter (f. e. en).* **2** *Denna överenskom- melse, som är en av r-arna till vår själv- ständighets växt* B. Estlander. *Söka, av- klippa r-arna till* ~. **-tåg|a.** *Sega r-or. -utdragning* mat. **-valv.** *Igelkotten, som tagit sitt vinteride under r-et på en stor stubbe. En tross slås om r-et, och* ~ (vid trädflyttning). **-ved;** *sbrasa. -vokal* språk v. **[-välska.** Ej hit, se d. o.] **-vält|a.** *Skogs. o. d. På kant upprest rotparti när ett träd kullfällts l. upprekts med rötterna. Långt inne i den tysta skogen sitter gamle Skam och kurar på en r-a* Erik Palm. *Mellan stubbar och r-or* E. Sparre. *Björn v. Rosen, Kalhygge med r-or. -yxa. -äkt|a;* *het.* *Trädg. R-a rosor* G. Lind (x ympade). *Ros- exemplar, som voro r-a och alltså ej kunde skjuta några vildskott* Nord. Fam.² **-ämne** rotanlag, 'lillrot' (i frö). **-änd|a** l. **-änd|e.** *Storända av träd (x lill- l. toppända). Två män buro i r-an och en i toppända.*

— **Rot|a**¹, -ade, -as; r-a (sig) fast m, in m fl. se fastr-a m osv.; -ning. Utom fackl. mest refl. l. i perf. part. **1** Egentl. [*Linnea- sticklingarna*] *ställas under glas och besug- gas samt r-a då mycket lätt* A. Holzhausen 1918. *Innan plantan ännu säkert r-ats. Gräs hade redan hunnit r-a sig i springorna. Så att höstsåden kan få tillfälle att kraftigt r-a sig och* ~ G. Leufvén. *Sticklingar säljas ej, endast r-ade exemplar. En tall, r-ad i en skreva på det yttersta skäret.* — [*Stick- lingarna*] *planteras efter r-ningen i vanlig kaktusjord och* ~ A. Holzhausen. *Att skotten från början bringas till r-ning i kruka* Trädgården, 1918. **2** Bildl. *Jag har gått i en krets på den fläck av vår jord, | där jag r-ats och vuxit mig fast 'Kerstin Hed'. Hur vore det möjligt att r-a sig på någon annan plats i världen än hemma? Jeanna Oterdahl. Biskopsborgen och de båda klost- ren, som omgiva domkyrkan, synas r-ade i klippan* V. Langlet. *Hos varje människa ligger vidskepelsen djupt r-ad. I hans djupt r-ade aktning för fakta och* ~. *Då han in- grep mot r-ade ovanor (oftare 'in-ade')* E. G. Lilljebjörn. **Syn.** frambringa l. slå ut rötter; fatta l. slå rot, få rotfäste, rotfästa

sig; (r-ad:) rotfäst, rotfast, inrotad. — **Rotig,** -t, -are. *Mindre vanl. Tegen är stenig och r. och hård* ~ N.-M. Folcke. *Vridna och -ar / grenars virrvarr* Prins Wilhelm. **Syn.** full av (träd- l. busk)rötter; rotliknande.

Rot|a², -ade, [-as]; [-are; -ning (med plur.)]. **1** Egentl. *Där svinen gingo och r-ade på backen (efter föda). De i pildammen r-ade ankorna med gumpen högt i vädret. Du vet mycket väl, att jag inte kan lida, att någon r-ar i mina saker* R. Schildt. *Och stod och r-ade med spiskroken bland bränderna* Ester B. Nordström. *Gick med en käpp och r-ade i skräphögarna* N. W. Lundh. *Dessa ärft- liga gaturenhållare, dynghögsr-are, lortsåd- lare* Ture Nerman. **2** Friare o. bildl. *För att r-a efter antikviteter. R-a i gamla böcker. Man skall inte r-a i skorviga sår, men vi vita ha burit oss svinaktigt åt mot* ~ Alf Martin. *Att r-a i andras själar. En litte- ratur, som huvudsakligen r-ar i mänskligt snusk och elände. Det trista r-andet i det sjuka själslivet* Erik Kihlman. *Tvivlet r-ar och gräver i allt* ~ Öv. fr. A. Kielland. **Syn.** gräva, böka, påta, rafsra, riva (omkring n); (i vrigt) leta l. söka l. 'snoka' (i), 'gräva när sig (i).

Rot|a³ **sig ihop,** -ade, -as; r-a sig (till)- samman(s) n. Se särsk. 'sammanrota n sig'. Ansluter sig ibl. svagt till rota¹. **Syn.** gadda sig samman n.

Rotation, -en, -er. **I.** Enkelt. *Jordens r. (kring sin axel). Hejda r-en. När skivan medelst en vevutväxling sättes i snabb r.* Astrid Cleve-Euler. *Samtidigt med att gas- trycket sätter linsen i r. Erik Hägg. Efter några tusen varvs r. har planktonet samlats vid rörens botten och* ~ Naturens liv. *Vid jämn r. Förlänar åt bollen en egendomlig r. kring* ~ Nord. Fam.² *Vid tillräckligt hastig r. ~ ib.* **II.** Ssgr. Ex.: *R-sapparat. R-saxel l. vridningsaxel. Att en dylik* ~ *hart när fantastisk r-sfart medför en oerhörd påfrest- ning på apparatgodset. Vid träs fräsning tages r-shastigheten mycket större, ända till 8 å 10 m. per sekund* Nord. Fam.² *R-s- tryckare, fullt kompetent att sköta modärn r-smaskin, erhåller plats å daglig tidning i Stockholm. R-smotor. Propellerbladet vin- kel med r-splanet* T. Ångström. *Och för varje halvtimme utspy r-spessarna i Fleet Street nya upplagor r-spress: snabb tryck- press där stiltytan gjudes i form av en vals mot vilken tryckpapperet framrullar, rote- rande press, r-smaskin. R-spress, som vid normal gång trycker 150,000 seaktionsidiga tid- ningar pr timme* 1927. *Och att r-stiden upp- går till omkr. 25 dygn (solens kring sin axel). Såvida ej papperet skall användas i rullform för r-struck, tapet eller* ~ Nord. Fam.² *R-struckare* K. H. Thorén 1931. **Syn.** välvning l. vridning (kring en axel), krets- formig rörelse, (kring)svängning, kretslopp.

— **Rotera**¹, -ade, [-as]; [-bar, (-t; -het)]; -ing (ibl. med plur.). **I.** Intr. Huvudbet. **1)** *R-a kring sig själv.* Skiva, som kan bringas att r-a oerhört snabbt, r-a så och så många varv i sekunden. Flygmaskin utan propeller och med r-ande vingar. Enr-ande skiva (drejkskiva) ~. R-ande (fyrverkeri)sol, snöplog, spegel- och linsfyrar. — Även friare o. bildl. Man gör om sig till ett hjul — man r-ar utmed marken — så här... Th. Törngren, öv. — Vars delar äro r-bara kring varandra Nord. Fam.³ **2)** Trans. Ifråga om 'Ljungströmsrigg'. När seglet är hissat, lindar man upp detsamma kring masten genom att r-a masten Fr. Ljungström 1935. Att under segling r-a masten med handkraft ib. — En mast utan stag är r-bart anbragt i fartyget ib. **Syn.** **1)** svänga l. vävla l. vrida sig (kring en axel), gå l. svänga runt, 'hjala', snurra, cirkla, kretsa; (ibl. nära:) rulla, virvla, piruettera; **2)** (kring)vrida (u). — **Rotogravyr**; -firma m. fl. Ett djuptryck (särsk. sådant där bilden etsas på kopparvals o. tryckes i rotationspress med stor hastighet). Tryckta i kopparrotogravyr. — De utmärkta r-er, på vilka vårt lands bestånd av 1500- och 1600-talstapeter äro avbildade C. G. Laurin. — Jämte 18 helsides r-porträtt och ~. R-trycket var då [1903] alldeles nytt, kallades koppartryck och ~ C. G. Laurin. — **Rötor** (-årr; mest grav); -n, rotörer (slutet o, akut); -axel. Roterande maskindel (t. e. i elektriska växelströmsmaskiner). Den rörliga delen, r-n, utföres som en järntrumma med i ytan lagda kopparstavar, vilka ~ Nord. Fam.² (1907). R-n [i ultracentrifugen] är emellertid innesluten i ett pansarhus med ej mindre än 15 cm. tjocka stål-väggar, och ~.

Rotle, -en, -ar. **A)** Enkelt. **I.** Ifråga om förvaltning. **1)** Nu. **a)** Allmän brandkår i städer, köpingar och municipalsamhällen indelas i brandr-ar, vanl. om 20 man. Landskommun av större omfattning, där brandstadgan tillämpas, är vanl. indelad i brandr-ar; ifråga om skogseld är i regel socken brandr-e, men den kan även delas i flera eller hopsådd med andra till en. **b)** Skolr-e inom områden för flyttande skola. Överslyftung av skolbarn från en r-e till en annan. **c)** Landsförsamlings indelning i r-ar för katekesförhör. — Jfr husförhålls-r-e (III. 379). **2)** Förr (o. ännu i bildl. uttr.). **a)** Fattig(vårds)rote (se d. o.; II. 92). Fattigvårdssamhälle, indelat i r-ar. R-e skall utse en fattigvårdsföreståndare och ~ Nord. Fam.² (1907). — Gå på r-en var och en hade fattighjonet några dagar och hjonet fick alltså gå från ställe till ställe i (fattig)roten. Komma på r-en [fattigr-en] 1919. **b)** Stockholm var till 1 juli 1926 indelat i r-ar inom vka r-emän ombesörjde folkbokföring o. mantalsskrivning. Nikolair-ens partivänner ha möte i

afton kl. 8 Social-Dem. 1914. **II.** Krigs. **1)** Nu. Två man i rad bakom varandra. Förste man i r-en står i första ledet. Saknas andre man i en r-e, kallas den blindr-e. Vid infanteriet kallas varannan r-e udda, varannan jämn; en udda och en jämn r-e bredvid varann kallas ett r-epar. Riktr-e se d. o. **2)** Förr (o. ibl. ännu i bildl. uttr.). **a)** Hemman (gårdar) som tillsammans höllo soldat l. båtsman. Att r-en skaffade en annan rekryt i stället för Gustav, som de inte ville ha i r-en på sätt eller vis Vilh. Moberg. R-en utgjorde vanl. 2 hela hemman. Varje r-e hade ett nr; och ett namn, vilka buros av r-ens soldat Sv. Uppslagsbok. **b)** Då kära far vid den tiden red för r-en, det vill säga i allmänhet var en klokarfar, som skulle allt bestyra ~ Jac. Ahrenberg. **III.** Gymn. Tropp, avdelning, grupp (om 6 ända till 20 man). Jfr Trögr-en de sämsta (pojkarne). **B)** Ssgr ha i regel rote-, mer säll. därjämte rot- (t. e. rot(e)vis) men stundom enbart detta (t. e. rotfattig). **Syn.** territoriell underavdelning, (mer l. mindre nära:) mindre förvaltningsområde, kvarter, stadsdel, sockendel, distrikt(sdel); ibl. fattig(vårds)rote l. fattigvård(en); soldatrote, rotehåll. — **Rotfattig**, äld. Ss fattig att man kommit på rote(n). — **Rot(e)indelning, -mästare** o. -vis m. fl. se rote-. — **Rotebonde.** Hemmansägare som var 'rotehållare' dvs. deltog i underhåll av soldat l. båtsman. -**gumma.** G. som 'gick på roten'. -**gång;** -ssystem(et). Ifråga om fattigvård. Förr. R-en finns ännu kvar i Brottnsby, Västergötland 1915. Fattigas försörjning medelst omgång (socken- eller rotegång) må icke äga rum Fattigvårdslagen 1918. -**hjon.** Jfr föreg. Gå som r. Elände på elände, sa r-et, ramla på tiggarn. Att r-et Margareta aldrig ägt fullt förstånd och ~ T. Hwass. -**håll;** -shemman; -are (rotebonde). Till rote A II 2. Det övriga rust- och rotehåll. R-arna hade styrt om sitt eget värbruk först och skjutit upp sdningen på torpet till sist Vilh. Moberg. Då r-aren beklagade sig över att K. sålde höet från bostället. -**indelning.** Även rot-. Till rote A II 1 o. 2. -**kolonn,** krigs. Marschformering där man går i rotar l. rotepar (dvs. 2 l. 4 i ledet). Kallas nu 'marschkolonn'. Framgå i r-er H. Wikner. -**käring.** Förr. Jfr rotegumma. I farmors tid fanns det en gammal r. på Mårbacka S. Lagerlöf. -**man;** -nasyssla l. -ssyssla; -sexpedition; -sinstitution(en); -skontor. Till rote A I 2 b. Det var den 20 sept. 1877, som rotemän för första gången utnämndes i Stockholm; från 1 juli 1926 är r-sinstitutionen i Stockholm ersatt av ett centralt mantalsskrivningskontor. -**mästare.** Även rot-. **1)** Krigs. Förr. Den rotehållare som var närmast ansvarig för roteringsfullgörande. [Kaptenen] hade just den dagen stämt möte med några av

sina r. i och för rekrytering till kompaniet Vilh. Moberg. 2) Gymn. = troppechef. 3) För varje brandrote utses en l. flere r. -par. Se rote A II 1. *Marschformering i rotar eller r. -uttryckning.* Även rot-. Till rote A II 1. -vis, adv., mer säll. adj. Även rot-. Både förvaltningsterm, krigs. o. gymn. T. e. *Undervisningen sker r. med början i norra delen av socknen. — Formering r. R. kolonn. Och rotvis stego soldaterna upp för trappan för att ~ Öv. fr. 'Erwin Rosen'. — Röstning r. förr.*

— **Rotera**², -ade; -as; -ing (-en, -ar; -sbesvär, -sverk, -sväsen m. fl.). Krigs. Förr. Jfr rote A II 2 samt indelningsverk (se indela III 2). 1) R-a. Indela i rotar för knektehåll. *R-ad jord. R-at kavalleri. Vartill 1822 kommo 44 nyr-ade rotar Nord. Fam.² Ängermanlands regemente indrogs år 1661, och båtsmän r-ades i stället Pelle Molin.* 2) R-ing. *R-ingen avsåg att förse såväl lant- som sjöförsvaret med manskap. Syn. (r-ing:) indelning i rotar för enhåll av manskap; indelningsbesvär, skyldighet att underhålla manskap; indelningsverk.*

Rötjel (grav); -eln, rötjar. **I.** Numer huvudbet. Underavdelning i en del ämbetsverk o. domstolar m. m. till vkn vissa ärenden lottas l. hänvisas. T. e.: 1) *Till t. f. revisionssekreterare med egen r-el har förordnats ~ Sv. Dagbl. 1906. Att med egna r-lar tjänstgöra som revisionssekreterare. I de mål, som kommo, lottades på min r-el. Vådjat mål, lottat den 6 febr. 1926 å Rotel 24.* 2) *Ordförande på den r-el inom sjunde avdelningen [i Stockholms rådhusrätt], dit målet lottats, år ~ 1922. Målet tillföll fjärde avdelningens brottmåls-r-el [vid Stockholms rådhusrätt] 1927. Att eventuellt tillsätta en särskild rådhusrätts-r-el för handläggning av det vidlyftiga målet 1926.* 3) *Inom vardera av [skol]överstyrelsens båda avdelningar fördelas ärendena allt efter beskaffenhet på särskilda arbets-r-lar. Överstyrelsens ledamöter förestå en var sin r-el K. L. E. Sandberg (1919).* 4) *Stadskollegiet i Stockholm arbetar på 6 r-lar: drätsel-, fastighets-, social-, undervisnings-, industri- och administrativa r-eln 1935. Borgarråd för r-el VI, administrativa r-eln, Yngve Larsson.* **II.** Förteckning på lån l. d. Se inteckningsrotel (III. 750).

Rotera¹ se under rotation. **Rotera**² se under rote.

Rotjel (skr. — läsord—; vanligaste uttalet rå'tjel med grav; men även uttal med -j-samt med -o- och med akut förekomma); -eln, -lar; -elbo; -elägg. Numer även zool. mindre vanl. än 'rödhake' (ej säll. skönl.). Dandalus (*Erythacus*) *rubecula. R-eln är en munter och livlig liten rödbröstad fågel med fljöttoner och drillar. När r-eln sent i vårkvällen / tog fram sin violin A. T. Geller-*

stedt. **Syn.** rödhake (sångare), rödbröstad sångare.

Rotogravvyr o. **Rotor** se under rotation.

Rots (rå-); -en; -bakterie m. fl.; -ig (-t; = behäftad med rots). En smittans kroniskt förlöpande sjukdom särsk. hos hästar. *Vid fall av r. i Sverge är nedslaktning av angripna djur föreskriven (1898). En annan form av r. är hudrots l. springorm. Att på Iverni, där hans bästa stuteri fanns, r. hade utbrutit Öv. fr. Ilja Ehrenburg. Till r-ens bekämpande 1916. — R-bacillen påvisades först 1881. Genom beröring med r-sjuka djur kan även människan angripas av sjukdomen Nord. Fam.³ (1932). Faran för r-smitta. Från r-smittad hjord.*

Rotting (rå; grav); -en, -ar. **I.** Enkelt. Om (växt av) palmsläktet *Calamus* (särsk. C. rotang); om käpp l. 'spanskt rör' därav; om 'injukare', böjlig r. (för att piska kläder l. möbler l. som straffredskap); slutligen om r-bast som flättningsmaterial (= de avskalade delarna av det 'spanska röret'). 1) *De flesta arterna r. äro lianer, där det ovanför småbladen utlöpande bladskafvet ofta är ombildat till klänge. Vid en utställning i Singapore för några år sedan visade The Forest Department ~ en r. i ett enda stycke, som var etthundrasatiofem meter lång Fr. Adelsborg.* 2) *Fåtölj av skalad r. — När uppsyningsmannen satte sin brella stuss på stolens r. ~ Strindberg. Madrids spdragnar ~ äro luftiga med höga fjädrande dynor av flätad r. Rich. Ekblom.* 3) *En dag fick jag dock grundligt smaka r-en ~ Ad. Hillman. Så snart någon pekade orätt på [blind]kartan, vankades ett rapp av r-en, och ~ ib. Örfilar voro vardagsmat där, och r-en ven friskt Evald Ljunggren. Riset under min tidigare barndom och r-en under skoldåren ~ N. P. Ödman. Hedersstraffet, anmärkningen, fick träda i r-ens och risets ställe Sigfr. Almquist.* **II.** Ssgr ha i regel rotting- (så enbart i SAOL⁸); ibl. därjämte rottings-. 1) Ex. med huvudformen. *Infödingarna i Pipikoro [på Celebes], som allt från sina späda år gått på r-broar W. Kaudern. Varthän en allenariddande r-dressyr kunde leda ~ E. Lieberath. I en stor r-flätad länstol Karin Jensen, öv. Hallmöbel av bonad ek med r-flätning. R-käpp (-skrycka). En för staden [Singapore] typisk industri är förfärdigandet av r-möbler Fr. Adelsborg. R-palm *Calamus* (ett släkte med omkr. 200 arter). Med en smäll som ett r-rapp Gust. Johansson. Stol med r-sits. När r-slagen ~ sedan föllo svidande på min rygg ~ N. P. Ödman. R-snara. Ogenomträngliga r-snår. R-soffa. R-stol. Halvstora [skidstavar] av bambu med patentbrodd och r-truga Sv. Dagbl. 1921.* 2) Ex. med -s. *En r-sflätad sits, upphängd emellan två bambustänger ~ Prins Wilhelm. R-sfåtöljer à 30. — st. Annons 1925. R-smöb-*

lerna, som ~ Ville Vallgren. *En simpel r-ssoffa* ~ Joh. Sundblad.

Rotweiler (rå-vaj-; utt. som ssg med grav); -n, =. *R-n*, som förr mycket nyttjats som vallhund, bibehölls här och var som vakhund; först på senare tid har intresset för *r-n* blivit livigare (*Tyska R-klubben bildades 1907*), och nu nyttjats *r-n* särskilt som polis- och ibland även draghund. *R-n* är en utmärkt skydds- och kriminalhund, stor och kraftig, lugn och besinningsfull; färgen numer vanl. svart med bruna tecken. *En r-klubb* är i dagarna under bildande i Stockholm 1920. *Ett par sävliga, bredbröstad r.* Gunnar Ekström.

Rotunda (grav); -an, -or; -aform m. fl. Rundbyggnad, rundtempel, rundsal. *Badpaviljongen* är byggd som en *r-a*, i form av en *r-a*, i *r-a*form och ~. *Det lilla r-aliknande trädgårdshuset. I r-astil.*

Rötvälska (utt. som ssg, grav); -an, [-or]; -eord. **1** Allmännare. *Va ä de för r-a du talar? Kinesernas halvengelska r-a. En märklig tysk-engelsk r-a. Och hasplade ur sig en r-a, av vilken jag inte förstod ett ord.* **2** Språkv. ibl. = hemligt språk (som månsing o. d.). *Av tyfiska r-eorden fänkeln, bränna ~ och ~ Nord. Fam.²* **Syn.** **1**) obegränsat l. förvänt o. rådråkat språk, 'mesopotamiska', ibl. 'grekiska'.

Roué, Roulett o. **Route** se rué, rulett, rutt (så SAOL⁸).

Rov, -et, =. **1**) Mer egentl. **a**) Om djur. *När vargarna gå ut på r. Leva av r. [Och leoparden] tillkännagav genom sitt stötvisa hostande ljud, att han var ute efter r. C. Lagercrantz. Där katten låg bland buskarna, lurande på r., på sitt r., den lilla lövsångarn. Korparna, som väntade på r. ~ Sven Hedin. Ryttande gripa de sitt r. Bibeln. Om morgonen tär han r. ib. Förtära r-et, sitt r. Gräva ned sitt r. Ryckte r-et undan hans tänder. Sina r. fångar den [boan] genom att omslingra dem Nord. Fam.² — Lovad vare Herren, att han ej gav oss till r. åt deras tänder Bibeln. — Även till 2: Vilja vara med och dela r-et. Kräva sin andpart i r-et.* **b**) Om människor. *Begiven på, lysten efter r. även till a. Allt deras gods ta vi som r. Den som skiftar r. med en tjuv, han är själv en tjuv. Marodörhorder ute på r. och plundring. Kvinno-, barnarov. Konstrov i Florenskyrka: Två Donatelloreliefer bortförda Sv. Dagbl. 1928.* **2**) Friare o. bildl. Mest skr. **a**) *Men virket är skröpligt, förgängelsen väntar på sitt r. och ~ Sven Hedin. Och varje grav ger igen sitt r. ~ R. Jändel. De skola bliva ett r. och ett byte för alla sina fiender Bibeln. Bli ett lätt r. för en samvetslös skojare. Bli lågornas r., ett r. för lågorna. Ett r. för sina syndiga begär.* **b**) *Även jag var r. för sinnesrörelse, jag grep honom i armen och ~ Ture Janson.*

*Ej underligt då, att han var r. för den största oro ~ Sven Hedin. Ett r. för stridiga tankar. Richard var r. för många stridiga känslor R. Gelm. c) Äld. Icke akta, räkena för r. (att ~) icke försäma, icke göra sig samvete av. **Syn.** **1**) anskaffande av byte, jakt efter föda(n); röveri, rövande, plundring, roffande, rofferi; vad man gripit l. rövät l. tagit med våld, byte, (ibl.: kap, (god) pris, fångst, vad man kommit över; **2**) (ett r. för:) offer för, prisgiven l. överlämnad åt, uppfylld l. behärskad av.*

— **Rovaktig**, -t, -are; -het. *R-a* stammar. **-beskattja**; -ning. *Att staten skulle r-a bolagen Hj. Branting 1907. -djur. I. Enkelt.* **1**) **a**) *R. (Carnivora), en ordning av däggdjuren; r-en livnära sig väsentligen av andra ryggradsdjur, som de gripa och döda. R-en indelas i kattdjur, hyenor, skunkdjur, hunddjur, mårddjur, småbjörnar och björnar; ibl. föras även säldjuren hit, men då hopföras de övriga under benämningen 'egentliga r.'* *Ett av våra värsta och blodtörstigaste r. Gillra för r-en.* **b**) *Omfattande även rovfåglar, rovinsekter m. m. Myrorna äro samtliga från början r. och ~ G. Adlerz.* **2**) *I liknelser l. bildl. Tänderna blottade han som ett retat r. Det finns människor, som betar sig som r., dem är det inte klokt att smeka. Medan mistlurar ylande / klaga likt r. i Londons natt B. Döös. — Ett r. är han och borde som ett r. skjutas. II. Ssgr. Ex.: Ögat och blicken få därför något r-saktigt över sig ~ O. Cyrén. Som r-sgillrare var han mästaren E. Frisendahl. R-sinstinkterna, som vakna upp i varje krig ~. R-sjakter i Värmland. Berömda r-sjägare som Lloyd och H. Falk. R-slikt smidig. R-smunnen, den plebejiska näsan ~ skrämd och fränstötte Strindberg. Nu kom r-snaturen fram ~. Kommunalordföranden, vilken hade utbetalningen av r-spremierna om hand. R-svassa hörntänder. Kryper ihop och tar ett språng / fjäderspänstigt, r-svigt K.-E. Forsslund. Så nära, att den fräna r-svittringen kändes med vinden 'K. Gunnarson'. -drift, -en. R. och pennningjakt. Herrgården såldes och skogen utsattes för den hänsynslösaste r. Nu övergick fångsten i ren r., och ~ Ax. Klinkovström. Demagogien är inställd på r. Det har i alla tider varit dess lösen att roffa och fördela de hopade skatterna T. Segerstedt. — För att kunna vidtaga ~ åtgärder mot den r-sartade valjakten [i Antarktis] Sv. Dagbl. 1934. De ännu orörda majestätska urskogarna, vilka nu undan för undan som bäst falla för r-syxan 'K. Gunnarson'. **Syn.** hänsynslöst l. 'glupskt' utnyttjande (av jord l. andra naturtillgångar), utsugande, skövling.*

-fisk. *En r. som gäddan. -fiske. Tar så mycket jag behöver, intet r. 'Hasse Z.' -fåg[e]l. I. Enkelt. 1) Egentl. R-lar (Raptatores l.*

Accipitres) sammanhållas ej längre av zoologerna som en grupp, de ha uppdelats så, att fiskgjusar, falkar, örnar, hökar, vråkror och gamar nu utgöra ordningen 'dagr-lar', under det ugglorna nu kopplas med hackspettar, här- och skärrfåglar, kungsfiskare m. fl. till ordningen 'blåkråkartaade fåglar' enl. T. Pehrson 1932. Det utmärkande för r-larna, sådana de förr uppfattades, var likhet i levnadssätt samt överensstämmelser sådana som kraftig näbb och starka, spetsiga klor. — R-lar slogo ned på de döda kropparna Bibeln. 2) Bildl. Men av en r-el blir icke så lätt en duva. Den mänskliga naturen är envis, och ~ S. Dahllöf. Konung Viktor Amadeus svarade på tillfrågan, varför jesuiterne icke såsom andra andliga ordensbröder sjöngo i körer: R-lar sjunga icke 1829. II. Ssgr ha vanl. rovfågels-, ibl. därjämte rovfågel-. 1) Ex. med -s. Reaktionen tog kött i Pobjedonostsevs r-elsaktiga gestalt B. Estlander. Hans skarpa r-elsansikte Agnes v. Krusenstjerna. I hertig Karls oblideliga r-elsblick Per Hallström. Grep efter honom med sina r-elsklor. R-elslika flögo svarta moln över fästet. Hertigen [Karl IX:s] ställblick och r-elsnäbb C. Snoilsky. De trasiga kvinnorna med de vassa r-elsprofilerna makede bränderna Öv. fr. Knud Holmboe. Den stolta r-elstypen, som vi gärna väntar hos indianerna, såg jag inte mycket av Gunnar Cederschiöld. R-elsögat är icke blott ~ vilt, lystet och grymt, utan står ofta som en bild för ett skarpt, vaksamt, vittfamnande öga Å. W:son Munthe. 2) Ex. utan -s. Bakom det hela lurade Pobjedonostsevs kalla r-elfysionomi B. Estlander. På r-eljakt. Deras r-ellika lockton Henning Nordlund.

-grig; -het. Om rovdjur o. d., människor o. rent bildl. Ett av våra r-aste dagdjur. Den glupska, r-a sjöstjärnan, vilken ~ är en alldeles underbar ostronöppnare Pärlfiskaren. — Hans små lystna, r-a ögon. — Det r-a havet. — Råven slickar sig om nosen ~ och ögonen tindra av r-het I. Hortling. Med en bläckfisks lömska r-het. Utsugande satrapers r-het ~. Redan i slutet av 1700-talet begynte klagomålen över sjöns r-het H. Schiller. **Syn.** rovlysten, begärlig l. lysten l. hungrig efter rov, rovaktig, ibl. levande av rov, roffande, glupsk (o. hänsynslös), rövaraktig, plundringslysten, plundrande, ibl. sniken; (r-het:): rovlystnad, rovlust. **-grävning.** R. och smyg försäljning av antikviteter ~ E. Sjöqvist. En symmerligen beklaglig r. på de förhistoriska gravplatserna ~ J. G. Andersson. **-huggning.** Att det är fråga om verklig r. på Munkholmen 1917. **-insekt.** Falla offer för fåglar och r-er G. Adlerz. **-instinkt.** Myrorna äro samtliga från början rovdjur, och r-en lever kvar hos de flesta, även om ~ ib. Faran dödade r-en, liksom när varg och hjort fly sida vid

sida undan präriebranden. **-lust.** Alla skyndade undan, utan tanke på inbördes fiendskap och r., endast ledda av självbevarelse-drift L. Munsterhjelm. **-lyst[en];** -nad. Om djur, människor o. rent bildl. Hungrija och r-na drogo vargarna omkring denna snörika vinter. Det mest krigiska och r-na folket i hela Kaukasus. De smala, r-na ögonen. Nejder, som smidningom blivit förtärda av det r-na havet G. H. Mellin. — R-naden tog ut sin rätt, när hungern drev på, och ~. Klagar över ~ adelns r-nad och prästernas osedlighet M. Lamm. Löpelden, som med en lekatts smidighet och r-nad i mossan sökte sig väg ut till skogen And. Allardt. **-pungdjur.** Zool. Dasyuridae (familj bland pungdjuren).

-riddar[er]. Senmedeltida riddare från förfallets tid som från sin befästa borg plundrade vägfärande; numer ofta även bildl. 1) Det nya slags r-e eller rövarbaroner, som hade växt upp i Centraleuropa efter kriget och ~ Öv. fr. Bruce Lockhardt. Vandrande r-e utan fruktan och skrupler Alf Martin. Italienarna, vår tids r-e. En blåhaj, en av det tropiska havets verkliga r-e B. Mörner. [Duvhöken] luftens vingade, jagande r-e, orrfolkets gissel och värsta tuktomästare ~ A. Knöppel. 2) Lik r-borgarna vid Rhen Ax. Klinckowström. Rena r-räsendet (utan riddar-) ~. **Syn.** rövande feodalherre; rövarl. gulaschbaron; rövare. **-skalbagge.** Är han ~ en växtätare eller en r.? D. S. Hector. **-skifte.** Gå från r-t med tomma händer R. F. v. Willebrand. **-snäck[er].** Det är gott om dylika r-or i skalbankarna Naturens liv. **-spindel.** **-stek[er].** Zool. Familjen Sphegidae av grävsteklarna. R-larna förlama sitt rov genom stypning med gadden. Varje r-elart håller sig till samma slags rov Simon Bengtsson. **-tand.** Zool. Den sista falska kindtanden i överkäken [hos rovdjuren] och den första äkta kindtanden i underkäken, de s. k. rovtänderna, äro skarpspetsade och betydligt större än övriga tänder samt användas vid bytets sönderdelande Sv. Uppslagsbok. Från sin samsläktning vargen skiljer sig hunden bl. a. genom att ögonen ej äro snett ställda, genom mer eller mindre böjd svans samt kortare rovtänder.

Rovja, -an, -or. I. Enkelt. 1) Egentl. Huvudbet. Brassica rapa var. rapifera. Växten l. den uppsvällade roten därav. R-or, som under medeltiden spelade ungefär samma roll som potatisen för oss, nyttjas numer huvudsakligen som kreatursfoder (foderr-a). Gulköttiga, vitköttiga r-or. R-orna kunna vara flata, runda, päron- l. toppformiga. R-or meddela lätt sin skarpa smak och lukt åt mjölken och må därför blott med en viss försiktighet ges åt mjölkkor. Så att r-an icke blir svampig. Så, gallra r-or. Hela mannen såg ut som en torkad, skrumpnad

r-a Raf. Hertzberg, öv. *Och kokta gröna bananer, vilka smakar som illa kokta r-or* Arthur J. Jacobsson. 2) Märk det bildl. skämts. 'sätta (mindre ofta sätta sig) en r-a' = falla omkull o. sätta sej på baken. *Och satte en r-a på det glashala golvet. Den som sätter sig en r-a, han slår sig inte i huvudet* Kasperkalender 1876. 3) (Gammal) ficklocka. Vard. l. skämts. *Och råkade dd tappa sin gamla r-a. Klockan var en gammal silver-r-a, men kedjan var verkliggen av guld* Sv. Haglund. *Byxsäcks-, mässings-, guld-, nickel-r-a*. II. Ssgr. Ex.: *Vid utfodring med r-or eller r-bläst. R-form (-ig). Så r-frö. R-gallringen har börjat. R-hacka för rensning o. gallring av rovor. Envisa som grisar, notade wr ett r-land* Bernh. Nordström. *Småpojkar på besök i r-landen. Med något r-lika rötter. R-liknande rotknölar* Nord. Fam.² *Ångande från / kommer från r-lyckan lukten* John A. Ekström. *R-mos och kalops ~ lika ofta återkommande som fruktade rätter* H. Samzelius. *R-odlare i England och Skottland* 1935. *För sydligare länder äro både kdrlrots- och rovodlingen okända saker* B. Jönsson (1910). *Raps-, rov- och senapsolja gå oftast under gemensam benämning av rovolja* B. Jönsson. *Moderatorlamporna, som fylldes med r-olja ~ har jag intet minne av, fastän sddana nog begagnades in på sjuttitalet* Gurli Linder. *Som belysningsmedel har r-oljan utträngts av mineraloljorna. [I Uppsala fanns 1857] ingen annan gatubelysning än rovoljelamporna* Ups. Nya Tidn. jun.: 1921. *Hade ~ från Galizien kommit till Westfalen som r-rensare ~ Rich. Ekblom. R-skärare l. R-skärningsmaskin. För att bli kvitt den besvärliga r-smaken på mjölken. R-stuka. R-tappa. Erdn en tills vidare osynlig r-åker kom vdgor av från doft* Öv. fr. Sigrid Boo. *Vakta r-åker.*

Ro'yalty (råjalti; akut); -n, -ties (-iss); -rätt. Avgift till innehavare av gruvrätt, patent, förlagsrätt etc. för rätten att utnyttja tillgången ifråga. *R. till G. E. Broms' arvingar* 1921. *R. erlæggs vanligen pr dr. Som ersättning för att koncessionen transporterats på honom skulle Freeman betala en r. till banken för varje sägad kubikfot* Öv. fr. Bruce Lockhardt. *Den koncernen tillkommande framtida r-n [har] höjts med 40 proc.* Sv. Dagbl. 1929. *Arvsskatt även för r-n ib.* 1935. — *Bessemer, vars r-rätt upphört att gälla, påstods nu ~ O. B. Nelson.*

Rübänk (utt. som ssg, grav); -en, -ar. Snick. Ett slags planhyvel med mkt lång stock. *Hyvlar ända från stora r-en och ned till lilla finhyveln* S. Siwertz.

Rubåto (akut); -t, -n; spel. Mus. (Godtyckligt) rubbat tempo (i avsikt att få mer uttryck i det spelade), fritt föredrag utan strängt fasthållande av takt o. tempo, tempo-rubbnig.

Rubb, -en. Sälls. utom i smnställningen 'r. och stubb'. 1) *R. och stubb fick följa med, intet behölls. Detta sagolikt vackra hem har med r. och stubb gått under klubbhan* Emil Cedercreutz. *Sedan borgenärerna tagit allt, r. och stubb ~ W. Swahn. Har ni börjat läsa upp brevet, så ska ni också läsa upp allt, r. och stubb!* För 40 år sedan brann hela Puutikkala by till r. och stubb E. Lampén. 2) Sälls. *Jag pantsatte inte bara r. utan också stubb* Lili Ziedner. *Han betalade kontant hela r-en* Linus Sundell. **Syn.** (r. och stubb:) allt utan undantag, alltihop(a), stort o. smått, (allt) över en bank, hela konkarongen l klabbet l. bunten, löst o. fast.

Rubb|a, -ade, -as. Trans. o. ibl. intr. (med 'på'). **I.** Egentl. [*Försökte lyfta svärdet*] *men det var som att försöka lyfta storfjället, han förmodade inte ens r-a det* Vald. Lindholm. *Även kejsaren får låta den sten ligga, som han ej kan r-a. Detta pekade ~ på, att kulan gått sd långt på sidan om fågeln, att ej ens någon fjäder r-ats* E. Frisendahl. *R-as ur sitt läge. R-a ngt från dess plats. Han tdl inte, att man r-ar något, att något r-as på hans skrivbord. Ordningen (i lederna) r-ades genom de nya skarornas anslutning till täget. På ett djup, där även ett upprört hav icke förmodade utöva någon r-ande verkan* M. Stolpe. *R-at kulturlager. R-a inte mina cirklar!* även bildl.

II. Bildl. 1) Med personobj. *Och han var i detta liksom i de flesta andra fall omöjlig att r-a 'Hasse Z.'* *Icke låta sig r-as, låta r-a sig i sina vanor. Men icke ens detta kunde numera r-a honom i hans beslut. Kände sig en smula r-ade i sin övertygelse och ~ K. Zilliacus. Jaså, han, svarar Mary, r-ad ur sitt lugn* Erh. Bäckström. 2) Med sak-obj. a) *Hennes hälsa hade länge varit r-ad. b) Mina föräldrars ståndpunkt r-ade ej mitt beslut. Men ingenting kunde r-a den fiendliga hållning, som han från första dagen intagit ~ J. G. Andersson. Aldrig r-ades deras sänja, det goda förhållandet mellan dem. Blott du är beständigt densamme, / tiderna över dig gått, ingenting r-at din ro* R. Ekelund. c) *Underrättelsen om de tyska vapnens motgångar på västfronten kunde icke r-a tilliten* H. Gummerus. *Och vart förtroende till våra förra ryska bundsförvanter var i grund r-at ib. Hennes tro på Mattias var r-ad 'Dan'. Nog för att r-a hennes tillförsikt. Ens inneboende skepsis mot teosofen som världsåskådning blir näppeligen r-ad av ~ B. Forell. Kanske tron på eridscegens outhärlighet r-ats något ~ Sv. Dagbl. 1915. d) Att hans kredit, hans ställning kunde vara r-ad. Då md ej ~ oktroyen före den bestämda tidens utgång r-as. R-a ett testamente. e) Som r-ade en urgammal svensk rättsprincip* B. Estlander. *R-a samhällsordningen, samhällets, statens grund-*

valar, rättsordningen, världsordningen, det bestående. För övrigt vore det farligt att r-a sakernas gång Alexis af Enehjelm. Dä Stolyppin upprepade den gamla sofsimen ~ att ingen tänkte r-a vår inre självständighet, men att ~ B. Estlander. f) Det enda, som r-ade denna enkla ~ plan, var ~ Har. Hjärne. Det r-ar alla mina planer. — Ett faktum, som inte kunde r-as. g) Det en gång in-vanda ldrer sig ej r-a och ~. Ting ~ vilkas värde inga dödar kunna r-a G. Hellström. 3) Intr. Han är en sån där juste, fin jurist, du vet, och sådana tycker jag behöva litet r-a på sina cirklar. Att r-a en smula på pilsnerdrickats styrkegräns Sv. Dagbl. 1920. 4) Part. perf. ofta som rent adj. = 'sinnes-r-ad'. R-ad till sina sinnen. Urinnevärdarna trodde, att vi voro ännu mera r-ade än som-margäster i allmänhet, och ~ Sigge Ström-berg. Han vill tala med folk, som har sitt fulla vett — på fattiggården är nästan alla gubbarna litet r-ade V. Moberg. Finnas ju bara till i hans egen r-ade hjärna.

Syn. (för)flytta, flytta på, flytta l. lyfta l. rycka från sin plats, få ur stället; bringa att vackla; göra vacklande l. osäker; göra grunden osäker under, 'undergräva'; bringa i oordning, störa (ordningen i); (för)ändra, 'bryta', omändra n, ändra villkoren för l. d., ibl. försvaga; (r-ad ibl.) sinnes-r-ad, svag-sint, saknande förståndets fulla bruk, som har en skruv lös, (lite) tokig.

— **Rubbing**, -en, -ar. Egentl. o. bildl. Oftast i plur. 1) R-ar i jordens inre. Magne-tiska, atmosfäriska r-ar. — R-ar i trafiken. Trafikr-ar. 2) Undvik r-ar i levnadssättet, som kunna störa hans sömn. R-ar i mat-smältningen, orsakade av ~. Vålla r-ar i den allmänna finansförvaltningen. Härutinnan gör bokföringslagen ej någon r. Hemberg-Sillén. Vår affär kommer icke att lida någon r. genom denna händelse. Någon r. i, av det goda förhållandet mellan länderna kommer saken icke att medföra. — Tempor-ar mus. 3) R-ar i balanssinnet. Nervösa r-ar. Vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller av annan r. av självsverksamheten lidande personer ~. Psykisk r. En medvetenhetsrubbing av söm-nens natur Hygiea 1921. Syn-,hörsel-, talr-ar. **Syn.** stör(n)ing, oordning, (för)ändring, av-brott etc.

Rübel (akut); -eln, -el l. -ler [l., särsk. i Finl., -lar]. I. Enkelt. Före världskriget hade 1 r-el (å 100 kopek) ett parivärde av kr. 1.92; sedan 1922 är en (guld)r-el $\frac{1}{10}$ av det nya mynnetet tjervonets. Faktiskt är r-els köpvärde i detta nu ej stort högre än finn-markens 1933. Till ett pris av 30 r-el. Tsar-, duma-, sovjetr-ler. Han hade guld också — fina, blanka 20-rublar ~ Ester B. Nordström. II. Ssgr. Ex.: Tisdagens r-elkurser: Tsarr-ler: ~ säljas för 65 kr. pr 100. Duma-r-ler: ~ säljas för 34 kr. pr 100 dec. 1918.

R-elnoteringen har suspenderats ~ år struken även i London jan. 1918. R-elsedlar upp-köpas Annonns febr. 1917. Samtliga r-el-slag ~ lågo oförändrade febr. 1920.

Rubin, -en, -er. Genomskinlig skär till karmosinröd form av ädelkorund. I. Enkelt. 1) Egentl. R-en, den hårdaste ädelstenen näst diamanten, är i större exemplar dyrare än denna. Ring med gnistrande röda r-er. Små r-er nyttjas till lager i finare urverk. Ur med 8 r-er. Den stora svenska regalie-r-en, som ~. Numer finnes även konstgjorda r-er. 2) Friare o. bildl. Bergen lysa som r-er upplysta inifrån Sven Hedin. Rön-nbären och nyponen glimmade som de eldrö-daste r-er vid väganterna Auda Alm-Eriks-son. Vinets glans av r. I det ~ drömröda skimret av lampans r. E. Goldkuhl. Du tänker, att glädjens röda r. / aldrig sitt skimmer mister Hj. Procopé. II. I sssgr har ordet skönl. ofta bet. 'strålände (röd)'. Ex.: R-fynd. Inom hans släkt fanns en tradition om en r-fyndighet, som ~ B. Gripenberg. R-glans. R-glas djuprött glas framställt gm upplösning av små mängder guld l. koppar i blyglas. Kopparr-glas, som är mörkare rött, nyttjas till mörkrumslampor. R-glänsande. Lianer med r-glödande blom-klasar Birgit Th. Sparre. R-klara granat-äppelkärnor Stéphanie Beyel. Lekte förstrött med en r-prydd ring Marika Cederström. R-ring. En vanlig kolibrifågel med r-röd strupe T. Pehrson, öv. Ett rum upplyst av en r-röd lampa. R-snycke.

Rubricerja, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Uppbygger ~ sina läsare med en artikel, r-ad: ~. R-ingen i våra tidningar består i smånotiser ofta blott däri att första ordet satts med fetare stil. Det moderna r-ings-systemet H. A. Swärd. 2) Vill man icke dess mindre r-a honom, ligger väl beteckningen »neoklassiker» närmast till hands K. A. Hag-berg. Han [N. Söderblom] kunde icke r-as, helt enkelt därför, att han alltid var sig själv F. Palmgren. Vi tillåta oss r-a Humle-gårdens tusenskösmatta som en raritet Sv. Dagbl. 1933. Med en vältalighet, som hos oss r-as som gymnassistent Dagmar Berg. Detta måste r-as som prejeri. **Syn.** 1) för-se med rubrik(er) l. överskrift(er), sätta rubrik(er) över; 2) placera l. (in)föra under viss rubrik l. i viss kategori, föra under; be-teckna, benämna. — **Rubrik**, -en, -er. I. Enkelt. 1) Konsten att sätta, författa, uppställa, anordna r-er. R-er, som ingenting säga. R-en över uppsatsen lyder: ~. H. A. Swärd. Något om r-erna i våra tidningar (Nysv. Studier 1932). Stora, feta r-er. Trycka r-erna med fetstil. Under en kort r. med-delas: ~. R-er, som genast fånga uppmärk-samheten. Nöja sig med att läsa r-erna i tidningen. Stående r-er såsom Teater och musik, I marginalen osv. Under oriktig r.

*Tidnings-, kapitel-, huvudrubrik. Underr-en lyder: ~. — Men efter den stunden förde jag en stor del av mekanikerns tvärsäkerhet över till r-en dumdrygghet G. L. Dahlin. Fåna en (lämplig) r. för ~. Placera under riktig r. 2) Ifråga om domslut. Fackl. Svenska överdomstolar brukade förr vid uppsättande av sina domar uppta redogörelsen för målets omständigheter 'i r.' som skrevs ett stycke längre in på papperet än själva domslutet o. avfattades i en enda punkt (detta var 'r-stilen'). Numer upptas i r. endast parternas namn, tvistens beskaffenhet, lägre instans som dömt o. dagen för meddelandet av dess utslag (Å. Hassler). Redan 1883 utfärdades förbud att skriva underrätts utslag med r. II. Ssgr. Ex.: Driven r-författare. R-innehåll. R-ord, placerade i vänstra marginalen. Fann ~ r-skrivningen vara en eggande sport E. Grotenfelt. R-stil i tidningsrubriker, juridiskt samt boktryckartern (stilsort till r-er). En kräsen typograf och r-sättare. Förslag till r-sättningar och granskning av hela arbetet i korrektur. R-väsandets överdrifter, inledningsföredrag vid Nordiska pressmötet av Verner Söderberg 1926. **Syn. I. 1)** titel, överskrift, kort (översiktlig) innehållsangivelse; beteckning, benämning; (ibl. nära:) kategori, klass(märke), paragraf, moment.*

Ruck|a, -ade, -as; r-a fram m, in n, tillbaka m m. fl.; -skiva l. -(ar)tavla (med visare som skjutes åt endera sidan när uret skall r-as); -verk; -ning (med plur.). Trans. o. intr. (med 'på'). **I.** Mer egentl. **1)** *Intet gräs gror under den sten, som ofta r-as. Har ~ sedan barndomen ägt förmodan att r-a skalpen och vifta med örnen A. Ruhe, öv. Jag skall lära mig spinna, sitta där och r-a med foten, ha en svart katt i knäet ~ Irja Browallius. Inte ens orka r-a (en millimeter) på en sten. Jag r-ar ibland på läsen / och granskar min regel och bom ~ Berit Spong. R-a ngt ur dess läge. Kan sitta för sig själv och r-a sig framåt på sin lilla stjärn med hjälp av händer och fötter Ellen Lundberg-Nyblom. 2) Uret måste r-as, det drar sig alldeles för mycket efter. Bara du inte r-ar klockan för mycket, så den börjar gå för fort i stället. — Tidens ur tycktes r-at bakåt minst två decennier i Oklahoma Elsb. Funch. — På engelska urs r-skiva betyder F faster (fortare ~) Nord. Fam.² R-verket på ett ur. — Klockor tåla ej alltför täta r-ningar. **II.** Rent bildl. Att våra modärna skaller inte mer än de gjort sökt r-a på denna fordran. Att något ndgonsin skulle kunna r-a denna vänskap ~ Lili Ziedner. Att r-a en smula på de nationella festdagarna och placera dem på de data, där det faller sig bäst S. Neander Nilsson. Det var tydligen ett beslut, som det icke skulle löna sig att försöka r-a på ~. — Prof. Linderholms r-ning*

av den gamla teologin Erik Hedén. **Syn. I. 1)** rubba (ur stället), lätt skaka, rysta, rista, runka, vicka, skjuta på, (ibl. nära) vricka l. gunga; **2)** helt litet ändra gången (på ur), reglera, justera; **II.** ändra (på), rätta (ti'll), korrigera, förändra, åstadkomma ngn ändring.

Ruck|el¹ (akut); -let, -el o. (mindre ofta) **Ruck|le** (grav); -let, -len. **I.** Enkelt. **1)** Ex. med 'r-el'. *Ett litet r-el till kapell, omgivet av ~ O. Elgström. I det lilla, låga r-let Paul Lundh. Fallfärdiga r-el, som ~. Ett gammalt trär-el. 2)* Ex. med biformen. *Ett r-le [likt alla andra negerhyddor här] Ingeb. Lundström. Steg in i vårt r-le ~ H. Mörne. Några fallfärdiga r-len 'Sigurd'. Förstads-r-len med sina smutsiga barn och gläfsande rackor E. Diktonius. **II.** Ssgr. Ex.: Klev in i det r-elaktiga huset Reigin Fridholm, öv. En gammal r-ellänga. **Syn.** (ruckligt gammalt) kyffe, eländig (förfallen) koja, bräckligt skjul, bofälligt hus, eländig stuga l. kåk halvt i ruiner. — **Rucklig**¹, -t, -are; -het. Den låga, r-a timmerkojan vid dn Paul Lundh. Det utdömda, r-a pumphuset vid Strömgrens bruggeri 'Mari Mihi'. Djurgårds-staden fanns till, mycket r-are än nu O. A. Stridsberg (1895). — De omgivande kåkarna, vilkas r-het framträder starkare än ndgonsin R. Värnlund. **Syn.** fallfärdig, förfallen, halvt i ruiner, som hotar att falla sönder, bofällig, 'på upphällningen', som sjunger på sista versen', (ibl. nära) ruskig.*

Ruck|el² (akut); -let. *Ska du nu ut på r-el igen? Nu vidtog två veckors r-el och svir. **Syn.** svalg o. dryckenskap, svir(ande), (liderliga) utsvävningar, orgier, sus och dus, rummel, rumlande, 'sudd', superi o. annat oleverne. — **Ruck|a**, -ade, [-as]; -ar|e (-e)n, -e); -ig² (-t, -are; -het). **1)** Och pojarna spela och skåras med kniv / och r-a vareviga dag Fröding. **2)** Så kom han åter i dligt sällskap, å så blev det ett r-ande nätterna igenom. Bland svirare och r-are. Med sina spel- och rucklarbröder. — Föra ett r-igt levnadssätt. Åter förfalla till den gamla r-igheten, det eviga superiet. **Syn.** rumla, svira, fira orgier, hålla bullrande dryckeslag, leva o'm, otyglat hänge sig åt l. kasta sig i utsvävningar; (r-are:) rumlare, utsvävande l. liderlig sälle, svirare; (r-lig:) utsvävande, supig osv.*

Rud|a, -an, -or; -släkte(t); -unge m. fl. Carassius carassius. R-an tillhör r-släktet bland karpfiskarna oah förekommer hos oss rätt allmänt i två former: en större (sjö-an) och en mindre och långsträcktare (damr-an). Guldfisken är en odlad form av r-a. R-an, till färgen tämligen mörkt gul med grön anstrykning och rödskiftande fenor, förtäres stundom, men då den gärna lever i dyiga sjöar, får köttet ofta dysmak. Metade r-or mellan näckrosorna vid gölstranden

Alb. Engström. — *Vid slottet fanns några halvt igengrodda r-dammar. Nå ~ fick du reda på r-tjärnen?* S. Lagerlöf.

Rudbeckia (-bä-, akut); -an, -or; -ablomma m. fl. Odlas ofta som prydnadsväxt i våra trädgårdar (särsk. *R. laciniata*, högväxt, med långskaftade, klargula, fyllda blomkorgar). *En matt dunkelröd r-a (R. eller Echinacea purpurea) kallas stundom 'röda solrosen'.*

Ruderät|växt m. fl. Bot. Mindre ofta 'ruderal'. Till lat. 'rudera' = ruiner, byggnadsrester. *R-växter kallas en del kväveälskande växter som mällor, nattskattan, gatkrassen, vilka gärna hålla till på avstjälpningsplatser, skräpiga byggnadsstomter, vid gödselhögar o. d. Gräsvall[ar], diken, grustag, kolbottn[ar] och annan r-aktigt mark* Erik Almquist. *Några avskrädeshögar med r-flora* H. G. Simmons. *H. Witte, Sveriges r-flora. Tomatplantan är ~ sedan ett eller två år ett karakteristiskt inslag å våra r-områden* Sv. Bot. Tidskr. 1927. *Pår-platser.*

Rudimatērija l. -e, -an l. -en, -er. Råämne, urämne; även bildl. — **Rudiment** (-änt); -et, = l. -er. **1)** Zool. o. bot. *I ståndarblomman finnas de [fruktämnena] som r.* C. Lindman. *Blindtarmens maskformiga bihang hos människan är ett r., jämfört med samma organ hos gräsätande däggdjur, där det ännu har en viktig uppgift. Mullvaden, hos vilken ögat på grund av levnadssättet satts ur bruk och blivit ett r. Ett litet stiftformigt tandrudiment* Nord. Fam.² *Ständaren.* **2)** Allmännare. **a)** *Fantastiskt kaotiska kombinationer av föreställningsrudiment, vilka dyka upp ur undermedvetandet (futurismen)* J. J. Tikkanen. *Förfelade möjligheter — man kan kalla dem själsrudiment* Gunnar Beskow. *Men hela det stort tilltänkta verket blev endast r-er.* **b)** *R-erna till hälsoläran första grunderna.* **Syn. 1)** *outbildad organ (jfr följ.); 2)* *(liten) ansats, (kvävt) anlag, 'frö', ibl. blott en liten rest, en (liten) tillstymmelse l. antydan; (blott) en första början, första grunderna.* — **Rudimentär**, -t, [-are]. **1)** Zool. o. bot. *R-a organ, som blindtarmsbihanget hos människan, jätteormarnas anlag till bakre extremiteter osv. Ytterörat är hos oss obestridligen ett r-t organ* Hj. Öhrvall. [*Myror,*] *vilkas arbetare ha r. gadd* Nord. Fam.² *Ett slags karp, som kunde röra sig på land med r-a ben* Öv. fr. 'Trader Horn'. **2)** Allmännare. *Ovansjöstenen ~ med ett r-t träd* O. v. Friesen. *Den r-t kvarlevande sorbiska språkgruppen ~ S. Agrell. Den r-a slöjan, som [i Egypten] tack vare Turkiets exempel försvunnit på allra yttersta tiden ~ Dagmar Berg. Dessa r-a rester från den Ibsenska symboliken ~ M. Lamm. — Han äger endast de allra r-aste kunskaper i ämnet, men svänger sig med en viss skicklighet.* **Syn.** *utvecklad, outbil-*

dad, tillbakabildad, förkrumpt; (ibl.) embryonal, primitiv, som befinner sig i lindan, felslagen; elementär, blott en ansats till l. en rest av, ibl. ett 'minne' l. 'arv'. — **Rudis** (akut); oböjl. predikativt adj. *Vard. Stod den som var mest r. och skröt med att han ingen kemi kunde, varpå han utnämndes till jubelmagister i kemi* Strindberg. *Med mycken tvekan övertog jag, som var alldeles r.» i ämnet, värvet att sköta klöroformeringen* Erik Nystrom. *Och jag känner mig ganska r. i kristendomen. Att jag var fullständigt r. ifråga om motorer* C. Lagercrantz. *Fastän totalt r. beträffande allt vad skogsliv heter ~ Erik Sparre.* **Syn.** *okunnig, fullständigt oerfaren, absolut frammande (för), (i högsta grad) obildad, analfabet (i).* **Ruë** (l. roë); -n [l. -en], -er. *Stavas vanl. (oaktat SAOL⁸) 'roué'. Hållningen en elegant roués* Henning Berger. *Sågo ~ ut som rouéer från Napoleon den tredjes hov* Astrid Våring. — *På ett ~ lantligt rouéaktigt sätt* Erik Palm. *Av ännu ung rouétyp ~ Bo Beskow.* **Syn.** *(utlevad) vällustig, liderlig person från högre kretsar.*

Ruelse, -n, [-r]. Ofta ngt högt. l. skönl. **I.** *Enkelt. Då han i r. med knäppta händer läste barnabönen ~ Hj. Bergman. Sorg och r. över synden. I r-ns ögonblick. Av r. tård ~ Guy Topelius. Bitter r. I bakrusets r.* Arthur J. Jacobsson. *Lucidor är emellertid icke endast rusetets sångare utan även r-ns ~ Hj. Alving. [Ett] lyckorus, omväxlande med anfall av puritansk r.* Amelie Posse-Bråzdová. *Med ånger och r. — Syndar-n hade tydligen redan förstlyktigats* Anna Björkman. **II.** *Ssgr. Ex.: Mässan slöt, och r-fullt andäktigt nalkades menigheten altaret* Öv. fr. Reymont. *Med r-full stämna. — Den r-fyllda religiösa ångestkänsla, som ~ I. Simonsson. Botgörarens r-kval* Klara Johanson. **Syn.** *häftig o. djup ånger, (hjärtats) förkrosselse, syndaånger, syndasorg, samvetsqual, syndanöd, ibl. självanklagelse(r).*

Ruff, -en, -ar. Sjövä. Mindre däckshus på fartyg l. mindre överbyggnad på motor- o. segelbåtar (fönsterförsedd o. med platt tak), ibl. kajuta. **I.** *Enkelt. R-en inrymmer ofta kabyss, bostad för besättning m. m. och på det platta taket ligga stundom båtar, kablar o. d. Lastbåt, kravellbyggd ~ rymlig r. av ek ~. Rodde ut till Vindrosen, kröp in i r-en och bommade för* S. Siwertz. *Luckan till r-en i fören är matsalsbord och ~ Erl. Nordenskiöld. Lastrummen, kolboxarna, maskinrummet, penteriet och manskaps-en [allt genomletades]* H. Mörne. *I den tränga pråmr-en* S. Siwertz. *Motorbåt med salongsruff ~.* **II.** *Ssgr. Ex.: R-båt, 9¹/₂ meter. Öppnade r-dörren och ~ tittade ut ~ Jon. Reuter. R-lucka av mahogny. Under kamp för livet på ett eländigt r-tak, med halvsjunken skuta och kapad rigg* Erik Sparre. **III.** *Avled-*

ning. *Motorbåt (r-ad)* säljes billigt vid hastig affär Annons 1926. *Motorbåt med r-ad* för. *Däckad och r-ad* segelbåt. *Or-ad* segelbåt.

Ruff², [-en]. Vard. *Men om det vore litet r. i oss ~ Fanny Alving. Det är r. och fart över allt vad de gör* Aug. Lindberg. *Han har ju ingen r. i sejl* Sätta r. (och fart) i ngn l. ngt. *Skaffa sig den nödvändiga r-en.* **Syn.** fart, drift, kraft, energi, gry, piff, schwung, 'kläm'.

Ruff³, -en l. -et, =; -spel; -|a (-ade, [-as]); -ig¹ (-t, -are; -het, med plur.). Nytt idrottsord. **I.** Enkelt. När man betecknar r. ~ på en bandybana som »ungdomsgeist och hänförelse» Ups. Nya Tidn. 1931. På grund av onödigt r. av ena halvbacken. *Påhoppningar och andra r.* Under matchens lopp brötos ett stort antal [hockey]klubbor och r-et tilltog i styrka Sv. Dagbl. 1924. *Fotbollsr-et* fortsätter ib. 1928. *Alltså vid pass drygt 200 grova r.* T. Tegnér. **II.** Ssg. När de italienska spelarna märkte, att segern gled dem ur händerna, tillgrepo de r-spel och skadade flera av motspelarna 1929. *Matchen var icke fri från r-spel ~ 1928.* **III.** Avledningar. **1)** R-a. Att r-a är tillåtet i rugby, men ej i vanlig fotboll G. Hägglöf 1926. *Men r-ade så knepigt, att det varje gång sdg ut, som om han var den fördelade* T. Tegnér. *Förr i världen reagerade folk, när det r-ades på bandyplanen* 1931. *Spelet kännetecknades av ett vilt r-ande* Bertil Unger 1923. **2)** R-ig. *R-ig* polomatch Tjeckoslovakien—Italien med knuffar och ojust spel 1927. *Efter en mycket hård och r-ig match. Allt går ju ut på att spela så rätt å ruffit, som gärna ä möjligt* Sven Dahlman 1927. *R-iga* matcher i handboll, ett fullkomligt slagsmål. *Spelens hittills r-igaste match* 1924. — *För andra mera svåra r-igheter [i fotbollsmatchen] svarade ~ 1928.* **Syn.** rätt l. alltför hårt spel (mot reglerna; med knuffar, påhoppningar osv.).

Ruffig², -t, -are; -het (med plur.). Vard. *Man får ej gå klädd i för r-a kläder ~ Ernst Wallmark* 1884. *Vi hade anlagt våra r-aste vardagsplagg* C. Ankarevona. *En mörk och r. stia* E. Lindorm. »*Gran Hotell Costa Riccas*» ndgot r-a omnibus Elsb. Funch. *Trakten kring Nybroviken ~ var [då] ganska r.* C. G. Laurin. *Och han kände sig r. och kunde inte för sitt liv bli riktigt klar* opp-till Fanny Alving. **Syn.** ruggig, ruskgig, ibl. smutsig o. illa faren, usel, dålig, ibl. hemska l. osäker.

Rufs, -et. *Håret var ett enda r. och ~ Ejnar Smith. Har ni vindrufs eller samlar ni edra tunga lockar i en knut i nacken?* [en frisyr] Ups. Nya Tidn. 1932. — **Rufs**|a, -ade, -as; r-a om u m. fl. se omr-a u osv. Mest i part. perf. l. i lösbar ssg. *Se till, att slöjorna inte r-as vid nedläggningen!* Riva och r-a. *I skjortärmarna, med håret*

r-at av vinden E. Kihlman, öv. *Hans Alienus lade också sin r-ade och ovant hanterade slända i knät* V. v. Heidenstam. **Syn.** bringa (hår m. m.) i ordning, omriva u, tillrufsna u, tilltufsna u; (ibl.): tillknyckla u, (ned)skrynkla (u). — **Rufsig**, -t, -are; -het. *Och så ska du aldrig vara r. i håret* Fanny Alving. *En slyna på 15 vårar med slängande armar och r-t hår. När jag sticker upp mitt morgon-r-a och otvättade huvud ur kappluckan* Sv. Barthel. *Häggmalen härjar i dr lite varstans och förlänar träden ett r-t och härjat utseende. R-a palmer* Douglas Melin. *Mörkgröna, r-a granar och ~ Erik Sparre. Skogs-däns r-a toppkontur* ib. **Syn.** (bragt) i ordning, tilltufsad, (till)rufsad, ibl. (utslagen o.) okammad, slarvig; oordnad, 'en enda röra'.

Rugby (ra'gbi; akut); -n; -fotboll; -klubb; -match; -regler; -spel(are). Ett engelskt fotbollsspel i mkt avvikande från det vanliga: lag om 15 spelare; spelas med äggrund boll på gräsplan; bollen får tagas med händerna o. bäras; det är tillåtet att hålla i en motspelare osv. *I Sverige infördes r-n 1931. Königsberg vann r-n [i Stockholm] 1932. Den amerikanska fotbollen anses av r-spelarna mycket hårdare än r-n.* — *Som oinvgid i r-spelets mysterier.*

Rugg, -en l. -et, -ar. Kunde även betraktas som två ord. **I.** Utan plur. Hopfildat här på skinn l. kläde. **II.** Med plur. Vanligare är 'rugg'. *En pestkräppsrugg i sin prydno* Naturens liv. *Nästan dold bakom en vassrugg* A. B. Engström. — **Rugga**, -ade, -as; r-a upp u; -ar|e ((e)n, -e); -ning (-en, -ar; -smaskin m. fl.). Bet. väl skilda. **I.** Om tyg o. d. **1)** Trans. *R-a kläde. Damvantar med kraftigt r-ad insida. Finger-vantar, ndgot r-ade.* **2)** Refl. *Tyger, som lätt r-a sig.* **3)** Verbalsubst. **a)** *R-are* och överskärare vid klädesfabrik. *R-arförman.* **b)** *R-ningen* avser att göra tyget luddigt. *Vid r-ningen* ha håren strukits åt ett håll; *vid överskärningen* avskäras de uppr-ade håren till jämn höjd. **II.** Om fåglar. **1)** Intr. *Hönsen ha slutat r-a.* 'Urrig' = sådant ovd-r-dat utseende, som fåglar ha, då de r-a. *I regel r-a* fåglarna om hösten efter slutad häckning; *många r-a dock* därjämte, helt eller delvis, om våren. *Nästan färdigr-ade ungar.* **2)** Refl. l. trans. Oftare 'r-a upp (sig)'. *R-a sig. R-a fjädrarna.* **3)** Verbalsubst. **a)** *Ungar och r-are* av de i Lappland kläckande gdsarterna Th. Högdahl. **b)** *Lik-som kon har sin giuva siningstid ~, ha hönsen sin fällning, r-ning, under vilken äggläggningen upphör* A. Stahre. [Pingvin-ungarna] voro då i full r-ning J. G. Andersson. *Under höstr-ningen. Detta fjäderom-byte, den s. k. r-ningen ~ Nord. Fam.* ² *Under r-ningstiden. Ellen Nordenstreng, Upplands-hönsen i r-ningstider* 1915. **Syn.** **I.** **1)** upp-r-a u; reda hoptovade ullfibrer på kläde;

2) bli ruggig l. luddig; **II. 1)** falla (de större) fjädrarna (en viss tid på året), ha fjäderombyte; **2)** skaka u'pp (fjädrarna), rugga l. purra u'pp (sig). — **Ruggapparat** till rugga l. **-fabrik**. Till rugga I. **Att sända plaggen till en r. ställer sig för en hemstickerska tidsödande och dyrbart** Annonsblad 1925. **-flock**. Se flock² (II. 230 f.). **-fågel**; -jakt. **R-jakterna** på gås och svan Sven Ekman. **-karda o. -maskin** till rugga I. **En r-maskin med långa kardor fastsatta på en roterande cylinder** C. Sahlin. **-sjuk** om fågel under ruggningen. **-stol** till rugga I. **-tid**. **Att gässen under r-en iche** ~.

— **Ruggle**, -en, -ar. Jfr rugg II. **1)** Vanligast om vass o. säv l. kärrväxter. **a)** Och sakta styrde en hel [and]kull likt en slingrande orm fram ur en r-e Gust. Johansson. **Mitt i det grunda kärret fanns en stor r-e av vass** Kj. Kolthoff. [*Scirpus lacustris* i mer l. mindre] tätställda r-ar Erik Almquist. **Glesa, täta r-ar av vass**. **Vikens ~ bladvass-r-e** Erik Sparre. **När man stakar sig fram mellan sävr-arna ~ Naturens liv**. **b)** Ett vatten, som var nästan gömt i r-ar av kärrväxter E. Manke. **Några grova starrgräs-r-ar** C. A. C. Lewenhaupt. **Ur en fräken-r-e ~ B. Gripenberg**. **Till en gräs-r-e i närheten ib.** **2)** Mindre ofta om andra växter. **a)** **Kraftiga r-ar av ormbunkar** R. Sterner. **Stora r-ar av mällor, som kanta stranden** Kj. Kolthoff. **b)** **Myrar med martallar över r-arna av dvärgbjörk och vide** Sten Selander. **Mellan gräberg och aspr-ar** Elis. **Högström-Löfberg**. **c)** **En liten r-e blåsippor** O. Lundgren. **En r-e pepparrottsblad** Ernst Lundquist, öv. **3)** Säll. 'bildl.' **Hans hår stod ut i stora r-ar över hela hans kropp, där ~ Varghunden** (öv.). **Syn**. rugg, klunga l. (tät) samling (av vass, säv, starr osv.), tuva, tova.

— **Ruggig**, -t, -are; -het (med plur.) Bet. övergå i varann. **I**. Enkelt. **1)** Mer egentl. **a)** **R-t kläde**. — **Böcker med r-t snitt** råkant, fransad kant. — **R. vass** som växer i r-ar. **b)** **Tyget är r-t och hoptovat**. **Håret stod i r-a testar kring huvudet**. **Den ena r-a hästen efter den andra ~ kommer skumpande över ~ C. Skottsberg**. **Den r-a lilla dsnan**. — Ibl. med ngn anslutning till 2: **En r. törnbuske, som växte vid vägkanten** E. v. Qvanten. **En r. och enögd katt** H. Berger. **R-a halmtak**. **Och kan ge er en historia, / som är r. som ett skatbo och värre ända** K. Asplund. **c)** **Några stora och i kylan r-a gräsparvar**. **Att han en gång varit en ful, r. unge**. **En gammal r. uv, gles och grå i fjädrarna**. **2)** Friare o. bildl. **a)** **Min kostym började se litet r. ut ~ Alb. Engström**. **En blek, luggsliten yngling i r., hög hatt och sjaskig vit halsduk ~**. **En gammal r. landå** S. Siwertz. **En r. gammal lands-**

ortshåla Thecla Wrangel. **Nu tog det sig visserligen litet r-t ut med vissnade klängväxter och ~ F. U. Wrangel**. **Denna förfärliga plats ~ en av de r-aste och hemskaste jag sett** Ragn. Holmström. **Känd särskilt för sin r-a och otvättade uppsyn**. **Hans löjliga och r-a uppenbarelse ~**. **b)** **Så vi känna oss litet r-a på morgonkulan** Erl. Norden-skiöld. **Kröp morgonruggig och frusen ut ur tältet** E. Lieberath. **c)** **Vard**. **En ganska r. historia**. **En r. livsuppgift**. **Vidrig i högsta grad** E. Didring. **En och annan gång hade det känts nog så r-t, när mörkret fallit på** E. Lieberath. **Slå sig på ganska r-a affärer**. — Slangartat är: **De ä inte så lätt, som du tror, inte, för de ä ruggit marit, gosse**. **d)** **En r. första maj, då han talade ute på Gärdet** E. Wästberg. **En dag, så grå och r., att den mest liknar tröstlösheten själv** T. Boberg. **Ute var det r-t och vådret var tungt** Helmer Grundström. **Kallt och r-t i Göteborg**. **I r-aste gryningen**. **II**. **R-het**. **Några ex.**: **En sådan ort är Kajsaniemi i all dess r-het** E. Grotenfelt. **Han steg upp, skakade r-heten av sig och ~ Th. Renvall**. **De 72 kropparna av människor, hästar och hundar, som hängde i lunden [i Gamla Uppsala], samt andra r-heter** Tidn. Upsala 1930. **Syn. I. 1)** **uppruggad**; i (täta) ruggar; ibl. fransig; hopfildat, tilltufsad, hop-tovad; tovig, rafsigt, raggigt, lurvig, ibl. buskigt l. risigt; uppburrad, urrig, burrig, med fjädrarna uppspärrade; **2)** **ruskig, ovårdad, osnygg, sjaskig, hemsk, skräckinjagande; illa hållen l. medfaren, (ful o.) otrevlig, obehaglig, otäck, kuslig, vidrig, 'ful', olustig, 'grå', gråkall, renruskig l. d.**

Ruin, -en, -er. **A)** Enkelt. **I**. Egentl. **Rent konkr.** **S:t Karins r. i Visby**. **Fri-läggande av r-erna av S:t Hans och S:t Lars 1916**. **Borgholms vackra slottsruin**. **R., överhöljd av grönska**. **Borgr-erna vid Rhen**. **Nydala klosterruin**. **Tempel-erna i Luxor och Karnak**. **II**. Friare o. bildl. **1)** **Med plur.** **a)** **Närmast I**. **Leta ibland r-erna efter den brända staden**. **Ett slott i r-er**. **Jag skall göra edra städer till r-er** Bibeln. **Som ser världen störta i r-er**. **b)** **Med jackan i r-er** W. Reslow. **En r. av en tavla ~**. **R-erna av en grön nattrock** Å. Hasselblad. — **Som bygger upp / på orättens r-er / ett skönare, ett bättre rike** Allan Wallenius. **Lätom oss hoppas, att ur r-erna av det, som verkligen är murket och sin död värt, skola höja sig nya himlar och en ny jord ~ C. Snoilsky**. — **Hon har vid sextio år låtit färga sitt hår nästan eldrött, vilket givit ~ venetianarna anledning kalla henne ~ en r. i lågor** F. U. Wrangel. **Och var både kroppsligen och själsligen en r. av sig själv** Ellen Wester, öv. **Endast en r. av sitt forna jag** M. Lamm. **Stirrar på denna människoruin, som ~ Bo Bergman**. **2)** **Blott sing.** **a)** **Ekonomiskt**.

(Den ekonomiska) r-en hotade obeckligt. Och i sin egen ekonomi hade han icke långt till r. Per Hallström. För att rädda mig undan ekonomisk r. Det skulle betyda r. för många fabriker. Affären gick med växlande lycka för att efter några år sluta med r. Bragt till r-(ens brant). Ett land på r-ens brant. Stid inför r. Detta blev hans r. Att det var rena r-en att sälja så billigt G. L. Dahlin. b) Allmänare. Gå mot sin r. mot undergången.

B) Ssgr. Ex.: Att Srinagar har över sig något högst bofälligt, r-aktigt, rankigt ~ J. Reinius, öv. [Fångstgroparna, som ännu påträffas i r-arter tillstånd, mer eller mindre igenrasade ~ Sven Ekman. R-fest i Borgholms slottsruin. Ett ofantligt r-fält vid Eufrats östra strand Nord. Fam.² Av hela den stolta byggnaden fanns nu endast en r-hög kvar Hasse Z. Och inom kort var hela bostadshuset en enda rykande r-hög. Ilions r-kulle Nord. Fam.² R-liket nakna lysa [de italienska bergen vid Medelhavet] Per Hallström. Enformiga, halvt r-liknande hus av soltorkat tegel Per Nyström. Mitt i nordligare hälften av r-området upptäckte vi ~ Hertig Larson. Gournia, r-ort på Kretas nordkust Nord. Fam.² Stor entusiasm för r-park i Vadstena 1927. Hamars domkyrkas r-rester ~ C. C. Laurin. Anwradhapura, Ceylons underbaraste r-stad Birgit Th. Sparre. Några fåga kända r-städer i Yucatan och Honduras. [Raset i Nikolai ruin i Visby] upptäcktes av r-vakten, som ~ Sv. Dagbl. 1926.

Syn. A) I. lämning(ar), återstod av härjad l. bränd l. brunnen byggnad l. stad o. d., murlämningar, (mur)rester, murskallet, ödemur(ar), eländiga spillror; **II.** (grus o.) spillror, förstörelse, ödeläggelse, förödelse, förstöring, förfall, obestånd, konkurs, cession, ekonomisk krasch, ekonomiskt fall l. sammanbrott; undergång, fördärv.

— **Ruiner|a**, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). **1)** Ekonomiskt. Huvudbet. Skulle han nödgas hjälpa alla de familjer, som han genom sina spekulationer r-at, skulle han bli utfattig för återstoden av sitt liv. R-a sig på fastighetsaffärer. Fullständigt r-ad genom olyckligt börsspel. En slösare och vinglare, som r-ade familjen. Som r-ats vid, genom ryska revolutionen. Sådant r-ade han sig icke på, men då det gällde maten, frågade han icke efter, vad det kostade Ernst Lundquist, öv. [Spelet] r-ar den förlorande i ekonomiskt och den vinnande i moraliskt hänseende. Vykortsindustrien r-as av de höga postportona Sv. Dagbl. 1921. Bli r-ande för ~. Verka r-ande på ~. Han nämnde sitt pris — och det var visst inte r-ande —, men ~. Nu är jag en r-ad man. **2)** Allmänare. Skall ni rent r-a bryggan för mig? Ax. Ahlman. Liksom Ukraina förtrycktes av den

ryske tsaren, förtryckes det nu under långt mera r-ande former av det ryska proletariatets diktatur H. Gummerus. R-a sin hälsa på, genom uteliv. **Syn. 1)** bringa på obestånd l. till tiggargraven, leda till konkurs, 'bringa på knä', ekonomiskt tillintetgöra, fördärva l. totalt undergräva ens ekonomiska ställning, sänka i armod, ödelägga, göra utfattig, utarma; **2)** bereda l. föorsakans undergång, grusa, lägga i grus o. spillror, (i grund) förstöra l. (för)härja.

Ruk|a¹, -an, -or. Bra vard. l. vulg. **1)** Ko-, gödsel-a. **2)** Där var ju Jonssons August och smedens Axel och Mattssons Per-Erik och hela den andra r-an, söner och mäggar Erik Sparre. **Syn.** (ko)'kaka'; (liten) hög.

Ruk|a², -an, -or. Militärslang. Yngre kursare på Karlberg. Längre fram i tiden vidtog prövning av r-ans förmåga att svävande mellan himmel och jord, upphängd i blusskärpet, sjunga »Gubben Noak» C. Ankar-crona.

Rukit se ryka.

Rul, -ar. Ldls. Valk efter slag l. käpprapp o. d. **Syn.** rulsa.

Ruläd, -en, -er. Kunde även betraktas som två ord. **I.** Kött- l. fiskrätt i rullform. R. av kalv, kalvruvad kalvkyckling. Mosaikpastejer och mosaikr-er med olika inläggningar Annonns, Konsum 1933. Sjtötngr-er med frityrkott persilja Idun 1930. **II.** Mus. Löpning (i sång). Hon sjöng »Fjorton år tror jag visst, att jag var», med trillar, r-er, kvitter och koloratur, så att ~ C. G. Laurin.

Rulett (ofta ro-; -ätt); -en, -er. Ofta ännu (trots SAOL²) stavat 'roulett(e)'. Ett hasardspel med roterande svarta o. röda fält märkta med siffrorna 0—36 (en elfenbenskula som då r-en svänger ävenledes roterar avgör gm sitt stannande på ett visst fält vinst o. förlust för dem som satsat).

I. Enkelt. Jag har spelat kort och r., / jag har runlat med vänner ~ B. Gripenberg. Gör man revolution, får man vara beredd på att dö, liksom man får vara beredd att betala, om man spelar på r. Fr. G. Bengtsson. Dansen, som höll r. i Malmö ~ 1922. Blott r-ernas snurr / och strömmen av kalla, kalla pengar E. Diktonius. Leksaksr-en är en ganska vanlig inkomstkälla i Spanien, trots att spelvinsten endast utgöres av vdf-felstrutar M. Rogberg. **II.** Ssgr. Ex.: Mellan en r-apparat och ett pokerbord M. Drangel, öv. Vid r-borden rullar kulan ~ 'Dan'. Ty r-hjulet kunde inte kontrolleras av någon Öv. fr. Ashton-Wolfe. R-kulans skrammel ~. R-matta av grön växduk Nord. Kompaniet. Några vänner vänta på mig i r-salen, men ~. Rakor, dukar och marker för r-spel Annonns Sv. Dagbl. 1928. R-spel, snurra och kulor ~ ib. Att han förlorat omkring 3,500 kr. på r-spelet. R-spelare.

Rulja'ngs, -en. Vard. Ofta med ngn anslutning till 'rulla²'. Och nu börjas r-en! Harry Blomberg. *A så var r-en i gång. Och låter inspektorn sköta om hela r-en Astrid Våring. Men nu blir det förstads Emil, som får sköta r-en (en biograf) W. Walfridsson. Ser lilla fröken, här i huset är det frun, som står för r-en Fanny Alving. Sedan blev han handelsman, och r-en gick bra Linus Sundell. Och det blir en annan r.*, *må du tro, / än »kura» hos dig i kärlekskelig ro* Emilie Björnberg, Farväl till Mörsil (1891). *Om världsr-ens ursprung och början / haver varit mycken undran och spörjan* K. Stangenberg. **Syn.** (r-en): 'det hela', hela saken, hela rasket l. smörjan, ibl. (gamla) trallen, affärerna, handeln, geschäftet.

— **Rulla**'a, -an, -or. Anslutningen till rulla² o. ³ rätt svag. **I.** Krigs. Officiell förteckning över krigsfolk l. hästar. Ibl. = rangr-a (se d. o.) *År 1873 utkommo de första särskilda r-orna för armén och flottan och 1927 för flygvapnet. Svenska arméns r-a. Sedan 1793 ha r-or i regel utgivits årligen. Olof Palme, som erhöll nr 1 i manskapsr-an [i Svenska brigaden]. Stamr-a. Mönster-r-a på fartyg. — Hästr-a. — Sätta ngn, stå i, på r-an. Förekommer dessa år icke i r-orna. Strykas ur r-orna. Avförd ur r-orna. **II.** Annan fackl. användning samt allmänna. Heder legionens rdd strök honom [Zola] ur ordens r-or Nord. Fam.² — Märkr-a se d. o. Språngr-or för hästar Annon 1930. Hälsovårdsnämnden föreslår uppgörande av svamp-r-a över de arter, som böva torgföras (i Stockholm) 1932. **Syn.** (officiell) förteckning, lista, register, ibl. namnlista l. matrikel. — **Rullblad.** R. till ringbok för varungeledare Annon 1931. **-föra;** -are; -ing (-en); -sbefäl (havare); -sbiträde; -sofficer (are); -sområde; -sväsen (de)). Mest krigs. men även friare l. i annat fackspråk (jfr föreg.). **I.** *Beväringar, som vistas utom arméfördelningens område, men äro r-da där Sv. Dagbl. 1912. Likväl under hela värnpliktstiden skola r-as med övriga värnpliktiga. Under benämningen »amiralitet» [inom marinen] skulle enl. förslaget r-as marinens flaggmän och generalpersoner 1924. Försökte att r-a både hästar, slädar och kuskar ~. — Och r-arne förklarade sig inte ha tid med dem. — Bristfällig r-ing. Vederbörande r-ingsbefäl. Varje r-ingsområde lyder under en r-ingsbefälhavare, var till förordnas officer, som avgått ur aktiv tjänst; till sitt biträde har han (i regel en) underofficer (r-ingsbiträde); i Stockholms stads r-ingsområde tillkomma 3 r-ingsofficerare 1932. **II.** *Personer, som leve r-da i brandkårens journaler Nord. Fam.² Herr Hj. Hanmarskjöld är som bekant högervilde och icke r-d i första kammarens nationella parti Sv. Dagbl. 1927. Var lugn, ni r-es,***

fastän motvilligt, bland bifigurerna och ~ 'Sara Sand'.

— **Rulla**'a², -an. Vulg. Och det bjuds över lag en gång per år, / disponenten är givmild, och r-an går (han slår på stort, låter det bli en riktig ruljangs) Oscar Rydqvist. *R-an går även detta år, Komisk kalender för år 1861. Men det finns folk, som har ~ och lever r-an lika förbannat (lever o'm, svinar ner sig) Gunnar Cederschiöld.*

— **Rulla**'a³, -ade, -as. **I.** Trans. **1) a)** *R-a ett klot. R-a bollen ner i diket. R-a tunnband. R-a en tunna framför sig. R-a stolen åt sidan är du snäll! b) Strömmen r-ade blekt pärlemorstoft S. Siwertz. Framför dem r-ade Adriatiska havet sina mattblå vågor Hj. Dahl, öv. Mellan vinranksklädda kulor / Save sina böljor r-ar Alfr. Jensen. Passaden r-ar sjö och ~ A. Mörne. Stormrörda sekler r-at tunga vågor / utöver ~ C. Snoilsky. **2)** *R-a cigarretter för att själv röka upp dem. R-a sig en cigarrett. På en tapetfabrik, där jag fick r-a tapeter A. Hallner. Därpå r-as klädet kring en vals. Jag skall säga, att han såg sin ut, liksom r-ad i mossgyttja och vattenvälling A. Knöppel. Vit sweater med r-ad krage och ~ Gunilla Wettergren. Herrhatt med modärnt, r-at brätte 1925. Ett par buntar med r-ade dukar, som ~ Y. Berg. Ett r-at pappersblad. Rånen gräddas rostfärgade, varefter de r-as varma över en käpp och ~ Idun 1931. R-ad lax. R-ad tårta oftare 'rulltårta'. — Sitta och r-a tummarna (om varandra). **3)** Sen användning. Biograferna r-a nästa vecka intressanta program Ergo 1927. Slotts[biografen] r-ar en film med det ~ vackra namnet Den röda duvan. Svenska Dagbladets Jultombolas film är nu inspelad och r-as denna vecka på biograferna Sture och Regina 1921. På en långsamt r-ad film rörde sig svarta skuggor mot en gråvöd aftonhimmel (bildl.) Öv. fr. R. Boleslavski. Som en bild, bildrens, r-ad i mörker.**

II. Refl. **1) a)** *Ligga och r-a sig i gräset. R-a sig utför en sluttning. Hästen blev vild, stegrade sig, kastade sig omkull och r-ade sig (på marken). b) I bildl. talesätt. R-a sig i guld. R-a sig i stoftet för ngn (gärna överdrivet l. ironiskt) för att betyga vördnad. **2)** *Hindrar kalendarielbladen att rika och r-a sig. Bladen äro långspetsade och ha benägenhet att r-a sig i spetsarna.**

III. Intr. (l. med 'innehållsobj.'). **1)** *Vagnen började långsamt r-a utför sluttningen. Hjulet r-ar runt. R-a på snabba hjul. Klockan 12 r-ar tåget vidare. Vagnarna, som hördes r-a på avstånd ~. — Dd r-ar också statsvagnen som smord. **2)** *Med ett brak-r-ade det tunga blocket ned i avgrunden. R-a runt som en boll. Solen r-ar kring sin axel. När lavinen börjat r-a, kan den ej hejdas. Månen r-ade som en guldslant över skogs-**

kanten. Den lätta nattdimman r-ade över vattnet. Havet r-ar med våg på våg mot stranden. Vågorna r-ade ganska höga, och ~ E. Fastbom. — *Låta pengarna, slantarna r-a slösa*, leva högt, göra av med pengar(na), inte spara på slanten. Och sedan r-ade åren, ganska många år, innan jag återsåg Strindberg Hj. Söderberg. — *R-a med ögonen (som Othello själv)*. — Sedan han r-at några varv, fick han tag i en embuske och lyckades komma på fötter igen. 3) Jfr rullning. a) Båten kastades omkring och r-ade som ett nötskal Arthur J. Jacobsson. Fartyget r-ade svårt, starkt i den upp-rörda sjön, och sjösjukan begynte grassera. b) Hit ansluta sig snarast ex. som Där vindrat brännvin lär vara vanligare än sjör-ad punsch Sv. Dagbl. 1932. 4) Och åskan r-ade, som om luftens demoner oupphörligt sloge käglor Öv. fr. D. R. Locke. Långt i fjärran / r-ar tordön I. Oljelund. — Och där tjoa rallare, så att ekot r-ar över Torne-träsk Harry Blomberg. Sängens eko mäktigt r-ar / genom dal och genom lund Ludv. Holmes. Och tonerna r-ade onaturligt flöjtklara V. v. Heidenstam. Vars dunderbas ~ r-ade som en åska genom trapphuset Å. Hasselblad. R-a på r'en. 5) Slangartat för 'kuggas' o. d. Han talade om, att han »r-at» och får lov att gå kvar ett år till på Karlberg Rosa Fitinghoff. Då han blev underrättad om, att han r-at i studenten Ejnar Neymark.

IV. Pres. part. I mer adjektiviska bet. mest till III. Ex.: 1) På r-ande sten växer ingen moss. De i sina bestämda banor r-ande solarna och planeterna E. Kihlman. 2) a) Och morgonen därpå kommo han och ~ r-ande i kalesch ~ till myren Astrid Våring. b) R-ande materiel: lok och vagnar. Sköta servitörgörat på en r-ande restaurang (tåg-restaurang, restaurangvagn) 1927. »Tåg-hemmet», turistföreningens r-ande hotell 1929. [Cirkus Strassburgers husvagnar] dessa r-ande hem 1927. Ett enkelt r-ande serveringsbord Idun 1931. Revolutionerande nyhet: r-ande fiskbassäng, den speciella norska vagnen för transport av levande fisk 1930. Sedan ett halvår köres en r-ande tandklinik omkring i Lappland och ~ sept. 1930. Hissar och r-ande trappor transportera henne snabbt till vilken våning hon önskar, och ~ T. Gislén. R-ande trappor (som blott gå uppåt) funnos 1915 i Nord. Kompaniet, då det öppnades. Den r-ande trottoaren, som förde en fort eller långsamt, alltefter önskan ~ utefter utställningsbyggnadernas rad (Parisutställningen 1900) C. G. Laurin. 3) Under de svarta, r-ande molnen S. Siwertz. På de sakta r-ande vågorna. — Makligt r-ande för ~ västlig sjö S. Barthel. — Min tunga kropp, mina blängande ögor och min r-ande gång B. Gripenberg, öv. — Med r-ande ögon.

4) Tordönets r-ande ekon. En r-ande bas rullbas. — Märk. Att ett r alltid [i ungerskan] uttalas ~ »r-ande», så att ~ V. Langlet.

Syn. (kring)välva (n), (försätta i rullande rörelse, välta, vältra (sig), ibl. 'tvinna', trilla (vard.), kullra; omsling(ra), (om)linda (n), (om)veckla (n), (om)vinda (n), (om)vira (n); gå på rullar l. hjul, ringla sig, sno (runt l. sig om), svänga (runt), virvla, snurra, gå (om)kri'ng l. ru'nt, rotera, kretsa, cirkla, vända l. vrida sig kring sin axel; ibl. tillra; vika sig om, knollra sig; (om fartyg) röra sig kring sin längdaxel, kränga, vagg, gunga, 'slingra'; mullra, ibl. ge eko; ibl. kugga sig l. kuggas i en examen, falla igenom.

— Rulla av n m. fl. se avrulla n osv. R. iväg l. i väg. Även bildl. T. e. Vad åren / r. i väg! Hj. Söderberg. R. runt.

— Rullban(a). Alla möjliga praktiska anordningar såsom rull-, spiral- och glidbanor Sv. Dagbl. 1915. Flyttbar r-a. Istället gjorde vi på den öppna, upphuggna marken vid sågen en r-a upp till lugnvattnet ovanom forsens och ~ E. H. Krancak. — Det blir riktningssljus i r-ornas mitt samt inflygningsljus [på flygfältet vid Bromma] Tidn. Upsala 1935. -band. Där sprungo barnen med sina r. och styrpinnarna knattrade mot banden Sven Karlén, öv. -bar, -t. Skr. En stor glaskula eller annat r-t föremål Al. Behm. Det r-a seungolvet med alla flickorna åker in bakom riddn Ida B. Goodwin. -bas. Om person l. röst. Från falsett till grövsta r. C. A. Tollén. Begärd med en kraftig r. Bo Bergman. Syn. rullande bas, hurrabas, grov o. mullrande bas. -björn, fackl. Låg vagn med rullar i stället för hjul (för försling av stenblock l. andra tunga föremål). -bro. Rull-el. skjutbroar med överbyggnaden skjutbar i vädrätt plan på hjul el. rullar Sv. Uppslagsbok. -bår. 1) Ldls för 'skottkärra'. I Skåne 'rullebår' (l. -bör). Det gick icke att skjuta dem [koffertarna] på r., utan ~ Alb. Engström. 2) På sjukhus.

-film se under rulle. -friktion. Fackl. Glidfriktionen i vanliga lager ersättes här av r. -fäll; -ja (-ning). Fackl. R-a = att rulla fällen (i stället för att vika den) o. kasta över den. [Sidennäsdruk] vit, med r., för högtidsdräkt P. U. Bergström. — [Man måste] r-a remsorna ordentligt Dag. Nyheter 1918. Halsringningen och de halvkyta ärmarna r-as med en äkta spets Stockh. Dagbl. 1920. R-ning är en besvärlig sak Karin Stavenow 1921. R-ningsapparat på samskin. -gardin. I. Enkelt. 1) Tyrolerromantiken i 60- och 70-talets r-er Klas Fähræus. Dra opp, ner r-en, r-erna. Snart r. med smatter flyger opp ~ B. Sjöberg. Jag fällt mina r-er / för brännande middagsso! ~ D. Fallström. R. med självpupprullande mekanism. 2) Bildl. Vad som gömde sig bakom

nattens svarta r. Åke Lindström. *Ålandsfrågan får icke lösas bakom fälld r.* Sv. Dagbl. 1921. **II.** Ssgr. Ex.: [*Operakaféet på 80-talet*] med dess r-sblåa stoppade soffor C. G. Laurin. R-sfabrik. R-skäpp. Biträtt med r-smålning i faderns firna G. Pauli. R-ssnöre. R-stofs. R-suppsätt[are (ning). Av fin, ljusåkt r-sväv. -**harv**. Se harv I. -**jalousi**. Det stora skribordet med r. Fanny Alving. — *Teå st. r-bord av ek Annon's 1922. Ett stilrent r-skåp* Cirkulär 1934. -**lager**. En kombination mellan kullager och r. Sv. Dagbl. 1919. *I r. överföra rullar axelns tryck till lagerskålen; rullagren nyttjas mest för stora lagertryck och mätliga hastigheter. SKF:s nya r-typer 1927.* -**maskin**. Skär- och rullmaskiner. -**nagg** för brödbak o. d. -**nessår**. Se nessår. -**punsch**. Punsch anses bli bättre, om den fått vara med på sjöresa och sjögång, s. k. rullpunsch. -**rev**. Sjövä. Reving av stor-seglet sker vid mindre och medelstora båtar vanligen medelst »r.», där seglet upprullas på bommen, på större båtar användes bindrev ~ G. Gartz. -**rån**. Rån som varma rullas över en kapp o. skjutas av när de svalnat.

-**skridsko**; klubb m. fl. Åka r(-r). *Där springpojkarne ~ snodde kring på r-r i de väldiga korridorerna A. Karlgren. På Berlins gator ser man nu för tiden elektriska r-r Sv. Dagbl. 1920. En r-bana snett emot på Södra Allégatan E. Lieberath. Och svängar, som påmindre en r-åkning Evert Taube.* -**skrivbord** med rulljalusi. -**sten**. I. Enkelt. *Malde grovt salt med en r. på en rivhäll C. Larsson i By. Men jag kan liksom Karl Nordström inte med stenskärv i parkanläggningar, när det finns r. R. Sernander. [Stengården], 1 sten tjocka, av r-rar L. J. Wahlman. I flodfårorna kvarblivna rundade stenaar (r-r) J. J. Sederholm. II. Ssgr. Ex.: R-sanhopningar. De ~ r-sbelagda gångarna i den lilla trädgården. Och r-sbeläggning på körbanan. En ~ avlagring av r-sbländad sand och grus A. J. Erdmann (1868). R-sblock. Lägre ned synas vida r-sfält J. E. Rosberg, öv. Olika skikt av r-rar, r-sgrus, sand och någon gång lera M. Stolpe. R-sgrus, även kallat 'åsgrus'. Det r-slager (mal), som ~ Nord. Fam.² Den långa, r-sströdda sluttningen upp till klacken Borg-Mesch. [Av r-rar] och ren sand bildades de s. k. sandåsarna, även kallade r-såsar J. J. Sederholm. Bland Sverges r-såsar är Uppsalsaden en av huvudsakarne M. Stolpe. **Syn**. kullersten, klappersten, ibl. fältsten. -**stol**; srygg m. fl. För sjuka o. krymplingar. Specialtillverkning av r-rar, invalidvagnar o. d. Skjutas i r. -**strump**a. Nedrullad strumpa. Den moderna flickan med r-or och bara knän Dagens Nyh. 1926. -**strömming**. Rullad i små rullar. -**sylta**. Rullad sylta. -**tobak***

se under rulle. -**trapp**a. *Ett stort plus för bekvämligheten blir den nya r-an, Sverges första utomhus Saltsjöbadens Fastighets-avd. 1935. [Trafikförekvensen på Londons tunnelbanor har] stigit med 20–30 procent, sedan man vid flera stationer införd de nya r-orna 1932. -**tråd** se under rulle. -**tårta**. Vanl. med syltstrimor, hoprullas varm, skäres i skivor. -**vagn**; -shjul. T. e. på sjukhus. Lådorna med maten sätts på en r. och föras ut i salarna, där ~ 1924.*

— **Rullad** stavas enl. SAOL⁸ blott rullad (se d. o.). — **Rull[are]**, -ar(e)n, -are; -erska. T. e. Några cigarrettr-are. Den skickligaste tapetr-aren Aug. Hallner.

— **Rulle**, -en, -ar. I. Enkelt. *En r-c kan vara = en vals (som rullar kring sin axel), något rullat (t. e. en pappers-r) eller något som man rullar upp saker på (t. e. spinrock-s-r).* En r-e silvermynt. Tråden kostar pr r-e: ~. En r-e björntråd. (Trä)r-e att rulla tapetprov på. En r-e äkta kanel Ekenberg-Landin. En r-e näver för uppgörande av eld. En r-e handlingar. Tog ~ fram en r-e mattor, som hon haft med sig A. Frideen. Barkasser hava en kluven eller klykformad förstäv, försedd med r-e, i vilken ankartåget lägges, då båten ~ skall halas till ankarplatsen Nord. Fam.² Flickor med polkahår och flickor med r-e i nacken Jeanna Oterdahl. Alun-l. rakstens-r-e, att användas efter råkningen. Duk-r-e lindad med silke, att rulla ihop finare dukar på. Frimärks-r-arna, vilka man önskade ersätta med de gamla frimärkskartorna 1921. Kvitto-, räk-nemaskins-; pergament-, kart-, bok-; induk-tions-, slang-, kabel-; massage-; tråd-, tobaks-r-e. Res-r-e av blommigt gummityg med 6 fickor och svamppåse P. U. Bergström. Sy-r-rar för resor Sv. Dagbl. 1922. **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet 'rulla'. **Syn**. (mer l. mindre nära stå:) vals, cylinder, spole, bobin, kavle, kavel, stång, kapp, ibl. valk l. (rund) packe, bunt, bal, faskikel, bylte, nessår (som hoprullas). — **Rullbly**. R. ~ bredd 2 cm., längd c:a 15 cm. Bör aldrig saknas vid fisketurer Åhlén & Holm. -**bredd**. Sulfit-omslagspapper å vanliga r-er Sv. Dagbl. 1917. -**diameter**. -**film**; -skamera. Motsatt 'planfilm'. Av r. är det speciellt kinofilmen, som förtjänar fysikerns uppmärksamhet Arv. Odencrans. -**form**; -ig (-t). Försändelser i r., innehållande kartor eller planscher Ritboken. Såvida ej pappret skall användas i r. för rotationstryck, tapet- eller påstillverkning m. m. Nord. Fam.² — *Rent r-iga [bobiner] ib.* -**handtag**. -**hål-lare**. [Kastspö med] öglor för reven att löpa i samt r. av mässing Åhlén & Holm. -**ställ**. R. för toalettpapper 1915. -**tobak**. Några pipor norsk r. A. Behm. Tog fram järnpipan och ett stycke r. ur flickan och började karva T. Berg. -**tråd**. Priset på r. höjes

1920. R. nr 20. 50 gross r. Annons 1917. **-vev. -ätgång.** R-en uträknas därför lätt, sedan man uppmätt rummets omkrets (ifråga om tapeter) Ahlén & Holm.

— **Rullning**, -en, -ar. Jfr rulla³. Här blott spridda ex.: **I.** Enkelt. *Hjulens r. Vågens arlägsna r. V. Loos.* — Avsett för cigarrettrullning. — Tvärskeppsrörelsen kallas *slingring*, då den häftigt sker åt båda sidor, r., då sidorörelserna äro maktiga d. v. s. ske utan våldsamt S. Christenson. En och annan fiskebåt ligger med klappande segel i den svaga r-en C. T. Holmström. På grund av fartygets r-ar. — Millionrullning. — Med stark r. på r'en. — Göra fruktansvärda ögonr-ar. **II.** Ssgr. R-sfriktion. De av r-smaskinien till en klump sammanpressade [fej]bladen Nord. Fam.² R-srörelser i sjögång ib.

Rulsa, -an, or. Liksom 'rulta' etc. föga anslutet till föreg. grupp. Ldls. Jfr rul. *Piskade mig, så att jag ännu har r-or på benen* Hj. Bergman. R-or efter kappar Hans Cavallin, öv.

Rulta¹, -an, -or. Anslutningen till gruppen rulla³ svag. Knubbig o. klumpig l. ovig liten gumma l. flicka. En r-a, som endast på mycket långt håll kunde vara släkt med Venus Hj. Bengtsson. Josephine Baker gnodde och gymnastiserade med den lilla r-an, så att hon fick litet fason på henne ~ G. Widegren. — Seså, lilla r-an, visa, att du kan stå på bena! Dottern, en näpen liten r-a. **Syn.** ibl. tulta. — **Rulta**², -ade. Därefter r-ade gudmor Eulalia, som var tung som ett bylekar Agnes v. Krusenstjerna. En liten struttande major, som r-ar i väg till sin klubb Öv. fr. G. K. Chesterton. Torkade sig om munnen med avigan av handen och r-ade uppför trappan. Gäskaren hade alltså fått lära sig, att det var mest passande att gå sakta och r-ande. Ett r-ande svin. **Syn.** (mer l. mindre nära:) stulta, gå tungt l. välla sig fra'm, strutta, tulta, vaggas. — **Rultig**, -t, -are; -het. En r. unge V. Benedictsson. [Murre är ännu] för r. i kroppen, han saknar all smidighet Rosa Fitinghoff. Litet r. hade hon blivit och grå förstås, men sina vackra ögon hade hon kvar Hugo Svensson. En ~ dryg och r. halvbondepatron O. Högberg. Med r-a ben Bruno Nylander. — En liten r. ätting med äkta munk E. Lindorm. **Syn.** (tjock o. fet o.) rultande. fetlagd o. tung i rörelserna, klumpig (o. vaggande), (liten o.) knubbig, rund o. ovig.

Rum¹, -met, =. **A**) Enkelt. Bet. ej säll, svårskilda. **I.** Rymd o. d. Mest sing. *Tid(en) och r(-met)*. Oberoende av tid och r. *Utsträckning i tid och r., i r-met.* Lufttomt r. Varje kropp intar ett visst r. — Över oceanens öde r. Hj. Edgren. *Ett tomt r. i världsrymden.* De tidsrum, över vilka vår diskussion spänner J. G. Andersson.

II. Plats, utrymme o. d. Egentl. o. bildl.

1) Plats o. d. **a)** *Ha ett r., sitt giuna r. bland samtidens främste. Inta sitt r. bland, i ~. Torde få tillerkännas (ett) r. i främsta ledet bland ~. Inta första, främsta, ett bemärkt r. bland ~. Det blir inte lätt att fylla r-met efter honom.* — Komma, sättas i första r-met på förslag till ~, i första förslagsr-met. *Icke få (något) förslagsrum.* — Sådana hänsyn måste här komma i andra r-met. — Även till 2: *Lämna, bereda r. åt ~. I haven ett r. i vårt hjärta* Bi-beln. Och hans muntra leende lämnade r. för ett uttryck av ~. *Våren har redan ~ lämnat r-met åt sommaren.* Då den första glädjen började lämna r. för sund eftertanke. — *Lämna r. åt en insändare ta emot l. in.* **b)** *Äld. Och detta är sannerligen ett heligt r.* **2)** Utrymme o. d. **a)** *Behöva, kräva, (upp)ta mycket litet r. Paketet tog lika stort r. som gunnan.* Hur många kan det få r. där? *Å, där är (gott) r. för 30 personer. Finns det r. för en till i vagnen? Maka dej, så ja också får r. i bänken!* *Självspeglingar tar alltid ett avsevärt r., upptar alltid för stort r. i hans diktning. Sofjan får ju inte r. här. Har du r. för ett par stolar till på din veranda?* **b)** *Lämna r. mellan orden, för namnen. Här finns ett tomt r., som helst borde fyllas. Mellan, tom; svaj-, spel-, svängrum.* **c)** Ibl. även till I. *Ge r., ge r., här kommer kungen! Ge r. för, åt miss-tankar. Och ger i enskilda fall ej sällan r. för invändningar H. Geijer. Giva lastarenom r. äld. bibl. (jfr lasta²; IV. 57). Som ännu lämnade r. för (vissa) förhoppningar medgav, gav anledning till, möjliggjorde, kunde framkalla. Som kan lämna r. för alla möjliga tolkningar. Lämna r. för tvivel.* **d)** Märk uttr. 'åga r.' = försiggå, gå av stapeln, inträffa. *Vigseln äger r. i Storkyrkan tisdagen d. 9 juni och förrättas av ~. Vad som där ägde r. blev för alltid förborgat.*

III. Boningsrum o. d. **1)** *R. att hyra. En våning på, om fem r. och kök. Bredvid dem bodde det gamla vaktmästarparet i r. och kök Lydia Wahlström. Möblerade r. R-men äro, för att vara i vår tid, ovanligt stora, och det är högt i tak. R. med egen ingång. Bor i ett litet r. högst uppe under taket. R. åt solsidan, gården, gatan, söder. R-men ligga i fil. R-men ligga på nedre botten och passa till affärslokaler. Ett vackert (söder)rum med balkong. R-met näst intill tjänstgör som handkannmare.* **2)** **a)** *Det blir inte lätt att få, skaffa sig r. där nu under festligheterna! Alla r. upptagna (långt i förväg).* Ta r. på hotell. Beställa r. på Stadshotellet (för två nätter, över natten). Har ni några r. lediga? *Ett billigt (enkelt) rum 3 tr. upp. R. för resande.* — *Enskilt, halvenskit r. (på sjukhus) x allmän sal.*

b) Märk en del uttr. *Hålla sig på sitt r.* ibl. = inne. *Arrest på r-met.* Det går en ängel genom rummet när det plötsligt blir ett uppehåll i ett livligt samtal. *Han ä ju så rustik, så man kan inte ha'n i möble-rade r.* Och honom avskydde jag, så att jag knappt kunde vara i r. med honom Hj. Bergman. Och vi skulle bo »på r.» som självförsörjande unga kvinnor (x inackorderade) Ellen Lundberg-Nyblom. **c)** Som sista ssgs- led. Ex.: *Dagrum och sovsalar. Arbets-, bad-, bagage-, bok-, daglig-, dam-, disk-, enkel-, för-, förvärd-, förvarings-, gavel-, gårds-, gäst-, hotell-, hus-, kapp-, klass-, kok-, kontors-, lager-, lyx-, läs-, maskin-, mat-, mottagnings-, portvakts-, prakt-, prov-, resande-, rök-, samlings-, sjuk-, skol-, skriv-, skräp-, skydds-, sol-, sov-, student-, toalett-, uppacknings-, vaktmästar-, vardags-, vinds-, vänt-, ytter-, ämbetsrum.*

IV. Sjövä. Lastrum. *Vid Bornholm hade de haft sex fot vatten i r-met och fått söka nödhäm i Ystad H. Mörne.* **V.** Avdelning o. d. **1)** Bot. m. m. *Kärnhuset [hos rosenhögern] oftast med rundad omkräts, smala r. och långa, oftast slöa kärnor* Eneroth-Smirnoff. *Kapsel med tre r.* **2)** *Portmonnäväska med ~ ett stort och ett litet r., spegel, skrivplån och blyertspenna. Herrportmonnå med 3 rum och 2 biljettfickor. Penningskrin, avdelat i trenne r. Kappsäck med två r. Logrunn.* **3) a)** *Lagrum* ställe l. paragraf i lagen. *Som enligt sistberörda författningsrum förtullats såsom ~.* **b)** *För innehavare av s. k. hemrum i Thunskas stipendiestiftelsen (x reserum) Annonns, Ups. Nya Tidn. 1935.*

B) Ssgr ha i regel rum-s, ngn gång växlande med rum- (t. e. rum(s)kamrat; särsk. i pres. part. o. några filosofiska enbart rum-.

Syn. A) I. rymd, rumsbegrepp, utsträckning (i r-met), ibl. vidd l. område; **II.** plats, ibl. nummer (i tur l. ordning); ställe, lokal; ibl. sittplats; utrymme, kapacitet, förmåga att rymma; möjlighet; mellan- l. tomrum, ledigt rum l. utrymme, ibl. avstånd l. intervall; **III.** bostads- l. böningsrum, husrum, ibl. (natt)logi; (ibl. nära:) kammare, sal l. d.; **IV.** lastrum; **V.** avdelning, ibl. avbalkning, fack, 'ficka'; (ibl.): paragraf, artikel, passage l. 'ställe' (i skrift).

— **Rumbesparande.** *Den praktiska och r. metod att anföra sammansättningar som SAOB nu använder* Gust. Cedersjööld 1914.

-fyllande; -ning. *Tjänstgöra enbart som r-ande, som r-ning* ibl. = som staffage. **-lös;** -het. *Evigheten viskar i våra öron suset från r-a vidder* Gust. Hellström. *Tid- och rumlöshet.* **-sparande.** *R. metoder.*

— **Rum- l. Rumsbeställning. -kamrat.** Mest med -s-. *Ett riktigt mönster för en rumkamrat* Ad. Hillman.

— **Rumsadverb.** Språk. *R. som 'här, där, varest, vart.* **-antenn.** *En r., som*

ersätter de vanliga luftantennerna Sv. Dagbl. 1919. **-arrest.** A. på sitt rum. *Krigs. o. friare. Jag straffade henne då med tre dagars r. på kaffe och bröd, och ~ Öv. fr. 'Multatuli'.* **-begrepp(et).** **-belysning.** *Friluftsljus eller r. fotograf.* **-betydelse.** Språk. *Ordet har här r.* **-dager.** *I friluft el. i r.* Nord. Fam.³ **-dekorat|ion;** **-ör.** **-dresserad.** Om hund; d. för att vara inne i rummen. **-driv|a;** -hus; -eri; -ning. *Trädg. Arter, som kunna r-as, ägna sig för r-ning.* *Narcisser ägna sig utmärkt till r-eri* Trädgården, 1918. **-föreställning** fil. **-golv.** *Stationsvägen, som mest liknade ett sandstrött, knastrande r. att köra på.* **-granne.** Som håller till i samma l. i angränsande rum. **-gymnastik.** *Ta r. varje morgon.* **-hyra.** *Kn-går bara den till 70 kr. i månaden.* **-inredning;** -sexpert; -skonst(en). *En r. från karolinsk tid har museet fått som gåva av friherre August Trolle Löwen, Trollesund, vilken ~ Andr. Lindblom. Biträder (som samkrdd) vid r-ar.* **-interiör.** *En sällsynt vacker r. (från gustaviansk tid).* **-kaktus** (x) särsk. drivhuskaktus. **-kall.** *En handduk, doppad i r-t el. kallare vatten och väl urvriden* Isr. Hedenius. **-kamrat** se rum- l. rums-. **-kant.** Sjövä. Jfr rum¹ A IV. *Lämparna hoppade ibland upp på r-en* B. Sjödin. **-kultur,** trädg. *För r. i vanlig blomkruka.* **-kypare.** **-luck|a,** sjövä. Jfr rum¹ A IV. *Lastningen var slut, de tunga r-orna voro på och ~ A.* *Klinckowström.* **-luft.** *Man skyller på r-en. att den är för torr* B. Kajanus. *Då ytterväggen avkyles under r-ens daggpunkt* Nord. Fam.² **-miljö.** *En serie r-er från 1500-talet fram till mitten av 1800-talet* T. Fogelqvist. **-städerska.** **-svit.** *Hyrde en r. på det finaste hotellet.* **-tak** plafond, innertak. **-tapet.** Motsatt t. e. tambur- l. kökstapet. *R. med bottentryck i grdt.* **-telefon.** **-temperatur.** *Experimentet gjordes vid vanlig r.* R. Sernander. *Torktid 12 timmar i r. (för en kopalferrnissa).* *Leva i 26—28 graders r.* **-termometer.** **-uppassare.** **-uthyrare.** *Och det dligger husbonde och r. tillse, att ~ Sv. Dagbl. 1920.* **-van;** -a. *Doggtik av god ras, tigrerad, r. ~ Annonns 1916. — De små sorger och motigheter, som alltid möter en ung hundvalp, innan han lärt sig r-a* A. Knöppel. **-varm.** *Genom vistelse i ren, r. luft ~ V. Nasiell. En r. glasveranda på villans framsida* Sig. Dahlbäck. **-värme.** *Vid vanlig r. Och så fick isen smälta av r-n* G. Bodman. **-växt.** A. Törne, *R-ernas vinterskötsel, Sthlm 1933.* *R-erna och värmeledningen.* **-åskådning** fil.

— **Rumlig l. Rumslig,** -t. Gärna fil. **I.** Ex. utan -s-. *Skulle man således icke kunna säga, att det rumliga och det tidliga ~ äro så oskiljaktiga, att ~ C. J. L. Almquist. En konkret r. situation* J. Landquist. **II.** Ex. med -s-. *Läran om själens rumsliga karak-*

tär Nord. Fam.² *Såväl rent r-t, som då det är fråga om två partier Karl Ägren.*

Ru^m2, [-t, -mare]; -skots (adv.). Sjövä. Blott i några få (fasta) uttr. Anslutningen till de föreg. mkt svag. **I.** Enkelt. **1)** Sjövä. **a)** *Stora skepp behöva r. sjö. Hålla sig ute i r. sjö. Söka r. sjö. När vi åter kommit ut i, fått r. sjö. Manövrera i r. sjö.* **b)** *R. vind som blåser in akter om tvärs; ibl. all vind akter om bidevind. Vinden kom r-mare in mot natten och ökade farten Ernst Lundström.* **2)** Friare. *Efter en r. tid återvänder han till ~ Strindberg. Hinner det gå om en r. tid, innan ~ H. Wigert-Lundström.* **II.** Ssg. *Segla r-skots för en slör, för rum vind. Och kunde sedan falla på och segla r-skots hemöver Erik Sparre. Att en r-skots-seglande skall hålla undan för en, som ligger bidevind o. s. v. Emil Smith.* **Syn. I. 1)** **a)** öppen, vid, rymlig, med manöverfritt utrymme, där det finns gott rum att segla o. driva; **b)** förlig, gynnsam, gynnande, ibl. akterlig; **2)** rundlig.

Rumba (akut l. grav); -an. Åtskilligt tyder på, att den stundande säsongens mode-dans blir r-a, ~ nationaldansen från Cuba juli 1931. *De dansa tango som en dröm och r-a, så den ser ut som en fin dans ~ Gunilla Wettergren. — En r-arkester spelade oavbrutet, mest r-a, så fascinerande, att ~ ib.*

Rum|a, -ade, [-as]; r-a om n m. fl. se om-r-a osv.; -ar|e (-e)n, -e; -tag m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. *Han r-ade inte, söp inte, men han gick på kafferep. Jag har spelat kort och rulett, | jag har r-at med vänner B. Gripenberg. Det r-ades vilt i den lilla staden på den tiden. R-a och leva om. II. En notorisk r-are och spelare. — Hans [Nyboms] allbekanta r-areliv K. Warburg.* **Syn.** se ruckla (under ruckel²). — **Rummel**, rumlet; -kurre (vard. = rumlare) m. fl. **I.** Enkelt. *Själv var han alls inte begiven på r. Håll dig hygglig och låt det inte bli något r. den här gången! A. Mörne. Att jag var på hemväg från ett r. Strindberg. Där är r. och svir var natt.* **II.** Ssgr. Ex.: *Som aldrig varit något annat än en r-kurre och en oddga S. Lagerlöf. Och ungherrarnes s. k. r-liv klandrades skarpt J. G. Arsenius. Få olyckliga r-vanor.* **Syn.** se ruckel².

Rumör, [-et]. *Det blev ett r. [när det upptäcktes, att takstolarna var genomrutna] Hj. Bergman. Och det blev ett våldsamt r. om den saken Alma Söderhjelm. De ställde till ett r. i barnkammaren, så man trodde taket skulle lyftas. Göra (ett fastligt) r. Tills r-et faktiskt blev outhärligt. — Blåsten förde ett r., som om ~ Ellen Wester, öv.* **Syn.** (a)larm, (o)väsen, bråk, gny, stoj, buller, leverne, 'liv'. — **Rumörmästar|e**; -inna. Bråkstake, bråkmakare, bullerbas(ius), orostiftare, orosfågel; lustigkurre,

upptågsmakare; rolighetsminister, den som står för underhållningen i en glad sällskapsklubb, arrangör, 'klubbmästare'. *Håll efter den lilla r-n, de behöver han! — Där Harald Wieselgren var r-e i ~ familjen C. G. Laurin. — Därifrån steg han till logens M. G., en mystisk förkortning av ordet Muntergök, en mystisk förkortning av ordet Muntergök, som vilket r-en betitlades B. Sjöberg. — Var ~ icke blott jakternas ledare, utan även vilostundernas r-inna V. E. Öman.*

Rumpa, -an, -or. Ordet undviks ofta som lågt (särsk. i bet. 1). Formen 'rompa' (-å-) verkar dialekt. **I.** Enkelt. **1)** *Ge bråkmakarn en fot i r-an! [Babianernas] hår-lösa r-or skeno som blodapelsiner i solskenet C. Lagercrantz.* **2)** *Korna satte r-orna i vädret och kesado iväg. Kommer väl åter den dagen, då kon behöver sin r-a. Det är ej längesedan katten sam över sundet, r-an är vdt. — Men när det blir sopp, / ränner korna som galna / med rompan opp Gunnar Beskow.* **II.** Ssgr. Ex.: *Min käre Carlander ser ut som en r-dragen hund Hj. Bergman. — Kom ~ hem lika skamsen som en r-huggen hund V. Moberg. Arbetslöshetskommissionen r-hugges Sv. Dagbl. 1926. I sina löjliga ~ r-huggna rockar Gunnar Cederschiöld. — Men ska jag ha en hund, nog fasen ska du vara skaft på'n, för en romplös racka ~ Erik Sparre.* **Syn. I. 1)** bak(del), stuss, stjärt, säte, 'akter(del)', 'ända'; **2)** svans; **II.** (r-huggen): med stubbad svans, stubb-svansad, (bildl.:) tvär- l. avhuggen baktill; grundligt (av)snoppad, snopen, skamsen.

Rumster|a, -ade, [-as]; r-a om n; -ing (med plur.). *Att stöka och r-a i byrdar och skåp Dagm. Sommarström, öv. Dånger i dörren, ropar åt Efraim, bråkar i spisen och r-ar i skänken Irja Browallius. Där de r-ade i lägenheten, så det såg ut som om hummerna varit där. Han r-ar med rättare och ser ofta själv till arbetet på åkrarna. Allt r-andet med jord, bindslen och plantor A. T. Gellerstedt.* **Syn.** stöka (o'm l. ti'll), 'fäktat', ibl. omriva n l. omröra n, ibl. flänga l. fara omkri'ng; (ibl.:) ta itu (med), bråka (med).

Rumän, -en, -er l. **Rumän|ier**, -iern, -ier; (-i)sk (-t; -a = kvinna l. språk). *R-ernas språk (r-iskan) tillhör de romanska språken men är starkt uppblandad med andra språk (slaviska, grekiska, turkiska, germanska osv.). Mattor och andra alster av r-sk hemslöjd. R-sk folkpoesi översatt av Talis Qualis. Svartögda r-(i)skor.*

Runa¹, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Den äldre l. samgermanska runraden innehöll 24 r-or, den yngre, vårt vanliga runalfabet, har blott 16 typer. När r-orna veke för det latinska alfabetet. Stungna r-or (stunget 'i' betecknar 'e'), stavlösa l. hals-singer-or, lönnr-or och troll(doms)r-or. Sten med drakslinga och r-or. Asmund ristade*

*r-orna. Magiska föreställningar, knutna till r-orna och deras bruk. Exempelvis i Dalarna användes stundom ett slags r-or på husgeråd i helt sen tid (in på 1800-talet), s. k. dalr-or. Och sten, | vars r-or tala mäktigt än | om forna bragder A. Jensen, öv. Skånelagen, skriven med (stungna) r-or vid slutet av 1200-talet. R-ornas användning utanför det monumentala. Binda ngn med (troll)r-or. 2) Friare o. bildl. Mest skr. o. skönl. a) Månen berättar mig i silverne r-or | om landet som icke är Edith Södergran. Den kalla natten, | vars blida spår så djupa r-or rita A. Österling. b) Med ngn anslutning till runa². Nej, nej, Maisie Macdonald kunde helt säkert lära honom den r-a, som kunde förhjälpa honom bliva kvitt sin börda Öv. fr. 'Fiona Macleod'. Därpå framsade hon, bugande sig, långsamt de få raderna i den gamla, gamla r-an ib. c) Rista en (minnes)-r-a över ngn teckna hans minne. Dödsr-a. d) Vem skall väl efter Erik Gustaf Geijers död kunna föra den svenska historiens r-or? föra dess sak, föra historieforskningen framåt. Nu finnes ingen att föra våra r-or efter honom taga upp hans mantel (o. hedra vårt minne i saga o. sång). II. Ssgr ha i regel run-, säll. (skönl.) rune-, ngt oftare (ävenledes skönl.) runo-. I sista fallet kunna de ngn gång vara svåra att skilja från ssgr till runa². På de två sista ssgsformerna (ofta mer tillfälliga) anföras nedan endast ex. **Syn. I. 1)** runtecken l. runbokstav (hos de gamla germanerna); **2) a)** (betydelsefullt l. djupt l. magiskt) märke, trolldomstecken, magiskt (runo)tecken; **b)** magisk formel, trollformel, trollsång; **c)** 'minne', döds- l. minnesruna.*

— **Runalfabet.** *R-et, efter de 6 första tecknen även kallat 'futhark' ~. **Syn.** ibl. runrad. -binda. Trollbinda med runor. -bokstav. -djur. Fackl. Se runslinga I. Den ram, i vilken inskriften är anbragt, utgöres av två r., vilkas ~ O. v. Friesen. -fattig. De r-are trakterna O. v. Friesen. -forskare; -ning. -häll. Mindre vanl. än 'runsten' o. mer skr. (ofta skönl.). Ofta om liggande (jordfast) håll l. om större sten. Där en väldig r. vart rest på hans [Verelii] av tuenne lönnar beskuggade gravhöj ~ Joh. Nordström. -inskrift. Svårtolkade r-er. De urnordiska r-erna. -kalender se runstav. -kav|el l. -kav|le. Runristad kavle till trolldom l. d. Spökets bindande medels r-eln Herm. Geijer. -konst; -när. R-en var ju vida spridd i Norden och ~ O. Walde. -kunnig; -het. -kunskap. -lära. Liljegrens R-a, Sthlm 1832. -magi; -magiker. (Läran om) runornas användning i magiskt syfte. S. Agrell, Lapptrummor och r. (1934). En utövare av r-n T. E. Karsten. -minnesmärke. -märk|a; -e(sberättigad). R-et är ett kvalitetsmärke för svenskt smör avsett*

för export. R-et anbringas på emballaget för svenskt smör, som fyller vissa av 'Smörprovningarna' kontrollerade egenskaper. Mejerier med rätt att r-a smöret Sv. Dagbl. 1911. Det r-esberättigade smöret ib. — R-e även för ägg? [liksom för smör o. fläsk] Tidningsrubrik 1931. -mästare. Dels = (fullård l. utmärkt) runristare; dels = runmagiker. 1) En bok om Sverges r. Arth. Nordén. 2) Stor trollkarl och r. Em. Linderholm.

-rad. Ibl. = runalfabet. Den samgermanska r-en ~. R-ens bokstavsnamn och uppställning. -rik; -edom. Näst Uppland äro Södermanland, Östergötland och Gotland de r-aste landskapen. -rist|ad; -are; -ning. Det r-ade hornet från Gallehus. [Stenens] r-ade del O. v. Friesen. R-ade minnesvårdar T. J. Arne. — E. Brate, Svenska r-are. — Upplands rikedom på r-ningar ~. -skrift. O. v. Friesen, Om r-ens härkomst. Skånelagen i r. -sling|a. 1) Egentl. R-a, bildad av orm eller drake ('rundjur'). 2) Bildl. Det är mig kärt att i detta sammanhang fästa en r-a kring namnet Helge Lindholm, som ~ E. Palmstierna. -stav. Kalenderstav l. (ständig) almanacka, ristad på trä, 'årsstav'. R-en, ofta i svärdform och även kallad 'primstav', har nyttjats hos oss ända in på 1700-talet. Av de omkr. 1000 kända r-arna härstamma de flesta från det gamla Linköpings stift (dvs. Östergötland, Småland, Öland o. Gotland), Uppland och Dalarna. -sten. Minnessten ristad med runor. I. Enkelt. Sverge har enl. nyaste beräkning o. 2,060 r-ar, därav inemot 1,000 i Uppland, Danmark (inkl. Skåne) över 200 och Norge ett 50-tal Sv. Uppslagsbok 1935. De tidigaste skandinaviska r-arna daterad till omkr. 400 e. Kr., huvudmassan stannar från 1000-talet. I Norden ha jämsides med r-ar funnits stenminnesvårdar utan inskrift, s. k. bautastenar, vilka ~. R., ornerad av ristaren Fot, Vårdsätra (nära Uppsala). F. Plutzar, R-arnas ornamentik. II. Ssgr. Ex.: R-sfragment, insatt i kyrkogårdsmuren. E. Linderholm begär anslag till en r-skarta över Sverge och Danmark 1931. R-sornamentik. Uppland är den germanska världens r-srikaste bygd O. v. Friesen. -tecken. -tyd|are; -ning (med plur.). -uppteckning. Bevärad i r. -urkund.

— **Runerist|ad.** Skönl. liksom de följ. Allt ont han övervinner | med r-at svärd Olle Arbman. -skrift. Ormslingan slog sin ringel, full med r. Tegné. -svärd. Nicander, R-et och den förste riddaren.

— **Runohäll.** Skönl. för det vanligare 'runhäll', Grå och dyster står r-en Olof Bruno (1918). -mästare. Var deras bästa r. voro till finnandes S. Lagerlöf. -rik. Sörmland, det gröna r-a landet ~ Hugo Ekhammar. -ristad. Och vandringsmannen, stödd mot r. vörd Raf. Lindqvist, öv.

— **Runolög** (-åg; -en, -er; -i (-e)n). Runforskare (resp. runforskning, runlära).

Runa², -an, -or. Finsk folkdikt, runsång (ofta om Kalevalasång). Ordet är i det hela väl skilt från runa¹, dock finnas fall då detta i bildl. användning närmar sig runa². Så även ngn gång i ssgr. **I**. Enkelt. Överallt upptecknade Lönnrot de r-or, som levde på folkets läppar, och snart fanns i hela Karelen ingen runosångare, som kände flere r-or än han B. Estlander. Lönnrot omarbetade och hoparbetade de insamlade r-orna till ett stort epos, som han kallade Kalevala; andra upplagan därav utkom 1849 och omfattade 22,795 versrader, fördelade på 32 r-or. De i Ingermanland upptecknade ~ Kuller-vorunorna. **II**. Ssgr ha i regel runo-, ibl. därjämte run-. Ex.: **1**) Runo-. Rometern består av 4 trokéer i varje versrad, har ej strofindelning eller slutrim, men däremot allitteration (dock blott inom samma versrad); utmärkande för r-ometern är även parallellismen. Det r-orika Karelen S. Lagerlöf. Z. Topelius d. ä., r-osamlare. Lönnrot, R-osamling om Väinämöinen. När ~ r-osången ljuder ~ E. v. Qvanten. Karelska r-osångare. R-utgivare. **2**) Run-. Mindre vanl. variant. T. e. Kantelesång, varvid runsångare och runsångerskor uppträdde Ups. Nya Tidn. 1935.

Rund¹, -en, -er. **1**) Skönl. På ättelhögens välda r. And. Anderson. Nu beder all jordens r. / sin fredsbön till världarnas Herre E. Brogren. På jordens vida r. Ty vår är hela jordens r. Och himlen lyser upp sin r. / ännu en timme blott ~ K. A. Melin. På hünlar-en. I stjärnsådd himmelsrund Tor Hedberg. Där Skejber speglar sitt raggiga bryn / i Djursjöns källrund om kvällen Joh. Nordling. Svärdsklang mot skölder-er K. G. Ossiannilsson. **2**) En r. av urtid'srestta stenar O. Thunman. Altarrund. — De satte sig nu i r. kring brasan. I systrars r. I syskonr-en. Bryta sig ut ur brödrar-en. Den ädla sångarr-en. **3**) Kanske oftare 'rond'. **a**) Och mångubben tittade till dem ibland, / där han gick den nattliga r-en Emil Norlander. Gå sin vanliga r., göra en r. i, kring, genom staden. **b**) Fast nionde året / redan har lupit sin r. B. Risberg, öv. Otaliga solar ginga i ririrande r. ~ V. Almqvist. **c**) Ute i Europa gjorde protektionismen och statsocialismen sin r. i katedrar och ~ B. Estlander. Tsynnerhet när smittosjukdomarna gjorde sin r. i trakten Elis. Wærn-Bugge. **4**) Idrotts. Oftare 'rond'. Simning ~ Första rund (8 heats) Olympiska spelen, 1912. **Syn. 1**) klot, valv, rund l. välvd yta l. vidd l. rymd, rundel; **2**) ring, krets, cirkel, krans; 'kedja'; **3**) rond; slag, kringvandring; ibl. kretslopp; **4**) omgång. — **Run**², -t, -dare. **A**) Enkelt. **I**. Adj. **1**) Egentl. **a**) Innan man ännu visste, att

jorden var r-d som ett klot. R-da pepparkorn. R-da tomater och ovalr-da (ovala). Tillplattat r-d (plattr-d). R-d och fyllig. R-d och knubbig. Med (barna)r-d och rosig kind. Blev litet r-dare i kinderna ~. Med r-da, smidiga lemmar. Flickr-da former. Kulr-da karameller. Äppel-, ärr-d. — Ägg, oval-, lång-, flatr-d även till c. **b**) R-d som en vals (cylindrisk). De höga, raka, jämnr-da ~ stammarna. **c**) Krets- l. cirkelrund. Månens r-da skiva. Ett ansikte, r-t som full-månen. Riddarna av r-da bordet. R-d eller oval spegel? Och skriver med sina största och r-daste bokstäver ~ Curt Berg, öv. — Under det hennes ögon stodo r-da av förvåning. **2**) Bildl. **a**) I r-t tal avrundat, jämnat, ungefärligt. R-d summa jämn(ad), ofta: slutande på tiotal. Tjänat r-da hundra tusen på affären jämnt; ibl. fulla l. dryga. **b**) En r-d tid rundlig. Festen fortgick på gammalt vis i r-da tre dagar (hela) B. Estlander. Slugers förstånd stod stilla i fem r-da minuter ('fulla') Th. Renvall. **c**) Jfr II l d. Man kan servera dem de r-daste löften och lova dem all världens härlighet utan att ~ E. Lindorm. Skänka med r-d hand frikostigt. Mormor visste allt, och hon gav honom sin r-da välsignelse i alla hans förehavanden J. Hemmer.

II. Runt som adv. o. prep. (även efterställt). **1**) Adv. **a**) R-t om(kring) ser man endast skog, mörk skog. Vitt ljus, synligt r-t om. **b**) Gå runt se gå (särskrivna ssgr; II. 1451). Irra, jaga ngn, kantra, slå, snurra, virvla r-t se verben. **c**) Upprepat. Även ssg (ibl. med bindestreck). En karusell på gott och ont, som ständigt susade r-t, r-t Ester B. Nordström. Som en tjur, vilken ~ går där r-t r-t, visande sina stora ögonvitor Agnes Byström-Lindhagen, öv. R-t, r-t sprang hon kring husbonden under ljudligt skall S. Dahllöf. — Ibl. (särsk. i smtl.) även De går rund(-)rund i skallen på mej (utt. ru'n-ru'n); även 'rund-runt'. **d**) Bildl. Jag födde upp en jaktfalk, det tog mig r-t ett år (jämnt, ett helt) Erik Blomberg. — Lovar r-t och hålla tunt frikostig i löften men dålig i uppfyllande. Att vad herrarna i Kampsax lova r-t hålla de än r-dare Maud v. Rosen. Ty hoppet alltid lovar r-t / men verkligheten håller tunt Ernst Wallmark. **2**) Prep. **a**) Som virats r-t en stomme av trä. Soldaterna, som trängdes r-t elden. Bänkar av björk löpte r-t hela rummet ~ J. Hemmer. Och vita spetsar r-t ärmarna. R-t hörnet. Som gått r-t huset ~. På dess första resa r-t klotet. Och r-t hela världen tillverkas kölnervatten efter olika recept. Hundarna, som sprungo r-t benen på oss ~. **b**) Efterställt. Kobben var icke större, än att man kunde gå den r-t på femton minuter Strindberg. Mälaren r-t. Jordan r-t på 80 dagar. Zicirko vann Europa-runt(flygningen)

1932. *Kuska Frankrike r-t med en cirkus. Rånde staden r-t för att låna 400 mark ~. Och ett par dagar valsade vinden kompassen r-t ~ 'S. Sylvander'. Året r-t.*

B) Ssgr ha *rund*, i pres-particip ngn gång växlande med *runt*; 'runtom' m. fl. ha enbart *runt* (de särskilvas ofta).

Syn. A) I. 1) klot, ärt, kul, cylinder, vals-, cirkel-, krets- i. ringformig, cylindrisk, (ibl.:) trind, rundad, knubbig, fyllig; **2)** (ibl.:) jämn(ad), avrundad; ungefärlig; full, hel; rundlig; **II. (r-t):** omkring, (i)kring, i cirkel, ett (helt) varv (runt); frikostigt, rundhänt.

— **Rundaktig**, -t. Skr., mindre vanl.

-armad. *En liten r. tös. -ban|a; -elopp* m. fl. Idrotts. *Edsvikens r-elopp* dominerades av motorcyklisterna; *försöket med r-a lyckat* 1928. **-bark|a; -ning.** [*Propsen*] levereras vanligen *r-ad* H. Juhlin Dannfelt.

-barmad. Gärna skönl. *Denna r-e, mörkögda dam* Aino Ackté. **-bild** ibl. för 'panorama'. **-bladig**, -t. **-blick. 1)** *Efter en ny r. genom salen* R. Schildt. *En r. på rummets väggar visade idel porträtt av ~* S. Siwertz. *Efter en sista r. över landskapet ~* Strindberg. — Närmare **2):** *I solhelgängen låg ön nedanför utbredd i en enda r., med skogar, åkrar, ångar, stugor ~* ib. **2)** *Den präktiga r-en från terrassen utanför borggården* V. v. Heidenstam. **3)** *Rent bildl. Den lille bereste polacken, vilken besatt en r. och ett kunskapsförråd, som var häpnadsväckande* V. Hammenhög. **Syn. 1)** blick runtom; **2)** rundsikt, rundsyn, panorama; **3)** kringsyn(thet), omsikt. **-boll.** En s. k. 'större friluftsslek' med slagträ o. slagboll.

-bottnad. T. e. R. *jolle, kastrull. -brev.* Rundskrivelse, cirkulär. **-brännar|e.** *En vanlig fotogenlampa med 14 linjers r-e* Nord. Fam.² *Rogen ~, som drar mycket gas, användes endast för bryning av steken* 1917.

-byggnad. *Skeppsholmskyrkan i Stockholm är en r. från förra hälften av 1800-talet.*

-båg|ad; -e; -efönster l. -sfönster m. fl.; -ig (-t). Jfr romansk (stil). *Mellan sirliga kolonetter i de små r-ade fönstren blicka vi ~* V. Langlet. *R-arna tillhöra den romanska stilen. Den slottsartade utbyggnaden ~ med dess r-efönster* Sven Hallström, öv. *I r-sfältet ovanom cistärnen ~* Y. Hirn. *Domen i Pisa, r-sstil, 1100-talet. Genom ett r-svalv kommer man ~* C. A. C. Lewenhaupt. *R-iga, tegelomfattade öppningar för kanoner* Aug. Hahr. *Små r-iga fönsteröppningar* C. G. Brunius. **-dans.** *Valsen, uppfunnen 1780, var den första r-en (dans vari kavaljeren för sin dam genom att lägga armen om hennes liv).*

-flygning; -smaskin. *Det är inte precis något latnansgöra att vara gäst på en r-smaskin* Jöran Forsslund. **-flykt. -form; -ad.** Skr. **1)** *Kyrkan har ej den numera i Abesinien genomgående r-en utan ~* S. Siwertz.

2) *Stora band av r-ade strömoln* Erik Sparre. **-fråga; -ning** (med plur.). Vanligt svenskt ord för 'enquête' (enkät). *En r-a till våra reklamchefer* Sv. Dagbl. 1919. — *En r-ning från jordbruksdepartementet* ib. 1911. **-färd.**

R-en omfattade ca 600 km. samt fyra större alppass Ax. Gadolin. *R-er i Colombo och dess ~ omgivningar* B. Forell. **Syn.** Rundtur, (mindre) rundresa. **-fönster.** *Med tunnkrön och r.* **Syn.** ibl. oxöga. **-gattad**, sjöv. Med mer l. mindre rund akter. **-gång.**

Rasken var nu ute för att få sin utsädesrådg., och det var hans första r. i socknen V. Moberg. *Företa en r. genom byggnaden ~. Ute på r. bland bekanta ~. -het, -en, [-er].* Jfr *rund². Barockens r. och frodighet.* Ibl. bildl. *Ty även den hullingfinaste satir hal- kar av på din absoluta r.* A. Österling.

-horisont. Halvcirkelormad vitfärgad (nummer vanl. mjuk o. fritt hängande) bakgrund på modärn teaterscen (ger illusion av rymd o. ljus vid lämplig belysning). *En ny r. kommer att installeras på Kungl. teatern* Sv. Dagbl. 1920. **-hugg|a; -ning.** *Han och en kamrat slä sig samman och r-a [trä]stycket* E. Mjöberg. **-hult, -et** [l. -en], = [l. -ar l. -er]. Sjöv. Ofta koll. Innefattar ett fartygs rår, spiror, bommar, gafflar, stänger, bogspröt m. m.; ibl. innefattas även master, märsar o. salningar. *Mast och övrig r. göras antingen massiva ~ eller ihålliga ~* G. Gartz. *Mot ett virrvarr av r. och tdg* E. Knape. *Slog båda armarna om r-en* han fått tag i E. Didring. **-hus.** *R. hos primitiva folk.* **-hydda. -häll.** *En inlandsisen slipade r-ar* R. Sernander. **-hänt, =, -are; -het.** *Av naturen r. Den ~ på myntstycken* icke så *r-e* Främlingen I. Lo-Johansson. *Någon r. man mot småfolk var han inte* Hj. Alving. *En r. anslagspolitik. Han försedde sig r. med socker och ~* G. Stenius. [*De fräckaste*] *trakterade jag r. med knytnävarna* Arthur J. Jacobsson. — *De partier ~, som ge de r-aste löftena* Sydsv. Dagbl. 1932. *Och det har genomgående givits r-are i år* (om Uppsala 'julfemma' 1932). — *Om hennes r-het* bottnar i verkligt gott hjärta eller i fäfänga Sig. Westberg, öv. *Nordbornas r-het med pengar ~* I. Lo-Johansson. **Syn.** givmild, frikostig, generös, liberal, spender-sam, ibl. slösande, (ibl.:) rundligen, utan knussel.

-järn, tekn. **1)** *Spanjöletten är en stång av r. med en horisontell kort gripklo i vardera ändan, som ~* Nord. Fam.² **2)** *En mejsel (med halvrund egg), rundmejsel. -kindad.* *R-e landsflickor* Elin Wägner. *Hullig och r.*

-klipp|a, -te, -t, -as; -ning. *I skolen icke r-a kanten av edert huvudhår* Bibeln. *Som mestadels ha sitt skägg kort och r-t* H. Hultenberg, öv. *R-ta naglar. Allé av r-ta granar* C. Svenson-Graner. **-knäppt.** *R-a ~ manschetter* Harry Blomberg. **-kornig.** *R.*

-knäppt. *R-a ~ manschetter* Harry Blomberg. **-kornig.** *R.*

-knäppt. *R-a ~ manschetter* Harry Blomberg. **-kornig.** *R.*

-knäppt. *R-a ~ manschetter* Harry Blomberg. **-kornig.** *R.*

-knäppt. *R-a ~ manschetter* Harry Blomberg. **-kornig.** *R.*

havssand Nord. Fam. *R-t* krut. **-kul|a**. Med införande av räfflade vapen i mitten av 1800-talet ersattes *r-orna* med spetskulor. Gjutna eller pressade *r-or* Th. Högdahl. **-kullig**, -t. *R. hatt. Sitt-r-a* plommonstop ~. — Mellan två *r-a* berg C. Lagercrantz. *R-a* cementhyddor [för ormar] Naturens liv. **-kyrk|a**. Centralkyrka med rund grundplan. H. F. Frölen, Nordens befästa *r-or* (1911). Solna och Bromma *r-or* invid Stockholm. Gravkapell i *r-ostil* Nord. Fam.² **-lag|d**, -t, -dare; -dhet. En vänlig och *r-d* matrona Joh. Jolin. Med ett *r-t*, pussigt ansikte J. Granlund, öv. En vit, aristokratisk hand, smal, *r-d* och med ~ V. Benedictsson. **-lemmad**. En frodig och *r. piga* Ragn. Ekelund. **-log|e**. *R-e* i Gräta by, Nora s:n Manne Hofrén. De ättkantiga s. k. *r-arna* Sven Haglund. **-magad**. De pärlögda, *r-e* barnen ~ B. Gripenberg, öv. — Den *r-ade* likörflaskan ~. **-mask**. Zool. Till *r-arna* (Nematoda) höra bl. a. spolmaskar och trikiner. **Syn.** trådmask. **-mej-sel**. Se rundjörn 2. **-mun**. Zool. Cyclostoma (en grupp bland broskfiskarna). Gruppen *r-nar* omfattar nejonögon och pirölar. De läckra, älliknande *r-narna* om nejonögon. **-mur**. *R-en* har varit 1—1,7 meter bred med ingången i sydöst Har. Schiller. **-målning**; -sbyggnad. 1) *R-en* söker återge utsikten från en bergstopp, ett torn l. d. I Berlin visades då [1888] flera jättelika *r-ar*, mest från slagfältet, men även över Lofoten-öarna G. Aldén. — Ibl. även bildl. En mera levande och klar *r. har* sällan givits i romanform Sig. Agrell. **Syn.** (ibl.:) panorama, 'rundblick'. **-nöt|a**; -ning. Klippor vid Roslagstull, som *r-ts* av forntida bränningar. Stora samlingar av *r-ta* stenar (klapper) Nord. Fam.² **-pipig**. *R-a* ostar, som t. e. schweizerosten ~. **-promenad**. Att först ta en liten *r.* (genom staden). Det lönar sig att göra *r-en* på fästningsvallarna, vilkas ~ A. Österling. [Stads-husklockan,] där apostlarna ~ företa sin *r. vid varje klockslag* ~ Öv. fr. Bruce Lockhardt. **-radi|o**; -obolag m. fl.; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). I. R-o. Se radio I 3. Den inom *r-on* alltmärka kännbara »träingseln i etern» Sv. Föreningsbok 1935. — *R-obolag* i Norge efter svenskt mönster 1923. 'Radio-tjänst', aktiebolag grundat 1924 med ändamål att idka *r-orörelse* m. m. *R-ostation* jfr radiostation. *R-ostörningarna* från spårvägar 1934. II. *R-era*. Jfr radiera II. En radiofon, som *r-erade* fördraget till de hundratusentals trådlösa uppfångarna i hela England sept. 1923. Resultatet av Vasaloppet *r-eras* 1924. [Anförandet,] som *r-erades* över stora delar av världen 1933. **Syn.** se radio o. radiera. **-res|a**; -ebiljett; -ekappsäck m. fl. Göra en *r-a* genom Skandinavien. På återfärd från en politisk *r-a* i Ryssland ~ B.

Estlander. **Syn.** rundtur, rundfärd, turné. **-ringning**. Genom en *r. till* [student] nationerna Dag. Nyh. 1919. **-ryggad**. *R. och krokig, böjd över en sifferkolumn* Brita Tigerschiöld, öv. **-rökt**. *R. dl* x flatrökt l. fläkt. **-sikt**. Högst uppe, där man har en *r. över staden* ~ Manfr. Björkquist. **Syn.** rundsyn, rundblick. **-skriff**; -(s)penna m. fl. Ett slags upprättstående skrivstil med starkt rundade o. breda penndrag. Och präntar med djupt allvar sirlig *r. i sin* skrivbok Gunnar Cederschiöld. Skriv *r. Hur skulle det ta sig ut med r., tror du?* — Några rader skrivna med *r-stil* Elsa Lindberg. **-skrivelse**. Stända ut en *r. till* alla länsstyrelser ~. En *r. om regeringens beslut* ~ utgick samma dag från ~ B. Estlander. **Syn.** rundbrev, cirkulär. **-skur|en**. Draperad i en *r-en* spansk kappa ~. En *r-en* vadmalmsmössa med örönflikar ~. — Rinmad skinka (*r-en*). — *R-et* polkahår 'Jörgen'. **-skyl**, lant. *R. med hatt* x långskyl. **-slip|a** u; -maskin; -are; -ning. En *r-ad* safr. Spegelplattor ~ med *r-ade* kanter Nord. Kompaniet. Hårborste med fina, i spetsen *r-ade* aluminiumpinnar. Av isen *r-ade* hållar ~ Carl Wiman. — Järnsvarvare, fräsare, *r-are* ~. **-snitt**. Klyv halsskinnet på hönan och gör ett *r. intill* huvudet Ane Randel. Och med kniven gjordes ett varsamt *r. ovanför* en kvistkrans [på ungtallen] E. Modin. **-stav**. Byggn. List i gmskärning en halvciikel l. del därav. **-stick|ad**; -ning (smaskin). Trikdäv, *r-ad*. *R-ade* undertröjor. [En utställd] elektriskt driven *r-ningsmaskin* 1928. **-stil** se rundskrift. **-stock**. En bred bäck, över vilken som spång lagts en grov *r. J. Möllersvärd*. Bro av *r-ar* ib. Rödbok ~ i *r-ar*, plank, bräder, stav m. m. **-stol**; -styp. **-stycke**. Mindre vanl. än 'runstycke' (se d. o.). **-svarv|a**. *R-ade* stolben. — Hennes *r-ade* lemmar. **-syn**. Hög tillräckligt för att lämna fri *r. ~* Sig. Frosterus. Uppifrån fjällkammen har man en väldig *r. över* den vidsträckt ~ skogsmattan K.-E. Forsslund. — Även bildl. Som sammantagna ge en *r. över* vår generation. **Syn.** rundblick, rundsikt. **-säg**. Till maskinarbete använder man *R-ar* eller Cirkelsågar, som bestå av en i kanten sågdandad, cirkelrund stålskiva Kjellens Varulex. **-tempel**. **-timmer**. Väggarne av obarkat *r. O. Bucht*. Skötbåtarna ~ till hälften uppdragna på sina bäddar av i sanden nedlagda *r. Erik Sparre*. **-torn**. Det ena *r-et* avslutas av ~ Aug. Hahr. **-trä** jfr t. e. rundtimmer. **-tur**. I. Enkelt. 1) En *r. genom* staden, genom Sverige. De av S [tatens] J [ärnvägar] anordnade 'billiga *r-erna*' äro rundresor, som kunna påbörjas vid vilken station som helst å de linjer, som turen berör, och i valfri riktning; till dessa *r-er* finnas också smärre tilläggsturer. Nordiska

r-er, 45 dagars giltighet. *En r. till fots*, till häst. *R-en* på söndagen upptager följande saker att bese: ~ Sv. Dagbl. okt. 1910 (Barnens dag). 2) Friare o. bildl. *För att efter en r. utåt sjön åter slå till på stranden* E. Rosenberg (om snäppflock). — *Efter en r. genom Orientens kultur, företagen med hjälp av ~*. II. Ssgr. Ex.: *R-sbiljetter*, gällande 45 dagar. *Första r-dagen* Sv. Dagbl. 1910 (Barnens dag). *R-shäften* ib. **Syn.** se *rundres*; ibl. *rundvandring*. **-törn**, -en, -ar. Sjövä. Ett halvslag med en tågända om en stock l. ring m. m. *Och tog sedan en stadig r. om livet med manillatampen Erik Sparre.* [Att tagla tågändan, dvs.] *omlinda den med fint segelgarn i upppeade, hårt åldragna r-ar, som ligga i ett enda lager tätt intill varandra* Hj. Öhrvall. **-vandra**[a]; -ing. Subst. vanligast. 1) *Som med ett tiotal lärare r-ade i Uppsala ~*. 2) *En aldrig så hastig r-ing kringutställningsfältet ger ~.* Låt oss göra en r-ing över ågornal *Förelä (sig)*, ta sigen r-ing genom staden. *R-ingar*, anordnade och ledna av ~. **Syn.** *rundtur*. **-ved.** Billigt bränsle (r.) Annons 1920. **-virkad.** *Piporna voro försedda med r-e pärlsnodder* Gurli Linder. **-virke.** Jfr *rundtimmer* o. *rundträ*. *R. som pålar, stolpar, props, massaved, slantar. R. och fyrkantvirke.* Av klumpigt r. uppförda *ruckel* Otto Vesterlund. — *De små r-shusen.* **-vävd.** Maskinfilt, ändlös eller r. Tulltaxan 1919. *R-a slangar av lin eller hampa* Nord. Fam.² *R-a kängsnören.* **-ög**d (även utt. -öjd); -t, [-dare]; -dhet. *R-da* som *uggleungar*. — *Och han blev r-d av förvåning*, då han hörde, att ~. *Stirrade på honom i r-d häpnad* 'Mari Mihi'.

— **Rund- l. Runtgående.** *De rundgående järnband, som sammanhålla de byggda masterna* Emil Smith. — *Runtgående maskindelar* roterande.

— **Runt(i)kring l. -om l. -omkring** (ofta med 2 huvudtoner o. ofta särskrivna). Adv. o. prep. 1) Skönl., mest i dikt. *Och kalvfjäll utan stig runtkring* K.-E. Forsslund. — *Runtkring torn och terrasser* E. v. Qvanten. 2) Smtl. *Runtikring* bara träsåkrar och ogräsfält. 3) a) Adv. *Och runt-om i hagarna / ~ pinglade skällorna* Y. Ling-Lander. *Med barrskog runtom* H. Samzelius. b) Prep. *Mörk står skogen runtom torpet* V. A. Kählman. *Och ej irrar ändock härnere en själ, som ej välvor / fröjdernas skimrande hjul runtom en axel* av kval B. E. Malmström. 4) a) Adv. *Runtomkring är den stora skogen ~.* Behärskade hela horisonten *runtomkring ~*. b) Prep. *Ställde upp sig runtomkring väggarna i drängstugan* S. Lagerlöf. *Med ett skräp (, som gick) runtomkring livet ~.* *Det verkliga livet runt-omkring honom* R. Schildt.

— **Runda**, -ade, -as; r-a av *ru* se *avr-a* m. 1) 'Avr-a' *ru* i det hela vanligare. *Bullarna*

måste r-as vackert! *Eken r-ade sin frukt ~* C. L. Östergren. *Ryggen bör [vid dessa bokband] icke r-as ~* Kerstin Key. — *R-a en summa uppd.* 2) Sjövä. Aldrig 'avr-a'. *Sent omsider r-ade vi Hornet [Kap Horn] och ~.* *Huru ångaren efter att ha r-at Grantidens udde styrde ned åt ~.* Bland tredje startens båtar *r-ade Disa Kanholmsmärket som första båt.* När en påle r-ats, skall [aviator] aspiranten ~. 3) Refl. l. dep. a) *Kinderna skulle r-a sig på nytt* Bo Bergman. *Ansiktet började r-a sig under hans formande händer.* *Hamsterns mage hade nu ansenligt r-at sig, och påsen saft fast och spänd* Nanny Hammarström, öv. — *Far såg på mig, hans feberroda ögon r-ade sig av häpnad* J. Hemmer. — *Innan veckan r-at sig fullt (skr.) löpt ut.* b) Med ögon, som r-ades av beundran Ax. Wändahl. 4) *Rundad. Mjukt r-ade armar.* Den behändigt r-ade magen ~ M. Rogberg. *R-ade kinder.* *R-ad stil.* *Vackert r-ade bokstäver.* **Syn.** *avrunda ru*, göra *rund(are)*; segla l. styra osv. *runt (ngt)*, dubblera.

— **Rundäl**, -en, -er. Vard. för 'rundel', 'rund spelmark' m. m. *En helt liten täppa eller »r.» med den oundgängliga vallmon* R. Bergström. *Och de runda kakorna hade han döpt till r-er* B. Sjöberg. — **Ru**ndel (grav); -eln, -lar; [-elsform, -en, -er]. I. Enkelt. 1) *En stor gårdsplan med planterad r-el i mitten ~.* *Pionerna lyste ~ på r-eln* bland lavendel och tusenskön Alb. Engström. *På »r-lar», rabatter och land* V. E. Öman. *Inte springa över stora r-eln!* Gräs-, rabattr-el. 2) *Andra bet.* a) Närmast l. *Mitt i den våldiga sandr-eln står Michelangelos David T. Fogelqvist. Fontänernas ~ sten-lar* A. Österling. b) *Vägen går nästan i r-el.* *Tåget snodde sig i de mest oväntade r-lar och krökar* O. Enckell. c) *Lägg i en kastrull smör, ett par lökar, sönderskurna r-lar av två morötter ~* Ane Randel. d) *Hörntornen, vanligen benämnda »r-larne»* V. E. Öman. II. Ssg. *Alla voro de släpade av havsvattnet, formade i ovaler eller andra r-elsformer ~* Sam Arsenius. **Syn.** 1) gräs- l. blom(ster)- l. rabattrundel, rund plan l. trädgårdssäng, runt blomsterkvarter; 2) jfr *rund*¹; cirkel, vinding, ring(el); ibl. *rundtorn*. — **Rundlig**, -t, -are; -en [l. -a]. Säll. med -e (t. e. *Där det gick något så när rundeliga till* H. Wranér. *Och betalade dessa rundeligen* H. Reuter Dahl). 1) *Återkom först efter en r. kvart.* *Ägna en r. tid åt ~.* *Och tiden r-t tillmätt.* 2) *Mot en r. lösepenning.* *Tar en r. profit.* *En summa, som föreföll mycket r.* *Öppnade en r. kredit åt honom* Edv. Selander. *Jag betalar naturligtvis r-t* Strindberg. *Gav honom r-t med, r-a dricks pengar.* *Hade ett r-t underhåll hemifrån.* *R-t tilltagen.* 3) *När han åtitt sitt r-a mål ~.* *Där de i fyra dagar r-en plägades.* *En r. välfägnad.* *Bröllopet fira-*

des i Falun, och man kan vara säker, att det gick r-t till Karlfeldt. 4) Fruktan mäter med r. aln. Hårda ord och bannor vankas r-en, aln ~. Och fick sin r-t beskärda del av ovetet. **Syn.** 'rund', riklig, frikostig, rundhänt, givmild, generös, liberal, spendersam; 'gentil', 'flott', 'hederlig', 'duktig', betydlig, ansenlig. — **Runding**, -en, -ar; -smärke (sjöv. o. d.). 1) Följde ~ sjöns vackra r. S. Lagerlöf. Den gräns, bortom vilken man icke kan för jordens r-s skull se ~ Emil Smith. Kändens barnsliga r. 2) Under grytornas svarta, nedåt vända r-ar Th. Törnren, öv. 3) Ifråga om segling m. m. Vid andra r-en. De olika r-stiderna. 4) Skrivställ ~ med urrundning för pennor. **Syn.** (ibl.): böjning, kurva, (ut- l. in)buktning.

Rung[a]; -ade. Egentl. o. friare. 1) Landet, där östgöten tolvpundig gungar / över sitt fält, så att jordgrunden r-ar Fröding. Stampa så golven r-a. Skrika så luften r-ar. Så ekon r-a i hult och klev V. v. Heidenstam. Hör, staplarnas klockor r-a! Sten Granlund. Påkslagen r-ade mot trädstammarna ~ C. T. Holmström. Skrek ~ så att det r-ade i skogen Joh. Sundblad. Det r-ar i metallen av de häftiga slagen. 2) Svara ett r-ande nej på frågorna. En r-ande skrattsalva. Få en r-ande örfil. En r-ande straffpredikan Aug. Brunius. Ett r-ande se opp! **Syn.** eka, dåna, ge genljud, skaka, skalla, genljuda, dundra, skrälla, döna, (r-ande ibl.) öron(be)dövande, smällande.

Runk[a], -ade, -as; r-a omkull n l. ikull n m. fl.; -ning (med plur.). Hela ställningen r-ade (märkbart, våldsamt). Sitta och r-a på stolen. Sätt stolen så den inte r-ar! R-a på huvudet l. r-a huvudet åt, över ngn l. ngt för att uttrycka sitt ogillande, en vägran, tvivel, en varning. Även R-a på huvudet av alderdomssvagheter. De kloka r-ade sina huvuden och spådde, att ~ Karin Juel. — De äldres betänkligheter och varnande huvudrunningar. **Syn.** skaka, vagg, vicka, vackla, ibl. 'gunga'; ruska, rista.

Runnarje, -(e)n, -e. En som lockar sjömän att rymma o. så förtjänar på att skaffa dem ny anställning; en som värvar kunder för världshus; i Amerika även en som gm falska förespeglningar söker 'plocka' invandrare. Som helt enkelt sålt oss till en ökänd r-e. Sjömanskrogar, där r-e voro anställda.

Runn[o], -it se rinna. **Runolog** m. fl. se under runa¹.

Runstycke. Även stavat 'rundstycke' (med anslutning till rund²). Svenskt kopparmynt präglat 1802—30 med värde o. officiellt namn av 'tolftedelsskilling'. Mest om äldre fhdn. Icke ett r. hade blivit över till ~ W. Swahn. Jag vill icke giva ett r. för ~. Hon va så lagom morsk, när karn satt på Långholmen och hon gick här och titta på r-t, när hon skulle betala Alb. Engström.

Var i prostinnans ögon inte värd många r-n Emma Bendz. **Syn.** ibl. 'kopparöre', 'styver'.

Rüpie (akut, 3-stavigt); -n, -r. Myntenhet i Brittiska Indien. Av silver präglas 1, 1/2, 1/4 och 1/8 r., av guld 30, 15, 10 och 5 r-r. R-n — indelad i 16 'annas' — har nu (1935) ett parivärde av 1.36 kronor. I en antikvitetsaffär erbjödes en gammal tempellampa för 5 r-r B. Forell. — R-hungriga förare H. Mörne. Ett r-stycke kastas i luften, och ~ Elsb. Funch.

Ruptür, -(e)n, -er. Bristning, spricka; bildl. 'brytning'.

Rus, -et, =. 1) Ta sig ett r. Dricka sig till r. Ett lätt r. När ~ Noa vaknade upp ur r-et Bibeln. Laga så, att r-et går av dig ib. Sova r-et av sig. Ögärningar, begångna under r-et(s inflytande, inverkan). Ler och munnlar saligt under r-et Fröding. Söka glömska i r-et. Har r-ets vallmo kring min tinning virat D. Fallström. Bak, halv-rus. Alkohol-, opie-, öl-rus. 2) Bildl. Hänförelsen är, som Hitler en gång uttryckt det ~ ett r. och ~ K.-G. Hildebrand. I triumfens r. Bo Bergman. Dagarna löpte förbi som i ett r. av lycka. Ett flyktigt sinneas r. Hj. Söderberg. Intet r. ger lång sällhet, och guldr-et tar snart slut Öv. fr. H. A. Bernatzik. Fartr-ets tjusning 1927. Doft, frihets-, färg-, glädje-, känslö-, kärleks-, lycko-, revolutions-, seger-, sinnes-, skapar-, sällhets-, verksamhetsrus. **Syn.** 1) fylla, druckenhet, rusighet(stillstånd), drucket tillstånd, (liten) 'florshuva', berusning(stillstånd), omtöckning; 2) yra, yrsel, känslösvall, 'berusning', hänförelse, extas, förtrollning, 'bann', svärmeri. — **Rusdryck**. Alkoholhaltig dryck (nyttjad som njutningsmedel); ofta innefattande 'vin' o. ibl. även '(stark)öl'. I sitt betänkande av 1934 har R-slagstiftningsrevisionen frångått benämningen r-er och i dess ställe föreslogit 'spritdrycker' (med inräkning av 'vin'). 'R-sförsäljningsförordningen' av 1917 avlöste 'brännvinsförsäljningsförordningen' av 1905, och därmed blev benämningen 'r-er' officiell. R-er och maltdrycker. Scag för r-er. Fly r-erna! — Hemfallen åt r-sdjävulen. Folkomröstningen om r-sförbud i Sverige år 1922 gav nej åt förbudsivrarna. Totalt, partiellt r-sförbud. R-sförbudet i Norge (brännvins- och starkvinsförbud) föllades 1926, det i Finland 1932. R-sförsäljning var 1922 medgiren i 101 av rikets 111 städer; Östhammar, Mjölby m. fl. voro utan varje r-srättighet. R-slagstiftningen. R-smedelsfonden omlades 1933 så, att ändamålet blott blev att bereda medel till nykterhetsundervisning och nykterhetsuppläsning, till nykterhetsnämndernas verksamhet samt till bekämpande av den olagliga r-shanteringen. -fylla, skr. En r. glädje M. Lamm. -gift; -(s)smugglare m. fl. Russell

pascha, r-smugglarnas dödsfiende, som i 30 år bekämpat narkotikasugglingen och stritt mot r-shandlarnas ligor 1934. **-givande.** Mest skr. [Ett] gräs, vars r. egenskaper äro så mycket märkligare, som ~ B. Lidforss.

-medel. Starkt begär efter r. Nord. Fam.²

— **Rusja**¹, -ade, [-as]. Egentl. o. bildl. Punschen är förrådsk, den r-ar lätt. Färskt öl r-ar, men gammalt öl surnar om ungdom o. ålderdom. R-ande viner. R-a sig med drycker V. Rydberg. — Hans ådrå att r-a sig av folkets bifall ib. Luften var r-ande ib. R-ande dofter. I en r-ande känsla av själslig och kroppslig högsänning Sven Stolpe. R-ad av denna syn V. Rydberg. R-ad av drömmarnas lockande dryck. **Syn.** rususa, verka (be)rusande, skänka rus, göra rusig l. drucken l. yr. — **Rusig**, -t, [-are; -het]. Gärna skr. Egentl. o. bildl. **1** Färskt vin, som gör ingen r. och plump, men sprider en mild glädje över allt och alla Ane Randel. Redan vid andra glaset började han visa spår av r-het. I r-t tillstånd. Mer eller mindre r-a personer voro en alldaglig företeelse och ~ O. Enckell. Och min alldeles deciderade asmak för r-a människor och skrålande glädje V. E. Öman. — Det halv-r-a skrålet från ~. Någon vinrusig gammal Pan Gus. Mattsson. **2** 'Jag har druckit mina ögon r-a av skönhet', säger ~ Anatole France. R. av idel ljus K. A. Melin. R. av drömmarnas vin ~ B. E. Malmström. R. av glädje, lycka, lyckokänsla, sällhet. I hans största och lyckoraste stunder E. Kihlman. Seger-, skönhetsrusig. **Syn.** (be)rusad, drucken, onykter; (mer vard.) full, mosig, påstruken osv.; yr (av glädje osv.), vimmelkängig, förtumlad, vild, ifrån sig.

Rusja², -ade, [-as]; r-a bort nu m. fl. se bort-r-a nu osv.; r-a emot m. fl. o. -ånga se B I; -ning (med plur.). **A**) Vanl. verbformer. **I.** Intr. Huvudbet. **1**) Komma r-ande som Jehu. Varför sku du r-a så där, kan du inte gå lugnt? R-a på dörren. R-a mot, till utgångarna. R-a till (ngns) hjälp. Nu blir det att r-a till station, om vi ska hinna. R-a för att hinna först. Där det gäller att r-a från start till mål med användande endast av ben och muskler. Vi r-a för r-andets egen skull / och tjuta och virvla upp damm Alf Henriksson (i bild). Under det tåget r-ar vidare (med en fart av 10 mil i timmen). Asfalten dånar / under strömmen av r-ande vagnar V. Ekelund. **2**) Friare o. bildl. **a**) R-a (direkt) i fördärvet. R-a med öppna ögon mot avgrunden. Den som r-ar i livet snubblar Maud v. Rosen. Det går dig aldrig väl här i världen, du r-ar och r-ar, tills du faller Strindberg. **b**) Folk r-ade till guldfälten som galningar. När det ges slippriga äktenskapskomedier, r-ar alla människor på teatern. **c**) Under det blodet r-ade ur näsa och mun. Han kände blodet r-a som smält

beck genom sina ådror ~ 'Kapten Punsch'.

d) Alla minnen kommo r-ande över honom.

II. Även trans. Tekn. **1**) Om ångan r-ar får för hastigt utlopp. — En kraftmaskin svingar r-a, om varvantalet väsentligt stiger över det normala Sv. Uppslagsbok 1935. Om motorn vill r-a, strypes gasen Neréns Bilbok. Motorn r-ade för stigningen upp till garaget och r-ade en gång till med explosiv häftighet, innan den stängdes av Marg. Frölich, öv. **2**) 'R-a' ej motorn kalla morgnar! Sv. Dagbl. 1925. Och strax därefter hörde han bilmotorn r-as i garaget Harry Blomberg. **B**) Ssg o. avledning. **I.** Ssg. **1**) Särskrivna. **a**) R-a emot ngn för att hälsa, till anfall l. d. **b**) R-a iväg, i väg som en galning även bildl. **c**) R-a på. Det engelska ordstävlet, att därar r-a på, där ånglar tveka att gå. Tåget r-ade på utan att bry sig om signalen. — R-a på ngn och slå honom till marken. — Märk En pår-ande människomassa. **d**) R-a sta l. åstad. Vard. Har han nu r-at (å)sta(d) å gjort en dumhet igen? R-a sta å gifta sej utan pengar. **2**) Fast ssg. Tekn. Då och då öppnades säkerhetsventilen för pannorna, rusången visslade kring skorstenen, ~ Ragn. Holmström. **II.** R-ning. Egentl. o. bildl. Några ex.: **1**) Jämthundarnas start [är] ingen r-ning som stövarns, utan lugn och trygg E. Frisendahl. R-ning och stäm bland de avskedstagande. Nu blev det (en allmän) r-ning till dörrarna, banken, guldfälten. Ingen guldr-ning, r-ning efter guld i Riksbanken 1924. Det råkade vara under dagens andra 'r-ning', som det heter på servitrispråk A. Sörlin. **2**) Om fisk. Efter ännu några vilda r-ningar, som det tydligen tog all hans kraft att hejda, halade han en stor fisk upp på land och ~ E. v. Otter. **3**) Tekn. R-ningsprov för motorer. R-ningsånga. **Syn.** komma häftigt farande, fara iväg, brådska, ha (fasligt, mkt) brått(om), storma l. störta (fram n), rasa l. skena l. basa l. barka l. flänga l. fjäska l. dänga l. ränna l. ila l. hasta (iväg), busa på (vard.), 'flyga', skynda; forsa, frusa, strömma; uppjaga n varvantalet, sätta stark fart på l. få för stark (varv)hastighet; sila l. släppas ut med stark fart.

Rush (rusji); -en, -er. Ibl. stavat 'rusch'. Rusning. Diamantrush i Transvaal, den våldsammaste r. som någonsin förekommit 1926. I den stora guldr-ens dagar.

Rusk, -et, [=]. **I.** Enkelt. **1**) Regn och r. hela oktober! I regn och r. Där hon arbetade dagarna i ända i r. och sol. Att liktornarna klla betyder snö och r. Det mulnar, det tycks bli r. Hösten med allt höst r. R-et och kylan utomhus. Efter allt (höst)r-et. Regn-, snörusk. Nu börja novemberren. **2**) Vard. Hu sänt r. man får läsa om nu för tiden i romanerna! **II.** Ssg. Det hade varit en riktig r-dag, ehuru ~ E. Hammar-

stedt. Vid norska kusten en r-natt 'S. Sylvander'. — Det blir r-väder, det känner jag i mina ben. Arta sig till r-väder. R-vädet ska väl sluta nån gång. En r-vädersdag. R-väderskläder. En sådan r-vädersnatt. Inträffar så en r-vädersperiod, hämmas flyttningen ~. **Syn. I. 1)** ruskväder, ruskigt väder, regn o. snö, storm o. regn, fullt l. dåligt väder, hundväder, 'herrans väder', slask(väder); ibl. fint regn l. duskregn; 2) ruskigheter, snusk. — **Rusk|a**², -ade; r-a üt; r-a över. **Ops.** Därule regnade och r-ade det allt fortfarande ~. Det r-ade hela veckan. — Nu tycks det ända ha r-at ut vara slut med ruskvädet. Om det bara hinner r-a över till onsdan. Han kommer nog, bara det värsta r-at över 'Sigurd' (bildl.).

— **Ruskig**, -t, -are; -het (med plur.).

I. Ruskig. 1) Om vädret. R-a dagar och ännu r-are nätter. Vädret är r-t och slaskigt, men ~ E. G. Geijer. Det höstr-a vädret. De ä kallt å ruskit värre, men ~. 2) Om person. Jag känner mig en smula r., jag rentav fryser. R. till mods. Det var ganska r-t att stiga opp kl. 5 om mornarna, klä sej i ett iskallt rum och ~. 3) Om sak, utseende, moraliskt m. m. En r. individ, en av dessa skurkar, som ~. Va har du me den r-a figuren å göra? Han ser r-are ut än den uslaste tiggare. Gå r-t klädd. Ej många rum, som voro så genomtrevliga och r-a som dessa J. Sundblad. En r. stadsdel, full av opiehdlor. Bo på en r. bakgata. En gammal, skälgigen r. och bristfälligt bro. En r. händelse. Ha r-a affärer med ockrare och utpressare. R-a drömmar. R-t hår, sa fan, föll i vigvattensfunten. 4) Modärn slang, förstärkande. a) Det var r-t en sådan vits, säger kandidaten Erh. Bäckström. b) Jag blev r-t rädd, men ~. R-t flott, viskade jag till Birgitta och ~ Karin Thordeman. Och rökt ål tycker hon rent r-t bra om ~. Fann hela affären ~ 'flott spännande' och 'r-t kul', för att citera hennes egen och många hennes skolkamraters på modet varande slang Axel Kerfve 1929. **II. R-het.** Några ex.: Dådets r-het söker sin like. Mediterade över tidningarnas r-heter K. Asplund. **Syn. I. 1)** (blåsig o.) kall o. regnig, mulen, kuslig, kulen, dålig, usel; 2) frusen, olustig, illamående; 3) ful o. smutsig, vederstygglig, faslig, sluskig, snuskig, osnygg, usel, eländig, ibl. fallfärdig l. i uselt skick, förfallen, otäck, dålig, sämsta l. värsta (sortens), vidrig, (högst) obehaglig, motbjudande, 'tvetydig', ibl. illa beryktad l. farlig; 4) 'väldigt', 'väldans', fasligt, 'hemskt' osv.

Ruska², -an, -or. **I.** Enkelt. En tovig r-a av vildtörne Fanny Alving. Fiska elden med (löv)r-or. Utmärka vintervägen med r-or. Sätta ut r-or vid vakarna. Träd, som berövals grenarna så när som på topp-r-an Ernst Klein. Se stenarna skimra och tång-r-orna

vaja i det klara vattnet S. Barthel. Blom(ster)-, en(ris)-, gran-, tall-, vägr-or. **II.** Ssg. Kvast- l. ruskprick sjömärke med en l. flere kvastar. Just då vi passera en r-prick Ax. Ahlman. **Syn.** kvast, (mindre) stam l. gren med barr l. löv; (ibl.) hoprafsad blombukett, rufsig stånd, (rufsig) buske; (ibl. nära:) viska, rugge, oredig vippa. — **Rusk|a**², -ade, -as; r-a ut (en väg, vakar); -ning. Vägen måste r-as i morgon dag. Härmed erinras, att vägr-ning av ploglagen nu bör verkställas Annons ^{30/10} 1931, Östgöta-Correspondenten. **Syn.** utmärka (väg l. vak) med ruskor l. 'buskar', utbuska n, utruska n.

Ruska⁴, -ade, -as; r-a av m m. fl. se avr-a m osv.; -ning (med plur.). Trans., refl. o. intr. 1) Och betjänten ~ måste r-a mig, innan jag vaknar Ax. Munthe. Sov som en sten och måste r-as vaken Ester B. Nordström. Förrän skolmästaren vid sjutiden r-ade liv i oss. Någon r-ade mig omilt ~. Och r-ade skrikhalsen eftertryckligt ~. R-ade honom i axlarna och ~. Tog ett bra tag i håret och r-ade honom. R-a hårt i dörren. Efter upprepade r-ningar fick man liv i honom, och ~. 2) Tåget r-ade (oss) obarmhärtigt och kastade oss i svängarna hit och dit. Ett litet r-ande leksakstg. Och r-ade kuddarna i det öppna fönstret. Vinden r-ade hustaken, r-ade i kronorna. Stormen tjöt och r-ade i knutarna ~. Träden r-ade häftigt för vindstötarna ~. 3) Tveivlande, ogillande, avböjande r-a på huvudet (åt ngn l. ngt). Med ett leende eller en r-ning på huvudet ~. 4) Katten r-ar (på) sig och springer och r-ar sig igen. R-ade sig som en våt hund och gick tyst ut. 5) Bildl. Ngt vard. Ska du inte ut å r-a på dej lite, du sitter å möglar över böckerna. **Syn. 1)–4)** skaka, rista, försätta i skakning, rysta, (häftigt) rycka i, runka, (komma att) darra l. skälva; 5) röra på sig, ruska u'pp sig.

Ruskig se under rusk.

Russ, -en, -ar (på Gotl. -et, plur. =); -föl; -ras m. fl. Gotländsk ponny. (Gotlands)r-en fanns förr i stor mängd som halvild utgångshäst på de stora gotländska byarnas utmarker; numer bidrar staten (sen 1914) till russtammens upprätthållande.

Russifi(c)er|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök; -splan m. fl.) l. russifikation. Göra rysk l. till ryss, förryska. Min mors släkt var polsk, men ganska russifierad Marika Stiernstedt. R-ingspolitiken i Finland.

Russin (grav); -et, = [l. vard. äld. rus-siner], best. plur. -en (l., vard., -a). **I.** Enkelt. Julens r. och mandel. Kärnlösa r. (sultanrussin). R. utgöres av mogna torkade druvor. R. användes mycket i puddingar, fruktsoppor, vissa brödsorter samt som dessertfrukt. Risgrynskaka med r. Dessert-, kruk-, Smyrna-, franska, spanska r. Druvrussin (i hela klasar). Lådrussin. R. tåla

ej längre lagring; den hårda pressningen av r-en vid försändning förebygger jävning. Läste endast de roligaste bitarna liksom barn, som plocka r-en ur kakan. Det var inget tvevel därom, det var r-et, som hon sparat till sist [det bästa] V. Hammarling, öv. Och de svarta ögonen i det runda ansiktet påminde osökt om r. i en vetbulle V. Langlet. **II.** Ssgr. Ex.: R-druvor odlas företrädesvis i Spanien samt ~ B. Jönsson. En r-fyllt och mäktig kaka. R-kaka. Spotta ut r-kärnorna. De r-liknande ögonen ~ B. Sjöberg. En dag överraskade Söderberg mig i r-lådan J. L. Saxon. R-prydda lussekattor Jeanna Oterdahl. R-stjälk. Vissa viner pressades ur druvor, som fått till hälften torka (r-viner) Nord. Fam.² Söta och mustiga r-viner.

Rusta¹, -ade, -as. **I.** Intr. l. abs. **1)** Den som vill leva i fred, må i tid r-a för krig. De stora staterna r-a allt fortfarande (till krig), och de små måste följa med. **2)** R-a i tid mot snövänter! Ville visa, huru en som både kan tillr-a och har råd att r-a skall hålla kalas. R-ade för ett värdigt mottagande av fursteparet. R-a till bröllop. Lega bädden i ordning och r-a för natten G. Schröder. Berätta om, hur vi r-ade för färden. Här r-as som bäst på alla håll och kanter. **2)** Hist. R-a för ett hemman utgöra rusttjänst, mot viss rantebefrielse uppsätta o. underhålla häst o. karl till rikets försvar (jfr indelningsverk III. 674). **II.** Trans. R-ade sina skepp och seglade till Gotland. R-a hären till strid. **b)** Nu är tiden inne att r-a i ordning sommarvillor åt de fljätande stararna. R-a ett hus, så att det står färdigt att ta emot väntade gäster. Fjärdingsstolparna i socknen skola r-as och ~. R-a (upp) en gammal klänning. Dessförinnan skulle hon också ha r-at tre bäddar. Jag kan inte komma ifrån, förrän jag fått r-a barnen (i ordning). **III.** Refl. R-a sig till, för krig, till strid, för l. till en (lång)resa. Kan du vänta, tills jag fått r-a mej lite efter arbetet i trägårdn? — Det r-ade sig till oväder ~. **IV.** Part. perf. ej säll. adjektiviskt. **1)** Väl r-at manskap. En fullt r-ad medeltidsriddare. Krigare, r-ade från topp till tå. R-ad till tänderna. Fullr-ad. **2)** Gick så ut i livet, utmärkt väl r-ad för sin uppgift. R-ad att sköta den sökta platsen. Kände sig nu fullt r-ad att ta itu med arbetet. Ett naturens styv barn, otillräckligt r-at för livets strapatsor. **3)** Stugan stod r-ad till fest. Färdigr-ad. **Syn.** sätta i försvarstillstånd, upp-rusta n, (be)värna, 'härkläda', vapenkläda, förse med vapen l. med utredning (spersedlar) o. alla nödiga tillbehör, mundera, ut-rusta n, bevåra, bemanna, utstyra n, upp-tackla n, laga (i ordning), iordningsställa n, tillaga n, göra i ordning l. färdig, färdigställa, tillrusta n; lappa, reparera, renovera;

(r-a sig:) bereda sig, göra sig beredd l. i ordning, ibl. (upp)snygga sig (n); (r-ad bl. a.): (väl) beredd, förberedd, utrustad, lämplig, väl utbildad l. ägnad (för), färdig (att). — **Rusta** av n m. fl. se avr-a n osv.

— **Rustbädd.** Anslutningen till verbet ngt svag. Fackl. Virke på lös mark lagt under murar vid bygge l. under vägbana i sankmark. I stället för r. användas numera mestadels konstruktioner av armerad betong, såvida icke pålning kommer i fråga G. W. Widmark, 1935. Måste lägga r. av stockar under grundvalen av sitt hus ~. **-håll;** -shemman; -häst m. fl.; -arle (-mor m. fl.; = innehavare av r.). **1)** Hist. Jfr rusta¹ I 2. Uppsättning och underhåll av rytteri på grundval av indelningsverket (se III. 674); även = r-shemman. För varje r. fanns en r-are (bonden på r-shemmanet), medan ~. Den sista r-shästen har intendenten Karlin lagt beslag på och ~ 1925. **2)** I ännu brukliga talesätt. Och Anna, som formellt red för r-et som värdinna, kände sig överflödig. Finlands folk sitter nu i sadeln och får så visa, hur pass det kan rida för r-et. Och Malmberg, som stod för r-et, hade ett fastigt snärj för att ordna festmiddagen J. Möllersvärd. **Syn.** **2)** (stå l. rida för r-et:) bära ansvaret, sköta det hela, 'sköta rodet', vara 'klockarfar som skall allting bestyra', 'rida för roten'. **-kammare.** **1)** Egentl. Förvaringsrum för vapen o. rustningar. Livr-n. R-n på Skokloster. **2)** Bildl. Som håller sig till den gamla r-n av redan färdiga, fasta fraser, när han ej själv förmår att smida nya vapen eller ~. Att teologiens r. var rikare försedd än någonsin. **Syn.** ibl. arsenal. **-mästar**e. Tillsyningsman som har vård om en rustkammare. R-en vid Livrustkammaren kallas 'liv-e'. Förre r-en C. P. Engqvist, Skokloster. **-tjänst;** skyldig(het). Hist. Krigstjänst till häst mot viss skattefrihet (införd gm Alsnö stadga 1279). Det rytteri, som bildades genom r., bar från 1500-talet namnet adelsfana. Med Gust. Vasas tid börjar den r-skyldiga fräseklassens övergång till ett adligt ämbetsmannastånd. Genom kungl. brev 1/5 1816 blev r-en definitivt en penning-skatt (r-bevilling); även i denna form är r-en numer avskrivnen. **-vagn.** I går observerade vi, att andra våningens möbler lågo på en r., vilket ~ Strindberg. **Syn.** pack-, flytt-l. trossvagn.

— **Rustning,** -en, -ar. Jfr rusta¹. Märk bl. a.: **1)** Göra stora (krigs)r-ar. Men han pådrev sina r-ar och ~ Har. Hjärne. — Försök till r-sbegränsning genom internationellt avtal. Ökade r-sbördor. Turkiet ägde emelertid ingen eller så gott som ingen r-sindustri. Grandis förslag till r-spaus 1931. — Den enerverande kappr-en länderna emellan. Nedrustning. **2)** Hist. Hemman, vilket r. dligger, kallas rusthållshemman. I samband

med *r*-sväsendets upphävande. **3) a)** Egentl. Konkr. Den tunga *r*-en, som fordom bars till skydd mot skarpa vapen, bortlades i och med eldhandvapnens fullkomnade. *Gust. Vasas r.* i Livrustkammaren. Vapen-, järnrustning. — Medeltidens tunga *r*-sklädda kavalleri Nord. Fam.² **b)** Bildl. Han rör sig ledigt i sin tunga filosofiska *r*. *Ack, denna r.* av sarkasm var endast en papprustning, med vilken jag sökte omgiva mig ~ Öv. fr. Carlyle. **Syn. 1)** krigsförberedelse; **3)** vapenrustning, harnesk l. brynja m. m., ibl. pansar.

Rust|a², -ade, [-as]; *r*-a om [u]; -ar|e (-e)n, -e). Ansluts ibl. till *rusta¹*. **I.** *R*-a. **1)** När tic pojkar kommer ihop, kan de bli *r*-a dv. Vårt stora hem med den *r*-ande barnskaran Anna Lagerlöf. **2)** Han har nog *r*-at lite i sina unga dar. **II.** *R*-are. Mest till **I** 2. Att *Gregoria* alltjämt betraktade mig såsom den forne *r* aren. **Syn. I.** **1)** stoja, väsnas, föra (o)väsen, bullra, rasa; husera (vilt); ibl. vara i rörlig l. sprittande verksamhet; **2)** leva o'm l. u'ndan, rumla, ruckla; **II.** rumlare, rucklare; (ibl.) rustibus. — **Ru'stibus** (-buss; grav); -en, -ar. Ofta (dock ej i SAOL⁶) stavat -buss. En slitvarg, en *r.*, en riktig pojke S. Lagerlöf. Moder till tre stycken kacka *r*-ar. Ty vi vore egentligen ena stora rustibussar Alb. Engström. **Syn.** 'vilde', ostryring, 'yrfa', skojare, (riktig) upptågsmakare.

Rustik¹, -en. Byggn. Fasadyta av natursten i rektangulära block med kraftigt framspringande råhuggen ytteryta; numer även om fasadyta i puts m. m. om kvaderindelningen är kraftigt markerad. *R*-en lanserades under ungeniässansen i Italien och dominerade på de festa palatsen. — **Rustik²**, -t, -are. En skuggig, något *r*. herre. Fryntlig, men väl *r*. Lite *r.* i sina maner. I det tidiga 1600-talets *r*-a Sverge ~ E. Kihlman. *R*-a dofter. Med sina mycket vackra skulpturer och sin *r*-are skurna predikstol Sv. Haglund. En *r*. bro över en jollrande bäck ~ R. Ahléen. **Syn.** lantlig, bondsk, bondaktig, ohyfsad; grov, tölpig, rå. — **Ru'stika** (akut); -n; byggn. = rustik¹.

Rut|a¹, -an, -or. Vinruta (*Ruta graveolens*), en aromatisk ört förr odlad som krydda o. som magstärkande o. svett drivande medel.

Rut|a², -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Mönster med (*raka, sneda*) *r*-or. — *R*-orna på ett schackbräde. Svart löpare går endast på svarta *r*-or. — Som *r*-or i ett parkettgolv. Ekparkett i star och *r*-or. På trottoarens sten-*r*. Indela i *r*-or. *R*-or i ett tak, i en dörrspegel, på en sköld. — Var och en erhöill sin *r*-a, som han fick besä, som han själr önskade. Provr-*a* t. e. för ngn naturvetenskaplig undersökning. **2)** Fönster-

r-a. Låt *r*-an stå öppen, det är ju full sommar! Råka så ut en *r*-a. Runda eller ovala glasn-*r*. Lätt-, vind-*r*. Dubbla *r*-or. **3)** Slag-*r*. Med järn-*r* konstaterade han [von Græve] åderns läge, med mäsings-*r*-*a* dess djup, med aluminium-*r*-*a* dess strömriktning och slutligen den gamla enkla hederliga trär-*a* dess kapacitet Sv. Dagbl. 1925. **II.** Ssgr ha rut- o. ngn gång rute. Ex.: **1)** Rut-. Rookor, fiskar med *r*-formig kropp. De brett *r*-formiga bladskivorna. *R*-gångarnas [slagrutemännens] Internationella Förening. A. G. Högbom, Slagrutor och *r*-gängeri förr och nu, (1928). *R*-lagd tegelgång M. Rogberg. *R*-mark vid sjön Arpojavre, Karesuando Ahlenius m. fl., Sverige. *R*-mark på Alvaret. Henuävd duk i *r*-mönster. Stilfullt *r*-mönstrad. *R*-mönstrad i svart och vitt. Kopiera in ett korrekt *r*-nät, t. ex. med 5 mm. sidor, sådant som i astronomien användes Arv. Odencrants. Riting av enkla mönster på *r*-papper Maria Nordenfelt. Golvens beläggande med *r*-parkett. Golv i *r*-parkettmönster. Varje vertikal *r*-rad föreställer en varptråd Ekenberg-Landin. I nedre ändan av drivbänksfönstret göves en avtagning för varje *r*-rad, i annat fall stannar ratnet där. Diagonal *r*-rad på ett schackbräde. Vinkaraff med antik *r*-slipning. Ett högt *r*-staket avskilde trädgården från ~. Damtufflor av *r*-stickat siden med silkesbollar. *R*-stopp (-a; -ning) fackl., t. e. hos Hulda Lundin. Fries använde samma *r*-storlek som jag, nämligen 4 kvadratmeter [vid undersökning av växtsamhällen] H. Smith. *R*-styngen bildar en kvadrat på avigsidan och ett kors på rätsidan Hulda Lundin. Stadsplanen i Lovisa har gestaltat sig rätt originell, ty man har icke mekaniskt tillämpat *r*-systemet. *R*-valsad aluminiumplåt för automobilfotsteg m. m. 1922. Golvet är inlagt med *r*-verk i svart och vit marmor. **2)** Rute-. En möjlighet att av *r*-utslaget sluta sig till arten av ~ (till **I**³) A. G. Högbom. **Syn. I.** **1)** kvadrat l. romb l. rektangel l. romboid, fyrkant, ibl. månghörning l. polygon; (regelbundet) fält l. avdelning; **2)** fönster- l. glasruta o. d.; **3)** slagruta.

— **Rut|a³**, -ade, -as, *r*-a in n m. fl. se in-*a* n osv.; -ig (-t); -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. Både *randa* och *r*-*a* vären. Vackert *r*-ade ylletyger. Varpå bul-larna *r*-ades med pudersocker. Persikoträden, vilka värt i *r*-ad spalje mot ~ muren Fr. Böök. **II.** Avledningar. **1)** *R*-ig. **a)** *R*-iga sommartyger. Svart- och vit-*r*-iga ylletyger. Vår Colombina, spelets vackra mask, i ger granna horn dt *r*-ig Harlekin S. Siwertz. Tapeter i, med enkla, *r*-iga mönster. Solen silade genom lören och tecknade på golvet ett oroligt lerande, *r*-igt mönster. **b)** Märk. Ja, det har nog sina *r*-iga skäl ~ A. Sörlin.

Ofta *Randiga skål* och *r-iga* orsaker se *randig* 2 a. 2) *R-ning*. *Vit stråhatt med kulört r-ning*. *Helsiden-Trättsiden med äkta färger i ca 30 olika r-ningar* Anons 1931. **Syn.** (r-ig:) *rutad*, *rutformig*, ibl. *kvadratisk* l. *rombisk* o. d., ibl. *regelbundet månghörnig*.

Rutän, -en, -er; (i)sk (-t). 'Lillryss' (i sydöstra Polen, norra Rumänien o. östra Tjeckoslovakien). *Byar, där r-en plöjer jorden i stumt trots under polackens piska* Öv. fr. K. E. Franzos. *Att en gemensam nationalkänsla förenade »lillryssarna» inom ryska rikets gränser med »r-erna» i det österrikiska Galizien* H. Gummerus.

Rüter¹ (akut); -ern, -er; -erfärg; -erkung (l. -erku'ng) m. fl. Jfr *hjärter*.

Rüter², den-kön. I några få uttr. 1) *Ha r. i sig*. *Ser man på, det finns r. i pojken* And. Allardt. *Han har rakt ingen r. i sig*. *Som kunde sätta r. i pojkar* N. W. Lundh. 2) *Mindre vanl. uttr. Jag tyckte också att det sedan blev annan r. i sången* J. G. Arsenius. *En flicka med ras och r.!* Åke Hasseblad. *En lillryssa med reson och r.* i Ester B. Nordström. **Syn.** *drift*, *fart*, *utsch*, *raskhet*, *rask beslutsamhet*, *kraft*, 'kläm', *fasthet*, *spänst(ighet)*, *stor energi*.

Rutin, -en. I. Enkelt. 1) *Endast styckvis kan r. ersätta inspiration* C. Cederblad. *Efter ett par veckor hade han fått in r-en och ~*. *Det går på r-en även i sådana fall*. *Hans lektioner vittnade om både naturlig fallenhet och r.* *Till vinnande av spelrutin på vägen upp mot Kungl. Teaterns tillhör* C. Barcklind. 2) *Veckorna runno i väg under den dagliga r-en* Har. Victorin. *Förtjust över detta avbrott i vardagsr-en* M. Rogberg. II. Ssgr. Ex.: *Ej allt för krävande »r-arbete»* Sv. Arrhenius. *Malagen lämpar sig ej för regelbundet r-arbete* Fr. Adelborg. *Ett enkelt r-göra* Fr. G. Bengtsson. *Sköta sin uppgift (rent) r-mässigt* ofta ngt *tadlande*. *Med en r-mässig ordning, som borgade för att intet blev glömt*. *Och folk deltar i arbetet slött och r-mässigt*. **Syn.** *gm övning förvärvat skicklighet*, *yrkesskicklighet* l. *färdighet* l. *-vana*, *mekanisk* (o. *inlärdd*) *skicklighet*, (de) *rätta tagen*, *vana att göra en viss sak på visst sätt*, ibl. *slentrian*; *vardagsarbete* (som går på sitt bestämda sätt), 'gamla gängor', 'gammalt maner', ibl. (det dagliga arbetets) *enahanda*. — **Rutinärjad**, -at. *Men nu var hon r-ald*, *och det hela gick som smort*. *R-ade [australiska] klippare, som hinna med 250 får pr dag och därutöver* Hj. Bengtsson. *En r-ald kortsplare*. **Syn.** (yrkes)van, (yrkes)skicklig, 'driven', 'säker', (väl in)övad, som äger (erforderlig) *rutin*, *erfaren*, 'gamal o. van'.

Rutit se *ryta*.

Rutsch¹, -en, [l. -et]. *Där rar r. och liv, må du tro*. *Och samma rivande r. i själva arbetstakten* A. Karlgren. *Nu blir det r. i*

Kolsta by, sa drängen, när det kom två nya pigor. *Allt det vanliga r-et och levernet, när en dag begynner* Ellen Wester, öv. — *Det var ~ annan r. i pojarna förr i världen* G. Nordensvan. *Om Fredly hade den ringaste r. i sig, så ~* H. Vallentin, öv. **Syn.** *fart* o. *liv*, *fart* o. *iver*, 'ruff', jfr *fart* B III. — **Rutsch**², -en, -ar. Jfr *rutscha*. *Tu sejt en r. utför en snödriva*. *Med en sista lång r. hammade vi ~ i dalens botten* Har. Alm. — **Rutschja**, -ade, [-as]; r a ned u m. fl. se ned-r a n; r-a u'tför m. fl.; -ning (med plur.). 1) *Trans. R-a timmer störta, nedsläppa n på störträna*. 2) *Nästan endast intr.* Om (glid) rörelse med ilande (o. ofta stött) *fart*. a) (Halv)sittande *r-a utför en brant driva*. *Plåt-lådor, i vilka man med ett expressestågs hastighet kunde r-a utför branten* T. Gislén. *Hade r-at utför det branta taket och hängde nu över bräddjupet*. *Ned för den smala branta stigen ~ kommo artillerister, halvt klättrande, halvt r-ande ~* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. — *Drivorna äro lätta att bevandra och kunna delvis r-as* T. Boberg. b) *En berg- och dalbana, på vilken man omsider r-ar ner i en vattensamling*. c) *Du har ingen ro i dig, det är hela saken, du tycker visst om att r-a omkring*. d) *Vattnet r-ade utefter borden och porlade om rodret* S. Barthel. *Att följa den lilla puckens blixtlika och oberäknliga r-ningar över isen* Sv. Dagbl. 1927. — *Gatorna [i Buenos Aires] äro omsorgsfullt asfalterade och belägningen är sådan, att bilarna inte kunna r-a* 1930. — *Och stugvägen åt flodsidan hotade att r-a i vattnet*. — *De föreställningar och tankar, som r-a genom deras huvuden* Alb. Lilius, öv. *Ekonomiska termer och begrepp r-ade en smula hit och dit ~* Ragn. Holmström. **Syn.** 1) (ned)störta n, nedsläppa n på störträna; 2) *raka* (u'tför l. ned l. iväg), *glida* l. *åka* u'tför med *ilfart*, *åka rutschbana*; *fara* iväg *stöttigt* o. med *svindlande fart*, ibl. *slira*. — **Rutschbanja**. 1) *Fackl. Störta timmer utför r-an*. 2) a) *Konstgjord höjd varifrån man* (med *häftiga krökar*, *gupp*, *gm tunnlar osv.*) *åker störtlopp ner* (i *vagn*, på *skenor* l. i *slädar* l. i *båtar* l. ock på *dynor* i *spiral* från ett *sluttande torn*). *Särsk. på nöjesfält* o. ibl. *strandbad*. *Larmet från slänggungor, r-or och positiv*. *Vill man åka (på) r-a, får man inte ha svagt huvud*. *Vatten-r-a* (*r-a från vilken man* i *en flatbottnad båt slutar med att glida ut i vattnet*). b) *Bildl. Bergvägar gå såsom r-or ner i sjön, och ~* A. Galdolin. [*Ekorren*] *åker r-a utför tallstammarna* Ingeb. Björklund. *Kistor och allt löst åkte r-a därinne och gjorde vistandet på durken till ett experiment av mycket riskabel natur* Arth. J. Jacobsson. **Syn.** 1) *störträna* l. *-trumma*, *stört-* l. *glidplan*, *glidbana*; 2) ibl. *ruitschorn*. -**segel**. *Glidbana av segelduk* (livräddningsattiralj vid

eldsvåda). **-torn.** Nöjesfält med alla modärna nöjen: radiobilar, r., skratkabinett m. m. — **Rutschig,** -t, -are; -het. Ngt vard. R. och orädd som en sportsman. Boken är r. och spännande ~. Går i den vildsint r-a stilen. Ellis Wallin har mera nerv och r-het i sina landskap, men ~ K. Asplund. **Syn.** med rutsch l. fart (i sig), pigg o. företagsam, mkt energisk.

Rutt, -en, -er (vanl. grav). Ännu ibl. (oaktat SAOL⁸) stavat 'route'. **I.** Enkelt. Lägga om r-en för postbussen. Då kan ju ångaren insättas på en annan r. Gå den vanliga r-en. Vellamos r. erbjuder den behagligaste havstur man kan begära E. Lampén. (Luft)r-en Stockholm—Berlin. (Auto)bil-, express-, flyg-, gods-, marsch-, ocean-, post-, res-, sjö-, skärgårds-, ångfärjerutt. **II.** Ssgr. Ex.: Svensk ruttfart Hamburg—Argentina 1919. Utförliga r-förslag med detaljerade avståndsuppgifter ~ M. Rogberg. R-karta. Engelsk r-ångare sänkt 1917. **Syn.** (res)väg, (färd)led, förbindelse-l. samfärdsled, farled, kurs, turistlenig väg.

Ruttlen, -et, [-nare]; -enhet. **1)** Egentl. a) Komma fast för att ha saluhållit r-et kött. En r-en djurkropp. Varvid publiken överöste de spelande med r-na ägg. (Halv)ruttna äpplen, ännu kvarsittande på träden. Här luktar r-et, r-en fisk. Servera r-na grönsaker. R-na dunster uppstego ur källaren. **b)** I bild. Han red, som om hans liv ej betytt ett r-et lingon. **2)** Ngt friare. Virket var (genom)r-et, r-et ända in i kärnan. Och den, som försöker tända en eld av sur och r-en ved, skall misslyckas däruti Ax. Ideström. Upp-, nedr-en. — Ha r-na tänder maskstugna, ihåliga. **3)** Bildl. a) Moraliskt r-en. »[Indien] är ett r-et land med ett r-et folk ~», förklarade kapten Gray övertygad Birgit Th. Sparre. »Det som är r-et, förblir r-et», säger sanningssägaren doktor Egger helt kallt om den omvända syndaren O. Homén. »Nya Pressen» så i långa tider / skyddade vårt land mot träskeets vatten, / mot de stinkande och r-na flöden V. A. Kählman. Där inte skrymteriets mantel var höljd över eländet, där stank det av r-enhet Anna-Lena Jönsson. **b)** Jfr 1 b. Hur grymt och outhärdligt livet är — inte värt en r-en kopek. Till detektiv duger jag inte för ett r-et öre ~ Elis. Krey-Lange. **c)** Slangartat. Om han någonsin mer skulle komma till den här bondhållans r-na tärningar! M. Rogberg. **Syn.** (för)skämd, stadd i förruttelse l. upplösning, ruttande, för-därvad, skadad, 'angripen', (ibl.:) unken, härsken, stinkande, angripen av röta, murken, skör, (för)multnad, maskäten, förfallen, anfränt; moraliskt fördärvad, skadad i själva grunden; (genom)usel. — **Ruttna,** -ade; r-a av n m. fl. se avr-a n osv. **1)** Lagg köttet på is, det r-ar så fort i värmen! Oaktat alla försiktighetsmått har potatisen börjat

r-a för mig (i källarn). Torgföra r-ande grönsaker. Det är bestämt ngt, som ligger och r-ar här under trossbottnarna! Strindberg. — Där pålarna stå och r-a i det ljunna vattnet. Lukten från r-ande vatten-samlingar inne i skogsdrunklet. **2)** Vard., bildl. Men här hade jag ändå aldrig tänkt r-a, så de Fanny Alving. Har ni fått mig på hasorna, så inte r-ar jag här, som kärngen sa, när hon slog ikull på körgårn Strindberg. **Syn.** **1)** skämmas, skadas, ta skada, angripas, rötas, ta röta osv. (jfr ruttan); **2)** ibl. bli långvarig (på ett ställe).

Ruva¹, -an, -or; -bildning. [Varefter blem-morna] torka in till ~ r-or, vilka sedan falla av Nord. Fam.² [Hatten på flugsvampen] är beklädd med en mängd, ofta vackert i rader ordnade kläckta fjäll eller r-or, rester av det yttre hyllet W. Bülow. Svarta som smittkopps-r-or S. Selander. Sår-r-or. — Och renlaven växer i grå r-or här och var mellan dem A. Sörlin. **Syn.** (sår)skorpa; (ibl. mer l. mindre nära:) skolla, skorp-ardad beläggning, fjäll, skorvfläck.

Ruva², -ade, -as; r-a ut n se utr-a n; -fläck m. fl.; -arle (-e)n, -e); -ning (-en, [-ar]; -sbestyr m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. Trans., intr. o. abs. **1)** Egentl. a) Medan honan r-ar, skaffar hanen mat. De alla flesta ligga på rede, och av dessa som r-a är det ~ P. Rosenius. **b)** (Ligga och) r-a på ägg. **c)** Det var tydligt, att makarna turades om att r-a äggen i motsats mot vanorna hos de flesta andra småfåglar Naturens liv. — Starkt r-ade eller kläckfärdiga ägg fann jag ej ~ Victor Hasselblad ib. **2)** Bildl. Ofta skönl. a) Saksbj. Ute r-ade vinter-mörkret, men ~ Gurli Linder. Som stumma gåtor r-a tingen ~ A. Österling. — Tystnaden r-ar över myren och ~. Gamla hopkrypna hus, som ~ melankoliskt r-a på sina månghundraåriga hemligheter S. Siwertz. De gamla goda traktörställena, vilka r-a över sina specialrecept som draken över skatten. — R-ande, skuggiga klippgömslen T. Boberg. Livets stora och dunkla, / r-ande hemligheter E. Knappe. Otrygghet och r-ande för-stämning ~ Amelie Posse-Bråzdová. **b)** Personsubj. Så satt hon och r-ade i sina tankar Hildur Dixelius-Brettner. R-a på tillvarons gåta. Den girige r-ar dagen i ända över, på sina skatter. — R-a på en plan att ~. Mefistofeles, som ständigt r-ar på out. Han r-ade på vårt fördärv. R-a på hämnd. **II.** Ssgr. Egentl., fackl. Ligg- eller r-fläckar, ställen, rarest fjäderna fallit av, så att ~ Nord. Fam.² Och r-fläckarna på honan ritna tydliga om att paret häckat. — [Kalkon]hönorna ha stor r-lust och kunna ligga 2 å 3 gånger i omedelbar följd H. Funkqvist. **III.** Avledning. **1)** Hamburg-hönsen äro ddliga r-are, men goda värpåre ib. Kalkonmodern är en mycket god r-are

och ~. **2)** Ungarna, vilka kläckas efter omkring tre veckors r-ning, äro ~ Th. Högdahl. [Mina kvagsfiskare] byttes åt med r-ningen, och föda skaffade var och en sig själv E. Rosenberg. — Att hos många vadare hanen ensam eller åtminstone till större delen utför allt r-ningsbestyr Naturens liv. R-ningstiden [för storken] är inte fullt en månad ib. Just i, under r-ningstiden. Den erforderliga r-ningsvärmerna. **Syn. I. 1)** ligga på ägg l. rede; **II.** hänga (dystert över), tungt vila (över); förvara (o. försvara) med yttersta omsorg, ständigt bevaka l. vaka över l. vakta, ibl. vara snål (på); grubbla, söka lösa gåtan med, oavlätligt tänka på; välva (planer l. d.), söka utfinna n, ha i sinnet.

Rya¹, -an, -or. Flossavävt täcke (oftast täcker flossan blott ena sidan av ryan). **I.** Enkelt. **1)** Ryan förekommer i Sverige i alla landskap utom Skåne och Gotland. De finländska ryorna stå ofta de uppländska nära; de äro ofta flossade på båda sidor. Geometrisk rya. Uppländsk herrgårdsrya från 1787 med livstråd, märkboksdjur osv. Bältinge, där konsten att väva ryor i själva verket levat ända till våra dagar Sv. Dagbl. 1915. Där ryan intar en hedersplats på vägen. Motiv-, märkboksdjur l. mönsterboks-, prydnads-, slit-, yllerya. **2)** Bildl. Ångarnas ryor. Sömmen är djup i lega och lya / under julsnöns yriga rya O. Thunman. **II.** Ssgr ha mest rya- ibl. växlande med ry- l. rye-. Ex.: **1)** Leda in ryvävandet i rätt fåra Upps. Läns Hemslöjdställn. 1915. **2)** Huvudformen. Att Uppland äger Sveriges rikaste ryabestånd. Ryabotten boten till 'ryamatta'. Ryagarn till vävning Annons 1929. En ryamatta har skänkts till koret i Vaksala kyrka av ~ 1929. Kurs i ryasöm Annons 1932. Ryasömnad (-skurs). Ryaväv. Utförd i flossa eller s. k. ryavävning 1927. **3)** Den geometriska ryestilen E. v. Walterstorff. I Finland ha vi ~ en storartad ryetillverkning ~ A. Julius. För en lång ryeväv Elis. Thorman.

Rya², -ade, [-as]. Slangartad. Så ryar han på sin fru Einar Gjerstad 1929. Och ryade om gränslinjer, ~ utsparkar, avsparkar och ~ Alb. Fabian (1921). Barnen ryade med Greta i köket efter chokladen, så att hon blev alldeles yr i huvudet M. Rogberg. **Syn.** skrika, ropa, bråka, väsnas.

Ryck, -et, =. **1)** Egentl. Med ett kraftigt r. gjorde han sig loss. Slet med ett vant r. bort kapsylen från ~ vattenflaskan. Ett par korta, tvära r., så blev allt stilla Erik Sparre. Slog med ett r. omkull allihop, så de stöpo om varann E. Didring. Drog igen blixtlåset med ett r. Genom r-et i tömmen tvingades renen tvärs över vägen ~ L. Munsterhjelm. Med ett avvissande r. på axeln. Ted ryttare stannade med ett skarpt r. fram-

för våra vagnar ~. **2)** Friare. De dimmiga rutorna, utför vilka små droppar i plötsliga r. togo sina buktiga vägar. Ett nervöst r. i hans ansikte ~. Jag vaknade med ett r. och ~. Det far, går ett r. genom, ger ett r. i honom, då han plötsligt står ansikte mot ansikte med ~ skönl. **3)** Bildl. **a)** Han, hon har sina r. (av arbetsamhet, beslutsamhet, clakhet). Hade fått ett r. av arbetsiver. Ha sina små r. nycker. I ett oväntat r. av ädelmod. **b)** Ett r. hade han försökt sig på lanthandel 'Sigurd'. Vi går ner till stan (på) ett r. Personer, som arbetat vissa r. **Syn. 1)** knyck(ning), (ibl. nära:) 'kast', släng, slag, stöt, puff, 'hugg', hastig indragning; **2)** ryckning; spritning, ibl. spasm; **3)** a) nyck(er), anfall, infall, plötsligt påkommen lust l. idé, släng av, raptus, plötsligt utbrott; **b)** (litet) 'tag', släng, (ett) 'slag', (en) gång, 'på en tid'; skov, skede, liten stund, 'ögonblick', 'momang', ibl. period. — **Ryckart**¹**ad**, -at. Skr. Den ständigt väclande, r-ade belysningen. -tals, adv. Ett nöje, som alltid — r. åtminstone — förekom J. Sundblad. -vis, adv. o. ibl. adj. Oftast bildl. **1)** Vändningarna bliva stötiga, och armarna arbeta r. A. W. Krigsman. Det gick r., lite i taget, uppåt. Tåget stannade r. och liksom motvilligt. En r. skeende rörelse. — Båtens r-a framglidande ~. **2)** Stormen ~ fortfor att r. driva skurar av snö mot fönsterrutorna Z. Topelius. Ehuru den senare alltid gjorde sina framsteg r., nyckfullt anlagd som hon var. Att tiden störtat i väg, r., sprängvis. — Regnets r-a pisk på fönsterna Strindberg. Klockornus r-a klämtande ~. **Syn. 1)** ryckartad, i ryck; **2)** stötvis, rycktals, vissa ryck l. skov, skovtals, skovvis, (blott) då o. då, av o. till, tidvis, periodvis, stundtals, lite då o. lite då, undan för undan, 'i (små)portioner', med språng l. avbrott, sprängvis.

— **Ryck**²**a**, -te l. ibl. rök, -t, -as, pres. pass. -es l. -s. Formen 'rök' är mkt vanlig i smtl. (t. e. i Stockholm, Uppsala osv.) o. numer ~ särsk. ngt vard. — ej heller sälls. i skr.

I. Slita m. m. **1)** Trans. (o. refl.) **a)** R-a fjädrarna av en fågel. R-a matbitarna ur munnen på ngn. R-a kläderna från kroppen på ngn. Röck staven ur Stanojlos händer och ~ Alfr. Jensen, öv. Röck luren ur klykan, när han ringde upp eller ~ C. Larsson i By. Som kunnat r-a en halvtänd brand / ur eld, vars lågor sig ständigt ökte (bildl.) L. Holmes. De skola inte ~ åkallas i onödan — man skall, som tidigare sagt är, inte »r-a helgonen vid benen ned från himlen» V. Langlet. Voro de fagra och unga, / då de r-tes från livets fest? Anna M. Roos. R-a ett barn ur moderns armar. R-a orden ur deras sammanhang. R-a ngn (i)från studierna. Om icke ödet

r-t henne ur hennes naturliga miljö ~. För att r-a denna fråga ur det tillstånd av försumpning, vari ~. Muldsnedrivarens ankomst ~ r-te Manuel ur dessa pinsamma grubblerier. **b)** R-a ngn i rocken. R-a ngn (tänligen omilt) i håret, skägget. **c)** Rickard såg full av tusan ut och rök i gång motorn S. Barthel. **d)** Hampa r-es ~ liksom linet eller skäres med skära och bindes i knippor samt skylas H. Juhlin Dannfelt. — Att kuperade hästar ej uppköpas samt att svansarna ej få vara kortklippta eller r-ta, lika litet som manarna (att man ej r-t tagel ur dem) W. H. v. Essen 1919. **e)** Refl. Som ~ icke kan r-a sig ur sin illusionsvärld för att inpassa sig i den vanliga världen G. Castrén. **2)** Intr., abs. l. oper. **a)** Stå och r-a i (l. på) klocksträngen. Otåligt r-a i dörren. R. inte så hårt, häftigt i tömmarna! — R-a på axlarna (åt ngn l. ngt) även rent bildl. = förakta, visa sitt förakt. Han var nervös och orolig och r-te på sig vart ögonblick. — Han r-te d r-te, men kom inte loss. — Båtarna gungade vid bryggorna och r-te i, på förtöjningarna, i sina förtöjningar. Bogsverändan rök och stramade, och ~ S. Barthel. **b)** Mest oper. Det r-er i mitt finger. Det började r-a i hans underläpp, gråten var inte långt borta. — Ansiktet r-er av spasmer l. Det r-er i ansiktet av spasmer. För att ej visa, hur det r-te kring hennes mungipor av gråt, vrede, skratt. Klände i med en polkett, så det r-te i benen ~. Såg upp ~ under r-ande ögonlock ~ B. Spong. — Det rök i fönstrets hakar ~ Gunnar M. Silfverstolpe. **3)** Reci-prokt. R-as och slitas (om köttstyckena, brödkakorna). Brottas och r-as.

II. Tåga o. d. **1)** R-a i fält (med 10,000 man). R-a till anfall. R-a mot fienden. **2)** Friare. R-a ngn in på livet. Hela dalen hade r-t ögat så nära H. Hulstenberg, öv. När nu denna fråga åter r-er i förgrunden ~. Fortsatte Bjurzon, r-ande saken närmare J. Sundblad. Den tid r-er allt närmare, då ~. Efter en lång väntan — timmen för frukosten r-te betänkligt nära — kom ~ W. Söderhjelm.

Syn. I. 1) slita, (häftigt) dra(ga) (jfr d. o.), knycka, riva, nappa, gripa, lös- l. bort- l. avrycka n o. d, upprycka n med rötterna; rycka ur tagel (ur svans l. man); **2)** (ibl. nära:) ruska, slänga, skaka, dra hit o. dit; rycka l. spritta till, göra en häftig (o. ofrivillig) rörelse, fara upp; **3)** slitas, rivas, släss, dras, brottas; **II. 1)** tåga, 'dra ga', uppbryta n, (av)marschera (n), ge sig i väg; **2)** komma, flyttas.

— **Rycka an** n m. fl. se anrycka n osv., **loss** [n] l. lös n se lösrycka n, **till** n se tillrycka n osv. — **Ryckgubbe**. En barnleksak: sprattelgubbe (man rycker i ett snöre så sprattlar den).

— **Rycken** (akut). Blott i best. sing. o.

nästan endast i uttr. 'stå r.' För nattro ä en ju piskad te ha ~, om en ska stå r. Erik Sparre. Lindkvist var i ett spelhumör som aldrig förr ~ mot lilla Svanström, som dock stod r. Dag. Nyheter 1918. Men Jonas hade stått r. för mer än ett nöddr förut Astrid Våring. Att hans lungor inte stå r. S. Stolpe. Men grejerna våra stog r., d pojkarne öste som slarar Erik Sparre. **Syn.** (stå r.): stå sig (bra), hålla (gott) stånd, väl uthärda (en påfrestning). — **Ryckig**, -t, -are; -het. **1)** Egentl. R. och knyckig i alla sina rörelser. Vinglande, r-t / genom vinden / skatan styr O. Lagercrantz. Kom ~ ridande i r. skritt uppför sicksackstigen. Med irrande ögon och r-a åtbörder. **2)** Friare. De första korta, r-a stormbyarna Ellen Wester, öv. Den skramlande, r-a [negjer]musik, den stampande takten ~ K. Asplund. Den jämna elden från vårt artilleri och det r-a sätt, på vilket den besvarades från den tyska sidan ~. **3)** Bildl. Hans arbete blev litet r-t och forcerat ~. R. och jäktande i allt vad han gör. Hans sätt var i vanliga fall nervöst och r-t. Robert Browning har i en liten, som vanligt märgfull men r. och excentrisk dikt, benämnd ~ Per Hallström. Det föll mig in bara, jag är lite r. i tankegången Harry Blomberg. Ett r-t, obalanserat lynne. — Det drag av r-het och oro, som icke sällan stör läsaren. **Syn.** 'knyckig', ojämn, osäker, vinglig, vinglande, 'kastande', ibl. spasmar-tad; nervös, oavvägd, disharmonisk, oharmonisk, (ibl.) självsvaldig, nyckfull, med oväntade vändningar, osammanhängande. — **Ryckning**, -en, -ar. Jfr rycka. Märk bl. a.: R. av stång med en hand idrotts. Med en liten r. på axeln, en axelryckning. Nervösa r-ar spasmer. Spasmiska r-ar även bildl. Det gick en r. genom hela den lilla kroppen och ~. En häftig r. gick genom mängden K. G. Ossianmilsson. Reflex-r-ar.

Rygg, -en, -ar. Formen 'rygga' se rygga'. **A)** Om människor o. djur. **I.** Egentligast. **1)** Människor. **a)** Och en r. hade han (bred) som en ladugägg. Illa plöjer rak r. Rätta på l. rätta u'pp r-en. »Sitt rakt!», »inte stöjda r-en», hette det då N. P. Ödman. Till den oförståndliges r. hör ris. Band deras händer på r-en och ~. Som hukade r. och stönade Tor Hedberg. Och fracksörten ut / han breder så sirligt kring r-ens slut» D. Åslund (1851). Knäcka r-en ryggraden. Bryta r-en (av sig). **b)** Prep.-uttr. Göra miner åt kamraterna bakom magisterns r. Med händerna bundna bak(på) r-en bakbundna. — Krokig, rak, stel i r-en. Otroligt mjuk i r-en. Ha ont i r-en. Uppmuntrande klappa, dunka ngn i r-en. — R. mot r. Stå med r-en mot ljuset. — Stå med r-en (stödd) mot en pelare. — Allting bäres på r-en i särskilt formade korgar. Ta ngn på r-en. Få rida på ngn's r.

Simma, ligga på r. Falla på r. baklänges. — *Bred över l. i r-en ibl. = axelbred.* *Det gick en kall kåre över r-en på honom.* **c) Kors-en.** *Swank-, krok-, kut-, puckel-, snedrygg.* **2) Djur. a)** *De sägas vara så naturtroget gjorda, att levande kattor skjuta r. och spotta, när de få se målningarna T. Gislén. Katten reste sig ur spisen, spanu och sköt r. (av välmåga l. vänlighet) sköt upp r-en i en bukt. Lyfta upp ngn på hästr-en. Välta sig på r. Att rida på en ko var inte roligt, kossor ha skarpa r-ar. Gåsen med Nils Holgersson på r-en. Detta var det hårstrå, som knäcker kamelens r. nu var måttet rågat.* **b) Stekt lavrygg.**

II. Mer l. mindre bildl. vändningar. *Hälla ngn, ha r-en fri trygg för anfall bakifrån. Bryta r-en av sig på ett företag 'stupa'. De ska vara stark r. te å bära goda dagar. Har han verkligen r. till det? (ekonomisk) ryggrad. Ha r. att bära stora förluster l. olyckor, r. att stå för vad man sagt vara stark l. rik l. fast nog att. Hålla ngn om r-en stöda, försvara, 'stå bakom'. Å, han har bred r. han tål vad han får. Ta andras bördor på sin r. Nu har du allt bundit ris åt (din) egen r. vållat din egen ofärd, 'fallit själv i gropen'. Ibl. även *Bryta ris åt l. till egen r. Randa nngs r. klå upp. Men då, må du tro, fick jag r-en full fick jag ordentligt på huden. Lägga benen på r-en ge sig av i fursprång. Hur man vänder sig, har man r-en bak* lika galet är det hur man än gör. *Bitä sig i r-en vard. = begå en svår dumhet som skadar en själv. Ovädret har jag länge haft i min r. om reumatiska känningar mot oväder. Lärdom tynger ej på r-en Z. Topelius. Vid hoven gäller det att vara mjuk i r-en. Jag hatar | att för en ynnest kröka r. Alfr. Jensen. Bugande hovmannar-ar och lismande tungor. — Vända ngn r-en, r-en åt ngn vanl. som uttr. för förakt. Vända r-en till vanl. = göra helt om o. fly. Vända r-en till för nngs böner visa sig hård emot l. otillgänglig för, ej bry sig om. — Falla, ta(ga) fienden i r-en bakifrån. Tala illa om ngn på r-en, på hans r. bakdanta. Se här: förtalad på min r., | jag är dock vid min oskuld trygg Mickel Räf, 1900. Gå bakom r-en på ngn handla utan hans vetskap, smussla i skymundan, gå bakvägar. I alla fall var det ingen småsak att bak r-en på den ryska politiska polisen ~ köpa upp gevär och ~ B. Estlander.**

III. Direkt om person blott som sista ssgsled. T. e. *Men puckel-en bar sitt lyte utan bitterhet.*

B) Om saker. **1) Ylleskjorta med dubbel r.** *Yllebadräkt för damer, med solrygg, i flera färger Annonns 1935. Badräkt med önskerugg (med band o. hållor kan man få den mer l. mindre uringad) Annonns 1934.* **2) Fackl.** *Fotens övre del (fotr-en) Nord. Fam.² Hals-*

r-en [hos lappsparven] är brumröd ib. Med handr-en vänd åt marken ib. Hatten neddragen ~, vilande på näsr-en J. A. Törnblom. 3) Boken behöver (en) ny r. Skinnrygg. 4) R-en på en säg, ett sägblad, en klinga. Dubba ngn till riddare med r-en av sitt svärd. Kniv med bred r. 5) Takrygg jfr ryggås. 6) Lant. För uppläggning av tegr-ar och slutfäror. 7) Stol(s)-, soffrygg. Gammal högkarmad stol med snidad r. Förmaksstolarna med sina stoppade r-ar. 8) Uppe på (bergs)r-en växte ännu gran ~. På höjdr-arna. Land- l. lantrygg. Passr-ens översta punkt låg 1,700 m. ö. h. Krönet av en åsrygg. — Vådrygg.

Syn. (mer l. mindre nära:) ryggsida, bak(sida), ryggstygge l. -bast l. -tavla (vard.), ryggrad, ibl. högsta partiet (av) l. avigsida, bakre kant(en); kam, ås.

— **Ryggbast.** *Sena utefter rygg(rad)en; friare = rygg(en), ryggtavla(n). Stunderna fly, och solen bränner den idoges r. 'S. Sylvander'. Ge honom då av repet till straff, så mycket hans r. till! Elsa Thulin, öv. Nu gäller det att taga i, så det knakar i r-et. Hade gått krokig ~ och påtat, så det värkte i r-et när han skulle räta ut sig. C. Larsson i By. [Hästen var] elva kvarter över r-et Strindberg. -borst t. e. på gris l. på axfjäll hos gräs. -bredd. I. för damblusar. -bruten.' Egentl.' o. bildl. (jfr t. e. värb-bruten). R-na och darrhanta åldringar. Känna sig (alldeles som) r-en. Och in rider 1895 på sin föregångares gamla r-na ök G. T. Gullberg. Varför lagårdstaket alltfjämt var r-et och läckte. Då ett fartyg blivit r-et med den påföljd att kölen böjer sig nedåt på mitten, säges det hava svinrygg Ad. Ekelöf. -börda. När vi kom hem må live å mä var sin r. kött ~ Erik Sparre. -fena. Och där, där syntes över vattnet hagens karaktäristiska r. R. med 3 taggstrålar och 10 mjukstrålar E. Lönnberg. -fjäder. Beekasinen har på sina r-rar några långsgående gulgrå ränder mot mörk botten Bruno Liljefors. -flygning med flygplan. -fält. På bokrygg. I översta r-et skriven titel H. Nohrström. -förgylla; -ning. T. e. om bokband. Originalband av röd saffian med rik r-ning.*

-**hud.** *Tagguskottet kan på de flesta ryggkotor kännas under r-en. Mista r-en slita spö. -hållare mot kutrygg o. insjunket bröst. -hår. Musti har hoppat upp och blickar nu med resta r. mot ~. -höjd. T. e. Stolar, r. 88 cm. Nord. Kompaniet. -knäpp|a; -ning. De r-ta blusarna tillhöra som bekant det tjäcka könets vedermödror 1914. -korg. Den schweiziska r-en (la hotte). -kot|a. R-orna bilda ryggraden; hos människan finnas följande r-or: 7 hals-, 12 bröst- och 5 ländkotor samt 5 kors- och 4 l. 5 svanskotor. -kudd|e. Ottoman med 3 r-ar. -läge. Un-*

der veckor fick han så ligga orörlig i r., medan ~. — Varvid den simmande intar r. — Att maskinen gick över i r. (om flygplan) 1929. **-lös.** En liten älva, r. rar hon, men eljest mycket anständigt klädd Öv. fr. H. C. Andersen. — En parisiska i »r.» balklämning. R-a västar för baler: nyhet för gentlemannen 1925. — R-a stolar eller taburetter Olympiska spelen 1912. **-man** (långt a). Pälsen bildar hos dessa hyenor en lång och sträv r. **-märg;** -sinfektion; -sinflemmation; -slidande; -ssjukdom; -sskada; -ssubstans; -stvinsoft; -svätska m. fl. Den del av centrala nervsystemet som befinner sig utanför hjärnskålen (i ryggradskanalen). R-en är strängliknande och ej fullt så tjock som ägarens lillfinger utom ~. Skada å r-en. Hett så r-en kunde smälta H. Wranér. — En r-sinfektion av säregen art är barnför-lamningen. **-pansar.** Pröva gevärens skott-verkan på alligatorns r. **-parti.** De gingo i en liten dalgång, så att r-erna stundtals kunde ses ~. **-plåt** t. e. hos sköldpadda. **-påse.** Och en gammal ~ riptupp hamnade under vägen i Valters r. Erik Sparre. Med lättsinnet i r-n U. Wallmo.

-rad, -en, [-er]. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. R-en (även kallad 'kotpelaren'), bälens axel-skelett, är sammansatt av kotor och innesluter ryggmärgen. Sjukliga förändringar i r-ens form. Som gör, att man ryser utefter hela r-en. Råta (upp) r-en även bildl. **2)** Ryggstycke på slaktkreatur. **3)** Bildl. För att så fullständigt knäcka benen i folk med någon som helst ansats till r. i kroppen A. Karlgren. Som ~ kommer en att överse med bristen på andlig r. Erik Hedén. Den r., som en människa behöver i detta vanskliga livet Jeanna Oterdahl. Stoltheten är människans r., och fåfängan är r-ens svansände. Försök (att) sätta lite r. i honom! Till en sådan överfödande hjälpsamhet hade jag varken lust eller ekonomisk r. Elis Essen-Möller. Statsmaktens r. och kärna, vår blivande armé B. Estlander. [Som gjort den svenska odlingen] till landets r. kulturellt och politiskt Artur Eklund. **II.** Ssgr. Ex.: R-sdjur (vertebrater) och r-slösa djur (evertebrater). R-shällare. Hans av r-skotorna av ett vildsvin sammanfogade köpp ~. Skolios (form av r-skrökning). R-slös även bildl. t. e. R-slösa lyckökare E. Knapé. En rüdsla för all risk, som utvecklade sig till r-slöshet och oförmåga att taga ansvar C. Benedich. Behandling av r-ssnedhet. **Syn. I. 1)** kotpelare(n); ibl. rygg; **2)** ryggstycke; **3)** karaktär, fasthet, rakryggighet, oböjlighet, obruten energi l. vilja, (motstånd's)kraft, karaktärsstyrka, (ibl.:) målmedvetenhet, principfasthet, ruter, säkerhet; det viktigaste, kärna(n) i, säkraste stöd, 'själva nerven (i)'. **-sid|a.** Själva skalbaggarerna äro små, med platt r-a och ~ Nord. Fam.² Ljusgrå hals

och r-an spräcklig i rostfärg och svart. — Å r-an [av mässhaken] ett påsytt kors med broderi i silke och guld ~. — Varje berg i Altai har sin r-a och sin framsida ~ J. E. Rosberg, öv. **-sim;** -mare; -merska; -ning. Simma r. Vid r. bör den tävlande hela tiden ligga i ryggläge. **-skott. 1)** Jäg. **2)** Häftigt insättande smärta i korsryggen. R. anses bero på sjukliga förändringar i muskulaturen B. Sjövall. Få r. efter den ansträngande rodden. **-sköld.** T. e. hos sköldpaddor, krabbor m. fl. **-slejf.** Rocken med fastsydd r. samt ~ Ähln & Holm. **-slut.** Vard., ofta skämts. Smärtsamma känslor i r-et Alb. Fabian. **-stucke.** T. e. i kläder, av hud, på seldon, av slaktat kreatur. Svängkojer, där kajutsoffornas r-n fällas ned och bilda kojor G. Gartz. **-stöd. 1)** Stolar utan r., med höga r. — De låga, r-slösa bänkar, vilka ~. **2)** R., sängbord, rullstolar för sjuka. **3)** Ta r. ta spjärn med ryggen. **4)** Bildl. Högaktning är ett praktiskt r. åt kärleken Fredrika Bremer. Åga skyddet och r-et av ett, gott hem J. Th. Bring. Ett gott r. vid dessa underhandlingar hade han i svenske konsuln, som ~. Och hade försäkrat sig om finansiellt r. hos sin förmögne svärfader O. B. Nelson. **Syn.** (ibl.:) stöd, hjälp, bistånd (att räkna på). **-säck.** Med r-arna väl packade gävo vi oss av den 5 på morgonen och ~. Han krokade på r-en och ~ E. Diding. R. med stålmes jir mes.³ Med r-en som huvudkudde. — Grönmelerat impregnerat r-styg Ähln & Holm. **-söm.** Snoddinlägg i sidsömmarna och rostfria aluminiumfjädrrar i r-marna Sv. Dagbl. 1919.

-tav|a. Ngt vard. l. skämts. Konsulns breda r-a Ax. Klinckowström. På r-an skriver med »tampen» jag lag Ludv. Juhlin. Jag sitter och ser på svenska folkets r-or. De äro breda och solida Bo Bergman. **Syn.** (bred) rygg, ibl. ryggbast. **-titel.** Pergamentband med vackert präntad r. **-tryck.** Och inbunden i enkelt kloiband utan r. **-värk.** Särsk. om smärtor o. stelhet i ryggen hos äldre personer. **-värmare.** Kamelhårsr-e. **-ås;** -stil; -stug|a(-utyp); -täkt. R. eller kroppås kallas en takås l. stock, som uppbar taket, då takstolar ej nyttjas; i r-en inhuggas taksparrarna. I en riktig r-stuga bestå väggarna av bara ett par rader stockar, sedan tar taket vid, stupande brant; något inner-tak finns inte, utan man kan se ända upp till r-en. »R-tält» för barnrik familj P. U. Bergström 1932. **Syn.** kroppås; (r-stuga:) envåningshus utan innertak (öppet upp till takåsen).

— **Rygga.**¹ Äld. kasusform till 'rygg'. Blott i det skönl. l. äld. uttr. 'till r.' Solen värmer, vintern är till r. förbi, gången, förliden. Och ren till r. är | jordlivets värld Ps. 598. Till r. i ätten, des. föräldrar och förfäder. Lägga till r. se tillryggalägga.

— **Rygg**a², -ade, -as; r-a tillbaka se B; [-ning se A II 1; ibl. med plur.]. **A)** Enkelt. **I.** Intr. I. med innehållsobj. **1)** Egentl. *De kända igen varandra, hon r-ar Strindberg. Utanför störde emot honom ett ansikte, som kom honom att häftigt r-a S. A. Duse. Den ryska keljan r-ade och vek E. Hornborg.* — *Skam över dem som r-a / för korn eller därars prat C. R. Nyblom. Hustrun r-ar ur mannens närhet, men ~ Elin Wägner. Rappen haglade på hans rygg, han skyggade och r-ade Wendela Hebbe.* — *Hon r-ade ett halvt steg baklänges och ~.* **2)** Bildl. **a)** *Sången blev schlager, och den allvarligt troende r-ade förskrämd Hasse Z. Anton r-ade ett ögonblick, men så tänkte han, att ~ Rich. Gustafsson.* **b)** *Men på samma gång S., när det gällde hans övertygelse, icke r-ade en tum, hade han ~.* **c)** *Han ägde dristighetens ande, och de som givit sig den i våld, r-a för intet T. Segerstedt. Som gör det — jag r-ar icke för ordet — till en riksskandal. Som icke r-ar för att sätta allt på ett kort ~.* **II.** Trans. **1)** *Ridterm o. d. En stor del av vägen fick också gå baklänges, dvs. jag fick r-a [den istadiga hästen] L. W. Stjernstedt. R-ning på rak linje Ridskolan å Strömsholm.* **2)** Bildl. Ofta mer l. mindre fackl. *Hur lätt ett kejsarord kunde r-as hade vi fått pröva på år 1899. R-a en viljeförklaring Nya avtalslagen. Om nu dessa villkor föranleda hr Wallgren att r-a köpet, så ~. Men sin ståndpunkt kunde han icke r-a T. Andre. Gud, han r-ar icke sin vrrede Bibeln. Tyskland r-ar sin underskrift. Loven kan r-as, men pantbär pengarna hem. R-as sitt ord, ett löfte.* **B)** Särskrivn ssg. Egentl. o. bildl. »Gifva oss!» utropade miss Miller och r-ade tillbaka minst en tum. — *Inte r-a tillbaka för det värsta brott, när svartsjukan kommer med i spelet.* **Syn. A)** **I.** rygga l. fara l. studsa tillbaka, ta baksteg, dra(ga) sig tillbaka, vika (u'ndan), ibl. retirera; dra sig l. sky l. vara rädd l. frukta (för); **II.** **1)** föra bakut l. baklänges, 'stryka'; **2)** svika, ej stå vid, återta(ga), återkalla, bryta, ta tillbaka, frångå.

Ryka, rök(o) l. rükte, rukit l. rük't [l. rykit, särsk. smtl.]. De två huvudbet. äro i vanliga fall väl skilda o. ordet har ibl. t. o. m. uppdelats på två. Dock finnas beröringspunkter (se särsk. I 5). **I.** Stark l. svag böjning. Jfr (det ofta närstående) röka. **1)** *Veden är så sur, att den bara (ligger och) r-cr. Talgljusen r-te oarbrutet, vi ~ B. Gripenberg, öv. Långt borta fladdrade och r-te en ensam oljelykta ~. Nu var det laddat, stubinen r-te ~. Den lilla tranlampan, som rök mer än den lyste ~ H. Wranér. Och fotogenlamporna röko i kapp med andedräkten om vintrarna Sigröd Gillner. Eller blåsa ut en r-ande veke. Brinna med r-ande låga. R-ande bränder, ruiner.* **2)** *Det rök svagt*

ur skorstenen ~ Ejnar Smith. Salaks krater rök också mer än den brukade. Höga, rykande fabrikskorstenar. **3)** *Det r-cr av soppan. När vattnet börjar r-a, det börjar r-a av vattnet i kitteln ~. En het källa r-te invid vägen H. Mörne. Ur vilka dimman r-te som ånga ur en kokande kittel Edv. Hammarstedt. Ångan r-te från de löddriga hästarna. Det r-cr av hästen, om mulen på hästen. Bland ängens blommor, där en dimma r-te vät K. Asplund. Det var kallt, så att luften rök som imma ~ Einar Rosenberg. R-ande av blod. R-ande varm. En r-ande kopp kaffe. Havet med ~ fjärran r-ande gråa regn Aline Pipping, öv. **4)** *Hon sopade ilsket och så värslöst, att dammet r-te som moln över hela vinden. Hela kyrkan r-cr ju som en mjölnarstuga (av det upprörda dammet). R-ande mjöldamm i en kvarn. — Rågarnar-te, och luften stod darrande het över åkrarna.* **5)** *Med anslutning till II. Stormen rök och sjön rök, så att skummet från vågkamarna for som ett vågrätt regn. Slöjor av dis ~ r-cr i skyar förbi mig ~ S. Barthel. När ~ skummet rök över hans eka Alb. Engström. Sparkade, så sanden rök i ögonen på Hans Petter ~ S. Dahllöf. Mötas två spelorvar, där de springa omkring på marken, blir det slagsmål, så att fjädrarna r-a Th. Högdahl. Drabbade ihop, så det rök om det, så det rök efter.**

II. Särsk. i impf. blott stark böjning. Icke växlande med 'röka'. Vard. Ofta i särskrivna ssg. **1)** *Ryk å rämn å visa er aldrig här igen! R-a sin kos som en virvelvind. R-a i luven på varann. Hela gänget rök i arrest B. Döös. Och hela rasket rök i tusen bitar Erik Sparre. Som redan rykt överbord. I r-ande rappet. Följde efter i ett r-ande rämn Strindberg. I en r-ande läns Ernst Lundström. I r-ande fart.* **2)** *Ett enda felgrepp, och fingernaglarna ryka Arth. J. Jacobsson. I morse, när jag tog på mej skorna, rök skosnöret. Och mina tio kronor rök! Strindberg. Låta hundralapparna r-a E. Diding. Hemmanet rök och med det ~ A. Mörne. Innan min sista penny rukit Ev. Taube. Nu rök mina sista slantar. Å så rök även den utvägen (åt skogen).*

Syn. I. ge ifrån sig rök, utsända nu rök l. rökmoln, (ibl.): röka, pyra, bolma; stå som (en) rök l. ånga i luften, ånga, dunsta, stiga upp dunster l. (vatten)ånga l. dimmor; damma, (upp)virvla (n), fara som stoft l. fint regn i luften, uppjagas n; **II.** damma l. raka l. skena l. rusa l. kila l. ränna iväg, flyga (sin kos), fara av; 'gå' (till spillo, åt skogen, 'till gud' l. d.).

— **Ryka** (i)hop, in n. m. fl. se hopra osv. — **R. på.** *R. på ngn på gatan för att framföra en hälsning. Han ryker ogenerat på helt obekanta, om han vill göra sig bekant. — R. på ngn och ge honom en örfil.*

Syn. 'flyga på', antasta, 'hugga', tilltala, falla över n.

Rykt, -en. I. Enkelt. 1) *Ge hästen r. Gol r. är hästens halva föda. Och först sedan hästen torkat, företages r-en. Hästarna glänste av r. och omedrånad. De värsta me r-en ä, att man måste gå opp så tidit. Morgonen är i full gång T. Orre. — Dikning, korykt och tröskning P. J. Rösö. 2) Bildl. Språklig r. och ans Nord. Tidskr. 1915. Med modersmdlets r. för ögonen Gus. Mattsson. Tilltagande mänhet om språkets regler och r. Hj. Alving. Språkets r. och rensning, r. och riktighet. — Det andliga livets r. K.-G. Hildebrand. Sankt Görans gille i Uppsala ~ höll sig med egen klerk, som skötte själar-en ~ N. Ahnlund. II. Ssgr kunna ofta lättare föras till verbet rykta, se d. o. **Syn.** skötsel, vård, ans, omvårdnad, puts(ning), (ibl. särsk.) hästskötsel; (ibl.): prydlighet, glänsande hårrem l. d.; (upp)odling. — **Ryktja, -ade, -as; -borste m. fl. se II; -arje (-e)n, -e; -rock) o. -ning (med plur.) se III. I.** Vanl. verbformer. 1) *Hästarna md väl, om de r-as omsorgsfullt. I morgon måste jag tidigt upp och r-a. — Vål kraftfodrade, blank-rade ~ kor Ester B. Nordström. 2) Lds. (t. e. västsv.) Tomas går fram till kakelugnen, r-r ar brasan och skjuter spjället Jeanna Oterdahl. 3) Skr. Finner sig fullt tillfreds med deras sätt att r-a sitt värv Göteborg. Handelstidn. Även då han r-ade sitt kall som visitator i sitt stift Märta Lindqvist. II. Ssgr. Avslutas ibl. även till subst. Den gamla skrapa och den utslitna r-borste, som ~. Grundligt behandla med r-borsten. Hundr-borste. — Hästutredningspersedlar som r-don, stigläder, täckjord, vojlock. — R-kam för hundar. — R-karda. — Elektriska r-maskiner skola införas vid Skånska husardetachementet i Uppsala 1918. — R-skrapa att skrapa av stövet på r-borsten med. III. Avledning. 1) a) Ett stathus (bebott av r-aren Jöns Jönsson) 1929 (Skåne). Den gamle r-aren på stuteriet ~. — Koryktare. — Och en lång gul rock, ett slags r-arrock. b) Bildl. Själ är jag ju litet språkr-are 'Jörgen'. — Var i hela världen kunde en leta upp en sådan själar-are som herr Peder ~ I. Ljungquist. 2) R-ning. Egentl. o. bildl. **Syn. I. 1)** sköta (hästar, kor etc.), ansa, stryka l. putsa l. skrubba (med skrapa l. ryktborste); ibl. röra o'm i, (om)sköta (n).**

Ryktas, -ades. Skr. Med stora anspråk på tillförlitlighet r-as det, att ~. Enligt vad som r-as inom kinesiska kretsar ~. Men nu r-as det, att närkingarna äro i antågande Hj. Bergman. Kanske var det sant som r-ades: att ~ ib. Överensstämmer knappast med allt vad som r-ats om stockholmarnas stelhet. Ett varuhus, vars förträfflighet r-ats i landsorten Hj. Bergman. **Syn.** omtalas,

'förkunnas', (ryktesvis) förljudas, komma ut l. spridas ett rykte, ett rykte l. ryktet vill veta l. påstår l. säger l. vet omtala, gå rykten om, ibl. skvallras.

— **Ryktbar, -t, -are; -het (med konkr. plur.); -vorden (skr.).** Hör till ordgruppen utan att direkt fattas som ssg till 'rykte'. Både neutralt, i dålig o. i god mening men mest det sista. **I.** Enkelt. *R. genom be-drifter. Bli r. på sina skottal. En r. jägare. R-are var han emellertid hos sin samtid för sina latinska skrifter än för sina dikter på svenskt tungomd. Ensamheten är den r-es lott; hat är lönen och förråderiet brödet ~ Strindberg. En obetydlig lands-ortsstad, sovande på sitt r-a förflytna. Lyck, r-t genom Hindenburgs masuriska fälttdg. Enköping, r-t för sin pepparrot och för Enkö-pingsdoktorn. — Den lismande, fega och ömkligt r-e generalguvernör Seyn Acté-Jalander. Leu-lan var en tatarisk furste, som gjort sig r. för sin trolöshet och grym-het. Sorgligt r. för sitt slöseri. Herostra-tiskt r. — Men Lord Roberts r-a skräck för kattor är inget påhitt Öv. fr. N. Melba. II. Ssgr. 1) R-het. a) R-het är en underlig sak, den är som en snöboll, som rullar ut-för en backe, den växer med hemsk fart, och som en snöboll smälter den bort, om den inte har en fast grund ib. Martin Ekström, vars gestalt i vårt frihetskrig vunnit en legendartad r-het B. Estlander. Avsky för billig, lättvunnen r-het. Den högsta formen av fäfänga är att sträva efter r-het Öv. fr. Bruce Lockhart. Inför så mycken r-het för-dunklades min lilla stjärna så gott som full-ständig ib. På väg upp mot r-hetens timnar. Nå verklig r-het. — En dyster r-het ha framför allt Paternosterskären ~. Stället fick sin r-het under kriget och ~. b) Om person. Med plur. Morgonen därpå, då jag vaknade, fann jag, att jag var en europeisk r-het Öv. fr. N. Melba. Charcot, Paris största medicinska r-het på den tiden. Många av den tidens r-heter. Och jag viskade till honom namnen på alla ortsr-heterna, som kommo fram Öv. fr. N. Melba. 2) Skr. Konstnärerna, som slogo sig ned kolonivis i den r-vordna Fon-tainebleauskogen, äro också sin kos G. Pauli. Ett r-vordet ord ur den politiska diskussio-nen Hans Ruin. **Syn. I.** namnkunnig, berömd, (väl)känd, allmänt känd (och erkänd l. skattad l. högt aktad l. omtalad), (vitt)frejdad, celeber, allmänt bekant, all-känd, ibl. beryktad, ibl. illuster l. notabel; II. (r-het): se celebritet.*

— **Rykte, -t, -n.** Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. 1) Med plur. a) R-t, ett r. går, för-måler, säger, vill veta, uppger, att ~ det säg(e)s, förljudes att. Ett beställamt r., det beställsamma r-t har redan låtit ana, att ~. R-t går en ringlek: en viskar en mening till sin närmaste, denne för vidare till nästa

vad han trott sig höra; när 'r-t' gått runt, nämner var och en vad han trott sig höra (varvid den siste börjar). *Det går besynnerliga r-n om krig och örlig, och ~. Efter vad r-t i Stockholm säger skall ~. Ett r., med anspråk på trovärdighet ~. R-t om inträffade fall av tyfus är ogrundat. Om r-t talar sant. R-t hade påstått, att ~. R-t om min död är emellertid betydligt överdrivet. Ett gängse r. R-n äro sällan att lita på. Anklagad på ett löst r. Tro på lösa, tomma, de otroligaste, vansinnigaste r-n. Men det var endast ett r. (utan någon som helst grund). Du skall icke utsprida falskt r. Bibeln. Sprider ut ont r. om henne ib. När nu det r-t spordes i Faraos hus ~ ib. R-t härom nådde församlingen i Jerusalem ib. Utsläppa, sprida förklenliga r-n om ~. Ett illvilligt r. är som ett kedjebrev. Beringat r. Vid r-t om ~ skr. Jag har hört, uppsnappat ett r., att ~ hört glunkas, fått höra. I Limby är allt begränsat och vingklippt utom r-t Magda Bergquist. Att någon skulle se oss och sätta r-n i omlopp. Kringflygande r-n om ~. I Warschau snurra r-n om ~. Och r-na surrade envisare än förr Harry Blomberg. Vilda r-n tumlade över varann, och ~ Axel Cederberg. Luften var full av r-n G. Castrén. — Larmr-n om ~. Orosrykte om ängaren Stockholm. b) R-t växer medan det löper. R-t stannar inte i första by. Ont r. blir snarast trott. Ett gott r. höres långt, ett dåligt dubbelt längre, säger ett finskt utdräp (med ngn anslutning till 2).*

2) Utan plur. Jfr ryktbar. a) Vinna r. och ära l. ära och r. Vinna odödligt r. Och för att de skulle tala väl om honom och sprida hans r. i fjärran länder Sven Hedin. Hävderna tälja din ära, / bära ditt r. kring jord J. Bongren. Tjänsten gick honom förbi, och med bleknat r. dog han i Åbo 1873 B. Estlander. Mitt r. hade verkligen ~ vuxit till en höjd långt över mina vildaste drömmar Öv. fr. N. Melba. Flyga på r-ts vingar världen runt. Men Scribes fall blir lika snabbt, som hans r. en gång var stort E. Kihlman. Också denna gång gjorde han sitt r. (som utmärkt talare) all heder. Romanien »De älskade», som grundade hennes r. 1901. Åtnjuta europeiskt r., världstrykte (som djurmdlare). Av vilka Strömer på sin tid åtnjöt r. som Sverges främste litograf H. Nohrström. Åtnjuta stort, ett stadgat r. för grundlighet. Hans skalderykte, hans popularitet växer hastigt, och ~. b) Hon hade (det) r-t om sig, att ingen någonsin sagt ett ont ord om henne. Fick (det) r-t, r. om sig att ~. Med fläckfritt r. Bättre än sitt r. Ha gott, dåligt r. om sig. Bättra på sitt r. Gott r. är guld värt. Rädde, bevara, förlora, skämma sitt goda namn och r. Trots det r. om, för gnidighet de fått. Poetisk prosa åtnjuter i allmänhet inte det bästa r. för läslighet,

men ~ Fr. G. Bengtsson. Den mäktiga vintergatan, som bildar ett brett band på himlen, reparerar emellertid en smula den sydliga stjärnhimlens r. Douglas Melin. Mot Söderblom ~ visade alltid Rudin en varm personlig välvilja, även då han kommit i r. för kätterier Tor Andræ. Som bekant åtnjuter Ture Nerman ett stadgat r. för omoralisk versskrivning Erik Hedén. Vid åtta års ålder åtnjöt redan Martin ett så dåligt r., att det kunde förslå åt en vuxen man Öv. fr. Pio Baroja. Ha dåligt, ont, elakt r. (om sig) stå i vanrykte, vara illa anskrivnen.

Syn. 1) kringlöpande nyhet(er), berättelser, prat, skvallrer, hörsägen, förljudande, obevisat l. löst påstående, vad som berättas l. pratas l. skvallras l. viskas, ibl. talämne, tissel (o. tassel); (r-t ibl.:) 'folk', 'man', 'prat', skvallret, 'förtälet'; 2) ryktbarhet, ära, (högt) anseende, (ärat) namn, berömdhet, (stor) berömmelse, pris (o. ära), stor heder, (allmänt) erkännande, (gott) renommé; allmänt l. allmänhetens omdöme (om ngn), namn om sig.

— **Ryktessmaklare;** -eri. Mindre vanl. för följ. -smed. Beskäftiga r-er ha ivrigt utkolporterat, hurusom ~. -smidlare, -ar(e)n, -are; -eri (med plur.); -erska (-an, -or). R-arne äro åter i farten ~ Sv. Dagbl. 1906. Beställsamma r-are ha vetat berätta, att ~ F. U. Wrangel. — R-eri(er) om Sverige. Att vara på sin vakt mot allt r-eri. R-eriet hade förresten redan förut sysslat med henne ~. — Dess förnämsta skvallertant och r-erska Hildeg. Wieselgren, öv. **Syn.** (r-eri:) förtal, ryktessmakeri, 'ryktesfabrikation', ryktesutspredning, ibl. ovederhäftigt l. lögnaktigt skvallrer. -spridlare; -erska; -ning. Skulle förklaras jävig såsom r-are ~ Sv. Dagbl. 1920. -utspridlare; -erska; -ning. Åtal för falsk angivelse och r-ning. -vis, adv. (Har du hört det? —) Ja, r. och skvallervägen. Jag har endast hört det r. (och vet inte, vad jag skall tro). R. förljudes (från huvudstaden), att ~ ryktet uppges, det uppges, ett rykte vill veta l. d. R. förnam jag då genast, att ~. Dahlmark, som mycket väl kände tjurskyttarna ~ både personligen och r. ~. **Syn.** som ett rykte, gm ryktet, gm hörsägen, ibl. på enskild väg, enligt uppgift l. påstående, efter vad det säg(e)s.

Rymd, -en, -er. Bet. i allm. väl skilda. I. Utan plur. Kittlar på en tummas r. Strindberg. Kärl av viss r. Gripskopa, r. ca 1,15 kbm. I tvenne flaskor om ½ liters r. Som kräves hos träbat av samma r. G. Stenfelt. Beräkna r-en av ett kärl, ett rum, ett fartyg, den r. ett ämne intager. Färsksilhandel efter vikt i stället för r. 1917. Jordrymd av närmare två kvadratmil H. Hofberg. II. Med plur. 1) Ofta skönl. a) Ute i fria r-en. Det började ljusna i r-en. R-en är strålande klar och blå. I tomma r-en.

Stirra upp, ut i r-en. *Du svepte r-en klar i ett enda drag* C. R. Nyblom. *Då månen — r-ens spöke — lyste klar* K. A. Hagberg, öv. *När vårens sista fågelsträck plöjde r-en på väg mot ~. Ha en vid r. framför sig.* **b)** *Den oändliga (världs)r-en. Till jordens lägre r-er Bibeln. Vintergats-skinnret, det töckniga, än / fram genom r-erna skrider* Pär Lagerkvist. *Och stundom en ljungande blix-meteor / genom r-erna styr ~* Hj. Edgren. *I blånande r(-er). R-ernas landstrykare, kometera, äro honom kärare än ~* E. Kihlman. **c)** [*När motorn*] *inte fick sluka r. S. Siwertz.* **d)** *Himlar-en. Luft, stjärn(-e), natt-, havs-, slättrymd. Likt strim-mor, dem ett norrsken i kvällr-en sår* Fröding. *En Wilhelm Anchers tindrande ljus-blå vattenrymd* Bo Bergman. **e)** *Tidrymd.* **2)** *Friare o. bildl. Skönl. a)* *Vistas i högre r-er, dit vi andra dödliga aldrig komma under vårt vardagssläp. I abstraktionens kalla r-er. Han lyssnade till fågelsången, och hans själ flög bort mot ideala r-er* H. Gyllander. *I romantikens r-er.* **b)** *Din mur är grus, ditt våldes r. är trång* Nicander, Roma Æterna. *Jag gick i en r. av tomhet / och famlade blint efter stöd* Stellan Arvidson. **c)** *Fiktionen om den höga r., som vä-ver sig över det politiska livet ~* T. Segerstedt. *För översködlig tid var alltså den världspolitiska r-en ovanligt ljus* Per Hallström. **d)** *Vad förr var en r. blir ett sten-kast / emellan herrgård och by* I. Lo-Johansson. *Och gatan var ej mera grå, / men allt var r. och svikt och sving / och bara stort och rikt* Eva Årads. *En stämning, en aning, en idé, som ger det hela r. och gör det eg-gande för fantasin, outtömligt för tanken* Olle Holmberg, öv. *Det behövdes avstånd och r., innan all detta klarnade* Annie Furuhjelm. *Skapar ~ r. och djup omkring det sedda* A. Österling.

Syn. I. omfång, vidd, (kubik- l. rymd-) innehåll, vad ngt rymmer, (ibl.:) utrymme, volym, kapacitet, lastdryghet, omfattning; **II.** (tomma) rum(met), rum vari jorden o. övriga himlakroppar befinna sig (världsrym-den), luft(en), himlen, himlavalvet, 'etern', 'luftvalv', 'det blå'; (ibl.:) rund, region, sfär, zon, luftlager; (ibl.:) djup, 'luft', perspektiv, avstånd, vid o. fri utsikt l. utsyn l. utblick (över), vidd.

— **Rymdblå**, skönl. *I r. höjd* Alb. Henning. — **geometri**; -isk. Gren av geometrin som sysslar med egenskaperna hos geometriskiska figurer (kroppar, ytor, linjer) i rymden. *R-i för gymnasiet av O. Josephson, 4 uppl. 1919.* — *De enklaste r-iska figurerna såsom prismat, cylindern osv.* — **innehåll.** *Kubikinnehåll, oegentlig benämning på r., hänsyftande på att enheterna för rymdmdtt bestämts medelst kuber* Norstedts Uppslags-bok. — **lös**; -het. Skönl. *Mot en svart, r. himmel*

(utan vidd l. djup) A. Wändahl. *Mån själ, din timme nalkas, fritt får du flyga in i r-heten* Arnold Norlind, öv. fr. Walt Whitman. — **mått.** Kubikmått. *R-et är ofta = kuben på en längdenhet (t. e. kubikmetern).* — **ton** se registerton. — **verkan.** *På detta sätt tryckta färgblad äro därför kluddiga, kompakta, ordiga och suddiga i färgen, varjämte de totalt sakna djup- och rymdverkan* Nord. Fam.² — **vikt.** *R-en, t. ex. pr hektoliter eller tunna, är däremot mindre pålitligt uttryck för frövarans kornstorlek* H. Juhlin Dannfelt.

— **Rymlig**, -t, -are; -het. **1)** *En r. sal med tre fönster. R-a skåp och garderober. Bo r-t. Som alltför mycket inkräkt på r-heten. Jag behövde en r-are koffert. En stor stockvedsbrasa glödde i den r-a spisen ~. Knäppsko av trevlig, r. modell. Här är r-t gott om utrymme, goda utrymmen, gott rum. En r. bakgård. På en r. plats, där ~. Kring varje hus är en r-t tilltagen parklik-nande trädgård. Autostråd med r-a väg-banor.* **2)** *Bildl. En ny kärlek tog åter i anspråk hans r-a hjärta. Ha ett r-t samvete vara föga samvetsöm. Personer med r-t samvete finns det tyvärr alltid* T. Lagerberg. *Mysticism är ett r-t ord, det innefattar ju snart sagt allt som ~* E. Kihlman. *Den definitionen är väl ändå väl r. ~* Ola Hansson. **Syn.** vid, vidsträckt, utsträckt, omfattande, spatiös, som ger stort rum l. utrymme (åt), stor, ibl. bred l. djup, voluminös, omfångsrik, ibl. vittfamnande. — **Rymling**, -en, -ar. Närmast till rymma III. **1)** *En eftersatt r. En vild jakt begynte, som ändade med att r-en infångades (och åter-fördes till fångelse). Den ene Hallr-en har fullkomlig vagabonderingsmani och ~. Hospitals-, anstalts-, klosterrymling.* **2)** *R-en — en björnunge — anträffades uppe i ett träd i parken. — En vanlig r. ur våra trädgårdar, trädgårdstrymling (t. e. om krollilja, bellis, Hesperis, kungsängslilja).* **Syn.** rymmare l. rymmerska, förrymd fånge o. d.

— **Rymma**, -de, -t, -mas, -mes l. -s. Ordet skulle även kunna uppdelas på två (l. t. o. m. tre). **I.** Jfr rymd I. S-form vanlig. **1)** *Egentl. Hur många personer r-mer salen, r(-me)s det i salen, r-mas i salen? Och hela teatern r-de vid fullsatt hus 8,000 personer. Alla kan inte r-mas i båten. Det rymms inte en enda person till på bänken. Kärlet r-mer precis 2 l. Pannmur, r-mande 125 liter. En bestämd lädtyp i tre storlekar, r-mande ung. 25, 50 och 100 liter frukt. Tegelbruket är försatt med ny ring-ugn r-mande 90,000 tegel. Samlingspärm för kristidskortan r-mande åtta fickor 1917.* **2)** *Friare. Den gröna plätten, som uppifrån herrgården inte såg större ut, än att den kunde r-mas i en handflata ~* Fanny Alving. *Kubatschi äro inte talrika — de r-mas i en enda*

by i Dagestan ~ Öv. fr. 'Essad Bey'. **3)** Bildl. [Söderblom] förenade i sitt väsen motsatser, som aldrig annars bruka r-mas inom samma person Folke Palmgren. En dag har gått, vem vet vad den följande r-mer. Den korta ljusningen ~ r-de blott förberedelser till ännu råare våld E. Grotenfelt. La Rochefoucaulds maximer, som i sin frostigt ädelstenslika klarhet r-ma så mycken desillusionerad och skeptisk visket. En suck, som vissertligen innebär lättnad, men också r-mer oro för ~. Men någon kristendom kan han, hur mycket som än må r-mas inom detta vittomfattande begrepp, knappast sägas förkunna Erik Hedén. Du går väl inte å tror, att det rymms en stor personlighet inom varje litet skraddarsytt skaldeäckel! Att den egna viljan ej var större, än att den gott r-des i fars rockficka B. Sjödin. **II.** Sjö. Utan s-form. Motsatt 'skralna'. Jfr 'rum vind'. Vinden säges ~ r-ma, när den kommer akterligare än förr S. Christenson. **III.** S-form sälls. (men part. 'rymd' vanligt). **1)** Gärna skr. R-ma land och rike, landet r-ma ur l. lämna landet. R-ma fältet lämna frienden i besittning av slagfältet; ofta bildl. **2)** Lyckas r-ma från sina vaktare, ur fångelset. R-ma (till Amerika) från hustru och barn. Den ene Hallyngringen har r-t 32 gånger från olika skydds hem. Sökte helt enkelt r-ma sin väg (från alltsammans). R-ma med kassan. Fånge r-d från fångläger. Bereda, ge ngn tillfälle, hjälpa ngn att r-ma. R-ma från sina borgenärer. **3)** Bildl. Skönl. Dagens korta glädje r-mer, i själen långtar, kvällen skymmer ~ O. Arbman. **IV.** Märk bet. i ssgr som 'uppr-ma' u o. 'utr-ma' u.

Syn. I. inrymma, ha l. (kunna) ge rum för l. åt, (kunna) innehålla, ha plats(er) för, (i sig) uppta, 'hålla', innefatta, omsluta, omfatta, ibl. hysa l. härbärgera, inbegripa, 'fämma', subsumera; (r-mas:) få rum l. plats, gå i'n (i), kunna instoppas l. beredas plats (i); **II.** bli akterligare; **III. 1)** lämna; **2)** fly (ur fångelse etc.), undanfly u, ibl. desertera, (r-ma från:) överge; ibl. undkomma; lista sig bort, avvika; (mer vard. äro:) avdunsta, smita (sin väg), kila, schappa, (i hemlighet) ge sig av; **3)** (för)svinna.

— **Rymma bort** u, **upp** u, **ut** u m. fl. — **Rymmar**e, -(e)n, -e. **I.** Enkelt. **1)** Di ä r-e från flottan. R-en greps emellertid, innan han hunnit lämna landet. **2)** Märk friluftstleken R-e och fasttagare. **II.** Ssgr. Ex.: Däri han berättar om sin äventyrliga r-färd från Sibirien till hemlandet E. Lampén. Under de följande åren tjänade han vid och rynde från större delen av Sverges värvade regementen och ådrog sig därigenom benämningen »r-ekungen» E. Skarstedt. Tre skol-flickor på r-stråt Rubrik 1916. Han gick i r-tankar, då en dag ~ B. Estlander. **Syn.** rymning, (för)rymd (fånge, brottsling, däre,

patient, sjöman osv.), ibl. rymmerska. — **Rymmersk**a, -an, -or. R-an sökte över Göteborg nå Amerika och lyckades verkligen utan att igenkännas av polisen ta sig ombord på emigrantångaren. Monika, som kom ledande med den lilla r-an. — **Rymning**, -en, -ar. **I.** Huvudbet. **1)** Enkelt. För att omöjliggöra (all) r. Oupphörligt förekom det r-ar från detta fångelse. Vid r-en ur, från fånglägret hade han bistånd av en av vakterna, som ~. Planerade en Amerikarymning. **2)** Ssgr. Ex.: Och tappat lusten för vidare r-sförsök. Ett misslyckat r-sförsök. Det var antagligen på båten han utformade r-splanen. Tyska officerare, som begävo sig på r-sstråt, brukade taga med sig en rysktalande kvinna, som låtsade vara deras hustru Svinhufvud i Sibirien. Men r-stanken hade så grundligt bitit sig fast, att jag inte en minut övervägde saken Arth. J. Jacobsson. De redan beprövade r-svägarna (för 'jägarerna', som skulle över Sverige till 'Lockstedter Lager'). **II.** Märk bet. i ssgr som Utrymning se utrymma o. Jordrymning se d. o. (III. 853).

Rynk, -et. Sälls. Det avvisande r-et på näsan. — **Rynk**a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** På kläder m. m. Klänningssliv, fullt med r-or och veck och puffar. Ta ur r-or på kläder, på tyget. Lägga r-or på kläder. Akta, så de inte blir nära frula r-or på nya duken! **2)** På kroppsdelar. Och bredvid henne Jonas, han log med var r-a i sitt snilla ansikte Pär Lagerkvist. Och r-an i hans panna slätades ut Berit Lampe. Lägga pannan i r-or ogillande, vredgat, dystert, eftersinnande, tvekan, bekymrat. Runt omkring hans melankoliska ögon skvallrar ett nätverk av r-or om bekymmer och om brist på näring Greta Tiselius, öv. Många r-or, många år. Profylförbättring, borttagning av r-or, ärr, födelsemärken och vårtor Annons 1933. Alderns r-or. Allvarsr-orna, grämler-orna, vredesr-orna slätas ut i dessa ansikten A. Mörne. Pann-, skrott-, smd-, alder(dom)sr-or. **II.** Ssgr kunna ofta även (ibl. naturligare) föras till verbet. **Syn.** (smalt) veck, skrynkla, fåra, hoprynkning, hop- l. sammansörpning, (ibl. nära) fäll. — **Rynkansikte**. De gamla med r-na ~ John Nilsson. **-band**. Snarast till verbet. T. e. att r-a (l. dra) ihop en kjol med. Dra på r-et. **-broderi**. Kurs i r. 1928. **-fri**. **1)** Till subst. Jämn och r. panna Per Hallström. [Preparat] som bibehåller hyn frisk och r. Annons 1930. Tätstickad av långfibrig ull ~ sitter Jantzen-baddräkten tätt åt och r-tt Annons 1928. **2)** Även till verbet. R-a tyger som ej rynka sig. **-kappa** ibl. = volang. **-musk**(el. R-ler~, som ligga kring och sammansörpa hudöppningar Nord. Fam.² **-rad**. Fackl. Den långa kjolen är klippt som en stor, rundad volang, tillhållen med några r-er bak Veckojourna-

len 1930. -söm. Fackl. Söm med förstyng, ofta på grund av sitt ändamål även kallad r. Nord. Fam.

— **Rynkla**², -ade, -as; r-a (i)hop n se hopra n. **I.** Enkelt. **1)** Om kläder o. d. R-a en halskrage. R-at krås. Tänker du r-a kjolen i midjan? Promenadjöl, lätt r-ad i midjan över ett spånband Vårt Hem 1921. **Tungt r-ade kjolar** Amelie Posse-Brázdová. **I r-ade byxor** och dubbelknäppt väst Dag. Nyheter 1924. **Och släppte ned de r-ade, gula sidgardinerna** Fanny Alving. — **Klämningen vill r-a sig.** **2)** Tätt r-ade blad. Nätkligt r-at fruktskal Kjellins Varulex. **Blad, som r-ades** och förvisnade allt mer och mer för var dag Astrid Våring. **3)** Om kroppsdelar. **a)** R-a på näsan (åt ngt) förakligt, kritiskt, missnöjt. **De r-ade näsan, blott talet föll på en sådan** Joh. Sundblad. **Som förnämt r-at näsan** dt Cramærs skriftställer i Söndagsbladet M. J. Crusenstolpe. **Rektorn r-ade ögonbrynen** över att inblandas i ~ Per Hallström. **Under bistert r-ade ögonbryn.** **Den vackra pannan r-ades** lätt under arbetet och ~. **Vid ordet madame r-ades mammans panna** Z. Topelius. **Anfall av grubbel, då hon satt med r-ad panna.** **b)** **En ung tapir, som r-ade lustigt på sin korta snabel** ~ Douglas Melin. **När valpen r-ar på nosen och ser humoristisk ut.** **Tre hästar, som med bakåtlagda öron och r-ade mular** ilsket blängde på den nye stallkarlen Arth. J. Jacobsson. **II.** Ssgr se under rynka¹. **Syn.** lägga (i) veck l. rynkor, vecka, (samma-n- l. hop)snörpa, ibl. skrynkla; ibl. fryna; (r-a sig) lägga sig i veck, bli rynkig osv., skrumrna. — **Rynkig**, -t, -are; -het. **Kjolen skall vara lätt r. och ~.** **Akta, så att duken inte bli r.!** **Mot r. och slapphud.** **En liten röd och ful och r. unge** Fanny Alving. **Ett ansikte, r-t som ett gammalt äpple.** **R. av ålder.** **R. som en torr ärt.** **Lätt peppar** ~ med lätt avfallande skal, som icke äro nätkligt, utan snarare vågigt r-a Kjellins Varulex. **Persikornas storr-a 'kärnor'.** **Syn.** rynkad, fårad, full av rynkor l. veck, veckad, veckig, skrynklig, skrynklad, ibl. hopsnörpt. — **Rynkning**, -en, -ar. Abstr. o. konkr. **1)** **R. eller veckning av krås.** — **Vackra r-ar vid handlingarna.** **2)** **Hade en liten näsrynkning till övers för** ~ C. G. Laurin. **Sade domaren med en allvarlig pannrynkning.**

Rysa, ryste l. rös, ryst; r-a ti'll o. r-a tillbaka se II. **I.** Enkelt. Bet. föga skilda. **1)** Egentligast. **R-a av köld, i kölden.** **Han skakade på sig, rös och hade svårt för att fortsätta arbetet.** **R-ande och feberhet omvartannat ~.** **2)** Friare o. bildl. **a)** **Som pojken i sagan, som ville lära sig, hur det kändes att r-a.** **O, vad jag tycker om sån poesi, som gör, att man r-er utefter hela ryggraden.** **R-a ända in till märgpiporna** A. T.

Gellerstedt. **R-a i sitt innersta vid ljudet av ~.** **Det r-er (och skår) i mej, när jag hör ljudet av tandläkarns bormaskin.** **Ja, sade Tomas och rös efter ryggen** Ludv. Nordström. **Så hemskt, sade Olavs och rös** allihop Harry Martinson. **Det r-er i mej, om jag stryker över en schaggsaffa.** **b)** **R-a vid (blotta) tanken på, schynen av ngt.** **R-a över lasten.** **Vår tids skolbyråkrater torde r-a dt de exempel jag anför** Sigfr. Almquist. **Åhörarna på läktaren r-te ofrivilligt, ty ~** Anna Lenah Elgström. **Publiken formligen rös av förtjusning.** **Då popen fick höra det, riktigt rös det i honom av girighet** S. Agrell, öv. **Slök boken och rös av hänryckning ~.** **R-a av obehag.** **Hon kände, att hela hennes kropp rös av fasa vid tanken på döden, ehuru ~** Sven Karlén, öv. **Med självpldgarens rysande blandning av tillfredsställelse och smärta** V. Benedictsson-A. Lundegård. **II.** Särskrivna ssg. **1)** **Och rös till (av köld) vid beröringen av den kalla marmorskivan.** **Rös till litet, då hon hörde sitt namn nämnas.** **2)** **Att Aftonbladets redaktion, som Almquist tillhört, i det längsta r-te tillbaka för att anse de grova misstankarna berättigade ~** Ruben Berg. **Syn.** **I.** genomfaras l. -bävas av en (köld)rysning, skälva, darra (o. frysa), skaka, skakas (som av frossa), rista, rysta, ibl. huttra l. spritta (till) l. hacka tänder; bäva, förfasas, förfäras, förskräckas, vara rädd (för); känna en (vällustig l. en hemska) rysning (vid); (det r-er i:) det kryper l. sticker i; (r-a ti'll ibl.) haja ti'll; (r-a tillbaka ibl.:-) bäva l. rygga tillbaka.

— **Rysbar**, -t. Folkl., kanske blott ldl. **Ja har en sån r. tandvärk** ~ Erik Sparre. **Jo, han var r-t ful ~, ska ja tala om ib.** **Syn.** ryslig. **Rys- l. Rysansvärd.** **I.** Rysvärd. **Skr. Hans grymma frisrock och hans rysvärda händer** Z. Topelius. **För det var så r-a saker** det taltes om från dessa nattliga kyrkfärder, att ~ Josefina Bengts. **Ett illddd mot vänner, | ett rysvärt** B. Risberg, öv. **II.** Rysansvärd. **Det är ju en rysansvärd ståndaktighet** Öv. fr. S. Kierkegaard. **Med r. hastighet** V. v. Heidenstam. **En r. varelse!** **Urskogens r-a vildhet** R. Schildt. **Det stora och r-a dret** 1915 S. Siwertz. **Och rysansvärt kallt** Alb. Engström. **Hon var ~ rysansvärt radikal** för den tiden Öv. fr. Thackeray. **Den rysansvärdaste tiden i Österrikes nyare historia ~.** **Syn.** se ryslig. — **Ryslig** se d. o. — **Rysning**, -en, -ar. **1)** **Få (köld)r-ar (utefter ryggen, ryggraden).** **Det går kalla r-ar över ryggen på mig.** **När hon passerade dessa kalla bälten, skakades hennes arlar av en r. ~** Karin Wachtmeister, öv. **Knäppte ängsligt sina ~ händer till ett Fader vår, medan r. på r. jagar över henne** Anna Hinde. **Stephen kände en r. av obehag, ty ~.** **Kom honom ~ att med r. tänka på den en-**

samhet, som väntade honom. Glädje-, väl-lustr-ar.

Rysch, -et, =. **I**. Enkelt. *Kring kjo-l-kanten löper ett tättveckat r. av samma tyg. Att r. och burr äro modärna 1915. Ur är-men sticker fram ett yvigt vitt r. eller också är det handsken, som har r. på sin muske-törkrage. Maskinrynkade r. Fanny Alving. Hon slätade till sitt lilla förkläde, rättade på r-et och ~ A. Sörlin. Dyliska r., där två olikfärgade band äro sammanfätade, är den sista nyheten i sitt slag 1923. Nack-; hatt-, ärm-; taftrysch. **II**. Ssgr. Ex.: Med gröna och röda band lagda r-formigt ~ kring hatt-kullen. Damstrumpband, silke med r-kant. R-kanta. R-krage. R-prydd volang. **Syn.** tätt rynkad l. veckad spets- l. tygremsa till garnityr, krås, ibl. burr. — **Ryschlad**, -at. Försedd med rysch, ryschprydd l. -kantad. Med r-at krås runt halsen. Vackert r-ad tyllkrage. Promenadkjol, r-ad i midjan Åhlén & Holm.*

Rysk, -t; -språkig [l. -språklig]; -svensk (med bindestreck); -(t)sinnad m. fl.; -a (kvinnna o. språk). **I**. Enkelt. **1** Huvudbet. **a**) Den r-a statens livstanke, säger Harald Hjärne, ligger bortom lag och rätt. Det specifikt r-a, angenämt, vänligt, omedelbart, men för oss osympatiskt genom en alltför ofta fram-trädande opdlitlighet och ej sällan grymhet parad med lättsinne. R-a revolutionärer. R. konst, teater, musik, balett. Jag har ännu aldrig hört talas om någon r. kompositör, som kunnat skriva glad musik Öv. fr. Alexander Michailovitj. A. Karlgren, Den förrevolutionära r-a litteraturen. R-a alfabetet, bokstäver. Storrysk (l. enbart r.), lill-rysk (l. ukrainsk l. rutenisk) och vitrysk. Tsar-, råds- l. sovjet-; äkt-, allrysk. **b**) R-a ärter. R-a gummigaloscher. R-a smällare små pappershylsor innehållande sand o. knallsilver; kastas de mot ngt hårt explo-dera de med knall. I Sverige kallades influ-ensan 1889—90 r-a snuvan, emedan man då ansåg den komma från Ryssland. **2**) Ngt vard. Herre du min skapare, är doktor-n-rent r.! 'Sigurd'. Ja tror du ä r. (i mössan), pojke! **II**. Ssgr. **1**) En r-född hustru till en amerikan eller engelsman kan knappast bli medlem av därvarande societet (i Shang-hai) Aleko Lilius. I detta tecken skulle vi samlas och besegra r-heten B. Estlander. Alla reta, att Moskva är r-hetens kärnpunkt. Rysk-japanska kriget 1904—05. R-kunniga svenskar. R-ortodox (ofta skrivet med binde-streck) grekisk-katolsk. En r-sinnad lands-ända. Shanghais största r-språkiga tidning. De r-talande invdarnarne H. Hjärne. [Glad-stones] r-vänliga politik Annie Furuhjelm. **2**) Sdsom svar på en rysktsinnad framställ-ning av Finlands ~ förhållande till Ryss-land Aino Akté. **III**. Avledningar. **1**) Utan plur. Talar han r-a? Översatt från r-an.

2) Med plur. R-or med blek hy, svarta ögon och ddrande mjuk kvinnlighet. **Syn. I.** **2**) (spritt) tokig l. galen, förryckt, från sina sinnen; vild, oregerlig, tygellös. — **Ryss** se d. o.

Ryslig, -t, -are; -het (med plur.). Ofta mer l. mindre vard. (särsk. i bet. I **2**). **I**. Enkelt. **1**) Fruntimmens lott i allmänhet och min egen särskilt syntes mig r. Fredrika Bremer. Hon hade just upptäckt ett r-t fel, som hon gjort i sin uppsats. Hans r-a van-prydan skepparkrans. De va en r. hatt du skaffat dej! Just i den r-a(ste) slynd-tern. De va r-t va folk ä snarstuckna, sa pojken, fick örfil för att han sparkade för sin. De r-a effekterna, de grälla motsatserna ha försvunnit, skalden har trättat av sig krigsmålning och upphört att ryta Erik He-dén. Den ena trollkonsten efter den andra försökte hon, det blev allt r are och r-are S. Agrell, öv. De va r-aste typerna i författarens bov-galleri. **2**) 'Förstärkande'. Ofta slangartat. **a**) Han ä r. (i) att äta åter kopiöst, ä min-sann inte go att ha i maten. De va r-t va han svär! Ja, »r-t skön» i sanning / är våren på Bremer Street — | en högst besyn-nerlig blandning / av solsenk och smuts och sprit! Magnus Elmblad. **b**) Jag minns, huru jag beundrade detta ~ porträtt och huru »r-t vackert» jag tyckte att det var F. U. Wrangel. Hon kände sig så r-t gammal och ~. De ä r-t va ni håller länge me tåget vid stationerna. Och dom fick r-t med barn; det riktigt skvatt i backstugorna av ungar ~ C. Larsson i By. Det var en gång för r-t längesen ~. Du ä då r-t envis, gosse! En liten r-t trevlig pratstund. En farbror, som skulle varit »r-t rik» ~ Alex. Olsson. **II**. R-het. Att Gud tillstodde denna r-het. Tidningarna ä alltid fulla med r-heter. Gav ~ mig till bästa fantastiskt utbroderade r-heter, ibland så härresande, att blodet stelnade i mina ådror. När r-heten [en oljefärgstavla] äntligen hängde på hennes vägg, fann jag ~ Gurli Linder. **Syn. I.** rys(ans)vård, ryssbar, otäck, vedervärdig, (hemskt) ful, se för övrigt faslig; (r-t ibl.) 'väldigt', 'väldans', 'hemskt', 'rasande' osv. — **Rysning** se rysa.

Ryss¹, -en, -ar. Jfr rysk. **I**. Enkelt. **1**) 'Rysse' och 'ryssinna' ha blott nyttjats i Finland; vi säga 'ryss' och 'ryska'. Stor-, lill-, vitr-ar. Sovjetr-ar. R-ar och japaner. R-arna som politiska spioner. Voltaire sade en gång: Skrapa på r-en, och du finner ta-taren. **2**) Så varken r. eller rackare kan komma fram Strindberg. Leva som en r. som en turk, larma, skrifa, rasa. **II**. Ssgr. Ex.: Hörde till det r-fientliga partiet ~. Beskyll-de de finska myndigheterna för r-fientlighet. Skärpt kamp mot maskros och r-gubbe 1934; = Bunias orientalis (ett svårt åkergräs

inkommet till oss med ryssråg). *Ett helt fält med högväxta r-gubbar, gulblommiga och med en äcklig honungsdoft. Det gamla r-hatet, som aldrig helt slocknat. Och gjorde många dittills politiskt rätt likgiltiga till fanatiska r-hatare G. Castrén. R-karelare. R-kål = ryssgubbe. — R-läder eller äkta juftläder har en egendomlig, starkt genomträngande lukt, som det erhåller av den björkolja varmed det insmörjes. De små kappsäckarna luktade r-läder så gott ~. R-läder|kappsäck (-s)doft; (-s)portfölj; (-s)tofflor. — Å harar finns då ju så tätt ~ som löss i r-påls. R-rova = ryssgubbe. Under r-tidens förtryck L. A. Jägerkiöld. Seyn, denne nitiske r-tjänare. [Z. Höglund] denne r-trons svenske apostel T. Segerstedt. R-vän (-lig). — **Ryssificera** se russi.*

Ryss², -en -ar. Se kolyrss (III. 1129). *En vinterdag anlände en bonde ~ dit med en r. kol, som han sålde. Då ryckte han selstieckorna från skacklarna, så att r-en med trollden blev stående på glanskisen H. Hofberg. **Syn.** kolyrss, kolskrinde.*

Ryssja, -an, -or. Jfr mjärde. **I.** Enkelt. *R-an har båggar, men ingen fast stomme och är därför hopfällbar. R-a med förgård. Gäddor och sik får man ofta i r-or; för då finnas särskilda ålr-or. Knyta, binda r-or. Lägga l. sätta ut r-or. R-ans längd från strutändan till storbågen 2½ m. Storra, 3 armar, 15 m. lång, 2 förgårdsarmar. Lak-, norsr-a. **II.** Ssgr ha ryssj- l. vanligare (o. enl. SAOL³ enbart) ryssje-. Ex.: 1) Med ryssj-. Den ena r-armen. Drunknade under r-läggningen Ups. Nya Tidn., rubrik 1935. Havsfisket [vid Fågelsundet] är fritt, men på r-platserna är det auktion varje vår O. Thunman 1923. Och lyfte upp r-struten ~ Erik Sparre. 2) Med ryssje-. R-earmar av prima bomullsgarn, flötade med kork Åhlén & Holm. R-efisket på vären ~ Z. Topelius. [Har] ännu icke förträngt den gamla r-eformen Sven Ekman. Tinans r-elika öppning Pelle Molin. R-eliknande anordningar, där ~. R-epåle. Kontraktbestämmelser, som tillåta meträtt och r-erätt i viss utsträckning för ågren. R-estör.*

Rysta se rista.

Rytja, röt(o), rutit [l. rytit], [-as]; r-a ut u se utr-a u; -ande (-t, -n); -ar|e (-e)n, -e). Om lejon, tiger, panter o. några andra större rovdjur, om människa samt bildl. (t. e. om stormen). **I.** Vanl. verbformer. 1) *De unga lejonerna r-a efter rov Bibeln. Lik ett r-ande lejon och en glupande björn ib. I ett tätt snår ~ hade fru Nalle ett tag rest sig på bakbenen och argt rytit E. Frisendahl. Det är mig, som vilddjur röte / runt om på min vandrarled S. Dahllöf. 2) Han r-er alltid, när han skall ge några befallningar. Beständigt röt han till dem sina kommandoord ~ A. Ideström. Tig med det*

där, r-er Gustav och slår näven i bordet Erh. Bäckström. »Tag bort rackartyget», röt han åt sin tillskyndande hustru. Röt åt honom att låta bli. Samma magistrar, som förut rutit i katedern, voro nu idel solsken. Med r-ande röster. 3) Friare o. bildl. a) *Bra rutet, lejon!* ironiskt tillrop åt en r-are', en skrällare som söker skrämra l. imponera. b) *När megafonen r-er ~.* [New York] r-er av liv som Bagdad under sassaniderna Öv. fr. H. L. Mencken. c) *Ute på hävande hav, där kulingar r-a i riggen Ernst Lundström. Stormen röt och sjön rök, så att ~ E. Lieberath. Älven gick svart och vit och röt som en lavin T. Boberg. Som ett r-ande hav. R-ande bränningar. En r-ande nordost S. Dahllöf. **II.** Verbalsubst. 1) *Upphäva ett r-ande av ilska, av hunger. Det där korta, stötvisa r-andet, varunder djurens komung går till anfall E. v. Otter. Herr X:s r-anden skrämra mig inte, hans skal äro lika svaga, som hans stämma är stark. 2) En del ~ mandataspiranter och professionella r-are [i förstamajdemonstrationen] Sv. Dagbl. 1928. Ung r-are, gammal skrytare. **Syn.** utstöta l. upphäva ett rytande l. skri l. vrål l. tjut, (mer l. mindre nära): vråla, tjuta, yla, brumma, uppstämma sin olåt, skrika högt, skria, 'ge hals', häftigt fara ut (mot), höja rösten (till ett skrik), hotande l. häftigt befalla, ilsket hota o. d.**

Rytm, -en, -er (akut). Dels om diktning l. musik, dels allmännare (o. bildl.). **I.** Enkelt. 1) *Allmännare. R-en är för människans en allmän livslag: andning, pulslag, gång, havsvågorna, växlingen av dag och natt, årstider osv., alla ha de en mer eller mindre utpräglad r. I estetiken är r-en en av de viktigaste lagarna, såväl i arkitektur och måleri som i ordkonst, främst vers, och allra mest i musik och dans Ruben Berg. Gust. Cederschiöld, R-ens trollmakt. Hennes gång hade den vaggande r., som ~. Högländskullarnas vägiga r., som påminner om havet T. Fogelqvist. Hans med fenomenal ledighet och elegant linjeritm utförda målningar J. J. Tikkanen. Då livet för honom antog en snabbare r. Livsr-en. Den veckorytm, som vi i Europa äro vana vid med dess kollektiva avspänning var sjunde dag ~ Marika Stiernstedt. 2) I ordkonst, musik, dans. Regelbunden växling av ljuds l. toners styrka o. varaktighet l. av vissa steg o. rörelser. Långsamma, tunga, livliga, snabba r-er. I värlande r-er. Taktfast r. [Redan i Rösterna] visar sig Hemmer som en av de benådade, för vilken tingen klä sig i ton och r. B. Estlander. Fallande och stigande (vers-)rytm. Undersökningar över prosar-en hos ~. På dessa monotona r-er vaggar / min tanke ~ 'S. Sylvander'. Första gången polsker-en kan spåras i någon dikt av Fröding är ~ Z. Rohman. — Och jag längtar till jublande*

pilgrimers dans | efter *r-en* av heliga hymner Anita Nathorst. Jag märker, att jag står och vaggar till taktén, jag gnolar till sången, jag har *r-en* i kroppen ~ S. Barthel. I dessa mjuka *r-er*. En storm av *r-er* ~ **II.** Ssgr. Ex.: *R-behandlingen* eller den *rytmiska* karaktären av vers och tonstycke. *Frestelsen* ligger onckligen för nära för *Ture Nerman* att bli för mycket *r-konstnär* Erik Hedén. För att utveckla *r-känslan*. *R-påverkan från folkviser-er*. Den moderna engelska versbyggnaden *bidrog* att väcka hans ~ *r-sinne* Erik Hedén. [*E. Zilliacus*'] klassiskt *r-stränga språk* N. Svanberg. *Olika r-typer* J. Götlind. *De starka r-växlingarna hos Birger Sjöberg* Margit Abenius. **Syn.** taktmässig l. regelbunden växling l. rörelse, taktörelse, växling mln betoning o. obetoning l. 'höjning' o. 'sänkning' (t. e. i vers), verstakt, taktfördelning (i musiken), ibl. taktmässighet.

— **Rytmiser**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Göra *rytmisk*, ge *rytmisk* form åt, 'sätta rytm på'. *Likaledes r-a vi under arbete ofrivilligt våra rörelser (vid rodd, simning, släggande o. d.)* Sv. Uppslagsbok. [*Men prosan*] har så konsekvent *r-ats*, att den snart sagt hela vägen igenom kan skanderas som vers O. Homén. — **Rytmik**, -en. Lära om rytmen; *rytmbehandling*; (en dikt l. ett tonstyckes) *rytmisk(a)* karaktär; ibl. taktmässig växling. **I.** Enkelt. *Den söker ej att våra sinnen såra | med yppigt ordsvall, brusande r. K. A. Melin. Hos Heidenstam är ett samband med fornoordisk r. skönj-bart N. Svanberg. En livlig, en växlande r. Gripas av r-en i stycket och sål taktén med foten.* **II.** Ssgr. Ex.: *Anna Behles R-institut (för rytmisk l. plastisk gymnastik)* Sv. Dagbl. 1921. *Under en r-ktion* Stina Palmberg. — **Rytmiker** (akut); -n, =. *Som r. hör han [Snoilsky] ej heller till de omedelbart vinnande Fr. Böök.* — **Rytmisk**, -t; [-het]. Och lätta vågor gunga | min båt i r. takt. G. v. Horn. *R. rörelse. R. gymnastik. Pistongernas välbekanta r-a dunk. Och regnet knäpper r-t mot min ruta. Kulsprutornas r-a rassel. R. växling. En r-t riktig deklamation. R-a koraler rytmiserade efter äldre sätt (före 1700-talet). Sjöngo i r-t gungande takt ~ Sven Hedin. R-t förträffliga tongångar. Valda koraler i gemmal rytmisk form.* **Syn.** rytm; (väl l. regelbundet) avmätt, taktmässig, ibl. taktsträng.

Ryttare, -(e)n, -e. Som regementsbe-teckning numer blott hist. **I.** Enkelt. **1)** *Han är (en) god, dlig r-e. Att bo i skärgården och inte ha båt är ungefär detsamma som att vara r-e utan häst A. Friedén. Bort rida Smålands r-e. ~ Kvar står ministären Sandler och myser i solskenet T. Segerstedt 1925. Nu kommo r-na sprängande ~. R-e komma i firsprång Bibeln. Apokalypsens tre r-e.*

En r-e så båd. Hästen slog av r-en, sin r-e. Varvid r-en blev avkastad. Även om r-inna. — Kamel-, elefant-, häst-; post-, promenad-, rapportr-e. Gunghäst-, kapphäst-r-e det sista även till 2. Våg-r-e i bränningen vid Waikiki H. Mörne (om 'surling'). **2)** Bildl. **a)** *Ord-, principr-e.* **b)** *Provr-e.* **c)** *Stång-r-e* en korv (som hängs på en stång i taket). **d)** *Sak. Denna Dalakyrka ~ med sin r-e på taket och ~ Ferd. Boberg. — [Där plaggen, som skola torkas,] fasthållas med små r-e* (klämmor) Flickornas lekar. — *R-e vid balansväg* liten metallvikt (ofta en bygelformigt böjd metalltråd) som kan flyttas längs endera l. bägge vägmarna o. ange vikten. — *Kortr-e* för kartotek. — *Spanska r-e* bockar, framåtriktade o. spetsade o. lagom höga att spetsa (l. hejda) en framrusande fiende. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** *R-fest i Stockholms ridhus. Sex skott mot ringad r-figur å 500 m. Civila r-förbundet. Nybildade r-föreningar i Skåne 1935. R-gången i en cirkus. Och deras r-hållning är fortfarande oklanderlig. Båda hade deltagit i r-kadriljen och ~ S. Siwertz. R-karneval. Som dock ägde sin r-känsl (fackl.) N. Fischerström. Denna r-känsl, som inom all slags ridning spelar den allra största roll G. Wiedesheim-Paul. R-lek. Det av Civila r-förbundet år 1924 instiftade r-märket (i brons, silver o. guld). Avlägg r-märkesprov. R-pistol. Utveckla mod och r-skicklighet. Sutto ~ alldeles stilla som r-statyer ~. Gattamelatas r-stod [i Padua] J. J. Tikkanen. Drottningen i r-stölar, riddräkt, plymsche-rad hatt D. Fallström. Satte sig gränsl på r-(e)vis och ~. **2)** Till I 2 d. *Prof. L. Ramberg redogjorde ~ för en ny r-konstruktion för precisionsvägning 1933.* **Syn.** (en) ridande, (en) man till häst; (ibl.:) kavallerist, dragon, husar, hästgardist.*

— **Ryttari**nnja, -an, -or; -etag. *Känd som en utmärkt r-a. För ryttare och r-or som ~. När jag var 16 år, ville jag bli skolr-a. Cirkus-r-a. Ha r-etagen i sig. —* **Rytteri**, -(e)t, [-er]; -drabbning; -överste m. fl. **1)** Jfr ryttare (som regementsbe-teckning). *Finska r-ets marsch vid Narva. Överlägsen i r-(e)t.* **2)** Bildl. **a)** *Ni kunde ju nu så er på provrytteri ~ till exempel resa i papper.* **b)** *Smaken för paradoxer och ordrytteri O. Sylwan. —* **Ryttmästar**e, -(e)n, -e; -befattning; -grad m. fl. *I regeln för r-e(n) skvadron, liksom kaptenen kompani eller batteri. R. Thott vid Skånska dragonerna. — Ha riktiga r-ben kavalleristben. R-euniform med svart ägiljett E. Wettergren.*

Rå¹, -n, -r. Sjö. Rundhult (av trä l. järn) bärande viss typ av segel (sitter vanl. vinkelrätt tvärs över mast l. stång på dessas förkant). **I.** Enkelt. *Underråna (d. v. s. den nedersta råån på varje mast) E. Hornborg. Råna oceanför underråna benämnas*

mårsrår, bramrår och överbramrd. Och gick ut på pärten under mårsrån. På sin älskingsplats uppe i rån. Längst ute på rån. Fartyg med rår på alla masterna. Latinsegel med sned rå. Manna rå se manna¹ (IV. 404). **II.** Sgr. Ex.: På överkant av rårna finnes en rålejdare, till vilken seglets övre kant (rålikt) knopas med råband, och mot rån's ändar (rånockarna) sträckes seglet ut medelst ~ H. Strömbäck. Se till, att det blir en råbandsknop och ingen käringknut! röt styrmannen Hj. Bengtsson; (används för att säkert hopfoga två ändar). Exercis med råmanning Vår flotta 1920; se manna¹ (IV. 404). De till rånockarna löpande tåg, med vilkas tillhjälp rårnas ställning till fartygets längdriktning regleras, kallas brassar E. Hornborg. En av dessa små, tvåmastade medelhavsskonare, som äro helt råriggade på förmasten ~ H. Mörne. Råsegel fyrkantiga segel som föras under rår. Det var första gången jag var ombord på en råseglare, men jag blev snart hemmastadd även med den riggen Pärfliskaren (fartyg vars huvudsakliga segelarea utgörs av råsegel). Tjuguråseglare kappas från Australien 1932. De råtaclade seglarnas försvinnande släkte E. Hornborg 1915.

Rå², -n [l. rå(e)t], -r. **1**) Egentl. **a**) Där rån är uppluggen i skogen, där kommer sol och luft rikligast till, där är ~ Guido Simberg. Alldeles nära rån till en annan socken M. Rogberg. Vi kommo då till rån mot Lampis socken ~ L. Munsterhjelm. Invid rådet mot Ragunda socken E. Frisendahl. Följa ~ rån mellan Bollnäs och Älfta ~ Dag Strömbäck. Men rån mellan byarna var igenväxt och svår att finna. [Ävrättningen] skulle äga rum på rådet mellan socknarna H. Dixelius-Brettner. Ägorna lågo rå i rå, och ~ A. Slotte. Skogarne lågo rå om rå, och ~ H. Samzelius. Maggås by inom Orsa rå Aivva Uppström. Ett stort trakthygge, som sküres av sockenrån Erik Almquist. Riks-, landskaps-, härad-, by-, hemmansrå. **b**) Obekymrad om gamla rösen och rår Rich. Malmberg. — 'Rå och rör' ofta = femstenarör. En gammal lantgård, där alla behov kunde tillgodoses inom eget rå och rör R. Kjellén. **2**) Friare o. bildl. **a**) Som vandrat i ödemark långt borta från stadens rå Paul Lundh. Vår vissa rå, rådt säkra rös / kring havre, korn och råg Karlfeldt. En skarpt utpräglad rå mellan svensk och finne K. Rob. V. Wikman. **b**) För mig är rån mellan uppenbart och förborgat obetydlig, knappast märkbar, ty ~ Öv. fr. Silanpää. Den skiljerå mellan generationerna, som alltid existerat, kan ~ T. Fogelqvist. **Syn.** rågång, rågata, råmärke(n), grönslinje, rålinje, råstenar, rör, röse(n), rös, grönsmärke(n); ibl. ägogräns l. (ägo)område; skiljelinje, skiljegräns.

— **Rågata.** Iskog upphuggen gränslinje. **-granne.** Janne och Kalle var r-ar i skog och ägor Josefine Bengts. R-arna [Finlands] i öster och väster R. F. v. Willebrand. **-gång**, -en, -ar; -sbeskrivning; -sförrättning; -smärke; -sprocess; -sskillnad; -stvist; -sutstakning m. fl. **I.** Egentl. **1**) Enkelt. Gränslinje mln jordegendomar betecknad gm vissa märken. R. kan vara utmärkt genom 'rå och rör' l. genom fasta märken (berg, vattendrag m. m.); giltiga råmärken äro: råsten, rör l. stång av järn, glaserat lerrör, bovråd med dubb samt träpåle 1932. R. skall uppgås av rågrannarna åtminstone vart tredje år. R-en, som utmärkte begynnelsen av råra ägor Alma Söderhjelm. R. mellan byar och hemman skall i skogsmark vara 1.78 m. bred. **2**) Sgr. Ex.: Sedan r-skarta upprättats ~. Rågångs- och rösebeskrivning. **II.** Bildl. R-en mellan nordost- och sydostpassaden utgöres av ekvortarna stilla bälte E. Hornborg. Finansministern Churchill är däremot den personifierade oberäkneligheten, för vilken inga vedertagna r-ar gälla, en frifräsare, som ~ V. Spångberg. Klara r-ar mellan vad som härvidlag är mitt eller ditt ~ I. Lo-Johansson. **Syn.** jfr rå². **-linje.** Egentl. o. bildl. En skiljande geografisk r. Utom r-arna för ~. **-märke.** Jfr rågång. **1**) Egentl. Du skall icke flytta din nästas r. Bibeln. **2**) Friare o. bildl. **a**) Österbottingarnas insats växte därmed utöver bydens r-n; intet landskap har lämnat ett bidrag som deras till vårt befrielsekrig B. Estlander. **b**) [Edv. Munch] tangerar ~ den internationella expressionismen och symbolismen utan att stanna inom någon av dessa skolors r-n Kl. Fåhræus. Utom partipolititikers r-n. Långt utom, bortom civilisationens r-n. Utanför verklighetens r-n. Levde utanför lagens r-n. **c**) Konstnärsgillet står ~ såsom ett r. emellan trenne bestämt skilda riktningar i vår svenska konsthistoria. Där onaturliga sociala r-n icke uppdragas ~ Ch. K. Johansen. Överskrider icke yttersta r-t för det tillståndiga V. Rydberg. **Syn.** rågångsmärke, jfr även rå o. rågång. - och rörshemman. Fackl. Hemman (i de gammalsvenska landskapen) tillhörande säteri o. beläget inom den bys rågång där själva sätesgården ligger. **-skillnad.** Högg upp r. mellan sig och staten. **-sten¹.** Även om ägan skulle vara utmärkt med r-ar E. G. Flensburg.

Rå³, -(e)l. -n, = l. -r. Mest skönl. för 'råget'. Jfr rådjur. Tyst en rå på sakta klöv / nakas rågens glitter S. Agrell. Där spelar en lind, där leker ett rå, / där dansa stjärnorna alla Bo Bergman. Sen kom ett gammalt rå, följt av sina små kid C. T. Holmström. [Fåran i vattnet] som utvisar den råg rådet simmat fram B. Gripenberg. Rådet, eller rågeten, som hon på sina håll även kallas ~ Th. Högdahl. Rånas vaksamhet och ~ Th.

Högdahl, öv. — *Ett ungråd stod och sörp-lade i sig av det klara vattnet ib.*

— **Råbock.** Jfr följ. *Den unga r-en har i regel första året enspetsade, andra tvåspetsade och följ. år trespetsade horn. Och springer gör han som en r.* Alb. Engström. — *Ingen Pan med r-snabba klövar* ~ Hj. Wallander. *I en skogskant vid vägen sett färnska r-sfejningar på enbuskarna* (då r-arna feja hornen) A. Knöppel. **-djur.** *Capreolus capreolus. I. Enkelt. Hos oss förekomma r-en framför allt i landets sydligare delar. Just i kanten av hultet finga vi syn på en familj r.: främst stod råbocken med nosen lyftad; rågeten betade lugnt, men de två smd rå(djurs)hiden hade märkt oss och tryckte under en hasselbuske, där dock deras vita fläckar lyste genom lövet. Ett sällsynt villebråd, ett r., har de senaste dagarna uppehållit sig i skogarna omkring Sollefteå nov. 1934. Säg på mig med ett döds-skjutet r-s blick i romanerna ~. II. Ssgr. Ex.: Moriska kvinnor, vilkas äroennande r-sblickar skyggt fastnade vid ~ Agnes v. Krusenstjerna. Blicken i hans r-sbruna blanka ögon ~ Öv. fr. Th. Mann. Att de kunde ta risken av ett misslyckat r-sdrev G. Berndtson. En r-sfamilj, som betade i bokdungen. R-shornen, som äro intill 31 cm. långa, fällas hos äldre bockar i november. R-sjakt. R-skalv. Det nyfödda r-skidet A. Österling. En r-skillung, som med tafatt graciösa rörelser och fuktiga, blanka ögon dansar fram ur en asplunge S. Selander. Det bortilande r-slammet Th. Högdahl, öv. R-sliknande, gracil, mörklagd. Idealisk r-smark. De annars sd r-smilda ögonen fick dd ~ Amelie Posse-Brázdová. Ett utmärkt r-späss Erik Sparre. R-s-sadel. Siden, mjukt som r-skinn ~ Birgit Th. Sparre. På ett nyss upptaget r-sspår Emil Kléen. R-sstek. Ett r-sständer, bestående av ~. Svanhals, r-sögon, körsbärsmun Karin Boye. **-get.** Och i maj månad ~ sätter rådet eller r-en ~ en eller två kalvar, vilka ~ Th. Högdahl. **Syn.** rå, råhind. **-hind.** Mindre vanl. för rå i råget. **-kalv** l. oftare **-kid** l. **-killing** l. **-lamm.** T. e. *Ett råkid sprang ur gläntan* H. Dhejne. *Rålammens trippa som ~ ungböcker* Th. Högdahl, öv.*

Rå³, -(e)t l. -n, -n [l. -r l. ibl. =]. Folkl. Ges mest kvinnlig gestalt (t. e. käll-, sjö-, skogs-, bergsrå) men ibl. även manlig l. djurskapnad, då till råna kunna räknas t. e. bäckhästen, näcken, strömkarlen, skogsmannen, bergsgubben samt gårds- o. hus-rån som tomten o. kvarngubben. *Det morsiga röset hyser / ett rå bakom enrisskans* Carl Eliasson. *Hon hukade som till språng, rån, hon glodde som en vettskrämd katt* ~ S. Dahllöf. *Vattnet har sina näckväsen och havsfruar, skogen sina rån* ~ Sverker Ek. *Där gå ännu sagans rår med halvilda, sugande blickar. Alla troll och rån i grann-*

skapet voro bjudna Anna M. Roos. **Syn.** (ibl.): (skogs)nuva, (skogs)nymf, gnom, troll, siren.

Rå⁵, -(e)t, -n. Se rán¹.

Rå⁶, rätt, -are. **I.** Mer egentl. (om 'saker'). **1)** Om 'varor'. **a)** Ej kokt l. stekt o. d. *Åta rått kött, bifven rå. Här har kokerskan slarvat, köttbullarna ä ju så gott som råa. Rå frukt är farligt i kolestatider. Bären serveras råa, men mosade. Rå deg.* **b)** Obearbetad o. d. Jfr 'råvara'. *Rått silke. Rå sprit, vinmust. Rå bomull, hampa, bergolja, koppar, metall, diamant. R. (dvs. opolerad) mahogny R. Östberg. Om papperet har kvar sina råa kanter. Råa hudar, ämnen. Papper med mycket rå yta.* **c)** Veden är nyhuggen och rå och vill inte brinna. **2)** Om klimat, luft o. d. *Det känns rått ute i dag. En rå fläkt slog emot dem, då dörren öppnades. Klimatet är rått, kalla dimmor vanliga. De råa havsvindarna. Källarrå. II.* Bildl. Om person l. mer abstr. Ibl. med övervikt för det intellektuella, ibl. för det moraliska. **1)** *Rasputin, den råe, obildade ryske bonden. Som av romarna räknades till de råa folkslag: barbarerna. Rå och okunnig och inte utan en viss stolthet däröver. Å du sd rå, sd du inte vet, att ~ slangartat. 2)* *Rå och brutal, bakslug och lömsk B. Jalander om Bobrikov. Till sin innersta natur rå, om ock i det yttre hjälpligt hufvad. Rå i, till sätt och seder. De råa sederna mildrades småningom. Råa, skrällande skratt. Råa anmärkningar. Med språkets råaste skällsord. Som den råaste hamnbuse. Rått skämt. Föra ett rått språk. Man fann språket alltför osminkat, skildringens anda och ton betecknades som råa. Den råa styrkan. Vika blott för det råa våldet. Trots de stränga regler, som finnas mot rått spel. **Syn. I.** **1)** okokt, ostekt, ogräddad l. dåligt kokt osv., ibl. ojäst; o(be)arbetad, oförädlad, ej förarbetad, oberedd, oslipad, opolerad, oraffinerad, ej renad, ohuggen, 'naturlig', natur-, formlös, obehandlad, oputsad, grov; ibl. sur; **2)** råkall, (kall)fuktig, gråkall, rusdig, hård o. ohälsosam; **II. 1)** obildad, okunnig, stående på en låg (kultur)ståndpunkt, 'rudis', rustik, barbarisk, väl lantlig l. bondaktig l. bondsk, klumpig, smaklös, vild, på vildens ståndpunkt, primitiv; **2)** ohyfsad, grov, simpel, plump, busaktig, busig, råbarkad, oborstad, fåaktig, oförsynt, grovt ohövlig, fräck (o. hänsynslös), oblyg, skamlös, förhärdad, brutal, blodtörstig, grym, cynisk, snussig, oanständig, smutsig, tygellös, våldsam.*

— **Råaluminium.** *Dennyuppförda fabriken för framställning av r. invid Avesta är den första i Sverige 1934. -barkad. 1)* 'Egentl.' *R-e hudar* som förarbetats råa. **2)** Bildl. *Han har r. hud* honom biter ingenting på, han är okänslig l. tillåter sig utan skrupler vad som helst. *En r. sälle. **Syn. 2)** se*

rå⁶ II. **-bensin**. Oraffinerad b. **-biff**. En lätt halstråd r. Ane Randel. **-bomull**. **-bränna**. De r-da och med glasyrmasa överdragna porslinsföremöden Ekenberg-Landin. **-diamant** oslipad d. **-egg**. Egg som slipats men ännu är ngt kärvt o. behöver brynas. *Slipningen fortsättes, tills det bildar sig en s. k. råegg, som senare brynes bort.* **-fiber**. **-film**. R-en tages huvudsakligen från Amerika Sv. Dagbl. 1920. **-fotogen**. Den erhållna r-en underkastas nu en reningsprocess ~ Ekenberg-Landin. **-fuktig**. Londonborna huttra i r. köld dec. 1925. **-gas**. Den ur stigrören kommande r-en är brungul till färgen ~ Nord. Fam.² **-glas**. Gjutet glas i form av skivor l. plattor l. tegel med rå yta. R. till golfönster. **-granit**. R. för terrasser och kajanläggningar Annons 1923. **-gummi**; **-botten** (-nad); **-känga**; **-sko(r)** m. fl. Icke-fackl. för (rå)kautschuk. Malackahalvön frambringar omkring femtio procent av hela världens r. och ~ Fr. Adelborg. R-bottnade skodon Annons 1925. Patenterad r-klack 1929. Man halkar ytterst sällan på r(-sulor). R-sulan, det allra senaste inom skomodet 1924 (har 1935 redan börjat gå tillbaka). **-guttaperka**. **-harts**. **-het**, -en, -er; **-stillstånd** m. fl. Till rå⁶ i alla dess bet. (jfr detta). Här blott några ex.: Såsom r-en alltid avskyr bildningen Öv. fr. Aksakov. På r. och obildning rör inte ens gud fader. En sinnets r., som ~. Det är alltid r-en, som styr, säger Strindberg. Föro ut i r-er av grövsta slag W. Hammenhög. **-hud**; **-spiska**; **-srem**. Halvberedd nöthud torkad i utspänt skick (o. befriad från hår o. överhud). **-hugg/en**. Den enkla stugan med sina r-na stenmurar ~. **-inlagd** o. **-inläggning**. T. e. om bär. G. v. Wendt, Råkost och råinläggning, Sthlm 1933. **-jute**. **-kaffe**. Motsatt 'rostat kaffe'. Till följd av fortsatt stark stegring d r-marknaden hava härvarande kafferosterier sett sig nödsakade ~ Sv. Dagbl. 1911. **-kall**. Jfr rå⁶ I 2. R. morgondimma ~ B. Risberg. Morgonen regnig med r. sydost ~ Ernst Lundström. I det r-a vädret Pär Lagerkvist. Litet r-t var det i rummet, men ~ A. Österling. **-kamfer**. **-kant**. Oskuren kant. Vaekert tryck i rött och svart å Lessebopapper med r-er. Kopparstick ur Dahlbergs Suecia, med r-er. **-kantsten**. R. samt grusad gångbana å ena sidan ~. **-konserver**a; -ing. Ellen Carlsen, R-ing av bär och frukter, 7:e tusendet, 1933. **-kopia**, fotogr. Oretuscherad kopia. **-koppar**. Ej garad koppar. **-kost**; **-kök**; **-mål(tid)**; **-rivjärn**; **-rätt**; **-sallad** m. fl. Föda i rå form. I Hälsovännens, juni 1929, finna vi en uppsats om 'Råkost'. Leva huvudsakligen på r. — Intresset för r-dieten är stort i Danmark numera 1931. Överdrifterna ifråga om r-förtäring ha redan börjat ge sig 1935. [Tre

morötter] rivnas på r-järnet Sv. Dagbl. 1936. **-krita**. **-kyla** jfr råkall. **-linne**. Oblektlinne. [Bok i] smakfullt r-band. **-läder**; **-saffär**. Icke-fackl. för 'råhud'. *Kängremmar av r.* **-manuskript**. (Ett) första manuskript (som underlag för det slutgiltiga). **-massa**; **-eberedning**. T. e. ifråga om cement. **-material**. Vissa r. och halfabrikat Verkstäderna, 1915. Emedan r-en nästan alltid innehålla ~ Nord. Fam.² R-rierna till massan bringas i finaste form av fördelning ~ genom malning och slammning Ekenberg-Landin. Tillgång till r. Varigenom r-tillgångarna ökades. **Syn**. råvara, råämne. **-mjölk**; **-sost**; **-spannkaka**. 'Fastare' mjölk, som avsnödras de tre, fyra första dagarna efter kalvningen. Av r. beredes 'kalvost' eller 'kalvdans'. **-nafta**. Fabriker för r-ns förädling Sven Hedin. **-olja**. Oraffinerad l. delvis raffinerad brännolja. Jfr t. e. oljemotor. **I**. Enkelt. Sedan en månad tillbaka har en specialbyggd Hesselmanmotor för r-a varit i bruk i Scania-Vabisbuss på en linje i Stockholm mars 1932. Och genom att begjuta alla vattensamlingar inom ett visst område med r-a kan man kväva alla [mygg]larver och få myggorna att försvinna Fr. Adelborg. **II**. Ssgr. Ex.: *Motorn skulle helst vara r-edriven och motorrummet avskilt från båten i örigt E. Th. Christiansson. Ett r-edränkt maskinrum ib. Rekörda bussar 1932. R-omotorn Svea Annons 1912. En 8 hästkrafters] r-motor ~. Provarförman för r-omotortillverkningen vid större sydsvensk motorverkstad Annons 1919. Den första r-motorvagnen i Sverige insattes på Bords-Herrljungabanan 1929. **-papp**; **-bruk**. **-produkt**. På Handelshögskolan har ju geografien och r-läran mycket stor betydelse Ax. Wallén. **-rivla**. Med r-en potatis. Rivmaskinen är en god hjälp vid beredning av råkost, t. e. då det gäller att r-a rötter av olika slag. **-rörd**. R-a lingen 1933. **-saft**; **-ja** (-ning). Okokt saft. G. Göthlin, Råsyllning och r-ning av vitaminrika bär (1930). **-salt**a; **-ning**. **-siden**. Siden av råsilke. Länssedel av r. Hennes sandgula r-kjol Ejnar Smith. De svala r-kläderna ~ A. Lagrelli resa. En enkel vit r-rock ~ Aleko Lilius. Underligt, att det gamla r-seglet inte skörats H. Mörne. R-skjorta. Våra japanska r-tält Sten Bergman. **-silke**. Hasplat men otvinnat silke. R-t är tämligen strävt, glanslöst, gull (europiskt silke) el. vitt ~ vitgrönt (kinesiskt och japanskt silke) samt nyttjas som sådant till en del artiklar (råsiden, gas, spetsar) Nord. Fam.³ För erhållande av 1 kg. r. erfordras 12—16 kg. friska kokonger. — Vita r-snören, utmärkta för mete och slantfiske. — Till rev användes vanligen r-slina till en längd av ~ (vid utterfiske) C. Schager. **-skal**a; **-ning**. R-as potatisen, bibehålles smaken icke så väl. En jättelik järngryta full med r-ad potatis Fanny Alving. De*

större frukterna, även plommon, r-as och kastas genast i friskt vatten Hagdahl. **-skinn.** Nyare, slangartat. Bildl. *De ä äna r. både mot folk och kreatur* A. Sörlin. *Hustrun, ett litet hjärtlost, kokett r.* Märta Lindqvist. Under rubriken 'Råskinn' finner man i *Tidn. Upsala 1934*: Tre danska lantarbetare ha blivit stämlda för djurplågeri ~. **Syn.** rå individ l. kanalje, känslolös lymmel. **-skrapa**; -ning. *R-ad potatis kokas och stampas i grytan medelst en potatissstamp* ~ N. Keyland. *Oxstek med r-ad potatis* Strindberg. *R-ade morötter* V. Vallgren.

-sockler. Oraffinerat socker. *Det mesta rösockret exporteras i form av r-er till För-enta staterna och England, där det raffinerats Nord. Fam.³ Bönderna äta r-ret, men det ratas av stadsborna, som ~ vilja ha vitt socker* (i Mexiko, 1926). — *R-erbruket i Mörbylånga, anlagt 1909. Så att Skåne nu har 15 r-erfabriker med 3 raffinaderier och 3 raffinastationer* G. Leufvén 1919. **-sorter**a; -ing. **-sprit.** Ej renad sprit. *R. upp till en styrka av 94 volymprocent alkohol (värt vanliga brännvin 40 vol.-%).* **-stek**a; -ning. Steka utan att förut koka. *Stekt kyckling med ~ vinbärgsöl och r-t potatis.* **-sten**². Motsatt släpad, bearbetad. *Den form man ger den [ädelpalen] får vanligen rätta sig efter r-ens ~ Kjellins Varulex.* — *Murar av r-sten av otillhuggen sten, cyklopmurar.* **-stoff.** Både konkr. o. abstr. 1) *Riketis försörjning med r. och fabrikat ~.* 2) *Men Henry James var förmenad gävan att skapa av r. Klara Johanson.* — *Det tillfälliga och r-artade har gett boken ~ G. Attorps.* **-stål.** *Produktionen av r. (stålvaror. -sytt; -la (-ning). Jfr råsafta. Genom r-ning och råsaftning kan landet behålla dessa värdefulla C-vitaminer* Sv. Dagbl. 1932.

-talg. *R., skivad talg, hästister och svinister uppköpes Annonns 1932.* **-tegel.** Motsatt 'bränt tegel'. *I gräshyddor eller hus, byggda av r. och täckta med gräs* E. v. Otter. *Med r-väggar och yttre brådfodring* C. Sahlin. **-tobak.** Motsatt 'tobaksvaror'. *Tillförseln av r. är ytterst ringa 1918. Värdering av r-slagret 1928.* **-torv. -var**a. Ämne var förädlad produkt framställes (jfr t. e. råsilke). Motsatt 'färdigvara' l. ibl. 'halvfabrikat'. **I.** Enkelt. *Redan r-an betingar ett pris av ~. Något större behov av gummi fanns ej vid druhandradets början, men genom automobilindustriens kraftiga utveckling blev det snart ett underskott på r-a* Fr. Adelborg. *För att icke ytterligare fördyra r-an.* **II.** Ssgr. Ex.: *På grund av r-ubrist och fördyring av bränslet 1916. Befolkning, jordområde och r-uförsörjning kräva enl. Dr Schnee, att Tyskland åter får vidsträckt kolonier 1935. R-umarknaderna delvis något bättre 1934. Vid Stockholms handelshögskola, där han [Gunnar Andersson] skapat ett geografiskt institut och*

ett r-umuseum Nord. Fam.² R-upris (-index). Syn. råmaterial, råämne, ibl. råprodukt (o. halvfabrikat). **-virke.** *R-sorteraren Gustav Malmgren vid Karlholms sågverk Ups. Nya Tidn. 1931.* **-ämne.** Jfr råvara. 1) *Läran om r-na (r-släran).* 2) Bildl. *Och genom denna skolning förnade han av ett rätt odciderat r. en god fossilsamlare och något av en fältgeolog* J. G. Andersson.

Rå', rådde, rätt, pres. rår l. **Råda'**, rådde, rätt, pres. råder. **A)** Enkelt. **I.** Blott korta former. *Hjälpa vi varann, så rå rå vi nog (lyfta l. att lyfta blocket). Ja rår inte (ensam). Att hästen inte rådde dra* E. Grip. *På döden rådde ingen. På råhet och obildning rår inte ens gud fader Rich. Malmberg. När jag blir äldre å rår lite mer. Och så börjar nog solen rå litet också nu* C. Larsson i By.

II. Både korta o. längre former. 1) Korta former tämligen vanliga. 'Levande' (l. personifierat) subj. **a)** *Du råder över allt Bibeln. Gud råder över allting utom över prästvalen, lyder ett gammalt ordstav. Råda över land och rike, över tusen slavar. I mitt hus råder [l. rår] jag ensam.* — *Människan spår, men Gud rår. Min tupp är grå, den ska rå. Ännu kunde ingen säga vem som skulle rå av de stridande.* — *Men Gud rår för våren och hösten | och sorgen och trösten* Amalia Björck. *Gud råder för lyckan.* **b)** *För varje gång som orätt rår* Anna M. Roos. *Och låt din nåd råda! Främst därför att opportunitetsskålen tydligen fingo råda* A. Brunius. **c)** *Där kvinnan icke ägde själv råda sitt gifte* Nord. Fam.² **d)** Refl. Oftast med tillagt 'själv'; kortformen vanlig. Jfr rå o'm 3. *Hon hade ett stort begär efter oberoende, efter att 'rå sig själv', som hon kallade det* V. Benedictsson. *Den frihet jag fått njuta under en hel vinter, då jag rätt mig själv, fått bestämma över min tid, mitt arbete och min kassa* Ellen Lundberg-Nyblom. *En enda fattig stund kunde en väl få rå sig själv* ibl. ung. 'vara ostörd'. — *Man rådde sig på ett annat sätt* Jeanna Oterdahl. **e)** *De rådande. Den rådande klicken. Det (för tillfället) rådande partiet. I skarp motsats mot de åsikter som nu äro de rådande. Underkastelse under den rådande smaken* Hj. Alving (jfr 2 c).

2) Korta former tämligen sälls. 'Härskar'-bet. bleknad. **a)** Ex. med 'rå'. *Jag vet, att här rå ännu grova missförhållanden. Här rår mycken okunnighet. Och skämt och glädje rå i gästfri sal* Tegnér. *En evigt tystnad rå i dessa öde nejder. Men natten rår än* G. Ullman. **b)** Ex. med 'råda'. Jfr ibl. II 1 ovan. *Under förhållanden föga avvikande från dem, som rådde under faders och förfaders dagar. Den anda, som från början rätt i dessa skolor och som råder där än ~ B. Estlander. I detta otroligt grymma ~ land, där männi-*

skoliv ingenting betyder, ~ råder samtidigt en utpräglad omsorg om vissa kategorier Marika Stiernstedt (om Ryssland). Mellan Andreas' hustru och Inger på Höghil ~ rådde missämja T. Hwass. Den oro, som ~ rådde i sinnena V. Rydberg. Hungersnöd råder i landet l. Det råder hungersnöd i (hela) landet. Överallt rådde en orda och osnygghet som ~. Trots den tidiga timmen rådde ett helvetiskt larm på piren. Och (full) tystnad rådde G. af Geijerstam. Det värsta var, att ebb rådde i partikassan H. Gummerus. På måndagens fondbörs rådde en oenhetlig tendens, men ~. — Runt om henne rådde beckmörk natt. Men då rådde vinter, och ~. Då vi gävo oss av, rådde snöyra, som ~. Fastän det rådde en pinande torka. I de nordvästra staterna råder det strängaste vinterväder ~. Termometern visade en grad kallt, och vindstilla rådde J. Möllersvärd. — Där sen hösten krigets skiften rådde Runeberg. — Askorbinsyra, om vars identitet med C-vitaminet numer icke kan råda något tvivel 1934. c) Rådande. Förhållanden, som de i ert land rådande. Under då rådande (tryckta) förhållanden. Under rådande arbetslöshet. I rådande snödis och bläst. I den rådande svaga belysningen. Ljusa, bruna ögon, det vackraste huvud, ett väsen, i vilket vänlighet och värdighet lika mycket äro rådande H. Reuterdahl om Hans Järta.

B) Märk de särskrivna sssgrna 'rå för', 'rå med', 'rå om' o. 'rå på' vka aldrig ha de längre formerna. Se nedan.

Syn. I. orka, förmå, ha l. äga kraft(er) l. den nödiga styrkan (att), kunna, mäkt, gå i land med, ligga i ngns makt l. inom ngns möjligheter, ibl. 'duga' (till); **II. 1)** härska, ha makten, styra, (äga att) befalla, regera, bestämma, förfoga, disponera; vara den starkare l. starkaste l. rådande l. ledande l. styrande, ha övertaget, ligga över, ha ledningen l. främsta ordet l. mest att säga; (rå sig själv:) själv bestämma över sina handlingar, vara oberoende (av andra) l. fullmyndig, (ibl.) disponera sin tid m. m., (få) vara för sig själv l. ostörd; **2)** (för)härska, vara förhärskande l. allmän l. (allmänt) gängse l. utbredd l. vanlig l. förhållanden, gälla, vara i bruk, förefinnas, ibl. pågå, (rådande ibl.) nuvarande (l. dåvarande), existerande, bestående, (ibl. nära) hävdvunnen l. (in)rotad.

— **Rå för.** Du råder själv för, att du inte blev vald. Rår jag för, att flickan inte ville lyda! Och han kunde inte rå för att rösten darrade en smula E. Grip. Han rådde inte för, att han ej fått något läshuvud 'Mari Mihi'. **Syn.** 'hjälp', vara ansvarig för l. vållande till, bero på (ngn), vara ngns fel. — **Rå mēd.** **1)** Hur mycket råder du med (att bära)? Rår du med ett par klabbar till? Märkvärdigt, att en så liten pojke kan rå

med (att hantera) skogsyxan. — Nej, nu råder ja inte me resten dv gröten. **2)** Att endast överbegävdade barn skulle rå med skolarbetet i våra dagar. Så länge en(s ekonomi) inte rådde med en högre hyra. **Syn. 1)** orka (bära), förmå (lyfta); orka (äta); **2)** stå ut med, ha krafter nog för; tillåta, tillställa. — **Rå o'm.** **1)** Vem råder i våra dagar om Macedonien? Ni vråker er, som om ni rådde om halva stan. Är det du, som råder om boken? Jag råder ensam om samlingen numera. Tillsammans med syskonen råder han om en del av släktgodset i Pommern. **2)** I kväll vill mamma rå om sin gosse aldeles ensam. Och sedan sutto de tillsammans och finga riktigt rå om varandra Anna Jennings. **3)** Rå om sig själv rå sig själv, vara sin egen herre, kunna använda sin tid efter behag. **Syn.** äga, vara ägare till l. av, besitta. — **Rå på.** **1)** Jag råder på alla kamraterna utom en. Far tuktar mor, mor tuktar mej, men ja råder på katten, å den ska ja klå, sa pojken, när di va elaka ve'n. Ty mickel anfäller allt och alla han bara tror sig kunna rå på L. Munsterhjelm. **2)** Friare o. bildl. Två elaka kärningar äro i stånd att rå på själva hin Kasperkalender för 1876. — Den ena begärelsen råder på den andra Öv. fr. Drottning Kristina. Det behövs mycket upplysningsarbete för att rå på en sådan förvildning. **Syn.** vara överlägsen l. starkare än, kunna ge stryk l. klå o'pp l. besegra; 'slå', övervinna, bemästra, kuva, få bukt med, övermanna.

— **Rådighet**¹, [-en]. Gärna fackl. **1)** Besittning, dvs. faktisk r. över ting eller rättighet. Inskränkningar i jordägares r. över skogen d' hans mark Nord. Fam.² Privatbanorna vilja behålla r-en över sina vagnar 1922. **2)** Om man vid sidan av de fackmässiga, internationella termerna har till sin r. inhemska liktydingar ~ Gust. Cederschiöld. Stå, ställa till ngns r. **Syn.** (ibl.) förfogande(rätt).

Råd, -et, = l. oböjligt (då vanl. den-kön). Man ville gärna uppdelat ordet på två l. flera (t. e. det personliga för sig, det oböjliga för sig osv.), men det hela hänger dock mer l. mindre samman. Här behandlas alltså ordet som ett ord.

Former. **I.** Enkelt. **1)** Hist. är dativformen: Med råds råde med rådets tillstyrkan. **2)** Märk 'gen'. efter 'till' i vissa uttr. **a)** Fråga, ta(ga) ngn till råds rådfråga, be ngn om råd, vända sig till. **b)** Skr. Slutligen gingo de till råds med varandra, huru de skulle komma honom på fall Sv. folksagor. Huvudmännen för släkten kommo samman till råds. Vi skynda redan i natt till råds med Hators präster ~ V. v. Heidenstam. I den ena salen sitter kvinnofrågans akademi till råds ~ Hellen Lindgren. **3)** Sälls. o. åld. äro: Han togs ofta

till rdda, och ~ Jenny Engelke. — *Ej annat är till råde; ty ingen tar ditt ord till sig, / om han ej får din nåde* Ps. 21. **II.** Ssgr ha vanl. råd-; formen råds- tillhör bet. A II. Ngn enda gång växla råd- o. råds- (råd(s)-kammare).

Betydelser o. användning. A) Böjligt. **I.** 'Sak' l. abstr. **1)** Blott neutr. **a)** *R.* är lättare att giva än att taga. Den gamles *r.* är den unges stav. *Följ du mitt vänliga r.!* Mitt *r.* är: ~. *Får jag be dej om ett r.?* *Att ge r.* kostar givaren intet. *Ge mej ett (gott) r., hur jag ska bli av me honom!* *Ge icke r. oombedd!* *Given nu ett r. om vad vi skola göra!* Bibeln. Den tiden gällde nämligen ett *r.*, som *Ahitofel* gav, lika mycket, som om man hade frågat *Gud* till *r-s* ib. *Bistå, hjälpa (ngn) med sina r., med r. och död.* *Söka få gratisråd hos en läkare.* *Begära r.* (hos en advokat, av ngn) i en kinkig rättsfråga. *Lämna r. vid köp och försäljning m. m.* *Lyda (ngns) r.* Den *r.* lyder, är vis. Man skall höra *r.*, men behöver ej lyda dem *Strindberg.* *Söka r., men icke följa dem.* Om de ej haft honom att hämta *r.* hos. Den ende, till vars ord och *r. kejsaren* lyssnade *Sven Hedin.* *Begagna sig av ett r.* *R.* och anvisningar (för ~) ofta som baktitel. **b)** *Det var snarare r. än befallningar han gav mig.* — *Jag vet inte vad som nu är (det) bästa r-et.* *Jag hade från välnitierat håll fått (det) r-et att ~.* **c)** *Handla enligt ngns r.* Att den senare sökte, var ej efter mitt *r.* *H. Reuter Dahl.* *Det var på ditt r. jag avböjde erbjudandet.* **d)** Även till 2 nedan kunna föras: *I händelse ej bättre r. yppar sig.* Nu voro goda *r.* *dyra.* Han fann alltid de bästa *r.* och ~.

2) Allmänne o. mer abstr. **a)** *Falla på det r-et att ~* finna på den utvägen l. d. **b)** *Att Gud i sitt allvisa r. behagat hädankalla ~.* *Trogen var och hoppfullt bida, / om du ej Guds r. förstrål!* Men ett är tryggt att veta: / allt vilar i Guds *r.* *E. N. Söderberg.* Du som är stor i *r.* och mäktig i gärningar *Bibeln.* **c)** *Fortsatte att berätta och att lägga r. för framtiden ~.* De lade *r.* om att döda honom *Bibeln.* *Hålla, plåga r. skr.* *Hålla krigsråd.* **d)** *Mest sing.* Även den-kön. *Nog finner Gud på r.* *Ja, ja, vi finner väl på r. för dig också.* *Jag vet r. för det med.* *Alla veta r., förutom den i vändan står.* *Men Ryl-Matte visste på r.* *Erik Sparre.* *Var bara inte moloken, så blir det nog r. för dig också* *Joh. Lindström.* *Det finns väl r. för det med.* *Det vet jag (ett) utmärkt r. för. — Kommer tid, kommer r.* *Till sommaren blev det väl tid och r. — De blir väl nån r., bara vi kommer dit.* *Ja, det blir väl ingen annan, inget annat r.* *Hade ingen annan, inte annat r., sdg ej annat r. än att ~.* *Nej, nu vet jag (mej) ingen (levandes) r.!* *De vet ja ingen*

r. för. *Mot tvevelsjukan vet jag intet r.* *Jag vet mig knapp någon r. med eder* *Bibeln.* *Vad stod nu att göra?* *Inte var det annan r. än att ~* *Jonatan Reuter.* *Det var lika svart, vart man såg, och de visste inte sin arma r.* *Elis. Wiern-Bugge.* *Herr Spindelben vet ej sitt armaste r., / han faller på knä och ber om nåd 'Orvar Odd' (1847).* *Men han fick ingen r. med henne, utan måste ~* *J. Rundt.*

II. 'Koll.' l. personligt. **1)** 'Koll.' **a)** *Borgmästare och r. dvs. rådmännen* (som vid sidan av borgmästaren handha förvaltning o. rättsskipning i städer där magistrat finnes). **b)** *Hist. Jfr riksråd I 1. K. G. Westman, Svenska r-ets historia. Konungens l. rikets r.* **c)** *Blev du dhörare i Guds heliga r.?* *Bibeln;* kanske snarare till 1 2. *I de rättsinnigas r. och församling ib.* **d)** *Överstepräster och hela Stora r-et* sökte efter något falskt vittnesbörd mot *Jesus* ib. *Jämte A. Gripenberg* blev *Hjelt* den ledande i en krets, som senare stödde jägarföretaget under namn av *De Äldres Råd* *B. Estlander.* *Medicinalstyrelsens vetenskapliga r.* *Sociala r-et* ett av arbetsgivare, arbetare o. andra på olika områden sakkunniga personer sammansatt råd vid *Socialstyrelsens* sida. *De modärna institutionerna Järnvägsrådet och Sociala r-et* 1917. *Man var inom (nöjes)r-et* snarast böjd att ~. **e)** *Mkt* ofta som sista ssgsled. *T. e.: Arbetare- och soldatr-en i Odessa* 1917. *Arbetsråd, bestående av både arbetsgivare och arbetare; handlägger hos oss frågor om arbetstidens begränsning.* *Det i Göteborg verkande diakonir-et* *Vår Kyrka* (1917). *Driftsråd* vid fabrik. *Folkförbunds-r-et.* *Rumänska förmyndarr-et (regentskaps-r-et).* *Ett statligt konstråd* föreslås av *kommittén* 1936. *Kulturråd* för främjande av *upplysningsverksamheten i utlandet* angående *Sverige* 1935. *Kyrkor-et* beslut därvid ~. *På inbjudan av Stockholms kyrkliga missionsråd* 1927. *Kyrkoherde Hallberg* framkastade bl. a. tanken på ett *nöjesråd* för *huvudstaden* 1921. *Medlemmar av odlingsr-et* 1918. *Bildandet av särskilda planteringsråd i de större kommunerna* 1918. *Ett pojkråd* vid *Lunds läroverk* 1917. *Av k. m:t utsedda ledamöter av Radiotjänsts programråd* 1931. *Sitta (med) i skolr-et.* *Stockholms skönhetsråd.* *K. m:t i statsr-et.* *Tillsättandet av ett teaterråd* uppges nu vara förestående febr. 1935. *Göteborg får trafikråd* 1935. *Johannes församling* får *ungdomsråd* efter mönstret av *Brännkyrka* och *Bromma* 1931.

2) Personligt. Vanligast som sista ssgsled. **a)** *Tvenne de äldsta r. i Svea hovrätt* och *det äldsta r. i varje av rikets kollegier Regeringsformen.* *Kungligt r.* — *I stället för en del ssgr gärna ngt vard. l. skämts. Skrivböckerna hade han funnit omsorgsfullt och kunnigt rättade (här logo språkmännen*

invärtes, ty [inspektions]r-et var matematiker) Hugo Swensson. **b)** Som andra ssgsled. Ex.: Amiralitetsråd och chef för kamerallbyråns Statskalendern 1918. **K.** m:t har utnämnt förste arkivarierna Almquist och Brulin till arkivråd i riksarkivet 1920. **Stadskollegium** med 6 borgarråd skall ersätta det nuvarande beredningsutskottet Sv. Dagbl. 1919 (klart 1920). **K. m:t** har utnämnt och förordnat tjänstgörande arkitekten ~ Curman att från den 1 jan. 1918 vara byggnadsråd och chef för byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå. **Handelsattaché** med titeln handelsråd 1926. **Hovrätts-, justitie-, kammars-, kammarrätts-, kansli-, krigs-, läroverks- (1905—20, sedan) undervisningsråd.** Göra tjänst som muntrationsråd. **Smakråd** även om kvinna. **Socialattaché**, med titeln socialråd 1926. **Statsr-et** och **chefen** för handelsdepartementet. **Titulärråd.** **Utrikesråd** titel sedan 1933.

B) Oböjligt. Blott den-kön. **1)** Egentl. *Har du (verkligen) r. till l. med sänt (i de här bistra tiderna)? Du har egentligen inte r. att leva, som du gör. Vad det vill säga att ha främmande, när man har dålig r., inte har r. Di ser ut d ha go(d) r. både till det ena och det andra. Anse sig ha r. till en liten förlustelse. Lars blir tvungen, så dålig r. som han har, att skaffa sig piga Anna Hinde. Hjälpa, ge efter r. och lägenhet. Gjordes ~ allmänt sammanskott efter r. och lägenhet.* **2)** Bildl. På förmaningar har han alltid haft god r. Vi ha faktiskt inte r. att förlora en enda man till. Vi ha ~ inte r. att förlora kontakten med någon kristen N. Söderblom.

Syn. A) I. 1) (upp)maning (till det l. det, att handla så l. så), anvisande av ett medel l. en utväg l. en metod o. d., tillstyrkan, tillrådan, anvisning, fingervisning; (ibl. mer l. mindre nära:) antydning, (yppad) mening l. övertygelse l. tanke, given vink l. ibl. varning (avrådan), hand- l. vägledning; besked; **2)** (Guds) vilja l. bestämmelse l. beslut l. rådslag; utväg(ar), hjälp (ur ngt), medel, sätt, möjlighet(er), (ibl.:) bot(emedel), förfaringssätt, lämpliga mått o. steg; rådslag, rådplägning, överläggning o. beslut); **II. 1)** rådsförsamling, rådplägnande församling l. ämbetsverk, kollegium; (ibl. mer l. mindre nära:) nämnd, konsilium, kuria, synod, konklav, konsistorium, korporation, byrå; **2)** rådsperson, rådsherre, rådsmedlem, ledamot av rådgivande myndighet l. av vissa ämbetsverk l. domstolar; **B)** (penning)tillgång(ar), (gott om) pengar (till), penningmedel, ekonomisk(a) möjlighet(er), inkomster, förmögenhet(sförhållanden), (ekonomisk) 'rygg(rad)' l. bärkraft, resurs(er), ibl. förråd.

— **Rådfråg|a**, -ade, -as; -ning (-en, -ar; -sbyrå m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** *R-a*

ngn om ngt, i en sak, om man skall göra ngt, hur man skall bete sig, om vad man bör göra. — Du måste r-a (en) läkare. — Ibl. även R-a sig hos ngn. **2)** Bildl. *R-a sitt samvete. — Den noggrannhet, med vilken han r-at tillbudsstidene källor ~ H. Nohrström. Du får r-a (ett) lexikon. Om vi r-a oss hos biologiens ~ urfader Aristoteles ~ H. Lundegårdh. Varvid hon ej underlåter att r-a sin spegel. II. R-ning. R-ningar besvaras av erfaren jurist. Byrd för r-ning. Besluta sig för en r-ning av specialist. — Den under 'Barnavård' föreslagna nya r-ningsbyrån i uppfostringsfrågor fick [av Uppsala stadsfullmäktige] det begärda anslaget 1935. Stockholms stads hälsövrädsnämnd ~ ordnade år 1914 en r-ningsbyrd i svampärenden, som ~. Tandläkar Almgrens r-ningstid ändrad: ~ Annons 1933. **Syn.** fråga till råds, be om råd, begära råd av, rådföra sig l. rådgöra med; 'vända sig till', 'höra', förhöra sig hos, höra sig för, anlita, konsultera. -**för|a sig**; [-ing]. Ofta skr. *Du bör i varje fall r-a dig med en expert, då du ju själv inte är hemma i ämnet. R-a sig med en specialist. R-a sig med ngn om ngt. — Ta sig brud utan r-ing och ~ Anna-Lena Jönsson. **Syn.** se föreg.**

-givande, =. *Konsulterande, dvs. r., ingenjör. Som känt skulle duman, enligt kejsarens första manifest, blott utgöra ett r. organ Annie Furuhjelm. Våra lantdagare ägde blott r. myndighet, och ~ B. Estlander. R. myndigheter. -**givar|e**; -skap (-et) m. fl. Även om kvinna (jfr de två följ.). Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. [*Gud*] har gjort mig till Faraos högste r-e Bibeln. För att rädda skenet uppträdde några av konungens r-e, Sparre, Platen, Gripensstedt, till förslaget försvarande H. Reuter Dahl. Varje särskild malajstater regeras av en sultan, vilken har en brittisk resident vid sin sida som närmaste r-e och som i själva verket är den styrande Fr. Adelsborg. *Uppträda som oombedd r-e. Mången klok och erfaren hustru var en god r-e för grannarna, särskilt vid barnsängar ~ E. Wallquist.* **2)** Bildl. *Väld är en ond r-e. Ilskan och trilskan äro dåliga r-e. — Jag vill längre fram försöka skriva en r-e till unga konstnärer och göra en sammanfattning av allt vad mina många år som sängerska lärt mig (oftare 'r-e för') Öv. fr. Nellie Melba. Teknisk r-e. II. Ssgr. Ex.: Den r-epersonal, av vilken konungen var omgiven vid ~ H. Reuter Dahl. Jag förmodar ni vill låta mig förstå, att jag befriats från mitt r-skap? -**givarinn|a** (l. -i'). Egeria, den kloka r-an G. Cederström. [*Krupskaja, Lenins*] kamrat och trofasta medhjälperka, kanske också ~ r-a i vissa fall ~ Marika Stiernstedt. *Spela sin r-eroll på ett försynt men dock effektiert sätt. -**giverska**. En gammal flamländsk tavla av Madonnan,***

Den Goda R-an Ruth Wedin Rothstein, öv. Som var en pålitlig r-a i slika saker. Poes trofasta vän, r-a och hjälpare hand G. Bjurman. Och blev mig i mångahanda ting en klok r-a ~ Fanny Alving. **-givning.** I. Enkelt. August Aichhorn, Psykisk r. (ifråga om svaruppfostade barn). R-en rörande skador och sjukdomar hos växter är kostnadsfri och ~ Nord. Fam. 2 Den nystartade Ericastiftelsen, som avser att vara en r-sanstalt för svarfostrade barn dec. 1934. I Stockholm och Göteborg finnas r-sbyråer i uppfostringsfrågor Stina Palmberg. R-sstationer för blivande mödrar (i Finland) 1923. Ambulatoriska r-ssystrar, som utbildats på initiativ av General Mannerheims barnskyddsförbund (stiftat 1920). Uppfinnarekontor med ändamål att bedriva upplysnings- och r-sverksamhet startar i dag Sv. Dagbl. 1/7 1934.

-gå. Skr. sälls. Vänner att r. med Jane Germandt-Claine. Inte må ni tro, att de r-tt om någonting sådant 'Anders Jämte'. **Syn.** gå till råds (med), se vidare rådgöra. **-göra;** [-an]. 1) Från banken begav jag mig till baron Johan Mannerheim för att r-a om nästa steg O. Donner. R-a med förmyndaren om barnens uppfostran. För att r-a angående stadsfullmäktigevalen. Vad rådgjorde ni om? — Rådgjorde med sig själv, om det verkliga vore klokt att ~. 2) Skr., sälls. Efter r-an med bankinspektören Dag. Nyheter 1915. Utan r-an med oss satte infödingarna över Finkeflodens uttokade fåra Hj. Bengtsson. **Syn.** överlägga, rådslå, rådpläga, rådgå, rådlägga, gå till råds, rådföra sig, dryfta en fråga (med), konferera, jfr även rådfråga; ibl. slå sina kloka huvun ihop.

-hus. I. Enkelt. Numer finnes i större städer ofta r. för stadens lömande myndighet och stadshus för representation och förvaltning. Sigtuna, som äger landets minsta r. Stockholms nya r., uppfört 1911—15 efter ritningar av Carl Westman. Sammanträder i, på r-et. II. Ssgr. Ex.: Stockholms stadsarkiv bildades 1930 genom sammanslagning av Stockholms r-arkiv och Stockholms stadsarkiv och bibliotek B. Boëthius. R-kansli 'verk' o. lokal. R-kanslist. R-rätt se strax nedan. R-vaktmästare. **-husrätt.** Även kallad 'rådstu(vu)rätt' (gärna uttalat 'råsturätt') l. 'rådstugurätt' (jfr rådstuga nedan). Allmän domstol i första instans i stad med egen rättsskipning. År 1935 funnos i Sverige 85 r-er, medan 28 städer saknade r. ('lydde under landsrätt'). I större städer, där r-en arbetar på avdelningar. Ordfr. å R-ens 2:a avdelning. Överkloga r-ens beslut. R. är domförm med 3 ledamöter (borgmästare och 2 rådmän). Processkommissionen vill avskaffa r-erna, införa omkring 100 lagmans- och 7 å 9 hovrätter och fri bevisprövning Sv. Dagbl.

jan. 1927. — Att eventuellt tillsätta en särskild r-srotel för handläggning av det vidlyftiga målet ib. 1926.

-kammare se råd. l. råds-. **-klok;** -het. Skr. Tog farväl av den r-e gubben ~ Sv. folksagor. R-e Odysseers B. Risberg, öv. — Hans alltid redoboga r-het N. Söderblom om Gottfr. Billing. De ogudaktigas r-het går ut på svek Bibeln. **Syn.** rådvis. **-lägga.** Skr. Till slut rådlade hövdingarna om att dräpa Tangbrand och ~ Hj. Alving, öv. **Syn.** se rådgöra. **-lös;** -het. 1) Bättre brödlös än r. Aldrig r., sa han, som åt med eldgaffeln. Vi äro rådvilla, dock icke r-a Bibeln. Så stod han där r. igen, r-are än någonsin. Hjälplös och r. i livets strid. Olyckan gör stundom den vise r. Med en blick i den tomma penningpungen. Med ett bestört och r-t uttryck i ansiktet. 2) Det var hans vanliga r-het och oförmdga att finna utvägar och fatta beslut. **Syn.** som ej vet (sig ngn) råd l. kan finna ngn utväg, utan utvägar, som ej kan se vad som är att göra, blottad på idéer, hjälplös, 'bortkommen'; rådvill (jfr d. o.); förlägen, försagd.

-man; -skap (-et); -na- l. -institution; -stjänst; -ska (-an, -or). Bisittare i rådhusrätt o. medlem av magistraten som ej är borgmästare. I. Enkelt. Numera städga arbetsordningarna för magistrat och rådhusrätt i de större städerna, att r. skall vara lagfaren ('litterat r.'), men i många mindre städer finnas alljämt rådmän, som icke äro lagfarna ('illitterata rådmän'). Där befattningarna i magistrat och rådhusrätt äro skilda, kallas stundom ledamot av rådhusrätten 'justitierådman' och ledamot av magistraten 'politirådman'. Brottmåls- och civilmålsrådmän (i Karlskrona). Extra r. Rådmän väljas i de flesta fall av stadsfullmäktige (umdantag Stockholm). R. Hälén i Gäble.

II. Ssgr. Ex.: 1) Riskera sitt r-skap. 2) Sin r-ssyssla skötte han oklanderligt ~ mindre ofta 'r-nasyssla'. 3) Hundratid är fyller på lördag r-sänkan Anna Stina Kull, Köinge 1930. III. Avledning. Sälls. i tilltal o. kanske ngt äld. Anker-skan Billberg, född Centervall, och hennes familj E. Wrangel. **-pläg|a;** an; -ning (med plur.). Ofta skr. Mest om allmänna angelägenheter. 1) Vi måste (fd) r-a med de andra om den här saken! R-a om gemensamma affärer, om ett gemensamt uppträdande. Den elit av svenska folket, som r-ar och röstar eller skolkar från både r-ning och röstning i riksdagshuset T. Segerstedt. Med förfäran gjorde Bagradian den erfarenheten, hur svårt det är att i en r-ande församling genomdriva till och med de självklaraste ting Öv. fr. Fr. Werfel. Inrapporterade händelsen till min chef, som jag fann r-ande med Dufresne och Colbert. 2) Verbalsubst. a) Och de stängde in sig tillsammans och hade en r-an Ellen Wester,

öv. (Negus på flykt) London: R-an. Genève: Bestörtning Sv. Dagbl. ³/₄ 1936. **b)** Inbjöds jag till ett kommittémöte för r-ning om ~. Samlas till r-ning i befälhavarens tält. Var dag hölls det stora r-ningar, men man kunde aldrig ena sig H. Hultenberg, öv. **Syn.** rådslå, ha konferens l. överläggning(ar), se vidare rådgöra. **-rik.** Mest skönl. R-e Kronion B. Risberg, öv. Och r. var han, och han gav sitt skydd Ax. Fredenholm. **-rum.** Ge ngn r. att komma undan, att inlösa växel. Så fingo de röda r. att med friska trupper ordna om ett nytt försvar utanför Tammerfors ~ B. Estlander. (Ej) lämna ngn r. att ~. Skaffa sig r. (att ~). Kardinalen misräknade sig likväl på det r., som stod honom till buds Har. Hjärne. **Syn.** tid (på sig), anstånd, betänketid, frist, respit(tid), (ibl.:) uppskov, andrum, en smula ro (att), tillräcklig tid.

-sal se råds-. **-slag.** -et, =; -ning. Ofta skr. **1)** Huvudbet. Och efter ett kort r. i porten gingo de upp och ringde på i sällskap W. Hammenhög. Jag vill hålla r. om vad vi skola göra med dig. Snorre gode var klokare och förmer i r., men Styr var mer handlingskraftig Hj. Alving, öv. Bland Rubens ätter höllos stora r. Bibeln. Det var stora r. om färger och tyger Elsa v. Born. Och de äldsta trotjänarna togos med i r-en S. Lagerlöf. Spela en roll vid r-en i Genève. — Efter privat r-ning. Efter många månader av väntan och r-ning Sten Granlund, öv. **2)** Friare. Med mer l. mindre utpräglat bet. av 'beslut' l. d. Guds (eviga) r. till människornas frälsning. Det var att uppressa sig mot Gud och att visa missnöje med hans r. Och han insåg, hur hopplöst det är att försöka ominstetgöra gudarnas r. Ingrid Rääf, öv. Den vilde skyten har ett krigiskt mod, | men är till kloka r. oförmögen Hj. Procopé. Stårja ligans onda r. **Syn. 1)** rådplåga(de), rådplåging, rådslående, överläggning, palaver, ibl. (krigs)råd; **2)** rådslut, beslut; plan, avsikt. **-slug;** -het. Skr. Planläggja listigt och r-t välja H. F. Spak. **-slut.** Skr., ofta högt. Att Herrrens r. och Herrrens vägar äro visare och bättre än våra meningar och våra vägar K. B. Hennig. Till dess jag trängde in i Guds heliga r. Bibeln. Försynens, himlens (out-rannsakliga) r. Ödets r. **Syn.** beslut (efter överläggning), råd, rådslag; (företbestäm)d plan l. vilja. **-slå;** -ende l. rådslagning. Furstarna r. (med varandra). Frågen eller före, r-n om huru arbetet bäst bör bedrivas! Vi får r. om saken, om utvägarna. I den frågan behövede jag någon att r. med. **Syn.** se rådplåga o. rådgöra. **-snabb;** -het. Skr. Jfr följ. Handfast, r. i varje fara Fröding. Han var r., aldrig tveksam och städse färdig att hjälpa. — Den sjudrige räddaren förtjänar allt beröm för sin r-het vid olycks-

tillfället. **-snar;** -het. Skr. Ofta skönl. Andreas var lika r. som alltid, fastän dämpad och ordknapp J. Hemmer. En synnerligen smart och r. smällning Klara Johanson. — Om icke hans hustrus r-het och fiendens rädsla för smittkopporna räddat honom. Ägde både erfarenhet och r-het. **Syn.** rådsnabb, snabb att finna utvägar l. i beslut, (snar)rådig. **-spörja.** Skr. [C. G. v. Brinkman] rådspordes både av Goethe och Tegnér ~ Ruben Berg. Och Buffalos urverk rådspordes om ~ A. Hj. Uggla, öv.

-stuga l. **-stuvia,** i smtl. gärna rå'stu (med grav) som i skrift ofta återges 'rådstu'; (-gu)rätt l. -vurätt (se rådhusrätt'). **1)** Blott i formen 'rådstuga'. Dels om sammanträde, dels om församlingen l. institutionen. (Kallelse till) allmän r-ga sammanträde av alla stadens röstberättigade medlemmar. Allmän r-ga skall hållas inför magistraten, i städer med stadsfullmäktige på hösten de år, då fullmäktige böra väljas, samt ~. Sedan nu (f. o. m. 1934) även Skanör med Falsterbo övergått till stadsfullmäktigeinstitutionen — den sista allmänna r-gan med beslutanderätt hölls i Skanör 16 dec. 1933 —, har 'allmän r-ga' till så gott som enda uppgift i hela landet att välja stadsfullmäktige. **2)** Rådhus (lokal). **a)** Enkelt. Gå opp på rådstun för att betula utskylderna. Jag skall skicka honom en fullmakt och låta vidimera den på rådstun. **b)** Ssgr. Ex.: Stockholms rådstuarkiv Sv. Dagbl. 1917. Att få ris på rådstutrappan har alltid varit det värsta straff man kunnat tänka sig i Danmark Öv. fr. Karin Michaëlis. Första huvudtiteln [i Sundsvall], omfattande magistrat, r-vurätt och ordningsväsende ~ Ahlenius m. fl., Sverige. Inför rådsturätten (jfr rådhusrätt).

-sökande. Ngn gång även råds-. Och detta utan någon som helst kostnad för de r. Lind-Liljewall. R. strömmade till från alla håll ~. — Att tillhandagårdssökande i studie-spörsmål med upplysningar Tidn. Upsala 1928. **-vill,** [-t, -are]; -het. Blir, känner sig r. inför situationen och ~. Om en och annan sak fann han sig r. och måste fråga medbedömaren Hugo Swensson. Rådsla gör r. Dröjde ~, | häpen, undrande och r. Magn. Elmblad. Polisen stod, föreföll r. Vi voro ett ögonblick ganska r-a, ty ~ H. Mörne. — Sorgen och de r-a tankarna inför ett sådant öde Per Hallström. Och hur han oupphörigt gjorde r-a rörelser med händerna Bertil Malmberg, öv. R-t | mitt öga letar efter hann och trygg V. Ekelund. — I sin r-het tog hon sin tillflykt till fadern och ~. Stod där, en bild av själva r-heten ~. Något av rikedomens r-het 'Sigurd'. **Syn.** villrådlig, obetsam, utan att kunna fatta ett beslut, osäker; (ibl. nära:) aldeles konsternerad, (helt) perplex l. konfys, 'bortkommen', rådlös. **-vis;** -het. Skr. Lård, r. och praktisk

E. M. Rodhe om Olof Svebilius. Där de r-a äro många, där går det väl Bibeln. Jag tror du vill spela r.? Raf. Lindqvist, öv. **Syn.** rådklock.

— **Råd-1. Rådskammar[e. 1]** Ex. utan -s. **a)** Man bör inte tränga sig in i Guds rådkammare. Som för att tala med Linné fått »koxa in i Vår Herres hemligaste r.» Guds r. finns ingen nyckel till. **b)** Karl XI:s nybildade r. Nord. Fam.² Sedan landshövdingen J. Widén misslyckats med att åstadkomma en liberal r. med ett par socialdemokratiska ledamöter ~ ib. **2)** Ex. med -s. Mest i bet. 1 b. Under Gust. II Adolf ombildades rådet till en ständig råds-kammare med säte i huvudstaden ~ Nord. Fam.² Vad vårt folk mer än någonsin behöver är en r. av sakkunniga, självständiga och fosterlandssinnade män, som ~ 1920. Att du blivit tillspord om mottagandet av den eklestiastika portföljen i konungens r. H. O. Holmström. **Syn.** (ibl.) konungens råd, statsråd, konselj, ministär, regering, senat (förr i Finl.). -**sal** se råds- nedan. -**sökande** se råd- ovan.

— **Rådsbord.** Sitta vid konungens r. i statsrådet. Skolornas målsman vid konungens r. (In)kallad till konungens r. (såsom utrikesminister). Fullt hemmastadd vid konungens r. blev jag aldrig H. Reuterdahl. -**eld.** Och samlade stammens män kring r-en på slätten G. L. Dahlin. -**fru.** Riks-rådsfru; en av rikets fruar; ibl. om stats-rådinna. -**församling.** Riksråd, regeringskollegium, statsråd, konungens råd, konselj o. d., (jfr råd(s)kammare). -**herre[je];** e-purpur(n) m. fl. Hist. Se riksråd I 2. Klädd i r-emantel råds(herre)purpurn. — Även ngt friare. Nikodemus, en av judarnas r-ar Bibeln. -**karelsk.** Om det till Sovjetryssland anslutna 'Råds-karelen'. -**kommis-sarie.** Folkkommisarie i Sovjet(ryssland). -**källare** rådhuskällare. -**makt.** Dels hist. om riksrådet i Sverge; dels ifråga om Sovjet; dels om de makter som äro representerade i Nationernas förbunds råd. -**mantel** se riksråd II. -**möte.** -**purpur.** Arbetade för, att ofrälse skulle kunna beklädas med r-n bli medlemmar av konungens råd, bli riksråd (jfr d. o.). -**president.** R-en i Folkförbundsrådet. -**regemente.** Det blodiga röda r., som åren 1920 och 1921 svepte fram som en storm över norra Italien (i anslutning till den sovjetryska, rådsryska 'världsurevolutionen') T. Fogelqvist. -**rege-ring.** **1)** Hist. Om tiden då rådet i Sverge ägt högsta makten. **2)** R-en (= sovjet, sovjet-regeringen) förestås alltså av ~ Sv. Dagbl. 1918. Ett ovedersägligt bevis på [den ryska] r-ens delaktighet i [det röda] upproret [i Finland] B. Estlander. -**rysk.** Sovjetryska. Kämpade 1918 i Denikins armé mot det r-a väldet. -**sal.** Säll. 'rådsal'. I Stadshusets r.

i Stockholm. Ett jättelikt rum, som liknade en r. Py Sörman. R-en på slottet Per Hallström. -**session.** Stormig r. i Genève, ny rådsmaning till Kina och Japan febr. 1932. -**system.** Den proletära diktaturen i Ryssland är organiserad genom r-et Z. Höglund 1919. -**tillsättning.** Vid r-ar på 1600-talet. -**välde.** Både hist. o. om nutid. -**ämbete.**

— [Råd|a¹ se rå¹]. — Råd|a², rådde, rått, -as; [-are]. **A)** Vanl. verbformer. **I.** Huvudbet. **1)** Jag vill inte r-a. Svårt att r-a, när man själv står i väda. **2)** Det är dessa män, som ~ r-a till vad ont är Bibeln. Det skulle jag inte r-a till. R-a varken till eller ifrå. Tag din röklåd klänning, rådde modern. **3)** Jag skulle r-a dig att låta bli. Jag r-er ingen att skämta med honom. Låt r-a dig av mig! lyd mitt råd, gör som jag säger. Om jag får r-a dig, så går du genast till ~. Det var han, som rådde mig att resa, rådde mig till företaget. — Även varnande l. hotande, t. e. Jag r-er dig (för din egen skull) att en annan gång låta bli dylika fasoner. — R-a ngn ifrå ngt av-råda. **II.** Märk. **1)** R-a bot för l. på (ett missförhållande, ett ont, en brist l. d.) av-hjälpa. Vi hade rätt bot på jaktens alla skavanker så när som på en H. Mörne. **2)** Se råda³. **B)** Avledning. Ont råd är r-aren värst. Min bästa vän, min r-are, min tröst, min lycka. **Syn. A)** **I.** ge (ett) råd l. det rådet, (ibl.) tillstyrka, förorda, tala för; (ibl. nära:) lägga på hjärtat, instruera, ge (hand)ledning l. anvisning(ar), (upp)mana.

— **Rådig,** -t, -are; -het². Ofta skr. **1)** Medan en r. karl sam ut till den nödställda och ~. Fru Fortuna älskar ju den tappra och r-a. Hade dock alltid hittills visat sig så r. och klipsk, att ~ E. Wallquist. Djärv och r. Men gumman var r. och snabbtänkt och ~. Denna r-a handling ~. Gossen blev kullstött, men hakade sig r-t nog fast i skärmen, varigenom ~. R-arc var då brodern, då han ~. Snarrådig och kvicktänkt. **2)** Och det var endast Cooks r-het, hans lugn och självbehärskning, som ~ D. Byström. Som visat stor r-het och taktisk blick. **Syn.** som lätt finner l. vet (på) råd, snabb att finna utvägar, rådsnar, (råd)fyndig, snarrådig, snarfyndig, snartänkt, rask o. beslutsam, resolut, som har sinnessnärvaro, ibl. rådvis l. rådklock. — [Rådighet¹ se under rå¹]. — **Rådlig,** -t, -are; [-het]. Svamp, som det icke är r-t att äta oförväld. Det kunde vara r-t att försöka. Det är icke r-t att stanna på en så farlig plats. Och det var icke r-t för någon människa att ge sig ut i denna storm. Fann (det) r-t att icke fortsätta. I mörker och storm var det dock icke r-t nalkas land S. Dahllöf. Han tyckte så r-t att fara med list och ~ Sv. folksagor. Fann (det) r-ast (att) er-

känna sig vara tjuven. Ja, det är nog (det) r-ast(e). — Du betvivlar alltså r-heten av ett sådant steg? **Syn.** välbetänt, klok, förständig, nyttig; tillrådlig, att rekommendera; tjänlig, passande, ändamålsenlig, fördelaktig, lämplig.

Råda³, rådde, rått, -as. Åld. lagt. Kan ej hopföras med råda¹ l. råda². Blott i uttr. 'r-a med barn' = göra havande. *Har trolöning upphärts, tillerkännes kvinnan skadestånd, endast om hon blivit rådd med barn, ej om hon blott hävdats. Barn, varmed kvinnan i lägersmdlet rådd blivit Lagen.*

Rådbråka (fattat som ssg med bråka); -ning (med plur.). **1)** Egentl. Gammalt dödsstraff för män som begått nidingsmord (hos oss sist 1733); man krossade förbrytarens lemmar med ett hjul l. en järnstång var-efter han steglades. *Dömas till r-ning.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Jag är som jag vore r-ad (efter den obekväma sovplatsen).* **b)** *R-a ett språk. Det lät, som när en engelsman söker r-a franskan. På en något r-ad tyska.* **Syn. 2) a)** sönderbråka, krossa; **b)** (för-)vrånga, förvrida, 'misshandla', malträtera.

Rådig o. **Rådlig** se ovan (före råda³).

Råg, -en, -ar (ofta skönl.; = rågåkrar, rågfält). Om växten (Secale cereale), kornet (ibl. mjölet) samt grödan. Som sista ssgsled även om 'strandråg' (ibl. även kallad 'vild r.') dvs. Elymus arenarius. **1)** *R. odlas huvudsakligen i norra halvklotets tempererade zon och är det sista av våra vanliga sädeslag, som tagits i odling. På senare år har i Sverige veteodlingen ökat på r-ens bekostnad. R-en blommar. R-en ryker då frömjölet kringföres av vinden. Har du r-en sådd? I år har jag inte så mycket r. R-en har inte kommit upp än. Skära r. och sätta upp den i skylar. Grönråg, avsedd blott som foder. Höstråg sås på hösten o. skördas nästa sommar. Svalövs förädlade Vasardåg.* **2)** *Ny r., r. för året forgfördes i går. R. får rostat till kaffesurrogat 1917. Utsädesråg. — Bröd av enbart r., av fimmalen r.* **3)** *Prästgårdsr-en står ovanligt jämn och vacker i år. Skredo två älgar ~ icke trettio meter ifrån oss över en nyråg Alb. Engström. Ännu i början av september stodo r-arne fullt gröna och började skäras omogna H. W. Arnell. R-arna rykte, och luften stod och darrade över ~ Pär Lagerkvist. För länge sedan ha grönr-arna varit snöfria och ~.*

— **Rågax**; -blond. -blond. Lång och smärt och r-d ~ med svärta/e ögonhår och ögonfransar G. Hellström. Ett r-i Gretchen-huvud Bo Bergman. -brodd. [Där haren] gräver i snön efter r. Alb. Engström. Sniglar, som gärna snälas på sensådd r. Josefina Bengts. -bröd; -sdiät m. fl. Syrligt, svart r., som smakade förträffligt. R. är icke mat för magpatienter. Hårt r. De runda, tjocka

r-skakorna med ett hål i mitten ~ Ferd. Boberg. -fält. Böljande, ljusgula r. -gul. Vackra flickor, blögdga med r-t hår Jac. Ahrenberg. -gårde. -halm. -kaffe. Kaffesurrogat av rostat råg. Lovisa satte r-t på ellden och ~ S. Siwertz. -kli. R. nyttjas till häst- och svinfoder. -korn. -limpa. -lost. Bromus secalinus. -mjöl; -sgröt. -odling. Abstr. o. konkr. R. förekommer ända upp i Norrbotten. -rostning. R. i hemmen för beredande av kaffesurrogat 1917. -sikt, -en; -(s)bröd m. fl.; -ning. Siktat rågmjöl. Bröd av r. med kokt potatis. R-sverket vid Valskvarnen ramponerat. R-ningsförbudet upphävt i går febr. 1916. -skorpa. -skyl. -skörd. -strå. Vaggade som ett r. i blåst Th. Renvall. -stubb. Springa med bara fötter över r-en. -sved; -ja. R. avbildad hos Olaus Magnus. — Virkesrikt granbestånd å gammal r-ja H. Hesselman. -sådd. Efter fullbordad r. -värde. Olika slag av spannmål omräknas i sitt värde i råg (reduceras till r.) sålunda ätt ~ 1918. -åker. Vi ska må som svin i r. Rich. Malmberg.

Råga¹, -an l. **Råg[e]**, -en, [-ar]. **I.** Ex. med r-a. Nästan endast bildl. **1)** Skönl. *Den lyckans r-a, som blev mig beskärd Emil Zilliacus. O Herre, Du som skänkte oss all fröjds, all smärtas r-a ~ Bertil Malmberg. Våren har allt vad den ägde förr; / färgernas spel och dofternas r-a J. Tegengren. I rik r-a. Frökens oväntade ankomst till ~ festen är som r-an på måttet Sigrid Kurck. 2) Ej e-form. Och till r-a på allt teknade det sig nu till stora händelser S. Lagerlöf. Till r-a på eländet, olyckan. **II.** Ex. med r-e. Oftast egentl. **1)** När skrinan lastades med r-e. Och som ett helt höllas kan köra igenom med r-e och allting Sonja Bergvall, öv. Säg med förskräckelse på min portion — det var riktig r-e på den N. Ambjörn. Att han får sitt stop tillmätt med r-e V. Moberg. När både mjölkistan och fläskkaret stodo fulla till r-e på vinden ~ ib. **2)** Bildl. Jämn-mättet, ehuru naturligtvis med r-e C. G. Laurin. Tre våldsamt stormiga veckor, till vilka som r-e kom femton dygns karantän i hamnen Klara Johanson. Tunnsådd glädje, / kval med r-e A. T. Gellerstedt. R-en på måttet kom en vecka senare Hanna Diedrichs, öv. **Syn.** vad som fylles på över kanterna l. brädden, ytterligare påfyllning l. tillskott l. tillökning, överfyllnad, övermått, rågat l. mer än fullt mått, överflöd; ibl. ökning l. 'spets'. — **Råga**², -ade, -as; r-a upp u; [-ning]. **1)** Egentl. Och r-ar våra talrikar med de härligaste smultron. Under det hon med orubbad aptit r-ade sina assietter vid ~ Ejnar Smith. R-ade fat. Måta upp åt ngn en r-ad skäppa. Det med allt möjligt gott r-ade tebordet. Och bräddades stora brödkorgen r-ande full Josefina Bengts. Under*

det påsarna fylldes och r-ades. Där rennarn r-ades med gyllne vin D. Fallström. I r-at mått ofta även bild. (= rikligen, ymnigt, överflödande). — I bild. Ett spel, där insatsen var hög och sista potten r-ad. 2) Bildl. Liksom för att r-a måttet på, av våra lidanden. Och säkerligen var icke olycksmåttet för henne ännu r-at And. Allardt. Allt nog — hans mått vart r-at och han kallades att stånda ansvar inför ~. Magister Larsson ansågs för läsare, och detta r-ade oviljan mot honom E. G. Lilljebjörn. Stunder, r-ade av sällhet. Syn. fylla med råda l. till l. över brädden, slå bräddfull, brädda, fylla l. iskänka n till randen, lägga på l. uppstapla över kanterna; överhopa, icke spara (på), 'breda på'; (r-a måttet ibl.) gå (allt-) för långt, komma tålmodet att brista, nå kulmen o. d.

Råk¹, -en, -ar. Ldls. även 'vråk'. Så att isen sprack och det slog upp r-ar på sjön Elis. Wærn-Bugge. En r. hade slagit upp i Kyrksundet A. Mörne. Till kanten av r-en hans steg hade språts ~ Fröding. Ochkastade oss med stavarnas hjälp över r-en J. G. Andersson. Se upp för r-ar — långsträckta issprickor med öppet vatten Sv. Livräddningssällskapet febr. 1929. På Nevan hade det öppnat sig stora r-ar ~ Ellen Wester, öv. Landr-en tvingar oss långt ut på isen H. Söderhjelm, öv. Syn. (långsträckt) is-spricka l. isrämma (med öppet vatten).

Råk², -et [l. -en]. Innamäte (särsk. i fisk), (fisk)avfall, fiskräk. Och kapten Kruse ~ gnodne strömmingsfjäll och r. av händerna E. Sparre. [Löjorna] göda sig med strömmingsräk vid bryggor och båthamnar ib. — Sedan vi tagit r-et ur krokodilen, jingo infödningarna husera med köttet bäst de ville Hj. Bengtsson.

Råka¹, -an, -or. Corvus frugilegus. I. Enkelt. R-an har längre näbb, smalare vingar och smärtare kroppsbyggnad än kråkan. R-or-na ser man mest i södra Sverige, dock häcka r-or sedan flere decennier även i Uppsalatrakten och upp mot Vattholma. R-an flyttar regelbundet bort om vintern, men flyttningssvägarna känna vi ej. Pratade och snattrade värre än alla skånska kajor och r-or sammantagna Sigrid Stjernsward. Likt r-orna, där de på åkern plocka ~ Alb. Henning. II. Ssgr. Ex.: [Ekarna stodo] alldeles kala med svarta r-bon synliga bland det dystra grenverket Öv. fr. Bunin. Detskrattar, det dansar, det flaxar / likt en r-flock, som ömsade plats K. G. Ossiannilsson. Trots hela r-koloniens högtjudda protester V. Benedictsson. Borgar med sina svankalor och r-nåsten A. Österling. R-samhället. R-skrännet H. Dhejne. Att somliga r-skyttar [i Skåne] ~ arrendera jakträtten i vissa dungar, där r-kolonier finns O. v. Mentzer. Före målliden ägnade vi oss åt r-skytte i parken ~

A. Österling. R-stek. Skränande r-svärmar Erik Palm. Och jag såg ut precis som en halvfjädrad r-unge V. Benedictsson. Knappt flygfärdiga r-ungar anses som en läckerhet.

Råka², -ade, -at [ldls., vard. även -te, -t], -as (även reciprokt). 1. Träffa (rätt) o. d. 1) a) Abs. Och han r-ade (precis) där han siktade. Men r-ade han ~, upprepade han förtjust: Rasande fin konstruktion på det här geväret H. Schiller. b) R-a målet. Sikta åt himlen, om du vill r-a skogsbrynet A. Hallberg. Väl träffat, sa mannen, när kulan r-ade hans träben. Den lyckan r-ar, blir sovandes rik. En vältalighet, som r-ade mål. R-a en öm punkt hos ngn, ngn på det ömma. 2) Hiitta. a) Ldls. Jag r-ar inte dit. Vi går inte längre bort nu ~ Vi r-ar inte hem igen Adolf Johansson. R-a vägen (till ~). b) Allmännare. Hade du svårt att r-a rätt? R-a vilse i skogen. 3) Oförmodat r-a ngn på gatan. Jag vet ju, var jag kan r-a honom, var han (kan) r-as. R-as säkrast på ämbetsrummet 12-1. Hon tyckte om att r-a sina vänner. Där r-ar du säkert bekanta. 4) R-as, reciprokt. a) Det vore roligt att r-as en kväll och uppliva gamla minnen. De hade kommit överens om att (äter) r-as efter 10 år. Har man ej r-ats på årtal, är det ~. Men ännu hade Gustaf Collijn och jag inte ens r-ats personligen ~ E. Norling. Vi räktes här förliden höst Strindberg. Farväl tills vi r-as. Skämts. i uttr. På återseende, vi träffas, när vi r-as! H. J. Söderberg. b) Två linjer, som aldrig r-as, hur långt de än utdragas, kallas parallella.

II. Händelsevis komma att o. d. 1) Med inf. (mest utan 'att'). a) Ex. ordnade alfabetiskt efter inf. Som tydligen r-at bli kvarglömda. Och r-ar lätt (att) bli ett besvärligt ogräs. Och om han nu r-ade dö dessförrinnan? Men där r-ade då inte finnas några tjänare. Vi r-ade få plats i samma kupé. R-ade lyckligtvis i sista stund få tag i en buske. Bara du inte r-ar förgära honom. R-a förgd sig. Hur hade han r-at förirra sig hit? Och så hade han r-at glömma av hela saken. Flickorna halvsvalt, såvida de ej r-ade ha pengar ~. Den mening, som för tillfället r-ar ha majoritet Nå, sådant r-ar hända ~ händer ju ibland. R-a komma emellan. R-a röra vid ngt. Det var inte mitt fel — klagade hon — likt ett barn, som r-at ~ så sönder något. Jag r-ade vara läkare för en av Rothschildarna, ägare till ~ Ax. Munthe. Nu r-ar det händelsevis vara så, att ~. b) Vard. l. dialektfärgat ngn gång 'r-a till att' (även med 'till' betonat). Ladugården r-ade till att stå mitt över ett ställe, där de osynlige bodde nere i jorden Levi Johansson. 2) Refl. Nu r-ade det sig emellertid så, så lyckligt, att jag just den dagen hade ärende till staden. Så kan det r-a sig.

III. Komma 'falla' o. d. Med prep. Alfa-

betiskt efter substantiven. **1**) I. *R-a* i ett bakhöll. *R-a* i eld och lågor över ~. *R-a* i fara (att ~). Utan att dock *r-a* i öppen fiendskap. *R-a* i fällan. *R-a* i förlägenhet (för en mindre penningssumma). *R-a* i förtevlan. Det hade börjat med att de *r-at* i gräl om en femma. *R-a* i handgemäng. *R-a* i rättvisans händer, i händerna på ~. *R-a* i klämman. *R-a* i luven på varann. Redan från början *r-ade* han i misshumör, i missstämning. Om du *r-ar* i (verklig) nöd ~. Att hans nervsystem totalt *r-at* i olag. *R-a* i olycka. Har du nu *r-at* i olycka för en vas igen? *r-at* slå sönder. Och så på köpet *r-at* i onåd hos regenten. *R-a* i (fullt) raseri över ngt, vid tanken på ~. *R-a* i rövarhänder. Ökad risk för att flygplanen *r-a* i spinn. *R-a* i stockning. *R-a* i strid. *R-a* i stämning. Rädd att *r-a* i tvektalan Hj. Söderberg. När två *r-a* i tvist, tar en tredje vad de mist. Som under världskriget *r-at* i upplösning. Han knäppte med fingrarna åt förtalet, men jag *r-ade* i uppror. *R-a* i vanrykte. **2**) På. *R-a* på avvägar egentl. o. bildl. *R-a* på förfall. Fastän släkten *r-at* på obestämd och ~. Något måste ha *r-at* på sned i sista minuten även bildl. **3**) Under. Att hela landet ~ skulle *r-a* under bolsjevikernas valde. **4**) Ur. *R-a* ur fattningen förlora sinnesnärvaron, tappa huvudet. Vid järnvägarna hade allt kommit i olag, alla tidtabeller hade *r-at* ur funktion. *R-a* ur gängorna egentl. o. bildl. Allt har här hemma *r-at* ur led, allt har bedrivits åt helvete E. Grotenfelt.

Syn. I. 1) träffa (målet l. prick(en) l. rätt), drabba, hitta (prick); **2)** hitta (vägen l. fram), (kunna) ta sig fram, 'vara hemma' l. känna vägen l. trakten; **3)** (på)träffa (n), (oförmodat) möta, sammanträffa med, råka på, stöta ihop med, stöta på, ibl. anträffa; **4)** träffas, träffa varann, ibl. vara l. gå ut tillsammans, se varann, råka ihop; ibl. sammanlöpa; **II.** händelsevis l. oförsett l. av en händelse komma (att), händelsen l. slumpen gör l. gjorde att, det kom sig (så), hända sig l. foga sig l. slumpa sig l. hampa sig l. falla sig (så att), (komma att) 'gå' l. 'bli' (så att), ibl. inträffa; **III.** komma, falla, råka ut (för), bli utsatt (för), invecklas (i).

— **Råka emellan** (t. e. så man får fingret klämt). Även bildl. **R. fast** [n]. *Men just vid gränsen råkade han fast och ~.* *R. fast för ngn* vard.: råka ut för o. ej kunna bli kvitt. **R. ihop** [n]. **1)** *När de ha råkat ihop, så blir det inte slut på samtalet i brådkastet.* *R. ihop med en krets glada levnadsbröder.* **2)** *R. ihop sig om delningen av arvet* komma i delo l. tvist, bli oense. **3)** *Det är så mycket, som har råkat ihop just nu kört ihop, sammanträffat.* *Ska det nu också r. ihop på samma dag!* **R. in** [n]. Se in-r-a. **R. på.** *Jag råkade på honom (av*

en ren händelse) på min Stockholmsresa. *Vi hade råkat på Karin, just som hon stuckit fingret i syltburken.* **R. till.** *Ngt vard. Hur kunde det r. (så illa) till? — R. till att göra ngt.* **R. ut. 1)** *Nu har du råkat (väl, vackert) ut, riktigt råkat ut!* *Bättre kunde han inte råkat ut.* *R. illa, olyckligt ut.* **2)** *R. ut för dåliga kamrater.* *Blir man här uppe ~ nekad mat, kan man vara säker på, att man råkat ut för en grek, italienare eller polack Arthur J. Jacobsson.* *Såå, är det fru v. K. han r-at ut för, så lyckönskar jag honom icke.* *R. ut för en olycka, ett missöde, storm, obehag.*

Råm|a, -ade, [-as]; -ning (med plur.). **1)** Egentl. Om kor. *Korna r-ade, oxarna bölade, tjuren vrådade ilsket och styggt.* *Som kor r-a i juli vid mjölkdags.* *I lagården r-ade korna sin morgonhälsning, efter att bli mjölkade.* — *Kossornas otdliga r-ningar i lagårn.* **2)** Friare. Om andra djur. *Sälarna r-a ett tag och tystna igen S. Barthel.* [*När sjölejonen*] *r-ande krypa omkring på strandklipporna H. Mörne.* **3)** Bildl. **a)** *Hans r-ande stämma, som tjoack och väldigt utsläppte tonerna.* *Ett dragspel med fastnande basknappar r-ar som ett ostillat fåhus J. Hemmer.* *Ur fjärran r-ar havet... Hör, å, hör! / Det blåser upp till förarsstorn i sjön 'Jörgen Block'.* *Båten går med sakta fart och utstöter dd och dd ett r-ande ljud, som i dimman besvaras av andra båtar Elsb. Funch.* *En lastbil redan här och där / en vresig varning r-ar Hj. Procopé.* *Hög-talarn r-ar, Stockholmsbussen skräller Einar Malm.* *Sirenen r-ar i ett som en vilseledningen ko i storskogen Sv. Haglund.* *Dessutom är jag hungrig, så att det formligen r-ar i magen ib.* **b)** *Det blir kallt ~ och dd r-ar det i isen Strindberg.* *Kanske ekar ett skott ~ eller r-a fryssande sjöar Alb. Engström.* **Syn.** (ibl. nära:) böla, vråla, ryta, 'skälla', tjuta, (h)yla.

Rån¹, -et, =; -affär; -bag|are (-eri; -erska); -järn m. fl. Numer säll. (o. mest som sista ssgsled l. llls.) 'rå' (se rå⁵ o. jfr gorå(n) (II. 1241). *Finns det trasiga rån att köpa? [Rullrån:] Smeten lägges på upphettat rån-järn, och rånen gräddas rostfärgade, var-efter de rullas varma över en kåpp och ~ Idun 1931.* *De där sköra rånen. Kom för att hjälpa mamma med råna Majja Åkerman-Tudeer. Sockerfria smörgåsrån. Tunnrån(n).* — *Holms rånbageri i Uppsala (kring 1900).* *Strutar av råned Fru Högstedt.* *Rånjärn av aluminium Idun 1931. R-paket.*

Rån², -et, =. **I.** Enkelt. **1)** *R. är enl. strafflagen ett svårare brott än tjuvnad och föreligger, dd någon medelst vldd å person eller användande av hot, som innebär trängande fara, av annan tager gods eller penningar.* *Straffet för r. är flerdrigt straff-arbete och kan i vissa fall skärpas, t. e. vid*

r. från posten, vid återfall i r. osv. Begå r. R., förövat mot bankbud. Misslyckat r.: r-smannen blir slagen knockout. Post, bank-rån. 2) Bildl. Helgerån. II. Ssgr ha rån-; rån-; blott i det äld. 'rånsmän'. — **Rån-försäkra**; -ing. R-a Edra kassabud i Securitas Annons 1910. Lantmanna- och kredit-kassan, som icke har sina bud r-ade 1918. **-försök**. Det gick en historia om ett r. mot honom; kanhända den var sann. **-kupp**. R-en vid Vegatan 1919. R-sförsök på Jönköpings centralstation 1926. **-mord**. Mord i förening med rån. **-mörd|a**; -are; -erska. Jfr föreg. Nu misstänkes han för att ha r-at ytterligare tre affärsmän, då de ~. Och han har inte så mycket pengar, att han behöver ångslas för r-are Harry Blomberg. — **Rånsmän**, äld. Rånsmän och mördare. Strida mot rånsmän K.-E. Forsslund. **Syn**. rånare. — **Rån|a**, -ade, -as; -are; -erska. 1) R-a ngu på allmän landsväg. R-a penningar från ngu, ngu på (hans) pengar. Hur denne ryssströns svenske apostel [Z. Höglund] på hemvägen från en pilgrimsfärd till sitt heliga Mekka [Moskva] r-ades på sin klocka T. Segerstedt. Hade utarbetat ett fulländat system att i spelsalarna r-a damerna på deras smycken. R-ad på hela sin kassa. Planerat att r-a ett bankbud, en bank. Om vår kronbrud du stjäls och vår gullkrona r-ar K.-E. Forsslund. 2) R-aren inringades i Klara efter två nya kupper. Lassar-arna i Köpenhamn 1933. Bank-, post-, järnvägs-; väskr-are. Helger-are bildl. — Polisen har ännu ej lyckats uppspårar-erskan. **Syn**. (nära stå:) plundra, röva.

Råstu se rådstuga.

Råtta, -an, -or. Jfr mus o. katt. Allmänt om djur tillhörande den stora gnagarfamiljen 'r-djur' (Muridae) till vka utom råttsläktet (med undersläktena r-or och möss) även höra bl. a. sorkdjur (hit även lämlar o. bisamr-or) o. hamstrar. Vanligare om 'råttor o. möss' o. slutligen särskilt om r-or (Rattus l. Epimys). 'Pung-r-an' (opossum) är ingen gnagare utan ett pungdjur. I. Egentl. 1) Svarta r-an (Rattus l. Epimys rattus), som tros ha inkommit till Sverige på 1200-talet, är numer så gott som överallt fördriven av den över Skåne på 1790-talet inflyttade bruna r-an (R. l. E. decumanus), som är större och starkare än den förra; svarta exemplar av bruna r-an skiljas från den svarta bl. a. genom sin kortare svans. Åtgärder för utrotande av r-or och möss. Premier för dödade r-or. Stockholms hälsovårdsnämnd disponerar årligen 30,000 kr. för att bekämpa r-or i staden 1935. Med visst skäl har en fransk forskare kallat r-an för »dödens handelsresande». R-or som spridare av böldpest. Har du fått r-or i källaren? En katt, som verkligen håller efter r-or. R-or ha gnagt sig in i den tjocka

låren och ätit upp en del värdefulla böcker. Stora, feta, illaluktande bakgårdsr-or. På grund av r-orernas oerhörda fruktsamhet och spridningsförmåga. Hon stod uppflugen på en stol och pekade i högsta förskräckelse mot ett hörn, där en liten muss trippade, och skrek i himmelens sky: Hjälp, kjälp, en-r-a! 2) Hus-, skogs-r-a zool. kallade 'möss'. Med 'vita r-or' avser man vanligen albinosformer av möss. II. I jämförelser, ordspråk o. d. samt friare o. bildl. 1) I en avlägsen krok i basargatan sitter en kvinna på huk ~ hopkrupen som en stor ladugårdsr-a ~ Maud v. Rosen. Satt tyst som en r-a och lyssnade. Som r-orerna överge det sjunkande skeppet. Våt som en dränkt r-a. Tjätjerin liknade mer än vanligt en dränkt r-a och stirrade dystert på oss Öv. fr. Br. Lockhart. Ängslig som en r-a. Utfattig som en r-a Gunilla Wettergren. Fattig som en skogs-r-a. När r-an är mätt, smakar mjölet beskt. Leka med sitt offer som katten med r-an. »R-orerna äro i fällan», sade monsieur Dufresne Öv. fr. Ashton-Wolfe. När katten ä borta, dansa r-orerna på bordet 'när mor är borta, spela ungarna herrar i skafferiet' o. d. Ringleken 'katt och r-a'. 2) Om person. Mest som sista ssgsled. a) Ej nedsättande; ofta smeksamt. Om (små) flickor. En liten balettr-a. Biobitna skol-or ibl. även om pojkar. En stackars liten stads-r-a, som inte känner till landet. Kulissförtren bland små söta teater-r-or Sv. Dagbl. 1926. b) Om (manliga l. kvinnliga) tjuvar. En butiks-r-a ~ har dömts för första resan stöld Tidn. Upsala 1928. Att han opererat som »fartygs-r-a» i Sannegårdshamnen 1935. Internationell hotell-r-a avslöjad i Åre 1925. Tågr-a gör goda kap på nattågen 1930. **Syn**. ibl. mus.

— **Rättaktig**, -t, -are; -het. Plirande på sitt r-a sätt Märta Lindqvist, öv. **-ansikte**. Hans spetsiga r. började skimra, ögonen blev små av slughet ~ Curt Berg, öv. **-art**; -ad. [Sork|djur] r-ade djur med ~ E. Lönnberg. **-bekämpande**. Ett systematiskt r. bör ske samtidigt över stora områden, eljes flytta rättorna blott från plats till plats. **-bo**. 1) Mer egentl. Även ifråga om möss o. sorkar. Störare ifärd med allt gräva efter r-n på dkern. 2) Bildl. särsk. om gammalt skräpfyllt hörn på vind o. d. l. om gammalt ruckel. Hela huset ä inte annat än ett gammalt r. **-djur**. Se råtta. **-dress|yr**; -ör. Svärdslukare, r-örer och taskspelare Sten Bergman. **-död|ande**; -are. R-ande djur Nord. Fam.² Tamillern, en god r-are. **-frat**. Även 'musfrat'. **-fri**. 1) Stockholm r-tt nästa år? Stockholms-Tidn. 1928. 2) Rättsäker. [Höns]huset bör ha r-tt golv ~ Nord. Fam.² Torrt och r-tt magasin. **-fångare**. Mindre ofta -fångare. 1) Han var nämligen professionell r. — Rättfångaren i Hameln. 2) Om djur. En sån där engelsk

r. eller pinscher eller ~ Öv. fr. H. Löns.
-fångst. På r. begivna hundraser Sv. Uppslagsbok. **-fäll|a;** -efabrik l. -sfabrik m. fl.
1) Egentl. Dessa möss- och rättfällor äro absolut fångstsäkra. R-or av ett otal konstruktioner, dödande eller blott fångande. — R-efabrik med export på Kina och Australien Sunt Fornuft 1932. **2)** Bildl. Hit in togo några sin tillflykt, men det var en veritabel r-a. — R-staktik Sv. Dagbl. 1900.
-fångare se rättfångare. **-färg;** -ad. Det trumpna, rätt osunt bleka ansiktet, inramat i sina prerafaletiska slingor av r-at hår ~.
Syn. rättgrå. **-förgöringsmetod.**
-gift. Ett av de i Sverige mest använda r-erna är f. n. kiselfluornatrium (rätttoxin) Nord. Fam.^s (1932). Bestämmelser ang. utläggande av r. **-gnald** l. **-gnalvd.** [Att köttet] var r-gt och nästan odugligt till människoföda T. Boberg. — Varken »kantstött», r-vd eller maskäten [får mandeln vara] Fru Högstedt. **-grå.** I r. fångträkt. Med r. sammetskrage Sam Arsenius. **-hund;** -sras. Med r. avses eg. schnauzern ~, men populärt betecknas därmed även andra på rättfångst begivna hundraser ss. terrier m. fl. Sv. Uppslagsbok. Min tanke rotade i mitt minne som en r. i ett mullvadshål Guido Simberg.
-hål. Du står här och stirrar på en enda fläck som en katt framför ett r. S. Lagerlöf. I källarn var det fullt av r., och det hjälpte inte att smeta till dem. Det finns alltid ett litet r. för lyckan, brukade han säga Bo Bergman. **-jakt.** Kisse på r. **-jägare.** Tamillern som r. ersätter huskatten? 1935. [Skallerormarna] äro stora sork- och rättjägare O. Cyrén. **-katt;** [-a]. Huruvida det var en god r. Hj. Bergman. — Ingen r-a sköter sin syssla bättre än en sådan pinscher Carl Leuhusen. **-krig.** Här behövs, att vi ordna ett fullständigt r., ehjes bli vi snart uppåtna av råttor. **-lik;** -het; -nande. **1)** Se bara på hans smd svarta, pigga, r-a ögon! Kom Marianne med sina snabba r-a steg E. Kihlman, öv. **2)** Obehagliga, tysta, r-nande djur. **-lopp|a.** Den indiska r-an (Xenopsylla cheopis) kan överföra böldpesten till människan. **-lort.** Det är apartogryn, sa hökarn om r-en.
-mat. **-mos.** Utlägga (förgiftad) r. i källaren. **-nos.** En nätt litet ansikte, blott med en alltför spetsig r. **-skräck.** Ha r. **-smuts.** **-svans;** -fläta. Håret flätat i en liten smal r. R. Schildt. Den lilla näpna dottern med de många svarta r-arna [flätorna] N. Ambolt. **-säl|er;** -ring. R-ra källarlucker, patentsökta och förordade av ~ 1925. — R-ring av byggnader: ställträdsnät (1 cm maskor) för gluggar, plåtbeslagna dörrar, som ligga tätt an mot ram av cement el. järn, lagning av hål i stenfot, golv i matkällare av cement o. a. Nord. Fam.^s **-ungle.** En hel rad mycket smd och söta r-ar. **-ut-**

rotning; -smedel. Systematisk r. igångsatt av Hushållningssällskapet. **-ät|en.** Bästa osten blir snarast r-en. En smal r-en kant kring hålet i kakan ~. Gamla luntor, trasiga och r-na. R-na madrasser och lakan. **-ög|a;** -d. Ofta bildl. **1)** [En flock ankungar] med små pärklara, svarta r-on Hj. Söderberg. Tindrande pigga r-on. Ingenting undgick de snabba och snikna r-onen. **2)** Svartklädda, uppnästa, r-da kröp de [barnen] ihop bredvid modern Gösta Gustaf-Janson. **-ör|a.** Då björklövet är stort som r-on och sprider en doft så uppfriskande, att ~ Gust. Schröder.

Räck, -et, = l. **Räck|e,** -et, -en. I. R. l. r-e. Aka på r-et utför trapporna. Träbro med ett ovanligt högt r-e. Bro-, grav-, kanal-, skydds-, sten-, stängsel-, terrass-, trapp-, verandar(-e). Stenbro med solitt järnr-e. **II.** Gymn. o. d. Blott i formen 'räck'. (Urspr. tyskt) gymnastikredskap, numer vanl. bestående av en ovan sträckhöjd fastsatt vågrät (stål)stång med höj- o. sänkbara lättflyttade ständare. Gd på armarna, hänga i armarna på r-et. Göra jättesvängen på r-et. Trapets: hängande r., 'gungräck'. Koppe|räck vid hinderritt. **Syn.** I. ledstång; räckverk, balustrad, (ibl. nära:) barriär, skrank, galler; **II.** (nära:) stång, bom. — **Räckförsedd.** De r-a fönsterdörrarna i i övre våningen ~ Douglas Melin. **-gymnast;** -ik. Danska konstcyklisterna och r-r E. Pallin. R-iken leder sitt ursprung från Tyskland och tillhör ej det Lingska systemet. **-lös.** R-a trappor. **-stöd.** [Ståplatsrader] med r. mellan varje rad Olympiska spelen 1912. **-stötta.** **-verk.** Bron förses med r. av slanor eller tåg, varjämte ~. Lutande sig över balkongens r.

— **Räck|a,** -an, -or. **1)** Mer konkr. **a)** Husen stodo sammanbyggda i en (enda) r-a, utgjorde en enda r-a. Och hon var ej litet glad, när hon hade en r-a ~ färdig att klippa ner [ur vävstolen] Anna Hinde. Blekan, i ilag berövad sina tio linner-or och ~ Hans Larsson. Vår »drivgarmslänk» består av tre r-or ~ Evert Taube. Att kjoltygen sammansyddes till långa r-or och vid färgningen behandlades som tyg C. Sahlin. Tyg-r-or. **b)** De unga flickorna och barnen ställer sig i två r-or mitt emot varandra ~ J. Hemmer. Marknadsfolk mötte oss i en aldrig sinande r-a E. Lampén. Utsikten mot havet skymdes av en r-a öar, de sydligaste utposterna i ~ B. Mörner. Där änderna kommo simmande i en lång r-a. En ställig r-a (av) rum, rumsr-a. **2)** Mindre konkr. Omfattar ord r-an Rockad-Rygg. Äldst i r-an [av de skånska borgarna] ställa vi den grupp, där ~ A. Hahr. Med Aribert ~ börjar r-an av longobardernas katolske härskare V. Rydberg. Den siste i den berömda r-an av klassiska ryska romanförfattare. En r-a funderingar över ~. Edvard Brandes' 80-talsdiktning

omfattar en lång r-a av skådespel O. Homén. Utförde en r-a av de mest lysande bragder ~. Efter en hel r-a (av) missöden. Och kan överblicka hela r-an av händelser ~ Har. Hornborg. Under en r-a regniga dagar. — Tidsr-a. En analog utvecklingsr-a, där vi kunna igenkänna det ena stadiet efter det andra N. Söderblom. I den ärsr-a han vistats utrikes hade han ~ Bo Bergman. **Syn.** längd, långa, rad, ibl. radda, sträcka, (sammanhängande) följd, serie, svit.

— **Räck**a², -te, -t, -as; -are (tekn.); -ning (mest tekn., med plur.). **I.** Sträcka osv. Trans. o. refl. **1)** R. mej saltkaret, ä du snäll! Jag r-te boken åt honom, honom boken, eftersom han bett om den. Kortet, som betjänten r-te honom på en silverbricka. R-ahanden efter ngt. Ja, vi känna väl varann — r-er handen — god dag G. Hedevind-Eriksson. R-a (ngn) handen till försörjning. Din späda hand, / så ofta r-t till välkomst och farväl Greta Langenskjöld. Man måste r-a lyckan handen. R-a ngn en hjälpsam hand komma ngn till hjälp. Hund, som r-er vacker tass. — Samnerligen r-te de inte lång nåsa åt mej, på äkta svenskt pojkmanner. **2)** R-a sig efter taklampan, efter sockret. R-a sig över bordet, förbi ngn. — Mindre vanl. är: R-a på sig. R-a på kroppen. **3)** Fackl. **a)** Tekn. Smida ut ett ämne till större längd. R-t och ort-järn. — Stålr-are Robert Ekström Tidn. Upsala 1919. **b)** R-a hudar. **II.** Nå; vara; räcka ti'll osv. Mest intr. o. oper. **1)** Nå. **a)** Säg ut att r-a ända upp i skyn. R-a upp i tak, till taket. Jag r-er inte så långt. Man ska inte sträcka sig längre, än skinnfällan r-er. Icke varje stege r-er upp till himmelriket. **b)** Kan du r-a grötkarotten, tror du? — Ja, om jag reser mej. **c)** Skärpet r-er två gånger om livet på honom, r-er honom två gånger om livet. Tåget r-te från slottet ända till Gustaf Adolfsstatyn. Inte r-a ngn till axeln även bildl. Nej, gd nu, dra så långt vägen r-er! **d)** Herre, upp i himmelen r-er din nåd Bibeln. Så långt r-er dock icke hans makt. Ingen nu levande svensk har övat ett så vitt r-ande inflytande på sin samtid som ~. **2)** Vara. Man tror, att riksdagen kommer att r-a in i juni. Det r-te länge, flere timmar, innan hon kunde sansa sig. Hans vänskap r-er knappt månaden ut. Ingenting r-er i evighet även till 3 nedan. Under min ett och ett halvt år r-ande sysla som passopp hos ~ H. Samzelius. **3)** R-a ti'll. Ibl. med anslutning till föreg. Mjålet r-er inte till, över söndan. Ska di här lingona r-a till påsk? Köp, så att det r-er (för fem)! Du får ta, så långt, så länge det r-er. Är man sparsam, r-er det med litet. Litet kan r-a länge och mycket snart bli slut. R-er tyget till ett par byxor? De här ska r-a för, åt både dej ä mej. De där r-er inte långt, r-er ju ingen vart. Nog r-er de här

tyget i min tid, min tid ut jfr 2 ovan. 300 kr. kan väl inte r-a i evighet heller. För honom, med hans vanor r-er en hundralapp inte långt. De ganska blygsamma kassor ärkebiskopen förvaltade för ekumeniska ändamål fick han att r-a till otroligt mycket F. Palmgren. — R-er det som försvar? Frågade Värna H. Botvid. Det r-er.

Syn. I. (ut)sträcka (n), ut-l. fram-l. överräcka n, (över)lämna, ibl. överbringa l. av-l. framlämna n, ge (ifrån sig), skicka, långa (vard.); (ibl.:) (ut)tänja (n), utvalsa n, uträcka n; **II. 1)** nå (upp l. fram l. nēr osv. till), sträcka sig, komma åt, gå l. utbreda sig (ända till), (ibl.:) uppnå, ernå, 'hinna', få, komma till; **2)** vara, fortgå, fortvara, fortfara, (ännu) pågå n, (ibl.:) dröja l. dra (n) ut, hålla sig, bestå; **3)** vara nog l. tillräcklig l. tillfyllestgörande, 'gå ihop', förslå, hinna l. räcka ti'll, 'stoppa' (vard.); (ibl.:) ge det erforderliga l. så mkt som behövs, hålla sig (frisk l. färsk l. utan skavanker).

— **Räcka fram** n, **upp** n m. fl. se fram-r-a osv. **R. till.** Mycket blir allt, när litet räcker till. Jag vet inte, hur jag ska få min lilla pension att r. till, få det att r-a till (, när vi ä så många). Gott humör har han då, så de räcker till för l. åt alla.

— **Räckbar**, -t; -het. Skr., mindre vanl. R. för en vuxen karl, men ej för ungarna. Om de i en r. framtid komma att omsättas i praktiken, återstår att se R. Sernander. **-hammarje.** Tekn. H. för uträkning av särsk. järn o. stål till klenare dimensioner. De snällgående r-nas slag steg som trumvirvar mot det blå ~ J.-O. Johansson. **-håll**, [-et, =]. Mest efter prep. **1)** Egentl. Och ställt dem [våra bössor] i bekvämt r. vid huvudkudden ~ G. L. Dahlin. När en man går »amok», söker han döda allt inom r. Fr. Adelborg. Kom mig bara inom r., ska du få lära att inte skämta med mig S. Lagerlöf. Glaslet med isvatten, som alltid stod inom r. ~ H. Mörne. — Men grenen med äpplena var redan åter ur r. för pojken. — Just utom r. för kossan växte den bästa klövern. **2)** Bildl. En bildningsstandard, som icke låg inom deras personliga r. Men ett hedersamt misslyckande låg inom r., och ~ B. Gripenberg, öv. I lycklig okunnighet om att en av hans livs största chanser ligger inom nära r. Och här fanns äventyret inom r. — Att hålla sig ur r. för rättvisan. — Där vi sutto i säkerhet i Stockholm utom r. för de ryska repressalierna H. Gummerus. **Syn.** (inom r.:) (lätt) åtkomlig, nåbar, inom möjligheternas gräns. **-vidd**, -en. Gärna skr. o. blott (friare o.) bildl. Blicken har där en otrolig r. Har. Johnsson, öv. Frågan har nog annan r. än att vara enbart frågan om ett namn Nat. Flygare. Då det gäller satser av så begränsad r. Nat.

Beckman. *En kyrkohistorisk händelse av betydande r. A. Gierow. Han hade själv näppeligen någon aning om sina idéers r., om r-en av de nya idéerna. Ett direkt inflytande, vars r. förtjänade att fastställas i detalj* ~ E. Kihlman. *Förstår man också hela r-en av den olycka, som ~ 'Hasse Z.' Att förvärva en del dyrbarare arbeten, som förul legat utanför min ekonomiska r. Alb. Hallberg. Syn. omfattning, omfång, vidd (o. betydelse), utsträckning, följder, ibl. gränser, 'bärvidd', 'bärkraft', ibl. möjligheter (nas gräns); betydelse, innebörd.*

Räd, -en, -er (mest akut). Ofta ännu (dock ej i SAOL⁸) stavat 'raid'. Jamesons dumdristiga r. till Johannesburg (1895—96) kom att utöva ett ölesdigert inflytande på Sydafrikas senare historia. Den unge Rabbe Wrede med sina ~ överdådiga r-er med Nylands dragoner i de rödas rygg B. Estlander. Fientliga skaror, som titt och ofta gjorde r-er över gränsen J. Gust. Richert. Omfattande hämnder-er företagas ännu på Irland av ~. Ryttrar, flott-, luft-er. — Även bildl. Och i vallgraven ~ gör svanparet snabba r-er bland näckrosbladen, så det svallar om bogen Gabr. Jönsson. **Syn.** (plötsligt) väpnat infall, plundringståg, fientligt infall, (snabb o. oväntad) fientlig expedition, strövtåg.

Rädslas, -des, [-its], pres. rades l. rāds. Mest bibl. o. skönl., ofta högt. I klenotrogne, vi r-ens I? Den rätt kan läsa sitt Fader vår, / han r-es varken fan eller trollen E. G. Geijer. En rätt kristen, som icke rād(e)s (för) olycka och lidande. Han rād(e)s ingen. Den som rosen vill plocka, får ej r-as för taggarna. Han duger ej till smed, som r-es för gnistorna. Man fruktar för lagen och r-es för dess straff, men man följer den inte Erlh. Bäckström. Gör bara, som jag säger, har du ingenting att r-as för S. Agrell, öv. Rāds för ditt huvud, vet, att jag har makt / uti min hand att ~ Ludv. Holmes. R-as för sitt liv. »Bygga på sådant hus», var hans återsvar, »r-es jag, att många ar oss komma i fattigstugan» H. Reuter Dahl. Ty han r-des, att hans dotter skulle få leva utan man Sv. folksagor. Rāds, att frestern lägger snaran, / där du minst förmodar faran ~! Ps. 210. **Syn.** se frukta; jfr även rädd.

— **Rädd**, [rätt, helst som sista ssgsled], -are; [-het, sälls. för rādsla l. räddhåga]. **1)** Blev du r.? Blev r. och tog till benen. R-a krakar, som inte våga gå fram. För si r., då visste han knappast va de va för någe E. Sparre. R-a stackare. Feg och r. (av sig) har han alltid varit. R. och ängslig. R. för allting. De ä inte farligt te vara r., bara en springer bra. Barnen voro r-a för fadern, i synnerhet då han ~. I r. väntan. Men valpen visade sig vara lika r. för vatten som Belsebub för frälsningsar-

méns stora bastrumma ~ E. Sparre. R-a hundar skälla mest. Att människor bli förargade, när man kommer på dem med att ha varit r-a. Inte visa, att man är r. Som ännu inte ha förstånd att vara r-a. En tapper och en klenmodig äro nästan lika r-a; men de äro olika herrar över sin räddhåga Drottning Kristina. Ingen r-er här, sa bonn, (som) sprang för har(e)n. Ingen r-er för vargen här även barnlek. Det är ju så, när man flyr, att man blir r-are av själva farten S. Siwertz. Och lät r-are i rösten än någon-sin. Den r-aste slår först. — Bil-, fotografi-, ljus-, skott-, skugg-, spök-, stryk-, åskrädd. Ett mörkrätt barn. **2)** R. (för) att. Jag är r. (för), att det går illa, om han försöker misstänker, fruktar. Du behöver inte vara r. (för), att jag ska förråda dej. Han förtar sej, ä ja r. Han var (med skäl) r. (för) att få avsked säll. utan 'att'. R. (för) att ta i. **3)** R. för. R. för sitt liv. Livrädd. Var inte r. för mej, ja reder mej nog! **4)** R. om. **a)** R. om besväret. R. om stegen. R. om slanten, slantarna. Sndl har han också varit, r. om styrvarna. R. om orden ordknapp. R. om sin tid. **b)** Fina kläder, som man måste vara r. om. Alltid ytterligt r. om sig och änd ständigt förkyld. På denne sunde äventyrare passas den maxin han nedskrivit: Var r. om hälsan, men inte om livet Karlfeldt. R. om sin värdighet.

Syn. 1) förskräckt, (för)skrämd, (starkare:) hjärt- l. vettskrämd, skräckslagen; oroad; modfäld, modstulen, modlös, försagd, skygg, bang, (alldes) 'ti'll sej'; (ibl.:) blyg, gruvande, blödig, bävande; räddhågad, räddhågsen, feg(hjärtad), fegsint l. -sinnad, harhjärtad, karaktig, 'krakig', omanlig, sjäpig, lättskrämd, mesig, mesaktig, en pultron l. kruka l. mes l. krake, 'krukaktig', som ständigt har hjärtat i halsgropen, klenmodig, fruktande; **2)** o. **3)** ängslig, orolig, bekymrad, 'nervös', tviulande; (vara r.): frukta, befara, 'misstänka', ana; **4)** mån l. aktsam (om), sparsam (med l. på), angelägen att inbespara l. 'bevara'.

— **Räddhåg**, -a, -an. Mest skr. Utan tvekan och r-a. Din r-a ger dig fötter. Kolera-r-an var nu som störst och hos ingen större än hos konungen själv H. Reuter Dahl. Överallt varslade hon samma mer eller mindre väl dolda r-a. De skola bedömas utan bikhänsyn och utan r-a, kritiskt, men lojalt. **Syn.** se rädsla. — **Räddhåg**, -ad, -at. Skr. Som de flesta av bondeklassens män var han till sin natur r-ad Öv. fr. Bunin. Och külls-mörkret ~ fyllde åter mitt sinne med r-ad ängslan och hemiska aningar ~. Gjorde ettr-at försök att ~. R-at plåstrande med halvme-syrer ~. Och hans skumma ögon irrade r-at hit och dit I. Ekstam. **Syn.** se rädd. — **Räddhågs**, -en (kort l. långt -ä); -et; -enhet. Skr., mindre vanl. Söker göra den försvunna

till en r-en medbrottsling Stockh. Dagbl. 1927. En beskedlig och r-en karl som jag Hj. Bergman. I stället för att offra mig på deras gnidighets och r-enhets altare Öv. fr. P. Kyne. **Syn.** se rädd.

— **Räds**la (säll. räd-); -an. **I.** Enkelt. [När hon] klivit upp på tribunen, hade all r-a försvunnit Elin Wägner. Och den ene skulle inte vågat förräda den andre a för eget skinn W. Hammenhög. Så flickan skrek till av r-a. I r-a att kamraterna skulle finna oss pjoskiga Wilma Lindhé. Sökte övervinna min r-a att bli utskrattad av kamraterna. Jag vet inte vad r-a vill säga. R-a blandad med hat och förakt. En skärpiplärka fladdrar omkring utan r-a ~ S. Barthel. Men nu stred hon tappert mot r-an ~ Carin Hammarsköld. R-an är det enda man skall frukta i kriget Öv. fr. Halidé Edib. R-a för folksamlingar. R-an för formväsende kan leda till andelöshet likaväl som slaveriet under formen Tor André. — Barnomens mörkr-a. Bacill-, sjukdoms-, skugg-, spion-, spök-, strykr-a. **II.** Ssgr äro sälls. Formen är rädsle- l. (vanl. fattat som danism) rädsel-. **1)** Här tillkommer ett rädslemoment, som ~. **2)** Som växt ut till ett allt överskyggande rädselkomplex Agnes Langenskjöld. Beldtna hojtanden och små söta rädselskrik i vattnet Gabr. Jönsson. **Syn.** räddhåga, räddhågenhet, fruktan, bävan, klenmod(ighet), 'harighet', mesaktighet, krukaktighet, lättskrämdhet, skygghet, förskrämdhet, modlöshet, försagdhet; (ibl.:) ängslighet, nervositet, hjärtängslan, skräm-sel, förskräckelse, 'byxfångest'; ibl. farhåga; (starkare:) skräck, fasa, förfaran.

Rädda, -ade, -as. Egentl. o. bildl. **1)** (Med nätt nöd) r-a livet. Det gällde nu blott att r-a skinet, att ~. **2)** R-a livet på ngn. Det är han, som har r-at mitt liv. Tre människoliv har han redan r-at. R-a först kvinnor och barn! R-ad ur dödens käftar. Med nöd r-ad undan, ifrån drunkningsdöden, men blott för att hamna i galgen. R-as ur sjö-nöd, ur livsfara. Han r-ade mig från min starke fiende Bibeln. [Har jag då begärt.] att I skolen r-a mig undan min orän? ib. Jag r-ade eder ur hans [Bileams] hand ib. R-a ngn från förtryck, från galgen, från att drunkna. R-a ur nöd, betryck, livsnöd. — Han stod inte till att r-a. Nu kunde ingen mänsklig makt r-a honom, han rusade till sitt fördärv egentl. o. bildl. Han kan ännu r-as, om han blott vill följa ditt råd. R-as åt samhället, åt fosterlandet, åt ett hederligt liv. — Deras silver och guld skall icke kunna r-a dem på Herrens vredes dag Bibeln. — Komma som en r-ande ängel. **3)** R-a staden undan förstöring. Här gäller det att r-a vad r-as kan. De äldriga små orgelverk, vilka i Nordiska museet av ~ Bertil Wester r-ats undan förfall Georg

Kempff. Vilka därigenom r-ats åt eftervärlden. Allt lösöre r-ades, men huset brann ned till grunden. I sista ögonblicket sålde han bankaktierna och r-ade så sitt lilla kapital. R-a halva förmögenheten undan fordringsägarna. R-a sin ekonomi. Jag hade ändock icke kunnat r-a egendomen, hans ekonomiska ställning. **4)** R-a åt sig en tryggad alderdom. Och r-ar sig en oförgånglig plats i konsthistorien Klas Fähræus. Hennes utpräglade sinne för humor r-ade henne från, undan sentimentaltitetens faror. För att r-a sitt samvete. R-a sitt goda rykte, sitt anseende. Att undervisa om hur viktigt | det är att r-a skenet riktigt Hilding Andersson, Mickel Räf. För att r-a skenet uppräddade några av konungens rådgivare ~ till förslaget försvarande H. Reuter Dahl. Nu uppräddade Adolf och lyckades (med några kloka ord) r-a situationen. R-a majoriteten (inom stadsfullmäktige) åt de borgerliga. En episod, som bör r-as från glömska(n), ur glömskan. **5)** Refl. R-a sig genom flykten, simmande, undan fienden. Tog ett skutt framför en bil och r-ade sig i sista ögonblicket upp på trottoaren. Med knapp nöd lyckas r-a sig (ur rättvisans klor). R-a sig ur klämman med (användande av) list. R-a sig undan hungerdöden. R-e sig den som kan! Lyckas r-a sig från, undan ekonomisk ruin.

Syn. befria (ur fara), frälsa, bärga, (för-)sätta i säkerhet, rycka undan förstörelse l. ur fördärvet, draga från fördärvets väg, undsätta, komma till undsättning, förhjälp till l. (för-)sätta i frihet, ge l. skaffa hjälp, hjälpa, ibl. förlossa l. lösa, fria, 'klara', sävera; (ibl.:) lägga av n l. undan n, (undan-)dölja (n); ibl. föra under tak; (ibl. nära:) (för-)skona, bevara (oskadd), åter istånd-sätta n, bibehålla; (r-a sig bl. a.): klara sig, reda sig, få sitt på det torra, dra sig ur spelet, slå sig igenom, bärga sig, ibl. uppklara n (affärerna l. d.).

— **Rädda undan n.**

— **Räddar** [e, (e)n, -e; [-stråt m. fl.]; -i'nn]a (-an, -or) l. [rädderska (-an, -or)]. **1)** Bielke, som stött så högt i gunst och var Karl XI ansågssåsom rikets r-e. U. Wrangel. Du är min r-e ur nöden. Belöna sina r-e. Carnegiebelöningar åt r-e av människoliv. — Ingen är r-e [lärer] kunna rentvå Boswell ~ från att ha varit löjlig och egenkär R. F. v. Willebrand. — Hon stod ej att finna, hon hade gått bort, / se'n hon hade fyllt sitt r-evärv A. A. Swärd. **2)** R-innan ~ hade flera gånger neddragits under vattnet av den drunknande, då ~. Den raska r-innan. Liksom hon blivit mitt livs och lyckas r-inna. Henmets r-inna efter mors död. Nu uppräddade Erika såsom situationens r-inna Karin Jensen, öv. **3)** Ängel och rädderska S. Dahl-löf. En sexdrig livrädderska Ups. Nya Tidn. 1924.

— **Räddning**, -en, [-ar]. *Medalj för r. av människoliv. Något nådevedermåle för r-en av ~. R. ur sjönödl, ur livsfara. Vägen till r. Finna sin r. i flykten. Ha ngn att tacka för sin r. R-en kom oväntat och i sista ögonblicket. Detta blev hans r. Här är intet hopp om r. Utan r. förlorad. Som gör all r. omöjlig. Ej tänka på egen r. Tänka på sin r. ur det ekonomiska betrycket. — Savinkovs underbara r-ar, av vilka några i teatralisk effekt överträffade Casanovas venedianska äventyr ~ Öv. fr. Alex. Michailovitch. **Syn.** befrielse, befriande, frälsning, hjälp, undsättning; bevarande, skydd(ande); tillflykt; jfr f. ö. rädda.*

— **Räddningsankare.** Mest bildl. *En sådan kärlek är mitt r., tänkte han Karl Hedberg, öv. -anstalt. 1) T. e. för vanartiga barn, fallna kvinnor, drinkare; liv-r-er. 2) Vidtagna r-er t. e. för att hjälpa skeppsbrutna. **Syn. 1)** räddningshem l. -asyl, skyddshem o. d.; **2)** räddningsåtgärd. -apparat. -arbete. *Socialt r. bland landets förkomna Nord. Fam.² -asyl räddningsanstalt. -boj. -bragd. För denna r. erhöll han genom länsstyrelsen en belöning av ~. -bringande skr. -båt. På övre däck syntes kaptenen dirigera utsättningen av en r. Sten Bergman. -bälte. -försök. Efter flere misslyckade r. fick man stulligen över en lina till vraket ~. -hake. En lång r., som de släpade mot kajen 'Hasse Z.' -hem. Räddningsanstalt. R. för vanartade flickor Nord. Fam.² -institut. T. e.: Användes som r. för hemlösa vandrare Vår Kyrka II. — Två halvlegaliserade r. för kuggmässiga studentkandidater D. Åslund. -klippa. Mest bildl. Som om vi varit deras r. i den oerhörda förvirringen. -korg. På denna tross, som spännes högt över vattenytan kan sedan en r. halas i båda riktningarna Erik Hägg. -lin|a. R-a med gördel för räddning vid eldsvåda. Med hjälp av raket få över en r-a till de skeppsbrutna. -lös. Nästan endast som adv. Vid den tiden voro de officerare r-t förlorade, vilka soldaterna tyckte illa om Öv. fr. Boleslavski. Att hela landet genom tyskarnas avtåg r-t skulle råka under bolsjevikerens väld H. Gummerus. R-t hemfallen åt ~. R-t driva omkring på hopplöshetens hav. Det andliga livet är r-t banaliserat Fr. Böök. **Syn.** utan (hopp om l. utsikt till) räddning.**

-**manskap.** *Utsänt r. kunde ingenting uträtta, då ~. Att allt r. samlades vid fyren, innan ~. -medalj. -medel. Då denne såg, att det icke gavs något r. ~ M. Boheman, öv. -nät t. e. brandattiralj. -organisation. Frivilliga r-er [för frigtina] Vår Kyrka II. -plank|a. Mest bildl. Finna en r-a. Han har blott en r-a kvar, och han tillgräper den: religionen Erik Hedén. Något särskilt lätt [studentämne], användbart som r-a, anser*

*jag icke finnes Benkt Söderborg, april 1930. -raket. Försök hade också gjorts med r., men avständat var för stort Hanna Rönnberg. -redskap. T. e. Livräddningsredskap. -segel brandsegel, ibl. rutschsegel. -slang brandattiralj. -station t. e. med livbojar o. d. till hjälp åt drunkande; l. i fjällen. -stege brandattiralj. -stol. Jfr t. e. räddningskorg. En linbanvagn med r. fastkopplas på [linan och ~] J. W. Sandström, 1925. -säck. Brandattiralj. Där funnos varken dungspruta, stegar, r-ar eller nät, inga brandsegel eller raketer med snören Gurli Linder. -tjänst. Säkerhets- och räddningstjänsten i fjällen Hj. Öhrstedt 1936. -vakt. Berlin ~ har 13 ständiga r-er och olycksfallsstationer Röda Korset, 1929. -verk. Slum- och räddningsverket, som dess officiella namn lyder, driver för närvarande tre räddningshem för seditigt förkomna kvinnor 1921. -verksamhet. Frälsningsarmén ~ som ju nästan överallt i världen dtnjuter understöd för sin r. Hedv. af Petersens. -väsen; -de. -ångare. Varifrån han hoppades kunna skicka r. efter de kvarlämnade Harry Blomberg. -åtgärd. Vidtogos snabba r-er, och ~. **Syn.** räddningsanstalt.*

Rädis|a (grav o. vanl. kort ä; ibl. -j med akut); -an, -or. *Raphanus sativus var. radicula. Växt o. 'grönsak' (den under hjärtbladen befintliga uppsvällda stamdelen). I. Enkelt. 1) Vanligen serveras r-orna råa, ej sällan upplagda kring ett litet vattenglas, vari de sköljas, innan man saltar på dem; de tillhöra smörgåsbordet. Kokta r-or med rört smör. Långa, smala, vita r-or, s. k. 'istappar'. — Ej den rodnande rädisan | bryr mig på ditt torg Ane Randel. Vdrens ljuvliga förstling | den rosiga, röda rädisan ~ Jac. Ahrenberg. — Våra hemmabolsjeviker äro, för att begagna en bild av Trotski, i ovanligt hög grad r-or, d. v. s. röda utanpå och vita inuti Sthlms Dagbl. 1926. 2) Den odlade r-an, liksom rättikan icke känd i vilt tillstånd, har violetta blommor, under det dkerrättikan har gula. II. Ssgr ha rädis- (så SAOL⁸) l. rädis-e. Ex.: 1) Man kan visserligen erhålla moget r-frö vid direkt frilandssädd, men ~ Lind-Liljewall. Rädis- och sallatplanter. R-skål på fat Nord. Kompagniet. 2) Resoppa Sv. Dagbl. 1917. Endast två kraftstjärtar och en r-estjälk G. T. Gullberg.*

Rädsla se ovan under rädas.

Räffla¹, -an, -or. Även 'reffla'. I. Enkelt. 1) Ett eldvapen förses med r-or, dvs. grunda, skruvformiga urtagningar i loppet, varigenom projektilen ges en rotation kring sin längdaxel, så att den alltid vänder spetsen framåt och erhåller en längre och säkrare bestämd kulbana. Gevärs-r-or få icke ha skarpa kanter. Alla dessa bilringar äro försedda med stålbitar, näbbar eller r-or Neréns Bilbok.

R-or på pelare, kvarnstenar, plåt, träarbeten, skedar, glas, porslän, stearinljus, frökapslar m. m. **2)** Märk. *Glacialr-or* l. *isr-or* r-or l. repor i klipphällar härrörande från istiden. **II.** Ssgr ha räffel-. Ex.: *Då ens liv beror av kulan i räffelbössan* ~. *Han sände en räffelkula emot* ~. — *De skarpa färdighuggna räffelhörnen [på kolonnerna]* Nord. Fam.² — *Tröja, stickad i räffelmönster*. — *Stötsidornas läge och räffelriktningen angiva* ~ isens rörelseriktning Carl Wiman. **Syn.** (nära stå.) fåra, repa, strimma, ränna, långsträckt inskärning l. urgrävning l. urtagning, ibl. 'spår' l. 'veck'. — **Räffla**², -ade, -as; [-ig (-t)]; -ing (-en, [-ar]). **1)** *Loppet r-as i spiral*. *R-ade* eldvapen i motsats mot slätborrade. *Efter r-ade artilleriets införande* ~ Nord. Fam.² — *R-ad plåt*. *R-ade valsar*. — *Vackert r-ade pelare*. — *Ljusspiror från Liljeholmens Stearinljusfabrik, rak-r-ade eller spiralt-r-ade*. — *Snön ligger endast bitvis i skogarna, packad, r-ad och smutsig, överstänkt med barr* John Bauer. — *En hård sydostvind* ~ r-ar sundets yta J. E. Ljungqvist. **2)** *Havet ligger r-igt och randigt som galleret på ett badrunsgolv* K. G. Ossiannilsson. *Små klara, r-iga paraffinljus i alla de färger* ~ Gurli Linder. **3)** *För-ring av stålvalsar* Nord. Fam.² **Syn.** åstadkomma l. anbringa räfflor i.

Räfs, -et l. -en. Lant. **1)** Nu återstår blott *efftern-en* abstr. l. konkr. *Ta väl reda på r-en*. **2)** *Rader av kärvar, stundom täckta med r.* H. Juhlin Dannfelt. *Stundom täckes hela krakskylen med r.* ib. *Avläggda det hopsamlade r-r-et* Nord. Fam.² **Syn.** (hö l.) säd som räfsas l. det hopräfsade (sedan man bundit o. skylat); räfsning. — **Räfsa**¹, -an, -or. **I.** Enkelt. (*Hand*)*r-a* för sammanräfsande av hö, säd m. m. bör göras av ett segt träslag såsom ask l. björk och pinnarna av möjligtast hårda trä: syren, oxel, rönn ~ (H. Juhlin Dannfelt 1923). *Sköta r-an, vilket annars var kvinnfolks göra. Kasta en r-a hö åt hästen. Köra hästr-an*. *R-an* av japansk typ, liknande en solfjäder på ett långt skaft, är bättre än krattan med sina livsfarliga ställtaggar Henry B. Goodwin 1928. — *En liten blomsterkrucka* ~. *Japansk rörr-a* Nord. Fröhandeln 1930. *Gräs-, hö-, löv-, hjul-, släp-r-a*. **II.** Ssgr (som ofta även kunna ansluta sig till verbet) ha räfs- (så SAOL²), ngn gång därjämte räfse-. Ex.: *R-fabrikant*. *Och det knäppte i r-hjulen* C. Larsson i By. *En med anslänga* ~ pinnar av trä eller järn besatt *r-kam* [på hästräfsa] H. Juhlin Dannfelt 1923. *Lingonplockmaskinen är en r-liknande inrättning, försedd med en liten skål, vilken plockaren skjuter framför sig* Sv. Dagbl. 1911. *R-maskin*. *Sätta sig i slöjdboden och tälja till r-pinnar* ~ 'K. Gunnarson'. *R-raderna bli krokiga, utbredda i stället för samlade i smal sträng* P. J. Rösiö.

Flyttade över r-skaftet till den högra axeln ~. *Sjäng en visa i takt med r-tagen* Fanny Alving. *Och i rätt tid lyfta r-tenarna* [på hästr-an o. släppa av det hopräfsade] P. J. Rösiö. **Syn.** (ldls. l. nära:) harv, härv, kratta, raka, harka. — **Räfsa**², -ade, -as; r-a av n, bort n m. fl. se avr-a n osv.; -arje (-e)n, -e); -erska [-an, -or]; -ning (med plur.). **1)** *Flickan gick på ängen och r-ade hö* ~. *Ängarna äro r-ade, och grässtubben står rengjord och fin*. *Slutr-at för i dag!* *R-a löv* (i parkerna). *Alla gator [i Haparanda] äro snyggt putsade och r-ade* 'Kabbarp'. — *Genom fönstret ser jag molnen ligga liksom r-ade i strängar* R. Schildt. — *R-a gården för 'kratta'* är ldls. **2)** *Tjänstgöra som r-are i stadens parker*. *Var liekarl följdes av sin r-erska* ~. *När hon gick som r-erska vid höslättern* J. Hemmer.

Räfst, -en, -er (grav). **I.** Enkelt. **1)** *Stå till svars inför konungens r.* **2)** *Under Margaretas tid beslöts en r. med dem, som åtnöto frälsefrihet, och denna r., som drabbade både det andliga och världsliga frälset, utfördes genom undersökning och dom vid r-etingen. År 1537, då Småland skulle göras till en lika lydig landsända, som Dalarna blivit efter r-erna* I. Ljungquist. *Bland dem, som ledde r-en mot hattarna*. — *Ingen tidning bevakade honom så noga eller höll sådan r. med honom som* ~ Ernst Skarstedt. *Hålla skarp r. med ngn, med inrotade oskick. Ej undslippa r.* *Telegrafstyrelsen igångsätter r. med oskickliga återkopplare* Sv. Dagbl. 1925. *Ty nog gick den lilla biten kandsocker ur mun i mun, och borta i stugan hölls sträng r., att ingen sög för länge Thecla Wrangel. Då blir det nog någon slags r.* B. Gripenberg. *Anställa r. efter ngt*. — *I en Stockholmstidning sitter en ung man och håller r. och rättareting med den svenska litteraturens stormän* (oftare 'räfst- och rättarting') T. Segerstedt. **II.** Ssgr äro ovanliga utom det hist. 'r-eting'. De visa formen *räfst-*; märk dock *räfst-* i 'räfst och rättar(eting)'. Ex.: *Den socialdemokratiska partikongressens r-ebeslut fattades* ~ Sv. Dagbl. febr. 1920. *Stränga r-emän bli sällan älskade och* ~ Gbgs Handelstidn. 1930. *R-eting* hist.: särskilt ting där domsmakten härleddes från konungen. **Syn.** rannsaking (o. dom), rättslig undersökning (o. vedergällning); (skarp) vidräkning; tuktan, straff, bestraffning; (ibl. nära:) indragning av gods, reduktion.

Rägglä, -an, -or. Ldls. Ofta plur. = (lögnaktiga) historier, skämthistorier, löst l. mindre trovärdigt prat, paschaser; ibl. ramsa. *Och han ramsade r-or om häxor och troll / och om irrfärder rakt bort i stoll* Fröding. — *»Mattias med sitt blida skägg / lockar barnen utom vägg» lyder en gammal r-a* Ups. Nya Tidng 1918.

Räjong (-äng); -en, -er. Förr stavat 'rayon'. **I.** Enkelt. Att mottagningsställen [för färggods] ordnades på ~ platser utanför den geografiska r., som kunde anses som färgeriets naturliga ~ C. Sahlén. **I** hennes krets, i den andliga r., som betecknas Weimar-Jena ~ Klara Johanson. Fästningsr-en, dvs. det område kring fästningen, som behörskas av elden från densamma. Ord, vilkas gissel bör svida långt utanför Göteborgsr-en. Och inte stanna förrän vid 100-kilometersr-en utanför stadsområdet Marika Stiernstedt. Landet uppdelas för regeringen av mjölkprisen i åtta r-er 1918. — Det ligger utanför min r. utom min räckvidd l. mitt område, kompetens, bortom min horisont. **II.** Ssgr ha räjong-. Ex.: Allmänna grunder för ett r-system inom den yrkesmässiga lastbiltrafiken 1933. **Syn.** område, (om)krets, zon, region, rund, cirkel, ibl. omnejd; sfär, domän, gebit, distrikt, ibl. räckvidd.

Räkja, -an, -or. Gruppen Natantia bland de 10-fotade kräftdjuren. **I.** Enkelt. Den lilla 'tång-r-an' (Leander l. Palemon adspersus) samt numer särskilt den stora 'nordhavsr-an' (Pandalus borealis) äro hos oss föremål för fångst; den senare, ofta kallad djup(havs)r-an, var för omkr. 35 år sedan okänd, men är nu den på våra smörgädsbord oftast förekommande. De små r-orna ätos ofta oskalade. Trålfiske efter djuphavs-r-or. **II.** Ssgr. Ex.: Nordhavsr-an, den största svenska r-arten. Små r-arterna kräftdjur ~. Förslag om statsunderstöd åt r-fiskare på västkusten 1933. Efter 1905 har ett mycket lönande r-fiske kommit igång utanför Koster. R-fångst. Laga en r-häv. Svensk fabrik för r-konserver startas i Strömstad efter norskt mönster 1932. Läckheter som r-rom, ostron, duvägg och ~. Delikata r-smörgädsar. Skalade och rensade r-stjärter. Omselt med r-sturning. Fiskfärs med r-sås. Bästa r-tiden. R-trål, som är anordnad med bord ~ Kungörelse 1930. R-trålare i Strömstads hamn fartyg; även person. R-trålning ~ november—mars S. Barthel. Huru r-unglet ilar som småfiskar fram mellan havstängens miniatyrskogar K. Östgren.

Räkel (grav); -eln, räklar. Din långa r-el! Två långa r-lar med galffysionomi Louise Åkerman, öv. Man har jag och en r-el till son och en skock töser, och lika lata är de allihop Elis. Wiern-Bugge. Aldermans Johannes, den fråkniga r-eln ~ H. Samzelius. **Syn.** lång o. mager pojke l. tölpl. drummel l. 'jäkel' l. lymmel, bängel, (ibl.) karlslok, lurk, slyngel.

Räkenskap (utt. som ssg, med grav); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Sing. Tjänarnas herre kom hem och höll r. med dem Bibeln. De skola göra r. inför honom ib. Och ställde henne genast till r. Jag behövede visserligen inte stå till r.; men ändå Bo Bergman.

Avlägga r. för sin förvaltning. Kalla ngn till, avfordra ngn r. När r-ens dag kom ~. **2)** Nästan endast plur. Föra r-erna (för bolaget). Bolagets r-er befunno sig i ett utmärkt skick. R-erna genomgick och granskades och befunno sig riktigt förda. Själva föra sina r-er. Avsluta dets r-er. Van att granska r-er. Revision av andre kurators r-er. Ha klara r-er. Göra upp sina r-er (för året). Göra upp r-erna med ngn. Sammandrag av, utdrag ur r-erna. **II.** Ssgr. Ex.: R-savdelning i verk. Se efter i r-sböckerna. När r-sdagen kom, var han emellertid försvunnen. R-sför(are(-erska; -ing). R-sgransk(are(-ning). [Karlskrona]stationens r-skontor, bestående av flertalet av stationens marinintendenter Nord. Fam.² Riksdagsrevisorernas r-sammandrag. Lågättade fogdar, som voro r-skyldiga och beroende av konungen Nord. Fam.² R-skyldighet. R-sverifikationer. Riksr-sverket. Omläggning av städernas r-sväsen E. Palmstierna. R-sår bokföringsår (ibl. x kalenderår). R-sår må icke överstiga tolv månader. Omläggning av r-sår. Vid (andra) r-sårets slut ~. Arvdelning för r-särenden. **Syn. I. 1)** redogörelse, 'reda', förklaring, redovisning; (stå till r.): till svar, till ansvar, få svara (för); **2)** räkningar o. tillhörande papper, skriftlig sammanfattning av alla (ett bolags, en persons osv.) inkomster o. utgifter, (ibl.: 'böcker', debet o. kredit, tablå över inkomster o. utgifter, handelsböcker, kassabok.

— **Räkna**, -ade, -as. **I.** Meregentl. **1)** Om själva räknasätten. Ofta abs. Lära sig läsa, skriva och r-a. Kan han r-a ännu? — Ja, de fyra räknasätten kan han. R-a division, reguladetri. Vem har hon r-at för? Lära sig r-a med hjälp av kulram. R-a länge på sitt tul. Lära sig r-a med bråk, decimaler, bokstäver. R-a i huvudet, på fingrarna, på tavlan. R-a i huvudräkning. I dag ha vi fått lätta tal att r-a. Tre tal r-ade jag rätt. R-a galet, orätt, fel. Jag r-ade miste på tre enheter. — Som ännu inte kan r-a till fem. **2)** Om addering i allmän bet. R-a rösterna för och emot ett förslag. Att r-a (sina) pengar är numera hans käraste nöje. Ä nu alla r-ade? Har du r-at dej själv också? Nästa år ska vi väl r-as igen; de ska bli allmän folk-r-ing. R-a tvått. R-a och r-a för att få det att gå ihop även till I l. Ansågos så r-ika, att de ej ens kunde r-a sina rikedomar. Kunde r-a, att under denna tid ungarna fingo 23 löjor av en pek-fingers längd E. Rosenberg. Låtande ~ dagarne gå utan att r-a dem H. E. Larsson, öv. R-a klokslagen. Hur stort blir beloppet, om du r-ar i, med kronor i stället för dollar? En förmögenhet, som kunde r-as i miljoner. Vi r-a till åtta träffar på maskinen, men alla hade gått genom vingarna utan att anställa skada Torö Ångström. Hennes slut-

summor, som varit maskin-r-ade (r-ade på maskin) Tidn. Upsala 1926. *Pris-r-andevdg* ~ säljes billigt i dag vid snar affär Ups. Nya Tidn. 1934.

II. Friare o. bildl. **1)** Närmare **I.** **a)** *R-a munsbitar*na dt ngn vara njugg med maten. *Han r-ar slantarna tud gånger, innan han ger ut dem.* **b)** *Dina inkomster* äro snart r-ade bra obetydliga. *Jag vet, att mina dagar* äro r-ade att jag ej har långt kvar (t. e. att leva). *Han har r-at sina bästa dagar* hans bästa tid är förbi. *De anade dd icke än, att deras stunder* voro r-ade. *De som besökt utställningen* äro tyvärr lätt r-ade, kunna r-as på fingrarna. **c)** *Få r-a (dubbla) tjänsteår.* *Krigsår r-a ju dubbelt, säger man* (ofta 'r-as') Per Hallström. *Det r-as inte* de ä ingenting, de tar vi ingen hänsyn till o. d. *Jag r-ar dd icke* det besvär det kostat mig. *Utän att r-a alla extra utgifter* oberäknat. *Ingen, som kunde r-as, hade varit där* (ingen, som man behövde r-a med) Öv. fr. Nellie Melba. **d)** Särsk. med 'från', 'för', p(e)r, 'till'. *Räntan löper* med 6 %, r-at från den 1 dennes. *Inom 8 dagar, r-at från* den dag, då ~. *Höger och vänster* äro ~ r-ade från betraktarens ståndpunkt, utom vid kroppsdelar B. Hintze. — *Ett flygtillägg av 10 kr. för dag r-at* ~. *Allt för mil r-at* Nord. Fam.² — *R-a vi p(e)r meter, få vi alltså* ~. — *Man brukar r-a 6 mil* (härifrån) till staden även till II 2 a. **e)** *Gatan r-ar nära 3 km. i längd.* *Hären r-ade nu 40,000 man.* *En stark tysk eskader, r-ande fenton pansarkryssare, torpedbåtar, transportfartyg och trålare* ~ 1918. *Man kunde klart se 25 isbjörnar, men utan trivsel r-ade flokken än flera.* *Tatrikast voro* ~; *de r-ade minst tjoget* E. Rosenberg. *Vår svenska litteraturhistoria r-ar tyvärr många skaldar, som efter en glansfull ansats splittrat sig eller tynat* av K. Warburg. *Skönlitteraturen r-ar endast ett par nummer, men dessa ~ sd mycket märkligare* O. Wieselgren.

2) Mer bildl. **a)** Anse, uppskatta o. d. Mest med prep. l. 'som'. Av. *Allt sådant r-as av ondo* Ellen Lundberg-Nyblom. — Bland. *Vi hoppas få r-a* *Er* bland våra kunder. *Och r-ade* den nuvarande sorjetledaren bland sina bästa elever. *Bland hans förtjänster måste man och r-a, att han* ~. Även refl. *Vi r-ade oss* bland de mera framstående allihop. O. Crælius. — Efter. *Och människans värde r-as efter* det antal palats, bilar och tjänarskavor hon äger. — Från (jfr II 1). *Bron r-ar sin ålder från romartiden* härleder sig. *Den egenliga rundradiorörelsen r-ar sitt upphov från slutet av 1920* Nord. Fam.² — För. *R-a för en heder* att ~. *R-a (ngt) för* intet. — Med. *Men männa aldrig r-ar | sd strängt med sin Sofi Valerius.* — Som. *R-a (det) som en (stor) ära* att ~. *Konditorirörelse lär*er i

allmänhet vara att r-a som handel Hemberg-Sillén. *Fastän jag r-as som gammalmodigt i Sverige* Strindberg. *Fordom r-ades denna trakt såsom ett fullkomligt hedningaland, till dess* ~ G. Åsbrink. — Till. *Det vart honom r-at till rättfärdighet* Bibelen. *Det måste r-as honom till förtjänst, last, godo, att han* ~. *R-a sig* ngt till godo. *Stadens folkmängd r-as nu till ungt. 3,500 personer.* — Även utan prep. *Lågt r-at ha vi en mil kvar.* **b)** Påräkna o. d. Med. *Den ryska armén måste nu r-a med* att dess eget flanskkydd håller på att försvinna okt. 1917. *Måste r-a med* att av sin dräng bli behandlad som jämbördig. *Ett sådant motstånd hade han aldrig r-at med.* *Och i Danmark r-as det med* att det föds c:a 10 tvillingkullar om året 1934. *Skulle säkerligen kunna r-a med ett starkt publikintresse.* *Att helleverna r-ade alltid med realiteter* Erik Hedén. — På. *R-a på hjälp* (av l. från ngn, från socialisthåll). *Kunna r-a på översende.* *Kan jag r-a på dej, när vi ska till* me slakten? *Törs jag r-a på att få se er hos mig på middag i morgon?* *Jag r-ar (fullt och fast) på att du kommer.* *Jag hade verkligen r-at på dej; kommer du inte, blir jag strandsatt.* *Att åter r-a på att Nationernas förbund skulle ila till hjälp vore helt enkelt att bygga luftslott.* **c)** Jfr II 2 a. *Vi r-ar ju släkt, vet ja* betraktar varann som l. ä släkt. *Men grävlingen, som r-ade släkt | med Mickel räv* ~ Hilding Andersson.

Syn. I. 1) använda de 4 räknesätten, verkställa en (ut)räkning, lära sig (l. kunna) räknekonsten; (ngt friare:) beräkna, 'ansätta', göra ett överslag l. en beräkning l. en kalkyl l. sina beräkningar, kalkylera; **2)** 'hoplägga' n, addera, (hop)summera (n), genom- l. hop- l. in- l. med- l. upp- l. ut- l. överräkna n; ta med i räkningen; ibl. tälja (skönl.); **II. 1) a)** ibl. räkna o. utportionera n; **2)** (r-ad ibl.) på förhand bestämd (till sitt mått), utmätt, (helt) obetydlig; **c)** r-a med, ta med i beräkningen, fästa avseende vid; **d)** beräkna, anse det vara, (ibl. nära) uppge (längden l. d.) till; **e)** utgöra, uppgå till, belöpa sig l. bestiga sig l. stiga till, mäta, (kunna) beräkna(s) till, uppta(ga); **2) a)** anse, betrakta, hålla för, lända till, ibl. placera (bland); anses ha l. vara (från); hänföra (till); föra (på ngn's konto); uppskatta l. värdera l. anslå l. taxera (till); **b)** påräkna, göra sig räkning på l. hopp om, lita på, (för)vänta, beräkna, hoppas fullt o. fast; medräkna, ta i betraktande, ej vara blind för; **c)** (anse sig) vara (släkt).

— **Räkna av** m m. fl. se avräkna n osv. **R. på** = räkna vidare ('påräkna' motsvaras av 'räkna på' med 'på' obetonat).

— **Räkneadverb**, språk v. T. e. latinets 'primo', 'secundo' osv. **-apparat**. T. e. R. med vändkors för räkning av besökande.

-arbete. *R-n* ~ utföras mot billig taxa å Räknebyrå, Nybrog. 61. **-begåvning.** *Ha god r.* **-bok.** Dels bok att räkna i; dels räknelära. **-byrå** jfr räknearbete. **-enhet.** *Antagen r. utan motsvarande präglat mynt Nord. Fam.³* **-exempel.** *Vi har 50 r. för hemräkning, som ska vara klara i morgon. Att livet icke är ett r. [och att en absolut lösning alltså icke kan nås]* I. A. Heikel. **Syn.** räkneuppgift, räkneproblem, räkneoperation, 'tal att räkna'. **-fel.** *Två fula r. vanställa förslaget. Göra (svära) r. -färdighet.* *Förvärva önskelig r. -gäta. -huvud. Ett gott r. å han, å de på honom.* **Syn.** räknebegåvning; (god) räknekarl. **-häfte.** *Med sina blå r-n i kvartformat. -kammare. 1* Föreläser ~ å astronomiska observatoriets r. Upps. Univ. föreläsngskat. 1920. **2**) Hist. Dels = ämbetsverk som förestods av riksskattmästaren o. varur kammarkollegium o. flera andra ämbetsverk sedermera utgått; dels = räkningekammaren i detta verk. **-karl.** *Här behövs det en riktig r. En god r. Hans rent estetiska motvilja mot krämars och r-ars regemente K.-G. Hildebrand. -konst. 1* Den för praktiskt bruk avsedda delen av aritmetiken (de fyra räkneseätten, reguladetri, intresseräkning m. m.). *Lära sig r-en. 2*) Friare. *Miserabla r-er till [Norrbäck]-äventyrets försvar Ups. Nya Tidn. 1932. -kors.* Vändkors som räknar passerande. *Passerade dörrvaktarnas r. Ax. Klinkowström. -kula* på räkneställ. **-kunnig;** -het. *Flicka, något skriv- och räknekunnig, erhåller plats som brödräknare i bageri Annonns 1931. -lag.* *Efter enkla r-ar. -lek. -lära* se räknekonst; även bok. **-lärare;** -inna. *Som r-e var emellertid Törnsten så framstående, att ~ Wilma Lindhé. -läxa.* *Kom och båd att få extra r. Auda Alm-Eriksson. -maskin;* -(s)remsa m. fl. **1**) Egentl. *Blaise Pascal har (1642) upfunnit den första r-en; först 1770 fick man dock en fullt brukbar r. Snabbskrivande r. R-er, som utgöra en kombination av additions- och multiplikationsmaskiner. Kombinerade räkne- och skrivmaskiner. — R-remsans sifferkolumner G. Widegren. R-sreparatörerna organiseras 1931. Bords Skriv och Räkne-maskinsverkstad 1928. 2) Friare ibl. även om äldre l. enklare räkneapparater (t. e. räknestickor, räkneställ). **3**) Bildl. *Fröken Hedemo var hans kontorsbiträde, en utmärkt r., punktlig som ett urverk, fullständigt ofelbar och ~ Margit v. Willebrand-Hollmerus. -metod.* *Efter invecklade r-er. -mynt.* Blott räkneenhet (o. präglat mynt). **-mässig.** *Men hennes hjärta skänkte efter allt som r-t kunde ha tillkommit henne Elin Wägner. -mästare.* *Här får du ta hjälp av en verklig r. -operation.* *Hjälpedel till underlåtande av r-er. -ord,* språkvy. *Våra r. utgöras av grundtal (t. e. tre) och ordningstal**

(t. e. tredje). *I en del andra språk träffa vi bland r-en även räkneadverb, distributiver etc. -penning* jetong, spelmark. **-prov.** *Du är rädd för r-et, det är hela sjukan. -ram.* Numer föga använd. *R. för småbarn, en räkneapparat bestående av stänger l. trådar med kulor som kunna skjutas åt ena eller andra sidan, det hela fäst i en ram. Syn. kulram. -skola. Skriv- & Räkneskola (Handelsinstitut för ~). -sticka.* Ett mekaniskt hjälpmedel för vissa räkneoperationer. **-stycke.** *Det var inget enkelt r. att dra fram fem barn på en styckjunkarlön. -ställ* som t. e. en räkneram. **-säker;** -het. *Flicka, bokföringsvan och r., erhåller stadigvarande plats ~. -sätt.* Mest om *De fyra (enkla) r-en. -tabell. -tal* räkneexempel. **-tavla.** *T. e. Hos honom sattes penna och r. i min hand (griffeltavla att räkna på) H. Reuter Dahl. — R. för beskick markeringsavla. -tecken.* *R. som siffer eller algebraiska tecken. -undervisning. -uppgift* räkneexempel, tal (att (ut)räkna). **-van;** -a. **1**) *Ung man, skriv- och räknevan, önskar plats Annonns 1916. 2*) *Ha olika r-or. -verk.* *Två elektriska bokföringsmaskiner med vardera 5 r. Annonns 1931. R. på mätare. Skillnaden, som registreras på ett r., anger produkten av ström, spänning och tid, dvs. ~ Nord. Fam.² -vers.* Se t. e. Flickornas lekar. **-värde** numeriskt värde, sifferl. talvärde.

— **Räkna**r(e), -(e)n, -e. Särsk. ifråga om sak mest som sista ssgsled. **1**) *Person. En nutida folkräkning ~ sysselsätter tiotusental r-e ~ Nord. Fam.² — Men vi be Soc.-Dem. en annan gång skicka ut r-e med urskilningsförmåga, ifall de ha några sådana till sitt förfogande Insändare, Sv. Dagbl. 1933. Och visat den mänskliga formen även på den store r-ens huvudskål K. G. Ossiannilsson. — Flicka ~ erhåller] plats som brödr-e i bageri Annonns 1931. Van maskin-r-e. Pappers-r-e erhåller plats hos Edv. Berlings Boktryckeri A.-B. Annonns 1920. Neutrala röstr-e [i Saarområdet] A. E. Rodhe. Trafik-r-e. Varv-r-e [vid löpningarna]: A. Nygren, Thor 1931. 2) Sak. R-e i form av ett fickur. — *Dropp-, kilometer- (t. e. på bil), samtals- (för telefon), snabb-r-e (en räkne-maskin l. om boklig hjälpreda), steg-, tråd- (en lupp), varv-r-e. Syn. ibl. räknekarl; ibl. räkneapparat l. -maskin. — Räknerskäl, -an, -or.* Mest som sista ssgsled. *T. e. Linne-r-a på hotell. Rutinerad maskin-r-a ~ erhåller genast plats Annonns 1919.**

— **Räkning,** -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. o. abstr. **a)** *Nästa timme ska vi ha (huvud)räkning. Han fick Ab i r. R(-en) var hans bästa ämne. R. på tavla, på fingrarna, med maskin. R. i huvudet, med blandade tal. — Mer invecklade r-ar. b)* *Här är (det) något fel i r-en. Stämmer r-en för*

dig? Då blev han förvillad och kom ur r-en, tappade r-en (på paragraferna). Hoppa över ngn i, vid r-en. Om det nu var för 25:te eller 30:de gången, har jag ej hållit r. på ~ Alb. Hallberg. Folk-, rösträkning. c) Ibl. = beräkning l. uträkning. Enligt min r. skulle blott 10 minuter gått ännu. d) Vid boxning (då ngn 'uträknas'). Ta r. mot, på ngn.

2) Ofta mer konkr. a) Ha r. i, med en bank. Vid (bank)r-ens öppnande. Löpande r. (nu kallad 'checkräkning') kan närmast betraktas som en kombination av (kassa)kreditiv- och upp- och avskrivningsräkning. b) Föra (nog-grann) r. över, på inkomster och utgifter. Avsluta en r. Göra r. för sitt fögderi även bildl. Huru förmyndare skall göra redo och r. och förmynderskap avträda Lagen. Förmyndare ~ erinras att före den 15 febr. avlämna årsräkning [till överförmyndaren] Annons 1933. c) Huvudsakligen konkr. Sätta upp en r. Skriva ut en r. (på, för ngn). Vaktmästare, får jag (be om) r-en! Sätta upp (ngt) på r., på r-en. Sätt upp, skriv upp alltsammans på min r.l Jag vill se, granska r-en. R-en gick till precis 50 kr. Hur mycket går, är r-en på? Är r-en riktigt? Drinkspengar ingå i r-en. Skicka ngn (en saltad) r. på ngt. Utjämna, avrunda r-en. Betala r-ar. En r. på 345 kr. å, för levererade varor, å omkostnader. Min r. hos skräddaren betalar jag halvårsvis. Kvittrade r-ar. Ta på r. eller betala kontant. Köpa på månadsräkning med 3 % rabatt. Mina års-r ar hos bokhandlarn stego nu till ~. — Närmare b: Köpa i fast r. x Köpa i öppen r. i senare fallet med rätt att återlämna vad som ej går åt.

3) Bildl. a) Börja på ny r. börja om på nytt l. från början. Finna sin r. vil ~ skr. = finna det fördelaktigt. Filosofien drager och sin fördel därav, finner och sin r. därvid. Hertigen hade gjort sig r. på att ~ räknat på att, väntat att. Och helt djärvt, utan att göra mig r. för vad jag gjorde, förde jag handen mot ~ skr. = tänka på, betänka. Göra upp r-en utan värden ung. = sälja skinet innan räven är skjuten, avgöra ngt utan att tala vid den av vkn saken beror, utan att tänka på dess viktigaste förutsättningar. Att han ~ relät i romanform göra upp r-en med det han genomlevat Per Hallström. Hålla ngn r. för ngt visa sig tacksam mot ngn l. vara ngn tacksam för ~. Gjort sitt land stora tjänster, för vilka man även vetat hålla honom r. Ta ngt med i r-en beräkna, medta(ga), ej (ute)glömma, ta hänsyn till. Detta kom som, var, blev (för honom) ett (svårt, stort) streck i r-en ett stort aber, en stor motgång, ngt som korsar ens planer. b) På l. för egen r. och risk. Leva sitt liv på egen risk och räkning. Ja, uppgiften får stå för din r. du får svara för den. Det tar jag på min r. på

mitt ansvar, det står jag för. Men den nedrigheten fick stå för hans r. nästan = det trodde ingen på. c) För min r. är jag nöjd ändå för min del, vad mig angår, 'jag, jag ä nöjd ändå'. Köpa ngt för egen r. Det gjorde jag för hennes r., alls inte för min egen. Landshövdingestolen står tillsvidare obesatt för hans r. d) Så du är (redan) ur r-en kan (här) ej (längre) komma ifråga, är ohjälpligt distanserad l. slagen. Förslaget om Fyristoryr ansåg talaren också måste lämnas ur r-en med tanke på det ringu utrymmet och ~. — Att Tyskland skulle taga denna svenska börda på sig, står utom r. [är absolut icke att räkna på, otänkbart] O. Palme. Hon står utom r-en kan (här) ej medräknas; är alls ej inblandad i detta o. d.

II. Ssgr ha räknings-; enda undantag räkninge- i det hist. 'rekammaren'.

Syn. I.1) räknande, räknekonst, att räkna, aritmetik, ibl. matematik; uträkning, räkneoperation; beräkning, kalkyl; 2) (ibl.): 'bok', 'konto', förteckning l. bok l. översikt l. sammandrag över inkomster o. utgifter; (ibl:) nota l. faktura.

— Räkningekammare. Hist. Se räknekammare 2.

— Räkningbesked. Anmärkning mot detta r. bör vara framställd inom ~ (trån bank). -blankett. -förd. Avgift för ~ r-a telegram Telefonräkningsblankett 1909. -havare. Skola medel uttagas av annan än r-n, bör ombudet avlämna vederbörlig fullmakt eller på annat sätt styrka sin behörighet. -hållning. -kopia. -pake. -upp-görelse. -ärende. Expedition för ~ upp-lysningar är r-n (vid telefon).

Räl-, -en, -er (akut) l. (särsk. koll.) Räl[s] (l. rä'ls); -sen, -ser (akut) l. -s. I. Enkelt. 1) Ex. med 'räl'. Järnvägsskena l. Räl Nord. Fam.² Stundom ersättes bärtlinan av en bärande r. Nord. Fam.³ Fläns, del av hjulet som löper innanför r-en G. Langenfelt. De första r-erna för spårvägsbolaget i Uppsala lades våren 1906. Nya, 20 m. långa r-er från Dommarvet. Hjulen skrammel mot r-erna And. Ramsay. — Järnvägs-, decauwille-, spårvägs-r-er. Innerr-er i kurvor. Stålr-er från England. 2) Ex. med 'räls'. Ofta svårt att avgöra om 'rälsen' är sing. l. plur. a) Räls, alla profiler och meterrikter, uppköpes Annons 1918. Gammal r-s. Spårduglig r-s ~ till salu Annons 1933. R-s är lagd ett par mil. Lade ~, när han skulle bygga en bunu här i Skåne, nattetid spår över en annan järnvägs r-s och ~ Gabr. Jönsson. [Telegraf]stolparna göras ofta av r-s, ty termiter angripa alltid trästolpar Fr. Adelborg. Som hjulens slag mot r-s | är tidens gång Ö. Tigerstedt. — Byggnads-, bär-, järnvägsräls. b) Ty det var åtta månader sedan vi sett en r-s Prins Wilhelm. Omedelbart intill

Ångstorpsjärnvägens järnvägsövergång hade en r-s sprungit sönder, och ~ Ups. Nya Tidn. 1930. **c)** Sing. l. plur. Som snubbla över r-sen E. Didring. R-sen buktar sig genom djupa skogar, där ~ G. L. Dahlin. På ett par ställen måste vi stanna och laga r-sen, som krökt sig i den starka värmen Elsb. Funch. **d)** För att lägga nya r-s genom ödebygderna G. Hedenvind-Eriksson. På blanka r-s vi rusa mot vårt mål V. Loos. — Läger och eldar och städer och r-sers glimmande spår Ture Nerman. De söndriga r-serna utbyttes skyndsamt mot nya Tidn. Upsala 1922.

II. Ssgr ha räls-, ngn gång därjämte räl- (t. e. Rälväg, särsk. om mindre spårväg i gruva o. d.). Ex.: Ca 2,500 m. r-sbana. Statens järnvägars r-sbehov nu tryggat för tre år framåt febr. 1918. Svårt r-sbrott mellan Tureberg—Norrviken. R-sbussar tillverkas i Sverge Sv. Dagbl. 1932. Den första av Roslagsbanans nya r-sbussar anlände på måndagsmorgnaden till Östra station i Stockholm nov. 1934. En r-sjusteringsanläggning [anordnas] i Kungälv-Ytterby, där r-ernas utslitna ändar kapas och r-erna riktas och justeras jan. 1936. — Så att nära 3 mil av ~ banan äro r-slagda Sv. Dagbl. 1910. Inlandsbanan r-slagd till Angermanälven nov. 1915. Fem mil kvar att r-slägga på Ostkustbanan 1926. R-släggare Stål vid Uppsala spårvägar 1925. G. Hedenvind-Eriksson, R-släggarens berättelser, Sthlm 1935. När r-släggarglaget nalkades C. Larsson i By. — Ett större snöskred [har vid Sildevik] upprivit järnvägs-linjen på 100 r-slängder Dag. Nyh. 1919. R-slösa banor ~ de s. k. landsvägsbanorna Nord. Fam.² Hede—Sveg—Hede: R-somnibus med begränsat antal platser 1935. Och hjulen slå mot r-skarvarna. R-skrurar, R-sppik Verkstäderna, dec. 1915. R-sppår. R-såg med blad Annons 1918. R-stillverk[are] (-ning). R-supplag. I samband med elektrifieringen fortsätter r-sutbytet på denna ~ bana, som ~. R-svalverket lämnar räls till alla [japanska] statens järnvägar Elsb. Funch.

Syn. järnvägs-, spårvägs-, byggnads-, stål-, götstålskena.

Rälig, -t, -are; -het. Ldls. (sydsv.). Som gå emellan polerna / det vackra och det r-a Ola Hansson. Ett mycket r-t exemplar av släktet katt Stina Palmberg. Och du, din rälte bortbyting där till vänster ~ Kalharp. Lägga skatt på det r-a eldrattnet Tidn. Upsala 1921. **Syn.** ful, vederstygglig, anskrämlig, ryslig, faslig, 'eländig', otäck, avskryvärd.

Rämna¹, -an, -or. Även 'remna'. Genom en smal, bred r-a i muren. Där teglet spruckit, har man smetat igen r-orna med vitt murbruk, som ~ Bo Bergman. Så att det uppstod en r-a i jorden. R-or i berget. Ett tyg, som lätt utsattes för r-or. Genom en

r-a i gardinen tittade solen in. Vänta, tills det blev en r-a i molnbankarna K. Fägersten, öv. — Även bildl. En r-a i vänsterblocket. **Syn.** spricka, springa, brista; (ibl.:) klyfta, skreva, bräcka, (långsmal) öppning, gap, reva, skåra, lucka, bräsch. — **Rämna**², -ade; r-a itu u; [-ig (-t)]. **I.** R-a. **1)** Tapeterna ha r-at (uppfifrån och ned). Och förldten i templet r-ade. Då jorden skav och hällebergen r-ade. Med r-ad sko / och hatt, vars brätten sloka ~ Harry Blomberg. Och blixtrar gör de, så himlen r-ar ~. När solen lyser fram genom r-ande moln ~. **2)** Bildl. Den ryska lögnväven r-ar [i processen mot de engelska ingenjörerna] 1933. Kanske var alltsammans en dröm, som r-ade, när han kom fram? **II.** R-ig. Skr., sälls. Med mörknad, r-ig gips i tak Fröding, Ett gammalt förmak. **Syn. I.** slitas l. rivats itu u, skilja sig isär, spricka, få en rämna l. reva l. rännor, ristas sönder u, ibl. splittras l. sprängas itu u l. sönder u; **II.** sprickig, sprucken, full av rännor l. sprickor.

Ränder se rand.

Ränker (grav); -na. Gärna skr. Välan, Medea, spara ej din konst / att smida planer och att spinna r.! Hj. Gullberg, öv. Beslöt att korsa de mot honom spunna r-na genom ~ Har. Hjärne. Smida r. (mot ngn). Må de fångas i de r., som de hava uttänkt Bibeln. Och benäktiga sig riket genom r. ib. Full av r. (och bakslughet). Den listige vet många r. Bolsjevikerens världsomspännande r. på sidan om all moral och anständighet. **Syn.** (mer l. mindre nära:) listiga (o. hemliga) anläggningar l. planer, stämplingar (i det fördolda), onda anslag, intriger, funder, trick, knep, konstgrepp, kabaler, ränkspel, ränksmider(er), sammansvärjning, komplott, 'mullvardsarbete', 'underminering', svek o. finter, intrigväsen. — **Ränkfull**; -het. Skr. En r. mun, det hatar jag Bibeln. En begåvad, men andryg, karaktärlös och r. man G. O. Hyllén-Cavallius. Vissa r-a planer Hj. Bergman. — **Opdlighet** och r-het O. Walde. **Syn.** ränklysten, svekfull, intrigant, som intrigerar l. motarbetar l. smider planer mot ngn i det fördolda. **-lysten**; -nad. Skr. En r-en politiker av farligaste art. — Genom sin hätskhet och r-nad till skada för sin kär. **-maklare**; -erska. Skr. Pechlin, ryktbar som Frihetstidens värste politiske r-are G. Aldén. **-smidlare**; -artyp; -eri (med plur.); -erska. Mest skr. Den som tänker ut onda anslag, honom må man kalla en r-are Bibeln. En r-are av första ordningen mot freden i Europa. — En korrupktion och ett r-eri utan gräns. Ständiga r-erier. — Men den gången motades r-erskan. **-spel.** Skr. Det pågående politiska r-et Har. Hjärne. De mest skrupelfria diplomatiska r. Eli Heckscher.

Ränklo se renklo.

Ränn, -et. Vard. *Va ä de för r. å spring i trapporna! Kan du inte sitta stilla; för ditt r. ut å in talar herrn inte om någe för oss! Här har varit ett r. av folk hela dagen.* *R-et i mina rum är ju obehagligt* Strindberg. *Eust rent för galen efter dans och uteränn* H. Wranér. — *Följde efter i ett rykande r.* Strindberg. **Syn.** spring, löpande, rusning; ibl. (ilande) fart.

— **Ränna**¹, -de, -t, -as. **I.** Om snabb rörelse. Vanl. fattat som huvudbet. **1)** Vard. **a)** Nä, drag åt Häckle fjäll och ryk och ränn! Fröding. **b)** Ränn inte, era tok, karlarna springer inte ifrån er! Ellen Wester, öv. *Asch, tig med dig, så att inte hushållerskan kommer r-nandes* Stina Aronson. *Skall nu Kristin ut och r-na, utbrast Klara förärgad* ~ Sigröd Stjernsward. *R-na på gatorna jämt och samt.* *Här i stan r-ner folk som tokiga för minsta sak* Harry Blomberg. *R-na (kring, i gårdarna) med skvaller.* *R-na ur hus i hus för att utbasuna nyheten.* [*Hon ä förstås*] *ute och r-ner i bygden och lapar maskroskaffe* Alb. Engström. *Att r-na från den ena märkliga punkten till den andra* Harry Blomberg. *Hur han ~ en gång r-de staden runt för att låna 400 mark ~.* *Folk r-ner ju benen av sig efter antikviteter* Fanny Alving. *Å hon en sdn, som r-ner på auktioner?* **c)** *R-na sin kos.* Även bildl. *Och lyckan r-de till skogs* Fröding. **d)** *Liksom fruntimmerna r-na efter en vinkelpredikant* H. Wranér. *Den där gyckelbocken, som alla r-ner galna efter* Alb. Engström. *Om de vetat, att han r-de efter den där tösen — gifta karlen A. Österling, öv.* *Och där r-de friare som grå kattor efter henne* H. Wranér. **2)** *Gärna fackl., ldls. l. skönl.* **a)** *Tre slag och r-na bollspel (t. e. i Uppsala) likt 'långboll'.* **b)** *Hist. Nu r-de de båda ryttarna i full fart mot varandra, varvid ~.* *R-na till rings jfr ringränning.* **c)** *Ldls. (norrl.) = åka, åka skidor l. med styråra ta sig utför (en fors).* *R-na kälke.* — *R-na på skidor.* *Själva r-de vi skidor över myrarna till Puoltsa finny och ~* T. Boberg. *R-de ~ vidare efter vargen* E. Didring. *Han r-ner till en början vintervägen ~, sneddar sen över ~* E. Frisendahl. *R-na på varg* T. Boberg. — *R-na en fors, (utför) Indalsälven från ~ till ~.* **d)** *Skönl. Tankarna r-de kors och tvärs* Olle Hedberg. *Tankarna r-na vill ~* Prins Wilhelm. **II.** Några 'bibet.' **1)** *R-na i höjden växa (för) hastigt.* *Olle Jakob hade r-t i vädret och blivit sjutton år* Harry Blomberg. **2)** *Jfr nedan 'ränna på'.* *Ångaren r-de hårt på grundet och vattenfylldes* Sv. Dagbl. 1915. **3)** *R-na kniven i, tvärsigenom ngn.* *R-na dolken i hjärtat på ngn.* *Han hade r-t en sticka i foten.* *R-na huvudet i, mot vägen även (liksom 'köra huvudet i väggen') bildl.* **4)** *R-na en väv varpa.* **Syn.** **I.** springa, löpa, kila, 'skala', sätta l.

lägga l. ryka l. dänga l. kvista iväg, störta, 'skena', rusa, 'skubba', 'luba', schappa, lägga benen på ryggen; ranta, flänga; ibl. rida i fyrsprång; åka (skidor), ibl. skida, löpa på skidor; **II. 1)** växa l. ränna upp u hastigt; raka i vädret; **2)** sätta (på grund); **3)** sticka, stöta, (in)driva (u), (in)köra (u); **4)** varpa.

— **Ränna av t. e.** ett tråg med mjölk, ldls. (norrl.) = (av)skumma (u); l. ock = sätta iväg. — **R. emot** rusa l. stöta emot. — **R. in** [u] t. e. fingret i mun, kniven i älgkroppen. — **R. iväg l. i väg.** *R. väg som riktiga kapplöpare.* *R. i väg som en besatt (efter ngn).* — **R. (om)kring** u l. **ikring** se kringränna. — **R. på. 1)** *Skidorna rasslade ~, medan de rände på i flyktiggarnas spår* L. Munsterhjelm. **2)** *När ett sådant fartyg i dimma, storm eller mörker ränner på den klippiga och illa kartlagda kusten* Sten Bergman. — *Sveadngare påränd vid Dalarö [av en fransk torpedjägarer] 1919.* — **R. (å)sta(d).** Bra vard. *Men man ränner inte åstad och talar om kärlek, förrän ~* I. Lo-Johansson. *Genast ska hon förstås r. sta å skvallra för mamma!* — **R. upp** u. — **R. ut.** *Ska du nu r. ut (på gatorna) igen!* — **Rännknut** halvknut med ögla, löpknut. **-käring.** Även 'rännarkäring'. Mindre vanl. för 'skvallerkäring'. **-snara.** Snara med löpknut, ibl. lass. *Bånga(d) i r.* *Med r-n om halsen.* **-trä.** Folk. = varpa. *Vävstolar, bobiner, r-n, spinnrock och täckbåge* Annons 1932. **-ögla.** Mindre vanl. *Han ångjorde det med en r. och fick sdmluda en klätterlina upp till ~* A. Slotte.

— **Rännare**, -(e)n, -e. Vanl. om skidåkare. *En skarp r-e kan vid lämpligt före alltid ~* Sven Ekman. *Och skidorna löpte, utan någon ansträngning för den vane r-en, hastigt fram över ~* D. Förnqvist. *En av de bästa skid-r-e, som någonsin funnits i Jämtland* Erik Berg. *Tre storr-e på skidor* Nya Dagl. Alleh. 1921. *De sista stora varg-r-na och björnjägarna.* — **Rännarbanja.** 'Egentl.' o. bildl. Ej vard. *Kapplöpningsbana, löpbana; torneringsplats.* **1)** *Marken på r-an utgjordes av lös sand* Erik Hedén. **2)** *Det var på den politiska r-an han brutit nacken av sig* Olle Hedberg. *Ett och annat ord, som jag vill ha sagt, innan jag avträder från rännarebanan* Fröding. **-hund.** *Isynnerhet sedan en rännarehund ~ kastat sig in på löpan och ~ (kringlöpande hund)* E. Sparre. **-käring.** *Häll gafflan, slammer tacka, r. ~ markatta* Alb. Fabian. — **Ränning**, -en, -ar; -sgarn o. -stråd m. fl. till **2.** **1)** Blott abstr. *Vinthusdränning [i England] efter elektrisk hare 1927.* — *Förse-nats i vår [skid]ränning från Vallbo by till Ljunngdalen* And. Pallin. *För att genom sträckränning nå upp [lodjuren]* E. Frisendahl. — Ibl. = ringränning, tornering. **2)** Även konkr. **a)** *Egentl. Dessa två träd-*

system i väven äro varp l. ränning och inslag l. väft. Inslagstrådar och r-strådar. b) Bildl. Genom bådas liv går samma dubbla r. av dröm och död T. Fogelqvist.

Rännja², -an, -or. 1) Djupt nedgrävda r-or i den lösa marken. Stigen var en enda vatten-r-a. Gröpa ur en smal r-a i trät. Ormtänder med giftr-or. En bred r-a hade bildats i isen. Isr-a, som hålles öppen hela vintern. Albrektsund, en kanalartad r-a, som brutits / genom ett stängande berg Ernst Lundström. — Öppna r-or och slutna r-or (t. e. stup-, slask-, vaskr-a). Gamla kvarnar med trasiga vatten-or. Kvarnr-a. Nu går teglet ända ner på takkanten, d så har vi häng-r-a under. Takr-a. Från en brunn i mitten leder en stock-r-a till ett fähus längst t. v. B. Hintze. Avlopps-, urin-, gödsel-, uppsamlings-r-a. I boltnen på den vattenspolade (trä)r-a, som i låga avsatser sänkte sig mot floden, stamade guld. Flott(nings)-l. timmerr-a. Störtr-a för timmer. I Kalmarsunds djupr-a utligger två lysbojar 1911. Inseglings-, segelr-a. 2) Skämts., vard. Snobbr-a. **Syn.** (urhållkad) fåra, (lång o. smal) fördjupning l. urhållkning, ibl. spånt l. fals l. (håll)kål, räffla, 'spår'; dike, grav, kanal; ibl. ledning; ibl. råk l. spricka; hålväg, trångt pass, ravin; smal farled; rör(ledning), 'kanal', pipa, (ibl. nära) tut l. pip; trumma, lopp, ibl. gång l. smal passage; (brädbeslagen) bädd (för timmerstörtning). —

Rännformig, -t; -het. Bladskafvet är brett och en smula r-t ~ K. Starbäck. -lik, -t; -nande. Av platt eller något r. form Nord. Fam.² — R-nande fåror eller fördjupningar ib. -sten; -sunge m. fl. Guskelov ja ä hemma, sa han, som sonna i r. Hjält mej i lann, livet ä kärt, sa Lövo Carl, låg i r. Primitiva r-ar. Grunda, släthuggna r-ar. En gata, smal som ett kloakrör, med stillastående vatten i r-arna. — Alla kvarterets gatpojkar och r-sungar. R-syngel från städernas gränder And. Allardt. — **Rännil** (föga anslutet till 'ränna') se nedan.

Ränne, -t, -n. Ldls. Höet, som drängen kastade ned från r-t Karin Juel. En steg, som bar upp till r-t C. Svenson-Graner. Vad är det, som viskar i höet på r-t ~ V. Lindholm. Fick ligga på (hö)r-et över natten. Däruppe på lagårsr-t durade hacketsemaskinen, så det hördes lång väg ~ Fröding. **Syn.** (hö l. foder)skulle, (hö)loft.

Rännil (grav; kort i); -(e)n, -ar (skönl. även 'rännlar'). I. Enkelt. 1) Egentl. R-en, som kommer ifrån ~ kärret och som i lustiga vindlingar skär igenom ~ strandvallen E. Sparre. En flod, som redan vid sitt första inträde i staden upplöses i ett otal r-ar Edv. Westermark. Uppifrån bergen silade smältvattnet i små r-ar, som samlade sig till bäckar i de smala dalgångarna A. Fridéen. Ett hem utan kvinna är dag utan ljus, / en

äng förutan en r-sbrus / ~ N. Wärner. Där rännlar porla under stenramlet i uren. Bäckrännil. 2) Friare o. bildl. Hjärtat är källan, tungan r-en. Den lilla jägaren sam i svett, som i r-ar banade sig väg över det runda, pionröda ansiktet. — Hans rikedom rann bort i r-ar till mer eller mindre avlägsen släkt Hj. Bergman. II. Ssgr äro sälls. De ha formen rännils-. Ex.: De r-sfårade fälten ~ Ellen Wester, öv. Vatten, / som porlar i en r-slov / runt stallets bro Sig. Erdtman. **Syn.** liten bäck(fåra).

Ränsa stavas i SAOL⁸ blott 'rensa' (se d. o.).

Ränsel (grav); -eln, -lar. I. Enkelt. 1) Den tunga r-el, som infanteristen sen gammalt har givit ~ smeknamnet 'marar', kommer undan för undan ~ att utbytas mot ryggsäck med mes 1936. Och där kommer han redan med r-eln på ryggen. Med fullpackad r-el. Snöra till, fast r-eln. Ta av sig, snöra av, kasta r-eln. Gesäll-, soldat-, infanterist-, officers-, skol-, turist-, läderränsel. 2) I bild. Jag tog därifrån ett raskt beslut, snörde min r-el, packade in mitt ~ konstnärliga bagage och ~ F. U. Wrangel. Ja, där voro många, de som redan segret och de, som ännu buro marskalkstaven i r-eln Hanna Rönneberg. II. Ssgr ha ränsel-. Ex.: R-elhake. R-elknapp. R-elkrok. R-elremmar knarra, trampet ljuder tungt från hundrade fötter och dragspelet gnäller Ad. Johansson. R-elring. **Syn.** (ibl.:) ryggsäck, tornister, 'kalv', 'mara'. — **Ränsla av** [nu], -ade, [-as]. Mindre vanl. Marschkolonnen hade äntligen gjort halt och r-at av Ad. Johansson. **Syn.** kasta (äv sig) ränseln.

Ränta¹, -an, -or. Åtbart avfall vid slakt (särsk. inälvor, fötter o. huvud jämte tunga; ibl. undantas njurarna, däremot medräknas till fjälster användbara tarmar). Vid försäljning av djur till slakt brukar ofta rätten till r-a och hud anses kvarstanna hos säljaren. Sen blir det min tur igen, när r-an ska tas under behandling Ester B. Nordström. Ta reda på r-an. Tvätta slaktdjurens r-or. R-or-na kan jag lika gärna skrapa där borta i slakteriet ~ Stina Aronson. — Mätt och belåten efter den nyss förtärda harr-an (om hund) E. Sparre. Köp alltså en oer-a, vilken utom magarna omfattar lerer, hjärta och lungor samt fötterna Ane Randel.

Ränta², -an, -or. Dels om kapital-, låner-a o. d., dels om jord-r-a (jfr grundskatt, jordeboksa o. d.). I. Enkelt. 1) Vid r-eräkning gäller, att r-an är lika med kapitalet gånger procenten gånger tiden, dividerat med 100. Låna pengar mot (ren ocker)-r-a. Skuldsedeln, lånet löper med 6 % [percents] r-a. Mot en årlig r-a, beräknad efter 5 %, kan du få ett lån på 5,000 kr., om du skaffar god säkerhet. Årliga r-an ut-

gjorde då ~. **Förfallna** r-or, r-or förfallna till betalning. **Hä** att betala r-a å gäld. **R-an** betalas halvårsvis. Å så har jag att betala r-a (efter 6 %) på ett (privat)lån. Lån mot hög r-a. **R-an** löper, (be)räknas från den dag, då ~. **Va** tar ni, beräknar ni för r-a på ett sådant lån? **R-an** sätter vi väl till 4½ %. **Det** behöver du inte betala (nån) r-a på. **Skänka** efter r-an. **Den** som förökar sitt gods genom ocker och r-or **Bibeln**. **R-orna**, r-an har åter stigit, fallit (1/3) %. **Fallande** r-or. **Det** är så lätt att få lån nu, då (bank)r-an är så sällsynt låg, står så lågt. **2) Lägga** r-an till kapitalet och så (tillgodo)räkna r-a på r-a. **Upplupen** r-a. **Gottgöra** ngn r-a med 6 %. **För** att få högre r-a på sina pengar. **Dessutom** har han 6,000 kr. om året i r-or. **Leva** på, av (sina) r-or på (sina) pengar. **Egendomen**, affären, aktierna ge god r-a på pengarna. **Fast**, rörlig r-a. **Ständig**, perpetuell el. evig r-a beräknas ofta för statslån Nord. Fam.³ **3) Ar** 1855 sammanslogos jordboks- och mantalsr-orna under det gemensamma namnet 'r-an', och 1869 fixerades denna till en efter vissa grunder beräknad årlig penningr-a. **Grund**, frälse-, jordr-a. **4) Hypoteks**; stats-, obligations-, bank-, sparbanks-, depositions-, inlånings-, utlånings-, tilläggs-, över-, straff-, ocker- l. ockrar-; brutto-, netto-; års-, halvårs-; livr-a. **5) Bildl.** **Den** örfilen ska du få betalt för me r-a! **Att** hoppas och vänta är narrens r-a. **II.** Ssgr ha ränte-; räntblott i 'r-mästare' o. ibl. 'r-kammare'. **Syn.** (ibl.) viss avgift l. inkomst l. prestation (vanl.) för år o. hundrade, 'intresse' (äld.); ibl. avkastning; ibl. räntefot; (hist.) årlig utskyld av skattebonde.

— **Räntmästar**[e]. Som officiell titel ännu i Statskontoret samt vid universiteten i Uppsala o. Lund (akademir-e); förr även 'lantr-e'. **R-(e) Thoralf Fries**, Uppsala.

— **Ränt-** l. **Räntekammare**. **R-n** i Statskontoret. **Akademiska räntekammaren** och kontoret Upps. Univ. Kat. ht. 1936. **Syn.** räntmästares kontor, ränteri.

— **Ränteavdrag**. T. e. å deklaration för ränta å skuld. **-avkastning**. **-belopp**. **-beräkning**. **-betalare**; -ning. **Förslag** om bildande av en 'R-arnas förening', en förening för skuldsatta 1935. **-bärande**. **R.** fastighet, lån. **Gör** Edra sparmedel r. genom sparkasseräkning! 1927. **Hur** skall nu detta kapital bäst göras r.? även bildl. **Se** till, att barfläckar och glesa ställen i vallarna genom hjälpsådd också göras r.! 1917. **Syn.** som ger (skäligen) ränta l. behållning l. avkastning, räntetabel, ibl. produktiv l. inkomstbringande. **-börda**. **-dag**. **Dag** för vkn ränta beräknas. **Enligt** bankpraxis har varje månad 30 r-ar. **2) Ibl.** = dag för räntas betalande, räntetermin. **-fot**, -en. **Ldneräntans** höjd l. det tal, som anger

hur mycket som erlägges i ränta under ett år för 100 kr., kallas r. **En** årlig ränta, avkomst eller annan förmån, som är påräknelig för längre tid, plär kapitaliseras efter gängse r., som sedan länge ansetts vara 5 proc. i Sverige Nord. Fam.² (1924). **Syn.** räntesats. **-fri**; -het. **Kungörelse** angående statens r-a studielån föreligger nu och trädde i kraft den 9 jan. 1919. **Det** lånet är tillsvadare r-t. **-förlust**. **-försäkring**; -sanstalt. **Jfr** 'ränte- och kapitalförsäkring'. **-förändring**. **D.** v. s. vid en allmän r. tillämpas den nya räntesatsen utan uppsägning från någondera sidan I. Hultman. **-garanti**. **-givande**; -are. Både om penningr-a o. 'r-epersedlar'. **1) Regivande** aktier. **2) En** r-ande arrendator. **I** Värmland kommer eller kom r-aren med en kärke lax eller tolv laxar Markegångstaxa 1907. **-gottgörelse**. **Giro**-räkning utan r. I. Hultman. **Omkring** 810,000 kr. utbetalda enbart i r-r Sv. Dagbl. 1922. **-inkomst**. **-kammare** se ovan ränt l. ränte. **-konto**. **-konvertering**. **-kupong**. **I** bolag, där förskottsutdelning i slutet av löpande räkenskapsår förekommer, åtföljas aktiebrevet av dubbla kupongserier, varav den ena innehåller s. k. r-er, den andra utdelningskuponger.

— **-lån**. Statsobligationslån utan amortering o. uppsägbart från långvarnas sida samt löpande med perpetuell ränta. **R-en** lyda antingen på ett fixerat kapitalbelopp, som förräntas med viss procent, eller utgöras de enbart av en ränteutfästelse H. Leander. **Det** första r-et upplades hos oss 1888. **Syn.** statsräntelån. **-läge**. **R-t** sänkte i fjol riksbankens nettovinst Ups. Nya Tidn. 1935.

— **-lättnad**. **Hur** skall en r. kunna åstadkommas? Sv. Dagbl. 1932. **-lös**. **På** sparkasseräkning räknas ränta på hela kronor, varemot 99 öre och därunder bli va r-a I. Hultman. **Låta** pengarna ligga r-a på kistbottnen. **R-t kapital**. **-nedsättning**. **-och kapitalförsäkring**; -sanstalt. **I r-sanstalterna** kan man ta antingen 'kapitalförsäkring', då försäkringssumman utbetalas på en gång i form av ett kapital, eller 'ränteförsäkring', varvid utbetalning sker i form av en under livstiden l. viss begränsad tid

(heldrs-, halvårs-, kvartals- l. månadsvis) utfallande ränta. **-persedel**. **Hist.** [Räntan utgjordes] in natura i allehanda r-lar, spannmål, kött, smör, järn, tjära osv. Nord. Fam.³

— **-räkning**. **Intresseräkning**; beräkning l. uträkning av ränta. **-sald**[o]; -era (uträkna o. anteckna r-ot, lägga årsräntan till kapitalet). **Fackl.** [Fordras att sparbanks]boken blivit hos oss r-erad på nydret ~. **-sats**. **Efter** den för upp- och avskrivningsräkning gällande r-en I. Hultman. **Förändring** i r-en tillämpas omedelbart. **Varvid** den nya r-en tillämpas utan uppsägning. **Syn.** räntefot. **-stegring**. **-sänkning**. **-tabell**. **R-er**,

kvadratrottabel osv. **-tagande**; -are. Även (hist.) om räntepersedlar, t. e. *Den r-ande husmodern*. — *Fädern sysslolös r-are sedan tio år Strindberg*. Både smd och stora r-are. **Syn.** (r-are ibl.) rentier. **-termin**. Dag då l. tid inom vkn ränta skall betalas. **-utdelning**. Företaget fordrade ständiga kapitaltillskott, och någon r. kom aldrig ifråga. **-utfästelse**. **-vinst**.

— **Ränta**³, -ade, -as; r-a äv sig l. (i)från sig. **1)** Vi måste väl bygga en kasärn, kan jag tro, för att r-a tomten Elin Wägner. Mannen [arrendatorn] skulle alltså r-a icke blott åkern, som han fick nyttja, utan också skogen, som han icke fick röra! P. J. Rösiö. Skuldkapitalet, som ju under studiedren måste r-as med lånta pengar, har ~. **2)** Hur mycket r-ar egendomen? Här r-ar säden mer än tjugofalt Gabr. Jönsson. **3)** Trots beräknad trafikökning r-as blott 60 proc. av kapitalet. **4)** Jordbruket r-ar sig dåligt i dessa tider I. Ljungquist. Företaget r-ar sig bra. **Syn.** **1)** göra räntabel (jfr d. o.); förränta; betala räntan på; **2)** ge i ränta l. avkastning, avkasta, inbringa; **3)** förräntas; **4)** bära sig (bra), ge (god l. skäligen) ränta. — **Räntabel**, -elt, -lare; -ilitet (-en; -sberäkning; -skalkyl). **I.** R-el fastighet i Örebro. Å de tämligen väl r-la stambanelinjerna. Nordsjöfärjorna synas kunna bli r-la företag 1921. Vägen för industrien på många håll ännu lång till r-el drift 1923. En förut föga r-el fågelavel Ekenberg-Landin. För utrönande av det r-laste sättet att gödsla växtföljens grödor Tidn. Upsala 1926. **II.** Tvivlar du på företagets r-ilitet? Huru inverkar växtföljden på torvjordens avkastning och r-ilitet? Sv. Dagbl. 1919. — Att för stråds ändast kärnskördens upptagits i r-ilitetsberäkningen, ej halmen Ups. Nya Tidn. 1931. **Syn.** **I.** räntebärande, som ger (god l. skäligen) ränta l. god avkastning, som förräntar kapitalet, som lönar sig l. bär sig l. betalar sig (bra), in(komst)bringande, indräktig, vinstgivande, lukrativ, ibl. fördelaktig. — **Ränteri**, -(e)t, -er; -vaktmästare. Jfr ränt(e)-kammare. **1)** En räntmästares kontor kallas ränt(e)kammare eller r. Ränteri- och kontorsvaktmästare vid Akademiska räntkammaren, Uppsala 1936. Att jag i länets r. deponerat överskottet av auktionsmedlen 'Jörgen'. Lantränteri se d. o. **Syn.** ränt(e)kammare räntmästarkontor; förr lantränteri'.

Rä'ssom (akut); vard., llds. Se rätt⁵. **Rät**, rätt, -are. Neutr. är sälls. o. svårt att skilja från 'rätt' (jfr rätt⁴). **1)** Drag en r. linje från A till B! Orten ligger på ett avstånd av 12 km. i r. linje från ~. R-a gator. Den r-a vägen är den kortaste även bildl. Vägen går nästan linjerät till ~. Snör-; träd-; lod-, våg-; vinkelrät. R. vinkel 90° vinkel (1/4 varv) x trubbig o. spetsig. — Är det här r-a eller avgl sidan? **2)** Friare o. bildl.

a) Kanoten vändes nu på r. köl och sköts ut vid båtbyggnan ~. Ligga på r. köl utan lutning, utan slagsida. **b)** R. och slät (helt) enkel. Fröken Strömstedt, som var iklädd en r. och slät ylleklänning, gick ~ Olle Hedberg. — Bland r-a, släta, oberömda / medmänskor A. T. Gellerstedt. **c)** En berättarstil, som i r-are linje härstammar från debutbokens E. Kihlman. Berner avgick, en de r-a linjernas man, som icke godkände, att man bötfällde en domare för att han följt lag B. Estlander. **Syn.** ibl. rak, ej bukande l. krokig, som varken går l. ser åt höger l. vänster.

— **Rätfibrig**, -t; -het. Fackl. Virket skall vara r-t och med, vad björken beträffar, täta årsringar. Klyvbarheten höjes genom träets r-het och ~ Nord. Fam.² **-kluven** björk, ved o. d. **-linig l. -linjig**, -t, [-are]; -het. **1)** Ex. utan -j-. **a)** Egentl. Bandsdgar med rätlinig rörelse Nord. Fam.² Och fortlöpa r-t till bladdkanten Ekenberg-Landin. — Kadens r-het bruten Nord. Fam.² En viss sträng r-het i ornamentiken C. G. Laurin. **b)** Bildl. Och Lisa är inte en fjärril, som tål något vingel hit och dit, hon är redbar och r. A. Sörlin. Hänsynslöst r. i sin politiska dskdning O. Sylwan. Se, det är nog så, att ingenting går r-t här i världen, inte heller utvecklingen A. Ytterlund. — En viss r-het i allt vad han gör och säger, som är mig olidlig C. J. L. Almquist. **2)** Ex. med -j-. **a)** Egentl. Den lilla småstaden med dess raka gator och rätlinjiga träkighet T. Segerstedt. De stundom nästan r-a konturerna i vecken ~ S. Arsenius. Att strådlarnas banor äro r-a Ramstedt-Gleditsch. Antoppet skall vara jämnflytande och r-t ~ Olympiska spelen, 1912. De fortplanta sig r-t genom rummet B. Lidforss. — Symmetri och r-het. **b)** Bildl. Öppen och r. ter sig ~ Svinhufvuds skiftesrika bana för betraktaren H. Gummerus. Lugn, trygg, r. utan något huttel C. Lagercrantz. En r. personlighet, gestalt, människa, karaktär, natur. Ungdomens enkla och r-a logik Annie Åkerhielm. R. ärlighet. R-ast och angenämast synes det mig ur alla synpunkter vara att ~ Sv. Dagbl. 1926. **Syn.** rät, rak, utan krok l. bukter; som varken ser åt höger eller vänster, som går rakt på saken l. målet, enkel o. öppen (o. okonstlad), utan alla baktankar, öppen o. redbar, rakryggad, rätskuren, rättfram, renhårig, ibl. som går alltför direkt på saken.

-pinnad; -harv (o. krokpinnharv). Lant. Lätta, r-ade harvar. **-sid**a. Motsatt 'avigsida' o. 'fränsida'. Egentl. o. bildl. **1)** På r-an bör väven icke upprisa några ~. Utan att styggen synas på r-an. Medaljens r-a även bildl. **2)** Jag får ingen r-a på det här ingen ordning l. hyfs, inte bukt på. I dag är det alls ingen r-a på honom är

han vid omöjligt humör, omöjlig att tala med l. att få att ta reson. *Och det går inte att få någon r-a på honom.* **Syn. 1)** räta(n). **-skiva.** Tekn. *Varefter den tilldockades och med r. och vattenpass kontrollerades Olympiska spelen, 1912.* **-skurjen;** -enhet. Egentl. o. bildl. *Hennes gamla r-na gestalt och ~ Karin Hirn, öv.* — *En karaktärens r-enhet, som ~.* **-stick|ad;** -ning. *Rät- och avigstickning.* **-ving|e.** Zool. R-ar (Orthoptera) = en insektordning till vkn höra gräshoppor, vårtbitare o. syrсор varjämte hit även föras kackerlackor m. fl. **-vink|els-princip;** -lig (-t; -het). *Där husen förut, trots r-elsprincipen, stätt på kant mot de nya gatulinjerna Hj. Alving.* — *Tvenne gator, vilka korsar varandra r-ligt under räta vinklar. R-ligt mot fågelns rövelsriktning. Med guldgult kors, som delar det bild i r-liga fält.* — *Att en sådan stadsplan skall ge r-ligheten så många som flyger och far, det faller av sig självt Juh. Vikstedt.* **-vuxen** [l. **-växt.**] Av vinterfälld, råtvuxen furu ~ Sv. Dagbl. 1917. **-vänd|a;** -ning. *För att vid optiska instrument r-a upp- och nedvända bilder Nord. Fam.² Vid vissa kikare användas två prismor för r-ning av bilderna ib.* — *Tills samtliga sju högar ha r-a kort överst Patiensbok, 1917.*

— **Räta¹,** -an, [-or]. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Vanligt blott i best. sing. Mest om tyg, kläder, handarbeten. *Kan du se vilket som är r-an på tyget? Avigan och r-an på ett broderi, en flagga. Medelst å r-an osynliga stygn.* **2)** Bildl. Skönl. *Nej, ~ godtemplare får man aldrig någon r-a på, hur man än bär sig åt Elin Hök. Valter Pilo hade vänt sin r-a inåt, han hade levat på avigsidan Bo Bergman. Fick mod att vända den ömtaliga r-an av sitt väsen ut ~ Arv. Rosén.* **II.** Ssgr hänföra sig även till rät (se ovan). **Syn.** rätsida. — **Räta²,** -ade, -as; r-a upp n o. ut n se uppra-n osv.; -are (fackl.); -ning (-en, -ar; -srörelse). **I.** Vanl. verbformer. **a)** *Krokigt järn kan hammaren r-a. I Göteborg kunde man höra ramsan: Olof Wijk blev rik på att r-a spik. Ersätta stensättningen med asfaltbetong och r-a spårvagnsspåren. Gatan behöver r-as och breddas.* **b)** *R-ar ryggraden, sträcker på armarna och ~. Om-sider måste han dock r-a ett tag på ryggen och ta sig fem minuter. R-a på dej å gå inte så där krokil! Och vägade äntligen r-a på sina domnade ben G. Gustaf-Janson. Och r-ade på sin kraftiga gestalt. Men plötsligt r-ades vår krökta rygg, / och blicken skärptes ~ E. Knappe. Reser det [folket] åter sitt huvud och går med r-ad rygg till sitt arbete ~ A. Hj. Uggla.* **II.** Verbalsubst. **1)** Fackl. *Valsmästarna stodo över valsarna, dessa i sin tur över mottagarna och r-arna J.-O. Johansson. Stångr-aren A. Adamsson [vid valsverket i Igesund] Ups.*

Nya Tidn. 1932. **2)** *I och för r-ning och breddning av allmänna landsvägen Dan-vikstull—Skuru.* **Syn.** göra rät l. rak, räkta, ibl. ta bort kurvor l. krökar; ibl. sträcka (på sig) l. resa sig, uträta n. — **Rätt¹,** rätare, rätast. Adv. Ofta svårt att skilja från rätt⁵ varför det behandlas där.

Rätöromän, -en, -er; -sk (-t; -a = språk). R-erna (som tala det r-ska språket) bebo ett triangelformigt på två ställen avbrutet landområde mln S:t Gotthard, Engadin o. Adriatiska havet (tillhörande dels Schweiz, dels Italien). *R-skan omfattar tre dialekt-grupper: i Graubünden, i Trentino och i Friuli; den har förr kallats 'ladinskan', någon gång 'rätiskan'.*

Rätt¹, se ovan under rät.

Rätt², -en, -er. *Många r-er, många kräm-por. De ha blott två r-er (mat) även på söndagarna. Vid första r-en, huvudr-en, efter-r-en. Var ej lysten efter hans smakliga r-er Bibeln. Måttid med sex r-er. Ta nu för er av r-erna! Finare r-er. En lätt frukost-rätt. Mellan-, grön-, fisk-, kött-, frukt-, för-, lunch-, mat-, liv-, älsklings-; skåderätt. — Även bildl. (liksom 'anrättning').*

Rätt³, -en, -er. Formen 'rätta' se rätta¹. **A)** Enkelt. Bet. ej alltid skarpt skilda. **I.** Utan plur. **1)** Otvetydigt subst. Rättighet o. d. **a)** *R-en till arbete, lycka. R(-en), oinskränkt r. över undersåtarnas liv tillkom härskaren. R(-en) över liv och död. R. att bestämma över ~. Uteslutande r. monopol. Med en faders, den starkares, självtagen, egenhandsrätt. Som prisa styrkans r. Med r. för honom att ~. Hans r. (att l. till ~) obetagen. Med vad r. har du innåslat dig här? b)* *Förlora, gå miste om r-en, sin r. till arvet. Göra sin bättre r. gällande. Jag fordrar, kräver blott (att få ut) min r. Utkräva sin r. utan medlidande. Det finska folket köper ej sin r. V. A. Kählman. Att det är svårt att få sin r. här i världen Gust. Bolinder. Att det finnes endast en r., som är fullkomligt säker, nämligen den, som man skaffar sig själv O. Enckell. Kränka ngs r. Han gick ofta deras r. för när och ~ Hj. Alving, öv. Så att ingens r. gick för när A. Hallner. Det var ~ mitt bemödande att ingens r. förnärma ~ H. Reuter-dahl. c)* Utr. ordnade efter verbet. *Ge. Vad ger dig r. att kalla denne man giftblandare? V. Rydberg. Vem har gett dej r. till det? — Ha. Att han ingen r. hade att förhöra sig. Mer än han har r. till. Ha bättre r. till ~. De kan man ha r. att fordra (av en ämbetsman). — Komma. Komma till sin r. dels = lyckas få ut sin r.; men oftare bildl.: 'göra sig', ha fått den plats som är förmånligast, vara till sin förmån, bli uppskattad efter förtjänst. Palmes uthålliga intresse och goda spårsinne kommo här till sin fulla r. (utvecklades*

här fullt) A. Hj. Ugglä. — Ta ut. *Ta ut sin r. (till sista öret). Där det forna lynnet tog ut sin r. För eller senare tar dock naturen ut sin r.* — Vara. *Hon är i sin r. mot mig Bibeln. Att Holger var i sin goda r. H. Wranér. Karlen är ju i sin fulla r. Ensam-, arvs-, bruks-, bölds-, inlösnings-, (fri) handels-, döms-, frälse-, ägande-, infödings-, medborgar-, hemorts-, pant-, fiske-, jakträtt.*

2) Ibl. även fattat som (substantiverat) adj. l. som adv. Rättvisa, det rätta o. d. a) *Den ryska statens livstanke, säger Har. Hjärne, ligger bortom lag och r. Läsa lag och r. för furstar och folk. Gudomlig r. R. eller Alla samhällens eviga lag Thorild. Låta nåd gå för r. ej tillämpa lagens fulla stränghet. Låta makt, våld gå före r. Makt bryter r. Huru länge skulle man upprätthålla denna strid för en r. utan makt mot en makt utan r. B. Estlander. För våldet, som på r-en vann. Skilja mellan r. och orätt. Mot (all) r. och billighet. En man, som ej frågade efter r. och billighet. Detta strider ju mot all r., mot både gudomlig och mänsklig r. Friheten är för det svenska folket snarare r. än rättigheter, alltså snarare ett helt tal än ett bråk D. Nyvall. Du skall icke vränga r-en Bibeln. Fört r-en fram till seger ib. Vål syndade jag, och väl kränkte jag r-en ib. Öva r. och rättfärdighet ib. Låta r-en ha sin gång (utan anseende till person). R-ens heliga sak. Han har säkert r-en på sin sida i denna sak. Så bjuder r-en. Skipa r. (i en sak, åt alla). Kämpa för sanning och r. b) Märk en del uttr. (ordnade efter verbet). Få. Få r. inför domstol. Ja, du har fått r. i din spödom. — Ge. Och gav gärna motståndaren r. Men vi kunna ge honom r. i huvudsaken, i att det hela var en struntsak. Tala, ty gärna gäve jag dig r. Bibeln. — Göra. Göra var man r. Göra r. för sig, r. för maten skäl. Det första även: tillfredsställa sina fordringsägare. Han har gjort r. för ett gott kok stryk gjort skäl för, förtjänar verkligen. Det gjorde du r. i. Du gjorde r., som ~, om du ~. Om jag nu gjorde r., skulle jag ~. — Ha. Du har (kanske, alldeles) r. (i vad du säger). Hon vill alltid ha r. (även i småsaker). Ja, ni har tusende gånger r. Det har du så (förbaskat) r. i. Jag hade orätt och mänskorna r., men med reservation Strindberg. Och den som lyckas har alltid r.*

3) Kan även fattas som adj. l. adv. 'Reda'. Blott i förbindelse med 'få' o. 'ta' samt 'leta' o. d. Ofta ngt vard. Få. Fick du inte r. på honom? Jag kan inte få r. på stället, men det bör vara härintill. — Leta nu r. på boken å kom hit med den! Va har du nu lyckats leta, snoka r. på? — Ja, sök r. på den, om du kan! — Ta. Ta nu r. på

dina handskar å kom! Ta r. på de (åt mej), å du snäll! Ta r. på, hur det förhåller sig med saken. Å så fick hon ut å ta r. på honom igen på någon krog. Ta r. på ngn ibl. även = föra ngn till rätta, återföra till ett ordentligt liv.

II. Med plur. 1) Närmare I. Herrens bud och r-er. Efter mina r-er skolen I göra Bibeln. 2) Rättsvetenskap; rättsform. Andlig och världslig r. Kanonisk r. Romersk r. Civil-, sak-, familje-, privat-, obligations-, finans-, process-, straff-, stats-, förvaltnings-, folk-, vatten-, växelrätt. Internationell r. Sjö-, kyrkorätt. Naturr-en. Sedvanerätt. — Visby gamla stadsrätt. — I r-ens form lagens l. laga form(er). 3) Domstol. Högre och lägre r. eller över- och underrätt. Klaga inför högsta r. Högsta domstolen. R-er, som döma i första instans. Vid högre r. instans. R-en prövar skäligt, att ~. R-en sitter. Häktad inför sittande r. I sittande r. Utom detta mål upptog r-ens föredragningslista 71 smuggelmål 1922. R-ens ombudsman (i konkurs) domstolens ställföreträdare. Är r-en fulltalig? R-ens medlemmar. Sitta i r-en. Inställa sig, inställas för r-en jfr (in-) för rätta (se rätta!). — Rådhus-, härads-, hov-, kvigrätt. Underprisr-en i Swinemünde ~ överprisr-en i Berlin 1916. Städer, som ligga under landsrätt. Ständrätt.

B) Ssgr ha i regel rätts-; rätte- blott i r-egång; säll. rätt- jämte rätts- (rätt(s)haveri, rätt(s)skipning, rätt(s)sökande). Formen rätt-fällhör eljest ssgrna med rätt⁴ l. rätt⁵.

Syn. A) I. 1) rättighet, befogenhet, subjektiv rätt, rättvis l. grundad l. laglig fordran l. anspråk, behörighet, berättigande, (ibl.:) myndighet, makt, bestämmanderätt, laglig kompetens, frihet, fritt val, gottfinnande, tillåtelse, licens, privilegium; 2) rättvisa, objektiv rätt; det rätta, det riktiga, riktighet; billighet, oväld, skälighet, tillbörlighet, (ibl.:) rättrådighet, rättmätighet, fog, korrekthet, legalitet, lag(en)lighet, rättsenlighet, (rätts)giltighet; 3) reda; II. rättsordning, (allmänt) rättsmedvetande, de (allmänna) naturliga sanningarna; rättsvetenskap; rättsform; lag(bud), lagbok, (ibl. nära:) författning(ar), stadga, 'ordning'; (laglig) domstol, jfr rätta¹.

— Rätt- l. Rättshaveri (l. -i); -(e)t; [-lust]; [-sk (-t)]. SAOL⁸ har blott form utan -s. I. 1) Ex. utan -s. Svensken utpräg-lade motvilja mot rättshaveri av varje slag G. Sundbärg. Envishet och i vissa stunder rent av r. Energisk intill envishet, men utan r. En r-ets martyr. — R-lusten är en mäktigt drift Hj. Bergman. 2) Ex. med -s. Trots sin medfödda böjelse för rättshaveri M. Lamm. Det rigorösa r-et E. Kihlman. Utan saksökande r. Dagens Nyh. 1920. II. R-sk. 1) Ex. utan -s. [Vilh. Thomsen] var icke småsint, r-sk eller priori-

tetsjagande ~ Ruben Berg. 2) Ex. med -s. De andra äro fariseiska och r-ska, brutala och självgoda G. Attorps. Av r-sk fanatism. **Syn.** (felet) att alltid vilja ha rätt (även i småsaker), pedantiskt begär att jämt få rätt, påstridighet, självmyndighet (i åsikter o. påståenden), (ibl. nära:) saksökeri, ersonlighet envishet, oböjlig (o. saksökande) styv-sinhet. **-skipning**, **-sökande**, **-ägande** o. **-ägare** se rätts.

— **Rättegång**, -en, -ar. **I.** Enkelt. Börja, anställa, anhängiggöra, väcka r. mot ~. Ligga i r. med ~. Vinna, förlora (i) en r. Fullfölja r-en (inför högre rätt). Nedlägga r-en. Avstå från (att öppna) r. Van att (utföra) r-ar van sakförare. Invändningar i r. Den dag r. skall hållas. Lag 19 juni 1919 om fri r. Ha fri r. Missbruk av r. Under r-en. Person, som i, vid, under r. lämnar hjälp åt närvarande part. Bättre en mager förlikning än en fet r. — Även bildl. Hålla r. med sig själv. **II.** Ssgr. Ex.: R-sbalk(en) 9:e o. sista balken i 1734 års lag. R-sbiträde person o. abstr. Om förordnande av r-sbiträde åt häktad. R-sbruk formaliteter i procedur inför rätta. R-sbyrå advokatbyrå. R-sdag dag för handläggning av mål vid underrätt. R-sfel. R-sfrid tingsfrid. R-sfullmäktig, ställföreträdare i r., som representerar huvudmannen med stöd av r-sfullmakt. R-sfullmäktigskap. R-sförfarande(n). R-sförhandlingar. R-sförhör. Studera r-shandlingarna. Delgivning av r-shandlingar i utlandet. R-shyenor, en speciell företeelse i våra dagar Sv. Dagbl. 1926. Dömdes att betala r-skostnaderna (även för motparten). Kvitta r-kostnaderna mellan parterna. Böter för r-missbruk. R-smål. Rättegångs- och polisärenden. Mitt r-sombud r-sbiträde, r-sfullmäktig. R-sordning abstr. o. konkr. R-spredikan doms-l. tingspredikan, p. innan rättsförhandlingarna för året börja, ibl. magistrats-l. hovrättspredikan. Och om dem stod det en del i r-sreferatet. R-sreform processreform. I r-ssaker. En r-ssal i Old Bailey. Vid förra r-stillfallet. Om domare r-stimma försummar Rättegångsbalken. Mottager r-suppdrag. Examen till r-sverken l. 'hovrättsexamen' avskaffades 1904. Processualitet dvs. r-svis. Ärendet gick den vanliga r-svägen. I r-sväg. J. L. Bååth, Det svenska r-sväsendets ombildning. **Syn.** process (inför domstol), (rätts)sak, (rätts)mål, rättstvist, (ibl.) åtal, 'lagliga åtgärder', (å)karan. käromål. [-snöre se under rätta]. — **Rättsakt.** Rättshandling. Att själva bouppteckningen är en helt och hållet privat r. Alb. Engström. **-anspråk.** Göra sina r. gällande. Komma med överdrivna r. **-avgörande.** Skr. Träffa sina r-n. **-begrepp.** Stridande mot allmänna r. Stränga r. Förvirrade, (för)vridna r. Vilket något förvred r-en, hans r. Och lärt mig inse vidskepel-

sens oanat stora inflytande på r-en Edv. Westermarck. För mina enkla r. ställer sig saken så: ~. **Syn.** rättsuppfattning l. -medvetande l. -känsla. **-betjän[ing];** -t. Även stavat -tje-. Tog r-ingen i förvar | för-utan uppskov Nalle och Grå Mickel Räf (1900). **-bildad.** Juridiskt bildad. Att förmedla r-e advokater till biträde åt häktade 1921. **-bildning.** Utbildande av rätten. Av betydelse för r-en Nord. Fam.³ **-byrå,** -n, -er. Förslag till ~ »en r.» till vilken konstnärerna kunde i behov av rättshjälp vända sig E. Lindberg. **-enlig;** -het. All förfarandet (fullt) r-t? R-t borde härvid ~. **-examen.** Sälls. för 'juridisk examen'.

-faktum. Fackl. Faktum var till rättsliga verkningar anknyttas (t. e. naturtilldragelser, orättshandlingar, avtal). **-fall.** **I.** Enkelt. Ett intressant r. R-et ifråga gick upp i Högsta domstolen och fick karaktär av prejudikat. **II.** Ssgr. Övningarna ersättas under vårterminen med r-sföreläsningar 1921. R-sreferat i Nytt Juridiskt Arkiv. En r-ssamling. R-sövningarna under Tryggers professorstid. **-filosof;** -i (filosofisk rättslära — en del av den praktiska filosofien); -isk. Vi kunna icke karaktärisera Marx' r-i annat än som en konjunkturfilosofi Leon. Ljunglund. **-form.** Skulden för att r-erna ~ sätts ur funktion ~ T. Segerstedt. **-forum.** Inför annat r. **-fråga.** Vid fallande av dom har man att bedöma dels 'sakfrågan', dels 'r-n', dvs. det rättsliga bedömandet av saken. **-följd.** Vilket kan ha vittgående r-er. **Syn.** rättsverknig. **-förfarande.** Ett r., som kan bli föremål för diskussion. **-förhandling(ar).** **-förhållande.** R-t mellan ägare och brukare. R-na i ett samhälle. **-förmåga.** Fackl. Förmåga att vara bärare av egna rättigheter o. skyldigheter. Envar, som enligt lagen har r., kallas rättssubjekt l. person i juridisk mening. **Syn.** rättskapacitet. **-förvärv.** De r., som avse fast egendom ~ I. Afzelius.

-gill l. **-giltig;** -het. Lagligt befogad. Man hade funnit deras klagomål rättsgilla V. Rydberg. — Och medverkade vid landshapslagarnas rättsgiltiga kodifiering S. Tunberg. Att beslutet mätte förklaras icke rättsgiltigt. **-grund.** R., dvs. det som gör straffet berättigat (t. e. samhällets nödvärnsrätt). — Allt detta utan minsta spår av r., men makt ger rätt, heter det ju. **Syn.** rättsprincip, ibl. rättsnorm. **-grundsats.** En r., som förut varit i fattigrädsml av kammar-rätten antagen ~. **-handhavande.** Genom en viss laxhet i r-t J. Thyrén. **-haveri** se ovan rätt-l. rätts-. **-historia;** -ker; -sk. Rättsordningens historia (behandlar rättnens tidigare skeden). Professor i r-a. Känner r-en till ett annat liknande fall? Som r-ker hade han stora förutsättningar, som politiker blev han i all sin tid dilettant. **-hjälp.** **I.** Enkelt. R. åt häktad. Kostnadsfri r. åt

obemedlade. **II.** Ssgr. Ex.: Fastställande av reglemente för Stockholms stads r-sanstalt Sv. Dagbl. febr. 1920. Direktör vid r-sanstalten i Malmö (1927). Anlita r-(sanstalt)-Den. De mindre bemedlades r-sbehov. En enskild r-sförening i Sundsvall. Chefen för Stockholms stads r-skontor, advokaten Set Silow Sv. Dagbl. 1918. **-idé.** R-ernas utveckling. **-innehav;** -are. **-instinkt.** I ett släkte av vindböjtlar och ynkerygggar representerar hon dock r-en och uppehållsen Sv. Dagbl. 1921. **-ivrare.** Icke blott en sträng r., utan tillika en hård natur A. Slotte.

-kamp. Och talade med djup förstående om vår r. E. Westermarck. **-kapabel;** -citet. **I.** Som äger förmarja att med rättslig verkan företa rättshandlingar. Prof. Kinberg säger sig aldrig förklarar S. r-bel. Att fru S. vid testamentets upprättande var r-bel. Steriliseringslagförslaget 1929, som gällde både r-bla och ej r-bla personer. **II.** Se rättsförmåga. Förvisst sig om att kåren ifråga hade r-citet. **-kemi;** -sk; -st. **1)** R. eller den kemiska analysen, använd i rättsväsendet. **2)** Till r-ska undersökningar i vidare mening räknas även fastställande av närings- och njutningsmedels lagenliga beskaffenhet o. d. Statsmedicinska anstalten ~ bör uppdelas i tre avdelningar, statens bakteriologiska, r-ska och farmaceutiska laboratorium 1917. **3)** R-st och föreståndare för Statens r-ska laboratorium 1918. **-konflikt.** [Björnberg] lade ut r-en, varnade för användning av rysk militär vid uppåden ~ B. Estlander. **-kraft.** I. Agge, Bidrag till läran om civildomens r. (1932). — För att giva den nya organisationen fullgiltig r. Har. Hjärne. **Syn.** ibl. laga kraft, ibl. bindande verkan för framtiden. **-kränkande;** -are; -ning. R-ande tillmälen. — Så länge republiken giver r-aren tillflykt, kan det ~ Har. Hjärne. — Denna upprörande r-ning. Om icke landet nu inlade allmän och kraftig protest mot r-ningen Alb. Lilius. **-kuninig;** -skap (lagkunskap). R-ningt biträde. **-källa.** Man brukar skilja på 4 olika r-or: lagen (den i viss form stöpta rättsregeln), domstolarnas rättsutövning, de rättslärdas utredningar (doktrinen) och rättsedvånjan. — K. G. Westman, De svenska r-ornas historia (1912). **-känsla,** -an, [-or]. Sliten mellan sin r-a och sitt deltagande. Hans r-a uppreser sig däremot och ~. Min r-a fick en svår törn, och ~ O. Rabenius. Obilligheter och orättvisor, som väl icke lag kunde straffa, men väl r-an fördöma And. Allardt. Låta den naturliga r-an avgöra. Som upprättelse för den kränkta r-an. **Syn.** (ibl.): rättsmedvetande, rättsbegrepp, rättsuppfattning. **-kär.** Skr. Eld i lynnet genom dren, r., utan buller och stortalighet Per Hallström.

-lokal. Som r. tjänstgjorde tillfälligt ~. **-läkare.** Ett sakligt bedömande av r-ns uttalanden i rättsaker Ups. Nya Tidn. 1930. **-lära;** -are; -d (rättsvetenskapsman). **1)** R-a. Ibl. = juridik, rättsvetenskap, rättskunskap, rättsfilosofi, ibl. av juridiska vetenskapsidkare omfattad mening. C. A. Reuterskiöld, Grunddragen av den allmänna rätts- och samhällsläran (1912). De r-or, som ~ förkunnas av åtskilliga auktoriteter Har. Hjärne. **2)** En framstående r-are. **3)** Ivar Afzelius ~ en av Sveriges främsta r-de Nord. Fam.³ **-lös;** -het. I primitiva samhällen stå ofta främlingar och slavar r-a. En r., förkastad stam. Förklarar r. ibl. = i akt, fredlös. Ty utan vapenmakt är man alldeles r. i Orienten Maud v. Rosen. Det r-a tillstånd, som alltid, med växlande ansikte, härskat i Ryssland. — [Med tillhjälp av prokuratorn och senaten] har generalguvernören Bobrikov åstadkommit en fullständig r-het här i landet Eugen Schauman. **-medel.** Med alla r. Icke lämna några r. oförsökta. **-medicin;** -alväsende(t); -sk. R. (förr medicinallagfarenhet) innefattar dels läkarevetenskapsens användning i rättsligt syfte, dels den för läkarens verksamhet gällande lagstiftningen. — R-sk undersökning medikolegal, av sakkunnig för rättsligt ändamål verkställd medicinsk undersökning. Planer att indela riket i sex eller sju r-ska distrikt 1918. **-medvetande.** Då han numera lärt att lyssna till sitt eget r. Stina Palmberg. Ett vaket r. Gillas av det allmänna r-t. Men metoden stod sig inte inför ett högre r. Rivit upp lidelserna så våldsamt, att även r-ts spärhakar börjat giva efter T. Segerstedt. **-norm.** Ha bestämda r-er att gå efter. **Syn.** ibl. rättsgrund.

-obducent; -ktion. Omorganisation av r-centväsendet Sv. Dagbl. 1928. Enligt förslaget indelas landet i 21 r-ktionsdistrikt och i varje distrikt skall finnas en r-cent 1929. Utbildningskurs för r-center i Lund 1930. **-objekt.** Fackl. Numer kallar man icke en person för ett r., utan blott saker eller rättigheter. **-område.** Område inom vkt samma rättsordning råder. **-ordning.** Rätt i objektiv mening. Ett folks r. är det yppersta av kulturens verk T. Segerstedt. Oförenligt med västerländsk r. R-ens högsta övervakare. Överstallig r. är fredsarbetets mdl. För r-ens upprätthållande. Skandinavisk r. på finländsk jord B. Estlander. R-en är Guds verk, och det är kyrkans plikt att inskräpa dess helgd och verka för dess utbyggande även över nationernas gränser N. Söderblom. **-organisation.** Denna r., som är avsedd att en gång ompänna hela jorden. **-osäkerhet.** Den r., som måste råda, innan ~ Har. Hjärne. Den allmänna r-en Nord. Fam.²

-plikt. Den skyldighet en rättsregel åläg-

ger den därav bundne. **-praxis.** Dels den pågående rättskipningen vid landets domstolar, dels (o. särskilt) de fasta regler i bruk som utbildat sig däri. *Genom r. kunna luckor i den gällande rätten utfyllas och även redan skapade regler ändras eller upphävas. Avgöranden av större betydelse för r. kallas prejudikat. Gammal svensk r. -princip.* Den r-en är alltför allmänt erkänd, för att jag skulle behöva diskutera den här Öv. fr. H. L. Mencken. Som rubbade en urgammal svensk r. B. Estlander. Men de av kineserna introducerade r-erna slogo aldrig djupa rötter bland folket i vildmarkens tält Öv. fr. H. Haslund. **Syn.** (ibl.:) rättsgrund l. -norm l. -regel. **-process.** Att förvandla dialogen till en sorts r., där ~ M. Lamm. **-psykiater;** -ri; -riker; -risk. [O. V. Kinberg] sinnessjukläkare, r-er, sedan 1920 lärare i r-ri vid Karolinska institutet. H. Sjöbring ger denna termin en för jurist studerande avpassad kurs i r-ri sept. 1920. I Giesens genomgått en rättspsykologisk och r-risk kurs 1920. O. V. Kinberg, R-riska utlåtanden 1907—1916. Sjukdomen har en stor r risk betydelse B. Gadelius. **-psykolog;** -i; -isk. Till rättsfilosofins område hör vidare studiet av rättens psykologiska och sociologiska grundvalar (r-i och rättsociologi) och ~ G. Aspelin. **-påföljd** se påföljd². **-regel.** I enlighet med gamla svenska r-ler.

-sak. Göra r. av ngt. De komma till mig, när de hava någon r. Bibeln. Som kan bringa ljus i denna r. En lagklok, som kan krånsla till / en solklar r., hur han vill ~ Mickel Räv (1900). Denna franska r., som ~ Rättsläkarens uttalanden i r-er. **Syn.** ibl. rättsfall. **-sal.** Låta utrymma r-en från dörrare. Det blir knäpptill i den stora r-en H. v. Melsted. Vägras tillträde till r-en. **-samhälle.** Sedan vi invagat oss i den föreställningen ~ att rysk despoti kunde sammangå med ett västerländskt r. som vårt B. Estlander. Då timrades det r. upp, som seklers stormar och blodregn ej kunnat störta ~ L. A. Jägerskiöld. [Har. Hjärnes] starka känsla för r-ts helgd och ~ E. N. Söderberg. **-sed;** -vänja. Primitiva r-er. Fasta r-vänjor. **-skipande;** -are; -ning (-en). Ofta utan -s. **I.** R-ande myndigheter. **II.** R-are. **1)** Ex. utan -s. Som en rättskipare i det egna hemmet Y. Hirn. Han stod där ~ som en r-are, den där fallit offer för sin egen rättvisa ~ H. Kihlman, öv. **2)** Ex. med -s. En oväldig rättskipare Sv. Dagbl. 1925. **III.** R-ning. **1)** Ex. utan -s. Det hör vår ofullkomliga värld till, att r-ningen icke kan gå efter formeln »att förstå allt är att privaträttsliga området och straff-ningen handhas av domstolarna, administrativ r-ning av förvaltningsmyndigheterna; dessa regler

äro dock ej strängt genomförda. Och i medeltidens Italien togs den privata r-ningen slitigt i bruk O. Enckell. **2)** Ex. med -s. Familjerättskipningens avigsidor. **Syn.** lagskipande osv. **-skydd;** -ad. Åtnjula r. Industriellt r. — R-ad vara.

-sociologi se ex. under rättspsykolog. **-språk.** Enligt svenskt r. Nord. Fam.² R-ets utveckling. **Syn.** ibl. lagspråk. **-statistik.** R-en omfattar rättegångs- och utsköknings- samt kriminal- och fängvårdsstatistik. **-strid.** En r., som slutade med att tsarens maktbud segrade över rätten. **-stridig;** -het. R-t och egenmäktigt förfarande. Som r-t betecknas i straffrätten varje förhållande, som går in under något i lagen uppställt straffbud och som icke av någon särskild grund är att anse som undantagsvis tillåtet Nord. Fam.³ R-t tvång. **-subjekt.** Med r. förstås i juridiken bärare av rättigheter och skyldigheter K. Olivecrona. Man indelar r. i två slag: fysiska och juridiska personer ib. **-synpunkt.** Aldrig släppa r-en. Att opportunitetssynpunkten genomgående har mer att betyda för författaren än r-en Fr. Böök. **-säkerhet.** Jävsreglerna, som ge en tillräcklig garanti för r-en. Som äventyra r-en (i landet). Stodo hon och hennes hund utanför all r.? B. Ahlgren, öv. **-sökande.** Även utan -s. Där de r. fingo sitta och vänta.

-tanke. Då finskheten hyllade den svenska r-n B. Estlander. **-tillämpning.** En vacklande och obestäm d. Sv. Dagbl. 1916. **-tillstånd.** Det osäkra r-et i inbördeskriget Spanien. **-tjänarie.** Inledd av r-en. [Fick i rannsakingsshaktet] ta emot besök utan några r-es störande närvaro Elis. Beskow. **Syn.** rättsbetjänt, lägre domstolstjänare. **-tvist.** Ibl. process, rättegång; ibl. rättsstrid. **-uppfattning.** Hans r. medgar ingen dagtingan med det som lag och rätt krävde H. Gummerus. De ha inte samma r. som vi. Enligt allmän r. **Syn.** rättsåskådning, ibl. rättskänsla. **-utveckling.** R-en, sådan den framträder vid studiet av rättsfall. Följa r-en hos ett primitivt folk. **-verkan;** -ning. Rättslig verkan av rättsfaktum. **1)** Bli utan r-an. **2)** Att ett avtal allenast då ägde fullständiga r-ningar, när det ~ Nord. Fam.² R-ningar, som först inträda med ~. **-vetenskap;** -sman; -lig. Jfr rättslära, juridik, lagfarenhet. Den västerländska r-en grundlades i det gamla Rom, där ~ Karl Olivecrona. Den svenska r-en har i stort sett varit starkt påverkad av den tyska ib. — R-liga uppgifter och problem. **-vidrig;** -het. Rättsstridig. Framhålla det r-a i att man ~. Ett r-t förfaringsätt. **-värd;** -ande; -are. **1)** Rikets r. (rättegångar och exekutiva åtgärder, konkurser, inteckningar och lagfarter m. m.) ~ Sv. Uppslagsbok. De största hindren för en lugn r. utgjordes dock av ~ O. Hj. Granfelt. Översten undrar på vilket sätt

r-en, såsom M. O. påstått, egentligen råkat i fara Sv. Dagbl. 1926. **2)** De r-ande myndigheterna Karl Olivecrona. Sina r-ande och folkuppfostrande uppgifter Jos. Sandström. **Syn.** ibl. rätt(s)skipning. **-väg.** I r. Sökte ~ r-en erhålla uppfostringsbidrag för sitt barn och ~ Tidn. Upsala 1921. **-väsen;** -de. För att bringa överensstämmelse mellan de båda folkens r(-de). Min far hyste inte stort förtroende till det ryska r-det och ansåg ~ Annie Furuhielm. **-åskådning.** Djupt förankrad i den nedärvda r-en Karl Olivecrona. För vdr r. ställer sig saken annorlunda. **Syn.** rättsupfattning. **-äglande;** -are. **-älskande** rättskaffens.

— **Rätt¹,** =, -are. **A)** Forner. **I.** Enkelt.

1) Äld. R-er (akut). Och återställdes alltså blott till r-er ägare O. Walde. Vända sig till r-er man. Dd r-er vederbörande tiger, börja stenarna ropa T. Segerstedt. **2)** R-an (grav). I uttr. 'i r-an tid' = lägligt l. punktligt. Ord, som talas i r-an tid Bibeln. **3)** Med r-a se rätta¹. **II.** Ssgr ha rätt⁵. De ansluta sig ofta närmast till rätt⁵ o. stå under detta. Ibl. kunna de möjligen även ansluta sig till rätt³. **B)** Betydelser o. användning. Bet. äro svåra att åtskilja. De växla min moraliskt r., tillbörlig, rättvis, sann, riktig, vederbörlig. Nedan ordnas exemplen efter formella synpunkter. **I.** Rätt. **1)** Om r. hade varit r. V. Benedictsson. R. ska vara r. fuska inte med rättvisan. Såsom r. (och billigt) var. Det var r. (av dej), att du kom d talte om de. Det var fullkomligt r. av honom att anmäla saken. Det är inte mer än r., att ~, om ~. (Jo), de ä, va r. Å de va r., d de va r., d de va r. d lagom, / att flickan fick i ringen gå, d ingen ville ha na ringle (ofta insätts i st. f. 'flickan' ett namn). Men det är r. dt na, när hon inte kunde fråga mig till råds S. Siwertz. **2)** R. + subst. (alfabetiskt efter subst.). R. arvinge. Om vi bara får r. belysning. På r. bog ofta bildl. Å de här r. bok? den sökta. Döma en r. dom rättvis. En r. israelit, i vilken intet svek är (bibl. etc.) = 'rättskaffens' men numer också med anslutning till bet. 'sannskyldig'. Va ä en r. klocka? även 'r-vis'. En r. kristen sann, uppriktig. Han är r. kusin till mig köttslig, min riktiga. (Ater) komma på r. köl ofta bildl. En r. medborgaranda sann. Jag kunde inte få tag i r. nyckel. Vända sig till r. person. Välja r. plats för ~. På r. spår. På r. ställe. R. tid har alltid den, som reparerat sitt ur hos ~ Annons 1935. Att jag där aldrig fann någon r. trevnad (riktig) G. O. Hyltén-Cavallius. Föra en r. vand. Stadd i r. ärende. **II.** Rätta l. r-e. **1)** Även r-e. Tror du han ä r-e, r-a mannen att ~? Träffa den r-e särsk. om kärlek. — Även ironiskt. Dd har du just träffat, råkat den r-e, den r-a. **2)** R-a. Ofta saknas best. art. Framställa något i dess r-a dager. Vdr r-a

fädernesland. Den r-a glädjen. Ej vilja nämna sitt r-a namn. Nämna ngt vid dess r-a namn utan att försköna det. Det här är inte (den) r-a nyckeln. Finna (det) r-a ordet i (den) r-a stunden. Allt på sin r-a plats! Visa ngn hans r-a plats ofta bildl. Komma på sin r-a plats ofta bildl. Ta ngt, ngn från r-a sidan. Vara på den r-a sidan. De här ä inte (den) r-a sorten! Slå an den r-a strängen. Ha hjärtat på r-a stället bildl. Jo, det va just r-a sättet! Ha (de) r-a tagen (i sig). Nu ä r-a tiden (inne, kommen) att ~. Du ä just dv (den) r-a ullen! 'en rikti en'. Rådsvill om den r-a uppfattningen. I (det) r-a ögonblicket ibl. 'det psykologiska'. **3)** Det r-a. Göra det r-a. Att det r-a dock slutligen segrar. Hjälpa det r-a till seger. Jag leder dig på det r-as stigar Bibeln. — Att alltid ha träffat det r-a. **III.** Gradformer. Ex.: R-are, r-ast vore nog, att du ~. Jag vet verkligen ej klart vilket som är r-are, (det) r-ast(e).

Syn. moraliskt rätt, rättvis, 'billig'; tillbörlig, just(e), som sig bör, i sin ordning, som det bör l. skall vara, korrekt; riktig, vederbörlig, 'sann', behörig, laglig, befogad; passande, tjänlig, lämplig; ibl. lagom l. precis; sannskyldig, verklig, ibl. rättskaffens; (ibl.) utan fel, felfri, rättmätig, behörig, laga, legitim, ärlig.

— **Rätt⁵,** adv. till rätt⁴. Få, ta l. leta r. på se rätt⁵ A I 3. **A)** Enkelt. **I.** Med gradformer. **1)** Komp. r-are. **a)** R. avskrivet intyga: ~. Lära sig r. värdera ngn. Ett gränsfall, som det blir vanskligt att r. klassificera. R. behandla (en sak, ngn). Gissa, se r. Att tänka fritt är stort, att tänka r. är större. Handla r. mot l. med ngn, i ngt. Träffa r. (i pricken). Anmärkningen träffade, drabbade r. R. så, min gosse! Han har besjungit mig r. som om / jag vore en oskuldslicka Hj. Söderberg. Går din klocka r.? Ja, den går r. på minuten, precis r. Alldeles, fullkomligt r. Så r. (så)! Du menar nog r., men du uttrycker dig otydligt. Först mej r.! Hörde jag r.? Om jag minns r. Så vitt jag r. erinrar mig, hade ~. Ja, vet du, det har jag, när jag tänker r. efter. **b)** Att det inte stod riktigt r. till (med honom, hans affärer, hans huvud). Har det där gått r. till, tro? **c)** Ofta skr. Gradformer sälls. Innan man visste r. av det, hade dagarna ökats ~ Sigrid Kurck. Så att man aldrig r. visste, var man hade honom N. W. Lundh. Ty hon visste ej r. vad 'noppor' var C. J. L. Almqvist. Jag vet inte r. varför. Jag vet inte, om den gamla damen någonsin r. trivedes på Stora Sundby, ty ~ F. U. Wrangel. Innan jag r. sansat mig, var ~ E. G. Lilljehjörn. Så att han stundom r. måste le åt sig själv och sina funderingar om. Allardt. — 'Om ~ r.' ibl. = 'även om' l. 'om ~ så'. T. e. Jag har aldrig blivit så upprörd, sedan

jag född blev, om man r. tar med natten efter marknaden C. W. v. Sydow, öv. Om man r. får den några ören billigare Nya Dagl. Alleh. 1932. **d)** De modärna genvägar eller r-are slingervägar, på vilka man ~ E. Wellander. *Gåva (eller), r-are sagt, allmosa.* **2)** Komp. 'mer r.' l. ibl. 'rätare'. **a)** Land r. förut! Vinden var r. emot. Se r. fram. Vänder drevet tillbaka och kommer r. åt mig, snörrätt som efter en linjal E. Sparre. R. ut från ~. R. över gatan. — Att hon sa mig, r. upp i ansiktet, att ~ C. W. v. Sydow, öv. **b)** Gradformer sälls. *Hörselskäran kan prövas r. och slätt med ett fickur ~. R. och slätt förneka. En r. och slätt reptil 'Jörgen'.*

II. Utan gradformer. **1)** Förstärkande l. ibl. ngt försvagande. **a)** Hon var verkligen r. vacker. R. nyfiken var du i alla fall. Finna sig r. bra med ~, r. väl hos ~. R. ofta gick ljudet förlorat. R. mycket ha vi ännu kvar att göra, innan ~. Du kan vara r. beldten, att ~. R. snart funno vi, att ~. Näja, r. begävd var han ju. **b)** Numer ofta 'r. så' = det enkla 'rätt'. R. så illa vore det, om ~. Och sdg r. så vördnadsbjudande ut F. U. Wrangel. *Olika skeden i hans r. så skiftande liv Karlfeldt. Kwick och r. så beläst Öv. fr. Al. Kielland.* **c)** [Hur gammal tjädertuppen var] visste r. ingen, men ~ (egentligen, just) E. Sparre. Och kände sig icke r. hemmastadd O. Levertin. **2)** Märk en del sammanställningar. **a)** R. nu. Vi tycks r. nu stä inför en ny tid ~ Hj. Höglund. *Karavanen, som r. nu en mdnad stretat norrut ~.* **b)** R. så (som konj.). Jag hajade till, r. så på kuskbocken jag satt (fastän) 'Sigurd'. **c)** R. som o. d. Så, r. som de ä, får ja se, hur gumman snubblar. Och r. som det var, började ett kattrakande på vägen Alb. Engström. Men r. som han satt där, så ~. Och r. som det regnar, (så) kommer det en skur. — R. det var, kom ett tåg farande ~ Pär Lagerkvist. Och r. det var, kom samtalet in på ~ Sv. Dagbl. 1924. — R. vad det var, sprang jag upp och pul-sade hemåt [genom snön] Hj. Bergman. Det leker i seglena, och vi går över stag r. vad de ä, om han inte lägger om rodret Ester B. Nordström. — Vard. även 'rässom'. Rässom då va, så drädsade skomakaren i plurret Alb. Engström.

B) Ssgr ha rätt. Jfr rätt⁴ A II.

Syn. (jfr rätt⁴); riktigt, precis, rakt, alldeles, fullkomligt, 'fullt', 'helt'; i rak l. rät linje, ibl. 'mitt'; ganska, tämligen; inte (så) lite, betydligt, mycket; just l. bäst l. alldeles (som); 'egentligen'.

— **Rättblickande**, skr. *Sina bld*, r. ögon och ~ Ellen Lundberg-Nyblom. **-finnande**. Handels. Efter r. **-fram**, -t, -mare; -het. **1)** En enkel och r. mänsklig. Hon var ett stort original, r. till brutalitet, men i botten en varm och generös själ Ellen Lundberg-

Nyblom. *Ärlig och r. som alla bröderna. Och tag inte illa upp, om jag gör dig en r. frdga Stina Aronson. På sitt r-na och genomärliga sätt. En r. och verkningfull framställning Ax. Claëson, öv. Från synpunkten av ~ din r-mare svenskhet Rich. Bergh. Det finns ytterst få kvinnor, som kan motstå min tjuskraft, sade han r-t Göran Salander, öv. **2)** Hans medfödda ärlighet och r-het B. Gripenberg, öv. Blev inte ond över mannens r-het, utan ~. **Syn.** öppen (hjärtig), rakt på sak, uppriktig, (genom- l. botten)ärlig, frimodig, utan alla baktankar l. allt smicker l. d., oförbehållsam, oförtäckt, som säger sitt hjärtas mening, schälsfri, utan schäser, ibl. vederhäftig o. flädfri, ibl. frank l. frispråkig. **-fångjen**. Min r-na egendom. R-et gods. **Syn.** på laga sätt bekommen.*

-färdig (l. -fär-); -t, -are. **1)** Gud är en r. domare Bibeln. Herodes förstod, att Johannes var en r. och helig man ib. R. led han för orättfärdiga ib. Herren är nådig och r. ib. R. och gudfruktig. Vill du då förgöra den r-a tillika med den ogudaktiga? Bibeln. Skilja de onda från de r-a ib. Den r-e skyr lögnaktigt tal ib. Den r-es äminnelse lever i välsignelse. [Saul] sade till David: Du är r-are än jag Bibeln. **2)** Allmännare. Sova den r-es sömn. Tro på sin r-a sak. Europas återuppbyggande på en r. och varaktig grund. Handla r-t (med ngn). — Ibl. nära 'egenrättfärdig', t. e. Jag har icke kommit för att kalla r-a ~ Bibeln. **Syn.** som älskar det goda och skyr det onda, rättskaffens, (ibl.) utan synd, rättfärdiggjord, upptagen till gemenskap med Gud, helig; rättvis, rättrådig, rättsinnad l. -ig, rätt, (verkligt) moralisk. — **Rättfärdiggöra**; -else (-n; -tanke(m) m. fl.). Bibl. o. d. (För Kristi skull) förklara fri från skuld o. straff. *Rättfärdiggjorda genom hans nåd Bibeln. När Paulus härdar, att människan r-es av el. genom tro och icke på grund av några av henne utförda gärningar ~ G. Aulén. — R-elsen genom tron. Uppväcktes för vår r-elses skull Bibeln. Med en del utfall mot Luthers r-elselära M. Lamm. -het, -en. I. Enkelt. Bibl. o. d. Som söker efter rättfärdighet och sanning. Guds straffande r. Öra r. Han räknade honom det till r. Bibeln. Då skall min tunga förkunna din r. ib. Om du ser ~ att rätt och r. vildföres ib. Den evige Guden, som skall ~ väga dem på sin r-s väg B. Gripenberg, öv. R-ens konung Bibeln. R-ens sol ib. På r-ens väg. **2)** Allmännare. Men ingen statsform skänker en ofelbar borgen för r-ens obetingade herravälde Har. Hjärne. Mot allt förnuft och all r. Ett helt litet paradys av frid och r., som skall växa fram här på jorden, bara anarkisterna få makten Sven Lidman. Små arsteg från r-ens väg O. Enckell. I r-ens namn må sägas, att ~ K.-G*

Hildebrand. *Tron på sin egen saks r.* För att uppfylla all(an) r. göra allt vad som kan begäras, sin plikt och mer till. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Bibl. o. d. *Då frälste han oss, icke på grund av r-sgärningar, som vi hade gjort, utan efter sin barnhärtighet Bibeln.* En r-strängtan, vilken ~ N. Söderblom. **2)** Allmänne. *Blir för honom ett socialt r-skrav.* Hans stolthet och hans r-skänsla Birgit Lange, öv. *En handling, så bräddad av r-slidelse och självpuffring* ~ E. Kihlman. *Gripen av sitt r-spatos* ~. *Djäv och oförvägen, fylld av r-stro och segervilja* Signe Engström. — **Syn.** jfr rättfärdig. — **Rättfärdig**a, -ade, -as. Mest allmänne. *R-a ngn, sig (från en misstanke).* Söka r-a ngn's handlingssätt. *Saken kan icke på något sätt r-as.* *R-a sig (in)för ngn.* Att människornas vältalighet syftar till att r-a deras handlingssätt H. Hultenberg, öv. *De vill r-a sig för det, som massan gjorde i går och det som den kommer att göra i morgon* Göran Salander, öv. *Den gamla goda regeln, att man främst bör sträva till att slå fienden psykiskt* ~ r-ade sig ännu en gång Hj. v. Bonsdorff. *Estetiskt sett må Ibsens lyrik under åren omkring 1850 r-a* ~ uttrycket gymnastistpoesi E. Kihlman. **Syn.** urskulda, försvara, ta(ga) i försvar, frita(ga), rentvä, visa sin l. ngn's oskuld, ibl. överslåta u, berättiga, utgöra tillräckligt skäl, göra skäl för, ibl. visa sig vara riktigt l. det rätta.

-förstådd. *R. är satsen fullkomligt oangriplig. I sitt eget r-a intresse borde han ~ välförstådd.* **-haveri** se rätt- l. rätts- under rätt°. **-het**, -en. Skr., mindre vanl. *Skarp-het i förstånd och r. i omödlö Kellgren.* *Tvingas människor att göra det rätta och det goda, blir r-en vrång och godheten ond.* *Kontrollera r-en i uträkningen.* **Syn.** riktighet, korrekthet, (ibl. :) rättvisa, rättmätighet, ärlighet. **-kluden.** Oftare 'rätkluden'. **-leda** u. Skr. *Men nu ska man vara snar att förlåta och r-a med mildhet, och ~ M. Koch.* *Jag ber Gud, att Han måtte r-a mig.* *Männe inte hög bildning i regel torde vara en särdeles viktig förutsättning för att r-a den allmänna smaken?* Leon. Ljunglund 1928. *Den estetiska känslan, vare sig r-d eller missriktad R. Nordenstreng.* **Syn.** leda i rätt riktning l. till det rätta, handleda, vägleda. **-lägg**a u; -ning. Skr. Egentl. o. bildl. *Och efter bladens r-ande kan taxan omhäftas för hand med nål och tråd.* — *Från första början r-er monografen sin uppgift, då han ~ T. Fogelqvist.* **Syn.** ibl. tillrätalägga.

-mätig, -t, -are; [-en l.] rättmätligen; -het (-en). Ofta skr. **1)** *R. arvinge till ~.* *En r. fordran.* *Jag vet inte, om ditt krav är r-t.* *Försökte tillfredsställa varje r. värdjan.* *Icke ens de r-aste anspråk rönte beaktande.* *I r. harm.* *Berövas sitt r-a rov.* *Då arbets-*

klassen på det stora hela r-t krävde sin plats i solen C. G. Laurin. **2)** *Var som en stöld av något, som r-en bort vara hennes* Elswig Thunberg. **3)** *Som alltifrån begynnelsen rättmätligen varit hennes, om icke ~ Magda Bergquist.* *Tills jag släpptes från hans klor ej så litet men rättmätligen tillstuckad* Carl Ankarerona. **4)** *Beskyllningar och tillvitelser, vilkas r-het vi vägra att erkänna* E. Kihlman. **Syn.** rätt, rättsenlig, laglig, lagenlig, laga; giltig, befogad, berättigad. **-nu** (l. -nū). Även särskrivet. *Gärna skr. R. ha vi dem här.* *Nej, vi kunde r. gå i sjön* Harry Blomberg. *Dock, att slippa köksprocessen, / gifter jag mig väl r. C. V. Liedberg.* *R. är visan ute / med äderförkalkning och starr* Bo Bergman. **Syn.** inom l. innan kort, om ett ögonblick, 'när som helst', strax, genast, på ögonblicket.

-rädig; -het. *En r. domare.* *Och han har varit oss en r. och mild konung.* *En i all sin färd r-are människa torde man förgäves få leta efter* T. Segerstedt. *Klokt och r-t medla i saken.* — *Gjort sig allmänt känd för den mest skrupulösa r-het* Edv. Westermarck. **Syn.** rättsinnad l. -sinnig l. -sint, rättskaffen(s), rättänkande, rättänt, (omutligt) redbar, redlig, (botten)hederlig, sveklös. **-sin**nad; -ne (-t); -nig (-t, -are; -het); -t (=, -are; -het). **1)** *Magnusson, av bondestäkt och talande som en bonde, men väl begåvad, klok, r-nad, oförtruten* ~ H. Reuter-dahl. *Den r-nade, hederlige mannen* ib. **2)** *Naturligt r-ne* Per Hallström. *Uppfostrad i r-ne och ärlighet* S. Lagerlöf. **3)** *Om du är ren och r-nig* Bibeln. *Strängt r-nig.* *En r-nig husbonde.* *R-nige upphittaren bedes ringa till ~.* *Föra en r-nig vandl.* *Handla r-nigt (mot ngn, i en sak).* *Hur klasshatet och partiskheten hade förgiftat även eljest r-niga* C. G. Laurin. *De r-nigas rådd och församling* Bibeln. — *Den r-nighet, den längtan efter sanning och uppriktighet, som ~.* **4)** *Den fromme, r-te, i många stycken förtärlige jurist professor* Holmbergsson ~ H. Reuter-dahl. — *Hans naturliga r-thet och godhet* Karlfeldt. **Syn.** se föreg. **-skaff**en, -et; -enhet. Jfr det vanlige 'r-ens'. *Den r-na vandeln* Fredrika Bremer. *R-en är han och utan seek.* *De r-na, genomhederliga urinnevärnarna.* — *Utan fog var ej statsministerns tal om en r-enhet, som kan bli rätt-haveri* ~ Dag. Nyheter 1926. **-skaff**ens, =. Vanligare än föreg. *En r. man handlar redligt* Bibeln. *Så mycket bättre för de r. människorna* Öv. fr. E. Laboulaye. *Hon levde ett långt och r. liv* i Guds åsyn Anders Pers. *Att den onde kom och tog ~ de människor, som inte gick r. vägar i livet* Rosa Fitinghoff. *Att vi bor i en mer r. by än andra människor* H. Hultenberg, öv. — *En r-het, som aldrig dagtingade, aldrig köpslog.* **Syn.** se råträdig.

-skrivning; -slära (även bok); -sövning. *Han är svag i r. och ~ Stina Palmborg. I morgon ha vi r. i skolan. R. efter dikta- men. R-släran innefattar rättstavnings- och interpunktionslära. Syn.* ortografi; ibl. rättstavnings. **-sols**, adv. Medsols. *Red ~ som sed var, sin eriksgata r. genom landet V. v. Heidenstam. -stavjad; -ning (-en, [-ar]; -sfejd m. fl.). 1) Är du säker på att namnet är r-at? att du stavat namnet rätt. 2) R-ning. a) R-ningen hade alltid berett honom vissa svårigheter. R-ning och kommatering. b) En språkstrid liknande den gamla r-ningsfejden Har. Dahlgren. *Vårt land är nu delat i två r-ningsläger Sv. Akad. Ord-förteckning 1916. Svensk r-ningslära av C. J. L. Almquist, Sthlm 1829, ännu i senaste tid utkommen i nya upplagor. Invecklade r-ningsregler. R-ningsövning(ar). Syn.* jfr rättskrivning. **-ställ**a m. Skr. *Kindtänderna äro ~ r-da [ej snedställda som hos ~] Th. Högdahl. Säll. bildl. -tecknad. -tidig.* Ofta handels. *Tågens r-a framförande* Emil Sven-sens 1917. *Om r. leverans omöjliggöres genom iskinder å avlastningsorten* Lagen. *Det ut-skyldsbelopp, som icke r-t erlagts (i rätt tid)* Cirkulär 1932. **-trojende**; -gjen (-et, -nare; -enhet). Dels särsk. om muhammedaner, dels om 'ortodoxi' l. r-genhet i andra samfund l. överhuvud i åsikter. I. R-ende. 1) Såväl de gammaldags r-ende som mera modärnt tänkande stöjda sig i diskussionen om kvinnans ställning på koranens auktoritet Dagmar Berg. *De r-endes behärskare* kalifen; oftare 'de r-gnes'. 2) *Frågan sedd ur en r-ende rysses ståndpunkt* Jac. Ahren-berg. *En av våra mest r-ende marxister.* II. R-gen. 1) Jfr I 1. *Ej blott att äta och dricka utan också njutning och vederkvickelse av andra slag såsom rökning, bad, vällukter o. s. v. äro för den r-gne förbjudna under ~* Hanna Hindbeck. 2) *I skolen nu bliva r-gne kristne. Ortodoxien, d. v. s. r-genheten. — En av funktionalismens r-gnaste adepten. Han hade ju aldrig varit någon r-gen 80-talist* Erik Hedén. *Den socialistiska r-genheten* ib. **Syn.** renlärig, ortodox, 'troende', dogm-l. strängtstroende, bekännelsetrogen, dogmatisk, ibl. behård l. fanatisk. **-tänkande**; -tänkt [-are; -het]. 1) *I det dagliga livet r. män, vilka trodde sig under dessa utomordentliga omständigheter [under Dreyfus-processen] handla rättast genom att ljuga, förfalska och avlägga mened ~ C. G. Laurin. Varom alla r. medborgare ~ borde kunna förena sig B. Jalander. Hon var i hög grad r. och ~. En r. fyrtiöndring med något kapital önskar tankutbyte med ~. Det hedrar honom i alla r-s omdöme.* 2) *Jag vet, att du är godhjärtad och rättänkt, men ~ Joh. Sundblad. Syn.* se rättträdig.*

-vis, -t, -are. 1) *På det att du må finnas ~ r. i dina domar* Bibeln. *Att han städse*

varit r. och ordhällig mot dem Annie Furu-hjelm. *En r. domare är den yppersta lagen. Hård men r.* Hennes största förtjänst är, att hon är (omulligt) r. *En r. försyn har dock velat, att ~. Fälla en r. dom. Åga en r. sak. Tro på sin r-a sak. Lida ett r-t, sitt r-a straff. Det är icke mer än r-t, att ~. Rose-nins' och andra namn ha här skynt bort Wadströms, knappast r-t skulle jag tro B. Aurelius. Pröva r-t, att ~. Offer för en kolossal förljugenhet, då de inbillade sig arbeta för en högre, en lyckligare, en r-are världsordning* Marika Stiernstedt om bolsje-vikerna. *R-are är den förebräelsen, att ~ H. Reuter Dahl. 2) Ibl. även vard. T. e. R-a makter, så hemsk han såg ut! — Kan farbror säga va en r. klocka ä?* **Syn.** se rätt.

— (**Rätt**)vis|a, -an; -ekrav(et). 1) Som söker föregripa Guds r-a. *Han skall skipa lag bland folken med r-a Bibeln. Verklig r-a i Ryssland? Hans r-a är allmänt erkänd. Misströstande om att någonsin i hemlandet ernå (full) r-a. Skipa r-a mellan ~. En anda av r-a mot alla. Inse r-an av, i den avkunnade domen. Ha r-an på sin sida. Given den beträffade och torftige r-a Bibeln. I vilken r-as namn förhärjliga de allierade sina forna fiender och världsösar sina väner?* Öv. fr. Alex. Michailovitj. *Du kan inte hejda den revolutionära r-an!* Öv. fr. Boles-lavski. — *Ett gram guld väger mer än en centner r-a. Och var man vet, att r-an i denna världen köpes och säljes som Judas' själ* Öv. fr. G. Verga. *I krig sitter r-an i spjutänden. Ingen r-a i detta landet, sa räven, då han fastnade i saxen. Och det blev ett ordspråk, som ännu brukas, då man sade: »Kung Matthias är död och r-an borta» V. Langlet. Sådan var nämligen Trianon-r-an ib. 2) Märk särsk. Där var han oätkomlig för r-an, men alla hans ägodelar hade beslagttagits, och ~ Erik Nyström. Sina många mellanhavanden med r-an E. Sparre. Handha r-an. Låta r-an ha sin gång. Överlämna ngn åt r-an, i r-ans händer. R-an har långa armar. Muta r-an och rymma ur fängelset. Jag vill ha den skriftliga bekännelsen vederbörlligen undertecknad, för den händelse du skulle gå r-an i förväg [och ta livet av dig] Elis. Beskow. R-ans handlangare. Den straffande, den hämnande r-an. Hänsynslös, amerikansk lynchr-a A. Knöppel. 3) Friare. Hans r-a är alltigenom en poetisk r-a, alldeles som r-an bör vara Öv. fr. O. Wilde. *Jag medgiver gärna, att ett slags bokstavs-r-a skedde, men tillika skedde den största faktiska orättvisa och oklokhett* H. Reuter Dahl. — *Min resumé har naturligtvis ej kunnat ge full r-a åt talet, som ~ J. Lindskog. Översättningen ~ gör full r-a åt originalet. Gjorde full r-a åt en enkel kost. Låta ngn, ngt vederfaras r-a. Snarare**

sämre, om en vill hålla med *r-an* (vara rättvis) C. Larsson i By. **Syn.** se rätt³. — **Rättvislig^{en}**, adv. Mer säll. 'r-t'. 1) *R-en.* a) Som kyrkoherde i ~ åtnjuter han, *r-en*, den allmännaste tillgivenhet och aktning H. Reuter Dahl. Fast det *r-en* bort vara tvärtom I. Ljungquist. b) Men det får jag då *r-en* säga, att ~ J. Hemmer. *R-en* må sägas, att ~ Wilma Lindhé. Ehuru det *r-en* måste erkännas, medgivas, att ~. Men i fråga om lidandet bör och *r-en* tilläggas, att ~ N. P. Ödman. Det kan ej *r-en* påstås, att ~. Ingen kan emellertid *r-en* begära, att ~. 2) *R-t.* Säkert den överraskade vill rättvisligt ni tillge | först hennes tårar av smärta och nu ~ B. Risberg, öv. **Syn.** med all rätt, med fog l. skäl l. rätta, rätteligen, om man vill l. skall vara rättvis.

-**visande.** 1) För att erhålla en viss »r. kurs» G. Gartz. Inom sektorn 63 gr. — 21 gr., räknad från *r.* nordriktning Sv. Dagbl. 1925. En *r.* kompass. 2) En *r.* klocka. 3) Och den statistiska metoden har ~ visat sig mera missvisande än *r.* Emil Olson. Jämförelsen torde vara (tämmligen) *r.* **Syn.** (ibl.: rätt, riktig, som går l. visar i rätt riktning, 'rättvis'. -**vidja** *n*. Mest fri form. Att söka *r-a* ett människoöde. -**vända** *n*. Tanken att *r-da* bilden genom upprepad reflexion. Den genom det vänstra objektivet synliga bilden är *r-d*. Ett *r-t* avtryck av klischené B. Oldenburg. Hela skyltarbetet måste ~ göras i spegelmaner, d. v. s. bakfrån, för att te sig *r-t* på den ~ färdiga skylten A. Törner. — Ofta står framgången i *r-t* förhållande till den skamlöshet en streber utvecklar T. Segerstedt. — [I vilka Strindberg] yrkar på en »*r-dning*, så att det nyttiga [dit han icke räknar konst, poesi o. dyl.] kommer överst» Hj. Alving.

— **Rätta'**, substantiviskt (o. adjektiviskt). Blott i vissa prep.-uttr. 1) a) Draga *ngn*, *ngt* (*in*)för *r.* inför domstol. Ställa, stämna, föra *ngn* (*in*)för *r.* (*in*)stämna, lagföra, kalla till räkenskap, låta stå till svars. Stå, vara ställd inför *r.* Inställa sig för *v.* b) Ställa *ngn* till *r.* för *ngt* till ansvar. Gå till *r.* med *ngn* för hans handlingsätt. Gå med *ert* samvete till *r.:* | *nog* finner ni skuld i överflöd Mickel Räf, 1900. c) Facit. Krav utom *r.* eller genom *erinnan* lagen. Advokat T. Forssner, som talade om Advokatens verksamhet utom *r.* Sv. Dagbl. 1926. 2) Att tala dem till *r.* synes hoppöst E. v. Otter. Missröstade om att komma till *r.* med dem. Lätt att komma till *r.* med få att ta reson, komma överens l. reda sig med, ibl. få att rätta sig efter; kunna klara, reda upp, utreda, bringa reda i. Men med Elofsnäs måtte han väl komma till *r.* — Hjälpa *ngn* till *r.* ordna för *ngn.* Finna sig till *r.* (på det nya stället, i sin nya ställning). 3) Skaffa (*ngt*) till *r.* se 'till-

rättaskaffa'. Komma till *r.* återfinnas. 4) Han påstår med *r.*, att ~ med all l. full rätt. Med *r.* känna sig förbigången. Och detta med *r.* Det med *r.* fruktade Sydostbrottet ~ E. Sparre. Något som verkligen med *r.* tillkom honom (i egenskap av ~).

— **Rätta'**, -ade, -as; *r-a* till *n*, upp *n* se till-*r-a* *n* osv. I. Med anslutning även till 'rät'. 1) *R-a* på kroppen. *R-a* på ett led. Höger (, vänster) *r-a* er! 2) Han *r-ade* sin halsduk och vände sig bort J. Hemmer. Hon slätade till sitt lilla förkläde, *r-ade* på ryschet och ~ A. Sörlin. Och hattar *r-ades*, kappor aklades, och tiövingar trycktes i vaktmästarnas händer H. Berger. II. Blott till 'rätt'. 1) a) Man måste *r-a* honom, när han säger fel; annars kan han aldrig lära sig något. *R-ar* han mig, så gör han det lugnt och tålmodigt som en lärare A. Sörlin. [Som] vårdade sig om mig, *r-ade* och undervisade mig med vänlighet Har. Lindberg, öv. *R-a* sig själv. Icke låta *r-a* sig ta rättelse. b) »Nej», *r-ade* pojken, »hon lindar en knippa bild om deras hals» Sv. Folksagor. — *R-a* ett begänget misstag, en (felaktig) uppgift. En lättare överarbetning, i det att direkta språkliga eller sakliga, påvisbara felaktigheter ställatigande *r-ats* här och var O. Walde. *R-a* temaböcker, skrivböcker. Har du fått talen *r-ade*? Kriaböckerna hade han funnit omsorgsfullt och kunngit *r-ade* ~ Hugo Swensson. Sedan satte han sig att *fin-r-a* ib. Alltid vilja kritisera och *r-a* (på) allt man säger. Felet står icke längre att *r-a*. 2) *R-a* (sig) efter. a) Det har du bara att *r-a* dej efter å därmed punkt! Det *r-er* och packer eder efter! Jag *r-ar* mig fullkomligt efter dig i det fallet. *R-a* sig efter *ngns* önskningar, nycker, efter föreskrifterna, omständigheterna. *R-a* mun efter matsäcken ofta bildl. Så jag vet vad jag har att *r-a* mig efter. b) Ha en modell att *r-a* sig efter. Det l. han ä ingenting att *r-a* sig efter. Priserna *r-a* sig efter tillgång och efterfrågan. *R-a* sitt föredrag efter åhörarnas bildningsgrad.

Syn. I. rätta (upp *n*), rikta; ordna, ibl. sätta l. maka rätt, justera; II. 1) korrigera, tillrättaföra *n*, anmärka misstag l. fel (hos *ngn* l. i *ngt*); beriktiga, befria från fel, göra riktig, ibl. ändra (till det bättre, på), förbättra, avhjälpa, (ibl.) göra ogjord, återställa, ställa till rätta, påbättra *n*, råda bot för l. på, rucka på; 2) (av)passa (*n*), lämpa, foga, jämka (på), ställa, reglera, anordna; följa, iaktta(ga), böja sig, söka vara till lags l. göra till viljes, lyda, hörsamma, efterkomma, dansa efter (ngns) pipa, lystra (till), ge efter (för), falla u'ndan, villfara, tillmötesgå, ibl. 'kyssa riset'; ibl. lita på l. bry sig om; vara beroende av.

— **Rättesnöre.** Blott bildl. Tjåna till *r.* (för ~). Taga till *r.* Napoleons ord: stats-

mannen måste ha sitt hjärta i huvudet. *La- gen skall vara den rättfärdige till ett r., den orättfärdige till en varning. Du skall tro på den ene, odelbare Guden och på kora- nen, som är r-t till att nå fram till denne Gud H. Hultenberg, öv. Samt desslikes giva karlen några r-n med hänsyn till morgon- dagen E. Sparre. De r-n han fått för sin forskning och ~ A. Fjelner. **Syn.** (väg-) ledning, ledstjärna, (efter)rättelse, regel, efterdöme, förebild, mönster, norm, ibl. föreskrift(er).*

— **Rättar**e¹, -(e)n, -e. *Kria-, tema-, uppsatsr-e. En utmärkt r-e av modersmåls- uppsatser. En obehaglig r-e av andras fel. **Syn.** 'korrigering', tuktomästare, ibl. kritiker. — **Rättar**e², -(e)n, -e. Mer fristående till bet. **I.** Enkelt. Arbetsför- man vid jordbruksarbete. Vid större jord- bruk kallas gärna r-en befallningsman eller, i Skåne, ladufogde. R-e på en liten lant- gård. Patron skickar mig till lantbruks- skolan, för han vill ha mig till r-e Rich, Gustafsson. Den förre fördrängen eller r-en, som han kallades, när det skulle vara fint, hade flyttat Gust. Blidberg. Att två hos denne anställda r-e skola betraktas som för- män och därför icke få tillhöra arbetar- organisationen Sv. Dagbl. 1935. — Genom den vägledning, som av ungdomskonulenten (vnnndrings-en i Uppsala län) lämnas vid ~ Ups. Nya Tidn. 1932. **II.** Ssgr. Ex.: R-ebot- stad samt statbyggnader i mycket gott skick Anons 1916. På ett litet r-boställe uppe i Ångermanland W. Hammenhög. Det var bara r-familjen, som lät vänta på sig A. Frideen. R-far och r-mor hade en son i Amerika Birgit Th. Sparre. Om Farmor i blomlig hätta / och Farfar på långrock och r-krans (skäggrans blott kring haka o. kind) K.-E. Forsslund. R-laget vid Revelsta, dvs. hela gårdens arbetsfolk. R-lärtingar Nord. Fam.² Sade r-mor, i det hon ~ Amanda Kerfstedt. Mjölkkammarn och vävknammarn och r-erummet S. Lagerlöf. Utbildningsan- stalter för lantbruksarbetsförmän — de kal- las ~ ofta r-skolor ~ Nord. Fam.² Till- träda en r-tjänst vid ~.*

— **Rättar**e³svärd. Till 'skarprättare'. *En olycksbådande röst, / som talar om hans hädanfärd, / om galgar och om rättaersvärd Mickel Räf, 1900. — **Rättar**e⁴ting. Mer fristående bet. Hist. Jfr räfst II.*

— **Rätteligen**, adv. *Att en skyldighet, som r. dlåg staten, påbörjades enskilda ~. Den värld, där de r. alltid hört hemma. Och borde r. haft ytterligare ett par veckor på oss i land Sven Haglund. Om man en sådan dag ej r. borde gå till skogs i stället för att ~ E. Sparre. Dit hennes produktion enligt somligas mening r. hör. R. borde du ha stryk, när du ~. **Syn.** om allt vore rätt, i själva verket, egentligen, med rätta,*

rättvisligen, ibl. rättare. — **Rättelse**, -n, -r. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. **a)** Till r-s vinnande lagt. o. d. R. av ett gammalt missbruk. Fråga om r. i missräkning vid verkställt skifte lagt. Ha utvägen öppen att hos socialstyrelsen påkalla r. Att r. däruti blivit vunnen och ~. Som dagligen får utan r. och beiran utövas i ~. **b)** Ung nog att ännu ta emot r-r. Jag insåg, att ~ felan lågo hos mig själv, men förmådde icke göra någon r. Alb. Hallberg. **c)** (Göra) r-r i kanten, i manuskriptet. R-r och tillägg. Sända en r. till en tidning. Men redaktio- nen vägrade intaga r-n. **2)** Särbetydelse. (Vilket bör lända) till r. för alla de an- ställda. **II.** Ssgr. Ex.: Konjektyrer och r-förslag B. Risberg. Ett misslyckat r-för- sök. En r-lapp, som stacks in i exemplar- en ~ G. Castrén. Långa r-listor. R-medel korrektiv. Med anledning härav vilja vi r-vis meddela följande: ~. **Syn. I. 1)** rät- tande, beriktigande, tillrättaliggande, juste- ring, korrigering, revision, ibl. gottgörelse; anmärkt fel (ofta tryckfel); **2)** efterrättelse, ledning.

— **Rättighet**, -en, -er; -shavare (lagt. o. d.). **1)** Adelsn (fri- och) r-er. Ha r. till ngt, r. att ~. Skaffa sig r. att ~. Det är (helt enkelt) min r. En r., som ej kan från- händas dig. En oförtydlig, omistlig r. En godset åtföljande r. Uteslutande r. monopol l. privilegium. R-en att föreslå lagar. För att förskaffa sig större r-er. Tillskansa sig ökade r-er. Ta sig (obehöriga) r-er. Göra intrång på annans r-er. R. att välja riks- dagsman tillkommer ~. R-er och skyldig- heter. Aktenskapliga r-er. Åldersrättighet. Han disponerade jakt-erna över hela nej- den ~. Söka handelsr-er. **2)** Ibl. särsk. om sprit-er o. d. Och hemlighetsfullt med- förda flaskor — ty man hade inga r-er Dagmar Edquist (1932). Utskänkingsr-er. **Syn.** (laglig l. moralisk) rätt, befogenhet, 'lov', tillåtelse, ibl. privilegium l. företrä- desrättighet, 'fribrev', 'frihet', ibl. konces- sion.

— **Rättning**, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Vid r. av uppsatser, skrivböcker, tal, räkneböcker. Allt fick stå kvar utan r. i andra upplagan Alb. Engström. Ty det var för en gångs skull särdeles få r-ar att göra. Kria-, stil-, upp- satsrättning. **2)** Gymn. o. d. Jfr rätta² I l. R. (till) höger! Bataljonsexercisen med sin stränga r., linjenarsch och ~ G. Ceder- ström. — Även bildl. Och i sin uniforma skepnad och sin noggranna r. te de sig [de beskurna träden] nästan som en kolonn sol- dater på marsch ~ upp till ~ Sten Ham- marskjöld. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** Medan vi äro i r-stagen, begagna vi tillfället att ~ Vår Flotta 1935. **2)** Gymn. o. d. R-slinje. R-smarsch. Mittemellan de r-sraka häckarna av invä- nare, skolungdom och militär G. Hellström.

Sidomannen åt r-sidan L. Tingsten. **Syn. I.** 1) rättande, rättelse; 2) tillrättning av ed o. d.

— **Rättslig**, -t; -en¹. 1) Keinnans r-a ställning. Börjar kvinna anses som r. person, kan ~ Å. Holmbäck. Lämna den anklagade r. hjälp i målet. Anlita r. hjälp. Vädta r-a åtgärder mot ~. På r. väg. At-njuta r-t skydd. Ha att vänta r-t efterspel vid rådhusrätten. Stända r-t ansvar. At sådan laglös procedur / kan ingenting ge r. natur Mickel Räf, 1900. Ett r-t upprättat inventarium över samlingen. R-t fullmyndig. R-t förgriplig. Att judarna skulle få ett r-t trygghet hem i Palestina C. G. Laurin. 2) R-en. Har hustrun haft inkomst eller förmögenhet, som r-en varit undantagen från mannens förvaltning, skall ~ Deklarationsformulär 1917. R-en bestyrkta handlingar. Den Sonen gör fri, han är r-en fri S. Lidman. **Syn.** laglig, laga, lagens, lagenlig, rättsgiltig, enligt lagen, som lagen kräver, ibl. juridisk. — **Rättsligt**; [-en²]. Adv. Bibl. o. d. Väl den dig r-t fruktat! Ps. 24. Då jag ålskar de jordiska tingen för Guds kärleks skull, vilket är detsamma som att r-en ålska dem för deras egen skull ~ Öv. fr. Juan Valera. **Syn.** på (det) rätt(a) sätt(et).

Rättika (grav l. akut); -an, -or. Raphanus (särsk. sativus o. dess svullda underjordiska stamdel). **I.** Enkelt. Hos vanliga (trädgårds)-r-an (var. niger) är 'roten' kraftigt svällt, på ytan svart, till smaken skarp; blomorna äro som hos rådisan vita l. roserröda; åkerr-an åter (R. raphanistrum), ett ogräs i vårsädeskrar, har gula blommor. Sommarr-an har lösare, vinterr-an fastare kött. — Med huvud som en r-a, med ögon, smala, snälla, / han tronade ~ G. Ullman. För mig är ni lika vidrig som den bittraste r-a Öv. fr. Gotscharow. **II.** Ssgr ha rättik- l. rättike, ibl. även rättiks-. Ex.: Ehuru de giftiga slugsvamparna ~ ofta ha r-artad lukt L. Romell. Mellan ost, smör, ansjovis- och rättikassetterna. R-(s)bit. R-(e)-frö. R-(e)kniv. Obekaglig, r-lik lukt Nord. Fam.² R-(s)skiva. R-släktet Raphanus. Med skarp r-smak. R-sorter Lind-Liljewall.

Räv, -en, -ar. Vulpes. **I.** Enkelt. **1)** Vanliga r-en l. rödr-en (Vulpes vulpes) tillhör ett undersläkte av hundsläktet; fjällr-en (Alopex l. Vulpes lagopus) likaså. I motsats mot övriga hunddjur jagar r-en alltid ensam. R-ens vanliga föda är sorkar och möss och om hösten bär (ären rönnbär); särskilt då ungarna uppfödas, förgriper den sig gärna även på mindre vilt och på tamfågel. Folktron har nog en betydligt överdriven föreställning om r-ens slughet och list. Den gamla djursagan om r-en ('Mickel Räv'). **2)** Jaga r. R-en gick u'nder dvs. under sten l. i gryt. Gammat, ungräv. Strykräv. Tamräv. **3)** Uppfödningen

av r(-ar) som pålsdjur har på senare tid tagit mycket stor omfattning. R-arna ge i år 10 mill. kr.; redan 3,000 r-uppfödare i Sverige 1936. Svartmagad r. har svart färgton på baksidan; korsr-en har en mörk strimma längs ryggen och ett mörkt tvärband över bogarna; svart- l. silverräv är mer l. mindre rent svart med stor vit svansspets; blår-en är en fjällräv, som i motsats mot den vanliga — vitr-en — ické antar vit färg på vintern. Uppfödningen av ädelr-er — silver- och blår-ar — torde ~ Sv. Dagbl. 1933. **II.** I jämförelser, ordspråk o. d. samt friare o. bildl. **1)** Listig som en r. Ha en r. bakom örat vara illistig l. bakslug l. inte vara renhårig l. att lita på. Din r. biter inte min gås jag känner din list och skall nog akta mig. **2)** De äro suva, sade r-en om rönnbären (då han ej kom åt dem). Tod r-ar förliskas ej om samma höna. Den som kommer undan r-en, kommer ofta i gapet på vargen jfr t. e. 'ur askan i elden'. Du ser ut, som om du ätit upp nåddren för r-en ser aldeles utsvulnen ut. **3)** R-en raskar över isen se raska¹. **4)** Bildl. Gån och sägen den r-en, att ~ Bibeln. En listig gammal r. är han. Den bonnr-en! Å fassen, svarte gubbr-en, står då så te E. Sparre. **5)** Om skinnnet. Schalkrage av imiterad Alaskaräv Nord. Komp. 1916. Elfenbensr-ar, vårens modeskinn Sv. Dagbl. 1928. Vacker rökfärgad svenskräv, obegagnad, säljes billigt Annons 1932. **B)** Ssgr ha räv-; räva- blott i det folkl. 'rävamål'. **Syn.** mickel (räv); listig person, (ill)slug rackare, ibl. 'tjuvgubbe'.

— **Rävaktig**, -t, -are; -het. Nästan endast bildl. (om listighet). R. slughet, finurlighet. Ett slugt, r-t utseende. Med lismande, r. röst Ane Randel. Det falska, r-a smilet. Log ett r-t leende. Lite r. har han alltid varit. — Bland annat beskyllde de honom för r-het O. Vesterlund. **Syn.** bakslug, småslug, illistig, ibl. lismande o. opålitlig. — **drev**, jäg. Långa, vackra r. -farm. Rävård. Pålsdjursuppfödningen, som startades av Charles Dalton 1887, har spritt sig vida; i Sverige anlades den första r-en år 1925. -fångare; -st. Som r-are med sax L. Munsterhjelm. -fälla. -gift. Räv-kaka (stryknin) användes ffordom som r. -gillr-are; -ing. -grop fångstgrop för räv. -gryt rävla. -gård; -sägare. Landafors r. Annons 1929. R-sägaren Gösta Caroli i Storrveta har försatts i konkurs 1930 -hagel. -han(n)e. -hona. -hund. 'Engelska r-en' är en stor, grov stövarhund. -jakt. -jägare. -kakla; -eextrakt; -eträd (Strychnos nuxvomica) m. fl. Fröet av r-eträdet; även om giftet o. drogen (stryknin). -knepp. Janson anade r. och ~ Alb. Engström. Avslöjat alla hans r. och ställt honom vid skampden Elis. Högström-Löfberg. -konst(er) räv-

knep, rävstreck, 'rävspel'. -**krage** t. e. på kappa. -**krok**. Mest plur. Jfr rävkonger. -**kula**. Mindre vanl. för 'rävlya'. -**kull**. *En r.* på 6 ungar. -**leende**. Och *r-t* på de nästan linjetunna läpparne H. Wrånér. -**lik**; -**nande**. *R.* slughet. — *R-nande hund.* -**lo** se lo'. -**lya** rävgryt. -**mark**. Jäg. *God(a) r(er)*. -**mjök(störel)**. Euphorbia peplus (ett 'vårtgräs'). -**pass**. Jäg. Ett utmärkt r. -**päls**. Ofta i liknelser l. bildl. *Fastän räven är slug, säljas dock flere r-ar än åsnehudar. När ej r-en räcker till, fästes ulvskinnnet vid går det ej med list tar man till våld.* — Om person. *Den gamla r-en!* -**rik**. *R-a*, men delvis ganska hårdjagade marker J. Möllersvärd. *Den allra r-aste marken* ib. -**rumpa**. Vard. Även namn på Equisetum arvense (åkerfräken). -**röd**. *Den r-a, långsvansade skogssorken ~ E. Rosenberg. R. till färgen. Strök upp sina r-a mustascher och ~ Arthur J. Jacobsson.*

-**saga(n)**. Sagan om Reineke Fuchs (Mickel Räv). -**sax**. Även bildl. *Vittja sina r-ar. Harsvansen kommit i r-en, är intet annat att göra än bita den av. Man fångar inte så lätt en loppa i en r. 'Dan'. För att hon hade klarat sig undan äktenskapets r.* Karin Boye. -**skinn**. **I**. Enkelt. **1**) På marknaden, där bönderna komma med knipper av r. hängande över axlarna. *Längre fram på hösten, då r-en bli fullhåriga* L. Munsterhjelm. **2**) Nej, här räckte inte lejonhuden till, här måste skarvas med r. Har. Hornborg. **II**. Sgr. Ex: Mössor nedtill kantade av en bred r-sård. *R-skantad mössa* Gust. Bolinder. *R-skrage. R-späls. I sin stora svarta sidenpäls, gjord av trettio r-srygggar* Elsa v. Born. -**skrik**. Och där hörer strax ett par ilska r. -**skötjare**; -**sel**. *Mr Klintberg blev detta år r-are på en farm* G. L. Dahlin. -**slag**. Jäg. *Pang fick r. och försvann i skogen* J. Möllersvärd. Och tog an *r-et* med full hals E. Sparre. -**slug**; -**het**. *Med ett r-t flin* Gust. Johansson. — *Hans plirande blick hale ~ fått en alldeles särskild glimt av r-het* Gust. Hellström. -**spel**. **1**) Ett så bakslut och politiskt fördömligt r., som bondeförbundet här gjort sig skyldigt till ~ Sv. Dagbl. 1933. **2**) Spel (på ett litet bräde med flyttbara 'pjäser') där 'fären' skola söka stänga in 'räven'. Droskuskarna spelade r. på Brunkebergstorg 'Hasse Z.' **Syn. 1**) (illistiga) ränker, rävkonger, rävstreck. -**spår**. -**stank**. *En farm, där r-en slog i näsan, så att man nös.* -**streck**. Rävkonst(er). Hade som vanligt försökt något litet r., men misslyckats. -**svans**. Även om en del växter, t. e. Amaranthus.

-**tik**. Rävhona. *En liten r. med fullhårig och vacker päls.* -**tjut**. -**ung**e. *Vi hörde honom mumla: Om jag också ska röka ut er som r-ar, så ska ni fram A. Hallner. Enfaldig som en sju års r-e.* -**uppfödare**.

Antalet silverrävsfarmer i Sverige torde f. n. vara omkr. 80, och antalet stambokförda råvar är 581, meddelar ordf. i föreningen Sveriges r. jan. 1929. Sveriges r-s riksförbund har nu konstituerats febr. 1930. Redan 3,000 r. i Sverige Sv. Dagbl. okt. 1936. -**valp**. Oftare 'rävunge'. Och rävesan och hennes r-ar äto, så de voro nära att spricka Fr. Böök. -**vittring**. Jäg. *R-en låg kvar i slaget tillräckligt för Dons fina näsa A. Knöppel.* -**ögla**. *Kisande med sina klipska, luriga och muntra r-on* Sv. Lidman.

— **Rävamål**. *Folk. Gå ni till köket och få dig ett riktigt r., sade Stor-Grubben till sist och ~ Astrid Våring. [Så att måsarna] kunde passa på och få sig ett r. av de strömmingar, vilka sluppo ur gårnen vid upptagningen* E. Sparre. **Syn.** 'bukfylla'.

— **Rävesja** (grav); -**an**, -**or**. *Folk.*, mindre vanl. *R-an* och hennes rävalpar Fr. Böök. **Syn.** rävhona, rävতিক.

Röd, -(e)t [l. -n], = l. -n [l. mkt säll. -r]. *Bibl. o. ofta skönl. 1) Vallgossen skar sig en pipa av rö Elis. Brähler. Och han var ännu svag som ett rö Sally Salminen. När jag är död, en dröm är slut, ett rö är brutet ner ~ Joel Rundt. Lik ett svagt rö, rört av vinden. Ett bräckligt rö. Böja sig, vugga, skälva, skaka som ett rö i stormen. — Då privata jätteföretag vacklat hit och dit som torra rö för cyklonen A. Örne. — De starkaste masteru knäcktes som rön, och skrovat kved i fogarna R. Josephson. 2) Honom, som försäkrat sig icke vilja sönderbryta en förbräkad rö eller blåsa ut en rykande veke 'Sigurd'. **Syn.** (vass)rör.*

Röck(o) se rycka.

Röd (d ofta stumt i smtl.), rött, -are. **A**) Enkelt. **I**. Mer egentl. Skiftningarna äro många; jfr t. e. r-a vinbär, r. om kinden (av hälsa, kyla, blygsel, iver, vrede), rött hår, r. näsa, r. boskapsras osv. **1**) Ex. ordnade alfabetiskt efter substantiven. *Bunden i rött (schagräng)band. Skriva med rött bläck. R-a boken dels om Johan III:s liturgi; dels om adelskalendern. Vid Narra undfick jag r-a dopet (blods-dopet) T. Petre. R. flagg(a) t. e. brandflagg l. utmanings- l. stopptecken. R-a(ste) guld(et) lyste i bergakungens sal. Skogens r-a guld lingonen. 'R-a halvmdnen' motsvarar i muhammedanska länder vårt 'R-a korset'. Den r-a hanen vådelden, lågorna. R-a havet 'r-a' obetonat. Blöda sitt r-aste hjärteblod. R-a hund en utslagssjukdom. R. och fnsag, r. och blomstrand hy. Strävt rött hår. Skärt r-a kinder. Verka som ett rött kläde på en tjur. En r. ko. Svenska R-a korset, från 1886 till 1915 nämnt Sv. föreningen R-a korset. R-a korsets kvinnliga sjukvårdstrupper. Fisk, som är r. i köttet, med rött kött. R-a ladan vid skogsängen. Stirra som en ko på en r. laduvägg. Rött ljus. Läppar, som färgats r-a med*

läppstift. *R. metall* brons, koppar o. d. *R. näckros* särsk. om en varietet av den vita. *R. näsa kan man få av frost, grubbel, sprit.* Under örnnäsan, som var litet *r-are än vad som tydde på en oklanderlig diet* H. Mörne. *Den r-a rasen* indianerna. *R-a rosor.* *R. sammet.* *Rött siden.* *R-a skenet* r. himmel orsakad av stark förorening av atmosfären gm stoftpartiklar (särsk. starkt 1883). *De ä som röa skynket, som ett rött skynke för honom* gör hm ilsken (som en tjur på ett rött kläde). *R. snö* orsakad av en alg. *R-a sobrosor.* 'Svenska *r-a stjärnan*' förening för vård av hästar i krig (stiftad 1917). Uttrycket 'den *r-a träden*' i betydelse av 'det genomgående (o. sammanbindande)' återgår på Goethes bildliga användning i *Die Wahlverwandschaften* av den *r-a träd*, som finnes i allt tågvirke tillhörande engelska marinen. *R-a viner.* *R-a vinbär.* *R-a ögon* t. e. som kaniner; ibl. rödkantade l. rödsprängda. 2) Med prep.-uttr., i ordspråk o. jämförelser osv. a) *R. av iver, av ansträngning(en).* *R. i ansiktet av blygsel.* *R. ända upp i flinten, upp över örönen.* *Ilsket r. Blossande r.* *R. (och varm) om kunden.* b) *I dag r., i morgon död.* c) *R. som blod, en tupp, en kalkon, en kokt kräfta, en ros, en pion.* *R. som en trumpetare i ansiktet* Maur. Norlin. 3) Rött = röd färg. *Stryka på med rött.* *Turkiskt rött, en äkta färg på bomulls garn.* *Garn, som går i rött.* *Innan aftonhimlen ännu gått över i rött.* 4) Som sista ssgsled. *Bjärt-, blek-, blod-, blygsel-, blå-, brun-, cinnober-, djup-, eld-, frost-, glöd-, granat-, grå-, gul-, gyllen-, hallon-, hummer-, hög-, infra-, kanel-, karmosin-, klar-, knall-, koppar-, korall-, kräft-, körsbärs-, lack-, lax-, ljung-, ljus-, mahogny-, matt-, mönje-, mörk-, orange-, persiko-, pion-, purpur-, rosen(de)-, rost-, rubin-, räv-, scharlakans-, skär(-), smink-, smultron-, svart-, tegel-, tomat-, ultra-röd.*

II. Friare o. bildl. 1) Ngt vard. »*Inte så mycke som ett rött kopparöre!*» sa hon C. W. v. Sydow, öv. *Ägde inte ett rött öre* W. Walfridsson. 2) Skönl. *Gick ~ i lyckans r-a land* O. Rydqvist. *Vår lyckas r-a sekunder* Ellen Lundberg-Nyblom. *Än mörkt i moll, än åter / r-aste* dur P.-U. Bolinder. 3) Ofta smtl. Ifråga om snabbhet. *Att steka pastorn levande och det i r-a rappell* Paul Lundh. *Upp och ut det i r-aste rappell* S. Dahllöf. *På två r-a minuter* Pelle Molin. *På fyra r-a minuter* H. Wrånér. *På, inom två, några r-a sekunder* var allt ordnat. *Tomt i [sy]ateljen på ett rött ögonblick* Estrid Ancker. *Ja då, och det på r-a manganen, om det kniper* S. Siwertz. 4) 'Se rött' (av ilska). *Ty nu rann sinnet på fru Helen och hon såg rött och ~* Hj. Bergman. *Såg rött för ögonen och slog besinningslöst till* Sven Stolpe. 5) Politiskt o. d. Mest

ifråga om socialistiska riktningar, särsk. kommunism l. anarkism (bolsjevikerna); tidigare även om lindrigare 'rödhet'. a) *R. till (sina) åsikter.* *Till en början fräsande r., sedan moderatare.* *Verdandister kallades i Uppsala vid den tiden ett slags r-a tändstickor* med gröna huvuden. *En smula r. har han alltid varit.* *Snarare vilde än r., i varje fall icke socialist.* *Kämpade mot de r-a i Finland 1918.* *Våra egna r-a, hemmar-a.* *De r-astes stamtillhåll* E. Diding. b) Röd + subst. *R-a armén* t. e. i Ryssland, Spanien (1936) osv. [*Sovjetregeringen som av Finland sökte göra*] en r. buffertstat B. Estlander. *R-a fackföreningsinternationalen* kommunistisk, bildad 1921. *Därigenom att socialistiska internationalen valt den r-a fanan till sitt internationella fälttecken* J. Landgren. *Har ni inte märkt, mina herrar, hur de r-a fanorna falnat och blivit gråa trasor* V. v. Heidenstam. *Kamp och äventyr i r-a Finland, Hfors 1918.* *R. front* kommunistiskt lystringsord; även namn på kommunistiska organisationer. *R-a garden* förband av väpnade kommunistiska revolutionärer t. e. i Ryssland 1917 o. Finland 1918. *R-a hjälpen.* *Och lågorna belysa grant den r-a kulturen* B. Gripenberg. *En hemsk figur i r-a rörelsen* B. Estlander. *En ung man med själen lika r., som frasen var svarvad och ~* E. Wästberg. *Att rida spärr emot 'det r-a spöket'* Magn. Elmblad (1887). *R-e tsaren prisar högt femårsplanen* (Stalin) Ups. Nya Tidn. 1933. *Socialist av r-aste* ullen Ola Vinberg. *Plan för ett nytt rött undermeringsarbete i Finland* dec. 1918. *Det r-a upproret, där visserligen pudeln var vår egen, men kärnan den ryske Mefisto* B. Estlander. *Södra Finland under det r-a väl-det* ib.

B) Ssgr ha i regel röd-, pres.-part. därjämte ibl. rött-. Märk även ordfognings-ssgr som 'rödakorssystem'. Av de mkt vanl. adj. på -ad o. -ig (rödfärgad osv.) samt partipen upptas nedan blott ett urval.

Syn. (ibl.): karmin, scharlakan, purpur, koppar- l. bronsfärgad, skär, orange, rosen(de)-; blomstrande, rosig, rodnande; brinnande; glödande; (förr:) frisinnad, liberal, vänstersinnad, radikal, socialistisk; kommunistisk, bolsjevikisk, anarkistisk.

— **Rödaktig**, -t, [-are]; -het. *Unga [kal-kon]tuppar hava r-a fötter, gamla grå sådana* Ekenberg-Landin. *Med ~ fräknar och r-t hår* M. Lybeck. *Täckt av r. sand, som syntes ännu rödare i solnedgångsglöden.* -**alg.** *R-erna* (Rhodophyceæ), en algklass i ofta praktfulla nyanser av rött, purpur, blågrönt l. violett. -**anlupen.** *Ett vackert, ofta r-et gräs ~* Kjell Kolthoff. -**arv**, -en. Anagallis arvensis. *R-en, stundom ogräs i trädgårdar, har små vackra röda blommor i bladvecken.* -**ben**a, -an, -or; -ebo l. -sbo osv.; -ad.

En snäppa (*Tringa l. Totanus totanus*). *R-ade snäppan*. -**bet|a**. Beta vulgaris var. rubra. Växt o. dess uppsvällda rot. **I**. Enkelt. *I* s. ö. Europa och Ungern odlas *r-an* i stor utsträckning och ingår som en viktig del i den vanliga födan. Hos oss användes *r-an* huvudsakligen som sallat, t. e. till sylta. Kokta och skivade *r-or*. *En ~ oformligt fet herre med en näsa som en r-a* Har. Hornborg. **II**. Ssgr ha rödbets-. Ex.: *R-sfläckiga dukar Harry Blomberg. Odling av r-sfrö. R-srekord: en r-a på 4 kg. R-ssoipan blir lillrysk, om man tillsätter en korvbit. Biff à la Lindström med små potatis- och rödbetstärningar.* -**bladig**; -het. *De r-a varieteterna av våra lövträd B. Lidfors.* -**blind**; -het. *Den r-e ser rent rött som mer eller mindre mörkt grått; för honom äro färger i vilka rött ingår ljussvaga.* -**blommande**. *R. hagtorn.* -**blommig**, -t, -are; -het. **1**) Mer egentl. **a**) Arten är *r.* och *~*. **b**) *R-a* täcken, tapeter. **2**) Bildl. Huvudbet. *Frisk och r. kom hon instörtande genom hallen. R. i ansiktet. R-a kinder.* **Syn.** rödblommande; 'blomstrande', rosig, med friska röda kinder, rödkindad, rodnande (av hälsa). -**blond**; -het. *Med sitt r-a, burriga hår och sin nätta figur S. Siwertz.* -**blå**. *En starkt färgande, r., sötsyrlig saft Nord. Fam. Frostbitna örön, r. nästipp och ~ Elin Hök.* -**blårja**, -an, -or. *Melandrium rubrum, r-an, sköt stolt i höjden och skuggade primulor och vilsippor Alb. Engström.*

-**bok**. Namn på vanliga boken (*Fagus silvatica*) med syftning på vedens färg (o vit-, dvs. avenbok). *Hall- och biblioteks-möbler: Bonad r.* -**brokig**; -het. Ofta om nötboskap. *Ett sådant förädlingsarbete ~ leddes av Avelsföreningen för R. S. B. [r. svenska boskap], konstituerad 1891, tills denna ras uppgick i 'svensk röd och vit boskap'; färgen var helt röd eller r. — En lös, r. sandsten C. T. Holmström. R-a trasmattor.* -**brun**. *På aftonen hängde r-a, otäcka moln över bergen, och ~ Sven Hedin. Klädd i en r. yllekofta. R. häst. Skifta i r-t.* -**brusig**, -t, -are; -het. *Ett av både vind och öl r-t ansikte. R. i ansiktet.* **Syn.** röd o. väderbiten, rödmosig, fnasig o. blossande röd, rödfnasig. -**bräckt**, =. Fackl. Järn, som vid rödgödning får bräcker i kanterna eller brister sönder, kallas *r.* -**brän|na**. Subst. (jfr solbränna) o. verb. Vanligast som part. perf. *Det av sol och vind r-da ansiktet A. Knöppel.* -**bröstad**. *Domherrarne ~ sutto r-e och uppurrade och ~ Amanda Kerfstedt.* -**byx|a**; -ad. *Franska militärens allbekanta r-or. — Om jag ser en av de där r-orna komma in, så ~. — De små r-ade soldaterna från Auvergne C. G. Laurin.* -**bårdig**. *R-a handdukar.*

-**fin|ne**; -sk. Särsk. vid frihetskriget. -**flammig**; -het. *R. hud, hy. R. på kin-*

derna. — En r-het beroende på alkohol. -**fläckig**; -het. -**fnasig**; -het. *En liten gumma med ~ r. hy S. Lagerlöf. R. om näsan. Ett r-t ansikte.* **Syn.** ibl. rödbrusig. -**frackad**. *R-e stallknektar.* -**frusen**. För att blösa i sina *r-na* fingrar Jeanna Oterdahl. -**färg**; -|a (-are; -ning). **I**. Röd-färg. Särsk. om mindre ren järnoxid ofta nyttjad till bstrykning av ohyvlat trä. **1**) Enkelt. *Falu r. Den var hög, med smal gavel, r-en hade nästan gått ur ~ Pär Lagerkvist. Stryka logen med (vanlig) r.* **2**) Ssgr ha i regel -s. Ex.: *La ~ ifrån sig r-sborten ~ S. Lagerlöf. R-sgryta. Ett spann tjära i den ena handen och en r-spyts i den andra T. Fogelqvist. — R(-s)strukna stugor.* **II**. *R-a. Vanl. mindre inskränkt till bet. än I.* **1**) *Bl. a. r-ar* man tomater och bleker selleri på kemisk väg 1931. *Som ej r-ar blött eller blåfärgar rött lackuspapper. Och av blod r-ades marken B. Risberg, öv. De karaktäristiska r-ade svenska bondstugorna.* **2**) *Kringvandrande sotare och r-are, som ~ Tidn. Upsala 1920. — Kommunistiska r-are i farten i Stockholm Ups. Nya Tidn. 1934 (jfr rödmåla). — Pris per löpmeter för fullt färdigt plank, med inberäknad r-ning av detsamma ~*

-**gardist**. **1**) T. e. i Ryssland o. Finland. *R-er mot skyddskräster. Bolsjevismens klgrisar, r-erna A. Karlgren (1925).* **2**) *Hon är r-brud, den stynan J. E. Rosberg. En r-ledare Björninen, som anhöllits för stöld Ackté-Jalander.* -**glimmande**. *R. vin.* -**glänsande**. -**glödande**. *Vid den r. kaminen. R. malm. Göra livet till ett r. helvete. — Der r. ansiktena. Den r. aftonsole.* -**glödg|a**; -ning(shetta m. fl., fackl.). **1**) Egentl. *Innan järnet r-ats ~. På glasets utomordentliga seghet vid r-ningstemperaturen beror glasblåskonsten Nord. Fam.²* **2**) Bildl. *Eugen Sue predikade en r-ad socialism Fr. Böök. Med r-at nit.* -**gnistrande**. *R. rubiner, vin.* -**granit**. *Block av r.* -**gredelin l. -gredelin**. *Blev lika rödgredelin i ansiktet som ljuven ~ S. Lagerlöf.* -**grå**. [*Tallbitsägg*] *ljusst grönblå med r. och svartbruna fläckar E. Lönnberg.* -**grät|en**. *De r-na ögonen C. J. L. Almquist. Anna-Lisa satte opp huvudet, alldeles r-en Laura Fitinghoff.* -**grön** röd o. grön. -**gröt**. (Dansk) frukt-l. bärkräm. -**gul**. *R. som en pomerans. Pälsen har en r. skiftning ~.* **Syn.** orange-färgad). -**hake(sångare)**. Jfr (det ovannligare) rotgel. *R(-sångare)ns täcka strof.* -**het**¹, -en. *Mindre vanl. Egentl. o. bildl. Föregicks av ett rykte om sin oerhörda »r.» G. Uddgren.* -**het**². *För att stenarna skulle bli riktigt r-a S. Siwertz. — Det vore väl själva r-a, om icke ~ Per Hallström.* -**hyad**. *Denne ~ r-e gamle toddyfarbror B. Gripenberg, öv.* -**hyllt**, =. *Ett ungt, ljusst, r. ansikte M. Koch.* -**hår|ig**; -ighet; -ing (-en,

-ar). *Hon upphörde aldrig att sörja över att hon var r-ig, hur modärnt det 'rödblonda' än blivit.* — *R-ingar ha ofta fin hy.* -**hätt|a**. Om barn i röd hätta, om fåglar o. om en sort rikblommande rosor ('r-eros').

-**kantad**. R-e ögon. -**kindad**. Ung och r. Varm och r. av arbetet. R. som ett vinter-äpple. — *Den r-e japanska apan T. Gislén.*

-**klint**. Centaurea jacea. -**klädd**. Den r-e hisspojken 'Hasse Z.'. -**klöver**; frö m. fl. Trifolium pratense. Odlar r. Korna ä i r-n! *En r-stams odlingsvärde.* -**krit|a**. 1) Enkelt. R-a användes som skriv- och pastellkrita. R-a för konstnärer och hantverkare. Tecknad med r-a. Den med r-a ditskrivna siffran ~.

Goda r-or r-spennor. 2) Sgr. Ex.: *Hannes Finusson enligt en r-steckning av ~ A. Hj. Ugglå.* -**kull|a**; -ig. 1) Svärdsjö r-or, tillhörande en gammal, svensk, röd, kullig boskapsras. Intet avelscentrum för r-or Sv. Dagbl. 1919. 2) R-ig svensk boskap H. Jublin Dannefelt. -**kål**. Jfr kål I 1. En form av huvudkål. Kotlett med r. M. Rogberg. -**känslig**; -het. Fotogr. Se färgkänslig. -**lacke-rad**; -ing. R-ad byrå, bricka. R-at trä.

-**lakan**; -sväv m. fl. Även 'röllakan.' En allmogevävnad med ripsartat utseende, mönstrad i flere färger (ofta i kvadratiska rutor l. vigglikt); inslaget inplockas för hand o. täcker varpen. *Vagnsdyra i r.* Lilli Zickerman. *Nöthärsgrön ~ i alla smattorna* Eva Ödlund. -**lera**. Ldls. 'Järnhaltig' röd l. brunlert lera. -**lett** l. -**lätt**, =, -are; -het. 1) Ex. med e-. *Hans finniqa, starkt rödletta ansikte* Fanny Alving. 2) Ex. med ä-. *Rödlätt som en dockpojke* Alb. Engström.

Ännu r-are vid sinnesrörelse C. G. Laurin. *Med r. hy.* **Syn.** röd(aktig), rosig. -**lila**, subst. o. adj. 1) Klänning i r. med ~. 2) En låg art med r. blommor. -**lätt** se rödlett. -**lök**; -(s)smak. Allium cepa. Växt o. 'lök'. R-en nyttjas som krydda. *Stekt biff med r.*

-**mog|en**. R-na bär. -**mosig**; -het. 1) Fläckig av de r-a hallonen. 2) Huvudbet. *Ett ganska r-t ansikte, som angav, att ej heller hon föraktade starka varor* F. U. Wrangel. **Syn.** 2) alltför rosig l. blomstrande, rödbrusig. -**moss|a**. R-or och vitmossor (Sphagnumarter) utgöra de hurudsakliga beståndsdelarna i våra torvmossor. -**mylla** lant.

-**myr|a**. Vanl. om en ettermyra (Myrmica rubra) men ibl. även om stackmyran. -**mål|a** m; -are; -eri; -ning. *Att postmästarren lättit r-a sitt svinhus* A. Hallner. *En r-ad stuga med vita knutar.* — *Tomatfärgade kinder och r-ade naglar* Dagmar Berg. — *Han ä römälare [på landsbygden].* — *Kommunistiskt r-eri hos tysk konsul [i Aalborg]* 1933. R-ning på misshagliga borgarhus.

-**mön|ja**, subst. o. verb. Plåttad, struket med r-a. — *En helt vanlig r-ad stuga* J. Hemmer. R-ade [minor] Evert Taube. -**nackad**. R-e törnskatan. — R-e, flåkiga

herrar Marg. Frölich, öv. -**nupen** t. e. av kylan. -**näbbad**. *Det r-e storkparet, som ~ C. G. Laurin.* R-e tårnan zool. -**näst** (långt ä); =, -are; -het. Säll. 'rödnäsig'. *En liten frusen, r. pojkasker. Denne r-e gamle toddy-farbror.* -**och vit|randig**; -rutig m. fl. R-randig markisväv. — R-rutiga schaletter. -**ockra** se ockra².

-**penn|a**. 1) För ritning på hårda föremål ~ användas r-or, utskurna ur ren, strålig hematit Sv. Uppslagsbok. 2) Använd till rättelser, strykningar o. d. *Och r-an hade anställt verklig storslakt bland de farliga språkliga exemplen* A. Karlgren. Bruka r-an vid genomgången av ett manuskript. -**peppar** se peppar I 4. -**plister** se plister. -**poler|a** m; -ing. R-ad koppar. De r-ade naglarna Emil Cedercreutz. -**prickig**; -het. R-a foreller. R. näsduk. -**päls**. Binamn på 'räv'. *Fått skjuta två granna generalbommar på ren* E. Sparre. -**päron**. Särsk. om 'syllpäron' med rödaktiga skal. *Grännar.*

-**raggig**. En ~ r. stövare Ad. Johansson. -**randig**. R-a gardiner, karameller. -**rockad**. *Och de från kapten Marrytas sjörömaner välbekanta r-ade marinsoldaterna* Axel Klinckowström. -**rosig**. Den stora r-a tekannan Ebba Atterbom, öv. *Vackra r-a kinder* S. Lagerlöf. -**rutig** t. e. bomullsklänning, slips. -**rysk** o. -**ryss** bolsjevik(isk), sovjetrysk o. sovjetryss.

-**skiftande**. R. ljunghedar och tallmoar. -**skimlig** o. -**skimmel** om rödgrå (skymlig) häst. -**skimrande** t. e. som koppar l. om aftonhimmel. -**skinn**. (Romannamn på indian. R-en hos Cooper. Där ~ några hundrat, helt fredliga r. finnas kvar K. Zilliacus. Denna r-sppilla, som värdades av regering och turister i sina reservationer H. Mörne. -**skymlig** o. -**skymmel** se rödskimlig. -**skägg**; -ig. R-et förvred munnen till ett elakt grin ~. Dessutom var han r-ig och snugg och ~. -**sminkad**. Starkt r.

-**sot**. En infektionssjukdom i tjocktarmen med smärtsamt blodig avföring. Den hos oss vanliga r-en beror på baciller, den tropiska r-en på en 'amöba'. R-en, som på den tiden gärna slog sällskap med krigshärarna ~ S. Lagerlöf. — R-sepidemi i Falköping orsakad av vatten 1932. **Syn.** dysenteri. -**spott|a** l. -**spätt|a**, -an, -or. Pleuronectes platessa (en flundrefisk). Sgr kunna ha -e, -s l. sakna 'bindeljud'. I. Ex. med o-.

1) *Det är flatfisken, enkannerligen rödspottan, som är huvudfisken här ~ S. Barthel. En svartglänsande r-a, med de karaktäristiska röda fläckarna bleknade i kokningen och skimrande vit i köttet.* 2) R-fisken ~ innanför Skagen Nord. Fam.² *En del r-ehonor* Naturens liv. II. Ex. med ä-. 1) *Röd-spättan föremål för utplantering* 1933. *Sverige ansluter sig till r-efördraget ~ för fredning av r-a och skrubba i södra Östersjön* 1928.

2) En r-hona kan under en lekperiod lägga ett par hundratusen ägg ~ E. Lönnberg. — R-efilé. R-efisket. R-eyngel. — R-sfilée i sds 'hollandaise'. -**sprit**. Rödfergad denaturerad sprit. R. till bränsle, tändnings- och rengöringsändamål försäljes numera utan inköpsstillstånd hos ~ 1930. Slogs sanslös av två luffare, som han bjudit på r. 1932. -**sprucken** hy, hud. -**sprängd**. Hans r-da, mörka ögon ~. R-da portvinskinder. — Solen sjunker ~ bakom r-da skyar E. Norling. Blodapelsinen, en kulturvarietet med rött eller r-t kött. **Syn**. in sprängd med röda fläckar l. strimror. -**spätta** se rödspotta. -**stjärt**; -(s)art m. fl. Phœnicurus o. särsk. Ph. phœnicurus (vanliga r-en). R-en (som f. ö. tillhör tättingarna) går hos oss ända upp i fjällens björkregion. I en unggran ~ satt vörnattens egen sångare, r-en, och ~. — De vackra r-hanarne äro riktiga ottefåglar G. Kolthoff. -**strimmig**; -het. R. marmor. R-a kinder. -**stryka** n. Stallet behöver r-as. — En spänklädd, röststruken korskyrka med ~. Ett röstkruket spjalstaket. -**svullen**. Med ansiktet ännu r-et av knytnävsslag E. Kihlman, öv. Hennes r-na ögon G. Stenius. -**tungla**. Pleuronectes cynoglossus (en flundrefisk med tämligen långsträckt kropp). R-an har ~ på senare år blivit ett rätt viktigt kapitel i det svenska västkustfisket S. Barthel 1929. [Det är snurrevadsfisket,] som åstadkommit den starka uttunnningen av r-ebeståndet [i Skagerack och Kattegatt] Arv. Molander. -**varm**. Det smälta, r-a järnet. -**vin**; -sglas; -ssort m. fl. I svenskt språkbruk menas med r. vanl. röda Bourgogne. Bordeaux-viner, ehuru ~ Sv. Uppslagsbok. Ett glas r. skulle smaka bra till soppan. Långhalsade r-sbuteljer. -**vinbärsbuske**. Ribes rubrum ('röda vinbär'). -**vinge**(trast). Turdus iliacus. R-e(traste)n liknar talltrasten, men är mindre och har roströda sidor. I björkarna sjunger r-n och kväker bergfinken ~ Carl Fries. R-etrastar, som eljes tillhöra Norrland, ökas nu även i Stockholmstrakten 1931. -**violett**. Bergväggar, r-a som en ljunghed Klara Johanson. -**vit**. Rödaktigt vit l. röd o. vit. Träet [hos Cornus mas], som har en r. splintved Kjellins Varulex. — R. nötboskap. -**väppling**. Ldls. för 'rödklöver'. -**värme**. Temperatur, som understiger r. ~ Nord. Fam.² Nälarna uppvärmas till r. i ~ ib. Om järnet bearbetas i r. och genom oförsiktighet tillåtes avsvalna till blåvärme ib. -**ådrad** o. -**ådrig**(het). -**ögd** (l. -öjd); -are; -het. R. som en mört Gust. Johansson.

— **Röd- l. [Rött]glänsande** m. fl. se röd-.

— **Rödakorslambulans**; -arbete; -avdelning; -bil; -distrikt; -elev; -flagga; -flygare; -förening; -krets; -kär; -märket; -möte; -samarit; -soldat; -syster; -tåg; -vecka

m. fl. Skrivs alla bäst utan bindestreck (o. i ett ord); utsättes bindestreck, bör det stå efter 'rödakors' (alltså 'rödakors-arbete' l. helst 'rödakorsarbetet'). Skrivs ej säll. med stor bokstav. Sverige är (1935) indelat i 23 r-distrikt och sammanlagt 717 r-kretsar.

— **Rödning**, -en, -ar; -(s)fiske m. fl. Salmo alpinus. R-en, en typisk kallvattensfisk, förekommer i våra fjälltrakter (såväl i sjöar som rinnande vatten) samt, som relikt, i ett flertal kalla och djupa sjöar söderut. Från övriga arter av laesläktet skiljer sig r-en bl. a. genom mycket små fjäll.

Röджа se röja^{2 o. 4}.

Röjja¹, -an, -or; -ägg. Ldls. (Norrl. o. Finl.). Tjäderhöna.

Röjja², -de, -t, -as. 1) Egentl. Han förbjöd dem strängeligen ~ att r-a honom Bibeln. En tillfällighet r-de honom. Så ville ni nog inte ha ert inkognito r-t. Röj för all del icke vilka ni talt med härom! R-a sig genom sin oförsiktighet. Planen r-des sålunda i förväg. För fienderna r-de hon hans vistelseort ~. R-a sin uppehållsort genom att lämna färskas spår i snön. Akta, att hemligheten icke r-(e)s! Nä, tonen r-er ju alltför väl er mening. 2) Friare. Ofta skr. a) Arbetet r-er en viss oförmdga av följdriktigt tänkande. Diktens tillkomsthistoria r-er tydligt, hur svårt det var för Aterbom att ~. Hans första försök r-de redan en omisskännlig begåvning. Tag, som r-a den borne dramatikern. Som r-er oss hans rätta karaktär. Men arten r-es, arten r-es! [Dikter] utmärkande sig genom en vacker form och r-ande en varm känsla. Den börjande nydaningsprocessen r-er sig redan däri, att ~. Här r-er sig sannerligen ingen brist på god vilja. Deras sätt och skick r-er obildning. Och det som innerst verkade och levde, blir i bästa fall blott glimtvis r-t O. Palme. b) R-a brist på takt. Vid sådana tillfällen kunde han ibland r-a ett lätt missnöje. En åtbörd, som icke r-er skyldig aktning för ~. Hon endast r-de en ytterlig förvåning, men svarade varken ja eller nej.

Syn. förråda, yppa (ngns vistelseort, planer osv.), uppenbara, uppaga, blotta, uppäcka, lägga i dagen l. i öppen dag, avslöja; ådagalägga, (ut)visa, tyda l. 'peka' på, ange, antyda, tillkännage n, skvallra l. vittna om, vara (ett) tecken på, låta ana l. skymta, 'förråda'.

Röjja³, -an, -or. Äld. (o. mest i skrift) även 'rödja'. En glänta eller öppen r-a i skogen Strindberg. Ljungbacken ~ fanns icke mer, ty här var nu en r-a Elin Wägner. Sätterr-a. **Syn**. röjning, nyodling, ibl. (svedje)fall. — **Röjja**⁴, -de, -t, -as; -kniv. Äld. o. mest skr. även 'rödja, rödde, rött, rödjas'. 1) Egentl. a) Han hade åtagit sig att r-a ett stycke stenig utmark uppe i ~ Elsa Thulin, öv. R-a mark och bryta bygg

(till odling). **b)** *R-a skog, i skogen bortrensas allt som hindrar de större trädens växt. R-a (rent) på skrivbordet. R-a väg ofta bildl. Rök rum för l. åt detta uppe i lagret!* **c)** Ex. med 'rödja'. Och vikingen rörde med senig hand / tegen, där axen digna A. Mörne. Skulle ej bouden i frihet längre / plöja de tegar hans fader rött? O. Stjerne. Med orödd strand kräng sjö och tjärn Per Hallström. **2)** Bildl. Och tyst börja röja för framtidens rike C. Larsson i By. *R-a sig väg genom alla svårigheter. R-a ur vägen en misshaglig person undanröja n, göra sig av med l. fri från, låta döda, bringa om livet, skaffa ur vägen. Syn.* uppbruka, uppröja n l. bryta (mark), (upp)odla (n) (gm rothuggning osv.); gallra, undanskaffa n l. undanröja n l. bortröja n l. bortrensas n (buskar, bråte, skräp o. d.); bereda (rum); 'öppna' (väg). — **Röja av** n, **bort** n m. fl. se avröja n osv. — **Röjarje**, (-en, -e; -yxa. Jfr de föreg. **1)** *Såg mark till åker av r-lagd O. Thunman. Mark-r-e i urskogarna. Skogs-, vägr-e. Inför r-yzans friska arbetsång Y. Ling-Lander.* **2)** Bildl. *Tror sig vuxen stark / till r-e i tidens skog J. Hemmer. Du himlens r-e, du storm ~ K. G. Ossiannilsson.* — **Röjning**, -en, -ar. Jfr de föreg. Abstr. o. konkr. **I.** Enkelt. Sysselsatt med r. av en markbit uppe vid sockengränsen. *Anslagen till uppodling och stenröjning fördelade av Hushållningsällskapet.* — *Älgen har hållit till hela sommarn i en hage aldeles intill r-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Nyansskaffade r-sarbetare. Sysselsatt med r-sarbete i hemmaskogen. R-sarbetet [Lenins] kostade hundratusentals liv, återuppbyggandet miljoner. R-shuggning. R-skostnader efter en eldsvåda. R-sman gärna bildl. R-svirke och annan avfallsved Ups. Nya Tiden. 1932.*

Rö'jje (grav); -eln, -lar; -elrå. Sjövä. Bovenbramssegel. *Friskbris i r-lar och bramssegel E. Sparre. Ända opp i r-larna [på skeppet] Alb. Engström.*

Rök¹, -en, -ar. Ldls. = (sådes)skyl. *R-ar och sårar voro inne ~ V. v. Heidenstam. Ordnar r-arnas långa rad C. N. Hedegård.*

Rök², -en, -ar (pluralen blir allt vanligare). **A)** Enkelt. **I.** Egentl. **1)** **a)** *R-en från skorstenarna går rakt upp, slår ner. Fabriks-r-en, som insvepte staden ~. Och sedan veckor tillbaka hade prärien legat insvept i r., som tätnade mer och mer 'K. Gunnarsson'. Men så lättade åter r-en ett tag, och ~ S. Siwertz. R-en från en brinnande stad. (En) bolmande r. trängde upp ur ruinerna. — Inom vissa utländska arméer experimenterar man med motoriserade »rökkompanier», som ha till uppgift att lägga ut r. 1933. Brand-, skorstens-, ångbåts-, torv-, mil-, träng-, tvångrök. — Kung Karl, den unge hjälte, / han stod i r. och damm. Gevärss-*

kanourök. b) Ex. med plur. *Fabriksskorstenarna vid Skutskär, Karskär och Norrsundet med deras kilometerlånga r-ar S. Selander. Stego r-arna ~ pelarrätt mot höjden Hj. Söderberg. De blåa r-arna från ~. Landsvägarnes damm, städernas r-ar Strindberg. Nu stiga r-arna från brända hyddor. Ute vid horisonten synas r-ar från stora båtar ~ H. Öberg. Ångare ~ släpande långa r-ar S. Barthel. **2)** *Upphängd i r. **3)** Tänd ingen r. i kvava gudatemplet Irma Nordvang. Välluktande r. Altar-, öfverrök. **4)** Av tobak o. d. **a)** *Blåsa ut riktiga moln av r. Förbättrar r-ens arom. I lokaler, där r-en ligger tät i luften. Vädra ut r-en. Tobaks-, pip-, cigarr-, opierök. b)* Sen användning. *Och nu ska vi ha oss en r. i lugn och ro ~ E. Sparre. Ett glas punsch och en r. voro tillättna under mötena L. A. Jägerskiöld. Bjuda på en r. **II.** Friare o. bildl. **1)** *Fackl. l. folkl. Äld. Hushåll. Sedan Rombäcksvallen blivit by med fyra r-ar ~ H. Dixelius-Brettner. **2)** I liknelser o. d. **a)** *Ingen r. utan eld alltid ligger det något under. b)* *Då hela byn gick upp i r. (och lågor).* — Även rent bildl. *Hägrande vinster, som för de flesta gick upp i r. Då min fars förmögenhet gick upp i r. Hj. Söderberg. c)* *Ser du din gyllne dröm som r. försvinna ~ K. A. Hagberg, öv. Och då försvinner de allihop som en r. Py Sörman. Allt det ljuvliga, som fyllde mina dagar, var det bara r., endast en chimär? Rik. Lindström. Den Vändige, för vilken människorna äro likt r. och jordens riken likt farande moln Ö. Tigerstedt. Men till intet tjänar en sådan redovisning, då allt som försöktes blev vind och r. H. Reuterdahl. Om man kan tala om gestaltning i detta Ryssland, där, såsom Turgenjev säger, »allt är dunst och r.» B. Estlander. Eld i hjärtat är r. i huvudet. **3)** *Myggen dansade efter en regnskur och stod som en r. över ångarna i det sneda solskenet E. Rosenberg. Andedräkten stod som vit r. omkring honom i kölden ~. Och lätta, solsvarta skyar drogo oupphörligt förbi [mdnen] som farande r-ar. Både Eiger, Mönch och Jungfrau äro borta i vita r-ar S. Siwertz. Som en tät r. svepte regnet in hela nejden ~. Det står (jord)rök över de torra åkrarna efter harvningen. Frost-, köld-, sand-, stoft-, snö-, vatten-, töcken-, dim-, kärr-, hars-, sjö-, saltvattens-, solrök. **4)** *Vard. a)* Vanl. i best. sing. *Sén ha vi inte sett en r. å'n J. Sundblad. Hästen och kärran får du aldrig se r-en av mer! E. Didring. En större summa, som han sen aldrig sett r-en av. b)* *Usch, han är ju på r-en! (jfr »på snusen», ankommen, full) »Dan! Där han blir betydligt på r-en. B)* Ssgr ansluta sig ofta även till verbet. 'Rökbar' m. fl. se under verbet. **Syn.** (ibl.) röksky, rökmoln, rökslinga, rökpelare osv.; 'bloss' (tobak),******

'pipa'; dunst(er), ånga, drivande (lätta) moln, sky(ar), dimma, töcken, damm; 4) a) (ett) spår, skymt(en).

— **Rök|str|ande**; -are (dimbildare); -ing. *R-ande* brandrör H. Wikner. *Infanteriet kan och förses med r-are* ~ ib. *För 15 minuters r-ing på 1 km. front* ib. -**altare** bildl. o. d. -**apparat**. *Bärbara r-er* H. Wikner. -**attiralj**. -**avlopp**. *Ett stort fyrfat utan r.* J. G. Andersson. *För att underlätta r-et*. -**bild|ande**; -ning (med plur.). Jfr rök|alstrande o. dimbildande. -**blå**. *Emot den r. himlen* Jac. Ahrenberg. *R.* som ett *aftonmoln* ~ Strindberg. *Dimmor, skiftande i skärt och r-tt* Karin Jensen, öv. -**boll**. *Och ur träkanonerna utstöttes stora r-ar* S. Siwertz. -**bord**. *Indiska handsnidade r.* *R-suppsats*. -**doft**. *R-en från milorna*. -**don**. Rökverk, rökutensilier; rökservis, rökattiralj. -**dykare**. *Brandmän med gasmasker, s. k. rökdykare* Sv. Dagbl. 1937. -**fack|a**. *Dimridå lägges med r-or från Åkers krutbruk* Sv. Dagbl. 1937. -**fri**; -het. *Där r. förbränning är önsklig* Nord. Fam.² *Gasen förbrinner med blå, r. låga. [Solid] är rök- och osfri samt sveder icke rumsluften* Prospekt 1909. *Fotogenmotor ~ arbetar r-tt* 1915. *R-a kol. S. k. r-tt bränste (koks eller antracit)* Nord. Fam.² *R. eldning* ib. [*Dessa blixlar*] *brinna av nästan ljudlöst och naturligtvis r-tt* Naturens liv. *R-tt krut (egentl. röksvagt)*. — *En halvtimmes järnvägsresa från Paris ~ i en r. och arkadisk ångd.* Å. Österling. *R-a lokaler* t. e. där rökning är förbjuden. -**fyld**. *I den r-a kåtan*. — *R-a kroglokaler*. — *Mot en r. rymd* R. Ekelund. -**fång**. *Öppning varigsm röken går ut från en eldstad. Lika rök, som flyr hän ur ett r.* Bibeln. *Stor öppen spis* med en *enrisruska* i r-et C. Svenson-Graner. *Från mitten av r-et* sänkte sig en *tjock järnkedja med påkrokad gryta*. *Tjockt med snö hade yrt in genom r-et* E. Didring. -**färg**; -ad. *Sköljkopp av glas, i en särdeles vacker r.* — *R-ad kvarts från* ~ Sv. Arrhenius. *Mörk, r-ad dimma* Strindberg. *Glasögon, för det starka solljusets skull* r-ade. -**förbränning**; -apparat; -regulator (1934). *Reglera r-en, inga bolmande skorstenar!* -**förbud** särsk. om tobaksrök. -**gas**; -analys; -förvärmare (tekn. = 'economiser' t. e. för att förvärma matarvattnet till ångpannorna). *R.*, dvs. *den blandning av rök som bortgår vid förbränning i eldstäder*. *R-er bortledas genom rökkanaler, rökgångar, skorstenar* o. d. *En av r-er från en eldstad omspolad apparat* Nord. Fam.² -**givande**. *Lätt antändbara och starkt r. ämnen* C. Borgenstjerna. -**granat**, krigs. *R-en, som kom i bruk under världskriget, åstadkommer rökslöjor, som dölja ens egna förehavanden för fienden*. -**grå**. *Han var klädd i en r. 'vinnygskostym', som ~. Gardiner* i r-tt.

-**gubb|e**. *Över alltsammans svävade en svag doft från en r-e [i form av en liten pyramid], som tänts någon stund i förväg för att neutralisera lamposet* ~ E. Lieberath. — *Nikotinr-ar (rökpulver) för växthus och drivbänkar* 1924. -**gul**. *En r. atmosfär* A. Österling. -**gång**, -en, -ar. *R-en leder förbränningsgaserna från eldstaden in i skorstenen. Gnistor från en söndrig r. i byggnadens mittparti*. — *Tobakspipa med förlängd r.* -**hatt**. T. e. *Dessa små r-ar, som förr sutto över fotogenlampor och som gingo runt, när lampan var tänd* Vera v. Kremer. **Syn.** rökhuvs. -**hjälm**. *En enkel r. [för brandmanskap]* Nord. Fam.² -**huv**. *R.*, vars rörliga del är försedd med en 'vindfana', varigenom den kan inställa sig efter vinden. *Svängbar r. på skorsten*. -**hytt** på båt. -**hål**. *Gaserna fingo ta sig ut genom r-et i tältets mitt*. -**höljd**. *Där nere låg det varma, r-a Paris, och ~ Aino Acté*. -**jacka**. *Det allra senaste är denna 'r.', som damerna nu skola lägga sig till med* Dagens Nyh. 1926.

-**kanal**. *Rökgång* t. e. *vid en ångpanneanläggning* kallas r. *För dragets reglering finns bl. a. ett spjäll på r-en*. *R-en i en tobakspipa*. -**kort**. Jfr rök|gubbe. *Parfymerade r.*, som brändes och åstadkommo en rökelsedoft i rummen. -**kupé**. *Järnv. Motsatt k. för icke-rökare l. 'rökning förbjuden'*. -**kur** litet skjul att röka kött etc. i. -**lampa**. *Elektriska parfym- och röklampor* Nord. Kompaniet 1925. -**lik**; -nande. *Över toppen hängde en r. molnslöja, som ~ H. Mörne*. -**lukt**. *Här känns r.; det har rökt in. För att få bort r-en*. -**mask**, -en, -er. *Huva l. ansiktsmask till rökskydd för brandmän, i krig m. m.* -**mass|a**. *För att genom r-or inhölja slagfältet i dimma* 1918. -**medel**. -**moln**. *Där han satt i sin gungstol, insvept i täta r.* -**mättad**. *I den r-e atmosfären* F. U. Wrangel. -**mössa**. -**offer**. *Egentl. o. bildl. Medan r-ret förrättades* Bibeln. *Mån bön gulle inför dig såsom ett r-er ib. Bringa gudarna ett r-er. I sina verser strö, tända r-er för någon vän eller gynnare. Ovidius ~ var ingalunda den, som sparade på r-er varken åt Augustus eller åt hans efterträdare* J. M. Sundén. -**papper** t. e. att bekämpa växtohyra med. -**parfym**. *Alla parfymen äro ej lämpliga* som r. Dagens Nyh. 1926. -**pelare**. *Och nere vid stranden syntes en smal r., där indianska fiskare gjort upp en eld* Elsb. Funch. -**pinne**. Skämts. för cigarr l. d. *Har du en r. å bju på?* -**pipa**. Dels = tobakspipa, dels = rökrör. -**plym**. *Där oceanångaren stävade med långa r-er bakom sig*. -**puff**. *R-en från geväret. Utstöta väldiga r-ar* t. e. om skorsten l. om tobaksrökare. -**pulver**. *R. för parfymering*. — *R. för växthus och drivbänkar*. -**por|te** se por|te². -**rast**. *Då vi fingo oss*

en liten r. i en skogsdunge vid exercisfältet.
-ridå. R. pr flyg effektiv hjälp åt infanteriet Sv. Dagbl. 1933. — Även bildl. Jag kunde utan tvivel dölja den otreliga sanningen under en r. av högtravande plattheter Öv. fr. Alex. Michailovitj. **-ring.** Den ena r-en efter den andra steg mot taket, vidgades och försvann. Blåsa, göra r-ar om tobaksrökare. **-rock.** Klädd i tofflor och r. A. Wändahl. Gounod ~ bar alltid svart sammetsmössa och svart sammetsröckrock Öv. fr. Nellie Melba. **-rum;** -sfönster m. fl. Mest ifråga om tobaksrök. Finns det särskilda r. i hotellet? **-rör;** -söppning. T. e. till kamin osv. Att r-en hos oss ofta dragas i hjärtmuren I. G. Clason.

-salong. En liten ängare med präktig r.
-servis. R. ~ fyra pjäser: cigarrskrin, cigarrrettskrin, askkopp och tändsticksställ Annons 1927. **-sida.** På r-n av elden ~ B. Mörner. **-signal.** En holme ~, därifrån vi skulle kalla på honom med r-er, då vi voro färdiga E. H. Kranck. **-skada,** subst. o. verb. 1) Undersökningar rörande r-or Sv. Dagbl. 1930. 2) Men röken hade spritt sig ~ och r-ade hela lagret ~ Ups. Nya Tidn. 1933. Obetydligt vatten- och rökskadade vita vävnader Annons 1926. **-skrift.** R. på himlen. Ty det fanns gott om folk, som stirrade på r-en Ö. fr. V. Canning. **-sky.** R-ar från verkamma vulkaner. — Piporna tändas ~, och snart lagrar sig en r. över våra huvuden H. Söderhjelm, öv. — R-n efter skottet A. Knöppel. **-skydd;** -sapparat m. fl. T. e. för brandmän, i industrier, vid krigsmakten samt i jordbruket mot frost (dimbildning). R(-sapparater) som gasmasker m. m. R-smask med luftpump och talapparat Nord. Fam.² **-skåp.** I rökugn eller, för mindre behov, r. **-sling|a.** [En ångslup.] släpande en liten tunn r-a efter sig W. Hammenhög. **-slöja.** Rökalsstrare, förmedelst vilka mer eller mindre täta r-or kunna bildas H. Wikner. [Än] övergicks i skydd av r-or Sv. Dagbl. 1932. — Och tittade i taket, där r-or-na drevo omkring som älvringar Curt Berg.

-smak; -ande. 1) Buljongen har fått r. Därför att brödet så lätt tar åt sig r-en, tar r. [Giver köttet] en fin r. Hagbl. Svålen stannade kvar knaprig och brun, med en lätt r. Amelie Posse-Biazdová. 2) R-ande visky. **-spruta.** En r. r. uppfunnen av ing. Jernberg. dimbildningsapparatus uppfinnare 1923. **-spyende** (fabriks)skorstenar. **-stark.** R-t krut Nord. Fam.³ **-stod.** [Namlagira] krönt av sin eviga r. Prins Wilhelm. Steg dammet som en r. mot skyn ~ Maj Almqvist Lorents. **-strimma.** Och betraktade de lätta r-or-na efter avlägsna ångare. **-stuga** se pörte 2. **-ställ.** R. ~: askfat, tändsticksställ och cigarrläggare, rödlackerade Ahlén & Holm. **-sugar|e.** [Bland

skorstenarna på taken] höjde sig de långa r-na av järnbleck under sina vindflöjars huvor och vände mot oss sina små svarta svalg Karin Jensen, öv. **-sugen.** Ngt vard. Som längtar efter en 'rök'. R. och nervös Gunnar Cederschiöld. **-svag.** Det svagare smällande r-a [krutet] Henning Nordlund. **-svamp.** Särsk. om släktena Lycoperdon o. Bovista. R-arna ha fått sitt namn av att sporer-na vid mognad spridas som en röksky i luften. Den sällsynta jätter-en, Bovista gigantea, är en förträfflig matsvamp. **-svart.** **-svärtad.** Det r-e taket Ad. Johansson. Det r-e, maskinslamrande Ruhr Ragn. Sjöberg.

-tobak; -tersättning; -smärke m. fl. Pip-tobak o. tuggtobak (samt snus, cigarrer o. d.). Vad r-en beträffar, föreslids ingen skattehöjning för de billigare märkena ~ 1928. I dag höjer Tobaksmonopolet priset på sjutton av sina r-sorter mars 1933. **-topas.** R-en, en klart gråbrunt färgad bergkristall, är vår enda bruna ädelsten. **-ugn.** **-uten-silier** rökdon. **-utsprutning.** R. från flygplan 1933. **-varja.** Vid ståndet, där han stulit r-or, marmelad och choklad för omkring 200 kr. **-verk.** 1) Intet r. torde i upplivande verkan kunna jämsställas med äkta havannacigarer Annons 1936. Ett litet bord med piphylla, r. m. Gust. v. Numers. 2) Rökelse, rökoffer. Gärna bildl. På äldra nordiska huldinnors altar | sitt r. tände ~ O. P. Sturzen-Becker. **-virvel.** **-öppning.** Stjärnorna, som titta in i kåtan genom r-en ~.

— **Rök|a,** rökte, rökt (ldls. även -ade, -at), -as. **A)** Enkelt. **I.** Även 'ryka'. Intr. o. ops. Det r-er (och bolmar) ur skorstenen. Kaminen r-te, så man knappt kunde vara inne. Lampan r-er ju (i högan sky)! Här r-er erbarmligt. **II.** Utan 'biform.' Mest trans. l. abs. 1) Korgossarna svänga med rökelsekaren och r-a framme vid altaret. — (Med rökgubbar) r-a i rummen för dålig lukt. — R-a (med svavel) efter en sjuk. R-a kläder, ett rum (mot smitta). R-a mot ohyra. 2) Om matvaror. R-a kött i rökkur. Den holländska sillen ~ res hel och oglad Nord. Fam.² — Rökt skinka, fläsk, öl, korv. Han smakar aldrig salt, surt eller rökt. Ännu bara halvrokt. Bastu-; kall-, varm-; enris-; färsk-, ny-; lättrokt. Rund-, flatrokt öl. — Mjölken smakar r-t har tagit röksmak. 3) Utförda av r-t ek i grågrön lasur. 4) Ifråga om tobak. Här sjöngs det, här r-tes och punschades det ~ J. Sundblad. Helst r-te han pipa, långpipa, och ~. Här får vi inte r-a. Där han satt i sin gungstol och r-te och bolnade. R-er du? — Nej tack, jag r-er inte. Jag r-er bara lätta cigarer. R-a en cigarr på mid-dagen. R-a sig fördärrad. R-a tobak är ett bruk, ~ / mängen bliver därav sjuk ~. —

Satt och torrökte, ty här fick han ej tända sin pipa. B) Fasta ssgr kunna i allm. även ansluta sig till 'rök' (se under detta). Dock icke 'rökbar' o. ett par till vka återfinnas nedan. **Syn. A) I.** ryka, ibl. ånga; **II. 1)** bränna l. tända rökelse, bränna rökkort o. d. l. svavel m. m.; **2)** upphänga i rök, utsätta för rökning, tillreda i rökeri o. d.; **4)** (ibl.:) vara rökare, blossa, bolma, 'dra ett bloss'. — **Röka in** *m*, **ned l. ner** *m* m. fl. — **Rökbar**, -t, -are; -het. Ifråga om tobak. »Har ni någon r. cigarr?» frågade jag 'Dan'. Tobak, som verkligen var ganska r. -**cigarr**. Ngt vard. Samt bli trakterad med toddy, kaffegök och r-rer E. Sparre. -**värd**. Rekommendera sin åtskinscigarrett som det enda r-a Birgit Th. Sparre.

— **Rökar***e*, -(e)n, -e. Även = 'rökerska'. Mest ifråga om tobak, opium etc. Han är stark r-e, men ~. Kupé för icke-rökare. Tobaks-, pip-, opie-, haschischr-e.

— **Rökelse**, -n, [-r]. **I.** Enkelt. **1)** 'Egentl.' Såväl om det som brännes som om 'resultatet'. Myrra utgör en utmärkt beståndsdel i r-r. R. kastades åter på den döende elden ~ A. Hj. Uggla, öv. Och vaxljus ej brändes, ej r. svängdes ~ Fröding. Altarets ringlande r. Tända, bränna, strö r. (på altaret). Där det doftade dellig r. [Björklövet] söta doft som en varm r. i ~ Astrid Väring. Höjer sig likt r-n från altaret. R-n låg i tunga slöjor under taket ~ G. Stenius. Och låt oss komma i väg härifrån hastigare än djävulen från r-n Marika Stiernstedt. Där blandas sorl av tusen tungor / med ~ r-r till fädrens Gud Alfr. Jensen. — Hennes andedräkt var inte precis myrra och r. Bo Beskov. **2)** Bildl. Förvisso kommer det att på hans fentidsdag i morgon (upp)tändas mycken r. (till hans åra). Sedan jag strött denna r. för henne, kom ~ A. Hillman, öv. Men all denna r. steg honom så dt huvudet, att ~. **II.** Ssgr. Ex.: För att antända r. på r-altaret Bibeln. För r-beredning. En söt och tung r-doft. Korgossarna med sina r-fat. De mörka, mystiska, r-fyllda medeltidskyrkorna C. G. Laurin. Ängeln tog r-karet och fyllde det med eld från altaret Bibeln. R-karen vid de katolska gudstjänsterna äro försedda med hängkedjor, med vilka de svängas av och an, så att röken ymnigare stiger genom det genombrutna locket. Bukiga r-kar av mässing. Omsvept av blå r-moln. I den tunga, r-mättade luften. R-offer äro i bruk även hos buddisterna, och ~. R-pulver. Blå r-ringlar stiga mot taket. Vaxljusens lågor äro varmt kopparröda i de svepande r-skyarna. Bränna r-stickor för förfädrer. Och stack de tre smala r-stickorna av sandelträ i askkoppen framför gullinnan Bo Bergman. Luften var r-tung, och ~. Och man bad till guden Ra, att han skulle lyfta själen upp till himlen i r-ångorna. **Syn.**

rökverk, rökoffer; smicker, höjande till skyarna, beundrans o. erkännandets lågor. — **Rökeri**, -(e)t, -er. Salterier och r-rer. Innehavare av J. R. Johanssons r. härstades. Kallrökt sill från amerikanska r-rer. Böcklings-, ål-rer. — **Rökerska**, -an, -or. Mindre vanl. Ehuru inbiten r-a tyckte Barbro ~ inte heller om att sitta i rökkupé ~ Kajsa Rootzén. Den gamla opium-ran Öv. fr. Pearl Buck. — **Rökig**, -t, -are; -het. **1)** Usch, va ni har r-t härl Den låga, r-a väntsalen ~. »Den r-a staden» mellan flod-armarna — Philadelphia O. B. Nelson. — En r. lampa som gärna röker. Att få snyta det r-a talgljuset och ~ J. G. Andersson. — Som brunn med en rödaktig, r. låga K. Zilliacus. **2)** R-a väggar. — Gamla r-a tavlor av van Dyck. I r. skymning sjunker staden Bo Bergman. Den underligt r-a skifning, som ~ är Themsens förbehållen. Rich. Berghs ~ Strindbergsporträtt med dess r-a bakgrund Marika Stiernstedt. Från djupt safirblått till r-t silvegrått Bertil Malmberg, öv. **3)** R. smak. Viskyn med dess stråva, r-a smak. **Syn.** full av rök, rökfylld, bolmande; rykande, som gärna röker l. ryker (i'n); **2)** nedrökt, svartnad l. mörknad (av rök l. ålder), ibl. oklar o. mörk l. suddig; **3)** röksmakande, rökaktig. — **Rökning**, -en, -ar. Jfr röka. T. e.: **1)** R. förbjuden. **2)** R. av sill, kött, fläsk, medvurst. Kall-, varmrökning. **3)** Lägenhet spolierad vid ohyrerökning Ups. Nya Tidn. 1931.

Rök^s, -o se ryka. **Röllakan** se rödlakan under röd.

Röлле, -en, -ar. Lant. l. ngt vard. om röd häst l. ox. Sälja, r-en!

Rölleka l. **Röllika** (akut l. grav); -an, -or; -(e)släktet. Achillea millefolium (även kallad 'millefolium'). Bland [dikeskantens] röllekor och cikorieblomster Anna Björkmän. R-an är en gammal apoteksväxt, särskilt använd i folkmedicinen.

Römatism stavas 'reumatism', se d. o.

Rön, -et, =. Ofta ngt skr. Det stämmer inte med mina r. (och erfarenheter). Först efter upprepade r. kunde man fastställa, att ~. Grundad på (otvetydiga) r. Varje år ha på detta område viktiga r. gjorts ~. Meddela varandra sina r. (angående ~). Och hade nu nära en mansålders r. att bygga på. Torra r. och fakta. Det är ett gammalt r., att ~. Göra det bittra r-et att ~. Erfarenhets-, kunskapsrön. Utbyte av reserön M. Rogberg. **Syn.** erfarenhet (vunnen gm försök), iakttagelse, observation; (ibl. nära:) fastslaget faktum l. ock försök. — **Rön***a*, rönte, rönt, -as. Ofta skr. **1)** Jag har fått röna många prov på din välvilja. För all den välvilja jag där fått r-a. R-a otack (av ngn, för ngt). Boken r-te ett välvilligt mottagande. R-a förstelse, gensägelse, motstånd, framgång. Utan

tvivel skulle jag r-a samma öde som ~ Sven Hedin. Som hämnad för den behandling han rönt. Men även dessa varuslag r-a en strykande åtgång. Även Dans senaste bok hade r-t livlig efterfrågan Sv. Dagbl. 1910. 2) Jag framlägger endast vad jag själv r-t under mött läringskap i rättsmidarnes skrd Fröding. Nu r-es bäst sanningen av hans ord. **Syn.** (få) erfara, (för)spörja, komma i åtnjutande av, bli l. vara föremål för, 'möta', 'få', 'finna'.

Rönn, -en, -ar. Sorbus aucuparia. Om vden, då r-arna, som kantade Vågsvjärdens stränder, stodo vita av blom. R-en går i fjällen ända upp till trädgränsen. I r-arna vid gården sutto nu domherrarn och siden-svansar och njöto av de röda bären. — Harv-pinnar gjordes ofta av r., ty r. är ett segt och hårt träslag. — Slagruta av flygrönn. Sötr-en, en varietet med söta och mycket vitaminrika bär. — **Rönnallé.** R-allén vid Gamla Uppsala är 2 km. lång. -**bär.** **I.** Enkelt. De äro sura, sade råven om r-en (som han ej kom åt). Där märden kalasat på r. R. syltas, sedan de blivit frostbitna. Finns det mycket r., blir det hård vinter, säger folktron. **II.** Ssgr. Ex.: Och r-sbrännvin för damerna. R-sfattiga är. R-sfärg(ad). De frusna r-skylasarna Astrid Varing. R-slikör. R-smalen (*Argyresthia conjugella*), som sådana är då r. saknas i stället angriper äpplen, bekämpas numer genom besprutning av äpplearten med nikotinhaltiga vätskor. R-sröd. Till denna haranrättning ~ vet jag ingen bättre sallad än söt r-ssyft Ane Randel. -**druva** skönl. = rönnbär(skylase). -**klase**. -**träd.** En allé med höga r. ~ A. Hallner.

Röntgla (hårt g); -ade, -as; -ning (med plur.). Och så r-a vi honom Torsten Hellman 1913 (redan då vanligt läkarspråk). — Även bildl. *Tippförvaltningen behöver r-as uppifrån och ända ned, den saken är tydlig* 1936. **Syn.** genomlys(a) o. ta röntgenbild), röntgenfotografera, ta röntgenbild(er) av. — **Röntgen** (mest hårt g); subst. **1)** Enkelt. Särsk. i smtl. ofta nyttjat som kortform för 'r-behandling' l. 'r-strålar' (jfr nedan). *Sjukdomar, som kunna behandlas med r.* 2) Ssgr. Ex.: R-anläggningar. — R-apparater för genomlysning och fotografering m. m. — Den första r-avdelningen i Sverige var den privatklinik Tor Stenbeck startade i Stockholm 1896. — R-behandla (-ing) behandla med r-strålar, jfr (radium- l.) radioterapi (V. 497). — R-bestrål(a) (-ning). — R-bild bild som uppstår när r-strålar efter att ha passerat en kropp falla på ett för r-ljus känsligt skikt. R-bild med kärnskugga och randskugga. Fotografisk r-bild och r-bild på (r-)skärm. R-diagnos(tik) medelst r-bild driven medicinsk undersökning av kroppens organ i normalt o. sjukligt tillstånd. *Njursten påvisad vid r-diagnos.* — R-fotograf

(-era; -ering; -i). De första r-fotografierna i landet togos i Uppsala 1896 av Hj. Öhrvall och Knut Ångström. — R-genomlys(a) (-ning). — Genomgd i r-kur. — År 1897 inrättade S. E. Henschen ett litet r-laboratorium å Akademiska sjukhuset i Uppsala. — R-lampa. — Materien pejas med r-ljus Rubrik 1935. Vid behandlingen måste delar av kroppen skyddas mot r-ljus. — Utbildade r-läkare Sv. Dagbl. 1919. — R-läran. — R-metod. — Ta en r-plåt (av ~). — Dansk-amerikan konstruerar r-rör för miljonvolt-spänning 1934. — Våra r-sakkunniga ~. — S. k. r-skador 1919. — Platsen som r-skoterska vid Stockholms läns Centrallasarett, Stocksund ~ 1922. — R-spektrum. Den djupa inblick i atomernas byggnad, som vinnes genom studiet av r-spektra Sv. Dagbl. 1925. Siegbahns r-spektroskopiska metoder ib. — R-strålarna, strålar med kortare våglängd än de ultravioletta, uppkomma, då elektroner, som accelererats i ett starkt elektriskt fält, plötsligt hejdas av en materiell kropp; de upptäcktes av W. C. Röntgen i Würzburg 1895 och kallades av honom 'x-strålar', en benämning som i vissa länder ännu bibehålles. Barkla ~ en av samtidens främsta forskare på r-strålningens område 1918. Att r-strålningen var en elektromagnetisk vågrörelse ~. — Ligga på r-sängen för att röntgas. — R-teknik. — R-terapi behandling med r-strålar. — **Röntgenolög** (-åg); -en, -er; -i (-e)n; = läran om röntgenljuset särsk. vid diagnostik o. sjukbehandling; -isk (-t). Läkare med röntgendiagnostik o. röntgenbehandling som specialitet. Och blev en ivrig r. — R-ien i läkarvetenskapens tjänst Sv. Dagbl. 1919. Under de 20 år Gösta Forssell representerat r-ien vid Karolinska institutet ib. 1926. — Som ej kunnat utforskas på r-isk väg ib. 1919.

Rör, -et, =; -lägg|a¹ (-ning¹; = lägga rå och rör). Fackl. Nästan endast i vissa uttr. Jfr rå² 1 b. Rd och r. Femstena- l. femstensrör. Ågorör. Jag såg en drakeld bränna en natt | i r-et borta vid Sörbymoossen B. Risberg. Dylika stenrör höra i regel bronsåldern till ~ H. Ekhammar. Griftrör. **Syn.** stenrös l. -kummel l. -hög (som råmarke).

Rör², -et, =. Bet. gå stundom så isär att man vore frestad uppdelat ordet på flera. **1)** Huvudbet. **1)** Mer egentl. Ofta tekn. **a)** R. för vattenledningsverket. R. för utsläppande av rök. Röken går upp genom r-et. Suga upp vätskan genom ett r. R. av bränt ler-gods (till täckdikning). Gjutna, kalldragna, varmalsade r. **1)** form av ett r. **b)** Avlopps-, blås-, brunns-, gas-, högtrycks-, kakelugns-, kamin-, lednings-, nyckel-, rök-, skorstens-, slask-, stig-, sug-, varmlufts-, varmvattens-, värme-, ångrör. Muff-, fläns-, kamflänsrör. Tänd-; tid-, nedslagsrör krigs. o. d. — Aluminium-, bleck-, bly-, cement-, gjutjärns-

glas-, järn-, koppar-, (glaserade) lergods-, mässings-, pansar-, plåt-, stål-, tegelrör. **2)** Ngt friare. **a)** Talrör ('språkrör' blott bildl.). — **Radio-, elektron-, mottagarrör.** *Kring afton-r* 1924. **b)** Eldrör ngt åld. om gevär. *Vi ha kastat på skuldern vårt svartblå r.* K. G. Ossianilsson. **c)** I vävsked. *R-en dela ytterligare upp trådarna, sedan de gått genom solven.* Tvåskafsväv med en och en varprådd tråd i solv och r. Emelie v. Walterstorff. **d)** Katarr i luftr-et. *Nej, skål gubbar, jag pratar så jag blir rostig i r-et (vard.)* Alb. Engström. *Eustachiska r-et.* — *Mjölksafrör hos växter.* **e)** Svampar med r. (pipor) i stället för skivor. **f)** Sen idrottsterm. *Bandyrör och r. för långfärder o. d., fastskruvas vid kängorna, ha en del partier ihålliga (rörformiga)* 1924. *Hagens löparrör* 1926. **II.** Bibet. Om växter med styvt strå l. om (rotting)stam. **1)** Rörvass (Arundo l. Phragmites communis) o. liknande. **a)** *Bland strandvägens gängliga r.* H. Samzelius. *I skygdet av r. och vass Bibeln.* **b)** *Ett rör, som drives hit och dit av vinden ~ ib. (förr 'rö').* **c)** *R. till tak-täckning.* *Fodra, beslå en vägg med r. (och så rappa den).* **2)** Bot. Calamagrostis. **3)** *Bamb-, sockerrör.* *Spanskt r. särsk. om stycke av rottingstam som käpp.* **4)** Bildl., gärna skönl. Om 'herdepipa' o. d. *Var tyst, du elegiska människemusik ur vasspipors spinkiga r.!* Harry Blomberg. *Pan spelar under späddgrön lind / sin pipas skära r.* C. Larsson i By. *De ljva tonerna ifrån mitt herderör* K. Asplund. **Syn. I.** (mer l. mindre nära:) ledning(srör), pipa, tub, (ihållig) vals l. cylinder, lopp, kanal, ränna, slang; **II.** (ibl.): rö; styvt strå; (blad)vass; se rörflöjt.

— **Röraffär.** *Uppsala rör- och installationsaffär reparerar vattenläckor, ompacker kranar osv.* **-arbetare;** -e. **-avskärare,** tekn. Verktyg för kapning av klenare järnrör. **-bevuxen** vassbevuxen. **-blomstrig** bot. **-bockning;** -sapparat; -smaskin. Tekn. För järn-, stål- l. kopparrör. **-borr** för hålslagning i tegelmurar o. d. **-brott.** *R. på 3 meters längd på vattenledningen vid Slussen* 1927. **-brunn.** Omkr. 90 m. djupa r-ar, från vilka ~ Nord. Fam.² **Syn.** borrhunn. **-brus.** *R-et i radion försvinner* Rubrik 1936. **-del.** *S-formig r.* **-diameter.** *En Handöls täljstenskamin med 11 cm. r.* **-dik|a;** -e; -ning. Lant. Där 50 tumland skola r-as. *Åkern, som är omsorgsfull r-ad och ~ Dagen* 1915. — *För större r-en ~.* **Syn.** täckdika med (tegel)rör. **-drageri,** (-e)t, -er. *See fabriksaktiebolag, Sandviken ~ Sverges äldsta r.* Annon. 1932. **-drom** (kort å); -men, -mar; (-s)släktet m. fl. Botaurus (särsk. stellaris). Till rör² II 1. *R-men, som tillhör familjen hägrar, för ett undangömt liv i sjöarnas vassar och är hos oss numer sällsynt; den invandrar emellertid sen ett 20-*

tal år på nytt i de mellansvenska sjöarna. Ditt skrik är större än ditt skrov, sa räven, när han skrapade köttet av r-men. Den underliga, ugglespräciga r-men E. Rosenberg. Någon har beskrivit r-mens läte som en blandning av en tjurs bölande, en vansinnigs skratt och ett lejons rytmade. *R-hannens vrålände* E. Rosenberg.

-fabrik. **-firma.** **-fläns.** Tekn. *R. för hopsättning av stälrör till rörledning.* **-flöjt.** *Trolskt sin r. här han spelar (Pan) D. Fallström. Där en liten faun spelade på sin r. Sin r. fingrar herden glad / i björkbeskuggad dal* E. Kruise. **Syn.** herdeflöjt, herdepipa, syrinx. **-form;** -ad; -ig(het). *Hos gräsen, där de unga bladen ~ ligga väl skyddade inom det r-iga hjärtbladet ~ H. Lundegårdh.* *Diskblommor r-iga.* **-förbindning** gm flänsar, muffar l. gm svetsning. **-knipp|a.** Göres gungflyn stadigare genom pålägg av r-or ~ E. v. Rosen. **-krycka** o. **-käpp** ifråga om 'spanskt rör'. **-lamp|a.** Lampa i rörform. *Elektriska r-or, t. e. för skyltönster eller takramer.* **-ledning.** *R-ar, nedlagda av Stadens vattenverk. Brott på r-en.* — *Nytt avtal inom r-sbranschen. R-sentreprenad Annon. 1937. Uppgörelse i r-sfacket* 1922. *R-sfirmornas riksförbund Nord.* Fam.² **-lik;** -nande. *De inre blommorna r-a.* — [Med] 20 fångstarmar och hundratals r-nande fötter Torsten Pehrson, öv. **-lägg|a²;** -are; -eri (l. -i); -ning² (med plur.). **1)** *R-a en gata lägga ner rör i.* **2)** *Ta kranen med sig till en r-are och få en ny ventil insatt.* **3)** *Firman Klintens r-eri* Sv. Dagbl. 1931. — *R-erifirman Bismarck & Co ib.* 1923. **4)** *R-ningsarbeten.*

-man. *R. erhåller självständig, väl avlönad tjänst* Annon. 1920. **-matta.** Byggn. Gles vävnad av vassrör o. järntråd som spikas på vägg- l. takyta till fäste för murbruk. **-mok|are,** -ar(e)n, -are; -eri (l. -i). **1)** *Vore bättre du skickade efter en r-are [om du har stopp i slaskröret]* A. Hallner. *Elektriker, plåtslagare och r-are ha i genomsnitt två och sjuttiofem eller tre francs per timma* I. Lo-Johansson 1927. — *R-arellärling önskar arbete nu eller framdeles* Annon. 1932. **2)** *Vårt folk utför ~ elektrisk installation, r-eri, måleri och glasmåleri ~* Annon. 1933. **Syn.** rorarbetare. **-mottagare.** Radiomottagare med elektronrör som likriktare. *Blir möjlig även med rätt enkla r.* Sv. Dagbl. 1923. **-muff** tekn. **-nät;** -sförman. *Från gasbruket ledes gasen ut i förbrukningsortens r.* Nord. Fam.² **-post.** Pneumatisk befördran av (i hylsor inneslutna) brev, paket m. m. gm rörledningar. **1)** *Den första r-en inrättades i London på 1850-talet (mellan centraltelegrafstationen och börsen samt Bank of England). Stora affärshus ha numer ofta r. mellan olika arbetsplatser. I Paris skall man använda*

r. för befordran av post från och till flygfälten 1935. Redaktionerna stå genom privat r. i förbindelse med post och bangård ~ Öv. fr. K. Nohara. 2) Ssgr. Ex.: Nu anlände till Picquart från samma franska spionhåll ett r-brev, »petit bleu», som det kallades i Paris C. G. Laurin. R-märken. R-portot. R-väsendets utveckling. -rens|are; -ning. Sak o. person. Själgående r-are i vattenledningar 1933. — En Jönköpingsfirma, Skandinavisk r-ning ~ 1933. -räfsa. Japansk r. med stålror i st. f. pinnar o. i solfjäderform.

-skarv. Tätning av r-ar. -skruv. -smal. Med r-a ärmor (x den japanska dräkten). -socker. Råsockret i vissa växtsafter t. e. hos sockerrot, sockerbeta, morötter, majs. Raffinering av importerat r. började i vårt land redan år 1647 och ~. — De stora r-producerande länderna ~. Syn. sackaros, vanligt socker. -sopp. Rörsvampsläktet Boletus. R-arna äro ofta läckra matsvampar; hit höra t. e. Karl-Johannsvampen (*B. edulis*), smörsoppen l. mörkgula r-en (*B. luteus*) m. fl. -stol. Stol med botten av säv l. rotting l. av bambu; ibl. även om stål-rörsstol. -svamp. Familjen Polyporaceæ bland hattsvamparna. R-arna ha i stället för 'skivor' tät ställda, lodrätt riktade 'pipor' l. rör. Syn. porsvamp. -system. Jfr rörnät. -sångare. *Acrocephalus streperus*. R-n, som nu finns norrut till Vänern och framträngt norr om Mälaren E. Lönnberg 1935. R-ns klagande skri bland vassarna. -tak rörtäckt tak. -tillverk|are; -ning. -tjocklek. -tofs l. -topp. Blomvippa av bladvass (*Arundo phragmites*). R. nyttjas till stoppning i kuddar och dynor. -tång. Tekn. Tång l. 'nyckel' med räfflade käftar till fasthållande l. kringvridning av rör (vid rörarbeten). Ställbar r. (att använda för muttrar av olika storlek, liksom en skift-nyckel). -täck|a. Till rör² 111. En ~ låg tegelbyggnad med r-t tak Karin Jensen, öv. -täckdik|a; -ning. Lant. Jordbruksegen- dom, till stor del r-ad och i hög kultur Annons 1923. -valsverk. R-et i Storfors. -vass; -dunge. *Arundo phragmites*, vanlig vass', bladvass. Hög, gulnad r. Sjöar kanta- de med breda och täta r-ar E. Lönnberg. -växt. [Rottingen] denna pedagogiska r. V. E. Öman. -ämne. Rulla en trall-last kromlegerat r. till uppvärmningsugnen Sv. Dagbl. 1934. Ihdliga r-n. -öppning.

— Rör|a¹, -ade, -as; -ning¹. Byggn. Påspika vassrör(smattor) på vägg l. tak. Vid putsning av trä bruka ytorna först r-as med torra, skalade vassrör Nord. Faun.³ Med tegelgolv och r-at tak Öv. fr. Grazia Deledda. Trädtegelduk till eldsäker puts under bjälk-lag och taklag av trä i stället för panelning och r-ning Sv. Dagbl. 1909.

Rör|a³, -an, [-or]. Nästan alltid i dålig bemärkelse (utom 1 b). 1) a) Tårtan blev

bara (en enda) r-a. b) Äggr-a. 2) Av forn-tidsvurm och nutidslögn / en oaptillig r-a Hj. Söderberg, öv. Där allt var en (oredig, en skön) r-a av stockar, kvistar och näck-rosötter. Tyskland är en enda stor r-a av rasblandningar E. Didring. Till sist blev det dock en smula sans och förnuft i r-an därnere, och ~ E. Sparre. — Hela hans hjärna är en enda hönsr-a. Som kom bort i jul-an. Valr-an. Syn. 1) (hopröd) bland-ning, mos, hackmat, 'hönsmat', mörja; 2) virrvarr, sammelsurium, mischmasch, ibl. bråte, oreda, oredigt vimmel, ibl. svammel.

— Rör|a³, rörede, rört, -as, pres. rör [äld. även rörer], rörs l. röres; rörande o. rörd se B II; -ning² (med plur.; till A I 4).

Former. 1) Äld. I fråga, som r-er för-undersökare ~ Lagen, 1922. En stilla bäck sig r-er ~ fram Fröding. 2) Morgonen gryr, och visarn ej r-es, / äldriga klockans tick tack ej höres Dagmar Forstén, öv. Ej r-s en kvist i skogen ~ J. Tegengren. — Det höves oss gå, där som trummorna r-s C. Larsson i By. — Smöret tvättas och r-es vitt och pösigt ~ Idun 1931.

Bet. o. användning. A) Rumsbetyd- ser o. nära anslutna bildl. bet.-skiftningar. I. Trans. o. intr. 1) Vidröra o. d. a) Om jag allenast får r-a vid hans mantel Bibeln. Se, men inte r-a [, så ska snälla barn göra]! R-de du (vid) klockan, fast jag sagt, att du skulle låta bli? R-a på ngt med yttersta toppen av pekfingeret, med käppen. Han tål inte, att man r. vid honom ens. Så lång, att huvudet rör vid taket, när han står på tå. b) R. du mig, så talar jag om det för hela kompani, sa trumman till trum- slagaren. Du r. mej inte, förstår du, för då smäller det! Han påstod, att han aldrig r-t käranden. 2) Friare användning av I. a) Men affärsman var han, och allt han r-de vid tjånade han pengar på 'K. Gun- narson'. Så stockat, att han aldrig gitte r-a vid en läxbok Stina Palmberg. b) Han har ju inte ens r-t den goda gröten! Och hon r-de knappt maten. c) R-d av slag ngt äld. = som haft slaganfall. Ty hon var ju »slagr-d och slö», men jag tänkte på gamla tider, då man sade: »Hon var r-d av Guds finger» Linda Oljelund. R-d av blixten träf- fad, drabbad. d) De här pengarna har jag lagt av; de skola endast r-as i yttersta nöd- fall. Men kapitalet fick han inte r-a. Man- nen skulle alltså ränta icke blott dkern, som han fick nyttja, utan också skogen, som han icke fick r-a P. J. Rösiö. e) Ändra grund- lagarna! Nej, rör inte (vidare) r-a vid den frågan, bäst att inte (vidare) r-a vid den frågan, den strängen. R-a vid ett (allt) för grannliga ämne.

3) Flytta, sätta i rörelse o. d. Egentl. o. friare. a) Han sitter förlamad och kan var- ken r-a hand eller fot. Inte våga r-a en

lem. *R-a läpparna (utan att få fram några ord). Men stenen kunde de inte r-a ur stället. — Själva ville de inte r-a ett finger för att hjälpa honom. — Rör inte på dej, då kan då se dej!* **b)** *Rör på benen!* gå inte så långsamt, skynda l. rappa på bara! *Marsch framåt! Rör på spelet, gossar!* H. Hultenberg, öv. **c)** *De ska bli skönt att få r-a på sej, r-a på benen lite få lite motion. — De underkuvade furstarna i Asien började r-a på sig, då ~ Elsb. Funch. d)* *R-a på glassen dricka (med varann).* **e)** Jfr ibl. A II i ex. som: *Så stilla, som om aldrig stormig våg | dess yta r-t L. Holmes. — Ännu på gamla dagar, när hans penna sällan r-des ~ B. Schöldström. Det är som lycksaliga körer hördes, / det är som den eviga plektern r-des ~ Fröding. Och den bladbekrönta Näcken / gigan rör i silverbäcken Stagnelius. R-a trumman. Det höves oss gå, där som trummorna rörs C. Larsson i By. R-a (på) spelet låta musiken ljuda (jfr ovan b).*

4) Omröra *n o. d.* **a)** Mer egentl. *Du måste hela tiden r-a i gröten, annars blir den vidbränd. Har du ingen slev att r-a med? Skirat eller r-t smör. Smöret tvättas och r-es tillsammans med sockret. Rårörda lingen.* **b)** *De ä som att r-a me en käpp i en myrstack. Skulle vi börja r-a i den saken, då bleve de stora följer. Ju mer man rör i smutsen, dess mer luktar den ofta bildl.*

II. Refl. l. dep. **1)** Refl. **a)** *Han rör sig ännu med stor lätthet oaktat sin ålder. Förmodan att r-a sig med grace syntes hos henne medfödd. Människor med skarpskurna ansikten r-a sig på trottoarerna Alb. Engström. R-a sig långsamt. — I honom är det, som vi leva och r-a oss Bibeln. — Rör dej inte, nu knäpper jag! Jag står, där jag står, och tänker inte r-a mig ur fläck(en), ur stället. — Ni rör er för lite, pojkar, skaffa er mer motion!* **b)** Saksbj. *Ser du något som rör sej därborta över slätten?; det är tåget! Men inte en vindfläkt r-de sig. Inte en muskel r-de sig i hans ansikte. Löven r-de sig sakta för fläktarna. Även oper. Det rör sig inte ett löv i middagsstillheten. — R-a sig med en hastighet av ~. R-a sig kring sin axel. Även bildl. Han hade fått för sig, att allt, hela världen r-de sig kring honom.* **c)** Friare. *Jag rör mig naturligtvis endast i de allra bästa kretsar. Som alltid r-de sig bland noblessen Cl. Lagergren. Hon är språkknutig och har redan r-t sig i stora världen Annie Furuhjelm. — Att mängden i Ryssland r-t sig under mer än ett namn, speciellt före och under revolutions-tiden Marika Stiernstedt. d) Bildl. *Vem vet vilka känslor (som) r-de sig i hans bröst! Intet, som r-de sig inom omgivningen, undgick honom, försvärit det blott kunde fångas med öga eller öra. Vad som rör sig i(nom) samtiden. — Han har stora summor att r-a**

sig med. R-a sig med stora planer. Rör sig här med en rikedom av nya rytmer. Han r-de sig alltid med realiteter och ~ Jonatan Reuter. — R-a sig med sakkämnedom på ett område. — Händelsen rör sig i framtiden, i ett avlägset hörn av Skerge. 2) Dep. (= r-a sig) *Ej rörs en kvist i skogen. Vinden gått / ~ till vila J. Tegengren.*

B) Mer särstående, rent bildl. betydelse. **I.** Inf. o. finita former. **1)** Angå o. d. **a)** Oper. *Det angår ingen mer än den det rör, svarar Johan diplomatiskt, och ~ Jeanna Oterdahl. De rör mej inte, sa gubben, när hunn bet'en i träbena. Va rör de mej! Det r-de verkligen en ganska viktig sak. Kom ihåg, att nu rör det din framtid!* **b)** Refl. även oper. *Försvärit det icke (här) rör sig om koralmusik ~. Exemplen visa, att bilderna till stor del r-a sig om ljud, ljus och ~ N. Svanberg. Vad r-de sig samtalet om l. (om)kring? 2)* Framkalla 'rörelse' hos o. d. *Tänker du verkligen kunna r-a dem till medlidande? Som skulle kunnat r-a en sten. Ett personligt patos, som värmer och rör M. Lamm. Lovad vare Gud, som r-de ditt hjärta V. Rydberg. II. Part. 1)* Pres. **a)** Som adj. l. adv. Till B I 2. *Hou ä r-ande me alla sina omsorger om honom. Vilken r-ande historia! En r-ande enighet. I sina r-ande försök att ~. Ett nästan r-ande intresse för ~. På en gång komisk och lite r-ande. — Än svärmisk, än r-ande tafatt ~. Mot mig rör alla så r-ande snälla och vänliga. b)* Som prep. Till B I 1. *R-ande den saken äro meningarna delade. Önskemål r-ande vanhävdslagen Sv. Dagbl. 1917. 2)* Perf. Även med gradformer o. subst. på -het. **a)** Till B I 2 a. *Vi äro mycket r-da, säkert r-dare än den lille mannen själv H. Hultenberg, öv. R-d ända till tårar. Han blev djupt r-d vid dessa ord, av l. över hennes olyckor. b)* Inte så lite r-d av pokulerandet. Spritörd.

Syn. A) I. 1) vidröra, peta l. ta l. fingra (på), beröra, komma vid, nå, komma i beröring med, komma åt, (ibl. nära) snudda vid; **2)** (ibl. nära:) smaka (på); träffa, drabba; använda, ta till, göra sig nytta av; ändra (på); 'tänga'; **3)** sätta i rörelse, (om)flytta (n); (r-a på sig) göra en rörelse l. ibl. ta motion l. gå ut o. gå l. 'lufta på sig'; ibl. slå l. låta ljuda; **4)** omröra *n*, vispa, utröra *n*, 'gräva', 'rota', undersöka (grundligt); **II.** (r-a sig) gå; ibl. föra sig; promenera, spatsera, ta (sig) motion, skaffa sig kroppsrörelse; ändra ställning, flytta (på) sig, vara l. sätta sig i rörelse l. i gång, komma i gång, ibl. vända l. ändra sig; (ibl.:) 'fläkta' (s)vaja, fladdra, dallra; gå runt (sin axel); vistas, 'svänga sig', umgås, 'vara ute' (i) 'leva'; försiggå, utspelas; förfoga över, ha till sitt förfogande; syssla med; använda (sig av); 'välva'; **B) I. 1)** angå, vara fråga om ha att göra med, (nära) beröra; gälla,

handla om, gå ut på l. över, vara av (en viss) vikt för; **2**) framkalla 'rörelse', göra rörd, väcka (medlidande, sorg osv.), gripa, skaka, beveka (ens hjärta), göra intryck på; **II. 1) a)** 'gripande', hjärterörande, ibl. känslig l. sentimental; **b)** angående, i, (ifråga) om; **2) a)** (ngt) gripen, vek(nad); **b)** (sprit-)påverkad.

— **Röra** i n m. fl. se iröra n osv. — **Rör-maskin**. Praktisk visp- och r. av glas med skruvlock Nord. Kompaniet. -**slev** att röra om med. — **Rörande** se röra³ B II 1. — **Rörar[e]**, (-e)n, -e. **1)** *Wattman, J. A., Gips-r-e, Mosstorp* Rikstel.-kat. 1922. **2)** Maskin l. d. **Syn.** ibl. blandare. — **Rörd** se röra³ B II 2.

— **Rörelse**, -n, -r. **I.** Rumsbet. **1)** *Lagarna för kroppars, planeternas r. Rytmask, jämn r. Bandsdg med rätlinig r. Vågornas snabba r. Cirkel-, våg-, pendelrörelse.* **2)** *Göra en häftig, en oförsiktig r. Gav akt på varje r. i hennes ansikte. Ofrivilliga muskel-r. [Du måste] maskera Dig mycket äldre och beakta Dina ungdomliga r-r Strindberg (till Aug. Falck). De vanliga dirigentr-rna.* **3)** **a)** Ofta även bildl. Sätta (en maskin, sig) i r. Komma i r. Hären sätter sig i r. **b)** Vara i oavbruten r. (från morgon till kväll). Befinna sig i ständigt, oavdltlig r. Ta, göra gymnastiska r-r. Få för litet (kropp)s-rörelse, för litet motion. **c)** Hade lösgivits, ehuru hans r-r, hans minsta r. övervakades. Göra en kringgående r. Lyckas omintetgöra verkan av fiendens (trupp)r-r. Sken-r-r. **4)** Med mer l. mindre bildl. anstrykning. Nu, mdtro, blev det r. i lägret. Där är liv och r., där myllrar av folk. Hela staden är i r. (för att äse kröningen). När Josephson blev synlig, uppstod r. bland de samlade konstnärerna B. Mörner. Att det gick en r. genom församlingen, allteftersom jag gick fram i den stora mötgången. Sätta fantasien i r. Och denna snabba växling [mellan ljus och skugga] gav r., liv och spänning åt den döda stenöknen O. Enckell. För att få mer r. i tavlån. **5)** Tekn. om 'sak'. Särsk. som sista ssgsled. T. e.: *Blockskivor, takr-r ~ Annons 1915. Kullager i typarms-r Annons 1920 (om skrivmaskin).* **II.** Handels. o. d. **1)** Driva en omfattande (handels)rörelse. Staden har fyra kvarn-r. Då hon ännu ensam skötte sin lilla (affärs)rörelse. Nödgas nedläggna r-n. Utvidga, inskränka r-n. Öppna mejeri-rörelse. Överta (kafé)r-n (efter ngn). Driva, idka bruksrörelse. Jämförliga r-r äro ~ konserthusrörelse, revyteater, danssalonger och s. k. nöjesfält Hemberg-Sillén. **2)** Staden driver, har utvecklat en livlig r. i fiskebranschen. Utsläppa ett mynt i (allmänna) r-n. — R. och framåtskridande. **III.** Folkrörelse o. d. R-n hade uppstått bland bönderna och växte sig stark genom fogdarnas okloka dt-gärder. Innan r-n spritt sig alltför vida.

R-n för den allmänna rösträtten. Upproriska, fosterländska r-r. Man beslöt, att r-n skulle gd under namnet av Rikspropagandan för trafiksäkerhet 1929. J. L. Runeberg, som livligt ogillade den finska r-n's riktning bort från det svenska B. Estlander. En hemsk figur i röda r-n ib. En r-s framtid betingas av den fanatism, ja, den ofördragsamhet, varmed dess anhängare företråda den som den ensamt riktiga Hitler enl. K.-G. Hildebrand. R-n 'Bort från Rom'. Pingstr-n. Folk-, upprors-, nationalitets-, arbetar-, nykterhetsrörelse. **IV.** Själsrörelse. Icke kunna behärska, kuva sin (inre) r. Väcka djup r. (hos ngn). Övade till och med in de stycken, där rösten borde svika mig av r. Öv. fr. Bruce Lockhart. Kunde av r. icke få fram ett ord. Vid underrättelsen om prisfallet uppstod stark r. på börsen.

Syn. I. (förändring av läge l. ställning, (ställ)förflyttning; ibl. gymnastik l. motion; åtbörd, min(spel), gest, (ibl.:) sprittning, ändring av min, ändrat uttryck; manöver, marsch, 'gång', trupprörelse; bråk l. liv, oro, uppståndelse, virrvarr, ibl. 'livligt', 'färg', rörlighet, livlighet; **II. 1)** handels- l. affärsrörelse, affär, handel, yrke, näring(stång); **2)** (livlig) samfärdsel l. trafik l. handel l. verksamhet, rörligt liv, aktivitet, (ibl. nära:) framåtskridande, (ekonomisk) utveckling; **III.** strömning, ivrig l. allmän strävan, vad som rör sig (hos ett folk, en riktning l. d.); ibl. (tids)idé; (ibl.:) väckelse l. propaganda, agitation; **IV.** själs- l. sinnesrörelse, känsla av deltagande l. medlidande l. sorg l. ångslan osv.

— **Rörelsefenomen**. R. hos växter. -**form**. Dessa båda r-r. -**frihet**. Egentl. o. bildl. Han lössläppte, men hans r. var begränsad: utom Berlin fick han icke komma. Men vår r. inom staden var nästan obeskurten. Förgäves söka ryssarna genom lokala anfall återvinna r-en på södra Serethstranden ~ 1917. En tvångströja på pressens r. 1919. Ge honom lite större r. nu, när han snart när myndig älder! -**förmåga**. Åga fri r. Utan att nedsätta r-n, ögats r. **Syn.** ibl. rörlighet. -**givare** gymn. -**gren**. Redan år 1868 hade handel med bomullsgarn ~ av min far upptagits som en särskild r. C. Sahlin. -**hastighet**. Bestämma r-en hos ~. -**kapital**. Uppbringa nödigt r. R-et var redan uppätet, och att skaffa nytt stötte på svårigheter. **Syn.** driftkapital, rörelsemedel. -**konst**. Eurytmi dvs. rytmisk r. 1921. -**kontroll**. T. e. Att förskaffa sig r. över banken ~. -**krig**. Fackl. Motsatt 'ställningskrig'. Ingenjörskonsten har gjort om kriget till ett r. igen 1918. -**lag**, -en, -ar. T. e. i fysiken. -**lära**. Särsk. fys. o. gymn. [Galilei som] lade grunden till hela r-n, sådan den sedermera utvecklades förnämligast av Newton Nord. Fam.³ — Hj. Ling,

Rörelselära, 1866. -**lös**. Fackl. En r. bakterie Ekenberg-Landin. -**medel**. Bl. a. Rörliga tillgångar, avsedda att omsättas i bolagets rörelse (r.). -**mekanism**. Artväxternas r. -**moment**. Och visar två av örlorna i samma r. av flykten som ~ Naturens liv. -**nerv**. -**organ**. Växternas r. (motoriska organ) ~. -**riktning**. Trågligt i sens r. utdragna hållkar samt grunda jättegrötor R. Sernander. Rätvinkligt mot fågelns r. S. Barthel. -**schema**. Gymn. R-t för de korpulenta. -**sinne**. Örats egenskap av jämviktsorgan och r. Tidn. Upsala 1919. -**snabb**; -het. Häst med arabens r.-het. -**sätt**. -**tagare** gymn. -**takt**. Kavalleriets r-er äro: skritt = 100 m., trav = 225 m. ~, galopp = 450 m., allt i minuten ~. -**teknik**. Harmonisk r., plastik, kroppskultur Annonns 1927. -**terapi**. Läk. Behandling medelst rörelse (mest arm-l. ben). -**vinst**. För 1932 hade Boliden en r. på 13 mill. kr. och ett netto på 8.13 mill. Sv. Dagbl. 1933.

— **Rörig**, -t, -are; -het. Närmast till röra². 1) *Olla podrida är ännu r-are mat än Lappköjs och består av åtskilligt flera ingredienser 'Dan'*. Jag råder dig allvarligt att akta dig för r-a rätter ib. 2) *Och allting var så där verkligt r-t, rörligt och ohemtrevligt, som det endast kan vara på en stor ängare, just innan den lägger ut Elsb. Funch. Det var mycket folk och ganska r-t R. Gelm. En sådan r. och orolig dag Elsa Thulin, öv. 3) *Stycket saknade fast byggad, och det hela var ~ litet r-t. Detta r-a brev har i alla fall fyllt en uppgift.* — R-het i tanken C. G. Laurin. **Syn. 1)** hoprörd (o. hårdsmlt), 'tung', som förorsakar magbesvär; 2) 'ett virrvarr', oredig, orolig, 'blandad'; 3) som blandar ihop både det ena och det andra, 'lös', osammanhängande, svamlig.*

— **Rörlig**, -t, -are; -het. I. Egentl. Föga r. (nu efter giktanfallet). R. som i ungdomen. R. som en vessla. R. och lätt på foten. R-a anletsdrag. Ett ovanligt r-t minspel. [Ormögat] saknar r-a ögonlock O. Cyrén. Ständigt vara, befinna sig på r. fot. Truppen skall bli mera (lätti)rörlig. — Återvinna full r-het. En ifråga om r-het och följsamhet förstklassig neger C. Lagercrantz. En tunga, vars r-het överträffade allt jag hört. **II. Friare. 1) Paternosterverket för transport av brev, enl. samma system som r-a trappor. R-t fäst vid ~. 2) R-a trupper. Ett av arméns r-a duvslag B. Hanström. Järnvägens r-a materiel. R-a signaler. R. skala. 3) R-a tings sammanhörighet med fast [egendom] Nord. Fam.² R-a tillgångar avsedda att omsättas i bolagets rörelse. R. ränta då vid en allmän ränteförändring den nya räntesatsen tillämpas utan uppsägning från någöndera sidan (x fast ränta). 4) Strandröden ~ har sin bästa trivsel på ~ steniga**

sandstränder, där sanden inte är så r. S. Schiöler. De r-a böljorna. *Spiselden ~ kastade sitt r-a sken över ~ H. Hultenberg, öv. 5) Vi befunno oss inom den s. k. r-a zonen, vilket betydde, att den ~ hållits besatt växelvis av de båda arméerna Öv. fr. Boleslavski. R-a professorer ej bundna vid visst ämne. R-a helgdagar som ej infalla på bestämt datum. **III. Bildl. 1) Den ende av sällskapet, som till detta mögelbo förde en fläkt av frisk luft, av r-t liv Ad. Hillman, öv. Jag hade r-are blod än han Kerstin Måås, öv. Det låg icke för Söderbloms r-a ande att ~ Tor Andræ. R-are och skarpere intelligenser. Ett det r-aste intellekt. Så r. är hans skapande fantasi, att ~ T. Söderhjelms. — Ännu mer r. i sceneriet är romanen 'Kampen med satar'. Hans stil är ledig och r. ~ Tor Andræ. 2) Andlig r-het och kringssyn ib. Att [Hans] Forssell lyckades rycka upp och förnygra tidskriften, ge den en ny anda av r-het och mångsidighet ~ Fr. Böök. **Syn. I.** som äger rörelseförmåga; flink, lätttrörlig, rask, snabb, (ibl. nära:) livlig, lätt, verksam, 'alert', hurtig, pig, aldrig vilande; **II.** som (lätt) kan flyttas, 'vig', lätthanterlig, transportabel; (ibl.:) (snabbt) växlande, flyktig, ostadig, föränderlig; **III.** (livlig o.) 'spelande', (ungdomligt) snabb, (ibl.:) ohämmad, fri (o. lätt), 'flygande', aktiv.***

Rös, -et, = 1. **Rös|e**, -et, -en. Formen 'röse' är den vanligaste; vanligare än eljest är 'rös' som sista ssgsled. **A)** Enkelt. **I.** Rös. Utstakad med riksrös och mellanrös (riktningsrös) samt ~ R. Numelin. Huvud-, gräns-, topp-, grav-, odlingsrös. Bakom de mossiga sten-en T. Segerstedt. **II.** Röse. 1) *Lodråta branter med r-en nedanför. Och det går en sägen, att man efter mörkkrets inbrott ser ett eldsken från dessa r-en.* — [Att högen] bestod av ett inre r-e med fotkedja T. J. Arne. *Votiv-r-en i Tibet.* — *Betes-l. Kristinar-en; Kristina påbjöd, att sten i hagarna skulle samlas (och läggas) i r-en, för att förbättra betet. De förmodade fornlämningarna voro odlingsr-en. De togo stenar och gjorde ett r-e Bibel. Här och där stö r-en med en stör i ~, urgama väguisare ~ Sv. Haglund. Turistföreningens (väg)r-en. Obekymrad om gamla r-en och rör Rich. Malmberg. Reparation av gamla [gräns]r-en samt byggande av nya R. Numelin. **B)** Sgr r-a rös-, mkt säll. röse-. Ex.: *Det stora r-byggearbetet i övre Norrland, som ordnats och finansierats av Svenska turistföreningen Sv. Dagbl. 1926. Scouter som r-byggare. Vesslan kallas r-katt i gränstrakterna mot Norge T. Boberg. Nuvarande] rådgångar r-lagda 1828—29 Nord. Fam.² **Syn.** stenhög l. -hop l. -rammel l. -rös(e), upplagda l. uppställda stenar, (ibl.:) rör, (uppkastat) (sten)kummel, (sten)varde. — **Rös|a**, -ade, -as; r-a ut ut; -ning (med**

plur.; även konkr.). 1) *Vi r-ade toppen, som Pallin till min ära gav namnet Borg Borg-Mesch. [Ett scoutlag,] som låg ute och r-ade stig för turister E. Manke. Tydligt, bra, dåligt, otydligt r-ad väg. — R-a gränser, ägogränser.* 2) *R-ningen blev allt tydligare och snart kunde vi se fjällstugan. Syn. förse med rösen l. (sten)vardar; utmärka rågång med rösen l. rör.*

Rös² se rysa. **Röse** se rös¹.

Röst¹, -et, =. Se det vanligare 'röste'.

Röst², -en, -er. A) Enkelt. I. Egentl. 1) *Talröst. a) Hans r. hördes över alla, den var klar och genomträngande. Djup, låg, svag, späd, viskande, hes, bruten, stocknad, hög, klingande, gäll, skrikig, falssettartad, tunn, grov, skarp, ljuv, mild, behaglig, manlig, ungdomlig, befallande, barnslig r. En stark r., lik ljudet av en basun. Och han ropade med hög r. ~. Näsvingarna skälvede, r-en darrade ~ E. Sparre. Under det r-en skälv av rörelse. Då r-en svek honom och han tystnade. Höja r-en. Sänka r-en till en viskning. Hov en kvinna i folkhopen upp sin r. Bibeln. Att jag ~ kunde göra min r. rätt bevakande ib. Dåniet av kerubernas vingar hördes ~ likt Gud den Allsmäktiges r. ib. R-en är Jakobs r. ib. Med ett stänk av missnöje i r-en. Känna igen ngn på r-en. Gärna vilja höra sin egen r. b) Ibl. även om djur. Papegojans ilska r., då hon härmade den druckne. c) Barn-, kvinno-; ande-, ängla-; bas-, kommando-; stentorsröst. 2) Sång-röst. a) *Ha, (absolut) sakna r. Utbilda sin r. Sköta r-en även till I. Hon hade en vacker, klangfull, om ock ej särdeles omfångsrik (alt)röst. Va har han för r.? Hans r. är ännu i målrottet. Vara vid r. disponerad, ibl. upplagd. R-en lät ansträngd, beslöjad, kom inte fram ordentligt. En smältande (kvinno)röst. Partiet låg absolut icke för hennes r., som i det högre registret gärna blev skrikig. b) Ibl. snarast om den sjungande. Sånge för fyra r-er. Kör för, av blandade r-er (mans- o. kvinno-, ibl. även barn-er). Vi behövde här en mörk barytonröst. Kvar-tetten förfogade över flera av körens bästa r-er.**

II. Friare o. bildl. 1) a) *Och en r. kom från himmelen: 'Du är min älskade Son ~ Bibeln. Men mitt i bullret hör jag en r., som säger: ~ Strindberg. Vi går ombord, avgjorde en r., och ~. b) Genom stillheten ~ tränga nattens och vildmarkens välbekanta r-er ~ E. v. Otter. c) Det ligger inte för min r. det passar inte för mig, är inte mitt sätt. d) Höja sin r. till försvar för ~. I haven icke velat höra min r. Bibeln. Lyssna till samvetets r., den ivre r-en. Naturens, mänsklighetens r. Lyd en väns r.! Dig söver smickrets r., hör sanningens en gång! Tegnér. Kväva förnuftets r. Blodets r förnekar sig icke släktskapen gör sig dock påmind, blodet*

är tjockare än vattnet'. *Folkets r. (är) Guds r. En ropandes r. i öknen. — R-er finnas, som ordat för ett oavhängigt Finland O. Palme. Fördömts av r-er ur alla politiska läger. Pressr-er. e) Tycka sig höra r-er om hallucinationer. Strindberg och 'R-erna'. — R-er i radio Tidningsrubrik 1933; namn på radiotidskrift från 1933. 2) *Fråga om val o. d. Ha alla avgivit sina r-er? Avlämna sin r. (vid valurnan). Lämna, ge sin r. dt ~ även mer bildl. Hopsamla r-erna. En man, en r. På den tid, då man röstade efter fyruk, då en person kunde ha upp till 40 r-er. De små r-erna avgjorde valet x de stora fyrktalen. Konungen har två r-er i Högsta domstolen. Nedlägga sin r. avstå från att rösta. Han fick 30 r-er mer (till riksdagsman) än motståndaren. Lika många r-er för och emot. Värva r-er (för ngn l. ngt). Förslaget föll med 18 r-er mot 20. Vald med alla avgivna r-er. Räkna r-er(na). R-erna voro delade i konsistoriet. Vid lika röstetal ger ordförandens r. utslaget. Åga avgörande r. vid ~ ofta bildl. = diktera beslutet, bestämma utgången. — Stänk-, strö-, tilläggsr-er. Utslags-, valröst.**

B) Ssgr ha röst-; röste- blott i 'röstetal'. Ngn gång kunna de även ansluta sig till verbet.

Syn. A) I. stämma; (ibl.:(tal)organ, ljud, läte, ton, tal, sång, ibl. röstomfång l. -läge; (ibl.:(sångare l. sångerska; **II. 1)** (ibl. nära:) rop; 'någon', 'en i hopen'; råd, (upp)maning, påminnelse(r); känslau (för ~); (r-er:) personer, en o. annan, några; ibl. ljudhallucinationer; 2) (ibl.) rösträtt; ibl. (röst-)sedel, valsedel, votum, (sitt) ja l. nej.

— **Röstantal.** Högsta r-et uppnåddes av ~. -**apparat.** Tal- o. sångorgan. **R-ens sjukdomar.** -**band** se stämband. -**begåvad;** -ning (med plur.). *En mera r-ad föresjöng texten, och ~ E. Mjöberg. — Men en medelmåttig r-ning kan stundom utvecklas, om ~.* -**beräkning.** -**berättigad.** R. är varje svensk medborgare, som ~. R. vid riksdagsmannaval. Stadens r-e medlemmar kallas till allmänt valmöte den ~. -**bildande;** -ning. **R-ande organ.** Stämbandens roll vid r-ningen. -**disposition.** *Vara vid god r. om sångare l. talare. -fel.* R. bortarbetas, och sjuka stämband behandlas ~ Annonis 1931. -**fiske.** *De avlönade fullmaktsinsamlarna ~ begagna sig av allt egendomligare metoder i sitt r. Sv. Dagbl. 1917. -flertal. Pluralitet, majoritet. *Ett arservert r. föredrog dock den andra utvägen. -förstärkare;* -ning. *Min röst var alldeles för ~ klen — det var före r-arnas dagar — för att kunna göra sig gällande i den stora lokalen A. Klinikowström. Syn. (ibl.:(ropare, megafon. -hygien;* -isk. *Ur r-isk sympunkt måste ~ tungspetsr-et betraktas som det bästa Alf. Tamm. -köp.* *Valbestickning och r. Sv. Dagbl. 1919. Genom**

r. i stor skala lyckades ~ Tsao-kun 6 okt. bli vald till president Verner Söderberg.

-läge. 1) Gå utanför sitt normala r. Jag blev emellertid rätt snart lomhörd av damernas, som så ofta fallet är i Frankrike, höga r. C. G. Laurin. 2) Bildl. Detta är ~ typiskt för det höga r-et, den uppskrikna tonen i Australien S. Siwertz. **-längd;** -sfel m. fl. Förteckning över röstberättigade (särsk. vid politiska o. kommunala val samt vid bolagsstämmor). R. är för riksdagsmannaval grundlagstadgad; om r-ens upprättande och justering se 'Riksdagsmannaval'. Kommunal r. R. vid prästval kallas ej r. utan 'vallängd'. Finns icke i, är struken i, från r-en. Upptagen i, å r-en. — Pålatal r-sfel. R-supprättaren i orten Lagen. **-material.** Kören förfogar över ett gott r. **-medel.** Sångerskan, som ypperligt behärskade de icke alltför stora r-len. **Syn.** röstresurser. **-omfång.** Ha ett ovanligt stort r. Öka sitt r. **-organ.** Vården av r-en. **-ovanå.** Ebba Berggren, Om r-or och talfel. **-plikt.** R. med ty åtföljande straff för den som underlåter att fullgöra densamma infördes i Belgien 1893, i Spanien till deputeradekamraren 1907. Ville ~ skärpa den allmänna rösträtten till allmän r. Georg André. **-pluralitet.** Röstflertal, majoritet, ibl. röstövertikt. **Erhålla r. -resurser.** Och en ilsken unge har måtro r. Oanade r. Pröva sina r. **Syn.** röstmedel, ibl. röststyrka. **-räknare;** -ing. Röstsammanräkningen [i Saarområdet] genom neutrala r-are börjar A. E. Rodhe jan. 1935. Val av tre r-are.

-rätt, -en. Rätt att gm röstning delta i avgöranden inom kommun, stat, bolag, förening l. annan sammanslutning. **I.** Enkelt. 'Allmän r.' i bokstavlig mening existerar ej; vi sägas ha allmän r. oaktat de inskränkingar i r-en, som råda t. e. för omyndiga eller straffade osv, och även innan kvinnorna 1921 jingo politisk r., sades vi ha allmän r. Den politiska r-en är i Sverige 'allmän' sedan 1909, den kommunala sedan 1918. R. kan innebära valrätt eller voteringsrätt. Samt revision av vissa s. k. streck, som enligt nu gällande bestämmelser begränsa r-en 1917. Utvidga, inskränka r-en. Men den lika r-en är som princip förfelad, så visst som människorna äro sinsemellan olika B. Estlander. Utöva sin r. (själv, genom fullmakt). Varvid varje aktie, för vilken r. må utövas, berättigar till en röst. 'R. för Kvinnor', halvårsbladsskrift, utgiven mars 1912—dec. 1919. **II.** Ssgr. Ex.: R-sfrågan särsk. om striden för utvidgad politisk r. R-sförening särsk. för allmän r. l. för kvinnans r. De engelska r-skvinnornas ('suffragetternas') olämpliga stridsmetoder. De då ännu r-slösa klasserna. Varje till r-smyndig ålder kommer man eller kvinna Sv. Dagbl. 1919.

R-smöte. R-sreform. R-srövelsen jfr r-sfrågan. R-sstreck. Sänkning av r-såldern.

-sammanräkning. R-en beräknas ta ett par dagar. **-sedel;** -elsförsändelse. Avlämna sin förseglade r-el. R-larna uppsamlades vikna, i en urna. Ogiltig r-el. Märkt r-el. — Rösta med s. k. r-elsförsändelse Sv. Dagbl. 1922. **-siffra.** Uppnå den behövliga r-an för att anses vald. Höga r-or. **-skala.** Graderad r. som t. e. den 40-gradiga fyrskalan. **-skolkande;** -are. Vederbörande r-are få nog vara beredda på att göra bot, bättning och avbön på samma sätt som strejk- och blockadbrytare 1924. **-splittring.** För att undvika r. R-en bland svenskarna fällde Stålberg 1937. **-springa.** Fackl. Springa mln stämbanden. **-stark,** skr. 1) A. U. Bådth blev den svenska folkhögskolans brede och r-e bard Alfr. Fjelner. 2) I striden mellan Brantings och Bergegrens anhängare ha de förra visat sig betydligt r-are. **-styrka.** 1) Vrålapan, som äger en i förhållande till sin volym häpnadsväckande r. Partiet, vars rent fysiska r. betydligt övergår dess numerär. 2) Varje parti [insätter] i riksdagen ledamöter i proportion till sin r-a. Partiet mönsttrade denna gång en icke föraktlig r-a. **-värd.** Sångpedagogen Axel Ringström: Stämbildning och r. 1933. **-värvare;** -erska; -ning. Besök av någon agitator och r-are C. Larsson i By. Sker r-ning genom muntlig eller skriftlig övertalning är den fullt lovlig. **-ägande;** -are; [-arinna]. Även med e. Frågogagsförrättning med församlingens r-ande medlemmar ~. **Syn.** röstberättigad. **-övertikt.** Uppnå r. vid valet om den valde l om parti. Med stor r.

— **Röst- l. Röstetal.** E-formen vanligast. 1) Ex. med -e. Uppnå höga röstetal, det erforderliga r-et. Proportionalismen avser, att minoriteten skall få representanter i förhållande till sitt r. Vid lika r. avgör här lotten. 2) Ex. utan -e. Ett antal mandat, som svarar mot dess [partiets] totala rösttal i hela riket Ups. Nya Tidning 1932. **Syn.** ibl. röstsiffra, röstantal.

— **Röstja,** -ade, -as; [-are; -erska]; -ning¹ (-en, -ar; -sresultat m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. Ska du inte upp, med å r-a? R-a på riksdagsman. Nå, r-ar du rätt? R-a för, (e) mot ngn l. ngt. R-a för uppskov. Då man r-ade efter fyrik, icke 'per kapita'. R-a på ngn till ordförande. För min del r-ar jag för att vi uppskjuter frågan. R-a öppet, slutet, med slutna sedlar. R-a höger, vänster, med högern. De som r-a ja, gå åt höger, de som rösta nej åt vänster. R-a ja till ngt. Motståndarna avhöllo sig från att r-a, r-ade blankt. R-a på befällning, efter partipiska(n). Låt oss r-a om det! Halva antalet r-ande gingo därvid över på ~. **II.** Verbalsubst. Ex.: 1) Den enskilde r-aren i städerna och på landet ~. 2) R-ning med slutna sedlar.

R-ningen avslöts först inemot midnatt. Innan resultatet av *r-ningen* ännu humnit uträknas. *R-ning* 'per capita', dvs. efter huvudtal (1 man 1 röst). Den elit av svenska folket, som rådpågar och *r-ar* eller skolkar från både rådpågning och *r-ning* i riksdagshuset T. Segerstedt. Fullmakt*r-ningen* genom äktamakeförsändelse torde och ganska flitigt ha praktiserats Tidn. Upsala 1921. **Syn.** avge sin röst, delta i (en omröstning l. val; (ibl. nära:) välja, tala (för), gå i'n (för).

Röste, -t, -n. Mindre ofta 'röst, -et, =' (t. e. *Under ~ gula r.* Karlfeldt. Med gavelröst och tak R. Ekelund). Ofta skönl. l. fackl. Yttertaket består av taklaget l. stommen (stakresningen, röstet) och täckningen, av vilka den förra uppår den senare. Högst uppe i r-t höllo svalorna på med att bygga bo Hj. Bengtsson. Tegelborgarna med deras ~ trappgavlar eller sandstenssirade, svängda r-n A. Hahr. [Fattighuset ligger där] med låga r-n M. M. Granström. Solskenet lekte på r-n och spräng Ola Vinberg. Vinden fick ett sparsamt ljus av ett par små fönstergluggar i r-na C. Larsson i By. Förhallens gavelröste Sig. Erixon. **Syn.** taklag, takresning. — **Röst**ad; -ning². Tak, som icke äro alltför lågt r-ade, ej ha alltför låg r-ning för låg (tak)resning.

Röt, -o se ryta.

Röta¹, -an, [-or]. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. Om förstöring gm mikroorganismer (särsk. bakterier o. parasitsvampar) hos växt- o. djurdelar. **1)** Vid r-a bli de angripna partierna vanligen missfärgade. I köksgolvet äro tvenne tiljor närmast spiseln angripna av r-a; bättras för . . . kr. 2:—. Eken är tung, men motsår r-a bättre än något annat svenskt träslag G.artz. Det är nog r-a i golvet redan 'Hasse Z.' R-a och inte böta gör snart ett fallande hus även till verbet. Och lämnade gården åt r-a och fall 'Kilian'. Enär väggarna då lätt ta r-a. Utsatt för r-a. Angripen av r-a. — Träd-, rot-, hus-, kvist-, torröta. **2)** Klövern-an härjar denna vår synnerligen svårt i Skåne och ~ 1927. Om rank-a uppstår på melonrankorna. Potatis-a. **3)** Yngel-an härjar svårt i bisamhallena Dagens Nyh. 1919. — Sår, uppkomna genom r-a. Tand-, ben-a. **II.** Bildl. Detta att en klass ska leva, som om den vore rik, när den inte är det, är en r-a på samhället ~ Elis. Högström-Löfberg. Då har kulturen tagit invärtes r-a, och ~ Har. Hjärne. Vi bundits av vårt eget jag, / vår själ har tagit r-a E. Grotenfelt. — Samhälls-a. **B)** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn.** (ibl.) förstöring, förruttnelse(process), murkande, förmultnande, ruttet l. angripet ställe; bofällighet, förfall; (kall)brand; korruption; 'anfrätthet'. — **Rötböld.** -feber. R-rars förekommande och botande Nord. Fam.² -fläck; -ad.

R-ar hos kulturväxter. -frätt. R-a tänder Raf. Lindqvist, öv. -**månad.** **I.** Enkelt. R-en brukar räknas från 23 juli till 23 augusti, en tid, då matvarorna lätt ruttna. R-en, den tiden då solen står i Lejonet. Och solen glödde som i rötmånan. Du är söndagsbarn, men du bär dej dt, som du vore född i rötmånan 'K. Gunnarson'. **II.** Ssgr. Ex.: Ena dagen är det r-shett, den andra höstregnkallt Hugo Öberg. Mitt i r-shettan Hj. Söderberg. Att en dl kommer in i ett vattenrör och förorsakar driftstörning inom industrien, låter som en r-shistoria Sv. Dagbl. 1912. R-skalv dålig vanskapt kalv l. kalv som snarast är att hänföra till r-shistorierna. R-snotis. Själva solen sken som en r-ssol, churu juni nyss ingått ~ Hj. Bergman. Det var solsen och r-svärme Göran Stenius. **Syn.** (ibl.) hunddagarna, årets varmaste tid. -**sjuk**; -a. En stock, som var r. Hj. Höglund. Betor, angripna av r-a. -**skad**a; -ad. **1)** För att förebygga r-or (på träden). **2)** R-ad ved Sv. Dagbl. 1919. Gammal skog, delvis starkt r-ad Tidn. Upsala 1932. Bortgallra gängliga, trögväxande träd eller sådana, som äro r-ade ~ Arv. Lindman. -**sår.** **1)** Egentl. Sår som ej vill läka o. ständigt varar sig; sönderfallande sår. **2)** Bildl. Han uppmanar dig att förgöra alla bekännare av Muhammed, ty de äro som elaka r. i världen, vilka smitta andra med dödliga sjukdomar Hertig Larson. -**ägg.** **1)** Egentl. Ägg som ruttnar i redet o. aldrig kläcks. **2)** Bildl. Familjens r. R-et i familjen. Det finns några r. i klassen, som förloda de övriga. Men den gången fingo vi ett äkta r. in i kåren Arthur J. Jacobsson. Här samlas en massa drägg ~ och moder Europa bidrar med en riklig samling r. ib. **Syn.** **1)** ruttet l. ruttande ägg; **2)** 'svart får', 'olycka', dåligt subjekt, (plur.) fördärliga l. dåliga l. skamlösa element, 'ohyra', 'pestböld', gemen lymmel, ibl. usel stackare.

— **Röt**a², -te, rött, (särsk. i bet. 2 även -ade, -at), -as; -vatten l. -ningsvatten; -ning (-en, -ar; -ssätt m. fl.). **1)** Träden r-a(s) lätt på sumpmarker. Och konstaterade, hur allt rostade och röttes i det gamla skrovet S. Siwertz. Föranledde, att ladugården fort (upp)röttes. Skeppens bjälkar ha murknat alltren och tågen ha r-ats B. Risberg. — Svett rötter linne. **2)** Ifråga om lin o. hampa. **a)** Vare sig linet skall ångs-as eller r-as i kallvatten ~ eller varmvatten-as, måste linet alltid först torka på åkern E. O. Arenander. Ett ojämnt r-at lin ib. För mycket r-ad hampa Ekenberg-Landin. **b)** R-ningen avser att uppnjuka stjälkarna, så att tågorna lättare kunna skiljas ur. I backen nerimot ån låg linet till r-ning A. Bondeson. Andra r-ningssätt äro kall- och varmvatten-ning B. Jönsson. Ångs l. daggr-ningen. **Syn.** **1)** ta röta, skadas l. angripas l. frätas l.

förstöras av röta; (ibl. nära:) ruttna, multna, murkna; bringa i förruttelse; 2) med hjälp av vatten l. ånga få tågan att skiljas från skåvorna.

Rött se röd, röja⁴ o. röta². **Rötter** se rot.

Röv|a, -ade, -as; r-a bort n m. fl. se bort-r-a n osv. 1) Egentl. *Härjare härja, rövare r-a* ~ Bibeln. *Manskall-r-a* dinaskatter ib. *R-a* ngt från ngn. — *Posten* har blivit r-ad. — *Varvid man hos dem fann 450,000 mark i r-ade pengar. R-at* gods. 2) Friare o. bildl. a) *Kräkor*, som r-a ägg från småfåglar. — *Att klättra i höga träd och r-a* skatbon Stina Palmberg. *Deras* bon liksom fiskmådsarnas hade med all sannolikhet r-ats Naturens liv. b) Mest skönl. *R-a* nngs oskul. *R-a* heder och ära ifrån ngn ta. *Hur hösten snart skall ~ r-a* deras blad 'Kerstin Hed'. *Men tiden rostade klingen / och r-ade armens kraft* Per Weiland. *Tomma tidsfördriv, / som hälsans rosor från hans kinder r-at* Wilh. Sundelöf. **Syn.** med yald frånta(ga)n, (från)stjäla(n), bestjälja, plundra, råna, utsätta för röveri l. plundring, bortta(ga)n, (ibl. nära:) roffa, brandskatta, skövla, kapa åt sig, annektera, orätmätigt tillskansa sig l. bemäktiga sig l. sätta sig i besittning av. — **Rövar|e**, -(e)n, -e. 1) *R-en* på korset. *Råka ut för r-e. Ali Baba och de 40 r-na. Den (o)botfärdige r-en. Ett band av r-e, som hade sitt tillhåll i skogen intill slottet. Få r-na inom lås och bom. Den 'ädle' r-en, som stjal från de rika och ger åt de fattiga. Soldat och r-e äro i Kina ofta liktydiga begrepp. Tio veckor bland kinesiska r-e. — Sjö-, strdt-r-e. Post, kvinnor-e. Amerikanska tgr-e. — Aggre även om djur. 2) Friare o. bildl. a) *De som spelat r-e i första akten spela präster i den andra* Aug. Blanche. b) Ngt vard. I uttr. *Leva r-e (med ngn l. ngt) leva vilt, fara vilt fram, föra ett vilt liv; bråka o. väsnas. Och gamle Adam sladdrade och drack / och levde r-e bland glas och bricker ~ Fröding. Då vi, väl en sex, sju stycken pojkar, levde r-e i det rum vi hade att förfoga över* E. Lieberath. *Nu kunde stormen få leva r-e så mycket den ville* därutanför E. Diding. **Syn.** (mer l. mindre nära:) rånare, tjuv, plundrare, korsar, bandit, bov, skurk.*

— **Rövaraktig**, -t; -het. *Ett rent r-t ut-sugeri. En r. fysionomi. -anförar|e. Lyckas gripa själva r-en. Syn.* rövarhövding, rövar-kapten. -band. *Schillers R-et, översatt av K. A. Nicander. Då Joseph Bartolis r. upp-trädde på Korsika för några år sedan ~ O. Enckell. Syn.* rövarhord l. -hop l. ibl. -pack. -baron. *Rovriddare eller r-er ~. -borg. Rasera rovridarnas r-ar. Affischer med svarta r-ar på lila klippspetsar mot rymder av orange* M. Rogberg. -bragd. *Italiens*

r-er i Abessinien. -historija. Otrolig, falsk l. spännande o. vild h. Vill du jag ska tro såna r-er! Avlivad r-a från *Konradsberg. Folkets Dagblad* har otur vid hopsnickrandet av sina r-er Sv. Dagbl. 1925. *De vildaste r-er. Det är nästan med vemod man konstaterar, att livet självt ibland kan vara värre än den värsta r-a* Öv. fr. 'Essad Bey'. -hord rövarband. -håla rövarkula l. -näste. -händer. *Falla, komma, råka i r. ngn gång i rövarhand. Även bildl. T. e. En man för ned från Washington till Paris och föll i r., det är Woodrow Wilsons saga* T. Segerstedt. -hövding. *Den ädla och stolta r-en, f. d. munken Fra Diavolo Jac. Ahrenberg. Denne hade i många år varit en fruktad r. G. Agge. Syn.* rövaranförare. -kapten. *och slogs som en r. Karlfeldt. -kula. 1) Egentl. Komma mitt in i r-an. Överraska rövorna i själva r-an. 2) Bildl. Göra Herrrens tempel till en r-a. Var, som alla pärlfångarstationer, en veritabel r-a* Arthur J. Jacobsson. *Statarkåkarna däremot sågo ut som r-or* 'K. Gunnarson'. **Syn.** rövarhåla l. -näste; (ibl.) (eländigt) näste. -köp. *Få ngt för r. rövarpris.*

-liv. Även bildl. (jfr 'leva rövare'). *En liten lastångare, där det på kvällen rådde veritabelt r. -myr|a. Formica sanguinea. Slavmyror, som uppföts i r-ors bon* G. Adlerz. -näste. *När Alger var ett på berget uppkruket arabiskt r. F. U. Wrangel. Befästa r-n* E. Klein. — *Se ut som ett r. Syn.* se rövarkula. -pack. -politik. *Makternas r. mot Kina på 1890-talet* J. G. Andersson. -pris. *För att till r. komma över hemman och skogar* V. Spångberg. *Få ngt för r. otroligt l. skamlöst billigt, för en spottstyver, för (rakt) ingenting. -roman. Som i den värsta r. I r-erna. -romantik; -isk. R-iken, sådan den representerades av Korsika. — En underhållningsbok skall göras, om den nu trots allt göres, enbart r-isk, trevligt hemsk, osannolikt lycklig* Erik Hedén. *Teateraktigt r-isk. -tillhåll. Ett fruktat r. -tåg. Kriget kan närmast karaktäriseras som ett r. -vis. Riktigt på r. -väsen; -de. R-det i Kaukasus.*

— **Röveri**, -(e)t, -er; -hantering m. fl. *Kineser ~, som haft r. till yrke* Fredr. Adelsborg. *Idka, ägna sig åt r. Företa r-er* bland ~. *Att inte ett enda r. förekom inom hans område* E. Nyström. *Bedrev flodröveri på Volga-vattnen* Raf. Lindqvist. *Råkade i delo med rättvisan genom ett poströveri* T. Hwass. — *Och ville skydda sin dyrbara villebrådstam mot mickels r(-er). Syn.* (nära:) plundring, tagande med våld (av annans egendom), stöld o. rån. — **Röverska**, -an, -or. Nästan blott som sista sgsled. T. e. *Barnar-an i polisförhör* Tidn. Uppsala 1918.

S (äss); s'et, =, best. plur. s'en (särsk. i smtl. även s'ena); -formad l. -formig; -ljud (ssgrna med bindestreck). Bokstav o. ljud. Med ett starkt väsende s. Läspat s. Franskans tonande s t. e. i 'la rose'. Krökt i form av ett S. S-formigt böjd. S, alfabetets ojämförligt största bokstav.

Sa se säga.

Sabadi'll, -en; -frö; -odlare m. fl. Sabadilla officinalis (en liljeväxt). Sabadill- l. lusättika, som fås ur de mogna s-fröna, nyttjas till förgörande av huvudlöss och dylik ohyra.

Sabbat (vanl. med grav o. kort l. långt -at; även med akut o. kort -at o. ngn gång med huvudton på -ät); -en, -er. Som enkelt högt. Ssgrna ofta bibl. o. högt. 1) Efter att på 6 dagar ha skapat världen vilade Gud på den sjunde och höll s. S-en blev gjord för människans skull och icke människan för s-ens Bibeln. Är det lovligt att bota sjuka på s-en? ib. Alla som hålla s-en, så att de icke ohelga den ib. Vanhelga s-en. Då s-en just inbröt Ernst Klein. Efter s-ens utgång ib. Firandet av s(-en), som hos judarna började med fredagens solnedgång och varade, 'till dess tre stjärnor tänts efter lördagens', förlades inom kristenheten till första skapelsedagen, söndagen; islam har s. på fredagen. Landet skall hålla s. dt Herren Bibeln. Vi skulle icke köpa det av dem ~ på s. ib. Och stapeln Fatumalm / ringer s. vid den saliges färd Karlfeldt. Då s-en ringer in. Bryta s-en(s helgd). Mina s-er skolen I hålla Bibeln. Under tre s-er talade han där med dem ib. När han på en s. hade kommit in till ~ ib. 2) Friare o. bildl. a) När på henne blott jag tänker, / blir där s. i mitt hjärta J. Saxon. b) Människan lever inte av bröd allenast, men när barn hungra, har djävulen s. Häxsabbat se d. o. **Syn**. vilodag, sabbatsdag, helgdag; (söndags- l. sabbats)vila, ro (o. helgd), himmelsk frid.

— **Sabbatsafton**. Sabbatsdagens afton l. aftonen före sabbaten. Rabbi Meir plägade utlägga läran i församlingshuset varje s. Ernst Klein. -**brott**; -sböter. S. är enl. gällande svensk rätt att på sön- och helgdag mellan 6 f. m. och 9 e. m. utföra arbete, som icke är nödvändigt, men hithörande straffbestämmelser komma numer sällan till användning. Begå s. -**brytare**; -erska. Jfr föreg. -**dag**. S-en ingick mild och strdlade vacker. -**fest**. Även om 'häxsabbat', t. e. Och skruva sig till Blocksbergs s. Nils Bohman. -**firande**, = l. -t. Part. o. subst. -**frid**. Min hembygds stilla, helga s. L. Holmes. -**klocka**. Och plötsligt dallrar luften vitt omkring / av fjärran s-ors djupa klang R. Jändel. -**ledig**; -het. Att personalen måtte beredas stadgad s-het Tidn. Upsala 1920. -**lik**; -nande. Allt var tyst och s-t Emilie Flygare-Carlén. -**prydd**. I det s-a rummet Öv. fr. K. E. Franzos. -**ro**. När helgmålsklockan ringer s. C. Larsson i By. — Kom att efter kval och strid / ge oss stilla s. Math. Roos. **Syn**. sabbatsvila l. -frid. -**skola**. Adventisterna hålla s. lördag f. m. kl. 10 30, pastor C. Gidlund 1931. -**stilla**. S. under oss låg staden V. Rydberg. -**stämming**. För att icke bryta s-en. -**tyst**. De s-a gatorna Joh. Nordling. -**tåg**. Å bibanorna [till Uppsala— Gävlelinjen] ha dagarna före och under helgen de s. k. s-en gått Ups. Nya Tidn. 1919. -**vil**a. 1) När kyrkklockorna klämtade in s-an Anna Alm. 2) En försmak av Guds folks (eviga) s-a. Ingå i den himmelska s-an. -**år**. 1) Bibl. Vart sjunde år skulle israeliterna hålla s., låta jorden ligga obrukad osv. 2) Bildl. Nu kanske är ert s. S. Selander. Och så gick det tre år ~, de tre s-en vi finga för Xenias pärlor Öv. fr. Alex. Michailovitj. **Syn**. vilodag, är av vila o. helgd; lugnt l. bekymmerfritt år.

— **Sabbatligen**, adv. Bibl. o. d. Man

samlades s. till gemensam uppbyggelse ur fädernas heliga skrifter Erling Eidem.

Sa'bbik (akut, kort i); -en, -ar; -nät; -stim. Se elritsa. *Betar sina revar må löja å småmört eller s. E. Sparre.*

Sabel, -eln, -lar. 1) Alla i militärt bruk nyttjade längre sidovapen kallas numer s-el, både de raka och de krökta. Svenska kavalleriets beväpning är s-el och karbin. Fäktta, hugga med l. på s-el. Duell på s-el. Med flatan av s-eln. Poliss-eln bort, battong i stället; befälet får dock fortfarande bära s-el 1926. Turkisk (krok)s-el. Ryttrar-, kavalleri-, officers-, husars-el. — En ~ officers- och underofficerskola, som uppsutten räknade 220 s-lar E. Nyström. 2) Plur. som mild 'svordom'. Jfr 'djävlar'. »S-lar», mumlade han och ~ Jac. Ahrenberg. *Vad s-lar ...?* L. Munsterhjelm. *S-lar också!* ib. *Glöggen för s-lar!* K. Stangenberg. *Nu, s-lar, faller jag i backen* Olle Hedberg. *Nu s-lar i mej är man sexton år och ~ Lili Ziedner.* *S-lars blod!* Och ändå kunde man ge sig s-larna på, att ~ Fanny Alving. *En s-larna så viktig person* Ninian Wærner.

— **Sabelbajonett** b. med sabelklinga. **-balja**, -beväpnad. Poliskåren uppträdde dagen till ära s. Ups. Nya Tidn. 1930. **-bärrem**, -böjd. Spetsiga, s-a fenor skära vattenytan S. Barthel. [De] långa, s-a fröhusen S. Schiöler. **-flat**a. Och höggo in med s-orna Öv. fr. 'Erwin Rosen'. **-form**; -ad; -ig. Böjd i (krok)sabelform. — Första handpennan [hos skatsläktet] s-ad och smal E. Lönnberg. — *De sigt böjda, långa ~ vingarna* I. Hortling. **-fäkt**are; -ning. Ungrarna stadgade här ~ sitt rykte som kanske Europas bästa s-are Olympiska spelen 1912. — *S-ning torsd. afton mellan 6—7.* **-fäste**. Och handen kramade det juvelprydda s-t ~ E. Grip. **-gehäng**. **-handrem** lindad på sabelns fäste (o. försedd med tofs). **-hornad**. Ungersk bonde med sina s-e oxar Gust. Bolinder. **-hugg**; -ning (sabelfäktning). Åtskilliga s. hade utdelats, och några personer hade blivit överridna F. U. Wrangel. **-hylsa** för sabelns fästande vid sadeln. **-klinga**, -koppel. Se koppel II 1. *Att en anگریpare får ett farligt tag bakifrån i släp remmen på s-let* Gust. Cederström. **-lik**; -nande. Baljväxt med s-a baljor. **-lilja**. Gladiolus. *S-or i praktfulla färger* ~. **-rassel**. Sporrklirr och s. Harry Blomberg. — Även bild. *Det var ett oupphörligt s. i hans [Wilhelm II:s] diplomati* T. Segerstedt. **Syn.** ibl. sabelskrammel. **-skramlande**; -lare; -mel. Gärna bildl. *Ty den som höll strängt på sin nya värdighet, det var vår s-lande fanjunkare* J. P. Hansén. — *Vi [japaner] äro inga s-lare* Öv. fr. K. Nohara. Några s-lare och vettvillingar Sven Lidman. — »S-mel» på tyskt junkervis Sigfr. Almquist. *Inte ~ någon dussinlinga, vars hjärta fångas med mustaschtvinnande och s-mel*

Ernst Lundquist, öv. *Det var alltid s-mel i hans tal; han kunde inte diskutera den frelligaste sak utan att gå på som en bättre dragon* Öv. fr. H. L. Mencken. *Den franska s-melspolitiken 1921.* **Syn.** (s-mel ofta:) krigiskt l. skrytsamt hot. **-sluk**are; -ning. På marknadsplatsen åsdg jag en dag en s-ares prestationer E. Westermarck. **-ställ**. Han sprang ut och hämtade sin sabel i s-et Öv. fr. Boleslavski. **-task**a. *S-an, en platt läderväska med utsmyckat lock och fäst vid sabelkopplet med långa remmar, tillhörde husarregementena och var ursprungligen avsedd för förvaring av tjänstemeddelanden, sedermera ett tillbehör till parad-dräkt; s-an avskaffades hos oss 1893.* **-vælde** militärvælde, militarism.

— **Säbla**¹ (grav); =. Milt 'svordomsuttr.' (jfr djävla o. d.). *Att det var ett s. sjä att ~ Bo Beskow.* *Det var en s. väg att gå i slasket* A. Knöppel. *Jag ger ~ sjutton i den här s. stan* ~ Harry Blomberg. *En sdn s. karl att snarka!* E. Sparre. *Jag vet, jag vet; jag ä en s. däre.* »S. led-sam prick», vidhöll Kristoffer sin mening Gust. Janson. *Varför ~ skall det vara så lätt för somliga och så s. krånligt för mig?* Elin Wägner. — *En sjusabla historia blev det!* **Syn.** jfr (det starkare) (d)jävla. — **Säbla**² ned l. ner n, -ade, -as; -ning. — **Säblig**, -t, -are. Till sabla¹. Jfr djävlig o. d. *Om vi inte varit så s-t hungriga* C. Lagercrantz. *Och Ulla, som ju annars var så noga med allt, som var fint ~, nekade sig ~ varken »smaskens», »asflott» eller »st»* Elis. Kuylenstierna Wenster. *(Det luktar gott, sa Yngve ~) S-t gott, sa Åke R. Holmström.* *Akta dig s-t väl, för nu kommer vil Gunnar Cederschiöld.* *Loveade kusken alldeles s-t med dricks, om ~ Fanny Alving.* *Du pratar den s-aste smörja, pappa* Öv. fr. Wodehouse.

Sabän, -en, -er; -errovet (s-skornas bortrövande: enl. sägnen skall Romulus för att avhjälpa kvinnobristen i Rom låtit ynglingar vid en fest i Rom bortröva de s-ska ungmörna); -sk (-t); -sk|a (-an, -or). *S-erna, ett fornumerskt folk i mellersta Italien, inklämt mellan Latium, Etrurien, Umbrien och Picenum.*

Sabotäge (-asj); -et, -e. Skadegörelse, långsamhet i arbetet m. m. varig arbetare söka komma åt arbetsgivare; även friare om osympatiskt, olagligt l. våldsamt motstånd l. stridssätt särsk. vid konflikter. **I.** Enkelt. *Lilla s-et l. obstruktion och stora s-et l. av-siklig skadegörelse och ekonomisk terror tillhöra de syndikalistiska kampmedlen, men ha, enligt Sv. Uppslagsbok, i allm. förkastats av den reformistiska fackföreningsrörelsen.* (Ut)öva, göra s-e. *Att s-e förövats mot Rikstelefont materiel 1919.* Dylika s-e äro högst osympatiska och borde kriminali-

seras. **II.** Ssgr. Ex.: Påstådda *s*-ebrott i Sovjetryssland. *S*-edomarna ~ överklagas i hovrätten 1919. Vål förbereda *s*-eddå. — **Saboterja**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -s försök m. fl.). Jfr föreg. Intr. o. trans. *S*-ande syndikalister. Den ryska musikens outrotliga tröghet och förmdåga att ~ *s*-a vad han var ålagd att utföra R. Holmström. De stämpelades som reaktionärer, och det antydtes, att de *s*-ade regeringens arbete Öv. fr. Boleslavski. Och som följd härav skulle sannolikt också Italien *s*-a hela konferensen. Eller också *s*-a vi vår vilja igenom 'En syndikalist' i Arbetet 1915. — Dess bättre måste eventuella *s*-ingsförsök [mot byggfreden] bli totalt utsiktslösa febr. 1934. **Syn.** (olagligt, med våld l. hemligt) söka skada l. stoppa l. (för)hindra (ngt), 'vältra stenar i vägen för'. — **Sabotör**, -(e)n, -er. Nya stränga domar avkunnade mot *s*-er [i Ruhr] 1923. Fredens *s*-er i massakonflikten 1928. Nödhjälpens *s*-er 1929.

Sacellani (-säll-); -(e)t, -er. Kapellförsamling; komministratur, komministersyssla. Säsom nåddärspredikant vid lediga *s*-et därsammastades (1934) N. E. Ritzén. — **Sacerdotälpredikan** (-särđ-). Predikan före prästvigning (hållen av en av dem som skola invigas).

Sack, -en, -ar. Mindre vanl. för 'fotsack'. Flickan har krupit ned under *s*-en, och jag har lagt en filt över henne 'Hasse Z.'

Sackja, -ade, [-as]; -ning. Vanligast i särskrivna (mer säll. lösbara) ssgr. Sjöy. o. friare samt bildl. **I.** Enkelt. Ett fartyg säges *s*-a, när det av vind eller ström drives bakåt. Och låter vagnen *s*-a litet, tills ~ Neréns Bilbok. **II.** Ssgr. Ex.: [På Strandvägen gick det inte längre,] han började *s*-a akterut (bli efter) H. M. Nordlindh. Båten började *s*-a akteröver Evert Taube. Men jag misstänker, att jag *s*-ar långt akter över härvidlag också (ifråga om rang) Alb. Engström. *S*-a av se avs-a. Han *s*-ade bakefter, blev stående ~ Gust. Hellström. Ett folk, vars nerver anfrätas av vällevnad, *s*-ar bakut T. Segerstedt. Och började *s*-a efter allt mer och mer Olympiska spelen 1912. Den gamla julianska kalendern har så småningom *s*-at efter, så att ~ M. P:son Nilsson. Över klippor, där dymingen *s*-ar / tillbaka i djupet från slipad rand A. Mörne. **Syn.** gå baklänges, 'driva'; (sakta farten o.) bli efter, 'gå tillbaka', ibl. sjunka tillbaka.

Sackarin, -et l. -en. **I.** Enkelt. *S*-et uppstått år 1879. Ren(t) r. är omkr. 500 gånger sötare än rösocker. *S*-et nyttjas, liksom sitt natriumsalt 'kristallos', för 'sockerpatienter' (som ej tåla vanligt socker). *T*é, som vi sötade med s. A. Hj. Uggla, öv. **II.** Ssgr. Ex.: *S*-fritt [sockerdricka] J. Landin. *E*n *s*-haltig sockerdricka [måste] betraktas som en ren förfälskning, säger vattenfabrikan-

ternas riksförbund 1930. De amerikanska kompositörernas *s*-söta sentimentalitet ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. *T*a upp en *s*-tablett och lägga den i kaffekoppen. — **Sackarös** (-ås); -et l. -en. Rösocker, vanligt socker.

Sadducé, -(e)n, -er; -isk (-t). *S*-erna, ett parti inom judendomen, erkände blott Mose lag (ej 'de äldres stadgar') och förnekade läran om änglarna och uppståndelsen. *T*agen eder till vara för fariséernas och *s*-ernas surdeg ~ Bibeln.

Sade se säga.

Sadjel (akut); -eln, -lar (grav). **1)** Huvudbet. **a)** *S*-eln består av *s*-elbom, överklädnad (av skinn med tagelstoppning) och tillbehör (såsom *s*-elgjord, stigbyglar, vojlock l. filt samt ibl. packfickor m. m.). Förr hade *s*-eln höga bommar fram och bak, mellan vilka ryttaren satt säkert, men obekvämt, inkilad. — *Rida* med, utan *s*-el. *Gångarn* ~ väntar på sin *s*-el C. Larsson i By. *Hästen* ~ hade aldrig förr gått under *s*-el eller i sele 'K. Gunnarson'. På egen *s*-el rider man alltid bäst. Utan att ett ögonblick besinna sig sprang prinsen i *s*-eln och ~ S. Agrell, öv. *Svinga* sig i *s*-eln. *Stiga* upp, *hjälpa* ngn upp i *s*-eln. *Gled* ur *s*-eln och ~ Ax. Munthe. *Sitta* säkert, fast i *s*-eln även bildl. *Men knappt* hade han blivit, *kände* han sig säker i *s*-eln, förrän ~ ofta bildl. *Kommunisterna sutto* på den tiden tämligen löst i *s*-eln ~ (bildl.) Öv. fr. 'Essad Bey'. *Kasta(s)*, *störta*, *lyfta* ngn ur *s*-eln även bildl. *Släpper* man först tygeln, är man snart ur *s*-eln. *Stiga*, *sprunga* ur *s*-eln, *s*-larna. *Utdelade* sina order från *s*-eln. *Pojken* hade han framför sig på *s*-eln. *Hjälpa* ngn ur *s*-eln. *Han* hade varit spanndräng och suttit till *s*-els i fyrtio år ~ (mindre vanl.) Harry Martinson. **b)** *Armé*, *rid*-, *pack*-, *klövje*-, *dam*-, *fruntimmers*-, *kvinn*o-, *tvär*-, *herr*-, *kapplöpnings*-, *krönings*-*el*. *Kamels*-*el*. *Cykels*-*el*. **2)** Bibetydelser. **a)** Bakre ryggstycket av vissa slaktdjur (t. e. får, kalv, ren, rådjur). *S*-eln *glaseras* och *serveras* med sin sås Hagdahl. *S*-eln *stekes* hel och *nyttjas* ofta vid festmåltid. *Till* *s*-eln *höra* vid styckning både kolletraderna och filérerna. *Halv* *s*-el av svin kallas också ryggstycke l. fläskhare. *Rådjurs*-, *hammel*-, *lamm*-, *rens*-*el*. **b)** *Mittpartiet* av ryggen på en del djur (t. e. hund). *Hund* med brunt huvud och mörk *s*-el bortsprungen Annonns 1917. **c)** Nedsänkt mellanparti av bergsrygg. *Gräsklädda*, *kala* *kullar* *bilda* *passadeln* C. A. J. Gadolin. **d)** *Mus*. Tvårlist mln snäcken o. gripbrädet på ett stränginstrument.

— **Sadelbom**, fackl. Sadelstomme av trä o. stål. *Höga gammaldags* *s*-mar *där* *ryttaren* *satt* *trångt*, *men* *också* *dess* *säkrare* *kunde* *motstå* *en* *motståndares* *lanssiöt*. **-brott**. Rygg. l. manskada hos häst ådragen gm sadeltryck. **-bruten**. Jfr föreg. o. selbruten. **-båge** sadelbom. **-dyna**.

Stoppad sits på sadel. **-fast**; -het. 1) Egentl. Han är hästvan och s. ~ J. G. Andersson. 2) Bildl. Fritz Dardel, som ännu vid denna tid inte var så s. i svenska språket F. U. Wrangel. Så snart regeringen kände sig s., återupptog den hänsynslöst vänsterkursen. Då Heiden började känna sig mera s. i sitt höga ämbete ~ Annie Furuhjelm. Och måste vädja till de i ämnet s-aste i klassen E. G. Lilljebjörn. **Syn.** 1) fast l. säker l. som sitter stadigt i sadeln; 2) säker på sin sak, 'styv', okugglig; 'varm i kläderna', 'hemma(stadd)'. **-fick**[a]. Packficka till sadel. Vapnen i s-orna, lasso och piskan på sadelknappen 'K. Gunnarson'. **-fält**. Vi bredde ut s-arna över ~ A. Hj. Uggla, öv. **-form**; -ad; -ig. Yttertaket är i vanlig s. Fr. Borelius. — Sad näsa R. Nordenstreng. Ett s-at pass över ~ Estrid Ancker, öv. — Bergsryggen är här s-ig och ~. **-färg**. [Täcke, som] skyddar kläderna mot s-en (för cyklisterna) Ahlén & Holm.

-gjord; -sväv. Bukgjord att spänna sadeln med. Se nu till, att s-arna är åtdragna, pojkar! Vi löste s-arna, kastade sadelpåsarna på marken till huvudgårder och ~ A. Hj. Uggla, öv. — Kanfas, buldan, s-sväv ~ Sveriges Industri, 1936. **-häst**. Samt utom s-arna handhästar för ombyte 'K. Gunnarson'. **-kammare** selkammare (för förvaring av sadlar o. seldon). **-knapp**. Främre övre delen av en sadel. Då brukade jag lyfta upp henne på s-en framför mig och ~ Karin Jensen, öv. Fästa ngt vid, på s-en. **-knekt**. Jfr t. e. rid-, slottsknekt. Förr s-en hos framl. konung Karl XV Lars Petter Pettersson Nya Dagl. Alleh. 1917. **-läge**. Fackl. Det parti av hästryggen där sadeln skall fästas. Hästarna skola ~ mäta minst 147 cm. bakom s-t samt ~ W. H. v. Essen. **Syn.** sadelstad. **-makarie**, -(e)n, -e. I. Enkelt. Ännu i dag finnas i de flesta städer s-e, vilka förutom sadelmakeri, varunder inbegripes varjehanda tillverkningar av läder och skinn, i regel även bedriva s. k. tapetserareverksamhet Sveriges Industri, 1936. S-n förfärdigar sadlar och seldon samt reseffekter, bekläder vagnar, stoppar möbler o. d. **II.** Ssgr. Ex.: Sveriges sadelmakare- och tapetseraremästares riksförbunds andra ordinarie kongress öppnades ~ 1933. S-nål. Verkstadsskolor som tapetserarskolan, vagnmakarskolan, s-skolan 1920. S-sön från Höör J. Saxon. S-stift. S-yrke sadelmakeri. **-makeri** (l. -i); -(e)t, -er. Jfr föreg. I. Enkelt. Vilka förutom s. bedriva ~. Selreparationer mottages vid Carlssons & Gustafssons Sadelmakeri. Bils-et Rikstel.-kat. 1927. Staden har flera s-er och ~. **II.** Ssgr. Ex.: S-affär. I s-arbeten inbegripas en hel del artiklar helt eller delvis av läder, såsom sadlar, seldon, suffletter, fotsäckar, hästtäckan, buk- och sadelgjordar, bärremmar och andra remmar ~, bälten, skärp, fot- och handbollar

m. m. Jfr Sveriges Industri, 1936. Alla slags s-artiklar. **-mundering**. **-näs**[a]. En annons, som visade en s-as saqolika förvandling till en örnnäbb S. Siwertz.

-plats; -publik. Fackl. Plats på kapp- löpningsbana där hästarna sadlas; samlingsplats vid dylik bana för fackmännen, honoratiore etc., förnämsta åskådarplassen där. **-put**[a]. Sadeldyna, stoppad sits på sadel. Harry, som satt på s-an bakom den sistnämnde ~ Birgit Lange, öv. **-pås**[e]. Kastade s-arna på marken till huvudgårder ~ A. Hj. Uggla, öv. När vi packade våra s-ar ib. **-stad** l. **-ställe**. Fackl. Se sadelläge. **-ställning**. T. e. på cykel. [En gammal motorcykel med] ytterst låg s. Sv. Dagbl. 1921. **-säck**. Jfr t. e. sadelpåse. **-tak**; -shus; -styp. Tak med fall åt två sidor. Växthuset, ett s-shus med fönster åt båda långsidorna ~. **-tam**. Remontskolan omfattar: 1) sättet att umgå med hästar och hur de göras rid- och sadeltama, 2) ~ Ridskolan å Strömsholm. **-torn**. Jfr sadeltak. Mellan dessa hängde på själva murens krön sirliga s. Erik Åkerhielm. **-typ**. En rundstolstyp [lär för spårvagnsförarna] ha visat sig bättre än en s. k. sadeltyp 1926. **-täcke**. Och hästarna prydda med praktfulla s-n E. Lieberath. — S. av plysch (för cykelsadel) Ahlén & Holm 1928. **-van**; -a. Och jag kan försäkra, att det behöves min s-a från barnadren och ynglingadliden för att inte göra en kullerbytta F. U. Wrangel.

— **Säd**[a], -ade, -as; s-a av m. fl. se avs-a m osv.; -ing (ibl. med plur.). Å så ska du s-a Balder åt mej å komma fram till trappan kl. 3. Då s-ades de med hemmagjorda, högmarmade träsadlar, i vilka man satt på en mjuk kulle Ester B. Nordström. Å hästarna s-ade? Han s-ar tidigt och rider sent ordspråk. — Sadelbrott, orsakat av värdslös s-ing. Ge signal till s-ing ~. Sitta av och ge hästarna tio minuters rast, medan vi sågo över s-ingen och hovarna Öv. fr. Boleslavski. **Syn.** lägga l. spänna sadel(n) på, påsadla n.

Sadi'sm, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Onaturligt sexualbegär som finner lust i att plåga föremålet; ibl. även friare. »Alla människor är s-ter», brukade hon säga, »så snart de vet, att de kan s-ara en, grips de av lust att s-er» Elswig Thunberg. Detta s-tiska blodbad Öv. fr. R. Lothar.

Safari (akut); -n, -s. I. Enkelt. 1) På s. Försättsplansch, Gerh. Lindblom. Jag hade helst velat göra en s. till fots, liksom ~ B. Gripenberg, öv. [Att Barton] var ute på s. E. v. Otter. Till Soroti kom jag efter sju dagars s. ib. Om hur många dagar s-n Nimule—Redjof tar ~ Prins Wilhelm. 2) Den enda vetenskapliga s., som genomströvat dessa trakter, var hertigens av Mecklenburg ~ Prins Wilhelm. Visade sig sakna alla för-

utsättningar för ledandet och handhavandet av en större s. N. Gyldenstolpe. *S-n slingrar sig upp för kraterslutningen* C. Lagercrantz. De båda s-s hade varandra ovetande t. o. m. bestämt samma dag för uppbrött Prins Wilhelm. **II.** Ssgr. Ex.: *Med sin höga s-bil* ~ Åke Lindström. *S-firmans ombud* där ~ Gerh. Lindblom. *En gammal vän och s-kamrat till mig* ~ ib. *En av Newland & Tarltons gamla s-kockar* ~ E. v. Otter. *Rätta sig efter s-ledarens anvisningar* Gerh. Lindblom. *Det friska rörliga s-livet* Prins Wilhelm. **Syn. I. 1)** (fot)resa (i Afrika) med bärarkaravan, karavanresa, vildmarksexpedition 1. -färd; 2) bärarkaravan.

Saffian, -en l. (särsk. förr) -et. Jfr synonymet 'marokäng'. **I.** Enkelt. *Originalband av röd s. med rik ryggförgyllning.* Den lilla sagoboken ~ i rött s. Rich. Gustafsson. *Och köpte mig ett dragspel med pust av s. Karlfeldt.* Den höga, med grönt s. beklädda fåtöljen Z. Topelius. **II.** Ssgr kunna ha 1. sakna -s-. Ex.: 1) Utan -s-. *Inbunden i tvenne samtida, rikt guldsirade hela s-band med guldsnitt.* *S-pressat brunt skinn* Åhln & Holm. [*Portmonnä av skinn*] i *fin s-presentation* ib. *Handväska av s-skin* ib. *Saffian- eller guldskinnskor eller tygkängor* Gurli Linder. 2) Med -s-. *S-sdynor* And. Ramsay. *På s-soffan i sitt arbetsrum* S. Agrell, öv. *Avlager* ~ *sina s-stofflor* och ~ F. U. Wrangel.

Saffisk, -t se saffisk.

Safflor (grav); -(e)n. De torkade rödgula blomkorgarna av *Carthamus tinctorius* kallas s. och innehålla ett rött färgämne. *Saffran förfalskad med s. Näsan röd som s. Bellman.*

Saffran (grav); -en l. = l. -et. Mest om kryddan; växten varav den fås kallas vanl. 'krokus'. **I.** Enkelt. *S. ~ är en krydda, som orientalen älskar att blanda i de flesta av sina maträtter* Per Nyström. *I den europeiska handeln är den spanska s. av särskilt värde* ~ B. Jönsson. *Äkta s. utgöres av de torkade röda märkena av höstblommande *Crocus sativus*; till ett kg. s. fordras märkena från 40,000—80,000 blommor, varför s. betingar högt pris och ofta även förfalskas.* *Set stötes fint tillsammans med* ~ *Vecko-Journalen* 1931. *Bullar, starkt kryddade med s.* *De ä för lite s. i kringlorna.* **II.** Ssgr ha *saffrans l. saffrans* (det senare det enda i SAOL⁹). Ex.: 1) Utan -s-. *De s-färgade frukterna* Sven Lidman. *Blott i väster över skogens bryn / ligger s-kantad aftonskyn* H. Tigerschiöld. *S-odlingen* [utgår från araberna] B. Jönsson. *Ett s-surrogat bestående av* ~ Nord. Fam. 2) *S-växten (*Crocus sativus*, var. *autumnalis*)* ~ B. Jönsson. 2) Med -s-. *Julens gula s-sbröd.* *Har mamma s-sbollar me sej från stan?* *S-sextrakt* Annons 1922. *Av något mörkare s-sfärg.* *En kal-*

hövdad [*Buddha*]präst i s-sfärgad kåpa H. Mörne. *En buddhistpräst i s-sgul toga och rött paraply* Birgit Th. Sparre. *S-skrans.* *Mjuka s-skringlor.* *På Långholmsbron stod en ledig vaktkonstapel och metade mörbt på små s-skulor* Hj. Söderberg. *De gamla vackra svenska s-skusarna ha åter kommit till heders* Sv. Dagbl. 1926. *S-slik(nande).* *Där fick man kaffe med s-slängd som dopp* Ville Vallgren. *S-(s)släktet (s-sväxterna), dvs. *Crocus*.*

Safir, -en [l. n], -er. **I.** Enkelt. 1) *Ädel korund* kallas, om den är klarblå, s., om den är röd, rubin. *S-en*, en av våra dyrbaraste ädelstenar, kan numer även framställas syntetiskt. — *Blåklinten blänker i rdgen / klar som s-en i gull* J. Bonggren. *Med en och annan fjällsjö blänkande som en s. Macfie-Westerlund.* *När insjön blänkte / som smält s. M. Elmblad.* 2) S-blå färg. *Rymden djupnar till blå s.* H.-G. Törnell. **II.** Ssgr. Ex.: *Som bar en s-blå kimono broderad med stora vita blommor.* *Ser under sig s-blå vatten, smaragdgröna land* E. Diktonius. *S-bilda och rubinröda färgblixtar* G. F. Steffen. *Djup s-färg.* *De avlägsna bergen omgavo panoramat med ett ofantligt s-färgat diadem, blåare än själva himlen* Öv. fr. Grazia Deledda. [*Som*] *ej lyckats förtaga vattnet dess klarhet och s-glans* Sig. Frosterus. *S-ring* ring med s. *S-smycke.*

Saft, -en, -er. 1) Allmännare. *S(-en) började sippra ut från den brutna stjälken.* *Göra skåror i akaciastammen och tillvarata den ur skåror* (flödande (gummi)s-en. *Stjälken innehåller en röd, skarpsmakande, giftig (mjölk)saft.* *Växter-er. Kött-, närings-, mag-saft.* 2) Frukter o. bärsaft. **a)** *Koka s. Hemkott(a) s(-er).* *Hemsaftad sur lingonsaft.* *Numer har 'rås-en', beredd blott med socker och bensoesyra, i stor utsträckning ersatt den gamla kokta s-en.* *Låta s-en stå och rinna (genom en linneduk).* *Pressa, krama s-en ur en citron.* *Suga s-en ur ~. S. till krämer.* *S-en har stått ä jäst för mej.* *Ejuda på s. och vatten.* *Blandad s. Apelsin-, hallon-, svart vinbärs-, rabarbersaft.* *Sockrad natursaft (hallon)* St. Dagbl. 1918. **b)** *Druvans s(-er)* l. *Backi s-er* ofta om vin. 3) Bildl. [*Ben Jonson med*] *sin s. och kraft, sitt bullrande skratt* och ~ Per Hallström. *Att de i komisk s. ej kunna tävla med en genial skådespelare som Knut Almlöf eller ~ Edv. Selander.* *De nyktra och torra orden ta bort all s. (och kraft) i framställningen.* **Syn. 1)** (närings)vätska (o. d.), ibl. sav(e), ibl. serum; 3) must (o. kraft), mærg(fullhet).

— **Saftberedning.** *Pressstoder* från s. Kjellins Varulex. -**butelj.** *Stå upp en ny s. Hartsa s-er.* -**fabrik.** -**flaska.** -**foder;** -giva. *Lant.* *Starkt vattenhaltiga fodermedel (t. e. grönfoder, pressfoder, rotfrukter, blast, potatisriv, drank, mäska).* *Olla därför foderrotfrukter på så stor areal, att*

det räcker till en riklig och jämn s-giva hela vintern igenom Sv. Dagbl. 1916. **-full**; -het. [Piggvaren] har ett fett, fast och s-t kött, som ~ Ekenberg-Landin. — [Men Stiernhielm var ingen] skolfux, utan en s. renäsansman Karlfeldt. **-fylld**. **-glass**. På detta sätt fryses vilken s. som helst Thora Holm. **-grön**. Bland s. kabbeleka Einar Malm. **-karaff**; -in. **-kokning**. **-kräm**. S. av blandad saft. — S-pulver i olika smaker. **-lös**; -het. **1)** Stråna och bladen äro kiselrika, s-a och torra Nord. Fam.² Men köttet var fatt och s-t. **2)** Bildl. Saft- och kraftlös i sin något pedantiska framställning av ~. [Lärarinnans] s-a stämna Elis. Kuylenstierna-Wenster. **Syn**. torr, utan must (o. saft), träig. **-press**; -eri. Potatispress, som även kan användas som s. — Örebro Vin- & Saftpresseri 1918. **-påse**. P. vari bären hängas för att rinna av. S. av utmärkt linne med träring Nord. Komp. **-rik**; [-het l. -edom]. Mest egentl. Växtdelar, som äro tjocka och s-a Nord. Fam.² S-a örter. — Olika sorters äpplen ~ äro olika s-a och ~ K. E. Bergström, Vinboken. De stora, s-a Smyrnafikonen. — Framställningens s-het är sannerligen ej att klagga på, men man miss-tror de meddelade 'fakta'. **Syn**. saftfull l. -fylld, saftig; mustig, full av must. **-sil**. **-soppa**. **-station**. Filial till råsockerfabrik. Så att Skåne nu har 15 råsockerfabriker med 3 raffinaderier och 3 s-er G. Leufvén, 1919. **-stockning**. S. eller överflödig saft-tillförsel till vissa av plantans delar ~ Lind-Liljewall. **-svällande**. Även mer bildl. t. e. Ett s. stilleben av Rubens. **-sås**. Ris-blancmanqé med s. **-tillförsel** jfr saftstockning. **-vinning**. Förfaringsättet för s. ur betorna Nord. Fam.²

— **Saft**[a], -ade, -as; -ning. **I**. Enkelt. **1)** Jag måste hem i augusti för att sylta och s-a. Vi har bärtiden snart, och då ska s-as och syltas Aug. Lindberg. Sa hallon och sylta körsbär. — Nu äro apelsinerna bäst för s-ning Annonns. **2)** Opers., dep. o. ref. **a)** Bären få stå ett par dar, tills de s-at sig. **b)** Det s-as på hans tunga, han sväljer V. Moberg. Det kliar i tarmen och s-ar kring tänderna (vid åsynen av kalasmaten) S. Barthel. Vidöppen mun, vars glesa krokodiltänder s-ade sig av pur förfjusning Hj. Bergman. **II**. Märk några vard. särskrivna sgr. med bildl. bet. **1)** Och s-ade ensam i sig så gott som båda flaskorna 'Dan'. **2)** När han hörde vännen B. s-a på med sina skolpojkhistorier S. Siwertz. **3)** Bök s-ar åt' en i dag & grundligt. **Syn. I. 1)** koka saft (av l. på), bereda till l. göra till saft; **2)** a) bli full av saft; b) 'vattnas'; **II. 1)** slafs-a i sig, glupskt sluka; **2)** 'bre(da) på', dra på vitt o. brett; **3)** ge på, 'klämma ti'll', 'tilltuka' n. — **Saftig**, -t, -are; -het. **1)** Mer egentl. **a)** Där växa de s-aste smultronen. Ett päron, så

s-t, att det smälter i munnen. Välj ut några s-a rabarberstjälkar! **b)** Växter med s. stjälk. Växter med s-a blad (suckulenter). — Den s-aste klöver. Där präktiga hjordar beta på s-a ängar. **c)** Biffen var s. och god. En s. munsbit. Färköttet ut i Mongoliet överträffar allt annat färkött i s-het och mörhet Öv. fr. H. Haslund. **2)** Bildl. **a)** [Jernbergs] s-a stillebensbilder ~ B. Hintze. Han har en s. pensel. **b)** På hans s-a bondmål Henning Nordlund. Hans s-a humor. S-t utmålade detaljer. En s. replik. S-a historier från lägerlivet. Som få så mycket s-t ovet som ~ Dag. Nyheter 1918. Fast det ord han använde naturligtvis var betydligt s-are och märgfylldare Amelie Posse-Brázdová. **c)** Vard. S-t tilltagna ersättningar åt ~ Tidn. Upsala 1929. **Syn. 1)** saftrik l. -full l. -fylld, ibl. som savar l. är full av sav; mustig, mustrik, svällande; full av must, ibl. 'grön-skande'; **2)** kraftig, (djärvt l. brett l. kraftfullt) 'målande'; kärnfull, livfull, livlig; robust, drastisk, (ibl. nära:) rustik, burlesk, grov, plump, hänsynslös; väl stark l. stor, alltför grovt tillagen.

Sagia, -an, -or. **I**. Enkelt. **1)** Mer egentl. **a)** (Folk)sågen gör anspråk på sanning-enlighet och skiljer sig därigenom från (folk)-s-an. S-or om jättar och troll. Berätta s-or (för barn). Bröderna Grimms, Asbjørnsens och Moes, Andersens s-or. Gamla s-or på vers. S-an om Lunkenus, om Rödluvan. Riddar Blåskäggs s-a. S. Lagerlöf, En s-a om en s-a. Barn-; folk-, djur-, mirakel-, under-, fe-, spök-, skämt-, riddar-, äventyrs-or. **b)** S-or med mer l. mindre historiskt underlag. Dalins S-an om hästen. Tegnér's Fritiofs s-a. Ynglingas-an. Olof den heliges s-a. Isländska s-or, översatta och utgivna av Hj. Alving. Frejdad i sägn och s-a. Hjaltes-a. Forn-, konunga-, släkt-, ättes-or. Helgon-, gudas-or. S-an om Ragnarök. — Nu är s-an all, ute. Och därmed är han ute ur s-an. **2)** Friare o. bildl. **a)** Att s-a(n) sanning blir en gång. Där historien förlorar sig i s-ans natt E. v. Wendt. Borta i den tid, då 'historien motvilligt löser sig ur s-ans famn' — för att använda Geijers uttryck. [Carl Larsson] hörde till de s-ans konungabarn, vid vilkas vaggas alla goda feer samlats A. Hallner. Adels makt och glans är snart blott en s-a, en s-a blott, tillhör redan s-an. Nu är detta färdigast snart en s-a blott E. Modin. **b)** Kom inte me sådana s-or! Det är en dum s-a, att hotellstäderskor titta genom nyckelhålen Öv. fr. Vicki Baum. Det låter som en s-a, men det är faktiskt sant, att ~. **c)** Den endast hälften så breda vanliga [bio]duken, vars s-a väl snart är all Upsala Nya Tidn. 1930. Blott livets gamla s-a fän I se / i alla faser och med alla faser ~ Strindberg. Kärlekss-an på Björkeberga. **3)** Äld. särbet., numer blott som sista ssgsled. Hörs-a. Uts-a

l. vanl. 'utsago'. **II.** Ssgr ha i regel *sago-* (enbart så i SAOL²), som dock ibl. växlar med *sag-* (t. e. sag(o)bok). **Syn. I.** (mer l. mindre nära:) folksaga, (diktad l. otrolig, enkel l. folklig) berättelse l. (prosa)dikt, (underbar) historia, äventyr, fabel, sägen l. sägn, myt; historisk berättelse; 'roman', 'historia', (ren) lögn, inbillningsfoster, 'legend', hopfantiserad berättelse, 'dikt', 'fantasi(er)', fantasiskapelse, 'dröm'.

— **Sag(o)afton.** Mest med -o-. Aftonunderhållning med uppläsning av sagor. **-blå.** *I barndomsdagrar med yster yra | I sjunkit undan i sugblå sky* V. Almquist. *Över Ganges sagoblåa stränder* E. Goldkuhl. **-bok.** I smtl. mest utan -o-. *Svenska sagböcker, utgivna av Rich. Steffen. Sagböcker för barn. Den lilla sagoboken, som nu blev inbunden i rött safjan* ~ Rich. Gustafsson. — *Hela Sintra var som en sagoboksillustration — en dekoration till Törnrosa* Bo Beskow. — *En sag(o)boksprinsessa. -förtäljare, -ton* m. fl. mest med -o-.

— **Sagoaktig, -t.** *S-a lünder i fjärran västern* Ax. Wallén, öv. *Dessa s-t snabba förändringar* N. Svanberg. *Elden, som snart flammade upp och förlänade något besynnerligt s-t åt den gamle, vars ~ V. v. Heidenstam. -berättlande; -are; -else; -erska. En s-ande schejk* ~ Birgit Th. Sparre. *Har sett mycket och är en stor s-are* Macfie-Westerlund. *Långväga gäster, som önskade lyssna till s-arens konst* Maud v. Rosen. *Gammal s-erska från Ostafrika. Lola, En s-else från vildmarken. -blå o. -bok* se sag(o) ovan. **-cykel** sagokrets. **-dikt; -are; -erska; -ning. -djur. -drama. Det romantiska s-t. -dunkel. I s. skymning B. Gripenberg. **-fe.** *Tösungen, som spelade s., var helt enkelt strålände Stina Palmberg. Min barndoms s. var moster Anna Astrid Varing. -figur. Gamla s-er, älskade av alla barn. Att ni helst vill alltfört betrakta honom som en s. -film.* [Den] förtjusande s-en »Rättfångaren från Hameln» Sv. Dagbl. 1919. **-folk.** *Och faikerna äro ett s., ett rent mytiskt folk* Cl. Lindskog. **-form.** *Deras framställning tar ofta s.* Hertig Larson. **-forsk|are; -ning. -frejdad. Sappho ~ denna forntidens mest s-e ~ skaldinna Erik Hedén. *Hyperboréernas, svenskarernas, s-e land* Joh. Nordström. **-författare. -förtäljande; -are; -erska.** Skr., ofta skönl. *S-andets konst, så gärna driven i österlandet. — Skenäs med dess s-ande gamla ekar och lindar* M. Lamm. — *Med J. M. Thiele (~ 1818) fick Danmark sin förste s-are* Nord. Fam.² *S-aren ~ är en liten mager, turbanklädd gubbe* ~ S. Siwertz. — [Gamla Lotta] var en oförliknelig s-erska, full av gamla sagor, visor och trallar J. Lagerholm. **Syn.** (s are:) sagoberättare, ibl. sagodiktare.****

-gestalt. Legendarisk g., sagohjälte, fantasiskapelse l. -bild. **-glans.** Och rövat

bort så mycket av s-en, som en gång låg över vår värld E. v. Otter. **-historia; -isk.** H. grundad på legender l. d. *Den gamla nordiska s-en. — Medeltidens s-iska ämnen* Nord. Fam.² **-hävder.** Sägenartad historia, (mytisk) fornhistoria. **-konung l. -kung. -krets.** Sagocykel. *S-en om Riddarne av runda bordet. Karolingiska S-en, som sluter sig kring Karl den store. -kringsusad. Gralens borg, det s-e Montsalvat* H. Hultenberg, öv. **-kunnig.** *Hyllén-Cavallius' s-a meddelare och meddelerskor. -land. Ännu är Kaukasus ett underland, ett s.* Öv. fr. 'Essad Bey'. *I Creutz' Atis och Camilla föras vi direkt in i feeroperans s.* Agne Beijer. **Syn.** ett sagans land, underland, ibl. schlaraffenland l. eldorado, sagovärld, dröm- l. fantasiland. **-lik, -t, [-are]; [-het]; -nande. I.** Sagolik. 1) Mer egentl. *Efter en serie rent s-a äventyr ~. Den som en gång ~ andats Kaukasus' s-a luft, skall alltid längta tillbaka* Öv. fr. 'Essad Bey'. *Stå för ngn i ett s-t skimmer. Det groteska intrycket av upp- och nedvända världen stegrades till s. överklighet, då ~ M. Rogberg. I ett s-t fjärran. I en s. tid. De mest s-a förvecklingar. En åskådighet i framställningen, som gör det s-aste och otroligaste trovärdigt* Nord. Fam.² 2) Mer l. mindre 'förstärkande'. *För en skolkar den tiden en s. upphjälse* Sigfr. Almquist. [Kamelens] uthållighet är otrolig, hans förnöjsamhet s. H. Hultenberg, öv. *På grund av sin s-a vighet. För oss en (s-t stor) summa. Ett s-t gott kaffe* Fanny Alving. *Rent s-t billig, dyr, trasig, högfärdig. Hennes rikedomar gränsade till det s-a ~. Om de rent s-a mätten kan man göra sig en föreställning, då ~ Maths Holmström. Ryktena växa, och de rikedomar som redan lära ha framgräuts där uppe bli allt s-are* Macfie-Westerlund. **II.** S-nande. Mest mer egentl. *I ett s-nande skimmer. En s-nande, exotisk företeelse med sammetssvarta ögon och ~. Syn.* som en saga, romantisk, fantastisk, överklig, drömlig, sagoaktig, under-, fe-, 'rosen-(de)', uppdiktad, ibl. utopisk, trolsk, mystisk, (ibl. nära) spöklik; fantastisk(t stor), otrolig, fabelaktig, rent häpnadsväckande l. enastående. **-lyst|en.** S-na barnaögon 'sagohungrig'.

-motiv. Ett omytyckt s. **-mystik.** *En trakt, omspunnen av s. -måttad.* Gärna skönl. [Där] värvindarna susode sina gamla s-e minnessånger Sv. Hedén. **-omspunn|en.** Skr. *Den s-a Förhjudna Staden* Öv. fr. H. Haslund. **-omvärd.** Skönl. *Det s-a Rolands-eck F. U. Wrangel. -prakt* skönl. **-prins; -essa.** *En så fattig flicka som du kan få vänta förgäves på sin s. Och där leker än den vackre s. V. Rydberg, Barndomsposien. En s-essa tycktes hon honom, där hon ~. -rik. En s. trakt, fylld av gamla minnen. -rike. Ett s., som aldrig blivit verklighet*

i mänskligheten värld. **-saml|ande**; -are; -ing (med plur.). Av *s-ingar* inom nordiskt område förtjänar främst nämnas Asbjörn- sen och Moe, 'Norske folkeeventyr'. A. Bondeson som *s-are*. **-skatt**. 1) Den satsen, att de svenska lapparna ej äga någon *s*. av värde, åtminstone icke någon mytisk och heroisk *s*. Vald. Lindholm. 2) En *s*., som många sökt, men som i verkligheten aldrig funnits till. 3) Med ett knäpp flögo locken upp, och Indiens *s-er* blottades inför våra ögon [diadem och tiaror, femdubbla halsband av diamanter och smaragder] Birgit Th. Sparre. **-skim- mer**; -rande. Månen ~ gjetter ett trolskt *s-mer* över ~ A. Knöppel. — *Det s-rande guld- landet Ofir* Ax. Wallén, öv. *En dunkel, s-rande värld* Öv. fr. Carlyle. **-slott**. **-spel**. Drama byggt på ett sagomotiv. *S. som Oehlenschlägers Aladdin, Aterboms Lyck- sulighetens ö, Strindbergs Abu Casems tofflor. Hur härligt rik än världen skimra må / ~ / Hon är dock blott en underskön ridd / till andelivets djupa s*. Har. Jacobson. — *Locka Strindberg att ~ upprepa försöket att i s-sform ge en revy över ett tillryggalagt skede av sitt liv* M. Lamm. **-stil**. En liten berättelse i *s*. **-stoff**. Att ~ i detta urval det ryska *s* et intager en starkt dominerande plats S. Agrell. **-stund**. Ser med för barn- nen lämpad underhållning ~ Sv. Uppslags- bok. **-sus**. Skönl. *Furornas s. / i skym- ningens tysta stund* Astrid Gullstrand.

-tant som (offentligt) berättar sagor för barn. **-tecknare**. *Har. Schiller: John Bauer, s-n* (1935). **-tid**. Traditioner från histo- riens äldsta tid, ja måhända stundom med rötter i *s-en*. — *Sen på Island*. **Syn.** (ibl.:) förhistorisk l. heroisk tid, dunkel urtid; släktasagornas tid. **-tradition**. **-typ**. En vitt spridd *s*. **-tälj|are**; -erska. Mindre vanl. (gärna högt.) för 'sagoförtäljare'. *En av s-arna satte ~ Alex. Karlinder. — Viska / med s-erskans röst* O. Stjerne. **-uppteck- nare**; -ing. *Om s-aren skrivit för läsare i vår tid ~ Hj. Alving*. **-utgiv|are**; -ning. [G. Olafsson] islänning i svensk tjänst *s-are* A. Hj. Uggla. **-värld**. *Ur Ossians dunkla s. ~. De s-ar, med vilka vi redan ur våra barnböcker äro förtrogna* E. Klein. **-väsen**; -de. Och runt omkring i skymningsdunkla snår / så underliga *s. smögo* D. Törnqvist. **-ålder** sagotid. **-ö**. Folk och natur på den gamla *s-n* (Island) A. Klinckowström. — *Atlantis, s-n, som sjönk i havet*. **Syn.** (en) sagans l. sagornas ö, sagorik l. i sagan omtalad l. blott i sagan befintlig ö.

Sag|d, -t se säga. — **Sagen**, subst. Blott i uttr. 'bära syn för *s*.' *De behöver du inte tala om, de bär nog syn för s*. syns nog ändå, vittnar l. talar för sig själv(t). — **Sagesgill**. Mindre vanl. *Ja ä inte s. [på, i de] M. Lamm*. **Syn.** vittnesgill, (ibl. nära) 'sakkunnig'. **-kvinna**. Mindre vanl. för

följ. *Min s. erinrade sig, att ~ B. Risberg. -man*. Ibl. även om kvinna. *Uppge (sin) s. (för ngt). De hätska sagesmän och -kvin- nor, dt vilka han ldnat ett allför lättroget öra E. Nachmanson. Stå som s. för ~. Har du haft trovärdiga, tillförlitliga sagesmän? Han är också — fastslår min s. — en aukto- ritet i medeltida alkemi och ~. Syn.* med- delare, 'underrättare', 'uppgiftslämnare', 'källa', rapportör.

Sagg, -et; -|a (-ade, [-as]); -s a om n; -ig (-t, -are); -ning. Endast verbet mer vanligt. Ordgruppen *vard. Trött på hans eviga s. på hustrun. — Aldrig s-a ni om annat än ~ V. v. Heidenstam. Han s-ar då jämt om sina lönefrågor. Har inte undgått faran att falla i det s-ande. Efter mycket s-ande förmådde jag barnflickan att ~ Hj. Bergman. Hade ~ en underbar förmåga att tjata och s-a sin vilja igenom ib. — Hans s-iga, kältande röst. Syn. (s-a): tjata, kälta, käxa, gå på med, 'älta', bråka, ständigt påminna l. tala l. tigga om, 'idissla', 'driva'.*

Sag|a, -ade; -ing. Ldls. *Under denna tid ha djuren plågor ~ och s-a intensivt* Sv. Dagbl. 1925. Och på en tandlös gumma ~ *s-ade* dreglet ur munnen K. G. Ossian Nilsson. *Dregling (s-ing), varvid spotten rinner i strängar ur munvinklarna (vid mul- o. klöv- sjuka)* Sv. Dagbl. 1916. **Syn.** dregla; rinna (saliv).

Sago (akut l. grav); -n l. -t. Som enkelt mest fackl. Stärkelse som erhålles av mårgen i stammar särsk. hos en del palmer (t. e. arter av Metroxylon o. Mauritia) o. vanl. använd i form av mjöl l. gryn; den mesta i Europa använda *s-n* framställes dock av potatisstärkelse. **I.** Enkelt. *Utom äkta eller indisk s. [i vita l. brunfärgade korn] säljes i handeln brasiliansk och inhemsk s., vilka båda sorter likna den indiska och liksom denna delvis förklartras [på pannor och gry- tor, som bestrukits med fett] B. Jönsson. Bereda s. Tillverka s. G. Landtman. Pär|sago i små gryn. II. Ssgr. Ex.: S-bered- ning. S-fabrik. Betydande kvantiteter stär- kelse användas även för framställning av dextrin, appetitmedel och s-gryn Sveriges Industri, 1936. S-(gryns)soppa. S-mjöl. S-märg. Spalm jir ovan. Infödningar ~ vilka bulta lös mårgen i en kluven spalm W. Kaudern. S-plantering.*

Sahib (akut; kort i); -en, -ar l. -er l. (särsk. förr) -s. Indisk hederstitel för europé (herre). *Om s. vill tillåta en tjänare att ~. R. Kipling, Ett s-skrig* (1903).

Sak, -en, er (akut). **A)** Mer egentl. Konkr. **I.** Ser som man kan ta på i motsats mot tänkta ting. *Man får inte ens röra en s. på hans skrivbord. När du reser bort, stop- par du väl undan alla (prydnads)s-erna på byrån och låter dem inte stå framme! Allt detta är s-er, som äro oumbärliga vid längre*

resor. Han har massor av s-er att visa från sina resor. Mamma, mina [dock]-s-er får inte rum i lädan! S-er, som kräva utrymme. Har vi nu alla s-erna me oss? allt bagage. Kvarglömda s-er. — Flytt, husgeräds-, forn-, silver-, värde-, konst-, musci-; skriv-, målar-, toalett-, lek-, smidsaker. **II.** S., ofta motsatt 'person', ibland motsatt 'föreställning' l. 'sinnesvilla'. Ord, som kunna nyttjas såväl om person(er) som sak(er). Juridiskens indelning i fasta och lösa s-er är icke identisk med dess indelning fast och lös egendom.

B) Mer abstr. o. bildl. Man kan möjligen uppdelat betydelseerna i angelägenhet (uppgift o. d.), ämne o. förhållande med bigrupper ngt verkligt o. rättegångssak, men indelningen kan ej skarpt genomföras och blir ej heller uttömmande. Jag anför därför i II en del mer l. mindre fasta uttryck, uppdelade blott efter formella synpunkter. Ett par skiftningar äro dock så pass utpräglade att de behandlas för sig (se I). **I.** Täckligen utpräglade bet-skiftningar. **1)** Rättegångssak o. d. **a)** Mer egentl. Jag är rädd vi få lov att göra s. av detta dra inför rätta. Ingen må döma i egen s. även friare. Avdöma s-en. Men s-en bilades och kom aldrig för domstolen. Vem skall försvara din s.? **b)** Ofta friare. Ingen tager sig an din s. ibeln. För dig har jag lagt fram min s. ib. Vål den ~ som stöder all sin s. på rätt ib. Mose bar fram deras s. inför Herren ib. — Söka, ha s. med l. mot ngn tvist(anledning). **c)** Äld. Icke finna (någon) s. med ngn skäl till anklagelse (mot), skuld (hos). Taqa s. (på bak se bak² A I 1. **2)** Uppgift (som ifyller en) o. d. Offra sig för s-en. Man måste väl vara med för den goda s-ens skull. Försvara en god s. Göra gemensam s. med ~. Kämpa för oärlig s. Stig upp, ty dig dligger denna s. Bibeln. Det blir din s. (att sörja för utrustningen). Göra sin s. väl. En hantverkare, som förstår sin s., sina s-er. Säker på sin s-s rättvisa, sin rättvisa s. även till I b ovan. Som kan tjäna vår s. Låta s-en tala för sig själv. — När jag ställt min s. på intet (intet hoppas, intet eftersträvar) S. Siwertz. Få de väder av honom, dd är s-en skämd, dd kan vi uppge s-en. **3)** Det verkliga l. väsentliga o. d. Skilja på, mellan s. och person dvs. Hålla sig till s-en, icke till personen ej låta det personliga spela in; ibl. icke gå in på personligheter. Lidelsefri och på s. gående kritik. Mera för syns än för s-ens skull. Faran att tnga anseendet av s-en för s-en själv, etiketten i stället för varan David Nyvall. Namnet förskräcker ofta mer än s-en. För att nu komma till s-en(s kärna) ~. Håll dig till sak(en) (och gör inga utvikningar)! Gå rakt på s-en). Yttra eder kort och rakt på s.! Till s-en, till s-en, mina herrar! Det har ju ingenting

med (själva) s-en, med den här s-en att göra. Du tycks inte fatta s-ens innebörd, vad s-en gäller. Det gör ingenting, föga till (själva) s-en. Stark i s., om ej i form. I s. betyder det (mindre än) intet, i grund o. botten, i själva verket, djupare sett. **4)** Mest smtl. o. kvinnospråk. Ha sina s-er sin månads-rensing.

II. Spridda uttryck (ordnade formellt). **1)** Sing. **a)** Obest. form. Får jag läsa upp en liten s., som jag skrev förra sommarn ~? — Jag ska säga er en s. så god som tvd: ~. Du sa en s.! de var ngt att tänka på. En s., som tål att tänka på. Det är en s. att veta, att ~, men en annan att ~. Det var en annan s. då ställer sig ju s-en annorlunda, det förändrar s-en. Det är en s. för sig bör ej hopblandas med annat. Ta var s. för sig. Var s. för sejl l. En s. i sänder! Var s. har sin tid. En s. har du glömt, (nämligen) att ~. En s. kan vi komma överens om (, att ~). Tänk, att i dag hände de mej en löjlig s.: ~. De var en ledsam s. med pastorn, som ~ ledsamt. De vore väl ingen s. för honom! ingen svårighet, betydde väl ingenting. — Det var en s. (det) (, att han skulle vara mej!) de var (själv-)klart, naturligtvis. Nå, dd var det en s., att flickorna fjantade omkring honom Ludv. Nordström. — S. samma upprepades, dd professorn ville ~ (oftare 'samma s.') Ax. J. Schillberg. [Hos en] jägmästare någonstädes i landet, s. samma varest (var behöver inte nämnas) H. Samzelius. De ä s. samma de ä likgiltigt. Var s. har tvd sidor. — Vad är dd en människa, att du gör en så stor s. av henne? Bibeln. Men, stor s. i de, jag är lika glad för det va gör de. — Skulle vi börja röra i de, sd vore de tvungen s. att ~ (absolut) nödvändigt. Och ledsen var jag och, när det skulle ske, men det var tvungen s. Adil Bergström. **b)** Best. form. Nå, de förändrar s-en! Efter s-ens beskaffenhet. Sen ifråga. Ta s-en kallt. S-en står ej att ändra. När nu s-en tog en annan vändning. Det ligger i s-ens natur, att ~. De ä inte tu tal om den s-en. Vi får återkomma till s-en en annan gång. Sen är den (, att ~) nu är det så l. det förhåller sig så (, att ~). Som s-en nu står ~ även 's-erna'. **2)** Plur. **a)** Obest. form. Låta s-er och ting gälla för vad di ä. Här hemma tedde sig s-er och ting annorlunda 'K. Gunnarson'. Jag har hundra s-er att komma ihåg sd visst som en. Jag har några s-er att säga dem, som inte kommer att bli vänliga. Jo, de här va just trevliga s-er (ja får höra)! Att vara bosatt på en ort och att komma dit som turist äro vitt skilda s-er. Hans s-er stå illa för närvarande 'aktier'; han(s sak) befinner sig i ett ogynnsamt läge. Där vi upplevde sd oväntade s-er. — Det är s-er det, ska ja säga (de ä någe del) B.

Mörner. *Det var s-er, sa Höggren, fick Vasaorden. b) Best. form. Som, när han var på det humöret, kunde få s-erna gjorda och snabbt gjorda Öv. fr. Bruce Lockhardt. Att de varit fullkomligt på det klara med s-erna är möjligt och ~. Fången tycktes helt nöjd med den vändning s-erna tagit ~. Jag vet inte, hur s-erna stå(r). Överväga s-ernas ställning. Detta pinsamma s-ernas tillstånd varade i flera månader. S-ernas vanliga, gilla gång. 3) Ex. på 'sak' som sista ssgsled. Rättegångs-, rätts-, polis-, livssak. — Huvud-, bi-, strunt-, smak-, hjärte-, samvetssak. — I religionss-er må man ~.*

Syn. A) (verkligt l. konkret, förnufts-löst) ting l. föremål; (ibl.:) pjäs, persedel, artikel, redskap, förnödenhet; (s-er bl. a.): grejor, 'ordningar' (vard.), don(ingar), (res-) effekter, packning, gepäck, bagage, utrustning; allt man har med sig; **B)** (rättegångs-) ärende, mål, process, rättegång, procedur inför rätta, rätt(egång)sak; skuld, brott; uppgift, 'idé', angelägenhet, göromål, förhävande, 'göra' (vard.), 'affär', 'historia', ibl. föreliggande ärende, yrke, konst, omständighet, fall, förhållande, ställning, fråga, ämne, innehåll; det verkliga l. viktiga, kärna, kärnpunkt, ngt objektivt föreliggande l. förefintligt, realitet, verklighet, ibl. sakklighet.

— **Sakbransch**, försäkringsterm. *Bolaget, som nu upptagit brandförsäkring, driver förut försäkring i övriga s-er. -enlig, -t, -are; -het. Mest skr. En s. ~ dryftning av samhällets offentliga spörsmål Eliel Vest. Detta huldrika ord fann monarken onödigt; det hade ju icke heller varit s-t just i det ögonblick ryk despoti skulle förverkligas i vårt statsväsen B. Estlander. — Framställningens s-het. Syn. anpassad l. lämplig för saken, just vad saken kräver, (ibl. nära:) saklig, objektiv. -fel. Ofta x form- l. ibl. tryckfel. Myriader av fel, också s., har han ~ C. G. Laurin. -fäll|a. S-as för fylleri. Det skulle ju se fasligt illa ut, om prästfrun blev s-d Harry Blomberg. Förteckningar över personer, som varda s-de Lagen. Bestämmandet ~ av dagsbotsbeloppet efter den s-des ekonomiska ställning. Syn. fälla, förklara l. döma skyldig. -för|a; -ing. S-a ngn (för ngt) ställa l. anklaga (in)för rätta. -för|are; [-arinnal-, erska]. Advokat; även bildl. En s-are, Tertullus Bibeln. Bestämma sig för s-arens yrke. — Som Per Jönsson under sin s-aretid lirt sig att ~ Fr. Böök. Den triumferande s-arten i hans anklagelseskraft Harry Blomberg. — Grenvinnan de la Gardie och friherrinnan Buddenbrock hade framträtt såsom krigspartiets utmärktaste s-arinnor And. Fryxell. -för|hållande. Det ändrar inte s-t. Ett s., som inte kan bortresoneras. Det underbaraste av allt var dock det s-t, att ingenting om*

namninsamlingen hade sipprat ut Annie Furuhielm. Syn. verkligt l. faktiskt förhållande, faktum. -för|klaring. Boken är försedd med ord- och sakförklaringar. -för|stånd; -ig. Partipiskan viner och ve ~ s-et, om det ej låter kuscha sig av de politiska ledarna ~ Tidn. Upsala 1917. Män med s. — Utanför den i egentligaste mening s-iga fackkretsen Hj. Lindroth. De s-iga anse ~. Enligt s-iga omdömen. Säg ~ s-igt upp i skyn Erik Palm. Syn. sakkunskap, sakkunnighet; (s-ig:) som förstår (o. är inne i) saken, sakkunnig. -för|säkring. Försäkringsterm x försäkringsgren som till föremål har människans liv: 'pensionsförsäkring'. De viktigaste s-sgrenarna äro brandförsäkring och sjöförsäkring.

-kunnig; -het; (-)skap m. fl. i som subst. ibl. -en o. plur. -e l. -a. **A)** Enkelt. I. Adj. I (fråga om) dylik export är han erkänt s., en av våra s-aste (kännare). Du vill väl inte bestrida, att han är s. (i, inom detta ämne, på detta område)! För att vara verkligt s. kräves både kunskaper och omdöme. Få rykte som en (ovanligt) s. bedömare (av ~). De i frågan s-e ha ännu icke yttrat sig. Böja sig för de s-as dom. Inspektris och s-t biträde i fråga om kvimlig slöjd. Hör till de s-aste skildrarna av ~. — Under s. ledning. Från s-t håll betonas, att ~. Krav på s. inspektion av statens lagerlokaler 1917. Men s-t inkokt sutare kan man med fördel bjuda vem som helst på 'Jochum' i Sv. Dagbl. 1932. — Konst, skriftsakkunnig m. fl. **II.** Subst. l. adj. Tillkalla s-a (för att avge utlåtande). Lag ¹/_e 1934 om bevisning genom s-a. Uppdra åt s-e att utreda frågan om ~. Till s-a för bedömande av sökandenas till svenskprofessuren meriter har fakulteten för sin del utsett, valt ~. Förslagen som s. vid tillsättandet av ~. Låta (de tillkallade) s-a avgöra frågan. Ha kunnat tillbakavisa s-en prof. Kjellbergs detaljkritik Ups. Nya Tidn. 1924. S-e sammanträda för konferens någon av de närmaste dagarna. **B)** Segr kunna hänföra sig dels till adj., dels till subst. o. ha l. sakna -e. **1)** Ex. utan -e. De s-beredningar, som hava att förbereda vissa större ärenden Bo Hammarskjöld. Och det är dessa onödiga s-förordnanden, som framförallt givit upphov till talet om levebrödspolitik Tidn. Upsala 1921. S-förslag om socialstyrelsen 1936. Med känd s het yttra sig om ~ (aldrig med -e). Avsäga sig s-skapet. För fullgörande av s-uppdrag ~. S-utlåtandena i straffrättsprofessuren kunna väntas (föreliggande, inkomma) endera dagen. **2)** Ex. med -e. Stort s-eförslag om intellektuella yrkena. Ta s-eskapet ytterst allvarligt. När han tog en befördringsfråga och dess s-utlåtanden till utgångspunkt för sitt ståndskall Sv. Dagbl. 1920. **Syn.** (sak)kännare l. expert, kompetent, speciellt utbildad l. kunnig (i), ibl.

mkt erfaren l. förfaren l. fullt hemma i, skicklig bedömare. **-kunskap**, -en. *S. kontra partidilettantism. Yttra sig med s. om ~. En talare utan s. är en pratmakare* C. Cederblad. *Tillita s-en även mer konkr. (om personer). Hårdmed har s-en sagt det sista ordet i frågan. Sen var dock här icke enig, varför ~.* **Syn.** sakkunnighet, 'expertis'; ibl. sakkännedom; (s-en ibl.) de sakkunniga, sakkännarna. **-känn[are]**; -edom. **1)** *Och bör anses för Nya världens förnämsta s-are på området* O. B. Nelson. *Var en ~ s-are, då det gällde jakthundar ~ i varje fall* spetsar L. Munsterhjelm. *Med sin ytliga förstånds- och resonemangsbildning ~ kunde han aldrig som ~ s-are bedöma läget* H. Reuter Dahl. **2)** *Med s-edom yttra sig om. Jag litar på din s-edom. En än så snabb intelligens kan aldrig fullt ersätta den verkliga s-edom.* **Syn.** jfr de föreg.

-läge. (Det närvarande) s-t kräver ovissheten, att ~. *Rätta sig efter s-t. Inställa sig efter ett nytt s., det nya s-t. Då klarade s-t, och ~* B. Estlander. **Syn.** sakers läge l. ställning, förhållanden(a), omständigheter(na). **-lös**, -t. Till sak i bet. 'skuld'. **1)** *Lagt. o. d. Döm icke s. man! Att du och ej ett s-t folk din villofärd får sön* Fr. G. Bengtsson. *Att katt, som anträffas i skog eller hage, må s-t dödas* E. Sparre. **2)** Allmänare. Mest som adv. *Härtill några anmärkningar, vilka den, som icke är intresserad av verkstänk, s-t kan hoppa över* K. Asplund. **Syn.** **1)** oskyldig, icke saker, skuldlös; strafflös, fri från straffansvar; **2)** (s-t:) skadeslöst, ostraffat, utan skada, utan (risk för) förlust, utan att det gör ngt, 'tryggt'. **-minne** minne för fakta. **-ocker**, nyare lagt. *Som s. betraktas t. e. köp till oskäligt pris av en oerfaren säljare, upplåtande av husrum till svårt medtagen vägfärande mot orimligt hög betaltning o. d. S. är sedan 1915 upptaget i vår artalslag.* **-ordbok** reallexikon. **-politik**; -isk. Realpolitik. **-register** x t. e. person- l. ortnamnsregister. **-rik**, -t, -are; [-het l. -edom]. *Föredraget var s-t och upplysande. Och onek-ligen finns det i denna del av sagan en del sidor, som äro mer s-a än underhållande* Hj. Alving. *Han är alltid s., men meddelar sina fakta på ett angenämt sätt.* **Syn.** innehållsrik l. -diger, ibl. tankediger, rik på fakta, 'givande', (ibl. nära:) grundlig, solid, 'massiv'. **-rätt**; -ighet; -slig. Lagt. o. d. **I.** Sakrätt. **1)** Den del av förmögenhetsrätten som innesluter reglerna om rättsförhållanden ifråga om saker (ägende, pant-, nyttjande-, avkomsträtt, rätt till gruva l. elektrisk kraft, servitut m. m.). **2)** Med plur. = sakrättighet. *Begränsade s-er såsom panträtt, servitut osv.* **II.** S-slig. *På det s-sliga området* Nord. Fam.²

-samband. Inse (rätta) s-et. **Syn.**

(sak)förhållande, 'hur det hänger ihop'. **-skada** försäkringsterm. **-skäl.** *Hä, komma med starka s. (för ngt). Framlägga s. eller känslöskäl, alltefter som situationen fordrar. Rösta på ett sätt, som s-en icke motivera* M. Fehr. *Mottaglig för s. Blunda för s-en.* **Syn.** skäl grundat på faktum l. fakta, (ibl.) förnuftsskäl. **-sök[ande]** adj. o. subst. (denkön l. neutr.); -eri (l. -i). Jfr 'söka sak med ngn'. **1)** *Skola bedömas utan s-ande rätts-haveri ~, kritiskt, men lojalt* Dagens Nyh. 1920. **2)** *Huruvida de icke kunde finna tack-sammare uppgifter än s-andet mot våra hjälps-villiga grannar* Tidn. Upsala 1918. **3)** *Den s-ande bör dock härvid betänka, att hans egen rätt är ej så litet tvivelaktig ~.* **4)** *Göra sig skyldig till misstyndningar och s-eri* Gust. Wersén. **Syn.** trakasserande, grällysten, kritisk i otid o. d. **-upplys[ande]**; -ning. *Med ett 290 sidor stort, värdefullt, s-ande register. — Begära (närmare) s-ningar (i, om ngt, av ngn).* **-ägar[le].** Mest = målsägare. Även med -e. *I alla fullmakter bör nämnas domstolen, saken och mannen, som den föra skall, sd och att s-en vill nöjas åt det, som ombudsmannen där i gör och låter* Lagen. [Ingicks mellan domkapitlet och klaganden] förening, varigenom s-ne överenskommo, att ~ Tidn. Upsala 1919. **Syn.** part i rättegång; ibl. målsägare. **-öre**, -t, -n; -slängd (böteslängd, uppgift på ålagda böter); -smedel. Lagt. o. d. Mest i plur. Vanligare är 'böter'. *Efter ett och ett halvt års tjänstgöring vid polisen ~ hade han grundligt ledsnat på s-n, edgång och tjuvar och rådn och tog i feb. 1889 avsked* E. Skarstedt. — *I den här s-längden är summeringen ras-sande* Joh. Sundblad.

— **Saker** (akut). Ansluts knappast till 'sak'. Se nedan. — **Saklig**, -t, -are; -het; [-en]. **1)** *Han bemödar sig åtminstone all-tid om att vara s.* *Legender, som kunna förvirra den s-aste forskare* Öv. fr. 'Essad Bey'. *S. och objektiv. Vilka synas vara alldeles för s-t hållna för att kunna ha rumänern [Istrati] till författare* Karl Hildebrand. *Hoppas på ett s-t bedömande. Av s-a skäl. Göra rent s-a anmärkningar. S-t kan man invända, att ~. S-t allvar utan tyngd, förnämlig elegans [i stilen]. Förvånad över det s-a tonfallet ~. I stället är Melin torr s., flärdlös och vederhäftig* H. W. Ahlmann. *Den nya tiden med dess torra, s-a syn på livet har inte behov av några lusthus, och ~* Sven Hedin. **2)** *Hans inlägg var kvickt i formen, men lämnade åtskilligt övrigt att önska i fråga om s-het. Med en s-het som icke kan överträffas. Började ~ med torr s-het utveckla sin plan* Bertil Malmberg, öv. *Med fördomsfri s-het bedöma ~. [Skildrat med] ett slags käck s-het, som till-talar A. Österling. Kärv s-het. Trots allt tal om generationsväxling, om ny s-het, ~*

föreställer jag mig, att studenten av i år känner ungefär på samma sätt, som nykomlingen gjorde år 1908 T. Bohlín. [Från Fjärdingen och Svartbäcken] i sin nästan krassa s-het högst olik de vanliga skildringarna från ~ Hj. Alving. Ett stort rum, stramt och enkelt möblerat, med något av vad man i våra dagar skulle kalla den nya s-hetens enkelhet över inredningen ~ Annie Furuhielm. — Besjälade av en slags romantisk s-hetslidelse Harry Blomberg. **Syn.** sak-, grundad på fakta, som håller sig till det faktiska l. föreliggande l. till verkligheten l. till sak(en) l. till realiteter; (ibl. nära:) objektiv, reell, positiv, materiell, handgriplig, vederhäftig, solid, nykter, torr, fantasilös, oromatisk, realistisk; (s-t ibl.) i sak. **Sakja**, -ade, -as; -ning. Kortspelsterm. Men du s-ade ju i förra spelet, och nu har du att bekänna! Nu kastade du bort en trumf i onödan i stället för att s-a en klöver eller hjärter. Man plockar upp de 6 korten (ur talongen) och s-ar sedan 6, som ~. Kapitlet om kast och s-ning skulle dock möjligt vinna på att ~ (i bridge) Sv. Dagbl. 1923. **Syn.** kasta (en hacka i en annan färg då man är renens i den spelade), ej 'bekänna' (kort l. färg).

Sake (hos oss gärna utt. -kē); -t l. -n; -flaska m. fl. S., som närmast liknar ett starkt öl eller ett lätt vin med smak påminnande om arrak, har sedan 400-talet vid sidan om te varit japanernas nationaldryck. Dricker herr Tanaka en flaska upphettat s. Öv. fr. K. Nohara. Söt s., som kryddats med riven rättika ib. En kopp varm s. K. Zilliacus. — En liten röd avgrundsande med en s-flaska i handen Elsb. Funch. Medan s-kopparna gingo laget runt ~ K. Zilliacus. **Syn.** (japanskt) risvin.

Saker (akut); ngn gång plur. 'säkra' (med grav); -förklara m. Nästan endast predikativt. 1) Lagt. Har av Kinds häradsrätt dömts s. till ~. Förklara ngn s. till ~. Göra sig s. till urbotta brott. Finna ngn s. till (det som han anklagats för). Erkänna sig s. till ~. — Av rådhusrätten s-förklarades G. jämlikt av åklagaren öberopade lagrum Nya Dagl. Alleh. 1921. Tills vidare stanna allena vid en s-förklaring N. Stjernberg. 2) Friare. Han är själv s. till broderns ofärd. **Syn.** 1) förfallen till ansvar för brott l. till straff, skyldig, förvunnen; 2) orsak(en) l. skuld(en) (till).

Saklig se ovan under sak.

Säkna, -ade, -as. Även pers. o. dep. Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. I. Icke äga l. finnas. 1) Sakna. a) Ibl. med anknytning till III. Icke låta ngn s-a ngt. Så länge jag är i livet, skall hon icke behöva s-a ngt. b) Ex. ordnade alfabetiskt efter objektet (som kan vara abstr. l. konkr.). S-a anlag (för ~). Så vitt jag förstår,

s-ar du (all) anledning att beklaga dig. S. begävnig (för ~). Om Japan säges det, att »det är landet, där blommorna s-a doft och kvinnorna hjärtan» N. Ambolt. Att Lunds universitetsbibliotek hittills alldeles s-at eldru H. Reuter Dahl. S-a energi. S-a exempel (på ~). S-a fasthet. Sällskapet s-a icke heller en fastighetsbyrå Sv. Dagbl. 1918. S-a förmåga(n) att ~. [Att planen] ingalunda s-ade alla förutsättningar att lyckas K. Zilliacus. Av många dhörare kunde jag icke glädja mig; jag s-ade helt och hållet vad som fånglar sådana, fördragets glans H. Reuter Dahl. Beskyllningen s-ar (all) grund. Totalt s-a humor vara totalt humorlös. S-a huvud. S-a hållning även bildl. S-a intresse för ~. Anmärkningen s-ar intresse i detta sammanhang. S-a (varje spår av) karaktär. S-a (varje) känsla av l. för ~. Trupper, som s-a ledare utan ledare. S-a sin like i vältalighet uppnås l. överträffas av ingen. S-a material (till ~). S-a medel till l. att ~. S-a det nödvändiga(ste) vara (alldes) utblottad. S-a ord (för ~). Boken s-ar ju register. S-a sammanhållning. Och han s-ade totalt sinne för partidisciplin Öv. fr. Mencken. S-a självständighet. S-a skall att ~. S-a stadga. Man hörde ofta Reuter Dahl tala om sin »dåliga penna»; samtiden och eftervärlden ha utprepat, att han s-ade stil L. Weibull. [Bakgrunden till nederlaget] s-ade inte stänk av en viss komisk tragik R. Holmström. S-a sysselsättning. S-a tak över huvudet. S-a tid, tålmod (att ~). Vi ha länge s-at underrättelser från ~. Va han (än) s-ar, så inte ä de uppfattning. S-a uthållighet. S-a utväg(ar). Han s-ade aldrig ämnen för en underhållande konversation A. Hallner. 2) Saknas. Det s-as, här s-as icke anledning till anmärkning. Intet s-ades nu i deras lycka. Vad som s-ades, det var en enhetlig ledning. Av gärningsmannen s-as varje spår. För resten s-as ett finskt rasinslag ingalunda i Sverge R. Nordenstreng. Här s-as (framför allt) en allmän översikt. Nya uppslag s-as för visso icke. Vad som s-as hos honom är uthållighet. Här s-as ett led i bevisningen. Han(s namn) s-as på listan. När det gäller ett sådant ändamål, får du inte s-a. I samma s-ades alla utgifter, som ~ voro icke medräknade.

II. Märka frånvaron; (s-as:) icke (längre) finnas o. d. När han kom hem, s-ade han, s-ades en del föremål, som brukat stå på atenienn; tydligen hade tjuvar varit framme. När kvinnan äntligen gått, s-ades både ett och annat, s-ades en 50-kronsedel, som legat framme. Men denna afton s-ades han på sin vanliga plats. Ingen hade s-at honom, alla hade varit upptagna av sitt. Tre blevo innebrända, fyra s-ades. Efter drabningen s-ades 50 män. Bland de s-ade nämnas: ~. **III.** Känna saknad o. d. Vad man aldrig

ägt s-ar man icke. Vi ha (mycket) s-at dig, ditt sällskap. Jag kommer alltid att s-a henne, hennes vänlighet, hennes outröttliga omsorger. När jag är på landet, s-ar jag staden och tvärtom. — Man s-as icke, förrän man är borta. Djupt s-ad. Sörjd och s-ad (av ~). — Att de kvarvarande ej ~ med s-andets suckar dsågo vår avfärd Rosa Fitinghoff.

Syn. I. 1) icke äga l. ha, ha l. äga ingen ~, vara (alldeles) utan, 'vara renons på', lida brist på, ibl. icke kunna uppbringa l. ha tillgång till; (ibl.:) umbära, försaka, avvara; 2) fattas, felas, tryta, vara borta, icke finnas, 'lysa med sin frånvaro', ibl. brista l. klicka; **II.** märka frånvaron l. känna förlusten av, finna att man förlorat; (s-as:) ha försvunnit, ha kommit bort, vara försvunnen l. borta, ibl. utebli; **III.** sörja l. längta efter ngt förlorat, känna saknad l. längtan efter, med saknad tänka på (ngn som gått bort l. ngt man mist).

— **Säknad**, -en. Mest skr. **I.** Enkelt. 1) Jfr sakna I. Vara i s. av medel till arbetets fullföljande. Sedan länge i s. av varje underrättelse från min son, ber jag Eder ~. Hur planlöst och utspätt är icke alltsammans, hur i s. av varje fast dramatisk konsistens! Bo Bergman. Bristandesinne för ordning och system i arbetet, s. av intresse för katalogarbetet ~ O. Walde. Förekomsten eller s-en av frövita utgör ofta en familjekaraktär H. Hesselman. 2) Jfr sakna III. Känner endast för korta stunder någon s. efter hemmet. Ett land, från vilket en man kan skiljas utan s. ~. Och kom sedan aldrig igen — till föga s. för omgivningen. Låta s-en alltför mycket tynga ned sinnet. S-en (efter honom) var stor och allmän. Meresjkovski befinner sig för närvarande i Paris, där han gjuder s-ens tårar över ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Fälla en s-ens tår vid graven. **II.** Ssgr. Mest skönl. Ex.: I ~ s-sfulla tankar G. Hedenvind-Eriksson. Kastade ~ en s-sfullt blick i samma riktning ~ Elis. Högström-Löfberg. S-skänslan, som med ens kommit över henne ~ Ellen Wester, öv. Med ruelse och en liten, stilla s-suck ~ L. Munsterhjelm. Men ännu ser jag genom s-stjärnorna i hemmets gård den kära gamla vandra O. Stjerne. **Syn. I. 1)** brist, avsaknad; frånvaro, obefintlighet; (i s. av:) saknande, (alldeles) utan, ibl. i brist på; 2) sorg o. längtan (efter ngt förlorat l. fjärran), tomhets- l. förlustkänsla, sorg över l. smärtsamt minne av en förlust.

Sakral, -t; -konst; -rätt (r. som anses vara av helig natur). Ofta ~ profan. S. textilkonst. S höghet och forntidsstämning [över griftegården i Västerås] Sv. Dagbl. 1924. Mongolernas s-a musik är till stor del av tibetanskt ursprung ~ Öv. fr. H. Haslund. Från altaret måste talas ett språk, som icke är vardagligt utan s-t Em. Linderholm. En

spröd ~ melodi som av s-a ryska silverklockor J. Hemmer. Att kejsarhuset är [romerska] rikets s-a medelpunkt J. M. Sundén. — I vissa ~ kretsar hade jag sett det [Pontigny] nämnt med en nästan s. ömhet V. Scharp. — Den textila s-konst, med andra ord den broderkonst för kyrkliga ändamål, vilken ~ Elis. Thorman 1931. **Syn.** gudstjänst-, religions-, kyrklig, helig, ägnad åt Gud l. religionen l. det heliga, till gudstjänsten hörande, gudstjänstlig. — **Sakrament** (-mänt); -et, = l. -er; (-s)begrepp(et); (-s)lära(n); -shus m. fl. se II; -äl (-t) se III. **I.** Enkelt. 1) Luther erkände endast två s. (dopet och nattvarden), Augsburgska bekännelsen räknade även boten som s., och katolska kyrkan har 7 s. (utom de tre nämnda även konfirmationen, prästvigningen, äktenskapet och sista smörjelsen). Utdela s-erna. Ge s-et åt en döende. På natten fick han sista s-et Ax. Munthe. Mottaga s-et. Då han inte varit till s-et på fem år (nattvarden) V. Moberg. Dopets, döpsens s. Altarets s. nattvarden. Prästerna i hennes hus skyndar sig att förrätta en mässa och tilldelade henne döds-s-et S. Lagerlöf. 2) Bildl. För egyptierna har ett löfte, givet åt en döende, en absolut bindande kraft; det är ett s. för dem. Kärleken är ett s., som borde mottagas knäböjande ~. **II.** Ssgr ha vanligast sakraments-, ibl. därejämte sakrament-. Ex.: Den medeltida s-läran Y. Brillioth. S-shus l. S(-s)skåp för förvaring av monstransen med hostian. Det mest berömda s-shuset är det 20 m. höga, smala, tornliknande, av Adam Kraft skulpterade s-shuset i S:t Lorenzkirche i Nürnberg. **III.** S-al. 1) Sala måltider heliga måltider, kultmåltider. [Söderbloms] föreläsning om det s-ala offeret. 2) Bildl. Få en nästan s-al helgd över sig. En kycklingvinge och en halva slottstappning, som han tärde med nästan s-al andakt 'Dan'. Hos oss äro varken julkubben eller plumpuddingen s-ala ting [som för engelsmännen] T. Fogelqvist. **Syn. I. 1)** nådemedel; ibl. nattvarden, ibl. sista smörjelsen; 2) 'heligt ting', 'någonting heligt'; **III.** (s-al:) sakrament(s), gudstjänst-, kult-, religiös, helig.

— **Sakrament(s)skjad**, -at; som adv. även 's-ade'. Numer mest skrivet (o. vanl. uttalat) utan -t. Vard. kraftord. 1) Ex. med -t. Din sakramentskade snorkilling ~ J. Hemmer. Tror jag s-ade väl D. Åslund. Och det vore ju ett s-at spektakel N. Wärner. 2) Ex. utan -t. Och med hans sakramentskade envishet, som översteg till och med ånans! Gust. Hellström. Har skött affärerna som ena s-ade harpaltar Emil Norlander. »S-ade mörkt här är!» knotade Stava från översta trappsteget 'Maja på Statt'. En s-at tibetanskt ursprung ~ Öv. fr. H. Haslund. (d)jädrans, förbannad (se d. o. II. 724). — **Sakrilegium** (akut); -et, -er. Helgerån,

vanhelgande, kränkning av det heliga, tem-
pelskändning.

— **Sakristän**, -en, -er. **1)** Hist. = klockare. **2)** I katolska kyrkor = tillsyningsman över sakristian, kyrkotjänare. *Prästen, s-en och korgossarna* Öv. fr. P. A. de Alarcón. *Se'n kom s-en, svängande rökelsekaret och ~ Ax. Munthe. Utefter sidoskeppen vandra s-erna med sina fändare T. Fogelqvist. — Driven av sin gamla artighet från s-tiden ~ Öv. fr. Bl. Ibañez. — **Sakristija** (l. sa'k-, grav); -an, -or. **I.** Enkelt. *I s-an uppehåller sig prästen före och efter gudstjänsten, där förvaras kyrkoskrudar, kyrkokärl och kyrkokistan; stundom nyttjas s-an också vid konfirmationsundervisning, kyrkordssammanträden o. d.* **II.** Ssgr ha sakristi-, säll. därjämte sakristie-. Här blott ex. på det förra. *Lär då ha slagit näven i s-bordet och ~ Åke Hasselblad. Klockaren gick och sysslade med kommunionsilveret på altarbordet och utslätade duken samt försvann därpå i s-dörren Joh. Sundblad. Då prästen fick kliva på en stege in genom s-fönstret, därför att ~ John Nilsson. Hämta s-nyckeln. Stenskulpturen i s-portalen ~ H. Ekhammar. Då han låste s-skåpen och ~ Berit Spong. Genom en trång öppning i s-valvet Sig. Curman. — **Sakrosä**nkt, =; [-het]. 'Egentl.' o. bildl. *Anden gör rummet där den bor s. och oantastbart ~ Joh. Lindblom. Rydins gammaldags moralbegrepp medgövo ingen tolerans mot vad han betraktade som ett angrepp på livets och samhällets s-a värden O. Rabenius. 8-timmarsdagen en s. dogm Tidn. Upsala 1926. — Overmodigt framställda anspråk på partiets s-het. **Syn.** (hög)helig, okränkbar, fridlyst, oantastlig, oantastbar.***

Saktja¹, -a, -are. **A** Enkelt. Bet. övriga stundom i varann. **I.** Adv. (o. interjektionellt). **1)** Långsamt. **a)** *S-a! Vagarbeten pågå!* kan även stå som verb. *S-a och vackert! S-a i backarna!* ofta bildl. *S-a och väl slår (l. kör) ingen i hjä!*; *fort och illa kan ingen gilla. S-a men säkert rörde sig kolonnen mot sitt mål. Gå lite s-are; ser du inte, att du går för fort för farmor! S-are, du fördärvar hästarna för mig, din bängel!* Ellen Wester, öv. *S-a kommer långa vägar, brådskan bryter nacken av sig ~ And. Allardt. S-a när man långt K. A. Hagberg, öv. När mot öster som bäst | karavanen allt s-are skriber B. Gripenberg. Fjällsten och Bie hade dkt s-ast, så att ~ And. Backman. Tig stilla, hjärta, slå s-a!* (även till **3**) *Sven Söderman, öv. Jag tillväxte hastigt i ålder, men s-a i visdom, ty ~ F. Colling. Det finns nog utveckling där också [i Sverige], men den går s-are och därför också säkrare V. Berger. b) Märk. *Min klocka gick för s-a, går 10 min. för s-a går l. har dragit sig (10 min.) efter, drar sig (efter).* **2)** Tyst, dämpat. **a)** *Tala s-a, flickan sover! Nej, sade hon**

s-are, — jag borde veta det ~ V. Rydberg. Viskade helt s-a i hennes öra: ~. Tillade hon s-are, liksom för sig själv Hagar Olsson. Grodorna kväste s-are och sömnigare Ellen Wester, öv. b) Märk det ngt slangartade *De ä bäst å tala s-a om de 'de ska vi tala tyst om', det är det bäst att vara försiktig med l. tiga med, inte göra nån affär av. 3)* Svagt o. d. *Den här gången började åsken mullra så s-a vid sjutiden på kvällen, men ~ 'K. Gunnarson'; (kan även föras till 1 l. 2). Tassade s-a och varligt ~ bort mot det misstänkta stället E. Sparre. S-a (och lätt) berörde han hennes hår, och genast slog hon upp ögonen. **II.** Adj. **1)** Långsam. **a)** *S-a galopp, gång, trav. Än om han ridit i s-aste skritt 'Mabinogion', öv. I s-a, s-aste mak. Och undervisande, med s-a steg | han ~ A. Österling. Föredraget ~ flöt fram i så s-a tempo, att ~ Frans Stade. När Vinga för s-a maskin gled genom passagen ~ H. Mörne. b)* Byggandet [vid Norrbacka] bör ske i s-are tempo Rubrik 1932. **2)** Tyst. Ej skäl. även till **3**. *Ett s-a knäpp, och så var allting tyst. Propellrarnas s-a ljud, då ~ Gus. Mattsson. Vattnets s-a skvalp. Med s-a, försiktiga steg, dämpade av hänsyn till ~. Vid s-a musik. Dansen [ljuder] som ett allt s-are sorl i natten V. v. Heidenstam. Det s-are brusat från de inre skåven E. Sparre. Med s-a röst. Tyst en rå på s-a klöv | nalkas ~ S. Agrell. 3)* Svag o. d. Jfr föreg. *Vid s-a eld. Polentagrynen tåla längre och s-are kokning än mannagrynen. Vid en helt s-a beröring ~. Ett s-a sommarregn. S-a vind för skeppet säkrast i hamn. Sjön gick i s-a vågor, sin s-a böljegång jfr även 1. En s-a sluttning, lutning. **B)** Ssgr ha i regel sakt; pres. part. dock även sakta-. **Syn. I.** (bl. a.): omärkligt, litet i sänder, (så) småningom, efter hand, bit för bit, steg för steg, sakteligen, (jfr f. ö. II); **II. 1)** långsam (jfr d. o.), modererad, saktfärdig, hejdad, (blott) så småningom skeende, sävlig, dröjande; **2)** tyst, låg(röstad), lågmäld, ej hög(ljudd), dämpad, föga l. knappt hörbar; **3)** svag, lindrig, mild, varsam, varlig, ej hård l. häftig, lugn, stilla, stillsam, (ibl.) lätt, 'omärkligt', laber.**

— **Saktfärdig**, -t, -are; -het. Mest skr. **1)** Tadlande. [*En lunk*] så s., som någonsin en skjutspojke och en skjutskamp kunde önska Elis. Wærn-Bugge. *Detta skandalöst s-a godståg* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. — *En dag åser grevinnan med stigande harm Augusts s-het och säger: August förtar sej då inte!* Alb. Engström. **2)** Utan tadel. *Han var en beskedlig och s. man, som inte bråkade i onödan Gurlu Hertzman Ericson. Men stinsen behandlar henne lugnt och råder henne s-t: ~ S. Neander Nilsson. **Syn. 1)** senfärdig, långsam, sävlig, sölig, trög, ibl. loj l. lat; **2)** stillfärdig, lugn o. stillsam. -**mod**, -et;*

[-(e)ligen, adv.]; -ig (-t, -are; -het). Mest skr., ofta bibl. o. d. **1)** *Med all ödmjukhet och allt s. Bibeln. S. gör stora syndor ogjorda ib. Skall jag komma till eder med ris eller i kärlek och s-s ande? ib. Och med s. giva till / vad hans bröder fela Ps. 570. Trots övervinnes bäst med s. V. Rydberg. S. stillar vrede. För att lära er s. Med s. tillrättavisa den motspänstiga Bibeln. Alderns s. hade lagt sin dämpare på ~ Agnes v. Kræmer, öv. Lika litet ~ som s. räddar ett lamms liv i en djungel Dagmar Berg. Att s-et är den förnämsta av alla dygder Öv. fr. E. Laboulaye. 2) Domaren skall tala s-eligen till dem, som komma för rätten ~ Domarreglerna. 3) Saliga äro de s-iga, ty de skola besitta jorden Bibeln. Jag är s-ig och ödmjuk i hjärtat ib. Visa sig s-iga mot alla människor ib. Han var stark och de andra överlägsen, men i vanliga fall s-ig. Men han var en s-ig människa och tänkte: sveket kommer nog i dagen i sinom tid Elias Grip. Gör mitt hjärta s-igt och undergivet, för ditt namns skull ~ Harry Blomberg. Denna s-iga ton är ytterst karaktäristisk för Vera Inber A. Österling. Med sitt s-iga utseende och ~. Hörde s-igt på, men ~. **Syn. 1)** jfr 3; **3)** foglig, ödmjuk, undergiven, som hör till de stilla i landen(a), from, fredlig, fred- l. fridsam, freds- l. fridsälskande, mild, lugn o. still(a), stillfärdig, tålig, en fridens man.*

— **Sakt- l. Saktgående** m. fl. Saktgående tröskeverk Annon's 1931. — De mycket fåtaliga, ytterst saktväxande individen av ~ Stockholmstraktens växter, 1914.

— **Sakta**², -ade, -as; s-a av n se av-s-a n; s-a i'n [n]; [-ning blott som sista ssgs- led]. **I.** Enkelt. Trans., abs., dep. o. refl. **1)** Egentl. Leden smalnade och ångbåten s-ade något (farten). Tåget s-ade sin gång och ~. I detsamma s-ar tåget och ~. Då upptäckte jag ndgot, som kom mig att s-a mina steg A. Fahler. Han ser på mig och s-ar plötsligt gången ~ S. Dahllöf. I en av smågränderna ~ s-ade han sin gång ~ Ax. Munthe. Mekaniskt höll jag in min häst, s-ade från trav till skritt, allt under det ~ 'K. Gunnarson'. Han s-ade bilen och ~ Harry Blomberg. Vid särskilt svåra gupp måste givetvis farten s-as betydligt Neréus Bilbok. Klockan nio på måndag förmiddag s-as motorn, och ~ S. Barthel. Du flod, som s-olar, o s-a din ström ~ Vilh. Ekelund. Ensvallväg skvalpar oss långsamt fram / med s-ande slag N. Svanberg. 2) Friare o. bildl. Senatorn s-ade ett ögonblick sitt tal, medan ~ Gunnar Cederschiöld. Sinnet har vaggats till ro, hjärtat har s-at sitt slag Astrid Gullstrand. Småningom s-ade sig hjärtats våldsamma slag Rich. Gustafsson. När han gick ifrån dem, s-ades arbetet från ransinnig hets ~ till en takt, som när en lus kryper på en tjärad sticka 'K. Gunnarson'. Regnet

hade s-at (sig), s-ats. Och medan under nyttind månes skära / tycks s-ad tidens rastlöst strida ström ~ E. N. Söderberg. [Här] tiden med s-ad vinge far Giov. Lindeberg. Vinden sig s-ar till viskning ~ L. Holmes. Morgonen därpå, när ovädret s-at sig ~ E. Sparre. Stormen s-ade sig mot källan, och ~. När värken s-ar. S-a din iver, din vrede! skönl. — Uret har s-at sig 2 minuter sedan i morse dragit sig (efter). **II.** Ssgr (jfr avs-a). Ex.: Havets röst s-ade av, och ~ Ax. Munthe. — S-ar ~ in farten till kryptakt, så snart en hund finns inom synhåll M. Rogberg. **Syn. I. 1)** minska (hastigheten l. på hastigheten), nedsätta n l. nedbringa n l. moderera l. reducera (farten), övergå till en långsammare l. lugnare takt, ibl. avta(ga); **2)** stilla, dämpa, lindra, mildra, lugna, lätta, tygla, tillbakahålla n, lägga band på; ibl. bedarra.

— **Saktelig** (grav); -t; som adv. = l. -a l. -en l. -t. Skr., mest skönl. Vanligast som adv. **I.** Adj. Och sedan ett s-t nedklättrande till dalen igen ~ Gus. Mattsson. Det snigelartat s-a tempot [vid vissa akademiska befordringar] Tidn. Upsala 1928. Med s-a steg kommer han gångande ~ Emma Bendz. **II.** Adv. **1)** Saktelig. Oss skvalpat så s. söver C. L. Östergren. Och vinden drog så s. och ~ B. Sjöberg. **2)** S a. Medan stjärnor s-a / lösas upp i ljus och dö Magn. Elmblad. Och med lock och pock följde de andra s-a efter Astrid Våring. Det började s-a och fortskred än långsammare Hj. Bergman. Han hade börjat så s-a och ~ Harry Blomberg. **3)** S-en. Ljung och kråkris och isländsmossa hade så s-en krupit fram över hållarna, men ~ S. Lagerlöf. Paddla vi oss så s-en ~ fram mot ~ S. Siwertz. Det unga paret bodde i fjärde våningen och började genast efter bröllopet s-en svälta ihjäl Ellen Wester, öv. **4)** S-t. [Björnen] började lufsa omkring fjöset i början s-t och eftersinnande, men ~ Pelle Molin. Så s-t sköljer en bölja mot land Sig. P. Sigurdh. **Syn.** se sakta¹. — **Saktlig**, -t. Sälls. utom i Finl. En s. nordväst J. Hemmer. Varit en s. karl, trög i vändningarna ~ Har. Lindberg, öv. Besöket ~ hade stämt mig mild och s. till sinnet Agnes v. Kræmer, öv. **Syn.** svag, sakta, saktfärdig, stillsam, mild, trög.

Sal, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Inga hundar i [mat]s-en, när vi åter! Är det städt i s-en? Våningen består av en stor s., förmak, säng- och barnkammare samt kök med alkov. Vi dukar väl i stora s-en på övra botten? **2)** Ligger han på, i allmän s.? x halvenskilt l. enskilt rum. Dagrum och sovs-ar Nord. Fam.² Audiens-, högtids-, samlings-, tron-, riks-, skol-, bön-, kyrk(o)-, tempel-, kapell-, konsert-, muset-, vänt-, uppackningsal. Papperssal vid pappersbruk. Pelarsal. **3)** Palatsens höga s-ar. I bergakungens s. I skogens

s-ar / står skuggan mörk M. Elmblad. **II.** Ssgr ha blott sals-. **Syn.** (ibl.:) hall, lokal, gemak, (stort l. högt) rum. — **Sälsbord.** När familjen sitter samlad *krings-et. -golv.* [Vägarna] släta som s. G. L. Dahlin. — **kammar|e;** -dörr. Folkl. Kammare intill salen. *Innanför salen två salskamrar* ~ Fr. Borelius. »Jag har stått vid s-dörrn ~ och hört på, hur han spelat bort alla sina pengar», sade hushållerskan ~ S. Lagerlöf. — **klocka.** S-n slår just 12. — **lamp|a.** Sulto under s-an runt det stadiga ekbordet. — **lik;** -nande. Skr. Där s-a grottor bjödo dem alla sitt hägn N. W. Lundh. — *I ett s-nande, präktigt rum* Fanny Ekenstierna, öv. — **matta. -mästare.** Vid pappersbruk. Före s-n vid Örebro pappersbruk A. B. Lagerblad Ups. Nya Tidn. 1932. — **möbel.** Den gamla s-n i bonad ek. — **skänk,** -en, -ar. Sockerskålen har du i s-en. — **stol. -tapet.** Mycket lämplig till s. — **veranda.**

Salä, -ade, -as; s-a (i)hop se hops-a n; -ning¹ (med plur.). Vard. *S-a (till) brännvin. S-a till en pava punsch* Alb. Engström. Vårt skrd bär sorg, som det så vackert heter / och ber mig s-a till begravningskransen E. Kruuse. Till *Flustret*, där en var s-ade en 50-öring ~ G. Aldén. Innan jaktsällskapet åtskildes, s-ades det efter råd och lägenhet till drickspengar, och ~ J. Möllersvärd. En förordning, som förbjöd »s-ning» av brännvin E. Frisendahl. **Syn.** hop- l. sammanskjuta n, hopsala n, slå sig ihop l. tillsammans om, lämna var o. en sin skärv till, göra insamling; 'satsa'.

Saläd se sallad. — **Saladjär,** -(e)n, -er; -ställ. Även stavat med -i-. Sallads- l. sylt-skål, salladstallrik l. -fat; ställ för flaskor o. d. (till sallad). *Saladiärstall* av fint förnicklad mässing; skålarna av rikt ornerat glas.

Saläm. Arabisk fridshälsning, 'frid'!

Salama'nd|er (akut); -ern, -rar; -ernatur. **1)** Elds-er (Salamandra maculata) tillhör 'stjärtgroddjuren'. *S-ern är lik en ödla och till färgen glänsande svart med stora, lysande gula fläckar. Enligt forna tiders folktro skall s-ern kunna leva i eld.* **2)** Eldande (x jord-, vatten- o. luftande).

Salangän, -en, -er; -bo. Ostindiska svalan (Collocalia fucifaga). *S-en är mest känd för de skålförmiga, halvgenomskinliga, med tillhjälp av fågelns saliv byggda boen, de s. k. kinesiska (alliga) svalboen. Sjögräs-soppa, stuvade s-bon och liknande* ~ kines-rätter Vera Fridner.

Salät se sallad.

Salder|a, -ade, -as; -ing (med plur.). **1)** Avsluta en räkning, uträkna saldod. [Bokföring med] Burroughs s-ar dagligen *Edra böcker* Annons 1925. Att [sparbanks]-boken blivit hos oss räntes-ad på nydret 1935 o. s. v. Cirkulär 1934. Samt att för varje notering en tredubbel s-ing utföres

på motsvarande konto Sv. Dagbl. 1923. **2)** Utjämna n. — **Saldo** (akut l. grav); -t, -n; -belopp; -kvitto. **1)** Räkningen utvisar, slutar med ett s. per den 31 dec. av kr. 100:50 Eder till godo. *Till utjämning av s-t erkänner ni ~. Överföra s-t, räntes-t i ny räkning. Debet- och kredit-s-n uträknas och skrivs automatiskt* Sv. Dagbl. 1928. *Utlandss-t [i Finland] har ökat med över 100 milj. och kassas-t inemot 300 milj. mot normalt 120 à 140 milj. fmk. ib.* 1922. *Maskinen kontrollerar automatiskt att rätt belopp införts samt att såväl skuld- som omsättnings-s-t är rätt ib.* 1931. *Det var de, som slukade s-na ~ och ~ Åke Hasselblad. — Att han mottagit ett s-kvitto frdn Hillerups familj på hela beloppet* Sv. Dagbl. 1930. **2)** Bildl. Att ett sådant s. av beundran tål åtskillig avprutning ~ K. Zilliacus. **Syn.** skillnad mln debet o. kredit, över- l. underskott, tillgodohavande l. skuld, ibl. rest. — **Sälepp** (-äpp, akut); -en; -(s)försäljare m. fl.; -srot. Namn på torkade rotknölar av åtskilliga orkidéer. *S. har teknisk användning till apptering av sidentygger, till beredning av bokbindare- och skomakareklister ~ och inom medicinen som ett för barn och svaga personer värdefullt, svagstoppande näringsmedel* Kjellins Varulex. *Europeisk s. ger ett mörkare pulver än levantisk l. orientalsk. — Den gamle salephandlaren A. Österling.*

Salicylbomull (-syl-). B. för sårbehandling preparerad med salicylsyra. — **preparat.** *Sammansatta s. såsom acetylsalicylsyra och salipyrin. -syr|a.* Antiseptiskt medel. **I.** Enkelt. *Acetyls-a (eller aspirin).* Konservering av matvaror med s-a är på sina håll i lag förbjuden. **II.** Ssgr ha salicylsyre-, ibl. växlande med enbart salicyl-. Ex.: *Salicyl(syre)plåster. Sepulver. S-etalg.* Skoskav behandlas med salicyltalg, som strykes tjockt på såret, varpå en tyglapp påläggas. — **talg** jfr föreg. — **vadd** jfr salicylbomull.

Salig, -t, -are. **I.** Allvarligare. **1)** Bibl. o. d. *S-a äro de som höra Guds ord och gömma det* Bibeln. *S-a äro de som icke se och dock tro* ib. *Härefter skola alla släkten prisa mig s. ib. Han varder s. i sin gärning* ib. *Vad skall jag göra, att jag må bli va s?* Bli s. på sin tro. **2)** *De s-as ängler. Och till de s-as är / har ingen Columbus nått* Bo Bergman. *Mot s-a kuster* T. Fogelqvist. *Deras oro vaggas s-t till ro, / deras hunger får mättnad och bröd* S. Selander. *Och hoppet sig muntert svingar / mot s-a himlars höjd* Rob. Montgomery-Cederhielm. *S-are är att giva än att taga* Bibeln. **II.** Friare. Ofta överdrivet, ironiskt o. vard. l. åtminstone 'lättare'. **1)** Om 'avliden'. Ofta obetonat o. oböjt. Jfr 'saligen'. *Kejsarinnan Katarina, (högst)salig i äminnelse. Anna Maria Lenngren, Min s. man. Allting stod*

orubbat sedan s. fruns tid ~ G. Nordensvan. Min s. far. S. gubben. [Att levernesbeskrivningarna] åtnöja sig med att berätta, när den s-e fått Nordstjärnan, när han blivit president o. s. v. (äld.) C. G. v. Brinkman. — Norbecks gamla teologi, s. i åminnelse T. Fogelqvist. Det korta meteorliv, som varit våra s-a förelöpare beskärt Studenttidningen Ergo, Uppsala. 2) Var och en blir s. i sin tro. Ingen kan bli s. på en annans tro. Han är inte intolerant, kräver inte, att alla skola bli s-a på hans fason ~ Fr. G. Bengtsson. 3) a) I det klara, rena / s-t svalkande vatt-net K.-E. Forsslund. S. av lycka O. Seidenschur. S. över sin anställning, som ~ C. T. Eriksson. Damerna stå klungvis och se ovanligt s-a ut 'Birgit'. Med s-t halvslutna ögonlock J.-O. Johansson. En s. min, upp-syn även = 'skenhelig'. Ler och mumlar s-t under ruset Fröding. Så s-t okunnig om det kommande sammanbrottet Öv. fr. Alex. Michailovitj. Som sväva i s. omedvetenhet om vad dessa ord betyda T. Segerstedt. b) Sade ~ dt dem att ta för sig, vilket de också gjorde så stortatt, att de snart voro ganska s-a Ragn. Sjöberg, öv. 4) Lyck-, snack-, vinsalig. Syn. delaktig av (den eviga) saligheten l. av evig sällhet l. av frälsningens nåd, som lever i gudsgemenskap; lycksalig, lycklig, säll; himmelsk, paradisisk, elyseisk, olympisk, överjordisk; ibl. allviden; ibl. skenhelig; ibl. rusig l. lyckoberusad.

— **Saligförklar**a m; -ing. Katolskt. S-andet (beatifikationen), vilken dock icke medför samma anseende som fullständig kanonisation Nord. Fam.² [Thérèse de Lisieux som blev] s-ad 1921 och heligförklarad 1923 C. G. Laurin. -**göra** m; -are; -else. 1) Högt., ofta bibl. o. d. Och hade jag Vår herres starka hand | att s-a släkten och förbanna ~ J. Hemmer. Liv, vi ana din allmakt, | liv, som sargar och saliggör! E. Zilliacus. I de saliggjordas hem C. A. Torén. — Den romersk katolska kyrkan, som betraktar sig själv som den allena s-ande ~. 2) Bildl., även vard. Fredrik, alldeles saliggjord [över yttrandet], tyckte, att ~. De »krås», som några år ansågos som det enda s-ande för en välklädd dam Ellen Lundberg-Nyblom.

-**het**, -en, -er. I. Enkelt. 1) Bibl. l. i allm. mer högt. a) De åtta s-ernas berg, där Kristi saligprisningar uttalades. b) Begreppet s. är i det kristna språkbruket framför allt knutet till den med frälsningen givna gåvan: s. är frälsningens innehåll G. Aulén. Där syndernas förlåtelse är, där är och liv och s. I oro för sin själs s. Gurli Linder. Håller du inte själ och s. kärare? [Jurelen är i lotusblomman, amen!] vilket innebär, att s-en finnes endast i den rätta tron Sven Hedín. Ärva s-en. Lösenord, som ingen kunde

undvara vid s-ens port Tor Andræ. Kraftuttryck, dem en bönenötenas kolportör skulle ha frändömt honom s-en för ~ Hj. Höglund. Att somliga voro bestämda till s-het, andra till evig osalighet. c) Ty i dag har Sakeus' hus vederfarits en stor s. Öv. fr. Kivi. 2) Friare o. bildl. a) Att Calle hellre skulle försumma sin eviga s. än Bulleröjakten Alb. Engström. Jag kan för min själs s. inte se, hur det ska sluta, om ~ G. Hellström. Redo att svärja bort sin själs s. på att ~ Anna-Lena Jönsson. Jag kunde våga min själs s. på att ~ Ingeb. Lundström. Jag skall vid min s. följa ert rådd och ~ Rik. Lindström. b) Här är det stilla och s. att vandra / ~ E. Norlind. Ge, fd en förmak av s. Hans s. över att för en gångs skull ha fått sitt lystmäte på denna världens goda Amelie Posse-Brázdová. Den nyfödda s-en hos den, som har skrivit en dikt, om än aldrig så dålig ~ Berit Spong, öv. O, alla s-ers s.l så hade då den dagen randats, då ~ Annie Furu-hjelm. Som förskafade mig oanade s-er ~ Bo Bergman. c) Så att det nästan blir trångt om s-en ~ (utrym-met) Douglas Melin. II. Ssgr. Ex.: Går sin s-sed på att ~. Ta, intyga på sin s-sed, att ~. Och grundar därpå mitt s-shopp. S-slängtan. Någon annan bokkunnighet var det naturligtvis inte fråga om än s-slåran D. Törnqvist. S-smedel t. e. om dopet o. nattvarden. Även bildl.: Rationaliseringen och standardiseringen ~ dessa omreklamerade s-smedel ~ Gust. Olsson, 1931. S-ordning frälsningsordning. Gick i ett enda s-srus ~ G. Gustaf-Janson. Katekestyckena, som så underbart kort och enkelt utreda vår s-ssak ~ N. Söderblom. Hur har Maria det med sin s-ssak? frågade den gamle mannen och ~ Elin Wägner. Och gör detaljen ~ till en s-ssak Fab. Månsson. S-ssyner. S-sväg. Syn. (evig) sällhet, lycka, lycksalighet, jfr f. ö. salig. -**pris**a m; -ning (med plur.). De åtta s-ningarna i Jesu Bergspredikan B. Forell. — Ytliga människors tyvärr så ofta omotivrade s-ande över det döda stofftet O. Vesterlund.

— **Saligen**, adv. 1) Tills han s-en av-somnade 1624 i (tro på) Herranom, i tro på Herrens nåd. S-en allviden. 2) Nu får du fara s-en i frid, | men minnas mig, det skall du ~ J. Hemmer. De unga och yngsta i Madrid vilja numera gärna kasta Eche-garay på den s-en avsonnade romantikens skräphög Öv. fr. R. Lothar. Individer, som kunna bli s-en berusade ~ på tre halvstop ljust öl Ragn. af Geijerstam, öv. Syn. se salig. **Salin**, -en, -er. Ur havsvatten utvinnes koksalt genom att vattnet dämnes in i grunda dammar (s. k. saltgårdar el. s-er), där det genom solens inverkan får avdunsta. Den glittrande vita saltmassan är s-erna. Syn. saltgård; (ibl.) salt-dam, saltbassäng.

Saliv, -en. Mer fackl. l. 'finare' ord för

'spott'. **I.** Enkelt. *Talgjusen, som jungfrurna snöto med fingrarna, förut fuktade med s.* Under det s-en rann ur mungiporna om hund som väntade sig ngt gott. *Salanganernas tunna, vita, av fågelns stelnade s. byggda bon* Edv. Wibeck. [*Bålgetingenstammmodern*] gnager små smulor [av en murken ekstubb], som hon med s. ältar tillsammans till en liten boll. **II.** Ssgr. Ex.: *Verkar slemlösande, s-avsöndrande och läskande. För att befordra, öka s-avsöndringen. Människor, som spotta små s-droppar omkring sig, när de tala* Gunnar Holmgren. *S-körtel. Angelägen att få ett s-prov direkt ur munnen på en rabiesangripen hund* Ax. Munthe. *Deras ögon glänsa, silverblanka s-trådar hänga över deras läppar* (om rävar) Öv. fr. H. Löns. **Syn.** spott, ibl. dregel.

S'allad (akut l. grav); -en, -er. Även s'allat o. (mer säll.) salad o. salät. Dels om en del växter (särsk. *Lactuca sativa*) vilkas blad ätas råa (ofta med salt, olja, ättika o. d.); dels om denna anrättning som birätt (till kött o. fisk) l. om gurka, tomat, vitkål m. m. nyttjade på motsvarande sätt; vidare om en del blandningar av kallt kött, fisk l. hummer med potatis o. grönsaker o. sallads- l. skarpsås; slutligen om sylter avsedda till kött (s-splommon o. d.) samt om i smärre bitar skuren på frukt i sin saft (se fruktsallad). Jfr även sillsallad (s'il'sallät). **I.** Enkelt. Några ex. **1)** *Odla s. Blad, huvud-, o. bind- l. romersk sallad äro former av trädgårdss-en (Lactuca sativa). Endiviasallad* Cichorium Endivia. *Cikoriasallad* Cichorium intybus. *Bindns-en kallas även 'bleksallad' l. 'fransk s.'; den inbindes upptill, så att solen ej kommer åt de inre bladen. Plocksallad.* **2)** *S-en anrättar, tillreder jag alltid själv vid bordet. — Tistel är den bästa s-en för åsnan.* **3)** *S. på bönor och tomat* Eva Mannerheim Sparre. *Holländsk s. på räkor* ib. *Gurk-, selleri-, sparris-, tomat-sallad* ib. *S. av gurkor* Fru Högstedt. *Potatis-, rödbets-, fisk-, sillsallad* se ib. **4)** *Till denna haranrättning ~ vet jag ingen bättre s. än söt rönnbärssyllt* Ane Randel. *Vad tänker du ha för s-er till köttet?* **II.** Ssgr. **1)** Ex. med huvudformen *sallads-: Färska s-sblad. Lövmassor av en frisk, s-grön färg* H. Hulstenberg, öv. *S-sgurka. Växer ~ raskt som ett s-shuvud i frodig jordmån* A. Lunde-gård. *S-splantorna i Salvatores köksträdgård* Amelie Posse-Bråzdová. *S-ssked. S-sskål. S-ssds. S-sväxter.* **2)** Ex. med andra former (SAOL³ upptar inga former utan s-): *Salladbestick, 2 delar* Annon's 1920. *Salladskål av pressat glas* Nord. Kompaniet. *Salladsds* vanl. beredd av citronsaff l. ättika, olja l. grädde, salt o. peppar. — *Nyttjas omogen som sallatgurka* Göteborgs Trädgårdsför. Kat. 1920. *Sallatplantorna* Lind-Liljewall. *Övriga ~ sallatsorter* ib. — *Sallatsblad*

Thora Holm. *Det innersta av ett sallats-huvud* E. Kihlman, öv. *Vissna sallats-huvuden* Ane Randel. *Sallatsväxter* Strindberg.

Salm m. fl. stavas blott psalm osv.

Sa'lniak (vanl. akut); -en; -lösning; -mixtur; -pulver; -sprit (gammalt namn på — i vatten löst — ammoniak). Ammoniumklorid, 'saltsyra ammoniak'. *Rå, teknisk s. är gulaktig, renad s. vit eller rent färglös* Nord. Fam.³ *S. har bl. a. betydelse i färgfabrikation, vid lödning, förtening och galvanisering. Därför behöves sådan saft högre jästemperatur och mera s.* K. E. Bergström, Vinboken.

Salmönibrev (Anonymt hotelse. o.) utpressningsbrev. *En bokbindare i Linköping, Salmoni, gav 1862 upphov till ordet s.*

Sälning¹ se sala.

Sälning², -en, -ar. Sjö. Rundhult (trä-l. järnkonstruktion) anbragt omedelbart nedanför toppen av undermast, märs- l. bramstäng för att lämna stöd åt närmast ovanför varande stäng resp. märs o. ge spridning åt vanten. *Utikistunnan, som var fastsurrad intill fockmastens s.* Macfie-Westerlund. *Lång- och tvärs- ar; genom de senares ytterändar (s-shornen) gå vanten. Havsskummet flög i jämnhöjd med tvärs-arna* Arthur J. Jacobsson.

Salomönsk, -t. Rättvis o. skarpsinnig (som kung Salomo), fyndig (o. överraskande). *Fälla en s. dom.* [*Paschans domar*] kunna hava drag av s. visdom Math's Holmström. *Striden om § 1 löstes på det s-a sättet, att hela paragrafen ströks* Cl. Lindskog.

Salong (-ång); -en, -er. **1)** Förmak, finare sällskapsrum (privat, på hotell l. offentlig lokal, slott o. d.). *Bed dem stiga in i s-en så länge!* Gula s-en. *Där damerna sutto i den halvupplysta s-en och småslumrade efter den präktiga middagen. En spottar inte i ledet; här ä ingen s., sa korpral'n till beväringsarna.* **2)** Närmast anslutet till 1. *Samling* (i ngn's 's.') vanl. på viss veckodag o. med litterär l. konstnärlig underhållning. *Hälla s.* ha (litterära osv.) mottagningar. *Konsulinnan håller sin sista s.* för säsongen, och hennes umgänge är fulltaligt samlat Ivan Bratt. [*Gladys de Grey var minst av allt*] i stånd att hålla en s. med allt vad detta ord innebär Öv. fr. Nellie Melba. *Han önskar, att jag skall föra s. i Paris* ~ Marika Stiernstedt. *De venetianska s-er, där jag hade tillträde* ~ F. U. Wrangel. *De litterära s-erna under 1700-talet.* **3)** Gemensamt uppehållsrum på fartyg (där även om matsal, rökrum o. d.). *För-, akter-, rök-, sous-er. Har du (biljett till) s. eller hytt?* **4)** Större rum för teaterpublik, musik, konst m. m. *Teater-, biograf-, konsert-, konst-, dans-, balsalong. Skådespelarna på scenen och åskådarna i s-en. Vars s. hade 3 logerader och parkett* ~ Nord. Fam.² *Spela för halv, fullsatt s.* jfr 5. —

Märk *S-en* som namn på den årligt återkommande konstutställningen i Paris (sedan även om andra dylika utställningar). 5) Nära anslutet till föreg. Åskådarna l. åhörarna (publiken) på teaterl. konsert. *Att spelastjärnroller inför applåderande s-er* Öv. fr. Ald. Huxley. *Hela s-en deltog i applåderna. Han lockade s-en till befriande skratsalvor och kommer utan tvivel att bli reyns dragplåster 'Kaifas'.* 6) Ifråga om en del yrkes- l. nöjeslokaler. Mest som sista ssgsled. T. e.: *Rak-, friser-, manikyrr-, mode-, läse-, bowling-, kugel-, nöjes-, irrgångssalong.* **Syn.** (jfr i allm. ovan); (ibl.:) mottagnings- l. samlings- l. sällskapsrum, förmak, (stor) sal, utställningssal; (s-en ibl.:) åskådarna, åhörarna, publiken.

— **Salongsaktig**, -t, -are; -het. *Ett föga s-t språk. -berusad.* *Han hade lyckats bli vad man kallar s., men det var aldeles nog för att ~ Elis. Krey-Lange. 'Lindrigt s.'* K. Benzon. **-biljett** på fartyg. **-bit.** *En söt-slikig s. [av Mendelssohn]* Kajsa Rootzén. **-bord.** *På s-et några paranta planschverk.* **-fason.** Mest plur. *Artigheten, tillgjordheten, s-erna kort sagt* Paul Lundh. **-filosof**; -i; -isk. *De franska s-ernas eleganta och lättillämpliga moralfilosofi* M. Lamm. *Upplysningstidens s-iska lärda damer* C. G. Laurin. **-fras.** *Asch, du med dina s-er, sade hon och ~ S. Derégard, öv. -gevär.* Lätt jakt- o. målskjutningsgevär för skjutning på kort håll med kula l. 'dunst'. **-golv.** *Och gator så fina som s. Ninian Wærner. -hjalte* jfr t. e. balhjalte. **-komedi.** *Den Dumas-Augierska s-en ~ M. Lamm. -konversation. -kultur. -kvickhet.* *Enfalden i s-erna har sällan belysts med så mefistofelisk skärpa som i Krig och fred* F. Böök. **-leende.** *Med sitt soligaste s. -lejon. [Saint-Lambert] ett av Paris' litterära s. M. Lamm. -liberal,* subst. o. adj. *Att de sedermera så förhånade s-erna inte voro några demagoger* Gurli Linder. — *De så kallade s-a samhällsförbättrare, vilka ~ Gust. Cederström. -ledig;* -het. *Thure Gabriels ~ s-a och obesvärade hållning och samtalston* Sven Lidman. **-musik.** Jfr t. e. salongsbit l. -stycke. **-människa.** *Hon var s. ut i fingerspetsarna. -mässig,* -t, -are; -het. *Fullt s. blir hon nog aldrig. Att de franska orden ha en mer s. färg över sig, är mycket vanligt. Inföll jag, mer uppsluppet än s-t 'Kapten Punsch'. Allt har [i Atis och Camilla] blivit s-t avdämpat, och stilen tål inga djärva ordbildningar* S. Belfrage. *Föga s-a uttryck. -möbel. -passagerare* o. **-plats** på fartyg. **-polytyr.** *Samma naturbarn utan s. N. P. Ödman. -ruff.* Sjövä. *Motorbåt med s. och ~. -stycke* mus. **-sätt.** *Sitt finaste s. ~ Fr. Borelius. -vagn.* Järnv. *Vagn ej avdelad i kupéer, upptar hela bredden, har fätöljer samt flyttbara stolar o. bord. -van;* -a. 1) S. som

ett societetslejon. 2) Därför har jag heller ingen s-a ~ H. Wranér. Som med s-a gjorde les honneurs Jenny Engelke.

Saloon (-ōn); -en, -er; -disk. Enklare nordamerikanskt utskänkningsställe, (gatu)krog.

Salopp (-å-); -en, -er. Äld. l. om äldre fhdn. Rundskenen (vanl. ärmlös) damkappa (buren som morgonrock l. som lätt ytterplagg), ibl. ung. = pälskrage. *Den gamla dam i s. och kapott, som satt på en stenbänk utanför Ekesköldska huset ~ Signe Engström. Sidens-er. — Pälskragar, kallade »s-er», voro ofta tillverkade av dyrbara skinn* Annie Furuhielm.

Salpeter (grav; andra stavelsen kort l. lång); -n. Namn på s-syrans salter (nitrat). *Råsalpeter och renad s. S. i inskränkt bemärkelse är kalisalpeter (kaliumnitrat, prismatisk s.) Sv. Uppslagsbok. — Chiles-n (kubisk s.) utgöres av natriumnitrat och förekommer i meterytjoeka lager i Chile; den är ett viktigt gödningsmedel och utgör även råmaterial för framställning av s-syra. Lastrummen voro fulla med något vitt, som liknade trindsnö — s. S. Siwertz. — Kalk- l. Norges-n, framställt ur luftens kväve enligt Birkelands och Eydes metod, har på sista åren blivit en mycket svår konkurrent till Chiles-n 1932.*

— **Salpeteraktig. -bakterie(r)** verk-samma vid bildning l. sönderdelning av nitrater i naturen. **-beredning.** *S. av luftkväve* H. Juhlin Dannfelt 1923. **-fabrik.** Jfr salpetersjuderi. **-fyndighet.** *S-erna i Atacama och Antofagasta* Sture Bolin. **-förande.** *Hela det s. omrörd vid Stilla havet ib. -förråd. -halt;* -ig. *Grundvatt-net, som är klart och kallt, men ofta salpeter- eller kalkhaltigt, »hårt»* V. Langlet. **-krig.** *S-et (1879—83) mellan Chile å ena sidan och å den andra Peru och Bolivia gällde de salpeterförande kustområdena; ur s-et utgick Chile som segrare. -lagjer.* *S-ren i Pampa de Tamarugal* Nord. Fam.² **-lik;** -nande. *Som kan fås kristalliserad i långa, s-nande prismor* Astrid Cleve-Euler. **-marknad.** *Chilesalpeters tillbakagång på s-en. -mättad.* *Och å hönsgården till stdr gatkamomillen ~ i täta flockar på den s-e marken* Naturens liv. **-rik;** -edom. *I den ~ s-a jorden ib. -sjudare;* -eri(staten); -ning. *Om äldre fhdn. S-eristaten, dvs. den personal, som handlade statens för kruttillverkning arsedda förråd av salpeter, indrogs 1895, då salpeter ej längre behövdes för detta ändamål. Arbetet på åkern och i skogen, tjårbränning och s-ning ~ (på 1860-talet). -syria;* -efabrik m. fl.; -ad. 1) *Tidigare framställdes s-a genom inverkan av svavelsyra på chilesalpeter, men det moderna förfarandet består i oxidation av ammoniak vid närvaron av ~ Sveriges Industri, 1936. I vårt land har en modern s-efabrik år 1932*

byggts vid Ljungaverk med bidrag av statsmedel ib. *S-a* framställes i stort även på elektrisk väg genom att utsätta luft för inverkan av en i ett magnetiskt fält alstrad ljusbåge; en mindre anläggning för *s-beredning* på detta sätt finnes vid Ljungaverken 1927. *En inhemsk s-etillverkning har enorm betydelse ur synpunkten av landets försvarsberedskap, då den är grundläggande för hela den modärna sprängämnesindustrin Sveriges Industri, 1936. Kungsvatten utgöres av en blandning av s-a och saltsyra. Den höjprocentiga s-an säljes till sprängämnesfabrikerna, levererad i cistärnvagnar med aluminiumbehållare Kjellins Varulex. S-a för etsningsändamål. 2) S-at kali, natron, s-ad kalk = resp. kali-, natron-, kalksalpeter. Syn. skedvatten. -verk. »Officina Pedro de Valdivia», Chiles största och modärnaste s. S. Barthel, 1932.*

Salskrake (sal-skrake). Mergus ulbellus. *S-n* häckar i Lappland, ehuru sällsynt.

Salt¹, -et, -er. **A)** Enkelt. **I.** Vanl. utan plur. Huvudbetydelsen. **1)** Egentl. Koksalt (Klornatrjum). *S-l* alla slag: Grovt vitt havssalt, Grovt eller fint bergsalt, Fint kristallsalt, Smörsalt och Mejerisalt i fat och säckar, Stensalt, Hösalt, Industrisalt Annon's 1917. Bord(s)-, mat-, kreaturs-; bad-, stäppsalt. Slicksalt åt kreatur. Rent s. skall vara färglöst, genomskinligt eller genomlysande och av en ren s-smak Kjellins Varulex. Utom som krydda och till konservering av födoämnen för människor och djur användes koksalt till saltning av hudar, som råmaterial för teknisk framställning av de flesta natrium- och klorföreningar, isynnerhet glaubersalt, soda, ~, saltsyra och klor, vidare inom metallurgin ~, till framställning av natrium, inom tvålfabrikationen ~, i lergods-fabrikationen för saltglasering, inom organiska färgämnesindustrin m. m. ib. Indgra länder är s. för hushållsbruk belagt med skatt ~ ib. Före kriget införde Sverige c:a 90,000 ton oraffinerat s. ~ och c:a 23,000 ton raffinerat s. ib. Utvinna s. ur havsvatten. Tillverka s. S. från naturliga saltkällor. (Sten)salt från Wieliczka. Östersjön håller ungefär 1.5 % s., Nordsjön 2.4 % och Atlanten 2.9 %. Sedan rev han ned staden och beströdde platsen med s. Bibeln. Om s-et mister sin sälla ~ ib. Beströ gatorna med s. mot ogräset. Tar du s. i kaffet? Kryddat med peppar och s. Strö (en näve) s. på ~. Lägga för mycket s. i soppan. S. och bröd, som symbol för gästvänskap och tillgivenhet.

2) Friare o. bildl. **a)** I övervägande dålig mening. Svida som s. i sår. Och de oansenligaste småtting lade s. i säret Elis. Högström-Löfberg. Som s. i surt öga om ngt som har m. l. pinar. — Jag tyckte att lögnen hade sått s. i min kärleks örtagård Öv. fr. D. R. Locke. — Och rolig var han, men aldrig egentligen

elak ~; s. och även peppar sparde han inte på, men ättika hade han ingen smak för Sigr. Almqvist. Uppsatsen ~ saknar icke stickande s. H. Reuter Dahl. I sarkasmer-nas bitande s. Fröding. **b)** I god mening. Att ordspråket skall ha tre egenskaper: mening, korthet och s. Attiskt s. fint (o. bitande) skämt (jfr a). — Ämnade att vara surdegen, som skall genomgå hela degen, ljuset på ljusstaken, s-et i världen Nat. Beskow. Bach som det oundärliga s-et i kyrkomusiken G. Kempff. Det är i mitt tycke närapå livets s. L. Munsterhjelm. Ett litet parti av partilösa människor, som kunde tjäna som s. i vårt parlamentariska liv T. Segerstedt. **c)** Men det bör tas med en nypa s. [cum grano salis] och ~ (får ej tas strikt efter orden) Ups. Nya Tidn. 1932. **d)** Skönl. (som enkelt sälls.) = hav, (salt)sjö. Sjöfröken ilade fram med fräsande fart och befavn sig / ömsom i ömkliga sund och ömsom ute på s-et Ernst Lundström. Ur skumstänkt västersalt D. Fallström. På Östers-ets vida yta E. Lampén.

II. Plur. vanlig. Fackl. (kem. m. m.). Kemiskt ämne som erhålles vid reaktion m. en syra o. en bas under samtidig bildning av vatten; (nyare beskrivning:) förening bildad av en syra gm att dennas vätejon ersatts med en metall i. ammonium. **1)** Egentl. S-er äro vid vanlig temperatur fasta kroppar, kristalliserande eller fornlösa (amorfa); de kunna vara såväl färgade som färglösa; många s-er smaka saltartat, andra sött, bittert, hopdragande l. surt. Sura s-er äro ofta lösliga, basiska s-er mest olösliga. **2)** Märk bl. a.: Engelskt s. se engelsk I 2. Kinasalt. Och [när]s-erna finnas i lämplig fortunning urlakade ur jorden H. Lundegårdh. Plantagen-Närings-salt för finare blomsterkulturer. Snabbfixerande fixersalt fotogr. Luksalt.

B) Ssgr kunna ofta anslutas även till salt² men alla hopföras här nedan.

Syn. A) I. 2) (stickande) udd, kvickhet; krydda, det upplivande l. livgivande, som genomsvrar l. ger karaktär åt, det bästa, 'kärna', 'surdeg'; (s-et ibl.) havet, (salt)sjön.

— **Saltaktig**, -t, [-are; -het]. *En av de små ~ svagt s-a sjöarna Emelie Kullman, öv. Smaken är kärv, s. Nord. Fam.² Ett s-t ämne B. Lidforss. Här smakade vattnet ännu s-are. -artad. Många smaka s-at, andra ~ Sv. Uppslagsbok. -avlagring. Saknaden av inhemska s-ar är mest kännbar och ~ Sveriges Industri, 1936. -bad. **1)** Ordinerad s. **2)** Tekn. -balja. *En god ko kommer inte i s-n. -bassäng* saltedamm. -behov. -beredning. -berg; -verk. S-verket vid Wieliczka. -bildande; -are; -ning (även konkr.). Mest kem. -blandad. Och bottnen består av s-at slam i stenhårda ~ kakor Sven Hedin. Svagt s-at vatten. -brytare;*

-ning. Ifråga om berg- l. stäppsalt o. salt-sjöar. *Nomader och s-arc* Sven Hedlin. -**bytt|a**. Den stora s-an på väggen, full med salt för kaffekokningen ~ Sven Haglund. -**dam** saltbassäng, salin. -**doft**; -ande. S. från havet och blomdoft från trädgården Auda Alm-Eriksson. — Längs de s-ande vångarna vid Sundet Amelie Posse-Brázdová. -**dränkt**. Mest skönl. Fjärdens s. friska bris Joh. Edfelt. Gamla s-a gastar K. Asplund.

-**fattig**; -dom. Östersjön ~ ett s-t innan-hav Nord. Fam.² Smd källor med s-arc vatten Naturens liv. S. föda. -**fisk**. Insaltad fisk. Nu ligger man hemma ett tag och lossar fångsten, det är s. som mottas på kajen av en här av gummor och flickor och vaskas i stora trähoar ~ S. Barthel. -**flood**. [Rio Loa] är en s. och ~ ib. -**fordrande**. S. växter. -**fri**. Till mursand bör tagas ren, s. och skarpkantig kvartssand med ~ Nord. Fam.² S. kost till tuberkulossjuka har prövats vid ~ 1930. Funno s-tt regnvatten G. Agge. -**fuk-tig**. S-a vindar Klara Johanson. -**före-komst**. S-erna lära förklaras genom av-lagringar av ~ Ax. Gadolin. -**försörjning**. Svensk s. tekniskt möjlig ~ Gullmarsfjorden räcker 100 år Ups. Nya Tidn. 1936. -**gla-siera**; -ering; -yr. [Stengodset] s-eras ofta genom inkastande av koksalt i brännugnen ~ Sv. Arrhenius. Serade lerrör. Serade va-ror (kloakrör, fasadsten) och ~ Nord. Fam.² -**gruv|a**. S-orna vid Wieliczka. -**gurka**. G. inlagd i saltlake. Tunnan med s. och äm-barna med saltad svamp B. Kihlman. -**gård** salin.

-**halt**; -ig (-t, -are). I Röda havet före-kommer ~ den högsta oceaniska s. i världen eller 40—42 ‰ T. Gislén. Så begränsas t. ex. koljans utbredning i hög grad av vissa temperaturer och s-er i vattnet Naturens liv. — Med den tyngd i rörelsen, som mycket s-igt vatten har ~ K. Asplund. De båda salt- och sodahaltiga sjöarna Gashun-nor och Socho-nor Öv. fr. H. Haslund. Siga ägg-vitelösningar B. Lidforss. Siga tegel Nord. Fam.² -**handel**; -lare. -**hed**. [Han gjorde] bördigt land till s. Bibeln. -**het**, -en. Mindre vanl. för 'sälta'. Blott till salt². -**industri-jord**. Ty när rötterna tränga djupare ner i s-en, dör trädet P. E. Svinhufvud i Sibirien. -**kak|a**. De vita, porösa s-or, som kallas pottaska Ellen Wester, öv. -**kar**. T. e. på bordet (S. av glas eller nysilver), i köket (av trä) l. större (för insaltning). -**korn**. -**kristall**. Sjöns omgivningar voro pudrade av vitgnistrande s-er, och ~ Öv. fr. H. Haslund. -**källa**. Mineralkälla som innehåller alkalialter (företrädesvis koksalt) i avse-värd mån. Softakällan, en s. vid Hälsan i Hälsingborg, får sin salthalt från de s. k. Kågeröds-lagren.

-**lager**. S. som innehålla koksalt, van-ligen jämte gips, äro mycket vanliga Sv.

Arrhenius. -**lake**, -n. Koka s. Lägga i s. Mättad, stark s. Han vred sig som en ål i s. Hj. Bergman. -**luft**. Tång- och saltluft S. Barthel. Den skarpa s-en hade frätt benen [på skeletten] alldeles vita Öv. fr. K. Holmboe. -**länga** saltad länga, kabeljo. -**lös**; -het. 1) Egentl. Ett s-t mullager, på vilket ~ P. E. Svinhufvud i Sibirien. 2) Bildl. En halt- och saltlös, beskedligt rekommende-rande kritik Forum, 1915. -**lösning**. Doppa i stark s. Sojabönan, som, sedan den över-gjutits med s. och fått jäsa, lämnar den delikata sojasdsen Öv. fr. K. Nohara. -**magasin**. I lä om Nordkivists s. Sally Salminen. -**mark**. Det var på sina ställen glashård s. de hade att passera, där kristallerna skuro sönder folkets fotbeklädnad och djurens fötter N. Ambolt. Hed- och saltmarker [på ön Camargue] Nord. Fam.³ -**mat**. Pinande törstig efter all s-en. Och det hårda brödet och s-en voro dagliga gäster Hj. Lundgren. -**monopol**. Nederländerna, Schweiz, Italien m. fl. stater ha s. -**mängd**¹. S-en varierar efter tidvattnet. Den s. kroppen kan behöva ~. -**mängd**². Mest skönl. När bryggan sveps i skum och s-t vatten ~ Prins Wilhelm. Magert bete på sterila, s-da marker H. Mörne. Du havets s-da, härdande vind ~ D. Fall-ström. **Syn**. saltblandad. -**mättad**. 1) S. lösning. Dessa s-e vatten Naturens liv. 2) Gärna skönl. Så att den friska, s-e luften strömmar in Jeanna Oterdahl. De s-e vin-darna från Kattegatt Bengt Oxenstierna. Luften är från, s. och fuktig Irja Browal-lius. -**pris**. Fastställda s. -**prov**; -are (särsk. om graderat instrument på vkt en saltlösning halt direkt kan avläsas). -**rik**; -het; -edom. Mest skr. Medelhavets s-a vatten Jos. Kjellgren.

-**sjud|are**; -eri. Om äldre fhdn. Ett s-eri var avsett för framställning av koksalt (, sal-peter o. soda) särskilt av mindre ren råvara genom upprepad lösning, indunstning och kristallisation. -**sjö**. I. Enkelt. 1) Insjö med saltvatten. Niris, s. i persiska prov. Farsistan Nord. Fam.² Centralasiens av-lopplösa s-ar. 2) I best. sing. = havet. Vid s-n. Ofta särsk. om Östersjön t. e. Mälaren och S-n. II. Ssgr höra mest till I 2. Den hithörande delen av Edsviken hyser dock några s-arter, och ~ Stockholmstraktens växter². S-bad dels = havsbad; dels = kar-bad i havsvatten. Arkösunds havsbad (Norr-köpings s-bad) Vilo-o. kurorter 1926. S-fisk saltvattensfisk. Det svenska s-fisket väri 25 milj. (1928). Efter långa, blåsiga s-kryss-ningar S. Siwertz. S-lake. S-stänk i som-marsol ~ Göran Svenning. Gahns S-tvdl, som flyter på vattnet 1929. Smuggjakt på ~ änderna och prackorna, som funnos i s-vi-karne E. Sparre. S-dl havsål. -**skatt**; -sint-äkter. S. förekommer eller har förekommit i de flesta länder; i England, Belgien och

Sverige har dock saltet länge varit skattefritt. **-sked.** S-ar av ben. **-skorpa.** Där marken är täckt av en glashärd s. **-skott.** En revolver — dessbättre laddad endast med s. Ax. Ahlman. **-skum.** Under det s-met från vådtopparna yrde över båten.

-slekje, -et, -en; -(e)sten. Ett lämpligt s-e beredes av salt, järnvitriol, pulveriserad malört, pulveriserade enbär och tråttjära Nord. Fam.³ (1932). S-e brukas numera sällan i lagårdarna, men särskilt i färhusen förekommer rätt allmänt, att saltsten inlägges för fåren att slicka på H. Juhlin Dannfelt 1923. S-ena [för klövvilt] utsätts eller iordningställas om våren, så fort tjälen går ur jorden Ups. Nya Tidn. 1925. Och bröd får hon [geten] nog ~ och s-e Laura Fitinghoff. — S-estendar av olika sammansättning Alarik Behm. **-slev** jfr saltsked. **-smak;** -ande. **1)** Iskall luft, som ~ gav en svidande s. i munnen Erik Berg. För att bli av med den värsta s-en i vattnet. **2)** S-ande födoämnen, som kräva mycket vatten. **-spad** saltlake. **-spade** saltsked, saltslev. **-stark.** En s. västanvind Gabr. Jönsson. Vil det s-aste och friskaste [bad] man kan få på västkusten M. Koch. **-sten. 1)** En väldig sal ~ uthuggen i gnistrande s. (i Akna Slatinas saltgruva) Gust. Bolinder. **2)** Jfr saltsleke. **-stod.** Lots hustru, som enligt bibeln såg sig tillbaka vid flykten från Sodom och Gomorra och blev förvandlad till en s. **-strand.** Växer på saltstränder. Den mörkgröna sjön med de vita saltstränderna N. Ambolt. **-ströare.** S. med lock av kontrollerat silver. **-strömning;** smarknad(en) m. fl. Ökad avstämning av s. Och därför tog jag ett resolut grabbtåg ~ i s-stinan E. Sparre. **-stänk;** -t. **1)** På oljerocken blänka ännu s. från havet därute ~ Anna Hinde. Så vattnet forsar över däckets och s-et piskar ansiktet E. Sparre. **2)** Från s-ta hällar därute vid Tån Göran Svenning. **-stäpp.** **-syrja;** -efabrik; -ehaltig m. fl. Klorvätesyra (vattenlösning av klorvätegas). Rå s-a bildar vanligen en gulaktig, i luften rykande vätska; ren s-a är färglös. Då s-an lätt angriper organiska ämnen, måste den rena syran förvaras i flaskor med glaspropp Kjellins Varulex. S-an har stor teknisk användning, t. e. för framställning av klor och metallklorider, vid framställning av lim, vid blekning, till etsning av metaller m. m. Att s-a numera även tillverkas inom landet efter en helt annan metod, nämligen genom förening av vätsgas och klorgas Sveriges Industrier, 1936. Utspädd s-a.

-träsk. Den inre öknens och stäpplandet, som i alldeles ovanlig grad är uppfyllt av saltsjöar och s. (i Väst-Australien) Nord. Fam.² **-tull.** Länder med s-ar såsom Norge, Danmark, Portugal, Förenta staterna 1932. **-tunna.** **-utslag.** [Att blomkrukan] ej har

benägenhet för s. och mossbildning etc. Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1932. **-vara.** Mest i plur. **-vatten. I.** Enkelt. Man flyter bättre i salt- än i sötvatten. Vågen slog in, och jag fick en sats s-en mitt emellan ögonen. Över det blågröna, granna s-net, som svallar i Tullgarns och Mörkö fjärdar H. Samzelius. Bad i s-en och solbad på hällarna. **II.** Ssgr ha saltvattens-. Ex.: Ett antal s-ensalger Stockholmstraktens växter². S-ensarternas avtagande och ~ A. G. Högbom. Verkliga s-ensbadorter ha uppstått först under senare delen av 1800-talet. Östersjömollusker och andra s-ensformer A. G. Högbom. Fiskeristyrelse endast för s-ensfisket? Rubrik 1935. Vi såg knappt nog en skullängd framför oss för s-ensrök E. Sparre. S-ensträsk. **-verk.** Dels = saltgruva; dels = salin(er) dvs. saltgård; dels = saltfabrik, saltsjuderi. **-vit.** Vid den s-a stranden av Kaspiska havet Fr. Böök. **-växt** saltälskande växt. **-älskande.** Typiska s. växter Sveriges Natur 1913. **-ökjen.** Mer säll. 'saltöcken'. Se vildmarken gav jag henne [vildsuan] till hem, och s-en blev hennes boning Bibeln. Denna väldiga s-en [Kebir i Persien] har tillsammans med sin granne Lout ett ytnehåll av ungefär hela Sverges storlek Per Nyström. **-ört.** Saltväxt. S-er plocka de där bland snören Bibeln. — **Salt²,** =, -are; -(het m. fl. se ovan under salt¹). **A)** Enkelt. **I.** Mer egentl. **1)** Lika litet kan en s. källa giva sött vatten Bibeln. Man flyter lättare i s. vatten än i sött. Är fläsket mycket s.? Blir steken lagom s. så här? Leva mest på s. mat. Bittert, ettrigt s. Torrt, rökt färkött, så ettersalt, att ~ Ax. Ahlman. **2)** Märk bl. a. a) S-a biten, ett stycke s. kött med potatis ~ väl nu mest en kulturhistorisk kuriositet (särskilt serverad på restaurang kl. 1 söndagsmiddagar) C. G. Laurin. **b)** Som grät s-a tårar E. Lieberath. Och maten och drycken, som bjöds oss, / ofta av tårar s. A. Kumlien. Tårar s-are än havet Öv. fr. S. J. Agnon. **3)** S-a som Döda havets vågor. Mången gång du seglat / över s-an våg E. Knappe. Några andedrag av friskare, s-are luft G. Pauli. Fuktiga, s-a fläktar ~ från havet O. Enckell. **II.** Bildl. Och detta sades ut klart och kärvt, men med en viss s. humor, som ~ G. Cast-rén. Det s-aste ~ som skrivits kring detta mycket omskrivna möte I. Oljelund. **B)** Ssgr kunna i allm. även ansluta sig till substantivet o. stå under detta. **Syn.** (ibl. mer l. mindre nära:) saltad, saltaltig l. -blandad l. -mängd l. -smakad; brännande, skarp, amper, bitter, 'pepprad', svidande.

— **Salt¹a,** -ade, -as; s-a in m. fl. se ins-a n osv.; [-are; -erska]; -ning (-en, -ar; -smetod m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Egentl. Han s-ar gärna på maten. Köttet s-ades också så starkt, att det gnistrade, när man dt C. Larsson i By. Smöret, kärnat

av sur gräde och hårt s-at Annie Furuhjelm. Det salt man numer s-ar med är ofta upp-blandat med salpeter; härigenom får t. e. saltköttet sin ljusröda färg. S-a sill. Tug-gade mekaniskt på den härds-ade fisken O. Enckell. Svensk isköllars-ad lax. Len-, rim-[l. grön-], socker-, torr-, lages-ad. 2) Bildl. a) Värp på kamratens blonda lockar jämte an-sikte, hals och allt vad därtill hörde »s-ades» ~ ('tvättades' med snö) E. Lieberath. b) Det hela s-ades med några ganska förolämpande moraliska betraktelser ~ Knut Hagberg. S-a sitt tal (med kvickheter). c) En lurifax, som, när han kan komma åt, s-ar ens räkning ~ Dagmar Berg. Överlämnade en både pepprad och s-ad räkning ~ Sv. Dagbl. 1924. II. Ver-balsubst. 1) S-eri se avledningar. 2) S-ning. Det är för att motverka salts och saltpeters hårdnande inverkan på kött, som socker an-vändes vid s-ning Ingeb. Zethelius. S-ning av sill i stor skala. S-ning av grönsaker. Vid torrs-ning. — Lämpliga s-ningskar för livsmedelsnämnder 1918. I det föreslagna slakthuset ingå bl. a. kylrum, s-ningsrum och tarmtvättningsrum 1935. **Syn. I. 1)** strö salt på, blanda l. ingnida med salt (socker o. salpeter), lägga i saltlake, in-l. nedsalta n, (ibl.:) rimma, rimsalta; 2) (ibl.:) krydda, peppra, debitera mer än skälgt.

— **Salteri**, -(e), -er. 1) Enkelt. Ett mo-därnt s. för strömming, strömmingssalteri. Skånska fisknämnden inväntar s-er 1916. Väster-norrlands läns förenade s-ers vara eller icke vara 1927. Sill-, fisks-er. 2) Ssgr. Ex.: S-arbetare. Ångermanlands s-förening har ~ 1931. F.-s-iddkaren Olof Olsson [f. Marstrand] Sv. Dagbl. 1927. En ~ i direkt kombination med fisket driven s-rörelse Sveriges Industri, 1936. Strut bildad i Väster-norrland Sv. Dagbl. 1923. — **Saltig**, -t, -are. Skönl., vanligare i Finl. än hos oss. Att vattnet där är mindre s-t än amorstädes Gus. Matts-son. Låt havsluften pressad lunga / få fylla med s-t stänk ~ K. A. Tavaststjerna. Det grågröna gräset, s-t och kortbetat C. T. Holm-ström. Över den s-a och speglade sanden Per Hallström. **Syn.** salt(blandad).

Saltomortäl, -en, -er l. **Saltomortäl**e (mest akut); -et, -en. 1) 'Egentl.' Men kom själv oskadad från sin s. Göra en s. på slåta marken med full packning på ryggen. Han kunde både slå s-er och ~. 2) Bildl. Hon rodnade, och hennes hjärta slog en fullkomlig s., när hon på långt håll kände igen honom Melita Tång. Hade kommit hennes förstånd att slå en s. Hj. Bergman. I anslutning till denna logiska s. Sv. Dagbl. 1927. Göra små s-er i berisningen. Hans vittor ~ voro inte endast tungans s-er på humorns bak-gård, de ~ 'Hasse Z.'. **Syn.** halsbrytande konst- l. luftsprång, akrobat- l. lindansar-språng; kullerbytta, upp- o. nervändning; (ibl. nära) vägstycke.

Salu (akut l. grav); subst. Blott efter 'till' (o. ngn gång 'i'). Vara, finnas, hålla(s), ha, utbjuda n till s. Fisk till s.! Är tomten (ännu) till s.? Till s. hos firman ~. Sälj mig din konst! ~ Den ej till s. står Ragn. Ekellund, öv. Vakuumtorkade grönsaker föras till s. i höst. Och utportionerades ~ i små pulveromslag, färdiga till s. **Syn.** försälj-ning, ibl. förvärvande l. 'att få l. köpa'.

— **Salubjudja**. Gärna skr. Han hade köpt gulduren av en obekant person, som s-it dem Sv. Dagbl. 1908. Några ungtjurar s-as till moderata priser. En lax på 23 kilo salubjödts i tisdags i Luleå Ups. Nya Tidn. 1914. På försommaren salubjöd staden sina vid den nya Kungsgatan ~ belägna tomter Dag. Nyheter 1912. Vår härtappade, i oför-skuret skick s-na arrak. Liksom s-na djur få tänder och ben granskade. **Syn.** utbjuda n till salu. -bod, bod, butik, minutaffär, ibl. 'magasin'. -brev jfr köpebrev. -bränning. Varvid husbehovs- och salubränning beskat-tades olika Nord. Fam. 2 -duglig. Skr. S. produkt Tidn. Upsala 1925. Den lilla gnaga-ren fälldes ej, förr än skinnets blivit s-t eller fått den blågrå färgen E. Frisendahl. -förja. Gärna skr. Sökte på Distingen s-a ostämplad fågel. Anna Lindhagen föreslår förbud att i huvudstaden s-a blommor, plockade med rot 1917. Bötfull för att ha s-t undermålig hum-mer. Där man s-de allt från seltugg till snus O. Thorborg. Väntas koljan kunna s-as i mi-nuthandeln till 65 öre och ~ dec. 1915. Söka motverka falska antikviteters s-ande Sv. Dagbl. 1910. Bläckfiskar, svalbon och haj-fenor s-as för de kinesiska köken Fr. Adel-borg. Uti Stockholm är stadgat, att där s-d oskummad mjölk icke får innehålla under 3 % fett ~ J. Landin 1911. S-d upplaga] 300 ex. Eric Österlund, kat. **Syn.** (ibl.:) utbjuda (till salu), salubjuda, salubålla, torg-föra. -gill. Skr. För att säcken [med ved] skall anses s. Sv. Dagbl. 1924.

-hall; -sdirektör; -sföreståndare m. fl. Den första s-en i Sverge öppnades i Stock-holm 1875. I samband med invättande av s. plägar förbud utfärdas för handel med vissa varor d öppna platser i närheten. Hall-mästaren i Centrals-en i Stockholm 1920. — Utrymme för ett tiotal stängbara s-splatser Ups. Nya Tidn. 1925. Till s-sstyrelse valde stadens drätselkammare i går ~ 1916. **Syn.** torg- l. försäljningshall (särsk. för vissa livsmedel). -hålla. Gärna skr. Varför han kan s-a sina artiklar till billigare pris än andra. Genom att s-a lätt hopsättbara delar till ~. Gamla kvinnor, som s-a vin-druvor. Ingen får s-a vete- eller rågmjöl av lägre utmalning än ovan stadgats 1916. Intet minimimått på s-en gädda 1933. An-svar för s-na varor. **Syn.** jfr saluföra. -plats; -taxa. [Puerta del Sol,] den bästa s-en för tidningar Öv. fr. R. Lothar. Av-

gifterna för fasta s-er på S:t Erikstorg och Vaksalatorg skäligen, anser länsstyrelsen 1934. Även = saluhallsplats. -**pris**. Mest skr. Vi kan inte ytterligare höja s-erna. Tillverkningskostnaden blott $\frac{1}{3}$ av s-et, sägs det. -**storlek**. Handels. Att den efter en sommar blir lämplig portionsfisk, som man säger om fisk, då den uppnått s. -**stånd**, -et, =. Om någon idkar handel ~ från s. eller ~ Hemberg-Sillén. S., som dignade av söderns frukter och österns sliskiga sötsaker Aino Ackté-Jalander. -**torg**. -**ull**. Ullen tvättades och delades upp i hemmaull och s., vaxefter ~ Öv. fr. Gunnar Gunnarsson. -**utbjuda** salubjuda. -**ved**. Ej fullgod s. E. G. Flensburg. -**vuxen**. Handels. [Då karporna bruka] vara fullt s-na Nord. Fam.² -**vård**le; -erla (-ing). En ~ raritet med högt s-e S. Neander-Nilsson. Det höjer naturligtvis s-et, egendomens s-e. — Egendomen hade s-erats till 212,950 kr.

Salubrin, -et l. -en; -flaska. Ett toalett-o. antiseptiskt medel (i handeln sen 1893).

Salüt, -en, -er. I. Enkelt. 1) Egentl. Hälsning l. hyllning medelst (kanon)skott l. gevärssalva. a) S. för nation eller statsöverbud ges i allmänhet med 21 skott; s. med 42 skott avges vid födelse inom konungahus och konungs dödsfall. S. avgives endast under tiden mellan solens upp- och nedgång, ej under gudstjänst, och skotten avskjutas med 5 sek., vid sorgsalut 30 sek. mellanrum Sv. Uppslagsbok 1935. S. gavs med de gamla nickhakarna ~ Emma Bendz. Nu sköt kanonerna s., nu ~ B. Kihlman. [Glädje]-er avfyrades och ~. Besvara s. Svara på s. Växla s. Kanon-, gevärss-, seger-, svars-, välkomstsalut. b) Medelst dragen sabel som vid 'liten s.' föres upp i höjd med munnen mitt framför högra axeln, vid 'stor s.' därjämte fälles framåt o. nedåt. Och alla officerarnas sablar blixtrade till i solen för att med stora s-en hälsa fanan Gunst. Cederström. c) Medelst fana. S. med fana avges för kungliga personer genom fanans fällande framåt. 2) Friare o. bildl. Men jag kunde ej låta honom [haren] passera utan s. H. Samzelius. — Ni stora tankar, tagen min s.! Raf. Lindqvist, öv. II. Ssgr ha blott salut. Ex.: Som uppställningsplats för Skansens s-batteri Andr. Lindblom. S-dagar äro: konungens och drottningens födelse- och namnsdagar samt kronprinsens och kronprinsessans födelsedagar, då s. avgives från s-stationer, fästningar, särskilda s-batterier och örlogsfartyg. Kronprinsessan Louises namnsdag den 25 augusti skall, enligt kunglig order, bli s-dag och ~ Tidn. Upsala 1923. Parad- och salutdag. Att på reglementsenligt s-häll kunde eskadern icke urskilja den tyska örlogsflygtagan Sv. Dagbl. 1920. Ett par små s-kanoner letades fram S. Lagerlöf. S-pliktige äro blott 1:sta fartygsklassen tillhörande

fartyg, vilka ~ G. Stenfelt. Enligt gällande s-reglemente. Dem tillkommande s-skott B. Gripenberg, öv. S-skott ljödo och våldiga folkmassor voro i rörelse Carl Möller. Och s-skotten utanför kyrkan förkunnade, att konung Fredrik nu var bisatt Karlfeldt. —

Salutera, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Egentl. Jfr salut I 1. S-a (ngn) med sabeln. Efter att först vederbörligen hava s-at den portugisiska flaggan och erhållit svarssalut från batteriet i land ~ Vår Flotta, 1925. S-a vid högtidliga tillfällen inom kungafamiljen. 2) Friare o. bildl. a) Kusken s-ar med piskan och säger: ~ Hj. Bergman. Ingenjören s-ade med glaset, och ~ K. G. Ossiannilsson. [När vår lans] fälls inför massfördommandet, är det icke för att s-a [utan i krigarens löbliga avsikt att sdra och döda] T. Segerstedt. b) Jäg. För att s-a haren, när han besöker dkertegarna Sven Ekman. S-ade haren med ett kastskott ~. **Syn**. hälsa med salut, ge salut åt l. för.

Salva¹, -an, -or. Gevärss-a o. d. I. Enkelt. 1) 'Egentl.' Avlossa en s-a mot den anstormande fienden. (Av)skjuta, avge, avfyra en s-a. Vid, för första s-an stupade 30 man. Eldledaren väntar s-ans nedslag, vilket ~ Vår Flotta, 1917. Så smällde ett tiotal skarpa s-or rakt mot oss från samma skogsduge ~. Plotrande skotts-or. Kul-, kulsprutes-a. 2) Bildl. Svor en s-a, så det osade svavel ~ 'K. Gunnarson'. Togos emot med en s-a (av) skymford. Avfyra de en s-a gldpord och slänge igen dörren med en smäll. Efter denna grymma s-a mot Ullén och ~ Tor Andre. Att tältet böljade av de [skratt]-s-or, som avlöste varandra A. Hallner. En s-a av handklappningar brakade loss och ~. Hallelujas-or avsköts, fältmanövrer företogos o. s. v. Nord. Fam.² Han var ganska skrockfull, varje misse utlöste en besvärjelseformel med ty dtföljande spotts-a G. Pauli. II. Ssgr ha mest salv-, ibl. därjämte salve-. Ex.: Salvelden kan självfallet ej på samma sätt utnyttjas från ett litet fartyg Vår Flotta, 1917. Elden, helst s-eld, riktas mot gondol (vid luftskepp) eller flygkropp (vid flygmaskin) Landstormsmannens bok (1914). S-skott och ~ A. Slotte. — Salveld i linjeformering Alf Kjellén, 1936. **Syn**. antal samtidigt avfyrade skott, ibl. glatt lag; (ibl.): svärm, skur.

Salva², -an, -or. I. Enkelt. 1) S-an är halvfast, men smälter vid uppvärming; är s-an fastare, benämnes den 'pasta'. Man kan inte bruka en s-a till alla skador. Jag fick en s-a att stryka på för utslaget. Där hjälpa inga örter, inga s-or. Svenska farmakopén har recept på 27 sammansatta s-or 1932. Gnida in kroppen med väluktande s-or. Dof ten av dina s-or övergå all välukt Bibeln. — Fräken-, krönings-, kyl-, läpp-, skönhets-, sår-, trolldoms-, ögons-a. 2) Vår herres nåd

är den bästa s-an. **II.** Ssgr ha i regel *salv-*, särsk. bibl. o. skönl. även *salvo-* o. i skr. stundom *salve-*. Ex.: **1)** *Salv-*. *Ett preparat av salvarterad konsistens. Vid sidan av s-behandling har ~ M. Asplund. S burk av alabaster. En s-flaska av ~. [Ett fett,] som har s-konsistens Nord. Fam.² Av s-lik, ofta talgartad konsistens Ekenberg-Landin. S-liknande. 2) Salve-*. *Kräksalt i salveform Nord. Fam.² Inblandas ~ i ett lämpligt s-egrundlag ib. Stelnar vid + 5° C. till en s-elik massa ib. 3) Salvo-*. *Edra döttrar skall han taga till salvoberederskor, kokerskor och bagerskor Bibeln. En s-okokares kittel ib. En oljeflaska, en s-okruka och ~ Vald. Lindholm. Syn.* (mer l. mindre nära:) smörja, smörj. l. insmörningsmedel, smörjelse, balsam, pasta. — **Salvja³**, -ade, -as; -ning. Mindre vanl. *Stämde blodet och s-ade skadorna Arv. Smith. Man hade borstat och tvättat, s-at och plåstrat dem ~ O. Högberg. Som nu låta s-a sina förvekligade lemmar i termernas marmorsalar Emil Melander. Som s-at sina lockar med härsk olja V. Rydberg. Syn.* ingnida l. smörja med salva l. salvor. — **Salvelse** se d. o.

Salvarsän, -et l. -en. Ett av Ehrlich (jämte Bertheim o. Hata) år 1910 framställt läkemedel särsk. mot syfilis, malaria, sömnsjuka osv. **I.** Enkelt. *S. är ett gult pulver, lösligt i vatten och glycerin, men ~. Omkr. 1,600 tubor s. omhändertagna av kriminalpolisen 1918. 'Neosalvarsan', det av Ehrlich själv förbättrade s-et, liknar detta till utseendet och kommer jämväl i handeln i tillsmälta glasrör. II.* Ssgr. Ex.: *Stort s-beslag. Att de vissertigen innehåft s-partiet, men bestredo, att de saluhållit detsamma Sv. Dagbl. 1916. S-muggling ib.*

Salvationist, -en, -er; -kår m. fl. Mindre vanl. än de 'svenska' benämningarna 'medlem av frälsningsarmén', 'frälsningssoldat' o. d. *Jättemöte av s-er på Lidingön Sv. Dagbl. 1932. Svensk s. fångslad i Ryssland ib. 1920. — S-chefen, general Higgins, i Stockholm 1933.*

Salvelse, -n. Ansluts ibl. oklart till *salva²*. Blott i 'dålig' mening. **I.** Enkelt. *Uppträder ~ helst med den religiösa uppbyggelsepredikantens later och sparar ej på s. M. Lamm. En vinkelpredikant med rösten full av s. och gråtmildhet. Med en ton full av s. II.* Ssg. *I s full ton. En s-full förkunnelse B. Aurelius. Med s-fullt patos. — Trons olja är sällsynt, s-fullheten är dess vanliga ersättning T. Segerstedt. Syn.* uppdrivna o. uppstyltade känslor utan allvar, låtsad fromhet l. gripenhet l. rörelse, spelat känslösvall, känslösamhet, konstlat l. oäkta l. grovt överdrivet patos, (ibl.:) 'sliskighet', gråtmildhet, (religiös) 'darning på rösten', fromleri.

Salvi³ja (folkl. mest -ia; akut l. grav);

-an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Om en del ofta som prydnadsväxter odlade läppblomstriga av släktet *Salvia* (t. e. den stundom förvildade (säll. vilda) *S. pratensis*, den scharlakansröda *S. splendens*, den lysande blå *S. patens* osv.). *Bladen av Salvia officinalis användas torkade som drog (t. e. i form av 's-ate' för gurgling mot halsfluss). 2) Om 'kyrkkryddan' *Lukts-a* dvs. *Tanacetum balsamita*. *Kvastar av lavendel och s-a Anna Hinde. Mellan äbrodd och s-a Karlfeldt. II.* Ssgr ha *salvia-* l. *salvie-*. *S-ablad drog (av S. officinalis). Den starka s-lukten.**

Sa³m se simma.

-**sa³m**, -t, -mare; -het. Vanlig avledningsändelse i adj. (t. e. *sedesam*, *långsam*, *aktsam*, *arbetsam*, *sällsam*). Nyttjas ännu stundom till nybildning; jfr t. e. *sena* ord som i *En vårdesam känsla. Mättsam mat. Stadig och ordningsam. Tungsam.*

Sa³m-, prefix. Nybildning förekommer ännu. **Syn.** (ibl.:) *samman-*, *hop-*, *med-*, *andels-*, *ko-* l. *kon-* osv., *samföjd*, *gemensam*, *gemensamhets-*, *överens-*. — **Samaffär.** *Andelsmejeri kallas ett mejeri, anlagt som s. av ett antal lantbrukare i samma trakt. -arbet³ja*; -e. **I.** S-a. *Timmerhugarna s-a vanligen två och två ~ O. Bucht. Och så bra som vi s-a 'K. Gunnarson'. Under boktryckarkonstens första tider s-ade boktryckare och formskärare (träsnidare) för åstadkommande av ~ Nord. Fam.² I detta standardverk s-a ~. S-ande organisationer.*

— *Problem, som en hel värld nu s-ar för att lösa. Låter allt detta s-a till ett helt. II.* S-e. **1)** *Att ett s-e dem emellan hädanefter är omöjligt, ligger i öppen dag. De räckte mig och Barnabas handen till s-e Bibeln. Uppsala musikskola och musikcirkularna etablera s-e 1932. Få till stånd ett s-e. I s-e med ~. Ett vidgat s-e med ~. Till men för s-et mellan lärarna. Men kollegialt s-e förstod han sig ej på. 2)* Ssg. *Sveriges fredsföreningars s-skommitté [av 1906]. Syn.* ibl. samverka(n). -**arv**; -a (=, =); -inge. **1)** Mindre vanl. *Taga riket i s. I s. med ~ V. Rydberg. 2)* S-a. *Lagt. o. d. Om dem som enl. arvsordningen träda till arvet jämte varandra. Bröstarvingar i olika led äro s-ades s-a, t. ex. son, dotterson och sondotters son Joh. Wretman, 1916. 3)* S-inge = gemensam arvinge, ibl. medarvinge. Jfr 2. *Vid arvsiften, då det gällt för s-ingar att möjliggöra godsets bibehållande inom släkten Annie Furuhjelm. Av sin hustrus s-ingar köpte han ~ Emil Cedercreutz. — Svenska Riksdagens båda Kamrar äro s-ingar av det kall, som åldg Rikens Ständer allt frdn ~ Har. Hjärne.*

-**bad**; -a. *De modärna s-en. Sandet vid de stora badstränderna i ~. Varför få icke Rådaborna s-a? Rubrik 1925. Syn.* gemensamhetsbad (av män o. kvinnor). -**bageri.**

Förslag till s-er. **-band**, -et, [=]. Blott 'bildl.'
I. Enkelt. *Dessa saker ha intet som helst s. (med varandra). Ett inre s. mellan ~. Världsmarknadens och världspolitikens s. och växelverknningar 1917. En by Talby, vars namn nästan alltid i s. med namnet Tälje J. Sahlgren. Hos Heidenstam är ett s. med fornnordisk rytmik skönjbart N. Svanberg. Koleran står nästan alltid i s. med någon ovanligt lång period av torra Fr. Adelborg. Har ju inte det ringaste s. med verkligheten. Ställa ngt i s. med ~. När jag vill hävda ett s. mellan bägge dikterna Gust. Cederschöld. Ulan (minsta, ringaste, det avlägsnaste) s. med ~. Är en god hjälp för förstöendet av annars obegripliga s. K.-G. Hildebrand. Dock försäkrar jag eder, och I skolen själva finna det, att krigsmannasamband, knutet vid strid, favor, blod och död, upplöses aldrig G. C. v. Döbeln. **II.** Ssg. I själva verket har Thorsten Fiskare stätt fullkomligt s-slöst och oförklarligt för alla de forskare, som sysslat med Stagnelius Fr. Böök. **Syn.** sammanhang, förbindelse. **-bladig**, bot. *S. blomkrona med sammanväxta kronblad. -bo*; -ende. Mest skr. *De som s. i detta ~ land böra ~. I s. k. Stockholmsäktenskap s-ende föräldrar Stockholms stads folkskolor 1917—18. — Detta s-ende mellan romantik och realism [hos Runeberg] S. Belfrage. **Syn.** sammanbo. **-bord**; -splanka. *Sjöv. Bordläggningsplankgången närmast kölen. S-et utföres av ek och göres något bredare Sv. Kryssarklubbens Årsskr. 1935. -broder.* Lagt. o. d. Helbroder. **-bruk**, -et, [=]; -a (-ade, -as; -are). **1)** *Så att alla barnen hade rätt att sköta hemmanet i s. Erik Hedén. Ifrågavarande fastigheter, som skötas i s. ~ med samma arbetsstyrka. I s. med hemmanet hävdas emellertid ett stort antal lägenheter, vilka ~ Hugo E. Pipping. All utmark hade dittills varit odeland och legat i s. B. Boëthius. **2)** [*Då ej egendomens*] hela areal s-as, skiljer man mellan huvudgård och utgårdar H. Juhlin Dannfelt. **-byggar**, (-e)n, -e. Bot. Med han- o. honblommor på samma stånd.***

-dansad. *Som bekant bör man i de modärna danserna helst vara s ad Dag. Nyheter 1923. De voro verkligen ett s-at par G. André. -drift.* *I s. med ~. Förhandlingar med universitetet om en s. mellan ett till Uppsala förlagat centralsanatorium och Akademiska sjukhuset ~ Ups. Nya Tidning 1933. -dräkt, -en; -ig (-t, -are; -het). Skr. **1)** *Sen gick då måltiden vidare i största s. och förnøjelse Hans Larsson. Uppnd s. Den skönaste inbördes s. Har. Hjärne. Att för en gångs skull vara i s. med folkmassan ~ Elin Hök. **2)** *Kyrkans väckelse till att klarare se sin väg och s-igt vandra den N. Söderblom. Böra ~ vara fördragsamma mot varandra, s-iga och uthålliga. **Syn.** en-***

dräkt, sammanhållning, samhällighet, samförstånd. **-egande** osv. se (sam)ägande. **-egendom.** *Socialisterna vilja visserligen göra gällande, att ~s. och samhushållning, skola göra slut på revolutionskrig Leon. Ljunglund. -uropeisk.* *I nära anslutning till s-a strävanden Sv. Tunberg.*

-folklig; -het. Skr., mindre vanl. *En stor s. jakt- och djurskyddskongress P. A. Säv. Föra fridsstiftandets och den återuppbyggande s-hetens talan Nord. Fam.² **Syn.** (ibl.) internationell, mellanfolklig. **-frimurare**; -arorden; -eri. *Den första svenska logen av Samfrimurarorden [med både män och kvinnor] stiftades 1917. -fund*, -et, =. **I.** Enkelt. **1)** *Förening o. d. S-et för Nordiska museets främjande. S-et S:t Erik i Stockholm. S-et De Nio, grundat 1913 med stöd av Lotten v. Kriemers donation. Vid svenska films-ets första sammanträde för ~. Lärda s. Svenska vitterhets-et, stiftat i Uppsala 1907. **2)** *Samhälle o. d. a) Mest i ssg (jfr II). De lärda s. 'republik'. Upptagas i ett (kristet) s. De troendes s. De heligas s. Tanken att närma de kristna s-en till varandra T. Segerstedt. Svenska kommittén av Världsförbundet för mellanfolkligt samförstånd genom kyrkos-en. b) Utstötta ur människors s. jämra de sig Bibeln. **II.** Ssg ha nästan alltid bet. 'samhälls-'. Ex.: **1)** *Son visat sig till fullo förstå s-sandan i den lilla staden. S-sbildningarnas lagbundet förlöpande utveckling från ~ Erl. Hjärne. En s-sdanare som fd Ludv. Holmes. Är ~ ett s-sdrama (socialt drama) O. Homén. De viktigaste s-sdygdena. Att tillägna sig amerikanska föreställningar och s-sformer C. Forstrand. Leva i ordnade s-sförhållanden. Vara s-sinrättningar. Genomtränga alla s-lag (er). Lagordnat s-sliv Har. Hjärne. Som ~ kommunalman, lagstiftare och kyrklig s-sman ~ A. Schön. Härmed lades [1913] grunden till en s-smässigt oberoende svensk pingströrelse med Filadelfiaförsamlingen i Stockholm som ledande moderförsamling Em. Linderholm. En tryggad s-sordning. Så snart sjukliga störningar uppträda i s-sorganismen, komma ~ T. Segerstedt. Hans ord gällde som en s-sreformators ~. De fel och misstag, som det polska samhället åter och åter begick och som han [Zeromski] noggrant protokollerade i sina s-sromaner. Vårt då ännu fasta s-skick ~ Ax. Klinckowström. Mohammed ansåg, att människan är en s-svarelse och att ~ Maud v. Rosen. **2)** *Till I 1. S-smedlem. **Syn.** I. 1)* *förening, sällskap, förbund, sammanslutning, korporation, association, gille, (ibl.) skrå l. klass; 2)* *samhälle; ibl. gemenskap; (samfunds-) samhälls-, social.*****

-fällid, -t; [-dhet]. Gärna skr. **1)** *Med s-da ansträngningar. Mot folkets s-da mening. En s-d suck steg upp från försam-*

lingen efter amen A. Hillman, öv. Mötas i s-d förståelse T. Boberg. I s-d strävan till samma praktiska mål Gust. Cederschiöld. Av nationens s-da tacksamhet. — Utvecklingen har från tidernas morgon pendlat mellan dessa två poler, s-dhet och individualism T. Segerstedt. 2) Ofta lagt. o. d. S-d delaktighet. Helheten av äkta makars s-da egendom, dvs. den egendom som är föremål för giftorätt (gäller blott äktenskap ingångna före 1921), kallas »s-da boet» Nord. Fam.² På s-d mark M. Sjöbeck. Att lövängen var i äldre tid s-d och nyttjades av byalaget gemensamt ib. Byns s-da äng A. Slotte. Att tillösa sig s-t strömfall ~ Lagen. Öarna ha s-t tillhört först Bolmstad och sedan ~ O. v. Friesen. — Som ett s-t och oförtytligt arv, från vilket ingen kan göra sig urarva O. Palme. 3) Sammanlagd. Brandskadersättningarnas s-da bruttobelopp i Sverige Nord. Fam.² **Syn.** enhällig, samlad, samnad, förenad, gemensam, ibl. endrätlig i samdräktig, kollektiv, ibl.: odelbar, odelad, oskiftad; ibl. sammanlagd i sammanslagen. — **fällig**, -t; -het (med plur.). Lagt. o. d. I. S. jord. II. S-het. 1) Ligger arrenderad kronoegendom i sin helhet eller till ndgon del i s-het med enskild egendom ~. Men nu skulle den uråldriga s-heten mellan bönderna och kronan upplösas ~ B. Boëthius. 2) Gårdar, vilkas ägor utgöra en s-het — i begreppet s-het ligger icke, att all jord i byn måste vara föremål för samäganderätt —. Sådana s-heter [som byar] hava funnits från odlingsens äldsta tider Nord. Fam.² Lag 13 juni 1921 om förvaltning av bys-heter och ~. Vilka hava del i s-heten. Sockenallmänning, byaskog och annan dylik s-het Th. Högdahl. Bolag, föreningar, andra s-heter och stiftelser Utkast till lag om luftfart (1920). — En kyrklig s-het uppstår, när två eller flera församlingar förenas för skötande av de kyrkliga ärendena 1930. Ny kyrklig s-het: Kammarkollegium har framlagt förslag om bildande av kyrklig s-het mellan Skänninge stads- och Allhelgona landsförsamling från 1 januari 1937.

-**färd**, -en. Nästan blott i ssgr (vka ofta avslutas till det vanligare 'samfärdsel'). Ex.: 1) Hindra s-en länderna emellan. 2) Ssgr. Sten de Geer, Krigets s-sgeografiska betydelse (1914). Vanliga s-sleden mellan huvudstaden och provinsstaden. En välbyggd s-sled. Vattenvägarna som s-sleder. De vanliga s-smedden. Sjöpoliti kallas den statliga verksamhet, som utövas på haven till upprätthållande av den där gällande s-srätten Nord. Fam.² I s-svimlet på Drottninggatan. På slöjdens, s-sväsendets, idrottens m. fl. områden ~ E. H. Tegnér. -**färdsel** (ofta utt. -färts- med kort ä); -n. Ofta skr. I. Enkelt. 1) Egentl. Eljest tjänade landsvägen mest bara s-n inom socknen och ~ S. Selander.

Liksom ångan och motorerna ha revolutionerat s-n till lands, så ha de också i minst lika hög grad gjort det till sjöss Arne Tallberg. Livlig s. mellan ~. För att (under)lätta s-n mellan socknens norra och södra del. Hindra s-n. S-n länderna emellan uppehölls huvudsakligen genom ~. Vi, som leva i världss-ns tidevarv Tor Andræ. 2) Friare. En närmare förbindelse och s. mellan de nordiska universitetet, särskilt med avseende på deras studerande ungdom M. Weibull. II. Ssgr ha mest samfärdsel-, ibl. därjämte samfärdsels-; jfr även samfärds- ovan. Ex.: 1) Utan -s-. Kommunikationsdepartementet: ärenden rörande s-anstalter och allmänna arbeten ~ Sv. Dagbl. 1919. S-förhållandena voro 1889, i jämförelse med nutidens, ganska primitiva Herm. Bergqvist. En flod, som bildar den naturliga s-leden för ett av Japans bördigaste ~ jordbruksdistrikt K. Zilliacus. Förslag till s-museum i Stockholm 1918. Plats för nya s-vägar Öv. fr. R. Lothar. 2) Med -s-. Om man likväl tar hänsyn till de s-sgeografiska och s-historiska fakta i samband med ~ Ax. Wallén, öv. Den stora s-svägen mellan Polens båda huvudstäder Har. Hjärne. **Syn.** (handels- l. ort)förbindelse, trafik, kommunikation(er), ibl. beröring l. umgänge.

-**född**. Sälls., mest bildl. Poesi och religion äro s-a (tvillingar) P. H. Ling. För denna krets skrev han [Wennerberg] en hel mängd sånger, s-a i ord och toner Nord. Fam.² -**företag**. Kooperativt företag. Ett pressens s. Sv. Dagbl. 1922. Erhöllo delägarebevis i s-et E. Sommarin. -**förstånd**. I. Enkelt. Det bästa s. råder mellan ~. Komma till (ett) s., handla i s. (med ~). I (gott) s. med partiet. Möjligheterna för s. och samarbete mellan ~ B. Forell. Världsförbundet för mellanfolkligt s. genom kyrkosamfundet. Omöjliggör till slut allt s. Gullberg-Harrie. Gav honom ett litet leende av s. och ~ S. Lagerlöf. Och växlat en snabb blick av s. med doktorn Ax. Kerfve. Tyst, hemligt, lönligt, fullt s. II. Ssgr. Ex.: Realitetssinne och s-sanda Stockh. Tidn. 1936. »S-sdagor» i Sigtuna mellan präster och ledande frikyrkomän 1935. Maktfred och s-sfred. S-slinje. I kretsen av de kyrkliga s-smännen K. B. Westman. [Undertryckas svenskarna i Finland.] så ryckes den folkpsykologiska grunden för all s-spolitik undan T. Segerstedt. De ekumeniska s-ssträvandena O. Bergqvist. Så långt våra ord nå, vilja vi vädja till byggnadsfackens arbetare att ~ i nuvarande situation visa verklig uppgörelse- och samförståndsvilja Ny Tid 1933. **Syn.** ömsesidigt förstående, (ömsesidigt) enighet, endräkt, samdräkt, (god) överensstämmelse, (ibl.: likatänkande, (ömsesidigt) tillmötesgående, uppskattning av l. hänsynstagande till varandras ståndpunkter o. syften, sam-

l. likstämighet, 'gott (l. hemligt) förstånd', gemensamhetskänsla, 'som ett hjärta o. en själ', sammanhållning, intressegemenskap, harmoni.

-germansk. 1) *S-t språkgods.* Den s-a runraden är oss bekant genom tre särskilda fynd: ~ T. E. Karsten. 2) *S-a strövanden.*

-gymnasi|um. Innan man beträder vägen att införa statliga s-er [för båda könen] 1915. Stockholms s-um, upprättat 1902, sedan 1913 fullständigt läroverk. **-gå;** gående l. -gång. Skr., bildl. 1) *Bondeförbundarna i Jämtlands norra s. med de moderata* 1920. *Socialdemokratiens ~ s-ende med plutokratien* Sv. Lösen 1916. *England s-r med U.S.A.* Sv. Dagbl. 1932. *Intet s-ende mellan oavhängiga och socialistler [i Tyskland]* Dag. Nyheter 1918. *Det fransk-ryska s-endet* C. G. Laurin. — *Träffat avtal om s-ende vid försäljning av ~.* — *Detta s-ende av färger och former* ~ E. Wallquist. *Gott exempel, inbundet i 3 samtida band, ej fullt uniforma, men väl s-ende.* 2) *Borgerlig samgång vid utskottsvalen i andra kammaren* Ups. Nya Tidn. 1929. *Någon samgång mellan de båda partierna är utesluten.* **Syn.** samverka, samarbeta, göra gemensam sak, överenskomma m om gemensamt uppträdande; harmoniera.

-hjälp; -organisation. *Föreningen Uppsala s., organisation för samarbete i välgörenhet, bildades 1923 efter mönster av liknande sammanslutningar i en del andra städer.* **-hushållning.** *Socialisterna vilja visserligen göra gällande, att ~samegendom och s. skola göra slut på revolutionskrig* Leon. Ljunglund. **-hällighet.** Skr. *Han rosar deras anda av s., av inbördes kamratskap* Dag. Nyheter 1929. *Uppmanar till s. och fasthet* H. Reuterdaahl. *Mäktiga ~ genom sin styrka, sin s. S. Lagerlöf.* **Syn.** sammanhållning, samdräkt, endräkt. **-hålle** m. fl. se d. o. **-hör|ande;** -ig (-t; -het). **I.** S-ande.

De härmed (nära) s-ande släktena ~. *Andra härmed s-ande frågor såsom ~.* **II.** S-ig. *Då han känt sig så s-ig med detta ~ hem, som ~ Wilma Lindhé.* *Lika efterbliven som den senare förefaller, lika s-ig med sin tid ~ tyckes den förre* E. Kihlman. **III.** S-ighet.

1) Enkelt. *Jag ~ var ovänlig mot Ryman för att visa min s-ighet med er* Margit v. Willebrand-Hollmerus. *Rikenas orubbliga s-ighet* Har. Hjärne. *Politisk s-ighet.* *Yttre, inre s-ighet.* *Känna s-ighet med ~.* *Känslan av s-ighet gentemot ~.* *Och de skulle ingen s-ighet ha längre* Sally Salminen. *Den sociala frågans s-ighet med frågan om röst-sättet.* *Varigenom dikternas inre s-ighet bättre framhäves.* *Stiernhielm, som först av alla ~ vetenskapligt konstaterade s-igheten mellan det ungerska och de finska och lapska språken* V. Langlet. *Överallt där kulturen går fram, har människan stort s-igheten i naturen, omdanat och omskapat efter sitt sinne*

och ~ H. Granvik. *Stavningen skall vara ljudenlig, då ej s-igheten mellan orden nödvändigt kräver ändring* Erik Hedén. *Klass-samhörighetens bud* T. Segerstedt. *Beträffande Ålands nationella statss-ighet* Tidn. Upsala 1920. 2) Ssgr. Ex.: *Stärka s-ighetsbandet inom varje särskilt folk* medelst ~ Har. Hjärne. *Alla voro itända av fosterlandskärlek och s-ighetskänsla* Sigrid Lowisin. *Och lyckligt är Köping även i det fallet, att där lär råda en god s-ighetskänsla* N. P. Ödman. *Individualism och s-ighetskänsla.* *Tegnérns s-ighetslag [ifråga om stavningen] slog emellertid förhållandevis snabbt igenom i den stora allmänhetens uppfattning* Herm. Geijer. *Den skandinaviska s-ighetstanken* I. A. Heikel. **Syn.** (-s-ig:) sammanhörande l. sammanhängande, hophörig, nära förbunden, (när)besläktad, 'släkt' (med), när(a)-stående, som visar frändskap l. förvantskap l. har gemenskap l. står i nära samband (med), förenad med intressen l. härstamning l. åsikter l. åskådning o. d. (med), (ibl. nära) solidarisk.

-internat. *Sveriges första s. [på Viggbyholm] har börjat sin verksamhet* Nya Dagl. Alleh. 1928. **-irisk.** *De irländska republikanerna, vilka träda in för en s. republik* Sv. Dagbl. 1935. **-jaglad;** -ande. *Jäg. De båda ypperligt s-ade stövarna* E. Sparre. *Ett koppel heta, ypperligt s-ande hundar* H. Samzelius.

-klang. 1) Egentl. *Stämmornas, tonernas s. 2) Bildl. S-en skall vara polyfon, icke unison, det är fria, självständiga personligheters samverkan* ~ Tor Andræ. [Där] världars millioner / i rytmisk s. gå Hj. Edgren. *Utän att därvid någonsin humorns dubbelsträngar upphöra att ljuda i s. K. Wetterhoff.* *Att inte kunna vara i s. med naturen* Harriet Clayhills. *Uppgifterna låta sig blott med stor svårighet bringas i s. med ~.* *Står ~ i ganska dålig s. med tidsandan* K.-G. Hildebrand. **Syn.** harmoni; samljud, överensstämmelse, (inre) enhet, samstämighet, riktigt förhållande, 'jämvikt', jämnmått. **-kling|a.** Jfr föreg.

1) Egentl. *Toner, som s-a. S-ande strängar.* 2) Bildl. [Att verserna] trots olikheterna s-a väl O. Gjerdman. *Eller är det endast färgerna i landskapet, som s-a så hänförande?* Rich. Bergh. **Syn.** samljuda, harmoniera, överensstämma m, gå väl ihop l. tillsammans. **-konung** medkonung, samregent. **-kvinna.** Sälls. för 'frilla, älskarinna'. **-kväm,** -et, =. **I.** Enkelt. 1) *Lagarna för det mänskliga s-et, mänskligt s. Ur människors s. drivas de ut* Bibeln. 2) Huvudbet. *Att allt gick till ungefär som vid ett världsligt s. S. Lagerlöf.* *Jag var rädd, att s-et skulle störas och ~ G. Pauli.* *Vid festliga s. Studiecirkelefolket i Uppsala var i lördags kväll samlat till s. i Peterslunds templar-*

lokal. Jag skulle ha ett litet s. för teologerna inom Upplands nation och ~. Aftonsamkväm anordnas å ~. Föredrag å K. F. U. M:s månadssamkväm ~ över ~. II. Ssgr. Ex.: I sedvanlig s-sform Tidn. Upsala 1923. [Att nationen i hembygdsaftnarna] funnit en s-sform, som ~ Ergo 1930. Kooperativt s-smöte i Rasbokil Ups. Nya Tidn. 1933. Studie- och samkvämsrum Sunt Förnuft 1927. Å folkskoleseminariets s-srum. Det behövs en revision av svenska folkets alkohol- och samkvämsvanor, fortsätter tidningen. Föreningen [K. U. R. i Stockholm] driver en omfattande offentlig s-sverksamhet med föredrag, sång, musik, lekar och dans Nord. Fam.³ Kunna intaga kyrkkaffe [efter högmässan] i Stadsmissionens s-svåning Sv. Dagbl. 1924. **Syn.** sammankomst för umgänge o. vederkvickelse, 'afton', 'tillställning', (ibl. nära) soaré.

-känsla, -an. 1) *Har. Hjärne, Germansk s-a, 1900.* Också här var gemenskapen grundad på kristen s-a J. A. Eklund. Drömmar om broderskap och mänsklig s-a Agnes Langenskjöld. Frändes-an var i det gamla samhället starkt utvecklad, och ~ O. v. Friesen. 2) *Åktheten, djupet av sin s-a med Finland bevisade han [Björnson] ju många år senare, under vår ofärdstid ~ E. Kihlman. Bevarat den levande s-an med folket, med lantfolket Erik Hedén.* **Syn.** 1) gemensamhetsanda l. -känsla, gemenskap; 2) (förstående) medkänsla, sympati. **-könad.** Med både han- o. honorang, ibl. hermafrodit l. androgyn. 1) *En del blötdjur äro s-e, andra skildkönade Nord. Fam.³ Och ännu för ethundra-femtio år sedan ansågs dlen vara en s. fisk Gabr. Jönsson.* 2) *Se blommor med både ståndare o. pistiller.* **-köp.** Mest i ssgr. *Ena sig om s. för att nedbringa kostnaden gemensamma inköp. — Kooperativa s-sföreningen, Uppsala, firade i söndags sitt 10-årsjubileum i sjunde distriktet, Rasbokil ~ 1933. Personalens s-sförening 1922. De nu existerande samköps- och delningslagen i Stockholm Sv. Dagbl. 1915.* **-kör|d**; -ning. Även bildl. *Som s-da arbetskammar A. Slotte. — Förverkligandet av s-ning och kraftutbyte mellan kraftverken i landets större vattendrag Sveriges Industri, 1936.*

-lag, -et, =. Köttsligt umgänge, köttslig beblandelse. Och låta sitt liv fyllas av de tre: mat, sömn och s. Ax. Wändahl. **-last|ad**; -are; -ning. Handl. 1) *Hava två eller flera köpare mottagit s-ade varor ~ Lagen. Fraktnedsättningar för s-at gods Ups. Nya Tidn. 1932.* 2) *Att begränsa de yrkesmäs-siga s-arnas möjligheter till s-ning ib. 1932.* 3) *Att gods, som befordrats i vår s-ning, blivit försenat ib. 1930. — Den billigare fraktberäkning s-ningsbestämmelserna innebära ib. 1932. Norrköpings s-ningsförening ib. 1930. Transportkompaniets s-ningsge-*

schäft ib. 1930. **-levnad.** Och höll hemmet i stånd, det var hennes insats i deras s. Jon. Reuter. Aldrig förr under deras långa s. ~. Den äktenskapliga s-en. I s-en människor emellan ~. I den sociala, den mellanfolkliga s-en. För att på denna reala grund lära barnen förstå s-ens grundvillkor Strindberg. **Syn.** samliv, sammanlevnad; ibl. (nära) gemenskap. **-liv.** Jorunds och Hoskults s. var gott, men i allmänhet icke synnerligen förtroligt Hj. Alving, öv. För första gången i deras äktenskapliga s. ~. S-et i de stora städerna präglas av ~. Och det låg över s-et [där] ett drag av godmodig humor, som ~ F. U. Wrangel. S-et sprängdes av kotteri-bildningar, och ~ A. Sörlin. I (intimt) s. med naturen. **Syn.** se föreg. **-ljud**; -a. Egentl. o. bildl. 1) *Klinga i s. (med ~). Att strängarna [i din själs strängaspel] aldrig mera låta ordna sig till s. 'Sigurd'. Den personliga tonen, den som i det stora s-et väl icke överröstar de andra, men ~ Jac. Ahrenberg.* 2) *S-ände strängar.* **Syn.** 1) se samklang; 2) samklinga. **-läroverk.** Läroverken bliva ~ i regel s., öppna för både gossar och flickor C. A. Reuterskiöld 1927. År 1931 äger landet 26 högre s. med 10,742 lärjungar, därav 3,077 flickor.

-mal|d l. -malen. Även 'samman'. S-et mjöl innehåller hela sädeskornen, under det i det siktade mjölet osmältbara delar fränsiktats. *Inte simpelt s-et, tänk aldrig det Anna Geete, öv. -mald.* Fackl. Jfr föreg. *Malning mottages vid Mora stenar i Lagga socken: Svinggröpe, grovgröpe, kross och s. Annonns 1933. Kvarnstenar, 2 par för s., 1 par för sikt Annonns 1930. — S-sbröd, som innehöll sädens alla närsalter och vitaminer J. Saxon. Sammålds- & Gröpkvarn Sv. Dagbl. 1919.* **Syn.** samsikt. **-nordisk.** Gemensamt nordisk, ibl. (all)skandinavisk. I s. tid innan de nordiska språken klart skilt sig från varann. **-ordn|a**; -ing (med plur.). 1) Allmännare. *Numera har dock läkarmissionen blivit en självständig uppgift ~, s-ad med ~ Tidn. Upsala 1924. Ett och annat barn har dock omedelbart s-ade ögonrörelser Alb. Lilius. Ingendera frågan kan anses viktigare; de äro fullkomligt s-ade.* 2) *Språkv. S-ande konjunktioner, vilka förbinda satsen l. satsdelar av samma slag (t. e. och, men, eller, ty) x underordnande. Linné s-ar i resebeskrivningarnas språk satserna mycket konstlöst och ~ Margit Abenius. — Fyndiga, plötsliga, avsiktligt komiska s-ingar N. Svanberg. Också i Den evige juden stämmer detta s-ingsdrag med ~ ib. **Syn.** 1) lik- l. jämställa, ställa i jämbredd; 2) koordinera. **-organisation**; -era. Abstr. o. konkr. *Genom en nära s-ation mellan massa- och sågverksindustrierna. Statstjänstemännens s-ation (1919). Till bildande av en s-ation: De kvinnliga körsammanslutningar-**

nas centralråd 1920. *De tullanställdas s-ation* har i skrivelse till ~. Sundsvalls stads fackliga s-ation ~. — Att F. H. K:s jordbruksavdelnings fodersektion och utsädessektion från 1 sept. skola s-eras med kommissionens spannmålsavdelning 1918.

-planter|a; ing. Trädg. Vilka frukt-sorter, som i detta avseende äro lämpliga för s-ing. **-prenumeration**. Ty vid s. [på Vecko-Journalen m. fl.] beviljas en extra rabatt av 10 % Annons 1932. **-regj|ent**; -er|a (-ing). Alrik och Erik, s-enter. — Att det aldrig under den tid de s-erat varit den minsta slitning mellan dem Sv. Dagbl. 1921. Ett system av s-ering J. M. Sundén. **-romansk**. Innan det s-a idiomet hade splittrat sig i sina olika grenar A. Nordfelt. **-råd**; -a [l. -as]; [-an]. 1) Samråd. Det har de kommit på i s. Hj. Bergman. Vara i s. om ngt. Utan något som helst s. med den redaktionen han tillhör ~. Efter ett kort s. beslöto de ~ W. Hammenhög. Valts efter s. med ~. Programmet hade uppgjorts i s. med pastorn N. P. Ödman. En morgon, oväntat för stadens väpnade vakt — eller kanske snarare i tyst s. med denna ~ Marika Stiernstedt. Handla i s. (med ~). 2) S-a. Frikyrka och kyrka s-a i Sigtuna Sv. Dagbl. 1932. Sydslaver och tjecker s-a om gemensamt uppträdande ib. juni 1917. Konungen svarar först ingenting, men s-er med sina män Hj. Alving, öv. Med Teqnér s-de jag om ämnet för ~ H. Reuter Dahl. Vilka i beskattningsfrågan samrätt med ~. — Att det var trolsen, som s-des om hennes ofärd H. Hofberg. 3) S-an. Efter s-an med ~. **Syn. 1)** (gemensamt) överläggning, rådgörande, gemensamt råd, ibl. rådfrågning; ibl. hemligt förstånd; 2) lägga råd, rådgöra, rådföra sig, överlägga. **-rör|a**, -an l. **-rör|e**, -et. Efter norskan. 1) Den modernä industrialistiska sociala s-an P. J. Rösiö. 2) Det existerade ett visst s-e mellan riks- och bankintresse, och ~ E. Wästberg. S-et mellan Svensk Import och livsmedelsstyrelsen Sv. Dagbl. 1920. Folk lever [i Moskva] i ett enda äkta kommunistiskt s-e ~ A. Karlgen 1924. Han protesterade mot beskyllningen för vals-e med bolsjevikerna samt ~ Skånska Aft.-Bladet 1930. **Syn.** röra, (olämplig) hopröring, samgående.

-segling. Handels. Jfr samtrafik. Staten skulle inträda som halvpartsägare i bolaget och en s. skulle etableras med ett motsvarande amerikanskt bolag Sv. Dagbl. 1920. Svensk-norsk s. på färjrutten ib. 1932. I s. med ~ ib. 1916. **-seminarium**. Folkskoleseminariet i Göteborg föreslås omändrat till s. Ups. Nya Tidn. 1930. Varigenom Sverige [i Luleå] fått sitt första s. 1919. **-sidig**, -t. Fackl. Att man hopkopplade hästens s-a ben Bror Cederström. **-sikt**; -ad. Priset på finsikt bestämt till 31 kr. och på s. till 30 kr. Sv.

Dagbl. 1916. **Syn.** sammalet mjöl, grovsikt. **-sjung|en**; -enhet; -ning. Kvar tetten var väl s-en. Ungdomarna äro utmärkt (väl) s-na. Den åttastämmiga kören ådagalade ~ en förträfflig s-enhet och ~ Sv. Dagbl. 1927. En efter förutsättningarna förvärande god s-ning ib. 1913. **-skol|a**. Läroverket för gossar och flickor [i Helsingfors], från 1883, vår första s-a B. Estlander. Den första »högre» s-an i Sverige var den 1876 grundade Palmgrenska s-an i Stockholm; i samband med 1904 års omorganisation av de allmänna läroverken tillkommo de första stats-orna, sexklassiga och ledande till realskoleexamen Nord. Fam.³ — Seiden vinner terräng. En högst betydande utvidgning av det statliga s-eväsendet skedde i och med 1927 års läroverksreform. **Syn.** samläroverk, läroverk för både gossar o. flickor. **-skyld** (kort y). Sälls. för 'samsläktad'. Mot sina släktingars och s-as råd och vilja ~ B. Gripenberg, öv. **-släkt|ad**; ing. Ofta om djur o. växter. Skr. Även bildl. 1) S-ade djurarter. Kände sig mer s-ad med ~ Åke Hasselblad. 2) Blåhaken ~ s-ing med näktergalen Nord. Fam.² Dalripan skiljer sig från sina s-ingar däri, att ~ Ekenberg-Landin. Hallon ~ är jämte sina s-ingar (se Björnbär, Hjortron, Åkerbär) ~ H. Juhlin Dannfelt. Nära s-ingar till krapp ~ B. Jönsson. **Syn. 1)** släkt, besläktad, befryndad, samskyld, i skyldskap med; 2) släkting, frände, anförvant.

-spel; -sprincip; -|a (-ad l. -t, -tare; -t|et; -ning). I. Samspel. 1) Egentl. a) Aulinska kvartetten, berömd för sitt utmärkta s. [Brukets] nyttnödade musikkår, som ännu saknade full harmoni i s-et A. Hallner. b) Inte de enskilda glänsande prestationerna, stjärnspelet, utan s-ets intensitet, hela ensemblens medverkan för en idé Aug. Falek. Redan s-sprincipen i och för sig, men ännu mer den yttre utstyrelsen, väckte våldsamt motstånd W. Söderhjelm. c) Deras s. och bollbehandling var som ett trolleri R. af Geijerstam, öv. 2) Bildl. Ordbetoningens och rytmens s. E. Kihlman. Ett paradiskt s. av blåa vikar och gröna udar A. Österling. Det är ett invecklat s. mellan allehanda krafter, som frambringa det historiska händelseförloppet T. Segerstedt. II. S-a osv. 1) Egentl. a) Vi sjöng och spelade och dansade ~, tills vi var fullkomligt s-ade och samdansade L. Renner, öv. En gnällande och skrikande, men taktfast s-ad melodi ~ Th. Orre. Som fyra s-ta instrument. Snängen var icke otadlig, men ~. b) Den kanske mest s-ta personal, som Kongl. teatern haft under senaste mansålder G. O. Hyltén-Cavallius. c) Ja, och så hela laget s-ade sedan! E. Lieberath. Ryssarna voro snabbare och s-ade bättre (i fotboll) Sv. Dagbl. 1923. Rätt starka och väl s-ta par (i tennis) ib. 1919. S-tare voro de två följande

lagen. 2) Bildl. *De fyra hörnminareterna, som s-a med kupolens linje* K. Asplund. *Är av vänskap och mödor i yrket hade gjort dem s-ta på ett lustigt sätt, de munhöggos och grälade och hjälptes åt och höllo ihop* ~ Elis. Krey-Lange. *Och blicken i de ljusblå ögonen talade om själens ~ s-thet med den yttre varelsen* O. Enckell. **Syn.** (s-t ibl.): samstämd, likstämd. **-språk;** -a; [-are; -erska]. 1) *Vi färdades fram under muntert s. A. Hallner. Om ni har tid att stanna kvar, kan vi fortsätta vårt s. Förtröligt, livligt s. Komma (sig) i s. (med ~). Kommo i ivrigt s. om konst* Helena Westermarck. *Och så högljutt och frimodigt s-et går R. Lindqvist, öv. Och i sällskap kryddade han [Skarstedt] esomoftast s-et med någon vits* Sv. Leonh. Törnquist. *Smdrningom mattades s-et och ~ E. Lieberath. Att låta arbete omväxla med mer eller mindre allvarliga, mer eller mindre livliga s. i familjer och med vännier* H. Reuterdaahl. 2) *S-a. De föredraga att gå i gåsmarsch och s-a över axeln [vanan från de smala djungelstigarna]* Fr. Adelborg. *Medan vi s-ade, uppök en tredje jägare ~ J. Möllersvärd. Medan jag och ett par andra ~ sutto och s-ade på verandan* S. Lagerlöf. *Följer ~ glatt s-ande Clary ända ned till ~ Erh. Bäckström. S-a med ngn, om ngt.* **Syn.** (otvunget) samtal, ibl. (små)prat l. konversation.

-ställa. Mindre vanl. för 'sammanställa' l. 'jämnställa'. *Får ~ icke s-a med ~ O. Högborg. Och det låg därför nära till hands att s-a den med »Guds moder» Erik Hedén.* **-stäm(m)a;** -d(het); -mig (-t, -are; -het, ibl. med plur.). **I. S-ma.** 1) *Emellertid s-ma ej alltid dessa tre i sina uppgifter. Alla vittnesbörd s-ma däruft, att Tegnér vid denna tid ~ Fr. Böök. Det är sålunda flera s-mande faktorer, som hänryta på ~ E. Lönnberg.* 2) *Denna åskådning s-de med de franska idéerna av år 1789 om Frankrike som ~ Hj. Haralds. Vad som särskilt krävs av dessa [dvs. privathusen] är, att de ej få vara för höga och att de skola s-ma inbördes Erik Hedén. Att ~ suga till sig vad som s-de med en själv — det andra betydde föga A. Fjølner. [Att slutet] sålunda bättre s-de med berättelsens dystra färgton i övrigt* Fr. Vetterlund. **II. S-d.** 1) *Mer egentl. a) Förnimmas som s-da dova orgeltoner* Öv. fr. H. Haslund. **b) Klara lokalfärger, men fint s-da E. Wettergren. c) De fint s-da linjerna i landskapet Yngve Berg.** 2) *Mer bildl. Landets grundton är härutinnan säreget s-d med folkets O. v. Friesen. Förtröligheten inom en s-d krets* Öv. fr. S. Undset. *Som vi två skulle vara på något sätt s-da Sophie Adlersparre. För allt [i naturens skiftningar] hade han s-da känslor* Ruben Berg. — *S-dhet i åsikter och känslor.* **III. S-mig.** Bet.-skiftningarna svåra att åtskilja (växla

mln 'samstämd' o. 'enstämmig'). 1) *Enkelt. Hade ödet förenat honom med en mera s-mig natur, så hade ~ Ruben Berg. Om Jean Paul kunde de väl utbyta någorlunda s-miga tankar ~ Klara Johanson. Låt oss först se, om deras berättelser äro s-miga ~ Birgit Lange, öv. Joh. Steenstrup ~ och S. Nygård äro s-miga om de gamla ortnamnens ålder, men ~ A. G. Högbom. Som enligt s-mig uppfattning ägt rum just under ~. Är det herrarnas s-miga åsikt? Tor Hedberg. Ursprungligen, så berättas det s-migt, fanns vid ~ B. Boëthius.* 2) *Sighet. Medan det synes råda huvudsaklig s-mighet om sådana namn som ~ A. G. Högbom. I full s-mighet med ~. Den överklagade bristen på s-mighet mellan uttryck och innehåll ~ Ernst Skarstedt. S-mighet i tycken och åsikter. Själslig, inre s-mighet. För ett fullgiltigt riksdagsbeslut fordrades alla tre ständens s-mighet, men ~ Har. Hjärne. Skickliga slutledningar, förvillande s-migheter, ja ~ Ax. Claëson, öv. **Syn. I.** överensstämma, vara enig(a) l. ense; harmoniera, gå l. passa (väl) ihop, icke svåra mot varandra; **II.** (s-d:) harmonierande, likstämd; **III.** samstämd, enig(a), ense; (ibl. nära) identisk l. gemensam; (s-migt:) med en mun, enstämmigt, utan avvikelser l. undantag; (s-mighet) överensstämmelse osv. **-syskon;** -ter (helsyster). Helsyskon. Ngn gång bildl. *T. e. Ett fall, där latinet visar sig stå på en fornare ståndpunkt än sin s-ster [grekiskan]* J. M. Sundén. **-sång.** Mindre vanl. Egentl. o. bildl. 1) *I mer än hundra år ha hans psalmer fyllt våra tempel, burna av menighetens s.* Karlfeldt. *Då steg s-en ur alla strupar ~ Ellen Wester, öv. 2) Satt för s. av de två vanligaste slagen av mansröster, baryton och bas* Sigfr. Almqvist. 3) *Och s-en var passabel* Eric Vasström. 4) *Bildl. Som vågor svalla / mot strandens stenar / i evig s.* E. Knappe. *Att Stellas stämma ej längre hördes i s-en [drevet] L. Munsterhjelm. **Syn.** gemensam l. ibl. unison sång; samsjungning.**

-tag(en). Mindre vanl. 1) *Sammantagen l. hopräknad (änd).* 2) *Medelmåttig, tämligen enkel l. dålig. Jag tycker att stycket är tämligen s-et* Tegnér (i brev 1836) om sin sång vid Svenska akademiens femtiåra minneshög-tid. *S-na medelmåttor* Gurli Linder. *De där var nu lite s-et (dåligt)* G. Thörnell (i samtal). **-takt.** Skr., mindre vanl. *Vanlig gång utan strängare fordran på s.* Undervisningsplaner f. folkskolan (1920—21). *Därtill kom något så hjärtegett i hela hans [Oscar Beckströms] väsen, vilket från första ögonblicket stämde allas hjärtan i glad s. med hans eget Aftonbladet 1919.*

-tal. I. Enkelt. 1) *Alla högljudda s. förbjudas. Föra ett livligt s. med ~, om ~. Inleda ett s. med ngn om ngt. Och så han kunde föra ett s. sen!* Elise Söderlund. *I*

salen sutto de äldre och förde viskande s. ~ Annie Furuhjelm. S-et gick, flöt ytterst trögt. Förä s-et in på ~. Anna var blott värdinna så till vida, att det var hon, som ledde s-et Sig. Agrell, öv. Som självfallet ~ tog s-ets tröddar i sin hand Irja Brownallius. Just då (bords)s-et är som livligast. S-et blev allmänt, och ~. S. om ditt och datt. Jag skulle vilja ha ett allvarligt s. med dig om dessa saker. Kan du bevilja mig ett par minuters enskilt s.? Jag hade ett s. med honom igår just härom. Börja s-et med att ~. S-et gick nu över på likgiltigare ämnen. Jag har fogat mig uti att deltaga i s., som intet annat äro än s., och att dhöra tanklösheter utan att opponera mig Öv. fr. Alb. Schweizer. Avbryta s-et. S-et avstannar. Att som artig kavaljer aldrig hålla sin bordsgranne utanför s-et. Livligt delta i s-et. Vad rörde sig s-et om? S-et föll därvid på ~. Inlåta sig i s., öppna ett s. med ~. Under s-ets gång. S. på tu man hand, mellan fyra ögon. G. rigt lyssna till s-et. 2) Märk bl. a. a) Återge ngt i s-ets form. I alla s. har Selma Lagerlöf där infört en del talspråksformer (förför 'ty', singular efter pluralt subjekt osv.). S. med mig själv om Gud och världen. Platos s. (dialoger), utgivna av ~. b) Telefonsamtal. Jag måste bryta s-et. Va kostade s-et till Stockholm? Avlyssna ett s. Det blev avbrott i s-et. Rikssamtal bryter! Abonnemangs-, serie-, il-, blix-, lokal-, långlinje-, presserie-, morgon-, kvälls-, översamtal. II. Ssgr. Ex.: En s-saktig ledighet N. Svanberg. Ogenerade s-sfasoner Har. Hjärne. Och någon annan s-sform än det uppslupna skämtets använde han nästan aldrig Maur. Norlin. I s-sform dialogform. S-srum t. e. i kloster, på sjukhus. Di har en s-sräknare [apparat som räknar s-en] på fyra [telefon]apparater, så att varje apparats s. räknas var fjärde vecka Telefonarbetare, Uppsala 1922. Ett naturligt s-sspråk. Ordet tillhör s-sspråket, s-ssstilen, ej skriftspråket. I vanlig, lugn s-ston. S-stonen är mycket förtrolig, stundom rent av lite värdslös, men ~. Och jag märkte, att han lete efter någon s-stråd Vivi Laurent. Återtog den avbrutna s-stråden. Upptog den anklipta s-stråden K. G. Ossiannilsson. Låt s-stråden falla C. Larsson i By. Ej blott s-svis, även i utförliga skriftliga inlagor utvecklade Patkul sina planer Har. Hjärne. Att under personlig beröring söka s-svis uppfånga resultatet av andras livserfarenhet eller forskning G. O. Hyltén-Cavallius. Byta om, växla s-sämne. Upptog ett annat s-sämne And. Allardt. Leta efter, söka, sakna, finna (ett) s-sämne. Vi låter det här s-sämnet vila. Hon är allmänna s-sämnet i staden. Syn. (ibl.:) samspråk, konversation, dialog, överläggning, meningsbyte, diskurs, ordbyte, tätatät, kollokvium, palaver. — Samtal[a, -ade, [-as];

[-are]. 1) S-a om ditt och datt. Lättheten att s-a utan att säga något, konversationsförmågan. S-a förtroligt. Jag lyckades inte få s-a med henne längre än 5 minuter. 2) Skr. Mindre vanl. När han så en gång var i farten och hade en s-are, som med något intresse följde honom, hade man svårt att från honom bliva lös H. Reuter Dahl. Medan ~ Kjellén i sin bok framför allt uppträder som den underhållande s-aren ~ Erik Hedén. Syn. (sam)språka, språkas l. talas vid, föra (ett) samtal, orda, prata, tala, konversera, (ibl. nära) glamma, resonera, (s-a om) dryfta. -tid, -en. Även konkr. (koll. om personer). I. Enkelt. S(-en) och eftervärld(en). Leva i s-en x t. e. vara efter sin tid l. leva i det förgångna. De händelser, som vår s. upplever ~ T. Segerstedt. Om dessa Mörnes diktsamlingar säger John Landquist, att de »tillhöra den bästa och maktfullaste svenska lyrik, som i vår s. skrivits». Som redan länge haft blicken öppen för sin s-s lyten och ~ Edith Frossman. Brottas med sin s-s problem. Stå inför sin s. som ~. S-en uppskattade icke hans bemödanden. II. Ssgr. Ex.: Ett högaktuellt s-sdrama. Denna typ har Augier som samvetsgrann s-fotograf placerat framför linsen E. Kihlman. Att han först nu gripits av de politiska s-sfrågorna M. Lamm. S-shistorien visar dock, att ~. S-shistorikerna äro eniga i att ~. Ferrero ~ i en av sina s-shistoriska resuméer Sven Lidman. En s-skomedie med aktuell syftning E. Kihlman. Den beska s-skritiken ~ Erik Hedén. Att hänsynslöst öppet skildra s-slivet i ~ Ruben Berg. Att denna ~ kärlekshistoria utspelas i s-smiljö ~ Hj. Alving. Gripa sig an med s-sproblemen. Ibsen som realistisk s-sskildrare. Strindbergs s-skildring, i grund och botten ofta blott en förfuld vardagsverklighet ~. Syn. nutid(en), närvarande tid, vår (l. deras) egen tid; de l. våra samtida, nutidens (l. ibl. dåtidens) människor. — Samtida, som adj. -a, -a; som subst. ibl. -an, -or. I. Adj. Å di s-a då? S-a forskare ha allmänt antagit, att ~. En s-a skildring av ett visst värde äga vi i ~. De därmed s-a urkundsamlingarna ha emellertid intet att förmåla. Erik Hedén ~ socialdemokratins starkaste humanistiska makt i det s-a Sverge J. Landquist. En bok om det verkligt modärna, det helt s-a Japan R. Essén. Internationella sällskapet för s-a musik 1935. Gott ex., inbundet i 3 s-a skinnband. II. Som subst. 1) Petrarca's svagheter undgingo icke hans s-a W. Söderhjelm. Uppskattas av sina s-a. När han skildrar s-a ~ A. Fjelner. Porträtt av s-a K. Wetterhoff. Hos Dalins något yngre och mer fransk-klassiskt skolade s-or, Creutz och Gyllenborg Hj. Alving. — Inne sjunger syrsan, den dåtida stugans trogna djur, pärt-ljusets s-a [1857] Öv. fr. Sillanpää. 2) Om

tidning. *Den tidning, som mer än någon sin s-a i svensk press företräder* ~ T. Segerstedt. — I best. form ngt vard. *Den ärade s-an* Sv. Dagbl. 1899 (om Dag. Nyheter). **Syn.** ens egen tids (människor etc.), ibl. nu. l. dätida, ibl. 'samtidning'.

— (**Sam**)tidig, -t; -het. **I.** Adj. *En med volymens tillkomsttid s. innehållsförteckning* A. Nelson. *Naturligtvis läser han också de s-a storheterna, och* ~ Hj. Söderberg. *Flera s-a forskare ha bidragit till frågans lösning. I denna och övriga s-a genrebilder* ~ B. Hintze. **II.** S-t. **1)** Adv. *Det gäller att ta sikte på var sin säl och skjuta så s-t som möjligt* Ossian Olofsson. *Att en man har flera hustrur s-t* ~. *S-t (härmed) inträffade nu tvenne förändringar. Vill du s-t ta ut även min biljett, vore jag tacksam. Det klarade upp men blev s-t mörkt* B. Gripenberg. *S-t pågick konstutställning i* ~. *Det är fasthet i byggnaden och s-t en förfinad och känslig färgfördrivning i dessa blad* ~ R. Josephson. **2)** Som konj. l. i konjunktionella uttr. **a)** *S-t med att han dömts förlustig sina barn* M. Lamm. **b)** *S-t som det naturligtvis även slöas med beröm på mycket värdelöst strunt, som* ~. *Att en god journalist är den, som skriver så, att han döljer sin egen okunnighet, s-t som han ökar allmänhetens.* **c)** Utan 'som' l. 'med att'. Skr. Mindre vanl. *S-t han själv fick sina fickor noggrant genomletade* ~, *rev en annan upp italienerens packning* Jos. Kjellgren. **III.** S-het. *Tempus, som uttrycker s-het. Det är en s-het, som liknar en tanke* Joh. Nordström. *Att han behärskade den romerska och den grekiska historien på tvären, d. v. s. för honom var s-hetsmomentet huvudsaken* Rich. Ekblom. **Syn.** I. liktidig, inträffande l. existerande på samma tidpunkt l. i samma ögonblick l. vid samma tid, ibl. samtida; **II.** (s-t): på en gång, på samma gång, i samma andetag l. ögonblick l. stund l. 'veva', i och med detsamma. — **Samtidning**, -en, -ar. Mindre vanl. *Hans store s. och vän, Sergel Polyfem* (1812). *S. till* ~ Luther Klara Johanson. **Syn.** samtida.

-trafik; -(s)avtal m. fl. **I.** Enkelt. *S. mellan statens järnvägar och enskilda. (Järnvägs)s-en innebär, att biljetter kunna lösas och gods (utan omlastning) befordras direkt mellan stationer vid olika järnvägar. Här förefinnes en obenägenhet för s., som* ~. *Banor, stationer (som stä) i s. (med varandra). Privatbanorna få ej obstruera gods-s-en* Sv. Dagbl. 1922. *Persons-en.* — *Sedan s-en mellan riks och allmänna [telefon] 1903 upphört, är all 'övergång' omöjlig. Då det gällde att 1918 (efter sammanslagningen) återuppta den avbrutna s-en mellan de båda telefonnäten, inträdde först en övergångstid med begränsad s. (avgift 20 öre pr samtal); den avgiftsfria s-en var klar först 1923.*

II. Sgr ha samtrafik- l. (kanske oftast) samtrafiks-. Ex.: *S-savtalen mellan Sverges och utlandets järnvägar* Sv. Dagbl. 1919. *I s-(s)frågor. S-starriff. Privatbanornas förut tillämpade s-taxa har* ~ Tidn. Upsala 1922. **Syn.** anordning (av gods-, person- l. telegrambefordran o. d.) utan mellanhänder, ibl. direkt förbindelse l. 'övergång'. -trevnad. Skr. *Frågans betydelse för den sociala s-en* ~ E. Wellander. -trän|a; -ing. Idrotts. o. friare. *De ha ej haft tillfälle att s-a tillräckligt. Ekström-Thunell o tillräckligt s-ade* ~ (i tennis, dubbel) Tidn. Upsala 1919. *Det från flerfaldiga matcher s-ade svenska fotbollslaget. Och med s-ing böra de kunna få ihop ett bra lag* Tidn. Upsala 1917. — *Nödvändigheten av att ha en väl s-ad besättning* ~ Fr. Ljungström. *Släden var en smula för tung och hundarna ännu ej s-ade* Sten Bergman. *Ett väl s-at flygförband* Vår Flotta 1924. **Syn.** samöva, samspela, samarbета o. d.

-tyck|a, [-as]. *Den som tiger (han) s-er. Bar agg till fadern, som tvungit henne att s-a (till det förhatliga giftermålet). S-a till allt. Gladeligen skall jag komma på utsatt tid, s-te Pwyll 'Mabinogion'. Och därför s-te hon till att göra det han begärde även utan 'till'. Tomas nickar s-ande* Jeanna Oterdahl. *Fick ~ till både min och sin egen överraskning ett s-ande svar* Sven Walberg, öv. **Syn.** gå i'n l. med på, säga ja till, ge l. lämna sitt samtycke osv. (jfr d. o.), ibl. bönhöra, bifalla, medgiva, bevilja, tillåta, tillstämja (högt.), villfara, godkänna. — (**Sam**)tycke, -t. *Ge sitt s. till ngt, till att* ~. *Men om du inte vill ge ditt s. till detta, då är det slut med vänskapen mellan oss* Hj. Alving, öv. *Överrumpla farmodern och vinna hennes s. H. Gullberg. Hade han verkligen (lyckats få, utverka) föräldrarnas s.? Då nickade alla sitt s. Maud v. Rosen. Och det hade bönderna nickat s. till Harry Blomberg. Med ert s. kommer jag alltså att* ~. *Med hans tysta s. Med regeringens stillatigande s. Med deras goda vilja och s. Utan hennes vetskap och s. Med eller utan ditt s. beger jag mig i alla fall i morgon till* ~. *Till tecken av s. Syn.* medgivande, lov, tillåtelse, bifall, beviljande, ja, tillståndjande (högt.), begivande (skr.), tillstånd, godkännande, (ibl. nära:) instämmande, gillande, löfte.

-tävl|an; -ing. *Norra förstadsföreningarnas s-ingar* Sv. Dagbl. 1916. -undervis|a; -ning. *Där gossar och flickor s-as. S-ningens fördelar och olägenheter* C. Edquist. *Förslaget arsdg ~ s-ning i folkhögskolan för unga män och kvinnor* G. Aldén. -uppfostr|a; -an. Skr. *Så är det med de två könen, som man nu vill s-a* Jac. Ahrenberg. *Frågan om s-an* ~ ib. *Underligt nog var det först vid vårt läroverk i Lindsborg man*

gjorde allvar av idén om s-an Carl Swenson. **-varja**; -o (-n). **I.** S-a (verb). Sälls., skr. Han var förtjust över att få s-a med en journalist Karin Jensen, öv. Att med en dylik buse fick jag på inga villkor s-a Hj. Bergman. Hade vår stora glädje av att s-a med ~ Oscar Beckström, vilkens ~ C. G. Laurin. **II.** S-o. Det är själva s-on med människor, som är det givande T. Segerstedt. Att han själv var glad åt sällskaplig s-o ~ ib. Med dessa två herrar hade jag en trevlig s-o dagligen N. P. Ödman. Att så snart någon yttrade ett ord, som kunde leda till osämja, skulle vi genast avbryta vår s-o ~ C. Möller. Ostörd s-o. Efter en kort s-o skildes vi åt för denna gång. Tack för den angenäma s-on i går! **Syn.** 1) vara tillsammans(s), sällskapa, 'råka' l. 'träffa' (o. utbyta tankar); 2) ibl. sammanvara.

-verkja; -an (-sfråga m. fl. se II). **I.** S-a. 1) Vore det inte skäl, att vi s-ade, när vi ändock sträva mot samma mdl? Partier, som i vissa frågor s-a. S-a för att störta ngn, till ngn's störtande. Härvid s-ade de skandinaviska länderna med Holland och ~. Det s-ande vänsterblocket Sv. Dagbl. 1917. 2) För dem som älska Gud s-ar allt till det bästa Bibeln. Allt s-ar för att förmå honom att avgd. Hur enfalden och ondskan s-a för att upphetsa folkstämningen. Som bättre ~ förstått att låta dikt och toner s-a. Antagligen gäller detsamma för vildrenen som för flyttfåglarna, nämligen att de årliga färderna betingas av flere s-ande faktorer H. Söderhjelm, öv. Många s-ande orsaker. **II.** S-an. 1) Enkelt. Avägbringa (en) s-an mellan arbetarklassen och de borgerliga. Genom s-an mellan alla ordningens förespråkare i landet. Underkasta sig den själv-tukt, som s-an fordrar T. Segerstedt. Att var och en släpper efter på individuell viktighet och går med på en s-an med kollegerna. I s-an med ~. Genom fleres s-an. Brist på förtroendefull s-an. Bristande s-an mellan ~. Som ryktet växer genom många tungors flitiga s-an. Att samtliga borgerliga partier enats om en teknisk vals-an under överparti-beteckningen »Samhället främst» Ups. Nya Tidn. 1931. Än sjunger den ena, än den andra, så blandar sig med ens alla tre rösterna i vacker s-an Ture Nerman, öv. 2) Ssgr. Ex.: S-ansförhandlingarna mellan sossar och frisinnade 1930. Att s-ansprogrammet av i höstas fastslås Sv. Dagbl. 1920. På borgerligt håll ligger s-anstanken [vid höstens lands-tingsval] i luften 1926. Regeringen är upp-riktigt besjälad av s-ansvilja, men ~ P. A. Hansson 1934. **Syn.** **I.** samarbete, handla efter gemensam plan, 'gå på (en) gemensam linje', verka l. uppträda l. handla gemensamt l. i förening, förena sina krafter l. ansträngningar l. sammansluta sig (för att), överenskomma n l. ena sig l. slå sig

ihop (om att); (ibl.:) hjälpa till, medverka, bidra(ga), 'sammansvärja sig'; **II.** samarbete, förenade ansträngningar l. krafter, (allas l. fleres) medverkan, gemensamt upp-trädande osv. **-vete** m. fl. se d. o.

-äkning. S. med korslagda armar och dans-liknande figurationer voro då [på skridskobanorna] mycket vanliga O. Rabenius. **Syn.** (ofta) paräkning. **-äglande**; -anderätt; -are; [-o (-n)]. De svårigheter, vilka medfölja s-andet av kyrkan, låta sig, såsom erfarenheterna från *Elsass visa*, genom ömsesidigt tillmötesgående lösas ~ Öv. fr. Alb. Schweizer. — I begreppet samfällighet ligger icke, att all jord i byn måste vara föremål för s-anderätt Nord. Fam.² — De gamla bergsmännen, som av ålder räknat sig som s-are i hyttan ~ Åke Hasselblad. **Syn.** gemensamt ägande. **-öv|a**; -ning (med plur.). 1) *Flyget s-ar med I.8 Ups. Nya Tidn.* 1934. Men truppen behöver naturligtvis s-as. Hästgardet och Skånska husarerna s-as Sv. Dagbl. 1919. *Musiken s-ar.* 2) För att de olika trupp-slagen skola erhålla tillfälle till s-ning. S-ning mellan landstorm och linjetrupper Sv. Dagbl. 1912. *Våra olympiagymnasters s-ning* ib. 1911. S-ning av arméfördelningarna Nord. Fam.² Efter s-ning. *Signals-ningar i Roslagen* 1934. **Syn.** öva(s) gemensamt.

Samarit, -en, -er l. (mindre ofta) **Samaritän**, -anen, -aner; -afton m. fl. o. -erhem se I 2; -ånsk (-t) l., -oftare, -isk (-t); -ånsk|a (-an, -or; s-isk kvinna). **I.** Samarit. 1) Enkelt. a) Egentl. Bibl. o. geogr. Inbyggare i Samarien. S-erna, som icke finga deltaga i tempelbygget i Jerusalem eller ansluta sig till den judiska församlingen, byggde åt sig ett tempel på berget Gerissim och antogo Moseböckerna som helig skrift. Judarna hava ~ ingen umgängelse med s-erna Bibeln. Den barmhärtige s-en. b) Bildl. (med utgångspunkt från bibelns 'barmhärtige s.'). Medlem av sammanslutning som avsåg att lämna första hjälpen vid olycksfall o. utbilda därtill; person som gmgått s-kurs; medlidsam l. välgörande person. Ödemarks-s-er', som i de norrländska länen obgyder, enligt läkares telefonledes givna anvisningar, lämna hjälp åt sjuka och skadade, upptagas i ett kommittéförelag av 1921. Av Svenska Röda Korset utbildade ödemarkss-er 1922. 2) Ssgr ha samarit, ibl. därjämte samariter-. Ex.: a) S-afton [på Frälsningsarmén] med föreläsning av levande bilder Tidn. Upsala 1922. Vår första s-förening (sammanslutning med ändamål att utbilda sina medlemmar för att lämna första hjälpen vid olycksfall) bildades 1883; s-föreningarna ha numer lämnat plats för eller uppgått i Röda Korset. Person, som genomgått s-kurs. Aktiva medlemmar i Röda Korset, som genomgått fullständig s-kurs, biträda utan ersättning vid olycksfall, innan läkarhjälp hunnit erhållas.

S-låda av bonad ek, solitt arbete, innehållande vad som behöves till s. k. första förband Nord. Kompaniet 1916. Frälsningsarmén besökes i afton ~ av s-ombudet adjutant O. Jacobsson, som ~ Ups. Nya Tidn. 1935. S-sekreterare stabskapten K. Andersson (vid Frälsningsarmén) Sv. Dagbl. 1918. Och sätta upp en mera stabil byggnad vid Lomma strandbad och ~ är nu ~ »S-stugan» ett fullbordat faktum Sv. Röda Korsets Tidskr. 1932. S-undervisning. Antydde, att fru överstinnan bedrev en mycket omfattande s-verksamhet i Amerika (kärleksverksamhet) O. Thorborg. En verklig organisation erhöi s-väsendet i England 1877 genom bildandet av en sjukvårdsförening Nord. Fam.³

b) Samarit(er). »S-gåva» till Tyskland ~ benämnes S-ergåvan 1922 Sv. Röda Korsets tidskr. 1922. Serhemmet i Uppsala [diakonissanstalt, grundad 1882 av Ebba Boström] anhåller hos medicinalstyrelsen ~ om godkännande av sjukskoterskeskolan vid hemmet under tio år från 1 jan. 1933 Ups. Nya Tidn. okt. 1932. **3)** S-isk. **1)** Då kom en s-isk kvinna för att hämta vatten. **2)** S-isk verksamhet ibl. sjukvårdande l. 'kärleks-'. **II.** S-an osv. Mindre vanl. Den barmhärtige s-anen och Angelu Rafaels avsked från Tobias och hans familj, båda i Louvren K. Wetterhoff. — I medvetande om vår s-anska handling, återvända vi till ~ Strindberg. Min medarbetare i det s-anska värvet här uppe ~ E. Wallquist. **Syn.** (samarit- l. s-isk ibl.): sjukhjälp-, sjuk-, kärleks-, medlidsam o. välgörande, som offerar sig själv (för sjuka o. olyckliga); (s-kurs:) nödtorftig kurs för hjälp vid olycksfall.

Sambo (akut); -n, -s l. -r. Avkomling av neger o. indian (ngn gång neger o. mulatt).

Såme (akut); -n, -er; -folk(et) m. fl.; samisk (-t). Jfr lapp¹. **I.** Enkelt. 'Same' l. 's-folket' har på sista tiden även bland 'svenskarna' spritt sig som namn på lapparna. Mången gammal s. i nordligaste Lappland lever ännu i den tron, att ~ T. Boberg. Framförde ~ på lapska och svenska samernas hjärtliga tack Sv. Dagbl. 1928. Mellan en härjedalsslapp och en Karesuandosome är klyftan lika vid och djup som mellan en skånsk bonde och en tornedaling T. Boberg. **II.** Ssgr. Ex.: På den snabba stavföreningen och den spänstigt sviktande gången syntes det, att han var av s-folket D. Görnqvist. Oföränkrat statsbidrag till Samefolkets egen tidning? Rubrik, Ups. Nya Tidn. 1930. För Stockholms Dagblad av Samemannen Torkel Tomasson 1919. På s-mötet i Arjeplog 1920 ~ J. E. Rosberg. **III.** Samisk. Snart sitter han som en sannskuldig samisk Molok och ~ T. Boberg. **Syn.** lapp.

Samfund m. fl. se under sam- ovan.

— **Samhälle** (grav); -t, -n. Till sam-

I. Oftast i best. sing. **1)** Kyrka, stat och s. under Ludvig XIV. 'Staten' beskrivs ibland som det med ursprunglig och självständig härskarmakt utrustade s-t; stundom fattas 'staten' mer politiskt, 's-t' mer socialt. Bygga s-t på kommunistisk grund. Det borgerliga s-t. Att de levde i ett tidevarv och i ett s. Hagar Olsson. Men vi lever dd i ett ordnat s.l. Pär Lagerkvist. S-t måste äga rätt att skydda sig mot brottslingar. Första bästa odugliga stlyngel anser sig kunna lägga s-t till last, att han hamnat i tukthuset T. Segerstedt. Nyttig för s-t. Snylta på s-t. För-sätta s-t i gungning. Rubba s-ts grundvalar. S-ts grundval, familjen, vacklar i en tid av stigande skilsmässofrekvens K.-G. Hildebrand. Finna sig till rätta i s-t. S-ts barnavård. Plikter mot s-t. Vad s-t av medborgarna äger rätt att fordra. Det modärna s-t. S-ts olycksbarn, drägg. En s-ts pelare. Stå utanför s-t. Som vuxit upp på s-ts sol-sida Åke Berglund. [Visa] vördnad för alla dem, som befinna sig på s-ts höjder Öv. fr. Gogolj. Kapitalistiskt, socialistiskt s. Vissa primitiva s-n. För att söka den stora och absoluta lyckan i bolsjevikernas »ideal-samhälle» L. Munsterhjelm. Kultur-, lycko-, rättssamhälle. Det gamla ständss-et. Nomad-samhället. Det förkättrade s. k. tjvvs-t E. Lindorm. **II.** Ofta med plur. **1)** Det lilla s-t, där alla kände alla. I hela Örslösa s. fanns icke ~. Grunda nya s-n. Ett livligt, lött, blomstrande s. Lenins stela idyll av mekaniserade s-n Öv. fr. Boleslavski. D. v. s. ett familjesamhälle, ty sd äro byalagen ännu inrättade åtminstone i Montenegro Alfr. Jensen, öv. 1891. Som kort förut grundat ett modell-samhälle i Amerika E. Skarstedt. Fabriks-, industri-, stations-, municipal-, stads-, förstads-, villas-n. **2)** Djur, som leva i s-n. Högst 11 kg. socker pr invintrat bisamhälle 1919. Myr-, termit-samhälle. **3)** I N[orra] Stadsbergets örtbackartade växts-n [vid Sundsvall] Sven G:son Blomqvist. **4)** Vetenskaps- och vitterhets-t i Göteborg.

Syn. I. (ibl. mer l. mindre nära:) staten, det allmänna, nationen, ibl. riket l. medborgarna; det sociala livet, statsväsen(det) l. -skick(et), samfundsordning(en); (samhälls-ofta) social. **II. 1)** (ibl.): kommun, samfällighet, stad, by, 'ort' osv.; **2)** o. **3)** ibl. koloni; **4)** samfund, societet, sällskap.

— **Samhällsanda.** Till uppkomsten av en god s. bidrog ~. **-anordning.** S-ar, som uttänkts och företagits av kommunister och socialister E. Skarstedt. **-arbete.** Hela hennes föregående liv har gjort henne obekvämt till s. Erik Hedén. **-band.** När s-en lossas. **-bebyggd;** -else. Skr. Såväl städer och köpingar som övriga s-da orter med mer än 300 invånare. **-behov.** Som blivit ett s. **-bevarande.** Jag är ju en ringa, men modig, sanningssjungande, s., försvarsvänlig

man 'Jörgen'. *S. element.* **Syn.** (ofta) konservativ. **-bildning.** Det håller runt Stockholm på att växa upp en s. av väldiga mdt, Sommar-Stockholm, som spränger även Stor-Stockholms gränser Sv. Dagbl. 1934. **-bygglande;** -are; -e; -nad. 'Bildl.' Slaviska folk utan blick för ett sunt s-ande. — S-ande faktorer. — Adolf Törnqren, Med ryska s-are och statsmän. Den kraft, som kräves av s-aren ~ Annie Furuhielm. — Jordan som huvudgrund plus social frihets- och rättfärdighetskamp — detta är vägen till ett stort s-e P. J. Rösiö. — En sund s-nad, befriad från ~. **-danare.** Skr. Jfr föreg. **-disciplin.** Den flathet den socialdemokratiska regeringen lagt i dagen, så snart det gått att lära själsväldiga element att respektera s-en ~ T. Segerstedt. **-dogm.** Men hos oss ~ har socialismen absolut intet berättigande såsom allmän s. Rich. Malmberg. **-dram;** -a. Därav [de Ibsenska] s-ernas realistiska svartmåtningar E. Kihlman. **-drift** social drift l. instinkt. **-drägg.** Hålla styr på s-en. S. av manligt kön ~ Nord. Fam.² **-dygd.** **-experiment.** Och det är verkligen fråga om s. av största räckvidd K.-G. Hildebrand. **-fara;** -lig(het). *S-liga* därav. Inspärrad på grund av sin slighet. **Syn.** samhällsvåda osv. **-fiende;** -tlig(het). I Amerika äro till och med brottslingarna kända över världen och numrerade efter farlighet: s-de 1, 2, 3 och så vidare 'Hasse Z.' — Fackföreningarnas s-tliga återinförande av ett vidrigt skrävælde. **Syn.** samhällets fiende, fiende till samhällsordningen; (s-tlig:) samhällsfördärlig, antisocial. **-form,** -en, -er. Klanen, en sammanslutning i s. En kommunistisk s. Ibl. nära statsform. **-forskare;** -ning. Studiet av proletariatet är intressant för s-aren, men ~ Öv. fr. K. Nohara. **Syn.** sociologi. **-förbättrande;** -are; -eri; -ing. Den s-ande från Alb. Engström. — De så kallade salongliberala s-are, vilka ~ Gust. Cederström. Att jag tog min s-aruppgift med ~ A. Mörne. — Upplysningstidens kritiska s-eri Fr. Böök. Arsvurit det s-eri, åt vilket han en gång vigt sitt liv M. Lamm. — Ägna sitt liv åt s-ing(ar). **Syn.** (s-are:) reformivrare, (social) reformator. **-fördärlig.** S. verksamhet. **-författning** statsförfattning. **-förhållanden.** Leva under lugna, lyckliga s. Med förändrade s. mister den [den sociala diktningen] det mesta av sitt intresse Hj. Alving. **-förkunnelse.** Man skall kanske tycka, att Slättens s. är något för enkel Erik Hedén. **-förnyare;** -else. Bland oss s-are M. Koch. **-gagn;** -elig. En av demokratin med stor folkmajoritet stiftad s-elig lag Joh. Bergman. **Syn.** samhällsnytta. **-grundarinna** t. e. om bidrottning. **-grupp.** Klasser och s-er, som ~ Gust. Sundbärg. **-gärning.** Som utfört en tacknämlig s., då han ~.

-hat; -ande; -are. Och när bland de strejkande en mycket stor del är gripen av ~ s., är det alltid fara C. G. Laurin. *S-ande, asociala element.* **-historia;** -iker; -isk. Den kände politikern och s-ikern lord Ponsonby P. O. v. Törne. **-hjälp.** 1) Föreningen S., bildad 1921, avser att vid allmän arbetsnedläggelse lämna arbetskraft och material för upprätthållande av kommunikationer, gaställverkning, vattentillförsel, sjukvård, brandskydd och renhållning samt anskaffande av livsmedel. 2) G. H. v. Koch vill ha bort ~ [ordet] »fattigvård» och i stället få infört 'socialhjälp', 'socialvård', 'samhällshjälp' l. d. Sv. Dagbl. 1937. **-höjd.** [Men många ordspråk] ha gått uppifrån s-erna ned till folkdjupet ~. **-ideal.** Nödgas rucka på sin ungdoms s. **-inrättning.** En föråldrad s. När det heter hos Pelle Molin ~ »att skvallret är likasom ens.» **-institution.** **-intress[e];** -erad. Ett s., som icke får skjutas åt sidan. — Att ni anses vara alltför litet s-erad S. Agrell, öv. **-kategori.** Ett försök att slå en brygga mellan olika s-er A. Sörlin. **-klass.** Grupp av samhällsmedlemmar med olika social ställning. På ett tidigare stadium påga s-erna stelnat till stånd eller kaster. S-er, ibland karakteriserade som socialt olikställda yrkesklasser m. m. Ganska vanlig inom alla s-er, icke minst de bildade Alb. Hallberg. Skulle med Geijer ha kunnat säga, att hans sympatier framför allt dra honom till de lägsta s-erna J. Knlling. G. Landtman, S-ernas uppkomst (1916). **-krets.** [Sitt nyhetsstoff söker Fäderneslandet] huvudsakligen bland skanduler inom de högre s-arna Nord. Fam.² **-kritik;** -iker (biton på -kri-); -isk (biton på -kri-). Ibsens ~ samhällsskildring och s-ik E. Kihlman. — En väldig s-iker som professor Segerstedt Stockh. Dagbl. 1926. — Siska skildringar från Norrland Nord. Fam.² **-kropp.** Den svenska s-en har ~ N. Edén. **-kräfta.** Kokainlasten — en s. **-kultur.** Det är och förblir en sanning, att ingen genväg finnes till s. Ernst Estlander.

-lag, -en, -ar. Stifta stränga s-ar. **-lager.** Gäller alla s. Att olika s. ha olika moral. **Syn.** samhällsskikt. **-liv.** Driften att leva s. Nord. Fam.² På s-ets område ville han stärka solidariteten, samhällssolidariteten Georg Andréén. I s-et. **-lära.** Den marxistiska s-n. C. A. Reutersköld, Grunddragen av den allmänna rätts- och samhällsläran (1912). Konfucianismen, denna med orätt såsom religion betecknade s., som ~ Öv. fr. K. Nohara. Lektorstjänsten i historia med s. och geografi 1929. **Syn.** samhällsteori, samhällslivets teori, ibl. sociologi, (allmän) samhällsvetenskap. **-lärare.** Herbert Spencer, den ryktbara filosofen och s-n. **-lögn.** En ensidig samhällsteori, för att icke säga s. **-makt.** Att s-en bör fördelas mellan en verk-

ställande, en lagstiftande och en dömande myndighet Hj. Alving. **-maskineri.** S-ets gnisslingsfria gång V. Lundstedt. Då drömmaren ~ skall fogas in i s-et ~ Agnes Langenskjöld. **-medlem.** Bli en nyttig s. Det ansvar, som under en prövande tid påvilar varje s. Sv. Dagbl. 1917. Besuttna och besittningslösa s-mar. **-mekanism.** När s-en kommer i otakt genom strejker och oroligheter. **-moral.** Handlingar, oförenliga med vår s. I kraft av en ny s. — Kvinnor, vilka varit lidelsefullt förälskade i honom och för hans skull trotsat både s. och etikett ~ Öv. fr. O. Wilde. **-nedrivande.** S. krafter Elin Wägner. **-nivå.** [De finska bönderna] stodo på en mycket låg s. Alma Söderhjelm. **-nyttia;** ig. Som kan tjäna s-en. — Att bereda varje s-ig medborgare fullt människo-värdigt tillvaro. S-igt arbete. Fostra sina barn till s-iga medborgare. I det s-igas tjänst Stina Palmberg. **Syn.** samhällsgagn(elig). **-oduglig.** S-a drömmare. **-olycka.** Detta vore sannerligen en (stor) s. **-omdånare;** -ing. (Samhälls)reformator. Då Ibsen åter-uppenbarade sig såsom praktisk s-are M. Lamm. — Det finns dock andra faktorer än hämnden, som spela in i s-ingen Evert Taube. **-omstörtande;** -are; -ning. Revolutionär. 1) Den, vilken godkänner våld-samma, s-ande medel ~ Ernst Estlander. Finna jordmän för sina s-ande läror. 2) Riksdagen, som har ett för en sann s-are out-härdligt sätt att kallgrina dt de mest upp-hetsande brandtal Sv. Dagbl. 1925. I det bor-gerliga lägret utmålade man oss som s-are ~ H. Gumnerus. 3) Anden, som nu går genom världen, d. v. s. revolutionens, s-ningens ande M. Lamm. **-ont,** -da. 1) Ett s-t, som ~. Ett botemedel mot allt s-t B. Estlander. J. A. Höjer, Alkoholen som ett s-t (föredrag 1937). 2) Det fruktansvärda s-da, som heter arbetslöshet Soc.-Demokraten 1909. **-ordning.** Att härdvunnen s. skulle upprätt-hållas ~ B. Estlander. Att allt vad s. heter misshagar somliga människor ~ Har. Hjärne. Att bygga en s. bara på tillgodoseende av klassintressen ~. Rubba, omdana s-en. Den fräcka självrådigheten, som breder ut sig på s-ens bekostnad. **-organ;** -ism. 1) Ersätta de gamla beprövade s-en med nya och oprövade. 2) Därför att det socialistiska självsrådet höll på att bringa s-ismen i st'd T. Segerstedt. **-plikt.** Hur föga de [negrerna] voro beredda på friheten med dess s-er och själv-styrelseform J. L. Stockenstrand. Ha en klar uppfattning av, inte ha en aning om sina s-er plikter mot samhället, vad sam-hället har rätt att fordra. **-problem.** Där han ger sig i kast med divärse aktuella s. M. Lamm. S. i dramatisk form. **-projekt.** I detta s. [Rousseaus Samhällsfordraget] finnes fröet till alla senare socialistiska och kommunistiska utopier. **-psykolog;** -i; -isk.

-reform; -ator(isk). Var mera diktare och drömmare än klasskämpe och s-ator E. Kihlman. Kvinnans rätt att uppträda som s-ator B. Estlander. — S-atoriska förslag Fr. G. Bengtsson. **-roman.**

-satir; -iker; -isk. Ibsens s. Strindbergs romaner och noveller, ofta tendensverk, s-er eller självskildringar. — Ett mellanting mellan politiskt karikatyralbum och s-isk visbok Raf. Lindqvist. **-skada;** -lig(het). En s-lig företeelse [som emigrationen] Gust. Sundbärg. **-skalja.** Medan han [E. G. Geijer] döttills, som han själv sade, känt sig mest dragen till det högsta och det lägsta på s-an Erik Hedén. **Syn.** samhällsstege 1. -trappa. **-skick.** Finna det s., som bäst lämpade sig för landet. Ett demokratiskt s. Han [Mickel] saknar helt och hållet blick / för nyttan av ordnat s. Mickel Räv, 1900. Och som i rätten fann det svenska s-ets bärande idé C. A. Reuterskiöld. **-skikt.** Bland polacker gällde ryssarna, även ur högsta s., för att ända alltid vara ett stycke barbarer Marika Stiernstedt. I de lägre s-en. **Syn.** samhällslager. **-skildring.** Ibsens ~ s. **-stege.** Bildl. Ända står ej Frida, vad man kallar, / på vår s-s högsta topp Birger Sjöberg. Nu ville han äntra upp ett pinn-hål på s-n och ~ A. Sörlin. **Syn.** se samhällsskala. **-struktur.** -ställning. En man av hög s. Birgit Th. Sparre. Vilken de, på grund av hans (hög, lysande) s. icke vågade nalkas. Föräldrar i ringa s. Nu finner man folk av blandras i alla s-ar Fr. Adelsborg. I framskjuten, anspråklös s. **-syn.** Oliktet i s. O. Enckell. Anders Örne, Kooperativ s. (1918). Vår i principprogrammet formulerade s. Harry Blomberg.

-teoretiker; -i. Den bärande livsåskådningen skapar s-ierna och utstakar mål och medel för det politiska handlandet T. Segerstedt. **-tillstånd.** -tjänst. -trappa. Samtidigt härmed steg han uppför s-an Karl-feldt. **Syn.** se samhällsskala. **-typ.** 1) Ett land av demokratisk s. 2) Köpingen, en s., som där icke är representerad. 3) Person. Samlaren är en ofta förekommande s., som dock ~ Alb. Hallberg. **-upplösande;** -ning. 1) Att tidens s-ande läror ofta göra dags-verkaren genstörtig och trilsk 'Sigurd'. 2) Som blott påskynda s-ningen. **Syn.** 1) (samhälls-)omstörtande, anark(ist)isk, revolutionär, ibl. rabulistisk. **-utopi.** Bergstedt, Samhälls-strider och s-er i det forntida Grekland. **-utveckling.** Med oro följa s-en(s gång). **-varelse.** [Den praktiska filosofien] är i själva verket vetenskapen om människorna som s-r ~ V. Lundstedt. **-vetenskap;** -lig. Den allmänna s-en benämnes sociologi; exempel på speciella s-er äro nationalekonomi och statskunskap (G. F. Steffen). — I s-ligt språkbruk skiljer man mellan stånd ~ och samhällsklasser G. Aspelin. **-vis,** adv.

Ofta naturv. Till sina häckplatser vid Norges västkust, där de s. reda sina bon i branta klippor Naturens liv. -**vådja**; -lig(het). På grund av s-an är det ej rådligt att låta dylika element gå fria. — Infernas som s-lig. S-liga åsikter. Ett så s-ligt företag som att ~. **Syn.** samhällsfara; samhällsfarlig, ibl. (samhälls)omstörtande. -**åskådning.** Överhuvud går det genom Ellen Keys s. en strävan att ena motsatser Erik Hedén. Ehuru de högtravande beteckningarna »världsåskådning» eller »s.» här ingalunda äro på sin plats Har. Hjärne.

— **Samhällelig**, -t; -het. Skr. **1)** Det kyrkliga och s-a livet E. Modin. Göterna voro även s-t verkande män A. Blanck. Frågor av s. innebörd. Deras självtagna s-a mission. Konferens för s-t nykterhetsarbete Sv. Dagbl. 1927. Åkerbruket ~ grunden för allt s-t välstånd M. Lamm. För s-a tjänster. S-a organisationer, verksamhetsområden, omvälvningar, brister. Vad man vid de ryska universiteten sammanfört under namnet »S-a vetenskaper»: historia, kultur- och litteraturhistoria, nationalekonomi, statistik etc. A. Karlgren. **2)** Att Ibsen kommer till Bergen och får en s. ställning E. Kihlman. **3)** **a)** Han insåg, att människan från början är en s. varelse A. Blanck. — Sådana tama och s-a släkten som myror och bin S. Siwertz. **b)** Att den kinesiska folkkaraktären ~ präglas av en godmodig s-het ~ J. G. Andersson. Sheten har blivit deras [industriarbetarnas] lösenord, deras religion och vidskepelse T. Segerstedt. **Syn.** samhälls-, (med)borgerlig, social, (ibl. mer l. mindre nära) samfunds- l. stats-. — **Samhälilig**, -t, -are; -het. Skr. o. mindre vanl. än 'enhällig', 'samfälld', 'samfällig'. När ~ de särskilda ätterna slöto sig samman i s-heter Joh. Wretman.

Samisen, -en, -er; -luta m. fl. Japansk tresträngad luta. Spela på s., japanens nationalinstrument. Musikanterna, vilka traktera s-lutan, flöjter och tre slags trummor Öv. fr. K. Nohara. Sångare och s-spelare ~ ibl.

Samk|a, -ade, -as; s-a på sig (lägga på egna skuldror; åsamka sig). Jfr sam-. Ofta äld. l. litterärt; ibl. skämts. Mkt mindre vanl. än 'samla'. [Allt som] s-ade mig korn och bröd och välmakt ~ A. Mörne. Och med din hjälp de s-at makt och gull K. G. Ossianilsson. Pennings-andet, som blev hans sista lidelse ~. Den blodskuld, som s-ats vid undertryckandet av ~ M. P:n Nilsson. Sådson den där hade s-at vanära över hela samhället ~ Arthur Norden. Den Gud, vars vrede de s-ade över sig V. Rydberg. De flesta av dessa småbönder, som torgdagen s-at på Albyhotell ~ K. G. Ossianilsson. **Syn.** samla; ibl. åsamka (sig).

— **Samla**, -ade, -as. Fasta ssgr ha sammel-(ofta växlande med samlings-). **A)** Samla.

I. Mer egentl. **1)** Abs. Den som s-ar efter hand får mycket Bibeln. S-a på hög. Vem skall då få vad du har s-at i förråd? Bibeln. Jag s-ar åt min pojke, för mina efterkommande, inte för egen räkning. S-a i ladorna även bildl. S-a till ett stipendium. **2)** Trans. **a)** Om 'samlare'. S-a böcker, fickur, fjärlar, frimärken, insekter, kons(saker), kuriösa, porslin, porträtt, sigill, antikt silver, skalbaggar, snäckor, tenn, växter. Han s-ar allting, t. o. m. öletiketter och tändsticksdosor. **b)** Japanner, som s-a och torka (havs)alger till föda. S-a ax (på åkern). Bin, som s-a honung. Ekorrar, som s-a förråd för vintern, sitt vinterförråd (av nötter). Där svalorna flyga omkring och s-a material till sina bobyggen. S-a regnatten i sår vid stuprännorna. S-a omkring sig hela skräpkammare av gamla luntor etc. **c)** S-a allmosor, pengar, (sig en) förmögenhet. Sen eder icke skatter på jorden ~ Bibeln. Som lyckats s-a ett ganska stort bibliotek. **d)** S-a annonser för en tidning. S-a bevis (för ~, mot ~). S-a bidrag (till ~). S-a exempel (på ~). S-a material till en avhandling om ~. S-a meriter. S-a nyheter. S-a röster. S-a underskrifter. — S-a sina spridda smårre avhandlingar och ge ut dem i bokform. **e)** S-a folket, sitt folk, de spridda truppena. S-a spillrorna av ~. S-a massor av folk på en hotad punkt. S-a i en brännpunkt om ljusstrålar o. ofta bildl. **II.** Friare o. bildl. **1)** 'Konkretare'. **a)** Viftade ~ med sin röda näsduk ~ för att återigen skickligt s-a den till en boll i sin hand Ackté-Jalander. Hon s-ade kjolarna i ett grepp och plaskade ut Harry Blomberg. S-ade kjolarna och rusade huvudstupa från brunnen ~ Karin Juel. **b)** S-a glödande kol på någons huvud. **c)** S-a en häst, ha den s-ad, ha tyglarna s-ade så man har hästen i sin hand. **d)** Abstr. **2)** S-a en fond av goda gärningar ~. S-a styrka till den slutliga kraftmätningen. S-a kraft, mod att ~. S-a (sina) krafter. Jag s-ade all min själsstyrka, men ~ Raf. Hertzberg, öv. All den smärta och vedervilja hon s-at inom sig ~ Anna Lenah Elgström. **b)** Lyckas s-a sina tankar. S-a all sin uppmärksamhet på ~. **3)** 'Sak'-subj. **a)** Den onyttiga gipshästen, som bara står där och s-ar damm Stina Aronson. **b)** Att mötet s-at fullt hus. Vänstersocialisternas särlista s-ade 248 valmän ~ Tidn. Upsala 1919. Att denna medlingstinje säkert kunde s-a mötets flertal ~ H. Hallén.

B) Part., samla sig o. samlas. **I.** Part. **1)** Pres. Några ex. **a)** S-ande allt mitt mod vågade jag göra ett förslag ~. **b)** Finna en s-ande formel, idé, uppgift som kan s-a skarorna. Och även för andra ~ blev han gärna en s-ande medelpunkt Yngve Rudberg. **2)** Perf. Ofta adjektiviskt. Ex.: **a)** Den talrikt s-ade menigheten ~ V. Rydberg. Det

nu s-ade frikyrkliga predikantmötet. Medan riksdagen ännu är s-ad. Studiecirkelfolket s-at till samkväm. Komma i s-ad trupp. Sätta sig till s-at motvärn ~ Har. Hjärne. **b)** Ha en s-ad slant, styver. Med en s-ad förmögenhet (på en 20,000 kronor). **c)** Innan deras dikter utgavs s-ade. Bellmans s-ade arbeten. S-ade verk av Atterbom och övriga nyromantiker. **d)** Mänsklighetens s-ade erfarenhet. — Ty s-at på några blad skulle det [det ledsamma] bli så mycket, då det däremot delat under 44 år blir mycket drägligare Prosten G. Wennerberg. **e)** Aker i stora, s-ade fält, motorbrukade Annons 1923. — Men det är klart, att föga kan uträttas, innan man får en s-ad överblick Henning Söderhjelm, öv. För att ge en s-ad bild av en avliden konstnärs hela produktion F. U. Wrangel. — Strålkastarijus säges vara s-at, då ljuskonens spridning är den minsta möjliga; i annat fall säges ljuset vara spritt. S-ad trav (högst 175 m. i minuten) Ridskolan i Strömsholm. Mellanhopp är ett s. k. längdhopp med s-ad sats, om man bortser från anslaget på hästen Silverstrand-Ugglå. Själva »stampet» skall vara s-at, d. v. s. båda fötterna skola samtidigt sättas i golvet ib. Och har icke kroppen fullt s-ad under luffärden vid skidhopp. **f)** Ha tankarna s-ade. — Förunderligt s-ad och lugn, när det gällde. Nu var han åter s-ad och gick klart och lugnt mot målet. **II.** Samla sig. **1)** Växlande med enbart 's-a'. Jag s-ade mig jänväl silver och guld Bibeln. S-a sig ovanskliga skatter i himmelen. **2)** Refl. Ibl. växlande med 's-as'. Hör, att sångarna s-ar sig nere på gatan S. Lagerlöf. S-a sig i flock(ar). S-a sig under fanorna, under frihetens baner. — Olyckorna s-ade sig över hans huvud. — Intresset s-ar sig i stället kring ~ H. Nohrström. Vitus försökte s-a sig kring psalmens ord, men varje ögonblick tappade han träden, emedan världsliga tankar dök upp Elsa Thulin, öv. Jag försökte s-a mig till en förklaring, och ~ ib. Innan hon kunde s-a sig nog att fortsätta Dagmar Berg. S-a sig till en kraftansträngning, till en stor uppgift. **III.** Samlas. **1)** S-as till överläggning, för att gemensamt uppvakta chefen. Man s-ades nu mangraut och tdgade in i procession. Hitut s-as allt skräp oppe ifrån land Strindberg. Kvinnorna s-ades omkring honom i en tät ring V. v. Heidenstam. Riksdagen s-as varje år mot mitten av januari. Hit, o Jesu, s-onis vi ~ Ps. 328. S-ens då på Kerameikos! V. Rydberg. Dit sjöfågel vid våren s-as i otaliga flockar. **2)** Där dteln är, dit s-as ock örnarne. — S-as till sina fäder dö. **3)** S-as i en brännpunkt. Och sju ställverk bortfalla, d. v. s. s-as i ett enda Sv. Dagbl. 1932. **4)** S-as kring en uppgift, en idé, under de röda baneren. Ej

heller har någon ny paroll, varom man allmänt s-as, trätt i stället H. Geijer.

Syn. A) föra l. bringa l. skaffa l. skaffa (till)samman(s), sammanföra l. -söka l. -leta l. -plocka osv., lägga på hög l. ihop u l. i travar l. i (en) hög osv., hopbringa u l. -föra u l. -samla u l. -skaffa u l. -leta u l. -plocka u, insamla u, sammanskjuta, ansamla, (an)hopa, uppsamla u, samka, ibl. (hop)stapla (u); ibl.: sammandraga l. -kalla u, uppåda u, församla; (ibl.): hopknippa u, hopbunta u; koncentrera, uppbjuda l. uppbringa (alla sina själs- l. kropps krafter); ibl. reda (sina tankar); (för)ena, 'sammanföra'; **B) I. 1)** ibl. enande; **2)** församlad; ibl. gemensam; hopspard; sammanförd, (ibl. nära) komplett l. fullständig (upplaga); sammanhållen, lätt att överblicka, o(av)bruten; helhets-; koncentrerad; ibl. uttömmande; inhållen; klar o. behärskad, lugn, besinningsfull, sansad; **II.** o. **III.** skocka sig o. skockas, flocka sig o. flockas, (till)strömma (u); församlas, sammanträda; sammanrota sig; ibl. mötas l. infinna sig (till sammanträde).

— **Samla** (i)hop u, in u m. fl. se hop-samla u osv. **S. på sig** en massa bråte, alltför mycket arbete osv. **S. åt sig** allt man kommer över; kjolarna, släpet.

— **Sammelband.** Ett s., innehållande uppsatser i ekonomi. **Syn.** samlingsband. -**namn.** Eleni ~ ett s. på flera olika slag av hartsartade produkter ~ Nord. Fam.² Ett bekvämt s., innefattande en del närliggande Hieraciumarter. -**plats.** En s. för svenskar i försakingringen. -**suri**um (akut l. grav); -et, -er. Mer fristående än de övriga ssgna. Ett s-um ar tält, kaminer, snöskor, saxar, skinnfällor och ~ Öv. fr. H. Ingstad. Ett s-um av ljud, ungefär som när en tungodmålstalar har ordet i Filadelfiaförsamlingen S. Aurén. Ett mål, en hamn i detta s-um, som kallas livet Rik. Lindström. S-et av halvsmltta idéer, sentimental erotik och gråt-mild moral. **Syn.** mischmasch, virrvarr, röra, oredig blandning, osammanhängande ramsor l. tal. -**upplaga.** -**verk.** S-et Våra Försök. **Syn.** samlingsverk.

— **Samlande**, -t. S-t av uppgifter för ~. — Och när jag måste sluta mitt växtsamlande, vidtog omedelbart mitt frimärkssamlande Alb. Hallberg. — **Samlar**e, -(e)n, -e. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. Person (även om kvinna samt, mer tillfälligt, om djur). **a)** S-en är en ofta förekommande samhällstyp, som dock ~ Alb. Hallberg. Stobæus ~ den förste arkeologiske s-en i Lund ~ C. M. Fürst. Den store s-en Jörgen Seefelds väldiga bibliotek ~ O. Walde. En av mina bästa s-e, Liu, ~ kom i december tillbaka, medförande en samling av ej mindre än sexhundra stenverktyg J. G. Andersson. S-e av gamla mynt. S-e och donator. Särskilt är hon s-e av kuriosasamt tennsaker, glas och porslin. — Bok,

handskrifts-, autograf-, frimärks-, sigill-, konst-, kurios-a-, tavel-, porträtt-, insekt-, växt-; specials-e. — Hit ansluter sig t. e. *S-en*, litteraturhistorisk tidskrift, utg. av ~. **b)** Skicka ut *s-e* av underskrifter. Annons-, prenumrants-e. *Gulds-e* betala villigt ~ överpris för guldmynthen ~ Sv. Dagbl. 1935. **c)** Dessa [myror] voro än flitigare *s-e* av Melampyrum-frön R. Sernander. **2)** Sak. **a)** Cigarrsnoppare m[ed] *s-e* ~ och försedd med 2 olika snopphål, ett större och ett mindre Nord. Kompaniet. Tobakspipor med oljes-e. Ström-s-e elektrotekn. **II.** Ssgr. Ex.: Som ~ detta *s-arbete* tog allt större omfång, blev det nödvändigt att ~ J. G. Andersson. Gripas av ett oemotståndligt *s-begär*. [Allt för närstående nattfjärilar] hanna obehövt i konservatorns *s-burk* ~ Prins Wilhelm. Och den utomordentliga *s-fliten* H. Hesselman. Det konsortium av konst-kännare, som finansierat Karlbecks *s-färder*. Hans arbete inom folkskolebevarelse och hans *s-förmåga*. *S-glädje*. *S-instinkten* och forskarkärleken E. Kihlman. Men Tessins *s-iver* stegrades till verklig passion först efter denna tid Agne Beijer. Brinkmans *energiska*, ja hänsynslösa *s-lidelse* Ruben Berg. Anteckningar från sitt *s-liv* Alb. Hallberg. Alla lida vi mer eller mindre av *s-mani*. En annan varaktig frukt av sin *s-möda* efterlämnade M[arklin] i ~ Nord. Fam.² *S-nit* och lärdom B. Swartling. Böcker berörande hans speciella *s-områden* O. Walde. På mina forsknings- och samlarresor S. Siwertz. *S-verksamhet*. Att en av *s-vurmen* gripen ~ vettvillig för ett enda ägg av Plautus impennis betalt 40,000 kr. Naturens liv. Under mina första *s-dr*, då jag ~ J. G. Andersson. **Syn.** (ibl.): upptagare, upphämtare, behållare. — **Samlerska**, -an, -or. Mindre vanl. än föreg. Ivrig *s-a* av gammalt porslin Alb. Engeström.

— **Samling**, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. Ex.: **a)** Mer egentl. Blåsa, kalla till *s*. *S*. under fanan, kring fanorna. Ställa till folksamling även konkr. — (In)samling av föremål för ett allmogemuseum. Inställa all *s*. av underskrifter ~. **b)** Friare o. bildl. Nationell *s*. Allsvensk *s*. även namn på tidning. *S*. kring en uppgift. »Jag hoppas de [Bönhusen] skola bli till *s*. och icke till skingring.» sade prosten med en suck Amanda Kerfstedt. — Ingmar var alldeles från sans och *s*. S. Lagerlöf. Behovet av stillhet och *s*. Öv. fr. Alb. Schweizer. Den som vill unna sig en lugn tid för vila, rofull *s*. eller studier är välkommen till vårt gästhem Manfr. Björkquist. För att läsa bibeln med någon behållning fordras inre *s*. G. L. Dahlin. 'Stilla dagar' med inre *s*. **2)** Konkr. **a)** Bana sig väg genom folks-en. Jo, de va just en skön *s*. (trashankar du fått ihop)! En *s*. personer av skilda åsikter. Han passar inte i *s-en*. En utvald, en brokig *s*. även

till d. Att i den stora *s-en* fanns av alla sorterna J. A. Göth. **b)** Varsamling. **c)** Författnings-, lag-, urkund-; diktsamling. Dikter, tredje *s-en*, ny *s*. **d)** Hans *s-ar* [av frimärken från ~] torde nu knappast överträffas av någon. Museets stora och dyrbara *s-ar* av allmogeföremål. Hade själv skapat sina *s-ar*. *S-en* gick efter hans död i sin helhet till Kungl. biblioteket. Varvid *s-en*, hans konsts-*ar* tyvärr skingrades. En välvärdad *s*. av ~, naturaliesamling. Öka *s-en*, sina *s-ar*. För att fullständiga *s-en*. Göra sig av med sina *s-ar*. *S-arna* förvaras f. n. i trähus, men ~. Hålla *s-arna* öppna, tillgängliga för allmänheten. *S-arna* äro tillgängliga, visas varje dag mellan kl. 11—1. Gå upp i *s-arna* x t. e. läsesalen (på ett bibliotek). Lägga till *s-en*. Zoologiska *s-ar*. — Autograf-, bok-, växt-, frimärks-, mynt-, konst-, material-, skddes-*ar* osv. — Hade gjort stora, flitiga *s-ar* till en avhandling om ~.

II. Ssgr ha samlings- (som ibl. kan växla med sammel-, till samla). Ex.: Ett *s-bånd*, innehållande en del mycket sällsynta 1700-talstryck. Den sjätte november instiftades som svensk *s-dag* [i Finland], och ~ B. Estlander. För att för tillfället härbärgera de fångna skalbaggarna ~ begagnar man sig av [vidhalsade] *s-sflaskor* D. S. Hector. *S-sfrihet* oftare 'församlingsfrihet'. På *s-sfärd*. Från 1843 finnes en tredje *s-sföljd* [av denna urkundsamling] (serie) Nord. Fam.² *Frimärken* såsom *s-sföremål* hade den stora fördelen, att de ~ togo så liten plats Alb. Hallberg. Missionsvärnernas *s-shus* Prärieblomman 1903. Då det ännu intet *s-shus* fanns i Kronoby, intet föreningsliv ~ Signe Strömborg. [Binas] *s-shår* för frömjöl [på bakbenens skenben] Nord. Fam.² *S-skartong*. *S-slins* se lins B11. *Kyrkor* och större *s-slokaler* uppvärmas bäst med ~ ibl. = föreningslokal. Som blivit en *s-slokal* för divärse tvåaktiga element *s-splats*. *S-slust*. *S-sministär* där två l. flera l. alla partier äro representerade, ibl. koalitionsministar. *S-snamn* som omfattar en hel del sär- l. underarter l. kategorier. En livligt anlitad *s-sort* för blockadbrytare ~ C. Forsstrand. Ägnade att utgöra en *s-sparoll* för de skaror, som ~. Liberala *s-partiet* se liberal² I 2. Har ni kommit överens om *s-splats*? Salongen, som var (en) *s-splats* för den tidens litterära storheter. *S-spolitik*. Införande en gång dagligen av stora *s-spöster* sådana som: summa inbetalningar från kunder, summa utbetalningar till leverantörer (handels.) Hemberg-Sillén. Chugenji är en av de lirligaste *s-spunkterna* för pilgrimer som ~ K. Zilliacus. Det arbete ~ som har sin *s-spunkt* i Kyrkliga Frivilligkåren Olle Nystedt. En *s-spärm* för kristidskortet 1917. Han skriver där var eller varannan vecka en *s-srecension* av

huvudsakligen skönlitterära prosaböcker ~. *S-srop*. Bästa kamin för uppvärmning av bostäder, mindre skolor och s-srum. Och dessutom ett mindre s-srum för direktionen. Den lutherska s-srörelsen ~ kunde räkna på större anslutning i Finland än de ekumeniska strävandena över huvud ~ G. O. Rosenqvist. Zeiss' spegelljus för skyltfönster, affärstokaler, kontor, verkstuder, s-salar, ytterbelysning. Då ljud från baron Kurts horn s-signal, vilken ~ Maur. Norlin. Ett s-sställe för allehanda slödder. *S-sverket* »Sveriges kyrkor». Starkt stämplade [fri]märken äro i regel icke s-svärda Åke Lundeberg. Då dessa endast häftade med originalomslag anses ha s-svärde Alb. Hallberg.

Syn. I. 1) (in- l. hop- l. upp)samlande; ibl. skockande l. skockning l. hopning o. d.; stilla eftersinnande, stillhet o. lugn (till eftertanke), ibl. kontemplation l. koncentration; **2)** (folk)hop, svärm, klunga, massa, hög, trave, stapel, packe, (samlad) mängd, hopbragta (musei)saker l. föremål, (ibl. nära) museum; ibl. sammankomst l. möte; ibl. serie l. följd.

— **Samman** o. **Samna** se d. o.

Samnja, mask. ibl. **Sammje**. Jfr densamme. Utom i förbindelse med den, det nästan endast attributivt. **I.** Ex. med s-e. *S-e man förklarade också ~. Alltid den s-e oftast hopskrivet.* **II.** Ex. med s-a. **1)** *Tre skrifter inbundna i (ett och) s-a band ett band. Böcker bundna i s-a (slags, sorts) band. Har vi s-a väg? Är det verkligen s-a nyckel? Har du s-a hatt i år också? Vi talar tydligen inte om s-a sak utan om två skilda saker. De ä (precis, alldeles) s-a slag, som ni köpte sist. Hålla fast tillhoppa i s-a sinnelag och s-a tänkesätt Bibeln. Alltid s-a lugna min. Ständigt s-a klagomål! På s-a sätt. Av s-a skäl. Gick du s-a väg bort som hem? Vända om s-a väg man kom. Och fick sd s-a öde som fadern. S-a dags morgon. Vid s-a tid (som vanligt). I s-a ögonblick exploderade bomben. Även de andra tre reste sig i s-a nu, och ~ Vald. Lindholm. Suck och läje i s-a nu Aline Pipping, öv. (Just) s-a dag (som) hon sjuknade. S-a är min kusin dog. Barn, du är så förändrad, att det inte är som s-a människa, som kom hit A. Hillman, öv. På s-a gång hård och mild. **2)** Märk bl. a. **a)** Och alla kväda de s-a visa säja de precis dets-a. Vi är alla i s-a båt, inte sant? ä lika (illa) ställda, ha ett gemensamt öde. Allihoppa ä di äv s-a ull ingen ä bättre än den andra, di ä samma sort allihop. **b)** Lagt., bibl. osv. Av särskilt uppdrag förhindrad att tillsvidare s-a tjänst uppehålla ~. — Genom s-a din Son, Jesum Kristus, vår Herra, Amen. **c)** Dessa s-a stycken hör man alltid i radion. **d)** (Gott nytt år! —) S-a igen! (Tack!) (tack,) sammaledes! **e)** Jfr f. Från en och s-a mun utgå*

välsignelse och förbannelse Bibeln. Ett och (det)s-a, ständigt ett och (det)s-a! **f)** Smtl., ngt vard. S-a en, som stoltteligen går omkring i nya kängor, ~ R. Nordenstreng. Ä de s-a en (som kommer d tigger) i da me? Vi känner många människor till utseendet, ty s-a ena kommer dag efter dag Ture Nerman, öv. Det var s-a ena han omvände överallt Dag. Nyheter 1910. **g)** Ofta mer l. mindre vard. Någonstädes i landet, sak s-a varest H. Samzelius. De ä sak s-a! kommer på ett ut, är (alldeles, komplett) likgiltigt, de gör de(t)samma, de ä hugget som stucket. Sak s-a upprepades, då ~ Ax. J. Schillberg. — Ja, strunt s-a . . . E. Norlander. Men han kan inte säga vad det är — strunt s-a för resten J. Forsslund. — S-a gäller raphönsen, som bli lowliga den 16 sept. Aftonbladet 1916. Ja, s-a är det Raf. Hertzberg, öv. S-a kan det vara Har. Lindberg, öv. Eller också sälja allt och ge sig av, s-a vart Berit Lampe. **h)** Jfr 'me(d)samma' (IV. 475) o. 'med detsamma' (Densamme A II). Vard. Skrudade sig med s-a 'Sigurd'. Men han plirade med ögonen och slickade sig med s-a om sin spetsiga nos Wendela Hebbe. Ja kommer me(d) s-a! genast, på ögonblicket. **Syn.** densamme, detsamma, lika, ingen annan (än), en och (den)samma, samma en.

— **Sammaledes** (grav); adv. Ofta skr. Att han i deras ställe skulle handla s. Kom hustru, göra vi s. Strindberg. Speglar, bord och stolar s. [överklädda med vita duktyger] Sara E. Wacklin. Nya fotografiapparater inköptes och approvades, s. gevär och ammunition Ax. Klinekowström. — (Gott nytt år! —) (Tack.) s! **Syn.** sammalunda, på samma sätt, likaledes, likadant; (det)samma igen. **-lunda** (grav); adv. Skr. S. förfäres ock i fråga om regeringsrättens ledamöter. Gd du och gör s.! Bibeln. S. ha i vårt språk de egna tillgångarna sidvördats och ~ R. Nordenstreng. Däremot borde dessa församlingar lämna alla utanförstående i fred, och s. andra församlingar ib., öv. **Syn.** se föreg. **-städes** (grav); adv. Skr., mindre vanl. Och s. år 1887 H. W. Arnell. Säger Gripenberg s. R. Nordenstreng. Av s. anført skäl Erl. Hjärne. Skildringen gäller högsta klassen av Västerås trivialskola ~ samt gymnasiet s. O. Östergren. **Syn.** på samma ställe l. håll, darsammastädes.

Samman (grav l. akut); adv. **1)** Som enkelt gärna skönl. o. ej säll. högt.; i allm. vanligare i södra Sverige. Ex.: De fortforo att tala s. på detta sätt S. Lagerlöf. Avla barn s. De förtjäna att nämnas s. O. Levertin. S. med sin sjuka mor bodde fru N. sedermera i Stockholm ib. De gamla vallåtarna ~, som diktaren hört och som han inlagt i berättelsen s. med ndgra nydiktade rader Fr. Böök. S. med en klok och god

kamrat fördrager man både hunger och köld lättare Ellen Wester, öv. *En resa jag vid denna tid gjorde till Sverige s. med den svenske konsulen Ax. Munthe. — Skulle säkert borgen kunnat skjutas sönder och s. Per Nyström. Och nu tänkte vi suppa honom sönder och s. E. Hornborg.* 2) Ssgr. a) Särsk. fasta ssgr växla stundom med ssgr med sam- (t. e. sam- l. sammanlevnad; samarbetad o. sammanarbetad). b) Vanligast är ordet i lösbara ssgr, varvid märkes att de fria formerna vanl. äro mer högt. än de fasta; fria former ersättas nämligen i ledigare l. vard. språk gärna av former med ihop, hop l. tillsamman(s). En hel del av de talrika lösbara ssgrna kunna här behandlas tämligen snävt eller t. o. m. utelämnas. **Syn.** tillsamman(s), (i)hop, till l. med varandra.

— **Sammanankr|a** n; -ing. Byggn. Olika murdelar a-as och samman ~ Nord. Fam.² **-arbet|a** n; -ning. S-a de spridda delarna till ett helt. Dessa två artiklar måste s-as (till en). Man började uppfatta de homeriska dikterna som en s-ning av skilda äldre sånger B. Risberg. **-av|a**. Under äkten-skapstäfte i oäkta säng s-ade med ~ Alb. Engström.

-bak|a n; -ning. Även t. e. Om malet kaffe s-ar sig i det papper, i vilket det är insvept (klumpar ihop sig) J. Landin. **-bind|a** n; [-are; -erska]; -ning (sbana m. fl.). Ex.: S-a två ändar med en säker knut. Väneren s-es med Vättern genom Göta kanal. S-a statens järnvägar med en del enskilda nät. Två delar sammanbundna i ett samtida svart tygband. Nära sammanbundna begrepp. — S-ning-sbanan i Stockholm (mellan Centralen och Sthlms södra). En liten sammansvärjning i s-ning-sbanan [mellan kamrarna i riksdan] s-ning-sgången, galleriet. En s-ning-slänk mellan skilda partier. S-ning-spar järnv. o. d. S-ning-stecken ibl. = bindestreck; ibl. = 'båge' l. d. **-bit|a** n; -ning. Mest i part. perf. o. bildl. Våra tändar äro bistert s-na E. Diktonius. Med s-na tändar mumlade han en ursäkt. — Med s-et hän C. Santesson. Så sa hon med s-en beslutsamhet: Vi reser ändå G. Gustaf-Janson. Där jag även fann Walter, mörk, tyst och s-en S. Stolpe. [De korsiska bergen] med sin s-na, kaotiska energi O. Enckell. **Syn.** hopbita n, hopknipa n, sammanpressa. **-bjuda** n. **-bland|a** n; -ning. Egentl. o. bildl. B-a samman innehållet i två flaskor. — Nu s-ar du rättskänsla och rättssökeri. Utan s-ning eller förvandling. **Syn.** (ibl.) hoppröa n, (för)blanda, förväxla. **-bo** n. Andra unga par, som bedrägligt utge sig för att vara gifta för att kunna s. Amelie Posse-Brázdová. Från den dagen upphörde han att s. med familjen ib. Min vän Schenfeldt, med vilken jag s-dde L. W. Stiernstedt. Med vilken han sedan periodvis varit s-ende.

— S-ndets favor ibl. 'trångboddhetens' l. 'inneboendets'. **-bring|a** n. Kan du till dess s-a beloppet? upp- l. hopbringa. En sigillsamling, sammanbragt av honom själv ~. Schering Rosenhanes med mycken nöda och omsikt sammanbragta bibliotek O. Walde. Och i ~ Odenhüll ~ har man bragt samman ett helt Rungholtmuseum Ax. Wallén, öv. — Märk Sammanbragta barn barn som bli syskon först gm att den enas far gift sig med den andras mor. **-brott**. Fram till s-et 1918 S. Aurén. Så kom det stora s-et i väster T. Segerstedt. Att s-et [av sorjett-väldet] är nära ~ Tidn. Upsala, 1921. Mer än ett nederlag ~ nästan ett s. Härigenom har uppkommit ordet »breakdown» eller på svenska nervöst s. W. Sörensen. Fick ett nervöst s. **Syn.** hopstörtande, ibl. allmän l. slutkatastrof, 'upplösning', nedbrutenhet. **-bryta** n. Mindre vanl. Jfr föreg. **-buda** n. **-bunt|a** n; -ning. **-bygg|a** n; -ning. Böningshusen och uthusen ~ s-as i en rad och under ett tak Gust. Bolinder. En s-d långa, innefattande ~. **-bö|ja** n; -ning.

-dra se-draga. **-drabb|a** n; -ning. 'Egentl.' o. bildl. 1) Innan härarna under brak och dån s-ade (med varandra). — Nd, (du skall väl höra andarna s-a i kväll ~ Ejnar Smith. Första gången de d-ade samman var i en fråga om ~. Krocketklubb och klot d-ade ljudligen samman A. T. Gellerstedt. 2) De kommo från den första s-ningen med fienden, slokande och ganska illa dtgångna. — Just nyss ha far och dotter haft en het s-ning och ~. **Syn.** 2) sammanstötning, strid, drabbning. **-dra** n o. **-dra|ga** n; -g (-et, =; -svis, adv.); [-glig (-t, -are; -het)]; -gning (skraft m. fl.). I. S(-ga). Egentl. o. bildl. 1) a) S-gande muskler. Drog ~ samman ögonbrynen och ~ Hj. Bergman. Med s-gna ögonbryn. Med s-gna, kissande ögon Anna-Lena Jönsson. Pupillerna äro [vil akut morfinförgiftning] starkt s-gna Nord. Fam.² Nattdimmorna sammandrogo sin slöja över fästet ~ E. Hornborg. De röda bordeauxvinerna ~ ha ~ en karaktäristisk s-gande smak K. E. Bergström. S-gande medel 'adstringerande'. b) Molnen ha d-git sig samman ~ kanske oftast till 2. c) Men månget hjärta d-ges samman av medlidande Vera Kjellberg, öv. 2) a) S. (massor av) material till ~. b) S. en massa folk till skördearbetet. Förhåla tiden, tills August hunne s-ga sina saxiska trupper Har. Hjörne. Årets flygspanarskola s-ges inom kort på Malmstätt Sv. Dagbl. mars 1918. 3) Det där referatet får du s. till hälften. Kan du s. klämman ännu något? (Starkt) s-gen upplaga. II. S-g. Till I 3. 1) Ett (drs)-s-g av räkenskaperna. Räkenskapss-g. 2) Lämna, göra ett (kort, översiktligt) s-g av innehållet i en bok, av vad som tilldragit sig under ~. Svenska historien i (kort) s-g. Men dikten gör dock — i Bendixsons förtärliga s-g —

verkligt intryck Nat. Beckman. *Behöver vi läsa mer än s-gt?* **3)** Richard Dybeck säger, att Mälarens stränder, där och holmar äro hela nordiska naturen i s-g Iwar Nilsson. — S-svis kunde man säga, att ~. **III.** S-glig. Fackl. o. d. [Vårtgården är] knotttrig, fint veckad och s-glig till följd av däri liggande muskelväv Nord. Fam.² **IV.** S-gning. T. e. Genom musklernas s-gning. S-gning och utvidgning — Larmrykten om franska trupps-gningar vid gränsen 1931. **Syn. I** hopdra(ga) n, kontrahera; samla; sammanfatta, göra ett s-g l. en resumé (l. resymé) l. sammanfattning l. (kort) översikt, resumera l. (i korthet) anförä huvudpunkterna. **-driva** n; -ning. T. e. om boskap l. villebråd.

-fall; -a n. **1)** Subst. **a)** Vid romerska rikets s. sammanstörtande. **b)** Dessa förändringar, som resulterat i ett formellt s. av de båda orden ~. **2)** Verb. **a)** Några usliga, nästan s-na stugor M. Koch. — S-na kinder infallna. **b)** Där floderna f-a samman. **c)** Detta är sammanfölla den kristna och den judiska påsken. Och hans upprättar sammanfölla med den sociala brytningsperioden, som ~ Alfr. Jensen. *Få författare, hos vilka liv och dikt så helt f-a samman* M. Lamm. *Meningarna gå lika mycket isär rörande medlen, som de s-a beträffande målet* T. Segerstedt. *En stråvan, som helt sammanföll med hans egen* ~. **Syn. 1)** hopl. sammanstörtande, fall, undergång, sönderfall; **2)** b) löpa ihop; **c)** aldeles gå ihop (med), (helt) överensstämma (med), på pricken likna, vara identisk. **-fatta** [n]; [-are]; -ning (-en, -ar; -svis, adv.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** *I få ord, i korthet s-a* (vad som sagts). *Som ej lätt kan i få ord s-as. I det följande skall jag försöka s-a en del särdrag, vilka ~.* *Sina intryck [av diskussionen] s-ade föredraganden i slutet av sitt anförande så: ~.* *Finna ett ord, som s-ar allt (detta).* *En utpräglad sluteffekt, som s-ar och sätter punkt ~ N. Svanberg.* **2)** *Dessa företeelser har han nu sökt s-a under en gemensam beteckning. Det tidigaste — redan 1897 — upptäckta vitaminet hör till den grupp, som numera s-as under beteckningen B.* *En s-ande benämning kollektivt b., 's-ningsnamn'.* **II.** S-ning. Mest till I l. [Vill försöka] göra en s-ning av allt vad mina många år som sångerska lärt mig Öv. fr. Nellie Melba. *I kort s-ning ter sig hans teori på följande sätt: ~.* *Om religionen betecknar den högsta s-ningen av alla livsräden, ~ O. Rabenius.* *En av de bästa existerande s-ningar av Japans historia, nämligen Harald Hjärke, Japan, historisk översikt, Sthlm 1923 R. Essén.* *Människans historia läste vi blott i kort s-ning.* — S-ningsvis göres till sist gällande, att ~ Sv. Dagbl. 1923. *Vid en överblick av de resultat, som vunnits ~, torde s-ningsvis kunna fastställas följande Stig*

Jägerskiöld. **Syn. I. 1)** i korthet l. i få ord framställa l. referera l. rekapitulera, resumera; **2)** omfatta, inbegripa; **II.** (ibl.): sammandrag, koncentrat, schematisk l. kort översikt, resumé, rekapitulation; (ibl. nära) handbok l. kompilation l. ock inbegrepp.

-filtra n; -ing. *En s-ad massa färglösa trädar — scamphyerna Naturens liv.* **-flicka** n; -ning. **-flyta** n; -ning. Egentl. o. bildl. **1)** Ställe, där två floder s-a. **2)** På kanterna, där färgerna flutit samman. *Allt f-er samman till en grå skymning, där inga konturer urskiljas. S-ande bilder.* **3)** *Nu började allt f-a samman för honom i enda röra; inte en redig tanke kunde han längre tänka.* **Syn.** hopflyta n; blandas med varann; röras ihop, bli suddig l. oklar. **-flytta** n; -ning. Mest intr. **-flät**a n; -ning. Egentl. o. bildl. **1)** *Nässlor, så s-ade genom, med snarrevan, att ~.* *Håret, som trasslat in sig i en nyponbuske, hade så f-ats samman därmed, att hon måste ha hjälp för att komma loss.* **2)** *Ärkebiskop Nathan Söderblom — detta namn har alldeles oförutsett blivit intimt s-at med mitt livs senare år och ~ Öv. fr. N. Glubokovski.* *Och dessa intressen voro på mångfaldigt sätt s-ade med varandra Har. Hjärke.* **-flöde.** **1)** *Nära Ohios och Mississippis s.* *En tredje flod, Ilz, tömmer från norr, just vid s-t, sitt vatten i Donau-Inn Ax. Gadolin. Vid s-t av ~.* **2)** *Ngn gång bildl. Gustaf Adolf ~ det förkroppsligade s-t av nationens förnämligaste anlag och berömligaste handlingar Böndagsplakat, 1932.*

-foga n; -bar (-t; -het); -ning (även konkr. = fog). Egentl. o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. **1)** *S-ade medelst en stark söm utefter hela långsidorna. S-as medelst ett grovt och kraftigt spant.* **2)** *F-a de skilda delarna samman, så att de verka som ett organiskt helt.* *Vad nu Gud har s-at, det må människan icke åtskilja Bibeln. Att en vanlig läsare ej kan behålla detaljerna i minnet och s-a dem till en helbild. Ihdlighet och skryt brista, det fast s-ade äger bestånd E. Brogren. Olika sätt att s-a två satser.* **II.** Ssg o. avledning. **1)** *Vattentäta, s-bara lädor av plåt eller trä Nord. Fam.² 2)* S-ning. *Bara s-ningen håller! Gå upp i s-ningen. Satss-ning(ar).* **Syn.** sammanbinda n, hopfoga n. **-fräs**a n; -ning. *Kok. Smör och mjöl s-es samt spädes med fiskspad och mjölk Sigrid Nordenfalk.* **-fästa** n; -ning. **-föra** n; -ing. *Man får icke s-a folk i tränga samlingssalar under epidemitider. Kan du möjligen vid tillfälle s-a mig med dina kusiner?* [Bo] *ännu alltjämt till en del s-da efter yrken Öv. fr. K. Nohara. Gemensam fruktan och gemensamt hat f-de dem samman.* *S-a två konton. Skola ordnas i datumföljd och s-as i buntar. Vad man vid de ryska universiteteten s-t under namnet »samhälleliga vetenskaper» ~. S-a under en gemensam*

rubrik. På en vacker plats ~ voro flera gamla wräldriga hus s-da Elsb. Funch. [Dessa] s-de han år 1895 och utgav i bokform under den gemensamma titeln »Kallprat» Ernst Skarstedt. -fös|a n; -ning. Även bildl. S-a sina skaror till valurnorna.

-gadd|a (sig) n, -ade, -as; -ning (-en, -ar). Då g-ade de sig samman och överenskommo att döda Manawyddan och hans följeslagare 'Mabinogion'. När det sedan hade blivit dag, s-ade sig judarna [för att dräpa Paulus] ~ Bibel. [Ordet parti betecknar för dem] en s-ning till den fördomsfria prövningens undertryckande T. Segerstedt. Attentat, försåt, s-ningar avlöste varandra under detta decennium. **Syn.** sammansvärja l. -rota sig, konspirera, smida komplotter, bilda en liga l. ett hemligt förbund, bedriva stämplingar.

-gift|a n. Vilka hon nu lyckades s-a. G-a tillsammans älskogskrankt ungfolk Har. Molander. -gjut|a n; -ning. 1) S-na bokstäver. Så väl s-nu att ~. 2) S-a rikets skilda beståndsdelar ~ till en verklig helhetsstat Sv. Dagbl. 1917. Från tider så fjärran, att de höljäs i sagans dunkel, har detta rikes byggnad vilat på grunden av det fast och orubb- ligt s-na förtroendet mellan konung och folk Gustaf V. I Silverforsen är allt samarbetat och s-et Erik Hedén. **Syn.** ibl. sammansmälta n. -gro n. Gärna bildl. -gyttr|a [n]; -ing. På en kal höjd ha infödingarna g-at samman sina platta små lerhus T. Orre. S-ade byar. Skriya s-at. Som kolossala s-ingar av högt upptornade klippblock O. Enckell.

Syn. ibl. sammantränga n. -gå n. Skr., sent ord. 1) a) Fyra väldiga dalar, som s-ende bilda en jättedalkittel ~ Ax. Gadolin. Tills de [klippväggarna] slutligen tycktes s. till en ogenomtränglig mur J. Hemmer, öv. J. J. Wecksell var student samtidigt med Kivi; deras banor sammango först på Lapprikens vårdanstalt B. Estlander. b) Ett av dessa hörn, där stad och land s. Gunnar Kihlman, öv. c) När det visade sig, att Phipps och Frick voro villiga att s. med bröderna Moore, höjde Carnegie optionspriset ~ O. B. Nelson. 2) a) Färger, som gå väl samman. Sannolikt kopior efter original av Arenius, med vars kompositionssätt de väl s. K. K. Meinander. b) Sedan vi invaggat oss i den föreställningen, att rysk despoti kunde s. med ett västerländskt rättssamhälle som vårt B. Estlander. I politiska frågor intog hon en ställning, som inte helt sam- mangick med mannes Paul Nyberg. Vad som ej går samman med partidogmer och klasskampslära Sv. Dagbl. 1934. **Syn.** 1) gå ihöp; gå över i varann; mötas, korsas, sammanfalla; handla i samråd l. gemensamt; 2) gå väl ihöp (med), överensstämma (med), passa (till), 'förlikas' (med); ibl. vara densamma (som).

-hang, -et, =; -slös(het). I. Enkelt.

1) 'Bildl.' Huvudbetydelsen. a) Delarnas s. Brist på s. Yttre, inre s. Organiskt s. S-et (mellan de olika partierna av dikten) förefaller väl löst. Tala oredigt och hoppigt, utan (allt) s. Det brister ofta för honom i (tanke)s-et. Några rader, som skulle brutit s-et ~. Tänk på satss-et! Bringa s. i ngt. Han kan inte tala tre ord i s. Tala ord utan s. Nu har jag visst förlorat s-et, kan du ta om det sista en gång till! När (rätta) s-et saknas. b) Men vad har det för s. med detta? Jag fattar inte s-et. I ett ögonblick stod hela s-et klart för honom E. Grip. Har du reda på sakens s., verkliga (sak)s-et? Ställa saken i dess rätta s. Kan du ge mig en översikt av s-et? Se s-en och följa orsakskedjorna N. v. Hofsten. Jag säger dig, att de mest invecklade s. ordnade sig blåtssnabbt och självmant som klangfigurer för ett stråkråg S. Siwertz. Därigenom skulle åtskilliga s. mellan ostasiatisk och gammalamerikansk kultur ~ få sin otvungna förklaring Ax. Wallén, öv. »Fem visioner» till diktare av Dan Andersson ~ hörbarligen utan djupare s. med de angivna texterna Moses Pergament. Den svenska pacifism, som ~ vill lösrycka avrustningsfrågan från sitt internationella och folkpsykologiska s. H. Hallén. Saken har ju ett vidare s. ~ K.-G. Hildebrand. Något närmare s. mellan dessa noveller söker man förgäves. — Jag vill i s. härmed påpeka, att ~. c) Ej betrakta orden isolerade, utan i sin naturliga omgivning (kontexten, s-et). S-et kräver här en annan betydelse på ordet 'usel'. Ryckta ur sitt s. bli dessa ord meningslösa. 2) 'Egentl.' Sälls. o. blott skämts. Jag tror steken ä skuren me s. II. Ssg. En besatt och s-lös fars Joh. Nordling. Lasses glada ~ men s-slösa prat A. Hammarström. S-slösa ordramsor. En känsla av att hela livet var s-slöst Ernst Nordlind. — Tills allting upplöstes i förvirrande s-slöshet O. Enckell. **Syn.** förbindelse, förening, hop- l. sammanhörighet, sammanhållning; (tanke)reda, ordning; förlopp, (sak)förhållande; samband; kontext, 'omgivning'.

-hop|a n; -ning. S-ade rikedomar. -huk|a (sig) n. H-a sig samman till språng. [När bävern] sitter s-ad, med böjd rygg Nord. Fam.² -håll|a n; [-are]; -ig (-t; -het); -ning (s- anda m. fl.). I. Vanl. verbformer. 1) Sen kring midjan av ett dvvgrått skärp Öv. fr. Nora Waln. Det hela sammanhölls mot storm och isgång genom störar, som dros ned i bottnen Sven Ekman. Tätt s-en med(elt) ett spänne. — Även intr. Ännu höllo fogarna samman, men vid nästa påfrestning var ingenting säkert. Det var ett rent underverk, att det hela höll samman även bildl. 2) Och i förbindan på köld och orädersnätter ~ höllo älgfamiljerna samman med ängslig trofasthet Ad. Johansson. S-a

sina trupper, skarorna, partiet. I Frisinnade klubben, vars s-ande kraft han under många år var V. Spångberg. — Mat och dryck h-a kropp och själ samman. **3**) Större delen av samlingsen s-es som en särskild enhet under namnet Carl Martin Collins bibliotek ~ O. Walde. **4**) Den egentliga fabeln, som endast med möda s-er dramat ~ M. Lamm. Hela dramat är ~ stramt s-et och ~ Per Hallström. **5**) Hur du kan h-a samman allt detta i ditt huvud är mig obegripligt. **II.** Verbalsubst. m. m. **1**) Han var väckaren, återupprättaren, den store s-aren i den svenska konsten Jac. Ahrenberg. **2**) Sig. **a**) Mest fackl. En vanligen föga s-ig, porös och pipig ~ stenmassa E. Erdmann. Det övre, mera s-iga täcket ib. **b**) Varit man att giva fart åt arbetet och s-ighet åt det hela And. Allardt. Vi skola visa, om vi ha s-ighet och kamratanda Öv. fr. Minna Canth. — Sig-hetsandan, det kitt, som bildar stater och folk ~ Jac. Ahrenberg. **3**) S-ning. Ofta bildl. **a**) Tyvärr brast åtskilligt i s-ningen (inom partiet). Den obrottsliga s-ningen inom en korsikansk klan. Tills vi än en gång lär oss s-ning(ens konst). S-ningen utåt motsvarades ej av en inre endräkt. S-ningen artisterna emellan ~. **b**) Men för de konservativa hade han kunnat bliva en god s-ningspunkt, om han fått leva H. Reuterdahl. **Syn.** hålla ihop m l. å t. till m; hålla samlad; (s-ning ibl.) enighet, endräkt. **-häft|a** n; -ning. S-ad med ett spänne. Några lägg, tillfälligt s-ade med sytråd. **-håkt|a** n; -ning. **-häng|a** n. Jfr sammanhang. Oftast friare o. bildl. **1**) H-a samman i en enda klunga, rad, kedja. Ön är numer ingen ö, utan h-er medelst ett näs samman med fastlandet. Hela Rhens vattensystem är en s-ande farled med ~ H. Mörne. Längre västerut åter, där karstplatån är mera s-ande ~ Nord. Fam.² **2**) Di h-er jämt samman, kan inte alls vara åtskilda. **3**) H-er detta samman med en annan svaghet i det slaviska kynnet eller ~? Som så naturligt s-de med hans danska härstamning. Detta åter s-er (på det närmaste) med ~. Och utöva annan därmed s-ande verksamhet. **4**) Inte kunna prestera en s-ande tankegång. Is-ande följd. **5**) Hur h-er det här egentligen samman? oftare 'ihop'. **Syn.** jfr hophänga m, gå i ett, bilda ett (oavbrutet) helt; vara förbunden l. förknippad (med), ha (nära) att göra (med), äga l. ha samband (med); **4**) (s-ande ibl.): o(av)bruten; **5**) förhålla sig. **-hör|a** n; -ande l. -ighet. Jfr hophöra o. samhörig. Detta åter sammanhör på det närmaste med ~. De visste nu, att de h-de samman för livet och att ~. — Trä s-ande pjäser, som icke böra åtskiljas. — Rörliga tings s-ighet med fast [egendom] Nord. Fam.² Allt är förutbestämt / av alltets s-ighet med allt E. Diktonius.

-jäm|k|a n; -ning (s-förslag m. fl.). S-a läggbitarna, så att de visa en helbild. Utskottet försökte att s-a adelns och prästernas gemensamma tankar och framlade denna s-ning H. Reuterdahl. Då skall utskottet söka att de olika meningarna, såvida möjligt är, s-a Riksdagsordningen. Försök att s-a de olika ståndpunkterna. — Men s-ningsförslaget rönt ingen framgång. Och det behövdes Mechelins utomordentliga s-ningskonst för att hålla det hela ihop B. Estlander.

-kall|a n; -are; [-ning]. S-a sina vänner till en överläggning. S-a borgenärerna, riksdagen. S-a (till) ett möte. S-ande ledamot. Vid middagen hälsades deltagarna av mötets s-are kamrer Lönberg Tidn. Upsala 1933. — När klockorna k-a samman till gudstjänst. **-ked|ja** n. S-ade fördes fångarna så ombord och ~. K-as samman av gemensamma brott. K-a fortid / och framtid samman V. Rydberg. **Syn.** sammanlänka m. **-kitt|a** n; -ning. **-klibb|a** n; -ning. Att avtrycken fått k-a tillsammans i ~ Burton-Roosval. **-kling|a** n. Skönl. [När] lärkans sång med trastens s-ar E. N. Söderberg. Undersamt mitt mänskohjärta är, / gråt och löje k-a samman där E. Kihlman, öv. Där de stämor skria mot varandra, som kunnat skönt s-a Erik Brogren. **-klistr|a** n; -ing. Att göra kistor till mumiera av s-ade kasserade papyrusblad ~ Dahl-Wieslander. Sitta som s-ad (med ~). **-kläm|ma** n; -ning. **-knip|a** n; -ning. Fröken Charlott satt med s-en mun Fanny Alving. **-knipp|a** n; -ning. Jfr hopped. förknippa. Säkerhetsakten i sitt fulla omfång upptogs änyo och s-ades med frågan om ~ Har. Hjärne. Som slättbo måste jag emellertid opponera mig mot s-ningen Fr. Böök. **-knop|a** n; -ning. Fackl. [Tågets] beståndsdelar (~ dukter), vilka sedan s-as till en ~ knut Hj. Öhrvall. **-knyck|a** n; -ing. Där låg en s-ad tiokronesedel och tre ensamma enkronor Hasse Z. Och underst hatten, s-ad, oformlig. **-knyt|a** n; -ning. Oftast bildl. Trädarna k-as fast samman, och ~. Och k-er samman brutna vänskapsband Alfr. Jeusen. Den hjärtliga vänskap, som skulle k-a dem samman för hela livet J. B. Simonsson. Fastare s-a. Och särskilt hans hänförelse och andekraft besjälade och sammanknöt snart alla de närvarande. — Försöka en s-ning av förr och nu H. Reuterdahl. — I de båda järnvägarnas s-ningspunkt. **-knåd|a** n; -ning. **-knäpp|a** n; -ning. K-a sina händer samman till bön. Med s-ta händer. — Blusen s-es i ryggen medelst ~. **-kok|a** n; -ning. Låt detta s-a 5 å 6 minuter och ~ Sigrid Nordenfalk. Och slevade i sig s-t ris och bönor från tenn-tallrikar H. Mörne.

-kom|ma n; -st (-en, -er). **1**) S-ma. **a**) Där kom folk samman från alla kanter och gjorde affärer. S-ma till, (i och) för överläggning.

Föreningen s-mer i regel var 14:e dag. **b)** Egen-
domen hade varit delad i två, men genom
giftermål k-mit samman. **c)** I folkvisor o. d.
ibl. = 'gifta sig', 'få varaun'. **2)** S-st. Re-
ligiösa s-ster. S-sten befanns vara revolutio-
när, och polis inskred. Upplösa, uppskjuta
s-sten. Utlåsa en s st (till första måndagen
i mars). Ha s-st. På en hemlig s-st beslöts
nu ~. På s-st med de röstberättigade enades
man om att ~. S-sten var talrikt besökt.
Försumma en s-st, s-sten. S-sten öppnades
av ordföranden med ~. **Syn. 1)** samman-
träda, (förs)amlas; **2)** sammanträde, möte.
-koppla *a* *u*; -ing. Egentl. o. bildl. S-ade
element. Sa tre hundar, ett släpp hundar.
Som just höll på att s-a två järnvägs-
vagnar. — Jag förstör inte, varför rösträtts-
frågan skall s-as härmed. Den ifrågasatta
s-ingen med nykterhetsfrågan kan ej annat
än skada saken. Söka s-a två förklaringar.
Syn. förena (med koppel), hopkoppla *u*.
-krymp*a* *u*; -ning. Ofta bildl. Hur få
trikåväv att ej s-a? — Den väldiga inlands-
isen ~ k-te under solstrålarnas inverkan till-
sammans ~ E. Teiling. — Mitt hjärta k-te
samman M. Isberg, öv. — Tidigt följande
morgon, då Lautenburg skulle försöka skriva
kontrakt med honom, hude samman k-t sam-
man till 3,000 mark Aug. Falck. Sa till
intet. **-kur***a*. Skönl. Låg s-ald som en lek-
trött hund K. Asplund. Den nyanlända ~
k-ar samman skuldorna ~ Signe Lagerlöw.
-lagd se sammanlägga. **-lapp***a* *u*; -ning.
Egentl. o. bildl. Det hela verkade s-at, och
dåligt s-at. Söka s-a ett söndergångt äkten-
skap. Diplomaterna skulle nog nu som så
ofta förut lyckas l-a samman det hela Ax.
Klinckowström. **-leta** *u*. Lyckas s-a de
spridda delarna. [Så att bitarna] därpå mö-
dosamt måste s-as Ax. Wallén, öv. **-lev***a* *u*;
-nad. **I.** Verb. **1)** Om icke jag funnit männi-
skor, med vilka jag på ett vänligare sätt
kunna s-a H. Reuterdaahl. **2)** Hon som nu
sedan ett år hade skamligt s-at med prästen ~
Fr. Persson. **II.** Subst. **1)** I (den) allmänna,
den dagliga, den mänskliga s-naden. Själv-
fallet ha de [tjeckerna] genom sin långa
s-nad med det tyska folket förvärvat vissa
tyska egenskaper Öv. fr. Bruce Lockhart.
Ibland beskärmar sig folk över att förståndet
har så litet att säga till om i s-naden T.
Segerstedt. — Spel är en viktig mänsklig
s-nadsform, och ~ Hj. Bergman. **2)** Fridfull
och lycklig s-nad. Marias ~ varma kärlek
för de sina och överseende gent emot maken
gjorde deras s-nad lugn Ada Rydstrom. Den
äktenskapliga s-naden. **Syn.** (s-nad:) um-
gånge; samliv. **-likn***a*; [-ing]. Det enda man
kan s-na orten med är väl ~. **Syn.** (för)likna,
jämföra. **-lim***ma* *u*; -ning. Vid tillverkning
av kartong använder man färdigtorkat pap-
per, som s-mas Sveriges Industri, 1936. Gå
upp i s-ningen. **-lopp**, -et, [=]. Oset [av

ostronfrukosten] tyckes ha försports vida om-
kring, ty det är stort s. ~ E. af Edholm.
Stort s. av folk från alla väderstreck. **Syn.**
tillströmning, sammanströmmande, (an)-
samling. **-luta** *a* *u*; -ning. L-a sina huvud
samman i viskande överläggning. De s-ade
sina huvuden D. Aslund. Vilka granskade
det med s-ade huvuden. **-lys***a* *u*; -ning. S-a
gudstjänst i ~. **-lån***a* *u*; -ing. Om han nu
verkligen lyckas s-a beloppet.

-lägg*a* *u*; -ning. **1)** Addera eller l-a sam-
man. **2)** [Gjut]flaskan ~ bildar genom ram-
marnas s-ning ett slutet helt Nord. Fam.²
Framförande av flottgods i sammanlagda
flottar Lagen. S-ning av straff. **3)** Märk
särsk. part. perf. som ofta tjänstgör som
adj. l. adv. **a)** På en sammanlagd golvyta
av 4 x 6 meter hade vi inrett en hel väning
på 4 rum och kök Gösta Bodman. Från åtta
mexikanska delstater — med en sammanlagd
yta tre gånger så stor som Frankrikes —
K.-G. Hildebrand. Sammanlagda försäk-
ringsbeloppet för ~. Sammanlagda antalet
renar. Allt sammanlagt tror jag, att ~ sam-
mauräkna; noga övervägt, om man tar
allt i beräkning. **b)** Vilka trakter jag vid
sju tillfällen besökte under sammanlagt 16
dagar Alb. Hallberg. [Habana,] som 1921
anlöptes av 22 svenska ång- och motorfartyg
om sammanlagt 35,192 nettoton Nord. Fam.²
Anslag på sammanlagt 552,000 kr. Stodo
1934 sammanlagt 92 föreningens vandrar-
hem redo att ~. **Syn.** hoplägga *u*, ibl.
addera l. kumulera; (sammanlagd:) total,
hel; (adv.): tillsammans, i allt, se f. ö. in-
alles. **-länk***a* *u*; -ning. Egentl. o. bildl.
Likt ett spänne, som s-ar det gamla och det
nya Kairo, ligger Abdin-palatset ~ Elsb.
Funch. Där fiskebåtarna l-ats samman i en
stor halvkrets N. W. Lundh. Seden att s-a
den fördelade med fördelaren, till ga-
ranti för att den senare icke skall undkomma.
På bryggan av betong och stål, / som s-ar
land och stad G. Ullman. — Diktverkets ~
s-ande idé är idén om Rysslands enhet Raf.
Lindqvist. **-löd***a* *u*; -ning. **-löp***a* *u*; -ning.
S-ande linjer konvergerande. » Vägkorset ~
där fyra vägar s-a Reigin Fridholm, öv. —
Det tycks, som om två strömningar här tupe
samman Ruben Berg. Här löpa det stora
företagets alla trådar samman, och ~ Uno
Eng. Man hade under dessa år en känsla
av att den protestantiska kyrkoledningens
trådar s-te i Uppsala Tor Andræ. Alla
maktens trådar s-te i guvernörens hand Annie
Furuhjelm. **Syn.** korsa varaun, träffas i
en punkt, förenas; samlas.

-mal*a* *u*; -ning. Jfr sammala. Det s-da
retemjölet (Grahammjöl) Fru Högstedt. —
En s-en blandning av glete och sand Eken-
berg-Landin. **-nit***a* *u*; -ning. S-as ~ med
antingen enkel eller dubbel nagelrod, i vilket
sistnämnda fall naglarna sitta i sicksack

Nord. Fam.² **-ok|a** *n*; -ning. *Och s-ade dem sorglöst, även om de voro omaka* Karlfeldt. **-pack|a** *n*; -ning. Egentl. o. friare. *P-a samman sina grejor och ge sig av.* — *S-ad snö. Hopen p-ade sig samman, så knappt en tumsbredd mark fanns övrig.* Och avlossade sina gevär mot den (tätt) *s-ade* folkhopen. **-par|a** *n*; -ning. *S-a olikartade människor.* — *Lugn besinning, s-ad med mod.* **-pass|a** *n*; -ning. *I fri form även intr. Söka s-a bitarna av den sönderslagna bysten.* — *Människor, som inte p-a samman för två styver.* **-plock|;** *-|a* (-are, tekn.; -ning). **1)** *Är icke — som en svensk diktsamling oftast är — ett s. av själstillstånd från olika tidpunkter och platser* ~ Hj. Söderberg. **2)** *Ett virrvarr av tillfälligt s-ade notiser utan någon som helst röd tråd.* **-press|a** *n*; -ning. *De av rullningsmaskinen till en klump s-ade [te]bladen* Nord. Fam.² — *Med dystert sammandragna ögonbryn och hårt s-ade läppar* J. Granlund, öv. Och hennes hjärta *s-ades av sorg vid tanken på att* ~ E. Grip. *Med av ilska s-ad röst* ~. *Det är märkvärdigt allt vad han i denna lilla dikt lyckats s-a av* ~. **3) a)** *S-are för luft (vid blåstrar)* A. Odencrants. **b)** *Inte tåla vid s-ningen, så stark s-ning.* **-rafs|a** *n*; -ning. *Hon r-ade i en hast samman sina sygrejor och försvann i ett inre rum. En i hast s-ad förpostkedja av vita* ~ K. Bruhn. *En s-ad hop av desperata element. En i hast s-ad besättning.* **-ring|a** *n*; -ning. *R-a samman (till högmässa).* *S-ningen [i Ramsta] utbjöds till den lägstbjudande* Tidn. Upsala 1922. **Syn.** ringa (sista ringningen) till gudstjänst. **-ring|a (sig)** *n*. *Ligga s-ad som en orm.* **-rot|a sig** *n*; -ning. Blott 'bildl.' *S-a sig för att störta den sittande regeringen.* **Syn.** sammangadda sig *n*. **-rull|a** *n*; -ning. *Hundarna dåsa s-ade i kanotens botten* H. Söderhjelms, öv. *De smidiga papyrusbladen lämpade sig förträffligt att r-as samman, varvid* ~ Dahl-Wieslander. *Med i spetsen starkt s-ade blad.* **-räfs|a** *n*; -ning. *S-a höet på vallar och jämna ängar* Nord. Fam.² **-räkn|a** *n*; -ning. *S-ar man nu småsummorna i de två kolumnerna, böra slutsummorna bli desamma.* Rösts-ing.

-satt se sammansätta. **-sink|a** *n*; -ning. *Kommodens litet kantskadade handföt, vars botten är s-ad i ett kors* R. Holmström. **-sintr|a** *n*; -ing. Tekn. *Då på samma gång själva godset s-ar, så att det ej längre är poröst* Ekenberg-Landin. *Genom sanden förekommes [glas]pärlornas s-ande* Nord. Fam.² **-sjud|a** *n*; -ning. *I dessa väldiga kärll ~ sjudas tabletingredienserna samman* Annonns, 1935. **-sjungning**, -en. *S-en kan börja först sedan stämmorna övats var för sig.* **-sjunk|a** *n*; -ning. Oftast som perf. part. **1)** *Som pålägg på s-na gärdesgårdar* H. Juhlin Dannfelt. *Innan ännu stukan sjunkit*

samman. Som en s-en brasa. **2)** *Hon hade blivit så gammal, / så s-en och grå* Ernst Josephson. *Sitta tyst och s-en (och grubbla över ~).* **-skjut|a** *n*; -ning. **1)** Egentl. *Sängen stod om dagarna s-en och drogs ut till bäddning.* **2)** Bildl. *Penningar sammanskötos för ändamålet, och* ~ H. Gummerus. *S-a penningar, en summa till belöning åt ngn.* **Syn.** hopskjuta *n*; göra (ett) sammanskott, företa l. göra (en) insamling, bidra var o. en med sin andel. **-skott.** Blott bildl., jfr föreg. [*Då honorar*] till inspektör skulle utgå, gjordes dessutom allmänt s. efter rdd och läyehet Bert Möller. *S-et överlämnades jämte medaljen på själva årsdagen av händelsen (den hopskjutna) 'summan'.* **Syn.** insamling. **-skrap|a** *n*; -ning. **1)** *Askan s-as med en skyffel och* ~. **2)** Bildl. *För att kunna s-a de väldiga summor, som godsherrn behövde* Sven Walberg, öv. *Som lyckats skrapa samman vad som behövdes till biljetten.* **-skriv|a** [*n*]; -ning. **1)** *S-ning och särskrivning av sammansättningar. Ordet s-es av Sv. Akademien.* **2)** *Han hade s-it en liten enaktspjäs, som uppfördes vid* ~. **-skrupn|a**; -ing. *Varvid bladet inom kort s-ar samman.* **-skruv|a** *n*; -bar; -ning. *Två med träskruvar s-bara bräden* B. Oldenburg. **-slagg|a (sig)** *n*; -ning. *Som stenkoll slaggas samman, när det är utbränt, slaggar folk sig samman, när den själständiga tanken slocknat* T. Segerstedt. **-slagning** se sammanslå. **-slingr|a (sig)** *n*; -ing. *Tätt s-ade fann man dem äntligen i* ~. *Lekfullt s-ade arabesker* Maths Holmström. **-slut|a (sig)** *n*; -slöt, -slutit, -as; -ning (-en, -ar; -sanda m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** 'Egentl.' *Innan musslan åter hunnit s-a sig.* *Kalkblad, s-ande sig om* ~. **2)** Bildl. *Landets ägghandlare s-a sig* Sv. Dagbl. 1932. *S-a sig för gemensamma strävanden. Finlands olycksfallsförsäkringsbolag ha s-it sig till ett förbund för samarbete mellan bolagen* ib. 1920. *Att samtliga värnförbund [i Österrike] med undantag av bondevärnen skola s-as till en »värnfront» och* ~ Upsala Nya Tidn. 1934. *Klanen, vilken tidigare levde s-en inren till det yttre i hela byar, orter, stadsquarter eller* ~ Öv. fr. K. Nohara. **II.** *S-ning. Ofta bildl.* **1)** Abstr. **a)** *Vid skallets långsamt skridande s-ning.* **b)** *Svenska officersförbundet, som bildades i följd genom s-ning av officersföreningar vid regementen och kårer landet runt* ~ Sv. Dagbl. 1933. *Vore det icke lämpligt, att städerna tillgodogjorde sig den nytta, som låg uti s-ningstanken?* E. Palmstierna. **2)** Konkr. *En ny politisk s-ning av jordbrukare, Lantmännens producentförbund* ~ 1928. *'Gestepojkarne', den livaktiga s-ningen mellan förutvarande elever vid Gävle högre allm. läroverk* ~ 1928. *Bilda en s-ning med ändamål att* ~. *Den på våren 1916 grundade s-ningen »Rysslands*

undertryckta folks förbund H. Gummerus. *S-ningar* till värn för hem och liv Acté-Jalander. *S-ningar* för sällskapligt umgänge Gurli Linder. *De tre stora exports-ningarna*, Pappersbruksföreningen, Cellulosaföreningen och Träsliperföreningen B. Estlander. *De kvinnliga kärs-ningarnas centralråd* 1920. *Utgör rikss-ning för länsföreningar med samma uppgift* Nord. Fam.² **Syn. I. 1)** tillsluta *n*; **2)** slå (sig) ihöp, förenas; **II.** (ibl.:) förbund, förening, association, union, fusion, korporation, sällskap. **-slå** *n*; -slagning (-en, -ar; -splan m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Mer egentl. *Slå (till)samman(s)* några bröder till en löda. Av bröder *s. en* likkista. — *Slå händerna samman* av förvåning. *Väva valmar* och *slå tillsammans* och *låta skottspolen gå, gå*. — *Då vågorna slog samman* över hans huvud. *Mimosor, som sammanslagit sina blad efter beröringen*. — *Och hennes käftar slog tillsammans med metallklang 'Varghunden'*. — *S. alla skvättarna (i en större flask)*. **2)** Bildl. **a)** *Kalmar* och *Visby stift synas icke vilja bli sammanslagna (till ett)*. *Varefter körerna s-s.* [Töd av bröderna, *Sven och Abraham, ha*] blivit sammanslagna till en person under namnet *Sven Abraham S. L. Törnquist*. **b)** Refl. *Han och en kamrat slå sig samman* och *rundhugga [trästycket E. Mjöberg. Slå sig (till)samman(s) om ngt, om ett ~. II. Sammanslagning. Märk särsk. Försvarsdepartementens sammanslagning. Genom en sammanslagning av riksbokslutshyrån och revisionsavdelningen Sv. Dagbl. 1912. Sammanslagningen av dessa båda samhällen [Buda o. Pest] till en verklig huvudstad V. Langlet. — Och även här voro olika sammanslagningsplaner under övervägande Ax. Claëson, öv. Syn. jfr hopslå *n*. -släpa* *n*; -ning. Denne *s-ar* timret i upplag ~ O. Bucht. — Alla de lån och inhytanden de litteraturhistoriska genealogernas myrslit släpat samman vid studiet av Beaumarchais' verk E. Kihlman.

-smid*a* *n*; -ning. Egentl. o. bildl. T. e. *S-a ränker. -smält*a* *n*; -ning. Trans. o. intr. **I.** Mer egentl. **1)** *S-a silver* och *tenn* l. *Smälta (till)samman(s) silver* och *tenn* l. *silver* och *tenn* samman. *Indränkta med en s. blandning av harts och terpentin* Ekenberg-Landin. [Det är inte utan orsak, som *Hawaiöarna kallas*] *grytan, där allt s-es tillsammans* Elsb. Funch. **2)** *Som växel, drivans smälter samman i solen. Det är en s. rubin, blev svaret* Hj. Söderberg. **II.** Bildl. **1)** Trans. [Lär sig *Gauguin*] att som *persiska mattvävarna s-a* de mest glödande färger till en harmoni, där ~ K. Fähræus. *Lyckades s-a* de skilda sångerna till ett väldigt epos ~. *Socialt s-a* de två klasserna. **2)** Intr. **a)** *S-a* med övriga samhällsklasser. *I Munchs natur möttes utan att förenas eller s-a* tvenne motsatta*

strömningar K. Fähræus. *Att tvenne särskilda berättelser smultit samman i en Y. Hirn. Hos honom var alltid romantiken s. med en smula rokok.* Men när det kvällats och konturlöst allt | i stilla skymning njukt har sammansmullit E. Brogren. *Linjerna smälte samman för ögat på detta avstånd.* — *I sitt slutgiltiga skick är Afton-Quädet i själva verket en s-ning av två olika dikter* N. Afzelius. **b)** *Under vakna nätter växer | sorgen till ett torn ibland, | men i morgon sol den s-er | samman till ett korn av sand* Magda Bergquist. *Vår knapp tilltagna proviant smalt samman och ~ L. Munsterhjelm. För dyrt för vår sammansmullna reskassa. Men hans förmögenhet hade genom dessa spekulationer smält samman till ett minimum.* **Syn.** hopsmälta *n*. **-sno** *n*. Trans. o. intr. *S. ett tåg av ~. Där risiga buskar sno sig samman till ett virrvarr.* **-snör***a* *n*; (-)ing. **1)** *Kängor, som snördes samman med remmar. Nattrock, som s-es med en virkad kordong. 2)* *Ty halsen var så s-d, att jag knapp kunde andas* Ad. Hillman, öv. *En ängestänsla strupen s-t S. Dahllöf. Kände min strupe s-as ~. — Oron växer, snör samman hennes hjärta* R. Holmström. *En okänd ängest s. mitt hjärta* A. Fahler. *Mitt hjärta s-(e)s av ångslan ~. Med s-t hjärta.* **Syn.** hopsnöra *n*; sammankrympa *n*. **-snörp***a* *n*; -ning. *Hopsy *n*, hopdra(ge) *n*.* **-spar***a* *n*. *Förmögenhet förvärras icke, den s-es. Med sina s-da, s-ade slantar.* **-spika** *n*; -ning. *Trumma ~ bildad av flata stenar, en genomborrad trästock eller s-ade plankor* Nord. Fam.² **-spinn***a* *n*. *Övervintra ~ i ett larvbo av fast sammanspunna blad* N. A. Kemner. **-splits***a* *n*; -ning.

-stamp*a* *n*; -ning. *Föga multnad moss eller brännrotv, som ävenså mycket noga s-as* H. Juhlin Dannefelt. **-strål***a* *n*; -ning. *Gärna bildl. Att alla Böhmens farleder och vägar stråla samman i Prag* Gust. Bolinder. *Att ord och sinnevärd aldrig mera oförmedlat s at än just inom teatern* A. Beijer. **-ström***a* *n*; -ning. *S-mande folkskaror.* **-stå** *n*. Mest fri form o. (nyare) skr. *Hur kan detta stå samman med uppgiften om stadens övergivande? Den japanska sagodiktningen och dikkonsten, vilka så intimt stå samman med nationalkaraktären* E. v. Wendt. *Detta sammanstod icke med ~. Hnartmans byråkratiska tänkesätt* B. Estlander. **Syn.** gå (väl) ihöp (med), stämma l. harmoniera (med). **-ställ***a* *n*; -ning. Oftast friare l. bildl. **1)** *Vi s-de programmet, och ~ Öv. fr. Nellie Melba. En färgharmoni, s-d med den subtilaste känslighet* B. Hintze. *I sin säregna färgs-ning: gula väggar, gråa knutar, bruna fönsterkarmar, bruna luckor och dörrar och grönt skrank i dörröppningen* N. P. Ödman. *Den nedan s-da tablån över ~. Alla rapporter, som inlupit från det vita underrättelsevä-*

sendet i Sydfinland, s-des av Alfthan och telegraferades till Mannerheim, som ~ B. Estlander. Föreliggande lilla urval av amerikanska diktning, som s-ts av ~ R. Brieskorn. Arbetet med personregistrets s-ande Y. Brilioth. **2)** Kan icke utan vidare s-as med ~ ibl. nära 'jämföra'. Den gamla retoriken hade en särskild term för skenbart motsägande s-ning: oxymoron N. Svanberg. **-stäm|ma** n; [-ning]. Skr. **1)** Vid frågornas behandling i beredning och konsej hade vi ofta s-mande åsikter, och ~ H. Reuterdahl. Ett gott bord och en liten väl s-d vänkrets O. Wieselgren. Nyrops rådhuss stål lika s-t med staden Köpenhamn som Tessins slott med staden Stockholm Ragn. Östberg. Enligt allas s-mande vittnesbörd ~. Vittnenas s-mande utsago visar tillfullo ~. S-ma i allt väsentligt. **2)** S-ma folket till ting l. Stämma folket samman till ting. **1)** överensstämma, vara sanstämmd; **2)** (samman)kalla, stämma. **-stört|a** n; -ning. Intr. **1)** Egentl. Braket av hus, som störta samman, av s-ande hus. Huset hotar att störta samman. De s-ade resterna av ett gammalt vaktorn. Faller till marken med ungefär samma effekt, som då ett tält störts samman B. Forell. **2)** Bildl. Vänta tills den dag, då den ryska kolossen s-ar inifrån ~ Z. Topelius. Hela den röda fronten vid Filpula hade på två eller tre dagar s-at B. Estlander. Då genljudet av s-ande troner fyller Europa E. Lampén. Efter dubbelmonarkiens [Österrike-Ungerns] s-ande. En del av Kringeleins världsordning hade störts samman ~ Gerda Marcus-Fall, öv. **Syn.** instörta n, läggas l. falla i ruiner l. i grus och spillror, sönderfalla n, grusas, raseras. **-stöt**; -a; -ning (-en, -ar; -solycka). **1)** Nästan endast friare o. bildl. Allt gick efter uträkning, till dess det blev en så häftig s. mellan tvänne andelningar, att ~ L. W. Stjernstedt. Att det kommit till en allvarlig s. mellan bolsjevikerna och tjeckerna i Sibirien Öv. fr. Bruce Lockhart. **2)** S-a. **a)** S-ande godståg, 3 vagnar krossade! Då vårt fartyg s-te med en ångare ~. **b)** Där ägorna s-te l. stötte samman. Fjärran i nord- en, ungefär där Karelen, Savolax och Österbotten s-a ~ B. Gripenberg. S-ande ägor. **c)** Och ingen vet, vart färdén bär / och om stigarna s-a C. N. Hedegård. — Då vi stötte samman på någon stig i björkskåren E. Wallquist. **d)** Flera omständigheter s-te för att ~. På grund av s-ande omständigheter. **3)** S-ning. **a)** S-ningen var våldsam, och bägge bilarna blevo till skrot. — En s-ningssolycka ute på linjen, som kostade sjutton människoliv Marika Stjernstedt. **b)** Räknade hela världen med en s-ning mellan oss [Japan] och U. S. A. ~ Öv. fr. K. Nohara. Lyekades undgå varje s-ning med gendarmerna. En s-ning var oundviklig och ~. — Den nästan enda s-ning, som jag under denna tid funnit

i protokollen, mellan rektor och konsistorium ~ H. Schück. [Söderbloms] förmdga att snabbt fatta varje situation och i frid reda upp alla s-ningar Öv. fr. N. Glubokovski. Mildra s-ningarna. **Syn.** **1)** jfr **3)** (sammanstötning); **2)** **a)** kollidera, stöta ihop, törna emot varann; **b)** gå ihop, gränsa till varann; **c)** mötas l. träffas (tillfälligtvis); uppträda l. inträffa samtidigt; **3)** **a)** kollision, 'krock', 'karambolage'; **b)** sammandrabbning, konflikt, kontrovers, strid, (ibl. nära:) missköligheter, tvist(er), 'skärmysling'; ofred, träffning.

-svets|a n; -ning. Egentl. o. bildl. Svetsa kroater, slovener och serber samman till en jugoslavisk stat Öv. fr. Bruce Lockhart. **-svär|ja sig**; -ning. **1)** S-a sig mot regeringen, för att störta regeringen. Den gången de sammansvoro sig mot ditt liv, och ville taga ditt liv. — Under denna tid tyktes allting s-a sig mot honom S. Lagerlöf. Allt sammansvor sig för att bereda l. till hans undergång. **2)** De sammansvurna hade överenskommit att träffas vid ~. En av de sammansvurna, mer säll. En sammansvuren. **3)** Delta i en s-ning. Göra, förbereda en s-ning. Men s-ningen upptäcktes i förtid. Amos förehar en s-ning Bibeln. En s-ning anstiftades mot honom i Jerusalem ib. S-ningen växte i styrka ib. **Syn.** sammangadda l. -rota sig, konspirera; samverka, förena sig; (s-ning:) stämpling(ar), listigt anslag, hemliga anläggningar, ränker, komplott, konspiration. **-sy** n; -ning. Fyra stycken sys samman parvis. S-ddes till långa räckor ~ C. Sahlén. Varpd kanterna s-s. Än en nervs-ning, än en ryggmargsskada ~ Sv. Dagbl. 1916. **-sätt|a** [n]; -satt (=, -are; -het); -ning (-en, -ar; -sled, -et l. -en, = l. -er). **I.** Vanl. verbformer. **1)** Det är inte lika lätt att åter s-a ngt söndertaget. **2)** Sätt inte dem (till-)samman(s), då tal inte varam. — Sätta samman två ord, som inte passa att stå tillsammans. **3)** S-a ett spex, en tabell, mat-sedeln för en festmåltid. **4)** Hur har ni tänkt er (ati) s-a kommittén? **5)** Verb, samman-sätta med, som kunna s-as med förstärkningsord (t. e. blockläsa, stormsupa). **6)** 'Sammansatt' som adj. Tämligen sammansatt till sin natur. Han var en än sammansattare natur, en natur på mycket gott och mycket out. — Slätluft, i hela sin sammansatt-het av mjuka skiftningar, glittrar också i hans verk ~ Erik Kihlman. **II.** S-ning. **1)** Söndertagning och s-ning (av maskiner). Själva s-ningen tar inte lång tid. **2)** S-ning av läkemedel, preparat. Undersöka s-ningen av de omstridda pillerna. Läkemedlets s-ning hemlighålles. **3)** Att man ej kan annat än ~ förundra sig över en dylik karaktärss-ning E. Skarstedt. **4)** Utskottets s-ning måste anses rättvis. Riksdagens s-ning och verksamhetsformer. **5)** Språk. Enkla ord och

s-ningar; till de sista ansluta sig även en hel del avledning, t. e. de på -dom, -het och -skap samt 'prefixavledningar' som erfara, bekomma osv. *I s-ning* till ett verb blir betydelsen gärna transitiv. — Genom sin s-ningsbarhet Gust. Cederschiöld. Med eller utan -s- i s-ningensfogen. Första s-ningensleden förkortas därvid gärna till ~. Tonen faller då på senare, sista, andra s-ningensledet. **Syn. I.** hopsätta *u*; uppsätta *u*; (ibl.:) avfatta, författa, komponera; (sammansatt ibl.:) 'invecklad' l. 'blandad'; **II.** hopsättning osv.; anordning; avfattande, utarbetande; förening (av ingredienser), syntes; konstruktion, struktur, blandning; sammanställning, kombination, komposition; sammansatt ord, kompositum. -**söka** *u*, skr.

-**ta**(**ga**) *u*; -gning. **1** *S-gning* av maskor vid stickning. Maskorna *s-gas* två och två. **2** Dessa små detaljer, som var för sig ingenting äro, men som *s-gna* betydja ett helt dagsverke. Allt *s-get* uppgår din skuld nu till ~. De pratade och snattrade värre än alla skånska kajor och råkor *s-gna* Sigrid Stjernswärd. **3** Skönl. Efter någon timme tog hon samman all sin viljekraft och ~ Karin Ek. Men så var det, som om han tagit sig samman, och han kallar till sig Luka och säger: ~ Öv. fr. N. Ljeskov. **Syn.** (ibl.:) hoplägga *u*; (s gen:) tillsammans; (ta sig samman:) samla sin energi, samla sig, rycka u'pp sig. -**trum**(**ma**) *u*; -ning. Mest bildl. Släktingarne *t-mades* samman, och det blev ett grwligt lamenterande Emil Kléen. -**tryck**(**a**) *u*; -lig (-t, -are; -het); -bar (-t; -het); -ning. **I.** Vanl. verbformer. **1** *S-a en gas*, en vätska. Komprimerad (*s-t*) luft. **2** De modärna, tvädelade [knapparna], vilkas ena, nitartade del stickes genom tyget och därefter *s-es* uppblösligt med den andra Nord. Fam.² **3** Långsträckt kroppsform, hög, *s-t* stjärt Nord. Fam.³ (om en fossil ödla). Med en låg, *s-t* panna, i vilken ~ Jos. Kjellgren. Med ~ glesblommiga, *s-ta* *ax* Nord. Fam.² **4** Medan de gamla generat *t-te* sig tillsammans i ena hörnet Riwkin-Brick, öv. **5** *S-a* fiendens front. **II.** Adj. o. subst. **1** Gärna fackl. *S-bara*, *s-liga* gaser. Kroppars ~ *s-lighet* Nord. Fam.² Lagen angående gasers *s-lighet* Sv. Arrhenius. **2** *S-ning*. T. e. Den *s-ning* av fronten, som ~ Sv. Dagbl. dec. 1916. **Syn.** hoptrycka *u*, komprimera, kondensera osv.; ibl. inbuckla *u* l. intrycka *u*. -**träck**(**l**) *a* *u*; -ing. En rock, som var lappad och *s-ad* på alla kanter Jos. Kjellgren. — Inlagda mindre berättelser, som ~ löst *tats* tillsammans med varandra och med det hela Ups. Nya Tidn. 1921.

-**trädj**(**a**) *u*; -e (-t, -n; -sdag m. fl. se II). **I.** *S-a*. Fria former ovanligare o. gärna skönl. **1** *S-a* på bestämda tider. Utskottet *s-er* för överläggning torsd. kl. 6. Urtima riksdagen, som *s-de* den 20 juni ~. Rätten

s-er i och för ~. Konsistoriet *s-er* å vanlig lokal lörd. den ~. **2** *T-a* samman och avgöra frågor om medborgares liv och död. **II.** *S-e*. **1** Kalla(s) till *s-e*. Utfärda kallelse till *s-e*. Uppskjuta *s-et*. Hålla *s-e*. När skall du kalla oss till, *h-s-e*? Föreningen har sitt ordinarie vårs-*e* den ~. Jag måste gå på *s-e*. Aldrig gå på *s-en*. Ska du nu på *s-e* igen? Ej infinna sig på, till *s-et*. Sitta ordförande på, vid *s-et*. Kommittén satt dag och natt i *s-e*, och ~ Öv. fr. H. W. Nevinson. Yttra sig på *s-et*. På *s-e* med väghållningsskyldige beslöts nu ~. Under pågående *s-e*. *S-et* drog ut ända till midnatt. Förberedande, ordinarie *s-e*. *I* *s-ena* märkte man icke minst vilken överlägsen personlighet han [Söderblom] var J. Nyrén. *S-e* av borgenärer. Avsluta *s-et* med ~. — Förenings-, borgenärs-, kommitté-, utskotts-, domstols-, tings-, stadsfullmäktige-, styrelse-, direktions-, års-, kvartalss-*e*. Stadsfullmäktiges sluts-*e* för året. **2** Det nu samlade frikyrkliga predikantmötets sista *s-esdag* Tidn. Upsala 1921. Utskottet har därefter ~ åt denna fråga ägnat alla *s-esdagar* utom en ~. Högtidliga och mystiska *s-eskallelser* B. Sjöberg. Utgifterna för *s-eslokalen*. Riksdagens *s-esort* det året blev Norrköping. Å borgenästarens *s-esrum* å rådhuset i Uppsala Annons 1933. Festsalen och *s-esrummen*. *S-essal* för allmänheten uthyres i bankens valvavelning Tidn. Upsala 1920. Kungl. kong. ang. ändrad *s-estur* i Sollentuna och Färentuna härads domsaga. **Syn. I.** (för)samla, infinna sig till sammankomst, sammankomma *u*; **II.** sammankomst, stämma, möte, (ibl. nära:) ting, konferens, konvent, konselj, session, sittning, seans, plenum.

-**träffa** *a*. **I.** Vanl. verbformer. **1** *S-a* händelsevis (på torget). Jag hade överenskommit att *s-a* med dem här. Vi hade kommit överens om att *s-a* hos dig. **2** Här *s-ade* trenne omständigheter, vilka var för sig ingenting skulle betytt. *S-ande* omständigheter gjorde, att ~. **3** Det *s-ar* alldeles med mina egna synpunkter. **II.** Subst. **1** Och hade ett långt *s-ande* med sir Ian, som ~ Öv. fr. H. W. Nevinson. Om jag undantar några tidigare flyktiga *s-anden* ~ K. O. Bonnier. Det stora avståndet hindrar, att *s-anda* under terminen bli så många E. Wallquist. **2** Ett egendomligt, tillfälligt *s-ande*. Ett *s-ande* av ogynnsamma omständigheter. Ett lyckligt *s-ande* gör, att ~. Det finnes underliga *s-anden* här i världen W. Söderhjelms. **Syn. I.** **1** möta(s), råka(s), träffa(s); **2** komma l. infalla samtidigt, (på en gång) tillstöta; **3** (överens)stämma (n); **II.** **1** (tillfälligt l. överenskommet) möte. -**träng**(**a**) *u*; -ld (-t, -dare; -dhet); -ning. Egentl. o. bildl. *T-as* samman inom ett snärt område. *T-a* sig samman i en liten arlängsen by. Den andra upplagan har fr. o. m. s. 417 ett något *s-dare*

tryck, så att ~ E. Colliander. Om han hade t-t samman det hela till fyra, eller till och med sex volymer ~ Öv. fr. H. L. Mencken. Det första försöket att i s-d form skildra den revolutionära rörelsen i Ryssland K. Ziliacus. Länade en s-d resumé av ~ Ax. Klinckowström. Eivind Berggrav har i sin glänsande skildring av Oxfordrörelsen gett en s-d bild av dess innebörd K.-G. Hildebrand. I s-t skick. Då t-des horisonten samman, och ~ E. Kihlman. **Syn.** (ibl.): koncentrera, koncist framställa l. återge. **-tvinna** n. Egentl. o. bildl. Sist bands det hela om med på förhand s-ade band av längdhal, och så var skylen färdig Signe Strömborg. — Schnitzlers av erotik och förgängelsemelankoli s-ade diktning G. Castrén.

-varo, -n. Under en tillfällig sammanvaro på en badort vid ~. För att inte ge uppslag till någon dispyt mot slutet av vår s. undvek jag därför vishgen att ~ 'Mari Mihi'. En förtrolig vänskap, som växte med s-n Hj. Höglund. Med tack för den angenäma s-n i somras. Under vår sista s. i ~. **Syn.** samvaro. **-veckla** n; -ing. **-vigja** n; -ning. När de nu s-ts av biskopen och ~. **-vikja** n; -ning. Snöt sig i sin s-ta näsduk V. Benedictsson. Torkade ögonen med sina s-na näsdukar Karlfeldt. Drog fram en s-en tidning ur fickan. I visthuset, där också isbjörns- och sälskinnen lågo saltade och s-na L. Munsterhjelm. **-virkja** n; -ning. Även bildl. Snön smalt bort från den konstnäsligt s-ade mossmattan och ~ H. Samzelius. **-vispla** n; -ning. Mjölken ljummas, ägg och socker s-as i degfatet ~ Sv. Dagbl. 1928. **-vridja** n; -ning. S-a vidjor till hank. V-a händerna samman i förtvulan. **-väva** n; -ning. Ofta bildl. S-a l. v-a samman lögn och sanning. En berättelse s-d av idel lögn. **-växa** n; -t(het) l. -vuxen(het); -ning. Egentl. o. bildl. Stamesiska tvillingar med ryggarna s-ta. S-ning av två grenar, så att de bilda en oregelbunden ovalram. S-ta, sammanvuxna ögonbryn. — Genom att två mindre, enrummiga hus vuxit samman till ett större, flerummigt Nils Lithberg. — Och trots sin ~ sammanvuxenhet med vildmarken längtar dock ~ dessa män till hemmet och ~ Tore Nermand, öv. **-yrd.** S-a vägar. Begravd under någon s. drivna ~ Ax. Klinckowström. **-älta** n; -ning. Omsorgsfullt s-at prima mejerismör Sv. Dagbl. 1915. [Bälgetingenstammmodern] gnager små smulor, som hon med saliv ä-ar tillsammans till en liten boll Sveriges djurvärld, 1911.

Sammastädes, Samme m. fl. se samma. **Sammel-** se under samla.

Sämnet (grav); -en l. (särsk. sydsv.) -et (neutr. dock mindre vanl. i best. form), [=; handels.]. 1) S. består av en grundvärnad och därpå en tät ytbeläggning av flösaartat uppstående små öglor eller trådfofsar (kal-

lade 'pol' l. 'flor'); uppskärans öglorna, få vi skuren, i motsatt fall o(upp)skuren s. Vanlig s. tillverkas både i silke, linne och ull. 'Manchestersammet' är en bomullssammet, där ludden framställs ej av polvarp utan av polinslag. Fasonerad s. Pressad s. med inpressat mönster. Öronlappsfätölj i röd, pressad s. Märta Fröding. Vanlig s. har kort ludd, plysch har längre men alljämt upprättstående ludd, färb har så lång ludd, att den lägger sig och kan borstas åt sidan. Även schagg, mokett, brysselmatter och frotté(väv) äro varianter av varpsammet. 2) Ljvliga, släta silkessammet till elegantare klänningar Ups. Nya Tidn. 1933. 'Velours chantant', s-en med frasande taftbaksida Sv. Dagbl. 1934. S-ets djupa ton V. Benedictsson. Klädde sig som de franska artisterna i arbetarnas manchestersammet K. Fähræus. I riksrådssens gala Hj. Lundgren. Gouvenii målningar på silkessammet 1932. Tvättsammet utmärkt till barnkläder. 3) Säden skiftar var sekund / som det skönsta s. Gabr. Jönsson. [En luft] lätt som tyll, mjuk som s. Elsb. Funch. [Lackeringen] var ännu djup som s. i färgen Öv. fr. E. I. Sugimoto. [Vinden] vattrar gräsets s. E. Kruuse. Ögon som s. A. Mörne, öv. Natten var svart som s. utom en liten ljusning vid östra horisonten B. Gripenberg, öv.

— **Sammetsaktig**, -t, -are; -het. Detta s-a tyg, som ~ Sam Arsenius. **-atad.** Foto-gravyrförfarandet ger särdeles mjuka bilder med s-e skuggpartier och ~ Nord. Fam.² **-band.** 1) Med ett svart s. kring hattkullen. 2) Gammal bönbok i vackert s. **-bekläda.** Skrinet invändigt s-t och ~. **-blomma** l. **-blomster** vanligare 'sammetsros' (Tagetes). **-blå.** Mot den s. stjärnhimlen E. Kléen. **-brun.** Och högt uppe i luften singlar en hök på s-a vingar Ad. Johansson. **-byxor.** Italienska gatuarbetare i s. **-fabrik;** -ant. **-foder;** -ra. [Rakapparat] i s-at etui med ~ Ahlén & Holm. **-förhänge.** **-garnerjad;** -ing. En djupt uringrad, s-ad sidenklämning. **-glans.** **-glänsande** vägor, gräsmattor, tyger. **-grå.** S. olivlundar S. Aurén. **-grön.** Den s-a björnmossan Ad. Johansson. **-handske.** Best bildl. Han har minsann inte s-ar på, när han tar itu med pojkar. Som 'sker med s-ar'. **-hatt.** **-hyende.** Bärande i processen på gatorna riksfregalierna på bilda s-n med guldfransar Gurli Linder. **-jacka.** **-kalott.** **-kavaj.** [Ibsen] var då klädd i svart, sidenkantad s. ~ F. U. Wrangel. **-klädd.** S-a ungar. Årkebiskoparnas s-a vagnar ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. **-klämning.** **-krage.** Vinterrock med s. **-kudde.** **-len;** -het. [Mattans yta] s. och glansig Annons 1913. Doften av awrikler, dessa gammalmodiga, s-a blommor Ellen Lundberg-Nyblom. Din kind / är barnsligt rund och i s. Stefan Sylvander. Den s-a hyn. Kinderna äro

som ängens fjun / och ögonen s-a Dagmar Forstén, öv. *S-t* skiftande. **-lik**; -het; -nande. Dammen med de s-a lotusbladen. Tyget är s-t, men ~. Som det s-a skalet på en persika. — *Alg- och rentjurarna hade fallt det s-nande skinnnet från sina stora hornkronor* ~ J. Utterström. **-luden**. *S. frukt, gropig sten* Nord. Fam.²

-matta. **-mjuk**; -het. Den s-a ~ *hyn* Sv. Dagbl. 1920. Strök den s-a pälsen och ~. En sakta, s. vind förde med sig ljuvliga vållukter ~ T. Gislén. [*En gonggongs*] s-a slag ~ A. Hj. Uggla, öv. **-målning**. M. på sammet. Rudolf Gowenius' s. till Finstakoret Ups. Nya Tidn. 1932. **-mössa**. Goinod bar alltid svart s. och svart sammetsröckrock Öv. fr. Nellie Melba. **-nos**. [*Vände hästen*] sitt huvud mot henne och stack sin s. i hennes hand Berit Spong, öv. **-päls**. Vål förstod att gömma klorna i s-n E. G. Liljebjörn. **-rock**. **-ros** Tagetes. **-röckrock** se ex. sammetsmössa. **-sits**. De högkarmade svarta stolarna med de gröna s-arna H. Hultenberg, öv. **-skim|mer**; -rande. S-ret över de mörknande vögorna. — Med vackert s-rande blad Naturens liv. **-spets**. **-stopp|ad**; -ning. En gammaldags charabang med s-ning A. Österling. **-svart**. En lång s. orm ~ Henr. Hahr. S-a körsbär Marika Stiernstedt. Eldarnas flammande sten i den s-a natten Prins Wilhelm. **-tass**. En kattunge, som de kallade S. — Men en revolution kan ej genomföras med s-ar ~ Alb. Engström. **-toffel**. Kineser i s-lor och svarta satinkalotter H. Möner. **-ton**; -a. [*Varigenom Earlom i sina svartkonstblad*] uppnådde en ytterst fin s. Nord. Fam.² — Sade färger. **-vante**. Mest bildl. Brottslingar skola icke behandlas med s-arl Ta s-arna på och omsorgsfullt dölja sitt missnöje. **-väst**. I blomnig s. **-väv|are**; -eri; -nad; -ning. Redan 1347 erhöles Venedigs s-are rätt att bilda eget skrå, skilt från sidenvävarnas Ingeg. Henschen Ingvar. Med 1500-talets ingång ~ kom s-eriet till full utveckling ib. Liksom vid sammets- och flossa- vävning kör man in långa pinnar under rät-sidans mönstertrådar Amelie Posse-Brázdová. **-ögl|a**; -d (även utt. -öjd). 1) Med sin elegans, sin ryska embonpoint och sina mörka s-on C. G. Laurin. 2) Den s-da Mary log / och ~ B. Döös.

Samn|a, -ade, -as. Sälls. o. åld. Hist., lagt. o. skönl. Med s-ad hand med samlad styrka. Under s-ad hand gemensamt (Ärvdabalken). Vill mitt öra s-a / allt i enhet Fröding. **Syn**. samla.

Samoån, -en, -er; -sk. Invånare på Samoåarna.

Samojéd, -en, -er; -kvinna m. fl.; -isk (-t; -a = kvinna l. språk). S-erna, en rad i tillbakagång stadda altaiska stammar med besläktade språk, i norra Ryssland och Sibirien. K. Donner, *Bland s-er i Sibirien* (1915).

S-er med tält och draghundar på Novaja Zemlja. S-erna äro kortväxta, med krokiga ben, föga framträdande kindknotor, raknäsa, bruna ögon och svart hår. Flertalet s-er, särskilt de på tundrorna, äro rennomader. — S-familj från Obdorsk. Castrén fann s-stammar kringstridda på ~ B. Estlander. — En svarthårig, vindögad liten s-iska. — M. A. Castréns stora s-iska grammatik.

Samovär, -en [l. -n], -er; -lik(nande). (Ryskt) tekök l. tekokare (vanl. i form av en koppar- l. mässingsurna). Man hörde bara s-ens putter och ~ Öv. fr. R. Boleslavski. Suset ur s-ers smala pipar Maud v. Rosen. Bärande mellan sina framsträckta händer den ängande s-en L. Munsterhjelm. Därför var han nu så misslynt och sjöd som en s. Öv. fr. F. Dostojevskij.

Sampån, -en, -er. Mindre transportbåt i Kina o. Japan framdriven med segel l. åror (vricking). S-en är småfolkets universalfartyg borta i östern ~ flata båtar, höga och spetsiga i för och akter Öv. fr. J. Hagenbeck. Runtomkring gungade hundrade pittoreska djonker, och ett otal s-er vrickade sig fram medströms Aleko Lilius. Smäckra s-er H. Mörne. — Prdmkarlar och s-rodare ib.

Sams, =, =. Predikativt adj. Vanl. ngt vard. 1) För det mesta voro de också så innerligen s. E. Grip. Det var en gång ett torparfolk, en gubbe och en gumma, som var ovanligt s. ib. Bara man är s. och inte klär sig och tvättar sig på samma gång på morgonen 'Dan'. Di ä ungefär lika s. som hund och katt. Å då ska vi vara ännu mera s. än förr. Honom har jag aldrig varit vidare s. med. Nu blir vi väl s. efter detta? Och då skall jag också försöka få dem s. Hanna Hindbeck. Nu får ni hålla s., karlar! De båda baggarna, som aldrig kunde hålla s. Prins Wilhelm. 2) Å vi s. om de då? Att man är s. i den delen O. Högberg. Så vi blev s. om att ja skulle ~ Erik Sparre. Kommo vi s. om att noga läsa på de 7—8 verserna ~ Aug. Schagerström. **Syn**. överens, 'goda vänner', ense, enig(a). — **Sams|a**, -ade, -as. Sjövä. 1) Åtdraga tågverket l. dess kardeler (vid bändsling, knopning, splitsning o. d.). S-a en taljas parter. 2) S-a kätting lägga den i rediga bukter. — **Sams|as**, -ades. Ofta ngt vard. De enda, som han något så när kunnat s-as med S. Lagerlöf. Ty som bekant ha diktare och skönländar ofta svårt för att s-as. Där vi finga s-as bäst vi gitte Hj. Bergman. Ja, nu får ni försöka s-as i samma rum. Tränga ihop sig och s-as om utrymmet J. Forslund. Som ömsom s-ades och ömsom trätte. Sedan hon och en stadsfru s-ats om priset på äggen. — Tennis bör s-as med handboll i nya hallen Ups. Nya Tidn. 1936. Den konkreta verkligheten och den abstrakta logiken s-as icke på någon punkt T. Segerstedt. **Syn**. säm-

jas, vara l. komma sams (med, om), komma (väl) överens (med); (ibl.): få bra rum, vara två l. flera om l. i, ha gemensamt, 'dela' rum.

Samt, konj. o. adv. **1)** Konj. Nästan endast skr. o. helst till omväxling för att förebygga allt för mycken upprepning av 'och'. Två självständiga huvudsatser förbindas icke med 'samt'. *Fadern och modern s. på sistone även barnen ~. Professuren i estetik s. litteratur- och konsthistoria. Skogen var hög och rak s. alldeles orörd av yxa och såg. Möjligen kan den också, till följd av vår bokmarknads stora brist på ~ religionshistoriska och etnografiska översikter, bli till nytta för enskilda intresserade s. i bästa fall ~ tillsvidare kunna användas som lärobok vid de allmänna läroverken K. Hedén. Dessutom har anlitats ett stort antal resebeskrivningar och liknade arbeten s. framför allt Riksmuseums etnografiska samlingar och ~ ib. På höjderna invid själva staden [ligga] Sigtunaskolan (se d. o.) samt Sigtunastiftelsens (se d. o.) storslagna anläggningar Nord. Fam.² Tvillingarna sonen Hamnet (1585—96) och dottern Judith (1585—1662) samt äldsta dottern, Suson (f. 1583) ~ ib. Trovärdiga och pålitliga, rättframma och kärva samt ändock aldrig tröttande att läsa ~. **2)** Adv. Blott i ett par uttr. *Efter som de [våra planer] s. och synnerligen roro mycket lovlige, fick han veta allt vad han ville och ~ (samtlige, alla, 'alltigenom', genomgående, utan undantag) B. Forell. Deltagarna voro s. och synnerligen ej så litet mosiga Joh. Sundblad. — Jämt och s. (ofta smtl.) ständigt o. jämt, oupphörligt. Syn. och, ibl. jämte l. med.**

Samtliga (grav); -en (adv.). (Vanl. attributivt) adj. i plur.; sing. träffas ngn gång i best. form (vid koll.). Sälls. äro biformerna med -e- (samteliga, -en) och mask. på -e (samtlige). Mest skr. **1)** *S-a överläggningar skedde för slutna dörrar. Sedan s-a partier mer eller mindre markerat sin ovillighet att taga ansvaret ~. Svenskarna vunno s-a grenar utom höjdhopp. En [av de ledande privatbankerna i Helsingfors] gemensamt undertecknad fullmakt att använda s-a deras tillgångar B. Estlander. S-a floder ~ äro segelbara endast korta sträckor och ~ Nord. Fam.² — Vi samtliga, som underskrevo beslutet. S-a vid bygget anställda Tackannons 1932. **2)** *S-a prästerskapet. **3)** Adv. Ty en dylik internationell garanti för plikt är icke deltagarne till positiva åtgärder under annat villkor, än att de s-en komma överens därom Har. Hjärne. — Så att vi samteligen valt oss helt anspråkslösa platser A. Hj. Uggla, öv. Syn. allesamman(s), alla (utan undantag), varenda en, var och en.**

Sämum (akut; l. -üm); [-en]; -vind. Het (nordafrikansk) ökenvind, ibl. brännhet

ökenstorm. *Som s. sveper över glödhet sand C. V. A. Strandberg, öv. Och genom röken brusar jazzen fram, som en sämum i ndgon ödslig öken Alf Henriksen. Lidelsernas sämum J. Saxon. — Där ingen svalka lisar / min först och släcker s-vindens brand J. Rundt.*

Samura'i (-aj); -en, -er; -anda m. fl. Japansk (adelsman o.) krigare, japansk 'svärdsriddare'. **1)** Enkelt. *En s., tillhörande Maedas stora klan Öv. fr. John Paris. Under hovadeln och de regerande furstarna stod s-en, svärdsriddaren, alltså krigar- och ämbetsmannaståndet, under detta stod ~ främst bland de borgerliga elementen bonden ~ Öv. fr. K. Nohara. S-ernas ~ moral-kodex, som i ndgon mån är känd i västerlandet, uppfostrade till enkelhet, anspråkslöshet och sparsamhet ~ ib. **2)** Ssgr. Ex.: *Den gamla Japanromantiken med dess utläggning av s-andan Rütger Essén. Där ingick han [L. Hearn] äktenskap med en fattig s-dam, som ~ Nord. Fam.² En ~ man av gammal s-familj Alb. Engström. I samma ögonblick: som hon bugade sig, visste jag, att hon rucit upp i ett s-hem, och ~ E. I. Sugimoto. Och s-klassen var ändd den, som mest hatade främlingarna ~ K. Ziliacus. Av mycket gammal s-släkt J. Palmén, öv. S-väsendets symbol, körsbärsträdet, blommar ~ Öv. fr. K. Nohara. F[ödd] 1861 av s-ätt i Aizu Nord. Fam.²**

Samvete (utt. som ssg med grav); -et, -en. Särsk. i dikt även 'samivet' (t. e. Mitt s-s vittnesbörd l. Kämpa troget för det ädla, lyd, vad s-s röst befallt! T. Petre). **I. 1)** *S-et dömer våra handlingar som goda eller/ onda, detta omedelbart, utan att alltid kunna angiva skäl Hans Larsson. S[-et] antages i de flesta etiska system utgöra den högsta sedliga normen för vårt handlande G. Oxenstierna. **2)** *Kan s-et fela? S-et låter inte tvinga sig. När s-et sover, vaknar. Då s-et slog honom. Därom här mitt s-e mig vittnesbörd Bibeln. S-et anklagade honom. Göra vad s-et bjuder (en). Låta s-et tala, göra sig hört. Tysta, döva sitt s-e. Nedtysta s-et. Lätta sitt s-e tala ut vad man har på s-et, ibl. bekänna. Vyssa s-et till ro Mickel Räf, 1900. För att freda, lugna sitt s-e. Du får göra, som du har s-e (till). Han har inget s-e, saknar s-e. Man hade bestämt flera s-en, som riskade olika saker Bertel Kihlman. Icke göra sig s-e av att skinna sin nästa icke tveka, inte 'räkna för ro'. Hon hade inte s-e att ta honom ur hans villfarelse kunde inte (förmå sig), var för ömsint. S-et är den enda spegel, som varken smickrar eller hatar Öv. fr. Drottning Kristina. **3)** Med adj. *Ha (ett) gott, lugnt, rent, känsligt, ont, dåligt, rymligt, sjukt, ömtåligt s-e. Ett svandande s-e. Ha ont s-e över ngt. Ont s-e är ett upprört hav.***

Ont *s-e* har ulvatänder. Ont *s-e* är en försmak av helvetet. **4**) Efter prep. Du får göra efter (ditt) *s-e*. Handla efter bästa *s-e*. — För sitt *s-es* skull ansåg han sig dock ~. — I sitt *s-e* blygas över ~. — Göra upp saken med sitt *s-e*. Huru otika äro ej sätten att sluta fred med *s-et* H. Reuter Dahl. Ha frid med sitt *s-e*. Det kan du med gott *s-e* tillåta dig. — På (heder och) *s-e* försäkra ~. Fråga ngn på *s-e* ~. I den saken hade han ingenting på sitt *s-e* inget att förebrå sig l. ångra. Som vilade tungt på hans *s-e*. Nu har den slarvern någonting på *s-et* igen Ragn. af Geijerstam, öv. Lägga ngt på *s-et*. Det tar jag på mitt *s-e*. — Lyssna till *s-et* (s bud). — Hjärtlös och kall, fullkomligt utan *s-e*. **5**) Friare. **a**) Hade utnämnt sig till redlighetens väktare i huset och spelade rollen av familjens *s-e* G. Gustaf-Jansson. Jag har förbehållit mig platsen som ledningens onda *s-e* Hugo Hamilton. Där Polen ligger som Europas sjuka *s-e* ~ Per Hallström. Guffars-Mikael var således för smederna ett slags yrkess-*e* ~ J. O. Johansson. **b**) Att förlita sig på mänsklighetens »universella *s-es*», som notoriskt ännu är gonska klen utvecklat ~ Har. Hjärne. Kollektivet *s-e*. Det finns ett världss-*e* trots allt, det kanske inte ofta hörs, men ~. Estetiskt, logiskt *s-e*. Han var en ytterst framgångsrik publikfriare och sukade konstnärligt *s-e* Nord. Fam.⁹ Diktare, reporters-*e*. **Syn.** 'inre röst', (ens) inre l. innersta, (omedelbar) känsla av rätt och orätt, rättskänsla, (ibl. nära:) plikt- l. ansvarskänsla, Guds röst i människans inre.

— **Samvetsagg**, -et, =. Kämma *s*. över ngt. Grip en av *s*. *S-en* lämnade honom ingen ro, förrän ~. En sorts underliga *s*. Anna Wahlenberg. **Syn.** samvetskval l. -styg l. (-)skrupler l. -förebråelser l. -oro, (ibl. nära:) ruelse, ånger. **-betänklighet**. Mest i plur. Utan (besvärande) *s-er*. Låta *s-erna* fara. Uppge sina *s-er* och gå med kamraterna. Nej, här behöver du inte ha några *s-er* (att resa). Vilka hysa *s-er* mot värnpliktstjänstgöring A. Gierow. **Syn.** (*s-er*:) skrupler, samvetstvivell, tvekan av samvetsskäl. **-frid**. Nå *s*. Äg i ditt hjärta *s-en* ~ Fru Lenngren. **-frihet**. *S.*, i regel detsamma som religionsfrihet, men ibland även i vidare politisk mening (äsktsfrihet), existerar varken hos bolsjeviker, socialister (tvångsanslutningen) eller fascister. Kämpa för *s-en* (*s* sak). **-fråga**. De var en *s-a* en fråga som kräver ett allvarligt svar, en fråga 'på samvete', ibl. en fråga man ej gärna vill svara på. I *s-or* tog hon gärna rådd av sin bikt-fader, som ~. **-förebråelse**. Men när han gjort något sådant, kände han alltid *s-r*. Göra sig (onödiga) *s-r* (över, för ngt). Tyngd av *s-r*, som han ej kunde slä ifrån sig. **Syn.** se samvetsagg. **-förtryck**. Ett äsikts- och

samvetsförtryck, vartill få skeden i historien ha att uppvisa ett motstycke T. Segerstedt. **-gran**n, -t, -nare; -nhet. Ovanligt *s-n* i sitt arbete. Man kan också vara alltför *s-n*. *S-n* i valet av sina vänner. Gör avdelningschefen inte sin plikt lika *s-t* som springpojken, så dker avdelningschefen Öv. fr. 'Erwin Rosen'. *S-t* uppfylla sin plikt. *S-t* undvika att ~. Att han *s-t* söker stöta sig med dem allesammans Erik Hedén. — Fordra den skrupulösaste *s-nhet* av sina underlydande. Det hängde ihop med hans *s-nhet* och rädsla för överord, med hans vetenskapliga redbarhet Fr. Borelius. Någon tysk har sagt: — Det finns intet, som fordrar så stor *s-nhet* som en lögn Alb. Engström. **Syn.** plikt-trogen, (ytterst) noggrann l. noga, omsorgsfull, skrupulös; (ibl. nära:) grannlaga, samvetsöm, betänksam, försiktig, ordentlig, som noga överväger l. betänker, förtänksam, omtänksam, sorgfällig, varsam, varlig, punktlig, minutiös, 'precis'. **-griller** (onödiga) samvetsbetänkligheter. **-kval**; -d. **1**) Plågas, pinas av *s*. Sucka under *s-en* (*s* tyngd). Och gjorde sig inga *s.*, att han lyssnade Elis. Krey-Lange. Och sökte nedtysta *s-en* med att ~ F. U. Wrangel. Döva *s-en*. Led de ohyggligaste *s.*, som inte lämnade honom en lugn stund. **2**) Min dag, av synder färgad, jag *s-d* begråter J. Tegengren. Och där de döda gå igen, *s-da* eller hämndsökande E. Kihlman. **Syn.** se samvetsagg.

-lag, -en, -ar. Följa *s-en*. **-lugn**, två ord. **I.** Subst. Återvinna sitt *s*. Störa ngn's *s*. I ett ostört *s*. **II.** Adj. Tilda sover den trötta och *s-as* goda sömn vid hans sida L. Munsterhjelm. **-lös**; -het. **1**) *S-a* skurkar hade gjort maskinen obrukbar. En *s*. lymmel, som världen inte har någon som helst glädje av. Strejksens *s-a* tillskyndare Ups. Nya Tidn. 1934. När i Sovjetryssland *s-a* terrorister tvingar förslavade miljoner mänskliga varelser ned i skräck, hungersnöd och elände ~ Leon. Ljunglund. Hade i hela tolv år *s-t* legat på manuskriptet ~ E. Norling. Du handlar *s-t*, om du ~. På det *s-aste* behjuga sin nästa. — Som genom hennes *s-het* bragts till tiggartaven ~. Där fanns inga gränser för *s-heten*. Ångra sin *s-het*. Och tänk, han hade den *s-heten* att ~! **2**) Bildl. Gärna ngt vard. **a**) Där den mest obarmhärtiga och *s-a* sol glodde ner på oss ~ Elsb. Funch. **b**) Förstärkande. Slangartat l. folkli. Å stora va somliga äv dom, alldeles *s-t*, så ~ Erik Sparre. **Syn.** **1**) skurkaktig, (alldeles) utan samvete, som icke gör sig några (samvets)skrupler l. har några (samvets)betänkligheter; (ibl. nära:) nedrig, gemen, oredlig, pliktförätan, hjärtlös, hårdhjärtad, omänsklig, gudlös, förhärdad, bovaktig, äreförätan, perfid, infam, skändlig. **-nöd**. I sin *s*. vände hon sig till ~. Husbondens *s*. blev nu så stor, att han började

vrída sina händer och ~ Raf. Hertzberg, öv. -oro; ande. Men sin s. blev han icke fri, förrän ~. — S-ande tankar. -penningar l. **-pengar.** Pengar som man lämnar (igen) för att freda sitt samvete l. som man äger endast med ont samvete l. fått gm att sälja sitt samvete. *Du skall reta, att detta är s., och jag kan icke behålla dem. Syn.* (ibl.:) blodspengar, syndapengar, judaspenningar l. -lön. **-plikt.** Göra det till en s. (för sig) att ~. *Det är din s. -ro. Lyckas bevara sin s. Att s:n i skuldfyllid ångslan vändes* Nils Bohman.

-sak. Göra ngt till en s. anse som ett moraliskt prov, samvetsgrant pröva, rådfråga sitt samvete om, ibl. samvetsplikt, en sak som man avgör med sitt samvete. *Det blir nu en s. för dig att söka göra skäl för din upplöjelse. Religionen är, heter det officiellt, privatsak, s., men ~ Marika Stiernstedt. -sjuk.* En s. och sorgsen liten flicka med tårvärkande strupe ~ Ester B. Nordström. *Och med anledning darav litet s. skrev till mina föräldrar, att ~ C. T. Eriksson. Syn.* med sjukt l. ont samvete. **-skrupler.** *Det är en fråga, som utan ringaste s. kan besvaras med ett avgjort nej* Har. Hjärne. *Som inte kände till några s. ~ B. Mörner. Plågas av s. Syn.* samvetsbetänkligheter l. tvivel. **-skäl.** Av s. undvika, vägra att ~. *Beror deras vägran på verkliga s.? -spegel.* Så ungefär frågar sig notarien Ask inför den s., som han håller upp för sig själv och andra Hj. Söderberg. *Kyrkoherde Amarks broschyr [Våra kyrkors helgd och värd] är en god liten s. för både klerk och lekt Sv. Dagbl. 1922. -sting l. -styng l. -styggn.* *Jag känner ett litet samvetssting över mina ord, men ~ Harry Blomberg. -tvivel* samvetsbetänklighet. **-tvång.** Religöst o. allmännare. *Talet om tvång i ndr kyrka och särskilt s. var mycket allmänt [liksom ropet på reformer] H. Reuter Dahl. Syn.* religions- l. åsikts- tvång, intolerans, åsiktsstyranni. **-väckare.** *Som blev en uppfostrare och en s. för sitt folk K. Benzow. -äktenskap.* Ordet tämligen sent spritt (början av seklet). Äktenskaplig förbindelse som ej ingåtts i laga ordning o. sålunda ej har rättslig giltighet men där kontrahenterna dock anse sig som äkta makar med dessas vanliga förpliktelser. *Ingå s. Fastän han var gift i s. Ola Vinberg. Född i s. -öm; -het. 1)* Allmännare. *Ett strängare — men också s-mare — sätt att behandla [tjänarna] Wilma Lindhé. Länsmannen var slarvig och föga s. I vad som låg utanför hans forskningsfält blev han en s. auktoritetstroende E. Grotenfelt. 2)* Ifråga om värnpliktsvägrare på grund av samvetsbetänkligheter. *[Ären] 1887—1902* sakkades bestämmelser ang. s-ma värnpliktsvägrare Nord. Fam.³ *Om s-mas tjänstgöring se Civilarbetare ib. Tre s-ma, som*

få fängelsestraff ~ då de vägrat allt deltagande i militärgöromål Sv. Dagbl. 1917. Konstlad produktion av s-ma ib. 1924. I år har s-heten övergått till en veritabel epidemi Nya Dagl. Alleh. 1931.

Sa'n se sankt.

Sanatorium (akut l. grav); -et, -er; -eanläggning m. fl. Luft- l. vattenkuranstalt (ofta för tuberkulösa); numer ibl. även om vilol- l. konvalescenthem. **I.** Enkelt. *Vårdas på s-um. Resa till ett s-um, lägga sig på (ett) s-um för vila och värd. Inrätta ett s-um för tuberkulösa. Samdrift mellan ett till Uppsala förlagt centrals-um och Akademiska sjukhuset Ups. Nya Tidn. 1933. Kust- set vid Äpelviken Statskalendern 1918. Konung Oscar II:s jubileumsfonds lungots- ser ib. Hems-et Talldsen Dagens Nyh. 1936. **II.** Ssgr. Ex.: *Som skapad för s-eanläggningar och för vintersport E. Lampén. Få pröva på s-elivet. Det var fullkomlig s-eluft där högt uppe i barrskogen 'K. Gunnarson'. Sen flera år s-elikare på Hålahult. Svenska s-elikareföreningen firade sitt 25-årsjubileum ~ 5 juli på Romanäs, där föreningen stiftades 1936. [Hinderslöshetsbevis:] Sveriges S-etidning 1932. S-entbildad läkare [på Talldsen] 1926. Vore det inte säkrast med ännu en s-ewinter? S. Siwertz. Inget fel med lungorna; s-existelse överflödig. Pengar till en [månads] s-existelse i Norge. Sjukvården, särskilt s-ewården, var dåligt tillgodosedd.**

Sand, -en. **1)** Egentl. Mineralogiskt består s. övervägande av kvarts Nord. Fam.³ *S. kallas söndersmulade bergarter med kornstorlek intill 2 mm.; grövre kallas grus. Vi behövede lite fin s. för vår gårdsplan. En badvik med den finaste (havs)sand. Ett lager av lös s. Sjunka ned i den djupa s-en. Där barnen lekte i s-en. Känna, låta s-en sila mellan fingrarna. Få s. i skorna. Ett moln av s. svepte emot dem, då ~. Och s-en stod som en grå dimma flera meter i luften Öv. fr. H. Haslund. Fuktig s. Strö s. på, över ~. Oren eller magar kalk erfordrar [i murbruk] mindre s. än ren och fet. Jorden bör blandas med s., om den ~. Mosand, som är mycket fin och något jordblandad, duger ej till murbruk. Till mursand lämpar sig bäst medelmättigt grov renad gropsand. Fönster- och butelj-glasbruket använda delvis svensk glassand Sveriges Industri, 1936. Stålsand, rund och kantig, för gjutgodsblåstring, stensågning och slipning Annons 1937. Havs-, sjö-, flod-, kvick-, öken-, flyg-, guld-, skriv-, poler-, form-, gjut-, trottoar-, timglassand. **2)** I friare uttr. o. jämförelser. Oräknelig, talrik som s-en i havet. *Om än Israels barn vore till antalet såsom s-en i havet Bibeln. — En oförståndig man, som byggde sitt hus på s-en ib. — Det är som att bära s. i (ett) säll. — Låta företaget, förslaget r-a ut i s-en bli till ingenting. — Och våra timmar rinna /**

som s. ur våra händer bort Hj. Söderberg. — Jag börjar få s. i ögonen, känna som om jag hade s. i ögonen — det är bristen på sömn, som gör sig kännbar. Jag har s. i ögonen, men knappast råd att sova O. Thunman. — 'Skriv oförrätter i s., välgörningar i sten!' säger ett gott gammalt ordstäv Torsten Tegnér. 3) Sandstrand, sandbank, flygsandsfält o. d. I 'ortnamn'. T. e. Vi stäivade fram längs randen av Ytterö s., där ~ A. Hammarström. I trakten kallas flygsandsfältet [Slättö s.] rätt och slätt för 'S-en' Sveriges Natur, 1919. **Syn.** (rätt avlägset ståt.) singel, mo, grus, mägerl, förvittringar, slam, mylla, jord.

— **Sandaffär.** Sand-, Grus- och Singelaffärer Rubrik i Rikstel.-kat., Sthlm, 1927. **-aktig.** Ett gråvitt, st pulver Nord. Fam.² **-artlad.** På mer s-ad jord. Bakverk, som faller sönder i munnen och ger en s-ad sensation. **-asfalt.** Asfaltbetong som beredes av finkornigt stenmaterial kallas s. Sv. Uppslagsbok. En körbana av s. lägges på fältsten [på Börjegatan] Tidn. Upsala, 1929.

-backe. En s. ha vi strax invid badstället. **-bad;** -sanstalt. 1) Värmebehandling använd för ledgångsreumatism. Sen, varvid den sjuke grävdes ned ända till halsen i solhettad sand, förekomma numer sällan. Nyare s-sanstalter, där den sjuke placeras i en ldda av trä och täckes med upphettad sand, finnas i Tyskland. 2) Tekn., kem. o. d. Högre temperatur kan även erhållas med s., som består av en med torkad sand fylld järnskd. som upphettas Sv. Uppslagsbok. Och avdunstade lösningen i s. till torrhet Ax. Schillberg. **-bakelse.** 1) Mörbakelse, mandelform. Sr göras av mjöl, smör och socker och gräddas i små bleckformar. 2) B-r som barn göra av (fuktig) sand. Då han såg pojken ~ helt belldet göra små 's-r' Öv. fr. Thackeray. **-ballast.** **-bank,** -en, -ar. På en s. ute i floden. Fastna på en s. (vid inloppet). **Syn.** jfr sandrev(el) o. -dyn. **-bemängd,** skr. På s. klapper Erik Almquist.

Syn. sandblandad. **-beredning.** B. av sand för viss fabrikation. S-sanordningar Sveriges Industri, 1936. **-berg.** Det väldiga, rörliga s-et avlägsnade sig från oss, snart kunde vi ~ Öv. fr. Knud Holmboe. — Nästan tvärbrant stupade s-ets sluttning mot en mörkgrön olivskog H. Mörne. **-beströ.** En isfära, som icke kunde s-s, emedan sanden genast blåste bort Sv. Hedin. Den snyggt s-dda vägen fram till förstudörren ~ Ernst Lundquist, öv. **-bindande;** -bindare. 1) S. växter B. Jönsson. De stora ~ s. gräsen Sveriges Natur 1913. 2) Carex arenaria, som är den bästa sandbindaren och ~ Gunnar Kjellberg.

-blandja; -ning(smaskin). 1) Är jorden alltför tung, bör den s-as ~. Jordmänen är här s-ad. Att Iris stylosa behöver en s-ad,

välldränerad jordmän och ~ Hanna Diedrichs, öv. 2) Då vi nästan kvävdes av den s-ade luften Gösta Dahl, öv. 3) Gjuterimaskiner: Handformmaskiner, S-ningmaskiner, Sandkvarnar Verkstäderna 1915. **Syn.** (s-ad:) sand(beamängd, ibl. 'sandflytt'). **-blåsare;** -ning (s-bolag m. fl.) Jfr följ. Centrala S-ningen Rikstel.-kat. 1937. Började ~ utföra s-ningsarbeten på olika hus i Stockholm Sv. Dagbl. 1934. **-bläster;** -ra; -rare; -ring(smätod). Tekn. Anordning för rensning av gjutgods, för avlägsnande av föroreningar från metallytor (som skola överdras med annan metall), för rengöring av ytterväggar å hus, för grövre glasslipning m. m. (skarpkantig sand slungas medelst komprimerad luft i ånga mot den yta som skall behandlas). Jfr föreg. Några ex.: Formmaskiner, skurtrummor, s-rar m. m. Sveriges Industri, 1936. — När man kom och bad mig få s-ra Thulefasaden nere vid Kungsträdgården ~ Sv. Dagbl. 1927. Besprutad yta bör först s-ras Nord. Fam.³ — Tillstånd måste hädanefter sökas för s-ring [enl. beslut av byggnadsnämnden] Sv. Dagbl. 1927. **-botten;** [-nad]. 1) Badvik med fin s-en. Där fiskarna i det klara vattnet avtecknade sig mot s-nen. 2) Allt sedan jag metade upp mina första, sprattlande sarvar ur Ulvstasjöns s-nade djup ~ 'Mari Milhi.' Den s-nade lilla viken, där ~ E. Lieberath.

-brun. Bruna nyanser, från det ljusaste s-a till de djupaste rosttoner E. Wettergren. **-bunden.** Alla våra plagg breddes ut på s. mark Sv. Hedin. **Syn.** sandig, sandblandad. **-bädd.** Placeras på en s. och ~.

-damm. D. med sandbotten. Barnens trädgård med den grunda s-en Öv. fr. Nora Waln. **-dosja.** T. e. S-an [med skrövsand], som var en särdeles viktig del av pulpetrustningen C. Sahlin. **-driva.** Vid en hög s-a ~ mer än halvvägs mot Åhus ~ Göran Wahlenberg. S-or vid ökenranden. **-dyn.** Jfr dyn. S-erna vid Ängelholm. Havets vågor och vindar, som raserat stranden och söndersmulat den till s-er Strindberg. En väldig s., som utgjorde gränsen mellan ökenområdet och ~ oasen N. Ambolt. Kusten bestod av en rad små s-er, vilkas toror av strår strandråg tappert höllo stånd mot Nordsjöstormarna R. af Geijerstam, öv. Intressanta s-slandskap Sv. Turistf. Vägvisare. **Syn.** sandkulle l. -driva l. -berg l. -nipa l. -rev(el) l. -bank. **-filter.** -fin. Tätta skyar av iskall, s. snö Valborg Hedberg, öv. **-flora.** -form, -en, -ar. Särsk. ifråga om gjutning. Järnet gjutes vanligen i s-ar (ibl. stålformar: kokillgjutning), omslutande ett hålrum av samma form som det avsedda föremålet. **-fri.** En fet (s.) lera krymper mer än en mager lera Nord. Fam.² Strandmal, folklig benämning för grovt, s-tt strandgrus ib. Komma till s. mark Sv. Hedin. Att denna vara [torkade

blåbär] vid omsorgsfull insamling erhålles fullkomligt s. Sv. Dagbl. 1922. **-fyld.** Elden, som brann på en s. fyrkantig öppning i trägolvet's massiva plankor H. Mörne. Lyfte ~ de tunga [guld]s-a ämbaren upp på huvudet och buro dem bort till vasrännan G. L. Dahlin. **-fälla.** Vanligare 'sandlåda' (för småbarn att leka i). Skolparken i Uppsala fick s. maj 1916. **-fält.** Å s. och sandåkrar framför allt i östra Skåne ~ N. Sylvén. **-färg;** ad. 1) Smärtingskodon ~ i vitt, grått och s. Sv. Dagbl. 1926. 2) Tennismassa [för planer] levereras såväl röd- som s-ad Annons 1927. En ganska låg, s-ad kust ~ S. Siwertz. I den s-ade dammrocken Sven Hallström, öv. S-ade krabbor och småfiskar Öv. fr. W. Beebe. En ~ ung man med s-at hår och ~ Fanny Alving. De s-ade små äggen P. Rosenius.

-gjutten. Tekn. Set svenskt kokstäckjärn Sv. Dagbl. 1918. **-grop.** Förbud mot ytterligare sandtagning i stora s-en i Uppsala. S-en, som f. n. fyller med avfall och som sedan är avsedd att planteras. Järnvägens s. vid ~. **Syn.** sandtag. **-grund.** Den lilla gröna kvidden med de stora ögonen, s-ens fisk ~ Gust. Sandgren. **-grå.** Det breda sundet var s-tt, men ~ Elsa Thulin, öv. Med rättniga blå ögon och ljusa, s. mustascher Öv. fr. G. K. Chesterton. **-gul.** En låg, s. kust med blåa berg i bakgrunden S. Barthel. Hennes s-a råsidenkjol Ejnar Smith. Ett par yuga, s-a mustascher B. Gripenberg. Stepphönsen äro s-a, med svartaktiga teårband på ryggen och ~. **-gång,** -en, -ar. Dubbelgrindarna voro gröna som förr, spjältaketet var rödstruket, s-en omsorgsfullt krattad, allt som förr ~ G. Kähre. **-halt;** ig. **-harpa.** [Kalken sällas] i en s. försedd med sidlårdsbotten Kerstin Key. **-hav.** Gjorde vi vår första bekantskap med en verklig öken — en vik av det stora s-et Kebir Per Nyström. Åtminstone norra delen av Arabien [är] inte något s. ~ B. Gripenberg, öv. **Syn.** ibl. sandöken. **-havre.** Ibl. = strandråg (Elymus arenarius). **-hed.** S., som nyttjas till exercisfält. **-hög.** Barnen, som lekte i s-en. **-höjd.** Skogklädda s-er R. Ekblom. **-inblandning.** Ett dåligt tecken, som antydde s. C. Sahlin. **-jord.** Büst trives värten på s. — Extra fin s-spotatis Annons 1921.

-kak|a. 'Barnen baka s-or', akvarell av ~. **-korn;** -ssor(lek). 1) Låta s-en sila mellan fingrarna. Jag fick ett s. i ögat. Grörre s. 2) Mkt ofta i jämförelser o. bildl. T. e.: En liten rosenröd spindel, liten som ett s., kilade i tvära krokår hit och dit ~ Karin Ek. Där dagarna rinna lika hastigt som s-en i ett timglas K. Stenring. Kan vara det s., som kommer vågskålen att sänka sig till insurgenternas förmån B. Gripenberg. Han kunde se saker och ting sådana de voro

utan att blåsa upp ett helt berg av ett s. S. Lagerlöf. Det s., som kommer hela maskineriet att strejka. I denna människomassa, där man är som ett s. i öknens And. Ramsay. Där kakrecepten äro lika talrika som s-en i Sahara Eva Mannerheim Sparre. Jag har glömt rad plutsen heter, och det är alldeles förbaskat likgiltigt, för alla platser är så lika som s. på den här olycksaliga traden S. Siwertz. **-kulle.** **-kust.** **-kvarn** tekn. **-kärra.** **-kör|are;** -ning. **-lil|ja.** Anthericum. På svenska sandfält träffas, ehuru rätt sällsynt, två arter s-or. **-lopp|a;** -shona m. fl. Sarcopsylla penetrans. S-an ~, som numera är spridd runt tropikbältet ~ borrar sig in i huden på fötterna av människor o. a. daggdjur och framkallar elakartade sår I. Trägårdh. Att s shonorna lägga sina ägg under människans hud Henning Nordlund. **-låd|a.** T. e.: Kyrkogårdsraktmästaren, som infunnit sig ~ med s-a och kastskovel för jordfästningen ~ B. Estlander. — S-or för barn att leka i 'sandfälla'. — Valpen hade sin egen lilla s-a på balkongen där han fick 'uträtta'.

-mal|are; -ning. Jfr sandkvarn. S-are Joh. Palmgren, Söderfors Ups. Nya Tidn. 1937. **-mark.** Ottenbyskogen väzer på myllblandad s. R. Sterner. — Vida s-er. **-mo.** Se mo I 2. Den stenfyllda s-n med sina spensliga tallar, sin grå renlav och sin ofruktbara ljung. **-moln.** På en trädlös slätt, där rinden jagade s-en, låg ökenfolkets by ~ G. L. Dahlin. **-muddring.** [Mudderverk.] arsett för s i Klarälven Sv. Dagbl. 1933. **-myll|a;** -sjord. Lerbunden s-a Ax. Cnattingius. — I den öppna s-sjorden ~ A. T. Gellerstedt. **-papper.** Starkt papper som övergjutes med limlösning o. beströs med finkrossad kvartssand, flintpulver l. d. samt torkas. S. användes mest till slipning av trä. Gnida ngt med s. Isen, vilken likt ett grovt s. gled fram över berggrunden Alvar Högbom. Ge mej en s-sbit, så jag får glätta träet, innan jag börjar skära! **-plan.** På den stora s-en mitt framför herrgårdsbyggnaden. Ska ni ha sand- eller gräsplan till tennisbanan? **-på|s.e.** T. e.: Han hade slagits sanslös med en s-e i New York en natt ~ 'K. Gunnarson'. Och luftseglarnas utkastade s-ar slogo ned utan att fråga var Gurli Linder. **-pärl|a.** S-or kallas de minsta äkta pärlorna, som endast hava obetydligt värde Kjellins Varulex. **-regn.** S-et upphörde, det ljusnade N. Ambolt. **-rev;** -el. 1) Man vet aldrig var man har ett s., förrän man sitter fast på det Hj. Söderberg. 2) Men återvända ofelbart till den lilla ö eller s-el, där de själva kommit till världen ~ E. Lönnberg. **-rik;** -edom. I lätt, s. jord Ax. Holzhausen. **-rundel.** Mitt i den raddiga s-n står Michelangelos David ~ T. Fogelqvist. **-rök.** Och snart urskilde vi i den rykande,

röda s-en galopperande ryttares tunga skugor Estrid Ancker, öv. **-rör.** Calamagrostis (Psamma) arenaria. *Set* har lång, förgrenad jordstam och planteras mångenstädes för att binda flygsand.

-skädd|a. Pleuronectes limanda. *San* ('sandfundran') har sträv kroppsytta; färgen är brun till brungrå l. grönaktig, stundom med svaga mörkare fläckar. Minimitått för fångst av s-a anser lantbruksstyrelsen böra införas ~ Sv. Dagbl. 1937. **-slätt.** Växande på torra, varma backar, alvarmark, s-er ~ C. Lindman. **-sort.** En plastisk s, som formar sig efter bilden C. G. Laurin. **-sortering.** Ett automatiskt s-sverk, som ~ Sv. Dagbl. 1932. **-spade.** **-sten,** -en, [-ar, fackl.]. En sedimentär bergart bestående av sandkorn (mest kvarts) sammanfogade medelst ett bindemedel av kalkig, kvartsitisk, lerig l. järnhaltig beskaffenhet. **I.** Enkelt. *S.* är avsatt på grunt vatten och finnes i alla geologiska formationer. Bildande oftast skiktade massor, vilka lätt hårdna till s. Nord. Fam.³ En porös, skifferartad s. Kjellins Varulex. *Huggen s. S. till fasader. Åtskilliga av Sverges s-ar* nyttjas till byggnadssten el. slipstenar, kvarnstenar ~ Nord. Fam.³ Att vattnet inom Darlingområdet i stor omfattning uppsöps av de lösa s-ar, som ~ Gunnar Andersson. Kvadersandsten i fyrkantiga stycken. Riddarhuset i Stockholm är byggt av en grå, finkornig s. från Kinnekulle. **II.** Ssgr. Ex.: Vita eller gråa s-sarter Kjellins Varulex. Där skära rosor klänga vilt / kring s-sbalustraden Astrid Gullstrand. Men stigen var också här en vatteuränna, vilken grävt sig djupt in i s-sberget H. Mörne. Stundom kan man på klyvyrtorna av röda s-block finna tydliga »böljeslagmärken» J. J. Sederholm. S-sbrott ha vi, utom på Kinnekulle och Gotland, bl. a. i Östergötland, Dalarna, Småland och Skåne. En s-sbyggnad från förra hälften av femtonhundratalet C. A. C. Lewehaupt. Det förnämsta företaget inom s-sindustrien är Lemunda S-sbrott, Motala Sveriges Industri, 1936. En slät ~ s-slik massa ~ C. Forsstrand. En s-sliknande bergart, kallad ~ S. Barthel. S-smur. Med rik skulpturell s-sornering F. U. Wrangel. *Thomas Morrisons röda s-spalats* O. B. Nelson. *Vestibulens stora s-splattor 'Mari Mihi'.* De röda tegelborgarna med deras nischprydda trappavlar eller s-ssirade, svängda rösterna ~ Aug. Hahr. Den breda, halvt vittrade s-strappan 'Mari Mihi'.

-storm. Råka ut för en s. i Sahara. *Mistralen blåste som en sand- och smutsstorm var annan dag, och ~ H. Mörne.* **-strand.** En liten badvik med härligs. — De modärna s-sbaden ~ R. Sernander. **-stråle.** Jfr sandbläster. *Pressa en kraftig s. mot fasaden.* **-strö.** *Ytan glätas och s-s ~. Stations-*

vägen, som mest liknade ett s-t, knastrande rumsgolv att köra på Öv. fr. Joh. Buchholz. **-sug|jare;** -ning(sfartyg). Sugmudderverk. *Då den stora s-aren Sally ~ var sysselsatt med muddringsarbete för ~ Sv. Dagbl. 1926. Varför s-ning på de ställen, där dylik sand förekommer, icke kan anses skada fisket ib. 1912. Det danska s-ningsfartyget Trafik Tidn. Upsala 1925.* **-säck.** *Tömma den ena s-en efter den andra ~. Kommandobryggan var skyddad medelst s-ar, vilka ingen kula kunde genomtränga Aleko Lilius. — S-sbarrikader och taggtrådsstängsel ib. Medan Chang Hsun byggde s-sbarrikader här och där på gatorna J. G. Andersson.*

-tag, -et, =; -ning. *Trottoarsand ~ till avhämtning från Tunabergs s.; Upsala Sandtags A.-B. Annon 1921.* **Syn.** ställe där man tar sand, 'sandgrop'; sandtäkt; ibl. (rätt till) sandtagning l. -hämtning. **-timglas.** *S. med en halv timmes rinningstid Ad. Ekelöf.* **-tromb.** *Men vid middagstiden mulnade det, och en stund senare reste sig gula s-er på norra stranden Sv. Hedin.* **-täckja.** *På s-t mark Nord. Fam.² De s-ta gångarna ~.* **-täkt,** -en, -er. Se sandtag. *Om mulbete, grässtätter och odling samt om sand-, sten- och torvtäkt å allmänna skogar.* **-udde.** *En västergående s. och undervattensbank O. v. Friesen.* **-ur.** *Set viskar, de blekande stjärnorna blicka in i tornkammaren, riddaren sover i sin säng, pilgrimen på sin matta V. Rydberg. Sedan telefonavgifterna höjdes i Los Angeles, har man allmänt satt upp s. bredvid telefonapparaterna för att inte förbruka för många perioder Ups. Nya Tidn. 1932. S., använda vid kokning av ägg.* **Syn.** (sand)timglas. **-vall.** *Längst ute mot havet reser sig en s. med glesa, stormslitna bokar ~ A. Österling.* **-vik.** *Stora s-en.* **-virvel.** **-vit.** *På den s-a stranden Ax. Ahlman. S-a stränder, där havet har spumit strängar av låg A. Slotte.* **-våg.** *S-or i öken.* **-åker.** *Å sandfält och s-rar ~ N. Sylén.* **-ås.** *Högst på s-en ligger slottet, synligt långt ut på slätten. Trenne s-ar genomstryka landskapet och ~.* **-älskande.** *En del s. arter ~ (Fvilgo, Herniaria, Senecio viscosus, Spigularia rubra m. fl.) ~ Stockholmstrakts växter (1937).* **-ö.** *Några låga s-ar med dadelpalmer T. Gislén.* **-ödl|a;** -ehan(n)e). *Lacerta agilis. I de sydligaste delarna av vårt land kunna vi också få se den andra av våra ödlor, den betydligt större och vackrare s-an ~ Natrens liv. En s-a for som en strimma över vägen och försvann med ett prassel Jan Friddegård.* **-ök|en.** Även -öcken. *Förtvina i s-nen. Och vandraren på nordens isöknar känner törstens alla kval nästan i lika hög grad som vandraren i söderns s-nar Ax. Klinckowström. — Så förvandlas hjärtat småningom i en s-en, där intet gott mera kan gro ~.* **-ös|a;** -ning.

Innan han [pastorn vid jordfästningen] s-er henne Alb. Engström.

— **Sandja**, -ade, -as; s-a över n m. fl. se övers-a n osv.; -ning(-en, -ar; -sapparat). S-a gångbanorna En gårdskar!, ovanligt påpasslig med att s-a, med s-ningen. S-a (på) golvet. S-ad och os-ad papp. Det kändes, som om ögonhållorna voro s-ade E. Wallquist. — [Motion] att personomnibussar skola vara försedda med s-ningsapparater, som kunna skötas från förarplatsen Ups. Nya Tidn. 1932. **Syn**. beströ med sand, sand(be)strö, strö sand på l. över; (ibl. nära) grusa. — **Sandig**, -t, -are; -het. Stora, s-a marker. Den lilla s-a vik, som ~ J. W. Nylander. Det med granitresten besidda s-a grund, som kallas Vinetarevet Ax. Wallén, öv. Det var drygt 6 km. att gå längs s-a vägar, och ~ L. A. Jägerskiöld. Alltefter som jordmånen är mer eller mindre s., jordmånens s-het. **Syn**. sand-, sandaktig l. -artad l. -blandad l. -haltig l. -mängd l. -bunden; (ibl. nära:) grusig, grymig, kornig.

Sandål, -en, -er. Lätt fotbeklädning (ibl. blott i form av en sula) fastsatt med remmar. **I**. Enkelt. Den till sulan nedringade s-en Sv. Dagbl. 1934. Sommarens plager, där endast tålösa s-er duga Ups. Nya Tidn. 1936. Hennes fötter var bara och instuckna i ett par s-er Öv. fr. Rosita Forbes. S-er finga de dock hava på fötterna Bibel. Tjocksulade s-er med bakstycke Nord. Fam.² Barn; trä-, tygs-er. **II**. Ssgr. Ex.: S-artade läderskor Nord. Fam.² Den s-bärande muhammedanen har stortän tydligt skild från de andra, emedan s-remmen vanligen trädes där emellan Öv. fr. Conan Doyle. Sko- och sandalfabrik. Drog sina s-klädda fötter under kjolen och ~ J. L. Stockenstrand. Avbrunt prima s-läder Oscarica 1925. På s-makarnas gata gör man opanker, som är namnet på dessa speciellt albanska skor, vilka se ut som tofflor och som bestå av en sula och ett överrede av snören och granna tygbitar S. Aurén. S-modell av svart atlas (fram till och på klacken) och silverskinn Sv. Dagbl. 1925. En s-pumps, ny för året ib. 1930 (jfr pumps). S-rem. S-er av brunt l:ma s-skinn med lädersula P. U. Bergström 1911. S-sko ~ dagens nyaste mod Nord. Komp. 1925. Elegant s-sko med flätat framstycke P. U. Bergström 1932. Genombrutna s-skor Gösta Gustaf-Janson. Sina s-skodda fötter, på vilka varje tå var instucken i ett silverhölje Öv. fr. Rosita Forbes. S-slejsko Annonns 1932. Den japanska strumpan är delad som en tumvante, och man stoppar helt enkelt in s-snöret omkring stortån H. Mörne. Slejffoffel, svart ~ s-sydd, med läderbotten ~ (ovanlådret utvikt varefter rand sys gm ovanläder o. sula) Sv. Dagbl. 1922. — **Sandale'tt** (-ätt) -en, -er. Sandalskon ~ i sin nyaste form, s-en, med ovanlådret de-

lat i ribbor och remsor Sv. Dagbl. 1930. Och fötterna i s-er — röda tånaglar, förstås! Harriet Clayhills. En för året typisk aftonsandalett från ~ Sv. Dagbl. 1935. Högmödrän slejsandalett Annonns 1931. — Våra senaste komponerade s-modeller för damerna Annonns 1932. S-sko till stor toalett Annonns 1931.

Sandel (akut); -n. Mindre vanl. (o. mer fackl.) som enkelt. **I**. Enkelt. Mer l. mindre fint pulver av rött s-trä. S. nyttjas bl. a. till färgning av vissa läkemedel. **II**. Ssgr. Ex.: **1**) Din värld är full av ~ s-doft och löjen ~ Öv. fr. Sarojini Naidu. **2**) Med s-salvors glans om bruna länder / och vita kransar i de svarta håren Sig. Agrell. **3**) S-trä. **a**) Rött s-trä utgöres av kärnveden av Pterocarpus santalinus, ett högväxtostindiskt träd; s-veden kommer i handeln i stora, brunröda eller rödsvarta block, ibland även raspad eller pulveriserad; till skillnad från vitt s-trä har den ingen särskild lukt eller smak. Rött s-trä har användning till beredning av röd möbelpolityr, till färgning av kosmetiska medel, likörer, fernissor och till tråbets; dessutom något inom möbelsnickeriet. **b**) Äkta l. vitt s-trä, som fås från flera olika träd, framför allt Santalum album, även detta från Ostindien. I de buddaistiska länderna användes stora mängder s-trä till rökelse, vidare användes det till framställning av sandel (trä)olja ~, till skulpturarbeten och lyxmöbler och ~ Kjellins Varulex. S-trä har varit omtyckt för sin lukt ända från den äldsta forntiden, speciellt i Orienten Öv. fr. C. J. S. Thompson. Och stack de tre smala rökelsestykorna av s-trä i askkoppen framför gudinnan Bo Bergman. En ask av s-trä med inläggningar. — [Ger] en s-trälänkande vällukt Öv. fr. C. J. S. Thompson. **c**) S-(trä)oljan fås genom destillation med vattenångan av äkta s-trädets uppraspade kärnved och har dels användning i medicinen, dels stor användning i parfymieriet. **4**) S-träd om olika arter o. slakten som lämna sandelträ.

Sandwich (sändoitsj; akut); -en, -ar [l. =] l. -es; -man m. fl. **I**. Enkelt. (Engelsk) smörgås. Jag åt en s. och drack ett glas öl C. G. Laurin. Äter äpplen och s-ar Vivi Laurent. Lövtunna 's-es' (smörgögar) 'Jörgen'. **II**. Ssgr. **1**) En s-man med någon slags kafferekam R. Gelm. Ostveckans sandwichmän 1929. — Denna de moderna idéernas nitiske s-man Stig Wikander (om Sven Stolpe). **2**) För att ingen skulle märka, huru de länsade s-talrikarne Eric Hultman. **Syn**. **I**. (engelsk) smörgås; **II**. (s-man:) vandrande annons, man med tryckt plakat på bröst o. rygg, skylt- l. plakat- l. reklambärare. **Sanera**, -ade, -as; -ing(-en, -ar; -sarbete m. fl.). **I**. Mer 'egentl.' **1**) Den konservativa behandlingen (s-ingen) [av tänderna] Sthlms stads folksko!or 1917—18. **2**) Krigs-

Befria från (verkan av) stridsgaser. *Lös mark kan s-as medelst plöjning, grävning m. m. Sv. Uppslagsbok, 1935. Livsmedel och vatten kunna [i nödfall] s-as genom kokning* ib. *Efter det eg[entliga] s-ingsarbetet måste all den personal, som varit sysselsatt därmed, samt använda redskap s-as* ib. *Övriga s-ingsmedel utgöras av olika ämnen, som på kemisk väg helt förstöra stridsgaserna* ib. *S-ing av klädespersedlar kan, beroende på graden av nedgäsning, ske genom vädring, behandling med ånga* ~ ib. *S-ingstrupper i arbete* ib. **3)** Inom stadsplanekonsten o. d. *De inföddas stadsdel, s-ad och betydligt modärniserad Maths Holmström. S-ingen av Gamla staden: Fastighetsnämnden har för s-ingsändamål föreslagit ytterligare ett fastighetsköp i Gamla staden* ~, *tomten skall utläggas till allmän plats* 1928. *Trots att s-ingsåtgärder vidtagits, ser man* ~. **II.** Bildl. Särsk. om finanser o. d. **1)** *Huruvida statens insats på 215 milj. kr. verkligen räcker att s-a [Skandinav]banken* 1932. *Förrän statsfinanserna s-ats* Sven Aurén. *Åtgärder för budgetens s-ing* Göteborg. Handelst. 1926. *Den del av styrelsen, som trädde i bränschen för »Kulturens» [i Lund] s-ingsplan* ~ 1933. *Roosevelts s-ingsprogram* 1933. **2)** *Att s-a vårt folks politiska liv* ~ E. Kihlman. **Syn. I.** återge (dess) friskhet, göra sund(are) l. (mer) hygienisk (igen), läka, rengöra; befria från (verkan av) stridsgaser, neutralisera 'nedgäsning'; skaffa frisk luft o. sundare förhållanden, ibl. 'uppröja' n; **II.** bringa reda i ett företag med dåliga finanser, (åter) ställa (ett företag, finanserna) på en säker (säkrare) bas, återge en sund ekonomisk ställning, (ibl. nära) rekonstruera.

— **Sanitets-** i sgr. = hälso(vårds)-, sjukvårds-; sundhets-, ibl. hygienisk. Ex.: *Sanitetsavdelning* t. e. i Marinförvaltningen l. i Nordiska kompaniet (rondskålar, skoljror, spottkoppar m. m.). *S-binda* för damer. *S-flagga* rödakorsflagga. *S-förhållandena* i staden ska vi nog ta itu med [fast vi ej ännu ha tid] Marika Stiernstedt. *Rör och rördelar samt s-gods* Rikstel.-kat. 1927. *För att även i Sverge söka få till stånd en förening av personer, intresserade av s. k. s-hundars användning för uppsökning av sårade i krig* L. W. Stjernstedt. *Användningen av s-hundar kom mera allmänt i bruk först under världskriget* G. Björnström. *Några medlemmar av en Nationernas förbunds s-kommision, som var ute på studieresa* ~ B. Forell. *Över den stängda porten sitter s-kommitténs svarta kors med: »Stängt på grund av kolera-infektion»* Ax. Munthe. *S.kompani. S-kärl* nattkärl o. d. *S.polis* hälso- l. sundhetspolis. *S.porslin. Jag läser utskriften: »Till den tappre s-soldaten, med»* Dagmar Ruin-Ramsay. *Kyl- och Sanitetsteknik* Sv.

Dagbl. 1921. *Värme- och sanitetstekniker* St. Dagbl. 1918. *Värme- och sanitetstekniska föreningen sammanträdde på fredagen till 25-årsjubileum i ~ Ups. Nya Tidn. 1934. Försök ha de senaste dren pågätt och pågå allttjämt vid vissa norrländska truppförband med hundar till såväl sanitets- som beraknings-, rapport- och dragtjänst* E. Edström, 1932. *S-trupper i svensk mening funnos helt enkelt inte ~ Curt Berg. Ett s-tåg körde in på stationen 'Svenska Brigaden'. Nedanför berget påträffa vi en s-vagn och ~ Öv. fr. Halidé Edib. S-veterinären* Rikstel.-kat. 1920. *S-väsen(det) hälsovårdsväsen(det). Vidta extra s-åtgärder. — Sanitär², -(e)n, -er. Och den ryske studenten, vilken i egenskap av medicinare tjänstgjorde som s. A. Fahler. Iordningställde en ambulans med åtta sjuksköterskor och fyra s-er Carl Sanmark. Syn. sjukvårdssoldat. — Sanitär², -t, [-are]. S. kontroll i Frankrike över invandrarrörelsen* 1926. *Bidrag till Uppsala s-a statistik* 1916. *På grund av de s-åvålderna. Lägenhetens beskaffenhet i s-aseende* Nord.Fam.² — *S-teknisk kongress i Prag* Sv. Dagbl. 1930. **Syn.** se sanitets-.

Sang se sjunga.

Sangviniker (mest med uttalat -g. o. akut); -n, =. Jfr följ. Sangvinisk person, människa med sangviniskt temperament. *Han är ~ en obotlig s. Gust. Hellström. — Sangvinisk* (akut); -t; -het. *S. nog att åter försöka oaktat alla misslyckanden. Syn.* av livligt o. växlande lynne, lätt mottaglig för intryck, alltid full av l. som lätt invaggas sig i förhoppningar, lättblodig, (ibl.) sorglös, lättlyft, eldig. — **Sangvinism**, -en. *Jag har ofta förväntat mig över människens oerhörda s., när det gäller dåliga kvinnor* A. Sörlin. **Syn.** sangviniskhet.

Sanitets- m. fl. se under sanera.

Sank¹; [-borra = borra i sank]. Subst. Blott i några uttr. Ex.: *Gå, segla i s.* om skeppare l. skepp: gå etc. i kvav, till botten, förlisa, fyllas med vatten o. sjunka. *Skjuta, borra ett fartyg i s.* ge grundskott, sänka. *Eller s-borra den ~ farkost varmed ~ O. Höggberg.*

Sank², -t, -are; -het m. fl. se II. **I.** Enkelt. *På andra sidan badhusviken var stranden icke klippig utan s. Fanny Alving. Undvik s-a lägen [för drivbänkarna]! Där och var syntes s-are marker, med ~ K. Zilliacus. Stället ligger s-t. Dika ut de s-aste skogsmarkerna. För att få ängarna mindre s-a.* **II.** Sgr. Ex.: *Marken, som på grund av sin s-het aldrig var frostsäker. — Bro d. r. s. vägbank över s-mark* O. v. Friesen (1905). *I den twiga s-marken* Paul Rosenius. *I tuvor ute i s-marksområden* Naturens liv. *S-marksväxter* H. Juhlin Dannfelt. — *Så, rätt som viingo och klevo i en s-mosse, hörde vi hundarna sticka på ~ H. Samze-*

lius. *På s-myrarna* ib. *Då de bärgade det lilla hö, som skäreets s-ång* vap Karin Ek. **Syn.** sidlänt, (läglant o.) sumpig, vattensjuk, fuktig, (ibl. nära:) träskartad, träsk-l. kärrfylld, träskig, kärrig, fylld av moras, morasig, blöt, sur.

Sank³ se sjunka.

Sankt, attributivt adj. Brukat framför (katolska) helgons namn (o. sekundärt i ortnamn o. d.). Växlar i mask. med 'S-e' o. i fem. med 'S-a'. Förkortas ofta *S:t* o. ibl. *S:te* l. *S:ta* sarat enbart *S*. Stavas ofta med stor bokstav. *På den tiden, då Vår Herre och S-e Per brukade vandra omkring på jorden. S-e Per, legendens namn på Petrus som himmelens väktare. S-e Fredman Bellman. S. Peterskyrkan. Om s. Per haren skada på foten, behöver s. Pål därför inte linka. S(-a) Birgitta. Stora och Lilla S:t Bernhard två alppass. S:t Petersburg. Kantonen S:t Gallen. Samfundet Sankt Erik i Stockholm. Sankt Anna, socken i Östergötlands län. S. Hans dag, danskt och norskt namn på midsommardagen. S. Karins ruin i Visby. S. motsvarar de italienska och spanska 'San' (t. e. *San Marino, San Sebastian*) och *Santa (Santa Anna, Santa Fé)*. **Syn.** heliga. — **Sanktifiera**, -ade, -as; -ing l. sanktifikation (-en, -er). Helig-l. helgonförklara, förklara för helgon, kanonisera. — **Sanktion**, -en, -er; -splikt; -srätt m. fl.; -er]a (-ade, -as; -ing, med plur.). Sambandet med de övriga i ordgruppen lösare. **I.** Subst. **1)** Regeringens l. monarkens samtycke till 'riksdags' beslut; ofta friare = stadfästelse, bifall, godtagande. *Varpå regeringen, konungen gav beslutet, förslaget sin s. Förkunnar med författarens s. att ~ M. Lamm. Vektorätt och s-rätt. Att en s-svägran skulle ha retat skottarne till uppror ~ Har. Hjärne.* **2)** I fördrag reglerad (straff)påföljd, villkorlig straffbestämmelse, 'näpst'. *S-er äro dels ekonomiska, dels militära. Nationernas förbund tillgriper s-er mot Italien på grund av dess uppträdande i Abessinien. Sverge, numera s-spliktig medlem av N. F. 1931. S-spolitiken mot Italien misslyckades kapitalt och visade blott s-ssystemets ineffektivitet.* **II.** S-era. Blott till **I**. Stadfästa, ge sitt bifall till **I**. (sin) bekräftelse på, godkänna, godtaga. *Att man s-erat ett felaktigt förfarande Curt Berg. — Och fullt s-erades de [lekstugorna], sedan landshövdingenskan Anna Douglas hedrat dem med sin närvaro Ann Margret Holmgren. — Sanktuarijum (akut l. grav); -et, -er. Förvaringsrum för relikier o. d.; platsen för högaltaret; det (allra) heligaste; 'helgedom'. *I närheten av s-et ligger det lilla torget ~ Maths Holmström. — [Gav mig introduktionsbrev till] Auguste Rodin, och jag var stolt att ~ få inträda i detta s-um C. G. Laurin.***

Sann, sant, -are. Bet. växla mln 'sanningens'lik, exakt, verklig, äkta, ärlig'. **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. **a)** Ex. med subst. (ordnade alfabetiskt efter substantiven). *Revolutionsens s-a ansikte* verkliga. *Äkta engelskt verkade det att utanför varje officerstålt se en badbunke, gentlemannens s-a attribut* Annie Furuhjelm. *Ty s-a namn giva s-a begrepp* Egyptiska sagor. *I ordets s-a(-ste) bemärkelse. S. berättelse ur småstadslivet. S-a förhållandet var detta: ~, var, att ~. All s. förtjänst har ju vanligen tendensen att visa sig tillbakadragen och blygsam — utom operasångare förstås, som ~ A. Knöppel. Att de känna dig, den ende s-e guden* Bibeln. *Han är den s-e hedningen. Historien är otrolig men s. En s. händelse* verkligen inträffad. *Med s. högaktning. Och dess ande kväver nomadernas s-aste instinkter* Öv. fr. H. Haslund. *I och för sig är ~ hennes ironi* härovidlag mördande s. Erik Hedén. *En s. kristen. Ett i s. mening kristet betraktelsesätt har ~ Sven Lampa. Solens deklination* vid s. middag se middag **I** 1 (IV. 520). *De s-a ryska männen anordnade judemassakrer och provocerade fram revolter för att slå ned frihetssträvandena* T. Segerstedt. *En s. människovän. Nämn andevärldens innevärdare vid namn, vid deras s-a namn, och du skall lära dig känna deras innersta väsen ~ Egyptiska sagor. Det var en s. njutning att ~. Inte heller kunde de finna ord, som verkade s-a och återgävo den inre upplevelsens glöd ib. Det är ett sant ord och väl värt, att man det anammar, att ~. Att påståendet var nästan bokstavligen sant* C. Sahlin. *Såsom den s-a romanhjältinnan alltid är Erik Hedén. En s. skildring av förloppet. S-a och redliga vänner. Din s-e vän l. S-e vännen äro som underskrifter äld. Som förstod att uppskatta ens s-a värde* A. Hallner. *S. ånger. S. ödmjukhet.* **b)** *Den är ganska livssann, denna bild av ~ C. D. af Wirsén. En bunden åsna är på långt när ej så ~ natursann, som då hon får gå lös och ledig* Ax. Munthe.

2) Märk bl. a. **a)** Även substantiviskt. *Ett sant ord! Jag är alldeles av er mening* E. Nordenström, öv. *Ett sant ord är, att ~. Men sant är, att man måste ta saker och ting, som de komma men visserligen l. för visso (l. visst) måste man, det är riktigt att ~. Sant var, att ~. Ja, sant att säga vet jag inte, var jag tar det ifrån* S. Siwertz. *Jag svarade — som sant var —, att ~ A. Hj. Ugglå, öv. — Däri sade du sant* Bibeln. *Blott alltför sant. Allt var logiskt, matematiskt sant, men psykologiskt sett osant, dunt. När sant kommer fram, får lögnen skam. Skilja mellan sant och osant i berättelsen. De ä inte ett sant ord i va du säger. Det där jag sa till Maurice om ~, var inte sant ett dugg* Berit Spong,

öv. *Då man helt troskyldigt tog för sant vad Tjodolf av Hvin berättade* Hj. Alving. — *Det s-a och det rätta.* **b)** *De kan nog vara sant, men ~. Sant nog, men ~. Mycket sant, men ~. Icke, inte sant? eller hur. Ja, inte sant ja, visst a de så.* **c)** *De va (så) sant (de), ja skulle ju vara borta kl. 3 ja höll på å glömma att ~.* **d)** *I betydanden o. d. Så sant jag är en hederlig karl. Så sant jag lever. Så sant mig Gud hjälpe (till liv och själ). Så sant som Herren lever. — Nej, så sant om jag gör, svarade portvakten Öv. fr. 'Mabino-gion'. — Allt vad Kalle sade var så sant som det var sagt ~ E. Lieberath. Det är så sant som det är skrivet Ane Randel. Det är allt så sant som det står B. Döös. — Det är då visst och sant, att ~. Han hade stigit på fel båt, det begrep han så visst och sant 'K. Gunnarson'. **e)** *Var och en som lever sant, reinkarnerar ~ Öv. fr. H. Haslund. — Sant kristen. Sant kvinnlig, poetisk, mänsklig. **f)** Gradformer. Att man bör ha ett mått att leva för, / det är en sanning, s-are än andra Emil Schiött. En människa är s-ast sig själv, då hon syftar högst D. Nyvall. *Vet du inte, att ungdomens drömmar är det s-aste som finns? Gust. Sandgren.***

II. Sgr ha sann-; särsk. pres.-part. visa ibl. *därjämte sant; sanno-* blott i 'sannolik'.

Syn. riktig, sanningsenlig, överensstämmande med sanningen l. det faktiska (underlaget) l. verkligheten l. (det) verkliga förhållandet, faktisk, korrekt, verklig, reell, oemotsäglich, otvivelaktig, välgrundad, tillförlitlig, sannfärdig; sanningsälskande, uppriktig, öppen, redlig, ärlig; 'äkta', sannskyldig, i sin prydnö, rätt(skaffens), uppriktig, genuin, veritabel, utan svek, rättfram, ibl. naturlig.

— **Sanndröm;** [-ma]; -d; -mare; -merska. *S-men anses föregripa kommande tilldragelser eller återge hittills obekanta förlopp i det förflutna. Frågan, om s-mar verkliga existera, är allt fortfarande omstridd. Tro på s-mar. Och bundo en krans, som vi gömde under huvudkudden för att drömma s-mar för framtiden* Elsa v. Born. — *Men besynnerligt ändå, att pojken skulle s-ma* Hj. Bergman. *Då hade han ju s-t nyss* I. Ljungquist. *Märten Kruse är s-d och vet, att han fått riktiga underrättelser* Jeanna Oterdahl. — *Allas blickar sökte s-maren* Fr. Nilsson Piraten. *Han såjs vara s-mare. Nil mor och många med henne trodde på drömmar och ansåg sig vara en s-merska* Thecla Wrangel. **-färdeligen,** adv. *Äld. l. folk. Och s. var han en konungason* Karlfeldt. *Ja, då blir en då s. varse* Erik Sparre. **Syn.** i l. med sanning, om man vill vara sanningsenlig; ibl. sannerligen. **-färdig,** -t, -are; -het. **1)** *Han är s., och orättfärdighet finnes icke i honom* Bibeln. *Svärja vid »den s-e Guden» ib. Ett s-t vittne räddar liv ib. Avge en s. redogö-*

relse för ~. Är författaren verkligen s., då han ~? En s. berättelse. S-t berätta allt, så som det tillgick. **2)** *Om Guds s-het genom min lögnaktighet ännu mer har trätt i dagen* Bibeln. *Lösmythet och brist på sträng s-het. S-heten fordrar, att ~* W. Hammenhög. *Bära s-hetens prägel. — Som s-hetsprov gällde på den tiden, att man ~.* **Syn.** sann, sanningskär l. -älskande l. -enlig, som (alltid) håller sig till sanningen. **-het,** -en. Skr. Mindre vanl. *Dialogernas underbara s. i uttryck och ton ~* Cl. Lagergren. **Syn.** sanning.

-sagja. »*Skall jag berätta er en saga eller en s-a?*» *frågade han* S. Agrell, öv. *Höra s-an om edert samfunds växt från ~* N. Söderblom. **Syn.** berättelse ur livet, timad tilldragelse i sagans form l. som verkar som en saga. **-skildr|are;** -ing. Skr. Mindre vanl. än 'verklighetsskildrare' osv. *En s-ing av vad som under dessa år passerade ~* I. Lo-Johansson. »*Singar» av resande, som färdats i tropikerna* Tidn. Upsala 1930. **-skyldig;** -tvis (adv.). **1)** *Titus, min s-e son på grund av gemensam tro* Bibeln. *Mitt kött är s. mat och mitt blod är s. dryck* ib. *S-e gärningsmannen var emellertid ~rätte, verkliga. Ni må känna eller inte känna det s-a skälet, varför ~* M. Cramér. **2)** »*Förstärkande. Men supig och vild, som han var, blev han en s. djävul för de sina* Harry Blomberg. *Ett riktigt litet embryo till en s. yrkestiggare* Stina Palmberg. *Hans liv är en s. lidandes-historia!* Isak Fehr. *Ur detta s-a helvete* Evert Taube. *Söndagen kom med ett s-t önskeväder* Elis. Kuylenstierna-Wenster. *Gemonumpyrd med skadebegär ~ på s-t vargmanner 'Varghunden'. Ett s-t näste för tjuvar och mördare. Utsättas för en s. korseld av frågor. Förslaget om civil hjälptjänst har hos yttersta vänstern framkallat ett s-t froseri i kraftord* Sv. Dagbl. 1917. [*Dessa norrbottenshästar äro*] *s-a under av utthållighet och styrka* Sven Haglund. **3)** *Och det vill jag s-ast säga, att bättre omhuldade ~ kunde vi icke ha blivit* J. Möllersvärd. — *S-tris ett tecken till, att jag en gång ~ skulle bli ~* Ninian Wernér. **Syn.** jfr sann (= äkta o. d.); ibl. tillbörlig. **-skåd|are;** -erska; -ning. Mindre vanl. *Den bekante s-aren* Anton Johanson *från Finnmarken* Tidn. Upsala 1919. **-spådd.** *Han brukar vara s. Bli s. (i ngt). Den gången blev du inte s. Palmblad blev också skäligen s.: Aterbom fastnade betänkligt i inledningens metafysiska förgärd ~* C. Santesson. **Syn.** som spår sant. **-syn.** Mindre vanl. Jfr sanndröm. *En engelsk forskare i översinnliga ting berättar om några egendomliga fall av s. Tidn. Upsala 1932. -säg|e, (-en, -e. *Såsom s-e skulle jag nog ha ett och annat att säga, men jag är för tillfället icke hugad för kritik* Fröding. **-säg|en** l. **-säg|n.** *Gärna fackl. Men någon annan s-en härom ~ har man**

icke Hj. Alving, öv. *Dramats förveckling är förlagd till Hoburgstrakten och är baserad på en s-en där i grannskapet Reinh. Ahlén. Ännu leva i fiskelägena längs skånska västkusten s-ner om sällarna från Flundrör ~ Gabr. Jönsson.*

— **Sann-** l. **Santtalande** m. fl. *En så santtalande man måste också vara den, som han ger sig ut för* V. v. Heidenstam. **-rysk.** Oftast med -t-. *Bakom tronen stod den gamle Pobodonostsev och viskade santryska ursprungsord i hans [tsarens] öra* B. Estlander.

— **Sannolik** (grav); -t-, -are; -het (-en, [-er]); -sberäkning m. fl.). **I.** Enkelt. *Förklaringsen är ju rätt s., åtminstone den mest s-a l. s-aste, som framkommit. Det är högst s-t, att ~. Finna s-a värdet av ~. En tillnyktring på finskt håll synes, enligt Abo Underrättelser, s. 1933. Lämna en s., om ock ej fullt övertygande förklaring på sin bortovaro. Det är s-a utsikter för (att) ~. Ha, (upp)visa s-a skäl för ~. På s-a skäl. Det är knappast s-t, att ~. Minst lika s-t synes det, att ~. Låter det framstå som ytterst s-t, att boken tillhört något större tyskt bibliotek H. Nohrström. S-t har han rätt i ~. Och har s-t träffat det rätta.* **II.** S-het.

1) a) *Betviva l. o. m. s-heten av ngt. S-heten är inte stor, talar knappast för att ~. All s-het talar för, att ~* B. Hesselman. *Också växer s-heten för att ~, då man vet ~. Om något hade s-heten för sig, var det väl, att ~* Erik Hedén. *Har man kommit till en till visshet gränsande s-het för att ~* A. Lagrelid ressa. *Vinner denna förmodan mycket i s-het* Sverker Ek. *Och s-het finnes, / att staden än är kvar* Alfr. Jensen. *Om ej all s-het fanns, / att hönan avsetts att bli hans* Mickel Räf, 1900. *Och bönderna sedan gjorde ett lägre anbud, vartill all s-het vore* G. O. Hyltén-Cavallius. *Ställd inför s-heten att förlora den stora egendomen* Alfr. Backman.

b) *Efter all s-het ~. Och att skriversonen med all s-het varit fru Karin Kyle ~. Men vet ni också vem som kommer att segra, om Jolly Roger mot all s-het blir slagen?* B. Gripenberg. **c)** *Den engelska prästen dr Parkers doptal om barn som himmelska möjligheter och helvetiska s-heter* Ups. Nya Tidn. 1931. *Ligger alltså helt inom möjligheternas, ja, s-heternas område* Ax. Wallén, öv. *Skilja s-heter från verkligheter.* **d)** *Ju brantare dykvinkeln är [vid störbombfällning], desto större blir träffs-heten* Sv. Dagbl. 1934. **2)** *Ett fel, som vidlåder alla s-hetsberäkningar. — Nöja sig med, icke kunna komma längre än till s-hetsbevis. — Men överhuvudtaget tycktes honom alla s-hetskalkyler tyda på att ~. — Det kan dock anföras ganska starka s-hetsskäl för att ~* W. Cederschöld. **Syn. I.** (mycket) trolig, antaglig, rimlig, 'liklig', plausibel; ibl. presuntiv, l. probabel; (s-t:) troligen,

troligtvis, antagligen, förmodligen, med stor l. största l. all sannolikhet, efter l. av allt att döma, så vitt man kan se, efter allt utseende, till synes, rimligen, rimligtvis; **II.** (s-het:) trolighet osv., utsikt(er), (alla) tecken, ibl. probabilitet.

— **Sann**a, -ade, -as. Mest skr. o. ofta högt. *S-a mina ord, de komma att bli en landsplåga som kaninerna* Sven Haglund; även folk. *Utgången s-ade på nytt det gamla ord-språket. Läkaren har s-at min förmodan* V. Rydberg. *Drakes förmodan ~ s-ades ib. Din dröm skall s-as ib. När s-as löftesorden ~* Ps. 610. *Nu s-ades vad han alltid väntat och fruktat.* **Syn.** se besanna. — [**Sannerlig** l. **Sannerliga** l. **Sannerligt**] l. **Sannerligen**, adv. **I.** Huvudformen. *S-en, s-en säger jag eder ~. Jag skulle s-en för Gud önska, att ~* Strindberg. *Tro mig, pastor, han är s-en mitt ringaste bekymmer* Marika Stiernstedt. *Han kommer s-en inte att få det lätt i världen. Ja, det var då s-en inget opris. S-en, tidens hästar rida snabbt* Annie Furuhielm. *S-en hade inte frestaren fört honom upp på ett högt berg ~* S. Lagerlöf. *S-en — turistpropagandans 'jämna klimat' är en av de största lögnerna om Portugal* Bo Beskow. *Ja, s-en, om jag det kunde bergripa* W. Walfridsson. *S-en, glömde han inte ännu paraply!* *Det går s-en inte an att ~. Det ska s-en bli sista gången. Nej, s-en jag det vill!* **II.** Äld. biformer. **1)** *Ja, s., sd haver jag förment* Emil Hillberg, öv. **2)** *S-a, s-a säger jag eder alla: Vinnläggen eder städse om ~!* **3)** *Det, s-t, vore att skratta åt, / om endast jag kunde för gråt* H. Gyllander. *Bror Lasse, jag säger dig s-t: ~* Raf. Lindqvist. **Syn.** i sanning, för visso, verkligen, 'faktiskt', 'absolut', visserligen, minsann, försann, förvisst, fulltvisst, (aldeles) otvivelaktigt, utan (skymt av) tvivel, med säkerhet l. visshet, utan (all) fråga, det försäkrar jag, jag försäkrar (att ~), ibl. tänk (att ~); (ibl. nära:) naturligtvis, ögon-skenligen.

— **Sanning**, -en, -ar. **I.** Mer högt, ofta bibl., fil., vetenskapligt osv. **1)** *Vad är s.? Bibeln. Du är Gud, och dina ord äro s. ib. De har ju bytt bort Guds s. mot lögn ib. Vi ville, att evangeli s. skulle bli bevarad hos eder ib. Gudomlig s. — Led mig i din s. Bibeln. Tillbedja Fadern i anda och s. ib. — Jag är vägen och s-en och livet ib. Jag har funnit flera av dina barn vandra i s-en ib. Nåden och s-en hava kommit genom Jesus Kristus ib. I skolen då förstod s-en, och s-en skall göra eder fria ib. Var och en som är av s-en, han hör min röst ib. S-ens Ande, som utgår ifrån Fadern ib. — De eviga s-arna.* **2)** *Söka s-en. Vad som för vår tid är erkänd religiös s., var kätterier för närmast föregående period och skall bli vidskepelse för nästa* M. Lamm. *Vördnad*

för de religiösa s-arna Jac. Ahrenberg. *Tros-s-ar*. Livssanning och livslögn. Vetenskapliga s-ar, som stå sig i kanske 50 år. S-arna leva högst tio år, och så måste de i stöpsleven för att smältas om till nya s-ar Bo Bergman. Det som är s. i Berlin och Jena, / är bara dåligt skämt i Heidelberg Fröding. *Tids-, dagss-ar*. S-en för dagen. En allmänt erkänd s. Lättköpta s-ar. — Vår tid ropar efter s. — fantasien får ligga på hyllan C. Möller. Men Walters äventyr och tomtegubben i Åbo slott, de voro för mig levande s., oomtvistliga fakta Jac. Ahrenberg. Och varje ord i Hearn's böcker är sant — det måste uttryckligen påpekas, men s-en tyckes blott vara en del av verkligheten Öv. fr. K. Nohara. Ty s. är dock i alla skiften s. C. J. L. Almquist. Denna mitt livs största känsla: trohet mot s-en, måste jag hålla fläckfri ~. Ehuru den historiska s-en fått kännbart sitta emellan Pelle Molin. 3) Prep.-utr. Du har i s. rätt i vad du säger Bibeln. I s.: san fruktar för lagen och rädes för dess straff, men man följer den inte Erh. Bäckström. I s. en ödets ironi, att ~ B. Estlander. — Sådant som med s. kunde sägas Bibeln. Kunde med s. säga, att ~ Wald. Bülow.

II. Allmänare. 1) Obest. sing. a) 'Sanning'. S. består, lögn förgår. Sålunda blir även här s. i ordspråket, att ~ O. Högberg. Det ligger s. i det gamla ordet, att ~ T. Segerstedt. Man är skyldig att tala s., men man är ej pliktig att tala om alla s-ar Drottning Kristina. Är det (riktig l. riktigt) s., vad du nu säger? Ja, det är (dagsens) s., det. Hushållerskan svarade, som s. var, att ~ (oftare 's-en') S. Lagerlöf. Under sken av s. — Hur mycket (av) s. finns det i dessa rykten? Så föga s. låg i det rykte, som ~. Det ligger häri ett korn av s., nämligen så till vida, att ~ Hj. Öhrvall. [Yttrandet] har icke mistat i s. sedan dess, men ~ T. Segerstedt. Hälften s., hälften lögn. b) 'En s.'. Det är och förblir en s., att ingen genväg finnes till samhällskultur Ernst Estlander. En s. med modifikation eller, rent ut sagt, en lögn. Att man bör ha ett mål att leva för, / det är en s., sannare än andra Emil Schiött. Och orden ha en större s., än man kanske är benägen att tro O. Enckell. En s., som ~ Gustav Vasa kanske inte hade varit hägad att underskriva K.-G. Hildebrand. Vad som var en s. i går visar sig ofta vara ett misstag i dag Jane Gernandt-Claine. En s., som jag anser ställd över all diskussion ~ Hj. Söderberg. Det börjar mer och mer övergå till en känd s., att ~ ib. Poeterna säga, att det är bättre att säga en behaglig lögn än en obehaglig s., och på den filosofien ha perserna ympat många skott Maud v. Rosen. c) Om någon s. finnes i denna framställning, så ~ Sven Hedin. Ett

bittert ord, men dock ej utan sin s.: ~ Öv. fr. K. Nohara.

2) Best. sing. a) S-en är ~ utrotad ur deras mun Bibeln. S-en är för dyrbar att begagna i dagligt bruk Öv. fr. D. R. Locke. Nikolai II var personligt intagande, gärna även på s-ens bekostnad B. Estlander. S-en, även den värsta, vore bättre än denna långsamna tortyr Sally Salminen. Här, där det är fråga om sport och hobby, behöver man inte vara så pedantisk med s-en ~ S. Siwertz. Inte ta det l. vara så noga med s-en. Hålla sig (strängt) till s-en. Att de så totalt negligera s-en, när de skryta med sina fångster. En omgestaltning av sagan ter sig nästan som ett våld mot s-en Alb. Lilius. b) Låta s-en komma i dagen. Icke (söka) fördölja s-en. Erkänna s-en av ~. Människor, som i orättfärdighet undertrycka s-en Bibeln. S-en därav lät ju ej förneka sig J. Mortensen. Varför en så intelligent människa som han önskade sluta ögonen för s-en Öv. fr. Alex. Michailovitj. Se (den sorgliga) s-en i ansiktet. Ja, där kom du väl s-en närmare åtminstone ~. Detta träffar s-en för stora delar av landet Gunnar Andersson. Och för en gångs skull var han inte långt från s-en Öv. fr. Alex. Michailovitj. »Först skall vi ha s-en ur honom», sade han Hj. Alving, öv. c) Jag kommer att säga honom s-en mitt i ansiktet, mitt i synen. Regenter måste säga sig själva s-en, ty merendels vänta de förgäves att få höra den av någon annan Drottning Kristina. Hon kom fram ~ och sade honom hela s-en Bibeln. Man lägger bort titlarna för att mera ogenerat kunna säga varandra s-en 'Kabbarp'. Att »alla vilja höra s-en — om sin nästa; men de flesta bli rysligt förargade, när de se sig själva i spegel» E. Skarstedt. Inte tåla (att) höra (den) nakna s-en. Av barn och dörrar får man höra l. veta s-en. d) Men s-en är, att folket här på trakten äro ena dödnickar Fanny Alving. S-en var, att Baronerna ~ saknade matställe och ~ A. Ytterlund. Den osminkade s-en var, att ~. Jag har bara sagt, som s-en är C. Svenson-Graner. Rena s-en var (det), att ~. — S-en att säga är han (allt) lite löjlig uppriktigt l. rent ut sagt, i själva verket. e) Skr. Vid allt detta bör jag slutligen, s-en till pris, erkänna, att ~ C. W. Böttiger.

3) Plur. Sägna ngn obehagliga, bittra, obarmhärtiga, ampra s-ar. Ibland kan man få höra rätt nyttiga s-ar C. G. Laurin. Det är hemskt, när man får för sig, att man skall säga s-ar! Hagar Olsson. Absoluta och relativa s-ar.

Syn. vår uppfattnings överensstämmelse med tingen själva (verkligheten); sann sats l. lära l. religion l. åsikt l. lärdom, sant uttalande l. omdöme; sant, det sanna, det faktiska l. verkliga, riktighet, verkliga (sak)-

förhållandet, 'faktum', fakticitet, sanningsenlighet, sannhet; ibl. uppriktighet; (övertygande natur)trogenhet, verklighet, liv o. åskådlighet, skärpa (o. riktighet) i återgivandet, ibl. akthet l. exakthet.

— **Sanningssapostel.** *Ack, ni lilla s., utropade han skrattande ~ V. Benedictsson. Sin självtagna uppgift som s. i familjen.* **Syn.** som alltid (ofta i otid) säger sanningen, sanningssägare l. förkunnare. **-be-grepp.** *En tillfredsställande definition av s-ett äga vi ej. -begär.* *Kunskapsörst, ynglingadrommar, s. R. Josephson. -drift.* *Och vetenskapen får icke bindas av något annat än sin inneboende s. Tor Andræ. -enlig, -t, -are; -het; -en. 1) Och det visade sig, att hennes berättelse i stort sett varit s. O. Enckell. En föga s. skildring. Man skall alltid svara det högsta befälet så, att svaret tillfredsställer det, t. o. m. om svaret inte vore s-t Langhoff enl. Ackté-Jalander. Gentemot denna ganska lindrigt s-a bild av förhållandena i Europa ställer han ~ A. Karlgren. S-are verkar då onekligen följande: ~. — Jag kan s-t säga, att ~. Då jag icke kunde s-t säga, att ~ Ad. Hillman, öv. Han omtalade därför s-t vad som avhandlats mellan ~. 2) Någon anledning att betvivla uppgiftens s-het finns inte ~ Fr. Borelius. För den, som trivlar på s-heten (av uppgiften, i framställningen), vill jag omtala, att ~. 3) Så att jag s-en kan säga mig vara född i floden E. Kihlman, öv. **Syn.** jfr sann(färdig). -frö. Skönl. Där vi sökt så ut några (liberala) s-n. S-n II; Brottsstycken ur skrifter av Franz von Baader (1929). -förkunnare; -else; -erska. En så oberäknelig s-are som ~ Lubbe Nordström Ups. Nya Tidn. 1933. En djupt övertygad s-are ~ D. Örnqvist. — En något tveivelaktig s-else. — Enkel, säger den lilla omedgörliga s-erskan ~. -förpliktande; -else. Skr. Med s-else Wenström-Lindgren. -halt. En gissning, vars s. är svår att kontrollera G. Adlerz. [Historierna om Raab] komma väl att leva oberoende av sin s., som ibland nog är lite tveivelaktig Maur. Hellberg. Och betvivlade s-en i påständerna, att landet skulle lida nöd Marika Stiernstedt. Det finns gott om sägner, där s-en är betydligt högre Gust. Cederschiöld. -ivjer; -rare. Skr. »Det händer», säger [Alb.] Lilius, »att föräldrarnas s-er är huvudorsaken till deras barns lögnaktighet» Stina Palmberg. S-ern är inte överdriven, och fantasien fyller lätt ut befintliga luckor ib. — Hans utveckling från religiös s-rare till politisk radikal ~ M. Lamm. -korn. Det är alldeles sant, att artikeln innehåller vissa s. och att där finns en del saker att ta vara på Sv. Dagbl. 1922. -krav. Hans misantropi, hans oförmdga att föga sig i societetslivets former beror på hans absoluta s. Agnes Langenskjöld. Aldrig släppa s-et. -kriterium. Jfr kriterium. -kär;*

-lek. 1) *Gubben ifråga är en from och s. människa Fr. Borelius. Han var s., sparsam och enkel, men trång om pannan och inbilsk V. v. Heidenstam. En ~ hänsynslöst s. natur ~ Nord. Fam.² Darwin blev en den s-aste man ~ Alb. Lilius. 2) Och inom bildningsarbetet är det en sak, som vi t. o. m. behöva bättre än socialism, nämligen s-lek Erik Hedén. S-lek och rättsinne, saker som alla tvistande gärna göra anspråk på enbart för sig. **Syn.** sanningsälskande, sannfärdig. -kärna. Den innehåller i alla fall en s., som ~ E. H. Thörnberg. Och letat upp den lilla s., som har givit upphov till hela denna frodiga sägenvegetation Gust. Cederschiöld.*

-lidelse. Men allt han skrivit vittnar om s., människokärlek och flärdlöshet Hj. Alving. Och ägde också ~ en äkta s. Tor Andræ. -lik; -nande. Skr., mindre vanl. Är det icke sant, så är det åtminstone s-t. -lös; -het. Uppgiften är fullständigst. (Mer eller mindre) s-a rylten, meddelanden, påständer. En ytterligt s. och lumpen insinuation. Saliga ären I, när människorna för min skull smäda och förfölja eder och s-t säga allt ont mot eder Bibeln. — Uppgiftens s-het framgår tillfullo av vittnesmälen. **Syn.** osann(färdig), ovederhäftig. -mani. Mani att ständigt (även i oträngt mål) vilja säga sanningen. Men att den [er s.] skulle föra er så långt, kunde jag inte tro Alf. Agrell. -mod. Skr., mindre vanl. Mod att säga sanningen. Brist på s. H. Reuterdahl. -moment. Jfr t. e. sanningskorn. Men den inneslöt dock ett ouppgibbart s. Einar Billing. -nit. Skr. Alla väsnas överlytt, och alla bitas och rivs, naturligtvis av puraste s. T. Segerstedt. -ord. Från min mun har utgått ett s. Bibeln. Men till en människa talade han oförblommerade s., dock utan att sära Frits Danielson. Och man fördrog hellre ett s. från honom än från andra Hj. Höglund. **Syn.** (ett) sanningens ord. -plikt. Advokatens s. -präg[e]l; -lad. Allt vad han här sade bar s-el. — Förmåga att ~ intuitivt rekonstruera personer och händelser, så att de stå verkliga, s-lade, levande inför läsaren Gurli Linder.

-sägare, -ar(e)n, -are; [-eri (med plur.); -erska] (-an, -or). 1) *En obekräm s-are. Och omullig s-are J.-O. Johansson. Som s-are stöter han sina medmänniskor för huvudet ~ Agnes Langenskjöld. 2) Greta, den tolvåriga s-erskan i familjen ~. 3) Syndarens [Sinclair Lewis] hemkomst till fadershuset efter sitt s-eri om detsamma i ~ Gamla världen Sv. Dagbl. 1930. **Syn.** 'sanningssapostel' l. förkunnare l. förkunnarska. -sökande (som subst. den-kön o. neutr.); -are; -erska. 1) Och så kom det sig, att han slöt sig till de s-ande dervischerna i ~. 2) *Då även han blev en s-ande. 3) Det lidelsefulla**

och hänsynslösa s-ande, som kom att prägla hela hans liv ~ Agnes Langenskjöld. 4) Och alltjämt var han s-aren, som ville lära, som ville utveckla sig ~ Alfr. Fjelner. Den av K. P. Arnoldsson och A. F. Åkerström från 1877 utgivna 'S-aren, månadsskrift för förnuftstro och praktisk kristendom'. -trohet. Med en s. och en mänsklighet, som Eleonora Duse förmodar att skänka Annie Wall. -törst; -ande (adj.). 1) Det kanske mest utmärkande för Berzelius ~ var en outsläcktlig s., begäret att med visshet veta, som han kallade det Ups. Nya Tidn. 1929. 2) Om hans s-ande ande nöjt sig med att ~. -vittne. Något s. har han aldrig varit. Där ha vi förresten ett s., Erland, hurudan är morbror försten egentligen som lärare? Bertel Kihlman. Som ett misskänt s. (Vilja) spela s. — S-t, evangelisk veckotidning i Stockholm, grundad 1875. Syn. en 'sanningstalande', som vittnar sant, sanningssägare; ibl. trosvittne; ibl. martyr. -värde. Brevskrivarens uppgifter om världskriget torde dock komma att behålla sitt s. Men s-t av vittnesmålet reduceras betänkligt, då man vet, att ~. Så litet s. jag än kan tillerkänna människornas föreställningar om det övernaturliga, så ha ~ Edv. Westermarck. -älskande, adj.; -are. En s-ande person söker icke överdriva nästans sig. Det s-ande organet har ~ föga bekymrat sig om att ~ ironiskt om tidning.

— Sannolik se sgr under sann (efter sann- l. sant-).

Sanokrysin, -et; -behandling. Läk. Jfr guldsalt 2. S-et, av vilket man en tid väntade sig mycket som behandlingsmedel vid tuberkulos, användes numer med stor försiktighet, och dess värde är fortfarande omstritt 1935.

Sans¹, -en. 1) Förlora, mista s-en svimma. Må de dricka, så att de ragla och mista s-en Bibeln. Tappa s-en av förskräckelse A. Slotte. Komma till s. igen. Återkomma till s. Återfå s-en. Han var vid full s., vid sin fulla s. hela tiden. Stänkte vatten på honom och återkallade därmed sin vän till s. E. Grip. Som kunde återgiva den avsvimnade s-en. 2) Som inte i någonting kan hålla s. och måtta. Med, utan s. och måtta. En kämpe för måtta och s. S. Lagerlöf. Svenska folkets lugna s. och laglydighet L. W. Stjernstedt. Till sist blev det dock en smula s. och förnuft i röran därnere och ~ E. Sparre. Förlora s. och besinning. Ingmar var alldeles från s. och samling S. Lagerlöf. Men plötsligt kom han till s. och samling: ~ S. Dahllöf. 3) Gärna litterärt. Vad han ärfvt av mig, inte är det min praktiska s. Tor Hedberg. Även för en person med hans brist på ekonomisk s. stod det klart, att ~ Gust. Hellström. Varur s. för det klassiska uppstår V. Ekelund. — Ska kanske frändöma mig natursans Gabr.

Jönsson. Sin intellektuella renlighetssans V. Ekelund. Utvecklade skönhetsans Mickel Räf, 1900. Med verklighetssans men utan idéer Louise Åkerman, öv. Syn. 1) sanning, (klart) medvetande, förnimmelseförmåga; 2) (lugu) besinning, måtta, måttfullhet, hov(samhet), självbehärskning, moderation, återhållsamhet, lugn, lidelsefrihet; vett(ighet), sunt förnuft l. förstånd; fattning, kontenans; 3) sinne l. känsla (för), förstånd (på). — Sanslös, -t; -het. Hon svimmade och ldg s. i tio minuter, varefter ~. Han hade slagits s. med en sandpåse i New York en natt, fast ~ 'K. Gunnarson'. Falla ned s. Syn. medvetlös, utan sans, utan medvetande, ibl. livlös. — Sans/a sig, -ade; -ad; -ning (-en). I. S-a sig. Anne kommer att bli dig oerhört tacksam, då hon får s-a sig Ingrid Törngren, öv. S-a sig hastigt [från sin förskräckelse] S. Lagerlöf. Han satt som träffad av åskan, och det dröjde länge, innan han s-at sig Ellen Wester, öv. Under vägen s-ade jag mig litet och började med nyktrare blickar se på vårt kommande liv ib. II. S-ad. Ofta rent adj. Han är tio gånger mera s-ad än sin företrädare, ja, s-ad är hans ord C. G. Laurin. Tillhör de mera s-ade inom partiet. [Unonius' Minnen] vars första del tillhör det bästa, mest s-ade och intressanta, som någonsin blivit skrivet om detta lands förhållanden och om ~ Ernst Skarstedt. Rummet är invrett med en s-ad lyx, som visar, att man varken behöver spara eller önskar pråla V. Benedictsson. — Tog medgången s-at och motgången lätt G. U. Schönberg. Att s-at och lugnt bedöma frågan. Spelade s-at, utan passion S. Lagerlöf. III. S-ning. Det svenska lynnet har ett drag av lugn och s-ning ~ Karin Boye. Drack »bottenfocker» ~ i stället för att »smutta» med s-ning Fröding. Syn. I. lugna sig, (åter)hämta sig, komma till besinning, besinna sig, stilla sig, återvinna fattningen l. sin kallblodighet l. sitt lugn, ibl. ta sitt förnuft till fånga; II. besinningsfull, måttfull, lugn o. betänksam, klok o. förständig, 'nykter', modererad, (ibl. nära) hovsam l. jämn; III. sans.

Sans² (sang); -en, =; -bud; -kort m. fl. Svenskt kortform för bridebudet 'sans atout' (= utan trumf). Y bjuder en s., B pass, Z 2 hjärter, varefter det blir pass Sv. Dagbl. 1929. — När man öppnar med s-bud ib.

Sa'nskrit (mest akut o. kort i); = (med adj. den-kön l. neutr.) l. [-en]; -forskare; -litteratur; -studium; -text m. fl.; sanskritisk (-t; akut); -i'st (-en, -er). Fornindernas heliga språk (numer endast litteraturspråk). Av s. plägar särskiljas tre arter: det vediska s., det episka s. och det klassiska s. (eller s. i sträng och egentlig mening); klassisk s. framträder redan omkr. 200 f. Kr. och

har talats i de högre klasserna till omkr. 1200 e. Kr. S. spelar som det äldsta av de kända indoeuropeiska språken en stor roll i den jämförande språkvetenskapen. E. Lidén, då professor i jämförande språkforskning med s. vid Göteborgs högskola.

Sant se sann.

Sa'pfisk, -t. Även ofta skrivet o. utt. 'saf-fisk'. S. (vers l.) strof strof nämnd efter den forngrekiska skaldinnan Sapfo (Sappho). (Svenskt) ex.: Vart han går, av nattliga moln betäckes / himlen, fågeln tystnar och ången gulnar, / källans sorl förstummas och kalken sluter / doftande blomman (V. Rydberg, Svärmodets son).

Saponifiera, -ade, -as; -ing. Förtvåla. — **Saponin**, -et, -er. S-er = ett slags kvävefria, i växtvärlden ofta förekommande föreningar mln sockerarter o. andra organiska ämnen. S. ~ har så stark skumförmåga, att vatten, som blott innehåller en milliondel s., ger ett vitt skum vid skakning Nord. Fam.³ Det skum, som användes [vid Malmö brandstations anläggning för mekanisk skumsläckning — den första i världen —] kallas s. Ups. Nya Tidn. 1933.

Saporög (-åg); -en, -er; -här m. fl.; -isk (-t). Även stavat za-. En vid Dnjepr boende avdelning av kosackerna (siska kosacker). S.ens klassiska typ inom den ryska litteraturen är Gogols Taras Bulba. Där s-kosackerna ~ haft ett av sina befästa rövar-nästen Ernst Klein. — Repins berömda tavla 'Zaporogiska kosacker avfatta ett grovt svar på en skrivelse från sultanen' var utställd i Stockholm 1897.

Sapp, -en, -er; -arbete m. fl. Krigs. Löpgrav. — **Sappör**, -en [l. -n], -er; -kompani m. fl. Krigs. Förr (o. ännu i vissa utländska arméer) namn på ingenjörssoldat för befästnings- o. skansbyggnadsarbeten, ibl. skansarbetare.

Saprofyt, -en, -er; -isk (-t). Bot. Växt som livnar sig av ruttnande o. multnande organiska ämnen. Kremlan är alltså vad man kallar en s. — en »mullätare» Natu-rens liv. Svampar, såväl parasiter som s-er, finnas i mängd på kvistar, grenar och blad R. Sernander. — Parasitiskt och siskt levande växter Studentskrivningsämne 1922.

Saracén, -en, -er; -borg; -här m. fl.; -sk (-t). Äld. benämning på araber, på muhammedaner överhuvud (t. e. under korståg-tiden) l. på turkar. Den tid, då korsrid-darna drogo ut att från s-erna återerövrade Den heliga graven. Påminnande om provin-sens krigiska öden under S-tiden och andra ofredes Strindberg. — Palatset ~ är byggt i halvt s-sk och halvt indisk stil ~ B. Forell. **Syn.** (s-er ibl.) morer, turkar, 'halvmånens folk', araber, Muhammeds anhängare, muhammedaner.

Sarafän, -en, -er; -bård m. fl. Ärllös

rysk kvinnodräkt (bland allmogen nyttjad ända till bolsjevikregimen).

Sard, -en, -er; -mossa m. fl.; -isk (-t); -iska (kvinna l. språk). Invånare på Sardinien. Eljest hade han väl som sannskyldig s. bort veta, att ~ Emil Melander. De all-tid frihetsälskande s-erna ib. — Han var klädd som herreman, men hade s-mossa och ~ Öv. fr. Grazia Deledda. — Den s-iska mös-san, som med sin svarta kant slöt tätt in-till det silvervita håret ib. **Syn.** sardinare. — **Sardin**are, -ar(e)n, -are; -(i)sk (-t); -(i)ska (kvinna l. språk). Han var, liksom hon själv, infödd s-are och ~ Amelie Posse-Brázdová. — Hon var klädd i s-isk dräkt ~ Öv. fr. Grazia Deledda. Den riktiga s-iskan för-står man inte alls i början, den är ett språk för sig Amelie Posse-Brázdová. — Ett par häften s-sk poesi Öv. fr. Grazia Deledda. En skara siska bondgubbar i praktfulla dräkter Amelie Posse-Brázdová. **Syn.** sard.

Sarde'll (-äll); -en, -er. Varken vid detta ord l. det följande tänker man på det ety-mologiska sammanhanget med de föreg. Saltad äkta ansjovis (ofta hoprullad). **I.** Enkelt. Franska s-er. Där saknades varken de salta s-erna eller ~ Albin Ytterlund.

II. Ssgr. Ex.: S-fiske. De omtyckta Oliverna med s-fyllning Annons 1934. S-fångst. S-ringar i olja Percy Luck 1923. S-smörgås.

— **Sardin**, -en, -er. Clupea pilchardus; som konserv = all i olja konserverad sill-fisk. **I.** Enkelt. **1)** Utforskningen av mak-rillens, tonfiskens, kummelns och s-ens livs-villkor Sv. Dagbl. 1920. S-ernas konserve-ring i olja infördes i Frankrike omkr. 1820, men först efter 1860 utvecklade den sig till storindustri. Sen träffas någon gång även i våra fiskecatten. **2) a)** På smörgåsbordet inlagd hummer, s-er i olja och andra läcker-hefer. Benfria s-er. S-er i tomatsds. **b)** Nere i kyrkan rådde en vanvettig tvängsel. Man stod som p-ade s-er Ellen Lundberg-Nyblom.

II. Ssgr. Ex.: [Torsk]rommen saltas i tun-nor och säljes i Frankrike till s-agn Rik. Lindström. Då baracken var fullproppad som en s-ask med ~ E. Diktonius. S-brytare till uppbyggnad av s-burkar. S-dosa. Franska, spanska och portugisiska s-fabriker. S-fiskare i Bretagne. S-fisket sker i Frankrike med drivgarn, dit s-stimmen lockas genom utkast-niing av [torsk]rom på båda sidor om nätet. De stora franska s-fiskerierna Ekenberg-Landin. S-fångst. I sådan s-förpackning leva ~ i Jekaterinenburg 31 % av befolk-ningen A. Karlgren. Tomma s-lådor. En liten s-spade. Spejande efter s-stimmen ~ H. Mörne.

Sardonisk, -t. Kanhända ville den s-redaktören [prof. Segerstedt] pröva männi-skorna Sv. Dagbl. 1926. Och föll åter i sitt s-a skratt S. Siwertz. [Lenins] visserligen s-a, men mycket starkt utvecklade humor Öv. fr.

Bruce Lockhart. *St världsforakt* Ingeb. Björklund. *S., gammal i förtid, genomskådande allt ~ ib. Log jag ett vad man i böckerna plägar kalla s-t löje* Alg. Niska. *Le, skratte s-t.* **Syn.** hänfull, bitter, skärande; ibl. krampaktig l. tvungen.

Sardonyx (akut); -en. En halvädalsten (agatvarietet lik en onyx men med bruna band l. skikt). *Antik kamé, skuren i s. Den femte [grundenstenen] en s. Bibeln.*

Sarg¹ (-g l. -j); -en, -er (akut) l. -ar (grav). Fackl. Skyddskant (t. e. kring sittrummet i båt l. luftfartyg); list l. bräda som upp till förenar stols- l. bordsben o. uppbar sits l. skiva; förstärkande sidostycke; kantlist (t. e. på sockel); på stränginstrument anbragta träskivor som förena locket med botten. *Ex.: 1) a) Kröpo ihop i sittrummet och kikade försiktigt över s-en på kostern Stig Beskow. Förlucka av mahogny, s-ar 20 mm., lucka 18 mm. Sv. Kryssarklubbens Årsskr. 1935. Sittrumssarg av ~ vacker mahogny ~ ib. b) Salt uppflugen på s-en med benen dinglande ner i förarrummet Har. Victorin. Kastade benen över sittrums-s-en och gled ned i stolen Jöran Forsslund. c) En gemensam urholkning för blåckhorn och pennor kan lämpligen täckas av ett ripplock, som, nedskuret i skivans plan, fästes med gångjärn i s-en Läroverksförfattningar, 1906. d) [Snöglasögonen] vila mot ansiktet med en sammetsklädd s., som ~ H. N. Pallin, 1927. 2) a) Renässans- eller barockmässiga bord med s., balusterformade ben och ramslådar Sig. Erixon. På ett bord är det ~ bäst att stryka benens inre sidor ~ och s-en först Kerstin Key. b) Mus. Den yngre svenska lutan är byggd med s. ~ och endast botten kupig samt ~ Nord. Fam.²*

Sarg² (-g l. -j); -et; -|a¹ (-ade, [-as]); s-a om m. Ldls. = kälta, gnata, ständigt smågräla; säga, 'omtugga' m. *Så tycker du mdhända, att jag »s-at om» samma sak mer än nödigt vore B. Sandzén. Och började sitt s-ande tal: ~ G. Hedenvind-Eriksson.*

Sargia² (-ja); -ade, -as; s-a sönder m; [-ning]. Ofta skönl. l. bibl. o. d. **I.** Egentl. *S-a sina fötter mot markens skarpa stenar. Han var s-ad för våra överträdelsers skull ~ Bibeln. Uppgiven av trötthet, med s-ade fötter och ~. Din fot skola törnen s-a ~ Emil Kléen. Om han s-ar, så förbinder han och Bibeln. Kroppen s-as genom ärmmärkning ~, tatuering Nord. Fam.² — Han ~ skriade och s-ade sig själv med stenar Bibeln. S-a sig på slånbuskar. På Ven s-ar man sig annars inte av annat än vildros och slån och ~ Gabr. Jönsson. **II.** Friare o. bildl. **1)** *S-a ett träd genom toppning, när det är ungt. — Blad, som äro s-ade i kanten gm våld l. av naturen (ung.=naggade). 2) Rätt som det var s-ade ett vilt ~ indiantjut hela mitt nervsystem 'Dan'. Då örons-ande skrik**

*hördes utifrån E. Lundqvist, öv. 3) Mitt hjärta till blods vart s-at / i tidiga ungdomsår ~ O. Stjerne. Liv, vi ana din allmakt, / liv, som s-ar och saliggör E. Zilliacus. Ett ord, en blick, en min kunde s-a honom grymt Ola Hansson. Och givit det s-ade hjärtat frid Axianne Richert. Det ryska folket fick byta tsarismens ok mot ett ännu tyngre, ännu mera s-ande T. Segerstedt. Och det låg så långt tillbaka i tiden, att det på något sätt mist sin s-ande udd G. Gustaf-Janson. **Syn. I.** göra skårer i, betacka med skårer l. sår, såra, sönderslita m (t. e. med tänder l. klor), skära l. slita i, sönder-skära m, (sönder)riva (m) l. -rispa (m) l. -klösa (m); **II.** 'skära i', plåga, smärta, 'stinga', pina, martera, tortera.*

Sarga'sso (akut); -n; -hav(et) m. fl. *S-n l. s-tängen (arter av brunalgsläktet Sargas-sum) uppträder i S-havet l. Gräshavet (Beläget i centrum av den 'nordatlantiska strömningen', mellan Kanarie- och Bermudasöarna) kringdrivande i stora ruggar eller strängar — dock aldrig så tätt, att de, som med fantastisk överdrift påstått, skulle kunna verka hindrande för ett segelfartyg. Ut ur de kvietistiska stämningarnas S-hav Kjell Strömberg.*

Sarka'sm, -en, -er. **1)** Utan plur. *Ack, denna rustning av s. var endast en papper-rustning, med vilken jag sökte omgiva mig ~ Öv. fr. Th. Carlyle. [Henrik Akermans] lätta, litet trötta s., som ~ C. G. Laurin. Ettrig, gudatrotsande s. Raf. Lindqvist. S. och satir äro fjärran från hans kynne Ernst Skarstedt. Att Byron med en viss tillfrädställelse läter s-ens piska hagla kring arlarna på dessa offer C. V. A. Strandberg. 2) Mest plur. *Säja en s., s-er. Då jag märkte det, behöll jag mina s-er för mig själv, inseende att ~ M. Isberg, öv. Att B. gör alltför flitigt bruk av s-er och gliringar Ernst Skarstedt. [Soto Mayor] hade sänts till Sverige för att man skulle vara befriad från hans bitande s-er F. U. Wrangel. En skottarla för sina yngre kamraters s-er D. Åslund. I s-ernas bitande salt Fröding. **Syn. 1)** sarkastiskhet, sarkastisk läggning, (bitande, skärande, bittert) hån, bitande skämt, 'gift', ibl. skarp ironi; **2)** (s-er) stickord, sarkastiska l. satiriska l. (stingande) giftiga anmärkningar l. infall, spydigheter, 'nålstygn', 'dolkstygn'. — **Sarka'stisk**, -t; -het. Fryntligt s., om dessa två ord kunna nämnas tillsammans ~ C. G. Laurin. [Ivar Afzelius] var en sällsynt klok, mycket s., men ej bara ironisk utan också skämtsam man ib. [Har. Hjärne hade] en djup och s. misstro till alla yra revolutionsdrömmar och alla brådmogna världsförbättringsplaner ~ Georg Andrén. Ordvig, kvick och s. C. J. E. Hasselberg. S-a miner, blickar, anmärkningar. I s. ton. Med ett s-t löje. Jag blev emellertid**

arg och skrev i hettan själv mer s-t, än jag skulle önskat Fröding. **Syn.** bitande, spydig, (bittert) hänfull, satirisk, skärande, stingande, (överlägset) hänande.

Sarkofåg, -en, -er; -form (-ad); -lock. *Praktfulla, reliefsmåkade s-er från den grekiska konstens storhetstid ~. Marmor, porfyr-, kalkstens-er. Katarina Jagellonicas s. i Uppsala domkyrka. — Såd kom vinterdagen / och sin driva gav, / välvde s-en / över sommarns grav* Har. Jacobson. — *Under en enkel, s-formad sten* E. Hornborg. **Syn.** praktlikkista (av sten).

Sarköm (-åm); -et, =. Läk. En kräftlik elakartad svulst med cellvävnad av bindvävstyp.

Sarmät, -en, -er; -isk (-t). S-er: forntida sydryskt ryttarfolk som stod skyterna nära.

Saro'ng (-ång); -en, -er. Säcklik långt höftkläde l. liten kjol (infödingsdräkt i Bortre Indien, på Sundaöarna osv.). *Vackra, brokiga s-er (ett plagg att ha om underkroppen)* Öv. fr. J. Hagenbeck. *Överträffade varandra i fråga om bjärta färger på sina s-er och ~* Öv. fr. Rosita Forbes.

Sars, -en l. -et, [-er]; -kostym. Lätt glatt tyg vanl. av siden l. halvsiden l. bomull o. mest nyttjat till foder. *Sourummet med sin säng, som hade omhängen av grön s.* Öv. fr. Pio Baroja. *I blå s-kostym sådan torgkvinnorna brukar* Öv. fr. Rob. Service. *Sidenså'r's.*

Sarv¹, -en, -ar. Rentjur. *Karlarna brotades med de starka s-arna och härkarna, drogo dem ~* K. B. Wiklund. *Man ser ända hit skillnaden mellan s-arnas (tjurarnas) horn, som redan äro fria från hud, och härkarnas (oxarnas), där huden hänger i blodiga trasor om taggarna* Fr. Borelius.

Sarv², -en, -ar; -öga m. fl. Leuciscus erythropthalmus (en mörtfisk). **1)** *Då och då kom en och annan s. med röda fenor och gullrygg, vackra fiskar, men litet leriga i smaken ~* Hj. Söderberg. *Och störtar likt en sten med ett häftigt plumsande efter en röddög s., som hon sväljer med ett skickligt kast på kroppen under flykten* E. Asklund. *Tiden är dyrbar, eftersom den gullfjälliga s-en leker* Öv. fr. A. Kivi. *Mörtar och s-ar trivdes bäst i stäm Naturens liv. — Plöjde igenom en stickig vall av hartorn, där några kvarsittande gulröda bär blänkte som s-ögon i skymningen ~* J. Hemmer. **(2)** *Och Mari är med, som s-en i var lek (är naturligtvis med, är med l. sticker sej in överallt)* Strindberg.

Satan (grav); en; -sfunder m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Mer 'egentl.' **a)** *Närmast egenamn o. vanl. med stor bokstav. Jag såg S. falla ned från himmelen såsom en ljungeld* Bibeln. *Huru skulle S. kunna driva ut S.?* ib. *S. själv förskapar sig ju till en ljusets ängel* ib. *S. för in i Judas* ib. *En*

Abrahams dotter, som S. har hållit bunden ib. **b)** *Ja, s. har många garn, och hans arghet är ougrundlig, sade hon slutligen* Alf. Agrell. *Att hålla femton hundra Evas barn / i tukt, samt vakta dem för s-s garn* C. V. A. Strandberg, öv. *Sälja sin själ's salighet och ingd paktum med s.* **2)** *Friare o. bildl. Mer l. mindre svordomsartat.* **a)** *Och om man ~ höll sig till det rätta och lydde sitt samvetes bud, så gott man förmådde, så fick man bukt med s. för det mesta* Harry Blomberg. *Jag anar s-s arga list, viskade förste kapellmästaren tillbaka* Carl Barklind. *Även Varsna, röja s-s arga list. — Du ser ju ut som s. själv i synen!* *Skrika som s. för att få dem att höra* Fr. G. Bengtsson. — *Hon har s. i alla tio fingrarna, så hon kan inte låta bli något, som inte är hennes Anna-Lena Jönsson.* **b)** *Den kvinnan är en s.l* Gust. Gullberg. *En riktig s. att arbeta, de ä han berömmade. Ett förbannat byke, en s-s avföda. O ve och förbannelse! O s. och helvete!* ~ Hj. Söderberg. *Tänd ljus, för s.l* *S.l skrek han och stampade i golvet. Du sitter dyster som en spökblek hamn / och bryr dig s. om den galna flickan, / som ~* Hj. Söderberg. *Dra för s. i våld! Må s. ta henne, dra iväg med henne ju för dess hellre!* **c)** *'Satan's' närmast som adj. Kan du tänka dig ett sådant s-s spektakel!* H. Samzelius. *Ett sånt s-s tjuvpack* Gust. Johansson. *S-s käring!* *Ett s-s oväsen uppkom nu ~* Joh. Sundblad. *En s-s lymmel ä han. En s-s duktig, s. så duktig karl.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vilka s-sfunder ända en bolsjevikhjärna kan utkläcka!* *De här va då ett s-sgöra!* *Akta dej för hennes s-skons-ter ä hennes tjusiga ögon!* *Byrons s-skult. S-spaktum, känt redan i den gamla kyrkans tid, ingicks regelbundet av män E. Linderholm. De fruktade och mytomspunna djävulsdyrkarna och s-sprästerna. Ha ~ intet att göra med den kristna s-stron, utan härstamma från en äldre tids demoner* S. Agrell. *Med nålarna — ett s-styg —, / stack sig i fingrarna ~* C. V. A. Strandberg, öv. **Syn.** jfr djävul o. djävla (I. 922) samt fan (II. 44).

— **Sataneri,** -(e)t, -er. Heidenstams djävul är hedningen Heidenstam, som ~ väl kan misstänka sig själv för s., men ~ Fröding. **Syn.** sataniskhet; sataniska funder. — **Satånisk,** -t; -het. **1)** *Med det mest s-a ansikte det någonsin varit mig förunnat att se i levande livet* Ester B. Nordström. *Lade gärna in något s-t i Hinkes ansikte* 'Hasse Z.' *Ta sin tillflykt till ett dårhus, börja skriva 's. poes'i' eller sätta sig en kula för pannan* Öv. fr. Th. Carlyle. *Svarta, s-a blommor / ringlande eldslågor över markerna* R. Jändel. **2)** *Ondskan lyser ur hans ögon, som ibland bliztra till i en s., humoristisk glimt* Strindberg. *Strindbergs mångsidighet är förbluffande, men i ett är*

han densamme i alla väder: i en titanisk eller, om man hellre vill, s. lust att opponera C. G. Laurin. *S-t* hänfullt. Jag vill inte bli inblandad i dina s-a ränker. Ögonen, vilka också kunde skjuta vredens s-a blickar ~ C. Barcklind. 3) Under ett s-t gnisslande och tjutande ~ Jac. Ahrenberg. Visserligen bullrade droskor ~, vinkelkärror och bryggargagnar alldeles s-t ~ C. G. Laurin. Dessa oändliga, raka rader av små s-a siffror, som ~ Fanny Alving. **Syn.** jfr djävulsk.

— **Satani'sm**, -men; -t (-en, -er). 1) Djävulsdyrkan (dels religiöst, dels litterärt). a) S-men, djävulskulden, med höjdpunkt i den s. k. svarta mässan, fick sin egentliga utprägling i Sydfrankrike under manikeismen (med dess två 'gudomliga urväsenden', ett gott och ett ont) och har fortlevat alltsedan både i Europa och Amerika. I själva London blommar s-men, svarta mässor firas och s-tsektor ha bildats 1927. b) S-men hos Byron och hos dekadenterna. — Men det är ingen ung estet, som förläst sig på s-terna, det är ~ C. A. Bolander. 2) Sataniskhet. [Goyas] inbillning kväller av lössläppt s-m, i jämförelse varmed Boschs och Breughels djävulsidéer förefalla barnsligt naiva J. J. Tikkanen. En gammal herre, spirituellt, genombildad, med ett drag av gäckande s-m ~ T. Segerstedt. Marcelle jazzade solo, med en viss vild chic, icke utan en liten spets av s-m S. Siwertz.

— **Satje**, -en, -ar. Jfr djävul 4. Mest i svordomsuttr. I. d. Mindre ofta om kvinna. 1) Det var mig en ny s-e, sa fan, fick se sotarpojken. Du ä en illistig s-e, men rolig på samma gång, de måste ja erkänna J. R. Sundström. Annesa, din s-e, om du åtminstone kunde bära in litet vatten åt mig! Ernst Lundquist, öv. Och så hade vi flere hundra hämndgiriga s-ar springande efter oss Aleko Lilius. En riktig s-e till käring, kärings-e satkärning. Låt pojks-en varal Gubbs-e. 2) Trots jag upplyste, att jag själv var en arbetslös s-e utan ~ 'K. Gunnarson.' Jag är ju den armaste s-e av alla ~ G. Ullman. Hur fattiga s-ar äkte småskjuts på tågen här i U. S. A. 'Dan'. En stackars jäktad s-e, som inte har tid att tänka på någonting Pär Lagerkvist. Att debet och kredit ej gå ihop / för mig, stackars s-e, är tråkigt Joh. Edfelt. **Syn.** se djävul.

— **Satbyting**. Skicka den s-en till Hall! -gubbe. En gammal s. oss emellan sagt S. Siwertz. -kona satkärning. -konst. Mest plur. Utan alla krumbukter och s-er Har. Hornborg. -kärning. Även 'satkärning'. En verklig s., som påstods låna ut pengar mot ockerranta och ~ Alb. Engström. Och nu ska vi förlova oss, så alla satkärningar här omkring få tji för sitt prat 'K. Gunnarson'. -pack. Men tattare är ju ett s. å inte kristet folk E. Sparre. Bå getter å hundar hadde

dom [vargarna] tagi på flera ställen, s-e ~ ib. -tyg. 1) Halvestora pojkar, som fnisade och hade s. för sig ~ C. Larsson i By. Och som gjort åtskilligt med s. för honom i sina dar G. Gustaf-Janson. Å inte då s. då, te spektakla allt gammalt folk? E. Sparre. Och nu går hon bara också ställer till s. för andra A. Sörlin. Va har ni nu för s. för er igen? 2) Å då bar i väg över hagmarkerna, opp i storskogen, i moras å s., men ~ E. Sparre. Sammel gav attan i att ~ gå för långt ut på myren — han kände s-et han — utan ~ A. Knöppel. **Syn.** djävulstyg, rackartyg osv. -ung'e. [Rafaela var] den mest fördärvade lilla s-e man kunde träffa på Yngve Berg. Ge er iväg, s-ar! 'Lilla s-e' och 'markatta' som smeknamn. **Syn.** rackarunge, satbyting. -yng'el. Överallt hoppade och dansade det röda s-et, svängde med bössorna och sköt vilt i luften Macfie-Westerlund.

Satellit, -en, -er. Måne, biplanet, 'drabant'. Ett moln av otaliga, mycket små s-er ~ Nord. Fam.² — Även 'bildl'. En sådan glans omstrålade professor Charcoats namn, att något av dess sken återkastades till och med på hans s-er Ax. Munthe. Att flera av Al Capones s-er sladdrat för att rädda sig själva Sv. Dagbl. 1928.

Satin (l. -äng) o. numer allt oftare **Satäng**, -en l. -et, -er; -blank m. fl. Allehanda glänsande atlasvävda tyger särsk. i ylle, bomull o. silke. I. Ex. med (stavnningen) 'satin'. 1) Vit satin Sv. Dagbl. 1915. Blommig eller enfärgad s. ib. Blommig s. ~ till förkläden, möbelöverdrag m. m. Åhlén & Holm 1928. S-er passande till täcken 1920. Tygkängor av s. Täcksatin, blommig ~ Annons 1933. 2) Ssgr. Ex.: Prickarna [på klänningen äro] satinblanka Sv. Dagbl. 1932. Vadderade och satinfodrade mössor, muffar, pälskragar 1916. Svart s-förkläde Vivi Laurent. Runda s-kalotter H. Mörne. Hel sängkammarmöbel i satinvalnöt (valnötstrå som gm polering fått en sidenglänsande yta) Annons 1932. S-värd pyjamasflanell 1929.

II. Ex. med 'satäng'. 1) Yllesatäng användes mest som foder, bomullssatängar, såväl enfärgade som mönstertryckta, brukas mest som inredningstextilier. Gav ~ rådd om tyget, om s-en, om höfterna och bröstet ~ Harry Martinson. 2) En korgsoffa med grant broderade och stinna satängkuddar stod utmed ena långväggen Öv. fr. Concha Espina. Satängvitt användes vid tillverkning av glanspapper. — **Satiner**a (blott -tin-); -ade, -as; -(ings)maskin; -ing (-en). Glätta papper, tapeter, tyger m. m.; ge en atlasliknande glans.

Satir, -en [l. -n], -er. I. Enkelt. 1) Med plur. Dikt l. d. S-en mäter med ett etiskt (el. litterärt) ideals måttstock och bestraffar el. häcklar det orätta och förvända direkt el.

indirekt Ruben Berg. *Juvenalis'*, *Horatii* s-er. *S. v. Triewalds Satir emot våra dumma poeter. Ibsens samhälls-ser. Strindbergs s-er, gärna i romanens form* ~. *Tids- och samhälls-ser, politiska och litterära s-er. Lika fyndiga som Pelle Staaffs versser* ~ Erik Hedén. *Endast den tillgjorda känslan är värd att förhåna, den äkta står sig i trots av alla s-er* E. Lampén. **2)** Utan plur. Satiriskhet, hän m. m. *S-en kan skärpas till sarkasm eller överdrivas till karikatyr; mild och mänsklig som humorn är den aldrig. Sarkasm och s. äro fjärran från hans kynne* Ernst Skarstedt. *De rosenrasande paradoxer och den ettriga s., som annars utmärka hans [Bernh. Svaens] författarskap* Sv. Dagbl. 1926. *Och av sin lödiga s. skulle han [Hj. Söderberg] bestämt snida något stort, om han kunde höja sitt livsintresses temperatur med en eller annan grad* V. v. Heidenstam. *Hans ritande penna är inte elak, inte mer än en karikatyrist har rätt att vara, och hans lilla s. är träffande* Aleko Lilius. *Dräpande, blodig, omilld, hjärtlös, överlägsen, munter s. Dämpa sin s. Denna ödets utsökta s: Savinkov, Kerenski och en storfurste — alla tre på trottoaren utanför samma tredje klass kafé i Paris* ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. — *Schopenhauers och Hartmanns pessimism likasom Ibsens samhällsatir höllo på att falla i glömska* Leon. Ljunglund. *För tidsatir blir ironien ett ösökt uttryck* N. Svanberg. **II.** Ssgr. Ex: *S-diktare som Rabelais, Boileau, Swift, Holberg, Voltaire, Dalin, Kellgren, Leopold, Byron, Thackeray, Heine. De s-fyllda verserna om ~. S-författare. En godmodig, s-lös humor* A. Mörne. *Den blodigt s-skarpa »Kjerlighedens Komedi»* Ruben Berg. **Syn. I. 1)** satirisk l. gisslande l. gäckande l. besottande dikt(verk), hänsdikt (avsedd att bättra missfhdu), kvick o. bitande skrift, spedikt; **2)** satiriskhet, satirisk läggning; kvick elakhet, fin o. elak kvickhet, (spott o.) spe, hän, förhåning, försmädlig, spydighet(er), löjliggörande (i förbättringssyfte), bittert l. hänande l. överlägset förlöjligande l. häckande, begäbelse, ibl. skärpa. — **Satiriker** (mest akut); -n, =. Satirförfattare l. -diktare; gisslare av dårskaper o. laster. *Som diktare är han samhälls- och sedesatiriker* både i ~ Hj. Alving. — **Satiriser**a, -ade, -as; -ing (med plur.). *Och Kellgren kunde brevlades s-a över ettIVAL, som skett »efter fritt val på konungens befallning»* Ruben Berg. *Han s-ar alltid och alltid ättiksurt.* — Även trans. *Sa ngn l. ngt. Syn.* låta sin satir gå ut (över), vara satirisk (mot), (för)håna, förlöjliga, göra sig löjlig (över). — **Satirisk**, -t; -het. *Zilliacus gav här fritt lopp för sin s-a åttra H. Gummerus. S. och överlägsen mot kamraterna och tämligen illa tåld. Romanen är avsedd att vara samhällsatir*

risk, men det s-a inslaget är matt och misslyckat. **Syn.** (torrt) hånfull, spydig, förhånande, vass, försmädlig, gisslande, bitande.

Satisfaktion, -en, -er. **1)** Lagt. o. allmännare. *Upprättelse (t. e. gm duell l. återtagande av beskyllning) för liden smälek l. vanära. De reformföreningar ~, som principieUtt nekade att »ge s.» [gm duell], sågos åtminstone på den tiden något över axeln* E. Hellquist. *Och den ryska nationalstoltheten begärde s. B. Estlander.* **2)** Teologiskt. *Tillfyllestgörrelse, gottgörelse (enl. den katolska botläran). Enl. Anselms »s-slära är Kristi korsdöd den »gottgörelse», som Kristus lämnat åt Gud för människans synd* A. Nygren. — **Satisfiera**, -ade, -as; -ing (med plur.). *Gottgöra, tillfredsställa, förnöja.*

Satråp, -en, -er; -natur m. fl.; -i (-e)n, -er; = s-s ämbetsområde). (Fornpersisk) provinsguvernör; även bildl. om egenmäktig (utsugande) o. tyrannisk ståthållare o. d. *Han hette Dudinski och hade rykte om sig att vara en s. P. E. Svinhufvud. S-en Bobrikov — som han ofta kallades ~ Annie Furuhjelm. — Den ryske kommandanten i Viborg, en s-natur, hade ~ B. Estlander. Österns s-regemente E. Knappe. Under furst Obolenskij's kortvariga s-skap Lor. Kihlman. Fragmenter från striden mot s-väldet i Stockholms kommunalstyrelse 1874—1904, Sthlm 1908.*

Sats¹, -en, -er. Sammanförs vanl. med sats² o. sats³. Ofta konkr. **1) a)** *Nej, doktor, nej, tänk ut en s., min herre, | som gör mig för i morgon sjufalt värre, | men hjälper mig i dag på mina ben!* Runeberg. *Får jag en s. till utan läkares påskrift? Tag en s. (på en matsked) morgon och kväll!* **b)** *Kok-, bakning o. d. Till hel s. tages 400 gr. mjöl, 300 gr. smör osv. Halv s. räcker för 10 à 12 personer. Var god (och) skicka mig en s. (av edra pepparkakor) på prov!* **c)** *Ta inte för stor krutsats till skottet! En duktig s. hagel. Och fick en s. rönnbär »mitt i planeten»* A. Hammarström. **2)** [*Fyrverkeri*]-s-erna delas i långsamt och hastigt brinnande (*Ekenberg-Landin*). *Driv-, brand-, sprängsats. En baktill anbringad lyssats, som tänkdes vid skottlossningen och genom kraftigt ljus möjliggör för den skjutande att observera p[rojektilen] i luften även vid full dager* Nord. Fam.³ — *Anbringa s-en på tändstickor. Sticker med grön (tänd)sats.* **3)** Säll. enkelt i t. e.: **a)** *Bottensats.* **b)** *Insats* t. e. i kakeglugn. *Upps-en [i dessa kakeglugnar] är av konkava, skålformiga kaker* Nord. Fam.² **c)** *Insats* t. e. i kortspel. — **Tillsats.** **d)** *De för paketgods bestämda vikts-erna. Portosats.* **e)** *Straffsats.* **f)** *Arvodes-, löne-, räntesats.* **4)** Hit snarast även (ehuru både abstr. o. konkr.): *Handsats med vanliga typer ~ Sveriges Industri, 1936. Begagnad s. ned-*

smältes ib. *Lägga* var *s-en*. *Låta s-en stđ. Maskin-; textsats. Större typer för titels-en.*
 5) *En s. bordsporslin. Sälja »s-er» med halsduk och näsduk i samma mönster Sv. Dagbl. 1926. Hel (upp)sats kostar ~. Syn. avmått del l. parti (att ta i små doser). dos(is), behörig mängd, portion, kvantitet, kvantum l. massa (avsedd att bakas l. tillagas på en gång o. att räkna för visst antal personer); ibl. blandning l. komposition l. laddning l. fällning o. d.; (ibl.): det man satsar, insats; materialet (typer osv.) för en 'uppsatt' text, (ibl. nära) 'det satta'; uppsats, uppsättning, 'garnityr', (om)gång, 'ställ', sortiment. — **Satsbord.** Till sats¹ 5. Bord som kan tas i sär o. bli flera. **-knopp.** Röda (tänd)stickor med gula s-ar. **-yta,** boktr. Textyta. — **Satsja,** -ade, -as; [-are]; -ning (med plur.). **I.** Tekn. Denna maskin, som paraffinerar och s-ar tändstickorna samt inlägger dem i askar ~ Sveriges Industri, 1936. **II.** Huvudbet. Jfr sats¹ 3 c (insats). 1) I spel. *Har ni s-at, allesamman? Var och en s-ar, innan spelet börjar, en bet i pullan. S-a sina två betar, då man gått kodilj. — Han var en spelare av den sorten, som inte ger sig, förrän han s-at byxorna och förlorat dem Hj. Söderberg. S-a på orätt kort, på för dåliga kort. S-a på en ruta, som ej utföll med vinst. På vilken häst s-ar du?* 2) Allmänare. *Bearbetade honom för att han skulle s-a kapital. Som en skälrig ränta på sitt s-ade kapital. Ja, det är klart, att vi s-ar var sin femma å löser ut honom. Men millionärerna hade fått s-a och hade s-at villigt ~ Alb. Engström. Kan du s-a tjuo kronor och din förmiddag, så ~ Elin Wägner. Men hade inga pengar att s-a för saken G. Wiedesheim Paul. S-a dina sekiner och träd in på festplatsen! Jag s-ar inte ett öre på eländet! S. Siwertz. Och fackföreningarna s-ade nödiga medel [för resan] E. Didring. — Att det man sysslar med är ndgonting, som är värt s-andet av ens liv Fr. G. Bengtsson. Påtänkt som lämplig s-are av det löjligt lilla kapital, som behövdes för starten Arv. Rosén. Och det blev s-ning bland styrelsen för att undvika krasch och skandal. **Syn.** göra insats i spel; sätta bet l. sin bet, lägga i potten; sätta ut m, 'våga', riskera, 'hålla', ibl. slå vad om; utlägg m, tillhandahålla (kapital); betala, erlägga.
 — **Sats²,** -en, -er. Ej så konkr. som sats¹ (jfr detta). Idrotts. osv. **I.** Enkelt. 1) *Ta s. till språng. Få för liten s. Hopp med, utan s. Snava i s-en. Mellanhopp är ett s. k. längdhopp med samlad s., om man bortser från anslaget på hästen Silverstrand-Uggla. S-en i höjdhopp bör vara 10 à 15 meter lång ib. När s-en [för längdhopp] inövas, bör man hava ett par kamrater, som äro behjälpliga att kontrollera, att rätta foten kommer på rätt [sats]märke ib. 2) *En s. sätta över****

*graven. Med en s. var han uppe i sadeln. Vid varje språngsats jösse tog ~. II. Ssgr. Ex.: Och det fria benet kommer att hänga ner vid sidan om s-benet Silverstrand-Uggla. Men tillräckligt ändå för att ge mig ett s-bråde ut i livet Ture Jansson. [Om du vid anloppet] har kommit med s-foten en halv meter ifrån plankan, flytta då övre [sats]-märket lika mycket fram Silverstrand-Uggla. Borta vid s-platsen (där man tar s.) E. Lieberath. **Syn.** ibl. ansats; (ibl.) hopp.
 — **Sats³,** -en, -er. Jfr sats¹. Mer l. mindre abstr. **A)** Enkelt. **I.** Språkv. o. allmänare. Bet. gå ngn gång över i varann. 1) *Tes. Det är en s., som inte kan bevisas. Uppställa en s. och sedan söka försvara den. S-en är allt fortfarande obevisad. Det är en gammal s., att man inom konsten lär sig mera av kamraterna än av professorerna F. U. Wrangel. Den tid, då man ~ drev s-en: »Rätta talet efter skriften!» ~ H. Geijer. Hade ~ nödgats intyga riktigheten av s-en, att varje människa är bättre än sitt rykte Kajsa Rootzén. Att termen lag inte är lämplig, när det gäller s-er av så begränsad räckvidd Nat. Beckman. De förkunnade s-erna få självfallet inte på något sätt göras osäkra eller triveltaktiga ~ K.G. Hildebrand. Programs-en ~ gemensamt väl före enskilt väl ib. Religions-, tros-, läro-, grund-sats. 2) Språkbet. **a)** *S. är enligt den vanliga skolgrammatiken 'en i ord uttryckt tanke'. Många erkänna icke som s-er yttranden som 'Eld!', 'Aj!' och icke heller 'En man ett ord', dvs. dels s. k. 'subjektlösa s-er', dels s-er utan finit verb; den typiska enkla s-en består av subjekt och prelikat, t. e. 'Solen lyser' eller, försedd med hjälpverb, 'Gud är god'. Förkortad s. A. Noreen, Sens huvudarter. Huvud- och bisats l. överordnad och underordnad s. Samordnade s-er. Subjekts-, objekts-, attributs- och adverbials-er. Påstå-ende-, uppmanings-, frågesats. Relativ-, konjunkional- och indirekt frågesats. Konjunktionals-erna kunna vara temporal (tids-), komparativa (jämförelse-), konsekutiva (följd-), finala (avsikts-), kausala (orsaks-), konditionala (villkors-) eller koncessiva ('medgivande') s-er. Att-sats. Anförings-sats. **b)** *Över-, under- och slutsats. För-, efter-sats. c)* *Meningar, i vilka flera s-er äro inftutade i varandra, äro styva och svårbegripliga I. A. Heikel. Lösryckta s-er. Värdslösa s-ens, s-ernas rytm. Hade ~ en sällsynt förmåga att översätta en klar tankegång i lika kristallklara s-er. I väl avmåttade s-er formulerade han nu ett diplomatiskt svar på franställningen. Där barnen få lära sig bilda enkla s-er. II. Mus. 1) Större självständigt stycke som del av ett 'flersatsigt' verk, t. e. av en symfoni, en sonat, en svit. Andante-s-en i denna Beethovensonat är ~. Mellan-ytterserna. Tag om första s-en, den skall****

spelas långsamare. 2) *Tvd* '(halv)s-er' (för- o. eftersats) utgöra en period. B) Ssgr tillhöra språkbet. **Syn. A) I. 1)** tes, påstående; antagande; (ibl. nära:) tros- l. lärosats, dogm, 'sanning', lära, mening, yttande; utsaga l. utsago; hypotes, supposition; 2) (ibl. nära:) mening, fras.

— **Satsaccent** x (isolerad) ordaccent. **-analys** satslösning. **-betoning**. **-bildning**. Satsbyggnad. *Hans mäktiga s. är något svåröverskådlig och göra hans saker tunga att föredra. Ohanterliga s-ar.* **-bindning**. Samordnade satser kallas s. x satsfogning. **-byggnad**. *En klar, invecklad s. Man möter alltså i Hans Alienus den tunga, av epitet och bisatser fyllda periodiska s-en ~ N. Svanberg. Den skolade retorikerns vackra s-er G. Pauli. De rätt invecklade »s-er» en äldre tid krävde eller översåg med B. Aurelius. — En av hans bättre dikter är, trots de här och där förekommande s-sfelen ~ Ernst Skarstedt.* **-del**. Utom subjekt och predikat räknas till s-arna adverbial, objekt, attribut och predikativ. *Ta ut, bestämma s-arna (i ett läst stycke). Konstruktioner med så kallad dubbel s.: »så låg han rustad den tionde Karl» N. Svanberg.* **-flätning**. Meningen bygges alltigenom enkelt, utan invecklad s. ~ ib. **-fogning**. *En s. består av huvudsats + bisats(er) x satsbindning.* **-form**; -ad; -ig. *Uttryck utan vanlig s., t. e. 'Livet en dröm'. 'Tjänis!' — S-ade leder Hj. Alving.* **-följd**. *Naturlig, invecklad s. -förkortning*. *S-ar av typen 'Detta medgivet' (gå vi nu att ~). Fr. Horn, Några ord om s. k. fristående s-ar, Språk o. Stil 1918.* **-konstruktion**. *Och metern handskas mer än oaktsamt med betoning och s. E. Kihlman. Och här är två felaktiga s-er, som en fransman aldrig skulle göra sig skyldig till Öv. fr. Ashton-Wolfe.* **-lära** syntax. **-lösning**. Satsanalys, 'att ta ut satsdelar(na)'. *Dunka med s. -melodi.* **-rytm**. *Något medryckande i själva s-en ~ M. Lamm.* **-sammanhang**. *Här brister det i s-et. S-et är för invecklat och bereder läsaren svårigheter. I s-et kan en dylik sats tillfälligt få en annan uppgift än sin vanliga.* **-struktur**. *En invecklad s. N. Svanberg.* **Satt**¹, =, -are; [-het]. *En liten s. och väl-född herre med snabbigt hår och ~ J. G. Andersson. Den lilla s-e, kroknäsade juden i ~ G. L. Dahlin. Och rätade på sin kraftiga, s-a gestalt E. Sparre. För övrigt är bergsgorillan mera kortväxt och s. byggd än den västafrikanska N. Gyldenstolpe. Fru Jensen blev med åren en smula s-are, man kunde kanske småningom börja tala om korpulens ~ J. W. Nylander. Flugorna skilja sig redan vid flyktigt påseende från myg-gorna genom sin kortare, s-are kroppsform samt ~ Nord. Fam.³ **Syn.** undersättsig, kort o. med kraftigt 'underrede', 'stabbig', (nära nog) 'fyrcantig', kort o. grovväxt.*

Satt² se sitta. **Satt**³ o. **Satte** se sätta. **Saturnäljer** (mest akut); -rna; -fest; saturnälisk (-t). Fornromersk fest till Saturnus' ära firad under uppslupna former; bildl. = våldsamma utsvävningar, 'svart mäsas'. 1) *Mitt under dessa s-r sände ~. — Socialistpartiets koryfear, samlade till en nattlig s-fest E. Kihlman. 2) Det är Belzebub, som sliter i stycken tyglarna och vill fira sin häxsabbat, sin svarta mäsas, sin saturnäliska stund Öv. fr. H. Amiel. I saturnäliska yra. — Sattu'rnisk, -t. Uråldrig o. lycklig, 'gyllene', 'guld'. Den antika drömmen om ett s-t rike (lycko-, 'en gyllene tid') Joh. Nordström.*

Satyr, -en [l. -n], -er. Vingudens följeslagare framställda i grov mänsklig gestalt o. med spetsiga öron (i modärn tid ibl. även med bockfötter o. svans), en typ för grov sinnlighet o. njutningslystnad; ibl. även typ för den omedelbara naturligglädjen o. den reflexionslösa njutningen (så t. e. Praxiteles' Vilande s.). **I.** Enkelt. 1) *Pan, dt-följd av s-er. Böcklins unga s-er.* 2) *Ett gammalt gråskägg, låghalt, med smala ögon och sinmig blick, en äkta s.* **II.** Sgr. Ex.: *Det var något s-artat i hans gestalt och uppträdande, som ~. S-drama l. s-spel i den gammalattiska teatern efterspelet till en tragisk trilogi (kören utgjordes av s-er anförda av Silenos). En avskyvärd s-gestalt. Lystet s-grin Joh. Edfelt. Att små s-horn växte vid hans tinning Hj. Gullberg. Ett s-lik gubbansikte Emil Kléen. Uppsluppet s-skämt. Med s-utseende. **Syn.** faun; sinnligt lystet gubbe l. yngling, libertin, liderlig sälle, (gammal) vällusting; oreflektad njutningsmänniska; 'bockgestalt'.*

Satäng se satin.

Säulsandja l. -e. Ofta stavat med stor bokstav. *Att driva bort hans mörka S-a C. Snoilsky. När S-an var över honom Ax. Lundegård. Då hans s-e lämnade honom C. G. Laurin. Och när hon spelade, vek s-en ifrån honom. **Syn.** dysterhetens demon. så- (se d. o.).*

Sav l. **Savje**, -en. **I.** Enkelt. 1) Egentl. Särsk. om den saft som stiger i träden om våren. a) Ex. med 'sav'. *Näringsvätskan, s-en, som under vintern så att säga legat i fördd i trädens rötter, stiger om våren upp och ger kraft till lösprickningen. Rönn, som står i s. Karlfeldt. Då kan du göra en skdra i barken [på björken] och dricka s., som är söt och ~ Harry Blomberg. b) Ex. med 'save'. [När fikonträdet] kvistar begynna att få s-e och löven spricka ut, då veten I, att sommaren är nära Bibeln. Ljum-mig doft av s-e, sälg och vär Vilh. Ekelund. [Världsträdets] s-e mdste alltså tänkas vara eller innehålla mjöl Rob. Höckert. Från de svällande [majs]axens långa irisfärgade*

fransar strömmade en söt doft av s-e J. L. Stockenstrand. c) Best. form. Med yxor eller knivar skära de ut strimlor av den yttre barken, varpå den mjölkvita s-en väljer fram C. T. Eriksson. Och då våren nalkas, skjuter s-en upp i stam och grenar. 2) Bildl. a) Ex. med 'sav'. Livets s.flödade ännu frisk genom hans ådror Rolf Calissendorf, öv. — Så att de unga får litet tukt och ordning på sina idéer och de gamla litet ny s. i sina uttorkade dogmer Bertel Kihlman. b) Ex. med 'save'. Livets s-e och saft O. Levertin. II. Ssgr. Ex.: Dessa s-fattiga telnings A. T. Gellerstedt. Gammelvallen låg där överddigt s-full och livaktig, en blänkande ljusgrön trekant ~ Sig. Dahlbäck. Att skära pipor av s-fyllt rönn. En kristendom, som liknade ett grönskande träd med djupa rötter, s-rik stam och ~ B. Aurelius. Den eggande, s-rika våren Jonatan Reuter. God fur däremot har smala s-ringar Emil Smith. Ett träds ålder anges av s-ringarnas antal (ordet mer fackl. än 'årsring'). I savstigning(s-tid)en. Men man får passa på vid s-tiden S. Agrell, öv. Gulnade löv slitas lösa från s-torra grenar G. Hedenvind-Eriksson. Syn. (trädens) näringsvätska (särsk. då den stiger om våren); växtsaft, (livs)saft, 'safter'.

— **Savja**, -ade, -as; [ig (-t, -are; -het)]; -ning (-en; -stid). I. Vanl. verbformer. 1) Huvudbet. Intr., refl. l. dep. a) Egentl. Då kälen höll på att gå ur jorden och trädens började s-a Ellen Wester, öv. Ty björkarna skulle ej börja s-a ännu på ett par veckor, och innan dess kunde man ej få lös någon näver Macfie-Westerlund. Re'n s-ar rönnen — se, hur droppar strömma / ur såret efter grenen, som jag bröt John A. Ekström. Kring s-ande träen N.-M. Folcke. — Nu s-as det i unghjörkdungens stammar ~ ib. Så snart grenarna begynte s-as E. Modin. Emil Hagström, Det torra trädet s-as (1937). b) Bildl. Det började snart sagt liksom s-a i mungiporna på honom C. Larsson i By. Och medan han talar, s-ar sig hans mun [då han tänker på snuset och tuggtobaken] Alb. Engström. — Men det hjärta, som ingen vårdar, / det sjuknar i livets rot och kan / ej s-as på nytt om våren Bo Bergman. 2) Trans. Gjorde tallbössor, s-ade björkar och spelade sten Alb. Engström. II. Adj. o. subst. 1) S-ig. Mindre vanl. Skär mig en pipa av s-ig pil ~ A. T. Gellerstedt. För svag är den s-iga bågen, för vek / är blomstersträng Karlfeldt. 2) S-ning. [Avsägningen] får icke ske under trädets s-ning R. Sernander. När s-ningen börjat. — Under s-ningstiden avbrutna björkkvistar G. Kolthoff. Även bildl. I ungdomen, den stora s-ningstiden Karlfeldt. Syn. I. 1) fyllas med sav, börja stiga l. strömma från rötterna till bladen (om sav); vätska sig, vattnas, 'rinna'; 2) tappa sav ur; II. 1) (s-ig:) savande,

savrik; 2) (s-ning särsk.) savstigning (om våren).

Sava'n, -en, -er. Grässlätt med spridda träd o. buskar, trädstapp. I. Enkelt. S-en är mindre torr än stäppen och intar i tropikerna ett bälte mellan denna och regnskogen. Till s-erna räknas även de vanligen trädlösa sydamerikanska 'Llanos'. De ostafrikanska s-ernas karaktärsträd äro dels apbrödsträdet, dels 'skärmakacier'; de australiska utmärkas av glest stödjande Eucalyptusträd. Öppen s. med små, risiga och taggiga buskar ~ Öv. fr. Majken Borring. Brunbrända s-er med strätt gräs och enstaka akaciedungar Prins Wilhelm. Sett de vida s-ernas spjutlikt höga gräs röra sig för vinden J. L. Stockenstrand. II. Ssgr. Ex.: Detta gräs, som är s-jägarens förtvivlan Bengt Berg. S-landskap i Australien. Ställvis avbruten av s-liknande fält G. Landtman. Ty-pisk västaustralisk s-skog Naturens liv.

Savaräng, -en, -er; -deg; -form (-en, -ar). Även stavat 'savarin'. Fin porös kaka indränkt med vin, punsch, likör, saft l. d. Att s-en var dränkt i rabarbervin. Frukt-savaräng. — S-form av stadig, förtent plåt Nord. Komp.

Savojärd, -en, -er. Invånare i Savojen. — **Savo'jkäl** (-äj). Brassica oleracea v. sabauda. S-en (även kallad 'virsingkl') står nära huvudkålen men har mindre tätt huvud.

Sävolaksjare, -ar(e)n, -are; -isk(-t). Även stavade med -x. Invånare i Savolaks i mellersta Finland. I den stilen skall det gå, då man är född berättare, som s-aren i regeln är ~ E. Lampén. Med s-iskt blod i ådrorna ib.

Sax, -en, -ar. I. Egentl. Dels finare, dels grövre saxar. 1) Hand-, maskins-ar. Skicklig i att hantera s-en och klippa till. S-ar, som glappa. S-en har blivit slö och behöver slipas. S-ar med långa fjädrande skär, något buktigt slipade, för klippning av papper, tyg etc. Skraddarsax med polerade skär och lackerade öglor. 'Ledsax', där skären äro rörligt förenade med en bult l. skruv. Brodér-, knapphåls-, pappers-, päs-, siden-, tillklypps-sax. — Censuren, vars påpassliga s. fann vägen även hit B. Estlander. Redaktörn med s-en i högsta hugg för att saca en notis ur en morgonkollega. Nornan, som med sin s. avklipper livsträden. 2) Mustasch-, nagel-, skäggsax. 3) Blom-, druv-, ros-, vindruv(s)sax. Fingare arter, som icke tåla tuktan och sax. — Även i bild. Men vänta bara, det skall väl finnas en s., som klipper dina toppskott också R. Schildt. 4) Busksax ~ med kraftutökare, så att med denna s. avklipper man lätt mycket grova grenar och buskar Åhlén & Holm. Häck-, kvist-, trädgårds-sax. Stäng-sax ~ för avklippning av högt belägna kvistar och grenar Åhlén & Holm. 5) Järnträds-, taggträds-sax krigs. Plåtsax ~ [f]ed] svängda,

smala skär Åhlén & Holm. 6) Ull- l. får-sax (för klippning av får). En klövsax och en skarp kniv äro egentligen de enda verktyg, som behövas vid användandet av djurens klövar Ups. Nya Tidn. 1937. Häst-, kreaturssax. II. Friare. 1) Äld. Ljussax. Tänk vad det var tjustigt att få snyta det rökgiga talgsluset och sitta och lyssna på hur vekbussen fräste inne i s-ens låda ~ J. G. Andersson. 2) Äld. Brandraktssax varmed bråkmakare infångades. 3) Lyftsax, kryss av sammansurrade bommar l. spiror o. d. Av långa störrar hopsurrade s-ar [för resande av midsommarstången] J. Hemmer. 4) För jakt l. fiske. På den tiden fanns intet s-förbud, varför en s. utsattes. Uppgillrad s. Gällrad s. skall vittjas minst en gång varje dygn. För användning av s. (utom för säl) skall tillstånd begäras av länsstyrelsen, som beviljar dylikt för viss tid. Men i stället låg där fastnad i en av s-arna en väldig kungsörnshona L. Munsterhjelm. Då Heikki dräpt räven och argillrat alla s-arna ib. Systematiskt plundrar den [järven] s-arna på pälsdjur och ~ Öv. fr. H. Ingstad. Det var många gånger svårt att hitta de över-snöade s-arna och efter varje snöfall måste de sättas om ~ Macfie-Westerlund. Ingen rättvisa i detta land, sa räven, då han fastnade i s-en. Jag tror jag sitter här litet ännu, sa räven, satt i s-en. Svälten lockar rättorna till strykninbetet, räven i s-en och mården i fällan Öv. fr. Sv. Fleuron. Räv-, uttersax. Rävssaxskalmar få icke vara tandade. Bulvan-; trampasax. — Fiske med s. och angelkrok å Kambo, Nynäs och Sjöboda nr 2 sjödelen i Långsjön är vid laga ansvar förbudet 1937. Fisksax.

— **Saxaktig**, t. De smala onda ögonen och de korta s-t knipna läpparne Sam Arsenius. -**arm**. Saxskänkel l. -skalm. Så att s-arna kunna skiljas långt ifrån varandra D. S. Hector. -**artlad**, -at. S-at förbundna armar Nord. Fam.² -**bete**. Det korn, som begagnas till s. ~ Sven Ekman. -**blad**. Jfr t. e. knivblad. Deras ögon klippte som s. i luften ~ men de besvarade icke gnäggningarna Öv. fr. R. Boleslavski. -**egg**. -**fiske**. Förbudet mot s. upphäves partiellt 1931. -**fodral**. -**form**; -ad; -ig. I s. — Det s-ade handtaget Nord. Fam.² Korsnäbbarnas s-ade näbbar A. Knöppel. -**fångst**. S-en måste äntligen försvinna Paul Rosenius. -**förbud**. Dispens från s-et [för fåglar] ib. -**gillring**. S. för sjöfågel, isynnerhet gås, brukas än i dag Sven Ekman. -**hugg**. 1) Till en början fick den lilla modellen kliva upp på ett bord, och efter några s., vikingar och nålningar hade hon fått sig en näpen butterfly-klänning, ja, av papper förstuds ~ På sydemonstration. 2) Följande s. ur en platskollegas recension av ~ Sv. Dagbl. 1916. -**klinga**. -**klipp**. Och när så en släggå dängdes, gick den [järn-

bulten] tvärs av som en varxstapel för ett s. Ellen Wester, öv. -**lik**. Med sina vassa, s-a käkar G. Adlerz. På uddarna, som s-t omsluta ~ golven ~ O. Enckell. -**liknande**. Fällkameror med ställbara, s. stråvor ~ Gunnar Malmberg. Redskap med s., hakförsedda käftar Nord. Fam.² -**märkja**. Han s-te andras får med sitt eget märke Kerstin Strandberg. -**plats**. Då jag kom inom synhåll för s-en, märkte jag genast, att en björn hade rest i väg med saxen L. Munsterhjelm, öv. -**skänkel**. -**skär**. -**sprint**. Därigenom att s-en vid indrivningen automatiskt öppnar sig. -**typ** t. e. av rävsax l. fisksax. -**vis**, adv. (säll. adj.). Som satt med benen s. utsträckta Gösta Dahl, öv.

— **Saxja**, -ade, -as; -ning (med plur.). I. Korså o. d. 1) a) Sitta på skräddarvis med s-ade ben. Det var endast i sin ordning, att Lerner s-ade betydligt med sina korta ben, då han skulle gå hem över kullarna J. G. Andersson. Han var redan berusad, benen s-ade sig starkt I. Lo-Johansson. Ett s-inhopp i en stil, som var obetydligt mer s-ade än hans normala R. af Geijerstam, öv. S-a händerna för att spela i kors Strindberg. Med käpparna s-ade framför sig ib. Över bädden svävade moskitonät i s-ade träställningar ~ G. L. Dahlin. b) Vid s-ning skall skidornas vinkelställning mot varandra anpassas efter lutningens brant-het. 2) Börja dragarna s-a och rycka och ej ta i på en gång, kommer man ej ur fläcken (dra den ena åt ett, den andra åt ett annat håll l. dra ojämnt) 'K. Gunnarson'. 3) Med anslutning till II. Och tager liksom en svala några s-ande, skakande vingtag och seglar dter ett långt stycke A. Knöppel. [Och se! — där kommer svalorna.] Deras spetsiga vingar s-ar rymdens skimrande siden ~ E. Asklund. 4) Sjö. Vid akterlig vind sätta seglen i kors (på utfirade skot) så att de ej ta bort vinden för varandra, ibl. föra ut focken åt motsatt sida mot storseglet. Vi s-ade seglen för eftermiddagsbrisen och ~. Och försvann med s-ade segel i de smala sunden mellan ~ S. Siwertz. II. Klippa o. d. 1) Mindre vanl. S-a vingarna på den oroliga fågeln så pass mycket, att ~ Elis. Högström-Löfberg. 2) Ifråga om tidningsnotiser o. d. S-a en originalnotis Stockholms-Tidn. 1900. Varur vi tilldta oss s-a några strofer ~. En artikel ~ s-ail ur en engelsk tidskrift Th. Orre. Sollested-Bladet, som först serverade ankan, har för en gångs skull haft det utomordentliga nöjet att bli s-at C. E. Hammarberg. Allsvensk Samlings s-ning ur en finlännings brev 1917. **Syn**. I. korsa, korsställa, korslägga, lägga l. ställa l. sätta i kors, slå kors (med), göra korslika rörelser, ibl. 'slå åttor'; ibl. dra ojämnt l. den ene åt ett o. den andre åt ett annat håll; II. klippa (t. e. vingarna på l. en notis l. d. ur).

Sa'xar|e (-en, -e; saxisk (-t)). Ännu även stavat 'sachs'. Inwånare i Sachsen (Saxen) l. om ett forngermanskt folk (då även i formen 'saxer'; i ssg t. e. 'saxerkrigen'). *Saxiskt porslin* Meissensporslin.

Saxifragia (ofta grav); -an, -or. Växtsläkte varav en mängd arter (o. hybrider) odlas som prydnadsväxter (särsk. i stenpartier l. som kantväxter, en l. annan även som rumsväxt, t. e. ampelväxten 'Arons skägg' = *S-a sarmentosa*).

Saxofön (-fån); -en, -er; -isk (-t); -i'st (-en, -er). Ett blåsinstrument med genomträngande klang uppfunnet av Adolphe Sax i Paris på 1840-talet o. gärna nyttjat i nutida jazzorkestrar. **I.** Enkelt. *Du dansar, bleka ungdom, sorgset låta / din ukulele och din s. Karlfeldt. Med skrallande piano och snyftande s. M. Rogberg. S-en ylar som en själ i nöd 'Stefan Sylvander'.*

II. Ssgr. Ex.: *Musikkapellet ~ åstadkom ett verkligt tidsenligt s-böl Gust. Sandgren. Grytlocksskrällar och s-hylanden M. Pergament* (1925). *Riches nya S-jazzband Sv. Dagbl. 1925. Pjollrig s-musik, som folk var stormförtjusta i Fr. G. Bengtsson. De påminde om kordmanden, men visade sig vara s-solo Öv. fr. Sigrid Boo.* **III.** Avledningar. **1)** *Idens konsert av kakofonier, / s-isk negermusik och vrål av sirener Alb. Engström.* **2)** *S-ist ~ från Wienerkapell Dag. Nyheter 1926.*

Sbirr, -en, -er (akut). Förr i Italien namn på polisbetjänt, gendarm, rättstjänare. *De pävliga s-erna hade lyckats få tag i en ökad smugglare, men ~ A. Åkerström* (1932). *Och då de be påven om nycklarna till himmelriket, låter han sina s-er driva ut dem M. Lamm.*

Scarf (eng. uttal skäf) l. **Skarv**, -en, -er l. scarfs (l. mer engelskt scarves); -ända. *Scarves, silke, kulörta ~ Sv. Dagbl. 1919. Silke-scarves [för herrar] ib. 1921. Det ser ut, som om scarfen skulle uppleva en verklig renässans till våren ib. 1933. En stor, snibbigt oregelbunden scarf av föl Vecko-Journalen 1930. Den sportmässiga skinnscarfen på modet ib. Vid scarfens knut är fäst en blomma av gult läder ib. Scarfer av sobel ~ ib. Stickad, lång, grå scarf varvats kring halsen 'Birgit', 1925. Skrattande damer i pälsverk med granna scarfs svepande efter sig Ingrid Råäf, öv. Den efterfrågade Knäppscarfen Annonns, Sv. Dagbl. 1931. En tjock, klarröd yllescarf M. Rogberg. **Syn.** lång halsskyddare l. ytterhalsduk.*

Scen (sen); -en, -er (grav). **I.** Om verkliga teaterfhdn. **1)** Ofta i best. sing. Teater(n). *Stycket lämpar sig icke för s-en. Landet, som ännu icke äger en inhemsk s. [Att Strindbergs dramer] så sent uppfördes på svenska s-en C. G. Laurin. Skaffa sin hustru in vid den tyska teatern, då det vid*

*svenskspråkiga s-er icke ville lyckas B. Möerner. Då hon ännu var en av den svenska s-ens främsta prydnader. Ett teaterråd för riksteatern och de statsunderstödda s-erna. S-ens konst. Bland dessa s-ens barn är Gustaf Fredrikson den äldste C. G. Laurin. 'Sen och filmen', halvmånadstidning för scenisk konst, 1935 ff. Gå in vid s-en vid teatern, bli skådespelare. Teatern är Rysslands äldsta landsortsscenen ~. Tal-, opera-, söng-; revy-; national-, huvudstads-, amatörscenen. 2) Ställe där handlingen försiggår. **a)** *Skjut-, vridscen. Rundhorisont på modern teaterscen. Öxöga, loge mellan s-en och salongen. S-en med dess kulisser, dess ramp och ~. Medan s-en ännu stod tom. Jag blir som en krater, bara jag tänker att nu ska jag in på scen Aug. Lindberg. Gå långsamt över s-en. Röra sig ledigt på s-en. Bakom s-en. Verkar diplomat på s-en ~. Och så försvann han från s-en och rampljuset även bildl. **b)** *Stycket gick första gången över s-en i Stockholm och ~ hade (sin) premiär, gick över tiljan ~, spelades ~. Uppförd, framförd på huvudstadsscenen, fick pjäsen en utmärkt iscensättning, men ~ även till I l. **c)** *S-en försiggår, är i Madrid, är förlagd till Madrid i våra dagar handlingen försiggår. S-en är densamma som i första akten. S-en föreställer ~. S-en förändras ~. Med gruppbild av, ur sluts-en. **d)** *Sätta i s. se iscensätta. 3) Del av akt. Första akten, tredje s-en ibl. förkortat 'sc'. (3). Sista s-en är delad i två tablåer.*****

II. Friare o. bildl. **1)** *a)* *S-en stod redo för en undergörarens entré, och ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. År 1848 var i antågande, och det trädde inte in på s-en utan att ha ~ S. Lagerlöf. **b)** *Jag hade hemlängtan till en större s. med större narvar B. Gripenberg, öv. **c)** *Lantliga s-er. Hämförande (natur)-s-er. Trädrika landskapsser målade i gammalt maner. 2) **a)** *När jag talar om Söderbloms ohierarkiska sätt att uppträda, stiger en s. upp i mitt minne som åskådliggör detta Öv. fr. F. Zilka. Tills H. brutalt avbryter (den rörande) s-en med ett kraftigt Å, dra åt skogen! Många äro de minnesvärda historiska s-er, som utspelats på Senats-torget i vår unga huvudstad B. Estlander. S-en upplöstes i gråt och ~. (Häv upp ett vrål! —) Det sätter liv i s-en! K. Asplund. Förlänar sina skildringar och s-er något visst aristokratiskt, även när det gäller folkliga ämnen. S-er ur aristokratiens, ur folkets liv. — Blods-, mord-, skräck-, vålds-; folk-, marknads-, torg-, bad-, bordsscenen. **b)** *Ställa till blodiga, häftiga, obehagliga s-er (med ngn). Samt stängde sig inne med chefen och gjorde en s. S. Siwertz. För var gång han skulle resa blev det en (tåre)scen. Det kom till en stor s. med modern Bertil Malmberg, öv. Ständiga s-er och uppträden.*****

Syn. **I.** teater, skådebana, 'tilja(n)', 'de

bräder som föreställa världen'; teaterkonst, scenkonst, scenisk konst; ställe där handlingen försiggår, teaterscen l. -rum l. -landskap, plats(en) där pjäsen spelas l. för de uppträdande, skåde(spels)plats, (ibl. nära) kulisser(na); ort dit handlingen är förlagd l. där pjäsen spelas; del av akt i ett skådespel, ibl. 'uppträde' l. 'inträde'; **II. 1)** sceneri, syn (som utbreder sig för en), (dekorativ) landskapsbild, utsikt(er), vy, 'tavla', ibl. 'landskap' l. omgivning l. ock händelse (som utspelas), tilldragelse, ibl. 'intermezzo', ibl. (livs)bild, 'stycke' l. 'målning'; (ibl.): valplats, vädjobana, arena; **2)** (häftigt) uppträde, ordväxling.

— **Scenanordning**. -**ansikte**. *Den unga damen har ett förmånligt s. och* ~ Sv. Dagbl. 1929. -**anvisning**. *Förf. åtskar utförliga s-ar, men* ~. -**arbetar**e. *När ridån går upp, ha s-na tagit bort de föregående dekorationerna* Öv. fr. Pirandello. -**artist**. *Emmy Strömer, rikt begåvad både som sångerska och s.* ~ B. Estlander. -**bearbetning**. *E. O'Neill, Klaga mände Elektra, översättning och s. av O. Molander, Stockholm 1936.* -**belysning**. *Elektrisk s. sker i regel med ramper av glödlampor* Nord. Fam.² (1907). -**bild**. *En s., som påminde om första akten i Mäster Olof: Klosterträdgården. Att s-en föreställde* ~. *En genomförd s. Rundhorisonten, som åt s-en förlänade känslan av 'ett fritt landskap'. Modeller till s-er, somliga frapperande fantasifulla* Marika Stiernstedt. -**bredd**. *Bredfilm är film, framställd på hel s. i stället för på den endast hälften så breda vanliga duken* ~ Ups. Nya Tidn. 1930. -**dekoration**. *Och urblåsta ägg med en hel s. inuti* Öv. fr. K. Nohara. -**drama**. *Dramat ~ är icke ett s. men ett läsdrama och* ~ K. Asplund. -**effekt**. *Göra sig som* ~ s. Kajsa Rootzén. -**framgång**. *Genom en s. i stil med Lycko-Pers* ~ M. Lamm. -**förelslag**. *Och gjorde s. till Fadern och Svanevit* Aug. Falck. -**förändring**. *Egentl. o. bildl. Ett modifierat teatermaskineri, som tillåter snabbare s-ar.* — *Om icke en oväntad s. inträffat* Sven Hedin. *Efter en oändligt lång väntan inträdde en s. ib.* -**gestalt**. *För att hålla sina s-er kvar på verklighetens fasta jord* ~ E. Kihlman. -**golv**. *Det rullbara s-et med alla flickorna åker in bakom ridån* Ida B. Goodwin. -**indelning**. *Akternas s. i* ~. -**inspektör**. *S-en [vid Dramatiska teatern] Rikstel.-kat. 1927.* -**instruktör**. *S. har varit dir. Gustaf Linden, mångdrig regissör vid Dram. teatern* Tidn. Upsala 1919. -**klocka**. *S-ans skarpa signal ljud för andra gången [och några minuter därefter gick ridån i höjden för första akten]* C. Barklind. -**konst**; **när. 1)** *Då framträdde tanken på en inhemsk s. B. Estlander. S-ens inneböende onatur* ~ E. Kihlman. **2)** *Därför ha också nästan alla stora s-närer*

understrukit ~ Bo Bergman. -**kraft**; **ig.** [Schuberts] *operor och sångspel* ~ ha ej visat sig-s-iga Nord. Fam.² -**källare**. *Maskineriet i s-n med spel för kulissombyggnad, fallluckan m. m.* Agne Beijer. -**pedagog**; **isk.** *Sedan fru Lindberg lämnade Dramatiska teatern, har hon ägnat sig åt en uppskattad s-isk verksamhet* Sv. Dagbl. 1926. -**personal**. *En telefonhytt för s-en* C. Barklind. -**resurser**. *Begränsade s. M. Lanm.* -**skapelse**. *Scengestalt sådan en författare l. skådespelare framställt den.* -**skräck**. *Rampfeber. Artister utan spår av s.* -**språk**. *För s-ets normering [i Finland] lade professor Hugo Bergroth den teoretiska grunden* ~ B. Estlander. -**stjärn**a. *Mistinguette, Mayol och andra parisiska s-or* Ture Nerman, öv. -**teknik**; **isk.** *Rent s-iska svårigheter* ~ Aug. Falck. *Dåtidens s-iska resurser* Agne Beijer. -**van**; **-a. 1)** *S. och balanserad* H. Swensson. **2)** *Att han ddagalade rätt mycken s-a, att* ~. *Som senare med s-a och verklig talang spelade* ~ änglar Bo Beskow. -**öppning**. *Konkr. o. abstr. Även bildl.*

— **Scenari**o (akut); **-ot, -er, -oförfattare**. *Litterärt utkast (scen för scen) till skådespel l. film (med anvisningar ang. spel etc.). Anbud att komma till Hollywood och skriva ett s-o om mina ryska upplevelser* Öv. fr. Bruce Lockhart. *Enligt följande s-o:* ~ B. Lundquist. *Somerset Maugham skriver s-er för Greta Garbo* Ups. Nya Tidn. 1932. *På lösa ark nedkastade personförteckningar, intrigplaner och s-er* M. Lamm. *Films-o.* — *En film, där gud fader själv skrivit s-ot, livet regisserat och någon annan ~ stått vid kameran* J. Forsslund. — *Engagerade hos S. F. [Sv. Filmindustri] för årets produkter äro:* ~ som s-oförfattare Sölve Cedersstrand och Gösta Stevens Sv. Dagbl. 1933. — **Sceneri**, **-(e)t, -er. 1)** 'Egentl.' *Dekorationer o. andra yttre tillbehör som bilda skådespelarnas omgivning på scenen, scenbild, teaterdekoration i belysning; fackl. numer i Sverige: regissörens plan för uppställning av dekorationer o. möbler m. m. samt för de spelandes gruppering o. rörelse osv. S.: ~ Bakfickan på ett enkelt hotell — skum belysning från en flugprickig taklampa* ~ Öv. fr. O'Neill. [Wagner, som omskapat operan] *till en allkonst, där vid musikens och sångens sida dikt, spel och s. samverka* B. Estlander. *Det något gyttliga förgrunds-s-et. 2)* *Friare o. bildl. a)* *Detta rörliga människosceneri är åter inställt i ett med skarpa, exakta linjer* tecknat Helsingforssceneri G. Castrén. *I ett så ljusst och lustigt s. | som är som upplagt för en komedi* V. Dalquist. *I vardagslivets nötta / och grda* s. G. P. Quist. *Annu mer rörlig i s-et är* ~ romanen »Kampen med satan» Alfr. Jensen. *Någoting, som totalt förändrade det poli-*

tiska s-et och ~ Öv. fr. H. L. Mencken. **b)** *Där ~ bergsluften är ovanligt stärkande, s-et sällsynt vackert, hotellen goda och ~ K. Zilliacus. Inloppet till Santiago de Cubas hamn erbjuder ett av de vackraste s-er i världen* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. *Snabb penna, hastig blick, växlande s-er i kaleidoskopet ~: sådant är Jac. Ahrenbergs författarskap* B. Estlander. *Landskapss-er från ~ Y. Hirn. Betrakta naturs-et. Naturstämningen och vildmarkss-et* Hj. Alving. **Syn.** jfr scen. — **Scenisk**, -t. **1)** Adj. Ex. alfabetiskt efter substantiven. *Ett skådespel, som kräver en vidlyftig s. apparat. Endast ett teaternummer, en s. effekt. Strindbergs benägenhet att se allt i s. form ~ M. Lamm. Ett lustspel ~ som rönt s. framgång* Nord. Fam.² *Vartill han drevs av sitt s-a intresse ~. Upprätt-hållandet av svensk s. konst hos oss* O. Homén. *Adam Poulsen, som var s. ledare här åren 1916—19* B. Estlander. *S. teknik. Hennes s-a triumfer 'Sigurd'. S. utstyrsel. Ett ~ praktstycke av ~ s. våtalighet* Per Hallström. **2)** Adv. *S-t effektfullare ~ M. Lamm. S-t verkingsfull.* **Syn.** scen-, skådespelar-, teater-, dramatisk, teatralisk, teatermässig.

Sceptjer (söp- l. ibl. sjöp.; akut); -ern l. -ret, [-er; best. plur. -ren l. -erna]. Ordet numer föga vanligt. Spira.

Sch, tystande interj. *Sch! Du skall inte prata skräp, Orin!* Öv. fr. O'Neill. **Syn.** tyst! ts(t)!, hyss l. hyssj (l. hysch), tigt!, försiktigt l. försiktighet!, håll (er) tyst(a)!

Sch-. För ord med begynnande sje-ljud jämför även ch-, sj- o. ibl. sh- l. g-. T. e. chans, sjabbig, shrapnel, geni.

Schäber (akut); [-na]. Vard. *En man utan s. Carl Milles, 1905. Jag vill lova, att den kostar mig s. B. Ahlgren, öv. Fullt upp med s., förstås, va? Dagmar Sommarström, öv. Och till det räcker inte mina s. Jeanna Oterdahl. Har du gott om s.? 'Studenskor', 1873. Men du tänkte väl på s-na och ~ Elis. Högström-Löfberg. **Syn.** pengar, 'kovan', ibl. 'multum'.*

Schablön, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Formstycke (utskuret i papper, papp, läder, bleck m. m.) varefter ngt ritas, målas, väves l. d. *Taket är mdlat med (användande av), efter s. Skall glasat skäras i ett visst mönster, måste man göra sig en s. av tjockt papp och skära efter den. S-en ~ får icke ligga kvar, medan färgen torkar* Kerstin Key. *Överlädret ~ tillskåres efter s-er ~ Nord. Fam.²* **2)** Bildl. *Han har upprepat sig oftare än någon av sina skaldebröder och skattat mera åt s. och ~ E. Kihlman. Offra åt s(-en). Som lärde efter s. och ville, att eleverna skulle tänka efter samma s. Hagar Olsson. Munchs frdn varje s. fria sätt att komponera ~ K. Fähræus. Utan överdriven hänsyn till vedertagna meningar, gångse s-er och vanföreställningar* N. Herlitz.

Inklämma kroppens fria rörelser i en stel teaterschablon Signe Hebbes minnen. **II.** Ssgr. Ex.: *Den målade inramningen verkar s-aktigt gjord med l. efter s. Hans refränger bli gärna s-artade och livlösa. Atminstone i hans bättre pjäser härskar aldrig något livlöst s-maleri, utan det är en fint individualiserad naturtrogen livfullhet, som ~ E. Kihlman. Den obetydliga, helt och hållet s-mässiga La pierre de touche ~ ib. Ett s-mässigt utantillrabblande* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. *Sött och s-mässigt målade unga flickor ~. Att formens s-mässighet stiger, ju likgiltigare innehållet är* R. Pipping. **Syn. I. 1)** (i papp, metallplåt l. d. utskuret) mönster, mall, formbleck l. -papp l. -bräde o. d., modell (att gå efter), förebild, 'patron'; **2)** 'gamla hjulspår', slentrian, gamla sättet, det in-vanda l. härskande, 'gamla trallen', (gammal) 'klisché', allmänt vedertagen l. vardaglig l. allmän typ; (s-artad m. fl.) vardaglig, banal, slentrian-l. vanemässig, osjälvständig, oper-sonlig, mekanisk. — **Schabloner**[-a, -ade, -as; -ing (med plur.)]. Jfr föreg. Rita l. måla osv. med l. efter schablon; efterbilda, imitera. *Det vackert s-ade taket* R. Schildt.

Schabräk, -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. **1)** Fackl. Sadeltäcke som förr användes vid husarregementena, till sist blott som paradplagg. *S., använt av Gust. II Adolf vid kröningen; förvaras nu i Livrustkam-marn. Sex hästar, behängda med sorgschab-rak ~ Curt Berg. En del utländska arméer bibehålla s-en.* **2)** Friare o. bildl. om en del prydnadsmatior l. 'överhäng' o. d. **a)** *Elefanter i guldbroderade purpurschabrak ~ B. Gripenberg, öv. b)* *En ~ värdig negerfurste, invirad i sidenschabrak* Birgit Th. Sparre. *Från Palazzo Venezias balkong hänger det ett stort rött s. med Sankt Markus svarta lejon mitt på S. Neander Nilsson. c)* *Gungstolsschabrak. d)* *Där smultron röda / som rubiner glöda / på ett grönt s. D. Fallström. Molnkolonner, färgstarkt tunga, / svartblå, släpande s. S. Dahllöf. II.* Ssgr. Ex.: *Med en s-formig, vitaktig fläck över rygg och sidor ~ Nord. Fam.²* **Syn.** (prydligt) sadeltäcke; grant ridtyg l. (häst)mundering; prydnadstäcke, 'prydnadsöverhäng'.

Schack, som subst. -et l. (till I 3 även) -en; även interj. o. adj. Tre ord. **I.** Subst. **1)** Spel. *S., det djupsinnigaste av alla spel, känt i Indien redan från 500-talet e. Kr., spelas av två personer (l. parter) på ett kvadratformigt bräde med 64 rutor, varannan 'vit', varannan 'svart'; vid spelet förfogar var spelare över 16 pjäser. Till Spanien kom s. omkr. 1000, i Sverige är det känt sedan 1500-talet. G. & L., Lärbook i s., 4 uppl. 1921. Tidskrift för s., 1894 ff. Man spela-de sitt s. och drack sitt vin ~ Ad. Johansson. Ska vi ta ett parti s.? Bäst att ge s-et på båten och sparka / fotboll ~ Göteb. Handelstidn.*

1926. På s-ets område är hr Sahlberg ~ Tidn. Upsala 1922. — I bild, t. e. *Kom och rök opium och spela s. med livets bekymmer* Maud v. Rosen. 2) Mer konkr. *Jag förde handen i baksfickan och sköt fram mitt plånboksschack* Ture Janson. 3) Hot mot kungen. Även den-kön. *Stå i s. Flytta kungen ur s. Gå ur s. För att undvika s-et, s-en, som hotar. Evig(t) s.* en form av remi. *Kungen får icke flyttas i s., så att den utsättes för s.* 4) Bildl. *Hålla massorna, ngn i s.* i styr, i tygel(n), i tukt och Herrans förmaning, ha i sin hand, behärska, betvinga, hålla tummen på ögat på, få att dansa efter sin pipa l. att lyda. II. Interj. *Varpå vitt flyttar tornet två steg åt vänster och säger s.!* S. och matt! III. Adj. (o. adv.). Vard. = 'schackmatt' (som ibl. även särskrivs). *Onkel är väl alldeles s. efter resan?* Elsa Thulin, öv. **Syn. I.** schackspel; ibl. schackbräde (o. pjäser); hot mot kungen l. kungens ställning då han hotas; III. se schackmatt.

— **Schackbord.** -bräd|e [l. -bräd|a]; -sartad etc. se II. **I.** Enkelt. *Sitta tysta timme efter timme vid ett s-e, vid s-et.* — *Ett landskap, av risfälten inrutat som ett s-e.* *Den nya staden ~ en jättelik s-a med linjaträta husmassor* M. Rogberg. **II.** Ssgr ha mest schackbräds-, ibl. därjämte schackbräd- (t. e. *Ett s-artistat mönster* O. Cyrén) l. schackbräde- (Den s-liknande fästningsanläggningen Nord. Fam.²) l. schackbrädes- (Tegnér-lunden, Kronoberget och Vanadislunden äro också tack vare dynamiten oklanderliga s-esrutor ~ R. Sernander). — Ex. med huvudformen: S-sformig uppställning av trupper Sv. Akad. Ordbok. S-sfris. S-slikt regelbundna arbetarsamhällen O. B. Nelson. *Genom risfälten, vilka i s-smönster lågo över hela slätten ~ H. Mörne.* *Kritvita soltäckar och blå skuggglappor omväxlade likt gigantiska s-srutor* Henning Berger. -drag. 1) Egentl. *Det blev ett s. i halvtimmen; till den grad funderade de på dragen.* *Utfunderandet av skickliga s. mot mig själv som medspelare ~ H. Gummerus.* *Göra ett dåligt s.* *Öppningsschackdrag.* 2) Bildl. *Det var ett gott, fint, djävrt, välberäknat s. (av honom).* *Detta sluga s. tvång baronen att fatta ställning* Öv. fr. J. H. Duveen. *Engelsmän och ryssar gjorde sina s. för att motverka tyskarnas planer* Per Nyström. *I stället för att besvara Disraelis s. med att ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj.* *Under den veckan gjorde Prugh ett verkligt genialiskt s., som jag måste berättä 'K. Gunnarson'.* **Syn. 1)** pjäsflyttning i schack; 2) välberäknat drag l. åtgärd; ibl. motdrag, kupp, list, trick, (ibl. nära:) inpass, mesyr(er), mått o. steg. -figur. Mindre vanl. för 'schackpjäs'. -förbund. Nordiska s-et, bildat 1898. -gåta. Ibl. för det vanligare 'schackproblem', ibl. om en slags ordgåta på schackrutor där man följer

hästens gång. -horisont. *Från Stockholms s. Sv. Dagbl.* 1924. -intress|e; -erad. *Simultanafton i dag ~ S-erade inbjudas* Annons 1931.

-klubb. *Simultan i kvinnliga s-en Sv. Dagbl.* 1918. -kongress. *Första nordiska s-en hölls i Stockholm 1897.* -match. *I s-en Rubinstein-Schlechter vanns i dag fjärde partiet av Rubinstein Sv. Dagbl.* 1918. -matt, subst., interj. o. adj. Ibl. även särskrivet. 1) *Kan ett angrepp på kungen icke upphävas ~, inträffar s. (kungen död) Sv. Uppslagsbok, 1935.* *Det blev en klar s.* 2) *Varpå vitt inom två drag säger s.!* 3) Adj. a) Egentl. *Spelets idé är att göra motståndaren s.* b) Ngt vard. *Blev du så s. av de? En liten försäljerska, som ser en smula s. ut ~ Öv. fr. 'Erwin Rosen'.* **Syn. 1)** med matt avslutat schackparti, mattställning; 3) a) försatt i matt; b) (alldeles) slut l. förbi, utmattad, uttröttad, 'schack'; ibl. fullständigt besegrad. -mästar|e; -turnering. *Bland senare tiders s-e märkas Steinitz, Lasker, Capablanca och Aljechin. Sverges-en G. Ståhlberg* 1935. -mästerskap. Svenska s-et Sv. Dagbl. 1917. -mönster; -rad (rutad, vanl. i mört o. ljust). *Satt ~ och flätade röda pappersremсор till ett natt s-er Stina Aronson.* — *S-rat hellinne* Vecko-Journ. 1931. -parti. *Ska vi ha (oss) ett s. efter maten?* -patt se patt². -pjes l. -pjäs. S-ernas uppställning. **Syn.** schack(spels)figur. -problem. *Ett s. är en komponerad ställning, där det gäller att sätta matt i ett visst antal drag ~ Nord. Fam.³ F. af Geijerstam, »96 s. jämte problemteoretisk inledning», 1908.* Lösa, författa, uppställa s. **Syn.** schackuppgift. -rut|a; -emönster l. -smönster; -ad. Öfta bildl. *Där de regelbundna åkrarna likna s-or.* — *Flätade korgar i s-emönster.* — *Som de amerikanska s-ade städerna* F. U. Wrangel. -spel; -sbord m. fl.; -are; -erska. **I.** Enkelt. Dels abstr., dels konkr. (om bräde o. pjäser). 1) S-ets teori. *Döda tiden med s.* 2) *Sitt s. tog han med sig, vart han reste.* *Ett gammalt s. med vackert snidade pjäser.* **II.** Ssgr. Ex.: S-sbord, gesällarbete. *Voro vi ingenting annat än s-sfiguren, som en osynlig makt satte i rörelse ~ Öv. fr. O. Wilde.* *Att man tycker sig spdra mer av s-skonst än av slumpmässighet i Gustafs taktik ~ M. Lamm.* *Den s-smässiga intrigen ~ ib.* *Och människorna i närheten gjorde sig som s-spjäser* Sam Arsenius. *Där de sutto lutade över s-srutorna.* *S-srutad sköld.* *Det s-srutade golvet* S. Lagerlöf. *S-srutade stadsplaner* F. U. Wrangel. -spalt i tidning. -sällskap. *Stockholms första s. bildades 1835, men blev kortlivat.* *Upsala allm. s-s vårturneringar* Upsala Nya Tidn. 1933. -tidskrift. *I Serge finnas två s-er, Tidskrift för schack och Schackvärlden* 1932. -turnering. -uppgift schackproblem. -värld(en).

— **Schack**a, -ade, -as; -ning (med plur).

1) Egentl. Flytta en pjäs så att kungen hotas, hota kungen, försätta i schack, säja schack. *I första fallet slår ju mitt torn damen och s-ar, varefter* ~ N. W. Lundh. *S-a med drottningen.* **2)** Bildl. *Hr Ekman ~ hade s-at högern i tullfrågan med socialdemokraternas hjälp* P. A. Hansson 1930. *Att s-a Jugoslavien genom ett förbund med ett Tyskland, som ~ T. Segerstedt.* **Syn. 2)** (ibl.:) hota; göra ett segrande motdrag mot, överlista. — **Schacklig**, -t. *Men för att hålla oss till hans s-a bana nämna vi vidare* ~ Sv. Dagbl. 1916.

Schackel (akut); -eln, -lar; -elfabrik; -l)a (-ade, -as; -ing, med plur.); -la ihop n, s-a loss n m. fl. Särsk. sjöv. Ett slags metallbygel som tillslutes med bult o. nyttjas till 'hopsling' av kättinglängder, ankare o. kätting m. m. Kallas även 'kla'm' (-men, -mar). **1)** *Att vrida upp en rostig s-el med en märkspik H. Mörne. Jag skulle skruva in bulten i en s-el ib. På tredje dagens afton sprang en s-el, och hela ankarsättningen gick till botten S. Barthel. Förtöjnings-s-el. 2)* *Ankaret s-las till kättingen G. Gartz. Att s-la eller klamma ur eller loss en kätting är att lossa den från sin fastgöringspunkt Vår Flotta 1922.*

Schackler (akut); -ret; -r)a (-ade, [-as]; -are; -eri, med plur.; -erska; -ing); -ra bort n; -erjude (även = s-rare) m. fl. I. Subst. *Det då vanliga s-ret med om ämbeten. Ty de beforder endast s-ret Strindberg. II. Verb. 1)* *Han går omkring på landsbygden och s-rar (med vävnadsvaror). Gick omkring med en ldda / och s-rade G. Ullman. S-ra äpplen till emigranterna Gunnar Cederschöld. Där s-ras vilt under rasterna. Efter en stunds s-rande (med krämaren om priset) förvärvade han pjäsen för 10 kronor. — Dörrknackare, trapps-rare och avbetalningsagenter Sv. Dagbl. 1928. Någon s-rerska ~, som hade till specialitet att köpa dessa rov från publiken Öv. fr. Blasco Ibañez. — En resande s-erjude E. Hultman. 2)* *Friare o. bildl. När gammal släktjord ~ s-ras med som lösa värdepapper. — De flesta sätta sin vetenskap alltför högt för att vilja s-ra med den A. Karlgen. Att s-ra med lidandet vore mig en förödmjukelse Ax. Munthe. Pengarne tillhöra djävulen, som sitter dag och natt bakom sina guld-säckar och s-rar med människosjälar ib. Partiernas förrådiska s-rande med folkets välfärd K.-G. Hildebrand. — Att icke taga lantmannapartiets s-erpolitik till mönster Har. Hjärne. **Syn.** (s-ra:) driva (ofta litet tvetydig) små- l. kramhandel, gå ikring som (små)krämare, handla med kramvaror, kommersa, 'kyta och byta', 'kurs', driva (mindre ansedd) handel l. byteshandel (ofta med oskäligen vinst); jobba; skinna, preja, ockra, 'kohandla', 'köpslä', ibl. pruta; (s-rare:)*

(schacker)'jude', ockrare, prejare, (ibl.:) gatu l. trappförsäljare, nasare.

Schagg, -en l. -et, -er; -artad m. fl. se II; -ig (-t). (Grovt) yllsammet till möbelyg o. d. I. Enkelt. *Ett litet rum i röd s. mot röda tapeter och ~ Fanny Alving. Sjunker samman i den gröna s-en ~ Strindberg. Den ~ tunga ekmöbeln med grönt s. B. Estlander. II. Ssgr. Ex.: Någon undanlagd s-bordduk i 1880-talets smak ~ Marika Stiernstedt. Uppviket s-brätte Ählné & Holm. Fransmän, som kommit till Valencia med trasiga skor och en gammal sliten s-dräkt på kroppen E. Staaff, öv. Men s-dukarna torde ha tagit fart först på åttitalet Gurlin Linder. Björn-mossans s-gröna stoppning Rabbe Enckell. En trädnot / s-kappa från i förföl Joh. Nordling. S-klädda soffor. S-mattor. Med gungstol, s-möbler och svartkritisförstorningar ~. S-mössa. Fotografialbumets hallonröda s-pärmar ~ R. Schildt. Det gamla rökiga kaféet med sina s-soffor 'Hasse Z.' Och de gröna s-stolarna med sina jättetofsar Bo Bergman. III. Avledning. Tidens [Karl XV:s] s-iga prakt E. Wettergren.*

Schagräng, -en l. -et; -band; -läder; -lärfat l. -papper (pressade mln graverade kopparvalsar; nyttjas i bokbinderiet). Även stavat 'chagräng' (l. rent franskt 'chagrin'). Ett hårt, färgat, knottigt läder. *Band i grön, äkta s.*

Schäh (sja); -en, -er. Persisk konung l. hans titel. *Det persiska ordspråket: »När s-en blir vansinnig, för han krig mot Dagestan» Öv. fr. 'Essad Bey'. Rıza s. Pahlavi, ut ropad till s. av Persien 1925.*

Scha'jas (akut); -en, -ar; -aktig m. fl. Vard. *En s., en andlig mollusk ~ Ola Vinberg. En sän s., en sän hycklare! Hj. Bergman. En grov röst från gatan: Vad är det där för en s.? Hj. Söderberg. Det kan den s-en ha gott av ~ Curt Berg, öv. **Syn.** sjask(er), kräk, odugling, stympare, flabb, struntkarl, ibl. humbug l. 'skojare'.*

Schakäl, -en, -er. Canis aureus. I. Enkelt. **1)** Egentl. *S-en, stor som en mindre hund, grågul (med svart) på rygg och sidor, under till gul, hängande svans, förekommer från Dalmatien och Sydungern österut genom Indien och söderut i olika raser till Östafrika. S-en är hatad för sin påflugenhet, sina snatterier, sin stinkande lukt och sina ohyggliga tjut under nätterna och samtidigt föraktad för sin feghet. Små s-er kommo trippande som hundar, vädrande omkring sig B. Gripenberg, öv. S-er skola tjuta i dess palatser Bibeln. S-er, vilkas skällande låte gång på gång väckte oss ~ G. Agge. Att både varg och s. ge avkomma med hfund] T. Pehrson. 2)* Bildl. (med anknytning till s-ens feghet, snyltaktighet, påflugenhet, glupskhet, tjuvaktighet osv.). *Att råka i klorna på dessa s-er i människohamn A. v.*

Schoultz. Greker och armenier, dessa krigets s-er, som smugglade visky och brännvin till ryssarna Erik Nyström. Min far kallade dem [den aptitfriska kadettskocken] för s-erna Carl Ankarcrona. II. Ssgr. Ex.: Ja, Oline har något snokande och s-aktigt, hon ~ Öv. fr. K. Hamsun. En kringströvande s-flock på spaning efter as eller vad andra rovdjur lämnat. S-hunger. För att med verklig s-natur, utan att själva våga utsätta sig för någon fara, snappa bort dödade eller sårade myror eller ~ G. Adlerz. S-skin. Utdragna s-tjut.

Schakt¹, -et, = [l. -er]. I. Egentl. 1) Huvudbet. Lodrät l. brant stupande gruvgång avsedd för kommunikation mln gruvan o. dagytan l. mln olika nivåer i gruvan. De underjordiska brytningsplatserna, de s. k. arbetsrummen ~ stå medelst s., orter eller stollar i förbindelse med varandra och med dagytan. S., som icke utnyttas i dagen, benämnas ofta blindschakt Sv. Uppslagsbok. Där utsprängda s. passera lösa jordlager ~, måste de inklädas med timmerkistor el. ~ ib. De flesta s. användas samtidigt för uppföring av berg och vatten, personbefordran och ventilation Nord. Fam.³ S., som drivas i fast berg, erhålla rektangulär genomskärning [eljes ofta rund] ib. Tmrade, murade s. Sverges djupaste s. når 586 m. under dagytan; s. i guldgruvefält nå ibland över 2,000 meters djup. När s-et humnit ned till guldådran ~ Macfie-Westerlund. Ett stycke från det ställe, där de sänkte s-et, låg kvartsådran helt blottad ~ ib. Ta sig upp ur s-et. Så att man såg upp mot höjden som mot en gruvöppning ur djupet av s-et A. Törneros. — Uppförings-, konst-, pump-, luft-, stört-, gruv-, provschakt. 2) Ibl. = gruva l. gruvöppning. II. Friare. 1) Sedan hela bottenlagret genomsoökt så långt som s-ets vidd medgav, vidtog igenfyllningen ~ O. Almgren (om Hågahögen). Dock hade naturligtvis en del smält vatten samlats i s-ets botten ~ ib. 2) Hisschakt. III. Bildl. 1) Det ropet steg med väldig makt / från något gräsligt avgrundsschakt Emil Hillberg, öv. Som droppar falla / från björkens grenar, / så stupa åren / i dödens s. E. Knappe. 2) Och in i gömdaste vrår / av själens lönliga s. V. Ekelund. Vem gav dig, barn, din makt / att som en ljusglimt loda / mitt hjärtas mörka s.? K. Asplund. Ur forskningsens djupa s. hämtas den malm, som ~ T. Segerstedt. **Syn.** (ibl.) gruvgång l. -hål l. -öppning, gruva; ibl. 'gap' l. 'svalg'; ibl. 'lönligt rum', 'lönlig kammare'. — **Schaktbrunn.** -grund. Att schakt- och hissakupégrindarna äro ordentligt stängda Hissanslag 1926. -ugn. Lodrät ugn där godset itöres uppträn o. uttages nedtill (t. e. masugn, kalkugn). Vid smältning av tackjärn användas vanligen s-ar (kupolugnar), varifrån ~ Sveriges Indu-

stri, 1936. -vägg. De lodräta s-arna ~ O. Almgren. -öppning. En 1,000 mtr djup s. Ax. Gadolin.

— **Schakt²**, -en, -er. Jord- l. bergskärning l. sänkning t. e. för vägbyggnad. Dagen efter måste han vara i s-en eller på tippen och ~ J. A. Göth. Laget började sin bergschakt, och nu hördes rallarsång och ~ ib. Det gällde att se upp för ras i den tolv meter höga sands-en ib. — **Schakt³**, -ade, -as; s-a bort n m. fl. se borts-a n osv.; -are; -ning (-en, -ar, även konkr.; -sarbete m. fl.). Avsänka mark gm att (med grävmaskin, grävning för hand, ibl. sprängning) undanskaffa lösa jordlager (l. mlnliggande berg), ta upp en schakt, ut- l. genomgräva; bortscaffa uppgrävd jordmassa (vid nivelleringsarbeten). S-a sig genom en åskulle. S-a ner en åskulle, som ~ R. Sernander. — Ader-ton stycken jords-are [vid ett bygge] ~ Sv. Dagbl. 1927. Knappast sextondrig befann han sig införlivad med ett s-arlag Petrus Norberg. — S-ningar [för ödebygdsvägen] voro gjorda, diken uppkastade, trumgropar grävda E. Wälquist. Stora s-ningar, s-ningsarbeten. Vid s-ningsarbetena [på Kloster-gatan] påträffades ~ Upsala Nya Tidn. 1932. — **Schaktmästare.** Till schakt² l. schakta. Underbefäl l. arbetsledare vid väg- och vattenbyggnadsarbeten. S. med fullständig vana vid järnvägsstakning ~.

Schakå, -n, -er; -rem. Även stavat (o. uttalat) 'tschakå'. Krigs. Cylindrisk styv huvudbonad för soldater; käppi. Med s-n djärvt på sned, remmen stramt om hakan Alb. Engström. Men vaktin i regeringsbyggnaden [i Buenos Aires] bär s-er och vita bandolär Hugo Jungstedt. — Spetsiga tschakder från den napoleonska tiden Öv. fr. Arv. Järnefelt.

Schal, -en [l. -n], -ar. I. Enkelt. 1) Egentl. S-en, som bäres om axlarna och över ryggen, är vanligen kvadratisk, rektangulär eller tresidig; en s. kan vara av silke, ylle eller bomull och vävd, stickad eller virkad. Åkta s-ar, av kaschmürull, så smidiga och fina, att de kunna dras genom en ring. Lätta ost-indiska s-ar. Stor s., viken i tresnibb. Guman får brättom att kasta en s. omkring sig och öppna J. Hemmer. Svepte s-en tätare om skuldrorna och ~. En tjock ylleschal att ha om sig. En brokig skotsk s. Spanska broderade s-ar. Kvinmorna äro insvepta i de tjocka irländska s-arna, ur vilka bara ögonen och näsan titta fram. En sdn där stor, rund, virkad axelschal. Kapuschonschal nyhet 1937. Päls-, teater-, silkes-, ullschal. 2) Bildl. nyttjas t. e. Längschal vard. om 'tusenlapp'. II. Ssgr. Ex.: Hanna fingrade oroligt på sina s-fransar Greta Tiselius, öv. En yngling i Ispahan, som var ett simpelt biträde i en s-handel. Men så stack hon s-hörnet i munnen, för att ingen skulle höra,

hur hon grät och jämrade sig Alfh. Agrell. *S-klädda, diamantrydda damer* ~. *Pälsar med s-krage* [för herrar] (krage som fortsätter i ett ~ utan slag — ned mot livet) Dag. Nyheter 1924. [*Kappa i rips*] med s-krage och slag av prima fölskinn P. U. Bergström 1931. *Rocken var försedd med en sidenklädd s. k. s-krage och* ~ Rich. Ekblom. *Tjarsjaf — ett s-liknande plagg, som turk[fiska] kvinnan använder till huvudbetäckning utomhus. Och min s-nål, som jag tappade, fann Martina på ögonblicket* H. Wranér. *S-rem* att bära s-ar, filter o. d. i. *Torkade sig om munnen med en s-snibb och* ~ Alb. Engström. *En gammal s-stickerska i Hapsal* Sv. Dagbl. 1937. *En väldig vävstol för s-vävning med* ~ C. Sahlin. — **Schale'tt** (-ätt); -en, -er. **I.** Enkelt. *S-en är på många håll på landet ännu vanlig vardagshuvudbonad. Ännu ~ kallades de kvinnliga tjänarna för piga och huvudbonaden var s.* Carl Ankarcrona. *De sitta där helt högtidligt i svarta eller färgade s-er av tjockt siden* ~ Anna Hinde. *Svartklädda och i svart fransschallet voro de alla Fanny Alving. Silks-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *De smd ~ sibyllerynkiga s-gummorna* T. Fogelqvist. *Drogs kring i en ~ korgvagn av någon s-klädd barnflicka* ~ Emil Kléen. *Rände omkring, så s-snibbarna stodo rätt ut i luften* ~ Ester B. Nordström.

Schalot'tenlök (-lå-). Allium ascalonicum. Växt o. lök. *S-en har ungefär samma användning som rödlöken. Tre ~ i tunna skivor skurna s-ar* Ane Randel.

Schamän, -en, -er; -trumma m. fl.; -i'sm (-en; en slags primitiv 'andelära', jfr II). **I.** Trollkunnig (läkar)präst (hos naturfolk), medicine man (särsk. hos nordasiatiska folk), trollpräst. *S. från Altaj, Sibirien. S-en är en medlare mellan människorna och andevärlden* Kai Donner. *Klär man på sig sin s-dräkt och börjar slå på trumman för att frammana andarna* Sten Bergman. *Att s-värdigheten går i arv från far till son* ~ Kai Donner. **II.** S-ism. *De tro på goda och onda andar och hylla s-ismen, d. v. s. konsten att med andars tillhjälp förändra händelsernas gång* Sten Bergman.

Schamplün, -en, -er. Numer föråldrat för 'schablon', (se d. o.).

Schamponer|a, -ade, -as; -are; -ing (-en, -ar; -smaskin; -smedel; -spulver; -stväl; -svatten). Särsk. förr gärna stavat *ch*-. Borsta, tvätta o. torka håret (med såpa o. varmluft l. andra medel) samt massera huvudsvålen. *Låta s-a sig, håret. Torrs-at hår* Vecko-Journ. 1931. *S-ing och tvättning av håret. En dylik provflaska räcker till 4 å 5 s-ingar* Göteborg. Handelstidn. 1926. *Håret blir med ~ s-ingspulver mjukt, poröst och lättfriserat* Annons 1924.

Schangdöbel se gendobel.

Schanghaja (grav); -ade, -as; -are; -ning

(-en, -ar; -soffer). Med våld l. list skaffa sjömän till fartyg (t. e. gm att först supadem fulla); även friare. *Han blev ~s-ad* och tvingades att gå på hälsovdliga afrikanska hamnar Sv. Dagbl. 1931. [*Att han*] i den brist på sjöfolk som rådde helt enkelt hade sålt oss till *Flying-Jack*, ökänd runnare och s-are Arthur J. Jacobsson. *En s-ning, som skulle ha inträffat för två år sedan i Cardiff* H. Mörne. — *Sture Lindskog blev inte s-ad, men kanske lurad till* [främlings]-legionen Stockh.-Tidn. 1932.

Schangtil se gentil.

Scha'nker (akut); -n. Läk. Mjuk s., enkelt veneriskt sår (x s. k. 'hård s.' som är en form av syfilis).

Schantung se shantung.

Schapp, -et l. -en, = l. -ar. *Vilken höll ett litet s.*, där han sålde glass 'Mari Mihi'. *För sin del i trafiken i ~s-en* vid Skepparegatan fick han 8 månaders straffarbete Sv. Dagbl. 1918. *På Brisbanes alla mer eller mindre skumma s.* Arthur J. Jacobsson. — *Ett affärsschapp, 3 1/2 x 5, till salu nu genast, flyttbart* Göteborg. Handelstidn. 1926. *Bedrövliga biers-ar* M. Rogberg. *Fruktschapp m. m.* Annons om basar, Tidn. Upsala 1909. *Karamell-, tidnings-, timmermans-, vattenschapp. Om han följer oss till en ölschapp* ~ B. Sjödin. **Syn.** (salu)stånd, skjul, bod, ibl. krog.

Schapp|a, -ade, [-as]; s-a iväg m. fl.; [-ning, ibl. med plur.]. Vard. **1)** *Tjänis, nu s-ar jag genaste vägen till verkstan* Amanda Kerfstedt. *Och s-ade allt vad benen förmodde ~ mot porten till O. Högborg.* **2)** *Å s-at utan att betala* Öv. fr. Shaw. *För nära tre år sedan s-ade han frän ett halvt års hyra, och sedan har jag ej sett till honom* G. L. Dahlin. *Men själv tänkt helt tidsenligt s-a från alltsammans* Erik Hedén. *Åter en konsul, som s-at.* **Syn.** **1)** springa, kila (iväg), sätta åv l. iväg, ge sej åv, lägga benen på ryggen; **2)** smita (iväg), avvika, rymma, ta till schappen, 'sno sej', 'försvinna'. — **Schappen**, best. sing. Vard. Blott i uttr. 'ta(ga) till s.', (mindre ofta 'ge sig på s.' l. 'lägga på s.') = ge sig iväg, fly, ta till harvärjan, smita; ibl.: rymma, 'schappa'. *Att de helt sonika fegt tagit till s.* And. Eje, öv. *Blir det några pinsamma saker, så tar jag till s-en* ~.

Schärlakan (l. sja'r, grav o. vanl. biton på -la-; ibl. -lä- med akut); [-et, =]. **I.** Enkelt. **1)** Högröd l. bjärt l. lysande röd färg. *Om de [edra synder] äro röda såsom s., så kunna de bliva såsom vit ull* Bibeln. *Träden kläda sig i färger prunkande i klaraste gyllengult och rödaste s. T. Gislén.* **2)** S-sfärgat (ylle)tyg l. mantel l. d. *Helahennes hus har kläder av s.* Bibeln. *De som uppföddes i s. måste nu ligga i dyn* ib. *S-et glödde i solen och brokaden gnistrade* Öv. fr. Grazia Deledda. *Utanför fönstren*

vajade hakkorsflaggan, väldiga s. och flaggor i julgransformat ~ Åke Claesson. Och trädskelleten mejslas ut ur rika / alléers guld och falska festscharlakän Bertil Malmberg. **II.** Ssgr. Ex.: **1)** S-sfeber (scarlatina) en smittsam sjukdom, kännetecknad av inflammation i svalget och ett finprickigt utslag med efterföljande fjällning. De flesta fall av s-sfeber drabba barn mellan 2 och 7 år. Ett nytt svenskt serum mot s-sfeber Sv. Dagbl. 1927. S-sfeberepidemi. **2)** Med stark s-sfärg. — Och i s-sfärgad prakt ~ Sten Selander. [En stork med] ljusst s-sfärgad hals B. Gripenberg. **3)** Och s-sklädda skrida ungersvenner ~ A. Slotte. **4)** En s-sröd trollslända konserverad i bärnsten ~ Öv. fr. Mencken. S-sröda skyar jaga mot öster Sven Hedin. I s-srött ljus.

Scharnär, -et, =; -stift. Tekn. Ledanordning l. gångjärn t. e. på fönster o. dosor, för broschnål, för benen på passare etc.

Schartauän, -en, -er; -i'sm (-en); -sk (-t). Anhängare av Henrik Schartau o. den på hm återgående strängt kyrkliga riktning inom svenskt fromhetsliv som är spridd särsk. i västra Sverige. S. med en så sträng lagförkunsel, att ~. Kärvt, förständsmäsigt, med något av pietismens tunga allvar värnar s-ismen om traditionen såväl i kyrka som samhällsliv. En s-skt färgad predikan.

Schas, skrämselfinterj. (till katt, höns, spavar, ibl. även barn). S., katt, vill du ge dej åt! S. ut, kattuschling, jämt ska du vara i vägen också! S. Dahllöf. Och hon säger till sparvarna: »S., gå väck! / Ni gråda och smutsiga fulingar ~ V. Dahlquist. »Åh ~; tant skulle inte kunna säga s. åt en gås», sade Diana Sigrid Stjernsward. »S., i säng med er allesammans!» ljöd kommandoorDET ib. **Syn.** kas!, bort l. väck l. undan l. dän (med er)!, ge er iväg! —

Schasa, -ade, -as; s-a bort m. fl.; -ning (med plur.). **1)** Trans. l. abs. S-a hönsen ur trädgården. Min stork skall inte länge komma att s-a prästens höns, ånej! Öv. fr. Reymont. Fåglar är pack! sa fågelskrämman. Fåglar ska man s-a! Elsa Beskow. Det är akkurat som med geten därborta, man s-ar henne åt ett håll, och hon springer åt motsatta Prins Wilhelm. Å slog omkring sej ~ alldeles som när en s-ar mygg. Och s-ade med handen, som om hon slagit bygdör ifrån sig R. Schildt, öv. Och vippade ur rummet som en s-ad höna Ejnar Smith. Då han s-ar de okynliga skolpojkarne från däckat B. Mörner. **2)** Intr. Vard. Dansen kom i gång, och skorna s-ade över parkettgolvet ~ Harry Blomberg. — Tänk ändå vad de här europeerna slänga och gno och jakta och s-a Hanna Hindbeck. Jag har aldrig i mitt liv sett en människa, som s-ar så som Johannes ~ Fanny Alving. **Syn.** **1)** säja schas (åt), mota l. driva l. jaga l.

skrämma l. fösa bort n; **2)** hasa; jakta, brådska, gno (som man hadde piskan efter sej).

Schatterja, -ade, -as; -garn m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Inom måleri o. grafiska konst: (av)skugga, gradera ljus o. skugga för ernående av form. Fonden s-ad i rödbrunt E. Wettergren. **2)** I textilkonst o. d. Sammanställa olika toner l. färgnyanser, återge olika skiftningar, ibl. brodera med mångfärgat (s-at garn, s-garn). Mönsterriterska, fullt hemmastadd i framställandet av mönster för handarbeten samt ägande skicklighet och god smak vid s-andet av dylika Annonns, Sv. Dagbl. 1922. **II.** Ssgr. Ex.: Broderad med s-garn eller, oftare, s-silke. Tavla, sydd i s-söm med s-ingar av samma l. likartade färger. S-sömsbroderier. S-sömskudde. Forna tiders vackra schatter- och hälsömnad och ~ Thecla Wrangel. **Syn.** (av)skugga; (ibl. nära:) avtona, nyansera. — **Schattering**, -en, -ar; -sförmåga; -sstreck m. fl. **1)** Jfr schattera I l. Ikoner ~ målade när på utan skuggor, med ansiktena täckta av en mörk blågrön färg utan s. och liv ~ Chr. Swanljung. S-sstreck [på kartor] Nord. Fam.² **2)** Jfr schattera I 2. **a)** S. ~ färgserie, som frdn ljusaste kulör stegvis tilltog i färgstyrka ända till mycket mörka nyanser C. Sahlin. [Den 'svarta rosen' är egentligen] svartröd, men färgen är likväl så intensiv och utan all s., att ~ Upsala Nya Tidn. 1933. Vanligast är kanske den gråvita [vargen] med mörka s-ar Öv. fr. H. Ingstad. Mulatter, kreoler, mestiser i alla kroaseringar och huds-ar Sig. Frosterus. Att skogen fått ljusa vär-s-ar ~ Hj. Höglund. **b)** Bildl. Socialister av alla s-ar Öv. fr. 'Essad Bey'. **Syn.** (av)skuggning; ibl. avtoning l. förtoning; mellanfärg, (färg)skiftning, nyans; 'kulör'.

Schatu'll, -et, = [l. -er]. **1)** Enkelt. Han öppnade ett fint, inlagt s. av rosenträ och tog fram en brevbunt Sonja Bergvall, öv. S. för matsilver. Ett s., ivrett med en mängd olika fack. Brännvins-, patron-, penning-, res(e)-, skriv-, sprit-, teschatull. **2)** Ssgr. Ex.: Leta i sina s-gömmor. Öppna s-locket. E. Fischer. K. slottssnickaren och s-makaren Gottlieb Iwersson, Göteborg 1916. G. Haupt, hofs-makare och ebenist. **Syn.** (litet) skrin, liten kista.

Schäu, subst. Sjövt. Blott i uttr. Flagg i s. nödflagg, vid mitten hopbunden med ett garn (numer säll. nyttjad).

Schavo'tt (-ätt; -en, -er; -seen. **1)** Ställning där en livdömd avrättas, stupstock. Att trotsa hot om marter och s. Ludv. Holmes. S-en restes på torget och ~, 1772 hade ~ Struensee störtats från makten och sedan mött sitt blodiga öde på s-en A. Hj. Ugglå. Hon måste bestiga s-en den 7 aug. 1890. Det blir ingenting av, förrän jag kommer, sa Myr-Sven, skulle sid på s-en. Dö på s-en.

2) Skampåle, skamplats. Egentl. o. bildl. *Stå, låta ngn stå, ställa ngn på s-en.* — **Schavotter****ja**, -ade; -ing (med plur.). Till schavott 2. 1) Egentl. *Få s-a naken.* 2) Bildl. *Låta ngn s-a i tidningarna* 'ställa vid skampålen', utpeka n, utsätta för allas blickar. *Naturligtvis skulle den [romanen] ingående skulderna hans eget liv, och naturligtvis skulle också åtskilliga vänner och fiender s-a Harry Klomberg.* **Syn.** stå på schavott(en) l. vid skampåle(n) till allmän vanära.

Schejk (-äj-); -en, -er (akut l. grav); -grav; -tält; -värdighet m. fl. Arabisk (stam)hövding; ledare, överhuvud. *Turbankläddas-er.* — *En s-grav, där kvinnorna bruka förrätta sin andakt Dagmar Berg. Den gamla s-romantiken. Den ovanför [kloster]porten skulpterade s-turbanen S. Aurén.*

Schellack se schällack.

Schēma (mest akut); -t, -ta l. -n [l. =]; -bunden; -form; -tvång. **I.** Allmänare. 1) Timplan o. d. *Då rektor skulle göra upp s-t för läsåret. Svårt att tillmötesgå olika lärares önskingar ifråga om s-t. Bereda plats på s-t för ett nyttillkommet ämne. Den första skola, där huslig ekonomi stod på (läro)s-t. Ha s-t uppsatt på väggen i barnkammaren. S. för klass 3. Hålla sig till, rätta sig efter, följa s-t. — Skol-, läs-, föreläsning-, studie-, undervisnings-; timschema. 2) Rörelseschema för (morgen)gymnastik. Gjorde upp ett s. för vakthållning, som vi visste att det inte stod i mänsklig makt att följa B. Gripenberg, öv. Ha, skaffa sig, ge ngn ett s-a att gå efter. Går efter vissa s-n, som ~ B. Oldenburg. Bakom alla dagarbetets formier och s-n står ~ Sven Lidman. Sedan gick alltsammans som efter s. — Skaffa sig ett arbetsschema. Dagschema. Tidss-t för cykeltävlingen Uppland runt har nu blivit uppgjort juni 1932. Uppställd i form av ett s., i s-form. 3) Poetiska beskrivningar på konungaslott ~ byggda efter ett visst s. Ax. Wallén, öv. Men varken hans åskådning eller hans handlande passade in i några s-ta ~ Folke Palmgren. 4) a) En mönstergrupp, ett språkligt s. [som substantiven på -tion] Nat. Beckman. b) Rims-t är a, b, c, c, b Zaida Rohman. Det metriskas s-t, vers-t. Med rader, som till rim eller längd eller på annat sätt verka »udda» och bryta s-t ~ N. Svanberg. Känna sig bunden av det föresvävande (rytm)s-t. — Den strävan bort från s-tvång, som ~ Zaida Rohman. **II.** Fil. Tankeform som står mln allmänbegreppet o. den enskilda fullt konkreta åskådningen. Vid vdrt allmänna tänkande röra vi oss vanligen icke med begrepp utan endast med s-ta. Diktare och konstnärer tänka mera i symboler, forskare mera i s-ta A. Nyman. **Syn.** I. timplan (för undervisning), läsordning, undervisningsplan; ngt att gå efter, 'skelett',*

grundlinjer, utkast, mönster, uppgjord plan l. 'matsedel', formulär, noggranna l. detaljerade föreskrifter l. förhållningsregler, fastställda regler, förebild; (ibl. nära) 'tvångströja'; **II.** allmän föreställning, allmänbild.

— **Schematiser****ja**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.). *En teoretiskt begärd vän, en man, som sysslar med att s-a världsförloppet ~ Stina Aronson. De favor varje förenklande och s-ande översiktsframställning ohjälpligt löper E. Kihlman. S-ad, för att icke säga skeletterad ~. Den för barnet karaktäristiska s-ande synen på omgivningens gestalter Alb. Lilius. — En s-ing, så långt driven, att den förrycker verkligheten. En klar och begreppen utredande s-ing. Utan hjälp av de mer eller mindre klumpiga s-ingar, som kallas begrepp Karin Boye. Misslyckade s-ingsförsök.* **Syn.** framställa schematiskt l. i schemaform l. i stora drag l. i form av grundlinjer; (ibl. nära:) skelettera, generalisera, skissera, ta ut de allmänna dragen, återge grunddragen l. till sina grunddrag; ibl. regelbinda; ordna efter ett schema. — **Schematisk**, -t; -het. *En s. framställning, avsedd att belysa telefonens utveckling under ~. Bergströms huvudmetod bestod i att indela allt lärostoff i s-a huvudpunkter, som man fick lära sig utantill ~ O. Rabenius. Mager och alltför s. för att återge en levande verklighet. En mer abstrakt och mer s. tankegång ~. Nöja sig med en s. överblick. Hans ytterligt s-a grundlinjer, oförställda utan närmare anvisningar. — En s. likställighet mellan könen fördömd hon Annie Furuhjelm. I Skara byggdes praktiskt taget hela den dessutom urspr. romanska kyrkan om i en s. gotik Sv. Uppslagsbok. — Däremot kan det lätt leda till både natur och olägenhet, om talspråkets egenheter s-t genomförs i skrift H. Geijer. S-t återge. Man kan inte gärna önska sig ett landskap mera s-t klart och överskådligt än det färöiska S. Barthel. — Allt hände med en s-het, som nästan föreföll naturligt. **Syn.** framställd i (sina) grunddrag l. i stora drag l. i form av grundlinjer; (ibl.) översiktlig, skelett-l. skissartad, tabellarisk, schematiserande, summarisk; (ibl. nära:) programmatisk; regelrätt, bunden, 'stel', strikt l. mager, abstrakt. — **Schemati**'sm, -en. *Accepterar ~ utan vidare vedergällningstrons klassiska s. Tor Andræ. Georg II av Sachsen-Meiningen avskaffade s-en på scenen, »schackbrädesuppställningen» bannlystes. En fast komposition, naturligt funnen och genomförd utan varje s. G. Mascoll Silfverstolpe. En konstlad s. Nord. Fam.² **Syn.** schematiskhet; jfr de föreg.**

Sche'rbet, (schär-; akut); -en. Se det vanligare 'sorbet'.

Scheri'ff', -en, -er; -släkt; -titel. Titel för Muhammedättling. *En mängd furste-*

släkter ha med större eller mindre rätt äv-
vänt titeln s., bl. a. Marockos senaste här-
skare. *Muläi Idris'* släkt, som är den äldsta
s-släkten i Marocko Edv. Westermarck.

Scheriff², -en, -er. Ofta stavat sh-. Högste
civildomare i engelskt grevskap. I Skott-
land har s-en kvar betydande judiciella be-
fogenheter; medan i England dessa numer
ävila underordnade tjänstemän och s-ens egna
dligganden huvudsakligen äro av represen-
tativ art.

Sche'rry (sjärry; även -i; akut); -n;
-färg(ad); -kobb|el (-kå; -eln, -lar; = s. +
socker, citronskal o. krossad is, drickes gm
halm- l. vassrör) m. fl. Förr stavat 'sherry'.
Om starka spanska viner (urspr. från 'Jerez',
på engelska 'Sherry'). *Amontillado är en ljus,*
vorr s. och likaså manzanilla. Och drucko
en sötare, mörk s., som inte alls var dålig.

Schersmin, -en, -er; -buske. Fackl. Phila-
delphus (särsk. coronarius). *S-en kallas all-*
män't jasmín', ibl. (för att skilja den från
Jasminum l. Gelsemium) 'oäkta jasmín'. Jfr
jasmin.

Scherzo (skärtså, hårt k; akut); -t, -n;
-sats. Mus. Muntert, humoristiskt musik-
stycke i hastigt tempo. *Beethoven införde*
s-t i symfonier, sonater m. m. Av Chopin
utvecklades s-t till ett större, självständigt
musikstycke.

Schi'bbolet (l. -bō. l. -bā-); neutr. Igen-
känningstecken, prøvosten, skiljemärke,
(parti)lösen. *Efraimiterna, som avslöjade sig*
genom sin oförmdga att rätt uttala ordet s.,
de sade nämligen 'sibbolet'.

Schieben (sjib-; akut); subst. Numer
sälls. kortspel med en mängd 'turer' (nolle,
köpsel osv.).

Schiit (tvåstavigt); -en, -er; -isk (-t). An-
hängare av en muhammedansk sekt som
blott erkänner koranen som rättslig auktor-
itet o. vkns lära 1502 blev statsreligion i
Persien. Motsatt 'sunnit.'

Schillerkrage. Vid o. i halsen öppen
mjuk skjortkrage nedvikt över rockkra-
gen. *Flickor och fruar i sommarlätta klän-*
ningar och herrar i s-ar och vita byxor Sv.
Dagbl. 1924. — Schillerskjorta. Skjorta
med schillerkrage. *Det går inte att förklä*
en gammal lektor eller fabriker till en livs-
lustig yngling bara med en s., ett par fla-
nellbyxor och vita tennisor M. Rogberg.

Schi'lling (akut); -en, -ar. Sedan 1924
österrikisk myntenhet (nominellt ung. =
53 öre).

Schimpa'ns, -en, -er; -hona; -unge m. fl.
Anthropopithecus (släkte som omfattar de
minsta av de människolika aporna). *Av s-er*
urskiljer man numer flera arter och raser,
t. e. Gambias-en och Guineas-en. S-en, som
är fogligare och läraktigare än andra apor,
hålls ofta tam.

Schlinge se shingel.

Sc(h)irocko se sirocko.

Schism, -en, -er (akut). 1) *Den kristna*
kyrkans största s. uppkom, då den 1054 slut-
giltigt delades i de romersk-katolska och gre-
kisk-katolska kyrkorna ~ Sv. Uppslagsbok.
Vid tiden för 'stora s-en', då två samtidigt
valda påvar (i Avignon och Rom) bekämpade
varandra. 2) Även om det icke kommit till
någon öppen s. mellan far och son. Över-
bygga s-en och förena de oliktänkande. Ky-
liga avsked, s-er och försoning hade väx-
lat som dag och natt Py Sörman. Syn.
söndring, splittring, brytning, ibl. 'klyfta'. —
Schismätiker (mest akut); -n, =. Av-
fälling, separatist, ibl. kättare l. sekterist. —
Schismätisk, -t. Skiljaktig i trosbekän-
nelse. *Slutet blev, att de s-e skulle under-*
visas, förmanas, varnas H. Reuter Dahl.

Schizofrén (sk-, hårt k); -t; -i (-en l.
-n). Ifråga om den vanligaste av sinnes-
sjukdomarna karakteriserad av 'personlig-
hetsklyvning' dvs. en splittring av person-
ligheten o. i sina svårare former kallad
'dementia praecox'. *Att Strindberg under*
åtminstone två decennier genomgår en s. pro-
cess av paranoisk typ, som ~ M. Lamm. De
s-a utgöra på många vårdanstalter upp till
80 % och mera V. Wigert. S-a tillstånd. —
Siens slutstadium, den s-a släkten.

Schlaf se slaf.

Schlager (akut); -ern, -er l. -rar (grav);
-erbransch(en) m. fl. Sent lån. 1) Mus.
a) *Ernst Rolfs nya stora s-er ~ briljant*
insjunga av Ernst Rolf personligen Sv.
Dagbl. 1921. Gnolande på en simpel s-er
Rik. Lindström. Musiken spelar, svettig och
het, i sin sista eggande s-er Alf Henrikson.
Att vissa den senaste s-ern, som han hört
på bio Leon. Ljunglund. När ridån går
upp, spelar hon som bäst s-ern »Det vore
nd t'för mej» Hagar Olsson. Samtliga s-er ur
Karl Gerhardsrevyn ~ nu inkomna Annonns,
Sv. Dagbl. 1925. De senaste s-erna från
ullandet ständigt i lager ib. 1922. Hon sjöng
Zarah Leander-schlagrar om kyssar, cham-
pagne, karlar och kärleksnätter G. Hellström.
En fjöldr-s-er. Revy-, sommars-er. b) Sängen
blev s-er [i Frälsningsarmén], och ~ 'Hasse
Z.' c) Ssgr. Ex.: Inom s-erbranschen. S-er-
fabrikanter Ragn. af Geijerstam, öv. Ett på-
passligt s-erförlag Elis. Högström-Löfberg.
Den nämlöse s-erkompositören ~ Harry
Blomberg. Våra mest populära s-ermelodier
Sv. Dagbl. 1926. S-ermusiken har ju den
vanan [att icke leva länge] ib. 1921. S-er-
nyheterna, organ för populärmusik, årg. I,
1929. I sentimental s-erstil Gullberg-Harrie.
2) Friare. *Ingens-er i julbokföden Sv. Dagbl.*
1923. Obs! 5 stors-er ~ Lakan, Vita städ-
rockar, Dampjamas Annonns, Ups. Nya
Tidn. 1932. — Återigen en s-ervara! ib. 1931.
Syn. 1) kuplett l. visa l. dansmelodi för
dagen l. säsongen l. på modet (ofta från

operett, revy, tonfilm); ibl. (färskaste) slagdänga; 2) sista 'fluga', senaste l. populär nyhet, säsongnyhet (som slagit igenom), 'slagnummer'.

Schlara'ffenland. 'Pepparkaksland', sagoland l. lyckoland där mjölk o. honung flyta l. där stekta sparvar flyga en i munnen, 'förlovat land', eldorado, ibl. lättingsland. Äv. *Av de talrika spåren ~ att döma utgjorde platsen ett s. för vilt* A. Hj. Uggla, öv. *Ty målet för flertalet s. k. socialisters strävan är s-et, landet för arbetsfri inkomst ~ Leon.* Ljunglund.

Schnäuzer (akut); -n, = l. schnauzrar (grav). *S-n, (som hör till pinschergruppen) är en ypperlig råttfångare och en god sällskapshund. Bussie, som är en tysk s., sådan som schnauzrar äro mest ~ Fr. Böök, 1937.*

Schne'llklops (-å-); -en. En skiva stekt oxkött l. d. med överhållid gräddsås. *Älgbiff med tjock gräddsås — s. k. schnellklops* Ane Randel.

Schnittsel m. fl. se snitsel.

Scho'ddy (sjäddy l. -i); -n l. -t; -fabrik. *Som en särskild mindre grupp kunna och räknas s-fabriker, vilka ädka tillverkning av konstull, för vilken råvaran är dels lump, dels olika slag av avfall Sveriges Industri, 1936. Syn.* konstull, lumpull.

Schopp (-å-); -et l. -en, =. Stånd l. butik. *Och stå i s. / och mäta band och siden opp* Ane Randel. *I fruktmånglareschopp* A. Bonde-son. *Ta fliokan på knäet i kaffes-et* Fr. Böök, 1905. — **Schoppa**, -ade, [-as]; -ing(väska). Gå i butiker (o. göra inköp l. handla). *Att s-a i Porto är ett angenämt tidsfördriv* Bo Beskow. *N. K:s s-ingväska [med nedfällbar bärkassa]* Sv. Dagbl. 1935.

Schottisch (-å-); -en, -ar. En runddans i 2/4-takt ngt lik polka.

Schwäbach (akut); -en; -stil. Boktr. En rundad frakturstil.

Schweizare (grav); (-e)n, -e. Invånare i Schweiz. — **Schweizer**-s sgsform till Schweiz (l. schweizare). Ex.: *Le chalet ~ en stor s-hydd, minnande om ~ G. L. Dahlin. Tvenne stora oljefärgstavar med s-landskap ~ V. Vallgren. En fin, storpipig s-ost. Villor i s. k. s-stil* C. Forstrand. *Naturligtvis hör man också s-tyskan brukas, men ~ Fr. Böök. Ett s-ur med en gök, som gol timmarna* Hildeg. Wieselgren, öv. — **Schweizeri**, (-e)t, -er. Mest om äldre fhdn. Restaurangkafé (med utskänkning). I SAOL⁸ även 'svejtseri'. **I.** Enkelt. *Och klockan sex drucko de sina mörka toddar på Hagmans s. ~ Alb. Engström. På alla källare och s-er ~ Gurli Linder. II. Ssgr. Ex.: *En s-fröken 'Sigurd'. Så väl familjefickor som s-fröknar ~ Ett brunshus anlades därjämte med s-lokal och ~ S. Lagerlöf. Källare-, vinskänks-, schweizeri-, vårdshus-, traktörs-, krog- eller annan dylik rörelse* Kungl. förordn. 1864 (enl. laguppl.*

1922). — **Schweizisk**, -t; -la (-an, -or). *Fransktalande s-or från Montreux.*

Schvung, -en. I SAOL⁸ även 'svung'. 1) *Det gick med s-l [Men tättmannen] har förlorat s-en i slagen* M. Rogberg. *Jelena hade inte förut vetat, att Igor dansade, och med vilken s. ~ Marika Stiernstedt.* 2) *Säga det med den rätta s-en, så att det låt något* R. Schildt. *Den oförnekliga s-en och kraften i dessa formler* Em. Linderholm. *Framsagd med s. och fart. Och en psalmvers sjöngs, inte utan s. och känsla ~ Hugo Swensson.* 3) [*Berättar*] med s. och fantasi *Stina Palm-borg. Ge hans skildringar deras friskhet och s. Ture Nerman. Skrivnen med äkta amerikansk s. Sv. Dagbl. 1916. Det är s. och flykt över Swinburnes lyrik ~ Öv. fr. O'Neill. En s. och en spänstighet i linjer och former, som ~. Syn.* liv, fart o. kraft, kläm, ruff, spänstighet, eld, lyftning, hänförelse, patos, verv. — **Schvungfull**; -het. 1) [*Matchen blev*] s. och pigg Sv. Dagbl. 1919. *En s. språkkonstnär* Nord. Fam.³ *Berättelsens s-a tempo* N. Svanberg. *I ett s-t anförande* Erik Pallin. *I ett s-t framfört föredrag* Sv. Dagbl. 1913. *I sina s-a och graciösa takmdlingar* H. Hultenberg, öv. *I s-a rytmer.* 2) *Skriven med friskhet och s-het* B. Nerman. **Syn.** 'schvungig', eldig, livfull, fylld av patos o. d. — **Schvungig**, -t, -are; -het. Slang-artat. *En vid, s. hatt, som tronade käckt över ~ Hilma Angered-Strandberg. S-a ~ gester* Hj. Bergman. *Skildrade ~ i mustiga och s-a drag sin senaste utlandsresa* A. Mörne. **Syn.** se föreg.

Schy, nedtystande interj. *Schy! . . . tyst, tala aldrig om'et!* M. Cramér. *Lade ~ pek-fingret på läppen och viskade:* ›Schy, schy, kaptan, annars får ni ~ A. Hillman, öv. **Syn.** se schl!

Schá, Schåare m. fl. se sjä osv.

Schåser (grav); -erna; -fri(het); -ig (-t, -are; -het). Ibl. stavat franskt: choser. Mer l. mindre vard. 1) *Personligen är han alls icke någon reklamkare och posör, utan en ganska redbar och god berättare utan fjäsk och s-er* S. Siwertz. *Påhitt och s-er* baral Strindberg. *En enkel och hygglig ungarl, och han bryr sig inte om några s-er* B. Sjöberg. *Inga s-er och fämheter ~ E. Lieberath. Men det är inte bara de där som ä frikyrk-liga, som ha sina s-er för sig* Fab. Månsson. 2) *Hans naturliga och s-fria sätt att under-visa* H. Swensson. *Det s-fria dagens lösen i fotografien* Sv. Dagbl. 1935. *Skildrar sina strapatser ~ s-fritt och naturligt ~. 3) Till sitt sätt är han ömsom en vanlig, rättfram pojke, ömsom en s-ig aktör, som högtidligt spelar en roll* Elsa af Trolle, öv. *Och bad-scener ~ ju s-igare desto bättre* Vecko-Journ. 1931. **Syn.** 1) 'konster', fukter, tillgjordhet, konstigheter, 'krumbukter', onatur, besynnerliga l. tillgjorda rörelser l. ställningar,

poser, (ibl. nära:) konster o. knep l. nyc-ker, bisarrerier, underligheter; 2) (s-fri:) naturlig, okonstlad, enkel, rättfram, rätt på sak; 3) (s-ig:) tilljord, poserande.

Schäfer (akut); -ern, -rar (grav); -erhan-(n)e m. fl. **I.** Enkelt. *S-ern, en något mer än medelstor, vaken och livlig hund, som först på 1890-talet började bli modehund, har, delvis genom kritisk massuppfödning och massdressyr av s-rar som polishundar, blivit opålitlig och ej sällan farlig för allmän säkerhet. Vargliknande s-rar. En vargrå s-er med uppstående öron och mjukt bågbojld, yvig svans.* **II.** Ssgr. Ex.: *S-erhane, svart m[ed] ljusa ben ~ bortsprang den 12 dennes Annons 1921. Sedan en tid tillbaka ha försök gjorts ~ med dresserade svenska s-erhundar i krigstjänst 1931. Äkta svarta s-erhundsrälpur till salu Annons 1937. Personer, intresserade för bildande av en S-erklubb ~ Annons, Sv. Dagbl. 1921. Högedel s-ervalp Annons, ib. 1919.* **Syn.** tysk valhund.

— **Schäferhatt.** Storbrättig halmbhatt i schweizerstil (ofta med hakband), 'herdinnehatt'. — **Schäferi**, (-e)t, -er. Fårsköt-sel i större stil; större fårjord o. fårstall; fåravelsgård. *Om ett s. omfattar huvudsakligen produktion av avelsdjur, kallas det stamschäferi. Svenska Fåravelsföreningen, stiftad 1917, har upprättat tre stams-er (Bälgö, Stavsäter och Slättåkra) 1933. — S-direktör. Sv. Ottenby s-äng Kjell Kolthoff.*

Schällack (akut); -en; -sfat. *S., ett av de tekniskt viktigaste gummihartsen, är gummi-lacka ~, renad genom smältning och filtrering U. Boklund. [S. har] en mycket vidsträckt användning i polityrer och lacker samt vid tillverkning av stiglack och grammo-fonskivor ib. S-en, som köpes i flag eller flingor ~ Kerstin Key. Tvättade bort s-en från händerna med denaturerad sprit ~.* **Syn.** 'egentlig gummilacka'.

Schäs, -en, -ar; -korg. Förr även stavat franskt (chaise). Dels en ensitsig tvåhjulig kärria; dels ett fyrehjuligt mindre åkdon med två likadana framåtvända säten. **1)** Och åkt på rackliga s-ar ~ Henning Nordlund. *Jag åkte helst i den stora, breda, tvåsitsiga s-en V. Vallgren. — Med en ordinar hörsäck under s-korgen 'Maja på Statt'. 2)* Märk ett par folkl. uttr. **a)** *Nu förstår jag s-en, sa fan, åkte på välten. »Aha», tänkte jag, »nu begriper jag s-en» ('hur det hänger ihop') A. Hallner. Jag begriper mig på s-en, för jag har också åkt i den Elis. Kuylenstierna-Wenster. b)* *Om fruntimmer ~ läser och lipar litet ibland och hämlar sig och ämar sig, sd hör det till s-en, men karar, fy fan!* (till saken) Alb. Engström. — **Schäslo'ng** (-ång); -en, -er; -täck; -överkast. Anslutningen till föreg. svag. Halvsoffa (med karm vid ena ändan), vilsoffa. *På s-en med det sjaskiga gröna mokettöverdraget R. Schildt.*

Bädds-er Annons från Upsala Ottoman-affär, 1932.

Schöngeist (-gajst; akut); -en, -er. 'Skön-ande', konst- l. vittherhetssvärmare, ibl. 'blåstrumpa'. *En krets av »s-er» K. Warburg.*

Schörting se shirting.

Scienti'st (saj-); -en, -er; -kyrka. Anhängare av Christian science (kristen vetenskap), en etisk-religiös rörelse från Amerika, som även tror på helbrägdagörelse. *S-tförsamling finnes i Stockholm sen 1913; dec. 1926 fick 'Andra Kristi s-kyrkan' därstädes ställigt erkännande.*

Scilla (sj-; akut l. grav); -an, -or. 'Blåstjärna' (tidig liljeväxt; släktet Scilla). *Vårhimmelblåd s-a och turkosfärgad pärldruva Sv. Dagbl. 1919.*

Scirocko se sirocko.

Scönes (skåns); plur. subst. Ett slags snabbgräddade runda l. fyrkantiga te- l. lunchbröd av vete. *Varje morgon kom Batouche in med te och varma s. ~ Birgit Th. Sparre. [S.] serveras varma med smör och marmelad Eva Mannerheim Sparre.*

Scout (skaut); -en, -er. I SAOL's 'skaut'; ordets 'engelska' stavning dock nu (1937) fastslagen. Jfr bojscout ('bojskaut'). *År 1909 fick Sverige sina första s-er (Göteborgs s-kår); de första flicks-erna i Sverige fingo vi 1913, då 'Sveriges flickors s-förbund' bildades. Jämte s-erna finnas i regel 'vargungar' (pojkar mellan 9 och 12 år) l. 'blövingar' (flickor 8—11 år) samt 'vandrar-s-er' (pojkar från 16 år och uppåt) och 'seniors-er' (flickor över 16 år). De svenska s-erna ha egna tidnings-organ, t. e. 'Scouten', grundad 1912, och 'Sveriges Flickscouters Tidning'. Alla s-er äro bröder oavsett religion, ras, nationalitet eller sociala villkor. S. av 3:e, 2:a och 1:a klass med efter prov vunna märken. Sjö-s-er.* **Syn.** (ibl.): riddarpojke l. -gosse l. -flicka, 'spanare', spejargosse.

— **Scoutarbete.** *Vandrarouting är en ny form av s., avsedd för unga män, som vuxit ifrån scoutldern, men ~ Tidn. Upsala, 1932.* **-avdelning** består av 2 l. flera 'patruller' under vuxen ledare. **-byrå.** *Internationella s-n i London.* **-byxor.** **-chef.** *Kapten Lieberath är redan förut landets s., men kommer nu att uteslutande ägna sig åt denna uppgift Sv. Dagbl. 1917. Världss-en Lord Robert Baden-Powell.* **-distrikt.** **-division.** *Inom 1. K. F. U. M.-scoutdivisionen i Stockholm 1921.* **-dräkt.** **-film.** **-förbund.** *Sveriges s. grundades 1912, samma år även K. F. U. M:s s., år 1913 Sveriges flickors s. och 1921 K. F. U. K:s s.* **-hatt.** **-heder.** **-honnör.** *Under vederbörlig s. Olympiska spelen, 1912.* **-kolonn.** *Scoutupptagning inom Hedvig Eleonora s. Sv. Dagbl. 1921.* **-konferens.** *Den 8:e internationella s-en (år 1935).* **-kår.** *Sveriges första s. bildades 1909 i Göteborg. Upsala kyrkliga s. Senior-*

s-erna och flicks-erna äro uppdelade i patruller, blövvingeringarna i flockar, vardera omfattande c:a 5—8 med[lemmar] Sv. Uppslagsbok, 1935. Sjöser. **-lag.** Första budet i s-en lyder: En scout talar alltid sanning och sviker aldrig sitt ord. **-ledar[e];** -möte; -inna; -ledning. Vid s-emötet å Rockelstad ~ juli 1914. **-löfte.** S:t lyder i Sverige: »Jag lovar att efter bästa förmåga söka göra min plikt mot Gud och fosterlandet, hjälpa andra, lyda scoutlagen». **-mässig.** Att det hon tänkte göra var fusk och inte s-t, skulle hon ~ Carin Cederblad. **-patrull.** **-pipa.** **-regel.** **-råd.** De i [det nybildade Svenska] s-et representerade organisationerna benämnas Svenska scoutunionen Sv. Dagbl. dec. 1930. För de båda flickscoutförbunden ~ gemensamma frågor avgöras av Sveriges flickscoutråd Sv. Uppslagsbok, 1935. **-rörelse(n).** **-skjorta.** **-skärp.** **-täkt.** N. K:s s. k. scouttäkt Vecko-Journalen 1932. **-union.** Jfr scoutråd. 1920 bildades i London Världss-en, i vilken alla länders scoutförbund, vilkas utbildningsgrundsatser gillats av unionens högsta myndighet, äro med[lemmar] Sv. Uppslagsbok. **-upptagning.** Och kolonichefen, regementspastor Schröderheim, förrättade s-en och dubbade de nya scouterna Aftonbladet 1918. **-utrustning.** **-åldern.** **-övning.** En del speciella s-ar: skinnleken, budkavleövning och andra Olympiska spelen, 1912.

— **Scout**[a, -ade, [-as]; -ing (akut). Mer fackl. l. slangartat. **1)** S-ande andelningar Stockh. Dagbl. 1911. Så har vi åtminstone s-at i vår grönare ungdom Ergo 1925. **2)** S-ing och frisksport arbete för ett likartat mål ~ Gösta Årstadius, 1936. Blövvingar och vargungar — flickor och pojkar ännu för små för regelrätt s-ing Upsala Nya Tidn. 1928.

Scratch (skrattsj); -man; -tävlan (då alla tävla utan handikapp). Stå, starta s. 'vara s-man' dvs. utan handikapp, starta utan försprång.

Scriptum se skriptum.

Se, såg(o), sett, ses, pres. ser, perf. part. sedd, imperat. se. Biformen 'si' se d. o. **A)** Trans. o. intr. samt abs. Bet. övergå ej säll. i varann. **I.** Utan prep.-uttr. **1)** Egentl. **a)** Abs. Ett vet jag: att jag, som var blind, nu kan se Bibeln. Vill du tända, ja ser inte, så mörkt som här ä. Mamma, ja vill se också! Jag ser, jag ser! Med seende ögon intet se Bibeln. Saliga äro de som icke se och dock tro. Och tittar utan att se, skddar utan att uppfatta Erh. Bäckström. Konsten att se och teckna. Att lära sig se är första villkoret för en konstnär. Se men inte röra (så ska snälla barn göra). **b)** Med inf. De ä så mörkt, så ja ser inte (å) läsa. Jag har sett henne döpas. Där kan du se honom komma i backen. Där myrorna redan ses röra sig, när solen sticker på. Men för varje timme sågs kvicksilvret krympa. **c)** Med

adv. Ser du bättre så? Jag ser inte (så) bra. Se klart ofta även bildl. Se (konturerna) skarpt och tydligt. Se dimmigt. Se dubbelt dubbla bilder. — Ser ja rätt, (eller) ä de inte Georg? Så jag rätt, inte fel, så var det du, som åkte i sista släden. **d)** Med bisats. Såg du, hur (det gick till, när) han snavade? Se (bara), hur det regnar! Jfr även Han ä inte här, ser jag. **e)** Med subst. som obj. Gud ser allt. Se Neapel och sedan dö. Jag såg honom, just som han vek om hörnet. Du glör ju, som om du inte sett folk förr. Jag såg hela uppträdet genom fönstret. Kan man se, ser man havet därifrån? Människorna se det för ögonen är, men Gud ser till hjärtat jfr 2. Då sängarna sågo vinsäcken tom, blevo deras strupar otjänstbara E. Staaff, öv. Se sid. 26 nederst! När man ser honom, kunde man tro, att ~. I sågen blott Hans smärta, / I sågen blott Hans blod Anna M. Roos. Får du se honom, så säj till mej! **f)** Pass. Jfr även b ovan. En sittande gumma, sedd en face, följer gossens läsning B. Hintze. Sedda bakifrån ta de sig helt ammorlunda ut. Ej vilja bli sedd. För att bliva sedda av människorna med sin fasta Bibeln. Märken efter spikarna kunna ännu ses. Vård att se(s). Solen sågs knappast på flera månader J.O. Johansson. Flydde i en tillreds stående bil och sågs icke mera Sv. Dagbl. 1919. — Den ldgklackade skon sågs i många utmärkte, sportigt flotta ~ modeller ib. 1934.

2) Ngt friare. **a)** Saliga äro de renhjärtade, ty de skola se Gud Bibeln. Då skola de få se honom sådan han är ib. **b)** Att han icke skulle se döden ib. Se döden på nära håll. Se döden modigt i ansiktet. **c)** En som sett bättre dagar haft det bättre. Om inte allt staffimlderi sett sin bästetid Mollie Faustman. Nog har hon väl åtminstone sett sina 50 år. **d)** Då han (första gången) såg dagens ljus (i en liten torparkoja i Småland). En rik legendflora har sett dagen, och dessa legender berättas med förkärlek, när ~ Sven Aurén. **e)** Varför ser man dej så sällan nu för tiden? Jag vill se den människa, som kan klargöra tidsbegreppet för en färing! S. Barthel. Det vill jag se först (, innan jag tror det). Jag skulle helst sett, att ~ l. om ~. Du skulle visst helst (ha) sett honom hängd. Jfr 3 a. **f)** Har du sett Aug. Lindberg i Hamlet? Vi ska gå och se Brott och brott i afton på Intiman. En film, som han ännu ej (varit och) sett. **g)** Se snett på ngn se ngn med avund l. ovilja. Ty nu rann sinnet på fru Helen, och hon såg rött och vredgades Hj. Bergman. **h)** Man ser skalcken i hans öga. Som ännu icke sett sin like i handboll. Sådant ser man alla dagar. Det ser man inte var dag. **i)** Gärna se folk (hos sig) ha främmande, ta emot. Vi skulle se några (på supé) i morgon, vill du komma

med? De sågo mycket folk, men förde ingen större stat F. U. Wrangel.

3) Bildl. Mer abstr. a) Vi såge gärna, att ~ önska(de), ville, vore förtjusta, om. Icke ogärna se, att ~. Gärna, väl sedd av alla. Det är inte väl sett, att man umgås med utläningar ~ Marika Stiernstedt. Mera tjänstvilliga än ~ gärna sedda medhjälpare Th. V. Törngren, öv. Halvblod äro illa sedda av alla raser ~ Fr. Adelborg. b) Se närmare på saken. Se, hur landet ligger. Var och en har sitt sätt att se. Som jag ser saken ~. Saken måste ses från två sidor. c) Det kunde då en barnunge se och begripa S. Dahllöf. Det ser man väl. Jag ser nog varifrån vinden blåser. Han var en vilse människa, det sågs Pelle Molin. Så vitt jag ser, kan se, är detta uttryck klanderfritt. d) Så fort han såg en möjlighet att ~. Ej se något slut på ~. Inte se längre än näsan är lång. Se långt (in i framtiden). Nydret 1900 såg uppfyllelsen av min dröm ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Denna känsla ~ skola vi se fortleva hos romantikerna J. B. Simonsson. — Den som lever får se. Det får vi nog se med tiden, förr eller senare. Om jag bara finge se henne lyckligt gift, innan jag dör. Han ska (minsann) få se på annat! hotande. Få se, om hon verkligen vågar! — Låt (nu) se, att vi får heder du dej! Men låt se, att det inte upprepas! Viola Renvall. Vänta (ett ögonblick), låt mej se (, om vi kan göra något)! e) Ser ni ~, vi ä' inte så na där otrevliga krabater, som ~ H. Hultenberg, öv. Ser du (det, nu), de gick i alla fall! Det ä' en helt annan sak, ser du. Förty saken är helt sonika den, ser herrarna, att ~ 'Mari Mihi'. Där ser du (själv)! Det var han, som rår om hela banken, såg ni väl, sade pojken tvärsäkert Har. Östenson. f) Imperat. se B I.

II. Med prep.-uttr. Egentl. o. bildl. 1) Av. — Jag fick se det av en (ren) händelse. Av Edert brev ser jag, att ~. Därav ser man, att ~. 2) Efter. Se (långt) efter ngn. — Att icke se efter den hårda ytan Joel Rundt. 3) Framför. Inte se en hand framför sig. Se stelt framför sig. 4) Från. Jag såg honom från fönstret. Såg från den ena till den andra, men fann intet gillande. Se allt från den bästa sidan. 5) För. Jag vill inte se honom för mina ögon (vidare). — Jag ser inte för tårarna, som ~. Inte se skogen för bara träen. 6) Genom. Se ngt som genom en dimma. — Se tvärs igenom ngn, ngt. — Se genom fingrarna med ngn, med ett snedsprång överse med, blunda för. 7) Hos. Se mycket folk hos sig. — Va kan hon egentligen se hos honom? finna. 8) I. Se i mörkret som kattorna. Jag har stått och sett i butiksfönstren. Jag såg dem nys i kyrkan. I kikare, i spegeln kan du se, hur ~. Se i mikroskopet. — Jag har sett det i en tidning.

— Se i ngn's kort. — (Inte kunna) se folk i synen. — Se ngn i profil. — Se i stort, i detalj. — Se verkligheten i ögonen N. Söderblom. Se faran i ögat. Se ngt i (alltför) ljus dager. — Se i syne. — Se ngn stint i ansiktet. — Såg förföljare i alla skuggor Sven Hedin. Jag har alltid i honom sett min välgörare. 9) Med. Han ser endast med (det) ena ögat även 'på'. Det kan man ju se med oöväpnat öga. Se med artistögon. Jag såg det ju med (mina) egna ögon. Han ser mer med ett öga än andra med två. Sågs ~ av mängden i början med andra ögon B. v. Beskow. Med (illa dold) arund se, huru ~. 10) På. a) Sen på fåglarna under himmelen ~ Bibeln. Var och en som med begärelse ser på en annans hustru ~ ib. Och han såg på mig, som den älskande ser. Se ömt, ilsket, snett, ironiskt på ngn. Den som ser på världen som såge han den icke ~ A. Ideström. Europa ser på oss med främlingsögon Bertil Malmberg, öv. Se på klockan. Se noga, närmare på ngt. Se på hur andra arbeta utan att själv lägga manken till även 'se på'. Se bara på den uslingen! Tågade jag ut för att se på sta'n F. U. Wrangel. Se på värningar. Får jag se på edra sidan, på vad ni har i sidenväg. Har man (nånsin) sett på maken! Det, må du tro, var något att se på! Har du sett på uppsatsen något ännu? — Har du sett på tusan, nu brast ju snöret! b) Inte se på besväret göra avseende på l. vid, fästa sig vid; spara. De voro så fattiga, de måste se på vart öre Marika Stiernstedt. Inte se så noga på ett par kronor, på styvern, slanten, slantarna. Kostnaden, priset ser han inte på ä inte knusslig. c) Se mörkt, ljusst på ngt. d) Se på sitt eget, på det allmänna bästa tillgodose. Se på sin (egen) fördel. e) Man ser genast på honom, att han är utläning. Det såg jag på din min. Jag ser uppå dina ögon, att du har en annan kär. f) Som han då och då ser på en supé på Operakällaren eller ~ (bjuder) 'Hasse Z.' Får jag nöjet (att) se dig på ett glas vin i afton hemma hos mig? 11) Till. Se varken till höger eller vänster ~. Människan ser det för ögonen är, men Gud ser till hjärtat. Herre, se icke till våra missgärningar tag icke hänsyn till, tillräkna oss ej. Se till syftet, ej till resultatet. — Se sig själv, ngn till godo. 12) Under. Se under lugg. 13) Ur. Sedd ur din synvinkel medger jag, att saken är tvivelaktig. 14) Utan. Kan du se utan glasögon? 15) Åt. Inte ens vilja se åt ngn. Nej, du ser åt fel håll. 16) Över. Varifrån man kan se över hela ön. — Men de sågo mig inte över axeln för det ringaktade.

B) Imperat., participialkonstruktion, 'se sig' samt reciprokt. I. Imperat. Ofta interjektionellt. Jfr även 'si'. 1) Se bara, en sådan fräckhet! Se, där ä (ju) doktorn! Se här ä pengarna. Nej men se, ä du här! 2) Se sid.

28 nederst! **Se nedan** (rad 35)! **Se kommentaren!** **3)** Skr., avtar i bruk. *Handel och fraktfart — se där de näringar, på vilka Tschuja-stäppens invånare grundade sin utkomst* J. E. Rosberg, öv. *Se där egen-skaper, som ~ K. Wetterhoff. Se där vad som prackas på åskådaren* Per Hallström. — *Se här som prov ett par [av hans spratt]* C. E. Hammarberg. *Se här emellertid i översättning, vad jag skrev* F. U. Wrangel. **4)** **Se så** (jfr även ssgr: seså). Ofta smtl. **Se så, kom nu!** **Se så, låt mej vara i fred!** — **Se så, nu ä vi då äntligen fram-me.** **Se så (där, ja), nu regnar de igen!** **5)** **Vard. Men se mamma — hon prunkade i blodrött siden, så prima, att ~ 'Sigurd'. Ja se, numna pissar hon inte till, det säger jag** Öv. fr. Benavente. *Ja, se de, se, de vore någe för dej!* **Applåder, det är lilla livet för honom, se ~ Hj. Bergman. Ja, men se Blommen va' inte på nykter kalur själv, go'e borgmästarn S. Siwertz. Jo(o), se ja förstog ju, att ~. Senap, nå se det går inte, senap är som gift för mej** J. A. Törnblom. *Nå se, de va då lögn, att han kommer inom mina dörrar igen. För se jag ville ut och lufta på mig ett slag [i andra länder] och ~ R. Schildt.* **II. Part. Att hennes berättelse i stort sett varit sanningslig** (på det hela taget, i det hela) O. Enckell. — Även utan 'i': *Mej gör det stort sett detsamma, om ~ Jos. Kjellgren. Stort sett har du ingenting förlorat* Fanny Alving. — **Noga sett var det bara fraser.** **III.** **Se sig.** **1)** **Se sig i spegeln.** **2)** **Se sig god för ngt, att ~, i stånd till l. att ~.** *Det ser jag mig god till. Att hans fader till slut icke såg sig god att föda honom längre* Sv. Folksagor. *Se sig mätt på ngt. Få se sig sitt lystmäte på ~ A. T. Gellerstedt. Se sig blind på ~.* **3)** **En bälta, som ser sig i fara, söker ~ Nord. Fam.²** **4)** Med perf. part. **Goda orienterare som C. E. Almstedt och Stig Unge fingo se sig slagna** Sv. Dagbl. 1928. *Se sig förekommen. Då hon såg sig upptäckt* Ragnh. Modin Ringström. *Preussiska regeringen har sett sig nödsakad besluta en tilläggsbudget, vilken ~ Upsala Nya Tidn. 1933. Se sig tvungen att ~. — Se sig omgiven av idel vänner.* **5)** **Se sig för o. se sig om m. fl. se ssgr nedan.** **IV. Reciprokt. Mycket har ändrats, den vi sist sågos. Vi ses snart! Vi ses igen. De hade visserligen setts sedan, men ~ Fab. Månsson.**

Syn. A) I. 1) o. 2) samt **II.** med synen l. synsinnet uppfatta, bruka sin synförmåga, använda ögonen l. sina ögon; fästa ögonen l. blicken på, betrakta, (be)skåda, bese, se på, åse, åskåda, hålla l. ha ögonen på, följa med ögonen l. blicken, kasta ögat l. en blick på, skönja, varsebli(va) n, urskilja; (ibl. mer l. mindre nära:) syna, kasta en granskande blick på, mönstra, obser-

vera, iaktt(a), begapa, bekika, gapa l. kika på, titta, blicka, blänga, glo, bliga, koxa, glutta, stirra, stå ansikte mot ansikte med; ibl. vara åskådare; ibl. möta l. se till; **I. 3)** spörja, erfara, märka, finna, inse, förstå, begripa; hesinna, betänka, ta(ga) i betraktande, eftertänka n, räkna e'fter; (be)döma; **B) III.** ibl. finna sig; **IV.** träffas, råkås, mötas.

— **Se an.** Jfr det tämligen närstående anse II. Mest skr. *Se tiden an* vänta, bida sin tid. **Se bort** n m. fl. se bortse n osv. **Se dit, hit. Se in** gm ett fönster, i framtiden osv., jfr inse I. **Se ned l. ner. I. 1)** **Blygsamt se ned, när de möta några herrar.** **2)** **Varifrån man kan se ned över dalen.** **II.** Bildl. *Såg ned på alla, som han ansåg stå under sig i bildning* ringakta, visa sin ringaktning l. sitt förakt. **Se om** n en sak (för andra gången, som man sett förut); sitt hus; se väl om sig (jfr även omse). **Se opp** se se upp. **Se på** n. T. e. (*Stå och*) *se på, hur l. när andra arbeta. Lugnt se på.* — *Se på sina läxor till tisdagen. — Ser man på bural! jo, jag tackar jag, jojomänsan, de va inte dåligt, jo(o), de vill ja lova, nå det gick ju bra. Jfr f. ö. påse n.* **Syn.** vara åskådare, åse, betrakta; titta l. läsa på l. över. **Se sig för [l. före].** *Se dej för, blindstyre!* *Se sig (väl) för var man sätter foten. Tog ~ varliga steg, gick fram-dt böjd och såg sig noga före* G. Hedenvind-Eriksson. **Syn.** ha ögonen (o. tankarna) med sig, akta sig, se u'pp l. o'pp, ibl. tänka sig för. **Se sig om.** **1)** (*Noga*) *se sig om åt alla håll, inman man som fotgångare rågar livet i trafiken.* **2)** *Se sig om i världen.* **3)** *Som Lots hustru se sig om och ~.* **4)** *Se sig om efter en bättre anställning. — Så hade man icke reserverat bord långt i förväg, fick man nu se sig om. Där får du allt se dej om efter betalningen.* **Syn. 1)** titta l. se sig omkring l. ikring; **2)** resa (o. se sig omkring), bese (världen); **3)** se tillbaka, titta bakom sig; **4)** söka (sig); förgäves söka (efter), bli utan, bli lurad (på). **Se sig (om)kring** jfr föreg. 1 o. 2. **Se till** n. **Se tillbaka.** Även bildl. *Se t. på ungdomen som sin lyckligaste tid.* **Se upp l. opp. 1)** *Nu såg han upp från arbetet ~. Bedjande såg hon upp mot honom och ~. Ligga på rygg och se opp i det blå.* **2)** *Se upp till ngn (som till ett högre väsen).* **3) a) *Se väl upp (på himlatecknen).* *Se opp (för sprvagnen)! Se opp där nere! Den som inte ser upp med ögonen, får se upp med pungen. Honom behöver man se upp med. [Som] ser upp med allt bedrageri* Elin Wagner. **b)** *Ett se upp för lingon-exportörer* Sv. Dagbl. 1911. *Det måste slungas ut allvarliga se-upp-rop* E. Lindorm, ib. 1924. **Syn. 1)** blicka upp l. uppåt, lyfta upp ögonen, höja blicken; **2)** se på med beundran l. vördnad; **3)** ha ögonen med sig, akta sig,**

ta sig tillvara, vara på sin vakt. **Se uppåt.** **Se ut** sammanförs med 'utse' (se d. o.). **Se åt** [n]. *Vi ska se åt, va vi kan göra (åt saken, för dej). Låt oss se åt Z. Topelius.* **Syn.** tillse n, tänka efter n. **Se åter** n. **Se över** n.

— **Sebar**, -t. Mindre vanl. [Biografnumret skall] redan i afton vara utbytt mot ett s-t stycke Tidn. Upsala, 1924. -**sä**, interj. Jfr se B I 3 o. si. *S., nu börjas det! sa ålen, när han skulle fås H. Wranér. S., var nu inte purken för att jag var så vresig nyss ~ Karin Juel. S., sjåpa er inte! S., sjung nul! S., s. l. måkade Bom, under det ~. S. ja, arbeta nu inte för mycke baral* **Syn.** så (där) jal, jäså, ibl. hm. -**värld**, -t, -dare; -dhet (med plur.). 1) Och för varje gång tyckte mig sträckan mera s-d O. Enckell. Mycket annat i hög grad s-t hann jag med, men hade ej tillfälle att se tavelssamlingen Alb. Hallberg. Bör ~ dock räknas till de s-da filmerna. Norrlands s-daste turistled Sv. kommunikationer, 1909. 2) Matsushima lär vara den vackraste av de tre s-dheterna, och vi kunna själva betyga, att den även från europeisk synvinkel är en första klassens s-dhet T. Gislén. Kyrkan, vars främsta s-dhet dock är ~. En s-dhet av rang. (Betraktas som) en verklig, en stor s-dhet. Idegransbeståndet utgör en s-dhet. Beskåda traktens s-dheter. Taga traktens s-dheter i ögon-sikte. Nya s-dheter i Riksmusei skådesamling. Han själv var onekligen en s-dhet med sin ~. **Syn.** 1) värd att se l. beskåda, märklig; 2) ibl. märkvärdighet.

— **Seende**, -t. Den fixerade punkten ser man i det s. k. direkta s-t Hj. Öhrvall. Det trådlösa s-t, den s. k. televisionen, inför sin lösning? Sv. Dagbl. 1924. **Fjärns-t** — radios-t, som man också skulle kunna kalla det ib. 1926.

Sea's (-angs); -en, -er; -rum. 1) Mål. o. d. Målat på tud s-er F. U. Wrangel. [Målade han] i en enda s. G. Pauli. I själva verket stod Hans Forssell modell flera s-er för Winge ib. Efter s-en. En vårdag mitt under modellens-en ~ E. Cedercreutz. 2) S-er i animal magnetism och spiritism ~ Yrjö Hirn. Där s-en skulle försiggd ~. Hade ~ en gång varit med på, om en spiritistseans. **Syn.** sittning, sammankomst, föreställning (i slutet sällskap).

Sebra (grav l. akut); -an, -or. 1) Enkelt. *S-orna (tigerhästarna), utbredda över östra och södra Afrika, men nu utrotade inom vissa delar, innefatta ett stort antal lokala raser, vilka alla kunna hänföras till tre arter, bland dem Equus zebra l. bergs-an. S-an liknar mer åsna än häst; alla s-or kännetecknas av sin randiga teckning. Och tama s-or kördes in i par eller enbet B. Gripenberg, öv. 2) Ssgr. Ex.: S-afärgade i svart och rött av upplöst smink och tusch*

Kjell Strömberg. S-aföl. En mycket vacker gammal s-ahingst ~ C. Lagercrantz. Då en liten s-ahjord galopperade bort H. Jernström, öv. Lemmarna [på okapin] äro förseddade med svarta och vita ränder (s-alika) Nord. Fam.³ I s-arandig baddräkt Birgit Th. Sparre. I skära eller s-astrimmiga tält ~ Åke Hasselblad. Med bjällror och s-asvansar Gerh. Lindblom. **Syn.** tigerhäst.

Sebu (akut); -n, -er (akut); -oxe m. fl. Bos indica. *S-n är i Indien helig. S-n som kör- och riddjur. — På sluttningen betade s-kor med pucklar och ~ H. Mörne. Det roliga s-skinnert, vasst och mjukt och ingenting annat likt i sin obeskrivliga vitgulgrda nyans Sv. Dagbl. 1930. S-tjurarna föreföllo här ~ S. Siwertz. **Syn.** puckerloxe.*

Sed, -en, -er. I. Enkelt. 1) Allmän-nare. a) Att se s-en, sådan den lever i nuet, inte som vare sig skrock eller religion, utan just som s., som socialt bud, som kastmärke för vettigt folk Fr. Borelius. Ta s-en dit man kommer. Rätta sig efter landets s. Sådan är s-en hos oss. Såsom s(-en) var (på denna tid). Enligt tidens s. Efter, enligt gammal, övlig s. Där rådde den s-en, att ~. Nu var det s., att landshövdingen vid högtiden gav folket en fånge lös Bibeln. På sabbatsdagen gick han, såsom hans s. var, in i synagogan ib. Såsom somliga ha för s. Så är hans s. l. Det är så hans s. Läroverkets terminsavslutning utfylldes, som s. är, med en musikuppsättning, och ~ Sven Kjellström. Vi ha alltid haft för s. att ~. Nu för tiden tycks det vara s. att ~. Andra, ej längre hålla på, bryta mot gammal s. Andra tider, andra s-er. Ty sådan är s-en där norrut, att ~. b) Skildra s-er och bruk bland allmogen. Att de s-erna fallit ur bruk, när jag föddes Erik Berg. Lantliga s-er. Enkelhet i s-er. Hovet tryckte i detta hänseende sin prägel på s-erna och på sällskapslivet Edv. Selander. Att iakttaga gängse umgängess-er. 2) Utpräglat moraliskt. Mest plur. Lätt i kläder, lätt i s-er. Muhammed förbjöd fria förbindelser och sade: »Där det går lösa kvinnor med dåliga s-er, där svävar också staten i fara» Maud v. Rosen. Införa dåliga s-er. Ont sällskap fördärvar goda s-er. Rena s-er. Bland dem, som värna tukt och stränga s-er Nino Runeberg. Råa s-er. Råhet, renhet i s-er. S-ernas förbättring. Kränka s-erna. En ungdom utan vett och s-er, utan s-er och moral. Anständigheten kom — och s-erna försvunno Kellgren. II. Ssgr ha i regel sede-, som i 'sedelärande' växlar med sedo- o. i 'sedesam' med sed-; sed- ha vii 'sedvana' osv. samt 'sedövlig', sedes- i 'sedeslös(het)'. **Syn.** I. 1) (härskande l. vedertaget) bruk, folk-sed, plägsed, (sed)vana, vanor, det invanda l. brukliga l. sedvanefästa, vanlig ordning,

sedvänja; (ibl.:) sätt, form, vis, metod, kytym, hävd, praxis; yttre form(er), manér, (folk- l. umgänges)skick; **2)** (seder:;) moral, vandel, dygd, sederegler, sedebud, sedliga grundsatser, ibl. goda seder, livsföring, uppförande, sätt att leva.

— **Sedsam** se sedesam. **-van|a;** -emäs-sig (-t) o. -erätt m. fl. se II. **I.** Enkelt. Där finnas inga lagar, endast s-or, som man följer, därför att de äro nyttiga och ändamåls-enliga S. Lagerlöf. Vad gammal s-a bjuder, föreskriver. Käta sig efter, finna sig i, följa, hålla på gamla s-or. Sätta sig över s-an. Enligt s-an i familjen. Vad frågar jag efter s-an, läromästaren i alla onda ting Öv. fr. Erasmus. I underhuset voro skruplerna efter s-an värre att tysta Har. Hjärne. Personliga s-or. Det saknar icke betydelse, i vilka s-or och åskådningar en blivande drottning vuxit upp T. Segerstedt. **II.** Sgr. **1)** Sköt han med människokärlekens suveräna rätt alla formella, s-emässiga hänsyn till sidan ib.

2) a) Serätten, en oskriven rätt, sättes i motsats mot lag eller lagstiftning och är ett omedelbart uttryck för folkets rättsmedvetande. Serätten är en art av 'positiv' dvs. i verkligheten gällande rätt, som uppstår genom en växelverkan mellan samhällslivets bruk eller sedvänjor och rättspraxis hos domstolar och myndigheter ~. [Serätten] spelade i sht förr en betydande roll, och äldre lagstiftning är i verkligheten oftast endast en uppteckning av s(-erätt) E. Kock. Att lapparne skola hålla sina hjordar ifrån de platser, där de förr haft s-erätt And. Backman. **b)** På rent s-erättslig väg synes Upplandslagens kyrkobalk ha erhållit denna allmänna giltighet K. G. Westman. I England, där prygelstraffet endast på s-erättslig väg kommit ur bruk Nord. Fam.² **Syn. I.** (pläg)sed, sedvänja, oskrivna (rätts)regler, (ibl.:) samhälls- l. umgängesbruk, praxis, (sed)vanlighet, sedövlighet. **-vanlig**, -t, -are; -het; -en. **1)** Före s. planteringstid A. Holzhausen. I s-a former. De s-a nydrönskningarna. Det är hans s-a sätt att skämta. **2)** [Orrarna] voro efter s-heten mycket skygga ib. **3)** Men hon är s-en mera stilla Sigrid Kurck. **Syn.** vanlig, bruklig, (sed)öblig, hävdvunnen, traditionell, (ibl.:) nedärvd, fäderneärvd, gängse, slentrianmässig. **-vänja**, -an, -or. Samt handelsbruk och annan s-a Nord. Fam.² Enligt gammal dländsk s-a har ~ B. Hintze. Golven ströddes ~ om sommaren med repat björklöv, en s-a, som ~ Eva Hedén. En judisk s-a, som de tillägnat sig Har. Johnson, öv. Nu är det en s-a hos eder, att jag vil påsken skall giva eder en fånge lös Bibeln. Blodshämnden är [i Albanien] en urldrig s-a, född och betingad av en yttérst noggrant utformad hederskodex Sv. Auren. Hur gamla s-or ännu bibehållas oförändrade Lor. Kihlman. Mot s-an, all s-a. **Syn.** jfr

sedvana. **-öblig**; -het. Skr. S. stelhet och schablön Ruben Berg. Fullkomligt i den s-a idyllstilen ~ ib. **Syn.** se sedvanlig.

— **Sedebetyg.** Få (ned)sänkt, nedsett s. Komma hem med ett dåligt s. **-bild.** En s. från det gamla Rom. Sede- och genrebilder med motiv från ~, målade av ~. — S-svådevillen La Pension bourgeoise E. Kihlman. **Syn.** sedemålning. **-bud.** Att icke stå det onda emot, när styrkan ej räcker till, är en lättfattlig klokhetsregel, som varken behöver förgyllas till ett allmängiltigt s. eller får missbrukas till feghetens ursäkt Har. Hjärne. Han följde ~ slaviskt alla s., inte bara trons utan och övertrons Öv. fr. K. Franzos. Men det är ej hans sak att predika moral eller att undervisa i s-ens systematiska sammanhang Har. Hjärne. **Syn.** sederegel, moralbud. **-domar|e.** Upphäva sig till s-e. De svenske s-ne voro fullständigt på det klara därmed, att intet krig i senare tider blivit fört med så barbariska metoder Har. Hjärne. **-förbättr|ande;** -are; -ing. Ännu ett möte i s-ande syfte ~. **-fördärv;** -ande (demoraliserande); -are. Set i Frankrike hade under tiden före revolutionen gripit så omkring sig, att ~. **-förfall** mindre vanl. än föreg. **-förfining.** **-förskämning.** Sen under en urartad kulturrepok Ellen Wester, öv. **-förlappning.** **-kodex.** Den s. hon uppställt för sig själv de sedebud l. sederegler, den moral(kodex). En fastslagen s. **-komedi.** (W. Perzynskis) Lätt-sinniga syster är en ganska bra s. O. Homén. Inom den högre s-en K. Wetterhoff. **-lag,** -en, [-ar]. Ingen har sublimare och mera gripande än Kant framställt s-ens bjudande majestät och dess inre helgd Fr. Böök. Sen bjuder oss att ~. Skriva omoraliskt, d. v. s. vara en originell och djärv natur, som trotsar s-arne Erik Hedén. **Syn.** moral(lag), ibl. sedelära. **-lär|a;** -ande (se sede- l. sedo-); -are. **1)** En s-a inkom tillskuren för teologiska karriärmakare Tor André. Kejsarens ord är vår nations s-a, hans midtstock dess moral Öv. fr. K. Nohara. **2)** Konfucius, fursteson, ämbetsmannen och s-aren J. G. Andersson. Stränga s-are. **Syn. 1)** moral(lära), etik; jfr sedelag; **2)** morallärare, ibl. moralist. **-mål|ande;** -are; -ning (med plur.). S-ande skildring från stora ofreden. Tidstypisk såsom mondän parisisk s-ning Kjell Strömberg. **-mönster.** Även (ofta ironiskt) om person. Han ä ett riktigt s. **-polis.** Genom en särskild avd[elning] av polisen, den s. k. s-en, uppspås och anhöllas kvinnor, som inlåtit sig i könsförbindelser mot betalning Nord. Fam.³ **-regel.** De s-ler, som fått sin formulering i Luthers katekes. — Satte nykomlingen in i de s-ler, som gällde i det stela umgänget mellan lärare och provisar Hugo Swensson. **Syn.** sede- l. moralbud. **-ren;** -het. From och

s., men ~ Nord. Fam.² Förvandla den fullfjädrade A-pojken till en s. och kunskapsmättad A-nygling Hj. Bergman. Leva s-t och tillbakadraget ~. — Sträng, personlig s-het. Detta hem, där s-heten och affersinnet lyste fram i allt Öv. fr. Concha Espina. **Syn.** ren i seder. -roman.

-sam, -t, -mare; -het. Särsk. skönl. ibl. 'sedsam'. 1) Huvudformen. Kvinnorna äro s-ma och ärliga och ~. Kyskt slå de ned sin s-ma blick, / då ~ Levi Rickson. Det låg något näpet och s-t över hela hennes person ~ Fanny Alving. [En hatt] svart och s. och ~ Greta Tiselius, öv. S-t prudentlig. S-t slå ned ögonen. Och neg s-t Karin Juel. — Klaga över att den gammaldags s-heten alltmer försvinner. 2) Biformen. Ex.: Av särskilt sedsam och klådsam art Per Hallström. Sedsamt snälla ungdomstankar O. Stjerne. **Syn.** ärbär, sedig, anständig, kysk, blyg (sam), modest, oskuldskraftig, oskyldig; (ibl.) tillgjort blygsam, sipp, pyrd. -skildrande; -are; -ing. S-ande verklighetsdikt Per Hallström. — En s-are av stora mått. — S-ingen är lysande och satiren brännande. S-ing i Augiers ~ stil E. Kihlman. -språk (moralisk) maxim l. sentens. -sträng. S. som en gammal romare. En ganska bråkig och ej vidare s. befolkning H. Schück. Som icke förfelade sin verkan på den s-a prästfrun Joh. Jolin. En prägel av s-t allvar ~. Ju s-are stad, ju större frestelse till hyckleri. — Trots sin fromhet och s-het Y. Hirn. **Syn.** ytterst moralisk, rigorös (i det sedliga).

-väktare; -erska. Det myckna klander, som s-aren Argus har att utdela N. Svanberg. — **Sede-l. Sedolärande.** O-formen äld. 1) E-form. Amerikanarna tycka mycket om s. berättelser S. Siwertz. Att många kanske finner den [D. Stålbergens levnadssaga] mindre s. J.-O. Johansson. 2) O-form. S. fabler, berättelser. En tråkig och alltför s. framställning. **Syn.** moralisk, moraliserande.

— **Sedeslös,** -t, -are; -het. I sin ungdom lössläppt och s., blev han på älderdomen snarast bigott. Föra ett (uppenbart) s-t leverne. Den s-aste tidsålder Ryssland upplevat. S-heten, lika utbredd bland massan som i hokretsarna ~. S-hetens apoteos i litteraturen. **Syn.** (mer l. mindre nära:) omoralisk, osedlig, 'lössläppt', tygellös, 'lax', bohemartad, av alltför fria seder, lösaktig, lastbar, lastfull, syndig; tygellös, fördärvad, okysk, liderlig, utsvävande, urartad, dekadent, förfallen, lättfärdig, skamlös, 'dålig', usel, lasciv, pervers, rumlande, rucklande.

— **Sedig,** -t, -are; -het. 1) Fager kropp och s. själ finnas ej alltid förenade. Prosten Springer kände Maria som ett s-t läsbarn och trodde henne Elin Wagner. S. och ärbär. Och hålla sig s-a dagen i ända B. Risberg, öv. Så må vi då föra oss s-t / av

omsorg för vårtrenomme Eva Årads. 2) Särsk. om häst. En s. kamp, som till och med vi barn fingo köra. **Syn.** 1) sedesam, med goda seder, dygdig, dygdesam, moralisk, (ibl. nära:) sederen, sedesträng, renhjärtad; 2) tam, lättkörd, from, 'utan konst', lugn.

— **Sedlig,** -t, -are; -en; sedligt-religiös m. fl. 1) Eluru karaktären saknade s-t allvar. Folkets s-a nivå. Vilka andra makter av, i gammalmodig mening, s. halt finnas tillstädes att hålla ett otidigt begär i tygel V. E. Öman. Den s-a självtukten. Utanför både religionen och den s-a världsordningen Hj. Söderberg. Ideal, som hela vårt s-a jag uppreser sig emot Harry Blomberg. Det s-a värdet av en dylik handling torde vara intet. Handlingens s-a beskaffenhet. Ett i s-t avseende högstående folk. S-t ofullkomlig, fördärvad, låg(tstående). S-a dygder, grundsatser. Där de ofta illa behandlas och gå s-en under 'Sigurd'. — Nölvändigheten av en sedligt-religiös förnyelse av folklivet G. O. Rosenqvist. 2) Ibl. särsk. ifråga om könsmoral. Föra ett s-t liv. S-t ren. S-a förvillelser. — Änkendöden (strängt s.) får ~ Alb. Engström. **Syn.** 1) sede-, moral-, moralisk, etisk, i enlighet med sedeläran l. plikten, sedligt god l. allvarlig, 'viljeren', sederen, sedesträng; 2) kysk, ren; ibl. sedlighets-; pyrd, moraliserande.

— **Sedlighet,** -en. I. Enkelt. 1) S-en betecknar handlandets och sinnelagets överensstämmelse med vad det omedelbara etiska medvetandet bedömer såsom gott; men då uppfattningen av det 'goda' kan skifta efter ras, religion, världsåskådning, blir även begreppet s. ett skiftande begrepp. Kortare brukar man ibland säga, att s. är 'viljans rätta beskaffenhet'. För att höja folkets s. Nykterhet och s. 2) Ibl. särsk. ifråga om könsmoral. S-rande de ofta s-en, allmän s. Kränka s-en. S-en bland ungdomen i klassen lämnade åtskilligt övrigt att önska. II. Ssgr höra mest till 12. Ex.: S-saposteln Mrs. Josephine Butler Annie Furuhjelm. Ett s-sbegrepp, som tiden numer kommit ifrån. S-sbrott (handlingar, som sära den allmänna sedlighets- och anständighetskänslan) äro t. e. blodska, otukt med minderårig eller mot naturen, koppleri, utjulkande av preventivmedel l. s-sårande skrifter och bilder samt, dock blott mer fackligt, hållande av hus för äventyrligt spel, fylleri på allmän plats och djurplågeri. Uppräda som s-sdomare. S-sfanatiker (-isk; -ism). Förslag om sterilisering av s-sförbrytare 1922. S-sförening. 'Jörgens' ordskapelse s-shyena (en som går på jakt efter brott mot s-en och njuter därav). S-sirer (-rare; -erska). Som sära s-skänslan. [Då denna dans] utvislades av några i sina s-skänstör sårade ungdomar och skönsjålar And. Ramsay. Nu skall där himlas bland s-smönsterna O. P. Sturzen-Becker. S-spatos.

*En reformering av Paris' s-spolis Nord. Fam.² Tagas av s-spolis. S-spredikandet. De kristna s-sprineiperna (till I I). S-spion (age). Begå s-ssårande handlingar. Den nakna skönheten väckte s-stanternas fulla förtrytelse E. Vasström. Trakasserad ~ av s-sväktarna Öv. fr. H. L. Mencken. Omtalades av stadens s-sväkterskor med skärpa Marika Stiernstedt. Federationen bildades och startade en egen tidning, S-svännen Gurli Linder. **Syn. I.** 1) viljans rätta l. sedliga beskaffenhet, god beskaffenhet i moraliskt avseende; (hög) moral, dygd, goda seder, etisk karaktär, moraliskhet; 2) kyskhet, tukt (o. ära), tukthet, (sedlig) renhet, dygdighet; (ibl. nära) anständighet l. återhållsamhet.*

Sedan¹ (sedang); -en, -er; -karosseri. Heltäckt fyradörrars bil för minst 4 personer o. med förarplatsen ej avskild gm vägg. De på *Olympia förekommande s-erna* G. V. Nordensvan, 1927.

Sedan² (grav); särsk. i smtl. o. dikt även 'sen' (vanl. kort e; förr ofta skrivet med utelämningsstecken); senare, senast se under sen²; sist se d. o. Adv., prep. o. konj. **I.** Adv. 1) Först kom A, s. B, ännu senare C och allra sist D. *Rannsaka först, döm s!* Det hade regnat i tre dagar och sen skinit sol i fem B. Sjödin. *Han ränner till en början vintervägen, ~ sneddar sen över ~ E. Frisendahl. För när han sen tänkte efter, så visste han, att ~ S. Lagerlöf. Mötas en stund — och glömma sen, / — glida förbi varandra J. Tegengren. Xeixa (vannande säd). Sedan Pepa och Antonia K. A. Hagberg, öv. Lärare, s. observator K. Warburg. Gör det, innan du reser, för sen blir det för sent. S. kan snart bli för sent. Vi får väl se s. Först arbeta, s. ätat Va ska ja göra s.? Vad som kommer att inträffa s. är ej lätt att profetera. Ja ska gå dit s. efteråt l. senare l. om en stund. — Och s? (Nä.) än s.? hur blir det s. 2) Det är (redan) länge s.! Allt s. har han varit ur gängorna. Inte längre sen än en månad. — Märk sammanställningen 'för ~ se(da)n'. Redan för länge s. hade han själv misstänkt något dylikt. För ett år sen (eller så) även utan 'för'. En svensk yngling kom för lite sen och bad om jobb ~ Alf Martin. 3) Vard. l. talspråkliga uttr. *Än sen då, va skulle de göra! Kom sen och säg, att inte verkligheten är underbarare än dikten!* Lili Ziedner. (Man svärmar för sanningen, förstär du.) *Pyttsan, vad man gör sen Fanny Alving. Gå ut på bakgården med ditt fyrrerkeri och hör sen!* Öv. fr. O'Neill. *Och, kära hjärtandes sen, vad det fanns många frestelser i de stora städerna Prins Wilhelm. En sådan hycklerska, och så ful sedan!* Rich. Gustafsson. *Sen så utarbetas dom av en högt avlönad författare, som själv trätt i skuggan H. Berger. Ge dig i väg, vem**

det sen ärt Berit Spong. Vad den sen i övrigt kan ha lyckats bättre med Fr. G. Bengtsson.

II. Prep. 1) *Jag har inte ätit nånting s. frukost. Kvar s. jul(en). Han har gått och varit förargad på dig s. några dagar. S. den tiden fick han ingen frid för hennes förföljelser. (Allt) se(da)n dess. Jag har en halvflaska apollinaris kvar sen förra tentamen Alb. Engström. Spädlemmad, bruten sen långa år / hon låg i sin rita säng Maj Hirdman. S. den dag, då ~. Röster, förstummade sen ärtusenden Py Sörman. Mycket har hänt sen igår. 2) Märk några sammanställningar. a) *S. när är hon din trolorade?* Tor Hedberg. *S. när då? frågade jag — utan att det var min mening att vara obehaglig Öv. fr. Sigrid Boo. b) Där bodde, sen så långt jag minns tillbaka, en gumma, som ~ Thora Dardel. S. generationer tillbaka ~ Sv. Aurén. Sen många år tillbaka R. Schildt.**

III. Konj. 1) *S. böneskriften framlämnats, avlägsnade sig ombuden. Vi gick omedelbart (efter) sen vi ätit. Sen bomullen kardats, gäller det att ~. Sen (nu) detta var gjort, blev det tid att ~. 2) Stockholm har blivit större, s. jag såg det sist, s. jag sist såg det. S. han gifte sig (i februari), har han inte rökt. Hon hade varit sjuk, allt sen hon föll och slog sig. Det var mången god dag, sen han senast trampat denna gata R. Schildt. Hur länge är det, sen du sjöng sist? Det var redan månader, s. hans fader dog.*

Syn. I. 1) senare, efteråt, därpå, därnäst, därefter, sedermera, längre fram (i tiden), ibl. om en stund; 2) ibl. tillbaka; 3) (ibl.): så, då; också, till på köpet, för resten; än; **II.** från, efter; (efter nekning även) på; **III.** alltifrån (det), från l. efter det (att); ibl. då l. när.

— **Sedermera** se d. o.

Sēdel (akut); -eln, -lar (grav). 1) Banksedel. *Häv i Sverige ha vi genomgående hellre brukat s-lar än guldmynt. I Sverige finnas numera (fr. o. m. 1904) inga andra s-lar än riksbankens; s-larna tryckas vid bankens s-eltryckeri i Stockholm; f. n. (1937) utges s-lar i 5 valörer: 1000-, 100-, 50-, 10- och 5-krons-lar. Tillverkning av falska s-lar bestraffades i äldre tid med hängning, s-larna hade den bekanta påskriften: Den som denna s-el efterapar, han skall varda hängd. Inlösa s-lar med guld. Och de stulna s-larnas nummer voro kända. En plänbok, srällande av s-lar. Tar du emot stora s-lar eller vill du ha växlat? En hopskrunklad och trasig enkrons-el från kristiden. Dollar-, rubelsedel. 2) Om en hel del skrivna l. tryckta 'lappar', tillkännagivanden, betyg, anvisningar m. m. Ofta som sista ssgsled. T. e. Val, röstning med slutna s-lar. S-el, ställd till innehava-*

ren jfr 1. Anmälnings-, beställnings-, debet-, dop-, frakt-, fri-, gravöppnings-, lik-, lott-, mat-, mut-, order-, orlovs-, pant-, passer-, pnenumerations-, röst-, skatt(e)-, skuld-, valsedel. **Syn.** 1) ibl. banknot; 2) (ibl.) blankett, biljett, betyg, intyg, kvitto, lista, förteckning.

— **Sedelbank** sedelutgivande bank. **-bok** t. e. för ordersedlar. **-brist.** *S-en* fylldes av Vasa Bank, som tryckte sedelliknande checkar för 20 miljoner, de s. k. vasa-sedlarna, varjämte ~ B. Estlander. **-bunt.** Med fickorna svällande av s-ar ~. **-cirkulation.** **-emission** sedelutgivning. **-ficka.** Portmonnär med s. Ahlén & Holm. **-förfalsklare;** -ning. *S-ning* är belagd med straffarbete fr. o. m. fyra t. o. m. tio år 1932. **-förråd.** Bankens knappa s. **-inlösen;** -ning. *Ännu ingen s-en* Sv. Dagbl. 1923. Att ~ de två bankernas s-ning i följd härav genom ett moratorium ~ suspenderades J. G. Andersson. **-(inne)havare.** Till sedel 2. **-liknande.** *S. checker.* **-mynt.** Innehållande s., myntstycken eller andra värdeföremål Postkalendern 1930. **-mängd.** År 1920 var vår utelöpande s. 1,400 miljoner eller c. 10 gånger det normala ~ B. Estlander. **-omlopp.** **-pack[e].** Medan s-orna växte och svällde i hans kassalåda 'K. Gunnarson'. **-papper.** Endast för s. och en del lyxpapper sker formningen ännu för hand Sveriges Industri, 1936. **-politik;** -isk. På det s-iska området ~ Sv. Dagbl. 1920. **-prassel.** Och araben är ovanligt känslig för s. Birgit Th. Sparre. **-press.** När s-arna i Wien började att arbeta på övertid ~. **-reserv.** Fackl. Varje centralbank har städse en betydande obegagnad sedelutgivningsrätt, en s. k. sedelreserv E. F. K. Sommarin. **-rörelse.** Överlämna åt en centralbank att driva s.

-stock. Beloppet av en sedelbanks utelöpande sedlar, 'sedelbelopp'. Riksbankens utelöpande s. utgjorde den 30 dec. 1933 kr. 647,594,983: —. Inflationen kommer s-en att svälla. Den icke guldtäckta delen av s-en Sv. Brisman. *Sen i de krigförande länderna ferdubblad* Sv. Dagbl. 1916. **-tillverkning;** -smaskin. **-tryck;** -eri; -ning. Mest om banksedlar. De amerikanska sedlarna, utmärkta av ett mycket vackert s. — Einar Lagrelius, numera chef för riksbankens s-eri [i Stockholm] J. G. Andersson. **-täckning.** 'Sedelbeloppets' tryggande medelst i banken befintlig klingande valuta o. andra tillgångar. Bestämmelser om s. **-utflöde.** Fackl. (x sedelåterflöde). **-utgivande;** -ning (-srätt m. fl.). Riksbanken, sedan 1904 vår enda s-ande bank. — Veckorapport om riksbankens kassa och s-ning. *S-ningsregalet. En s-ande bank kan givetvis icke låta hela sin s-ningsrätt tagas i anspråk, då detta vore ~ K. Welin-Berger. Ända*

upp till 3 gånger den guldtäckta s-ningsrätten i Bank of England ~ ib. -utpräg-lare; -erska; -ing. För veterlig s-ning gäller samma straff som för sedelförfalskning. *Hade polisen fått s-erskan fast* Tidn. Upsala 1920. **-valör.** **-återflöde.** Fackl. *S. till riksbanken* Sv. Dagbl. 1934. **-återströmning.** *S-en [till riksbanken] under senaste veckan beror helt på ~ ib. 1932.*

Södermera (grav); adv. Jfr sedan². Ofta skr. 1) *Nå, hur gick det s.? S. begrep han ju, att det icke var så menat, som det var sagt. Både dd och s., efter sonens död, voro föräldrarna ~.* 2) *Professorn, s. justitierådet och universitetskanslern Ernst Trygger. Hon blev moder till s. konung Edmund L. Fr. Läfifer. Syn. sedan, senare, efteråt, längre fram.*

Sedës, -en, -er (akut). Bok med 16-bladiga (alltså 32-sidiga) ark; sådant formät. 1) Enkelt. Den av Ludvig Elzevier i Leiden utgivna samlingen statsbeskrifningar i s. O. Walde. — *S-erna har jag ställt på en särskild hylla.* 2) Ssgr. Ex.: [I ortnamnsarkivet i Uppsala] samlas ~ alla nya uppteckningar på s-blad, som ordnas länsvis Dag. Nyheter 1932. Lösa ordappar i s-format Nat. Beckman.

Sedig o. **Sedlig** m. fl. se under sed. **Sediment** (-änt); -et, = l. -er; (-s)avlagring m. fl.; -är (-t); = bildad av s. dvs. gm fällning). Geol. Berg- l. jordart avsett gm fällning (o. lagrad l. skiktad); bottensats, fällning, avlagring. 1) De ockrahaltiga s., som de stora sydamerikanska floderna föra ut i havet J. F. Nyström. *Vatten omlagrade askan och sd smdningsom även vittringsmaterial till s. av olika slag* Alvar Högbom. — *S-sättningen från de talrika älvarna ~. För reglerande av floderna, som äro starkt s-förande* J. G. Andersson. 2) *S-ära bergarter äro bildade av fragment av äldre bergarter, som förstörts, och igenkänns i regel därpå, att de äro mer l. mindre tydligt lagrade och skiktade* K. A. Grönwall. Att magna trängt in i det s-ära lagret och ~ Sv. Arrhenius.

Sedum (grav l. akut); [-en, -ar]; -art m. fl. Av s(-släktet) ha vi ett tiotal inhemska arter och i våra trädgårdar en stor mängd utländska. Det svenska ordet 'fetenopp' nyttjas väl icke alls om de odlade s-arterna.

Sefirgarn; -sdocka; -snystan m. fl. Mjukt, löst tvinnat ullgarn till broderier, virkning av schalar osv. *Kudde, broderad i korsstygn med s. — Men för att kasta boll och slå lyror voro s-bollar behagligare* E. G. Lilljebjörn. *Holmgrens s-smetod [för bestämmande av färgblindhet]* Nord. Fam.²

Sefyr (akut) l. **Sefyr,** -(e)n o. sefyrer (akut); -lätt. Mest skönl. *Björkens späda hängen | gungande för s-us släkt* Prins Wilhelm. *Varifrån Bellmans burleska, i grun-*

den sorgbundna dryckeslyrik fått sin ton av dansande s. och fladdrande fjärl Karlfeldt. I hennes lockar, där s-en skalkas ~. På sefyrslätta vingar. **Syn.** västan(vind).

Seg, -t, -are. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Om saker. **a)** Du har fått en sån s. bit (av hönan), ta en annan! Är köttet s-t? Ja, s-t som läder. **b)** S. som en enrot. Mellanrummen i stockvarven voro tätade med s. torv E. Frisendahl. Tyget är s-t och hållbart. **c)** S. som lim. Ett portvin, fylligt och nästan s-t i smaken. **2)** Bildl. Om person l. mer abstr. **a)** S. (och energisk) i sitt arbete. Krävde en s. och envis uthållighet ~. Tillmod, försakelse och s. förtröstan på framtiden Signe Strömberg. S. och outtröttlig. S-t odlingsarbete i ~ H. E. Pipping. Av s-are virke än mannen. Men Norins s-a vilja besegrade svårigheterna, och ~ N. Ambolt. Vi stre-do s-t mot en hård natur, / mot ~ Jon. Reuter. Med mr Henderson hade jag min värsta och s-aste dust Aino Ackté. Arbetsseg. **b)** Tadelande. S. och efterhängsen. Den gamla fiendskapen och s-a trällystnaden 'Maja på Statt'. S-t som gummi elasticum / ~ vittberömliga talet ~. Debatten går s. och tråkig i riksdagens andra kammare 'Kabbarp'. Det blev s-t att sitta och höra på den vältaligheten i en hel timme. Den tidens engelska samhälle, gummisegt, orörligt, själutillräckligt ~ Öv. fr. H. Nevinson. **II.** Ssgr ha seg-, ngn gång i part. växlande med segt. **Syn. I.** **1)** som icke brister l. bräckes l. lätt går sönder, ej skör l. bräcklig l. mör, 'läderartad', segsliten; hållbar, o(ut)slitlig, stark, fast; limaktig, limmig, klibbig, simmig, 'lång', trögflytande; **2)** 'med tåga i sig', ihärdig, utställig, o(ut)tröttlig, som ej ger (méd) sig, envis, hårdnackad, ibl. halsstarrig, klippfast, oföränderlig, aldrig tröttnande, oböjlig, ibl. energiskt (fasthållen); (ibl.:) tråkig, trög, orörlig, långgrandig, långtråkig, trädig, uttråkande.

— **Seghet,** -en. Egentl. o. bildl. En biff, som i s. kunde tävla med en skosula. — Med s. och energi fullfölja sitt program. **-hårdja;** -ning. Tekn. 40 ton förzinkad, s-ad järn-lina Annonns 1914. Resdråk ~ tillverkad av s-ad ~ förtent ståltråd Åhlén & Holm. **-is.** Ldls. (Nyfrusen) is som buktar sig. **-liv|ad,** -at; [-adhet l. -enhet]. **1)** Egentl. Katten är så s-ad, att den säges ha nio liv. Men det var en rackare att vara s-ad C. Lagercrantz. **2)** Bildl. Vantron, att utvecklingen alltid måste gå uppåt och framåt är s-ad ~ Öv. fr. H. L. Mencken. Den slutliga lösningen av denna s-ade och tilltrasslade fråga. En s-ad trivi. **Syn.** jfr seg. **-sliten,** -et, -nare; -enhet. Mest bildl. **1)** Egentl. Tillverkas av ytterst s-en, med händerna över en linneduk bladtunt utdragen deg ~ Vald. Langlet. Ett hållbart, mycket s-et tyg. **2)** Bildl. Nat. Beckman, Gram-

matik och logik, En s-en gränsfråga, Upps. 1922. [Frågan blev] den s-naste av alla Sigfr. Almqvist. En s-en kamp för ~. S-et vägmärksmdl avgjort Sv. Dagbl. 1934. Det långa, s-na läsdret ~ R. Montgomery-Cederhielm. **Syn.** jfr seg. **-tröskad** även bildl. **-tuggad.** — **Seg- l. Segtflytande.** En lerig flod med s. vågor.

— **Segja,** -ade. Mindre vanl. Gärna i (lös-bar l.) särskrivnen ssg. Han stöder knät mot suden, s-ar och ger efter ~ S. Barthel. Nu s-ade jag med höfvingen från sju om morgonen till sju om kvällen ~ I. Lo-Johansson. — S-ar in en meter ibland, ger efter igen ~ S. Barthel. Och s-ade sig fram genom årets många enahanda dagar Vilh. Moberg. Hängde fast ~ i lejdaren och s-ade mig sakta uppåt Gust. Ericsson. Så ta vi en stark kurva, s-a oss över ett backkrön och ~ S. Barthel. **Syn.** köra l. gå l. arbeta (sig fram) l. dra med möda l. långsamt men segt. — **Ségna'** (-g-); -ade. Mindre vanl. Så att brödet varken brännes eller s-ar. [Tills gyttnan] s-at Nord. Fam.² [Låt den påbrända färgen] något s-a och ~ G. Pauli. **Syn.** bli seg.

Segel, -let, -el, best. plur. -len (i smtl. även -lena). **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Råd-, sned-, stag-, språ-, gaffel-, bom-; bidevinds-, lä-, läns-; topp-, märs-, under-, bovenbram-, stor-, akter-, för-; latin-, loggerts-el. Sy, sömma s-el. S-el i rektangel- l. trapetsform. S-el med duk av hampa eller lin. Sidens-el (av bomullstrådar överspunnna med silke). I Kina och hos många andra av Österns folkslag använder man s-el av bambumattor. **b)** Föra alla, mycket, för många s-el. Tåla (mycket) s-el. Sätta till alla s-el. Med alla s-el (till)sätta, i topp. Där många fartyg skola samtidigt sätta s-el inom ett trängt område G. Gartz. Stors-let sättes först ib. Och sen skulle han sätta s-len och fara hem-över som en herrekarl Erik Sparre. Hade vi sträckt s-el igen och voro åter på väg mot ~ E. Degerman. Hissa s-el. Pressa (ett fartyg) med s-el. S-len stå gott fyllda. En gynnande vind fyllde våra s-el, och ~. Få vind i s-len ofta även bildl. Gå med saxade s-el. Minska, ta in, reva, bärga, besld, stryka (ett) s-el, s-len. Gå med, för (botten)revade s-el. Stryka s-el för ngn ge sig. Låta s-len leva. Det lever i s-len. Fladdrande s-el. Där vinden för ett ögonblick gick ur s-len, så att ~ Erik Sparre. Och hörde som ett kanonskott, hur ett s-el slets ur liken Rik. Lindström. Skaffningen bestod av kallmat och kaffe, och man sov under s-let. Några Ålandsskutor lågo borta vid fiskarhamnen och torkade s-el Ragn. Holmström. Slå under s-el fästa dem vid rår, gafflar, stag m. m. — Märk några prep.-uttr. Båten, vi gick för fulla s-el mot ~. Och en båt för slappa s-el / glider sakta in mot land D. Fallström. Förr än han går till s-els Strindberg. Voro

vi vid 2-tiden på middagen åter till s-els E. Degerman. Halva dagen förgick, innan »Sjöfröken» kom under s-el Ernst Lundström. En timma senare voro de under s-el Maur. Norlin. Här vdgar ingen att gå under s-el (segla ut, hissa segel) Har. Molander. 2) Friare. a) En flotta på 60 s-el fartyg. b) Flygplan med s-el. c) I bild. Ty stryka s-el för en pust | det vore synd och skam. Som tog vinden ur den episkopala propagandans s-el L. G. Abrahamson. Skyarna jagade som spända s-el över himlen ~ S. Dahllöf. 3) Bildl. a) Kvarns-el på väderkvarn. — Brand-, rutsch-, sprängs-el (brandattiralj). b) Bot. En fjärrillik blomkrona består av 5 blad, varav ett är större, riktat uppåt och benämnes s-let ~. c) Goms-el. II. Ssgr höra ibl. snarare (l. enbart) till verbet men alla ssgr hopföras här under substantivet. **Syn.** ibl. 'klut' l. 'duk'.

— **Segelanvisning.** Seglingsanvisning. Man bör hålla sig minst en halv sjömil från Ile de Planier, heter det i s-arna H. Mörne. -area, sjöv. Sammanlagda ytan av ett fartygs segel (vanl. de segel som i frisk vind kunna föras vid segling bidevind). [En fyrmastbark från Mariehamn med] 18,000 kv. meters s.l Vår Flotta 1934. **Syn.** segelyta. -bar, -, -are; -het. Till verbet. Yangtsekiang är s. för oceandångare upp till en punkt 1,600 kilometer från dess mynning E. Nyström. [Rio negros] s-het abrytes genom forsar ~ 850 km. från mynningen Nord. Fam.² -bris. Till verbet. En hejandes rar s. vi har, gosse E. Sparre. Att vinden mojnåt till en lagom s. E. Degerman. -byxor. Till verbet. Vita s. Sv. Dagbl. 1921. -båt; -shamn m. fl. Mindre, öppen l. halvdäckad båt huvudsakligen för segel men ej större än att den kan ros; allmänare även för 'segeljakt'. Av svenska s-ar äro blekingsekan och gotlandssnipan särskilt karaktäristiska. Ute i öppen s. Tre segelsällskap erhöilo i fredagskonseljen tillstånd anordna s. k. s-slottier Sv. Dagbl. 1933. -bärgning. Den som varit med om en sådan s., ref. att ~ F. Ljungström.

-driven. Den första s-na farkosten ~ Vår Flotta. De s-na väderkvarnarna M. Rogberg. -dräkt. Madame Hériot i s. av mörkblå länghyxor, vit, ärmlös blus och ~ Idun 1930. -duglig; -het. Till verbet. -duk. Vävnad av lin, hampa, bomull o. ibl. silke (till segel, kapell, kojor m. m.). 1) Enkelt. Gror, finare s. [Vindrock av] grovt och tätvävt tyg, exempelvis smärting eller s. Idun 1932. Små säckar, som bäste man sydde av s. ~ L. Munsterhjelm. Grora segel- och preseningsdukar 2) Ssgr. Ex.: En liten hopfällbar s-sbåt ~ Prins Wilhelm. S-sfabrik. S-skanoter arsedda för en man ~ Sv. Dagbl. 1921. S-spyts. Sedan vi tagit på oss torra kläder ur de s-spåsar en av eskimärna hän-

tat upp från båten ~ Macfie-Westerlund. Amerikanska s-sskor. Över den s-sskyddade landgången G. L. Dahlin. S-sslang. Kaptenen satt i en s-sslot och knöt på en ryssja ~ H. Mörne. Låter ~ sy mig ett par s-ssstövlar, som ~ Arne v. Schoultz. Allt vad jag ägde rymdes i en sådan där s-ssäck ~ J. W. Nylander. Och sov sedan under s-staket i ragnen Ruth Wedin Rothstein, öv. Salustånd med trasiga, smutsiga s-stak C. A. Lewenhaupt. S-stäckta vagnar av nybyggarer typ G. L. Dahlin. Vindpumpens s-svingar ~ J. W. Nylander. S-sämbar.

-eka. I båthamnen ~ låg s-an med ~ Rik. Lindström. -exercis. Någon tids s. i skärgården Vår Flotta 1921. -fart. Rederilännefond bör uppläggas för s-en Sv. Dagbl. 1928. Då Linné efter en stormig s. den 15 juni 1741 landade vid ~ R. Sernander. Den alltner avtagande s-en på haven. -fartyg. 1) Enkelt. Vid århundradets början fanns ännu ett mycket stort antal s. på haven Fr. Adalberg. Mindre och medelstora s. äro numer i stor uträkning försedda med hjälpmotor. S-ens betydelse som krigsfartyg upphörde smdningom under tidsperioden 1850—65. Världens största s., den 1902 byggda 7-mastade amerikanska skonerten »Thomas W. Lawson» om 5,218 bruttoton, är numer upphugget. Oceansegelfartyg. 2) Ssgr. Ex.: Den bekanta dländska s-sflottan, vars fartyg varje år seglade från Australien till Falmouth eller Queenstown med spannmålslast. S-sföreningens årsmöte 1928. De för inträde till navigationsskolorna stipulerade s-smånaderna Arne Tallberg, 1935. [Gust. Eriksson, som i Mariehamn] har världens för närvarande enda större s-rederi med ett trettio-tal stora seglare ib. **Syn.** seglare. -flotta. Under s-ns triumfdagar, då ~ Agnes Mag-nell.

-flyg; -la (-certifikat m. fl.; -are, även om fåglar; -erska; -ning). Flygning med motorlösa flygplan; ibl. glidflykt. 1) S-ets skapare Tidn. Upsala 1934. Om s-et inte skulle bjuda någon praktisk användning, kan man dock inte frdnkänna det ~ värde som sport ib. 2) Lindberg lär sig s-a Sv. Dagbl. 1930. Sparmann s-er på Öland ib. 1933. 3) Det första certifikatet vid s-skolan i Sälen har tagits av fröken Britta Höglund ~, som därmed blev den första innehavaren av s-certifikat i Sverge Ups. Nya Tidn. 1937. Som också är s-elev Sv. Dagbl. 1937. S-klubbar bildade i Stockholm och Göteborg Sv. Dagbl. 1922. Man startar s-maskinen genom att ~ Tidn. Upsala 1934. Planer på inköp av s-plan från Tyskland och England. Livet på Wasserkuppe ~ liksom ~ på alla andra tyska s-skolor Tidn. Upsala 1934. S-skolan i Sälen, som är Aeroklubbens försöksskola, har ~ Ups. Nya Tidn. 1937. Monument över s-sportens pionjär ~ Otto Lilienthal, den

förste s-aren ib. 1932. Liksom varje år sedan 1920 anordnas [i Tyskland] även nu en s-tävling, som ~ Tidn. Upsala 1934. 4) S-are. a) Lindbergh ~ s-are 1930. Vår s-are ingenjör E. Sparmann Sv. Dagbl. 1933. b) Om fåglar. Mådsarna ~ äro styva s-are, som låta sig bäras på luftströmmen utan att röra vingarna förrän i nödfall M. Rogberg. 5) Danmark har nu fått sin första s-erska, en 27-årig fru Jenny Palm ~ Sv. Dagbl. 1927. 6) S-ningen introduceras även i Sverige ib. 1922. S-ningen är framtidens sport Tidn. Upsala 1937. En halv km:s s-ning på 40 meters höjd ~. Natts-ning möjlig? Rubrik 1934.

-flykt. Såväl albatrossernas som även andra större stormfåglars s. skiljer sig väsentligt från densamma hos t. ex. en rovfågel Naturens liv. [Gamarna sitta] och vänta eller ta sig litet motion under trög s. K. Asplund. De koreanska urskogarnas flygande ekorre, som lätteligen gör en s. på 50—60 meter mellan trädtopparna Sv. Dagbl. 1937. **-form.** S-en med högt beläget skotfäste medgiver även ~ F. Ljungström. **-fri.** Till verbet. En fast bro med 18 meters s. höjd Sv. Dagbl. 1916. På s-a högbroar ib. 1921. Ny infartslinje för västra stambanan på s. k. segelfri höjd över Hammarbyleden ib. 1921. **-färdig.** Till verbet. Ligga, vara, göra, göra sig s. Kan vi bli s-a till torsdagen? **Syn.** segelklar; ibl. utklarerad. **-föring.** Sjö. S-en var denna gång fock och bottenrevrat stormorsegel Vår Flotta, 1922. Varför s-en måste ändras till bredfok och mesan ~ ib. Lämpa s-en efter vinden J. W. Nylander.

-garn. Tvåsträngt garn för sömnad av segel; även allmännare. 1) Enkelt. a) Fint s. för 'slätsöm' och grovt s. nyttjat för likning m. m. S. prepareras vanl. med en blandning av vax och terpentin före användandet H. Strömbäck. Othärat s. b) Gamla tidningar virade kring benen och fasthållna med s. ~ Marika Stiernstedt. Gummibanderna börja ersätta s-et kring paket. Och på verandaväggen hängde ~ några avslitna s., kring vilka krassen lindade sina vissna rankor Margit v. Willebrand-Hollmerus. 2) Ssgr. Ex.: En s-savskärvare, likaledes förfärdigad av ~. Ssfabrik. På sjöjuset är ~ anbragt en s-slindning, varom handen skall fatta A. W. Krigsman. Katten leker ju med ditt s-snyttan! S-srulle. Har du ett s-ssnöre att låna mej? En liten nyckel, som hon hade i en s-ståt om halsen Hildur Dixelius-Brettnier. **-handske.** Fackl. Läderhandske utan fingrar med järnplåt mitt för flata handen varemot nålen vid segelsömnad tryckes, segelsömmarhandske. **-hatt.** Till verbet. S. av prima vit satin P. U. Bergström 1932. **-jakt.** **-kanot.** Paddel- och segelkanoter Ups. Nya Tidn. 1912. S-en är i utdöende

på Fidji, den ersättes av kuttern och motorbåden S. Siwertz. **-kapell.** Sjö. Fodral till beslagna segel. **-klar.** Till verbet. Skärgårdskrystare, fullt s., ytterst solitt byggt Dag. Nyheter 1912. När skepparen nästa gång gjorde sig s. till långfärd. **Syn.** segelfärdig. **-klubb.** Till verbet. Ekolns s kurs i skärgårdsnavigering. **Syn.** segelsällskap. **-klut.** Varenda s. var bortsliten från riggen H. Mörne. **-klänning.** Till verbet. En trevlig s. av blommigt trättsiden ~ Idun 1930. **-koj.** Sjö. Rum i fartyg för förvaring av segel m. m. **-kunnig;** -het. Till verbet. Pojkarna hade varken pengar eller proviant med sig och voro ej heller s-a.

-led, -en, -er. Till verbet. Vanliga s-en ut till Vaxholm. Hemlig s. S-en är där tämligen grund. **Syn.** farled. **-makar|e;** -bänk; -verkstad; -makeri (-et-l. -t, -er; -vara). Yrkesutbildad person som förfärdigat segel (presenningar, hängmattor, livbojar m. m.). Båtsman, timmerman och s-n pläga i regeln vara s. k. dagmän, d. v. s. de stå utom vaktindelningen E. Hornborg. — [Sjöfartsmuseet i Stockholm har 1933 fått] omkring 300 föremål från segelmakeri och repslageri samt skeppsutrustningsföremål. **Syn.** segelsömmare. **-manöver.** Sjö. En s. med den nya riggen kan verkställas med tillhjälp av en mycket fåtalig besättning, om ~ Fr. Ljungström. **-massa.** Summan av tillsatta segel. Kom länsande ~ med full s. Bo Bergman. **-märke.** Till verbet. Med hembyns tvårhuggna berg som s. H. Ekhammar. **-mössa.** Till verbet. Vita s-or med ~. **-nål.** Sjö. Stor trekantig i spetsen mkt skarp nål för segelsömnad, segelsömmarnål. Varje morgon fick också Grunden ta fram sin s. för att dra ihop de revor, som stormen under natten slitit i tältduken J. G. Andersson. **-plan** segelflygplan. **-press;** -ning. S-en blev yachten för tung, och fock måste bärgas Ernst Lundström. — S-ningen var stark, och skutan låg tungt på roret E. Hornborg. **-redare.** [Gust. Eriksson i Marichamn] världens störste s. Sv. Dagbl. 1934. **-regatta** kappsegling. **-rigg.** Larsen och hans besättning, som voro överdängare i att hantera en hög s. J. G. Andersson. **-ritning.** Sjö. Konstruktionsritning visande konturen av skeppsidan över vattnet med rundhult, segel, stående o. löpande rigg. **-ränn|a.** Till verbet. En grundfri s-a Nord. Fam.² Djupet i s-an är minst 7 m. ib. För s-ans avspärrande ib. **Syn.** (trång) segelled.

-sjöfart. E. Hornborg, S-ens historia, 1913. **-skepp;** -srederi. De stolta s-en ha spelat ut sin roll och försrunnit från de sju haven — om man bortser från ~ Arne Tallberg 1935. S-srederiet i Marichamn. **-sko.** Till verbet. Segel- och gymnastikskor för damer Nord. Komp. 1925. **-skridsko.** Till verbet. S-r i olika modeller (för skridsko-

seglare) Sv. Dagbl. 1924. **-skut|a.** *S-or, som med snigelfart kröpo framåt tungt lastade* K. Kolthoff. **-slit|as.** Mest i part. perf. Skonaren hade *s-its* och drivit nästan redlös omkring på Östersjön. *S-na* fartyg som fått seglen stormslitna. Vi var så *s-na*, som man gärna kan bli J. W. Nylander. **-snipa.** *Gingo vi med en liten s. runt hela Syd-koster* ~ J. G. Andersson. **-sport|;** (-s)man. Seglarbladet, organ för svensk segel- och motorbåts-sport. **-styv|;** -het. Sjö. Om fartyg. Som väl bär seglen. **-ställ.** Sjö. Uppsättning l. omgång av segel för ett segelfartyg. Ofta förekomma *å samma fartyg flera s.*, såsom storm-, lättvinds-, reservsegelställ. Begagnat ~ s., passande till en 22 fots båt, köpes genast Dag. Nyheter 1917. Vid genomvätt s. G. Gartz. Storms-et, av F. Ljungströms typ ~ **-ställning.** Nu var det en lycka, att den s., som de haft på utgående, gick ndgor-lunda an även på sydkursen, med den vind som nu var O. Högberg. **-sällskap.** Till verbet. Kungl. Svenska S-et (K. S. S. S.) bildades 1830, men räknar man med, att det var en fortsättning av Neptuniorden, återgår det till 8 aug. 1812 och är det äldsta s. i världen. Tre s. erhöles i fredagskon-seljen tillstånd anordna s. k. segelbåtslotte-rier 1933. I Sverige finnas nu (1935) omkr. 100 s. Erkända s. dvs. anslutna till Svenska seglarförbundet. **-sättning.** Sjö. Skotning o. hissing av segel. Redan nu användas ju motorvinschar vid s. på större seglare Fr. Ljungström, 1935. **-sömmar|e|;** -handske; -nål; -verkstad (jfr segel(makar)handske o. -nål, segelmakarverkstad); -sömmeri; -sömnad. Segelmakare (som hopsyr segeldukar till segel), jfr för övrigt d. o. En häändig karl och god s-e. Splitternya segel ~ hämtades från s-en och ~ J. G. Andersson. Han arbetade då på en s-verkstad och ~ Jos. Kjellgren.

-tonnage. Förenta staterna, det enda land, som visar ökning i s-t Sv. Dagbl. 1921. **-torkning.** -tryck. Sjö. Ett fartyg, som seglar i halv vind under ett s., ~ s-n ~ G. Gartz. **-tur.** Till verbet. På s. i Mälaren. **-vind.** Till verbet. Till Mitterhukén hade vi en präktig s., men ~ L. Munsterhjelm. **-yt|a.** Segelarea. Minska s-an. Vi gjorde trots den lilla s-an en oerhörd fart Rik. Lindström.

— **Segl|a,** -ade, -as. **A|** Enkelt. **I.** Egentl. Om båt l. sjöman. **1)** Intr. l. abs. **a)** Fartyg, som s-ar för öppen vind, skall hålla undan för fartyg, som s-ar bidevind G. Gartz. Skutan s-ar bra i medvind. S-a dikt bidevind, nära vinden. S-a för fulla klutar. S-a 10 knop (i timmen). S-a djärt. Han s-ade helst själv och lämnade ej gärna rodet åt någon annan. S-a i Nordsjön, inomskärs. Vars fartyg varje år s-ade från Australien till Falmouth eller Queenstown med spannmålslast. S-a med barlast. S-a på Japan

gå i fraktfart på. Han har i 23 års tid s-at med den skutan. Som tagit hyra för att s-a med kapten S. S-a jorden runt, längs (med) kusten, utmed land. »S-a efter stjärnorna och skepparns gamla hatt», som det heter i visan Emil Cedercreutz. S-a på grund. Ska vi inte ut å s ett slag, det är lagom vind till ~? Följande dag s-ades Strindberg. Vi s-ar väl i morgon ofta = avseglar. **b)** Fackl. Jo, ser du, år 1852 s-ade jag styrman med en kustskonare, som ~ Alb. Engström. Jag var fullvuxna karlen, hade s-at matros i fem, sex år ib. — Erik s-ade som jungman, men ~ Sally Salminen. **c)** Svenska Seglarskolan bildades år 1931 ~ för att å s-ande fartyg verka för ungdomens uppfost-
ran och förberedande utbildning i sjömanskap. Snabbs-ade fartyg. **d)** Och hade i det närmaste samma s-ade tid som ~ E. Pallin. **2)** Trans. Som s-ar djärt sin granna jakt ~ Paul Lundh. S-a sitt fartyg på grund. Båten hade byggts i Kina ~ och s-ats den långa vägen genom ~ hem till Köpenhamn Harry Blomberg. Och s-ade kryddlast till Röda havet H. Mörne. S-a sommargäster för att få en behövlig extra inkomst 'Hasse Z.' Va tar ni för att s-a oss till fyren? **II.** Friare o. bildl. **1)** Men han s-ade i motvind, ingenting ville lyckas för honom. S-a i medvind ha framgång. S-a i en annans kölvatten följa tätt efter ngn (o. ha skydd av hm l. nytta av vad han gjort). [Antagligen kommer Per Albin] i varje fall att s-a sin egen sjö (jfr t. e. gå sin egen väg) Sv. Dagbl. 1932. S-a under falsk flagg gå under falskt namn l. beteckning, 'inte ha rent mjöl i påsen'. **2)** S-a med isjakt, med skridsko-segel. **3)** Å Då fröken Garrod majestätiskt s-ade nedför stora trappan, stödd på ~ B. Ahlgren, öv. **b)** Lätta moln på himlen s-a / över fjärd och abborrgrund Dan. Fallström. S-ande skyar. Månen hade ~ gått upp; stor och högtidlig s-ade den mellan molnen ~ Ackté-Jalander. En ensam fiskmds s-ar med stora svep i det blå ~ Bo Bergman. En lavskrika s-ade ostadigt över vägen, och ~ Paul Lundh. **c)** Det blåste sakt, och fallande körsbärsblom s-ade med vinden genom trädgården Ingrid Rääf, öv. **B)** Fasta ssgr äro sammanförda med ssgr med 'segel' ovan. **Syn.** färdas (till sjöss) med segel-fartyg, (ibl. nära:) kryssa, lova, falla, länsa, slöra, ibl. singla. — **Segla av** n m. fl. se avsegla n osv.

— **Séglar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. **1)** Person. **a)** [Acke] var en skicklig s-e ~ och han seglade gärna ensam ~ Rik. Lindström. Ty de visste med sig, att de var skralla s-e, och ~ Arv. Rosén. S-na få båthamn och klubbhus vid Graneberg Upsala Nya Tidn. 1933. Ost-kustens ~ främste kapps-e. Anvisningar för långfärdss-e. **b)** Friare o. bildl. Skridsko-dkare och isjaks-e R. Sernander. **Luf|ts-e.** —

Ni liberala, / ni navigatörer upp i intellektuella världar, / ni s-e genom fantasins höga rymder Öv. fr. Edgar Lee Masters. **2)** Fartyg. Segelfartygsrederi med ett trettiotal stora s-e Arne Tallberg. Första s-en för seglationen, danska skonaren *Hammershus*, ~ anlände ~ Sv. Dagbl. 1913. Galeasen visade sig vara en god s-e och ~ Hanna Rönning. [Härnösand] hade en gång haft s-e på England och Spanien, men ~ Tor André. Djupvattens-, kust-, motor-, stor-, järn-, stål-, trä-s-e. **II.** Ssgr. Ex.: S-bladet, organ för svensk segel- och motorbåtssport. Nästa års s-dag skall förläggas till Stockholm (jfr strax nedan s-förbundet) Sv. Dagbl. 1919. Svenska S-förbundet, en överstyrelse för svenska 'erkända segelsällskap', grundades 1905 och utövar sin verksamhet dels genom sin styrelse, dels genom drligen återkommande s-dagar. I s-kretsar. Det härliga s-livet i ytterskärgården E. Pallin. Svenska kryssarklubben har s-möte i Visby i juli Sv. Dagbl. 1926. Svenska kryssarklubbens s-skola å yachten *Gatenhielm* ib. 1930. S-skolans årsbok ib. 1934. S-vänners vandringspris för 22 km. skärgårds- och inomskärskryssare Upsala Nya Tidn. 1929. Som vällat så mycket huvudbry inom s-världen G. Gartz. **Syn. I.** 2) segelfartyg l. -båt, seglande fartyg. — **Segla-ri'nn|a**, -an, -or. Mindre vanl. *Fru Magda Holm, den bekanta skådespelerskan och s-an* Vecko-Journ. 1928.

— **Seglation**, -en. Gärna fackl. **I.** Enkelt. *Skutskärs hamn har under årets s. varit dåligt besökt av fartyg* Upsala Nya Tidn. 1932. *Här har förr i tiden varit livlig s. med båtar och lastpråmar ända upp från Siljan* B. Hesselman. Samtidigt med att dess [Finnbys] fria s. på alla världens hav begynte E. Lampén. *Så länge s-en var öppen ~ Macfie-Westerlund. Ångaren »Öland» börjar vinters-en* Aftonbladet 1917. — *Det var på min långa s. / för styrmans-examen* K. Asplund. — *Och s-en beror nog ofta mer av kuttern än av herrn vid rodet* Rik. Lindström. **II.** Ssgr. Ex.: *Man betalade sina böter för s-brött, och så gick kommersen fritt* Rich. Malmberg. *Ökat s-sdjup i Trollhätte kanal* Sv. Dagbl. 1937. *Förrän Hammarbyleden blir s-sklar* ib. 1923. *S-sordning avskaffad hos oss* 1860 (o. ersatt av bestämmelser i Tullstadgan, Lotsförordningen o. Sjölagen). *S-srätt. Vänerns s-sstyrelse. S-säsosongen på Härnösandsdistriktet avslutad* Sv. Dagbl. 1924. *Staden har under s-stiden daglig ångbåtsförbindelse med Stockholm Nord. Fam.*² *Götlandsbolagets s-svinst 1932 obetydligt minskad* Sv. Dagbl. 1933. [Dömd] *för det han under ett föregående s-sår icke haft anställt behörigt befäl på [fartyget]* ib. 1931. **Syn.** segling(skonst); sjöfart, skeppsfart, sjötrafik; ibl. seglingstid l. -säsong, tid för sjötransport (av varor). —

Segla'ts, -en, -er (akut). **1)** Egentl. *Fann nu årstiden för sen för att våga en s. på det vilda havet* Tor André. *40 dagar räckte den långa s-en till Medelhavets inlopp* Mary Ramsten. *Gubbarna, som dryftade utsikterna för årets s. och frakter* Hanna Rönning. *Jag är blott i början av min tredriga s., och jag måste vinna befordran* Öv. fr. Alex. Michailovitj. [Ön Run] *vilken låg en kort s. väster om oss 'Pärlfiskaren'. Och gjorde upp planer för nya s-er 'Hasse Z.' Ute på (lust)seg-lats. Höst-, provsegls.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Luftsegls. Skridskosegls.* **b)** *Blott full-månen fortsatte sin s. förbi ökenhimmels ljusstarka stjärnor* Estrid Ancker, öv. *Och följde ~ skyarnas sköna s. under himlen* T. Boberg. **c)** *Denna s., som kallas livet* Rik. Lindström. **d)** *Vann gynnare genom smidiga umgängesgåvor och klok s. mellan partierna* Har. Hjärne. **Syn.** segling; segeltur, sjöresa; (ibl.:) seglation, kryssning, navigering.

— **Seglarsk|a**, -an, -or. Mindre vanl. *Alice var ~ själv en passionerad s-a, som ~ A. Kerfve.* — **Segling**, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Vid s. till havs. Vid s. bidevind. S-ens historia. Denna s-ens tillbakagång inom såväl handelssjöfart som inom nöjss-en* Fr. Ljungström. *Hon räknade veckorna tills s-en skulle börja på nytt ~ Sally Salminen. Långs-ar till främmande hamnar* Dan Byström. *Kapp, pokal-, triangel-; välsegling.* **2)** Friare o. bildl. *Luft-; skridskosegling.* **II.** Ssgr. Ex.: *Svenske lotten, s-sbeskrivning över farvattnen vid Sveriges kuster. Båttens allmänna s-segenskaper* Å. Améen. *Samlat sig så mycken s-serfarenhet ~ E. Pallin. Den s-sfria höjden [på jättebron över Lilla Bält] beräknas till 33 m.* Upsala Nya Tidn. 1933. *Ofta företog han s-sfärder, görande strandhugg Vätern runt* Å. Hallner. *Bedömandet av en kustkryssares seglings- och manöverförmåga* Å. Améen. [Ångaren] »Clara» åter s-sklar Sv. Dagbl. 1916. *Som en s-skunnig läsare välvilligt upplyst om* ib. 1932. *Is-slitte-raturen* R. Thoræus. *Sedan ovannämnda s-smärken utlades, har F[lintrännen] blivit mycket trafikerad* Nord. Fam.² *En s-snämnd [vid kappseglingarna]* Olympiska spelen 1912. *Och går nu här och väntar på s-sorder* J. W. Nylander. *S-sregler. S-ssteknik. Kurs i s-steori, segelbåtnes byggnad och ~ Annonse,* Sv. Dagbl. 1932. *När s-stiden var över* Sally Salminen. **Syn.** (ibl.:) seglats, seglation, navigation, navigering.

Segler, -ern [l. äld. -ren], -rar. **1)** Egentl. *S-ern vid Narva. Vinna en lätt, stor, härlig, lysande, tveivelaktig, knapp s-er. Ryktena om hans stora s-rar vid ~. Du giver oss s-er över våra ovänner* Bibeln. *Åugd med s-er(n).* *S-ern lutade nu åt ~. Viss, säker om s-er(n).* *S-ern är vär! S-erns gudinna. Fira s-ern, en s-er. S-erns pris. Vinna s-er*

och ära i fälttåget mot ~. Vända s-ern i nederlag. 2) Friare o. bildl. a) Vinna en pyrrhuss-er 'en sådan s-er till och jag är förlorad'. b) Idrotts-rar. Överst skjutet Tage Eriksson sitt sista stöskott, som säkrade s-ern åt ~. Snabba falls-rar för Holger Persson (vid brottning). Olympias-rar. S-ern i fäktning hembars av ~. Fotbolls-, tävlings-s-er. c) Diplomatiske s-rar. Daggpolitiska taktik-s-rar Erik Hedén. Lättvunna ords-rar. Det var icke s-ern jag ville, det var striden! Strindberg. d) Man bör allrig misströsta om det godas s-er ~ Hj. Söderberg. Att vi själva hjälpa det rätta till s-er Edv. Westermarck. Fört rätten fram till s-er Bibeln. Döden är uppslukad och s-er vunnin ib. S-ern har stannat på lagens sida. Dygdens s-er över lasten. Trons s-er. Tillkämpa sig s-er över sina lidelser, över sig själv. Vinna en moralisk s-er (i striden mot ~). Genom strid till s-er. Ja, kanske hade han ändå vänt sina nederlag i s-er S. Siwertz. **Syn.** (mer l. mindre nära:) viktoria, triumf, besegrande, övervinnande, erövring, tillkämpande, överhand, övertag, fördel, framgång, vinst.

— **Segerbana.** Som stoppat hans s. **-brimonde.** Sängen som en s. ~ makt J. B. Simonsson. **-bud.** S-en från västfronten. **-bulletin.** Karl XII:s s-er och ~. **-byte.** Fördela s-t. Bokskatter, (tagna som) s. under 30-åriga kriget. Sen till, att ingen får bortföra eder såsom ett s. ~ Bibeln. Rika s-n. **-dag.** **-druck|en;** enhet. Och de fallnas jämmar dränktes i de s-nas fröjd Raf. Lindqvist, öv. **-dröm.** Alla s-mar hade drömts fåfängt ~ Harry Blomberg. **-fanfar.** Hans jubel var som en s. ~. **-fest.** I Petersburg hölls s. i Isakskyrkan, i närvaro av ~ B. Estlander. **-fir|ande;** ning. **-fröjd.** Vilket något dämpade s-en. **Syn.** segerglädje l. jubel l. rus l. -yra. **-giv|are;** -erska. Du s-are, jag tackar dig Runeberg. — I egen-skap av s-erska betecknades gudinnan Athena stundom som Athena Nike och ~ Nord. Fam.² **-glad.** Gärna skönl. Den s-e älskaren ~ Öv. fr. R. Lothar. **-glädje.** Och då han fick se mig, dolde han mycket illa sin s. M. Drangel, öv. **Rusiga** av s. **Syn.** se segerfröjd. **-gudinn|a.** Nike, s-an. **-gång.** Skr. Svergefilmen, som nu går sin s. genom världen Sv. Dagbl. 1931.

-herr|e. Stå som s-e på slagfältet. Fanor, som svajade över de stora s-arnas huvuden Öv. fr. Alex. Michailovitj. **-hjalte.** Firas som s. **-huva.** Om vid födelsen fosterhinnorna medfölja fostret, svepta om dess huvud, säges barnet födas med »s.», och folktron döper det till »söndagsbarn». Min mor hade eljest att berätta, att jag var söndagsbarn, född med s., och ~ B. v. Beskow. **-hymn.** Uppstämma s-er. **-hölja.** Skönl. Segerhölj vdra snövita fanor! D. Fallström. S-da åter-

vände krigarna efter att ~. **-jub|el.** Och s-let ville icke ta slut ~. Då fienderna s-el höja ~ Ebba Langenskiöld-Hoffman. **-kollon.** S-en, rest mitt på torget, minde om ~. **-krans;** -ad. Få fläta s-en om sin tinning. För att vinna en förgänglig s. Bibeln. Att när en gång sitt mål han ndr, / av Jesu hand sin s. han får Ludv. Holmes. Slaget vid Jutas, »pärlan i Döbelns s.» — En bäge han i handen bär / och s-ad är Olle Arbman. **-krona.** Jfr föreg. Han er andes törst vill släcka, / livets s. räcka Rob. Montgomery-Cederhielm. **-krön|a.** Skr. Som s-tes i kampen Emil Zilliacus. Med lätta, spänstiga steg gick han stigen fram, och hållningen var en s-t kämpes S. A. Duse. **-känsla.** Skr. Fylldes han av stolt s. H. Gummerus.

-leende. Ett s. flög över seminaristens drag Fröding. **-lopp.** Gustav Adolfs s. skildras i målände rader: ~ Hj. Alving. Utan att kunna hejda hans s. snabba seger-tåg. **-lyck|a.** S-an följer Perdikkas genom ~ Fr. Böök. Uttalar sin ljusa och fasta för-tröstan till konungens s-a ib. **-lön.** Låten icke s-en tagas ifrån eder Bibeln. Vinna s-en. S-en var blott en krans av vill oliv ~ E. Hedén. **Syn.** segerpris, segerpalm. **-min.** Med s. **-monument** segerstod. **-palm.** Jfr följ. Räcka ngn s-en. Ha erövat, hemfört s-en i tärningen om ~. **Syn.** jfr segerlön. **-pris.** Ifall där skulle finnas någon kämpe, som ville vinna s-et Ryska folksagor. **Syn.** jfr segerlön. **-rik.** 1) Mannerheims s-a krigare. S-a här-förare. Ifall Ryssland vid krigsslutet stod s-t B. Estlander. Att föra kriget till ett s-t slut. Kampen för friheten är nu s-t ändad. 2) Friare o. bildl. Djurgården s. i semifinalen. Stockholmspointrarna voro s-a i Skåne Sv. Dagbl. 1926. — Hur sanningen s. skrider fram över all mänsklig ynkedom och ~. Som s-t bestått i den ej mindre hårda kampen att uppehålla livet. — Saknade för-måga att s-t gendriva en så gammal de-battör. — [Dessa västblusar ha] en s. medtäv-lare i årets enkla och korrekta skjortblus Sv. Dagbl. 1918. **Syn.** som vunnit många segrar, segersall, segerkrönt, segrande, segervan, **-rop.** -rus; ig. Vakna ur sitt s. I sitt s. märkte de icke, huru ~. — Då tyskarna s-iga anlände till staden ~ E. Diktonius. De genom valutgången s-iga kommunisterna Nya Dagl. Alleh. 1932. **-rykte.** Kringfly-gande s-n, dem de ej vågade tro ~.

-salut. Ingen svensk s. hade på länge ljudit från Viborgs vallar O. Hj. Granfelt. **-stod** segermonument. **-stolt;** het. Medan trikoloren smällde s. från fartyg och ~ Harry Blomberg. En dag kom Erik hem helt s. och förklarade att han tagit hyra Sally Salminen. Med s. min. **-sång.** Deborahs och Baraks s. Bibeln. Sjöng s-er till krigets gudar B. Mörner. Om tillintetgörande av en hjälplös

fiende i fredstid kan kallas en triumf, då voro deras s-er berättigade Öv. fr. Henry Nevinson. **Syn.** ibl. tedéum, segerhymn, lovsång över seger. **-säll.** Mest åld. *Konung Erik S. Vår furste en s. lenad må få!* Alfr. Jensen. — *Carlsson har fått beröm och är s. Strindberg.* **Syn.** segerrik, segerkrönt; segerglad, segerstolt, triumferande. **-tecken.** *Slitna fanor, s. ~. Medvetandet att bära dagens s., den vita mössan, på huvudet N. P. Ödman.* **Syn.** (seger)trofé. **-ton.** *Den glada s-en i striden är ett konstitutivt drag i Frälsningsarmén N. Söderblom.* **-tro.** *Skr. Därtill skulle ju kräfts vilja och s., men ~ Erik Hodén.* **-trofé.** *pojken högg huvudet av draken och bar det hem till slottet som s.* **Syn.** seger-tecken; ibl. segerbyte. **-tåg.** *Gud ~ för oss fram i s. Bibeln. Tsarismens s. ~ nalkades nu sin slutgräns B. Estlander. Darwinismen och utvecklingsläran, som nu gjorde sitt s. genom världen ib. Massans uppmarsch ~ är råkhetens s. Rich. Malmberg. Oljebränslets snabba s. [vid sjöfarten] Nord. Fam.² Den svenska slöjden går sitt s. genom hela Indien Sv. Dagbl. 1933.* **Syn.** triumftåg, segergång.

-utsikt. Mest i plur. *De båda maktgruppernas s-er A. Örne. — Serna för de olika hästarna C. G. Laurin.* **-vagn.** Mindre vanl. för 'triumfvagn'. **-van;** -d. *Den s-e Tilly O. Sjögren. I spetsen för sina s-a skaror. — Hans s-da svärd | vid sidan hänger fritt J. W. Sprengtporten.* **-vilja.** *Skr. Djävur och oförfvägen, fylld av rättfärdighetstro och s. Signe Engström. Obruten s. -vinnare; -erska; [-ing]. *S-aren i turneringen fick sin belöning ur drottningens hand. Vana s-are. Vem som blev s-are [skogsrdet eller sjördet]. — Serskor blevo detta år: i simhopp ~.* **-viss;** -het. *S., trotsig stol han där och ~. Hans rörelser är sömngångaraktigt säkra, lugna, s-a Bertel Kihlman. Ett s-t leende. Med så s-t hopp Ruben Berg.* **-yr;** -a; -sel (kort y). 1) *Där hans s-a soldater snart ställde gevären ifrån sig och ~ Fr. G. Bengtsson.* 2) *Drypande av blod och tjutande i s-a Gösta Olzon, öv. Och ryssarna märkte i s-an inte, hur ~ Öv. fr. 'Essad Bey'. 3) Inför allt detta grepos även de mest förståndiga av s-el, och ~ I. Ljungquist.**

— **Segra¹,** -ade. 1) Egentl. *S-a genom sin övermakt, genom fiendens uthungring. Viljan att s-a och tron på en rättfärdig sak. I detta tecken skall du s-a. De s-ande stormakterna. S-a i en drabning, över sina fiender.* 2) *Friare o. bildl. a) Idrotts o. d. S-a på poäng t. e. i boxning. Uppsalakamraterna s-ade (mot ~) med 4:0 (i fotboll). S-a i en tävling. b) S-a i en omröstning. Ja-rösterna s-ade. Vilket parti som än kommer att s-a (i slutloppet). Ansluter sig gärna till den åsikt, som synes bli den s-ande.* c) *Väl säger man ofta ~ att det rätta dock*

slutligen s-rar, men den trösten är klen, ty den är icke sann Edv. Westermarek. S-a över alla hinder. Men hennes starka fysik s-ade slutligen örer sjukdomen. S-a över sig själv. Misten försvinner efter hand, och solen börjar s-a Adil Bergström. Nu kommer den s-ande våren ~ G. Flensburg. **Syn.** vinna seger, bli den segrande l. vinnande, stå som segrare, hembära seger(n), 'behålla fältet'; ibl. skörda l. vinna l. skära lagrar; vinna (överhand); besegra, 'slå', kuva, betvinga, få makt l. bukt med, 'tvinga på knä'.

— **Segrare,** -(e)n, -e; -klass m. ll.; -i'nn|a (-an, -or); [segrerska, -an, -or]. Egentl., friare o. bildl. **I.** Enkelt. 1) *Drog ut såsom s-e Bibeln. Och måste erlätta tribut till en ständigt pockande s-e Har. Hjärne. Men en ännu större källa till förbittring var den grymma freden, hämndlystnadens och obetänksamhetens fred — s-nas hejdlösa orgie i Versailles Öv. fr. H. Nevinson. S-nas kamp om bytet. Stå som s-c på slagfältet. Med s-ens rätt. S-en vid Maraton. I krig lida alla nederlag, även s-en. 2) Zander, s-en på 1,500 och 5,000 [m.], bryter målnöret. **II.** Ssgr. Ex.: *All mina unghästar verkligen kommer upp i s-klassen Öv. fr. Alex. Michailovitj. S-mentaliteten. Han kände sig fört upprörd och i s-stämning Irja Browallius. **III.** Avledningar. 1) I enkelspel för damer är fru S. Fick självskrivet s-inna (i tennis) Sv. Dagbl. 1915. Greta Molander, nattorienteringens s-inna ib. 1933. Ejlörss-innan i raka hopp. 2) Hilde Schröder, den tyska Olympiasegrerskan på 400 meter bröstsim Sv. Dagbl. 1928. **Syn.** segevinnare l. -vinnarska, segerherre, ibl. segerhjalte; (ibl.) besegrare, betvingare.**

Segla m. fl. se under segel.

Segment (-änt); -et, = l. -er. **I.** *Geom. Cirkeldel innesluten av en cirkelbåge o. en rät linje som skär denna. 1) Cirkelsegment. 2) Ssgr. Ex.: S-båge byggd. Valvet är rundbågigt, spetsbågigt eller s-format Nord. Fam.² Krönt förmsten med omvärlande triangulära och s-formiga frontoner ~ Åke Stavenow. **II.** *Zool. Led av vissa djur t. e. leddjur, ringmaskar, binnikemaskar.**

Segna¹ (-g-) se under seg.

Segna² l. **Sig'na¹** (båda mest -ngn-); -ade. Ofta i lösbar ssg med ned l. ner. 1) *Ex. med e-form. Då gav jätten honom ett slag med sin våldiga hand, så att han segnade till jorden E. Grip. Han sköt ett skott — | och falken från rymden s-ar Th. Renvall. Och stängeln s-ar till marken B. Lidforss. Sa på knä. Och därpå kom en knall, så Lillkon s-ade på frambenen S. Dahllöf. 2) Ex. med i-form. Och han segnade död till jorden H. Hofberg. **Syn.** digna (när), sjunka på knä l. till marken, vanmäktig l. skrämmd falla l. sjunka ihop, jfr benen vika sig (under).*

Sēgra¹ se under seger.

Sēgra², -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sugn). Tekn. Trans. o. intr. Utsmälta en metall ur sin malm gm 'segning'; framställa ren metall ur råmetall gm viss raffinering; (om legeringar:) vid stelning urskilja legeringsämnen så att dessa bli ojämnt fördelade i godset. *Vid gjutning hava samtliga bronser stor benägenhet att 's-a', d. v. s. att ~ Nord. Fam.²*

Sei- se i allm. sej.

Seigneur (senjör); -(e)n, -er; -(s)mässig m. fl. Jfr grandseigneur. *Det s-smässiga liv, som där föres ~ And. Ramsay. Syn.* förnäm herre.

Seismisk (sej); -t. Liksom de följ. fackl. Jordbävnings-, jordskalvs-. *Att det råder en växling mellan tider med svag och stark s. verksamhet* Tidn. Upsala 1931. *R. Kjellén, Sveriges jordskalv, Försök till en s. landsgeografi, Gbg 1910. S-a oroscentra. — Seismogräf, -en, -er; -isk (-t). Instrument som anger jordbävningar, jordskalvs-mätare. *Observatoriet i Abisko får ~ en vertikalseismograf, som möjliggör direkt lokalisering av jordskalv* Sv. Dagbl. 1920. — **Seismolog** (-åg); -en, -er; -i (-en l. -n; = jordskalvslära); -isk (-t). Jordbävningsexpert. *Varningar av Japans främste s. Sv. Dagbl. 1923.**

Sej¹ (saj); -en, -ar; -art; -stim. Se gråsej. *De till kroppsformen vackraste av våra torskfiskar äro s-arne* G. Kolthoff. *Dessa stora s-stim i vattenbrunet* ib.

Sej² se sig.

Sejd (sä-); -en; -karl m. fl.; -|a (-ade, [-as]; -are). Fornordisk trolldom. **I.** Enkelt. *S., som ant[ingen] kunde avse utforskande av framtiden el[ler] i förgörande syfte vara riktad mot enskilda personer, betraktades ss. en för män neslig och opassande sysselsättning* Dag Strömbäck. *De kommo till Hruts gård och anställde där en stor s.* Hj. Alving, öv. *De, för vilka s-en utfördes* R. Höckert. **II.** Ssgr. Ex.: *Ty du var icke en människa — | du var en grå s-karl | med gult brinnande ögon* O. Borgvall. *S-kona eller s-kvinna. S-män. Mäktig må den vara, som mäktar med kraftigare s-ord* E. Knape. *När s-sången började ~ Hj. Alving, öv. S-stav. Att valan ritenligt satt för sig själv på s-ställningen ~ R. Höckert. III. Avledning. *När Oden kom, var hon alltså sysselsatt med att s-a ib. Oss lärde han s-a och trolla och mana ~ Ad. Johansson. — Och alla voro de mycket trollkunniga och stora s-are* Hj. Alving, öv. *I de karelska urmarkerna, där korsfanan fladdrar över s-are och trollmän och ~ V. v. Heidenstam. Syn.* (s-a:): öva sejd, trolla.*

Sejdel (sä; mest akut); -eln, -lar; -ellock. *Tömma en s-el öl. Stånkor och s-lar fylldes oupphörligt med skummande bier* S. Arsenius. *För att få oss vår morgons-el* Öv. fr.

'Erwin Rosen'. *Bi(e)r-, öls-el. Syn.* ölmugg med (vanl. fällbart lock o.) handtag.

Sejm (sä-); -en; -sammanträde; -upplösning m. fl. *Polska riksdagen o. (från 1921) dess andra kammare (o. senaten). Den nyvalda s-ens första sammanträde. S-ledamoten professor Stronski* Göteborg. *Handelstidn. 1926. Efter s-marskalken Ratays återkomst till Warschau* ib.

Sejnfall (sä-); -sblock. Sjö. Flagglina. *De allra flesta flaggsignalerna avges emellertid med 2 eller 3 signaltecken, hissade (över varandra) på samma s.* Nord. Fam.²

Sejour (-sjür); -(e)n, -er. *Vänta sig en angenäm (sommar)sejour på västkusten i sällskap med ~. I Göteborg, där truppen just avslutat en mer än halvdrig s. Syn.* vistelse(tid), uppehåll, vistande; verksamhetsperiod, ibl. (bad)såsong.

Sejsja (sä-); -ade, -as; -ning (-en, -ar). Sjö. Med lina l. garn hopfästa två intill varandra lagda tåg, surra tåg tillsammans så att de ej förskjuta sig. *Bärgades seglen med hast och belades och s-ades godset* Ernst Lundström. — **Sejsing**, -en, -ar. Sjö. Kort tåg av kabelgarn till revning l. beslag. *Så småningom får han hem duken, och med snabba, vana grepp rullar han in den och surrar den med s-arna* Arthur J. Jacobson. *Hala i beslags-en* E. Hornborg. *Seglen levde, revs-arna piskade duken och bommen slängde* G. Kåhre.

Sejtje (sä-); -en, -ar. Lapsk (av)gudabild (av sten l. trä). *Men långt borta i fjällen finnas grottor i bergväggarna med vitnade renben och aska efter offerdar, och där stå s-arna* Harry Blomberg.

Seka^{nt}, -en, -er. Mat. Rät linje som i två l. flere punkter skär en kroklinje. — **Sekator**, -en [l. -n], -er. (Mindre) trädgårdsax (för klippning för hand av kvistar), kvistsax. *Yxan, sågen och s-en äro vapen i parkgårens hand, som ~ R. Sernander.*

Sekjel (akut); -let, -el l. -ler (akut); best. plur. -len l. -lerna. **1)** Exakt. *I slutet av adertonde och början av nittonde s-let* 1700- o. 1800-talen. *Vid detta s-els början. Tidigt en januarimorgon för rätt länge sedan — medan s-let ännu var ganska ungt, som det heter ~ T. Boberg. I s-lets (morgon)gryning. Först i s-lets afton* C. Forsstrand. *Att katolska kyrkan ännu en gång som under det mörka s-let [900-talet] får en påvinna i stället för en påve* Sv. Dagbl. 1922. *I tolv s-ler, alltifrån införandet av buddismen ~, voro japanerna vegetarianer* Ingrid Råäf, öv. **Halv, kvart(s)sekel. 2)** Friare. *Fyra månader, vilka tycktes mig lika långa som fyra s-el ~. I öknen ligga | begravnade städer, | och s-el sova, | där nuet träder* Bo Bergman. *Detta ~ Halv-Asien, som i s-ler levat sitt eget dolda liv* Öv. fr. K. Franzos. *Vårda s-ler-nas arv. Tycktes förstenede sedan s-ler och*

åter s-ler O. Enckell. *Jättestammar, som trotsat s-ler(s anlopp)*. Medan s-len trögt och tungsamt skridit Fröding. *År du i s-lers s-ler likväl min Stagnelius*. **Syn. 1)** århundrade; **2)** (ibl. nära:) eviga tider, (en) evighet.

— **Sekeldag**. Till *Talis Qualis på sen [av hans födelse]*, den 16 jan. 1918. **-gam[mal]**. Oftast friare. *S-la träd, nej, kanske icke så gamla, men ändå väldiga* ~ V. Langlet. *Lysimachia nummularia är nu en av nordöstra Mälarens allmännaste strandväxter, men föga mer än s-mal* Stockholms-traktens växter (1937). *I den s-la parken. Brandgavlarnas putsytor voro svarta av s mal smuts* V. Granfelt. *Fästningen i Dublin, denna symbol för s-malt förtryck* Öv. fr. H. Nevinson. **Syn.** hundraårig, hundraårs-; urgammal, uråldrig. **-gryning**. Skönl. *I s-en*. **-gumma**. *Sekelgamma: Ankan Maja Stina Larsson i Grolanda fyller 10 mars 100 år* Notis 1931. *Avliden s. ~ nära 102 år gammal* Tidn. Upsala, 1927. **-jubilerä**; -eum. *Övre Norrlands äldsta firma s-erar* Sv. Dagbl. 1924. — *Alb. Bonniers s-eum*, 30 okt. 1937. **-lång**, -t. Säll. exakt. *Inslumrad i s. sömn* Artur Möller. *En nära nog s. glömska* W. Söderhjelm. *Som fått dtmjuta en s. fred. Minuten tycktes mig s.* **Syn.** se sekelgammal. **-minne**. *Detta s., som därjämte sammanfaller med hundraårsminnets av litografins upptäckare död* ~ Holger Nohrström. **-skifte**. *Joh. Mortensen, Från Röda rummet till s-t. Kring, vid s-t. Känd av var och en från s-ts Stockholm E. Westberg. — Från s-slagar. -slut*; -(s)stämming m. fl.; -saktig; -styp m. fl. *Vid s-et. Den allmänna stämningen under Markus Aurelius tid motsvarar stämningen under vårt s.* Öv. fr. D. Meresjkovski. *S-ets sönderreflekterade söner och döttrar 'Mari Mihi'*. *Mot slutet av 1800-talet behärskades den litterära mänskligheten av en s-stämning, den kände sig gammal och trött* Erik Hedén. *'Kalle P.'*, den bekante s-stypen (*fin-de-sièclesnobben*). **-sömn**. *Färgerna, som aldrig blekna, och det mäktiga i formen, som vi sökte väcka ur dess s.* Alb. Engström. **Syn.** 'törnrosasömn'. **-ålder**. **-år**; -ig (-t); -ing (-en, -ar). *Man närmade sig s-et för den stora revolutionen, och ~ Per Hallström. — En nära sig jorddrott avliden* Tidn. Upsala 1915. — *Hädangången s-ing* ib. 1924. **-ärvd**. *Som ofrade sina s-a förmåner* E. Nyström. *Med den s-a och orubbliga visshetens rätt* Ax. Ahlman. — **Sekularfest** m. fl. se d. o.

Sekin, -en, -er. Ibl. ännu stavat 'zekin'. **1)** Äldre italienskt (venetianskt) guldmynt använt i hela Orienten tills det avlöstes av den holländska dukaten. **2)** Friare, ofta ngt vard. *Giv hit ert guld, vareviga s. S. Siwertz. Utan s-er går det inte i Hotell-alperna* ib. *Hon har s-er i mängd* ~ Öv. fr. Thackeray. *Satsa dina s-er och träd in*

på festplatsen ~ Sv. Dagbl. 1919. *Oscar Dickson ~ hade släppt till s-erna* A. Klincowström. **Syn. 1)** ibl. dukat; **2)** krona, riksdaler; (s-er:) pluringar, 'multum', kovan, schaber, pengar (i mängd l. som gräs).

Seko'nd (-ångd); -en, -er. Sjöf. Chefens närmaste man på större örlogsfartyg. *Kommandörkapten af Sillén var chef på korvetten, och Wilhelm Hamilton var s. Fr. Adelsborg.*

Sekret¹, -et, = [l. -er]; -bildande. Naturv., läk. o. d. Avsöndrad vätska, avsöndring. *Som s. uppträda t. e. harts, gummi, eterisk olja hos växter eller produkter avsöndrade av körtlar och särskilt då produkter, vilka i kroppen fylla viss funktion. Bildandet av (ett) s. sdsom tårar, spott, matsaft, galla, urin, svett, mjölk. S-bildande organ. — Sekretion, -en, -er; -sorgan. Abstr. o. konkr. **1)** Jfr föreg. Körtelavsöndring. *Vissa körtlar sakna utförsång och avlämna sitt sekret genom 'inre s.'* — *Den aromatiska olja, som s-en innehåller. — S-sorgan hos växter som t. e. honungskörtlar och glandler. 2) Geol. Mineralavsättning som mer l. mindre fyller ett hålrum i en bergart. *Krystaller i en s. ha sina spetsar riktade indt. — Sekretörisk*, -t. Sekretions. *Inresa processer.***

Sekret², -et, = [l. -er]. Alla högsta domstolens och regeringsrättens beslut utfärdas i konungens namn och med dess höga underskrift eller under dess s. Regeringsformen. *Blir till djupa statshemligheter och förses med sju s.* **Syn.** (mindre) sigill, försegling, insegel. — **Sekret³**, =. *Expeditionen var så s., att inte ens en kusk skulle få följa med B. Gripenberg. I s. brev till ~ höga vederbörande 'Svinhufvud i Sibirien'. S-a utskottet, svenska riksdagens äldsta och historiskt viktigaste utskott, i verksamhet 1627 — 1772, har i viss mån efterträts av 'hemliga utskottet'. **Syn.** hemlig. — **Sekret⁴** (-äss); -en. *Förhandlingarna omsveptes av den djupaste s. ~ B. Estlander. Detta skedde muntligen och utan protokoll, ett beslut av yttersta s. ~ ib. Bryta s-en. Att ansvararet för s-ens bevarande åvilar vederbörande arkivvårdare Jos. Sandström. Fördrar ~ s. rörande lämnade deklaraionsuppgifter. Belägga med s. Man börjar alltså äntligen släppa efter på s-en om den nya Ford, som ~ Sv. Motortidning 1927. **Syn.** hemlighetsfullhet, hemlig karaktär; hemlighållande, hemligstämplande l. -stämpel, ibl. tystnadsplikt.**

Sekretariat, -et, = [l. -er]; -sbeställning m. fl. Sekreterarsyssla l. -göromål; området för en sekreterares verksamhet; avdelning (vid kongresser, möten, sammanslutningar, stiftelser, företag, verk) som ombänderhar det skriftliga arbetet (korrespondens, registrering, protokollföring); sekreterare o. hans arbetsstab, samling sekreterare, ibl. kansli.

*Söka ett s. Sköta sitt s. oklanderligt. Anställd vid s-et. Med ett s. till samtliga förlikningsmäns förfogande Sv. Dagbl. 1920. Tävlings-s-et är uppdelat på trene avdelningar Olympiska spelen 1912. — Trä väldiga s-sbyggnader [i Delhi], i vilka redan flera av de viktigaste ämbetsverken äro inhysta B. Gripenberg, öv. — **Sekretärer** |e, -(e)n, -e. Förr ofta förkortat 'sektër'. 1) Person, som har att uppsätta l. nedskriiva sin principals brev, skriiter m. m. l. att föra protokoll o. uppsätta handlingar vid möten, sammanträden, förhandlingar o. d. *Statsministrernas (privats)-s-e. Då ärkebiskopen höll sig med två manliga och en kvinnlig s-e. Biträdande s-e. Vara, tjänstgöra som (hand)-s-e åt ngn. Du får skaffa dej en s-e (för din korrespondens). Föreningen har anställt en förste och en andre s-e. 2) Ofta titel för en hel del tjänstemän i offentlig l. enskild tjänst. Ofta som sista sgsled l. med visst föregående attribut. *Chefs-e för Frälsningsarmén i Sverge (1928). Domsagos-na önska löneförbättring Sv. Dagbl. 1935. Socialdemokratiska partikongressens generals-e 1920. Partis-en Gustav Möller. Missionsstyrelsens reses-e. Reses-en för Linköpings stifts ungdomsförbund fröken Vera Hultén 1918. Srenska Akademiens ständige s-e. Akademi-, byrå-, expeditjons-, finans-, kabinetts-, kanslers-, kansli-, lands-, legations-, magistrats-, polis-, protokolls-, revisions-, stats-s-e. Syn. (ibl.): skrivare, uppsättare av handlingar, protokollförare. — **Sekreterarbefattning. Innan han ännu tillträtt sin s. (vid ~). -fågel.** Gypogeranius serpentarius. *S-n, en afrikansk rovfågel med smårt kroppsbbyggnad, mycket höga ben och lång stjärt, sägs ha fått sitt namn däruv, att fjädertofsen på huvudet skulle erinra om äldre tiders skrivare med gäspennan bakom örat. -post. S en liknade närmast en skensyssla ~ K. G. Ossianilsson. -regemente.* Skrivarvælde. Ett återuppspirande s. under Karl IX:s sista tid N. Edén. -själ. Som någon förtänksam s. på förhand iordningställt Öv. fr. G. Papini. -skap, -et. Under sets ~ vedermodor A. Nordfelt. -syssla. [Konstakademien] fråntog honom [Flöding] s-n samt ~ Nord. Fam.² — **Sekretärska**, -an, -or. Oftare 'kvinnlig sekretärer'. Som varit häradshövding Warmarks privata s. Sv. Dagbl. 1926.***

— **Sekretär**, -(e)n, -er; -klaff m. fl. S. med nedfällbar, sned klaff för skrivning och en mängd smålådor för brev, papper etc. *Tyst! Mamma sitter vid sin s., / och Tore vet, att där vill hon ej stövas G. Ullman. Alb. Hansson, Ur romantikens s-er, Sthlm 1930. Genom att sälja Haptens-en R. Gelm. — Så tog hon fram någonting ur en av s-lådorna ~ Hj. Lundgren. Syn. skrivbyrå (med klaff).*

Sekretess se under sekret². **Sekretion** m. fl. se under sekret¹.

Sekt¹ (sä-); -en, -er. Gammalt namn på starkt sött vin (särsk. muskatviner från Spanien o. Madeira); i Tyskland = musserande vitt vin, inhemsk champagne. *Jag är kung Johan utan land —, / traktör, låt sen flöda! Hj. Procopé.*

Sekt² (sä-); -en, -er (grav). 1) Egentl. Religiösa, pietistiska s-er. *S-er finnas i så gott som alla religioner. Statskyrkan och s-erna. Pingstvännernas s., där även förekommer helbrägdagörelse och tungomålstande. Baptist ~ anhängare av en i början av 1600-talet i Holland bildad protestantisk s. som ~ SAOB. 'Den katolsk-apostoliska kyrkan' vill ej anses som en s., utan gör anspråk på att vara allomfattande ('katolsk'). Erik Janssons-sekten. Herrnhutarna eller Brödrärföraslingen, de Evangeliska brödernas s. Skiljer sig från alla andra dervisch-s-er såtillvida som ~ Öv. fr. Rosita Forbes. 2) Friare. *Vi ha en s., vars trosbekännelse lyder: död åt andra samhällsklasser än vår egen T. Segerstedt. Nyromantikerna, vilka på den tiden ej sällan nämndes eller kallade sig själva 'Nya S-en'. De många litterära eller konst(nära)s-er ('ismer'), som det nya seklet skadat. Syn. 1) utbrutet (enskiilt) trossamfund, religiöst sarsamfund l. parti, ibl. frikyrkligt samfund, religiös (sär)riktning l. utbrytning, troskrets, separatistisk rörelse l. grupp, sektbildning, sektörelse; 2) (avvikande) meningsriktning, särparti (inom det rådande partiet l. d.). — **Sektanda.** Som uppmuntrade frikyrklighet och s. -artad. Den nästan s-e sammanslutning av ränner, som sedermera omgav Almqvist ~ M. Lamm. -bild|are; -ning (med plur.). *Læstadius var en s-are, ser du, en Messias rent av här i högsta Norden A. Mörne. — Den psykoanalytiska s-ningen Ergo, 1927. -fientlig; -het. Högkyrklig, ja, rent av fanatiskt s. -ledar|e; -inna. Som direkt s-are uppträdde han dock ej. Maria Åkerblom som människa, extatisk förkunnare och s-e Annon's, Nya Argus 1928. Den beryktade s-innan Maria Åkerblom, som åtalats för stöld Sv. Dagbl. 1924. -makare. Den beryktade s-n Erik Jansson ~ C. O. Ekström. -rörelse. De pietistiska s-rna Nord. Fam.² -stiftare; -ariinna l. -erska. *S-aren, den srenske bonden Erik Jansson Cec. Bååth-Holmberg. [Ann Lee] engelsk s-erska Nord. Fam.² -väsen; -de. Egentl. o. friare. Ty från kyrkans sida gjordes det ju intet motdrag mot s-det Öv. fr. W. Heinesen. Syn. sekterism, separatism, ibl. frikyrkighet; partiväsen, partisinne, sekt- l. söndringsanda. — **Sektärisk**, -t. *S-a strider. Bland s-t sinnade C. J. E. Hasselberg. Lågkyrkliga, nära nog s-a principer K. Skredsvik. Syn. sekteristisk, sekt-, sektartad, separatistisk. — **Sekteri'sm**, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). 1) *Ledarna******

för s-men, Persiens levande mystik, äro dervischerna ~ Öv. fr. 'Essad Bey'. Påminner om sofismen hos en viss religiös s-m, som vill övervinna det onda genom att göra det Ernst Estlander. Statskyrkan och s-men. — Bland Mammons dyrkare finns ingen s-m. 2) För att vara s-t var han rätt vidsynt, ehuru ~ Knut Hagberg. Trosviss som en s-t M. Lamm. Hur s-tpredikanterna brukade hålla uppbyggelsemöten på ~ G. Castrén. — S-tiska strävanden, sympunkter. **Syn.** se sektväsen(de).

Sektion (sä-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Skärning mln en buktig yta o. ett plan; (av-)skärning, (av-)snitt; genomskärning, ofta tvärsnitt (o. då x profil dvs. längdsnitt). [*Flygkropp*] med oval eller rektangelformad s. Tord Ångström. Kolonnerna hava i regel hexagonal tvärsektion och ~ J. Gust. Richert. **2)** (Under)avdelning. **a)** I Stadion hade en s. reserverats för ~. För varje [skyttegravs]-sektion finnes ett särskilt, underjordiskt skyddsrum, dit ~ Sv. Dagbl. 1915. **b)** Förslag har framställts, att de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga s-erna av filosofiska fakulteten skola ombildas till fakulteter 1937. S-en beslöt enhälligt att till sakkunnige föreslå ~. Har vi s. i dag? s-sammansräde. Svenska Läkaresällskapets s-er: s-en för hygien osv. S-en för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet [i Sociala rådet] 1918. Kongressen (upp)delade sig på tre s-er. Statens järnvägar indelas i 5 distrikt och varje distrikt i ban-, maskin- och trafik-s-er, som förestås av ban-, resp. maskiningenjörer samt trafikinspektörer 1929. **II.** Ssgr. Ex.: Allt s-sbefäl vid S. J. [Statens järnvägar] ~. Mot s-sbeslutet reserverade sig följande språkprofessorer ~. Förste arkivarier och s-schefen [i Riksarkivet] Statskalendern, 1918. Blev jag satt till s-schef vid generalstabens militärstatistiska avdelning ~ L. W. Stjernstedt. Dunlopbolaget erbjöd mig posten som s-schef på en av deras stora plantager vid ~ Fr. Adelborg. S-singenjör vid Stockholms bangårdsombyggnader Statskalendern, 1918. Allmänt s-smöte i Nordiska jordbruksforskarens förening 1922. Världskraftkonferensens s-smöte i Stockholm ~ 1933. B. Risberg, dd s-spresident i Dante Alighierisällskapets s. i Linköping. Dubbla ballonghöljen, av vilka det inre är s-svis indelat i ett antal gaskammare Tord Ångström. Årenden, som behandlas s-svis, innan de gå vidare till fakultet och konsistorium.

— **Sektor** (sä-, kort å; mest grav); -orn, -orer (slutet o. akut). Cirkelsektor dvs. yta innesluten av två radier o. mnliggande del av periferin. **I.** Enkelt. På marken uppritas ~ en 90 gr. s-or, vars vinkelspets ligger i kastcirkelns medelpunkt A. W. Krigsman. Alla kast måste för att godkännas falla inom en d marken markerad ~ s-or ib. Kasts-or ib.

— Inom s-orn 63 gr. — 21 gr., räknad från rättvisande nordriktning Sv. Dagbl. 1925. Att man under gång mot fyren har grundfritt i en med vitt sken upplyst s-or, men ~ Emil Smith. Varvid ~ fyrskenet kan vara olika färgat i olika s-orer Nord. Fam.² Den gröna s-orn på Stenshuvuds fyr Fr. Nilsson Piraten. — [Och dekorera salladen] med stjärnformigt fördelade s-orer av hackade ägg ~, körvel, hackad truffel och ~ Ane Randel. **II.** Ssgr. Ex.: S-orformade utskärningar Nord. Fam.² S-orfyr. Kanalintag med s-orluckor, Untraverket i Dalälven Nord. Fam.² (bild). S-orport.

Sekulär-. Sekel, hundraårs-; som trotsar seklen, bestående; som inträffar en gång på århundredet l. med seklers mellanrum. Ex.: Till s-dagen hade professor Werner Söderhjelm publicerat första delen av sin stora Runebergsgbiografi ~ B. Estlander. Fira en s-fest hundraårsjubileum. [År 1921 erhö]ll S. E. Henschen] Sv. läkaresällskapets s-medalj Nord. Fam.² Återuppliva s-minnet av ~. I en ton, som om han varit ett misskämt s-snille. Horatii s-sång år 17 f. Kr. Ännu på dödsbädden talade han [Tavaststjerna] om att ~stadkomma något stort och vackert, s-verket, som han under livets hetsjakt aldrig nådde fram till B. Estlander. — **Sekulär**, -t. Hundrärig, hundraårs-, sekel, som kräver sekel. Ofta fackl. För beräkning av Sverges s-a höjning J. W. Sandström. De s-a nivåförändringarna eller ~ den svenska vallens höjning R. Serander.

Sekularisation, -en, -er. Jfr följ. — **Sekulariser**a, -ade, -as; -ing (-en, -ar). Förvandla kyrkliga besittningar till världsliga, indraga kyrkans egendom; förvärldsliga, överflytta från kyrklig till världslig myndighet. **1)** S-a klostren(s ägodelar). S-ingen kastade kartusianerna ur klostret Öv. fr. Pio Baroja. **2)** [När T. Segerstedt] år 1913 tillträdde en fullt s-ad religionshistorisk professor vid Stockholms högskola ~ Fr. Böök. Särskilt ville han [Combes] s-a undervisningen och ~ C. G. Laurin.

Sekund, -en, -er. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. ^{1/60}minut. Egentl. o. friare. **a)** Vill du veta tiden precis? — Två timmar, 7 min[uter] och 45 sek[under]. Innan en s. förflutit ~. Klocka, som visar s-erna. Han vann med några s-er. Några s-ers försprång. — Denna fantastiska värmegrad [500,000 grader] existerade nämligen endast under några mikros-er (milliondels s-er), och ~ Sv. Dagbl. 1936. Som ger 300 km. vatten i s-en. Tidgivningen sker var tionde s. **b)** Inom mindre än en s. På en bräddel av en s. Såg upp på sin man en s., utan att ~. En kort s. Njut av s-en, den ilar så fort ~. Vad som nu hände har jag svårt att skildra, så i en s. som allt trängdes samman Sig.

Dahllöf. För att kontrollera, att han blev avlöst på s-en på ögonblicket, i rätta ögonblicket, precis (på utsatt tid). Och dåget avgår (precis) på s-en. Där kom vargen i smygande lunk på sitt inspår och föll s-en därpå för en kula genom huvudet L. Munsterhjelm. Om jag överhuvud skulle lyckas pressa mig inom skothåll, så gällde det s-erna ib. Nu hänger det på s-erna Sven Hedin. S-erna före en åskby, då alla träd och alla djur äro stumma ~ 'Mari Mihi.' Men räddade mig i sista s-en upp på en refuge ~ Hj. Söderberg. Som klaraste vallmo må brinna / vår lyckas röda s-er ~ Ellen Lundberg-Nyblom. Och på, inom några röda s-er var kullen utrymd strax därpå, i ett huj. 2) Bågsekund $\frac{1}{60}$ (båg)minut. Nysekund (teknad $\frac{1}{100}$) $\frac{1}{100}$ nymint. 3) Mus. Höjd-avståndet mln två granntoner; andra tonsteget i diatoniska skalan. Stor s., t. e. c—d. Liten s., t. e. e—f. II. Sgr. Ex.: Man har sålunda vid Älvkarleby kraftverk till sitt förfogande en vattenföring av endast 180 s-kubikmeter mot 400 vid samma tid i fjol Tidn. Upsala nov. 1919. Nej: här i glittret och färgerna passade hon, för sitt s-livs korta tillvaro Agnes v. Krusenstjerna. Blixtar, som ibland kommo honom att göra en s-lång paus. Vindmotorn ~ utvecklar vid en vindstyrka av 7 s-meter 6,22 hkr. Upsala Nya Tidn. 1919. Det blåste sina modiga trettio s-meter, och ~ S. Siwertz. Utbytte över axeln en s-snabb blick med ~ Elin Wägner. S-snabba växlingar. [Robotfröken ger] även s-tiden Sv. Dagbl. 1934. Ett s-ur. S-vis hettade det till kring tinningarna, stack som syndalår av ~ W. Hammenhög. Om tinningarna äro s-visare på historiens urtavla, så äro årsböckerna dess minutvisare Sven Hedin. **Syn.** ibl. ögonblick.

Sekund- Andre, under-, sous-. T. e. S-chef förekommer vid regementen där konungen innehar det nominella chefskapet, såsom vid Svea och Göta livgarden; s-chefen är vanligen överste 1935. — **Seku nda**, =. I. Mest 'kvalificerande'. 1) Enkelt. De där ä ju bara s. (vara)! Torr s. blandved ~. En sekundär litteratur behöver ej vara s. I. Harrie. Vi kan nog denna gången nöja oss med (skidor av) s. kvalitet. 2) Sgr. Ex.: Det blåsiga s-glasat i fönsterna ~ R. Holmström. Att Förenata staterna är en republik av inte ens s. utan tredjeklassmänniskor Öv. fr. H. L. Mencken. [Den bästa jakarandan] utskjutas från Rio Janeiro, en s-sort från Bahia Ekenberg-Landin. Som skulle med heder fyllt sin plats på en s-teater A. Hallner. II. S. växel även hopskrivet; = andra exemplaret av en växel i flera exemplar. **Syn.** I. andra klass(ens), andra rangs, medelgod, ej fullgod l. förstklassig l. prima, grövre, sämre; II. nummer två, den andra (av).

— **Sekunda'nt**, -en, -er. Sambandet med de föreg. rätt löst. Envigsvittne, vittne i duell; ibl. medhjälpare. Vill du bli min s.? Varefter s-erna avbröto striden. — **Sekundera**, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Hjälpa (ti'll), bistå, understödja, 'göra sitt inlägg'. Förste styrman, iverigt s-ad av Tungmatrosen, förfäktar den uppfattningen, att ~ Alb. Viksten. 2) Sjunga l. spela andra stämman; ibl. ledsaga, ackompanjera. Dragspelet sjöng, och det var som om den gamla stugan s-ade And. Friden. Endast ~ taltrasten hördes så en och annan drill, alltemelländt s-ad av nattskärrans surrande Alfr. Backman.

— **Sekundär**, -t. Närmast till 'sekunda'. Motsatt 'primär'. I. Enkelt. S-a könskaraktärer andra olikheter mln hane o. hona än de som visa sig i könsorganens byggnad (t. e. ifråga om kroppsstorlek, färg, hårlighet, läte, instinkter). Viljan i människan är det ursprungliga och fundamentala, medan det medvetna förnuftet är det s-a och underordnade V. Rydberg. S. bana enklare byggd bana, bibana; även 's-bana'. Som blott har s. belysning. Av enbart s. verkan. S-t uppståt även en del obehag, som kunna tillskrivas samma ingrepp. Lånenämnden för s. jordbrukskredit. I skogen, som delvis är s., måste man hugga sig väg med skogskniven ~ Douglas Melin. II. Sgr. Ex.: S-bana jfr I. Den här planlösningen har ett stort grundfel, det s-belysta köket Sv. Dagbl. 1936. Ett ytterligare anslag på 300,000 kr. till s-kredit åt kooperativa byggnadsföretagare ib. 1932. Jordbrukets s-lån, ~ lån, som under budgetåret 1936—37 beviljats ur statens s-lånefond för jordbrukare Sv. Dagbl. 1936. Statens s-lånefond för rederinärningen 1936. **Syn.** I. andrahands, avledd l. härledd; som kommer i andra hand, underordnad, bi; efterföljande, senare; (ibl.) ej primär l. direkt, indirekt.

Sekvester (-kvä-); -n. Belägga med s. Att man redan lagt s. på hela hans rikedom H. Schück. **Syn.** jfr kvarstad. — **Sekvestrer**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Belägga med kvarstad. Ty under hans landsflykt ~ var slottet s-at F. U. Wrangel. Eller i Bajern efter s-ingarna av de rika kloster- och kyrkobiblioteken ~ O. Walde.

Sel, -et, =. Norrlandsord. Vada över ett s., dvs. det spakflytande vattnet mellan två forsar Aftonbladet 1906. I ett s. av Vojmän Einar Lönnberg. Mellan byarna gick älven i s. ~ Pelle Molin. Ett Brett, sjöligt s. Liksom Näckens sång i s-et / stort och gripande ljud spelet Per Hallström. I lugna s. Henning Nordlund. Fjällfods-, älv-, lugnsel. **Syn.** spakvatten (mln forsar), lugnvatten.

Sela, -ade, -as; s-a av l. på nu se avs-a osv.; -ning (med plur.). S-a en häst. Vagnar drog ut, hästar s-ades ~ Maj Almquist Lo-

rents. Så vi s-ade våra oxar och ~ 'A. Eje', öv. I ett nu hade täkten rivits, slädarna snörts och hundarna s-ats Öv. fr. H. Ingstad. Och körde ~ göshoppor, ordentligt s-ade med segelgarnsåditar, fram och åter på pulpeternas skivor Karin Jensen, öv. Snabbt är s-ningen gjord, och bjällrorna skallra i kransen Alb. Engström. **Syn.** lägga sele på, påsela μ .

— **Selle**, -en, -ar. 1) Egentl. Det remtyg med tillbehör som kräves för ett djurs användning som dragare. Brösts-e för lättare och lok-l. bogs-e för tyngre körning. Enbets-, par-, spann- och arbets-l. verks-e. Gigg-, trill-, stängs-e. Hunds-e. Till s-en höra även t. e. gjordar, hintertyg, svansrem, draglinor och betsel. Ta av (hästen) s-en. Spänna hästen ur s-en. Spänna, lägga på s-en. Hästen ~ hade aldrig förr gått under sadel eller i s-e 'K. Gunnarson'. Snörja s-ar ib. Vid dragarbete övervinna dragarna motståndet dels genom den kroppsvikt de lägga i s-en, dels genom muskelkraften ~ Nord. Fam.² Men ett långsmammare kritter än min muldsna har väl aldrig varit i s-en. Draghunden Stej i sin s-e framför pulkan. [Kläderna] hängde på det gamla skelettet som en herrgårdss-e på en torparhäst. 2) Friare. Jfr hängsle.

a) En praktisk nyhet är PUB:s barns-e, en s-e att leda den lille i vid promenaderna 1934. Varför barnet lätt kryper ur s-en. Stilles babys-e Bild, 1936. Skydds-s-e för små barn Nord. Komp. 1916. b) Och så gick stadsbudet för att om en stund återkomma med tre kamrater, försedda med s-ar och spakar 'Hasse Z.'. c) Till kvinnodräkt. S-en eller besparingen ger stadga upptill [åt denna mellanklänning] Sv. Dagbl. 1916. Svarta band och svarta knappar på den breda axel-s-en. 3) I bildl. uttr. Och jag hade varit i s-en utan avbrott i tjugutvå timmar i arbete(t). Jag har gått i s-en en hel vecka, och när man icke varit i arbetet, har man tänkt på det Elin Wägner. Aldrig mera trampa runt i s-e och ok, aldrig väckas till en dag av nedslående möda ~ Margit v. Willebrand-Hollmerus. Men nu skulle man äntligen få kränga s-en av sig och bli människa igen E. v. Otter. Sedan kryper han i s-en igen Aug. Bondeson. Gammal i s-en. Riktigt lägga sig i s-en (med, för ngt) bemöda sig, lägga manken till. Få på sig s-en 'arbetsdräkten'. **Syn.** seldon, seltyg; (ibl.:) axelband, hängsle, bärrem, bärlina.

— **Seslag**, -brott jfr följ. -brut[en], -et, [-nare; -enhet]. Som fått skavsår efter selen. Som på gamla s-na hästar ~. Medan piskrappen vira över s-na hästryggar M. Rogberg. -båge. Och även i riksspråket synes ordet s. vara mindre fast rotat än selkrok, om än möjligen s. på senare tid i någon mån vunnit terräng på bekostnad av selkrok H. Geijer 1926. S-n vilar mot

sadelstaden med en puta på vardera sidan av ryggen. En åkardroska, vars häst bar en hög s., en relik från rysstiden ~ Rich. Ekblom. -don. Jfr sele. Som f. n. är det mest brukade s-et. Där s-en förvaras. Lapp-pade skor och lagade s. Berit Spång. Gnisslande s. — Håstramp och s-skuarr Arv. Smith. S-sutrustning ~ för några batterier, som ~. **Syn.** seltyg, sele. -kammar[e]; -dörr. Bredvid stallet bör finnas foderrum samt s-e med bestämd plats för varje hästs seltyg H. Jublin Dannfelt. Att sitta i s-en och se på sadelmakaren, när han hölls där och sydde, var ~ Gurli Linder. -klocka. En grovtonad s. J. A. Törnblom. -krok; -sbeslag. Vanligare än 'selbåge', se d. o. Sven T. Kjellberg, Svenska s-ar av trä i Nordiska museet, Fataburen 1926. -modell. -pinn[e]. Med s-en fästes skalmen vid selen. S-ar av trä eller järn. Se efter, att inte s-en hoppar ur! -put[a]. S-orna under lokor och selkrokar, vilka skola skydda hästen mot skavning. -reparation. S'er emottagas vid Carlssons & Gustafssons Sadelmakeri Annons 1923. -sticka selpinne. -tamp. Tamp (av järn l. läder) vari selpinnen sitter. -tyg, -et, =. Jfr seldon o. sele. Där man saluförde allt, från s. till snus O. Thorborg. Framför spisen sitter husbonden ~ och lappar något s. ~ L. Munsterhjelms. Hästen, som var löddrig på lår och hals, där s-et tryckt ~ S. Agrell, öv. Lägga s-et på.

Selämlik (akut); -en. Männsens avdelning i ett österländskt hus (o harem), husfaderns mottagningsrum. Och förde oss in i s-en, d. v. s. herrarnas rum, där de mottaga manliga besök Stéphanie Beyel.

Selektion, -en; -slära l. -steori (urvalslära) m. fl. Urval, utväljande. Darwins utvecklingslära, på grund av teorien om 'det naturliga urvalet' även kallad s-släran. — **Selektiv**, -t; -itēt (-en). Utväljande, med förmågan att välja o. att avstånda allt störande (ut- l. särskiljningsförmåga). Ofta om radiomottagare. Utan s. försämring Sv. Dagbl. 1928. S-iteten [hos denna mottagare] blev mycket stor: trots närheten av en stark storstation kan denna totalt bortstämmas, så att ~ ib. 1926.

Selen, -et l. -en. Ett icke-metalliskt grundämne upptäckt av Berzelius 1817. I Enkelt. S., vilket förekommer som spår i åtskilliga svavelmalmer, företer stora analogier med svavlet såväl fysikaliskt som kemiskt. Den grå, kristalliniska och metalliska s-en [som erhålles genom stark upphettning] N. Ryde. S-ets elektriska ledningsförmåga ökas kraftigt vid belysning. S-ets enastående egenskap att slå en brygga mellan ljuset och elektriciteten Astrid Cleve-Euler, 1925. S-et, som på senare tid haft betydelse bl. a. i televisionen, i en fotometer osv., har numer i många fall fått vika för 'fotocellerna' 1932.

Grobarhet fastställes med s. ~ Sv. Dagbl. 1937. [*Bolidens Gruvaktieb.*] tillverkar även s. och vismut Sveriges Industri, 1936. **II.** Ssgr. Ex.: *Den engelske uppfinnaren och s-experten E. E. Fournier d'Albe. S-försedda minor, vilka skulle bringas att explodera efter bestrålning* Astrid Cleve-Euler.

Sel'fmade (säl'fmed, akut); adj. I uttr. En s. man sin egen lyckas smed, en som själv arbetat sig upp, ibl. uppkomling.

Selleri (sä-); -(e)t [l. -(e)n], -er. Den flockblomstriga (köks)växten *Apium graveolens*; maträtter därav. **I.** Enkelt. **1)** *Vild växer s-n hos oss blott i Skåne. Odlat förekommer s i två typer 'rotselleri' och 'blad- (l. blek)-selleri'; av r-t användas knörrötterna, av blad-s-t nyttjas bladskافتen.* **2) a)** *Stekt [rot]selleri i skivor och stuvad s. Råd, 1917. Fyllda s-er ib. S-et sköljes, skrapas och ~. Ett par stora s-er urgröpas och fyllas med ~. Rotsellerier som sopprötter. b)* *Nyinkommet engelskt blekselleri, anrättat som sparris.*

II. Ssgr. Ex.: *Att ett rikligt förtärande av s. och drickande av s-avkok är ett effektivt medel mot reumatiska åkommor* Ane Randel. *S-blad. Fyllda s-bottnar* Idun 1931. *S buljong. Infusion på s-frön* Ane Randel. *Då s-knölen är mycket oöm för frost ~ Trädgården, 1918. S-landen. Strimlor av s-rot och s-stjälk* Figaro, 1907. *På varje s-skiva lägges sedan ~. För att mildra s-smaken. S-soppa. Samtliga s-sorter äro fordrande på jordmån och ~ Lind-Lilje-wall. Att koka s-stjälkarna och rötterna tillsammans med lök och ~ Ane Randel. På de spetsiga fyrkantbröden läggas s-strimlorna som ett rutigt galler ~ Upsala Nya Tidn. 1929.*

Selöt (l. -åt); -en, -er; -isk (-t); -i'sm (-en). Ofta stavat 'zelot'. *Man behöver sannertligen icke vara någon glädjefientlig och surmulen s. för att ~. Den moskovitiska riktningen är en sekt, som likt andra religiösa s-er vill förverkliga sitt ideal oavkortat T. Segerstedt. En godtemplare, en sedlighetsselot 'Kabbarp'.* **Syn.** blind (tros)ivrare, (tros)fanatiker, person bunden i överdrivet nit, fanatisk nit-ålskare.

Sel'ters (sä-; akut); den-kön. En läskedryck. *Vår pastor var just i beråd att begära en flaska s., då ~ Jac. Ahrenberg. — S-glas* Annons 1918. *Vid glacering av s-krus* Sv. Arrhenius. *Bär omkring s-vatten på en bricka.*

Semaför (-år); -en [l. -n], -er. Fast signalapparat: mast med rörliga armar, lyktor l. d. (t. e. vid järnväg). **I.** Enkelt. **1)** *Far bara sdg efter, att s-en stod rätt Pär Lagerkvist. För att fälla s-ens ving till klarsignal* Sv. Dagbl. 1917. [*Lomsträcket gick*] *sedan i nordost några vingbredder från flottans s på Ryssberget* H. Hildén. **2)** Bildl. *När natten faller på / och rymdens tusen s-er tändas* Hj. Procopé. **II.** Ssgr. Ex.:

S-alfabet. S-apparat. Som i st. f. s-armar använde fällbara scartmålade små luckor i ett stativ på masten Nord. Fam.² *Fodrat till s-flaggor. Att klarsignal visats genom att fälla ned s-lyktan* Sv. Dagbl. 1917. *S-signal. S-teknens utseende och betydelse [vid semaforering]* Sv. Uppslagsbok. *Det internationella s-systemet. S-vingen vid Björklidens station har blåst ned* Tidn. Upsala 1925. — **Semaforer**a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -slampa m. fl.). Signalera med handflaggor l. semaforapparat enligt särskilt teckensystem. **1)** Egentl. *Man s-ar, knäskarr morsalfabetet, sjöscouterna studera lotsleder på sjökortet* Nord. Fam.² *En man i uniform, som irrigt s-ade med flaggor för att om möjligt leda dem igenom* Ax. Ahlman. *Den signal jag s-ade löd: 'hälsningar från Adelsborg'.* »*Frejas* svar s-ades omedelbart, och ~ Fr. Adelsborg. *Före avfärden s-ade kapten Lundborg: Här går att landa i natt* Sv. Dagbl. 1928. — *Där några artillerister övade sig i s-ing med blå och vita signalflaggor. S-ingslampor i fickformat* Priskurant 1922. *S-ingstävlan på Gärdet* Sv. Dagbl. 1916. **2)** Bildl. *Ty fastän det var alldeles lugnt överallt annars, viftade de [bladen] upp och ned och s-ade fullt tillförlitligt riktningen för nästa storm* Gösta Dahl, öv.

Semém, -et, = l. -er. Språkv. Av Ad. Noreen införd term för 'visst tankeinhåll i språklig form', betydelse. 'Väsen' = buller och 'väsen' = varelse äro olika s., men samma morfem. — **Semologi** (-gi); -(e)n; semologisk (-åg; -t). A. Noreens term för 'betydelselära' (ibl. kallad 'semasiologi' l. 'semantik').

Semest(er) (-mä-; akut); -ern, -rar. **I.** Huvudbet. **1)** Egentl. *Frivekan — en lagstadd s-er* Rubrik 1937. *Bevättigad till s-er. Begagna sig av s-er. Få sin s-er i början av sommaren. I år får jag tidig s-er. Har du tagit ut hela din s-er? Sammanlagda årliga s-ern för dylik tjänsteman ~. Efter åtnjuten s-er. S-er utan vikarie. Fira (sin) s-er i skärgården. Diakonissan var på s-er och ~ E. Wallquist. S-rarna ha börjat, den ena platsen efter den andra blir tom däruppe kring borden* Erh. Bäckström. *Under antikvarierna Janses och Arnes s-rar förordnades ~ Tidn. Upsala, 1927. Borgarrådets s-rar ha fastställts till: ~ Sv. Dagbl. 1936. Att minister Steinhardt tänker förlägga sina närmaste s-rar till Sverige* ib. 1937. *Jag har alltid rest söderut på mina s-rar* Bo Bergman. *Kamraterna kommer hem från s-rarna* Elin Wägner. *Inskränkning eller borttagande av s-rarna [för arbetare i Norge]* Sv. Dagbl. 1920. *Sommars-er. Tvångs-er för distriktskassören [vid Statens Järnvägar]* Sv. Dagbl. 1920. *Arbetars-er. 2) Bildl. Det värsta av allt var, att nationernas sunda förnuft råkade vara på s-er* Öv. fr. Alex.

Michailovitj. *Lämna ~ sina häckplatser för att tillbringa några veckors vinters-er i ~*. **II.** 'Utländsk' bibet. *Hade tillbragt en sommar- och en vinters-er vid universitetet i Heidelberg. Att han var yrkeskådespelare och nu endast tillbragte ett par s-rar här för att vidga sina litteraturhistoriska yver* W. Söderhjelm. **Syn. I.** (ärlig) ledighet (med bibehållande av löneförmånar), frihet från tjänstgöring, ferie(r), fritid, ibl. frimånad l. friveckor l. fridagar l. d., ibl. sommarledighet; **II.** (tysk) läsetermin.

— **Semesterarvode.** *Dispensärsköterska med en månads årlig semester och 200 kr. i s. -bok.* Sommarlätt s. Annon 1926.

-dag. *Under några ljuvliga s-ar. Spara en del av sin semester för att sedan kunna ta sig några s-ar under vintern.* -**firjande**; -are; -ning. Subst. o. adj. *Arbryta s-andet och resa hem. — S-ande ungdom. — En från högfjällen nyligen återvänd s-are* Sv. Dagbl. 1927. -**förmån.** Helt eller delvis arstid sin s.

Postboken. -**förordnande.** S. bör, då lämplig vikarie finnes på platsen, tilldelas denne ~ ib. -**förslag.** Vid s-s insändande bör postmästare om möjligt jämväl avgiva rikariatsförslag. -**förströelse.** -**försäkring.** En särsk. form av [re]gnförsäkring], s. k. semesterförsäkring, har även börjat vinna utbredning Sv. Uppslagsbok 1935. -**hem.** Postmännens s. i Kungsör Cirkulär 1922. Stockholms arbetares s-förening Aftonbladet 1918.

S-slotteriet till förmån för spårvägspersonalens och chaufförernas semester- och vilohem Sv. Dagbl. 1930. -**kurs.** Inbjudan till s. d Wiks folkhögskola ~ 22—27 juni 1930.

-**ledig**; -het. Länsassessor Selmer är s. under hela december månad Tidn. Uppsala 1930. -**månad.** -**ordning.** Ny s. vid statens järnvägar Sv. Dagbl. 1921. -**ort.** En ypperlig s. -**pengar.** 50 kr. i s. Annon 1920. -**resa**; -ande l. -enär. *Förlägg sommarens s-a till utställningsstaden Luleå* Dagens Nyh. 1921.

»Vilo- och Kurorter», alla rådvilla s-enärers oumbärliga hjälpredda. -**stipendium.** Uppsala Husmodersförening utdelar ett s. till behövande medlem Annon 1932. -**stuga.** S-n för 3,500 kr. har gått till en affärsanställd dam och ~ Sv. Dagbl. 1930. -**tid.** Det kanske var en vikarie, ty det var s., och ~ 'K. Gunnarson'. Bestämma s-en för de underlydande. Vi hade en härlig s. (i ~). -**tripp.** En s. till Västindien R. af Geijerstam, öv.

-**veck**a. Bjuden att tillbringa någon s. på ~ G. Ullman. -**vikariat**; -e. Räknade på ett s-at i posten ~. — Se för bokhållare får omedelbart ca 2 mån. anställning vid Uppsala Hospital Annon 1920. -**vila.** Få sin (vanliga) s. -**vistelse.** -**väska.** Den starka, lätta, bekväma s-n köpes fördelaktigast hos ~ Annon 1930.

— **Semestrja**, -ade; [-are]. *Det är ju bekant, att sjöministern ~ nu för tiden s-ar*

Sv. Dagbl. 1912. Statsrådet Åke Holmbäck med fru s-a i Båstad Idun 1930. Han brukade annars s-a i skären, men ~ E. v. Wendt. S-ande arbeterskor Uppsala Åro Tidn. 1927. — Vilket vore skada för stackars s-are ib. 1933. **Syn.** vara på l. åtnjuta l. ha semester, tillbringa semestern (i).

Semi-, förstavelse. Halv-. T. e.: **Semifinal**; -match. Idrotts. Närmaste tävlan före finalen. *Till s-en torde han i varje fall gå klar.* -**kölon** (-änn, mest med akut; även sö-, mest med grav); -et, =. S. (;) ett 'större' skiljetecken än komma, men 'mindre' än punkt, infördes i slutet av 1400-talet av den italienske boktryckaren Aldus Manutius.

Seminarist, -en, -er; aktig m. fl.; [-isk(t)] Lärjunge vid ett folk- l. småskoleseminarium l. högre lärarinneseminarium; officiell benämning dock 'seminarieelev'. **1)** S-ernas hushållsförening i Uppsala, officiellt kallad 'Folkskoleseminariets Hushållsförening'. I stadsdelen invid seminariet finnas inackorderings- och matställen för s-er. S-ernas egen idrottsplan. **2)** S-afton i Immanuelskyrkan anordnad för s-er. Uppsala S-förening (USF). Svenska Missionsförbundets s-hem, Stureg. 17, Uppsala. Mitt medfödda personliga obehag för ~ folkhögskolevärldsskådningar och s-moral Alexis af Enehjelm. S-poesi. En s-typ av den friska, otröttade, verkligt kunskapsivriga sorten. **3)** Stelbent gymnasiastmoral och s-isk formfulländning Fröding. **Syn.** seminarieelev.

— **Seminarium** (mest akut); -et, -er. Om anstalt o. byggnad. **I.** Enkelt. **1)** Utbildningsanstalt för (folkskol)lärare, lärarinnor, präster osv. **a)** Kungl. Maj:ts stadga för folkskoles-erna; given Stockholms slott den 18 juni 1937. Manliga, kvinnliga och sams-er. Sitt första sams-um fick Sverige 1919 (i Luleå). Vid (folkskole)s-erna finnas: en fyraårig linje, en tvåårig för elever, som avlagt studentexamen ('studentlinje') och en tvåårig, för elever, som avlagt småskolläraryrkesexamen ('småskolläraryrkeslinje') 1937. S-um med örningskola. Undervisningen vid våra s-er. Intagning i s-um. Vid s-et skola vara anställda rektor, lektor, övningslärare och övningskollärare. S-ernas styrelse och tillsyn. S-ets inspektör. Folkskoles-erna, som 1921 voro 15, äro nu (1937) endast 11. Provdrss-um. **b)** Småskoles-erna, av vilka en stor del förr voro 'landstingss-er, äro numer statliga och ha blott kvinnliga elever. Dubbel-, enkels-um. **c)** Högre lärarinnes-et i Stockholm och dess örningskola, Statens normal-skola för flickor. **d)** Handarbets-, slöjd-, kindergarten-, skolköks-er. Socialpedagogiska s-et (HSB:s utbildningsanstalt för småbarnsfostran) grundat 1936. **e)** Jfr prästs-um. Metodisternas teologiska s-er i Stockholm och Göteborg. Offerdag för Betel-er beslöts på baptistkonferensen i Stockholm

1931. *Genomgick rabbins-et i Vilna och ~ Ehrenpreis-Josephson.* 2) Vetenskaplig 'övningsanstalt' vid universitet o. högskolor. *Det första s-et i akademimening inrättades i Lund 1865, då det 'filologiska s-et' där, efter mönster från Göttingen, började sin verksamhet. Jämte de mera vetenskapliga s-erna finnas i åtskilliga ämnen även pros-er med elementära uppgift. 'Posts-er' kallades de otvungna samkräv, där medlemmarna av nordiska s-et efteråt samlades kring Adolf Noreen. Utbyte av föreläsningar mot hållande av s-um. Självverksamhet redan på tidigt stadium är grundtanken vid universitetss-erna.* II. Ssgr ha formen *seminarie-*.

— **Seminariebibliotek** även vid universitetsseminarier. **-bild|ad**; -ning. *Sad, undervisningsvan lärarinna Annons, Sv. Dagbl. 1910.* **-deltagare.** Särsk. om universitetsfhdn. **-elev.** Till seminarium I I. **-kurs.** **-lektor**; -stjänst. **-läkar|e**; -befattning. *Att ~ vara s-e vid folkskoleseminariet i Falun Sv. Dagbl. 1918.* **-lärar|e**; -möte. Övningsskollärarna vilja kallas s-e; beteckningen övningsskollärare anses synnerligen otymplig och förväxlas dessutom ständigt med övningslärare 1935. — S-mötet i Göteborg 1919. **-mässig.** *De s-a tonfallen A. Österling.* **-rektor**; -sbostad. **-sammanträde.** **-tid.** T. e. [*De elever jag hade att undervisa under min s. (då jag var lärare vid Högre lärarinneseminariet) C. G. Laurin.*] **-trädgård**; -smästare. **-uppgift** t. e. om universitetsfhdn. **-år.** *Så kommo de fyra s-en, och Emanuel fick lära sig, att ~ Irja Browallius.* **-övning.** Särsk. om universitetsfhdn. *Hålla, ha, leda s-ar med mera försigkomna.*

Semīt, -en, -er; -förtryck m. fl.; -isk (t.). 1) Huvudbet. Om de folk av den vita rasen som sen urminnestid bebott sydvästra Asien o. talat s-iska språk. *Sernas urhem tros f. n. snarast ha legat i Arabiens södra och centrala delar.* — 'S-isk' innefattar: *assyrisk (o. babylonisk), arameisk, syrisk, hebreisk, arabisk, sydarabisk l. sabeisk, etiopisk m. fl. De 3 stora monoteistiska religionerna judendom, kristendom och islam äro s-iska till sitt ursprung G. Olinder.* 2) Bibet. Om judar. *Två historier, som jag hört av en vän till mig, en tvåttäta s. Alb. Engström.* — *Det var som hade seklernas s-förtryck lagrats hos denne rike sentida s-ättling och ~ And. Allardt.* — *En liten fetlagd herre av synnerligen utpräglad s-isk typ ~. En kostnad, som staten eller försäkringsbolagen säkerligen skulle få igen med s-isk ränta C. Möller.*

Sem|ja (l. sä-); -an, -or; -ebak m. fl. Ett finare vetebröd av växlande form (vanl. låg o. rund); ibl. = fettisdagsbulle. 1) *Då han läst sin tidning, tömt en andra kopp kaffe och ätit en s-a med smör ~ S. Agrell, öv.*

fr. Tolstoj. Levin spottade ut s-ebiten, tog på sig sin ytterrock och ~ ib. Liksom bagaren berömmar sina gamla s-or frå'n i förrgår Karin Jensen, öv. 2) Under fastlags-tiden serveras s-an fylld med mandelmassa till varm eller kall mjölk. Första s-edagen (fettisdagen) Aftonbladet 1915.

Semologi m. fl. se semem.

See'n¹, -en, =. Japanskt mynt (jan. 1938 ngt över 1 öre). *En s. = ¹/₁₀₀ 'yen' l. 10 'rin'. Och för några s. sjöngo de en mäsja för vär räknning Elsb. Funch.*

Sen² (ldis. även sēn); adv. o. konj. se sedan².

Sen³, sēt; -are o. -ast(e) se bland avledning. Äld. skönl. i några uttr. även 'senan'. A) Enkelt. I. Huvudbet. 1) Sen o. sena. a) *S. tack är också tack. En s. upprättelse. Man bör hoppas, att hävden gör en, om ock s., rättvisa åt Wachtmeister och ~ B. v. Beskow. S. hjälp är föga hjälp. S. hämnd. S. ånger. Få anmärkning för s. ankomst. b) Rågen är s. i år. Skörden blev s. och hann delvis ej ens mogna. Där ha vi sätt s-t vete. Att våren var s. och utan sol. c) Då det var s. kväll, ville han ~. Du är s. i kväll; var har du varit. För man är s. i säng här S. Barthel. I denna s-a stund. Till följd av den s-a timmen. S-a vandrare. In i s-a hösten. Vid denna s-a dristid. Och denna sport utövade han in i s-a åldern Annie Wall. Ännu i s-a ålderdomen. I sina s-a år. Att bevaras för s-a släkten J. Hemmer. 2) Senan. Äld. skönl. Under somrarna och intill s-an höst Ragn. Holmström. Från arla morgon till s-an kväll T. Fogelqvist. 3) Sent. a) *Bättre s-t än aldrig. (Både) bitti å s-t, s-t och bittida jämt o. ständigt, i tid o. otid. Bittida uppe och s-t i säng ~ Astrid Våring. Tidigt eller s-t. S-t omsider efter lång väntan, långt om länge. Som s-t skall glömmas. S-t födes hans like. Pojken å lite s-t utvecklad. b) De ä för s-t te be Gud hjälpa sej, när hin hde kommer i farstun. Nu har han kommit för s-t igen (till lektionen). Minst 10 minuter för s-t. Klockan går minst en kvart för s-t. c) Vi ä allt lite s-t ute i kväll; få se, om vi hinner. Ja ä rädd de blir s-t hos majorns i kväll, innan vi kommer hem. S-t på natten, året. Från morgonen till s-t ut på natten Pär Lagerkvist. II. Bibet. Den som är rask med munnen, är s. med handen. S. till att tala och s. till vrede Bibeln. S-t vred är länge vred. S. i tal. Så snara att tro det vränga, | så s-a att tro det goda Anna M. Roos. Han ä allti så s. åv sej. Aldrig s. att hjälpa. Kaptenen var inte s. att fatta galoppen J. G. Andersson. Han var ej s., utan rusade genast på uslingen. B) Ssgr ha i regel sen-, som i part. kan växla med (ovanligare) sent-. Part. stå därför nedan i regel på sen-l. sent-. **Syn. A) I. 1)** långt**

(fram)liden, framskriden, ibl. 'hög'; förse- nad, på efterkälken; sentida l. -tima, ibl. 'avlägsen'; (ibl.:) sent(b)blommande l. -mog- nande l. -mogen, senkommen; **3**) (sent:) om- sider, efter många om o. men, ämtligen, till sist l. slut, högt på tiden, (sannerligen) inte för tidigt, i elfte timmen; **II.** senfärdig, sensam, långsam (i vändningarna), trög, ovillig, motvillig, sävlig, sölig, sölande.

— **Senantik**, adj. o. (i best. form) även subst. Viktor Rydbergs mäktiga skildring av *s-en* i hans kulturhistoriska föreläsningar Erik Hedén. *Drag ur hellenismens och s-ens bildningssepok* Em. Linderholm. — *Denna s-a svartar maki* ib. **Syn.** ibl. senklassisk. **-barock**, subst. o. adj. *Ett mästerprov av praktfull, men ändå behärskad s. V. Langlet.* **-egyptisk.** *Ett s-t tempel med pyloner och kolonnhall* E. Wettergren. **-empir**(e). *S-ens kyliga smakriktning* Bengt Oxenstierna. **-fotad** långsam i gången. **-frost.** Frost sent på våren, efterfrost. **-fädd** l. **-fångad** t. e. strömming. **-färdig**, -t, -are; -het. *Men i skogen var han varken slarvig eller s. L. Munsterhjelm. S. och lat. S. att tacka ~ Tor Andræ. Hans något s-a fattningsför- mdga. Varför äro vi alltid så s-a i vår musikuppfattning? Öv. fr. Nellie Melba. Men under dessa dagar var postgången s., och ~ Birgit Lange, öv. Hon kunde inte vänta sitt sändebuds s-a förhandlingar* Dagmar Sommarström, öv. *Olyckan kommer snarfärdig och går s. — På grund av hans egen s-het i att svara G. Castrén. Förar- gade sig över hans s-het ~. Syn. se sen^s A II.* **-född** se sen- l. sent.

-glacial. Geol. *Det s-a ishavet* E. Teiling. **-grekisk;** -a (språk). Jfr senlatin(sk). *En s. författare. -gustaviansk. -gångarje;* -aktig m. fl. En däggdjursfamilj i Central- o. tropiska Sydamerika med släktena *Choloepus* o. *Bradypus*. *S-na ha litet huvud, tämligen långa, smala lemmar och sträv päls; de äro tröga djur med svagt utvecklade sinnen, de klättra i träden med huvud och rygg nedåt och livnära sig av blad. Ett par mockasiner av hårt s-skin* H. Mörne. — Säll. bildl. om person. **-hellen**(i)sk. *Den senhelleniska andan* Erik Hedén. **Syn.** sen- grekisk. **-höst.** I. Enkelt. 1) Egentl. Öpp- nade ~ förliden s. hembagerirörelse Sv. Dagbl. 1928. *En s. kom vi ned från fjällen med våra renar* Erik Berg. *Och luften var ren och hög, som den är om s-en, strax innan frosten kommer* Macfie-Westerlund. *När det på s-en kom underrättelse om ~ A. Öster- ling. På s-en 1888. In på s-en samlades de deputerade i Petersburg ~ B. Estlander. Litet solsen gör gott och ej minst på s-en C. W. Böttiger. [Kurser.] avsedda att fortgå från s-en till i maj månad, Sv. Dagbl. 1920. Under den följande s-ens mörka månader Ax. Klinckowström. På s-arne, sedan haven blivit*

vit ~ Onni Wetterhoff. 2) Bildl. *Jacke ens under livets s. P. G. Lyth, öv. II. Ssgr. Ex.: En s-dag med god spårnsnö ~ E. Frie- sendabl. Den korta s-dagen lider mot slutet ~ T. Boberg. Vädret är s-kullt och ogäst- vänligt. Trots s-kylan. En mörks-morgon. En s-natt utan stjärnor Ax. Ahlman. Med sin trista s-stämning V. Benedictsson. -juden- dom; -isk. Gillis Wetter, Hellenism, s-en- dom, urkristendom.*

-klassisk. *Fortunatus' s-a diktion* Y. Hirn. **-klöver** lant. **-komling**, -en, -ar; sen(t)kommande o. -kommen se sen- l. sent. *Och de mycket få tomma platserna voro upp- tagna även de efter ett par minuter av s-arna, som ~ Sv. Dagbl. 1915. Sherwood Anderson är en s. i litteraturen* Ruben Berg. **-komst**, -en. Mindre vanl. för 'sen an- komst' l. d. **-kväll.** Mest i best. sing. *Att björnen skulle på s-en komma igen till kon och ~ H. Halfvarsson. -latin; -sk. Avser (lik- som sengrekisk o. senromersk) blott äldre tid. *S-et och dess förhållande till franskan. Man kan räkna s-et från omkr. 100 å 150— 600 e. Kr. S-ska författare från Apulejus till Gregorius den store. -medeltid; -a. *S-ens häxväsen* Em. Linderholm. — *E. Lidén, Drag ur s-a Stockholmsspråk. De stora s-a städerna* Ivar Simonsson. *S-a kyrkoförhål- landen* K. B. Westman. **-natt.** Mest i best. sing. *På s-en bröt sig tre renar ur och ~ Erik Berg. — Den friska, stilla s-sluften* J. Hemmer. **-potatis** lant.**

-renässans; -brunn m. fl. Se renässans. *Nitältskan för det egna språkets ära var ~ ett genomgående drag hos s-en i skilda län- der* Hj. Alving. — *Så har den italienska s-poesien mäktigt fångat Atterboms artistiska inbillning och ~ C. Santesson. -rokoko. -romansk. -romersk* se senlatin. **-sam**, -t, -mare. Mindre vanl. för 'senfärdig' l. ibl. 'sinksam'. *Den blackiga märren, som var s. av sig Ad. Lundgren. Men de va s-t arbete. Det kunde bli s-t nog att kryssa ut ur ~ Fab. Månsson. -sommar. I. En- kelt. 1) *Det var s., då Joel Sahlén åter- kom till ~. Detta skedde år 8 (s-en 629) K. V. Zettersteen, Koranen. Hötorget prä- lade i alla s-ens färger* W. Hammenhög. 2) *Nu i livets s. Jac. Ahrenberg. II. Ssgr. Ex.: Och andra s-blommor* J. Hemmer. *S-dagen var varm och stilla* S. Siwertz. *I den tidiga morgonen ligger s-dimma över slätten ~ Tor Andræ. Över oss s-himlens stjärneprakt* J. Tegengren. *S-kväll med klara stjärnor* Pär Lagerkvist. *S-natt. S-sol. Under några s-veckor. Syn.* (ibl.:) eftersommar, förhöst.*

-tida, =. Skr. Oftast = 'sena tiders'. *Så kan det förefalla en s. läsare G. Pauli. Dessa ätters s. medlemmar* Sv. Dagbl. 1917. *Som ett smickrande, ehuru något s. erkän- nande av ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. S.*

ånger gagnar ej stort J. Tegengren. *Genom s. sprickbildningar och förkastningar* ~ J. E. Rosberg, öv. **Syn.** se sen^s. **-tima**, =. 1) Skr., äld. o. mindre vanl. för föreg. *Ett s. försök till en dementi* Sv. Dagbl. 1920. *Åt s. poeter* N.-M. Folcke. — *Och pröva de mdl, som vi s. hunnit* N. Lago-Lengquist. 2) Sent på dagen l. dygnet. *Under min ensamhet s. middag* 'Jörgen'. *Staden ligger ännu i s. söndagsslummer* Sv. Dagbl. 1910. *Att släpas med till alla tillställningar, än så s. Harry Blomberg.* **-vinter.** 1. Enkelt. *Tidigt på s-n sågo vi värtecken, som* ~ J. G. Andersson. *En snötjoek eftermiddag på s-n* ~ Henning Berger. *Under s-n och sommaren 1909* G. E. Du Rietz. **II.** Ssgr. Ex.: *Begav sig en s-dag år 1826 ~ till* ~ E. Friesendahl. *Och stjärnorna gnistrade i en kall och vindfri s-natt* E. Hornborg. **-vår.** Mest i best. sing. *Långt in på s-en, när gryningen börjar klockan tre* A. T. Gellerstedt. *Under s-en och sommaren.* — *En s-kväll kom* ~ Irja Browallius. *Det är en s-snatt, då* ~ Emil Kleen. **-väg.** *Genvägar (äro) s-ar. En dylik s. är minst av allt motiverad i frdgor, som kräva snabbast möjliga handläggning* Soc. Demokr. 1918. *Medan pennan lättare glider in på s-ar än på snarvägar* Ellen Key. **-år.** Mest i best. sing. *På s-et 1915 fick han* ~ R. Calissendorf, öv. — *Slakt och annat s-sgöra* N. Lithberg.

— **Sen-** 1. **Sentblommande.** *Långsporig, guldgul, senblommande [akleja]art* Priskatalog 1923. *Mer senblommande exemplar.* **-funn|en.** *Sin senfunna fristads tränga / och lågvälvda fångelserum* E. Zilliacus. *Kom, glöm var tanke tätt vid min barm, / min senfunna vän, du käral* B. Gripenberg. *En s-en lösning av problemet.* **-född,** [senföddare]. Både ifråga om lång tidrymd o. kortare tid. *Så ängslig ~ som en mor för sin senfödda älskling* Alf. Agrell. [*Att kalven*] *var liten och senfödd* A. Knöppel. *Ett litet senfött råbocklam.* — *En senfödd son av sekel som förgått* B. Gripenberg. *Senfödda släkten* A. Schön. *Har alltid haft en starkt tilldragande makt över senföddare släkten* Upsala Nya Tidn. 1930. — *En senfödd och föga bärande tanke.* **-groende** frö (även 'sengrott'). **-kommande**, =; -kom|men (-met, [-nare]). *Och tillhålla senkommande lärare att vara punktliga* P. Bagge. — *Rågen, vilken liksom alla sädeslagen varit senkommen, gick i ax den 8 juni* ~ A. Santesson. *Senkommen snö låg ännu fläckvis kvar* F. Nilsson Piraten. *Med senkommen pietet* Klas Fähræus. — *En hyllning åt förnuftet och dygden, litet sentkommen, litet platonisk, men prydlig i alla fall, om* ~ Fr. Böök. **-mog|en** (-et, [-nare]); -mognande (=); -mogn|ad (-at). *S-na krusbär. Äppelsorter med fast, senmognande kött* ~ Nord. Fam.² *En del senmognade frösorter*

Trädgården 1918. — *Mera sentmogen än andra odlade former.* **-skördad.** *Senskördad* hö Nord. Fam.² **-sådd.** *Sniglar, som gärna snålas på sensådd rågbrodd* Josefina Bengts. *På sensådda fält* Tidn. Upsala 1929. — *Sentsådd höstsådd.* **-vunnen.** *En s. utmärkelse.* **-vuxen** l. **-växt.** *Rödklöver, svensk, senvuxen. Mera av produxet än av senvuxet* virke P. W. Ekman. *Dit hörande djur äro ~ mycket fruktsamma, men senvuxna* Nord. Fam. *Senväxt rödklöver x tidig.* **-väckt.** *Senväckt medlidande* Sven Lidman.

— **Sen|a' sig,** -ade, -as (även dep.). Mest skönl. o. mindre vanl. för försena (sig). *Stolt under ekarna / prunkar en s-ad skara* än Karlfeldt. — **Senare,** komp. till sen, sent o. sedan. Ofta är det ej möjligt att ange om komp. hör närmare till det ena l. det andra. 1. Enkelt. 1) Adj. *Den förrre och den s. Regementsintendenten eller körsföreståndaren, vilken s. tillhandahåller ambudsformulär och förslagskontrakt.* (Blå eller röda? —) *Jag föredrar de s. Andra bandet, s. delen.* *I en s. artikel skall jag ~.* *S. delen av dagen blev regnig. Det blir en s. fråga. Enligt s. underrättelser skulle ~.* *En s. tid har trott sig finna, att ~.* *På s. år(en), tid(en), tider.* *I en långt s. tid.* 2) Adv. *Förr eller s. Jag kommer (lite) s.* *S. än vanligt.* *S. i livet. Som mognar s. än de nu behandlade sorterna. Det blev s. än jag tänkte.* *Ju s. på dagen, dess vackrare folk.* *Tjuvärd s. II.* Ssg. Särsk. järnv. Guds-tåget n:o 42, som enligt tidtabellen avgår från Uppsala vardagar kl. 6.10 f. m., s-lägges den 18, 21 o. 23 d:s med avgång från Uppsala kl. 7.35 f. m. Upsala Nya Tidn. dec. 1920. *Genom s-läggningen från Berlin av nattåget till Sassnitz samt* ~ Sv. Dagbl. 1928. **Syn.** 1) efterföljande, (den) andre (i ordningen); (ibl.)(den) sistnämnd(e), denne; nyare, ibl. 'våra tiders'; 2) längre fram, framdeles; ibl. en annan gång. — **Senast;** -e. Superl. till sen, sent o. sedan. Jfr föreg. 1) Adj. *I s-e laget. Till s-e eftervärld. Ända in i s-e tid. På s-e älderdomen. Det s-e porträttet av honom är också det bästa. Den s-e omvälvningen i Argentina är säkerligen inte den sista* Alf Martin. *På denna plats föll det s-e regnet för tre år sedan* H. Mörne. *De s-e händelserna visa, att han haft rätt. Har du fått min s-e skrivelse? Han kom s-e torsdag nu i torsdags.* 2) Adv. *Du kommer alltid s. (av alla).* *Jag måste ha boken s. (om) måndag.* *S. den 3 jan. skall saken vara klar. Sökes s. den 15 aug. hos ~.* *S. i går såg jag då honom ute. Jag såg honom s. i Paris. (Nu) s. har han bott var han kunnat. Den s. sända [varan] lämnas utan anmärkning.* 3) Konj. *S. jag såg honom, var han sig inte lik; han hade ~.* *Hört på, s. kåren blåste i stadshusparken 'Sigurd'.* **Syn.** 1) (för närvarande) sist(a),

nyast(e), 'färskast(e)', ibl. avlägsnast(e) l. sistnämnd(a); **2**) efter alla andra, efterst; sista gången, inte senare än, inte längre sen l. tillbaka än, ibl. på sista tiden.

Senja², -an, -or. **1**) *S-orna i djur- l. människokroppen äro de otänjbara, av parallellträdig bindväv bestående ändpartierna av en muskel, varigenom muskelverkan förmedlas till skelettet. Fäst-, böjs-or. Akiless-an, en stark s-a på underbenets baksida, utgående från de stora vadmusklerna och fäst på hälbenet. Ligament eller binds-a. Jag tror jag har sträckt en s-a.* **2**) Ngt friare l. bildl. **a**) *Men gubben hade s-or som stålfräddrar och ~ E. Sparre. S-orna lågo som rep under huden Py Sörman. Han ä bara s-or hela karn.* **b**) *Träd av tuggade rens-or.* **c**) *Kniven biter inte på di här s-orna om segt kött (fullt av s-or).* **Syn.** (ibl.) ligament, bind-sena, (sen)sträng. — **Senaktig** l. -**artad** senig, som en sena. -**band.** Dessa ben sammanhållas genom s., och ~ Nord. Fam.² -**drag;** -sanfall. Ej fackl. Krampartad (ofrivillig) muskelsammandragning. *Jag orkar snart inte hålla i längre, jag börjar få s. i högra armen. Efter strapatserna hade han besvärligt med sömnen, ty sudra s. i benen tvang honom ofta upp ur sängen för att gå sig fri igen. Pastorn och kommunittén stod vid foten av den nedersta stegen och höll på att få s. i nacken Pärlliskaren.* **Syn.** kramp. -**full;** -het. *En reslig, s. och välbyggt man O. Högberg. Mager och s. S-a, axelbreda karlar Ad. Johansson. Om de behandlas — med slägga — av en stark och s. arm. Med s. kraft I. Oljelund.* **Syn.** senig. -**garn.** Jfr sentråd. *Anné spinner s. (av rensenor) Sv. Haglund. -hinna.* Läk. m. m. *S-an, den hårda ögonhinnan (vitögat, ögonvitan), som bildar större delen av ögats fasta vägg och framåt övergår i den genomskinliga hornhinnan. -knut. -stark.* *De s-a bruna händerna ~ T. Fogelqvist. En mager och s. man M. Koch.* **Syn.** se senig. -**sträckning.** Ej fackl. beteckning för sjukliga förändringar i en sena uppkomna gm överbete, övertänjning l. tryck. *Jag har fått en s. i ena foten Py Sörman. Behandla s-ar med stillaläge och vätvärmande omslag. -sträng.* **1**) I kroppen. **2**) På stränginstrument. *Om man bunde mig med sju friska s-ar Bibeln. -sömmad.* *De väl smorda s-e bandskorna ~ Henning Nordlund. -tråd.* *De beredde s. — med sådan sker all skinnsömnad — och ~ T. Boberg. S-en är lappens så gott som enda sytråd Sv. Haglund. — N. Keyland, S-sspinnning, tenndragning och bältsmyckegjutning hos lapparna i norra Jämtland 1920. — Senig, -t, -are; -het. **1**) S-a händer. På s. arm. *De hårdföra, s-a [stenhuggarna] M. Koch. — Smidighet och s-het hos brottarne betyda litet i jämförelse med tyngd och styrka ~ K. Zilliacus. **2**) Tänderna sleta**

förgäves i den s-a biffen. **Syn. 1**) med starka senor, (sen)stark, senfull, kraftig (o. uthållig), 'bara senor', ibl. fast l. kärnfull; **2**) full av senor, seg(sliten).

Senap (grav; kort -a); -en. **I.** Enkelt. **1**) Namn på en del korsblommiga växter. **a**) *Svartsenap* Brassica nigra (svartbruna frön). *Skalet på fröna av (svart)s-en avlägsnas, varpå av s-sfröna beredes ett pulver.* **b**) *Vit l. gul s.* Sinapis alba (ngt större gula frön). **c**) *Sareptasenap* Brassica juncea l. Besseriana (än större bruna frön). **d**) Särsk. som sista ssgsled om en hel del korsblommiga växter som icke lämna kryddan. T. e.: *Åkersenap* Sinapis arvensis. *Här har [äker]-s-en smugit sig in, och ~ S. Dahllöf. — Vidare bl. a. stundom om arter av Nasturtium, Sisymbrium, Diplotaxis m. fl. **2**) Krydda. 'Skånsk s.' är den krossade, malda frömassan av svartsenap, 'fransk s.' har tillsatser av ättika, vin, socker, dragon och andra kryddor samt mjöl m. m.; 'engelsk s.' utgöres huvudsakligen av vit s. och har tillsats av kajennpeppar. I handeln förekommer s-en dels malen, dels omalen, dels färdiglagad på olika sätt. En kvinna, som med en järnkula mal s. i ett lerfat Sigfr. Lindström. S. i glasburkar. Ska du inte ha s. till fläsket? En knapp tesked torr s. Sedan tvingade jag i honom litet s. i varmt vatten, ett ypperligt kräkmedel ~ C. T. Eriksson. Färsk starksenap i lerkrukor med glasskedar. Mat-, hushålls-, bordssenap. **II.** Ssgr ha i regel senaps-, ngn gång därjämte senap- (senap(s)-släktet).*

— **Senapartad** m. fl. se senaps-. — **Senapsaktig, -t, -artad, -at, -burk, -deg.** En 'gröt' av krossad svartsenap o. rågmjöl nyttjades särsk. förr som hudretande o. smärtavledande medel. -**dosa. -duk.** Senapssprit stänkt på ylle (nyttjad som 'senapsdeg'). -**fabrik.** *Senaps- och ättiksfabrik. -frö.* S. berett till pulver. -**fält.** *Flammande gula raps- eller senapsfält C. T. Holmström. -gas.* S-en, en lättflytande, ytterst giftig olja, fås ej av senap; namnet har gasen fått av sin svaga senaps- l. löklukt. Kommer en droppe s. i beröring med huden, ger den upphov till svåriläkta sår, och även ängorna av s-en kunna framkalla skador å hud och känsliga delar. Av allt att döma komma såväl retande som frätande gaser, bland dessa senare främst s., till användning [vid italienarnas erövring av Abessinien] V. Tamm. Avlägsnande av s. från belagd terräng genom 'sauering'. — 74 % av alla s-skador under världskriget voro ögonskador Sv. Uppslagsbok. Kan användas som omslag för s-täta förpackningar ~ ib. -**gul.** Den höge ämbetsmannen, vilken var iförd en s. sidenrob med ~ Karin Jensen, öv. S-a olje-rockar. -**korn.** [S-et] är minst av alla frön, men när det har växt upp, är det störst bland

kryddväxter; ja, det bliver ett träd, så att himmelens fåglar komma och bygga sina nästen på dess grenar Bibelns senapsträd är en buskartad stäppväxt *Salvadora persica*, besläktad med benveden (*Evonymus*). Om *I haven tro ~ säson ett s. ~ Bibelns*. **-krydda**. Den verksamma beständsdelen i *s-an är senapsolja* ~ O. Gertz. **-kvarn**. Om handkvarn l. fabrik. **-lukt**; **-ande**. **-olja**. *S-an är färglös till ljusgul, har brännande smak och stickande lukt samt starkt hudre- vandande verkan; den bildas i senapspulver, om det försättes med ljunt vatten*. **-papper**. Styvt pappersblad bestruket med krossad o. från fett befriad svartsenap (nyttjas som senapsdeg). **-pulver**. *Fuktas s. med ljunt vatten, bildas flyktig senapsolja* C. G. Santesson. **-sked**. S. av ben. **-sprit**. Senapsolja löst i koncentrerad sprit. **-sås**. *Färsk strömming (eller sill) med s. Ane Randel*. Skarp s. **-träd** se senapskorn.

Senät, -en, -er. **A**) Enkelt. **I**. Det gamla Roms rådsförsamling. *Romerska s-en*. **II**. I nyare tid. **1**) Riksråd l. d. *Då han [Nikolaus II] reformerar Finlands grundlagar och blandar ihop dess och kejsardömetets s-er* Har. Hjärne. *S-en [i Helsingfors] har beslutat byta benämning och kallar sig statsråd; s-ens expeditioner kallas ministerier, vice ordföranden statsminister och ledamöterna ministrar* Sv. Dagbl. nov. 1918. *Det ena departementet av Kejsarliga s-en [i Finland], 'justitiedepartementet', utgjorde landets högsta domstol. På väg till s-en (s sammanträde). S. kallas regeringen i Danzig, liksom till 1933 regeringarna i Bremen, Hamburg och Lübeck*. **2**) Överhus (av olika slag). *S-er finnas f. n. (1935) bl. a. i Frankrike, Polen, Belgien, Grekland, Italien, Egypten, U.S.A. (både unionen o. samtliga delstater), en hel del sydamerikanska stater, Canada, Australiska statsförbundet och Syd-afrikanska unionen*. **3**) Friare användning av föreg. **a**) Om 'första kammaren': *Jag gjorde en titt in i s-en och kom då att höra den ärade ledamoten herr Fritz Hallberg ~ 'Kabbarp'. [Omkring sekelskiftet, då] man ännu kunde använda benämningen s., utan att ordet fick en liten biton av försmäd- lighet T. Segerstedt*. **b**) *Så storvulna planer tilltalade icke den akademiska s-en, som helt kort förklarade, att ~ Tor Andrae. Jfr 'de akademiska fäderna'*. **c**) *Ett pojkråd vid Lunds läroverk ~ en s. k. senat* Tidn. Upsala april 1917. *Sedan förra veckan har Djursholms samskola, i likhet med vad som förut skett vid en del skolor i landet, lagt sig till med en lärjungevald s. Detta kam- raternas förtroenderåd skall ~ ib. okt. 1917*. **B**) Ssgr ha senats-. Ex.: *S-beslut*. *Detaljer om s-förhandlingarna under de avgörande dagarna (i Finland) H. Gummerus*. *En stor och hög hörsal i s-shuset. S-smedlem. Den*

sedermerna högtförtjänte s-sordföranden, vice- kanslern och lantmarskalken friherre J. M. Nordenstam Carl Enckell. Syn. A) II. 1) (ibl. mer l. mindre nära: 1) riksråd, regeringskollegium, ministär; ibl. senatshus; 2) överhus, första kammare; 3) rådsförsamling, råd, (ibl. nära) kollegium l. konsistorium. — **Senätor** (kort -å, grav); -orn, -örer (slutet -o-, akut). Ledamot av en senat (i alla dess betydelser). **A**) Enkelt. **I**. *Romersk s-or på Augusti tid*. **II**. I nyare tid. **1**) *Titeln s-or lever i Finland ännu kvar som benämning på förutvarande medlemmar av senaten* Hugo E. Pipping 1920. **2**) *Att stats-or C. J. Larson i Winthrop avlidit* A. Schön, 1903. **3**) 'S-or' om förstakammarledamot är vanligare än 'senat' som namn på första kammaren. *I hr s-orn Hellbergs Karlstads-Tidning* Sv. Dagbl. 1920. *Avgående s-or* Tidn. Upsala 1919. **B**) Ssgr ha i regel *senators-*; *senator-* blott i 's-orsskap'. Ex.: **1**) *Hr Ströms s-orsskap slut* (= medlemskap av första kam- maren) Sv. Dagbl. 1919. **2**) *Av samma skäl hade han, då man i Petersburg en gång erbjöd honom en s-orstaburet i Finland, bestämt arböjt anbudet* Annie Furuhjelm. *Kände ~ v. Kothen från dennes förra s-or-tid* B. Estlander. *S-orstogor* V. Rydberg. *Klädd i sin s-orsuniform med värjan och alla galonerna* E. Grotenfeld. *S-orsutnämningar* Jac. Ahrenberg. *S-orsvärdighet. Syn.* (ibl.:) regerings- l. senatsmedlem, minister, statsråd; ledamot av överhus, ibl. första- kammarledamot. — **Senatörsk|a**, -an, -or. Särsk. i Finl. (jfr senator A II 1). *S-an Olivia Björkstén hörde till dessa fina ~ människor, som ~ Annie Furuhjelm*. **Senil**, -t, -are; -itét (-en; -ssymptom). **1**) *Han börjar allt bli bra s., upprepar sig, glömmet vad han nyss sagt osv. Men kring munnen låg det ett nät av dessa fina, s-a rynkor och veck, som ~ Hj. Söderberg. Man har talat om den s-a girigheten och liknat den vid en kall feber ~ S. Siwertz*. **2**) *Kan detta bero på en börjande s-itét?* Alb. Engström. **Syn.** ålder(dom)ssvag l. -bräcklig l. -skräplig, gubbaktig, gammal o. svag l. slö, (ibl. nära) hjärnuppmjukad. **Senior** (-år med akut; idrotts- nu nästan alltid -år); -orn l. -ören (l. -å-), -örer (l. -å-); -oravdelning o. -or(s)klass m. fl. se II. Jfr junior. **I**. Enkelt. **1**) Handels. m. m. o. allmänare. Förkortas s:r, s-or l. ibl. sen. o. ersättes ofta av 'd. å.' (den äldre). **Herr** (Alb.) *Pettersson s-or*. **2**) Om äldsta ålders- klassen i nationerna vid de svenska uni- versiteterna (x junior o. rectorier l., i Lund, novitie). *Vald till s-or i sin nation*. **3**) Idrotts. Märk utt. -år. Idrottsman ml'n junior o. old boy (jfr dessa ord). *I allmän idrott räknas en tävlande som s-or fr. o. m. det år han fyller 22*. **II**. Ssgr ha *seniors-* l. *senior-*, i idrottsbet. mest *senior-*. Ex.: **1**)

*Schef 1889 var Albert Bonnier, vid denna tid sextonio år Herrn. Bergqvist. 2) Vid ett ~ mål, som under Broomés proinspektörstil förekom inom s-orsskollegiet ~ Sv. Leonh. Törnquist. Kallad till s-orsskollegium. Vid s-orsvalet erhöi ~. 3) S-or(s)-klassen. S-orlag i Sv. Dagbladets stafettlöpming. **Syn.** den äldre l. äldste (i en korporation, ett bolag osv.); fadern (då en son har samma namn); äldre medlem av nationsförening; idrottsman tillhörande huvudklassen. — **Seniorät**, -et. Särsk. till senior I 2. Jag var senior i adelningsen, och s-et hade bland annat även uppgiften att giva vitsord om sökande till stipendium Gottfr. Billing.*

Sennablåd (sä-); senna(blads)te. Småbladen av Cassiaarter (särsk. acutifolia o. angustifolia) som drog. S. har en svag, karaktäristisk lukt och en obehaglig, bitter och äcklig smak Kjellens Varulex. S-en verka utförande och ingå också i sammansatt lakritspulver.

Señor (-njär); -en, -er; -ja (-an, -or); -itja (-an, -or). Spanska ord för resp. herr(e), fru o. fröken. Stavas i portugisiskan med -nh-; jfr italienska signor(e) etc. Gamla s-or stryka varsamt ut skrynklorna på sina svarta sidenkjolar ~ Alf Martin. Städernas smd hetsiga, kortklippta s-itor Öv. fr. Majken Borring. Med den mest stolta s-itagest Öv. fr. H. Haslund.

Sensation, -en, -er. 1) Fil. o. allmän-nare. a) I psykologin menas med s. >de kvalitativt enkla elementen i en varseblivning, rött, grönt, en viss ton, sött, surt, varmt, kallt o. s. v.; den nya 'gestaltpsykologin' arskriver, enl. Alf Nyman, helt begreppet s. såsom konstlat och fiktivt. b) Om olust- eller lusts-erna överväga. Ha en obehaglig s. av att ~. En verkligt stark och levande s. av Amerika ~ Hj. Söderberg. 2) Senare bibet. De ansågo snälltdgets ankomst såsom kvällens stora händelse och s. Birgit Th. Sparre. För att åstadkomma en verklig s. är det inte nog för en ny bok, att den är oanständig; den måste vara rentut patologisk Öv. fr. H. L. Mencken. Göra s. bland småstadens borgare. En alldeles ny s. Får uppleva sitt livs s. ~. Och — vilken s.! — en berömd filmdiva, som ~. Förorsakade en liten s. i världspressen ~ Sv. Aurén. En natt, som verkliken bjöd på s(-er). Medan vi med ens vädrade s. Vivi Laurent. Det är i morgon gammalt och glömt / för senare s-er Alf Henrikson. Och icke kunna leva utan starka s-er S. Siwertz. Ständigt jaga efter, söka nya s-er. Ty de stora s-erna äro sällsynta i Wadköping Hj. Bergman. Geschäfte i brottmåls-s-er ~ T. Segerstedt. Nerv-, tidningss-er. **Syn. 1)** (sinnes)förmimelse, (sinnes)intryck, 'sinnlig förmimelse'; (ibl.) känsloförmimelse, känsla; 2) uppseende,

uppståndelse; något rafflande l. pikant, vad som vällar uppståndelse l. upprör sinnena.

— **Sensationsartad**. -**artikel**. *S-lar i nykterhetspressen. -betonad. En s. nyckelroman. -drama. -fri. Marknaden förfjöt denna gång s-ft. -historia. En s. i amerikansk stil. -hunger; -rig. Öckra på publikens s-er. — Nyfikna och s-riga domstols-hyenor. **Syn.** sensationslystnad l. -törst l. -lusta; (s-rig:) sensationslysten l. -sjuk l. -jäktande l. -sökande l. -törstig. -hyena se hyena I 2. -jakt. -jägare. Dagspressens käsöer och veckopressens s. R. Gelm. -jäkt; -ande. -krönika. De bidrag hon flitigt lämnade till småstadens s. -litteratur. -lusta. Egga s-n. -lyst(en); -nad. Den icke s-na pressen. S-et skocka sig kring skandalidningsfönstren. — Jag gjorde det ej av s-nad utan för att ~. Skvallreraktighet, s-nad och reklam-hunger Verner Söderberg. **Syn.** se sensations-hunger. -lös; -het. Att livet var alldeles för enformigt och s-t här bakom bergen Letta Rudnicka Jaroszynska. -maklare; -eri; -erska. En ren dikt av någon s-are Upsala Nya Tidn. 1934. — Absolut fritt från publikfrieri och s-eri ib. 1930. -måttad. Balzac levde ~ i romantikens förtrollade värld och i dess s-e luft Karl Hedberg. -nummer. -nyhet. -press. I s-en. -pris. Lumberjackor till s. Annons 1935. -process. -roman. Sue's s-er. En s. ur verkligheten. -rubrik. Oceanflytning, hastighetsrekord, tumshöga s-er Öv. fr. Vicki Baum. -sjuk. Hon var ryckig, s., hänsynslöst djärv S. Siwertz. **Syn.** se sensations-hunger. -söklände; -eri. Hennes noveller stod högt över allt s-eri Göran v. Rettig. -törst; -ande; -ig. Den nyfikna, s-iga hopen 'Hasse Z.' **Syn.** se sensations-hunger.*

— **Sensatione'll** (-äll); -t, -are. Blott till sensation 2. De var s-a nyheter du kommer med! Den nya tidens s-a expansion inom järn- och stålbranschen O. B. Nelson. Dennes romaner voro märkliga ~ framför allt emedan de satte s-a problem under debatt N. Svanberg. Den därvid funna lösningen av denna kulturhistoriska gåta är närmast att betrakta som s. Ax. Wallén, öv. S-are och orotigare i stilen och än rörligare i sceneriet är romanen. Förf. väljer gärna de s-aste brotten, de bekantaste skandalerna som underlag för sina novellbroderier. Skatta åt det s-a. Att mina kängor voro s-tilla medfarna ~ Gust. Ericsson. **Syn.** (högeligen) uppseendeväckande, beräknad på starka effekter, som vill väcka uppseende, rafflande, pikant, högst förbluffande, (rent) otrolig, 'underbar'. — **Sensibel** m. fl. se d. o.

Senscommu'n (sangkåmmöng); denkön. Ofta skrivet med bindestreck l. som två ord. Som riktigt framhåller, att Augiers temperament, hans typiska senscommun-inställning och borgerligt utilitaristiska ideal äro

~ E. Kihlman. **Syn.** (vanligt) sunt förnuft, oförvillat omdöme, (sunt) bondförstånd.

Sensibel (säns- l. sangs-); -elt, -lare; -ilitet(-en); säll. utt. sangs-). 1) Och var därför mer än vanligt s-el för alla oroande nyheter Gust. Jacobson. Om man är en s-el natur, och vilka skola vara s-la, om icke författare? Alb. Engström. Hans nervsystem är synnerligen s-elt, tårar och leenden växlar i ett Stina Palmberg. 2) En stundom till sjuklighet stegrad s-ilitet Hj. Alving. Åger en estetisk s-ilitet ~, ett öra för undertonerna och en blick för helhetsverkningsarna, som ingenting undgår Fr. Böök. **Syn.** (öm)känslig, ömtålig; snabbt reagerande för intryck, 'öm-l. finskinnad', ibl. sensitiv. — **Sensitiv**, -t, -are; -|a (-an, -or). I. Adj. En s. liten stackare är hon och tål inga hårda ord. Den mest s-a kolorism i modärnt måleri Jens Thuis. II. Subst. Dels om Mimosas sensitiva l. pudica (som slår ihop bladen vid minsta stöt l. blåst); dels om person. Som hade s-ans ömtålighet ~ B. Aurelius. Att Lotten, den lilla s-an, får komma på landet, förpåkad som hon är Jenny Engelke. **Syn.** ytterst (öm)känslig l. ömtålig, överkänslig.

Sensmoral (sang-); -en. Att s-en trots all tydlighet inte blir ledsamt påträngsen Sv. Dagbl. 1910. Och här har du fabelns s., s-en i liknelsen: ~. Och höll ett långt och världsklokt tal, / vars prosas s. till slut / blev: »Glöm, min vän!» Spara s-en till slutet, men då hamra in den. **Syn.** moralisk lärdom l. tillämpning l. andemening l. grundmening l. kärna l. kontenta l. slutkläm l. fingervisning, dragen moralärdom l. sedge-regel.

Sensuali'sm (sän-); -men; -t (-en, -er; -isk, -t). I. S-m. 1) Sinnlighet; ibl. grov sinnlighet, sensualitet. Hela hennes [zigenerskans] gestalt uttryckte dåsig lättja och en kärv, loj s-m Agnes v. Krusenstjerna. Vars fromleri är bemängt med ett stänk av s-m Karin Hirn, öv. En kvalmig s-m C. D. af Wirsén. De Italienska bildernas förfinade och ädla s-m Fr. Böök. 2) Fil. Filosofisk riktning som ej erkänner annan kunskapskälla än sinnesförnimmelserna l. anser de sinnliga lustkänslorna som det högsta goda. Ansatser till s-m framträdde i antiken hos sofisterna, särskilt Protagoras, samt hos stoiker och epikuréer; radikalast har s-men representerats av Condillac. II. S-t m. fl. Jfr I. 1) Från början s-t av temperament har han [Herm. Bang] med dren blivit det av övertygelse ~ Hj. Söderberg. Keats är i Englands poesi den öppnadede s-ten i den meningen, att han av sinneas glädje skapat en ny, eldig form av religiositet A. Österling. Rodin är den store s-ten; han lever i passionen och drömmer om famntagat Emil Cedercreutz. 2) Ibl. = sensuell. En s-tiskt

färgad psalmdiktning. En smula s-tiskt mål-lad, men ingalunda öterhållet naturalistiskt. — **Sensualitet**, -en. En väg av lös-släppt s. Emil Kléen. Den ohöjda s-en i skildringarna blir osmaklig och tröttande. **Syn.** sinnlighet, begär efter sinnliga njutningar. — **Sensue'll** (-äll); -t, -are. Hans oslipade och ohöjt s-a natur var mig föga sympatisk ~ Ellen Lundberg-Nyblom. En s. människa driftmänniska osv. Ohejdat s. dukade han snart under för sina passioner. Munnen stor och s., underläppen framträdande. Den obeskrurna upplagan av »Tusen och en natt», där Österlandets hänsynslöst s-a blick på tillvaron och icke minst på kvinnan kommer fram i all sin glans C. G. Laurin. Ett par bruna, s-a ögon ~ R. Värnlund. S. Krishnakult B. Forell. **Syn.** (grov-)sinnlig, vållustig, (grovt) njutningslysten, (ibl. nära) liderlig, (ibl.) 'simmig' l. lysten.

Sente'ns (säntäns); -en, -er. I. Enkelt. Bland ämnena för den franska uppsatsen var Kiplings s. »Öster är öster och väster är väster» Öv. fr. Bruce Lockhardt. I romanen Ett liv ristade slutmeningen en s., som sade, att den själ, som upphört att längta, är död E. Kihlman. Han ställer sig den gamla s-en till efterrättelse, att allt som förtjänar att göras, förtjänar också att göras väl T. Segerstedt. Inströdda s-er, stundom ordspråksartade N. Svanberg. Uttrycka sig i s-er eller ~. Hans förädd av s-er och citat var o begränsat V. Tamm. II. Ssgr. Ex.: Hans slutsatser få gärna en s-artad prägel. Vålgövarinnans broderade och s-prydd kök Stina Aronson. Hället i en litterärt utarbetad, s-rik stil Erl. Hjärne. De av honom själv [Goethe] från trycket utgivna s-samlingarna B. Risberg. **Syn.** tankekor, tänkespråk, kärn- l. sedespråk, minnesvärt yttrande, visdomsord, sats, levnadsregel, (ibl.:) gyllene ord, 'guldorn', aforism. — **Sententiös** (-tsi-). Även 'sentsiös'. Sentensartad, sentensrik, ibl. ordspråkslik(nande).

— **Senterja** (sänt- l. sangt-); -ade, -as. Anslutningen till de föreg. rätt svag. Och har heller ingen möjlighet att s-a roligheten Marika Stiernstedt. Som ~ tydligen s-ade hans sällskapstalanger Alb. Engström. Men att jag ej s-ade slik litteratur. Och gammaldags prästgårdssmåröd, som vi djupt s-ade Elsa v. Born. Programmet var omväxlande och tycktes allmänt s-as Walter Sjöblom. **Syn.** uppskatta, ha förstälse för, sätta värde på, (uppfatta o.) tycka om u, ha sinne för.

— **Sentimentäl** (sä-män-); -t, -are. Nästan endast taldande. Att politikerna ha avskaffat människans uråldriga rätt att vara s. Sliskigt s. Han blev s. och berättade med sluddrig stämma ungdomsupplevelser, där ~ Birgit Th. Sparre. Att ta sig själv i upptuktelse för sina s-a fantasier ~ Joanna

Oterdahl. *Handlingen är ett pladder och musiken lipande s.* Upsala Nya Tidn. 1933. *Skällas s.* Ebbe Lieberath. *En s. toka.* *Drypande s.* *En blid och s. måne mellan björkar* ~ Hj. Söderberg. *Bendel tänkte: han har druckit så pass mycket, att han är i det s-a stadiet W.* Hammenhög. *S-t rusig av segerglädje.* *Denna tants-a idé* Gunnar Bolin. **Syn.** (överdrivet) känslfull, känslig o. vek; känslösam, 'tårögd', tårdrypande, tåresalig, joltig, hjärtnupen, pjunkig, gråtmild, rörd. — **Sentimentaliser|a**, -ade, -as; -ing. **1)** Intr. *Nej, fy f-n, låt oss inte sitta tysta och s-a* (vara l. bli sentimentala) Emil Kléen. **2)** Trans. *Geijerstams förmåga att s-a bilden av Pelle Molin G.* Attorps. *Skevheten i Geijerstams s-ing av bilden* Henry Olsson. — **Sentimentalist|t**, -en, -er. *S-er med sinnessjuklig känslighet för djurens välbefinnande* Strindberg. *De dumma s-erna från franska revolutionen talade om människans rättigheter!* Öv. fr. G. K. Chesterton. **Syn.** sentimental person. — **Sentimentalitet|t**, -en, [-er]. *Hon stegrar ofta sin medkänsla till s., och ~.* *Nästan helt fri från s.* *Sjuklig s.* *Han har ganska bra röst, fastän utbildad, men hans framförande dryper av s.* Elsa at Trolle, öv. *Jag är i kväll hopplöst given s-en i våld* Emil Kléen. *En viss ~ godmodighet och punchsentimentalitet* S. Siwertz. — *Kom inte me såna s-er!* sentimentala utgjutelser. **Syn.** känslopjunk, (alltför stor) känslösamhet, gråtmildhet osv.

Separä|b|el, -eit. (Av)skiljbar. — **Separät|t**, -et, = l. -er o. som adj. =. Två ord. **I.** Subst. *Hur många s(-er) ger tidsskriften åt författaren?* **II.** Adj. (o. adv.). Vanligast som adv. l. i ssg. **1)** Enkelt. *En nyhet för årets volym [av Hågkonster och livsintryck] — utom dess s-a titel [Den eviga ungdomens stad] — är, att ~ Sv. Thulin.* *Bedriva s-a fredsunderhandlingar.* *Min s-a åsikt är nu den, att ~.* — *Uppsatsen tryckes även s. i en upplaga för utdelning i 150 exemplar.* *Få vi hoslagt överlämna mantlarna till aktiebrevens N-ris ~,* under det att tillhörande kuponger avgå s. Stockh. Ensk. Bank, 1918. *Nej, vi gör ingenting s!* på egen hand. *Uställa [sina målningar] s.* **2)** Ssg. Ex.: *Han sade mig, att vad Trotskij åstundade icke var att sluta en s-fred utan allmän fred* Öv. fr. Bruce Lockhardt. *S-fredsryktena kommo åter i svang* H. Gummerus. *S-förbund.* *Sitt s-förslag om inledandet av fredsunderhandlingar* H. Gummerus. *S-tryck från Social-medicinsk Tidsskrift n:r 3, 1931. [Emedan en del nya bagerifirmor] undertecknat förbindelse med idkareförening-en att icke träffa s-uppgörelse* Sv. Dagbl. 1920. *Ty de sedermera så vanliga s-utställningarna voro då ännu så gott som okända eller ~ F. U. Wrangel.* **Syn. I.** särtryck; **II.** särskild, var(t) för sig, en-

skild, ibl. personlig, sär-, utan gemenskap med andra, fristående. — **Separätim|t** (mest grav); adv. *Var(t) för sig, särskilt.* — **Separation|t**, -en, -er. Även tekn. *En s. mellan stat och kyrka skulle ~ M. Rogberg.* *De sdgo däri det enda medlet att åstadkomma en fullständig s. från Ryssland* H. Gummerus. — *Att Eva och Magnus nu definitivt hade flyttat ifrån varandra och lämnat sina s-spapper till rätten* Elis. Högstöm-Löfberg. *Att Sverige ~ genom norrbaggarnas s-politisk också skulle kunna mista Norge ~ T. Fogelqvist.* **Syn.** avskiljande; skilsmässa; hemskillnad, äktenskapskillnad.

— **Separat|s|im**, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Politiskt, ofta religiöst; ibl. även allmännare. **I. S-m. 1)** *Bekämpa s-men inom kyrkan.* *S-men frodades i denna landsända.* **2)** *Vår nationella s-m om Finlands strävan att vara självständigt mot Ryssland.* *Här sätter den dländska s-men in B. Estlander.* **II. S-t osv. 1)** Religiöst. *Dundra mot s-terna.* *Där s-ter och högkyrkliga leva i grannsäma.* *S-terna hysa avvikande åsikter om kyrkoläran eller kyrkobruken och dra sig därför undan från den gemensamma gudstjänsten och församlingslivet och anordna egna gudstjänster.* — *Gudstjänsterna voro i allmänhet väl besökta, och några s-tiska rörelser förekommo ännu ej Rud. Röding.* **2)** Politiskt. *S-terna på Filipplinerna i stor majoritet* Sv. Dagbl. 1935. *Denna gång hade den engelska partistriden icke givit de skotske författningss-terna vatten på deras kvarn* Har. Hjärne. — *S-tgruppen i Mariehamn* Hj. v. Bonsdorff. *Ledarna för den ukrainska s-trörelsen* Öv. fr. Alex. Michailovitj. — *Att hans fem brorsöner i det avlägsna södern smidde s-tiska planer* ib. *S-tiska strävanden.* **3)** Allmännare. *Mindre vaul.* *Vi sökte våra intressen utom henmet, i synnerhet kanske jag, som aldrig tyckt om gemensamheten och som alltid varit en smula s-t Alma Söderhjelms.* — *Professor Nyström, vilken i Helsingfors visat vissa s-tiska tendenser och där stannat ett dygn, tillstötte på aftonen vid avfärden till Moskva ~ A. Lagreli resa.* **Syn.** (s-m:) avsondringslust l. -strävanden, (benägenhet för) söndring (ofta kyrklig), ibl. frikyrklighet l. sekterism; ibl. partikularism, ömnaenhet att gå med andra; (s-t:) frikyrklig, sekterist, ibl. 'läsare' osv.; ibl. en som gärna separerar l. går för sig själv. — **Separät|or** (-år; grav); -orn, -örer (slutet -o, akut). **I.** Enkelt. **1)** *S-orn kallades i De Lavals första patentbrev(1878) för 'gräddskummare'.* [Mjölks]s-orn avser att medelst centrifugalkraften skilja den lättare grädden från den tyngre skummjölken. *Alfa-s-orn, den av C. v. Becholdsheim förbättrade De Lavalska s-orn, erhöll snart en ledande ställning, som bibehållits även sedan Alfa-*

patent utgått. *S-or*n drives vanligen med maskinkraft, men även mindre, handdrivna *s-or*er finnas, och i bondstugorna hör man överallt surret av dessa hands-*or*er. 2) *Mjöl*krenings-, jäst-, olje(rensnings)-*s-or*er. Äggs-*or* för att skilja vitan från gulan Nord. Kompaniet 1916. *S. k. industris-or*er för rening och separering av många olika vätskor, såsom oljor, bensin etc. Sveriges Industri, 1936. 3) *Magnetiska s-or*er för torr- och våtseparering av malm Verkstäderna, 1915. [Mindre grov malm] går igenom galleret ned i en ficka för att sedermera utmatas på *s-or*erna 1916. *Malms-or*er. II. Ssgr. Ex.: *S-or*borste ~ av borst med tofs, drejad i förtent järntråd Åhlén & Holm. *Den svenska s-or*industrien [har] bibehållit sin dominerande ställning på världsmarknaden Sveriges Industri, 1936. På grund av [separerings]kärlets i profil ofta utbuktade form benämnes detsamma vanligen »*s-or*kula» Nord. Fam.², 1905. Hur de varje morgon och kväll hålla sina muggar under *s-or*pipen, tills det varna mjölkskummet stod som ett bubblande, snö vitt fras ~ Sally Salminen. *Rummets skymningsdunkel och s-or*surret i förstugan E. Diktonius. **Syn.** ibl. gräddskummare, ibl. skiljare.

— **Separer**a, -ade, -as; -tratt (till II; = skiljetratt); -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.) l. separation (jfr d. o.). I. Allmänare. Intr., refl. o. trans. 1) Vanl. verbformer. a) *De delar av det gamla Österrike, som nu s-at och bildat nya stater* Sv. Dagbl. 1920. *Trots det, att tvåhundra år gått, sedan de båda stammarna s-ade* Estrid Anker, öv. *S-a från statskyrkan. Det är nog bäst vi s-ar.* b) *Uljanov-Lenins grupp, som s-at sig vid partikongressen 1903 ~ H. Gummerus. S-a sig från de andra.* c) *Jag s-ar helt enkelt skådespelerskan Berit Risig från den civila fru Fernlund Kajsa Rootzén.* 2) *S-ing. De icke-ryska folkens fullständiga s-ing från Ryssland* H. Gummerus. *Att England icke hade något emot att understödja ryska rikets icke-ryska nationalister i deras s-ingssträvanden* ib. II. Tekn. o. d. Blott trans. (l. abs.). Jfr separator. *Har du s-at mjölken än? Köpa s-ad mjölk. För rening och s-ing av många olika vätskor, såsom ~. Torr- och våts-ing av malm. S-ingskäril. S-ingsmetod.* **Syn.** skiljas, avskilja sig, lämna, överge, utgå ur; gå åt skilda håll; (av)skilja (t. e. grädde från mjölk, oreheter ur olja, föroreningar från malm).

Sepia (akut); -an, -or. I. Enkelt. 1) Zool. Med plur. *Sepia officinalis*, vanliga bläckfisken. *Den mest kända bläckfisken, s-an, från rikens torkade bläckfäck man får det bruna färgämnet med samma namn. S-orna hara en ovalt förlängd, något tillplattad kropp, som ~ 'Brehm'.* 2) (Svart)brun färg för akvarell, laving o. teckning. Jfr I. I *handeln förekommande s-a är vanligen*

*uppblandad l. blott surrogat 1935. Rd, preparerad s-a. Torkad l. romersk s-a. S-an, som började användas i konsten omkr. 1780, blev snart mycket populär, särsk. för landskapslaving. Med en i s-a doppad fjäder. Ett ovallt Rörstrandsfat med dekor av blommar i gult och s-a. Ett material, som bättre anstod hans impulsivt spelande lynne än ~ oljefärgen, fann Acke i s-an ~ Klas Fähræus. II. Ssgr. Ex.: 1) Till I l. *S-ahonan 'Brehm'. S-aögat ser mycket underligt ut* ib. 2) Till I 2. *Efter någon tids smörjning antager detta läder en vacker s-aartad ton* Sam Arsenius. [Stolta fjällskivlingen, vars] hatt är tätt beströdd med stora, flockiga, s-abruna fjäll Naturens liv. På kajen lappa fiskarne sina s-afärgade nät eller ~ Emil Zilliacus. *Aina Stenbergs S-akort* Sv. Dagbl. 1917. *Djurstudier av Elias Martin, s-alavyr. Hängbjörk, S-amålning av general Lefrén* F. U. Wrangel. *Landshövdingen, greve E. J. Sparre. S-ateckning från 1873* ib. *S-atekniken* Klas Fähræus. *En vacker, ren s-aton ernds ~ Gunnar Malmberg. S-atoning* fotogr.: behandling av en på framkallningspapper utförd fotografisk kopia så att dess svarta färg övergår till brun.*

September (säptäm-; akut); den-kön. Årets nionde månad. Jfr februari. *En mild s. av indiansommartyp. S-s klara luft och rena, starka färger, dvs. då den är som bäst. — Få behag i världen kunna jämföras med en svensk s-afton, då den är skön* C. J. L. Ahnquist. *S-dagen led mot sitt slut, och ~. I mån ljus, s-klar natt* V. Loos. *Luften var klar och s-lik genomskinlig* Hugo Swenson. *S-morden politiska massmord i Paris 2-5 sept. 1792. Stor och rund som en s-måne 'Mari Mihi'. Och under strålände s-sol gick färden till ~ J. Möllersvärd. S-stormarna hade ännu icke börjat.*

Septemnium (säptän-; akut); -et, -er. Sjuårsperiod l. -skede. *Jag utarbetade en fortsättning för s-et 1842-8* H. Reuter Dahl. — **Septett** (säptätt); -en, -er. Tonstycke för sju instrument l. sängstämmor; även de utförande. *Beethovens s. — Med detsamma brakade det till, s-en stämde upp vid dansbanan* J. Hemmer. — **Septim**a (sä-, mest akut); -an, -or; -aackord l. septimackord (fyrklang). Mus. Sjunde tonen från o. med grundton l. intervall om 7 toner (i diatoniska skalan).

Septisk (sä-); -t. Som åstadkommer förruttelse l. förskämning. *S. tank.* (l. vanl. "septic tank") förruttelsebassäng där kloakvatten renas.

Sera se serum.

Seraf, -en, -er [bibl. även -im l. sērafim]; -(s)huvud m. fl.; -isk (-t). I. Enkelt. 1) 'Egentl.' Lovsjungande ängel (invid Guds tron), en av de högsta änglarna. *Sevingade ser.* 2) Upphöjt eteriskt väsen. II. Ssgr ha mest

seraf., ibl. därjämte *serafs.*. Mest bildl. Ex.: *Spännet bar ett gyllne s-huvud* Öv. fr. O. Wilde. *Med ett självförnöjt s-leende* ~ John Johnson. [*Där de stora ikonerna stodo,*] endast i kåpor, harnesk eller korta s-skjortor Öv. fr. M. Gorki. *Bland s-sväsenden, som dricka ljus liksom vi luft* Signe Hebbes minnen. **III.** S-isk. Mest bildl. [*Murillos*] *s-iska andaktsglöd* J. J. Tikkanen. *De s-iskt tecknade martyrer, som* ~ M. Lamm. [*Där renades sängen*] till *s-iskt väl ljud* A. Österling. *Ett s-iskt leende* Hj. Bergman. *De renaste oskuldsblåa, rent s-iskt blåa ögon, som* ~ I. en översvinnelig *s-isk stil* ~ C. Santesson. *Med kindernas tilltagande s-iska rundning* Å. Hasselblad. **Syn.** I. ängel, änglalikt väsen, (ibl. nämra) kerub; **III.** (s-isk:) änglalik, ängla-, himmelsk, ibl. översvinnelig, eterisk, änglaoskyldig l. -skön l. -mild l. -ljuv. — **Serafimer**, -n. Kortform av 's-orden'. *Ja, stoppe du, i går kväll, när jag kom hem, så s-erade jag* »s-n» i den rockfickan N. Söderblom. — **Serafimer**. *Det breda, vattrade, ljusblåa s-bandet. Ledamöter i andliga ståndet av s-orden ha endast s-kors, ej s-kedja. Innehavare av s-orden benämnes »riddare och kommandör av Kungl. Maj:ts orden».* *S-orden utdelas av konungen till belöning åt svenska män, som »blivit värdiga att beklåda rikets högsta ämbeten» samt åt utländska furstar, statschefer och liknande.* 'S-medaljen' utdelas för förtjänster om sjuk- och fattigvård; enda nuvarande innehavare av s-medaljen är Elsa Brändström, som erhöll den 1919. *S-riddarens begravning högtidligt hålls med »s-ringning» i »S-klockan» i Riddarholmskyrkan, där den avlidnes vapensköld upphänges.* V. Örnberg, *S-riddare* längd 1748—1890. *Den siste Brahes s-sköld* [, utarbetad av artisten D. Friefeldt] ~ Sv. Dagbl. 1930. *Är s-riddare ej adelsman, får han särskilt s-vapen, som* ~.

Sera'lj, -en, -er; -intrig; -liv. Dels = sultanens palats i Konstantinopel (kv. sultan-tiden); dels = sultanens harem l. kvinno-palats; dels allmännare (skönl.) = harem. I s-ens trädgård.

Serb (sä-); -en, -er; [l. -ier (-n, =)]; -isk (-t); -iska (-an, -or; kvinna l. språk; -talande); -okroat(isk); -okroatoslovensk (även med två bindestreck) l. serbisk-kroatisk-slovensk (= jugoslavisk). *Prinsen som äkta s. höll på fosterlandets seder* Ville Vallgren. — *S-iskan, som skrives med kyrilliska (med ryskans besläktade) bokstäver* S. Agrell. *Den serbo-kroatiska språkfamiljen omfattar dtskilligt över 9 millioner människor* ~ ib. — *S-isktalande kuskar* H. Key-Åberg. — *Serbo-kroatoslovenska konungariket* (Jugoslavien) Sv. Dagbl. 1922.

Serén, -t, -are; -het l. -itét (-en). *I det s-a ljuset därovan* Hj. Lundgren. *De långa, s-a nätterna, genomvakade i det fria* ~ E.

Kihlman, öv. *Stående och s-a bilder av Fräl-saren* S. Siwertz. [*Änglavärlden är enl. Almquist*] *själv fri från allt ont och därför fullkomligt »s.*, och samma s-itet måste utmärka alla tavlor därur M. Lamm. **Syn.** (himmelskt) klar (o. lugn), himmelskt ren, genomskinligt klar, fridfull, fylld av himmelsk frid.

Serenäd, -en, -er. Sammanhålls knap-past med föreg. **I.** Enkelt. **1)** *Hålla s. för ngn.* *Sjunga s-er, första tenor vid s-er.* Lyssna på (student)s-erna på majnätterna. *Fick ~ som andre tenor deltaga i nattliga gymnasists-er* ~ T. Fogelqvist. — *Även den härliga s-en »Hulda Rosa» har Återborn skrivit till en melodi, som redan funnits införd i Musikaliskt Tidsfördrif på 1790-talet* ~ B. v. Beskow. **2)** *Kattserenad.* **II.** Ssgr. Ex.: *Då insåg även s-givaren det lönlösa i att fortsätta s-en, och* ~ G. Kallstenius. *Det vanliga s-programmet omfattade 7—9 nummer: en väcksång (vanligen »Vad blizt») ~ ib. En eftersökt s-sångare.* **Syn.** nattlig sångarhyllning (vid den tillbedas fönster).

Sergeant (särstant l. ibl. se-); -en, -er; -(s)befordran; -(s)lön m. fl. **1)** Huvudbet. **a)** *Lägsta underofficer vid svenska armén, flygvapnet o. kustartilleriet. S-en står närmast under fanjunkare.* — *Musik-, sjukvårds-sergeant.* — *Med utsikt till snar s-befordran.* *Nöjer sig med att sända de värsta orostiftarna en mördande s-blick.* **b)** Bildl. *Vinnie skall alltid uppfostra mig, som du minns — hon är samma gamla exercissergeant som förut* Öv. fr. O'Neill. **2)** Friare. *Brandsergeant* s. vid brandkår. — *S. i frälsnings-armén* även om kvinna. **3)** I utlandet. *Polis-sergeant.*

Serie (akut); -n, -r (akut). **I.** Allmännare. **1)** *Däribland en stor s. svenska konungars originalbrev* O. Walde. *Må dessa blad i den återupplivade s-n av »Linköpings Biblioteks Handlingar» bidra att* ~ Ax. Nelson. *Fullständig s. av Språk och Stil och Ny-svenska studier.* *Vid köp av hela s-n* ~ Nordisk Tidskrift, *Ny(a) s(-n), Årgång 13.* *S-n [av dessa sagor] avbröts, upphörde med 20:e bandet. Boken ingår i s-n som nr 23.* 'Gula s-n', en romanserie, utgiven av ~. *I föreningens publikationsserie.* *Tidskrifts-; drss-r.* *Drätselnämndens arkiv med mycket omfattande räkenskaps-er* Bertil Boethius. **2)** *Bildserie.* *Stücken utgavs i två s-er, till ett pris av ~.* *Sedelserie.* *Frimärksserie till firandet av Delawaremünnet. Jubileumsserie.* *Mynt-, medaljserie.* *När jag i våras till Järnkontoret som gäva överlämnade en s. på ett femtiotal akvareller, utgörande ~ Ferd. Boberg. Porträtt, historisk s.* *Tidningarnas skämts-r (Adamsons-n o. d.).* **3)** *Vi insamlade stora s-r av de olika arterna, och prepareringsarbetet slutades sällan förrän ~ Sten Bergman. Ordna (naturföremål) i s-r*

efter ålder och kön eller efter fyndlokaler o. d. Tidsserie. 4) I en s. föredrag behandlas Sveriges geologiska utveckling från ~. Stockholms borgarskola, som i våras anordnade en s. svampföreläsningar ~. Artikel, föredrags-, föreläsningsserie. 5) Inveckla sig i en s. motsägelser. Hans replikföring är ofta en enda s. av träffande humoristiska infall, bilder, ordstäv och ordlekar ~ Emil Cedercreutz. — Skjuta en hel s. prickar, avbrutna blott av en enda nia. Skottserie. Efter en s. misslyckade försök. — Föreställnings-, tankeserie. — Tals-n. — Ju djupare vi stiga ned i skapelses-n ~ Ax. Munthe. Denna vokalserie ~ Gust. Cederschiöld. Försöksserie. II. Mer l. mindre fackl. 1) Handels. Standardisering innebär dels att mera allmänt använda maskinindustriella detaljer och element ~ till sina dimensioner fastställas i vissa s-r och utföringsformer, dels ~ Sveriges Industri, 1936. Utgående s-r av randiga Matroskostymer [för gossar] Annons, Sv. Dagbl. 1920. Ur denna [möbel]serie kan utväljas just de pjäser Ni önskar för Edert behov ~ Annons, ib. 1930. Möbler, som tillverkas fabriksmässigt i stor skala, i s-r Sv. Uppslagsbok 1937. — S-brevkort ~ huvudsakligen kärlekss-r Åhlén & Holm 1916. 2) Idrotts. m. m. a) På tisdagen spelades sjätte omgången i varpas-n, varvid ~. Den golfspelande allmänheten meddelas, att priset d spelserie fr. o. m. 1 juli sänkts till ~; samtidigt borttagas s. k. fris-r Upsala Miniatyrgolfklubb, annons 1931. b) Den första korporationss-n i schack har alltså nu i det närmaste slutförts Upsala Nya Tidn. 1933. c) Ernst Norées Lotteriserie ib. 1919. Lotter, för vilka avgiften till alla klasserna i en s. blivit på en gång erlagd. 3) Mat. Följd av tal så beskaffad att varje efterföljande tal enl. en viss regel är bildat av varje föregående. 4) Det är sannolikt, att alla tre radioaktiva s-rna omvandlas i bly. 5) Geol. Avdelning under 'formation' o. över 'led' (etage); ibl. = grupp. **Syn.** rad, (oavbruten l. regelbunden l. fortlöpande) följd, räkka, svit, 'längd', samlingsföljd, samling, 'kedja', 'vävnad', (ibl. nära:) cykel, emission, omgång; ibl. radda.

— **Serieberättelse.** Hans s-r om en lantlig ämbetsmans äventyr och upplevelser ~ 'Ungerska noveller'. -**biljett.** B. som berättigar till inträde under hela utställningstiden, till en följd föreställningar l. d.; ibl. abonnemangsbiljett l. partibiljett. -**bokstav.** S., nummer och tryckningsår d sedlarna. -**brevkort.** Illustrerade s. med sagemotiv. -**dikt.** Med de stora s-erna Flickan i ögat, Strövåtg i hembygden, Drömmar i Hades ~ N. Svanberg. -**figur.** (Skämt)s er som Adamson, Musse Pigg o. d. -**kommitté.** Idrotts. Fotbollsförbundets ~ s. Göteborg. Handelsidn. 1926. -**koppla;** -ing. Elektr. S-ade

element) parallellkopplade. -**kort.** En smutsig piggögöd pojke, som tiggde cigarettserie-kort Ragn. af Geijerstam, öv. -**lott.** Lott som gäller för flera dragningar, 'genomgångslott'. S. i ett klasslotteri. -**möbel.** Mest i plur. Handels. Nytt ord. Om möbler som tillverkas fabriksmässigt i stor skala (i serie). Tillverknigen av s-ler ingår som ett led i konstillverksindustriens strävan att skaffa hög standard även på enkla möbler Ingeg. Henschen-Ingvar. Vår nya s-el ~ högelegant utförd i antikbehandlad björk med ~ Annons, Sv. Dagbl. 1930. -**namn.** Novellsamlingen Ur Lifvet (1882), som efterföljdes av flera arbeten med samma s. Bertel Appelberg. -**nummer** t. e. på sedlar, lotter osv. -**roman.** Att Gustaf Hellström givit sin stora s. i många delar titeln En man utan humor ~ Erik Hedén. -**samtal.** Ifråga om telefon. S. (abonnemangssamtal) till förut bestämda tider. Presseriesamtal Annotationskalendern 1928. -**seger.** Idrotts. Sundbyberg har små utsikter till s. (i fotboll) Sv. Dagbl. 1926. -**teckning.** Mannen, som gör vad som faller honom in ~ vilket utmärkt uppslag för en s. 'Hasse Z.'. -**verk.** Förlagets under utgivning varande s. fortsätts under hösten Sv. Dagbl. 1927. S-et »Myter och sagor» S. Agrell. -**vinnare.** Idrotts. Vesta blir s. [i bandy] om söndag? Rubrik, Upsala Nya Tidn. 1933. -**vis,** adv. [o. adj.]. I fråga om träd med pyramidiskt växtsätt ~, utdragas huvudgrenarna lämpligast s. från stammen, varvid ~ Gust. Lind.

Seriös, -t, -are. Hans s-a och behärskade personlighet Ellen Lundberg-Nyblom. Han deklamerade också, helst s-a saker J. Lindström-Saxon. Och han tog alltid en hel del saker s-t, där vi andra togo med lätt hand på det hela B. Aurelius. Ta de inte så s-t! **Syn.** (strängt) allvarlig, allvarsam, högtidlig, (ibl.:) gravallvarlig, sträng, 'viktig'.

Serolog m. fl. se under serum.

Serpentin¹ (sä-); -en; -arbete(n); -block; -föremål. Ett mineral bestående av en tät massa av gulgrön, olivgrön l. rödbrun färg o. ofta med fläckar l. teckningar som erinra om ormskinn. 'Ädel s.' är ljusare än 'vanlig s.', har något starkare glans och antager ganska vacker polityr. Kalksten med innesluten ädel s. användes till arkitektoniska ornament; vanlig s. förarbetas till mortlar, vaser, lampfötter, figurer m. m.

Serpentin¹ (sä-); -en, -er. I. Enkelt. 1) Ifråga om vägar o. d. En väg uppför en brant höjd, anlagd i sicksack med tvåra krökar för att underlätta stigningen, kallas s. Vägen går, leder i (starka) s-er uppför branten, sänker sig i s-er till ~. I mötats mot störtlopp, som går raka vägen utför, går slalomloppet i s-er Sv. Dagbl. 1933. Ångsöppningar, genom vilka älven slingrade

sig i eleganta s-er E. H. Kranck. 2) Smal hårt rullad pappersremsa som ringlar ut sig när den kastas o. omsnärjer föremålet (kastas t. e. vid karnevaler l. mln de avresande o. de kvarvarande vid en båts avgång). Små inventiösa kanoner, med vilka man kunde skjuta ut s-erna S. Siwertz. Dragen av två bogserbåtar lägger Gripsholm ut, s-erna brista, de sista banden med fosterjorden slitas 'K. Gunnarson'. — Rubanken gled med jämna slag över brådan, och hyvelspånen slingrade sig likt s-er därur Hj. Bengtsson. II. Ssgr. Ex.: Kanalen slingrade sig ut och in genom djungeln i sådana s-bukter, att ~ Hj. Bengtsson. S-dans varvid dansösen gm att i färgskiftande belysning växlande draperar sin långa klädnad åstadkommer en trolsk verkan. Loie Fuller, s-dansens skaparinna Emil Cedercreutz. Kristallsalongens skrällande varietemelodier och illa målade s-dansöser 'Mari Mihi'. Huru det nya året hälsats med skrdl, dans och s-kastande Gust. Cederström. S-kastning. Bilen rutschar in i en skarp s-krök, och ~ Sv. Aurén. Sten de Geer, Klarälvens s-lopp och flodplan (1911). S-pistoler Buttericks Julblad, 1928. S-slingrande kanaler. Och strävade upp för den s-väg, som leder in i Arkadien E. Wettergren. Syn. I. 1) sick-sackformig berg(s)stig, slingrande stig l. väg l. linje, serpentinväg, slingerstig, 'ormstig'; (s-er ofta): ringlar; ibl. flodbåge (mindre än en halvcirkel).

Serum (akut l. grav); -et, sera. Läk. o. d. Vanl. = blodserum (dvs. från blodkroppar fritt blodvatten). I. Enkelt. Blodserum är en täml. trögflytande, klubbade vätska av bärnstensgul färg Nord. Fam.⁵ I s. finnas 'enzym' och de egendomliga kroppar, s. k. antikroppar, som spela en huvudroll i s-terapien. S. insprutas numer mest i muskulaturen l. i en ven, ej direkt under huden. Sera fås dels från olika djurarter (oftast hästar) som gjorts immuna (s. k. 'immuns-era') och kunna verka antingen på bakterierna själva eller på deras toxiner; dels kunna de fås direkt från människa eller djur som just genomgått en infektionssjukdom (konvalescent-l. rekonvalescentsera) eller från friska människor eller djur (normalsera). Det tidigast använda serumet mot bakteriegift är det av v. Behring i början av 1890-talet införda difteris-et. För människor avsedda sera Sv. Dagbl. 1917. Kreaturssera. Taxa för sera och vaccin 1918. Emellertid kan man dels blanda olika sera, dels framställa ett enda s. (s. k. polyvalent s.), verksamt mot ett flertal närstående [form]arters gift O. Cyrén. J. L. Reenstierna, Statens kontrollant över i riket tillsaluhållna sera och vacciner¹⁾; 1927—²⁰⁾ 1933. Skyddssera mot smittsamma sjukdomar Nord. Fam.² S. mot stekkramp, (anti)tetanusserum. Kräft, orm-

(gifts)sera. Reenstiernaspetälskeserum 1937. II. Ssgr ha serum-, ngn gång därjämte sera- (t. e. Bondens serarekvisitioner ha högst väsentligt minskats Sv. Dagbl. 1932). Ex.: Biokemikums s-avdelning [i Stockholm] måste utvidgas Sv. Dagbl. 1931. S-behandlingen är den enda säkra vid ormbett och har överallt trängt ut övriga, äldre botemedel O. Cyrén. S-diagnostik dvs. sättet att med tillhjälp av serum ställa diagnos på sjukdomar, identifiera bakterier m. m. S-framställning. S-förråd. S-insprutning. S-institut anstalt för frambringande av skyddssera o. vacciner mot smittsamma sjukdomar m. m. A.-B. Svenska s-institutet Sv. Dagbl. 1919. Statens bakteriologiska, resp. veterinärbakteriologiska institut tjänstgöra hos oss som s-institut. S-institut för ormsera. Professor Sundberg s-kontrollant Sv. Dagbl. 1920. Hästar och mulor, anstaltens s-producenter ~ Naturens liv. S-spruta ib. S-terapi l. s-terapeutiskbehandlings-behandling, användande av blodserum för behandling av (huvudsakligen infektions)sjukdomar. En särskild kontrollant för s-tillverkningen Sv. Dagbl. 1917. Syn. blodserum, (mot sjukdomar verksamt) blodvatten l. -vätska l. -saft. — **Serolög** (-åg); -en, -er; -i (-en l. -n) = läran om (blod)sera o. deras egenskaper; -isk (-t). Läk. [Docent vid Karolinska institutet] i s-i och immunitetslära Statskalendern 1918. — S-iskt kök i nya 'bakteriologen'; förslag 1930. — **Serös**, -t. Läk. Serum; serumliknande; blandad med l. innehållande blodvatten. S. vätska. Lungsäcken, en dubbeltviken s. hinna, omger lungan. Sa himmor kläda väggarna i kroppens slutna håligheter och i dem befintliga organ.

Serve(), **Serva** m. fl. se sörv, sörvä osv.

Servera, -ade, -as. I. Huvudbet. 1) Egentl.

a) Vem s-ar här, vid det här bordet? Sa vid det förnämsta bordet. Hon å ute å s-ar i kväll på SHT. b) Värden s-ade själv vinet. Sa honom inte för stor portion! Sa även halvportioner. Sa sig själv. Hon s-ade sig ytterst obetydligt av frambjudna rätter ~ Marika Stiernstedt. Vad får jag s-a (er), gås eller anka? Sa rikligt, snällt av ngt. c) Och förstod att s-a maten pyddligt upplagd. S-as kall, varm, på bricka, i snäckor, i form. Ölet s-ades i sejdlar, i [l. på] glas. d) Vilken av gästerna skall jag s-a först? Här blir ni inte s-ad, ut med er bara! Där blir man snabbt, utmärkt s-ad. Här kunde de klara sig med språket och ~ undgingo risken att bli s-ade äpplen, då de trott sig beställa potatis. e) Middag s-as kl. 3—6, efter matsedel. S-as det, får ni s-a sprit här till maten? f) Husan ler och niger: bordet är s-at Adèle Weman. Middagen är s-ad. Frukosten är (i dag) s-ad i bersån. Det är s-at. Herrskapet är(r) s-at l. å s-ade. 2) Bildl. Där moral s-as, inbakad i små dikter. Sar

oss historier ur ett skiftande jägarliv B. Gripenberg. *Så att jag redan vid kaviären kunde s-a våra ryska gäster en vackert tryckt rysk översättning av talet Öv. fr. Bruce Lockhardt. S-a gamla kvickheter och förlegade nyheter. Historien är ypperligt s-ad ~ A. Österling. Titt och tätt s-as i dagspressen liknande notiser om filmens folk W. Sörensen. II. Bibet. Fackl. 1) S-a en kanon. 2) S-a en brandspruta. Syn. I. 1) vara l. tjänstgöra som upppassare l. kypare l. servitör l. upppasserska l. servererska l. servitris l. serveringsflicka; betjäna l. uppassa n vid bordet, kringbära n rätter l. mat l. vin l. brickor, ibl. (kring)bjuda (n); lägga för, ihålla n, islä n; upplägga n; framsätta n, (fram)duka (n); duka bordet för l. sätta fram maten åt; 2) 'uppduka' n, komma med, berätta, ge till livs, 'traktera', 'undfägna', ibl. (vilja) tratta i; II. tjänstgöra som servis(manskap) vid, sköta, göra färdig till skjutning l. till aktion.*

— **Servéerska**, -an, -or; -edräkt m. fl. *Som s-a i förbudslandet Finland 'Birgit'. Och så slog han sig ner vid ett annat bord och ringde på s-an R. Schildt. Vid Uppsala Hospital och Asyl finnes plats ledig ~ för ordentlig och duglig s-a Annonns 1921. Tvenne s-eplatser ~ lediga vid ~ Annonns 1920. Syn. servitris, upppasserska, flicka som serverar. — **Servéring**, -en, -ar. I. Enkelt. 1) Nästan endast sing. Och en s., som aldrig klickar ~ Pär Lagerkvist. En skärm, bakom vilken betjäningen ordnade s-en F. U. Wrangel. Om hon vill övertaga s-en inne hos herrarna Hanna Hindbeck. Anmärkningar mot s-en. Införa s. vid småbord. Vid s-en av efterrätten råkade flickan ~. — Men där finns ingen middagsservering ~, det är ett frukostställe. Med bord för uteservering Erik Söderström. 2) Om 'lokal' l. d. Mest som sista sgsled. Sätta upp matservering. Terrass-, trottoars-ar. Folk, som sitter på Dömes och Rotondes trottoars-ar Öv. fr. Jólan Földes. När vi stegade i väg till ös-en 'K. Gunnarson'. II. Ssgr. Ex.: Köks- och serveringsavdelning ha väggar av vitt kakel Ragn. Östberg. S-sblus, skjortmodell Sv. Dagbl. 1922. S-sbord skänkbord, bord varifrån maten hämtas vid s. Ett enkelt rullande s-sbord med ~ Idun 1931. S-sdisk t. e. på bar. Sätt fram tallrikarna från rätt sida vid middagen och småll inte i s-sdörren Öv. fr. O'Neill. [Och anordnas] på det heta s-sfatet Ane Randel. »Och tänk ~», förfasade sig s-sflickorna, när de ~ Einar Smith. S-sförklä(ä). Färgade s-sglas av S. Gate och E. Hald. Vi måste ha s-shjälp vid middagen för ~. S-skarott för smörgåsbordet. S-skjol. S-sklänning. S-skork av nickel, förhindr[ar] droppning Nord. Kompaniet. Trevliga s-slokaler. S-slucka. S-smössa ~ av vitt batist, försedd med plisserad garne-*

ring Åhlén & Holm, 1916. Smd, nätta s-spa-viljonger L. Munsterhjelm. S-srummet utgöres av en tämligen lång gång mellan köket och matsalen. Genom s-srumsdörren skänkrumsdörren. Och festväning med utgångar till åt alla håll vettande s-sterrasser Ragn. Östberg. S-stös. S-svagn eller transportbord är en liten möbel, som ~ Idun 1930. Ung, s-svan flicka önskar plats att servera eller som husjungfru Annonns, 1919. Flicka med s-svana. Flygel med s-sveranda till höger Per Hallström. I s-sögonblicket flyttas piggvaren försiktigt till en viken serviett och placeras på fiskfatet Ane Randel.

— **Serv|ét** (sä.) l. **Serv|e'tt** l. (vanl. äld.) **Serviett**, -en, -er. 'Serviett' torde nog av flertalet anses som huvudformen. I. Enkelt. 1) Lågg ihop s-eten, sen du ätit! Sätta för sig, knytpadngs-eten. 2) Torkarsigväluppfostrat om munnen med s-etten och ~. Sticka s-etten in mellan kragen och halsen. Rättade på s-etten, som han satt fast i västens knapprad S. Agrell, öv. Lade som vanligt s-etten i knät. Att bryta s-etter i näckrosform Ernst Norlind. Brutna s-etter vid festbordet. Silas ~ genom en s-ett och buteljerars Sigrid Nordenfalk. Kräft, tes-etter. Ovals smås-etter. Runda tallrikss-etter. Papperss-etter. 3) Ett stycke mjukt och segt papper, här [ävs. i Japan] att använda såsom s-iett K. Zilliacus. Flyttas piggvaren försiktigt till en viken s-iett ~ Ane Randel. Där tallrikarna stå på smd fina s-zetter av sydda spetsar ~ V. Langlet. Hovkonditor Berns lär ha varit den förste att använda papperss-etter Gurli Linder. II. Ssgr. Ex.: 1) S-etpsess Math. Langlet 1893. S-etring av trä, skuren i drakstil. Broderad s-etväska. 2) Elise Adelskölds nu utgivna Handbok i servettbrytning Sthlm 1928. Kotiljongs-, bröst- och servettbuketter Göteb. Trädg. Kat. 1920. Räknade tyst det sista s-ettdussinet och läste skdpet Fanny Alving. Sitt hygieniska s-ettfodral Karin Boye. Visittkortsväska och s-ettringar C. Larsson i By. S-ettskyddare av vitt celluloid Nord. Kompaniet, 1916. S-ettväska av vitt, linneimiterat papper, med tryckknapp ib. 3) [Och präntat sitt namn] på s-iettväskan M. Rosberg. Syn. tork-l. handkläde.

— **Service** (sörviss; akut); -en. Särsk. handels. I. Enkelt. 1) Ett modärnt ord, som heter »s-e», välbekant ej minst för herrar bilägare Sv. Dagbl. 1932. Emellertid ha de stora bensinbolagen numera övergått till s. k. fullständig s-e och ~ Upsala Nya Tidn. 1931. Vår bils-e flyttad till ~ 1935. 2) Till övervägande del sker försäljningen [SKF:s] genom egna dotterbolag, som samtidigt tillhandagä med teknisk s-e i allt som rör lagerfrågor Sveriges Industri, 1936. I vad mån kräva amerikanerna s-e i fastigheterna? Sv. Dagbl. 1938. II. Ssgr. Ex.: En radiohandlare, som har en ordentlig s-eavdelning 1938. AGA-

Baltic har nu under tre år anordnat *s-ekurser* för sina återförsäljare 1938. *Fasta s-epri-ser* är ett annat önskemål M. Rogberg. *Den nya bensinstationen vid Vaksalagatan* är den modärnaste *s-estationen* norr om Stockholm Upsala Nya Tidn. 1931. *S-systemet*. **Syn.** kundtjänst, 'tjänst', kundbetjäning; (ofta:) bil-tjänst, bilbetjäning.

— **Servil** (sä-); -t, -are; -i'sm (-en); -itët (-en). Rätt fristående inom ordgruppen. **I.** *S. mot alla, av vilka han kunde vänta sig någon fördel. S. hyllning. S. och fjäskande. Hela vår s-a press 'Jörgen'. Som säger 'du' till sin kung och aldrig vetat av något s-t kryperi. Och alla de andra s-a kräken Fr. Böök. Detta ansåg jag oärligt och s-t, då ju ~.* **II.** Subst. **1)** Med ohöjd *s-ism* gentemot »storheterna» ute i världspolitiken E. v. Wendt. **2)** Vars oförskämdhet så hastigt har förvandlats i *s-itët* Alb. Engström. **Syn. I.** slavisk, slav- l. träl-sinnad, trälaktig, krypande, alltför tjänstaktig l. mjuk i ryggen, underdånig, fjäskande, 'bugande', lakejartad, 'en betjäntsäl', ibl. 'smilande'; **II.** kryperi, fjäsk(ande), slaviskhet, lakej- l. trälsinne, (ibl.) 'svansande', lism(eri).

— **Servis** (sä-); -en, -er. Närmast till servera. **A)** Enkelt. **I.** Allmänare. **1)** Konkr. **a)** Huvudbet. *Kaffeservis med 1 dussin koppar, äkta ~. Kejsaren hade själv medfört både s. och mat ~. (Åt dom på silvertallriker också? —) Nej, de var bara som under-servis. Endast hel s. säljes. Vi åto från stora, gröna blad, någon annan s. hade vi inte. Fullständig s. för 24 personer. Glas-, porslin-; silverservis. b)* Groggs-cr i modärna mönster. *Modärn snapservis i rak, stilfull modell P. U. Bergström. Rullans och Flustrets vinglasservis för festväningarna* Henr. Svanfeldt. — *Äggservis av fajans* P. U. Bergström. **c)** Rök-servis, fyra pjäser: cigarrskrin, cigarrettskrin, askkopp och tändsticksställ. **d)** Tvättservis, bestående av tvättfat, handkanna, nattkärl och tvål-kopp. *Fulltalig kommod-servis. 2)* Abstr. *Di ska bli förti för vins-en på aulabalen. II.* Krigs. *Manskap som betjänar en pjäs (kanon, kulspruta, strålkastare osv.). Vid fältpjäser är s-en vanl. 5–8 man. Då fanns det en pjäs och en s. kvar, och i den var ingen osdrad* Gunnar Cederschiöld. *Två kanoner med nästan övrad s. Underlåtit att varsko kanons-en däruppe ~ 'And. Eje', öv. B)* Ssgr. Ex.: **I.** Till A I. *Entreprenad d-s-artiklar för Beckomberga sjukhus* Annonns 1932. *Inklusive s-avgift* upppassning (vid bordet); betjäning. *S-bestick (gaffel, kniv och sked) för manskap* Fältutrustningslista. *Svenska s-glas på Chicagoutställningen* 1933. **II.** Till A II. *Krigs. S-manskapet [vid den lätta kulsprutan]* H. Wikner. **III.** Märk *S-ledning* ifråga om elektricitet, gas, vatten: till konsument-

(grupp) från huvudledning avgrenad ledning. **Syn. A) I. 1)** (hel)uppsats av bordskäril, borduppsats, alla tillbehör (till dukat bord, tvättställ, vins-servering, räkning l. d. o. särsk. uppsats av glas o. porslin); **2)** upp-passning (vid bordet), servering; **II.** (kanon-, kulsprute- osv. samt strålkastar)betjäning, servismanskap. — **Servitris**, -en, -er. **I.** Enkelt. *Då hon var s. på ångbåt. Som s. på ölschappar i Göteborg 'K. Gunnarson'. Ser har smörgåsnissar klädda i svart och vitt* Harry Blomberg. **II.** Ssgr. Ex.: *En välre-kommenderad flicka 17–20 år erhåller plats som s-elev å Stadshotellets abonnentmatsal* Annonns 1937. *Under dagens andra rus-ning», som det heter på s-pråk A. Sörlin. S-strejk i Örebro* 1926. **Syn.** uppapperska, servererska, servitös, 'hebe'.

— **Servitüt**, -et, = l. -er; -sartad; -srätt. Rätt fristående inom ordgruppen. Lagt. Börda l. last lagd å 'tjänande' fastighet till förmån för 'härskande'. *Fastigheten är be-lagd med vissa s. Svensk rätt talar blott om real-, ej om personalservitüt. S. kan grunda sig på avtal, urminnes hävd, jorddelnings-förrättning och expropriation* K. Olivecrona. *Ny lag om skogsfångs- och mulbetesservitüt* Förslag 1936. *S-sväg* väg som med 's-srätt' får tas över annans mark.

— **Servitör**, -(e)n, -er; -(s)dräkt m. fl. **I.** Enkelt. *Om sina upplevelser som s. på Sveasalen 'Hasse Z.' Norrmännen pläga säga, att vi svenskar äro födda s-er ~* Hov-mästare enl. Jac. Ahrenberg. *Först skulle landshövdingenskan bjudas, varvid den fun-lige s-en ~* Aug. Hallner. **II.** Ssgr ha ser-vitör- o. ibl. därjämte servitörs-. Ex. **1)** Första gången i Stockholm särskild s-kräkt brukades ib. *Servitör- och Servitriselever erhålla anställning å Stadshotellet* Annonns 1937. *Sköta s-görat på en rullande restaurang (tågrestaurang)* Sv. Dagbl. 1927. *S-kongress i Amsterdam* ib. 1920. *Pristävlingen om s-uniform avgjord* ib. 1930. **2)** *Den vita s-sjackan, som föreslagits i st. f. fracken* 1931. *S-srockar av prima, blekt satin* Sv. Dagbl. 1922. **Syn.** kypare, uppappare, vakt-mästare, 'ganymed'. — **Servitös**, -en, -er. Mindre vanl. än uppapperska o. servitris. *S. erhåller självständig plats som förestän-dare för mindre sommarservering* Annonns, Sv. Dagbl. 1922.

Serös se under serum.

Sesam¹ (kort -a, akut l. grav); [-en]. Växter (släktet Sesamum) o. frukter l. frön därav. *S. är frukt av s-räxten (Sesamum indicum ~), en av forntidens och nutidens aldra viktigaste oljeplantor* B. Jönsson. *Där fanns vete av alla slag, sojabönor och andra bönor, gul hirs och grå s.* Öv. fr. Pearl Buck. *Sockerkaka med s-frö på* ib. *Och malde s-frön till olja* S. Siwertz. *Konfektskål, fylld med s-kakor, bakelser och ~* Öv. fr. Pearl Buck.

Presskakor efter utpressning av s-olja, även de kallade s-kakor, äro ett värderat kraftfoder. När husbonden återvänder från fälten med sin last av majskolvar, s-knippen eller riskärrvar Stéphanie Beyel, S-odling. S-oljan, en klar, ljusgul, fet olja, nästan utan lukt och smak, nyttjas vid lavemang och i kamferliniment, vid tvål- och håroljetillverkning m. m. samt vid margarinfabrikationen. God s-olja ~ kan ~ hålla sig oförändrad ärrvis B. Jönsson.

Sesam² (kort -a, akut l. grav); neutr. Ibl. hopfört med föreg. **I.** Enkelt. **1)** I trollformeln *S. Öppna dig!* l. *S. (, s.) låt uppl* den formel varmed Ali Baba fick berget med rövarskatterna att öppna sig. **2)** Bildl. *Ty pengar äro nu en gång för alla det s., som öppnar alla dörrar* Aftonbladet 1917. *En baby ~ som ett s. att öppna hjärtan* med Sv. Dagbl. 1925. **II.** Ssgr. Ex.: *Ett bortglömt s-ord, som förr de veiat* ~ J. Hemmer. *Guldklang och sedelprassel [är] s-ordet, / som öppnar dina salar, drottning* Liv! B. Gripenberg. *Såsom Ali Babas broder glömde sitt s-rop* Olov Lundgren. *Några rader av Steads hand visade sig också sedan vara ett sesam-öppna-dig för mig* Annie Furuhjelm. **Syn.** sesamord l. -rop, trollformel l. magiska ord (som öppna bergets portar, dörrar, hjärtan osv.), 'nyckel' (till hemligt rum, hemlighet osv.), lösen(ord).

Sessa (sä-); -an, -or. Kortform för 'prinsessa'. *Nyaste s-an* Figaro 1907. *Belgisk s-a som drottning på Amalienborg?* Rubrik, Sv. Dagbl. 1927. *Drottning Louise, svenske kronprinsen och en av smås-orna* ib. 1911.

Session (säsjon); -en, -er. **I.** Enkelt. *Hålla (domstols)session. Vid domkapitlets s. den 4 juni tog professor E. Linderholm efter avlagd konsistorialad säte och stämma i domkapitlet* Tidn. Upsala 1919. *När domkapitlet i Kalmar hade, höll sin sista s. ~* 1916. *Efter slutad parlamentssession.* **II.** Ssgr. Ex.: *S-sbord med stolar* samt ~ Sv. Dagbl. 1922. *Det utanför en rätts s-srum belägna rummet* Nord. Fam.² *Ett ståndur, som kommer att placeras i stadsfullmäktiges s-sal* Sv. Dagbl. 1922. *På Stockholms länsstyrelses s-sal* ib. 1918. **Syn.** sittning, sammanträde, sammankomst, överläggning.

Set (sätt); -et l. -en, =. I tennis: den som tagit 6 game (mot högst 4 av motståndaren) har vunnit ett s. *Första s. tog han med 6:1, andra med 8:6 och vann därmed matchen. Det står om ett, en s. dvs. spelarna ha tagit var sin s.*

Setat se sitta.

Settler (sä, akut); -ern, -rar (grav). Långhårig (engelsk) fågelhund. **I.** Enkelt. *Engelsk, irländsk och gordons-er skiljas bl. a. på färgen: den engelska övervägande vit med eller utan teckning i svart, gult, rött, brunt, den irländska mahognyröd, gordon-*

s-ern kolsvart med rödbruna tecken. Alla s-rar härstamma från spanielsläktet. **II.** Ssgr. Ex.: *Svenska pointerklubbens och Svenska s-erklubbens gemensamma vårjaktprov* Sv. Dagbl. 1921. *Irländarna äro mycket stolta över sin vackra s-errars, och ~ C. Leuhusen. En s-ertik tillvaratagen* Annonns 1919.

Settlement (sätt(e)lmänt, akut); -et, =; -(s)rörelse(n) m. fl. **I.** Koloni, ibl. område för nybyggare l. för utlänningar; bosättning, nybygge. **1)** *Ett av de första svenska hus inom detta s. Alfr. Bergin. I s-et närmast Gudhem ~ J. L. Stockenstrand. I svensk-set Lac du Bonnet i provinsen Manitoba 'K. Gunnarson'. 2)* *Äkte ~ en tur genom det internationella s-et* Öv. fr. Nora Waln. *Myndigheterna i de utländska s-en [i Shanghai] blevo fullständigt överraskade* F. Hansen, 1925. **II.** Nyare bet. Socialt 'koloni'-företag syftande till att sammanföra människor ur borgerliga samhällsgrupper med personer ur arbetarklassen på så sätt att de båda grupperna leva o. arbeta tillsammans under likartade villkor. *Det första s-et (Toynbee hall) grundades 1884 i Whitechapel, London, av S. A. Barnett; hos oss är Birkagården i Stockholm den första motsvarigheten. En nordisk s-skonferens äger i dessa dagar rum i Viggbyholms internat-skola juni 1931. S-rörelsen ~ i U. S. A. Sv. Uppslagsbok. Rektor Gällis Hammar, Birkagården, talar vid Upplands kultur-nämnds sammankomst om »S-stanken och folkbildningsarbetet» okt. 1937.*

Sex (sä-); grundtal. Jfr nio. Tecknas 6 l. VI. Substantiviskt l. adjektiviskt. Ibl. för ordningstal. *S. dar av sju. En reslig man, som hade s. fingrar på var hand* Bibeln. *Kom kl. 6 (precis), är du snäll! Rummet nummer 6. Sid nio, spalt sex. S. är fyllda. En s., sju stycken. Vi tar väl s., de ä jämnt ett halvt dussin. [Det var] säkert som s., att ~* Vald. Lindholm.

— **Sexarmad.** T. e. *S-e jättar, bläckfiskar, stakar. -axlig, -t. S-a järnvägsvagnar* Järnvägshandbok. **-bent, =.** *Fästingarna genomd ett s. larvstadium ~ Nord. Fam.²* **-bladig. -cylindrig, -t. Tekn. -dagars.** T. e. *Vid s-loppet [på cykel] 1934. En skola för hemlöshemsör s-typ. -delad. Med s-e fönster i nedre våningen och fyrdelade i den övre* J. Vikstedt. **-delig, -t. Karottsats, s. finns i flera färger Annonns 1916. **-draget.** Ngt vard. I s. inemot sex, vid sextiden. **-dubbel;** -la (-ade, -as). *Roddaren får sin lön s-ad, han har ~ Sven Hedin. -ett* (l. -e't); subst. Även sex-ett|a, -an. Ofta skrivna med bindestreck. *Enligt gamla skolväsendet motsvarade sex-ett(an)* (tecknad 6.1 l. oftast VI. 1) *gymnasiets första ring och sex-två (VI. 2) dess andra. S. och sex-två l. nedre och övre sjätte. -fald, -dig o. -t. Jfr niofald* (IV. 851). *Då det onda växte sig s-t värre* H.**

Samzelius. **-fingrad**; -ig (-t; -het); [-ing (-en, -ar)]. *S-ade personer. En familj av s-ingar* Sv. Dagbl. 1898. — *S-ade blad.* **-fotad**, -at; -ing (-en, -ar). T. e. *S-ade skalbagg*. — *S-ad vers.* **-hjulig**, -igt; -ing (-en, -ar); -sbuss. *En s-ig Bedford [lastbil]* 1933. *En s-ig ökenbil, förd av en fransman* Öv. fr. Knud Holmboe. — *Gummifirman Goodyears s-ingar* Sv. Dagbl. 1922. — *Uppsala—Flottsund får s-sbuss* Stockh. Dagbl. 1928. **-hundra** o. -de. Jfr niohundra o. nio. **-hörnig**, -igt; -ing (-en, -ar). **-kant**; -smutter (tekn.); -ig (-t; -het). **1)** *Och golv av polerade skifferplattor, skurna i s. Gus. Mattsson. Och taket inlagt i djupa s-er* Har. Molander. **2)** *Den s-iga ryggskölden [hos ullhandskrabban] ~ B. Hanström. När en lerjord torkar, sammandrager den sig och blir genom sprickor uppdelad i pelarliknande, mer eller mindre tydligt s-iga stycken* R. Sterner. **-klassig**, -t. *De första statssamskolorna, s-a och ledande till realskolexamen* Nord. Fam.³ **-klunen.**

-man; -skalas. Hist. *Sexmännen, ett slags kommunala ordningsmän eller sockenbetjänte, försvunno småningom i och med genomförandet av 1862 års kommunallagar.* **-mila**, -a; -smästare (idrotts.) osv. *Från Dijon börjar en s-a dssträckning ~ R. Numelin.* — *Ny s-smästare [på skidor] i Hälsingland* Sv. Dagbl. 1926. **-månaders.** Ofta i ssg. *Den lagstadgade s. dtalsfristen* ib. 1927. — *Läroplan för 6-månaderskurser, avsedda att ~ ib. 1920. En s-växel.* **-manning**, -en, -ar. Släkting i 6:e led, bryllings barnbarn. *Vi ä s-ar. S. med ngn.* **-pipig**, -t. *S. revolver.* **-radig**, -t. *S-t korn.* **-ringad.** *6-ringade tavlan har godkänts av skytteriksdagen* 1937. **-rummig**, -t; -rums (ofta i ssg). *En s. stuga med ~ Eric Hultman.* — *Hemtrevlet 6-rums villa* Sv. Dagbl. 1911. **-rutig.** *Det s-a fönstret Agnes Magnell.* **-sidlig**, -igt; -ing (-en, -ar). *S-ig figur.* **-siffrig**, -t. *Där förmögenheterna räknas i s-a tal.* **-sitsig**, -t. *Förstklassig s. bil* Sv. Dagbl. 1915. **-spaltig**, -t. *Hans recensioner hota att svälla ut och bli s-a.* **-spann.** *Ett s. utvilade hästar. Komma körande (med) ett s.* **-spänd.** *Förspänd med 6 dragare. Sitt s-a ekipage brukade han själv köra ~ V. Langlet. En lång rad av s-a resvagnar* V. v. Heidenstam. **-stavig**, -t. *Det finns ingenting som bättre dölgjer utslitna tankar och plattheter än s-a ord* Öv. fr. D. R. Locke. **-strängad.** *S. luta.* **-stämmig**, -t. T. e. S. musik. **-stängning.** *Hr Cederlöfs motion om s. av butikerna [i Stockholm]* 1920. **-talig**, -t. **-tiden.** *Vid s.* **-trädig**, -t. *Högertvinnat 6-trådigt lignars* Sv. Dagbl. 1927. **-tums.** T. e. *Omplanteras ~ till s-krukor i god jord* Ax. Holzhausen. — *På vägen hade pölnarna vuxit, och regnet stod som s-spik i dem alla* Harry Blomberg. **-tusen** o. -de. Jfr nio. **-två**

o. **-två**a. Se sex-ett. *Man tog examen i det ämnet [botanik] i sextid den tiden ~ Alb. Engström.* **-uddig**, -t. *S. stjärna.* **-veckors.** Även i ssg. *Ingeborg Björkmans 6-veckors sykurer* Annons 1937. — *Nästa s-kurs [i Gumillaskolan] börjar ~ Annons 1929.* **-våning(ar)s.** Ofta i ssg. *Höga banala s-shus Karin Thordeman.* — *På ett s-arshus* M. Rogberg. **-ärjad**, -at. *Ett örlogsfartygs chefsigg är oftast 6-ärjad* Nord. Fam.² **-ärjig**, -igt; -ing (-en, -ar); -ad (ofta i ssg). *Den dttonde s-savkastningen av ~ Trozellis fond i Norrköping ~ Allsv. Samling 1928. Satt kvar till slutet av sitt s-sförordnande* Sv. Dagbl. 1922. *Redan från s-söldern ~ Sven Kjellström.*

— **Sex'a**, -an, -or. 'Sexa' i måltidsbet. (som numer icke gärna ansluts hit) se d. o. Jfr f. ö. nia². Märk bl. a.: *S-or all l. mäng* i brädspel; dubbla s-or. *En s-a t. e. om båt som ros av 6 personer (med var sin åra).* — **Sext**, -en, -er. Mus. Visst (höjd)avstånd mln två toner; sjätte tonsteget i den diatoniska skalan. *Stor s. (t. e. c-a).* — **Sexta'nt**, -en, -er. Instrument för uppmätning av vinklar (t. e. solens höjd över horisonten), vinkelmätare. — **Sexte'tt** (-ätt); -en, -er. Mus. Sexstämmigt tonstycke, antal av sex (särsk. spelande l. sjungande). — **Sexti** l. **Sexti**o (båda med akut l. grav); -(o)en; -(o)första m. fl.; -ja (-an, -or; akut l. grav); -onde (akut l. grav); -on(de)del. Jfr nitti(o). Tecknat 60 l. LX. Några ex.: *Och drbräckt mellan förstren står / klaveret stumt sen s. dr Fröding. Allt sedan jag kom över de s. (ären) ~. — Som bar frukt s-(o)falt. En s-fjärdedel(s not) mus. S-pinnarsharv lant. När man överskridit s-(o)talet ~. S-vattslampa 'vattberäkningen' började 1927. En vid pass s-drs kvinna ~. — S-ondelen av en timme* Nord. Fam.² — **Sexton** (kort -å, grav); -årig osv.; -de; [-de]del. Tecknas 16 l. XVI. Jfr nitton. Några ex.: (Ska du ha en påtår? —) *Ja tack, (men bara) s. droppar oftare: femton, ibl. nitton. Att han satte högt pris på sina och sina barns s. (adliga) anor. — En s-dels sekund. S-delarstält. Alla Moskvas s-hundra kyrkor ~ Öv. fr. Alex. Michailovitj. Ett s-hundratalskdp. S-ljuslampa (sedan 1927 räkning i vatt). S-minuterstrafik [på Brommalinjen] mellan 1/2 10 och 3 Sv. Dagbl. 1926. S-sidiga ark. S-sidig ritkurs. Vanlig oktav med 16-sidors ark. Ett 16-spröttigt halvnsidenparaply.*

Sex'a² (sä); -an, -or. Knappast längre anslutet till de föreg. **I.** Enkelt. *Ställa till med en finare s-a (på Grand). Beställa s-a för 10 personer. S-an avdts under skämt och glam. Tänker du vara med på s-an också? Examens, hugg-, kraft-, lopp-, mö-, nations-, natt-, sill-, student-, sven-, årsfests a. **II.** Ssg. *Klubbmästaren kallas i en del nationer och föreningar 's-mästare'. Men deras huvud-**

sakliga uppgift var att vara s-mästare Sv. L. Törnquist. *Utarbeta förslag till s-mästarestadga* C. Lindskog. — *Till s-mästarinna* [i Västgöta nation valdes] *fil. stud.* Stina Östberg Ups. Nya Tidn. 1928. **Syn.** lätt supé (ofta festlig l. förenings-), aftenmåltid (ute på restaurang). — **Sexa**³, -ade, [-as]. Jfr föreg. Ngt vard. *Hela rostbiffar och skinkor framsattes, även om endast ett par personer skulle s-a* A. Hallner. *Efter deita sammanträde s-ade föreningen å Flustret* Sigfr. Wieselgren. *S-ade och hade spelpartier* 'Sigurd'.

Sexual. Köns. Ex.: *S-drift* könsdrift. *Den tyske s-forskaren professor M. Hirschfeld* Sv. Dagbl. 1928. *Det feminina s-hormonet* ib. 1933. *S-hygien* (-iker; -isk). *S-karaktär* könskaraktär. *Stockholms nya s-klinik* 1933. *Ungdomens s-liv* Hagar Olsson. *S-pedagogik. S-problem. S-psykologi* (t. e. Freuds psykoanalys). *Världsligan för s-reform* Sv. Dagbl. 1928. *S-reformator* (-isk). *S-systemet* Linnés system för växterna enligt vkt de äro ordnade efter befruktningorgan. *S-undervisning.* — **Sexualia**, plur. subst. Det könsliga, könsförhållanden, 'könsaker'. *Att det alltid är senla äldreningar och gymnasister, som tala mest om kvinnor och s. S. Neander Nilsson.* — **Sexualitet**, -en. Könsliv; köttslighet. *En vdg av s. gick över världen ~ Harry Blomberg.* — **Sexuell** (-äll); -t, [-are]. *Byrå för s. upplysning i Stockholm* [tillstyrkt] 1933. *En orgie men utan något s-t inslag* B. Forell. *Litteraturen, som alltfortfarande så gärna sysslar med s-a ting, det s-a, s-a förhållanden. S-t avhållsam. S-t betonad. S-t abnorm.* **Syn.** köns-, könslivets, släktlivets, könslig, könlig.

Sfer stavas numer sfär, se d. o.

Sfinx (sv-); -en, -er (mest akut). Ett egyptiskt fabeldjur l. stenbild (lejon med manshuvud); i Grekland o. Orienten ofta framställd med vingad lejonkropp o. kvinno-barm; kvinnlig demon (utanför Tebe i Beotien) som dödade alla som ej kunde lösa hennes gåta; bildl.: utgrundligt kvinnoväsen l. gåtfull utforsklig person. **I.** Enkelt. *Jättes-en vid Gize (omkr. 20 m. hög o. 57 m. lång) anses bära farao Chefrens drag och bevakar ingången till Chefrenpyramidens dödstempel. Vådurs-er (med vådurshuvud). S-en som motiv i arkitektur och möbelkonst. Georg v. Rosens Sen. — Av sina samtida framställd som en s., om vars karaktär man aldrig blev fullt klar.* **II.** Ssgr. *Framför templen uppställdes parvis kolossala s-statyer, bildande en s. k. s-ällé. Men det vita s-ansiktet såg kallt och orörligt på honom* Rich. Malmberg. *Ugglan, vishetens fågel, som stunt stirrade på honom med s-artad djupsinnighet. Som småler s-artat ~. Ibsens s-gestalt. I s-lik tytnad. Ehuru hans s-lika ansikte icke förändrade en min. Med sin*

ogenomträngliga s-min. *En s-natur. Har du sett hennes s-ögon?* C. D. Marcus, öv.

Sfragistik (hårt -g-); -en. Läran om sigill, sigillkunskap.

Sfär (sv-); -en, -er (akut l. ibl. grav). **I.** 'Egentligast'. **1)** *S. eller klot, solid figur, som begränsas av en buktig yta, vars alla punkter ligga lika långt från en given punkt, s-ens medelpunkt. En 'storcirkel' (c. som går genom s-ens medelpunkt) delar s-en i två halvklot, 'hemis-er'. S-ens form får magen lätt, / om kalasen komma tätt.* **II.** Friare o. bildl. **1)** *Det för dödliga varelser oförnimbara ljud, som troddes uppkomma när planeterna rörde sig kring jorden, kallades av Pythagoras 's-ernas harmoni' eller 's-ernas musik'. S-ernas harmoni eller, med V. Rydberg, 'världsringarnas samklang'. Hennes stämma ljuder i mina öron som en s-ernas musik och uppenbarar för mig världsalltets fulla harmoni* Öv. fr. Juan Valera. **2) a)** *I ljuss-en från husets fönster flyga förblindade nattfjärilar* Marika Stiernstedt. **b)** *En högre s., / som endast dunkelt speglas / i det vi skddade här* Ludv. Holmes. *I den s., där han nu befinner sig ~. Himmels-, himla-, dröm-, trollsfär.* **c)** *De finnas, som äro födda utanför de s-er, som höra lyckan till ~ Birgit Th. Sparre. Befinna sig i sin rätta s. Gå utom sin s. Det ligger utom din s. Smak och levnadsomständigheter hålla honom kvar i de nedersta s-erna* Klara Johanson. *Inom dessa samhälls-er. Den andliga s-en begränsades av ~. Vidga sin (ämnes)sfär. Vidga sin maktssfär. Tankesfär.* **Syn.** **I.** klot; **II.** världs- l. himmels- l. himlaklot; (världs-) ring, krets; ibl. (himmels)kupa l. (himla-)valv; (ibl.): värld, rum, rymd, rike, zon, region; omgivning, levnadsställning, område, 'cirkel'; verkningsskrets, råjong, 'domän', 'gebit'. — **Sfärisk**, -t. Till sfär l. Klotformig, (klot)rund.

Sgraffera se skraffera.

Sh- se ofta sch-

Shåker (sjekör, akut); -n, -s. 'Blandare' av metall l. glas i vkn en blandningsdryck (en 'cocktail') tillredes.

Shanghaja se schanghaja.

Sha'ntung (sj, akut); -en. Ett kinesiskt (oftast oblegt) siden till bluser, klänningar m. m. *Strandpyjamas av vit s. med ~* Vecko Journ. 1931. *Kontorsrocker i s.* Sv. Dagbl. 1922.

Shellack se schällack.

Sherlock (sjörlå.; akut); -en, -ar. (Durkdriven) detektiv. Efter Conan Doyles Sherlock Holmes-figur.

Sheriff se scheriff². **Sherry** se scherry. **Shetlandströja** (sjätt-). Mkt tunn o. smidig yllestroja för både herrar o. damer.

Shilling (sj, akut); -en, -s l. -ar. Engelskt mynt (förkortat sh.). Jfr pund II 1 b. *En engelsk s-bok med dligt papper och tryck*

och ~ Karin Ek. *Det är inte s-vis och pund-vis, som han ger ifrån sig pengarna, utan ~* Öv. fr. O'Leary.

Shimmy (sjimmi, akut); -n. En foxtrotliknande dans av negerursprung som i början av 1920-talet en kort tid var på modet även i Europa. *En del danssteg ersattes i s-n av groteska skakningar på kroppen. Dansa, skaka s. I dag kl. 8 e. m. s-kurs Annons Sv. Dagbl. 1922.*

Shingel (sj-; akut); -eln; -elapparat m. fl. (även till verbet); -lja (-ade, -as; -ing). Om ett omkr. 1923 inkommet dammod att kortklippa håret i nacken som herrarna. **I.** S-el. *Då får huvudet det skulpturala utseende, som s-eln äsyftar att ge. En ung flicka i knäkort kjol och s-el 1927. Hennes blonda s-el lyste som en silvergloria i månskenet Ergo 1927. Japanskans styva hår lämpade sig ej för s-el. II.* Ssgr. Ex.: *Hopfällbar s-elapparat, i skinnetui 1932. S-elkam med kurvig form på tänderna 1926. Experter i s-elklippning enligt franska metoder Dag. Nyh. 1925. S-elmaskin för nackhårets ansände Sv. Dagbl. 1926. S-elnät för bobbat och s-lat hår, bevarar onduleringen under natten Annons ib. Barnklippningen [på N.K.] har utvidgats med några små »s-elrum» ~ Sv. Dagbl. 1925. S-elsalong ib. 1926.*

III. S-la. *S-lade tärna, / hejda din jazz — / giv det eterna / också sin plats Sv. Dagbl. 1924. [Amerikanska parfymbodsflickor] med blixtrande strassnålar i sina s-lade gosspe-ruker Quelqu'une i Sv. Dagbl. 1924. S-la Eder i Häberles S-elsalong Annons 1926. Hel-, halvs-lad jfr hel-, halvkort. En ung dam med nys-lat hår. — Om s-lingen göres med smak Dag. Nyh. 1925. Syn. (s-la:) gossklippa (en dam), 'nackraka'.*

Shirting (sjör-; akut); -en [l. -et]. Även stavat 'schörting'. 'Skjorttyg' (ett slags bomullsvävnad), 'skjortväv'. **I.** Enkelt. *S. till foder, skjortor, bokband m. n. S. k.*

oljad s. Nord. Fam. S-en är ett samlings-namn på en hel del täta, lätta, tvåskaftade starkt appreterade och ofta på ena sidan glät-tade bomullstyger. II. Ssgr ha *shirting-* l. *shirtings-*. Ex.: *Engelska s-(s)band* (på böcker). *S-(s)foder. Tog på sig det stora svarta s-sförklädet R. Schildt. De böra helst klistras på en s-srensma ~ Kerstin Key. S-(s)skjorta. På det utspända s-stycket ~.*

Shoddy se schoddy.

Shogun (sj-); -en, -er; -hov, -slott m. fl.; -ät (-et; = s-värdighet, s-döme). Högste befälhavaren över Japans stridskrafter (1192–1867 landets verklige härskare, 'rikstfåhållare' — kejsaren blott religiöst överhuvud). *Där några av den mäktiga Tokugawasläk-tens s-er ligga begravda Elsb. Funch. — S-ätet hade blivit ärftligt i släkten Tokugawa och ~ Öv. fr. K. Nohara.*

Shop se schopp.

Shörts (sjå-); plur. subst. Vida kortbyxor slutande ovan knät. *En kortärmad sportblus, ett par s. och gummiskor utgjorde hela klädedräkten Karin Thordeman. Damernas påhitt att bära s. till stadsbruk Sv. Dagbl. 1934.*

Shrapnel (sj-); -n l. shrapne'llen, -s l. shrapne'ller; -eld m. fl. **I.** Enkelt. *En i fjärran kreverande s. lyste ~ som ~ Öv. fr. Halidé Edib. Med granatens mildhet och s-ns rätt / de sköto Peking i brand Nino Runeberg. Och svalornas skri / visslar som vinande s-s förbi K. Asplund. Och brak- et av granater och s-ler B. Gripenberg. På eftermiddagen 6 s-ler över kompaniets ställ-ningar Runar Appelberg. Som ilska s-ler komma stormilarna väsende Örn. Tigerstedt. II.* Ssgr ha *shrapnel-* l. *shrapnell-*. Ex.: *En oavbruten s-eld Sv. Dagbl. 1916. En s-lhylsa Ture Janson. [De vita] s-molnen tätt under och bredvid oss Tord Ångström. Så kommer en s-lskärva och träffar kaptenen i benet. Syn. granatkartesch.*

TRYCKFEL.

Sp. 1260 r. 9 ovanfrån står **See'n**¹, skall vara **Se'n**¹.

1295

EFTERSKRIFT TILL FEMTE BANDET.

Såsom tidigare har jag allt fortfarande för arbetet med Nusvensk ord-bok åtnjutit anslag dels av Staten, dels av Svenska Akademien. Utan dessa anslag hade arbetet ej varit möjligt att fullfölja.

Då jag på grund av arbetets karaktär måste äga all den litteratur jag behöver, ej blott ständigt anlitate uppslagsböcker, utan ock litteratur för insamlande av språkprov — dessa behöva ju ofta kontrolleras, då manuskriptet göres slutgiltigt — har det för mig varit av största värde att allt fortfarande från förlag erhålla böcker för dessa ändamål. Utom från Söderström & C:o, Helsingfors, har jag de senaste åren även haft glädjen mottaga en stor mängd litteratur och uppslagsböcker från Albert Bonniers förlag, och jag begagnar här tillfället att betyga min stora erkänsla för dessa förlags frikostighet.

Uppsala i mars 1938.

FÖRFATTAREN.

For use in
Library

Östergren, Olof
Nusvensk ordbok

PD
5625
04

**University of Toronto
Library**

Robarts

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

For use in
the Library
ONLY

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 18 12 14 016 6